

I 9011

anale de istorie

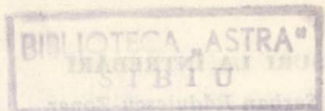
anul XXIX 1 1983

2000

0 JUL 2005

19011

-- UCL 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale de
istorie**

Anul XXIX
1
1983

SUMAR

NICOLAE CEAUȘESCU : Raport cu privire la stadiul actual al edificării socialismului, la realizarea planului național unic de dezvoltare economico-socială, la programele speciale și la măsurile pentru îndeplinirea cu succes a cincinalului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului prezentat la Conferința Națională a P.C.R. 16 decembrie 1982 3

ARTICOLE — COMUNICĂRI

- ION POPESCU-PUȚURI : Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor.** 42
- GHEORGHE CREȚOIU : Viziunea științifică, revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra progresului și dezvoltării economice a României socialiste, a lumii contemporane.** 59
- CONSTANTIN RĂDUCU : Gîndirea novatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra dezvoltării conștiinței socialiste, a creativității maselor.** 76
- GHEORGHE PRISĂCARU : Rolul proeminent al gîndirii și acțiunii președintelui Nicolae Ceaușescu în edificarea unor relații noi, de egalitate, colaborare și pace în lumea contemporană.** 91

**ÎN ÎNTÎMPINAREA ANIVERSĂRII A 90 DE ANI DE LA
CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITORE
DIN ROMÂNIA**

Dezvoltarea partidului clasei muncitoare din România în perioada 1893—1918 (VIII) 104

35045

RĂSPUNSURI LA ÎNTREBĂRI

România și războaiele balcanice: Șerban Rădulescu-Zoner.	126
--	-----

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiunea științifică pe tema : „România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate” (București, 11 decembrie 1982) : Nicolae Rauș. . .	133
Simpozion științific internațional pe tema: „Probleme actuale ale teoriei și metodologiei cercetării mișcării comuniste internaționale și ale luptei ideologice” (Praga, 5—7 septembrie 1982) : Gheorghe Unc.	139
Conferința internațională a istoricilor mișcării muncitorești (Linz, 14—18 septembrie 1982) : Ion Calafeteanu.	140
A VI-a sesiune a Comisiei mixte româno-polone de istorie (Cluj-Napoca, 26—29 octombrie 1982) : Milică Moldoveanu.	142
Consfătuirea : „Aplicații ale matematicii în istorie și arheologie” (Vălenii de Munte, 9—10 octombrie 1982) : Mihai Dogaru.	143
Expoziția comemorativă „Vasile Pârvan” : Valeriu Leahu.	146
Dezbateri științifică pe tema : „Matei Basarab și Bucureștii” (30 august 1982) : Liviu Ștefănescu.	148
Susținerea unor teze de doctorat : Gheorghe Tudor.	150

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

„Apărarea națională în concepția Partidului Comunist Român”, Editura militară, București, 1982, 336 p. : Mihail E. Ionescu.	152
ILIE CORFUS, „Agricultura în Țările Române. 1848—1864. Istorie agrară comparată”, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 436 p. : Mircea Iosa. . .	156
IOAN SILVIU NISTOR, „Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 280 p. : Ion Iacoș.	159
KUUN GÉZA, TORMA ZSÓFIA, TÉGLÁS GÁBOR, „Istoria județului Hunedoara”, vol. I, Budapesta, 1902, 256 p. : Ana-Maria Coman.	162
MOHAMED AZIZ LAHBABI, „Le monde de demain. Le tiers-monde accuse”, Casablanca—Maroc, Sherbrooke—Canada, 1980, 360 p. : Elena Mureșan. . .	169
„Istoria poporului român”, Editura Shangwu, Beijing, 1981, 398 p. : Ana Budura. . .	173
JIAN BOZAN, SHAO XUNZHENG, HU HUA, „A concise history of China” („Scurtă istorie a Chinei”), ediția a II-a, Foreign Languages Press, Beijing 1981, 264 p. : Teodor Popescu.	176
„Revoluție și reacțiune în Europa. 1917—1924”, Editura „Mondo Operaio”, Edizioni Avanti, vol. I, 328 p., vol. II, 376 p. : Maria Covaci.	180
Sumarul numerelor 1—6/1982.	184

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, VALTER ROMAN, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA.

NICOLAE CEAUȘESCU

RAPORT CU PRIVIRE LA STADIUL ACTUAL AL EDIFICĂRII SOCIALISMULUI, LA REALIZAREA PLANULUI NAȚIONAL UNIC DE DEZVOLTARE ECONOMICO-SOCIALĂ, LA PROGRAMELE SPECIALE ȘI LA MĂSURILE PENTRU ÎNDEPLINIREA CU SUCCES A CINCINALULUI, A HOTĂRÎRILOR CONGRESULUI AL XII-LEA AL PARTIDULUI

prezentat la Conferința Națională a P.C.R.

16 decembrie 1982

I.

CONDIȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN CARE ROMÂNIA ȘI-A DESFĂȘURAT ACTIVITATEA ÎN ANII CARE AU TRECUT DE LA CONGRESUL AL XII-LEA AL PARTIDULUI

Stimați tovarăși,

Conferința Națională a Partidului Comunist Român își desfășoară lucrările în atenția generală a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor, care, cu deplină încredere, așteaptă ca marele forum al comuniștilor să dea răspuns problemelor complexe privind dezvoltarea economico-socială a patriei noastre și înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XII-lea și a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism. *(Aplauze puternice, îndelungate).*

Marele forum democratic al comuniștilor își desfășoară lucrările cu două săptămîni înaintea sărbătoririi proclamării Republicii. Proclamarea

Republicii Populare Române la 30 Decembrie 1947 a constituit un eveniment revoluționar de importanță deosebită în istoria poporului nostru și a deschis o nouă eră, marcînd de fapt trecerea României la construcția societății socialiste.

În cei 35 de ani care au trecut de la acest eveniment epocal, poporul român a obținut succese remarcabile în făurirea socialismului, în ridicarea bunăstării sale materiale și spirituale, în întărirea independenței și suveranității patriei, în întărirea generală a Republicii Socialiste România. (*Aplauze puternice*).

Au trecut trei ani de la Congresul al XII-lea al partidului, care a trasat obiectivul fundamental al celui de-al șaptelea cincinal : trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, realizarea unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate.

În această perioadă istorică foarte scurtă, în viața internațională s-au produs noi schimbări, au avut loc evenimente deosebite, care au agravat și complicat relațiile mondiale. S-a prelungit și s-a accentuat criza economică mondială, care, prin proporțiile ei, depășește deja marea criză economică din 1929—1933. Se manifestă cu putere vechile contradicții dintre diferite state și grupări de state, dintre socialism și capitalism. Dar, totodată, au apărut noi contradicții. Se dezvoltă cu o forță irezistibilă criza socială și politică a imperialismului și a capitalismului în general. S-a amplificat și devine tot mai puternică contradicția dintre țările bogate și cele sărace, care, prin amploarea și caracterul ei, devine cea mai puternică contradicție a lumii contemporane.

Se pune cu putere la ordinea zilei necesitatea unor schimbări revoluționare fundamentale în relațiile economice și politice internaționale, realizării unei noi ordini economice și politice mondiale care să înlocuiască vechea ordine bazată pe inegalitate și asuprire imperialistă și colonialistă, cu o ordine nouă bazată pe egalitate, echitate, respectul și avantajul reciproc, pe afirmarea puternică a principiilor egalității, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forță. (*Aplauze puternice*).

Despre gravitatea situației mondiale vorbesc evenimentele, faptele care nu pot fi negate de nimeni. S-au prelungit și agravat chiar unele conflicte militare și au apărut altele noi. A luat proporții uriașe cursa înarmărilor, cheltuielile militare depășind în acest an cifra uriașă de 600 miliarde dolari. În același timp, ca rezultat al accentuării crizei economice, numărul șomerilor se ridică numai în țările capitaliste dezvoltate la circa 28 milioane de oameni, din care în Statele Unite ale Americii 12 milioane, iar în Piața comună peste 10 milioane. Multe organizații și organisme internaționale, institute economice și mulți economiști apreciază că reluarea activității economice va întârzia, iar numărul șomerilor va continua să crească în anul viitor. Politica financiară și rata dobînzilor mari, fără precedent în societatea modernă, accentuează criza economică și social-politică, constituind o frînă în reluarea și restabilirea activității economice.

Străbatem o epocă foarte agitată, omenirea fiind zguduită de cutremure, furtuni și uragane economice, politice și militare de mari proporții, care pun popoarele la grele încercări, le provoacă mari pagube și suferințe.

În aceste împrejurări grele, înfruntînd valurile uriașe provocate de uragane și cutremure, trebuie să navigăm cu mare atenție pentru a asigura

M-am referit succint de la început la tabloul realităților mondiale pentru a se înțelege mai bine condițiile grele în care s-a desfășurat activitatea în anii care au trecut de la Congresul al XII-lea, pentru a putea stabili cum să acționăm în următorii ani în vederea diminuării influențelor crizei economice mondiale și ridicării patriei noastre socialiste pe noi culmi de progres și civilizație. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Stimați tovarăși,

Plenara Comitetului Central din iunie anul acesta a analizat stadiul actual al societății socialiste românești și a trasat perspectivele dezvoltării viitoare. Aceste probleme urmează să fie dezbătute în cadrul Conferinței Naționale și adoptate ca orientări programatice pentru activitatea partidului și poporului nostru.

De asemenea, marele forum al comuniștilor urmează să dezbată o serie de programe de importanță deosebită pentru dezvoltarea economico-socială și înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului.

Am deplina convingere că dezbaterile și hotărîrile Conferinței Naționale vor da o orientare și perspectivă clare pentru munca partidului, a întregului nostru popor, în vederea ridicării continue a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, întăririi independenței și suveranității patriei și conlucrării cu toate statele lumii pentru o politică de des-tindere, independență și de pace. (*Aplauze puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — pace !”*).

II.

REALIZĂRILE ISTORICE OBTINUTE DE POPORUL ROMÂN ÎN ANII CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

Stimați tovarăși,

În anii construcției socialiste, România a cunoscut o puternică dezvoltare economico-socială și a devenit o țară industrial-agrară cu o industrie puternică, modernă, cu o agricultură socialistă avansată.

După cum este binecunoscut, în această perioadă producția industrială a crescut de circa 50 de ori, iar producția agricolă de 3,5 ori. Aceasta a asigurat creșterea venitului național de 15 ori, ceea ce a făcut posibilă realizarea unor programe de dezvoltare puternică a țării și, totodată, de ridicare a nivelului de trai al poporului. Numai în deceniul anilor 70—80 industria a crescut de circa 3 ori, iar agricultura de 1,6 ori. Fondurile fixe au fost în 1982 de peste 2 000 miliarde lei, peste 80 la sută din acestea realizându-se în ultimii 15 ani.

S-au dezvoltat puternic știința, învățămîntul, cultura — factori primordialii pentru progresul general al patriei, pentru înaintarea cu succes pe calea socialismului și comunismului.

Orice om de bună-credință poate constata, pe baza realităților, a faptelor, marile realizări ale poporului nostru în dezvoltarea sa economico-socială în anii socialismului. Toate aceste mărețe realizări demonstrează forța și capacitatea clasei noastre muncitoare, a întregului popor, stăpîn pe destinele sale, de a asigura progresul continuu al patriei, făurirea în mod conștient a propriului viitor liber. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Privind cursul dezvoltării patriei noastre de-a lungul istoriei sale grele, zbuciumate, putem afirma cu îndreptățită mîndrie că numai socialismul a creat condițiile necesare lichidării rapide a rămîinerii în urmă, a subdezvoltării și a asigurat progresul impetuos al României în toate domeniile de activitate.

În toată această perioadă partidul nostru comunist și-a îndeplinit cu cinste misiunea istorică de a organiza și conduce lupta și munca poporului român pe calea marilor transformări revoluționare, pe calea victoriei socialiste. Marile realizări obținute demonstrează cu puterea faptelor justetea politicii partidului nostru, care aplică în mod creator principiile socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric, adevărurile generale la condițiile concrete ale României. Partidul nostru a demonstrat prin întreaga sa activitate că slujește fără preget interesele poporului, ale independenței și suveranității, ale păcii, că pentru el nu au fost și nu există țeluri mai mari decît acelea de a asigura dezvoltarea continuă a patriei, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului. Tocmai de aceea partidul nostru se bucură de încredere și stimă și este urmat de întregul popor. (*Aplauze puternice, îndelungate ; se scandează „Ceașescu și poporul !”*).

În toată această perioadă clasa muncitoare din patria noastră s-a dezvoltat puternic, devenind cea mai puternică forță socială a patriei, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de a conduce, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii și forțe sociale, întreaga națiune pe calea socialismului și comunismului.

Toate realizările obținute în anii construcției socialiste se datoresc muncii pline de abnegație a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor, care înfăptuiește neabătut politica internă și externă a Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare a societății socialiste românești.

Cu prilejul Conferinței Naționale, pentru marile realizări dobîndite în toate domeniile, adresez clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului popor cele mai calde felicitări și urări de noi și noi succese în înfăptuirea actualului plan cincinal, a hotărîrilor Congresului al XII-lea, a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism. (*Aplauze puternice, îndelungate ; se scandează „Ceașescu și poporul !”*).

III.

OBIECTIVELE ȘI LINIILE DIRECTOARE ALE ACTIVITĂȚII VIITOARE A PARTIDULUI ȘI POPORULUI PENTRU CONSOLIDAREA REALIZĂRILOR DE PÂNĂ ACUM, PENTRU DEZVOLTAREA ARMONIOASĂ A TUTUROR SECTOARELOR ECONOMIEI NAȚIONALE ȘI VIEȚII SOCIALE

1. Activitatea desfășurată în primii doi ani ai cincinalului, trecerea la un stadiu nou de dezvoltare, la o nouă calitate a muncii și vieții întregului popor

Stimați tovarăși,

Congresul al XII-lea a stabilit ca obiectiv fundamental trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, realizarea unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate. În același timp, Congresul a subliniat necesitatea dezvoltării mai accentuate a bazei energetice și de materii prime, în vederea asigurării condițiilor necesare progresului continuu al economiei naționale.

În ultimele trei cincinale, îndeosebi în deceniul 1970—1980, am înaintat pe un front foarte larg în dezvoltarea economică, am străbătut mari distanțe istorice, parcurgând mai multe etape economico-sociale și trecând la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Avînd în vedere această înaintare rapidă, se impune să luăm toate măsurile necesare pentru consolidarea marilor realizări, asigurarea unui nou echilibru și dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor de activitate, pentru înlăturarea unor contradicții și dereglări ce s-au produs și crearea condițiilor necesare înaintării în continuare spre înaltele culmi ale civilizației comuniste. În acest sens trebuie înțeles obiectivul stabilit de Congresul al XII-lea privind realizarea unei noi calități și dezvoltarea mai puternică a bazei energetice și de materii prime.

În același timp, trebuie să ținem seama de situația economică și politică mondială, de interdependența tot mai strînsă a României cu țările socialiste, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Pornind de la aceste considerente, în primii doi ani ai actualului cincinal am pus pe primul plan trecerea la dezvoltarea intensivă a economiei și realizarea unei calități superioare, creșterea productivității muncii și a eficienței economice. În acest scop au fost adoptate măsuri și o serie de programe speciale pentru realizarea obiectivelor trasate de Congresul al XII-lea.

O atenție deosebită am acordat măsurilor pentru realizarea unei balanțe comerciale active, acționînd cu toată hotărîrea în vederea reducerii importurilor și sporirii exporturilor. Ca urmare, în 1981 am realizat o balanță comercială activă de 300 milioane dolari, iar în 1982 se prelinină o balanță excedentară de circa 1,8 miliarde dolari.

În primii doi ani ai cincinalului, producția netă industrială a crescut cu circa 7 la sută, iar producția-marfă cu circa 5 la sută. Trebuie să spunem deschis în fața Conferinței Naționale, a poporului că aceste ritmuri de dezvoltare nu ne mulțumesc. Ele puteau fi mai mari dacă toate sectoarele ar fi acționat cu spiritul de răspundere necesar. Acești doi ani au scos în

evidență faptul că unele sectoare ale industriei noastre se bazează prea mult pe importul din străinătate și nu au fost pregătite să facă față soluționării rapide a problemelor cu forțele proprii. Am considerat însă că este mai bine să realizăm ritmuri mai mici de dezvoltare, punând accentul pe soluționarea unor probleme cu forțele proprii, reducând astfel dependența față de importurile din străinătate. Nu am avut și nu avem, desigur, intenția să promovăm o politică economică autarhică, dar dorim să realizăm o dezvoltare pe baza unei colaborări egale, reciproc avantajoase, în același timp asigurând posibilitatea economiei naționale să facă față oricăror situații ce s-ar ivi.

În agricultură am realizat, de asemenea, o creștere importantă a producției agricole, în 1982 producția agricolă fiind mai mare cu 7 la sută față de 1980, obținând pentru prima dată 1 000 kg de cereale pe locuitor. A crescut producția de legume, cartofi, fructe, sfeclă de zahăr, floarea-soarelui și altele.

În zootehnie, cu toate că am obținut o creștere a efectivelor de animale și acestea asigură pe deplin realizarea programului de autoaprovizionare, trebuie să spunem însă că datorită unor deficiențe în asigurarea sporurilor de greutate la tăiere și a producției animaliere, nu putem fi mulțumiți cu realizările obținute.

S-a acționat cu mai multă hotărâre în direcția realizării investițiilor și reducerii frontului prea larg al obiectivelor în construcție, neterminate.

În primii doi ani ai actualului cincinal au fost date în exploatare circa 1 200 de obiective industriale și agrozootehnice importante, fondurile fixe crescând cu peste 300 miliarde lei.

În această perioadă s-a depus o activitate susținută în direcția măsurilor pentru reducerea consumurilor materiale și energetice, pentru recuperarea și refolosirea materialelor, în direcția creșterii productivității muncii și a eficienței economice.

O activitate susținută s-a desfășurat în domeniul cercetării științifice, al învățământului, al activității cultural-educative, factori de însemnătate deosebită pentru dezvoltarea societății noastre socialiste.

Pe ansamblu, putem spune că, în condițiile grele ale crizei economice internaționale, care s-a reflectat și se reflectă și asupra României, ca și asupra tuturor statelor lumii, acționând cu fermitate în vederea dezvoltării cu precădere a bazei energetice și de materii prime, a agriculturii, am obținut o creștere importantă a economiei naționale. Împrejurările grele create de cutremure și uragane ne-au determinat să încetinim viteza de înaintare, dar am continuat să asigurăm mersul înainte spre obiectivul stabilit de Congresul al XII-lea. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Cu toate rezultatele bune obținute în acești ani, doresc să subliniez încă o dată că nu putem fi pe deplin mulțumiți, că dacă s-ar fi lucrat cu mai multă răspundere, dacă s-ar fi acordat mai multă atenție folosirii mijloacelor de care dispune societatea noastră, am fi realizat o creștere mult mai puternică a economiei naționale.

Acești doi ani ne-au atras foarte serios atenția asupra unor rămânări în urmă, au evidențiat cu mai multă putere justetea obiectivelor trasate de Congresul al XII-lea privind dezvoltarea mai puternică a bazei energetice și realizarea independenței energetice, creșterea bazei de materii prime, progresul mai rapid al agriculturii.

Putem spune că activitatea desfășurată în acești doi ani, realizările obținute, măsurile și programele stabilite asigură dezvoltarea în următorii

ani într-un ritm mai intens a economiei naționale și înfăptuirea neabătută a obiectivelor trasate de Congresul al XII-lea al partidului. (*Aplauze puternice, prelungite*).

2. Programele speciale pentru soluționarea cu succes a problemelor esențiale ale activității din toate sectoarele economiei naționale

Stimați tovarăși,

Ținând seama de realizările din primii doi ani ai cincinalului, cât și de situația economică mondială, în următorii trei ani ai celui de-al VII-lea plan cincinal vom pune în continuare accentul pe dezvoltarea intensivă a tuturor ramurilor de activitate, pe ridicarea calității producției și creșterea eficienței economice. Nu avem de gînd să încetăm mai mult viteza de înaintare sau să ne punem la adăpost pînă trece furtuna. Sîntem hotărîți să luăm toate măsurile pentru a mări viteza de înaintare, chiar în aceste condiții grele, chiar dacă nu vom putea realiza ritmurile înalte stabilite în planul cincinal, vom acționa pentru o dezvoltare mai puternică decît în primii doi ani. (*Vii aplauze*).

Vom acționa cu toată hotărîrea în vederea realizării obiectivului trasat de Congresul al XII-lea privind trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare și realizarea unei noi calități a muncii și vieții în toate sectoarele societății socialiste românești.

Ținând seama că în primii doi ani ritmurile de dezvoltare industrială au fost mai mici decît cele prevăzute în planul cincinal, se poate aprecia că și pe întregul cincinal ele vor fi mai reduse decît prevederile planului. Considerăm însă că nu este necesar să adoptăm acum o hotărîre specială cu privire la ritmul de dezvoltare. Comitetul Central al partidului, Marea Adunare Națională vor analiza, cu prilejul întocmirii și definitivării planurilor anuale, ritmurile de dezvoltare în raport cu condițiile concrete. Ceea ce doresc să subliniez este că avem posibilitatea și trebuie să facem totul pentru a ne apropia mult, în următorii trei ani, de ritmurile de dezvoltare prevăzute în planul cincinal.

În următorii trei ani vom acționa cu toată hotărîrea pentru realizarea programelor privind dezvoltarea mai rapidă a bazei energetice și de materii prime, prin punerea în producție a resurselor naturale de care dispunem, chiar a unor minereuri cu conținuturi mai sărace de substanțe utile, prin utilizarea pe scară largă a tehnologiilor avansate în domeniul petrolier și minier, valorificarea mai completă a tuturor resurselor de materii prime minerale interne. Trebuie să subliniez de altfel că, încă în 1983, peste 90 la sută din consumul de energie primară îl vom asigura cu forțele proprii, ceea ce dă posibilitatea să afirmăm că vom putea realiza chiar mai devreme prevederile Congresului al XII-lea privind asigurarea deplinei independențe energetice. (*Aplauze puternice*).

Sînt necesare măsuri hotărîte pentru înfăptuirea neabătută a programelor de creștere mai puternică a producției de cărbune, de țiței și gaze, a substanțelor minerale utile, metalifere și nemetalifere. Industria noastră este astăzi în stare să asigure toate utilajele și mașinile necesare industriei extractive, realizarea programelor supuse Conferinței Naționale.

Se impune, de asemenea, să luăm măsuri hotărâte, odată cu creșterea extracției de petrol, de gaze și cărbune, pentru dezvoltarea hidroenergiei și a noilor surse de energie : energia soarelui, a vântului, hidrogenului, biogazului, biomasei, apei termale și altele. Avînd în vedere rezervele de care dispunem, trebuie să acționăm cu toată hotărîrea pentru realizarea mai rapidă a termocentralelor pe cărbune și șisturi bituminoase, pentru depășirea, încă în 1983, a greutăților temporare care au apărut în domeniul energetic ca rezultat al neîntrării la timpul stabilit în producție a noilor centrale electrice.

De asemenea, este necesar să acordăm toată atenția îndeplinirii programului de hidrocentrale și microhidrocentrale, în vederea sporirii energiei electrice pe această cale.

Sînt necesare măsuri hotărâte pentru realizarea, la termenele stabilite, a primei centrale nucleare-electrice și a întregului program, astfel încît în cincinalul viitor energia electrică din centralele nucleare să aibă un rol important în asigurarea bazei energetice a țării.

Doresc să subliniez și în cadrul Conferinței Naționale necesitatea de a se acționa cu toată hotărîrea pentru reducerea consumurilor de energie electrică, pentru îmbunătățirea tehnologiilor în toate sectoarele activității industriale, unde dispunem de mari rezerve în vederea reducerii cu 10—15 la sută a consumurilor energetice actuale.

Este necesar, de asemenea, să se îndeplinească neabătut măsurile stabilite privind recuperarea, refolosirea și economisirea surselor de energie.

Sarcini importante revin minerilor în vederea realizării producției de cărbune și asigurării țării cu cărbune cocsificabil și energetic, în conformitate cu programele stabilite.

Odată cu dezvoltarea bazei de materii prime, este necesar să acționăm cu toată fermitatea pentru reducerea consumurilor materiale, înlăturarea oricărei risipe, folosirea judicioasă a materiilor prime, recuperarea și refolosirea materialelor.

Așa cum se prevede în programele supuse Conferinței Naționale și în alte măsuri și programe stabilite de Comitetul Central al partidului, putem asigura, în unele sectoare, 50 la sută și chiar mai mult din necesarul de materii prime pe seama recuperării și refolosirii materialelor.

Este necesar să luăm toate măsurile în vederea realizării instalațiilor necesare valorificării, în întregime, a materialelor recuperabile.

Sarcini importante revin industriei metalurgice și chimice, care trebuie să asigure economia națională cu materialele metalurgice și chimice necesare, să realizeze o valorificare superioară a materiilor prime și să dețină o pondere mai importantă la export.

Practic, pînă în 1985 trebuie să asigurăm economia națională cu toate sortimentele de metal necesare, din producția proprie sau din realizarea unor cooperări cu țările socialiste sau cu alte state, pe baza însă a unor schimburi echivalente, atît calitativ, cît și valoric.

În același fel, industria chimică trebuie, pînă la sfîrșitul cincinalului, să asigure economiei naționale, cu forțele proprii sau în cadrul cooperării, toate substanțele necesare.

Se impune deci ca atît industria metalurgică, cît și industria chimică, care au un mare rol în asigurarea bunei aprovizionări tehnico-materiale a tuturor sectoarelor, să îndeplinească neabătut obiectivele și sarcinile de mare răspundere ce le revin.

În domeniul construcțiilor de mașini — așa cum am subliniat — am creat o industrie puternică, dotată cu mașini și utilaje moderne, în stare să soluționeze orice probleme tehnice. Acum, în fața industriei construcțiilor de mașini se pune problema de a valorifica, pe deplin, dotarea tehnică de care dispunem, de a satisface necesitățile economiei naționale cu tot ce este necesar și de a participa, mai activ, la realizarea exportului, a cooperării și valorificarea superioară a materiilor prime și a materialelor, a muncii clasei muncitoare, a poporului nostru.

Pentru industria noastră constructoare de mașini, pe primul plan se pune realizarea unei producții de înalt nivel tehnic și calitativ, competitive cu cele mai bune produse similare pe plan internațional.

În ce privește industria materialelor de construcții, nivelul ei de dezvoltare asigură pe deplin satisfacerea necesităților economiei naționale și realizarea unor exporturi importante.

Industria ușoară a ajuns, de asemenea, la o dezvoltare care asigură în întregime satisfacerea din punct de vedere cantitativ, a necesităților poporului nostru și realizarea unui export mai mare.

Și în aceste sectoare, pe primul plan se pun realizarea unei producții de calitate superioară, reducerea consumurilor, asigurarea recuperării și refolosirii materialelor, creșterea eficienței economice.

Trebuie să acționăm astfel încât produsele industriei noastre ușoare și a materialelor de construcții să fie competitive din toate punctele de vedere, îndeosebi calitativ și estetic, cu cele mai bune produse similare pe plan mondial.

Comitetul Central a elaborat o serie de programe care asigură dezvoltarea puternică și modernizarea industriei alimentare, astfel încât pînă în 1985 această ramură să poată satisface pe deplin cerințele poporului nostru. Se va dubla, de exemplu, capacitatea de prelucrare a sfelei de zahăr față de 1980. Vom dezvolta prelucrarea uleiului, a cărnii, a laptelui și a altor produse, industria alimentară putînd astfel răspunde, în întregime, cerințelor maselor populare, asigurării unei alimentații raționale.

În domeniul agriculturii, Comitetul Central al partidului a stabilit o serie de măsuri pentru realizarea în bune condiții a prevederilor Congresului al XII-lea al partidului. Au fost elaborate programe speciale în vederea sporirii producției de cereale, dezvoltării producției de legume, fructe și struguri, extinderii altor ramuri ce asigură materii prime necesare industriei ușoare.

Pe baza programului de autoaprovizionare, s-au adus unele îmbunătățiri în domeniul creșterii animalelor, îndeosebi a efectivelor de ovine și bovine. Considerăm că realizarea prevederilor programului de autoaprovizionare asigură pe deplin creșterea efectivelor la toate speciile, buna aprovizionare a populației cu carne, lapte, ouă și alte produse. Este necesar să se facă totul pentru realizarea unei baze furajare corespunzătoare, asigurîndu-se punerea în valoare a celor peste 4 milioane de hectare de pășuni și folosirea a circa 3 milioane de hectare din păduri pentru pășunat. Astfel se vor crea condițiile necesare unei bune furajări a animalelor și realizării producțiilor stabilite.

Pentru realizarea programelor de dezvoltare a agriculturii se impune să folosim, cît mai rațional, fondul funciar, astfel ca fiecare metru pătrat de pămînt să fie lucrat în mod corespunzător. Trebuie făcut totul pentru creșterea rapidă a producțiilor la hectar, la toate culturile, satisfăcînd în acest fel pe deplin economia națională și creînd disponibilități de export.

Este cu totul anormală situația creată în ultimii ani cînd importurile pentru agricultură au fost mai mari decît exporturile realizate din această ramură economică, ținînd seama și de faptul că, în trecut, România a fost exportatoare de cereale și produse agricole, iar cea mai mare parte a veniturilor în valută se realizau din exportul produselor agricole. Nu vom putea ajunge din nou la această situație, ținînd seama de creșterea mare a consumului intern, dar trebuie să facem totul pentru sporirea puternică a producției agricole, asigurînd astfel atît consumul intern, cît și lărgirea exporturilor de produse agricole, pentru obținerea mijloacelor valutare necesare importului de materii prime și materiale cerute de dezvoltarea economiei naționale.

Pe baza măsurilor luate, pînă în 1985 vom rezolva complet problema mecanizării agriculturii, inclusiv a recoltării porumbului și furajelor. Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini trebuie să ia măsuri pentru producerea unor mașini complexe și agregate în vederea executării unor lucrări simultane în agricultură și reducerii consumului de carburanți. În același timp, sectorul mecanizării, stațiunile de mecanizare a agriculturii trebuie să asigure buna exploatare și îngrijire a tractoarelor și mașinilor, executarea la timp și de bună calitate a tuturor lucrărilor agricole.

Trebuie să acționăm cu toată hotărîrea pentru realizarea programelor de irigații, inclusiv a programelor suplimentare, pentru înfăptuirea programului de îmbunătățiri funciare, aceasta avînd o însemnătate deosebită în creșterea producției agricole conform prevederilor planului cincinal.

Sînt necesare măsuri hotărîte pentru lichidarea lipsurilor ce se manifestă în unele întreprinderi agricole de stat, pentru ridicarea tuturor unităților la nivelul întreprinderilor fruntașe, astfel ca fiecare unitate să obțină producții maxime în raport cu zona pedoclimatică.

Trebuie să crească producția cooperativelor agricole, eficiența lor economică și în acest scop să se întărească rolul adunărilor generale și consiliilor de conducere în buna organizare și desfășurare a întregii activități.

Sînt necesare măsuri hotărîte pentru îmbunătățirea activității consiliilor unice agroindustriale în valorificarea cu maximum de randament a potențialului agricol, în buna organizare și desfășurare a producției vegetale și animale.

În general, se impune să se acționeze cu mai multă răspundere și să se întărească ordinea și disciplina în toate sectoarele agriculturii. Cooperatorii, specialiștii, toți oamenii muncii, toate consiliile de conducere și organele agricole trebuie să acționeze cu cea mai mare hotărîre pentru realizarea noii revoluții agrare.

În domeniul silviculturii este necesar să se ia măsuri hotărîte pentru realizarea sarcinilor de mare răspundere privind conservarea și dezvoltarea fondului forestier și punerea în valoare a marilor resurse de care dispunem, acționîndu-se atît pentru valorificarea arborilor, cît și a fructelor de pădure și a altor produse ale pădurii necesare diferitelor sectoare economice, consumului populației, furajării animalelor.

În ce privește transporturile, trebuie spus că transportul pe calea
12 ferată și transportul auto satisfac acum, în întregime, nevoile economiei,

asigurînd și unele rezerve ; trebuie să facem totul pentru folosirea economică a transporturilor, reducînd, totodată, consumurile mari de combustibil și energie din acest sector. Este necesar să acordăm mai multă atenție dezvoltării transportului fluvial, și în acest scop folosirii mai intense a Dunării și a altor ape interioare. În același timp, va trebui să asigurăm realizarea în întregime a programului privind dezvoltarea transportului maritim, extinzînd transportul cu mijloace proprii, creînd condiții ca, într-o perioadă scurtă, să transportăm produsele importate sau exportate cu nave românești. În general, doresc să atrag atenția asupra necesității unor măsuri hotărîte pentru mai buna folosire a mijloacelor de transport în toate domeniile, pentru a se pune capăt risipei, pentru creșterea eficienței economice în transporturi.

În toate sectoarele economiei naționale dispunem de ceea ce este necesar pentru realizarea prevederilor planului cincinal. Este necesar ca toate consiliile de conducere, toți oamenii muncii, în calitate de proprietari, producători și beneficiari, să acționeze cu cea mai mare răspundere pentru desfășurarea ritmică a întregii activități economice, pentru realizarea producției fizice, creșterea calității, productivității și eficienței în întreaga economie națională. (*Aplauze puternice*).

Stimați tovarăși,

În primii doi ani ai cincinalului 1981—1985 am realizat un volum de investiții de aproape 430 miliarde lei. Așa cum am menționat, au fost date în folosință peste 1 200 obiective industriale și agricole. În următorii ani avem de realizat în continuare un important volum de investiții.

Ținînd seama de stările negative manifestate în trecut în acest sector, cînd realizarea unor investiții s-a prelungit ani de zile cu totul nejustificat, Comitetul Central a stabilit ca în 1983 să fie concentrate forțele pentru realizarea și punerea în producție a obiectivelor începute în anii anteriori. În 1983 urmează să fie puse în funcțiune peste 500 de obiective industriale și agricole mai importante. Nu se vor mai începe noi obiective, în afară de cîteva aprobate în mod special, pînă nu vor fi date în folosință cele aflate în construcție.

Pe primul plan punem realizarea investițiilor productive și a locuințelor, urmînd ca o serie de alte lucrări să fie amîinate sau eşalonate pe o perioadă mai lungă. Trebuie să înțelegem, tovarăși, că este necesar să punem capăt risipei, ca și atitudinii de neînțeles a unor cadre de a începe lucrări fără eficiență economică, neglijînd realizarea obiectivelor de producție.

În ce privește dotarea întreprinderilor cu mașini și utilaje, vom porni de la felul în care se realizează indicele de folosire a mașinilor existente și nu vom mai accepta înzestrarea cu altele noi pînă nu se asigură folosirea la maximum a mijloacelor și capacităților existente.

Este necesar să concentrăm toate forțele în direcția realizării obiectivelor în construcție, scurtării duratei de execuție și punerii în funcțiune a capacităților productive, să trecem la pregătirea temeinică a studiilor tehnico-economice și proiectelor de execuție pentru noile obiective ; să nu se mai înceapă nici o investiție pînă nu este temeinic pregătită și nu sînt asigurate condițiile realizării ei în cît mai scurt timp.

3. Sporirea aportului cercetării științifice și învățămîntului la promovarea progresului tehnic, la creșterea productivității muncii și a eficienței economice

Stimați tovarăși.

Realizarea sarcinilor de mare răspundere din următorii ani, dezvoltarea economico-socială a țării cer o activitate susținută în domeniul cercetării științifice și învățămîntului, o concentrare mai puternică a forțelor din institutele de cercetare în vederea soluționării problemelor tehnice și tehnologice ce se pun în fața întreprinderilor și economiei naționale, a perfecționării tehnologiilor, reducerii consumurilor, ridicării nivelului tehnic și calitativ al produselor. Dispunem de forțe puternice în toate sectoarele de cercetare. Este necesar să unim aceste forțe pe baza unor programe complexe și să acționăm cu toată hotărîrea în vederea soluționării mai rapide a problemelor ce revin fiecărui sector de activitate. Să aplicăm ferm hotărîrile partidului de realizare a unei strînse unități între cercetare, învățămînt și producție.

Trebuie, de asemenea, să înfăptuim perseverent măsurile de ridicare și mai puternică a nivelului învățămîntului nostru de toate gradele, îmbunătățind pregătirea profesională, tehnico-științifică a elevilor și studenților în pas cu noile cuceriri ale cunoașterii actuale din toate domeniile, asigurînd cadre de înaltă competență în toate sectoarele de activitate.

În același timp, este necesar, așa cum am subliniat de mai multe ori în cursul acestui an, să luăm măsuri hotărîte în vederea perfecționării cunoștințelor profesionale, tehnico-științifice ale oamenilor muncii, ale tuturor cadrelor. Problema ridicării nivelului de calificare și a lărgirii orizontului de cunoștințe al oamenilor muncii, al cadrelor constituie o necesitate imperioasă pentru soluționarea în bune condiții a marilor probleme privind dezvoltarea economiei naționale, creșterea productivității muncii, ridicarea calității, realizarea unei înalte eficiențe economice.

Există toate posibilitățile ca toți oamenii de știință și din învățămînt să realizeze în cele mai bune condiții toate sarcinile — și îmi exprim convingerea că ei vor face totul pentru a-și îndeplini marile răspunderi ce le revin. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Stimați tovarăși,

În înfăptuirea obiectivului trasat de Congresul al XII-lea privind realizarea unei noi calități a muncii și vieții, este necesar să acordăm o atenție deosebită creșterii productivității muncii sociale. Pe baza bunei organizări a producției și muncii, a mecanizării și automatizării, a folosirii metodelor moderne în toate sectoarele de activitate, trebuie să obținem o creștere substanțială a productivității muncii, propunîndu-ne ca pînă la sfîrșitul acestui cincinal să ajungem din urmă cîteva din țările dezvoltate. Este necesar să înțelegem că nu putem vorbi de făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, de înaintarea spre comunism, de ridicarea continuă a nivelului de trai al poporului fără a realiza o înaltă productivitate a muncii. Trebuie să facem astfel încît economia noastră socialistă să realizeze o productivitate superioară, devenind competitiv și din acest punct de vedere cu orice economie dezvoltată.

14 Sarcini importante se pun în domeniul activității economico-financiare. Trebuie să acționăm cu toată fermitatea pentru creșterea mai puter-

nică a produsului social, a venitului național, pentru reducerea ponderii cheltuielilor materiale, creșterea producției nete, a venitului național — singura cale de asigurare a mijloacelor necesare dezvoltării societății și ridicării bunăstării poporului.

Să nu uităm nici un moment că numai pe măsura creșterii venitului național vom dispune de mijloacele necesare îndeplinirii programelor de creștere a bunăstării materiale și spirituale a poporului. Să înțelegem că nu putem consuma peste posibilitățile reale de care dispune la un moment dat societatea. Avem obligația, față de prezentul și viitorul țării, să ținem permanent seama de dezvoltarea forțelor de producție, a bazei materiale a societății, și să consumăm atât cât ne permite dezvoltarea economiei naționale. (*Vii aplauze*). Iată de ce este necesar să acționăm cu toată hotărârea în direcția creșterii mai puternice a venitului național, a eficienței economice în toate sectoarele de activitate.

4. Așezarea întregii activități economico-sociale pe principiile autoconducerii și autogestiunii, perfecționarea noului mecanism economic

Perfecționarea noului mecanism economic are drept scop așezarea întregii activități economico-sociale pe principiile autoconducerii și autogestiunii. Va crește răspunderea fiecărui colectiv de oameni ai muncii, a adunărilor generale și a consiliilor de conducere în stabilirea și realizarea planului. Se vor așeza pe norme juridice noi relațiile de proprietate, crescând răspunderea fiecărui colectiv de oameni ai muncii în administrarea și dezvoltarea proprietății socialiste. Pe lângă calitatea de proprietari colectivi ai unei părți din proprietatea întregului popor, oamenii muncii vor putea avea în proprietate directă, prin participarea cu părți sociale pînă la 50 000 lei, o parte din proprietatea unității în care lucrează. Deținerea unei părți sociale din proprietatea întreprinderii va crește și mai mult sentimentul de stăpîn al proprietății socialiste, preocuparea pentru apărarea și dezvoltarea unităților economice, pentru creșterea rentabilității și eficienței în toate domeniile activității sociale. În cadrul acestor noi relații de proprietate se vor lega și mai strîns veniturile individuale ale fiecărui om al muncii de realizarea producției, de productivitatea muncii și eficiența economică, de valorificarea superioară a materiilor prime și a forței de muncă. Se va îmbunătăți sistemul de participare la beneficii și de acordare a primelor, atât prin creșterea ponderii acestora în totalul veniturilor, cît și prin acordarea lor diferențiată, în raport cu munca fiecăruia. Vom aplica mai ferm principiul socialist de repartitie în raport cu munca depusă. Retribuția și veniturile fiecărui om al muncii trebuie să reflecte mai bine munca depusă, contribuția adusă la realizarea planului de producție. Să extindem în toate sectoarele munca în acord și acordul global. Veniturile oamenilor muncii trebuie să fie dimensionate în raport cu cantitatea și calitatea muncii. Nimeni nu poate să primească retribuție și să participe la beneficii dacă nu lucrează ; nimeni nu poate avea venit garantat fără muncă. (*Aplauze puternice*).

Societatea garantează munca pentru fiecare cetățean în raport cu pregătirea și cu posibilitățile oferite de dezvoltarea forțelor de producție. Fiecare cetățean are atât dreptul, dar și obligația să lucreze într-un sec-

tor, în raport cu pregătirea sa, acolo unde este necesar, unde este reparatizat. Nimeni nu poate avea venitul garantat dacă nu muncește. Vom aplica cu mai multă fermitate principiul socialist : „Nici muncă fără piine, nici piine fără muncă“. (*Aplauze puternice*).

Sîntem un popor muncitor, făurim o societate a muncii libere în care s-au lichidat pentru totdeauna exploatarea și asuprirea de orice fel. Munca liberă constituie avuția supremă a societății. Numai prin munca unită a tuturor cetățenilor vom asigura progresul mai rapid al patriei, ridicarea continuă a gradului de civilizație materială și spirituală a poporului. Trebuie să aplicăm cu mai multă fermitate normele eticii socialiste, legile țării, după care fiecare cetățean are datoria să depună o muncă utilă, conform cărora nici un om valid nu poate trăi fără muncă.

Trebuie să înțelegem că aplicarea noului mecanism economic presupune ca fiecare unitate să lucreze pe principiul autoconducerii, autogestiuunii, cu rentabilitate și eficiență economică. (*Aplauze puternice, îndelungate*). Să acționăm astfel încît nici un produs să nu fie nerentabil, ca întreaga producție să fie eficientă — aceasta constituie o cerință obligatorie pentru aplicarea noului mecanism economic, a autoconducerii și autogestiuunii muncitorești.

Este necesar să introducem un regim sever de economii în toate sectoarele, să urmărim ca fiecare leu cheltuit, fiecare leu investit într-un domeniu sau altul să aducă maximum de eficiență economică, să ducă la creșterea avuției naționale. În calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari, oamenii muncii, întregul popor poartă răspunderea deplină pentru buna gospodărire a proprietății socialiste și trebuie să acționeze astfel încît să contribuie la realizarea creșterii eficienței economice în toate sectoarele de activitate. Organele financiare, băncile au datoria să vegheze cu exigență și răspundere la valorificarea maximă a tuturor mijloacelor și fondurilor, la îmbunătățirea gestiunii economico-financiare, a controlului prin leu a activității din toate sectoarele. Banca Națională trebuie să-și îndeplinească mai bine rolul ce-i revine în sistemul bancar, în activitatea financiară, în întărirea monedei naționale, atît pe plan intern, cît și în raport cu alte monede.

Se impune creșterea ordinii și disciplinei financiare în toate unitățile și sectoarele de activitate. Fiecare unitate economică-socială, fiecare sector trebuie să aibă buget de venituri și cheltuieli și să-și asigure autofinanțarea. Este necesar să fie întărit controlul financiar preventiv și controlul eficienței economice. Va trebui mărită exigența la acordarea creditelor și în efectuarea controlului folosirii acestora.

Organele financiare din fiecare unitate, ca și cele județene și centrale trebuie să acționeze cu mai multă răspundere pentru creșterea rolului finanțelor în întreaga activitate economico-socială, pentru întărirea ordinii și disciplinei financiare, aceasta fiind o necesitate pentru realizarea unei bune autoconduceri și autogestiuuni economico-financiare, pentru înfăptuirea planului de dezvoltare economico-socială a patriei. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

5. Lărgirea activității de comerț exterior, participarea României la colaborarea și cooperarea internațională

Stimați tovarăși,

Dezvoltarea unei largi colaborări economice internaționale, a schimburilor economice cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, constituie o necesitate obiectivă pentru buna desfășurare a activității economico-sociale a patriei noastre.

România se pronunță ferm împotriva oricăror măsuri de restricție și îngrădire a schimburilor economice internaționale. Considerăm că în actualele împrejurări ale crizei economice este necesară nu o restrîngere, ci intensificarea și dezvoltarea schimburilor, a colaborării și cooperării în producție.

Pornind de la aceasta, în 1983 și în anii următori vom intensifica comerțul exterior. În ce privește balanța de plăți, vom pune un accent deosebit pe reducerea în continuare a importurilor și pe creșterea exporturilor, pentru a crea condițiile necesare achitării treptate a datoriei externe. Avem în vedere ca pînă la sfîrșitul anului 1985 să reducem cel puțin la jumătate nivelul datoriei externe, iar în următorii 2—3 ani ai cincinalului 1986—1990 să o lichidăm complet.

În desfășurarea activității de comerț exterior vom pune un accent deosebit pe realizarea unor schimburi echilibrate, neadmițînd nici un fel de recurgere la credite care să sporească datoria externă. Insistînd pentru realizarea unor schimburi economice echilibrate, a compensării importurilor și exporturilor, nu ne gîndim la îngustarea relațiilor economice, a schimburilor; dimpotrivă, considerăm că aceasta poate să creeze condiții pentru lărgirea și dezvoltarea schimburilor noastre economice internaționale.

Vom acorda și mai multă atenție dezvoltării cooperării în producție, realizării unor obiective economice în cooperare cu diferite state, îndeosebi cu țările în curs de dezvoltare. Sîntem hotărîți să participăm în continuare, activ, la diviziunea internațională a muncii, la efortul pentru depășirea actualelor greutăți din economia mondială, la dezvoltarea puternică a relațiilor și schimburilor economice dintre toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Acordăm o atenție deosebită relațiilor cu țările din C.A.E.R., în general colaborării cu toate țările socialiste. Așa cum am menționat și în alte împrejurări, colaborarea în cadrul C.A.E.R. a avut o mare însemnătate pentru țările membre, inclusiv pentru România, în dezvoltarea lor economico-socială. În același timp, pe parcurs au apărut o serie de deficiențe, de neconcordanțe, care au consecințe negative, și care au creat și creează României o serie de greutăți.

Nu doresc să mă refer în cadrul Conferinței Naționale la aceste probleme. Doresc să menționez numai faptul — cunoscut de altfel — că se pregătește o întîlnire la nivelul cel mai înalt pentru discutarea problemelor colaborării în cadrul C.A.E.R. România consideră de mare însemnătate realizarea, într-o perioadă cît mai scurtă, a acestei analize, care să pună în centrul ei problemele actuale ce trebuie soluționate în anii 1983—1985 pentru înlăturarea unor greutăți și dezvoltarea fiecărei economii naționale, a țărilor socialiste membre ale C.A.E.R. în ansamblu. În același timp, sîntem pentru o dezbatere largă a dezvoltării în perspectivă

a colaborării și activității în cadrul C.A.E.R. În momentul de față considerăm că trebuie să punem pe prim plan găsirea soluțiilor pentru satisfacerea în mai bune condiții a nevoilor țărilor membre de energie, combustibil și materii prime, realizarea unei specializări și cooperări în producție în vederea folosirii mai depline a capacităților de producție create și a reducerii cheltuielilor de investiții într-un sector sau altul. Considerăm că țările membre ale C.A.E.R. dispun de toate posibilitățile pentru soluționarea problemei energetice și a problemei materiilor prime, ca și a problemelor ce se pun în agricultură și în domeniul tehnologic. Ele pot soluționa cu forțe unite multe din problemele care se pun astăzi pe plan mondial. Soluționarea unor probleme tehnologice la nivelul cuceririlor mondiale va deschide noi perspective pentru intensificarea colaborării cu țările capitaliste dezvoltate, cu alte state ale lumii, va da posibilitatea țărilor socialiste din C.A.E.R. să aibă un rol mai important în sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare, în progresul lor economico-social.

Este necesar să fim mult mai activi în dezvoltarea relațiilor cu țările în curs de dezvoltare, în realizarea unor acțiuni comune care să asigure progresul economic și social mai rapid al fiecărei țări.

Așa cum am menționat, în același timp vom acționa în continuare pentru dezvoltarea relațiilor și colaborării cu țările capitaliste dezvoltate, în spiritul principiilor egalității și avantajului reciproc.

În activitatea de comerț exterior este necesar să aplicăm cu fermitate noul mecanism economic, prevederile Legii comerțului exterior, astfel ca fiecare unitate, fiecare întreprindere de comerț exterior să lucreze pe principiile autoconducerii și autogestunii.

Sînt necesare măsuri hotărîte pentru realizarea în cele mai bune condiții, la nivel calitativ corespunzător, a producției de export, valorificînd superior materiile prime și munca poporului nostru, făcînd totul, în același timp, ca schimburile și cooperarea internațională să constituie un factor important în dezvoltarea prieteniei și colaborării cu alte țări, în realizarea unei politici de pace între toate popoarele lumii. (*Aplauze puternice, prelungite*).

6. Înfăptuirea neabătută a planului de dezvoltare economico-socială — baza realizării prevederilor de ridicare în continuare a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor

Stimați tovarăși,

Înfăptuirea prevederilor planului cincinal de dezvoltare economico-socială, a programelor prezentate Conferinței Naționale va crea condițiile necesare pentru ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului în conformitate cu programul de autoaprovizionare. Pentru aceasta însă, repet, încă odată, este necesar să asigurăm înfăptuirea neabătută a planului de dezvoltare economico-socială, creșterea venitului național, a eficienței economice, a productivității muncii. Numai pe această bază vom dispune de mijloacele necesare înfăptuirii prevederilor de ridicare în continuare a bunăstării materiale și spirituale.

18 Avem în vedere ca anul viitor, în condițiile înfăptuirii prevederilor planului cincinal, să trecem la măsuri de sporire a retribuției, astfel încît

la sfârșitul anului 1983 retribuția reală să crească cu 4 la sută. Pe ansamblu, considerăm că pe întregul cincinal putem asigura, în condițiile realizării prevederilor planului, o creștere a retribuției de circa 8—10 la sută — ceva mai redusă decât prevederile planului cincinal, datorită faptului că și ritmul general de dezvoltare este mai redus. De asemenea, vor crește cu circa 12 la sută veniturile țăranimii.

Programul de autoconducere și autoaprovizionare are în vedere întârșirea răspunderii comunelor, orașelor și județelor în realizarea bunurilor de consum agroalimentare și industriale necesare unei bune aprovizionări, în raport cu prevederile planului și criteriile alimentației raționale, științifice. Buna aprovizionare impune luarea tuturor măsurilor pentru realizarea producțiilor stabilite. Va trebui să asigurăm în întregime fondul de stat și fondul de autoaprovizionare cu produse agricole. Autoconducerea și autoaprovizionarea cer creșterea răspunderii pentru fondul de stat, de care depinde satisfacerea necesităților generale ale țării. Să se combată cu fermitate tendințele de autoconsum și de neglijare a realizării fondului de stat. Predarea obligațiilor către stat constituie o îndatorire de prim ordin pentru toate unitățile și toți producătorii, pentru comune, orașe și județe. Numai după predarea obligațiilor la fondul de stat, pe baza unor producții mai mari, se poate consuma mai mult, în conformitate cu prevederile legilor. Să se înțeleagă bine că fiecare județ trebuie să-și asigure producția pentru autoaprovizionare, că nimeni nu mai poate apela la fondul central.

În vederea bunei aprovizionări a comunelor necerealiere, am prevăzut asigurarea în mod organizat a cerealelor necesare în schimbul altor produse care se realizează în localitățile respective, în primul rînd cartofi. Sînt binecunoscute prevederile programului de autoaprovizionare și de aceea nu voi insista asupra lor. Doresc să subliniez doar, încă o dată, necesitatea de a se acționa cu toată fermitatea și răspunderea pentru realizarea producțiilor stabilite, pentru buna aprovizionare a populației.

Toți cetățenii care dețin, sub o formă sau alta, pămînt trebuie să-l muncească și să producă. În cadrul diviziunii sociale a muncii, țăranii, toți oamenii muncii din agricultură trebuie să producă, să asigure produse agroalimentare. Alianța dintre clasa muncitoare și țăranime, dintre sat și oraș trebuie să se manifeste, în primul rînd, în producție, în realizarea schimbului de produse agroalimentare și industriale. *(Vii aplauze).*

Sînt create condiții pentru realizarea nivelului consumurilor prevăzute în programul de autoaprovizionare, pentru dezvoltarea mai puternică a serviciilor către populație. Pe ansamblu, în condițiile grele ale actualei situații economice, cînd în multe țări se iau măsuri de reducere a consumurilor și veniturilor, vom asigura în continuare creșterea veniturilor oamenilor muncii, ale populației, creșterea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor — țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm în România. *(Aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu și poporul !“).*

Toate acestea, tovarăși, cer măsuri hotărșite pentru înfăptuirea neabătută a hotărșirilor Congresului al XII-lea, a programelor și măsurilor prezentate Conferinței Naționale. Este necesar ca toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, să acționeze cu spirit de răspundere în calitatea lor de adevărați proprietari, producători și beneficiari pentru buna desfășurare a întregii activități economico-sociale. Depinde de munca noastră, a fiecăruia dintre noi, a întregului popor, ca viața să devină mai

bună, mai îmbelșugată, ca societatea să fie tot mai înfloritoare, ca să facem noi pași pe calea înfăptuirii Programului partidului, a întăririi forței economice a patriei noastre, a independenței și suveranității naționale a României. (*Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !”, „Ceaușescu—România, stima noastră și mândria !”, „Ceaușescu—P.C.R. !”*).

IV.

PROBLEMELE TEORETICE PRIVITOARE LA STADIUL ACTUAL AL DEZVOLTĂRII ROMÂNIEI, CĂILE SOLUȚIONĂRII CONTRADICȚIILOR ȘI REALIZĂRII UNEI CONCORDANȚE CÎT MAI DEPLINE ÎNTE FORȚELE DE PRODUCȚIE ȘI RELAȚIILE SOCIALE, A PROGRESULUI ARMONIOS AL ÎNTREGII SOCIETĂȚI

Stimați tovarăși,

În centrul dezbaterilor Conferinței Naționale stau problemele stadiului actual al edificării socialismului în țara noastră, problemele teoretice, ideologice și ale activității politico-educative a partidului. După plenara din iunie anul curent a Comitetului Central, aceste probleme au fost larg dezbătute în întregul partid, de către toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. Dezbaterile lor în partid, cu întregul popor, și înscrierea la ordinea de zi a Conferinței Naționale trebuie să ducă la mai buna înțelegere a drumului străbătut de poporul nostru, sub conducerea partidului, în înfăptuirea socialismului, a schimbărilor profunde produse în societatea noastră socialistă și în viața politică internațională, precum și la stabilirea măsurilor practice pentru activitatea de viitor în vederea înfăptuirii neabătute a hotărîrilor Congresului al XII-lea, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism. Deoarece aceste probleme au fost larg dezbătute și participanții la Conferința Națională au studiat documentele plenarei Comitetului Central, mă voi referi pe scurt în expunerea mea la câteva aspecte mai importante.

Societatea socialistă românească s-a dezvoltat într-un ritm intens și a ajuns la un nivel înalt. Odată cu creșterea puternică și modernizarea forțelor de producție s-au perfecționat și relațiile de producție. Cu toate acestea, se poate spune că există o anumită contradicție între dezvoltarea puternică a forțelor de producție și dezvoltarea relațiilor sociale și de producție, acestea manifestînd o anumită tendință de rămînere în urmă. Este necesar să acționăm pentru realizarea unei concordanțe cît mai depline între cele două laturi, pentru perfecționarea în continuare a relațiilor sociale, a formelor de conducere și planificare, prin creșterea rolului maseilor populare în conducerea tuturor sectoarelor de activitate. S-a creat, de asemenea, o anumită disproporție între unele sectoare ale economiei naționale, determinînd apariția unor contradicții care trebuie înlăturate. Am în vedere, în primul rînd, disproporția între industria prelucrătoare și baza energetică, de materii prime. Trebuie să acționăm cu toată hotărîrea pentru înlăturarea rapidă a acestei disproporții și realizarea unui echili-

bru, a unei dezvoltări armonioase, proporționale, a tuturor sectoarelor de activitate. Există o anumită disproporție și contradicție între dezvoltarea puternică a industriei și dezvoltarea mai înceată a agriculturii. Aceasta necesită, de asemenea, o acțiune hotărâtă pentru dezvoltarea mai puternică a agriculturii, pentru realizarea unui echilibru, a unei concordanțe corespunzătoare între industrie și agricultură, pornind de la principiul că ambele sectoare de activitate sînt hotărîtoare pentru făurirea socialismului și comunismului, pentru ridicarea bunăstării generale a poporului.

Ridicarea nivelului de trai, creșterea într-un ritm înalt a consumului au dus la apariția unei contradicții între cerințele de consum și posibilitățile existente. S-a creat o disproporție între cerințele de consum și nivelul producției bunurilor de consum. În unele sectoare cerințele de consum depășesc într-o anumită măsură posibilitățile și nivelul actual al economiei noastre naționale. De aceea este necesar să acționăm în continuare cu fermitate pentru dezvoltarea mai puternică a producției bunurilor de consum, a serviciilor și, pe de altă parte, pentru stabilirea consumului la nivelul posibilităților existente, la nivelul la care a ajuns societatea noastră socialistă. Să nu uităm nici un moment că nivelul consumului nu poate depăși posibilitățile societății, nivelul dezvoltării bazei materiale, că nu se poate consuma mai mult decît se produce la un moment dat în societate. Dealtfel, nu se poate consuma tot ce se produce; a consuma totul sau aproape totul înseamnă a afecta prezentul și viitorul țării. (*Vii aplauze*).

Așa cum am menționat și în alte împrejurări, este necesar să avem în vedere că produsul național trebuie să permită atît satisfacerea necesităților de consum, cît și necesitățile dezvoltării în continuare a societății socialiste, asigurînd și prezentul, și viitorul ei. Pentru a înlătura deci contradicția între cerințele de consum și nivelul dezvoltării societății, se impune să acționăm, pe de o parte, pentru dezvoltarea mai puternică a forțelor de producție, a producției bunurilor de consum, iar pe de altă parte, pentru o justă repartizare a fondului de consum și fondului de dezvoltare, ținînd seama de viitorul națiunii noastre socialiste.

Există, de asemenea, o anumită contradicție între dezvoltarea forțelor de producție, a bazei tehnice a societății, și nivelul de conștiință socialistă, de pregătire profesională, tehnică a maselor. Această situație necesită măsuri hotărîte în direcția ridicării nivelului învățămîntului și al pregătirii profesionale, pentru perfecționarea cunoștințelor profesionale, tehnico-științifice ale oamenilor muncii, precum și pentru dezvoltarea conștiinței socialiste — factori de importanță deosebită în creșterea rolului maselor populare în conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a întregii societăți.

Stadiul actual de dezvoltare a societății românești pune cu putere la ordine zilei necesitatea perfecționării conducerii și planificării activității economico-sociale. Este necesar să tragem concluziile necesare din contradicțiile care se manifestă în diferite domenii, în societatea noastră socialistă, și să acționăm cu hotărîre în direcția înlăturării lor rapide, restabilind un echilibru și o concordanță cît mai depline între forțele de producție și relațiile de producție, între diferitele sectoare ale activității economico-sociale. Lichidarea contradicțiilor, stabilirea unei concordanțe cît mai depline și dezvoltarea armonioasă a societății constituie o necesitate obiectivă pentru mersul ferm înainte în înfăptuirea Programului partidului, în ridicarea patriei pe noi culmi de progres și civilizație, în creșterea

bunăstării generale, materiale și spirituale a poporului, în întărirea suveranității și independenței României. (*Aplauze puternice; se scandează îndelung „Ceașescu—P.C.R.!”*).

Hotărârile Congresului al XII-lea, planul cincinal, măsurile supuse spre dezbateri Conferinței Naționale, programele stabilite pentru următorii ani asigură realizarea acestor obiective, creează condiții pentru depășirea contradicțiilor, pentru realizarea unei concordanțe la un nivel superior și dezvoltarea impetuoasă a societății noastre socialiste.

V.

CREȘTEREA ROLULUI STATULUI DEMOCRAȚIEI MUNCITOREȘTI, REVOLUȚIONARE, ÎN CONDUCEREA ÎNTREGII VIEȚI ECONOMICO-SOCIALE, CONLUCRAREA ARMONIOASĂ DINTRE ORGANELE STATULUI ȘI ORGANISMELE DEMOCRATICE ÎN CADRUL SISTEMULUI UNITAR AL DEMOCRAȚIEI SOCIALISTE

1. Participarea conștientă a maselor populare la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a întregii societăți — expresie a superiorității orînduirii noastre noi, condiție a înlăturării cu succes a Programului partidului

Stimați tovarăși,

Este necesar ca în noua etapă de dezvoltare a societății noastre să tragem concluzii cu privire la o serie de teze. Așa cum se subliniază în documentele plenarei din iunie a Comitetului Central — să pornim cu hotărîre de la necesitatea înlăturării a tot ce este vechi, perimat și nu mai corespunde noii etape de dezvoltare, să facem drum noului, înlăturînd concepțiile dogmatice, ideile preconcepute, tezele care, așa cum se spune, și-au trăit traiul.

Se impune deci să înțelegem că dezvoltarea societății socialiste este nemijlocit legată de existența unui larg cadru democratic care să asigure participarea tuturor categoriilor sociale, a maselor largi populare, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor, la conducerea diferitelor sectoare de activitate. Trebuie să pornim de la faptul că socialismul este opera maselor populare, că el se înlătură cu poporul și pentru popor, că democrația socialistă constituie o necesitate obiectivă pentru afirmarea conștientă a maselor populare în conducerea tuturor sectoarelor de activitate. Trebuie să demonstrăm în practică superioritatea democrației socialiste, a participării directe a maselor populare la conducerea societății, față de orice formă a democrației burgheze. (*Aplauze puternice*).

În această privință putem spune că am creat un sistem de organisme larg democratice, de la unitățile de bază economico-sociale pînă la organele cu caracter național. Avem consiliile de conducere și adunările generale ale oamenilor muncii, congresele și diferitele consilii naționale de conducere pe plan central care asigură un vast cadru democratic de participare

a maselor, a poporului la conducerea societății, care dau noi dimensiuni democratice edificării socialiste a patriei noastre.

Se poate afirma că am realizat o concordanță corespunzătoare între dezvoltarea forțelor de producție, a societății socialiste românești în general și cadrul democratic de participare la conducere. Acum este necesar să acționăm pentru buna funcționare și perfecționarea continuă a formelor democratice de conducere a societății.

În acest cadru, statul ocupă un loc important. El trebuie să asigure conducerea unitară, planificată a întregii activități economico-sociale, a tuturor sectoarelor, realizarea echilibrului, a dezvoltării armonioase a societății, a concordanței cât mai depline între forțele de producție și relațiile sociale. Este necesar să acționăm cu toată hotărârea pentru perfecționarea activității organelor de stat în toate sectoarele de activitate, pentru întărirea controlului maselor populare asupra tuturor organelor de stat, pentru întărirea ordinii și disciplinei în toate domeniile. Să nu uităm nici un moment că dezvoltarea democrației socialiste, participarea maselor populare la conducere presupun așezarea fermă a întregii vieți sociale pe bază de legi și norme care să stabilească cu precizie direcțiile de activitate, că respectarea legilor țării constituie o necesitate obiectivă pentru dezvoltarea societății. Să veghem să se asigure un echilibru și o concordanță corespunzătoare între organismele democratice și organismele de stat care nu se contrapun, ci trebuie să conlucreze în mod armonios formînd sistemul unitar al democrației socialiste, al statului democratic socialist, al statului democrației muncitorești, revoluționare. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Consider că trebuie să ne însușim pe deplin hotărârea plenarei cu privire la renunțarea cu desăvîrșire la teza dictaturii proletarietului ca necorespunzătoare pentru România și să adoptăm teza statului democrației muncitorești, revoluționare, care dă o perspectivă nouă, superioară dezvoltării societății omenești. (*Aplauze puternice, îndelungate. Se scandează îndelung „Ceaușescu—P.C.R. !”*).

2. Apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității patriei — cauza întregului nostru popor

Stimați tovarăși,

Este necesar să acționăm cu toată hotărârea în direcția perfecționării activității organelor de justiție, a organelor de ordine internă, miliție și securitate, pentru a asigura apărarea cu fermitate a proprietății oamenilor muncii, a proprietății întregului popor, a muncii și vieții tuturor cetățenilor, a legilor țării, a cuceririlor revoluționare și independenței patriei. Organele de ordine internă și de justiție să acționeze în strînsă legătură cu organismele democratice, cu masele populare în adoptarea măsurilor necesare întăririi ordinii și disciplinei, respectării cu strictețe a legilor și sancționării, în conformitate cu legea, a celor care nesocotesc, într-o formă sau alta, legalitatea, normele de conviețuire socială. Așa cum am mai menționat, nimeni nu trebuie să fie pedepsit pe nedrept, neadmițîndu-se nici un fel de abuzuri sau ilegalități, dar, totodată, nimeni nu trebuie să ră-

mînă nepedepsit dacă încalcă legile țării, normele de conviețuire, aduce prejudicii orînduirii socialiste, intereselor patriei.

Este, de asemenea, necesar să nu uităm nici un moment că edificarea socialistă, dezvoltarea patriei noastre au loc în condiții internaționale complexe, cînd se menține încă pericolul războiului, inclusiv al unui război mondial nimicitor. De aceea avem răspunderea față de dezvoltarea socialistă, față de independența și viitorul patriei să acționăm permanent pentru întărirea capacității de apărare a patriei. Pornind de la concepția științifică materialist-dialectică potrivit căreia apărarea țării constituie sarcina întregului popor, dezvoltăm în același timp forțele militare, forța înarmată a țării, partea înarmată a poporului, care are datoria de a fi gata în orice moment să apere cuceririle socialiste, revoluționare, munca pașnică a națiunii, liniștea ei, să asigure independența României, respingînd orice agresiune. (*Aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !”*). Avem permanent în vedere colaborarea cu armatele țărilor socialiste din Pactul de la Varșovia, cu armatele altor state socialiste și state prietene, pornind de la faptul că și după dispariția pactelor militare va fi necesar, pînă la dispariția războaielor din societatea omenească, să menținem și să dezvoltăm capacitatea de apărare, colaborarea cu armatele țărilor prietene în vederea respingerii oricărei agresiuni imperialiste, a asigurării independenței și suveranității țărilor noastre, a României. (*Aplauze puternice*).

VI.

DEZVOLTAREA ÎNSUȘIRILOR NOI ALE NAȚIUNII NOASTRE SOCIALISTE, APLICAREA NEABĂTUTĂ A POLITICII MARXIST-LENINISTE ÎN PROBLEMA NAȚIONALĂ

Stimați tovarăși,

Dezvoltarea societății noastre socialiste a dus la întărirea națiunii, la consolidarea caracteristicilor noi ale națiunii, la omogenizarea și ridicarea pe trepte superioare a națiunii noastre socialiste. Pornind de la concepția materialist-dialectică și istorică privitoare la rolul națiunii în societate — deci și în societatea socialistă — de la faptul că pentru o perioadă lungă de timp, inclusiv în comunism, națiunea va continua să aibă un rol important în progresul societății, în conlucrarea cu alte națiuni, avem obligația să facem totul pentru dezvoltarea însușirilor noi ale națiunii noastre, pentru omogenizarea și întărirea unității ei, ca factor fundamental al victoriei socialismului și comunismului în România. (*Vii și îndelungate aplauze*).

În același timp, ținînd seama de existența naționalităților conlocuitoare din România, ca rezultat al dezvoltării istorice și al conviețuirii de secole, trebuie să aplicăm neabătut politica marxist-leninistă a partidului nostru în problema națională, asigurînd în toate domeniile deplină egalitate în drepturi, participarea egală la conducerea societății a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate. Trebuie să avem permanent în vedere că în momente grele reacțiunea a acționat pe calea ațîțării, învrăj-

birii și dezbinării popoarelor, a oamenilor muncii de diferite naționalități. De aceea, înfăptuind neabătut politica națională a partidului, asigurând condițiile deplinei afirmări a oamenilor muncii de diferite naționalități, la fel cu întregul popor, trebuie să dăm o ripostă hotărâtă manifestărilor naționaliste, șoviniste, de orice fel, să respingem cu fermitate orice încercări ale reacțiunii internaționale de amestec în treburile interne ale României. (*Aplauze puternice, îndelungate*). Să nu uităm nici un moment că oamenii muncii aparținând naționalităților conlocuitoare sînt cetățeni ai României socialiste cu aceleași drepturi și obligații ca toți ceilalți cetățeni ai patriei. Pe măsura progresului general al societății, a soluționării problemelor dezvoltării societății se soluționează problemele tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate.

Putem fi mîndri de felul cum am asigurat rezolvarea problemei naționale, creînd condiții de participare la dezvoltarea societății socialiste a oamenilor muncii de diferite naționalități, a întregului popor. Am dori ca naționalitățile conlocuitoare din toate țările să se bucure cel puțin de aceleași drepturi și libertăți ca cele existente în România. (*Aplauze puternice; se scandează „Ceaușescu și poporul !”*). Să pornim permanent de la necesitatea întăririi continue a unității oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari, de constructori conștienți ai socialismului ! Este necesar să desfășurăm o activitate susținută în vederea întăririi unității întregului nostru popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea forței politice conducătoare a societății — Partidul Comunist Român. (*Aplauze puternice, îndelungate ; se scandează „Ceaușescu—P.C.R. !”*).

VII.

AFIRMAREA PARTIDULUI NOSTRU CA CENTRU VITAL AL SOCIETĂȚII SOCIALISTE, ÎNALTELE RĂSPUNDERI ALE ORGANIZAȚIILOR DE PARTID, ALE CADRELOR, ALE TUTUROR COMUNIȘTILOR

Stimați tovarăși,

Documentele supuse dezbaterii Conferinței noastre Naționale subliniază că întărirea rolului de forță politică conducătoare al partidului în toate sectoarele de activitate nu trebuie să ducă în nici un moment la diminuarea rolului statului socialist ca organ unitar de conducere a activității poporului în construirea socialismului și comunismului. Rolul de forță politică conducătoare al partidului impune o acțiune permanentă pentru creșterea răspunderii organelor de stat și a organismelor democratice de conducere a societății. Partidului îi revine misiunea de a acționa permanent pentru perfecționarea și creșterea rolului statului, a tuturor organismelor democratice, în toate sectoarele de activitate.

Comuniștii care lucrează în aparatul de stat, în diferite organisme democratice au sarcina de a face totul pentru funcționarea în cele mai bune condiții a organelor și organismelor respective. Ei au răspunderea în fața partidului și poporului de a face totul ca statul și organismele democratice de conducere a societății să-și îndeplinească la un nivel tot mai

înalt rolul ce le revine în toate domeniile de activitate. Cu cât activitatea acestora se va desfășura mai bine, cu atât se va asigura și creșterea rolului partidului nostru de forță politică conducătoare. Partidul nu trebuie să înlocuiască, ci să asigure buna funcționare a organelor de stat, a organismelor democratice de conducere a societății. Aceasta constituie misiunea istorică a partidului nostru în etapa actuală. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Comuniștii nu trebuie să uite nici un moment că, intrînd într-un partid revoluționar, și-au asumat în mod liber răspunderea de a acționa în mod organizat pentru apărarea intereselor poporului, pentru victoria socialismului și comunismului, pentru apărarea independenței și suveranității țării, pentru o politică de pace și colaborare internațională. Ei nu au și nu pot avea drepturi sau privilegii aparte. Drepturile lor sînt aceleași ca ale întregului popor. Datoria lor este să acționeze pentru realizarea tuturor măsurilor de dezvoltare a țării și de ridicare a bunăstării generale a poporului, în strînsă unitate și în fruntea maselor de oameni ai muncii. (*Vii aplauze*). Ei au obligații în plus, ca revoluționari, ca membri ai unui partid care și-a asumat rolul istoric de a conduce întregul popor spre o societate mai bună și mai dreaptă, spre societatea fără clase, spre societatea comunistă.

Organele și organizațiile de partid din toate sectoarele, comitetele județene, Comitetul Central trebuie să acționeze cu toată energia pentru unirea eforturilor maselor populare, pentru buna funcționare a organelor de stat și a organismelor democratice, a organelor centrale și organismelor naționale de conducere, veghind permanent la întărirea ordinii și disciplinei, la realizarea concordanței cît mai depline în dezvoltarea generală a societății noastre socialiste.

Îndeplinirea misiunii istorice a partidului, a rolului său de forță politică conducătoare, de centru vital al societății noastre socialiste impune îmbunătățirea continuă a activității organelor și organizațiilor de partid. Să dezvoltăm mai puternic democrația de partid, să întărim spiritul critic și autocritic, atitudinea fermă față de lipsuri. O atenție deosebită trebuie să se acorde activității de organizare a muncii în vederea îndeplinirii sarcinilor în toate domeniile, repartizării cît mai bune a forțelor și cadrelor în toate sectoarele. Este necesar să se acționeze mai hotărît pentru îmbunătățirea stilului și metodelor de muncă, pentru perfecționarea muncii și conducerii colective, odată cu creșterea răspunderii personale. Activitatea organizațiilor și organelor de partid de orice fel, a comuniștilor și activiștilor, a tuturor cadrelor trebuie apreciată nu după vorbe, ci după rezultate, după devotamentul față de partid, față de interesele maselor de oameni ai muncii, ale patriei, față de cauza socialismului. (*Aplauze puternice*). Creșterea rolului partidului impune ca o necesitate obiectivă întărirea continuă a rîndurilor sale, ridicarea nivelului politico-ideologic al membrilor de partid, sporirea continuă a forței, întărirea unității sale de luptă și de acțiune în slujba patriei, a socialismului și a păcii. (*Aplauze puternice, prelungite*).

În sistemul democrației muncitorești, în activitatea economico-socială, syndicatele, organizațiile de tineret, de femei, celelalte organizații de masă și obștești au sarcina și rolul de a uni masele populare în direcția înfăptuirii neabătute a planului de dezvoltare economico-socială și a măsurilor de ridicare continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului.

În acest spirit trebuie să acționeze și Organizația Democrației și Unității Socialiste care unește în rîndurile sale milioane de cetățeni ai patriei, fără deosebire de naționalitate, care nu sînt membri ai Partidului Comunist Român.

În buna funcționare a democrației noastre socialiste, în unirea eforturilor întregului popor, un rol important revine Frontului Democrației și Unității Socialiste, care, sub conducerea politică a partidului comunist, reunește toate organizațiile de masă și obștești, toate categoriile sociale, toate forțele sociale ale României într-un front unic, asigurînd participarea activă și permanentă a întregului popor la realizarea conștiință a propriului său viitor, a viitorului socialist și comunist, la afirmarea cu putere a independenței și suveranității României. (*Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !”*).

VIII.

ACTIVITATEA IDEOLOGICĂ, POLITICO-EDUCATIVĂ PENTRU EDUCAȚIA MATERIALIST-DIALECTICĂ, PATRIOTICĂ A OAMENILOR MUNCII, PENTRU AFIRMAREA UMANISMULUI NOU, REVOLUȚIONAR, PENTRU ÎNTĂRIREA UNITĂȚII ÎNTREGULUI POPOR ÎN JURUL PARTIDULUI

Stimați tovarăși,

În întreaga operă de dezvoltare economică-socială și de construcție socialistă un rol de importanță deosebită revine activității teoretice, educative, muncii politice de formare a conștiinței socialiste a maselor populare, a omului nou. După cum am menționat, în comparație cu dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție, a economiei și societății noastre, se manifestă o anumită rămînere în urmă a activității teoretico-ideologice, a muncii politico-educative de formare a conștiinței socialiste.

Așa cum se subliniază în documentele prezentate spre dezbatere Conferinței Naționale, este necesar să acordăm mai multă atenție acestui domeniu, să desfășurăm o activitate mai susținută pentru clarificarea diferitelor probleme teoretice și ideologice în raport cu stadiul de dezvoltare al societății noastre, precum și cu situația mondială, cu transformările revoluționare ce au loc în lume, cu problemele noi care apar în epoca noastră. Este necesar să ajutăm oamenii muncii să înțeleagă evenimentele, sensul evoluției sociale, faptul că întreaga dezvoltare internă și internațională confirmă cu putere justetea concepției materialist-dialectice despre lume și viață, că organizarea socialistă constituie singura cale de înlăturare a inegalităților, a asupririi unui popor de către altul, a exploatării și asupririi maselor populare, de realizare a unei societăți mai umane, mai drepte, mai bune, care să asigure tuturor cetățenilor condiții egale de muncă și viață, care să permită afirmarea plenară a personalității umane, a fiecărei națiuni. (*Vii și puternice aplauze*).

Subliniind permanent, în activitatea politico-educativă de formare a omului nou, superioritatea socialismului, a umanismului revoluționar, a

relațiilor de producție socialiste și a repartiției produsului social și național în spiritul eticii și echității socialiste, să veghem, totodată, la afirmarea neabătută în viață a acestor principii în toate domeniile de activitate.

Este necesar, de asemenea, să punem un accent mai puternic pe înțelegerea rolului de proprietar, producător și beneficiar al oamenilor muncii, pe necesitatea apărării și dezvoltării continue a proprietății socialiste ca fundament al egalității sociale, al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului. (*Aplauze puternice*). În întreaga activitate politico-educativă trebuie să subliniem necesitatea grijii și răspunderii fiecărui membru al societății, fiecărui cetățean, indiferent de locul de muncă și cu atât mai mult răspunderea mare ce revine cadrelor de conducere din toate sectoarele pentru dezvoltarea continuă a proprietății socialiste. Să nu uităm nici un moment că întreaga dezvoltare socială, bunăstarea poporului, independența patriei sînt condiționate de întărirea bazei tehnico-materiale a societății socialiste, ca factor fundamental, hotărîtor al dezvoltării avuției naționale, a întregii societăți. Activitatea de educație politică, de formare a omului nou, cu o conștiință înaltă trebuie să pună un accent deosebit pe creșterea răspunderii față de proprietatea socialistă, față de apărarea și dezvoltarea sa.

Munca politico-ideologică trebuie să cultive mîndria patriotică a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, față de trecutul glorios de luptă al poporului nostru, față de minunatele realizări în făurirea socialismului, să dezvolte puternic sentimentul de dragoste față de popor, de patrie, față de partid, hotărîrea de a fi gata în orice împrejurări să servească interesele țării, cauza socialismului. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

O atenție deosebită trebuie acordată educației tineretului, pregătirii sale pentru muncă și viață. Să sădim în conștiința tineretului spiritul revoluționar, dorința de a-și însuși cele mai noi cuceriri ale științei și cunoașterii umane, voința de a acționa în toate împrejurările ca revoluționari, ca patrioți, de a-și servi întotdeauna poporul, cauza socialismului, pacea. (*Vii aplauze*).

În același timp, să dezvoltăm în rîndul oamenilor muncii sentimentul solidarității internaționale, al prieteniei și colaborării egale cu alte popoare.

Este necesar, de asemenea, să acționăm cu toată hotărîrea pentru demascarea și combaterea diferitelor concepții ale vechii societăți, a teoriilor imperialiste, colonialiste, a ideologiei capitalismului, punînd în evidență superioritatea concepției noastre despre lume și viață, a relațiilor socialiste, a umanismului socialist, a libertăților și drepturilor omului în societatea socialistă.

Să subliniem permanent că umanismul nostru revoluționar, întreaga noastră societate pun pe primul plan omul, bunăstarea și fericirea lui, afirmarea personalității umane, realizarea condițiilor de manifestare și afirmare egală a fiecărui cetățean, fără deosebire de naționalitate. Trebuie să acționăm cu hotărîre ca în toate domeniile să se manifeste cu putere aceste principii, combătînd, luînd poziție hotărîtă împotriva oricăror tendințe de nesocotire sau încălcare a lor. (*Vii aplauze*).

În întreaga activitate politico-educativă de formare a conștiinței noi să pornim de la concepția revoluționară, materialist-dialectică despre lume și viață, de la principiile socialismului științific. Aceasta necesită o înțelegere aprofundată și lămurirea continuă a marilor transformări din socie-

tate, a direcțiilor obiective ale dezvoltării, a legităților evoluției sociale, a cuceririlor științei și cunoașterii universale, care confirmă zi de zi justetea concepției materialist-dialectice despre lume și viață, materialitatea lumii înconjurătoare.

Este necesar să combatem cu hotărîre și să demascăm toate mentalitățile retrograde, mistice, să desfășurăm o luptă ascutită împotriva influențelor burgheze în conștiința și viața oamenilor, să luăm atitudine hotărîtă împotriva naționalismului, șovinismului, rasismului, antisemitismului, a oricăror încercări de învrăjbire și înjosire a omului, ca manifestări ale forțelor reacționare care, în actualele împrejurări internaționale, apelează din nou la metodele și practicile vechi pentru a slăbi coeziunea și unitatea forțelor progresiste, a maselor populare, în lupta împotriva imperialismului și colonialismului, împotriva războiului, pentru o politică de pace și independență națională. Partidului nostru, societății noastre socialiste le-a fost și le este străină atitudinea de pasivitate față de asemenea manifestări. Partidul, societatea noastră au acționat și vor acționa cu consecvență în direcția unei înțelegeri științifice de către toți oamenii muncii a principiilor socialismului, a legităților dezvoltării economico-sociale, precum și pentru creșterea răspunderii participării conștiente a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

Sarcini de mare răspundere revin partidului, organizațiilor de masă și obștești, uniunilor de creație, presei, radioteleviziunii, tuturor organismelor educative din societatea noastră. Sub conducerea partidului, ele trebuie să desfășoare o activitate susținută în vederea ridicării nivelului politico-ideologic al cadrelor, formării conștiinței revoluționare, socialiste a maselor, înarmării întregului nostru popor cu arma revoluționară de luptă pentru socialism, pentru comunism, pentru o societate a dreptății și egalității sociale. (*Aplauze puternice, îndelungate*). Presa, radioteleviziunea, toate mijloacele de informare în masă, literatura, teatrul, cinematografia, celelalte arte, care se adresează maselor de milioane de oameni, trebuie să abordeze, în spiritul ideologiei partidului, problemele existente în societatea noastră, să ia poziție fermă față de diferitele aspecte negative, să pună pe primul plan propagarea principiilor și concepțiilor revoluționare ale partidului nostru despre lume și viață. Ele trebuie să înarmeze tineretul patriei, întregul popor cu teoria luptei revoluționare, dezvoltându-le hotărîrea fermă de a învinge orice greutăți, de a asigura mersul neabătut înainte al patriei noastre pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Documentele privind stadiul actual al socialismului în țara noastră, problemele teoretice și ale activității politico-educative, ca parte integrantă a Programului partidului, dau o perspectivă nouă, luminoasă, întregii activități desfășurate de partid, de popor. Ele trebuie să dinamizeze activitatea din toate sectoarele, să ducă la întărirea și mai puternică a forței și unității partidului, a rolului său conducător, la întărirea unității întregului popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, la întărirea suveranității și independenței patriei noastre. (*Aplauze puternice*).

Problemele supuse spre dezbateră Conferinței Naționale asigură realizarea hotărîrilor Congresului al XII-lea și ridicarea României la un nou nivel de dezvoltare, creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului. Acum, hotărîtoare este activitatea organizatorică, practică, pentru realizarea lor în viață. Este necesar ca organele de partid și de stat, organisme democratice, toți oamenii muncii, fără deosebire de na-

ționalitate, întregul popor să acționeze într-o deplină unitate pentru realizarea în viață, în cele mai bune condiții, a planului de dezvoltare economico-socială, a tuturor hotărârilor. Fiecare, la locul său de muncă, să acționeze cu fermitate în vederea îndeplinirii sarcinilor încredințate de partid și popor, răspunzând prin muncă și fapte concrete încrederii acordate, așteptărilor partidului și poporului, asigurând îndeplinirea hotărârilor Congresului al XII-lea, a Programului partidului.

Disponem de tot ce este necesar, putem și avem forțele pentru a depăși greutățile ivite într-un sector sau altul. Să facem ca influențele crizei economice mondiale să se resimtă cât mai puțin în țara noastră, să asigurăm realizarea obiectivelor de trecere la un nou stadiu de dezvoltare, la o nouă calitate a muncii și vieții, să ridicăm România pe culmi tot mai înalte de progres și civilizație.

În condițiile grele, de furtună, să demonstrăm forța și trăinicia societății noastre socialiste, capacitatea partidului de a conduce poporul și patria spre noi victorii. Să demonstrăm că partidul nostru comunist, născut în furtună, călit în anii grei ai ilegalității, nu se teme de greutăți și își îndeplinește cu cinste misiunea istorică în orice împrejurări. Să arătăm că partidul nostru își va îndeplini misiunea de unire și de conducere a poporului nostru pentru înlăturarea oricăror greutăți și pentru înaintarea neabătută a României spre înaltele piscuri luminoase ale societății comuniste. (*Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu—P.C.R. !”, „Ceașescu—România, stima noastră și mândria !”*).

IX.

ACTIVITATEA INTERNAȚIONALĂ A PARTIDULUI ȘI STATULUI NOSTRU, OBIECTIVELE ȘI ORIENTĂRILE POLITICII EXTERNE A ROMÂNIEI

1. Procesele și tendințele care se manifestă pe plan mondial, evoluția vieții internaționale

Stimați tovarăși,

În perioada care a trecut de la Congresul al XII-lea al partidului, în viața internațională au avut loc profunde prefaceri revoluționare, naționale și sociale. S-au produs noi schimbări și continuă modificarea raportului de forțe între diferite state și grupări de state pe arena mondială. Au continuat să se manifeste și s-au accentuat contradicțiile dintre diferite state și grupări de state. Așa cum am menționat, se dezvoltă cu putere noua contradicție dintre țările bogate și țările sărace, care devine cea mai importantă contradicție a epocii contemporane.

Am asistat la o serie de manifestări ale politicii de forță, de amestec
30 în treburile altor state ; s-au produs noi conflicte militare, s-a intensificat

cursa înarmărilor, ceea ce a dus la o agravare considerabilă a relațiilor internaționale, la creșterea pericolului unor conflicte militare, unor războaie, inclusiv al unui război mondial atomo-nuclear.

Agravarea situației mondiale, creșterea pericolului de război fac mai necesară ca oricând unirea tuturor forțelor realiste, antiimperialiste, care doresc pacea, a tuturor popoarelor în lupta pentru oprirea cursului spre noi războaie, spre un război mondial, pentru apărarea păcii, bunul suprem al tuturor popoarelor, al întregii omeniri. (*Aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu—pace !”*).

Pornind de la marile schimbări produse în viața internațională și de la raportul de forțe în continuă transformare, se poate afirma cu deplin temei că își păstrează în continuare valabilitatea teza posibilității preîntâmpinării unui nou război mondial. În același timp, evenimentele, viața demonstrează pericolul pe care-l prezintă unele teze și iluzii despre ireversibilitatea destinderii, despre dispariția pericolului de război. Considerăm necesar să avem în vedere și să pornim de la faptul că popoarele pot, acționând unite, să împiedice noi războaie, să împiedice un nou război mondial, să asigure reluarea și continuarea politicii de destindere, dar trebuie, în același timp, să fim conștienți că în lume se menține pericolul de războaie, pericolul unui război mondial și că politica de destindere nu a devenit ireversibilă, nu a triumfat pe deplin.

Pornind de la aceste adevăruri care se evidențiază cu putere în viața politică mondială va trebui să tragem și concluziile privind activitatea internațională a partidului și statului nostru. Trăim o epocă de confruntare puternică a două tendințe pe arena mondială. Pe de o parte, politica imperialistă — de forță și dictat, de amestec în treburile altor state, de menținere și împărțire a sferelor de influență, de înarmare, care duce la creșterea pericolului unor războaie, inclusiv al unui război mondial. Pe de altă parte, se dezvoltă cu putere tendința spre lichidarea politicii imperialiste, colonialiste, a sferelor de influență, de amestec în treburile interne, tendința de instaurare a unor relații noi între state, bazate pe egalitate, pe respectul independenței și suveranității, pe neamestec în treburile interne, tendința de lichidare a politicii de forță și dictat, de asigurare a dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă, independentă, așa cum dorește, fără nici un amestec din afară. Această tendință unește tot mai puternic zeci și sute de milioane de oameni de pretutindeni, forțele realiste, progresiste, toate popoarele care năzuiesc spre libertate, spre independență, care năzuiesc să trăiască în pace. (*Aplauze puternice ; se scandează „Vrem pace pe Pământ !”*).

Trebuie să fim conștienți că confruntarea dintre aceste două tendințe pe plan mondial va continua să se manifeste încă cu putere vreme îndelungată. Tocmai de aceea este necesar să acționăm cu hotărîre pentru unirea tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste, a tuturor forțelor realiste, a tuturor popoarelor în vederea respingerii politicii care împinge omenirea spre un război nimicitor, spre catastrofă, în vederea promovării unei politici noi, care să asigure fiecărui popor dezvoltarea economico-socială independentă, o colaborare egală între toate națiunile lumii, triumful păcii și cooperării internaționale.

2. Asigurarea păcii, apărarea dreptului fundamental al oamenilor, al popoarelor la viață, la existență liberă și demnă — problema centrală a epocii noastre

În anii care au trecut de la Congresul al IX-lea, partidul și statul nostru, poporul român au desfășurat o intensă activitate internațională pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii contemporane, în interesul politicii de destindere, pace și colaborare între națiuni. Prin întreaga sa activitate internațională, prin pozițiile adoptate față de conflictele mondiale, România a afirmat cu claritate voința poporului român de a trăi în pace și colaborare cu toate națiunile lumii, fără deosebire de orînduire socială. Poporul nostru și-a adus o contribuție activă la eforturile pentru soluționarea marilor probleme internaționale pe calea tratativelor.

Putem afirma cu deplin temei că activitatea internațională a partidului și statului nostru corespunde pe deplin intereselor poporului român, intereselor tuturor popoarelor, cauzei păcii, independenței naționale și colaborării între state.

Pornind de la gravitatea situației actuale, este necesar să intensificăm eforturile și conlucrarea internațională pentru oprirea încordării, soluționarea problemelor pe calea tratativelor, oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, în primul rînd la dezarmarea nucleară. Marea răspundere pe care o avem în fața poporului nostru ne cere să facem totul pentru asigurarea păcii, a dreptului suprem al popoarelor, al oamenilor la existență, la viață, la dezvoltare liberă, independentă. (*Aplauze puternice ; se scandează „Vom munci și vom lupta, pacea o vom apăra !”*).

Omenirea a ajuns într-un stadiu cînd nivelul înarmărilor, îndeosebi arsenalul nuclear, pune în pericol însăși civilizația, existența societății omenești. De aceea, problema fundamentală a epocii noastre este problema preîntîmpinării războiului și asigurarea păcii. Mai mult ca oricînd trebuie să facem totul pentru a bara calea războiului, pentru a asigura pacea. Nu există țel mai înalt decît dezarmarea, în primul rînd dezarmarea nucleară, asigurarea securității fiecărei națiuni, a păcii mondiale. Este necesar să se acționeze cu întreaga răspundere pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare sub un strict control internațional. România a prezentat în această direcție o serie de propuneri care exprimă voința de pace a poporului nostru. Există, de asemenea, propuneri importante făcute de multe alte state. Considerăm că toate propunerile trebuie luate în considerație de conferința pentru dezarmare, urmînd să se elaboreze, pe baza lor, programul dezarmării sub control internațional.

Acordăm o mare însemnătate tratativelor dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii pentru reducerea armelor nucleare strategice. Considerăm că trebuie făcut totul pentru realizarea unui acord cît mai rapid în problema opririi amplasării de rachete nucleare cu rază medie de acțiune în Europa, precum și a retragerii celor existente. De asemenea, ne pronunțăm pentru încheierea unui acord de reducere a armamentelor la tratativele de la Viena. În înfăptuirea dezarmării trebuie să se pornească de la necesitatea realizării unui echilibru de forțe nu prin sporirea armamentelor, ci prin reducerea lor la un nivel cît mai scăzut. Înghețarea cheltuielilor militare și trecerea la reducerea lor constituie o necesitate atît pentru diminuarea cursei înarmărilor și a pregătirilor de război, cît

și pentru crearea condițiilor necesare depășirii crizei economice mondiale, relansării activității economico-sociale.

Este necesar să se adopte măsuri ferme pentru diminuarea rolului blocurilor militare și trecerea la desființarea simultană a N.A.T.O. și Pactului de la Varșovia. (*Vii și puternice aplauze ; se scandează îndelung „Dezarmare—pace !”*). Până la desființarea blocurilor ar avea o importanță deosebită dacă statele celor două blocuri militare ar trece, de comun acord, la reducerea cu 20 la sută a cheltuielilor militare față de nivelul din 1982 până în 1985. De ce, tovarăși ? Pentru că aproximativ 80 la sută din cheltuielile militare și armament sînt deținute de țările din cele două blocuri militare. Deci trecerea acestor țări la reducerea cheltuielilor și la dezarmare va fi hotărîtoare pentru dezarmare, pentru reducerea cursei înarmărilor. (*Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Dezarmare—pace !”*).

De asemenea, considerăm că este necesar să începă tratative directe între Pactul de la Varșovia și N.A.T.O. cu privire la dezarmare și înlăturarea pericolului unui război. Ca un prim pas, ar trebui să fie limitată activitatea militară a celor două blocuri.

În vederea reluării politicii de destindere, diminuării încordării internaționale și întăririi încrederii, de o mare însemnătate ar fi :

— Retragera trupelor țărilor celor două blocuri militare de pe teritoriul altor state ;

— Desființarea bazelor militare de pe teritoriul altor state ;

— Angajamentul solemn de a nu amplasa arme nucleare de nici un fel pe teritoriul altor state ;

— Acordarea de garanții statelor care renunță la arme nucleare că în nici o împrejurare nu se vor folosi aceste arme împotriva lor.

Adoptarea unor asemenea măsuri de statele din cele două blocuri militare care dețin cea mai mare parte a armamentului și aproape totalitatea armelor nucleare ar fi o contribuție hotărîtoare la realizarea dezarmării și asigurarea păcii în lume.

Republica Socialistă România declară solemn că va acționa cu toată fermitatea în această direcție. Propun conferinței să hotărască ca cheltuielile militare ale țării noastre să fie limitate pînă în 1985 la nivelul cheltuielilor din 1982. (*Aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu—pace !”*). Ne exprimăm speranța că toate statele din cele două blocuri, și în primul rînd Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, vor înțelege marea răspundere ce le revine în fața popoarelor pentru oprirea cursei înarmărilor și asigurarea păcii mondiale — și vor acționa ca atare. (*Aplauze puternice*).

3. Lichidarea subdezvoltării și instaurarea noii ordini internaționale — cerințe fundamentale ale progresului tuturor popoarelor, ale stabilității economice și politice mondiale

Stimați tovarăși,

O altă problemă de importanță fundamentală a epocii noastre este aceea a subdezvoltării, a accentuării continue a decalajelor dintre țările bogate și sărace și a necesității instaurării unor relații noi între state, a

creării unei noi ordini economice și politice mondiale. Situația gravă creată ca urmare a crizei economice, a politicii dobânzilor înalte necesită măsuri ferme pentru sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare și crearea condițiilor progresului lor economico-social, prin realizarea unor înțelegeri corespunzătoare între țările bogate și țările sărace.

Apare necesar să se abordeze într-un spirit nou problema creditelor acordate țărilor în curs de dezvoltare. Considerăm că trebuie să se aibă în vedere anularea completă a datoriei țărilor sărace, o reducere generală a acestora pentru țările mai puțin dezvoltate, o limitare a dobânzilor și acordarea în continuare de sprijin țărilor sărace în dezvoltarea lor economico-socială.

Un rol important considerăm că trebuie să-l aibă în această privință colaborarea mai activă între țările în curs de dezvoltare. Se impune întărirea solidarității și colaborării lor, atât pentru soluționarea cu forțe proprii a unor probleme ale dezvoltării, cât și pentru a trata cu rezultate mai bune cu țările dezvoltate, în vederea realizării unor înțelegeri corespunzătoare și trecerii la înfăptuirea noii ordini economice internaționale.

Considerăm necesar să se treacă, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, la elaborarea unui cod, a unei carte privind principiile relațiilor internaționale. Vechea ordine, bazată pe inegalitate, pe asuprirea unor popoare, pe supremația monopolurilor și a capitalului financiar, nu mai corespunde situației actuale, a devenit un obstacol în dezvoltarea economiei mondiale și trebuie înlăturată cu desăvîrșire. Se impune să se realizeze o nouă ordine economică mondială, bazată pe principii noi, de egalitate și echitate, de avantaj reciproc. Noua ordine trebuie să asigure o colaborare economică internațională și schimburi comerciale echitabile. În acest cadru este necesar să se asigure un raport corespunzător între prețurile materiilor prime și ale produselor industriale. Lichidarea subdezvoltării necesită accesul, în condiții avantajoase, la tehnologiile moderne ale tuturor statelor. Țările bogate trebuie să înțeleagă că au o răspundere directă pentru actuala situație și pentru ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare. Însăși propria lor dezvoltare, ca și stabilitatea economiei mondiale în ansamblu sînt condiționate de o soluție realistă, îndrăzneată în problemele subdezvoltării, de realizarea unor relații economice și de schimb bazate pe echitate, egalitate și avantaj reciproc.

4. Lichidarea tuturor conflictelor și stărilor de tensiune, pe cale pașnică, prin tratative — condiție vitală a destinderii internaționale

Avînd în vedere existența diferitelor zone de încordare, România s-a pronunțat și se pronunță cu hotărîre pentru încetarea conflictelor militare dintre state, pentru trecerea la soluționarea problemelor numai și numai pe calea tratativelor. Oricît de grele și îndelungate vor fi tratativele, ele sînt incomparabil mai bune decît orice conflict militar. Este în interesul fiecărui popor, cît și al cauzei generale a colaborării și păcii, să se renunțe la calea armelor, să se treacă la tratative pentru soluționarea tuturor problemelor dintre state. România consideră că se impune ca organismele internaționale, și în primul rînd Organizația Națiunilor Unite,

să adopte o poziție mai fermă pentru a determina soluționarea în acest spirit a tuturor conflictelor. Se impune ca o necesitate imperioasă lichidarea cu desăvârșire a politicii zonelor de influență și de interese.

Trebuie să se pună capăt politicii de mare putere, de hegemonie și de amestec sub orice formă în treburile interne ale țărilor mici și mijlocii.

Interesele colaborării mondiale cer să se pună capăt presiunilor și sancțiunilor economice, să se respecte neabătut principiile egalității și echității în relațiile dintre state.

Nimeni, nici un stat, oricât de mare ar fi, nu-și poate aroga dreptul de a dicta ce trebuie să facă sau să nu facă un alt stat.

Este necesar să se pună capăt cu desăvârșire politicii de forță și dictat. Să se respecte neabătut dreptul fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării economico-sociale pe care o dorește. (*Aplauze puternice*).

Toate statele, și în primul rând marile puteri, trebuie să-și asume obligația solemnă de a se călăuzi în relațiile internaționale și de a respecta principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Evenimentele, viața demonstrează cu putere că numai pe baza acestor principii se pot soluționa problemele complexe ale vieții mondiale, se pot asigura relații de colaborare și pacea întregii lumi. Pornind de la aceasta, România consideră necesară crearea, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, a unui organism special al bunelor oficii care să acționeze în direcția soluționării pe calea tratatelor pașnice a conflictelor, a oricăror probleme dintre state.

În legătură cu aceasta doresc să mă refer numai la situația din Orientul Mijlociu. Evenimentele din ultimele luni, acțiunile agresive ale Israelului în Liban au creat o situație deosebit de gravă și pun cu mai multă acuitate necesitatea unei soluții globale în Orientul Mijlociu. România s-a pronunțat întotdeauna și se pronunță pentru retragerea Israelului din teritoriile ocupate în 1967, pentru soluționarea problemei palestinienilor pe baza dreptului la autodeterminare și crearea unui stat palestinian independent. Evenimentele din ultimele luni au demonstrat cu putere că există o singură cale pentru o pace justă și dreaptă în Orientul Mijlociu, calea negocierilor și tratatelor. Considerăm că în situația nouă care s-a creat este necesar să se acționeze cu toată fermitatea în direcția convocării unei conferințe internaționale cu participarea tuturor statelor interesate, inclusiv a Organizației pentru Eliberarea Palestinei. În cadrul acestor negocieri trebuie luate în considerație toate propunerile, formulate atât de către țările arabe, cât și de către alte state și, sigur, de părțile direct interesate. În soluționarea problemelor din Orientul Mijlociu este necesar să se pornească de la faptul că trebuie să existe un stat palestinian independent și că trebuie să fie asigurată existența statului israelian. Între aceste state, între toate statele din Orientul Mijlociu trebuie să se stabilească relații de bună vecinătate, de colaborare, bazate pe respectul independenței, pe neamestecul în treburile interne. (*Aplauze puternice*).

Nu doresc să mă refer la alte conflicte și probleme litigioase. Repet încă o dată că este necesar să se facă totul pentru încetarea lor, pentru trecerea la soluționarea lor prin tratative.

Acordăm sprijin deplin popoarelor care luptă pentru cucerirea și dezvoltarea independenței naționale. Sprijinim lupta pentru independență a poporului namibian, a organizației S.W.A.P.O., conducătorul poporului

namibian. Considerăm că este necesar să se facă totul pentru a se asigura independența Namibiei, lichidându-se astfel încă o formă de manifestare a colonialismului și să se pună capăt politicii de apartheid și rasism în Africa de Sud.

Stimați tovarăși,

În ultimii ani, în viața mondială are loc o reactivare, în diferite state, a forțelor reacționare, neofasciste, se intensifică manifestările șoviniste, rasiste, antisemite și teroriste. Se desfășoară o largă activitate de dezinformare a opiniei publice și de justificare a politicii de încordare, de înarmări, de încălcare a drepturilor și libertăților maselor largi populare, a independenței naționale a popoarelor.

Trebuie remarcat că cercurile reacționare, neofasciste își ascund în fața maselor, a popoarelor adevăratele scopuri, erijându-se în apărători ai drepturilor omului, ai libertăților democratice, cînd în realitate nesocotesc cele mai elementare drepturi și libertăți ale omului, ale popoarelor de pretutindeni, urmărind să asigure continuarea politicii de înrobire, de asuprire, de învrăjbire și de dominație a popoarelor.

În acest cadru, un loc important îl ocupă activitatea desfășurată împotriva țărilor socialiste, folosindu-se unele greșeli sau unele greutăți din unele state. Se poate spune că asistăm la o intensificare generală a activității antisocialiste și anticomuniste ca o parte componentă a intensificării cursei înarmărilor, a îngrădirii libertăților și drepturilor democratice, a încălcării independenței și suveranității diferitelor state. Este binecunoscut că întotdeauna anticomunismul a constituit o parte integrantă a luptei forțelor reacționare, fasciste, care a deschis de fapt calea instaurării fascismului în perioada dintre cele două războaie mondiale și a dus la cel de-al doilea război mondial. De aceea, trebuie acționat cu toată hotărîrea pentru demascarea politicii forțelor reacționare, neofasciste, pentru apărarea libertăților și drepturilor fundamentale ale omului — la muncă, la libertate, la demnitate, a dreptului popoarelor la independență. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Politica de dezinformare și calomniere a socialismului nu va putea ascunde realitățile, afirmarea superiorității noii orînduiri sociale. Nici un fel de activitate a forțelor reacționare nu va putea opri trecerea a noi și noi popoare, într-o formă sau alta, corespunzător condițiilor din fiecare țară, pe calea socialistă de dezvoltare.

Socialismul nu poate fi exportat, nu poate și nu trebuie impus din afară, el se va realiza numai de forțele sociale progresiste din fiecare țară și trebuie să exprime voința fiecărui popor.

În același timp, trebuie respins cu fermitate orice export de contra-revoluție, de susținere din afară a forțelor reacționare în lupta împotriva propriilor popoare. Fiecare națiune trebuie să-și hotărască calea dezvoltării sociale și naționale în mod liber, să-și făurească orînduirea pe care o dorește, fără nici un amestec din afară.

Indiferent de unele greșeli și greutăți din țările socialiste, viața, realitatea demonstrează că orînduirea socialistă a lichidat pentru totdeauna asuprirea de clasă, inegalitățile sociale și naționale, a asigurat progresul rapid al popoarelor pe calea formării unei economii puternice, asigurării bunăstării și independenței popoarelor. Trebuie să înțelegem că lupta împotriva războiului, a reacțiunii și neofascismului, a anticomunismului, a șovinismului, rasismului, antisemitismului constituie o parte integrantă

a luptei pentru destindere, pentru pace, pentru independență, pentru colaborarea egală între toate națiunile lumii, fără deosebire de orînduire socială. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Exprimăm încă odată deplina noastră solidaritate cu lupta tuturor popoarelor pentru independență și dezvoltare de-sine-stătătoare. Considerăm că epoca noastră, a lichidării colonialismului, a eliberării a zeci și zeci de popoare, este epoca întăririi puternice a independenței naționale, a formării de noi state naționale și națiuni. Respectarea independenței constituie un factor hotărîtor pentru o politică de pace și colaborare, pentru dezvoltarea economico-socială a omenirii.

Ne manifestăm deplina solidaritate cu toate popoarele care se pronunță, într-o formă sau alta, pentru calea socialistă de dezvoltare economico-socială. Tendințele și opțiunile socialiste ale tot mai multor popoare constituie o caracteristică fundamentală a epocii contemporane. Diversitatea căilor și formelor de realizare a socialismului demonstrează cu putere justetea tezei științifice, revoluționare după care fiecare popor va trece pe calea socialismului în conformitate cu realitățile istorice și sociale concrete din fiecare țară. Această varietate de forme și opțiuni socialiste deschide noi perspective luptei popoarelor pentru o viață liberă, independentă, mai dreaptă și mai bună. (*Aplauze puternice, prelungite*).

5. Pentru securitate și cooperare pe continentul nostru, pentru o Europă fără arme nucleare, o Europă unită, bazată pe respectul orînduirii sociale din fiecare țară, pe conlucrarea rodnică dintre toate națiunile

Stimați tovarăși,

România a acționat și acționează cu toată fermitatea pentru înfăptuirea securității europene, pornind de la faptul că pe continentul european s-au acumulat uriașe forțe militare, un puternic arsenal de arme atom nucleare și clasice, care reprezintă un pericol de moarte pentru toate popoarele, pentru existența civilizației, a vieții însăși pe continentul nostru și în întreaga lume. De aceea considerăm necesar să se ajungă la încheierea cît mai grabnică a reuniunii de la Madrid, care să dea noi perspective dezvoltării cooperării, încrederii și securității în Europa.

Ne pronunțăm pentru organizarea unei conferințe de securitate și încredere pe continentul nostru, pentru continuitatea reuniunilor începute la Helsinki, care asigură dezbaterea problemelor complexe ale vieții contemporane din Europa și din lume de către statele europene, pentru depășirea încordării și întărirea colaborării.

Mai mult ca oricînd este necesar să facem totul pentru o Europă fără rachete cu rază medie de acțiune, fără nici un fel de rachete nucleare sau alte arme atomice, pentru o Europă unită bazată pe respectul orînduirii sociale în fiecare țară și pe dorința de a conlucra pentru dezvoltarea economico-socială a fiecărei națiuni, pentru soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane, inclusiv a subdezvoltării, în interesul tuturor popoarelor, al colaborării internaționale.

Considerăm că este timpul să trecem la acțiuni mai concrete în direcția înfăptuirii în Balcani a unei zone fără arme nucleare, fără baze militare străine. Să transformăm Balcanii într-o regiune a colaborării pașnice, să dezvoltăm conlucrarea în direcția dezvoltării economico-so-

ciale a fiecărei națiuni, a ridicării bunăstării fiecărui popor ! În acest spirit, ne pronunțăm pentru trecerea neîntârziată la pregătirea organizării unei conferințe la nivel înalt a statelor din Balcani, consacrată realizării acestor obiective. Aceasta constituie o parte componentă a acțiunilor pentru securitate în Europa, o contribuție importantă la realizarea încrederii pe continent, răspunde intereselor fiecărui popor, intereselor păcii și colaborării în Europa și în întreaga lume.

**6. Politica României de largă dezvoltare
a relațiilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste,
de extindere a raporturilor cu țările în curs de dezvoltare,
cu țările nealiniat, cu toate statele lumii,
fără deosebire de orînduire socială**

Stimați tovarăși,

În relațiile internaționale, România a acționat și acționează pentru dezvoltarea continuă a colaborării cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. Pornim în întreaga noastră activitate de la necesitatea așezării relațiilor dintre state pe baza principiilor egalității în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forță.

Dezvoltăm puternic raporturile cu țările socialiste și, în acest cadru, acordăm o atenție deosebită prieteniei și colaborării cu țările vecine. Considerăm necesar să dezvoltăm colaborarea și solidaritatea cu toate țările socialiste, acționînd pentru întărirea solidarității și unității lor. După părerea noastră, a sosit timpul să se întreprindă acțiuni mai hotărîte în direcția depășirii unor divergențe, întăririi solidarității și colaborării, aceasta fiind în interesul fiecărei țări socialiste, al tuturor statelor socialiste, al cauzei păcii și colaborării internaționale.

Acordăm o mare însemnătate și dezvoltăm larg relațiile cu țările în curs de dezvoltare. Considerăm că aceasta constituie un factor important în lupta împotriva imperialismului și colonialismului, pentru o nouă ordine economică, pentru o politică de pace.

În spiritul principiilor coexistenței pașnice, dezvoltăm, de asemenea, relațiile cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. În raporturile noastre cu toate statele lumii pornim de la faptul că diferența de orînduire socială, de concepții politice sau filozofice nu trebuie să constituie un obstacol în calea unei largi colaborări internaționale bazate pe egalitate, pe respect și avantaj reciproc.

Considerăm că orice țară, fie ea mai mare sau mai mică, trebuie să-și asume răspunderea pentru soluționarea problemelor internaționale și să participe activ, cu drepturi depline, la găsirea soluțiilor care să corespundă intereselor fiecărei națiuni.

Dăm o mare însemnătate rolului mișcării țărilor nealiniat. Considerăm necesar să se facă totul pentru depășirea unor divergențe, astfel încît reuniunea din primăvara anului 1983, de la New Delhi, să constituie o puternică manifestare a unității și solidarității acestor țări, o expresie a hotărîrii lor de a-și uni eforturile în soluționarea problemelor complexe ale vieții internaționale, în asigurarea păcii și independenței popoarelor.

Este necesar să se asigure un rol mai important Organizației Națiunilor Unite, altor organisme internaționale în soluționarea democratică a tuturor problemelor vieții politice mondiale.

**7. Întărirea colaborării și solidarității
Partidului Comunist Român cu toate partidele
comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste
și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională,
cu toate forțele antiimperialiste, democratice, progresiste,
în lupta pentru progres social și pace în lume**

Stimați tovarăși,

Acordăm o mare însemnătate colaborării și solidarității cu partidele comuniste și muncitorești. Diversitatea de condiții istorice, sociale, naționale în care își desfășoară activitatea aceste partide, faptul că multe partide comuniste au devenit partide de guvernământ determină ca în abordarea unor probleme să existe și o serie de deosebiri de păreri, să apară câteodată divergențe. Considerăm însă că trebuie să acționăm în direcția întăririi solidarității și unității partidelor comuniste și muncitorești, în direcția realizării unității noi, bazate pe respectul independenței fiecărui partid, al dreptului său de a-și elabora linia politică, strategia și tactica de-sine-stătător, corespunzător condițiilor în care își desfășoară activitatea. Abordarea diferită a unor probleme, diversitatea căilor de dezvoltare socialistă nu trebuie să constituie o piedică, ci, dimpotrivă, trebuie să ducă la întărirea și mai puternică a colaborării și solidarității. Partidele comuniste și muncitorești au astăzi un rol de importanță deosebită în viața mondială, în marea luptă desfășurată de popoare în direcția păcii, independenței și progresului economico-social.

Ne pronunțăm ferm și dezvoltăm larg relațiile cu partidele socialiste și social-democrate pentru întărirea solidarității și colaborării în probleme fundamentale ale contemporaneității.

Dezvoltăm, de asemenea, amplu relațiile cu mișcările de eliberare, cu partidele de guvernământ din țările în curs de dezvoltare, cu partidele democratice din toate țările, considerînd că întărirea colaborării tuturor acestor forțe constituie o necesitate a epocii contemporane, un factor de întărire a relațiilor între popoare, a luptei pentru independență și pace. *(Aplauze puternice, prelungite).*

Evenimentele din ultimii ani demonstrează cu și mai multă putere creșterea rolului maselor populare, al popoarelor în viața internațională. Marile manifestări din acești ani, în Europa și pe alte continente, inclusiv în Statele Unite ale Americii, pentru pace, manifestări la care poporul nostru s-a alăturat cu întreaga forță, demonstrează convingător rolul crescînd al maselor populare, al popoarelor în lupta pentru oprirea cursei înamărilor, pentru dezarmare și pace.

Considerăm necesar să dăm un nou impuls activității și manifestării poporului nostru în direcția păcii, să întărim colaborarea și solidaritatea cu popoarele din Europa și de pe alte continente, avînd convingerea că, prin acțiunea lor fermă, popoarele pot determina oprirea cursului spre catastrofă în viața internațională, pot determina reluarea politicii de des-

tindere, asigurarea triumfului rațiunii, promovării unei politici de pace. (*Aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu—pace !”*).

Pentru dezvoltarea prieteniei și încrederii între popoare trebuie intensificate contactele între masele populare, colaborarea în domeniul științei și culturii. Un rol de seamă revine în această privință mijloacelor de informare în masă, presei, radioteleviziunii, care, în spiritul rezoluțiilor Organizației Națiunilor Unite, trebuie să acționeze pentru cunoașterea și apropierea popoarelor, pentru educarea popoarelor, îndeosebi a tineretului, în spiritul principiilor de pace, de prietenie, de colaborare.

Din păcate, în paginile unor mijloace de informare în masă, în emisiunile unor posturi de radio și televiziune se publică și se transmit informații și știri eronate, chiar tendențioase, care falsifică realitățile dintr-o țară sau alta, dezinformează opinia publică, creează animozități și neîncredere.

Considerăm că este timpul să se pună capăt unei asemenea stări de lucruri. Toate mijloacele de informare în masă, presa și radioteleviziunea trebuie să-și facă un titlu de onoare din a publica și transmite informații reale, care să acționeze în direcția bunei înțelegeri și prieteniei între popoare, să ajute la unirea eforturilor popoarelor de pretutindeni în lupta pentru progres economico-social, pentru independență, pentru pace, pentru o lume mai dreaptă și mai bună. (*Aplauze puternice*).

De la tribuna Conferinței Naționale, doresc să reafirm, încă o dată, hotărârea poporului român de a acționa cu toată consecvența în direcția dezvoltării relațiilor internaționale, a colaborării cu toate statele lumii, de a-și aduce contribuția activă la soluționarea marilor probleme mondiale, la asigurarea independenței fiecărui popor, a dreptului la dezvoltare liberă, la triumful politicii de colaborare internațională, de dezarmare, de pace pe planeta noastră ! (*Aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu—pace !”*).

Stimați tovarăși,

Problemele prezentate spre dezbateră Conferinței Naționale a partidului nostru dau o perspectivă luminoasă dezvoltării în continuare a țării pe calea socialismului, pentru asigurarea unei civilizații tot mai înaintate, luptei pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale, pentru cauza păcii și colaborării internaționale. Îmi exprim convingerea că participanții la conferință vor dezbate documentele prezentate, problemele de la ordinea de zi, într-un spirit de înaltă răspundere revoluționară, comunistă, patriotică, de grijă pentru destinele societății socialiste românești, într-un spirit partinic, critic și autocritic, stabilind hotărâri și măsuri care să asigure mersul ferm înainte al poporului nostru, ridicarea patriei pe noi culmi de progres și civilizație. (*Aplauze puternice*).

Conferința trebuie să demonstreze faptul că stă în puterea noastră să învingem greutățile apărute, că, în strânsă legătură cu întregul popor, partidul nostru va ști să conducă România socialistă la noi victorii. În felul acesta, marele forum al comunistilor își va îndeplini îndatorirea înaltă ce-i revine, va asigura înfăptuirea în continuare a misiunii istorice a partidului nostru de a conduce întreaga națiune în construcția socialismului și comunismului, în întărirea independenței și suveranității patriei. (*Aplauze puternice*).

Să fim conștienți că îndeplinirea cu succes a tuturor obiectivelor dezvoltării economico-sociale a societății noastre, înfăptuirea fermă a

politicii interne și externe a partidului și statului impun creșterea răspunderii organelor și organizațiilor de partid, a fiecărui activist, a cadrelor de conducere, impun o activitate susținută în toate domeniile pentru unirea forțelor întregului nostru popor — aceasta constituind garanția împlinirii neabătute a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului, a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în România. (*Aplauze puternice*).

Cu deplina încredere în capacitatea partidului nostru, a întregului popor, în forța indestructibilă a unității partidului și poporului, îmi exprim deplina convingere că hotărîrile pe care le vom adopta vor asigura ridicarea pe noi trepte de progres, pe culmi tot mai înalte de bunăstare și civilizație a națiunii noastre socialiste.

Cu această convingere, urez încă o dată deplin succes Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român !

Trăiască eroicul nostru popor, constructor conștient al socialismului ! (*Urale puternice ; se scandează „Ceașescu și poporul !“*).

Trăiască partidul nostru comunist — forța politică conducătoare a construcției socialiste și comuniste în România ! (*Urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu—P.C.R. !“*).

Trăiască unitatea tuturor țărilor socialiste, a forțelor progresiste, antiimperialiste de pretutindeni, unitatea tuturor forțelor realiste, a tuturor popoarelor, în lupta pentru independență, pentru progres, pentru o pace trainică pe planeta noastră ! (*Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu—P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu luptător, pentru pace și popor !“*. Într-o atmosferă de mare însuflețire și puternică unitate, toți cei prezenți în marea sală a Conferinței Naționale aclamă și ovaționează minute în șir pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii națiuni — pentru secretarul general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAȘESCU).

CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND CUNOAȘTEREA ISTORIEI MULTIMILENARE A POPORULUI ROMÂN – FUNDAMENT AL ACTIVITĂȚII IDEOLOGICE, AL EDUCAȚIEI PATRIOTICE, SOCIALISTE A MASELOR

ION POPESCU-PUȚURI

Trăim astăzi epoca de cea mai mare distincție istorică, de cea mai marcantă ascensiune revoluționară, socialistă, pe drept cuvânt corolarul întregii evoluții și creații a poporului român prin veacuri. O epocă a înfăptuirilor de inegalabilă reputație, a orizonturilor larg deschise, a construcției materiale și spirituale de perenă valoare. Așa cum subliniază secretarul general al partidului în raportul prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din 16—18 decembrie 1982, „Privind cursul dezvoltării patriei noastre de-a lungul istoriei sale grele, zbuciumate, putem afirma cu îndreptățită mândrie că numai socialismul a creat condițiile necesare lichidării rapide a rămănerii în urmă, a subdezvoltării și a asigurat progresul impetuos al României în toate domeniile de activitate”. Această măreață ctitorie poartă amprenta inconfundabilă a personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu, gânditorul și militantul care a dat și dă mersului nostru în evul contemporan sensurile cele mai impunătoare. Originalitatea științifică, viziunea creatoare, forța de pătrundere și cutezanță în investigarea multiplelor probleme ale teoriei și practicii dezvoltării economice, sociale, politice, culturale sînt elemente definitorii ale concepției și acțiunii revoluționare, patriotice ale conducătorului partidului și țării noastre. Contribuție de inestimabilă valoare la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu scoate puternic în relief impresionanta sa capacitate de prospecție, de sinteză și generalizare, receptivitatea deosebită față de nou, înțelepciunea cu care ia în considerare factorii obiectivi și subiectivi, materiali și spirituali, economici și culturali, ideologici, sociali și politici, interni și internaționali.

Toate acestea conferă operei teoretice a secretarului general al partidului — strălucit tezaur de idei novatoare, de concluzii și învățăminte de o mare profunzime și frumusețe spirituală — o dimensiune nu numai națională, ci și universală, o largă rezonanță internațională, ca o exemplară ilustrare a ideologiei revoluționare a clasei muncitoare.

Unul din marile merite obținute în fața națiunii noastre de tovarășul Nicolae Ceaușescu îl constituie și faptul de a fi repus istoria reală a poporului român în drepturile ei legitime, de a o fi așezat la temelia

activității de educare a maselor. „Stabilirea locului în istorie, a originii și continuității în bazinul carpato-dunărean ale poporului român — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 — constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri“.

În acest sens s-a pronunțat, de fapt, secretarul general al partidului încă de la Congresul al IX-lea al partidului, din 1965, moment care a imprimat un suflu proaspăt și dinamic întregii vieți sociale, politice, economice, culturale, inclusiv cercetării științifice din țara noastră. Încă de atunci a apărut evident că se declanșase un amplu proces de revitalizare a gândirii teoretice, a practicii revoluționare, căci, de la înalta tribună a Congresului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a chemat la abordarea frontală, îndrăzneată, constructivă a tuturor problemelor și domeniilor vieții social-politice și spirituale — autentică pledoarie pentru a restitui materialismului dialectic și istoric funcțiile și virtuțile sale creatoare, ca teorie activă, permanent deschisă vieții, noului, pentru fertilizarea și lărgirea orizonturilor cunoașterii științifice, pentru un climat de vigoare științifică.

Cu strălucita sa viziune asupra cursului vremurilor, semnificând dezvoltarea creatoare a materialismului dialectic și istoric, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aplecat asupra istoriei noastre, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri, conferind înalte dimensiuni relației trecut—prezent—viitor. Secretarul general al partidului a înțeles dragostea, simțămîntul oamenilor acestui multimilenar pămînt românesc pentru istorie. Expresie elocventă a acestei cunoașteri profunde a uneia din dimensiunile majore, venite și păstrate din vremuri, a spiritualității poporului nostru o constituie însuși *Programul Partidului Comunist Român*, adoptat de Congresul al XI-lea al partidului, din 1974, Program în a cărui inițiere și elaborare rolul hotărîtor l-a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu, și care prezintă, într-o sinteză științifică, istoria de milenii a poporului român, realizările și luptele sale eroice duse de-a lungul vremurilor, pînă în zilele noastre.

Opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu definește, astfel, coordonatele dezvoltării poporului român, istoria noastră regăsindu-și rostul și semnificația sa reale. În această lumină, gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu se pătrunde în întreaga sa substanță de principiul interpretării și evaluării procesului istoric ca rezultată complexă, firească a evoluției societății românești în ansamblul său, în care se înglobează toate forțele sociale și politice în raport cu problemele vitale aflate în fața poporului. Este un principiu de inestimabilă valoare teoretică și metodologică pentru cunoașterea devenirii noastre, de la care se deslușesc cu limpezime fundamentele și trăsăturile istoriei românești și prin care această istorie își dezvoltă culmile de măreție, iar știința istorică se așează pe temelia adevărului.

De la gîndirea cutezătoare, novatoare și clarvăzătoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, de la analizele sale adînci asupra trecutului nostru — care ne-au călăuzit să ne căutăm istoria la noi acasă, pornind de la condițiile fiecărei epoci, de la caracterul legic al dezvoltării social-politice —, avem măsura clară și reprezentativă a vechimii acestei istorii. Este un trecut glorios — definit, pe drept cuvînt, de secretarul general al partidului „cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru“ —, care își are începuturile

cu mii de ani în urmă în istoria pelasgo-traco-geto-dacilor și care, de atunci și până astăzi, aparține unuia și aceluiași popor ce a trăit în unul și același spațiu geografic carpato-danubian-pontic, a unui popor cu prestigiu în lumea antichității, a cărei civilizație s-a aflat în raporturi de influențare reciprocă cu marile civilizații ale acelor vremuri. „Istoria milenară a poporului român, ca dealtfel a tuturor popoarelor — relevă președintele României socialiste —, este istoria dezvoltării forțelor de producție, a producerii și perfecționării uneltelor de muncă, ce au determinat unirea și organizarea oamenilor în grupe și formațiuni statale, până la statul centralizat al dacilor, sub Burebista, și apoi, corespunzător diferitelor epoci, până la orînduirea capitalistă și trecerea la făurirea societății socialiste“.

Documentele istorice argumentează revelator prezența multimilenară a strămoșilor noștri traco-geto-daci pe teritoriul carpato-dunărean-pontic. Félix Colson, istoric și diplomat francez din veacul trecut, observa, în cartea sa *Nationalité et régénération des paysans moldo-valaques* (Paris, 1862) : „Nimeni nu ignoră că a existat un stat dacic în țara cuprinsă între Tisa și Marea Neagră, între Nistru și Dunăre. Totul atestă că dominația și supremația dacilor, de origine pelasgă, se întindea asupra Principatelor moldo-valahe, a Transilvaniei, a Banatului Timișoarei, asupra Bucovinei și Maramureșului“. Și Colson adăuga că „mai multe sute de mii de valahi... se întîlnesc în Epir, în Tesalia și în Macedonia“.

De aceea, ne aparțin *Dromichaites*, expresia autentică a geto-dacului, așa cum îl înfățișau autorii antici, în care omenia se împletea cu rațiunea și înțelepciunea, iar iscusința se îmbina cu istețimea în luptă; *Burebista*, sub conducerea căruia, în urmă cu peste 2 050 de ani, a fost creat întîiul stat dac centralizat și independent; *Decebal*, care — așa cum îl caracterizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — reprezintă „eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței“.

Cunoașterea originii poporului român, a statorniciei lui de viață, de luptă și de creație pe pămîntul strămoșesc, a permanenței și ascendenței operei înfăptuite de înaintașii noștri își primește, prin gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, rolul ei cu adevărat cardinal și se constituie în fundament al activității ideologice, al educației patriotice și socialiste a maselor. Valorile acestei continuități și statornicii au fost apărate cu eroism prin cele mai mari vitregii ale timpurilor, au avut o puternică forță de propulsare istorică, au lucrat ca uriași factori de progres. Dobîndeste o mare greutate acest eroism popular, cel care a asigurat existența și perpetuarea neamului nostru, prin cuvintele pline de înțelepciune ale președintelui României socialiste : „În cele mai grele timpuri, înaintașii nu și-au părăsit pămîntul unde s-au născut, ci, înfrățindu-se cu el, cu munții și cîmpiile, cu riurile și codrii falnici, au rămas neclintîți pe aceste meleaguri, apărîndu-și ființa, dreptul la existență liberă“.

Ocuparea unei părți a Daciei de către romani în urma războaielor din anii 101—102 și 105—106 nu a reprezentat sfîrșitul locuitorilor de pe aceste plaiuri, cum au încercat unii istorici străini și cum mai încearcă alții și astăzi să susțină. Deși, ca orice ocupație, aceasta a produs mari suferințe și daune poporului geto-dac, împletirea celor două civilizații și culturi înaintate a fructificat, pe un plan superior, legăturile îndelungate dintre cele două popoare. În trăsăturile sale fundamentale, poporul a rămas același : energic, statornic, iubitor de libertate și de frumos, păstrător

al vechii sale tradiții de viață și, totodată, receptiv la ceea ce este nou și folositor. Se ilustrează elocvent și prin istoria noastră adevărul că popoarele care au supraviețuit în istorie și-au creat, în raport cu împrejurările concrete, mijloacele ce le-au asigurat existența pe lungi perioade de timp. Acele popoare care au dispărut de pe harta lumii în decursul secolelor, fie că au abdicat singure de la propria identitate, fie că n-au fost în măsură să-și creeze mijloacele necesare apărării ființei lor. Acesta este, desigur, un adevăr dur, dar istoria e plină de asemenea adevăruri și nu ar fi bine dacă ar rămâne ignorate.

În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu este reflectată cu o deosebită forță ideea privind capacitatea poporului român de a se opune hotărât cotropitorilor, de a depăși momentele de cumpănă prin care a trecut. Vicisitudinile, suferințele — remarcă secretarul general al partidului — nu au îngenucheat poporul român; dimpotrivă, l-au oțelit, i-au sporit dragostea de țară, i-au întărit hotărârea de a nu ceda în fața nici unei greutăți, de a nu pregeta în fața nici unei jertfe pentru apărarea gliei. Stau mărturie în acest sens rezistența dîrză opusă de neînfricații Dromichaites, Burebista și Decebal în fața cotropitorilor; rezistența și forța de conservare și asimilare în timpul migrației populațiilor nomade, vitejia acelor voievozi, precum Gelu, Glad, Menumorut, Litovoi în fața expansiunii regatului ungăr, marile bătălii purtate de renumiți domnitori ca Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul, în timpul cărora țările române s-au apărat pe sine, constituind, în același timp, pavăza înaintată pentru popoarele din centrul și apusul Europei în fața tendințelor de cotropire ale Imperiului otoman. Aceasta este o ilustrare clară și directă a existenței și continuității neîntrerupte a românilor în vatra străbună. „Unii istorici — relevă cu deplin temei tovarășul Nicolae Ceaușescu — încearcă azi să susțină teoria existenței, într-o anumită perioadă, a unui vid în spațiul carpato-dunărean. Cred că răspunsul l-au primit demult. În primul rînd, înșiși oamenii mai înaintați și de cultură din acele vremuri au răspuns la aceasta vorbind despre locuitorii și voievodatele existente în spațiul carpato-dunărean — și cred că erau mai în cunoștință decît unii istorici de astăzi care încearcă să se facă atotștiutori și să nege realitățile, să nege ceea ce este rezultatul dezvoltării istorice. Răspunsul la aceasta l-au dat Mircea, Ștefan cel Mare, Ioan de Hunedoara, Mihai Viteazul. Cei care l-au învins pe Baiazid, care au ținut piept atîtor cuceritori, care au realizat primul stat centralizat al românilor din Țara Românească, Moldova și Transilvania. Ei nu au venit din altă parte, nu au căzut din cer, ei au trăit și s-au născut aici, pe acest pămînt și l-au apărat cu sîngele lor“.

Oameni ai pămîntului, românii n-au nutrit niciodată gînduri de cotropire, n-au rîvnit în nici o împrejurare la teritoriile și avuțiile altora și această idee se vedește cu putere în întreaga operă a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Ei au urmat exemplul străbunilor atunci cînd, după ocupația romană, și-au reluat lupta pentru refacerea unității statale. Este cunoscut răspunsul pe care l-a dat voievodul Menumorut, în secolul al X-lea, trimișilor lui Arpad, ducele ungarilor, veniți pentru a cere voievodului moșia sa și supunerea. După ce i-a ospătat — spune notarul anonim în „Gesta hungarorum“ —, Menumorut a transmis lui Arpad „că-i sîntem datori ca prieten unui prieten (subl. ns.), cu toate ce-i sînt de trebuință, fiind el om străin și ducînd lipsă de multe. Iar pămîntul pe care l-a cerut bunăvoinței noastre nu i-l vom da niciodată..., nici din dragoste, nici de frică“.

Tradițiile de bună conlocuire și vecinătate ale românilor sînt ilustrate, în secolul al XII-lea, de conlucrarea și lupta lor, împreună cu bulgarii, împotriva dominației Imperiului bizantin, două popoare cuprinse de „același entuziasm“ și care „nutreau demult țeluri comune“, cum scria A. Ubicini în lucrarea sa: *Les origines de l'histoire roumaine* (Paris, 1886), Români de la sudul și nordul Dunării — în memoria cărora era vie amintirea Daciei străbune —, uniți cu bulgarii și asociați cu alte neamuri din zonă, au reușit, în urma a trei războaie grele, să înfrîngă oștirile bizantine și să impună Bizanțului, la 1186, recunoașterea independenței statului româno-bulgar de sub conducerea românilor Petre, Asan și Ioniță, avînd capitala la Tîrnovo, stat ce s-a impus timp de un secol. „Din această perioadă — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — datează și începuturile conlucrării strînse dintre populația română și populația bulgărească așezată pe malul drept al Dunării în cadrul regatului bulgaro-valah al Asăneștilor“. Să-i relevăm pe înaintașii comuni — îndeamnă secretarul general al partidului — „pentru a înțelege cum s-au dezvoltat, de-a lungul timpurilor, relațiile între popoarele noastre în lupta pentru apărarea ființei naționale a fiecăruia, pentru libertate și progres“.

Multiple valori științifice cuprinde ideea subliniată de secretarul general al partidului potrivit căreia țările române nu au putut fi supuse prin forță, că ele și-au păstrat autonomia statală. Într-o vreme în care aproape întreaga Peninsulă Balcanică și o mare parte a Ungariei au fost transformate în pašalicuri otomane, țările române, imbinînd rezistența militară cu iscusința diplomatică, au reușit să-și păstreze o largă autonomie, să-și conserve instituțiile de stat, deși au fost nevoite să recunoască suzeranitatea Porții și să-i cedeze unele teritorii. De asemenea, se cuvine a se face precizarea că, în urma transformării unei părți din Ungaria în pašalic, Transilvania a reușit să evite o situație similară și să se proclame Principat autonom, care recunoștea, de asemenea, suzeranitatea Porții. Tratatul de alianță politică, legăturile economice și culturale stabilite cu statele vecine sau mai îndepărtate, cu imperiile otoman, habsburgic și țarist au reconfirmat, de-a lungul vremurilor dreptul țărilor române de a se cîrmui după propriile legi și întocmiri.

O ilustrare a acestei realități o constituie și vechile tratate, cunoscute, mai tîrziu, sub numele de *capitulații*, încheiate cu Imperiul otoman, din al căror conținut răzbat luciditatea politică a poporului român, evaluarea înțeleaptă a situației internaționale. „Spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean, care fuseseră integrate Imperiului otoman sau Imperiului habsburgic — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, poporul român a reușit să-și păstreze autonomia statală. Ca urmare a hotărîrii cu care și-a apărât patria, poporul nostru a reușit să încheie cu Imperiul otoman, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, tratate care prevedeau obligația Porții de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile sale interne, și chiar angajamentul de a apăra țara împotriva atacurilor străine“. Este un înalt model de analiză pentru istorici detașarea de către secretarul general al partidului a semnificației vechilor tratate, a statutului de autonomie al țărilor române, statut care, după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran“. Aceasta a

făcut ca țările române să poată duce cu succes lupta împotriva agresorilor. În același timp, numeroși bulgari, sîrbi și greci s-au refugiat în țările române, în împrejurările în care popoarele balcanice erau subjugate de Imperiul otoman. Este, de asemenea, grăitor faptul că, beneficiind de un larg regim de autonomie, teritoriul românesc a oferit posibilitatea unor reprezentanți înaintați ai popoarelor cotate din Balcani să organizeze lupta pentru eliberare, pentru afirmarea acestor popoare ca entități naționale distincte.

Pe temeiul a ceea ce cuceriseră țările române prin regimul capitulațiilor, s-a desemnat obiectivul obținerii independenței absolute, promovată constant de poporul român, alături de acela al unirii naționale. Era un drum care, trecînd prin imense piedici și adversități externe, avea să fie marcat de mari și luminoase înfăptuiri, pentru că poporul nostru, păstrînd și dezvoltînd valorile unității sale, a acționat ca un tot pentru re-unirea sa în același stat național propriu, liber și independent. O expresie elocventă în acest sens o reprezintă epopeea marelui domn muntean Mihai Viteazul. În plin ev mediu, Mihai Viteazul, bazîndu-se pe conștiința unității de neam a românilor, a promovat ideea creării statului feudal român unitar și a argumentat practic înaintea Europei posibilitatea înfăptuirii lui, denunțînd, în același timp, poziția retrogradă a forțelor externe potrivnice unirii și neatrîrnării. Prin aceasta, Mihai înscria țările române, pe baza progreselor economice, a comunității de limbă, tradiții și religie, în procesul european din secolele XV și XVI, de constituire a unor state unitare feudale. Este una dintre marile dimensiuni europene ale unirii făurite de poporul nostru sub sceptrul lui Mihai Viteazul.

În același timp, Mihai, ca, dealtfel, toți marii cîrmuitori ai țărilor române, a avut în mod clar conștiința că, prin lupta sa împotriva asupririi străine, pentru unire și neatrîrnare, apăra întreaga „creștinătate“, inclusiv sud-estul Europei. Înfăptuirile marelui domn au dat glas puternic speranțelor de libertate ale tuturor celor împovărați de jugul otoman. Așa se explică apelurile unor conducători ai popoarelor bulgar, sîrb, grec etc. de a veni să-i elibereze, precum și înrolarea sub steagul de luptă ridicat de domnitorul român a numeroși balcanici, a unor vestiți căpitani, ca Deli Marcu, Baba Novac ș.a. Nu puține sînt mărturiile care ilustrează autoritatea și prestigiul pe care Mihai Viteazul și le cîștigase în rîndul popoarelor din Balcani, determinîndu-l pe cronicarul Stavrinov să scrie că Mihai e „onoarea ortodocșilor“. Un document din ianuarie 1598 arată că „sîrbii, bulgarii și dalmatinii așteaptă pe voievodul Munteniei peste Dunăre“; în iunie a aceluiași an, un raport al comisarilor împăratului Rudolf al II-lea aprecia că „dacă domnul ar trece el însuși Dunărea cu 15 000 sau 20 000 de oameni, toate acele popoare pînă la Constantinopol, sătule de robia turcească, se vor porni într-un suflet, cum sînt bulgarii, sîrbii, albanezii, uniți cu el în aceeași credință, și vor înlătura din mijlocul lor pe turci, oricîți ar fi ei“.

Urmărirea relațiilor internaționale în secolele XVIII și XIX scoate la iveală adevărul dureros că țările române deveniseră terenul unor îndelungate competiții și rivalități dintre cele trei mari puteri vecine: Rusia țaristă, care își urmărea cu tenacitate îndeplinirea unor porunci testamentare privind expansiunea spre Balcani; Austria habsburgică, lansată și ea spre sud-est, prin coteșirea Transilvaniei, în 1688, și anexarea sa statuată de tratatul dintre imperiile habsburgice și otoman, încheiat la Karlowitz, în 1699; Imperiul otoman, vechiul opresor al Balcanilor, aflat

într-o îndelungată agonie. Dar, în pofida decăderii puterii ei — sau, poate, tocmai de aceea —, Poarta, în virtutea relațiilor speciale din trecut cu țările române, a încercat să-și consolideze suzeranitatea pe diferite căi, între care principala a fost însușirea prerogativei ce aparținuse pînă atunci adunărilor obștești de a numi pe domnitori. Otomanii mai aveau un motiv să invoce suzeranitatea lor asupra țărilor române, și anume acela de a-și apăra propriile privilegii, mai ales în secolul al XVIII-lea, în Țara Românească și în Moldova. Aceste privilegii începuseră să fie puse în pericol de expansiunea țarismului, care, după fiecare război cu Poarta, încerca să-și împingă frontiera mai spre vest și spre sud.

Anexarea Bucovinei de către Austria (1775) a constituit o încălcare a prevederilor capitulațiilor. Faptul a produs consecințe importante, în primul rînd prin intrarea în bătălie a factorilor politici români, care, în fața pericolului de a-și pierde regimul de independență garantat de relațiile cu otomanii, au făcut din aceste relații un atribut esențial al personalității statelor lor.

De la 1769 și pînă la 1829, marile imperii s-au războit de patru ori între ele pe teritoriul românesc, astfel încît țările române au suportat regimul de război. În pofida chiar a acestui fapt, țările române și-au conservat unitatea statală. Numai două bucăți din trupul Moldovei au fost anexate de imperiile habsburgic și țarist (Țara de Sus și Basarabia), deși au existat planuri care vizau încorporarea completă a teritoriilor românești. Timp de 20 de ani a fost și Oltenia ocupată de Austria (1718—1738).

În condiții atît de grele, țările române nu numai că au supraviețuit, ba chiar și-au sporit eforturile pentru recunoașterea independenței lor. Aceasta se datora atît talentelor diplomației românești din epoca respectivă de a folosi contradicțiile dintre curțile imperiale vecine, cît și realităților istorice anterioare. Iar aceste realități cuprindeau, în primul rînd, stabilitatea autentică a unei vieți statale suverane a țărilor române. Este profund grăitor că, de pildă, în timpul tratativelor de pace de la Focșani (1772), delegațiile românești declarau cu fermitate că „Principatele moldo-române au stătut întotdeauna slobode supt domnii lor pămînteni“.

O statistică recentă arată că, în perioada 1769—1830, românii, departe de a rămîne pasivi în raporturile cu marii și pretențioșii lor vecini, au prezentat 209 proiecte de reformă, dintre care zece revendicau independența, iar restul, aproape toate, „întărirea autonomiei, al cărei țel final era independența“.

Puternice lumini proiectează opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra fondului sănătos, popular al istoriei noastre. Este reliefat, astfel, rolul țărănimii în evoluția poporului român. Într-o anume perioadă, după cum se cunoaște, masele țărănești erau etichetate, și nu întîmplător, drept un element fără forță istorică, chiar retrograd. Se ținea, prin aceasta, să se pună în cauză însăși ființa poporului român, continuitatea sa de viață pe pămîntul străbun, conținutul și sensul istoriei românești pe parcursul multor secole, să se rupă istoria noastră modernă și contemporană de întreg contextul ei anterior, de rădăcinile sale adînci și perene. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a restituit trecutului nostru substanța lui reală, relevînd că țărănimea a reprezentat, timp de secole, seva istoriei românești, neconținut ascendent, istorie care s-a identificat cu însăși viața, făuririle, luptele și aspirațiile maselor țărănești — în acele vremuri expresia poporului român. Țărănimea — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „secole de-a rîndul a fost purtătoarea celor mai glo-

rioase tradiții de luptă ale poporului nostru. În marile lupte purtate de-a lungul secolelor împotriva dominației străine, pentru neatîrnare și independență, pentru formarea națiunii române și a statului național român, țărănimea a avut un rol determinant. Îi găsim pe țărani încă în armatele lui Burebista, ale lui Mircea“, iar apoi în armatele lui Ștefan cel Mare, care a dus un mare număr de bătălii pentru neatîrnare. „Îi găsim pe țărani, pe răzeși, în armatele lui Mihai Viteazul, care, cu aproape 4 secole în urmă, a realizat pentru prima dată unirea românilor, a țărilor românești, într-un singur stat“. Toate marile momente ale edificării României moderne înscriu, de asemenea, participarea majoră, fundamentală a maselor țărănimii, începînd cu revoluția de la 1821 și terminînd cu desăvîrșirea statului național unitar român, în 1918.

„În același timp, de-a lungul secolelor — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, țărănimea s-a ridicat de nenumărate ori la luptă revoluționară împotriva nedreptăților sociale, a feudalismului și burghezo-moșierimii, pentru a-și cuceri libertățile și drepturile economice și sociale. În multe din aceste bătălii revoluționare, țăranii români au luptat în strînsă unitate cu țăranii maghiari, germani și de altă naționalitate, împotriva asupritorilor comuni, pentru a fi cu adevărat egali în drepturi, liberi și stăpîni în țara lor comună — România“.

Odată cu apariția pe arena istoriei a clasei muncitoare, luptele revoluționare, inclusiv ale țărănimii, au luat forme mai puternice, mai organizate, „ceea ce — după cum subliniază președintele României socialiste — a făcut să crească rolul și forța acestor două clase în întreaga viață politică și socială a țării, în dezvoltarea și transformarea României“.

Analize de înaltă ținută principală a întreprins secretarul general al partidului privind rolul istoric peren al națiunii și, în organică legătură cu aceasta, al conviețuirii, muncii și luptei înfrățite a poporului român și naționalităților conlocuitoare pentru dreptate socială și națională, pentru apărarea patriei comune. Elaborînd întreaga bază teoretică și a activității practice în domeniul procesului de rezolvare a problemei naționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a evidențiat și a încorporat toate valorile și semnificațiile istorice ale unității de interese și acțiune, de simțăminte și năzuințe ale oamenilor acestor meleaguri, fără deosebire de naționalitate.

Întreaga realitate istorică a conviețuirii comune, a întrepătrunderii și înțelegerii reciproce, a împletirii eforturilor constructive și creative, a unirii rîndurilor împotriva exploatatorilor și asupritorilor de orice fel denotă cu o deosebită claritate și pregnanță că o soluție burgheză autentică și viabilă în problema naționalităților nu este posibilă. Istoria a adevărit că cele mai democratice reforme burgheze în chestiunea naționalităților conlocuitoare nu erau capabile, de fapt, să opereze o schimbare structurală în această privință, de vreme ce nu vizau bazele înseși ale societății, relațiile sociale, de proprietate, cu alte cuvinte ceea ce genera și întreținea fenomenele de inegalitate și injustiție caracteristice orînduirii exploatare.

Tocmai de aceea, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, lupta maselor aparținînd naționalităților conlocuitoare împotriva asupririi este prezentată și interpretată, potrivit cu adevărata sa esență, ca o luptă intim integrată — prin țel și faptă — în acțiunea istorică unică a tuturor oamenilor muncii, a poporului nostru împotriva rînduielilor exploatare, pentru societatea nouă, socialistă, de libertate socială și națională a celor care, aici, pe pămîntul patriei comune, au fost și sînt, laolaltă, făurari de istorie, ca fii ai aceleiași gлии. Este suprema tălmăcire a drumului de viață

al naționalităților conlocuitoare din România ca parte organică a solului patriei, animate de aceleași mari idealuri și năzuințe ca toți oamenii muncii de pe aceste meleaguri. Aceste idealuri au devenit mereu mai profunde, mai largi prin gândirea și acțiunea clasei muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român, care, de la făurirea sa, a luptat neabătut împotriva politicii de asuprire națională, a oricărei asuprii și împilări.

Această istorie revoluționară a dovedit că numai trăind și muncind împreună, ca niște adevărați frați, oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități pot asigura înflorirea patriei comune, își pot realiza visurile și aspirațiile fundamentale. Dinlăuntrul ei avem cheia înțelegerii adevărului fundamental, clarificat în mod strălucit de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căruia problema națională nu are — și nu poate avea — altă soluție decât cea socialistă, ca parte intrinsecă a transformării întregii societăți, a bazei sale materiale, a relațiilor sociale, a concepțiilor. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a luminat în întreaga sa substanță principiul de temelie că rezolvarea deplină a problemei naționale implică un complex de condiții, strâns corelate, care au în vedere făurirea noii baze materiale, a noului cadru instituțional și a legiferării de impunătoare ținută etică a egalității în drepturi, asigurarea profund democratică a reprezentării, a participării maselor la elaborarea politicii interne și internaționale a partidului și statului nostru, la exercitarea puterii.

Din momentul înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, al înfăptuirii revoluției democratice, a revoluției socialiste, în România s-a trecut la rezolvarea problemei naționale în spiritul concepției revoluționare a marxism-leninismului, asigurându-se deplina egalitate în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. Aplicînd concepția revoluționară a deplinei egalități în drepturi între toți cetățenii patriei noastre, fără deosebire de naționalitate, partidul nostru a știut să rezolve în mod just și să asigure deplina egalitate în drepturi pentru toți oamenii muncii, să creeze condiții ca aceasta să nu fie declarativă, ci reală — atît în domeniul forțelor de producție, al relațiilor sociale, cît și în ceea ce privește participarea la activitatea de conducere a tuturor domeniilor, posibilitatea asigurării condițiilor de folosire a limbii proprii în învățămînt, în activitatea culturală și în alte sectoare. „Putem afirma cu îndreptățită mîndrie — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că am realizat în România o egalitate deplină între toți cetățenii, fără nici o deosebire de naționalitate. Aceasta se reflectă în dreptul la muncă, în dreptul la activitate politică, în participarea la conducerea țării, în dreptul la învățămînt și în realizarea condițiilor materiale pentru desfășurarea învățămîntului în limbile naționalităților, în asigurarea cadrului necesar pentru activitatea cultural-artistică în limbile naționalităților“.

În frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, partidul nostru acționează și va acționa pe mai departe cu toată fermitatea pentru permanenta cimentare a prieteniei și unității dintre toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, asigurînd continuu condițiile economice, politice și sociale pentru ca toți cetățenii să se poată afirma nestingherit în toate domeniile vieții sociale, să participe activ la conducerea societății, să beneficieze în mod egal de roadele civilizației socialiste și comuniste. „Am realizat și vom continua să promovăm cu fermitate această politică națională — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, considerînd că ea corespunde principiilor socialiste de umanitate și egalitate, creării unei societăți a egalității și dreptății sociale și naționale“.

Îndemnurile tovarăşului Nicolae Ceauşescu, exemplul strălucit pe care-l oferă opera sa, de a concepe procesul istoric ca o rezultantă complexă, firească a evoluţiei societăţii româneşti în ansamblul său, conferă adevăratele fundamente ale înţelegerii apariţiei clasei muncitoare, a partidului său politic ca expresie obiectivă a realităţilor şi cerinţelor evoluţiei ascendente a poporului nostru. Istoria mişcării muncitoreşti, a partidului politic al muncitorimii române — afirmă tovarăşul Nicolae Ceauşescu — este nemijlocit legată de dezvoltarea şi lupta clasei muncitoare, de stadiile dezvoltării economice, politice, ştiinţifice şi culturale a ţării, de progresul forţelor de producţie, de acţiunea legilor sociale obiective, desemnându-se ca parte intrinsecă a istoriei naţionale. Preşedintele României socialiste arată, în această privinţă, că „apariţia şi afirmarea mişcării noastre revoluţionare, muncitoreşti, socialiste îşi are originea în viaţa şi lupta clasei muncitoare, născându-se în strinsă legătură cu dezvoltarea forţelor de producţie, a clasei muncitoare din România”.

Făurirea partidului politic al clasei muncitoare din România, în 1893 — rezultat nemijlocit al dezvoltării societăţii româneşti, al existenţei obiective a clasei muncitoare —, a reflectat dezvoltarea proletariatului, creşterea rolului său în cadrul societăţii româneşti. Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a relevat acest proces în însuşi miezul său, în magistrala Expunere la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, când — referindu-se la crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — arăta că aceasta „a constituit un moment important în organizarea politică a clasei muncitoare, în creşterea rolului ei în viaţa socială şi politică a României”. Partidul a purtat pecetea realităţilor sociale şi naţionale în care s-a creat şi a acţionat, a dezideratelor acestui popor. Ceea ce i-a conferit posibilitatea de a se afirma, de a conduce clasa muncitoare la îndeplinirea misiunii sale istorice a fost tocmai capacitatea sa de înţelegere profundă — în lumina ideilor socialismului ştiinţific — a coordonatelor istoriei patriei, a realităţilor concrete, specifice, social-economice şi politice naţionale, pentru că el vine din întreagă această istorie, din suferinţele şi speranţele poporului, din misiunea şi rolul istoric al clasei muncitoare. Aici îşi are rădăcinile Partidul Comunist Român, care continuă direct, în noul cadru istoric, mişcarea socialistă, partidul clasei muncitoare, făurit în 1893. „Anul 1893 — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — este anul naşterii detaşamentului revoluţionar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune cu deplin temei că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiţii de luptă ale poporului şi îşi are rădăcinile împlintate adânc în mişcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activităţii partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluţionară marxistă”.

Izvorit din realităţile social-politice ale României, partidul clasei muncitoare s-a orientat, de la început, spre problemele majore care frământau societatea românească din acea vreme — necesitatea dezvoltării industriale a ţării, rezolvarea problemei agrare în favoarea ţărănimii, lichidarea dominaţiei străine şi îndeplinirea statului naţional unitar, adâncirea procesului de democratizare, dezvoltarea ştiinţei şi culturii etc. — aducând în peisajul politic românesc o viziune superioară asupra modalităţilor de soluţionare a acestora, corespunzător necesităţilor înaintării României pe calea progresului, fapt care i-a conferit, pe drept cuvânt, ca-

litatea de purtător și apărător al intereselor vitale ale întregului nostru popor.

Concomitent cu bogata activitate ce demonstra atașamentul sincer la ideea luptei pentru asigurarea progresului și prosperității patriei, socialiștii români, animați de un cald patriotism, au înscris în programele mișcării muncitorești și au aplicat în practică principiul solidarității revoluționare internaționale, au participat activ la evenimentele de seamă ale mișcării muncitorești internaționale.

Indiferent de forma organizatorică și denumirea adoptate într-un moment sau altul, partidul politic al clasei muncitoare din România s-a înscris sub semnul continuității, unității și ascendenței, fiind expresia politică revoluționară a clasei muncitoare, portdrapelul mișcării muncitorești unite și centralizate din țara noastră. El a concentrat, sub o conducere unitară, toate forțele muncitoare organizate. Iată de ce, pe drept cuvânt — așa cum apreciază secretarul general al partidului nostru —, istoria mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român nu poate fi ruptă de istoria generală a țării, ea fiind o parte integrantă a acesteia în epocile modernă și contemporană.

Scrierile secretarului general al partidului nostru consacră o mare parte analizei condițiilor economice, sociale și politice ale evoluției României în epoca modernă și contemporană, reliefând direcția esențială de acțiune a întregului nostru popor — făurirea statului național unitar, și apoi apărarea integrității teritoriale și a suveranității României. În aceste împrejurări, partidul clasei muncitoare a înscris, ca unul din țelurile importante ale programului său revoluționar, înfăptuirea unității de stat depline a poporului nostru. Ca urmare, s-a imprimat luptei proletariatului român un pregnant caracter patriotic, ceea ce a favorizat afirmarea partidului muncitoresc pe scena politică și socială a țării, a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale forțelor avansate ale societății pentru promovarea intereselor sociale și naționale. Tocmai de aceea vom găsi muncitorimea în primele rînduri ale luptătorilor pentru reunirea tuturor românilor în cadrul frun-tariilor propriului stat național.

Desăvîrșirea unirii național-statale a României în memorabilul an 1918 demonstrează cu tăria argumentului istoric că acest eveniment a fost rezultatul firesc al unui îndelungat proces, pentru împlinirea căruia poporul român a dus o luptă multiseculară, iar nu o consecință a conjuncturii externe sau a unor înțelegeri intervenite la masa tratativilor. Tratatelor de pace postbelice au consfințit pe plan internațional o situație de fapt creată de lupta maselor populare. Unirea a fost expresia voinței și acțiunii hotărîte a întregii națiuni române. „A pune sub semnul întrebării «justețea» sau «oportunitatea» constituirii unor state naționale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — înseamnă în esență a face apologia dominației și asupririi, a nega rolul revoluționar, progresist al luptei de eliberare a popoarelor. Aceasta înseamnă a nesocoti nu numai principiile socialismului științific, ci chiar cele mai elementare concepții burghezo-democratice. Asemenea poziții sînt cu atît mai de neînțeles astăzi, în epoca celei mai impetuoase afirmări a voinței popoarelor de a scutura orice jug străin, de a se afirma ca națiuni libere, cu drepturi egale în marea familie a națiunilor lumii“.

Gradul de conștiință, organizare și combativitate a proletariatului a cunoscut o creștere însemnată în condițiile pe care Marea Unire le-a deschis întregii dezvoltări economice, sociale și politice a țării. În acest

context, problema programatică a sarcinilor și perspectivelor revoluției din România, a strategiei și tacticii de urmat a fost abordată pe un plan superior de Partidul Comunist Român tocmai pe temelia reunirii tuturor forțelor revoluționare ale proletariatului de pe tot cuprinsul României întregite și orientării, în noile condiții, nu doar spre activitatea *pregătitoare*, de organizare și luminare a clasei muncitoare, ci spre mobilizarea forțelor în vederea *înfăptuirii* revoluției socialiste. Tocmai această schimbare a condițiilor, a naturii și scopului nemijlocit al activității sale a fost definitorie și pentru noile elaborări programatice, care au devenit o preocupare centrală a P.C.R. chiar de la Congresul său din mai 1921, un obiect de studiu și dezbateră fructuoasă în continuare.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a definit, pe bună dreptate, că Partidul Comunist Român, prin întreaga sa luptă și activitate, a întruchipat idealurile cele mai înalte ale poporului de a trăi într-o societate clădită pe dreptate, de a fi liber și independent în patria lui moștenită de la străbuni, de a se bucura de dreptul la muncă, de binefacerile științei și culturii. Experiența sa demonstrează ce imensă forță transformatoare rezidă într-o linie politică, strategică și tactică proprie, elaborată pe baza condițiilor reale din țară, care dă răspunsuri adecvate problemelor majore ale progresului social, trasează căile de acțiune pentru mobilizarea clasei muncitoare, a maselor largi la soluționarea acestora.

În toate bătăliile de clasă împotriva regimului burghez, în perioada interbelică, în pregătirea și îndeplinirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944, Partidul Comunist Român a avut un rol principal, organizând și conducând luptele maselor populare, îndeplinindu-și rolul istoric în conducerea clasei muncitoare, a forțelor progresiste din România pentru lichidarea vechii orânduirii sociale, pentru trecerea la făurirea societății socialiste. Bătăliile revoluționare de anvergură desfășurate în deceniul al patrulea și în prima jumătate a deceniului al cincilea, situarea fermă în fruntea mișcării antifasciste românești, catalizarea luptei pentru salvarea patriei și libertatea ei au făcut dovada vie că clasa muncitoare din România avea un puternic partid comunist, înrădăcinat adânc în mase și urmat de mase, un partid al clarviziunii istorice.

Comuniștii nu numai că au semnalat din timp și primii în țară uriașele pericole la adresa independenței României, direcția din care acestea veneau, ci au fost și cei dintâi care, pilduitor, s-au declarat și s-au socotit, practic, oșteni ai cauzei naționale.

Lupta fermă a poporului român pentru independență, integritate și suveranitate națională a atins cotele cele mai înalte, în acea epocă, prin marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939 din București, desfășurată pe bază de front unic între comuniști, socialiști și social-democrați. În organizarea și conducerea acestei ample și răsunătoare demonstrații muncitorești, una dintre cele mai mari din acea epocă plină de amenințări și de pericole, tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a acționat dinamic, mobilizator, în direcția unirii eforturilor pe plan național pentru salvarea independenței naționale. În aceasta se ilustrează elocvent înalta sa viziune și discernere politică, adinca înțelegere a imperativelor istoriei, devotamentul fierbinte pentru cauza patriei primejduite. Marea demonstrație de la 1 Mai 1939 din Capitală a reprezentat o încununare a luptelor de clasă din acea perioadă, demonstrând hotărîrea fermă a oamenilor muncii, a

poporului nostru de a se opune fascismului, de a asigura libertatea și integritatea patriei.

Anii de luptă împotriva dictaturii militare-fasciste și a dominației hitleriste au constituit una din acele perioade relativ scurte, dar de cotitură, care survin în îndelungata istorie a unui popor, în care se schimbă întregul raport anterior de forțe, se cristalizează și se reliefează rolul acestor forțe, sensul social și istoric al acțiunii lor, corespondența ei cu marile coordonate naționale. S-a realizat atunci — pe baza necesității vitale, obiective a atingerii unor țeluri de care depindea însăși soarta națiunii și a țării — largul consens național, caracteristic tuturor marilor momente ale istoriei noastre, fără de care ar fi fost de neconceput acțiunea istorică din acea fierbinte lună august 1944, acea ridicare unanimă a poporului, de la muncitori și țărani, de la soldați și generali, până la cercurile palatului regal, ceea ce a permis obținerea unor rezultate strălucite, cu jertfe minime, în comparație cu cele ce s-ar fi dat în absența unui asemenea consens și a modului de acțiune care a rezultat din el.

Dar așa cum nicideată necesitatea nu generează în mod automat soluția istorică optimă, nici consensul forțelor principale ale unui popor nu se realizează de la sine, spontan. Este nevoie de acțiunea conștientă a unei forțe sociale și politice înaintate, capabile să-i formuleze scopurile, să-i elaboreze strategia și tactica, să constituie catalizatorul și factorul mobilizator ale maximumului de energii ce pot fi cumulate în vederea realizării coticurii istorice necesare.

În istorie va rămâne înscris, cu trăinicia și perenitatea marilor fapte și cu valoarea pe care numai rezultatele majore, de perspectivă, le-o conferă, că acest rol l-a avut, în anii grei de luptă împotriva dictaturii militare-fasciste și a dominației Germaniei hitleriste, ca și în asigurarea desfășurării revoluționare a evenimentelor ulterioare, forța politică principală a clasei muncitoare și a poporului — Partidul Comunist Român.

În condițiile interne și internaționale favorabile, partidul nostru a trecut la organizarea măreței epopei a insurecției naționale, căreia tovarășul Nicolae Ceaușescu îi atribuie adevăratul rol istoric și semnificație de început al revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, ceea ce evidențiază legătura dintre lupta clasei muncitoare pentru revoluția socială, luptă anunțată încă de la crearea partidului clasei muncitoare în 1893, și anii tumultuoși ai bătăliilor pentru cucerirea puterii și construcția socialismului. Se realizează în felul acesta o unitate organică, dialectică între faptele petrecute într-un timp mai îndelungat, dar care aparțin unui proces istoric lung, unic, și lupta clasei muncitoare din țara noastră pentru victoria orînduirii socialiste în România.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „a asigurat condițiile necesare marilor transformări revoluționare. Poporul român a obținut, sub conducerea Partidului Comunist Român, realizări epocale în dezvoltarea generală a țării“. Într-o perioadă istorică scurtă, România a parcurs mai multe etape istorice și a trecut la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. În această perioadă de mari transformări revoluționare, au fost lichidate, pentru totdeauna, proprietatea capitalistă — moșierească asupra mijloacelor de producție, exploatarea și asuprirea de clasă, s-a realizat o economie socialistă unitară, bazată pe proprietatea comună a oamenilor muncii asupra mijloacelor de producție, s-a asigurat înfăptuirea principiului socialist de repartiție a produsului social și venitului național în

conformitate cu principiile eticii și echității noii orînduiri. Pe această bază, forțele de producție au cunoscut o dezvoltare puternică, România transformîndu-se într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă, cu o agricultură socialistă avansată.

*

Prin gîndirea social-politică și prin întreaga sa operă revoluționară, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus și aduce o magistrală contribuție la îmbogățirea de către partidul nostru a tezaurului teoretic al socialismului științific cu experiența revoluției și construcției socialiste din România, la configurarea unei înalte viziuni istorice despre timpul nostru. Au fost regîndite, reevaluate, elaborate și aprofundate numeroase teze și aprecieri, concomitent cu promovarea în viață a unor forme și modalități originale menite să răspundă cît mai adecvat etapelor și condițiilor concrete ale dezvoltării societății. Aceasta a avut uriașe consecințe pozitive asupra progreselor științei istorice.

Ideea de continuitate istorică ascendentă, de ancorare a contemporaneității românești într-o întreagă evoluție anterioară a acestei țări, de abordare a viitorului pe temeiul și în lumina datelor și cerințelor proprii solului național, idealurilor poporului nostru și-a căpătat multiplele ei valori, dimensionînd istoria de la adevăratele ei izvoare. În acest fel, ne apare în întreaga sa forță ideea că anii biruințelor noastre socialiste sînt, în fapt, istorie, o istorie vie și emoționantă, sînt anii celui mai înalt dinamism al devenirii noastre istorice. În gîndirea și acțiunea tovarășului Nicolae Ceaușescu se transfigurează, astfel, conștiința de sine a poporului român, identitatea sa în actualitatea vremii, felul de a fi și de a se manifesta în istoria pe care o trăim. În fruntea partidului și a țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu a desfășurat și desfășoară o bogată activitate de fundamentare a liniei politice generale, a tacticii și strategiei în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, de elaborare teoretică, creatoare, în lumina concepției materialist-dialectice și istorice, pe baza studierii profunde a realităților naționale și internaționale, a unor probleme principiale, de mare însemnătate, care vădesc clarviziune asupra istoriei zilelor noastre, a unor concepte și teze noi, de mare originalitate, cum sînt cele privind : etapele procesului revoluționar parcurs de țara noastră în făurirea noii orînduiri sociale ; conținutul și trăsăturile societății socialiste multilateral dezvoltate și căile înfăptuirii ei ; principiile fundamentale ale trecerii în viitor spre societatea comunistă ; rolul determinant al forțelor de producție în dezvoltarea vieții sociale, în victoria socialismului, a idealurilor și valorilor sale ; structura relațiilor de producție și sociale în general, relațiile de proprietate și repartitie în societatea noastră, noțiunea de proprietate și proprietar ; rolul legilor obiective ; al concepției revoluționare, materialist-dialectice și istorice despre lume și viață ; lupta dintre vechi și nou ; legea luptei contrariilor, care acționează și va acționa în toate timpurile, inclusiv în comunism ; organizarea și conducerea științifică a societății ; rolul partidului de centru vital al societății socialiste, de forță dinamizatoare a energiilor creatoare ale întregului popor ; raportul dialectic dintre partid și stat ; lărgirea și perfecționarea neconținută a democrației socialiste ; căile de soluționare a contradicțiilor în socialism ; activitatea ideologică, teoretică și politică-educativă ca puternică forță în unirea tuturor oamenilor muncii, în cultivarea încrederii ferme în idea-

lurile socialismului ; marile transformări revoluționare petrecute pe plan mondial, problemele vitale ale vieții internaționale.

Contribuții teoretice fundamentale a adus tovarășul Nicolae Ceaușescu în legătură cu rolul națiunii în socialism, cu dezvoltarea însușirilor noi ale națiunii noastre socialiste, cu aplicarea neabătută a politicii marxist-leniniste în problema națională. Dezvoltarea societății noastre socialiste — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la Conferința Națională a partidului din 16—18 decembrie 1982 — a dus la întărirea națiunii, la consolidarea caracteristicilor noi ale acesteia, la omogenizarea și ridicarea pe trepte superioare a națiunii noastre socialiste. „Pornind de la concepția materialist-dialectică și istorică privitoare la rolul națiunii în societate — deci și în societatea socialistă —, de la faptul că pentru o perioadă lungă de timp, inclusiv în comunism, națiunea va continua să aibă un rol important în progresul societății, în conlucrarea cu alte națiuni, avem obligația să facem totul pentru dezvoltarea însușirilor noi ale națiunii noastre, pentru omogenizarea și întărirea unității ei, ca factor fundamental al victoriei socialismului și comunismului în România”.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că, în același timp, ținând seama de existența naționalităților conlocuitoare din România, ca rezultat al dezvoltării istorice și al conviețuirii de secole, trebuie să aplicăm neabătut politica marxist-leninistă a partidului nostru în problema națională, asigurând în toate domeniile deplină egalitate în drepturi, participarea egală la conducerea societății a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate. Trebuie să avem permanent în vedere că în momente grele reacțiunea a acționat pe calea ațitării, învrăjbirii și dezbinării popoarelor, a oamenilor muncii de diferite naționalități. De aceea, înfăptuind neabătut politica națională a partidului, asigurând condițiile deplinei afirmări a oamenilor muncii de diferite naționalități, la fel cu întregul popor, trebuie să dăm o ripostă hotărâtă manifestărilor naționaliste, șoviniste, de orice fel, să respingem cu fermitate orice încercări ale reacțiunii internaționale de amestec în treburile interne ale României. Să nu uităm nici un moment că oamenii muncii aparținând naționalităților conlocuitoare sînt cetățeni ai României socialiste cu aceleași drepturi și obligații ca toți ceilalți cetățeni ai patriei. Pe măsura progresului general al societății, a soluționării problemelor dezvoltării societății, se soluționează problemele tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. „Putem fi mîndri — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — de felul cum am asigurat rezolvarea problemei naționale, creînd condiții de participare la dezvoltarea societății socialiste a oamenilor muncii de diferite naționalități, a întregului popor. Am dori ca naționalitățile conlocuitoare din toate țările să se bucure cel puțin de aceleași drepturi și libertăți ca cele existente în România”. Secretarul general al partidului ne îndeamnă să pornim permanent de la necesitatea întăririi continue a unității oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari, de constructori conștiinței ai socialismului : „Este necesar să desfășurăm o activitate susținută în vederea întăririi unității întregului nostru popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea forței politice conducătoare a societății — Partidul Comunist Român”.

Toate aceste coordonate se regăsesc într-o viguroasă și fertilă concepție teoretică-ideologică unitară a partidului nostru, concepție funciarmente deschisă noului, permanentei îmbogățiri și dezvoltări, în raport cu gradul de dezvoltare a forțelor de producție, a relațiilor sociale, a științei și culturii, cu dinamica vieții contemporane.

Întreaga operă teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu — bogată sursă de gândire și înțelegere a fenomenelor din trecut — dă expresie imperativului de a situa cercetarea și promovarea istoriei la nivelul măreției faptelor și adevărilor trecutului nostru de glorie, de a milita cu toată energia și forța împotriva curentelor reacționare, a tendințelor de falsificare și denaturare a adevărului obiectiv al realității vieții, de a nu tolera stagnarea, rutina, dogmatismul, de a renunța la ceea ce se dovedește perimat, pentru a face loc noului autentic, izvorit din cercetări aprofundate și din interpretări întemeiate științific. Spiritul creator propriu secretarului general al partidului a impulsionat și impulsionează permanent noi căutări, abordarea și rezolvarea unor probleme noi, îmbogățirea teoriei revoluționare în toate domeniile, inclusiv al istoriei. Mai ales în zilele noastre, când practica socială revoluționară a devenit deosebit de dinamică și greu de cuprins în expresii teoretice imediate, necesitatea unor cercetări consistente în domeniul istoriei este cu atât mai mare.

Secretarul general al partidului apreciază istoria ca un factor esențial de educare a tuturor oamenilor muncii în spiritul dragostei față de țară, al patriotismului socialist, un instrument inestimabil de dezvoltare a sentimentului de răspundere față de destinele națiunii socialiste, a hotărârii ferme a tuturor cetățenilor patriei de a-și consacra energia, elanul, puterea de muncă și chiar viața, dacă va fi necesar, înfloririi și apărării patriei, salvărdării libertății, suveranității și integrității ei teritoriale, a cuceririlor revoluționare, socialiste ale poporului.

Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 — adoptată ca document programatic al Comitetului Central — situează rolul promovării istoriei la impunătoarele sale cote de eficiență politică-socială, așezînd-o la temelia întregii activități ideologice, de educație patriotică, socialistă a maselor. Ea trasează ca direcție majoră de acțiune desfășurarea unei largi activități pentru cunoașterea istoriei, pentru înțelegerea profundă a legităților dezvoltării societății și națiunii.

În noua imagine în care sînt proiectate trecutul poporului și partidului, marile probleme ale istoriei noastre, începînd cu originea poporului român și pînă la epopeea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate din zilele noastre, sînt definite și apreciate într-o viziune unitară, în spiritul concepției partidului nostru, al materialismului dialectic și istoric, în concordanță cu adevărul istoric.

Istoria clasei muncitoare, a mișcării socialiste, a partidului comunist — așa cum se arată în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu — trebuie prezentată în contextul vieții economice și sociale a țării, integrată în istoria generală a poporului, în strînsă legătură cu activitatea celorlalte forțe revoluționare, democratice și progresiste care au contribuit la dezvoltarea societății. Pe bună dreptate a spus secretarul general al partidului că „nu avem două istorii, ci una singură, a poporului român”. Aceasta nu este numai o cerință metodologică, ci expresia realității istorice a dezvoltării mișcării muncitorești din România, apărută mai de timpuriu în țara noastră decît în alte țări europene.

În Expunere, este profund relevat și tălmăcit în complexitatea sa rolul istoriei în descoperirea civilizațiilor din trecut, al aportului acestora la constituirea lumii moderne, la configurația actuală a popoarelor lumii. Românii nu au istoria ruptă de istoria popoarelor vecine, ei s-au dezvoltat împreună cu acestea, cu ele au schimbat neîncetat, cum se schimbă și as-

tăzi, experiența de viață, bunuri economice și spirituale, alături de aceste popoare s-au ridicat la luptă împotriva imperiilor cotropitoare și asupritoare.

Un important loc în opera secretarului general îl ocupă modul de a concepe scrierea istoriei partidului. Se știe că, pe baza indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, au fost abandonate multe scheme străine, moștenite de partid din practicile Internaționalei Comuniste, care se străduia să detașeze partidele din cadrele lor naturale naționale și să le subordoneze unui centru conducător din afară. Această concepție cu privire la cunoașterea și la studierea istoriei nu permitea relevarea rolului mișcării muncitorești în societatea modernă românească, rezultat firesc al evoluției acestei societăți.

Ilustrînd în chip strălucit concepția de mare valoare teoretică și practică a secretarului general al partidului despre unitatea dintre trecut, prezent și viitor, despre menirea istoriei de a contribui la formarea unor sentimente puternice de atașament pentru patria socialistă, pentru pămîntul strămoșesc, Raportul la Conferința Națională a partidului din 16—18 decembrie 1982, precum și Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, pun în lumină faptul că mîndria națională, patriotismul socialist nu sînt opuse altor națiuni sau naționalități. Dimpotrivă, ele sînt înțelese în strînsă legătură cu dezvoltarea spiritului de prietenie cu alte popoare, de conlucrare și conviețuire a oamenilor muncii români cu cei aparținînd naționalităților conlocuitoare din țara noastră, patriotismul socialist fiind, așadar, în viziunea partidului nostru, un factor al întăririi unității națiunii noastre socialiste, al colaborării internaționale. „Munca politico-ideologică — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la marele forum al comuniștilor din decembrie 1982 — trebuie să cultive mîndria patriotică a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, față de trecutul glorios de luptă al poporului nostru, față de minunatele realizări în făurirea socialismului, să dezvolte puternic sentimentul de dragoste față de popor, de patrie, față de partid, hotărîrea de a fi gata în orice împrejurări să servească interesele țării, cauza socialismului“.

Prin gîndirea științifică revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin indicațiile teoretice și metodologice de excepțională însemnătate, prin înaltul exemplu pe care îl oferă în prospectarea istoriei și în descifrarea experienței și mesajului acesteia, istoriografia noastră beneficiază de un teren sigur și luminat pentru a aborda în modul cel mai fructuos obiectivele care îi stau în față, pentru a-și manifesta eforturile în lucrări de sinteză și monumentalitate. Dispunem cu prisosință de materialul istoric, de toate condițiile unei activități de ținută și calitate, orizonturile ne sînt deschise pentru a aborda cutezant și novator istoria și a-i extrage înțelesurile care sînt într-adevăr elocvente și ne prezintă în lume potrivit cu realitatea măreață și demnă a trecutului nostru și pentru a da domeniului istoric o funcție pregnant activă și constructivă în cadrul activității politico-ideologice a partidului, al științelor sociale din țara noastră.

VIZIUNEA ȘTIINȚIFICĂ, REVOLUȚIONARĂ A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU ASUPRA PROGRESULUI ȘI DEZVOLTĂRII ECONOMICE A ROMÂNIEI SOCIALISTE, A LUMII CONTEMPORANE

GHEORGHE CREȚOIU

Istoria celor peste trei decenii și jumătate de edificare a noii orînduiri sociale, înfăptuită de popor, sub conducerea Partidului Comunist Român, a modificat calitativ întregul nostru mod de existență socială, materială și spirituală. De la orînduirea bazată pe exploatare și pe nedreptăți sociale la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate ; de la starea de înapoiere economică în care se afla România în timpul capitalismului, agravată de distrugerile provocate de cel de-al doilea război mondial, la situația de țară industrial-agrară, în plin proces de dezvoltare și modernizare ; de la rolul de obiect al disputei puterilor imperialiste și monopolurilor internaționale la statutul de țară socialistă independentă și suverană, care se bucură de un larg prestigiu în întreaga lume — acestea sînt, foarte sintetic exprimate, marile transformări revoluționare pe care le-a cunoscut România în această perioadă și care numai în condițiile socialismului au devenit posibile.

Procesul de edificare a noii orînduiri în țara noastră a căpătat orizonturi noi și un dinamism deosebit în perioada deschisă, în 1965, de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, sub impulsul activității teoretice și practice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care, în fruntea partidului și statului, militează consecvent pentru progresul economico-social al țării, pentru prosperitatea națiunii noastre socialiste. Încrederea nestrămutată în capacitățile creatoare ale poporului român și în virtuțile orînduirii socialiste, fidelitatea față de spiritul învățaturii clasei muncitoare cu privire la natură și societate, originalitatea gândirii economice și social-politice și indisolubila legătură cu viața, cutezanța revoluționară și spiritul realist, sprijinite pe o mare forță de previziune și pe capacitatea deosebită de formulare a obiectivelor și a sarcinilor de urmat în fiecare etapă, reprezintă trăsături ce caracterizează puternic gândirea și acțiunea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, Președintele Republicii Socialiste România, și care și-au pus din plin amprenta asupra întregii activități de dezvoltare și conducere a economiei românești, permițînd elaborarea unei strategii economice unitare și de

lungă perspectivă, care ține seama atât de legile obiective, de cerințele societății noastre și de aspirațiile poporului român, cât și de experiența internațională, de tendințele pe plan mondial.

În acest fel, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu s-a constituit și dezvoltat un sistem de gândire de o mare coerență, consecvență și suplețe, un sistem în permanență deschis către nou, care se îmbogățește mereu prin generalizarea practicii sociale și asimilarea noilor date ale dezvoltării economice și politice, naționale și internaționale. Printr-o magistrală stăpânire și utilizare a metodologiei materialismului dialectic și istoric și într-un permanent spirit de creativitate, în acest sistem se îmbină organic și armonios elementele macroeconomice cu cele microeconomice, economicul cu socialul, politicul și eticul, trecutul, prezentul și viitorul, iar formularea soluțiilor și a orientărilor de îndeplinire a obiectivelor și programelor propuse se sprijină în mod statornic pe studierea profundă a realităților în continuă schimbare.

În acest spirit, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost supuse unei profunde analize cele mai importante categorii și teze, fundamentele teoriei economice și social-politice, formulându-se nu numai o critică amplă și convingătoare la adresa închistării dogmatice și abordărilor simpliste, ci și concepte și teze teoretice noi, cu o mare capacitate de reflectare și de generalizare, care îmbogățesc gândirea și orientează practica socială de dezvoltare economică. În acest context, de o însemnătate teoretică deosebită sînt tezele despre societatea socialistă multilateral dezvoltată — ca etapă obiectiv necesară în mersul spre comunism —, precum și despre stadiile evoluției economice și, pe această bază, caracterizarea României ca o țară socialistă în curs de dezvoltare și formularea perspectivei și condițiilor trecerii ei în rîndul țărilor cu dezvoltare economică medie. Totodată, în lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu și-au găsit o amplă fundamentare concepte menite a reflecta realitățile și cerințele noi, precum : industrializarea țării în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane ; interdependența dintre industrie și agricultură și noua revoluție agrară ; planul național unic de dezvoltare economico-socială ; dubla calitate a oamenilor muncii, de producători și proprietari ; autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară ; fondul național de dezvoltare economico-socială și factorii optimizării corelației fundamentale a repartizării venitului național pentru acumulare și consum ; retribuția oamenilor muncii și principiile eticii și echității socialiste ; circuitul economic mondial și cooperarea economică internațională ; noua ordine economică și politică internațională ș.a.

După cum se poate constata, elaborările teoretice originale în opera secretarului general al partidului nu reprezintă un scop în sine, ci fac parte organică din vasta activitate de definire a strategiei dezvoltării economico-sociale corespunzător noilor condiții și stau la baza activității practice de conducere a vieții economico-sociale, de dezvoltare a economiei românești în concordanță cu cerințele făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și ale creării premiselor pentru înaintarea spre comunism. De asemenea, aceste abordări teoretice au o semnificație internațională, conturînd o viziune științifică, revoluționară cu privire la conținutul și căile progresului economic în lume, la esența noii orînduiri sociale, la factorii și condițiile dezvoltării economico-sociale contemporane.

Întreaga operă a tovarășului Nicolae Ceaușescu este străbătută ca un fir roșu de ideea că a făuri societatea socialistă multilateral dezvoltată înseamnă, înainte de toate, „a crea o economie avansată, o industrie modernă și o agricultură intensivă de înalt randament, o știință înfloritoare care să asigure atât dinamizarea producției materiale, cât și perfecționarea întregii societăți, o instrucție publică largă, de un nivel ridicat, adică a asigura condiții care să permită satisfacerea plenară a nevoilor materiale și spirituale ale tuturor celor ce muncesc de la orașe și sate”¹.

În această viziune, *dezvoltarea susținută a economiei naționale* nu reprezintă un scop în sine, ci o pirghie și un factor hotărâtor și de neînlocuit al avansării pe drumul făuririi prosperității materiale și spirituale, al asigurării unei producții de bunuri materiale care să satisfacă din plin necesitățile, determinate științific, ale societății și membrilor ei. Numai pe o asemenea temelie trainică poate avea loc promovarea și afirmarea plenară a virtuților noii orînduiri sociale, prin însăși natura sa incompatibilă cu subdezvoltarea și cu rămînerea în urmă din punct de vedere economic.

Totodată, pentru poporul român, care a cunoscut timp îndelungat asuprirea străină, precum și consecințele grele ale locului precar ocupat în trecut în sistemul diviziunii internaționale a muncii, ca urmare a nivelului scăzut de dezvoltare economică, realizarea unei economii moderne și complexe, de înaltă eficiență, reprezintă unica soluție a consolidării independenței economice și a întăririi suveranității. Această legătură organică între progresul economic și independența națională, înțeleasă în cel mai autentic spirit marxist, constituie una din liniile de forță ale gândirii științifice, revoluționare asupra dezvoltării economice a României socialiste, ca dealtfel a tuturor țărilor aflate în situația de a-și cuceri și apăra independența economică și suveranitatea. „Noi apreciem — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că realizarea unei adevărate independențe nu este posibilă decît pe baza unei dezvoltări economice puternice, de-sine-stătătoare a fiecărei țări”².

La baza unei asemenea concepții stă, în primul rînd, ideea că numai prin făurirea unui complex național avansat al economiei poate avea loc aplicarea și fructificarea potențelor creatoare, constructive ale fiecărui popor, valorificarea superioară a resurselor sale naturale și înflorirea continuă a națiunii. În al doilea rînd, numai punînd bazele unei economii puternice, moderne, fiecare națiune poate să colaboreze în deplină egalitate cu celelalte țări și popoare, poate să participe eficient la diviziunea internațională a muncii. Relevînd în mod magistral această interdependență, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „România a cunoscut secole de-a rîndul dominația străină, care a determinat, dealtfel, și o rămînere serioasă în urmă a dezvoltării țării în perioada respectivă. Ținînd deci seama de această situație istorică și pornind de la concepția noastră filozofică și politică despre dezvoltarea societății, noi considerăm că progresul economic și social, industrializarea, dezvoltarea agriculturii fiecărei țări — deci și a

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 329.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, p. 10.

României — constituie un factor esențial pentru progresul general și, totodată, pentru asigurarea independenței și suveranității naționale. Există o strînsă unitate între dezvoltarea unei economii proprii și realizarea unei adevărate independențe și suveranități naționale. Fără a avea o economie puternică, nu se poate vorbi de o reală independență națională și nici de participare la diviziunea internațională a muncii, la cooperarea cu alte state”³.

Într-o lume dominată de grave decalaje economice — cu implicații negative asupra întregii economii mondiale și a relațiilor internaționale — și amenințată și confruntată cu recrudescența măsurilor și practicilor protecționiste și neocolonialiste, semnificația ideilor fundamentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la raportul dintre dezvoltarea economiei naționale și întărirea independenței naționale capătă nu numai o inestimabilă valoare națională, ci și o semnificație principială internațională. În această concepție dobîndirea independenței politice nu poate fi decît începutul realizării independenței depline, aceasta fiind legată, în mod determinant, de accelerarea progresului economico-social și de depășirea stării de subdezvoltare. Independența politică reprezintă o condiție de bază și un puternic factor accelerator al progresului economic, dar ea nu poate fi garantată decît printr-o economie puternică. Pe de altă parte, mai ales în condițiile contemporane, cînd s-au accentuat interdependențele economice mondiale și cînd participarea la circuitul economic mondial este o necesitate obiectivă pentru toate țările, concepția promovată de tovarășul Nicolae Ceaușescu are drept coordonată premisa că economia națională constituie cadrul de bază al progresului economic și social, precum și punctul de pornire și axul central al relațiilor economice internaționale. Această premisă este dublată de o altă idee, cu o valabilitate la fel de universală, potrivit căreia și în condițiile accentuării interdependențelor, dezvoltarea economico-socială nu poate fi decît un proces endogen, care presupune alegerea căilor și formelor de progres, a strategiilor și priorităților, exercitarea suveranității depline asupra resurselor, mobilizarea deplină și eficientă a eforturilor proprii ale fiecărei națiuni. În acest fel, nu numai generalul și particularul, ci și naționalul și internaționalul își găsesc unitatea dialectică într-un proces de dezvoltare economico-socială care răspunde în cel mai înalt grad intereselor și aspirațiilor fiecărui popor, precum și cerințelor largirii colaborării și cooperării pe plan internațional.

În opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu este, de asemenea, magistral fundamentată concepția că *factorul esențial al progresului economic, al victoriei noii orînduiri sociale îl reprezintă dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție*, întrucît ea stă la baza consolidării și perfecționării relațiilor socialiste de producție, a schimbării caracterului muncii și diviziunii sociale a muncii, contribuind, totodată, în mod decisiv la întărirea forței materiale și spirituale a patriei, la asigurarea independenței și suveranității ei. În acest spirit s-a făcut o analiză riguroasă asupra stadiilor atinse în dezvoltarea economică a României, subliniindu-se ideea de un

62 ³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 500—501.

mare realism științific potrivit căreia a considera suficient faptul că am lichidat clasele exploatare, că am făurit o economie socialistă unitară și relații socialiste de producție, fără a realiza și un nivel ridicat de dezvoltare a forțelor de producție ar condamna România pentru o lungă perioadă la rămânere în urmă, la perpetuarea decalajelor față de țările dezvoltate. Pe temeiul unei asemenea analize, ce implică o detașare netă de orice tendință de idealizare a realizărilor dobândite în etapele premergătoare și în general a noii orînduiri sociale, a fost formulată aprecierea că România este încă o țară în curs de dezvoltare, trebuind să facă, în continuare, eforturi mari pentru reducerea diferențelor față de țările dezvoltate.

Dînd o asemenea apreciere realistă stadiului de dezvoltare economică a țării, prin compararea realităților noastre cu cele de pe plan mondial, precum și cu sensurile fundamentale ale revoluției socialiste, și pornind de la premisa că atunci cînd în fața unei națiuni apar momente unice, hotărîtoare pentru destinul și viitorul său, trebuie adoptate decizii pe măsura acestor momente, tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat vibranta chemare de a face totul pentru a lichida cu desăvîrșire, într-o perioadă istoricește scurtă, rămînerea în urmă pe care am moștenit-o de la vechea orînduire și pentru a ridica patria noastră la un înalt nivel de dezvoltare : „Problema se pune în felul următor : sau vom realiza acest obiectiv și ne vom înscrie pe orbita civilizației moderne, sau vom continua să rămînem în urma țărilor dezvoltate, condamînd națiunea noastră să se mențină în această situație în decursul mai multor generații.

Avem răspunderea față de viitorul copiilor noștri, față de viitorul întregului popor, față de cauza socialismului și comunismului în România, față de națiunea noastră socialistă — de a face totul pentru dezvoltarea în ritm susținut a patriei, pentru crearea unei societăți socialiste moderne, dezvoltate“⁴.

Unui asemenea obiectiv nu-i putea corespunde, în concepția partidului nostru, decît o economie puternic dezvoltată, modernă în toate componentele sale — aparat de producție, structură a producției sociale, nivel al productivității muncii și al calității produselor, metode de organizare și gestiune etc. —, care să îmbine într-un complex armonios, echilibrat, o industrie puternică și de înaltă tehnicitate, o agricultură intensivă și de înalt randament, construcțiile, transporturile și telecomunicațiile, repartizarea rațională a acestor ramuri pe teritoriul țării, un puternic aparat tehnico-științific și o contribuție ridicată a cercetării proprii la creșterea economică, un comerț exterior dezvoltat și eficient.

Prin strategia generală care a stat la baza dezvoltării economico-sociale, prin amploarea și profunzimea măsurilor de modernizare a economiei și de perfecționare a organizării și conducerii tuturor sectoarelor, prin intensitatea și amploarea procesului de creștere economică, perioada care a urmat Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român se înscrie drept cea mai fertilă etapă din istoria construcției socialiste în România, ca dealtfel din întreaga noastră istorie. Edificatoare în această privință

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, p. 527.

sînt datele cuprinse în următorul tabel, reprezentînd principalii indicatori ai dezvoltării economico-sociale a României :

		1950	1965	1980	Dinamică 1980/1950
1	Populația — mii locuitori	16 311	19 027	22 201	136,1
2	Populația ocupată — mii persoane	8 377	9 684	10 350	124
3	Numărul personalului muncitor — mii persoane	2 123	3 249	7 340	346
4	Produsul social — miliarde lei	83	344	1 250,9	15 ori
5	Venitul național — miliarde lei	35	146	508,7	15 ori
6	Venitul național pe locuitor — mii lei	2,2	7,6	22,9	11 ori
7	Producția globală industrială — miliarde lei	27,5	178,4	936,1	33 ori
8	Producția globală agricolă — miliarde lei	32,4	62,5	129,1	349
9	Volumul comerțului exterior — miliarde lei	8,3	43,9	340,3	41 ori
10	Fonduri fixe — miliarde lei	207	517	1 864	827
11	Retribuția medie nominală netă — lei lunar	337	1 023	2 238	664
12	Veniturile nominale nete ale țărănimii — lei lunar	167	495	1 400	822
13	Cheltuielile social-culturale — lei pe un locuitor	211	521	3 197	15 ori

Notă : Dinamica indicatorilor este determinată în prețuri comparabile.

Din datele acestui tabel ies în evidență marile realizări obținute de poporul nostru în anii construcției socialiste, dezvoltarea puternică a forțelor de producție care au făcut, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, ca România să fie astăzi o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică și o agricultură dezvoltată, în plin progres. În perioada 1965—1980 produsul social și venitul național au crescut de 3,5 ori, producția globală industrială de peste 5 ori, producția agricolă de 1,8 ori, volumul comerțului exterior de 8,6 ori, veniturile reale ale populației de 2,5 ori.

Edificator pentru intensitatea dezvoltării economice în țara noastră este faptul că ritmul mediu anual de creștere a venitului național a fost în această perioadă de 1,5—3 ori mai mare în comparație cu cel înregistrat de țările dezvoltate din punct de vedere industrial. Astfel, potrivit datelor din 1981 ale Băncii Mondiale, în perioada 1960—1980, în timp ce venitul național al României a crescut într-un ritm mediu anual de 8,6 %, în alte țări el a înregistrat următoarele ritmuri medii anuale (la produsul național brut) : 1,9 % în Elveția, 3,3 % în R. F. Germania, 2,3 % în Suedia, 3,3 % în Danemarca, 3,8 % în Belgia, 3,9 % în Franța, 3,2 % în Olanda, 5,3 % în R. D. Germană, 5,6 % în R. S. Cehoslovacă, 4,5 % în U.R.S.S., 7,1 % în Japonia etc.

Ca urmare, venitul național pe locuitor al țării noastre a crescut de la 2,2 mii lei în 1950, la 6,6 mii lei în 1965 și la 22,9 mii lei în 1980.

Dinamismul dezvoltării noastre economice în anii construcției socialiste se exprimă și în apropierea față de țările dezvoltate din punct de vedere economic, a nivelurilor pe locuitor la o serie de produse fizice, între care : oțel, tractoare, autocamioane, vagoane de marfă, îngrășăminte chimice, fire și fibre chimice, mase plastice, frigidere, televizoare, aparate de radio, țesături, încălțăminte, produse alimentare. Analiza evoluției procesului de dezvoltare economică și de reducere a acestor diferențe pune în evidență faptul că, în deceniul 1960—1970, România a ajuns și a depășit sensibil nivelul mediu al producției pe plan mondial la cea mai mare parte a produselor industriale. Ca urmare a impulsiei creșterii economice, a avut loc o schimbare importantă în procesul de apropiere față de țările dezvoltate, reducerea decalajelor relative fiind dublată și de reducerea celor absolute la majoritatea produselor industriale.

Perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului a fost marcată și de mari schimbări structurale și calitative care au determinat accentuarea procesului de modernizare a economiei naționale. Ele s-au reflectat atât în sistemul proporțiilor macroeconomice, cât și în interiorul ramurilor de bază ale economiei naționale, în raporturile dintre factorii creșterii economice. Aceste schimbări se accentuează în perioada actualului cincinal, al cărui obiectiv fundamental, stabilit de Congresul al XII-lea al partidului, îl reprezintă trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, realizarea unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate. Așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, în ultimele trei cincinale, îndeosebi în deceniul 1970—1980, țara noastră a înaintat pe un front foarte larg în dezvoltarea economică. „Avînd în vedere această înaintare rapidă — sublinia secretarul general al partidului —, se impune să luăm toate măsurile necesare pentru consolidarea marilor realizări, asigurarea unui nou echilibru și dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor de activitate, pentru înlăturarea unor contradicții și dereglări ce s-au produs și crearea condițiilor necesare înaintării în continuare spre înaltele culmi ale civilizației comuniste”⁵. Din punct de vedere al profilului, economia va trebui să se bazeze pe o industrie modernă, puternic dezvoltată, pe o agricultură de înaltă productivitate, România continuînd să rămînă o țară industrial-agrară.

În centrul strategiei Partidului Comunist Român de dezvoltare economico-socială a țării stă politica de industrializare, care, așa cum în mod consecvent și temeinic fundamentat demonstrează tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă factorul hotărîtor al creșterii și stabilității economiei, al folosirii raționale a potențialului nostru material și uman, al ridicării gradului de civilizație al întregii societăți, al întăririi independenței naționale, al dezvoltării schimburilor externe și cooperării cu alte state. Viața

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Raport cu privire la stadiul actual al edificării socialismului, la realizarea planului unic de dezvoltare economico-socială, la programele speciale și la măsurile pentru îndeplinirea cu succes a cincinalului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului prezentat la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 16 decembrie 1982, în „Scînteia”, anul LII, nr. 12 540 din 17 decembrie 1982.

a confirmat pe deplin această orientare a politicii partidului nostru, infirmînd definitiv atît de mult vehiculata în trecut teorie după care România trebuia să rămînă o țară „eminamente agrară“, cît și teoriile care negau necesitatea industrializării. „Dacă România, trecînd pe calea construcției socialiste — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 —, nu ar fi acționat pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție, pentru realizarea unei industrii moderne pe baza tehnicii celei mai avansate, am fi rămas în continuare o țară slab dezvoltată, dependentă de țările industrializate.

Dezvoltarea puternică a industriei socialiste, amplasarea forțelor de producție și progresul industriei în toate județele au constituit și constituie factorul esențial al victoriei socialismului, al trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism“⁶.

În perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, teoria și practica industrializării socialiste în țara noastră au cunoscut un proces amplu de îmbogățire și perfecționare. În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu și-au găsit o amplă fundamentare științifică cele mai importante coordonate care definesc locul, profilul și structura industriei în creșterea economică contemporană, fiind, totodată, supuse unei critici argumentate abordările simpliste, unilateralizatoare sau reduționiste. S-a subliniat că industrializarea socialistă nu este echivalentă cu orice creștere a producției industriale, ci reprezintă un proces vast și complex, menit să determine transformări ample în structura producției și în condițiile de viață ale popoului. Pe această bază, în lucrările secretarului general al partidului nostru și-au găsit o abordare creatoare, originală asemenea probleme cardinale cum sînt : structura ce trebuie creată o dată cu dezvoltarea industriei și corelația dintre ramurile tradiționale și ramurile noi ale industriei ; nivelul tehnic cu care urmau să fie înzestrate noile obiective industriale sau cele modernizate și, în general, raportul dintre industrializare și revoluția tehnică-științifică contemporană ; cerințele valorificării superioare a resurselor și ale economisirii energiei și structurarea modernă a industriei ; creșterea rolului și locului cercetării științifice naționale în dezvoltarea industriei și, în general, a economiei ; criteriile repartizării teritoriale a industriei ; corelația dintre dezvoltarea industriei naționale și participarea țării noastre la diviziunea internațională a muncii și la circuitul economic mondial. Tuturor acestor probleme le-au fost formulate răspunsuri ample și cuprinzătoare, a căror fundamentare științifică se sprijină pe analiza legilor-directive de dezvoltare economico-socială, a condițiilor concrete ale României și ale etapei actuale de dezvoltare, a experiențelor și tendințelor pe plan mondial. Ele au concretizat o concepție originală, modernă și unitară de industrializare a țării, care a stat la baza orientării și impulsiei acestui proces, în concordanță cu posibilitățile și cerințele actuale etape de evoluție a țării noastre.

Un factor de bază de la care s-a pornit în formularea strategiei industrializării și a tuturor orientărilor de dezvoltare economico-socială l-a reprezentat revoluția tehnico-științifică contemporană. Teza formulată de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al IX-lea al partidului, potrivit căreia, desfășurîndu-se în epoca puternicei revoluții tehnico-științifice

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 20.

mondiale, industrializarea trebuie să se realizeze pe baza tehnicii celei mai avansate, să asigure introducerea continuă în producție a celor mai noi cuceriri ale științei, avea să capete valoare programatică, stînd la baza întregii strategii și a planurilor de dezvoltare economico-socială. Ea și-a găsit concretizarea în întreaga noastră politică economică, începînd cu vasta activitate de impulsione, organizare și orientare a muncii de cercetare științifică, pentru creșterea contribuției acesteia la dezvoltarea societății și pînă la orientarea structurii producției industriale. Criticînd orientarea care în primele trei cincinale a subapreciat dezvoltarea cercetării științifice proprii și a unor ramuri moderne importante ale industriei, partidul nostru a inițiat, în perioada următoare Congresului al IX-lea, ample programe și măsuri prin care au cunoscut o dezvoltare susținută ramuri și subramuri hotărîtoare pentru promovarea progresului tehnic, cum sînt: electrotehnica, mecanica fină și optica, producția de utilaje tehnologice de mare complexitate, industria de automobile, de avioane și calculatoare, chimia fină și de mic tonaj, mijloacele de transport de mare capacitate ș.a.

Strategia fundamentată în lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu se caracterizează printr-un mare dinamism și mobilitate, prin capacitatea deosebită de a investiga cele mai complexe interdependențe și de a reconsidera prioritățile în funcție de noile condiții. În acest sens, un loc aparte îl ocupă fundamentarea teoretică și acțiunea practică în sprijinul dezvoltării puternice a bazei proprii de materii prime și de energie, ca factor de care depinde în mod hotărîtor dezvoltarea economico-socială. În lumina evoluțiilor contradictorii și dramatice care au avut și au loc în economia mondială și pe piața internațională în ultimul deceniu, apare cu deosebire justetea și caracterul științific, prospectiv al orientării stabilite de Congresele al IX-lea și al X-lea ale Partidului Comunist Român, de modificare a consumului de resurse energetice primare, astfel încît să se asigure creșterea ponderii cărbunilor și energiei hidroelectrice, pe de o parte, și reducerea consumului de hidrocarburi, în vederea valorificării superioare în industria prelucrătoare, pe de altă parte. „Plecînd de la necesitatea de a economisi și valorifica superior țiteiul și gazele, de la faptul că aceste resurse sînt limitate — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al X-lea al partidului — se impune să se asigure dezvoltarea mai accentuată a extracției de cărbune, punerea mai largă în valoare a potențialului hidroenergetic al Dunării și al rîurilor interioare, sporirea ponderii acestor surse în balanța energetică a țării”⁷. Se cuvine a fi subliniat faptul că o asemenea orientare avea loc în condițiile în care în literatura internațională predomină justificarea tendinței de creștere a ponderii consumului de petrol și de gaze naturale în balanța energetică, iar în practica unor țări era încetinită serios extracția de cărbune.

Această orientare s-a ridicat pe un plan superior la Congresul al XII-lea al partidului, cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat teza privind necesitatea și căile realizării în actualul deceniu a independenței țării din punct de vedere al energiei și combustibilului și s-a elaborat un vast program de cercetare și dezvoltare în acest sens. Măsurile adoptate de Plenara C.C. al P.C.R. din 31 martie 1982 și de Conferința Națională a partidului din 16—18 decembrie 1982 se încadrează și dezvoltă pe o treaptă superioară *Programul-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei pe perioada 1981—1990 și orientările principale pînă în*

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 262.

anul 2000, adoptat de Congresul al XII-lea al partidului, astfel încât, ținând seama de cerințele economiei, de implicațiile crizei energetice pe plan mondial, să se realizeze extinderea și perfecționarea sistemului electro-energetic național, devansarea realizării de centrale electrice pe cărbuni, valorificarea potențialului hidraulic, introducerea în balanța energetică a energiei nucleare și a noilor resurse de energie și diminuarea folosirii hidrocarburilor. Prin concretizarea acestor măsuri în planul de dezvoltare economico-socială a României pe anul 1983 se va ajunge ca, în acest an, să se acopere din resursele interne peste 90% din necesarul de energie primară, ceea ce dă posibilitatea, așa cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, realizării mai devreme a prevederilor Congresului al XII-lea al P.C.R., privind asigurarea deplinei independențe energetice a țării. În același timp, programele și măsurile adoptate vizează creșterea mai puternică și a producției de substanțe minerale utile, metalifere și nemetalifere, pentru acoperirea nevoilor industriei naționale.

Alături de fundamentarea acestei „priorități a priorităților” actualului cincinal, în etapa actuală se acordă o importanță deosebită armonizării judicioase a ritmurilor de creștere pe ramuri, subramuri și grupe de produse, optimizării ritmurilor de creștere în toate ramurile economiei naționale, ținând seama de stadiul actual al economiei, de cerințele în continuă diversificare ale societății și de necesitatea înlăturării anumitor disproporții apărute în dezvoltarea unor ramuri. O importanță hotărâtoare în acest sens are elaborarea, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, a programelor speciale pentru creșterea mai accentuată și diversificarea producției bunurilor de consum, precum și pentru modernizarea, în continuare, a bazei tehnice-materiale a agriculturii.

În legătură cu dezvoltarea agriculturii, au o însemnătate principală aprecierile secretarului general al partidului potrivit cărora revoluția agrară nu se încheie odată cu făurirea și generalizarea noilor relații de producție, ci implică transformări profunde la nivelul și în structura bazei tehnice-materiale, în formele de organizare a producției și în conținutul muncii din această ramură de bază a economiei noastre naționale. Pornind de la această premisă, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat concepția noii revoluții agrare, care privește producția agricolă, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, activitatea socială generală a satelor. Relevând legătura organică dintre laturile tehnică, economică, organizatorică, socială și cultural-educativă, precum și finalitatea social-economică generală a acestui proces dialectic, secretarul general al partidului a evidențiat interdependențe și teze cu caracter general, de importanță deosebită : „Noi avem posibilitatea să dublăm producția agricolă. Abia după ce vom dubla producția — ceea ce înseamnă o nouă revoluție în agricultură, cu tot ceea ce presupune aceasta pe plan organizatoric și tehnic, precum și în gândirea oamenilor — vom ajunge la un nivel de la care putem merge înainte într-un ritm, ca să zic așa, mai moderat. Deși eu am ferma convingere că omenirea nu se va mulțumi niciodată — nici în agricultură și nici în industrie — cu ceea ce s-a realizat la un moment dat. Revoluția tehnică, revoluția agricolă și industrială vor merge înainte, iar societatea socialistă trebuie să asigure continuarea acestui proces revoluționar”⁸. Această concepție stă la baza programelor de investiții și de mă-

suri întreprinse în anii actualului cincinal pentru dezvoltarea și modernizarea accentuată a agriculturii, pentru creșterea contribuției acestei ramuri la dezvoltarea generală a economiei naționale.

Experiența dezvoltării economico-sociale arată că proporțiile macro-economice de ramură se află într-o strânsă legătură cu proporțiile în profil teritorial, iar industrializarea nu duce de la sine la înlăturarea disparităților în nivelurile de dezvoltare ale diferitelor zone și localități, după cum și abordarea industrializării numai în termenii programării macroeconomice nu duce în mod automat la repartizarea echitabilă a rezultatelor creșterii economice. De aceea, una dintre problemele majore, de ordin teoretic și practic, larg abordată și fundamentată în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, o constituie necesitatea repartizării raționale a forțelor de producție pe teritoriul țării — ca o cerință obiectivă majoră a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate — și necesitatea împlinirii criteriilor de ordin economic cu cele social-politice, a criteriilor de eficiență economică cu cerințele apropierei nivelului de dezvoltare economico-socială a tuturor județelor. Potrivit concepției înaintate promovate de partidul nostru în acest domeniu, numai prin înlăturarea decalajelor în profil teritorial și prin integrarea organică a tuturor județelor în procesul de ansamblu al creșterii economice susținute se asigură, în fapt, egalitatea deplină în drepturi între toți locuitorii țării, fără deosebire de naționalitate, creîndu-se o temelie trainică atât pentru înfăptuirea acestui obiectiv, cât și pentru ridicarea generală a gradului de omogenizare socială. „Ar fi greu — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să se vorbească de egalitate, de manifestarea drepturilor, dacă nu ar fi asigurate drepturile elementare — de muncă și de viață ale omului. De aceea punem un accent deosebit pe dezvoltarea forțelor de producție, pe ridicarea fiecărei localități orășenești și comunale. În acest cadru se evidențiază pregnant și justetea politicii naționale a partidului nostru, de deplină egalitate în drepturi între toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate. Dezvoltarea economică și socială a tuturor județelor și localităților creează baza reală pentru manifestarea deplinei egalități între oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate”⁹.

Printr-o asemenea politică se intensifică procesul de atragere în circuitul economic a resurselor naturale din toate zonele țării, se amplifică fluxurile economice dintre toate localitățile, sporind, în același timp, ponderea clasei muncitoare în structura socială a județelor. Prin toate aceste implicații favorabile, repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării este un factor de bază al întăririi caracterului unitar al complexului economic național și al coeziunii naționale.

Modernizarea bazei tehnice-materiale și dezvoltarea susținută a economiei naționale, realizarea obiectivelor pe care și le propune societatea în fiecare etapă necesită mari eforturi materiale și financiare. De aceea, una dintre problemele de importanță teoretică și practică majoră, cu semnificație universală, care și-a găsit o amplă analiză și rezolvare în lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu, o reprezintă corelația dintre fondul de acumulare (dezvoltare) și fondul de consum. Odată cu introducerea în circuitul național al științelor economice a fondului național de dezvoltare economico-socială — ca o categorie mai complexă, ce desemnează totalitatea resurselor alocate de societate pentru dezvoltare și reflectă

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 104.

mai bine legitățile și conexiunile procesului de formare a resurselor reproducției socialiste lărgite —, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat o fundamentare amplă și profundă necesității asigurării unei rate înalte a acumulării și rolului acesteia, alături de ridicarea eficienței cu care sînt folosite fondurile respective, în realizarea unei creșteri economice susținute. Fundamentînd ideea că alocarea unei părți importante din venitul național pentru acumulare, care să asigure dezvoltarea forțelor de producție și ridicarea gradului de civilizație, reprezintă o legitate economică obiectivă a reproducerii lărgite, secretarul general al partidului a subliniat că îndeplinirea acestei cerințe reprezintă, în același timp, o datorie față de generațiile viitoare și de viitorul patriei : „Trebuie să fim conștienți de faptul că istoria va reține, iar generația noastră va fi judecată nu atît după cît s-a consumat la un moment dat în societate, ci mai ales după ce s-a făcut pentru a asigura progresul rapid și multilateral al României, pentru a asigura un viitor fericit, comunist, națiunii noastre. Nu trebuie să uităm nici un moment că pentru a făuri un destin luminos poporului nostru, pentru a întări independența țării, pentru a construi cu succes societatea socialistă multilateral dezvoltată și comunismul trebuie să asigurăm mijloacele necesare creșterii în ritm înalt a forțelor de producție, înflorirea întregii economii socialiste, sporirea avuției noastre naționale și ridicarea, pe această bază, a gradului de civilizație, a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor“¹⁰. Însăși istoria noastră milenară, îndeosebi ultimele secole de existență a patriei, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al Partidului Comunist Român din 1—2 iunie 1982, confirmă concluzia că ceea ce a determinat progresul, formarea națiunii și a statului național unitar, pînă la victoria socialismului, a fost gradul de acumulare, de creștere a bogăției generale naționale.

Analiza acestei probleme în lucrările secretarului general al partidului s-a bazat pe interacțiunea intereselor curente cu cele de perspectivă și pe abordarea dialectică, dinamică a raportului de interdependență și multiplicare reciprocă ce există între mărimea părții din venitul național destinată pentru acumulare, dinamica venitului național și creșterea fondului de consum. În această perspectivă, rata ridicată, științific dimensionată a acumulării, creează condiții pentru creșterea mai accentuată a venitului național, și, pe această bază, pentru realizarea unui fond de consum mai mare. Pentru România, care a avut și mai are de înlăturat mari decalaje față de țările dezvoltate și care în realizarea acestui obiectiv se bazează pe mobilizarea eforturilor proprii, realizarea unei rate înalte optime a acumulării a reprezentat și reprezintă o cerință vitală, o condiție esențială a progresului economico-social. Ca urmare, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, din venitul național s-a alocat circa o treime pentru dezvoltarea economico-socială, realizîndu-se, pe această bază, o creștere mai accentuată a venitului național și a avuției naționale. Astfel, sporul mediu anual al venitului național în perioada 1966—1980 a reprezentat peste 24 miliarde lei, față de numai 7,4 miliarde lei în perioada 1951—1965, cînd rata acumulării a fost de 19,3%. Optimizată pe un asemenea orizont, rata mai ridicată a acumulării a asigurat nu numai o creștere mai mare a avuției naționale, concretizată în fonduri fixe (așa cum se vede din tabelul anterior, valoarea acestora s-a

ridicat de la 207 miliarde lei în 1950 la 517 miliarde lei în 1965 și la 1 864 miliarde lei în 1980, — sporul mediu anual, în ultimele trei cincinale, fiind de 89,8 miliarde lei, față de 20,6 miliarde în primele trei cincinale), ci și a fondului de consum, pe seama căruia se realizează sporirea veniturilor și ridicarea nivelului de trai al populației ; sporul mediu anual al fondului de consum în perioada 1966—1980 a fost de 14,3 miliarde lei, față de 5,4 miliarde lei în perioada primelor trei cincinale (1950—1965).

Ținând seama de potențialul actual al țării noastre și de cerințele asigurării unei dezvoltări în continuare susținute, Congresul al XII-lea al partidului a prevăzut ca, în perioada actualului cincinal, să se aloce pentru acumulare circa 30% din venitul național, ca o condiție de bază a valorificării superioare a cuceririlor științei și tehnicii contemporane și a modernizării bazei tehnice-materiale a societății noastre. În același timp, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că este necesar să se asigure creșterea eficienței acumulării, a investițiilor, sporirea rentabilității și a eficienței generale a activității economice. În acest sens, secretarul general al partidului acordă o atenție prioritară creșterii mai accentuate a productivității muncii, valorificării superioare a resurselor, reducerii cheltuielilor materiale și a costurilor de producție, folosirii mai eficiente a fondurilor de producție, ridicării calității produselor și a eficienței comerțului exterior.

Depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și trecerea României în rîndul statelor cu dezvoltare economică medie implică, în concepția secretarului general al partidului, accentuarea laturilor calitative, ridicarea substanțială a nivelului întregii activități de dezvoltare economică, astfel încît creșterea economiei naționale să se realizeze în mod precumpănitor pe seama factorilor intensivi. Fermitatea cu care sînt promovate perfecționările calitative ale activității economice în actualul plan cincinal se sprijină pe acumulările cantitative din cincinalele precedente, precum și pe programele ample și fundamentate elaborate pentru toate sectoarele de activitate.

Acționînd pentru dezvoltarea susținută a forțelor de producție, pentru ridicarea României în rîndul țărilor mediu dezvoltate din punct de vedere economic, partidul nostru acordă, în același timp, o atenție deosebită *perfecționării relațiilor socialiste de producție*, astfel încît, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, între aceste două componente ale modului nostru de producție să se realizeze o concordanță cît mai deplină. În perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului nici o latură importantă a sistemului relațiilor de producție și sociale nu a rămas în afara sferei de analiză teoretică și a măsurilor practice de perfecționare. Au fost aduse critici fundamentate concepțiilor învechite și reprezentărilor simpliste, dogmatice cu privire la procesul de perfecționare a relațiilor de producție și a conducerii planificate a economiei naționale. În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost criticate tezele care contrapuneau, în mod nejustificat, cele două forme ale proprietății socialiste — proprietatea întregului popor și proprietatea cooperatistă —, a fost supus unui proces de regîndire creatoare însuși conceptul proprietății socialiste și au fost formulate căi și modalități proprii de dezvoltare și perfecționare a proprietății socialiste.

Avînd drept coordonată de bază calitatea de proprietari, producători și beneficiari ai tuturor bunurilor produse în societate a oamenilor muncii, secretarul general al partidului a fundamentat conceptele privind auto-

conducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară, în strînsă concordanță cu condițiile și cerințele României socialiste, inițiind, totodată, un sistem de organisme de participare largă a oamenilor muncii la conducere, atît la nivel microsocial, cît și la nivel macrosocial, organisme și organe care, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, alcătuiesc un sistem democratic unic în felul său, în care reprezentanții direcți ai maselor populare hotărăsc asupra destinului țării, asupra Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Printr-o demarcație netă și profund științifică față de abordările simpliste și printr-o pătrundere în profunzimea condiționărilor obiective, secretarul general al partidului a analizat democrația socialistă în strînsă legătură atît cu resorturile ei economice, cît și cu răspunderile sociale pe care ea le implică pentru toți oamenii muncii. „Formele de proprietate, de producție și repartitie socialiste — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie expresia celei mai înalte democrații muncitorești, a faptului că clasa muncitoare, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, sînt organizatorii întregii activități de producție, sînt adevărata stăpîni ai avuției naționale”¹¹. S-a relevat, totodată, necesitatea perfecționării principiilor de proprietate, de organizare socială, principiile noului mecanism economic, ale autoconducerii și autogestiunii, pentru a face ca oamenii muncii din unitățile economico-sociale să-și realizeze mai bine calitatea de proprietari și să simtă mai bine răspunderea pe care o au pentru păstrarea, gospodărirea judicioasă și dezvoltarea proprietății obștești.

În același timp, a fost elaborată o concepție științifică unitară și atotcuprinzătoare cu privire la conducerea planică a activității economico-sociale, care pornește de la premisa că dirijarea conștientă a procesului complex al reproducției lărgite reprezintă una dintre cele mai importante legități obiective ale socialismului, dar că formele și metodele prin care ea se realizează nu sînt date odată pentru totdeauna, ci trebuie să fie supuse unui proces de continuă perfecționare.

Combătînd orice tendință de ignorare sau încălcare a legilor obiective, tovarășul Nicolae Ceaușescu a reliefat cu putere necesitatea prevenirii oricărei forme de spontaneitate în dezvoltarea economico-socială, a creării cadrului și a condițiilor adecvate pentru cunoașterea temeinică și folosirea conștientă a legilor, ca bază a conducerii conștiente a mecanismului dezvoltării economico-sociale. Direcțiile de acțiune și măsurile de perfecționare izvorăsc nu din scheme ideale, abstracte, ci din exigențele și condițiile concrete ale României socialiste și se bazează pe o concepție unitară privind raportul dintre conducerea pe baza planului național unic și autoconducerea muncitorească și autogestiunea unităților economice, între plan și pîrghiile valorice, între optimizarea deciziilor la nivel macro și microeconomic, precum și la corelația dintre plan și prognoză. Pe baza acestei concepții au fost întreprinse ample măsuri de perfecționare a sistemului de prețuri, a pîrghiilor financiare și de credit, a sistemului de repartitie. În acest din urmă domeniu, secretarul general al partidului promovează o concepție care are în centrul sistemului munca și contri-

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 31—32.

buția fiecărui membru al societății la dezvoltarea generală și care se sprijină pe diferențierea stimulativă a veniturilor, ținând seama de cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii, pe de o parte, și de menținerea acestora în limite socialmente justificate, determinate de principiile eticii și echității socialiste, pe de altă parte, pe realizarea unei corelații judicioase între retribuirea directă și fondurile sociale de consum.

În acest fel, se realizează o împletire organică a intereselor individuale, colective și generale, iar relațiile de producție socialiste exercită o puternică înrîurire favorabilă asupra întregii dezvoltări, stimulînd progresul economico-social al României socialiste.

Subliniind rolul hotărîtor al economiilor naționale și al națiunilor, în cadrul cărora se desfășoară viața economico-socială, concepția secretarului general al partidului, președintele României socialiste, se sprijină, în același timp, pe o analiză profundă și multilaterală a *raporturilor dintre dezvoltarea fiecărei țări și economia mondială*, dintre mobilizarea maximă și eficientă a eforturilor și posibilităților proprii și participarea la diviziunea internațională a muncii și la circuitul economic mondial. Și în acest domeniu, ca și în analiza problemelor interne ale construcției socialiste și creșterii economice, întâlnim, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, aceeași cuprinzătoare abordare pornind de la realitățile concrete, de la legătura dialectică profundă între factorii naționali și laturile internaționale, între fenomenele economice, sociale și politice ale dezvoltării economiei naționale și cele ale colaborării economice internaționale.

Din vastitatea problematicii abordate în lucrările secretarului general al partidului nostru reține atenția, înainte de toate, concepția cu privire la caracterul obiectiv al diviziunii internaționale a muncii și a necesității imperioase a participării fiecărei țări la acest proces, la schimburile economice mondiale, ca factori cu implicații favorabile atât în domeniul multiplicării posibilităților de susținere a dezvoltării economiei naționale, cît și în cel al apropierii dintre popoare, al întăririi încrederii, colaborării internaționale și păcii în lume. Se pornește, astfel, de la premisa, confirmată de viață, că, privit în înălțuirea sa dinamică, transferul de valori materiale și spirituale în dublu sens, dintre economia națională și economia mondială, dă expresie intercondiționării obiective dintre nivelul de dezvoltare a fiecărei țări și participarea la diviziunea internațională a muncii, la formele, structura și eficiența acestei participări.

În acest spirit, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului nostru, relațiile economice externe ale României au cunoscut un dinamism deosebit, atât prin creșterea volumului comerțului exterior, cît și prin perfecționarea cadrului instituțional și diversificarea formelor și modalităților de promovare. Astfel, în perioada 1965—1980, volumul schimburilor economice externe ale României a crescut de 8,6 ori, cu un ritm mediu anual de 15,5%. Pe baza unei concepții unitare, această perioadă se remarcă și prin inițierea și impulsionearea deosebită a cooperării în producție, în realizarea de obiective economice și de capacități de producție, a cooperării economice, în general, ca formă importantă și avansată de relații economice internaționale.

Totodată, ținînd seama de caracterul universal al interdependențelor contemporane, s-a extins aria geografică a relațiilor economice, nu-

mărul țărilor cu care România dezvoltă schimburi economice ridicându-se de la 29 în 1950 și 94 în 1960, la peste 150 în prezent.

În acest cadru, România a dezvoltat și extinde colaborarea economică cu toate țările socialiste, care au o pondere prioritară în comerțul exterior al țării noastre. În acest cadru se dezvoltă și relațiile economice ale României cu țările socialiste membre ale C.A.E.R. Potrivit concepției partidului nostru, ținând seama de ponderea lor în economia mondială, țările socialiste dispun astăzi de posibilitatea de a-și soluționa multe probleme ale dezvoltării economico-sociale. De aceea, la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat necesitatea perfecționării activității C.A.E.R., astfel încât să poată fi soluționate mai bine asemenea probleme importante ale dezvoltării economice, îndeosebi în domeniul energiei și materiilor prime, al specializării și cooperării în producție în vederea folosirii depline a capacităților de producție create ș.a.

Pătrunsă de un profund realism, de spirit dialectic, gândirea tovarășului Nicolae Ceaușescu militează împotriva oricăror forme de unilateralism sau de izolare de economia mondială. Pornind de la premisa unității și caracterului tot mai interdependent al economiei mondiale, secretarul general al partidului subliniază: „Trebuie să recunoaștem interdependența existentă, în cadrul diviziunii internaționale a muncii, între țările cu economii și orânduri sociale diferite, să recunoaștem faptul că o colaborare activă și largă între toate statele lumii, în spiritul egalității, avantajului reciproc, constituie un factor de importanță fundamentală pentru progresul general al popoarelor, pentru securitate și pace”¹².

Ca urmare, România acordă o mare însemnătate relațiilor sale cu țările în curs de dezvoltare, considerând că aceste țări reprezintă un factor important al economiei și politicii mondiale, iar dezvoltarea colaborării și cooperării economice cu aceste state, în interesul și avantajul reciproc, contribuie la stimularea creșterii economice și a colaborării internaționale. Totodată, țara noastră acționează consecvent, în spiritul principiilor coexistenței pașnice, pentru dezvoltarea relațiilor economice cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Una dintre tezele de mare însemnătate principală, amplu și profund analizată în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, este raportul dialectic dintre dezvoltarea interdependențelor mondiale și independența națională. Ideea centrală, călăuzitoare a concepției promovate în acest domeniu este că dezvoltarea forțelor de producție și accentuarea interdependențelor contemporane nu numai că nu anihilează, ci, dimpotrivă, presupun existența și dezvoltarea economiilor naționale de-sine-stătătoare și suverane, întrucît numai acestea sînt capabile să-și asume răspunderi și atribuții de cooperare care să răspundă atît intereselor proprii ale națiunilor, cît și cerințelor păcii și progresului în lume. „Procesul internaționalizării forțelor de producție — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este, pînă la urmă, un proces obiectiv legat de dezvoltarea științei și tehnicii contemporane. Problema este însă de a stabili acorduri corespunzătoare care să îmbine acest proces obiectiv cu interesele fiecărui

¹² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 78.

popor și care să nu afecteze independența și suveranitatea țării respective”¹³.

Folosirea factorilor economici externi și fructificarea posibilităților decurgînd din participarea la diviziunea internațională a muncii implică studierea complexă a împrejurărilor istorice și a condițiilor concrete în care se dezvoltă economia mondială și relațiile economice internaționale. O importanță deosebită în acest sens prezintă analiza efectuată de către tovarășul Nicolae Ceaușescu asupra factorilor și implicațiilor crizei economice mondiale și desprinderea, pe această bază, a unor concluzii de mare însemnătate cu privire la căile de acțiune atît la nivel național, cît și pe plan internațional. Dată fiind complementaritatea problemelor apărute astăzi pe plan mondial în domeniul economic, în concepția României este necesară, așa cum s-a subliniat și la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, o intensificare a colaborării și a relațiilor internaționale, pentru a se găsi soluții corespunzătoare depășirii crizei economice și de a se pune capăt discriminărilor și altor practici de inegalitate în relațiile economice internaționale.

În același timp, o componentă esențială a concepției dinamice și novatoare promovate de tovarășul Nicolae Ceaușescu în analiza lumii contemporane o constituie teza că una dintre contradicțiile fundamentale ale epocii noastre este legată de persistența subdezvoltării și de împărțirea lumii în țări dezvoltate și țări în curs de dezvoltare, în țări bogate și țări sărace. De aici convingerea fermă că fără lichidarea subdezvoltării — problemă ce afectează două treimi din omenire — nu se poate vorbi de stabilitate economică mondială, de realizarea unei lumi a colaborării pașnice.

Pornind de la aceste considerente, secretarul general al partidului, președintele Republicii, a formulat un concept original cu privire la necesitatea, conținutul și căile edificării noii ordini economice internaționale, concept în care realismul abordărilor teoretice se îmbină armonios cu încrederea în forța și înțelepciunea maselor, în capacitatea popoarelor de a acționa pentru impunerea unor noi principii și a unor noi valori morale în relațiile internaționale. Această concepție reprezintă o parte integrantă a liniei politice internaționale a partidului și statului nostru, sursa angajării militante a României socialiste în lupta pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte, concepție care se bucură de un mare prestigiu pe plan internațional.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974, p. 29.

GÎNDIREA NOVATOARE A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU ASUPRA DEZVOLTĂRII CONȘTIINȚEI SOCIALISTE, A CREATIVITĂȚII MASELOR

CONSTANTIN RADUCU

Gîndirea novatoare plină de înțelepciune și patos revoluționar a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, personalitate de excepție a poporului român, a lumii contemporane, reprezintă una din trăsăturile sale fundamentale. Acest adevăr a fost și este confirmat de teoria și practica social-istorică de construire a socialismului, de întreaga sa operă și activitate revoluționară, militantă, de aprecierile elogiatoare la adresa muncii și personalității sale făcute de toți oamenii muncii din România, fără deosebire de naționalitate, de oameni politici, de știință și cultură din întreaga lume.

Opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu sintetizează, printr-un uriaș efort creator, căile și soluțiile de edificare pe pămîntul multimilenar al patriei a celei mai bune, mai drepte și mai umane societăți din lume. Ea se caracterizează prin pledoaria sa pentru aplicarea creatoare a materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific la condițiile și particularitățile specifice țării noastre pentru cunoașterea și aplicarea legităților obiective ale dezvoltării, pentru promovarea umanismului, a eticii comuniste, pentru formarea unui om nou, cu o viziune revoluționară asupra transformării lumii, a societății.

Prin proporțiile și semnificațiile sale, această operă reprezintă un tezaur inestimabil de idei, teze novatoare, o adevărată școală a gîndirii socialiste, revoluționare, transpusă în procesul complex de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, în dezvoltarea forțelor de producție, în amplificarea democrației socialiste, în formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, politice, patriotice, revoluționare a maselor, în fundamentarea științifică a necesității creșterii rolului conducător al partidului, a rolului statului și al națiunii, în elaborarea de noi inițiative consacrate salvării păcii, excluderii războaielor din viața omenirii, apropierii și colaborării între toate popoarele lumii.

Gîndirea înnoitoare revoluționară, deschizătoare de noi orizonturi societății românești, a secretarului general al partidului își găsește noi dimensiuni în ideile și tezele de o covârșitoare însemnătate teoretică și practică cuprinse în Expunerea la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 1—2 iunie 1982 și în Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului din 16—18 decembrie 1982. Astfel sînt fundamentate noi forme pentru educația patriotică, revoluționară a maselor, în vederea participării active, plene a tuturor oamenilor muncii la actul de cultură, la creație, la combaterea fermă a oricăror neajunsuri, teorii și practici ostile societății noastre socialiste, a comunismului.

Partidul nostru, secretarul său general au acordat și acordă o excepțională însemnătate formării și dezvoltării conștiinței socialiste, omului multilateral dezvoltat, stimulării nelimitate a creativității maselor, în strînsă legătură cu cerințele producției, ale revoluției tehnico-științifice, ale spiritualității românești și universale.

Așa cum se subliniază în *Programul Partidului Comunist Român*, corolarul activității partidului îl reprezintă „Ridicarea nivelului general de civilizație al vieții materiale și spirituale a poporului, situarea permanentă în centrul întregii politici a partidului și statului a omului — factorul determinant al întregii dezvoltări sociale — a satisfacerii cerințelor și nevoilor sale în continuă evoluție”¹.

Luînd în considerare dimensiunile dezvoltării societății noastre în toate sferele vieții economico-sociale, politice, spirituale, amploarea progresului, adîncirea participării României la circuitul mondial de valori materiale și spirituale, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a relevat, în repetate rînduri, necesitatea dezvoltării conștiinței socialiste la nivelul cerințelor istorice, al imperativelor cunoașterii a tot ceea ce a creat mai valoros geniul uman. La temelia activității de mare complexitate și semnificație a edificării noii societăți, partidul a pus, neabătut, teza dialectică potrivit căreia, în orînduirea socialistă, oamenii muncii nu mai sînt obiectul acțiunii oarbe a legităților sociale, ci constructori activi și conștienți ai propriei lor existențe. Ei sînt chemați să folosească, în mod conștient, aceste legități, să acționeze în concordanță cu ele, în scopul dezvoltării sociale neconținute. Aceasta a impus și impune, în mod obiectiv, oameni cu o înaltă pregătire ideologică, politică și cultural-științifică, capabili să acționeze în deplină cunoștință de cauză cu cerințele legilor dezvoltării, cu exigențele fiecărei etape istorice. În acest sens, practica construcției socialiste atestă cu putere adevărul că marile victorii obținute de poporul român se datoresc cunoașterii și aplicării creatoare a materialismului dialectic și istoric, a muncii sale eroice pline de devotament.

În întreaga sa operă, secretarul general al partidului fundamentează adevărul că îndeplinirea obiectivelor construcției socialiste trebuie să se bazeze pe legitățile sociale, pe realitățile și posibilitățile reale de care dispune fiecare țară. Orice nesocotire a legităților și principiilor generale socialiste poate duce, ca și nesocotirea realităților, la aplicarea mecanică a unor modele, poate pune în pericol dezvoltarea socialistă. Evitarea aces-

¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 70.

tor pericole implică împletirea armonioasă între adevărurile generale și realitățile concrete, economico-sociale, care asigură desfășurarea cu succes a construcției socialiste. Desigur făurirea societății socialiste nu se poate realiza automat, fără obstacole. O astfel de viziune ar cauza profund dezvoltării. Tocmai de aceea, partidul nostru, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu cer tuturor comuniștilor, cadrelor de conducere, fiecărui om al muncii de la orașe și sate căutări continue, atitudini critice, constructive, militante față de ceea ce s-a realizat, spirit novator, curaj în soluționarea modernă a problemelor, o atitudine de combativitate intransigentă față de tot ce este înapoiat, retrograd. Aceste calități nu se formează, nu se mențin și nu se adâncesc de la sine, ci prin efort permanent, educativ și auto-educativ, prin pasiune și devotament, prin perfecționarea cunoștințelor teoretice și practice la nivelul epocii pe care o trăim.

Omul nou, cu o conștiință socialistă înaintată, revoluționară, prin înseși țelurile și idealurile pe care le urmărește, știe, este convins că nu poate atinge cotele înalte ale dezvoltării, ale progresului printr-o atitudine de așteptare a unor miracole din afară; el tinde spre piscuri tot mai înalte, știind că nu ne putem bizui decât pe forțele noastre, pe valorificarea superioară a resurselor materiale, a creativității tuturor constructorilor societății. În tot acest uriaș proces, perfecționarea, înnoirea tuturor domeniilor trebuie considerată ca o legitate a dezvoltării noastre, care are ca finalitate esențială realizarea integrală a principiilor socialiste.

Forța conștiinței socialiste rezidă în convingerile puternice, de nezdruclinat, ale comuniștilor, ale tuturor oamenilor muncii în idealurile celei mai drepte societăți, în tăria acestora de a birui orice greutate. Procesul revoluționar de transformare a societății nu se desfășoară lin, fără insuccese, fără contradicții. „Întotdeauna în momentele grele din istorie — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — au apărut șovăieli, au fost unii care nu au putut ține pasul cu lupta revoluționară, au dat înapoi. Aceasta se datorește poate și faptului că uneori am absolutizat și am idealizat dezvoltarea societății socialiste, lăsând impresia falsă că socialismul nu poate cunoaște greutate, nu poate cunoaște crize economice, că instaurarea puterii politice a clasei muncitoare și trecerea la construcția socialistă soluționează de la sine problemele, duc automat la înfăptuirea în viață a principiilor socialiste”².

Într-adevăr, asemenea viziuni și practici au avut și nu pot avea decât urmări dintre cele mai dureroase pentru societate. Căci, transpunerea în viață a principiilor socialismului și comunismului presupune o permanentă luptă revoluționară, oameni fermi, dârji, capabili să înfrunte și să depășească obstacolele. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „drumul pe care am pornit, spre piscurile înalte ale comunismului, nu este deloc ușor. Trebuie învinse multe greutăți și este necesar, pornind spre aceste piscuri înalte, să fim gata la orice sacrificiu, să acționăm cu toată hotărârea și îndrăzneala pentru cucerirea lor. Chiar dacă unii se

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 60—61.

vor opri din mers la jumătatea drumului, vor ameți sau se vor rostogoli, neavînd curajul să urce sus, spre piscurile luminoase ale comunismului, noi trebuie să păstrăm permanent convingerea fermă în idealurile înalte ale socialismului și comunismului, să acționăm pentru a alege cele mai bune căi de realizare a visului de aur al omenirii — comunismul”³.

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate reprezintă un proces complex, care, în concepția partidului nostru, în viziunea tovarășului Nicolae Ceaușescu, va cuprinde mai multe cîcinele. Această construcție istorică presupune o seamă de factori obiectivi, printre care : realizarea unui înalt nivel de dezvoltare al forțelor de producție, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii ; asigurarea unei producții de bunuri materiale care să satisfacă tot mai deplin necesitățile, determinate științific, ale populației ; ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului ; dezvoltarea umanismului, a democrației ; formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, politice, patriotice, revoluționare ; bunăstarea și fericirea omului, împlinirea sa multilaterală.

Privită în complexitatea și interdependența laturilor sale constitutive, conștiința socialistă se manifestă ca o forță materială a dezvoltării, iar *conștiința politică*, prin capacitatea sa proiectivă și mobilizatoare, prin forța exemplului personal al comuniștilor, al celorlalți oameni ai muncii, exercită o puternică influență asupra celorlalte forme ale conștiinței, asupra practicii sociale. Din acest punct de vedere, problema care se pune constă în necesitatea perfecționării conținutului și creșterea eficienței activității ideologice, politice, cultural-științifice în vederea dezvoltării unei conștiințe socialiste, politice care să devanseze realitățile, să prefigureze viitorul. Transformările radicale înnoitoare, care au avut loc într-un timp istoric foarte scurt în toate domeniile societății noastre, sînt strîns legate de procesul complex de transformare a oamenilor, a conștiinței lor. Faptul că idealurile socialismului și comunismului sînt însușite și considerate ca idealuri proprii, lăuntrice, ale oamenilor muncii de la orașe și sate constituie o victorie extraordinară a socialismului în România. Aceasta explică participarea conștientă a întregului popor la opera de proporții istorice de zidire a celei mai bune, mai drepte și mai umane societăți. Avînd în vedere tocmai aceste aspecte, secretarul general al partidului apreciază că „Profunda înnoire spirituală a societății noastre se oglindește în idealul nou de viață al poporului, în faptul că socialismul constituie cauza vitală a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, care înfăptuiesc cu hotărîre programul partidului, participă activ la întreaga operă de construcție socialistă”⁴. În fapt, examenul transformărilor pe planul conștiinței oamenilor se măsoară nu în lozinci sterile, în raportări fictive, fără acoperire, în măsluirea realităților, așa cum o făceau partidele politice burgheze, ci în limbajul convingător al cifrelor, în modul în care întregul nostru popor participă la elaborarea și realizarea strategiei fundamentale a partidului, la înfăptuirea principiilor fundamentale ale socialismului.

În abordarea problemelor activității ideologice, partidul nostru pornește statornic de la rolul deosebit pe care îl are teoria socială, care, așa cum o validează practica istorică, devine o forță materială de îndată ce

³ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 61.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 321.

cuprinde masele, teorie care este înțeleasă și aplicată în mod creator. Iar cheia de boltă a acestei activități multilaterale o reprezintă transformarea omului, înzestrarea lui cu cele mai noi cuceriri, cunoștințe, dezvoltarea lui pe multiple planuri.

Constructorul societății socialiste și comuniste trebuie, în concepția partidului nostru, să posede o temeinică pregătire profesională, tehnică și științifică, o înaltă pregătire politică și culturală, să cunoască și să stăpânească legile dezvoltării economico-sociale pentru a înțelege și interpreta corect atât problemele ce apar în societatea noastră și căile lor de soluționare, cât și problemele ce apar pe plan internațional. „Iată de ce — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — activitatea politico-educativă constituie un factor de o importanță deosebită în procesul de învățămînt și trebuie să se desfășoare în strînsă legătură cu întreaga formare profesională, tehnică și științifică a specialiștilor și muncitorilor”⁵.

Făurirea socialismului și comunismului se realizează de oameni și pentru oameni. Pentru prima oară în istoria omenirii, în noua societate, omul este privit, așa cum scria Marx, ca obiect și subiect al istoriei. Din acest unghi de vedere, considerăm necesar să reamintim adevărul potrivit căruia, omul, prin înseși calitățile sale generale, reprezintă arhitectul, proiectantul propriei sale deveniri, propriul constructor al fericirii și demnității sale. Dar un asemenea om nu poate fi oricum format. Omul de care societatea noastră are nevoie este cel multilateral pregătit, vizionar și cuțetător, revoluționar, competent, care tinde către performanță, către perfecțiune și autodepășire.

Conectat la marile cerințe și exigențe ale revoluției tehnico-științifice contemporane, ale exploziei informaționale, poporul nostru condus de partid a obținut rezultate remarcabile în dezvoltarea științei și culturii — condiție fundamentală a progresului și civilizației. Prin locul și rolul ei constructiv, știința constituie o principală forță de producție, iar tehnica un instrument complex, cu implicații deosebite nu numai în domeniul dezvoltării, ci și în cel al pregătirii și formării omului. Tocmai de aceea, partidul nostru comunist militează ferm pentru asigurarea interacțiunii dialectice dintre știință-tehnică-învățămînt-cultură-dezvoltare, pentru legarea strînsă a problemelor educației cu cele ale dezvoltării forțelor de producție, ale largirii cunoștințelor generale ale maselor, pentru promovarea științei și culturii în toate domeniile. Noile descoperiri în domeniul științei au impus acțiuni transformatoare în modul de a gândi și a acționa al oamenilor, au declanșat noi nevoi spirituale. Apariția calculatoarelor, cibernetizarea, dezvoltarea biologiei, fizicii, chimiei, geneticii, științelor de graniță oferă posibilitatea adîncirii cunoașterii umane, stimularea gîndirii dialectice, inventivității, depășirii contradicțiilor. În relațiile om-natură, tehnologie-cultură, în condițiile ritmurilor tot mai alerte ale științei și tehnicii, capacitatea individului de a se adapta continuu la nevoile mereu schimbătoare devine o chestiune de instrucție și educație de maximă importanță.

Îndemnurile repetate ale secretarului general al partidului către știință și învățatură reprezintă un adevărat impuls, au o valoare deosebită. A învăța permanent înseamnă a înțelege profund imperativul major al vieții, al epocii noastre. Relevînd legătura indisolubilă dintre muncă și patriotism, tovarășul Nicolae Ceaușescu, adresîndu-se tinerei generații, arăta, cu prilejul deschiderii anului universitar 1982—1983 : „Învățați, în-

vățați și iar învățați ! Cercetați, cercetați, munciiți ! Legați strîns învățătura cu cercetarea, cu munca ! Numai așa veți deveni buni patrioți, buni revoluționari, cetățeni de nădejde ai României socialiste, apărători devotați ai independenței și suveranității sale ! Numai așa veți putea să vă îndepliniți orice îndatorire față de patria noastră și să asigurați dezvoltarea în continuare și întărirea României, să asigurați permanența poporului român cît timp va exista viața pe planeta noastră !”⁶

Informarea completă, receptată rapid, reprezintă una din căile de cea mai mare eficiență, de îmbogățire din mers a patrimoniului cunoașterii, a praxisului social. Documentele programatice ale partidului nostru fundamentează necesitatea lărgirii informației, extrapolării ei de la căutarea pură la cea practică, obiectivată în bunuri materiale și spirituale. La ora actuală, progresul rapid al dezvoltării noastre economice nu poate fi asigurat decît de lărgirea informațiilor documentar-științifice, prin dezvoltarea industriei „științifice” care asigură intensificarea relațiilor de cooperare între cercetare și dezvoltare, prin concentrarea celor mai buni muncitori, ingineri, tehnicieni, inventatori și inovatori pe obiective mai restrînse, prin creșterea numărului de specialiști, prin crearea unor centre de informare specializate, care să ofere proiecte îndrăznețe, competitive, puțin costisitoare pe plan internațional.

Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu pătrunzătoarea sa forță științifică a fundamentat că una din cele mai importante sarcini ale întregului front ideologic, politico-educativ, ale întregii propagande o reprezintă formarea conștiinței socialiste economice. De fapt, de calitatea conștiinței socialiste economice — la a cărei formare și dezvoltare trebuie să participe întregul partid, toți factorii educaționali — depinde hotărîtor modul în care se realizează obiectivele strategice stabilite de Congresul al XII-lea al partidului, prin care se asigură creșterea calității vieții, înfăptuirea celui mai profund umanism. „Realizăm — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — un umanism nou, în care pe primul plan stă omul, stă societatea, stă preocuparea de a face ca poporul nostru să ducă o viață tot mai demnă, tot mai îmbelșugată, să aibă accesul liber la toate cuceririle științei și culturii și, totodată, să se afirme el însuși ca un creator activ a tot ceea ce este mai bun în domeniul material cît și în domeniul științei și culturii, dovedindu-și capacitatea, geniul său creator”⁷.

Dezvoltarea conștiinței economice constituie, așadar, un imperativ fundamental, o condiție sine-qua-non a devenirii noastre comuniste, a progresului. Este un fapt care nu mai poate fi contestat, nici eludat. Ori, o asemenea conștiință cuprinde atît latura sa teoretică, în general, cît și pe cea practică, în special. Desigur, este greu să stabilești o piatră de hotar unde se termină latura teoretică și unde începe cea practică. Cert este că ele se întrepătrund și se intercondiționează reciproc. Așa cum estima Marx, „dacă procesul de producție devine o aplicare a științei, știința, din contră, devine un factor, așa-zicînd, o funcție a procesului de producție”⁸.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la marea adunare populară consacrată deschiderii anului de învățămînt 1982—1983*, în „Scînteia”, anul LII, nr. 12 462 din 17 septembrie 1982.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, p. 337.

⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 47, ediția a II-a, Moskva, 1973, p. 553.

Dezvoltarea puternică a științei atrage după sine o logică dezvoltare a funcțiilor ei cognitive, o anume democratizare și umanizare. Această dezvoltare, așa cum o confirmă experiența României, implică organic o tot mai profundă participare și conlucrare, o autentică cooperare a muncitorilor, inginerilor, tehnicienilor, specialiștilor, cercetătorilor etc., dezvoltarea ingineriei, intelectualizarea și scientizarea muncii, a procesului modern de producție, apariția și consolidarea pe verticală și pe orizontală a complexelor unitare de producție și cercetare științifică, a spiritului de echipă. Un aspect major, strîns legat de revoluția tehnico-științifică, de democrația economică muncitorească, căruia partidul și statul nostru îi acordă o excepțională însemnătate, îl reprezintă îmbunătățirea conținutului și creșterea eficienței științelor economice, perfecționarea periodică a cunoștințelor profesionale (reciclarea), corelarea mai strînsă a învățămîntului politico-ideologic, emisiunilor radioteleviziunii, rubricilor presei centrale și județene, a celorlalte mijloace ale mass-mediei contemporane cu cerințele dezvoltării gândirii economice, cu formarea unei culturi tehnice sistematice. Din păcate, acest nou concept de cultură tehnică, impus de practica mondială, mai întîmpină rezistențe, o anume neînțelegere chiar din partea unor cadre de conducere. O asemenea optică, tributară schematismului și dogmatismului, nu poate fi însă decît extrem de dăunătoare pentru progresul nostru.

Formarea și dezvoltarea *culturii tehnice* reprezintă un imperativ, un comandament social-politic, o necesitate a înfăptuirii Programului partidului, a menținerii noastre, în sfera competitivității, cu produse similare pe plan internațional. Cultura tehnică nu poate înlocui cultura generală a unui om, ci reprezintă o parte inseparabilă a acesteia ; deci, cultura tehnică nu poate exista fără cea umanistă. O astfel de viziune ar duce, volens-nolens, la o viziune deformată a societății, după care știința și tehnica și-ar fi lor înseși suficiente. Cultura generală, multilateralitatea pregătirii unui om nu se pot reduce la un amalgam de informații disperate, ci ele vizează formarea capacității omului de a înțelege dialectica vieții, evenimentele, de a aprecia valorile autentice, originale ale contemporaneității. Vorbind metaforic, cunoștințele, informațiile sînt aidoma unor cărămizi. Dar cărămizile, pentru a fi construite într-un edificiu au nevoie de un liant, care nu poate fi decît gîndirea și acțiunea creatoare a omului. Ca atare, cunoștințele tehnice trebuie îmbinate armonios cu cele umaniste, de cultură generală, cu cele de esență politică, etică, estetică, filozofică. Formarea culturii tehnice informative trebuie strîns legată cu cea formativă, cu dezvoltarea gustului și pasiunii pentru tehnică și știință.

Legătura dintre cultura tehnică și cea umanistă este cu atît mai durabilă, mai perenă, cu cît omul de știință, tehnicianul, inventatorul comensurează efectele finalității activității sale în consens cu imperativele vremii, ale progresului, cu cerințele umanismului, ale păcii și colaborării între toate popoarele lumii. În acest sens considerăm că se pot face mai multe eforturi pentru folosirea judicioasă a cărții tehnico-științifice, cluburilor, caselor de cultură, căminelor culturale, care îndeplinesc rolul de adevărate focare de educație și cultură, de formare a conștiinței socialiste a oamenilor muncii. În cadrul tuturor unităților economice și sociale imperativul major, căruia trebuie să-i răspundă actul educațional, îl constituie — așa cum apreciază și cere în toate împrejurările secretarul general al partidului — îmbinarea armonioasă a producției cu educația, a muncii cu organizarea plăcută și educativă a timpului liber, făcînd din întreprinderile și instituțiile noastre puternice centre de formare a omului nou, cu un larg

orizont de cultură, cu o înaltă conștiință socialistă, politică, revoluționară, locuri propice de răspîndire a cunoștințelor științifice și culturale, de aplicare a principiilor codului etic comunist.

Îmbunătățirea continuă a formelor și metodelor prin care se contribuie la satisfacerea noilor cerințe spirituale generate de revoluția tehnică și științifică este determinată și de faptul că formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste nu se poate reduce numai la cunoașterea unor hotărîri sau teze generale — firește extrem de necesare ca suport teoretic, filozofic —, ci implică, în mod necesar, lărgirea continuă, prin eforturi sistematice, a orizontului de cunoștințe profesionale, politice, științifice și de cultură generală, însușirea creatoare a tezaurului de gîndire și experiență umană, a valorilor spirituale create de umanitate de-a lungul istoriei. „Desfășurîndu-se în această concepție — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, munca politică și cultural-educativă de ridicare a conștiinței maselor va deveni un puternic factor al mersului nostru înainte, o forță materială remarcabilă în înfăptuirea Programului partidului, în unirea întregului popor, va duce la formarea unui om înaintat care în orice împrejurări va ține sus steagul partidului nostru de făurire a socialismului și comunismului, va fi un militant activ pentru colaborarea internațională și pace“⁹.

Formarea și probarea în viața social-politică a *noii atitudini față de muncă și viață, societate și familie*, în toate împrejurările și ipostazele socio-umane, reprezintă un proces istoric conștient. Atitudinea cu adevărat nouă față de proprietatea poporului, de societate, partid și popor, de colectivitate nu ne este dată de natură, nu ne naștem cu ea, ci se formează și se educă în timp, se măsoară în rezultate, în creșterea avuției naționale. Or, a forma această atitudine, înseamnă a porni de la realități, de la cerințele exprese ale construcției societății socialiste și comuniste, ale progresului social-istoric. În fapt, în epoca actuală, pentru activitatea ideologică, politico-educativă se pune în mod acut sarcina materializării principiilor și cerințelor triadei: proprietar, producător, beneficiar al rezultatelor muncii. Această cerință își găsește reflectarea atît în totalitatea documentelor, hotărîrilor partidului și legilor țării, în cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, cît și în acțiunile educaționale desfășurate la toate nivelurile. Se știe însă că aceste fundamente, imperative nu se realizează de la sine, ci printr-o vastă și complexă muncă de educație. Așa cum a subliniat în repetate rînduri secretarul general al partidului nostru, modelarea omului este uneori mult mai grea decît construirea unor obiective economice. Aceasta presupune, deci, a elabora o strategie a educației specifică cerințelor educaționale ale fiecărei colectivități umane, în ultimă instanță, ale fiecărui om al muncii.

Marile schimbări structurale ce s-au petrecut în anii revoluției și construcției socialiste, creșterea rolului conducător al partidului în toate domeniile, extinderea revoluției tehnico-științifice, adîncirea participării României la circuitul mondial de valori, dezvoltarea științei și învățămîntului s-au constituit în acumulări cantitative deosebite, care au impus, în mod obiectiv, trecerea la o nouă calitate, la adoptarea unui *nou mecanism economico-financiar*. Acesta este conceput în mod științific, într-o viziune sistemică, dialectică. Principiile sale nu sînt facultative, pur propagandistice, ci obligatorii. Deși s-au făcut eforturi, pe multiple

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 97.

planuri, pentru conștientizarea și aplicarea acestui nou mecanism, se pare că el nu este încă înțeles profund, nu este aplicat în mod concret, eficient, la toate nivelurile, de către toți factorii cu răspundere; se mai manifestă scepticism, expectativă, conservatorism.

Luînd în considerare astfel de situații, secretarul general al partidului a atras atenția în mod hotărît asupra faptului că, „O însemnătate deosebită au pentru buna conducere a întregii activități aplicarea fermă a noului mecanism economic, accentuarea autoconducerii muncitorești și autogestiuunii. Trebuie să facem astfel încît, realmente, consiliile oamenilor muncii, adunările generale să constituie expresia accentuării continue a autoconducerii, a creșterii răspunderii fiecărui colectiv pentru buna gospodărire a mijloacelor încredințate de popor în folosință. Fiecare colectiv să dea societății beneficii, un randament cît mai mare, asigurînd și mijloacele de reproducție lărgită, de dezvoltare continuă a economiei”¹⁰. Pornind de aici, activitatea ideologică, politico-educativă, mijloacele mass-media, toți factorii educaționali pot face mai mult, pot contribui mai eficient la explicarea detaliată, aprofundată, sistematică, a noului mecanism economico-financiar, prin mijloace adecvate fiecărei categorii socio-profesionale de oameni ai muncii, în ultimă instanță, fiecărui membru al societății.

Este, deci, necesar ca munca consacrată popularizării, cunoașterii și aplicării în cunoștință de cauză a principiilor mecanismului economico-financiar, de realizare a producției fizice și nete, de sporire a beneficiilor, să poarte pecetea calității, să facă apel la resorturile interne, la convingerile fundamentale ale oamenilor, la situația acestora de proprietari, beneficiari și producători ai propriilor rezultate, la necesitatea utilizării judicioase a tuturor mijloacelor încredințate. Fiecare colectiv de oameni ai muncii trebuie să știe că posibilitatea creșterii avuției naționale, a progresului și prosperității naționale și individuale, a mijloacelor de dezvoltare, de apărare a independenței și suveranității naționale este legată nemijlocit de asigurarea eficienței economice, de sporirea mai accentuată a rentabilității, a beneficiilor.

Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, problema participării tuturor oamenilor muncii, indiferent de profesie, specialitate, loc de muncă, la reducerea consumurilor specifice de materii prime și materiale, de energie și combustibil este de însemnătate capitală pentru destinele economiei românești. Valorificarea superioară a materiilor prime și materialelor, a energiei și combustibilului constituie un act de înaltă conștiință politică, patriotică. De fapt, gîndirea economică, creația tehnică-științifică, care trebuie să anime pe fiecare muncitor, tehnician, inginer, specialist, au eficiență doar în măsura în care din fiecare kilogram de metal, petrol, bumbac sau de alte materii prime obținem valori apropiate cu țările dezvoltate ale lumii. Materializarea acestor cerințe implică participarea activă a tuturor muncitorilor, inginerilor, tehnicienilor, specialiștilor, la creația tehnico-științifică, la proiectarea și reproiectarea produselor, în consens cu cele mai valoroase produse similare pe plan mondial, la introducerea de noi tehnologii mici consumatoare de metal, lemn, fier și fibre, de energie și alte materii prime.

Un aspect esențial în formarea conștiinței economice îl reprezintă arta de a-i educa pe oameni cum să învețe, cum să gîndească, cum să găsească soluții noi la probleme noi, cum să proiecteze și să reproiecteze, cum să înno-

84 ¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 21, Editura politică, București, 1981, p. 344—345.

iască permanent produsele. În domeniul producției industriale, pe șantierele de construcții, în unitățile din agricultură, în celelalte sfere ale vieții economico-sociale, au apărut, s-au cristalizat și și-au probat eficiența o seamă de experiențe, de inițiative muncitorești avansate. Lor le-a fost și le sînt consacrate o seamă de schimburi de experiență, consfătuiri, simpozioane, sesiuni de comunicări științifice, analize la fața locului, vizionarea de către cei interesați a unor expoziții cu cele mai reprezentative realizări tehnico-științifice. Toate aceste manifestări și-au găsit concretizarea într-o seamă de realizări și tehnologii noi, moderne, în reducerea consumurilor de materii prime, de materiale și energie, în autoutilări, recondiționări de piese uzate, în reducerea importurilor și, implicit, a efortului valutar.

Eficient și necesar este ca astfel de activități — în care se înmagazinează fonduri, eforturi, timp etc. — să nu fie organizate ca simple reuniuni de prezentare a rezultatelor obținute, ca activități turistice, ci ca adevărate școli ale gândirii tehnico-științifice, ca prilejuri propice de preluare a experienței pozitive dobândite în producție, în elaborarea de noi tehnologii, în procesul de recuperare, recondiționare și refolosire, de utilizare intensivă și extensivă a mașinilor și utilajelor.

Gîndirea novatoare a secretarului general al partidului își găsește reflectarea și în fundamentarea unui vast program de acțiuni ideologice, politico-educative, cultural-științifice dedicate educării materialist-științifice a maselor. Creșterea gradului de eficiență a acțiunilor consacrate aplicării acestui program, combaterii concepțiilor și practicilor cultelor și sectelor religioase, mistice, obscurantiste depinde în mod hotărîtor de calitatea acestor acțiuni, de capacitatea și cunoștințele celor care le desfășoară. În această direcție, la Congresul educației politice și culturii socialiste din iunie 1976 s-a precizat faptul „că se impune ridicarea la un nivel și mai înalt a activității de răspîndire a cunoștințelor științifice în mase, de lărgire a orizontului de cunoaștere al oamenilor muncii în pas cu noile descoperiri din toate domeniile gândirii și cercetării. În această direcție sarcini importante revin caselor de cultură, cluburilor, căminelor culturale, tuturor așezămintelor de cultură și artă. Muzeele de istorie, ale științelor naturii și tehnicii, celelalte unități muzeale vor trebui să-și pună în valoare, într-o măsură sporită, întregul patrimoniu de care dispun pentru educarea științifică, materialist-dialectică și istorică a maselor. Universitățile populare trebuie să-și extindă și să-și intensifice activitatea pentru a deveni puternice instrumente de educare științifică și culturală a maselor, adevărate focare de lumină și cunoaștere a poporului”¹¹.

În acest spirit se acționează pentru consolidarea concepției științifice, materialist-dialectice despre lume și viață, pentru ridicarea nivelului general de cunoaștere al maselor, pentru cultivarea sistematică a valorilor filozofice, sociale și umane fundamentale pentru societatea noastră, pentru formarea unei atitudini cetățenești înaintate, bazată pe cultul muncii, pe grija pentru dezvoltarea și apărarea proprietății obștești, pe combaterea manifestărilor înapoiate. Menționăm, între măsurile luate : constituirea Comisiei de coordonare a activității societăților oamenilor de știință de pe lângă Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie ; îmbunătățirea sistemului de pregătire a propagandiștilor ; concentrarea, la o singură editură, a producției de carte destinată popularizării științei ; creșterea contribuției presei și radio-televizunii la popularizarea cunoștințelor științifico-teh-

¹¹ Congresul educației politice și al culturii socialiste, Editura politică, București, 1976, p. 414—415.

nice ; realizarea unui fond de filme documentar-științifice pe problemele majore ale formării concepției științifice despre lume ; editarea unui număr sporit de materiale documentare în sprijinul acestei activități ; creșterea numărului de planetarii și puncte astronomice ; sporirea numărului de „case ale tehnicii“, „case ale inovatorului“ și „cluburi tehnico-științifice“ ; generalizarea rețelei universităților cultural-științifice ș.a.

Întreaga această activitate are o semnificație deosebit de importantă, întrucât lipsa unor convingeri materialist-științifice are repercusiuni dintre cele mai negative asupra societății, obstrucționează procesul dezvoltării. Cu toate marile transformări revoluționare petrecute în conștiința oamenilor muncii, în modul de participare la edificarea socialismului, și la noi continuă să existe, ca urmare a unor serioase carențe educaționale, unii membri ai societății, uneori chiar comuniști, sub imperiul religiei, al unor superstiții, prejudecăți, mentalități înapoiate. Proliferarea obscurantismului și fanatismului sectant, fenomenele noi de travestire a religiozității se răsfrâng negativ asupra tuturor acelor care le practică sau cad în mrejele lor tot mai rafinate.

Societatea socialistă asigură, în mod obiectiv, desrădăcinarea bazelor sociale ale religiei. Dar nici socialismul, prin toate schimbările și mutațiile radicale pe care le operează, nu lichidează orice sursă care generează, într-o anumită măsură, fenomene de religiozitate. Emanciparea omului în această direcție se înfăptuiește în timp. „În general — sublinia Marx — reflexul religios al lumii reale nu poate să dispară decât atunci când relațiile din viața practică de zi cu zi vor fi relații clare și raționale între oameni și între oameni și natură“¹².

Combaterea militantă a misticismului, a fetișismului religios presupune preocuparea constantă pentru perfecționarea relațiilor sociale și morale, soluționarea operativă a problemelor cu care se confruntă oamenii. De asemenea, se impune, cu necesitate, creșterea gradului general de cunoaștere științifică a maselor, stăpânirea fenomenelor naturii, realizarea unor noi cuceriri în știință și tehnică, în viața spirituală, prevenirea și înlăturarea prozelitismului religios, bigotismului și fanatismului care dezumanizează omul, îl înstrăinează de propria sa ființă, de societate. În măsura în care factorii educaționali rămân pasivi față de ideologiile și practicile mistice-religioase, în măsura în care nu se acționează pentru preîntâmpinarea unor disfuncționalități sociale, a unor contradicții inerente dezvoltării, atunci deservinții cultelor, sectelor, intră în acțiune, descoperă, acaparează și folosesc oameni ce au caractere slabe, labile, cu insuficientă pregătire ideologică-politică și cultural-științifică.

Educarea materialist-științifică a maselor este un proces de o extremă complexitate și răspundere. El nu poate fi realizat prin acțiuni insuficient pregătite, cu caracter foarte abstract, sau fără mesaj, fără o puternică încărcătură științifică și emoțională, așa cum se mai procedează la anumite nivele. În astfel de situații, realitățile demonstrează că fenomenul religios înregistrează o recrudescență. Dacă la aceste fenomene adăugăm o seamă de abateri, încălcări ale unor legi, principii și norme ale eticii și echității socialiste vom înțelege mai bine criticile aspre ale secretarului general al partidului, referitoare la insuficienta preocupare a unor

organe și organizații de partid, de masă și obștești, a unor factori cu răspundere pentru îmbunătățirea întregii activități ideologice, politico-educative : „Trebuie să spunem deschis că asistăm la o anumită rămânere în urmă a activității teoretice, ideologice, politico-educative față de forțele de producție, față de schimbările în structura socială și în relațiile de producție. Se poate afirma că baza materială a societății noastre socialiste a mers mai înainte, s-a dezvoltat mai puternic decât conștiința socială, decât activitatea teoretică, ideologică, politico-educativă. Aceasta are, fără îndoială, anumite urmări negative și trebuie să acționăm pentru realizarea unei concordanțe cât mai depline între cele două laturi ale dezvoltării sociale. Să transformăm activitatea teoretică, ideologică, politico-educativă într-o forță care să determine dezvoltarea continuă a forțelor de producție, perfecționarea structurii și relațiilor sociale”¹³. Această chemare este de natură să impulsioneze întregul front ideologic, educațional, la perfecționarea conținutului și creșterea eficienței tuturor activităților consacrate formării și dezvoltării conștiinței socialiste, la combaterea manifestărilor de pasivitate, automulțumire în procesul instructiv-educativ.

Una din cele mai interesante și fascinante vocații umane este creativitatea. Ca depozitar și făurar al propriei sale libertăți, omul tinde către plenitudine, către o creație liberă, neimpusă, intimă, conștientă. Numai avînd astfel de trăsături, de convingeri, de calități, omul luptă cu orice adversitate în vederea realizării scopului propus. Societatea noastră promovează umanismul, universalismul, împlinirea omului, în și prin societate, pentru sine, pentru societate. Aceasta înseamnă extirparea concepțiilor și practicilor individualiste accentuarea înțelegerii că fericirea umană nu se poate realiza în afara societății, izolîndu-te de ea, ci numai prin făurirea fericirii generale.

Vocația omului, ca demiurg al propriei sale deveniri, ca patriot, ca iubitor de țară și de neam este aceea de a crea noi valori, de a lupta cu timpul, cu greutățile, toate acestea clădite pe libertatea comportamentală, pe puterea proiectivă asupra viitorului. Aceasta înseamnă capacitatea de a te detașa din prezent, de a gândi și acționa pentru viitor, de a vedea lucrurile în perspectiva lor dialectică. Participarea la creație conferă omului libertate morală, răspundere socială, putere de sacrificiu. Creația presupune un tip uman original, unic, pătruns de simțul responsabilității, dispus să depună eforturi suplimentare, să lupte împotriva suficienței, conservatorismului, a stărilor de inerție și birocratism. Ca act total, creația este, cum spune N. Hartmann, „marea aventură în care omul se pune pe sine însuși în joc”. Într-adevăr, atunci cînd porcezi la creație, te constitui într-un ambasador al noului, te logodești cu viitorul, iar în condiții de excepție — descoperirea a ceva epocal — cu eternitatea, te substitui intereselor generale ale națiunii, ale progresului, ale colectivității din care faci parte.

Creativitatea se măsoară în volumul inițiativelor asumate și materializate, în contribuția adusă la dezvoltarea progresului material și spiritual, în lupta pentru descoperirea și aplicarea noului. Introducerea noului în toate sferele vieții economice-sociale reprezintă un factor decisiv

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 1—2 iunie 1982, p. 55.

al dezvoltării, un act de înaltă conștiință moral-politică, patriotică. Dar el nu poate fi așteptat doar de la specialiștii de profesie — nici măcar aceștia nu pot crea, la comandă, ci, în timp, unii mai mult, alții mai puțin —, ci de la toți membrii societății care au pregătirea și aptitudinile necesare, simt noul ca o datorie moral-politică, socială. În nici o țară, deci nici la noi, nu există legi prin care oamenii să fie obligați să fie creatori, inovatori, inventatori. Deci nu poate fi creat un regulament la nivel național, prin care să se spună ce să se facă nou, de către cine, până la ce dată. La astfel de nivel se fac programe cu caracter general, se nominalizează domeniile mari, prioritare în care să se acționeze pentru aplicarea noului. Și totuși, această cerință și acest imperativ au un substrat moral, sînt presupuse organic de conștiința răspunderii, a datoriei față de destinele patriei, de viitorul ei. Ca atare, promovarea noului este însoțită de asumarea liberă de inițiative, de soluții tehnico-științifice, politico-organizatorice, în funcție de particularitățile specifice fiecărei unități, secții, atelier etc. Astfel de realități însă nu se pot realiza decît prin decizia fiecărui om de a se perfecționa multilateral, permanent, de a trăi, la cea mai înaltă tensiune, necesitățile generale ale societății, de a se autodepăși continuu.

Principiile societății noastre socialiste, ale materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific presupun oameni de o factură moral-politică, ideologică, cultural-științifică nouă, oameni care să înțeleagă și să acționeze în consens cu imperativele dezvoltării, să lupte pentru dreptate, adevăr, aplicarea în producție, în viața socială, a tot ceea ce a creat mai bun geniul uman național și universal. Înzestrat cu un bogat și inestimabil univers de creativitate, poporul român a dat lumii o seamă de iluștri inventatori, prestigioși oameni de știință și de cultură. Prin opera lor, acești savanți, înnoitori în diverse domenii de activitate, au ridicat prestigiul poporului român, au îmbogățit cunoașterea universală. Aurel Vlaicu, Henri Coandă, Gogu (George) Constantinescu, Victor Babeș, Alexandru Proca, Gheorghe Spacu, Constantin Parhon, Ștefan Odobleja sînt doar cîteva exemple dintr-un șir prestigios de nume. Și astăzi avem un grup masiv de academicieni, savanți, oameni de știință, reputați specialiști, oameni de cultură, care, prin valoarea lucrărilor lor, s-au impus pe plan mondial, îmbogățind, realmente, patrimoniul universal al cunoașterii, al științei și tehnicii, al vieții spirituale.

Creativitatea nu se manifestă uniform, linear, indiferent de profesie sau domeniu de activitate, ci în mod diferențiat, cu intensități și modalități diferite, în funcție de fiecare creator. Compozitorul, scriitorul, sculptorul, fizicianul, chimistul, matematicianul, filozoful, inovatorul, inventatorul etc. își au formele și mijloacele specifice de cercetare, de compoziție, de creație. Unul mulează materia brută, altul dă glas fanteziei, altul operează cu calculul abstract al cifrelor, unul își materializează creativitatea în bunuri materiale, altul în dezvoltarea gîndirii teoretice, contribuind la generalizarea învățămintelor experiențelor, a rezultatelor cercetărilor dintr-un domeniu sau altul. Dar, toți laolaltă — fiecare cu particularitățile sale distincte — se integrează în procesul complex al dezvoltării, în realizarea intereselor majore economico-sociale ale socie-

tății, ale omului, ale universalității. Deci, pentru oricare creator, sarcina fundamentală nu rezidă în frământări scolastice, abstracte, fără vreo legătură cu cerințele vieții reale, ci în preocupări practice, care să se materializeze în creșterea producției și productivității muncii, în făurirea de valori noi, puse în slujba societății, a progresului.

Creativitatea nu poate fi decît opera efortului perpetuu pentru studiu, pentru cercetare, pentru implantarea noului, rodul luptei acerbe pentru competență, pentru atingerea parametrilor performanței în știință, tehnologie, în viața cultural-spirituală, în profesie, în depășirea metodelor și mijloacelor clasice ale producției, a practicilor de automulțumire, de suficiență. Creativitatea înseamnă o permanentă raportare la evoluția atît de alertă a cunoașterii și experienței umane în fiecare domeniu de activitate pe plan național și universal. A fi competent, a fi creator, implică a ști, a te informa, a-ți îmbogăți și a-ți aduce permanent, la zi, zestrea cunoștințelor. Deoarece, orice stare de automulțumire duce la plafonare, la stagnare, la insuficiență.

Activitatea politico-educativă consacrată dezvoltării conștiinței socialiste, cu prioritate celei economice, științifice, are menirea să demonstreze fiecărui om al muncii, în general, celor cu aptitudini și pasiuni pentru creație tehnico-științifică, spirituală, în special, necesitatea și utilitatea perfecționării cunoștințelor, a aptitudinilor, desfășurarea, din proprie inițiativă, a unei fecunde activități pentru cunoașterea și descifrarea sensurilor și semnificațiilor social-politice, tehnico-economice ale comenzi sociale, ale dezvoltării. Noul nu poate semnifica numai mari descoperiri care să revoluționeze unele domenii, evident cele mai spectaculoase, și către care trebuie să tindem, ci se materializează și în acțiuni și rezultate mai puțin spectaculoase, cum ar fi, de pildă : introducerea unei noi tehnologii pentru obținerea unui nou tip de oțel sau polimer ; elucidarea unor probleme privind noua revoluție din agricultură ; asimilarea unor noi produse, care să ducă la reducerea importurilor, a efortului valutar ; folosirea superioară a materiilor prime și materialelor, energiei și combustibililor ș.a.

Dar, pentru a inova, a moderniza, a desfășura o activitate de creație eficientă, măsurabilă în rezultate imediate, trebuie să înveți, să investești, să stăpînești bine domeniul în care activezi, să combați diletantismul, impostura, subiectivismul, tot ce se opune creației. Omul care, conștient și responsabil, ia parte activ la procesul de creație, trebuie să aibe clar mobilul acțiunii, capacitatea măsurării efectului inovației, invenției, modernizării pe care le întreprinde. Dacă, în orice activitate din industrie, construcții, agricultură etc., fiecare leu investit trebuie să ducă la obținerea de mai mulți lei la beneficii, atunci și în procesul de creație tehnico-științifică, spirituală fiecare acțiune trebuie să ducă la dezvoltarea sa pe planuri mai înalte, la eficiență economico-socială. Acest lucru depinde hotărîtor de calitatea însușirilor, aptitudinilor, conștiinței celui care participă la actul de creație, de etica sa profesională. Creativitatea, competența, participarea în cunoștință de cauză la creație sînt însemnul omului înzestrat cu o înaltă conștiință, cu un dezvoltat spirit de cutezanță, animat de fierbinte patriotism, de răspundere pentru destinele patriei.

Omul nou nu este un om abstract, rupt de contextul economic-social, ci unul real, concret, un creator de valori materiale și spirituale, un militant conștient, revoluționar. Omul nou, constructor al socialismului și comunismului — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu

poate fi decît acela care, prin propriile sale merite și calități, este stăpîn pe cele mai înalte cuceriri ale științei, ale cunoașterii umane, care dispune de înalte virtuți politice și morale, de pasiune pentru muncă și creație, care dă dovadă de spirit îndrăzneț în gîndire și acțiune, se manifestă cu-tezător în promovarea noului, în toate domeniile vieții sociale, ferm în lupta pentru adevăr, pentru apărarea cuceririlor revoluționare, a integrității și suveranității patriei, a cauzei comunismului în patria noastră.

Gîndirea novatoare, revoluționară a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, personalitate remarcabilă a contemporaneității, despre formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, a creativității maselor constituie un îndreptar de cea mai înaltă orientare și prețuire a valorificării superioare a disponibilităților creatoare ale maselor largi de oameni ai muncii, o chemare înflăcărată adresată întregului popor pentru participarea la creația tehnico-științifică, spirituală, la transpunerea în viață a tuturor cunoștințelor acumulate în procesul complex al educației și instrucției. Acest imperativ a fost și trebuie să fie materializat în noi și noi creații materiale și spirituale pe toate fronturile edificării socialismului și comunismului în patria noastră.

Concepția științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu în problema atît de complexă a formării și dezvoltării conștiinței socialiste are un caracter profund original, creator. Ea cuprinde, elucidează și direcționează dezvoltarea conștiinței socialiste în totalitatea laturilor sale. Această concepție științifică, dialectică este de natură să impulsioneze întreaga activitate ideologică, teoretică, politică-educativă, să ofere factorilor cu răspunderi în formarea omului nou, multilateral dezvoltat căi și modalități cu pronunțat caracter metodologic consacrate stimulării creativității comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii în toate domeniile de activitate.

Viziunea revoluționară a secretarului general al partidului privind dezvoltarea conștiinței socialiste, a creativității — relevată cu deosebită forță în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, în Raportul la Conferința Națională a partidului din 16—18 decembrie 1982 — are înalte rațiuni politice, patriotice, ea luminînd ca un puternic far călăuzitor întreaga activitate desfășurată de partid, de organele și organizațiile sale, de toți factorii educaționali în aplicarea programului ideologic al partidului, în formarea omului nou, constructor activ și conștient al socialismului și comunismului, al propriei sale istorii.

ROLUL PROEMINENT AL GÎNDIRII ȘI ACȚIUNII PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN EDIFICAREA UNOR RELAȚII NOI, DE EGALITATE, COLABORARE ȘI PACE ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

GHEORGHE PRISĂCARU

Aducînd o contribuție esențială la propășirea economică-socială a patriei, la ridicarea ei pe noi trepte de progres și civilizație socialistă, președintele Nicolae Ceaușescu a slujit și slujește cu aceeași exemplară dăruire și pasiune revoluționară țelurile libertății și independenței tuturor națiunilor, idealurile nobile ale păcii, înțelegerii și colaborării între popoare.

Viața internațională prezintă, la începutul deceniului al nouălea, un tablou neliniștitor : în diferite zone ale globului, se duc lupte armate, în care cad victime mii și mii de oameni ; se desfășoară, într-un ritm accelerat, cursa irațională a înarmărilor și, îndeosebi, a celor nucleare ; se intensifică politica de forță și dominație, de încălcare a dreptului sacru al națiunilor la libertate și suveranitate ; se accentuează criza economică mondială, care cuprinde toate statele lumii și care, prin proporțiile ei, depășește marea criză economică din anii 1929—1933 ; se intensifică contradicția și se adîncește decalajul dintre țările bogate și cele sărace ; crește continuu pericolul izbucnirii unor noi conflagrații și, mai ales, a unui război nuclear, care ar pune sub semnul întrebării însăși existența civilizației umane.

În această lume complexă și în continuă schimbare, România se afirmă viguros ca o țară liberă și demnă, care, prin politica principială și consecvent științifică pe care o promovează, se bucură de respectul și admirația întregii opinii publice mondiale. Se poate spune, cu deplin temei, că niciodată țara noastră nu a avut atîția prieteni, pe toate meridianele globului, ca în prezent. Stau mărturie, în acest sens, relațiile diplomatice pe care România le întreține cu 137 de state (față de numai 25 în 1947) și raporturile sale economice și cultural-științifice cu peste 150 de state.

Artizanul strălucit al acestei politici externe dinamice și profund constructive a României socialiste este tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele țării — personalitate proeminentă a vieții politice mondiale, care și-a pus pecetea inconfundabilă, în planul ideilor și al acțiunii practice, pe toate marile eve-

nimente care au marcat lumea contemporană în ultimele două decenii. Tocmai de aceea, în conștiința milioaneilor de oameni din diferite părți ale globului, România este, în zilele noastre, sinonimă cu *Ceașescu*, iar președintele ei se identifică, spre lauda națiunii căreia îi aparține, cu *eroul păcii*, omul vizionar și de acțiune care și-a consacrat și își consacră întreaga energie în slujba înfăptuirii aspirațiilor legitime ale popoarelor de a trăi într-o lume lipsită de ororile războiului, într-o lume a înțelegerii și colaborării internaționale.

Gîndirea de inegalabilă profunzime și excepțională forță de sintetizare a președintelui Nicolae Ceaușescu se află, începînd cu cel de-al IX-lea Congres al P.C.R., la baza întregii politici externe a partidului și statului nostru, se regăsește în multitudinea inițiativelor și acțiunilor întreprinse cu energie și clarviziune de România pentru soluționarea celor mai arzătoare probleme ale vieții internaționale. Adversar neîmpăcat al oricăror tipare învechite — neadecvate mutațiilor rapide din lumea contemporană, noilor valori autentic democratice pe care trebuie să se întemeieze raporturile dintre state —, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a adus și aduce — cu extraordinara sa putere de analiză — o contribuție remarcabilă la descifrarea proceselor și tendințelor noi din viața internațională, la definirea și fundamentarea, pe această bază, a unor orientări și direcții de acțiune realiste, a comandamentelor de natură să asigure și să stimuleze lupta unită a popoarelor pentru salvagardarea dreptului suprem al omenirii la viață, la pace.

Această strălucită putere de analiză a secretarului general al partidului se regăsește pe deplin în Raportul prezentat la Conferința națională a Partidului Comunist Român din 16—18 decembrie 1982 care, relevînd marile prefaceri revoluționare, naționale și sociale din lumea contemporană, înarmează partidul, poporul nostru cu un program clarvăzător de acțiune de natură să conducă la soluționarea problemelor complexe ale lumii de azi, în interesul politicii de destindere, pace și colaborare între națiuni, al independenței și afirmării libere a tuturor popoarelor.

Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „problema fundamentală a epocii noastre este problema preîntîmpinării războiului și asigurarea păcii. Mai mult ca oricînd trebuie să facem totul pentru a bara calea războiului, pentru a asigura pacea. Nu există țel mai înalt decît dezarmarea, în primul rînd dezarmarea nucleară, asigurarea securității fiecărei națiuni, a păcii mondiale”¹.

Evidențiînd, așadar, că realizarea păcii și, odată cu aceasta, a libertății și independenței popoarelor constituie dezideratul fundamental al contemporaneității, tovarășul Nicolae Ceaușescu a descifrat nu numai o opțiune prioritară a clasei muncitoare, a celor mai înaintate forțe sociale și politice ale omenirii, dar a dovedit și o mare forță de pătrundere și de aducere în actualitate a învățămintelor istoriei, o înaltă răspundere pentru soarta umanității.

Studii întreprinse de prestigioase instituții științifice relevă că, în ultimii 5 500 de ani, în lume s-au produs peste 14 500 de războaie, în care și-au pierdut viața 3,64 miliarde de oameni, reprezentînd aproximativ trei sfer-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport cu privire la stadiul actual al edificării socialismului, la realizarea Planului național unic de dezvoltare economico-socială, la programele speciale și la măsurile pentru îndeplinirea cu succes a cincinalului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului, prezentat la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16 decembrie 1982, în „Scînteia”, anul LII, nr. 12 540 din 17 decembrie 1982.

turi din populația actuală a globului. Un istoric a calculat că, într-o perioadă de 3 400 de ani din istoria umanității pentru care există documente scrise, doar 234 de ani au fost lipsiți de războaie. Numai în cele două conflagrații mondiale care au afectat planeta noastră în acest secol au pierit pe câmpul de luptă sau din rîndul populației civile peste 75 de milioane de oameni. Într-un studiu consacrat Congresului mondial al educației pentru dezarmare, desfășurat în 1980, la Paris, se observă că, după 1945, au avut loc, în diverse regiuni ale globului, peste 100 de războaie și alte conflicte, care au cauzat moartea a peste 25 de milioane de persoane și mari distrugerii de bunuri materiale². Iar azi, într-o lume a interdependențelor politice și economice, în care armamentele acumulate — îndeosebi cele nucleare — sînt suficiente pentru distrugerea de cîteva zeci de ori a planetei, nu există altă alternativă reală decît pacea. În acest context, cuvintele adresate în mod simbolic de președintele Nicolae Ceaușescu tinerei generații — chemată să dea în cazul unui război cel mai greu tribut de sine — dobîndesc adevărata lor semnificație : „Astăzi, mai mult ca oricînd, pe primul plan stă asigurarea păcii, independenței, a dreptului popoarelor de a fi libere, a dreptului omenirii la viață și la pace. Se discută mult în lume despre drepturile omului, dar se uită, sau nu se vrea să se ia în seamă dreptul fundamental al fiecărui popor, al omului la independență, la pace, la viață. Orice fel de drepturi ar fi discutate, nimic nu e mai de preț decît libertatea, pacea și viața ! Și cu aceste drepturi nu putem face nici o concesie ! Vom face totul, în numele dreptului la viață, pentru a înfrînge pe cei care doresc să ia dreptul fundamental al omului — viața, pentru a asigura pacea — dreptul fundamental al omului !”³. În această angajare totală a președintelui Nicolae Ceaușescu în lupta pentru triumful păcii se regăsește, pe deplin, aspirația de secole a poporului român de a trăi în liniște și pace — aspirație care izvorăște nu dintr-o pură meditație filozofică, ci din realitatea crudă a numeroaselor bătălii și, odată cu aceasta, a uriașelor sacrificii pe care a fost nevoit să le dea în cursul istoriei sale multimilenare în apărarea pămîntului străbun, a avuției adunate prin muncă, a libertății și independenței sale. Atașamentul la cauza păcii și înțelegerii internaționale decurge și din faptul că poporul nostru se află angajat în construirea unei societăți noi, într-un grandios efort național de dezvoltare economică și socială, pentru succesul căruia pacea și larga concurență între popoare reprezintă condiții esențiale.

Înalta răspundere și interesul statornic pentru viitorul omenirii își găsesc o clară expresie în concepția novatoare, cu adevărat mobilizatoare, a tovarășului Nicolae Ceaușescu referitoare la locul și rolul tinerei generații de însemnată forță a progresului și păcii în lumea contemporană. În consens cu acest remarcabil fond de idei, tineretul reprezintă un imens potențial de acțiune revoluționară, transformatoare, căruia societatea, în ansamblul ei, trebuie să-i asigure pîrghii reale și eficiente de participare la dezvoltarea națională, la întreaga viață internațională.

Dezvoltînd în mod creator concepția despre lume, viață și societate a clasei muncitoare — materialismul dialectic și istoric —, tovarășul Nicolae Ceaușescu a înarmat partidul, pe membrii acestuia cu criteriile unei analize profund științifice, revoluționare în legătură cu principalele fenomene și

² A. Corradini, *The development of disarmament education as a distinct field of study — an introductory analysis*, Doc. SS — 80/Conf. 401/31, Paris, 2 June 1980.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 45—46.

trăsături ale vieții internaționale actuale, cu raportul mondial de forțe și modalitățile prin care popoarele, forțele revoluționare, progresiste și democratice de pretutindeni pot asigura mersul omenirii pe calea progresului și păcii.

Pornind de la marile transformări revoluționare petrecute pe plan mondial, președintele Nicolae Ceaușescu evidențiază faptul că, în viața internațională, se confruntă astăzi două tendințe diametral opuse : pe de o parte, politica imperialistă de forță și dictat, de menținere și reimpărțire a zonelor de influență, de accentuare a cursei înarmărilor și, pe de altă parte, orientarea tot mai puternică spre o politică nouă, care să pună capăt zonelor de influență, folosirii forței și amenințării cu forța, să asigure dezvoltarea pașnică, independentă a popoarelor.

O deosebită semnificație pentru activitatea politică practică are aprecierea originală, profund novatoare, desprinsă din desfășurarea evenimentelor actuale, potrivit căreia vechiul raport de forțe stabilit după cel de-al doilea război mondial, ca și echilibrul bazat pe blocuri militare, nu mai corespunde realităților ; în prezent, are loc un proces de reasezare a raportului de forțe, de realizare a unui nou echilibru mondial între diferite state și grupări de state. Lichidarea colonialismului a determinat apariția pe harta lumii a zeci de state independente, care, împreună cu alte state mici și mijlocii, reprezintă o importantă forță pe plan mondial. Totodată, noi state și grupări de state vor să se afirme independent, reclamînd — în virtutea normelor democratice care trebuie să guverneze viața internațională — un rol mai important în politica mondială. În aceste condiții, noul echilibru mondial se va baza pe o mai mare diversitate a centrelor de putere, va ține mai mult seama de rolul statelor mici și mijlocii, al țărilor în curs de dezvoltare și nealiniat care, refuzînd politica de bloc, vor participa tot mai activ, de pe poziții de egalitate, la discutarea și la soluționarea echitabilă, în interesul popoarelor, a problemelor majore ale lumii de azi.

Aplicînd în mod original principiile socialismului științific la dezvoltarea contemporană, președintele Nicolae Ceaușescu a pus în evidență apariția, pe arena internațională, a unor contradicții noi : alături de contradicția dintre socialism și capitalism — care continuă să se manifeste, deși, în prezent, există o mai bună înțelegere cu privire la necesitatea coexistenței pașnice între țările cu orînduiri sociale diferite —, s-a dezvoltat o contradicție nouă, aceea dintre țările bogate și cele sărace. Lipsa de rezultate concrete în încercările de a se ajunge la anumite înțelegeri în privința lichidării subdezvoltării și a instaurării unei noi ordini economice internaționale, adîncirea pe mai departe a prăpastiei dintre bogați și săraci fac ca această ultimă contradicție să devină tot mai puternică, să se transforme într-o contradicție fundamentală a epocii noastre.

Calitățile gînditorului profund și-au găsit în personalitatea președintelui României o fericită îmbinare cu virtuțile omului de inițiativă și acțiune, în măsură să organizeze aplicarea în practică a concluziilor teoretice, să mobilizeze și să stimuleze forța popoarelor, capacitatea lor de a influența nemijlocit cursul istoriei.

Personalitățile politice de excepție au fost, întotdeauna, acelea care au știut să-și pună întregul potențial de gîndire și acțiune în slujba păcii, progresului, a soluționării conflictelor și găsirii mijloacelor de înțelegere între națiuni, a eliminării factorilor generatori de tensiuni și confruntare, a promovării prieteniei și colaborării internaționale. Din această perspectivă, ideile novatoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu — desprinse din analiza obiectivă, profund științifică a dezvoltării contemporane — au fost,

în permanență, asociate cu o intensă și neobosită activitate politică consacrată rezolvării marilor probleme ale lumii contemporane, cauzei unirii popoarelor, a tuturor forțelor revoluționare, progresiste și democratice în lupta pentru oprirea agravării situației internaționale și reluarea cursului spre destindere, pentru o politică de pace, înțelegere și largă colaborare, pentru asigurarea dreptului fiecărei națiuni la o dezvoltare liberă, independentă.

Ca țară socialistă, România acordă, în mod firesc, o importanță deosebită dezvoltării colaborării prietenești cu toate țările socialiste — situînd la loc de frunte relațiile cu țările socialiste vecine —, aducîndu-și astfel contribuția la realizarea și la întărirea unității și solidarității acestora în lupta pentru socialism, pace și progres economic și social.

Rolul fundamental în extinderea multilaterală și în dezvoltarea relațiilor României cu țările socialiste revine raporturilor stabilite între Partidul Comunist Român și partidele comuniste și muncitorești din statele respective. În acest context, o însemnătate hotărîtoare au înfîlînrile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu conducătorii de partid și de stat din celelalte țări socialiste. Schimbul de opinii și de experiență cu privire la construcția socialismului în fiecare țară, hotărîrile și înțelegerile care se convin, documentele ce se semnează la cel mai înalt nivel se constituie în însemnate momente de referință pentru evoluția raporturilor României cu celelalte țări socialiste, stabilind orientările și direcțiile colaborării bilaterale pe o perspectivă îndelungată.

În relațiile României cu celelalte țări socialiste, un loc prioritar ocupă colaborarea economică și tehnică-științifică bilaterală, dezvoltarea schimburilor comerciale reciproc avantajoase, a cooperării și specializării în producție și în cercetarea științifică. Este sugestiv, în acest sens, faptul că țările socialiste dețin primul loc în comerțul exterior al României, cu o pondere de peste 38 la sută. Se extinde, totodată, colaborarea în domeniile învățămîntului, culturii, științei și tehnicii, sănătății, presei și radio-televizunii, sportului și turismului etc.

Alături de colaborarea bilaterală, președintele Nicolae Ceaușescu a subliniat în mod constant importanța pe care România o conferă colaborării multilaterale în cadrul C.A.E.R., care este chemat să contribuie la accelerarea dezvoltării economice a statelor membre, la egalizarea treptată a nivelurilor lor de dezvoltare. Totodată, ca membră a Tratatului de la Varșovia, țara noastră colaborează cu armatele celorlalte țări membre, fiind gata să-și îndeplinească oricînd obligațiile ce-i revin împotriva oricărei agresiuni imperialiste în Europa.

Considerînd drept o înaltă îndatorire a partidului și statului nostru aceea de a-și aduce contribuția la realizarea și la întărirea unității țărilor socialiste — ceea ce ar avea o mare însemnătate pentru creșterea forței și influenței socialismului în lume, pentru cauza păcii și progresului —, președintele Nicolae Ceaușescu a militat și militează cu consecvență ca divergențele existente, problemele apărute — oricît de complicate ar fi ele — să fie soluționate în spirit tovarășesc, pornindu-se de la ceea ce unește țările socialiste, astfel încît relațiile dintre ele să se constituie într-un model pentru întreaga comunitate internațională.

În contextul luptei generale împotriva politicii imperialiste, coloniale și neocoloniale, pentru lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale și pornind de la rolul tot mai însemnat pe care îl joacă în viața contemporană, România, președintele ei acordă o mare însemnătate raporturilor cu țările în curs de dezvoltare, nealiniat.

Fundamentată în *Programul P.C.R.*, în cuvîntările tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi în documentele congreselor partidului, dezvoltarea relaţiilor cu aceste state a cunoscut, în ultimul deceniu şi jumătate, un adevărat salt din punct de vedere cantitativ şi calitativ. Este semnificativ faptul că ţara noastră întreţine, la ora actuală, relaţii diplomatice cu 95 de ţări în curs de dezvoltare şi nealiniată, faţă de numai 30 în 1964, că, alături de raporturile politice, a cunoscut o largă extindere colaborarea economică, tehnică-ştiinţifică şi culturală.

Rolul determinant în extinderea cooperării cu aceste state l-au avut vizitele întreprinse de preşedintele Nicolae Ceauşescu în 44 de ţări din Africa, America Latină şi Asia, întâlnirile de la Bucureşti cu numeroşi şefi de state, prim-miniştri, conducători de partide politice, preşedinţi de parlamente, cu numeroase alte personalităţi din ţări în curs de dezvoltare, nealiniată. Convorbirile avute şi înţelegerile convenite — concretizate în 11 tratate de prietenie, 53 de declaraţii comune sau declaraţii solemne comune, 98 de comunicate comune — au aşezat temelii trainice raporturilor dintre România şi statele respective, consemnînd voinţa comună de a dezvolta prietenia şi conlucrarea reciproc avantajoasă, de a acţiona pentru aşezarea raporturilor dintre toate statele pe baze noi, cu adevărat democratice.

Dialogul la cel mai înalt nivel a stimulat extinderea şi diversificarea raporturilor economice, îndeosebi a cooperării în producţie, cu ţările în curs de dezvoltare, a consolidat conlucrarea pe arena internaţională. Cele cîteva mii de specialişti români care-şi desfăşoară activitatea în aceste state, precum şi cei aproximativ 20 000 de tineri, în majoritatea lor provenind din ţările în curs de dezvoltare, care învaţă în România sînt dovezi grăitoare ale sprijinului pe care România, preşedintele său îl acordă ţărilor respective în dezvoltarea forţelor de producţie, în valorificarea superioară a resurselor materiale şi umane. Ca expresie a nivelului înalt al conlucrării pe plan internaţional, la iniţiativa preşedintelui Nicolae Ceauşescu, ţara noastră a aderat la „Grupul celor 77” şi participă, în calitate de invitat, la activitatea mişcării de nealinieri.

În spiritul principiilor coexistenţei paşnice, al promovării unei largi colaborări internaţionale, România extinde raporturile cu ţările capitaliste avansate, cu toate celelalte state, fără deosebire de orînduirea lor social-politică, participînd activ la diviziunea mondială a muncii, la schimbul de valori materiale şi spirituale, la dialogul consacrat rezolvării problemelor majore ale lumii contemporane. Un rol hotărîtor în aprofundarea acestor relaţii au întâlnirile preşedintelui Nicolae Ceauşescu cu şefii de stat sau de guvern, cu lideri ai partidelor şi forţelor democratice din aceste ţări, care au pus temelii trainice dezvoltării colaborării economice reciproc avantajoase, schimburilor tehnice-ştiinţifice, cultural-artistice etc.

Experienţa României a demonstrat că existenţa deosebirilor de orînduire sau de opinii într-o serie de probleme nu constituie un obstacol în calea promovării unei colaborări rodnice, atunci cînd se porneşte de la interesele comune ale cauzei păcii şi înţelegerii internaţionale, acţionîndu-se pentru găsirea de soluţii pe calea discuţiilor şi tratativelor. Este cunoscută şi larg apreciată, dealtfel, politica preşedintelui Nicolae Ceauşescu, de promovare a unor contacte şi legături cu diverse forţe social-politice progresiste şi democratice din ţările occidentale, în vederea activizării eforturilor şi unirii acestora în lupta pentru dezarmare şi pace,

pentru înțelegere și colaborare, pentru asigurarea dreptului fiecărui popor la o dezvoltare liberă, de-sine-stătătoare.

Așa cum reliefează tovarășul Nicolae Ceaușescu, hotărîtoare pentru înfăptuirea păcii și securității internaționale sînt respectarea neabătută, în toate împrejurările, a dreptului suveran al popoarelor de a-și hotărî singure destinele, de a se dezvolta liber, potrivit voinței și aspirațiilor proprii, fără nici un amestec din afară, așezarea la baza relațiilor dintre toate statele a principiilor independenței și suveranității naționale, deplinei egalități în drepturi, avantajului reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță, reglementării tuturor problemelor și diferendelor internaționale exclusiv prin mijloace pașnice, la masa tratativelor. „Oricît de grele și de anevoioase ar fi tratativele — arăta președintele Nicolae Ceaușescu în toastul rostit la dîneul oficial oferit în onoarea președintelui Republicii Federale Nigeria, la 13 septembrie 1982 —, trebuie să se meargă numai și numai pe această cale în soluționarea problemelor, renunțîndu-se cu desăvîrșire la soluțiile militare, la acțiunile armate, care duc, întotdeauna, la distrugeri de bunuri materiale și de vieți omenești, provoacă popoarelor mari pierderi și suferințe!“⁴. Aceasta impune lichidarea cu desăvîrșire a politicii zonelor de influență și de interese, a politicii de mare putere, de hegemonie și de amestec sub orice formă în treburile interne ale țărilor mici și mijlocii, a presiunilor și sancțiunilor economice, a politicii de forță și dictat.

Experiența istoriei și realitățile zilelor noastre ne arată că folosirea forței, războaiele nu au condus niciodată la soluționarea durabilă și echitabilă a problemelor dintre state și nu au contribuit la progresul general al umanității; dimpotrivă, acestea au înveninat raporturile bilaterale, climatul politic internațional, au adîncit și mai mult conflictele, îngreunîndu-le rezolvarea și sădind germenii revanșei, ai unor noi conflicte și războaie. Omul de știință francez Gaston Bouthoul releva, chiar, că toate marile civilizații cunoscute pînă în prezent au dispărut ca urmare a războiului⁵.

Respingerea politicii de forță, a căii militare în reglementarea diferitelor probleme dintre state reprezintă o constantă a politicii externe românești, o idee fundamentală a gândirii și acțiunii președintelui Nicolae Ceaușescu. Principiul reglementării pașnice, exclusiv prin tratative, a problemelor internaționale litigioase și-a găsit reflectarea în toate documentele de partid, în luările de poziție ale secretarului său general, în documentele bilaterale — declarații solemne, comunicate comune — adoptate la cel mai înalt nivel. În aceeași ordine de idei se înscrie propunerea românească privind adoptarea, în cadrul O.N.U., a *Declarației privind reglementarea tuturor diferendelor dintre state exclusiv prin mijloace pașnice*.

Viziunea revoluționară asupra lumii contemporane ce caracterizează gândirea președintelui Nicolae Ceaușescu se regăsește plenar exprimată în orientările și în marile acțiuni întreprinse de România socialistă pe scena politică mondială menite să contribuie la soluționarea problemelor majore ale contemporaneității, în consens cu năzuințele de pace și progres ale popoarelor, cu legitățile obiective ale istoriei.

⁴ „Scînteia“, anul LII, nr. 12 459 din 14 septembrie 1982.

⁵ G. Bouthoul, *Traité de sociologie. Les guerres. Elements de polémologie*, Payot, Paris, 1951, p. 6.

Încă în Raportul prezentat la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că „Țara noastră militează pentru încetarea cursei înarmărilor și înfăptuirea dezarmării, pentru crearea de zone denuclearizate, pentru interzicerea necondiționată a folosirii armelor atomice și distrugerea totală a stocurilor existente”⁶. În întreaga perioadă care a trecut de atunci, secretarul general al partidului s-a afirmat ca un promotor înflăcărat și consecvent al acestei cauze vitale a omenirii, atît prin forța de argumentare a necesității dezarmării, cît și prin soluțiile pe care le-a preconizat.

Argumentele au fost oferite de înseși realitățile tot mai îngrijorătoare ale vieții internaționale. Într-un moment în care două treimi din omenire își asigură cu greu mijloacele elementare de existență, cursa înarmărilor constituie o absurdă risipă a bunurilor Planetei și a muncii oamenilor, un generator de distorsiuni în dezvoltarea tuturor națiunilor, îndeosebi a celor în curs de dezvoltare, un teribil factor de pauperizare a popoarelor, de agravare și de cronicizare a actualei crize economice mondiale. Cele 600 de miliarde de dolari cheltuiți, în 1982, pentru înarmări — sumă care depășește valoarea totală a întregii producții a circa 100 de țări în curs de dezvoltare — reprezintă o povară insuportabilă pe umerii națiunilor. Totodată, uriașele cantități de arme, îndeosebi nucleare, sporesc probabilitatea unui nou război mondial, pun în pericol însăși existența omului — creația supremă a naturii, a civilizației clădite pe Planeta noastră. Avînd în vedere că puterea celor 50 000 de încărcături nucleare existente pe glob este suficientă pentru distrugerea de cinci ori a vieții pe pămînt și transformarea Terrei într-un uriaș deșert, apare pe deplin logică concluzia unor organisme internaționale că, într-un război mondial atomo-nuclear, n-ar mai exista nici învinși, nici învingători, fiind distrusă întreaga omenire. În aceste condiții, pe bună dreptate președintele Nicolae Ceaușescu subliniază că „problema centrală a vieții internaționale o constituie lupta pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru trecerea la dezarmare și, în primul rînd, la dezarmarea nucleară, pentru o pace trairnică în lume”⁷.

Programul de dezarmare, elaborat din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu la Congresele al X-lea, al XI-lea și al XII-lea ale partidului, și-a găsit concretizarea în numeroase inițiative și propuneri prezentate de România la Organizația Națiunilor Unite — inclusiv la cele două sesiuni speciale ale Adunării generale a O.N.U. consacrate dezarmării —, precum și în alte forumuri și organizații internaționale. Președintele României militează cu principialitate și consecvență, în contactele și convorbirile sale frecvente cu conducătorii altor țări, cu lideri de partide și de guverne, cu oameni politici de pretutindeni, precum și în organismele și manifestările internaționale în favoarea stăvilirii cursei înarmărilor și a înfăptuirii dezarmării — în primul rînd, a dezarmării nucleare —, pentru renunțarea cu desăvîrșire, de către toate statele, la politica de forță și dictat, pentru realizarea dezideratului vital al omenirii de a trăi într-o lume fără arme și fără războaie.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 101.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 72.

În acest sens, măsurile preconizate de România acordă, în mod realist, cea mai înaltă prioritate dezarmării nucleare, accentuează asupra necesității înghetării și reducerii bugetelor militare, asigurării echilibrului militar pe baza unor niveluri cât mai mici ale efectivelor militare și armamentelor, adoptării unor măsuri concrete și eficiente de dezarmare și dezangajare militară pe continentul european, desființării blocurilor militare și bazelor străine.

Expresie a voinței de pace a poporului român, propunerile formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a Partidului Comunist Român din decembrie 1982 răspund în cel mai înalt grad dezideratului făuririi unei lumi fără arme, în care popoarele — eliberate de povara uriașă a cheltuielilor militare — să se poată consacra dezvoltării lor economice-sociale. Realizarea unui echilibru de forțe nu prin sporirea armamentelor, ci prin reducerea lor la un nivel cât mai scăzut, adoptarea de măsuri ferme pentru diminuarea rolului blocurilor militare și trecerea la desființarea simultană a N.A.T.O. și Pactului de la Varșovia, începerea de tratative directe între cele două alianțe militare cu privire la dezarmare și înlăturarea pericolului unui război, reducerea cu 20 la sută, de către statele celor două blocuri, a cheltuielilor militare față de nivelul din 1982 pînă în 1985 sînt doar cîteva din cerințele impuse de înfăptuirea unui program realist de dezarmare sub control internațional, de asigurare a păcii mondiale. Și pentru a oferi puterea exemplului, la propunerea președintelui Nicolae Ceaușescu, Conferința Națională a Partidului a hotărît ca Republica Socialistă România să-și limiteze, pînă în 1985, cheltuielile militare la nivelul celor din 1982.

Convins fiind că înfăptuirea dezarmării este o problemă care depinde nu numai de voința guvernelor, ci și de forța unită a popoarelor, președintele țării noastre dă o înaltă apreciere și este un sprijinitor înflăcărat al marilor mișcări și manifestări pentru pace din Europa și din întreaga lume. Tovarășul Nicolae Ceaușescu este inițiatorul marilor demonstrații pentru pace și dezarmare din România, al amplei campanii finalizate prin cele 18 milioane de semnături puse pe Apelul păcii — expresie a solidarității depline cu celelalte națiuni în lupta pentru dezarmare, a voinței poporului nostru de a acționa, împreună cu celelalte popoare, pentru salvarea omenirii de la catastrofa nucleară, pentru o lume a păcii, independenței și înțelegerii internaționale.

Aflîndu-se pe un continent căruia istoria i-a oferit nu doar menirea de a fi leagăn al unor însemnate civilizații, focar de cultură și propășire spirituală a umanității, dar care a fost și teren a două conflagrații mondiale pustiitoare, România, președintele ei s-au numărat printre promotorii înfăptuirii securității și cooperării în Europa, a unei Europe unite, bazate pe diversitate, pe respectarea orînduirii sociale din fiecare țară. Este meritul președintelui Nicolae Ceaușescu de a fi făcut din edificarea securității europene una din orientările statornice ale întregii politici externe a României, aducînd o contribuție de mare preț la evoluțiile și mutațiile pozitive de pe continent, la pregătirea și la desfășurarea cu succes a forumului european de la Helsinki. Semnarea, la 1 august 1975, de către șefii de stat și de guvern ai celor 35 de state participante a Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa a inaugurat, desigur, un spirit nou în relațiile internaționale, prin cristalizarea unui ansamblu de principii și măsuri practice menite să asigure tuturor popoa-

relor continentului garanția că se pot dezvolta în liniște, la adăpost de orice agresiune și amenințări din afară, a deschis perspectiva unei colaborări rodnice între toate țările semnatare. Așa cum sublinia, însă, președintele României în Cuvîntarea rostită de la înalta tribună a Conferinței, această acțiune „nu este decît cea dintîi etapă, importantă desigur, a luptei pentru securitate și pace. Nu trebuie să se creeze iluzia că putem sta liniștiți și în siguranță ; dimpotrivă, trebuie să fim conștienți că urmează o etapă nouă, hotărîtoare pentru viața popoarelor europene, aceea a realizării în fapt a păcii, bunăstării și libertății”⁸. Evoluțiile petrecute în perioada care a trecut de la încheierea Conferinței au confirmat pe deplin această apreciere. Analiza respectivelor evoluții arată că, pe lângă unele efecte pozitive pe care documentele adoptate le-au avut asupra situației de pe continent, speranțele pe care și le-au pus popoarele în măsurile convenite nu și-au găsit, din păcate, întrutotul materializarea. Faptul cel mai grav este că cursa înarmărilor nu numai că nu s-a diminuat, ci, dimpotrivă, s-a accelerat continuu, ceea ce a dus la acumularea pe continent a unui arsenal de arme ultraperfecționate, inclusiv atomice, de o amploare fără precedent în istorie. De aceea, România s-a angajat pe calea înlăturării primejdiilor care planează asupra Europei, pentru oprirea amplasării de rachete cu rază medie de acțiune și retragerea celor existente, pentru trecerea la reducerea armamentelor și eliminarea armelor nucleare de pe continent.

Considerînd că, în condițiile ascuțirii contradicțiilor pe plan mondial, realizarea securității europene va avea o puternică influență pozitivă asupra întregii vieți politice internaționale, România a acordat o deosebită atenție Reuniunii general-europene de la Madrid. Făcîndu-se ecoul aspirațiilor legitime ale popoarelor, președintele Nicolae Ceaușescu a desfășurat o amplă activitate pentru ca lucrările Reuniunii să se desfășoare rodnic și constructiv, să convină convocarea unei Conferințe pentru întărirea încrederii și dezarmare în Europa, să contribuie la aplicarea integrală a prevederilor Actului final semnat la Helsinki, să asigure continuitatea procesului Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa — singurul for de dialog și negocieri, pe baze egale și democratice, între cele 35 de state participante, pentru rezolvarea marilor probleme comune, pentru asigurarea păcii și înfloririi civilizației pe continent.

Una din problemele cardinale ale lumii contemporane, căreia președintele Nicolae Ceaușescu îi acordă o maximă atenție, o constituie lichidarea subdezvoltării — fenomen anacronic, ce afectează două treimi din omenire — și făurirea unei noi ordini economice internaționale.

Deși epoca noastră a făcut dovada unor capacități economice și tehnologice fără precedent, prăpastia dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare s-a adîncit continuu : produsul național pe cap de locuitor al țărilor subdezvoltate este de peste 40 de ori mai scăzut decît cel al țărilor dezvoltate ; cu toate că dispun de un potențial demografic majoritar, țările în curs de dezvoltare dețin numai 33 la sută din produsul social global, 35 la sută din producția agricolă mondială și 9 la sută din cea industrială. O mare parte a populației globului trăiește în sărăcie și miserie. Conform unui studiu elaborat de F.A.O., 500 de milioane de oameni sînt supuși zilnic în lume foametei, iar 50 de milioane de oameni mor, în fiecare an, din cauza malnutriției.

100 ⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 1 041.

Tocmai de aceea, în rapoartele la Congresele al XI-lea și al XII-lea ale partidului, în numeroase expuneri și interviuri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, în documente prezentate la O.N.U., U.N.C.T.A.D. și alte organisme internaționale, România a evidențiat necesitatea stringentă a lichidării împărțirii lumii în țări sărace și bogate — rezultat al îndelungatei politici de dominație imperialistă și colonialistă —, a adoptării de măsuri eficiente pentru accelerarea progresului economic și social al țărilor în curs de dezvoltare, pentru instaurarea unor relații economice noi, bazate pe echitate și justiție.

Președintele Nicolae Ceaușescu a jucat un rol de prim ordin atât în cristalizarea — în plan teoretic — a conceptului noii ordini economice, cât și în definirea direcțiilor practice de acțiune pentru transpunerea în viață a acestui obiectiv. Viziunea revoluționară, globală a tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la împărțirea lumii în țări bogate și țări sărace și la modalitățile practice de lichidare a acestui anacronism al secolului al XX-lea — a cărui perpetuare constituie nu numai o flagrantă violare a celor mai elementare norme de justiție, dar și o gravă amenințare la adresa păcii și securității internaționale, a progresului întregii umanități — i-a adus un larg și binemeritat prestigiu pe plan mondial. Acesta este, între altele, reflectat în apariția, peste hotare, a numeroase culegeri de lucrări din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, a numeroase articole în presa internațională consacrate concepției președintelui României, ca și în atribuirea numelui tovarășului Nicolae Ceaușescu unui institut internațional de studiere a diferitelor aspecte ale noii ordini economice mondiale.

Participând la eforturile pentru înfăptuirea păcii, înțelegerii și colaborării internaționale, România socialistă, președintele ei acordă o mare atenție sporirii rolului O.N.U. — ca for democratic, reprezentativ — în discutarea și rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității în concordanță cu interesele vitale ale tuturor popoarelor. Acest obiectiv decurge din aprecierea cu valoare principială potrivit căreia Organizația Națiunilor Unite oferă, la ora actuală, un cadru organizatoric adecvat pentru dezbaterea democratică și soluționarea problemelor care confruntă lumea contemporană și pentru participarea activă a tuturor țărilor — mari, mijlocii și mici — la viața internațională.

Această poziție și-a găsit expresie edificatoare în participarea președintelui Nicolae Ceaușescu la Sesiunea jubiliară a O.N.U. din 1975, în întâlnirile frecvente cu personalități de frunte din conducerea Organizației Națiunilor Unite, în mesajele adresate cu ocazia diverselor manifestări — conferințe, seminarii, congrese, mese rotunde — inițiate de organizația mondială sau de organismele sale specializate, în activitatea dinamică a României în cadrul sistemului Organizației Națiunilor Unite. Din inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu, a fost prezentat, la Sesiunea din 1975, documentul intitulat: *Poziția României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității O.N.U., la întărirea rolului său în realizarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice*. Sensul propunerilor românești vizează transformarea O.N.U. într-un instrument internațional mai eficient, care să acționeze pentru prevenirea crizelor și conflictelor în raporturile dintre state, să sprijine cu autoritatea sa independența și suveranitatea statelor, dreptul fiecărui popor de a-și hotărî singur destinele, să contribuie la instaurarea unor raporturi noi, de egalitate între state, la consolidarea păcii și securității internaționale.

Fidelitatea României față de principiile și scopurile Organizației Națiunilor Unite se îmbină organic cu contribuția sa energică, constructivă în toate sferele de activitate ale forumului mondial — contribuție care s-a materializat, la fiecare sesiune a Adunării generale, într-o serie de rezoluții ce acoperă un spectru larg de probleme care sînt de competența Națiunilor Unite. Dînd o înaltă apreciere aportului președintelui României la creșterea prestigiului și rolului Organizației Națiunilor Unite în soluționarea complexelor probleme care confruntă astăzi omenirea, secretarul general al O.N.U., Javier Perez de Cuellar, declara : „Am rămas cu puternica impresie că președintele Nicolae Ceaușescu este un om care crede în Organizația Națiunilor Unite, care crede că O.N.U. este un instrument adecvat pentru soluționarea problemelor internaționale, dar că, pe de altă parte, se simte nevoia unei schimbări a modului în care Organizația Mondială este folosită de către țările membre. Vreau să vă mărturisesc că încrederea pe care o are domnia sa în O.N.U. este pentru mine o sursă de reconfortare și de siguranță în rolul organizației”⁹.

Trăsăturile luptătorului pentru cauza propășirii și libertății patriei se împletesc armonios, în personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu, cu cele ale internaționalistului consecvent, promotor activ al colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu forțele revoluționare și progresiste de pretutindeni. În persoana secretarului său general, Partidul Comunist Român are un proeminent și neobosit militant pentru înfăptuirea unei unități de tip nou în mișcarea comunistă și muncitorească internațională, care să așeze la bază principiile deplinei egalități, respectării dreptului fiecărui partid de a-și elabora linia politică în concordanță cu realitățile din țara respectivă, asigurării unei activități independente pornind de la postulatul că fiecare partid răspunde numai în fața propriei clase muncitoare, a propriului popor de felul în care acționează pentru apărarea intereselor și aspirațiilor sale vitale.

A avut un puternic ecou în mișcarea comunistă și muncitorească internațională activitatea P.C.R., a secretarului său general, care, pornind de la diversitatea obiectivă a căilor de trecere spre socialism și de edificare a noii orînduirii, de la inexistența unui model universal valabil pentru construcția socialistă, a urmărit depășirea divergențelor, încetarea blamărilor și a oricărui amestec în viața unui partid sau altuia. În mod constant, a fost subliniată cerința de a se acționa cu cea mai înaltă răspundere în direcția dezvoltării solidarității și colaborării, a înfăptuirii unității de acțiune a partidelor comuniste și muncitorești, care poate și trebuie să se realizeze în problemele fundamentale ale lumii contemporane și, îndeosebi, în lupta pentru pace, independență și socialism.

Pacea și dezarmarea oferă, de asemenea, teren favorabil dezvoltării colaborării cu partidele socialiste și social-democrate, cu toate forțele care se pronunță pentru transformarea socialistă a lumii. Dezvoltînd ample raporturi cu aceste partide și forțe politice, P.C.R. aduce o contribuție proprie la ceea ce tovarășul Nicolae Ceaușescu definește ca fiind o reconciliere istorică între comuniști și socialiști, de natură să conducă în perspectivă la o nouă unitate a clasei muncitoare, a forțelor care se pronunță pentru socialism.

⁹ Din declarația făcută de secretarul general al O.N.U., Javier Perez de Cuellar, la conferința de presă cu prilejul vizitei oficiale în țara noastră, în „Scînteia”, anul LI, nr. 12 453 din 21 iulie 1982.

Totodată, Partidul Comunist Român promovează solidaritatea și colaborarea cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernământ din țările care au lichidat dominația colonială și militează pentru consolidarea independenței lor politice și economice, cu partidele progresiste și democratice din toate țările, apreciind că aceasta este în interesul înțelegerii și prieteniei între popoare, al luptei pentru pace, democrație și progres.

Politica de pace și colaborare promovată cu consecvență de România socialistă, de președintele ei a găsit un profund ecou în conștiința popoarelor de pretutindeni, iar personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu se bucură de largi și elogioase aprecieri.

În semn de profund omagiu și aleasă prețuire pentru bogata sa activitate desfășurată în slujba cauzei păcii, dezarmării, independenței și colaborării între popoare, tovarășului Nicolae Ceaușescu, proeminentă personalitate a vieții politice internaționale, i-au fost conferite peste 100 de înalte ordine, medalii, titluri și alte distincții din partea a numeroase state de pe toate meridianele și a unor prestigioase instituții și organizații naționale și internaționale.

O vie ilustrare a interesului opiniei publice de pretutindeni față de România și de președintele ei o constituie, de asemenea, faptul că în 33 de țări din Europa, Asia, Africa și America au fost editate, în 21 de limbi, 114 lucrări din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu sau consacrate personalității sale ¹⁰.

Prin ampla și neobosita sa activitate, prin alesele capacități de fin analist și lucid vizionar, de militant consecvent pentru cauza păcii, înțelegerii și colaborării între popoare, secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a consacrat în viața internațională ca o exemplară și prestigioasă personalitate, avînd forța inepuizabilă a modelului, strălucit promotor al celor mai nobile idealuri ale popoarelor, dornice de a trăi și a se afirma într-o lume mai bună și mai dreaptă.

¹⁰ „Scinteia” anul LII, nr. 12 441 din 22 august 1982.

ÎN ÎNTÎMPINAREA ANIVERSĂRII A 90 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA

DEZVOLTAREA PARTIDULUI CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1893—1918 (VIII)

Anii 1916—1918 formează în istoria noastră perioada unei intensități maxime și a triumfului final al mișcării naționale și populare a tuturor românilor pentru reunirea lor în cadrul aceluiași stat național desine-stătător. Surmontînd imense obstacole, luptînd cu un curaj și o vitejie fără seamăn împotriva cîmpitorilor străini, ei au materializat deplin, la 1918, visul din toate timpurile al acestor meleaguri de reîntrupare a vechii Dacii, făurind România întregită. Această mișcare, cuprinzînd masele largi, întreaga națiune, toate planurile de manifestare ale vieții politice-sociale și spirituale, pune în relief rolul decisiv al clasei muncitoare, precum și al maselor țărănești în desăvîrșirea unității național-statale, contopirea mișcării socialiste de la noi cu problematica și imperativele istorice, sociale și naționale, cu aspirațiile și năzuințele poporului, ale națiunii. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, „rolul hotărîtor în înfăptuirea Unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe arena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărănimii, care legau de Unire atît nădejdea eliberării naționale, cît și a eliberării sociale”¹.

În concepția partidului clasei muncitoare — care, prin însăși menirea sa istorică, se desemnează ca supremul reprezentant și apărător al intereselor poporului, ale țării — unitatea național-statală și independența reprezintă cerințe neapărate pentru o autentică ascensiune a societății românești și, în acest cadru, pentru dezvoltarea luptei clasei muncitoare. În lumina socialismului științific, militanții revoluționari români arătau că existența liberă a națiunilor, integritatea național-statală sînt de natură să asigure climatul favorabil punerii în valoare a capacităților creatoare ale poporului, afirmării forțelor progresului.

Ca de atîtea ori în istoria noastră, și în acei ani lupta pentru libertatea națională, pentru reunirea întregii națiuni în cadrele ei statale fi-

rești s-a desfășurat în condiții și circumstanțe extrem de vitrege. În vara anului 1916, România a declarat război Austro-Ungariei pentru eliberarea provinciilor istorice românești Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, Bucovina, aflate sub stăpânirea acesteia. Un război drept, național, exprimând sensul evoluției istorice obiective a poporului român spre reîntregirea național-statală². În chiar noaptea de 14/27 august 1916, câteva ore după decretarea mobilizării, trupele române au trecut Carpații și au înaintat pe toată întinderea zonei muntoase de la Dorna pînă al Orșova, eliberînd, în scurtă vreme, importante centre ale Transilvaniei. Neputînd rezista singure, unitățile austro-ungare au fost întărite cu aproape 40 de divizii germane, scoase de pe frontul de vest. Aceasta avea să ducă la oprirea ofensivei victorioase a armatei române, în condițiile în care aliații țării noastre — Rusia, Franța, Anglia, Italia — nu și-au respectat nici unul din angajamentele asumate prin tratatul de alianță și prin convenția militară încheiată în august 1916 cu guvernul român; ofensiva rusă pe frontul răsăritean a încetat, în septembrie 1916, iar în sud s-a deschis un nou front prin atacarea teritoriului României de către armatele Puterilor Centrale. Acest complex de factori, toți de ordin extern, au făcut ca armata română să se vadă în situația de a se replia în partea de sud a Moldovei, unde, după eroice lupte, a oprit ofensiva inamicului. În această situație, aproape două treimi din teritoriul de atunci al României (Dobrogea, Oltenia, Muntenia), însumînd 100 000 de km², au fost invadate de Puterile Centrale și supuse unui jaf sistematic și unui regim tiranic de ocupație³.

Oricît de grele au fost împrejurările, poporul român nu s-a lăsat copleșit, ci s-a ridicat la luptă împotriva opresorilor, pentru libertate și unitate. În acele momente de stringență națională, clasa muncitoare și partidul său revoluționar, dînd dovadă de un puternic patriotism, și-au mobilizat forțele, au acționat cu o mare hotărîre în primele rînduri ale mișcării populare de rezistență din teritoriul ocupat împotriva Puterilor Centrale cotropitoare, a regimului de dură asuprire austro-ungară în Transilvania și Bucovina, ale luptei armate pentru eliberarea tuturor pămînturilor românești și reunirea lor cu Țara⁴. Pe drept cuvînt, încă din momentul în care forțele străine se apropiau de Capitală, Partidul Social-Democrat din România și-a asumat rolul de apărător al poporului împotriva ocupanților⁵. Luptînd cu arma în mînă pentru apărarea activă și ofensiva victorioasă, acționînd în spatele frontului pentru aprovizionarea armatei cu cele necesare, pentru asigurarea transporturilor în teritoriul liber, iar în provinciile cotropite pentru organizarea rezistenței, muncitorimea română, partidul ei revoluționar au adus o contribuție de preț la mișcarea națională a întregului popor pentru libertatea și unitatea patriei.

² A se vedea: Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916 (II)*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 2/1978, p. 3—16.

³ Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978, p. 1—50; Emil Răcilă, *Spolierea economiei românești de către Puterile Centrale în timpul primului război mondial*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 50—68.

⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 95 și urm.

⁵ Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, *Mișcarea muncitorească din România. 1916—1921. Făurirea Partidului Comunist Român*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1982, p. 34.

În teritoriul invadat, partidul muncitorilor, deși a primit mari lovituri și a suferit grave pierderi, fiind nevoit să treacă în clandestinitate, și-a adaptat rapid activitatea la condițiile impuse de război și de regimul draconic al ocupației străine, a găsit soluții originale, de mare eficiență, mijloace și căi adecvate pentru desfășurarea luptei revoluționare și patriotice, pentru situarea sa în primplanul mișcării naționale și populare în vederea salvării României și a integrității ei. Socialiștii au luat imediat măsuri în vederea regroupării forțelor rămase în aceste teritorii și a pregătirii lor pentru luptă în noile condiții. Membrii Comitetului Executiv al P.S.D.R., rămași, în majoritate, în București — I. C. Frimu, Alecu Constantinescu, Gheorghe Cristescu, Ecaterina Arbore, Rozalia Frimu, Constantin Popovici ș.a. — au menținut o legătură nemijlocită cu masele muncitoare. Așa cum se remarcă într-un manifest din acea perioadă, fruntașii mișcării socialiste „au strâns cadrele cruțate de război și le-au organizat în vederea luptei, conform tacticei și metodei noi”⁶. În acest scop, la scurt timp după ce trupele prusace și-au făcut apariția în București, a avut loc aici o importantă reuniune, la care au participat numeroși militanți ai P.S.D.R. : Alecu Constantinescu, Constantin Agiu, Ghiță Moscu, Iancu Olteanu, Leonte Filipescu, Gh. M. Vasilescu, Dumitru Gănescu, Gheorghe Jianu, Aurel Nicolaescu⁷. Au fost analizate condițiile extrem de grele create de regimul de ocupație străină, stabilindu-se metodele și formele de activitate ale membrilor partidului în situația dată. Participanții au hotărât ca, în București și în alte localități din teritoriul ocupat, să fie constituite organizații revoluționare ilegale⁸, formate din membri ai P.S.D.R. și ai unor sindicate. Despre hotărîrea socialiștilor de a continua în noile condiții activitatea în slujba patriei, un participant la reuniune consemnează : „Doream să ne pregătim de luptă, să ne organizăm în chip nelegal, dacă legal nu se putea”⁹. În vederea regroupării forțelor luptătorilor și a coordonării activității organizațiilor revoluționare ilegale, la reuniune a fost desemnat un *Comitet de acțiune*, format, inițial, din : Alecu Constantinescu (secretar), Gheorghe Cristescu, Constantin Popovici, Iancu Olteanu, Gheorghe Teodorescu¹⁰.

Ca urmare, încă în 1916, la puțin timp după ce trupele străine intrașeră în București, au fost formate organizații revoluționare ilegale, proces care a cuprins apoi restul teritoriului vremelnic ocupat. La începutul anului 1917, au luat ființă organizații revoluționare ilegale la Ploiești, unde activau Constantin Mănescu, Heinrich Sternberg, Maria Aricescu ș.a., la Turnu Severin, unde desfășurau o intensă activitate Ioan Elena, C. Petrescu, Ion Pîrvu, Luca Gh. ș.a., la Cîmpina, Brăila, Galați, Craiova, Pitești, Buzău, Strehaia și în alte localități¹¹. În același timp, s-au desfășurat activități, pe o arie mai restrînsă, și în sindicate, detașându-se Sindicatul tîmplarilor, condus de I. C. Frimu. În cadrul Comitetului de acțiune, au fost formate *comisii speciale*, care se ocupau cu constituirea de noi organizații revoluționare ilegale, cu conducerea acțiunilor de împotrivire

⁶ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare — A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 1, dosarul nr. 2, fila 9.

⁷ Loc. cit., fondul nr. 3, dosarul nr. 80, filele 7, 8.

⁸ Loc. cit., fondul nr. 2, dosarul nr. 461, fila 5 ; dosarul nr. 80, filele 7, 8.

⁹ Loc. cit., fondul nr. 3, dosarul nr. 100, fila 7.

¹⁰ Loc. cit., fondul nr. 2, dosarul nr. 808, fila 7.

¹¹ *Crearea Partidului Comunist Român (Mai 1921)*, sub redacția Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, Editura științifică, București, 1971, p. 50 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, op. cit., p. 96.

față de cotropitori, cu munca de propagandă pentru atragerea maselor la lupta împotriva ocupanților¹². Referindu-se la activitatea desfășurată atunci, Gheorghe Cristescu nota: „În tot acest timp, acționam pentru regrouparea forțelor noastre, căutînd să lucrăm pe ascuns, ca să subminăm autoritatea militarismului german“¹³. Deși, în noile împrejurări, principala formă de activitate rămînea cea clandestină, socialiștii au folosit, cu prudență și ingeniozitate, toate posibilitățile legale pentru răspîndirea cuvîntului mișcării muncitorești în mase, pentru mobilizarea lor la acțiuni de rezistență împotriva cotropitorilor.

De la început, procesul de creare a noului cadru organizatoric de activitate al mișcării muncitorești din teritoriul vremelnice ocupat a fost dinamic și viguros. În Capitală, organizații revoluționare puternice activau la fabrica de pompe din strada Puțul cu Apă Rece, la Întreprinderea „Chi-riac“ din „Cîmpul Moșilor“, la atelierul mecanic al lui „Franț“ de pe strada Apele Minerale, în cartierele Vitan și Lînăriei (pe lîngă Uzinele „Lemaître“) ¹⁴. Numai în București, Comitetul de acțiune a avut legătură cu un număr însemnat de militanți ai P.S.D.R. și ai sindicatelor muncitorești dintr-o serie de localități, cărora le-a încredințat diferite sarcini în direcția organizării acțiunilor de rezistență, a răspîndirii literaturii revoluționare ¹⁵.

Este de remarcat că, sistematic, au avut loc ședințe ale Comitetului de acțiune — cel mai adesea la domiciliul membrilor Comitetului —, la care se luau hotărîri în privința modului de exprimare a nemulțumirii maselor, a felului cum trebuiau ele să fie sprijinite de militanții socialiști. Erau dezbătute, de asemenea, probleme privind posibilitatea evadării unor militanți socialiști internați în lagărele de prizonieri, precum și reorganizarea mișcării feminine, de tineret ș.a. ¹⁶. În cadrul ședințelor, membrii Comitetului se informau reciproc despre activitatea depusă și analizau eficacitatea metodelor de acțiune folosite. *Comitetul de acțiune se afirma tot mai mult ca un organ central unit al organizațiilor muncitorești, avînd ca sferă de acțiune organizarea activității revoluționare în întreg teritoriul ocupat* ¹⁷.

Pe acest fond, în multe localități — Craiova, Pitești, Ploiești, Cîmpina, Buzău, Brăila, Galați, Turnu Severin ș.a. — au început să fie organizate *cercuri și grupuri socialiste ilegale sau semilegale* ¹⁸. Scurtă vreme de la înființare, ele au desfășurat o activitate susținută pentru reactivizarea organizațiilor muncitorești, reușind să restabilească legăturile cu muncitorii din diferite fabrici și întreprinderi. În același timp, s-au întărit organizațiile existente.

Spre sfîrșitul anului 1917, Comitetul de acțiune, ca organ central de conducere a mișcării revoluționare, s-a transformat în *Comitetul executiv*

¹² A.I.S.I.S.P., fondul nr. 1, dosarul nr. 8, fila 3.

¹³ Loc. cit., fondul nr. 2, dosarul nr. 461, filele 4—5.

¹⁴ Loc. cit., fondul nr. 3, dosarul nr. 100, filele 18—19; fondul nr. 2, dosarul nr. 461, filele 4—5.

¹⁵ Loc. cit., fondul nr. 1, dosarul nr. 745, filele 39—41.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, dosarul nr. 4 332, filele 22—25, 84—85.

¹⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 1, dosarul nr. 745, filele 39—41; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 29/1918.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, dosarul nr. 4 332, fila 60; dosarul nr. 4 330, mapele 1—10; A.I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 808, filele 78—79; fondul nr. 8, dosarul nr. 1 215, fila 29.

provizoriu¹⁹, care era, în același timp, organul conducător al Secțiunii P.S.D. din București. *Reorganizarea conducerii mișcării muncitorești din teritoriul vremelnice ocupat a permis socialiștilor să treacă la inițierea de acțiuni mai ample în lupta împotriva cotropitorilor.* Legăturile dintre Comitetul executiv provizoriu și organizațiile revoluționare ilegale s-au întărit, treptat, atât prin corespondența purtată, prin difuzarea de manifeste, cât și prin deplasarea unor membri ai Comitetului în diferite localități, cu care ocazie s-au ținut ședințe, s-au dat îndrumări cu privire la organizarea activității socialiste în condițiile de ilegalitate impuse de ocupanți, s-au răspândit materiale propagandistice etc.²⁰ Este ilustrativ pentru intensitatea acestor legături faptul că, de pildă, în anul 1917, Gheorghe Cristescu, membru marcant al conducerii mișcării muncitorești, a primit zeci de scrisori și telegrame, unele cifrate, din Ploiești, Cîmpina, Galați, Buzău, Pitești, Strehaia, Rîmnicu Vilcea, care oglindesc o susținută activitate revoluționară.

Cadrul organizatoric în care au fost cuprinși socialiștii a făcut posibilă desfășurarea unei activități revoluționare, patriotice, de zi cu zi în rîndul maselor de muncitori, al locuitorilor orașelor. Conducerea organizațiilor socialiste s-a străduit să transmită maselor prin manifeste, chemări, apeluri lozincile și sarcinile care stăteau atunci la ordinea zilei, precum și unele aprecieri privind perspectiva de acțiune a mișcării socialiste. Încă în momentele în care trupele inamice se apropiau de București, partidul muncitorilor, într-un manifest intitulat : *Cetățeni ai Capitalei !*, îndemna la rezistență patriotică dirză : „Voi, cei din București, păstrați-vă singele rece și-l întâmpinați [pe inamic] fără șovăire, oricare ar fi urmările acestui război”²¹. Într-un alt manifest, semnat *Floare de cîmp*, socialiștii, după ce condamnau faptul că odată cu intrarea trupelor de ocupație în România numeroși militanți au fost arestați, declarau că prigoana împotriva mișcării muncitorești „ne face să fim mai mîndri și mai atenți în lupta pentru dezrobirea poporului român”²². Prin același manifest, revoluționarii români avertizau pe cotropitori : „În apărarea drepturilor noastre, nu vom ține cont de nici o lege, oricît de drastice vor fi pedepsele, vom trece peste orice piedici care ni se vor pune înainte”.

Acțiunile întreprinse de muncitori în mișcarea de rezistență au îmbrăcat forme diverse — de la refuzul de a munci pentru ocupanți, strageri de la munca forțată, întîrzierea executării comenzilor de producție, întruniri, manifestații și demonstrații de protest la greve pentru sabotarea producției și a aprovizionării armatelor dușmane. Toate aceste acțiuni s-au desfășurat atât în Capitală, cât și în multe orașe sau centre industriale din teritoriul invadat. Sabotarea producției care servea intereselor cotropitorilor și a aprovizionării trupelor lor a reprezentat unul dintre obiectivele imediate ale luptei muncitorilor și a fost deosebit de frecventă. Acțiuni de sabotare au fost inițiate de organizațiile revoluționare mai cu seamă în întreprinderile mai mari din București, Valea Prahovei, Turnu Severin

¹⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 3/1918; *Crearea Partidului Comunist Român (Mai 1921)*, p. 57.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., dosarul nr. 4 334, fila 6 ; dosarul nr. 4 325, filele 39—59.

²¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 50.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 15/1916.

etc., adică în acele locuri unde autoritățile de ocupație aveau interese deosebite²³.

Foarte adesea, încetarea lucrului a fost însoțită de demonstrații cu caracter politic și economic împotriva ocupanților. Ele exprimau adversitatea muncitorilor față de cei care încălcaseră pământul țării, nemulțumirea adâncă față de regimul de teroare și foamete pe care aceștia îl instauraseră. „Aceste profunde nemulțumiri, care lezau nu numai demnitatea națională a românului, ci demnitatea de om — scria P. Alimănișteanu —, se soldau nu o dată cu acțiuni de împotrivire, greve și demonstrații de stradă, în care manifestanții revendicau atât o seamă de drepturi economice, cât și politice, îmbinându-le cu lupta pentru eliberarea țării și recucerirea independenței naționale”²⁴. Potrivit unor statistici, numai în intervalul 1 aprilie—31 decembrie 1917, în București au avut loc 56 de întruniri și demonstrații²⁵. Puternice acte politice patriotice au fost manifestația de 1 Mai 1917 a muncitorilor din Capitală²⁶, greva și manifestația de stradă din mai 1918 ale celor peste 800 de muncitori de la Atelierul C.F.R. Grivița din Capitală împotriva regimului de ocupație, a condițiilor extrem de grele în care trăiau, a teroarei și samavolniciilor opresorilor²⁷, demonstrația de stradă din februarie 1917 a unor mari mase de femei muncitoare, cea dintâi ridicare de amployare după patru luni de ocupație străină, întrunirea și demonstrația de stradă din martie 1917 a maselor de femei din Capitală, organizată de militanți socialiști, ca I.C. Frimu, Iancu Olteanu și alții.

Amployarea opoziției maselor față de regimul de ocupație, la care o contribuție însemnată a adus mișcarea revoluționară a muncitorilor, este oglindită și de statistica pedepselor aplicate de poliția militară de ocupație. Numai în Capitală, în decurs de șapte luni (aprilie—octombrie 1917), aceasta a aplicat pedepse în 32 de cazuri pentru „refuz de lucru” și în 24 de cazuri pentru „întruniri neautorizate”. Pe parcursul a două luni (noiembrie—decembrie 1917) a aplicat pedepse în 39 de cazuri pentru „refuz de lucru” și în 32 de cazuri pentru „întruniri neautorizate”. Multe dintre aceste „întruniri neautorizate” erau acțiuni muncitorești de amployare. În perioada la care ne referim, autoritățile militare germane au transformat fortul Jilava în închisoare, trimițând acolo numeroși muncitori revoluționari, condamnați pentru activitate desfășurată împotriva regimului de ocupație²⁸.

În Transilvania, Banat și Bucovina, care se aflau sub asuprirea monarhiei dualiste, mișcarea muncitorească a constituit un sprijin direct în dinamizarea și creșterea rezistenței naționale față de stăpînitorii străini, un factor de seamă în destrămarea anacronicului imperiu, în pregătirea și înfăptuirea desăvîrșirii statului național unitar român. Și aici condițiile

²³ Loc. cit., fondul nr. 8, dosarul nr. 1 928, fila 9 ; A.I.S.I.S.P., fondul II, dosarul nr. 551, fila 593 ; Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. II, 1916—1917, Institutul de arte, București, 1927 ; Augustin Deac, Ion Toacă, *op. cit.* (capitolul : *Contribuția muncitorimii din teritoriul aflat sub ocupație la lupta de rezistență față de cetro-pitori*) ; Constantin Căzănișteanu, *Lupta maselor populare împotriva ocupanților în anii 1916—1918*, în „Anale de istorie”, anul XIII, nr. 3/1967, p. 50—65.

²⁴ Pia Alimănișteanu, *Însemnări din timpul ocupației germane. 1916—1918*, Imprimeria Independența, București, 1929, p. 91.

²⁵ C. Decuseară, *România sub ocupația germană*, București, 1920, p. 50.

²⁶ „Mișcarea” din 12 septembrie 1917.

²⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 74, filele 4—5.

²⁸ Loc. cit., fila 30.

în care au avut a lupta clasa muncitoare, socialiștii erau extrem de grele²⁹. Pe baza unor legi votate încă înainte de război, au fost luate măsuri excepționale, care au dus la restrângerea sau la lichidarea în practică a drepturilor economice și politice ale oamenilor muncii. S-au aplicat drastic restricțiile adoptate pe timp de război cu privire la asociere, întrunire și presă, au fost introduse starea de război (statarium) și tribunalele excepționale, care au pronunțat numai sentințe de condamnare la moarte. Foa-metea, scumpetea, teroarea militară erau atributele unui regim de brutală asuprire națională a masei de români, majoritari în toate aceste locuri, de necrutătoare împilare a oamenilor muncii.

În pofida unor astfel de condiții, muncitorii români și de alte naționalități s-au ridicat împotriva asupririi străine, pentru recunoașterea dreptului la autodeterminare și pentru reunirea cu Țara și, în același timp, pentru condiții omenești de muncă și de trai, împotriva războiului imperialist purtat de Austro-Ungaria. Caracteristica luptelor muncitorești din această parte a țării în anii 1916—1918 a constatat în creșterea combativității, duratei și amplitudinii lor, în faptul că au antrenat un număr mereu mai mare de muncitori, că au cuprins principalele ramuri ale economiei, ajungându-se pînă la greva politică generală. Un loc de seamă a ocupat în acest cadru greva generală din mai—iulie 1916 a celor peste 11 500 de muncitori de la minele de cărbuni din Valea Jiului, care, prin amploare și prin combativitate, a fost una din cele mai mari ridicări revoluționare ale muncitorilor din Transilvania în primii trei ani ai războiului mondial. La 1 Mai 1917, muncitorii din Cluj, Arad, Reșița, Hunedoara, Sibiu, ca și cei din Bucovina, au încetat lucrul și au organizat mari demonstrații de stradă — pentru prima oară de la începutul războiului — împotriva conflagrației imperialiste, pentru libertăți sociale și naționale. În același an, greva muncitorilor feroviari din Transilvania a făcut ca, la Brașov, Simeria, Petroșani, să fie oprită pînă și circulația trenurilor militare. În mai 1917, pentru a doua oară de la izbucnirea războiului, au intrat în grevă minierii din Valea Jiului³⁰, hotărîți să saboteze cu toate mijloacele mașina de război austro-ungară. Spre sfîrșitul aceleiași luni, la Timișoara a avut loc o puternică demonstrație, împotriva căreia a fost folosită armata. Mari greve au fost declanșate, începînd din iulie 1917, la Simeria, Timișoara, Arad, în Valea Jiului. În iulie 1917, peste 6 000 de locuitori ai Oradei, printre care mulți muncitori, au încetat lucrul și au demonstrat pe străzile orașului.

În efervescența acțiunilor clasei muncitoare, a creșterii luptei pentru izgonirea asupritorilor străini și reunirea cu patria-mamă, a început refacerea organizatorică, în condiții de clandestinitate, a mișcării muncitorești din această parte a țării³¹. La 8 iulie 1917, Comitetul Central Român al socialiștilor din Transilvania, care a continuat să ființeze și în acele condiții, dar într-o componentă restrînsă, din cauza mobilizărilor pe front, a convocat o Conferință „la care s-a hotărît reînceperea mișcării și s-a îndemnat Comitetul Central spre a face toate pregătirile de lipsă pentru reapariția «Adevărului». Tot atunci s-a decis și înființarea unui Fond al

²⁹ A se vedea : Augustin Deac, Ion Toacă, *op. cit.* (capitolul : *Intensificarea luptelor de eliberare națională a românilor asupriți de monarhia dualistă austro-ungară — sprijin direct în susținerea rezistenței întregului popor față de cotropitori*).

³⁰ A.I.S.I.S.P., mapa 32, filele 80, 87.

³¹ A se vedea pe larg : Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, *op. cit.*, p. 46 și urm.

„Adevărului”³². A fost difuzat, cu același prilej, un manifest care chema „la unire pe toți frații muncitori români”³³. O activitate fructuoasă au depus socialiștii pentru constituirea de grupe sindicale românești, îndeosebi în rîndurile minerilor, care erau, în majoritate, români. Ca rezultat, mii de mineri s-au alăturat mișcării sindicale în Valea Jiului, la Petroșani, Vulcan, Lupeni, Aninoasa, Lonea, în Caraș-Severin, la Dognecea, Ocna de Fier, Secul, Dlinești, precum și în zona Bradului³⁴.

În lumina hotărîrii Conferinței din 8 iulie 1917 și după o pregătire temeinică, în octombrie a aceluiași an a reînceput editarea organului de presă al socialiștilor români din Transilvania — „Adevărul”. În numărul apărut atunci, erau expuse țelurile socialiștilor români din Transilvania, componentă a mișcării muncitorești unice din România: „Partidul nostru e Partidul Social-Democrat. Acesta e *partidul muncitorilor, al săracilor, al asupriților*. Acest partid nu luptă decît numai pentru dreptate, pentru binele poporului și ridicarea muncitorimii la o treaptă mai înaltă”. Se afirma, în acest cadru, ideea autodeterminării ca mijloc de reîntregire cu patria-mamă. „Să se facă cu putință — scria „Adevărul” — ca-n toate țările popoarele singure să-și hotărască soarta și nici un neam să nu mai fie asuprit de altul”.

Odată cu reapariția „Adevărului”, mișcarea muncitorească din această parte a țării s-a intensificat. „De atunci începînd — așa cum avea să sublinieze Congresul socialiștilor români din Transilvania din mai 1918 —, mișcarea noastră a luat avînt. Lupta noastră pentru dezrobirea poporului român și pentru ridicarea sa culturală devine din zi în zi tot mai aprigă și numărul luptătorilor se îngroașe. Gazeta s-a răspîndit deja prin toate părțile locuite de români, iar numărul cititorilor ei întrece orice așteptare a noastră”³⁵.

În Moldova, singura parte de țară românească rămasă atunci liberă, preocupările pentru organizarea rîndurilor socialiste s-au manifestat imediat după sosirea muncitorilor și a populației evacuate din teritoriul vremelnice ocupat de Puterile Centrale. Documentele pun în evidență faptul că, în măsura în care posibilitățile au îngăduit-o, socialiștii din Iași au întreținut legături cu membrii P.S.D.R. refugiați aici. S-au constituit *cercuri intime* (cum se intitulau ele), care au reunit elementele socialiste, hotărînd reluarea luptei. „Tovarășii începură să se caute și cercuri intime începură să se nască” — avea să scrie „Calendarul muncii” în 1920. O seamă de fruntași socialiști — M. Gh. Bujor, Max Vexler, Gh. M. Vasilescu și alții — au adus contribuția lor la continuitatea de acțiune a mișcării muncitorești în această parte a țării. Au fost organizate aici impunătoare acțiuni politice socialiste. În rîndul acestora, s-a înscris sărbătorirea zilei de 1 Mai 1917 printr-o impresionantă adunare în Piața Unirii din Iași — moment care a marcat începutul refacerii organizațiilor politice și profesionale muncitorești³⁶.

Treptat, au început să se organizeze și muncitorii întreprinderilor românești evacuate în 1917 în Rusia. La Odesa a fost constituit, în vara anului 1917, *Comitetul de acțiune social-democrat român* — denumire care amintește *Comitetul de acțiune* întemeiat la București spre sfîrșitul

³² Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, p. 79.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, *op. cit.*, p. 42—43.

anului 1916 —, avînd în frunte vechi militanți ai mișcării socialiste din țara noastră : M. Gh. Bujor, I. Dicescu-Dic, Al. Nicolau, V. Popovici etc. Începînd de la 5 septembrie 1917, aici a fost editată gazeta săptămînală „Lupta“, care apăruse anterior la București și își întrerupsese activitatea scurtă vreme după intrarea României în război. În Declarația-program, publicată cu acest prilej, gazeta arăta că „vom reinvia organizațiunile sindicale, ca și secțiunile partidului“, iar în domeniul luptei naționale se pronunța pentru „pace fără anexiuni și fără contribuțiuni“.

În împrejurările în care o parte a teritoriului național — Moldova — rămăsese liberă, aceasta a devenit centrul și pivotul luptei românilor pentru alungarea opresorilor străini, pentru eliberarea întregii țări și făurirea unității național-statale depline. S-a manifestat atunci în mod impresionant acea tărie și abnegație a oamenilor, acea capacitate de depășire a dificultăților și privațiunilor, de încordare a energiilor pentru menținerea ființei statului român, momentan chiar și într-o atare configurație, pentru asigurarea condițiilor materiale necesare refacerii grabnice a armatei, pentru înzestrarea, echiparea și aprovizionarea trupelor cu cele necesare în vederea pregătirii viitoarelor lupte. Datorită imensului efort al maselor, al întregii populații aflate aici, s-a reușit, într-un timp relativ scurt, ca armata să fie pusă în stare de luptă pentru alungarea cotropitorilor.

În primele rînduri ale mișcării naționale s-au aflat muncitorii — în frunte cu socialiștii —, care și-au înzecit eforturile, producînd mari cantități de armament și muniții pentru înzestrarea armatei, asigurînd, în același timp, bunurile strict necesare întregii populații aflate atunci pe pămîntul Moldovei. Valoarea realizată de ei în perioada înzestrării armatei a fost estimată la peste 70 de milioane lei aur, obținută numai în întreprinderile metalurgice care produceau exclusiv pentru armată. O activitate eroică au desfășurat muncitorii de la cele circa 90 de fabrici și ateliere mecanice din industriile minieră, petrolieră, carboniferă, forestieră, mecanică, alimentară, textilă etc. În rîndul nenumăraților luptători pe frontul muncii s-au aflat, de pildă, socialistul Gheorghe Giosanu, muncitor ceferist, și Gheorghe Oprescu, muncitor tîmplar și activist sindical de seamă, secretar al Uniunii muncitorilor în lemn și mobilă³⁷.

Lupta cu arma în mînă împotriva cotropitorilor, pentru libertatea tuturor teritoriilor românești relevă cu deosebită forță dragostea fierbinte de patrie, eroismul și spiritul de jertfă al mișcării noastre muncitorești. Este profund elocvent că Dimitrie Marinescu, militant de frunte al partidului muncitorilor, îndeplinind funcția de secretar al acestuia, a căzut la datorie în octombrie 1916, înscriindu-și numele printre primele jertfe date de apărătorii Carpaților. Pe frontul luptei împotriva cotropitorilor în Dobrogea, și-a dat viața Dimitrie D. Păunescu, membru al Comitetului Secțiunii București a P.S.D.R., propagandist cunoscut și colaborator statornic al „României muncitoare“. La datorie a murit și dr. Ottoi Călin — intelectual socialist reputat, redactor al revistei „Viitorul social“, membru al Comitetului Executiv al P.S.D.R., care, ca medic militar detașat la o ambulanță, s-a aflat în punctele cele mai fierbinți ale bătăliilor, pentru a îngriji pe luptătorii răniți³⁸.

³⁷ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Independența patriei — ideal și acțiune al muncitorimii române (1877—1918)*, Editura politică, București, 1977, p. 58.

³⁸ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, sub redacția Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, Editura politică, București, 1978, p. 426—432.

Un mare număr de socialiști înrolați în eroica oștire română și-au jertfit viața în rândul combatanților, în aprigile confruntări din anul 1917 cu armatele cotropitorilor, la Pătrășcani, Mărăști, Mărășești, Panciu, Chicera, pădurea „La Răzoare“, Oituz, Pravila, Ungureanu, Dealu Coșna : Ion Tohoc, fruntaș socialist din Turnu Severin, Nicu B. Mihăilescu, cunoscut pentru activitatea depusă în cadrul Sindicatului lucrătorilor tâmplari din Capitală, Nicolae Mihăilescu, unul dintre inițiatorii Sindicatului lucrătorilor tâmplari din București, Iosef Liszt, în vîrstă de numai 22 de ani, căzut la Mărășești, Theodor Popescu din Ploiești, Moise Croitoru din București, tinerii Al. Bezdedeanu, Gh. Lițescu, N. Constantinescu, toți din Pitești, Ulise Vasilescu din Călărași și mulți alții³⁹.

Clasa muncitoare, opinia publică democratică din România au salutat din primul moment și au susținut activ, în cele mai variate forme, Revoluția socialistă din Rusia din Octombrie 1917⁴⁰, eveniment de însemnătate istorică mondială, care a dus la prăbușirea imperiului țarist, denumit de V. I. Lenin „închisoarea popoarelor“, la formarea primului stat al muncitorilor și țăranilor din lume, deschizînd era construcției noii orînduiri sociale, fără clase și fără asupritori, era socialistă și comunistă. Revoluția a dat un puternic imbold luptelor revoluționare de pretutindeni, a stimulat lupta de eliberare socială și națională din România, căci ea venea în numele principiilor eliberării proletariatului, a tuturor celor ce muncesc de sub apăsarea exploatării și împilării, în numele libertății și suveranității țărilor și popoarelor, a dreptului la autodeterminare și unire a tuturor fiilor aceleiași țări în cadrele statale proprii — principii și țeluri pentru înfăptuirea cărora luptau socialiștii din țara noastră, poporul român.

Oamenii muncii din România au adus o contribuție armată la apărarea și la sprijinirea Revoluției din Octombrie. Socialiștii români au creat, în acest scop, și un cadru organizatoric specific, menit să asigure mobilizarea și participarea membrilor partidului, a muncitorilor aflați atunci pe teritoriul Rusiei la lupta cu arma în mînă pentru susținerea Revoluției. În decembrie 1917, Comitetul de acțiune social-democrat român a înființat, la Odesa, *Comitetul militar revoluționar român*, care s-a ocupat de constituirea unor batalioane de luptători români. Revoluționarii din țara noastră au luptat cu eroism, alături de Armata Roșie, pentru instaurarea și consolidarea Puterii sovietice în Rusia, mulți dintre ei jertfindu-și viața.

Condițiile grele cu care se înfrunta poporul român în acei ani au fost agravate la extrem prin înrobitorul „Tratat de pace“ de la București din 24 aprilie / 7 mai 1918. Acest dictat imperialist, ale cărui preliminarrii au fost semnate la Buftea, în februarie a aceluiași an, reprezenta, de fapt, continuarea și accentuarea regimului de ocupație militară, cu apăsarea lui despotică și umilitoare, cu stoarcerea resurselor țării și a muncii poporului român, agravată de mutilarea teritoriului național, țintind, de fapt, la împărțirea României și la lichidarea ei ca stat⁴¹. Așa cum arătau socialiștii

³⁹ Ion Mamina, Vasile Niculae, *op. cit.*, p. 59.

⁴⁰ A se vedea : Nicolae Copoiu, Gheorghe Unc, *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și România*, Editura politică, București, 1977, 167 p. : *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și democratică din România*. Documente și amintiri. Editura politică, București, 1967, 453 p. ; Nicolae Copoiu, *Socialismul european și mișcarea muncitorească și socialistă din România. 1835—1921*, București, 1971, p. 121—138.

⁴¹ A se vedea : Viorica Moisuc, *Semnificația „Tratatului de pace“ de la București din mai 1918*, în „Anale de istorie“, anul XXVIII, nr. 5/1982, p. 106—111.

români, tratatul de la București consfințea „în mod legal robirea economică și politică a poporului român”⁴².

Jefuirea prădalnică a bogățiilor țării, exploatarea sîngeroasă a maselor muncitoare, comportarea inumană a trupelor de ocupație au determinat o și mai mare intensificare a mișcării de rezistență a poporului român față de cotropitori. Militanții socialiști, organizațiile clasei muncitoare din teritoriul ocupat au chemat pe muncitori să se ridice împotriva tratatului de la București, să declanșeze ample mișcări împotriva ocupanților. În același timp, înfruntînd greutăți și restricții de tot felul, ei și-au întetit contactele cu reprezentanții socialiștilor din Moldova, militînd pentru organizarea de acțiuni unitare și eficiente împotriva cotropitorilor străini.

La 26 aprilie 1918, muncitorii și alți oameni ai muncii din Capitală, mobilizați de socialiști, au demonstrat pe străzi cu plancarde împotriva înrobitoareii „păci” de la București, pentru libertate națională și dreptate socială. Trupele de ocupație au încercat să împrăstie pe manifestanți. Au avut loc ciocniri, soldate cu morți și răniți din rîndul maselor⁴³.

Un mare accent au pus socialiștii din teritoriul ocupat pe activitatea de propagandă și agitație împotriva păcii imperialiste, pentru pregătirea populației ca, la momentul oportun, să lupte cu arma în mînă în vederea alungării ocupanților și apărarea bunurilor naționale. Într-un manifest lansat la sfîrșitul lunii aprilie 1918, socialiștii declarau : „Noi nu putem aproba o pace cu anexiuni și despăgubiri de război, pentru că aceasta înseamnă robirea poporului român. O astfel de pace poartă într-însa germenul unor noi conflicte, unor războaie, de care popoarele sînt sătule. Clasele muncitoare vor o pace de înțelegere, de prietenie cu toate popoarele, o pace democratică. Socialiștii români, în numele acestui popor, declină orice răspundere pentru această pace [de la București]. Ei își iau angajamentul să lupte cu toată puterea, cu toate sacrificiile și prin toate mijloacele ca aceste contribuții să fie luate după spinarea poporului nevinovat”⁴⁴. Tratatul de la București a fost, de asemenea, puternic înfierat de către socialiștii din Transilvania. În coloanele gazetei „Adevărul”, ei arătau : „Între împrăjirile de acum nu ne putem spune părerea cum voim despre pacea aceasta, însă sîntem siguri că ea nu va fi temeiul unei bune înțelegeri între România și Puterile Centrale. «Mîna care te lovește nu o sîruți» și nici România nu va avea nici un motiv să mulțumească Puterilor Centrale pentru pacea încheiată”⁴⁵.

George Grigorovici, deputat socialist din Bucovina în Parlamentul de la Viena, s-a prezentat, în ziua de 3/16 martie 1918, la prim-ministrul austriac, împreună cu trei deputați austrieci, pentru a-și expune opoziția față de tratatul impus României la Buftea și a se declara împotriva „oricărei anexări de teritorii românești”⁴⁶.

Pentru ca mișcarea de rezistență să fie și mai eficientă, militanții socialiști și-au intensificat eforturile în vederea creșterii numărului de organizații politice și profesionale muncitorești și a activizării lor. În ziua de 1 Mai 1918, la București s-a desfășurat o consfătuire clandestină la care au luat parte membrii Comitetului Executiv al partidului, ai secțiunilor București, Ploiești, Cîmpina, ai sindicatelor, ai Uniunii tineretului socialist,

⁴² A.I.S.I.S.P., cota A. II—15, inv. nr. 25/1918.

⁴³ „Foaia țaranului” din 19 mai 1918.

⁴⁴ A.I.S.I.S.P., cota A. II—15, inv. nr. 25/1918.

⁴⁵ „Adevărul” din 29 aprilie/12 mai 1918.

⁴⁶ „Adevărul” din 11/24 martie 1918.

muncitori⁴⁷. În centrul dezbaterilor s-a situat problema reorganizării muncitorilor în vederea luptei pentru alungarea cotropitorilor și pentru impunerea dezideratelor lor. Este elocvent faptul că, la întrunire, a fost discutată și chestiunea elaborării unui nou program al partidului, precunizându-se ca, atunci când condițiile o vor îngădui, acesta să fie supus spre aprobare congresului⁴⁸. S-a hotărât, totodată, amplificarea activității socialiste în rîndul țărănimii. În urma acestei consfătuiri, autoritățile de ocupație au arestat numeroși militanți socialiști: Alecu Constantinescu, Gheorghe Teodorescu, Ecaterina Arbore, C.-Titel Petrescu, Ilie Moscovici, Constantin Popovici, D. Pop, Iordan Ionescu, Iancu Olteanu, Atanasie Grecu, I. Georgescu-Topală și alții.

Ca urmare a activității desfășurate de militanții socialiști și de alți patrioți, în anul 1918 au luat o mare extindere grevele și manifestațiile de stradă muncitorești, care se transformau, adesea, în ciocniri cu trupele de ocupație și cu elementele administrației militare germane⁴⁹. În lunile mai și iunie 1918, au avut loc manifestațiile muncitorești din fața Tribunalului din Capitală și a închisorii Văcărești, desfășurate în semn de solidaritate cu militanții socialiști arestați în urma întrunirii de la 1 Mai 1918⁵⁰, în iunie 1918 — greva de amploare a petroliștilor de la Cîmpina⁵¹, în iulie 1918 — greva tipografilor din București și Iași⁵², apoi grevele cefe-riștilor și metalurgiștilor din Capitală, care s-au desfășurat în tot cursul verii anului 1918⁵³, în septembrie 1918 — noi greve ale muncitorilor cefe-riști și metalurgiști⁵⁴, prin care aceștia și-au exprimat deschis împotri-virea față de ocupanții străini.

În toamna anului 1918, în Capitală și în diferite alte orașe, valul în-trunirilor, manifestațiilor și demonstrațiilor împotriva cotropitorilor era mereu mai amplu. Autoritățile de ocupație nu mai puteau împiedica pe muncitori să se adune în mod deschis la Clubul socialist din București⁵⁵. În noiembrie 1918, la București, Buzău, Craiova, Ploiești, Turnu Severin etc., au avut loc impunătoare demonstrații politice, reprezentînd momentul cul-minant al luptei clasei muncitoare împotriva invadatorilor străini. Ele și-au avut corolarul în grandioasa demonstrație de la 11 noiembrie 1918 a populației Capitalei contra trupelor de ocupație, în cursul căreia s-au pro-dus ciocniri armate între demonstrații și trupele străine, soldate cu morți și răniți de ambele părți⁵⁶.

În noile condiții de după retragerea armatelor germane, problema reorganizării mișcării muncitorești a devenit o realitate de zi cu zi. Un succes pe această linie l-a constituit apariția, la 14 noiembrie 1918, a zia-rului „Socialismul“, ca organ oficial al Partidului socialist și al sindicatelor din România. „Socialismul“ a dezbătut amplu problemele de program și

⁴⁷ Ecaterina Arbore, *Mișcarea socialistă în România*, în „Kommunistesckii International“ (Moscova), nr. 7—8/mai 1919, p. 1 029.

⁴⁸ Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, *op. cit.*, p. 67—68.

⁴⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 808, filele 78—79; dosarul nr. 4 330, mapele 1—10; fondul nr. 28, dosarul nr. 4 332, fila 60.

⁵⁰ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 100, filele 21—23; *Loc. cit.*, cota A. II—13/23.

⁵¹ *Loc. cit.*, fondul nr. 2, dosarul nr. 909, fila 14.

⁵² *Loc. cit.*, dosarul nr. 551, filele 642—644.

⁵³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 99.

⁵⁴ *Istoria orașului București*, vol. I, Muzeul de istorie a Orașului București, 1965, p. 391.

⁵⁵ Ecaterina Arbore, *op. cit.*, p. 1 030.

⁵⁶ Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. IV, București, 1927, p. 103—104.

de tactică ale mișcării noastre muncitorești în respectiva perioadă, ale refacerii și întăririi organizațiilor clasei muncitoare, ale unificării partidului la scara țării întregite și orientării sale depline pe baza programului și acțiunii comuniste. Apărut în efervescența pregătirii Marii Uniri, organul de presă al partidului a exprimat entuziasmul fierbinte al socialiștilor la această istorică înfăptuire. „Socialismul“ sublinia că, odată cu realizarea statului național unitar, „tînărul partid socialist român va fi întărit“⁵⁷.

Cu o intensitate maximă s-au desfășurat, de asemenea, luptele muncitorimii și ale tuturor oamenilor muncii din provinciile istorice românești aflate încă sub stăpînirea monarhiei austro-ungare, care au înscris o etapă însemnată în subminarea și destrămarea acesteia. Nemulțumirea maselor, în majoritate români, ca și a celorlalte națiuni și naționalități asuprite s-a concretizat în marile manifestații și demonstrații din toamna anului 1917 și din tot cursul anului 1918. Se detașează greva politică generală din ianuarie 1918 a muncitorilor din Transilvania pentru încheierea păcii generale pe baza dreptului națiunilor la autodeterminare. Cele mai puternice acțiuni în cadrul grevei generale s-au desfășurat în Banat — la Timișoara, Arad, Reșița și în alte localități. Mișcarea s-a extins și în regiunile miniere, în special în Valea Jiului, unde conducerea întreprinderii a cerut, la 23 ianuarie 1918, intervenția armatei. În lunile următoare, au avut loc alte acțiuni politice muncitorești: grevele feroviarilor reșițeni din 29—30 ianuarie și 6 februarie 1918, grevele și demonstrațiile pentru pace ale muncitorilor din aceeași localitate din 12 februarie 1918, demonstrațiile de la 8 martie 1918 ale femeilor din Timișoara, Arad, Oradea, Petroșani, Vulcan, greva de la 18 martie 1918 a minerilor din Lupeni, greva muncitorilor de la turnătoriile și laminoarele din Reșița⁵⁸. Ample demonstrații și greve politice au fost organizate de muncitori cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai 1918 la Timișoara, Arad, Oradea, Cluj și în alte orașe.

Prin lupta sa de o mare intensitate, cu deosebire prin greva generală din ianuarie 1918 și prin valul de acțiuni revoluționare care i-au urmat neconținut, muncitorimea din Transilvania a impus autorităților recunoașterea dreptului de întrunire și asociere. În fruntea muncitorilor care și-au constituit sindicate s-au aflat minerii. Prima organizație sindicală a luat ființă la 17 martie 1918 la Dognecea, iar cîteva zile mai tîrziu la Petroșani, Lonea, Anina, Lupeni, Aninoasa, Vulcan etc.⁵⁹.

În contextul efervescenței deosebite a mișcării revoluționare muncitorești din Transilvania, ca și al amplificării luptei naționale împotriva asupritorilor străini, la 22 aprilie / 5 mai 1918 s-a întrunit *cel de-al IX-lea Congres social-democrat român*, care fusese convocat de Comitetul Central Român la 18/31 martie 1918. Sub titlul: *Conchemarea Congresului*, oficiosul socialist „Adevărul“ sublinia că forța muncitorimii organizate „a înfrînt orice piedici, a silit stăpînirea să respecte cel puțin întrucîtva dreptul de întrunire și de asociere, începîndu-se astfel iarăși cu mare avînt munca de agitație și de organizare a Partidului Social-Democrat... Și astăzi partidul nostru este mai puternic și mai de temut ca oricînd altădată...“

Între împrejurările acestea ne-a fost dat și nouă românilor să ne putem mișca mai mult, ne-a fost dat să reîncepem apariția «Adevărului» și să reluăm firul mișcării, rupt la începutul războiului. *Mii și mii de mun-*

⁵⁷ „Socialismul“ din 19 noiembrie 1918.

⁵⁸ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a revăzută și adăugită, p. 458.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 46 și urm.

citori români s-au înscris în sindicate și au intrat sub steagul social-democrației. Astfel s-a ivit trebuința de a conchema pe toți oamenii de încredere ai muncitorilor români la o consfătuire, la un congres românesc, la care să se dezbată toate chestiunile ce ne privesc numai pe noi românii⁶⁰. Într-un alt articol, privitor la necesitatea organizării tuturor muncitorilor, se arăta : „E de cea mai arzătoare trebuință ca pretutindeni în toată țara unde se află muncitori români și aderenți ai principiilor noastre să se înființeze câte o secțiune a partidului nostru, în care să se adune, să se organizeze toți acei care doresc să fie părtașii unei vieți mai omenești. Aceste secțiuni vor fi apoi stîlpii mișcării noastre. În ele se va da o creștere socialistă poporului nostru și prin ele vom avea un puternic mijloc de propagandă și de luptă⁶¹. Profund elocvent este faptul că socialiștii au relevat rolul fundamental al partidului clasei muncitoare pentru destinul națiunilor, pentru libertatea lor. „În sinul partidului socialist află fiecare națiune sprijin și alinare — scria gazeta „Adevărul“ —. Numai prin învingerea [victoria] acestui partid se vor putea elibera toate națiunile și popoarele din lume de sub jugul capitalismului și al militarismului“⁶².

Congresul și-a desfășurat lucrările în prezența a 37 de delegați din 22 de localități, printre care : Tiron Albani, Bazil Surdu, Iosif Renoiu, Iosif Jumanca, Ion Flueraș, Ion Miheuț, George Boier, Enea Grapini, Iosif Ciser, Teodor Moga, Petru Ardelean (Vulcan), Alexandru Pop, Toma Botîrlă (Ida Mare a Clujului), Nicolae Borșan (Anina), Ioachim Zamora (Petroșani), Ioachim Perian (Bocșa Montană), Ioan Vițelar, Ioan Munteanu Stîngaci (Dognecea), Iosif Receanu, Vasile Teodorescu (Timișoara), George Badiu, Constantin Pleșa (Cristior), Vasile Petrașcu, Nicolae Ignat, Vasile Olar, Anton Muntean (Ocna de Fier). Pe adresa Congresului au sosit telegrame din partea secțiunilor partidului din numeroase localități și, de asemenea, a fruntașului socialist bucovinean George Grigorovici, ca și a lui Emil Isac ș.a. După cuvîntul de deschidere rostit de Iosif Jumanca, a fost ales Biroul pentru conducerea lucrărilor, alcătuit din : președînți — Ion Miheuț, Ion Flueraș, Petru Ardelean, Ioan Munteanu Stîngaci ; secretari — Enea Grapini, Toma Botîrlă, Ioachim Zamora, Vasile Teodorescu. Comisia de propuneri pentru noul Comitet Central a avut următoarea componență : Bazil Surdu, Constantin Pleșa, George Badiu.

Comitetul Central Român, prin Iosif Jumanca, a prezentat apoi Darea de seamă despre activitatea sa în intervalul dintre Congresul precedent (21 octombrie 1913) și 1 Mai 1918. Documentul a analizat dificultățile prin care a trebuit să treacă mișcarea muncitorească în condițiile în care era interzisă orice activitate politică, eforturile depuse pentru ca, în atare împrejurări, să fie menținută legătura cu membrii partidului, inclusiv cu cei trimiși pe front, formele activității de agitație și propagandă, preocupările și rezultatele muncii de organizare a rîndurilor socialiștilor români. Ca urmare — se remarcă în Darea de seamă —, „Lupta noastră pentru dezrobirea poporului român și pentru ridicarea sa culturală devine din zi în zi tot mai aprigă și numărul luptătorilor se îngroașe“⁶³.

Darea de seamă pune în lumină creșterea numărului organizațiilor partidului în chiar condițiile excepționale de atunci și ilustra aceasta prin

⁶⁰ „Adevărul“ din 18/31 martie 1918.

⁶¹ „Adevărul“ din 1/14 aprilie 1918.

⁶² „Adevărul“ din 22 aprilie/5 mai 1918.

⁶³ Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921, p. 79.

crearea de noi secțiuni în ajunul Congresului la Ocna de Fier, Dognecea, Bocșa Montană, Rodna Nouă, Ciclova, Hida Mare, Stremți (Alba Inferioară) ⁶⁴. Partidul Social-Democrat — se arăta în același document — s-a preocupat îndeaproape și de cuprinderea muncitorilor în sindicate și, ca rezultat, „În Valea Jiului, la Petroșani, Vulcan, Lupeni, Aninoasa, Lonea, apoi în comitatul Caraș-Severin, la Dognecea, Ocna de Fier, Secul, Dli-nești, precum și în părțile Bradului, mii de mineri s-au alăturat deja la mișcarea sindicală” ⁶⁵. Toate secțiunile — se observa în continuare — „au ținut în decursul timpului despre care se face raportul 92 de conferințe și 8 șezători culturale” ⁶⁶.

Pornind de la sarcinile care stăteau în fața clasei muncitoare, a țărânimii, Congresul releva importanța și necesitatea constituirii de secțiuni de partid în fiecare localitate unde sînt muncitori români „din industrie și de la cîmp” — cum se arăta în rezoluția asupra agitației și presei ⁶⁷. Aceeași rezoluție cerea Comitetului Central „a se folosi de dreptul ce i-l asigură statutele partidului spre a supraveghea ca toate interesele și cere-rile speciale ale muncitorilor români organizați în sindicate să fie luate în seamă și satisfăcute din partea factorilor competenți” ⁶⁸.

Demascînd politica imperialistă a Puterilor Centrale, Congresul exprima protestul muncitorimii române din Transilvania „față de tendințele de anexiune ale monarhiei austro-ungare în Balcani și, în special, față de schimbările de hotare proiectate în paguba României” ⁶⁹.

Cu aceeași vigoare a afirmat Congresul dreptul la autodeterminare națională a românilor din monarhia dualistă austro-ungară, unde, „noi sîntem exploatați și ca muncitori, și ca națiune”. În rezoluția asupra situației politice, se exprima „regretul pentru faptul că nici acum nu s-a putut restabili înțelegerea și solidaritatea între partidele social-democrate din lume, spre a se putea începe o acțiune mare reușită contra războiului nimicitor și pentru înfăptuirea păcii fără cuceriri, pe baza dreptului tuturor neamurilor de a hotărî singure de soarta lor” ⁷⁰.

Congresul a ales un nou Comitet Central al P.S.D., format din : Iosif Jumanca, Tiron Albani, Iosif Ciser, Enea Grapini, Ion Flueraș, Ion Mihut, Teodor Moga, Bazil Surdu, Nicolae Ignat, precum și Comisia de control, compusă din : Iosif Renoiu, Iosif Receanu, George Boier, Ioan Vițelar, Vasile Petrașcu.

În încheierea lucrărilor, Congresul a adoptat o rezoluție prin care „hotărăște să se înceapă o acțiune mare și intensivă pentru atragerea tuturor muncitorilor români în sindicatele de breaslă, pentru dezrobirea clasei muncitoare și pentru înfăptuirea cît mai grabnică a păcii mult dorite. Spre ajungerea acestui scop, Congresul decide următoarele : 1. În fiecare localitate unde sînt muncitori români, Comitetul Central să înființeze cîte o secțiune a P.S.D. Secțiunile acestea vor sta în strînsă legătură și sub controlul direct al Comitetului Central Român, căruia îi vor plăti darea de

⁶⁴ *Ibidem*, p. 83.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ *Ibidem*, p. 84.

⁶⁷ Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, *op. cit.*, p. 81.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Ibidem*, p. 84.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 81.

partid. 2. Toți muncitorii români din industrie și de la cîmp sînt îndatorați a se înscrie în sindicatele de breaslă muncitorești, unde vor lucra împreună cu tovarășii lor [de altă naționalitate]... 3. Fiecare muncitor român are datoria morală de a sprijini și a susține singura noastră gazetă „Adevărul“⁷¹.

Congresul socialiștilor români din Transilvania a reprezentat un însemnat moment în amplificarea luptei revoluționare și patriotice a mișcării noastre muncitorești într-un moment-cheie pentru istoria națiunii române. Relevînd însemnătatea deosebită a acestui Congres, „Adevărul“, într-un editorial al său, scria : „Delegații muncitorimii române s-au adunat pentru a se consfătuși asupra modului și mijloacelor de luptă ce trebuie duse în viitorul cel mai apropiat... Prin luptă fără preget trebuie să întărim partidul, să atragem întregul popor românesc în sinul Partidului Social-Democrat, căci numai dacă vom fi mulți împreună lupta noastră pentru dezrobire și pentru pace va putea duce la izbîndă... Congresul nostru a dovedit că poporul e cu noi și toate prigonirile stăpînitorilor nu vor face altceva decît să ne unească și mai tare și să ne oțelească puterile“⁷².

Efervescenta bătăliei finale pentru făurirea statului național unitar avea să fie marcată de asemenea momente ca greva politică din iunie 1918 din Transilvania, Banat și Bucovina, care a adîncit criza ireversibilă a monarhiei austro-ungare, și revoluția burghezo-democratică, începută la sfîrșitul lunii octombrie 1918, avînd ca principală forță clasa muncitoare și masele largi ale țărănimii, care a înlăturat puterea de stat austro-ungară, anunțînd imediata întregire a națiunii române în vatra strămoșească.

Anul 1918 a însemnat, de asemenea, intensificarea activității socialiste în Moldova, marcată și aici de creșterea procesului de reorganizare a mișcării muncitorești. La începutul lunii aprilie 1918 a fost reînființată secțiunea Iași a P.S.D., datorită preocupării socialiștilor din localitate și a celor refugiați aici din teritoriul ocupat⁷³. I. Sion, secretarul Comitetului regional Moldova al P.S.D.R., arăta că, la întrunirea organizată la Iași cu prilejul zilei de 1 Mai 1918 (12 mai stil nou), „au asistat mii de muncitori, s-a vorbit sub cerul liber. Bazele mișcării au fost puse : dreptul la întrunire cucerit, legea scelerată înfrîntă“⁷⁴.

Un important pas spre impunerea dreptului mișcării muncitorești la activitate deschisă l-a constituit apariția, la Iași, începînd cu 27 mai 1918, a gazetei socialiste legale „Social-Democrația“. Noua publicație era difuzată și la București, unde a fost primită cu mult entuziasm. Într-o scrisoare a socialiștilor din Capitală către socialiștii ieșeni se accentua însemnătatea refacerii mișcării și se elogiau preocupările gazetei ieșene în această direcție : „Sîntem alături de voi pentru a duce mai departe opera partidului nostru, pe care trebuie să-l așezăm la locul lui de priveghere, educare și luptă... Războiul a răzlețit numai forțele proletariatului, dar nu le-a nimic. În curînd, partidul nostru se va ridica cu mult mai tare ca în trecut. Fiindcă acolo [în Moldova] aveți mai multă libertate, puneți toată vigoarea și toată capacitatea pentru ziar“⁷⁵.

În acest curs de înmănunchere a rîndurilor proletariatului s-au înscris reorganizarea imediată a sindicatelor muncitorilor de la C.F.R. și

⁷¹ „Adevărul“ din 6/19 mai 1918.

⁷² „Adevărul“ din 29 aprilie/12 mai 1918.

⁷³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 185.

⁷⁴ „Calendarul muncii“, București, 1920, p. 55.

⁷⁵ „Social-Democrația“ din 10 iunie 1918.

perspectiva apropiată a constituirii de secțiuni în centrele feroviare. La 17 mai 1918 a luat ființă Sindicatul C.F.R. din Iași, organizat într-un mod deosebit de semnificativ, și anume cu o secțiune a muncitorilor evacuați din București și cu o alta a muncitorilor ieșeni. Se prevedea ca, „în cel mai scurt timp, să se înființeze secțiuni în toate orașele unde există ateliere și centre de muncitori de la C.F.R.”⁷⁶.

În Moldova, ca și în Transilvania, creșterea luptei maselor muncitoare, procesul de refacere a organizațiilor politice și profesionale ale muncitorimii au impus convocarea unui congres socialist regional al organizațiilor socialiste și sindicale, care s-a ținut la 1 iulie 1918. În urma dezbaterilor, au fost adoptate patru rezoluții: *Organizarea, propaganda și ziarul*; *Comitetul regional*; *În chestiile politice și economice*; *Legislația muncii*, precum și patru moțiuni: *Pentru pace și înțelegere internațională*; *Contra anexiunilor și contribuțiilor*; *Pentru cei căzuți*; *Pentru tovarășii din teritoriul ocupat și din surghiun*.

În prima dintre rezoluții, Congresul chema pe socialiști „a desfășura toată puterea lor pentru recrutarea de membri și întărirea organizațiilor”⁷⁷. Se recomanda secțiunilor partidului „să pună o deosebită grijă pentru propagarea și popularizarea principiilor teoretice și practice din programul partidului”⁷⁸. Se prevedea în mod expres ca, până la eliberarea țării, când se va putea întruni un congres pe scară națională, „toată activitatea de organizare, propagandă și luptă să fie făcută în cadrul programelor și hotărârilor votate în congresele de pînă la război”. Avînd în vedere situația creată mișcării socialiste și sindicale din Moldova, izolată de mișcarea din restul țării, și „nevoia hotărîtoare de refacere, întărire, dezvoltare și acțiune unitară a organizațiilor”⁷⁹, Congresul a hotărît alegerea unui *Comitet executiv regional al mișcării socialiste și sindicale din Moldova*, cu sediul la Iași, format din cinci membri. Așa cum se arăta în cea de-a doua rezoluție, acest organism „va avea un Secretariat permanent și va întreține relațiuni strînse cu toate organizațiile din celelalte orașe. El va răspunde de activitatea sa la viitorul Congres regional”⁸⁰. Comitetul executiv regional era împuternicit să conducă, să controleze și să dea directive secțiunilor partidului, ca și sindicatelor din Moldova în cadrul programului, statutelor și rezoluțiilor mișcării muncitorești din România „pînă la reluarea legăturilor normale cu organizațiile din teritoriul ocupat”⁸¹. Considerînd că, „în împrejurările actuale, comitetele centrale de la București nu-și pot face datoria și în teritoriul neocupat, *Congresul delegă Comitetul regional de a reprezenta și apăra, cînd împrejurările o cer, interesele întregii mișcări muncitorești din țară*”⁸².

De asemenea, Congresul a hotărît ca „Social-Democrația” să fie organul oficial al organizațiilor socialiste și sindicale din Moldova și invită pe toți tovarășii de a-l răspîndi și [a se] abona. Ziarul este pus sub controlul Comitetului regional ce se va alege”.

⁷⁶ „Social-Democrația” din 27 mai 1918.

⁷⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 92.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibidem*, p. 93.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 94.

⁸¹ *Ibidem*, p. 93.

⁸² *Ibid.*

În problemele politice și economice, Congresul „afirmă din nou și cu mai multă hotărîre astăzi nevoia imperioasă pentru chemarea întregului popor la viața politică prin introducerea votului universal, egal, direct și secret pentru toți locuitorii țării, fără deosebire de neam, religie și sex”⁸³, și preconizează o seamă de alte revendicări imediate, politice și economice, în interesul muncitorilor, al maselor largi. Privitor la problema agrar-țărănească, „Congresul, consecvent principiilor și hotărîrilor partidului, declară că singura soluție a chestiunii agrare este exproprierea totală a marii proprietăți în folosul acelor care muncesc pămîntul”.

Exprimînd poziția profund patriotică a clasei muncitoare, Congresul s-a ridicat împotriva înrobitorului „Tratat de pace” de la București. Printr-o moțiune specială, Congresul, consecvent principiului „*pace fără aneмиuni și contribuțiuni și dreptul popoarelor de a dispune libere de ele înșile*”, protestează „împotriva înstrăinării unei părți din teritoriul României, prin rășluirea munților și anexarea Dobrogei. Protestează, de asemenea, contra contribuțiilor de război deghizate, impuse țării prin tratatul de pace. Congresul declară, în numele Partidului Social-Democrat din România, că va aduce protestul său la cunoștința proletariatului din toate țările și că-l va susține, prin delegații săi, la viitorul congres socialist internațional”⁸⁴.

În moțiunea : *Pentru pace și înțelegerea internațională*, „Congresul invită partidele socialiste din țările în război, cit și cele neutrale, ca, în de comun acord, să întreprindă o grabnică și puternică acțiune națională și internațională pentru a impune o pace durabilă fără aneмиuni și fără contribuțiuni, cu respectarea dreptului ce-l are fiecare popor de a dispune de el însuși”⁸⁵.

Ca expresie a apartenenței organice a mișcării muncitorești din Moldova la mișcarea muncitorească unică din țara noastră, „Congresul regional din Iași își reamintește de luptele eroice duse de partidul socialist și syndicatele din întreaga țară și trimite salutul său frățesc tuturor organizațiilor și tovarășilor din teritoriul ocupat, *în via dorința de reîncepere a activității unitare a mișcării din România*”⁸⁶.

Congresul a înrîurit afirmarea și dezvoltarea mișcării muncitorești din această parte a țării, creșterea acțiunii de reorganizare a secțiunilor socialiste locale, syndicale și de tineret. La Iași, au luat ființă organizații ale tineretului muncitor, ale syndicatelor metalurgiștilor, croitorilor, ale cercului de studii sociale, s-au reorganizat comisiile locale syndicale și de tineret la Vaslui, Huși, Roman, Birlad, Bacău, Piatra Neamț, Galați, Făl-ticeni⁸⁷. Comitetul regional a îndrumat nemijlocit aceste organizații, prin delegații sau prin corespondență.

În octombrie 1918, Comitetul regional din Moldova al P.S.D.R., care acționa în numele întregului partid, a publicat Declarația cu privire la țelurile Partidului Social-Democrat din România, în care se sublinia că proletariatul „urmărește desființarea exploatării sub orice formă și înlocuirea ei prin *socializarea mijloacelor de producție*, inclusiv solul, a mijloacelor de transport și de schimb. Prin aceste scopuri el se deosebește

⁸³ *Ibidem*, p. 94.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ *Ibidem*, p. 96.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Ibidem*, p. 186.

de toate celelalte partide, burgheze, atît cele mai reacționare, cît și cele mai democratice, a căror activitate nu trece de marginile societății actuale. Partidul Social-Democrat luptă pentru completa prefacere a societății burghezo-capitaliste și înlocuirea ei prin *societatea comunistă*⁸⁸. În același timp, „Partidul Social-Democrat este în contra oricărei subjugări naționale. El susține drepturile națiunilor de a hotărî asupra soartei lor și ocrotește și respectă drepturile minorităților naționale... Partidul Social-Democrat este, însă, și singurul partid democrat și național în înțelesul cel mai adînc al cuvîntului. El cheamă la viață politică și culturală întreaga națiune și, mai cu seamă, clasele orășenești și sătenești cele mai de jos, ținute în întineric și apăsare, spre a le face conștiente și spre a lua ele înșile în mînă destinele României“.

Programul de revendicări imediate ale Partidului Social-Democrat din România au fost expuse într-un manifest al Comitetului regional din Moldova al P.S.D.R., intitulat : *Cuvîntul nostru* și apărut în „Social-Democrația“ din 4 noiembrie 1918. Acest document punea în evidență atașamentul partidului față de idealurile poporului, de soluționarea problemelor cu care acesta se confrunta : „Clasa muncitoare organizată din România, reprezentată prin Partidul Social-Democrat, care încă de la întemeierea sa a ținut pururea să-și spună la lumina zilei întreg gîndul cu privire la suferințele și aspirațiile norodului muncitor de la sate și orașe, ține să-și afirme și acum față de frămîntările lăuntrice și din afară, în același fel, punctul său de vedere“. În această lumină, a enunțat social-democrația română „acest al său program al momentului“, ținînd să afirme, în același timp, că „idealul pe care ea îl urmărește și care o deosebește de toate celelalte partide din țară este completa transformare a societății burghezo-capitaliste prin socializarea tuturor mijloacelor de producție, inclusiv solul, a mijloacelor de transport și de schimb și înlocuirea ei prin societatea comunistă“.

În condițiile puternicei afirmări a mișcării muncitorești, în zilele de 10 și 11 noiembrie 1918 în localul secțiunii social-democrate din Iași s-a reunit *al doilea Congres regional al mișcării socialiste și sindicale din Moldova*. Au participat 25 de delegați, care au reprezentat 20 de organizații din zece orașe. De asemenea, ca expresie a legăturilor dintre socialiștii din Moldova și cei din teritoriul ocupat, la lucrări a luat parte I. C. Frimu.

Congresul a hotărît ca „mișcarea din Moldova să se conducă, pînă la adunarea unui congres general al tuturor organizațiilor din țară, pe temeiul hotărîrilor celui dintîi Congres regional“⁸⁹. S-a stabilit, de asemenea, ca programul teoretic și practic al social-democrației să rămînă, în continuare, cel votat la congresele partidului din perioada antebelică. Pe baza acestor directive, a fost reînnoit mandatul Comitetului regional, „care urmează a fi punctul de raliere a socialiștilor din Moldova în așteptarea noii organizațiuni pe care congresul general va da-o partidului“⁹⁰.

Întreaga desfășurare a mișcării noastre muncitorești în anii 1916—1918 pune în lumină faptul că, într-o perioadă de extremă încercare pentru poporul român, de mari dificultăți și privațiuni, de înfruntare cu

⁸⁸ „Social-Democrația“ din 28 octombrie 1918.

⁸⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 115.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 116.

arma în mână a cotropitorilor străini, care amenințau ființa însăși a țării și a națiunii, clasa muncitoare, în frunte cu partidul ei revoluționar, a știut să înfrunte pericolele, să depășească obstacolele, să găsească modalități adecvate împrejurărilor excepționale pentru a-și asigura continuitatea de acțiune și a se exprima la nivelul imperativelor istorice ale vremii. Aceasta se datora valorilor politice-ideologice și organizatorice, experienței de luptă cu care socialiștii din România veneau în noua perioadă. Mișcarea muncitorească de la noi evoluase statornic pe cele mai înalte poziții revoluționare și urma constant acest făgaș, era organic ancorată în datele și comandamentele istorice ale poporului român, polarizând în jurul său masele cele mai largi. Toate acestea aveau să determine și să întărească poziția și acțiunea fiecărui membru al partidului muncitorilor în noile circumstanțe, a mișcării noastre muncitorești în ansamblul său.

Formele originale de organizare a mișcării în acele condiții speciale au permis regrouparea forțelor socialiste în fiecare zonă a țării, fie că era vorba de teritoriul rămas liber, fie de cel vremelnic ocupat. Ele și-au dovedit eficiența atât în lupta împotriva asupritorilor străini, cât și în realizarea practică a marilor acte naționale ale poporului român din 1918 și încununarea procesului de edificare a României întregite prin istoricul moment 1 Decembrie 1918.

În fiecare din provinciile aflate atunci sub stăpânire străină, mișcarea muncitorească a fost întia forță a luptei pentru împlinirea țelului național unanim al făuririi României întregite. După cum se știe, reprezentanții aleși din toate straturile populației din provincia istorică de la Prut și Nistru, cunoscută sub denumirea de Basarabia, punând în practică principiile autodeterminării popoarelor, au decis, la 27 martie 1918, unirea acestei provincii cu patria-mamă⁹¹, după ce, anterior, în ianuarie 1918, Republica Democratică Moldovenească se proclamase independentă⁹². Acționând pe această linie, socialiștii din Bucovina și Transilvania au luat inițiativa creării, împreună cu reprezentanții burgheziei, a *consiliilor naționale*, care au asigurat conducerea efectivă a luptei de eliberare națională a românilor din aceste provincii istorice. Ca urmare, s-au constituit oficial consilii naționale centrale, județene, orășenești și satești, care au înlăturat total autoritățile străine, austro-ungare. Proletariatul a organizat *consilii muncitorești*. S-au format, peste tot, *gărzi naționale*, care au înlocuit unitățile militare habsburgice.

O activitate deosebit de prodigioasă au depus cei șase reprezentanți ai muncitorimii române în cadrul Consiliului Național Român Central din Transilvania, constituit la 30 octombrie 1918, alături de alți șase reprezentanți ai Partidului Național Român, Consiliu care a reprezentat supremul și unicul for politic al românilor de aici, menit să coordoneze întreaga luptă de eliberare națională și de unire cu Țara. Muncitorii, organizațiile lor politice și profesionale au acordat, încă din primele momente, sprijinul lor neprecupețit Consiliului Național Român Central, considerându-l organul suprem de transpunere în viață a dorințelor și năzuințelor lor vitale. De remarcă că militanții socialiști au trimis

⁹¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, p. 100 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, ediția a II-a completată, Editura politică, București, 1976, p. 14.

⁹² „Cuvîntul moldovenesc” din 29 ianuarie 1918.

împuterniciți în orașele și centrele industriale din Transilvania, pentru a sprijini acțiunea de organizare a consiliilor naționale. Totodată, în multe localități, muncitorii au pus la dispoziția consiliilor naționale locale sediile organizațiilor lor, facilitând astfel desfășurarea în mai bune condiții a activității acestora. Socialiștii aleși în conducerea consiliilor naționale locale s-au dovedit a fi elementele cele mai dinamice în afirmarea drepturilor naționale ale poporului român și în promovarea unor reforme structurale. În unele localități s-au organizat *gărzi muncitorești*, menite a apăra interesele muncitorimii în fața exploataților, a autorităților străine în curs de dizolvare.

La 15/28 noiembrie 1918, a fost convocat, la Cernăuți, Congresul reprezentanților populației din Bucovina, la care au participat membrii Consiliului Național Român Central — format din deputați români în Parlamentul de la Viena și din reprezentanți ai vieții publice —, împuterniciții consiliilor naționalităților de origine polonă și germană, precum și reprezentanți ai comunelor rutene de peste Prut. Au fost prezenți mii de reprezentanți ai tuturor claselor sociale din toate părțile Bucovinei, ca și ai tuturor naționalităților conlocuitoare. Cu unanimitate de voturi, Congresul — care reprezenta întreaga populație a Bucovinei — a proclamat „unirea necondiționată și pe vecie” a Bucovinei cu România ⁹³.

Hotărîrea de a se convoca Marea Adunare Națională la Alba Iulia — *inițiată de conducerea Partidului Social-Democrat din Transilvania* —, a fost primită cu mare entuziasm de toți românii, indiferent de vederile lor politice. După apelul de convocare, împuterniciții ai Consiliului Național Român Central s-au deplasat în întreaga Transilvanie pentru a explica și a da informații concrete asupra modului de alegere și de participare la Adunarea Națională. Au fost organizate adunări populare pentru alegerea delegaților la Marea Adunare. Alegerile au avut un caracter profund democratic. Masele populare românești, în adunări deschise, își desemnau delegații care să le reprezinte la Alba Iulia, să exprime hotărîrea lor de unire cu Țara, dîndu-le în acest sens împuterniciri depline. Printre delegați se aflau numeroși țărani, muncitori, avocați, medici, preoți, studenți etc.

La impunătoarea Adunare Națională de la Alba Iulia, în afara celor 1 228 delegații aleși, au venit, în pofida multor greutăți, circa 150 000 de români, dornici să participe și să-și exprime și ei hotărîrea de unire cu Țara. Pe lângă delegații aleși ai social-democrației române, syndicatele muncitorești din toate orașele și centrele industriale și miniere ale Transilvaniei au trimis la Marea Adunare Națională peste 10 000 de muncitori, inclusiv din rîndul naționalităților conlocuitoare. Cîteva zile înainte, ei au încetat lucrul pentru a se putea pregăti și a veni, uneori de la mari depărtări, la marele forum național al românilor.

Proclamarea unirii Transilvaniei cu Țara, care a încheiat procesul de desăvîrșire a statului național unitar român, a fost rezultatul luptei maselor populare de la orașe și sate, la care muncitorimea română organizată a contribuit în primele rînduri. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae

124 ⁹³ A se vedea pe larg : 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, revăzută și adăugită.

Ceaușescu, „Un rol deosebit de activ în mișcarea pentru unirea Transilvaniei cu România l-au jucat proletariatul, mișcarea muncitorească și socialistă“. Rolul clasei muncitoare, „s-a manifestat pregnant și prin influența pe care a exercitat-o asupra programului politic al Unirii, în exprimarea revendicărilor cu caracter democratic, muncitorești“⁹⁴.

Piatră de hotar în dezvoltarea României, făurirea statului național unitar român a consfințit și a ridicat pe o treaptă mai înaltă comunitatea statornică de-a lungul veacurilor între toate provinciile românești, a creat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, a favorizat activitatea forțelor progresiste ale societății, a stimulat înmănuncherea energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor. Înfăptuirea unității național-statale depline a creat condiții mai favorabile pentru asigurarea dezvoltării independente a țării. În același timp, ea a dat posibilitatea unirii pe scară națională a mișcării muncitorești, a favorizat creșterea avântului de luptă al clasei muncitoare, ridicarea acestuia pe o nouă treaptă, prin reasezarea partidului politic al clasei muncitoare pe temeliile României reîntregite și orientarea sa deplină pe baza programului și acțiunii comuniste.

⁹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 715—716.

ROMÂNIA ȘI RĂZBOAIELE BALCANICE

Lupta pentru eliberare națională, pentru unitate și independență a popoarelor din Balcani în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea a cunoscut momente de maximă intensitate în anii 1875—1878. Ca urmare a războiului purtat de armatele române și ruse împotriva Imperiului otoman în 1877—1878, încheiat cu capitularea Porții, s-au creat condiții prielnice pentru împlinirea, în parte, a aspirațiilor naționale ale românilor, bulgarilor, sîrbilor, muntenegrenilor.

Prin tratatul de pace de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1878) și prin cel semnat ulterior la Berlin de către reprezentanții celor șapte puteri europene (1/13 iulie 1878) s-a recunoscut independența de stat deplină a României (proclamată la 9/21 mai 1877 și consfințită pe cîmpul de luptă prin jertfa de sînge a armatei române), țării noastre retrocedîndu-i-se străvechiul pămînt românesc al Dobrogei dar, în același timp, impunîndu-i-se cedarea către Rusia țaristă a sudului Basarabiei. A fost, de asemenea, recunoscută independența Serbiei și a Muntenegrului.

Aceleași documente au inclus însă și prevederi de natură să mențină o stare de încordare la sudul Dunării. Astfel, prin tratatul de la Berlin, prefațat de acorduri separate încheiate de Rusia cu Marea Britanie și Austro-Ungaria, frontiera sudică a Bulgariei, căreia marile puteri îi recunoscuseră doar statutul de principat autonom sub suzeranitatea sultanului, fusese trasată pe linia munților Balcani, creîndu-se și provincia autonomă Rumelia Orientală, ce a continuat să facă parte integrantă din Imperiul otoman. În același timp, Bosnia și Herțegovina au trecut sub administrația Austro-Ungariei, sultanul menținîndu-și doar suzeranitatea nominală asupra celor două provincii.

Toate acestea au demonstrat că marile puteri au urmărit, după înfrîngerea Imperiului otoman în războiul din 1877—1878, să-și asigure propriile interese — contradictorii de cele mai multe ori — în sud-estul Europei, inclusiv în zona strîmtorilor Bosfor și Dardanele. Astfel, guvernele de la Londra și Viena au amenințat Rusia cu războiul, dacă cabinetul din Petersburg nu ar fi acceptat limitarea frontierelor principatului bul-

gar. Aceasta s-a datorat temerii diplomației austro-ungare că existența unui întins stat slav în Balcani putea impulsiona lupta de emancipare a slavilor din cadrul monarhiei habsburgice iar, pe de altă parte, se explică prin politica Marii Britanii de a se opune extinderii frontierelor Bulgariei, aflată sub controlul Imperiului țarist, pînă în zona strîmtorilor. Într-adevăr, guvernarea din Petersburg încercaseră și înainte și după semnarea Tratatului de la Berlin să-și întărească influența în Bulgaria, în scopul creării unui cap de pod către Constantinopol. Monarhia austro-ungară, avînd propriile ei planuri de dominație în Balcani, a căutat și ea, prin stăpînirea Bosniei și Herțegovinei, să-și deschidă drum spre Orient, urmărind în final o ieșire la Marea Egee, prin acapararea portului Salonic. La rîndul său, Imperiul otoman a continuat să-și mențină faptic stăpînirea asupra unei părți din Peninsula Balcanică (în Albania și Macedonia) unde, în deceniile următoare, vor izbucni noi răscoale, reprimare cu duritate de trupele sultanului.

Pe fundalul acestor realități, dominate de tendințele expansioniste ale marilor puteri, după 1878 continuă lupta românilor, sîrbilor, bulgarilor și a altor popoare din Balcani pentru deplina unitate național-statală. În perioada cuprinsă între încheierea Congresului de la Berlin și sfîrșitul primului război mondial, politica externă a statelor din zona Balcanilor a fost nevoită să se strecoare printre interesele contradictorii ale marilor puteri, îndeosebi ale monarhiei habsburgice și Rusiei țariste. Un prim succes în acest context l-a constituit unirea Rumeliei Orientale cu Bulgaria în 1885 și proclamarea independenței statului bulgar la 22 septembrie/5 octombrie 1908.

Cum mișcarea națională se desfășura sub egida claselor dominante, ideologia acestora a generat tensiuni și chiar războaie între unele state balcanice (cum a fost cel sîrbo-bulgar din noiembrie-decembrie 1885) sau acțiuni ale grupurilor înarmate bulgare și grecești în Macedonia, mai ales odată cu începutul secolului al XX-lea, îndreptate nu numai contra opresorilor otomani, dar și împotriva celorlalte naționalități oprite.

În ceea ce privește țara noastră, cucerirea independenței de stat absolute a avut o puternică înrîurire asupra luptei pentru unitate națională a românilor de pe ambele versante ale Carpaților. În vederea realizării marelui ideal al făuririi statului național unitar, se impunea, în primul rînd, consolidarea suveranității statului român și apărarea integrității sale teritoriale, ceea ce a constituit obiectivul întregii activități diplomatice a României din ultimii ani ai veacului trecut și din primul deceniu și jumătate al secolului al XX-lea. Acestui obiectiv i-a fost subordonată și politica externă a României față de statele balcanice, politică definită prin unele elemente cu caracter de permanență, indiferent de coloratura politică a guvernelor ce au condus țara într-un moment sau altul :

— Diplomația românească a adoptat o atitudine favorabilă emancipării popoarelor balcanice de sub dominația otomană. Astfel, în 1879 s-au stabilit relații diplomatice între București și Sofia, deși la acea dată principatul bulgar se afla încă sub suzeranitatea sultanului, iar proclamarea independenței Bulgariei, în 1908, a fost salutăată cu simpatie în Parlamentul României, printr-o declarație guvernamentală. Față de războiul greco-țurc din cursul anului 1897, cauzat de răscoala antiotomană, din mai 1896, a cretanilor, doritori de a se uni cu Grecia, țara noastră a păstrat o neutralitate favorabilă răsculaților, pronunțîndu-se ulterior pentru proclamarea autonomiei Cretei (1898). Statul român a susținut și prin-

ciplul autodeterminării naționale a populației din Macedonia, inclusiv pentru obținerea de către români a unor drepturi egale cu ale celorlalte naționalități din această parte a Peninsulei Balcanice. În sfârșit, pe teritoriul României s-a desfășurat o susținută activitate a mișcării naționale albaneze din exil.

— România a refuzat de a accepta orice fel de alianță cu vreun stat balcanic, îndreptată împotriva altuia sau a altora dintre țările din zonă. În cursul războiului sîrbo-bulgar din noiembrie-decembrie 1885, guvernul român a adoptat o atitudine de strictă neutralitate și s-a pronunțat — conform declarației premierului I.C. Brătianu — pentru „pace în Peninsula Balcanică, echitabilă și pentru bulgari și pentru sîrbi”. În 1897 și 1907, guvernul român a respins ofertele de alianță ale Imperiului otoman îndreptate contra Greciei și, respectiv, Bulgariei, iar în 1900 nu a acceptat proiectul unei convenții militare româno-sîrbe, inițiat de către guvernul de la Belgrad.

— Statul român a urmărit continuu, prin politica sa externă, să susțină menținerea unui echilibru de forțe în Balcani, acesta constituind o garanție pentru apărarea suveranității și integrității teritoriale a țării, în contextul ciocnirilor de interese ale marilor puteri, cu repercusiuni negative asupra relațiilor interbalcanice. După cum se știe, modul în care fusese tratată România de către Imperiul țarist după războiul victorios din 1877—1878, ca și politica activă, de penetrație a Petersburgului în sudul Dunării, respectiv în Bulgaria, au constituit principalele cauze ale încheierii de către statul român a tratatului secret de alianță cu Puterile centrale la 18/30 octombrie 1883.

Existența unei puternice influențe a Petersburgului asupra Bulgariei a constituit în permanență pentru oamenii politici români o preocupare majoră. Inițial, aceasta s-a datorat instabilității politice de la Sofia, a crizei regimului principelui Alexandru de Battenberg și amenințării unei intervenții a trupelor țarului în sudul Dunării, care s-ar fi putut produce prin România. Ulterior, mai precis după reconcilierea din 1896 dintre principele Ferdinand al Bulgariei și țarul Nicolae al II-lea, diplomația românească a devenit și mai neîncercătoare în politica externă a Bulgariei, deoarece unele cercuri politice și militare influente de la Sofia manifestau tendințe hegemoniste în Balcani, vehiculind în acest context și revendicări asupra Dobrogei românești. „În Peninsula Balcanică există doar un singur loc, fie pentru o Bulgarie Mare, fie pentru o Turcie Mare” — scria, la 30 iulie/12 august 1910, ziarul „Nov Vek”, oficiul Partidului Național Liberal bulgar. Atare afirmații, la care se adaugă acțiunile grupurilor înarmate ale Comitetului macedo-bulgar împotriva altor grupuri etnice, inclusiv a populației aromâne, au determinat diplomația românească să depună eforturi în vederea susținerii statu-quo-ului teritorial din sudul Dunării, iar în ipoteza răsturnării echilibrului balcanic în favoarea regatului bulgar, să se pronunțe pentru modificarea, spre sud, în interes strategic, a frontierei românești din Dobrogea. Aceste probleme au făcut adesea obiectul discuțiilor conducătorilor politicii externe a României, mai ales la Berlin și Viena, de unde sperau să obțină un sprijin în vederea asigurării statu-quo-ului balcanic. Dar Puterile centrale și-au modelat atitudinea față de România și de problemele balcanice în funcție de propriile lor interese în zonă și în raport cu obiectivele politicii lor externe globale. Nu o dată, în cursul primului deceniu al secolului al XX-lea, a fost discutată la Viena și Budapesta problema susținerii de către diplomația austro-ungară a politicii balcanice a guvernelor bulgare, pentru a

intimida astfel România, unde era în plin progres mișcarea în vederea realizării idealului desăvârșirii unității național-statale, prin unirea cu Țara a provinciilor românești aflate sub stăpânirea monarhiei habsburgice.

Toate acestea explică, succint, evoluția poziției statului român față de războaiele balcanice din 1912—1913, poziție determinată de necesitatea apărării suveranității României, într-un context politico-diplomatic și militar extrem de complex.

În cursul *primului război balcanic*, declanșat la 5/18 octombrie 1912 de Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegru împotriva Imperiului otoman, în vederea eliberării conaționalilor lor de sub stăpânirea Porții, România s-a plasat pe o poziție de neutralitate și a trimis ajutoare în medicamente și echipament sanitar părților beligerante. Dealtfel, încă înainte de izbucnirea războiului, premierul Titu Maiorescu refuzase o cerere a Porții ca guvernul român să recurgă la măsuri de intimidare a Bulgariei. Începerea ostilităților fusese precedată de încheierea unei serii de tratate bilaterale de alianță între statele balcanice și, în primul rând, a celui sîrbo-bulgar din 29 februarie/13 martie 1912, în urma unor dificile negocieri, în cadrul cărora diplomația țaristă a jucat un rol activ. La Petersburg se urmărise, de fapt, crearea în Balcani a unui bloc îndreptat împotriva Puterilor centrale, cu precădere împotriva Austro-Ungariei (aceasta fusese inițial și intenția guvernului de la Belgrad) și care să nu intre în acțiune, cu atât mai mult contra Turciei, fără un prealabil asentiment al țarului. După cum subliniază istoricul sovietic V.M. Hvostov, „diplomația rusă, creînd blocul balcanic, făurise o armă în vederea războiului mondial care se apropia, dar ea a supraapreciat influența ei“. (*Istoriya diplomatii*, 2-iz, pod redakției A.A. Gromyko, vol. 2, Moskva, 1963, p. 755). Desfășurarea ulterioară a evenimentelor — semnarea tratatului greco-bulgar cu un caracter strict antiotoman, negocierile bulgaro-muntenegrene, împotriva recomandărilor Petersburgului, în sfîrșit atacarea Turciei de către aliați, contrar planurilor imediate ale Rusiei și ale celorlalte state ale Antantei (Franța și Marea Britanie) — a marcat, pînă la urmă, un început al aplicării principiului „Balcanii balcanicilor“. Izbucnirea crizei balcanice nu a fost cîtuși de puțin pe placul guvernanților țariști, căci a nouă înfrîngere a Imperiului otoman ar fi putut duce fie la ocuparea Constantinopolului de către trupele bulgare, fie — datorită aceleiași eventualități — la o acțiune a forțelor navale a celorlalte puteri, ceea ce Petersburgul, atât într-un caz cît și într-altul, nu considera a fi acceptabil pentru interesele sale. „La Bosfor nu pot fi decît turcii sau noi“, declarase, încă înainte de izbucnirea ostilităților, ministrul de externe țarist S.D. Sazonov, ambasadurului francez la Petersburg, George Louis (*Documents Diplomatiques Français*, 3-e série, vol. 5, Paris, 1933, doc. nr. 105). Într-adevăr, guvernul țarist, care fusese totuși nevoit să acorde sprijin diplomatic acțiunii militare a țărilor balcanice, pentru menținerea coeziunii fragile a alianței dintre acestea, a devenit amenințător în momentul în care armata bulgară victorioasă ajunsese în apropierea Constantinopolului.

În aceste împrejurări, cînd derularea evenimentelor războiului nu punea la îndoială o iminentă schimbare a statu-quo-ului balcanic, mai ales în favoarea Bulgariei, guvernul român a insistat pentru o restabilire a echilibrului printr-o modificare spre sud a frontierei româno-bulgare (linia Turtucaia-Balcic), care — conform concepției factorilor de decizie ai politicii externe românești — ar fi prezentat o mai mare siguranță pentru România. Din moment ce prevederile Tratatului de la Berlin aveau să fie desființate, în urma evenimentelor din Balcani, o nouă reglemen-

tare va fi necesară „prin bună înțelegere între România și Bulgaria“, a susținut Titu Maiorescu la 9/22 noiembrie 1912 în fața ministrului plenipotențiar ar Rusiei. „Așteptăm chiar — a adăugat premierul român — ca inițiativa unei asemenea înțelegeri să pornească de la Bulgaria, de la care a pornit și războiul contra Turciei“. La insistențele cabinetelor din București, Viena și Petersburg s-a ajuns la convorbiri purtate de Titu Maiorescu cu președintele Sobraniei bulgare, Stoian Danev, convorbiri continuate de negocieri la Londra între același lider bulgar și ministrul plenipotențiar al României, Nicolae Mișu (cu participarea temporară a lui Take Ionescu, membru al guvernului), în timpul Conferinței de pace dintre statele balcanice beligerante și Imperiul otoman. Diplomația vieneză, intuind viitorul conflict dintre Bulgaria și foștii ei aliați, avea tot interesul de a torpila alianța balcanică, dar a fost pusă într-o situație dificilă de atitudinea României. Pe de o parte, se căuta la Viena o apropiere față de Sofia, pentru a folosi Bulgaria contra Serbiei — considerată, pe bună dreptate, de către guvernul Austro-Ungariei, drept centrul de atracție al slavilor de sud din cadrul monarhiei habsburgice. Pe de altă parte, diplomația vieneză nu voia să producă nemulțumiri suplimentare în România, unde spiritele erau tot mai agitate, crescând curentul pentru o reorientare a politicii externe a țării, cu scopul eliberării teritoriilor românești subjugate de dubla monarhie. Din aceste motive, Austro-Ungaria a încercat, până la urmă, să determine o apropiere între Bulgaria și România, pe calea unui acord între București și Sofia. În aceeași direcție a acționat și guvernul din Petersburg, urmărind însă, prin susținerea unui dialog româno-bulgar, să îndepărteze România de Puterile centrale. Cum mențiunile negocierii româno-bulgare de la Londra au eșuat (semnându-se doar un protocol prin care guvernul bulgar se angaja să acorde „autonomie școlilor și bisericilor aromânilor din Macedonia care se vor afla în viitoarele posesiuni bulgărești“), s-a ajuns, cu acordul părților interesate, la convocarea Conferinței de mediere a ambasadorilor marilor puteri, la Petersburg (18/31 martie — 26 aprilie/9 mai 1913), unde s-a decis ca orașul Silistra să fie atribuit României. Sfârșitul primului război balcanic a fost marcat de semnarea la Londra, la 17/30 mai 1913, a tratatului care consfințea victoria alianței balcanice împotriva Imperiului otoman.

În privința atitudinii României în timpul primului război balcanic, mai trebuie adăugat că aceasta s-a pronunțat și în favoarea creării unui stat autonom albanez, într-o perioadă când respectiva problemă nu fusese rezolvată, existând neînțelegeri pe această temă atât între marile puteri, cât și între țările balcanice.

Cel de-al doilea război balcanic a izbucnit la 16/29 iunie 1913 și a angrenat Bulgaria, pe de-o parte, și Serbia, Grecia, Muntenegru, apoi Turcia și România, de cealaltă parte. Germanii lui se găsesc chiar în anexele secrete ale tratatului sârbo-bulgar din 29 februarie/13 martie 1912, din care rezultă că nu se ajunsese la un acord precis în privința împărțirii întregului teritoriu ce urma să fie eliberat de sub stăpânirea otomană. Dealtfel, încă înainte de încheierea menționatului tratat, unele partide de opoziție din Bulgaria se pronunțaseră în favoarea unei alianțe cu Serbia doar pentru a se ajunge pe această cale la încorporarea Macedoniei de către regatul bulgar (Cf. Elena Statelova, *L'idée d'un rapprochement balkanique et la presse bourgeoise en Bulgarie (1909—1912)*, în „*Études balkaniques*“, VI (1970), nr. 2. Diferendul dintre statele balcanice s-a ac-

centuat atît în timpul desfășurării ostilităților cu Imperiul otoman, cît și cu prilejul Conferinței de pace de la Londra, după ce Serbia nu reușise să obțină o ieșire la Marea Adriatică și cînd se ascuțiseră și neînțelegerile dintre Grecia și Bulgaria.

În acest context a avut loc atacul surpriză al trupelor bulgare împotriva Serbiei, atac ordonat de generalul S. Savov, cu aprobarea regelui Ferdinand și a noului premier S. Danev, aflați sub influența cercurilor bulgaro-macedonene și încurajați de diplomația austro-ungară. Viena și-a văzut astfel realizat planul de a torpila alianța balcanică și de a arunca Bulgaria împotriva Serbiei.

Provocarea celui de-al doilea război balcanic de către cabinetul de la Sofia, expresie a tendințelor guvernului bulgar de extindere teritorială, a determinat guvernul și forțele politice din România să se pronunțe în favoarea unei acțiuni a armatei române în Bulgaria.

Acțiunea armatei române s-a declanșat după o prealabilă declarație de război înaintată la Sofia la 27 iunie/10 iulie 1913. Atitudinea României a fost precizată în nota diplomatică circulară din 3/16 iulie 1913, în care se sublinia că intervenția armată din sudul Dunării se datorește tendințelor de hegemonie ale regatului bulgar „în paguba celorlalte state” din zonă, ceea ce a întărit „guvernul român în convingerea că o graniță strategică se impunea spre partea Bulgariei” — respectiv Turtucaia-Balcic — „pentru a se face cu putință pe viitor relațiunile pașnice între cele două state”. În același document se menționa totodată că „România nu urmărește nici o politică de cuceriri și nici zdrobirea armatei bulgare”, dar că statul român are datoria de a participa la rezolvarea „unei chestiuni care, la porțile sale chiar, prea mult timp a amenințat și pe urmă a tulburat pacea generală”.

Preocuparea guvernului român pentru adoptarea unor soluții negociate globale în cel de-al doilea conflict balcanic a fost demonstrată de respingerea ofertelor de pace separată venite din partea cabinetului bulgar prezidat de Vasil Radoslavov și de insistența cu care a susținut încheierea cît mai grabnică a războiului pe toate fronturile. În același sens, s-a intervenit pe cale diplomatică și în capitalele celorlalte state balcanice. Totodată, România a cerut sultanului să oprească imediat înaintarea trupelor sale în Bulgaria și să respecte hotărârile Conferinței de la Londra care pusese capăt primului război balcanic. Acționînd pentru o cît mai grabnică încheiere a păcii în Balcani, România a urmărit, după cum rezultă și din mesaje trimise șefilor de stat ai Serbiei, Greciei și Muntenegrului, să preîntîmpine amestecul în conflict al marilor puteri.

Astfel s-a ajuns la încheierea celui de-al doilea război balcanic, Tratatul de pace de la București din 28 iulie/10 august 1913 constituind o emanație a eforturilor statelor din sud-estul Europei, fără vreo intervenție directă a marilor puteri. Este adevărat că monarhia austro-ungară, Imperiul țarist și Marea Britanie au încercat o rediscutare a numitului document de către o conferință a marilor puteri, conform procedurii din 1878, dar, datorită opoziției ferme a României, susținută, din motive diferite, de diplomația germană și de cea franceză (prima urmărind men-

ținerea României în cadrul Triplei Alianțe, cea de-a doua căutînd să îndepărteze statul român de puterile Triplicei), eforturile monarhiei austro-ungare de a se ajunge la cenzurarea tratatului de la București au eșuat.

În acest fel, România s-a afirmat ca un factor important în acțiunea de promovare și susținere a stabilității politice în zona Balcanilor. O dovadă în acest sens a constituit-o faptul că, după semnarea tratatului de pace, șefii delegațiilor străine prezente la București — Elefterios Venizelos (primul ministru al Greciei), Nicola Pasici (primul ministru al Serbiei), general Ianko Vukotici (primul ministru al Muntenegrului), Dimităr Toncev (ministrul de finanțe al Bulgariei) —, însoțiți de primul ministru Titu Maiorescu, s-au prezentat în fața suveranului României, căruia i-au exprimat omagiul și recunoștința pentru contribuția țării noastre la încheierea, pe cale negociată, a celui de-al doilea conflict balcanic, care amenința să ducă la izbucnirea unui război european sau chiar mondial.

Atitudinea României în timpul războaielor balcanice * a reprezentat o mărturie a politicii externe independente a țării noastre, a începutului detașării sale de alianța cu Puterile centrale. Aceasta a produs o impresie deosebit de favorabilă asupra opiniei publice de pe întreg cuprinsul țării, contribuind la intensificarea luptei pentru unitate a poporului român. Stau mărturie demonstrațiile populare de la București și din alte orașe ale țării îndreptate împotriva imperiului dualist, manifestații ce reflectau năzuința românilor de a-și vedea cît mai curînd desăvîrșită unitatea statală, „imperativ — potrivit definirii lui Nicolae Iorga — pe care-l simțea oricine avea ochi limpezi și larg deschiși înainte“.

ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER

* Vezi, în acest sens : Gheorghe Nicolae Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță. 1878—1914*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 324—354 ; Șerban Rădulescu-Zoner, *Politica externă a statului român de apărare a păcii și colaborării între popoare (1878—1914)*, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 6/1918 p. 73—76 ; Anastasie Iordache, *Viața politică în România. 1910—1914*, Editura științifică, București, 1972, p. 151—217.

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ PE TEMA :
„ROMÂNIA PE DRUMUL CONSTRUIRII SOCIETĂȚII
SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE“
 (București, 11 decembrie 1982)

În cadrul manifestărilor dedicate Conferinței Naționale a partidului și celei de-a 35-a aniversări a proclamării Republicii, la 11 decembrie 1982 s-au desfășurat, în București, lucrările Sesiunii științifice „*România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*”, organizată de Academia Republicii Socialiste România, Academia de Științe Sociale și Politice, Academia „Ștefan Gheorghiu”, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Au luat parte academicieni, alți oameni de știință, activiști de partid și de stat, vechi militanți ai mișcării muncitorești, oameni ai muncii din întreprinderi și instituții din Capitală.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România. Vorbitorul a relevat semnificația majoră a celor două evenimente din viața politică a țării — Conferința Națională a P.C.R. și aniversarea a trei decenii și jumătate de la cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și intelectualitatea — în contextul marilor realizări dobîndite de poporul român, al dezvoltării fără precedent a întregii vieți politice, economice, sociale, cultural-științifice din patria noastră în anii care au trecut de la alegerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în fruntea Partidului Comunist Român, a României socialiste. „Faptele rodnice de muncă și creație ale acestei perioade se prezintă ca o mărturie vie a convin-

gerii depline a poporului român, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, că numai strîngîndu-și și mai mult rîndurile în jurul partidului vor înainta spre împlinirea aspirațiilor lor istorice celor mai nobile, își vor putea dezvolta și apăra marile cuceriri revoluționare, într-o țară liberă și prosperă”.

Opera uriașă, impresionantă, realizată în anii Republicii — a arătat MIHNEA GHEORGHIU — este rezultatul efortului constructiv al întregului nostru popor. „Oamenii muncii români, împreună cu tovarășii și frații lor, maghiari, germani și de alte naționalități, muncitori și țărani, intelectuali și ostași, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, toți cetățenii, liberi și egali, fii devotați ai României socialiste, strîns uniți, am dus, în acești 35 de ani, numeroase bătălii, am învins numeroase obstacole, am pus munca și aspirațiile noastre de mai bine la temelia tuturor înfăptuirilor patriei noastre, într-o lume care poate și trebuie să fie o lume a păcii.

Potrivit voinței poporului, în Republica noastră Partidul Comunist Român este centrul vital al societății, forța care dinamizează energiile creatoare ale întregii națiuni pe calea socialismului și comunismului. Și, de aceea, azi, odată mai mult, în ajunul Conferinței Naționale, gîndurile noastre se îndreaptă cu devotament spre această conștiință de sine a națiunii, către Partidul nostru, în frunte cu secretarul său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, cu convingerea neștrămutată că înțeleapta

sa conducere este cheazăia supremă a viitorului luminos al Patriei“.

În cadrul Sesiunii, au fost expuse comunicările: *Semnificația republicii socialiste în istoria poporului român*, de ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Strategia politică și științifică a dezvoltării economiei românești*, de acad. prof. MANEA MĂNESCU; *Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare și dinamizatoare a revoluției de eliberare socială și națională, a construirii socialismului în România*, de BRATU PĂUN, prorector al Academiei „Ștefan Gheorghiu“, GHEORGHE SURPAT, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Creșterea rolului și a funcțiilor statului în procesul construirii și dezvoltării societății socialiste în România*, de ION CETERCHI, vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, CONSTANTIN VLAD, directorul Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale; *Dezvoltarea democrației socialiste muncitorești și lărgirea continuă a cadrului de participare a maselor la conducerea societății în România socialistă*, de TAMARA DOBRIN, președintele executiv al Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste; *Învățămîntul, știința și cultura — componente esențiale ale făuririi civilizației socialiste, ale procesului de formare a omului nou*, de GEORGE CIUCU, secretarul Academiei Republicii Socialiste România; *Rezolvarea problemei naționale — o mare cucerire a societății noastre socialiste*, de EDUARD EISENBURGER, președintele Consiliului oamenilor muncii de naționalitate germană, LADISLAU LÖRINCZ, vicepreședinte al Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară; *Republica Socialistă România — factor activ în soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane*, de MARIA GROZA, adjunct al ministrului Afacerilor Externe.

ION POPESCU-PUȚURI a subliniat, în comunicarea sa, că instaurarea regimului republican în România, în urmă cu 35 de ani, a fost un eveniment istoric cu adînci semnificații, privit atît dintr-o perspectivă a timpului mai amplă, cît și în contextul împrejurărilor interne și externe imediate, învecinate. „Societatea omenescă a cunoscut, în decursul timpului, diverse forme de conducere, de guvernămînt, rezultate sau impuse de anumite condiții, practici sau trăsături proprii fiecărui popor și fiecărei epoci.

Indiferent de numele lor — împărăție, regat, republică —, judecata istorică asupra valorii lor se face în raport cu performanțele societății atinse în epocile respective, cu moștenirea lor istorică. Privit într-o asemenea amplă perspectivă istorică, poporul daco-român își are numele înscris permanent în istoria lumii în ultimele două milenii. Contemporană cu dinastiile împăraților din îndepărtata Chină, care înfăptuia unitatea poporului chinez în secolul al II-lea î.e.n., seria regilor daci, din care aveau să strălucească peste timp Burebista și Decebal, se succedau pe malurile Dunării“.

În vremurile de mijloc — s-a arătat în continuare —, „în timp ce pe tronurile popoarelor europene se numărau Ludovicii, Fredericii, Ivanii sau Franz-Josephii, pe tronurile statelor românești, sute de ani, s-au succedat domnitori cu numele Vlaicu, Mircea, Ștefan, Mihai, Vlad, Petru, Matei etc. Cunosbind mai exact mecanismul succesiunilor pentru evul mediu, trebuie să facem o remarcă. Deși în cronică domniilor românești există cîteva familii domnitoare de mare continuitate (Basarabii, Mușatinii etc.), sistemul de guvernămînt din țările române nu era identic cu cel al monarhiilor ereditare din alte țări europene, el încorporînd și principiul electiv. Sistemul s-a numit — convențional, firește, de către istorici — electiv-ereditar. Alegerea presupunea două elemente: existența mai multor candidați, chiar din interiorul aceleiași familii — fapt, poate, nu totdeauna important — și al doilea, de mare semnificație, existența permanentă a unui for investit cu dreptul de a alege. Că s-a numit sfat domnesc, divan sau obștească adunare, că a fost mai restrîns numeric sau mai numeros, însemnătatea istorică a existenței acestui organ electiv în practica conducerii din țările române este incontestabilă. De unde venea această practică, această tradiție? Cercetări recente au semnalat supraviețuirea unor obiceiuri dacice în organizarea domniilor medievale la români.

Oricît de puternice au fost presiunile și influențele din afară — a relevat ION POPESCU-PUȚURI —, statele românești din epoca feudalismului și-au păstrat structurile proprii și o largă autonomie politică. „Este interesant de observat că și atunci cînd amestecul marilor puteri în treburile interne ale românilor era deosebit de puternic, acest amestec nu a putut trece peste formele tradiționale, specifice de conducere ale statelor românești. Fenomenul este izbitor, mai ales cînd intervenția din afară venea din

partea unui stat sau a unor state cu formă de conducere cu totul diferită de a românilor. Este, de pildă, elocvent momentul domniilor pămîntene din prima jumătate a secolului trecut, care, la o privire mai atentă, semănau foarte mult cu forma republicană. Domnitorul era ales de o Adunare, de un for electoral, pe timp limitat (șapte ani). Și, poate, nu este întâmplător că tocmai în timpul acestor domnii s-au creat condițiile pentru afirmarea marilor idei ale pașoptismului românesc, în care principiul republicii era așezat la loc de frunte“.

Comunicarea a pus în lumină faptul că alegerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, în 1859, a fost, în realitate, o alegere de tip republican. „Adunările reprezentative — care s-au numit chiar electiv — din cele două țări au ales, la Iași și București, în chip democratic, pe domnitorul unic al țării. Singura abatere — pe care, de fapt, o marcaseră Adunările ad-hoc în 1857, cînd formulară cerința prințului străin ereditar — era înlăturarea limitării în timp a exercitării funcției. Datorită, însă, împrejurărilor care au împiedicat consolidarea domniei lui Cuza, acesta și-a păstrat tronul exact șapte ani, la fel ca și predecesorii săi.

El a fost înlocuit, în 1866, după cum se știe, de prințul Carol de Hohenzollern, adus în fruntea statului român unit pentru a se dejuca manevrele unor mari puteri străine care urmăreau desfacerea unirii din 1859. Conform practicilor politice ale timpului, într-o perioadă cînd Europa — și nu numai ea — era sub stăpînirea cîtorva mari familii domnitoare, statele mai mici își căutau un sprijin politic în aducerea în fruntea lor a unor suverani aparținînd acelor dinastii puternice din statele mari. Așa a procedat și statul român la mijlocul veacului trecut, cînd, prin votul unanim al Adunărilor naționale din 1857, se hotărîse să se aducă în fruntea Principatelor Unite un prinț străin. Cuza însuși votase această opțiune în 1857, ca membru al Adunării ad-hoc din Moldova, o reînnoie în 1859, imediat după dubla sa alegere, și o reamintise cu puțin timp înaintea abdicării, la 5 decembrie 1865, în mesajul de deschidere a corpurilor legiuitoare.

Așa a fost adusă dinastia de Hohenzollern în fruntea poporului român în 1866: impusă de împrejurările concrete, istorice ale epocii“.

În cei 81 de ani de prezență a ei în viața statului și a poporului român — s-a observat în comunicare —, dinastia hohenzollernilor a făcut corp comun cu clasele dominante, exploata-

toare, mai ales după ce, prin înzestrarea din 1884, primise în proprietatea Coroanei o suprafață de peste 150 000 de hectare. Lupta clasei muncitoare, a țărănimii asuprite împotriva exploatarei capitalisto-moșierești a lovit și în monarhie, iar manifestul *Patruzeci de ani de sărăcie, de robie și rușine*, publicat de mișcarea socialistă în 1906 pentru a blama jubileul de 40 de ani de domnie a regelui Carol rămîne un document semnificativ al timpului, mai ales că el a prefațat marea răscoală a țărănilor din 1907. „Deși, la sfîrșitul primului război mondial, multe tronuri s-au rostogolit, dinastia hohenzollernilor s-a menținut în fruntea României. A fost, fără îndoială, răsplata pentru adeviziunea curții regale la cauza luptei pentru făurirea statului unitar român, care l-a pus pe regele Ferdinand în situația de a duce război împotriva țării și poporului său de origine“.

În perioada interbelică — s-a arătat în continuare —, partidul clasei muncitoare, partidul comunist, a fost interzis prin lege. Ca și în epoca anterioară, monarhia a făcut corp comun cu guvernele claselor dominante în exploatarea maselor muncitorești, astfel încît sentimentele antimonarhice au crescut în intensitate. Instaurarea dictaturii personale a regelui Carol al II-lea sub pretextul concentrării forțelor poporului român în lupta pentru apărarea țării a slăbit și mai mult regimul social-politic în fruntea căruia se afla monarhia. În situația complexă a luptelor politice interne, cînd Garda de fier, devenită agentură a Germaniei hitleriste în România, aspira spre putere și a început cel de-al doilea război mondial, care a adus sfîrtecarea trupului țării, regele Carol al II-lea a fost silit să abdice, în favoarea fiului său Mihai.

„Faptul că, în anii premergători războiului mondial, Partidul Comunist s-a aflat în fruntea luptei antifasciste a poporului, iar în timpul războiului a devenit forța principală a mișcării de rezistență și creierul organizării insurecției de la 23 August 1944 — a subliniat ION POPESCU-PUTURI — a plasat partidul clasei muncitoare în poziția de a fi apărătorul principal al intereselor fundamentale ale poporului și statului român, nu numai în vorbe, ci și în fapte. Alarmat de perspectiva împărțirii soartei Germaniei hitleriste și a conducătorilor ei, tînărul rege a fost sfătuit să se distanțeze de guvernul antonescian și, după cum se știe, împreună cu reprezentanții partidului comunist și ai altor forțe anti-hitleriste, a participat la arestarea conducătorilor antonescieni chiar în Palatul regal.

Dar actul politic și militar de la 23 August 1944, prin care România ieșea din războiul antisovietic și întorcea armele împotriva Germaniei hitleriste, se afla într-un context de împrejurări interne de însemnătate majoră. El a deschis zăgazurile *revoluției de eliberare socială și națională*. Această revoluție nu era nemijlocit legată de evenimentele celui de-al doilea război mondial, însă acestea îi acceleraseră cursul. Ea fusese anunțată cu 50 de ani mai înainte de partidul clasei muncitoare din România, o dată cu făurirea sa. Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, creat în 1893 și transformat în 1921 în partid comunist, s-a născut din necesitatea de a schimba societatea românească de tip capitalist în societate cu structuri noi, de tip socialist. Întreaga lui activitate de aproape o jumătate de veac s-a desfășurat în acest sens, al pregătirii acestei transformări revoluționare, în cadrul căreia *erau prevăzute și abolirea monarhiei și instaurarea republicii*“.

Comunicarea a evidențiat faptul că, după 23 August, vechile forțe politice, partidele național-liberal și național-tărănesc, care guvernaseră România în perioada interbelică, deși au participat la coaliția antihitleristă, erau slăbite și lipsite de o perspectivă de viitor. Pe de o parte, singurul lor program de guvernare prevedea reîntoarcerea la stilul antebelic, care nu anunța nimic constructiv, înnoitor, iar pe de altă parte, plana asupra lor, în ochii poporului, răspunderea pentru situația României în primii ani ai războiului, pentru consecințele acestuia asupra țării și a poporului român.

„O parte însemnată a poporului, masele muncitorești de la orașe, aflate de multe decenii sub influența politică a partidului comunist, unele categorii țărănești organizate în Frontul Plugarilor și un contingent masiv al intelectualității care cultiva ideile de stînga, socialiste încă de la sfîrșitul veacului trecut, așteptau și doreau o adevărată înnoire a vieții social-politice a țării și evenimentele de la 23 August 1944 le-au stimulat în această direcție. În numai cîteva luni de zile, masele populare, prin neîncetate acțiuni, au reușit să impună regelui Mihai un prim-ministru recomandat de Frontul Național Democrat, coaliție a tuturor forțelor antihitleriste aflate sub influența directă sau numai dornice să colaboreze cu partidul clasei muncitoare. La 6 Martie 1945, s-a constituit guvernul dr. Petru Groza — președintele organizației țărănești Frontul Plugarilor —, în care majoritatea o dețineau reprezentanții clasei muncitoare și ai aliaților ei. Cu

toate încercările partidelor vechi — național-liberal și național-tărănesc — de a-și redobîndi forța și influența în societatea românească, uneori chemînd și sprijinul guvernelor occidentale, ele nu au mai reușit. Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946, la care ele au suferit o răsunătoare înfrîngere, au anunțat apropiata lor dispariție de pe scena politică a țării.

Monarhul a înțeles că vremurile sînt schimbate în România, că noile forțe ale națiunii nu-și mai pot acorda obiectivele lor cu existența instituției monarhice. De aceea, a acceptat să abdice, lăsînd poporul să-și aleagă el singur, prin reprezentanții săi direcți, destinul în viitor“.

Actul istoric al proclamării noi forme de guvernămînt a statului român — Republica Populară Română — la 30 decembrie 1947 — s-a reliefat în comunicare — desăvîrșea cucerirea puterii politice de către partidul clasei muncitoare și aliații lui, îndeplinind, totodată, o vechi aspirație populară, înscrisă în programul revoluției naționale de la 1848 și în documentele programatice ale mișcării muncitorești, ale partidului clasei muncitoare încă de la sfîrșitul secolului trecut, conformă cu tradițiile istorice ale poporului român.

„Reflectînd o aspirație populară și o necesitate de stat — a relevat ION POPESCU-PUȚURI —, Plenara C.C. al P.C.R. din 25—26 martie 1974 a recomandat instituirea funcției de președinte al Republicii Socialiste România. Marea Adunare Națională l-a ales, la 28 martie 1974, în funcția de președinte al României pe tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU.

De aproape un deceniu ne-am obișnuit ca numele președintelui NICOLAE CEAUȘESCU să fie rostit pe toate meridianele globului ca simbol activ al României, al politicii internaționale a statului român.

În cei 35 de ani care au trecut de la instaurarea Republicii, România a parcurs un drum istoric inegalabil prin profunde transformări înnoitoare produse în toate domeniile.

În această perioadă — a subliniat ION POPESCU-PUȚURI —, se detașează ca o epocă distinctă, prin amplitudinea și ritmurile realizărilor, epoca ultimilor 17 ani, intrată deja în conștiința lumii contemporane ca „EPOCA CEAUȘESCU“.

Odată cu proclamarea Republicii — s-a arătat în comunicarea expusă de BRATU PĂUN și GHEORGHE SURPAT —, Partidului Comunist Român i-a revenit, în continuare, misiunea istorică de a conduce clasa muncitoare, întregul po-

por în opera de edificare a noii orînduirii sociale. Calitatea partidului de forță politică conducătoare a națiunii noastre este rodul unui îndelungat și complex proces istoric, al unei activități puse mereu în slujba intereselor fundamentale ale maselor, ale întregului popor. Politica sa a dat expresie cerințelor obiective ale progresului material și spiritual al României. Prin aceasta, partidul nostru s-a afirmat, în fapt, drept forța politică conducătoare, recunoscut ca atare de întregul popor.

Justețea politicii Partidului Comunist Român în soluționarea problemelor fundamentale ale societății românești — s-a relevat în comunicare —, capacitatea sa organizatorică și politică, cu care a știut să unească energia și virtuțile de luptă și de muncă ale clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, în opera de făurire conștientă a unei României prospere, sînt ilustrate de realizările remarcabile dobîndite de poporul român în cele trei decenii și jumătate de la proclamarea Republicii și, mai cu seamă, în perioada istorică deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, care, prin orientările programatice și prin generalizările teoretice aduse, prin spiritul novator imprimat întregii evoluții a societății românești, a inaugurat o nouă perioadă în viața partidului și a poporului, a concentrat eforturile sale spre îndeplinirea unor obiective de importanță covârșitoare pentru progresul multilateral al României.

Într-o viziune politică revoluționară, care sintetizează legitățile dezvoltării istorice a socialismului în condițiile specifice țării noastre, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU a definit cu mare forță de pătrundere locul și rolul partidului comunist în ansamblul organismului social, funcția sa motrice, dinamizatoare în societate ca centrul vital al întregului nostru sistem social, ca nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate și de la care radiază energia și lumina ce pun în mișcare și asigură funcționarea întregului angrenaj al orînduirii socialiste. La rîndul său, partidul se regenerează continuu sub impulsul puternicelor fascicule de energie și lumină ce se îndreaptă continuu spre el din rîndul națiunii noastre socialiste. Calitatea partidului de centru vital își are temeiul în identificarea sa deplină cu aspirațiile su-

preme ale poporului, în întărirea continuă a legăturilor sale cu clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, în împletirea propriei sale activități cu cea a statului, a organizațiilor de masă și obștești, a organismelor de conducere din unitățile economice-sociale, în integrarea sa tot mai organică în viața socială a țării.

Potrivit concepției tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU — s-a relevat în comunicare —, rolul conducător al partidului, modalitățile de exercitare a funcțiilor sale nu cunosc tipare date odată pentru totdeauna, ci evoluează permanent, corespunzător condițiilor și sarcinilor specifice fiecărei etape. De aceea — așa cum subliniază secretarul general al partidului —, rolul partidului nostru trebuie să fie înțeles într-un mod nou, ținîndu-se seama de schimbările și transformările ce s-au produs în societatea noastră socialistă.

Cu perspicacitatea și îndrăzneala de gîndire și acțiune ce-l caracterizează, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU arată că noțiunea de partid de avangardă trebuie, într-un anumit sens, să fie și ea înțeleasă într-un mod nou. Cei peste trei milioane două sute de mii de membri de partid, reprezentînd 20% din populația majoră și 30% din populația activă a țării, nu se mai pot transforma într-o simplă avangardă. Partidul Comunist Român este un partid de masă, strîns legat de clasa muncitoare, de întregul popor. El conduce societatea nu în numele, ci împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor.

Amploarea, complexitatea sarcinilor care revin partidului în calitate de forță politică conducătoare presupun ca, odată cu procesul de perfecționare și evoluție a societății, partidul însuși să se dezvolte și să se perfecționeze ca un organism ale cărui maturitate și capacitate de acțiune cresc necontenit. De la făurirea sa, și cu mai multă putere în procesul construirii societății socialiste, partidul nostru a cunoscut multe transformări în modul și formele de organizare, în metodele de muncă, în felul în care își realizează misiunea sa de conducător politic al societății noastre socialiste. El acționează constant pentru perfecționarea continuă a organizării și activității sale, a stilului de muncă al organelor și organiza-

țiilor de partid, al cadrelor sale, pentru soluționarea ansamblului problemelor edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, învingerea dificultăților și contradicțiilor mersului nostru înainte.

Comunicarea a evidențiat faptul că partidul promovează consecvent tot ceea ce se impune ca necesitate obiectivă pentru progresul societății. Nu de înnoire trebuie să ne temem, ci de stagnare în gândire, de formele învechite — arată secretarul general al partidului nostru. Activitatea teoretică, ideologică și politico-educativă — au reliefat autorii comunicării — a avut și are un rol de mare însemnătate în înarmarea partidului, a clasei muncitoare, a întregului popor cu înțelegerea științifică a realităților din țara noastră și din viața internațională. Ea a contribuit și contribuie la ridicarea nivelului ideologic al oamenilor muncii și la lărgirea orizontului lor de cunoaștere, a exercitat și exercită o puternică influență în dezvoltarea forțelor de producție, în perfecționarea relațiilor sociale, a formelor de conducere a societății socialiste românești. Modalitățile în care Partidul Comunist Român a înfăptuit și înfăptuiește rolul său de forță politică conducătoare și dinamizatoare a construirii societății socialiste în țara noastră constituie o experiență proprie, care pune în lumină faptul că tezele generale ale socialismului științific se cer permanent confruntate, verificate și îmbogățite corespunzător realităților specifice, condițiilor concret-istorice în care acționează partidul, cerințelor fiecărei etape.

În încheierea Sesiunii, într-o atmosferă de puternic entuziasm, a fost adoptat textul unei telegrame adresate *C.C. al P.C.R., tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU*, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, în care se spune :

„Participanții la Sesiunea științifică «România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate», întruniți în atmosfera de elan patriotic și efervescență creatoare cu care întregul nostru popor întâmpină apropiata Conferință Națională a Partidului Comunist Român și cea de-a XXXV-a aniversare a proclamării Republicii, dorim să dăm expresie sentimentelor de dragoste, înaltă stimă și profund respect pe care vi le purtăm, împreună cu în-

tregul popor, pentru realizările obținute sub conducerea dumneavoastră clarvăzătoare, pentru dinamizarea energiilor creatoare ale tuturor cetățenilor patriei pe calea socialismului și comunismului. Pe deplin atașați politicii partidului nostru comunist, oamenii muncii din România văd în conducerea de către partid a măreței opere de construire a noii orinduirii izvorul marilor înfăptuiri politice, economico-sociale și culturale din cele trei decenii și jumătate de la proclamarea Republicii și sint ferm hotărâți să-și aducă întreaga lor contribuție la propășirea patriei, la ridicarea ei pe noi culmi ale progresului și civilizației.

Cei 35 de ani de Republică înseamnă, în istoria poporului român, perioada celor mai mari transformări revoluționare: lichidarea, pentru totdeauna, a exploatarei și asupririi, înfăptuirea neabătută de către poporul muncitor — liber și stăpîn pe propriul său destin, proprietar și beneficiar al avuției naționale — a principiilor socialiste de repartitie a produsului social, ale eticii și echității socialiste, soluționarea justă a problemei naționale și asigurarea egalității depline în drepturi pentru toți oamenii muncii, continuarea perfecționare a conducerii societății, dezvoltarea democrației muncitorești, prin care întregul nostru popor participă efectiv la elaborarea și realizarea politicii în toate domeniile.

Datorită strălucitelor inițiative ale președintelui său, țara noastră se bucură astăzi, prin politica sa externă, care exprimă interesele vitale ale poporului român, de un prestigiu fără precedent pe plan internațional, ca un factor activ de pace și largă cooperare între state, ce aduce o contribuție de seamă la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane.

În aceste zile în care evocăm istoricele realizări ale patriei în anii Republicii, gândurile și recunoștința întregului nostru popor se îndreaptă cu respect și admirație către strategul neobosit, conștiința de sine a națiunii, Partidul Comunist Român, în frunte cu dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU, cu ferma convingere că înțeleapta dumneavoastră conducere este cheazăia supremă a viitorului luminos al Republicii Socialiste România“.

NICOLAE RAUȘ

**SIMPOZION ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL PE TEMA :
„PROBLEME ACTUALE ALE TEORIEI ȘI METODOLOGIEI
CERCETĂRII MIȘCĂRII COMUNISTE INTERNAȚIONALE
ȘI ALE LUPTEI IDEOLOGICE”
(Praga, 5—7 septembrie 1982)**

Între 5 și 7 septembrie 1982 a avut loc la Praga simpozionul științific internațional consacrat unor probleme actuale ale teoriei și metodologiei cercetării mișcării comuniste internaționale și ale luptei ideologice. Au participat cercetători și cadre didactice reprezentând institute de istorie a partidelor comuniste și muncitorești, de marxism-leninism și academii de partid din: Bulgaria, Cehoslovacia, Cuba, R.D.G., Grecia (din partea Centrului de cercetări marxiste a P.C.G.), Mongolia, Polonia, Ungaria, Uniunea Sovietică și Vietnam. Institutul de studii istorice și social-politice a fost reprezentat de dr. Gheorghe Unc, șef de sector.

Lucrările reuniunii s-au deschis cu referatul intitulat „*A ridica nivelul teoretic și calitatea metodologiei cercetării problemelor actuale ale mișcării comuniste internaționale și ale luptei ideologice*”, susținut de Matos Milan, director adjunct al Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C. Cehoslovac. Referatul a relevat scopul simpozionului, și anume acela de a efectua un schimb de idei și de experiență între participanți pe problematica supusă dezbaterii, cu atât mai necesar cu cât obiectul de cercetare al mișcării comuniste și muncitorești are o sferă deosebit de vastă. „El cuprinde — remarcă referentul — toate laturile politicii interne și externe a partidelor comuniste și, în consecință, cele mai largi aspecte, economice, politice, militare, culturale, ale dezvoltării țărilor”. Ținând seama de marea diversitate și complexitate a procesului revoluționar mondial în etapa actuală — s-a subliniat în continuare — studierea mișcării comuniste și muncitorești nu mai poate fi lăsată, ca și pînă acum, numai pe umerii istoriei, ci reclamă eforturi pluridisciplinare, atragerea în sfera cercetării ei, pe lângă istorici, și cercetători din domeniul filozofiei, economiei politice, sociologiei, precum și specialiști în teoria statului și dreptului, teoriei artei, esteticii și alții. În continuare, referatul a evidențiat prioritățile cercetătorilor cehoslovaci în

studierea mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Una dintre acestea se referă la studierea rolului țărilor socialiste în lupta pentru pace, pentru apărarea culturii și civilizației umane de distrugerea armei nucleare, pentru asigurarea unui nivel calitativ tot mai înalt al dezvoltării social-economice și culturale a societății omenesti; o altă temă vizează studierea activității și luptei ideologice desfășurată de partidele comuniste și muncitorești.

Pe marginea acestui referat, ale cărui teze au fost trimise în prealabil institutelor invitate la simpozion, au luat cuvîntul majoritatea delegaților prezenți. Din multitudinea de probleme abordate, două dintre ele au deținut un loc important în comunicările susținute: lupta pentru asigurarea păcii și lupta pentru combaterea ideologiei cercurilor reacționare, imperialiste, anticomuniste.

Cu privire la prima problemă s-a insistat pe larg asupra situației internaționale, subliniindu-se că, în condițiile actuale, cerința prioritară o reprezintă lupta pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru înfăptuirea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, pentru menținerea și consolidarea păcii. În luările de cuvînt ale participanților s-a arătat că destinderea, pacea, colaborarea sînt în interesul forțelor progresiste, democratice, antiimperialiste, a popoarelor, în timp ce încordarea, politica de înarmare slujesc forțelor reacționare, ostile libertății, progresului și păcii. S-a evidențiat, în acest context, că partidelor comuniste, țărilor socialiste, forțelor revoluționare de pretutindeni le revine marea răspundere de a se situa în primele rînduri ale luptei pentru asigurarea păcii.

În comunicarea susținută, reprezentantul Institutului de studii istorice și social-politice a pornit de la aprecierea secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia în viața internațională se confruntă astăzi două tendințe fundamentale, diametral opuse. Pe de o parte are loc accentuarea politicii imperialiste

de forță și dictat, de reimpărțire a lumii în sfere de influență și dominație, adâncirea contradicțiilor economice legate de agravarea crizei economice mondiale și îndeosebi a crizei energetice, ceea ce constituie serioase pericole pentru stabilitatea internațională, pentru pacea, securitatea și independența națiunilor. Pe de altă parte, se afirmă tot mai puternic voința popoarelor de a se dezvolta liber, stăpîne pe bogățiile lor naționale, pe destinele proprii, de a-și făuri viața așa cum o doresc, fără nici un amestec din afară, de a conlucra, pe bază de deplină egalitate, într-un climat de securitate și pace. Comunicarea a înfățișat pe larg acțiunile partidului nostru de întărire a solidarității și colaborării cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele progresiste democratice, antiimperialiste, în lupta pentru înfăptuirea aspirațiilor de pace și progres ale omenirii.

O a doua problemă, amplu discutată la simpozion, a privit aspecte ale luptei ideologice. S-a arătat că, în condițiile adîncirii crizei sociale și politice a lumii capitaliste, se înregistrează o amplificare a propagandei neofasciste, rasiste, șovine, cosmopolite, desfășurată de cercuri ale burgheziei imperialiste. Se vehiculează pe scară largă teze cu privire la „criza mișcării comuniste”, urmărindu-se demobilizarea forțelor revoluționare. S-a evidențiat, de asemenea, faptul că ideologia marxistă trebuie să se afirme în mod ofensiv, și nu printr-o simplă poziție „de apărare”. Atenția trebuie îndreptată asupra aspectelor principale ale luptei ideologice, legate de lupta politică actuală pentru pace, democrație, autodeterminare națională și

respectarea independenței popoarelor, pentru progres și socialism.

În cadrul acestei dezbateri, reprezentantul Institutului de studii istorice și social-politice a subliniat că, printre cerințele puse în fața frontului ideologic din România de conducerea partidului este și aceea a unei mai active combativități împotriva teoriilor anticomuniste, care încearcă să acrediteze ideea cu privire la așa-zisa criză a socialismului. Aceste teze au drept scop de a crea confuzii în rîndul diferitelor pături sociale, de a ascunde racilele orînduirii burgheze, creșterea puternică a inegalităților sociale și a dezorienta pe cei care caută un drum nou în evoluția societății. Ținînd seama de înțelegerea propagandei burgheze, reacționare împotriva socialismului, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a atras atenția asupra necesității intensificării activității politico-ideologice în vederea contracarării campaniei anticomuniste, dezvăluirii nedreptăților orînduirii burgheze, demonstrării faptului că adevărata democrație și adevărutul umanism sînt incompatibile cu perpetuarea exploatarei omului de către om, cu menținerea gravelor inegalități economice, sociale și politice, cu discriminarea națională, socială și rasială, practicate de orînduirea bazată pe împilare.

Pe parcursul lucrărilor simpozionului a avut loc un dialog sincer și deschis, cu vii dezbateri, cu întrebări și răspunsuri, în care n-au lipsit nici unele replici, dar toate desfășurate într-un cadru științific, de respect față de punctele de vedere exprimate.

GHEORGHE UNC

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ A ISTORICILOR MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI

(Linz, 14—18 septembrie 1982)

În zilele de 14—18 septembrie 1982 s-au desfășurat la Linz, în Austria, lucrările Conferinței internaționale a istoricilor mișcării muncitorești (Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung — I.T.H.), la care au participat 124 de cercetători din 22 de țări din Europa, America, Asia și Oceania. La ședința inaugurală au fost prezenți dr. Hertha Firnberger, ministru federal pentru știință și învățămînt al

Austriei, reprezentanți ai guvernului landului Oberösterreich, precum și ai municipalității. Cu această ocazie a fost decernat premiul „Victor Adler”, recent instituit, ce se acordă cercetătorilor austriaci din domeniul istoriei mișcării muncitorești. Institutul de studii istorice și social-politice a fost reprezentat la sesiune de dr. Ion Calafeteanu, cercetător științific.

La sesiunea din acest an a I.T.H. au fost dezbătute două probleme: „Mișcarea muncitorească liberală, confesională sau dependentă de patroni pînă la al doilea război mondial“ (cu privire specială asupra sindicatelor) și „Mijloace lexicografice pentru studierea istoriei mișcării muncitorești“.

Opiniile exprimate la prima temă — atît în referatele și coreferatele prezentate, cît și în cadrul discuțiilor care au avut loc pe marginea acestora — s-au înscris între două puncte de vedere extreme. O opinie neagă orice contribuție pozitivă a sindicatelor liberale, confesionale și patronale la apărarea cauzei muncitorilor, considerindu-le drept un instrument al burgheziei în vederea abaterii clasei muncitoare de la îndeplinirea misiunii sale istorice, ca apărătoare ale orînduirii sociale capitaliste. Un alt punct de vedere a scos în evidență, în special, influența pe care cele trei categorii de sindicate au avut-o asupra unei importante părți a clasei muncitoare, rolul acestor sindicate „nesocialiste“ la îmbunătățirea condițiilor de viață, de muncă și de învățatură ale muncitorilor. În numeroase referate, dar în mod deosebit în cadrul discuțiilor purtate, s-a subliniat că este riscant de făcut generalizări și aprecieri tranșante asupra acestor sindicate, deoarece rolul lor a diferit sensibil de la o țară la alta și de la o perioadă la alta. În acest sens, printre altele, s-a exemplificat cu atitudinea antifascistă a sindicatelor catolice din Slovenia, care nu au ezitat de a se uni cu comuniștii iugoslavi în lupta împotriva Germaniei naziste și a celorlalți ocupanți străini, pentru redobîndirea independenței patriei lor.

La prima temă a luat cuvîntul și reprezentantul I.S.I.S.P., care a arătat că, spre deosebire de situația existentă în unele țări din Europa occidentală și centrală, în România nu au existat sindicate liberale, confesionale sau dependente de patroni. Încercările care s-au făcut, în perioada de după primul război mondial, de a se crea sindicate „creștine“, „liberale“, „naționale“ etc. nu au găsit aderență în sînul muncitorimii și de aceea ele au dispărut foarte repede, în ciuda sprijinului puternic pe care l-au avut din partea partidelor burgheze și a guvernelor aflate la conducerea țării. Aceasta a făcut ca în România interbelică să existe numai organizații sindicale create de partidele muncitorești: comunist, social-democrat și socialist. În con-

tinuare, vorbitorul a arătat că la această situație au contribuit o serie de factori din cadrul mișcării muncitorești din România, precum și o serie de factori externi acesteia. Au fost amintite tradiția sindicatelor din România, care au apărut de la început ca organizații pur muncitorești, spiritul revoluționar de clasă ce a animat muncitorimea română și care a urmat fidel linia partidelor politice muncitorești etc. Vorbitorul s-a referit, de asemenea, la faptul că burghezia română era relativ mai slabă decît burghezia din alte țări și nu a reușit să influențeze în mod hotărîtor mișcarea muncitorească, iar biserica ortodoxă a jucat în viața poporului român un rol diferit, în parte, de cel pe care l-a avut biserica catolică și nu a fost animată de puternice ambiții politice. Toate acestea au determinat situația deosebită pe care a cunoscut-o mișcarea sindicală din România.

La tema a doua a reuniunii s-a făcut un bilanț al situației mijloacelor lexicografice pentru studierea mișcării muncitorești internaționale (enciclopedii, lexicoane) de la apariția primelor lucrări de acest gen (secolul al XIX-lea) și pînă în prezent. S-a discutat, printre altele, și problema publicării unor enciclopedii sau lexicoane privind istoria mișcării muncitorești internaționale, pregătite de colective de autori din mai multe țări. Numeroase luări de cuvînt au arătat imposibilitatea realizării unei astfel de inițiative, atît din punct de vedere practic, cît, mai ales, din cauza deosebirilor de abordare a unor teme. În final, s-a cristalizat ideea că astfel de mijloace de lucru, a căror utilitate a fost general apreciată, nu ar putea fi decît opera unor grupuri restrînse de autori, care să fie însă sprijinite cu material bibliografic, observații etc. de către institute și istorici, membri ai I.T.H.

În ziua de 15 septembrie a avut loc Adunarea generală a I.T.H. Darea de seamă a arătat că în prezent fac parte din I.T.H. 94 de institute, aproape toate institutele din lume care se ocupă cu istoria mișcării muncitorești, de pe toate continentele; Adunarea a ales un nou Prezidiu și a stabilit temele pentru următoarea consfătuire, care va avea loc între 13—17 septembrie 1983. Totodată s-a realizat un schimb de vederi în legătură cu temele ce urmează să fie dezbătute la sesiunile din următorii doi ani.

A VI-A SESIUNE A COMISIEI MIXTE ROMÂNNO-POLONE DE ISTORIE

(Cluj-Napoca, 26—29 octombrie 1982)

În zilele de 26—29 octombrie 1982 a avut loc la Cluj-Napoca cea de-a VI-a Sesiune a Comisiei mixte româno-polone de istorie.

Delegația istoricilor români a fost alcătuită din: *prof. univ. dr. Pompiliu Teodor*, de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, președintele părții române în Comisie; *dr. Milică Moldoveanu*, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., secretar al părții române în Comisie; *dr. Șerban Papacostea*, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” din București; *dr. Leonid Boicu*, *dr. Gheorghe Buzatu*, *dr. Veniamin Ciobanu*, cercetători științifici principali la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași; *dr. Ion Calafeteanu*, cercetător științific la I.S.I.S.P. — membri în Comisie; *dr. Alexandru Zub*, cercetător științific principal la Institutul de istorie „A. D. Xenopol”; *dr. Aurică Simion*, cercetător științific principal la I.S.I.S.P., *conf. univ. dr. Nicolae Edroiu*, *lector univ. dr. Nicolae Bocșan*, de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca — experți.

La lucrări au mai participat, în calitate de invitați, cadre didactice de la Universitatea „Babeș-Bolyai” și cercetători de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca.

Delegația istoricilor polonezi a fost compusă din: *prof. dr. Tadeusz Jendruszczak*, de la Institutul de istorie al Academiei Polone de Științe, redactor-șef al revistei „Kwartalnik Historyczny”, președintele părții polone în Comisie; *Zbigniew Wawer*, cercetător științific la Institutul de istorie al Academiei Polone de Științe, secretar al părții polone în Comisie; *prof. dr. Krzysztof Dunin-Wasowicz*, de la Institutul de istorie al Academiei Polone de Științe; *prof. dr. Jan Tomicki*, de la Școala Superioară de Științe Politice de pe lângă C.C. al P.M.U.P.; *prof. dr. Edmund Cieślak*, de la Institutul de istorie al Academiei Polone de Științe și Universitatea din Gdańsk; *lector dr. Malgorzata Willaume*, de la Universitatea Marie Curie-Sklodowska din Lublin — experți.

În timpul Sesiunii, din partea română au fost prezentate următoarele referate: *Implicațiile internaționale ale luptei românilor pentru emancipare națională în secolul al XIX-lea*, de *dr. Leonid Boicu*;

Luptele pentru eliberare națională și socială ale românilor în secolul al XIX-lea, de *dr. Alexandru Zub*; *Trăsăturile caracteristice ale mișcării de rezistență antihitleristă din România*, de *dr. Aurică Simion*; *Românii în mișcarea de rezistență europeană*, de *dr. Ion Calafeteanu* și *dr. Milică Moldoveanu*; *Informare privind aparițiile editoriale în domeniul istoriei în perioada 1980—1982 în România*, de *dr. Nicolae Edroiu* și *dr. Gheorghe Buzatu*.

La rîndul ei partea polonă a prezentat următoarele referate: *Mișcarea de rezistență din Polonia în anii 1939—1945*, de *prof. dr. Krzysztof Dunin-Wasowicz*; *Mișcarea muncitorească poloneză și problemele luptei pentru eliberare socială și națională în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, de *prof. dr. Jan Tomicki*; *Informare privind editarea de către Institutul de istorie al Academiei Polone de Științe a culegerilor de izvoare și a sintezelor de istorie a Poloniei*, de *prof. dr. Edmund Cieślak*; *Informare privind noutățile editoriale în domeniul istoriei apărute în perioada 1980—1982 în Polonia*, de *lector dr. Malgorzata Willaume* și *Zbigniew Wawer*.

Referatele au evidențiat principalele momente ale luptei celor două popoare pentru emancipare națională și socială în secolele al XIX-lea și al XX-lea, contextul politic internațional în care ele au acționat, trăsăturile comune mișcărilor revoluționare din cele două țări și particularitățile ce s-au manifestat în funcție de condițiile interne specifice, au adus noi contribuții privind rezistența antifascistă din România și Polonia în anii celui de-al doilea război mondial, participarea celor două popoare la înfrîngerea Germaniei naziste. Totodată, comunicările au relevat elementele progresiste comune ale relațiilor seculare dintre cele două țări și popoare, baza trainică a actualelor legături de prietenie și colaborare multilaterală dintre România și Polonia, dintre Partidul Comunist Român și Partidul Muncitoresc Unit Polonez.

Dezbaterile purtate asupra referatelor au prilejuit un amplu schimb de opinii, reliefindu-se principalele direcții ale cercetărilor întreprinse de istoriografiile din cele două țări. Ambele părți au apreciat ca pozitive rezultatele întîlnirii și au stabilit ca sesiunile Comisiei să se desfășoare în fiecare an, cea de a VII-a

urmînd să se țină în Polonia, la Lublin, în cursul anului 1983, pe următoarele teme : *Țările române și Polonia față de problema otomană în secolul al XVII-lea; Problema cercetărilor de istorie a culturii în România și în Polonia în perioada interbelică.*

Ambele părți au căzut de acord ca în cadrul celei de-a VIII-a sesiuni să se abordeze temele : *Rolul Mării Baltice și al Mării Negre în secolele XIII—XVIII; Problema agrară și mișcările țără-*

nești în România și Polonia în secolele XIX—XX.

S-a stabilit, de asemenea, ca un material referitor la mișcarea muncitorească din România și un material privind mișcarea muncitorească din Polonia, precum și informările despre aparițiile editoriale din cele două țări în anii 1980—1982, prezentate în cadrul sesiunii, să fie publicate în reviste de istorie din cele două țări.

MILICĂ MOLDOVEANU

CONFĂTUIREA : „APLICAȚII ALE MATEMATICII ÎN ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE“ (Vălenii de Munte, 9—10 octombrie 1982)

În Expunerea la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, referindu-se la cunoașterea istoriei milenare a poporului român, a luptei sale pentru afirmarea ființei proprii, pentru libertate socială și națională, pentru independență și unitate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, sublinia faptul că „stabilirea locului în istorie, a originii și continuității în bazinul carpato-danubian ale poporului român constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică, socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri“.

Pornind de la aceste aprecieri și îndemnuri de excepțională valoare teoretică și practică, Societatea de Științe Matematice și subfiliala sa din Vălenii de Munte, Asociația Oamenilor de Știință, Casa de Cultură a orașului și Inspectoratul școlar județean Prahova au organizat la Vălenii de Munte, în zilele de 9 și 10 octombrie 1982, confătuirea cu tema : „Aplicații ale matematicii în istorie și arheologie“.

La această reuniune științifică au participat matematicieni, fizicieni, ingineri, istorici, arheologi, muzeografi, filologi, etnografi, cadre didactice, studenți, elevi, reprezentanți ai presei și televiziunii. Reuniunea este a doua pe această temă și a treia, dacă avem în vedere Confătuirea româno-engleză organizată la Mamaia, în 1970, de Academia R. S. România în colaborare cu Royal Society din Londra.

Preocuparea pentru cercetarea multidisciplinară a istoriei și arheologiei, ca urmare a pătrunderii calculatorului elec-

tronic în domeniul științelor sociale, a fost relevată și de conferința Comisiei internaționale pentru metode cantitative organizată la Washington, în martie 1982, cu participarea unor specialiști din 14 țări din America, Europa și Asia (delegația română a fost condusă de Vasile Liveanu, ales cu acest prilej vicepreședinte al Comisiei).

Este semnificativ faptul că, la confătuirea de la Vălenii de Munte, istoricii și arheologii au participat în număr mai mare, față de 1979, totuși destul de puțini în raport cu semnificația dezbaterilor, unde specialiștii în matematică, fizică, mecanică cerească, astronomie — științe cu vechi tradiții în țara noastră — au manifestat un deosebit interes pentru sprijinul nemijlocit acordat istoriei și arheologiei prin folosirea modelelor cantitative, începînd cu cele statistice matematice, desigur supuse perfecționării, pe măsura dezvoltării tehnicii de calcul și a sistemului informațional.

„Modelarea — sublinia acad. Nicolae Teodorescu, în comunicarea „Modelarea fenomenelor istorice“ — este un instrument deosebit de puternic, indispensabil, dar folosirea sa fructuoasă este condiționată de posibilitățile și capacitatea de a degaja originalele de aspectele care le fac complexe, fără a fi esențiale și a păstra acele caracteristici care efectiv sînt esențiale pentru construirea unui model realist, adică a unei scheme regășibile în realitatea obiectivă. De aceea, modelarea în istorie, ca și în alte științe sociale, prezintă dificultăți excepționale pe care ingeniozitatea, rîvna, devotamentul, probitatea și exigența cercetătorului le poate învinge, dar cu eforturi care cer colaborarea interdisciplinară,

angajarea plenară a mai multor cercetători din domenii diferite, dar conexe.“

Comunicarea „Civilizația s-a născut acolo unde astăzi locuiește poporul român“, datorată prof. dr. docent D. I. Mangeron, membru a peste 25 de academii și societăți de științe, a relevat sfera largă de preocupări ale matematicii în cadrul istoriei gândirii științifice și a culturii, în obținerea modelului matematic, ce poate fi realizat numai printr-o strânsă colaborare cu istoricii, arheologii, inginerii, tehnicienii, biologii, medicii, economiștii, lingviștii, sociologii etc. Autorul a dat o înaltă apreciere istoricilor și arheologilor care, prin competență și pasiune, pun în lumină adevărate surprize, intuite de istoricul Vasile Pârvan. În acest sens, a fost invocată aprecierea arheologului William Schiller, care, în lucrarea *Unde s-a născut civilizația*, susține, cu argumente dintre cele mai convingătoare că „civilizația s-a născut acolo unde astăzi trăiește poporul român“, răspinzându-se apoi spre răsărit și apus în urmă cu 13—15 000 de ani. Socotind justificat argumentul omului de știință american, potrivit căruia „Axa Lumii“, deci și Polul Nord, se deplasează și revine la vechea poziție după circa 26 000 de ani (mișcarea de precesie), schimbându-se corespunzător și locul ecuatorului de care se leagă nemijlocit clima Terrei, D. Mangeron a arătat că rămășițele de mamut descoperite în Dobrogea (colții expuși la Muzeul de arheologie și istorie națională din Constanța) atestă vegetația luxuriantă ce a existat, în timpurile îndepărtate, în această zonă geografică a țării și explică, ținând seamă și de unele descoperite, existența unei civilizații străvechi. Săpăturile arheologice trebuie realizate, după opinia sa, la adâncimi mai mari de 20 metri, avându-se în vedere depunerile, aluviunile, modificările tectonice etc., pentru a scoate la suprafață noi vestigii din timpurile primare, ale începutului civilizației, în spațiul carpato-danubiano-pontic*. Iată și motivul pentru care devine cu atât mai necesară investigarea în istorie și arheologie cu ajutorul științelor exacte care dispun de posibilități multiple în direcția stabilirii realității.

Ion Ioniță, de la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ din Iași, a pus în evidență — în comunicarea „Utilizarea metodelor matematice în cercetarea perioadelor de formare a poporului român“ — succesele notabile

obținute prin folosirea metodelor matematice în cercetarea vestigiilor din necropolele de la Soporul de Cîmpie (date din sec. II—III e.n.), Lețcani (din sec. IV e.n.) și a unor tezaururi din sec. V e.n. „Dezideratul major al etapei actuale — a relevat autorul — este acela de a face tot ce ne este posibil pentru a extinde folosirea metodelor matematice în arheologie, peste tot acolo unde este posibil și necesar“, propunând un plan de perspectivă ce urmează a fi definitivat, în acord cu arheologii, matematicienii și istoricii, stabilind prioritățile imediate și de perspectivă, sugerind, totodată, organizarea unor consfătuiri pe teme mai restrinse, cu obiective de investigație precise și eforturi conjugate.

O temă interesantă, dezbătută și apreciată în cadrul simpozionului, a constituit-o folosirea matematicii în etimologie, a statisticii matematice în determinarea vechimii poporului și limbii române. Paul Tonciulescu (în comunicarea „Matematica și etimologia: statistica matematică — mijloc de determinare a vechimii și continuității poporului și limbii române în spațiul carpato-danubiano-pontic“) a criticat ca nefondate tendințele mai vechi și mai noi de subapreciere a ponderii autohtone în totalitatea lexicului românesc, ca și unele exagerări privind romanizarea limbii locuitorilor de pe aceste meleaguri; întocmind o analiză statistică, pe baza datelor calculate, autorul a susținut că în Dacia nu au existat mai mult de 3% elemente străine (coloniști) aduse după războiul din 105—106. Prin urmare, susține autorul, limba daco-geților își are rădăcini multimilenare pe acest teritoriu, vechime explicată și prin atestarea unor priorități europene și mondiale în cultura materială, între care, în comunicare, s-au amintit: descoperirile de la cotul Miculinți (jud. Suceava), datînd de 16 000 de ani (bordeie, topor-tîrnăcop de minier, harpon, vîrf de lance); cele de la schela Cladovei (jud. Mehedinți), atestînd metalurgia aramei acum 8 000 de ani; scrierea, cu o vechime de 7 000 ani (tăblițele de la Tărtăria, pe Mureș) etc. „Desigur, a afirmat autorul, acestor vestigii le corespund priorități în crearea cuvintelor“; prin analiza comparată a limbii române în raport cu latina arhaică și limba lui Homer din *Iliada* și *Odiseea*, el a formulat aprecieri privind „originea daco-latină a limbii române“. Pentru demonstrarea ipotezei, P. Tonciulescu folosește o metodă nouă de lucru în determinarea volumului unei familii de cuvinte — *statistica matematică glotocronologică* combinată cu analiza apariției și dezvoltării în timp a acestei familii la două popoare înrudite

* Savantul american N. Kramer a descoperit civilizația sumeriană și scrierea cuneiformă săpînd la adâncimi tot mai profunde; deasupra stratului explorat de el a existat o altă civilizație, cea mesopotamiană.

sau vorbind limbi asemănătoare. În acest mod se poate stabili creatorul respectivei familii de cuvinte. Referitor la continuitate — s-a arătat în comunicare — statistica matematică apreciază, în timpul retragerii aureliene, numărul populației autohtone la peste 5 000 000 locuitori, iar al coloniștilor romani la circa 80 000.

Una dintre comunicări („Hermeneutica tezaurului de la Pietroasa“), datorită lui Florin Olteanu, a lansat o nouă ipoteză în legătură cu proveniența și semnificația tezaurului. Autorul a identificat simboluri și totemuri dacice, formulând opinia că obiectele de cult păgîn dacic, aparent utilitare, încorporează date de astronomie și matematică, originea lor fiind cu siguranță autohtonă. „Piese de tezaurului — a conchis autorul — făcînd parte din inventarul unui zигurat, se pare că au fost utilizate în astronomie și astrologie. Avînd în vedere recunoașterea generală privind nivelul cunoștințelor astronomice la geto-daci, presupunem că tezaurul a aparținut strămoșilor noștri. Dealtfel, observațiile și măsurătorile astronomice erau atribuțiile unui popor sedentar, nu al popoarelor nomade“.

Cercetarea multidisciplinară, utilitatea metodelor și modelelor matematice în demografia istorică a fost relevantă și în comunicarea Ecaterinei Negruți („Metode și modele de analiză în demografia istorică“), care a opinat pentru folosirea evaluărilor cantitative în toată complexitatea lor, lucru posibil numai cu sprijinul matematicii, ceea ce permite caracterizări de ansamblu asupra unor grupe de fenomene, într-un anume context istoric. Autoarea a făcut ample referiri la rolul calculatoarelor electronice, care au fost de un real folos în cercetarea demografiei istorice a orașului Iași în anii 1832—1865 și în clasificarea localităților urbane din Moldova în prima jumătate a sec. XIX. E. Negruți a pledat pentru aplicarea matematicii și informaticii în scrierea monografiilor consacrate evoluției demografice a localităților urbane și rurale, a căror elaborare implică contribuția istoricilor, demografilor, statisticienilor, colaborarea între diferite specialități tangente, ca o condiție sine-qua-non pentru deplină reușită a unor atare lucrări.

Comunicarea „Modelarea matematică a structurilor sanctuarelor calendar de la Sarmizegetusa Regia“, elaborată de Șerban Bobancu, Cornel Samoilă și Emil Poenaru, a pus în evidență rezultatele cercetărilor privind calendarul geto-dacic de la Sarmizegetusa Regia, formulînd unele ipoteze cu înalt grad de plauzibilitate. „Sanctuarele circulare, cît și cele dreptunghiulare, arată autorii,

aveau funcții calendaristice; în cadrul aceluiași sanctuar, piesele, diferite ca formă, aveau un rol temporal diferit; unitatea de bază temporală era ziua; lespezile din sanctuarele circulare aveau rolul de evidență a anilor; existau două calendare, unul mai puțin precis (ritualic) și unul precis (civil); dacii cunoșteau ciclul de 13 ani, «secolul» de 14 ani (vechi) și 91 de ani (nou), ca și «multi-secolul» de 520 ani“. Veridicitatea concluziilor celor trei cercetători a fost riguros verificată, vreme îndelungată, cu mijloace specializate. Rezultatele verificărilor științifice au fost prezentate la consfătuire de Dorin Gh. Chiș în comunicarea: „Criterii astronomice în demonstrarea funcției de calendar a Sanctuarelor de la Sarmizegetusa Regia“, realizată împreună cu prof. univ.

Gheorghe Chiș. Confirmînd precizia sistemului calendaristic din zona Grădiștei Muncelului se atestă pe deplin ideea grupului oamenilor de știință din Brașov, potrivit căreia „dacii au creat și utilizat un sistem calendaristic original și deosebit de precis, materializat în sanctuarele circulare și dreptunghiulare de la Sarmizegetusa Regia“.

În comunicarea colectivă „Elemente de logică simbolică de investigare în ingineria istorică. Exemplificări pe cazuri“, realizată de Alexandru Forje, Iulia Bogdan, Florin Prodan, Vasile Stratulat, Elena Toacă, Brunne Bednar, Silvia Dales, se relevă că „obiectul unei investigații cu metode ingineresti nu se poate rezuma, în istorie, doar la documentele arheologice. Investigația sistematică cu instrumentele matematice și ingineresti poate fi aplicată și organizată chiar și pentru informațiile științifice ale istoriei provenind din documente scrise, din lingvistică, mit, tradiție etc. Deci și în istorie se impune o reconsiderare a termenilor de bază, a criteriilor de clasificare și sistematizare și, implicit, chiar a concluziilor și sentințelor care păreau de fond și definitive“.

Eforturile conjugate ale științelor demonstrează marile posibilități de realizare a unor descoperiri în arheologie și istorie, dînd în acest sens exemplul Sanctuarelor-calendar de la Sarmizegetusa Regia „ca cel mai amplu monument științific al lumii antice“ sau tezaurul de la Hinova, „contemporan și egal în valoare, pentru epoca 13 000 î.e.n., cu tezaurul miceniene, troiene și egiptene“. Concluzionînd, autorii subliniază că „utilizarea metodelor matematice și ingineresti poate da o mînă de ajutor conștiinței în utilizarea organizată în sistem a acestora. Să nu uităm că nici astronomia n-a respins aportul metodelor moderne ale fizicii, iar noua știință, astrofizica, l-a

pus pe om în situația de a pași pe lună“.

La consfătuire s-au mai prezentat comunicările : „Mihail Eminescu, precursor al cercetărilor pluridisciplinare“ de Nicolae Copoiu ; „Tehnici matematice în ingineria istorică“ de Luminița State ; „Pe urmele lui Nicolae Iorga la Curtea de Argeș“ de N. Moisescu ; „Omagiu prof. Gheorghe Chiș — creatorul astrofizicii românești“ de acad. Nicolae Teodorescu și Alexandru Forje ; „Matematicienii geto-daci, creatorii metalimbajului antichității“ de T. Diaconu ; „Modelarea statistică în istoria matematicii românești“ de Eliza Roman ; „Contribuția lui Spiru Haret la modelarea matematică a istoriei“ de Viorica Prodan ; „Comisia internațională pentru metode cantitative în istorie“ de Vasile Liveanu ; „Aplicațiile matematicii și astronomiei în arheologie“ de Viorica Enăchiuc Mihai.

În încheierea reuniunii, acad. Nicolae Teodorescu a făcut aprecieri asupra ni-

velului dezbaterilor, subliniind necesitatea conjugării eforturilor oamenilor de știință din diverse domenii ale științelor exacte și ale științelor sociale pentru elucidarea unor evenimente, fapte și fenomene, unele eronat apreciate în trecut, pentru a înfățișa în lumina adevărului istoric, dezbărat de orice prejudecăți, realitatea, mai ales a trecutului îndepărtat, unde mai există „pete albe“. Cercetarea pluridisciplinară a istoriei și arheologiei devine o necesitate obiectivă a contemporaneității, o condiție a unei investigații pe cât posibil exhaustive. Savantul a lansat istoricilor, arheologilor invitația de a fi prezenți în număr cât mai mare la astfel de manifestări științifice, pentru un schimb util de opinii din care se vor trage cu siguranță foloase în activitatea de cercetare a istoriei patriei și poporului român.

MIHAI DOGARU

EXPOZIȚIA COMEMORATIVĂ „VASILE PÂRVAN“

Centenarul nașterii lui Vasile Pârvan a prilejuit, în toamna anului 1982, o serie de manifestări omagiale, de evocare a personalității arheologului și istoricului care a determinat orientări noi în cercetarea trecutului îndepărtat al țării noastre, a profesorului întemeietor și conducător de școală istorică, a cititorului și organizatorului de instituții științifice, a omului de cultură plurivalent și original, a savantului dispunând de un întins și întemeiat prestigiu nu numai la el acasă, dar, deopotrivă, în lumea științifică de pretutindeni. În suita acestor manifestări, un interes deosebit a avut, prin amploarea și prin modalitățile specifice de comunicare a mesajului, expoziția *Vasile Pârvan, cărturar patriot, savant român de renume internațională*, organizată de Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România.

Utilizând o bogată documentație — 241 fotografii cu imagini de epocă, 166 documente reprografiate sau în copii-foto, 72 extrase din texte semnate de Pârvan ori de iluștri contemporani ai săi, 13 documente originale (scrisori, diplome, manuscrise de lucrări), 6 fotografii originale și exemplare din ediții princeps ale lucrărilor pârveniene, unele cu dedicații autografe — însoțită de adecvate și expresive texte-comentarii ale mărturiilor documentare prezentate, expoziția a înfățișat momente semnifi-

cative ale vieții savantului, înfăptuirile sale de seamă, ideile-forță care i-au germinat opera și i-au marcat contribuția la viața cultural-științifică a României moderne, mărturiile prestigiului internațional dobândit de Vasile Pârvan, receptarea de către conștiința românească a mesajului afirmat de viața și opera acestui om mare de cultură, inclusiv împlinirile dobândite de idealurile lui Pârvan în epoca socialistă a istoriei României.

Dintre coordonatele tematice majore ale discursului expozițional, două au fost pregnant reliefate : situarea lui Vasile Pârvan în prim-planul epocii în care a trăit, ca participant direct la evenimente importante din viața întregii națiuni împreună cu alți oameni de seamă ai țării, și atitudinea vibrant și manifest patriotică a acestui ilustru cărturar, care i-a călăuzit întotdeauna năzuințele și faptele.

Sub genericul *Acest excepțional tânăr* (citatul aparține lui Nicolae Iorga și-l caracterizează pe Pârvan la vârsta debutului în viața științifică) au fost evocați, la început, anii formării și ai afirmării lui Vasile Pârvan în școlile românești și la universitățile din București, Jena, Berlin și Wrocław (Breslau). Fotografii și documente de epocă au reliefat munca intensă depusă în anii de școală, pasiunea tânărului Pârvan pen-

tru cunoașterea și înțelegerea trecutului țării noastre și, încă din această fragedă vîrstă, afirmarea patriotismului său fierbinte, a spiritului său militant, însușiri ce aveau să-l definească întreaga viață pe ilustrul savant. Între mărturiile documentare prezentate, acelea referitoare la activitatea lui Pârvan în redacția revistei „Sămănătorul”, printre membrii *Frăției bunilor români* (intemeiată de Nicolae Iorga), în cadrul *Societății academice din Berlin* (a tinerilor români aflați la studii în străinătate) sau la colaborarea la publicații ale timpului („Voința”, „Viața românească”), ni-l înfățișează sincer preocupat de destinele țării sale. „N-am crezut nici eu... că s-ar putea să mă doară așa de adînc durerile neamului meu”, mărturisea el într-o scrisoare din 1906. Iar în timpul studiilor din Germania, Pârvan așternea pe hîrtie gînduri ca acestea: „Ca mine o să mă întorc în țară. Cu ceva mai multe cunoștințe decît la plecare, dar cu multă, mult mai multă dragoste de muncă, de luptă pentru izbînda ideilor bune”.

Tot în această primă secvență a fost evocat debutul cercetătorului, al istoricului Vasile Pârvan, precum și cea dinții, timpurie și strălucită consacrare obținută, la 26 de ani, de tînărul intelectual — titlul de doctor în filozofie conferit, la 29 decembrie 1908, de Universitatea din Wroclaw (Breslau).

A doua secvență tematică a expoziției, intitulată *O viață dăruită muncii, științei românești, țării*, evocă anii de muncă încordată depuși de Vasile Pârvan ca slujitor al învățămîntului românesc (a devenit profesor la Universitatea din București pe cînd avea 27 de ani); activitatea sa pentru ocrotirea patrimoniului cultural național (ca director al Muzeului național de antichități, post obținut în 1910, și ca membru în Comisiunea Monumentelor Istorice); stăruința cu care a acționat în vederea inițierii și îndrumării celor dintîi cercetări arheologice efectuate pe baza unor metodologii cu adevărat științifice, și care vor conduce la crearea școlii românești de arheologie; preocupările sale susținute — și ele încununute de izbîndă — pentru ctitorirea și conducerea *Școlii române din Roma* (începînd din 1922); energia cu care a acționat ca vicepreședinte și ca secretar general al Academiei Române (al cărui membru activ a fost din 1913, de la vîrsta de 31 de ani). Alte mărturii documentare reliefează spiritul militant al savantului, pasiunea și satisfacția cu care Vasile Pârvan s-a făcut părtaş la viața civică (reunite sub titluri sugestive — *Un savant în agora*; *În vîltoarea războiului, în lupta pentru împlinirea idealului național*; *Față de*

nație mă simt însă dator cu tot ce mi-a mai rămas. Altă iubire și alt gînd nu am) (titlu reproducînd un extras din scrisoarea adresată lui Sextil Pușcariu, comunicîndu-i acordul și adeziunea sa deplină la opera de organizare a Universității românești din Cluj, în 1919). Într-un atare cadru au apărut firesc reliefate în expoziție neîncrederea lui Vasile Pârvan față de organizațiile politice ale claselor stăpînitore din România vremii sale (declarîndu-le „învechite sau nepotrivite”), aversiunea sa față de practicile politicianismului burghez. Citate extrase din scrisorile cîrturarului atestă refuzul său categoric de a prelua conducerea Partidului Țărănesc, în 1922, sau un portofoliu ministerial, în 1926.

Numeroase expozate (fotografii, scrisori, diplome, decorații) evocă amplu renumele dobîndit de Vasile Pârvan peste hotare, aprecierea deosebită de care acest mare savant român se bucura „în toate patriile științei” (cum spunea, în epocă, Jérôme Carcopino). Dintre aceste expozate menționăm: originalul diplomei de membru al Institutului internațional de antropologie, ordinul „Coroana Italiei” în grad de mare ofițer (acordat lui Pârvan în 1923), fotografii înfățișîndu-l pe savantul român printre organizatorii primului Congres internațional de bizantinologie (1924) sau printre membrii Comitetului internațional al științelor istorice (la Bruxelles, în 1926), ediția în limba engleză a *Daciei. Civilizațiile străvechi*, apărută tot în 1926, la Cambridge.

Sub genericul tematic *O operă înnoitoare, o contribuție de seamă la progresul istoriografiei românești*, cea de-a treia secțiune a expoziției a evocat aspecte și elemente fundamentale ale operei lui Vasile Pârvan. S-a reliefat faptul că cele peste 100 de lucrări elaborate de savant — studii, comunicări, eseuri, articole, culminînd cu monumentală *Getica* — au definit pe cel mai mare arheolog și istoric român al antichității, pe unul dintre creatorii marcanți și originali ai epocii sale; că prin aceste lucrări s-a afirmat nu numai Pârvan arheologul și istoricul, dar și teoreticianul, filozoful și sociologul, creatorul în a cărui gîndire și operă s-au îngemănat savantul și artistul. Grupînd citate din opera științifică a învățatului, manuscrise, lucrări tipărite, imagini fotografice ale unor șantiere arheologice deschise de el sau ale unor obiecte antice studiate de Vasile Pârvan, expoziția a scos în evidență contribuția consistentă și roditoare pe care marile înaintaș a avut-o la dezvoltarea studiilor referitoare la istoria străveche și veche a României. Cîteva dintre elementele de

substanță ale operei pârvaniene au fost cu deosebire reliefate: faptul că Vasile Pârvan a intuit cel dintîi vechimea civilizației carpato-dunărene-pontice; că el a inițiat și încredințat colaboratorilor săi efectuarea primelor săpături arheologice sistematice referitoare la epoca comunei primitive; că Vasile Pârvan a fost inițiatorul studiilor referitoare la istoria și civilizația tracilor carpato-dunăreni, în unele lucrări ale sale subliniind, cel dintîi, rolul important pe care l-a avut, în Europa preistorică, centrul metalurgic al tracilor din Transilvania; sau că Vasile Pârvan a inaugurat, în istoriografia și arheologia din țara noastră, studiul contactelor și al influențelor reciproce dintre civilizația traco-geto-dacilor și alte civilizații ale antichității: scitică, iliră, greacă, celtică. Cu deosebire s-a evocat contribuția de excepție a lui Vasile Pârvan la cunoașterea istoriei geto-dace, subliniindu-se faptul că în opera capitală a savantului — *Getica* — s-a analizat, pentru prima dată atât de amplu și de convingător, caracterul avansat și original al civilizației geto-dace, măreția poporului geto-dac, determinîndu-se o orientare nouă în cultura românească, dominată pînă în vremea lui Pârvan de ideea romanității. Amin-

tindu-se și faptul că ținta cardinală a operei lui Vasile Pârvan a fost studiul formării poporului român, expoziția a punctat acele teze formulate de savant în legătură cu acest subiect și pe care cercetarea arheologică și istorică le-a confirmat ulterior cu prisosință: organizarea dacilor cu cel puțin două veacuri înainte de cucerirea unei părți a Daciei în 106 e.n., continuarea viețuirii în vatra strămoșească după anul 271 e.n., trecerea efemeră a populațiilor migratoare, în contrast cu dăinuirea statornică și neîntreruptă a românilor.

După o suită de imagini și texte marcînd aprecieri aduse personalității și operei lui Vasile Pârvan de către iluștri oameni de cultură români și străini (*Elogiul posterității*), expoziția și-a finalizat mesajul ilustrînd modalitățile prin care România socialistă a dat împliniri și înfățișări noi idealurilor născute de marele înaintaș: înființarea Institutului de arheologie din București, asigurarea afirmării prestigioase a școlii românești de arheologie, marile realizări ale operei de protejare a patrimoniului cultural național, afirmarea țării noastre ca centru de prestigiu internațional în domeniul științelor istorice.

VALERIU LEAHU

DEZBATERE ȘTIINȚIFICĂ PE TEMA : „MATEI BASARAB ȘI BUCUREȘTI”, (30 august 1982)

Aniversarea a trei veacuri și jumătate de la începerea domniei lui Matei Basarab, care a inaugurat o nouă epocă de afirmare a orașului București, capitala Țării Românești, a prilejuit Muzeului de istorie a municipiului București organizarea, la 30 august 1982, a unei dezbateri științifice cu tema: „Matei Basarab și București”.

Au participat cu referate: prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, membru corespondent al Academiei R.S.R., decanul Facultății de Istorie-Filozofie a Universității din București; Ionel Gal, director general al Direcției Generale a Arhivelor Statului; prof. univ. dr. Dinu C. Giurescu, de la Institutul de arte plastice „N. Grigorescu”; prof. Petre Dache, directorul Muzeului de istorie a municipiului București; dr. Nicolae Stoicescu, de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”; dr. Paul Cernovodeanu, de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”; dr. Panait I. Panait, de

la Muzeul de istorie a municipiului București; dr. Liviu Ștefănescu, de la Muzeul de istorie a municipiului București; arhitect dr. Cristian Moisescu de la Consiliul Culturii și Educației Socialiste; prof. Florin Șerbănescu, de la Muzeul de istorie al R.S.R., prof. Oliver Velescu, de la Muzeul de istorie a municipiului București.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de prof. Petre Dache, directorul Muzeului de istorie a municipiului București, care a arătat, în lumina recentelor indicații date de secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Plenara largită a C.C. al P.C.R., din 1—2 iunie 1982, necesitatea aprofundării problemelor majore ale istoriei naționale. Domnia înlungată, de 22 de ani, a lui Matei Basarab, a spus vorbitorul, se înscrie ca un moment important al luptei poporului român pentru afirmarea unității și entității sale, a dorinței lui neștrămutate de

a trăi liber și independent în vatra sa strămoșească.

Prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, în comunicarea intitulată: „Semnificația aniversării a 350 de ani de la urcarea pe tron a lui Matei Basarab”, a evocat importanța domniei acestuia din punct de vedere social, politic, cultural și istoriografic, al dezvoltării economice. Referentul a subliniat importanța activității diplomatice desfășurate de Matei Basarab cu scopul de a asigura pacea țării, dar și pentru închegarea unei coaliții antiotomane, împreună cu Polonia și Veneția. „Rememorînd astăzi, aici în Capitala țării, personalitatea lui Matei Basarab — a spus vorbitorul —, o facem ca pentru una din verigile strălucitoare din salba de valori a poporului român, ca o expresie a venerației pentru un ilustru înaintaș, expresie a conștiinței noastre politice de astăzi, facem cu prisosință dovada că am meritat astfel de înaintași”.

„Documentele din perioada lui Matei Basarab păstrate la Arhivele statului, izvor de cunoaștere a istoriei patriei” s-a intitulat comunicarea prezentată de Ionel Gal. Cele peste opt mii de documente — a relevat referentul — ilustrează peremptoriu aspecte din organizarea economică, socială, administrativă, juridică, militară și culturală a țării, oglindind politica internă a domnitorului, dar și unele aspecte referitoare la relațiile externe ale țării. Informațiile de natură economică înfățișează nivelul de dezvoltare a agriculturii, ocupația de bază a locuitorilor țării, cuprind date despre pescuit, albinărit, meșteșuguri, exploatarea subsolului, comerț. Din punct de vedere al organizării sociale, documentele mai conțin informații privitoare la clasele și categoriile sociale, la raporturile dintre ele. Fenomenul constituirii marilor domenii feudale, prin dese cumpărări de moșii și sate întregi, prin danii, constituie, de asemenea, una din temele principale ale majorității documentelor. Acestea mai cuprind informații privitoare la organizarea administrativă a țării, la împărțirea pe județe, cu numirea acestora, la categoriile de slujitori domnești, la hotarul Bucureștilor. Specialiștii din domeniul științelor auxiliare ale istoriei — a arătat Ionel Gal — sigilografie, genealogie, miniaturistică, filigranologie, diplomatică, cronologie, găsesc informații și repere prețioase în contextul acestor documente.

Comunicarea prof. univ. dr. Dinu C. Giurescu s-a intitulat: „Matei Basarab diplomat și om politic”. Rememorînd informațiile pe care ni le-au transmis solii la curtea lui Matei Basarab, vorbitorul a remarcat talentul și fermitatea cu care

domnul Țării Românești a încheiat alianțe pentru a păstra „pacea cea bună a țării”, pentru a se opune pretențiilor mereu crescînde ale Imperiului otoman.

Prof. Petre Dache a prezentat comunicarea: „Considerații privind dezvoltarea Bucureștilor în epoca lui Matei Basarab”. Documentul din 6 septembrie 1636, a spus vorbitorul, ne arată grija domnului pentru hotarele orașului, dovada concludentă în acest sens fiind însuși textul acestuia: „iar domnul nostru, el s-au sculat cu curtea, cu boierii mării-sale ai țării și cu orașanii cu toți și au căutat semnele și au pus piatra iar la locu și au dat lunca orașului”. Comunicarea s-a ocupat și de dezvoltarea economică a orașului în vremea lui Matei Basarab, de construcțiile ridicate atît de domn cît și de boieri, de creșterea numărului prăvăliilor. „După multe decenii de grele încercări, ocupații străine, lupte interne, execuții, jafuri și incendii, molimă și foamete, a arătat Petre Dache, urmează în acest zbuciumat secol al XVIII-lea un răstimp de relativă liniște și de propășire a orașului București: domnia de douăzeci și doi de ani a lui Matei Basarab”.

În comunicarea sa: „Opera ctitori-cească a lui Matei Basarab”, dr. Nicolae Stoicescu s-a ocupat atît de construcțiile realizate de prestigiosul domn al Țării Românești, cît și de cele edificate de către alții, sau de cele despre care istoriografia noastră încă nu s-a clarificat dacă au fost ctitorite sau nu de Matei Basarab.

Dr. Paul Cernovodeanu a prezentat comunicarea: „Orașul București din vremea lui Matei Basarab văzut de oaspeți străini”. Deși în parte publicate, informațiile prezentate s-au referit la descrierile pe care le avem de la solii polonezi Krasinski și Miatkowski, de la italienii Bartolomeo Locadelli și Pietro Bacsic, precum și din sursa atît de bogată a talentatului observator Paul de Alep.

„Aspecte ale relațiilor sociale reflectate în documentele din vremea lui Matei Basarab, păstrate în patrimoniul Muzeului de istorie a municipiului București” a fost titlul comunicării prezentate de dr. Liviu Ștefănescu. Cea mai de seamă relație socială reflectată de uriașa bază documentară de care dispunem pentru vremea lui Matei Basarab, a subliniat vorbitorul, este legătura de dependență personală dintre țăranul producător direct și proprietarul funciar. În ceea ce privește orașul București, a precizat referentul, care din vremea lui Matei Basarab a început să se afirme deplin drept capitală a Țării Românești, el a continuat să fie o așezare în care relațiile de producție s-au afirmat după obiceiul pămîntului de către pro-

prietari liberi, fără raporturi de dependență personală și fără atribuțiile feudalismului urban. Bucureștiul a fost mai degrabă sediul unor moșieri-proprietari, al unor feudali și mai puțin un oraș feudal.

Prof. Florin Șerbănescu a prezentat comunicarea: „Mărturii privind epoca lui Matei Basarab aflate în fondurile Muzeului de istorie al R.S.R.", în care a enumerat exponatele prețioase deținute de prestigioasa instituție, inclusiv recentele achiziții privind valea Topologului.

În comunicarea: „Propuneri pentru ridicarea unei statui a lui Matei Basarab în București la sfârșitul secolului al XIX-lea", prof. Oliver Velescu a analizat mentalitatea bucureșteană din epocă, pe baza unui important fond documentar, în cea mai mare parte inedit.

Dr. arhitect Cristian Moisescu a prezentat, pe baza unor foarte interesante

proiecții ale releveurilor alcătuite personal, comunicarea: „Construcții bucureștene din vremea lui Matei Basarab". S-a evidențiat, o dată în plus, folosul pentru istoric pe care-l aduce investigarea iscusită a unor autentici cercetători în domenii contingente. Comunicarea a relevat forța originală a construcțiilor bucureștene din epoca domnitorului omagiat.

Comunicarea: „Un palat bucureștean atribuit lui Matei Basarab", susținută de dr. Panait I. Panait, și însoțită de numeroase proiecții, a fost o îmbinare a metodei statistice cu cea arheologică pentru aprofundarea cunoașterii epocii lui Matei Basarab.

Dezbaterea științifică „Matei Basarab și Bucureștii" a reprezentat o contribuție importantă la cunoașterea trecutului nostru.

LIVIU ȘTEFĂNESCU

SUSȚINEREA UNOR TEZE DE DOCTORAT

În cursul anului 1982, la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea publică a următoarelor teze de doctorat:

la 12 februarie—

„Rolul și sarcinile organelor și organizațiilor de partid în armată în anii revoluției și construcției socialiste", elaborată de Ștefan Păslaru, Comisia de doctorat fiind formată din: conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la I.S.I.S.P. — președinte, dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la I.S.I.S.P. — conducător științific, col. dr. Gheorghe Tudor, șeful secției de studii și cercetări documentare la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară, dr. Gheorghe Tuțui, cercetător științific principal la I.S.I.S.P., col. dr. Florian Tucă, șeful redacției de istorie militară la Editura militară — membri.

la 26 iunie —

„Partidul Socialist al Muncitorilor din România 1928—1937", elaborată de Elisabeta Simion, Comisia de doctorat fiind formată din: conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la I.S.I.S.P. — președinte, dr. Nicolae Popescu, cercetător științific principal la I.S.I.S.P. — conducător științific, prof. univ. dr. Nicolae Petreanu, de la Academia „Ștefan Gheorghiu", dr. Maria Covaci, cercetător științific principal la I.S.I.S.P., dr. Ion Iacoș, cercetător științific principal la I.S.I.S.P. — membri.

la 15 iulie —

„Partida Socialistă din România (uniunea socialismului științific cu mișcarea muncitorească) 1879—1893", elaborată de Natalia Tampa, Comisia de doctorat fiind formată din: conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la I.S.I.S.P. — președinte, dr. Augustin Deac, cercetător științific principal la I.S.I.S.P. — conducător științific, prof. univ. dr. Constantin Corbu, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București, dr. Mircea Iosa, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga", dr. Gheorghe Unc, șef de sector la I.S.I.S.P. — membri.

la 16 august —

„Lupta forțelor democratice, revoluționare, conduse de organizația P.C.R. din județul Vilcea pentru înfăptuirea sarcinilor revoluției democrat-populare. 1944—1947", elaborată de Iulian Postelnicu, Comisia de doctorat fiind formată din: conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la I.S.I.S.P. — președinte, conf. univ. dr. Mihai Fătu, directorul Muzeului Banatului — conducător științific, prof. univ. dr. Ștefan Lache, de la Academia „Ștefan Gheorghiu", conf. univ. dr. Iulian Cîrțină, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București, dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la I.S.I.S.P. — membri.

la 16 octombrie —

„Marxismul în gândirea istorică din România (până în 1944)", elaborată de

Marin Badea, Comisia de doctorat fiind formată din: dr. Nicolae Copoiu, șef de sector la I.S.I.S.P. — președinte, conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la I.S.I.S.P. — conducător științific, prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București, prof. univ. dr. Ștefan Lache, de la Academia „Ștefan Gheorghiu“, col. dr. Alexandru Gh. Savu, șef de secție la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară — membri.

la 20 noiembrie —

„Participarea maselor la conducerea societății socialiste românești 1965—1980“, elaborată de Gheorghe Tudor, Comisia de doctorat fiind formată din: conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la I.S.I.S.P. — președinte, dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la I.S.I.S.P. — conducător științific, prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București, prof. univ. dr. Marin Nedelea, dr. Gheorghe Țuțui, cercetător științific principal la I.S.I.S.P. — membri.

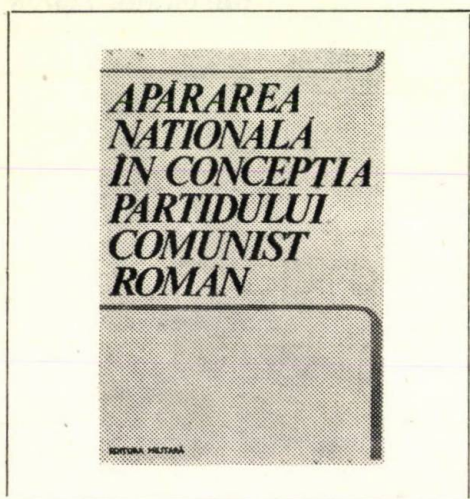
la 21 decembrie —

„Solidaritatea și colaborarea României cu țări latino-americane în anii 1930—1939“, elaborată de Mihail Panait, Comisia de doctorat fiind formată din: conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la I.S.I.S.P. — președinte, dr. Gheorghe Unc, șef de sector la I.S.I.S.P. — conducător științific, prof. univ. dr. Zamfir Zorin, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București, conf. univ. dr. Ilie Seftiuc, de la Academia „Ștefan Gheorghiu“, dr. Constantin Botoran, cercetător științific principal la I.S.I.S.P. — membri.

În urma discutării publice a acestor lucrări, comisiile de doctorat au hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășilor Ștefan Pâslaru, Elisabeta Simion, Natalia Tampa, Iulian Postelnicu, Marin Badea, Gheorghe Tudor și Mihail Panait.

GHEORGHE TUDOR

**APĂRAREA NAȚIONALĂ ÎN CONCEPȚIA
PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN,
Editura militară, București, 1982, 336 p.**

În anii din urmă — momentul declanșator fiind Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — s-a încheiat noua doctrină militară a României. Ea a prins substanță și contur precis în opera vastă a secretarului general al partidului, președintele Republicii și comandantul suprem al forțelor armate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care i-a elaborat orientarea și direcțiile de efort principale, desemnând și modalitățile practice de traducere în viață. Un însemnat număr de lucrări și studii au înfățișat conținutul noii noastre doctrine militare, adînc sa implantare în tradiția istorică a poporului român, concordanța

ei cu realitățile naționale și internaționale contemporane. În acest cadru se înscrie și lucrarea de față, datorată unor cunoscuți teoreticieni și istorici militari — Ion Coman, general-colonel dr. Constantin Olteanu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel Emil Burbulea, colonel Mihai Arsintescu —, care oferă specialiștilor, publicului larg, o privire de ansamblu coerentă asupra doctrinei militare a României socialiste, conținutului și caracterului ei, modului ei armonios de aplicare practică.

Economia lucrării este structurată în trei mari secțiuni, toată fiind susținută pe temelia solidă a documentelor de partid, a operei tovarășului Nicolae Ceaușescu. În întregul ei, lucrarea se fundamentează pe realitatea incontestabilă că abordarea problemelor cardinale ale apărării patriei și elucidarea lor științifică poartă pecetea inconfundabilă a gândirii novatoare și îndrăznețe a secretarului general al partidului, că și această latură inseparabilă a revoluției și construcției socialiste în România care este apărarea este îmbrățișată în toate părțile ei componente în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Prima secțiune a cărții — intitulată *Lupta armată a întregului nostru popor pentru apărarea patriei în istoria sa bimilenară* — reprezintă o sinteză remarcabilă a trecutului de luptă al poporului român, o demonstrație energetică și convingătoare a faptului că doctrina militară a României socialiste este un produs organic al devenirii noastre istorice, o cristalizare științifică a sensurilor efor-

tului militar românesc depus de-a lungul istoriei pentru păstrarea ființei naționale, a independenței și suveranității patriei, a integrității vetrei strămoșești. Incizia științifică practică pe întregul interval cronologic consemnat istoricește — de la 514 î.e.n. până în epoca apropiată nouă — selectează precis și riguros evenimentele și epocile care au relevat că utilizarea războiului popular, ca mijloc de respingere a agresiunilor străine, a reprezentat certitudinea supraviețuirii istorice a ființei noastre etnice și statale. Împotrivirea celor „mai viteji și mai dreپți dintre traci“ în fața invaziei persane în anul 514 î.e.n., victoria lui Dromichete asupra lui Lisimah (300 și 292 î.e.n.), rezistența dacilor în fața romanilor, care a atins apogeul în vremea lui Decebal, a românilor în fața valurilor succesive de migratori, conservarea prin luptă a statalității românești în evul mediu dezvăluie dimensiunile populare ale luptei de apărare purtate de români, caracterul de masă al efortului militar, unitatea organică a luptei de apărare în fața cotropitorilor cu vocația pașnică, constructivă a poporului nostru.

Era modernă a istoriei patriei reliefează și ea pregnant permanența luptei de apărare a întregului popor, revoluțiile de la 1821 și 1848 fiind din acest punct de vedere ilustrative prin elaborări doctrinare și evoluție evenimențială. Interpretarea corectă a tradiției noastre militare a condus în secolul al XIX-lea, relevă autorii, la încheșări teoretice originale privind modalitățile apărării naționale și chiar la măsuri de ordin practic (de pildă, constituirea și utilizarea unităților militare nepermanente în războiul de independență).

Apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești a adus în acest domeniu orientări de esență, care au dobândit valențe plene prin activitatea Partidului Comunist Român. Pe filiera organicității devenirii noastre istorice, P.C.R. a preconizat — și ca rezultat al unor intense și benefice clarificări ideologice care l-au legat tot mai strâns de sensul realităților naționale — utilizarea armatei ca centru polarizator al întregii națiuni în efortul de conservare a patrimoniului și demnității naționale. O linie politică, care, așa cum aflăm din filele cărții, a rodit strălucit în anii rezistenței antifasciste și în cursul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944.

Pe parcursul războiului antihitlerist și în perioada imediat postbelică, Partidul Comunist Român, în fruntea forțelor politice progresiste, a adoptat orientarea — conformă integral realităților naționale — a „reamenajării“ organismului

militar național, în sensul adâncirii raliei lui la cauza generală a poporului, la efortul de restructurare fundamentală a societății românești. Această orientare a respins hotărât soluția — adoptată, în situații similare, în alte părți — de „sfărîmare“ a vechii armate și de constituire pe „teren gol“ a alteia noi, structurată potrivit unor reguli sau modele experimentate deja.

Integrarea factorului militar în dinamica vastei prefaceri socio-politice și economice românești a luat forma traducerii în viață a conceptului „democratizării armatei“, încheșare originală de opțiuni corespunzătoare tradiției istorice, realităților epocii, facturii psihice și mentalităților colective existente în interiorul oștirii. „Principiul democratizării armatei — subliniază autorii — a fost de fapt chintesența orientării doctrinare militare a Partidului Comunist Român după ce celălalt obiectiv, purtarea pînă la capăt a războiului antifascist, s-a epuizat“ (p. 60). Aplicarea lui practică în anii 1945—1947 s-a efectuat pe două căi, inseparabil legate, urmărite paralel și concomitent: de cîștigare politico-ideologică a personalului armatei în vederea antrenării sale în procesualitatea revoluționară și de obținere treptată a controlului pirghiilor instituției militare. În ceea ce privește prima cale, o importanță decisivă a avut activitatea organizatorică a partidului comunist în oștire, constituirea în interiorul ei a organizațiilor de partid cu funcționare cvasilegală la început, care completau acțiunea de înfrîngere politico-ideologică efectuată de un aparat instituționalizat în 1945, „de educație, cultură și propagandă“. Momente importante ale perioadei avută în vedere — alegerile din noiembrie 1946, proclamarea Republicii în decembrie 1947 — au relevat semnificativ roadele orientării doctrinare mai sus înfățișate, evidențiind atașarea completă a armatei la noul curs al evenimentelor și, nu mai puțin, rezultatul pozitiv al unei abordări curajoase, originale, care a refuzat „modelele“ de autoritate și notorietate în problematica în cauză. Evoluția doctrinării militare românească, în terenul ei specific de aplicare, a fost notabil influențată, pînă la Congresul al IX-lea al P.C.R., de „eroarea gnoseologică de a confunda doctrina cu ideologia și aceasta cu știința și arta militară“ și de considerentul potrivit căruia „creația doctrinării propriie ar fi o formă de opunere față de sarcina „făuririi armatei populare“, care se profila la ordinea zilei“ (p. 75). În această epocă — 1948—1965 —, concepția fundamentală a P.C.R. în domeniul apărării militare a țării „a pus accentul pe instrumentalul ei

specializat, armata, forțele armate, considerind că scopul, căile și modalitățile apărării sînt în mare măsură asigurate și prevăzute cu conținutul necesar în virtutea noii încadrări externe a țării, pactelor de asistență mutuală încheiate, începînd din 1948, de România" (p. 78). Chiar termenul de doctrină militară a fost abandonat, aserționîndu-se că ea este de prisos în contextul noii încadrări internaționale a României.

Progresul accelerat al societății românești pe magistrala socialismului, crearea economiei socialiste unitare, evidența accentuată a noului profil al armatei române au impus, în prima jumătate a anilor '60, înnoirea abordării problematicei apărării patriei. Ea avea să se producă în etapa declanșată de istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român.

A doua mare secțiune a cărții — *Doctrina militară românească actuală, creație a Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu* — ia în dezbateră concepția fundamentală de apărare a patriei, elaborată în condițiile noii etape a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, subliniindu-se în context rolul eminent avut în fundamentarea ei de secretarul general al partidului. „Doctrina militară națională, elaborată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, este o doctrină nouă, care se înfățișează, totodată, ca o sinteză și o dezvoltare superioară... a gândirii militare românești din toate timpurile" (p. 97); ea are un profund caracter național și științific. Incorporînd modalitățile de utilizare a „capacității de apărare a țării", doctrina militară națională reliefează unitatea indestructibilă a procesului „construcție socialistă — apărare", care caracterizează România socialistă contemporană.

Autorii detaliază, în demersul lor științific, principiile de bază ale politicii partidului și statului nostru în domeniul militar. Aceasta se distinge prin orientarea fundamentală defensivă, non-agresivă, consacrată în actele fundamentale ale națiunii și ale centrului ei vital, Partidul Comunist Român. Ea exclude deznoămîntul capitulării, Legea nr. 14/1972 privind organizarea apărării naționale a R.S. România stipulînd categoric în acest sens: „Este interzisă acceptarea sau recunoașterea vreunei acțiuni a unui stat străin sau a oricărei situații — indiferent de natura sa, inclusiv capitularea generală, ocuparea teritoriului național — care în timp de pace sau de război ar aduce vreo atingere suveranității, independenței naționale și integrității teritoriale a Republicii Socialiste România sau care ar slăbi în orice fel capacitatea sa de apărare. Orice asemenea act de

acceptare sau recunoaștere este nul și neavenit, ca fiind contrar orînduirii de stat și intereselor supreme ale națiunii noastre socialiste".

Împotrivirea față de o agresiune externă, căreia ar fi, eventual, supusă România se va face, potrivit doctrinei noastre militare, printr-un război al întregului popor, trăsătura esențială a funcției militare a statului fiind sintetizată în principiul fundamental, potrivit căruia apărarea patriei este cauză și operă a întregii națiuni. În acest cadru, armata are rolul de pivot, de principală forță de izbire și de manevră strategică și tactică a sistemului de apărare, chemată să dea asistență în forme variate celorlalte componente ale puterii armate.

Un loc primordial în conținutul actualei doctrine militare este ocupat de principiile referitoare la conducerea apărării naționale, ea fiind dreptul inalienabil al partidului și statului nostru. Evidențiînd natura originală, novatoare a noii doctrine militare românești, autorii relevă valența ei recuperatoare în domeniul strategiei militare, devenit de competența strictă a factorilor de decizie națională. „Aceasta înseamnă — subliniază autorii — că toate treptele artei militare, strategia în primul rînd, sînt integral la latitudinea și aprecierea autorității supreme a statului, partidului, guvernului, organismelor militare investite cu competența necesară de puterea de stat" (p. 118).

Opțiunile care constituie conținutul doctrinei noastre militare acoperă practic toate segmentele utilizabile în eventualitatea declanșării unui război al întregului popor în cazul unei agresiuni externe, știut fiind că o asemenea înfruntare depășește cu mult cadrul unui conflict „clasic", „convențional", antrenînd multitudinea de elemente ale capacității de apărare a patriei. De o însemnătate remarcabilă devine atunci elaborarea unui set de soluții care să vizeze, între altele, colaborarea tactică între diferitele componente ale sistemului de apărare națională, formularea modalităților specifice de acțiune fiecareia dintre ele, educația politică a efectivelor militare, a întregului popor pe măsura ansamblului de valori proprii socialismului și umanismului românesc. În același timp, ansamblul doctrinar include și orientarea în domeniul dotării tehnice a sistemului național de apărare, notabilă fiind în această direcție constituirea și dezvoltarea unei puternice industrii de apărare capabilă să furnizeze necesarul tehnic apărării patriei. „Așadar — conchid autorii — doctrina noastră militară se prezintă ca un ansamblu de vederi, un sistem de concepții, principii și orien-

țări adoptate oficial privind căile și modalitățile fundamentale de realizare a funcției militare a statului, respectiv aceea de apărare armată a cuceririlor socialiste ale națiunii române, a independenței și suveranității patriei" (p. 123).

Întrucît opțiunile doctrinare presupun decizii practicate pe un fundal de date materiale, obiective, care, în înlănțuirea lor, alcătuiesc puterea militară a statului, autorii recompun în marginile lui firești conceptul de „capacitate de apărare a patriei”. Detalierea acestui concept, efectuată din rațiuni metodologice, a impus autorilor gruparea următoare: potențial economic; potențial științifico-tehnic-cultural; potențial demografic; cadrul geografic; potențial politico-moral; potențial militar (fiind evident că în procesul practic al activității militare toate aceste potențialiuri se interferează, combină și integrează).

Profilul socialist al economiei românești, progresul său neîntrerupt își pun amprenta decisivă asupra capacității de apărare a patriei, forța României socialiste fiind, întîi de toate, forța sa economico-socială, proiectată în avanscena sistemului nostru de apărare. Potențialul științifico-tehnic-cultural se justifică, în viziunea autorilor, ca un constituent important al capacității de apărare a patriei, prin prisma evidenței că, în epoca contemporană, orice înfruntare militară a devenit și o competiție științifică, tehnică și culturală. Preferînd termenul „potențial demografic” celui de „potențial uman” — pe baza rațiunii relevate de autori că factorul om penetrează toate celelalte componente ale capacității de apărare a țării —, această parte constitutivă a conceptului sus-menționat se revendică în perimetrul definit riguros de știința demografiei (cantitatea și calitatea populației, repartitia teritorială, structura pe vîrstă și sexe, proporția populației active, mobilitatea etc.). Cadrul geografic poate fi, de asemenea, definit ca un potențial în concepția autorilor, în virtutea legăturii intime existente între poporul român și mediul său geografic și, nu mai puțin, datorită orientării noastre doctrinare, potrivit căreia, un război de apărare nu se va purta decît în limitele teritoriului național. Conținutul potențialului politico-moral este evidențiat de unitatea și coeziunea internă a societății românești, de orientarea ideologică fermă, pe temeiurile materialismului dialectic și istoric, a vastei activități educaționale desfășurate pe întreaga arenă a vieții publice, care fructi-

fică și fortifică mentalitățile colective românești.

Toate aceste elemente alcătuiesc, în îngemănarea lor, potențialul militar, care definește, în ultimă instanță, țaria sau slăbiciunea militară a unui stat. El include forțele armate permanente, celelalte forțe luptătoare din sistemul militar de apărare, însumarea lor reprezentînd indicatorul fundamental al potențialului militar. Alți indicatori ai acestuia sînt reprezentații de cantitatea și calitatea armamentului și a celorlalte mijloace tehnice militare, nivelul pregătirii comandamentelor și cadrelor, a fiecărui luptător, capacitatea de mobilizare și de trecere rapidă de la starea de pace la cea de război, nivelul asimilării științei militare moderne, al dezvoltării artei militare etc.

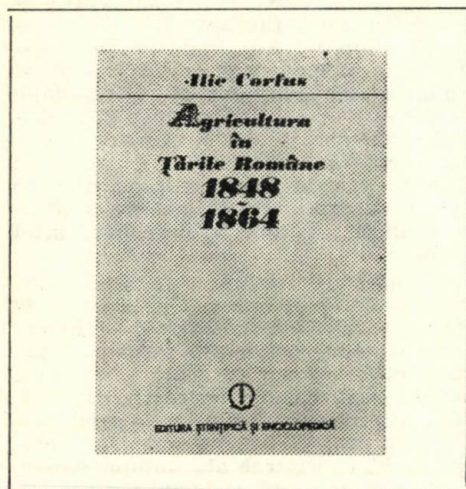
Ultima mare secțiune a lucrării — intitulată *Sistemul național de apărare al Republicii Socialiste România* — înfățișează sintetic conducerea și componența sistemului național de apărare, natura și orientarea procesului instructiv-educativ, unitatea indestuctibilă a ansamblului „construcție socialistă — apărare”, relațiile militare externe ale statului român.

Doctrina militară, sistemul național de apărare a României socialiste sînt — subliniază autorii — într-o perfectă armonie cu politica internațională a partidului și statului român, ce se fundamentează pe asigurarea unui cadru extern care să garanteze independența, suveranitatea și integritatea teritorială a patriei. Alianțele militare externe ale României — țară fondatoare a Tratatului de la Varșovia — exclud preponderanța forței, inegalitatea și inechitatea între participanți. În acest cadru principal, România socialistă își îndeplinește cu strictețe obligațiile asumate, dezvoltă colaborarea militară cu toate țările socialiste, extinde legăturile pe plan militar cu noile state apărute pe harta lumii, a reluat și intensifică contactele cu armatele altor țări, ca Franța, Italia, Marea Britanie, cu țări din Balcani ca Grecia și Turcia, cu state de pe alte continente ca S.U.A., Mexic, Egipt ș.a.

În ansamblu, această nouă lucrare, care sintetizează efortul gîndirii militare românești din ultimele două decenii, se constituie într-o contribuție științifică prestigioasă, într-un document grăitor al voinței națiunii române de a fi ea însăși, stăpînă în propria ei țară, gata ori-cînd să-și apere ființa și vatra strămoșască, prezentul și viitorul.

ILIE CORFUS,
**AGRICULTURA ÎN ȚĂRILE ROMÂNE. 1848—1864. ISTORIE
AGRARĂ COMPARATĂ,**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 436 p.

Lucrarea regretatului Ilie Corfus urmărește, pe baza unor aprofundate cercetări de arhivă, evoluția agriculturii din Țările Române în perioada 1848—1864. Este, de fapt, prima sinteză de istorie comparată agrară românească. În analiza evoluției problemei agrare, autorul a înțipinat unele dificultăți, dat fiind faptul că problema n-a fost cercetată pînă în prezent în mod uniform și sub toate aspectele.

Lucrarea, exceptînd Considerațiile preliminare, în care se definește cadrul politic al perioadei 1848—1864, abordează multiple probleme, în rezolvarea cărora se pornește de la analiza învoielilor dintre clăcași și proprietari sau arendași, acestea oglindind situația reală a raporturilor dintre ei. Pentru completarea cercetării, autorul s-a folosit de rapoarte și dări de seamă, ca și de statisticile care i-au stat la îndemînă: statistica publicată de Dionisie Pop Marțian, pentru Țara Românească, și cea a lui C. Negruzzi, pentru Moldova, bazate pe datele recensămîntului efectuat în 1859/1861; de asemenea, au fost prelucrate materialele primare care privesc întregul teritoriu al României — inclusiv acele provincii ce nu făceau atunci parte din statul român —, extrăgîndu-se date și formulîndu-se concluzii referitoare la numărul proprietăților, la suprafața agricolă to-

tală și la proporția în care aceasta era lucrată.

Informații importante ne oferă autorul și în legătură cu situația demografică, dotarea cu animale de muncă a gospodăriilor țărănești, numărul de țărani liberi și clăcași etc.

Populația totală a Țării Românești era, în anul 1860, de 2 490 921 de suflete, din care cea agricolă (clăcași, moșneni, proprietari și arendași) număra 1 634 702 de suflete. În același timp, în Moldova, potrivit statisticii din 1859, populația era de 1 463 927 de suflete, iar cea sătască de 1 120 958 de suflete, țărănimea reprezentînd, așadar, un procent de 76,6%, față de totalul locuitorilor. În Transilvania, la 1848, populația era de 2 143 000 de locuitori, din care 1 291 000 români, 600 000 maghiari, 214 000 germani, 9 000 armeni și 3 000 evrei, românii constituînd la acea dată, după cum se vede, 60% din întreaga populație, în timp ce maghiarii erau numai 29%. În jurul anului 1857, recensămîntul efectuat înregistra 2 173 704 de suflete. Bucovina avea și ea, în jurul anului 1848, un număr de 377 851 de suflete, din care 209 293 români, 108 907 ruteni, 95 381 locuitori de alte naționalități. În sfîrșit, Dobrogea, datorită urmărilor pustiitoare ale războiului din 1828—1829 dintre Rusia și Turcia, era provincia cea mai slab dezvoltată, avînd, în jurul anului 1848, circa 40 000 de locuitori. Între anii 1861 și 1865, populația ei era evaluată la aproximativ 100 000 de locuitori, predominant fiind elementul românesc.

O importanță majoră se acordă în lucrare analizei regimului clăcii în ajunul revoluției de la 1848, autorul apreciînd, în această privință, că între noi și țările vecine: Ungaria, Serbia, Bulgaria, Rusia, Polonia, erau multe asemănări, dar și mari deosebiri. În Principatele Române raporturile dintre clăcași și proprietari se găseau legiferate de Regulamentul organic, clasificarea țăranilor în vederea repartiției loturilor de pămînt și obligațiilor clăcii făcîndu-se, în Țara Românească și Moldova, după numărul vitelor de muncă de care dispuneau. „Regulamentul organic — arată autorul — apara în tot timpul marea proprietate funciară“ (p. 26). În Transilvania, deși relațiile agrare nu erau legiferate, proprietarii aveau obligația de a distribui țăranilor

(iobagi și jeleri) loturi de arătură și fâneță, impunând însă acestora un volum mare de muncă (robotă). Cît privește Bucovina, clasificarea clăcașilor se făcea nu după întinderea loturilor de pămînt, ca în Transilvania, Banat sau Ungaria, ci după numărul de vite de muncă, ca și în Principate. Deși, în Bucovina, pămînturile clăcașilor erau separate de cele ale proprietarilor, loturile primite în folosință de aceștia erau continuu micșorate. La rîndul ei, claca, prevăzută inițial tot la 12 zile pe an, a sporit continuu, norma acesteia necesitînd, deobicei, cel puțin 3—6 zile pentru o singură z. După cum arată autorul, pe unele moșii clăcașul din Bucovina era nevoit să lucreze 72 de zile de muncă nenormată cu patru boi, pe altele ajungîndu-se la 80 și chiar la 100 de zile de clacăș. În teritoriul românesc dintre Prut și Nistru norma care reglementa raporturile reciproce dintre clăcași și proprietari a continuat să fie, pînă la 1846, așezămîntul din 1805 al lui C. Moruzi. În 1846 a fost adoptat un așa-zis „contract normat”, care a stabilit suprafața loturilor de pămînt pe cinci categorii de clăcași, întocmai ca în Bucovina. Claca rămînea, și aici, fixată la 12 zile normate, în realitate aceasta ridicîndu-se, pentru clăcașul cu o pereche de boi, la circa 40 de zile obișnuite, pe lângă cele 4 zile la reparația și construcția atenanșelor proprietarului, 4 zile de transport, 2 zile la reparații de ieșături și poduri și 2 zile la cărat lemne, în total 52 zile pe an. În ceea ce privește Dobrogea, autorul relevă faptul că obligațiile clăcașilor erau mai ușoare pentru musulmani și mai grele pentru creștini, în majoritate români. După desființarea fiefurilor și trecerea pămînturilor în proprietatea statului (1831), clăcașii au continuat să fie legați, în privința obligațiilor lor, de stăpînirea otomană, căreia îi plăteau dijmă, capitație și un impozit direct.

Referitor la stadiul dezvoltării agriculturii în 1848, autorul apreciază că, în Țara Românească, pînă la 1843, datorită unor împrejurări specifice și mai ales rezistenței clăcășimii la muncă, proprietarii n-au putut obține, pe pămînturile lor, rezerve de cereale pentru piață. Abia după 1843, ca urmare a interesului unor proprietari de a produce în regie cereale pentru export și grație măsurilor luate în scopul stăvilirii curentului de conversie a clăcii în bani, prin forțarea țăranilor de a presta cel puțin jumătate din numărul zilelor de clacă în muncă, rezerva agricolă s-a dezvoltat. În general, aceste suprafețe erau puține la număr și mici ca întindere. În schimb, datorită prisoselilor, suprafața arată de clăcași a sporit, astfel că, la 1848, baza producției ce-

realiere o constituia mica gospodărie țărănească, aceasta acoperind consumul intern și contribuind și la creșterea volumului exportului. Este perioada în care se dezvoltă agricultura extensivă, alături de griu și porumb cultivîndu-se orzul, ovăzul și meiul.

În ceea ce privește creșterea vitelor, autorul consideră, pe drept cuvînt, că aceasta era o îndeletnicire aproape exclusivă a gospodăriei țărănești, marea gospodărie nedisponînd de inventar propriu de muncă și, ca atare, văzîndu-se nevoită să apeleze, pentru arătură, mai ales la clăcași.

O situație oarecum diferită exista în Moldova, unde claca se făcea mai mult în muncă, iar dijma, care n-avea ponderea celei din Țara Românească, era, adeseori, convertită în muncă, fapt ce a contribuit la extinderea suprafeței însămințate pe pămînturile boierești și arendașești și, inclusiv, la dezvoltarea marii proprietăți funciare. Rezerva, datorată extinderii ei în măsură mai mare decît în Țara Românească, avea prioritate, asigurînd exportul; pe de altă parte, dispunînd de unele instalații industriale, ea transforma mari cantități de cereale și cartofi în alcool, borhotul rămînd a fi folosit la îngrășarea animalelor pentru export. Faptul că unii proprietari își luau cu vitele și uneltele lor rezerva, folosind, totodată, și munca salariată sezonieră, pe lângă cea permanentă, îl determină pe autor să afirme că, în fapt, economia agrară a Moldovei se afla într-un stadiu mai înaintat pe calea de trecere spre capitalism.

În ceea ce privește Transilvania, gospodăria țărănească era mai slabă; producția și, în general, dezvoltarea ei erau împiedicate de grelele sarcini ale clăcii, de numărul deosebit de mare al zilelor de muncă prestate pe rezerva marii proprietăți. O constatare a autorului, demnă de reținut, este aceea în legătură cu procesul deosebit de avansat al diferențierii și stratificării țăranimii din Transilvania și Banat. Numărul clăcașilor fără pămînt ori cu pămînt puțin era în Transilvania mult mai mare decît al celor bogați. Majoritatea covârșitoare a iobagilor și jelerilor (țărani fără pămînt) o formau românii, extinderea rezervei datorîndu-se și aici ciuntirii și acaparării pămînturilor clăcășești, a pășunilor și pădurilor obștei de către marii moșieri. Paralel cu extinderea rezervei a sporit și volumul clăcii în muncă, intensificîndu-se exploatarea țăranimii. Același proces privind evoluția agriculturii în jurul anului 1848 îl constată autorul și în Bucovina. Preponderent agrară era, de altfel, și economia Dobrogei, pe primul plan în această provincie situîndu-se

creșterea vitelor și numai pe planul secund cultivarea pământului, aceasta datorându-se, pe de o parte, bogăției pășunilor, iar pe de altă parte, lipsei brațelor de muncă; un rol deosebit în economia animalieră a Dobrogei l-au avut păstorii transilvăneni (mocanii). Cît privește cultura pământului, aceasta se practica mai ales de către români, pe primul loc aflându-se cultura cerealelor. În afară de grâu, orz, avâz, porumb se cultivau plante textile (în și cîneapă, precum și rapiță). O dezvoltare mare luase, de asemenea, viticultura.

Un spațiu important acordă autorul revoluției de la 1848 la sate, influenței acesteia asupra maselor largi ale țărănimii. Se știe că revoluția de la 1848, al cărei program a avut un caracter burghezo-democratic și național, unitar, a lovit puternic relațiile feudale, deschizînd drum larg noilor relații de producție și noilor relații sociale, capitaliste. Revoluția a dus, ca urmare a luptei maselor țărănești, la desființarea clăcii în Transilvania, Banat, Crișana, Bucovina, Țara Românească și Moldova.

Analiza atentă a datelor ce i-au stat la dispoziție i-a permis autorului să surprindă și transformările adînci ce au avut loc în lumea satului românesc în perioada de după 1848, diferențierea și stratificarea locuitorilor după avere, clăcașii mai înstăriți (inclusiv negustorii, vătăfii, circiumarii, hangii, morarii etc.) acaparînd loturile din moșie și exercitîndu-și, în același timp, puterea asupra celor săraci.

În continuare, lucrarea analizează procesul de strămutare și, respectiv, de izgonire a țăranilor între anii 1853—1864. Pe baza informațiilor documentare ce i-au stat la îndemînă, autorul apreciază că, dacă în prima perioadă (1853—1858), strămutarea și izgonirea au fost oprite, iar între 1858—1863 limitate, între anii 1863—1864 ele au fost admise.

O mai mare întindere este consacrată analizei tehnicii agricole și, implicit, evoluției producției, autorul oferind informații prețioase privind efectivul și starea echipamentului agricol. Într-un paragraf distinct sînt menționate principalele plante cerealiere cultivate în perioada 1851—1863, acestea continuînd a fi: porumbul, grîul, secara, orzul, ovăzul și meiul. O preocupare a țăranilor a fost, în perioada aceasta, pomicultura și viticultura, sericicultura și creșterea vitelor, autorul evidențiind faptul că producția animalieră țărănească deținea, în Țara Românească, primulul asupra celei boierești și arendășești, în timp ce în Moldova aceasta era mai dezvoltată la marea gospodărie. De asemenea, este analizată starea recoltelor și evoluția producției de

cereale în perioada 1849—1864, cititorului fiindu-i oferite informații bogate privind cauzele creșterii sau descreșterii producției, factorii care impulsiau sau, dimpotrivă, contribuiau la compromiterea recoltelor (grindină, inundații, lăcuste etc.).

Un capitol important al acestei sinteze relevă rolul pe care l-a avut, în viața economică a românilor de la sud și est de Carpați, ca și a celor din Dobrogea, așa-numita *transhumanță*, acea pendulare a țăranilor transilvăneni, crescători de vite, cu turmele lor de la munte la cîmpie și de la cîmpie la munte. Păstoritul transhumant era practicat de țăranii transilvăneni din satele libere, aflate în vecinătatea hotarului cu Țara Românească și Moldova, sate care se întilneau de-a lungul întregului arc carpatic, începînd din Maramureș, trecînd prin Bistrița, Ciuc, Trei Scaune, Țara Bîrsei, Țara Făgărașului, munții Sibiului și terminînd cu Țara Hațegului. „Transhumanța — apreciază autorul — a menținut legăturile dintre români de sub diferite stăpîniri străine și tot ea le-a menținut, de-a lungul secolelor, unitatea spirituală, contribuind la întărirea conștiinței unității lor naționale“ (p. 406).

În ultimul capitol al sintezei, intitulat *Emanciparea țăranilor din Principate*, Ilie Corfus relevă faptul că, la români, ca și în țările din vecinătatea lor, reforma agrară a fost impusă de lupta țăranimii pentru libertate și pămînt, care s-a manifestat în mod violent în timpul revoluției de la 1848. Această luptă, încătușată un timp de regimul restaurat după înfrîngerea revoluției, a luat din nou amploare, începînd din 1856, odată cu perspectivele ce se deschideau atunci poporului român pentru Unire, țăranimea legînd de aceasta speranțele într-o schimbare structurală a raporturilor ei cu proprietarii. Țărănimea a avut un rol important în înfăptuirea marelui act al Unirii din 1859. Aceasta a făcut ca Al. I. Cuza și guvernul său, prezidat de M. Kogălniceanu, să impună, în 1864, reforma agrară.

În sinteză ar fi fost de dorit să nu se negligeze lucrările istoriografiei mai noi, cu atît mai mult cu cît, cît puțin tangențial, acestea abordează raporturile dintre clăcași și proprietari și, în general, transformările sociale și politice din anii 1848—1864 și, cu precădere, au în vedere lupta țăranimii pentru înlăturarea exploatarei feudale. Uneori se face apel și la atari lucrări, însă, după opinia noastră, în insuficientă măsură. Dată fiind întinderea lucrării, aceasta avînd nu mai puțin de 11 capitole și numeroase para-grafe, considerăm că s-ar fi impus un ca-

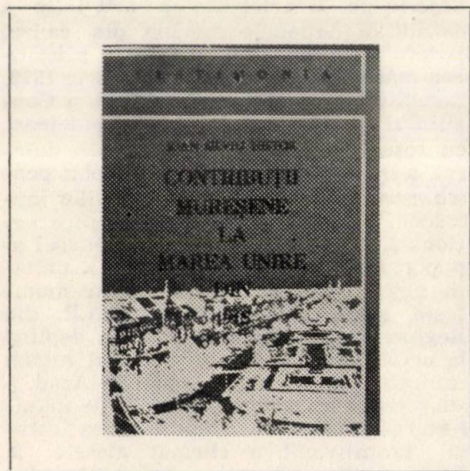
pitul substanțial de concluzii, cu atât mai mult cu cât cititorul nu dispune nici de concluzii parțiale la finele acestor capitole. Pentru cititorul străin sinteza dispune, la sfârșit, de un rezumat în limba engleză; ar fi fost util ca, un asemenea rezumat, să fi fost și în limba română, cititorii români fiind mult mai interesați în cunoașterea punctului de vedere al autorului, sinteza avînd ca obiect de cercetare o problemă în esență românească. Adeseori, pe parcursul lucrării, cititorul întîlnește termeni cu care, de obicei, nu este familiarizat, ca, de pildă: morgi, careț, demirlicie etc., unități de măsură de suprafață de pămînt, ori de măsurat cereale. Pentru lămurirea cititorului, în finalul cărții se dă o listă incompletă, în care sînt explicați unii din acești termeni. Mai nimerit ar fi fost ca cititorul

să fie pus în cunoștință de cauză încă de la primul contact cu termenii respectivi, atrăgîndu-i-se atenția asupra existenței unei asemenea liste ori, eventual, dîndu-i-se explicația pe loc. În fine, date fiind abundența unor atari termeni, precum și a numeroaselor nume de persoane, sate, comune etc., socotim că ar fi fost utilă alcătuirea unui indice general.

Sugestiile și observațiile noastre nu scad, cîtuși de puțin, din meritele acestei valoroase sinteze de istorie agrară comparată românească, care, sîntem convinși, este de un real folos tuturor celor interesați în cunoașterea problemei agrare în perioada revoluției de la 1848 și pînă la decretarea reformei agrare din 1864.

MIRCEA IOSA

IOAN SILVIU NISTOR,
CONTRIBUȚII MUREȘENE LA MAREA UNIRE DIN 1918,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 280 p.

Istoriografia românească se îmbogățește an de an cu noi și valoroase lucrări consacrate unei largi game problematice, între care lupta poporului român pentru libertate, unitate și independență națională ocupă un loc central. În acest context, Marii Uniri din 1918 i-au fost consacrate lucrări de sinteză care evidențiază, pe multiple planuri, procesul desăvîrșirii statului național român, rolul activ al maselor populare, al clasei noastre muncitoare. Totodată, au apărut numeroase lucrări de istorie

locală, tratînd aceeași temă majoră, care întregesc tabloul general al investigațiilor. Lucrarea lui Ioan Silviu Nistor, *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, apărută în Editura Dacia, se înscrie pe aceste coordonate istoriografice de bun augur.

În prefața lucrării, acad. Ștefan Pascu subliniază semnificația cercetărilor locale care „își validează importanța și prin sporul de informație pe care-l pun în circulație, iar dacă informația nouă, de valoare, este însoțită și de puncte de vedere și concluzii noi, originale și valoroase, istoria parțială sau locală învestește caracter de cercetare fundamentală” (p. 5). Într-adevăr, lucrarea pe care o prezentăm întrunește, în multe privințe, asemenea caracteristici.

Baza documentară a volumului o constituie materialul arhivistice aflate în fondurile Arhivelor statului din Cluj-Napoca, la care se adaugă un bogat tezaur memorialistic aflat la Biblioteca orașenească din Reghin, precum și numeroase lucrări, studii, articole, note documentare etc., publicate de-a lungul anilor. Un element în plus, ce dă greutate lucrării, îl reprezintă anexele ce o însoțesc — procese-verbale, rapoarte, apeluri, manifeste, informări, ordine etc. — provenite de la Consiliul național român central, de la consiliile naționale și gărzile naționale județene și comunale.

Autorul, după cum o mărturisește în *Nota asupra ediției*, a urmărit să redea circuitului istoriografic, îndeosebi marelui public cititor, documente, însemnări, aspecte care pun în evidență participarea efectivă la lupta pentru libertate națională și socială a tuturor claselor și păturilor sociale de pe Valea superioară a Mureșului și Cîmpia transilvană. Din acest motiv, autorul limitează geografic aria tratării subiectului său și, deopotrivă, durată în timp, evenimentele prezentate încadrându-se în limita de aproximativ trei luni — noiembrie 1918—ianuarie 1919.

Lucrarea este structurată în trei capitole, inegale ca întindere și problematică. În primul capitol: *Aspecte ale revoluției burgheze democratice din toamna anului 1918* (p. 8—27) sînt descrise declanșarea și desfășurarea revoluției din Transilvania, începînd cu momentul 31 octombrie 1918, formele concrete de manifestare ale acesteia în județul Mureș-Turda, participarea activă a muncitorilor și țărănilor, o ostașilor întorși de pe front, a intelectualilor, meseriașilor și a altor categorii sociale.

În perioada 31 octombrie—5 noiembrie 1918, arată autorul, manifestațiile au atins cote maxime de intensitate, exprimate prin numeroase greve, întruniri și demonstrații populare, la care participanții au formulat revendicări cu un profund caracter democratic și au purces la atacarea sediilor poliției și jandarmeriei, la devastarea magaziiilor de alimente și de lemne de foc ce aparțineau comandamentului militar teritorial austro-ungar. Acțiunile maselor țărănești s-au îndreptat îndeosebi împotriva administrației, a notarilor și primarilor abuzivi, a jandarmilor unguri, a altor oameni ai administrației, venali și corupți, de care depindeau distribuirea rațiilor de alimente, rechizițiile, utilizarea forțată a mîinii de lucru, trimerile în lagăre de concentrare etc. Un notar, alungat de popor, recunoștea, în 1918, că „Regimurile de pînă acum ne-au atribuit rolul de călăi. Am fost siliți să jupuim populația comunei în sensul strict al cuvîntului. La rechiziții a trebuit să-i luăm pîinea de la gură” (p. 12). Alungarea notarilor s-a produs cu repeziciune în mai toate localitățile reședință de cercuri notariale din județ. Autorul reconstituie atmosfera acelor vremi, tabloul acțiunilor țărănești, ale soldaților întorși de pe front pentru înlăturarea nedreptății și pentru a instaura o nouă ordine, în consens cu aspirațiile lor. Concludente sînt acțiunile din comunele Band, Beica de Jos, Ibănești, Petelea, Jabenita, Sincrai de Mureș, Toplița, Fărăgău, Suseni etc.

Descriind aceste acțiuni, lucrarea realizează un tablou veridic a ceea ce a însemnat forța mulțimii, hotărîrea de a înlătura pentru totdeauna asupra națională.

Înlăturarea vechii administrații a însemnat un succes deosebit al maselor muncitoare, în pofda încercărilor disperate ale conducerii reacționare a județului care, împreună cu grofii și ajutoarele lor, au recurs, în unele locuri, la represii, cărora le-au căzut victime oameni nevinovați. Autorul zugrăvește în imagini realiste atmosfera din toamna anului 1918, cînd masele au înlăturat opresorii de veacuri, alegîndu-și proprii reprezentanți, pe care i-au urmat cu încredere în întreaga desfășurare de forțe din această perioadă frămîntată a istoriei Transilvaniei, care-și scutura lanțurile unei robii seculare.

Capitolul al doilea, cel mai bogat în documentație și concluzii și cel mai mare ca întindere, intitulat *Activitatea consiliilor naționale române: județean, cercurale și comunale* (p. 28—131), este împărțit în șapte paragrafe, în care autorul descrie pe larg laborioasa activitate a consiliilor naționale române din cadrul județului, rolul lor hotărîtor în pregătirea marelui act de la 1 decembrie 1918. Constituirea, la 5 noiembrie 1918, a Consiliului național român (C.N.R.) județean, cu reședința la Reghin, subliniază autorul, a însemnat un moment deosebit pentru întreaga populație a meleagurilor mureșene, pentru lupta sa de eliberare națională, circumscrisă efortului general al poporului român de înăfptuire a unității național-statale. În mai multe manifeste, apeluri, chemări etc., C.N.R. din Reghin și-a exprimat adevărată deplină la activitatea Consiliului național român central, al cărui sediu se afla la Arad, a subscris la linia de conduită și de manifestare unitară a acestuia la scara întregii Transilvanii, a chemat masele la luptă pentru afirmarea drepturilor lor naționale, politice și sociale. Idealul realizării unității naționale, se preciza într-un document, impunea ca „toți să-și întindă mîna în efortul general al românilor”, să fie „la înălțimea vremurilor”, să păzească „cu demnitate ordinea”, căci „ar fi rușine să mînjim sfînta libertate ce ne-a răsărit prin fapte nesocotite” (p. 39). Purtînd răspunderea asigurării liniștii și ordinii în județ, a conducerii vieții politice locale și a coordonării activității consiliilor naționale românești, C.N.R. Reghin și-a înscris ca

deviză „a nu ne răzbuna absolut de fel pentru trecut, asigurînd prin prezent viitorul” (p. 45). Asemenea precizări aveau o importanță deosebită, ele reflectînd poziția înaintată, caracterul democratic al activității C.N.R. din Reghin, orientarea întregii îndrumări dată oamenilor, ca și organelor din subordine într-un județ unde, alături de români, trăiau maghiari și sași.

Pagini grăitoare sînt consacrate amplei acțiuni de constituire a consiliilor naționale române în comunele județului — proces profund democratic, care prefigura înfăptuirea statului național unitar român. În legătură cu acest aspect, considerat pe bună dreptate cel mai important din viața satelor și comunelor românești din Transilvania și Banat, se desprind cîteva trăsături caracteristice ale acelor vremi de cumpănă, de sfîrșimare a vechiului aparat de stat austro-ungar și de făurire a unor organisme proprii, democratice, alese de masele muncitoare. Elementul esențial al constituirii consiliilor naționale locale l-a reprezentat participarea largă a maselor, exprimarea liberă a voinței populare, a năzuințelor și aspirațiilor lor seculare de dreptate și libertate, de unitate națională. De fiecare dată întrunirile sătești reprezentau nu numai forma de manifestare a maselor, ci și locul de luare a deciziilor, a hotărîrilor, a consensului tuturor categoriilor sociale asupra realizării obiectivului major — Unirea. Lucrarea ne furnizează informații deosebit de prețioase cu privire la modul de organizare a întrunirilor, a conținutului cuvîntărilor, în care, între altele, se evocau tradițiile revoluționare ale înaintașilor și se condamna în termeni energici politica de asupra și deznaționalizare forțată a românilor promovată de autoritățile austro-ungare.

Utile, ca informație, sînt și tabelele conținînd localitățile — 65 la număr — din județul Mureș-Turda, unde au fost constituite consilii naționale române comunale, precum și data, numărul lor de membri, numele președintelui consiliului și ocupația acestuia. În aceeași ordine de idei, subliniem și modul original de prezentare a tabloului constituirii consiliilor naționale române cercuale la Tg. Mureș, Band, Miercurea Nirajului, Reghinul de Sus și Reghinul de Jos. Un paragraf al acestui capitol este consacrat operei de constituire a gărzilor naționale române, la nivel județean și comunal create comitent cu formarea consiliilor națio-

nale și fiind subordonate direct acestora. Menirea lor a fost aceea de a asigura ordinea publică, de a împiedica devastarea bunurilor aparținînd statului sau particularilor, a asigura paza de zi și noapte, a cerceta unele infracțiuni. Prin prezența și acțiunile sale, garda națională era chemată să instaureze și să mențină un climat de conviețuire pașnică, de liniște și ordine, care era cel mai important imperativ al acelui moment istoric.

Pe meleagurile mureșene, alături de populația românească trăiesc și naționalități conlocuitoare: secuii, maghiari și sași. Autorul surprinde eforturile Consiliului național român din Reghin, ale gărzii naționale românești județene și ale consiliilor și gărzilor naționale române comunale și cercuale de a crea un climat de colaborare și încredere. În orașele și comunele unde alături de români, conviețuiau și naționalități conlocuitoare au fost create consilii și gărzi naționale române, săsești și maghiare care colaborau pentru rezolvarea problemelor administrative, alimentare, de transport, precum și pentru menținerea ordinii și siguranței publice. Dominantă a fost colaborarea și înțelegerea între toți locuitorii, fără deosebire de naționalitate, bazată pe vechi legături statornicite de-a lungul anilor, dar și pe activitatea responsabilă a C.N.R. din Reghin, care a acționat cu discernămint și fermitate în soluționarea celor mai complexe probleme ridicate de situația de atunci. În noile împrejurări, atitudinea românilor, caracterizată prin tact, bunăvoință și generozitate față de naționalități, a determinat, treptat, colaborarea și recunoașterea realităților timpului de către majoritatea populației maghiare, precum și a sașilor și secuilor, care s-au integrat în iureșul evenimentelor, au colaborat cu noile autorități, s-au integrat în consilii și gărzi naționale, contribuind, astfel, la așezarea vieții pe un făgaș de dezvoltare normală, cerut de înseși imperati-vele evoluției situației din acea vreme.

Aflîndu-se în contradicție flagrantă cu procesul obiectiv de dezvoltare al poporului român, ferm angajat în înfăptuirea operei de consolidare a unității naționale, în unele localități, ca urmare a actelor iresponsabile ale unor ofițeri unguri, instigați de către marii moșieri, s-a trecut la represiuni contra reprezentanților desemnați ai populației românești. Este vorba de comunele Vălenii de Mureș, Poarta, Ercea, Coronca, Band. Faptele de

mai sus scot pregnant în evidență opoziția înverșunată a reacțiunii ungare la înnoirile democratice ce aveau loc, față de manifestarea hotărâtă și ireversibilă a românilor de a fi uniți și liberi în propria lor țară. Forța populară a fost însă mai puternică, înlăturând din calea progresului și a transformărilor naționale și social-politice orice obstacol.

Alegerea delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a reprezentat una dintre cele mai expresive manifestări ale spiritului patriotic și unitar al românilor din întreaga Transilvanie. C.N.R. din Reghin, în baza instrucțiunilor primite de la Consiliul național român central, a purces la convocarea maselor în cercurile electorale, astfel încât fiecare român care împlinise vârsta de 24 de ani să poată participa la vot. Adunările de alegere a delegaților s-au desfășurat într-o atmosferă de încredere în marele eveniment pe cale să se împlinească, de mare entuziasm și dorință neînfrântă de a se înfăptui unitatea. În afara delegaților oficiali, la Adunarea de la Alba Iulia a participat un mare număr de locuitori ai satelor și orașelor, în grupuri, pe comune, cu steagul tricolor în frunte.

Bogata informație științifică a lucrării confirmă întru totul, și pentru părțile mureșene, adevărul cunoscut și afirmat pentru întreaga Transilvanie, anume maturitatea celor investiți cu răspunderea hotărârii de Unire, maturitatea unui întreg popor, chemat după secole de nedreptăți să guverneze Țara în drept și dreptate, să fie singurul stăpîn și deopotrivă beneficiar al rodului muncii sale.

Ultimul capitol al lucrării, *Primirea armatei române și activitatea autorităților militare* (p. 132—140) surprinde, deși în puține pagini, atmosfera însuflețitoare, bucuria și entuziasmul maselor populare la sosirea, după 1 decembrie 1918, a armatei române. La Toplița, Deda, Reghin, Tg. Mureș, Band și în alte numeroase lo-

calități, arată autorul, au avut loc ample manifestații ale populației care a salutat, cu nespusă căldură, pe ostașii români. Interesante și utile considerăm că sînt și scurtele note biografice ale unor militanți pentru cauza libertății și unității naționale, precum Augustin Chețan, Arion M. Popa, Vasile Duma, Ioan Harșia, Dumitru Antal, Ion Chinezu, Simion Mindrescu, Florea Bogdan, Ioan Vescan etc., precum și anexa selectivă de documente, menționată deja.

Prin toate acestea, lucrarea se impune și se recomandă vieții noastre istoriografice. Din ansamblul materialului cuprins în volum, apreciem că momentului pregătirii și participării mureșenilor la Alba Iulia ar fi trebuit să i se acorde o pondere mai mare, să se fi folosit în mai mare măsură presa vremii pentru diversitatea informației și pentru modul cum opinia publică a fost informată despre un eveniment sau altul, care au fost reacțiile nu numai ale ziarelor românești, dar și a celor germane și maghiare. În general, se pare că există o reținere nejustificată față de presă ca izvor documentar probatoriu de prim rang. Se știe că în ziare au apărut numeroase moțiuni, rezoluții, apeluri, manifeste care exprimă nu numai o atitudine deschisă, ci și aria largă de penetrație a informației în masa largă a poporului.

Lucrarea *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918* prin structură, mod de analiză și interpretare a bogatului material documentar, prin concluziile și mesajul politic și patriotic ce-l incorporează reprezintă o contribuție notabilă la lărgirea orizontului informațional asupra unui moment crucial al istoriei românilor.

ION IACOS

KUUN GÉZA, TORMA ZSÓFIA, TÉGLÁS GÁBOR, ISTORIA JUDEȚULUI HUNEDOARA, vol. I, Budapesta, 1902, 256 p.

Volumul de față constituie prima parte a unei monografii consacrate meleagurilor hunedorene, lucrare inițiată în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea de Societatea de istorie și arheologie din județul Hunedoara.

În prefață se trec în revistă succesele Societății, care, prin studiile publicate

în Anuarul său¹ (remarcîndu-se, în acest sens, cercetările întreprinse de Kuun Géza, Tornya Sándor, Buda Imre, dr. Solyom Fekete Ferencz, dr. Amlacher Albert, dr. Andrei Veress și, îndeosebi

¹ Vezi: „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 6/1982, p. 136—145.

cele ale Tormei Zsófia) a pus „într-o nouă lumină situația Daciei, condițiile etnografice și civilizația strămoșilor județului nostru“ (p. XI).

În primul capitol al monografiei, intitulat *Preistoria județului Hunedoara*, Kuun Géza tratează despre străvechii locuitori ai Transilvaniei, înainte de cucerirea romană. Autorul arată că vestigiile arheologice atestă locuirea acestor teritorii încă din epoca neoliticului, iar uneltele, armele și podoabele găsite dovedesc cultura materială și spirituală, bogăția și priceperea făuritorilor lor. Prelucrarea pietrei, a bronzului, a fierului și metalelor prețioase au lăsat dovezi incontestabile ale măiestriei strămoșilor noștri, așa cum rezultă din descoperirile de lângă Orăștie, Remetea, Panaș (Tirnavă Mică), Cioara de Sus (Turda-Arieș).

În cele mai vechi epoci istorice, după însemnările lui Herodot (*Istorie*, cartea IV), Transilvania a fost locuită de agatirși și sigini. „Din fragmentele lui Timagotus observăm — continuă Kuun Géza — și faptul că învățații greci aveau unele cunoștințe, la mijlocul secolului al VI-lea, și despre cursul mijlociu al Dunării și sub *Sciția* lui, Apollonius (circa 230 î.e.n.) trebuie înțeleasă cu claritate Dacia; această denumire a fost luată de el, probabil, din izvoarele mult mai vechi decât epoca sa“ (p. 2).

Referitor la agatirși, care au locuit în regiunea Mureșului, el arată că aceștia aveau mai multe soții; își vopseau și își tatuuau pielea corpului; posedau podoabe deosebit de frumoase din aur. „Acele lame de aur sub formă de stea alcătuite din plăci fine, care s-au descoperit acum câțiva ani în regiunea Hațegului și care au o mare asemănare cu lamele de aur de la Micene pot fi considerate poate printre vestigiile rare ale industriei aurifere ale acestui neam... Forma de guvernământ a agatirșilor era cea monarhică, iar legile — după Aristotel, *Probleme*. XIX, 28 — erau transpuse în versuri pentru a fi memorate mai ușor“ (p. 2). Și conchide că, în cele din urmă, agatirșii s-au contopit, în parte, cu dacii, iar restul au emigrat spre Nipru. Siginii, care locuiau în partea de sud-vest a Transilvaniei, continuă autorul, desfășurau o vie activitate comercială „spre est pînă în Cipru, spre sud-est pînă la munții Haemus, spre sud către Marea Adriatică, spre vest pînă în Liguria. Printre liguri denumirea de sigini însemna negustor“ (p. 4).

În timpul lui Strabo daco-geții locuiau și în regiunea Transilvaniei, după opinia autorului toponimicele Sarmizegetusa și Sargetia demonstrind aceasta. El explică că denumirile de daci și geți

desemnau același popor, însă scriitorii latini foloseau termenul de daci, iar grecii pe cel de geți. „Numele de *dac* este probabil în legătură cu cuvîntul tracic *dava*, *deva*, care înseamnă așezare și nu este imposibil ca reședința județului Hunedoara, *Deva*, să fi însemnat la origine o așezare străveche tracică“ (p. 4).

Studiul continuă cu enumerarea celor mai importanți regi daci. Astfel, Oroles este apreciat ca primul rege dac pe care îl semnaleză istoria universală în confruntarea sa cu bastarnii. În legătură cu personalitatea regelui Burebista, Kuun Géza scrie: „*Boiobista* a ridicat poporul dac prin folosirea mijloacelor morale pe culmile cele mai înalte ale bunăstării și puterii. În strădaniile sale reușite, de mare ajutor i-a fost conducătorul tagmei preoțești, Dekaineos, numit de Strabo vrăjitor. Marele preot locuia într-o peșteră a muntelui sfînt, la poalele căruia curgea un fluviu. Acest munte era considerat drept sanctuarul zeului naturii, *Zalmoxis*, cel pe care Herodot îl numește Zeul ocrotitor al geților și numele căruia, după Porphyrus, însemna blană de urs... *Zalmoxis*, așa cum observă cu exactitate Tomaszek, a fost considerat de către traci geniu naturii, care dormita iarna și învia primăvara și de aceea simbolul său îl vedea în ursul care hiberna. Cred că ursul de bronz cu ochi de argint păstrat în colecția de antichități a gimnaziului augustinilor din Sighișoara îl desemnează pe zeul dac“ (p. 5).

Sînt enunțate măsurile administrative și militare luate de Burebista, care au întărit în mod deosebit Dacia și i-au creat faima. Statul său centralizat și independent, destrămat temporar, a fost reorganizat sub conducerea lui Decebal, „a cărui personalitate excepțională a conferit o nouă forță poporului său și chiar dacă, în pofida bătăliilor pregătite în mod înțelept, a fost nevoit să se închine legiunilor lui Traian și în urma unei noi campanii (106 e.n.) a fost din nou înfrînt, înfîgîndu-și sabia în inimă în clipa în care dușmanii l-au ajuns din urmă, cu toate acestea rămîne unul dintre cei mai renumiți și înțelepți comandanți și cîrmuitori ai antichității“ (p. 6). Numele lui Decebal notat pe o inscripție sub forma de *Deci-Balis*, după opinia autorului ar însemna „rege dac“. În urma războaielor daco-romane, „o mare parte a dacilor și-au găsit moartea eroică pe cîmpurile de luptă, însă marea majoritate a celor care au supraviețuit nu s-au contopit cu neamul roman cuceritor, ci și-au păstrat identitatea națională cu îndrăjire. De aici rezultă că în inscripțiile dacice apar mai multe nume

de zeități dacice și de persoane" (p. 6).

Téglás Gábor se ocupă, într-un capitol distinct al monografiei, de străvechile așezări dacice din județul Hunedoara: Măgura-Crăciunești, Boița, Valea Crișului Alb, Valea Cernei, a Istrigului, Orăștie și împrejurimile sale, demonstrând, pe baza descoperirilor arheologice, vechimea locuirii acestor meleaguri de către poporul dac. Cetății regale a lui Decebal, autorul îi consacră o descriere amănunțită, prin care reliefează măreția și trăinicia construcției și monumentelor. Multe vestigii au fost cercetate și unele din ele duse la muzeul din Deva; altele, însă, din cauza dificultății transportării lor, au fost lăsate în perimetru cetății. Se pare că, între 1838 și momentul cercetărilor efectuate de arheologii Societății de istorie și arheologie din județul Hunedoara în anii 1878—1880, unele dintre aceste obiecte au dispărut. Astfel, se menționează că nu s-a mai găsit o inscripție importantă, semnalată de J.F. Neigebaur și Ackner Mihály, cu ocazia vizitelor întreprinse la Sarmizegetusa. „Nu poate să nu ne umple inimile cu o mindrie îndreptățită — apreciază Téglás Gábor — faptul că acest pământ minunat a fost cinstit de Decebal în gradul cel mai înalt și că cercetări încă neîncheiate în mod corespunzător, efectuate doar pe teritoriul județului nostru, au scos la iveală atâtea vestigii ale dragostei de libertate a dacilor care nu se întâlnesc nici pe teritoriul a zece județe luate împreună" (p. 33).

Așezarea de la Turdaș — locuită de „tribul dacilor de neam trac" (p. 23) — este prezentată în lucrare de cercetătoare Torma Zsófia. Săpăturile arheologice le-a inițiat în toamna anului 1875, iar rezultatele le-a înfățișat la reuniunile științifice de la Berlin (1880) și Frankfurt pe Main (1882). Despre cultura Daciei străvechi, autoarea afirmă: „Aș recunoaște pe obiectele colecției mele acea cultură care s-a născut din elementele culturale ale Babilonului și Chaldee, dezvoltată mai departe în Siria împreună cu arta Egiptului, cultură care a fost asemănătoare culturii tracilor Troiei și căreia nu i-a premers în Dacia cultura cunoscută de arheologia de pînă acum drept galo-celtică, pelasgo-greacă și etrusco-romană" (p. 23—24).

Pornind de la ideea că omenirea a folosit pentru exprimarea acelorași sentimente simboluri identice, în pofida granițelor lingvistice, autoarea apelează la piesele colecției sale, care „demonstrează fără putință de tăgadă că sînt identice cu descoperirile de la Troia ale lui Schliemann din Asia Mică, de pe înălțimile Hisarlikului, din fortificația în care

locuia poporul lui Priam — de aceeași origine tracică" (p. 24). Obiectele și însemnele de pe ele — susține autoarea — oglindesc credințe religioase, ritualuri, cuprind ideograme și inscripții ale unui limbaj simbolic datorat aceluiași popor trac. Iar pentru talmăcirea lor, atît a celor din Troia și Babilon, cît și a a celor din Dacia se poate folosi una și aceeași metodă de descifrare. „Acum, cînd lingviștii noștri încep să demonstreze și ei caracterul akkadian din elementele de limbă scito-sarmată și traco-daco-getică, consider de o semnificație deosebită faptul că datele mele dacice amintite, de mare importanță, reprezintă într-adevăr confirmarea și demonstrarea originii și caracterului acestor fragmente de limbă" (p. 24—25). Față de cei care susțineau că străvechii germani ai Scandinavei ar fi stat la baza culturii și civilizației europene (Grimm îi considera pe traci drept strămoși ai germanilor, iar Fressl îi prezenta pe germani ca o ramură separată mai demult de trunchiul scito-tracic), Torma Zsófia apreciază: „Dacă Europa ar fi patria străveche a arienilor, atunci semnele de scriere cuneiformă din Babilon datate din anul 3500 î.e.n. ar fi trebuit descoperite în straturile de cultură preistorică scandinave și rusești și ca semne asemănătoare să nu se fi găsit pe pămîntul Daciei printre ruinele tracilor de la Turdaș și nici ca cercetătorii să găsească și în așezările cele mai vechi ale altor popoare ariene din Europa tot niște copii modificate ale celor dintîi" (p. 25).

Opinia Tormei Zsófia era că Babilonul și Chaldea puteau fi considerate centrul de unde s-a răspîndit cultura în Europa. Simbolurile religioase asemănătoare cu cele sumeriene descoperite la Troia și Turdaș sînt, după autoare, roata, discul, globul, triunghiul, pătratul, conul, piramida, obeliscul, steaua (din aria adorării soarelui); luna și Venus apar reprezentate de bufniță, broască, cerb, semilună; atributele preoților asirieni și altarele lor sînt reprezentate de conuri de brad, zmeul zburător, mătânii, altarul cu steag etc. Cultul planetar este simbolizat de planete, soare și razele solare de pe discurile de lut (tab. XXIX). Zeițățile akkadiene Samas (Zeul soarelui), Sin (Zeița lunii) și Zeul cerului, Anu, corespund zeităților dacice Gebeleizis, Bendis și Uranus, numele lor apărînd însemnat prin sistemul cifrelor astrologice identic cu cel folosit la Troia; de pildă, numele lui Samas este transcris cu <<= 20; al lui Sin cu <<<= 30, al lui Bel <<<<= 50, al zeului Dagon cu <= 10 etc.

Credințele străvechi au devenit cu timpul tradiții și obiceiuri al căror în-

teles original s-a pierdut. Cultul soarelui se regăsește în exemplele date de autoare în comuna Ponor, regiunea Hațegului, unde tinerii rostogolesc de pe dealul satului roți de căruță înconjurate de paie aprinse. În alte comune, semnul roții este ars sau sculptat în mijlocul crucii; în același mod apare triunghiul înconjurat de linii desemnând „ochiul soartei”, aproape identic cu emblema soarelui de pe altarele cultului solar. Tot în regiunea Hațegului, troițele sînt ornate cu cîte patru pîtrimi de cercuri, care împreună formează crugul solar al cilindrelor chaldeene. La origine, dansul renumit al călușarilor are la bază tot cultul solar al Sabazisului tragic, cei 12 dansatori reprezentînd planetele, soarele și luna. Motivele de palmier, de buchete florale și de copaci de pe fațada caselor din Transilvania reprezintă o continuitate a copacului sfînt al vieții din Babilon și Chaldeea, care apar și în Cipru, Troia și Turdaș (tab. XXX, fig. 92, 93 și 94). Măgelele de lut cu însemne cifrice de la Turdaș au fost utilizate probabil ca mătâni rituale, la fel ca cele descoperite la Troia. Cusăturile populare românești redau, de asemenea, multe „idei religioase incluse în semne grafice” (p. 31): copacul vieții, altarul cu steag, cerbul uriaș etc.

Prelucrarea metalelor este și ea atestată, arată autoarea, de numeroase piese arheologice din argint fals, adică zinc. În posesia autoarei se afla și o statueta din metal, pe care analizînd-o, savantul din Danzig, Otto Helm, a constatat cu surprindere, în urma analizei chimice întreprinse, că fusese confectionată din argintul fals semnalat de Strabo ca „pseudargyros”. Multe alte obiecte din colecția autoarei erau prelucrate din aramă, bronz și fier (arme și bijuterii). Deci, susține ea, „este sigur că acest popor tragic — dacii — cunoștea procesul de fabricare al tuturor metalelor și astfel a început să exploreze munții bogați în metale ai patriei noastre, pregătindu-și, concomitent cu obiectele din metale, pe cele mai ieftine, de piatră” (p. 32).

„Descoperirile mele de la Turdaș — conchide autoarea — fac explicabilă problema civilizației popoarelor și chiar a originii, comune a omenirii, mai ales a istoriei formării și dezvoltării religiilor, modalitatea în care s-au creat în viața spirituală a poporului din Babilon și Akkadia asemenea momente ale situației sale religioase și culturale, care, prin *continuitatea lor geografică și cronologică apar ca sfînte tradiții* nu numai în manifestările dacilor, dar și în cele ale vieții spirituale a popoarelor de azi, ca vestigii de mare preț ale vremurilor eroice din trecut” (p. 33).

Un alt capitol datorat lui Téglaș Gábor abordează istoria județului în timpul dacilor și al romanilor. Mai întîi se ocupă de preliminariile și momentele principale ale luptelor duse pentru cucerirea Daciei de către romani înainte, în timpul și după campaniile lui Traian. Motive strategice, economice și politice — arată autorul — au determinat romanii, încă din timpul lui Iuliu Cezar, să privească spre Dacia cu vădite interese acaparatoare. În calea lor s-a ridicat forța de 200 000 de luptători daci, „deveniți de temut în întreaga vale a Dunării” (p. 35). Din Carpați pînă la Marea Egee, peste Bosfor pînă în Bithinia și Frigia locuiau tracii, de același neam cu dacii. Pe bună dreptate — remarcă autorul — îi numea Herodot pe tracii, după inzi, ca cei mai numeroși și puternici. Conștiința pericoului comun a făcut să se reunească forțele geto-dacilor, ei răspunzînd chemării lui Burebista, care, „prin atacurile sale îndrăznețe a încercat să înlăture înrobirea Daciei” (p. 35).

După moartea regelui Burebista, chiar dacă statul său unitar și independent s-a destrămat, „dacii au continuat să reprezinte încă o vecinătate de temut pentru romani” (p. 36). Războiul civil și înfrîngerea lui Antonius, sprijinit de daci — relevă autorul — a apropiat din nou romanii de Dacia; strategia militară a următoarelor decenii le-a fost favorabilă, ei constituind la sfîrșitul secolului I și începutul secolului al II-lea e.n. principala amenințare a independenței dacilor. „Însă această presiune militară a sporit și mai mult puterea de rezistență a dacilor. Potrivit tradiției, bătrînul *Duras*, simțindu-se lipsit de puteri, l-a ales dintre șefii de trib pe cel care obținuse deja autoritatea, datorită capacității sale de comandant militar.

Urmașul desemnat, *Decebal*, a pornit la reorganizarea țării și a armatei cu o forță de fier. A transformat armata și conducerea ei după modelul Romei și a reușit să ridice popoarele vecine în numele libertății, astfel că pe întreaga linie a Dunării a fost salutat ca eliberator” (p. 39—40). În continuare se arată că înfrîngerea lui Domițian, acceptarea condițiilor de pace de către romani și tributul plătit dacilor de către aceștia au determinat puternica Romă să-și strîngă toate forțele și să se pregătească pentru dobîndirea revanșei. Descrierea celor două războaie daco-romane îi permite autorului să evidențieze vitejia extraordinară, spiritul de sacrificiu, dragostea de libertate neînfîntă a dacilor, precum și eforturile deosebite ale cotropitorilor romani, care la sfîrșitul războiului din anii 105—106 e.n. reușesc să transforme o treime a Daciei într-o provincie ro-

XXIX. TABLA.

XXX. TABLA.

mană. „După medicul curții imperiale Criton, prada jefuită a fost formată din 10 milioane libre de aur (1 libră = 327,5 g) și 16 milioane libre de argint. ... Sărbătoarea triumfului a durat 123 de zile, spectaculozitatea ei fiind sporită de jocurile la care au participat 10 000 de gladiatori, în urma cărora au căzut jertfe 11 000 de animale sălbatice și domestice. Din lojile senatorilor au privit spectacolele din amfiteatru trimișii statelor străine, iar întreg imperiul a luat cunoștință de acest eveniment extraordinar prin medalii comemorative. Și lira poezilor a fost inspirată de războaiele dacice. Plinius îl îndemna pe Caninius să cînte această campanie astfel: «Există oare alt subiect care ar putea fi atît de bogat și de vast? Există oare alt subiect, care, cu tot caracterul său atît de poetic și atît de adevărat, să fie atît de aventuros?»» (p. 47—48). Sînt descrise apoi organizarea militară și administrativă a Daciei, exploatarea bogățiilor noii provincii, paralel cu menționarea permanentelor ridicări la luptă ale dacilor neîmpăcați cu soarta de supuși romani.

Capitolele următoare ale monografiei, elaborate de Téglás Gábor, sînt consacrate prezentării orașelor și comunelor din timpul stăpînirii romane de pe meleagurile hunedorene: Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, Aquae (Călan), Germisara cum thermis Dionisis (lingă izvoarele termale de la Geoagiu), Blandiana (Vințul de Jos), Deva, Micia (Vețel), Grădiștea Muncelului, precum și a garnizoanelor militare de pe văile Mureșului, Cernei și Istrigului; descrierii exploatării din minele aurifere, a exploatării pietrelor semiprețioase (calcedonie, agat, malachit, lazurit), a marmorei, a pietrei și a minereului de fier. În această ordine de idei, autorul susține că, „în cucerirea Daciei mobilul principal l-a constituit pentru romani extragerea aurului. Din această cauză corpul de comandă al lui Traian a urmărit, prin construirea sistemului de tabere fortificate în anii 107—109 e.n., circumscrierea munților auriferi” (p. 164).

Téglás Gábor realizează și o schiță istorică a dominației romane în Dacia. El arată că dacii, „așteptînd ceasul răzbunării”, s-au revoltat în permanență. Puternica răscoală care a cuprins nu numai Dacia, dar și Moesia și Panonia l-a făcut pe împăratul Hadrian (117—138) să șovăie o clipă în legătură cu posibilitatea păstrării Daciei” (p. 191). El ar fi intenționat să părăsească Dacia, dovadă și demontarea părții de deasupra a podului lui Apollodor din Damasc de la Drobeta. Și sub Antoninus Pius (138—161), „dacii și-au încercat norocul” (p. 192), ei fiind cu greu înfrinți de legiunea a XIII-a

Gemina. Consecința acestor evenimente a fost împărțirea provinciei în două, pentru a fi mai ușor ținută sub control. După moartea lui Antoninus Pius, Imperiul roman a fost zguduit de răscoala a mai mult de 18 popoare, răscoală cunoscută sub numele de războiul marcomanic. Printre atacanți, Aelius Lampridius „îi așează și pe daci” (p. 192). Marcus Aurelius (161—180) s-a hotărît să întărească Dacia, pentru a preîntîmpina noi răzvrătiri. Provincia Dacia a fost împărțită în trei și au fost aduse legiunea I Italica, precum și legiunea a V-a Macedonica de la Troesmis, „pentru a apăra Dacia și Moesia de atacurile din ce în ce mai amenințătoare ale *geților*” (p. 193). Cu toate eforturile făcute, Commodus (180—192) nu a reușit să pacifice regiunea Carpaților și „cu aceasta prăbușirea Daciei a devenit iminentă. Următorii o sută de ani sînt o adevărată agonie pentru stăpînirea romană” (p. 200).

Septimius Severus (193—211) a încercat să mențină ordinea în regiunile dunărene, ocupîndu-se de organizarea militară și administrativă a Daciei. Liniștea durează însă puțin. În timpul lui Caracalla (211—217) „și dacii liberi se pun în mișcare și învie aproape din nou grozăviile războaielor marcomane!” (p. 201). Degeaba a încheiat împăratul pacea cu marcomanii și cvazii și i-a înfruntat pe iazigi, „toate acestea nu i-au speriat pe daci, care în grupuri mici pustiau Dacia” (p. 201). Caracalla a întreprins o campanie de pedepsire, dar „abia ajunge în Tracia. Atacurile reîncep și nici nu se potolesc pînă la urcarea pe tron a lui Maximinus” (p. 202). În iarna anului 236—237, împăratul Maximinus (Maximin Tracul) s-a îndreptat spre Dunăre și de la Sirmium a pregătit atacul împotriva germanilor, sarmaților și dacilor. „Mai multe inscripții vorbesc și despre luptele sale cu dacii. Legiunile I și a II-a Adiutrix, împreună cu alte două legiuni din Dacia, au luptat împotriva barbarilor uniți, iar în urma victoriilor, el a putut purta, împreună cu fiul său, titlurile de *Germanicus Maximus*, *Sarmaticus Maximus*, *Dacicus Maximus*” (p. 202). După asasinarea lui Maximinus în anul 238, împăratul Balbinus „a încercat să împiedice răzvrătirile *goților*, *carpilor* și *dacilor* la Dunăre, după ce aceștia au pustiit totul pînă în Moesia” (p. 203). Împotriva barbarilor uniți cu dacii, „armata romană, uzată de luptele permanente, n-a mai reușit să țină piept” (p. 208).

În timpul lui Gallienus (260—268), Dacia nu se mai afla sub autoritatea imperială. „Sextus Rufus scrie în mod clar următoarele: «Sub Gallienus Dacia a fost pierdută pentru Roma». Orosius și

Eutropius declară pierdută cucerirea de peste Dunăre a lui Traian. Theodor Mommsen, marele maestru al arheologiei romane, socotește căderea Daciei începînd cu anul 256, atunci cînd goții au năvălit aici“ (p. 208).

Ultimul capitol al monografiei, semnat de Kuun Géza, urmărește istoria locuitorilor Daciei după dispariția puterii romane pînă la venirea ungurilor. Valului goților amestecați cu gepizii i s-au opus dacii, „cu care au purtat, probabil, dese războaie“ (p. 212). „Unul din triburile dacice de pe malul drept al Dunării este semnalat de cronica lui Eginhard, la locul corespunzător, în legătură cu evenimentele din anul 824“ (p. 212). Autorul se oprește asupra epocii hunilor, semnalată în vechi lucrări istorice chineze sub numele de *Xiongnu*, și ale căror date și fapte sînt confirmate și de Thuróczi János în *Chronicon Hungarorum*, scrisă în jurul anilor 1440. „Secuii maghiari — scrie Kuun Géza — se consideră, potrivit credinței lor naționale vechi, urmași ai hunilor“ (p. 221), iar „cele șase neamuri ale secuilor corespund clasifică-

rii în șase a triburilor hunice“ (p. 226). Rămășițele hunilor, secuii maghiari, n-au dispărut, la fel cum n-au dispărut locuitorii *daci* din munți“ (p. 226). După moartea lui Attila în anul 453, hunii conduși de fiii săi au fost atacați de gepizi și goți, fiind înfrinți lingă riul Nedao, în Panonia. După ce s-au împărțit în mai multe grupuri s-au îndreptat spre teritoriile nordice ale Mării Negre, ajungînd apoi la Marea de Azov.

Și goții, gepizii, longobarzii, avarii, slavii, ungurii au lăsat — remarcă Kuun Géza — urme ale trecerii lor pe meleagurile noastre. În legătură cu pătrunderea ungurilor, autorul amintește faptul că Anonymus menționează ducatele lui Menumorut, Glad și Gelu, precum și pe *Blaci*, urmași dacilor (p. 244).

Citind cu atenție această monografie se poate constata, pe de o parte, locul important al Daciei în istoria mileniilor trecute, iar pe de altă parte, confirmarea permanenței de viață și de luptă în una și aceeași vatră a strămoșilor noștri.

ANA-MARIA COMAN

MOHAMED AZIZ LAHBABI, LE MONDE DE DEMAIN. LE TIERS-MONDE ACCUSE, Casablanca-Maroc, Sherbrooke-Canada, 1980, 360 p.

Alcătuită din cinci părți — **Sfidarea Lumii a treia; Lumea de mîine; A detraumatiza pentru a reumaniza; Filozofie a creșterii sau filozofie a promovării; Pentru o filozofie a viitorului** —, elaborate în perioade diferite de timp, lucrarea gînditorului Mohamed Aziz Lahbabi, concepută sub forma unui eseu asupra unei problematice largi dar uni-

tare în conținut, pune în discuție idei și concepte de interes actual pe planul relațiilor internaționale. În centrul dezbaterei se găsește, în fond, situația de subdezvoltare pe care o cunosc țările Lumii a treia, ca urmare a politici colonialiste și neocolonialiste, practicate de statele occidentale. Din perspectiva descrierii unor realități economice și sociale flagrante este dezvoltată concepția sa „mondialistă“, respectiv o viziune asupra viitorului lumii pe care Lahbabi îl dorește de fraternitate și largă colaborare între toate popoarele. Trebuie menționat că autorul își definește demersul întreprins asupra lumii de mîine drept „demainisme“ (de la cuvîntul francez mîine), pentru a-l deosebi de prospectivă, caracterizată de întemeietorul ei, filozoful francez Gaston Berger, ca fiind „esențialmente studiul viitorului imediat“. Din acest punct de vedere, „demainismul“, folosind prospectiva drept disciplină auxiliară, își propune mai mult decît aceasta. „El se prezintă nu numai ca ansamblu cercetărilor interdisciplinare de abordare și tratare a activităților umane („o demainologie“), ci, de asemenea, ca orientare filozofică și etică“, avînd un dublu obiect — omul așa cum este și omul așa

cum ar trebui să acționeze. În acest mod „demainismul“ ni se înfățișează atât ca filozofie **pentru mine**, cât și ca filozofie a zilei de mâine (p. 25—26).

O atare tematică reprezintă — cum reiese chiar și din prezentarea sa succintă — una din marile probleme ale lumii actuale, pentru care schimbarea devine un imperativ. Într-adevăr, conceptul de dezvoltare, apărut mai întâi în expresia „subdezvoltare“, formulată în documentele internaționale de după cel de-al doilea război mondial¹, capătă noi valențe în contextul discuțiilor despre restructurarea sistemului internațional și necesitatea edificării unei noi ordini economice internaționale. (Acest concept este folosit și în analizele prospective privind sistemul social global al umanității, analize care au dovedit insuficiența conceptului de „creștere economică“ și importanța indicatorilor sociali ai dezvoltării pentru măsurarea progresului social global, a consecințelor pe termen lung ale creșterii economice, științifice, tehnologice).

Conturându-se, deci, într-un cadru de probleme cu precădere economice, la o primă vedere discuțiile cu privire la dezvoltare nu au nimic comun cu domeniul și disciplina relațiilor internaționale. Dar, așa cum apreciază Marcel Merle, un fenomen, indiferent de natura, originea sa, poate fi considerat ca o manifestare a vieții internaționale din momentul în care depășește sau tinde să depășească frontierele unui stat², ceea ce justifică dezbaterile problemei dezvoltării într-un cadru mult mai larg. De altfel, a devenit evident, în ultimii ani, că „dezvoltarea“ se conturează tot mai mult ca preocupare majoră a dreptului internațional clasic, nemaiputând fi ignorate aspirațiile țărilor în curs de dezvoltare. În acest spirit, P. F. Gondies remarcă că „e timpul de a abandona o anumită experiență a universalului care, adesea, nu e decât o mască de umanism pe un cap de conquistador. Lumea a treia este în marș. Este vorba de a o recunoaște“³.

Bazându-se pe această realitate, a existenței unei „Lumi a treia“, conștiențe de sine, de care Occidentul nu mai poate face abstracție, autorul, care se autointitulează, în câteva rânduri, „tiers-mondiste“, dezbate concepte și idei menite să contribuie la detașarea de către factorii de decizie a unor concluzii cu valoare politică, practică.

¹ Thomas Sauvet, *Dictionnaire économique et social*, ediția a 8-a, Les Editions Ouvrières, Paris, 1962.

² Edmond Jouve, *Relations internationales du Tiers Monde*, Berger-Levrault, 1976, p. 41.

³ *Ibidem*, p. 48.

Unul dintre aceste concepte este cel de ajutor de dezvoltare. După opinia lui Lahbabi, tratatele bilaterale, așa cum sînt concepute în forma actuală, nu fac decât să accentueze caracterul „paternalist“, filantropic al ajutorului; ceea ce deschide o poartă largă de intervenție pentru statele capitaliste dezvoltate în treburile interne ale țărilor în curs de dezvoltare. De aceea, arată el, se impune o schimbare în primul rînd în tratatele bilaterale. „Aceasta implică recunoașterea demnității noastre de către Occident, ceea ce ne va face să simțim că sîntem ființe umane egale, nu obiecte. Această paritate este garanția psihică, morală și materială pentru valoarea persoanei noastre și pentru suveranitatea noastră națională. Tratatele bilaterale ne supun la un paternalism josnic; ele ne fac să simțim, cu o dezagreabilă insistență, că sărăcia este o tară, un semn degradant“ (p. 72). Bilateralismul ce se practică — Occidentul oferă produse manufacturate, iar Lumea a treia materii prime — este o competiție cu arme inegale, susține Lahbabi, care avantajează Occidentul. Aceasta atît din cauza prețurilor produselor industriale, mereu în creștere, cît și din cauză că Lumea a treia, în calitatea ei de consumator, oferă, în fapt, „un ajutor inestimabil Occidentului atît de copleșit de povara supraproducției și a risipei“. Stăpînii societății de consum, pentru a-și salva societatea de agonie și sufocare, au ales o cale care nu reprezintă decât o versiune corectată a colonialismului. Este calea prin care țările subdezvoltate devin consumatoare pentru țările capitaliste dezvoltate, calea prin care capitalismul străin continuă să domine activitățile economice din Lumea a treia (p. 81).

În aceeași ordine de idei, este relevant faptul că adevărații beneficiari ai ajutorului occidental — care, după cum se subliniază în lucrare, nu este dezinteresat — sînt mai degrabă „clienții locali“, decât popoarele cărora le este necesar ajutorul. Legat de aceasta se face remarcă că mimetismul — potrivit căruia tot ce e occidental e bun — reprezintă „răul radical al elitelor și al claselor mijlocii din Lumea a treia“, ceea ce face ca aceste țări să importe necesități care le sînt străine și să-și afișeze, implicit, neputința de a le satisface (p. 88—89).

Problema ajutorului de dezvoltare ocupă o pondere însemnată în cadrul dezbaterilor ce vizează restructurarea sistemului internațional. După cum se apreciază de către cercetători ai problemei, în unele cazuri acesta poate duce la efecte contrare obiectivelor de dezvoltare proprii țărilor care îl primesc, atunci cînd prin el se urmăresc doar țeluri politice ori „menținerea de zone privilegiate de aprovizionare cu materii

prime⁴. Evitarea sau limitarea unor asemenea situații rezidă în chiar concepția clară a țărilor în curs de dezvoltare asupra proiectelor proprii de dezvoltare, în „conștiința lor crescută” asupra posibilităților de care dispun și încercarea, pe această bază, a unor negocieri în care dezideratele lor să fie obiectiv ilustrate⁵. De asemenea, este accentuată ideea potrivit căreia pentru ca ajutorul de dezvoltare să reprezinte în mod real un „mijloc complementar de dezvoltare... este necesar ca în interpretarea concepției să fie eliminată orice motivație cu iz filantropic, să se aibă în vedere acțiunea asupra cauzelor subdezvoltării, și nu doar efectele ei”⁶.

Imperativul unor schimbări structurale în actualul sistem mondial, care generează prin sine însuși relații inechitabile între țările dezvoltate și cele subdezvoltate, este larg subliniat în contextul discuțiilor despre o nouă ordine internațională, în care ideea că toți trebuie să beneficieze de pe urma schimbării apare drept unica soluție „împotriva unui sistem bolnav, care nu poate fi vindecat prin schimbări marginale”⁷. Johan Galtung compară plastic acest sistem cu o formă plină de ramificații, constituită dintr-un „Centru” — țările puternic dezvoltate — și țări periferice — cele în curs de dezvoltare, fiecare din acestea din urmă având centrul și periferiile sale. Centrul din țările periferice, constind de obicei din elite comerciale, politice, intelectuale și militare, servește ca subcentru „Centrului” sistemului. Evident, pentru a-i servi bine interesele, aceste elite, formate de obicei cu ajutorul capitalului străin, trebuie bine răsplătite de către „Centru”, oferindu-li-se un standard de viață menit să compenseze nivelul lor scăzut de autonomie. Rezultă de aici, observă Galtung, că sistemul actual este capabil să confere un standard de viață ridicat la numai circa 20% din populația ce-l locuiește și diverse grade de sărăcie celorlalți. Cei bine situați sînt, în majoritatea cazurilor, din rîndul populației din țările de la „Centru” și micile elite de la „periferie”; săracii sînt tot restul. În acest cadru, oarecum stabil, unii oameni cu un nivel intelectual elevat trec de la periferie spre „Centru” (fenomen cunoscut sub numele de „scurgere a creierelor”), dînd speranțe gratuite

celor neinformați asupra ansamblului situației. Sistemul acesta creează de la sine autonomie decalajului între țările dezvoltate și celelalte, îl face să aibă „inițiativă”, să fie stăpînul propriei sale dezvoltări, să nu poată fi niciodată îngrădit, „căci el [decalajul] este clădit chiar în esența structurii sistemului”. Ordinea actuală mondială nu numai că produce decalajele în procesul dezvoltării, dar se și bazează pe ele, prin chiar procesul diviziuni și schimbului. Actualele țări din „Centrul” sistemului, conchide Galtung, „au putut deveni bogate prin împingerea majorității periferice — a sărăciei, în afara propriei lor granițe, localizînd-o în interiorul Lumii a treia”⁸.

Samir Amin, susținător, de asemenea, al teoriei „centrului și periferiei”, precizează că centrul este constituit din America de Nord, Europa occidentală, Japonia și Australia, de cealaltă parte aflîndu-se Asia, Africa și America Latină⁹. De altfel, chiar Lahbabi definește adesea Lumea a treia prin termenul „Tricontinent”. Legat de această realitate, a tarelor de fond ale sistemului internațional, a apărut și teoria „economilor dualiste” în interiorul țărilor subdezvoltate: capitalul străin n-ar fi creat în aceste țări decît enclave de producție relativ modernă, care nu ameliorează decît parțial condițiile de viață ale anumitor categorii ale populației, fără a influența asupra ansamblului țării, în care rîmîn zone complet subdezvoltate, marcate adesea de raporturi sociale precapitaliste.

După cum observă însă alți teoreticieni, expansiunea sistemului capitalist a avut loc în mod egal în țările caracterizate prin subdezvoltare, instituțiile economice, politice, sociale și culturale fiind un produs al acestei pătrunderi atît în zonele cu o dezvoltare mai modernă, cît și în celelalte. Faptul că, în aceste țări, capitalul străin a creat enclave cu o economie modernă, cu rol de appendice al metropolelor, nu înseamnă că el n-a atins și n-a influențat și celelalte zone, sărăcia și subdezvoltarea conservîndu-se acolo unde acesta n-a fost interesat în dezvoltarea forțelor de producție. Esența problemei constă în faptul că prin acest proces a fost împiedicată dezvoltarea de ansamblu a acestor țări, condițiile de viață ale populației fiind, din această cauză, cu mult „sub

⁴ Edmond Jouve, *op. cit.*, p. 296.

⁵ Hartmut-Schneider, *Objectifs nationaux et evaluation des projets dans les pays en voie de développement*, Centre de Développement et l'Organisation de Coopération et de Développement économique, Paris, 1975, p. 52.

⁶ *Către o nouă ordine internațională*, Editura politică, București, 1976, p. 229.

⁷ *Restructurarea ordinii internaționale*, Coordonator Jan Tinbergen, Editura politică, București, 1978, p. 72.

⁸ Johan Galtung, *Self-Reliance and Global Independence. Some Reflections on the „New International Economic Order”*, în „Chair in Conflict and Peace Research”, Papers nr. 5, p. 2-4.

⁹ Rikard Stajner, *Quelques questions sur le sous-développement économique et le nouvel ordre économique international*, în „Socialism in the World”, Belgrad, nr. 9, 1978, p. 144-145.

nivelul în care ar fi trebuit să fie în cazul unei dezvoltări autentice¹⁰.

Fenomenul subdezvoltării, care afectează grav actualul sistem internațional, reprezintă — așa cum reiese și din lucrarea pe care o prezentăm — un rezultat istoric direct al politicii imperialiste, colonialiste, al perpetuării acestei politici în forme neocolonialiste, bazate pe existența unor relații economice inechitabile.

Punînd în dezbatere această problemă, cu un accent aparte pe unghiul de vedere al moralei, autorul observă, de la început, că dezvoltarea Lumii a treia nu trebuie și nu poate să se bazeze pe modelul occidental: „ceea ce noi refuzăm, este de a accepta modelul pe care Occidentul ni-l prezintă drept model ideal și unic” și cu care elitele „Tricontinentalului” vor să se identifice (p. 17). Negarea de sine, observă Lahbabi, este mai gravă decît subdezvoltarea, întrucît idolii acestui model sînt randamentul, profitul, libera concurență, realități străine culturii popoarelor din Lumea a treia. Autorul consideră că un stat din Lumea a treia se poate transforma începînd prin a utiliza plenar suveranitatea sa și a pune capăt „tratamentelor privilegiate”, obținute prin presiuni economice și politice.

Observînd că Occidentul, a cărui influență înseamnă pentru țările Lumii a treia deculturalizare, distrugerea identității, a început tot mai mult să ofere o criză de model, Lahbabi remarcă: aceste țări au nevoie „de a se transforma fără a se renega; să-și occidentalizeze viața materială, dar nu sufletul”. Totodată, Lumea a treia nu trebuie să conteste în bloc Occidentul, ci numai să-și pună problema sensului dezvoltării și a bazelor sale morale, culturale și umane (p. 29).

Luînd exemplul introducerii tehnicii moderne în țările în curs de dezvoltare, Lahbabi arată că tehnica nu este neutră. Introducerea unor mașini moderne necesită un context adecvat: crearea de locuri de muncă, noțiuni noi despre muncă și organizare, un anumit mediu instituțional și uman. „O mașină — se concludă în acest sens — nu participă la dezvoltarea existenței noastre decît atunci cînd se înrădăcește într-un ansamblu cultural trăit. Aceasta este condiția acclimatizării sale” (p. 40), ceea ce impune adoptarea de împrumuturi și nu simple transplantări (p. 86).

Civilizația actuală este civilizația flagrantelor decalaje între țările dezvoltate și cele subdezvoltate, dar și a marilor diferențieri în aceeași țară capitalistă dez-

voltată. De aceea, apare refugiul în droguri, de pildă, precum și paradoxul că refuzul acestei civilizații, revoltele împotriva ei vin chiar din interiorul societății „abundenței”. „Modelul” occidental oferă realități și tare de mare gravitate, denunțate în lucrare. De exemplu, în întreprinderea modernă, la „supradezvoltăți”, observă autorul, „Automatizarea, ordinatorul, planul, munca, randamentul... au fost concepute pentru om, fără om”. Factorul uman nu este reținut în organigrame decît în calitate sa de forță de producție (p. 95), întreprinderea neluîndu-l în considerație decît ca pe o ființă validă să îndeplinească sarcini gîndite dinainte, în afara sa. Goana după perfecționarea randamentului mașinilor acumulează elemente ce favorizează oboseala cronică, precum și diversele maladii psihice și profesionale ale muncitorilor. Sistemul capitalist, relevă Mohamed Aziz Lahbabi, nu poate servi drept model pentru „Tricontinent”, întrucît, așa cum atestă realitățile din aceste țări, el nu e capabil să răspundă nici aspirațiilor propriilor săi muncitori. Așa se explică șomajul, grevele, situația de „rea-stare” (și nu „bunăstare”) comună pentru milioane de oameni din statele capitaliste (p. 265—266).

Era risipei, inaugurată de capitalism, nu este echivalentă cu bunăstarea, întrucît unicul scop al „muncii umane devine în Cetatea consumului eficient menținerea progresului productivității”. În acest fel se ajunge la situația paradoxală că sînt create noi nevoi numai pentru „a satisface randamentul” (p. 175).

Făcînd largi considerații asupra tarelor lumii capitaliste, asupra relațiilor neechitabile pe care le generează sistemul capitalist, creatorul imenselor decalaje între statele supradezvoltate și cele subdezvoltate, autorul — care vestește aceste realități — nu-și propune să ofere soluții concrete de remediere a răului. Subliniînd cu insistență caracterul interdependent al existenței tuturor popoarelor lumii, Lahbabi avertizează însă cu luciditate asupra pericolului pe care l-ar crea ignorarea locului pe care-l deține „Tricontinentul” în lume.

Gînditor umanist, Lahbabi relevă că soarta civilizației de mîine depinde de gradul de universalitate pe care-l va avea tipul de om pe care aceasta îl va produce. „Alegerea e între preservarea, în progres, a speciei umane, sau autodistrugerea sa”. Aceasta, întrucît țările subdezvoltate, supuse la multiple frustrări, n-au nimic de pierdut, în afara mizeriei (p. 349).

Pentru pregătirea acestui viitor autorul consideră că este necesară o filozofie „demainistă”, care are drept sarcină

„schimbarea omului de astăzi, formându-l pe cel de mâine“. În acest sens autorul distinge între o filozofie a minelui, care comportă, evident, multe necunoscute, și o filozofie pentru mâine, a cărei menire este să pună jaloanele viitorului, începând de azi. Punctul de plecare este de a muta locul lui „a fi“ înaintea lui „a avea“. Și, referindu-se la țările în curs de dezvoltare, autorul concludă: „Dacă noi sintem deasupra dezvoltării, nimeni nu ne va putea pune dedesubtul ei, în ciuda noastră. Dar nimeni nu va mai putea, moral, să ne împiedice să denunțăm

și să combatem pe cei care pun piedici economice și politice evoluției noastre“ (p. 324). Scopul demersului filozofic pe care-l propune Lahbabi este de a educa oamenii, de a germina sensul unui nou universalism, care respinge și refuză actualul sistem internațional, bazat, în esență, pe concurență. Un viitor pentru oameni, dominat de valorile moralei umane — transpare ca țelul de fond al întregii lucrări, pentru care militează un gânditor ce crede în progres.

ELENA MUREȘAN

ISTORIA POPORULUI ROMÂN

Editura Shangwu, Beijing, 1981, 398 p.

Istoria poporului român, una dintre cele mai valoroase sinteze ale trecutului nostru, a văzut lumina tiparului în 1970, la Editura științifică, fiind apoi reeditată, doi ani mai târziu, în tiraj de masă, în cadrul colecției „Biblioteca de istorie“. Ea este rodul efortului conjugat al unui important număr de istorici și a apărut sub redacția acad. Andrei Oțetea și a unui comitet de coordonare format din: Andrei Oțetea, Ion Popescu-Puțuri, Ion Nestor, Mihail Berza, Vasile Maciu.

În perioada care a urmat, ca o mărturie a interesului mereu crescând manifestat în străinătate față de istoria noastră națională, lucrarea a fost tipărită în mai multe țări: Italia (trei ediții), Statele Unite ale Americii, Japonia — traduceri integrale — și R.S.F. Iugoslavia — traducere prescurtată. În rîndul acestor editări peste hotare ale *Istoriei poporului ro-*

mân se înscrie și lucrarea pe care o înfățișăm cititorilor, apărută în Republica Populară Chineză, într-o variantă prescurtată a textului publicat în 1972.

Editura Shangwu (Presa comercială) — cea mai veche editură din China modernă — ocupă un loc de prestigiu în viața culturală a acestei țări, prin marea contribuție adusă la dezvoltarea învățămîntului și la înflorirea culturii chineze. Timp de 85 de ani, ea a tipărit, în condiții grafice și tehnice excepționale, opere de valoare ale patrimoniului spiritual al Chinei. Printre cele 20 000 de lucrări, publicate pînă în prezent — în medie un titlu zilnic —, se numără marile enciclopedii ale Chinei, precum și creații semnificative ale literaturii moderne și contemporane. Pentru sprijinirea învățămîntului, prin grija acestei edituri au apărut valoroase manuale școlare și dicționare. Editura Shangwu s-a specializat, totodată, în editarea de traduceri ale unor opere literare din întreaga lume, iar în prezent și a unor ediții de lucrări din domeniul științelor social-politice apărute în alte țări. Din această categorie face parte lucrarea de față.

Editarea, pentru prima dată, în limba chineză a unei istorii a poporului român, însoțită de o notă a editurii chineze și de un substanțial cuvînt „Către cititori“, scris de Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R., președintele Asociației de prietenie româno-chineze, constituie un eveniment semnificativ în evoluția relațiilor de prietenie și colaborare dintre cele două țări. „Nădăjduim — se arată în cuvîntul adre-

sat cititorilor chinezi — că lucrarea — *Istoria poporului român*, operă a unui grup de valoroși istorici, elaborată sub îndrumarea unui comitet de redacție alcătuit din eminenți reprezentanți ai științei istorice românești contemporane — va reprezenta și ea o modestă contribuție la cunoașterea reciprocă tot mai bună, la schimbul de valori științifice și spirituale, atât de important pentru dezvoltarea în continuare a prieteniei dintre popoarele și țările noastre“. Dînd expresie aceluiași gînd, în nota editorului chinez se exprimă încrederea că acest volum „va ajuta cititorul chinez să înțeleagă mai bine istoria îndelungată a poporului român și va contribui la întărirea înțelegerii reciproce și la adîncirea prieteniei dintre popoarele chinez și român“ (p. I.).

Atît poporul român cît și poporul chinez au o istorie multimilenară, în cursul căreia se întîlnesc uimitoare similitudini și convergențe. Cercetarea celor deja cunoscute și descoperirea altora constituie o sarcină stimulantă pentru istoricii din cele două țări. Orice vizitator al muzeelor de istorie națională din cele două țări rămîne surprins în fața exemplarelor minunate ale ceramicii culturii de la Cucuteni și a celei aparținînd culturii Yangshao și se întreabă cum se explică asemănările lor atît de izbitoare. Arheologii chinezi, care au studiat inventarul mormîntului principelui Yi al statului Zeng, descoperit în județul Xuixian, provincia Hubei, au găsit un nai nemălîntîlnit încă în China, identic cu naiul folosit doar pe pămîntul României. Ei consideră că nu poate fi o pură coincidență faptul că acest instrument muzical se numea, acum 2 400 de ani, în limba chineză „nai“. Iată doar două exemple care indică o linie de cercetare interesantă pentru istoricii din cele două țări. Fără îndoială că noile descoperiri arheologice, cercetarea arhivelor vor aduce completări și noutăți de valoare. *Istoria poporului român* constituie un nou pas pe calea cunoașterii trecutului istoric al celor două popoare. Ea va contribui desigur și la o mai bună înțelegere a prezentului celor două națiuni, la aprecierea mai profundă a transformărilor epocale care au avut loc în ultimele decenii în cele două țări.

Prezentînd cartea cititorului chinez, editura atrage în mod deosebit atenția

asupra „cuvîntului introductiv plin de căldură semnat de Ion Popescu-Puțuri, scris special pentru ediția în limba chineză a cărții“ și apreciază că „autorii au elucidat cu precădere existența neîntre ruptă a așezărilor umane în regiunea carpato-dunăreană, etnogeneza românilor, caracterul unitar al procesului de dezvoltare a românilor din diferite regiuni și lupta poporului pentru eliberarea socială și independență politică. În întreaga carte — continuă aprecierea editurii — trece ca un fir roșu lupta eroică, plină de abnegație a poporului român de-a lungul secolelor pentru unitatea patriei, apărarea independenței naționale și eliberarea socială“ (p. I.).

Pentru a răspunde cît mai bine interesului maselor largi de cititori chinezi, dornici să cunoască trecutul istoric al patriei noastre, textul *Istoriei poporului român*, a fost prescurtat, menținîndu-se structurarea în capitole distincte — consacrate istoriei vechi, medii, moderne și contemporane. Prin aceasta, lucrarea oferă o viziune unitară asupra istoriei românilor. Într-un număr relativ restrîns de pagini se realizează o sinteză istorică începînd cu apariția vieții omenești în spațiul carpato-dunărean-pontic și pînă în zilele noastre, scoțîndu-se în evidență unitatea și continuitatea procesului de dezvoltare a poporului român în vatra străbună, lupta sa pentru apărarea ființei statale, pentru unitate și independență națională, pentru emancipare socială.

Cuvîntul introductiv adresat cititorilor chinezi, pe lîngă prezentarea ideilor fundamentale ale lucrării, aduce în discuție elemente interpretative noi, rezultate din cercetările efectuate după anul 1972. În acest sens, se subliniază în mod convingător că amplele cercetări arheologice, dovezile materiale acumulate în acest răstimp permit demonstrarea continuității procesului istoric pe pămîntul patriei noastre de acum aproximativ un milion de ani. Astfel, se poate urmări în cursul lui normal, procesul închegării și dezvoltării societății omenești pe acest teritoriu și al formării unei civilizații autohtone înaintate, ce sintetizează într-un flux continuu cultura națională și spirituală locală și rezultatele contactelor cu alte culturi și civilizații. În concluzie, se subliniază că „pe acest substrat bogat se

dezvoltă neamurile tracice indoeuropene, care în pragul mileniului al II-lea î.e.n. erau constituite în întregul spațiu carpato-balcano-danubiano-pontic, creînd pe aria de locuire a lor — cu deosebire după 1600 î.e.n. — o civilizație materială și spirituală superioară“ (p. 2—3).

O mare însemnătate a avut — se arată în introducere — procesul de individualizare a ramurii nordice a tracilor — getodacii — strămoșii românilor, care, după secolul al VI-lea î.e.n., intră în istoria scrisă a continentului european. În această ordine de idei se argumentează că „în străbuna vatră a Daciei lui Burebista și Decebal, poporul român a locuit neîntrerupt, s-a dezvoltat, a făurit și a permanentizat pe aceste meleaguri o trairnică viață economico-socială și o stabilitate proprie“ (p. 4). Pe aceste temeuri a fost fundamentat caracterul unitar al dezvoltării social-economice a poporului român în epoca feudală și al structurii politice în cele trei entități statale românești, în condițiile vecinătății poporului român cu puternicele regate ungar și polonez, iar mai târziu cu cele trei mari imperii ale vremii — otoman, habsburgic și țarist.

În context se relevă că în urma studierii aprofundate a luptei multiseculare a poporului român pentru apărarea gliei strămoșești, a propriei sale ființe și a independenței, au fost aduse elemente noi ce susțin, fără putință de tăgadă, tradițiile vieții statale românești, locul și rolul principatelor române în stăvillirea ofensivei otomane în direcția Europei central-răsăritene, caracterul specific al relațiilor țărilor române cu Poarta otomană, potrivit căroră românii, prin lupta eroică și prin înțeleaptă diplomatie, au reușit să mențină independența principatelor, să evite transformarea lor în pašalicuri turcești.

Pe baza analizei temeinice a evoluției societății românești, cuvîntul introductiv evidențiază totodată rolul esențial al țărănimii, veacuri de-a rîndul principala producătoare de bunuri materiale, ca mediu de păstrare și dezvoltare a fondului spiritual al poporului român, factor primordial al luptei împotriva exploatării, pentru unitate și independență națională.

Cuvîntul introductiv sintetizează apoi drumul parcurs de poporul român spre

înfăptuirea marilor sale deziderate de unitate, suveranitate și progres, marcate de mari evenimente istorice, precum unirea din 1600 înfăptuită de Mihai Viteazul, revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția din 1848, Unirea Principatelor Române în 1859, cucerirea independenței de stat în 1877 — luptă în-cununată de deplin succes în 1918, prin făurirea statului național unitar român. Acest traect istoric a pus în evidență rolul maselor populare (țărani, muncitori, intelectuali) în marea epopee națională și socială românească. O contribuție de cea mai mare însemnătate a adus, începînd din veacul trecut, proletariatul și mișcarea sa revoluționară, partidul politic constituit în 1893, care s-au manifestat ca factori activi ai luptei pentru unitatea și neatîrnarea patriei, pentru emanciparea poporului nostru. Preluînd această glorioasă tradiție, Partidul Comunist Român, făurit în mai 1921, a devenit stegarul acțiunii hotărîte a întregii noastre națiuni pentru păstrarea unității și suveranității, pentru progres social și național, pentru triumful revoluției și construcției socialiste pe pămîntul României.

O însemnată parte a cuvîntului introductiv este consacrată tradițiilor îndelungate ale relațiilor dintre cele două țări și popoare. În această ordine de idei sînt menționate cronologic, începînd cu primele contacte, datînd cu secole în urmă, mărturiile solidarității și prieteniei care, în pofida distanței geografice dintre cele două țări, s-au aprofundat pe măsura adîncirii procesului cunoașterii reciproce.

Un aport substanțial în dezvoltarea acestor legături a avut mișcarea muncitorească și democratică din România, solidară, încă de la sfîrșitul veacului trecut, cu lupta antiimperialistă și anticolonialistă a poporului chinez, cu acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare și țărănimii din China. În perioada interbelică, Partidul Comunist Român a militat activ pentru respectarea dreptului poporului chinez la o viață liberă, de-sinestătătoare. După victoria revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944 solidaritatea poporului român cu forțele revoluționare din China s-a dezvoltat și mai mult, iar după proclamarea, la 1 oc-

tombrie 1949, a Republicii Populare Chineze relațiile dintre cele două partide comuniste, dintre țările și popoarele noastre s-au așezat pe temelia de neclintit a principiilor socialismului științific, ale respectului independenței și suveranității naționale, ale întrajutorării tovarășești.

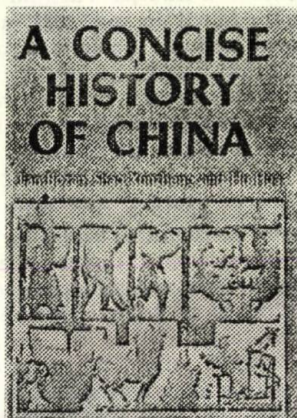
Ca factori de cea mai mare însemnătate ai acestui proces sînt subliniate contactele la nivel înalt, în mod special vizitele tovarășului Nicolae Ceaușescu, secrete-

tarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, din iunie 1971 și mai 1978 în Republica Populară Chineză — evenimente cruciale în istoria relațiilor dintre cele două țări, ce au cunoscut un nou impuls cu prilejul vizitei efectuate în anul 1982 de tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu, în Republica Populară Chineză.

ANA BUDURA

**JIAN BOZAN, SHAO XUNZENG, HU HUA,
A CONCISE HISTORY OF CHINA
(„Scurtă istorie a Chinei“),**

ediția a II-a, Foreign Languages Press, Beijing, 1981, 264 p.

Deși lucrarea de față este un compendiu, destinat, cu precădere, cititorilor străini, ea întrunește atributele unei remarcabile opere științifice, reprezentînd cel mai nou punct de vedere al istoriografiei din China în legătură cu dezvoltarea politică, economică și spirituală a societății chineze pe parcursul a 4 000 de ani de istorie atestată documentar. Autorii ei, eminenți istorici, au elaborat-o cu concursul Societății Chineze de Istorie și, în special, al cunoscuților istorici Guo Moruo și Fan Wenlan. O contribuție însemnată la alcătuirea acestei ediții au avut, de asemenea, istoricii Zhang Chuanxi și Chen Qinghua, care au revizuit secțiunile referitoare la epocile

străveche și modernă, ca urmare a decesului primilor doi autori.

Originalitatea lucrării constă atît în evaluările și semnificările sale noi, cît și în știința selecției și nuanțării istorice. Ea reconstituie și analizează, desigur, o parte din imensitatea evenimentelor, faptelor și proceselor istorice, dar acestea, corelate și interpretate temeinic, în lumina materialismului dialectic și istoric, dau adevărata măsură a unei istorii multimilenare. De aici decurge și organizarea materialului istoric, ca și distribuirea spațiilor lucrării. Din cele 264 de pagini ale acesteia, 84 sînt consacrate epocii străvechi, 63 epocii moderne, iar 100 de pagini — fapt semnificativ — epocii contemporane, în care poporul chinez, în frunte cu partidul comunist, a reputat mari victorii în lupta împotriva dominației imperialiste, ca și a reacțiunii feudale-capitaliste interne.

Din ansamblul desfășurărilor istorice înfățișate, se detașează valorile unei creații materiale și spirituale proprii care poartă pecetea unei vechimi impunătoare, a unor continue decantări și îmbogățiri, făcînd ca poporul chinez să se înscrie în istoria umanității ca autorul uneia dintre cele mai vechi civilizații cunoscute pe Terra. Analele acestei civilizații atestă, cu mii de ani în urmă, o agricultură și o industrie meșteșugărească dezvoltate, existența a numeroși gînditori, oameni de știință, oameni de stat, strategii, oameni de litere și de artă ale căror realizări stau la temeliile civilizației universale. O atare moștenire culturală strălucitoare își exercită funcția activă pînă în zilele noastre, contribuînd

la dezvoltarea culturii contemporane în China, care — subliniază autorii lucrării — are la bază studiarea neobosită a concepției și metodei materialist-dialectice și istorice și reevaluarea moștenirii culturale, înțelegând ca „o componentă cu care să se îmbogățească mintea poporului“ (p. 243).

Lucrarea este compartimentată în trei secțiuni, corespunzător epocilor istorice pe care le reflectă. În secțiunea *Epoca străveche*, care cuprinde patru capitole, se face o analiză a societății chineze în comuna primitivă, sclavagism și feudalism, respectiv din cele mai vechi timpuri și pînă aproape de mijlocul veacului trecut, cînd în China începeau să se înfiripeze relațiile capitaliste de producție. Interpretînd descoperirile arheologice din paleolitic, mezolitic, neolitic și epoca bronzului și coroborîndu-le cu legendele preistorice, autorii ajung la concluzia că societatea chineză se afla atunci în faza comunei primitive, în care clasele, proprietatea privată și exploatarea omului de către om erau necunoscute (p. 6). În timpul primelor dinastii Xia (sec. XXI—XVII î.e.n.) și Shang (sec. XVII—XI î.e.n.), poporul chinez a înregistrat însemnați pași în dezvoltarea agriculturii, în creșterea animalelor, ca și în perfecționarea și extinderea meșteșugurilor, societatea chineză întrunind caracteristici specifice orînduirii sclavagiste. În perioada corespunzînd dinastiilor Zhou de Vest (sec. XI—VIII î.e.n.) și Zhou de Est (sec. VIII—III î.e.n.), societatea chineză a cunoscut importante progrese în domeniul metalurgiei fierului. În același timp, viața spirituală a înregistrat noi trepte de înflorire. Toate acestea și-au pus amprenta asupra relațiilor sociale, respectiva perioadă caracterizîndu-se prin apariția relațiilor feudale, care vor deveni, treptat, predominante. În momentul instaurării dinastiei Qin (221—206 î.e.n.) — se menționează în lucrare —, societatea chineză prezenta toate caracteristicile proprii feudalismului oriental (p. 20).

Din parcurgerea lucrării rezultă că elemente ale orînduirii sclavagiste și feudale s-au întrepătruns și că relațiile feudale au devenit predominante mult mai de timpuriu în China față de țările europene*, ele impunîndu-se ca un factor de progres în epoca respectivă. O caracteristică a societății chineze a fost evo-

luția lentă și prelungită a feudalismului, clasa stăpînilor feudali menținîndu-se printr-o exploatare și o asuprire deosebit de nemiloase a țărănimii. Cu toate acestea, societatea chineză a făcut necontenite progrese, datorită luptei permanente, revoluționare a maselor țărănești, care s-au ridicat împotriva rînduielilor feudale. Răscoalele de mari proporții de la sfîrșitul dinastiilor Qin (221—206 î.e.n.), Han (206 î.e.n. — 220 e.n.), Sui (589—618) și Yuan (1271—1368) au avut o contribuție nemijlocită la impulsivitatea dezvoltării sociale. Autorii arată că datorită grandioaselor lucrări ale Marelui Zid, ale Mausoleului lui Shi Huang Di și construcțiilor de drumuri, la care erau obligați să participe sute de mii de oameni, precum și taxelor împovărătoare și muncii forțate, „era, literalmente, imposibil pentru țărani să trăiască sub asemenea greutăți... În 209 î.e.n., țărani conducși de Cheng Sheng și Wu Guang, s-au răscolat. Înarmați numai cu sape și măciuci, ei au pus capăt dominației dinastiei Qin“ (p. 22).

Mari mișcări țărănești au avut loc în timpul dinastiei Han de Vest (206 î.e.n. — 9 e.n.), ca urmare a concentrării pămînturilor în mîinile feudalilor și a crîncenei exploatare la care erau supuse masele țărănimii. Începînd cu anul 22 e.n., „o serie de răscoale, conduse de grupuri cunoscute sub numele de Xinshi, Pinglin, Sprîncenele Roșii și Caii de Bronz, au avut loc în bazinele fluviilor Changjiang și Huanghe. Armatele țărănești au reușit să pătrundă în orașul-capitală, iar guvernul lui Wang Mang (ultimul din dinastia Han de Vest) a fost răsturnat“ (p. 28). Dezintegrarea dinastiei Han de Răsărit a fost, de asemenea, determinată de răscoala din anul 184 a Turbanelor Galbene, condusă de Zhang Jiao (p. 32).

Pe fundalul unei permanente lupte revoluționare, care a dat un impuls puternic dezvoltării relațiilor de producție, în timpul dinastiilor Han (206 î.e.n. — 220 e.n.), Tang (618—907) și Ming (1368—1644), poporul chinez a făurit valori ale unei civilizații materiale și spirituale care și-a pus amprenta asupra epocii moderne și contemporane a Chinei.

Epoca modernă din istoria Chinei — se arată în lucrare — este circumscrisă de începutul luptei poporului chinez împotriva imperialismului britanic, care, în 1840, a declanșat primul război al opiumului împotriva acestei țări, făcînd continue incursiuni în statul chinez, și avîntul revoluționar ce a cuprins China la sfîrșitul primului război mondial, în 1918. Forțele imperialiste, pactizînd cu feudalii chinezi, au întîrziat procesul de dezvoltare a relațiilor capitaliste în

* A se vedea: *Social Sciences in China* (Științele sociale în China), Beijing, vol. I (nr. 2, iunie 1980, 235 p.; nr. 3, septembrie 1980, 243 p.; nr. 4, decembrie 1980, 224 p.), în „Anale de istorie“, anul XXVIII, nr. 1/1982, p. 184—191.

China, care a devenit o țară semicolonială și semifeudală. În această perioadă, economia capitalistă a Chinei a avut o evoluție sinuoasă și o dezvoltare înceată. Lucrarea scoate în evidență faptul că, pe măsură ce marile puteri imperialiste pătrundeau în economia și în viața politică a Chinei, se accentua pauperizarea maselor, care, prin acțiunile revoluționare întreprinse, își manifestau hotărârea de a le opune o rezistență tot mai puternică.

Prima mare ridicare revoluționară a poporului chinez în epoca modernă — se apreciază în lucrare — a fost războiul țărănesc al taipinilor (1850—1864), care, prin obiectivele sale, s-a îndreptat atât împotriva feudalismului, cât și a agresiunii capitaliste. Autorii subliniază că această mișcare a țăranimii, care a prezentat caracteristici proprii unei revoluții, „a zguduit regimul Qin și a spulberat visul puterilor capitaliste de a subjugă China“ (p. 100).

Răscoala armată „Mișcarea Yi He Tuan“, desfășurată de masele țărănești la 1899—1900, formează un alt moment marcant al luptei de eliberare socială și națională a poporului chinez oglindit în lucrare. Se subliniază, în acest context, că, în perioada respectivă, „China nu avea un proletariat pe deplin format. Nou născuta burghezie era slabă și lipsită de hotărâre și chiar revoluționarii-democrați din rîndul ei priveau mișcarea ca pe o insurecție barbară. Luptînd singure, masele țărănești nu puteau spera să aibă succes împotriva clasei dominante feudale, vicleană și feroce, și a forțelor imperialismului. Cu toate acestea, Mișcarea Yi He Tuan a relevat că în rîndurile țăranimii chineze există un imens potențial de luptă împotriva imperialismului și feudalismului. Această forță, care a jucat un rol important în istoria ulterioară a Chinei, a obligat pe imperialiști să-și reconsidere politica față de China“ (p. 122—123).

O atenție deosebită se acordă în lucrare revoluției burgheze din 1911. Semnificația ei istorică — afirmă autorii — a constatat în răsturnarea dinastiei Qing și în faptul că masele largi ale poporului chinez au împărtășit ideea unei republici democratice, ceea ce a făcut imposibilă restaurarea monarhiei feudale (p. 130—131). Întrucît, însă, burghezia chineză a fost prea slabă — se arată în continuare —, ea nu a putut schimba caracterul semifeudal și semicolonial al societății chineze.

Secțiunii *Epocii contemporane*, organizată în cinci capitole, îi revine în economia lucrării și, firește, în cadrul proble-

maticii tratate, un loc predominant. Delimitată cronologic de sfîrșitul primului război mondial și proclamarea Republicii Populare Chineze, la 1 octombrie 1949, această epocă se definește prin mari victorii ale poporului chinez, al căror inițiator și garant a fost partidul comunist, obiectivele sale identificîndu-se întîm cu marile aspirații de libertate socială și națională ale poporului chinez*. Este perioada revoluției democratice de tip nou, conduse de proletariat, cînd mișcarea revoluționară din China trece sub înfrîngerea nemijlocită a socialismului științific. O primă manifestare a acestei orientări în cadrul luptei revoluționare este Mișcarea studentescă de la 4 mai 1919, care s-a ridicat împotriva hotărîrii Conferinței de pace de la Paris de a ceda Japoniei concesiunile germane din China. În respectiva perioadă, China a cunoscut o dezvoltare mai intensă a relațiilor de producție capitaliste, ceea ce a avut drept rezultat dezvoltarea și afirmarea pe scena politică a țării a proletariatului ca o forță politică independentă și conștientă, care și-a asumat responsabilitatea conducerii mișcării revoluționare. În iulie 1921, la Shanghai, s-au desfășurat lucrările Congresului de constituire a Partidului Comunist Chinez. Congresul — se relevă în lucrare — „a adoptat structura partidului și a ales Comitetul Central. Partidul politic revoluționar marxist al clasei muncitoare din China a devenit realitate. Acesta a fost cel mai important și decisiv moment din istoria Chinei moderne“ (p. 145). Partidul Comunist Chinez, înarmat cu concepția revoluționară a socialismului științific, a apărut pe scena istoriei ca organizatorul și conducătorul revoluției. „Aceasta a adus profunde schimbări în caracterul revoluției chineze și, pas cu pas, a condus-o către victorie“ (p. 145).

Este de făcut remarcă, de o deosebită semnificație, că, prin întreaga abordare și interpretare istorică, autorii au încadrat în chip firesc în istoria națională istoria partidului comunist, care, de la făurirea sa, în 1921, a raliat în jurul său, a organizat și a condus clasa muncitoare, masele largi ale poporului chinez, pe parcursul a trei războaie civile revoluționare și al războiului de rezistență împotriva imperialismului japonez, care, în

* Aprecieri și detalii în legătură cu istoria acestei perioade, a se vedea în: *File din istoria luptei revoluționare a poporului chinez*: Zhou Enlai, *Opere alese*, vol. 1, Editura Poporul, Beijing 1980, 438 p.; Liu Shaoqi, *Opere alese*, vol. I, Editura Poporul, Beijing, 1981, 464 p., în „Anale de istorie“, anul XXVIII, nr. 2/1982, p. 172—186.

final, au dus la marea victorie a revoluției de tip nou. Prin activitatea desfășurată — se subliniază în lucrare —, Partidul Comunist Chinez s-a afirmat ca cea mai înaintată forță revoluționară a Chinei, adversar hotărât al imperialismului, feudalismului și birocra-capitalismului.

În condițiile complexe create de primul război civil revoluționar, din 1924—1927, Partidul Comunist Chinez, identificându-se cu interesele națiunii, a stabilit obiectivele și forțele motrice ale revoluției în China. Mao Zedong — se scrie în lucrare — „a subliniat că revoluționarii trebuie ei înșiși să se situeze ferm în fruntea mișcării țărănești, sprijinind și conducând lupta țărănimii... Răsturnarea puterii feudale de către țărani care s-au ridicat la luptă a fost obiectivul real al revoluției naționale. Punctul său de vedere era că feudalitatea era adânc înrădăcinată și că numai descătușând potențialul revoluționar al țărănimii și luptând pînă la capăt împotriva capitalismului va fi posibilă răsturnarea clasei stăpînilor feudali. El a relevat mai departe că după ce puterea politică a moșierilor va fi fost răsturnată, trebuie creată puterea politică țărănească și armata țărănească pentru a apăra și dezvolta victoriile revoluției“ (p. 170).

Datorită unui complex de factori, primul război civil revoluționar a fost înfrînt de către forțele contrarevoluționare coalizate ale imperialismului și clicii reacționare a Guomindangului. În acest context, lucrarea face referiri la tendințele capitulante din interiorul partidului, reprezentate de Chen Duxiu, pe atunci conducătorul P.C.C. Învățămintele pe care le-a pus în lumină acest război revoluționar au fost, însă, deosebit de prețioase. Așa cum se remarcă în lucrare, el „a oferit clasei muncitoare și Partidului Comunist Chinez o bogată experiență politică și învățăminte, a crescut și a oțelit un mare număr de membri din cadrele partidului, care au condus revoluția pe mai departe. Primul război civil revoluționar poate fi descris ca o «repetiție generală» pentru revoluția democratică. El a arătat clasei muncitoare și poporului chinez drumul către victorie“ (p. 173—174).

Cel de-al doilea război civil revoluționar (1927—1937) a reliefat faptul că Partidul Comunist Chinez și-a întărit și dezvoltat experiența revoluționară. „În

timpul celor zece ani ai celui de-al doilea război civil revoluționar — se arată în lucrare —, poporul chinez, sub conducerea Partidului Comunist Chinez, a continuat să militeze pentru marea cauză revoluționară antiimperialistă și antifeudală... Zece ani de luptă grea au oțelit Partidul Comunist Chinez și cadrele sale, au întărit puternica Armată a Muncitorilor și Țăranilor chinezi și au apărat zona bazei revoluționare Shaanxi —Gansu Ningia. Toți acești factori au devenit sprijinul și poziția înaintată pe baza căreia era posibil să se organizeze și să se câștige războiul de rezistență împotriva Japoniei“ (p. 197—198).

Războiul de rezistență împotriva imperialismului japonez (1937—1945) a scos în evidență capacitatea Partidului Comunist Chinez de a polariza în jurul său toate forțele națiunii în vederea respingerii agresiunii străine. Lucrarea relevă rolul jucat de partidul comunist în obținerea victoriei. „După opt ani de luptă grea, în care milioane de oameni și-au dat viața, poporul chinez a înfrînt imperialismul feroce japonez și a cucerit victoria în războiul sacru de rezistență. Partidul Comunist Chinez a fost organizatorul și conducătorul acestui război victorios“ (p. 128).

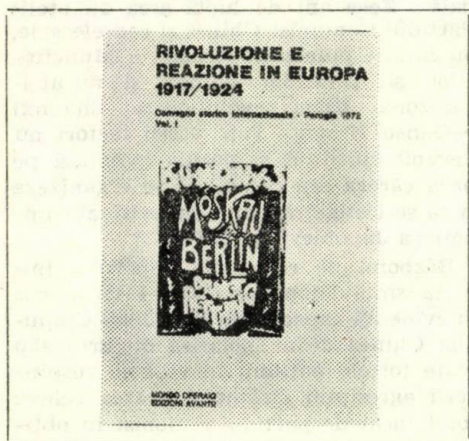
Scurtă vreme după încheierea războiului din 1937—1945, poporul chinez, în frunte cu partidul comunist, a fost nevoit să se angajeze în cel de-al treilea război civil revoluționar, în care a dat noi jertfe. Acest război a luat sfîrșit prin înfrîngerea definitivă a Guomindangului, ca urmare a marilor victorii obținute în perioada 1946—1949. Astfel, la capătul a patru ani de grele lupte, poporul chinez, în frunte cu Partidul Comunist Chinez, a cucerit marea victorie, răsturnînd dominația imperialiștilor și a acoliților acestora și punînd temelia noii Chine. Această izbîndă a permis proclamarea, la 1 octombrie 1949, a Republicii Populare Chineze, moment care a marcat începutul unei noi epoci în istoria Chinei, marea epocă a trecerii la socialism.

Prin înalta sa ținută științifică și teoretică, lucrarea *Scurtă istorie a Chinei*, rod al unei noi și ample cercetări și analize a materialului istoric, constituie un instrument fundamental în cunoașterea istoriei multimilenare a poporului chinez.

REVOLUȚIE ȘI REACȚIUNE ÎN EUROPA. 1917—1924,

Editura „Mondo Operaio“, Edizioni Avanti, 1978,

vol. I, 328 p., vol. II, 376 p.

Volumele cuprind comunicările prezente și intervențiile de la Congresul Internațional de Istorie * ținut la Perugia, în 1978, la care s-au abordat principalele probleme desprinse din evantaiul de evenimente al anilor 1917—1924. Congresul, cu tema „Revoluție și reacțiune în Europa în anii 1917—1924“, s-a constituit într-un dialog de mare actualitate asupra unor aspecte ce preocupă cercurile științifice și politice ale stângii italiene.

Prestigioși istorici italieni și din alte țări, cîț și oameni politici, în comunicări sau intervenții, au subliniat că „în anii 1918—1924, în Europa nu a fost o singură revoluție și o singură reacțiune“; s-a afirmat că se simte lipsa unor aprecieri și asupra celorlalte revoluții ce au avut loc în țări ale Europei, chiar dacă nu au fost victorioase, considerînd ca „o optică

* La Congres, organizat de Institutul socialist de studii istorice, au prezentat comunicări: Leonardo Rapone: *Troțki și dificila lecție a lui Octombrie*; Giorgio Petracchi: *Diplomația leninistă. Origini și orientări în politica externă sovietică 1917—1924*; Renato Risaliti: *Raporturile dintre biserică și Statul sovietic. 1917—1924*; Leo Vallani: *Revoluția proletară din Ungaria. 1918—1919*; Armando Pitasso: *Bulgaria între reacțiune și revoluție. 1918—1923*; Giuseppe Pirjevec: *Revoluție și reacțiune în Iugoslavia*; Francesco Guida: *România, 1917—1922, aspirații naționale și conflicte sociale*; Luigi De Lembo: *Revoluție și reacțiune în Polonia. 1917—1926*; Francis Carsten: *Revoluție și reacțiune în Europa centrală (1918—1920)*; George L. Mosse: *Stînga europeană și experiența războiului (Germania și Franța)*; Massimo L. Salvadori: *Kautsky și Lenin în timpul crizei de după război*; Roberto Vivarelli: *Revoluție și reacțiune în Italia în anii 1918—1922*; Pietro Melograni: *Lenin și perspectiva revoluționară în Italia*.

părtinitoare“ ideea că în acea epocă a existat o singură revoluție, Revoluția din Octombrie, datorită faptului că singură aceasta a fost victorioasă.

În comunicarea lui Francis Carsten, de pildă, se subliniază că „Răsturnarea monarhiei în Germania și în întreaga Austrie a fost prin ea însăși un act revoluționar, înfăptuit de mase împotriva dorinței șefilor social-democrați. Revoluționară a fost și crearea noului guvern de la Berlin, din 10 noiembrie 1918, care a fost ales de consiliile muncitorilor și soldaților din Berlin, guvern în care erau reprezentate, egal, aripa de dreapta a social-democrației și social-democrații independenți“. Referitor la însăși conceptul de revoluție, participanții la Congres au exprimat opinia, după care „adevăratele revoluții ar trebui să fie considerate acelea care nu se limitează doar la schimbarea formei politice și a membrilor guvernului, ci cele care transformă instituțiile și duc la mari transformări de proprietate. Fără îndoială, aceste caracteristici au fost prezente în revoluția rusă, dar multe au fost prezente și în mutațiile ce au survenit în alte state europene“.

Analiza asupra revoluțiilor și reacțiunii din anii 1917—1924, au arătat unii participanți, trebuie să aibă în vedere realitățile europene de la începutul și din timpul primului război mondial. În multe comunicări s-a reliefat că primul război mondial „a fost cauza unor profunde mutații în toate țările Europei centrale și vestice și a oferit premisele obiective ale dezvoltării clasei muncitoare“. În legătură cu rolul și locul clasei muncitoare, istoricii prezenți la Congresul de la Perugia au arătat că, în acei ani, proletariatul din vestul și centrul Europei nu a putut valorifica condițiile create de factorii obiectivi datorită lipsei de unitate organizatorică și politică a rîndurilor sale; în multe țări, partidele socialiste s-au scindat sau au adoptat o tactică ce nu corespundea momentului dat pentru fiecare stat în parte, atitudine cu consecințe negative asupra luptei clasei muncitoare.

În comunicarea prezentată, Roberto Vivarelli arată că „cine examinează de aproape cauzele lipsurilor din acei primi

ani de după război, în timpul cărora acțiunile socialiștilor păreau că domină viața țării, rămâne ușor izbit de profunda diferență calitativă între vorbe și fapte: lozincile erau «revoluționare», în schimb, faptele erau, de multe ori, «reformiste». Autorul subliniază că „speranțele revoluționare care au însoțit luptele sociale în Italia, în prima fază de după război, s-au stins la sfârșitul anului 1920 și după aceea a urmat, cu dramatism, reacțiunea fascistă”. Vivarelli afirmă că „terenul pe care s-a manifestat cel mai infocat ciocnirea de clasă nu a fost lupta în industrie, ci greva agricolă din Bologna, după care a început declinul întregii mișcări. Desigur, arată el, nu trebuie diminuată lupta clasei muncitoare din marile centre industriale; ocuparea fabricilor și formarea consiliilor de întreprindere au importanță pentru istoria internă a mișcării muncitorești. Ele nu s-au extins însă la scară națională, deci nu au avut, în perspectiva revoluției, rolul și locul pe care voiau să-l aibă. Ele au fost locale. Lupta la sate a căpătat însă caracter național, cuprinzând toate zonele, crescând în intensitate și întinzându-se pe o perioadă îndelungată — din 1919 până în toamna anului 1920 —, creînd un climat de mare tensiune și ducînd adesea la episoade de-a dreptul dramatice”.

Apreciind momentul politic din Italia, din anii 1919—1920, Leo Valiani, în intervenția pe marginea comunicării lui Roberto Vivarelli, arată că „Turati, la Congresul P.S.I. de la Bologna, a susținut că «dacă s-ar fi încercat o revoluție în Italia ea s-ar fi terminat într-o înfrîngere dezastruoasă». Discursul lui la Congresul de la Bologna, din 1919, a fost de o previziune unică; el a prevăzut nu chiar fascismul dar reacțiunea militaristă, care, aliată cu păturile mijlocii, putea să înfrîngă mișcarea muncitorească revoluționară”. În continuare, Valiani a spus: „nimeni nu i-a dat dreptate vreodată lui Turati cînd susținea că «în Italia nu putea să aibă loc revoluția». Toți spuneau că în Italia, în anii 1919—1920, a fost o criză revoluționară și că a fost greșit că nu s-a profitat de acest moment”.

În comunicarea expusă la Congres, Pietro Melograni face o analiză detaliată asupra poziției lui V.I. Lenin față de perspectiva revoluționară din Italia. De

la bun început, el apreciază ca neadevărată ideea, care circulă și astăzi, cu privire la faptul că V.I. Lenin și Internaționala a III-a, în anii 1919—1920, au încercat să provoace o revoluție proletară în Italia. El a arătat că „V.I. Lenin și alți conducători ai Internaționalei a III-a nu au crezut într-o revoluție socialistă în Italia, ci, din contră, s-au temut că o oarecare situație de revoluție în Italia putea să dăuneze Rusiei Sovietice”. Susținîndu-și teza, Melograni menționează că unii istorici au susținut, într-o oarecare măsură, faptul că Lenin „a fost împotriva unei revoluții în Italia”, în acest sens dînd ca exemplu pe Angelo Tasca, autorul lucrării *Nașterea și venirea fascismului la putere*, publicată în 1938, și pe Gaetano Salvemini, autorul volumului *Lecțiile lui Harvard*, publicat în 1943.

Pe aceleași coordonate, autorul citează o suită de documente din corespondența purtată de V.I. Lenin cu conducătorii socialiști italieni. Dacă la 4 decembrie 1918, Lenin îi scria lui Giacinto Serrati că „mai toți sperăm că în Italia și în celelalte țări ale Antantei va avea loc în curînd începutul revoluției proletare”, în 1919 — la 19 august, în scrisoarea trimisă lui Serrati și Lazzari și, la 10 octombrie, într-un salut trimis comuniștilor italieni și germani — „Lenin nu s-a mai referit la revoluție”. La 28 octombrie 1919, V.I. Lenin a trimis o nouă scrisoare lui Serrati, comuniștilor italieni în general, în care arată: „Vestile pe care le primesc din Italia sînt foarte proaste. Numai din ziarele străine, necomuniste, am aflat despre Congresul de la Bologna și despre splendida victorie a comunismului. Vă felicit din toată inima pe voi și pe ceilalți comuniști italieni și vă urez cel mai mare succes. Exemplul P.S.I. va exercita o influență imensă în întreaga lume. Mai presus de toate, hotărîrea voastră de a participa la alegerile parlamentare burgheze mi se pare foarte justă... Dată fiind situația internațională a Italiei, continua Lenin, pe proletarul italian îl așteaptă multe momente dificile, cît și sarcini grele. S-ar putea ca Anglia și Franța, ajutate de burghezia italiană, să încerce să provoace proletariatul italian la o insurecție prematură pentru a-l sufoca mai degrabă; dar ele nu vor reuși în intenția

lor. Minunata muncă a comuniștilor italieni slujește drept garanție că ei vor reuși să cîștige de partea comunismului întregul proletariat industrial și agricol, cît și pe toți micii proprietari și atunci... victoria dictaturii proletariatului italian va fi definitivă».

Lui Lenin — subliniază Melograni — i-a răspuns, la 28 decembrie 1919, Serrati, tot printr-o scrisoare, în care arăta: „nu vom întreprinde acțiuni aventuriste... Noi trebuie să așteptăm, să lucrăm liniștiți, evenimentele se vor maturiza pentru noi. Așteptarea desigur va fi o așteptare activă, de pregătire” Serrati arăta că situația din Italia permite ca „să ne folosim și de cooperative, de syndicatele de branșă și de primării». În continuare, el îi critica pe aventuriști, arătînd că «Mulți dintre noi sînt încă îmbătați de ideologia pașoptistă și sînt romantici, foarte utili în momente de acțiune, dar foarte periculoși pentru precizarea ideilor» (p. 285).

În legătură cu situația revoluționară din Europa, comunicarea apreciază că „Din 1919, dacă nu chiar dinainte, Lenin a început să considere ca obiectiv primordial coexistența cu puterile capitaliste”. Explicînd cauzele pentru care Rusia Sovietică a adoptat această atitudine, autorul precizează că ea „era extenuată ca urmare a războiului și a revoluției. Avea nevoie de pace. Avea nevoie de a-și reface economia prin intermediul comerțului cu lumea capitalistă. O revoluție în țările capitaliste mai înaintate putea ajuta statul sovietic. Dar această revoluție nu se mai producea”.

Referitor la situația din Polonia acelor ani, Luigi De Lembo arată că „în 1923 Polonia nu era pregătită pentru revoluție. În acea epocă poate că existau posibilități revoluționare mai reale decît în 1918—1920. Dar cert era faptul că nu era deloc clar care erau forțele politice chemate să unească și să conducă mișcarea revoluționară odată dezlănțuită”.

Evenimentele social-politice din Iugoslavia și Ungaria, din Bulgaria și România, în anii 1917—1924, au reținut pe larg atenția unor prestigioși istorici prezenți la Congres. Aceștia s-au oprit asupra conținutului puterii politice, au analizat consecințele războiului pentru țările din sud-estul Europei. În comunicarea susținută, Leo Valiani s-a referit la regimul horthyst, instaurat în Ungaria

după înăbușirea revoluției proletare. Alianța cu Italia, a arătat Valiani, „nu trebuie înțeleasă în sensul că se imita regimul totalitar italian”; ea se datoră dorinței Ungariei „de a avea un sprijin în realizarea scopurilor sale revizioniste față de Cehoslovacia, România și Iugoslavia” (p. 242).

În Bulgaria, arată Armando Pitasso, „guvernul autonom țărănesc s-a format la 21 mai 1920. Scopul și programul acestui guvern era îndreptat spre realizarea unei societăți capabile să ducă Bulgaria spre progres, dar, care trebuia — în intenția forțelor politice al căror exponent era — *n.n.* — să se diferențieze atît față de societatea burgheză-liberală occidentală, cît și de cea preconizată de socialiști”. Comunicarea subliniază că „guvernarea Stamboliiski urmărea să concilieze situația gravă, din interior, cu situația și statutul Bulgariei pe plan internațional”. Pentru aceasta au fost luate o serie de măsuri „care tindeau la democratizarea țării, atît pe tărîm economic (reforma agrară), cît și pe plan politic”. În baza unei bogate documentații din istoriografia bulgară, autorul evidențiază creșterea influenței Partidului Comunist Bulgar în arena vieții social-politice a țării, poziția P.C.B. față de evenimentele acelor ani.

Un loc central în cel de-al II-lea volum îl ocupă comunicarea referitoare la România anilor 1917—1922, semnată de prof. Francesco Guida. Pornind de la o documentare foarte bogată, atît din izvoare italiene cît și românești, autorul se oprește pe larg asupra vieții politice, asupra situației economice, apreciind reforma agrară din România drept „cea mai importantă dintre reformele ce s-au înfăptuit în țară”, precum și marea reformă electorală care a „însemnat pentru istoria României un mare pas înainte în comparație cu votul censitar”. Aceste două reforme, „împreună cu întregul complex al dezvoltării social-politice a României, au schimbat fața politică a țării” (p. 37). Adevăratele mari mutații în România, cel puțin în perioada imediat următoare războiului, arată prof. Guida, s-au produs „la paturile mijlocii ale societății (reforma electorală) și în rîndul țărănimii (reforma agrară)”.

Analizînd marile mutații social-politice ce au avut loc în România în această perioadă, în comunicare se subli-

niază că „mișcarea socialistă, în 1920, nu încheiase încă procesul de unificare început după primul război mondial“. Cu toate acestea, arată în continuare autorul, „în ciuda faptului că în 1920 nu se realizase încă unificarea, Partidul socialist și sindicatele constituiau o forță politică respectabilă, un centru organizatoric eficient pentru a putea reprezenta revendicările clasei muncitoare; Partidul Socialist Român își avea reprezentanții săi în Parlament, la început 7, iar apoi, după alegerile din mai 1920, numărul lor crește la 20“. Toate acestea au permis „P.S.R. să reprezinte și să apere pe plan politic interesele maselor populare, să mobilizeze clasa muncitoare la acțiuni care să ducă la consolidarea cuceririlor de ordin politic național și social“ (p. 76).

În întocmirea comunicării, autorul a folosit o bogată documentație de arhivă și presă din Italia și România. Este deosebit de interesant și meritoriu faptul că prof. Guida a pus în circuitul științific documente inedite din Arhiva Ministerului de Externe al Italiei, care reprezintă cea mai mare parte a documentației, izvoare ce nu erau cunoscute în detaliu.

Bianca Valotta Cavallotti, prestigios istoric ce se ocupă de istoria țării noastre de-a lungul secolelor, în intervenția la Congres, aprecia că „În România, ca, de altfel, și în alte state din Europa orientală a timpului, războiul a accelerat realizarea a două reforme fundamentale care erau de mult puse în discuție: votul universal și reforma agrară“; reformele se legau în cel mai strâns mod cu alte două probleme: prima referitoare la găsirea „unei căi proprii pentru modernizare“, ceea ce însemna un model propriu de progres, diferit de acela care se introducea în acei ani și care

confrunta în interior și exterior aria balcano-danubiană; a doua era legată de agitarea peste hotare a problemei naționalităților. În legătură cu aceasta, autoarea prezintă lupta dusă de poporul român pentru păstrarea unității naționale, realizată în 1918; la desăvârșirea statului național unitar român, apreciază Bianca Cavallotti, un aport fundamental au avut „țărani și soldații țărani pe spinarea cărora apăsase greul războiului“.

Cele două volume prezentate constituie o serioasă bază documentară pentru problematica anilor 1917—1924; în același timp ele reflectă probitatea și responsabilitatea istoricilor ce au participat, cu comunicări sau cu intervenții în dezbateri, în abordarea evenimentelor din acea epocă, în perspectiva experienței anilor care au trecut. Lectura atentă a comunicărilor conduce la concluzia că documentele invocate de autori, din surse de arhivă puțin cercetate, au fost folosite judicios și, în cea mai mare parte, în mod obiectiv, deși în unele dintre acestea se mai folosesc formule și idei infirmate de progresul științei istorice. S-au evidențiat, pe baza analizei realităților din fiecare țară, particularitățile și specificul de dezvoltare a mișcării muncitorești și socialiste, formele luptei revoluționare, caracterul și conținutul reformelor înfăptuite. Sint, desigur, și păreri care nu concordă cu punctul de vedere al istoriografiei din țările respective, fapt care împieteează însă prea puțin asupra ideii pe care autorii și-au propus să o aducă în circuitul științific, că revoluții au avut loc în multe țări ale Europei în acei ani și, chiar dacă nu au fost victorioase, ele au adus mari modificări în structura economică și politică a statelor respective.

MARIA COVACI

SUMARUL NUMERELOR 1—6/1982

SARBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSARII ZILEI DE NAȘTERE

Scrisoarea Comitetului Politic Execu- tiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român	I/3 *
Cuvîntarea t o v a r ă ș u l u i NICOLAE CEAUȘESCU	I/8

*

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al Agricul- turii, Industriei Alimentare, Silvicul- turii și Gospodăririi Apelor, 26 februa- rie 1982	II/3
---	------

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la adunarea solemnă consacrată aniver- sării a 60 de ani de la crearea Uni- unii Tineretului Comunist și a 25 de ani de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România	III/3
--	-------

NICOLAE CEAUȘESCU : Expunere cu privire la stadiul actual al edificării so- cialismului în țara noastră, la proble- mele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului prezen- tată la Plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1—2 iunie 1982	IV/3
--	------

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la Congresul al II-lea al educației politice și culturii socialiste. 24—25 iunie 1982 .	V/3
---	-----

ARTICOLE — COMUNICĂRI

GHEORGHE SURPAT : Concepția Parti- dului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, privind locul și rolul partidului în societatea socialistă mul- tilateral dezvoltată	I/17
---	------

ION ARDELEANU : O viață închinată luptei revoluționare pentru victoria so- cialismului și comunismului în Româ- nia	I/39
--	------

MIRCEA MUȘAT, VASILE ARIMIA : Nicolae Titulescu — apărător al unită- ții, independenței și suveranității na- ționale	I/53
---	------

NICOLAE COPOIU : Mișcarea muncito- rească — factor de menținere și întă- rire a legăturilor tradiționale de prie- tenie dintre popoarele din sud-estul Europei (1878—1915)	I/65
--	------

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : Țărănimea — forță de bază a progresu- lui social, a luptei pentru dreptate so- cială și națională	II/25
--	-------

CONSTANTIN RĂDUCU : Conștiința morală socialistă — conștiință a mun- cii, a creativității și a combativității re- voluționare	II/54
--	-------

ION MAMINA, VASILE NICULAE : Muncitori și țărani — tradiții ale alian- ței și luptei comune	II/72
---	-------

VASILE PETRIȘOR : Revista „Magazin istoric” la 15 ani de la apariție	II/96
---	-------

ION POPESCU-PUȚURI : Indemn la creație (III)	III/24
---	--------

CONSTANTIN RĂDUCU : Căi și moda- lități folosite de Partidul Comunist Român pentru educarea politică, patrio- tică și revoluționară a comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii	III/40
--	--------

VASILE BOBOCESCU, DUMITRU SUL- TAN : Lupta comuniștilor în cadrul mișcării de rezistență din nord-vestul României împotriva ocupației horthyste, pentru anularea dictatului fascist de la Viena (1940—1944)	III/58
--	--------

ION POPESCU-PUȚURI : Rădăcinile istorice ale luptei împotriva dominației Germaniei naziste, pentru înfăptuirea revoluției de eliberare națională și so- cială, antifascistă și antiimperialistă .	IV/38
---	-------

MIRCEA MUŞAT, FLORIAN TĂNĂ-
SESCU : Străvechea Dacie — pământ
românesc generos IV/58

MEHMET ALI EKREM : Menţiuni
despre români în izvoare turceşti pre-
otomane şi otomane (secolele IX—XV) IV/72

Educaţia politică, patriotică — puter-
nică forţă în opera istorică de dezvolt-
tare a înfăptuirilor socialiste şi comu-
niste pe pământul României V/13

ION POPESCU-PUŢURI : Anul istoric
1893 V/22

ILIE CEAUŞESCU : De la statul dac
centralizat şi independent al lui Bure-
bista la statul socialist român — Uni-
tate şi continuitate (I) V/35

MIRCEA MUŞAT, FLORIAN TĂNĂ-
SESCU : Naţionalităţile conlocuitoare în
statul român întregit în 1918 V/49

ION POPESCU-PUŢURI : Indemn la
creaţie (IV) VI/3

ILIE CEAUŞESCU : De la statul dac
centralizat şi independent al lui Bure-
bista la statul socialist român — Uni-
tate şi continuitate (II) VI/22

MIHAI MAXIM : Din istoria relaţiilor
româno-otomane — „Capitulaţiile” VI/34

VASILE NICULAE : Parlamentul — tri-
bună de afirmare a idealului socialist
în România (1888—1899) VI/69

IN ÎNTIMPINAREA ANIVERSĂRII A 90 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITORE DIN ROMÂNIA

Dezvoltarea partidului clasei munci-
toare din România în perioada 1893—
1918 (III) II/105

Dezvoltarea partidului clasei munci-
toare din România în perioada 1893—
1918 (IV) III/81

Dezvoltarea partidului clasei munci-
toare din România din perioada 1893—
1918 (V) IV/83

Dezvoltarea partidului clasei munci-
toare din România în perioada 1893—
1918 (VI) V/65

Dezvoltarea partidului clasei munci-
toare din România în perioada 1893—
1918 (VII) VI/85

[CONGRESELE MIŞCĂRII MUNCITOREŞTI DIN ROMÂNIA. DELEGAŢII PARTICIPANŢI LA CONGRESE]

Congresul al V-lea al P.S.D.M.R. (7—8
aprilie 1898) [Ordinea de zi a Congresu-
lui ; Conducerea lucrărilor ; Consiliul
General al P.S.D.M.R. ales la Congre-
sul al V-lea] I/96

Congresul al VI-lea al Partidului So-
cial-Democrat al Muncitorilor din
România. Partea I (20—22 aprilie 1899)
[Ordinea de zi a Congresului ; Condu-
cerea lucrărilor ; Comisia aleasă pentru
conducerea organului central de presă
al partidului, „Lumea nouă”, pînă la
reluarea lucrărilor Congresului] ; Par-
tea a II-a (29 iunie 1899) [Ordinea de
zi a Congresului ; Conducerea lucrări-
lor ; Membrii Comitetului Executiv al
Clubului muncitorilor din Bucureşti,
însărcinat de Congres cu misiunea de
a conduce mişcarea socialistă din în-
treaga ţară] II/132

Congresul-conferinţă al cercurilor so-
cialiste şi al sindicatelor (Al VII-lea al
mişcării muncitoreşti din România) —
13—15 august 1906 [Ordinea de zi a Con-
gresului-conferinţă ; Conducerea lucră-
rilor ; Organe de conducere a mişcării
muncitoreşti alese de Congresul-confe-
rinţă — Comisia Generală a Sindicatelor
din România ; Redactorul organului
central de presă „România muncito-
are” ; Administratorul gazetei „Româ-
nia muncitoare” ; Comitetul Cercului
de editură socialistă] III/82

Congresul cercurilor socialiste şi al
sindicatelor (Al VIII-lea al mişcării
muncitoreşti din România) — 29 iunie—
1 iulie 1907 [Ordinea de zi a Congresu-
lui ; Conducerea lucrărilor ; Organe de
conducere a mişcării muncitoreşti alese
de Congres — Comitetul Central al Uni-
unii Socialiste din România ; Comisia
Centrală de Control ; Comisia Generală
a Sindicatelor din România ; Comisia
pentru redactarea statutelor Uniunii
Socialiste din România ; Comitetul Cer-
cului de editură socialistă ; Delegaţia
pentru Congresul socialist internaţio-
nal de la Stuttgart] III/88

Congresul Uniunii Socialiste din
România şi al sindicatelor (Al IX-lea
al mişcării muncitoreşti din România) —
6—7 ianuarie 1908 [Ordinea de zi a Con-
gresului ; Conducerea lucrărilor ; Or-
gane de conducere a mişcării muncito-
reşti alese de Congres — Comitetul
Central al Uniunii Socialiste din Româ-
nia ; Comisia de Control a Uniunii So-
cialiste din România ; Comisia Generală
a Sindicatelor din România ; Comisia
de Control a Comisiei Generale a Sin-
dicatelor din România ; Comisia pen-
tru definitivarea programului Uniunii
Socialiste din România ; Comitetul Cer-
cului de editură socialistă] III/92

Congresul de transformare a Uniunii
Socialiste din România în Partidul So-
cial-Democrat din România şi Con-
gresul sindical (Al X-lea al mişcării
muncitoreşti din România) — 31 ianua-
rie, 1 şi 2 februarie 1910 [Ordinea de
zi a Congresului (mişcarea socialistă ;
mişcarea sindicală) ; Conducerea lucră-
rilor ; Organe de conducere a mişcării
muncitoreşti alese de Congres — Co-
mitetul Executiv al Partidului Social-
Democrat din România ; Comisia Ge-
nerală a Sindicatelor din România ;
Comisia de Control a Comisiei Ge-
nerale a Sindicatelor din România ; Co-
mitetul Cercului de editură socialistă] IV/84

Congresul al II-lea al Partidului So-
cial-Democrat din România şi Con-
gresul sindical (Al XI-lea al mişcării
muncitoreşti din România) — 29—30 iunie,
1 iulie 1912 [Ordinea de zi a Congresu-
lui ; Conducerea lucrărilor ; Organe de
conducere a mişcării muncitoreşti alese
de Congres — Comitetul Executiv al
Partidului Social-Democrat din Româ-
nia ; Comisia Generală a Sindicatelor
din România ; Comisia de Control ; Co-
mitetul Casei Poporului ; Comitetul
Cercului de editură socialistă ; Comisia
de studiere a Caselor de Ajutor] IV/108

Congresul al III-lea al Partidului So-
cial-Democrat din România (Al XII-lea
al mişcării muncitoreşti din România) —
6—8 aprilie 1914 [Ordinea de zi a Con-
gresului ; Conducerea lucrărilor ; Or-
gane de conducere alese de Congres —
Comitetul Executiv al Partidului So-
cial-Democrat din România ; Comisia
de Control] V/78

Congresul extraordinar al Partidului Social-Democrat din România și al mișcării sindicale (Al XIII-lea al mișcării muncitorești din România) — 10 august 1914 [Ordinea de zi a Congresului ; Conducerea lucrărilor] VI/90

Congresul al IV-lea al Partidului Social-Democrat din România (Al XIV-lea al mișcării muncitorești din România) — 25—27 octombrie 1915 [Ordinea de zi a Congresului ; Conducerea lucrărilor ; Organe de conducere alese de Congres — Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat din România] VI/100

STUDII DOCUMENTARE

Mișcarea muncitorească, partidul politic al clasei muncitoare din România și problema agrar-fărâneasă I/87

E VOCĂRI

Gheorghe Cristescu (1882—1973) : Augustin Deac, Ion Toacă V/88

Dimitrie Marinescu (1882—1916) : Georgeta Tudoran V/92

Mihail Macavei (1882—1965) : T[ănăsescu] Florian V/96

Vasile Contă (1845—1882) : Nicolae Gogoneață V/99

MĂRTURII ISTORICE

Societatea „Tinerimea muncitoare” (1894) — prima organizație politică a tineretului concepută la scară națională : Vasile Niculae, Constantin Petculescu IV/117

RĂSPUNSURI LA ÎNTREBĂRI

Cu privire la izolarea României pe plan internațional în deceniile trei și patru : Viorica Moisuc IV/123

Semnificația „Tratatului de pace” de la București din mai 1918 : Viorica Moisuc V/106

Conferința de pace de la Paris. Încheierea Tratatului de pace cu România (1946—1947) : Eliza Campus VI/124

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

KIM IR SEN (cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naștere) III/115

JANOS KADAR (cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naștere) IV/114

ERICH HONECKER (cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naștere) V/103

CAUZELE ȘI CONSECINȚELE NEFASTE ALE INSTAURĂRII REGIMURILOR FASCISTE, REACȚIONARE

Statul „independent” slovac : Milică Moldoveanu III/119

Norvegia : Ladislau Gergely VI/109

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice în anul 1981 : Nicolae Copoiu, Gheorghe Unc, Ioan Șt. Oprea I/152

A III-a reuniune a Comisiei mixte româno-ugoslavă de istorie (Timișoara, 15—17 februarie) : Ion Iacoș II/144

Susținerea unor teze de doctorat : Gheorghe Tudor II/148

Sesiune omagială pe tema : Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, privind locul și rolul tineretului, al organizațiilor sale revoluționare în viața social-politică a României socialiste (București, 15 martie) : Constantin Petculescu III/150

Sesiune omagială pe tema : Tărâni-mea — forță socială revoluționară, participantă activă la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate (București, 26 martie) : Nicolae Rauș III/158

Sesiune științifică : 525 de ani de la urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei (București, 12 aprilie) : Nicolae Rauș IV/129

Sesiunea jubiliară dedicată sărbătoririi centenarului Muzeului Regiunii Porților de Fier (Drobeta-Turnu Severin, 20—21 aprilie) : Ion Mamina IV/133

Reuniunea consacrată centenarului nașterii lui Nicolae Titulescu : Fl. Craioveanu [Florian Tănăsescu] V/112

Constătuire cu tema : Noi informații documentare din arhivele de peste hotare (București, 14—15 mai) : Elena Gheorghe V/116

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

ION SPĂLĂTELU : Izbinzi prin vremuri. Comuniștii — o istorie trăită, 1921—1981, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1981, 292 p. : Florian Tănăsescu I/169

FLOREA DRAGNE, ION IACOȘ, N.G. MUNTEANU, VASILE PETRIȘOR : Mișcarea sindicală din România, vol. I, Editura politică, București, 1981, 602 p. : Vasile Niculae I/173

ELIZA CAMPUS : Din politica externă a României (1913—1947), Editura politică, București, 1980, 638 p. : Ion Calafeteanu I/178

„Voprosi istorii K.P.S.S.”, nr. 1—12/1981 : Vasile Buga I/180

„Social Sciences in China” („Științele sociale în China”), Beijing, vol. I (nr. 2, iunie 1980, 235 p. ; nr. 3, septembrie 1980, 243 p. ; nr. 4, decembrie 1980, 224 p.) : Teodor Popescu I/184

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981, 342 p. : Florian Tănăsescu II/149

M.C. STĂNESCU : Mișcarea muncitorească din România în anii 1924—1928, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, 296 p. : Nicolae Petreanu II/154

S. CUTIȘTEANU, GH. I. IONIȚĂ : Electoratul din România în anii interbelici (Mișcarea muncitorească și democratică în viața electorală din România interbelică), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 312 p. : Doina Smârcea II/159

I.I. RUSSU : Etnogeneza românilor, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, 466 p. : Nicolae Copoiu, Ștefan Andreiescu-Moșna II/162

- Confruntări ideologice contemporane, Editura Junimea, Iași, 1981, 344 p. : Ioan Căpreanu II/166
- MICHAEL LEBRECHT : Die Geschichte von Siebenbürgen in Abend Unterhaltungen vors Volk (Istoria Transilvaniei în povestiri de seară spuse în fața poporului), Martin Hochmeister, Sibiu, 1784, p. 3—130 : Ana-Maria Coman II/168
- File din istoria luptei revoluționare a poporului chinez: ZHOU ENLAI, Opere alese, vol. I, Editura Poporul, Beijing, 1980, 438 p. ; LIU SHAOQI, Opere alese, vol. I, Editura Poporul, Beijing, 1981, 464 p.* II/172
- „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, nr. 1—6/1981 : Ion Calafeteanu II/187
- OLIMPIU MATICHESCU, STELIAN NEAGOE : Ani de luptă comunistă, 1939—1944, Editura politică, București, 1982, 216 p. : Vasile Petrișor III/167
- GHEORGHE ZAHARIA, CONSTANTIN BOTORAN : Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic, 1919—1939, Editura militară, București, 1981, 466 p. : General-it. Ion Șuța III/172
- ROMUS DIMA : Mișcarea muncitorească din Oltenia, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1982, 396 p. : Vasile Arimia III/175
- ION LÂNCRĂNAN : Cuvint despre Transilvania, Editura Sport-Turism, București, 1982, 192 p. : Ion Bulei III/179
- ION BITOLEANU : Din istoria României moderne, 1922—1926, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, 332 p. : Ioan Scurtu IV/135
- ION BULEI : Arcul așteptării, 1914—1915—1916, Editura Eminescu, București, 1981, 328 p. : Gh. I. Ioniță IV/138
- Din istoria mișcării muncitorești. Documente arădene, 1821—1918, Editura Facla, Timișoara, 1981, 284 p. : Vasile Niculae IV/139
- CARLO TROYA : Storia d'Italia del Medio Evo, părțile I—V, Neapole, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839—1841 : Ana-Maria Coman IV/143
- Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. I, Documente externe, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, 694 p. : Dinu C. Giurescu V/118
- CLARA CUȘNIR-MIHAILOVICI, FLOREA DRAGNE, GHEORGHE UNC : Mișcarea muncitorească din România, 1916—1921. Făurirea Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1982, 436 p. : Vasile Petrișor V/123
- IOAN SAIZU : Politica economică a României între 1922 și 1928, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, 203 p. : M.C. Stănescu V/128
- CONSTANTIN CORBU : Rolul tărânișii în istoria României (sec. XIX), Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 562 p. : Vasile Niculae V/131
- Gesta Sancti Niceta, veteris Daciae episcopi (Faptele sfântului Niceta-Nichita, episcop al vechii Dacii), Claudiopolis (Cluj), 1750, VI + 76 p. : Ana-Maria Coman V/135
- Documente privind mișcarea muncitorească și socialistă din Oltenia pînă la crearea Partidului Comunist Român, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1981, 328 p. : Nicolae Rauș V/140
- GÜNTHER BERND GINZEL : Hitlers Ur (enkel) (Strănepoții lui Hitler), Editura Droste, Düsseldorf, 1981, 154 p. : Nicolae Minei V/143
- GHEORGHE BUZATU : România și trusturile petroliere internaționale pînă la 1929, Editura Junimea, Iași, 1981, XX + 272 p. : Simion Cutișteanu VI/132
- Anuarul Societății de istorie și arheologie din județul Hunedoara, Buda-pesta, Tipografia Athenaeum, 1882, 190 p. + 4 tab. : Ana-Maria Coman VI/136
- SUAT SINANOGLU : Visage de la Turquie, Ankara, 1980, 200 p. : Nicolae Ciachir VI/146

INSEMNAȚII — CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUȚE ÎN ANUL 1981 —

- Probleme fundamentale ale istoriei patriei și Partidului Comunist Român. Tematică, bibliografie, crestomație, Editura didactică și pedagogică, București, 1981, 592 p* I/192
- DINU C. GIURESCU : Istoria ilustrată a românilor, Editura Sport-Turism, București, 1981, 640 p. I/193
- NICOLAE IORGA : Istoria românilor prin călători (ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Adrian Angheliescu), Editura Eminescu, București, 1982, 702 p. I/193
- Studii dacice (sub redacția prof. univ. Hadrian Daicoviciu), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 202 p. I/193
- ȘTEFAN IONESCU : Epoca brîncovească, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 248 p. I/194
- G.D. ISCRU : 1821 — moment crucial în istoria modernă a României, Editura politică, București, 1981, 84 p. I/195
- FLOREA NEDELCU : De la restaurație la dictatura regală, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 448 p. I/195
- AL ZUB : A scrie și a face istorie (Istoriografia română postpașoptistă), Editura Junimea, Iași, 1981, 368 p. I/195
- George Bariț și contemporanii săi (coordonator Ștefan Pascu), vol. V, Editura Minerva, București, 1981, 388 p. I/195
- ALEXANDRU PAPIU-ILARIAN : Antologie (ediție îngrijită, prefață, note și comentarii de Corneliu Albu), Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, 492 p. I/196
- ONISIFOR GHIBU : Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură (ediție îngrijită, prefață, note și comentarii de Nadia Nicolescu ; postfață de Mircea Zăciu), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 381 p. I/196
- NICOLAE IORGA : Discursuri parlamentare, 1907—1917 (introducere și antologie — Ion Constantinescu), Editura politică, București, 1981, 370 p. I/196

* Traducerea textelor și adnotările au fost făcute de Ana Budura.

* Prezentările de cărți de la rubrica Insemnări au fost alcătuite de Ion Mamina.

KLAUS DROBISCH : *Rezistența la Buchenwald*, Editura politică, București, 1981, 158 p. I/197

Neofascism, terorism, noua dreaptă. Probleme vechi, ipostaze noi în lumea capitalistă, Editura politică, București, 1981, 271 p. I/197

NAPOLEON : *Memorii*, vol. I—II, Editura militară, București, 1981, 316 și 384 p. I/197

REVISTA REVISTELOR

Izvestiia na Institutu po istorii BKP (1980—1981) : Crișan Iliescu III/182

1980. *Yearbook on International Communist Affairs (1980. Anuarul pentru problemele mișcării comuniste internaționale)*, sub redacția lui Richard F. Staar, Hoover Institution Press, Stanford, 1980, XXXI + 486 p. : Teodor Popescu . . . III/185

„*Revista arhivelor*”, nr. 1—4/1981 : Gheorghe Neacșu IV/149

„*Párttörténeti közlemények*”, nr. 1—4/1981 : Ana Budura IV/153

„*Arhivele Olteniei*”, serie nouă, nr. 1/1981 : Ion Ilincioiu V/147

„*Social Sciences in China*” („*Științele sociale în China*”), Beijing, vol. II (nr. 1, martie, 240 p. ; nr. 2, iunie 1981, 236 p.) : Teodor Popescu V/150

„*Vědecký Bulletin*”, nr. 1—4/1981 : Milică Moldoveanu V/154

„*Revista de istorie*” nr. 1—12/1981 : Ion Bulei VI/148

„*Jindaishi Yanjiu*” („*Studii de istorie modernă*”), nr. 1—4/1981, Beijing : Ana Budura VI/154

СОДЕРЖАНИЕ

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ: Доклад о нынешней стадии создания социализма, об осуществлении единого национального плана общественно-экономического развития, специальных программах и мероприятиях для успешного выполнения пятилетки, поставлений XII Съезда партии, представленный на Национальной Конференции Румынской Коммунистической Партии, 16-ое декабря 1982 г. 3

СТАТЬИ-ДОКЛАДЫ

ИОН ПОНЕСКУ-ПУТУРЬ: Концепция товарища Николае Чаушеску о познании многотысячелетней истории румынского народа — основа идеологической работы, патриотического социалистического воспитания масс. 42

ГЕОРГЕ КРЕЦОЮ: Научные, революционные концепции товарища Николае Чаушеску о прогрессе и экономическом развитии социалистической Румынии, современного мира. 59

КОНСТАНТИН РЭДУКУ: Новаторское мышление товарища Николае Чаушеску о развитии социалистического сознания, творчества народных масс. 76

ГЕОРГЕ ПРИСЭКАРУ: Выдающаяся роль мышления и действий президента Николае Чаушеску в установлении новых, равноправных, дружественных и миролюбивых отношений в современном мире. 91

НА ВСТРЕЧУ ПРАЗДНОВАНИЯ 90-ЛЕТИЯ СОЗДАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ РАБОЧЕГО КЛАССА РУМЫНИИ

Развитие партии рабочего класса Румынии в период 1893—1918 гг. (VIII) 104

ОТВЕТЫ НА ВОПРОСЫ

Румыния и балканские войны: Шербан Рэдулеску-Зонер 126

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Научная сессия на тему: «Румыния по пути создания всесторонне развитого социализма» (Бухарест, 11 декабря 1982 г.): Николае Рауш. 133

Научный международный симпозиум на тему: «Современные проблемы теории и методологии исследования истории международного коммунистического движения и идеологической борьбы» (Прага, 5—7 сентября 1982 г.): Георге Унк. 139

Международная конференция историков рабочего движения (Линц, 14—18 сентября 1982 г.): Ион Калафетяну. 140

VI-ая сессия Румыно-польской исторической комиссии (Клуж-Напока, 26—29 сентября 1982 г.): Милка Молдовяну. 142

Совещание: «Применение математики в истории и археологии» (Валенция де Мунте, 9—10 сентября 1982 г.): Михай Догару. 143

Памятная выставка «Василе Пырван»: Валериу Ляку. 146

Научные дебаты на тему: «Матей Басараб и город Бухарест» (30 августа 1982 г.): Ливу Штефанеску. 148

Защита докторских званий: Георге Тудор 150

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

«Национальная оборона в концепции Румынской Коммунистической Партии», Бухарест, Военное издательство, 1982, 336 стр.: Михай Е. Ионеску. 152

ИЛИЕ КОРФУС: «Сельское хозяйство в Румынских княжествах, 1848—1864 гг. Аграрная

сравнительная история», Бухарест. Энциклопедическое и научное издательство, 1982, 436 стр.: Мирча Йоса. 156

ИОАН СИЛЬВИУ НИСТОР, «Вклад жителей уезда Муреш в осуществление великого объединения 1918 г.», Клуж-Напока, Изд-во «Дачия», 1981, 280 стр.: Ион Якош. 159

КУУН ГЕЗА, ТОРМА СОФИЯ, ТЕГЛАС ГАБОР, «История уезда Хунедоара», том I, Будапест, 1902, 256 стр.: Ана-Мария Комаи. 162

МОХАМЕЛ АЗИЗ ЖАХБАБИ: „Le Monde de demain. Tiers-Monde accuse“, Casablanca—Maroc, Sherbrooke-Canada, 360 стр.: Елена Мурешан 169

«История румынского народа», Пекинг, Изд-во Шангву, 1981, 398 стр.: Ана Будура. 173

ЖИАН БОЗАН, ШАО КСУНЖЕНГ, ХУ ХУА: «Краткая история Китая», Пекинг, Изд-во на иностранных языках, 1981, 264 стр.: Теодор Попеску. 176

«Революция и реакция в Европе, 1917—1924 гг.», том I—II, Изд-во «Мондо операйо» и «Аванти», 1978, том I — 328 стр.; том II — 376 стр.: Мария Ковач. 180

Содержание изданных в 1982 г. 1—6 номеров журнала. 184

SUMARY

NICOLAE CEAUSESCU: Report delivered on the Current Stage of Building Socialism, the Fulfilment of the Single National Plan of Social-Economic Development, the Special Programmes and Measures for the Successful Implementation of the Twelfth Party Congress Decision, december, 16, 1982 3

ARTICLES — PAPERS

ION POPESCU PUTURI: Comrade Nicolae Ceausescu's Conception about the Cognition of the Romanian People's Age-old History — Base of Ideological Activity, of Patriotic and Socialist Masses' Education 42

GHEORGHE CRETOIU: Comrade Nicolae Ceausescu's Scientific and Revolutionary Conception about Contemporary World and Socialist Romania's Progress and Development 59

CONSTANTIN RADUCU: Comrade Nicolae Ceausescu's Renovator Conception about the Development of Socialist Consciousness, of Masses' Creativeness 76

GHEORGHE PRISACARU: Leading Part of President Nicolae Ceausescu's Conception about Establishing the New Relations of Equality Collaboration and Peace in the Contemporary World. 91

MEETING THE 90th ANNIVERSARY OF FONDATION OF THE ROMANIAN WORKING CLASS' POLITICAL PARTY

The Development of the Romanian Working Class' Party from 1893 — to 1918 (VIII) 104

ANSWERS TO THE QUESTIONS

Romania and the Balcan Wars: Serban Radulescu-Zoner 126

SCIENTIFIC LIFE

Scientific Session: „Romania on the Way of Building Up the Multilaterally Developed Socialist Society“ (Bucharest, decembre 11th, 1982): Nicolae Rauş 133

International Scientific Symposium : „Current Problems about the Research's Theory and Methodology in the International Communist Movement and Ideological Struggle“ (Prague, September 5—7th, 1982) : Gheorghe Unc	139
International Meeting of the Working Movement's Historians (Linz, 14—16 September 1982) : Ion Calafeteanu	140
The 6th Session of the Romanian-Polish History Committee (Cluj-Napoca octobre, 26—29, 1982) : Milică Moldoveanu	142
The Conference : Mathematical applications in History and Archaeology“ (Vălenii de Munte, octobre 9—10, 1982) : Mihai Dogaru	143
Memorial Exhibition „Vasile Pârvan“ : Valeriu Leahu	146
Scientific Debate : Matei Basarab and Bucharest, (august 30, 1982) : Liviu Ștefănescu	148
Defending theses for doctors' degree : Gheorghe Tudor	150

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

The National Defence in Romanian Communist Party's Conception, Military Publishing House, Bucharest, 1982, 336 p. : Mihai E. Ionescu	152
ILIE CORFUS, „The Agriculture in Romania Countries, 1848—1864. Comparative Agrarian History“, Scientific and Encyclopaedical Publishing House, Bucharest, 1982, 436 p. : Mircea Iosa	156
IOAN SILVIU NISTOR, „Contributions from Mureș to the Great Union from 1918“, Dacia Publishing House, Cluj-Napoca 1981, 280 p. : Ion Iacoș	159
KUUN GEZA, TORMA ZSOFIA, TEGĽÁS GÁBOR, „The History of the Hunedoara Country“, vol. I, Budapest, 1902, 256 p. : Ana-Maria Coman	162
MOHAMED AZIZ JAHBABI, „Le monde de demain. Tires-Monde accuse“, Casablanca—Maroc, Sherbrooke — Canada, 360 p. : Elena Mureșan	169
„The History of the Romanian People“, Shangwu Publishing House, Beijing, 1981, 398 p. : Ana Budura	173
JIAN BOZAN, SHAO XUNZHENG, HU HUA, „A concise history of China“, Foreign Languages Press, Beijing, 1981, 264 p. : Teodor Popescu	176
„Revolution and Reaction in Europe. 1917—1924“, „Mondo Operaio“ Publishing House, Edizioni Avanti, 1978, vol. I, 328 p. : vol. II, 376 p. : Maria Covaci	180
Summary of issues 1—6/1982	184

SOMMAIRE

NICOLAE CEAUȘESCU : Rapport sur le stade actuel de l'édification du socialisme, la réalisation du plan national unique de développement socio-économique, les programmes spéciaux et les mesures visant le succès de la mise en œuvre du plan quinquennal, des résolutions du XII-ème Congrès du Parti, présenté à la Conférence Nationale du Parti Communist Roumain, 16 décembre 1982 3

ARTICLES — COMMUNICATIONS

ION POPESCU-PUȚURI : La conception du président Nicolae Ceaușescu concernant l'étude d'histoire millénaire du peuple roumain — le fondement de l'activité idéologique, de l'éducation patriotique, socialiste des masses	42
GHEORGHE CRETOIU : L'opinion scientifique, révolutionnaire du président Nicolae Ceaușescu sur le progrès et le développement	

économique de la Roumanie socialiste, du monde contemporain	59
CONSTANTIN RADUCU : LA pensée novatrice du président Nicolae Ceaușescu sur le développement de la conscience socialiste, de l'activité créatrice des masses	76
GHEORGHE PRISĂCARU : Le rôle exceptionnel de la pensée et de l'activité du président Nicolae Ceaușescu dans la réalisation de nouveaux rapports d'égalité, collaboration et paix dans le monde contemporaine	91

A 90-EME ANNIVERSAIRE DE LA CRÉATION DU PARTI POLITIQUE DE LA CLASSE OUVRIÈRE EN ROUMANIE

Le développement du parti de la classe ouvrière en Roumanie dans la période 1893—1918 (VIII)	104
--	-----

RÉPONSES À DEMANDES

La Roumanie et les guerres balcaniques : Șerban Rădulescu-Zoner	126
---	-----

LA VIE SCIENTIFIQUE

La Session scientifique sur le thème : „La Roumanie sur la vie d'édification de la société multilatéralement développée“ (Bucarest, 11 décembre 1982) : Nicolae Rauș	133
Le Symposium scientifique international sur le thème : „Problèmes actuels de la théorie et de la méthodologie de la recherche d'histoire du mouvement communist international et de la lutte idéologique“ (Prague, 5—7 septembre 1982) : Gheorghe Unc	139
La Conférence internationale des historiens du mouvement ouvrier (Linz, 14—18 septembre 1982) : Ion Calafeteanu	140
La VI-ème session de la Commission historique mixte roumaino-polonaise (Cluj-Napoca, 26—29 octobre 1982) : Milică Moldoveanu	142
La Délégation : „Applications de la mathématique dans l'histoire et l'archéologie“ (Vălenii de Munte, 9—10 octobre 1982) : Mihai Dogaru	143
L'Exposition commémorative „Vasile Pârvan“ : Valeriu Leahu	146
La Délégation scientifique : „Matei Basarab et le Bucarest“ (30 août 1982) : Liviu Ștefănescu	148
Les thèses pour le doctorat : Gheorghe Tudor	150

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

„La Défense nationale dans la conception du Parti Communist Roumain“, Bucarest, Editura militară, 1982, 336 p. : Mihai E. Ionescu	152
ILIE CORFUS, „L'agriculture dans les Principautés Roumaines, 1848—1864, Histoire agraire comparée“, Bucarest, Editura științifică și enciclopedică, 1982, 436 p. : Mircea Iosa	156
IOAN SILVIU NISTOR, „Contributions de la population du département Mureș à la grande unification de 1918“, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, 280 p. : Ion Iacoș	159
KUUN GEZA, TROMA ZSOFIA, TEGĽÁS GÁBOR, „L'histoire du département Hunedoara“, vol. I, Budapest, 1902, 256 p. : Ana-Maria Coman	162
MOHAMED AZIZ JAHBABI, „Le monde de demain. Tires-Monde accuse“, Casablanca — Maroc, Sherbrooke — Canada, 360 p. : Elena Mureșan	169
„L'histoire du peuple roumain“, Beijing, Maison d'édition „Shangwu“, 1981, 398 p. : Ana Budura	173
JIAN BOZAN, SHAO XUNZHENG, HU HUA, „Brève histoire de la Chine“, Beijing, Maison d'édition en langues étrangères, 1981, 264 p. : Teodor Popescu	176

„Révolution et réaction en Europe. 1917—1924“.
Maisons d'édition „Mondo Operaio“ et
„Avanti“, 1978, vol. I, 328 p.; vol. II, 376 p.:
Maria Covaci 180
Sommaire de ns. 1—6/1982 184

Wissenschaftliche Debatten mit dem Thema:
„Matei Basarab und Bukarest“ (30. August
1982): Liviu Ștefănescu 148
Verteidigung einer Doktordissertationen:
Gheorghe Tudor 150

INHALT

NICOLAE CEAUȘESCU: Bericht über den gegenwärtigen Stand des sozialistischen Aufbaus, die Erfüllung des Einheitlichen Landesplans der ökonomisch-sozialen Entwicklung, die Sonderprogramme und die Massnahmen für die erfolgreiche Durchführung des Fünfjahresplans und der Beschlüsse des XII. Parteitags, 16. Dezember 1982 3

ARTIKEL-MITTEILUNGEN

ION POPESCU-PUTURI: Die Konzeption des Genossen Nicolae Ceaușescu über die Erkenntnisse der vieltausendjährige Geschichte des rumänischen Volkes — Fundament der ideologischen Tätigkeit, der patriotischen, sozialistische Erziehung der Massen 42

GHEORGHE CREȚOIU: Die wissenschaftliche, revolutionäre Vision des Genossen Nicolae Ceaușescu über den Fortschritt und die ökonomische Entwicklung der sozialistische Rumäniens, der zeitgenössischen Welt 59

CONSTANTIN RĂDUCU: Der erneuerte Gedanke des Genossen Nicolae Ceaușescu über die Entwicklung des sozialistischen Gewissen, des Schöpfergeistes der Massen 76

GHEORGHE PRISĂCARU: Die hervorragende Rolle des Gedankes und der Aktion des Präsidenten Nicolae Ceaușescu in die Errichtung den neuen Beziehungen von Gleichheit, Zusammenarbeit und Frieden in der zeitgenössischen Welt 91

ENTGEGENKOMMEN DES 90-EN JAHRESTAGES DER GRÜNDUNG DER POLITISCHEN PARTEI DER ARBEITERKLASSE VON RUMÄNIEN

Die Entwicklung der Partei der Arbeiterklasse in Rumänien in der Zeitspanne 1893—1918 (VIII) 104

ANTWORTEN AUF FRAGEN

Rumänien und die Balkanische Kriege: Șerban Rădulescu-Zoner 126

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Wissenschaftliche Tagung mit dem Thema: „Rumänien auf dem Weg des Aufbaus der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft“ (Bukarest, 11. Dezember 1982): Nicolae Răuș 133

Internationale Wissenschaftliche Symposium mit dem Thema: „Aktuelle Fragen der Theorie und Methodologie der Forschung der internationale kommunistische Bewegung und des ideologischen Kampfes“ (Prag, 5—7. September 1982): Gheorghe Unc 139

Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung (Linz, 14—18. September 1982): Ion Calafeteanu 140

Die VI-e Tagung der gemischte rumänisch-polnische historische Kommission (Cluj-Napoca, 26—29. Oktober 1982): Miică Moldoveanu 142

Die Beratung: „Applikationen der Mathematik in die Geschichte und in die Archäologie“ (Văleni de Munte, 9—10. Oktober 1982): Mihai Dogaru 143

Die Gedenkausstellung „Vasile Pârvan“: Valeriu Leahu 146

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

„Die Nationalverteidigung in der Konzeption der Rumänischen Kommunistischen Partei“, Militärischer Verlag, Bukarest, 1982, 336 s.: Mihai E. Ionescu 152

ILIE CORFUS, „Die Landwirtschaft in der Rumänischen Ländern, 1848—1864. Vergleichende Agrargeschichte“, Wissenschaftliche und enzyklopädische Verlag, Bukarest, 1982, 436 s.: Mircea Iosa 156

IOAN SILVIU NISTOR, „Beiträge von Muresch zur Grossen Einheit von 1918“, Dacia Verlag, Cluj-Napoca, 1981, 280 s.: Ion Iacoș 159

KUUN GEZA, TORMA ZSOFIA, TEGLAS GÁBOR, „Die Geschichte des Kreises Hunedoara“, I. Band, Budapest, 1902, 256 s.: Ana-Maria Coman 162

MOHAMED AZIZ JAHBABI, „Le Monde de demain. Tires-Monde accuse“, Casablanca — Maroc, Sherbrooke — Canada, 360 s.: Elena Mureșan 169

„Die Geschichte des rumänischen Volkes“, Shangwu Verlag, Beijing, 1981, 398 s.: Ana Budura 173

JIAN BOZAN, SHAO XUNZHENG, HU HUA, „A concise history of China“, Foreign Languages Press, Beijing, 1981, 264 s.: Theodor Popescu 176

„Revolution und Reaktion in Europa. 1917—1924“, „Mondo Operaio“ Verlag, Edizioni Avanti, 1978, I. Band, 328 s.; II. Band, 376 s.: Maria Covaci 180

Inhalt des Nummern 1—6/1982 184

SUMARIO

NICOLAE CEAUȘESCU. Reporte concerniente al estado actual de la edificación del socialismo, a la realización del plano nacional unico del desarrollo economico-social a las programas especiales y a las medidas por la realización con éxito del quinquenio, de las decisiones del XII Congreso del partido presentado a la Conferencia Nacional del Partido Comunista Rumano, 16 de diciembre de 1982. 3

INFORMES — COMUNICACIONES

ION POPESCU-PUTURI: La concepción del camarada Nicolae Ceaușescu concerniente al conocimiento de la historia multimilenaria del pueblo rumano — base de la actividad ideológica, de la educación patriótica, socialiste de las masas 42

GHEORGHE CREȚOIU: La concepción científica, revolucionaria del camarada Nicolae Ceaușescu, concerniente al progreso y desarrollo economicas de Rumania socialista, del mundo contemporáneo 59

CONSTANTIN RĂDUCU: El pensamiento novador del camarada Nicolae Ceaușescu con respecto al desarrollo de la conciencia socialista, de la creatividad de las masas 76

GHEORGHE PRISĂCARU. El papel prominente del pensamiento y de la acción del presidente Nicolae Ceaușescu en el establecimiento de relaciones de tipo nuevo, de igualdad, colaboración y paz en el mundo contemporáneo 91

ENCONTRANDO EL ANIVERSARIO DE 90 AÑOS DESDE LA CREACIÓN DEL PARTIDO POLÍTICO DE LA CLASE OBRERA DE RUMANIA

El desarrollo del partido de la clase obrera de Rumania en el período de 1893—1918 (VIII) 104

RESPUESTAS A LAS PREGUNTAS

Rumania y las guerras balcanicas; Șerban Rădulescu-Zoner. 126

VIDA CIENTÍFICA

La sesión científica con tema: „Rumania hacia el camino de la edificación de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada“. (Bucarest, 11 de diciembre de 1982): Nicolae Rauș 133

Simposium científico internacional con tema: „Problemas actuales de la teoría y metodología de la investigación comunista internacional y de la lucha ideológica“ (Praga, 5—7 de setiembre 1982): Gheorghe Unc. 139

La conferencia internacional de los históricos del movimiento obrero (Linz, 14—18 de setiembre de 1982): Ion Calafeteanu 140

La VI-a sesión de la comisión mixta rumano-polaca de historia (Cluj-Napoca, 26—29 de octubre de 1982): Milică Moldoveanu 142

El consejo: „Aplicaciones de la matemática en historia y arqueología“ (Vălenii de Munte, 9—10 de octubre 1982): Mihai Dogaru 143

La exposición conmemorativa „Vasile Părvan“: Valeriu Leahu 146

El debate científico con tema: Matei Basarab y Bucarest“. (30 de agosto de 1982): Liviu Ștefănescu 148

El sostenimiento de algunas tesis de doctorado: Gheorghe Tudor 150

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

„La defensa nacional en la concepción del Partido Comunista Rumano“, Editorial Militar, Bucarest, 1982, 336 p.: Mihai E. Ioanescu 152

ILIE CORFUS, „La agricultura en los Países Rumanos, 1848—1864. Historia agraria comparada“, Editorial científica y enciclopédica, Bucarest, 1982, 436 p.: Mircea Iosa 156

IOAN SILVIU NISTOR, „Las contribuciones del distrito de Mureș a la gran unión de 1918“, Editorial Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 280 p.: Ion Iacoș 159

KUUN GEZA, TORMA ZSÓFIA, TÉGLAS GÁBOR, „La historia del distrito de Hunedoara“, vol. I, Budapest, 1902, 256 p.: Ana-Maria Coman 162

MOHAMED AZIZ JAHBABI, „Le Monde de demain. Tiers — Monde accuse“, Casablanca — Maroc, Sherbrooke — Canada, 360 p.: Elena Mureșan 169

„La historia del pueblo rumano“, Editorial Shangun, Beijing, 1981, 398 p.: Ana Budura 173

JIAN BOZAN, SHAO KUNZHENG, HU HUA, „A concise history of China“ (La historia de China). Foreign Languages Press, Beijing, 1981, 264 p.: Teodor Popescu 176

„Revolución y reacción en Europa. 1917—1924“, Editorial „Mondo Operaio“, Edizioni Avanti!, 1978, vol. II, 328 p.; vol. II, 376 p.: Maria Covaci 180

El sumario de lossu marios 1—6/1982 184

Redactori: Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este: București, strada Ministerului nr. 4, telefon: 17 01 60, interior 722; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

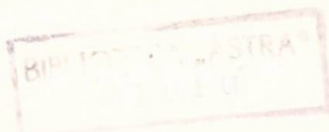
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei“

I 9012

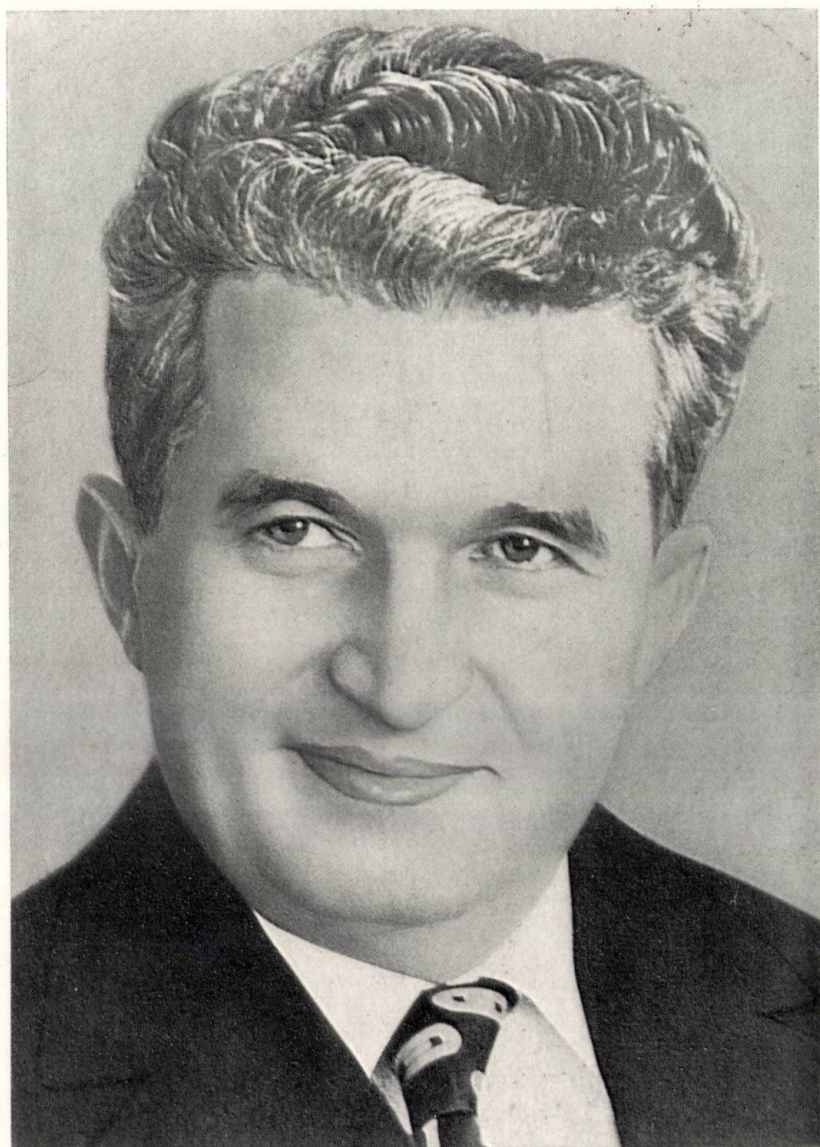

anale de istorie

anul XXIX **2** 1983

97

0 JUL 2005

1990

200

7 90/2

-- VLU 2014

BIBLIOTECA "ASTRA"
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIX

2

1983

SUMAR

OMAGIEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL IMPLINIRII A 50 DE ANI DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ ȘI ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE

Mesajul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România 3

Hotărâre comună a Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România privind conferirea tovarășului Nicolae Ceaușescu a Medaliei omagiale, instituită cu prilejul împlinirii a 50 de ani de activitate revoluționară și aniversării zilei de naștere 10

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU 11

*

NICOLAE CEAUȘESCU, Cuvîntare la Adunarea festivă din Capitală consacrată împlinirii a 50 de ani de la eroicele lupte revoluționare din 1933 ale muncitorimii române 18

90 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA

ION POPESCU-PUȚURI : 1893 — moment istoric în organizarea clasei muncitoare, în afirmarea ei pe scena politică a României 25

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : Idealurile dreptății și libertății naționale, ale unității și independenței — coordonate fundamentale ale activității partidului politic al clasei muncitoare din România 53

35046

GHEORGHE ZAHARIA : Partidul Comunist Român în viața social-politică a țării din anii interbelici	72
GHEORGHE SURPAT : Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a poporului în opera de transformare revoluționară a societății românești	90
Dezvoltarea partidului clasei muncitoare din România în perioada 1918—1921 (IX)	107

★

Lupta românilor pentru unitate și independență națională reflectată în opera lui Karl Marx : <i>Augustin Deac</i>	127
---	-----

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

GUSTAV HUSAK (cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naștere)	134
--	-----

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice în anul 1982 : <i>Gheorghe Unc, Ion Mamina</i>	137
---	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

ION ILINCIOIU, „Țăranii, pământul și moșierii în România. 1864—1888“, Editura politică, București, 1982, 284 p. : <i>Constantin Corbu</i>	150
„Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente. 1848—1918“, București, 1981, 414 p. : <i>Marian Stroia</i>	153
CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 : <i>Ana-Maria Coman</i>	155
JOHANN JAKOB EHRLER, „Banatul de la origini pînă acum (1774)“, Editura Facla, Timișoara, 1982, 206 p. : <i>Nicolae Copoiu</i>	159

ÎNSEMNĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1982 (I) : <i>M. Ion</i>	162
---	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚA, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, VALTER
ROMAN, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, ȘTEFAN
VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA

**OMAGIEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 50 DE ANI DE ACTIVITATE
REVOLUȚIONARĂ ȘI ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE**

M E S A J U L
COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST
ROMÂN, CONSILIULUI DE STAT ȘI GUVERNULUI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Cu cele mai profunde sentimente de stimă și prețuire, dorim ca în această zi, cînd întreaga noastră națiune omagiază împlinirea a 50 de ani de activitate revoluționară și cea de-a 65-a aniversare a zilei dumneavoastră de naștere, să vă felicităm cu toată căldura inimilor noastre și să vă adresăm, în numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, al Consiliului de Stat și al Guvernului, cele mai calde urări tovarășești, de sănătate și fericire, de ani mulți și luminoși, plini de satisfacții și împliniri, spre binele și prosperitatea poporului, pentru înaintarea neabătută a patriei scumpe pe calea socialismului și comunismului.

Această aniversare — ce s-a înscris cu litere de aur în istoria națională și în conștiința întregului nostru popor — ne oferă fericitul prilej de a aduce un nou și fierbinte omagiu personalității dumneavoastră de eminent conducător de partid și de stat, înflăcărat revoluționar și patriot, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești, neobosit luptător pentru cauza libertății și independenței popoarelor, pentru progres social, colaborare și pace în lume.

Cu mindria de a vă avea în fruntea partidului și a țării, dorim să exprimăm — și cu această ocazie — mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, recunoștința noastră fierbinte, a întregului partid și a tuturor oamenilor muncii din patria noastră, fără deosebire de naționalitate, pentru tot ceea ce ați făcut și faceți spre gloria și fericirea acestei țări, pentru activitatea pe care o desfășurați, cu uriașă putere de muncă, înțelepciune și înaltă competență, în organizarea și conducerea întregii opere de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, în promovarea fermă a nobilelor idealuri ale păcii și înțelegerii între națiuni.

Partidul, țara întreagă apreciază în mod deosebit înaltele dumneavoastră calități de comunist și revoluționar ferm și consecvent, afirmate cu strălucire încă din cei mai tineri ani ai vieții, în marile bătălii purtate de partid pentru apărarea intereselor clasei muncitoare și ale poporului român, pentru libertate și dreptate socială și națională, împotriva fascismului și războiului, pentru cauza independenței și suveranității patriei, pentru o viață mai bună. În anii grei ai ilegalității, ați militat cu dirzenie și neînfricare — înfruntînd teroarea dezlănțuită de regimul burghezo-moșieresc, închisorile și lagărele antonesciene — pentru organizarea și ridicarea la luptă revoluționară a tineretului, a clasei muncitoare, însuflețit permanent de o nestrămutată credință în cauza dreaptă a poporului, a libertății și demnității sale. Aceste minunate calități de revoluționar și patriot înflăcărat au fost continuu dezvoltate în condițiile nou create în țara noastră ca urmare a victoriei revoluției de eliberare națională și socială de la 23 August 1944, în luptele purtate de masele muncitoare, conduse de partid, pentru înfrîngerea forțelor reacțiunii și cucerirea puterii politice și economice în stat, în întreaga activitate de refacere și reconstrucție

a economiei naționale, de democratizare a țării, de organizare a societății românești pe baze socialiste. Întreaga dumneavoastră viață s-a împletit în modul cel mai strâns cu toate marile momente ale luptei gloriosului nostru partid pentru victoria revoluției și construcției socialismului în România. Pentru toate acestea, partidul și poporul nostru v-au investit cu suprema răspundere de secretar general al Partidului Comunist Român și înțitul președinte al României, văzând în dumneavoastră cea mai sigură cheazăie a viitorului fericit al patriei, a independenței și suveranității sale, a edificării cu succes în România a celei mai drepte și umane orânduiri cunoscute în istorie — orinduirea socialistă și comunistă.

Cei aproape 18 ani de cind vă aflați în fruntea partidului și statului au fost — spre mindria noastră, a tuturor fiilor țării — cei mai rodnici și bogați în impliniri din întreaga existență a României. Făcînd bilanțul acestei perioade deosebit de fertile, partidul și poporul nostru dau o înaltă apreciere rolului hotărîtor pe care l-ați avut și îl aveți în dinamizarea întregii opere de construcție a noii societăți în România, în elaborarea și aplicarea celor mai corespunzătoare soluții pentru accelerarea progresului economic și social al țării, pentru ridicarea întregului popor pe trepte tot mai înalte de bunăstare și civilizație materială și spirituală.

Constituie o realitate profund simțită și trăită de fiecare cetățean al patriei faptul că perioada inaugurată de Congresul al IX-lea — ale cărui hotărîri și orientări poartă nemijlocit pecetea gândirii și acțiunii dumneavoastră cutezătoare, pătrunse de o înaltă răspundere pentru destinele poporului român — a deschis o epocă nouă în istoria patriei, a adus un spirit profund înnoitor în toate domeniile construcției socialiste, determinînd adînci prefaceri revoluționare în întreaga societate românească. Intemeindu-se pe magistralele analize științifice, materialist-dialectice, pe care le-ați făcut în legătură cu realitățile și cerințele obiective ale dezvoltării societății socialiste românești în fiecare etapă istorică, congresele și conferințele naționale ale partidului, plenarele Comitetului Central, desfășurate în această perioadă sub directa dumneavoastră conducere și îndrumare, au adoptat hotărîri și orientări care au mobilizat puternic energiile și capacitățile de creație ale întregului popor în înlăptuirea programelor de dezvoltare economică, socială și culturală a țării, în realizarea tuturor obiectivelor stabilite de partid pentru înaintarea fermă a României pe calea socialismului.

Este cunoscută și apreciată orientarea pe care ați asigurat-o privind dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție, crearea unei puternice baze tehnico-materiale — ca o condiție primordială a lichidării într-un timp scurt a înapoierii economice și sociale moștenite de la vechiul regim, ca un factor determinant al asigurării progresului mai rapid al întregii țări. Pe baza acestei orientări, ne-am putut crea o industrie puternică, modernă, o agricultură socialistă în plină dezvoltare, am asigurat progresul armonios al tuturor ramurilor economiei naționale, creșterea avuției socialiste și a venitului național, ridicarea generală a nivelului de viață și de civilizație al întregului popor. Dacă nu am fi promovat cu consecvență și hotărîre această politică de industrializare, ar fi fost greu, dacă nu imposibil, să asigurăm, în condițiile actuale — cînd fiecare țară, inclusiv România, resimte urmările crizei economice mondiale — dezvoltarea economiei noastre socialiste. Țara noastră ar fi rămas, vreme îndelungată, într-o stare de înapoiere economică, ceea ce ar fi afectat grav construcția socialistă în patria noastră, munca și viața întregului popor. Preocuparea dumneavoastră constantă pentru amplasarea armonioasă a forțelor de producție pe teritoriul țării a ridicat la viață nouă, înfloritoare județele patriei, a asigurat ca toți oamenii muncii să se bucure de binefacerile civilizației socialiste, de condiții egale de muncă și de viață.

Dorim să subliniem și cu acest prilej importanța deosebită pe care o are orientarea dumneavoastră de a pune consecvent la baza întregii activități de construcție a noii orînduiri cele mai avansate cuceriri ale științei și tehnicii moderne, de a asigura, în acest scop, un puternic avînt al științei, învățămîntului și culturii, lărgirea continuă a orizontului de pregătire tehnică și culturală a întregului popor. Festivalul național al muncii și creației socialiste „Cîntarea României”, organizat și desfășurat din inițiativa dumneavoastră, s-a transformat într-o puternică mișcare cultural-educativă de masă, ce asigură o amplă desfășurare a geniului creator al poporului, înflorirea culturii noastre noi, socialiste, îmbogățirea întregii vieți spirituale a maselor largi.

Oamenii muncii simt, prin propria lor viață, grija și preocuparea dumneavoastră deosebită de a asigura ca tot ceea ce realizăm în patria noastră liberă și independentă să servească nemijlocit poporului, ridicării nivelului său de civilizație și bunăstare. Întregul nostru popor vă este profund recunoscător pentru consecvența cu care vegheați ca la baza politicii de dezvoltare economico-socială a țării

să stea permanent ţelul şi scopul fundamental al partidului — de a asigura oamenilor muncii condiţii de muncă şi de trai tot mai bune, o viaţă tot mai îmbelsugată şi fericită.

Organizînd şi conducînd opera de edificare socialistă, aţi manifestat şi manifestaţi o preocupare permanentă pentru ca, paralel cu dezvoltarea forţelor de producţie, să se asigure perfecţionarea continuă a relaţiilor de producţie şi sociale, a organizării şi conducerii societăţii. O realizare remarcabilă a acestor ani o constituie înfăptuirea în viaţă a ideilor şi a concepţiei dumneavoastră privind organizarea pe baze democratice a întregii vieţi economice şi sociale din ţara noastră. Din iniţiativa şi sub îndrumarea dumneavoastră directă a fost creat un sistem organizatoric original, unic în felul său, care asigură participarea efectivă, nemijlocită, a tuturor oamenilor muncii la conducerea societăţii, exercitarea deplină a prerogativelor poporului de adevărat stăpin al ţării, de făuritor conştient al propriilor destine. Au fost create organe şi organisme democratice în toate unităţile economice şi sociale de bază şi la nivel naţional, situîndu-se în centrul acestui amplu sistem democratic principiile autoconducerii şi autogestiuunii muncitoreşti, care dă posibilitate tuturor oamenilor muncii — în calitatea lor de proprietari, producători şi beneficiari — să-şi spună cuvîntul şi să ia parte nemijlocit la dezbaterile şi luarea hotărîrilor, la conducerea democratică a tuturor sectoarelor de activitate. Ca urmare, avem astăzi în România o democraţie de tip nou, superioară din toate punctele de vedere oricărei democraţii burgheze.

Prin întreaga dumneavoastră activitate ne oferiţi tuturor, mult stimate tovarăşe Nicolae Ceauşescu, un înalt exemplu de conducere democratică a societăţii, de legătură strînsă şi consultare sistematică, permanentă cu partidul, cu poporul, în luarea tuturor hotărîrilor care privesc mersul înainte al patriei pe calea socialismului, a progresului şi bunăstării. Congresele şi consfătuirile pe care le organizaţi la nivel naţional, ca şi vizitele şi prezenţa dumneavoastră permanentă în toate judeţele şi localităţile ţării, în întreprinderi, unităţi agricole, şantiere, institute de învăţămînt şi cercetare, pretutindeni acolo unde se realizează în viaţă politica partidului, dialogul viu pe care îl întreţineţi permanent cu ţara, cu cele mai largi categorii de oameni ai muncii constituie un model de înfăptuire a democraţiei socialiste dat de însuşi conducătorul ţării, o vie ilustrare a aplicării concrete în viaţă a concepţiei dumneavoastră privind construcţia socialismului împreună cu poporul şi pentru popor.

Întregul popor şi partid cunosc şi dau o înaltă preţuire preocupării dumneavoastră permanente pentru dezvoltarea însuşirilor noi ale naţiunii noastre socialiste şi întărirea unităţii întregului popor — ca factor fundamental al victoriei socialismului şi comunismului în România. Ne mindrim, de asemenea, cu modul strălucit în care — prin aplicarea fermă în viaţă a ideilor şi concepţiilor dumneavoastră — a fost asigurată rezolvarea problemei naţionale în România, creîndu-se condiţii de deplină şi reală egalitate între toţi oamenii muncii, fără deosebire de naţionalitate, de întărire continuă a unităţii şi frăţiei tuturor celor ce muncesc în lupta pentru progresul şi înflorirea patriei comune — Republica Socialistă România. Aşa cum aţi subliniat dumneavoastră, nu o dată, am dori ca naţionalităţile conlocuitoare din toate ţările să se bucure de cel puţin aceleaşi drepturi şi libertăţi de care se bucură cele din România.

Apreciem preocuparea dumneavoastră deosebită şi răspunderea cu care acţionaţi pentru perfecţionarea continuă a activităţii statului nostru socialist, pentru creşterea rolului şi atribuţiilor sale în organizarea şi desfăşurarea întregii opere de construcţie socialistă. Pentru noi toţi şi pentru întregul popor, au o importanţă deosebită recentele precizări pe care le-aţi făcut cu privire la caracterul statului nostru în etapa actuală, la faptul că el nu mai este astăzi un stat al dictaturii proletarietului, ci, odată cu adîncirea procesului democratic, a căpătat caracterul de stat al democraţiei muncitoreşti, revoluţionare — ceea ce dă o perspectivă nouă, superioară dezvoltării societăţii româneşti.

Dăm o înaltă apreciere fermităţii şi consecvenţei cu care acţionaţi pentru întărirea şi perfecţionarea legalităţii socialiste, pentru aşezarea activităţii din toate domeniile pe bază de legi, pentru respectarea întocmai a tuturor reglementărilor legale, a normelor de convieţuire socială. A avut un profund răsunet în conştiinţa poporului nostru fermitatea cu care aţi acţionat pentru combaterea şi înlăturarea manifestărilor şi fenomenelor nesănătoase, de ignorare şi încălcare a legalităţii, de abuzuri şi nedreptăţi care au existat în trecut, pentru restabilirea unui climat principal, legal şi luarea măsurilor ca asemenea stări de lucruri să nu se mai repete, ca în societatea noastră să domnească legalitatea, dreptatea, principiile umanismului revoluţionar. Preţuim în mod deosebit grija cu care vegheaţi ca nimeni să nu

fie pedepsit pe nedrept și nimeni să nu rămână nepedepsit dacă încalcă legile țării, ca legea să fie una pentru toți.

Cunoaștem și prețuim, de asemenea, preocuparea dumneavoastră constantă pentru întărirea capacității de apărare a patriei, concepția pe care o promovați cu privire la pregătirea și răspunderea întregului popor de a fi oricând gata să respingă orice agresiune, să apere cuceririle socialiste, revoluționare, independența, suveranitatea și integritatea României.

Comuniștii, întregul nostru popor apreciază în mod deosebit grija și răspunderea cu care asigurați întărirea continuă a partidului — ca nucleu vital al întregii națiuni — creșterea rolului său conducător în întreaga operă de construcție socialistă din patria noastră. Faptul că avem astăzi un partid puternic, care acționează într-o unitate de monolit, îndeplinindu-și cu cinstă misiunea istorică în transformarea revoluționară a societății, că dispunem de un puternic activ de cadre revoluționare devotate trup și suflet cauzei socialismului se datorește într-o măsură hotărâtoare aplicării îndrumărilor și orientărilor dumneavoastră, modului profund creator, dialectic în care ați abordat și abordați problemele activității de partid în strinsă legătură cu cerințele și obiectivele concrete ale fiecărei etape de dezvoltare a societății noastre pe calea socialismului. O importanță deosebită au ideile și concepțiile dumneavoastră cu privire la necesitatea ca partidul să-și desfășoare întreaga sa activitate în strinsă unitate cu poporul, să asigure participarea la viața societății a tuturor claselor și categoriilor sociale, a maselor largi ale femeilor și tinerei generații, a oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, să promoveze cu fermitate interesele vitale și aspirațiile supreme ale întregii națiuni. Această a făcut și face ca partidul nostru să fie urmat cu profundă încredere de popor, să fie înconjurat de dragostea și stima întregii noastre națiuni. Ne mindrim cu toții cu gloriosul nostru partid, de la care emană tot ce are mai bun, mai înaintat societatea noastră și care, călit în luptă și strins unit în jurul dumneavoastră, conduce cu fermitate și înaltă răspundere patria noastră socialistă spre culmi tot mai înalte de civilizație, bunăstare și progres — spre comunism.

Studiind în mod profund realitățile românești, aplicând creator adevărurile generale, universal valabile, principiile materialismului dialectic și istoric la condițiile concrete din România, ați adus și aduceți o contribuție de inestimabilă valoare la înnoirea și dinamizarea permanentă a gândirii și practicii revoluționare din patria noastră, la îmbogățirea cu noi idei, concluzii și concepte a tezaurului socialismului științific, a patrimoniului cunoașterii și creației istorice universale.

Reprezintă o contribuție strălucită la dezvoltarea teoriei revoluționare concluziile și ideile pe care le-ați formulat în expunerea dumneavoastră la plenara ideologică a partidului din iunie anul trecut — adoptată ca document programatic al partidului — precum și în strălucitul Raport pe care l-ați prezentat la Conferința Națională a partidului, cu privire la stadiul și cerințele obiective ale dezvoltării socialiste a României în etapa actuală și în perspectivă. Tezele dumneavoastră cu privire la sarcinile și rolul partidului și statului în noile condiții de astăzi, la procesul de adâncire a democrației socialiste, analizele profund științifice pe care le-ați făcut în legătură cu contradicțiile din societatea socialistă și la modul de soluționare a lor au înarmat întregul nostru popor cu un program clar pentru continuarea fermă, pe o treaptă superioară, a întregii opere de construcție economică și socială, pentru sesizarea și lichidarea la timp a neconcordanțelor care apar în diferite etape ale dezvoltării societății, pentru depășirea oricăror greutăți și asigurarea mersului ferm înainte al patriei pe calea socialismului și comunismului.

Nu putem să nu subliniem, și cu acest prilej, preocuparea dumneavoastră deosebită pentru educarea revoluționară a oamenilor muncii, pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a poporului și înarmarea lui cu o concepție înaintată, materialist-dialectică și istorică, despre viață și societate. Apreciem, totodată, marea pasiune cu care militați pentru formarea omului nou, înaintat al societății noastre, pentru cultivarea în rîndurile tinerei generații, ale întregului popor, a patriotismului, a dragostei și răspunderii față de țară și partid, pentru promovarea fermă în viața socială și în relațiile dintre oameni a principiilor eticii și echității socialiste. O puternică înîruiere asupra vieții noastre sociale are promovarea consecventă de către dumneavoastră, stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, a înaltelor principii ale umanismului nou, revoluționar — ce caracterizează întreaga dumneavoastră viață și activitate — care pune în centrul său libertatea, demnitatea și fericirea omului, grija pentru crearea climatului celui mai propice de înflorire multilaterală a personalității umane.

6 În prezent, întregul nostru popor, profund însuflețit de hotărârile Conferinței Naționale, de îndemnurile și chemările pe care i le-ați adresat de la tribuna înaltu-

lui forum al comuniștilor români — și care constituie un amplu program de perspectivă pentru mersul înainte al patriei noastre în actualele condiții interne și internaționale — acționează cu abnegație și spirit gospodăresc pentru înfăptuirea cu succes în viață a programelor de dezvoltare economică și socială a țării, pentru realizarea unei calități noi, superioare în toate domeniile de activitate, pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a planului cincinal. Raportul dumneavoastră la Conferința Națională în care, odată cu relevarea marilor succese și înfăptuiri ale socialismului, atrageți atenția partidului și statului, întregii națiuni asupra unor deficiențe și rămineri în urmă care mai există în activitatea noastră, asupra unor dificultăți și greutăți pe care le mai avem de înfruntat, mobilizează puternic forțele, energia și voința întregului popor de a perfecționa continuu activitatea economico-socială în toate domeniile, de a valorifica la un nivel tot mai înalt potențialul material și uman de care dispune societatea noastră. Strîns unit în jurul partidului, al dumneavoastră, tovarășe secretar general, întregul nostru popor este hotărît să înfăptuiască neabătut politica partidului pe care o promovați cu atîta înflăcărare, să facă totul pentru edificarea noii orînduiri pe pămîntul patriei.

Mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Slujind cu inepuizabilă energie interesele vitale ale țării și poporului român, cauza socialismului în România, ați intrat, totodată, în conștiința întregii lumi, ca promotor înflăcărât al celor mai nobile idealuri de înțelegere, colaborare și pace între națiuni, ca strălucit luptător pentru cauza independenței și suveranității popoarelor, pentru apărarea dreptului fundamental al națiunilor, al oamenilor la viață, la pace, la existență liberă și demnă.

În anii de cînd vă aflați în fruntea partidului și a statului, România a promovat o politică fermă de pace și colaborare, a participat cu profund spirit constructiv la dezbaterile și soluționarea marilor și complexelor probleme ale epocii noastre — ceea ce i-a adus o largă recunoaștere și prețuire internațională, a situat-o pe un loc demn, de cinste, în rîndul națiunilor lumii. Nîcîcînd, în nici o perioadă a istoriei sale, România nu s-a bucurat de un asemenea înalt prestigiu internațional, nu a avut atîția prieteni cum are astăzi pe toate meridianele lumii. Analizele strălucite, profund științifice pe care le faceți în legătură cu diferitele probleme și aspecte ale evoluției vieții internaționale, cu tendințele ce se confruntă pe arena mondială, concluziile pe care le desprindeți în legătură cu direcțiile în care trebuie acționat pentru salvagardarea păcii, pentru întărirea colaborării și încrederii între state, găsesc un profund ecou în rîndul popoarelor, al forțelor înaintate de pretutîndeni.

Este unanim recunoscută și apreciată excepționala activitate pe care o desfășurați pentru aplicarea fermă în viața internațională, în relațiile dintre state, a principiilor noi, democratice, de deplină egalitate în drepturi, respect al independenței și suveranității naționale, neamîstec în treburile interne și avantaj reciproc, de nerecurgere la forță și la amenințarea cu folosirea forței. Viața a confirmat și confirmă neconținut valabilitatea acestor principii, faptul că ele constituie o condiție sine qua non a dezvoltării unor relații normale între state, a evitării conflictelor și stărilor de încordare, a asigurării păcii în lume.

În actualele împrejurări internaționale, cînd pe plan mondial s-a ajuns la o încordare deosebită, cînd viața, libertatea și independența popoarelor, liniștea și pacea întregii lumi sînt tot mai grav puse în pericol, chemările și îndemnurile dumneavoastră de a face totul, pînă nu e prea tîrziu, pentru a se înlătura pericolul războiului, pentru a se împiedica agravarea situației internaționale și a se păși ferm pe calea reluării și continuării politicii de destîndere, de colaborare și pace — au o puternică rezonanță internațională și se bucură de o largă aprobare în rîndurile tuturor națiunilor lumii.

Popoarele, forțele înaintate de pretutîndeni cunosc și apreciază pozițiile constructive ale României, energia cu care militați pentru lichidarea politicii de forță și amenințare cu forța, pentru soluționarea tuturor diferendelor dintre state numai și numai pe cale pașnică, prin tratative. Se bucură de o largă adeziune internațională propunerile și inițiativele de pace și dezarmare ale României, perseverența cu care dați glas voinței și hotărîrii națiunii noastre de a face totul pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru preîntîmpinarea războiului și oprirea cursului evenimen-
telor spre o catastrofă nucleară. Marile acțiuni și manifestări de masă desfășurate în România în favoarea păcii și dezarmării, propunerile și acțiunile dumneavoastră

pe linia opririi cursei înarmărilor, a reducerii cheltuielilor militare au sporit și sporesc neconținut imensul prestigiu internațional de care vă bucurați, ca strălucit luptător împotriva politicii de confruntare și război, pentru înțelegere și colaborare între națiuni, pentru o lume fără arme și fără războaie.

Sînt larg cunoscute eforturile pe care le desfășurați pentru înfăptuirea securității și păcii în Europa, pentru succesul reuniunii de la Madrid și convocarea unei conferințe consacrate încrederii și dezarmării pe continent, pentru oprirea amplasării de noi rachete nucleare cu rază medie de acțiune și retragerea și distrugerea celor existente, pentru o Europă unită, a păcii și colaborării, fără nici un fel de arme nucleare. Este, de asemenea, cunoscută și apreciată preocuparea dumneavoastră statornică pentru întărirea colaborării și păcii în Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a bunei vecinătăți și conlucrării rodnice, într-o regiune fără nici un fel de arme nucleare.

România socialistă se bucură de o mare prețuire în rîndul țărilor în curs de dezvoltare pentru politica consecventă pe care o promovează și pentru poziția dumneavoastră constructivă privind lichidarea subdezvoltării, a marilor decalaje dintre țările sărace și țările bogate, pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale care să favorizeze progresul mai rapid al tuturor țărilor și îndeosebi al celor rămase în urmă, să asigure stabilitatea economică mondială, atenuarea și depășirea marilor dificultăți pe care le creează criza economică mondială.

Partidul și poporul nostru dau o deosebită apreciere activității neobosite pe care o desfășurați pentru dezvoltarea colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste și muncitorești, pentru realizarea unei unități noi în mișcarea comunistă și muncitorească, bazată pe deplină egalitate, pe dreptul fiecărui partid de a-și stabili, de-sine-stătător, strategia și tactica revoluționară în conformitate cu cerințele și condițiile concrete din țara în care își desfășoară activitatea. Sînt, de asemenea, cunoscute și apreciate preocupările și inițiativele dumneavoastră privind lărgirea continuă a legăturilor partidului nostru cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu forțele democratice, progresiste și antiimperialiste de pretutindeni, în lupta pentru pace și progres social, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră.

Contactele și convorbirile pe care le purtați cu conducători de partide comuniste și muncitorești, de organizații democratice, progresiste, vizitele reciproce și întîlnirile dumneavoastră cu șefi de state și guverne, cu oameni politici de pretutindeni, declarațiile comune și documentele pe care le-ați semnat cu prilejul acestor întîlniri — sînt tot atîtea mărturii concrete ale voinței României de pace și colaborare, ale înaltului prestigiu de care țara noastră și dumneavoastră personal, stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, vă bucurați pe arena mondială.

Se bucură de o largă aprobare în rîndul popoarelor lumii poziția României — pe care o exprimați cu perseverență, în toate împrejurările, privind participarea egală a tuturor statelor, fie ele mari, mijlocii sau mici, la dezbaterile și soluționarea problemelor ce confruntă omenirea contemporană, creșterea rolului O.N.U. în viața internațională, încrederea pe care o manifestați în forța unită a popoarelor, în capacitatea lor de a opri cursul periculos al evenimentelor spre confruntare și război, spre prăpastie și de a asigura, în strînsă unitate, un curs nou în politica mondială spre destindere, colaborare și pace.

Dorim, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, să vă asigurăm — și cu prilejul acestei aniversări — de hotărîrea noastră neabătută de a urma, întotdeauna, înaltul exemplu pe care ni-l oferiți în permanență, de a munci cu abnegație și dăruire revoluționară pentru a înfăptui obiectivele istorice stabilite de Congresul al XII-lea și Conferința Națională. Știm că soluționarea problemelor complexe care ne stau în față, lichidarea neajunsurilor și greutăților pe care le mai întîmpinăm necesită un efort uriaș, concentrarea tuturor energiilor noastre, ale întregului popor, dar nu vom precupeți nimic pentru transpunerea neabătută în viață a Programului partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism. Ne angajăm cu toții să milităm cu toate forțele pentru creșterea continuă a rolului conducător al partidului și pentru întărirea statului nostru socialist, pentru a face mereu mai puternică unitatea partidului și poporului în jurul dumneavoastră, pentru a asigura înfăptuirea exemplară a

hotărîrilor Conferinței Naționale și a tuturor obiectivelor stabilite de Congresul al XII-lea privind trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare — la stadiul de țară socialistă mediu dezvoltată. Vom face totul pentru îndeplinirea mărețelor idealuri ale socialismului și comunismului, pe care le-ați slujit și le slujiți de mai bine de cinci decenii, cu nemărginit devotament și înaltă răspundere față de popor, față de destinul istoric al României.

În acest moment sărbătoresc, dînd glas gîndurilor și simțămîntelor întregului nostru partid, ale comuniștilor și tuturor constructorilor socialismului din România, vă dorim, din toată inima, mult stimă și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, să ne trăiți ani mulți și fericiți, să vă bucurați de multă sănătate și putere de muncă, pentru a conduce patria noastră socialistă spre noi și noi victorii, spre mari și minunate împliniri, demne de măreața epocă marcată de puternica dumneavoastră personalitate.

Vă dorim, în continuare, noi realizări în activitatea de supremă răspundere pe care o desfășurați în fruntea partidului și statului, tinerețe veșnică, zile pline de satisfacții și bucurii, multă fericire, împreună cu tovarăsa dumneavoastră de viață și de luptă, mult stimată tovarăsa Elena Ceaușescu, împreună cu întreaga familie, cu toți cei ce vă sînt dragi și apropiați.

La mulți ani, iubite și stimată tovarășe Nicolae Ceaușescu !

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN CONSILIUL DE STAT AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA GUVERNUL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

HOTĂRÎRE COMUNĂ A COMITETULUI POLITIC EXECUTIV AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ȘI CONSILIULUI DE STAT AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

privind conferirea tovarășului Nicolae Ceaușescu
a Medaliei omagiale, instituită cu prilejul împlinirii
a 50 de ani de activitate revoluționară și aniversării zilei de naștere

În semn de profund omagiu și înaltă cinstire a îndelungatei activități revoluționare consacrate apărării intereselor clasei muncitoare și ale poporului român, împlinirii aspirațiilor și idealurilor de libertate, dreptate socială și națională ale întregii națiuni, victoriei revoluției socialiste și făuririi noii orinduirii sociale pe pământul patriei, cauzei suveranității și independenței țării,

Pentru activitatea neobosită revoluționară, desfășurată cu înflăcărat patriotism în slujba propășirii României, pentru contribuția hotărâtoare adusă, în fruntea partidului și statului, la elaborarea și aplicarea în viață a strategiei și tacticii edificării socialismului în patria noastră, la înfăptuirea Programului de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, la ridicarea întregului popor pe trepte tot mai înalte de bunăstare și civilizație materială și spirituală,

Pentru aportul inestimabil la dezvoltarea și dinamizarea gândirii și practicii revoluționare în țara noastră, la îmbogățirea cu noi concepte și idei a tezaurului socialismului științific, a patrimoniului cunoașterii și creației istorice naționale și universale,

Pentru rolul determinant în elaborarea și înfăptuirea politicii externe a partidului și statului, de pace și securitate, de apărare a independenței și suveranității popoarelor, oprirea cursei înarmărilor și reducerea cheltuielilor militare, lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale, întărirea înțelegerii și colaborării între popoare, apărarea dreptului fundamental al națiunilor și al oamenilor la viață, la pace, la existență liberă și demnă,

Exprimind sentimentele de nețărmurită dragoste și stimă, de înaltă considerație și recunoștință ale întregului popor,

COMITETUL POLITIC EXECUTIV AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ȘI CONSILIUL DE STAT AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

H O T Ă R Ă S C

Se conferă tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, înflăcărat revoluționar și patriot, eminent conducător de partid și de stat, promotor consecvent al progresului economic și social al țării, militant de frunte ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale, neobosit luptător pentru cauza libertății și independenței popoarelor, pentru progres social, colaborare și pace în lume,

MEDALIA OMAGIALĂ, instituită în mod special pentru secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, în semn de profund omagiu și înaltă cinstire cu prilejul împlinirii a 50 de ani de activitate revoluționară și aniversării zilei de naștere.

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Dragi tovarăși și prieteni.

Doresc să exprim cele mai vii mulțumiri Comitetului Central, Consiliului de Stat și Guvernului, precum și organizațiilor de masă, organismelor naționale democratice, organismelor științifice-culturale, comitetelor județene de partid, armatei, tineretului și pionierilor, pentru felicitările și urările ce mi-au fost adresate cu prilejul aniversării a 50 de ani de activitate revoluționară și a 65 de ani de viață.

Consider că toate urările și aprecierile privind activitatea mea revoluționară sînt adresate, deopotrivă, partidului, al cărui militant sînt, în rîndul căruia am devenit revoluționar, am servit și servesc poporul, națiunea noastră, cauza socialismului și comunismului. (Aplauze puternice, urale ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R.!”; „Ceaușescu și poporul!”).

Mulțumesc, de asemenea, în mod călduros pentru Medalia ce mi-a fost acordată cu acest prilej, apreciind aceasta ca o expresie a prețurii activității revoluționare a comuniștilor, a tuturor acelor care și-au închinat viața eliberării naționale și sociale, bunăstării, independenței și suveranității patriei noastre. (Aplauze și urale puternice).

La împlinirea vîrstei de 65 de ani, primele mele gînduri, pline de recunoștință și de adîncă mulțumire, se îndreaptă către părinții mei care mi-au dat viața și de la care am învățat să cresc și să trăiesc ca fiu credincios al poporului și să-l servesc neabătut, în toate împrejurările. (Aplauze puternice, urale ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!”).

La aniversarea a 50 de ani de activitate revoluționară gîndurile mele se îndreaptă către partid, către tovarășii, prietenii, militanții pe care i-am cunoscut și cu care am lucrat și luptat în mișcarea revoluționară, în rîndul căreia m-am format ca luptător și militant pentru eliberarea socială și națională, pentru cauza bunăstării și fericirii poporului, a socialismului, a independenței și suveranității patriei, ca luptător pentru pace și colaborare internațională. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!”).

În aceste momente sărbătorești, ca fiu de țaran, ca muncitor și ca intelectual, în calitate de secretar general al partidului și președinte al Republicii Socialiste România, doresc să adresez cele mai calde mulțumiri clasei noastre muncitoare, țărânimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor, pentru felicitările și urările adresate, pentru căldura cu care mă înconjoară în aceste momente sărbătorești. (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul!”).

Doresc, încă o dată, să subliniez că toate aceste manifestări le consider atît ca o expresie a încrederii și aprecierii activității mele, cit și ca o expresie a încre-

derii și ca o apreciere a politicii Partidului Comunist Român, conducătorul încercat al poporului nostru în lupta revoluționară pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în România. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Dragi tovarăși și prieteni,

Privind retrospectiv la cei 50 de ani de activitate revoluționară, doresc să declar că, din primul moment al intrării în rindurile mișcării muncitorești, ale Uniunii Tineretului Comunist și ale Partidului Comunist Român, mi-am dăruit întreaga viață luptei împotriva asupririi de clasă, burghezo-moșierească, pentru apărarea intereselor maselor populare, a cauzei revoluției socialiste, independenței patriei, bunăstării și fericirii întregului nostru popor. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Am început activitatea revoluționară în condițiile grele ale ilegalității. Am intrat în mișcare în anii luptei împotriva fascismului — care se dezvoltă și în România —, împotriva războiului. În toți acești 50 de ani am fost participant activ, împreună cu întregul partid, cu cadrele și militanții revoluționari — comuniștii și fără de partid — la cele mai importante lupte revoluționare și momente din istoria patriei. Acum, la a 50-a aniversare de luptă revoluționară, am marea satisfacție să fiu participant la realizarea năzuințelor poporului pentru o viață mai bună, liberă și fericită, la remarcabilele realizări obținute în dezvoltarea economică și socială a patriei, la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România. Nici cind poporul nostru nu a avut un conducător atît de încercat cum a fost și este partidul nostru comunist, care își trage forța din rindurile poporului, și care este continuatorul celor mai mărețe năzuințe și idealuri de luptă pentru libertate și dreptate socială, pentru independență. În noile condiții istorice, partidul nostru ridică pe o treaptă superioară tradițiile strămoșești, de luptă, și dă noi perspective și dimensiuni poporului nostru, națiunii române, socialiste. (Aplauze și urale prelungite; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

La această aniversare încerc o deosebită mindrie că am intrat în rindurile unui asemenea partid revoluționar, că, împreună cu partidul, am slujit și slujesc poporul, patria. Voi face totul ca partidul în rindurile căruia sînt să-și îndeplinească întotdeauna misiunea istorică, să asigure poporului nostru bunăstarea, fericirea, independența, să-l ridice spre noi culmi de civilizație și progres, spre culmile înalte ale civilizației supreme, comuniste! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Dragi tovarăși și prieteni,

Conferința Națională a analizat stadiul societății noastre socialiste și a trasat un program complex de dezvoltare economico-socială a patriei. Sînt cunoscute marile realizări din anii socialismului. Faptul că România s-a transformat dintr-un stat cu o industrie și o agricultură înapoiată într-un stat cu o industrie modernă, avansată, cu o agricultură în plin progres, că ea se poate număra astăzi printre țările care, într-o perioadă scurtă, a străbătut mai multe etape istorice, că nivelul de dezvoltare al patriei noastre demonstrează forța orînduirii socialiste — atestă cu putere faptul că numai pe calea socialismului popoarele pot lichida rapid asuprirea socială și națională, pot înainta pe calea progresului economic și social, își pot asigura bunăstarea, fericirea, independența. (Aplauze și urale puternice, îndelungate; se scandează „Ceașescu — România, stima noastră și mindria !“).

Conferința Națională a trasat un minunat program de măsuri pentru înlăptuirea hotărîrilor Congresului al XII-lea, a Programului partidului, punînd, în continuare, în centrul activității, înlăptuirea obiectivului fundamental — de trecere a patriei noastre la un nou stadiu de dezvoltare, de realizare a unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate.

Conform hotărîrilor Congresului al XII-lea și ale Conferinței Naționale, în centrul activității se află dezvoltarea puternică a bazei energetice, de materii prime, pentru a asigura într-o măsură mai mare necesarul dezvoltării economice, independența energetică. Pornind de aici, se impune să acționăm cu toată hotărîrea și să luăm măsurile organizatorice corespunzătoare pentru înlăptuirea neabătută a acestor programe de importanță hotărîtoare pentru dezvoltarea viitoare a patriei noastre.

Este necesar să acționăm, în continuare, cu toată hotărîrea în direcția reducerii consumurilor materiale, a recuperării și refolosirii materialelor. O atenție deosebită trebuie să acordăm creșterii mai puternice a productivității muncii. Doresc ca și acum, în aceste momente sărbătorești, să subliniez că este necesar să facem

totul pentru ca, în următorii cîțiva ani, să realizăm o asemenea creștere a productivității muncii, încît să putem demonstra și în acest domeniu superioritatea socialismului. Să realizăm o productivitate superioară celei realizate în țările capitaliste dezvoltate ! Aceasta este o cerință obligatorie a făuririi socialismului și comunismului ! (Aplauze și urale puternice, îndelungate).

Se impune să acordăm întreaga atenție creșterii puternice a eficienței economice, aplicării neabătute a noului mecanism economic în toate sectoarele de activitate.

Sînt necesare măsuri și mai hotărîte în vederea îndeplinirii obiectivelor trasate de Congresul al XII-lea al partidului în domeniul agriculturii, al îndeplinirii noii revoluții agrare, prin realizarea unor producții superioare, printr-o mai bună organizare a muncii, prin ridicarea nivelului de activitate din agricultură la nivelul activității din industrie. (Aplauze puternice, prelungite).

Succese importante am obținut, în anii construcției socialiste, în dezvoltarea științei, învățămîntului și culturii — factori hotărîtori pentru făurirea socialismului și comunismului. Este necesar ca în munca și lupta pentru îndeplinirea Programului partidului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea și ale Conferinței Naționale, să dăm un nou avînt activității științifice, să facem ca, în toate sectoarele, știința, cercetătorii, oamenii de știință, să-și aducă o contribuție și mai importantă la soluționarea problemelor complexe ale dezvoltării și organizării întregii activități pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane. Este necesar, de asemenea, să perfecționăm continuu învățămîntul, să întărim legătura între învățămînt, cercetare și producție, să asigurăm formarea cadrelor, a specialiștilor necesari pentru toate domeniile de activitate. Să făurim viitorii constructori ai societății socialiste multilateral dezvoltate, ai comunismului, pe baza celor mai noi cuceriri, în toate domeniile de activitate ! Aceasta constituie una din garanțiile victoriei comunismului în România ! (Aplauze și urale puternice).

Este necesar să intensificăm activitatea cultural-artistică, de educare și formare a omului nou, înarmat cu o înaltă conștiință revoluționară, patriotică, pe baza concepției revoluționare despre lume și viață, a materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific. Să nu uităm nici un moment că numai cu o înaltă conștiință patriotică și revoluționară, numai înțelegînd sensul evenimentelor vom putea să acționăm întotdeauna, cu întreaga răspundere și capacitate, în mod conștient, în soluționarea problemelor complexe care apar în dezvoltarea societății, numai așa vom putea să servim, în orice împrejurări, interesele poporului, cauza socialismului, a bunăstării și fericirii, a independenței patriei ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).

Mă refer și acum la toate acestea, tovarăși, pentru că tocmai privind retrospectiv la această perioadă de 50 de ani de luptă revoluționară, nu pot să nu subliniez învățămintele pe care partidul nostru le-a tras — faptul că pentru a fi comunist, pentru a fi revoluționar, nu este suficient să ai un carnet roșu în buzunar. Trebuie să îți ridici continuu nivelul de cunoștințe, trebuie să acționezi, în orice împrejurare, ca revoluționar ; să acționezi în sensul cerințelor obiective ale dezvoltării. Comunismul înseamnă știință, cultură, un înalt nivel de cunoaștere a legilor dezvoltării sociale și ale naturii. Numai un asemenea comunist va putea să-și îndeplinească, în toate împrejurările, misiunea sa, în orice domeniu de activitate. Aceasta am învățat-o în cei 50 de ani de activitate revoluționară ! Aceasta este cerința față de toți comuniștii, aceasta este cerința față de întreaga noastră națiune ! Să facem ca națiunea noastră să trăiască ca o națiune revoluționară, cu o înaltă conștiință și cu un înalt nivel de civilizație și cultură ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul !“, „Ceaușescu — P.C.R. !“).

Am intrat în mișcarea revoluționară în anii prigoanei și ai terorii burghezo-moșierești. Am luptat în rîndul partidului, împreună cu multe organizații de masă și obștești, pentru apărarea libertăților și drepturilor democratice ale poporului nostru. Încă din acești primi ani am înțeles că socialismul înseamnă umanism, libertate, dreptate socială, înseamnă o largă participare a poporului, a maselor la conducerea societății ; înseamnă orinduirea cu forma cea mai înaltă, supremă, de democrație, de participare a poporului la făurirea conștientă a propriului său viitor. În acest sens acționează partidul nostru în dezvoltarea democrației muncitorești revoluționare, în realizarea unui cadru organizatoric larg — de consilii ale oamenilor muncii, de organisme naționale democratice, care se contopesc, într-un sistem național, cu organismele de stat — realizînd o înaltă conducere democratică a societății noastre socialiste. Democrația muncitorească, statul muncitoresc, revoluționar, democrația muncitorească revoluționară constituie forma minunată în care poporul nostru își asigură făurirea socialismului și comunismului, participînd activ, în toate domeniile, la toate hotărîrile, la elaborarea politicii interne și externe, la

înfăptuirea în viață a acestei politici. Tocmai datorită cadrului larg democratic al societății noastre socialiste, participării conștiente a maselor, a poporului la conducerea societății, am obținut aceste minunate realizări, am realizat această unitate indestructibilă între partid și popor — unitatea întregului nostru popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu și poporul!“).

Este necesar să perfecționăm și să întărim continuu acest minunat cadru democratic, autoconducerea și autogestiunea, să dăm noi dimensiuni formelor democratice din toate unitățile, autoconducerii și autoaprovizionării teritoriale, să aplicăm neabătut principiile socialiste de muncă și retribuție în toate domeniile de activitate.

Trebuie să nu uităm nici un moment învățămintele desprinse din activitatea îndelungată a poporului nostru, a partidului, în lupta pentru afirmarea cu putere a principiilor de dreptate și echitate socială, a umanismului revoluționar, caracteristic, dealtfel, dintotdeauna poporului român.

Îmi revin în minte momentele intrării în mișcarea revoluționară. M-am născut într-o regiune unde nu existau naționalități. În rindurile clasei muncitoare am lucrat cu muncitori de diferite naționalități. În organizațiile revoluționare, în U.T.C., în partid, am lucrat și luptat împreună cu militanți revoluționari de diferite naționalități. Aici am învățat că muncitorii, indiferent de naționalitate, aveau — și au și astăzi în țările capitaliste — un singur dușman: asupritorii, aceia care îi jefuiau și asupreau deopotrivă și pe unii și pe alții, fără deosebire de naționalitate. E drept, citeodată, la exploatarea capitalistă sau moșierească se mai adăuga și înjosirea, sau un accent de asuprire în plus pentru oamenii muncii de alte naționalități. Dar atunci am înțeles că muncitorii, indiferent de naționalitate, trebuie să lucreze și să lupte uniți pentru a-și asigura dreptul la o viață liberă, pentru a-și făuri o viață așa cum o doresc ei, în egală măsură pentru toți. (Aplauze și urale puternice, prelungite).

Clasele stăpînitoare, aparatul de stat burghezo-moșieresc nu au făcut niciodată deosebire între revoluționarii români, maghiari, germani, sirbi, evrei sau de alte naționalități. Toți, deopotrivă, au fost supuși aceleiași prigoane, au înfruntat teroarea, temnițele, închisorile și lagărele și, în strînsă unitate, au ținut sus steagul luptei revoluționare pentru lichidarea asupririi burghezo-moșierești, pentru înfăptuirea revoluției naționale și sociale, antifasciste și antiimperialiste, pentru făurirea socialismului în România. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu și poporul!“).

Deci, politica națională a partidului nostru își are expresia în structura societății noastre, în originea gândirii și concepției științifice socialiste despre lume și viață. În acest spirit a acționat partidul nostru; în acest spirit, împreună cu întregul partid, am acționat și voi acționa în continuare, pentru a asigura întregului nostru popor, tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, deplina egalitate în drepturi, participarea egală la întreaga activitate. Vom face totul ca fiecare cetățean să se bucure de toate drepturile, dar să aibă și toate îndatoririle pe care trebuie să le aibă un constructor al socialismului și comunismului, un cetățean demn și liber al Republicii Socialiste România! (Aplauze puternice, prelungite; se scandează „Ceașescu și poporul!“).

În activitatea îndelungată revoluționară am cunoscut multe probleme care au preocupat și care au frământat partidul nostru. În această activitate am înțeles că trebuie făcut totul pentru întărirea continuă a partidului, pentru a asigura permanent caracterul de clasă revoluționar al partidului, pentru a înarma întregul partid cu concepția materialist-dialectică și istorică, pentru a-i păstra permanent spiritul revoluționar de luptă pentru interesele poporului, ale socialismului și comunismului. Într-adevăr, partidul nostru se prezintă astăzi ca un partid puternic, unit. Amintindu-mi de drumul străbătut de partidul nostru doresc să subliniez și acum că fiecare revoluționar, fiecare membru de partid are răspunderea de a veghea neconținut la întărirea și perfecționarea activității partidului, a democrației interne de partid, dar și a unității partidului, ca o condiție indispensabilă pentru a-și putea îndeplini misiunea istorică de a conduce întreaga noastră națiune pe culmile luminoase ale societății comuniste. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu — P.C.R.!“).

Vă rog să mă înțelegeți, tovarăși, că în aceste momente îmi vin în gând multe, multe probleme din viața partidului și a poporului nostru. Citeodată, într-adevăr, în munca și lupta pentru a realiza noi și mărețe transformări revoluționare, nu ai timp să te gîndești la trecut. Dar în asemenea împrejurări nu poți să nu tragi și anumite concluzii — iar concluzia pe care aș dori să v-o mărturisesc în aceste împrejurări este că fiecare comunist, fiecare revoluționar, fiecare patriot al țării noastre

tre trebuie să acționeze întotdeauna, cu întregul spirit de răspundere, pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a sarcinilor încredințate de partid, să pună mai presus de toate interesele generale ale patriei, ale poporului, ale socialismului și comunismului, ale independenței patriei. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Dragi tovarăși și prieteni,

La Conferința Națională am analizat pe larg problemele vieții internaționale, acțiunile și direcțiile activității partidului și statului nostru pe plan mondial. Consider necesar să subliniez și acum că sarcina fundamentală în epoca actuală este activitatea pentru preîntâmpinarea războiului și asigurarea păcii. Nu există și nu poate exista problemă mai importantă decât aceea de a pune capăt cursei înarmărilor, de a se trece la dezarmare și, în primul rând, la dezarmare nucleară ! Trebuie să facem totul pentru a opri cursul evenimentelor spre catastrofă, să asigurăm dreptul suprem al oamenilor, al popoarelor la existență, la viață, la independență și pace ! (Aplauze și urale ; se scandează îndelung „Ceașescu — pace !“).

În acest cadru, una din problemele vitale pentru popoarele europene este oprirea amplasării de noi rachete nucleare cu rază medie de acțiune în Europa, retragerea și distrugerea celor existente. Putem spune că anul 1983 are o importanță hotărâtoare în această direcție, deoarece la sfârșitul anului urmează să se treacă la amplasarea acestor rachete în Europa. De aceea, trebuie să facem totul, să întărim activitatea și conlucrarea cu toate popoarele europene pentru a opri amplasarea acestor rachete, în interesul fiecărei națiuni, al cauzei păcii în general. Doresc să mă adresez, și în această împrejurare, tuturor oamenilor de stat și politici din Europa, popoarelor europene : să ne unim forțele, să acționăm — până nu este prea târziu — pentru a asigura viața, existența, independența națiunilor noastre, pacea Europei și a întregii lumi ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — pace !“).

Să acționăm cu întreaga răspundere pentru reluarea și continuarea politicii de destindere, să facem totul pentru încheierea cât mai grabnică a reuniunii de la Madrid consacrată colaborării și cooperării în Europa, pentru convocarea unei conferințe a încrederii și dezarmării pe continentul european și continuarea reuniunilor începute la Helsinki ! Trebuie să acționăm în deplină unitate, în interesul popoarelor noastre, cu întreaga răspundere pentru o Europă unită, pe baza respectării orinduirii sociale din fiecare țară, pentru o Europă fără arme nucleare, a conlucrării și păcii ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — pace !“).

Doresc să subliniez necesitatea realizării în regiunea noastră, în Balcani, a unei colaborări largi în toate domeniile, a transformării Balcanilor într-o zonă fără arme nucleare și fără baze militare străine, a colaborării și prieteniei, a dezvoltării economice-sociale independente a fiecărui popor din regiunea noastră. (Aplauze puternice, îndelungate).

La Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al țărilor participante la Tratatul de la Varșovia — care a avut loc la începutul acestei luni la Praga — s-a elaborat și adoptat o Declarație politică, în centrul căreia stau problemele dezarmării, ale păcii și colaborării internaționale. S-au adresat propuneri pentru începerea cât mai neîntârziată de tratative între țările Pactului de la Varșovia și țările din N.A.T.O. cu privire la dezarmare, la oprirea cursei înarmărilor și asigurarea păcii. Noi am pornit și pornim de la faptul că peste 80 la sută din armamente și aproape totalitatea armamentelor nucleare se găsesc în țările din aceste două blocuri militare ; deci un acord de dezarmare între ele înseamnă, de fapt, un acord de dezarmare generală, ceea ce va avea o influență hotărâtoare asupra întregii vieți internaționale.

S-a propus încheierea unui tratat de neagresiune și alte măsuri necesare destinderii, dezarmării și asigurării păcii.

Considerăm că este rindul țărilor din N.A.T.O să răspundă acestor propuneri, pornind de la interesele păcii, de la interesele propriilor lor popoare. Nu considerăm că numai propunerile țărilor participante la Tratatul de la Varșovia sînt cele care trebuie discutate. Dimpotrivă, așteptăm propuneri constructive și de la țările N.A.T.O. Să ne așezăm la masa tratativelor, să discutăm toate problemele, toate propunerile, pornind de la necesitatea opririi cursei înarmărilor și trecerii la dezarmare !

Trebuie să păstrăm un echilibru al raportului de forțe, dar nu prin acumularea de noi arme și de noi armamente nucleare, ci prin reducerea la un nivel cât mai scăzut al acestora. Nimeni nu poate avea o securitate asigurată prin noi armamente ! Acumularea de noi rachete, de noi armamente nucleare și clasice înseamnă creșterea pericolului de război, de distrugere. Deci, în interesul vieții popoarelor noastre, al păcii în Europa și în întreaga lume, să trecem la tratative, să acționăm

pentru dezarmare, pentru pace, pentru a asigura viața popoarelor noastre ! (Aplauze puternice, îndelungate ; se scandează îndelung „Ceașescu-pace !“).

Am menționat că am intrat în mișcarea revoluționară în anii ascensiunii fascismului, în anii pregătirilor de război ; deci de la început am participat activ la lupta împotriva războiului și a fascismului. Din această experiență, din ceea ce au însemnat fascismul și cel de-al doilea război mondial, trebuie să tragem toate învățămintele ! Să facem totul pentru a nu se mai repeta, în nici o țară, dictatura fascistă, pentru a asigura libertățile democratice ale popoarelor, dreptul lor la dezvoltarea liberă, independentă, așa cum o doresc, fără nici un amestec din afară !

Să facem totul și să unim puternica mișcare de pace de pretutindeni într-o uriașă forță care să oprească cursa înarmărilor, să asigure pacea ! Am deplina convingere că popoarele, puternica mișcare de pace — care a cuprins toate categoriile sociale și în rîndul căreia intelectualitatea are un rol important, deoarece înțelege bine ce înseamnă folosirea armelor nucleare sau a armelor chimice — dispun de forța necesară pentru a pune capăt politicii de înarmări. Să facem totul ca, unind această uriașă mișcare de pretutindeni, să asigurăm pacea, să determinăm șefii de state, șefii de guverne să țină seama de voința popoarelor. Și voința acestora este una — să fie pace, să se respecte dreptul fundamental al fiecărei națiuni la existență, la independență ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu — pace !“).

Partidul Comunist Român, Republica Socialistă România sînt hotărîte să facă totul pentru a întări și dezvolta colaborarea cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Vom întări necontenit colaborarea și solidaritatea cu toate statele socialiste și, în primul rînd, cu vecinii noștri. De asemenea, vom întări solidaritatea cu țările în curs de dezvoltare. Vom dezvolta colaborarea și cu statele capitaliste dezvoltate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Am așezat și așezăm ferm la baza relațiilor noastre cu toate statele lumii principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forță.

Vom întări necontenit solidaritatea cu mișcările revoluționare, progresiste, de pretutindeni, cu partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu toate partidele și forțele de eliberare națională, democratice, cu toți oamenii politici și forțele politice care gîndesc realist, care doresc să trăiască în colaborare, în pace, pe baza respectării dreptului fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării așa cum o dorește, fără nici un amestec din afară. Avem ferma convingere că fiecare națiune dorește să trăiască mai liberă și mai bine — și că va ști să-și aleagă acea orînduire care răspunde năzuințelor sale. Convingerea noastră este că întreaga omenire, mai devreme sau mai mai tîrziu — noi am dori cît mai devreme — va alege singura cale care asigură oamenilor deplina egalitate și libertate — socialismul, comunismul ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu — România, stima noastră și mîndria !“).

Încrederea noastră în victoria socialismului și comunismului nu ne va abate nici un moment de la principiile relațiilor internaționale, de la faptul că fiecare popor trebuie să-și aleagă calea dezvoltării în mod liber, independent, fără nici un amestec din afară. Noi dorim să colaborăm cu toate națiunile și popoarele lumii, fără deosebire de orînduire socială, să realizăm, împreună, tot ceea ce este mai bun pentru popoarele noastre, să asigurăm pacea, dreptul la viață și la libertate al fiecărui popor. (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu — pace !“).

Dragi tovarăși și prieteni,

În încheiere, doresc încă o dată să exprim cele mai vii mulțumiri pentru căldura și încrederea cu care sînt înconjurat și în aceste împrejurări, pentru colaborarea și pentru activitatea cadrelor de partid și de stat, pentru felul în care fiecare acționează în îndeplinirea neabătută a politicii partidului și statului nostru.

Vă asigur, dragi tovarăși și prieteni, asigur întregul nostru popor că și în viitor, în realizarea sarcinilor încredințate de partid și popor, voi face totul pentru a răspunde încrederii acordate. Nu am avut, nu am și nu voi avea nimic mai de preț decît interesele poporului în rîndul căruia m-am născut, am trăit și trăiesc ! Nu am avut, nu am și nu voi avea nimic mai de preț decît servirea dorințelor sale de bunăstare, de fericire, de libertate și independență ! Voi face totul pentru a asigura, sub conducerea partidului nostru, mersul ferm înainte al națiunii noastre, spre culmile luminoase ale societății socialiste multilateral dezvoltate, ale societății comuniste. Numai așa voi considera că mi-am îndeplinit îndatorirea de comunist, de

revoluționar, de patriot, de fiu al poporului român ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — la mulți ani !“).

Doresc să vă asigur, încă o dată, pe dumneavoastră, întregul popor, pe prietenii noștri de peste hotare, toate popoarele lumii că vor avea în România, în poporul român un luptător ferm pentru pace, pentru independență, pentru progres, pentru asigurarea dreptului națiunilor la existență, la libertate ! (Aplauze puternice și urale ; se scandează „Ceașescu — pace !“, „Ceașescu, România — stima noastră și mândria !“).

La rindul meu, doresc să adresez cele mai bune urări de succes în toate domeniile de activitate partidului nostru comunist, tuturor activiștilor și membrilor de partid, conducerilor organizațiilor de masă și obștești, tuturor organismelor democratice, organismelor de știință și cultură. Le urez tuturor succese tot mai mari în toate domeniile de activitate, îndeplinirea sarcinilor de mare răspundere ce revin fiecăruia în îndeplinirea hotărârilor Congresului al XII-lea și ale Conferinței Naționale.

Adresez cele mai calde felicitări și urări clasei muncitoare, țăranimii, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor și urarea străbună, acum, la începutul noului an, de noi și noi succese, de bunăstare, de fericire, de viață veșnică în libertate, în independență, în comunism ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — la mulți ani !“).

Vă mulțumesc tuturor și vă doresc multă sănătate și multă fericire ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează : „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — pace !“, „Ceașescu — la mulți ani !“. Toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și, într-o atmosferă de mare însuflețire și puternică unitate în jurul partidului, al secretarului său general, aclamă și ovaționează îndelung pentru cel mai iubit fiu al țării, conducătorul partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceașescu).

NICOLAE CEAUȘESCU

CUVÎNTARE LA ADUNAREA FESTIVĂ DIN CAPITALĂ CONSACRATĂ ÎMPLINIRII A 50 DE ANI DE LA EROICELE LUPTE REVOLUȚIONARE DIN 1933 ALE MUNCITORIMII ROMÂNE

Stimați tovarăși,

Se implinesc 50 de ani de la marile bătălii de clasă din România, din anul 1933, care au marcat o nouă etapă în istoria mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, demonstrând maturitatea politică a clasei muncitoare, afirmarea ei ca forță socială cea mai avansată, în stare să conducă masele populare, întregul popor, în lupta contra asupririi burghezo-moșierești, pentru o viață mai bună, pentru apărarea libertăților democratice, a păcii și independenței naționale. (Aplauze puternice, prelungite).

Luptele revoluționare din 1933 au constituit momentul culminant al marilor greve și demonstrații ale muncitorilor și altor categorii sociale, din anii 1930—1933, împotriva măsurilor adoptate de clasele exploatare burghezo-moșierești, care duceau la intensificarea exploatării și asupririi, urmărind să iasă din marea criză economică mondială pe seama maselor largi populare. În același timp, cercurile cele mai reacționare intensificau politica de fascizare a țării și a pregătirilor de război. Pe plan mondial se manifesta cu putere activitatea grupărilor fasciste, indeosebi în Germania, se intensificau acțiunile agresive, războinice. Într-un șir de țări — Italia, Ungaria, Bulgaria și altele — dictatura fascistă instaurată în primii ani după primul război mondial devenea tot mai agresivă și brutală. Activitatea forțelor fasciste, lichidarea libertăților democratice, intensificarea manifestărilor șovine, antisemite erau însoțite de politica agresivă în exterior, de încălcarea libertății și independenței altor popoare. În mod deosebit, cercurile reacționare fasciste își îndreptau atacul împotriva Uniunii Sovietice, a mișcării muncitorești revoluționare, a partidelor comuniste și altor forțe democratice. Instaurarea dictaturii hitleriste în Germania, în ianuarie 1933, a dus la o nouă intensificare a activității forțelor reacționare fasciste, a politicii revanșarde și de pregătire a unui nou război mondial.

În aceste împrejurări interne și internaționale, Partidul Comunist Român, împreună cu alte forțe muncitorești și democratice, a acționat cu toată hotărârea împotriva politicii de fascizare și de pregătire de război, pentru apărarea drepturilor oamenilor muncii, a libertăților democratice, a independenței și integrității țării. (Aplauze puternice, prelungite).

Puternicele lupte revoluționare, indeosebi din anii 1932—1933, au cuprins masele largi de oameni ai muncii din întreaga țară. Grevele și demonstrațiile au luat forme tot mai diverse, mergind până la ocuparea întreprinderilor. Alături de revendicările economice, s-au pus cu putere și revendicări politice privind dreptul la organizarea sindicatelor revoluționare, la activitatea politică, precum și cererea de a se lua măsuri ferme împotriva organizațiilor fasciste, a pregătirilor de război, pentru o politică de pace și de prietenie cu Uniunea Sovietică.

La începutul anului 1933 luptele clasei muncitoare au luat o amploare deosebită. În principalele centre muncitorești — București, Ploiești, Iași, Cluj, Timișoara, Hunedoara, Craiova, Brașov și altele — luptele revoluționare au cuprins mase largi de oameni ai muncii, ceferiști, petroliști, metalurgiști, textiliști și din alte ramuri industriale. În fața amplorii acestor acțiuni revoluționare, cercurile burghezo-mosierești au fost obligate să satisfacă o serie de cerințe și revendicări ale maselor populare. În același timp, ele au trecut însă la intensificarea măsurilor de represiune, la arestarea conducătorilor luptelor revoluționare. Toate aceste măsuri au determinat însă o nouă intensificare a luptelor clasei muncitoare, ale forțelor revoluționare și democratice. La Ploiești, muncitorii au ieșit în stradă și au fost, pentru un timp, stăpini ai orașului. La Grivița muncitorii au ocupat atelierele, bucurându-se de sprijinul puternic al muncitorilor din alte întreprinderi din București, de manifestări de solidaritate în diferite centre din țară, precum și din partea unor largi cercuri democratice, din partea țărănimii, a unor cercuri de intelectuali și studenți.

De teama amplorii acestor mari lupte revoluționare, cercurile burghezo-mosierești, guvernul Vaida, au trecut la represiunea singeroasă de la Grivița, la 16 februarie.

Teroarea, arestările și represiunea singeroasă, căreia i-au căzut victime sute de muncitori, nu au putut infringe hotărîrea de luptă a clasei muncitoare, care a înțeles și mai bine că trebuie să acționeze pentru întărirea unității sale de acțiune, să-și întărească organizarea de clasă, spiritul de combativitate, de luptă revoluționară.

Acum, la 50 de ani de la marile lupte muncitorești din 1933, aducem un omagiu revoluționar muncitorilor și luptătorilor revoluționari care și-au jertfit viața pentru interesele generale ale clasei muncitoare. Jertfele lor nu au fost zadarnice. Generații după generații vor cinsti totdeauna pe eroii de la Grivița, pe toți luptătorii revoluționari, patrioți și democrați, care nu au precupețit nimic, și-au dat viața pentru eliberarea socială și națională, pentru dezvoltarea patriei, pentru independența și suveranitatea sa. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria 1°”).

Stimați tovarăși,

Luptele muncitorești din 1933 au constituit un eveniment de importanță epocală în mișcarea muncitorească revoluționară din România. Ele au ridicat pe o treaptă nouă formele de luptă, au dus la creșterea mai puternică a rolului clasei muncitoare în organizarea luptelor maselor populare, ale întregului popor, au deschis o nouă etapă de lupte în care Partidul Comunist Român a avut rolul conducător hotărîtor.

Îndeplinind rolul de organizator al acestor mari acțiuni revoluționare muncitorești, Partidul Comunist Român și sindicatele revoluționare muncitorești au reușit să realizeze o largă colaborare cu socialiștii și social-democrații, cu alte sindicate muncitorești, ceea ce a asigurat desfășurarea cu succes a marilor bătălii de clasă. Un rol de seamă în organizarea acestor acțiuni, din însărcinarea partidului, au avut Gheorghe Gheorghiu-Dej, Gheorghe Vasilichi, Ilie Pintilie, Dumitru Petrescu, Constantin Doncea, Stoica Chivu, Emil Popa, Vasile Bigu, Panait Bogățoiu și alți zeci și zeci de activiști revoluționari. (Vii aplauze).

În aceste lupte de clasă s-a dezvoltat unitatea clasei muncitoare, frontul unic între comuniști, socialiști și social-democrați, unitate care avea să devină factorul hotărîtor pentru înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială de la 23 August, pentru întreaga dezvoltare a României pe calea progresului și civilizației. (Aplauze puternice, prelungite).

Luptele din 1933 au demonstrat cu putere forța unită a clasei muncitoare, capacitatea sa de a-și asuma rolul istoric în viața întregului popor. În același timp, acestea au demonstrat capacitatea Partidului Comunist Român în organizarea și conducerea marilor bătălii revoluționare, în îndeplinirea misiunii istorice de a conduce întregul popor spre victoria deplină în revoluția de eliberare națională și socială, în revoluția socialistă și făurirea cu succes a socialismului în România. (Vii aplauze). Se poate afirma, pe baza faptelor, a realității, că bătăliile de clasă din acești ani au deschis calea întăririi partidului, a legăturilor sale cu clasa muncitoare, cu masele largi populare, au avut o importanță hotărîtoare pentru creșterea rolului conducător al partidului, pentru afirmarea sa ca forță națională în stare să-și asume conducerea întregului popor în lupta de eliberare națională și socială, în făurirea socialismului, în asigurarea independenței și suveranității României. (Aplauze puternice, îndelungate).

Trebuie menționat că luptele din 1933 au avut o mare rezonanță pe plan internațional, fiind, de altfel, primele mari acțiuni revoluționare după venirea hitlerismului la putere în Germania, demonstrând că clasa muncitoare, forțele revoluționare și democratice, antifasciste pot și sînt în stare, acționînd unite, să se opună fascismului și războiului — ceea ce a determinat marele ecou și solidaritatea ce s-au manifestat în întreaga lume cu muncitorimea română.

După represiunea singeroasă, teroarea și arestările dezlănțuite, luptele revoluționare nu numai că nu au încetat, dar ele au luat o nouă amploare, au cuprins noi mase ale oamenilor muncii. Au urmat luptele țărănimii din 1934, organizarea Frontului Plugarilor, a altor organizații antifasciste, luptele puternice din 1934—1936, formarea frontului popular antifascist, marile demonstrații și mișcări care au dus la victoria în alegerile din 1936 a candidaților forțelor democratice.

În același timp, în țară se intensificau politica de fascizare și pregătirile de război. Partidul Comunist Român, forțele democratice au desfășurat în aceste împrejurări o largă activitate de organizare a maselor populare și, în același timp, s-au ridicat cu hotărîre împotriva acțiunilor războinice, în apărarea poporului etiopian, a poporului austriac, a poporului cehoslovac, care au fost victimele ocupației fascismului italian și hitlerismului german.

În aceste împrejurări, luptele revoluționare, grevele din 1938—1939, și îndeosebi marea manifestare de la 1 Mai 1939, au avut o importanță deosebită în exprimarea voinței maselor populare, a poporului nostru, de luptă împotriva fascismului și războiului, de apărare a independenței patriei. Partidul Comunist Român, împreună cu alte forțe muncitorești și democratice, s-au ridicat cu hotărîre împotriva instaurării dictaturii militarofasciste, au acționat cu întreaga forță, organizînd mari demonstrații împotriva Dictatului de la Viena ca urmare a alianței Ungariei horthyste cu Germania hitleristă și ocupării unei părți a Ardealului de horthysti, care a dus la dezmembrarea țării. Acceptînd acest dictat, cercurile reacționare fasciste au trădat interesele naționale ale țării și au aruncat România alături de Germania fascistă. Evenimentele politice au demonstrat cu putere că numai clasa muncitoare, partidul său revoluționar, forțele democratice sînt adevărații apărători ai intereselor naționale, ale întregului popor, că numai lupta unită a tuturor acestor forțe poate asigura cu adevărat o dezvoltare democratică a țării, apărarea integrității teritoriale, a independenței naționale, ridicarea bunăstării poporului. (Aplauze puternice, prelungite).

Și în timpul dictaturii militarofasciste, al războiului dus de reacțiunea română alături de Germania hitleristă împotriva Uniunii Sovietice, s-a dezvoltat și s-a întărit unitatea de luptă a clasei muncitoare, s-a realizat Frontul Unic Muncitoresc, care a constituit chezașia desfășurării cu succes a luptelor împotriva fascismului și războiului, s-a dezvoltat alianța și colaborarea cu alte forțe democratice și naționale, inclusiv cu o parte importantă a armatei. Aceasta a creat condițiile victoriei, la 23 August 1944, a revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, a creat condițiile lichidării dominației imperialiste și a deschis calea transformărilor revoluționare din România. (Aplauze puternice, prelungite).

În realizarea cu succes a actului istoric de la 23 August un rol important au avut și condițiile internaționale favorabile, îndeosebi victoriile împotriva Germaniei hitleriste, obținute de armatele sovietice, de celelalte forțe ale coaliției antihitleriste, cît și de popoarele europene, care și-au intensificat lupta împotriva ocupației și dominației hitleriste.

Despre sentimentele poporului român, despre forța și capacitatea Partidului Comunist Român, a celorlalte partide muncitorești, democratice din Frontul Unic și din coaliția antihitleristă, vorbesc faptele. Este bine știut că întregul popor, armata sa, s-au alăturat, imediat după victoria revoluției de la 23 August 1944, armatelor sovietice, și au participat cu întreaga forță la luptele pentru eliberarea Ardealului de sub dominația germano-horthystă, continuînd luptele, participînd la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, aducîndu-și astfel o contribuție însemnată la înfringerea Germaniei hitleriste, la victoria asupra fascismului. (Aplauze puternice, prelungite).

După cum este binecunoscut, odată cu participarea la războiul antihitlerist, Partidul Comunist Român, împreună cu celelalte forțe muncitorești și democratice, a desfășurat o largă activitate de organizare a maselor populare, care a dus la realizarea unor mari reforme și transformări revoluționare, sociale, la înfăptuirea revoluției democratice și instaurarea, la 6 martie 1945, a guvernului democratic muncitoresc-țărănesc, condus de Petru Groza, apoi la victoria revoluției socialiste și la făurirea cu succes a socialismului în patria noastră.

Am putea spune că toate acțiunile revoluționare care au urmat mișcărilor muncitorești din 1933 demonstrează cu putere că Partidul Comunist Român a tras

toate concluziile și învățămintele cu privire la elaborarea politicii sale interne și externe în strinsă concordanță cu interesele poporului, cu năzuințele sale de libertate, de dreptate socială și națională, de independență. (Aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Iată de ce acum, cînd cinstim marile bătălii de clasă de acum 50 de ani, putem afirma, fără teama de a greși, că luptele din 1933 au constituit un moment hotărîtor pentru întreaga orientare și activitate a partidului nostru. Ele au reprezentat un moment decisiv pentru creșterea și întărirea forței politico-organizatorice, a influenței partidului în rîndul clasei muncitoare, al maselor populare, al întregului popor — ceea ce a făcut posibil ca, în momentele hotărîtoare ale istoriei poporului nostru, partidul să-și îndeplinească misiunea sa de mare răspundere, organizînd și conducînd lupta de salvare națională, de afirmare independentă, de construcție socialistă, de ridicare pe noi culmi de progres și civilizație a națiunii noastre, a României. (Aplauze puternice, prelungite).

Stimați tovarăși,

La Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 am analizat pe larg stadiul actual al edificării socialismului în România și, pe această bază, s-au tras concluziile corespunzătoare privind activitatea partidului în vederea îndeplinirii neabătute a hotărîrilor Congresului al XII-lea, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism.

În același timp, Conferința Națională a adoptat o serie de programe și măsuri cu privire la îndeplinirea hotărîrilor Congresului al XII-lea, de trecere a României la un nou stadiu de dezvoltare, de realizare a unei noi calități a vieții și muncii în toate sectoarele de activitate.

Pe primul plan Conferința Națională a pus realizarea programelor privind dezvoltarea cu putere a bazei energetice, de materii prime, a agriculturii, ca factori hotărîtori pentru dezvoltarea în continuare economico-socială a patriei, a ridicării bunăstării materiale și spirituale a întregului popor. Am trecut la adoptarea de măsuri organizatorice practice pentru realizarea acestor obiective, începînd cu sectorul minier. Vom lua, în scurt timp, măsuri necesare în domeniul petrolului pentru îndeplinirea programului energetic, precum și în alte sectoare de activitate. Au fost, de asemenea, adoptate măsuri corespunzătoare în domeniul agriculturii, în vederea îndeplinirii noii revoluții agrare, a creșterii mai puternice a producției agricole, în concordanță cu hotărîrile Congresului al XII-lea, cu programul de autoconducere și autoaprovizionare.

Se desfășoară o acțiune susținută în direcția reducerii mai ferme a consumurilor materiale și energetice, pentru recuperarea și refolosirea materialelor.

Sînt necesare măsuri hotărîte în direcția creșterii mai puternice a productivității muncii, a ridicării nivelului tehnic, a calității produselor, a valorificării superioare a materiilor prime. Este necesar să acționăm cu toată hotărîrea în direcția creșterii eficienței și rentabilității tuturor sectoarelor de activitate, să aplicăm ferm principiile noului mecanism economic. Trebuie să fim conștienți că trecerea la un nou stadiu de dezvoltare nu se poate realiza fără o înaltă productivitate a muncii, fără un nivel tehnic și o calitate superioară, fără valorificarea superioară și a materiilor prime și creșterea puternică a eficienței și rentabilității în toate sectoarele.

Evocînd luptele din 1933, cinstind pe toți luptătorii revoluționari și patrioți, trebuie să facem aceasta îndeplinind neabătut hotărîrile partidului, Programul partidului de dezvoltare a forțelor de producție, de ridicare a patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, de creștere continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului — țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm în România. (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“).

Nivelul de dezvoltare al societății noastre socialiste ne asigură toate condițiile pentru îndeplinirea neabătută a planului pe 1983, a planului cincinal de dezvoltare economico-socială. Trebuie să facem totul pentru dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor de activitate, pentru depășirea unor contradicții și realizarea unei concordanțe cît mai depline în societatea socialistă românească.

O atenție deosebită trebuie să acordăm învățămîntului, științei, culturii — factori fundamentali pentru întreaga dezvoltare economico-socială. Este necesar să ne preocupăm și să acordăm o atenție sporită formării cadrelor, ridicării nivelului profesional tehnic al oamenilor muncii, al tuturor specialiștilor, din toate domeniile de activitate.

Aşa cum am menţionat la Conferinţa Naţională, desfăşurăm activitatea de înfăptuire a actualului plan cincinal în condiţii economice grele, ale amplificării crizei economice mondiale, care se resimte, într-o măsură sau alta, şi în România. În aceste împrejurări — şi interne, şi internaţionale — în primii doi ani ai cincinalului am înaintat într-un ritm mai încet, dar ceea ce merită subliniat este faptul că economia românească a continuat să se dezvolte, că am consolidat puternic realizările din trecut.

Am acţionat şi acţionăm ferm pentru crearea unei puternice baze energetice şi de materii prime, în vederea înfăptuirii neabătute a Programului partidului.

Pentru anul 1983, planul cincinal prevede un ritm mai intens de dezvoltare. În prima lună a acestui an am realizat o creştere de aproape 7 la sută în comparaţie cu perioada corespunzătoare a anului trecut. Dar sintem la început. Este necesar să facem totul pentru a asigura înfăptuirea prevederilor planului pe întregul an, punând un accent deosebit pe dezvoltarea intensivă a economiei, pe perfecţionarea planificării şi conducerii tuturor sectoarelor de activitate.

Una din marile cuceriri ale poporului nostru o constituie puternica dezvoltare a democraţiei muncitoreşti revoluţionare, crearea unui cadru larg democratic care asigură participarea întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate. Este necesar să acţionăm neabătut pentru perfecţionarea şi dezvoltarea cadrului democratic pornind de la faptul că socialismul este opera maselor populare, că socialismul se înfăptuieşte cu poporul şi pentru popor !

În acelaşi timp, trebuie să perfecţionăm şi să întărim rolul statului, ca reprezentant al întregului popor, în organizarea şi conducerea tuturor sectoarelor de activitate, să întărim conlucrarea dintre organele de stat şi organismele democraţiei revoluţionare muncitoreşti.

Se impune să acţionăm cu toată hotărîrea în direcţia întăririi partidului, a forţei sale politice şi organizatorice, a unităţii şi capacităţii sale de organizare şi conducere politică a tuturor sectoarelor de activitate. Creşterea rolului partidului, îndeplinirea misiunii sale istorice presupun perfecţionarea activităţii fiecărei organizaţii de partid, a fiecărui comitet de partid — comunal, oraşenesc, judeţean — a tuturor organizaţiilor şi organelor sale, pornind de la faptul că partidul trebuie să-şi desfăşoare activitatea în strinsă legătură cu masele populare, că — aşa cum am mai spus şi în alte împrejurări — comuniştii nu au şi nu pot avea ţel mai mare decât acela de a servi totdeauna interesele poporului, cauza socialismului, bunăstării, independenţei şi suveranităţii ţării ! (Aplauze şi urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceaşescu şi poporul !“).

Stimaţi tovarăşi,

Situaţia internaţională continuă să fie deosebit de gravă. Se intensifică cursa înarmărilor, se accentuează o serie de contradicţii între diferite state şi grupări de state. Criza economică afectează toate statele lumii şi a dus la o înrăutăţire deosebită a situaţiei economice a ţărilor în curs de dezvoltare.

În acelaşi timp, asistăm la intensificarea activităţii unor organizaţii reacţionare, neofasciste, a politicii şoviniste, antisemite, revanşarde. În aceste împrejurări este necesar, mai mult ca oricând, să se acţioneze cu toată hotărîrea pentru a pune capăt politicii imperialiste de forţă şi dictat, de menţinere şi reimpărţire a zonelor de influenţă, de amestec în treburile altor state. Trebuie acţionat cu toată fermitatea pentru aşezarea relaţiilor internaţionale pe principiile egalităţii, respectului independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne şi avantajului reciproc, ale respectării neabătute a dreptului fiecărui popor de a-şi hotări singur calea dezvoltării economico-sociale, de a-şi alege orînduirea pe care o doreşte, fără nici un amestec din afară. (Aplauze puternice, prelungite).

Învăţămintele trecutului, ale anilor premergători celui de-al doilea război mondial atestă cu putere că trebuie dusă o luptă hotărîită împotriva pregătirilor de război, pentru dezarmare şi, în primul rînd, pentru dezarmarea nucleară ; că trebuie respinsă cu fermitate activitatea cercurilor reacţionare, neofasciste, şi dusă o luptă hotărîită împotriva manifestărilor şovinismului, naţionalismului, rasismului şi antisemitismului, a oricăror forme de învrăjbire a popoarelor ; că trebuie respinse cu hotărîre încercările de a pune, sub o formă sau alta, în discuţie integritatea teritorială a unor state. Indiferent sub ce formă s-ar manifesta, toate aceste activităţi nu sînt decît reacţiunii, fascismului, constituie o politică de război. (Aplauze puternice, îndelungate).

Învăţămintele anilor dintre cele două războaie mondiale demonstrează, cu puterea faptelor, că anticomunismul a constituit întotdeauna o diversiune a reacţiunii

și fascismului și a dus la lichidarea libertăților democratice, la asuprirea și învrăj-birea maselor populare, la ocuparea și asuprirea altor națiuni și popoare.

În mod deosebit este necesar să facem totul pentru unirea eforturilor tuturor statelor europene în vederea opririi amplasării rachetelor cu rază medie de acțiune și retragerea și distrugerea celor existente. Noi, popoarele europene, vom fi primele victime ale acestor rachete, care pun în pericol însăși existența civilizației, a vieții popoarelor noastre. De aceea, până nu este prea târziu, trebuie să acționăm, într-o unitate deplină, pentru a împiedica amplasarea noilor rachete și a determina retra-gerea celor existente, pentru o Europă fără nici un fel de rachete nucleare, nici cu rază medie, nici cu rază mai mică sau mai mare de acțiune.

Considerăm că trebuie să intensificăm eforturile pentru încheierea în cel mai scurt timp, cu succes, a reuniunii de la Madrid, pentru convocarea unei conferințe de încredere și dezarmare în Europa. Să dăm noi dimensiuni activității pentru secu-ritate, colaborare și pace pe continentul nostru ! (Aplauze puternice, îndelungate. Se scandează : „Ceașescu — pace !“).

Sprijinim și salutăm toate propunerile privind formarea de zone denucleari-zate în Europa și, în același timp, acționăm cu toate forțele noastre pentru dezvoltarea colaborării și încrederii multilaterale între toate statele balcanice, pentru reali-zarea în regiunea noastră a unei zone fără arme nucleare, fără baze militare străine.

Salutăm propunerea cu privire la o zonă fără arme nucleare între statele Tra-tatului de la Varșovia și statele din N.A.T.O., în Europa, ca un prim pas spre eli-minarea deplină a armamentelor nucleare.

Trebuie să facem totul pentru întărirea și dezvoltarea colaborării și prieteniei între țările europene, pentru o Europă unită, bazată pe respectul orînduirilor sociale și al independenței fiecărei națiuni. Avem multe probleme comune, și în trecut, și în prezent, dar mai cu seamă sintem deopotrivă interesați să asigurăm viitorul paș-nic al popoarelor noastre, al întregii Europe. În numele vieții, al dreptului oamenil-or, al popoarelor la existență, la pace, în numele generațiilor viitoare, să facem totul pentru a asigura pacea, independența popoarelor noastre, a popoarelor întregii lumi ! (Aplauze puternice, prelungite. Se scandează : „Ceașescu — pace !“).

Acordăm o mare însemnătate problemelor subdezvoltării, realizării noii ordini economice și politice mondiale. România a formulat, în acest sens, o serie de pro-puneri. Considerăm că este necesar ca țările în curs de dezvoltare să se întâlnească și să-și stabilească strategia comună, atît în ce privește colaborarea între ele în vederea dezvoltării economico-sociale, cît și desfășurarea tratativelor cu țările dezvoltate în scopul realizării unor înțelegeri corespunzătoare, care să asigure măsuri efective în direcția lichidării subdezvoltării, a realizării noii ordini economice interna-ționale. Aceste cerințe constituie o necesitate obiectivă pentru toate statele lumii — atît pentru cele în curs de dezvoltare, cît și pentru cele dezvoltate. Nici un popor nu se poate dezvolta în dauna altor popoare ! Reluarea activității economice, depășirea crizei economice mondiale nu se pot realiza fără a se ajunge la o conlucrare între toate statele lumii, indiferent de orînduirea lor socială, fără o nouă ordine econo-mică mondială, bazată pe egalitate, pe echitate, pe relații economice reciproce avan-tajoase.

Este binecunoscut că războaiele locale — sau așa-zise locale — din preajma celui de-al doilea război mondial, acțiunile agresive ale Italiei fasciste, Germaniei hitleriste, ale Japoniei, manifestările revanșarde ale altor state au dus pînă la urmă la cel de-al doilea război mondial. De aceea, este mai necesar ca oricînd să acțio-năm cu toate forțele pentru încetarea războaielor și conflictelor militare existente, pentru soluționarea problemelor litigioase dintre state numai și numai pe calea tra-tativelor pașnice. Oricît de lungi și grele ar fi tratativele, ele sînt incomparabil mai bune și reprezintă singura alternativă la politica de război, singura alternativă care asigură pacea și colaborarea internațională.

În acest cadru, doresc să reafirm încă o dată poziția României față de situa-ția din Orientul Mijlociu. Considerăm că este necesar să se ajungă la retragerea cît mai rapidă a trupelor Israelului din Liban, să se respecte integritatea și suverani-tatea Libanului. În același timp, este necesar să se treacă la tratative în cadrul unei conferințe internaționale, cu participarea tuturor statelor interesate, inclusiv a Or-ganizației pentru Eliberarea Palestinei, în vederea unei soluții globale, bazate pe retragerea Israelului din teritoriile arabe ocupate în 1967 și recunoașterea dreptului la autodeterminare a poporului palestinian, inclusiv la constituirea unui stat palestin-ian independent. Este necesar să se ajungă la recunoașterea reciprocă a statului palestinian independent și a statului israelian ! Există loc în Orientul Mijlociu — și trebuie să existe și un stat și altul, să se asigure relații de bună vecinătate, bazate pe respectul independenței, integrității și suveranității fiecărui stat din această zonă,

Aceasta corespunde intereselor fiecărui popor din Orientul Mijlociu, cit și cauzei generale a păcii.

Ținând seama de problemele complexe ale vieții internaționale, se impune asigurarea condițiilor pentru participarea tuturor statelor, indiferent de mărime sau de orinduire socială, la soluționarea democratică a acestor probleme. Este necesar, de asemenea, să crească rolul Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale în soluționarea marilor probleme ce confruntă omenirea, în interesul păcii, independenței și progresului economic și social.

Un rol deosebit de important în viața internațională îl au masele populare, forțele progresiste, antiimperialiste de pretutindeni, popoarele, care doresc să trăiască în pace, libertate și independență. Este necesar să întărim colaborarea și solidaritatea cu toate aceste forțe, cu mișcările de pace de pretutindeni. Să întărim colaborarea și solidaritatea cu partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate, cu alte partide și forțe democratice, considerind că această colaborare și unitate reprezintă un factor hotărâtor în lupta pentru pace, pentru noua ordine economică, pentru o lume mai dreaptă și mai bună pe planeta noastră. (Aplauze puternice, prelungite).

În acest spirit, Partidul Comunist Român, România socialistă este hotărâtă să acționeze cu toată fermitatea și să-și aducă întreaga contribuție la realizarea acestor obiective vitale pentru viața și existența fiecărui popor.

Vom întări continuu relațiile de colaborare și solidaritate cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, precum și cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială.

Avem deplina convingere că stă în puterea forțelor progresiste, antiimperialiste, realiste, în puterea popoarelor, de a opri drumul spre catastrofă, de a determina trecerea la dezarmare și, în primul rînd, la dezarmarea nucleară, de a asigura dreptul suprem al popoarelor la existență, la viață, la pace, realizarea unei lumi mai drepte, fără războaie, a colaborării pașnice, în care fiecare națiune să se poată dezvoltă liber, să-și făurească bunăstarea și fericirea. (Aplauze puternice, urale ; se scandează îndelung „Ceașescu — pace !“).

Stimați tovarăși,

Cinstind eroicele lupte revoluționare din 1933, jertfele clasei muncitoare, ale forțelor antifasciste și democratice, pe toți luptătorii care s-au jertfit pentru bunăstarea poporului, pentru dezvoltarea liberă și independentă a țării, să ne luăm angajamentul solemn de a acționa cu întreaga răspundere pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea și ale Conferinței Naționale. Să asigurăm dezvoltarea continuă a forțelor de producție, creșterea bogăției naționale, crearea condițiilor pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului, pentru ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație ! (Aplauze puternice, prelungite).

Să ne luăm angajamentul solemn de a acționa cu toată fermitatea pentru înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, de înaintare a României spre culmile înalte, luminoase ale comunismului ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Să servim, în orice împrejurări, cauza bunăstării și fericirii poporului nostru, cauza socialismului și comunismului, libertatea și independența României socialiste ! (Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Să întărim colaborarea și solidaritatea cu toate forțele antiimperialiste și progresiste, cu toate popoarele, în lupta pentru pace, pentru independență, pentru o lume a colaborării egale între toate națiunile, pentru o lume mai dreaptă și mai bună ! (Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu să trăiască — România să-nflorească !“. Într-o atmosferă de mare însuflețire și puternică unitate în jurul partidului, toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovaționează minute în șir pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii noastre — pentru secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România — tovarășul Nicolae Ceașescu).

1893 — MOMENT ISTORIC ÎN ORGANIZAREA CLASEI MUNCITOARE, ÎN AFIRMAREA EI PE SCENA POLITICĂ A ROMÂNIEI

ION POPESCU-PUȚURI

Prezentul luminos al României socialiste demonstrează rolul decisiv al partidului comunist — continuatorul celor mai nobile tradiții de luptă ale poporului —, care s-a afirmat, prin înaltă creație istorică, drept cel mai autentic și mai fidel exponent al aspirațiilor fundamentale ale națiunii din sinul căreia s-a născut. El, partidul comunist, a fost și este și revoluționar vizionar, și luptător neînfocat, și artizan conștient al unei societăți noi, într-o țară independentă și suverană. El este forța politică în care regăsim implicate și amplificate, la cotele sintezei superioare, comuniste, gândurile și faptele eroice ale înaintașilor, aspirațiile și năzuințele ardente ale unui popor însetat de dreptate, unitate și libertate.

De-a lungul întregii sale existențe, partidul a dovedit, așa cum o atestă faptele glorioase ale istoriei unice a poporului nostru, o capacitate deosebită de a prelua și transfigura moștenirea trecutului într-o concepție revoluționară a prezentului, pentru a contura calea viitorului. Acest demers politico-ideologic, avînd ca temei principiile socialismului științific, a fost posibil și fertil pentru că partidul s-a raportat permanent nu numai la realitățile vremii, ci și la rădăcinile sale, pe care le regăsim în istoria partidului clasei muncitoare constituit în anul 1893. Asupra acestui filon bogat de experiență, izvorită din cuget și acțiune tumultuoase, adică asupra adevăratelor începuturi ale Partidului Comunist Român, vrem să stăruim în rîndurile de față.

Într-adevăr, cu 90 de ani în urmă, atunci cînd reprezentanții aleși ai muncitorimii române s-au reunit la București în forum național, statuînd existența partidului politic proletar, mișcarea muncitorească revoluționară din România își făurise deja o glorioasă tradiție. După cum am arătat cu un alt prilej¹, odată cu începuturile formării și dezvoltării relațiilor de producție capitaliste — fenomen ce are loc din ultimele decenii

¹ Ion Popescu-Puțuri, *Anul istoric 1893*, în „Anale de istorie“, anul XXVIII, nr. 5/1982, p. 22—34.

ale veacului al XVIII-lea și care evoluează impetuos în veacul următor —, pe scena politică a țării își face apariția clasa muncitoare, forța socială a cărei menire istorică era lupta pentru transformarea revoluționară a societății românești. Acest proces istoric a fost impulsionat de lupta generală a întregului popor pentru libertate socială, unitate și independență națională, proces marcat de revoluțiile din 1784, 1821 și 1848, care au pregătit înfăptuirea Unirii Principatelor în 1859 și cucerirea independenței de stat depline în 1877—1878.

Prin participarea activă la procesul revoluționar românesc, prin manifestarea viguroasă a luptei sale de clasă, muncitorimea și-a croit treptat drumul spre organizare și acțiune unită, îndeosebi odată cu asimilarea creatoare a ideilor socialismului științific, pe fundalul tradițiilor progresiste, materialiste din gândirea românească. Pe planul organizării profesionale asistăm la o relativ rapidă evoluție de la asociațiile mutualiste, constituite către jumătatea veacului trecut, la syndicatele muncitorești făurite spre sfârșitul aceluiași veac; procesul organizării pe principii socialiste evoluează, de asemenea, rapid, începutul reprezentându-l organizațiile socialiste — comitete sau grupuri revoluționare, cercuri, asociații generale muncitorești — care au luat ființă (la București, Iași, Timișoara, Arad, Reșița, Brăila, Galați și în alte localități) încă din ultimii ani ai deceniului al VII-lea al secolului trecut.

O etapă superioară a acestui proces a constituit-o intensă activitate de unificare și centralizare, la nivel național, în cadrul căreia constituirea, la București, în 1872, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România (cu filiale în Iași, Galați, Turnu Severin, Ploiești) a marcat, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „începutul organizării de clasă pe scară națională a proletariatului român”².

După cucerirea independenței de stat depline a României procesul de centralizare este impulsionat pe măsura maturizării mișcării muncitorești, a apropierei militanților socialiști de muncitorime, în care au văzut tot mai mult clasa purtătoare a progresului social și național, a transformărilor revoluționare în societatea românească. Răspîndirea ideilor socialismului științific pe solul românesc și organizarea politică a clasei muncitoare și-au demonstrat perfectă legitimitate, clasa muncitoare ajungînd, în mod obiectiv, la înțelegerea necesității „formării în România a unui partid socialist”³, cu un program adaptat la condițiile specifice țării noastre.

Un moment de referință în definirea țelurilor programatice unitare ale mișcării l-a reprezentat Consfătuirea din 25 și 27 februarie 1879 de la Ploiești și București, la care reprezentanții cercurilor socialiste s-au pronunțat pentru unificarea într-un singur partid a tuturor organizațiilor socialiste din țară și au elaborat o schiță de program unitar de acțiune. La scurtă vreme, Congresul socialist de la Iași din octombrie 1879 a dezbătut un ansamblu de măsuri pentru întărirea organizatorică a mișcării, pentru înarmarea clasei muncitoare cu teoria socialismului științific și a dat contururi tot mai precise proiectului programului socialist, ale cărui principale obiective au fost sintetizate astfel de gazeta „Besarabia”, la 28 noiembrie 1879 : „Mîntuirea poporului prin el însuși. Emanciparea lui

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 259.

³ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878*, Editura politică, București, 1971, p. 852.

economică... Solidaritatea poporului muncitor din toată lumea, fără deosebire de naționalitate“.

Este demn de remarcat faptul că mișcarea socialistă română și-a axat, de la bun început, preocupările în vederea integrării sale în viața politică a țării, ca o forță distinctă, reprezentantă pe plan politic a intereselor și aspirațiilor fundamentale ale maselor muncitoare. Astfel, în 1883, revista „Dacia viitoare“ relatează despre susținuta activitate desfășurată de „tînărul partid socialist român“, iar „Drepturile omului“ din 25 august 1885, înscrisa : „Partidul muncitorilor ! Iată ținta imediată a socialiștilor... Totdeauna clasa apăsată s-a liberat prin propriile ei puteri, zdrobind stăpînii al căror jug îl suferea. Și tot așa va fi și acum“. Acestea sînt mărturii elocvente ale eforturilor socialiștilor români în direcția afirmării rolului și structurii partidului politic proletar, ca singura forță capabilă să conducă cu succes lupta revoluționară eliberatoare.

Într-un atare climat politic s-a simțit nevoia elaborării unui program marxist unitar de acțiune, care să coordoneze și să îndrume activitatea întregii noastre mișcări muncitorești. Programul a izvorit ca o emanație firească a creșterii mișcării muncitorești în ansamblul său, fiind publicat, în 1886, sub forma lucrării semnificativ intitulată *Ce vor socialiștii români*. Acest program a stabilit poziția mișcării muncitorești și socialiste față de realitățile politice ale timpului, obiectivele cu caracter economic și politic înscrise pe steagul de luptă al proletariatului organizat. Prin întregul său conținut, el a realizat o analiză aprofundată a relațiilor social-economice și politice din societatea românească. În acest cadru larg, s-a pus cu vigoare în lumină locul și rolul ce-i revin partidului clasei muncitoare pe scena politică românească, partid cu un program propriu de acțiune, bazat pe învățătura marxistă, dar, în același timp, născut din realitățile specifice naționale și adaptat — prin strategie și tactică politică — acestor realități.

Avînd acest îndreptar ideologic limpede, mișcarea muncitorească a înregistrat, în anii următori, progrese notabile. În 1887 s-au constituit, la București, Iași, Brăila, Bacău, Turnu Severin și în alte localități *cercuri muncitorești*, organizații cu caracter politic, ce vor acționa, în numele proletariatului organizat și al intelectualilor socialiști, ca organizații locale ale Partidului muncitorilor. Dispunînd de cercuri de studii sociale, de școli de propagandă, de organe de presă proprii, cercurile muncitorești au desfășurat o amplă activitate propagandistică la orașe și sate, au susținut eforturile muncitorilor și țăranilor de organizare pe plan politic și profesional, au participat la campanii electorale parlamentare și comunale, încadrîndu-se activ în viața politică a țării. Începînd din anul 1890, aceste cercuri s-au transformat în *cluburi ale muncitorilor*, organizații politice care acționau ca secții ale unui și aceluiași partid al proletariatului român, avînd drept principală menire pregătirea terenului pentru convocarea congresului socialist național, care să statueze existența partidului clasei muncitoare din România. S-au stabilit, ca obiective ale acestor organizații, „să statornicească frăția și solidaritatea în general între toți muncitorii din țară...“, să lupte pentru îmbunătățirea stării materiale, morale și politice a muncitorilor, să-i organizeze într-un partid aparte al lor, servind de sîmbure în jurul căruia să se grupeze toate puterile partidului muncitorilor“⁴.

⁴ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892, Editura politică, București, 1973, p. 631.

A fost, aşadar, o trăsătură specifică a mişcării noastre muncitoreşti, de a constitui mai întâi organizaţii politice proletare locale, îndrumate de un program unic, după care eforturile s-au îndreptat spre concentrarea lor într-un partid politic unitar şi centralizat la scară naţională. Această specificitate s-a datorat şi practicii democratice încetăţenite în organizaţiile noastre muncitoreşti de a supune unei largi dezbateri toate problemele cu care se confruntau, de a se adopta soluţii viabile, izvorite din analiza lucidă a realităţilor timpului.

Hotărîrea privind convocarea Congresului socialist, care să consfinţească constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România, a fost adoptată în cadrul adunării generale a Clubului muncitorilor din Bucureşti de la 2 mai 1892. Cu această ocazie, ziarul „Munca” din 10 mai 1892 scria : „Astăzi putem zice chiar că nici un partid din ţară n-are partizani mai sinceri şi simpatii mai numeroase ca noi. Însă faţă cu burghezia organizată, stăpînă pe guvern, pe instituţiile, pe averea ţării, partidul socialist trebuie să-şi adune pe toţi adepţii săi”. Această hotărîre a întrunit azeziunea unanimă a organizaţiilor muncitoreşti din ţară. O comisie, formată din I. Nădejde, Al. Ionescu, V. G. Morţun, C. Mille, Al. Gh. Radovici, Al. Georgescu şi A. Bacalbaşa, a alcătuit proiectul de program al partidului, care a fost definitivat spre sfîrşitul anului 1892, publicat în gazetele „Munca”, „Democraţia socială”, „Lucrătorul” şi supus dezbaterii tuturor organizaţiilor politice şi profesionale timp de peste trei luni de zile. Acest răstimp a reprezentat finalizarea îndelungatei activităţi de pregătire temeinică a Congresului, consacrată făuririi unui partid puternic, unitar prin concentrarea tuturor organizaţiilor muncitoreşti.

Lucrările Congresului s-au desfăşurat în zilele de 31 martie — 3 aprilie 1893, în sala Sotir a Clubului muncitorilor din Bucureşti, situată în Piaţa Amzei, nr. 26. Au fost prezenţi delegaţi ai organizaţiilor muncitoreşti, aleşi pe baza principiului reprezentării proporţionale cu numărul muncitorimii organizate. Cei mai mulţi reprezentau cluburile muncitoreşti din Bucureşti (18, la care se adăugau cei doi delegaţi ai Cercului de studii sociale) şi Iaşi (10 delegaţi), celelalte cluburi fiind reprezentate după cum urmează : Ploieşti, Galaţi şi Roman — cîte 5 delegaţi, Craiova — 3, Bacău şi Botoşani — cîte 2, Tecuci şi Tîrgu Frumos — cîte un delegat, la fel ca şi Cercul studenţilor socialişti români de la Paris. Total — 55 delegaţi ; împreună cu cei 8 reprezentanţi ai organizaţiilor sindicale, membri cu drepturi depline ai congresului erau în număr de 63.

Deschizînd lucrările Congresului, deputatul socialist V.G. Morţun a propus formarea unui birou de conducere, avînd ca preşedinte pe Gh. Petrovici, ţăran socialist din Iaşi ; vicepreşedinte — C. Mille şi secretari — Filip Gesticone şi Miron Morţun. Acest birou a condus lucrările Congresului cît timp a durat verificarea şi validarea mandatelor delegaţilor, după care s-a procedat la alegerea Biroului definitiv, compus din cîte un preşedinte pentru fiecare din cele patru zile de dezbateri — în ordine : I. Nădejde, C. Dobrogeanu-Gherea, Al. G. Radovici, V.G. Morţun, ajutaţi de vicepreşedintele şi de secretarii aleşi anterior. Desemnarea lui Gh. Petrovici în înalta responsabilitate de primul preşedinte al celui dintîi Congres socialist român (fapt ce se va repeta şi la congresele al II-lea, al III-lea şi al IV-lea ale partidului, iar la Congresul al V-lea funcţia a fost încredinţată unui alt ţăran socialist — V.I. Speranţă) reprezintă o mărtu-

rie a atenției deosebite acordate țărânimii, aliatul firesc al muncitorimii în marea operă de emancipare pe care partidul o desfășura în societatea românească.

Congresul a fost salutat, prin numeroase scrisori și telegrame, de organizații socialiste din țară (Iași, Birlad, Dorohoi, Fetești, Piatra Neamț), precum și de partide și personalități din mișcarea muncitorească internațională — Bulgaria, Franța, Germania, Austria, Italia, Spania, emigrația revoluționară rusă de la Paris. Din Bulgaria a sosit un reprezentant al social-democrației, I. Sakazoff, care a luat cuvîntul în cadrul dezbaterilor, urînd izbîndă Congresului și „dorînd ca hotărîrile sale să fie duse la bun sfîrșit“. Aceasta demonstrează largul ecou pe care l-a avut congresul socialiștilor români, faptul că mișcarea noastră muncitorească era cunoscută și apreciată și dincolo de hotarele țării, fiind socotită „avangarda mișcării muncitorești în răsărit“.

Ordinea de zi, aprobată în unanimitate de delegați, cuprindea puncte de maximă importanță pentru existența și dezvoltarea în viitor a partidului: dezbaterile și adoptarea programului și statutului partidului; atitudinea social-democrației față de celelalte partide politice; editarea unui organ de presă cotidian al partidului; alegerea Consiliului general al partidului și a delegaților pentru Congresul socialist internațional de la Zürich. Discuțiile au fost deosebit de fructuoase, contribuind la elaborarea unor documente care au sintetizat aspirațiile unanime ale tuturor membrilor partidului, au statornicit tactica și strategia partidului potrivit cu necesitățile țării, cu interesele imediate și de perspectivă ale proletariatului. Prezența unui însemnat număr de delegați muncitori a imprimat dezbaterilor un profund caracter de clasă, combativitate și vigoare. Delegații, scria gazeta „Munca“ la 11 aprilie 1893, „au dovedit pe deplin că organizațiunile care i-au trimis au ales oameni destoinici, serioși și cu un bun simț practic minunat. Ceea ce însă ne-a bucurat și mai mult a fost elementul muncitor propriu-zis, care a dovedit că este conștient și cult“.

În primele două zile ale lucrărilor a fost dezbătut și aprobat *Programul partidului*⁵. În întregul său, acesta reprezenta o dezvoltare a programului publicat în 1886, o adaptare a cerințelor și obiectivelor socialiste la stadiul de dezvoltare a societății românești din ultimii ani ai veacului trecut. Programul se deschidea cu o analiză sintetică, în spiritul ideilor socialismului științific, a dezvoltării economico-sociale a lumii în etapa istorică respectivă, scoțîndu-se în relief principalele sale caracteristici: existența proprietății private asupra mijloacelor de producție, a celor două clase caracteristice societății capitaliste — burghezia și proletariatul, lupta de clasă ca element constitutiv, dar și dinamic, de transformare revoluționară a acestei societăți. Referindu-se la soluția pe care socialismul științific a indicat-o drept singura posibilă pentru înlăturarea bazelor societății capitaliste, Programul se pronunța pentru „prefacerea mijloacelor de producție, cum sînt pămîntul, fabricile, atelierele, minele etc., din proprietate privată a unei clase în proprietate socială a societății întregi și prefacerea producției de mărfuri în producție socialistă, condusă pentru societate și prin societate“. În ceea ce privește clasa socială „a cărei menire istorică e realizarea societății socialiste“, programul dădea un răspuns clar: „Această clasă e clasa proletară, proletariatul“. Dispunînd

⁵ Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1893—1900, Editura politică, București, 1969, p. 50—60.

de o ideologie temeinic asimilată și de forme organizatorice specifice, aprecia Programul, partidul politic al clasei muncitoare din România are datoria „de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor, de a-l face conștient de menirea lui istorică și de lupta pe care trebuie să o ducă“.

Pe baza acestor considerente cu caracter teoretic general, Programul a realizat o analiză profundă a situației economice și social-politice a României, analiză subsumată întrebărilor fundamentale : cînd și în ce condiții putea fi realizată societatea socialistă în țara noastră, pentru că necesitatea și posibilitatea acestei transformări revoluționare erau deja demonstrate prin vasta activitate a mișcării muncitorești de pînă la Congres. „Acest ideal, aceste principii și această luptă a social-democrației europene trebuie oare să constituie principiile, idealul și lupta social-democrației române ? La această întrebare, social-democrația română răspunde afirmativ cu cea mai mare hotărîre, cu toate afirmațiunile potrivnicilor noștri că socialismul nu are teren în țara noastră“.

Programul constata, cu îndreptățire, că România de la sfîrșitul veacului trecut, cu toate progresele înregistrate, se înfățișa ca o țară rămasă în urmă din punct de vedere economic, dar, în același timp, evoluția sa capitalistă era un proces legic. Această situație impunea deci o adaptare a teoriei socialismului științific la condițiile țării noastre. Avînd drept scop făurirea societății socialiste, lupta clasei muncitoare, în frunte cu partidul său politic, trebuia ca mai întîi să pregătească terenul și să fortifice forțele proletariatului în perspectiva trecerii la revoluția socială. „Această pregătire — preciza Programul — înseamnă propagandă socialistă, organizare și luminare a poporului muncitor, luptă pentru îmbunătățirea materială și morală a muncitorilor“. Un atare punct de vedere, devenit linia de conduită a partidului, era pe deplin justificat, raportat la specificul și stadiul de dezvoltare a României.

În adevăr, la sfîrșitul veacului trecut și, după cum va demonstra istoria, timp de mai multe decenii și în veacul nostru, sarcina primordială era desăvîrșirea obiectivelor cu caracter general-democrat proclamate la 1848. A fost o dovadă de maturitate politică faptul că partidul revoluționar al clasei muncitoare din România s-a angajat, din prima clipă a existenței sale, în lupta pentru rezolvarea mai întîi a acestor probleme, fără să piardă nici un moment din vedere țelul final al acțiunii sale.

Programul partidului trasa direcțiile fundamentale ale luptei proletariatului pentru „emanciparea desăvîrșită economică, politică și intelectuală a poporului muncitor“, „prefacerea tuturor instrumentelor de muncă în proprietatea colectivă a societății întregi și înlocuirea producerii de mărfuri prin producerea de către societate și pentru societate cu mijloacele de producere socializate“, desființarea exploatării de clasă și a „oricărei neegalități politice și economico-sociale“ ; în privința viitoarei forme de stat, se preciza în Program, social-democrația română „nu poate fi, în principiu, decît pentru cea republicană“.

Punînd în fața proletariatului obiective de o așa mare însemnătate, Programul partidului își manifesta încrederea în înțelegerea de către acesta a rolului său în societate și, în același timp, se angaja să conducă lupta clasei muncitoare la izbîndă. Social-democrația din România, aprecia Programul, „e convinsă că prefacerea socială e menită s-o îndeplinească poporul muncitor, organizat și luminat de social-democrație, și, deci, făcînd o largă propagandă socialistă în toate clasele sociale, principala în-

datorire a social-democrației e organizarea politică a poporului muncitor, arătarea pozițiunii lui actuale și a pozițiunii ce trebuie să o aibă, ce este el și ce trebuie să fie, care e menirea lui istorică. Cu alte cuvinte, principala îndatorire a social-democrației e prefacerea poporului muncitor într-o armată bună de luptă, conștientă și pătrunsă de menirea ei“.

Programul fundamenta și concepția partidului clasei muncitoare din România în domeniul relațiilor sale internaționale, declarînd că : „Adînc pătrunsă de solidaritatea internațională a tuturor popoarelor muncitoare, social-democrația română va îndeplini toate îndatoririle ce urmează din această solidaritate“.

Acest document fundamental cuprindea și un program de acțiune, „care înfățișează cererile imediate ale Partidului social-democrat român“. Programul exprima concepția socialistă cu privire la căile de rezolvare a problemelor fundamentale ale României moderne și, în strînsă conexiune, stabilea principalele obiective menite să conducă la îmbunătățirea situației materiale și spirituale a clasei muncitoare, a țărănimii și a altor categorii sociale exploatate din societate.

În cea de-a treia zi a lucrărilor, Congresul a dezbătut și aprobat *Statutul* partidului politic al clasei noastre muncitoare⁶. Prin acest document se stabileau : denumirea partidului — *Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România* ; compoziția sa — „cluburile de muncitori, sindicatele de muncitori și toate grupările care vor declara că primesc în întregime programul partidului și hotărîrile congreselor“ —, precum și normele unitare de organizare internă și de conducere la nivel central și local. Statutul definea atribuțiile congreselor, ale Consiliului general al partidului, drepturile și îndatoririle membrilor, modalitățile de afiliere, natura veniturilor. Congresele partidului urmau să se țină anual, ele fiind forurile supreme de conducere a întregii activități a mișcării muncitorești. Între congrese, partidul era condus de Consiliul general, ales la fiecare congres, ale cărui principale însărcinări erau : administrarea fondurilor partidului, menținerea legăturilor cu grupările de muncitori din țară și cu alte partide social-democrate, editarea publicațiilor partidului, stabilirea candidaturilor pentru alegeri (de comun acord cu conducerea organizațiilor locale), convocarea congreselor anuale și, la necesitate, extraordinare. Membrii partidului erau obligați să ducă la îndeplinire hotărîrile congreselor și ale Consiliului general și aveau dreptul de a-și spune cuvîntul în organizațiile din care făceau parte, în congrese și întruniri, în presă, contribuind la bunul mers al activității partidului. Veniturile partidului proveneau, în principal, din cotizațiile membrilor săi și din beneficiile realizate de publicațiile editate, serbări etc.

Aprobînd Programul și Statutul, delegații au votat, practic, pentru *constituirea partidului politic al clasei noastre muncitoare*.

În ultima zi a lucrărilor, Congresul a adoptat primele hotărîri ale partidului. Una dintre ele s-a referit la poziția partidului față de celelalte forțe politice din societate. Rezoluția în această problemă specifica : „Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, admitînd existența luptei de clasă, știe că toate partidele burgheze, ori sub ce nume s-ar prezenta, sînt potrivnice clasei muncitorilor, însă în lupta și relațiunile lui

⁶ *Ibidem*, p. 61—63.

cu ele va ști să facă deosebire între partidele reacționare și partidele mai mult sau mai puțin înaintate”⁷. Se fixa, astfel, o linie de conduită clară, care dădea partidului posibilitatea să-și stabilească sistemele de alianțe politice, fără a afecta conținutul programului său, în vederea obținerii acelor revendicări cu conținut general-democrat ce interesau și alte forțe politice din societate. De asemenea, Congresul a exprimat sentimentele de solidaritate cu lupta dreaptă a românilor din teritoriile cotate și protestul împotriva asupririi la care erau supuși. Delegații au relevat faptul că „în Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic” și că ei „sînt supuși la neconveniente vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule”, fapt pentru care Congresul s-a pronunțat clar, protestînd „contra purtării nedrepte a guvernelor maghiare”⁸. În privința organului de presă al partidului, Consiliul general a fost însărcinat cu editarea unui ziar zilnic (ce va apărea, începînd din noiembrie 1894, sub denumirea de „Lumea nouă”), pînă atunci săptămînalul „Munca”, ce apărea din 1890, urmînd să rămînă organ oficial al partidului.

O altă rezoluție viza reprezentarea partidului la Congresul socialist internațional de la Zürich din august 1893. Delegația avea însărcinarea expresă de a face „a se menține la ordinea de zi a Congresului din Zürich *Chestia agrară*, să prezinte un memoriu justificator și să susțină programul minimal agrar votat de Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România în Congresul din București”.

În încheierea lucrărilor a fost ales *Consiliul general al partidului*, compus din: I. Nădejde, Al. Gh. Radovici, V.G. Morțun, C. Mille, Al. Ionescu.

După încheierea lucrărilor Congresului, a avut loc, la Clubul muncitorilor, o mare întrunire publică, cu participarea delegaților și a unui numeros public. „Ar fi trebuit o sală de trei ori mai mare — nota, la 11 aprilie 1893, gazeta „Munca” — să poată cuprinde mulțimea ce venise să ia parte”. Despre semnificația Congresului au vorbit: I. Nădejde, Gh. N. Darie, Al. G. Radovici, Z. Filoti, Al. Ionescu, A. Bacalbașa, C. Mille, V. G. Morțun. „Toți oratorii, călduros aplaudați — scria aceeași gazetă — au vorbit în special despre însemnătatea Congresului, arătînd că de astăzi înainte partidul muncitorilor intră cu adevărat pe calea unei organizări unitare și disciplinate”.

Constituirea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România a intrat în istoria noastră ca moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului și a maselor muncitoare. „Anul 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune, cu deplin temei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă”⁹.

Faptele demonstrează că formarea partidului politic al clasei muncitoare a fost rezultatul evoluției istorice a poporului român, a dezvoltării

⁷ *Ibidem*, p. 64.

⁸ *Ibidem*, p. 140.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 263.

forțelor și relațiilor de producție, rezultatul condițiilor create în viața societății românești. Constituit ca partid al clasei muncitoare, el s-a deosebit fundamental de toate celelalte partide politice din România, fiind singura forță revoluționară în peisajul vieții politice românești. Prin modul de constituire, prin principiile sale programatice, prin conținutul activității desfășurate, partidul a contribuit într-o și mai mare măsură la afirmarea proletariatului pe arena politică a țării, a stimulat propagarea ideilor socialiste, răspîndirea largă, în cadrul maselor muncitorești și a unor cercuri de intelectuali, a concepției materialiste despre natură și societate.

Lucrările Congresului, adoptarea Programului și a Statutului ca documente fundamentale ale partidului, alegerea organului central conducător au produs o vie impresie în rîndurile clasei muncitoare, a opiniei publice progresiste din țară și străinătate. Ziarul „Munca“ considera, pe bună dreptate, că înaltul forum muncitoresc a avut „o covîrșitoare însemnătate“, întrucît „a dat o ființă legiuită partidului muncitorilor din România. I-a dat o singură linie de purtare și un comitet diriguitor general... care să dea partidului un singur avînt cu o țintă unică“¹⁰. Congresul a avut un puternic răsunset în rîndurile opiniei publice progresiste din țara noastră. Semnificativ în această direcție este faptul că publicațiile „Adevărul“, „Lupta“, „Românul“, „Gazeta Transilvaniei“ și altele au inserat considerații notorii pe marginea lucrărilor Congresului, redînd fragmente din documentele programatice, din rezoluțiile adoptate, din dezbaterile ce au avut loc. „Din discuțiunea urmată în prima zi — scria „Adevărul“, la 2 aprilie 1893 — putem avea speranța că lucrările acestui Congres vor avea o importanță foarte mare pentru organizarea și întărirea partidului socialist din România“. Discutarea în Congres a atitudinii social-democrației române față de desăvîrșirea statului național unitar român, condamnarea asupririi la care erau supuși românii de către clasele dominante ale Imperiului austro-ungar au constituit obiect de ample comentarii. Astfel, ziarul „Românul“ releva, la 6 aprilie 1893, poziția înaintată a partidului socialist, care „e convins să această chestie va fi rezolvată“.

Congresul partidului clasei muncitoare din România a avut un ecou deosebit și în cadrul mișcării muncitorești internaționale. Pe adresa Congresului socialist român au sosit numeroase telegrame și scrisori de peste hotare, fapt ce demonstrează că mișcarea muncitorească din România era cunoscută pe plan mondial și apreciată pentru contribuția sa în cadrul forumurilor muncitorești internaționale. În telegrama Partidului Social-Democrat din Germania se transmiteau „din toată inima frățeștile salutări și urări“, exprimarea dorinței ca lucrările Congresului „să fie încununate de cel mai strălucit succes“, iar liberatorul steag al socialismului ridicat de partidul muncitorilor români „să vă ducă din izbîndă în izbîndă“. De asemenea, în mesajul socialiștilor francezi se apreciau „energia și perseverența de care dați dovadă, precum și rezultatele deja obținute. Fie ca Congresul vostru din acest an, dînd un nou avînt partidului vostru, să vă apropie de ținta finală și comună a socialiștilor din lumea întreagă : cucerirea puterii politice pentru exproprierea clasei capitaliste“. Partidul Social-Democrat din Austria a trimis „salutări frățești fraților români“, urînd „cea mai deplină izbîndă deliberărilor primului congres socialist“¹¹.

¹⁰ „Munca“, anul IV, nr. 7 din 11 aprilie 1893.

¹¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1893—1900*, p. 66—68.

Lucrările Congresului partidului clasei muncitoare din România au fost cunoscute peste hotare și prin intermediul publicațiilor socialiste din diferitele țări. În Bulgaria, organele de presă socialiste „Rabotnik“ (Muncitorul) și „Den“ (Ziua) au înfățișat clasei muncitoare, opiniei publice progresiste desfășurarea lucrărilor Congresului socialist român. Știri și comentarii au apărut și în publicațiile socialiste din Franța, Italia, Elveția, Germania etc. Revista „L'Ère nouvelle“, editată la Paris de socialistul român G. Diamandi, a publicat date despre Congres și despre semnificația sa politică. „Opera congresului — scria revista la 1 octombrie 1893 — a fost, pe de o parte, de a asigura unitatea de acțiune a partidului, iar, pe de alta, de a completa și vota programul“.

De la apariția sa pe scena politică a României, partidul clasei muncitoare și-a asumat misiunea istorică de a conduce bătăliile revoluționare pentru cucerirea puterii politice de către proletariat, împreună cu celelalte mase muncitoare de la orașe și sate, pentru transformarea socialistă a societății românești. „Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forța socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației“¹².

Partidul proletariatului și-a creat, încă din primii ani de existență, o puternică bază de susținere în rândurile clasei muncitoare și ale altor păături exploatate, înregistrând însemnate succese pe planul întăririi și dezvoltării organizațiilor socialiste și sindicale, ale călirii ideologice marxiste a maselor proletare, al acțiunii politice muncitorești. Este demn de menționat faptul că, pornind de la raporturile sociale existente și ținând seama de sarcinile care trebuiau îndeplinite, partidul clasei noastre muncitoare a concentrat, sub o conducere unitară, toate forțele organizate proletare, a cuprins și a îndrumat întreaga mișcare sindicală, cea de tineret și de femei. Prin acest mod de constituire și acțiune, partidul muncitorilor din România s-a distins în chip pozitiv în mișcarea muncitorească internațională. Această structură organizatorică nu a rămas osificată, imuabilă, ci, pe măsura dezvoltării mișcării muncitorești, a suferit mutații, în raport nemijlocit cu dinamismul manifestat de un partid în viguroasă afirmare.

Atenția predilectă conferită efortului intens de organizare unitară și centralizată a făcut ca la temelia mișcării noastre muncitorești să fie așezate, cu consecvență, principiile luptei de clasă, unității de acțiune, patriotismului și solidarității internaționale proletare, ceea ce a permis depășirea cu succes a momentelor dificile intervenite în viața partidului, a făcut ca pe scena vieții politice a României să se manifeste existența permanentă, spre deosebire de alte țări, a unei singure forțe politice revoluționare. Imaginea globală a dezvoltării unitare, a continuității forței politice proletare, sub diferitele denumiri pe care le-a purtat — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor (1893), Uniunea Socialistă (1907), Partidul Social-Democrat (1910), Partidul Socialist (1918), ne oferă treptele de ascendență ale maturizării și călirii partidului clasei muncitoare, proces complex care a culminat prin făurirea, în 1921, a Partidului Comunist Român.

Pe aceste temeiuri, partidul proletariatului român a fost capabil să evite fracționările, să respingă încercările de infiltrare a ideilor anarhiste sau reformiste, ce au cuprins alte partide, ceea ce i-a permis să se exprime ca un detașament activ al mișcării muncitorești internaționale, în stare să facă față complexelor chestiuni ale vremii. În timp ce în alte țări, mari partide muncitorești s-au frânt, confruntate cu furtunile declanșate de prima conflagrație mondială, partidul clasei noastre muncitoare a rămas unit în poziția sa principială de a considera războiul între marile puteri ca un război de jaf și cotropire și de a apăra existența statului român independent în fața pericolului imperialist.

Avînd în vedere manifestarea unui proces similar de afirmare a clasei muncitoare în teritoriile românești cotropite, reprezentanții partidului proletariatului, socialiștii români din aceste ținuturi s-au preocupat intens de dezvoltarea legăturilor pe multiple planuri ale muncitorimii de pe întreg cuprinsul țării, în direcția realizării, în fapt, a unității pe plan național a mișcării muncitorești. Acționînd cu fermitate în vederea zămislirii și închegării „marii României socialiste”, partidul clasei muncitoare a făcut dovada nu numai a unei gândiri mature, în consens cu sentimentele adînci și speranțele neslăbite care sălășluiau în conștiința tuturor românilor, ci și acțiunii ferme pentru apropierea momentului ca dezideratul unanim al națiunii : „Voim Dacia așa cum ea fu” să se împlinească.

Pe măsura evoluției generale a țării, a sporirii ponderii proletariatului în producția materială, a intensificării răspîndirii ideilor socialismului științific, în interiorul partidului s-a dezvoltat continuu spiritul revoluționar, exprimat în consolidarea organizațiilor politice și profesionale locale, în întărirea bazei sale proletare. Activitatea asiduă a dus la înregistrarea unor succese însemnate în direcția înființării de noi organizații politice ale partidului într-un mare număr de orașe, precum și la sate, la consolidarea celor existente, la atragerea în partid a noi și noi membri. Viața intensă politică și ideologică care pulsa în aceste centre vitale ale partidului — în cluburile muncitorești, transformate la începutul secolului al XX-lea în cercurile socialiste „România muncitoare”, din 1910 în cluburi, iar apoi, din 1914, în secțiuni ale partidului —, unde s-au pus în discuție sarcinile zilnice ale mișcării revoluționare, mijloacele tactice pentru îndeplinirea diferitelor obiective economice sau politice, unde s-au dezbătut de către muncitori probleme care vizau destinul României, a prilejuit manifestarea unei ample și rodnice acțiuni propagandistice.

Crearea partidului a impulsionat procesul de dezvoltare a mișcării sindicale. Organizațiile sindicale, bazate pe principiul luptei de clasă, s-au remarcat ca centre de unire a lucrătorilor, ca școli de educație și maturizare revoluționară. În pofida măsurilor restrictive ale guvernanților vremii — între care amintim Legea meseriilor din 1902, ce prevedea constituirea unor organizații pe profesii formate din patroni și lucrători, și Legea împotriva sindicatelor din instituțiile și întreprinderile statului din 1909 —, mișcarea sindicală a cunoscut noi dimensiuni la începutul secolului al XX-lea, cuprinzînd muncitori din numeroase orașe ale țării, din toate ramurile industriei ; astfel de organizații s-au înființat și în rîndurile muncitorilor agricoli, ale lucrătorilor comerciali, ale micilor funcționari de stat.

Această situație a impus partidului să adopte măsuri în vederea centralizării și coordonării activității organizațiilor profesionale. După ce, în anul 1896, s-a ajuns la crearea Uniunii sindicatului breslelor, amplifi-

CONFERINȚA NAȚIONALĂ A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA ÎNTREGITĂ

1919

(23—26 mai)

La lucrările Conferinței au participat 75 delegați, din partea conducerii partidului clasei muncitoare și a organizațiilor politice și sindicale din vechea Românie, Transilvania, Banat și Bucovina (cele din Basarabia au aderat la hotărârile adoptate).

Pe baza stenogramei Conferinței și a altor documente au fost identificați toți participanții la lucrări, reprezentând :

COMITETUL EXECUTIV AL PARTIDULUI SOCIALIST DIN ROMÂNIA : GH. CRISTESCU, TEODOR IORDĂCHESCU, IOAN SION, ILIE MOSCOVICI, SIMONDI SEGAL, TOMA DRAGU, AL. GH. OPRESCU, GH. TEODORESCU.

COMISIA GENERALĂ A SINDICATELOR DIN ROMÂNIA : C. POPOVICI, M. BALINEANU, IORDAN IONESCU, SPIRIDON CALU, PAUL MARC, P. SAFTA.

REDACȚIA ZIARULUI „SOCIALISMUL“ : ȘERBAN VOINEA.

ADMINISTRAȚIA ZIARULUI „SOCIALISMUL“ : MARIA MOSCU.

CERCUL DE EDITURĂ SOCIALISTĂ : dr. ECATERINA ARBORE.

MIȘCAREA TINERETULUI MUNCITORESC DIN ROMÂNIA : M. BLUMENFELD.

BUCUREȘTI : DAVID FABIAN, GH. M. VASILESCU, GH. M. PETRESCU, N. DA-

MIAN-BĂLANESCU, GH. NICULESCU-MIZIL, BARBU EFTIMIU, PAULA MAGURA, NICOLAE MARIAN, LAZĂR MAGLAȘU ; IAȘI : dr. L. GHELTER, L. GHELLER, EM. SOCOR, I. FLORESCU ; PLOIEȘTI : AL. DOBROGEANU-GHEREA, AL. DUNĂREANU, AL. SPIRESCU, GH. UNGVARI, ȘT. VASILESCU ; BRAILA : R. RADULESCU, R. POPESCU ; GALAȚI : I. SILISTRARU, A. TĂTUCU ; CIMPINA : A. VASILESCU, G. CONSTANTINESCU, TH. MORARU ; BUȘTENARI : PAVEL DUȚESCU ; FOCSANI : PANAIT POPESCU, I. TATU ; TURNU SEVERIN : AL. PATRUȚESCU, C. PREOTEȘESCU, VICTOR CATANĂ ; BUZĂU : T. MIHAI ; HUȘI : P. CONSTANTINESCU-IAȘI, I. MELICHSHOHN ; BOTOȘANI : V.A. DIACONITA ; PITEȘTI : FL. ISPAȘ, GH. ZAMFIRESCU ; PAȘCANI : R. PĂTER, I. DRAGOMIR ; CRAIOVA : C. NICOLCESCU ; BAZARGIC : CHIRU ȘTEFANOV ; CĂLĂRAȘI : I. TRANDAFIR ; ARBĂNAȘI : D. ROMAN ; CONSTANȚA : Z. NICOLAE ; BACĂU : I. CAȘIN ; MORENI : G. NEDELCU ; BĂICOI : ȘT. URLATEANU ; TRANSILVANIA ȘI BANAT : IOSIF CISER, ION FLUERAȘ, TIRON ALBANI, IOSIF JUMANCA, GH. RUSS, TEODOR MOGA, L. MUNTEANU, F. SCHNAIDER ; BUCOVINA : dr. IACOB PISTINER, ROMULUS DAN.

DELEGAȚI PARTICIPANȚI LA CONFERINȚĂ

Gh. Cristescu

Ilie Moscovici

T. Iordăchescu

Iosif Ciser

I. Sion

David Fabian

dr. Ecaterina Arbore

C. Popovici

Al. Dobrogeanu-Gherea

Tiron Albani

Gh. Teodorescu

Al. Gh. Oprescu

Toma Dragu

dr. Iacob Pistiner

Gh. M. Vasilescu

CREAREA PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT AL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA, ÎN 1893, A DESCHIS ERA ORGANIZĂRII POLITICE A CLASEI MUNCITOARE LA SCARĂ NAȚIONALĂ, A AFIRMAT CU PUTERE ROLUL CLASEI MUNCITOARE CA FORȚA SOCIALĂ CEA MAI PROGRESISTĂ ÎN DEZVOLTAREA NAȚIUNII NOASTRE PE CALEA PROGRESULUI ȘI CIVILIZAȚIEI.

NICOLAE CEAUȘESCU

ORDINEA DE ZI A CONFERINȚEI

1. Darea de seamă rezumată a situației organizațiilor : a. Numărul membrilor ; b. Situația bănească — Raportori : I. MOSCOVICI (secretarul Partidului Socialist din România) și CONSTANTIN POPOVICI (secretarul Comisiei Generale a Sindicatelor din România).
2. Programul Partidului — Declarații de principii.
3. Programul electoral.
4. Discuții asupra organizării.

CONDUCEREA LUCRĂRILOR CONFERINȚEI

Președinte : CONSTANTIN POPOVICI.
Vicepreședinți : dr. L. GHELERTER, AL. GH. OPRESCU.

ORGANE DE LUCRU

Comisia de validare a mandatelor delegaților — ILIE MOSCOVICI, SPIRIDON CALU, L. GHELLER, AL. SPIRESCU, C. PREOTEȘESCU.

Conferința a adoptat Programul unic al mișcării revoluționare muncitorești din România întregită, pas important spre centralizarea partidului clasei muncitoare la scară națională. De asemenea, a fost votat programul electoral socialist.

Iordan Ionescu

Gh. Niculescu-Mizil

Ion Flueraș

Iosif Jumanca

P. Constantinescu-Iași

Al. Dunăreanu

Al. Pătruțescu

dr. L. Ghelerter

L. Gheller

Em. Socor

Lazăr Măglașu

N. Marian

Gh. Russ

M. Bălineanu

Paul Marc

Șerban Voinea

Gh. M. Petrescu

M. Blumenfeld

carea în continuare a mișcării sindicale, sarcinile ce reveneau organizațiilor profesionale în luptele de clasă au dus la făurirea, în 1906, a Comisiei Generale a Sindicatelor din România, for central de coordonare la nivel național — sub îndrumarea partidului — a întregii activități a mișcării sindicale, reunită în cadrul larg al Uniunii Generale a Sindicatelor din România.

O atenție deosebită s-a acordat găsirii unor forme organizatorice corespunzătoare mișcării de tineret și de femei. Astfel, cercurile studenților socialiști români de la Paris și Bruxelles (1880), Societatea „Tinerimea muncitoare” (1894), Cercul de propagandă al studenților socialiști (1896), Cercul ucenicilor (1908) au pregătit terenul pentru constituirea Comitetului Central al mișcării tineretului muncitoresc (1912), centru al Mișcării tineretului revoluționar. În același timp, cercurile feminine, create începând din 1893, se îndreaptă spre constituirea Uniunii femeilor socialiste din România.

Activitatea creatoare a membrilor partidului a născut, rînd pe rînd, cercurile culturale, cercurile de studii sociale, cluburile de luminare, școlile de propagandă socialistă, toate alcătuind nucleele unei adevărate Universități populare, ale cărei cursuri le-au urmat nu numai membrii partidului, ci largi categorii sociale — funcționari, meseriași —, cărora li se adresau prin caracterul lor deschis. De asemenea, organizațiile locale ale partidului, urmărind ridicarea nivelului politic, științific și cultural al maselor, au inițiat conferințe și adunări săptămânale cu teme politice și ideologice, au răspîndit ziarele, revistele și lucrările socialiste din bibliotecile proprii, au aniversat evenimente remarcabile din istoria patriei (ca, de exemplu, revoluția de la 1848 și Unirea din 1859) sau ale mișcării muncitorești internaționale (precum Comuna din Paris), au organizat șezători, serate literare ș.a.

Editarea a numeroase organe de presă, centrale sau locale — între care : „Lumea nouă”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Literatură și știință”, „Evenimentul literar”, „România muncitoare”, „Lupta zilnică”, „Viitorul social”, „Calendarul muncii” —, a numeroase publicații cu caracter profesional, ca și tipărirea în edituri proprii a broșurilor de popularizare a ideilor socialismului științific (unele dintre ele traduceri, altele elaborate de militanții români), au însoțit și completat această largă activitate ideologică, care a înrîurit puternic spiritualitatea epocii.

Partidul proletar a apărut în viața politică a societății românești, a statului român ca o organizație care își anunța deschis scopurile privind progresul clasei muncitoare, al întregului popor. Prin aceasta, el și-a cîștigat de la bun început o autoritate morală, un imens prestigiu în conștiința publică românească. Această trăsătură de a fi mereu în mijlocul clasei din care s-a născut, a ține neîntrerupt legătura cu masele poporului căruia aparținea, partidul nostru și-a păstrat-o și în condițiile grele ale anilor lupte în ilegalitate a comuniștilor.

Telurile nobile, spiritul înnoitor, afirmate și promovate de partidul revoluționar au exercitat o forță de atracție asupra unei întregi pleiade de intelectuali ai vremii — oameni de știință, literați, artiști, din rîndurile cărora unii au devenit militanți activi ai partidului, alții susținători ai ideilor socialiste. Alături de intelectuali care și-au consacrat forțele de creație acțiunii politico-ideologice proletare, cum au fost : C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Nădejde, Raicu Ionescu-Rion, Sofia Nădejde, G. Grigorovici, Ecaterina Arbore, M. Gh. Bujor, Cristian Racovski, Ottoi Călin, Eugen

Rozvan, N. D. Cocea, la lumina și în spiritul ideilor socialismului au intrat în viața culturală și științifică numeroși savanți, oameni de cultură, ca : G. Ibrăileanu, Traian Demetrescu, I. L. Caragiale, C. I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Alexandru Vlahuță, Panait Istrati, Dimitrie Voinov, Ioan Cantacuzino, Octav Băncilă și mulți alții.

Forța organizată proletară s-a distins în peisajul politic al epocii moderne printr-o concepție politică proprie, izvorită dintr-o prospectare științifică, creatoare a datelor cardinale ale țării, atât cele la ordinea zilei, cât și cele ale evoluției în perspectivă, care i-a permis să se situeze în fruntea luptelor pentru dreptate socială și națională, pentru libertatea și neatîrnarea României, pentru unitatea poporului în vatra Daciei străbune.

Studierea documentelor programatice socialiste pune în lumină concluzia de semnificație, că obiectivele stabilite nu s-au datorat aplicării mecanice a unor teze și idei formulate în cadrul mișcării muncitorești internaționale și potrivite altor meridiane, ci au fost rodul strădaniilor de înțelegere creatoare, în lumina principiilor materialismului istoric, a împrejurărilor concrete, specifice, social-economice și politice naționale, ca și a imperativelor timpului. Să amintim, în acest sens, viziunea socialistă asupra structurilor socio-economice ale societății românești. Din ea răzbate cu putere, și pe planul mai larg al mișcării muncitorești internaționale, nota de deosebită originalitate a unei gândiri revoluționare preocupată intens de destinele poporului căruia se adresa. „Țara noastră — arătau delegații români în fața participanților la Congresul socialist internațional de la Stuttgart (1907) — face parte încă din acele țări de care Marx zicea că ele sufăr atât de dezvoltarea capitalismului cât și de *insuficiența* acestei dezvoltări. Luptele de clasă la noi se desfășoară într-un cadru social și istoric înapoiat și deosebit de cel din Occident“, ele trebuind să țină seama de existența unei chestiuni agrare de „o însemnătate mult mai mare decît în alte țări“, de celelalte probleme aflate în fața poporului român¹³. Nu era o simplă constatare a unei stări de fapt, ci o concepție cristalizată treptat în practica politică. Ea renunța la imaginile tip ale socialismului și deschidea o nouă perspectivă înțelegerii marxiste despre morfologia socială și conținuturile ei, propunînd un program original militantismului socialist în țările predominant agrare. Este demn de subliniat faptul că, numai la insistențele reprezentanților partidului muncitorimii române, Congresul socialist internațional de la Zürich (1893) a luat în discuție problema atragerii țărănimii în mișcarea socialistă, votînd moțiunea : „Una din datoriile cele mai de căpetenie pentru democrația socialistă din toate țările este de a organiza pe muncitorii agricoli, ca și pe muncitorii industriali, și de a-i înrola în rîndurile mării armate a socialismului internațional“ ; iar congresul următor, ținut la Londra (1896), a hotărît să lase, datorită împrejurărilor diverse din fiecare țară, la latitudinea fiecărei organizații politice muncitorești „modul ei specific de rezolvare a problemei agrare“¹⁴.

Platforma politică generală a Partidului muncitorilor, care a înscris ca obiectiv suprem „întemeierea societății socialiste“, a subsumat cîștigurile luptelor de veacuri pentru dreptate socială și libertate națională ale poporului român, propria experiență dobîndită în descifrarea căilor și mijloacelor de urmat în vederea făuririi României noi. Gîndul nobil, fapta temerară au propulsat forța politică proletară în conștiința opiniei publice

¹³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 76.

¹⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1893—1900*, p. 151.

CONGRESUL EXTRAORDINAR AL MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA ÎNTREGITĂ (AL XV-LEA CONGRES AL MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA)

1919

(13—14 octombrie)

La lucrările Congresului au participat 166 delegați, din partea conducerii partidului clasei muncitoare și a organizațiilor politice și sindicale din vechea Românie, Transilvania, Banat și Bucovina. Pe baza stenogramei Congresului și a altor documente au fost identificați 112 participanți la lucrări, reprezentând :

COMITETUL EXECUTIV AL PARTIDULUI SOCIALIST DIN ROMÂNIA : GH. CRISTESCU, ILIE MOSCOVICI, AL. GH. OPRESCU, TOMA DRAGU, I. SION, GH. TEODORESCU.

COMISIA GENERALĂ A SINDICATELOR DIN ROMÂNIA : C. POPOVICI, M. BĂLI-NEANU.

CERCUL DE EDITURĂ SOCIALISTĂ : GH. M. VASILESCU.

BUCUREȘTI : AL. PĂTRUȚESCU, N. LUPU COSTACHE, GH. M. PETRESCU, D. GĂNESCU, ILIE PAUȘESCU, GR. VASILESCU, I. KATZ, NATALIA OPRESCU, GH. MIRESCU, GH. NICULESCU-MIZIL, GH. ENE FILIPESCU, ANDREI NICULAE, MIHAI NICULAE, C. NIȚULESCU, ILIE MARINESCU, VASILE ANAGNOSTE, S. PREDESCU, ROZALIA FRIMU, C. GEORGESCU, C. GHEORGHIAN, LAZĂR MAGLAȘU, C. TEODORESCU, FILIP GHEL-
LER, IANCU ILIESCU, ILIE PETRESCU, I. ȘT. DUMITRESCU, B. SPIRESCU, P. C. GEORGESCU-DELAFRAS, F. STOENESCU, N. DAMIAN BĂLĂNESCU, EM. SOCOR, S. ALEXANDRESCU, MARIA POPA, GINA GRIEG, I. DUICU, PAULA MĂGURĂ, I. HERȘCOVICI, I. BUDA, P. SAVA, I. RADULESCU ;
IAȘI : dr. L. GHELERTER, GH. TANASE,

DELEGAȚI PARTICIPANȚI LA CONGRES

Gh. Cristescu

Ilie
Moscovici

G. Grigorovici

Tiron Albani

Toma Dragu

Al. Gh.
Oprescu

I. Sion

C. Popovici

V. Anagnoste

Rozalia
Frimu

Gh. Tănase

Zaharia
Tănase

CREAREA PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT AL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA, ÎN 1893, A DESCHIS ERA ORGANIZĂRII POLITICE A CLASEI MUNCITOARE LA SCARĂ NAȚIONALĂ, A AFIRMAT CU PUTERE ROLUL CLASEI MUNCITOARE CA FORȚA SOCIALĂ CEA MAI PROGRESISTĂ ÎN DEZVOLTAREA NAȚIUNII NOASTRE PE CALEA PROGRESULUI ȘI CIVILIZAȚIEI.

NICOLAE CEAUȘESCU

ȚIȚA VASILIU, P. CHIPONDA, TEODOR GHEORGHIU, C. STOICA, L. ABRAMOVICI, L. GHELLER, EMIL ZÜSSMAN, ZAHARIA TÂNASE; PLOIEȘTI: AL. DOBROGEANU-GHEREA, MITICA NICULESCU, AL. UNGVARI, R. FUCHS, I. VLAHELI, N. STROESCU, precum și un grup de țărani socialiști din jud. PRAHOVA: N. LAMBRU, SPIREA BARBU, P. PANGRAȚIU, PASCU, BOIAN, BANCARDIU, ȘERBÂNICA, BAZILIU, GEORGESCU, SAULESCU; CRAIOVA: C. NICOLCESCU; BACĂU: dr. H. ARONEANU; BUZĂU: N. BOIANGIU; BRĂILA: RADU POPESCU,

EMIL GHENGHEA; SLĂNIC PRAHOVA: R. POIANĂ, ȘTEFAN N. STOICA; PAȘCANI: I. DRAGOMIR, I. PRIVINICI, GH. TIRNOSEVSCHI, M. HRIȚCU, AL. DĂNȚUȘ; BOȚOȘANI: MOISE L. BERCOVICI; BĂICOI: ȘT. URLĂȚEANU, GH. MIHĂILEANU; MORENI: D. STOICA, GH. SPIREA, I. DUȚU; PIATRA NEAMȚ: B. HERȘCOVICI; BUHUȘI: C. NEMȚEANU; GALAȚI: JEAN ARHIP, AL. COSTESCU, ILIE RAINICI, C. PETROVICI, ILIE BAHRIM; FOCSANI: PANAIT POPESCU, C. DUMITRIU; CONSTANȚA: I. ROGOBETE; TRANSILVANIA ȘI BANAT:

DELEGAȚI PARTICIPANȚI LA CONGRES

Al. Dobrogeanu-Gherea

Gh. Teodorescu

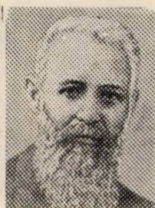
Gh. M. Vasilescu

Ion Flueraș

dr. Iacob Pistiner

Iancu Iliescu

Gh. Niculescu-Mizil

Em. Socor

Nicolae Lambru

dr. L. Ghelerter

L. Gheller

Iosif Receanu

DELEGAȚI PARTICIPANȚI LA CONGRES

Gh. Russ

Victor
Brătfaleanu

N. Boiangiu

C. Nicolcescu

Gh. M.
Petrescu

Al. Pătruțescu

Gh. Ene
Filipescu

I. Șt.
Dumitrescu

Mitică
Niculescu

M. Bălineanu

Lazăr Măglașu

F. Stoenescu

dr. H.
Aroneanu

I. Katz

D. Stoica

ION FLUERAȘ, TIRON ALBANI, IOSIF RE-
CEANU, GH. RUSS, CAROL BARTA, RU-
DOLF MAYER, VICTOR BRĂTFĂLEANU;
BUCOVINA: G. GRIGOROVICI, dr. IACOB
PISTINER.

ORDINEA DE ZI A CONGRESULUI

1. Atitudinea mișcării muncitorești față de
alegerile parlamentare din 2—4 noiembrie
1919.

CONDUCEREA LUCRARILOR CONGRESULUI

Președinte: AL. GH. OPRESCU.

Vicepreședinți: AL. DOBROGEANU-GHE-
REE, VICTOR BRĂTFĂLEANU, ROZALIA
FRIMU.

ORGANE DE LUCRU

COMISIA DE REZOLUȚII: I. MOSCOVICI,
GH. CRISTESCU, dr. L. GHELTERTER, TOMA
DRAGU, AL. DOBROGEANU-GHEREA, IANCU
ILIESCU, L. GHELLER, N. LUPU COSTACHE,
ȘT. URLĂȚEANU, I. FLUERAȘ, TIRON AL-
BANI, IOSIF RECEANU, GH. RUSS, CAROL
BARTA, RUDOLF MAYER, VICTOR BRĂT-
FĂLEANU.

Congresul a hotărât abținerea partidului cla-
sei muncitoare de la alegerile parlamentare
din 2—4 noiembrie 1919, precum și declararea
unei greve generale demonstrative, la 3 no-
iembrie 1919, în semn de protest împotriva in-
grădirii drepturilor electorale ale maselor (Cu
toate acestea, în mai multe județe ale țării,
acolo unde candidații partidului au fost în-
registrați în listele electorale înainte de Con-
gres, ei au dobândit sufragiile alegătorilor,
astfel încât 7 deputați socialiști au intrat în
Parlamentul României — Gh. Cristescu, Al.
Dobrogeanu-Gherea, Toma Dragu, Ilie Mos-
covi, Al. Gh. Oprescu, Al. Dunăreanu,
Gh. Panaitescu). S-a mai hotărât lărgirea
componenței Comitetului Executiv al Partidu-
lui Socialist din România, prin cooptarea cite
unui reprezentant al secțiunilor socialiste din
Iași și Galați, ca și a reprezentanților parti-
delor socialiste din Bucovina, Basarabia,
Transilvania și Banat.

ca un partid „național și democratic în sensul cel mai adânc al cuvîntului“, ca un portdrapel al idealurilor celor mai nobile ale clasei muncitoare, ale întregului popor, ca un luptător consecvent pentru „apărarea intereselor profunde și fundamentale ale națiunii întregi“. „Ancorat în realitățile social-politice ale țării — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — partidul muncitorilor din România și-a spus cuvîntul față de toate marile probleme care frământau societatea românească din acea vreme, luînd poziție și preconizînd soluții în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului“¹⁵.

Cursul evenimentelor a demonstrat că această angajare nu a fost declarativă, că previziunea *României noi* nu a fost doar un gînd nobil, ci rodul cunoașterii adînci a legilor devenirii istorice, a evaluării lucide a drumului care trebuia parcurs spre țelul final. Prin *dezvoltarea industriei* și prin restructurarea de fond a sistemului agrar — pe calea *exproprierei totale a marilor proprietăți* —, partidul muncitorilor a pus în evidență factorii esențiali meniți să deschidă noi orizonturi societății românești, să-i asigure o solidă temelie materială, pe care să se sprijine întregul edificiu social, să-i imprime avînt și tărie, să ducă la ridicarea nivelului de civilizație și cultură al poporului. Partidul a sesizat, astfel, foarte de timpuriu, că șansa de viitor a patriei, a socialismului însuși pe pămîntul românesc se află în realizarea unei economii puternice, pe temeiul *industriei naționale* — „problema problemelor țării noastre“ — prin care se puteau asigura apărarea și consolidarea independenței, micșorarea treptată a decalajului existent între România și statele avansate ale lumii.

În confruntarea ideologică cu reprezentanții curentelor tradiționaliste, ruraliste — de la nuanțele de tip conservator, ca junimismul sau sămănătorismul, pînă la cele de coloratură mic-burgheză, ca poporanismul — care preconizau drept viitor al țării o societate agrariană, complex social ipotetic, unde programul socialist ar fi fost inoperant, lipsindu-i baza socială, proletariatul, gînditorii partidului clasei muncitoare au relevat caracterul capitalist al economiei românești, resursele interne, materiale și umane, care ofereau cadrul și posibilitățile unei industrii naționale puternice. Aceste principii au fost încorporate, prin acțiunea partidului comunist, în adevărurile contemporaneității noastre.

De asemenea, militanții mișcării muncitorești au legat indisolubil procesul industrializării țării de necesitatea îmbunătățirii situației economice a clasei muncitoare, preconizînd un larg evantai de reforme necesare realizării acestui deziderat : ziua de lucru de opt ore, repausul săptămînal, măsuri de protecție a muncii, asigurări sociale etc. În această direcție, lupta partidului proletariatului pentru condiții mai bune de muncă și de trai ale muncitorimii, pentru obținerea unei legislații a muncii a determinat adoptarea, de către guvernanții vremii, a unui ansamblu de legiuri — cum au fost : Legea minelor (partea referitoare la asigurările muncitorești) din 1895, legile privind repausul duminical din 1897 și 1910, Legea asupra muncii minorilor și femeilor (1906), Legea asigurărilor muncitorești (1912) ș.a. —, care, cu toate insuficiențele, s-au înscris printre cuceririle importante ale clasei muncitoare.

Ținînd seama că imensa majoritate a populației țării o constituia țărăimea, clasă socială de bază a societății românești, partidul proletaria-

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 265—266.

CREAREA PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT AL MUNCITORILOR DIN ROMANIA, ÎN 1893, A DESCHIS ERA ORGANIZĂRII POLITICE A CLASEI MUNCITOARE LA SCARĂ NAȚIONALĂ, A AFIRMAT CU PUTERE ROLUL CLASEI MUNCITOARE CA FORȚA SOCIALĂ CEA MAI PROGRESISTĂ ÎN DEZVOLTAREA NAȚIUNII NOASTRE PE CALEA PROGRESULUI ȘI CIVILIZAȚIEI.

NICOLAE CEAUȘESCU

A DOUA CONFERINȚĂ NAȚIONALĂ A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMANIA ÎNTREGITĂ

1919
(7—8 decembrie)

La lucrările Conferinței, care au avut loc la Iași, au participat 40 delegați din partea conducerii partidului clasei muncitoare și a organizațiilor politice și sindicale din vechea Românie, Transilvania și Banat (cele din Bucovina au aderat la hotărârile adoptate).

Pe baza stenogramei Conferinței și a altor documente au fost identificați 21 participanți la lucrări, reprezentând :

COMITETUL EXECUTIV AL PARTIDULUI SOCIALIST DIN ROMANIA : GH. CRISTESCU, ILIE MOSCOVICI, AL. GH. OPRESCU (deputați socialiști), I. SION, GH. TEODORESCU. COMISIA GENERALĂ A SINDICATELOR DIN ROMANIA : C. POPOVICI.

BUCUREȘTI : N. DAMIAN BĂLANESCU, I. KATZ, FANE POPESCU ; IAȘI : dr. L. GHELERTER, L. GHELLER, A. NAGHEL ; PLOIEȘTI : AL. DOBROGEANU-GHEREA, AL. DUNĂREANU (deputați socialiști), N. LAMBRU (țăran socialist) ; GALAȚI : I. MIREA, H. BEREĂ ; FOCSANI : PANAIT POPESCU ; TURNU SEVERIN : IOAN ELENA ; BUZĂU : I. POPESCU ; TRANSILVANIA ȘI BANAT : ION FLUERAȘ.

ORDINEA DE ZI A CONFERINȚEI

1. Adoptarea unei hotărâri privind activitatea deputaților socialiști în Parlamentul României.

2. Crearea unui organism central unic de conducere a mișcării muncitorești la nivelul României întregite.

CONDUCEREA LUCRĂRILOR CONFERINȚEI

Președinte : GH. CRISTESCU.

Conferința a hotărât ca deputații socialiști, aleși la 2—4 noiembrie 1919, să participe la activitatea Parlamentului, unde să militeze pentru transpunerea în viață a unora dintre obiectivele programului adoptat la prima conferință națională din 23—26 mai 1919. S-a hotărât, de asemenea, constituirea Consiliului general al partidului, compus din reprezentanții tuturor organizațiilor politice muncitorești din România întregită — for suprem de conducere a mișcării revoluționare din întreaga țară. Prin aceasta s-a făcut un nou pas spre centralizarea partidului clasei muncitoare la scară națională.

DELEGAȚI PARTICIPANȚI LA CONFERINȚĂ

Gh. Cristescu

Ilie
Moscovici

I. Sion

Al. Gh.
Oprescu

Gh. Teodorescu

C. Popovici

Al. Dobrogeanu-
Gherea

Al. Dunăreanu

N. Lambru

dr. L.
Gheleiter

L. Gheller

Ion Flueraș

Ioan Elena

I. Katz

tului și-a consacrat o parte însemnată a preocupărilor *problemei agrar-țărănești*, antrenării milioane de țărani în lupta generală a poporului muncitor. Socialiștii români au analizat fizionomia, structurile socio-politice ce defineau sistemul agrar existent, fundat pe primatul marii proprietăți, dezvăluind consecințele exploatarei moșierești ca principală cauză a contradicțiilor, anomaliilor și situației grele a lumii satelor, și care, toate, conturau un tip de dezvoltare a realității rurale distinct în raport cu formele capitalismului occidental. În cadrul larg al dezbaterilor teoretice și doctrinare vizînd această problematică, reprezentanții partidului clasei muncitoare au exprimat punctul de vedere socialist în privința căilor de rezolvare. O constantă a mișcării muncitorești a reprezentat-o atașamentul stăruitor față de formele organizării colective a producției în agricultură, care n-a exclus, însă, împrăștierea țăranilor, ca o măsură impusă de cerințele practicii sociale, de înseși condițiile de muncă și de trai existente în lumea satului. Astfel, în timp ce Partidul Național-Liberal, după o jumătate de secol de la reforma agrară din 1864, abia ajunsese la o propunere menită să limiteze ponderea excesivă a proprietății mari rurale, partidul clasei muncitoare preconiza — prin exproprierea silită și totală a acesteia — o măsură radicală în domeniul agrar, urmărind modificarea calitativă a structurii sale.

În această ordine de idei se impune și o altă mențiune în legătură cu atitudinea partidului proletariatului față de truditorii lumii satelor, ce formau pe atunci imensa majoritate, numerică și productivă, a populației țării. Militanții săi au evidențiat rolul țăranimii în istoria de veacuri a poporului român, timp în care a păstrat „cu vrednicie acest pămînt împotriva tuturor încălcărilor și năvălirilor“, energiile revoluționare acumulate în sînul său. Contrar punctelor de vedere încetățenite în concepția multor partide socialiste europene, care vedeau în țăranime o clasă amorfă, tradiționalistă, ei s-au preocupat în mod concret pentru atragerea truditorilor pămîntului la acțiune politică conștientă (așa s-au putut crea, la sfîrșitul veacului al XIX-lea, peste 300 de cluburi socialiste în mediul rural, prelucrări ale obiectivelor și activității revoluționare în lumea satului românesc). Partidul proletariatului român s-a considerat apărătorul îndreptățit al idealurilor țăranimii — „pavăza ei cea mai sigură“, cum a dovedit-o cu prisosință în 1907, anul marii ridicări la luptă a țăranimii române — expresia unității de interese a muncitorilor și țăranilor, o unitate, o alianță militantă care, în anii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă începută în August 1944, sub conducerea partidului comunist, își va exprima uriașul potențial transformator.

Reprezentanții clasei muncitoare au conturat și ansamblul măsurilor menite să ducă la întărirea națională, la îmbunătățirea situației maselor muncitoare, să potențeze capacitatea militară de apărare a țării, să facă din statul român neatîrnat „o stîncă semeață înaintea amenințătoarelor valuri“. Suporturile profunde ale acestei atitudini patriotice s-au manifestat cu vigoare în focul luptelor eliberatoare purtate în anii grei ai primului război mondial, atunci cînd, în joc fiind salvagardarea intereselor fundamentale ale națiunii române amenințate de cotropitori, mișcarea muncitorească și-a dovedit, prin eroism și jertfe, dragostea sa fierbinte față de patrie.

O Românie „care să grupeze pe toți fiii ei“, Dacia înaintașilor, care trebuia să fie, în perspectiva destinului luminos al poporului român, *Dacia țăranului și a muncitorului*, s-a constituit drept teză majoră a unei gîndiri

socialiste mature, în consens cu sentimentele adânci și cu speranțele care sălășluiau în conștiința tuturor românilor. Ea a rodit plenar în contribuția prețioasă pe care masele muncitoare și-au adus-o la înfăptuirea Marii Uniri din 1918, încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului român pentru libertate și unitate națională.

Ridicînd steagul luptei de emancipare socială și națională, militanții partidului au chemat la acțiune, alături de proletariat, forțele sociale de bază ale societății românești. El a devenit, astfel, un polarizator al celor mai diferite categorii de oameni ai muncii supuși exploatării capitaliste, de la muncitorul de fabrică pînă la funcționarul comercial, de la țăranul fără pămînt pînă la intelectualul cel mai pregătît.

De pe aceste temeiuri, s-a urmărit și angajarea partidului proletariatului într-o acțiune politică ce a vizat democratizarea adîncă a unui regim politic afectat de structuri și mecanisme anchilozate (ca, de pildă, un anacronic sistem electoral censitar), propulsarea forțelor populare în scena politică, ceea ce semnifica un fâgaș mai propice progresului și propășirii țării.

Forța organizată proletară a adus un suflu înnoitor pe scena publică a țării, un nou mod de a înțelege activitatea politică. Spre deosebire de partidele burgheziei și moșierimii, care considerau poporul muncitor doar un *obiect* pentru felurite experiențe politice și sociale, partidul clasei muncitoare l-a apreciat ca *subiect*, ca făuritor al propriei sale soarte. În lumina obiectivelor socialiste de perspectivă și a sarcinilor imediate, masele largi populare au fost antrenate la luptă conștientă, folosindu-se o paletă variată de forme și mijloace de acțiune : lupta revendicativă, demonstrațiile de stradă, campaniile politice cu obiective precise, confruntările electorale și activitatea în Parlament a deputaților socialiști, alianțele politice, manifestațiile de 1 Mai. Toate au urmărit „a întări și ridica clasa muncitoare și a o face mai aptă pentru lupta finală : dezrobirea ei completă, economică și politică“, obiectiv fundamental care va fi atins de proletariat, arătau militanții partidului, numai prin „cucerirea puterii politice — mijlocul necesar pentru prefacerea societății“ și „condiție necesară pentru triumful revoluției sociale“.

Pe planul acțiunii politice concrete, partidul muncitorilor a căutat permanent să fructifice posibilitățile existente, să determine curențe de opinie favorabile ralierei unor forțe largi pentru înfăptuirea dezideratelor democratice înscrise în programul său. Pe această linie s-au inițiat numeroase acțiuni de concentrare a eforturilor elementelor democratice în scopul impunerii reformării radicale a sistemului electoral. Astfel, în 1895, din inițiativa partidului clasei muncitoare, s-a constituit „Liga votului universal“, la care au aderat grupările politice din jurul ziarelor „Românul“, „Evenimentul“ (Iași) și „Vremea“ (Craiova), sub auspiciile căreia s-au organizat mari întruniri pentru vot universal în numeroase orașe ale țării. De asemenea, partidul muncitorimii a înfăptuit o colaborare fructuoasă cu gruparea democratică din jurul ziarelor „Adevărul“ și „Dimineața“, care, de multe ori, a fost foarte aproape de mișcarea muncitorească, condamnînd represiunile autorităților împotriva organizațiilor muncitorești, făcînd cauză comună cu socialiștii implicați în procese politice, colaborînd cu partidul clasei muncitoare în alegeri, acționînd în favoarea votului universal.

Locul și rolul conferite în epocă de teoria și practica revoluționară bătăliilor electorale s-a aflat în dependență nemijlocită cu procesul de

clarificare și îmbogățire a mijloacelor tactice folosite de partidul clasei muncitoare. Tot mai mult, acțiunea parlamentară și-a ocupat un loc ce completa celelalte forme și metode de activitate politică ale partidului clasei muncitoare, care evidenția maniera proprie de tratare a unor spi-noase chestiuni de strategie și de tactică a partidului proletariatului român, în timpul cind, în alte țări europene, succesele electorale ale unor partide socialiste au dus la exacerbarea, în continuare, a căii parlamentare de acțiune. Fără a minimaliza semnificația obținerii unui număr cît mai mare de voturi în alegeri, socialiștii români au arătat că, esențial în aceste acțiuni, sînt afirmarea și popularizarea largă în mase a programului de luptă al partidului clasei muncitoare. Campaniile electorale — ca să ne referim numai la alegerile generale din anii 1888, 1891, 1892, 1895, 1899, 1907, 1911, 1914 — au fost un prilej pentru partidul clasei muncitoare de a-și exprima, odată în plus, prin manifeste răspîndite în zeci de mii de exemplare, prin întruniri publice, programul său, au reprezentat momente favorabile de propagare intensă și penetrare a ideilor revoluționare în rîndul maselor de la orașe și sate. De asemenea, activitatea în Parlamentul țării a deputaților socialiști (V.G. Morțun în anii 1888—1889 ; 1891—1899 și I. Nădejde în anii 1888—1891) s-a axat, în principal, pe cîteva coordonate esențiale : afirmarea principiilor programatice socialiste privind soluționarea problemelor fundamentale ale dezvoltării țării ; prezentarea situației grele a clasei muncitoare și a țărănimii și fundamentarea teoretică a necesității adoptării unei viabile legislații muncitorești și agrare ; demascarea abuzurilor autorităților administrative ; afirmarea energică a cerinței libertăților democratice pentru masele largi, a respectării și lărgirii drepturilor înscrise în Constituție.

Detașindu-se ca purtător autentic și promotor consecvent de progres, partidul clasei muncitoare, bîzuindu-se pe muncitorime, pe toate forțele revoluționare pe care le polariza în jurul său, a înțeles să folosească toate pîrghiile posibile, să dialogheze și să se confrunte cu toate formațiunile politice ale regimului, într-un unic efort de soluționare atunci, în epocă, a dezideratelor și obiectivelor menite a apăra și dezvolta cuceririle democratice. Astfel a fost concepută și s-a exprimat tactica de alianțe politice a partidului clasei muncitoare, care a devenit o constantă în ansamblul acțiunii sale politice. Vom da un singur exemplu. În împrejurările create pe scena politică românească după 1907, caracterizate prin întărirea partidului proletariatului, a forțelor democratice, în defavoarea celor conservatoare, moșierești, prin amplificarea considerabilă a vieții politice, semne prevestitoare ale prefacerilor înnoitoare, partidul clasei muncitoare a ajuns la înțelegerea imperativului închegării, peste partide, a unui larg front de acțiune democratică. Potrivit acestei concepții, se impunea realizarea unui Bloc democratic, care să concentreze, în jurul partidului proletariatului, grupările și elementele democratice emancipate de sub tutela partidelor burgheziei, masele țărănești, păturile mijlocii orășenești interesate în democratizarea profundă a societății românești.

Antrenarea viguroasă a maselor la acțiune politică conștientă, întreprinsă consecvent de partidul clasei noastre muncitoare, s-a constituit într-un factor de presiune, care, exercitat continuu, a produs deplasări în componente socio-politice aparent imuabile. În aceste circumstanțe, cuceririle dobîndite de masele muncitoare în lupta pentru dreptate socială și democrație autentică, angajarea lor plenară în slujba intereselor su-preme ale țării, ce a culminat cu Marea Unire din 1918, au conferit

CONGRESUL GENERAL AL PARTIDULUI SOCIALIST DIN ROMÂNIA FAURIREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN (AL XVI-LEA CONGRES AL MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA)

1921

(8—12 mai)

Lucrările Congresului general al Partidului Socialist din România din 1921 au început la redacția ziarului „Socialismul” din str. Academiei și au continuat la sediul partidului din str. Sf. Ionică nr. 12. Au participat peste 70 delegați, reprezentând Comitetul Executiv al Partidului Socialist din România, Comisia Centrală de Control, Comisia Generală a Uniunii Sindicatelor, grupul parlamentar socialist, Casa poporului, Cercul de editură, ziarul „Socialismul”, precum și secțiunile locale ale partidului din : București, Arad, Alba Iulia, Brașov, Banat, Buzău, Baia Mare, Cluj, Oradea, Craiova, Corabia, Constanța, Galați, Făgăraș, Lugoj, Moreni, Ploiești, Tulcea, Pitești, Tg. Murș, Turnu Se-

verin, Valea Mureșului, Valea Jiului, Siliștră și Bazargic. Alte organizații — Dej, Focșani, Călărași, Satu Mare, Teiuș, Cernavodă, Piatra Neamț ș.a. — au fost reprezentate prin mandate. În total, delegații erau purtătorii a 540 de mandate ale organizațiilor muncitorești de pe întregul cuprins al țării.

Pe baza stenogramei Congresului, a impunerilor eminate de la secțiunile de partid locale, a unor documente de arhivă provenite de la autoritățile de stat, au fost identificați 77 participanți la lucrări (unii dintre ei posedind mai multe mandate de delegați):

BUCUREȘTI : GH. CRISTESCU, D. GROFU, GH. NICULESCU-MIZIL, ROZALIA FRIMU, C. GHEORGHIAN, T. IODĂCHESCU, D. POP,

DELEGAȚI PARTICIPANȚI LA CONGRES

Gh. Cristescu

Al. Dobrogeanu-Gherea

D. Grofu

Andrei Ionescu

M. Cruceanu

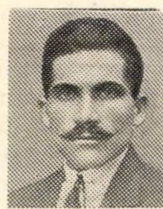
Eugen Rozvan

C. Mănescu

M. Macavei

Gh. Niculescu-Mizil

Tiron Albani

Elek Köblös

I. Neagu-Negulescu

Gh. Stolca

Eufrosina Cotor

I. Mirescu

CREAREA PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT AL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA, ÎN 1893, A DESCHIS ERA ORGANIZĂRII POLITICE A CLASEI MUNCITOARE LA SCARĂ NAȚIONALĂ, A AFIRMAT CU PUTERE ROLUL CLASEI MUNCITOARE CA FORȚA SOCIALĂ CEA MAI PROGRESISTĂ ÎN DEZVOLTAREA NAȚIUNII NOASTRE PE CALEA PROGRESULUI ȘI CIVILIZAȚIEI.

NICOLAE CEAUȘESCU

I. NEAGU-NEGULESCU, D. STOICULESCU, EUFROSINA COTOR, I. MIRESCU, GH. STOICA, C. NITULESCU, VALENTIN FLORESCU, D. IVAȘCANU, GH. COSTESCU, IACOB SCHEIN, ȘT. BENEDEC, MINA NEUWIRT, AVRAM ZISU, GR. VASILESCU, A. KAHANE, IOAN ȚIRI, I. GOLDENBERG, GH. SAVA, A. FILIP; ARAD: GH. PÎNCOTAN,

AL. HUSCHIA, GEZA BATHORI; ALBA IULIA: N. CRICOVEANU, D. CIUMBRUDEAN, ANTON BÂNCIU; BRAȘOV: TIRON, ALBANI, CAROL BARTA, GH. MAMINA; BĂNĂȚ: NADOR TURZO, LUDOVIC MAGHARI, ROBERT REITER, IOSIF KREBS; BUZĂU: ION POPESCU; BAIA MARE: CAROL SZABO; ORADEA: dr. EUGEN ROZVAN;

DELEGAȚI PARTICIPANȚI LA CONGRES

N. Marian

M. Popa

Gh. Russ

Berger Aladar

N. Cricoveanu

D. Ciumbrudean

Iacob Schaschek

D. Pop

Rozalia Frimu

E. Stanef

Iacob Schein

T. Iordăchescu

Gh. Mamina

Gh. Vlad

A. Kahane

CLUJ : IULIU DASCAL, GH. RUSS, ALFRED RUSCH, LAZĂR ULICI, ȘTEFAN ALFÖLDI, NADOR ROSENBERG, BERGER ALADAR ; CRAIOVA : MIHAIL CRUCEANU ; CORABIA : MARIN POPA ; CONSTANȚA : ANDREI IONESCU, DUMITRU GHEORGHIU, RADU DOBRICA, NICOLAE RUSU ; GALAȚI : FOTACHE DOROJAN, I.E. VASILIU, SANDU COSTICĂ ; FĂGĂRAȘ : GH. VLAD ; LUGOJ : IACOB SCHASCHEK ; MORENI : DUMITRU ARICESCU ; PLOIEȘTI : AL. DOBROGEANU-GHEREA, C. MĂNESCU, N. MARIAN, N. DAMIAN BALĂNESCU, EUGEN IONESCU, VASILE IORDĂCHESCU ; TULCEA : E. STANEF ; PITEȘTI : RADU D. VOCHIN ; TIRGU MUREȘ : ELEK KÖBLÖS, ȘERBAN ANDOR, CAROL TOTH ; TURNU SEVERIN : MIHAIL MACAVEI, GH. LUCA ; VALEA MUREȘULUI : PAVEL CATANĂ ; VALEA JIULUI : ELEK SCHWARTZ ; SILISTRA și BAZARGIC : COSTA STOEI.

Unii delegați n-au putut ajunge la Congres, fiind arestați pe drum — C. NICOLCESCU (CRAIOVA), IOAN ELENA, FLOREA DĂESCU (TURNU SEVERIN). Alți militanți ai mișcării revoluționare — AL. CONSTANTINESCU, AL. NICOLAU, M. GH. BUJOR, DAVID FABIAN, I. ROȘIANU ș.a. — se aflau în emigrație sau în închisoare.

ORDINEA DE ZI A CONGRESULUI

CONGRESUL PARTIDULUI :

1. Darea de seamă morală și materială a Comitetului Executiv al Partidului Socialist din România — Raportor : GH. CRISTESCU.

2. Raportul delegației care a vizitat Rusia Sovietică — Raportor : GH. CRISTESCU.

3. Afilierăa partidului la Internaționala a III-a Comunistă și Programul partidului — Raportor : GH. CRISTESCU ; Coraportor : D. FABIAN (coraport susținut de MIHAIL CRUCEANU).

4. Problema agrară — Raportor : AL. DOBROGEANU-GHEREA.

5. Cooperativele — Raportori : I. NEAGU-NEGULESCU, D. STOICULESCU.

6. Presa și propaganda — Raportor : P. CONSTANTINESCU-IAȘI (raport susținut de GH. CRISTESCU).

7. Modificarea Statutului — Raportor : S. MARGULIES (raport susținut de E. STANEF).

8. Chestiunea naționalităților — Raportori : dr. EUGEN ROZVAN, TIRON ALBANI.

9. a) Mișcarea tineretului — Raportor : I. ROȘIANU.

b) Mișcarea feminină — Raportor : MINA NEUWIRT.

10. Alegerea comitetelor.

11. Diverse.

CONGRESUL SINDICAL :

1. Darea de seamă morală și materială — Raportor : C. POPOVICI.

2. Afilierăa — Raportor : C. POPOVICI.

3. Organizarea — Raportori : IOAN ELENA, A. BEBRICI.

4. Modificarea Statutului — Raportori : N. MARIAN, CAROL BARTA.

5. Raporturile dintre sindicate și partid — Raportori : dr. E. ROZVAN, C. MĂNESCU.

6. Alegerea comitetelor.

7. Diverse.

CONDUCEREA LUCRĂRILOR CONGRESULUI

Președinte : D. STOICULESCU.

Vicepreședinți : MIHAIL CRUCEANU, GH. RUSS, ANDREI IONESCU.

Secretari : MIHAIL MACAVEI, FOTACHE DOROJAN, ALFRED RUSCH, I. NEAGU-NEGULESCU, ȘT. ALFÖLDI, EUGEN IONESCU, TIRON ALBANI, I.E. VASILIU.

ORGANE DE LUCRU

Comisia de validare a mandatelor delegaților : N. MARIAN, I. MIRESCU, E. KÖBLÖS, E. STANEF, C. BARTA.

Comisia de rezoluții : GH. CRISTESCU, AL. DOBROGEANU-GHEREA, E. ROZVAN, M. MACAVEI, M. CRUCEANU, D. STOICULESCU, T. IORDĂCHESCU, I. NEAGU-NEGULESCU, C. MĂNESCU.

Congresul a consfințit unificarea mișcării muncitorești pe temelia României întregite, prin făurirea Partidului Comunist Român și a adoptat Programul partidului. A fost votată, de asemenea, afilierea Partidului Comunist Român la Internaționala Comunistă (din totalul celor 540 de mandate reprezentate la Congres, 428 s-au pronunțat pentru afilierea necondiționată, 111 pentru afilierea cu rezerve, un mandat — nepronunțat).

partidului clasei muncitoare dimensiune morală și binemeritat prestigiu în conștiința publică românească. Învățămintele, succesele dobândite s-au înscris în patrimoniul de aur al mișcării noastre muncitorești, tezaur de experiență al înaintașilor, ridicat la cele mai înalte cote prin acțiunea clarvăzătoare a comuniștilor români. În substanța sa, programul de schimbări structurale, preconizat de partidul clasei muncitoare în perioada istorică cuprinsă între anii 1893 și 1921, a fost preluat la parametrii spiritului și luptei comuniste și împlinit, sub conducerea partidului comuniștilor români, într-un proces istoric conștient, ale cărui trepte ascendente se materializează în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate pe pământul României.

În evoluția mereu ascendentă a partidului clasei noastre muncitoare, congresele sale au constituit momente de cea mai mare însemnătate. Ele au prilejuit întotdeauna analize profunde ale realităților economico-sociale și politice naționale în care acționa partidul, au realizat bilanțuri ale activității acestuia și au jalonat direcțiile evoluției lui viitoare. Prin aceasta, congresele partidului s-au constituit în veritabile evenimente ale ansamblului vieții politice românești. Între anii 1893—1921, mișcarea muncitorească din România a convocat 16 congrese și două conferințe naționale. Congresele au avut loc în anii 1893, 1894, 1895, 1897, 1898, 1899, 1906 („Congres-conferință”, cum a fost denumit în epocă), 1907, 1908, 1910, 1912, aprilie 1914, august 1914 (congres extraordinar), 1915, 1919 (congres extraordinar), iar conferințele în mai și decembrie 1919.

Congresele, ca și conferințele naționale ale partidului (care, prin problematica abordată și hotărârile adoptate, s-au ridicat și ele la rangul de congrese), au avut, de regulă, caracterul unor înalte forumuri muncitorești cuprinzătoare. În cadrul lor, delegații — aleși în baza unor norme democratice statutar definite — reprezentau toate organizațiile muncitorești din țară — politice, sindicale, de tineret, de femei. Au participat, de asemenea, reprezentanți ai social-democrației române din Transilvania și Bucovina — în semn de unitate a mișcării noastre revoluționare în întregul său —, precum și mesageri ai mișcării muncitorești din alte țări.

Pe ordinea de zi au figurat probleme fundamentale ale dezvoltării țării, ale apărării independenței și suveranității naționale, ale făuririi statului național unitar român și, în acest context, chestiunile aflate spre rezolvare în fața partidului : îmbunătățirea situației economice și politice a maselor muncitoare, întărirea organizatorică a mișcării revoluționare, a activității propagandistice și de educație socialistă a proletariatului și țărănimii, dezvoltarea mișcărilor revendicative muncitorești — toate acestea concepute ca sumum de direcții de acțiune în vederea pregătirii terenului pentru trecerea la transformarea revoluționară a societății românești.

Aceste trăsături se regăsesc în desfășurarea tuturor forumurilor muncitorești, ceea ce n-a exclus individualizarea unora dintre ele, sub raportul problemelor aflate în discuție. Astfel, la primele cinci congrese (1893, 1894, 1895, 1897, 1898) s-au dezbătut, în principal, probleme legate de consolidarea rîndurilor partidului, de intensificarea acțiunilor sale pentru susținerea luptei de eliberare a românilor subjugați de Imperiul austro-ungar, pentru obținerea unei legislații ocrotitoare a muncii (în condițiile industrializării), susținerea luptei țărănimii și organizarea acesteia pe principii socialiste, înlocuirea sistemului electoral censitar prin vot universal. La Congresul al VI-lea al partidului, din 1899, a fost respinsă tendința

unora dintre conducătorii mișcării de a transforma forța politică muncitorească într-o organizație de tip radical și a fost afirmată voința neclintită de a menține și întări partidul muncitorilor.

Congresele din 1906, 1907 și 1908 au confirmat adeziunea deplină a muncitorimii la această idee, ele realizând centralizarea mișcării sindicale și întărirea raporturilor sale cu mișcarea politică (în 1906), crearea Uniunii Socialiste din România (în 1907) și dezbateră principalălor sale documente programatice (în 1908). Toate acestea, în paralel și împreună cu definirea atitudinii socialiștilor față de problemele la ordinea zilei în viața social-politică a României.

O semnificație aparte a revenit Congresului din 1910 (care a statuat schimbarea denumirii Uniunii Socialiste în Partidul Social-Democrat din România și a adoptat un nou program și un nou statut ale partidului), Congreselor din 1912 și aprilie 1914 — prilejuri de formulare clară și hotărâtă a opțiunii partidului clasei muncitoare pentru o linie politică, o tactică și o strategie corespunzătoare noii etape de dezvoltare a țării, în care partidului îi revenea misiunea de a conduce lupta maselor în vederea obținerii, în acești ani, a unor reforme agrare și electorale radicale.

Congresul extraordinar din august 1914 și cel din 1915 au fundamentat poziția partidului clasei muncitoare față de primul război mondial — apreciat ca o conflagrație imperialistă din partea ambelor tabere de mari puteri aflate în luptă — și a trasat direcțiile de luptă ale clasei muncitoare în anii neutralității țării.

După înfăptuirea Marii Uniri, partidul clasei muncitoare avea în față, ca o sarcină fundamentală, unificarea organizatorică la scara României reîntregite. În cadrul acestui proces cu semnificație istorică — în-cununat cu succes în mai 1921 — un rol important a revenit celor două conferințe naționale, precum și Congresului extraordinar care au avut loc în 1919 și la care au participat delegați de pe întregul cuprins al țării. Prima Conferință națională (mai 1919) a adoptat un program unic al mișcării revoluționare muncitorești, Congresul extraordinar din octombrie 1919 a stabilit poziția partidului față de alegerile parlamentare, iar cea de-a doua Conferință națională (decembrie 1919) a hotărât constituirea Consiliului general al partidului, compus din reprezentanții tuturor organizațiilor politice muncitorești din țară — for suprem de conducere a întregii mișcări muncitorești.

Momentul de culme al acestei vaste activități l-a constituit Congresul General al Partidului Socialist din România din mai 1921, care a consfințit — așa cum am arătat într-un alt articol ¹⁶ — unificarea mișcării muncitorești pe temelia României reîntregite și făurirea Partidului Comunist Român. „Prin aceasta — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — se ridică pe o treaptă superioară activitatea detașamentului de avangardă, revoluționar al clasei muncitoare din România. Partidul comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională” ¹⁷.

¹⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 14—22.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 275.

IDEALURILE DREPTĂȚII ȘI LIBERTĂȚII NAȚIONALE, ALE UNITĂȚII ȘI INDEPENDENȚEI — COORDONATE FUNDAMENTALE ALE ACTIVITĂȚII PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU

Se împlinesc, în martie-aprilie 1983, nouă decenii de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România — stegarul luptei revoluționare a poporului român împotriva exploatării și asupririi, pentru dreptate socială, unitate și independență, conducătorul încercat al națiunii în opera revoluționară, patriotică de edificare a socialismului și comunismului în România. Eveniment de însemnătate istorică în viața întregului popor român, crearea partidului a marcat o etapă nouă, superioară în afirmarea mișcării revoluționare și democratice din România, proletariatul și partidul său politic preluând și ducând mai departe cele mai bune tradiții ale poporului, ale mișcării noastre muncitorești, democratice, progresiste. Sub conducerea partidului clasei muncitoare, poporul român a străbătut un drum glorios de lupte și victorii, a înfăptuit actul demnității naționale din August 1944 — începutul revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă —, a asigurat transformarea revoluționară a societății românești, a pus temelii trainice României de azi — țară prosperă, liberă, independentă și suverană între popoarele și națiunile lumii. „Niciodată în România — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — n-a existat un alt partid politic cu o istorie atât de bogată și glorioasă care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atîta pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre. Partidul nostru s-a născut și a crescut o dată cu proletariatul; destinul său este strîns legat de cel al clasei muncitoare, al întregului popor român”¹.

Încă de la apariția sa, mișcarea muncitorească din țara noastră a fost o prezență activă, dinamică în toate momentele hotărîtoare ale istoriei noastre naționale, înscriind pe steagul său de luptă țelurile fundamentale ale înfăptuirii unității de stat și independenței naționale. Ca urmare, lupta proletariatului a avut un pronunțat caracter patriotic, ceea ce a

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 414.

contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale tuturor forțelor democratice pentru promovarea aspirațiilor sociale și naționale ale poporului român.

Mișcarea muncitorească și socialistă din România a afirmat, în peisajul vieții politice, o concepție înaintată, izvorită dintr-o temeinică analiză a realităților timpului, privind unitatea și independența națională, fapt care a determinat situarea clasei muncitoare și a partidului său revoluționar în centrul luptei întregului popor pentru împlinirea dezideratelor sale fundamentale.

Pentru proletariatul român, idealurile independenței și ale unității s-au constituit în adevărate permanențe, ele ilustrând toate acțiunile pe care mișcarea muncitorească și socialistă le-a întreprins pe multiple planuri. Odată cu constituirea celor dintii organizații muncitorești și pe măsura asimilării creatoare a socialismului științific, proletariatul a început să dea adevărata măsură a capacității sale de investigare a realităților epocii, să devină — așa cum se relevă în *Programul Partidului Comunist Român* — „purătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea independenței de stat”².

Într-adevăr, marile mutații istorice înfăptuite în veacul trecut încorporează contribuția clasei muncitoare aflată în plin proces de afirmare și dezvoltare. Aportul proletariatului la desfășurarea acestui amplu proces revoluționar va crește, pe măsura sporirii ponderii sale în ansamblul economiei naționale, dar și ca urmare a maturizării conștiinței de clasă, a organizării sale politice și profesionale.

În timpul revoluțiilor din 1784 și 1821 lucrătorii, minerii, calfele, meseriași au participat, alături de alte categorii de orășeni și de masele țărănești, la desfășurarea evenimentelor, au susținut programele naționale și sociale, formulate de Horea și Tudor Vladimirescu și s-au situat printre eroicii apărători ai dezideratelor revoluționare.

Revoluția română din 1848 a găsit un sprijin de nădejde în tînăra noastră clasă muncitoare. Prezența sa activă în focul marilor evenimente de afirmare a idealului național — la Iași, Islaz și București, la Blaj și Lugoj —, contribuția adusă în momente de cumpănă pentru cauza revoluției de lucrătorii din mine și saline, de tipografi, fierari, ucenici constituie glorioase tradiții pe care le-a încorporat istoria începuturilor mișcării noastre muncitorești.

O viguroasă prezență a clasei muncitoare, alături de întregul popor, o înregistrează momentele eroice care au condus la Unirea Principatelor în 1859. La Iași și București, acolo unde se decidea soarta Unirii, masele muncitoare, împreună cu locuitorii orașelor, cu miile de țărani veniți să susțină alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, au avut un rol hotărîtor în realizarea marelui ideal.

Proletariatul român, mișcarea noastră muncitorească și socialistă au dat strălucite dovezi ale patriotismului, ale dăruirii și devotamentului pentru cauza poporului și a patriei în 1877, atunci cînd întreaga viață politică a țării se concentra în jurul marelui eveniment pe care-l reprezenta proclamarea independenței de stat absolute a României, manifest-

² *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 32.

tîndu-se ca susținătoare active ale luptei pentru cucerirea neatîrnării țării, ca purtătoare ale idealurilor patriotice ale poporului muncitor. Această atitudine izvoră din convingerea fermă că independența de stat deplină a țării constituia condiția esențială a dezvoltării neatîrnate și libere a poporului român, baza necesară pentru evoluția pe noi trepte a mișcării muncitorești ³.

În deceniile următoare, în concepția și în acțiunea partidului politic proletar, apărarea independenței și înfăptuirea unității de stat depline au fost considerate ca imperios necesare atît pentru propășirea, în ansamblu, a țării, pentru rezolvarea problemelor esențiale cu care se confrunta România, cît și pentru dezvoltarea pe noi trepte a luptei maselor muncitoare împotriva exploatării, pentru făurirea unei noi societăți ⁴.

Din inițiativa unui grup de studenți socialiști români a apărut, la 1 februarie 1883, revista „Dacia viitoare“, care a avut o importanță deosebită în afirmarea principiilor patriotice ale socialiștilor români cu privire la încheierea procesului de făurire a statului național român unitar. În articolul *România față cu principiul naționalităților*, după ce se evoca semnificația istorică a „Unirii celei mici“ de la 1859, se arăta că „această unire e incompletă“ și că lupta trebuie continuată pentru eliberarea și unirea cu Țara a milioanelor de români aflați încă sub stăpîniri străine. De aici, chemarea-simbol : „Voim Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română... Dacă dreptul are vreo putere pe acest pămînt, Transilvania și celelalte părți ale vechii Dacii, unde românii sînt în majoritate, trebuie să fuzioneze și se vor fuziona mai curînd sau mai tîrziu în statul român... Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc ; părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru ; nouă ne este dat a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume“ ⁵.

Fundamentînd dreptul istoric al poporului român la unitate națională și statală deplină, bazată pe „comunitatea de origină, de limbă, de suferințe și mai presus de toate pe comunitatea de sentimente“, partidul clasei muncitoare a descifrat și căile realizării acestui ideal. „Austro-Ungaria — scria aceeași publicație — este un stat intrat în descompozițiune ce nu poate dura mult timp“. Acest fenomen legic, în viziunea socialiștilor, nu conducea însă la ideea pasivității, a așteptării ; dimpotrivă, se considera necesară acțiunea unită a poporului pentru înfăptuirea marelui obiectiv național : „Românii nu sînt însă moștenitorii Austriei, și nici nu vor să fie, ei sînt creditori, prin urmare ei nu vor aștepta momentul morții sale spre a-și lua drepturile lor, ci vor veni îndată ce împrejurările vor permite ca dreptul lor să poată fi invocat cu triumf“ ⁶.

Partidul clasei muncitoare, ca exponent al luptei pentru unitate națională și statală, sesiza faptul că față de această problemă fundamentală „avem fericitul prilej de a fi cu toții de aceleași vederi, ca toate clasele

³ Vezi, pe larg : *Inceputurile mișcării muncitorești și socialiste în România*, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 4/1981, p. 132 și urm.

⁴ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Mișcarea muncitorească — factor activ al luptei poporului român pentru independență, unitate și libertate națională (1877—1918)*, în „Anale de istorie“, anul XXI, nr. 5/1975, p. 69—88.

⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, Editura politică, București, 1973, p. 165—166.

⁶ *Ibidem*, p. 166.

societății să propună aceeași dezlegare : dezrobirea românilor de sub jugul străin“. Ziarele muncitorești au relevat, în repetate rânduri, că „asupra unirii toți românii sînt de o părere“⁷, că „întregirea țării e dorința comună a tuturor cetățenilor“⁸.

Idealul desăvîrșirii unității statale, ce aduna într-un torent toate energiile națiunii române, încadrarea activă a socialiștilor în lupta națională erau relatate astfel de gazeta sibiană de limbă germană „Siebenbürger Deutsche Tageblatt“, la 27 octombrie 1889 : „Între românii din Transilvania și frații lor din regatul învecinat există legături intense, directe, seculare, încît aceste două unități etnice, separate prin frontieră, se simt ca o entitate strîns legată. Ceea ce folosește sau prejudiciază unei părți, o bucură sau o întristează, aceasta o simte și cealaltă în egală măsură. Trebuie deci privit ca o realitate faptul că în Ungaria, în ceea ce privește problema națională, trebuie să se țină seama nu numai de cele 3 milioane și jumătate de români indigeni, ci de toți românii de dincolo și dincoace de Carpați, de aproape 8 milioane suflete“.

Această unitate de aspirații a fost subliniată, în repetate rânduri, de Karl Marx și Friedrich Engels. Astfel, într-o scrisoare adresată socialistului român Ioan Nădejde, în ianuarie 1888, Engels a prefigurat genial contextul istoric al împlinirii dezideratului unității naționale a românilor : „Căderea țarismului, nimicirea acestui vis rău care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintîi condiție pentru dezrobirea națiilor din mijlocul și din răsăritul Europei. Țarismul căzînd, puterea nelegiuită reprezentată acum prin Bismarck, lipsită de sprijinul său cel mai puternic, va cădea și ea ; Austria se va desface în bucăți... Dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie“⁹.

Promovînd idealurile seculare ale poporului român pentru libertate, unitate și independență, gazeta „Munca“, organul de presă al Clubului muncitorilor din București, referindu-se la lupta pentru unitate, scria, la 6 ianuarie 1891 : „Tinerimea se mișcă. Care-i ținta ? Dezrobirea fraților români... Voiți să dezrobiți poporul românesc din Dacia veche, veniți sub steagul roșu al socialismului și sub cutele lui veți merge desigur la izbîndă“.

Partidul clasei muncitoare, angajîndu-se programatic să lupte pentru unitatea poporului român, se angaja, totodată, să acționeze „contra oricărei subjugări naționale“¹⁰, condamînd menținerea în stare de dependență a unor popoare, oprimarea exercitată de statele cotropitoare, îmbrățișînd idealurile de libertate ale polonezilor, cehilor, slovacylor, sîrbilor, bulgarilor, reliefind însemnătatea luptelor naționale și rolul lor în accelerarea procesului de emancipare socială. Socialiștii, scria gazeta „Munca“, se pronunță pentru „dezrobirea popoarelor, ca și pentru dezrobirea tuturor românilor“¹¹, iar publicația socialistă „Evenimentul literar“ preciza : „Din punct de vedere politic e evident că socialiștii nu pot să nu recunoască fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și a se cîrmui pe sine însuși. Dacă vreun popor reclamă dreptul său și luptă pentru el, nu socia-

⁷ „Contemporanul“, anul VII, nr. 11, ianuarie 1891, p. 441.

⁸ „România muncitoare“, seria a II-a, anul VI, nr. 65 din 21 octombrie 1910.

⁹ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 190.

¹⁰ „Munca“, anul I, nr. 46 din 6 ianuarie 1891.

¹¹ „Munca“, anul V, nr. 14 din 29 mai 1894.

liștii vor fi aceia care să-i refuze simpatia lor“¹². Afirmînd „dreptul fiecărui popor la o existență proprie“¹³, socialiștii români au dovedit capacitatea de a discerne trăsăturile unui proces semnificativ care cuprinsese multe țări și popoare : „Nimeni mai mult decît socialiștii nu se ridică împotriva asupririi, sub orice formă, deci și sub formă de jug străin. Tot așa recunoaștem că unirea tuturor oamenilor care grăiesc aceeași limbă este un drept și o necesitate istorică“¹⁴.

În abordarea acestei chestiuni de importanță vitală pentru destinele poporului român — prin intermediul presei, întrunirilor, al tribunei parlamentului etc. —, militanții revoluționari au avut permanent în vedere toate teritoriile românești cوتropite. Ei au demascat crunta exploatare națională la care erau supuși românii de autoritățile habsburgice și țariste, descifrînd totodată îndatoririle mișcării de eliberare națională, generate de situația specifică a fiecărei provincii, ca și direcțiile esențiale de acțiune ale partidului politic al proletariatului din România în problema națională. „Cînd vorbim de unitate națională, de ajutorarea românilor de a se putea liber dezvolta — declarau socialiștii —, fără îndoială că ne gîndim la toți românii, din orice parte și sub orice stăpînire ar fi. Acesta e un punct asupra căruia nu mai încape nici o discuție“¹⁵. În acest context, o bogată presă muncitorească și socialistă, broșuri și alte materiale de propagandă au demascat politica de cucerire a marilor puteri, precum și măsurile de oprimare împotriva românilor din teritoriile subjugate¹⁶.

Însuși marele forum socialist de la 31 martie—3 aprilie 1893 a dezbătut în profunzime problema unității tuturor românilor, delegații pronunțîndu-se pentru susținerea luptei românilor oprimați, în perspectiva unirii lor cu statul român¹⁷.

La scurt timp după istoricul congres, gazeta „Munca“, devenită organul central de presă al partidului, a publicat, în numărul din 5 septembrie 1893, o *Declarație*, în care arăta : „Noi, ca și toți socialiștii, recunoaștem fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și de a se cîrmui pe sine însuși, în care drept intră și acela de a dezvolta liber cultura sa națională. Cu atît mai mult nu putem nega acest drept poporului căruia aparținem“. Tocmai de aceea, făurirea unității naționale și statale, apărarea și consolidarea independenței naționale au constituit o permanență și un deziderat major în activitatea mișcării muncitorești și socialiste, afirmate cu și mai multă putere odată cu constituirea partidului clasei muncitoare¹⁸. „Reprezentanții de frunte ai partidului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — se ridicau cu putere împotriva dominației străine, proclamînd solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, dealtfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă“¹⁹.

¹² „Evenimentul literar“, anul I, nr. 21 din 9 mai 1894.

¹³ „România muncitoare“, seria a II-a, anul IV, nr. 63 din 21 decembrie 1908.

¹⁴ Cr. Racovski, *Războaiele. Cauze-consecințe-sfîrșit*, Cercul de Editură Socialistă, București, 1914, p. 25.

¹⁵ „Contemporanul“, anul VII, nr. 12, aprilie 1891, p. 541.

¹⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 6—9.

¹⁷ *Constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România — P.S.D.M.R. (1893)*, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 1/1981, p. 124.

¹⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei R.S.R., București, 1981, p. 42—44.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 267.

În acest cadru larg, în organizațiile muncitorești au avut loc dezbatere teoretice asupra metodelor, formelor, căilor și împrejurărilor — mai ales cele de natură externă — care să ducă la realizarea unității de stat a poporului român. Datorită politicii expansioniste a marilor puteri, a dificultăților derivate din faptul că teritoriile românești subjugate se aflau sub stăpînirea unor uriașe imperii, ceea ce a împus și guvernelor României o mare circumspecție în alegerea mijloacelor de susținere a mișcării naționale, militanții partidului proletariatului au considerat că desăvîrșirea statului național unitar era posibilă numai prin lupta unită a tuturor românilor.

Mișcarea muncitorească a cultivat în permanență contactele tradiționale firești cu românii din provinciile cotate. Prin felurite modalități s-au dezvoltat opinii publice suferințele românilor subjugati, oprirea națională exercitată în viața economică, socială și politică, rezistența lor dirză și jertfele aduse în slujba mișcării de eliberare națională. Socialiștii au dezavuat legile de de-naționalizare emise de monarhia austro-ungară pentru dizolvarea organizațiilor muncitorești, de înăbușire a oricărei tendințe de libertate și unitate, de confiscare a presei românești, „legi foarte draconice în ce privește libertatea întrunirilor, asociațiilor, precum și asupra întregii vieți cetățenești“, după cum aprecia, în ianuarie 1907, ziarul „România muncitoare“.

Represiunile ordonate în 1892 de guvernul ungar împotriva mișcării memorandiste²⁰ au determinat în România largi acțiuni de protest, de solidaritate unanimă cu luptătorii pentru apărarea drepturilor românilor subjugati. „Proteste din toate unghiurile țării, acoperite de mulțime de semnături, curg ca ploaia — scria ziarul „Munca“ —, întruniri peste întruniri se țin mai în toate orașele țării și în toate păturile populației noastre nu se aud decît strigăte de indignare împotriva purtării autorităților burghezo-moșierești ungare“²¹. Cu acest prilej, declarau socialiștii, „protestarea noastră o unim cu a tuturor românilor“, cerînd intensificarea luptei pentru împlinirea „acelui ideal frumos, spre a cărui realizare trebuie să tindem și la care fatalmente vom ajunge“, idealul de a făuri „o Românie care să grupeze pe toți fiii ei“²². Procesul de la Cluj, înscenat în 1894 memorandiștilor, a stîrnit un nou val de indignare în toată țara: „Toți oamenii cinstiți și sinceri simpatizează cu acuzații, cu poporul suferind. Purtarea stăpînirii maghiare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnat din toate punctele de vedere“²³.

De o mare însemnătate pentru intensificarea luptei pentru unitate a poporului nostru a fost continua dezvoltare a legăturilor, pe multiple planuri, dintre proletariatul din România cu cel din provinciile românești subjugate, concretizată în schimburile reciproce frecvente de delegați la congrese, de publicații și corespondență, în permanența vehiculare de cadre, în acordarea de sprijin material și moral în acțiunile întreprinse²⁴.

²⁰ Vezi, pe larg : 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, sub redacția Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 189—226.

²¹ „Munca“, anul III, nr. 18 din 21 iunie 1892.

²² „Democrația socială“, anul I, nr. 25 din 21 iunie 1892.

²³ „Munca“, anul V, nr. 5 din 27 martie 1894.

²⁴ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare : A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 15, dosarul nr. 109, vol. 6 ; Arhivele Statului București, fondul Direcției poliției și siguranței generale, dosarul nr. 85/1907, f. 24—29.

În vara anului 1893, o delegație a socialiștilor români, condusă de C. Mille, a vizitat unele localități din Transilvania și Banat, luînd cunoștință directă de asuprairea națională și socială la care erau supuși românii, cît și de lupta acestora pentru menținerea limbii și culturii naționale. La întoarcere, C. Mille s-a adresat, în mai multe rînduri, muncitorimii și tuturor patrioților din România, cerîndu-le să sprijine lupta pentru drepturi politice dusă de românii de peste munți, în care scop socotea că este necesar să se „trimită fonduri pentru lărgirea ei, pentru agitarea ei prin presă”²⁵, dovedindu-și astfel în mod practic și folositor patriotismul de care erau animați. Numeroase știri atestă faptul că ziare, broșuri și alte materiale românești de propagandă socialistă pătrundeau peste granițele artificiale trasate pe trupul unitar al poporului român; ele erau insistent cerute de românii din Transilvania, Banat, Basarabia și Bucovina²⁶, vădînd unitatea de țeluri și idealuri a mișcării muncitorești din toate părțile pămîntului strămoșesc.

La începutul secolului al XX-lea, mișcarea noastră muncitorească a intrat într-o etapă superioară a evoluției sale, marcată și de creșterea în amploare și intensitate a luptei pentru eliberarea românilor de oprimarea națională și de unire cu Țara. Astfel, exprimînd punctul de vedere al partidului clasei muncitoare, C. Dobrogeanu-Gherea scria, în 1911: „O țară ca un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă”. Arătînd pe ce poziție se situa „social-democrația noastră”, autorul scria că aceasta „tinde de fapt să apropie ceasul liberării și întregirii poporului românesc...”²⁷. Aceasta constituia o teză majoră a unei gîndiri socialiste avansate, în consens unanim cu sentimentele adînci și speranțele care sălăsluiau în conștiința tuturor românilor. În același sens, revista „Viitorul social” din mai-iunie 1913 afirma: „Nu sînt oare socialiștii campionii cei mai înfocați ai dreptului unei nații de a se dezvolta independentă și liberă în marginile ei etnice? Nu sînt oare socialiștii adversari ai împilării și cîmpirii naționale? Nu sînt oare ei cei mai înfocați partizani ai dezrobirii naționale? Nu sînt oare tocmai ei aceia care luptă cu toată îndîrjirea împotriva oricărei apăsări naționale?”²⁸

Cu prilejul Congresului partidului din anul 1910, delegații au trimis un mesaj de salut „celor trei milioane de români, care duc o viață asuprită dincolo de hotarele României”, afirmîndu-și „solidaritatea cu proletariatul român din Transilvania”²⁹. În același timp, socialiștii au declarat: „Noi voim să se păstreze independența fiecărei națiuni, căci altfel nici nu s-ar putea stabili adevăratele legături trainice între popoare, în care fiecare națiune să aducă tributul propriu de cultură în concertul civilizației omenești”²⁹.

²⁵ „Munca”, anul IV, nr. 34 din 17 octombrie 1893.

²⁶ *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 359—360.

²⁷ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 59.

²⁸ Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910)*, Editura științifică, București, 1966, p. 267.

²⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 67.

Dincolo de Carpați, socialiștii, organul lor de presă, gazeta „Adevărul“, au desfășurat „lupta fără odihnă pentru drepturile milioanelor poporului muncitor român“ din Transilvania, „au deșteptat în poporul muncitor român conștiința de sine“, „i-au arătat drumul care ne duce la dezrobire“, după cum se scria într-unul din articolele sale editoriale³⁰. „Noi — se scria în gazetă, referitor la rolul publicațiilor românești în educația politică a maselor —, care sîntem de două ori exploatați și nedreptățiți, și ca națiune și ca producători, să ne luminăm poporul din care facem parte, să ne formăm biblioteci cu cărți bune și unde foile și revistele social-democrate, „România muncitoare“, „Viitorul social“, „Lupta“ din Cernăuți... să nu lipsească...“³¹.

Organizațiile muncitorești din Transilvania au constituit un cadru deosebit de prielnic pentru educarea politică, patriotică a oamenilor muncii în lupta împotriva exploatării social-economice și asupririi naționale. Pe acest teren, nu de puține ori, partidul muncitorilor s-a întîlnit și a conlucrat cu Partidul Național Român. „Recunoaștem — scria gazeta „Adevărul“, la 9 decembrie 1906, adresîndu-se liderilor Partidului Național — că astăzi sînteți singurii din Dietă care duc o luptă adevărat democratică... Uniți puterile voastre cu ale noastre și să începem lupta care va mîntui întregul popor din sclavia și mizeria în care se găsește“.

În același spirit, ziarul „Tribuna“ scria, la 1 iulie 1905 : „Socialiștii nu ne pot fi decît soți de arme firești, căci între postulatele programului nostru nu este nici unul care ar fi împotriva năzuințelor lor“. Înțelegînd aceste imperative majore, reprezentanții muncitorimii transilvănene s-au angajat ferm pe terenul unității de acțiune. Grație acestei colaborări au avut loc acțiuni ample împotriva politicii de deznaționalizare forțată, exprimată prin măsuri legislative (cum a fost legea Apponyi din 1907), iar pentru dreptul de vot universal s-au desfășurat (în 1905, 1908, 1910) campanii electorale comune. Sprijinul socialiștilor a contribuit la trimiterea unor deputați români, precum : Vasile Lucaci, Ștefan Cicio Pop, Aurel Vlad, Iuliu Maniu, Teodor Mihali și alții în Parlamentul de la Budapesta³².

După izbucnirea primului război mondial imperialist, partidul clasei muncitoare din România s-a numărat printre inițiatorii Conferinței de la Zimmerwald din septembrie 1915, la care s-a condamnat războiul declanșat de marile puteri. Pronunțîndu-se împotriva războiului imperialist, socialiștii români militau pentru făurirea statului național unitar român, a cărui realizare nu o legau însă de jocul politic, diplomatic și militar al marilor puteri, ci o considerau o necesitate legică, impusă de întregul curs al istoriei poporului nostru și de năzuințele lui de progres³³.

În același timp, militanții partidului subliniau rolul fundamental al existenței patriei libere, independente și unitare în dezvoltarea societății. Astfel, M. Gh. Bujor arăta că : „Patriile sînt cadre naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles, patriile sînt *necesare*, căci, în regimul

³⁰ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), Editura politică, București, 1966, p. 564.

³¹ *Ibidem*, p. 567.

³² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, ediția a II-a completată, Editura politică, București, 1976, p. 134—135.

³³ Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*, în „Anale de istorie“, anul XXIII, nr. 6/1977, p. 12—23.

actual, numai înăuntrul acestor cadre popoarele și-ar putea dezvolta în voie și pe deplin toată originalitatea și toată puterea lor de creațiune. Acesta e unul — evident, nu singurul — din motivele pentru care social-democrația se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor. Ea a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil și inviolabil al *tuturor* națiunilor la viață liberă și integrală³⁴.

După intrarea României în războiul drept pentru întregirea țării, mișcarea muncitorească a dovedit, prin eroism și jertfe, dragostea sa fierbinte de patrie. Între eroii căzuți pentru cauza patriei s-au aflat Dimitrie Marinescu, secretarul P.S.D. din România, Dimitrie D. Păunescu, membru al Comitetului Secțiunii București a Partidului Social-Democrat și mulți alții.

La sfîrșitul anului 1916, pentru soarta poporului român, a ființei sale naționale se crease o situație deosebit de gravă. În teritoriul vremelnice ocupat inamicul a instaurat un regim de teroare și jaf necrutător, prin care Puterile Centrale urmăreau a secătuï bogățiile țării noastre. Prin rechiziții și abuzuri de tot felul, trupele dușmane au scos din țară imense averi.

Militanții socialiști rămași în teritoriul ocupat — între care I.C. Frimu, Gh. Cristescu, C. Popovici, D. Pop, Ilie Moscovici, Iancu Olteanu, Alecu Constantinescu, dr. Ecaterina Arbore, C. Titel Petrescu — au reorganizat activitatea secțiunilor partidului potrivit cu noile și grelele împrejurări. Încă din octombrie 1916, în Capitală, la Ploiești, Turnu Severin, Craiova, Galați, Brăila și alte localități, ele au desfășurat o vie activitate potrivnică invadatorilor, au ridicat masele la lupta pentru libertate. Sustragerea de la munca forțată, sabotarea mașinii de război, activitatea propagandistică, mitingurile de protest, grevele, demonstrațiile de stradă au constituit, în pofida măsurilor represive, mijloace eficace folosite de clasa muncitoare în acțiunea amplă de subminare a dominației cîmpitorilor³⁵.

În acest timp teritoriul liber al Moldovei a reprezentat simbolul salvării întregii țări, al bătăliei de eliberare a părții de țară cîmpitorilor, de înfăptuire a năzuințelor de făurire a României unite³⁶. Muncitorimea, înfruntînd greutatea de tot felul, a depus o activitate asiduă în fabrici și ateliere, de înalt sacrificiu obștesc, pentru întărirea potențialului militar al armatei. Muncitorimea română, organizațiile sale politice de pe întreg teritoriul locuit de români vor constitui coloana vertebrală a marilor acțiuni pentru unirea într-un singur șuvoi al tuturor forțelor națiunii române pentru pregătirea și înfăptuirea marilor acte plebiscitare, democratice, ale făuririi statului național român unitar.

Prăbușirea țarismului în februarie 1917, victoria Revoluției Socialiste din 1917 din Rusia au dat un nou imbold avîntului revoluționar al clasei muncitoare, al maselor largi populare de pe toate meridianele globului, răsunînd ca un îndemn înflăcărat în lupta pentru realizarea aspirațiilor de libertate și progres ale tuturor popoarelor lumii. Istoria a înscris

³⁴ *Calendarul muncii pe anul 1916*, Cercul de Editură Socialistă, București, 1915, p. 55.

³⁵ Vezi, pe larg : Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cîmpitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978, p. 51—145 ; C. Căzănișteanu, *Caracterul popular al războiului de întregire națională*, în „*Anale de istorie*”, anul XXIII, nr. 3/1977, p. 24—30.

³⁶ Gheorghe Zaharia, *Mărăști-Mărășești-Oituz — marea epopee din vara anului 1917*, în „*Anale de istorie*”, anul XXIII, nr. 3/1977, p. 6—12.

în această perioadă, într-o serie de țări — China, Germania, Ungaria, Turcia ș.a. — puternice mișcări revoluționare, care au cuprins largi mase muncitoare. Muncitorimea română, în cadrul a numeroase manifestații și demonstrații de masă, și-a exprimat solidaritatea cu aceste mișcări, cu proletariatul victorios din Rusia ; mii și mii de oameni ai muncii români au apărut cu arma în mână Puterea Sovietelor.

Intensificarea luptelor revoluționare de eliberare națională, înfringerile militare suferite de Puterile Centrale au reprezentat un factor puternic de accelerare a destrămării Imperiului habsburgic. Se adevereau astfel aprecierile, amintite deja, pe care Engels le exprimase în scrisoarea adresată socialistului român Ioan Nădejde încă în 1888. Dealtfel, și V. I. Lenin califica, în 1916, monarhia austro-ungară drept „o uniune șubredă”, subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decât o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare”³⁷. Această previziune și-a dovedit valabilitatea în cursul anului 1918, când pe ruinele acestui imperiu de tristă amintire au apărut statele naționale suverane și independente din centrul și sud-estul Europei : republica Cehoslovacă, regatul sîrbo-croato-sloven, republica Austria, republica ungară independentă ș.a.

În această largă mișcare a popoarelor pentru autodeterminare națională și scuturarea dominației străine se încadrează și lupta maselor populare din toate colțurile pămîntului românesc. Încheierea procesului de formare a statului național român — în memorabilul an 1918 — a fost încununarea firească a luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale burgheziei, a principalelor clase și pături ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni române. Militînd activ pentru desăvîrșirea unității statului național român, declarîndu-și adeziunea fierbinte față de hotărîrile de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, socialiștii români arătau, într-un document programatic : „Salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte... România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine”³⁸.

Istoria demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unei conjuncturi, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor ; tratatele de pace n-au făcut decât să consfințească o situație de fapt, creată de lupta maselor populare. Făurirea deplinei noastre unități statale — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a reprezentat „rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași”³⁹.

Formarea statului național unitar român a marcat intrarea României într-un stadiu nou al evoluției sale economico-sociale, caracterizat prin creșterea rapidă a forțelor de producție și accelerarea dezvoltării capitaliste. Totodată, se accentuează și penetrația marilor monopoluri în economia românească, se intensifică exploatarea maselor muncitoare de către capitaliștii autohtoni și străini, se acut tot mai puternic contradicțiile de clasă.

³⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 8.

³⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 716.

Societatea românească postbelică înfățișează tabloul unei națiuni viguroase, intrată istoricește pe făgașul descătușării energiilor creatoare, atât pe planul construcției economice, cât și pe plan revoluționar. Greutățile au fost duse de către masele largi de oameni ai muncii, cu deosebire de către proletariat și țărâime. Pe plan extern, țara noastră a militat pentru : păstrarea statu-quo-ului confirmat prin tratatele de pace de la Versailles și prin cele adiacente ; instaurarea unui climat de pace generală și indivizibilă ; crearea unor zone regionale de securitate, a unor relații de bună vecinătate ; realizarea unor tratate sau convenții mutuale ; lupta împotriva politicii revizioniste, care a marcat perioada de ascensiune și instaurare în multe țări europene a unor regimuri fasciste și dictatoriale.

Definitiv pentru societatea românească din acea perioadă a fost puternica aspirație a maselor populare spre libertate și democrație, dorința lor de a înscrie țara pe coordonatele unei dezvoltări progresiste. În lupta pentru o viață nouă s-a întărit neconținut prietenia și colaborarea frățească dintre oamenii muncii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare.

Oricine își va îndrepta atenția obiectivă spre acei ani de luptă eroică, plină de sacrificii, va constata că unul dintre factorii hotărâtori ai acestei victorii a fost acel spirit creator, acea capacitate de a descifra din complexul evenimentelor tendințele principale și direcțiile de acțiune necesare care au caracterizat activitatea Partidului Comunist Român, făurit în mai 1921, continuatorul luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării noastre muncitorești și socialiste. Partidul comunist s-a impus în viața social-politică a României ca o forță distinctă, a devenit stegarul maselor pentru cucerirea unui real democratism, pentru o Românie socialistă. El a înfățișat întregului popor perspectiva însuflețitoare a răsturnării de la putere a claselor exploatare, a transformării revoluționare a societății, a făuririi unei vieți mai bune și mai fericite pentru cei ce muncesc, reușind să mobilizeze în jurul obiectivelor sale de luptă masele largi muncitoare din România, forțele politice progresiste ale întregii națiuni.⁴⁰

În perioada interbelică, partidul comunist, deși a fost nevoit să acționeze, începând din 1924, în condiții de ilegalitate, a organizat și condus mari bătălii de clasă ale proletariatului, ale maselor de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, împotriva asupririi, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, s-a ridicat ferm în apărarea independenței, suveranității și integrității patriei. În această luptă el a acumulat o bogată experiență pentru unitatea clasei muncitoare, a tras prețioase învățăminte asupra valorii inestimabile a unității, care s-a manifestat în rîndurile proletariatului în toate momentele esențiale ale procesului revoluționar, în pofida scindării mișcării sale politice.

Un loc important în lupta pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru închegarea unui front patriotic național au ocupat marile bătălii de clasă din anii crizei economice, care au culminat cu luptele revoluționare ale muncitorimii române din 1933, organizate și conduse de partidul comunist. Unitatea de acțiune înfăptuită atunci, pe

⁴⁰ Vezi, pe larg : *Crearea Partidului Comunist Român (Mai 1921)*, Sub redacția : Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, Editura științifică, București, 1971, p. 461—471.

baza frontului unic, a creat condiții favorabile mobilizării maselor largi de oameni ai muncii — comuniști, socialiști, social-democrați, membri ai altor organizații și partide politice sau muncitori fără de partid —, dînd luptelor o amploare fără precedent, ceea ce demonstra că forța proletariatului constă în unitatea sa, că aceasta constituie o condiție esențială pentru asigurarea rolului conducător al clasei muncitoare în lupta întregului popor pentru înlăturarea regimului burghez, pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român ⁴¹.

În anii ce au urmat, cînd pericolul fascist și revizionist amenința direct interesele supreme ale poporului nostru, integritatea și suveranitatea patriei, partidul comunist s-a situat în fruntea forțelor patriotice, naționale, desfășurînd largi acțiuni politice pentru unirea tuturor partidelor și organizațiilor politice și profesionale, a claselor și grupărilor sociale ale căror interese coincideau cu cele ale patriei, ale democrației, într-un larg front popular de luptă pentru apărarea independenței și integrității țării, pentru a bara calea fascismului și războiului. În acest sens, Partidul Comunist Român a reușit să activeze în jurul său cele mai largi forțe sociale antifasciste — clasa muncitoare, masele țărănești, intelectualitatea progresistă, alte pături și categorii sociale. El și-a lărgit contactele cu grupările și organizațiile democratice, a stabilit legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un mare număr de personalități politice. Rezultatul acestei activități s-a concretizat în crearea a zeci de organizații de masă democratice, antifasciste : Comitetul național antifascist, Liga muncii, Blocul democratic, Frontul plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz), Frontul studențesc democrat, Frontul feminin ș.a. ⁴²

În lupta pentru apărarea unității și independenței țării, Partidul Comunist Român a desfășurat o activitate multilaterală pentru unitatea clasei muncitoare, ca temelie a frontului tuturor forțelor ce se opuneau fascismului, hitlerismului, politicii de revizuire teritoriale. Pentru realizarea frontului unic al tuturor muncitorilor Partidul Comunist Român a inițiat sistematic tratative cu Partidul Social-Democrat și cu Partidul Socialist-Unitar, adresînd acestora propuneri de colaborare (în aprilie și decembrie 1933, iulie, septembrie și octombrie 1934, martie, aprilie și noiembrie 1935, ianuarie și aprilie 1936, noiembrie și decembrie 1937), privind organizarea de acțiuni revoluționare pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, lupta împotriva primejdiei fasciste și a războiului ⁴³.

Unul dintre principalele obiective ale acțiunilor revoluționare ale clasei noastre muncitoare din această perioadă l-a reprezentat demascarea politicii promovate de Germania hitleristă, a țelurilor ei revanșarde, războinice. „Creșterea dictaturii fasciste în Germania — sublinia, la 1 aprilie 1933, ziarul „Scînteia“, organul central de presă al partidului comunist —, întărirea ei în Balcani, pactele de înțelegere între Hitler, Mussolini, Horthy — pun în fața proletariatului internațional, cu o tărie mai mare ca oricînd, sarcina istorică a unor lupte care vor însemna lupte pe viață și pe moarte.“

Anul 1934 începea sub auspiciile desfășurării unor ample acțiuni antirevizioniste, pentru pace, împletite cu cele duse împotriva manifestă-

⁴¹ Vezi, pe larg : 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Editura politică, București, 1971, p. 575—579.

⁴² Gheorghe I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare. 1934—1938*, Editura științifică, București, 1971, p. 164.

⁴³ Florian Tănăsescu, *Colaborarea dintre comuniști, socialiști și social-democrați în acțiunile de clasă și antifasciste din România în anii 1933—1938*, în „Anale de istorie“, anul XX, nr. 6/1974, p. 38—50.

rilor huliganice și teroriste ale Gărzii de fier, care, la finele anului 1933, curmase în chip bestial viața primului ministru al țării, I. G. Duca.

În împrejurările politice din perioada următoare, aceste acțiuni au continuat. Apreciind rezultatele pozitive obținute pe terenul colaborării dintre forțele proletare în confruntările de clasă și în lupta împotriva pericolului fascist, Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 stabilea ca obiectiv principal realizarea unei largi concentrări de forțe social-politice, democratice și patriotice. „Sîntem gata să ne înțelegem asupra oricărui punct cît de minimal, care ar contribui la mobilizarea antifascistă a maselor, la întărirea unității de acțiune, la grăbirea unității sindicale, la oprirea și respingerea ofensivei de înfometare a capitalismului, la împiedicarea triumfului fascismului” — se arăta în scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată Comitetului Executiv al P.S.D.⁴⁴

Cursul ascendent al colaborării între forțele muncitorești în anii 1935—1937 a făcut posibilă organizarea unor acțiuni de masă antifasciste la scară națională. Ele s-au împletit cu acțiunile împotriva politicii statelor fasciste, îndeosebi ca urmare a încordării situației internaționale prin intrarea trupelor germane în zona Renană, intervenția fascistă germano-italiană în Spania, definitivarea Axei militare agresive „Berlin—Roma” — evenimente care amenințau pacea lumii, ființa națională și existența popoarelor.

Sarcinile mari ce se ridicau în fața maselor populare din țara noastră în lupta pentru apărarea independenței și integrității țării au fost amplu analizate la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din august 1936, cu acest prilej stabilindu-se căile de organizare a rezistenței poporului român împotriva unui atac din partea fascismului german, prin măsuri de ordin politic, economic, social și militar. În Rezoluția Plenarei se arăta că în cazul în care Germania hitleristă va ataca România cu ajutorul Ungariei horthyste, „comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării noastre”, ei intrînd în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste.⁴⁵

Atitudinea concesivă adoptată de marile puteri față de pretențiile expansioniste ale Axei fasciste și acoliților ei au influențat însă negativ evoluția evenimentelor din România, ca și din alte țări europene. În aceste împrejurări, cu sprijinul unor cercuri industrial-bancare românești, în țara noastră s-a instaurat, în februarie 1938, regimul de dictatură regală, care a dus la restrîngerea drepturilor și libertăților cetățenești. Aprecierile P.C.R. privind noul regim politic porneau de la o viziune largă, care avea în vedere interesele vitale ale poporului român în ceea ce privește apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale, în contextul situației interne și internaționale. În documentele partidului se aprecia că „dușmanul principal este și rămîne Garda de fier — împotriva acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist trebuie, în primul rînd, îndreptat focul principal”⁴⁶. Stabilirea acestui obiectiv strategic de către P.C.R. era expresia unei realități a vieții politice românești — consensul tuturor forțelor politice patriotice de stăvilire a ascensiunii la putere a Gărzii de fier, exponenta unei ideologii nepopulare, repugnată de forțele democratice, de marea masă a poporului român.

⁴⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, p. 254.

⁴⁵ A.I.S.I.S.P., Cota Ab XX—3, inv. nr. 956.

⁴⁶ „Scînteia” din 24 ianuarie 1939.

Împrejurările externe ale anexării Austriei în martie 1938, ale accentuării politicii expansioniste a Germaniei hitleriste în sud-estul Europei, cotropirea Cehoslovaciei, împreună cu recrudescența organizațiilor fasciste românești, pe plan intern, au creat grave pericole pentru independența și integritatea teritorială a României. În aceste condiții, animat de un profund patriotism, Partidul Comunist Român a acționat cu și mai mare hotărâre în vederea concentrării tuturor forțelor democratice într-un front larg patriotic antifascist și mobilizării întregului popor la luptă pentru apărarea patriei. Conducerea partidului, pe baza unei ample analize a noilor evenimente, a avertizat asupra accentuării izolării României pe plan internațional, cât și asupra pericolului unui atac iminent hitleristo-horthyst asupra țării noastre. În acest sens, ziarul „Scînteia” din 25 noiembrie 1938 scria în articolul *Nori grei deasupra României* : „România, după München, e mai mult ca oricînd — după fericita expresie a lui Iorga — «o țară pîndită». Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului maghiar, ci și de sălbateca fiară îmbătută de singele jertfelor sfîșiate, care este fascismul german... Nori grei se strîng deasupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată. Partidul nostru nu va cruța nici o efortare, nici o jertfă pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor dornice să apere pacea și independența României”.

La 1 decembrie 1938, cu prilejul aniversării a două decenii de la Marea Unire, conducătorii organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare au organizat întruniri muncitorești în numeroase orașe din țară „pentru a comemora acest fapt istoric, pentru a arăta însemnătatea lui și pentru a manifesta hotărîrea întregii muncitorimi de a apăra Unirea împotriva oricărei amenințări”⁴⁷.

La mijlocul lunii decembrie 1938, reprezentanți ai Uniunii democratice și Madosz-ului au înaintat primului ministru un memoriu, în care arătau : „Conștienți de îndatoririle noastre de cetățeni și români am combătut întotdeauna cu energie uneltirile străine neîngăduite, introduse în țara noastră prin mijlocirea Gărzii de fier. De ani de zile am denunțat opiniei publice românești rolul de trădare de țară al Gărzii de fier, rolul ei de spionaj și agentură a statelor revizioniste și agresoare. În aceste condiții, am fost adînc îngrijorați, cînd, după dezmembrarea Cehoslovaciei, am văzut renăscînd sub impulsul și conducerea acelorași state revizioniste, activitatea teroristă și destrăbătătoare de țară a Gărzii de fier”⁴⁸.

La începutul anului 1939 P.C.R. a adoptat o serie de măsuri în vederea intensificării activității antifasciste a maselor. Ziarul „Scînteia” a publicat articolul *24 ianuarie 1859—1939*, în care, după ce arăta importanța unirii făurite în 1859, sublinia : „Astăzi, cînd independența națională a poporului român și unitatea României sînt din nou primejduite, amintirea luptelor duse pentru unire trebuie să îndemne la o luptă dîrză și hotărîtă contra dușmanilor din afară și a agenților lor dinăuntru”⁴⁹. Într-un manifest al C.C. al P.C.R. din 17 martie 1939 se spunea : „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă... Partidul Comunist din România dă alarma ! Să fie pregătit de luptă întreg poporul român și toate popoarele (naționalitățile — *n.n.*) conlocuitoare pentru apărarea țării

⁴⁷ „România” din 2 decembrie 1938.

⁴⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 1199, filele 117—118.

⁴⁹ „Scînteia” din 8 februarie 1939.

împotriva cotropitorilor fasciști. Hitler vrea să ne răpească grîul, petrolul și teritoriul. El vrea să ne arunce în robie... Partidul Comunist Român declară : comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților săi revizionişti. Impuneți guvernului să se unească cu acele forțe externe care sînt hotărîte să lupte contra agresorilor fasciști“⁵⁰. Pe aceeași linie se înscrie și scrisoarea adresată în aprilie 1939 lui Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, de către meseriași, muncitori, agricultori și cărturari din Cluj, membri ai secțiunii maghiare a Frontului Renașterii Naționale, în care se arată : „Convingerea noastră fermă este că față de pericolul comun, maghiarimea din țară trebuie să-și spună cuvîntul răs-picat, clar și fără șovăire în interesul solidarității comune“⁵¹.

Străbătînd un proces continuu de maturizare, Partidul Comunist Român și-a extins tot mai mult influența în viața politică a țării, el repre-zentînd centrul luptei împotriva pericolului fascist-hitlerist. Fiind un orga-nism viu, puternic ancorat în realitățile țării, partidul comunist și-a lărgit contactele cu toate forțele potrivnice hitlerismului. În lumina acestor coor-donate ale activității partidului comunist și a celorlalte forțe revoluționare, a stării de spirit patriotice și antifasciste a maselor largi populare se evi-dențiază legătura organică între amploarea și caracterul demonstrațiilor de la 1 Mai 1939 și întreaga muncă desfășurată de comuniști, de socialiști și social-democrați, pentru mobilizarea tuturor forțelor democratice și antifasciste la lupta împotriva tendințelor expansioniste și revizioniste ale statelor fasciste. Pornind de la tradiția și semnificația lui 1 Mai ca zi de luptă, partidul comunist a luat măsuri organizatorice pentru a asigura des-fășurarea manifestației la nivelul marilor pericole care planau asupra țării și a omenirii.

O semnificație deosebită a avut prezența în primele rînduri ale orga-nizatorilor mării demonstrații din Capitală a tovarășului Nicolae Ceaușescu, patriot și revoluționar înflăcărat, profund devotat clasei muncitoare, po-popului din rîndurile căruia s-a ridicat, militant de frunte al partidului în luptele pentru răsturnarea regimului de exploatare, care se remarcase încă din timpul marilor bătălii de clasă din anii crizei economice prin înaltul său spirit organizatoric și tenacitatea cu care a dezvăluit pericolul fascist. Manifestările patriotice antifasciste, antirăzboinice și antirevizio-niste de la 1 Mai 1939 au constituit o victorie a partidului comunist, a poli-ticii sale de front unic cu celelalte partide muncitorești și democratice. Ele au fost larg comentate în cele mai diverse pături ale opiniei publice din țară și au avut un larg ecou peste hotare, contribuind la creșterea prestigiului, a autorității de care Partidul Comunist Român se bucura în fața întregii națiuni⁵².

Marșul războinic al Germaniei hitleriste, cotropirea succesivă a unor țări europene, începutul celui de-al doilea război mondial la 1 septembrie 1939 au creat o situație din ce în ce mai grea pentru România. Eforturile forțelor democratice, antifasciste de a se opune presiunilor cercurilor fasciste interne și ale Germaniei naziste, eforturi în care s-au antrenat inclusiv exponenți ai cercurilor burgheze, au primit o grea lovitură la 21 septembrie 1939, cînd primul ministru al țării, Armand Călinescu — adver-

⁵⁰ A.I.S.I.S.P., Cota A XXIII—1, inventar nr. 1 030.

⁵¹ „România“ din 23 martie 1939.

⁵² Nicolae Cioroiu, *1 Mai — simbol al unității de luptă a clasei muncitoare din România*, în „Anale de istorie“, anul XXV, nr. 1/1979, p. 41.

sar al expansiunii Germaniei hitleriste — a fost asasinat mișelește de către elemente ale Gărzii de fier, cu complicitatea directă a Gestapoului.

În perioada septembrie 1939—august 1940, România a traversat ultima etapă a desăvârșirii izolării sale, rămânând singură, la discreția blocului revizionist-agresiv. În situația agravată prin invazia germană într-o serie de țări din Europa occidentală, unele grupări ale cercurilor conducătoare, în frunte cu regele Carol al II-lea, au hotărât, la 28 mai 1940, trecerea la o politică de apropiere de Germania ; în acest scop, au fost incluși în guvern cîțiva oameni politici care sprijineau orientarea progermană.

Grupările interne progermane și profasciste, aduse de evenimente pe primul plan al vieții politice, au impus guvernului condus de Gh. Tătărescu să renunțe, la 1 iulie 1940, la garanțiile franco-britanice din aprilie 1939 și, apoi, la 4 iulie 1940, să cedeze locul unui guvern de sub președinția lui Ion Gigurtu, în care numărul elementelor progermane era preponderent. Horia Sima, șeful Gărzii de fier, care fusese deja numit subsecretar de stat la Educația Națională, deținea acum șefia departamentului Cultelor ⁵³.

Acestor grele împrejurări li s-au alăturat și noile orientări ale Internaționalei Comuniste față de hitlerism, după încheierea tratatului sovieto-german din august 1939, care au avut consecințe nefaste asupra activității multor partide comuniste. În acele condiții, cînd pericolul nazismului plana tot mai amenințător asupra României, cînd Partidul Comunist Român desfășura o luptă eroică de mobilizare a tuturor forțelor vitale ale țării pentru a se opune expansiunii Germaniei hitleriste și aliaților ei, P.C.R. a primit din partea Internaționalei Comuniste indicații și directive care contraveneau poziției antihitleriste a partidului, intereselor vitale ale poporului român. Ele au produs confuzie în activitatea partidului, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale. Este însă meritul comuniștilor din România, al cadrelor de bază ale partidului, că au știut, în acele grele momente, să depășească dificultățile și să promoveze în mase o linie politică conformă cu interesele majore ale țării.

Ca urmare a politicii marilor state europene din anii 1939—1940, țara noastră a fost complet izolată. Din trupul României unitare au fost smulse, în vara anului 1940, un vast teritoriu, o mare parte din avuția sa națională și o numeroasă populație. În țară a fost instaurată dictatura legionaro-antonesciană, legionarii avînd rolul dominant în guvern. În cursul lunii octombrie 1940, cu acordul acestora, în România au intrat trupe germane, care au fost instalate în principalele puncte strategice, în special în zona petroliferă. În aceste condiții, a fost declanșat un val de teroare fascistă, anticomunistă și antidemocratică împotriva P.C.R., a altor organizații și a unor personalități politice progresiste și democratice, care luaseră în trecut atitudine împotriva ideologiei și politicii fasciste, a acțiunilor brutale și expansiunilor agresive ale celui de-al III-lea Reich ⁵⁴. Cîrdășia reacțiunii române cu fascismul german a dus la subordonarea țării Germaniei naziste, la ruinarea economiei naționale, la sărăcirea și înfometarea maselor. Participarea la război alături de Germania hitleristă, jefuirea bogățiilor țării de către imperialismul german au dus România în pragul unei catastrofe naționale.

⁵³ Gheorghe Zaharia, *Premise istorice ale rezistenței și insurecției din August 1944*, în *Insurecția din August 1944 și semnificația ei istorică*, Editura militară, București, 1974, p. 38.

⁵⁴ Vezi, pe larg : A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1976.

Suferințele abătute asupra poporului român în anii dictaturii militare-fasciste (1941—1944) și ai dominației hitleriste sînt ilustrate prin arestarea și judecarea a 11 000 antifasciști, verdictele însumînd zeci de mii de ani de închisoare sau de muncă silnică, prin cele peste 300 de condamnări la moarte. Tragedia a fost cumplită pentru populația din nordul Transilvaniei răpit de Ungaria horthystă : concedieri masive de muncitori români, deposedarea de pămînt a zeci de mii de țărani, trimiterea în lagăre a 170 000 oameni, dintre care peste 100 000 uciși, asasinarea a zeci de mii de persoane, a unor militanți revoluționari români, evrei, slovaci, maghiari.

În această perioadă de grea cumpănă pentru poporul român, cînd însăși ființa României ca stat era grav amenințată, P.C.R. și-a asumat răspunderea patriotică de a organiza și conduce la victorie lupta tuturor forțelor muncitorești și populare, a întregului nostru popor, pentru eliberarea de sub dominația fascistă.

În Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941, în Platforma-program din 6 septembrie 1941 și în alte documente ulterioare, partidul comunist a elaborat tactica de luptă corespunzătoare noilor condiții în care se afla țara, stabilind, printre altele, următoarele obiective de luptă : răsturnarea regimului antonescian ; formarea unui guvern al independenței naționale, compus din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice ; ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite ; alungarea trupelor hitleriste din țară și eliberarea părții de nord a Transilvaniei ; recucerirea libertăților cetățenești și democratice etc.⁵⁵ Garanția realizării acestor obiective consta în făurirea frontului unic muncitoresc și a unui front unic național antihitlerist al poporului român, alcătuit din toate partidele, grupările și cercurile politice antihitleriste.

În larga mișcare de rezistență condusă de comuniști, o contribuție însemnată au adus Uniunea Tineretului Comunist, Apărarea patriotică, Frontul plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz) etc. În 1942, P.C.R. a înființat organizația Uniunea patrioților, care avea sarcina ca, pe baza obiectivelor Platformei C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941 și a Rezoluției C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, să strîngă în jurul său și să mobilizeze la luptă pe intelectuali, funcționari, studenți, meseriași, mici comercianți și industriași. În același timp, P.C.R. și-a pus ca sarcină organizarea unui aparat militar al partidului cu ramificații în întreaga țară.

Coaliția forțelor patriotice antihitleriste s-a sudat verigă cu verigă, moment cu moment : în septembrie 1943 s-a creat Frontul Patriotic Antihitlerist, care grupa P.C.R., Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Partidul Socialist-Țărănesc, Madosz-ul și organizații ale P.S.D. Frontul Patriotic Antihitlerist a dat expresie, pe plan organizatoric, voinței celor mai diverse forțe social-politice de a acționa unite pentru eliberarea țării. De asemenea, s-au vădit roadele activității partidului de raliere în frontul forțelor democratice a populației aparținînd naționalităților conlocuitoare : „Din robia hitleristă nu este decît o singură scăpare : lupta comună antihitleristă de eliberare... Populația maghiară din țara noastră își poate dobîndi libertatea numai prin scuturarea împreună cu poporul român a jugului hitlerist“⁵⁶.

Un factor care a contribuit la făurirea unei și mai largi coaliții și la întărirea potențialului de luptă al forțelor antidictatoriale și antihitleriste

⁵⁵ A.I.S.I.S.P., Cota A XXX—10, inventar nr. 1 580 ; Cota Ab XXV—2.

⁵⁶ L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 244—245.

l-a constituit realizarea, în aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc între P.C.R. și P.S.D. Prin făurirea F.U.M. s-a realizat unitatea de acțiune a clasei muncitoare și s-a întărit capacitatea ei de luptă pentru eliberarea patriei și progres social. Manifestul programatic al Frontului, dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, chema la unire toate forțele patriotice, antihitleriste în lupta hotărâtă pentru : „Pace imediată ! Răsturnarea guvernului Antonescu ! Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste ! Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane !”⁵⁷

Crearea, la 20 iunie 1944, a Blocului Național-Democrat (B.N.D.) a marcat unirea în lupta antifascistă a celor mai diverse clase și pături sociale, partide și grupări politice, coalizarea în jurul clasei muncitoare — forța de bază a mișcării de rezistență —, a maselor largi ale oamenilor muncii de la orașe și sate și, totodată, a unor aliați din rîndul claselor dominante.

O importanță hotărîtoare pentru victoria luptei de eliberare națională a poporului român a avut atragerea armatei de partea forțelor patriotice. Condițiile concrete ale României, starea de spirit antifascistă, antihitleristă a maselor și ura ce clocotea în rîndurile militarilor împotriva trupelor germane au constituit terenul fertil pentru activizarea forțelor antifasciste în vederea atragerii întregii armate la acțiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene și de alungare a hitleriștilor.

În vara anului 1944, condițiile interne și externe deveniseră favorabile trecerii la înfăptuirea insurecției armate. Factorii principali care indicau această realitate erau : starea de efervescență revoluționară a maselor ; adîncirea crizei politice și militare a regimului de dictatură militară-fascistă ; atitudinea profund ostilă a armatei române față de continuarea războiului hitlerist ; înfăptuirea în ansamblu a măsurilor politice și militare de pregătire a insurecției. Pe plan extern existau condiții favorabile create de succesele militare hotărîtoare ale armatei sovietice, care ducea greul războiului, de acțiunile ofensive ale armatelor anglo-americane în vestul Europei, după deschiderea celui de-al doilea front în iunie 1944, de amploarea luptei antifasciste a popoarelor Europei, de mișcarea de partizani, ce dădea puternice lovituri mașinii de război hitleriste, de toate forțele populare, care au adus o contribuție de mare însemnătate la cauza generală a victoriei în războiul antifascist.

Arestarea principalelor căpetenii ale regimului militaro-fascist, în după-amiaza zilei de 23 August 1944, și răsturnarea guvernului dictaturii antonesciene au marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Odată cu răsturnarea dictaturii fasciste, întreaga armată a întors armele împotriva Germaniei hitleriste ; o asemenea schimbare a rămas unică în analele celui de-al doilea război mondial.

Marele merit al Partidului Comunist Român constă în faptul că, situîndu-se în fruntea maselor, a știut să folosească împrejurările interne și externe favorabile și să organizeze cu succes asaltul decisiv. În declarația publicată în ziarul „România liberă” din 24 august 1944, se relevau scopurile imediate ale marelui act patriotic : „Încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice”.

În cursul unor bătălii grele, unitățile militare, împreună cu formațiunile patriotice, care numărau mii și mii de luptători în principalele centre ale țării, au lichidat rezistența trupelor naziste, au eliberat în câteva zile Capitala și o mare parte a țării. Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă, largă participare a tuturor forțelor patriotice la actul demnității noastre naționale din August 1944 demonstrează că acesta a reprezentat o strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotări singur destinele⁵⁸. „Insurecția din august 1944 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. Masele populare și-au dobîndit, cu arma în mînă, dreptul la libertate, dreptul de a fi stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă”⁵⁹.

Începînd cu 23 August 1944, România și-a pus toate resursele materiale și umane, întregul potențial economic și militar în slujba luptei împotriva Germaniei hitleriste. Însuflețită de un fierbinte patriotism, armata română a săvîrșit fapte de eroism legendar în lupta dusă, umăr la umăr cu armata sovietică, pentru desăvîrșirea eliberării teritoriului național de sub ocupația fascisto-horthystă, ca și în bătăliile pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei, pînă la încheierea victorioasă a războiului. De asemenea, întreaga economie națională a fost pusă în slujba nevoilor frontului.

În cele aproape patru decenii care au trecut de la evenimentul epocal din August 1944, urmînd cu devotament și încredere politica partidului, poporul muncitor a schimbat radical chipul patriei. Sub conducerea partidului comunist, România a parcurs o întreagă epocă istorică — de la orînduirea bazată pe exploatare și asuprire din trecut, la orînduirea nouă, socialistă, în care poporul, liber și deplin stăpîn pe soarta sa, își făurește în mod conștient propria-i istorie ; de la vechea Românie slab dezvoltată, cu o economie preponderent agrară, dependentă de marile trusturi monopoliste, la România de astăzi, cu o economie dinamică, o industrie și o agricultură în plin proces de dezvoltare, cu un nivel de viață și de civilizație materială și spirituală tot mai ridicat.

România, țară care în decursul istoriei a luptat continuu pentru asigurarea independenței și suveranității naționale, se înalță astăzi între popoarele lumii ca o țară a demnității, a progresului, a libertății și democrației, ilustrînd prin faptele și împlinirile sale forța pe care o dobîndește un popor stăpîn pe destinele sale.

⁵⁸ Ion Popescu-Puțuri, Mircea Mușat, *Lupta P.C.R. pentru unitatea și coalizarea tuturor forțelor de stînga, democratice împotriva fascismului, pentru preluarea puterii și construirea socialismului*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 2/1975, p. 112—114.

⁵⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 578.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN ÎN VIAȚA SOCIAL-POLITICĂ A ȚĂRII DIN ANII INTERBELICI

GHEORGHE ZAHARIA

În noile condiții istorice de după Marea Unire din 1918, în fața poporului român se puneau cu acuitate probleme importante referitoare la consolidarea statului național unitar, la crearea premiselor dezvoltării ulterioare economico-sociale a țării : eliminarea consecințelor economice grave provocate de operațiile militare și de regimul prădalnic de ocupație, refacerea economiei și creșterea forțelor de producție. În domeniul politicii externe, pe primul plan se situa problema asigurării integrității, securității, independenței și suveranității statului național unitar român așa cum fusese realizat de adunările plebiscitare de unire de la 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918 și recunoscut pe plan internațional prin tratatele de pace din 1919—1920. Pentru rezolvarea acestor probleme, se poate spune că, în principiu, a existat un consens național, fără a exclude însă existența deosebirilor de metodă, rezultate din pozițiile de clasă.

Mișcarea muncitorească revoluționară, care urmărea transformarea socialistă a societății, cerea rezolvarea tuturor problemelor în spiritul unei largi democrații, respectarea drepturilor egale pentru toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, sex și credințe religioase, lichidarea oricăror manifestări șovine întreținute de unele grupuri reacționare burgeze, inclusiv din rîndul naționalităților conlocuitoare — acestea din urmă incitate din afară —, înfăptuirea unor transformări sociale progresiste, făurirea unei vieți mai bune pentru masele muncitoare. Pe planul politicii externe, obiectivul prioritar îl constituia conviețuirea pașnică cu vecinii, solidaritatea cu toate popoarele care luptau pentru independență națională și progres social.

Acțiunile sociale din primii ani postbelici, determinate de criza provocată de război și de datoriile externe, de politica burgheziei de a soluționa problemele grele pe seama maselor și de nesocotire a revendicărilor

acestora¹ — acțiuni ce au culminat cu greva generală din 1920, — au adus noi clarificări politice și ideologice în sensul adoptării unei linii consecvent revoluționare. Congresul din mai 1921, care a dus la făurirea Partidului Comunist Român, a unificat partidul clasei muncitoare în acest spirit, prima formațiune politică centralizată la nivelul României întregite. Această a reprezentat o cotitură istorică în viața mișcării noastre muncitorești revoluționare, a ridicat pe o treaptă superioară lupta maselor muncitoare, a forțelor democratice și progresiste. Proletariatul român, care se dezvoltă purtând cu sine germeii progresului economic și social neîntrerupt al țării, își crease creierul și conștiința chemate să-l călăuzească pe drumul luptei intransigente pentru înfăptuirea sarcinilor sale istorice de eliberare socială a maselor muncitoare, de făurire a unei Românie libere, independente și suverane, idealuri ce stimulasera generațiile premergătoare de patrioți și care ridicaseră la luptă poporul român în numeroase rînduri, în decursul existenței sale milenare.

Datorită extinderii și consolidării continue a controlului burgheziei asupra vieții de stat și economice în anii 1923—1928, în detrimentul moșierimii — mai ales în urma aplicării reformei agrare, a legiferării votului universal, egal și direct și a adoptării constituției burghezo-democratice din 1923 —, viața politică a suferit un proces similar celei economico-sociale. Partidul Național-Liberal, exponentul principal al burgheziei financiare, care a dominat viața politică, a adoptat, pe plan economic, o serie de legiuri în spiritul lozincii sale „*prin noi înșine*“, ceea ce a dus la crearea condițiilor favorabile unui anumit avînt economic, dezvoltării producției autohtone. Un alt partid burghez, care a dobîndit un rol mai important în viața politică a țării, a fost Partidul Național-Țărănesc, constituit prin unirea, în octombrie 1926, a Partidului Național Român cu Partidul Țărănesc (Ion Mihalache) — partid care, la rîndul său, fuzionase cu alte partide din provinciile românești reunite în 1918. Au existat, de asemenea, alte partide și grupări politice burgheze mai puțin reprezentative, ca Partidul poporului (în fruntea căruia se afla mareșalul Alexandru Averescu), Partidul Naționalist-Democrat, Partidul muncii, Partidul Popular Maghiar, Partidul german ș.a.

Programatic, toate partidele burgheze, situate pe poziții radicale, de centru sau centru-dreapta, nu se deosebeau, în esență, ele reprezentînd doar interese particulare de grup. Au existat însă formațiuni politice burgheze de extremă dreaptă, al căror rol era de a capta păturile mijlocii și a le izola de influența mișcării muncitorești revoluționare, de a le folosi împotriva acestei mișcări ca instrument de manevră. Acestea au pregătit terenul înființării, în 1927, a celei mai teroriste organizații fasciste de tip nazist, „Garda de fier“².

La extrema stîngă a vieții politice, în înfruntare principală cu toate celelalte forțe politice burgheze — și în mod deosebit cu cele de extremă dreaptă — s-a situat mișcarea muncitorească și țărănească, reprezentate pe plan politic de Partidul Comunist Român, Federația Partidelor Socialiste — alcătuită în 1922 și transformată, în 1927, în Partidul Social-Democrat din România —, Partidul Socialist al Muncitorilor din România, dizident din P.S.D. (iunie 1928), Blocul Muncitoresc Țărănesc, constituit în octombrie 1925. Mișcarea profesională a fost reprezentată de Con-

¹ Vezi, pe larg : Gheorghe Zaharia, *Dezvoltarea României în anii 1919—1944*, în „*Anale de istorie*“, anul XXVI, nr. 3/1980, p. 38—40.

² *Ibid.*

siliul General Sindical, devenit, în 1926, Confederația Generală a Muncii, și de Consiliul General al Sindicatelor Unitare, creat în toamna anului 1923.

La Congresul din mai 1921, datorită arestării majorității delegaților, Partidul Comunist Român nu a avut posibilitatea să analizeze în profunzime situația României, stadiul ei de dezvoltare. De aceea, în anii următori, congresele II (ținut la Ploiești, în 1922), III (Viena, 1924), IV (Harkov, 1928) și-au concentrat atenția asupra definirii liniei generale politice a partidului, fără a ajunge la concluzii juste cu privire la caracterul statului român, la stadiul de dezvoltare a României, la sarcinile ce reveneau partidului în raport de acestea. Remarcabilă în această privință a fost Plenara Comitetului Central și a Comisiei Centrale de control din iulie 1925, a cărei rezoluție a stabilit că, pentru fundamentarea politică și ideologică a activității partidului, era necesară studierea realităților din România, situația industrială a țării, a agriculturii și a relațiilor din agricultură, mișcarea muncitorească și țărănească ș.a. Fără îndoială, această orientare a avut ca rezultat analiza realizată de Congresul V (Moscova, decembrie 1931), care a apreciat cu justețe că România se afla în faza desăvârșirii revoluției burghezo-democratice. El menținea, totuși, aprecierile eronate potrivit cărora România n-ar fi fost un stat național unitar, ci „o țară imperia-listă“, „colonialistă“, rezultată din ocuparea „unor teritorii străine“, a „înrobirii unor popoare străine“ ș.a.³

Tensiunea vieții politice și înrăutățirea situației economice către sfârșitul anului 1928, neputința guvernelor liberale, care s-au aflat la conducerea țării, de a obține noi credite externe au dus la instalarea unui guvern național-țărănesc, agreeat de cercurile financiare occidentale pentru politica „porților deschise“ pe care acesta o promova față de capitalul străin.

Scăderea, cu aproximativ 60%, a prețului la principalele produse de export ale României (cereale, lemn, petrol) a avut ca urmare o bruscă diminuare a venitului național total, scădere ce n-a putut fi contrabalansată decât prin sporirea fiscalității, cu efectul ei imediat, înrăutățirea situației economice a populației.

În general, în anii crizei s-a accentuat ruinaarea întreprinderilor mici și mijlocii, paralel cu centralizarea capitalurilor, unirea întreprinderilor cu forță economică mai mare în carteluri și syndicate. Acest fenomen a marcat intrarea economiei burgheze românești în faza de dezvoltare monopolistă a capitalului, fără a atinge stadiul imperialist, România continuând să rămână, în măsură apreciabilă, dependentă de monopolurile occidentale.

Predominanță în ansamblul economiei, agricultura a fost puternic lovită, criza industriei și finanțelor mergând mină în mină cu criza agrară. Deși cantitativ producția agricolă crescuse, valoarea ei a scăzut de la 88,5 miliarde lei în 1929, la 39,2 miliarde lei în 1933. Adâncirea crizei economice a contribuit, de asemenea, la mărirea disproporției între prețurile produselor importate și cele ale produselor exportate, afectând astfel atât comerțul exterior cât și pe cel interior ; dacă pentru o tonă de produse importate se exportau, în 1929, 6,6 tone de produse, în 1932 se exportau 14,8 tone.

Clasa muncitoare a resimțit puternic dificultățile crizei. Șomajul a luat proporții de masă, numărul șomerilor totali și parțiali cifrându-se,

³ Vezi, pe larg : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România, 1821—1948*, Editura Academiei R.S.R., București, 1981, p. 149—154.

în 1932, la peste 300 000. La această cifră mai trebuie adăugate zecile de mii de șomeri parțiali din agricultură, precum și șomerii intelectuali. După datele statistice din acel timp, circa 32⁰/₁₀₀ din intelectualii cu studii superioare erau șomeri.

Statisticile oficiale arată că în anii 1929—1932 indicele general al salariului nominal s-a diminuat cu aproape 37⁰/₁₀₀ ; în unele ramuri — ca, de exemplu, în transporturi și agricultură — procentul era și mai mare.

Este evident că efectele crizei au ascuțit contradicțiile sociale. Împotriva politicii antipopulare s-au ridicat muncitorimea, țărănimea muncitoare și categorii din rîndul păturilor mijlocii.

În ianuarie 1933, guvernul a semnat, sub egida Ligii Națiunilor, așa-numitul „Acord de la Geneva“, prin care marile bănci internaționale, urmărind să-și asigure recuperarea creditelor acordate, au impus „perfecționarea“ aparatului fiscal și a metodelor de încasare a impozitelor de la populație, „restabilirea“ echilibrului bugetar prin reducerea salariilor și suspendarea temporară a plăților unor categorii de muncitori și funcționari publici, mărirea taxelor de consumație ș.a. În plus, acordul prevedea supravegherea principalelor domenii ale activității financiare și economice de către controlori străini, ceea ce însemna subordonarea și mai mult a țării monopolurilor occidentale, afectînd astfel puternic independența și suveranitatea României.

Noile măsuri luate de guvern în sensul celor de mai sus, la începutul anului 1933, au întîmpinat riposta hotărîtă a muncitorilor petroliști și feroviari, a altor categorii de salariați. În aceste condiții, Partidul Comunist Român, avînd o mai mare clarificare asupra tacticii sale în organizarea și conducerea luptei clasei muncitoare, ca urmare a orientărilor Congresului al V-lea, a desfășurat o susținută activitate în rîndul principalelor detașamente muncitorești din acei ani — muncitorii din industria petrolieră, minieră, din atelierele căilor ferate, din metalurgie, din industria textilă ș.a. Astfel, luptele revoluționare din lunile ianuarie-februarie 1933 ale muncitorilor petroliști și ceferiști, sprijinite larg de alte categorii de salariați și pături mijlocii au evidențiat rolul hotărîtor al clasei muncitoare în apărarea suveranității și independenței naționale a României, împotriva dominației monopolurilor străine, au constituit prima ridicare energică la luptă a clasei muncitoare din Europa după instaurarea dictaturii naziste în Germania.

Deși acțiunile muncitorilor au fost reprimare sîngeros, ele și-au atins scopul : guvernul național-țărănesc a fost nevoit să atenueze măsurile financiare care sufocau masele ; a revizuit obligațiile față de creditorii străini, aceștia din urmă fiind nevoiți să-și retragă controlorii. În cele din urmă, guvernul a părăsit conducerea țării, fiind succedat de un guvern liberal. Acesta avea să adopte, în aprilie 1934, mult discutata „Lege pentru lichidarea datoriilor agricole și urbane“, acordînd, în general, o reducere de 50⁰/₁₀₀ a datoriilor debitorilor agricoli ; statul își asuma o parte din aceste datorii, restul fiind eșalonate în 17 ani, cu dobîndă de 3⁰/₁₀₀ pe an.

Rezultatele luptei clasei muncitoare, unită într-un larg front unic muncitoresc, au afirmat-o cu putere în viața social-politică a țării ca cea mai înaintată forță socială, iar Partidul Comunist Român a fost recunoscut, în țară și în străinătate, drept forță politică organizatoare și conducătoare a acestor lupte eroice pentru drepturi economice și politice ale claselor și păturilor exploatate, cît și pentru apărarea intereselor economice și politice ale țării, a independenței și suveranității sale naționale.

Noile detașamente de muncitori revoluționari pe care luptele le-a scos la suprafață au întărit rîndurile partidului, caracterul său muncitoresc, fermitatea și unitatea lui în acțiune. Justețea orientărilor sale în timpul acțiunilor de clasă i-a sporit influența în rîndul maselor, în viața politică a țării.

În acest context socio-politic, numeroși intelectuali și oameni politici lucizi au dat o nouă considerație mișcării muncitorești și partidului comunist. Grăitor exemplu este, în acest sens, atitudinea marelui patriot și om politic dr. Petru Groza care, împreună cu un număr de țărani din județul Hunedoara, în consultare cu conducerea Partidului Comunist Român, a pus, în 1933, bazele organizației politice a țărănimii, Frontul plugarilor, ce își va desfășura întreaga activitate în strînsă conlucrare cu partidul comunist.

Referindu-se la însemnătatea luptelor muncitorești din anii crizei economice și la rolul avut de comuniști, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aprecia că acestea „au exprimat în modul cel mai grăitor spiritul combativ al clasei noastre muncitoare, afirmarea rolului partidului comunist, a capacității sale de a organiza și conduce lupta oamenilor muncii”⁴.

*

În anii următori crizei, economia românească a cunoscut o conjunctură favorabilă, valoarea producției atingînd, în 1936, o creștere de aproape 51 334 000 000 lei (cu 68% mai mare față de 1933). Industria s-a dezvoltat într-un ritm mai alert, sporul indicelui fizic industrial ajungînd, în 1938, la 320% față de 1929. În agricultură a avut loc o sporire cu 551 000 ha a suprafețelor cultivate cu păioase și porumb, dar, din cauza slabei înzestrări tehnice, producția medie la hectar a rămas în general aceeași ca în 1933.

Asupra evoluției României, a politicii ei interne și externe și-au pus însă tot mai mult amprenta deplasările în raportul de forțe pe plan internațional.

Problemele majore care se puneau pe plan intern și extern, ruinarea unor grupări burgheze în timpul crizei și întărirea altora, ciocnirile de interese între marile puteri pe seama României au generat un lanț de contradicții în rîndul claselor dominante. Pe lângă vechile dispute care s-au amplificat, au apărut altele noi și mai ascuțite. Poziția față de situația internă și față de acțiunile antagonice dintre principalele puteri europene pentru menținerea sau atragerea României în sfera lor de influență sau de interese a dat naștere unui proces de regroupare a forțelor politice ale burgheziei.

În lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, a intereselor naționale ale poporului român, clasa muncitoare s-a afirmat ca principala forță socială, iar Partidul Comunist Român ca detașamentul politic cel mai înaintat, care a organizat și mobilizat la acțiuni masele populare. O contribuție importantă în această direcție au adus și celelalte partide muncitorești — Partidul Socialist (Popovici), Partidul Socialist-Unitar și Partidul Social-Democrat.

Cît privește partidele politice burgheze, acestea s-au prezentat sub forma unui mozaic de orientări și tendințe diverse, unele din ele chiar opuse⁵.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 865.

⁵ Gheorghe Zaharia, *op. cit.*, p. 53—54.

Punînd la baza politicii celui de-al treilea Reich german teoriile geopolitice și rasiste, Partidul Național-Socialist al Muncitorilor din Germania — adus la putere prin alegerile de la sfîrșitul lunii ianuarie 1933 — încerca să motiveze concepțiile agresive, expuse în „Mein Kampf“, prin așa-zisa neconcordanță a fruntariilor Germaniei cu spațiul care i-ar fi fost necesar. Soluția finală pentru rezolvarea problemei „spațiului vital“ era — după părerea naziștilor — revizuirea frontierelor prin intimidare și război, prin exterminarea popoarelor considerate „inferioare“ — slavii, evreii și chiar popoarele de origine latină care, în cel mai fericit caz, urmau să fie aduse în stare de robie, în folosul „rasei superioare“ nordice germane. Între obiectivele principale ale programului celui de-al III-lea Reich erau și acelea ale ralierei în jurul acestuia a tuturor statelor la a căror conducere se aflau forțe revizioniste, instaurării hegemoniei germane în Europa, ale luptei împotriva „pericolului marxist“, pentru lichidarea mișcării comuniste și muncitorești. Victoria nazismului în Germania și proclamarea lui Hitler drept „Führer“ al celui de-al III-lea Reich au imprimat un nou curs vieții politice internaționale, cu consecințe dintre cele mai grave pentru poporul german însuși, pentru pacea și civilizația lumii.

Sesizînd acest pericol grav, masele muncitoare din toate țările au îmbinat lupta pentru apărarea condițiilor omenești de muncă și de viață cu lupta pentru drepturi politice, pentru dezarmare generală și securitate colectivă, împotriva fascismului și a pregătirilor unui nou război de cotopire. Partidele comuniste și muncitorești au demască planurile reacțiunii imperialiste și compromisul acesteia cu fascismul, au lansat apeluri la vigilență, la unirea forțelor mișcării muncitorești, la încheierea unor alianțe largi cu forțele democratice antirevizioniste, antihitleriste și antifasciste. În Spania și Franța s-a născut ideea frontului popular, care a înregistrat succese importante. Prin acestea, se demonstra hotărîrea clasei muncitoare și a partidelor ei politice de a bara cu toate forțele ascensiunea fascismului și pregătirile de război.

Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste (iulie-august 1935), analizînd experiența dobîndită de partidele comuniste în lupta pentru unitatea clasei muncitoare, pentru colaborarea cu alte forțe politice în lupta antifascistă și generalizînd această experiență a dat o orientare generală mai realistă în ce privește înfăptuirea unității clasei muncitoare, a alianței sale cu alte forțe politice neproletare, în scopul realizării unor obiective comune. Aceasta l-a determinat pe Gheorghii Dimitrov, secretarul Internaționalei Comuniste, să tragă o importantă concluzie cu privire la necesitatea acordării independenței de acțiune partidelor afiliate la Internaționala Comunistă, „avîndu-se în vedere că este imposibil ca din Moscova să se conducă în mod operativ și în toate problemele toate cele 65 de secții ale Cominternului, care acționează în cele mai diverse condiții“⁶.

La lucrările Congresului al VII-lea, delegația Partidului Comunist Român a prezentat referate în care se făcea cunoscută experiența cîștigată de partid în ultimii ani în realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, în organizarea și antrenarea maselor la lupta împotriva pericolului fascist. Delegația preciza că, „încă înainte de congres a stat în fața maselor largi din România o sarcină urgentă — de a se uni într-un front popular antifascist puternic și, în februarie (1935 — *n.n.*), noi am fixat aceasta

⁶ *Discuțiile istoricilor polonezi privind activitatea Internaționalei Comuniste, în „Z pola walki“, nr. 1/1966, p. 80.*

în hotărârile noastre“⁷. În raportul prezentat, comuniștii români apreciau cu justețe că în România nu era încă o dictatură fascistă, „după cum aceasta a fost afirmată în mod nejust acum câțiva ani, la Congresul al V-lea al partidului nostru“⁸. Delegația P.C.R. sublinia faptul că era necesară o mai atentă analiză a claselor și grupărilor politice din țară, respingerea tendințelor schematic-dogmatice și adoptarea unei linii tactice realiste, care să asigure crearea unui front unit al tuturor forțelor sociale și politice, inclusiv grupările burgheze care afirmau o orientare antihitleristă, propunându-și „să dovedească maselor că chiar în marginile ordinii sociale existente se poate obține, printr-o luptă reușită, formarea unui guvern de stînga, a unui guvern al frontului popular antifascist“⁹.

Bogată în materii prime, exportatoare de petrol și produse agroalimentare, consumatoare de produse industriale, România rămânea, în continuare, ținta nu numai a unor guverne revizioniste interesate în dezmembrarea ei, dar și a politicii expansioniste a Germaniei naziste. Desfășurarea evenimentelor impunea tuturor partidelor, grupărilor și personalităților patriotice lupta împotriva ofensivei monopolurilor străine, îndeosebi împotriva imperialismului nazist și a agenturii sale interne, pentru salvarea libertății și independenței țării. Poziția față de această problemă a dominat viața politică românească. Pericolului hitlerist i se opuneau, de pe poziții și cu nuanțe diferite, o serie foarte largă de forțe social-politice, cuprinzând marea majoritate a poporului român — muncitori, țărani, intelectuali, mici meseriași, funcționari, cercuri importante ale burgheziei —, în frunte cu reprezentanții lor politici : Partidul Comunist Român, Partidul Socialist Unitar, Partidul Social-Democrat, frunțași din Partidul Național-Liberal, Partidul Național-Țărănesc, Partidul Naționalist-Democrat, Partidul Conservator-Democrat ș.a. Cercurile conducătoare ale burgheziei, care își manifestau îngrijorarea față de expansiunea hitleristă și față de activitatea „coloanei a cincea“, vedeau în acestea o amenințare pentru propriile poziții economice și politice.

În contextul unei asemenea atitudini politice față de creșterea pericolului revanșismului fascist și al politicii de revizuire teritoriale, România a participat activ la viața politică internațională, fiind inițiatoarea unor acțiuni menite să asigure statu-quo-ul postbelic, pacea și securitatea colectivă în Europa.

În sprijinul politicii externe antihitleriste și împotriva revizionismului horthyst s-au pronunțat consecvent partidul comunist și celelalte partide muncitorești. Fidel intereselor și năzuințelor clasei muncitoare, ale întregului popor, în anii crizei economice și în perioada următoare, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea luptei împotriva compromisurilor și concesiilor pe care cercurile guvernante le făceau monopolștilor străini, compromisuri ce afectau într-o măsură însemnată independența economică și, implicit, politică a statului român, ca și a altor state mijlocii și mici din sud-estul continentului nostru. Sesizînd, totodată, orientarea spre pregătirea unui nou război pentru reimpărțirea lumii, Partidul Comunist Român a organizat ample acțiuni cu caracter antirăzboinic, fiind un detașament activ al măsurilor luate în acest sens pe plan inter-

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., Colecția 50, mapa 208/1935, fila 15. (Rezoluția privind *Sarcinile apropiate ale Partidului Comunist din România*).

⁸ *Loc. cit.*, filele 1—2.

⁹ *Loc. cit.*, fila 15.

național. Marile acțiuni politice antifasciste desfășurate începînd din iunie 1933, cînd Comitetul Antirăzboinic s-a transformat în *Comitetul Național Antifascist*, pînă în 1939, au evidențiat hotărîrea fermă a poporului român, a forțelor sale democratice și progresiste, în frunte cu comuniștii, de a apăra integritatea teritorială a țării în fața pericolului nazist și al revizionismului horthyst.

Reprezentanții mișcării antifasciste din România, provenind din toate straturile sociale, au luat parte la Congresul mondial antifascist al studenților de la Bruxelles (decembrie 1934), la Congresul reuniunii universale pentru pace de la Bruxelles (septembrie 1936), la Conferința internațională pentru apărarea democrației, păcii și personalității umane de la Paris (mai 1939), precum și la alte manifestări similare.

Comuniștii români s-au ridicat cu fermitate în apărarea statului sovietic, au popularizat cu mari eforturi și sacrificii politica lui internă și externă. Această activitate, desfășurată nemijlocit de partidul comunist sau prin intermediul organizațiilor de masă create, conduse sau aflate sub influența sa, a avut un puternic ecou în rîndurile societății românești și a determinat crearea Asociației „Amicii U.R.S.S.” (1934) și „Societății pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică” (1935—1937), care cuprindeau personalități marcante ale vieții sociale și obștești. Se conturase un larg curent de opinie pentru promovarea relațiilor de prietenie și de bună vecinătate cu Uniunea Sovietică, pentru participarea României la acțiunile comune pe plan internațional, pentru securitatea europeană.

Evoluția vieții politice din anii crizei economice a determinat tot mai mult partidul comunist să se orienteze spre apropierea de unele grupări politice chiar burgheze, pe care le-a privit diferențiat, criteriul principal fiind atitudinea lor față de fascism. În 1934, P.C.R. s-a orientat spre autodizolvarea Consiliului General al Sindicatelor Unitare și încadrarea membrilor sindicatelor unitare în sindicatele afiliate Federației Generale a Muncii, adoptînd, în anul următor, hotărîri ferme în acest sens. Discuțiile îndelungate purtate în jurul unor propuneri reciproce ale P.C.R. și P.S.D. s-au soldat cu încheierea, în octombrie 1934, a unui protocol de front unic între delegații organelor de conducere ale celor două partide, alcătuindu-se și un comitet al „Frontului unic”. Deși viața acestuia a fost scurtă, fiind dizolvat de autorități după o lună de zile, existența lui a întărit spiritul de unitate, a dinamizat mișcarea muncitorească și influența ei în viața politică a țării.

Sprîjinind orice acțiune îndreptată contra agresiunilor fasciste în Europa, în martie 1934, P.C.R. a apreciat constituirea Înțelegerii Balcanice ca „o nouă regrupare a statelor antirevizioniste, în frunte cu Franța, împotriva statelor revizioniste, în frunte cu Italia și Germania”, iar în aprilie același an a semnat o declarație comună cu partidele comuniste din Bulgaria, Grecia, Iugoslavia și Turcia, în care se aprecia că Pactul balcanic era rezultatul creșterii pericolului de război în sud-estul Europei, ca urmare a agresivității sporite a Germaniei fasciste, a contradicțiilor marilor puteri agresive în această parte a continentului ¹⁰.

În februarie 1935, plenara Comitetului Central al P.C.R. a făcut o analiză temeinică a activității sale pe linia unirii forțelor clasei muncitoare, care trebuia să constituie pilonul central al luptei antifasciste.

¹⁰ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice (în continuare: A.I.S.I.S.P.), fondul nr. VI, dosarul nr. 279/3, fila 135; „Scinteia” din martie 1934.

Rezoluția adoptată stabilea liniile directoare ale unei politici flexibile față de partidele social-democrat și socialist, față de diferitele grupări politice ale burgheziei. Orientarea dată de plenară a avut consecințe pozitive pentru activitatea ulterioară a partidului comunist ; ea a stat la baza poziției susținută de delegația P.C.R. la Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste din iulie-august același an ; în mișcarea antifascistă, comuniștii au fost inițiatorii și însuflători ai unor largi acțiuni duse sub steagul apărării democrației, independenței și integrității teritoriale a țării.

Adresându-se conducerii partidelor muncitorești și democrat-burheze, P.C.R. a trimis delegați care să trateze cu liderii acestora realizarea frontului popular. În iulie 1935 a avut loc la Cluj o întâlnire între reprezentanții P.C.R. și președintele Frontului plugarilor, dr. Petru Groza. În cadrul discuțiilor, reprezentantul Frontului plugarilor a acceptat propunerea partidului comunist de a se încheia o înțelegere în vederea ducerii luptei în comun împotriva pericolului fascist. Textul definitiv al acordului a fost semnat după zece zile la Deva. Este semnificativ faptul că partidul comunist realiza prima sa înțelegere de luptă antifascistă tocmai cu organizația democratică țărănească care avea să aducă o contribuție prețioasă la înfăptuirea alianței muncitorești-țărănești.

Un nou și însemnat pas pe linia ralierei pe o platformă comună a forțelor democratice a fost făcut la Băcia, în cadrul întrunirii din 24 septembrie 1935 a delegaților Frontului plugarilor și ai Uniunii oamenilor muncii maghiari din România (Madosz). Semnatarii acordului de la Băcia au lansat, cu acest prilej, un însuflător apel adresat tuturor organizațiilor democratice, de a se strânge „toți într-o tabără, cu un program comun de revendicări imediate pentru a preveni primejdiile care amenință poporul”. În ședința din 18 octombrie 1935 a conducerii Blocului Democratic, acordul de la Băcia era apreciat ca „un prim început de front popular și credem că acest exemplu de unire a forțelor democratice și de înfrățire a cetățenilor, trecând peste deosebiri de naționalitate și religie, constituie adevăratul drum de luptă”.

Din inițiativa conducerii P.C.R., Blocul democratic a stabilit legături strânse cu Partidul Socialist (C. Popovici), încheind, împreună, la 25 noiembrie 1935, la București, o înțelegere în vederea desfășurării, pe un plan mai larg, a luptei antifasciste. Pentru generalizarea succeselor obținute, o delegație comună a Blocului democratic și Partidului Socialist s-a deplasat, la începutul lui decembrie 1935, în județul Hunedoara, luând contact cu reprezentanții Frontului plugarilor. Munca asiduă desfășurată de comuniști, socialiști și activiștii organizațiilor de masă democratice a condus la încheierea, la 6 decembrie 1935, a unui acord de luptă antifascistă. Programul manifestărilor dedicate încheierii acordului comun a început printr-o adunare populară convocată la Deva, în cadrul căreia au luat cuvântul dr. Petru Groza, Petre Constantinescu-Iași, Constantin Popovici, Scarlat Callimachi, Miron Belea, Nicolae Moscățeanu, M. Avramescu, Romulus Zăroni și alții. Acordul a fost semnat la Țebea, sub gorunul lui Horea și la mormîntul lui Avram Iancu, simboluri ale străvechii dorințe de dreptate socială și libertate națională a poporului român. Acțiunea pentru făurirea Frontului popular era astfel legată de întregul trecut eroic de luptă al poporului român pentru libertate națională și socială. Acordul a fost iscălit, între alții, de Petre Constantinescu-Iași, Athanase Joja, Scarlat Callimachi, Alexandru Mihăileanu — din partea Blocului democratic ; de dr. Petru Groza, Miron Belea, Guia Petru Moțu, Ion Moga-Fileru, Romulus Zăroni — din partea Frontului plugarilor ; de Constantin Popovici,

Nicolae Moscăuțeanu — din partea Partidului Socialist. Reprezentanții Madosz-ului au trimis organizațiilor reprezentate la Tebea o scrisoare prin care și-au exprimat adevărată totală la obiectivele de luptă stabilite.

Acordul de la Tebea era expresia năzuințelor comune ale acelor categorii sociale care acționau sub influența organizațiilor ce se raliaseră pentru crearea frontului popular. „De la Tebea, din ținuturile lui Horea și ale lui Avram Iancu, luptători pentru libertate și dreptate socială — se arată în documentul semnat — ne adresăm întregului popor din această țară și tuturor organizațiilor : partidul național-tărănesc, partidul radical-tărănesc, partidul social-democrat, partidul socialist-unitar, tuturor asociațiilor de meseriași, comercianți, funcționari, pensionari și intelectuali, cum și organizațiilor muncitorești, politice și sindicale să se alăture acțiunii noastre, pentru a înfăptui, cu un ceas mai devreme, adevăratul front popular între toate forțele democratice din România, singura cheazășie a luptei pentru libertate și pace“.

Știrea despre încheierea acordului de la Tebea a fost difuzată de presa democratică a vremii, iar actul a fost salutat cu satisfacție de opinia publică progresistă. Comentînd cuprinsul acestui acord, ziarul „Scînteia“ din decembrie 1935 nota cu entuziasm : „Salutăm blocul format între Frontul plugarilor, Uniunea muncitorilor și țăranilor maghiari, Blocul pentru apărarea libertăților democratice și Partidul socialist... și sperăm că din el va ieși o nouă întărire a frontului popular antifascist“. În articolul *O etapă istorică în drumul Frontului popular*, gazeta „Părerii“ (Birlad), din 10 ianuarie 1936, scria : „Pornind pe această cale, a realizărilor, Frontul popular iese din faza de gestație, afirmîndu-se tot mai evident ca unicul instrument prin care masele cetățenești pot îngenunchia fascismul“.

Practica vieții sociale dovedește că unitatea forțelor democratice pe o platformă comună antifascistă era pe deplin posibilă și că aceasta era calea care putea salva țara de pericolul fascist. Succesul înregistrat la Tebea a îmbogățit experiența de luptă a partidului comunist în coalizarea diferitelor forțe politice ostile fascismului, a contribuit la creșterea influenței comuniștilor în rîndurile maselor, a dus la apropierea de P.C.R. și de alte forțe progresiste a unor noi cercuri și grupări politice democratice din țara noastră.

Acest succes nu a fost — desigur — obținut întîmplător, ci era rezultatul unor valoroase acumulări înregistrate în anii anteriori de forțele democratice. El s-a înscris, de asemenea, pe linia succeselor obținute de forțele democratice europene, marcate prin făurirea fronturilor populare în Franța și Spania, chemate să salveze pacea lumii.

Realizarea frontului popular antifascist nu s-a putut împlini atunci pe plan național, datorită condițiilor grele în care se ducea lupta, poziției oscilante pe care s-au situat unele cercuri politice chemate să contribuie la constituirea acestui front, schimbării raportului de forțe pe plan internațional în favoarea statelor fasciste și revizioniste. Dar experiența a fost de un real folos în anii dictaturii militaro-fasciste, cînd, din inițiativa comuniștilor, au fost puse bazele Frontului Unic Național de luptă pentru eliberarea țării de sub dominația celui de-al treilea Reich.

Deplasările intervenite în politica mondială și implicațiile lor pentru pacea și securitatea popoarelor au fost analizate cu minuțiozitate și realism politic. Partidul Comunist Român a susținut aplicarea sancțiunilor la care fusese supusă Italia pentru agresiunea ei asupra Etiopiei ; discuțiile pur-

tate în cadrul Societății Națiunilor și divergențele ivite au fost apreciate ca semne evidente ale adâncirii contradicțiilor „dintre țările imperialiste și, în primul rînd, între Anglia și Italia, deoparte, între Franța și Anglia, de altă parte”¹¹. Evenimentele internaționale din anii 1935 și 1936 au determinat conducerea P.C.R. să considere că „independența poporului român este amenințată de statele din blocul fascist, format sub hegemonia imperialismului german, care se înarmează în goană nemaipomenită pentru cîmpirea în primul rînd a orientului european”¹².

Pe aceeași linie de orientări se înscriu și lucrările Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din august 1936, care au preconizat măsuri de ordin economic, politic, social și militar pentru „întărirea capacității de apărare a țării și a armatei române”, ca și un vast program de organizare a rezistenței poporului român împotriva unui eventual atac din partea fascismului german. Atrăgînd atenția că „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă, a Europei, iar nu subiect”, rezoluția plenarei preciza că triumful imperialismului german va însemna începutul înrobirii poporului român de către fascism și al „dezmembrării României în folosul țărilor vecine”. Și cu acest prilej, s-a subliniat că, în cazul în care Germania hitleristă va ataca România, împreună cu Ungaria horthystă „comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării noastre”, că ei „vor intra în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste”¹³.

În revista săptămînală „Rundschau”, ce apărea la Basel (Elveția), conducerea P.C.R. își preciza poziția cu privire la pericolul care amenința țara : „În momentul de față, cînd situația se caracterizează printr-o creștere a primejdiei de război, rolul României în menținerea păcii este de cea mai mare însemnătate. Primejdia de război amenință și România, deși nu în primul rînd, deoarece revizionismul ungar, stimulat de Hitler, periclitează independența României. Hitler și Horthy vor să transforme România în arsenalul unui viitor război. Fascismul din România militează întru totul pentru cauza lui Hitler”. Conștient de faptul că tendințele revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale Ungariei horthyste primejduiau însăși existența României, partidul comunist preciza : „Pentru a-și păstra independența și granițele actuale, România trebuie să stabilească o alianță activă cu toate acele state care duc o adevărată politică de pace și care reprezintă o garanție pentru independența României. Singura politică externă posibilă pentru România constă în menținerea păcii pretutindeni și cu toate țările împotriva tuturor agresorilor fasciști, organizarea colectivă a păcii indivizibile în cadrul unei Ligi a Națiunilor consolidată printr-o convenție de asistență mutuală, la care pot să participe toate țările”¹⁴.

Cînd, la 1 noiembrie 1936, Mussolini a făcut la Milano declarația provocatoare cu privire la „necesitatea” revizuirii frontierelor țărilor dunărene, C.C. al P.C.R. a publicat un manifest în care își exprima încă o dată hotărîrea de a lupta contra oricărei revizuii a tratatelor de pace pe calea armelor. Totodată, partidul comunist considera folositoare și necesară orice „acțiune care duce la întărirea relațiilor dintre statele Micii Antante, Înțelegerii Balcanice cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiuni-

¹¹ „Scînteia” din 10 octombrie 1935.

¹² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 16.

¹³ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XX—3, inv. 956.

¹⁴ *Căile politicii externe a României*, în „Rundschau” din 18 iunie 1936.

lor și a legăturilor cu toate țările pacifiste, ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist¹⁵.

Înfruntând măsurile reacționare adoptate de organele represive, nu de puține ori singeroase, muncitorimea română a organizat, sub semnul unității, mari acțiuni și greve care au ținut trează conștiința politică a maselor. Acestea s-au ridicat împotriva crimelor monstruoase ale hitlerismului, săvârșite față de poporul german și contra actelor agresive în exterior, împotriva crimelor fasciștilor austrieci, italieni și spanioli. O luminoasă pagină în istoria P.C.R., a luptei antifasciste a poporului român, a solidarității sale militante, a constituit-o mișcarea de sprijinire a Spaniei republicane. Animați de profunde sentimente patriotice și internaționaliste, circa 600 de comuniști și alți antifasciști români, constituiți în unități militare, și-au adus voluntar contribuția, în cadrul brigăzilor internaționale, la lupta pentru apărarea poporului spaniol și a regimului său popular¹⁶.

Frământările și disensiunile grupărilor politice, întreținute de intrigile regelui și ale cercurilor din jurul lui, în scopul de a le menține dezbinat și a le domina, s-au amplificat pe fundalul profundelor contradicții interne și ale implicațiilor tot mai agravante ale situației internaționale. Numeroși lideri politici burghezi lucizi și-au alăturat glasul de protest acțiunii clasei muncitoare și a altor forțe democratice împotriva pericolului fascist, a hitlerismului, a agenturii acestuia din țară — „Garda de fier”. Dînd o înaltă apreciere luptei voluntarilor români pentru apărarea Spaniei frontului popular, Nicolae Titulescu spunea: „Cînd pacte nu sînt respectate și oameni de stat devin falimentari, îmi face o deosebită plăcere să pot felicita ostașii români care, acționînd în spiritul echității și dreptății, reînvie, departe de patrie, virtuțile strămoșești”¹⁷. La rîndul său, Armand Călinescu apostrofa, în ședința din 12 martie 1936 a Parlamentului, pe acei miniștri liberali care sprijineau mișcarea legionară: „...ați evoluat, d-lor miniștri. Nu mai văd la d-voastră hipersensibilitatea de odinioară. Sînt chiar unele acte ale miniștrilor pe care opinia publică le socotește ca o profanare a memoriei șefului d-voastră”¹⁸ (I. G. Duca, asasinat de legionari pe peronul gării Sinaia, la sfîrșitul anului 1933 — *n.n.*).

Caracterizînd modul în care era folosită mișcarea legionară de către anumiți lideri politici burghezi și atrăgînd atenția asupra pericolului pe care aceasta îl reprezenta, Victor Iamandi, figură proeminentă a partidului liberal, spunea, în 1939: „Oamenii noștri politici, deprinși să-și aranjeze situațiile prin combinații de culise sau intrigi ușor de plasat, au început să speculeze mișcarea extremistă de dreapta, încercînd s-o utilizeze împotriva adversarilor...”. După ce arăta că, folosind concursul ce i s-a dat, extremismul de dreapta s-a transformat, în cîțiva ani, „într-o primejdie iminentă pentru însăși existența statului”, Victor Iamandi avertiza din nou: „...dacă nu se încetează cu întrebuițarea ca masă de manevră a acestei mișcări sedicioase și subversive, cînd de unii, cînd de alții, și dacă nu se organizează pe teren, în mijlocul mulțimilor, o acțiune de rezistență

¹⁵ A.I.S.I.S.P., cota A. XX—22, inv. 947 (Manifestul: *Partidul Comunist din România și discursul lui Mussolini ținut la Milano în ziua de 1 noiembrie 1936*).

¹⁶ 30 de ani de la înființarea brigăzilor internaționale din Spania, în „*Anale de istorie*”, anul XVII, nr. 5/1966, p. 83—84.

¹⁷ *Voluntari români în Spania. Amintiri și documente*, Editura politică, București, 1971, p. 190—191.

¹⁸ Armand Călinescu, *Discursuri parlamentare. 1934—1937*, vol. 2, București, 1938, p. 330.

și de ofensivă împotriva acestei violentări a conștiinței obștești, atunci va veni un ceas când, orice am face, va fi prea târziu și valul va trece peste noi”¹⁹.

Presiunile opiniei publice democratice, faptul că mișcarea legionară începuse să-și afirme năzuința de a acapara puterea pentru sine, strângerea a numeroase dovezi care atestau legăturile acesteia cu hitleriștii au impus regelui Carol II și primului ministru Gh. Tătărescu schimbarea atitudinii față de mișcarea legionară. Aceasta cu atât mai mult cu cât guvernul intra în ultimul an al exercitării mandatului său.

La începutul anului 1937 Partidul Comunist Român a făcut o analiză amplă a situației interne și internaționale a României. Cu acest prilej, el aprecia că „pe arena internațională se manifestă o inconsecvență și toleranță din partea marilor țări imperialiste, Franța și îndeosebi Anglia, față de țările fasciste agresive și în primul rând Germania și Italia, care își desfășoară nestingherite politica lor hrăpăreată, agresivă”. Într-o asemenea situație, P.C.R. se pronunța din nou pentru întărirea alianțelor în cadrul Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, încheierea unei alianțe cu U.R.S.S. ; forța internă, care să susțină o astfel de politică externă, trebuia să fie frontul larg al tuturor partidelor și organizațiilor democratice și patriotice interesate în întărirea capacității de apărare a țării, în pregătirea armatei pentru rezistență²⁰.

În scopul apărării independenței și suveranității naționale, al integrității teritoriale a patriei, Partidul Comunist Român, în colaborare cu alte partide și grupări democratice, a reușit să ralieze mase largi aparținând celor mai diferite categorii sociale, de cele mai variate orientări politice. În țară luase naștere și se dezvoltase o puternică mișcare antifascistă și antihitleristă. Marile demonstrații din anii 1934—1937 împotriva acțiunilor revanșarde ale Germaniei naziste și ale agenturii acesteia din România, organizate la București, Timișoara, Craiova, Iași, Cluj etc., mobilizaseră sute de mii de oameni. Înfrângerea forțelor fasciste în alegerile parlamentare parțiale din 1936 și în alegerile locale din 1937 demonstra existența posibilităților și a forțelor necesare înlăturării primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței țării.

Pe fondul contradicțiilor social-politice interne, precum și al evoluției și implicațiilor situației internaționale explozive, în februarie 1938 a fost instaurat în România regimul dictaturii cercurilor industrial-bancare având în frunte pe regele Carol al II-lea. Datorită presiunilor Germaniei naziste și ale aliaților acesteia, noul regim a manevrat între interesele contradictorii ale marilor puteri, sperînd să mențină astfel România într-o poziție de echilibru ; convins într-o revenire a marilor puteri occidentale, el a perseverat în direcția întăririi Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, a menținut cu Uniunea Sovietică raporturi normale de vecinătate.

Realitățile țării, pericolele grave ce o amenințau pe plan extern, au condus partidul comunist la concluzia, pe deplin întemeiată, că soluția pentru salvagardarea în perspectivă a intereselor vitale ale poporului român era calea luptei hotărâte împotriva expansiunii Germaniei naziste. Arătînd gravitatea cotropirii Austriei pentru România, dată fiind importanța ei strategică și economică, într-un document al P.C.R. din 1938 se

¹⁹ Victor Iamandi, *România sub semnul noilor prefaceri*. Discurs rostit de ministrul justiției în ședința din 28 iunie 1939 a Senatului, Editura Subsecretariatului de Stat al Propagandei, București, 1939, p. 19—20, 21.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 52.

spunea : „După copleșirea Austriei de către armatele lui Hitler, independența țării noastre este grav amenințată, împreună cu existența țărilor mici vecine“²¹.

În timpul presiunilor hitleriste asupra Cehoslovaciei, P.C.R. a reliefat interdependența evenimentelor privitoare la Cehoslovacia cu sarcinile și perspectivele ce se conturau în fața altor țări, printre care și România : „Dar nu numai la hotarele Cehoslovaciei se adună norii negri ai războiului. Soarta României și a tuturor țărilor de pe valea Dunării este strâns legată de soarta Cehoslovaciei... o victorie hitleristă asupra acestor țări va apropia ceasul primejdiei, în răsărit, de Polonia, iar în apus, de Franța. Iar războiul antisovietic, pentru care Germania hitleristă caută aliați și complici, este de mult fixat drept punct central al politicii externe germane“. În continuare, Comitetul Central al Partidului Comunist Român sublinia necesitatea stringentă de a se adopta măsuri eficiente „împotriva atacului războinic pregătit de hitlerism“, recomandând „formarea unui bloc puternic al tuturor statelor amenințate“, bloc care să se sprijine pe „o strânsă alianță politică și militară cu Uniunea Sovietică“. Partidul comunist cerea, totodată, „să se afirme, prin fapte concrete, principiul securității colective în cadrul principiilor de bază ale Ligii Națiunilor“²².

Relevînd cu clarviziune mijloacele și căile folosite de Germania, precum și faptul că acțiunile ei agresive se bucurau de aprobarea tacită a unor cercuri britanice, partidul comunist a inițiat o campanie de solidaritate cu Cehoslovacia. Ca urmare, în septembrie 1938, Comitetul teritorial al P.C.R. din Transilvania și Banat a adoptat o hotărîre specială cu privire la apărarea Republicii Cehoslovace, angajîndu-se să sprijine țara vecină și prietenă, grav amenințată de agresiunea fascistă. Reflectînd caracterul patriotic și solidaritatea militantă ale politicii comuniștilor români și ale luptei antifasciste din România, în hotărîre se arăta că „atunci cînd noi apărăm independența și libertatea Cehoslovaciei, ne apărăm pe noi înșine, apărăm pacea Europei împotriva dușmanului nostru comun, fascismul hitlerist“²³.

Caracteristic pentru starea de spirit a maselor populare a fost avîntul cu care ele au răspuns la mobilizarea parțială din martie 1939, cînd Cehoslovacia a fost ocupată, moralul înalt manifestat de armată și de populație, hotărîte să-și apere cu armele glia strămoșească. O importantă acțiune de simpatie a avut loc la 16 martie 1939, cînd mii de cetățeni ai Capitalei și-au exprimat, la sediul Misiunii diplomatice a Cehoslovaciei, solidaritatea cu cauza poporului cehoslovac, urmată de o demonstrație de protest în fața Legației germane. Muncitori și funcționari din Maramureș și din alte județe ale țării au subscris, din salariile lor modeste, la fondul de ajutorare a refugiaților, adăugîndu-se alocațiilor acordate de organele locale de stat și de Cruce Roșie²⁴. În orașele din nord-vestul țării, autoritățile civile și militare au asigurat grabnica adăpostire și aprovizionare a miilor de refugiați cehoslovaci, primiți cu prietenie și căldură de cetățenii țării noastre, care încercau să le dea un dram de alinare și să le ridice moralul.

²¹ A.I.S.I.S.P., Cota A. XXII—5.

²² Loc. cit.

²³ Loc. cit., Cota Ab. XXIII—9.

²⁴ Loc. cit., fondul nr. XV, dosarul nr. 101.

În urma cotropirii Cehoslovaciei și ajungerii armatelor Germaniei naziste la frontierele României, Comitetul Central al P.C.R. a apreciat că se deschisese o etapă nouă în „lupta țărilor fasciste pentru dominație în Balcani și la gurile Dunării“, ceea ce punea „țara noastră în fața unor mari și amenințătoare primejdii“. În continuare, se arăta că în planurile agresive ale celui de-al III-lea Reich, România juca un rol de frunte, deoarece Germania avea „neapărată nevoie de grîul și petrolul țării noastre“, din care cauză lupta „sistematic și cu înverșunare pentru a ne monopoliza comerțul extern“ și a deveni „stăpîna Dunării“. Referindu-se la mijloacele folosite pentru subordonarea României scopurilor expansioniste agresive ale nazismului, raportul remarca : „Ea (Germania — *n.n.*) întreține în România agenturi numeroase bine subvenționate, începînd cu cea mai primejdioasă — Garda de Fier — și terminînd... cu tot felul de agenții de spionaj economic, politic și militar“. În încheiere, se sublinia că „acest «interes» pe care ni-l poartă agresorul german, aceste uneltiri din afară și dinăuntrul granițelor României arată cît de ascuțită este primejdia ce ne amenință țara și cît de urgentă este organizarea unei reale apărări a independenței naționale, unei reale apărări a păcii în aceste părți ale Europei“²⁵. Ca urmare, partidul a cerut membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare și să lupte „pentru întărirea forței politice și morale a armatei contra Germaniei hitleriste și statelor revizioniste“, subliniind că „războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării, contra agresiunii fasciste, este un război drept“²⁶.

Un puternic ecou a avut în opinia publică, și îndeosebi în rîndurile oamenilor de cultură, atitudinea curajoasă, antihitleristă a numeroși fruntași ai științei și culturii românești, ca C.I. Parhon, Gh. Marinescu, Dimitrie Gusti, Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, N.D. Cocea, Mihail Ralea, personalități politice și financiare ca Grigore Gafencu, Mitiță Constantinescu, C.I. Băicoianu, Grigore Iunian, Grigore Filipescu ș.a. Profesorul universitar și savantul de prestigiu internațional Nicolae Iorga a combătut cu vehemență teoriile geopolitice și rasiste, s-a ridicat împotriva „Gărzii de fier“, pe care o considera, pe drept cuvînt, o grupare de trădători de patrie, aflați în serviciul Germaniei hitleriste, dușmană de moarte a României. În septembrie 1939, el a făcut un aspru rechizitoriu, în „Neamul românesc“, celor ce credeau în „vechea teorie că statele mici n-au dreptul la independență, că ele cad în spații vitale și se pot mărgini pe hartă ca să se știe în al căruia din statele mari trebuie să cadă“²⁷. La rîndul său, marele scriitor Mihail Sadoveanu s-a pronunțat cu hotărîre împotriva fascismului, pentru apărarea culturii și civilizației umane ; el i-a infierat cu indignare pe legionari, pe care i-a numit „partizani nămiți“ ai hitlerismului.

Un larg ecou în țară și peste fruntariile ei au avut demonstrațiile patriotice, antirăzboinice și antirevizioniste din ziua de 1 Mai 1939 desfășurate pe bază de front unic între comuniști, socialiști și social-democrați. În organizarea și conducerea amplei demonstrații muncitorești din Capitală, una dintre cele mai mari din acea epocă plină de amenințări și pericole, tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a acționat dinamic, mobilizator, în direcția unirii eforturilor pe plan național pentru salvagardarea inde-

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 22/1939 (*Raport asupra activității partidului prezentat în ședința C.C. al P.C.R. din martie 1939*).

²⁶ *Lupta pentru apărarea independenței țării contra agresiunii fasciste*, în „Lupta de clasă“, nr. 6, august 1939.

²⁷ N. Iorga, *Pot fi distruse popoarele ?*, în „Neamul românesc“ din 9 septembrie 1939.

pendenței naționale. Combativitatea acestor demonstrații antifasciste a fost remarcată de Conferința mondială pentru apărarea păcii și personalității umane de la Paris, din 12—14 mai 1939, care aprecia, în rezoluția adoptată, că ele constituiau o dovadă a voinței poporului român de a lupta împotriva agresiunii și fascismului.

Münchenul și dezmembrarea completă a Cehoslovaciei în martie 1939 au agravat și mai mult situația externă a României; ea pierduse un aliat important. Mica Înțelegere își înceta existența mult șubrezită în ultimii ani.

În noua conjunctură internațională din primăvara anului 1939, România, aflată tot mai mult sub amenințarea și presiunea forțelor fasciste agresive, lipsită de sprijinul marilor puteri occidentale, a început să se orienteze spre modalități care să evite agresiunea Germaniei, bazându-se pe compromisuri de natură economică. Tratatul economic româno-german, încheiat la 23 martie 1939 sub presiunea brutală a naziștilor, deși constituia numai cadrul unui acord ce trebuia concretizat în convenții separate, avea să atragă asupra țării, în condițiile și împrejurările interne și externe ce au urmat, grave repercusiuni, sesizate de la început de forțele sociale cu pondere în viața politică a României. În numeroase întruniri din diferite orașe, în adunări ale breslelelor, oamenii muncii, ca și importante cercuri ale burgheziei, cele mai diferite grupări și personalități politice, figuri proeminente ale științei și culturii, deosebite prin orientarea lor pe plan social și fără a fi închegate într-un front unitar, dar avînd comună atitudine antihitleristă, și-au exprimat protestul împotriva acestui act încheiat sub amenințarea forței.

Apărător consecvent al intereselor fundamentale ale poporului, Partidul Comunist Român a arătat că poziția capitulantă a dictaturii regale pe tărîm economic știrbea independența și ducea „la cucerirea țării noastre, la fel cum s-a întîmplat cu Austria și Cehoslovacia“. El cerea arestarea imediată a agenților hitleriști aflați în țară, desființarea organizațiilor fasciste germane, curățirea organelor de stat de elementele trădătoare, denunțarea tratatului economic româno-german, reintroducerea libertăților democratice²⁸.

În mai 1939, partidul comunist s-a adresat din nou partidelor politice burgheze nefasciste cu propunerea de a se încheia un larg front patriotic, singurul în măsură să apere independența țării. Și cu această ocazie, el aprecia că „unirea tuturor forțelor într-un larg front de acțiune o credem mai necesară decît oricînd, socotind totodată că tactica pasivității este de la început condamnată insuccesului“²⁹.

Organizînd lupta maselor populare împotriva „coloanei a cincea“ hitleriste — grupările fasciste și progermane care militau pentru subordonarea țării celui de-al III-lea Reich —, ca și împotriva actelor antipopulare ale dictaturii regale, de restrîngere a drepturilor și libertăților civice și a politicii sale externe conciliatoare, comuniștii au aprobat, în același timp, acțiunile guvernului Armand Călinescu îndreptate împotriva agresiunii fasciste, pentru apărarea frontierelor naționale.

Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iulie 1939 a aprobat linia politică urmată de partid în perioada anterioară și a semnalat din nou că „primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele

²⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 4565, fila 2 (*Manifest editat de Comitetul regional P.C.R. Prahova în cinstea zilei de 1 mai 1939*).

²⁹ Loc. cit., fondul nr. 1, dosarul nr. 160, filele 62—63.

revizioniste a crescut enorm în urma aderării Ungariei la pactul anticomintern și a creșterii influenței fascismului în Bulgaria și Iugoslavia“. În rezoluția adoptată de plenară se insista asupra necesității ca România să ducă o politică de securitate colectivă în alianță cu statele democratice, de transformare a Înțelegerii Balcanice „într-un bloc de apărare împotriva agresorilor“³⁰.

Un merit remarcabil al Partidului Comunist Român îl constituie faptul că el nu și-a schimbat atitudinea politică fermă antinazistă și antilegionară nici după răsturnarea raportului de forțe pe arena mondială în luna august 1939, prin semnarea tratatului de neagresiune dintre U.R.S.S. și Germania, care a creat o mare confuzie în rândurile partidelor comuniste și muncitorești, ale mișcării antifasciste internaționale.

Poporul român a primit cu profundă indignare și îngrijorare vestea declanșării atacului asupra Poloniei și începutul celui de-al doilea război mondial. Organele de stat informau că „întreaga populație română este hotărât ostilă Germaniei și în special cancelarului Hitler și regimului național-socialist, care au dezlănțuit războiul“³¹.

Făcându-se interpretul acestor sentimente, Partidul Comunist Român a cerut luarea unor măsuri eficiente „pentru apărarea și menținerea integrității granițelor noastre“³². Comuniștii români au înfierat „agresiunea ucigătoare a lui Hitler contra poporului polonez“, declarând că „vor lupta în fruntea poporului român contra Germaniei fasciste și imperialiste“³³.

Pornind de la interesele vitale ale poporului nostru, Partidul Comunist Român s-a adresat tuturor cetățenilor țării, atrăgându-le din nou atenția „asupra pericolului principal, asupra fascismului, și asupra reprezentantului lui cel mai barbar și sîngeros, Germania hitleristă, care, după cîmpirea Poloniei, amenință România“³⁴. În pofida versiunii propagandei hitleriste, potrivit căreia asasinarea — la 21 septembrie 1939 — a primului ministru Armand Călinescu ar fi fost opera Intelligence Service-ului, Comitetul Central al P.C.R. a demascat pe adevărații făptași și planurile fascismului german de a ataca și ocupa România : „După I.G. Duca, mîna hitleristă l-a ucis pe Armand Călinescu. Ca și I.G. Duca, Armand Călinescu a fost ucis de legionarii lui Hitler. Ordinul de asasinare a primului ministru a fost dat la Berlin“³⁵.

Protestul opiniei publice, în fruntea căreia se aflau oamenii muncii, a ținut la stîlpul infamiei pe asasini, cerînd luarea unor măsuri energice împotriva organizațiilor care trădau interesele țării. Conducerea P.C.R. a dat cuvînt de ordine comuniștilor să dezbată cu muncitorii organizați în bresle problemele politicii externe, îndemnîndu-i să ceară guvernului ieșirea din pasivitate, ruperea relațiilor economice cu Germania, „lupta contra agresorilor fasciști, pentru apărarea și menținerea granițelor țării noastre“³⁶.

³⁰ „Scînteia“ din 26 iulie 1939.

³¹ Arhiva Ministerului de Interne, Direcția generală a Poliției, dosarul nr. 9 300 A.C., vol. 29/39 (Nota Inspectoratului de poliție al Ținutului Bucegi din 4 septembrie cu privire la starea de spirit a populației).

³² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 225, fila 28.

³³ „Scînteia“ din 8 septembrie 1939.

³⁴ A.I.S.I.S.P., Cota A. XXIII—22.

³⁵ Loc. cit., Cota A. XXIII—17 (Manifestul editat de C.C. al P.C.R. în septembrie 1939).

³⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 225, fila 28.

Deși numeroase acțiuni antifasciste și rezultatele obținute confirmau existența posibilităților de realizare a unei concentrări largi de forțe democratice antifasciste, Carol al II-lea și cercurile din jurul său au dus o politică de dezbinare a acestora și de restrângere a posibilităților lor de manifestare, sfârșind prin acțiunea de așa-zisă „pacificare” a grupărilor fasciste și prohitleriste aflate în serviciul Germaniei naziste. Asemenea măsuri, în contextul internațional prielnic forțelor fasciste și politiciii de revizuire teritoriale au dat o grea lovitură capacității de rezistență a poporului în fața primejdiei hitleriste, au slăbit coeziunea internă necesară în acele momente. La aceasta au contribuit și liderii principalelor partide politice burheze — Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu — care au respins, de fiecare dată, propunerile P.C.R. de a acționa împreună cu toate forțele democratice și antifasciste; deși erau adversari declarați ai dictaturii regale, reacționarismul și anticomunismul i-au mărginit la căutarea sterilă a unor formule de compromis cu dușmanii potențiali ai țării, în locul unei acțiuni energice cu toate forțele democratice și progresiste, antifasciste și antinaziste, pe baza unei platforme stabilite de comun acord.

La toate acestea se adaugă sciziunea mișcării muncitorești, care nu a făcut posibilă realizarea frontului unic muncitoresc de sus și pînă jos, în jurul căruia să se fi unit toate forțele active ale națiunii. Deși Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat hotărîse ca membrii partidului să lucreze în bresle, cu scopul de a le feri „să devină organizații antimuncitorești și patronale”³⁷, cultivînd în rîndul lor spiritul sindical — concluzie la care ajunsese și P.C.R. —, elementele oportuniste de dreapta din conducerea partidului s-au pronunțat pentru colaborarea cu dictatura regală, pretextînd că regele trebuie să fie ajutat „să lichideze legionarismul — dușmanul numărul 1 al democrației”. Drept urmare, aceste elemente au primit funcții în guvern, în parlament și în organele de conducere ale partidului dictaturii regale — Frontul Renașterii Naționale —, fapt pentru care au fost excluși din partid. Acei lideri social-democrați care s-au opus colaborării cu dictatura regală s-au grupat în jurul săptămînalului social-democrat „Lumea nouă”, care și-a continuat apariția legală pînă în iulie 1940; ei au menținut legături cu reprezentanții P.C.R. și au publicat în acest organ de presă articole ale comuniștilor.

La rîndul său, nici Partidul Comunist Român nu a fost lipsit de greutate și greșeli, unele datorate condițiilor impuse de clandestinitate, altele sectorismului care continua să se resimtă în orientarea sa, iar altele rezultate din aplicarea unor indicații și directive primite de la organele de conducere ale Internaționalei Comuniste, nerealiste și contrare situației obiective interne și internaționale a României.

În pofida acelor greutăți mari și confuzii, care au creat dificultăți partidului comunist în momentele cele mai grave pentru independența și integritatea țării, în rîndurile lui, ale clasei muncitoare, ale poporului s-au găsit resurse și forțe capabile să asigure depășirea dificultăților. Deși în condiții mult mai anevoioase, P.C.R. și-a continuat activitatea pe linia luptei sociale și naționale, pentru salvagardarea intereselor fundamentale ale poporului român.

³⁷ Al XVIII-lea Congres General al Partidului Social-Democrat din România — Raport general, 1936—1947, raportor Teodor Iordăchescu, București, 4—8 octombrie 1947.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — FORȚA POLITICĂ CONDUCĂTOARE A POPORULUI ÎN OPERA DE TRANSFORMARE REVOLUȚIONARĂ A SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

GHEORGHE SURPAT

Epoca edificării socialismului în țara noastră este epoca unei dezvoltări puternice, economice-sociale și spirituale, a unei permanente ascensiuni a poporului român în lumea contemporană. Faptul că socialismul încorporează și ridică pe noi planuri de împlinire tot ceea ce înseamnă valoare și ideal în istoria românească multimilenară pune în relief într-un mod deosebit planurile continuității istoriei unice, indivizibile a acestor meleaguri. În epocile modernă și contemporană, acest curs ascendent își va adăuga noi valențe și trăsături prin partidul politic al clasei muncitoare, apărut dinlăuntrul poporului român, din ființa patriei și menit istoricește a fi purtătorul și făptuitorul aspirațiilor și năzuințelor de dreptate și libertate în această țară. Dealtfel, întreaga istorie a partidului nostru, rădăcinile sale, condițiile obiective în care s-a făurit și s-a dezvoltat, activitatea și rolul pe care l-a îndeplinit și îl îndeplinește demonstrează că el este moștenitorul și continuatorul celor mai înaintate tradiții de luptă ale poporului pentru afirmarea și apărarea ființei sale, pentru formarea și dezvoltarea statului național unitar, pentru eliberarea socială, pentru socialism.

Partidul Comunist Român, ale cărui începuturi coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară a socialismului științific, creat în 1893, a ridicat pe o treaptă superioară lupta clasei muncitoare, a maselor largi pentru transformarea din temelii a societății românești. Asumându-și misiunea împlinirii năzuințelor de dreptate și libertate ale maselor muncitoare, asigurării dezvoltării țării pe calea progresului și independenței, partidul comunist s-a manifestat ca o forță națională, desfășurând o intensă activitate revoluționară. În toate bătăliile de clasă împotriva regimului burghez, în perioada celui de-al doilea război mondial, în înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, partidul a avut un rol principal. El a organizat și a condus lupta clasei muncitoare, a forțelor progresiste din România pentru înlăturarea orînduirii bazate pe exploatare, pentru făurirea societății socialiste. „Partidul nostru comunist — subliniază tovarășul Nicolae

Ceaușescu în Raportul prezentat la Conferința Națională din decembrie 1982 — și-a îndeplinit cu cinste misiunea istorică de a organiza și conduce lupta și munca poporului român pe calea marilor transformări revoluționare, pe calea victoriei socialiste. Marile realizări obținute demonstrează cu puterea faptelor justetea politicii partidului nostru, care aplică în mod creator principiile socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric, adevărurile generale la condițiile concrete ale României¹.

În etapa actuală, Partidul Comunist Român îndeplinește rolul de forță politică conducătoare a întregii societăți, de centru vital al națiunii noastre, asigurând elaborarea științifică a liniei politice generale de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, cât și conducerea vastei activități practice pentru înfăptuirea ei. El este factorul fundamental, axul inițiativei sociale, cheazășia perfecționării activității statului, a lărgirii continue a democrației socialiste. Partidul și-a cucerit încrederea și recunoașterea de către poporul român a rolului său de forță politică conducătoare, organizatoare și dinamizatoare a întregii activități economice și sociale ca rezultat al slujirii fără preget a intereselor țării și națiunii noastre, al conducerii poporului în făurirea pe pământul României a celei mai drepte și mai înaintate societăți — societatea socialistă.

Încrederea clasei muncitoare, a întregului popor în partid, adeziunea lor la politica sa clarvăzătoare sînt înnoite și întărite continuu prin confirmarea de către viață a justetei și realismului orientării P.C.R., care răspunde năzuințelor întregii națiuni, servește cauza socialismului. Înscrierea rolului partidului de forță politică conducătoare a societății socialiste românești în legea fundamentală a țării — Constituția Republicii Socialiste România — a dat acestei legități și o consacrare juridică. „Niciodată în România — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — n-a existat un alt partid politic cu o istorie atît de bogată și glorioasă care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atîta pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre. Partidul nostru s-a născut și a crescut o dată cu proletariatul; destinul său este strîns legat de cel al clasei muncitoare, al întregului popor român. Partidul Comunist Român este un detașament activ în marea mișcare revoluționară, democratică și progresistă a lumii contemporane“².

În perioada istorică deschisă de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, Partidului Comunist Român i-a revenit, în continuare, misiunea de a conduce clasa muncitoare, întregul popor în lupta pentru înfăptuirea revoluției democratice, a revoluției socialiste, pentru construirea societății socialiste. Odată cu istorica biruință din August 1944 — încununare a unui trecut glorios de luptă, purtată de-a lungul vremurilor, pentru libertate și progres —, în fața României se ridicau spre rezolvare obiective și sarcini de prim ordin — naționale, antifasciste și general-democratice: mobilizarea tuturor forțelor umane și materiale în scopul ducerii războiului antihitlerist, pentru victoria finală asupra fascismului; refacerea economică a țării; înfăptuirea reformei agrare și a altor obiective cu caracter democratic-revoluționar; democratizarea consecventă a vieții politice a țării și instaurarea unui guvern democratic.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16—18 decembrie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 11—12.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 414—415.

În concepția Partidului Comunist Român, aceste sarcini reprezentau obiective organice corelate ale unui proces unic revoluționar, a căror realizare era menită să deschidă calea spre o treaptă mai înaltă de dezvoltare socială — trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste. În vederea materializării acestor obiective, partidul comunist a acționat pentru întărirea sa organizatorică și politică, consolidarea unității clasei muncitoare, a promovat o politică de dezvoltare continuă a alianței muncitorești-țărănești, de realizare a unor largi alianțe de forțe social-politice, de adâncire a legăturilor cu intelectualitatea, de asigurare a egalității în drepturi a tuturor oame-nilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Aceasta a dus la strângerea legăturilor partidului cu masele largi populare, la consolidarea unității în jurul său a tuturor forțelor înaintate ale țării.

Afirmarea, în cursul procesului revoluționar, a rolului conducător al clasei muncitoare, pe baza Frontului Unic Muncitoresc, consolidarea alian-ței muncitorești-țărănești, atragerea păturilor mijlocii, participarea la luptă, alături de poporul român, a forțelor democratice din rîndul naționalități-lor conlocuitoare, slăbirea pozițiilor claselor exploatare și izolarea de mase, în măsură crescîndă, a partidelor acestora au asigurat rezolvarea problemei puterii politice în favoarea coaliției forțelor democratice. În felul acesta, la 6 Martie 1945, ca rezultat al luptei maselor, a fost instaurat guver-nul revoluționar-democrat, prezidat de dr. Petru Groza, guvern cu un pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, expresie a colaborării forțelor care se pronunțau pentru adînci transformări revoluționare, sociale și politice. Aceasta a marcat instaurarea în România a puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor.

Orientîndu-și activitatea spre consolidarea și lărgirea cuceririlor de-mocratice, spre refacerea economică și îmbunătățirea condițiilor de viață ale maselor, guvernul a acționat pentru restrîngerea sferei proprietății ba-zate pe exploatare și limitarea ei. În acest scop, a fost legiferată, la 23 mar-tie 1945, reforma agrară, a cărei realizare pe cale revoluționară începuse, de fapt, mai înainte. Prin reforma agrară a fost desființată proprietatea moșierească și moșierimea ca clasă.

După încheierea victorioasă a războiului antihitlerist, cînd s-a trecut la refacerea economiei naționale, Partidul Comunist Român a înfățișat di-recțiile principale ale programului său de reconstrucție economică a țării, precum și modul de soluționare în perspectivă a problemelor economice și sociale fundamentale ale României. În orientarea activității partidului, a forțelor democratice în noua etapă de dezvoltare a țării, un rol de cea mai mare importanță a avut Conferința Națională a P.C.R. din 16—21 oc-tombrie 1945. Pornind de la condițiile concrete ale societății românești, de la necesitățile dezvoltării țării, Conferința a pus în centrul programului economic dezvoltarea forțelor de producție pe baza industrializării, preci-zînd că o industrie națională puternică reprezintă „pivotal în jurul căruia întreaga economie a țării se va dezvolta în condiții noi”³, că de tăria in-dustrială a țării depinde, în mare măsură, însăși independența ei. Funda-mentarea politicii P.C.R. în domeniul dezvoltării industriale a țării a fost făcută la Conferința Națională în strînsă legătură cu înfățișarea urmărilor grave ale menținerii forțelor de producție la un nivel scăzut, cu demasca-rea teoriilor privind „România — țară eminentemente agrară”, „statul ță-rănesc”, teorii reluate și propagate intens în acei ani, prin care forțele

conservatoare încercau să justifice menținerea țării în stare de dependență față de statele industrializate din Occident.

Activitatea constructivă a Partidului Comunist Român s-a împletit cu lupta împotriva claselor exploatare și a partidelor lor politice, care se opuneau transformărilor sociale. Creșterea rolului conducător al clasei muncitoare în viața social-politică a țării, urmare directă a întăririi unității de acțiune dintre P.C.R. și P.S.D., amplificarea continuă a procesului revoluționar care a asigurat victoria Blocului Partidelor Democratice în alegerile parlamentare din noiembrie 1946, precum și înfăptuirea unor reforme economice și sociale au condus la modificarea radicală a raportului de forțe pe plan politic, economic și social în favoarea clasei muncitoare și a aliaților săi, la accentuarea neconcordanței dintre caracterul real al puterii politice deținute de clasa muncitoare, țărănime și ceilalți oameni ai muncii și forma de stat monarhică, la înlăturarea din viața politică a țării a partidelor burgheze, care se opuneau procesului de transformare revoluționară a societății românești, precum și la eliminarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei. În aceste condiții au devenit posibile, la 30 decembrie 1947, înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii populare eveniment revoluționar de importanță deosebită în istoria poporului român. Întreaga putere politică a trecut în mâinile clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii. Marcind trecerea societății românești la o etapă nouă, calitativ superioară — etapa revoluției și construcției socialiste —, Republica a constituit cadrul statal pentru apărarea și dezvoltarea cuceririlor democratice, revoluționare ale poporului, înfăptuirea unor transformări profunde în nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, în natura relațiilor de producție și sociale, în condițiile de viață ale oamenilor muncii.

Noua etapă istorică a ridicat în fața Partidului Comunist Român necesitatea elaborării unei politici unitare, care să corespundă condițiilor concret-istorice din țara noastră, să ofere soluții științifice problemelor construcției statului socialist, dezvoltării puternice a forțelor de producție, creării și dezvoltării relațiilor de producție socialiste, reasezării învățămîntului, științei și culturii pe bazele concepției materialist-dialectice și istorice, ale socialismului științific. Coordonatele principale ale acestei politici au fost definite la Congresul al VI-lea al P.C.R., din 21—23 februarie 1948, care a formulat obiectivele economice, politice, sociale și culturale ale dezvoltării țării în noua etapă istorică.

După cum se cunoaște, în procesul desfășurării luptei revoluționare, al conlucrării dintre partidele comunist și social-democrat, dintre reprezentanții acestora, au avut loc largi contacte și, în practică, s-a trecut la constituirea unor organizații politice unice ale clasei muncitoare. Congresul din februarie 1948 a consfințit această realitate, proclamînd în mod solemn unificarea, pe baza concepției materialist-dialectice și istorice, a celor două partide muncitorești — Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat — într-un partid unic, care, pînă în 1965, s-a numit Partidul Muncitoresc Român, iar la Congresul al IX-lea și-a reluat numele de Partidul Comunist Român. Celelalte partide progresiste, inclusiv organizația țărănească Frontul plugarilor, au hotărît să-și înceteze activitatea, iar o bună parte a activiștilor lor a trecut în rîndurile P.C.R. În aceste condiții — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, s-a ajuns „la formarea în România a unui partid politic unic — Partidul Comunist Român —, care constituie forța conducătoare a societății românești. Noi considerăm că aceasta

a avut un rol deosebit de important în asigurarea dezvoltării cu succes a întregului proces revoluționar din țara noastră”⁴.

Folosind bogata sa experiență de luptă și ținând seama de legile obiective ale noii orînduiri sociale, de trecutul istoric național, de gradul de dezvoltare socială a țării noastre, partidul a elaborat strategia și tactica dezvoltării socialiste a societății românești, linia politică corespunzătoare fiecărei etape istorice și a desfășurat o amplă activitate teoretică și practică, politică și organizatorică pentru rezolvarea problemelor economice, sociale, politice, ideologice și culturale pe care le ridica edificarea noii societăți. Partidul a ținut, totodată, seama de adevărul fundamental al materialismului dialectic și istoric potrivit căruia făurirea noii orînduiri sociale se desfășoară în cadrul social-politic pe care-l constituie națiunea țării respective și reprezintă opera conștientă a poporului. Socialismul, care exprimă o esență comună, există numai în diversitate, în multitudinea de manifestări concrete și, ca atare, nu e posibilă o uniformitate a formelor și metodelor de construire a societății socialiste.

Momente de mare însemnătate pentru trecerea la construirea socialismului în România au constituit actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție, inițiat de Partidul Comunist Român și înfăptuit de clasa muncitoare, cu sprijinul întregului popor, la 11 iunie 1948, trecerea la cooperativizarea agriculturii, în 1949. Sprijinindu-se pe forțele poporului român, partidul a pus în centrul politicii sale industrializarea țării, dezvoltarea agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale, a culturii, a ridicării nivelului de trai al poporului, asigurării independenței și suveranității naționale. Planurile cincinale din anii 1951—1965 au asigurat crearea bazei economice și tehnice-materiale a societății socialiste românești. În cursul cincinalului 1961—1965 s-a încheiat cooperativizarea agriculturii. Economia națională a înregistrat realizări importante, rod al muncii pline de abnegație a maselor. Toate aceste realizări au dus la încheierea cu succes a etapei făuririi relațiilor de producție socialiste unitare, avînd la bază proprietatea socialistă. Generalizarea relațiilor de producție socialiste, a proprietății socialiste în toate sectoarele economiei naționale a avut ca rezultat desființarea claselor exploatatoare, înfăptuirea unității social-politice a tuturor claselor și categoriilor sociale, crearea condițiilor pentru manifestarea deplină a energiei și forțelor creatoare ale întregii națiuni. Asigurarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor României a cimentat unitatea națiunii române cu naționalitățile conlocuitoare.

Ținînd seama de schimbările structurale petrecute în viața națiunii, Marea Adunare Națională, în sesiunea din august 1965, a votat o nouă constituție, care a consacrat natura socialistă a societății românești.

După victoria relațiilor de producție socialiste, edificarea noii orînduiri sociale, constituind un proces complex, de lungă durată, a pus în fața partidului și poporului nostru sarcini noi, cerute de soluționarea, în continuare, a problemelor economice, sociale, politice, ideologice și culturale, de ridicarea la un nivel tot mai înalt a conducerii întregii societăți și adîncirea democrației socialiste pe care le implică vasta operă de înfăptuire plenară a principiilor socialiste. Pornind de la realitățile românești, de la faptul că România se afla în stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare, partidul a trasat cadrul și liniile directe pentru consolidarea cuceririlor și

crearea condițiilor trecerii la dezvoltarea multilaterală a socialismului. În orientarea eforturilor poporului nostru în această direcție, un rol de cea mai mare importanță a avut Congresul al IX-lea al partidului, din 1965. Prin hotărârile și orientările programatice, prin generalizările teoretice, prin spiritul novator imprimat întregii evoluții a societății, Congresul a inaugurat începutul unei noi perioade în viața partidului și a poporului, caracterizată prin profunde schimbări calitative în întreaga viață economică și social-politică a României, deschizând epoca celor mai mărețe înfăptuiri din întreaga noastră existență. „E o fericire pentru partid, pentru poporul român, pentru cauza construcției socialiste din țara noastră — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — faptul că Congresul al IX-lea, Comitetul Central au pășit cu hotărâre pe calea lichidării tendințelor conservatoare, de rigiditate și anchilozare în viața economică, socială și politică”⁵.

Congresul a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, revoluționar și patriot înflăcărat, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești, luptător neobosit pentru triumful idealurilor nobile de independență și libertate, de progres social, colaborare și pace în lume, a cărui gândire înnoitoare și activitate creatoare reprezintă o contribuție deosebită la însăși temelia libertății naționale și sociale a poporului român, a construirii societății socialiste, progresului și prosperității națiunii noastre. Cei 18 ani de când în fruntea partidului și a țării se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, ani de istorie proeminentă, oferă numeroase momente de referință pentru întreaga istorie a patriei.

Congresul al X-lea al partidului, din august 1969, pornind de la stadiul economic și social-politic pe care l-a atins societatea socialistă românească, de la particularitățile concrete din România, a stabilit ca obiectiv central al programului de viitor lărgirea și perfecționarea, în continuare, a bazei tehnice-materiale a țării, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. România intra astfel într-o etapă istorică nouă de dezvoltare. Strategia și orientările tactice ale înfăptuirii societății socialiste multilateral dezvoltate în România, elaborate de Congresul al X-lea, au fost dezvoltate și îmbogățite în *Programul Partidului Comunist Român*, adoptat de Congresul al XI-lea al P.C.R., din 1974, în documentele celui de-al XII-lea Congres, din 1979, în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu. În concepția partidului nostru, edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate necesită creșterea puternică a forțelor de producție, perfecționarea permanentă a relațiilor sociale, o economie națională avansată, cu o industrie modernă și o agricultură intensivă de înalt randament, înflorirea continuă a științei, dezvoltarea democrației socialiste și asigurarea participării întregului popor la conducerea societății. Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate reprezintă, așa cum relevă partidul nostru, condiția esențială a manifestării plenare a superiorității noii orînduiri, a înlăturării decalajelor și rămănelor în urmă sub aspect economic, a pregătirii premiselor înaintării spre comunism. Totodată, partidul concepe înfăptuirea acestei societăți în indisolubilă relație cu preocuparea activă pentru întărirea coeziunii și unității țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor progresiste, cu promovarea colaborării fructuoase cu toate statele lumii, cu afirmarea cursului spre destindere, securitate, colaborare și pace în lume.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 92.

Partidul Comunist Român consideră că făurirea noii orînduiri sociale, trecerea pe calea socialismului a unui popor sau altuia se realizează și se vor realiza în concordanță cu realitățile sociale din fiecare țară. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Nu există un model pentru construcția socialistă. Legitățile generale se aplică în mod diferit de la o țară la alta, de la o etapă la alta a dezvoltării economico-sociale. Pornind de la aceste principii, nu se poate nega caracterul socialist al unei țări sau alteia, nu se poate opune socialismului dintr-o țară, socialismul din alte țări sau socialismul ce urmează să se realizeze în viitor. Diversitatea căilor de trecere spre socialism, de edificare a noii orînduiri sociale, de aplicare a legităților generale la condițiile reale din fiecare țară dă o nouă dimensiune și o nouă perspectivă dezvoltării socialiste a lumii, îmbogățește tezaurul teoriei și practicii revoluționare“⁶.

În activitatea de fundamantare a liniei sale politice generale în perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea, al XI-lea și al XII-lea, partidul nostru a abordat, a aprofundat și a soluționat în spirit creator, pe baza studierii profunde a realităților naționale și internaționale, probleme teoretice și practice de mare însemnătate pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, cum sînt : etapele dezvoltării economice-sociale a României ; stadiul actual al dezvoltării țării ; dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție ca factorul esențial al victoriei socialismului în România, al progresului și bunăstării întregului popor ; natura contradicțiilor în socialism și căile soluționării lor, ale realizării unei concordanțe cît mai depline între forțele de producție și relațiile sociale, ale progresului armonios al întregii societăți ; perfecționarea formelor de proprietate, de producție și repartitie ; dezvoltarea proprietății socialiste, autoconducerea muncitorească — factori primordiali ai făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și ai înaintării spre comunism ; partidul comunist — centrul vital al societății, forța dinamizatoare a energiilor creatoare ale întregului popor pe calea socialismului și comunismului ; creșterea rolului statului democrației muncitorești, revoluționare, în conducerea întregii vieți economice-sociale și conlucrarea armonioasă dintre organele statului și organismele democratice în cadrul sistemului unitar al democrației socialiste ; raportul dialectic dintre partidul comunist și statul socialist ; dezvoltarea însușirilor noi ale națiunii noastre socialiste și aplicarea neabătută a politicii marxist-leniniste în problema națională ; întărirea continuă a democrației socialiste, muncitorești, perfecționarea cadrului organizat de participare a maselor la conducerea societății ; activitatea ideologică, teoretică, politică-educativă — puternică forță în unirea tuturor oamenilor muncii, în dezvoltarea continuă a forțelor de producție și perfecționarea relațiilor sociale, a formelor de conducere a societății ; cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român, a luptei sale pentru afirmarea ființei proprii, pentru libertate socială și națională, pentru independență și unitate — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor ; dialectica raportului național-internațional în construirea noii societăți ; principiile relațiilor dintre state, dintre partidele comuniste și muncitorești ; democratizarea relațiilor internaționale ; fundamantarea cerințelor unei noi ordini economice internaționale ș.a.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 80—81.

Definitoriu pentru modul în care Partidul Comunist Român, secretarul său general au abordat și abordează problemele complexe ale construcției socialismului, ale contemporaneității sînt spiritul novator, capacitatea profundă de analiză multilaterală și de sintetizare a experienței revoluției și construcției socialiste din România, conceperea teoriei socialismului științific ca știință revoluționară vie și dinamică, a cărei viabilitate constă în permanenta adaptare la dezvoltarea societății, la marile cuceriri ale cunoașterii științifice. „Noi am analizat și am tras o serie de concluzii din activitatea practică a partidului, a poporului nostru în construcția socialistă — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —. Viața a confirmat multe legități, multe teze generale cu privire la construcția socialistă, dar, totodată, a infirmat o serie de teze, ne-a făcut să înțelegem că unele legități și teze generale nu mai corespund noii etape de dezvoltare a societății socialiste românești. Din aceasta am tras și trebuie să tragem concluziile corespunzătoare”⁷. O asemenea gîndire și orientare practică dobîndesc o importanță excepțională în zilele noastre, cînd imensa varietate a condițiilor specifice în care activează partidele comuniste, diversitatea căilor trecerii spre socialism, mutațiile fundamentale și rapide pe care le cunoaște lumea contemporană impun cu acuitate abordarea în spirit creator a problemelor și situațiilor, pe temeiul materialismului dialectic și istoric, al socialismului științific.

Pornind de la necesitatea îndeplinirii unei conduceri unitare, științifice, democratice a întregii activități politice, economice și social-culturale, Partidul Comunist Român a acordat atenție elaborării unei concepții științifice privind conducerea societății. În acest sens, documentele partidului, cu deosebire Programul P.C.R., opera teoretică și politică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cuprind ample referiri la obiectul științei conducerii de către partid a societății, la principiile de bază ale conducerii societății socialiste, subliniind că exercitarea rolului partidului de forță politică conducătoare a societății în perioada edificării societății socialiste multilateral dezvoltate nu poate avea loc decît pe baza studierii și cunoașterii obiective a realității sub toate aspectele și laturile sale, a încorporării organice în teoria și practica conducerii sociale a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. Întrucît nu există domeniu de activitate în care să nu fie implicată munca de conducere, știința conducerii trebuie să abordeze totalitatea laturilor conducerii vieții sociale. În acest sens, Programul P.C.R. subliniază : „Conducerea științifică trebuie să cuprindă toate problemele organizării societății — de la cele privind dezvoltarea economiei, științei, culturii, pînă la cele ce privesc familia și normele de conviețuire socială, deoarece toate influențează într-o măsură mai mare sau mai mică progresul general”⁸.

Obiectivele și direcțiile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate determină ridicarea la un nivel tot mai înalt a activității politice și organizatorice a partidului, a tuturor organelor și organizațiilor sale,

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 55.

⁸ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 107—108.

implicarea sa tot mai profundă în studierea realităților în continuă evoluție, promovarea unei politici de natură să oglindească atât fenomenele și tendințele noi economice, sociale, politice și ideologice ale etapei actuale pe care o parcurge țara noastră, cât și cele din viața internațională. Pornind de la adevărul că edificarea noii orînduiri sociale este opera istorică, revoluționară, conștientă a întregului popor, desfășurată sub conducerea partidului comunist, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat locul și rolul partidului în procesul edificării societății socialiste multi-lateral dezvoltate, legitatea rolului său conducător. „În actualul stadiu de dezvoltare a societății socialiste românești, în condițiile dezvoltării democrației socialiste, ale perfecționării cadrului democratic de participare a maselor populare la conducerea tuturor sectoarelor, partidului nostru îi revine înalta misiune de a constitui forța politică organizatoare și dinamizatoare a întregii activități economico-sociale. El reprezintă și va reprezenta în continuare centrul vital al funcționării societății noastre socialiste”⁹. Această concepție încorporează idei de importanță fundamentală cu privire la întărirea continuă a rîndurilor partidului, a unității sale, la asigurarea unei compoziții sociale care să reflecte atât rolul social conducător al clasei muncitoare în societate, cât și evoluția celorlalte clase și categorii sociale, la responsabilitatea sa față de națiunea noastră, față de îndatoririle sale revoluționare.

Analiza drumului parcurs de la făurirea sa și pînă în prezent arată că, în această perioadă, îndeosebi în anii edificării socialismului, partidul nostru, la fel ca orice organism social, s-a dezvoltat neînterupt, și-a perfecționat neconținut activitatea și formele de organizare, înregistrînd multe transformări în formele de organizare și de muncă, în felul în care îndeplinește rolul de forță politică conducătoare a societății socialiste românești. Pentru a putea înfăptui misiunea sa istorică în societatea socialistă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — partidul „trebuie să se perfecționeze, mergînd în pas cu marile transformări sociale, revoluționare. El trebuie să fie mereu forța care să asigure înlăturarea din viața economico-socială a tot ceea ce este vechi, perimat, nu mai corespunde noilor condiții, noii etape de dezvoltare, și promovarea cu îndrăzneală a noului în toate sectoarele de activitate. Partidul trebuie să emită lumina care să călăuzească întreaga națiune pe drumul luminos al comunismului”¹⁰.

În raport direct cu dezvoltarea și cu schimbările care au avut loc în structura economică și socială a societății românești, s-a dezvoltat neînterupt forța politică conducătoare — Partidul Comunist Român. În anii socialismului, rîndurile P.C.R. au crescut continuu — de la circa 600 000 de membri în 1955, la 3 200 000 în 1982, reprezentînd 21% din populația majoră a țării și peste 30% din cea activă. Caracterul muncitoresc al partidului este evidențiat de faptul că muncitorii reprezintă majoritatea membrilor săi (55%). În același timp, din partid fac parte un mare număr

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 49.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 50—51.

de țărani (16%), intelectuali și funcționari (21%) ; 75% din membrii P.C.R. își desfășoară activitatea în sfera producției materiale. Pe planul pregătirii profesionale a membrilor partidului au intervenit, de asemenea, elemente calitative noi, peste 30% dintre ei având studii superioare, tehnice de maiștri, profesionale, sau liceale. Compoziția națională a partidului corespunde structurii naționale a populației țării : 90% din membrii săi sînt români, peste 8% maghiari, iar circa 2% germani și de alte naționalități. Femeile reprezintă peste 30% din totalul membrilor partidului nostru. De asemenea, o pătrime din efectivul partidului are vîrsta de pînă la 30 de ani. Cuprinzînd în rîndurile sale, alături de reprezentanții cei mai înaintați ai clasei muncitoare, care formează majoritatea rîndurilor P.C.R., reprezentanți ai țărănimii și intelectualității, ai celorlalte categorii de oameni ai muncii, Partidul Comunist Român întruchipează interesele tuturor membrilor societății noastre socialiste, ale întregii națiuni.

În sistemul politic actual al României socialiste, care oglindește unitatea claselor și categoriilor sociale, rolul și răspunderile Partidului Comunist Român sînt privite într-un mod nou. În aceste condiții, și noțiunea „partid de avangardă” — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „trebuie, într-un anumit sens, să fie și ea înțeleasă într-un mod nou”¹¹, pornind de la faptul că peste 20% din populația majoră a țării nu se poate numi avangardă, în înțelesul vechi al cuvîntului, de partid al revoluționarilor de profesie. A aprecia partidul numai ca un detașament de avangardă al clasei muncitoare înseamnă a nu reflecta noua sa poziție în sistemul politic al țării, de centru vital al națiunii noastre. Partidul Comunist Român este un partid de masă, strîns legat de clasa muncitoare, de întregul popor. Partidul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — sînt oamenii, conștiința lui este conștiința oamenilor. „Sîntem astăzi întru totul îndreptățiți să afirmăm : partidul este poporul, reprezentat prin cei mai buni fii ai săi”¹².

Procesul complex al dezvoltării României în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, creșterea calitativă și diversificarea obiectivelor social-politice și cultural-educative, gradul tot mai înalt de organizare a proceselor sociale determină trăsături și aspecte noi în afirmarea rolului partidului de forță politică conducătoare a societății noastre socialiste, implicarea sa tot mai profundă în studierea realităților în continuă evoluție, în scopul cunoașterii temeinice a mecanismelor vieții economice și sociale, al promovării politicii care să oglindească fenomenele și tendințele noi, economice, politice, ideologice, din societatea socialistă românească.

Partidul se preocupă constant de îmbunătățirea activității organelor și organizațiilor sale, de dezvoltarea și perfecționarea permanentă a democrației interne, ca parte a democrației socialiste, muncitorești, a stilului și metodelor de muncă, de respectarea strictă a principiilor muncii și conducerii colective, odată cu creșterea spiritului de răspundere al fiecărui membru, cu respectarea riguroasă de către toți comuniștii, indi-

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 21, Editura politică, București, 1981, p. 514.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 909.

ferent de funcția pe care o îndeplinesc, a disciplinei de partid. De asemenea, o atenție deosebită acordă partidul nostru îndeplinirii unei politici corespunzătoare de cadre, întăririi controlului asupra activității și vieții acestora. În scopul unei informări mai directe asupra problemelor oamenilor muncii, au fost instituționalizate forma de cunoaștere prin scrisori către conducerea partidului, practica dezbaterii publice a celor mai importante probleme economice, sociale și politice.

O importanță deosebită pentru perfecționarea activității partidului nostru în toate sectoarele, a stilului și metodelor sale de conducere revine practicii încetățenite de a se efectua analize critice și autocritice aprofundate ale propriei sale activități. Secretarul general al partidului subliniază că nu trebuie să scăpăm nici un moment din vedere neajunsurile, lipsurile care se mai manifestă, că nu trebuie să alunecăm pe panta automulțumirii de sine. „Atitudinea de îngîmfare, de automulțumire constituie un pericol foarte mare pentru orice partid revoluționar, pentru orice organizație de partid, pentru orice membru al partidului comunist. De aceea, trebuie să adoptăm o poziție intransigentă, fermă împotriva unei asemenea tendințe”¹³. Partidul nostru promovează consecvent tot ceea ce se impune ca necesitate obiectivă pentru progresul societății. Nu de înnoire trebuie să ne temem, ci de stagnare în gândire, de formele învechite, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se la importanța deosebită care revine activității teoretice, ideologice, de analiză, în spiritul concepției materialist-dialectice și istorice, a tuturor fenomenelor interne și internaționale.

O caracteristică esențială a îndeplinirii de către partid a rolului său de forță politică conducătoare în condițiile actuale ale amplificării procesului de omogenizare socială și ale dezvoltării democrației socialiste o constituie integrarea sa organică în viața economică și socială a țării, prin participarea nemijlocită a membrilor săi, în cadrul colectivelor în care lucrează, la soluționarea concretă a problemelor construcției socialiste, prin dialogul permanent purtat cu oamenii muncii, exercitîndu-și astfel rolul conducător împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor. Partidul se afirmă ca promotor consecvent al perfecționării relațiilor sociale, a cadrului organizatoric de participare a clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății. În concepția P.C.R., socialismul și democrația sînt de nedespărțit, democrația socialistă constituind o parte inseparabilă a socialismului, o necesitate obiectivă a făuririi noii orînduirii sociale.

În perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea, al XI-lea și al XII-lea, partidul nostru a desfășurat o activitate intensă, multilaterală, pentru perfecționarea și diversificarea cadrului organizatoric de participare nemijlocită a maselor la conducerea societății. Ca urmare, s-a realizat un sistem unitar de conducere democratică a țării de către clasa muncitoare, de către întregul popor, o democrație economică și socială care permite valorificarea largă a inițiativei, experienței și capacității creatoare a maselor în îndeplinirea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Astfel, prin instituționalizarea, la toate nivelurile și în întreaga viață economică-socială, a principiului muncii și conducerii colective, prin crearea organismelor autoconducerii muncitorești — adunările generale ale oamenilor muncii și consiliile oamenilor muncii —,

prin introducerea autogestiunii, a noului mecanism economic-financiar, a fost așezată pe baze profund democratice conducerea activității întreprinderilor, a unităților economice. Un rol important în perfecționarea cadrului general organizatoric-democratic în societatea noastră l-a avut constituirea organismelor menite să dezbată și să decidă asupra problemelor unor întregi domenii de activitate, la nivel național: Congresul consiliilor populare, Congresul consiliilor oamenilor muncii, Congresul agriculturii, Congresul educației politice și culturii socialiste, Congresul educației și învățămîntului, precum și a organismelor permanente ale acestor foruri — consilii naționale de coordonare pe plan național. La aceste organisme democratice cu caracter deliberativ participă, într-o largă proporție (30%), muncitorii și alți oameni ai muncii care lucrează nemijlocit în producție. Congresul consiliilor oamenilor muncii, Consiliul Național al Oamenilor Muncii, celelalte congrese și consilii hotărăsc în problemele fundamentale ale politicii interne și internaționale a României. Ele reprezintă o formă superioară de conducere a societății, în care masele populare participă direct la elaborarea hotărîrilor, la înfăptuirea lor.

Procesul de adîncire a democrației noastre socialiste și-a găsit o pregnantă expresie în măsurile care au asigurat creșterea rolului și atribuțiilor sindicatelor, organizațiilor de tineret și de femei. Sindicatele își desfășoară activitatea sub conducerea partidului, conducere ce se realizează pe baza liniei politice generale a P.C.R., prin comuniștii care-și desfășoară activitatea în sindicate. Ele au răspunderea directă a organizării adunărilor generale ale oamenilor muncii, fac parte nemijlocit din toate organele de conducere colectivă — de la întreprindere și pînă la minister și guvern —, asigurînd astfel prezența activă și participarea largă a clasei muncitoare, a maselor de oameni ai muncii la dezbaterea și la elaborarea măsurilor care privesc înfăptuirea planurilor economice, problemele sociale, perfecționarea profesională etc.¹⁴ Conlucrarea strînsă dintre consiliile oamenilor muncii și organizațiile sindicale asigură unitatea în soluționarea corespunzătoare a tuturor problemelor de muncă și de viață ale oamenilor muncii.

Perfecționări importante au fost aduse organelor puterii de stat — Marea Adunare Națională, consiliile populare —, exprimate atît în îmbunătățirea componenței acestora, corespunzător structurii sociale a populației, cît și în sporirea considerabilă a rolului și atribuțiilor lor.

În sistemul organizării noastre politice au fost create și funcționează organisme care întrunesc atît caracteristici ale organelor de stat, cît și ale celor de partid și obștești și îndeplinesc atît funcții politice pe linie de partid, cît și funcții executive pe linie de stat. Ele sînt, totodată, prin componența lor, forumuri democratice larg reprezentative, cu caracter deliberativ, ca, de pildă: Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, Consiliul Organizării Economice și Sociale, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale, Consiliul Culturii și Educației Socialiste ș.a. Dealtfel, relația partid-stat joacă rolul de ax central în cadrul structurilor și activităților sociale, căci atît partidul, cît și statul formează elemente de prim ordin în sistemul conducerii sociale.

¹⁴ Statutul-cadru al sindicatului, Editura politică, București, 1981.

O expresie a adîncirii democrației socialiste, a participării organizate a întregului popor la conducerea societății socialiste românești, a unității sale de gîndire și acțiune reprezintă *Frontul Democrației și Unității Socialiste*. Potrivit Statutului său, adoptat la Congresul al II-lea, din 1980, „Frontul Democrației și Unității Socialiste este cel mai larg organism politic, patriotic, revoluționar, cu caracter reprezentativ, în cadrul căruia se afirmă unitatea tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, în jurul Partidului Comunist Român, se realizează unirea și coordonarea eforturilor întregului popor în procesul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în patria noastră, prin participarea organizată a maselor populare la conducerea treburilor obștești, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a Republicii Socialiste România”¹⁵. El este constituit din Partidul Comunist Român, Organizația Democrației și Unității Socialiste, organizații de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consilii ale oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, uniuni ale creatorilor, asociații și societăți științifice, culturale și sportive, culte, precum și alte organizații.

Prin structura, componența și obiectivele pe care le urmărește, Frontul Democrației și Unității Socialiste exprimă alianța clasei muncitoare cu țărănimea și intelectualitatea, unitatea intereselor fundamentale ale tuturor claselor și categoriilor sociale, prietenia dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare. F.D.U.S. participă la dezbaterile în proiect a planului național unic de dezvoltare economică și socială, a principalelor legi, organizează campaniile electorale, propune candidații de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare, îndrumă și controlează activitatea deputaților. Prin consiliile sale, informează populația asupra politicii interne și externe a partidului și statului, acționează pentru participarea activă a oamenilor muncii la viața politică, la conducerea treburilor de interes obștesc, la rezolvarea problemelor privind dezvoltarea localităților, coordonează activitatea de popularizare a cunoștințelor științifice și tehnice etc.

Sistemul larg democratic al conducerii sociale existent în țara noastră îmbină armonios activitatea partidului, statului, a organizațiilor de masă și obștești cu participarea clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății, prin forumurile democrației socialiste muncitorești. În cadrul împletirii armonioase a activității, partidul exercită rolul său conducător în multiple forme și prin diverse mijloace, îndeosebi prin cele ideologice-politice, în timp ce statul acționează pentru materializarea deciziilor politice. În același timp, extinderea formelor de conlucrare între organele de stat și organismele democratice muncitorești, în domeniul planificării și al conducerii activității economice-sociale, asigură creșterea rolului maselor în adoptarea hotărîrilor, în îndeplinirea lor, întărirea controlului clasei muncitoare, al maselor populare asupra întregii activități a organelor de stat. Partidul veghează permanent ca între organismele democratice de conducere și organismele de stat să se asigure un echilibru și o concordanță corespunzătoare, acestea trebuind să conlucreze armonios.

În acest context, se cuvine să precizăm că partidul, statul și organizațiile de masă și obștești, ca părți componente ale sistemului politic, îndeplinesc funcții diverse, exercitate, însă, într-un sens unic, sub conducerea partidului, al cărui rol constă în unirea eforturilor întregului popor

în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Statul socialist român, care, așa cum îl definește secretarul general al partidului, este reprezentantul suprem al proprietarilor, producătorilor și beneficiarilor, organizatorul vieții întregului popor, a întregii națiuni, îndeplinește misiunea sa de principal instrument al construirii socialismului, exercitând funcțiile interne — funcția de organizare și de conducere a economiei naționale, funcția socială, funcția cultural-educativă și ideologică, funcția de apărare a proprietății socialiste, a ordinii de drept, a drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor —, precum și funcțiile externe: funcția de dezvoltare a relațiilor de colaborare cu celelalte state, funcția de apărare și promovare a păcii și securității internaționale, funcția de apărare a țării. Potrivit concepției Partidului Comunist Român, misiunea istorică a partidului nostru în etapa actuală este nu să înlocuiască, ci să asigure creșterea rolului statului în conducerea societății, buna funcționare a organelor de stat, concomitent cu întărirea controlului maselor asupra organelor sale. Comuniștilor care lucrează în aparatul de stat, în diferite organisme democratice le revine sarcina de a face totul pentru funcționarea în cele mai bune condiții a organelor și organismelor respective. „Rolul conducător al partidului în societatea noastră socialistă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu înlocuiește în nici o împrejurare organele de stat, nu diminuează și nu poate să diminueze sub nici o formă răspunderea organelor de stat în fața legilor și a poporului”¹⁶.

Mutațiile profunde care au avut loc în societatea românească în procesul construirii societății socialiste — instaurarea formelor de proprietate, de producție și repartitie socialiste, caracterul democratic al puterii politice și de stat, manifestarea largă a democrației muncitorești, participarea conștientă a clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății, formarea unității social-politice a poporului — au făcut ca statul român să se transforme din instrument al dominației de clasă în reprezentantul suprem al întregului popor, al tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Toate aceste mutații au determinat în mod obiectiv încetarea afirmării statului socialist român ca un stat al dictaturii proletariului. „Ținînd seama de transformările petrecute în societatea noastră socialistă, de noile forme democratice de conducere — arată secretarul general al partidului —, putem afirma, fără teama de a greși, că noțiunea de dictatură a proletariatului nu mai corespunde realităților sociale istorice actuale din România”¹⁷.

Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, în Rezoluția adoptată, a hotărît renunțarea la conceptul de dictatură a proletariatului ca necorespunzătoare pentru stadiul actual de dezvoltare a societății socialiste românești, a statului socialist român și a apreciat că statul nostru, odată cu adîncirea procesului democratic, a căpătat caracterul de stat al democrației muncitorești, revoluționare, ceea ce dă o perspectivă nouă, superioară dezvoltării societății românești, pe baza căreia se stabilesc raporturile dintre partidul comunist și statul socialist, dintre organismele democratice și organismele de stat¹⁸.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 40.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 195.

¹⁸ „Scînteia”, anul LII, nr. 12 543 din 21 decembrie 1982.

Partidul Comunist Român acordă o atenție deosebită dezvoltării clasei muncitoare, afirmării rolului ei social conducător în societatea noastră, întăririi alianței clasei muncitoare cu țărănimea și intelectualitatea, baza politică a orînduirii noastre sociale și de stat. Totodată, partidul pune un mare accent pe creșterea unității și coeziunii națiunii noastre, importantă forță motrice a progresului material și spiritual, pe întărirea unității tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate.

O latură esențială a înfăptuirii conducerii societății de către partid o constituie formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor. Partidul consideră că activitatea pentru făurirea premiselor materiale și spirituale ale socialismului alcătuiește un tot dialectic. Pornind de la aceste cerințe obiective, de la această particularitate a procesului de edificare a societății socialiste, P.C.R. desfășoară o amplă activitate ideologică și politică-educativă, bazată pe concepția materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific. Congresele și Conferințele Naționale ale partidului, plenarele Comitetului Central, stabilind directivele și măsurile de dezvoltare economică și socială a țării, au subliniat rolul activ, transformator care revine ideilor înaintate, concepției materialist-dialectice și istorice în înarmarea oamenilor muncii cu convingeri revoluționare, cu capacitatea de a aprecia realist fenomenele interne și internaționale, de a-și însuși cuceririle științei și culturii avansate.

În activitatea pentru educarea tuturor oamenilor muncii, pentru dezvoltarea conștiinței lor socialiste, Partidul Comunist Român pornește de la concepția că conștiința socială, în raporturile sale cu existența socială, are un rol activ, transformator asupra existenței sociale. Abordînd în mod creator raportul dintre existența socială și conștiința socială, partidul a acționat și acționează, deopotrivă, asupra dezvoltării condițiilor materiale și a celor spirituale, accentuînd necesitatea transformării conștiinței sociale într-o forță motrice a progresului societății socialiste românești.

Principala trăsătură a concepției Partidului Comunist Român privind activitatea ideologică și politică-educativă este caracterul ei cuprinzător, implicînd o temeinică pregătire politică-ideologică, bazată pe însușirea materialismului dialectic și istoric, lărgirea orizontului general de cunoaștere, prin asimilarea a tot ceea ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, creșterea spiritului de responsabilitate socială și generalizarea în întreaga societate a atitudinii noi, înaintate față de muncă, față de proprietatea socialistă, dezvoltarea continuă a spiritului patriotic al tuturor cetățenilor țării, a devotamentului față de cauza socialismului.

Activitatea teoretică, ideologică și politică-educativă are un rol de mare însemnătate în înarmarea partidului, a clasei muncitoare, a întregului popor cu înțelegerea științifică a realităților din țara noastră și din viața internațională. Ea contribuie la ridicarea nivelului ideologic al maselor, la lărgirea orizontului lor de cunoaștere, la cultivarea mîndriei patriotice a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, față de trecutul glorios de luptă al poporului nostru, față de realizările remarcabile în făurirea societății socialiste, exercită o puternică influență în dezvoltarea forțelor de producție, în perfecționarea relațiilor sociale, a formelor de conducere a societății socialiste românești.

În etapa actuală, în spiritul orientărilor stabilite de Congresul al XII-lea al P.C.R. din 1979, de Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, de Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982 și de Congresul al II-lea al educației politice și culturii socialiste din iunie 1982,

sarcina centrală a activității politice-ideologice și cultural-educative o constituie adevăarea acesteia la nivelul marilor realizări obținute în construcția socialistă, realizarea unei noi calități, superioare, în pregătirea politică-ideologică a comuniștilor, a maselor largi populare, transformarea în mai mare măsură a ideologiei noastre revoluționare, a muncii educative într-o puternică forță dinamizatoare a energiilor națiunii, a dezvoltării continue a forțelor de producție, a perfecționării structurii și relațiilor sociale.

Direcții de acțiune de mare importanță în munca ideologică, politică și cultural-educativă constituie ridicarea, în continuare, a nivelului teoretic și ideologic al comuniștilor, al tuturor oamenilor muncii, educarea lor materialist-dialectică, îmbogățirea permanentă a orizontului lor de cunoaștere și înțelegere a legilor obiective ale dezvoltării sociale, a legităților care guvernează progresul lumii contemporane, a mersului evenimentelor, mobilizarea oamenilor muncii la îndeplinirea în cele mai bune condiții a sarcinilor ce le revin în producția materială, cultivarea în rândurile acestora a conștiinței de proprietar, producător și beneficiar al bunurilor materiale, a atitudinii pline de grijă pentru gospodărirea judicioasă a mijloacelor materiale și financiare încredințate de societate, promovarea în viața socială a principiilor eticii și echității socialiste, a noilor raporturi între oameni. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „se impune să desfășurăm o largă activitate teoretică, ideologică, să intensificăm munca politică, educativă pentru ca toți oamenii muncii să înțeleagă mersul evenimentelor, faptul că în desfășurarea procesului revoluționar, inclusiv în construcția socialistă, pot apărea și greutăți, insuccese, dar datoria comuniștilor, a constructorilor socialismului, a forțelor revoluționare este aceea de a acționa pentru înlăturarea greutăților și desfășurarea cu succes a luptei de transformare revoluționară a lumii”¹⁹. Respingînd orice viziune idilică despre socialism, este necesară menținerea permanent trează a convingerii în idealurile socialismului, în capacitatea clasei muncitoare, a poporului de a învinge unele dificultăți care apar în procesul complex al edificării noii orînduiri sociale.

Un loc central în activitatea politică și cultural-educativă îl ocupă educarea oamenilor muncii, în primul rînd a tineretului, în spiritul dragostei față de țară, față de popor, față de cauza socialismului, dezvoltarea patriotismului revoluționar, care constituie o componentă esențială a vieții spirituale a societății socialiste românești. Acționînd pentru cunoașterea temeinică a istoriei patriei și cultivînd recunoștința și prețuirea trecutului glorios de muncă și de luptă al poporului român pentru libertate socială și națională, Partidul Comunist Român sădește statornic în conștiințe sentimentul răspunderii și mîndriei față de moștenirea revoluționară a înaintașilor, de marile realizări ale socialismului, hotărîrea de a duce mai departe făclia progresului și civilizației pe pămîntul României. În acest spirit acționează mijloacele de comunicare în masă, școala, creația literar-artistică, celelalte forme ale activității ideologice și politice-educative.

Partidul și statul nostru îmbină armonios opera de edificare a socialismului în România cu dezvoltarea continuă a solidarității și colaborării cu partidele comuniste, muncitorești, cu țările socialiste, cu toate for-

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 60.

tele antiimperialiste, progresiste, democratice în lupta pentru înfăptuirea aspirațiilor fundamentale de pace, independență și progres ale omenirii.

Partidului Comunist Român, societății socialiste românești le este străină pasivitatea față de mentalitățile retrograde, luînd atitudine hotărîtă împotriva oricăror manifestări ale cercurilor reacționare, imperialiste, care, în actualele împrejurări internaționale, apelează din nou la metodele și practicile vechi pentru a slăbi coeziunea și unitatea forțelor progresiste, ale maselor populare în lupta împotriva imperialismului, războiului, pentru o politică de pace și independență națională. De aceea — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 —, este necesar ca frontul nostru ideologic să acționeze „cu toată hotărîrea pentru demascarea și combaterea diferitelor concepții ale vechii societăți, a teoriilor imperialiste, colonialiste, a ideologiei capitalismului, punînd în evidență superioritatea concepției noastre despre lume și viață, a relațiilor socialiste, a umanismului socialist, a libertăților și drepturilor omului în societatea socialistă”²⁰.

Întreaga istorie a dezvoltării socialiste a României demonstrează că Partidul Comunist Român a asigurat și asigură conducerea poporului nostru în activitatea tumultuoasă de făurire a noii orînduiri sociale, slujește fără preget interesele întregii națiuni. „Acum, cînd cercurile reacționare pun în discuție, într-o formă sau alta, rolul partidelor comuniste — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, trebuie să afirmăm cu putere că numai cu un partid revoluționar, bazat pe socialismul științific, pe concepția revoluționară materialist-dialectică și istorică, clasa muncitoare, poporul își pot făuri destinul în mod liber. Lipsurile, greutățile care se manifestă ori s-au manifestat într-un loc sau altul — și care s-au manifestat și la noi — sînt și rezultatul unei munci necorespunzătoare. Sînt și unele lipsuri inevitabile într-o operă atît de măreață, dar ceea ce trebuie să reținem este faptul că partidul nostru a găsit el însuși forța necesară de a dezvălui curajos lipsurile, de a lupta împotriva lor, de a-și întări continuu coeziunea și unitatea, forța organizatorică, politică și ideologică și de a merge înainte, conducînd întregul popor pe drumul socialismului, spre viața luminoasă, spre comunism”²¹.

Poporul nostru, bucurîndu-se de roadele transpunerii în viață a politicii partidului, își manifestă plin, prin fapte înălțătoare de muncă, mîndria de a avea la cîrma destinului sale un partid puternic, care elaborează în mod științific, realist, obiectivele și sarcinile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în deplină concordanță cu cerințele societății românești, cu realitățile concrete ale țării, asigurînd punerea în valoare a resurselor materiale și umane ale României. Adeziunea totală a națiunii noastre la politica partidului, hotărîrea cu care oamenii muncii acționează pentru înfăptuirea Programului P.C.R., a hotărîrilor Congresului al XII-lea și ale Conferinței Naționale constituie o puternică garanție că poporul nostru, stăpîn pe destinele sale, va înregistra noi și marcante succese în opera de dezvoltare socialistă multilaterală a țării.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16—18 decembrie 1982, p. 52—53.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 23, Editura politică, București, 1983, p. 249.

DEZVOLTAREA PARTIDULUI CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1918—1921 (IX)

Desăvîrşirea statului naţional unitar român la 1 decembrie 1918 a pus în faţa mişcării muncitoreşti revoluţionare sarcina unificării sale organizatorice, politice şi profesionale la nivelul ţării reîntregite, pentru ca proletariatul să se poată afirma plener în viaţa social-politică a ţării, să poată lupta cu mai mult succes pentru apărarea intereselor fundamentale ale celor ce muncesc de la oraşe şi sate, pentru pregătirea sa în vederea asaltului general asupra societăţii capitaliste.

În noua etapă istorică de după făurirea statului naţional unitar, în faţa poporului român s-au ridicat sarcini noi, deosebit de complexe, determinate de necesitatea transformării democratice a structurilor societăţii româneşti în spiritul hotărîrilor istorice adoptate de adunările plebiscitare de unire cu Ţara din cursul anului 1918. Ca urmare a acţiunilor hotărîte ale maselor populare de la oraşe şi sate şi, în primul rînd, ale proletariatului organizat, au fost înfăptuite importante reforme social-economice — legiferarea dreptului de vot universal, direct şi secret, o profundă şi radicală reformă agrară, legislaţie muncitorească, drepturi egale minorităţilor naţionale etc. —, reforme care au determinat puternice mutaţii în baza economică a ţării, în poziţia şi structura claselor sociale, au generat deplasări şi regroupări în rîndul forţelor politice cu implicaţii profunde asupra caracterului regimului social-politic¹. Alături de aceste reforme, problema refacerii economiei afectată de război, consolidarea internă a statului — în primul rînd prin unificarea legislativă —, dezvoltarea unei industrii naţionale avansate, democratizarea vieţii politice se constituiau în obiective de mare însemnătate de a căror soluţionare depindea progresul rapid al ţării pe plan social-economic, politic şi cultural, menţinerea şi consolidarea independenţei României.

Un rol de cea mai mare însemnătate în înfăptuirea acestor deziderate ale maselor populare, în transformarea democratică a societăţii româneşti îi revenea clasei muncitoare — clasa cea mai înaintată a societăţii —, căreia Unirea din 1918 i-a creat cadrul propice de manifestare şi afirmare plenară, la scară naţională, a potenţialului său revoluţionar. Mişcarea muncitorească din România a dobîndit în aceşti ani nu numai o amploare fără precedent, ci a realizat şi o creştere calitativă a însuşi spiritului proletar. Amplul proces de reorganizare a mişcării muncitoreşti, marile bătălii de clasă ale proletariatului român au fost însoţite de o vie efervescenţă politică, manifestată pe planul ideilor printr-o receptivitate sporită a partidului clasei muncitoare la idealurile vremii, la aspiraţiile maselor populare. Evidenţiind trăsăturile noii etape în care păşea România după desăvîrşirea unităţii sale statale, secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta a: „Perioada ce a urmat a fost

¹ Vezi, pe larg: Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Viaţa politică în România. 1918—1921*, ediţia a II-a completată, Editura politică, Bucureşti, 1976.

o perioadă de consolidare și dezvoltare a statului național unitar, a forțelor de producție și, totodată, o perioadă de puternic avânt revoluționar, pentru dezvoltarea democratică a țării, pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, ale maselor populare, a libertăților democratice”².

Analiza proceselor social-economice și politice din perioada care a urmat desăvârșirii statului național unitar român, a permis socialiștilor români să desprindă cu claritate accentuarea tot mai puternică pe arena social-politică a țării reintregite a contradicției fundamentale a societății capitaliste dintre exploatați și exploatați, dintre burghezie și întregul proletariat român. Programele partidelor și ale grupărilor politice burgheze — de la cele înaintate, democratice și progresiste, și până la cele moderate și mai puțin democratice — nu se deosebeau, în esență, toate vizând consolidarea orînduirii burgheze și întărirea poziției burgheziei, atît la orașe cît și la sate. Partidul Național-Liberal — spre exemplu —, reprezentantul intereselor marii burghezii, departe de a preconiza satisfacerea revendicărilor fundamentale ale celor ce muncesc de la orașe și sate sau amorsarea unui curent democratic în evoluția țării, a promovat constant o politică de îngrădire a libertăților democratice, a ceea ce masele cuceriseră prin grele lupte sociale și politice.

În aceste împrejurări, revoluționarii români erau conștienți de faptul că burgheziei, în special marii burghezii — care își întărea pozițiile în toate domeniile —, trebuia să i se opună forța unită și organizată la scara întregii țări a celor exploatați și asupriți indiferent de naționalitate, forță capabilă să mențină și să adîncească reformele burghezo-democratice, să se situeze în fruntea luptei pentru transformarea revoluționară a societății românești și afirmarea întregului nostru popor pe noi trepte de civilizație și bunăstare. Reafirmînd rolul profund patriotic, cerut de istorie, pe care trebuia să-l joace clasa muncitoare, oficiosul Partidului socialist aprecia, cu deplin temel, că în noua etapă „nu burgheziile care veșnic se vor hărțui între ele” reprezintă „cheagul” României reintregite ca și viitorul ei, ci proletariatul organizat într-un singur partid politic revoluționar, întrucît numai el simbolizează garanția dezvoltării și propășirii libere și independente a țării, numai el este acela care cimentează cu sufletul unirea României mari³.

De aceea, în noua etapă istorică, în fața militanților revoluționari se aflau două probleme fundamentale: acțiunea conștientă pentru centralizarea mișcării socialiste din România la scară națională, prin unificarea partidelor muncitorești din vechiul Regat, Transilvania, Banat, Bucovina etc. într-un singur și unitar partid revoluționar, înarmarea acestuia cu o strategie și o tactică pe măsura epocii, cu un program comunist de acțiune, menit să asigure victoria luptei revoluționare pentru edificarea orînduirii noi, socialiste, pe pămîntul patriei. Prin aceasta partidul politic al clasei muncitoare din România — clasă care se afirmase plenar pe arena vieții social-politice românești încă din a doua jumătate a secolului trecut — intra într-o etapă nouă, superioară de dezvoltare, fapt ce avea să se concretizeze în hotărîrile marelui Congres socialist-comunist din mai 1921. O etapă cînd, în toate organizațiile socialiste de pe teritoriul României reintregite s-a desfășurat un amplu și profund proces — caracteristic de la începutul mișcării noastre muncitorești — de clarificare politică-ideologică privind necesitatea centralizării tuturor organizațiilor politice din țara reintregită și adoptarea unui program comunist de acțiune, care să se finalizeze în hotărîrile istorice luate de un congres socialist pe țară.

Îmbrățișînd cu entuziasm hotărîrea de unire a provinciilor românești subjugate cu Țara mamă, revoluționarii din București adresau tuturor organizațiilor socialiste din România reintregită chemarea de a se uni sub un singur și puternic partid socialist. Relatînd pe larg despre Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, care a proclamat unirea Transilvaniei cu România, gazeta „Socialismul” scria, într-unul din editorialele sale intitulat semnificativ „Unirea”, că muncitorimea înregimentată în Partidul socialist trimite salutul său muncitorimii organizate din Transilvania, „chemînd-o la întregirea Partidului socialist din România mare. În fața puterii burgheziei române întărite prin unirea înfăptuită, se impune întărirea și unirea mișcării socialiste. Ținta noastră e de a forma un singur partid socialist”⁴.

La rîndul său, organul social-democrației ieșene, reflectînd aceeași preocupare majoră, evidenția, în articolul intitulat Nevoia unui congres, mutațiile profunde produse în societatea românească după desăvîrșirea statului național unitar și, în acest

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 12.

³ „Socialismul” din 21 octombrie 1919.

⁴ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), Editura politică, București, 1971, p. 272.

context, necesitatea, pentru interesele și viitorul proletariatului, a înfăptuirii unității de gândire și de acțiune a mișcării socialiste și sindicale din întreaga Românie. „Este deci o imperioasă necesitate — scria „Social-democrația” — să se convoace de urgență un congres al tuturor organizațiilor socialiste și sindicale din toate provinciile românești, în care să se discute și să se hotărască pentru viitor organizarea, propaganda, tactica și programul Partidului socialist și al Uniunii Sindicale din România. Această propunere o facem tovarășilor din București, care se află în cel mai puternic centru proletar al țării”⁵. Dealtfel, problema închegării unei singure forțe politice muncitorești s-a situat în centrul atenției Comitetului Regional Moldova la scurt timp după Marea Unire. Într-un raport asupra activității socialiste și sindicale pe perioada 15 august 1916—20 aprilie 1919, referindu-se la acțiunile comune care au avut loc între militanții socialiști de pe ambele versante ale Carpaților, Comitetul Regional Moldova preciza: „Ținând seama de noile condițiuni politice din Bucovina, Ardeal și Basarabia, am căutat să ne punem în legătură cu tovarășii conducători socialiști din aceste teritorii, pentru a pregăti unitatea sufletească și propagandistică cu aceștia, și azi ne bucurăm a putea constata că aceste legături vor rămâne trainice, spre folosul și izbînda finală a proletariatului din noua Românie”⁶.

Procesul de unificare la scară națională a organizațiilor politice muncitorești, s-a desfășurat, de la început, pe fondul unor ample și profunde dezbateri de idei, menite să ducă la cristalizarea unui nou program politic corespunzător noii etape de dezvoltare în care pășise România. Deosebit de receptiv la comandamentele majore ale epocii, la aspirațiile fundamentale ale maselor populare, partidul clasei muncitoare și-a reformulat în această optică programul cu mult înaintea celorlalte partide politice din țară⁷. Pornind de la îndelungata experiență dobîndită în practica politică, Comitetul Executiv al Partidului socialist, în colaborare cu Secția din București, au reușit ca, la numai o săptămînă după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, să publice, la 9 decembrie 1918, un proiect de program intitulat Declarația de principii — menit să stea la baza activității partidului clasei muncitoare unificat la scara țării reintregite, care, din noiembrie 1918, se intitula Partid socialist (înțelegînd prin aceasta o denumire mai adecvată scopului istoric al clasei muncitoare). Aceasta demonstra nivelul înalt de pregătire teoretică și politică al militanților de frunte ai mișcării revoluționare române, capacitatea lor de a discerne și a valorifica experiența ultimilor ani de activitate, ținînd seama de maturizarea clasei muncitoare, de neconținutul ei radicalizare. Elementul calitativ al proiectului de program, în comparație cu toate programele partidului clasei muncitoare de pînă acum, îl constituia exprimarea clară și hotărîtă, pentru prima dată într-un document programatic al mișcării muncitorești din țara noastră, a necesității cuceririi, prin orice mijloace, a puterii politice și economice din mîinile burgheziei și instaurarea dictaturii proletariatului în vederea realizării idealului comunist.

„Declarația de principii” a fost însușită de Comitetul Executiv al Partidului socialist și primită favorabil de celelalte secțiuni. Publicarea ei a avut un larg ecou în rîndurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor din țara reintregită, corespunzînd celor mai înaintate concepții din mișcarea muncitorească internațională. Apreciînd partidul clasei muncitoare după acest nou proiect de program, el poate fi denumit, fără nici o reținere, partid comunist. Revoluționarii din conducerea Partidului socialist și-au dat pe deplin seama că noul program — conceput înainte de desăvîrșirea statului național unitar — trebuia dezbătut și susținut de către toate secțiunile socialiste din întreaga țară și adoptat într-un congres general care să reunească într-un singur și viguros partid toate organizațiile politice muncitorești din România. În această direcție proiectul de program a constituit o bază principală de dezbateri ideologică, care s-a desfășurat în întreaga mișcare muncitorească din România, pregătindu-se astfel premisele subiective pentru afirmarea Partidului socialist, la marea Congres unificator din mai 1921, ca un partid unic și unitar pe temeliiile României reintregite.

Aceeași dorință spre centralizare au manifestat și revoluționarii transilvăneni. În articolul Conchemarea congresului, ei anunțau apropiata întrunire a Congresului organizațiilor social-democrate din Ardeal și Banat, care „va fi chemat să consfințească sau să dezaprobe tot ceea ce comitetul de pînă acum a săvîrșit, dar mai cu

⁵ Ibidem, p. 167.

⁶ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, Editura politică, București, 1966, p. 188.

⁷ Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, Mișcarea muncitorească din România, 1916—1921. Făurirea Partidului Comunist Român, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1982, p. 133 și urm.

seamă va trebui să croiască calea pe care va înainta mișcarea noastră în viitorul apropiat". „Noi — precizau socialiștii transilvăneni — vom fi chemați ca în România nouă, împreună cu tovarășii de dincolo, să clădim mișcarea muncitorească pe temelii solide și puternice, ca nici un vifor și nici o furtună să n-o poată dărîma. Dar vom avea datoria spre a face să înțeleagă și tovarășii noștri maghiari ori germani din părțile ce se vor alătura la România că le sintem frați adevărați și cu ei împreună dorim să luptăm pentru dezrobirea întregii clase muncitoare”⁸. La rîndul său, fruntașul social-democraților din Bucovina, George Grigorovici, referindu-se la reorganizarea temeinică a mișcării muncitorești, a partidului clasei muncitoare, în înțelegere cu militanții socialiști din întreaga țară, și-a exprimat acordul asupra faptului că propaganda social-democrată trebuia să facă totul pentru realizarea acestui suprem deziderat al proletariatului din România⁹.

Unul dintre momentele principiale, de o importanță deosebită pentru evoluția ulterioară a mișcării muncitorești, care demonstra afirmarea viguroasă a mișcării revoluționare din România, a fost Congresul de la Sibiu din 19—20 ianuarie 1919 al reprezentanților organizațiilor social-democrate din Ardeal și Banat. Deosebit de semnificativ este faptul că cei 120 de delegați au reafirmat cu hotărîre în programul adoptat principiile fundamentale cuprinse în „Declarația de principii” din decembrie 1918 de la București. „Dezrobirea clasei muncitoare — se menționa în Programul Partidului social-democrat din Transilvania și Banat — poate fi numai rezultatul acelei lupte care va pune capăt domniei de clasă, adică înlăturînd temelia ei prin desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producere și transformarea lor în proprietatea comună, și așa sistemul de producere capitalist va fi transformat în sistem de producere socialist”¹⁰.

Totodată, participanții la congres au apreciat favorabil — într-o rezoluție specială — activitatea socialiștilor transilvăneni în marea acțiune a desăvîrșirii statului național unitar și care, „la Adunarea Națională de la Alba Iulia, în concordanță cu voința întregului neam românesc, au votat pentru unirea tuturor românilor”. „Congresul — continua rezoluția — constată că unirea poporului românesc într-un singur stat independent este o necesitate istorică, bazată pe dreptul de liberă dispoziție al tuturor popoarelor — și social-democrația română, cînd a aderat la înfăptuirea acestui ideal al românilor de pretutindeni, n-a depășit [nu s-a abătut] întru nimic de la principiile stabilite de congrese socialiste internaționale, care totdeauna au recunoscut dreptul fiecărei națiuni asupra și divizate sub mai multe stăpîniri străine de a lupta în primul rînd pentru independența sa”¹¹. Congresul socialiștilor din Ardeal și Banat s-a pronunțat pentru „consolidarea noului stat român” și pentru unificarea mișcării socialiste într-un puternic partid socialist la scara României reîntregite.

În deplin consens cu voința unanimă a socialiștilor din întreaga țară de a activa într-un partid socialist unic, centralizat la nivel național, la 13 februarie 1919 Comitetul Executiv provizoriu al Partidului socialist și Comisia centrală provizorie a sindicatelor din România au dat publicității o Declarație prin care salutau „cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum” și se angajau să respecte „legămintele de unire hotărîte”¹². Ca partid muncitoresc ieșit din masa mare a poporului român și legat prin mii de fire de acesta, Partidul socialist lua act de întregirea României, dîndu-i consacrarea unui fapt definitiv.

O atenție aparte acorda Declarația problemei unificării tuturor organizațiilor regionale socialiste într-un singur și puternic partid al clasei muncitoare din România reîntregită. „Partidul socialist din România — se preciza în Declarație — pune toată nădejdea în noile forțe proletare, călîte în lupta de secole în contra unei duble apăsări, pentru înlăturarea acestui regim nefast și crearea unor noi condițiuni de viață, bazată pe toate drepturile și libertățile ce noile situațiuni mondiale le impun. În acest scop Partidul socialist din România face apel la toate forțele proletare și socialiste din Basarabia, Bucovina și Transilvania pentru unificarea lor, formînd un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire

⁸ Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921, p. 139—140.

⁹ „Glasul Bucovinei” din 28 decembrie 1918.

¹⁰ Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921, p. 153.

¹¹ Ibidem, p. 157.

¹² Ibidem, p. 166.

de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mâine¹³.

Prin analiza sa profundă, Declarația din februarie 1919 a reprezentat o nouă și însemnată cucerire în procesul de clarificare politico-ideologică a clasei muncitoare din țara noastră. Declarația Partidului socialist și a Comisiei generale provizorii a sindicatelor din 13 februarie 1919 a avut un puternic ecou în rîndul organizațiilor socialiste din întreaga țară. „Prin această Declarație — relava Iosif Receanu, secretarul Partidului social-democrat din Transilvania, într-o scrisoare adresată conducerii Partidului socialist din vechea Românie — muncitorimea română [din teritoriile unite cu Țara — n.n.] a văzut că frații lor din România i-a înțeles și în viitor vor găsi în ei buni tovarăși și frați de luptă, care, uniți laolaltă, vor transforma România de azi într-o Românie liberă de mâine¹⁴.

Apreciind importanța deosebită a acestei Declarații, organul social-democrației ardelen „Adevărul” scria, într-unul din numerele sale : „Dar mai e ceva îmbucurător ce se desprinde din Declarația tovarășilor din România veche : ei se adresează la noi spre a ne uni toate puterile și spre a forma un singur bloc socialist, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie pentru realizarea dezrobirii desăvârșite de sub apăsarea burghezo-capitalistă. Chemarea aceasta la unire va afla cel mai viu răspuns în inimile muncitorilor români și sintem siguri că, în cel mai scurt timp, unirea tuturor partidelor socialiste din România veche, Basarabia, Bucovina și Transilvania va deveni un fapt împlinit. Prin aceasta — continua „Adevărul” —, lupta noastră contra reacțiunii se va întări, iar proletariatul organizat și conștient va deveni unul dintre factorii cei mai de însemnătate ai țării ; vom lupta atunci cu toții spre a transforma țara românească într-o țară cu libertățile cele mai largi, bazată pe cea mai largă democrație. Astfel privim noi pronunțarea tovarășilor din România și astfel înțelegem declarația lor. Să ne unim deci puterile !¹⁵.

La câteva zile după adoptarea Declarației o delegație a Partidului social-democrat din Transilvania și Banat, formată din Iosif Jumanca și Ioan Flueraș, a sosit la București pentru a discuta împreună cu reprezentanți ai conducerilor provizorii ale Partidului socialist și ale mișcării sindicale din România, căile de realizare a unificării mișcării socialiste din întreaga țară. Discuțiile au relevat dorința comună a celor două părți de a se ajunge cât mai curînd la înlăturarea acestui deziderat și s-au încheiat prin adoptarea unor hotărîri concrete. Astfel, s-a decis convocarea, în cel mai scurt timp, a unui congres general al partidelor socialiste din România care să valideze orientarea politică viitorului partid ; totodată, a fost adoptată, în principiu, hotărîrea de unificare a programelor politice ale partidelor socialiste¹⁶.

Vestea despre rezultatele fructuoase ale discuțiilor dintre cele două partide a fost primită cu deosebită satisfacție de mișcarea noastră muncitorească. În articolul Un acord cu Partidul socialist din România, organul Partidului social-democrat din Transilvania și Banat, dînd expresie dorinței unanime de unificare a muncitorimii din aceste provincii, arăta : „Putem avea încredere că înțelegerea încheiată la București va avea rezultatele cele mai bune și va forma punctul de plecare al unui mare și puternic partid socialist în Țara Românească¹⁷. Într-un interviu acordat celuiiași ziar pe marginea discuțiilor de la București, Iosif Jumanca declara că : „Atunci cînd unirea partidelor noastre se va face, vom forma un puternic bloc socialist în noua Românie, care va ști să se impue și va avea destulă forță spre a duce noul stat român spre calea democrației și a progresului¹⁸.

Congresul general, care urma să consfințească unificarea organizatorică a mișcării socialiste, a fost fixat pentru zilele de 7—9 aprilie 1919. În vederea pregătirii sale temeinice, Comitetul Executiv provizoriu al Partidului socialist a convocat toate partidele socialiste din România la o consfătuire pentru ziua de 30 martie 1919. Motivînd inițiativa convocării unei asemenea consfătuiri, Comitetul Executiv preciza : „Intrucît este în intenția noastră ca acest congres să statueze unirea tuturor partidelor și grupărilor socialiste din teritoriile care vor să se alipească la România și să le organizeze într-un singur partid socialist unitar, credem cu totul necesar ca mai

¹³ Ibidem, p. 166—167.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 104, mapa 11/1919.

¹⁵ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917 — iunie 1919), p. 80.

¹⁶ „Socialismul” din 2 martie 1919 : „Izbînda” din 13/26 februarie 1919.

¹⁷ „Adevărul” din 24 februarie/9 martie 1919.

¹⁸ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 82.

înainte de congres să avem o consfătuire intimă”¹⁹. Scopul conferinței era de a se cădea de acord asupra programului și tacticii partidului muncitoresc unitar, precum și de a se lua măsuri în vederea organizării congresului.

Întruniți la București, în ziua de 30 martie 1919, reprezentanții partidelor socialiste din vechiul Regat, din Transilvania și Banat, ca și reprezentanți ai secțiunii Iași, au reafirmat necesitatea dezvoltării, în continuare, a unei activități susținute de organizare a proletariatului, exprimind opinia că aceasta slujea luptei pentru „democratizarea țării, pentru nevoile de toate zilele ale muncitorimii și pentru cucerirea puterii politice în scopul transformării societății actuale burghezo-capitaliste în societatea socialistă”²⁰.

Starea de asediu, cu legile sale excepționale, și, deopotrivă, greutatea de comunicații au făcut imposibilă, în cele din urmă, întrunirea unui asemenea congres. Convocarea unei conferințe a organizațiilor socialiste din Transilvania și Banat* în zilele de 10—11 mai 1919, cînd, după mai multe amînări, urma să aibă loc Congresul general al partidelor socialiste din România, a determinat din nou modificarea datelor de desfășurare a congresului. Aducînd la cunoștință această decizie, comunicatul Comitetului Executiv al Partidului socialist și al Comisiei generale a sindicatelor, din 4 mai 1919, anunța organizarea, în locul congresului, a unei conferințe la care să participe invitați ai partidelor social-democrate din Transilvania, Banat și Bucovina²¹. Ordinea de zi a conferinței era următoarea: 1. Darea de seamă rezumată a situației organizațiilor (numărul membrilor, situația financiară); 2. Programul partidului, declararea de principii; 3. Programul electoral; 4. Discuții asupra organizației²².

Un fapt semnificativ pentru atmosfera favorabilă unificării, care exista în rîndul muncitorilor organizați din Transilvania și Banat, a fost hotărîrea de desăvîrșire a contopirii celor două organizații socialiste regionale. Deși acționau unitar în problemele vitale ale muncitorimii din aceste provincii, atît organizația socialistă din Banat, cît și cea din Transilvania — care se intitulau partide — se considerau autonome, fiecare desfășurîndu-și activitatea numai în limitele provinciei respective. Conferința organizațiilor socialiste din Transilvania și Banat, desfășurată la Sibiu în zilele de 10 și 11 mai 1919, a hotărît „unificarea și centralizarea provizorie a mișcării socialiste, politică și economică, din Ardeal și Banat” sub denumirea de Partidul social-democrat din Transilvania și Banat și, în același timp, formarea Uniunii sindicale din Transilvania și Banat²³.

Evidențiînd hotărîrea Conferinței de la Sibiu, gazeta socialistă maghiară „Erdélyi Munkás” scria: „Reprezentanții muncitorimii din Transilvania și Banat s-au întîlnit la Sibiu pentru a discuta modalitățile tactice care urmează a fi adoptate în viitor, pentru a crea posibilități de realizare a unității de partid și sindicale bazate pe lupta de clasă unită, mai presus de orice ideologie națională... Toată lumea a simțit că a sosit vremea cînd trebuie să dispară, trebuie să piară acele ziduri despărțitoare care pînă în prezent au divizat în două tabere pe proletarii care trăiesc aici. Zidurile despărțitoare au căzut, iar proletariatul din Transilvania se află din nou înregimentat într-o singură tabără”²⁴.

În aceste condiții se impunea cu stringență organizarea unei Conferințe a tuturor organizațiilor de pe teritoriul României întregite, pentru înfăptuirea unității de acțiune a proletariatului român. „Timpurile mari în care trăim — scria „Adevărul” —, momentele istorice care se perindă înaintea ochilor noștri reclamă un congres socialist general din întreaga Românie nouă și acolo să se dezbată, în public, si-

¹⁹ „Socialismul” din 24 februarie 1919.

²⁰ „Socialismul” din 23 martie 1919; „Adevărul” din 31 martie/13 aprilie 1919.

* Inițial, convocarea s-a făcut pentru o consfătuire restrînsă între membrii Marelui Comitet al P.S.D. din Transilvania și Banat și toți secretarii și conducătorii secțiunilor socialiste și sindicatelor care depășeau mai mult de 200 de membri („Adevărul” din 31 martie/13 aprilie 1919).

²¹ „Socialismul” din 4 mai 1919.

²² „Socialismul” din 14 mai 1919.

²³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 197—198. La Conferință au fost reprezentate 71 de organizații din 33 de localități, cu 142 de delegați, plus 25 de membri ai Marelui Comitet ales la Congresul din 19—20 ianuarie 1919 și ai Comitetului Executiv. O serie de localități — Tg. Mureș, Simeria, Orăștie ș.a. —, deși nu au putut trimite delegați din cauza măsurilor represive ale autorităților, și-au anunțat solidarizarea cu hotărîrile Conferinței.

²⁴ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 447.

tuația politică și economică și, cu voturile reprezentanților a 300 000 de muncitori organizați, să se voteze programul Partidului socialist”²⁵.

În ampla dezbateră de idei pentru elaborarea unui program politic corespunzător noii etape de dezvoltare a societății românești postbelice se înscrie Conferința partidelor socialiste din România, de la București, din 23—26 mai 1919 — prima reuniune oficială a reprezentanților organizațiilor socialiste de pe ambele versante ale Carpaților de după desăvîrșirea unității noastre statale — la care au fost prezenți 68 de delegați, reprezentând 59 de organizații politice și sindicale. Printre participanți se aflau membri ai comitetelor executive ale Partidului socialist din vechea Românie și Partidului social-democrat din Transilvania și Banat, ai organizațiilor social-democrate din Bucovina, ai comisiilor generale ale sindicatelor și ai ziarelor centrale ale mișcării socialiste, delegați ai uniunilor sindicale, secțiunilor socialiste și ai organizațiilor sindicale, printre care: Ilie Moscovici, Gheorghe Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Gh. Niculescu-Mizil, Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Tiron Albani, Lazăr Măglașu, David Fabian, Gh. M. Vasilescu. Reuniunea de la București a adoptat importante hotărâri pe linia centralizării mișcării socialiste pe baza unui program ce urma să direcționeze practica politică a partidului clasei muncitoare pînă la viitorul Congres. În acest sens, Conferința a aprobat programul politic al mișcării socialiste — primul document oficial elaborat și adoptat de întreaga mișcare socialistă din România întregită —, programul electoral unic, precum și o serie de măsuri organizatorice pe linia unificării partidelor socialiste. Astfel, s-a hotărît ca toate organizațiile să creeze comitete pe fabrici, ca organisme de reprezentare a intereselor muncitorilor în fața patronatului și a direcțiilor întreprinderilor, să se înființeze școli de propagandă pentru formarea de noi cadre pentru partid²⁶.

Relevînd semnificația deosebită a acestui forum muncitoresc, „Socialismul” scria: „Conferința pe care am avut-o în mai în București și la care s-a votat Declarația de principii și programul electoral al partidului a fost preludiul unificării mișcării socialiste din întreaga Românie”. Unificarea partidelor socialiste din România întregită — continua ziarul — „este reclamată de interesele de clasă ale proletariatului”, care trebuia să se afirme plenar pe arena vieții social-politice românești ca „o singură clasă, un singur partid unit, o singură voință hotărîtă de luptă”²⁷. Comentînd, la rîndul său, rezultatele și semnificația Conferinței, „Calendarul muncii” nota: „Conferința s-a ocupat de organizarea mișcării și a votat programul partidului pe baza căruia s-a făcut prima unire între partidul nostru și cel din Ardeal și Bucovina, deschizînd drumul unificării complete pe care urmează s-o realizeze un apropiat Congres”²⁸.

Conferința din 23—26 mai 1919 a avut loc într-un moment cînd procesul de dezvoltare a mișcării muncitorești revoluționare era în plină desfășurare, hotărîrile

²⁵ *Ibidem*, p. 84.

²⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 199—210; „Socialismul” din 25, 27 și 29 mai 1919.

²⁷ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 279—280.

²⁸ „Calendarul muncii”, 1920, p. 57. Conferința și hotărîrile votate au fost comentate pe larg de presa democratică și progresistă, de oameni politici cu vederi democratice și chiar de unii reprezentanți ai cercurilor politice burgheze. La numai o zi de la deschiderea lucrărilor sale, ziarul democrat „Chemarea” — aflat sub conducerea lui N. D. Cocea —, prefigurînd însemnătatea Conferinței, sublinia următoarele: „Sîntem convinși că nimănui nu-i va scăpa importanța și însemnătatea acestei prime Conferințe, care întrunește, pentru întîia oară, pe reprezentanții proletariatului din România nouă” („Chemarea” din 24 mai 1919). La rîndul său, organul de presă al Partidului poporului, care urmărise cu atenție dezbaterile din cadrul Conferinței, considera că hotărîrile votate „pot avea o mare influență asupra politicii noastre viitoare, în care Partidul socialist este chemat a juca un rol mult mai activ decît pînă acum, spre binele și fericirea țării” („Izbînda” din 25 mai 1919). Însuși ministrul de interne, G. G. Mîrzescu, a ținut, la cîteva zile după Conferință, să precizeze că, după opinia lui, Partidul socialist s-a relevat ca un partid de guvernămînt, recunoscînd astfel posibilitatea și capacitatea acestuia de a prelua puterea politică. Revelatoare, de asemenea, prin conținutul ei a fost scrisoarea dr. N. Lupu, de la începutul lunii iunie 1919, adresată secretarului Partidului socialist, prin care-i solicita înscrierea în acest partid. În scrisoare, cunoscutul om politic cu vederi democratice mărturisea: „Pentru mine, și sper pentru alții, doctrina socialistă e singura capabilă, prin realizarea cerințelor ei, de a înfăptui acest ideal (progres social — n.n.) repede și definitiv” („Socialismul” din 8 iunie 1919).

sale stimulind acest proces, care, prin amploarea și intensitatea sa, era fără precedent în istoria socialismului românesc.

În perioada care a urmat Conferinței, în întreaga țară au fost create organizații socialiste atât în centrele urbane, cât și în cele rurale; concomitent, și-au reluat activitatea cele care, temporar, deveniseră inactice ca urmare a războiului sau a măsurilor represive ale autorităților. Până la sfârșitul anului 1919 au fost create secțiuni socialiste la Lupeni, Moreni, Pașcani, Alba Iulia, Băicoi, Buhuși, Vaslui, în comunele Tirgu Frumos și Podul Iloaiei (jud. Iași), Țintea și Breaza (jud. Prahova), Bragadiru (jud. Ilfov)²⁹ ș.a. În prima jumătate a anului următor au luat ființă noi secțiuni la Vălenii de Munte, Călărași, Rimnicu Sărat, Mărășești, Tirgu Neamț etc., ca și în comunele Inotești, Telega și Livadea (jud. Prahova), Vișinești, Gura Ocnitei și Valea Lungă (jud. Dimbovița), Băilești, Poiana Mare și Cetate (jud. Dolj), Săveni (jud. Dorohoi), Radovan (jud. Ilfov), Mizil și Pirșcov (jud. Buzău), Jurilovca, Babadag, Sarichioi, Caliru, Buceac și Turcoaia (jud. Tulcea)³⁰, precum și în numeroase alte localități³¹. Concomitent, și-au reluat activitatea secțiunile Tecuci, Roman, Caracal, Bacău³² etc.

Amploarea luată de mișcarea socialistă în unele localități mari a impus crearea, pe lângă secțiunea centrală și subordonate acesteia, a unor secțiuni pe cartiere. Numai în Capitală au fost constituite, până la finele anului 1919, șase subsecțiuni în cartierele „Grivița”, „Măgurele”, „Șerban-Vodă”, „13 Septembrie”, „Piscului”, „Ovidiu” și „Laborator”³³, care desfășurau o intensă activitate politică și organizatorică. Subsecțiuni au organizat și cluburile socialiste din Iași, Ploiești, Cimpina și altele.

Organizațiile socialiste au devenit centre vitale ale mișcării muncitorești din localitatea sau județul respectiv. Prin activitatea lor, desfășurată pe planuri multiple, ele au fost, în această perioadă, creierul organizatoric și de acțiune pe plan local al muncitorilor și al altor categorii sociale. Secțiunea București — spre exemplu — a ținut, după Conferința din mai 1919, șase adunări generale, în cadrul cărora s-au dezbătut probleme ca: fixarea candidaturilor pentru alegerile parlamentare, votarea regulamentului de funcționare a secțiunilor pe cartiere, completarea comitetului, alegerea delegaților pentru Congresul din 13—14 octombrie 1919, discutarea ordinii de zi și alegerea delegaților pentru Conferința de la Iași din 7—8 decembrie 1919 ș.a. Aceeași activitate susținută au desfășurat-o și secțiunile pe cartiere*, care, în decurs de numai un an, au ținut nu mai puțin de 119 ședințe, în cadrul cărora s-a protestat împotriva terorii dezlănțuite împotriva mișcării muncitorești din Capitală și din provincie, s-au analizat situația politică internă și externă, ca și problemele legate de Internaționala a III-a Comunistă, programul electoral, amnistia, starea de asediu, cenzura ș.a. Pe lângă secțiunea centrală din București funcționau Cercul „Tineretul socialist”, Cercul feminin, Cercul de studii sociale, Cercul de editură socialistă și Școala socialistă, în cadrul căreia erau predate cursuri de istoria socialismului român, economie politică, biologie, limba română, limba franceză, igienă socială³⁴ ș.a. Activități asemănătoare desfășurau și celelalte secțiuni socialiste. CERCURI „Tineretul socialist” au ființat și pe lângă secțiunile socialiste din Ploiești, Galați, Bacău, Cimpina, Focșani, Iași, Brăila, Piatra Neamț, Turnu Severin, Caracal, Craiova, Constanța,

²⁹ „Socialismul” din 5, 7, 14 august și 5 septembrie 1919.

³⁰ „Socialismul” din 28 și 30 ianuarie, 14 și 19 februarie, 8 și 22 martie, 14 și 22 aprilie, 13 și 17 mai, 1 august 1919; Arhivele Statului Tulcea, fondul Prefectura jud. Tulcea, dosarul nr. 83/1920, fila 130.

³¹ În Transilvania și Banat s-a hotărât crearea Uniunii muncitorilor agricoli, în care urmau să intre toți țărani fără pământ și cei care nu au mai mult decât pot munci singuri. La scurt timp după această hotărâre s-a trecut la organizarea muncitorilor agricoli în jud. Satu Mare (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 43/297, fila 133).

³² „Socialismul” din 17 mai și 5 iunie 1919, 19 februarie și 11 martie 1920.

³³ „Socialismul” din 21 august 1919.

* Pentru coordonarea activității acestora, la 24 august 1919 s-a votat un regulament de funcționare al secțiilor socialiste pe cartiere, iar ulterior a fost ales un Comitet central al secțiilor din Capitală — format din 12 membri —, având ca secretar pe Alexandru Pătruțescu, iar casier pe Rozalia Frimu (*Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 217).

³⁴ „Socialismul” din 15 februarie 1920.

Buștenari, Dorohoi, Moreni, Buhuși, Botoșani, Buzău, Nehoiu, Roman, Tirgu Frumos, Călărași, Slănic-Prahova, Sinaia și în numeroase alte localități ³⁵.

În scopul unui schimb de păreri, în zilele de 10—12 august 1919 s-a întrunit la București Conferința cercurilor „Tineretul socialist” din vechea Românie, la care au participat 18 delegați, reprezentând cercurile din București, Piatra Neamț, Bacău, Focșani, Galați, Brăila, Ploiești și Cimpina. Prin hotărârile sale, Conferința a marcat începutul unor acțiuni concrete în cadrul procesului de unificare a mișcării revoluționare de tineret la scara României întregite. În Transilvania și Banat, cercuri ale tineretului muncitor s-au constituit în diferite localități, începând cu primele luni ale anului 1920. Astfel, la Cluj, s-a înființat, la 28 aprilie 1920, sub directa îndrumare a Comitetului Executiv al Partidului socialist din Transilvania și Banat, primul cerc socialist al tineretului. Amplearea mișcării socialiste a tineretului din aceste provincii a determinat constituirea, la 25 iulie 1920, a Uniunii Tineretului Muncitor din Transilvania și Banat ³⁶. Pentru organizarea cit mai temeinică a mișcării de tineret s-a luat hotărârea elaborării unor regulamente sau statute de funcționare a cercurilor și unificarea lor într-o singură organizație pe țară.

Pe lângă secțiunile Partidului socialist din Iași, Ploiești, Craiova, Cluj, Turnu Severin, Focșani, ca și în alte localități, funcționau, de asemenea, și cercuri feminine. Înființarea lor izvoră din necesitatea educării muncitoarelor în spiritul ideilor socialiste. Deși ele nu au avut aceeași extindere și aceeași intensă activitate ca cele de tineret, totuși, prin intermediul lor, organizațiile socialiste au desfășurat o apreciazabilă muncă în rîndul femeilor muncitoare din localitățile respective. Relevind activitatea desfășurată în cadrul cercurilor feminine, dărea de seamă a secțiunii București a Partidului socialist pe anul 1919 aprecia că ea apare cu atît mai necesară, cu cît numai mișcarea sindicală număra la acea dată aproape 10 000 de femei organizate ³⁷.

Pentru a conferi un caracter de masă propagării ideologiei socialiste, secțiunile locale ale partidelor socialiste au dat viață și altor forme organizatorice. La Galați, Brașov, Cluj, Craiova, Focșani, Piatra Neamț, Caracal, Turnu Severin ³⁸, Iași ³⁹ și în numeroase alte localități au existat cercuri de studii sociale, la sedințele cărora participau nu numai membri ai secțiunilor socialiste și ai sindicatelor, ci și mulți cetățeni dornici să cunoscă programul partidului muncitorilor din România. Prin aceste forme organizatorice, secțiunile locale au găsit mijloacele adecvate de atragere către organizațiile socialiste a unor noi contingente de muncitori, mici meseriași, țărani, intelectuali cu vederi înaintate. Secțiunile din Dorohoi și Iași — de exemplu — au organizat, în perioada de la sfîrșitul lunii iunie 1919, cercuri culturale socialiste ⁴⁰. În comuna Cimpineanca (județul Putna), organizația socialistă locală a pus bazele unui „Cerc socialist țărănesc”, care dispunea de o bibliotecă cuprinzînd 350 volume ⁴¹.

Cercurile de studii care și-au desfășurat activitatea pe lângă secțiunile socialiste, au dezbătut probleme referitoare la lupta de clasă, dictatura proletariatului și democrația burgheză, internaționalismul proletar, socialismul și femeia, istoria doctrinelor socialiste, cultura proletară ș.a.

Eforturile deosebite pe care secțiunile socialiste locale le făceau în domeniul propagandei revoluționare și, deopotrivă, creșterea neconținută a numărului de membri, au impus sporirea rapidă a corpului de propagandiști ai organizațiilor socialiste. Alături de vechi și talentați propagandiști și oratori socialiști, ca Gheorghe Cristescu, Iancu Iliescu, Dumitru Grofu, Constantin Popovici, Tiron Albani, Andrei Ionescu, N. D. Cocea, Ilie Moscovici, Gheorghe Tănase, P. Constantinescu-Iași, Nicolae Lambru, Teodor Iordăchescu, Constantin Mănescu, Alecu Constantinescu ș.a., în această perioadă s-au mai format Gh. Niculescu-Mizil, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Mihail Macavei, Ioan Elena, Mihail Cruceanu, Eugen Rozvan, Gh. M. Vasilescu, David Fabian, Pandele Becheanu și numeroși alții. În scopul formării propagandiștilor, pe lângă unele secțiuni, cum au fost cele din București, Iași,

³⁵ În legătură cu evoluția politică și organizatorică a mișcării revoluționare de tineret din România în această perioadă vezi, pe larg: *File din istoria U.T.C.*, ediția a II-a, revăzută și completată, Editura politică, București, 1980; Constantin Petculescu, *Crearea Uniunii Tineretului Comunist*, Editura politică, București, 1972.

³⁶ *Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România*, vol. I (1821—1922), Editura politică, București, 1982, p. 360—361.

³⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 288.

³⁸ „Socialismul” din 26 iunie, 5 septembrie, 23 octombrie 1919 și 20 martie 1920.

³⁹ „Iașul socialist” din 25 ianuarie 1920.

⁴⁰ „Iașul socialist” din 3 iulie 1919.

⁴¹ „Iașul socialist” din 12 septembrie 1919.

Ploiești și Galați, s-au creat școli speciale, universități socialiste sau populare. La începutul lunii februarie 1920 au fost inaugurate cursurile universităților populare din Cimpia și Ploiești, iar mai târziu ale celei din București ⁴².

Sub îndrumarea secțiunilor socialiste, în unele localități funcționau și Case ale poporului, construite cu fonduri strinse de la muncitori, în care își desfășurau activitatea organizațiile muncitorești din localitatea respectivă.

Un rol important în ampla campanie de răspândire în rindul maselor a ideilor noi despre lume și societate, de popularizare a programului socialist l-a jucat presa socialistă. Pe lângă presa revoluționară centrală, unele secțiuni socialiste mai puternice au tipărit o serie de ziare și reviste precum: „Social-democrația“, „Moldova socialistă“ și „Iașul socialist“ — editate de secțiunea Iași a Partidului socialist; „Lupta de clasă“ — secțiunea București; „Cuvântul socialist“ — secțiunea Turnu Severin; „Revoluția socială“, „Sfatul muncii“ și „Muncitorul socialist“ — secțiunea Brăila; „Lupta socialistă“ — secțiunea Ploiești; „Piatra socialistă“ — secțiunea Piatra Neamț ș.a.

Dezvoltarea mișcării socialiste în anii avântului revoluționar a pus cu stringență la ordinea zilei și problema creării unor birouri regionale socialiste sau federații socialiste regionale, care aveau sarcina cuprinderii și coordonării mai eficiente a activității socialiste dintr-o regiune sau alta. Încă înainte de încheierea primului război mondial, a fost constituit la Iași un Comitet regional al mișcării socialiste și sindicale din Moldova; Conferința socialistă regională de la Iași, din 27—28 septembrie 1919, a hotărât crearea unui birou regional ⁴³, care va constitui o verigă importantă între secțiunile locale și Comitetul Executiv al Partidului Socialist din România. Urmind exemplul socialiștilor moldoveni, în noiembrie 1919 organizațiile socialiste din Valea Prahovei au pus bazele Federației socialiste a Prahovei ⁴⁴ care, în februarie 1920, cuprindea 33 de secțiuni socialiste cu un număr total de 15 909 membri, cu precădere muncitori și țărani ⁴⁵. În luna următoare s-au constituit încă 27 de secțiuni, astfel că, la sfârșitul anului 1919, în cadrul Federației socialiste prahovene activau 17 391 de membri ⁴⁶.

Tot pe baze regionale au fost organizate și secțiunile din județele Constanța și Tulcea (sediul Comitetului regional fiind stabilit la Constanța) ⁴⁷, cele din județele Brăila, Buzău, Focșani și Râmnicu Sărat (incadrate într-o federație județeană și conduse de un comitet regional) ⁴⁸, precum și secțiunile socialiste din județele Bacău, Piatra Neamț și Roman (a căror activitate era coordonată de un secretariat regional cu sediul la Bacău) ⁴⁹.

Expresia cea mai elocventă a rapidei dezvoltări pe care a înregistrat-o mișcarea socialistă o constituie atât numărul impresionant al secțiunilor socialiste care și-au desfășurat activitatea în această perioadă, cât și cel al membrilor cuprinși în organizațiile partidelor socialiste. Un raport al Comitetului Executiv al Partidului Socialist din Transilvania și Banat preciza, de exemplu, că, până la sfârșitul lunii iunie 1920, erau constituite în Transilvania 44 de secțiuni socialiste, cu un număr total de 83 309 membri. Printre aceste secțiuni se numărau cele din Brașov, Cluj, Sibiu, Cugir, Făgăraș, Călan, Alba Iulia, Dej, Deva, Huedin, Lupeni, Oradea, Petroșani, Orăștie,

⁴² „Socialismul“ din 15 și 19 februarie 1919; „Iașul socialist“ din 22 februarie 1920.

⁴³ „Social-democrația“ din 5 octombrie 1919; „Socialismul“ din 10 septembrie și 3 octombrie 1919.

⁴⁴ Conferința a avut loc la 16 noiembrie 1919; la lucrările ei au participat 31 de delegați din județul Prahova, un delegat din județul Buzău și un delegat din județul Dimbovița. Ultimii doi delegați au cerut extinderea activității federației și asupra județelor lor (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 757, filele 461—468).

⁴⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 79, dosarul nr. 7 497, fila 54.

⁴⁶ *Relații agrare și mișcări țărănești în România, 1908—1921*, Editura politică, București, 1967, p. 462.

⁴⁷ „Socialismul“ din 25 ianuarie 1920.

⁴⁸ Conferința de constituire a acestei federații a avut loc la 26 ianuarie 1920 la Buzău. Delegații din cele patru județe au hotărât editarea unui ziar regional, formarea unei federații județene, crearea de comitete județene și alegerea unui comitet regional („Muncitorul socialist“ din 28 ianuarie 1920).

⁴⁹ Conferința de constituire și-a desfășurat lucrările în zilele de 19—20 ianuarie 1920; au participat 24 de delegați, reprezentând 3 364 de membri organizații. Conferința a decis alegerea unui secretar regional (Iancu Iliescu) și a patru secretari județeni („Socialismul“ din 1 februarie 1920).

Reghin, Simeria, Vulcan, Teiuș, Tirgu Mureș, Hunedoara, Satu Mare, Șimleu Silvaniei, Ilva Mică, Toplița, Turda⁵⁰. Raportul nu cuprindea situația organizatorică a unor importante secțiuni socialiste din Banat, precum cele din Timișoara, Arad, Reșița ș.a., care aveau un număr apreciabil de membri. Numai în Timișoara, după cum informa ziarul „Socialismul“ din 22 februarie 1920, existau, pe atunci, 18 000 de muncitori organizați. De asemenea, în Arad, numai sindicatul muncitorilor în fier și metal și sindicatul ceferist aveau 4 400 de membri⁵¹. Organizații socialiste ființau și în alte orașe și centre industriale din această parte a țării. La rindul lor, organizațiile social-democrate din Bucovina aveau aproximativ 10 000 de membri⁵².

În vechea Românie organizații socialiste s-au creat în toate centrele urbane și în numeroase localități rurale. Existau secțiuni la București, Iași, Ploiești, Galați, Brăila, Craiova, Turnu Severin, Constanța, Bacău, Moreni, Moinești, Băicoi, Cimpina, Turnu Măgurele, Focșani, Dorohoi, Botoșani, Tirgu Frumos, Tirgu Ocna, Pașcani, Vaslui, Buhuși, Orșova, Rimnicu Sărat, Azuga, Sinaia, Roman, Vălenii de Munte, Călărași și Comarnic, între care unele cu un număr apreciabil de membri. În afară de secțiunea din București, cu 4 450 de membri, organizația din Galați avea aproape 2 000⁵³, cea din Cimpina — 1 500, Ploiești — 1 000, Iași — 700⁵⁴, Craiova — 420⁵⁵, Constanța — 400⁵⁶, Roman — 700 etc. La nivelul întregii țări, în prima jumătate a anului 1920, numărul membrilor organizațiilor socialiste a atins, după unele calcule, cifra de 160 000—170 000.

În conducerea partidelor politice muncitorești din România din această perioadă s-au aflat cunoscuți și apreciați militanți socialiști. Din Comitetul Executiv al Partidului socialist din vechea Românie au făcut parte Ilie Moscovici, Gheorghe Cristescu, Gheorghe Teodorescu, Alexandru Oprescu, Teodor Iordăchescu, Ion Sion, Simondi Segal și Toma Dragu. Organul conducător al Partidului socialist din Transilvania și Banat era alcătuit din Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Iosif Ciser, Ion Apolzan, Tiron Albani, Teodor Moga, Pavel Buciumean, Bazil Surdu, Pavel Marcu, Ion Maier, Leon Munteanu, N. Herovici, Friedrich Schneider, Ioan Fogorași ș.a.

În pofida existenței mai multor organizații și grupări socialiste, mișcarea muncitorească se afirma din ce în ce mai unită, dorind cu ardoare să se constituie într-un singur partid pe plan național. Această stare de fapt a fost cit se poate de concludent surprinsă de Teodor Iordăchescu care, într-unul din articolele sale, aprecia că „socialismul din România mare este de acum unitar și nu mai rămâne de îndeplinit decât o singură formă, fără prea mare importanță, pe care totuși trebuie să ne grăbim cu toții s-o îndeplinim“. Și aceasta cu atât mai mult cu cât, continua militantul socialist, aceste trei grupări socialiste nu sînt străine unele de altele. „Sînt numai trei surori care se adună azi, prin forța istoriei, într-o singură casă, spre a conlucra și mai cu spor pentru binele poporului acestei case, după cum și înainte au lucrat în același scop... Unitatea lor de azi e deci firească. Ea decurge din unitatea de ieri și se contopește cu unitatea generală“⁵⁷.

Expresia concludentă a unității și voinței de acțiune a muncitorimii din România reîntregită, indiferent de naționalitate, a constituit-o Congresul extraordinar al partidelor socialiste din vechea Românie, Bucovina, Transilvania și Banat, convocat la București în ziua de 13 octombrie 1919, în vederea adoptării unei poziții comune față de alegerile parlamentare⁵⁸. Într-o deplină unitate de gândire și de acțiune, Congresul a decis abținerea de la alegeri și organizarea, la 3 noiembrie 1919, a unei greve generale demonstrative de protest împotriva îngrădirilor electorale și a măsurilor represive ale guvernului. Comentînd pe larg poziția unanimă a delegaților la Congres, gazeta „Erdélyi munkás“ scria : „La luarea acestei hotărîri au fost prezenți toți delegații muncitorimii din vechea Românie, Transilvania, Banat, Bucovina și

⁵⁰ Raportul Comitetului Executiv al Partidului Socialist din Ardeal și Banat despre activitatea din 1 ianuarie 1919—30 iunie 1920, supliment la „Tribuna socialistă“, nr. 32.

⁵¹ „Tribuna socialistă“ din 19 septembrie 1920.

⁵² „Socialismul“ din 14 septembrie 1920.

⁵³ „Socialismul“ din 9 noiembrie 1919.

⁵⁴ „Calendarul muncii“, 1920, p. 58.

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 12, dosarul nr. 3 163, filele 178—179.

⁵⁶ „Socialismul“ din 28 ianuarie 1920.

⁵⁷ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 283.

⁵⁸ Vezi, pe larg : Georgeta Tudoran, *Socialiștii români în confruntări politice. 1918—1921*, Editura Junimea, Iași, 1982.

Basarabia. Ei s-au declarat uniți în a nu lua parte la alegeri și a lupta, prin toate mijloacele ce le stau la dispoziție, împotriva ținerii alegerilor... Hotărîrea de la București este impunătoare, ea constituie o expresie a voinței muncitorimii”⁵⁹.

Un moment important în întărirea organizatorică a mișcării socialiste românești și, mai ales, în accelerarea procesului său de unificare la scară națională într-un puternic partid revoluționar, l-a reprezentat Conferința socialistă de la Iași din 7—8 decembrie 1919⁶⁰, la care au participat 40 de delegați, reprezentînd partidele socialiste de pe întreg cuprinsul țării, mai puțin Partidul social-democrat din Bucovina, care nu a trimis delegați. Au fost prezenți: Ilie Moscovici, Gheorghe Cristescu, Constantin Popovici, Ion Sion ș.a. — din partea Partidului socialist din România; Ioan Flueraș din partea Partidului socialist din Transilvania și Banat, deputații socialiști Al. Dobrogeanu-Gherea și Alexandru Dunăreanu, precum și reprezentanți ai unor organizații socialiste și sindicale locale, ca Ioan Elena (Târnău Severin), Nicolae Lambru (Prahova), dr. Ghelerter (Iași), L. Gheller (Iași), P. Popescu (Focșani), H. Berea (Galați) ș.a. Ordinea de zi a cuprins: adoptarea unei hotărîri în legătură cu participarea deputaților socialiști la activitatea parlamentară, măsuri organizatorice pe linia desăvîrșirii unificării mișcării socialiste și discuții pe marginea lor.

La punctul al doilea de pe ordinea de zi a Conferinței, care viza adoptarea unor măsuri organizatorice în vederea definitivării unirii partidelor socialiste din România în cadrul unei singure organizații politice, delegații au relevat necesitatea creării unui organism central unic al mișcării socialiste, menit să coordoneze întreaga activitate politică și organizatorică pînă la Congresul general al partidelor socialiste și ale cărui decizii să fie obligatorii pentru toate organizațiile regionale din țară. Insistența cu care majoritatea delegaților au relevat necesitatea creării acestui for central izvoara din experiența de pînă atunci a partidelor socialiste, mai ales din cea dobîndită în urma adoptării de către Conferința din mai 1919 a hotărîrii de a se acționa unitar pe baza unui program politic comun. Conferința a hotărît, în consecință, crearea Consiliului General al partidului ca organism reprezentativ al întregii mișcări socialiste din România, în componența căruia au intrat reprezentanți ai tuturor organizațiilor socialiste din întreaga țară.

Crearea noului for de conducere, considerat „organul diriguitor al partidului”, „instanța superioară menită să conducă partidul între congrese” și înlocuitorul Comitetului Executiv — „care se transformă într-o comisie administrativă permanentă”, rolul său fiind mai mult administrativ, de control și de execuție a hotărîrilor Consiliului General⁶¹ — a corespuns etapei date din mișcarea muncitorească din România. „Prin crearea Consiliului General — aprecia „Socialismul” —, mișcarea muncitorească, nu va putea decît să cîștige în tărie și unitate, iar prin faptul că membrii acestui Consiliu General sînt aleșii federațiunilor, sau, după cum s-a stabilit la noi, ai regiunilor, se capătă o garanție mai mult ca hotărîrile luate să nu exprime părerile unui grup restrîns și unei localități, ci părerile întregii mișcări din țară”⁶². Constituirea acestui larg for central al mișcării socialiste de pe întreg cuprinsul țării a reprezentat expresia cea mai concludentă a spiritului de unitate care anima masa de muncitori și, în același timp, un pas însemnat spre realizarea deplină a unității organizatorice, deziderat în plin proces de împlinire.

În același spirit și vizînd același obiectiv fundamental — unificarea —, la numai cîteva zile s-a desfășurat, la Sibiu, Conferința conducerii Partidului socialist și Consiliului sindical din Transilvania și Banat care a hotărît „centralizarea definitivă și completă a mișcării socialiste politice și sindicale de pe teritoriul Ardealului și Banatului cu centrul la Cluj” și a desemnat delegații săi pentru Consiliul General din București (cite un delegat din Brașov, Sibiu, Cluj, Reșița, Anina, Timișoara, Petroșani, plus doi membri din partea Comitetului Executiv al Partidului socialist din Ardeal și Banat)⁶³. „Constatăndu-se necesitatea convocării cît mai urgente a unui congres al partidului, precum și unificarea mișcării noastre cu Partidul socialist din România veche — preciza rezoluția adoptată cu acest prilej —, Conferința hotărăște ca în timp apropiat să se convoace congresul partidului într-un loc ce se va stabili mai tîrziu, cîzînd de acord și cu tovarășii din România veche ca, tot cu această ocazie,

⁵⁹ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), par-
tea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 448—449.

⁶⁰ „Izbinda” din 11 decembrie 1919.

⁶¹ „Socialismul” din 2 februarie 1920.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*,
p. 273—274.

să aibă loc și marele congres al tuturor organizațiilor socialiste din România întregită⁶⁴.

Preocuparea primordială a mișcării noastre muncitorești de la începutul anului 1920 o constituia pregătirea și convocarea congresului general al partidului, care urma să consacre realizarea deplină a unității organizațiilor politice muncitorești într-o singură forță revoluționară. Era o necesitate stringentă, impusă de influența mereu crescândă a mișcării muncitorești în viața social-politică a României, ca urmare a preocupării sale constante față de dezideratele fundamentale ale clasei muncitoare și ale maselor largi populare, a poziției profund patriotice, înaintate, afirmată față de dezvoltarea democratică a societății românești⁶⁵.

În acest scop, între 31 ianuarie—2 februarie 1920 s-a desfășurat Consfătuirea Consiliului General al partidelor socialiste și al sindicatelor, la care au participat 47 de delegați ai acestor organizații din toate regiunile țării. Pornind de la aprecierea unanimă a celor prezenți că „pentru realizarea în fapt a unificării mișcării politice și sindicale, obstacole nu există“, Consfătuirea a hotărât convocarea Congresului general al mișcării socialiste pentru zilele de 11—19 aprilie 1920, la Cimpina, pe ordinea de zi aflându-se probleme fundamentale aflate în fața socialiștilor români : I. Raportul de activitate al Comitetului executiv (raportor : Ilie Moscovici) ; II. Internaționala : a) raportul pentru afilierea la a III-a Internațională (raportor : Gh. Cristescu) ; b) pentru unificarea tuturor partidelor revoluționare cu Internaționala a III-a (raportor : Șerban Voinea) ; c) pentru încercarea de unificare a Internaționalei a II-a cu a III-a (raportor : I. Flueraș)⁶⁶. Pe ordinea de zi urmau să mai figureze și alte probleme : raporturile dintre sindicat și partid (raportori : I. Ciser și M. Bălineanu) ; problema agrară (raportor : Al. Dobrogeanu-Gherea) ; alegerea Comitetului executiv și a Comisiei de control ș.a.⁶⁷.

Perioada care a urmat s-a caracterizat printr-o intensă activitate politică pentru pregătirea congresului, desfășurată în organizațiile de partid și în sindicate, în publicistica muncitorească. Apreciind în mod deosebit participarea la Consiliul General din 31 ianuarie—2 februarie 1920, alături de reprezentanții Partidului socialist și ai mișcării sindicale din vechea Românie, și a reprezentanților organizațiilor muncitorești din provinciile reunite, „Socialismul“ sublinia că acest lucru „a cimentat și mai mult unitatea întregii mișcări muncitorești...“, a preparat condițiile, a nivelat terenul pentru unificarea desăvârșită, pe care o va realiza congresul⁶⁸. Importanța Congresului general pentru unificarea tuturor organizațiilor politice revoluționare la scara țării reintregite a fost evidențiată, de același ziar, și în articolul Claritate și unitate, în care se remarcă : „Și să nu se piardă din vedere că congresul are să discute [nu] numai importanța chestiune a Internaționalei ; dinsul va discuta și o altă chestiune poate tot atât de importantă, aceea a unirii definitive a tuturor organizațiilor socialiste din România mare“. Punându-se întrebarea „Ce înseamnă unirea definitivă a tuturor organizațiilor socialiste ?“, se răspundea prompt : „Aceasta înseamnă recunoașterea unuia și aceluiași program și a unuia și aceluiași tactici pentru toate organizațiile socialiste, revoluționare din țara reintregită“⁶⁹.

Sub titlul Stringeți rindurile !, organul central de presă al Partidului socialist din vechea Românie releva sarcinile proletariatului de apărător al tuturor celor exploatăți și asupriți din societatea românească și necesitatea constituirii unui partid puternic unificat : „Teoria marxistă care ne călăuzește — scria „Socialismul“ — ne impune să cunoaștem, în rindul întâi, împrejurările în care trăim, mediul țării noastre, solul în care trebuie să săpăm și fiecare să așezăm temelia organizațiilor noastre. Să reclădim casa noastră pe o temelie de piatră masivă, ca nici furtunile să nu o clatine, nici șuvoaiele să nu o miște, nici cutremurele să nu o zdruncine. Stringeți rindurile, proletari din tot cuprinsul țării mărite, pregătiți uneltele, adunați materialele. Pornim la reclădire. Într-un ceas bun și cu spor“⁷⁰.

În cadrul dezbaterilor privind tactica și strategia ce urma să stea la baza partidului unic, problema care a suscitat vii și ample discuții a fost problema afilierei la Internaționala a III-a. Observind în mod just că pe muncitori îi interesează în primul

⁶⁴ Ibidem, p. 274.

⁶⁵ Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, op. cit., p. 190.

⁶⁶ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, p. 307—308.

⁶⁷ Ibidem, p. 308.

⁶⁸ „Socialismul“ din 3 februarie 1920.

⁶⁹ „Socialismul“ din 22 noiembrie 1920.

⁷⁰ Presa muncitorească și socialistă din România, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 315.

rînd consfințirea unificării mișcării muncitorești în cadrul Congresului general, „Tribuna socialistă” scria, într-unul din numerele sale : „Chestia Internațională nu trebuie să aibă decît un rol secundar, chiar dacă nu am avea nimic de remarcat din punct de vedere principal împotriva afilierii la Internaționala a III-a”⁷¹.

Și în mișcarea sindicală se desfășura același proces de unificare la scară națională a organizațiilor profesionale muncitorești și de adoptare a unui program unitar de acțiune⁷². Relevînd semnificația, din acest punct de vedere, a Congresului sindical din 11 aprilie, gazeta „Federația” scria, în articolul Importanța Congresului sindical : „Acest congres are o importanță mai mare ca toate congresele ținute înainte, deoarece se vor dezbate chestiuni de o mare importanță pentru viitorul mișcării sindicale din România. Mișcarea noastră dinainte de război și pînă în prezent a crescut enorm. Din 5 000 de membri în sindicate, astăzi avem peste 80 000 numai în vechiul Regat, la care se mai adaugă... Transilvania, Banatul, Bucovina, care, toate la un loc, vor mai aduce un mare contingent de muncitori organizați”. „Luminată de știința socialistă și de învățăturile trase din război — încheia gazeta —, muncitorimea română va ști să-și croiască adevăratul drum al dezrobirii prin comunism”⁷³.

După 1918 problema centralizării și unificării s-a situat și în centrul atenției și preocupărilor mișcării tineretului revoluționar. În Instrucțiuni pentru Conferința preliminară a tineretului socialist din întreaga țară se sublinia, în acest sens : „În vederea pregătirii congresului general al mișcării și în urma schimbului de vederi cu uniunile tineretului socialist din Transilvania, Banat și Bucovina, în vederea unificării mișcării tineretului într-o mișcare unitară și fixarea datei congresului, Comitetul Central a hotărît convocarea unei conferințe preliminare cu delegați din țară și din provinciile alipite”⁷⁴.

Problemele deosebit de complexe pe care le ridica participarea socialistilor la campania electorală pentru alegerile parlamentare din mai 1920, la care se adăuga starea de asediu și cenzura, au determinat Consiliul General să decidă, în ședința sa din 11—12 aprilie 1920, aminarea din nou a Congresului, iar problema afilierii la Internaționala a III-a să fie hotărîtă de congres⁷⁵. Ideea convocării congresului general de unificare a fost reluată la scurt timp după alegerile parlamentare. Întrunit în ședință la 8 iunie 1920, Consiliul General a fixat ca dată de desfășurare a Congresului Partidului socialist și al sindicatelor zilele de 1—8 august 1920, tot la Cîmpina, cu o ordine de zi aproape identică cu cea stabilită în reuniunea din aprilie 1920⁷⁶.

Drept urmare, în mișcarea noastră muncitorească a continuat să se desfășoare aceeași efervescentă activitate politică-ideologică consacrată desăvîșirii unificării la scară națională a organizațiilor politice muncitorești și transformării partidului socialist în partid comunist, dezbaterii principalelor documente ce urmau a fi prezentate la Congresul din august 1920. Deși pregătirea Congresului se afla într-un stadiu avansat, iar majoritatea secțiunilor locale se pronunțau ferm pentru ținerea lui, totuși, conducerea Partidului socialist l-a aminat din nou, considerînd, cu îndreptățit temei, că se impunea, în prealabil, întrunirea partidelor socialiste regionale în congrese separate pentru a se pronunța și ele asupra acestui deziderat fundamental. Comentînd în mod favorabil decizia conducerii partidului, revista teoretică „Lupta de clasă” scria : „Congresul general (al partidelor socialiste din Regat și din Ardeal și al Partidului social-democrat din Bucovina) a fost aminat pentru o dată ce se va fixa ulterior ; în chipul acesta, secțiunile partidelor din noile ținuturi vor avea puțină — cenzura și starea de asediu fiind în sfîrșit ridicate acolo — să se pregătească, dezbătînd în chip public ordinea de zi a congresului. Din acest punct de vedere credem că nimeni nu poate protesta împotriva faptului că unificarea tuturor partidelor muncitorești din România va fi proclamată cu două-trei luni mai tîrziu. Ba, credem chiar, că e mai logic ca partidele să discute și să ia atitudine în chestiunile arzătoare la ordinea zilei mai întîi la ele acasă, în mijlocul maselor ; aceste discuții și hotărîri să fie apoi centralizate prin congrese provinciale, după care congresul general să le dea forma definitivă și să proclame — în deplină claritate — unificarea. Unificarea

⁷¹ „Tribuna socialistă” din 21 martie 1920.

⁷² Vezi, pe larg : Fl. Dragne, I. Iacoș, N. G. Munteanu, V. Petrișor, *Mișcarea sindicală din România*, vol. I, Editura politică, București, 1981.

⁷³ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 593—594.

⁷⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 506—507.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 348—349.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 403—404.

e sigură — aprecia revista. Și e sigură spre stînga. Aproape unanimitatea mișcării din țară și majoritatea celei din Ardeal stau pe terenul Internaționalei a III-a”⁷⁷.

În acest spirit, în zilele de 15—17 august 1920 s-au desfășurat la Cluj, lucrările Congresului Partidului socialist și al mișcării sindicale din Ardeal și Banat, la care au participat și militanți ai conducerii centrale din București *. „La Cluj — relata corespondentul ziarului „Socialismul” — s-au întrunit delegații tuturor muncitorilor din Ardeal și Banat spre a stabili încă odată solidaritatea întregului proletariat din România întregită, pentru ca, cu forțe unite și mărite, să lupte împotriva oligarhiei și să grăbească dezrobirea proletariatului de sub jugul capitalist”⁷⁸.

Rezoluția adoptată de congres, cu acest prilej, reafirma dorința unanimă a socialistilor de pe aceste meleaguri, ale țării pentru „desăvîrșita unificare cu Partidul socialist din România veche”. „În vederea realizării acestui deziderat — preciza rezoluția —, Partidul socialist din Ardeal și Banat încetează de a mai ființa ca partid independent și lasă în grija Congresului general, ce va avea loc mai tîrziu cu participarea delegaților din toată țara, ca acesta să stabilească atît programul de acțiune, cît și statutul partidului unificat”⁷⁹.

Analizînd motivele obiective și subiective care făceau ca rezoluțiile congresului socialistilor din Ardeal și Banat să fie hotărîtoare pentru evoluția ulterioară a mișcării muncitorești, comunistul Eugen Rozvan scria, în articolul sugestiv intitulat Pe un nou făgaș : „Schimbarea tacticii mișcării, a armelor și ritmului de luptă în Ardeal au devenit deosebit de actuale. Pînă în prezent am înaintat pe drumul moderațiunii. Ne-am ferit de radicalismul violent și am ales modul de luptă cel mai potrivit împrejurărilor existente. Am crezut că și prin simple mijloace democratice vom reuși, chiar și vremelnice, să operăm recunoașterea drepturilor muncitorimii, libertatea ei de acțiune organizatorică și politică”⁸⁰.

În acest context, după o întrerupere de peste șase ani, s-au reluat și conferințele reprezentanților muncitorilor din Bucovina. Cu această ocazie, ziarul „Worwärts” scria : „Multe lucruri s-au schimbat între timp. Numărul membrilor organizațiilor muncitorești a crescut ; s-au alăturat noi pături de oameni, mișcarea muncitorească este în plină desfășurare. Mai important este faptul că războiul a schimbat raportul de forțe între burghezie și proletariat în favoarea acestuia din urmă. O lume nouă este în devenire”⁸¹. La începutul lunii septembrie 1920 s-au desfășurat, la Cernăuți, lucrările Congresului mișcării sindicale din Bucovina — primul după unirea acestei provincii cu România —, la care au participat 110 delegați, precum și reprezentanți ai Comisiei locale sindicale din București, ai sindicatelor din Banat și Iași, ai organizației tineretului socialist. Congresul a adoptat hotărîri privind întărirea organizatorică a mișcării socialiste de pe aceste meleaguri românești și a relevat necesitatea stringentă a unificării mișcării sindicale din întreaga țară, întărirea forței sale politice și organizatorice⁸².

De asemenea, între 19—21 septembrie 1920, a avut loc, la Timișoara, Congresul organizațiilor socialiste și al sindicatelor din Banat, care a dezbătut probleme privind tactica revoluționară și a cerut ca, de comun acord cu conducerea mișcării din București, să se acționeze pentru unificarea urgentă a organizațiilor muncitorești la scara întregii țări.

Un moment important pentru mișcarea muncitorească din România l-a constituit vizita pe care o delegație socialistă, formată din Gheorghe Cristescu, Constantin Popovici, Al. Dobrogeanu-Gherea, Eugen Rozvan, David Fabian și Ioan Flueraș, a efectuat-o în Rusia Sovietică, pentru a cunoaște realizările regimului sovietic și a discuta condițiile de afiliere la Internaționala a III-a, necunoscute pînă la acea dată în România. La 10 decembrie delegația socialistilor români s-a întîlnit, la Kremlin, cu V. I. Lenin ; au fost discutate probleme privind relațiile dintre partidele socialiste, revoluționare și Internaționala Comunistă. În cadrul discuțiilor pe care le-a avut la Harkov și Moscova cu reprezentanți ai Comitetului Executiv al Internaționalei

⁷⁷ Ibidem, p. 452.

* La congres au luat parte 230 de delegați din 28 de localități, între care : Cluj, Brașov, Oradea, Baia Mare, Tîrgu Mureș, Sibiu, Petroșani, Timișoara, Gheorgheni, Toplița, Ocna-Șugatag, Dej etc., reprezentînd 83 000 de muncitori organizați.

⁷⁸ „Socialismul” din 20 august 1920.

⁷⁹ Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921, p. 477.

⁸⁰ „Erdélyi Népszava” din 6 august 1920.

⁸¹ Presa muncitorească și socialistă din România, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 193.

⁸² „Socialismul” din 4 septembrie 1920.

Comuniste și ai Federației Comuniste Balcanice, socialiștii români și-au exprimat adeziunea de aderare la noua Internațională, dar și obiecțiile lor față de unele aprecieri eronate care s-au făcut la adresa Partidului socialist din România și a conducerii sale ridicându-se împotriva amestecului Cominternului în stabilirea componenței organelor de conducere ale partidului clasei muncitoare. Sub presiunea Cominternului, la 5 decembrie, delegația română (mai puțin Ioan Flueraș care, nemaifiind acceptat la discuții de către reprezentanții Internaționalei Comuniste pentru participarea sa la Consiliul Dirigent din Transilvania și la semnarea Tratatului de pace de la Versailles, s-a înapoiat în țară) a semnat un angajament prin care își afirma acordul la tezele Internaționalei Comuniste și la cele 21 condiții de afiliere și își asuma obligația de a lupta pentru ca aceste teze să fie admise integral la viitorul Congres general al Partidului socialist din România⁸³.

În acest timp, în țară, problema centralizării mișcării muncitorești din România reîntregită a fost reluată în cadrul ședinței Consiliului General al partidelor socialiste și al comisiilor generale ale sindicatelor din 10—11 octombrie 1920, care a hotărât unificarea completă, pe baza unui statut și a unei singure Comisii generale, a sindicatelor din întreaga țară⁸⁴. În virtutea acestei hotărâri, începând de la 1 ianuarie 1921, toate comisiile generale regionale trebuiau să se considere oficial afiliate la Uniunea Generală a Sindicatelor din România, cu un singur organ central de conducere — Comisia Generală a Uniunii Sindicatelor din România. În aceeași ședință a Consiliului General s-a decis pregătirea grevei generale pe întreaga țară și înaintarea către guvern a unui memoriu general de revendicări intitulat: Ultimatumul muncitorimii către guvern.

Între 20—28 octombrie 1920 s-a desfășurat greva generală a proletariatului din România reîntregită, cea mai mare bătălie de clasă de până atunci, care a antrenat, chiar din prima zi, pe cei peste 400 000 muncitori⁸⁵, demonstrând hotărârea lor fermă de a impune rezolvarea problemelor fundamentale ale societății românești în interesul celor ce muncesc, capacitatea clasei muncitoare de a conduce destinele poporului. Ca ripostă, guvernanții au recurs la închiderea a numeroase sedii muncitorești, la interzicerea apariției ziarelor socialiste, la arestarea și condamnarea a sute și sute de militanți revoluționari. Această mare bătălie de clasă a reliefat pregnant însemnătatea unității și solidarității clasei muncitoare în lupta împotriva exploatării capitaliste, dar, mai ales, necesitatea imperioasă a convocării Congresului general de unificare a organizațiilor socialiste la nivelul României întregite într-un partid unic al clasei muncitoare, situarea acestuia pe temeiul programului și acțiunii comuniste.

La începutul anului 1921, procesul de unificare a organizațiilor politice și profesionale din România a intrat în etapa sa finală, un rol decisiv având, în acest sens, ședința Consiliului General al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie—3 februarie 1921, convocată pentru a examina situația partidului în urma grevei generale și a asculta raportul delegației revenită din Rusia Sovietică. În afara reprezentanților comitetelor centrale provizorii ale partidului și sindicatelor — Gheorghe Cristescu, Toma Dragu, Teodor Iordăchescu, N. Lupu-Costache, C.C. Petrescu, Al. Dunăreanu, Dumitru Stoiculescu, Constantin Popovici, Iancu Olteanu, Al. Oprescu, Dumitru Pop, la ședința Consiliului General au luat parte și 35 de delegați din 14 regiuni ale țării. Din Transilvania au venit — Iuliu Dascal, Eftimie Gherman, Iosif Ciser, Iosif Jumanca, Ioan Flueraș, Eugen Rozvan, L. Negru, Ioan Czárák și Carol Bartha; din Banat — Lațcu și Iosif Gabriel; din Bucovina — Rudolf Gaidosch; din Prahova — Vasile Iordăchescu, Nicolae Marian și S. Margulies; din Turnu Severin — Ioan Elena; din Galați — Ioan Palade; din Bacău — I. Cașin; secțiunea București — David Fabian și Ioan Mirescu; din partea tineretului socialist — Ion Roșianu; din partea unor organizații sindicale — Gh. M. Vasilescu, Leonte Filipescu, Pandele Becheanu, Nicolae Mihăilescu ș.a.; din partea Comisiei de control — Mitică Nicolcescu; grupul parlamentar a fost reprezentat de Iacob Pistiner și Iosif Maier⁸⁶.

În cadrul consfățuirii a triumfat linia revoluționară comunistă, a cărei mișcare a înrunit 18 voturi; mișcarea unitaristă (care manifesta rezerve față de cele 21 de condiții ale Internaționalei a III-a) — 12, iar social-democrația — 8. Înfrinți, aceștia din urmă au hotărât retragerea lor din partid și au părăsit ședința Consiliului General. Consfătuirea a completat Comitetul executiv al partidului (în care au intrat Gheorghe Cristescu — secretar, Eugen Rozvan, Iancu Olteanu, David Fabian,

⁸³ Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, *op. cit.* p. 293—299.

⁸⁴ „Lumea nouă” din 3 martie 1922.

⁸⁵ Vezi, pe larg: *Greva generală din România. 1920*, București, 1970.

⁸⁶ „Socialismul” din 3 februarie 1921.

Constantin Popovici) și Comisia generală, hotărînd convocarea Congresului general al partidului pentru data de 8 mai 1921⁸⁷.

În lunile februarie—aprilie 1921, atît la nivelul conducerii, cît și al secțiunilor Partidului socialist a avut loc o susținută activitate politică-ideologică, desfășurată de militanții comuniști pentru pregătirea temeinică a Congresului general. Întrunit într-o nouă ședință la 17 martie 1921, Consiliul General al Partidului socialist și al Comisiei generale a sindicatelor, a fixat ordinea de zi definitivă a Congresului din mai 1921, introducîndu-se noi puncte care reflectau însemnătatea deosebită pe care Comitetul executiv o acorda dezbaterii în forul conducător superior al partidului a problemelor majore din mișcarea socialistă din țara noastră. Alături de raportul de activitate al Comitetului executiv, de raportul asupra afilierii și programului partidului, de proiectul statutului și proiectul programului agrar etc., punctele noi incluse pe ordinea de zi se refereau la raportul delegației care fusese în Rusia Sovietică, la presă și propagandă, la chestiunea naționalităților, la mișcarea tineretului și mișcarea feminină⁸⁸. În forma sa definitivă ordinea de zi cuprindea următoarele probleme : 1. Darea de seamă morală și materială (raportor : Gh. Cristescu) ; 2. Raportul delegației în Rusia (raportor : Gh. Cristescu) ; 3. Afilierea și programul (raportori : Gh. Cristescu și David Fabian) ; 4. Problema agrară (raportor : Al. Dobrogeanu-Gherea) ; 5. Cooperativele (raportori : L. Neagu și Dumitru Stoiculescu) ; 6. Presa și propaganda (raportor : P. Constantinescu-Iași) ; 7. Modificarea statutelor (raportor : S. Margulies) ; 8. Chestiunea naționalităților (raportori : Eugen Rozvan și Tiron Albani) ; 9. a) Mișcarea tineretului (raportor : I. Roșianu) ; b) Mișcarea feminină (raportor : Nina Neuwirt) ; 10. Alegerea comitetelor ; 11. Diverse. Cît privește ordinea de zi a congresului sindical, aceasta cuprindea : 1. Darea de seamă morală și materială (raportor : Constantin Popovici) ; 2. Afilierea (raportor : Constantin Popovici) ; 3. Organizarea (raportori : Ioan Elena și A. Bebrici) ; 4. Modificarea statutelor (raportori : Nicolae Marian și Carol Bartha) ; 5. Raporturile dintre sindicate și partid (raportori : Eugen Rozvan și Constantin Mănescu) ; 6. Alegerea comitetelor ; 7. Diverse. Totodată, se stabilea că Congresul partidului se va desfășura în zilele de 8, 9, 10 și 11 mai, iar Congresul sindicatelor în zilele de 12, 13 și 14 mai 1921⁸⁹.

Pentru a slăbi organizațiile de partid și a reduce din combativitatea revoluționară a pregătirii Congresului, autoritățile au arestat, în lunile premergătoare, un număr însemnat de militanți ai organizațiilor de partid și de sindicat, printre care Pandle Becheanu, Leonte Filipescu, Elena Filipovici, Constantin Popovici, David Fabian, Constantin Ivănuș, Iancu Olteanu, Gh. M. Vasilescu, Gheorghe Zaharia ș.a. Unii dintre cei arestați făceau parte din colectivele însărcinate cu elaborarea materialelor pentru Congres sau erau desemnați să țină rapoarte⁹⁰.

La 15 aprilie 1921, Secretariatul provizoriu al grupării socialiste „unitare” a dat publicității unei moțiuni pentru Congres, intitulînd-o Moțiunea pentru afilierea cu rezerve, pe care apoi a răspîndit-o în toată țara. În partea privind Considerațiuni generale, socialiștii „unitari” ca și comuniștii, recunoșteau însemnătatea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și rolul Partidului bolșevic. Aprecierile privind programul Internaționalei Comuniste erau însă deosebit de elocvente pentru urmărirea procesului de înțelegere a necesității adoptării căii revoluționare de acțiune. „Doctrina Internaționalei Comuniste — se spunea în Moțiune —, exprimată în tezele și rezoluțiile celui de al II-lea Congres al său, este doctrina revoluției sociale, așa cum în mod teoretic aceasta reiese din evenimente și cum pe fiecare zi aceste evenimente o confirmă... Această doctrină, fracțiunea socialist-unitară o acceptă în întregime”. În practică sa însă, prescrisă de statutele și de condițiile sale și aplicată pînă acum — obiecta documentul menționat —, „Internaționala Comunistă nu ține îndeajuns seama de deosebirea dintre situația revoluționară din Europa în care e chemată să activeze Internaționala Comunistă. Această deosebire constă în aceea că, pe cînd situația revoluționară din Rusia era perfect omogenă, aceeași în toată țara, situația revoluționară internațională de acum diferă din punct de vedere obiectiv, aproape de la țară la țară, și, în special, de la țările industriale la cele agrare, dar diferă mai cu seamă din punct de vedere subiectiv, al pregătirii revoluționare conștiente a proletariatului și a cadrelor sale”. Ținînd seama de situația României, preciza moțiunea în final, „fracțiunea socialistă unitară, acceptînd tezele, rezoluțiile și majoritatea con-

⁸⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 566—571.

⁸⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 195, fila 1.

⁸⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 619—621.

⁹⁰ „Socialismul” din 7 mai 1921.

dițiunilor Internaționalei Comuniste, înțelege ca Partidul socialist să-și rezerve dreptul de a hotărî, prin organele sale responsabile, modalitățile de adaptare a acestor teze, rezoluțiuni și condițiuni la situația țării⁹¹. Comentînd prevederile de obligativitate ale Cominternului, Ion Pas opina, la rîndul său, în articolul Pe adevăratul drum: „Pozițiunea fracțiunii socialist-unitare a fost clar delințată: nu trebuie să ne inspirăm în tactica de luptă decît după simțul realității, după posibilitățile noastre. Rețetele din afară nu folosesc, căci cîngrena corpului nostru putem să o cunoaștem noi mai bine de cum ne-o cunoaște vecinul“⁹².

Marele Congres unificator, care a reunit, pentru prima dată după Marea Unire din 1918, delegați ai organizațiilor socialiste din toate provinciile României, s-a întrunit la București în dimineața zile de 8 mai 1921. Relevînd importanța deosebită a forumului de la București, dorința unanimă a muncitorimii de a transforma partidul socialist în partid comunist centralizat la scară națională, una din publicațiile socialiste transilvănene adresa, cu cîteva zile înainte, un cald apel la unitate: „Să mergem la Congres, să întindem mina frățască muncitorimii din vechea Românie... Să ne cunoaștem unii pe alții, să ne unim organizațiile. Să le facem puternice și viabile și să luptăm cu puteri comune împotriva capitalismului tîlhăresc, pentru făurirea unei societăți noi și mai frumoase“⁹³.

Lucrările Congresului au început în sălile redacției ziarului „Socialismul“ din str. Academiei, deoarece Clubul partidului din strada Sf. Ionică nr. 12, unde urma să aibă loc, era sigilat de autorități încă de la greva generală din octombrie 1920*. La Congres au participat delegați ai 27 de secțiuni ale Partidului socialist, membrii Comitetului executiv, Comisiei centrale de control și ai Comisiei generale a sindicatelor, doi delegați ai Comitetului Central al Mișcării tineretului socialist, un delegat al Federației socialiste Prahova, un delegat al grupului parlamentar, un delegat al Comitetului Central feminin, un delegat al Casei poporului, un delegat al ziarului „Socialismul“ și un delegat al Cercului de editură.

Printre delegații la Congres se aflau: Gheorghe Cristescu, Dumitru Grofu, Gh. Niculescu-Mizil, Eufrosina Cotor, Constantin Gheorghian, Teodor Iordăchescu, Dumitru Stoiculescu, Ștefan Benedec, Gheorghe Stoica, Ion Mirescu, Iuliu Neagu-Negulescu, Constantin Nițulescu, Dumitru Pop, Iacob Schein, Avram Zisu, Grigore Vasilescu, Gheorghe Sava, Ion Țiri — din București; Gheorghe Pincotan, Alexandru Huschia, Geza Bathory — din Arad; Nicolae Cricoveanu, Dumitru Ciumbrudean, Anton Banciu — din Alba Iulia; Tiron Albani, Carol Bartha, Gheorghe Mamina — din Brașov; Turzo Nandor, Ludovic Maghiari — din Banat; Ion Popescu — din Buzău; Carol Szábo — din Baia Mare; Eugen Rozvan — din Oradea; Gheorghe Russ, Alfred Rusch, Lazăr Ulici — din Cluj; Mihail Cruceanu — din Craiova; Marin Popa — din Corabia; Andrei Ionescu, Dumitru Gheorghiu, Dobrică Radu, Nicolae Rusu — din Constanța; Gheorghe Vlad — din Făgăraș; Fotache Dorojan, I.E. Vasiliu, Sandu Costică — din Galați; Iacob Schaschek — din Lugoj; Dumitru Aricescu — din Moreni; Al. Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mănescu, Eugen Ionescu, Nicolae Marian, N. Bălănescu-Damian — din Ploiești; Evanghelie Stanef — din Tulcea; Radu D., St. Vochin — din Pitești; Elek Köblös, Șerban Andor, Carol Toth — din Tirgu Mureș; Mihail Macavei, Gheorghe Luca — din Turnu Severin; Pavel Cătană — din Valea Mureșului, Elek Schwartz — din Valea Jiului; Costa Stoef — din Sillistra și Bazargic.

La Congres au fost reprezentate, prin mandate, și alte localități și centre industriale din țară, printre care: Dej, Focșani, Călărași, Timișoara, Sălard, Satu Mare, Teiuș, Nehoiu, Cernavodă, Deda-Bistrița, Ratoșnea, Islaz-Brăila și Piatra Neamț⁹⁴. În afară de delegați, al căror număr, după unele aprecieri, era de peste 70, la lucrările Congresului au participat și un număr însemnat de invitați⁹⁵. Unii dintre

⁹¹ „Socialismul“ din 15 aprilie 1921.

⁹² *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea I (septembrie 1917—iunie 1919), p. 332.

⁹³ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea a II-a (iulie 1919—mai 1921), Editura politică, București, 1973, p. 589—590.

* Comitetul executiv a trimis o delegație la autorități pentru a cere deschiderea Clubului partidului în ziua începerii congresului, însă nu a obținut autorizația respectivă.

⁹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 86, dosarul nr. 194, fila 4. Procesul-verbal încheiat, cu ocazia arestării delegaților în ziua de 12 mai 1921, de comisarul regal al Consiliului de război al Corpului II Armată.

⁹⁵ În momentul arestării delegaților participanți la Congres au mai fost arestate circa 100 de persoane care au declarat că au asistat la lucrări.

delegați — Ioan Elena, C. Nicolcescu, Florea Dăescu etc. — nu au putut ajunge la Congres, fiind arestați în timpul deplasării. De asemenea, nu au putut lua parte militanți de seamă ai mișcării revoluționare din țara noastră care se aflau în emigrație (Alecă Constantinescu, Al. Nicolau) sau erau în închisoare (Mihail Gh. Bujor și alții).

După prima zi a Congresului, într-un amplu articol, ziarul „Socialismul”, prefigurând istoricele hotărâri ce urmau a fi adoptate preciza: „Congresul acesta va fi o cîntăreală a întregului mers al mișcării socialiste din țară vreme de doi ani, dacă nu vom lua o socoteală chiar de la începuturile ei din toamna anului 1918. Va fi o cîntăreală dojenitoare sau sfătuitoare, dar ceea ce dorim noi este ca să se facă frățeste, fără ură, departe de patima ciudei și-a vrăjmășiei”. Evidențiind înalta răspundere revoluționară ce revenea delegaților la Congres care, prin hotărârile ce le vor adopta, trebuiau să dea expresie năzuințelor fundamentale ale clasei muncitoare, ale întregului popor, articolul conchidea: „Omenirea așteaptă de la noi mai mult decît dezrobirea economică și politică, așteaptă să-i dăm pilda unei morale adevărat omenești, din care adevărul să răsără îmbrățișat cu dragostea și pacea între oameni... Socialismul trebuie să însemne preocuparea îndepărtată a maselor de felul cum urmează să se înfăptuie, să înfăptuie, prin ele, zi de zi, năzuințele lor”⁹⁶.

Revenind peste cîteva zile asupra însemnătății actului afilierei la Internaționala a III-a, votat de Congresul din mai 1921, „Socialismul” scria: „Însemnătatea acestei afilierei trece cu mult peste marginile unei simple formalități. Însemnătatea afilierei acestea se revărsă și se înalță și din urmările ce le va avea nu numai în privința sistemului de organizare, de luptă și cultură în sinul partidului însuși, ci tot pe ațita în ceea ce privește relațiile partidului cu lumea din afara lui, ca și-n ciocnirile ce le va avea cu autoritățile alcătuite ale statului burghezo-capitalismului din această țară”⁹⁷.

Făurirea Partidului Comunist Român la marele Congres de unificare din mai 1921 a fost rezultatul unei activități titanice, desfășurată de cei mai buni fii ai clasei muncitoare, conștienți de necesitatea afirmării pe plan social-politic a unui puternic și unic partid politic revoluționar, capabil să înfrunte clasele dominante care își întăriseră pozițiile și să organizeze masele muncitoare în vederea luptei decisive cu societatea capitalistă. Dacă în decembrie 1918, în România întregită clasa muncitoare era cuprinsă într-o serie de organizații politice și profesionale cu caracter regional — fiecare cu comitetul său central, cu programul său de acțiune —, la marele Congres unificator din mai 1921, proletariatul român se prezenta cu reprezentanți aleși din toate provinciile istorice și de toate naționalitățile, împuterniciți cu mandatul de a făuri un unic și puternic partid comunist la scara întregii țări, care să situeze la baza acțiunii sale politice un program nou, corespunzător imperativelor noii epoci în care pășise țara. Subliniind importanța istorică a făuririi Partidului Comunist Român la Congresul din mai 1921, organul central al C.C. al P.C.R. „Lupta de clasă”, remarcă, pe bună dreptate, în articolul aniversativ intitulat 10 ani de luptă al P.C.R.: „Cu 10 ani înapoi, în mai 1921, primul Congres general al tuturor organizațiilor din România a hotărît, cu o majoritate zdrobitoare, afilierea la Internaționala a III-a Comunistă. Prin această hotărîre, din Partidul socialist al vechiului Regat și partidele regionale... a luat naștere partidul unitar de clasă al proletariatului din toate ținuturile României mari: Partidul Comunist din România”⁹⁸.

Asimilarea ideilor comuniste de către majoritatea covârșitoare a membrilor Partidului socialist, ceea ce în acel moment însemna recunoașterea necesității luptei nemijlocite pentru putere, pentru îndeplinirea misiunii istorice a clasei muncitoare — rezultat al unui amplu proces intern de maturizare politică și ideologică —, a fost de natură să ilustreze continuitatea și ascendența spiritului revoluționar al unui partid cu o bogată experiență în practica politică care, timp de decenii, a împletit în mod magistral activitatea social-politică cu promovarea intereselor și aspirațiilor fundamentale ale întregului popor. Tocmai de aceea, în România, partidul comunist s-a făurit nu prin sciziunea organizațiilor muncitorești, prin constituirea unui astfel de partid în afara țării — cum s-a încercat de către unii cu multă insistență — ci partidul existent al clasei muncitoare, în totalitatea sa, s-a așezat organizatoric la Congresul istoric din mai 1921 pe temeliile țării reîntregite în 1918, adoptînd, totodată, noul program comunist de acțiune.

S-a conturat, ca o caracteristică esențială a istoriei mișcării noastre muncitorești, existența permanentă, începînd din 1872 și pînă astăzi, a unei singure forțe

⁹⁶ „Socialismul” din 9 mai 1921.

⁹⁷ „Socialismul” din 14 mai 1921.

⁹⁸ „Lupta de clasă” din august 1931

politice muncitorești organizate, conducătoare a procesului revoluționar unitar, care și-a elaborat un program practic în fiecare etapă istorică, pe măsura maturizării și întăririi sale organizatorice, conform sarcinilor ce reveneau clasei muncitoare în drumul său pentru cucerirea puterii politice și înfăptuirea transformărilor revoluționare, a societății socialiste. Cît privește diferitele denumiri sub care a acționat, ele au ilustrat treptele de ascendență organizatorică și politică ale partidului, fiind rezultatul nemijlocit al unor succesive cuceriri calitative: Asociația generală a lucrătorilor din România (1872), termen imprumutat de la Asociația Internațională a Muncitorilor (Internaționala I) care își propunea lupta „împotriva a tot ce este rău și vătămător lucrătorilor”; Partida socialistă sau Partidul muncitorilor (1879—1892), care preconiza „reforme radicale care vor putea stîrpi sărăcia, care vor putea stîrpi cauza tuturor relelor din societate”; Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România (1893), al cărui Program stabilea ca sarcină „de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor, de a-l face conștient de menirea lui istorică și de luptă pe care trebuie s-o ducă”; Comitetul Central al Cercurilor „România muncitoare” (1906) ca și Uniunea Socialistă (1907), își propunea organizarea și pregătirea proletariatului „pentru marea luptă, pentru definitivă sa dezdrobire”; Partidul Social-Democrat (1910), în al cărui Statut din 1914 se prevedea: „organizarea proletariatului român... pentru cucerirea puterii politice”; Partidul Socialist din România (1918) — „cu adevărat un partid revoluționar, care urmărește... schimbarea societății burgheze”, întrebunînd, în acest scop, toate mijloacele posibile; și, în final, Partidul Socialist-Comunist, denumire adoptată la istoricul Congres din mai 1921.

Și după mai 1921, partidul revoluționar al clasei muncitoare a avut mai multe denumiri, reflectînd etapele evoluției sale politice și organizatorice. Dacă în mai 1921 partidul clasei muncitoare se intitula Partidul Socialist-Comunist din România, secție a Internaționalei Comuniste, în 1922 va lua denumirea de Partidul Comunist din România, secție a Internaționalei Comuniste; începînd din 1945 se va intitula Partidul Comunist Român, în 1948 Partidul Muncitoresc Român, iar din 1965 din nou Partidul Comunist Român. Evidențînd hotărîrea unanimă a Congresului al IX-lea, din iunie 1965, de a schimba titulatura partidului în Partidul Comunist Român, secretarul general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia că aceasta „reflectă dezvoltarea istorică a partidului nostru, corespunde caracteristicilor sale de detașament de avangardă al clasei muncitoare, de conducător politic al poporului, actualei etape în care se află țara noastră, scopului final al partidului — construirea societății comuniste”⁹⁹.

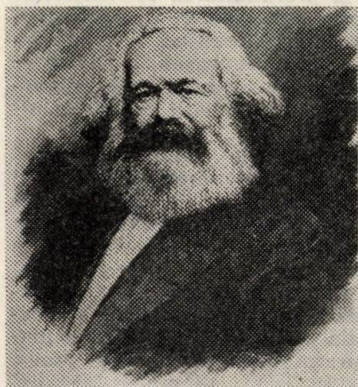
Eveniment istoric cu ample și profunde rezonanțe în istoria României, făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român a însemnat, așa cum s-a subliniat la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 10 martie 1981, „un eveniment de însemnătate istorică în viața clasei noastre muncitoare, a întregului popor, care a marcat o etapă nouă, superioară, în mișcarea revoluționară și democratică din România, comuniștii preluînd și ducînd mai departe idealurile luptei de eliberare națională și socială a poporului nostru, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste”¹⁰⁰.

Partid al acțiunii revoluționare nemijlocite, Partidul Comunist Român avea să lupte fără răgaz, cu tenacitate și eroism, pentru îndeplinirea misiunii istorice a proletariatului român, aceea a răsturnării de la putere a regimului politic burghez și a împlinirii aspirațiilor vitale ale națiunii noastre, pentru construirea unei societăți noi pe pămîntul României, pentru o patrie română, demnă, prosperă, liberă și independentă. „Este limpede pentru oricine — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în raportul C.C. al P.C.R. la cel de al XII-lea Congres al partidului — că marile succese obținute de România socialistă sînt nemijlocit legate de uriașa activitate politică și organizatorică desfășurată de partidul nostru, care își îndeplinește cu cîinste misiunea istorică de forță politică conducătoare a societății. Viața demonstrează cu putere justetea politicii partidului nostru, bazată pe aplicarea creatoare a socialismului științific, a adevărurilor universal-valabile la condițiile concrete ale țării noastre. Partidul se afirmă tot mai puternic ca centru vital al întregii națiuni, de la care emană gîndirea cuceritoare, menită să asigure transformarea revoluționară a societății, forța ce însușește toate energiile creatoare și pune în valoare geniul întregului popor român, deschizînd patriei minunate perspective de progres și civilizație”¹⁰¹.

⁹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 69—70.

¹⁰⁰ „Scînteia” din 11 martie 1981.

¹⁰¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Editura politică, București, 1980, p. 236—237.

LUPTA ROMÂNILOR PENTRU UNITATE ȘI INDEPENDENȚĂ NAȚIONALĂ REFLECTATĂ ÎN OPERA LUI KARL MARX

S-au împlinit, la 14 martie 1983, o sută de ani de la încetarea din viață a lui Karl Marx, fondatorul, alături de Friedrich Engels, al concepției revoluționare unitare despre lume și societate a clasei muncitoare și a partidului său politic.

Personalitatea sa proeminentă, vasta lui operă de gânditor și luptător revoluționar au fost cunoscute de timpuriu în țara noastră, ideile marxiste fiind receptate și aplicate creator la condițiile concret-istorice ale României, pe fundalul tradițiilor democratice, progresiste, materialiste din gândirea românească. Inseși programele mișcării noastre revoluționare, schițate încă din anul 1872, formulate cu claritate și dezvoltate în anii următori, sint o dovadă elocventă a însușirii temeinice de către mișcarea socialistă din România a ideilor fundamentale ale lui Marx și Engels, încă din perioada publicării și răspindirii lor, de înțelegere a rolului istoric al clasei muncitoare în înlăturarea orinduirii bazate pe exploatare și asuprire și în construirea societății socialiste. Subliniind situarea fermă a mișcării muncitorești din România, a partidului său politic pe principiile socialismului științific, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază : „Mișcarea noastră revoluționară și-a bazat întotdeauna activitatea pe învățătura lui Marx și Engels ; tocmai datorită acestui fapt, atât mișcarea revoluționară din trecut, cât mai cu seamă Partidul Comunist Român au putut și au reușit să conducă cu succes luptele sociale și naționale din patria noastră, să ducă la victorie marile bătălii desfășurate de clasa muncitoare, de celelalte forțe revoluționare, de întregul nostru popor pentru răsturnarea asupririi burghezo-moșierești, pentru construcția socialismului”¹.

De-a lungul anilor, publicistica socialistă, democratică și progresistă românească a consacrat numeroase articole vieții și activității lui Karl Marx². Încă din 1883, revista socialistă „Dacia viitoare” scria : „Dacă posteritatea își va aminti cu recunoștință de vreun om, acela va fi Karl Marx, care a contribuit atita la elaborarea ideii emancipatoare a omenirii. Recunoașterea acestui adevăr este cel mai meritat omagiu ce-l aducem memoriei marelui cugetător”. Relevindu-i contribuția de inestimabilă valoare teoretică și practică, aceeași gazetă a socialistilor români aprecia : „Opera însă care i-a cîștigat nemurirea este «Capitalul», o adevărată anatomie socială, pe care adversarii în zadar au încercat s-o combată. El, găsind legile istorice și economice care guvernează lumea socială, a fondat incontestabil socialismul științific, care pină la dînsul era numai o utopie generoasă”. „Dacia viitoare” mai releva că „Marx n-a fost numai un cugetător, ci și un luptător. El a fost inițiatorul fondării Asociației inter-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 35—36.

² Vezi, pe larg : *Karl Marx în publicistica română*, sub îngrijirea lui Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, București, 1972.

naționale a lucrătorilor, a cărei deviză sublimă fu : Emanciparea lucrătorilor se va face prin ei înșiși”³.

La 18 martie 1883, ziarul „Apărătorul” își înștiința cititorii despre încetarea din viață a lui Karl Marx, apreciind : „Una dintre figurile cele mai originale ale secolului — Karl Marx, celebrul socialist — a decedat. Moartea lui a produs pretutindeni o mare emoțiune și ziarele cele mai mari... îi consacră articole de fond, în care toți sint unanimi în a recunoaște genialitatea ideilor și profunditatea convingerilor marelui bărbat... Cu el se stinge cel mai eminent dintre socialiștii contemporani și unul dintre cei mai adinci economiști ai epocii noastre”. Evidențiind meritele lui Marx „ca descoperitor al legilor evoluțiunii economice și mai îndeosebi a legilor ce persistă la geneza capitalului și la transformările obligate ale modurilor de producțiune”, același ziar conchidea că „Marx va rămânea unul din bărbații cei mai eminenți al secolului al XIX-lea”⁴.

Cu același prilej, o altă publicație românească, „Națiunea”, după ce infățișa, în două articole, figura omului și a teoreticianului Marx, recunoscînd în el pe „cel mai însemnat scriitor socialist din timpurile noastre”, concluziona : „Cel ce va voi să aprofundeze istoria continentului” în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, acela va trebui să citească operele lui Marx, „pentru ca să înțeleagă ideile politice și sociale a milioane de suflete din Europa”⁵.

Alte numeroase articole au fost publicate și în anii următori în presa muncitorească din țara noastră, sub semnăturile celor mai de seamă reprezentanți ai mișcării revoluționare, în care s-a reliefat atît semnificația politică și științifică a magistralei opere rămase moștenire proletariatului de pretutindeni de la Karl Marx, cît și personalitatea și activitatea sa revoluționară. Astfel, la 21 noiembrie 1894, organul de presă al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — „Lumea nouă” — aprecia că, „prin veacurile viitoare”, numele lui Marx „va străluci puternic”, iar gazeta „România muncitoare” releva, în 1907 : „Karl Marx nu s-a mîrginit să fie un savant pentru care știința e o desfătare numai pentru cîțiva aleși. Știința, pentru el, nu era vrednică de a pasiona inteligența omenească decît dacă își lua ca scop fericirea omenirii, dacă ieșea din laboratoare și din cabinetele de studii pentru a se transforma în aplicațiuni practice și a se răspîndi în mulțime. Marx, acest om cu o cultură enciclopedică, a fost în același timp unul din cei mai mari propagandiști ai secolului”⁶.

Răspunzînd la întrebarea : „Ce a fost Marx pentru clasa muncitoare ?”, militantul socialist dr. Ottoi Călin aprecia : „Viața lui Marx însemnează pentru clasa muncitoare un moment hotărîtor al evoluției ei ; ea însemnează momentul de cînd ea privește cu ochii limpezi viitorul și de cînd luptă conștient pentru menirea istorică ce are de îndeplinit. Iată ce serbează proletariatul internațional — devenit o putere uriașă în sfertul de veac care s-a scurs de la moartea lui — prin memoria lui Marx ! Iată de ce din toate colțurile lumii, unde se găsește măcar un om care s-a pătruns de învățăturile lui, se ridică din sufletul milioanei de oameni un imn de slavă, de admirație și de recunoștință către acela care a prezis și îndreptat omenirea către o societate de pace și de înfrățire”⁷.

Explicînd înalta considerație de care se bucură Karl Marx în rîndurile lumii progresiste de pretutindeni, „România muncitoare” scria, într-un articol comemorativ publicat în 1911 : „În toate epocile au fost oameni superiori, genii creatoare, mai presus de contemporanii lor. Aceștia sint anunțătorii unor vremuri mai bune. Ei merg cu entuziasm înspre idealul lor, răzbind cu sacrificiul persoanei lor printre toate prigonirile și toate obstacolele care li se aruncă în cale. Printre aceștia a fost Marx. Să venerăm deci memoria aceluia care a lăsat drept moștenire omenirii suferinde, dornice de mai bine, o activitate teoretică și practică uriașă, menită să contrebue în mod precumpănitor la dezrobirea maselor producătoare din toată lumea”⁸.

La împlinirea a jumătate de veac de la încetarea din viață a lui Karl Marx, ziarul „Scinteia”, organul de presă al Partidului Comunist Român, i-a consacrat un amplu articol comemorativ, în care se scria : „Numele lui Marx este legat de întreaga mișcare muncitorească, atît prin bazele științifice pe care le-a dat socialismului, cît și prin acțiunile directe ale muncitorimii, duse în veacul al 19-lea, la

³ Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1879—1892, Edițiura politică, București, 1971, p. 168—169.

⁴ Karl Marx în publicistica română, p. IX.

⁵ Ibidem, p. IX—X.

⁶ „România muncitoare”, seria a II-a, anul II, nr. 52 din 25 februarie 1907.

⁷ „România muncitoare”, seria a II-a, anul IV, nr. 1 din 2—9 martie 1908.

⁸ Karl Marx în publicistica română, p. 163—164.

care Marx a participat cu toată puterea lui de muncă. Marx, gânditorul și luptătorul, s-a contopit în mod nedespărțit, în toată munca depusă pentru cauza proletariatului”⁹.

Între preocupările multiple ale gânditorului revoluționar Karl Marx, cele din domeniul istoriei ocupă un loc de mare însemnătate, iar dintre acestea, analizele efectuate asupra istoriei poporului român s-au impus prin soliditatea informației, prin cunoașterea profundă a realităților și, mai ales, prin simpatia și atașamentul dovedite față de țara noastră, de istoria ei zbuciumată și glorioasă.

După cum demonstrează istoria, poporul român, unul dintre cele mai vechi popoare europene, al cărui strămoși — geto-dacii — au făurit în antichitate un stat înfloritor, a cunoscut secole de-a rindul politica de forță și dictat a marilor imperii vecine, care l-au jefuit de importante bunuri materiale, l-au divizat în mai multe state, i-au cotoplit provincii, vizind chiar să-l desființeze ca entitate politică și etnică. În pofida acestei politici, poporul român și-a continuat existența neîntreruptă pe aceste meleaguri, a luptat cu vitejie și eroism pentru apărarea ființei statale, pentru unitate, independență și libertate. „Istoria, evenimentele — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — ne învață că dominația străină, existența în vecinătatea țării noastre a unor imperii au întârziat într-o perioadă sau alta dezvoltarea economică-socială a poporului, formarea națiunii române, a statului național unitar. Aceste împrejurări vitrege nu au putut însă împiedica realizarea năzuințelor poporului român, bazate pe comunitatea originii, de a înfringe orice greutate și de a obține victoria prin formarea sa ca națiune liberă și independentă, prin realizarea statului național unitar, prin trecerea la făurirea societății socialiste”¹⁰.

În secolul trecut, când se afirmau în lume ideile revoluționare, socialismul științific, poporul român se afla în plină manifestare a conștiinței continuității național-statale, a unității de origine și cultură a tuturor locuitorilor celor trei principate, mobilizându-și energiile, opunându-se prin luptă dîră amestecului grosolan al marilor puteri, croindu-și, peste voința acestora, soarta așa cum o dorea, unit într-un stat național pe deplin independent.

Urmărind cu atenție această afirmare viguroasă, Karl Marx a manifestat un interes deosebit pentru poporul român și a sprijinit lupta lui de eliberare și deplină independență națională, văzind în această luptă o componentă importantă a mișcării revoluționare europene de emancipare a popoarelor asuprite.

Lucrările publicate de Marx și Engels — studii, articole, note, comentarii —, ca și o seamă de manuscrise rămase de la cei doi titani ai gândirii revoluționare, tratează, de cele mai multe ori amănunțit, desfășurarea proceselor multiple din sud-estul european, inclusiv de pe pămîntul României, care, datorită poziției geografice și a bogățiilor ei, a constituit ținta atacurilor și subjugării multor imperii.

În vederea redactării studiilor și articolelor în care se ocupa de problemele românești, Karl Marx a strîns un vast material documentar. Printre izvoarele principale de care el s-a servit s-au aflat lucrările lui : Felix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris, 1839 ; Eduard Thouvenel, *La Hongrie et la Valachie*, Paris, 1840 ; C. Kuch, *Moldawisch—Wallachische Zustände in des Jahren 1828 bis 1843*, Leipzig, 1844 ; J. A. Vaillant, *La Roumanie ou l'histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, Ardaliens, Vallaques et Moldaves, résumés sous le nom de Romans*, 3 vol, Paris, 1844 ; J. F. Niegebauer, *Die Donau-Fürstenthümer II*, Breslau, 1859 ; J. M. Quérard, *La Roumanie. Moldavie, Valachie et Transilvanie (Ancienne Dacie). La Serbie, Le Montenegro et La Bosnie. Essai de bibliothèque française historique de ces principautés*, Paris, 1857 ; J. R. (I. Heliade Rădulescu), *Le protectorat du Czar ou la Roumanie et la Russie*, Paris, 1850 ; Elias Regnault, *Histoire politique et sociale des Principautés danubiennes*, Paris, 1855 (scrisă pe baza unor lucrări publicate de fruntași ai mișcării naționale românești ca Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, I. Heliade Rădulescu, Al. Papiu-Ilarian), Mm. Chopin et. A. Ubicini, *Provinces danubiennes et roumaines*, Paris, 1856. În afară de acestea, Marx a făcut eforturi pentru a se documenta și din lucrări ruse în limba română. „L-am surprins odată — scria prietenul lui Marx, istoricul rus M. Kovalevski — citind ziarul «Românul» și am avut posibilitatea să mă

⁹ „Scînteia”, anul II, nr. 5 din martie 1933.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 15.

conving că el se descurca foarte bine cu limba română”¹¹. Marx a putut cunoaște astfel aspirațiile la unitate și deplină independență națională ale românilor, conșiderențele istorice pe care ele se întemeiau.

Karl Marx a relevat, în lucrările lui, vechimea poporului român, unitatea și continuitatea lui istorică în teritoriul pe care l-a locuit de milenii, precum și lupta lui eroică pentru îndeplinirea unor deziderate fundamentale, în primul rând a făuririi statului național unitar și pe deplin independent.

Karl Marx, alături de Friedrich Engels, a scos în evidență că spațiul carpato-danubiano-pontic a fost locuit din vechime de poporul român. „Valahii, sau daco-românii, care constituie principala masă a populației din regiunea cuprinsă între cursul inferior al Dunării și Nistru — scriau ei — sînt un popor... de religie ortodoxă și care vorbește o limbă de origine latină, în multe privințe asemănătoare cu italiana. Cei din Transilvania și Bucovina sînt supuși Austriei, cei din Basarabia — ai Imperiului rus, iar cei din Moldova și Valahia — singurele două principate în care rasa daco-română a dobîndit o existență politică — au propriii lor principii”¹².

Referindu-se la epoca feudală, cînd țări și popoare din răsăritul și sud-estul Europei au fost subjugate de marile imperii, Marx și Engels au analizat, în multe din scrierile lor, situația economică și politică creată de dominația otomană și au pus în lumină rolul ei nefast în istoria acestor țări. Poporul român a fost printre primele din Europa care a opus o rezistență îndrăzită invaziei otomane. Este cunoscută mențiunea din manuscrisele lui Marx cu privire la eroismul românilor în lupta de apărare împotriva cotorpitorilor otomani. „La 17 ianuarie 1475 — scria Marx — s-a dat lupta de la Rahova (Vaslui — n.n.), în apropierea riului Birlad. Oastea moldovenească care se compunea din 40 000 de țărani moldoveni, slab înarmați, luați aproape de la coarnele plugului”¹³, condusă de Ștefan cel Mare, a obținut o victorie strălucită într-un moment cînd forțele militare ale Imperiului otoman, de peste 100 000 de oameni, erau temute de întreaga lume și considerate invincibile. Numai eroismul românilor i-a făcut pe otomani să renunțe de a transforma țărilor române în pașalicuri.

Cercetînd raporturile juridice ale Munteniei și Moldovei cu Poarta otomană, concretizate în tratatele încheiate între cele două părți, Marx a subliniat că cele două principate românești nu au făcut parte integrantă din Imperiul otoman. Citind prevederi ale acestor tratate, Marx aprecia: „Principatele dunărene sînt două state suverane, sub suzeranitatea Porții, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii din afară, oricare ar fi ei, și totodată să nu se amestece sub nici o formă în treburile lor interne”¹⁴.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, a început și în țările române procesul de descompunere a orînduirii feudale și de formare a relațiilor de producție capitaliste. Ca manifestări de amploare ale acestor transformări s-au înscris revoluțiile de eliberare națională și socială de la 1784 și 1821, care, prin amploare și semnificații, au depășit granițele țărilor române și s-au înscris ca evenimente de importanță europeană.

În scrierile lui, Marx a reliefat țelurile eliberatoare ale revoluției conduse de Horea, Cloșca și Crișan și a scos în evidență personalitatea lui Horea, care a urmărit „eliberarea neamului său”, devenind „simbolul renașterii Daciei”¹⁵. Referindu-se la evenimentele revoluționare din 1821, Karl Marx le apreciază drept „o revoluție țărănească”. „Vladimirescu — scria el — era un patriot român... El a și chemat la arme pe țărani din munții Olteniei; cobori cu dinșii la Craiova, adună poporul și-și făcu cunoscute planurile sale de eliberare”¹⁶.

Revoluția din 1821 a avut urmări favorabile pentru dezvoltarea țărilor române. Poarta otomană a fost nevoită să pună capăt, după mai bine de un veac, domniilor fanariote și să restaureze domniile pămîntene, „cînd deodată — după cum nota Marx — mari calamități au venit”. Tocmai în această perioadă s-au manifestat, cu mai mare putere, tendințele Rusiei țariste spre a-și asigura supremația în Balcani, prin expansiunea ei în această parte a Europei. Cu toată împotrivirea Porții și a puterilor apusene, în special a Angliei, care avea interese economice, politice și militare în Imperiul otoman, succesele militare ale Rusiei împotriva Turciei au impus Tratatul de la Adrianopol din 1829, care, pe lângă menținerea suzeranității otomane asu-

¹¹ *Vospominania o Markse i Engelse*, Moscova, 1956, p. 310.

¹² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, Editura politică, București, 1959, p. 9.

¹³ *Arhiv Marska i Enghelsa*, vol. VII, p. 202—203.

¹⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 329.

¹⁵ K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, publicate de acad. A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 115.

¹⁶ *Ibidem*, p. 110.

pra Principatelor Române, instituia și trecerea lor sub protectoratul Rusiei. În acest scop, Rusia țaristă a investit Muntenia și Moldova cu Regulamente organice.

Cunoscând textul integral al Regulamentelor și apreciindu-le ca fiind „codice ale muncii de clacă”, Marx le-a folosit în opera sa — „Capitalul”, pentru a explica relațiile economice dintre țărani și boieri. Analizând regimul agrar din Principate, Marx ilustrează problema „goanei după supramuncă” a boierului, întocmai ca și a fabricantului burghez englez.

Marea ridicare la luptă a poporului român în 1848 a fost salutăată de Karl Marx în cuvinte entuziaste: „Valahii răstoarnă vechiul guvern și pun în mod provizoriu în locul lui unul nou. Ei vor să se schimbe în întregime vechiul sistem”¹⁷. Iar în manuscrisele lui Marx, găsim următoarea însemnare despre revoluția de la 1848: „Idea politică fundamentală a revoluției din 1848 de la București a fost o mișcare împotriva protectoratului rus. În toate celelalte privințe, ea a fost o revoluție socială...”¹⁸.

Reliefind avântul care a cuprins poporul român, Marx și Engels subliniau că „spiritul revoluționar a pătruns și în aceste Principate, așa cum a dovedit-o revoluția din 1848”. „Începând din 1787, hotarele revoluționare înaintează neîncetat. Ultimele ei avanposturi au fost Varșovia, Debrețin și București”¹⁹.

Publicarea de către Marx a unor date ample cu privire la revoluția română din 1848, exprima, totodată, ecoul puternic pe care l-au avut în opinia publică de pretutindeni acest eveniment revoluționar din istoria poporului român. Citind acuzația adusă de țar poporului român — că acesta „a instaurat republica și a proclamat comunismul” —, Marx aducea un elogiu românilor, a căror revoluție, deși avea un caracter burghezo-democratic, era considerată de reacțiunea europeană ca o expresie „a republicii, a comunismului și a tuturor inovațiilor anului 1848”²⁰.

Dintre conducătorii revoluției de la 1848, Marx amintește pe Nicolae Bălcescu, frații Golescu, Cristian Tell, I. Heliade Rădulescu, Radu Șapcă, frații Brătianu, Ion Ghica, C. A. Rosetti, Ion Cîmpineanu, pe Gh. Magheru, „conducătorul trupelor ne-regulate (nepermanente — n.n.) valahe”.

Ample comentarii și aprecieri profunde a făcut Marx și asupra desfășurării evenimentelor revoluționare în Transilvania. Intensificarea mișcărilor naționale ale popoarelor asuprite din Imperiul habsburgic a zguduit din temelii acest edificiu asupritor al atîtor popoare; s-a întărit mișcarea națională română, cehă, ungară, polonă, italiană, croată, sîrbă, slovacă, ucraineană. Toate aceste popoare tindeau să-și cucerească libertatea națională, independența și suveranitatea de stat. Încă din ianuarie 1848, la sosirea primelor știri despre mișcările revoluționare din Italia, întemeietorii socialismului științific întrevădeau sfîrșitul Austriei: „Monarhia austriacă — scriau ei —, acest complex pestriț rezultat din moșteniri și furtișaguri, acest talmeș-balmeș organizat în care se învîlmășesc zece limbi și zece națiuni, acest amestec întîmplător de obiceiuri și legi dintre cele mai contradictorii, începe în sfîrșit să se destrame”²¹.

În 1848, românii din Transilvania, aflați sub dominația habsburgică, s-au ridicat la luptă, în suvoiul revoluționar unic al întregii națiuni române, pentru eliberare și unitate națională, pentru abolirea iobăgiei. „Despre valahii din Transilvania — scriau K. Marx și F. Engels — am auzit vorbindu-se mult în timpul războiului din Ungaria”. Ei se află „sub apăsarea jugului feudal al marilor proprietari feudali maghiari, care, după sistemul austriac, au fost transformați și într-un instrument de spoliere guvernamentală”²².

În însemnările sale despre români, Marx scria: „În 1848 s-a produs răscoala românilor din Transilvania împotriva ungarilor. Această răscoală a fost precedată de o luptă pașnică”²³. Făcînd apel la istorie, el se referă la venirea ungarilor din Asia, care în Transilvania, sub conducerea lui Tuhutum, „au înfîlînit armata românilor”; apoi la așezarea secuilor, care, stabilîndu-se pe aceste locuri, au ocupat „un colț al vechii Dacii”²⁴. Marx evidențiază și afirmarea Transilvaniei ca stat autonom,

¹⁷ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 5, Editura politică, București, 1959, p. 331.

¹⁸ K. Marx, *Însemnări despre români*, p. 130.

¹⁹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, p. 35.

²⁰ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, p. 331.

²¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1963, p. 511.

²² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, p. 9.

²³ K. Marx, *Însemnări despre români*, p. 144.

²⁴ *Ibid.*

după înfringerea Ungariei la Mohaci, în 1526, concluzionând că „ungurii consideră pe nedrept Transilvania ca parte integrantă a Ungariei”²⁵.

Karl Marx a relevat și nedreptatea istorică făcută veacuri de-a rindul poporului român de către nobilii maghiari care-l considerau „pe propriul lor pământ «națiune tolerată»... Ei erau numiți «plebea vagabondă», deși formau 2/3 din populație, în timp ce ungurii, sașii, secuii, grecii, armenii formează numai cealaltă treime”²⁶.

Pe bună dreptate Marx și Engels relevau că această atitudine de desconsiderare a poporului român a produs în rindul românilor, ca și în cel al altor națiuni oprimate în Imperiul habsburgic, o vie indignare, care s-a manifestat prin lupta deschisă împotriva asupritorilor.

Pe lângă aceste manifestări ale unei puternice conștiințe naționale, Marx a reținut din desfășurarea revoluției pe pământul Transilvaniei, caracterul ei popular, programul ei burghezo-democratic, metodele de mobilizare și de organizare a maselor țărănești folosite de conducătorii revoluției. El a subliniat esența profund democratică a unei serii de acte revoluționare, precum : hotărîrea luată la locuința lui Avram Iancu de la Tirgu Mureș de a se convoca, la Blaj, pentru ziua de 18/30 aprilie 1848, o adunare populară, numită în actele autorităților adunarea plebei contribuente, care a pregătit Marea Adunare Națională de la 3—5/15—17 mai 1848 ; textul convocării, redactat de Aron Pumnul și răspindit de tineret ; adunările ținute la sate, pe care intervenția armată nu le-a putut împiedica ; programul revoluției pregătit de Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Timotei Cipariu, August Treboniu Laurian ; inițiativa încredințării conducerii revoluției în mâinile unor intelectuali strîns legați de popor.

Despre istorica adunare a românilor de la Blaj din mai 1848, Marx nota că aici „se aflau 50 000 de oameni... Adunarea se declară adunare generală a națiunii române din Transilvania : ...și proclamă națiunea română națiune liberă și independentă și parte integrantă a Transilvaniei, cu drepturile pe care le conferă egalitatea și libertatea”²⁷.

Marx a infierat coaliția reacționară dintre Imperiul otoman și cel țarist în acțiunea contrarevoluționară din 1848—1849 în țările române, demascînd cîmpotirea teritoriului românesc de către trupele acestor imperii. Aceeași critică a fost adresată și Austriei, arătîndu-se că : „Oamenii de stat din Viena au exploatat cu abilitate cîmpotirea națională, folosind-o în favoarea lor”. Toate aceste aprecieri demonstrează că Marx, care situa poporul român în rindul popoarelor revoluționare, „copt” penfru revoluție, se interesa îndeaproape de aspectele specifice ale evenimentelor care se desfășurau în țara noastră.

La numai cîțiva ani după înfringerea revoluției, Marx a semnalat continuarea și dezvoltarea spiritului revoluționar în rindurile poporului român. „Dacă aruncăm o privire asupra Europei — spunea Marx în 1854 —, vedem simptome de revoluție în Spania, Italia, Danemarca, în Principatele Dunărene, Grecia”²⁸.

În articolele publicate în timpul războiului Crimeii, Marx a urmărit pas cu pas lupta poporului român pentru unitate și independență. El a protestat împotriva ocupării Principatelor de către trupele otomane, țariste și austriece. Toate nădejile de viitor ale poporului român depindeau, după Marx, de dezvoltarea mișcării revoluționare europene, dar în primul rînd de energia poporului român, pătruns de spirit revoluționar, iar ocupația străină, însoțită de obișnuitul cortegiu de silnecii, avea să contribuie la creșterea spiritului revoluționar. De aceea, Marx considera că „Națiunea valahă poate juca un rol excepțional de important pentru soluționarea definitivă a problemei în această regiune” (în sud-estul Europei — n.n.)²⁹.

Invocînd tratatele existente între Poarta otomană și Principatele Române încă din 1393, Marx a atacat viguros convenția austro-țurcă din iunie 1854, prin care Turcia a recunoscut Austriei dreptul de a ocupa Principatele Române. El a declarat că, prin această convenție, „turcii au săvîrșit, la fel ca și rușii odinioară, o încălcare flagrantă a drepturilor poporului moldo-valah. Ei n-aveau dreptul să treacă Principatele dunărene sub ocupația austriacă, după cum n-aveau dreptul nici să le declare provincii rusești”³⁰.

Marx susținea hotărît că „aceste vechi tratate constituie baza relațiilor dintre Principate și Poartă și au fost confirmate de sultanii următori (lui Baiazid — n.n.)

²⁵ *Ibidem*, p. 145.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibidem*, p. 149.

²⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, p. 522.

²⁹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, p. 10.

³⁰ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, p. 328.

și recunoscute ca fiind valide și în vigoare de guvernul rus, de Poartă și de locuitorii principatelor³¹. Mai mult, Marx afirma că Poarta otomană, călcând aceste tratate, prin încheierea convenției cu Austria, și-a pierdut dreptul de suzeranitate asupra Principatelor. Această concluzie de drept public venea în sprijinul mișcării românești de independență și corespundea intereselor vitale ale poporului român. Ea justifica, din punctul de vedere al relațiilor internaționale, lupta revoluționară a poporului nostru pentru unire și suveranitate națională.

Pentru a dovedi puterea de rezistență și drepturile legitime ale poporului nostru, pe atunci de aproape 11 milioane de oameni, Marx scria, în articolul *Principatele dunărene, că* : „Momentul a sosit de a întări această naționalitate și de a-i asigura viitorul, prin concursul energic al popoarelor occidentale“³². Cu ajutorul acestor date, Marx a susținut dreptul poporului român la un stat unitar, după cum, pe baza tratatelor Principatelor Române cu Poarta, a susținut dreptul istoric la independență deplină al românilor. În existența de-sine-stătătoare a Principatelor Munteniei și Moldovei, care aveau instituții politice proprii, în ridicarea cu hotărîre la luptă împotriva aspirării naționale a românilor din provinciile aflate sub stăpînire străină, ca și în dezvoltarea spiritului revoluționar, Marx vedea indiciile maturizării factorilor decisivi care aveau să ducă la făurirea statului național român și la cucerirea deplinei independențe statale.

În lucrările lui, Marx a demască și politica marilor puteri europene, care n-au sprijinit întotdeauna aspirațiile poporului român, nici lupta acestuia pentru unitate, suveranitate, independență și progres social, relevînd că doar anumite interese ale propriei lor politici le-au silit pe unele dintre ele, mai puțin Turcia și Austria, ce-și manifestau fațăș potrivnicia, să adopte o poziție favorabilă Unirii Moldovei și Munteniei.

Cu atît mai mult a apreciat Marx deșucarea planurilor marilor puteri de către poporul român, la 24 ianuarie 1859, realizînd Unirea Moldovei și Munteniei, unire apreciată de el ca un eveniment crucial pentru destinele poporului român. „Unirea și independența națiunii române — scria Marx — au fost pecetluite prin alegerea colonelului Cuza ca domn al Moldovei și Valahiei“³².

După constituirea, în 1867, a monarhiei dualiste austro-ungare, impilatoare a popoarelor, în conspectul din 1874—1875 asupra lucrării lui M. Bakunin, Statul și anarhia, Marx nota, în legătură cu stările revoluționare din dubla monarhie : „Austria este un bolnav incurabil... Maghiarii... își proclamă dreptul istoric la dominația asupra tuturor celorlalte neamuri care locuiesc împreună cu ei în regatul Ungariei, în pofida faptului că ei înșiși reprezintă ceva mai mult de o treime din populație (și anume 5 500 000 maghiari, 5 000 000 slavi, 2 700 000 români, 1 800 000 evrei și germani, circa 500 000 alte «neamuri», în total 15 000 000“. „În Ungaria — continuă Marx — majoritatea populației supusă maghiarilor nu-i simpatizează, suportă împotriva voinței lor jugul acestora, de unde o luptă neîntreruptă. Ungurii se tem de o răscoală a românilor și slavilor ; de aici alianța secretă cu Bismarck...“³³.

Analizele realizate de Karl Marx asupra trecutului istoric al poporului român, a luptei sale pentru unitate și independență națională, pentru libertate socială, publicate în ziare și reviste cu largă circulație în întreaga lume, au conferit cauzei românești o amplă rezonanță internațională. Ele au contribuit la o mai bună înțelegere a sensurilor profunde ale activității patrioților români aflați în emigrație după revoluția din 1848, activitate ce se îmbina cu lupta națională din interiorul țării și care era menită să polarizeze atenția cercurilor democratice și a cabinetelor europene față de dreptele aspirații românești.

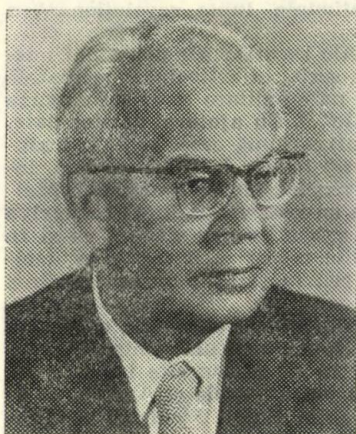
AUGUSTIN DEAC

³¹ K. Marx, *Însemnări despre români*, p. 172.

³² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 14, Editura politică, București, 1963, p. 541.

³³ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 18, Editura politică, București, 1964, p. 608—

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

GUSTAV HUSAK

(cu prilejul aniversării
a 70 de ani de la naștere)

La 10 ianuarie, tovarășul Gustav Husak, secretar general al C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia, președintele Republicii Socialiste Cehoslovace, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a împlinit 70 de ani. Cu prilejul acestei aniversări, comuniștii, oamenii muncii din Cehoslovacia cinstesc în persoana tovarășului Gustav Husak pe militantul revoluționar care și-a consacrat întreaga viață cauzei clasei muncitoare, apărării intereselor celor ce muncesc, luptei împotriva exploatării și fascismului, pentru libertatea și unitatea popoarelor ceh și slovac și făurirea noii orînduiri în patria sa, pentru promovarea cauzei progresului, păcii și colaborării internaționale.

Telegrama tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin care se adresează un cald salut tovarășesc și cordiale felicitări tovarășului Gustav Husak, împreună cu urările cele mai sincere de viață îndelungată, multă putere de muncă și noi succese în activitatea de înaltă răspundere consacrată înfloririi și prosperității R.S. Cehoslovace, dezvoltării colaborării dintre partidele și țările noastre, dă expresie caldei aprecieri, sentimentelor de prietenie nutrite de comuniștii din țara noastră, de poporul român față de poporul cehoslovac, față de Partidul Comunist din Cehoslovacia.

În același timp, prin Decret prezidențial i s-a conferit Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I, cu eșarfă, tovarășului Gustav Husak, pentru contribuția deosebită adusă la dezvoltarea colaborării dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist din Cehoslovacia, dintre Republica Socialistă România și Republica Socialistă Cehoslovacă, la întărirea prieteniei dintre poporul român și poporul cehoslovac, la promovarea cauzei generale a socialismului, păcii și colaborării internaționale.

Născut la 10 ianuarie 1913, la Bratislava, într-o familie de muncitori, tovarășul Gustav Husak a participat din fragedă tinerețe la lupta revoluționară, activînd de la vîrsta de 16 ani în rîndul Uniunii Tineretului Comunist, iar începînd din 1933 — după ce a devenit student la Facultatea de drept a Universității „Komensky” din orașul natal — ca membru al Partidului Comunist din Cehoslovacia. Pentru activitatea desfășurată în organizațiile de partid clandestine din Slovacia, după 1938 a fost de mai multe ori arestat și întemnițat.

În perioada celui de-al doilea război mondial, în condițiile grele ale ocupației fasciste și dezmembrării republicii, a fost unul din organizatorii luptei patrioților împotriva invadatorilor hitleriști, pentru libertatea și independența țării. În 1943 a jucat un rol hotărîtor în constituirea celui de-al V-lea Comitet Central al Partidului Comunist din Slovacia, care a desfășurat o intensă activitate politică și organizatorică, grupînd în jurul său forțele angajate în lupta antifascistă pentru eliberarea Slovaciei. Începînd din decembrie 1943, tovarășul Gustav Husak acționează și în calitate de membru al Consiliului Național Slovac — numărîndu-se printre autorii Programului de luptă populară armată pentru răsturnarea regimului fascist din Slovacia și resta-

bilirea Republicii Cehoslovace, ca stat democratic, independent și unitar. Pe linia înfăptuirii acestui program, devine unul din conducătorii insurecției naționale slovace de la 29 august 1944, eveniment de însemnătate deosebită, care, creînd primul teritoriu eliberat al țării, a marcat începutul revoluției naționale și democratice, al făuririi orînduirii noi în Cehoslovacia.

Transpunerea în viață a acestor înalte țeluri a devenit posibilă după eliberarea deplină a țării de sub jugul fascist, la acțiunile militare pentru nimicirea forțelor hitleriste o contribuție de seamă aducînd, după cum se știe, armata română, alături de armata sovietică, de partizanii cehi și slovaci.

După eliberare, eveniment crucial în viața țării prietene, tovarășul Gustav Husak, împreună cu alte personalități de seamă ale partidului comunist, își consacră activitatea luptei pentru asigurarea caracterului democrație popular al statului cehoslovac renăscut, pentru transpunerea în viață a principiilor socialiste. Este ales membru al Prezidiului C.C. al P.C. din Slovacia și al Consiliului Național Slovac. Din mai 1946 este membru al Adunării Naționale și exercită funcția de președinte al Corpului de împuterniciți, noul organ guvernamental din Slovacia.

Participă activ, la Bratislava, la evenimentele de februarie 1948, care, prin cucerirea întregii puteri de către clasa muncitoare, au deschis calea construirii efective a socialismului. Ulterior, tovarășul Gustav Husak a îndeplinit importante funcții de partid și de stat, devenind președinte al organului guvernamental din Slovacia. În mai 1949 este ales membru al secretariatului C.C. al P.C. din Slovacia, iar la Congresul al XI-lea al P.C. din Cehoslovacia — membru al C.C. al P.C.C.

În perioada 1951—1960, ca urmare a unor practici ilegale și a unor acuzații false, a fost condamnat în mod abuziv. Ulterior a fost reabilitat, restabilindu-i-se calitatea de membru al partidului. Din 1963 pînă în 1968 a lucrat în cadrul Institutului de drept al Academiei slovace de științe. Devine vicepreședinte al guvernului cehoslovac, în aprilie 1968. Este ales apoi prim-secretar al C.C. al P.C. din Slovacia, membru al C.C. și al Prezidiului C.C. al P.C. din Cehoslovacia.

Odată cu formarea unei noi conduceri a partidului, la Plenara din aprilie 1969 a C.C., tovarășul Gustav Husak este ales prim-secretar al C.C. al P.C. din Cehoslovacia. La Congresul al XIV-lea al partidului (mai 1971) — care a elaborat programul dezvoltării multilaterale, în continuare, a societății socialiste cehoslovace — tovarășul Gustav Husak a fost ales în funcția de secretar general al C.C. al P.C. din Cehoslovacia, funcție în care este reales la Congresele XV (aprilie 1976) și XVI (aprilie 1981).

În luna mai 1975, este ales președintele Republicii Socialiste Cehoslovace.

În funcțiile de înaltă răspundere ce i-au fost încredințate, tovarășul Gustav Husak a desfășurat o amplă și rodnică activitate consacrată dezvoltării societății socialiste în patria sa, cauzei generale a socialismului, destinderii și conlucrării între popoare.

Sub conducerea partidului, clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea cehoslovacă au obținut succese de seamă în dezvoltarea economică și socială a țării și depun eforturi susținute pentru transpunerea în viață a prevederilor celui de-al șaptelea plan cincinal privind modernizarea bazei tehnico-materiale a economiei, prin introducerea noilor cuceriri ale științei și tehnicii, ridicarea în continuare a nivelului de trai, perfecționarea întregii activități de edificare a societății socialiste dezvoltate.

Aniversarea a constituit pentru poporul român un prilej de a-și exprima satisfacția pentru dezvoltarea continuă a relațiilor de prietenie, solidaritate și colaborare dintre partidele și țările noastre. Ele duc mai departe tradiția conlucrării îndelungate dintre popoarele noastre, dintre forțele lor democratice, revoluționare, în lupta împotriva asupririi, pentru independență națională, libertate și progres, pentru o viață mai bună.

Dobîndind un conținut calitativ superior în anii făuririi noi orînduirii, legăturile noastre rodnice s-au dezvoltat în toate domeniile activității sociale, în spiritul Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, al Declarațiilor comune din 1977 și 1981, semnate la nivelul cel mai înalt la București și, respectiv, la Praga, documente care au consacrat ca temelie a raporturilor reciproce principiile socialismului științific, ale respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, egalității și intrajutorării tovarășești.

Așa cum este știut, în extinderea și amplificarea colaborării româno-cehoslovace un rol hotărîtor au raporturile prietenești dintre partidele comuniste ale celor două țări, întîlnirile și convorbirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Gustav Husak. Spre satisfacția reciprocă a țărilor și popoarelor noastre, relațiile româno-cehoslovace se dezvoltă rodnic, în spiritul hotărîrilor și înțelegerilor stabilite cu prilejul vizitei efectuate în 1981 de delegația de partid și de stat a țării noastre, con-

duşă de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în Cehoslovacia socialistă prietenă. „Îmi exprim convingerea — declara cu acel prilej tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU — că vizita făcută, convorbirile purtate împreună şi înţelegerile la care am ajuns vor da un nou şi puternic impuls bunelor relaţii de prietenie şi colaborare dintre Republica Socialistă România şi Republica Socialistă Cehoslovacă, dintre Partidul Comunist Român şi Partidul Comunist din Cehoslovacia, în interesul popoarelor ţărilor noastre, al cauzei generale a socialismului, colaborării şi păcii în lume“. În acelaşi sens, adresându-se secretarului general al P.C.R., preşedintelui României, tovarăşul GUSTAV HUSAK arăta: „Aş dori să-mi exprim încă o dată satisfacţia faţă de rezultatele vizitei dumneavoastră în Cehoslovacia, care, fără îndoială, vor aduce prietenia cehoslovaco-română şi vor contribui la dezvoltarea colaborării frăţeşti în toate domeniile vieţii sociale, în avantajul popoarelor ambelor noastre ţări, al cauzei comune a socialismului, păcii şi progresului în lume“.

Intr-adevăr, conlucrarea multilaterală româno-cehoslovacă se îmbogăţeşte continuu, în conformitate cu interesele dezvoltării României şi Cehoslovaciei pe calea socialismului şi comunismului. Se dezvoltă cooperarea şi specializarea în producţie, colaborarea în domeniul tehnico-ştiinţific, se extind legăturile pe tărîmul învăţămîntului, artei, culturii şi în alte domenii de activitate.

Pe plan internaţional, România şi Cehoslovacia îşi aduc contribuţia la lupta pentru soluţionarea, în interesul popoarelor, a problemelor vitale ale contemporaneităţii, pentru înfăptuirea dezarmării şi rezolvarea prin mijloace paşnice a diferendelor dintre state, pentru securitate şi cooperare în Europa, pentru oprirea agravării situaţiei mondiale şi reluarea politicii de destindere şi pace.

Cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naşterea tovarăşului Gustav Husak, comuniştii, întregul nostru popor au adresat comuniştilor din Cehoslovacia, poporului cehoslovac calde felicitări şi şi-au exprimat încrederea că bunele relaţii dintre partidele, ţările şi naţiunile noastre se vor dezvolta pe mai departe, în folosul reciproc, al cauzei generale a socialismului şi păcii în lume.

ACTIVITATEA INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ A INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE ÎN ANUL 1982

Întreaga activitate a Institutului de studii istorice și social-politice s-a inspirat neîncetat de la înalta viziune a partidului nostru comunist, de la gândirea revoluționară novatoare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a repus istoria poporului român în drepturile ei legitime, a așezat cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor, la temelia acțiunii frontului ideologic de educație politică și patriotică a maselor. În acest sens s-a pronunțat, de fapt, secretarul general al partidului încă la Congresul al IX-lea al P.C.R., Congres care a imprimat un suflu proaspăt și dinamic înregii vieți social-politice, culturale, inclusiv cercetării științifice istorice.

Pentru orientarea activității noastre, o excepțională însemnătate a avut-o magistrala Expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, care, prin bogăția sa ideatică, prin înalta sa valoare principală, se înscrie ca o contribuție inestimabilă la dezvoltarea creatoare a ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, a teoriei și practicii construcției socialiste, la elucidarea unor importante probleme ale istoriei naționale, ale evoluției vieții contemporane. Tezele privitoare la unitatea istoriei românilor, la adoptarea unei concepții și metodologii menită să asigure o tratare unitară a dezvoltării poporului român în mult milenara sa istorie, pe care le datorăm secretarului general al partidului, sînt deosebit de actuale, necesare și fundamentate din punct de vedere științific și po-

litic. Ele au fost îmbrățișate cu căldură de Institutul nostru, constituindu-se într-un îndreptar neprețuit în munca de cercetare.

Pe o linie de continuitate a preocupărilor sale statornice de adîncire a investigării istoriei mișcării muncitorești, Institutul și-a concentrat eforturile în direcția aprofundării cercetării epocilor modernă și contemporană ale dezvoltării societății românești, văzute în corelarea lor firească cu marea cronică a patriei. Prin lucrările elaborate de cercetătorii Institutului, unele publicate în cursul anului 1982, altele predate la edituri (pe teme ca : împrejurările istorice ale făuririi Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România ; deputații socialiști în Parlamentul României ; partidul clasei muncitoare în viața țării ș.a.), s-a relevat mai clar și mai cuprinzător afirmarea pe arena vieții social-politice a țării a clasei muncitoare, a mișcării muncitorești, a cărei istorie a fost integrată organic în istoria generală a patriei.

Această integrare corespunde adevărului istoric că partidul nostru s-a născut în mijlocul poporului român la sfîrșitul veacului trecut, s-a exprimat ca forța lui cea mai înaintată și, în ultimă instanță, s-a dovedit apărătorul principal al intereselor sale fundamentale. Călit în confruntări politice timp de mai multe decenii, partidul clasei muncitoare — s-a subliniat în toate aceste materiale —, aliindu-și forțele înaintate ale țărânimii, ale intelectualității și ale altor pături și forțe sociale, a cucerit pu-

terea politică în anii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată în August 1944, ca o consecință firească, legică a dezvoltării societății românești în epoca modernă. În această direcție s-a realizat un număr de lucrări, de studii și articole care sintetizează experiența românească în făurirea noii orânduiri sociale, relevând trăsăturile caracteristice ale etapelor istorice parcurse de poporul român în anii revoluției și construcției socialiste, pun cu putere în evidență locul și rolul Partidului Comunist Român ca centru vital al națiunii în transformarea revoluționară a societății românești.

În anul trecut au sporit preocupările Institutului pentru analiza problemelor privind legăturile tradiționale care au existat de-a lungul vremurilor între poporul român și celelalte popoare, relațiile lor de solidaritate și întrajutorare în lupta pentru cauza libertății și independenței (s-a elaborat lucrarea „Din cronică relațiilor de prietenie a poporului român cu popoarele din centrul și sud-estul Europei”). Sînt definitivare ori se află într-un stadiu avansat de redactare lucrări consacrate unor momente și evenimente de semnificație din istoria universală, precum volumul III al lucrării „Regimurile fasciste și totalitare din Europa”. De asemenea, o atenție sporită a fost conferită combaterii, de pe poziția concepției materialist-dialectice și istorice, a diferitelor curente și ideologii retrograde, un exemplu sugestiv fiind lucrarea privind gîndirea revoluționară românească despre religie.

Strădanțiile muncii științifice a cercătorilor Institutului s-au valorificat în modalități multiple: monografii, studii, articole, culegeri de documente, expuneri și conferințe, lecții și prelegeri pe teme de istorie, comunicări la reuniuni științifice ș.a.

A cunoaște și a cinsti trecutul glorios de luptă și izbînzii ale partidului și poporului nostru, biografia marilor bărbați ai țării, în rîndul cărora tovarășul Nicolae Ceaușescu ocupă un loc proeminent, constituie o îndatorire patriotică, revoluționară și, deopotrivă, un jîmbold de a munci fără preget pentru a fi la înălțimea exigențelor actualei etape de dezvoltare a societății socialiste românești. În acest sens, paginile vibrante ale lucrării monografice *Ani de luptă comunistă*, de OLIMPIU MATICHESCU, STELIAN NEAGOE (Editura politică, București, 216 p.), evocă emoționantele momente din lupta revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu în anii dinaintea celui de-al doilea război mondial. Sînt anii în care tovarășul Nicolae Ceaușescu,

călit la școala activității revoluționare a Partidului Comunist Român, înzestrat cu un ales talent organizatoric și propagandistic, făcînd dovada unui dinamism și a unei clarviziuni politice cu totul excepționale, care l-au caracterizat încă din fragedă tinerețe, se afirmă cu strălucire în lupta poporului român împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării. Prin întregul său conținut, lucrarea *Ani de luptă comunistă* reprezintă o contribuție deosebit de valoroasă la educarea comunistă a tinerei generații, un mijloc eficace de cunoaștere a activității revoluționare a celui mai iubit și prețuit fiu al patriei noastre — tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Apărută într-o a doua ediție, atent revăzută și substanțial adăugită, monografia semnată de CLARA CUȘNIR-MIHAILOVICI, FLOREA DRAGNE, GHEORGHE UNC — *Mișcarea muncitorească din România 1916—1921. Făurirea Partidului Comunist Român* (Editura politică, București, 436 p.) — reunește, într-o viziune analitică unitară, concluzii de certă valoare științifică privind una din cele mai glorioase, mai frămîntate și mai eroice perioade ale istoriei patriei, care a culminat cu făurirea Partidului Comunist Român, în mai 1921.

Cartea demonstrează că acest eveniment, care reprezintă un moment de culme în viața partidului politic al clasei muncitoare, constituit în 1893, a fost pregătit de o serie de acumulări cantitative, situate cu precădere în anii 1916—1921. Sînt anii în care mișcarea muncitorească și socialistă din România a cunoscut un proces de puternică maturizare, marcat de situarea socialiștilor români de partea forțelor de stînga din mișcarea muncitorească internațională, de adoptarea unei linii revoluționare ferme în problema desăvîrșirii unității național-statale, de organizarea și conducerea luptei clasei muncitoare, a maselor largi, pentru a imprima un curs progresist, democratic societății românești.

La epoca distinctă din istoria patriei, circumscrișă de marile înfăptuiri de la 1 decembrie 1918 — desăvîrșirea statului național unitar român și 8 mai 1921 — făurirea partidului clasei muncitoare la scară națională, Partidul Comunist Român, se referă lucrarea *Socialiștii români în confruntări politice. 1918—1921* (Editura Junimea, Iași, 308 p.), de GEORGETA TUDORAN. Cartea urmărește modul cum s-au exprimat socialiștii români în contextul evenimentelor care s-au produs în timpul și după Marea Unire, relevă aportul lor clarificator în

confruntările politice ale vremii, manifestarea și afirmarea partidului clasei muncitoare în întreaga viață politică a țării.

Rolul hotărâtor al maselor în făurirea istoriei românești a fost relevat, între alte monografii inițiate și realizate de Institutul nostru, în lucrarea *6 martie 1945. Masele populare — forța hotărâtoare în instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor* (Editura politică, București, 320 p.), de ION ALEXANDRESCU, MIHAI FĂTU, ȘTEFAN LACHE, PARASCHIVA NICHITA, GHEORGHE TUȚUI, GHEORGHE ZAHARIA. Pe baza unei bogate și multilaterale documentări se înfățișează lupta maselor populare, sub conducerea P.C.R. — factorul decisiv care a dus la instaurarea guvernului revoluționar muncitoresc-țăranesc de largă concentrare democratică de la 6 martie 1945. În acest cadru sînt analizate în detaliu premisele și factorii ce au determinat acest mare eveniment politic, împrejurările interne și externe în care a avut loc, semnificația sa istorică, precum și succesele dobîndite de poporul român în perioada parcursă pînă în contemporaneitatea socialistă.

Paginile primului volum din seria de *Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. 1821—1922* (Editura politică, București, 550 p.) — pregătit pentru tipar de un colectiv format din CONSTANTIN PETCULESCU (coordonator), GHEORGHE BODEA, SIMION CUTIȘTEANU, FLOREA DRAGNE, OLIMPIU MATICHESCU — pun în relief permanența spiritului revoluționar și patriotic care a animat tineretul în epoca modernă a istoriei românești, cursul mereu ascendent al mișcării noastre de tineret, continuitatea formelor organizatorice proprii, de clasă ale tineretului revoluționar. Ele reflectă bogata experiență revoluționară acumulată de mișcarea de tineret din România vreme de un secol, perioadă în care tinăra generație, organizațiile sale s-au manifestat cu putere în viața social-politică, implicîndu-se activ și fecund, sub înfrîurirea, îndrumarea și conducerea organizațiilor partidului politic al clasei muncitoare, în lupta eroică a poporului pentru progres, pentru un viitor fericit și demn al patriei.

Un util și eficient instrument de educație patriotică, revoluționară a tinerei generații îl constituie albumul istoric *Momente din istoria mișcării democratice și revoluționare de tineret din patria noastră*, întocmit de un colectiv format din TRAIAN GÎNJU (coordonator), OLIMPIU MATICHESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU,

ȘERBAN CIONOF. Realizată cu deosebită competență, fotocronica se constituie într-un vast panoramic al tradițiilor militante, progresiste ale tineretului, al implicării sale active, la cotele înaltei responsabilități, în marile evenimente care au trasat cursul istoriei moderne românești, în uriașa operă de construire a societății socialiste pe pămîntul României.

Lucrarea *Țăranii, pămîntul și moșierii în România. 1864—1888* (Editura politică, București, 284 p.), de ION ILINCIOIU, remarcă elemente de esență ale chestiunii agrare în România de-a lungul pătrărului de veac de după legea rurală din 1864, punînd în lumină o seamă de concluzii noi pe marginea temei abordate. Se are în vedere, în acest context, analiza factorilor care au stat la temelia problemei agrar-țăranesti, evoluția și partea lor de contribuție la menținerea problemei, gradul de implicare a unuia sau altuia dintre acești factori în cadrul vieții economico-sociale a țării.

Pe linia preocupărilor Institutului de a descifra rădăcinile istorice ale fascismului, de a explica structurile socio-politice care generează neofascismul contemporan, ELENA MUREȘAN a publicat lucrarea *Neofascismul european și strategia destabilizării* (Editura politică, București, 192 p.). Cartea dezvăluie cu claritate și discernămint științific cauzele și implicațiile extrem de grave ale neofascismului, fenomen ce cunoaște în țările occidentale o recrudescență evidentă, manifestată prin intensificarea terorismului în scopul destabilizării regimurilor democratice burgheze, prin proliferarea publicisticii militariste, revanșarde și a propagandei anticomuniste, rasiste și antisemite, prin încercările de creare a unor structuri organizatorice neofasciste la scară europeană.

Lucrarea *Filozofia istoriei. Orientări și tendințe contemporane* (Editura politică, București, 260 p.), de MARIN BADEA, PAMFIL NICHITELEA, prezintă confruntările de idei actuale în jurul unor probleme majore ale filozofiei istoriei — natura faptului istoric, adevărul istoric, semnificația gîndirii istorice și a cercetării istorice pentru practica socială contemporană, vocația umanistă a istoriei și filozofiei istoriei în epoca noastră. Dezbaterile tuturor acestor chestiuni se întreprinde într-un dialog permanent cu viziunea unor gînditori și orientări existente azi în gîndirea teoretică și filozofică privind istoria, precum : școala „Analelor” și a sa teorie a sintezei în istorie, structuralismul și privirea sa asupra istoriei, prezenteismul, „noua istorie economică” și istoria cantitativistă.

Momente din lupta antifascistă a poporului nostru au fost surprinse în lu-

crările : *Filimon Sirbu* (Editura militară, București, 196 p.), de GHEORGHE BODEA, GHEORGHE V. PUȘCAȘU — o rememorare a vieții eroice a tinărului militant comunist și *Moisei, octombrie 1944* (colecția „Biblioteca de istorie” a revistei „Vatra”, Tirgu Mureș, 232 p.), de GH. BODEA, V. T. SUCIU — un omagiu adus patrioților antifasciști maramureșeni.

În volumul IV (părțile 1 și 2) de *Actes* ale celui de al XV-lea Congres internațional de istorie, apărut în Editura Academiei Republicii Socialiste România, s-au publicat și intervenții ale cercetătorilor Institutului de studii istorice și social-politice, care au avut loc în diferitele secții ale acestui forum științific, privind : contribuția socialismului român la dezvoltarea socialismului științific în secolul al XIX-lea — AUGUSTIN DEAC ; femeia din România în mișcarea socială la începutul veacului al XX-lea — GEORGETA TUDORAN ; țărănimea română, luptătoare consecventă pentru realizarea statului național unitar — ION ILINCIOIU ; semnificații ale înțelegerii Balcanice ca exponentă a intereselor de pace și cooperare internațională a statelor mici din Europa de sud-est — CRISTIAN POPIȘTEANU ; presa, susținătoare activă a politicii de dezarmare promovată de România în anii 1932—1934 — ION IACOS.

Pe linia materializării unor eforturi de cercetare științifică, membrii Institutului au publicat studii și articole în publicații de specialitate — „Anale de istorie”, „Revista de istorie”, „Magazin istoric”, „Revista arhivelor”, „File din istoria militară a poporului român”, „Acta Musei Napocensis”, „Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»”, „Revista de drept internațional și relații internaționale”, „România — file de istorie” (în limbi străine), „Revista economică”, „Revue roumaine des sciences sociales”, „Carpica”, „Drobeta”, „Muzeul Național”, „Ziridava” ; au colaborat la reviste și ziare cu profil social-politic sau cultural, centrale și locale — „Scinteia”, „Era socialistă”, „Munca de partid”, „România liberă”, „Scnteia tineretului”, „Lumea”, „Contemporanul”, „Flacăra”, „Săptămîna”, „Tribuna României”, „România azi” (în limbi străine), „Orizonturi românești” (în limba rusă), „Luceafărul”, „Forum”, „Korunk”, „Revista de pedagogie”, „Știință și tehnică”, „Agricultura socialistă”, „Femeia”, „Viața studentescă”, „Viața militară”, „Apărarea patriei”, „Presa noastră”, „Amfiteatru”, „Astra”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Dolgozó nő”, „Művelődés”, „Flacăra Iașului”, „Flacăra roșie”, „Flamura”, „Igázság”, „Informația Bucureștilui”, „Lupta

C.F.R.”, „Orizont”, „Teleormanul”, „Tribuna Ialomiței”, „Viața Buzăului”, „Vremea nouă” ș.a.

Cercetarea istorică din Institut s-a concretizat și prin studii și articole care au văzut lumina tiparului anul trecut în reviste de peste hotare : ION CALAFETEANU, *Sindicatele din România în perioada interbelică*, în „Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung” (Viena), vol. 17 ; VIORICA MOISUC, *România și criza cehoslovacă din 1938*, în „Revue des etudes slaves” (Paris), anul L, nr. 3 și *Un episod din istoria relațiilor româno-franceze între cele două războaie mondiale*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale et de conflicts contemporaine” (Paris), nr. 126 ; VASILE PETRIȘOR, *Aspecte ale activității revoluționare a lui Gheorghe Dimitrov reflectate în istoriografia românească*, în „Izvestiia na Institutu po istoriia B.K.P.” (Sofia), nr. 46.

Noile orizonturi pe care Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu le deschide gândirii social-politice așează în fața frontului istoriografic importanta sarcină de a adânci spiritul creator, militant, al cărții de istorie, de a mări contribuția acesteia la cultivarea responsabilității sociale, la creșterea eficienței muncii în domeniul educațional. Pornind de la acest comandament, o preocupare majoră a activității Institutului a constituit-o ridicarea calității materialelor, a conținutului revistelor — „Anale de istorie”, „Magazin istoric”, „România — file de istorie” — la nivelul exigențelor pe care le pretinde, pe drept cuvânt, societatea noastră socialistă. O preocupare urmărită în mod consecvent, cu adîncă convingere că, pentru tineri îndeosebi, cunoașterea istoriei este un mijloc de a se orienta în viață, deoarece știind ce a fost mai înainte, ei vor înțelege mai ușor relațiile sociale în care sînt chemați să se integreze.

„Anale de istorie”, publicație științifică a Institutului, a continuat să cuprindă în paginile sale un material istoric menit să adîncească aspecte nodale, momente de rezonanță, coordonate și permanente ale istoriei naționale, ale istoriei mișcării muncitorești, care să contribuie la scrierea istoriei unice a românilor. Este locul unde mulți membri ai Institutului și-au valorificat rodul activității lor științifice : ION POPESCU-PUTURI, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ANA MARIA-COMAN, NICOLAE COPOIU, SIMION CUTIȘTEANU, AUGUSTIN DEAC, ION IACOS, CRIȘAN ILIESCU, ION ILINCIOIU, ION MAMINA, NICOLAE MINEI, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, GHEORGHE NEACȘU, VASILE NICULAE, IOAN ȘT.

OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, NICOLAE RAUȘ, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, FLORIAN TĂNĂSESCU, ION TOACĂ, GHEORGHE TUDOR, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC.

Studii și articole de-sine-stătătoare, ca, dealtfel, ansamblul materialelor publicate în revistă, au pus în lumină uriașa valoare teoretică și practică a operei tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru făurirea destinului socialiste ale poporului român, însemnătatea excepțională a gândirii istorice a secretarului general al partidului, care definește marile permanențe și identități ale istoriei românești, momentele fundamentale ale evoluției mereu ascendente a poporului nostru prin vremuri, începând cu vechimea și continuitatea sa neîntreruptă pe pământul străbun și pînă la epopeea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Revista a oferit, în acest sens, analize istorice, care, prin concepție și metodologie, prin conținut și spirit de sinteză, se înscriu drept cuceriri istoriografice: rădăcinile istorice ale luptei pentru înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă; de la statul dac centralizat și independent al lui Burebista la statul socialist român; țărănimea — forță de bază a progresului social, a luptei pentru dreptate socială și națională; semnificația tratatelor româno-otomane („Capitulațiile”) în evul mediu românesc; lupta comuniștilor pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării.

Un număr de studii și articole s-au ocupat de aspecte majore ale prezentului nostru socialist, reliefând locul și rolul partidului în societatea socialistă multilateral dezvoltată, căile și modalitățile folosite de P.C.R. pentru educarea politică, patriotică și revoluționară a comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii, sensurile adânci ale conștiinței morale socialiste, conștiință a muncii, a creativității și a combativității militante.

Răspunzînd îndemnului la creație adresat de Partidul Comunist Român tuturor acelor care își aduc contribuția la dezvoltarea gândirii sociale, indemn reînnoit într-un mod relevant de secretarul general al partidului în Expunerea prezentată la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, ION POPESCU-PUȚURI a publicat în revista „*Anale de istorie*” părțile a III-a și a IV-a ale unui studiu vast, intitulat sugestiv *Indemn la creație*. De data aceasta, autorul a abordat problematica complexă, multidimensională, a războiului și păcii, care reclamă o analiză profundă,

riguroasă, menită să înlesnească atît înțelegerea științifică, realistă, a acțiunii factorilor politici de decizie din diferite țări, cît și dezvoltarea unui trainic fundament ideologic al luptei popoarelor pentru pace; precum și domeniul relațiilor dintre popoare și state, ca o parte integrantă, ca o latură esențială a însuși marelui proces istoric mondial, a definirii fiecărei sale epoci.

În întîmpinarea aniversării a 90 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România s-au publicat: o suită de studii documentare, care au reliefat evoluția organizatorică a partidului, treptele sale de continuitate și ascendență la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, poziția sa înaintată față de chestiunile vitale ale dezvoltării și progresului patriei; evocări ale vieții și luptei unor militanți de frunte ai partidului; o rubrică dedicată congreselor partidului, cuprinzînd ordinea de zi a fiecărui forum socialist, numele delegaților, a celor care au asigurat conducerea lucrărilor, componența organelor de conducere alese și portretele delegaților la fiecare congres — autentice documente de epocă, pentru prima dată relevate în istoriografia noastră; referiri inedite — la noua rubrică „Mărturii istorice” — privind istoria mișcării muncitorești; studii referitoare la afirmarea idealului socialist în viața politică românească, la tradițiile alianței muncitorești-țărănești. Viața și faptele au demonstrat — a relevat ION POPESCU-PUȚURI în articolul *Anul istoric 1893* — că afirmarea partidului muncitoresc a fost rezultatul evoluției istorice a poporului nostru, al dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, rezultatul condițiilor obiective și subiective create în societatea românească. „După anul 1893, partidul clasei muncitoare din România a acumulat experiență, prin analiza temeinică a realităților social-economice și politice, în lumina socialismului științific, formulînd pentru fiecare etapă istorică programul cel mai corespunzător de acțiune, ceea ce, în final, sub conducerea Partidului Comunist Român, a asigurat victoria deplină asupra vechii societăți bazate pe exploatare și asuprire, trecîndu-se hotărît la construirea societății noi, socialiste pe pămîntul patriei”.

Venind în întîmpinarea interesului larg manifestat pentru cunoașterea aprofundată a istoriei poporului nostru, pentru lărgirea orizontului general al cunoașterii istorico-științifice, „*Anale de istorie*” a inaugurat rubrica intitulată „Răspunsuri la întrebări”. Primele răspunsuri date s-au referit la: semnificația „Tratatului de pace” de la București din mai 1918; la izolarea României pe plan internațio-

nal în deceniile trei și patru; la Conferința de pace de la Paris și încheierea Tratatului de pace cu România (1946—1947).

Problematica istoriei universale a fost ilustrată în revistă prin materiale care au reliefat rolul mișcării muncitorești ca factor de menținere și întărire a legăturilor tradiționale de prietenie dintre popoarele din sud-estul Europei (1878—1915); au dezvăluit consecințele nefaste ale instaurării regimurilor fasciste, reacționare în perioada interbelică; au prezentat militanți de seamă ai mișcării muncitorești internaționale.

Mai mult ca în trecut, „*Anale de istorie*” a consacrat, în fiecare număr, un spațiu larg reflectării vieții științifice, participării cercetătorilor Institutului la reuniuni științifice interne și internaționale, precum și criticii istorice, prin intermediul rubricilor: „*Critică și bibliografie*”, „*Revista revistelor*” și „*Însemnări*”.

În lumina orientărilor conducerii partidului, ale secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, revista „*Magazin istoric*” s-a axat în anul 1982 — al 15-lea al existenței sale — pe publicarea de noi materiale care să slujească educării maselor prin cunoașterea trecutului de luptă al poporului român, a acțiunii revoluționare de transformare a societății, de edificare a unei noi vieți pe pământul strămoșesc.

Revista și-a concentrat activitatea pe oglindirea în mod corespunzător a tuturor epocilor multimilenareii istoriei a poporului nostru, căutând, totodată, să evidențieze legătura între istoria națională și istoria universală, întrepătrunderea dintre trecutul românilor și trecutul celorlalte popoare. A fost, astfel, continuată prezentarea unor importante tezaure descoperite pe teritoriul patriei noastre, dovezi materiale inestimabile ale strălucitei civilizații a strămoșilor geto-daci; s-au înfățișat mărturii ale antichității despre civilizația traco-geto-dacică. O atenție deosebită a fost conferită istoriei mișcării muncitorești, integrată organic în istoria patriei. În această direcție, unul din capitolele de istorie românească în care „*Magazin istoric*” a căutat să înscrie o contribuție temeinică este cel privind istoricul act de la 23 August 1944, care a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, anti-fascistă și antiimperialistă. Reliefând pe diferite planuri, cu nuanțări și informații noi, uriașa activitate politică și organizatorică desfășurată de Partidul Comunist Român, revista a adus în circuitul științific date și fapte ce vorbesc despre acțiunea clarvăzătoare a partidului stabilită în deplină concordanță cu realitățile românești, care a permis strălucita

izbîndă a insurecției naționale din August 1944.

Revista „*Magazin istoric*” a realizat noi și semnificative pagini de istorie privind trecutul bogat, dar mai puțin cunoscut, al unor țări din Asia, Africa și America Latină (Irak, Siria, Mexic, Mauritania, Insulele Capului Verde, Argentina, Panama etc.), dezvăluind rolul nefast jucat de marile imperii, de regimul colonialist și neocolonialist în dezvoltarea popoarelor, lupta acestora pentru independență și libertate națională. De asemenea, punînd în lumină vechimea legăturilor dintre români și alte popoare, revista a publicat pagini închinată tradițiilor relațiilor româno-chineze, româno-bulgare, româno-polone, româno-albaneze. În contextul general al luptei popoarelor împotriva nazismului, a fost oglindit, cu noi date și informații istorice, eroicul efort al Uniunii Sovietice pentru zdrobirea primejdiei fasciste, contribuția celorlalte state ale coaliției antihitleriste la victoria finală.

„*România. File de istorie*” — publicație trimestrială editată în limbile engleză, franceză, germană, rusă și spaniolă de Agenția română „AGERPRES”, în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., menită să dea măsura înfăptuirilor reprezentative ale școlii românești de istorie — a căutat, și în cel de-al șaptelea an al existenței sale, să promoveze adevărurile istoriei noastre peste hotare.

Revista a reflectat importanța deosebită și largul ecou al celui de-al XVI-lea Congres internațional de istorie a științei, citînd, la loc de frunte, cuvîntarea rostită de tovarășul academician doctor inginer Elena Ceaușescu, om de știință și savant de renume mondial, la ședința inaugurală a forumului mondial, care a subliniat necesitatea creșterii rolului științei, răspunderea savanților pentru dezvoltarea societății, datoria lor de a acționa pentru ca cele mai de seamă cuceriri ale cunoașterii umane să fie puse exclusiv în serviciul păcii, bunăstării și progresului tuturor popoarelor. De asemenea, „*România. File de istorie*” a reunit, în paginile sale, articole referitoare la continuitatea românilor, la momente istorice prezentate denaturat pe alte meleaguri, la evenimente marcante din istoria modernă și contemporană a patriei.

Un moment deosebit, care a înscris aportul științific al Institutului l-a reprezentat Sesiunea omagială intitulată: „*Tărînimea — forță socială revoluționară, participantă activă la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate*”, desfășurată la București, în ziua de 26 martie 1982, sub egida Academiei Republicii Socialiste România, Academiei de

Științe Sociale și Politice, Academiei de Științe agricole și silvice, Academiei „Ștefan Gheorghiu” și a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Reuniunea științifică omagială consacrată evocării a 75 de ani de la marea ridicare a țărânimii din 1907 și a 20 de ani de la încheierea cooperativizării agriculturii românești s-a constituit într-un înalt omagiu adus țărânimii, forță socială care s-a afirmat de-a lungul istoriei noastre milenare ca un factor de bază al luptei pentru apărarea gliei strămoșești, pentru transformări revoluționare, pentru făurirea orânduirii socialiste.

În cadrul Sesiunii, ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, a susținut comunicarea *Rolul țărânimii în lupta pentru dreptate socială și libertate națională. Semnificația marii răscoale revoluționare țărănești din 1907 și a victoriei revoluției agrare socialiste. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la locul țărânimii în viața social-politică a țării.*

„A analiza locul țărânimii în evoluția societății noastre pe treptele timpului înseamnă — s-a evidențiat în comunicare — a arunca o privire de profunzime chiar asupra cronicii continuității neștirbite a poporului român pe pământul străbun, asupra conținutului și sensului istoriei românești pe parcursul mai multor milenii, în care țărâtimea a reprezentat seva acestei istorii mereu ascendente, identificată, în bună măsură, cu însăși viața, munca, luptele și aspirațiile maselor țărănești. Mult timp, acestea au fost expresia principală a însuși poporului român”.

Caracterizând momentul istoric 1907, în comunicare s-a arătat: „Nu mai era vorba de o răscoală specifică feudalismului, ci de o ridicare în masă la luptă în condițiile României moderne, în care capitalismul devenise deja formațiunea social-economică predominantă. Nu era o luptă răzleață sau o răscoală în arie zonală, ci o ridicare masivă la luptă pe cuprinsul întregii țări, care viza de acum nu numai înlăturarea unor rămășițe feudale, ci și a consecințelor pe care le avea asupra lumii satelor dezvoltarea complexului de contradicții rezultat din evoluția specifică a capitalismului în România. După ce a pus în relief însemnătatea încheierii cooperativizării agriculturii, ION POPESCU-PUȚURI a relevat noua etapă de dezvoltare a agriculturii românești, care are ca obiectiv fundamental realizarea, în actualul cincinal, a unei noi revoluții agrare, corespunzător cu stadiul atins de societatea noastră socialistă.

Cercetătorii Institutului au luat parte, în mod activ, la amplele manifestări organizate cu prilejul aniversării a 60 de ani de la făurirea Uniunii Tineretului Comunist și a 25 de ani de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România. La reuniunile științifice avînd ca titlu generic „60 de ani de luptă și afirmare revoluționară sub flamura glorioasă a Partidului Comunist Român”, ei au susținut comunicări izvorîte dintr-o investigare atentă a istoriei mișcării revoluționare de tineret: *MA-RIN BADEA, Semnificația istorică a furirii U.T.C. (Fetești, 6 martie), Importanța istorică a creării U.T.C. (Reșița, 11 martie), Contribuția militantă a U.T.C. la dezvoltarea luptei unite a poporului român și a naționalităților conlocuitoare pentru apărarea integrității teritoriale, independenței și suveranității patriei. 1933—1940 (Timișoara, 12 martie); ELENA-ANA CRISTESCU, Tineretul — în frunte cu uteciștii — participant activ la lupta organizată și condusă de Partidul Comunist Român pentru transformări democratice. 23 august — 6 martie 1945 (București, 12—13 martie); FLOREA DRAGNE, Reorganizarea U.T.C. și importanța ei istorică (Fetești, 6 martie), Semnificația politică a reinființării, în 1939, a Uniunii Tineretului Comunist din România (Reșița, 11 martie), Contribuția esențială a tovarășului Nicolae Ceaușescu la reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist (București, 12—13 martie); OLIMPIU MATICHESCU, Rolul hotărîtor al tovarășului Nicolae Ceaușescu în lupta antifascistă (Sibiu, 2 martie), Concepția P.C.R., a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind locul și rolul tineretului în viața social-politică a României (București, 9 martie), 60 de ani de la crearea U.T.C. (Reșița, 11 martie), Tineretea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu (Timișoara, 12 martie), Rolul hotărîtor al tovarășului Nicolae Ceaușescu în lupta Partidului Comunist Român și a Uniunii Tineretului Comunist împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a patriei (București, 12—13 martie); CONSTANTIN PETCULESCU, Crearea U.T.C. — eveniment de seamă în istoria mișcării revoluționare de tineret din România (Buzău, 9 martie), Făurirea U.T.C. — moment de însemnătate esențială în evoluția politică și organizatorică a mișcării revoluționare și democratice de tineret din România (Timișoara, 12 martie), Contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea și afirmarea mișcării revoluționare de tineret din România (Oradea, 13 martie), Tinăra generație — prezență activă*

în lupta antifascistă din România (București, 12—13 martie).

Comunicările susținute de cercetătorii institutului la aceste reuniuni științifice au subliniat faptul că, actul istoric al făuririi Uniunii Tineretului Comunist a în-cunurat, în mod obiectiv, o vastă și bogată experiență revoluționară acumulată de mișcarea de tineret din România de la apariția și afirmarea sa pe scena vieții social-politice a țării la mijlocul veacului trecut — perioadă în care tinăra generație, organizațiile sale s-au manifestat ca o dinamică forță politică, care și-a adus contribuția la toate marile înfăptuiri ale epocii moderne vizând emanciparea socială, independența și unitatea națională, afirmarea dreptului fundamental al românilor de a fi stăpâni în propria țară.

Organizația comunistă de tineret, condusă și îndrumată permanent de Partidul Comunist Român, nu numai că și-a asimilat organic exemplul tonifiant al militanților comuniști, ci a făcut ea însăși dovada imenselor disponibilități de acțiune în cîmpul atît de larg al luptei revoluționare. Tinerii comuniști au fost, prin faptele lor, exemple de eroism, dîrzenie și combativitate revoluționară.

S-a remarcat, în acest cadru, prin virtuțile sale marcante de revoluționar și patriot, prin energia și devotamentul față de cauza clasei muncitoare și a partidului comunist, față de interesele majore ale poporului român, personalitatea remarcabilă a tînărului militant comunist Nicolae Ceaușescu. Intrat la o vîrstă fragedă în vîltoarea luptei revoluționare a partidului comunist, în care s-a ilustrat printr-o capacitate organizatorică și de înfrîurire politică deosebite, prin combativitate și fermitate revoluționară, patriotism înflăcărat — ca izvoare ale gîndului și faptelor sale de zi cu zi —, tovarășul Nicolae Ceaușescu a ajuns să se situeze în primele rînduri ale mișcării antifasciste, dobîndind foarte repede admirație și prețuirea tineretului revoluționar, ale muncitorimii — în mijlocul căreia se află în permanență — și ale unor intelectuali de vază. Activitatea sa neobosită în conducerea Uniunii Tineretului Comunist, ca secretar al C.C. al U.T.C., a contribuit în mod hotărîtor la intensificarea muncii partidului în rîndul tineretului, a imprimat organizației comuniste de tineret forță și dinamism revoluționar, un curs ascendent unității de acțiune a tinerei generații în lupta împotriva fascismului, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României.

Figură proeminentă a vieții politice internaționale din perioada interbelică, diplomatul Nicolae Titulescu a repre-

zentat în chip strălucit vocația de pace a poporului român, atașamentul său ferm la principiul coexistenței pașnice între state, dorința nestînsă, reafirmată în toate împrejurările, de înțelegere și de colaborare cu toate națiunile lumii. În șirul manifestărilor prilejuite de centenarul nașterii sale, un loc central l-a ocupat Reuniunea științifică care a avut loc, în ziua de 15 martie 1982, la Ateneul Român din București. În acest cadru, ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de lingă C.C. al P.C.R., l-a evocat pe cel care a fost Nicolae Titulescu, luptător împotriva fascismului, revizionismului, politicii de forță și dictat, pentru apărarea securității și integrității României. Tot în acest context amintim conferințele: *Titulescu și politica internă a României*, *Titulescu și evoluția vieții internaționale după începutul celui de-al doilea război mondial*, *Titulescu și Marea Britanie*, ținute de Cristian Popișteanu, în intervalul 26 aprilie — 5 mai, la universitățile din Londra și Birmingham, precum și la Politehnica centrală și Centrul de studii pentru Europa de est din Londra.

O altă manifestare științifică de rezonanță a avut loc în Capitală, la 12 aprilie 1982. Este vorba de Sesiunea intitulată *525 de ani de la urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei*, la care ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R., a expus comunicarea *Tradițiile luptei poporului român pentru apărarea patriei în concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu*.

Partidul clasei muncitoare — s-a relevat în comunicare — a enunțat poziții clare față de toate problemele fundamentale ale poporului încă de la apariția sa pe scena vieții politice românești. În acest sens, „apelul la istorie, la cercetarea trecutului a fost unul din principalele mijloace ale demonstrației unității românilor, fapt care a generat o acută percepție a problemelor legate de apărarea și asigurarea independenței țării. De aici poziția activă a mișcării muncitorești, a partidului clasei muncitoare din România în domeniul relațiilor internaționale, inaugurată cu participarea tinerilor socialiști la războiul drept antilotoman și afirmarea cu vigoare a necesității istorice a făuririi «Daciei viitoare» și care a culminat cu participarea și organizarea luptei antihitleriste, încununată cu strălucita victorie din August 1944”.

Cercetători ai Institutului nostru au participat, cu contribuții istorice, în tot cursul anului trecut, și la diverse alte

manifestări cu caracter științific. La sesiunea de referate și comunicări de la Școala interjudețeană de partid Cluj-Napoca (15 martie), GHEORGHE BODEA a înfățișat *File din istoria uteciștilor clujeni*, iar LADISLAU FODOR s-a referit la *Aportul muncitorimii clujene la crearea partidului unic*. În zilele de 20—21 aprilie s-au derulat lucrările Sesiunii jubiliare dedicată sărbătoririi centenarului Muzeului Regiunii Porților de Fier, cu tema: „100 de ani de activitate muzeistică la Drobeta-Turnu Severin“, la care VASILE PETRIȘOR a expus comunicarea *Semnificația și caracteristicile acțiunilor insurecționale din Oltenia (23—31 august 1944)*. La sesiunea de comunicări științifice ce a avut loc la Turda, în luna aprilie, LADISLAU FODOR a relevat aspecte din *Lupta pentru apărarea caracterului de clasă al sindicatelor în anii regimului de ocupație horthystă în nordul Transilvaniei*. La consfătuirea privind „Noi informații documentare din arhivele de peste hotare“, organizată de Direcția generală a Arhivelor Statului în zilele de 14—15 mai, cu scopul de a face cunoscute rezultatele cercetărilor întreprinse în străinătate, în vederea identificării unor noi modalități de sporire a eficienței acestei acțiuni de explorare științifică și pentru intensificarea valorificării istoriografice a izvoarelor documentare externe cu privire la istoria românilor, Viorica Moisuc, a prezentat comunicarea *Documente din Arhivele militare franceze în anii interbelici*. În zilele de 20—21 mai a avut loc la Arad sesiunea de comunicări științifice intitulată: „*Aradul — permanență în istoria patriei*“, la care GHEORGHE UNC a relevat *Aportul arădenilor la opera de consolidare și dezvoltare a statului național unitar român (1918—1923)*.

În a doua parte a lunii mai și începutul lunii iunie, GHEORGHE BODEA a participat la „Zilele Institutului de istorie și arheologie“, ediția a X-a (Cluj-Napoca. 15—22 mai), prezentînd comunicarea „*Istoria unei consfătuiri istorice: Alba Iulia 30 noiembrie — 1 decembrie 1918, precum și la reuniunea științifică intitulată „Continuitate mult milenară“, organizată de Muzeul Transilvaniei (Cluj-Napoca, 27—29 mai)*, unde a prezentat *Fonduri arhivistice inedite pentru studierea momentului Alba Iulia — 1918*; CRISTIAN POPIȘTEANU a vorbit despre *Titulescu și viitorul la simpozionul organizat în luna mai de Asociația de drept internațional și relații internaționale*. La reuniunea științifică a cadrelor didactice din județul Caraș-Severin, cu tema: „*Cunoașterea trecutului de luptă revoluționar-democratică al poporului, a istoriei patriei, cultivarea min-*

driei pentru minunatele realizări din anii construcției socialismului“ (Caransebeș, 31 mai—1 iunie), MARIN BADEA s-a referit la *Fascism și antifascism în rîndurile naționalității germane din România*, iar OLIMPIU MATICHESCU a prezentat comunicarea, *Dictatul de la Viena — un act retrograd și samavolnic respins de opinia publică internațională*. La sesiunea științifică consacrată aniversării a 425 de ani de existență a Liceului „Brassai“ din Cluj-Napoca (5 iunie), GHEORGHE BODEA a susținut comunicările: *George Coșbuc studentul lui Samuel Brassai la Universitatea din Cluj și Presa revoluționară de tineret din Cluj în perioada creării Uniunii Tineretului Comunist*.

La Vălenii de Munte, în zilele de 9—10 octombrie a avut loc consfătuirea „*Aplicații ale matematicii în istorie și arheologie*“, în cadrul căreia NICOLAE COPOIU a susținut comunicarea *Mihai Eminescu precursor al cercetărilor pluridisciplinare*. La sesiunea din luna octombrie consacrată aniversării a 650 de ani de existență a orașului Cristuru Secuiesc, LUDOVIC VAJDA a prezentat comunicarea *Istoricul siderurgiei și metalurgiei în județul Harghita*, iar LADISLAU FODOR comunicările *Istoria meșteșugarilor din Cristuru Secuiesc și Extinderea organizatorică a P.C.R. în rîndurile oamenilor muncii români și maghiari din județul Harghita*. La sesiunea științifică intitulată „*Suceava — permanențe istorice*“ (15—16 noiembrie), ION BULEI a referat despre *Întrearea românilor în modernitate. Trăsături specifice*, iar ION ALEXANDRESCU despre *Economia românească sub impactul prevederilor Convenției de armistițiu și ale Tratatului de pace de la Paris*. La sesiunea jubiliară a muzeelor ieșene (23—28 noiembrie), LEON EȘANU, a prezentat *Problema păcii și războiului în dezbaterile mișcării democratice din România iar AUREL KARETKI* *Contradicțiile româno-germane în anii 1940—1944*. La sesiunea științifică a Complexului muzeal Golești (27—28 noiembrie), MARIN BADEA s-a referit la *Ideea de republică în concepția politică a Goleștilor*.

Aniversarea a trei decenii și jumătate de la cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și intelectualitatea a prilejuit reliefarea rezultatelor muncii de cercetare a Institutului în analiza evenimentului istoric, cu adînci semnificații, al instaurării regimului republican în România, privit atît dintr-o perspectivă a timpului mai amplă, cît și în contextul împrejurărilor interne și externe imediate. Relevantă, în acest sens, a fost Sesiunea științifică „*România pe drumul*

construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate”, organizată de Academia Republicii Socialiste România, Academia de Științe Sociale și Politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., la București, în ziua de 11 decembrie 1982.

În cadrul Sesiunii, ION POPESCU-PUȚURI a expus comunicarea *Semnificația republicii socialiste în istoria poporului român*. După ce s-a referit la formele tradiționale, specifice de conducere ale țărilor române, comunicarea a pus în lumină faptul că alegerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, în 1859, a fost, în realitate, o alegere de tip republican. În locul său a fost instaurată, în 1866, dinastia de Hohenzollern, impusă de împrejurările concrete, istorice ale epocii. În cei 81 de ani de prezență a ei în viața statului și a poporului român — s-a observat în comunicare —, dinastia Hohenzollernilor a făcut corp comun cu clasele dominante. În aceste împrejurări, lupta clasei muncitoare, a țărănimii asuprite împotriva exploatării capitalisto-moșierești a lovit și în monarhie.

Comunicarea a evidențiat faptul că, după August 1944, prin lupta maselor populare, prin derularea tipiginoasă a evenimentelor, care conduceau tot mai mult spre ideea instaurării republicii, „monarhul a înțeles că vremurile sînt schimbate în România, că noile forțe ale națiunii nu-și mai pot acorda obiectivele lor cu existența instituției monarhice. De aceea a acceptat să abdice, lăsînd poporul să-și aleagă el singur, prin reprezentanții săi direcți, destinul în viitor”. Actul istoric al proclamării, la 30 decembrie 1947, a formei de guvernămînt republicane a statului român, a desăvîrșit cucerirea puterii politice de către partidul clasei muncitoare și aliații lui, îndeplinind, totodată, o veche aspirație populară, înscrisă în programul revoluției naționale de la 1848 și în documentele programatice ale mișcării muncitorești, ale partidului clasei muncitoare încă de la sfîrșitul secolului trecut, conformă cu tradițiile istorice ale poporului român.

Tot în cadrul acestei reuniuni științifice, BRATU PĂUN, prorector al Academiei „Ștefan Gheorghiu” și GHEORGHE SURPAT, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice, au prezentat comunicarea *Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare și dinamizatoare a revoluției de eliberare socială și națională, a construirii socialismului în România*.

Cercetătorii ai Institutului au luat parte la manifestări dedicate Conferinței Naționale a partidului și celei de-a 35-a aniversări a proclamării Republicii. La

sesiunea cu tema: „35 de ani de la instaurarea Republicii” (București, 10 decembrie), GHEORGHE SURPAT a prezentat comunicarea *Progresul economiei și social al României în anii Republicii*. La reuniunile științifice organizate de Comitetele județene pentru educație și cultură socialistă, LUDOVIC VAJDA și GHEORGHE BODEA au evidențiat *Importanța Conferințelor Naționale ale Partidului Comunist Român* (Cluj-Napoca, 14 decembrie); CONSTANTIN BOTORAN a relevat *Concepția P.C.R., a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind rolul națiunii și al statului național în epoca contemporană* (Slobozia, 18—19 decembrie); AUREL KAREȚCHI a prezentat *Necesitatea istorică obiectivă a proclamării Republicii* (Iasi, 24 decembrie); GHEORGHE NEACȘU s-a referit la *Premisele proclamării Republicii*, iar SIMION CUTIȘTEANU a pus în lumină *Momentul istoric 30 decembrie 1947* (Tîrgoviște, 27 decembrie).

Dat fiind profilul său istoric și social-politic, Institutul s-a integrat cu toate forțele, ca și în anii trecuți, în ampla activitate politico-ideologică desfășurată la scara întregii țări. În Capitală și în foarte multe alte centre, cercetătorii săi, răspunzînd solicitărilor primite, au ținut conferințe și expuneri în numeroase întreprinderi industriale, în instituții de învățămînt superior și cercetare, ministere, edituri, biblioteci centrale și muzee, în școli și licee, au participat, cu lecții și prelegeri, la cursuri de perfecționare a cadrelor didactice care predau științele sociale, la activitatea universităților culturale-științifice și populare.

Dialogul larg cu colectivele de oameni ai muncii s-a fundat pe dezbaterile unor teme cu caracter istoric deosebit de importante, ca: istoria în concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu; tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu; patriotismul — componentă fundamentală a profilului moral al tuturor membrilor societății noastre; probleme ale istoriei României în istoriografia străină; vocația de pace a românilor; rolul țărănimii în istoria poporului român; marea răscoală a țăranilor din anul 1907; Marea Unire din 1918; momente din istoria partidului clasei muncitoare din România; Partidul comunist — continuatorul celor mai luminoase tradiții de luptă revoluționară a poporului; trăsăturile vieții social-politice în perioada interbelică; făurirea Uniunii Tineretului Comunist; semnificația istorică a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944; actul istoric al proclamării Republicii;

importanța Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1982. Au luat parte la aceste acțiuni: GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, GHEORGHE BODEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, NICOLAE COPOIU, MARIA COVACI, SIMION CUTIȘTEANU, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, FLOREA DRAGNE, LEON EȘANU, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, ION LĂCUSTĂ, OLIMPIU MATICHESCU, NICOLAE MINEI, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, AURICĂ SIMION, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, FLORIAN TÂNĂSESCU, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE ȚUȚUI, GHEORGHE UNC, LUDOVIC VAJDA.

Un număr important de cercetători au fost și sînt antrenați, ca lectori ai Cabinetului pentru activitatea ideologică și politico-educativă al Comitetului municipal P.C.R. București, la buna desfășurare a cursurilor anului III al Universității politice și de conducere, avînd ca tematică „*Probleme ale istoriei patriei, a Partidului Comunist Român și mișcării muncitorești și democratice din România, a mișcării muncitorești și revoluționare pe plan internațional*”. Între aceștia se numără: ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, NICOLAE COPOIU, MARIA COVACI, SIMION CUTIȘTEANU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, ION IACOȘ, CRIȘAN ILIESCU, ION ILINCIOIU, ION MAMINA, OLIMPIU MATICHESCU, MILICĂ MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, AURICĂ SIMION, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, FLORIAN TÂNĂSESCU, GHEORGHE UNC.

Alături de alte instituții de învățămînt și cercetare, Institutul de studii istorice și social-politice a participat, în continuare, la asigurarea predării în învățămîntul superior a cursului „*Probleme fundamentale ale istoriei patriei și Partidului Comunist Român*”. La facultăți ale Academiei de Studii Economice, Institutului agronomic, Institutului de construcții și Institutului politehnic au susținut cursuri și seminarii: MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, AUGUSTIN DEAC, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, AUREL KA-

REȚCHI, OLIMPIU MATICHESCU, MILICĂ MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC.

De asemenea, cercetători ai Institutului au contribuit la realizarea unor emisiuni ale posturilor de radio centrale și locale și ale Televiziunii Române, pe subiecte importante ale istoriei poporului nostru, ale gândirii social-politice românești, ale confruntărilor de idei în lumea contemporană: GHEORGHE ZAHARIA, MARIN BADEA, GHEORGHE BODEA, NICOLAE COPOIU, MARIA COVACI, LADISLAU FODOR, ION IACOȘ, CRIȘAN ILIESCU, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, OLIMPIU MATICHESCU, NICOLAE MINEI, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT, FLORIAN TÂNĂSESCU, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE ȚUȚUI, GHEORGHE UNC, LUDOVIC VAJDA.

Cercetătorii Institutului nostru au alcătuit referate la cărțile supuse dezbaterii Consiliului științific, au răspuns, ca referenți științifici, la solicitările editurilor, au participat la activitățile impuse de munca de perfecționare profesională pe calea doctoranturii: GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, NICOLAE COPOIU, MARIA COVACI, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, FLOREA DRAGNE, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, ION MAMINA, ELENA MUREȘAN, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, IOAN ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, VALENTINA S. POPOVICI, NICOLAE RAUȘ, AURICĂ SIMION, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, FLORIAN TÂNĂSESCU, GHEORGHE ȚUȚUI, GHEORGHE UNC. Tot în acest cadru amintim faptul că, în cursul anului 1982, la Institutul de studii istorice și social-politice s-au susținut șapte teze de doctorat, dintre care trei de cercetători ai Institutului — NATALIA TAMPA, *Partida Socialistă din România (unirea socialismului științific cu mișcarea muncitorească). 1879—1892*; MARIN BADEA, *Marxismul și gândirea isorică din România (pînă în 1944)*; GHEORGHE TUDOR, *Participarea maselor la conducerea societății socialiste românești 1965—1980* —, cărora, în urma discutării pu-

blice a lucrărilor, li s-a acordat titlul de doctor în istorie.

*

În 1982, ca și în anii precedenți, Institutul de studii istorice și social-politice a desfășurat, sub îndrumarea conducerii de partid, o bogată gamă de activități științifice cu caracter internațional. Un loc important l-a deținut, în acest sens, dezvoltarea relațiilor de colaborare cu instituții științifice de peste hotare. Pe această linie se înscriu vizitele de lucru efectuate la Institutul nostru de către conducători ai institutelor din alte țări. Astfel, în intervalul 6—13 august, la invitația Institutului, a făcut o vizită de lucru în țara noastră *Roberto Bonchio*, director-delegat al Casei editoriale „Editori Riuniti” din Roma, cu care s-au discutat probleme de interes comun.

La 19 noiembrie au sosit în vizită la Institut dr. *Yitzhak Arad*, directorul Institutului „Jad Washem” din Israel, și dr. *Jean Ancel*, șef de sector la arhivele aceluiași institut. În discuțiile avute cu tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, s-a efectuat un util schimb de experiență și s-a semnat Acordul bilateral de colaborare științifică între cele două institute. Documentul — în spiritul celor 10 convenții de colaborare semnate de Institutul nostru cu institute științifice din alte țări — stipulează organizarea de simpozioane bilaterale anuale, schimburi de cercetători pentru documentare în arhive și biblioteci, participarea la sesiuni științifice internaționale inițiate de o parte sau alta, schimb reciproc de cărți și reviste.

Pe baza acordului de colaborare dintre Institutul nostru și Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, la 20 septembrie a sosit pentru documentare în țara noastră, pe timp de o lună, cercetătorul ungar dr. *Jozsa Antal*.

De asemenea, pe baza acordului de colaborare cu Institutul de istorie a Partidului Comunist Bulgar, în intervalul de timp 13—30 decembrie a efectuat o vizită de documentare la Institutul nostru cercetătoarea bulgară *Tania Dimitrova Turlakova*.

Printre acțiunile cu caracter științific organizate în țară, la care au participat cercetătorii noștri, menționăm cea de-a III-a Sesiune a Comisiei mixte româno-ugoslave de istorie (Timișoara, 15—17 februarie), în cadrul căreia AUGUSTIN DEAC și ION IACOS au susținut referatul *Trăsăturile caracteristice ale mișcării muncitorești și socialiste din România*; cea de-a VI-a Sesiune a Comisiei mixte

româno-polone de istorie (Cluj-Napoca, 28—29 octombrie), la care AURICA SIMION a susținut comunicarea: *Trăsăturile caracteristice ale mișcării de rezistență antihitleristă din România*, iar ION CALAFETEANU și MILICA MOLDOVEANU, *Românii în mișcarea de rezistență europeană*.

Membri ai colectivului Institutului nostru au luat parte la o serie de reuniuni științifice internaționale, organizate de institute similare din alte țări. Astfel, ION CALAFETEANU a participat, la Linz (Austria), în zilele de 14—18 septembrie, la lucrările Conferinței internaționale a istoricilor mișcării muncitorești, la care s-au dezbătut temele: „Mișcarea muncitorească liberală, confesională sau dependentă de patroni până la al doilea război mondial (cu privire specială asupra sindicatelor)” și „Mijloacele lexicografice pentru studiul istoriei mișcării muncitorești”. Delegatul Institutului a prezentat intervenția *Sindicatele din România organizate pe baza principiilor de clasă*.

La colocviul internațional de la Barcelona (Spania) din 28—30 septembrie, cu tema: „Europa și războiul civil din Spania”, organizat de Asociația internațională de istorie contemporană a Europei și Universitatea din Barcelona, a luat parte VIORICA MOISUC, care a susținut comunicarea *Opinia publică din România și războiul civil din Spania*.

La simpozionul științific internațional de la Praga, din 5—7 octombrie, pe tema: „Probleme actuale ale teoriei și metodologiei cercetării mișcării comuniste internaționale și ale luptei ideologice”, organizat de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia, a participat GHEORGHE UNC, care a expus comunicarea *Concepția și practica Partidului Comunist Român privind colaborarea cu partidele comuniste, cu toate forțele democratice și progresiste în lupta pentru îndeplinirea aspirațiilor fundamentale de pace și progres ale omenirii*.

În zilele de 22—24 octombrie, MILICA MOLDOVEANU a participat la sesiunea științifică cu participare internațională de la Varșovia, dedicată centenarului mișcării muncitorești poloneze, unde a susținut comunicarea: *Solidaritatea clasei muncitoare din România cu lupta poporului polonez împotriva pericolului fascist și a războiului*.

Concomitent, în cursul anului 1982 au avut loc deplasări la documentare și vizite în schimb de experiență în alte țări. Astfel, în zilele de 18 octombrie — 5 noiembrie, GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului, membru al Colegiului redacției revistei „Anale de

istorie" și VASILE PETRIȘOR, secretar responsabil al redacției revistei „Anale de istorie”, au efectuat o deplasare în Republica Populară Chineză, la invitația conducerii redacției „Științele sociale în China”. La redacția revistei din Beijing au avut loc ample discuții și un fructuos schimb de experiență cu *Tin Veitzi*, redactorul șef al revistei, cu *Li Șu*, consilier al publicației, și cu alți membri ai redacției. În timpul vizitei, delegația română a avut întâlniri și discuții cu cadre didactice, redactori, cercetători, muzeografi, editori, studenți ș.a. din Beijing, Hangzhou, Nanking și Xian.

GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului, a efectuat în luna noiembrie o vizită de lucru la Moscova pe linia Academiei de Științe Sociale și Politice.

La capitolul deplasare la documentare în străinătate, menționăm cercetarea efectuată în arhivele londoneze de către VLADIMIR ZAHARESCU, în cursul lunii septembrie. VIORICA MOISUC a studiat, în luna octombrie, materiale documentare în arhivele din Paris. Pe baza acordului de colaborare cu Institutul similar din Budapesta, AUGUSTIN DEAC și GHEORGHE BODEA s-au deplasat la documentare în R. P. Ungară, în perioada 11—25 octombrie.

În toamna anului trecut, Institutul de studii istorice și social-politice a trimis institutelor cu care a semnat acorduri de colaborare o informare cu privire la lucrările apărute în cursul anului 1982, precum și titlurile principalelor lucrări aflate sub tipar sau în lucru. La rândul său, Institutul a primit informări similare din partea acestora.

O mărturie a amplificării legăturilor internaționale ale Institutului o constituie faptul că, în cursul anului 1982, acesta a fost vizitat de peste 60 de oaspeți de peste hotare — cadre didactice

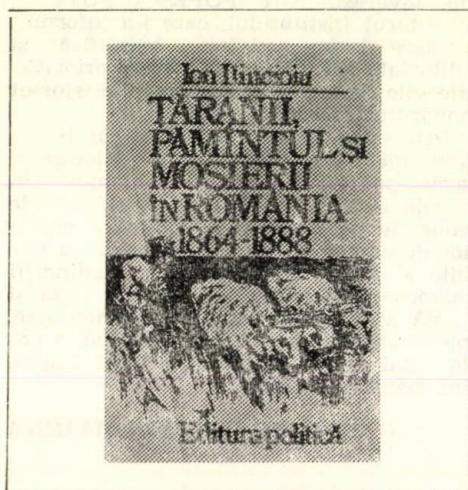
universitare, istorici, muzeografi, politologi, arhiviști, publiciști, editori, doctoranzi ș.a., din țări socialiste, capitaliste și în curs de dezvoltare. Printre oaspeții străini care au vizitat Institutul menționăm: profesorii universitari italieni *Franco Della Peruta* și *Paulo Alatri*, membri în Consiliul științific al Institutului „A. Gramsci”; *Iuri Volkov*, directorul Centrului de cercetări pentru tineret de pe lângă C.C. al Uniunii Tineretului Comunist Leninist; prof. dr. *Joseph Eaton*, de la Universitatea Pittsburg din S.U.A.; istoricul bulgar *Dimitrov Zladi*; istoricul francez *George Castellan*; dr. docent *Jerzy Pawlowicz*, șef de sector la Institutul mișcării muncitorești din cadrul Școlii de științe sociale de pe lângă C.C. al Partidului Muncitoresc Unit Polonez; dr. *Fülöp Mihály*, de la Institutul de relații internaționale din Budapesta; cercetătorul norvegian *Jardar Seim*, de la Institutul de istorie al Universității din Oslo; publiciștii *Roberto Castillanos* și *Antonio Rodrigues Laurado* din Republica Cuba ș.a. Oaspeții au fost primiți de tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului, care i-a informat pe larg despre activitatea științifică și editorială a Institutului, despre prioritățile sale de cercetare în domeniul istoriei poporului român.

Prin întreaga sa muncă desfășurată în anul 1982, Institutul de studii istorice și social-politice s-a angrenat organic în ampla activitate politică-ideologică, de educație partinică și patriotică a maseilor de oameni ai muncii, în acțiunea nobilă și plină de răspundere a adâncirii cunoașterii gloriosului trecut de viață și luptă al poporului nostru, de împlinire, pe treptele înalte ale socialismului, a celor mai nobile idealuri de viață liberă, independentă și suverană.

GHEORGHE UNC, ION MAMINA

ION ILINCIOIU,
**„ȚĂRANII, PĂMÎNTUL ȘI MOȘIERII ÎN ROMÂNIA.
 1864—1888”,**

Editura politică, București, 1982, 284 p.

Ca și în precedentele sale cercetări de istorie a țărănimii, Ion Ilincioiu se străduiește și, după opinia noastră, reușește să pună în lumină elemente inedite sau să formuleze, pe baza unor investigații la obiect, o seamă de concluzii noi pe marginea problematicei abordate. Cartea sa, alături de cele ale altor autori, vine să facă, la rindu-i, dovada că, în istoriografia noastră, există loc de exercitare științifică pentru fiecare, cu alte cuvinte că diversitatea cercetărilor este în beneficiul aprofundării, dacă, bineînțeles, se subsumează cu adevărat punerii în valoare a ceea ce este major și defini-

toriu în cuprinsul aceleiași istorii a noastre.

Cele șase capitole ale lucrării * tratează elementele de esență ale problemei agrare în România de-a lungul sfertului de secol de după legea rurală din august 1864. Autorul a avut în vedere evidențierea și analiza factorilor care au stat la temelia problemei agrare, a gradului de implicare a unuia sau altuia din acești factori în cadrul vieții economico-sociale a țărănimii.

În rîndul descifrărilor de conținut se înscriu, după părerea noastră, în primul capitol, definirea păturilor existente în cadrul țărănimii în prima jumătate a

* Capitolul I : Sătenii, pământul și boierii (cuprinde două paragrafe : În prima jumătate a secolului al XVIII-lea și De la reformele lui Constantin Mavrocordat la legea rurală) ; capitolul al II-lea : Legea rurală din 1864. Implicațiile și consecințele ei în economie și viața țărănimii ; capitolul al III-lea : Legislația agrară. Locul și rolul ei în viața economico-socială a țării (cuprinde patru paragrafe : Vinzarea moșiilor statului — formă de transfer a proprietății funciare către moșierime, păturile înstărite de la sate și către țărănime ; Invoielile agricole — modalitate specifică de manifestare a relațiilor de producție în agricultură ; Legea poliției rurale — pirghie principală de constrângere a țărănimii ; Creditul agricol — formă de spoliere a maselor țărănești și de sprijinire a moșierimii, arendașilor și a păturii înstărite de la sate în ascensiunea lor economică) ; capitolul al IV-lea : Situația politică, socială și cultural-instructivă a țărănimii ; capitolul al V-lea : Poziția partidelor și grupărilor politice față de problema agrar-țărănească ; capitolul al VI-lea : Răscoala din anul 1888 (cuprinde trei paragrafe : Desfășurarea acțiunilor țărănești ; Reprimarea răscoalei și „Instigatorii”).

secolului al XVIII-lea și, cu deosebire, precizările legate de structura socială, de condiția economică și statutul juridic al acelei pătri sociale caracterizate în lucrare drept „țărănimia șezătoare pe moșii, lipsită de pământ, dependentă economică de «stăpîni» și a cărei libertate personală era juridic limitată și practic îngrădită” (p. 10). Rețin, tot astfel, interesul opiniile exprimate în lucrare în legătură cu condiția economică și socială a *rumânilor* și *vecinilor*.

După ce prezintă conținutul celor două reforme înfăptuite în anii 1746 și 1749 de domnitorul Constantin Mavrocordat, prin care se desființa rumânia și vecinia în Țara Românească și, respectiv, în Moldova, reforme precedate de un alt act reformator, pus în aplicare la 1 martie 1746 în Țara Românească de către aceiași domnitor (această din urmă reformă fiind aproape ignorată în literatura de specialitate), autorul se oprește la consecințele economice și sociale ale acestor însemnate reforme. În legătură cu eliberarea rumânilor și a vecinilor de sarcinile aservirii, autorul combate punctul de vedere exprimat în acele lucrări mai vechi sau mai noi care „apreciază fie direct, fie lasă să se înțeleagă că cele două acte au dat țăranilor o asemenea libertate încât, încă de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, s-ar putea vorbi de libertate personală pentru cea mai mare parte a țărănimii” (p. 18).

O analiză ceva mai aparte față de ceea ce s-a realizat pînă acum în istoriografia noastră se întreprinde în cel de-al doilea capitol al lucrării, consacrat Legii rurale din 1864. Sînt surprinse, din unghiuri mai puțin sau deloc abordate pînă acum, aspecte vizînd conținutul, implicațiile și consecințele Legii rurale, cum ar fi, de pildă, acele prevederi ale legii care — abil speculate de către moșieri și arendași, toți aceștia profitînd și de toleranța și, în numeroase cazuri, de complicitatea unor organe de stat locale — au aruncat asupra a nenumărați țărani fel de fel de nedreptăți.

În cel de-al treilea capitol, de fapt cea mai consistentă parte a lucrării, sînt supuse investigației prevederile legii rurale coroborate cu textul altor acte legislative în domeniul raporturilor de proprietate și al relațiilor de muncă analizate și, pe această bază, se emit noi puncte de vedere în legătură cu dimensiunile și coordonatele prefacerilor pro-

duse în regimul agrar de conținutul legii din 14 august 1864, calea de dezvoltare imprimată agriculturii românești de Legea rurală și de celelalte legi în domeniul agrar adoptate de Parlament în perioada 1864—1888. Este perioada în care au fost adoptate 38 de legiuri consacrate raporturilor de proprietate funciară, relațiilor agrare și, în general, agriculturii și satului românesc. Nici un alt domeniu al vieții economice, politice și sociale a țării nu a ocupat un spațiu așa de însemnat în preocupările corpurilor legiuitoare românești. Autorul lucrării apreciază, pe bună dreptate, că acest fapt se datorează interesului vădit al cercurilor guvernante de a trasa jaloarele configurative ale regimului agrar, în funcție, evident, de mobilurile moșierimii și burgheziei.

Acest regim agrar, este de părere autorul lucrării, s-ar fi sprijinit, în principal, pe trei pivoți: noile raporturi de proprietate stabilite de legea rurală și de legislația adoptată ulterior privitoare la vînzarea moșiilor statului; așezarea relațiilor de muncă din agricultură pe noi temelii juridice, realitate din care a derivat o întreagă legislație; adoptarea unui text de lege, în speță a Legii poliției rurale, prin intermediul căreia moșierimea, arendașii și pătura înstărită a țărănimii au căpătat privilegiul de a constrînge marea masă a truditorilor pămîntului să muncească în condițiile impuse de proprietarii funciari. În lucrare este analizat conținutul celor 12 legi adoptate de Parlament în respectiva perioadă referitoare la înstrăinarea sau la vînzarea domeniilor statului, demonstrîndu-se că, departe de a veni în întîmpinarea cererilor țăranilor săraci și nevoiași, care formau majoritatea locuitorilor satelor, legislația în materie a avut menirea de a conserva marea proprietate moșierească prin transferul a zeci și zeci de mii de hectare către moșierime și pătura înstărită a țărănimii. O asemenea legislație, împreună cu prevederile Legii rurale, au împins către orașe un număr tot mai mare de țărani lipsiți de pămînt sau cu pămînt puțin, deși chiar și acest proces a cunoscut un ritm lent.

Pămîntul, transformat în proprietate de tip burghez, a rămas, și după 1864, mijlocul principal de dominație și exploatare a țărănimii. Acestui mijloc i s-a adăugat sistemul „tocmelilor” agricole, ca

modalitate specifică de manifestare a relațiilor de producție în agricultură, sistem care a constrins pe țaran a se învoi cu munca și cu vitele sale pe pământul moșierilor sau pe cel arendat. Prin aceleași legi s-a asigurat prioritatea executării muncilor pe pământurile exploataților de către sătenii învoiți. Este indiscutabil că relațiile de muncă din agricultură au cunoscut prefaceri însemnate în anii de după 1864. Trebuie, însă, observat că legislația în materie de învoieli a scos pe țaran în afara jurisdicției obișnuite, creînd o țărănime fără nici o putere de rezistență în fața marilor moșieri și arendași. Cît privește conținutul relațiilor de muncă, în lucrare se apreciază, cu deplin temei, că „agricultura a fost dominată, în această perioadă, de un amalgam de relații în care elemente noi ale relațiilor de producție se altoiau pe trupul celor vechi, se contopeau cu acestea și, în final, rezultau hibrizi de relații în care este foarte greu să delimitezi noul de vechi“ (p. 279). Legile de învoieli agricole adoptate începînd cu anul 1866, se arată în acest context, „au menținut sau au desființat *de jure* constrîngerea extraeconomică. Ele însă nu au abolit sistemul, ci l-au perpetuat“ (p. 279).

Prin legile de tocmeli agricole, clasele exploataoare au pus țărănimea la discreția lor. Prevederile Legii poliției rurale, adoptată în 1868, pe care autorul lucrării o consideră „cea de-a treia piatră unghiulară a problemei agrare din România anilor de după reforma agrară“ (p. 158), și care a avut și ea o contribuție substanțială la aruncarea țărănimii în plasa intereselor moșierilor și arendașilor, au fost cercetate acum pentru prima oară în literatura noastră istorică. Autorului îi revine meritul de a o fi analizat și conjugat cu stipulațiile celorlalte legi în materie agrară. Atît această lege, cît și modificarea Legii învoielilor agricole în 1872, au pus capăt așa-zisei libertăți economice a țărănimii. În lucrare se demonstrează că libertatea de tocmeală, concretizată în contractele de învoieli agricole, a devenit o ficțiune, pentru că țaranul nu avea o altă soluție decît să

accepte aceste învoieli. Refuzul de a „semna“ putea să se transforme într-o adevărată năpastă, care s-ar fi abătut asupra familiei și a gospodăriei sale. Prin Legea poliției rurale, administrația sateelor și comunelor a fost pusă aproape cu totul la dispoziția moșierilor și arendașilor, astfel că, la adăpostul prevederilor acestei legi, abuzurile exploataților sateelor și ale oamenilor lor deveneau, paradoxal, legale.

Raporturile de proprietate existente în satul românesc și relațiile de muncă din agricultură, care au statuat configurația regimului agrar din România deceniilor de după Legea rurală, l-au determinat pe autorul lucrării să aprecieze că, „în perioada 1864—1888, țara noastră se afla pe primele trepte ale dezvoltării capitaliste. Procesul evolutiv al țării se desfășura lent și anevoios, fiind frînat de menținerea unor relații de muncă feudale, de elementele trecutului îmbrăcate în formele de tip modern și de dependența, pînă în 1877, a statului român de Imperiul otoman. Aceste elemente nu numai că nu au facilitat pătrunderea noului, ci, dimpotrivă, au concurat din plin la perpetuarea vechilor relații, la redimensionarea lor și la menținerea țării într-o stare de înapoiere“ (p. 280).

Împletirea formelor noi și vechi de exploatare, balanța raporturilor de proprietate complet defavorabilă țărănimii au produs și au adîncit conflictele sociale la sate. Acestea se vor concretiza în diverse forme de protest ale țărănimii, în frămîntări locale, culminînd cu vigoaroasa răscoală din primăvara anului 1888, asupra căreia autorul lucrării s-a oprit în ultimul capitol. Izbutit scris din punct de vedere al desfășurării evenimentelor în toată amploarea și cu tot tragicul lor deznodămînt, acest capitol a fost consacrat de autor dîrzeniei țaranului român, care, din generație în generație, a aspirat spre rînduieli sociale mai bune, mai drepte, în cadrul cărora și el să aibă un cuvînt de spus pe măsura muncii și a jertfei sale, a rolului pe care îl avea ca unul din marii făuritori ai bunurilor materiale și creator de măiestrite opere spirituale.

CONSTANTIN CORBU

MARAMUREȘENII ÎN LUPTA PENTRU LIBERTATE NAȚIONALĂ. DOCUMENTE 1848—1918

(ediție îngrijită de : Vasile Căpilnean, Ioan Sabău, Valeriu Achim)
București, 1981, 414 p.

Preocupările pentru valorificarea documentelor referitoare la trecutul tuturor ținuturilor patriei noastre constituie o constantă a istoriografiei românești contemporane. Fenomenul este îmbucurător, întrucât, beneficiind și de sprijinul instituțiilor locale (politice, administrative și de cultură), volumele apărute în acest context introduc în circuitul științific numeroase mărturii și documente inedite ce vin să întregască panorama de ansamblu a istoriei naționale.

În această categorie de lucrări se înscrie și volumul de față, editat sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului și Filialei Arhivelor Statului din județul Maramureș.

Culegerea de documente se deschide cu un *Cuvânt înainte*, care reliefează semnificația istorică și social-politică a mărturiilor cuprinse în volum: „Documentele atestă, fără putere de tăgadă, că românii maramureșeni, alături de transilvăneni, bihoreni, bănațeni, basarabeni ori bucovineni, au luptat pentru drepturi naționale și sociale prin organizații politice, culturale, economice, bisericești, prin memorii, întruniri publice, demonstrații, greve, prin lupta armată chiar, atunci când idealul național suprem — UNIREA CU ȚARA — trebuia înfăptuit...” (p. III).

O substanțială *Introducere*, întocmită de autorii ediției, vine să pună în lumină

contextul social-politic și economic al perioadei cuprinsă de documentele culegerii, subliniind faptul că, „lucrarea constituie o sinteză obiectivă a celei mai frământate perioade din istoria modernă a acestor nord-vestice părți de țară, care au aparținut dintotdeauna istoriei unice a poporului român, atât sub raport fizico-geografic, cât și economic, politic și spiritual” (p. VII).

Fără îndoială că spațiul restrîns al unei prezentări nu ne permite semnarea tuturor aspectelor luptei eroice a maselor largi populare din această parte a României, pe care le reliefează mărturiile inserate în volum, fapt care ne obligă a ne opri numai asupra unora dintre elementele cele mai reprezentative.

Volumul debutează cu documente referitoare la evenimentele anului 1848 în părțile de nord-vest ale țării. Este de remarcat că, pe teritoriul actualului Maramureș, revoluția română de la 1848 a avut aceleași forme de manifestare ca și în restul Transilvaniei, vizînd înfăptuirea idealurilor de dreptate socială și libertate națională ale românilor. Încercările autorităților ungare de stăvilire în fașă a nemulțumirii populare, mergînd pînă la închiderea „fără excepție a tuturor căilor de comunicație cu Ardealul” (doc. 13), s-au izbit de rezistența energetică a populației românești, în sprijinul căreia s-a manifestat și Regimentul grăniceresc român de la Năsăud. Se reliefează opoziția fermă a românilor maramureșeni față de actul unirii forțate a Transilvaniei cu Ungaria, votat de Dieta de la Cluj. mărturiile vremii remarcînd că ei „nu recunosc uniunea cu Ungaria, care nici nu există de fapt, deoarece nu este aprobată nici de către români, nici de sași” (doc. 15). Ca și în restul Transilvaniei și aici s-a ajuns inevitabil la confruntarea militară între revoluționarii români și forțele militare ale revoluției ungare, înregistrîndu-se ciocniri pe văile Izei și Vișeuului, la Borșa, ca și la podul Cătălina de pe râul Lăpușului.

În perioada ce a urmat și, mai ales, în ultimul pătrar al veacului trecut, în condițiile înăspririi asupririi naționale, lupta de emancipare a românilor s-a desfăș

surat și a îmbrăcat forme de manifestare diferite: politice (crearea și acțiunile Partidului Național Român, mișcarea memorandistă etc.), culturale (înființarea și activitatea asociațiilor și societăților cu profil cultural-educativ, dar cu evidente scopuri iredentiste), economice (fundarea și proliferarea instituțiilor economice și de credit-bancare, a caselor de ajutor ș.a.) — forme de acțiune ale mișcării naționale ce își află o nemijlocită reflectare în documentele conținute în a doua parte a lucrării.

Unirea Principatelor și, mai apoi, războiul pentru independența de stat deplină a României au fost evenimente ample receptate și cu viu ecou în inimile maramureșenilor. Consacrarea independenței politice depline a tinărului stat român prin războiul neatârării de la 1877 a prilejuit conaționalilor de dincolo de Carpați găsirea unui bastion sigur pe care să-și sprijine năzuințele de redeschtere națională, viață socială și politică de-sine-stătătoare. În acest sens mărturiile inserate în volum ne oferă revela-toare imagini ale solidarității românilor maramureșeni, aflați sub stăpânire străină, cu lupta dreaptă a fraților lor: ofrande, donații bănești, medicamente și feșe pentru răniți etc. (vezi doc. 90—94).

Pe linia acțiunii național-culturale, în antologie se surprinde momentul înființării și aspecte din activitatea a două importante societăți culturale ale românilor maramureșeni: „Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș” (fondată în 1860) și „Societatea de lectură a românilor maramureșeni Dragoșiana” (1867), ambele cu rol important în păstrarea trează a conștiinței naționale, a apartenenței etnice și spirituale la același popor.

Perioada cuprinsă între momentul instaurării sistemului dualist austro-ungar (1867) și cel al încheierii, în 1918, a primei conflagrații mondiale, reprezintă o etapă dramatică, nu lipsită de dificultăți, în viața și lupta românilor aflați sub stăpânire străină. Tendințele de maghiarizare, încercările de ștergere treptată a conștiinței identității lor naționale se întetesc, fiind amplificate de un întreg cortegiu de măsuri administrative și legislative cu puternic caracter discriminatoriu și având același scop. Dar, în loc de a anihila eforturile tenace ale populației asuprite, aceste măsuri au contribuit la intensificarea luptei românilor, la îmbogățirea ei cu noi valențe, cu noi

energii combative. Autorii au inclus aici, și credem că din acest punct de vedere selecția lor a fost inspirată, fragmente din corespondența cunoscuților militanți George Pop de Băsești, Vasile Lucaciu și alții, prilejuită de episodul de largă notorietate al Memorandului (1892); ordine și dispoziții ale autorităților ungare de supraveghere severă a activității liderilor politici români, de împiedicare a circulației numeroaselor tipărituri propagandistice în sprijinul cauzei românești; știri oficiale care confirmă starea de spirit patriotică, pronunțat antihabsburgică a maselor populare românești din centrele urbane și satele ținuturilor maramureșene.

În chip firesc, finalul volumului grupează sugestiv mărturiile care marchează, pe fundalul prăbușirii anacronicului edificiu austro-ungar, incununarea victorioasă a unui proces istoric secular prin Marea Unire din 1918: acte referitoare la constituirea consiliilor naționale românești locale și a gărzilor naționale; credenționale (imputerniciri) pentru desemnarea delegaților locali la Marea Adunare de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918; ecourile întoarcerii acestora, încheindu-se cu documentele ce consfințesc momentul arborării drapelului tricolor la Baia Mare și Satu Mare, simbol indestructibil al noilor realități cucerite prin jertfe și luptă.

Volumul, în conformitate cu uzanțele științifice actuale, cuprinde o *Notă asupra ediției*, o listă a celor 226 de documente, un rezumat în limba franceză, precum și un *Indice general*. Apreciind, în ansamblu, ca excelent nivelul la care este alcătuită antologia, remarcăm totuși că, în unele cazuri, regestele documentelor avînd, evident, un caracter rezumativ, au scăpat din vedere interesante știri (așa, de pildă, numai consultînd indexul îți poți da seama că doc. 23 conține referiri la Avram Iancu, deoarece regestul respectiv nu le menționează). Aceste mici lacune de organizare a materialului documentar nu umbresc însă efortul meritoriu depus pentru realizarea acestei lucrări, ce se înscrie ca un veritabil prinos de recunoștință adus de cărturarilor României socialiste celor ce au luptat cu sacrificii și abnegație pentru înfăptuirea marelui ideal al unității naționale, în-scriind astfel o pagină glorioasă în trecutul istoric al poporului nostru.

MARIAN STROIA

Carlo Troya,
STORIA D'ITALIA DEL MEDIO EVO,
 vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839

După scurta trecere în revistă a conținutului primelor cărți din volumul I al lucrării lui Carlo Troya: *Istoria Italiei în Evul Mediu**, revenim asupra celor mai importante știri ce rezultă din cărțile II—V ale acestuia referitoare la pelasgo-traco-geto-daci.

Despre credințele și moravurile geto-dacilor, Carlo Troya scrie: „geții aveau continua speranță că îl vor revedea (pe Zamolxe — *n.n.*) în Tracia; și cînd religia lui Zamolxe s-a propagat în rîndurile vecinilor lor, crobizii, și aceștia îl celebrau cu prînzuri solemne și sacrificii și nîcînd nu și-au pierdut credința în faptul că acesta zăbovea în a li se arăta” (p. 123). Preoții erau numiți tarabostes sau zorabos-tereos. Dintre ei se alegea marele preot al lui Zamolxe. Între preoți, o categorie aparte o formau cei numiți *Pii*, care aveau misiunea de a înfăptui împăcările publice. „Fiecare purta în mîini lira și cu aceasta, cum era obiceiul lui Zamolxe sau al lui Orfeu, ieșeau în calea dușmanilor pentru a le înmuia inimile neînduplecate și pentru a pune capăt singeroaselor încăierări dintre popoare. Nu rareori un scop atît de umanitar își obținea efectul; și mai mult decît o dată sunetul lîrelor preoților a readus pacea între geți” (p. 123). De asemenea, autorul menționează tris-

teșea manifestată de geto-daci la naștere și bucuria la moartea fiecăruia și că aceste obiceiuri s-au răspîndit și printre agatîrși.

Carlo Troya se ocupă și de vecinii geților: cimerienii, sciții, trerii și taurii (despre care se afirmă „că s-ar trage din traci și în mod special din geți” — p. 125), apoi de tissageți (numiți și tira-geți, înrudiți cu massageții), cunoscuți ca „geți răsăriteni și apuseni” (p. 128).

Revenind asupra Europei de vest, Troya relatează despre locuitorii acestor regiuni: volscii, galii, celții — în legătură cu care îl citează pe Diodor din Sicilia, cum că „celții ar fi fost nu doar pelasgi deucalioniei, ci pelasgi veniți chiar din acele timpuri la picioarele Alpilor” (p. 138) —, etruscii și foceenii. Și, în acest cadru, el pune în relief figura lui Pitagora: „Călătorii cu mult mai lungi și nu mai puțin sigure decît cele ale lui Abaris și Aristeu se atribuie lui Pitagora din Samos, a cărui viață este plină de dificultăți și de incertitudini, ca și de incredibile povestiri adăugate de neo-pitagoricenii apăruiți în era noastră. Unii îl considerau născut în Tirenia. Romanii l-au dat drept învățător al lui Numa și grecii al lui Zamolxe, apoi cu trecerea veacurilor s-a pretins că a încercat să studieze înțelepciunea celților, a vechilor egipteni și a persilor și că s-ar fi dus în India, regiune cu atît mai cîntată cu cît era mai îndepărtată și mai necunoscută... Egală cu faima sa în Occident a fost în Orient cea a lui Mahavira, unul din iluștrii discipoli ai lui Buda, într-atît încît unii scriitori și-au pus întrebarea dacă nu cumva Zamolxe, Mahavira și Pitagora n-ar fi fost decît un singur om, cu diferite nume” (p. 143—144).

În secolul al V-lea î.e.n., scrie Troya, asupra regiunilor locuite de traci domnea Miltiade, care și-a extins stăpînirea și asupra insulei Lemnos „de unde i-a alungat pe pelasgo-tirsenii care o locuiau de aproape opt veacuri” (p. 160). Aceștia s-au împrăștiat spre Tracia prin Helespont și spre Asia prin Propontida. În aceeași epocă, Darius atacă regiunile de la Pontul Euxin. „Repede s-a răspîndit zvonul în Europa că 600 de corăbii se îndreptau spre Bosforul tracic, că armata lui Darius număra 600 000 de ostași și că însuși marele rege conducea toate popoarele supuse lui... Ajuns la Bosfor, Darius a pus să fie înscrise pe două coloane numele acestora. I s-au supus de

* Vezi „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 4/1982, p. 143—148.

bună voie tracii scermiazi și nipsei. Doar geții, prea zeloși și încrezători în Zamolxe și în propriul lor curaj, se pregăteau pentru apărare“ (p. 161); lor li s-au adăugat agatirșii, sarmații, budinii și gelonii uniți cu sciții. Darius „dădu complet greș în acțiunea sa și a fost pentru el o mare fericire să poată trece îndărăt Dunărea... Geții sau goții se înapoiară la casele lor și-și recăpătară libertatea, probabil încheind alianță cu sciții scoți, de unde au derivat primele semănțe ale confuziei pe care scriitorii antici de după Herodot au făcut-o asupra acestor două popoare atât de diferite. De la Darius încoaice, Sciția de la Pontul Euxin s-a întins de-a lungul Dunării până la Tiarantus sau Alutus din actuala Moldovă. Și Herodot considera scit numele de Porata impus fluviului, pe care grecii l-au numit Pyret și căruia noi îi spunem Prut“ (p. 162—163).

Generalii lui Darius, Megabazos și Otanus, s-au luptat cu triburile din Tracia, „totuși ostirile persane nu s-au îndreptat spre regiunile de dincolo de Haemus și în teritoriile geților sau goților, vecini cu sciții scoți. Vecinătatea, sau poate stăpânirea acestora, pare să fi fost motivul pentru care fișia de pământ aparținând geților, în care se aflau orașele greco-gete Tomis și Histria, a început să se numească Sciția Minor sau Mica Sciție“ (p. 163).

În această vreme, asupra sciților a domnit Ariapeithes. El s-a căsătorit cu o fiică a lui Teres, regele odrisilor. O soție din Histria i-a născut lui Ariapeithes un al treilea fiu, Scyles, care s-a bucurat de o dublă educație: scită și greacă. Lui Teres i-a urmat fiul său Sitalces, care a intrat în conflict cu Scyles. După Sitalces, regatul odrisilor a trecut asupra nepotului său Seuthes. „Regatul odrisilor se întindea din vecinătatea Abderei până la gurile Dunării și îi cuprindea, deci, și pe geți. Coloniile grecești de la Abdera, Bizanț și de la Perint au plătit tribut lui Seuthes, care aduna mai mult de 4 000 de talanți pe an de la greci și de la barbarii din Tracia, în afară de darurile în aur și argint care îi erau oferite atât lui cât și celor mai nobili și mai însemnați dintre curtenii săi“ (p. 179).

După moartea lui Seuthes, ucis în timpul unui conflict cu tribalii, „doi conducători din neamul său, din dorința sau din cauza răzvrătirii tracilor, și-au împărțit regatul odrisilor: Malsades obțină orașele de pe țărmul mării vecine cu Bizanț, iar Medokos restul statului. Tracii însă l-au alungat pe Malsades“ (p. 183).

Pe la mijlocul sec. al IV-lea î.e.n., continuă Carlo Troya, peste sciți dom-

nea bătrînul Ateas. „Stăpânirea sa se întindea, după cum afirmă Strabon, pe de o parte până dincolo de Borysthene, pe de altă parte până dincoace de Dunăre, în Mica Sciție și în vechea țară a geților. Acum devine dificil să se facă o distincție clară între geți și sciți, căci numele lor începuse să se confunde. Acești geți, în ultimii ani ai domniei lui Filip al II-lea, au ridicat dincolo de Dunăre cetatea Helis, la o leghe de fluviu, nu departe de virful occidental al insulei Peuce, acolo unde în Moldova de astăzi se află locul numit Cornusec (subl. ns.). Numele de geți sau goți, trecut odată cu ei Dunărea și poate că alți geți, rămași în Tracia, reluasera vechiul nume homeric de misi, care a predominat după Filip... După eșecul asediului împotriva orașelor Perint și Bizanț, Filip s-a îndreptat împotriva geților și, fiindu-i necesari banii, atacă pe cei din Tracia și orașul Uisitana, vecin cu Tomisul din Mica Sciție. Dar obiceiurile getice de a trata în sunetul muzicii acordurile de pace, mult lăudate de istoricul Teopomp, nu erau încă abolite și curînd zorabostereosii din ordinul Pilor au ieșit în calea ostirii macedonene cu lirele în mîini, astfel că Filip, căruia faptul i se păru o noutate, nu numai că se înduplecă să încheie pacea, dar se și căsătorii cu Medeea sau Medopa, fiica lui Cotila sau Gotila (Cothelas — n.n.), pe care Athenaios îl numește rege al tracilor, iar Iordanes rege chiar al geților“ (p. 188—189).

După moartea lui Filip al II-lea, ilirii, tracii și toate popoarele pe care acesta le supusese și-au scuturat jugul. Împotriva acestora a pornit cu înverșunare Alexandru Macedon. „A plecat de la Amphipolis, a trecut riul Nestos și a ajuns la Haemus, de unde s-a îndreptat spre Dunăre împotriva tribalilor. Syrmos, regele acestora, poruncise ca femeile și copiii să fie duși în insula Peuce, unde chiar și el se adăposti la ivirea lui Alexandru, care nu i-a mai urmărit căci își întoarse armele împotriva geților. Cu 10 000 de pedestrași și 4 000 de călăreți, aceștia apărau malul nordic al Dunării. Cutezanței tinărului Alexandru i-a fost totuși prielnică noaptea, în timpul căreia trecu fluviul cu macedonenii săi, neobservat; grînele crescute înalte pe șesuri l-au ascuns privirilor altora, astfel că, fără a lupta, a putut ajunge lângă Helis. Geții, fără a susține o confruntare directă cu falanga macedoneană, au fugit la început în orașul lor; apoi, cu mare repeziciune, s-au strecurat spre depărtări singuratic, părăsind orașul în mîna învingătorului, care l-a prădat și l-a distrus“ (p. 190—191).

Capitolul XXXIII din cartea a III-a este consacrat în întregime geto-dacilor. Iată ce informații ne furnizează Carlo Troya: „Săraci și curajoși, trăiau în așezările lor de dincolo de Dunăre geții sau dacii, după ce au suferit stăpînirea lui Alexandru. Geții locuiau mai spre răsărit, către Pontul Euxin. Dacii sau daii, sau mai degrabă davii, mai spre apus, către Prut. Dacii, după cum atestă Strabon, aveau aceeași limbă cu geții. Și unii și alții vorbeau limba tracă. Mai mult decît dacii, geții erau cunoscuți de către greci, căci mai deseori treceau de la un mal al Dunării la celălalt, unindu-se cu cei rămași dintre tracii sau misionii de pe partea cealaltă a fluviului, pe care păstrau un mare număr de bărci și bărcuțe pentru a trece de pe un mal pe celălalt și pentru a pescui“ (p. 199). Se preocupau „să-și cultive șesurile și să secere bogatele recolte care i-au deschis lui Alexandru drumul spre orașul lor.

Un nou negoț, de sclavi, se stabilise între daco-geți și atenieni... În timpul lui Strabon începuse să se pună la îndoială faptul dacă aceștia (sclavii — *n.n.*) veneau sau nu de la Dunăre, întrucît nu numai că o mică zonă din Capadocia, în care era adorat Zeus Daconul sau agricultorul, se numea Dakia sau Dacia, dar și în Persia, în munții Luristanului de astăzi, în spre Susa, trăiau dahii nomazi... Și mai mult decît orice se mîndreau cu faptul că luptaseră împotriva lui Alexandru, dahii care locuiau pe țărmurile orientale ale Mării Caspice inferioare, acolo unde și astăzi, în provincia Dahistan, se păstrează amintirea acestui popor. Scriitorii sirguincioși consideră că, acelor dahi de la Caspica, Herodot le dăduse numele de dariți. Alți dahi, numiți xanti sau parni, se spune că trăiau dincolo de Tanais. Cu acest fapt nu era de acord Strabon, ferm în convingerea că sclavii daii de la Atena erau cumpărați la Dunăre și nu la Marea Caspică și nici la Mlaștina Meotida (Marea de Azov — *n.n.*). Dar autorii moderni au considerat drept adevărat, cel mai îndepărtat și cel mai greu negoț, cel cu sclavii și poporul dahilor, ca unul dintre cele mai mari de pe pămînt. Adăugăm că și tătarii de astăzi numeau dadici pe indigenii din Buharia, parte a vechiului regat al bactrienilor, și că Bactria însăși s-ar numi de către scriitorii chinezi Taia sau Daia; mai mult, dadicii, înarmați în același mod ca bactrienii și care fuseseră considerați locuitori ai Bactriei sau ai Indiei, au fost călăuziți de Xerxes în Europa. De la aceștia, argumentează unii, ar deriva etimologia numelui de daci. Astfel s-a crezut că din vecinătatea Indului pînă în Tracia și Macedonia ar fi prosperat un puternic imperiu, stăpînit de un singur

popor și că ar trebui să fie considerați o singură națiune dahii din Capadocia și din Asia, dadicii, dahii dariți de la Caspica și dacii sau davii de la Dunăre, adică geții“ (p. 200—201).

„Nici victoria lui Alexandru — scrie Carlo Troya — nu micșorase faima vitejiei daco-geților. Puterea popoarelor europene era cu mult mai mare decît cea a a popoarelor asiatice... Însuși Alexandru, care supusese legilor sale o parte din Asia, a mărturisit uneori că armele tracilor și ale ilirilor erau cu totul altele. Și cuvintele sale n-au întîrziat să fie confirmate, atunci cînd Zopyrion, rînduit de el să stăpînească Tracia și destul de avid de faimă, a sperat că poate să și-o capete atacînd deîndată pe daco-geții care nu-l ofensaseră cu nimic. Zopyrion a pornit cu 30 000 de luptători către Dunăre, dar chinuit înții de vijelii și apoi de mînia și de armele geților, pieri cu întreaga sa oștire. Sosindu-i această veste, Seuthes al III-lea, regele odrisilor mediteraneeni, ce urmasa la tron lui Teres al II-lea, a profitat de ocazie și nu s-a mai considerat supus macedonenilor. Alexandru, în Asia, și-a ascuns durerea pentru știrile venite din Tracia pierdută, acordîndu-i alte principii. El luptase deja la Arbela cu dahii sau dariți de la Caspica, cu parții, cu ircanii, cu sacii, cu bactrienii și cu indienii, apoi reîncepu lupta cu dahii și îi acceptă pe parți de partea sa; pe urmă, puse stăpînire pe Bactria, de unde, depășind fluviul Oxrus, îi urmări pe saci pînă la Iaxartes; la urmă se întoarse împotriva dahiilor, care se răzvrătiseră din nou și porni atacul împotriva Indiei“ (p. 201—202).

În cartea a IV-a, autorul se ocupă de momente ale istoriei politice a traco-geto-dacilor de la sfîrșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al III-lea î.e.n. Este epoca în care regele Lisimah a declanșat o campanie de cucerire a unor teritorii din Tracia, din vecinătatea Macedoniei, și a întărit orașele riverane rămase în stăpînirea sau sub protecția macedonenilor. El i-a atacat pe odrisi, reușind să-l alunge pe Seuthes al III-lea. Atunci „Histria și Callatis, împreună cu alte orașe greco-getice s-au răscolat. Împotriva lor Lisimah a luptat o lungă perioadă de timp, punîndu-i uneori pe fugă pe sciții despre care Diodor din Sicilia spune că ar fi venit în ajutorul acelor colonii. Acești sciți erau poate, după împărțirea lui Ephoros, geți sau goți. Lisimah, fără a poseda întreaga Tracie, obișnuia să se numească stăpînul acesteia, fie pentru că spera să o obțină în curînd, fie pentru că i se părea că aceasta ar fi, oricum, o parte din imperiul lui Alexandru“ (p. 214).

După aceste lupte, Lisimah a căutat să-i subjuge pe geto-daci. Împreună cu Agathocles, fiul său, a plănuit să pornească dincolo de Dunăre. „Dar geții sau goții întăriseră malul nordic al fluviului cu turnuri și alte fortificații, care în mod obișnuit erau numite castru de romani, și pirgi sau piurgi de greci, birgi sau biurgi în limba tracilor și macedonenilor. La început, aceste obstacole nu l-au putut opri pe Lisimah, el reușind să pună stăpânire pe unele dintre aceste fortificații și pe o întreagă regiune a geților; dar, în aceleași cimpuri care fuseseră atât de funeste pentru Darius, îl întâmpină regele geților sau goților, Dromichaïtes. Soarta armelor a fost atunci împotriva lui Lisimah, care, înconjurat în acele locuri aride de goți (geți — *n.n.*), suferă, el și întreaga oaste, de o atât de cumplită sete, încît nemaiputînd-o suporta s-a declarat înfrînt, doar să i se dea de băut. Abia au băut macedonenii, că Lisimah a fost auzit exclamînd: «Vai, pentru o cît de mică plăcere ne lăsăm în stăpînirea dușmanului și eu, din rege cum eram, am ajuns rob». Dromichaïtes i-a întâmpinat de Lisimah și pe Agathocles cu mare curtenie. I-a îmbrățișat și i-a sărutat, numîndu-l tată pe regele Traciei, apoi i-a condus la Helis. Aici, mulțimea fremătîndă a geților, care îi urma pe prizonieri și pe Dromichaïtes, striga, cerînd răzbu-nare împotriva acestora și ca prizonierii să fie dați în mîinile poporului, egal pârtaș la greutățile războiului. Dromichaïtes i-a muștrat cu asprime pe ostași, vorbindu-le despre necesitatea de a-l păstra pe Lisimah în viață. «Și cînd acesta va fi ucis — spune el — oare va lipsi un alt macedonean de pe tronul Traciei? N-au pierit încă toți cei care au luptat cu Alexandru, regi puternici care aspiră la Macedonia și la Tracia, în suflurile cărora este încă vie amintirea lui Zopyrion, cel pedepsit de voi împreună cu cei 30 000 de oșteni ai săi. Acești regi se vor îndrepta împotriva noastră cu și mai mare mînie, fiind cunoscători ai căilor spre Dunăre. Noi va trebui, chiar de pe acum, să recucerim fortificațiile luate de Lisimah. Deci ar fi mai bine, prieteni, să-i lăsăm viața și chiar să-i redăm libertatea, reprimînd, ca gest prietenesc din partea sa, fortificațiile și regiunea pierdută» (p. 221—222).

Geții i-au dat dreptate, iar Dromichaïtes i-a invitat pe toți să asiste la solemnele sacrificii în cinstea lui Zamolxe, apoi la masa. „A pus să fie pregătite două triclinuri, unul doar cu culcușuri de paie și celălalt cu așternuturile regești luate de la Lisimah. În cel de-al doilea, peste bogate covoare din Asia, se aflau mese de argint cu vase de aur și

mîncăruri deosebite de tot felul. În primul, mese de lemn negeluit, cu străchini de lemn, pline doar cu legume și carne tăiată în bucăți mari și cu vinul pus, după obiceiul locului, în coarne de vite. În sala cea frumoasă a fost introdus, cu pompă regească, Lisimah, urmat de ai săi, iar la prînzul cel sobru se așezară regele geților și căpeteniile poporului. În timpul banchetului, Dromichaïtes îi saluata pe prizonieri și, umplîndu-și cornul cu vin, întrebă: «Care ți se pare, o tată, mai demnă de un rege, masa macedonenilor sau cea a geților?». De bună seamă cea a macedonenilor — răspunse Lisimah. «Spune, mai degrabă, cea getică — răspunse celălalt. Noi nu învidiem desfătările tale, trăim săraci și ne mulțumim cu puțin, sub protecția lui Zamolxe. Tu te poți feri de a ofensa poporul acestui zeu și să încerci mai degrabă să-l ai ca prieten». Apoi îi trimise acasă cu daruri, nemaifiind dușmani și a primit înapoi, cu bucurie, fortificațiile și regiunea pe care puseseră stăpînire macedonenii. Ba, mai mult, Lisimah îi promise lui Dromichaïtes ca soție pe una din fiicele sale» (p. 222—223).

În altă regiune mai îndepărtată trăiau daii, care după S. Martin, citat de Carlo Troya, erau „de aceeași națiune cu geții sau dacii lui Zamolxe și Dromichaïtes. Cea mai mare parte (a acestei regiuni — *n.n.*) s-ar fi numit Dacia... Chiar și massageții, care ar fi putut să-și schimbe locul în perioada următoare călătoriei lui Herodot și să nu se mai găsească în vecinătatea issedonilor, sînt reprezentați drept același popor cu acei dai sau daci asiatici, afirmîndu-se că daco-massageții se întindeau de la țărurile Caspice până în Calmucia de astăzi» (p. 231).

În Asia, evenimentele secolului al II-lea î.e.n. sînt marcate de semîntia Xiongnu, „considerați de unii drept strămoși ai hunilor lui Attila, iar de alții socotiți strămoși ai turcilor. Unii au afirmat că urmașii semîntiei Xiongnu, cotoritori din Ciungci, ar fi fost aceiași cu cei cărora grecii, în secolul lui Herodot, le dădeau numele de issedoni» (p. 237).

Cartea a V-a începe cu datele furnizate de Polibiul despre Italia. „La Roma, chiar la cei mai bătrîni și versați în treburile publice, pierise amintirea tratatului încheiat cu cartaginezii în anul alungării lui Tarquinius, dar Polibiul găsi în templul lui Jupiter Capitolinul tablă de bronz a celui tratat păstrată de edili. A obținut o copie pe care, după un îndelungat examen și cu maximă exactitate a transcris-o în limba greacă, remarcînd imensa diferență dintre latina din acea tăbliță și cea care se vorbea și se scria pe atunci la Roma. Și cei mai erudiți cunoscători ai antichității, cu

toată strădania depusă pentru a-l ajuta să transcrie acel scurt înscris, s-au aflat în dificultate la explicarea unor cuvinte" (p. 263—264).

Deci, de la Tarquinius la Terențiu, în trei secole și jumătate, limba latină a suferit însemnate transformări. „Celor care afirmă că cea mai prețioasă descoperire a zilelor noastre ar fi relevarea, în fața unei Europe amorțite, a originii indiene a limbilor noastre, vechi și noi, să le adresăm întrebarea: căroră dintre primele dialecte din Roma și Latium le-a transmis sanscrita formele sale? Cîntecelor Saliare sau tăbliței pe care Polibiu a tradus-o cu atîta dificultate? Dintre noi, firește că nimeni n-a învățat limba lui Numa și a lui Tarquinius și nimeni n-o va putea confrunta cu sanscrita pentru a demonstra deosebiri și asemănări, dar multora li s-a părut o treabă facilă să demonstreze că latina din epoca lui Polibiu și sanscrita, dacă într-adevăr au fost asemănătoare, au derivat ambele din izvorul grec, de care nici Terențiu și nici Horațiu nu se simțeau ofensați; din izvorul, adică din graiul învingătorilor în India, care l-au dat învingșilor de pe Gange, așa cum l-au dat și Italiei prin intermediul colonilor lor" (p. 264—265).

Pentru susținerea acestei teorii, Troya amintește de descoperiri arheologice de origine greacă în India, de faptul că Homer a fost tradus și cîntat în Persia, pe Indus și Gange, ca și Hesiod, Eschil, iar mitologia greacă a trecut încetul cu încetul în literatura sanscrită. „În același mod nu numai zeii și povestirile lui Homer și ale lui Hesiod au pătruns în toate credințele religioase din Latium, dar și graiul acelor poeți antici, la un veac aproape după Alexandru, a reanimat idiomul popoarelor latine atunci cînd înflorea Livius Andronicus, Nevius, Ennius, Pacuvius și Cato, dînd forță și viçoare începuturilor literaturii romanilor... Necunoscuții autori ai cărților Ramayana, Mahabharata, Hari-Vansa și Vyacarana nu numai că le-au scris înainte de Numa și de Homer, dar se pare că, prin intermediul colonilor sau al oștirilor plecate din India și călăuzite de un adevărat sau fals Bacchus indian, sanscrita ar fi fost introdusă, prin acele scrieri sau prin altele, în Europa și că veacul lui Numa și al lui Homer ar fi primit astfel strălucirea instruirii" (p. 265—266).

ANA-MARIA COMAN

Johann Jakob Ehrler, **BANATUL DE LA ORIGINI PÎNĂ ACUM (1774),**

prefață, traducere și note de Costin Feneșan,
Editura Facla, Timișoara, 1982, 206 p.

O istorie unică a poporului român, așa cum recomandă documentele Conferinței Naționale a partidului și ale Plena-

rei lărgite a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, înseamnă, în primul rînd, o istorie a întregului popor român. Se știe că, păstrîndu-și, cu o uimitoare rezistență, aceleași trăsături comune — limba, folclorul, portul, viața spirituală —, care i-au fost proprii în existența sa multimilenară, în decursul timpului românii s-au constituit în mai multe formațiuni statale separate, în virtutea unor împrejurări specifice epocilor respective. În anumite epoci, unele teritorii românești au fost încorporate în state vecine neromânești. Istoria unică a poporului român înseamnă cunoașterea trecutului tuturor părților componente ale poporului român. Este o concepție politică națională într-o deplină concordanță cu cerințele metodologiei științifice.

De aceea, izvoarele documentare, atît cele cunoscute, cît și cele ce abia intră în circuitul științific, trebuie citite și interpretate în această concepție nouă, pentru a se putea ajunge la o deplină reușită în realizarea istoriei unice a poporului ro-

mân. Se știe că, în ultimii ani, au intrat în depozitele arhivistice din țara noastră mii și mii de documente, care, nu încape îndoială, vor contribui la completarea cărții noastre de istorie cu noi informații prețioase. Un astfel de document de însemnată istorică incontestabilă a fost tipărit recent în traducere românească la Editura Facia din Timișoara. Este vorba de raportul lui Johann Jakob Ehrler din 1774, publicat sub titlul *Banatul de la origini pînă acum (1774)*. Ehrler a fost un funcționar superior în administrația de stat a Banatului și, în această calitate, a întocmit un documentar privind situația generală a provinciei pentru informarea noului guvernator. O întâmplare fericită a făcut ca acest funcționar să aibă nu numai simțul datoriei, ci și o anumită cultură generală care i-au permis, de cele mai multe ori, să surprindă, în raportul său, cu exactitate datele realității.

Așa cum remarcă, pe bună dreptate, și editorul, istoricul Costin Feneșan, valoarea lucrării lui J.J. Ehrler este dată de caracterul ei de anchetă nemijlocită. Lucrarea este, desigur, un raport oficial întocmit de un funcționar conștiincios, competent și mai ales devotat intereselor reale ale statului pe care îl servea. Pe deasupra, nu-i lipsește o anume pregătire multilaterală, probabil însușită în mod organizat în cazul unor astfel de înalți funcționari ai imperiului, în care cunoștințele de medicină se împletesc cu cele de economie politică. Să nu uităm anul de elaborare — 1774 —, epocă în care economia politică abia își contura profilul ca știință modernă.

La data întocmirii documentului, Banatul se afla încorporat în Imperiul habsburgic de peste o jumătate de veac. Înaintea acestei stăpîniri străine, Banatul se aflate, timp de 164 de ani, sub ocupație otomană, iar mai înainte, aceeași provincie fusese stăpînită de statul ungar. Există însă documente și informații privind Banatul pentru o epocă mai veche și Ehrler, mai bine informat asupra ei, așterne pe hîrtie o scurtă incursiune și în istoria antică a provinciei. În acest sens, el notează că „Banatul Timișoarei este o parte a regatului de odinioară al Daciei, aflată sub conducerea lui Decebal. Acest regat cuprindea, pe atunci, o parte din Ungaria de Sus, întreg Ardealul, Moldova și Tara Românească, ținutul dintre Dunăre, Tisa, Munții Carpați, Nistru și Prut”. Făcînd parte din rîndul „țărilor cărora nu le lipsește nimic”, adică fiind o țară bogată, „a avut mult de furcă cu romanii”.

Ne reține atenția formula pe care, foarte probabil, Ehrler a dedus-o din cunoașterea tradiției populare, prin care el

caracterizează impactul daco-roman. El vorbește despre „o colonie de romani care s-a întins treptat, treptat în întreaga Dacie antică”, și adaugă: „*Bravii daci au scuturat însă curînd jugul roman*” (subl. ns.). Ideea că ocupația romană n-a creat o Dacie fericită, că daci au luptat neîncetat împotriva ei revine, într-o altă formulare, la fel de sugestiv: „După ce bravii daci s-au descotorosit de jugul roman..., goții și avarii au pus stăpînire asupra Banatului”.

Evocînd ocupațiile care s-au perindat asupra acestui teritoriu dacic, Ehrler, funcționar austriac, socotește că toate au fost rele cu excepția, bineînțeles, a celei habsburgice. Trece peste această carență inerentă documentului, pentru a semnală elementele deosebit de prețioase pe care le înregistrează raportul.

În primul rînd, populația. Iată un exemplu grăitor în legătură cu puterea de rezistență a poporului nostru. Teritoriul Banatului, aflat sub stăpîniri străine vreme îndelungată, continua să fie populat, în 1774, de același popor. „Românii — scrie Ehrler — formează cea mai mare parte a populației” (p. 26). Conform datelor statistice întocmite de el, românii erau în număr de 220 000 (58 %), germanii — 53 000 (14 %), maghiarii și bulgarii împreună 2 400 (0,6 %), sîrbii și grecii — 100 000 (26 %). În privința acestora din urmă, editorul consideră că prin greci trebuie să înțelegem „aromâni” și în acest caz procentajul populației românești se ridică la peste 75 %, totalul populației Banatului la 1774 fiind de circa 375 000.

O parte importantă a raportului o reprezintă descrierea social-economică a districtelor. Sînt interesante de observat unele aspecte deosebite ale acestor descrieri, deoarece ele ne dezvăluie problemele care interesau administrația de stat în acel timp, modul de împărțire socială a populației. Se repetă, astfel, aceleași categorii: capi de familie (pentru impozite), jeleri (țărani fără pămînt, deci muncitori flotanți), văduve, bărbați săraci, bătrîni și invalizi, preoți catolici, preoți otodocși, învățători catolici, învățători ortodocși, olăcari (poștași), femei, băieți și fete sub 15 ani. Observînd cifrele din dreptul fiecărei categorii — surse valoroase pentru sociologia epocii, remarcăm numărul mic de preoți și învățători catolici în raport cu cei ortodocși.

Autorul acordă mult spațiu, neobișnuit unor astfel de lucrări, unor probleme care, desigur, n-au interesat pe cei care i-au citit raportul dar interesează pe cei care cercetează istoria. El vorbește, astfel, „Despre religia, educația dată copiilor, datinile și prejudecăților românilor”.

scotînd la iveală un valoros material etnologic și sociologic, bazat pe observații personale. „Am petrecut — spune el — multe sute de nopți în casele lor“ (ale românilor — *n.n.*), lăudînd, cu acest prilej, ospitalitatea și cinstea românească. Ehrler vorbește, de asemenea, despre economia casnică a locuitorilor din Banat, lăudînd hărnicia femeii române.

Îl putem considera pe Ehrler unul dintre primii economiști din România, deoarece, în această lucrare, se prezintă o serie de date economice, însoțite de comentarii care vizează organizarea și sporirea producției, desfacerea ei, căile de transport, depozitarea și chiar productivitatea. Foarte imaginativ și întreprinzător, acest funcționar de stat critică birocratismul, pe „funcționarul districtual (care) nu mai apucă să-și părăsească scaunul“ (p. 97). Funcționarul, care lăudase de multe ori pe suveranul său, atrage atenția „ca resursele locuitorilor să nu fie slăbite prin taxele prea mari percepute de principele țării la ieșirea mărfurilor“ (p. 107).

Un capitol din lucrare este intitulat „Despre curiozitățile Banatului“. În el sînt amintite urmele încă vizibile ale ocupației romane, se vorbește despre nisipurile mișcătoare, despre animalele sălbatice ce pot fi vîinate etc.

De mare valoare, de data aceasta pentru geografi și lingviști, sînt ultimele

două capitole, care cuprind nomenclatorul localităților din Banat și un itinerar bănățean de călătorie, un fel de ghid turistic privind distanțele dintre diferite localități, prețurile unor servicii etc.

Istoricul Costin Feneșan a asigurat o bogată adnotare textului lui J.J. Ehrler, astfel încît cititorul poate urmări valoarea lucrării cu sentimentul certitudinii. Dînsul a comparat, în prefață, raportul lui Ehrler cu monograful Banatului — Francisc Griselin, socotit pînă acum o sursă istorică de bază pentru istoria Banatului din secolul al XVIII-lea. Bănuind că acești autori s-au și cunoscut și influențat reciproc, C. Feneșan îi acordă lucrării lui Griselin calitatea de „op monumental“, iar raportului lui Ehrler, cu „calități certe și de nedezmințit“, rolul de „complement, pe cît de necesar, pe atît de util“ al lucrării lui Griselin.

Deși opera lui Griselin este mult mai voluminoasă decît raportul lui Ehrler, acesta din urmă, după părerea noastră, prin modernitatea gîndirii, îl depășește pe maestru, transmițîndu-ne informații de mare utilitate, într-o viziune modernă. Socotim, de aceea, publicarea acestui document un fericit eveniment editorial, care va servi la îmbogățirea istoriei noastre naționale.

NICOLAE COPOIU

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1982 (I)

FONTES HISTORIAE DACO-ROMANIAE, vol. IV, SCRIITORI ȘI ACTE BIZANTINE SECOLELE IV—XV, publicat de Haralambie Mihăescu, Radu Lăzărescu, Nicolae Șerban Tanașoca, Tudor Teoteoi.

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, XI + 586 p.

Realizat la o înaltă și aleasă ținută științifică, acest al IV-lea tom al corpului documentar menit să înfățișeze izvoarele istoriei românilor, cuprinde, între altele, relatări, știri, comentarii, acte referitoare la situația socială și politică, la organizarea bisericească a vlahilor balcanici, la lupta lor pentru autonomie, la țaratul româno-bulgar întemeiat sub dinastia Asăneștilor. Se reproduce scurta notă găsită la mănăstirea Castamonitu de la muntele Athos (sec. IX), care înscrisce cea mai veche mențiune a vlahilor : „În zilele împăraților luptători împotriva icoanelor, neamurile din ținuturile de lângă Dunăre au găsit o epocă de anarhie... Atunci vlahorinhiinii (vlahii de pe valea râului Rynchos, care se vărsa în golful Rendina la nord-est de Peninsula Chalcidică) și sagudații au cucerit Bulgaria, s-au întins puțin câte puțin în diferite părți, au pus mina pe Macedonia și, în sfârșit, au pătruns în Sfântul Munte împreună cu toți pruncii și femeile lor, deoarece nu se afla nimeni să le stea împotriva și să-i înfrunte cu război“ (p. 7). De asemenea, registrul de evidență a actelor oficiale ale Patriarhiei de la Constantinopol pentru perioada 1315—1402 și alte documente prezintă

date prețioase privind organizarea de stat și ecleziastică a Țării Românești și Moldovei. Despre conflictele românilor cu otomanii în secolul al XV-lea avem la dispoziție mărturiile prețioase ale lui Ducas, Georgios Sphrantzes, Macarie Melissenos, Laonic Chalcocondil, Critobul din Imbros.

Acest volum, arată îngrijitorii ediției, finalizează publicarea izvoarelor antice grecești, latine și a celor bizantine privitoare la istoria noastră. Cele patru volume însumează 237 izvoare, de la Homer pînă la sfîrșitul veacului al XV-lea, un tezaur de informații care se impune a fi citit mai plenar valorificat.

IZVOARELE RĂSCOALEI LUI HOREA, sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu, Seria A. *Diplomataria*, vol. I, PREMISELE RĂSCOALEI. 1773—1784, de Alexandru Neamtu și Costin Feneșan,

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, LXXIV + 550 p.

Cu acest tom se deschide, după cum arată acad. prof. Ștefan Pascu, editarea unui vast corpus de documente consacrat marii ridicări a țărănimii române din anul 1784. Aceasta va cuprinde două mari serii : A. *Diplomataria* și B. *Fontes narrative*. În cea dintîi — circa 9 volume — vor fi tipărite documentele propriu-zise, păstrate în arhivele din țară și din străinătate, îndeosebi la Viena și Budapesta ; în cea de-a doua — 4 sau 5 volume —, izvoarele narrative privind răscoala lui Horea (cronici, memorii, știri

din presa europeană, relații contemporane sau mai tirzii despre răzcoale, inclusiv monografia *Istoria Horii* de Al. Sterca-Șuluțiu, folclorul și iconografia răzcoalei).

Volumul de față însumează documente depistate în fondurile Tezaurariatul minier al Transilvaniei și Oficiul minier superior Zlatna ale Arhivelor statului Cluj-Napoca referitoare la epoca 1773—1784. Ele conțin numeroase informații inedite, care întregesc cunoștințele privind situația grea, nedreptățile tot mai mari îndurate de moșii Apusenilor, acțiunile lor îndrăgite, care cresc în intensitate, răbufnind în vâlvătaia bătăliei fățișe. Inițiativa istoricilor clujeni cunoaște, așadar, prin muncă rodnică, o primă materializare. Înfăptuirea pînă la capăt a obiectivului propus se va constitui, într-adevăr, într-un înalt omagiu științific și patriotic închinat cinstirii bicentenarului marii lupte a românilor pentru dreptate socială și națională din 1784. Ne exprimăm un singur regret, legat de netraducerea în românește a documentelor din limbile latină și germană. Pentru că întreg acest corpus de mărturii nu trebuie adresat numai specialistului strict, „inițiatului“, ci iubitorilor de istorie în general, tuturor aceluia care caută și citesc istoria „la sursă“.

DOCUMENTE PRIVIND REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE. C. TRANSILVANIA, vol. III, 30 aprilie — 14 mai 1848, sub redacția acad. Ștefan Pascu,

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, LXXIII + 606 p.

Cele 360 documente, în majoritatea lor inedite, care formează conținutul celui de-al III-lea volum privind desfășurarea revoluției române de la 1848 în Transilvania, vizează evenimentele imediat premergătoare și pregătitoare Adunării Naționale de la Blaj din 15 mai. Ele provin de la diverse instituții politico-administrative și militare sau bisericești — de la Guvernul și de la guvernatorul Transilvaniei, de la comisari și consilieri guvernali, de la guvernul provizoriu al Ungariei, de la dregătorii comitatelor, de la Universitatea săsească și scaunele secuiești, de la Tezaurariatul Transilvaniei ș.a. —, fiind depistate în arhivele din țară și în cele de la Budapesta și Viena.

N. Grigoraș, MOLDOVA LUI ȘTEFAN CEL MARE,

Editura Junimea, Iași, 1982, 318 p.

Cartea tratează istoria politică a epocii lui Ștefan cel Mare (cea economică, socială și culturală, autorul ne anunță că

o va analiza într-un alt volum). Se prezintă mai întâi familia și ascendenții lui Ștefan cel Mare, anii de dinainte de domnie, înfringerea lui Petru Aron și venirea lui Ștefan la tronul Moldovei, efortul de consolidare a domniei — în care direcție s-a sprijinit pe cei care munceau pămîntul —, atît pe plan intern, cît și internațional. Un spațiu larg este conferit în lucrare bătăliilor grele duse de Moldova pentru stăvilirea expansiunii otomane, care i-au adus viteazului și înțeleptului domn o celebritate europeană binemeritată. Dar, nesușinit în lupta sa de nici un stat european, Ștefan cel Mare a înțeles că trebuie să adopte o altă atitudine față de Imperiul otoman. În acest context, N. Grigoraș arată că domnitorul român a angajat tratative cu solii sultanului Baiazid al II-lea după data de 6 martie 1486, astfel ajungîndu-se să se încheie un tratat de pace între Poarta otomană și Moldova (care a prevăzut darea unui tribut drept preț al păcii, plătit începînd din anul următor). „Interesant și concludent este faptul că după anul 1486 Moldova a cunoscut o prosperitate economică neatinată în anii anteriori, care s-a manifestat și prin construirea celui mai mare număr de monumente din întreaga domnie a lui Ștefan cel Mare“ (p. 222—223).

Filele cărții, vibrînd de patos patriotic, sînt un omagiu închinat lui Ștefan cel Mare, ziditor de țară, mare om politic, strateg genial, spirit luminat, care „a dăruit neamului său tot ce a avut și a răspuns cel mai adecvat tuturor aspirațiilor sale, iar după moarte a luminat drumul pe care l-au străbătut românii pentru a-și obține dreptul de a trăi liberi și într-un singur stat independent“ (p. 303).

Al. Gh. Savu, ȘTEFAN CEL MARE. CAMPANII,

Editura militară, București, 1982, 214 p. + 32 pl.

Cartea lui Al. Gh. Savu este consacrată prezentării celor mai de seamă campanii militare purtate de Ștefan cel Mare în apărarea pămîntului țării sale, pămînt amenințat și rivnit de marile puteri vecine ale vremii.

Autorul surprinde, mai întîi, procesul refacerii și dezvoltării puterii militare a Moldovei la începutul domniei lui Ștefan, remarcînd, în acest sens : reorganizarea și modernizarea oastei de curte ; constituirea artileriei ca. gen de armă distinct și cu valoare operațională ; pregătirea oastei celei mari. În continuare, lucrarea pune în lumină geniul politic și militar, reflectat în elementele de originalitate ale strategiei și tacticii marelui

domnitor, așa cum le reliefează desfășurarea fiecărei campanii, efortul constant politico-diplomatic întreprins pentru apropierea și unirea țărilor române în lupta împotriva primejdiilor externe, pentru impunerea țării românești de la est de Carpați la un loc demn și respectat care i se cuvenea printre statele Europei.

În lucrare sînt investigate principalele războaie la care a fost silită Moldova lui Ștefan cel Mare de regatele ungar și polon și, mai ales, de Imperiul otoman, insistîndu-se, firesc, pe analiza acțiunilor decisive. Sînt descrise: victoria asupra lui Matei Corvin, regele Ungariei, de la Baia — decembrie 1467; strălucita biruință asupra otomanilor dobîndită, la Vaslui — ianuarie 1475; bătălia de la Războieni (Valea Albă) împotriva armatei sultanului Mehmed al II-lea și rezistența populară, pînă la eliberarea țării, din vara anului 1476; războiul Moldovei cu Imperiul otoman din 1484; marea victorie din Codrii Cosminului reputată asupra lui Ioan Albert, regele Poloniei. Întreaga analiză, făcută cu rigoare științifică, îi permite lui Al. Gh. Savu să conchidă: „Luptele pentru apărarea țării desfășurate în epoca lui Ștefan cel Mare constituie unul dintre cele mai dense capitole ale glorioasei istorii militare a poporului nostru. Ele rămîn, peste secole, tezaur neprețuit de experiență și, totodată, rezervor inepuizabil de valori etice și educative“ (p. 207).

Damian Todîță, PĂTRAȘCU CEL TÎNĂR, FIUL LUI MIHAI VITEAZUL,

Editura Albatros, București, 1982, 136 p. + 12 pl.

Autorul ne mărturisește că, pentru a descifra adevărata personalitate a lui Nicolae Pătrașcu, a pus „cap la cap frînturile de informații ce ne dau știri despre el, despre evenimentele pe care le-a trăit și despre oamenii în mijlocul cărora s-a zbatut să supraviețuiască“, cu dorința de a contura „o imagine mai clară a acestui strămoș Basarab care și-a adus și el modesta-i contribuție la marile înfăptuiri politice din vremea sa, la mersul înainte al nației române, lăsînd în epocă o diră luminoasă care a stîrnit interesul contemporanilor săi și al generațiilor următoare“ (p. 9).

Această reconstituire istorică a traseului biografic al fiului marelui voievod cuprinde copilăria coconului Pătrașcu; perioada domniei sale în scaunul Basarabilor (noiembrie 1599 — septembrie 1600), ca lociitor al tatălui său, timp în care Mihai Viteazul s-a străduit să-i asigure moștenirea măreață a statului uni-

tar românesc; zilele amarnice ale detenției sale la Gilău și în cetatea Făgărașului; vremea pribegiei zadarnice printre străini. Un ultim episod se referă la familia lui Pătrașcu, la fiul acestuia, cel care a purtat numele bunicului său, Mihai, fiindu-i, dealtfel, cel din urmă vlăstar.

Veniamin Nicolae, CTITORIILE LUI MATEI BASARAB,

Editura Sport-turism, București, 1982, 244 p. + 80 pl.

Așa cum relevă Vasile Drăguț în *Prefață*, lucrarea, rod al unei activități de cercetare asidue, „ne invită la aproape o sută de popasuri pe cuprinsul Țării Românești, iar în spațiul fiecărui popas ne înfățișează construcții și lucrări de artă demne de întreaga luare-aminte, căci ele demonstrează nu numai puterea creatoare a unei epoci dăruite cu un bun conducător, dar și neîncetata strădanie a poporului nostru de a construi peste timp, în pofida grelelor adversități istorice“ (p. 6).

Într-o primă parte a lucrării, intitulată *Ctitorii noi, reclădiri și reparații aparținînd lui Matei Basarab*, sînt descrise, din punct de vedere istoric, artistic, arhitectonic, al importanței culturale sau de apărare, 48 de monumente, printre care mănăstirea și casele domnești de la Brebu, complexul arhitectonic Plumbuita, ansamblul de la Căldărușani, mănăstirile Arnota, Măxineni, Soveja, bisericile de la Vișdin și Șistov, fundațiile de la Muntele Athos. Cea de-a doua parte, *Ctitoriile epocii lui Matei Basarab*, ne prezintă 59 de monumente, printre ele numărîndu-se casele lui Preda Brâncoveanu din București, palatul postelnicului Constantin Cantacuzino din Filipeștii de Tîrg, casa lui Udriște Năsturel, casa și biserica din Golești.

În întregul său, cartea se înscrie ca un efort meritoriu de a înfățișa opera domnitorului Matei Basarab, a aceluia pe care istoricul Constantin C. Giurescu l-a apreciat ca pe unul din marii ctitori ai poporului nostru.

George Potra, DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA ORAȘULUI BUCUREȘTI (1634—1800),

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, 488 p.

Ne aflăm în fața tomului al III-lea al ciclului de *Documente privitoare la istoria orașului București*, realizat de istoricul George Potra (primele două au apărut în anul 1961 și, respectiv, 1975), care se constituie într-un instrument prețios de lucru aflat la dispoziția cerce-

tătorilor trecutului Capitalei noastre. Cele 391 de documente inedite din fondurile Direcției Generale a Arhivelor Statului și din colecția de documente a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România se referă la o perioadă istorică care cuprinde domnii importante, cum au fost cele ale lui Matei Basarab, Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu, precum și aproape un întreg veac, al XVIII-lea, de domnii fanariote. Din ele rezultă viața social-economică a orașului aflat într-o evoluție ascendentă, chestiuni edilitare și de urbanistică, creșterea demografică, aspecte ale activității culturale; de asemenea, din ele răzbat ecouri ale diferitelor evenimente istorice contemporane sau amintirea unor fapte și întâmplări trecute, ca, de pildă: răscoala seimenilor, acțiunea antiotomană a lui Mihnea al III-lea, consecințele dureroase pentru români ale războaielor turco-ruso-austriece.

Marin Bucur, JULES MICHELET ȘI REVOLUȚIONARIII ROMÂNI ÎN DOCUMENTE ȘI SCRISORI DE EPOCĂ (1846—1874), cu un studiu introductiv, note și comentarii,

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 268 p. + 18 pl.

Jules Michelet, personalitate științifică proeminentă a Franței secolului al XIX-lea, a fost atașat profund de idealurile și năzuințele generației revoluționarilor pașoptiști. Amintim că pagini din opera sa istorică, atât de cunoscută și iubită de români, au fost traduse și tipărite, în anul 1973, în cadrul colecției „Biblioteca pentru toți” (fragmente din lucrările *Istoria Franței* și *Istoria Revoluției*), precum și în revista „Anale de istorie”, nr. 2/1981 (pasaie din *Istoria romană*).

Volumul de față, datorat activității laborioase a lui Marin Bucur și consacrat corespondenței lui J. Michelet (care cuprinde printre protagoniști pe D. Brătianu, Maria Rosetti, C. A. Rosetti, Alexandrina Cantacuzino, Hermiona Quinet, fiica lui Gheorghe Asachi), își propune o reconstituire de cadre, medii și mentalități de epocă, promovarea unui mit și a unei credințe într-un ideal uman, corespondențele sufletești dintre două generații de pe meridiane geografice și istorice diferite” (p. 30). Filele scrisorilor glăsuiesc despre continuarea luptei pentru împlinirea idealurilor revoluției române de la 1848, ne reliefează aspecte ale gândirii politice a revoluționarilor români în epoca postpașoptistă, ale activității practice depuse în cadrul Comitetului Central Democratic European de la Londra, ne dezvăluie încrederea lor neabătută în viitorul națiunii române.

Ieronim G. Barițiu, DIN ZBUCIUMUL VEACULUI. SCRIERI LITERARE, SOCIALE ȘI POLITICE. Texte stabilite, studiu introductiv, note și bibliografie de Bucur Țincu; cuvînt înainte de Vasile Netea,

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 200 p.

Prin această culegere din scrierile literare, sociale și politice ale lui Ieronim G. Barițiu, apărută în seria „Restituiri” a Editurii Dacia, se readuce în conștiința publică un nume pe nedrept uitat. Căci fiul reputatului George Barițiu s-a distins ca un publicist militant. Colaborator statornic, cu articole politice, filozofice, literare, sociologice, economice, la numeroase periodice transilvănene („Gazeta Transilvaniei”, „Familia”, „Transilvania”, „Telegraful român”, „Observatorul”, „Rîndunița”, „Minerva” ș.a.), corespondent de presă al ziarelor „Românul” din București, condus de C. A. Rosetti, și „Semănătorul” de la Birlad, el a combătut cu vigoare dualismul austro-ungar, politica de deznaționalizare, de încălcare a libertăților naționale ale românilor dusă de guvernarea ungară; de asemenea, s-a impus ca un asiduu traducător din literatura franceză, germană, italiană și engleză, fiind, dealtfel, primul tîlmăcitor în românește al renumitei opere a lui J. J. Rousseau, *Contractul social*.

Antologia, realizată prin grija și truda lui Bucur Țincu, este structurată astfel: I. „*Evocări literare*” (menționăm portretul literar pe care Ieronim G. Barițiu l-a făcut lui Mihai Eminescu, pe care l-a cunoscut la Sibiu în primăvara anului 1868, pe cînd poetul era suflor în trupa lui Mihail Pascaly); II. „*Sub pajura habsburgică*”, cuprinzînd articole în care se prezenta situația românilor din Imperiul habsburgic (astfel, în 1872, Ieronim G. Barițiu scria: „Pactul dualistic a fost și este atentatul cel mai infernal și cel mai scelerat ce s-a comis vreodată în contra drepturilor divine și a moralei publice în vreun stat”, p. 58); III. „*Oriзон european*”, grupînd materiale de analiză a situației politice din Europa între anii 1870 și 1890; IV. „*Perspective sociale*” (sînt reproduse un articol consacrat Asociației Internaționale a Muncitorilor și un altul privind chestiunea emancipării femeilor). Ultima secțiune a volumului cuprinde o bibliografie selectivă a scrierilor lui Ieronim G. Barițiu.

СОДЕРЖАНИЕ

ПРАЗДНОВАНИЕ 50-ЛЕТИЯ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ДНЯ РОЖДЕНИЯ ТОВАРИЩА НИКОЛАЕ ЦАУШЕСКУ

Приветствие Центрального Комитета Румынской Коммунистической Партии, Государственного Совета и Правительства Социалистической Республики Румынии.	3
Совместное постановление Исполнительного Политического Комитета ЦК РКП и Государственного Совета Социалистической Республики Румынии о награждении товарища Николае Цаушеску Почетительной Медалью, учрежденная по случаю 50-летия революционной деятельности и празднования дня рождения.	10
Речь товарища Николае Цаушеску	11

НИКОЛАЕ ЦАУШЕСКУ. Речь на торжественном собрании в Бухаресте, посвященное исполнению 50 лет со времени героических революционных боев румынских рабочих в 1933 году 18

90-ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ РАБОЧЕГО КЛАССА РУМЫНИИ

ИОН ПО ПЕСКУ-ПУЦУРЬ: 1893-й год — исторический момент в процессе организации рабочего класса, в его утверждении в политической жизни Румынии.	25
МИРЧА МУШАТ, ИОН АРДЕЛЯНУ: Идеалы национальной справедливости и национального освобождения, единства и независимости — основные координаты деятельности политической партии румынского рабочего класса.	53
ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ: Румынская Коммунистическая Партия в общественно-политической жизни страны в межвоенный период.	72
ГЕОРГЕ СУРПАТ: Румынская Коммунистическая Партия — руководящая политическая сила народа в процессе революционного преобразования румынского общества	90
Развитие партии рабочего класса Румынии в период 1918—1921 гг. (IX).	107

Борьба румынского народа для национального единства и независимости в сочинениях Карла Маркса: Аугустин Деак. 127

ВИДНЫЕ ДЕЯТЕЛИ МЕЖДУНАРОДНОГО РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

ГУСТАВ ГУСАК (по поводу празднования 70-летия). 134

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Внутренняя и международная деятельность Института исторических и социально-политических исследований: Георг Унк, Ион Мамина. 137

РЕЦЕНЗИИ — БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

ИОН ИЛИНЧОЮ, «Крестьяне, земля и помещики в Румынии. 1864—1888 гг.», Политическое изд-во, Бухарест, 1982, 284 стр.: Константин Корбу. 150

«Жители области Марамуреш в борьбе для национального единства и освобождения. Документы. 1848—1918 гг.», Бухарест, 1981, 414 стр.: Мариан Строя. 153

КАРЛО ТРОЯ, «Средневековая история Италии», том I, Типография дель Тассо, Стамперия Реале, Неаполь, 1839.: Ана-Мария Коман. 155

ИОГАНН ЯКОБ ЕРЛЕР, «Банатская область с самого начала до сегодняшнего дня. (1774 г.)», Изд-во «Факла», Тимишоара, 1982, 206 стр.: Николае Копою. 159

ЗАМЕТКИ

Книги по истории, изданные в 1982 году: Ион Мамина. 162

SUMMARY

HOMAGE PAYED TO PRESIDENT NICOLAE CEAUSESCU FOR HIS 50 YEARS OF REVOLUTIONARY ACTIVITY AND BIRTHDAY

Message addressed to Nicolae Ceausescu by the Central Committee of the Romanian Communist Party, the State Council and the Government of Romania.	3
Joint Decision of the Executive Political Committee of the Central Committee of Romanian Communist Party and the State Council of Romania concerning the award to President Nicolae Ceausescu of the "Jubilee Medal" specially issued for his 50 years of revolutionary activity and birthday.	10
Speech delivered by Nicolae Ceausescu.	11

NICOLAE CEAUSESCU. Speech delivered at the festive meeting at Bucarest dedicated of reaching the 50 years since heroic and revolutionary battles of Romanian working class 18

THE 90th ANNIVERSARY OF FOUNDATION OF THE ROMANIAN WORKING CLASS' POLITICAL PARTY

ION POPESCU-PUTURI: 1893 — Historical Stage in the Working Class' Organization, on it's Affirmation on the Political Romanian Arena.	25
MIRCEA MUŞAT, ION ARDELEANU: The Fundamental Co-ordinates of the Romanian Working Class' Party activity — are the Ideals of Equitableness and National Freedom, of the Unity and Independence.	53
GHEORGHE ZAHARIA: The Romanian Communist Party in the Social-Political Life of the Country between the Two World Wars.	72
GHEORGHE SURPAT: Romanian Communist Party-Political Leading Power of the People in the Revolutionary transforming Process of the Romanian Society.	90
The Development of the Romanian Working Class' Party From 1918—1921 (IX).	107

The Romanians' Fight for Unity and National Independence in Karl Marx's work: Augustin Deac. 127

IMPORTANT MILITANTS OF THE INTERNATIONAL WORKING MOVEMENT

GUSTAV HUSAK (The 70 th Anniversary). 134

SCIENTIFIC LIFE

The Internal and International activity of the Institute for Historical and Social-Political Studies : Gheorghe Unc, Ion Mamina. 137

REVIEWS AND BIBLIOGRAPHICAL NOTES

ION ILINCIOIU : "The Peasants, the Land and the Landowner in Romania. 1864—1888", Political Publishing House, Bucharest, 1982, 284 p.: Constantin Corbu. 150

"The People from Maramureş in the Fight for Freedom and National Unity. Documents 1848—1918", Bucharest, 1981, 414, p.: Marian Stroia. 153

CARLO TROYA, "Storia d' Italia del Medio Evo" tom. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839.: Ana-Maria Coman. 155

JOHANN JAKOB EHRLE, Banat from Ages to our Days (1774), "Facla" Publishing House, Timişoara, 1982, 206 p.: Nicolae Copoiu. 159

NOTES

Historical Books published in 1982 : Ion Mamina. 162

SOMMAIRE

HOMMAGE À DEMISIÈCLE D'ACTIVITÉ REVOLUTIONAIRE ET D'ANNIVERSAIRE DU PRÉSIDENT NICOLAE CEAUȘESCU

- Message du C.C. du P.C.R., du Conseil d'Etat
et du Gouvernement de la République Social-
liste de Roumanie. 3
- Résolution commune du Comité Politique
Exécutif du C.C. du P.C.R. et du Conseil d'Etat
de la R.S.R., concernant l'attribution au
camarade Nicolae Ceașescu de la Médaille
institué en signe d'hommage pour célébrer
ses 50 années d'activité révolutionnaire et son
jour anniversaire. 10
- Discours du Président Nicolae Ceașescu. 11

NICOLAE CEAUȘESCU, Discours prononcé à
l'Assemblée solennelle de Bucarest, consacrée
au cinquantenaire des héroïques combats
révolutionnaires menés en 1933 par la classe
ouvrière roumaine 18

90-e ANNIVERSAIRE DE LA CRÉATION DU PARTI POLITIQUE DE LA CLASSE OUVRIÈRE EN ROUMANIE

- ION POPESCU-PUTURI : 1893 — moment histo-
rique dans le procès d'organisation de la classe
ouvrière, en sa confirmation dans la vie poli-
tique roumaine. 25
- MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : Les
idéals de justice et de liberté nationale, d'unité
et d'indépendance — traits fondamentaux
de l'activité du parti politique de la classe ou-
vrière roumaine. 53
- GHEORGHE ZAHARIA : P.C.R. dans la vie
socio-politique roumaine entre les deux guerres
mondiales. 72
- GHEORGHE SURPAT : P.C.R. — la force po-
litique dirigeante du peuple dans l'œuvre de la
transformation révolutionnaire de la société
roumaine. 90
- Le développement du parti de la classe ouvrière
en Roumanie dans la période 1918—1921.
(IX). 107
- La lutte du peuple roumain pour l'unité et l'in-
dépendance nationale reflétée en oeuvre de Karl
Marx : Augustin Deac. 127

GRANDS MILITANTS DU MOUVEMENT OUVRIÈRE INTERNATIONAL

GUSTAV HUSAK (à l'occasion de sa 70-ème
anniversaire). 134

LA VIE SCIENTIFIQUE

L'activité intérieure et internationale d'Institut
des recherches historiques et socio-politiques :
Gheorghe, Unc, Ion Mamina. 137

COMPTE-RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

- ION ILINCIOIU, „Paysans, terre et proprié-
taires foncières en Roumanie. 1864—1888“, Editura
politică, Bucarest, 1982, 284 p. : Constantin
Corbu. 150
- „Les habitants du district Maramureș dans la
lutte pour la liberté et l'unité nationale. Docu-
ments. 1848—1918“, Bucarest, 1981, 414 p. : Ma-
rian Stroia. 153
- CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“,
tome I, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale,
Napoli, 1839 : Ana-Maria Coman. 155
- JOHANN JAKOB EHRLER, „Le Banat des origi-
nines jusqu'aux nos jours. (1774)“, „Facla“. Ti-
mișoara, 1982, 206 p. : Nicolae Copoiu. 159

REMARQUES

Livres d'histoire parus pendant l'année 1982 :
Ion Mamina. 162

INHALT

EHHRUNG DER 50 JAHRE REVOLUTIONÄRER TÄTIGKEIT UND DER GEBURTSTAGS DES GENOSSEN NICOLAE CEAUȘESCU

- Botschaft des Zentralkomitees der RKP, des
Staatsrats und der Regierung der Sozialistischen
Republik Rumänien. 3
- Gemeinsamer Beschluss des Politischen Exeku-
tivkomitees des Zentralkomitees der Rumäni-
schen Kommunistischen Partei und des Staats-
rats der Sozialistischen Republik Rumänien
betreffend die Verleihung der Ehrenmedaille,
die anlässlich der 50 Jahre revolutionärer Tä-
tigkeit und seines Geburtstags gestiftet wurde,
an Genossen Nicolae Ceașescu. 10
- Rede des Genossen NICOLAE CEAUȘESCU 11

NICOLAE CEAUȘESCU, Rede an dem Fest-
versammlung in der Hauptstadt zum 50.
Jahrestag der heldenhaften revolutionären
Kämpfe der rumänischer Arbeiterschaft im
Jahre 1933 18

DAS 90-EN JAHRESTAGE DER GRÜNDUNG DER POLITISCHEN PARTEI DER ARBEITERKLASSE VON RUMÄNIEN

- ION POPESCU-PUTURI : 1893 — historisches
Augenblick in der Organisierung der Arbeiter-
klasse, in seiner Durchsetzung auf Rumäniens
politischen Szenen. 25
- MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : Die Ide-
ale der nationale Gerichtigkeit und der natio-
nale Freiheit, der Einheit und der Unabhängig-
keit — grundlegende Koordinaten der Tätigkeit
der politischen Partei der Arbeiterklasse von
Rumänien. 53
- GHEORGHE ZAHARIA : Die Rumänische
Partei in dem sozial-politischem Leben des
Landes in der Zwischenkriegsjahren. 72
- GHEORGHE SURPAT : Die Rumänische Kom-
munistische Partei — führende politische
Kraft des Volkes in das revolutionäre Umgestal-
tungswerk der rumänischen Gesellschaft. 90
- Die Entwicklung der Partei der Arbeiterklasse
in Rumänien in der Zeitspanne 1918—1921
(IX). 107

★

Der Kampf der Rumänen ums nationale Einheit
und Unabhängigkeit in Karl Marxs Werke :
Augustin Deac. 129

BEDEUTENDE MILITANTEN DER INTERNATIONALE ARBEITERBEWEGUNG

GUSTAV HUSAK (Anlässlich seiner 70-en Ge-
burtstages). 134

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die innerliche und internationale Tätigkeit des
Institutes für historische und sozial-politische
Studien : Gheorghe Unc, Ion Mamina. 137

REZENSIONEN-BIBLIOGRAPHISCHE NOTIZEN

- ION ILINCIOIU, „Die Bauren, das Land und die
Gutsherren in Rumänien, 1864—1888“, Politischer
Verlag, Bukarest, 1982, 284 s. : Constantin
Corbu. 150
- „Die Leute von Maramureș in Kampf für
nationale Freiheit und Einheit. Dokumente.
1848—1918“, Bukarest, 1981, 414 s. : Marian
Stroia. 153
- CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio
Evo“, I. Band, Tipografia del Tasso, Stamperia
Reale, Napoli, 1839 : Ana-Maria Coman. 155
- JOHANN JAKOB EHRLER, „Der Banat von
Herkunft bis heute (1774)“, „Facla“ Verlag,
Temeschwar, 1982, 206 s. : Nicolae Copoiu. 159

ANZEICHENUNGEN

Historische Bücher erschienen in 1982 : Ion
Mamina. 162

SUMARIO

HOMENAJE AL CAMARADA NICOLAE CEAUȘESCU CON MOTIVO DEL ANIVERSARIO DE 50 AÑOS DE ACTIVIDAD REVOLUCIONARIA Y DE SU CUMPLEAÑOS

El mensaje del Comité Central del Partido Comunista Rumano, del Consejo de Estado y del Gobierno de la República Socialista de Rumania. 3

Resolución conjunta del Comité Político Ejecutivo del Comité Central del Partido Comunista Rumano con respecto al confragimiento de „La Medalla de homenaje“, al camarada Nicolae Ceașescu, instituida con motivo del aniversario de 50 años de actividad revolucionaria y de su cumpleaños 10

El discurso del camarada Nicolae Ceașescu. 11

NICOLAE CEAȘESCU, Discurso pronunciado a la Asamblea solemne la Bucarest consagrada al cinquantenario de las hericas luchas revolucionarias de 1933 de la clase obrera rumana 18

ENCONTRANDO EL ANIVERSARIO DE 90 AÑOS DESDE LA CREACIÓN DEL PARTIDO POLITICO DE LA CLASE OBRERA DE RUMANIA

ION POPESCU-PUTURI : 1893 — etapa histórica en la organización de la clase obrera, en la afirmación en la vida política de Rumania. 25

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : Ideales de la justicia y de la libertad nacional, de la unidad y independencia — coordinadas fundamentales de la actividad del partido político de la clase obrera de Rumania. 53

GHEORGHE ZAHARIA : El Partido Comunista Rumana en la vida socio-política entre las dos guerras mundiales. 72

GHEORGHE SURPAT : El Partido Comunista Rumano — la fuerza política dirigente del pueblo en el proceso de la transformación revolucionaria de la sociedad rumana. . . 90

La evolución del partido de la clase obrera de Rumania en el periodo 1918—1921 (IX). . . 107

★

La lucha de los rumanos por la unidad y independencia nacional que se refleja en la obra de Karl Marx : Augustin Deac. 127

MILITANTES NOTABLES DEL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

GUSTAV HUSAK (Con motivo del aniversario de 70 años de su nacimiento). 134

VIDA CIENTÍFICA

La actividad interna e internacional del Instituto de Estudios Históricos y Socio-Políticos : Gheorghe Unc, Ion Mamina. 137

RECENSIONES — NOTAS BIBLIOGRÁFICAS

ION ILINCIOIU, „Los campesinos, la tierra y los terratenientes 1864—1888“, Editorial política, Bucarest, 1982, 284, p. : Constantin Corbu. 150

„Los habitantes de Maramureș en la lucha por la libertad y unidad nacional. Documentos. 1848—1918“, Bucarest, 1981, 414 p. : Marian Stroia. 155

CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 : Ana-Maria Coman. 155

JOHANN JAKOB EHRLER, „Banat desde las orígenes hasta ahora. (1774)“, Editorial „Facla“, Timișoara, 1892, 206 p. : Nicolae Copoiu. . . 159

NOTAS

Libros de historia publicados en el año 1982 : Ion Mamina. 162

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raas

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei“

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

9013

anale de istorie

anul XXIX **3** 1983

1988

97

0 JUL 2005

79013

BIBLIOTECA "ASTRA"
SIBIU

-- ULU 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIX

3

1983

SUMAR

ARTICOLE-COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUȚURI : Îndemn la creație (V).	3
OVIDIU TRĂSNEA : Conștiința națională și bazele politico-ideologice ale afirmării ei în etapa actuală	38
NICOLAE CIACHIR : Statele din sud-estul Europei și lupta lor pentru independență.	54
PETRU IGNAT : Promovarea politicii de pace și prietenie cu toate popoarele lumii, obiectiv major al României socialiste	71

135 DE ANI DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1848

VASILE NICULAE : 1848 — revoluție națională și socială unitară a poporului român	84
NICOLAE RAUȘ : Gîndirea social-politică a revoluționarilor români de la 1848 și rolul ei în cadrul mișcării de idei europene	98
VASILE PETRIȘOR : Muncitorimea — forță socială activă în desfășurarea revoluției române de la 1848.	112

OPINII

1784 — răscoală sau revoluție ? : Constantin Corbu.	125
---	-----

35047

MĂRTURII ISTORICE

- Un proiect de program socialist necunoscut din anul 1880 : *Natalia Tampa*. . . 134

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

- Sesiunea științifică : „Rolul partidului clasei muncitoare în viața social-politică a României. Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate — strălucită confirmare a teoriei științifice, revoluționare a clasei muncitoare“, organizată cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, a 165 de ani de la nașterea lui Karl Marx și a 100 de ani de la moartea sa. (București, 22 aprilie 1983) 140
- A XIX-a sesiune de comunicări științifice a Academiei Militare — Secțiunea „Istoria poporului român“ : *Costică Prodan, Petre Otu* 151

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- GH. BUZATU, GH. I. FLORESCU, „Al doilea război mondial și România. O bibliografie“, Editura Junimea, Iași, 1981, 214 p. : *Aurică Simion*. 154
- „Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1944“, vol. II, Editura politică, București, 1981, 264 p. : *Marin Badea*. . . 158
- ELENA MUREȘAN, „Neofascismul european și strategia destabilizării“, Editura politică, București, 1982, 190 p. : *Constantin Răducu*. 160
- CAROLUS LUNDIUS, „Zamolsiz. Primus getarum legislator“, Upsala, 1687, XIV + 212 p. : *Ana-Maria Coman* 163

INSEMNĂRI

- Cărți de istorie apărute în anul 1982 (II) : *Ion Mamina*. 167

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONITA, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, VALTER
ROMAN, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, ȘTEFAN
VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA

ÎNDEMN LA CREAȚIE (V)

ION POPESCU-PUȚURI

Așa cum arătam în partea precedentă a acestui studiu¹, secolul al XIX-lea a fost caracterizat — din motive binecunoscute, a căror prezentare nu ne-o propunem aici — printr-o puternică creștere și intensificare a sentimentelor naționale, a luptei multor popoare pentru unitate și suveranitate națională, dar și prin împotrivirea acerbă a monarhiilor reacționare, adesea coalizate, față de acest proces, precum și față de lupta pentru transformări revoluționare democratice. În aceste condiții, în cadrul general al gândirii sociale progresiste ce se preocupa, în contextul problematicii sociale și naționale generale, de problema complexă a raporturilor dintre țări și popoare, a situației acestora și a perspectivelor lor, a început să-și spună din ce în ce mai puternic cuvântul — corespunzător și ponderii crescînde a mișcării socialiste în întreaga viață socială — gândirea socialistă. Dar, ca și în alte probleme, aceasta nu este nici în cazul de care ne ocupăm, reducibilă pe plan intern — dar și actual — la o singură concepție. Abordările și răspunsurile care s-au dat au fost diferite, în funcție de concepția generală, de bazele teoretice ale unuia sau altuia dintre curentele care s-au manifestat în această gândire. Deosebirea cea mai profundă s-a produs, în secolul al XIX-lea, între marxism, pe de o parte, și concepția lui Pierre Joseph Proudhon — recunoscut de anarhiști drept „părintele anarhismului” —, doctrina proudhonismului, cea a anarhismului lui M. Bakunin și apoi a anarhocomunismului, pe de altă parte. Premisa esențială a acestei deosebiri consta în însuși modul în care era concepută transformarea socialistă a societății și locul care era acordat, sau nu, în acest sens, statului.

Proudhonismul a fost una din componentele principale, uneori pre-cumpănitoare, ale Internaționalei I, a cărei întreagă istorie a fost străbătută de lupta de idei dintre marxism și proudhonism, ca și de lupta ideologică și politică dintre marxism și anarhismul bakuninist. Proudhon respingea orice idee de cucerire cu forța a puterii politice și preconiza transfor-

¹ A se vedea : Ion Popescu Puțuri, *Îndemn la creație (IV)*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 6/1982, p. 3—21.

marea socială exclusiv pe calea reformelor economice și sociale. Reflectînd, în fond, ideologia micii burghezii speriate de dezvoltarea capitalismului, Proudhon pornea, în esență, de la primordialitatea individului față de societate. Principiul suprem este, după Proudhon, cel al justiției, care nu este deasupra, sau exterior personalității, ci imanent fiecărui individ. Justiția nu-și are izvorul în societate, deci și realitatea socială este cea care trebuie apreciată în funcție de justiție. Din acest principiu al justiției, Proudhon deducea și principiile libertății și egalității. Pentru ca o societate să fie pe deplin bazată pe justiție, pe dreptate, era, după el, necesar, ca o primă condiție, ca în acea societate pe deplin liber să fie *individul*. Această libertate deplină a individului, însă, nu poate fi asigurată decît prin egalitate socială. Este, firește, cazul să remarcăm acum că aceste categorii — justiție, libertate, egalitate — nu ne ajută prea mult, prin ele însele, să înțelegem o doctrină, atît timp cît nu precizăm conținutul pe care li-l conferă doctrina respectivă. Or, egalitatea socială era înțeleasă de Proudhon nu în sensul pe care, pornind de la direcția reală de dezvoltare a societății, l-a dezvoltat socialismul științific — și anume, în sensul aplicării, în stadiul superior al comunismului, a principiului „fiecăruia după necesități“, ci în sensul utopic al posibilității fiecărui individ luat în parte de a dispune nelimitat, în funcție de propria lui voință, de întregul produs al muncii lui. În aceste condiții, orice organizare socială în care există o cît de mică subordonare a individului, a personalității față de un factor social — instituție sau persoană —, investit cu dreptul și cu posibilitatea de a-și impune voința altor colectivități sociale sau altor persoane este o organizare autoritară și, prin însuși acest fapt, „nenaturală“, o creație artificială, un produs eronat al spiritului omenesc, produs ce trebuie înlăturat din societate.

Se înțelege că, din această construcție, a decurs o anumită abordare a statului, iar de aici — și a întregii structuri a societății, atît pe plan național cît și internațional. Autoritarismul, considera Proudhon, nu poate fi înlăturat decît prin renunțarea la stat. Spre deosebire, însă, de mișcarea anarhistă propriu-zisă, Proudhon nu a preconizat desființarea statului printr-un singur act, imediat, ci ca rezultat al schimbărilor în structura economică a societății, ca un fel de „dizolvare“ a statului în sistemul economic, lucru pe care îl vedea doar ca o chestiune organizatorică, de simplificare, descentralizare etc., care să facă să dispară din sistemul economic, sistemul lui politic și administrativ.

Și care va fi „ordinea justițiară“ care urma, în concepția lui Proudhon, să înlocuiască vechea organizare ? El era adept al unui fel de federalism total, extins în toate sferile. Expresia comprimată a acestui federalism total a dat-o chiar Proudhon în cuvintele : „cine pronunță cuvîntul socialism, spune federalism sau nu spune nimic“. Făcînd un fel de bilanț al dezvoltării ideilor sale, Proudhon scria : „Toate ideile mele, dezvoltate în cursul a douăzeci și cinci de ani, pot fi comprimate în trei cuvinte — federația agrar-industrială. Toate vederile mele politice se reduc, cu aproximație, la următorul model — federația politică sau descentralizarea. Toate speranțele mele în prezent și în viitor se exprimă prin următoarea noțiune, a treia, complementară față de primele două — federația progresistă“.

Să descifrăm acum, pe scurt, cele de mai sus.

În ceea ce privește federația agrar-industrială, ea urma să se creeze ca un fel de comunitate economică rezultată din asocierea diferitelor activități economice pe tipuri de activitate, pe principiul acordului federativ. Toate asociațiile componente trebuiau, în acest cadru, să-și păstreze deplina

nismul economic astfel creat ar urma să fie independent de puterea politică

Mai detaliat a elaborat Proudhon principiile care ar urma să stea la baza relațiilor federaliste în cadrul unei țări sau între țări și popoare. În elaborarea acestor principii, Proudhon ajunge ca în locul înlăturării totale a statului să conceapă „statul justițiar”. Organizarea lui se bazează pe ordine și pe libertate, iar echilibrul dintre ele trebuie să fie de asemenea natură, încît ordinea să fie stabilă, dar, totodată, să se asigure libertatea totală a fiecărui individ și a fiecărei asociații. Iar tipul de organizare politică care poate asigura un asemenea echilibru este, după Proudhon, federalismul. În același text din care am extras și citatul anterior Proudhon scria : „În locul absorbirii statelor federale sau a autorităților provinciale și municipale într-o autoritate centrală, împuternicirea acesteia să fie redusă la rolul simplu al inițiativei comune, garanțiilor reciproce și supravegherii, ale cărei decrete devin executorii numai prin investirea lor cu putere de către guvernele confederate și funcționarii din serviciile lor, așa cum într-o monarhie constituțională orice decizie care provine de la rege trebuie, pentru a fi executorie, să poarte semnătura unui ministru”².

Esența contractului federativ preconizat de Proudhon consta, prin urmare, în realizarea unei asemenea legături între unitățile federate în care fiecare dintre ele își menținea suveranitatea, dar nu asupra comunităților mai restrînse din care era compusă, ci față de comunitatea mai largă. Statul urma să reprezinte o simplă confederație a comunităților respective, cu atribuții puțin numeroase și bine precizate, și fără a fi investit, chiar în cadrul acestor atribuții, cu dreptul de a adopta, în calitate de instituție centrală, decizii care să fie obligatorii pentru comunitățile componente, care au dreptul să nu-și dea acordul la recomandările organelor centrale. Numai atunci cînd provinciile și comunele, în care Proudhon vedea cele mai importante asociații din componența federației, își însușesc recomandările, acestea devin obligatorii.

În structura federală preconizată de Proudhon comuna era unitatea teritorială de bază, comunitatea în care au loc toate procesele necesare existenței vieții sociale. De aceea, libertatea cetățenilor în cadrul comunei și suveranitatea comunei în raport cu comunitatea mai largă reprezentau, în această concepție, o primă condiție a păstrării libertății și suveranității individului. Pentru aceasta, comuna nu trebuie să recunoască superioare ei nici un fel de alte organe sau organizații sociale, ci să fie un fel de mic stat pe care se bazează întregul sistem politic.

Provinciile urmau să fie grupări teritoriale mai largi decît comuna, care să reunească populații de aceeași limbă sau dialect, cu aceleași obiceiuri, cultură, religie ș.a.m.d., dar ele trebuiau să fie doar o expresie a intereselor coordonate ale comunelor, nu un factor politic cu suveranitate asupra lor. Suveranitatea unei provincii urma a se exercita doar în sus, în raport cu comunitatea mai largă — statul membru al confederației nu confederația.

Organismul central cel mai important trebuia să fie adunarea confederației, în cadrul căreia deputații sau delegații să caute soluții mulțumitoare pentru toată lumea, dar ale cărei normative și concluzii rămîneau să poarte un caracter consultativ. Încrederea lui Proudhon în viabilitatea unei asemenea adunări, funcționînd numai pe bază de consens și fără a dispune nici măcar de autoritatea unei reprezentanțe a întregii comunități, cu excepția prestigiului moral, decurge din convingerea lui că există întot-

² P.J. Proudhon, *Du principe fédératif*, Paris, 1863, p. 58.

deauna o soluție care să mulțumească interesele tuturor, totul este numai să o găsești prin discuții sincere și libere.

Imediat ce o asemenea structură ar fi obținută măcar într-un singur stat, revoluția, după părerea lui Proudhon, s-ar extinde asupra tuturor țărilor. În felul acesta ar fi rezolvată și problema relațiilor dintre țări și popoare, deoarece războaiele ar dispărea, pe pământ s-ar instaura o pace trainică, iar „Federalismul este forma politică a omenirii”³. Un asemenea sistem, după părerea lui Proudhon immanent naturii umane, ar fi de nezdrun-cinat. „În aceste condiții — scria el — principiul autorității tinde să dispară, statul, republica, este așezat pe fundamentul său de nezdrun-cinat al dreptului, al libertăților locale, corporatiste și individuale, din jocul cărora rezultă libertatea națională”⁴.

Se înțelege că, pornind de la asemenea concepții în ceea ce privește raporturile dintre individ și societate, abordând problema statului și democrației nu ca o chestiune sociologică și politică, ci, în primul rînd, ca o problemă de drept, respingînd orice centralism și concepiind întregul sistem politic ca o confederație a comunelor, doctrina lui Proudhon nu a putut să se situeze pe terenul realităților și să ofere soluții pozitive aplicabile într-o perspectivă istorică imaginabilă nici în problema organizării sociale și economice, nici în aceea a relațiilor dintre state și popoare. Mai mult decît atît, opoziția față de orice luptă politică și de clasă în numele unei dreptăți abstracte ducea la lipsirea forțelor progresiste de mijloacele eficiente de luptă tocmai pentru o ordine mai dreaptă, iar modul de a concepe federalismul, negarea oricărei autorități centrale, felul în care vedea raporturile de suveranitate între comune, provincii și stat au însemnat în acel moment istoric o poziție potrivnică mișcărilor naționale și luptei popoarelor pentru unitate națională.

Nu au putut să dea răspunsuri științifice la complexa problematică la care ne referim nici anarhismul bakuninist, cu izvoarele lui de doctrină în lucrările lui W. Godwin, P.J. Proudhon, Max Stirner și M. Bakunin, nici teoria „comunismului anarhist” a lui P. Kropotkin, J. Grave, E. Malatesta, deoarece anarhismul preconiza suprimarea imediată a statului, a guvernării, a instituțiilor politice, a oricăror forme de autoritate. Pentru anarhiști, libertatea individului era o valoare absolută prin sine însăși, deasupra căreia nu pot exista alte valori. Existența unor legi, susțineau ei, generează dominarea oamenilor, este esențialmente dăunătoare, alienează și distruge libertatea individuală ; orice ordine reglementată prin legi sau prin alte modalități de dominare a oamenilor de sus, în primul rînd statul, trebuia distrusă și înlocuită prin starea de anarhie, adică o stare socială caracterizată prin lipsa totală a oricăror reguli ierarhice, legi, obligații impuse și forțe organizatoare.

Pornindu-se de la o asemenea concepție generală și de la o asemenea atitudine față de stat nu era, desigur, posibilă o analiză realistă a relațiilor existente între țări și popoare (care în lumea modernă nici nu puteau fi concepute fără a avea drept nucleu relațiile între state), nici a perspective-lor lor de după revoluție, fie ea și „anarhistă”. „Noile forme ale societății libere”, urmau — după Bakunin — să ia naștere spontan, după distrugerea statului, „din adîncimile existenței poporului”. Ele, aceste „forme noi”, urmau să corespundă, firește, anarhiei și federației, deoarece chiar și

³ P.J. Proudhon, *De la Justice dans la Révolution et dans l'Église*, vol. II, Paris, 1930, p. 288.

⁴ *Ibidem*, p. 309.

pe plan filozofic general anarhismul considera anarhia evoluției drept o lege a lucrurilor, lege cu drept de existență deoarece nu era impusă lucrurilor, ci reprezintă însăși esența lor. Însuși universul era conceput ca materie „în neîntreruptă mișcare liberă : este vorba de o anarhie a monadelor“⁵. În acest sens, Bakunin susținea că „Anarhia este tendința naturală a universului, iar federația este chiar ordinea atomilor“⁶.

Mai târziu, pornind de la aceleași premise teoretice, dar cu o mai mare preocupare pentru trasarea conturilor noii societăți, prințul P.A. Kropotkin o vedea drept o societate a „comunismului anarhist“, realizabilă în cadrul unei federații de comunități de producție independente, fără centralizare și stat.

Meritul de a fi formulat, odată cu elaborarea generală a teoriei socialismului științific, răspunsuri științifice la numeroase probleme ale complexe teme a evoluției relațiilor dintre țări și popoare, de a fi dezvăluit substraturi profunde ale legăturii dintre aceste relații și orînduirea socială, dintre ele și politica internă a statelor, dintre societatea împărțită în clase antagoniste și problema războiului și păcii, de a fi aplicat metoda materialist-dialectică și istorică de cercetare în analiza concret-istorică a relațiilor internaționale și în conturarea — în linii generale — a perspectivelor viitoare cooperări pașnice între popoare le-a revenit fondatorilor acestei teorii, K. Marx și F. Engels, precum și altor gânditori marxști.

Și, pentru că am spus că au formulat răspunsuri științifice, să precizăm că, după părerea noastră — și pentru a ne delimita de orice interpretări dogmatizante, care în locul metodei de cercetare acordă perenitate și caracter finit aprecierilor în sine făcute de fondatorii socialismului științific într-un moment sau altul —, este mai corect să spunem că aceste răspunsuri erau, în multe probleme, *științifice în devenire*.

În ceea ce privește problema cardinală a relațiilor dintre state și popoare, a posibilităților cooperării pașnice între ele, sau, ca să folosim terminologia utilizată cînd am vorbit de căutările mai vechi ale gândirii sociale umane, problema „păcii veșnice“, socialismul științific nu a părăsit-o, dar a renunțat la „întocmirea de proiecte“, deoarece a transpus-o de pe terenul utopiilor pe cel științific al dezvoltării naturii societății care o va putea realiza și a clasei sociale — purtătoare istorică a acestei societăți noi. La modul cel mai general și programatic, K. Marx a formulat în felul următor, în *Prima Adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian*, răspunsul mișcării muncitorești internaționale la chinuitoarea întrebare pe care și-au pus-o atîtea minți luminate în legătură cu eliminarea războiului din viața societății umane : „alianța muncitorilor din toate țările va stîrpi în cele din urmă războiul... în opoziție cu vechea societate, cu mizeria ei economică și demența ei politică, se naște o societate nouă, al cărei principiu internațional va fi *pacea*, pentru că toate națiunile vor avea unul și același stăpîn — *munca* !“⁷.

Este, firește — o repetăm —, un răspuns foarte general. Pentru că, așa cum spuneam, întemeietorii socialismului științific au renunțat la „întocmirea de proiecte“ de societate și de realizare a cooperării dintre popoare rezultate doar din efortul de gândire îndreptat spre „cum ar fi mai bine“.

⁵ Vezi : Jean Touchard și alții, *Histoire des idées politiques*, vol. II, Presses Universitaires de France, 1967, p. 725.

⁶ *Ibid.*

⁷ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 17, Editura politică, București, 1963, p. 7. 7

Tocmai de aceea, în schimb, socialismul științific a îmbogățit încă în secolul trecut, mai mult decât oricare alt curent, gândirea socială umană cu analize concret-istorice ale evenimentelor ce se succedau, ale diferitelor procese din sfera relațiilor internaționale, în strînsă legătură cu procesele interne din diferite state. Recitirea acum a acestor analize — cu interes istoric, dar și metodologic actual pentru dezvoltarea gândirii creatoare contemporane — presupune, firește, și urmărirea strînsei lor legături de determinare cu întreaga teorie a socialismului științific, în special cu abordarea anumitor aspecte ale problemei statului și cu teoria revoluției.

Spre deosebire de acei autori care criticau instituțiile sociale existente, propuneau proiecte proprii ale celei mai bune ordini posibile și se așteptau ca propaganda acestor proiecte și eventuala organizare cu succes a unui experiment pe baza lor să fie suficiente pentru a schimba fața lumii, Marx și Engels au introdus în interpretarea evenimentelor istorice un determinism modern, care pe lângă evoluțiile legice, cauzale, includea și întîmplarea ca o realitate obiectivă. Studiind capitalismul, ei l-au abordat ca pe un organism social supus unei schimbări continue, iar în final și transformării într-o orînduire nouă. Direcția de evoluție a capitalismului s-a vădit a fi aceea a dezvoltării puternice a producției, care, în procesul concentrării și centralizării, devine tot mai socială, are loc în mari unități de producție, cu organizare planificată și științifică a muncii, cu creșterea specializării și, prin aceasta, a interdependenței dintre toți factorii de-sine-stătători ai economiei. Aceste tendințe conduc, în cele din urmă, la însăși sfârșirea capitalismului. Procesul acesta duce, cum arăta Marx în opera sa fundamentală *Capitalul*, la „o asociație de oameni liberi care lucrează cu mijloace de producție comune și își cheltuiesc numeroasele lor forțe de muncă individuale în mod conștient (selbstbewusst) ca o singură forță de muncă socială”⁸. Pornind, astfel, de la faptul că direcția obiectivă de dezvoltare este spre mijloacele de producție comune și spre „o singură forță de muncă socială”, Marx și Engels, deosebindu-se în această privință radical de proudhoniști și anarhiști, au fost centraliști, au preconizat centralismul democratic ca principiu al organizării politice a societății, au sesizat faptul că statul național unic și indivizibil, centralizat, reprezintă forma cea mai favorabilă dezvoltării social-economice și politice. Nu întîmplător, considerînd că lichidarea fărîmîțării economice și politice a Germaniei în trei ducini de state mari, mici și pitice, constituirea unui stat democratic unit este condiția necesară pentru dezvoltarea țării pe calea progresului, Marx și Engels au formulat în felul următor primul punct al programului concret al proletariatului german în revoluția germană din 1848, intitulat *Revendicările partidului comunist în Germania*: „1. Germania întreagă va fi declarată republică unică și indivizibilă”⁹.

Acest obiectiv, formulat de întemeietorii socialismului științific în acel moment concret pentru Germania, reflecta, însă, un proces istoric general și cardinal ce se petrecea în epoca istorică respectivă în Europa: procesul de unificare națională și politico-statală a diferitelor națiuni încă neunificate. În aceste condiții, marxismul a privit statele naționale centralizate drept o necesitate obiectivă a progresului, corespunzătoare și intereselor proletariatului, iar diferitele forme de federalizare sau confederație, inclusiv unele cu înveliș feudal, doar ca situații tranzitorii, pași spre statul centrali-

⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 23, Editura politică, București, 1966, p. 93.

⁹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 5, Editura politică, București, 1959, p. 3.

zat. Așa cum au arătat faptele, această concepție a corespuns, în general, desfășurării reale a procesului istoric.

Într-adevăr, acest proces a trecut relativ repede peste acel „statu-quo“ statal și teritorial pe care puterile europene l-au instaurat și au căutat să-l mențină aplicînd, după războaiele napoleoniene, principiul „legitimist“, care restabilea „drepturile legitime“ ale foștilor monarhi ce-și pierduseră posesiunile. În numele acestui principiu și în contradicție cu interesele naționale ale popoarelor, Congresul de la Viena din 1815, expresie a întăririi reacțiunii monarhiste nobiliare în Europa, a răscoit după propria sa voință, prin metoda dictatului marilor puteri, harta politică a Europei. Această răscoire nu a privit, bineînțeles, acele zone ale Europei în care, în perioada precedentă, unele dintre marile monarhii își extinseseră posesiunile și controlul, ca, de pildă, sud-estul continentului, ci acele zone în care avuseseră loc schimbări teritoriale și statale în urma revoluției franceze și a războaielor napoleoniene. Astfel, Belgia, care făcuse parte din Imperiul habsburgic și reușise, după izgonirea austrieilor în decembrie 1789, să se constituie într-un stat nou sub denumirea de „Statele belgiene reunite“, dar fusese în 1790 din nou ocupată de austrieci, iar în 1795 anexată la Franța, a fost acum anexată la Olanda, transformată în Regatul Țărilor de Jos. Norvegia, care fusese supusă coroanei daneze, dar în care la sfîrșitul secolului al XVIII-lea s-a manifestat puternic trezirea sentimentelor naționale, a fost acum anexată la Suedia. Încă în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea lupta reacțiunii europene împotriva revoluției și a mișcării de eliberare națională și-a găsit o expresie și în lichidarea statului polonez, prin cea de-a doua și cea de-a treia împărțire a Poloniei, care se împotrivise eroic, între Rusia, Prusia și Austria. În timpul războaielor napoleoniene a avut loc o refacere, numai parțială, a statului polonez, după pacea de la Tilsit între Napoleon și Alexandru I al Rusiei, prin care Prusiei i-au fost luate teritoriile poloneze primite la împărțiri și s-a creat, din ele, Marele ducat al Varșoviei. Acum, prin hotărîrile Congresului de la Viena, Polonia a fost din nou complet împărțită între Rusia, Austria și Prusia, Rusiei țariste revenindu-i o mare parte din pămînturile Marelui ducat al Varșoviei. Prusia a mai primit Saxonia, Westfalia și regiunea renană. Austriei i-au fost redade teritoriile rupte de la ea în timpul războaielor napoleoniene și i-au fost anexate Lombardia, posesiunile fostei Republici a Veneției, Salzburgul și alte teritorii. Italiei i s-a aplicat concepția disprețuitoare a cancelarului Austriei Metternich, după care ea „reprezintă nimic mai mult decît o noțiune geografică“. Ca atare, ea a fost din nou scindată într-o serie de state, redade vechilor dinastii. A fost menținută și fărîmițarea politică a Germaniei. Este adevărat, nu toate micile state germane lichidate de Napoleon au fost restabilite, astfel încît numărul lor total s-a redus de aproape 10 ori. Totuși Germania continua să fie scindată în 38 de state, reunite în mod formal, împreună cu Austria, în Uniunea Germană.

Am prezentat aici mai în detaliu, deși nu complet, situația introdusă în Europa de Congresul de la Viena, pentru că ea a demonstrat o dată în plus că, departe de a crea condițiile unei cooperări fructuoase între țări și popoare, o asemenea încercare de a reglementa raporturile internaționale și naționale peste capul popoarelor, prin dictatul unei asemenea alianțe a suveranilor cum a fost „Sfînta Alianță“, nu a făcut decît să încarce procesul istoric cu noi contradicții, a căror soluționare a necesitat decenii și decenii de luptă a popoarelor și de războaie între state.

Se înțelege, astfel, de ce lupta unor națiuni pentru unificarea lor politică, a altora pentru cucerirea independenței sau, cel puțin, a egalității în

cadrul unui stat multinațional a ocupat un loc atât de important în desfășurarea generală a revoluțiilor burghezo-democratice din 1848—1849. Înfrângerea acestei lupte atunci nu avea să mai amâne pentru mult timp îndeplinirea năzuințelor naționale ale unor popoare.

Într-adevăr, a trecut numai un deceniu, și această luptă a repurtat un prim mare succes prin victoria din 1859 a poporului român. În pofida hotărîrilor Conferinței de la Paris din 1858 — care preconizau pentru „Principatele Unite ale Moldovei și Munteniei“ o formulă într-un fel federativă, cu cîte un domnitor ales pe viață în fiecare din ele, un sistem unic vamal, poștal și monetar, adunări reprezentative și guverne separate, dar și o comisie centrală la Focșani, curți de casație și de justiție comune —, poporul român, prin dubla alegere a lui Cuza, a trecut la făurirea statului național modern, transformînd, prin propria lui voință, formula inițială într-una tranzitorie, de scurtă durată. Nebiruita voință de unitate națională a poporului român a făcut ca drumul de la Principatele Unite la statul național România să fie parcurs din 1859 pînă în 1862, cu alte cuvinte, într-o singură clipă la scara timpului istoric.

După o luptă de mulți ani de zile, după numeroase răscoale și războaie, în 1861 a fost proclamat Regatul Italiei, care în 1866 și-a inclus și regiunea venețiană, iar în 1870 Roma și alte teritorii, asupra cărora pînă atunci se exercitase puterea papalității.

Lung și chinuitor a fost procesul de unificare politică a Germaniei ; asupra principalelor etape ale acestui proces vom reține puțin atenția cititorului, deoarece caracteristicile lor au constituit, neîndoielnic, unul din factorii care au influențat în mod direct formarea concepției întemeietorilor socialismului științific în problema națională, a atitudinii lor față de statele mici și față de problema statului centralizat sau federativ.

După cum am mai amintit, speranțele poporului german ca după eliberarea de sub dominația străină, napoleoneană, Germania să-și dobîndească unitatea statală, au fost zădărnice de sistemul introdus după Congresul de la Viena. Uniunea Germană, în care intrau o parte din posesiunile Imperiului austriac, regatele Prusiei, Saxoniei, Bavariei, Hanovrei și Württembergului și alte 33 de state și stătuțe germane era departe de a corespunde năzuințelor de unificare statală. Ea nu dispunea de un guvern central, de o legislație comună și de o armată proprie. Adunarea de la Frankfurt, compusă din reprezentanții tuturor statelor germane, nu se bucura de autoritate și putere reală. Fiecare stat își avea monarhul său și un guvern propriu, armată proprie, un sistem monetar și vamal propriu. Toate acestea frînau în mod considerabil dezvoltarea economică, socială și politică a Germaniei.

În aceste condiții, unificarea politică a Germaniei s-a manifestat ca o sarcină de prim plan a revoluției burghezo-democratice din 1848—1849. Forțele cele mai înaintate, în special cele ale clasei muncitoare și intelectualității radicale, au luptat pentru crearea unei Republici germane democratice, a acelei republici unice și indivizibile pe care o revendica programul la care ne-am referit mai sus, întocmit de Marx și Engels. Dar aceste forțe erau încă prea slabe pentru a-și impune linia lor de dezvoltare a procesului de unificare. S-au ciocnit în mod contradictoriu și alte alternative. O parte a burgheziei germane îndea spre unificarea Germaniei sub egida Prusiei, cu excluderea posesiunilor habsburgilor ; o altă parte preconiza unificarea tuturor teritoriilor Uniunii Germane într-un stat german unic avînd ca nucleu Austria, iar unele grupări doreau transformarea Germaniei într-o

republică federativă cu o putere centrală slabă și cu menținerea multor atribute de independență de către statele mici componente.

În mai 1848 și-a deschis lucrările Adunarea Națională pangermană cu sediul la Frankfurt, unde s-a format și un guvern central, dar nici adunarea, nici acest guvern nu se bucurau de putere reală și autoritate în Germania, lupta dintre revoluție și contrarevoluție desfășurându-se în bună măsură pe lângă ele și în mod diferit în diverse state germane.

Victoria contrarevoluției în Prusia în noiembrie 1848 și situarea la putere într-o serie de alte state germane mai mari a unor grupări reacționare ale nobilimii și birocrăției de stat au condamnat la eșec încercarea Adunării de la Frankfurt de a lichida fărâmițarea politică a Germaniei și de a o transforma într-o monarhie burgheză constituțională. Atunci când, după o îndelungată perioadă de dezbateri, Adunarea de la Frankfurt a adoptat, la 28 martie 1849, constituția statului german unificat — preconizat ca imperiu german bazat pe un fel de federalism monarhic, în care statele urmau să-și mențină autonomia internă, guverne, parlamente și organe de justiție proprii, dar funcțiile cele mai importante, de interes general, ca politica externă, conducerea forțelor armate, politica vamală și altele treceau în atribuția unui guvern central în frunte cu un împărat —, ea a fost recunoscută de 29 de state mici și mijlocii, dar respinsă de cele mai mari, în primul rând de Prusia, iar răscoalele dintr-o parte a țării, în favoarea constituției, au fost înăbușite.

Ca urmare a acestor evenimente și în condițiile în care, în perioada care a urmat, dezvoltarea rapidă a capitalismului în Germania a pus tot mai puternic la ordinea zilei problema unificării naționale, procesul unificării politice a țării a luat forma unei „revoluții de sus”, înfăptuită pe calea războaielor dinastice pentru reunirea statelor germane sub egida monarhiei prusace sau austriece. Programul unificării Germaniei pe o asemenea cale a fost elaborat și urmărit cu consecvență de primul ministru al Prusiei, von Bismarck, care a preconizat pentru această unificare, sub hegemonie prusacă, politica „prin fier și sînge”. Victoria Prusiei în războiul din 1866 cu Austria a fost hotărîtoare pentru modul cum s-a desfășurat în continuare procesul unificării Germaniei. Austria a fost înlăturată din cursa pentru hegemonie în acest proces și a ieșit din Uniunea Germană. Cele patru state germane care au participat la război de partea Austriei — regatul Hanovrei și orașul Frankfurt pe Main printre ele —, au fost înglobate în Prusia. În plus, Prusia a obținut crearea Confederației Germaniei de nord, care a cuprins 22 de state germane. Constituția acesteia, adoptată în 1867, îl situa în fruntea Confederației pe regele Prusiei, căruia îi aparținea și comanda supremă a forțelor armate. A fost creat un Consiliu federal compus din reprezentanții guvernelor tuturor statelor Confederației, în care predomina, însă, Prusia. Ministrul-președinte al acesteia, Bismarck, a devenit și cancelar federal. Reichstagul federal avea puteri limitate, deoarece guvernul nu era răspunzător în fața lui, iar hotărîrile sale deveneau executorii numai după aprobarea lor de către Consiliul federal, adică de reprezentanții guvernelor statelor. Statele sud-germane — Baden, Hessa, Bavaria și Württemberg —, deși nu au intrat inițial în Confederație, au fost nevoite să accepte punerea forțelor lor armate sub controlul comandamentului prusac; în noiembrie 1870 și aceste state au intrat în Confederație. După înfrîngerea Franței, regele Prusiei s-a încoronat în calitate de împărat al Germaniei, constituția adoptată în aprilie 1871 avînd la bază pe cea din 1867 a Confederației Germaniei de nord și menținînd rămășițe ale particularismului și privilegiile diferitelor state germane mici. Imperiul german astfel consti-

tuit nu reprezenta pe deplin un stat modern centralizat, ci o îmbinare, într-un fel stranie, între, pe de o parte, hegemonia Prusiei asupra întregului imperiu și puterea mare a împăratului, care putea dispune după propria sa voință de forțele armate ale imperiului, avea dreptul să confirme sau să respingă toate proiectele de lege, să convoace sau să dizolve Reichstagul și, pe de altă parte, menținerea unor forme federative, în care cancelarul era singurul ministru pe întreaga Germanie, iar unele state, cele din sud, în primul rînd Bavaria și Württembergul, își mențineau „drepturile rezervate“ prin tratatele din 1870 cu privire la intrarea lor în Confederația germană, ca, de pildă, dreptul la unele impozite speciale proprii, la administrarea autonomă a poștei și telegrafului; Bavaria își păstrase autonomia în conducerea armatei și a căilor ferate, iar în Consiliul federal, o comisie specială pentru politica externă, alcătuită din reprezentanții Bavariei, Württembergului și Saxoniei, avea drept de veto.

Se înțelege, astfel, de ce în concepția marxistă era necesară desăvîrșirea procesului de centralizare. În acest sens, Engels scria în 1891 că „nu ne punem problema de a hotărî de sus anularea revoluțiilor din 1866 și 1870, ci, de a le aduce, printr-o mișcare de jos, completările și îmbunătățirile necesare“¹⁰. Ca program al social-democrației în această direcție, Engels preconiza: „Reconstituirea Germaniei. Pe de o parte este necesar să se pună capăt împărțirii în stătuțe; cum să revoluționezi societatea atîta timp cît Bavaria și Württembergul au drepturi rezervate, iar harta Turingiei de astăzi, de pildă, are un aspect atît de lamentabil! Pe de altă parte, Prusia trebuie să înceteze de a mai exista; ea trebuie să se transforme în provincii autoadministrate, pentru ca asupra Germaniei să nu mai apese prusacismul specific. Împărțirea în stătuțe și prusacismul specific sînt cei doi poli ai opoziției, a cărei prizonieră este acum Germania și în condițiile căreia unul din poli trebuie întotdeauna să servească drept scuză și justificare pentru existența celuilalt“¹¹.

Dar, fiind adepți ai centralismului, Marx și Engels au preconizat întotdeauna necesitatea ca forțele progresiste să lupte nu pentru statul monarhic centralizat în mod birocratic, ci pentru republica democratică centralizată, pe care o considerau drept cadrul cel mai favorabil dezvoltării luptei proletariatului.

Problema centralismului, a republicii unice și indivizibile era raportată de Marx și Engels la criteriul principal după care se orientau în abordarea oricăror probleme — acela al progresului corespunzător intereselor istorice ale proletariatului, posibilităților transformării socialiste a societății. Tocmai de aceea, la peste 40 de ani de la formularea revendicării de mai sus, Engels, analizînd tezele proiectului de program al social-democrației germane din 1891 sub raportul posibilității de a îndeplini scopurile socialiştilor în condițiile constituției Imperiului german scria: „Să vrei să îndeplănuiești «trecerea tuturor mijloacelor de muncă în proprietatea comună» pe baza acestei constituții și a împărțirii în stătuțe, consfințită de ea, pe baza «alianței» dintre Prusia și Reuss-Greiz-Schleiz-Lobensten, cînd unul dintre aliați are tot atîtea mile pătrate cîți toți pătrați are celălalt, este, evident, absurd“¹².

Opțiunea pentru un stat centralizat, unic și indivizibil, nu însemna, însă, respingerea federației în orice condiții, lipsa unei abordări concret-is-

¹⁰ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965, p. 230.

¹¹ *Ibidem*, p. 229—230.

¹² *Ibidem*, p. 228.

torice și a înțelegerii importanței unei organizări federative atunci cînd intervenea problema relațiilor între diferite naționalități sau alți factori. În aceeași lucrare, Engels își exprimă pe scurt în felul următor atitudinea diferențiată față de problema formei adecvate a statului în funcție de diversitatea condițiilor : „Care trebuie să fie viitoarea formă a Germaniei ? După părerea mea, cea mai potrivită formă pentru proletariat este forma republicii unice și indivizibile. Pe teritoriul imens al Statelor Unite, republica federativă este și astăzi o necesitate, deși în răsărit ea a și devenit o piedică. Ea ar însemna un pas înainte în Anglia, unde pe cele două insule trăiesc patru națiuni și unde, în pofida faptului că există un singur parlament, sînt de pe acum în vigoare trei sisteme legislative paralele. Pentru mica Elveție ea a devenit de mult o piedică, tolerată numai pentru că Elveția se mulțumește să fie un membru pur pasiv al sistemului statelor europene. Forma federalistă elvețiană ar fi pentru Germania un enorm regres. În două privințe se deosebește statul unional de statul unic, și anume că fiecare stat care face parte din uniune, fiecare canton are propria sa legislație civilă și penală, propria sa organizare judecătorească, iar apoi că alături de Camera reprezentanților poporului există o Cameră a reprezentanților diferitelor state, în care fiecare canton, mic sau mare, votează în această calitate. Prima formă am depășit-o, din fericire, și nu vom fi atît de naivi s-o introducem din nou ; pe a doua o avem în Bundesrat, de care ne-am putea foarte bine lipsi, căci în general «statul» nostru «unional» reprezintă trecerea la statul unic”¹³.

Și din acest citat rezultă că, în general, Marx și Engels se pronunțau pentru statele centralizate, văzînd în alte forme, inclusiv în cea federativă, chiar dacă o considerau potrivită în unele cazuri, mai curînd fie o piedică în calea dezvoltării, fie „un pas înainte” uneori, fie o formă de tranziție.

Ceea ce am dori, însă, să subliniem, este faptul că în insistența lor în favoarea statelor centralizate Marx și Engels aveau în vedere *statele naționale*, iar această poziție era însoțită de formularea celor mai înaintate revendicări ale timpului în problema independenței și egalității națiunilor, de relevarea *valorii naționale și sociale* a statornicirii relațiilor între națiuni pe baza principiilor independenței.

Tocmai de aceea în 1848 ei cereau ca democrația, dacă va cîștiga victoria în Germania, să realizeze eliberarea tuturor popoarelor asuprite de nemți ; în 1869 ei s-au pronunțat pentru desprinderea Irlandei de Anglia. În mod deosebit de puternic au condamnat ei stările de lucruri din imperiile multinaționale și și-au manifestat continuu adversitatea ardentă față de Rusia țaristă, ca principală susținătoare a reacțiunii din Europa și asupritoare a Poloniei și a altor popoare. Marx a subliniat nu o singură dată faptul că diferitele popoare au dreptul la statele lor independente, că nu poate fi liber un popor care asuprește alte popoare, că egalitatea popoarelor trebuie să constituie pentru revoluția socialistă unul din principiile ei de bază, iar Engels a formulat vestita idee pe care o considera neîndoielnică : „proletariatul victorios nu poate impune nici unui popor străin nici un fel de fericire fără ca să nu-și submineze prin aceasta propria sa victorie”¹⁴.

Un însemnat merit al marxismului în elaborarea unei abordări științifice a problemei naționale și a relațiilor dintre state și popoare îl constituie dezvăluirea legăturii organice dintre problema națională a unui popor, independența sa, și ansamblul relațiilor internaționale. Astfel, explicînd in-

¹³ *Ibidem*, p. 230.

¹⁴ K. Marx, F. Engels, *Socineniia*, vol. 35, ediția a 2-a, Moscova, 1964, p. 298.

teresul socialiștilor față de problema poloneză, într-o scrisoare din 7 februarie 1882 către Karl Kautsky, Engels scria că „Polonia este situată în mijlocul continentului, și menținerea împărțirii Poloniei reprezintă tocmai acea legătură care dă încă o dată și încă o dată coeziune Sfintei Alianțe, și de aceea Polonia ne interesează foarte mult“¹⁵.

Un aspect deosebit de important al concepției elaborate de întemeietorii socialismului științific este acela al legăturii indisolubile dintre problema națională (în sensul *relației de dependență sau independență* a unui popor, sau în sensul înfăptuirii *unității sale naționale*) și posibilitățile progresului social, inclusiv ale organizării clasei muncitoare și mișcării socialiste. Formulind această legătură la modul cel mai general, Engels scria : „Pînă cînd lipsește independența națională, un popor mare nu este, la modul istoric, în stare nici măcar să dezbată cît de cît serios nici un fel de probleme istorice“¹⁶. Engels nu a dorit să lase acestei aprecieri un caracter abstract ; el a invocat în sprijinul ei *faptul istoric* și a formulat în lumina ei *sarcina* pe care trebuie să și-o pună în față socialiștii unei națiuni asuprite. Ca fapte istorice, el s-a referit la exemplul Italiei, unde pînă în anii luptei directe pentru înfăptuirea unității naționale nu s-a putut dezvolta nu numai mișcarea socialistă, dar nici măcar cea democratică. „Pînă în 1859 — scria el — nu a fost nici vorbă de socialism în Italia, chiar și republicanii erau puțini, deși ei reprezentau elementul cel mai energic. Republicanii au început să se extindă abia din 1861, și mai tîrziu și-au dat cele mai bune forțe ale lor socialiștilor“¹⁷.

Remarcînd că „același lucru s-a petrecut și în Germania“, Engels demonstra că însuși organizatorul primului partid muncitoresc de masă, F. Lassalle, „era deja gata să recunoască cauza pierdută și să renunțe la ea cînd, spre norocul lui, a fost împușcat“ și că numai după ce în 1866 a fost în mod real soluționată problema unificării Germaniei sub hegemonie prusacă au dobîndit importanță atît partidul *lassalleian*, cît și cel așa-numit al *eisenachienilor*, dar, numai după ce în 1870 s-a pus capăt cu hotărîre tendințelor de amestec ale lui Napoleon al III-lea, „lucrurile au luat o mare amploare“¹⁸.

Pornind de la aceste fapte istorice și de la aprecierea generală pe care am citat-o mai sus, Engels sublinia și deosebirea care rezultă, în mod inerent, pentru tactica socialiștilor și chiar pentru programul lor, din locul pe care îl ocupă o țară sau alta în ansamblul internațional, din situația ei ca națiune independentă sau nu : „Pe socialiștii polonezi care nu ar pune eliberarea țării în fruntea programului lor eu i-aș asemui cu socialiștii germani care nu ar dori să ceară în primul rînd desființarea legii împotriva socialiștilor, introducerea libertății presei, a asociațiilor și adunărilor. Pentru a avea posibilitatea de a lupta, este mai întîi necesar să ia un teren sub picioare, aer, lumină și spațiu. Altfel totul este flecăreală“¹⁹.

Mai mult decît atît, în a sa analiză a legăturii dintre situația generală a unei națiuni și posibilitățile dezvoltării mișcării socialiste, Engels include și elementul deosebit de important al legăturii dintre situația, tipul relațiilor dintre țări și popoare și lupta internațională a proletariatului. La modul concret, cu referire la Polonia, el scrie că atît timp cît Polonia este împărțită și asuprită, nu se poate „dezvolta nici un puternic partid socialist în

¹⁵ *Ibidem*, p. 220.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibidem*, p. 221.

interiorul țării, nici o comunicare cu adevărat internațională a partidelor proletare din Germania și celelalte țări cu *oricine ar fi dintre polonezi, în afara celor aflați în emigrație*²⁰.

Iar la modul general, la nivel de principiu, Engels formulează ideea respectivă în modul următor : „Mișcarea internațională a proletariatului este în general posibilă numai într-un mediu de națiuni de-sine-stătătoare“²¹.

Principiul acesta era considerat, în gândirea lui Marx și Engels, atât de important și atât de corespunzător realității, încât chiar și în planul mișcării revoluționare internaționale orice tendință a forțelor revoluționare din cadrul uneia dintre națiuni de a deține un rol prioritar și de a-și asuma un loc conducător și orice tendință a altora de a recunoaște acest lucru, de a-și orienta internaționalismul spre o țară anume ducea, după părerea lor, la intensificarea fenomenului șovinist și producea daune mișcării, Engels relevând, de pildă, în această privință : „Sărăcăciosul internaționalism republican al anilor 1830—1848 tindea spre Franța, a cărei vocație se considera a fi eliberarea Europei, iar *consecința acestui lucru a fost intensificarea șovinismului francez* în așa măsură, încât misiunea, universal-eliberatoare a Franței și, împreună cu aceasta, dreptul ei originar de a se situa în fruntea mișcării, ne pun piedici și până acum la fiecare pas... Și în Internațională francezii împărtășeau o asemenea concepție, considerînd-o ca ceva de la sine înțeles. Numai evenimentele au trebuit să-i convingă (și continuă încă să-i convingă) — pe ei, precum și pe mulți alții —, că colaborarea internațională este posibilă numai între *egali* și că, chiar și un *primus inter pares* este necesar, poate, numai în cazul acțiunii nemijlocite“²². Că nu este vorba doar de o părere de moment, exprimată într-o scrisoare particulară, ci de o părere rezultată din *permanențe* ale gândirii fondatorilor socialismului științific ne-o demonstrează faptul că, cu cîțiva ani mai tîrziu, în 1886, într-o scrisoare către A. Bebel, analizînd pericolul unui război de mari proporții care rezulta din interesele și politica marilor puteri europene și considerînd că în Franța „războiul poate aduce la putere elemente revoluționare“, Engels își pune chiar întrebarea dacă o asemenea soluție ar fi cea mai bună pentru proletariatul european, avînd în vedere proporțiile pe care le-ar atinge în acest caz șovinismul francez : „Un succes nemijlocit ni l-ar putea aduce numai o revoluție în Franța, care le-ar conferi francezilor rolul de eliberatori ai proletariatului european. Nu știu dacă acest rezultat ar fi cel mai bun pentru muncitorii europeni ; șovinismul francez *ideal* ar atinge atunci dimensiuni nemaipomenite“²³.

Dar, în gândirea marxistă, analiza ansamblului relațiilor între țări și popoare nu se limitează la promovarea ideii necesității independenței naționale și a egalității națiunilor, și nici la o condamnare abstractă, de gen pacifist, a războiului, însoțită de ideea înlăturării lui definitive din viața societății după victoria generală a proletariatului.

Teoria socialismului științific a relevat necesitatea analizei concret-istorice a fiecărei etape, a stării relațiilor internaționale, a fiecărui moment al acestora încărcat cu pericol de război și a fiecărui război, luînd drept bază metodologică a unei asemenea analize celebra maximă a lui Clausewitz — „războiul este continuarea politicii prin alte mijloace (și anume : prin mij-

²⁰ Ibid.

²¹ Ibidem, p. 220.

²² Ibidem, p. 220—221.

²³ K. Marx, F. Engels, *Socineniia*, vol. 36, ediția a 2-a, Moscova, 1964, p. 444—445

loace violente)". Dar, integrindu-și această constatare, materialismul istoric nu a tratat-o liniar, ca o continuare monovalentă și unidirecțională a unei anumite politici, într-un anumit război. Analiza fondatorilor socialismului științific era deosebit de complexă ; ea cuprindea într-un tot legăturile și interdependențele dintre situația internă a unui stat și politica sa externă ; dintre situația internă a unui stat, eventual grevată de perspectiva unei revoluții, și reacțiile pe plan extern ale altor state ; dintre posibilele sau previzibilele configurații ale alianțelor și desfășurări ale unui război european și efectele lor posibile asupra situației interne dintr-o țară sau alta ; dintre năzuințele unor popoare mai mici spre unitate și independență națională și structurarea relațiilor și contradicțiilor dintre marile puteri etc.

Un exemplu — pe care îl vom prezenta ceva mai pe larg, pentru că el permite înțelegerea întregii concepții teoretice — un exemplu, deci, al unei asemenea abordări îl reprezintă analiza făcută de Engels situației europene la mijlocul celui de-al 9-lea deceniu al secolului trecut, în contextul unei noi „crize orientale” legate de evenimentele din Balcani.

Arătând că, la câțiva ani după 1878, când Rusia țaristă și-a stabilit în statul bulgar autonom influența sa predominantă, Bulgaria a început să dea semne de nesupunere, iar în Balcani în general se făcea tot mai mult simțită rivalitatea dintre țarism și habsburgi, Engels analizează reacția guvernului țarist la evoluțiile respective prin prisma situației interne căreia acest guvern era nevoit să-i facă față. „Între timp — scria el — se dezvoltau evenimentele din Rusia. Prin măsuri aspre guvernul a reușit să-i risipească și să-i dezorganizeze pentru un timp pe nihilisti. Dar nu era suficient : era nevoie de sprijinul opiniei publice, era necesar să se sustragă atenția de la neplăcerile sociale și politice dinăuntrul țării ; în sfârșit, guvernul avea nevoie de ceva fantasmagorie șovinistă. Așa cum în timpul lui Ludovic-Napoleon malul stîng al Rinului servea pentru devierea pasiunilor revoluționare spre problemele politicii interne, așa și guvernul rus i-a propus poporului nemulțumit și frământat cucerirea Constantinopolului, «eliberarea» slavilor asupriți de turci și reunirea lor într-o mare federație sub șefia Rusiei. Dar nu era suficient să trezești la viață această fantasmagorie, trebuie făcut ceva care s-o aducă în sfera realului”²⁴.

Un pas în direcția relevată de Engels l-a constituit agitația făcută de țarism în Bulgaria, în sensul că Rusia va înfăptui unificarea Bulgariei cu sudul țării, rămas sub dominație turcească după tratatul de la Berlin din 1878, dar trebuie izgonit prințul Alexandru Battenberg, care începuse să se apropie de Austro-Ungaria. Dar Bulgaria face un act de independență, ceea ce în septembrie 1885 dezlănțuie așa-numita „criză bulgară”. În urma răscoalei de la Plovdiv, guvernatorul turc a fost răsturnat, Rumelia a fost reunită cu Bulgaria și prințul Battenberg proclamat domnitor al Bulgariei unificate. Nemulțumit, guvernul țarist a rechemat toți ofițerii ruși din armata bulgară și a încurajat în secret izbucnirea războiului dintre două state slave — Bulgaria și Serbia. Victoria bulgarilor în acest război, început în noiembrie 1885, încheiat prin pacea de la București din 3 martie 1886, a dus la recunoașterea granițelor Bulgariei unificate. Aceste evenimente sînt apreciate de Engels drept un nou eșec al țarismului, confruntat acum cu intensificarea șovinismului slavofil și cu mari greutăți financiare. Situația devenise periculoasă pentru țarism, și iată cum analizează Engels efectul acestui pericol intern din Rusia asupra politicii marilor puteri europene : „Sau un succes în problema Constantinopolului, sau revo-

luția. Iată de ce Giers (ministrul de externe al Rusiei între 1882—1895 — n.n.) se duce la Bismarck, pentru a-i face cunoscută situația. Și Bismarck l-a înțeles foarte bine. El ar fi dorit să modereze apetitul rușilor, în primul rând pentru că pofta lor nepotolită îi stă ca un os în gât, în al doilea rând, în interesul Austriei. Dar o revoluție în Rusia înseamnă *căderea regimului lui Bismarck în Germania*. Fără această rezervă enormă a armatei reacțiunii, stăpânirea iunkerilor în Prusia nu s-ar menține nici o singură zi. O revoluție în Rusia ar modifica imediat situația din Germania; ea ar pune capăt acelei credințe oarbe în atotputernicia lui Bismarck, care unește în jurul lui toate clasele avute; ea ar contribui la maturizarea revoluției în Germania.

Bismarck, care își dă seama că existența țarismului servește drept bază a întregului său sistem, a înțeles de minune totul. El pleacă în grabă la Viena, pentru a spune prietenilor săi din Austria că în fața unei asemenea situații nu este cazul, nici pentru dînsul, nici pentru dînșii, să acorde o mare importanță problemelor de amor propriu, că trebuie să li se acorde rușilor măcar o oarecare aparență de succes și că Germania și Austria trebuie, în propriul lor interes, să se incline în fața țarului. Dealtfel, dacă domniile austriece insistă asupra amestecului lor în treburile Bulgariei, el se va spăla pe mîini...²⁵ Evoluția evenimentelor este cunoscută. Austria și Germania sînt de acord să acorde o anumită satisfacție țarului, ajutîndu-l astfel să facă față și nemulțumirii interne. În Bulgaria este organizată o conspirație militară, care îl răpește pe prințul Battenberg, iar Bismarck își vede de alte treburi, „mulțumit că a scăpat cu atît de puțin”²⁶.

Iată, însă, că intervine un element în afara calculelor puterilor care căutaseră un compromis între ele pe seama unui stat mic. Guvernul proțarist instaurat în Bulgaria a fost răsturnat în numai cîteva zile, conspiratorii aflați în legătură cu agentura țaristă au fost arestați și, chiar dacă nu au reușit reîntronarea lui Battenberg, bulgarii s-au împotrivit în continuare tentativelor țarismului de a-și restabili influența și de a pregăti terenul în vederea alegerii unui candidat rus pe tronul Bulgariei. Într-un cuvînt, o situație pe care Engels o descrie în felul următor: „Puteți să vă închipuiți furia țarului. Să-l înclini de partea ta pe Bismarck, să frîngi împotrivirea Austriei și, după aceasta — să fii oprit de acest mic popor, care există abia de ieri, îi datorează lui sau părintelui său «independența» și nu înțelege, că această independență înseamnă doar supunere oarbă față de «eliberator». Grecii și sîrbii au fost nerecunoscători, dar bulgarii au depășit orice limite. Să-ți iei în serios independența — unde s-a mai văzut așa ceva!”²⁷.

În situația din octombrie 1886, cînd își scria scrisoarea ce conține aprecierile de mai sus, Engels era de părere că lucrurile pot evolua spre un război mare și-și exprima opinia în ce privește constelația forțelor ce riscă să fie antrenate în conflagrație, iarăși în funcție nu numai de interesele nemijlocite ale diferitelor state, ci și de existența sau nu a pericolului revoluției în Rusia: „Pentru a se salva de o revoluție, sârmanul țar este nevoit să facă un nou pas înainte. Dar fiecare pas nou devine tot mai periculos, pentru că este legat de riscul de a provoca un război european, lucru pe care diplomația rusă a căutat întotdeauna să-l evite. Desigur, dacă va avea loc o intervenție rusească directă în Bulgaria și dacă aceasta va

²⁵ *Ibidem*, p. 474—475.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibidem*, p. 475.

duce la noi complicații, va veni un moment cînd adversitatea intereselor rusești și austriece se va manifesta deschis. Atunci nu va fi posibilă localizarea conflictului; războiul va deveni general. Cunoscîndu-i pe mișei care guvernează acum Europa, este imposibil să prevezi componența ambelor tabere. Dacă nu va avea alt mijloc de a întîrzia revoluția în Rusia, Bismarck este în stare să devină aliatul Rusiei împotriva Austriei. Dar mai probabil este că va fi un război al Austriei împotriva Rusiei; Germania va veni în ajutorul Austriei numai în caz de necesitate, pentru a preîntîmpina prăbușirea acesteia...

Aceasta este situația. Pentru a evita o revoluție în Rusia, țarul are nevoie de Constantinopol. Bismarck oscilează — el ar dori să găsească mijlocul de a evita și una și alta. Dar Franța? ²⁸

Și cu aceasta Engels introduce în analiză un nou element al constelației de forțe și interese în Europa, precum și al situațiilor și perspectivelor de evoluție internă care influențează această constelație și este, la rîndul ei, influențată de ea. Aspectul deosebit de interesant pe care îl conține analiza făcută de Engels asupra acestor influențe reciproce, aspect cu valențe metodologice (pentru care, dealtfel, îl și relevăm), este acela care pornește de la faptul că pentru destinul unei țări, pentru evoluția regimului ei intern, nu este indiferent în ce „însoțire” apare ea în ansamblul internațional, cu cine se aliază în urmărirea propriului scop intern. Franța pierduse războiul din 1870, pierduse teritorii anexate de Germania și fusese obligată să-i plătească acesteia o contribuție de război ce apăsase sensibil asupra economiei ei. Dorința de a rediscuta, cu forța armelor inclusiv, rezultatele aceluia război — cele teritoriale în special —, a fost de atunci mereu prezentă în Franța.

Dar, cum subliniasă încă în 1870 Adresa Consiliului General al Internaționalei I, elaborată de Marx, anexarea Elzasului și Lotharingiei de către Germania și diferențul care se crea pentru viitor între cele două țări din cauza acestor teritorii va face din Rusia țaristă arbitru Europei. Acum, în 1886, Engels remarcă: „Pentru acei francezi, care de 16 ani se gîndesc numai la revanșă, cel mai firesc este să se folosească de ocazia care, poate, se va ivi” ²⁹. Problema, însă, după părerea lui Engels, nu era deloc simplă, pentru că pentru Franța rezultatele unei alianțe cu Rusia țarilor puteau fi diferite: „Războiul împotriva Germaniei, în alianță cu Rusia, poate duce în Franța la revoluție sau la contrarevoluție. În cazul unei revoluții, care i-ar aduce la putere pe socialiști, alianța cu Rusia ar da faliment. Mai întîi de toate, rușii ar încheia imediat pace cu Bismarck, pentru a se azvîrli împreună asupra Franței revoluționare. Apoi, dacă Franța i-ar aduce la putere pe socialiști, nu ar face-o pentru ca ei să poarte un război cu scopul de a împiedica revoluția în Rusia. Dar o asemenea eventualitate nu este posibilă. Mult mai probabilă este o *contrarevoluție monarhistă*, care ar fi favorizată de alianța cu Rusia. Dumneavoastră știți cît de mult dorește țarul restaurarea Orléans-ilor — singura guvernare care i-ar permite încheierea unei alianțe trainice și convenabile cu Franța” ³⁰. Și care ar fi rezultatul unui asemenea curs al evenimentelor pentru Franța și pentru întreg ansamblul relațiilor dintre țări și popoare în Europa? Răspunsul pe care îl formulează Engels pe baza întregii analize pe care a făcut-o politiciii puterilor europene este fără echivoc: „Și imediat ce Filip

²⁸ Ibidem, p. 475—476.

²⁹ Ibidem, p. 476.

³⁰ Ibid.

s-ar afla pe tron, toți acești regi și împărați se vor înțelege numaidecît unul cu celălalt și, în loc de a se devora între ei, își vor împărți Europa, înghițind statele mici. Iar nimicind Republica Franceză, vor convoca un nou Congres de la Viena, la care, poate, păcatele republicane și socialiste ale Franței vor servi drept pretext pentru a o lipsi în întregime sau parțial de Elzas și Lotharingia. Și monarhii vor ride de prostia republicanilor, care au crezut în posibilitatea unei alianțe sincere între țarism și anarhie“³¹.

Dealtfel, această analiză a alternativelor posibile pentru Franța în cazul unei alianțe cu țarismul este integrată unei concepții mai largi, dialectice, în care rolul progresist în lume al unei orînduiri sociale și politice mai înaintate dintr-o țară nu este un *dat permanent*, un rol ce revine automat țărilor respective, independent de scopurile urmărite pe plan extern, de alianțele în care intră și de metodele de politică externă folosite, cu alte cuvinte — de „combinația“ în care țara respectivă apare în ansamblul internațional. În acest sens, Engels avea să scrie în 1891 că „Imperiul german este o monarhie cu rînduieli semif feudale, în care însă, în ultimă instanță, domină interesele economice ale burgheziei... Fără îndoială, în comparație cu acest Imperiu german, chiar și Republica Franceză de astăzi reprezintă revoluția, ce-i drept numai revoluția burgheză, totuși revoluția. Dar de îndată ce această republică va da ascultare ordinelor țarismului rus, lucrurile se vor schimba. Țarismul rus este dușmanul tuturor popoarelor din Occident, chiar și al burgheziei acestor popoare... Franța, la braț cu țarul, nu poate aduce Germaniei nici o idee eliberatoare...“³².

Închizînd această paranteză și revenind la analiza lui Engels din 1886, o facem acum doar pentru a remarca faptul că, firește, mobilul acestei analize nu era pur academic. Era vorba de formularea atitudinii mișcării socialiste față de evenimente. Și ideea concluzivă centrală a lui Engels era aceea care își păstrează pe deplin actualitatea : *pentru a învinge, socialismul nu are nevoie de război*. „În Franța — scria el —, ca și în Germania, lucrurile evoluează atît de bine pentru noi, încît putem dori numai menținerea *statu-quo-ului*. Și dacă ar izbucni o revoluție în Rusia, ea ar crea ansamblul celor mai favorabile condiții. În același timp, un război general ne-ar arunca în domeniul evenimentelor neprevăzute și care nu pot fi luate în calcul. Revoluția în Rusia și în Franța ar fi amînată ; dezvoltarea strălucită a partidului nostru în Germania ar fi oprită cu forța, în Franța ar fi, probabil, restaurată monarhia. Fără îndoială, toate acestea s-ar întoarce în cele din urmă în favoarea noastră, dar cît timp ar trebui să pierdem, cîte jertfe să aducem și cîte piedici noi să depășim !“³³.

Firește, s-ar mai putea scrie multe despre abordarea a diferite probleme ale relațiilor dintre țări și popoare în gîndirea marxistă. Dar spațiul pe care îl putem acum acorda, în cadrul temei noastre generale, aportului fundamental al acesteia la gîndirea socială umană asupra acestor probleme nu ne permite — și nici nu ne-am propus — o abordare cît de cît exhaustivă.

Ne vom opri, deci, aici, pentru a rezerva un anumit spațiu unui alt aspect, a cărui neglijare și, mai mult, negare de către unii autori, care ar dori să prezinte gîndirea marxistă din secolul trecut ca ceva finit și imuabil, „just“ în toate privințele și în toți „parametrii“ de gîndire și apreciere, reprezintă o latură a acelei tendințe dogmatizante, care nu poate decît frîna aportul gîndirii materialist-dialectice și istorice contemporane la

³¹ *Ibidem*, p. 477.

³² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, p. 246, 247.

³³ K. Marx, F. Engels, *Socineniia*, vol. 36, p. 477.

abordarea creatoare a complexelor probleme cu care este confruntată lumea noastră.

Am afirmat, anume, mai la începutul acestei părți a studiului nostru, că gândirea marxistă a secolului trecut s-a remarcat printr-o abordare *științifică în devenire* a problemelor de care ne ocupăm. Și firește a fost, ca în orice devenire, ca această gândire să nu fie lipsită de anumite contradicții, care au dat naștere și la un șir de aprecieri concrete eronate. Din faptul că Marx și Engels, ca și alți mari înțelepți ai lumii, nu au fost scutiți de erori, de aprecieri infirmate de cursul istoriei, nu tragem, ca adversarii materialismului dialectic și istoric, concluzia respingerii a însăși acestei concepții filozofice, ci — și tocmai prin aceasta ne deosebim ! — aceea a studierii *pe baza acestei concepții și metode* a contradicțiilor și din gândirea întemeietorilor ei, pentru a înțelege mai bine realitățile trecute și prezente.

Iar pentru a înțelege aceste contradicții, este necesar să aruncăm măcar o privire succintă asupra unor factori esențiali concret-istorici și teoretici, sub influența cărora s-a format gândirea marxistă asupra problematicii relațiilor între state și popoare, a războiului și păcii, a autodeterminării națiunilor, a destinului istoric al diferitelor popoare, cu marile cuceriri ale acestei gândiri și cu contradicțiile ei.

Unul dintre factorii istorici cei mai importanți i-am prezentat, de fapt, atunci când, referindu-ne la pozițiile lui Marx și Engels în problemele statului centralizat sau federativ, am urmărit — în linii foarte mari, firește — procesul formării de state naționale unitare, în special cel al unificării Germaniei. Frîna pe care a reprezentat-o în calea progresului acestei țări fărâmițarea ei în zeci de state și stătuțele a determinat la fondatorii socialismului științific o anumită aversiune față de existența acestor stătuțele și, prin extindere, o atitudine negativă mai generală față de existența statelor mici sau de tendința unor națiuni mai mici de a-și forma asemenea state, uneori chiar dacă această tendință reflecta o componentă a rezolvării problemei naționale.

Un alt factor important, de ordin teoretic de data aceasta, a decurs din însăși evoluția lor de la dialectica lui Hegel la fundamentarea ei materialistă și la crearea materialismului dialectic și istoric, evoluție ce, în mod cu totul firește, nu a însemnat pentru concepția lor istorică lipsa oricăror influențe ale filozofiei hegeliene a istoriei.

Se știe că, în concepția lui Hegel, „istoria nu este de fapt decît istorie a *spiritului*“³⁴, iar istoria universală ni se înfățișează ca o dialectică a spiritelor particulare ale popoarelor. „Spiritul determinat al poporului — scria Hegel —, întrucît el este real și libertatea lui există ca natură, posedă, pe această latură a naturii, momentul unei determinatii geografice și climatice ; el se găsește în *timp* și are, în ce privește conținutul, un principiu esențial *particular* , trebuind să parcurgă o evoluție a conștiinței și a realității sale, determinată de acest principiu ; — el are o *istorie* înlăuntrul său. Ca spirit mărginit, autonomia sa este subordonată ; el intră în *istoria universală a lumii* , ale cărei evenimente înfățișează dialectica spiritelor particulare ale popoarelor, *tribunalul lumii* “³⁵. Rezultă, oare, din cuvintele lui Hegel citate mai sus, că istoria universală înfățișează „dialectica spiritelor particulare“ ale tuturor popoarelor, că fiecare din acestea au „o *istorie* înlăuntrul său“ ? Nu ! După Hegel, drumul istoric al spiritului universal

³⁴ G.W.F. Hegel, *Enciclopedia științelor filozofice*, partea a treia, *Filozofia spiritului*, Editura Academiei R. S. România, București, 1966, p. 350.

³⁵ *Ibidem*, p. 359—360.

are ca factor determinant dezvoltarea determinată de propriul lui concept, definită drept libertate, iar acest concept își este sieși scopul ultim. „De fapt însă — scrie Hegel —, dacă în istoria politică, Roma sau Imperiul german etc., este un obiect real și adevărat, și este scopul la care trebuie raportate evenimentele și potrivit căruia ele trebuie judecate, cu atât mai mult, în istoria universală, spiritul universal însuși, conștiința de-sine și a esenței proprii, este un obiect și un conținut adevărat și real, un scop în serviciul căruia se află în-și-pentru-sine toate celelalte evenimente, astfel încît ele își au valoarea, ba chiar și existența, numai prin raportul lor la el, adică prin judecata în care ele îi sînt subsumate, și cărora el le este inerent. Că în drumul spiritului (și spiritul nu plutește doar *deasupra* istoriei, așa cum plutește deasupra apelor, ci acționează într-însa și el singur este principiul mișcării ei), libertatea, adică dezvoltarea determinată de propriul său concept, este factorul determinant, și singur conceptul său își este sieși scopul ultim, adică adevărul, întrucît spiritul este conștiință, sau — cu alte cuvinte — că în istorie se află *rațiune* — aceasta, pe de o parte, este cunoștință deplină a filozofiei³⁶. Ori, după Hegel, nu numai la toate popoarele, dar nici la toate rasele spiritul universal nu se poate manifesta ca mai sus, cu libertatea, adică „dezvoltarea determinată de propriul său concept“, ca factor determinant, deoarece la negri, consideră el, spiritul „rămîne cufundat în sine, nu face nici un progres“³⁷, iar în „rasa asiatică“, în care el, ce-i drept, începe „evident să se trezească, să se separe de ceea ce aparține naturii“³⁸, această separație, totuși, „nu este încă separația absolută. Spiritul nu se sesizează încă în libertatea sa absolută, nu se știe încă pe sine ca universalul concret ființînd pentru-sine, încă nu și-a luat conceptul său drept obiect, în forma gîndului“³⁹. Și, susține Hegel, în legătură cu lipsa separării absolute a spiritului de natură, „în această identitate a spiritului cu natura, adevărata libertate nu este posibilă“⁴⁰. Și, astfel, Hegel ajunge la concluzia că abia în „*rasa caucaziană*“ (prin care el îi înțelege pe locuitorii *Asiei anterioare și europenii* — n.n.), cu religiile ei mahomedană și creștină, abia, deci, în această rasă „ajunge spiritul la unitate absolută cu sine însuși, — abia aici spiritul pășește la opoziție absolută față de naturalitate, se sesizează — în independența sa absolută, se smulge din oscilarea încoace și încolo de la un extrem la celălalt, ajunge la determinarea de sine, la dezvoltarea lui însuși, dînd naștere prin aceasta istoriei universale... Progresul se înfăptuiește abia prin rasa caucaziană“⁴¹. Iată, așadar, afirmată existența doar a anumitor popoare ca „popoare istorice“, prin care se înfăptuiește progresul. Mai mult decît atît, chiar și spiritele acestor popoare au în mișcarea spiritului universal un rol limitat, de momente singulare și trepte ale ei : „Întrucît această dezvoltare se găsește în timp și în existență faptică, și prin urmare ca istorie, momentele singulare și treptele acesteia sînt spiritele popoarelor ; fiecare, ca singular și natural, într-o determinație calitativă, este destinat să ocupe o *singură treaptă* și să îndeplinească o singură sarcină în întreaga operă“⁴². Și sună, fără îndoială, ca o concluzie logică a întregii concepții, rolul deosebit față de alte popoare pe care Hegel îl conferă acelor anumite

³⁶ *Ibidem*, p. 364.

³⁷ *Ibidem*, p. 60.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibidem*, p. 61.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibidem*, p. 360.

popoare care sînt, după dînsul, purtătoare ale uneia sau alteia dintre treptele de dezvoltare, concluzie pe care o formulează astfel în paragraful 550 al *Enciclopediei științelor filozofice* : „Liberarea aceasta a spiritului, în care el merge către revenirea la sine și către realizarea adevărului său, și întreprinderea acestei liberări constituie dreptul suprem și absolut. Conștiința-de-sine a unui popor anumit, este, de fiecare dată, purtătoarea treptei de dezvoltare pe care a atins-o spiritul universal, în ființarea lui faptică, și realitatea obiectivă în care acesta își plasează voința sa. Față de această voință absolută, voința celorlalte spirite populare particulare este lipsită de drept, poporul acesta este cel care domnește peste lume...”⁴³. „De fiecare dată”, spune, însă, Hegel, ceea ce implică — și este firesc pentru concepția sa dialectică —, că acest rol deosebit nu este veșnic, aparține, pe diferite trepte de dezvoltare, unor popoare diferite. Și el adaugă, într-adevăr, în încheierea ideii de mai sus, că „...tot astfel însă, voința absolută pășește de fiecare dată peste proprietatea de moment a ei, ca peste o treaptă particulară, și o predă soartei sale și judecății care o așteaptă”⁴⁴.

Privită în ansamblu concepția lui Hegel, rezultă din ea, așadar, că și dintre popoarele „istorice” fiecare își îndeplinește misiunea doar pe o singură treaptă a dezvoltării, după care cedează locul altui purtător al „spiritului universal”. Dar nu toate popoarele, toate națiunile, îndeplinesc o asemenea misiune istorică, ci doar acelea ale căror calități naturale și spirituale le fac capabile de o creație statală puternică, și pot, prin urmare, să-și afirme voința pe plan intern și extern. Numai asemenea națiuni pot fi purtătoare ale mișcării istorice : „În existența faptică a unui popor, scopul substanțial este acela de a forma un stat și de a se menține ca stat ; un popor lipsit de formație statală (o națiune ca atare) nu are de fapt istorie, așa cum își duceau existența popoarele înainte de alcătuirea statului lor și cum există și astăzi altele, ca națiuni sălbatice”⁴⁵. Se putea deduce de aici, așa cum s-a și întîmplat, că nu numai popoarele care încă nu și-au creat un stat, dar și acelea care, în anumite împrejurări istorice nu și-au putut menține statul propriu, independent, și l-au pierdut pentru o perioadă îndelungată, sînt popoare fără istorie, a căror singură perspectivă ar fi să fie subordonate și definitiv absorbite de alte națiuni.

Sigur că referirea pe care am făcut-o înaintea acestei prezentări a unor teze ale lui Hegel la anumite influențe ale filozofiei hegeliene a istoriei asupra formării concepției lui Marx și Engels nu înseamnă nicidecum că ei ar fi preluat concepția idealistă în care Hegel își aplica dialectica la istorie — dimpotrivă, tocmai ei au respins-o și au demonstrat inconsistența științifică a unei asemenea abordări a istoriei —, dar în anumite aspecte, anumite teze ale lor, în special ale lui Engels, privind *popoarele revoluționare și popoarele contrarevoluționare*, se asemănau sau se înrudeau cu concepția lui Hegel despre *popoarele istorice și anistorice*, chiar dacă aveau alt punct de pornire și erau legate nu de „evoluția spiritului”, ci de anumite situații istorice concrete.

Este, însă, sigur că influența construcțiilor lui Hegel s-a făcut resimțită în faptul că, pentru Marx și Engels, popoarele mari „istorice” au devenit un principiu fundamental al acelei ordini europene și, mai mult, a lumii, care avea să izvorască din revoluție, concepție strîns legată de în-

⁴³ *Ibidem*, p. 364.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibidem*, p. 363.

treaga teorie a revoluției socialiste elaborată de ei, care a constituit, de fapt, factorul principal la care ei raportau și în care înglobau toate vederea și aprecierile lor în privința relațiilor dintre state și popoare, a problemei naționale, a războiului și păcii etc.

După cum se știe, întemeietorii socialismului științific au dedus socialismul — care pînă la ei a reprezentat doar un vis de aur nutrit de minți luminate, dar fără fundamentare științifică —, l-au dedus, deci, ca o necesitate istorică din analiza proceselor sociale și a forțelor care acționează în cadrul acestora, din studierea structurii interne, a legităților și direcțiilor de evoluție a capitalismului, așa cum era el dezvoltat la nivelul epocii respective. Dar, raportat la lumea în întregul ei, capitalismul nu era în acel moment nici unicul, nici cel mai extins — teritorial vorbind — sistem social-economic, mod de producție, deoarece în cea mai mare parte a lumii continuau să predomine formele precapitaliste.

În aceste condiții, Marx și Engels au avut în vedere, formulîndu-și concepțiile, în primul rînd trăsăturile caracteristice ale dezvoltării economice, sociale și politice a țărilor capitaliste — în special a celor mari — din Europa occidentală și America. În optica lor istorică, concepția despre dezvoltarea socialismului pornea în mod logic și justificat de la presupunerea că acesta va păși în arena istorică tocmai în acele țări care erau pe atunci cele mai dezvoltate, în care clasa muncitoare era și ea mai dezvoltată numeric și mai concentrată, iar contradicțiile dintre proletariat și burghezie erau cele mai acute. Ei se bazau pe faptul că premisele materiale, economice și sociale ale înlăturării capitalismului existau sau se constituiau mai intens tocmai în aceste țări, îndeosebi în acelea dintre ele, care, mai mari fiind, ofereau un spațiu mai propice dezvoltării forțelor de producție, concentrării și centralizării producției.

Luînd în considerare trecerea mai mult sau mai puțin simultană a țărilor cu capitalism dezvoltat la socialism, întemeietorii socialismului științific vedeau în revoluția socialistă din țările capitaliste dezvoltate de atunci începutul și condiția unei transformări ce avea să cuprindă întreaga lume. Cu referire concretă la Rusia de atunci, de pildă, în care Marx considera că obștea sătească „se poate elibera treptat de caracterul ei primitiv și se poate dezvolta nemijlocit ca element al producției colective pe scară națională”⁴⁶, tocmai pentru că ea este contemporană cu producția capitalistă, iar Rusia nu este izolată de restul lumii, Engels făcea precizarea că „...inițiativa transformării obștii ruse nu poate să pornească de la aceasta din urmă, ci numai de la proletariatul industrial din Apus. Victoria proletariatului din Europa apuseană asupra burgheziei și, respectiv, înlocuirea producției capitaliste printr-o producție socialmente dirijată constituie condiția necesară pentru ridicarea obștii rusești pe aceeași treaptă de dezvoltare”⁴⁷. Punîndu-și, deci, problema trecerii altor țări la socialism, Marx și Engels considerau, cum reiese și din alte scrieri ale lor, drept o condiție necesară — fie că ar fi vorba de țări europene întîrziate în trecerea pe făgaș capitalist, fie de teritorii aflate sub dominația directă a țărilor capitaliste dezvoltate —, existența unui fel de „impuls din afară”, reprezentat de „desființarea sistemului capitalist în țările în care el a apărut mai întîi”⁴⁸. Celelalte țări vor participa, așadar, la procesul mondial de trecere

⁴⁶ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 19, Editura politică, București, 1964, p. 417.

⁴⁷ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, p. 421.

⁴⁸ Marx, Engels, *Lenin despre comunismul științific*, Editura politică, București, 1964, p. 180.

la socialism, dar nu în calitate de subiecți de-sine-stătători, de purtători ai transformării. Așa cum am mai avut ocazia să subliniem ⁴⁹, ei considerau acest lucru într-atît de valabil pentru condițiile de atunci, încît Engels admitea chiar că proletariatul victorios din Apus va trebui să preia temporar teritoriile dominate de burghezia din metropole. El scria, în acest sens, într-o scrisoare din 1882 către K. Kautsky : „După părerea mea, coloniile propriu-zise, adică teritoriile ocupate de populația europeană, Canada, Cap, Australia, toate vor deveni independente ; dimpotrivă, teritoriile care au fost numai subordonate, dar care sînt ocupate de indigeni — India, Algerul, domeniioanele olandeze, portugheze, spaniole vor fi temporar preluate de proletariet, care va trebui să le aducă la independență cît se poate de repede. Este greu de spus cum anume se va desfășura acest proces...

Odată ce se va reorganiza Europa și America de Nord, acest fapt va da o forță atît de uriașă și un asemenea exemplu, încît țările semicivilizate ne vor urma de la sine ; de aceasta vor avea grijă de acum necesitățile economice“ ⁵⁰.

După cum se știe, însă, istoria și-a urmat direcția ei generală de dezvoltare, prevăzută de Marx și Engels, adică spre socialism, dar parcurgînd cu totul alte direcții concrete și căi.

Socialismul, apărut inițial ca idee, scop și mișcare a clasei muncitoare în țările capitaliste dezvoltate din Europa occidentală, în care premisele materiale, obiective ale noii orînduiri erau în mai mare măsură maturizate, nu a devenit încă victorios tocmai în aceste țări, iar țările rămase mai în urmă, sau așa-numite „semicivilizate“, departe de a urma „de la sine“ socialismul din țările mari apusene, au dat, unele dintre ele, dovadă ele însele de inițiativă istorică, trecînd pe făgașul noii orînduiri.

Dar nu analiza acestui fenomen și a cauzelor lui formează obiectul studiului nostru acum (considerații mai detaliate asupra lui am făcut, de altfel, într-un studiu anterior deja amintit). Aici ne-am oprit asupra concepției lui Marx și Engels privind trecerea lumii la socialism prin inițiativa istorică a țărilor mari dezvoltate din punct de vedere capitalist, pentru a completa cu un element deosebit de important : prezentarea factorilor subsemnul cărora s-a dezvoltat și gîndirea lor privind criteriile de judecare a unei situații sau alta din domeniul relațiilor dintre țări și popoare, inclusiv a caracterului unor războaie sau al unor mișcări naționale.

Într-adevăr, concentrîndu-și întreaga atenție asupra revoluției democratice ce avea loc într-o serie de țări în perioada elaborării învățăturii lor, și asupra perspectivelor revoluției socialiste, pe care o considerau încă în secolul trecut la ordinea zilei, Marx și Engels subordonau orice alte probleme intereselor luptei proletarietului pentru această revoluție, sau progresului capitalist care pregătea condițiile ei. Privit sub această prismă, tot ce stătea, după părerea lor, în calea acestui tip de progres trebuia înlăturat. Dar aceasta a dus și la o anumită unilateralizare a criteriilor pe care le aplicau, la excluderea din ele, uneori, a categoriei de interes național în sine, dacă el nu se integra, în momentul dat, unei direcții de acțiune ce contribuia la perspectiva revoluționară, la faptul că în conceptul și în criteriile lor nu-și mai găseau în anumite situații locul asemenea categorii ca dreptatea, umanismul, egalitatea, independența și altele.

⁴⁹ Vezi : Ion Popescu-Puțuri, *Partidul revoluționar al clasei muncitoare a adus România în pas cu viitorul*, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 2/1981, p. 3 și urm.

⁵⁰ K. Marx, F. Engels, *Socineniia*, vol. 35, p. 297—298.

Este, în acest sens, semnificativ felul în care Engels, pornind de la criticarea caracterului utopic al „teoriei înfrățirii generale a popoarelor”, așa cum era ea propovăduită de fracțiunea democratică a panslavismului, adică „fără să ia în seamă situația istorică și gradul de dezvoltare socială a anumitor popoare”⁵¹, găsește în diferența gradului de dezvoltare chiar și o justificare pentru împingerea înainte a civilizației sau extinderea ei, în anumite cazuri, prin război. „Dreptate», «omenie», «libertate», «egalitate», «fraternitate», «independență» — pînă acum nu am găsit în manifestul panslavist — scria Engels în 1849 — nimic altceva decît aceste categorii mai mult sau mai puțin morale, care, ce-i drept, au o rezonanță foarte frumoasă, dar în problemele istorice și politice *nu demonstrează absolut nimic...*

Un singur cuvînt despre «înfrățirea generală a popoarelor» și despre fixarea «granițelor, pe care voința suverană a popoarelor înseși le trasează pe baza particularităților lor naționale». Statele Unite și Mexicul sînt două republici ; în amîndouă poporul este suveran.

Cum se face că între aceste două republici, care, potrivit *teoriei morale*, ar trebui să fie «înfrățite» și «confederate», a izbucnit un război pentru Texas, că «voința suverană» a poporului american, sprijinindu-se pe vitejia voluntarilor americani, a mutat, din «considerente geografice, comerciale și strategice», cu cîteva sute de mile mai spre sud, granițele trasate de natură ? Și le va reproșa oare Bakunin americanilor un «război de cîmpire» care, ce-i drept, dă o grea lovitură teoriei sale bazate pe «dreptate și omenie», dar care a fost dus totuși exclusiv în interesul civilizației ? Sau este cumva o nenorocire că bogata Californie a fost smulsă din mîinile mexicanilor leneși, care nu au știut să facă nimic cu ea ? Și ce e rău dacă energicii ianchei, prin exploatarea rapidă a minelor de aur de acolo, înmulțesc mijloacele de circulație, concentrează în cîțiva ani, pe coasta cea mai prielnică a Oceanului Pacific, o populație deasă și un comerț întins, întemeiază orașe mari, deschid noi căi de navigație, construiesc o cale ferată de la New York la San Francisco, lasă propriu-zis pentru prima oară civilizația să pătrundă în Oceanul Pacific și vor da, pentru a treia oară în istorie, o orientare nouă comerțului mondial ? Se prea poate ca «independența» unor spanioli din California și din Texas să sufere de pe urma acestui fapt, ca «dreptatea» și alte principii morale să fie încălcate ici și colo ; dar ce înseamnă toate acestea în comparație cu asemenea fapte de importanță istorică mondială ?”⁵²

Dealtfel, ca să revenim la Europa, în același articol din 1849, *Panslavismul democrat*, publicat în „Noua gazetă renană” redactată de Marx, Engels subliniază că înfrățirea popoarelor nu se realizează cu dorințe pioase, că realitatea constă în „revoluții radicale și lupte singeroase” și că, în general, „nu este vorba de înfrățirea tuturor popoarelor europene sub un singur steag republican, ci de o alianță a popoarelor revoluționare împotriva celor contrarevoluționare...”⁵³. E o scăpare ? Omiterea doar a necesității de a preciza că nu anumite popoare sînt contrarevoluționare prin natura lor, ci cîrmuiri sau grupări politice contrarevoluționare care le domină, le folosesc împotriva revoluției ? Sau e vorba și de o concepție ?

Nu este chiar simplu răspunsul la această întrebare ; el nu poate fi monovalent și tranșant. Trebuie, desigur, să ținem cont de împrejurările

⁵¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, Editura politică, București, 1959, p. 305.

⁵² *Ibidem*, p. 304—305.

⁵³ *Ibidem*, p. 301—302.

istorice dramatice ale luptelor revoluționare din 1848—1849, în care Engels scria cuvintele citate mai sus. Și pe lângă factorii de ordin general, istorici și teoreticieni, la care ne-am referit mai înainte trebuie să mai introducem în discuție un element deosebit de important, lucru pe care îl facem exprimându-ne acordul cu academicianul E.M. Jukov, care, în studiul său *Engels — istorician al relațiilor internaționale*, scria : „Problemele internaționale cele mai acute în epoca lui Engels erau: în primul rînd, lupta pentru crearea unor state naționale mari, în cadrul cărora condițiile pentru maturizarea luptei de eliberare a proletariatului să fie cele mai favorabile și, în al doilea rînd, lupta împotriva țarismului rus — în acel timp dușman foarte puternic și periculos al democrației și socialismului“ ⁵⁴.

Într-adevăr, adversitatea înverșunată a revoluționarilor Marx și Engels față de un asemenea dușman al revoluției și sprijin al reacțiunii europene cum a fost țarismul se constituia într-o poziție în lumina căreia apreciau ei problemele relațiilor internaționale și mișcările naționale a o serie de popoare.

Tocmai de aceea, critica aspră pe care, de pildă, a adresat-o Engels panslavismului, pornea nu numai și nu atît de la caracterul iluzoriu al ideii unirii tuturor slavilor într-o singură mare națiune, cît de la rolul pe care îl putea juca această mișcare în extinderea influenței țarismului. „Panslavismul — scria Engels — n-a luat naștere în Rusia sau în Polonia, ci la Praga și la Agram. El reprezintă o alianță a tuturor micilor națiuni și naționalități slave din Austria și, în al doilea rînd, din Turcia, în vederea luptei împotriva germanilor din Austria, maghiarilor și, poate, împotriva turcilor“ ⁵⁵. Dar cum în contextul anilor 1848—1849 germanii și maghiarii, datorită respectivelor revoluții burghezo-democratice, erau apreciați de Engels drept națiuni revoluționare, el conchide, apreciind tendința principală a panslavismului, că acesta era din capul locului reacționar, că „s-a vîndut pe sine și a vîndut și Polonia țarului Rusiei“ și era îndreptat împotriva elementelor revoluționare din Austria, și continuă : „Scopul nemijlocit al panslavismului este crearea, sub stăpînirea Rusiei, a unui stat slav care să se întindă de la Munții Metalici și Carpați pînă la Marea Neagră, Marea Egee și Marea Adriatică, un stat în care pe lângă limbile germană, italiană, maghiară, valahă, turcă, greacă și albaneză s-ar mai vorbi încă aproximativ o duzină de limbi și principale dialecte slave. Toate acestea, luate la un loc, s-ar cimenta nu prin elementele care au cimentat pînă acum Austria și au contribuit la dezvoltarea ei, ci prin calitățile abstracte ale slavismului și prin așa-zisa limbă slavă, care e, bineînțeles, comună majorității locuitorilor. Dar unde mai există acest slavism în afară de capetele cîtorva ideologi, unde mai există «limba slavă» în afară de fantezia domnilor Palacky, Gaj & Co. și, în parte, în litaniile slavone ale bisericii ruse, pe care nici un slav nu le mai înțelege ? În realitate, toate aceste popoare se află pe treptele cele mai diferite ale civilizației, de la gradul destul de înalt de dezvoltare la care a ajuns (datorită *germanilor*) industria modernă și cultura în Boemia și pînă la starea de barbarie aproape nomadă în care se află croații și bulgarii : de aceea, în realitate, toate aceste națiuni au interesele cele mai opuse. De fapt limba slavă vorbită de aceste 10—12 națiuni este alcătuită din tot atîtea dialecte, care în cea mai mare parte sînt străine unul de altul și pot fi chiar reduse la diferite grupuri principale (ceh, ilir,

⁵⁴ *Engels i problemî istorii*, Culegere de studii, Academia de științe a U.R.S.S., Secția de istorie, Editura „Nauka“, Moscova, 1970, p. 49.

⁵⁵ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, p. 187.

sirbo-bulgar) ; datorită totalei desconsiderări a oricărei literaturi și inculturii majorității acestor popoare, dialectele lor au devenit un adevărat patois (idiom — *n.n.*), căruia, cu puține excepții, i s-a suprapus întotdeauna o limbă *străină*, neslavă, care a servit drept limbă literară. Așadar, unitatea panslavistă este o pură fantezie sau... *cnutul rusesc*⁵⁶.

Analizat atent, pasajul de mai sus denotă faptul că — dacă lăsăm la o parte anumite aprecieri provenite în mod evident din insuficiența cunoașterii de către Engels a modului de viață al popoarelor respective, a tradițiilor lor literare și, în general, culturale — elementul de *apreciere politică*, care se afla în centrul criticii panslavismului, era tocmai acel *cnut* la care se referea autorul.

Totuși, nu putem omite faptul — și acest lucru ne apropie iar de întrebarea privind concepția generală — că Engels introducea în analiză și elemente care nu țineau de situația politică din momentul respectiv, ci de o apreciere sceptică a însăși capacității de creație istorică a popoarelor respective. Pentru că el le tratează drept națiuni „fărîmîțate și risipite“, „popoare mici“, „slabe“, „lipsite de o forță națională proprie“ și se întreabă : „Se va fi găsimd oare printre aceste naționalități, fără a-i exclude pe cehi și pe sirbi, măcar una care să aibă o tradiție istorică națională, păstrată în popor, și care să se ridice deasupra măruntelor lupte locale ?“⁵⁷.

Privite în contextul tumultuoaselor evenimente ale anilor 1848—1849, toate acestea ar putea, la prima vedere, să apară — și așa le și interpretează unii autori — ca fiind doar accente polemice și atitudini dure ale unui publicist revoluționar în condițiile în care în acel moment istoric s-a produs un conflict, am putea spune tragic, între tendințele naționale ale unor popoare asuprite din cadrul Imperiului habsburgic și revoluțiile din Austria și Ungaria.

Într-adevăr, să ne amintim puțin de tabloul momentului istoric respectiv. Revoluțiile burghezo-democratice din 1848 au fost resimțite inițial de o serie de națiuni asuprite ca un fel de primăvară a popoarelor. În Imperiul multinațional austriac trezirea națională a unor popoare a generat procese complexe și contradictorii, iar problema națională a devenit, de fapt, o problemă vitală pentru destinul revoluțiilor din Austria și Ungaria. La majoritatea acestor popoare faptul că ele suferiseră timp de secole un jug național odios, că trebuiau să-și afirme însăși ființa națională și să se împotrivească deznaționalizării, conjugat cu faptul că în sinul lor clasele societății moderne, burghezia și proletariatul, se aflau abia în stadiul de apariție, au făcut ca pe prim plan să se afle nu transformările de ordin social de tip burghez, ci problemele și revendicările de ordin național. Aceste tendințe naționale în plină înviorare au întîmpinat, însă, o opoziție serioasă nu numai din partea vechilor clase sociale, ci și a burgheziei din Austria, care dorea să mențină unitatea vechiului stat, a economiei și administrației. Burghezia de limbă germană, mai dezvoltată și tinzînd spre dominație, avea o pondere serioasă, adesea preponderentă în populația orașelor din teritoriile slave ale Austriei, controla industria și comerțul. Ea nu intenționa de fel să-și cedeze situația privilegiată. Păturile sociale și grupările politice din fruntea revoluției din Ungaria nu au reușit nici ele să-și depășească limitele și să păsească pe calea unei rezolvări adecvate a problemei popoarelor asuprite. Opoziția lor față de revendicările naționale mergea pînă la refuzul de a permite acestora folosirea propriilor lor limbi

⁵⁶ *Ibidem*, p. 187—188.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 188—189.

în organismele reprezentative. Și dacă Engels, exprimînd, de fapt, concepția asimilării unor popoare de către altele, a putut să scrie că „...în ceea ce-i privește pe maghiari, mai trebuie menționat în mod special faptul că, mai cu seamă după revoluție, ei au făcut prea multe concesii și s-au dovedit prea slabi față de înfumurații croați“, deoarece „Kossuth le-a făcut toate concesiiile posibile, în afară de îngăduința ca deputații lor să vorbească în Reichstag în limba croată“⁵⁸, se înțelege că din punctul de vedere al croaților, ca și al altor popoare, aceste concesii erau departe de a fi „prea multe“ sau „toate posibile“, devreme ce li se refuza pînă și folosirea limbii naționale în stat.

În aceste condiții, între revoluția burgheză și mișcarea națională s-a creat un conflict acut, care a putut fi folosit de monarhia habsburgică și țarismul rus pentru a înăbuși revoluția. Acest lucru a fost înlesnit de faptul că, după înfrîngerea, în vara anului 1848, a mișcării naționale a cehilor și a insurecției de la Praga și datorită împrejurării că ostilitatea conducătorilor revoluțiilor burgheze față de cerințele popoarelor asuprite slăbea și pozițiile elementelor democratice din sinul lor —, în mișcarea popoarelor slave din Austria au căpătat preponderență elementele reacționare, adepte ale unei monarhii austriece cu predominanță slavă.

Liderii revoluționar-democrați români, însă, au depus eforturi pentru a se ajunge la o alianță între mișcarea de eliberare a românilor din Transilvania și revoluția maghiară, dar nu au găsit înțelegerea necesară la conducătorii acestei revoluții. Arătînd că „contradicțiile naționale acute s-au repercutat și asupra mersului luptei revoluționare din Transilvania“, autorii tratatului academic în mai multe volume *Istoria universală*, editat la Moscova, relevă, de pildă, în această privință că „Revoluționarii democrați români în frunte cu Nicolae Bălcescu și Avram Iancu au luptat pentru unirea românilor și ungarilor în vederea luptei comune împotriva dușmanului comun al ambelor popoare — monarhia habsburgilor. Dar abia în ultimele zile ale existenței sale guvernul revoluționar maghiar a căzut de acord să satisfacă revendicările naționale ale altor popoare și să ajungă la înțelegere cu românii“⁵⁹. Cu alte cuvinte — prea tîrziu.

Așadar, s-a petrecut un fenomen care a mai putut fi întîlnit în istorie și în alte momente importante ale ei. Dialectica istoriei este complicată, și nu întotdeauna procesul social și cel național, ambele fiind laturi ale progresului, se contopesc într-un șuvoi unic și de nebiruit. Uneori, în funcție de o serie de cauze obiective și subiective, aceste două mari procese nu se sincronizează și ajung chiar la conflicte între ele — dăunătoare, de obicei, ambelor procese.

Aflați, însă, în iureșul evenimentelor revoluționare din Germania, luptînd cu scrisul și cu arma împotriva contrarevoluției, Marx și Engels, în entuziasmul lor revoluționar și în situația în care limitele revoluției de atunci nu fuseseră încă pe deplin elucidate, iar teoria marxistă în problema națională se afla încă într-un stadiu incipient, nu au sesizat întreaga complexitate a fenomenului, valențele istorice progresiste implicite mișcărilor naționale ale tuturor popoarelor asuprite din Imperiul austriac, și au redus, de fapt, problema la acea schemă a „alianței popoarelor revoluționare împotriva celor contrarevoluționare“ la care ne-am referit mai sus. Concretizînd această schemă prin nominalizarea popoarelor participante la delimi-

⁵⁸ *Ibidem*, p. 310.

⁵⁹ *Vsemirnaia istoria*, Academia de științe a U.R.S.S., vol. II, Moscova, 1959, p. 358.

tarea de mai sus, Engels scria : „Anul 1848 a creat, mai întâi în Austria, un haos nemaipomenit, acordînd pentru moment libertate tuturor acestor naționalități diferite care pînă atunci, prin bunăvoința lui Metternich, se înrobeau unele pe altele. Germani, maghiari, cehi, polonezi, moravi, slovaci, croați, ruteni, români, iliri, sîrbi, au intrat în conflict unii cu alții, în timp ce în cadrul fiecăreia dintre aceste națiuni se ducea și o luptă între diferitele clase. Dar, curînd, în acest haos s-a făcut ordine. Cei angajați în luptă s-au împărțit în două mari tabere : de partea revoluției au trecut germanii, polonezii și maghiarii ; de partea contrarevoluției au rămas ceilalți, adică toți slavii — cu excepția polonezilor —, românii și sașii din Transilvania“ ⁶⁰.

Asupra acestei împărțiri schematice Engels insistă, revine la ea nu o dată. Și din unele dintre aceste reveniri rezultă clar un lucru : omițînd faptul că pentru popoarele asuprite de secole în cadrul Imperiului austriac tendința forțelor conducătoare ale revoluției burgheze de a le menține sub dominația lor însemna continuarea împilării naționale, Engels trece peste complexitatea situației și, fiindcă lupta de independență națională a intrat, în aceste condiții, în mod inerent în conflict acut cu această tendință, echivalează această luptă cu contrarevoluția : „Pe scurt — scrie el — în practică, reconstituirea naționalităților slavilor de sud începe cu cea mai cruntă reprimare a revoluției din Austria și din Ungaria“. Și : „În Austria, cu excepția Poloniei și Italiei, germanii și maghiarii au avut în 1848, ca și în general în decursul ultimului mileniu, inițiativa istorică în mîinile lor. Ei sînt reprezentanții *revoluției*.”

Slavii de sud, luați încă de acum o mie de ani la remorca germanilor și maghiarilor, au pornit în 1848 la luptă pentru recîștigarea independenței lor naționale numai cu scopul de a înăbuși totodată revoluția germano-maghiară. Ei sînt *reprezentanții contrarevoluției*. Lor li s-au raliat două națiuni care, de asemenea, ajunseseră de multă vreme într-o stare de decădere și erau lipsite de orice capacitate de acțiune istorică : sașii și românii din Transilvania“ ⁶¹.

Dar de ce omisiunea și echivalarea la care ne-am referit ? Apare aici necesitatea, pentru analiza noastră, de a răspunde și la o altă întrebare : oare în toate cazurile și în toate condițiile au apreciat Marx și Engels drept contrarevoluționară și nejustificată lupta pentru independență națională, dacă împrejurări complexe și contradictorii o puneau în conflict cu o revoluție sau aduceau în fruntea ei forțe conservatoare, sau se petreceau și una și alta ? Nu, firește. În alte cazuri tocmai Engels a relevat complexitatea și natura contradictorie a situațiilor pe care le creează viața reală a popoarelor și, acordînd luptei pentru independența națională rolul de criteriu în distincția ce trebuie făcută între războaiele juste și cele nejuste, a justificat războaiele naționale, chiar dacă popoarele care le purtau se aflau încă pe o treaptă de dezvoltare socială inferioară celor împotriva cărora le purtau, chiar dacă prețul independenței lor era conflictul cu o revoluție. Iată, de pildă, cum aprecia Engels — e adevărat, mai tîrziu —, o asemenea situație, pornind de la semnificația pe care o avea pentru poporul spaniol ziua de 2 mai 1808, cînd răscoala populară de la Madrid împotriva trupelor lui Napoleon a constituit începutul luptei de eliberare a poporului spaniol : „Într-adevăr, ce s-a întîmplat la 2 mai 1808 ? Pe de o parte invazia străină, pe de altă parte poporul Madridului. În aparență, totul era cît se poate de simplu. În realitate însă, situația era foarte complicată. Pentru a lupta

⁶⁰ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, p. 187.

⁶¹ *Ibidem*, p. 190—191.

împotriva invaziei străine și împotriva tiraniei lui Napoleon, poporul spaniol a trebuit să lupte în același timp împotriva revoluției franceze, iar pentru a-și redobândi independența același poporul spaniol a fost nevoit să restaureze despotismul idiotului fanatic Ferdinand al VII-lea, care era sprijinit de nobilime și de cler.

Același lucru s-a întâmplat în Italia și în Germania, și chiar în Franța. Italia și Germania au putut să scuture jugul napoleonean numai dându-se pe mîna reacțiunii monarhiste, feudale și clericale.

Iată cum războaiele dintre popoare complică și încurcă situații care, în aparență, sînt cît se poate de simple și de clare⁶².

Și atunci, de ce refuză Engels împrejurărilor din 1848—1849 din Austria caracterul unei „situații complicate și încurcate” și aplică schema popoarelor revoluționare și popoarelor contrarevoluționare? Pentru că, trebuie s-o spunem, contradicțiile care au existat în gîndirea marxistă de atunci asupra problemei naționale și a relațiilor dintre state și popoare s-au manifestat, printre altele, și în faptul că asemenea principii ca independența națională, dreptul la un stat național propriu și altele erau aplicate și în funcție de mărimea istorică — inclusiv numerică și teritorială — a națiunilor, cu alte cuvinte în funcție de părerea privind națiunile istoricește viabile și națiunile neviabile istoricește.

Și cu aceasta ne-am apropiat de unul dintre punctele principale ale discuției noastre din aceste pagini, și anume, dacă sau nu aprecierile la adresa unor popoare asuprite din Imperiul habsburgic rezultau și dintr-o concepție mai generală, de ordin teoretic. Că ele nu rezultau numai din aprecierea poziției acestor popoare într-un moment concret-istoric și cu viabilitate limitată la acest moment, ci și dintr-o concepție mai generală, care se referea și la alte popoare și a cărei filiațiune cu conceptul hegelian al popoarelor *istorice* și *anistorice* ne este dezvăluită chiar de Engels: „Nu există țară în Europa care să nu aibă undeva, în vreun colț al ei, unul sau mai multe resturi de popoare, rămășițe ale unei foste populații, oprimate și subjugate de națiunea care ulterior a devenit exponenta dezvoltării istorice. Aceste rămășițe ale unei națiuni care, după expresia lui Hegel, a fost călcată fără milă în picioare de mersul istoriei, aceste *frînturi de popoare* devin, de fiecare dată, cele mai fanatice exponente ale contrarevoluției și rămîn astfel pînă la totala lor nimicire sau pînă la pierderea totală a particularităților lor naționale, așa cum în general întreaga lor existență este și ea un protest împotriva mării revoluții a istoriei.

Așa sînt în Scoția gelii, reazemul Stuartilor din 1640 pînă în 1745.

Așa sînt în Franța bretonii, reazemul Bourbonilor din 1792 pînă în 1800.

Așa sînt în Spania bascii, reazemul lui Don Carlos.

Așa sînt în Austria *slavii de sud* panslaviști, care nu sînt decît *frînturi de popoare*, produsul unei *dezvoltări milenare* extrem de încurcate⁶³.

Că această concepție mai generală s-a reflectat în mod direct în aprecierea situației din 1848—1849, ne-o indică un alt pasaj, din care rezultă cu claritate părerea despre existența unor popoare al căror caracter contrarevoluționar este un dat permanent și inevitabil, și a altora, care sînt contrarevoluționare doar „deocamdată”, doar în situația istorică dată: „Vrem să menționăm mai întîi că, pentru democrații de la Congresul slavilor, romanismul politic și sentimentalismul sînt foarte scuzabile. Cu excepția polo-

⁶² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, p. 400.

⁶³ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, p. 189.

nezilor — polonezii nu sînt panslaviști din motive foarte explicabile —, ei aparțin cu toții unor popoare care ori sînt prin întreaga lor poziție istorică în mod inevitabil contrarevoluționare, cum este cazul slavilor de sud, ori — cum este cazul rușilor — sînt încă departe de o revoluție și de aceea sînt încă, cel puțin deocamdată, contrarevoluționare“⁶⁴. Și care este, după părerea lui Engels, acea poziție istorică care face ca anumite popoare să fie „în mod inevitabil contrarevoluționare“ ? Un asemenea atribut, care, pe lângă că este puțin măgulitor, capătă, în concepția de aici a lui Engels, și un caracter de permanență, rezultă, tot după părerea lui, din lipsa de viitor a acestor popoare, din lipsa de viabilitate : „Repetăm : în afară de polonezi, ruși și, în cel mai bun caz, de slavii din Turcia, nici un popor slav nu are viitor din simplul motiv că tuturor celorlalți slavi le lipsesc condițiile istorice, geografice, politice și industriale necesare pentru a fi independente și viabile“⁶⁵. Această idee a neviabilității unor popoare se bazează, la Engels, pe părerea eronată că ele nu ar fi avut nici în trecut, chipurile, o istorie proprie și sînt condamnate și pe viitor la o asemenea soartă : „Popoare — scrie el — care nu au avut niciodată o istorie proprie, care de îndată ce au atins prima treaptă, oricît de primitivă, a civilizației au și ajuns la remorca unei puteri străine sau pe care abia jugul străin le-a împins *cu de-a sila* pe prima treaptă a civilizației nu sînt viabile și nu vor putea fi niciodată independente“⁶⁶.

Și astfel, pornind de la o asemenea concepție mai generală asupra rolului popoarelor în progresul istoric, Engels nu deduce poziția lor în evenimentele din 1848—1849 din împrejurările concrete ale respectivei perioade istorice și nu le condamnă la lipsa unui destin istoric în viitor pentru că ar fi contrarevoluționare, ci, dimpotrivă, consideră *neviabilitatea* lor ca un dat și deduce din ea, din așa-zisa condamnare a lor de către istorie, poziția lor, care trebuie, în această logică, să fie în mod inherent contrarevoluționară. Într-adevăr, după ce înfățișează schema împărțirii popoarelor în revoluționare și contrarevoluționare — pe care am prezentat-o și noi mai înainte —, Engels își pune întrebarea : „De unde vine această împărțire a națiunilor, prin ce se explică ea ?“ și dă următorul răspuns : „Această împărțire corespunde întregii istorii de pînă acum a naționalităților respective. Ea înseamnă începutul soluționării unei probleme de viață și de moarte pentru toate aceste națiuni mari și mici.

Întreaga istorie de pînă acum a Austriei ne oferă o mărturie a acestui adevăr, pe care l-a confirmat și anul 1848. Dintre toate națiunile mari și mici ale Austriei, numai trei au fost purtătoare ale progresului, au avut o influență activă asupra istoriei și și-au păstrat și azi viabilitatea : *germanii, polonezii și maghiarii*. De aceea sînt ele acum revoluționare.

Toate celelalte naționalități și popoare mari și mici sînt sortite să piară într-un viitor apropiat, în furtuna revoluției mondiale. De aceea sînt ele acum contrarevoluționare“⁶⁷.

Engels a încercat să fundamenteze aprecierile generale de mai sus pe o argumentare istorică mai detaliată, să explice de ce consideră că acestor popoare le lipsesc, cum am citit mai sus, condițiile istorice, geografice etc. necesare pentru a fi „independente și viabile“.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 305.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 306.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibidem*, p. 184—185.

Și cum argumentarea istorică pe care s-a sprijinit este ea însăși importantă pentru înțelegerea mai exactă a întregii concepții, vom încerca și noi, rezumînd firește, să prezentăm unele aspecte ale ei.

Referindu-se la teritoriul de atunci al Austriei, „situată la sud de lanțul Carpaților și al Sudeților, în valea superioară a Elbei și în regiunea mijlocie a Dunării“, Engels remarcă faptul că la începutul evului mediu acest teritoriu era locuit „numai de slavi“, care prin limba și obiceiurile lor „fac parte din același neam cu slavii din Turcia, sîrbii, bosniecii, bulgarii, și slavii din Tracia și Macedonia“⁶⁸. Încadrîndu-i pe cehi în neamul care „poartă numele de slavi de sud“, Engels adăuga că pe întregul teritoriu care se întinde de la Marea Neagră pînă în Pădurea Boemiei și la Alpii Tirolezi mai locuiau, în afara neamurilor slave, grecii și românii și constata că : „În această masă compactă de slavi s-au infiltrat dinspre apus germanii, iar dinspre răsărit maghiarii“⁶⁹. Descriind pe scurt acest proces, Engels preciza și că la sud de Dunăre și de Sava slavii au fost subjugăți de turci. De menționat, însă, că Engels nu confunda de fel „infiltrarea“ de care vorbea, cu un proces demografic care să fi schimbat radical compoziția populației, fiind conștient de faptul că a fost vorba de stabilirea unei dominații asupra populației majoritare. El preciza, de pildă, că „Arhiducatul Austria, o parte din Moravia și cea mai mare parte din Stiria au fost germanizate și au despărțit astfel pe cehi și pe moravi de locuitorii Corintiei și Krajinei“⁷⁰ și că „Teritoriul locuit exclusiv de maghiari nu reprezintă nici a treia parte din întreaga Ungarie și Transilvania. Începînd de la Pressburg (denumirea germană a Bratislavei — *n.n.*), la nord de Dunăre și Tisa, și pînă în munții Carpați locuiesc cîteva milioane de slovaci și un mic număr de ruteni. La sud, între Sava, Dunăre și Drava, locuiesc croații și slovenii ; mai departe, spre răsărit, de-a lungul Dunării se află o colonie de sîrbi care numără peste 500 000 de oameni. Aceste două ținuturi slave sînt legate între ele de valahii și sașii din Transilvania“⁷¹.

De acest proces de subjugare a teritoriilor respective Engels leagă, pe bună dreptate, însăși originea Imperiului habsburgic. El arată că, după ce au eșuat în încercarea de a uni Germania într-o singură monarhie, habsburgii „s-au ales doar cu teritoriile din sudul ei, care se aflau în luptă directă cu unele seminții slave răzlețite sau în care nobilimea feudală germană și burghezimea germană dominau împreună asupra semințiilor slave asuprite. În ambele cazuri, germanii din fiecare provincie aveau nevoie de sprijin din afară. Un astfel de sprijin a fost pentru ei uniunea împotriva slavilor și această uniune s-a înfăptuit prin unirea provinciilor respective sub sceptrul habsburgilor.

Așa a luat ființă Austria germană“⁷².

Iar cealaltă parte a imperiului ? În privința ei Engels scria : „Ungaria se mărginește cu Austria germană. În Ungaria, maghiarii au dus aceeași luptă ca și germanii în Austria germană. Germanii care s-au infiltrat printre barbarii slavi în arhiducatele Austria și Stiria s-au unit cu maghiarii care s-au infiltrat și ei, la fel, printre barbarii slavi pînă la Leitha... Interesele lor erau aceleași, căci adversarii lor erau aliați firești. Alianța dintre maghiarii și germanii Austriei era o necesitate“⁷³.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 185.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibidem*, p. 186.

⁷¹ *Ibidem*, p. 191.

⁷² *Ibidem*, p. 182.

⁷³ *Ibidem*, p. 182—183.

Omitînd să analizeze un complex întreg de factori istorici care au înlesnit subjugările ce s-au produs, Engels le lega de ideea istorismului și anistorismului unor popoare, considerînd că „slavii din sud au încetat pentru totdeauna să mai joace un rol în istorie“, că ultima lor încercare de „a interveni din proprie inițiativă în mersul istoriei a fost războiul hushiilor“ purtat de cehi și că „Învingătorii lor, germanii și maghiarii, dimpotrivă, au luat în mîinile lor inițiativa istorică în ținuturile dunărene“ ⁷⁴.

Într-un mod oarecum ciudat, în această concepție subjugarea, dominarea popoarelor slave respective își găsește justificarea... în ea însăși, printr-o logică care parcă ar spune că, dacă ai fost cucerit și ești *anistoric*, ți-ai pierdut pentru un timp statul propriu, atunci nici nu trebuie să-ți mai prezinzi independența, ești condamnat de istorie. „Aceasta — scrie Engels — a fost soarta slavilor din Austria. Cehii, printre care îi socotim și pe moravi și slovaci, deși se deosebesc ca limbă și istorie, nu au avut niciodată o istorie. Din timpul lui Carol cel Mare, Boemia este înlănțuită de Germania. Pentru scurtă vreme națiunea cehă s-a eliberat și a format statul Marii Moravii, pentru a fi imediat subjugată din nou și aruncată timp de 500 de ani încoace și încolo, ca o minge, între Germania, Ungaria și Polonia. Boemia și Moravia au fost apoi anexate definitiv Germaniei, iar regiunile slovace au rămas Ungariei. Și această «națiune», care nici nu există din punct de vedere istoric, formulează pretenții de independență ?“ ⁷⁵.

În aceeași situație se aflau, după părerea lui Engels, și slovacii, croații, dalmatii și alții, deoarece „începînd din secolul al XI-lea, ei au pierdut ultima speranță de independență politică și au ajuns parte sub dominație germană, parte sub dominația Venetiei, parte sub dominație maghiară. Și din aceste zdrențe ferfenițate vor să înjghebeze o națiune puternică, independentă, viabilă ?“ ⁷⁶.

Și mai clar rezultă ideea la care ne-am referit, a justificării dominației prin dominație, din afirmația lui Engels că „dacă cei «8 000 000 de slavi» au trebuit să îndure 8 secole jugul impus de cei 4 000 000 de maghiari, chiar și numai aceasta dovedește cu prisosință care dintre aceste două popoare a fost mai viabil și mai energetic, slavii cei numeroși sau maghiarii cu mult mai puțin numeroși !“ ⁷⁷.

Dealtfel, ideea că trecutul de stare dominată determină dominarea acestor popoare în prezent, este exprimată de Engels direct, într-o concluzie generalizatoare, care leagă acest trecut de perspectiva de prezent și viitor defavorabilă acestor popoare. Afirmînd că în secolele al VIII-lea și al IX-lea slavii de sud dețineau întreaga Ungarie și Austrie, el scrie : „Dacă nici atunci n-au fost în stare să se împotrivească invaziei germanilor și maghiarilor, dacă nici atunci n-au putut să-și dobîndească independența și să formeze un stat trainic cînd ambii lor dușmani — maghiarii și germanii — duceau o luptă de nimicire reciprocă, cum vor să obțină așa ceva acum, după un mileniu de subjugare și deznaționalizare ?“ ⁷⁸.

Făcînd abstracție de lupta seculară a popoarelor împotriva jugului străin, pentru păstrarea ființei lor naționale, de faptul că tocmai păstrarea limbii, culturii proprii, caracterelor naționale, în condițiile unei îndelungate dominații străine și ale risipirii, demonstau rezultatul *pozitiv* al acestei lupte și viabilitatea popoarelor, Engels le trata drept „...națiuni care, de un

⁷⁴ Ibidem, p. 186.

⁷⁵ Ibidem, p. 306.

⁷⁶ Ibidem, p. 306—307.

⁷⁷ Ibidem, p. 309.

⁷⁸ Ibidem, p. 189.

mileniu, trăiesc fărîmitate și risipite și în sinul cărora alte popoare, ne-slave, *au introdus* elemente apte de viață și dezvoltare, națiuni care, datorită armelor victorioase ale unor popoare neslave, nu au fost înghițite de barbaria turcă, popoare mici, pretutindeni despărțite unele de altele, slabe, lipsite de o forță națională proprie și numărînd de la cîteva mii pînă la cel mult 2 000 000 de oameni ! Forța lor a slăbit pînă într-atît, că bulgarii, de pildă, care erau poporul cel mai puternic și mai de temut în evul mediu, sînt cunoscuți azi în Turcia doar prin blîndețea și prin slăbiciunea lor de caracter și își fac o glorie din a spune despre ei că sînt dobre chrisztin, buni creștini !⁷⁹

Trebuie spus că întreaga concepție prezentată mai sus este, în cele două articole în care ea și-a găsit o expresie mai concentrată — *Lupta din Ungaria și Panslavismul democrat* —, strîns legată de abordarea unilaterală de către Engels a însuși procesului de subjugare de către germani și maghiari a unui șir întreg de popoare ca un proces progresist, urmat de extinderea culturii și civilizației. În acest sens, Engels, probabil necunoscînd rolul deosebit de important jucat de popoarele slave din Balcani și de țările române în lupta antiotomană, în oprirea înaintării osmanliilor spre Apus, pune un accent deosebit pe „salvarea” popoarelor înglobate în imperiul austriac de către... împilatorii lor ! Ironizînd acuzațiile aduse expansiunii germane și maghiare el scrie, de pildă, că „cea mai mare «crimă» a germanilor și maghiarilor este însă, ce-i drept, faptul că au împiedicat pe acești 12 000 000 de slavi să se turcizeze ! Ce s-ar fi ales de aceste mici națiuni fărîmitate, care au jucat în istorie un rol atît de jalnic, dacă n-ar fi fost ținute laolaltă de maghiari și germani și trimise în luptă împotriva trupelor lui Mahomed și ale lui Soliman, dacă așa-numiții lor «asupritori» n-ar fi hotărît bătăliile purtate în scopul apărării acestor popoare slabe !⁸⁰ Și ideea era dusă atît de departe, încît ajungea să ofere în locul turcirii... o altă deznaționalizare : „Fără ajutorul germanilor și mai cu seamă al maghiarilor, slavii de sud ar fi fost turciți, cum s-a și întîmplat, într-adevăr, cu o parte din ei, sau, cel puțin, ar fi fost convertiți la mahomedanism, cum s-a întîmplat cu bosniicii, care sînt și astăzi mahomedani. Și aceasta este un serviciu atît de mare făcut slavilor de sud din Austria, încît merită ca aceștia să-l plătească chiar și prin schimbarea naționalității lor cu naționalitatea germană sau maghiară“⁸¹.

Pe lîngă „salvarea de turcire”, Engels considera drept un merit al națiunilor dominante „civilizarea” celor subordonate. Pornind de la faptul că în rîndurile slavilor de sud diferențierea în clase a societății moderne se produsese încă prea puțin și burghezia „era pretutindeni germană sau maghiară”, că „slavii își formează cu greu o burghezie națională” (cu alte cuvinte, inversînd oarecum cauza cu efectul), el arăta : „Dar, odată cu burghezia, în mîinile germanilor sau maghiarilor se afla și industria, se afla capitalul ; se dezvoltă cultura germană, iar slavii erau, și din punct de vedere intelectual, sub dominația germanilor, pînă departe în Croația. Același lucru s-a întîmplat — numai că mai tîrziu și de aceea în mai mică măsură — în Ungaria, unde maghiarii împreună cu germanii s-au situat în fruntea dezvoltării intelectuale și comerciale“⁸². Și, remarcînd că situația națiunilor dominante ar fi nu prea agreabilă dacă slavii din Austria și-ar dobîndi drepturile (pe care Engels, neînțelegîndu-le, le însoțește de expresia

⁷⁹ *Ibidem*, p. 188.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 310.

⁸¹ *Ibidem*, p. 186.

⁸² *Ibidem*, p. 187.

„aşa-numitelor“), el exclama : „Şi toate acestea drept mulţumire pentru faptul că germanii şi-au dat osteneala să-i civilizeze pe îndărătnicii de cehi şi sloveni şi să introducă şi la ei comerţul, industria, o agricultură mai productivă şi cultura !“⁸³.

Cu ce am putea comenta aceste păreri despre „binefacerile“ aduse de naţiunile asupritoare celor asuprite ? Poate că, reamintind faptul că nu putem absolutiza aceste păreri, că în gîndirea de atunci a fondatorilor teoriei socialismului ştiinţific în această privinţă se manifestau anumite contradicţii, ar fi cel mai bine să folosim pentru comentariu tot cuvintele lui Engels. Pentru că, într-adevăr, aprecierile din articolele pe care le-am analizat — scrise cu vădită pornire din cauza conflictului izbucnit între mişcarea naţională a popoarelor respective şi revoluţia burghezo-democratică din Austria şi Ungaria —, vin în contrazicere cu tabloul politicii de jaf şi cotropire practică de statele germane în răsăritul Europei, schiţat chiar de Engels în alte scrieri, unele anterioare celor citate mai sus. Fără a intra în detalii, să cităm comparaţia caustică pe care o face Engels în legătură cu asemenea „binefaceri“ proclamate de vorbitorii din Adunarea de la Frankfurt în august 1848 (e adevărat, cu referire concretă la Polonia, dar valabilă în general) : „Paterul Bonavita Blank de la mănăstirea Paradies de lângă Schaffhausen a domesticit coţofene şi grauri, pe care i-a învăţat să plece şi să se întoarcă la el în zbor. El le-a tăiat jumătatea inferioară a ciocului, astfel că păsările numai puteau să-şi caute singure harna, ci erau nevoite s-o primească numai din mîna sa. Filistinii care vedeau din depărtare cum se aşează păsările pe umerii cuvioşiei-sale şi cum se apropie de el fără teamă admirau cultura şi ştiinţa lui înaltă. Păsările, spune biograful lui, *il iubeau ca pe binefăcătorul lor*“⁸⁴.

Dar în articolele la care ne-am referit, ca şi în altele din „Noua gazetă renană“, se făcea puternic simţită admiraţia lui Marx şi Engels faţă de ceea ce considerau ei pe atunci a fi rolul marilor naţiuni istorice şi sentimentul înălţător de apartenenţă la naţiunea istorică germană, cuprinsă în acel moment de revoluţie. Engels, dealtfel, a sesizat, se pare, el însuşi, acest lucru şi, în partea a doua a celui de-al doilea articol din cele menţionate de noi, face unele rezerve, din care rezulta că poziţia adoptată porneşte nu de la interese particulare naţionale germane, ci de la criteriul mai general al interesului revoluţiei europene. Rezumînd cele tratate anterior pe larg, şi anume că „slavii din Austria nu au avut niciodată o istorie proprie, că din punct de vedere istoric, cultural, politic, comercial şi industrial sînt dependenţi de germani şi de maghiari, că în parte sînt deja germanizaţi, maghiarizaţi, italianizaţi, că, în cazul că ar constitui state independente, nu ei, ci burghezia germană şi italiană de la oraşe ar conduce aceste state şi că, în sfîrşit, nici Ungaria şi nici Germania nu pot admite ca asemenea mici state în stat, lipsite de vitalitate, să se separe de ele şi să se constituie în mod independent“⁸⁵, Engels face, cum am spus, următoarea rezervă : „Toate acestea n-ar avea însă o importanţă hotărîtoare. Dacă slavii ar fi început, în vreo perioadă oarecare în timpul cît au fost asupriţi, o *nouă istorie revoluţionară*, ei încă ar fi făcut prin aceasta dovada vitalităţii lor. Revoluţia ar fi fost din clipa aceea interesată ca ei să se elibereze, iar interesele particulare ale germanilor şi maghiarilor ar fi dispărut în faţa

⁸³ *Ibidem*, p. 308.

⁸⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 5, p. 353.

⁸⁵ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, p. 311.

intereselor mult mai mari ale revoluției europene”⁸⁶. Dar, afirma Engels, așa ceva nu s-a întâmplat niciodată și, pentru a se explica pînă la capăt, el caută să preîntîmpine obiecția pe care poziția adoptată o putea, în mod clar, stîrni : „Să nu ni se obiecteze că am adopta aici o poziție în interesul prejudecăților naționale germane. În ziarele germane, franceze, belgiene și engleze există destule dovezi că încă cu mult înainte de revoluție tocmai redactorii «Noii gazete renane» au combătut cu cea mai mare energie orice manifestare a obtuzității naționale germane. E drept că, spre deosebire de alții, ei nu i-au ponegрит pe germani aruncînd vorbe în vînt și numai după cele ce le ajungeau la ureche ; dimpotrivă, ei au demonstrat din punct de vedere istoric și au dezvăluit fără cruțare rolul ticălos pe care l-a jucat Germania fără doar și poate în istorie datorită nobilimii și burgheziei ei, datorită slabei ei dezvoltări industriale ; ei au recunoscut întotdeauna *superioritatea marilor națiuni istorice din Apus* (subl. ns.), a englezilor și a francezilor în comparație cu germanii rămași în urmă”. Și tocmai de aici deduce autorul dreptul „să judecăm alte popoare tot atît de sever cum am judecat și propria noastră națiune”⁸⁷. Dar, tot din această explicație putem deduce, la nivel de concepție, o ierarhizare și mai diversificată a popoarelor, o diferențiere chiar și în rîndul națiunilor mari „istorice”, între unele ce dețineau „superioritatea”, ca rol și capacitate istorică și altele rămase în urmă, ele toate împreună sublimînd, însă, rolul popoarelor mici. Acestea, în speță cele slave din Austria, după părerea lui Engels, nu mai erau în măsură să joace pe viitor un rol progresist în procesul dezvoltării istorice și erau sortite să dispară ca popoare independente. Aceasta pentru că el lega însuși progresul de centralizare, credea că evoluția istorică are ca principală tendință centralizarea și duce aceste mici popoare la pierderea independenței lor și la absorbirea de către națiunile mari, care sînt mult mai viabile. Tocmai de aceea el considera că, în secolele al XV-lea și al XVI-lea, „germanii și maghiarii au unit toate aceste mici națiuni firave și neputincioase într-un mare stat” și că faptul acesta le-a dat acestor popoare „posibilitatea să participe și ele la dezvoltarea istorică, de care, dacă ar fi fost lăsate în voia soartei, ar fi rămas complet străine”. Cu atît mai mult, aprecia Engels, „Acum însă, în urma progresului uriaș al industriei, comerțului și transporturilor, centralizarea politică a devenit o necesitate și mai imperioasă decît atunci, în secolul al XV-lea și al XVI-lea. Tot ceea ce încă nu-i centralizat se centralizează. Și iată că acum vin panslaviștii și cer «să-i eliberăm» pe acești slavi semigermanizați, să distrugem o centralizare pe care toate interesele materiale ale acestor slavi le-o impun !”⁸⁸.

Trebuie, însă, să spunem că, în patosul lui revoluționar din acel moment, și pornind de la faptul că mișcarea unor popoare asupra din imperiu a fost folosită, în împrejurările la care ne-am referit mai sus, împotriva revoluției burghezo-democratice, Engels a privit soarta lor nu numai prin prisma concepției despre absorbirea lor în state mari, ca urmare a unui proces pe care îl considera obiectiv, determinat de interesele materiale, ci și prin prisma unui fel, am spune, de pedeapsă, de răzbunare istorică, afirmînd că „noi, împreună cu polonezii și maghiarii, putem salvagarda revoluția numai recurgînd la terorismul cel mai intransigent împotriva acestor popoare slave” și proclamînd : „luptă de exterminare și terorism necru-

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibidem, p. 311—312.

⁸⁸ Ibidem, p. 310.

țător — nu în interesul Germaniei, ci în interesul revoluției!⁸⁹ Cum și în ce împrejurări își închipuia Engels că se va petrece acest lucru? Trebuie să spunem sincer că el a schițat un tablou aproape apocaliptic, ca o cale de progres: „Situația maghiarilor nu este nici pe departe atât de proastă cum încearcă să ne convingă entuziasmul negru-galben al propagandei stipendiate. Ei n-au fost încă înfrinți. Și chiar dacă vor cădea, vor cădea cu cinste, ca ultimii eroi ai revoluției din 1848, și înfrângerea lor va fi doar vremelnică. Atunci, pentru moment, contrarevoluția slavă va năvăli cu întreaga ei barbarie peste monarhia austriacă și camarila își va da seama ce fel de aliați are. Dar la prima răscoală victorioasă a proletariatului francez, pe care Ludovic Napoleon se căznește din răspuțeri s-o provoace, germanii austrieci și maghiarii se vor elibera și-și vor lua o revanșă singeroasă împotriva barbarilor slavi. Războiul general care va izbucni atunci va preface în țandări acest Sanderbund slav și va șterge de pe fața pământului până și numele acestor națiuni mici și încăpăținate.

În războiul mondial care se apropie vor dispărea de pe suprafața pământului nu numai clasele reacționare și dinastiile, dar și întregi popoare reacționare. Și acest lucru va însemna și el un progres⁹⁰.

Lăsînd, însă, la o parte aceste excese verbale ale publicistului și agitatorului revoluționar, care le scria în fierbințele zilelor din ianuarie-februarie 1849, să reținem, pe planul concepției teoretice, faptul că în acea etapă de dezvoltare a marxismului, el nu decelase încă în suficientă măsură și profunzime faptul că, pe lângă tendința spre centralizare, chiar capitalismului îi era proprie și o altă tendință — aceea a luptei popoarelor mici și mijlocii pentru independență, pentru formarea de state naționale proprii. Experiența istorică ulterioară a arătat că nu popoarele mici și asuprite s-au dovedit, în cele din urmă, a fi neviabile, ci închisorile popoarelor — imperiile multinaționale. În speță, dacă ne referim la popoarele asuprite din fostul imperiu austriac, dezvoltarea lor, în cei peste 130 de ani care s-au scurs de cînd au fost scrise lucrările analizate ale lui Engels, a atestat fără putință de tăgadă caracterul greșit al părerilor lui Engels despre destinul lor istoric, a demonstrat vitalitatea și capacitatea de creație istorică a acestor popoare, care și-au cucerit libertatea, independența și suveranitatea națională și construiesc cu succes socialismul.

Dealtfel, și Marx și Engels, după înfrîngerea revoluției și emigrarea lor în Anglia, și-au moderat aprecierile, au arătat mai multă înțelegere față de problematica popoarelor respective, au supus unei critici aspre o serie de poziții ale lui L. Kossuth. Trebuie să relevăm, în acest context, faptul că ei au privit cu multă simpatie și au dat o înaltă apreciere, de pildă, luptei poporului român pentru unitate și cucerirea independenței depline, așa cum ne este binecunoscut din scrierile lor despre români⁹¹.

Ca și alte aspecte ale teoriei revoluționare, a continuat și elaborarea și dezvoltarea concepției în problema națională și a relațiilor dintre state și popoare, marxismul imprimînd în ideologia mișcării muncitorești și socialiste în primul rînd nu contradicțiile și erorile de apreciere la care ne-am referit, ci ideea și politica frăției, egalității, solidarității internaționale. Evoluția concepției asupra problemelor pe care le tratăm, atât în gîndirea socialistă, cît și în alte curente de gîndire va forma, însă, obiectul unei următoare părți a acestui studiu.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 318—319.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 193.

⁹¹ Vezi: K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, publicate de acad. A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei R.P.R., București, 1964.

CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ ȘI BAZELE POLITICO-IDEOLOGICE ALE AFIRMĂRII EI ÎN ETAPA ACTUALĂ

OVIDIU TRĂSNEA

În ciuda unor reticențe ce persistă în literatura de specialitate — filozofică, sociologică sau politologică — o abordare *poliscopică* a conștiinței naționale se legitimează atât sub raport teoretic, cât și din punct de vedere practic-politic. Ea rămîne o dimensiune existențială tipică și un concept central al contemporaneității, al epocii văzute în devenirea sa dialectică. Pentru noi, marxiștii, o asemenea abordare se impune, cu atât mai mult, pentru a dimensiona exact, dar multilateral, fenomenul conștiinței naționale în socialism și pentru a lua o atitudine corectă, principială și eficace față de problemă în contextul capitalist contemporan și, mai ales, în acela al dinamicii accelerate a proceselor atât de variate proprii lumii a treia*.

Importanța practică rezidă în a distinge în conținutul conștiinței naționale ceea ce este realmente pozitiv și trebuie istoricește sprijinit, stimulat, ceea ce poate și trebuie să fie integrat în proiectul constructiv, înnoitor al forțelor revoluționare, iar, într-un plan mai apropiat și care ne privește nemijlocit, în a decela conținutul specific și sensurile dezvoltării sale în etapa actuală și viitoare, pentru a-i stabili locul în spiritualitatea românească actuală.

S-ar putea ca reticențele unor cercetători marxiști — chiar din țările socialiste — față de conceptul de conștiință națională, oglindite adesea chiar în absența implicării sale în explicarea specificului comunității naționale, să se datoreze, dincolo de unele rațiuni ideologice sau stereotipuri dogmatice, și frecvenței tentativelor idealist-reducționiste de definire a națiunii în *primul rînd*, sau *doar* prin conștiința națională. Firește, au existat și există rădăcini sociale, de clasă, implicații ideologice în asemenea tentative; dar — ceea ce nu s-a prea înțeles — există și rădăcini gno-seologice, determinate de particularitățile modului de acces la înțelegerea naturii înseși a fenomenului discutat. Pentru că el prezintă o bivalență

ontică : pe de o parte, conștiința națională este una din dimensiunile sau trăsăturile definitorii ale națiunii ; pe de altă parte, conștiința națională este reflectarea, conștientizarea *tuturor* dimensiunilor (trăsăturilor, momentelor constitutive) definitorii ale națiunii privity în *unitatea* lor dialectică și în determinarea lor istorică, prin care o națiune (membrii săi) se raportează expres la sine și se *afirmă* ca entitate specifică și autonomă față de alte națiuni, popoare sau naționalități. La acest specific ontic trebuie adăugat rolul cu totul deosebit pe care conștiința națională l-a jucat și continuă să-l joace în lupta de eliberare și emancipare națională, în dezvoltarea și afirmarea istorică a națiunilor. Toate acestea au facilitat apariția și menținerea explicațiilor idealist-reducționiste ale națiunii și supra-licitarea sau hiperdimensionarea conștiinței naționale în respectivele definiții. Factorul causal rămâne însă, firește, cel social, de clasă.

Nu trebuie să desconsiderăm, însă, și alte tendințe, foarte recente, manifestate în numele concepției marxiste despre națiune. Fenomenul se leagă, mai ales, de tentativele de elaborare a unui diagnostic pentru resurecția a ceea ce s-a numit, din lipsa unui termen mai adecvat, „naționalismele regionale” în unele țări capitaliste dezvoltate și de raportare a lor la lupta de clasă a proletariatului și la obiectivele strategico-tactice ale luptei revoluționare anticapitaliste. Desigur, demascarea caracterului alienant și diversionist al „formelor minoritare” ale ideologiei naționaliste burgheze este o cerință politico-ideologică reală. Dar, pentru a se motiva o asemenea concluzie se poartă de la premise false : lozinci „jos munca salariată” (prin care se înțelege sistemul exploatării capitaliste) i se asociază, ca „geamănă”, lozınca „jos națiunea”, socotindu-se că eliberarea înseamnă și a ne elibera de „forma națională”. Pentru a ajunge la o asemenea concluzie, *națiunea* este redusă la o *ideologie* : *ideologia națională* și este combătută ca atare ¹. Prin aceasta se înțelege modul de totalizare socială propriu societății burgheze : procesul după care acest tip de formație socială sublimăază contradicțiile sale de clasă, instaurând o poliție a supușilor în funcție de statul care o organizează, o ordonează și o difuzează, pornind de la interacțiunile proprii societății civile capitaliste. Alain le Guyader scoate în evidență amploarea fenomenelor de socializare națională și relevă că, în acest cadru, orice fenomen social este, sau tinde să fie, produs în chip național, individul însuși găsindu-se constant prins în rețele de repere naționale și, în al doilea rând, că „orice ansamblu de trăsături distinctive de civilizație sau de formație socială nu este ca atare expresia unei realități naționale (potențiale sau efective) ; nu numai pentru că națiunea nu este decât o ideologie, ci, în egală măsură, pentru că ideologia națională nu este decât un caz particular printre alte moduri de totalizare caracteristice altor tipuri de societate... În consecință, aceasta vrea să spună că nu există, în accepția obișnuită a acestei expresii, criterii socio-culturale care să fie în ele însele semnul unei existențe naționale care s-ar situa deasupra înfruntărilor de clasă ale societății burgheze și ar fi esențialmente independente de acestea : un fenomen social nedevinând național decât în condiții socio-istorice determinate, prin acțiunea în sine și în profitul unui tip de societate a acestei practici socio-istorice specifice care este ideologia națională” ².

¹ Alain Le Guyader, *Contributions à la critique de l'idéologie nationale*, tome I, *Premiers essais*, Union générale d'éditeurs, Paris, 1978, p. 16.

² *Ibidem*, p. 19.

Am redat mai insistent acest punct de vedere nu numai pentru că falsifică marxismul, ci, mai ales, pentru că denaturează realitatea : *dizolvă* naționalul în social, contestându-i orice specific ontic ; *reduce* națiunea la un mod de totalizare ideologic, recte la ideologia națională și, în consecință, prin deducție, conștiința națională își pierde orice legitimitate pentru că nu are obiect, putînd fi înțeleasă cel mult ca o conștiință alienată ³.

Desigur, problema modurilor de totalizare ideologică la scară statală este deosebit de importantă (mai ales mecanismele lor, încă insuficient aprofundate) și de actuală, cu atît mai mult cu cît procesele contemporane din lumea a treia pun în evidență persistența unor moduri prenaționale : etnico-lingvistic, etnico-religios sau numai religios ș.a. Dar ea nu poate să ascundă viciul real al interpretării națiunii la Alain Le Guyader : se ignoră că oamenii aparțin *efectiv*, atît obiectiv cît și subiectiv, unei națiuni, se recuză atît temeiul obiectiv cît și dimensiunea subiectivă corelativă a națiunii ca entitate istorică distinctă.

Citînd asemenea opinii, nu poți să nu rememorezi cît de dăunătoare s-a dovedit și în teorie, dar, mai ales în practică, o anumită interpretare sectar-dogmatică a formulei lui Marx din *Manifest* : „proletarii nu au patrie“, interpretare prelungită și materializată și în unele aspecte ale politicii Internaționalei a III-a. Pe bună dreptate, releva secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Plenara lărgită a Comitetului Central al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 că mentalitatea de a avea două istorii, o istorie a partidului paralelă cu istoria națională, „este o rămășiță a vechii concepții încă din Internaționala a III-a, după care partidele comuniste își au istoria lor, nu trebuie neapărat să țină seama de interesele naționale și cîteodată chiar să le nesocotească. Noi trebuie să lichidăm cu desăvîrșire acest trecut care a fost foarte negativ pentru partidul și poporul nostru !“ ⁴.

Este interesant că — chiar în cadrul unor concepții care defineau unilateral națiunea ca un popor care posedă conștiința națională (care ar consta în o „năzuință combinată pentru unitate, libertate, individualitate și prestigiu“) — se releva că în diagnosticarea acestui stadiu de dezvoltare istorică „criteriul decisiv este dacă ideea unei datorii de a sacrifica *interesele* particulare celor naționale a devenit dominantă în popor“ ⁵. Firește, percepția acestor interese este modelată de mulți factori, inclusiv de clasă, dar temeiul lor obiectiv nu poate fi neglijat și cu atît mai puțin negat.

Nu avem aici intenția să redefinim conștiința națională. Dar redis-cutarea unor aspecte ale abordării ei se impune, totuși, tocmai pentru a putea degaja mai bine dimensiunile și caracteristicile conștiinței naționale în etapa actuală.

Ceea ce considerăm că ar trebui subliniat în primul rînd este faptul că avem de-a face cu o *nouă formă istorică de conștiință colectivă și de identitate individuală* pe baza apariției unui nou tip istoric de comuni-

³ „Totdeauna postulată, națiunea nu este realizată ; fără încetare dorită, ea nu poate fi decît imaginată“ (*Ibidem*, p. 58).

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 63.

⁵ Frederick Hertz, *Nationality in History and Politics*, New York, Oxford University Press, 1944, p. 24.

tate umană : *națiunea*. Astfel, sublinierea *natio quia nata* nu trebuie interpretată în sensul restrictiv și denaturant al biologismului și nici doar în acela etnico-biologic, ci într-unul cu precădere *istoric*. Legătura națională ce unește indivizii unei comunități s-a constituit istoricește, pe baza unor factori în genere cunoscuți — infrastructurali, economici, etnici, culturali și politici — și, *în acest sens*, națiunea este „născută iar nu făcută”, adică nu este un artifex, ci, cum s-ar exprima Marx, un „produs istorico-natural”. Corelativ, conștiința națională este și ea un asemenea produs, numai că în constituirea și fasonarea ei au intervenit și alți factori ; dar existența a ceea ce Marx denumea, în *Ideologia germană*, „conștiința generală a unei națiuni” nu poate fi pusă la îndoială. Cu atât mai ilegală ne apare, în consecință, omiterea ei din multe definiții pretins marxiste ale națiunii.

Inversînd raționamentul, conștiința națională, ca orice conștiință, poate fi doar conștiința a ceva ce există. Firește, asta nu înseamnă că faptele existente nu pot fi sau nu sînt denaturate sau răstălmăcite — prin omiterea unora și suprareprezentarea altora, cum se întîmplă adesea prin fenomenul cunoscut sub denumirea de disonanță cognitivă, propriu nu numai conștiinței individuale, ci și celei sociale, cu deosebire în cazul ideologiilor ; sau prin producerea de simboluri combinate la nivelul conștiinței (ori ideologiei) — ca „rasa de a stăpîni” din ideologia hitleristă — care nu au corespondent nemijlocit în realitate. Așadar, „falsa conștiință” poate interveni și în cazul conștiinței naționale, ca în orice altă formă de conștiință individuală sau colectivă. Karl Deutsch explică această posibilitate (sau primejdie, cum o denumește), în termenii teoriei comunicației, prin aceea că conștiința națională, ca orice formă de conștiință, operează cu simboluri secundare, adică cu simboluri despre simboluri — conștiința fiind, în această viziune, interacțiunea și feedback-ul simbolurilor secundare într-un sistem de culegere de informații ; „falsa conștiință” este răstălmăcirea informației primare în sistem. Dar pentru a feri lucrurile de o nepermisă simplificare (care este, de fapt, marea primejdie a explicațiilor prin analogie), el adaugă că, în cazul ființei umane, conștiința ca proces poate fi tot atît de ineputabilă pe cît o permite viața ; deși, spre deosebire de individ, conștiința unui grup sau unei națiuni este mai lesne sesizabilă (și chiar măsurabilă) datorită mai puținelor variații și mai marei importanțe a tipurilor structurale („există — spune el, argumentînd cantitativ — mai multe celule în creierul unui singur individ decît popoarele existente în lume”). Conștiința națională, din acest punct de vedere, ar fi atașarea simbolurilor secundare ale naționalității la sistemele primare de informații ce se mișcă prin canalele de comunicație socială sau prin mintea unui individ⁶.

Desigur, orice societate este alcătuită din indivizi ; dar tipurile de relații (structuri) care-i leagă sînt foarte variate, generînd interese specifice (particulare) identificabile și totodată obligații specifice (adesea conflictuale) ; apartenența indivizilor la aceste structuri variate (unele de situație, altele de adeziune ; unele primare, altele secundare ; unele formale, altele informale etc.) generează și *identități* diferite, *multiple* pentru același individ*. De aceea, a considera în mod *exclusiv* sau *numai prin*

⁶ Karl W. Deutsch, *Nationalism and Social Communication*, Cambridge (Mass), The M.I.T. Press, 2-nd, 1972, p. 170—171.

* Lucrul este valabil și pentru colectivități organizate și delimitate cum sînt statele, mai ales în complexul context al epocii contemporane. Pentru a defini statutul unei țări nu e suficient să ții cont de natura sistemului economico-social și po-

opozitie aceste multiple (variate) identități ar fi o mare greșeală : astfel a nega identificarea națională pe considerentul sau în favoarea identificării de clasă (cum procedează dogmatismul sectarist sau proletcultismul) este tot atât de greșit ca a nega identificarea de clasă pe considerentul sau în favoarea identificării naționale (cum procedează naționalismul extremist).

Dacă ținem seama de faptul că legăturile individului cu societatea globală căreia îi aparține sînt totdeauna mediate de cele grupale, acestea punîndu-și amprenta asupra modului de conștientizare de către individ a poziției sale *în și față de* societate, vom înțelege mai bine corelația dintre conștiința de clasă și cea națională, dintre conștiința socială și cea națională, ca și dintre conștiința de clasă și conștiința socială.

Tocmai această mediere — din societățile (și, implicit, națiunile) structurate în clase fundamentale antagoniste — îl determină pe Marx să vorbească nu numai de „conștiința generală a unei națiuni”, ci și de „ideologia națiunii”. În cazul din urmă e vorba de o anumită percepție a interesului național, filtrată de poziția de clasă. Pentru a înțelege mai bine această problemă — care învederează și caracterul predominant politic al conștiinței naționale — ar fi suficient să ne referim la disputa din ideologia politică din S.U.A. în jurul problemei interesului național al acestei țări : cercurile imperialiste, animate de tendința de dominație mondială, extind sfera acestui interes la scară planetară (așa cum se și argumentează în doctrina „realismului politic”). Orice politică inspirată și călăuzită de tendințe hegemonice duce la o asemenea extensiune ilegală a interesului național, la o percepție adesea premeditat alterată a acestuia și, în consecință, la o prelucrare ideologică corespunzătoare.

Această mediere inevitabilă — în lumina celor arătate mai sus — nu ne poate conduce, cel puțin în opinia noastră, la a susține că „împărțirea în clase a societății este, în genere, mai profundă decît gruparea oamenilor în națiuni, fiecare categorie socială și organizație politică raportîndu-se la problemele privind națiunea în funcție și de pozițiile de clasă”⁷. Nu se poate ignora — în aprecierea unui asemenea punct de vedere — că națiunea va înflori și se va dezvolta după lichidarea claselor antagoniste și va dăinui și după ștergerea oricăror deosebiri de clasă. Astfel că, în opinia noastră, s-ar putea spune doar că, în anumite etape sau conjuncturi, componenta de clasă a conștiinței sociale este mai activă, trecînd pe primul plan. Este cazul *unora* dintre războaiele civile ; pentru că, tot în lumina experienței istorice recente, mai ales din Asia de sud-est, nici această teză nu poate fi absolutizată.

Cum remarcă același autor, „marxismul nu contrapune însă rigid națiunea clasei și, în consecință, nici conștiința națională”⁸. Chiar specificul istoriei românești — încă din perioada formării poporului român și a constituirii primelor sale structuri politico-statale — se înfățișează ca o îmbinare inseparabilă, ca o conjugare generată de factorii obiectivi între problemele sociale și cele naționale, între lupta împotriva exploatații sociale și lupta împotriva asupririi naționale. „Naționalul — sublinia Lu-

litic, ci trebuie să ai în vedere și alte determinări care generează interese specifice și, implicit, grupări (fie ele și informale) : țară dezvoltată sau în curs de dezvoltare, mare, mică sau mijlocie ; țară bogată sau săracă ; țări bine înzestrate cu resurse sau slab înzestrate cu resurse ; țări posesoare și neposesoare de arme nucleare ; țări cu litoral și fără litoral etc.

⁷ Constantin Vlad, *Eseuri despre națiune*, Editura politică, București, 1971, p. 33.

⁸ *Ibid.*

creștu Pătrășcanu — se suprapune socialului și invers⁹. De altfel, este o idee fundamentală a concepției lui Marx, care a fost într-o vreme în mod nejustificat uitată, aceea că *socialul trăiește în și prin național*.

În această lumină dobîndește o semnificație principială și o importanță metodologică majoră teza formulată de secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu: „În toate aceste orînduiri, lupta de clasă și — în formele corespunzătoare fiecărei etape — lupta împotriva subjugării străine, pentru eliberarea națională, deci lupta împotriva exploatării sociale și a asupririi naționale a constituit forța motrice a transformărilor revoluționare, a progresului omenirii“¹⁰. În aceeași magistrală Expunere a secretarului general al Partidului Comunist Român ni se oferă o precizare de principiu pentru interpretarea adecvată a raportului dintre conștiința națională și conștiința de clasă: „În toate orînduirile sociale de pînă acum au existat și s-au manifestat o serie de legități generale valabile pentru întreaga societate, care au contribuit la dezvoltarea și afirmarea conștiinței comune a popoarelor, a națiunilor, la dezvoltarea generală a științei și culturii, a conștiinței umane. Dar întotdeauna acestea au fost folosite de clasele exploatare în scopuri proprii, pentru a-și întări și menține dominația asupra celorlalte clase sociale, asupra maselor populare“¹¹.

În acest context se impun cîteva precizări cu privire la naționalism și raportul său cu conștiința națională. În termeni generali, naționalismul este manifestarea ideologică, sistematizată a conștiinței naționale. El a și apărut ca expresie ideologică a conștiinței de sine a tinerelor națiuni burgheze, jucînd, în această primă perioadă istorică, un rol social-politic progresist. Chiar și în zilele noastre el continuă să joace un asemenea rol cînd se identifică cu mișcările de eliberare națională, cu tendința legitimă spre o viață politică și economică liberă și independentă, împotriva imperialismului și hegemonismului, a colonialismului și neocolonialismului. În evoluția sa, naționalismul burghez a însoțit destinul istoric și rolul social-politic al burgheziei, transformîndu-se, cu timpul, într-o ideologie exclusivistă și xenofobă, șovină și expansionistă, menită să justifice tendințele de hegemonie a burgheziei unei națiuni asupra altor națiuni, inegalitatea și persecuțiile naționale, devenind o armă politică-ideologică diversionistă a burgheziei îndreptată împotriva altor popoare și a mișcării muncitorești revoluționare. În unele cazuri, naționalismul s-a îmbinat și se îmbină încă cu rasismul. Evoluția conținutului și trăsăturilor naționalismului în epoca trecerii la imperialism este tipică și revelatoare pentru evoluția întregii ideologii politice a burgheziei *.

Așadar, dacă în prima perioadă a existenței sale naționalismul era nivelul sistematic, teoretizat, doctrinar al conștiinței naționale — conștiința

⁹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frămîntări sociale. 1821—1907*, Editura politică, București, 1969, p. 132.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică educativă a partidului, prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 8.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 9.

* Pentru o mai bună înțelegere, se poate consulta analiza conținutului politico-ideologic și a rolului istoric al naționalismului burghez în evoluția lui din Franța, Germania și S.U.A., în Ov. Trăsnea, *Doctrine politice ale capitalismului contemporan*, Editura politică, București, 1977, p. 32—39.

de sine a întregii națiuni sau a majorității covârșitoare a membrilor ei —, cu timpul el dobîndește un tot mai pronunțat caracter îngust de clasă, servind scopurile politico-ideologice ale burgheziei imperialiste. Însă, atunci cînd vorbim de caracterul ideologic al conștiinței naționale în societățile antagoniste, nu trebuie să avem exclusiv în vedere amprenta de clasă a acesteia pe considerentul, adesea afirmat și în literatura noastră de specialitate, că nu există ideologie decît de clasă. Există ideologii, și deci și naționalism, care nu exprimă un interes îngust de clasă, ci interese specifice de grup, care pot fi de natură etnică, religioasă etc. ; astăzi se scrie, și la noi, cu îndreptățire, și de o ideologie literară. Ceea ce dorim să subliniem însă este faptul că grupurile etnice, naționalitățile, națiunile chiar își creează ideologii, care sînt un răspuns la o *provocare* istorică : o politică de asuprire, discriminare sau de hegemonism ; deci ca o reacție la „naționalismul“ (înțeles, de astă dată, ca exclusivism național) altei comunități. Tocmai de aceea există și grupări politice organizate sau partide, care sînt generate nu de interese de clasă sau ale unor fracțiuni de clasă, ci de clivaje etnico-lingvistice sau naționale.

În lumina celor afirmate pînă acum, socotim că nu se justifică aprecierea după care conștiința națională ar fi o „componentă distinctă“ a conștiinței sociale ; aceasta ar presupune un raport de genul aceluia dintre întreg și parte. În realitate, după opinia noastră, conștiința națională este o *dimensiune* a conștiinței sociale, tot astfel cum, începînd cu epoca modernă, națiunea este o dimensiune existențială a societății, o realitate istorică ce fasonază modul de a fi și a gîndi al oamenilor.

Apariția conștiinței naționale în epoca modernă a fost adesea calificată ca o „trezire“ sau „deșteptare“ (John Milton scria, în *Areopagitica*, despre Anglia lui Cromwell ca reprezentînd o „awakening“). Această „deșteptare“ (termenul e folosit și azi pentru a desemna emanciparea unui popor sau chiar continent : „trezirea Africii“) este, în fond, *revelația unei identități* : ea vrea să spună că oamenii și-au dat seama de situația lor proprie într-un proces de schimbare socială și politică și că au început să acționeze în lumina acestei conștiințe. În alți termeni, ea semnifică trecerea de la *individualitate* la *personalitate*. Prima înseamnă diferențierea *de facto* (dintre un grup sau comunitate etnică și alta ; a doua desemnează conștiința activă rezultată din această realitate grupală sau comunitară și care-i conferă acesteia o pecete culturală și politică specifică. Așadar, individualitatea națională este transformată, vorbind în termenii antropologiei culturale, în fapt de cultură — și, cum vom vedea, prin excelență de cultură politică — și, astfel universalizată, devine personalitate națională. În absența conștiinței naționale, care-i conturează explicit și-i potențează identitatea, națiunea nu există *în lume*, adică *în raport* cu alte națiuni ; sau, în termenii utilizați de Marx pentru desemnarea stadiilor calitative ale conștiinței de clasă a proletariatului, se poate vorbi despre transformarea din națiune *în sine* în națiune *pentru sine*.

Într-un anumit sens, s-ar putea accepta analogia cu ceea ce Ralph Linton numea „*tipul personalității de bază* pentru întreaga societate“, adică o configurație ce furnizează membrilor societății accepții și valori comune și face posibil un răspuns emoțional (dar nu numai !) unificat al membrilor societății la situații în care sînt implicate valorile lor comune¹². Linton

vorbește și de configurații suplimentare legate de statute — *personalități de statut* — suprapuse tipului personalității de bază și, spune el, „minuțios integrate cu acesta“. Ar trebui să se adauge, credem, că natura, gradul și sensul acestei integrări depind de natura și gradul stratificării sociale proprii societății respective. În acest caz, analogia ar permite o mai adecvată corelare dintre *conștiința comunitară* (națională) și *conștiința de grup* (de clasă sau alta).

În plan istoric, emergența națiunilor coincide și cu afirmarea unui nou corp, set sau chiar sistem de valori, în jurul cărora se realizează o coeziune, un mod de comunicare și de identificare sociale ; pe acest registru oamenii conviețuiesc și se descifrează, se semnifică și se reprezintă ; e un nou mod de totalizare structurind o axiologie socio-istorică univocă sau, altfel spus, o rezonanță pe aceeași lungime de undă.

E momentul să ne întrebăm dacă acest nou tip de personalitate comunitară și acest set de valori reprezintă o „generație spontană“ sau o verigă într-un lanț istoric și, cu acest prilej, să lămurim raporturile dintre conștiința națională, pe de o parte, și specificul național și conștiința etnică pe de altă parte.

Cum se știe, specificul național este, în același timp, o componentă definitorie a națiunii și o rezultantă a tuturor factorilor care au forjat și continuă să modeleze profilul distinct al națiunii. Ca atare, el este un dat, un produs istoric, „un cadru congenital“, cum scria George Călinescu, care nu se capătă sau se dăruiește, ori, cum scrie același creator de geniu : „Și fiindcă nu se capătă, nici nu se pierde“¹³. El este deci un element structural, fără a avea însă un caracter imuabil. Opera istoriei nu se oprește (și e o fatală iluzie că ar putea fi oprită), de aceea și specificul național „e într-o deplasare înceată dar continuă“.

Conștiința națională, în schimb, se dobândește ; ea este rezultatul unui proces de învățare socială, de conștientizare graduală. Dacă specificul național înseamnă un anumit mod de a fi, de a trăi, și de a gândi, care se materializează în creația materială și spirituală a poporului, conștiința națională este predominant politică și reprezintă o dimensiune definitorie a culturii politice a unei națiuni.

Ca oricărei culturi politice, conștiinței naționale îi sînt proprii componentele cognitivă, afectivă și apreciativ-normativă. La nivelul afectivității, ea acționează ca sentiment de *apartenență* la o anumită comunitate națională sau ca sentiment național. Completat în plan cognitiv cu o imagine sau *reprezentare* a respectivei comunități, iar în plan apreciativ, cu o *adeziune* la *valorile națiunii* și *simbolurile* care o întruchipează, sentimentul național se transformă în *identitate* națională, conștiința națională reprezentînd astfel o formă de *identificare* a individului cu o anumită comunitate (există, firește, și alte forme de identificare, chiar în diferitele laturi ale conștiinței politice : de clasă, de partid ș.a.). Și pentru că noi includem în conceptul de cultură politică și comportamentul corespunzător valorilor acesteia, din acest tip de identificare rezultă și un comportament tipic indus : *loialitatea* față de națiune și față de statul național, ca expresie oficială (în cazul general) și chiar reală a întregii societăți.

Aceste elemente definitorii — exprimate în planul cel mai general, structural — ale conștiinței naționale, ca dimensiune a culturii politice,

¹³ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Editura Minerva, București, 1982, p. 973.

ne facilitează înțelegerea caracterului istoricește necesar al schimbărilor și îmbogățirilor conștiinței naționale în cursul unei transformări revoluționare, calitative a societății.

O importanță deosebită are raportul dintre conștiința națională și conștiința etnică, cu atât mai mult cu cât problema a cunoscut destule interpretări eronate chiar și în rîndurile cercetătorilor marxiști¹⁴. Conștiința etnică premerge istoricește conștiinței naționale ; cum arată și denumirea, ea este proprie etniei în diferitele ei forme istorice și exprimă modul și forma de conștientizare a originii etnice comune a membrilor unei comunități (inclusiv popor și națiune). Conștiința etnică este un puternic factor de coeziune și integrare.

În literatura de specialitate se accentuează că pentru a putea fi înțeleasă ca entitate autonomă, autoguvernată, conceptualizarea națiunii o presupune ca avînd un *sine*, un eu propriu, o identitate. Această identitate este stabilită prin două componente complementare : una e diferențierea față de alții sau specificitatea ; a doua, continuitatea sau temporalitatea¹⁵. De unde rezultă că atât conștiința națională, cît, mai ales, expresia sa teoretico-ideologică are și o bază normativă întemeiată pe atribuirea de valoare prescriptivă specificului și temporalului.

În termeni generali, sistematici, memoria este sursa sinelui și identității. A avea un *sine* înseamnă a avea o memorie, împreună cu posibilități de input, output și decizie, ca și circuitele de feedback care le leagă. În această lumină, Karl W. Deutsch relevă că se poate spune despre un grup etnic sau cultural că și-a dobîndit un „sine“ cînd a dobîndit o memorie comună și un set comun de canale de comunicație socială care le leagă într-un sistem de autoguvernare. El devine un *sine politic* cînd este aplicat la acțiuni și decizii politice (cu deosebire, în cursul mișcărilor de emancipare cultural-etnică și politică). „În termenii acțiunii, subliniază Deutsch, memoria este sursa autonomiei noastre. A fi *autonom* înseamnă a fi capabil să aplici informația din trecut la o decizie în prezent. Fără memorie, fără un trecut efectiv, nu poate exista autonomie“¹⁶.

În această lumină devine și mai evidentă covîrșitoarea importanță politico-ideologică și, totodată, profunda semnificație și legitimitate teoretico-științifică a precizării normative a secretarului general al partidului: „Originea daco-romană și continuitatea existenței pe aceste meleaguri constituie caracteristici fundamentale ale poporului român. Stabilirea locului în istorie, a originii și continuității în bazinul carpato-dunărean ale poporului român constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri“¹⁷.

¹⁴ Vezi, în această privință, considerațiile pertinente, la care aderăm în esență, ale lui Ion Rebedeu, în capitolul *Cu privire la fizionomia spirituală a națiunii*, din lucrarea colectivă *Națiunea și contemporaneitatea*, Editura științifică, București, 1971, p. 313—320.

¹⁵ Christopher J. Berry, *Nations and norms*, în „Review of Politics“, 1/1981, p. 75—78.

¹⁶ Karl W. Deutsch, *Politics and Government. How People decide their Fate*, Boston, Houghton Mifflin Comp., 1970, p. 152—153.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 15.

Conștiința etnică e înglobată și „depășită“ dialectic în conștiința națională, care reprezintă o sinteză, firește dinamică și ea, a trecutului, prezentului și viitorului imaginat și voit. Totodată, în conștiința națională, conștiința etnică se întrepătrunde cu conștiința specificității sau identității specifice, căreia îi asigură suport istoric și consistență. Empiric (și istoric) lucrurile s-ar petrece, deci, astfel : există condiții obiective (factori constitutivi ai fiecărui tip de comunitate în determinarea lor concret-istorică) care facilitează o experiență comună de viață și perceperea ei ca atare (comună, adică) printr-un proces de învățare socială, ajungându-se la conștiința elementului care leagă indivizii în colectivitate și le conferă o identitate transindividuală, colectivă, comunitară, care este totodată istorică (nu numai în sensul rememorării trecutului, ci și al aprecierii prezentului și al proiectării viitorului).

Diferențierea față de alții sau specificitatea conferă o dimensiune particulară, prin excelență politică, conștiinței naționale. Desigur, orice conștiință fiind raportare (cum sublinia Marx în *Ideologia germană*) include și o delimitare. Dar, cum se subliniază cu îndreptățire în literatura de specialitate, delimitarea, „separarea“ de alții, adică de mediul extern, corelativă cu o anumită coeziune internă este nota distinctă a comunităților politice și a formațiunilor lor instituționalizate (cu deosebire statale). Noțiunea de graniță sau frontieră are nu numai o semnificație spațială, ci cu precădere una politică, fiind un element central al simbolicii politice, mai ales naționale.

Specificul național — de care vorbeam mai sus — prin care se manifestă unicitatea unei nații, așa cum e întrupată în cultura sa materială și spirituală, este inclus în conștiința națională, în sensul conștientizării sale în plan individual și colectiv. Conștiința națională apare astfel ca expresie a unei identități în evoluție, o îmbogățire a determinărilor și dimensiunilor conștiinței atât pe plan comunitar cât și pe plan individual.

Sub acest aspect un rol deosebit joacă raportul obiectiv dintre individ și societate și, corelativ, perceperea acestui raport de către individul istoric. Evoluția, în această privință, prezintă o oarecare analogie cu aceea a tipurilor istorice de democrație. Faptul că individul societății antice era organic implantat în comunitate sau polis („cordonul ombilical“ care-l lega de polis — această comunitate, concomitent etnică și politică, în care cetățenia și în perioada lui Pericle, se dobândea doar prin naștere, condiția politică fiind determinată deci de cea etnică — mai păstra încă „puterea“ relațiilor gentilice), că individul nu era conceptibil decât angajat în destinul comunității, a făcut ca el — suveran în treburile politice, dar sclav în toate raporturile sale particulare, cum releva Benjamin Constant — să „conteze“ sau să fie valorizat doar ca o copie a „tipului“ cetățean ; ei erau mândri de a fi nu greci sau romani, ci cetățeni ai Atenei, Spartei sau Romei. Despre aceștia din urmă, Ernst H. Kantorowicz releva : „Ca și grecii, ei erau *politai* și nu *patriotai*, după vechea distincție pe care grecii o trasaseră între ei înșiși și barbari“¹⁸.

Revoluțiile burgheze, altoite pe emergența primei revoluții industriale — o semnificativă creștere a capacității omului de a stăpîni natura — au fost însoțite de consolidarea și răspîndirea individualismului ; el nu este doar un principiu etic fundamental, ci este și așa ceva pentru că reprezintă o trăsătură immanentă a structurilor sociale și naționale izvorînd

¹⁸ Remarca este citată de K. W. Deutsch în *Nationalism and Social Communication*, p. 179.

din proprietatea privată și, în consecință, chiar un mod de viață. Aceasta a avut două consecințe pentru problema pe care o urmărim : una pozitivă, constînd în creșterea valorii atribuite indivizilor în *ceea ce sînt*, adică în determinările personalității lor, printre care acum figurează și naționalitatea, tocmai pentru că apariția națiunilor burgheze și a statului național a îmbogățit identitatea (sau personalitatea) individului și a colectivității cu o nouă dimensiune : conștiința națională. Dar — și aici intervine a doua consecință, cea negativă — așa cum individul burghez se raportează la semenul său în mod individualist, adică prin izolare și opoziție, concurențial, același mod de viață își pune pecetea și asupra raporturilor dintre individ și societate, dintre individ și stat, așa cum se ilustrează în filozofia socială și politică a liberalismului. Așadar, individul se valorizează și prin conștiința națională dobîndită, dar printr-o raportare, oarecum, de dublă opoziție : el și restul comunității, comunitatea (națiunea) sa și celelalte. A intervenit, firește, o schimbare fundamentală în sistemul de valori al individului și al societății.

Naționalismul va împinge la extrem (și chiar pînă la absurd) acest mod de delimitare prin opoziție. Astfel, fără îndoială, specificul național semnifică și un set de aptitudini sau, mai mult, o *vocație* specifică ; naționalismul în faza sa agresivă, exclusivistă, xenofobă, transformă această vocație, ce ține de identitatea națională, în „misiune“ (uneori, chiar „providențială“) ce justifică o pretinsă superioritate și tendințele de hegemonie. Uneori, această hiperbolizare a misiunii naționale (întemeiată, în unele cazuri, pe argumente rasiste) e „întărită“ printr-o prelucrare ideologică a trecutului istoric, a conștiinței etnice : ideologia naționalismului german din faza trecerii la imperialism se justifică, în pretențiile sale, atît prin diversiunea superiorității rasiale, cît și prin revendicarea continuării Imperiului roman de origine germanică ; fascismul mussolinian se revendica drept continuator al Imperiului roman ; argumente similare au folosit pangermanismul, panslavismul și slavofilia etc. Este locul să apreciem teza lui Karl W. Deutsch : în anumite împrejurări istorice, conștiința națională (mai precis, naționalismul ca expresie ideologică a acesteia) se transformă în voință politică *, mai precis în „voință de putere“ : simbolul ultim al voinței de putere este mortul care se reîntoarce din mormînt pentru a completa o misiune lăsată neterminată (e cazul poeziei politice a naționalismului german, a naționalismului integral al lui Maurice Barrès și cu deosebire a național-socialismului hitlerist). La acest stadiu extrem, naționalismul echivalează cu o forță de autodistrugere a națiunii ¹⁹.

Or, ca o expresie a negării negației, conștiința națională în socialism, oglindind transformările obiective petrecute în structura și conținutul națiunii, dar și pecetea ideologiei revoluționare și umaniste ce o orientează, semnifică ridicarea pe o treaptă superioară a personalității naționale, individuale și colective. Ca transformare radicală și multilaterală a vieții sociale, socialismul reprezintă o depășire dialectică a etapelor anterioare ale dezvoltării societății, presupunînd atît înlăturarea barierelor pe care acestea le-au pus în calea dezvoltării omului (și comunității în care trăiește și cu care se identifică), cît și preluarea și dezvoltarea într-o sinteză nouă,

* Dacă experiența trecută și elementele incluse din prezent, care formează scopurile unei acțiuni sau decizii politice, pot fi schimbate în procesul de învățare ulterioară, voința politică este cea care inhibă total sau parțial orice învățare ulterioară, cea care îngheață direcționarea scopului și chiar cursul ales spre el, odată ce decizia a fost luată.

¹⁹ K. W. Deutsch, *op. cit.*, p. 181—186.

creatoare și superioară, a elementelor pozitive pe care acestea le-au realizat.

În țara noastră are loc un pregnant proces de înnoire practică și teoretică, proces conceput atît în raport cu propria noastră experiență, cît și cu cea acumulată în celelalte țări socialiste, în toate statele lumii. Preocupările și acțiunile susținute ale partidului și statului nostru pentru dezvoltarea economică a țării, a tuturor județelor rămase în urmă răspund cerințelor unui umanism autentic, real, care asigură condițiile sociale pentru deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, pentru afirmarea multilaterală a personalității umane. Îmbinarea în activități concrete, cotidiene, a partidului, statului, organizațiilor obștești, crearea de forme instituționalizate în acest sens, acțiunea unor principii cu totul noi în sfera conducerii sînt expresia unui stadiu calitativ nou, superior de dezvoltare a națiunii, a sistemului politic socialist, a unor noi tipuri de raporturi politice, a unor structuri politice noi, în care se „erodează” caracterul strict politic, în sensul „clasic” de care vorbea și Marx, al instituțiilor politice specializate și se „politizează” într-un sens nou, forme, mecanisme și structuri participative care nu erau politice prin natura lor. Toate aceste procese confirmă — împotriva celor care, extinzînd „modelul” conflictual al reprezentării intereselor în societăți capitaliste antagoniste, tind să reducă procesul democratic la „competiția liberă dintre partidele politice” — că reprezentarea adecvată și eficientă a intereselor diferitelor grupuri sociale și ocupaționale, de sex, de vîrstă, ale naționalităților conlocuitoare, se poate realiza într-un mod autentic, în condițiile realizării egalității sociale și naționale multilaterale cu efectivă garanție a libertății, numai într-un sistem democratic socialist.

Desigur, analistul unui asemenea sistem poate rămîne surprins în fața unor structuri și mecanisme neîntîlnite în alte contexte, care pot să nu fie inteligibile prin prisma unor categorii politice „clasice”. Într-un proces revoluționar profund novator, care, în dezvoltarea sa, se înnoiește el însuși pentru a putea răspunde cerințelor progresului rapid și multilateral, este inevitabil să apară forme noi ce nu se încadrează integral în tiparele tipologice anterioare, care au un caracter inedit, îmbogățind calitativ structura sistemului și ameliorîndu-i performanțele în direcția realizării integrale a obiectivelor strategice adoptate, a valorilor care îl călăuzesc.

„Socialismul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — duce mai departe procesul de dezvoltare a națiunii început în epoca burgheză, creează condiții pentru afirmarea deplină a vieții naționale a poporului. Revoluția socialistă, construcția noii orînduirii sociale descătușează toate energiile creatoare ale poporului, constituie în viața fiecărei țări o epocă de rededeșteptare națională (subl. ns.), de afirmare viguroasă a sentimentelor patriotice ale maselor largi”²⁰.

Această „rededeșteptare națională” are cauze multiple: unele cu caracter general, ținînd de noile dimensiuni și caracteristici, calitativ superioare, pe care națiunea le dobîndește în procesul de edificare a socialismului, pe de o parte, și de sistemul de valori al socialismului care își pune amprenta în mod decisiv asupra întregii vieți spirituale a societății, inclusiv a conștiinței naționale, pe de altă parte; altele au caracter special, ținînd de specificul revoluției socialiste în diferite țări, care s-au

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 397.

realizat, încă din prima fază, ca revoluție de eliberare socială și națională, cu caracter antiimperialist. Este, prin excelență, cazul țării noastre.

Desigur, schimbarea fundamentală care și-a pus amprenta pe înflorirea națiunii și, implicit, pe configurarea conștiinței naționale a fost desființarea claselor antagoniste, deci a caracterului antagonist al structurii sociale și avansarea procesului de omogenizare socială — bază structurală pentru instituirea și generalizarea unor relații de egalitate socială omnilaterală, de lichidare graduală a oricăror discriminări sociale și naționale. Rezolvarea problemei naționale în spiritul consecvent al principiilor socialismului științific este, de asemenea, un element hotărâtor în forjarea conștiinței naționale. Aceste schimbări calitative au dat un conținut nou și o forță sporită coeziunii națiunii. Manifestându-se ca unitate în jurul forței politice conducătoare a societății, partidul comunist, și ca adevărată față de politica acestuia, această coeziune are un precumpănitor caracter politico-ideologic.

Caracterul noii puteri de stat, expresie reală, nu numai oficială, a puterii suverane a poporului a conferit valențe noi suveranității naționale și de stat, iar dezvoltarea rapidă și amplă a potențialului economic al țării a oferit o bază nouă independenței națiunii. Toate aceste schimbări, precum și generalizarea noii baze ideologice, materialismul dialectic și istoric și teoria revoluționară a socialismului științific, ca și noua poziție a României în lume, au schimbat fundamental caracterul și rolul națiunii. „Putem afirma cu deplin temei — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — că națiunea noastră a căpătat caracteristici superioare, dezvoltându-se pe o treaptă mai înaltă în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării spre comunism”²¹.

Partidul Comunist Român privește dezvoltarea națiunii noastre în context istoric universal. Este, dealtfel, singura modalitate adecvată, consecvent științifică. Apariția națiunilor în epoca modernă coincide cu mondializarea procesului istoric — datorită descoperirilor geografice și revoluției industriale — și, implicit, cu crearea istoriei universale și a conștiinței aferente (filozofia istoriei debutează tot în această eră, prin Voltaire și Herder). Conștiința națională are și această dimensiune de afirmare a națiunii în lume.

Epoca noastră a desăvârșit universalizarea istoriei, în condiții noi, care opune tendinței vechiului, ilustrată prin imperialism, hegemonism și dominație (economică, politică și spirituală) tendințele noi ale emancipării economico-sociale și politice, ale afirmării suveranității și independenței naționale, ale restructurării sistemului internațional în spiritul unei noi ordini echitabile și democratice. Tocmai de aceea, semnificația afirmării conștiinței naționale dobândește valențe noi în lumina cerințelor de manifestare a identității specifice a națiunilor, dar nu ca izolare (claustrarea, închistarea nu numai că ar echivala cu o sinucidere într-o lume a interdependențelor, dar se și înscrie, istoricește, împotriva cerințelor obiective ale progresului istoric), ci ca premisă a instituirii acestei noi ordini, ce presupune cooperarea liberă și egală a tuturor națiunilor lumii.

Ceea ce trebuie, de asemenea, subliniat este că socialismul realizează și o altă tendință obiectivă a progresului istoric : corelația intimă dintre

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 42.

principiul autodeterminării naționale cu acela al autodeterminării personale. Întreaga dezvoltare a omenirii atestă ca un adevăr axiomatic legătura indisolubilă dintre libertatea individului și independența națională a țării căreia îi aparține. Istoric și logic, libertatea omului, fiindă prin excelență socială, presupune libertatea grupului social, a colectivității, iar în cazul societății moderne, a colectivității fundamentale, atât de solid încheată și statornică, pe care o reprezintă națiunea.

În conformitate cu procesele istorice obiective — sociale și naționale — conștiința națională dobîndește în socialism elemente noi. Firește, nu e vorba de un hiatus sau de o ruptură unilaterală cu conștiința națională, împlinită, în realizarea ei, prin constituirea statului național unitar român. E vorba de un proces dialectic, de o unitate între continuitate și discontinuitate. Această dialectică se manifestă în toate componentele conștiinței naționale ca sinteză istorică : memoria colectivă a națiunii, raportarea adecvată la realitățile prezente, prefigurarea științifică a viitorului apropiat și îndepărtat. În această privință este deosebit de relevantă precizarea secretarului general al partidului : „Este bine, cred, să subliniez că, vorbind de mîndria națională și patriotismul socialist, trebuie să înțelegem prin aceasta a prețui și a cinsti trecutul glorios de muncă și luptă, tot ceea ce a fost și este bun în dezvoltarea de-a lungul secolelor și secolelor a poporului nostru. În același timp, în mod hotărît să știm să clarificăm acele acțiuni și stări de lucruri care nu au corespuns sîritului și poporului nostru și, mai cu seamă, nu trebuie în nici un fel, vorbind de mîndria națională și de patriotismul socialist, să se înțeleagă că trebuie să opunem acestea altor națiuni sau vreunei naționalități“²².

De aici desprindem cel puțin două elemente hotărîtoare pentru înțelegerea noului conținut politic-ideologic al conștiinței naționale. Întîi, semnificația majoră pe care o dobîndește înțelegerea adecvată și valorizarea corectă a trecutului istoric. Tocmai pentru că acesta nu este abordat și proslăvit în spiritul romantismului politic, cu viziune retrospectivă, paseistă, reacționară și nici în spiritul naționalismului hegemonist, ci în adevăratul spirit al progresului istoric socialist. Aș aminti aici remarca plină de justete a unui istoric francez care, considerînd că una din cauzele crizei capitalismului contemporan stă în ruperea brutală cu valorile trecutului, cu idealurile umaniste, cu istoria în general, sublinia că refuzul istoriei implică și un refuz al viitorului, al progresului. Fără o valorificare a istoriei, progresul este imposibil, căci istoria este cea care atestă legitimitatea investiției asupra viitorului — reliefa Pierre Chaunu²³.

Acest adevăr este legitimat și totodată întregit, în spiritul dialecticii marxiste a istoriei, de tovarășul Nicolae Ceaușescu : „Avem un trecut glorios, care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru. Avem datoria să ridicăm pe o treaptă nouă și să îmbogățim cu noi cuceriri materiale și spirituale această prețioasă moștenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizație poporul, națiunea noastră socialistă“²⁴.

²² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 42—43.

²³ Pierre Chaunu, *Le refus de la vie. Analyse historique du présent*, Paris, Calman Lévy, 1976.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 15.

În același timp, conștiinței naționale socialiste îi sînt străine, chiar opuse, orice exclusivism și spirit de discriminare națională. Așa cum releva președintele României socialiste, dezvoltarea sentimentului de mîndrie națională trebuie strîns legată cu dezvoltarea spiritului de prietenie cu alte popoare, de prietenie, conlucrare și conviețuire a oamenilor muncii români cu oamenii muncii de diferite naționalități din țara noastră. „În acest sens, mîndria națională și patriotismul socialist trebuie să devină un factor al întăririi unității poporului nostru, a colaborării internaționale cu toate națiunile lumii“²⁵.

Plasînd conștiința națională în contextul perceperii adecvate a intereselor naționale în cadrul mai larg, continental, apare clară deosebirea calitativă a bazei politico-ideologice a conștiinței naționale socialiste față de naționalismul hegemonist burghez; este, în același timp, și o refundamentare, în spiritul creator al marxismului, a ceea ce s-a numit altă dată „conștiință europeană“. Pornind de la faptul că Europa a avut și are o istorie comună, o dezvoltare economico-socială comună, că, peste deosebirile de orînduire socială, ea reprezintă o unitate geografică, economică și socială, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că trebuie să ne preocupăm de a întări și dezvolta această unitate a continentului european, bazată pe respectul fiecărui popor, al independenței naționale, al orînduirii din fiecare țară. „Trebuie să ne preocupăm de a întări întrajutorarea dintre popoarele europene, astfel ca fiecare să-și asigure progresul, dezvoltarea economico-socială într-o formă care să țină seama și de specificul național, și de tradițiile și istoria fiecărui popor“²⁶.

Așa cum națiunea nu este o piedică (cum pretind, eronat, „mondialistii“) în calea cooperării active a statelor lumii, tot astfel o conștiință națională socialistă, pătrunsă de înțelegere și responsabilitate umanistă față de destinul omenirii și popoarelor, de valoarea neștirbită, ca principiu de legitimitate politică, a voinței suverane a popoarelor, este aptă să promoveze o nouă viziune, activă, despre coexistența pașnică într-o lume în schimbare. „Este evident că trăim într-o lume cu orînduiri sociale diferite. Nu este vorba numai de orînduirea capitalistă și socialistă; aceasta este o simplificare, care nu mai e actuală. Sînt multe opțiuni — și unele foarte bune — în ce privește dezvoltarea economico-socială, care nu sînt nici socialiste, nici capitaliste. Trebuie să pornim de la respectul dreptului fiecărui popor de a-și alege liber calea dezvoltării și să se renunțe de a se judeca dacă este bine sau rău cum soluționează problemele un popor sau altul. Dacă se poate face ceva, atunci ar trebui ajutate un popor sau altul — mai cu seamă mă refer la popoarele din țările în curs de dezvoltare — să-și soluționeze problemele complexe privind dezvoltarea lor economico-socială. Dar a pretinde că un alt popor trebuie neapărat să țină seama de dorința unuia mai mare sau mai puternic, aceasta este în contradicție totală cu principiile coexistenței pașnice, cu principiile egalității, ale respectului independenței și suveranității naționale, ale neamestecului în treburile interne. Dacă ne apucăm să judecăm orînduirea dintr-un stat sau altul, atunci nici vorbă nu mai poate fi de coexistență, de destindere

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 43.

²⁶ *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la întîlnirea cu corpul diplomatic*, 30 decembrie 1981, în „Scînteia“, anul LI, nr. 12 242 din 31 decembrie 1981.

și de o politică de pace”²⁷, relevă secretarul general al Partidului Comunist Român.

În felul acesta, conștiința națională socialistă se racordează activ, chiar normativ, la conștiința epocii, contribuind la înfăptuirea tendințelor progresiste ce-și fac drum, în ciuda rezistenței active a forțelor vechiului în lumea de azi.

Așadar, conștiința națională socialistă este o dimensiune decisivă a culturii politice noi. Afirmarea și consolidarea ei semnifică instituirea tot mai activă a unui nou sistem de valori propriu socialismului, în modul de viață și gândire, în comportamentul membrilor societății. Acest proces nu este însă un salt brusc și lin. Este un adevăr relevat și de sociologi, politologi sau antropologi. Referindu-se la procese similare, Amitai Etzioni scria despre remodelarea valorilor de către o nouă putere politică : „Raportul puterii față de valori este analog cu raportul energiei față de material. Convertirea valorilor în putere nu reprezintă un «salt» abrupt, ci mai degrabă un proces de transformare”²⁸.

Tocmai de aceea nu trebuie neglijat că socializarea politică implică și *socializarea națională*, avându-se în vedere faptul că, pe de o parte, conștiința națională socialistă are o nouă bază politico-ideologică și că, în același timp, cum arătam, ea este un element definitoriu al noii culturi politice. La aceasta se adaugă considerentul, desprins din teza de mai sus, cu privire la caracterul de durată al procesului și totodată la universalitatea acțiunii legii luptei dintre nou și vechi. Și în acest domeniu, afirmarea și promovarea consecventă a noului trebuie conjugată cu lupta fermă și neabătută împotriva vechiului, împotriva oricăror forme de naționalism sau tendințe de învrăjpire națională.

Ceea ce am dori să subliniem, în încheiere, este faptul că solidaritatea valorilor naționale autentice cu valorile comunismului are un temei obiectiv, istoric : *tocmai socialismul și comunismul au posibilitatea obiectivă de a potența la maximum înflorirea și afirmarea națiunii*. De aceea, între conștiința socialistă și conștiința națională există o cosubstanțialitate organică.

²⁷ Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la întîlnirea cu corpul diplomatic, 30 decembrie 1981, în „Scînteia”, anul LI, nr. 12 242 din 31 decembrie 1981.

²⁸ Amitai Etzioni, *The Active Society*, New York, Free Press, 1968, p. 323.

STATELE DIN SUD-ESTUL EUROPEI ȘI LUPTA LOR PENTRU INDEPENDENȚĂ

NICOLAE CIACHIR

Strămoșii noștri, geto-dacii, ramura nordică a tracilor, ocupau o arie geografică întinsă, ajungînd, conform izvoarelor, în sud pînă la munții Haemus (Balcanii de astăzi). Primele contacte dintre civilizația geto-dacilor de pe teritoriul țării noastre și cea mediteraneeană s-au realizat în primul rînd prin Dobrogea¹. Dealtfel, către mijlocul sec. I î.e.n., statul dac cuprindea majoritatea coloniilor grecești de pe țărmul apusean al Mării Negre. Unificarea politică înfăptuită de către Burebista, considerat „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia și stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincolo și dincoace de Dunăre”², a dus la o întărire considerabilă a statului dac, pilon important în bararea penetrației romane în sud-estul Europei.

Decebal, iscusit diplomat și mare conducător militar, s-a impus în zona sud-est europeană, romanii fiind nevoiți, după cum relatează Dio Cassius, să-i plătească importante subsidii în fiecare an. Pînă la urmă, Traian, aruncînd în luptă elita trupelor sale și dispunînd de o tehnică superioară, a cucerit o mare parte a Daciei. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „După cucerirea Daciei de către romani — care, ca orice cucerire, a avut și urmări tragice pentru poporul dac —, pe baza împleririi strînse a celor două civilizații, ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres”³. În mileniul migrațiilor, izvoarele bizantine, ungare, slave, arabe, armene etc. atestă pe români sub numele de vlahi și volohi, net diferențiați de alte popoare⁴. Comunitățile românești au menținut legături cu Imperiul bizantin, cu țaratul bulgar, cu cel sîrb și, în special,

¹ Vezi : *Din istoria Dobrogei*, vol. I, *Geți și greci la Dunărea de Jos*, Editura Academiei R. S. România, București, 1965.

² Vasile Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 78.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 319.

⁴ Nicolae Iorga, *Cele dintîi cristalizări de stat ale românilor*, în „*Revista istorică*”, V, 1919, p. 103—113 ; Alexandru Philippide, *Originea românilor*, vol. I, *Ce spun izvoarele istorice*, Iași, 1925 ; Gheorghe I. Brătianu, *Une énigme et un miracle*

cu populația romanică împrăștiată în toată Peninsula Balcanică, cu precădere cu românii, megleno-românii, istro-românii și cu diferitele Vlahii, aflate în Moesia, Etolia, Tesalia, Epir, Macedonia etc., punând bazele unui stat româno-bulgar (1185) la sud de Dunăre, sub dinastia Asăneștilor.

La aportul românesc (vlah) la crearea acestui stat s-au referit cronicarii Ansbertus, Geoffroy de Villehardouin, Henry de Valenciennes și Robert de Clary. Bizantologul de talie mondială G. Ostrogorski, referindu-se la situația precară a Bizanțului în secolul al XII-lea, nota că acesta era presat de bulgari, de pecenegi și cumani, dar mai ales „de numeroșii vlahi care se agitau în zonele dunărene, în Macedonia și Tesalia, care se și numea Vlahia Mare (Velika Vlaška). În răscoala lui Petru și Asan, cumanii și cu precădere vlahii și-au adus o mare contribuție”⁵. De asemenea, în *Istoriia Bolgarii*, apărută la Moscova, în 1954, se afirmă că, „în regiunile muntoase ale Bulgariei trăiau păstori vlahi, care vorbeau o limbă romanică”, că „vlahii au luat o parte activă în răscoala (din 1185 — n.n.) îndreptată împotriva dominației bizantine”⁶.

Și unii istorici și oameni politici bulgari, înainte de cel de-al doilea război mondial și în anii imediat postbelici, au admis contribuția elementului vlah la înlăturarea dominației bizantine și la constituirea statului Asăneștilor ; ulterior, această teză a fost abandonată. Astfel, un diplomat bulgar acreditat la București declara, în 1933 : „Românii susțin că frații Petru și Ion Asan (Ivan Asan) pe de o parte și Ioniță (Caloian) pe de alta, aparțin lor ; bulgarii îi numără printre țării lor. Ceea ce se poate conchide în cazul de față este faptul că frații Petru și Asan sînt inițiatorii și conducătorii acelei prietenii și înfrățiri care începe odată cu răspîndirea creștinismului. Fie ca pietrele funerare și inscripțiile cu caractere slave, pe care le citim în bisericile și mănăstirile din București, în împrejurimile lui și chiar în întreaga țară, să amintească întotdeauna românilor și bulgarilor legăturile spirituale care au existat de-a lungul veacurilor între cele două popoare ; fie ca memoria mărețului iubitor și conducător al neamului românesc, Brâncoveanu, care vorbea și scria în limba română, latină și bulgară, fie ca vitejia luptătorilor de la Grivița și Poradim, precum și eforturile ilustrului bărbat de stat Ion Brătianu pentru înțelegere și prietenie între români și bulgari, să întrețină stima și sentimentele amicale între România și vecina ei de la sud. Poporul bulgar a păstrat întotdeauna vii amintiri ospitalității frățești și a libertății pe care le-am găsit în Muntenia și Moldova”⁷. Referitor tot la momentul 1185, în *Istoria na Bălgaria* (manual pentru clasa a VII-a), Sofia, 1947, se poate citi : „la această răscoală s-au ridicat nu numai bulgarii, ci și vlahii, care erau nemulțumiți de către împăratul bizantin, datorită dărilor excesive, puse mai ales asupra celor ce creșteau animale” (p. 94). În 1965, istoricul bulgar Borislav Primov menționa că Petru și Asan, alungați de bizantini la nord de Dunăre, au primit azil și întăriri de la populația locală și de la

historique : le peuple roumain, Bucarest, 1937 ; Ernest Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, Berlin, 1940 ; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 1, Editura științifică, București, 1974.

⁵ G. Ostrogorski, *Istoriia Vizantiije*, Beograd, 1978, p. 378.

⁶ *Istoriia Bolgarii* (sub redacția lui Tretiakov, Nikitin, Valev), Moskva, 1954, p. 120.

⁷ Arh. M.A.E., fondul nr. 71 (Bulgaria), vol. 72 (Relații cu România), filele 299—300 (Din conferința lui N. Stoiloff, prim-secretar al Legației bulgare din București, rostită la Radio-București în 24 iunie 1933).

cumani, iar Caloian este recunoscut că se intitula „rege al bulgarilor și vlahilor“ sau „al Bulgariei și Vlahiei“⁸.

În acest context sînt deosebit de actuale îndemnurile tovarășului Nicolae Ceaușescu, care sublinia, ca o sarcină a istoricilor noștri : „Să-i reliefați pe înaintașii comuni, cum sînt Petru, Asan, Ioniță... pentru a înțelege cum s-au dezvoltat, de-a lungul timpurilor, relațiile între popoarele noastre în lupta pentru apărarea ființei naționale a fiecăruia, pentru libertate și progres“⁹.

Aceste relații, care s-au constituit în fapt incontestabil, s-au consolidat tot mai mult în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, odată cu ivirea pericolului otoman. Din nefericire, în ajunul cuceririi otomane — Poarta ocupă, în 1354, Gallipoli, important punct strategic pe malul european al Dardanelelor —, fărîmîțarea feudală luase o mare amploare în statele balcanice. Imperiul bizantin, Serbia, Bulgaria se desfac în numeroase stătuțe, care se războiesc între ele, iar primul stat feudal desine-stătător albanez (Arberia), care ieșise de sub dominația bizantină, ca și micul și eroicul Muntenegru (Zetta), datorită micimii teritoriului, a așezării geografice și a resurselor demografice, nu ofereau posibilitatea să se contracareze expansiunea otomană¹⁰.

Unul din marii noștri istorici, A.D. Xenopol, a evidențiat legăturile strînse stabilite între Țările Române și statele sud-dunărene, întemeiate pe comunitatea de religie și relații de egalitate, pe faptul că, pe români „nici o piedică fizică nu-i despărțea de celălalt mal al apei (Dunărea — n.n.), peste care se putea pluti“¹¹. În timp ce „împărăția bizantină era cu totul nedestoinică a susține lupta cu noii năvălitori“¹², otomanii au întîmpinat o împotrivire puternică din partea popoarelor Europei răsăritene. „Aceste popoare erau, după rîndul în care înfățișară piepturile lor iataganelor Semilunei : albanezii, sîrbii, bulgarii, românii și ungurii. Ele alcătuiau acele ziduri concentrice pe care turcii trebuiră să le spargă spre a pătrunde în cetatea europeană“¹³.

Un strălucit succes militar al Țării Românești, în 1368, împotriva acțiunii turcești efectuate la nord de Dunăre, a făcut să crească, pe plan sud-est european, prestigiul domnitorului Vlaicu Vodă. Detașamente românești, la cererea expresă a sîrbilor, participă, în 1371, la lupta de la Cirmen de pe rîul Marița, alături de țarul Vukașin și cneazul Uglieșa, dar lupta va fi cîștigată de otomani, care pustiesc aproape întreaga Peninsulă

⁸ Borislav Primov, *Săzdaneto na vtorata bălgarska dārjava i uceastieto na Vlasite*, în „Bălgaro-rumănvski vrăski i otnošenja prez vekoveto“ (Sofia), I, 1965, p. 9. Menționăm că, la începutul anului 1982, la Sofia, a avut loc înțîlnirea Comisiei mixte de istorie româno-bulgare (delegația română fiind reprezentată de istoricii Nicolae Ciachir, Petre Diaconu și Ștefan Ciobanu). La 12 februarie a fost iscălit protocolul comun privind corelarea manualelor de istorie. Delegația bulgară, condusă de prof. univ. Petăr Petrov, a fost de acord să se includă în manualele școlare bulgărești aportul românesc la crearea celui de-al doilea țaraț bulgar.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 8—9.

¹⁰ Kristo Frashëri, *Histoire d'Albanie*, Tirana, 1964, p. 40 ; I. Bozić, S. Cir-ković, M. Ekmecić, V. Dediđer, *Istoriја Jugoslaviје*, ed. a II-a, Beograd, 1975, p. 59—80.

¹¹ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, ed. a III-a, vol. III, Editura „Cartea românească“, București, p. 75.

¹² *Ibidem*, p. 76.

¹³ *Ibid.*

Balcanică. Vukašin moare în luptă, iar unele ținuturi sîrbești sînt nevoite să recunoască autoritatea otomană. După pierderea luptei de la Kossovo-polje (1389), unde forțele creștine au fost decimate (sîrbi, bosniaci, croați, albanezi — după izvoare otomane au participat și români), Serbia devine stat vasal otomanilor, iar, peste cîțiva ani, țările bulgare devin pașalcuri turcești (în 1393, Tîrnovo și Nicopole ; în 1396, Vidinul) ¹⁴.

Speranțele balcanicilor se îndreaptă acum spre domnitorul Țării Românești, Mircea cel Bătrîn. Succesele domnitorului român : victoria de la Rovine (1394), participarea și salvarea parțială a efectivelor creștine în bătălia de la Nicopole (1396) au lăsat amprente puternice în folclorul balcanic. Vitejia, spiritul său de iscusit diplomat și bun organizator, apreciate atît de prieteni, cît și de dușmani, au făcut ca Mircea cel Bătrîn să fie denumit „principe între creștini, cel mai viteaz și cel mai ager“ ¹⁵, iar în cadrul forțelor sale militare să se încadreze și balcanici, care puteau astfel să continue lupta armată împotriva otomanilor. Urmașii săi — Dan al II-lea, Vlad Dracul, Vlad Țepeș — continuă lupta antiotomană, înfruntîndu-i pe turci în nordul Dunării, sau chiar în sudul fluviului. Vlad Dracul participă la marile acțiuni antiotomane alături de trupele lui Iancu de Hunedoara, ajungînd pînă dincolo de Sofia (1443) și la Varna (1444) ¹⁶. Gheorghe Șincai, în *Hronica românilor și a altor neamuri*, pune în relief colaborarea între albanezul Skanderberg și românul Iancu, consemnînd : „aflîndu-se în tabăra turcească, el nu numai că înștiințează pe Iancu de Hunedoara de mișcările turcilor, dar părăsește tabăra turcă cu un număr de ostași credincioși lui ; face niște scrisori ca din partea sultanului și pe această cale, folosind viclesugul, ocupă aproape întregul Epir și cetatea cea pămîntescă, Kruja“ ¹⁷.

Cucerirea Constantinopolului, în 1453, a constituit pentru otomani un eveniment de mare importanță, orașul fiind o cetate de prim rang și un important centru comercial și cultural, așezat la încrucișarea a două continente și la întretăierea drumurilor de comunicație maritimă. „Mahomed al II-lea, cucerind capitala Cezarilor — arată istoricul turc H. Inalcik —, s-a considerat urmașul legitim al împăraților romani. El a sintetizat astfel în persoana sa tradițiile monarhice islamice, turcice și bizantine, creînd un imperiu ce va dura peste patru secole“ ¹⁸.

În 1459, otomanii lichidează Serbia ca stat, transformînd-o în pașalic turcesc, iar în 1464 cuceresc Bosnia, principatul grec Moreea și ducatul Atenei. În 1475 ocupă Caffa, puternica cetate stăpînită de genovezi în Crimeea, unde cei 160 de moldoveni găsiți acolo sînt decapitați ; de asemenea și Mangopul, unde stăpînea cumnatul lui Ștefan cel Mare, Alexandru. În același an, puternicul han al tătarilor din Crimeea, care stăpînea și sudul rusesc pînă la Nistru, recunoaște suzeranitatea otomană. Fiînd de aceeași religie mahomedană, de limbă și rasă apropiată, tătarii hanatului Crimeii vor avea o situație privilegiată și îi vor secunda pe

¹⁴ Dimităr Anghelov, *The Bulgarian state and the european middle ages*, în „Etudes historiques“, tom. X, 1980, p. 29—30.

¹⁵ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 2, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 8.

¹⁶ Ilie Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, Iași, 1928, p. 69—71.

¹⁷ Gh. Șincai, *Hronica românilor și a altor neamuri*, vol. II, Iași, 1853, p. 4.

¹⁸ H. Inalcik, *L'Empire ottoman*, în *Les peuples de l'Europe du sud-est et leur rôle dans l'histoire (siècle XV—XX)*, Sofia, 1966, p. 21.

otomani în numeroase expediții, aducând grave prejudicii teritoriilor românești și mai ales Moldovei. În 1479, otomanii reocupă cea mai mare parte a Albaniei, care se eliberase pe timpul lui Skanderberg, iar în 1482 includ și Hertegovina în cadrul imperiului. De asemenea, în 1499, ultimele teritorii din Muntenegru sînt ocupate de turci și încorporate sangeacului nou creat, Skadar.

În jurul anului 1500, aproape întreaga Peninsulă Balcanică este încorporată la Imperiul otoman; drumul spre centrul Europei, spre Italia și Africa de nord părea a fi larg deschis pentru ambițioșii sultani. Numai trei sute de ani au trecut de cînd primul călăreț al emirului Ertugrul a pășit pe solul Anatoliei, incursiunile ulterioare lăsînd Europa în admirație și mai ales în stupeoare. Trei sute de ani, luptătorii osmanlii a galopat din victorie în victorie, creînd unul din cele mai falnice imperii din lume, iar din viața ascetă și nomadă a stepelor strămoșești se stabilesc definitiv în decorul rafinat și fastuos al Cornului de Aur, lichidînd cu sabia milenarul imperiu bizantin.

În timpul sultanului Soliman Magnificul (1520—1566), acest edificiu măreț se întindea pe trei continente, de la Buda pînă la fluviul Eufrat, din munții Atlas pînă în Caucaz și Iran, douăzeci de popoare și cincisprezece religii intrînd în componența lui. Avînd o armată bine instruită, perfect disciplinată și produse suficiente pentru ducerea unor campanii de anvergură, Imperiul otoman putea cu ușurință să acapareze noi teritorii și să intervină în conflictele care sfîșiau mari porțiuni din Europa, Africa de nord și Asia¹⁹. Deși Soliman Magnificul va ocupa Algeria, Tripolitania, Rodosul și va purta numeroase războaie cu Iranul, efortul principal va fi canalizat, totuși, în direcția Europei Centrale, abătînd asupra acesteia o adevărată furtună, în urma căreia Belgradul, Timișoara, Buda devin pașalicuri turcești, iar flamurile semilunei ajung să fluture chiar sub zidurile Vienei.

În această conjunctură, cînd aproape întreaga Peninsulă Balcanică și o mare parte a Ungariei au fost transformate în pașalicuri turcești, Țările Române, îmbinînd rezistența militară cu iscusința diplomatică, au reușit să-și păstreze o largă autonomie internă, să-și conserve instituțiile de stat, deși au fost nevoite să recunoască suzeranitatea otomană și să cedeze unele teritorii (Giurgiu, Turnu, Brăila, Dobrogea, Chilia, Cetatea Albă, Tighina etc.). De asemenea, se cuvine să precizăm că, în urma transformării unei părți din Ungaria în pașalic turcesc, Transilvania a reușit să evite o situație similară, să se proclame Principat autonom, care recunoaște, de asemenea, suzeranitatea Porții. Astfel, „spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean, care fuseseră integrate Imperiului otoman sau Imperiului habsburgic, poporul român a reușit să-și păstreze autonomia statală. Ca urmare a hotărîrii cu care și-a apărât patria, poporul nostru a reușit să încheie cu Imperiul otoman, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, tratate care prevedeau obligația Porții de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile sale

¹⁹ Dimitrie Cantemir, *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului otoman*, vol. I—II, București, 1876; N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, vol. I—III, Gotha, 1908—1909, Ismail Hakki Uzunçarsili, *Osmanlı Tarihi*, vol. I—IV, Ankara, 1961; Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Istanbul, 1967; Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976; Suat Sinanoglu, *Visage de la Turquie*, Ankara, 1979.

interne, și chiar angajamentul de a apăra țara împotriva atacurilor străine”²⁰.

Mulți balcanici sînt nevoiți astfel să se refugieze pe ospitalierul pămînt românesc. Fie că se stabileau în Țara Românească, în Moldova ori în Transilvania, boieri sau călugări, țigoveți ori țărani, oșteni sau meșteșugari, ei au găsit azil și condiții de a munci, unii ajungînd la poziții economice înfloritoare. Ca oșteni au luptat cu cinste în cadrul armatelor conduse de domnitorii români care nu s-au plecat în fața imixtiunii otomane. Dealtfel, prestigiul românesc în Balcani a prins rădăcini în timpul domniilor lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, domnitori cu influență, buni gospodari, abili diplomați, dar mai cu seamă pricepuți în arta războiului.

„Luptînd pentru independența Țărilor Române — scrie C.C. Giurescu —, toți marii lor cîrmuitori au avut, în același timp, în mod clar, conștiința că luptau pentru apărarea întregii «creștinătăți»”²¹, inclusiv a sud-estului european. Înăptuirile marelui Mihai a dat glas puternic speranțelor de libertate ale tuturor celor împovărați de jugul otoman. Așa se explică apelurile unor conducători ai populațiilor din Bulgaria, Serbia, Grecia etc. de a veni să-i elibereze, înrolarea sub steagul de luptă ridicat de domnitorul român a numeroși balcanici, a unor vestiți căpitani, ca Deli Marcu, Baba Novac ș.a. Sînt numeroase mărturiile care ilustrează autoritatea și prestigiul pe care Mihai Viteazul și le cîștigase în rîndul popoarelor din Balcani, determinîndu-l pe cronicarul Stavrinov să scrie că Mihai e „onoarea ortodocșilor”. Într-un document din 26 ianuarie 1598 se arată că „sîrbii, bulgarii și dalmățienii așteaptă pe voievodul Munteniei peste Dunăre”; la 11 iunie, același an, un raport al comisarilor împăratului Rudolf al II-lea aprecia că „dacă domnul ar trece el însuși Dunărea cu 15 000 sau 20 000 de oameni, toate acele popoare, pînă la Constantinopol, sătule de robia turcească, se vor porni într-un suflet, cum sînt bulgarii, sîrbii, albanezii, uniți cu el în aceeași credință, și vor înlătura din mijlocul lor pe turci oricîți ar fi ei”²².

În secolele XVII—XVIII, domnitorii români, în înțelegere cu căpeteniile populațiilor creștine din Balcani, au plănuit diferite forme de colaborare antiotomană, iar atunci cînd acțiunile eșuau, cum a fost cazul insurecției bulgare din 1688 (din zona Ciprovăț), băjenarii au primit privilegii din partea domnitorilor români. Se cristalizează astfel o intensă activitate de polarizare a luptei antiotomane pe plan balcanic, care a găsit, mai ales în Țara Românească, condiții pentru a se dezvolta.

În condițiile decăderii Imperiului otoman, care devine iremediabilă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, imperiile austriac și rus încearcă, printr-o serie de războaie, să-l destrame. Folosind această conjunctură, popoarele din sud-estul Europei încep să se răscoale în mod organizat împotriva Porții. La 1804 izbucnește insurecția sîrbă, care s-a bucurat

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 322—323.

²¹ Constantin C. Giurescu, *Premise istorice ale redobîndirii independenței poporului român, în România în războiul de independență. 1877—1878*, Editura militară, București, 1977, p. 15.

²² Mircea Mușat, Vasile Arimia, *Mihai Viteazul în conștiința posterității*, în „Anale de istorie”, anul XXVII, nr. 4/1981, p. 98.

de sprijinul poporului român, domnitorul Constantin Ipsilanti sprijinind-o, la început pe filieră diplomatică, apoi cu provizii, arme și oameni. Românii, raporta la Paris consulul francez acreditat la București, salutau cu bucurie orice succes al insurgenților și își arătau pe față dorința „ca Serbia să se desfacă de Imperiul otoman”²³. Deoarece mitropolitul român a avut întâlniri frecvente cu consulul rus de la Vidin și a făcut mai multe vizite în tabăra răsculaților sîrbi de la Belgrad, diplomatul francez propunea ministrului său de externe, Talleyrand, să numească un consul la Craiova, ca Parisul să fie informat mai bine și mai operativ despre evoluția situației din Peninsula Balcanică²⁴. În acest cadru trebuie amintit și faptul că Tudor Vladimirescu, în fruntea pandurilor săi, a luptat alături de ruși și sîrbi, în timpul războiului din 1806—1812, la sud de Dunăre, la Cladova, la Rahova, la Plevna, distingîndu-se mai ales în bătălia de la Cladova, „unde a întrerupt orice comunicație dintre garnizoana de aicea și Ada Kale”²⁵.

Pe acest fundal comun de colaborare, Principatele Române, și apoi România, au sprijinit crearea statelor naționale în sud-estul Europei, chiar dacă independența deplină a statului român a fost recunoscută de către sultan și marile puteri abia în 1878.

Grecii stabiliți în Principate din secolul al XV-lea, sprijiniți de români, au avut posibilitatea să contribuie la redeşeptarea națională a Eladei²⁶, al cărui război se declanșează decisiv în 1821. Revoluția română, izbucnită sub conducerea lui Tudor Vladimirescu în același an, a dispersat forțele otomane și a ușurat lupta insurgenților greci din Attica, Epir, Tesalia și Peloponez. Lupta eroică a grecilor (1821—1829), conjugată cu aportul Rusiei la înfrîngerea otomanilor în războiul din 1828—1829, cit și eforturile diplomației engleze și franceze, au dus la recunoașterea independenței Greciei, prin convenția de la Londra²⁷. Apare astfel — în 1830 — primul stat independent în epoca modernă în Balcani, eveniment ce va stimula lupta celorlalte popoare din sud-estul Europei, ca și a grecilor ce se mai aflau sub dominația străină. Dealtfel, suprafața noului stat era mică, reducîndu-se la Peloponez, la zona sudică a Greciei continentale (provincia Rumeli), Ciclade (Syros, Paros, Naxos, Miconos, Anafi, Thira, situate în partea de sud-est) și Eubeea, o insulă mare, paralelă cu coasta estică; încît diplomația elenă va depune eforturi aproape un secol pentru a recupera insulele Ionice (1863), Tesalia și Epirul de sud (1881), Creta (1913), momente în care a fost prezent și aportul românesc.

După cum se știe, Grecia independentă și-a stabilit, din 1834, un consulat general la București, un consulat la Iași și un viceconsulat la

²³ *Documente privitoare la istoria Românilor, Hurmuzaki*, vol. XVI : *Corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1803—1824)*, București, 1912, p. 609.

²⁴ *Ibidem*, p. 670—671.

²⁵ Vezi : Nicolae Ciachir, *Rolul României în lupta de eliberare a popoarelor din sud-estul Europei în anii 1875—1878*, în „*Anale de istorie*”, anul XXVII, nr. 3/1981, p. 90.

²⁶ Vezi, pe larg : L. Vranoussis, *Rigas, un patriot grec din Principate*, București, 1980.

²⁷ Deși Grecia era declarată stat independent, toate documentele consemnează fraza : sub protecția Angliei, Franței și Rusiei. S-a hotărît ca Grecia să fie o monarhie ereditară, dar prințul ales să nu aparțină unei case domnitoare din cele trei state (Anglia, Franța, Rusia), care iscăliseră documentul de la Londra. În acest context, a fost ales ca rege, prințul Otto de Bavaria (Pierre Albin. *Les Grands Traités Politiques. Recueil des principaux textes diplomatiques. De 1815 à 1914*, Paris, 1923, p. 145—146).

Galați. Demn de subliniat este faptul că Grecia a recunoscut guvernul provizoriu revoluționar de la 1848 din Țara Românească. Consulul general al Greciei arăta, în cuvîntarea sa din 7 august 1848 : „Vin să vă felicitiez în numele guvernului meu și să exprim că, cu mare plăcere reîncep relațiile mele oficiale cu Locotenența princiară”²⁸.

Documentele de arhivă semnalează relațiile tot mai strînse care s-au stabilit între cele două state, informările lor reciproce în probleme politice majore. De pildă, la 20 mai 1864, consulatul general grec informa guvernul român că, în virtutea tratatului încheiat între regina Victoria și Grecia, Anglia abandona protectoratul asupra insulelor Ionice, care făceau parte acuma din regatul elenic²⁹. În 1866 sosește în România, ca emisar al guvernului grec, prințul Ipsilanti, care propune insistent României un tratat de alianță împotriva Imperiului otoman. Deoarece Creta se răsculase, diplomația greacă, în alianță cu celelalte state balcanice, dorea să declare război Turciei, în vederea realipirii insulei³⁰.

În 1874, ministrul de externe al României a dat dispoziții agentului diplomatic de la Constantinopol să negocieze cu ministrul Greciei, acreditat în capitala turcească, crearea unei agenții diplomatice românești la Atena³¹. În raportul său din martie 1876, agentul diplomatic român la Constantinopol sublinia faptul că, în criza în care se zbătea Imperiul otoman, „Grecia ne este necesară și poate deveni un factor important în soluționarea crizei din Orient”³². Evenimentele derulîndu-se cu repeziciune, problema va fi rezolvată de-abia la 28 decembrie 1879, cînd Constantin Esarcu este numit ministru la Atena. Peste cîteva luni, Marcos Dragumis își ocupă — la 21 iulie 1880 — funcția de ministru rezident la București, autoritatea sa extinzîndu-se și asupra celor două viceconsulate grecești, care funcționau unul la Constanța și celălalt la Sinaia³³.

Merită amintit că, încă în aprilie 1878, se încheie o convenție comercială între România și Grecia, dublată, în 1880, de un acord comercial pe 7 ani, cu numeroase avantaje pentru negustorii greci. C. Esarcu raporta, în 1880, că deficitul Greciei fiind de 60 milioane drahme din cauza mobilizării armatei, neștiind ce curs vor lua relațiile cu Imperiul otoman, creșterea balanței comerciale pentru economia țării era vitală³⁴. Referindu-se la relațiile româno-grecești, diplomatul român Ion Bălăceanu arăta, într-un raport trimis din Viena prințului Carol, în iunie 1880, că, revenind din insula Corfu, a făcut o călătorie pînă la Triest „cu domnul Brailos, cel mai remarcabil diplomat pe care-l posedă Grecia”, cu care a discutat mult timp și intim despre prezentul și viitorul celor două țări, ajungînd la concluzia că România și Grecia au atît interese cît și pericole comune. Diplomatul grec a afirmat că în domeniul politicii externe „grecii sînt aliații noștri naturali”³⁵. Totodată, Brailos i-a declarat că

²⁸ *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. III, p. 274.

²⁹ Arh. M.A.E., vol. 247 (1851—1884), Grecia, Corespondența Legăției din Atena, filele 64—65 (Consulatul general grec către ministrul de externe N. Rosetti-Bălănescu).

³⁰ Nicolae Ciachir, *România în sud-estul Europei (1848—1886)*, Editura politică, București, 1968, p. 86.

³¹ Arh. M.A.E., vol. 247 (1851—1884), Grecia, dosarul nr. 70/1874, filele 76—78.

³² *Loc. cit.*, fila 80 (raportul generalului Ghica către M.A.E. din 1 martie 1876).

³³ *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. I, 1859—1917, Editura politică, București, 1967, p. 334—336.

³⁴ Arh. M.A.E., vol. 247, fila 170.

³⁵ Arh. st. București, fond Casa regală, dosarul nr. 45/1880, filele 1—2.

nimeni nu neagă existența unei populații care vorbește o limbă asemănătoare cu româna în munții din Epir, Tesalia și Macedonia, că Grecia și România trebuie să fie prietene, iar pentru conservarea acestei prietenii este nevoie de cunoaștere reciprocă și de vizite reciproce ale șefilor statelor ³⁶.

Dintre statele balcanice, România, Grecia și Serbia au ridicat o serie de obiecții împotriva hotărârilor tratatului preliminar de pace de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1878), încercând să creeze un bloc comun. Mihail Kogălniceanu, într-o circulară adresată agenților diplomați români din străinătate, cerea ca aceștia să protesteze împotriva hotărârilor tratatului ruso-otoman de la San Stefano, întrucât „dispunind de noi, fără noi și împotriva noastră, guvernul și națiunea l-au declarat din capul locului lipsit de orice valoare obligatorie pentru România” ³⁷. La rândul său, Grecia, arată istoricul Evangelhos Kofos, a încercat să creeze un front comun greco-româno-sîrb, care să fie acceptat de Austro-Ungaria și de Anglia; în acest sens, consulul grec Rangavis a primit dispoziții să trateze cu guvernul român ³⁸. Și Tratatul de pace încheiat la Berlin (1/13 iulie 1878) a făcut referiri directe la relațiile turco-grecești, în primul rând la stabilirea graniței dintre cele două state. Art. 24 prevedea că, „în cazul cînd Înalta Poartă și Grecia nu s-ar putea înțelege asupra rectificării hotarului indicat în al 13-lea Protocol al Congresului din Berlin, Germania, Austro-Ungaria, Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia își rezervă dreptul de a oferi celor două părți mijlocirea lor pentru a înlesni negocierile” ³⁹. De asemenea, alte două articole ale tratatului — art. 23 și 62 — se refereau la: aplicarea scrupuloasă a regulamentului organic pentru Creta, elaborat încă în 1866, căruia trebuia să i se aplice și modificări convenabile populației ⁴⁰, și la deplina libertate și egalitate a tuturor călugărilor aflați la Muntele Athos, indiferent de originea lor ⁴¹.

Guvernul otoman căuta să tergiverseze rezolvarea noii frontiere — arăta un raport românesc trimis din Atena în martie 1880. Astfel, ambasadorul turc la Londra, Massurus-pașa, avea dispoziții să se opună ca o comisie internațională să delimiteze granița ⁴². Aceași legăție scria despre pregătirile militare pe care le făcea Grecia și despre faptul că regele Greciei a părăsit Atena (în mai 1880) pentru a vizita principalele capitale europene, începînd cu Paris și Londra, și a pleda cauza țării sale. În aceste împrejurări, reprezentantul român la Atena, C. Esarcu, informa, la 28 august 1880, despre o convorbire purtată cu premierul Tricupis, privind încheierea unei convenții consulare între cele două țări, cu care prilej s-a discutat necesitatea „de a negocia un tratat de alianță între cele două state” ⁴³.

³⁶ Arh. st. București, fond Casa regală, dosarul nr. 45/1880, filele 2—3.

³⁷ *Documente oficiale. Din corespondența diplomatică de la 2/14 septembrie 1878 pînă la 17/29 iulie 1880*, București, 1880, p. 130.

³⁸ Evangelhos Kofos, *Greece and the eastern crisis 1875—1878*, Thesaloniki 1975, p. 197.

³⁹ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. IX, p. 378.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibidem*, p. 385.

⁴² Arh. M.A.E., vol. 247 (1851—1884), Grecia, dosarul nr. 21, Atena (1880), fila 92.

⁴³ *Loc cit.*, filele 102—103.

Diplomația română a urmărit atent desfășurarea evenimentelor, dezvăluind și jocul de interese al marilor puteri în cadrul diferendului dintre Turcia și Grecia. Legația română din Pera arăta, la 12 martie 1881, că problema rezolvării frontierei turco-grecești preocupă toate spiritele în capitala Turciei. Raportul releva că atât grecii cât și turcii au ajuns la concluzia necesității unei înțelegeri, dar divergențele dintre marile puteri fac ca aceste tratative să fie tergiversate. Germania și Austro-Ungaria, care par, la prima vedere, că doresc cel mai mult pacea, sînt bănuite de a urmări un conflict armat; în plus, rivalitatea anglo-rusă stimulează tensiunea. Poziția Franței pîrînd a fi cea mai corectă, diplomatul român conchidea: „să sperăm că politica acesteia va triumfa”⁴⁴. La 18 martie 1881, C. Esarcu comunica impresia că ministrul Germaniei dirijează întreaga acțiune diplomatică din capitala Greciei, impresie întărită, la două zile după aceea, de discuția avută cu premierul Tricupis, care i-a declarat lui Esarcu că Germania joacă o mare comedie în diferendul greco-turc, în realitate ea vrînd să precipite declanșarea unui război pe linia marilor planuri politice și economice pe care și le făcuse, împreună cu Austro-Ungaria, în Orient⁴⁵. Într-un raport confidențial trimis din Viena, la 27 martie 1881, Ion Bălăceanu arăta că marile puteri au redactat o notă categorică, prin care cereau Greciei să fie mai moderată în cereri, că Anglia începe să bată în retragere, în sensul sprijinirii Turciei, iar Rusia încurajează în secret Grecia⁴⁶.

În împrejurările cînd Franța s-a hotărît să ocupe Tunisul (care era încă provincie otomană) și ale insurecției albaneze, care a blocat trupele lui Derviș-pașa, Poarta a fost nevoită să cedeze. Astfel, diferendul greco-otoman s-a rezolvat pe cale pașnică, regatul elen primind Tesalia și Epirul de sud, populația totală a statului grec ajungînd la 1 947 650 locuitori, iar suprafața la 64 011 km pătrați.

În anii care au urmat, ținînd seama de întreaga atitudine a statului român, Grecia, așa cum remarcă istoricul francez Michel Lhéritier, a fost bucuroasă să colaboreze cu România⁴⁷. Grecia va beneficia de sprijinul României în timpul tulburărilor din Creta și din Albania de nord (1911), în timpul războiului dintre Italia și Imperiul otoman din același an și, mai ales, în timpul războaielor balcanice, cînd își va reintegra — prin Tratatul de pace de la București — majoritatea teritoriilor locuite de eleni⁴⁸. La începutul anului 1914 are loc vizita lui E. Venizelos, șeful guvernului grec, la București, care a urmărit coordonarea unei acțiuni comune româno-grecești în fața agravării situației internaționale⁴⁹.

Lupta eroică a poporului sîrb din perioada 1804—1815 a fost o adevărată revoluție burghezo-democratică, care a pus bazele statului sîrb modern, chiar dacă garnizoanele turcești s-au întors în Serbia și autonomia acesteia continua să fie limitată de autoritatea otomană de la Istan-

⁴⁴ Loc. cit., fila 265.

⁴⁵ Loc. cit., filele 278—281.

⁴⁶ Loc. cit., fila 283.

⁴⁷ M. Lhéritier, *L'évolution des rapports gréco-roumains depuis un siècle (1821—1931)*, Paris, 1931, p. 581.

⁴⁸ Vezi: *Le Traité de paix de Bucarest du 28 juillet/10 août 1913*, Bucarest, 1913.

⁴⁹ Arh. st. București, fond Casa regală, dosarul nr. 20/1914, filele 1—3.

bul⁵⁰. Principele Miloš Obrenović a știut, cu multă abilitate, să smulgă constant o serie de concesii turcilor, fapt pentru care N. Iorga îi aprecia inteligența, considerându-l un „om care era în stare să joace un rol foarte greu, de slugă credincioasă sultanului, pentru ca atunci, cînd va suna ceasul, să poată desface Serbia cu desăvîrșire de sub acest împărat păgîn“⁵¹. În contextul evenimentelor care se derulau în Peninsula Balcanică, hătișeriful din 1830, reieșit din prevederile Tratatului de la Adrianopol, a confirmat drepturile Serbiei ca stat autonom, prevăzînd: libertatea comerțului, a cultului ortodox și a învățămîntului în limba maternă și, ce era cel mai important, lichidarea proprietății feudale otomane, adică părăsirea Serbiei de către spahii și trecerea pămîntului în proprietatea țăranilor sîrbi. Populația turcă putea locui numai la orașe sau urma să părăsească țara. De asemenea, Poarta promitea că va înapoia Serbiei șase districte, care-i fuseseră luate abuziv în 1813 (Krajna, Ceacăk, Timok, Kruševac, Crna Reka, Užice), fapt împlinit în 1833, teritoriul Serbiei ajungînd astfel la 37 000 kilometri pătrați⁵².

Revoluția sîrbă de la începutul secolului al XIX-lea și mai ales succesele repurtate pe cale diplomatică de Serbia pînă la 1833, ca și dezvoltarea economică din deceniul al 4-lea, au conlucrat la trezirea conștiinței naționale a sîrbilor, croaților și slovenilor, îndeaproape înrudiți prin origine și limbă. Burghezia sîrbă, care se dezvolta rapid, dorea extinderea granițelor statului la limitele țaratului din vremea lui Ștefan Dușan (1331—1355) și, în primul rînd, alipirea Voivodinei, Croației, Sloveniei și Muntenegrului la Serbia. Primul program politic de perspectivă al burgheziei sîrbești (cunoscut sub denumirea de „Načertanije“) a fost elaborat în 1844 de către omul politic Ilija Garašanin, avînd ca scop să-l ghideze pe prințul Alexandru Karagheorghević (1842—1858) în privința rolului pe care urma să-l joace Serbia în cadrul slavilor sudici.

În cadrul legăturilor româno-sirbe, la 1848, revoluționarii români transilvăneni și-au coroborat acțiunile cu revoluționarii sîrbi și croați. Constantin Roman îi scria din Sibiu lui Al. G. Golescu, la 26 iunie 1848, adresîndu-se prin el tuturor „fraților de peste Carpați“, informîndu-l că „așteptăm mișcările sîrbo-croate, așteptăm zi de zi... Numai atunci vom putea mișca și noi“⁵³.

După 1856, România și Serbia aveau, pe plan extern, obiective comune: abolirea suzeranității otomane, lupta contra dominației habsburgice asupra unor teritorii care, pe baza principiului autodeterminării și al constituirii statelor unitare, urmau să fie unite cu teritoriul de stat al României și respectiv al Serbiei, coordonarea liniei politice comune față de acțiunile diplomatice ale marilor puteri în sud-estul Europei, acordarea de ajutor populației din Peninsula Balcanică aflată sub dominația nemijlocită a Imperiului otoman. Trebuie spus că, deși pacea de la Paris din 1856 prevedea un statut similar pentru Serbia și Principatele Române, în relațiile cu Imperiul otoman situația Serbiei era mai grea, deoarece

⁵⁰ D. Djordjević, *Revolutions nationales des peuples balkaniques. 1804—1914*, Beograd, 1965, p. 36—38.

⁵¹ N. Iorga, *Istoria războiului balcanic*, București, 1915, p. 89.

⁵² V. Stojancević, *Jugoslovenski narodi u Osmanskom carstvu od Jedrenskom mira 1829 do Pariskog kongresa 1856*, Beograd, 1971, p. 366—371.

⁵³ *Anul 1848 în Principatele Române*, tom II, p. 137.

în șapte cetăți de pe teritoriul său, inclusiv Belgradul, continuau să staționeze garnizoane turcești ⁵⁴.

Relațiile româno-sârbe devin deosebit de strînse în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, sîrbii privind admirativ la actul unirii celor două Principate românești (1859), cît și la reformele cu caracter burghez, ce consolidau bazele statului nostru național unitar. Atitudinea deosebit de corectă a României cu ocazia tranzitului de arme din noiembrie-decembrie 1862, care a permis Serbiei să primească un armament modern cu care să-și înzestreze întreaga armată ⁵⁵, a întărit și mai mult legăturile dintre cele două state, care stabilesc în mod oficial relații diplomatice în anul 1863 *. În iulie 1865, Al. I. Cuza trimitea în Serbia pe ofițerul de artilerie Herckt, ca să-i prezinte prințului Serbiei primele arme portative fabricate în Arsenalul din București. Acest gest, arăta domnitorul român în scrisoarea sa, marchează o dată mai mult simpatia constantă și sinceră existentă între cele două popoare ⁵⁶.

Venirea lui Carol pe tronul României nu a schimbat caracterul prietenesc al acestor relații. Serbia, între timp, a repurtat un succes răsunător în relațiile sale cu Imperiul otoman, reușind, în 1867, evacuarea garnizoanelor turcești de pe teritoriul său ⁵⁷. Prințul Mihail Obrenović vizitează, în același an, România, exprimîndu-și „pe față, înaintea prințului Carol, părerea că România ca și Serbia ar avea interesul de a se desface de legăturile de vasalitate față de Turcia ; spre a ajunge la aceasta, cele două țări ar trebui să încheie o alianță strînsă. Prințul Carol recunoaște că și lui i se pare apăsătoare și înjositoare suzeranitatea turcească; pentru ca să scape însă de jugul umilitor, trebuie să scape mai întîi statele, militarește ; el, cel puțin, are de gînd să întreprindă cu energie reorganizarea armatei sale” ⁵⁸.

În acest context, s-a preconizat crearea unei alianțe între România, Grecia, Serbia și Muntenegru, așa cum rezultă dintr-un proiect de tratat existent, neputîndu-se ajunge, însă, la un rezultat concret. Totuși, la 20 ianuarie 1868, s-a iscălit, la București, un tratat de alianță secret româno-sîrb, ratificat chiar a doua zi de principele Carol și contrasemnat de ministrul afacerilor externe Ștefan Golescu. La 2 februarie 1868, tratatul a fost semnat la Belgrad de către Mihail Obrenović și contrasemnat de ministrul afacerilor externe, M.A. Petroniević ⁵⁹.

Tratatul avea un caracter defensiv, căutînd să impulsioneze dezvoltarea economică și comercială a celor două state vecine și prietene. În plus, Serbia, care încheiase o serie de tratate bilaterale cu Grecia și Muntenegru, își asigura neutralitatea binevoitoare a României față de

⁵⁴ Nicolae Ciachir, *Serbia pe drumul cuceririi independenței naționale (1804—1878)*, în „Revista de istorie”, tom. 31, nr. 12/1978, p. 2 245.

⁵⁵ Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza vodă*, Editura științifică, București, 1966, p. 138—143.

* Serbia instituiuse o agenție la București încă în martie 1836, cu caracter de reprezentare personală și oficială a domnitorului. În 1859, guvernul sîrb anunța oficial numirea lui Kosta Anastasevici în calitate de agent însărcinat cu apărarea, în fața autorităților române, a intereselor cetățenilor sîrbi (Arh. st. Craiova, fond Prefectura Dolj, dosarul nr. 16/1859 nenum.).

⁵⁶ Arh. M.A.E., pachet 303, dosarul nr. 5119/1865, fila 7.

⁵⁷ Arh. st. București, fond Casa regală, dosarul nr. 32/1867, filele 1—2.

⁵⁸ *Memoriile regelui Carol I al României*, vol. II, p. 38—39.

⁵⁹ Arh. st. București, fond Casa regală, dosarul nr. 33/1866, filele 20—21.

politica ei în Balcani⁶⁰. Imperiul otoman și marile puteri au făcut presupuneri că între cele două state s-a încheiat un tratat cu caracter militar, fiind nemulțumite și îngrijorate că s-ar fi putut produce schimbări în Peninsula Balcanică în detrimentul intereselor lor⁶¹. Al. G. Golescu comunica, în acest sens, din Constantinopol, la începutul lunii aprilie 1868, că acolo domnea „o mare agitație în legătură cu existența unui tratat politic sîrbo-român”. Același agent semnală, puțin mai tîrziu, marile concentrări de forțe militare turcești de-a lungul Dunării, ceea ce nu putea fi pus în legătură decît, pe de o parte, cu panica iscată la Constantinopol de știrea unui tratat de alianță, iar pe de altă parte, de nevoia ca Poarta să dispună de forțe suficiente în apropierea Serbiei și Muntenegrului, „care se pregătesc de o acțiune energică”⁶². Asasinarea prințului Mihail Obrenović (iunie 1868) a pus capăt, pentru moment, acestei activități febrile, Serbia păstrînd și pe timpul regentei, instituită pe durata minoratului lui Milan IV, aceeași linie politică față de România.

În vara anului 1875, se redeschide problema orientală, prin declanșarea răscoalelor din Bosnia și Herțegovina. Evenimentele se complică, Serbia și Muntenegru declarînd război Imperiului otoman în iunie 1876. La acea dată, Serbia dispunea de un efectiv de 124 000 ostași și 160 de tunuri. În afară de aceasta, mai exista un corp de voluntari de circa 5 000 de oameni, format din sîrbi din afara țării, alți balcanici, români, italieni etc. Ținem să facem precizarea că în divizia de Timok (Timočka vojska), comandată de colonelul Milojko Lešjanin, au luptat 10 000 de români din zona aceea, cetățeni sîrbi „care au respins cinci atacuri sîngeroase ale turcilor”⁶³. Guvernul român, deși nevoit să se declare neutru, din cauza presiunii marilor puteri, a furnizat cai pentru nevoile armatei sîrbe și a permis trecerea de voluntari, arme, armament, medicamente, care soseau din Rusia⁶⁴. Documente rusești semnalau că ofițerul român Banu, în fruntea unui detașament înarmat, se pregătea să treacă Dunărea pentru sprijinirea răsculaților din Bosnia și Herțegovina⁶⁵.

În fața unor forțe turcești superioare ca număr și dotate cu artilerie Krupp, comandate de către talentatul general Osman-pașa, viitorul apărător al Plevnei, sîrbii sînt nevoiți să iasă din luptă, dar reintră în anul următor. Cu această ocazie, prințul Milan declara : „Vom găsi pe cîmpul de luptă, viteaza armată rusă acoperită de glorie eroică ; vom găsi pe frații muntenegreni și pe vitejii noștri vecini, românii, care, trecînd Dunărea, s-au dus să se lupte pentru independență și libertatea creștinilor asupriți”⁶⁶.

Tratatul de pace de la Berlin, deși i-a confirmat independența, extinzîndu-i autoritatea asupra raioanelor Niș, Piroat, Toplica și Vranje, totuși a nemulțumit Serbia, deoarece Bosnia și Herțegovina au rămas în afara granițelor sale. Prin obținerea acestor teritorii, monarhia habsburgică devenea, practic și balcanică. Trimițînd trupe în sangeacul Novi

⁶⁰ N. Ciachir, C. Bușe, *Cu privire la tratatul de alianță româno-sîrb din 1868*, în „Revista arhivelor”, nr. 1/1966, p. 187—204.

⁶¹ Arh. st. București, fond Casa regală, dosarul nr. 37/1868, fila 1.

⁶² *Loc cit.*, dosarul nr. 38/1868, filele 1, 12.

⁶³ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I, partea a II-a, p. 270.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 116.

⁶⁵ E.E. Certan, *Velikie derjavi i formirovanie rumânskogo nezavisimogo gosudarstva*, Chișinău, 1980, p. 195.

⁶⁶ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. VIII, p. 43.

Bazar, Austro-Ungaria nu permite Serbiei de a avea graniță comună cu Muntenegru, împiedicînd astfel procesul de încheiere firească a statului iugoslav ⁶⁷.

Într-o asemenea conjunctură, Serbia caută să întărească și mai mult relațiile cu România, văzînd în aceasta un vecin loial și chiar un aliat, care avea, de asemenea, de reunit teritorii stăpînite de Austro-Ungaria. Politica României de colaborare și pace s-a relevat în timpul conflictului sîrbo-bulgar din 1885 și a păcii de la București (1886), în timpul războaielor balcanice (1912—1913) și a păcii semnate tot în capitala României (1913). Istoriografia iugoslavă apreciază că neutralitatea României a făcut un serviciu real Serbiei, atacată de Puterile Centrale în 1914 ⁶⁸. Ambele țări au intrat în război în tabăra Antantei, desăvîrșindu-și, apoi, unitatea națională la aceeași dată devenită istorică : 1 decembrie 1918.

Dintre toți balcanicii, bulgarii au beneficiat cel mai mult de pe urma ospitalității românești ⁶⁹. Renașterea bulgară ⁷⁰, adică epoca formării națiunii burgheze, situată cronologic între 1762 (anul apariției lucrării lui Paisie de la Hilandar, *Istoria slaveano-bolgarskia*) și 1878 (constituirea Principatului autonom al Bulgariei), a fost impulsionată de emigrația stabilită în Principatele Române. Numeroase mișcări bulgărești îndreptate împotriva dominației otomane au fost pregătite îndeosebi pe teritoriul românesc. În România au apărut ziare, s-au editat manifeste, cărți și broșuri bulgărești *, au activat diferite comitete revoluționare cu ramificații în sudul Dunării. De asemenea, au funcționat societăți culturale, tipografii, școli, edituri, trupe de teatru ; pe temelia „Societății cultural-științifice din Brăila” (1869) au fost puse bazele Academiei bulgare de științe după crearea Principatului autonom al Bulgariei ⁷¹. Corifeii renașterii bulgare : G. Sava Racovski, H. Botev, V. Levski, L. Karavelov, I. Vazov și-au scris pe sol românesc majoritatea operelor, iar din București, Brăila, Galați, Craiova, Giurgiu au dirijat întreaga mișcare din sudul Dunării, pregătind înlăturarea dominației otomane și crearea statului național.

După războaiele din Bosnia și Herțegovina (1875), în septembrie 1875 și aprilie 1876 se ridică și poporul bulgar la luptă. Presa română („Timpul”, „Românul”, „Telegraful român”, „Gazeta de Transilvania”,

⁶⁷ M. Ekmecić, *Spoljni faktor u procesu sazrevanja balkaniskih revolucija 1849—1878 godine*, în „Jugoslovenski istorijski časopis” nr. 3/1964, p. 32—35.

⁶⁸ N. Ciachir, *Rumunska diplomatija na Balkanu (1913—1914) în Velike sile i Srbija pred prvi svetski rat*, Beograd, 1976, p. 361—369.

⁶⁹ Vezi : Nicolae Ciachir, *Contribuția României la renașterea bulgară (1762—1878)*, în „Anale de istorie”, anul XXVII, nr. 5/1981, p. 101—120.

⁷⁰ C. Velichi, *România și renașterea bulgară*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980.

* Menționăm faptul că în tipografiile românești au continuat să apară cărți bulgărești și după anul 1878, chiar în secolul al XX-lea. Zlatca Teodorova-Nemirova ne-a pus la dispoziție lucrarea soțului său, Emil Nemirov — poet, prozator și diplomat (fost atașat cultural la București în perioada 1942—1947) — *Istoria na Stara Gărtia* (Istoria Greciei antice) — tipărită la București, în 1946, cu caractere cirilice și difuzată în colaborare cu editura Haemus din Sofia.

⁷¹ N. Jecev, *Brăila i bălgarskoto kulturno naționalno vǝzrajdanie*, Sofia, 1970, p. 79. În iunie 1868, notabilii bulgari stabiliți în țara noastră, într-un memoriu înaintat guvernului Franței, relevau că, întrucît „trăiesc în România liberă pot, atît prin scris, cît și prin viu grai, să solicite orice dorință pentru conaționali lor și totodată să arate situația grea în care se află frații lor la sud de Dunăre” (Arh. Bibl. Naționale „Metodiu și Ciril” din Sofia, fondul nr. 154, nr. arh. 4, filele 37—38).

„Albina“, „Vocea Prahovei“ etc.) a descris eroismul de care au dat dovadă bulgarii, exprimându-și, totodată, întreaga simpatie pentru cauza dreaptă a luptei lor eliberatoare. În plus, guvernul român a acordat ajutor material tuturor răsculaților care au reușit să se salveze la nord de Dunăre, cu toate dovezile de neutralitate prezentate Porții, fapt consemnat și de istoriografia marxistă bulgară⁷².

După declanșarea războiului de la 1877, cu asentimentul guvernului român, în jurul Ploieștiului a fost instruită Legiunea bulgară (detașamentele de voluntari), care apoi a participat la lupte, constituind avangarda strategică de sub comanda generalului Gurko.⁷³ În vara aceluiași an, 50 000 de ostași români trec la sud de Dunăre, pe teritoriul Bulgariei, unde, alături de armata rusă, înfrâng pe otomani.

Prezența trupelor române, alături de armata rusă, sîrbă, muntene-greană și de voluntarii bulgari, a făcut ca victoria să încline de partea coaliției antiotomane, această jertfă stînd la temelia independenței României, Serbiei, Muntenegrului și Principatului autonom bulgar. Referindu-se la această colaborare fructuoasă, istoricul Țvetan Simeonov menționa faptul că, lupta comună a bulgarilor și românilor are rădăcini adînci, mai ales în acțiunile duse împotriva Bizanțului și a Imperiului otoman. Iar la 1877, „în tranșee s-a călit și s-a întărit colaborarea militară între ruși și români și prietenia cu populația bulgară... Ostașii români au ajutat populația bulgară înfometată și o apărau de incursiunile bașbuzucilor și ale bandelor de cerchezi. La rîndul său, populația bulgară a primit cu deosebită bucurie pe ostașii ruși și români“⁷⁴. „Sîngele vărsat de ostașii români (circa 10 000 de morți, răniți, dispăruți — *n.n.*) la Grivița, Rahova și Smârdan a cimentat — arată Hristina Mihova — unitatea și legăturile prietenești dintre popoarele bulgar și român în lupta împotriva dominației otomane“⁷⁵.

Fără a anunța Poarta (Bulgaria era încă vasală), România numește în anul 1879 reprezentanți diplomatici și consulari la Sofia și Rusciuk, ceea ce îl determină pe prințul Bulgariei, Alexandru Battenberg, să declare : „Bulgaria nu va uita niciodată că, în momentele grele, fiii ei au găsit în România ospitalitatea cea mai frățească și că eforturile poporului bulgar pentru libertate și progres au fost totdeauna privite cu o nobilă simpatie de către români“⁷⁶. De asemenea, România salută alipirea Rumeliei Orientale cu Principatul autonom bulgar (1885)⁷⁷; se menține neutră în conflictul bulgaro-sîrb, trimițînd ambulanțe în ambele tabere și depunînd eforturi pentru încheierea păcii de la București, din 1886, pe baza statu-quo-ului⁷⁸; se pronunță favorabil, în 1908, la vestea proclamării independenței Bulgariei.

După cum arată N. Iorga, „legăturile noastre cu albanezii nu sînt nici noi, nici puține, nici neuniforme, ci foarte vechi, începînd chiar înainte

⁷² N. Todorov, *Osvoboditelnite dvijenja na Băłkanite*, în *V pamiat na akademik Mihail Dimitrov*, Sofia, 1974, p. 135—136.

⁷³ *Sbornik ot dokumenti : Bălgarskoto oplăcenie*, tom I (1876—1877), Sofia, 1956, p. 501—502.

⁷⁴ *Grivița, Plevna, Smârdan, 1877—1878*, editat de Muzeul istorico-militar din Plevna, 1963, p. 13.

⁷⁵ Hristina Mihova, *Prinosăt na rumînskia narod za osvoboždenieto na Bălgaria ot tursko igo (1877—1878)*, în „Sbornik statii“, Sofia, 1958, p. 217.

⁷⁶ Arh. M.A.E., vol. 200, dosarul nr. 21, fila 4.

⁷⁷ *Loc. cit.*, vol. 198, dosarul nr. 41, Ba (partea I).

⁷⁸ *Loc. cit.*, vol. 207, dosarul nr. 51, Bm, nr. 1.

de precizarea naționalității unora și altora, continue, variate și de o apreciabilă importanță pentru un popor ca și pentru altul”⁷⁹. Este demn de subliniat faptul că, pe teritoriul țării noastre se va stabili unul dintre cei mai importanți ideologi ai mișcării de eliberare albaneze, Naum Vechilhargi, participant la revoluția condusă de Tudor Vladimirescu. El a tipărit primul abecedar în limba albaneză în 1844 — creînd și un alfabet propriu, menit să satisfacă atât pe albanezii mahomedani, cât și pe cei ortodocși și catolici —, răspîdit pe teritoriul Albaniei, cât și un manifest considerat primul document programatic al mișcării naționale albaneze⁸⁰.

Deoarece tratatul preliminar de pace de la San Stefano nu prevedea crearea unui stat albanez, cu toate că în primăvara anului 1877 avuseseră loc mișcări pentru crearea unei provincii albaneze autonome⁸¹, la începutul anului următor s-a format, la Constantinopol, un comitet secret, sub președinția lui Abdul Frashëri, care își propunea să înfățișeze problema albaneză în fața Congresului de la Berlin⁸². În iunie 1878 a luat ființă Liga Albaneză (Liga de la Prizren), prima organizație politico-militară reprezentantă a întregului popor albanez, care și-a propus să unească într-un singur stat pe toți albanezii⁸³.

Deși forțele militare otomane au înăbușit mișcarea, numeroase comitete albaneze, aflate în străinătate și în special în România, își vor aduce o deosebită contribuție în lupta pentru emanciparea poporului albanez. Albanezii stabiliți la București, Ploiești, Craiova, Brăila, Constanța, Călărași, Focșani etc., prin comitetele și societățile create: *Drita* (Lumina), *Ditura* (Cultura), *Beskimi* (Unirea) ș.a. au desfășurat, cu sprijinul autorităților române, o susținută activitate culturală și politică, care a creat premisele dezvoltării conștiinței naționale și creării statului albanez în 1912. Astfel, ziarul „Shqipëria” scria, la 10 mai 1897: „Aici, în România, în ospitaliera țară și a doua lor patrie, sprijiniți de nobilul popor român, care nu a pierdut nici o ocazie fără ca să-și arate voința și simpatia ce are pentru ei, albanezii au înființat societăți culturale, și-au tipărit primele cărți didactice în limba lor maternă, pentru ca astfel să poată contribui și ei la propășirea națiunii lor pe calea culturii și a civilizației, precum au făcut toate popoarele care se respectă și care voiesc a trăi”.

Consecvent politici de sprijinire a luptei de independență a popoarelor din Balcani, președintele Consiliului de Miniștri, Titu Maiorescu, trimite, la 22 decembrie 1912, reprezentantului României la Londra, N. Mișu, un amplu studiu despre „fruntariile Albaniei”, întocmit de I. N. Papiniu, pentru a-l folosi la documentarea sa în susținerea „chestiunii albaneze”⁸⁴. În anul următor, România va trimite și un detașament, care să asigure atât ordinea cât și paza hotarelor noului stat, la solicitarea acestuia⁸⁵. Albania, ulterior, și-a arătat, în nenumărate rînduri, gratitudinea față de sprijinul acordat de România în crearea statului albanez. Astfel, în 1927, patru deputați albanezi au rostit cuvîntări pline de căldură, exprimînd recunoștința Albaniei pentru prietenia dezinteresată dovedită de

⁷⁹ N. Iorga, *Albania și România*, Vălenii de Munte, 1915, p. 9.

⁸⁰ Nicolae Ciachir, *Războiul pentru independența României în contextul european (1875—1878)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 56.

⁸¹ Aleks Buda, *La question albanaise et les relations diplomatiques dans les années 1878—1881*, Tirana, 1964, p. 186.

⁸² Kristo Frashëri, *Histoire d'Albanie*, p. 137.

⁸³ Koli Xoxi, *Lidhja Shqiptare e Prizrenit (1878—1881)*, Tirana, 1978, p. 3.

⁸⁴ Arh. st. București, fond Casa regală, dosarul nr. 32/1912, fila 4.

⁸⁵ Nicolae Ciachir, *Istoria modernă a Albaniei*, București, 1974, p. 94—95.

România⁸⁶. În 1928, cu ocazia trecerii spre Roma a lui N. Titulescu, ziarul „Rilindja Shqiptare“ consemna : „Națiunea noastră a găsit totdeauna un azil în frumoasa Românie și pentru aceasta noi trebuie să-i fim recunoscători“⁸⁷.

Pe ruinele Imperiului otoman se făurește statul național turc, cu formă de guvernământ republicană (29 octombrie 1923), creație la care aportul lui Mustafa Kemal Atatürk a fost considerabil⁸⁸. Un raport al Legației române din Constantinopol arăta că, Mustafa Kemal a început rezistența cu 60 de oameni și a reușit să creeze „un stat independent, care a știut să țină în respect Europa întreagă, în mai multe ocaziuni“⁸⁹.

În cadrul politicii sale generale, Mustafa Kemal Atatürk a căutat să stabilească relații normale, de colaborare, cu statele balcanice, în care direcție s-a întâlnit cu politica externă tradițională a statului român. El declara, în 1923 : „De fapt, în Balcani, pentru a fi prieteni, este suficient a ne respecta unul pe altul. Noi dorim sincer să restabilim cât mai repede posibil relațiile oficiale cu statele balcanice prietene, cu care am avut legături, și să deschidem acolo ambasade și consulate“⁹⁰ ; și, câțiva ani mai târziu : „Se poate spune că toate statele apărute în ultima sută de ani, inclusiv Republica Turcă, sînt rezultatul istoric al nimicirii treptate a Imperiului otoman, al îngropării sale, în cele din urmă, în mormîntul istoriei. În acest sens, popoarele balcanice au o istorie comună multiseculară. Și dacă în ea au fost pagini triste, atunci ele se referă la toți balcanicii. Partea turcilor a fost, printre ele, nu mai puțin amară. Dacă aruncăm aceste fapte ale trecutului, atunci nevoile reale ale zilei de astăzi ne spun cât de mare folos ar aduce unirea națiunilor balcanice“⁹¹. Prin eforturile conjugate ale statelor din această zonă a Europei, în cadrul cărora s-a remarcat România prin ilustrul său diplomat Nicolae Titulescu, s-a ajuns la încheierea Înțelegerii Balcanice (1934), alianță regională antirevizionistă, în care s-au încadrat Grecia, Iugoslavia, România și Turcia.

La capătul acestei incursiuni istorice, putem conchide că țara noastră, prin așezarea sa geografică, prin rolul activ jucat în Balcani de-a lungul vremurilor, și-a adus contribuția la sprijinirea formării statelor naționale în această zonă a continentului, a întreținut relații corecte, de bună vecinătate cu statele balcanice, jucînd, astfel, un rol deosebit de important în sud-estul Europei.

⁸⁶ Arh. M.A.E., fondul nr. 71, Albania, vol. 26, Relații cu România, fila 30.

⁸⁷ *Loc. cit.*, fila 34.

⁸⁸ Suat Sinanoglu, *Visage de la Turquie*, Ankara, 1979, p. 115—122.

⁸⁹ Arh. st. București, fond Casa regală, dosarul nr. 26/1925, fila 37.

⁹⁰ Mehmet Ali Ekrem, *Atatürk, făuritorul Turciei moderne*, Editura politică, București, 1969, p. 210.

⁹¹ Arh. M.A.E., fondul nr. 71, Înțelegerea Balcanică, vol. 11, filele 107—108.

PROMOVAREA POLITICII DE PACE ȘI PRIETENIE CU TOATE POPOARELE LUMII, OBIECTIV MAJOR AL ROMÂNIEI SOCIALISTE

PETRU IGNAT

Pacea și înțelegerea cu celelalte țări și popoare, buna vecinătate, solidaritatea cu marile cauze ale umanității au fost constante ale istoriei de mai multe ori milenare a românilor. Așezați la răscrucea intereselor și tendințelor unor mari imperii, confrunțați neîncetat cu porniri și tentative de cotropire, cu politica de presiune dusă cu mijloace dintre cele mai felurite și, de atâtea ori, cu războaie, impuse de opresorii străini, strămoșii noștri au rămas neclintiți pe meleagurile natale carpatodunărene-pontice, menținându-și cu demnitate entitatea națională, neatîrnarea, dezvoltându-și tradițiile, obiceiurile, viața spirituală. Și, nu de puține ori, nevoiți să-și apere vatra, oamenii pământului românesc au scris adevărate pagini de epopee în lupta pentru păstrarea gliei străbune, pentru viața în libertate. Istoria poporului român demonstrează cu puterea decisivă a faptelor că lupta a fost soluția ultimă, că spadele au fost scoase numai și numai pentru a ne salva ființa, pentru a ocroti ceea ce era al nostru. De-a lungul veacurilor, s-a oțelit, la focul unor mari încercări, voința românilor de a trăi în liniște, în pace, nestingheriți de poftele hrăpărețe ale cotropitorilor străini.

Aceste trăsături specifice poporului nostru, care au ființat neconținut, au fost preluate și înnobilate de fiecare generație cu virtuți noi, avînd ca dimensiune comună năzuința de propășire la adăpost de aripa necruțătoare a războiului, de conlucrare în bună pace cu celelalte popoare, pentru progresul general.

O dată cu apariția și afirmarea sa pe scena istoriei, clasa muncitoare avea să preia și să ridice pe trepte noi, superioare, năzuința de libertate socială și națională, să militeze activ pentru împlinirea, în condiții de pace, a țărilor și intereselor fundamentale ale poporului român, ale patriei. O reliefează într-un chip atît de elocvent idealurile revoluționare, patriotice ale mișcării noastre muncitorești, ale partidului politic al clasei noastre muncitoare, făurit în 1893, documentele sale programatice, acțiunea politică vajnică a organizațiilor muncitorești și democratice.

Vrerea de pace și independență, de libertate socială și națională a poporului nostru a fost exprimată pe noi planuri și cu noi valori de Partidul Comunist Român — exponentul celor mai înaintate năzuințe de progres ale clasei muncitoare, ale națiunii — încă de la crearea sa și, apoi, pe firul istoriei, pînă la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 și, mai departe, ca o constantă a luptei și acțiunii comuniștilor, pînă în zilele noastre.

Prin structura sa social-economică și politică, România este o țară în care poporul, edificînd societatea nouă, socialistă, cea mai bună și mai dreaptă din întreaga sa istorie, militează, în virtutea vocației sale istorice de pace și înțelegere, pentru o lume a dreptății, pentru respectarea neabătută a independenței naționale, a dreptului fiecărui popor de a decide suveran asupra destinului său.

Evoluția societății românești în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului — deschizător de epocă nouă în istoria patriei — poartă, în toate etapele și în toate compartimentele de activitate social-economică și politică-educativă, puternica amprentă a gândului și faptei revoluționare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, conducătorul partidului și țării noastre. Remarcabilă personalitate a lumii contemporane, gînditor politic de anvergură, revoluționar încercat, tovarășul Nicolae Ceaușescu a realizat, prin acțiunea sa viguroasă, cutezătoare, o sinteză excepțională a exigențelor propășirii societății românești în noi condiții istorice îmbinate structural cu cele ale edificării unei lumi a păcii și justiției internaționale. Apărarea intereselor fundamentale de progres și bunăstare ale poporului nostru se completează logic cu efortul susținut, consecvent al României pentru asigurarea păcii, pentru ca, într-o nouă așezare, bazată pe o nouă morală internațională, statele să-și organizeze raporturile la adăpost de spectrul negru al războiului, pe temeiul deplinei egalități în drepturi.

În magistrala analiză făcută de secretarul general al partidului în Raportul prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din 16—18 decembrie 1982, se reliefează cu pregnanță caracteristicile esențiale ale evoluției vieții internaționale — o evoluție marcată de furtuni, cutremure și uragane economice, politice și militare —, punîndu-se în valoare necesitatea imperioasă a rezolvării marilor probleme care confruntă lumea contemporană pe cale pașnică, fără recurgerea la arme, pentru eliminarea forței din relațiile internaționale.

În lumina tezelor din Raport, situația internațională actuală se definește printr-o deosebită complexitate, are un caracter contradictoriu, este marcată, în continuare, de o puternică încordare în raporturile dintre state. Au rămas nesoluționate multe probleme, sînt încă deschise, ca o adevărată rană pe trupul omenirii, o serie de conflicte grave, inclusiv războaie în diferite zone ale globului, au apărut noi surse de tensiune și pericole la adresa păcii, independenței și securității popoarelor, inclusiv pericolul unui război mondial atomo-nuclear. Este important de precizat că încordarea din planul politic coincide cu o adîncire a crizei economice mondiale, o criză care afectează practic toate statele și care, prin proporțiile ei, depășește deja marea criză economică din 1929—1933. Ea se manifestă cu virulență în toate domeniile de activitate, efectele ei resimțindu-se cu mare putere, în special, în țările în curs de dezvoltare.

„În relațiile internaționale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a ajuns la o încordare deosebit de gravă care a dus la creșterea perico-

lelor de noi conflicte militare, inclusiv de izbucnire a unui război mondial. În viața internațională se confruntă astăzi două tendințe diametral opuse : pe de o parte, politica imperialistă de forță și dictat, de menținere și reîmpărțire a zonelor de influență, de accentuare a cursei înarmărilor ; pe de altă parte, orientarea tot mai puternică spre o politică nouă care să pună capăt folosirii forței și amenințării cu forța, dictatului, zonelor de influență, cursei înarmărilor, să asigure dezvoltarea independentă a popoarelor, colaborarea lor bazată pe principiile egalității, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne¹. Fluxul istoriei, impulsional de lupta tenace a popoarelor pentru libertate și democrație, pentru o cale proprie de dezvoltare, a conturat o configurație nouă, rezultat al unor profunde transformări revoluționare, al apariției a noi și noi state care și-au dobândit independența și care aduc o contribuție însemnată la rezolvarea marilor probleme ale umanității.

În acest sens, dezvoltînd aprecierile, permanent confirmate de viață, ale Congresului al XII-lea al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază faptul că vechiul raport de forțe stabilit după cel de-al doilea război mondial și bazat pe carcasa blocurilor militare nu mai corespunde realităților istorice actuale. În condițiile internaționale de astăzi, are loc un amplu proces de reasezare a raportului de forțe, de realizare a unui nou echilibru mondial între diferite state și grupări de state, care se reconstruiește pe o mai largă diversitate a centrelor de putere și, mai ales, se întemeiază pe afirmarea tot mai puternică a țărilor și popoarelor care luptă pentru consolidarea dreptului inalienabil de a decide de-sine-stătător asupra destinului național, pe participarea tot mai activă, în spirit constructiv, a țărilor mici și mijlocii la viața mondială, pe sporirea rolului popoarelor la soluționarea marilor probleme ale contemporaneității. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Pentru a fi viabil, noul raport de forțe și noul echilibru trebuie să se bazeze pe principii de egalitate, de respect al independenței și neamestec în treburile interne ale altor popoare”².

În acest context nou, România acționează de fiecare dată ca un factor constructiv, contribuind la decantarea soluțiilor care să asigure o dezvoltare liberă și independentă a fiecărei națiuni, la adăpost de forța de distrugere a războiului. În lumina convingerii ferme că poporul român, ca, de altfel, toate popoarele, are nevoie de un climat de pace pentru a-și putea concentra toate forțele, întreaga capacitate creatoare în vederea edificării prezentului socialist și al viitorului comunist, obiectivul central al politicii externe românești îl constituie asigurarea condițiilor pentru o dezvoltare independentă, demnă a patriei, colaborarea multilaterală în condiții de egalitate deplină cu celelalte state și popoare pe temeiul principiilor democratice de relații, apărarea păcii, lupta neabătută împotriva oricăror pregătiri de război, împotriva cursei înarmărilor, pentru dezarmare și, în primul rînd, pentru dezarmarea nucleară, pentru soluțio-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 69—70.

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 71.

narea pe cale pașnică, prin tratative, a problemelor complexe ale lumii de azi, pentru reluarea și consolidarea cursului destinderii și instaurarea unei reale securități internaționale și a unei păci trainice în lume.

În Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu face o profundă analiză a căilor de asigurare a unui cadru internațional de largă colaborare, de destindere și pace menit să favorizeze realizarea obiectivelor social-economice de dezvoltare internă a României, ca și a tuturor celorlalte state ale lumii. Preocuparea constantă pentru instaurarea unui climat optim, pentru crearea unui sistem de relații pe baze egale între state, care să consolideze și să asigure pacea, afirmarea forței determinante a popoarelor în procesul destinderii și dezarmării nu sînt doar deziderate, concepte sau doctrine conjuncturale, ci au sensul major al unei angajări depline, ce își vădește autenticitatea prin întreaga politică a partidului nostru pentru a asigura o viață demnă și prosperă a propriului popor.

Apărarea intereselor și aspirațiilor nobile ale poporului român se corelează cu efortul energetic, constant pentru reluarea și continuarea cursului destinderii, pentru instaurarea unor raporturi politice și economice internaționale echitabile, care să nu mai fie stăvilite de bariere artificiale, în folosul progresului și civilizației umane. „Punînd pe primul plan problemele dezvoltării patriei noastre socialiste — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, noi desfășurăm, totodată, o intensă activitate internațională pentru o politică de pace, de destindere, de independență națională, fiind convinși că numai în condiții de pace poporul nostru își poate îndeplini programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, că numai în aceste condiții oricare popor își poate realiza programul dezvoltării sale. Deci pacea constituie problema fundamentală a zilelor noastre pentru progresul și bunăstarea fiecărei națiuni, a întregii omeniri !”³.

Pe temeiul unei analize complexe, științific fundamentate și ținînd seama de elementele de bază ale evoluției contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu a caracterizat cu limpezime situația de fapt a României : țară socialistă din punct de vedere al orînduirii social-politice, țară în curs de dezvoltare sub raportul nivelului economic, fiind definite, astfel, complet și multilateral, coordonatele și conținutul activității internaționale atît în raporturile cu alte state, cît și în cadrul marilor forumuri unde se dezbate problemele ce confruntă omenirea. Este cunoscut și validat de istorie faptul că între realitatea evidentă a noilor relații sociale pe care România le edifică și exigența noilor relații internaționale pe care le promovează prin politica sa externă, între democrația sa internă bazată pe participarea întregului popor la organizarea și conducerea vieții social-economice, la determinarea tuturor opțiunilor care privesc destinația națiunii și caracterul revoluționar al acțiunilor românești pentru o nouă morală internațională de egalitate deplină în drepturi, există o unitate dialectică. Politica externă a partidului și statului nostru demonstrează forța înnoitoare a socialismului în determinarea păcii, a luptei pentru victoria forțelor care militează pentru apărarea vieții, pentru triumful politicii de independență și colaborare între state cu drepturi egale.

În acest sens, România acționează ferm pentru dezvoltarea largă a relațiilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste, pentru întărirea unității și solidarității lor, pentru ca relațiile dintre ele să constituie un model de respect reciproc și de colaborare avantajoasă, să ofere un exemplu de relații pentru toate statele lumii.

Țara noastră se pronunță pentru dezvoltarea și perfecționarea colaborării în C.A.E.R., plecând ferm de la concepția că această colaborare și aceste relații trebuie să contribuie la dezvoltarea puternică a socialismului în fiecare țară, la creșterea forței și prestigiului socialismului în lume. Evoluția raporturilor dintre statele socialiste, etapa de dezvoltare a acestor raporturi impun, ca o necesitate obiectivă, îmbunătățirea activității C.A.E.R., lărgirea conlucrării multilaterale, pornindu-se de la asigurarea dezvoltării independente a fiecărei economii naționale.

România acordă o mare însemnătate relațiilor cu țările în curs de dezvoltare, considerând că ele reprezintă un factor important al economiei și politicii mondiale, că au și vor avea un rol tot mai mare în întreaga viață internațională. Aceasta constituie un important element în lupta împotriva imperialismului și colonialismului, pentru o nouă ordine economică, pentru o politică de pace. Țara noastră dă o înaltă apreciere rolului mișcării țărilor nealiniată în soluționarea problemelor complexe ale vieții internaționale, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru pace.

În spiritul principiilor coexistenței pașnice, România acționează, de asemenea, pentru dezvoltarea relațiilor cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Aceste ample relații țara noastră le întemeiază pe principii democratice de vocație universală, care pot și trebuie să contribuie la construirea păcii, la progresul umanității. „Viața, evenimentele — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează, cu putere de netăgăduit, că dezvoltarea unor relații de colaborare pașnică între toate statele lumii se poate realiza numai pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forță, respectării dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă, fără nici un amestec din afară, a dreptului fiecărei națiuni de a-și alege orînduirea socială pe care o dorește”⁴.

Prin amploarea fără precedent în istoria națională, atît a raporturilor promovate — România întreține relații diplomatice cu 137 de state și raporturi economice cu 150 de țări —, cît și a sferei de probleme mondiale în a căror soluționare este angajată, țara noastră a dezvoltat și dezvoltă o politică dinamică, de largă audiență în lume, urmărind un scop înalt — cel al edificării unei lumi mai drepte și mai bune, o lume a deplinei independențe din care să dispară forța și amenințarea cu forță, și în care să se treacă la soluționarea problemelor numai și numai pe calea tratativelor.

Promotor consecvent al politicii de pace și înțelegere între popoare, de promovare a unor noi principii de relații în viața internațională, gînditor și artizan al unor concepte politice de mare actualitate, fundamentale pentru rezolvarea problemelor contemporane și care au îmbogățit te-

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 79.

zaurul universal, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a proiectat, printr-o activitate revoluționară, dublată de un înalt spirit constructiv, țara noastră între națiunile cele mai active ale lumii pe marele front al păcii, al colaborării și înțelegerii.

Ideea-forță a întregii politici externe românești, înnobilate de gândirea și acțiunea revoluționară ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, o constituie răspunderea istorică față de interesele supreme ale poporului nostru, ale păcii și socialismului, convingerea fermă în capacitatea popoarelor de a-și întări independența și suveranitatea națională, ca, prin acțiuni unite, să înlăture vechea politică imperialistă de forță, dominație și dictat și să contribuie la instaurarea unei politici internaționale noi, de înțelegere și colaborare pașnică între toate națiunile lumii, pe temeiul unor principii democratice. Problema centrală a epocii noastre — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — o formează „asigurarea păcii, apărarea dreptului fundamental al oamenilor, al popoarelor la viață, la existență liberă și demnă”⁵.

A devenit un adevăr axiomă faptul că pacea internațională reprezintă o componentă de bază a programelor de dezvoltare a României și, în același timp, o premisă și o condiție a înlăptuirii lor. Nu poate exista propășire, nu pot fi înlăptuite programele de înflorire a țării, de ridicare a ei pe noi trepte de civilizație și progres decât pe temei de pace.

În circumstanțele istorice de astăzi, asigurarea păcii și securității pentru țara noastră, care a cunoscut, de-a lungul zbuciumatei sale istorii, flagelul războiului, dobândește o stringență deosebită. Fără pacea întregii lumi, fără înlăturarea primejdiei unui holocaust nuclear sint, practic, sortite eșecului orice încercări de a salva civilizația de la amenințarea în care se găsește datorită uriașelor acumulări de arme în arsenalele militare, a înzestrării acestora cu arme noi, extrem de sofisticate, cu o monstruoasă forță de distrugere, care antrenează o imensă risipă de inteligență, de forțe umane și materiale. De aceea — așa cum releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită la Adunarea solemnă consacrată omagierii a 50 de ani de activitate revoluționară și aniversării zilei sale de naștere —, sarcina fundamentală în epoca actuală este activitatea pentru preîntîmpinarea războiului și asigurarea păcii. „Nu există și nu poate exista — arată conducătorul partidului și țării noastre — problemă mai importantă decât aceea de a pune capăt cursei înarmărilor, de a se trece la dezarmare și, în primul rînd, la dezarmare nucleară. Trebuie să facem totul pentru a opri cursul evenimentelor spre catastrofă, să asigurăm dreptul suprem al oamenilor, al popoarelor la existență, la viață, la independență și pace!”⁶. Pornind de la aceste realități, România consideră că *pacea, securitatea, dezarmarea* constituie o triadă, nici unul din termeni neputînd să fie separat de celălalt, o interdependență dialectică ce comportă o abordare simultană, deschisă, constructivă, bazată pe primatul rațiunii.

Manifestîndu-se activ pe arena mondială pentru împlinirea aspirațiilor poporului român de a trăi în pace și bună înțelegere cu celelalte popoare, pentru a asigura condițiile necesare concentrării eforturilor și energiilor sale creatoare în opera de edificare a noii societăți, socialiste, partidul și statul nostru s-au situat și se situează printre factorii cei mai

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 16—18 decembrie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 58.

⁶ „Scînteia”, anul LII, nr. 12 573 din 26 ianuarie 1983.

statornici și mai dinamici în lupta pentru înlăturarea pericolului de război, pentru dezarmare. „Partidul Comunist Român — se arată în *Programul P.C.R.* —, pornind de la interesele poporului român, ale păcii și progresului în întreaga lume, consideră de datoria sa să acționeze cu tot mai multă intensitate pentru trecerea la îndeplinirea măsurilor de dezarmare”⁷. În concepția și acțiunea partidului, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, lupta pentru încetarea aberantei curse a înarmărilor — s-a ajuns deja la cheltuirea a peste 600 de miliarde de dolari anual pentru producerea de arme, mai mult de un milion pe minut — și îndeplinirea dezarmării, în primul rând a dezarmării nucleare, pentru înlăturarea primejdiei unui cataclism atomic nimicitor și salvagardarea păcii mondiale ocupă un loc de cea mai mare importanță. Pornind de la cerința statornicirii unui climat de pace și colaborare, programul românesc de dezarmare, aprobat de Congresul al XII-lea al partidului și îmbogățit cu noi propuneri de Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1982, evidențiază, cu prioritate, necesitatea construirii unei lumi în care folosirea forței și amenințarea cu forța să fie curmate odată pentru totdeauna, în care fiecare națiune să-și vadă garantat dreptul de a se dezvolta la adăpost de orice agresiune, violență ori presiune militară sau economică.

Lupta pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru îndeplinirea dezarmării — cel dintâi a dezarmării atomice —, pentru eliminarea armelor și, în primul rând, a armelor nucleare din viața omenirii de astăzi și de mâine reprezintă o cerință primordială, întemeiată pe însuși faptul că, dintotdeauna, armele au constituit suportul material al politicii de forță, că ele au întunecat rațiunea și au sporit megalomania politică.

Problemele păcii și războiului interesează, în egală măsură, toate statele, indiferent de orînduirea socială sau de mărimea lor, de ponderea lor economică sau militară, tocmai pentru că ele au impact asupra dezvoltării generale, pot împiedica sau pot stimula viața și progresul umanității. În această viziune concepe România procesul dezarmării, în mod esențialmente democratic, ca o autentică dezbateră, cu participarea tuturor statelor, dublată de o eficientă rezolvare a problemelor dezarmării. Acesta impune participarea, în toate etapele, pe bază de egalitate deplină, a tuturor națiunilor, soluțiile urmînd a fi căutate și convenite pornindu-se de la interesele legitime ale tuturor statelor lumii, fie că sînt mari sau mici, fie că sînt înarmate sau mai puțin înarmate. În virtutea acestui adevăr, România militează cu consecvență pentru abordarea problemelor vitale ale dezarmării nu în cadrul închis, din spatele ușilor, ci direct, deschis, în văzul opiniei publice, în conformitate cu dreptul suveran al statelor de a-și spune cuvîntul și a-și susține interesele, astfel încît hotărîrile care privesc viitorul păcii să fie consecința unui real consens internațional.

O asemenea abordare — de substanță — a problematicii stopării cursei înarmărilor și a dezarmării pune în relief, încă o dată, rolul esențial care revine popoarelor, luptei unite a forțelor progresiste, antiimperialiste în rezolvarea acestei probleme fundamentale a epocii noastre, de care depinde soarta păcii. Acest concept magistral, reliefat prin noi valori și semnificații de către tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Ple-

⁷ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 201.

nara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, a fost transpus cu strălucire în planul acțiunii practice, militante, prin chemarea adresată de Partidul Comunist Român, de Republica Socialistă România, personal de conducătorul partidului și statului nostru, către toate popoarele, către toate forțele progresiste și democratice din lumea întreagă de a acționa în strânsă unitate, de a participa activ la soluționarea problemelor ridicate de cursa înarmărilor, în vederea îndeplinirii imperativului dezarmării și, în primul rând, al dezarmării nucleare.

Modului profund revoluționar de a concepe soluționarea problemelor îi corespund marile acțiuni de masă în favoarea păcii organizate în România și, îndeosebi, cele 18 milioane de semnături puse pe Apelul adresat de poporul român Sesiunii speciale O.N.U. pentru dezarmare. De asemenea, amploarea mișcării pentru pace pe plan larg european și mondial confirmă elocvent justetea viziunii partidului și statului nostru în această problemă.

„Omenirea — evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a ajuns într-un stadiu când nivelul înarmărilor, îndeosebi arsenalul nuclear, pune în pericol însăși civilizația, existența societății omenesti. De aceea, problema fundamentală a epocii noastre este problema preîntâmpinării războiului și asigurarea păcii. Mai mult ca oricând trebuie să facem totul pentru a bara calea războiului, pentru a asigura pacea. Nu există țel mai înalt decât dezarmarea, în primul rând dezarmarea nucleară, asigurarea securității fiecărei națiuni, a păcii mondiale“⁸.

Răspunzînd imperativului celui mai stringent al momentului actual, de a apăra pacea, împotriva războiului, de a pune capăt unei situații periculoase pentru viața planetei pe care trăim, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat cu pregnanță, la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, necesitatea diminuării rolului blocurilor militare și trecerii la desființarea simultană a N.A.T.O. și Pactului de la Varșovia. „Pînă la desființarea blocurilor — arată secretarul general al partidului — ar avea o importanță deosebită dacă statele celor două blocuri militare ar trece, de comun acord, la reducerea cu 20 la sută a cheltuielilor militare față de nivelul din 1982 pînă în 1985“⁹. Reducerea cheltuielilor militare, dezarmarea reală, în speță luarea unor măsuri concrete, valabile, acceptate de statele interesate, de toate statele, constituie, în actualele circumstanțe, cheia de boltă a păcii, înțelegerii și securității, a continuării politicii de destindere. Raportul la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 — prezentat ca document oficial la Organizația Națiunilor Unite — reafirmă propuneri românești ce poartă pecetea gîndirii revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, privind retragerea trupelor țărilor celor două blocuri militare de pe teritoriile altor state, desființarea bazelor militare de pe teritoriul altor state, angajamentul solemn de a nu amplasa arme nucleare de nici un fel pe teritoriul altor state, acordarea de garanții statelor care renunță la arme nucleare că în nici o împrejurare nu vor fi folosite aceste arme împotriva lor.

Adoptarea unor asemenea măsuri ar avea valoarea unui prim pas de însemnătate vitală pentru destinele păcii. Se înscriu, în acest cadru, marile inițiative pentru stoparea cursei înarmărilor, în care se detașează

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16—18 decembrie 1982, p. 59.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16—18 decembrie 1982, p. 60.

hotărîrea adoptată de Conferința Națională a partidului privind limitarea pînă în anul 1985 a cheltuielilor militare ale țării noastre la nivelul anului 1982.

Afirmarea voinței poporului român, a celorlalte popoare ale lumii, înfăptuirea năzuinței de pace, de libertate reclamă, în același timp, imperios și ferm intensificarea luptei împotriva propagandei reacționare puse în slujba complexului militar industrial care se străduiește să justifice politica de forță și de înarmare, în primul rînd de înarmare nucleară. sporirea cheltuielilor militare, ce constituie o povară grea pentru toate popoarele, afectează profund, deformează și frînează dezvoltarea economică-socială, alimentează adîncirea crizei economice.

Istoria continentului nostru în acest secol a dezvoltat în mod tragic adevărul axiomă privind asigurarea prin cele mai diferite mijloace a securității ca alternativă la forța brutală și distrugătoare a războiului, ca singura soluție pentru ca omenirea să nu sufere consecința fatală a unui al treilea război mondial. Ca țară europeană, România a traversat cu prețul a numeroase jertfe acest secol zguduit de două conflagrații mondiale. Demersul său politic și diplomatic a fost întotdeauna îndreptat spre găsirea unor soluții care să împiedice războiul. În virtutea unei tradiții de pace și bună înțelegere cu statele din Europa, țara noastră continuă la o nouă anvergură politica de asigurare în condiții total diferite — politice, economice și militare — destinderea și securitatea pe continent. S-au bucurat, în acest sens, de largă audiență propunerile formulate de România și dezbătute pe parcursul lucrărilor reuniunii de la Madrid, privind : convocarea conferinței pentru creșterea încrederii și dezarmare în Europa ; luarea de măsuri concrete pentru a face efectiv principiul nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța ; asigurarea continuității reuniunilor general-europene ; dezvoltarea cooperării în domeniile economic, tehnic-științific, al educației și culturii ; amplificarea schimburilor între tineri ș.a.

Edificarea securității europene, pe scara priorităților legate de însuși progresul general al națiunilor continentului și, în ultimă instanță, existența civilizației umane sînt indisolubil legate de diminuarea riscurilor pe care le prezintă cantitățile uriașe de armament ultraperfecționat, inclusiv rachetele nucleare aflate în arsenalele militare, în dotarea unor armate. De aceea, România consideră ca o cerință fundamentală a securității europene realizarea unei înțelegeri pentru oprirea amplasării rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune în Europa, pentru retragerea și distrugerea celor existente, pentru stoparea oricărui proiect care presupune perfecționarea unor arme și aducerea lor pe teritoriul european. În Cuvîntarea rostită la Adunarea solemnă consacrată omagierii a 50 de ani de activitate revoluționară și aniversării zilei sale de naștere, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a adresat tuturor oamenilor de stat și politici din Europa, popoarelor europene, chemînd „să ne unim forțele, să acționăm — pînă nu este prea tîrziu — pentru a asigura viața, existența, independența națiunilor noastre, pacea Europei și a întregii lumi ! Să acționăm cu întreaga răspundere pentru reluarea și continuarea politicii de destindere, să facem totul pentru încheierea cît mai grabnică a reuniunii de la Madrid consacrată colaborării și cooperării în Europa, pentru convocarea unei conferințe a încrederii și dezarmării pe continentul european și continua-

rea reuniunilor începute la Helsinki ! Trebuie să acționăm în deplină unitate, în interesul popoarelor noastre, cu întreaga răspundere pentru o Europă unită, pe baza respectării orînduirii sociale din fiecare țară, pentru o Europă fără arme nucleare, a conlucrării și păcii !”¹⁰.

În evantaiul larg de propuneri românești privind dezafectarea continentului european de armamente, de baze militare, retragerea trupelor străine aflate pe alte teritorii, încheierea unui tratat de nefolosire reciprocă a forței între cele două blocuri militare — Tratatul de la Varșovia și N.A.T.O. — ar avea multiple consecințe pozitive, ar duce la înlocuirea actualelor tendințe de reînviere a „războiului rece” cu un climat de încredere și înțelegere.

În promovarea cauzei securității europene, România acordă o mare importanță rolului cooperării regionale, ca factor de stimulare a cooperării general-europene, creării unor zone denuclearizate, cu evident impact politic asupra procesului de dezarmare pe continent. Pornind de la aceste concepții de ansamblu, este de subliniat consecvența cu care țara noastră desfășoară o activitate susținută pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare și prietenie cu toate statele din Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a bunei vecinătăți și conlucrări rodnice, fără nici un fel de arme nucleare, ca parte componentă a procesului de dezarmare, de pace și securitate pe continentul nostru. Se cuvine relevată însemnătatea pe care România o acordă dezvoltării relațiilor atât bilaterale, cît și a diverselor forme de cooperare multilaterală între statele din Balcani — acțiuni concrete, cu efecte benefice, în cadrul cărora un loc important ocupă necesitatea unei întîlniri la nivel înalt a conducătorilor țărilor balcanice.

În lumina concepției profund umaniste a partidului nostru asupra vieții și relațiilor internaționale, România subliniază cu consecvență că, indiferent de problema aflată în litigiu, de natura conflictului, de coeficientul de dificultate al diferendului, important este ca statele implicate direct să apeleze la dialog. În orice împrejurare, oricît de mare ar fi gradul de neînțelegere, oricît de ascutite ar fi contradicțiile, dialogul rămîne posibil, cu condiția ca el să emane din voința suverană a statelor, să țină seama de interesele lor legitime și, mai ales, să se desfășoare înainte de a fi prea tîrziu, înainte de a vorbi tunurile. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Viața, evenimentele demonstrează că este ușor să se înceapă un conflict, să se provoace o stare de tensiune într-un loc sau altul al lumii, dar este mult mai greu să se ajungă la oprirea și soluționarea acestora. De aceea este necesar să se facă totul pentru a nu se mai recurge la calea militară, la forță în soluționarea diferitelor conflicte dintre state, să se acționeze pentru încetarea actualelor conflicte și soluționarea lor pe calea tratativelor. Oricît de mult timp ar necesita tratativele, este mult mai bine, în interesul țărilor respective, al cauzei păcii și destinării, să se aleagă calea pașnică, a tratativelor, pentru soluționarea conflictelor”¹¹.

România nu este de acord cu soluțiile impuse din afară, cu negocierile în cerc închis, cu nesocotirea intereselor legitime ale statelor în cauză, cu deciziile luate peste capul celor direct interesați, acestea fiind străine spiri-

¹⁰ „Scînteia”, anul LII, nr. 12 573 din 26 ianuarie 1983.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 71—72.

tului de echitate și justiție internațională. Țara noastră promovează — și acționează în acest sens — pentru afirmarea în viața internațională a virtuților dialogului direct, a contactelor directe în văzul și sub conul de lumină al opiniei publice, singurele modalități pe care istoria le-a înregistrat ca viabile.

În acest spirit, țara noastră și-a exprimat ferm poziția în problema oricăror conflicte, a stărilor de tensiune și a diferendelor, fie că este vorba de Orientul Mijlociu, Asia de Sud-Est, Asia de Sud-Vest, de litigii între țări africane, latino-americane etc. Mai mult, în spiritul legalității internaționale și ținând seama de multiplicarea zonelor de conflict, de pericolul perpetuării acestor stări, România a propus crearea în cadrul O.N.U. a unui organism special care să acționeze în direcția organizării tratativelor și soluționării problemelor dintre state numai pe această cale. În cazul în care statele în cauză nu vor ține seama de acest organism să fie declarate agresoare.

Descifrind cu clarviziune tendințele dominante ale epocii, partidul și statul nostru — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 — au elaborat un larg concept privind necesitatea democratizării vieții internaționale, pornind de la cerința afirmării în practică a unei politici noi, democratice, de justiție, bazate pe egalitatea în drepturi a statelor, pe principiile independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forță, a respectului și avantajului mutual. În viziunea țării noastre, a președintelui Nicolae Ceaușescu acest ansamblu de principii trebuie înțeles și aplicat ca un tot unitar, fiecare principiu fiind complementar celuilalt, lezarea unuia dintre principii afectând pe celelalte.

Pornind de la complexitatea proceselor politice, economice, sociale ce au loc în lume, de la interacțiunea celor mai diverși factori politici, militari, economici, de la conexiunile existente între interesele statelor, s-a impus cu pregnanță ideea-forță că, în actualul moment istoric, soluții pentru marile probleme care confruntă umanitatea nu pot veni de la un cerc restrâns de state, ci ele trebuie să fie rezultatul efortului conjugat al tuturor statelor, al tuturor popoarelor. În virtutea unei logici clare, problemele complexe ale păcii, ale progresului economic-social — fiind de strîngentă — privesc, prin însăși substanța lor, toate țările, toate popoarele, și, ca atare, nu pot fi soluționate decît cu participarea tuturor statelor, a tuturor popoarelor, indiferent de mărimea lor, de ponderea lor economică și militară, de orînduirea lor socială. Pornind de la această realitate, România consideră necesară asigurarea participării, la rezolvarea acestor probleme, pe temeiul deplinei egalități în drepturi, a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare și a țărilor nealiniat, care reprezintă marea majoritate a omenirii și care doresc și au dovedit că au posibilitatea să-și aducă contribuția la soluționarea democratică a problemelor, în interesul fiecărei națiuni, al păcii și colaborării mondiale.

Democratizarea vieții internaționale, astfel concepută și concretizată în documentele partidului nostru, în demersul făcut de România la O.N.U., în alte organisme internaționale, este în interesul tuturor statelor, deoarece, în actualele condiții de mare complexitate, de mare gravitate, care definesc evoluțiile lumii contemporane, consecințele perpetuării stărilor de inechitate și exploatare, ale actelor de recurgere la forță sau la amenințarea cu forță, menținerea, în continuare, a unui pachet important de probleme nerezolvate vizînd sectoarele vitale ale umanității, toate acestea

afectează în mod direct toate statele, în primul rînd cele mici și mijlocii, țările în curs de dezvoltare și cele nealinierte, toate națiunile, în ultimă instanță.

Prin întreaga ei substanță, concepția românească asupra democratizării vieții internaționale, a relațiilor dintre state demonstrează cu putere rolul de excepțională importanță pe care partidul și statul nostru, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, îl acordă popoarelor, maselor largi democratice, progresiste, antiimperialiste în făurirea conștientă a propriului lor destin de independență și libertate, în lupta pentru eliminarea din viața internațională a practicilor de forță și amenințarea cu forța, a tendințelor de reîmpărțire a lumii în sfere de influență și de interese de către state sau grupări de state, a politicii de întreținere și chiar de accentuare a stărilor conflictuale mai vechi și de generare a altora noi. Aceasta pune cu pregnanță în relief caracterul revoluționar, profund novator al gîndirii și acțiunii partidului și statului nostru, al tovarășului Nicolae Ceaușescu, care vîd în lupta unită a popoarelor o resursă puternică, un filon viguros al instaurării unui climat autentic de colaborare și pace în lume.

În amplul proces — reclamat de istorie — al democratizării vieții internaționale, România apreciază că Organizației Națiunilor Unite îi revine un rol deosebit, ea oferind cadrul cel mai adecvat pentru susținerea, dezbaterea și soluționarea în spiritul echității internaționale a problemelor. Țara noastră acționează permanent pentru intensificarea eforturilor îndreptate spre democratizarea sistemului Națiunilor Unite, pentru îmbunătățirea și creșterea rolului O.N.U., pentru sporirea contribuției sale la afirmarea unui climat de colaborare cu adevărat echitabilă pe plan mondial.

Acordînd Națiunilor Unite un astfel de rol important în soluționarea problemelor cu care se confruntă astăzi omenirea, România desfășoară o susținută activitate în cadrul O.N.U. Numeroasele inițiative, propuneri și sugestii avansate de țara noastră, de-a lungul anilor, în cadrul acestui for mondial privind problematica majoră a lumii contemporane s-au bucurat de o largă audiență, multe dintre acestea stînd la baza unor rezoluții deosebit de importante pentru pacea și progresul omenirii. Subliniem, în acest sens, inițiativele românești în domeniul dezarmării, al noii ordini economice internaționale, în domeniul reglementării pașnice a diferendelor dintre state, în problemele relațiilor de bună vecinătate între state, în tematica specifică tinerei generații — în special, propunerea privind proclamarea, în anul 1985, a Anului Internațional al Tineretului —, în probleme de educație etc.

Lumea a suferit prefaceri importante. Harta omenirii are o configurație cu totul nouă, evidențiind marele salt pe calea independenței făcut de zeci și zeci de țări foste colonii. Dar în acest proces amplu au rămas încă probleme nerezolvate. Tovarășul Nicolae Ceaușescu definea existența la un pol a țărilor bogate, și la altul a țărilor sărace, adîncirea decalajelor și a dominației neocolonialiste ca fiind cea mai acută contradicție a epocii contemporane. De aceea, în dezbaterile din ultimii ani, pe plan mondial, asupra instaurării unei noi ordini economice internaționale, demersul românesc — pe tărîm teoretic, elaborat în opera președintelui Nicolae Ceaușescu, și pe tărîm practic, transpus în politica externă a țării — s-a înscris ca o contribuție fundamentală, originală, cu înaltă valoare, atît prin argumentație și sistematizare, cît și prin aplicare concretă.

România consideră că edificarea noii ordini economice internaționale se impune stringent, cu atât mai mult cu cât actualele manifestări de instabilitate, dezechilibru și distorsiune din economia mondială sînt expresii ale unei crize în cadrul înseși ordinii existente, întrucît acestea se bazează pe disproporții, structuri asimetrice și mecanisme inechitabile, care promovează tendința de dezvoltare a unor state pe seama altora și în dauna altora. O atare situație împiedică accesul general la progres economic-social — în special al țărilor care au scuturat jugul colonial — și amenință pacea și securitatea mondială.

În viziunea României, ca o compensație a istoriei, este necesar ca acele state industrializate care și-au asigurat progresul pe seama fostelor colonii să restituie o parte din ceea ce și-au însușit, participînd, sub diferite forme, la eforturile țărilor în curs de dezvoltare de a reduce și a elimina înapoierea economică. Așa cum, în repetate rînduri, a subliniat președintele Nicolae Ceaușescu, sprijinirea statelor în curs de dezvoltare trebuie concepută ca o obligație, și nu ca un act de bunăvoință, de caritate, ca un principiu firesc, și nu ca un dar, ca un mijloc de cea mai mare importanță pentru asigurarea propășirii umanității.

Lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice în lume se impun ca obiective în interesul general. Poziția României, a președintelui Nicolae Ceaușescu se constituie în strategii care au în vedere nu numai obiective, ci și programe de acțiuni pentru atingerea acestora. Corelația *dezvoltare—pace* este abordată astfel la adevărata ei semnificație : pace pentru dezvoltare, dezvoltare pentru pace. „Între problema dezarmării și problema noii ordini economice internaționale — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — există o strînsă interdependentă. Oprirea cursei înarmărilor, trecerea la reducerea cheltuielilor militare ar crea condiții pentru a se alocă mijloacele necesare, financiare și materiale, în vederea soluționării problemelor grave legate de situația țărilor sărace. Aceasta ar exercita o puternică influență asupra întregii economii mondiale, ar favoriza schimburile și stabilitatea economică și politică internațională”¹².

Este, în același timp, de subliniat concepția clară a României — întemeiată pe o judicioasă îmbinare a contribuției factorilor intern și extern —, care pornește de la prioritatea efortului propriu, de însemnătate cu totul deosebită și în absența căruia contribuția factorului extern rămîne fără efect. Factorul extern, respectiv colaborarea internațională, bazată pe egalitate deplină, pe autentică reciprocitate a avantajelor și sprijin multilateral pentru țările în curs de dezvoltare, este menită tocmai să potențeze eforturile interne spre progres ale acestor țări.

Convingerea care a călăuzit și călăuzește pozițiile și acțiunile României pe plan economic internațional a fost și este aceea că, în contextul actualei crize economice mondiale, singura opțiune lucidă și realistă se află nu în reducerea și restrîngerea, ci în intensificarea colaborării, în întărirea conlucrării între națiuni, ca strategie rațională de eliminare a confruntării, de soluționare echitabilă a problemelor, în interesul general al progresului.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 76.

1848 — REVOLUȚIE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ UNITARĂ A POPORULUI ROMÂN

VASILE NICULAE

Un atribut fundamental al evoluției poporului român, pus cu strălucire în evidență de multimilenara sa istorie, l-a reprezentat și îl reprezintă lupta unită a maselor populare în vederea îndeplinirii aspirațiilor noastre naționale și sociale. Chiar și atunci când românii au fost nevoiți să trăiască separați prin vremelnice și nefirești hotare — menținute vreme îndelungată datorită politicii marilor puteri vecine —, evoluția noastră istorică s-a desfășurat unitar, pe temelia trainică a vieții economice unice, a comunității de idealuri, a puternicelor legături statornicite între fiii aceluiași neam.

Acțiunea istorică unitară a avut un caracter de permanență, ea căpătând dimensiuni de relief îndeosebi în timpul marilor evenimente ce ne-au străbătut ca un fir roșu trecutul și în cadrul cărora revoluția de la 1848 a ocupat un loc de înaltă cinstită. Marea ridicare la luptă a poporului român de acum 135 de ani ni se înfățișează ca un moment revoluționar cu istorică semnificație, ea reprezentând rezultatul firesc al unor seculare și eroice eforturi pentru izbînda celor mai arzătoare dorințe ale poporului nostru, dar, în același timp, ea simbolizează începutul de drum spre îndeplinirea unității și independenței, a emancipării sociale.

Izbucnită într-un context european de maximă complexitate, în care revoluțiilor ce brăzdau atunci aproape întreaga Europă li se opuneau reacționarele imperii absolutiste, revoluția română și-a vădit de la început țelurile proprii, determinate de realități specifice, țeluri întrunite într-un vast program unitar de reforme cu caracter național și social. „Plămădite în condiții asemănătoare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, evenimentele revoluționare din 1848 au avut un caracter unitar în toate țările române; în centrul lor se aflau pretutindeni desființarea servitutilor feudale și eliberarea țărănimii iobage, introducerea libertăților democratice burgheze, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — obiective democratice care interesau cele mai largi pă-

turi sociale, corespundeau năzuințelor afirmării de-sine-stătătoare a națiunii române¹.

Caracterul unitar al revoluției române de la 1848 este atestat de *procesul îndelungat al pregătirii sale ideologice, de programele formulate, de desfășurarea, în flux unic, a evenimentelor revoluționare*². Prin toate acestea, revoluția și-a demonstrat geneza profund românească, precum și capacitatea de întrunire, într-un singur șuvoi, a energiilor creatoare ale poporului, îndreptățind aprecierile lui Nicolae Bălcescu, conform cărora „Revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși”³.

Pe un plan mai larg, revoluția română de la 1848 a fost, așadar, rezultatul unui amplu și continuu proces revoluționar, cu multiseculare rădăcini, pe parcursul căruia a fost acumulată o vastă experiență de luptă. În mod direct și decisiv au concurat la *pregătirea revoluției* momentele revoluționare care s-au derulat în țările române în deceniile premergătoare anului 1848, puternic marcate de evenimentele ce au avut loc în 1784 și 1821, care au vizat obiective fundamentale și au angrenat, într-o formă sau alta, întregul pămînt românesc, masele largi ale poporului. Este vorba despre independența și unitatea național-statală și lichidarea rînduielilor feudale, cu toate consecințele lor pozitive asupra evoluției societății românești.

Epoopea condusă de Horea s-a constituit într-o mare ridicare la luptă a întregii Transilvanii⁴. Horea, recunoscut de popor drept conducător suprem, a intenționat să-și unească forțele cu cele ale Țării Românești și Moldovei, pentru ca, împreună, să lupte atît pentru emanciparea socială a poporului, cît și pentru refacerea unității vechii Dacii. Emisari ai săi au trecut munții spre a obține ajutor pentru cauza Transilvaniei și, drept urmare, s-au constituit cete de țărani care au încercat să pătrundă, prin trecătorile munților, spre a lupta alături de transilvăneni⁵. Prin aceasta, evenimentele depășeau granițele Transilvaniei, cauza celor ridicați la luptă devenind o cauză generală românească, iar lui Horea atribuindu-i-se titlul de *Rex Daciae*⁶.

Referindu-se la personalitatea lui Horea și la scopurile fundamentale ale luptei pe care a condus-o, Karl Marx avea să scrie că Horea a urmărit „eliberarea neamului său“, devenind „simbolul renașterii Daciei”⁷,

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 287.

² Ion Popescu-Puțuri, *Semnificația istorică a revoluției române de la 1848 în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*, în „Anale de istorie“, anul XXIV, nr. 3/1978, p. 3—15.

³ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, ediția G. Zane, București, 1940, p. 99.

⁴ Vezi : Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria, 1784—1785*, București, 1884 ; D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.

⁵ *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Editura politică, București, 1979, p. 31—33.

⁶ *Tezaur de monumente istorice pentru România*, tomul III, București, 1864, p. 323.

⁷ Karl Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 115.

iar Nicolae Bălcescu aprecia că prin evenimentele revoluționare din 1784 s-au definit „drepturile nației române și programul politic și social al revoluțiilor ei viitoare”⁸.

Revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, a fost prima dintre aceste „revoluții viitoare”, de data aceasta cu centrul în Țara Românească, dar și cu puternice reverberații în Moldova și Transilvania⁹. Tudor dorea alianța în luptă a muntenilor și moldovenilor, „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege”¹⁰, și sub influența evenimentelor din Țara Românească s-au înregistrat și în Moldova puternice frământări de masă, ce atestau o ardentă stare revoluționară. Iar în Transilvania, unde amin-tirea lui Horea era încă vie, Tudor era așteptat cu nerăbdare, ca un eliberator.

Anii dintre revoluția din 1821 și a doua „viitoare revoluție”, cea din 1848, au pregătit, din punct de vedere ideologic și al fortificării bazei de masă, marea revoluție pașoptistă. A fost o epocă de intense manifestări cu caracter național-revoluționar, care au îmbrăcat o gamă variată de forme și metode de acțiune, desfășurate într-o strînsă unitate, pe cuprinsul întregii țări: editarea de publicații în care s-au purtat fecunde dezbateri de idei și s-au propagat în mase idealurile naționale și sociale ale poporului român; activitatea istoriografică și literară; înființarea de societăți poli-tice și culturale; mișcările revoluționare care au pus în evidență rolul maselor în acest amplu proces istoric¹¹.

Publicistica românească de pe ambele versante ale Carpaților s-a pus în întregime în slujba idealurilor de dreptate, libertate și unitate ale poporului român. „Curierul românesc”, „Albina românească”, „Gazeta de Transilvania”, „Dacia literară” și numeroase alte ziare și reviste au mi-litat pentru afirmarea dreptului sacru al românilor la o patrie unită și liberă, pentru emanciparea lor socială. Atragerea de colaboratori din toate provinciile românești a reprezentat o modalitate concretă de evoluție a acestor publicații într-o viziune ideologică și tematică unitară¹².

Istoriografia, prin devotații ei slujitori — îndeosebi Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu —, a contribuit, prin punerea în valoare a tradi-țiilor luptei poporului român, la dezvoltarea conștiinței necesității împli-nirii năzuințelor pentru care au luptat și s-au jertfit strămoșii. Deschizînd cursul de istorie națională de la Academia Mihăileană din Iași, în 1843, Mihail Kogălniceanu arăta: „Eu privesc ca patrie a mea toată acea întin-dere de loc unde se vorbește românește, iar ca istorie națională istoria Moldovei întregi, înainte de sfîșierea ei, a Valahiei și a fraților din Tran-silvania”¹³; iar Nicolae Bălcescu, scriind despre fapta eroică a lui Mihai.

⁸ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, p. 126.

⁹ Mircea T. Radu, *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Edi-tura Scrisul românesc, Craiova, 1978; G. D. Iscreu, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Editura Albatros, București, 1982.

¹⁰ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1959, p. 33.

¹¹ Vezi, pe larg: C. Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae, *Revoluția română din 1848*, Editura politică, București, 1969, p. 60—89 (în continuare: *Revoluția română din 1848*); Cornelia Bodea, *Lupta poporului român pentru uni-tate națională. 1837—1849*, Editura Academiei R.S.R., București, 1967; Gh. Platon, *Geneza revoluției române de la 1848. Introducere în istoria modernă a României*, Editura Junimea, Iași, 1981.

¹² N. Iorga, *Dezvoltarea ideii unității politice a românilor*, Editura Casei Școa-lor, București, 1915, p. 50 și urm.

¹³ Mihail Kogălniceanu, *Opere*, tomul I, *Scrieri istorice*, ediția Andrei Oțetea., 86 București, 1946, p. 647—648.

Viteazul, aprecia că ea a reprezentat „o idee măreață și singura mîntuitoare pentru noi“, fapt pentru care unirea „trebuie să fie ținta politică a românilor de astăzi“¹⁴.

Asociațiile politice și culturale care au activat în acești ani în țară sau în străinătate — *Societatea pentru învățătura poporului român* (1839), *Frăția* (1843), *Asociația literară a României* (1845), *Societatea studenților români de la Paris* (1845), *Tînăra Dacie*, *Tînăra Românie* (1847) și multe altele —, constituite din patrioți din toate colțurile pămîntului românesc (între care : Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Cezar Bolliac, Mihail Kogălniceanu, Ion și Dimitrie Brătianu, George Barițiu, Timotei Cipariu, Vasile Alecsandri, Ion Ghica), au militat pentru dezvoltarea culturii naționale unitare, pentru aplicarea unui ansamblu de măsuri în scopul transformării din temelii a societății românești și, mai presus decît toate, pentru încheierea unui front comun al tuturor românilor în vederea înfăptuirii unității național-statale și a neatîrnării.

Mișcările și frămîntările revoluționare din anii 1821—1848 s-au constituit și ele în încercări succesive de a impune, din interior, prin mobilizarea la luptă a maselor populare, rezolvarea obiectivelor majore ale tuturor românilor. O deosebită importanță în cadrul acestui proces a avut mișcarea revoluționară din 1837—1839, condusă de Ion Cîmpineanu, care se pronunța pentru înlăturarea suzeranității otomane și a protectoratului țarist, pentru unitate și independență. Documentele programatice de bază ale acestei mișcări — *Declarația de principii a Partidei naționale din Țara Românească*, denumită, semnificativ, și *Act de unire și independență*, și *Osebitul act de numirea suveranului românilor*¹⁵ —, subliniau țelul suprem al mișcării : „dă a mîntui suveranitatea română, dă a întoarce o patrie slobodă tuturor mădulărilor răspîndite ale neamului lor“¹⁶, printr-o acțiune conjugată a muntenilor și moldovenilor, dar care viza și pe românii de peste Carpați¹⁷.

Celelalte mișcări revoluționare — Conjurația confederativă din Moldova (1839), mișcarea organizată în 1840 de Dimitrie Filipescu în Țara Românească (ca o continuare a aceleia din 1837—1839), mișcarea națională a românilor din Banat și Transilvania împotriva politicii de desnaționalizare — au contribuit la o și mai puternică adîncire a spiritului revoluționar în țările române, la pătrunderea ideilor înnoitoare în mase, prefațînd și pregătind revoluția română din 1848. Ele au dat contururi tot mai precise programului revoluționar național și social românesc, dezvoltat în nenumărate întruniri comune ale fruntașilor revoluționari — fie la Paris, fie în țară, mai ales la Mînjina, pe moșia lui Costache Negri. Chiar și izbucnirea revoluției a fost stabilită inițial a fi concomitentă, însă împrejurările au făcut ca ea să fie declanșată la date diferite, dar temporal apropiate, conferind caracter de unitate și continuitate șuvoiului revoluționar¹⁸.

¹⁴ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea I, p. 101.

¹⁵ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 216—224.

¹⁶ *Ibidem*, p. 216.

¹⁷ N. Popescu, *Contribuții la istoria dinaintea Unirii Principatelor*, în „Convorbiri literare“, anul LXV, 1932, p. 694—695.

¹⁸ Camil Mureșan, Augustin Deac, *Revoluția română din 1848*, în „Anale de istorie“, anul XXII, nr. 5—6/1976, p. 166.

Caracterul unitar al revoluției române din 1848 este puternic reliefat de *documentele sale programatice*. Deși au purtat denumiri diverse pentru fiecare dintre provinciile istorice românești, prin obiectivele pe care le conțineau — identice, în fondul lor —, ele s-au constituit, practic, într-un singur program al *unicei* revoluții române, rezultat obiectiv al comunității de aspirații ale întregului popor român ¹⁹.

Cele mai semnificative și mai cuprinzătoare programe elaborate în timpul revoluției au fost: în Moldova — *Petițiunea-proclamațiune a boierilor și notabililor moldoveni*, înaintată domnitorului Mihail Sturdza la 28 martie/9 aprilie 1848; *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*, întocmit la 12/24 mai 1848 de emigrația moldoveană de la Brașov; *Dorințele Partidei naționale în Moldova*, program redactat în august 1848, la Cernăuți, de Mihail Kogălniceanu, în numele refugiaților revoluționari moldoveni; în Transilvania — *Proclamația* lui Simion Bărnuțiu din 12/24 martie 1848, reluată apoi și dezvoltată în *Puncturile națiunii române transilvane*, adoptate de Adunarea națională de la Blaj din 3—5/15—17 mai 1848; în Țara Românească — *Memoriul* remis în mai 1848 comisarului Porții otomane, Talaat Efendi și *Proclamația de la Islaz* din 9/21 iunie 1848; în Banat, Crișana și Maramureș — *Petiția neamului românesc* din 3—9/15—21 mai 1848, precum și motiunile adunărilor populare de la Lugoj (16/28 mai 1848) și Timișoara (25 iunie/7 iulie 1848); în Bucovina — *Petiția țării*, alcătuită în martie-aprilie 1848 și *Promemoriul la Petiția Țării Bucovinei*, înaintat Parlamentului de la Viena la 19 februarie/3 martie 1849 ²⁰.

Analiza acestor programe învederează realitatea că dominante în cuprinsul acestor documente au fost obiectivele comune — atât pe plan național, cât și social —, specificitatea imprimată de stadiul de dezvoltare a fiecăruia dintre teritoriile istorice românești impunând doar puține dezerate cu caracter de particularitate. Esența — dorința comună a românilor de a-și impune dreptul la o viață liberă, unită și neatințată — este exprimată în toate aceste programe, fapt care le conferă atributele de *părți constitutive ale unui întreg complex programatic românesc*.

Astfel, în exprimarea dorinței legitime a unității și independenței naționale ²¹, programele au trebuit să țină seama, în primul rând, de împrejurările externe nefavorabile, determinate de pozițiile contrarevoluționare ale imperiilor vecine — otoman, habsburgic și țarist. Din această cauză, obiectivele programatice naționale, îndeosebi cele formulate în focul luptei revoluționare, au fost extrem de prudente, dar, în fond, explicite, așa cum o demonstrează *Proclamația de la Islaz* în care, după ce se afirma că românii „sînt o nație de mai mult de opt milioane de suflete” ²² — adică totalitatea populației românești de atunci —, se arăta că ei sînt hotărîți a apăra revoluția în fața oricărei intervenții externe.

¹⁹ Dan Berindei, *Programul intern al revoluției române din 1848—1849*, în: *Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii*, Editura Academiei R. S. România, București, 1974, p. 35—57.

²⁰ *Revoluția română din 1848*, p. 101—116; Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982.

²¹ Vezi: N. Adăniloae, *Revoluția de la 1848 și problema unității naționale*, în *Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii*, p. 59—93; V. Maciu, *Revoluția de la 1848 și statul independent român*, în *Independența României*, Editura Academiei R. S. România, București, 1977, p. 83—99.

²² *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tomul I, București, 1902, p. 500 (în continuare: *Anul 1848. Acte și documente*).

Alte programe au susținut obiectivul unirii, mai întâi a Țării Românești și Moldovei, mai ușor realizabil, dat fiind faptul că aceste două Principate se aflau sub același regim de suzeranitate (otomană) și protectorat (țarist). Ideea apare în *Memoriul* înaintat comisarului otoman Talaat Efendi, în care se afirma că „tendențele” acestor principate sînt „de a se grupa într-un singur stat”²³ și, mai direct, în *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei* (ce proclamau „Unirea Moldovei și Valahiei într-un singur stat neatîrnat românesc”), ca și în *Dorințele Partidei naționale în Moldova*, în care unirea celor două țări surori era apreciată drept „cheia bolței fără care s-ar prăbuși tot edificiul național”²⁴.

Strîns legat de obiectivul unității naționale, cel al independenței s-a constituit, de asemenea, într-un deziderat fundamental al revoluției, cuprins și în programele acesteia. Din acest punct de vedere este cu totul remarcabil conținutul aproape identic al programelor muntene și moldovene — mărturie a acelorași comune aspirații. Opțiunea programatică urmărea respectarea drepturilor statale istorice de autonomie ale Țării Românești și Moldovei — ca o etapă premergătoare cuceririi independenței depline —, concomitent cu înlăturarea protectoratului țarist. În chiar primul său punct, *Proclamația de la Islaz* cerea independența administrativă și legislativă a Țării Românești, „pe temeiul tratatelor lui Mircea și Vlad V și neamestec al niciunei puteri din afară în cele dinlăuntru ale sale”²⁵, iar în *Dorințele Partidei naționale în Moldova* același obiectiv era formulat astfel : „Neatîrnarea administrativă și legislativă în toate cele dinlăuntru, fără amestec a oricărei puteri străine”²⁶.

În Transilvania necesitățile supreme ale momentului istoric impuneau lupta pentru egala îndreptățire a românilor cu naționalitățile privilegiate — ungurii, sașii și secuii —, în perspectiva unirii lor cu Țara. „Națiunea română, răzimată pe principiul libertății și frățietății — afirma Programul de la Blaj — pretinde independența sa națională în respectul politic, ca să figureze în numele său, ca națiunea română să-și aibă reprezentanții săi în Dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se folosească de limba sa în toate trebile ce ating de dînsa, atît în legislațiune, cît și în administrațiune”²⁷. Același deziderat a fost susținut în adunările de la Lugoj și Timișoara ale românilor bănățeni, pe atunci stăpîniți de Ungaria. Mișcarea națională a românilor din Bucovina a avut și ea ca obiectiv imediat dobîndirea autonomiei acestei provincii răpite de habsburgi în 1775 ; lupta lor a fost încununată de succes, Curtea de la Viena fiind nevoită să consimtă, în martie 1849, la acordarea autonomiei Bucovinei.

În directă legătură cu obiectivele naționale, principiile programatice ale revoluției române de la 1848 au cuprins o largă paletă de deziderate cu conținut economic și social-politic, vizînd modernizarea societății românești și îmbunătățirea condiției sociale a maselor muncitoare de la orașe și sate. Aceasta presupunea înlăturarea relațiilor de producție feudale, asigurarea liberei dezvoltări a noilor relații sociale și progresul economic în

²³ *Ibidem*, p. 442.

²⁴ *Ibidem*, tomul IV, p. 109.

²⁵ *Ibidem*, tomul I, p. 495.

²⁶ *Ibidem*, tomul IV, p. 97.

²⁷ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 120—121.

direcție capitalistă — deci o prefacere revoluționară din temelii a structurilor societății din țările române ²⁸.

În prim-planul obiectivelor programatice sociale ale revoluției s-a aflat rezolvarea problemei agrar-țărănești, prin desființarea servituților feudale și împrăștierea țăranilor cu pământ. Conducătorii revoluției — conștienți de însemnătatea acestei mari probleme, de rezolvarea căreia depindea adeziunea maselor țărănești la lupta revoluționară, ca și reducerea ponderei și influenței în stat a marilor proprietari de pământ —, i-au asigurat un loc central în programe. Indiferent de modalitatea practică de înlăturare a acestui obiectiv, emanciparea și împrăștierea țăranilor a fost cuprinsă în toate programele elaborate în anul revoluționar 1848. *Programul de la Islaz* proclama emanciparea clăcașilor, „ce se fac proprietari prin despăgubire“, în temeiul dreptului lor de a fi stăpîni asupra pămîntului „răscumpărat de atîtea veacuri cu sudorile lor“ ²⁹; în Transilvania, *Programul de la Blaj* cerea „desființarea iobăgiei, fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi“ ³⁰; ideea apare și în *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei* — „împrăștierea lăcuiitorilor săteni fără nici o despăgubire din partea lor“, iar celălalt program moldovean, *Dorințele Partidei naționale*, decreta „a se face proprietari pre toți gospodarii săteni, dîndu-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpîni ai pămîntului“ ³¹.

În afara acestor prevederi de esență, programele revoluției cuprindeau și obiective referitoare la : desființarea privilegiilor feudale și legiferarea de drepturi și libertăți politice pentru toți cetățenii, așezarea instituțiilor statului pe baze democratice, reformarea instituției domniei, a învățămîntului, puterii judecătorești și administrative, instituirea gărzii naționale, libertatea comerțului, industriei, a sistemului bancar și de credit. Ele demonstrau că poporul român ridicat la luptă în 1848 nu urmărea o simplă atenuare a racilelor de atunci ale societății românești, ci o profundă prefacere innoitoare — înlăturarea rînduielilor economice, sociale și politice învechite și promovarea noului mod de producție, concomitent cu intensificarea luptei pentru unitate și independență națională —, înscriind pe stindardul revoluției mobilizatoarele cuvinte : „Dreptate ! Frăție ! Unitate !“.

Desfășurarea revoluției române de la 1848 a pus în evidență, cu viçoare, caracterul său unitar, materializat într-un unic șuvoi revoluționar, pe parcursul căruia s-a evidențiat uriașul potențial de luptă al maselor populare, năzuința lor fierbinte spre libertate, independență și unitate națională, spre progres social. Fluxul revoluționar, declanșat în martie 1848 la Iași, a trecut munții, a cuprins Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul, s-a extins în Țara Românească, impunînd guvernarea revoluționară provizorie și s-a menținut pînă în august 1849 în Apusenii apărați eroic de moșii lui Avram Iancu ³².

De-a lungul traiectului revoluției, masele țărănești și orășenești — lucrători, meseriași, negustori —, avînd în frunte iluștri luptători, personalități de seamă ale vieții politice românești, precum : Nicolae Bălcescu,

²⁸ *Revoluția română din 1848*, p. 116 și urm. ; Dan Berindei, *Programul intern al revoluției române din 1848—1849*, în *Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii*, p. 35—57.

²⁹ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 493.

³⁰ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 121.

³¹ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul IV, p. 107—108.

³² Vezi, pe larg : *Revoluția română din 1848*, p. 150—340.

Avram Iancu, Mihail Kogălniceanu, I.C. Brătianu, Vasile Alecsandri, Ion Heliade Rădulescu, Al. G. Golescu, Al. I. Cuza, George Barițiu, Simion Bărnuțiu, Eudoxiu Hurmuzachi, Ion Ghica, Gh. Magheru, Al. Papiu-Iliarian și mulți alții, au acționat ca forțe motrice ale revoluției, demonstrând eroism și abnegație în marile momente care au jalonat anii 1848—1849 și apărând cu arma în mână cauza dreaptă a națiunii române ridicată la luptă³³. „Deșteptarea de la 1848 — avea să scrie Ion Ghica — nu a fost opera unui singur om, nici a unui grup sau a unui partid, ci a fost opera simțului național al României întregi... Cugetătorul și organizatorul a fost națiunea“³⁴.

Însăși modalitatea de declanșare a revoluției, prin convocarea unor mari adunări populare, la Iași, Blaj, Islaz, București, Lugoj, Timișoara — veritabile *parlamente ale națiunii române*, la care au fost aprobate programele revoluționare, au fost desemnați conducătorii maselor și s-a manifestat hotărârea unanimă de a duce lupta pînă la izbîndă —, învederează atît caracterul unitar al revoluției române, cît și specificitatea fenomenului revoluționar românesc, unic în întreaga Europă. Acolo, pe Cîmpiile Libertății, pe tot cuprinsul țării românilor, poporul și-a spus răspicat cuvîntul, a dus greul luptei revoluționare, dînd tributul de sînge pe altarul revoluției. „Forța principală a revoluției de la 1848 în toate țările române — se apreciază în *Programul partidului* — au fost masele populare, hotărîte să lupte pentru o viață mai bună, liberă și independentă, să asigure dezvoltarea țării pe calea progresului economic și social. Marile întruniri politice și manifestările de masă din Moldova, cucerirea, pentru un timp, de către revoluționari în Muntenia a puterii de stat și apărarea de către masele populare a guvernului revoluționar împotriva reacțiunii, luptele armate desfășurate de către revoluționarii din Transilvania ilustrau gradul înalt de radicalizare a maselor, uriașa forță politică pe care o reprezentau acestea, capacitatea lor de a-și impune voința și de a determina cursul evenimentelor istorice“³⁵.

Dînd, la Iași, semnalul revoluției, Comitetul revoluționar se baza, îndreptățit, pe adevărul deplină a populației capitalei Moldovei — „mulți patrioți, tineri și bătrîni, fără osebire“³⁶ —, pe țărani care, la chemarea sa, se aflau în oraș, spre a impune domnitorului Mihail Sturdza programul formulat la întrunirea populară din 27 martie/8 aprilie 1848. După respingerea de către domnitor a unora dintre prevederile programului — desființarea Adunării obștești, ce nu reprezenta voința poporului, și făurirea gărzii naționale —, masele și-au manifestat hotărârea „de a merge la Palat și a cere dorințele naționale“³⁷ și s-au pregătit de luptă. Meseriașii, lucrătorii, funcționarii, tineretul studios, împreună cu țărani prezenți la Iași au primit cu însuflețire îndemnul fruntașilor revoluției, sintetizate în vibrantele cuvinte ale lui Al. I. Cuza : „Cu moartea noastră trebuie să deschi-

³³ Gh. Platon, *Masele în revoluția română de la 1848*, în *Revoluția de la 1848 în țările române. Culegere de studii*, p. 97—128.

³⁴ Ion Ghica, *Scrieri*, vol. III (*Scrisori către Vasile Alecsandri*), ediție Petre V. Haneș, „Minerva“, București, 1914, p. 405.

³⁵ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 33.

³⁶ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 184.

³⁷ Gh. Sion, *Suvenire contimpurane*, București, 1915, p. 179.

dem un viitor nației noastre, vrednic de mărirea strămoșilor noștri români“³⁸.

Mulțimea a ridicat baricade pe străzile Iașilor ; au avut loc ciocniri cu forțele represive, soldate cu victime omeneste, cu sute de arestați și înțemnițați. Fruntașii revoluției au fost siliți să emigreze, trecând în Țara Românească, în Transilvania și Bucovina, unde au continuat lupta, în timp ce în Moldova mișcările și frământările țărănești prelungeau, în timp, starea revoluționară, încadrând-o în amplul șuvoi ce va cuprinde curînd celelalte țări române.

Un alt moment de afirmare plenară a hotărîrii poporului de a-și cuceri drepturile naționale și sociale l-a reprezentat cea dintîi adunare de la Blaj din 18/30 aprilie 1848. Miile de țărani, lucrători, intelectuali — români, sași și secui — au întâmpinat cu entuziasm, cu vie satisfacție obiectivele revoluționare pe care le-au înfățișat mulțimii conducătorii revoluției. „A sosit timpul — declara Simion Bărnuțiu — ca iobăgia să se șteargă și românii încă să se pună în drepturile lor ce li se cuvin ca unei națiuni“³⁹.

De pe aceste temeuri, Adunarea națională de la Blaj din 3—5/15—17 mai 1848 s-a constituit într-o mare manifestare a sentimentului dreptății sociale și unității tuturor românilor. Imensa mulțime participantă la adunare — peste 40 000 de persoane, ceea ce i-a conferit dimensiunile celei mai mari întruniri populare din întreaga Europă cuprinsă de revoluție⁴⁰ — s-a strîns sub faldurile steagului tricolor, dînd tăria de granit hotărîrilor menite a asigura prosperitatea și unitatea națiunii române. Marea adunare demonstra că masele populare erau convinse că venise vremea ca românii să reentre în posesia drepturilor lor ca popor și ca națiune, pe temeiul dreptății istorice, al numărului preponderent în totalitatea populației Transilvaniei⁴¹. Alături de conducătorii recunoscuți ai maselor transilvane — Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, August Treboniu Laurian —, prezența la Blaj a unor revoluționari munteni și moldoveni — Alecu Russo, Dimitrie Brătianu, Lascăr Rosetti, Gh. Sion, Costache Negri, Nicolae Ionescu ș.a. — era o mărturie a unității de voință și aspirații ale întregului popor român. Toți cei prezenți la adunare erau convinși că viitorul Transilvaniei era strîns legat de unirea cu Țara Românească și Moldova. „De acum — relevau participanții la adunare — Ardealul nu mai e Ardeal, ci România“⁴².

O puternică impresie a produs în conștiința contemporanilor această măreață manifestare a poporului de a-și făuri libertatea națională și dreptatea socială, așa cum se angajase, din prima zi, înaltul forum revoluționar : „Națiunea română se declară și se proclamă de națiune de-sine-stătătoare și de parte întregitoare a Transilvaniei, pe temeiul libertății egale“⁴³. Cu prilejul adunării, remarcă profesorul sas Stephan Ludwig Roth, în fiecare participant „se deșteptase gîndul naționalității. Acest gînd prinse rădăcini atît de adînci, încît el nu va putea fi niciodată scos din ini-

³⁸ Anul 1848. Acte și documente, tomul I, p. 225.

³⁹ Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, ediția a II-a, tomul II, Viena, 1852, p. 145 și urm.

⁴⁰ Vezi : *Revoluția română din 1848*, p. 184.

⁴¹ Vezi, pe larg : Victor Chereșeșu, *Adunarea națională de la Blaj. 3—5 (15—17) mai 1848*, Editura politică, București, 1966, p. 400—463.

⁴² Silviu Dragomir, *De acum Ardealul nu mai e Ardeal, ci România*, în „Transilvania“, nr. 7/1941, p. 442.

⁴³ Al. Papiu-Ilarian, *Op. cit.*, p. 232.

mile românilor“⁴⁴. Istoricul maghiar Jakab Elek compara adunarea cu „o mare liniștită“, la care mulțimea prezentă cerea reîntruparea „Daco-României“⁴⁵. La rîndul său, revoluționarul moldovean Gh. Sion exprima identitatea simțămintelor naționale ale întregului popor român prin cuvintele : „Cu inimile noastre tinere și înflăcărate de idealuri frumoase, împărtășim toate emoțiile fraților ardeleni și cu sufletele noastre de români îmbrățișăm aspirațiile și credințele lor, identificîndu-ne soarta noastră cu a lor“⁴⁶.

Participarea la adunarea de la Blaj, alături de români, a unui număr însemnat de țărani de alte naționalități, constituia o mărturie elocventă a înțelegerii necesității luptei unite împotriva exploatării, ca și a politicii reacționare a marilor imperii. Și aceasta cu atît mai mult, cu cît frunțașii revoluției române au arătat că libertatea obținută va fi deopotrivă egală pentru locuitorii Transilvaniei, așa cum se arăta în *Jurămîntul* depus de participanții la adunare⁴⁷.

Ca semn al unității de aspirații, vestea istoricelor hotărîri de la Blaj a fost primită cu entuziasm în celelalte provincii românești, îndreptățind aprecierea aceluiași Stephan Ludwig Roth referitoare la semnificația tri-colorului românesc arborat pe Cîmpia Libertății de la Blaj : „E drept că steagul acesta național nu era împlîntat atît de sus ca să poată fi zărit chiar de la Dunăre, totuși, ținînd seama de comunicările firești reciproce ale influențelor spirituale, filfiitul culorilor naționale românești aici la noi trebuie să fi făcut inimile din Iași și București să bată la unison“⁴⁸. Aceste sentimente au fost transmise luptătorilor revoluționari transilvani într-o corespondență din București, adresată publicației brașovene „Gazeta de Transilvania“, în care se spunea : „Am binecuvîntat cerul care a adus asemenea timp, spre a se învrednici și românii de drepturile omenirii civilizate ; am mulțumit tuturor căpeteniilor care au frămîntat masa poporului și au înfăptuit puncturile ce era să se ceară, sau mai bine zis să se ia de către români“⁴⁹.

Semnificațiile istorice ale mării adunări de la Blaj, care proclamase abolirea iobăgiei și neatîrnarea Transilvaniei, adică „mîntuirea de sub orice domnie străină, prin unitate națională“⁵⁰, au fost subliniate cu strălucire de Nicolae Bălcescu, încorporîndu-le uriașului val revoluționar ce cuprinsese întregul pămînt românesc : „Zi de 15 mai 1848 ! Zi de lumină, de libertate și de mărire română, te pomenim și te serbăm cu drag ! Tu minunași lumea și arătași lumii că nația română e matură, vrednică de libertate, vrednică de a intra în frăția cea mare a națiilor. În analele române altă zi nu strălucește mai frumos decît tine și cea asemenea ție, sora ta iubită, ziua de 11 iunie 1848 a poporului din București. Te pomenim și te serbăm cu drag, o zi măreață ! Căci întîiași dată auzirăm atunci un popor întreg răspunzînd celor ce vorbeau de unirea Ardealului cu Ungaria, prin această strigare : «Noi vrem să ne unim cu Țeara»“⁵¹.

⁴⁴ *Din istoria Transilvaniei*, ediția a II-a, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, p. 55.

⁴⁵ *Revoluția română din 1848*, p. 184.

⁴⁶ Gh. Sion, *Suvenire contimporane*, p. 248.

⁴⁷ Victor Chereșteșiu, *op. cit.*, p. 445—446.

⁴⁸ *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*, Editura științifică, București, 1966, p. 52.

⁴⁹ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 398.

⁵⁰ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, p. 127.

⁵¹ *Ibidem*, p. 126.

Într-adevăr, pe firul continuității și unității revoluționare, în iunie 1848 s-a ridicat la luptă și Țara Românească. Și aici, ca și în Moldova și Transilvania, elementul esențial l-a reprezentat antrenarea la revoluție a întregului popor, care a răspuns chemării, așa cum scria Bălcescu, „cu focul și energia care-l caracterizează”⁵². Însăși modalitatea de declanșare a revoluției, preconizată inițial de Comitetul revoluționar — în mai multe puncte ale țării (la București, pe Valea Prahovei la Telega, în Romanai la Islaz și în Vilcea la Ocnele Mari) — viza propagarea rapidă a luptei pe cuprinsul Munteniei și Olteniei, pornindu-se din puncte unde se sconta, îndreptățit, pe sprijinul țăranilor și lucrătorilor, al oștirii țării, puse deja în cunoștință de cauză de fruntașii revoluției.

După Iași și Blaj, momentul revoluționar de la Islaz din 9/21 iunie 1848 proba și în Țara Românească adeziunea deplină a poporului la cauza revoluției. Miile de participanți la această adunare populară au primit cu entuziasm *Proclamația* citită de I. Heliade Rădulescu, au jurat să lupte pentru izbînda tuturor obiectivelor pe care le conținea. Ca și la Blaj, la Islaz au fost prezente stindardele tricolore ; ele au fost înmîinate mulțimii și ostașilor, împreună cu mii de cocarde, de asemenea tricolore, fapt ce a conferit o aură sărbătorească, de înălțător patriotism, istoricului moment, a cărui supremă încununare a constituit-o formarea primului guvern revoluționar, compus din I. Heliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Cristian Tell, Nicolae Pleșoianu, Radu Șapcă.

Pe tot parcursul marșului său spre Craiova și București — reeditînd epopeea lui Tudor Vladimirescu —, guvernul provizoriu a fost însoțit de o mulțime de țărani și orășeni, el fiind întîmpinat la trecerea prin sate și orașe cu aclamațiile patriotice : „Trăiască libertatea !”, „Trăiască Constituția !”⁵³.

La 11 iunie 1848 revoluția a învins la București, unde populația orașului a salutat *Constituția* revoluționară — denumire sub care a fost cunoscută *Proclamația* de la Islaz —, angajîndu-se să facă totul pentru ca ea să prindă viață. În această zi de glorie, așa cum scria ziarul „Pruncul român”, în articolul semnificativ intitulat *Trăiască România liberă*, „tot orașul înoată de bucurie și veselie, clopotele sună, muzica ostășească, preumblîndu-se cu stindardele țării prin toate ulițele, cîntă marșul național, urmată și precedată de nenumărată mulțime din toate clasele : boieri, preoți, soldați, neguțători, meseriași, toți se îmbrățișau unul cu altul, toți strigau, rîdeau, plîngeau de bucurie. Nu era om în tot Bucureștii care să nu fi luat parte la obșteasca fericire”⁵⁴. Însuși domnitorul Gh. Bibescu a fost nevoit să subscrie programului revoluționar, după care a abdicat și a părăsit Țara Românească.

La 15/27 iunie 1848, pe Cîmpia Libertății din Dealul Filaretului (o altă Cîmpie a Libertății, asemănătoare celei a Blajului), poporul a depus jurămînt pe *Constituție* și pe steagul tricolor, instituit ca prim act de autoritate al guvernului provizoriu — în a cărui componență, alături de I. Heliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Cristian Tell, Gh. Magheru, au intrat și Nicolae Bălcescu, Al. G. Golescu, C.A. Rosetti și I.C. Brătianu, în calitate de secretari ai guvernului. Sintetizînd atmosfera epocii, Aaron Florian aprecia că „toată țara era revoluționată”⁵⁵.

⁵² *Ibidem*, p. 121.

⁵³ *Revoluția română din 1848*, p. 207—208.

⁵⁴ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 546.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 541.

Izbînda revoluției în Țara Românească a fost considerată o victorie a întregului popor român. Transilvanul C. Roman îi scria, în această idee, lui Al. G. Golescu : „Izbutirea cea norocită o auzirăm din jurnale și din alte știri private, care ne dete și nouă un nou motiv de viață și ne-am bucurat prea mult... Acum așteptăm cu nerăbdare să vedem cum va izbuti și în Moldova“. Deviza tuturor românilor, scria C. Roman, trebuie să fie „formarea Daciei“⁵⁶. Bănățeanul Eftimie Murgu transmitea lui Nicolae Bălcescu aceleași sentimente de frăție și unitate, în clipele eroice ale izbînzii : „Eu, frate, să știi că am plîns de bucurie cînd am luat știre de triumful libertății în România ; și cu nerăbdare aștept să văd România slobodă și să mă bucur de fericirea fraților mei, care de mult ar fi meritat această soartă. Eu, din parte-mi, voi căuta să pregătesc Adunarea (românilor din Banat — *n.n.*), spre a păși la o alianță cu Moldoromânia“⁵⁷. Iar din emigrație, moldoveanul Vasile Alecsandri se adresa și el lui Nicolae Bălcescu și, prin el, „tuturor fraților din Țara Românească... vrednici fii ai libertății“⁵⁸, cu înflăcărate cuvinte : „Trebuie să vă înștiințez că dorul cel mai înfocat al nostru, al unei mari partide din Moldova, este unirea Moldovei cu Valahia, sub un singur guvern și sub aceeași Constituție“⁵⁹.

Atașamentul profund al poporului la cauza revoluției, hotărîrea lui nestrămutată de a apăra Constituția și guvernul provizoriu au fost demonstrate și cu prilejul comploturilor contrarevoluționare din 19 iunie/1 iulie și 29 iunie/11 iulie 1848, urzite de reacțiunea internă, cu complicitatea forțelor contrarevoluționare străine. Un rol important în apărarea guvernului provizoriu a avut prezența permanentă în București a circa 15 000 de țărani, recrutați din toate județele țării, care au demonstrat eroism și vigoare în susținerea cauzei revoluției⁶⁰.

De-a lungul celor 105 zile de guvernare revoluționară, în Țara Românească s-au întreprins numeroase acțiuni pentru aplicarea programului revoluționar. A fost instituită o Comisie a proprietății, pentru transpunerea în viață a punctului 13 din Proclamația de la Islaz ; s-a constituit corpul comisarilor de propagandă — în care au fost cuprinși și mulți români transilvani —, instituție menită să mențină trează în popor cauza revoluției, să conștientizeze masele de menirea, drepturile și îndatoririle lor ; a fost reorganizată armata, spre a face față atacurilor din partea imperiilor reacționare vecine, accentul punîndu-se atît pe oastea permanentă și pe gărzile naționale, cît și pe armata nepermanentă, instituită de revoluție și aflată sub conducerea lui Gh. Magheru. Se transpunea, astfel, în practică străvechiul principiu al cuprinderii sub arme a întregului popor („oastea cea mare“), folosit în trecut de marii noștri voievozi.

Diplomația română a jucat și ea un rol important în afirmarea principiilor revoluției. Emisarul guvernului la Constantinopol, Ion Ghica, a încercat să obțină neutralitatea Porții otomane față de evenimentele din Principate și chiar sprijinul acesteia, pe baza prevederilor capitulațiilor, în caz de intervenție armată țaristă. Iar trimisul guvernului pe lîngă Dieta din Frankfurt, Ioan Maiorescu, a solicitat și el sprijin pentru cauza revo-

⁵⁶ *Ibidem*, tomul II, p. 136.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 138.

⁵⁸ *Gîndirea social-politică despre Unire (1859). Culegere*, Editura politică, București, 1966, p. 40.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 43.

⁶⁰ C. Corbu, *Rolul țărănimii în istoria României (sec. XIX)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 189—206.

luției, a poporului român în întregul său (8 682 000 locuitori ⁶¹), pentru a se uni într-un „regat dacic” independent.

De asemenea, prin legăturile directe deja stabilite între fruntașii revoluției, prin corespondență și pe alte căi s-a trecut la realizarea frontului comun românesc în apărarea revoluției, îndeosebi a guvernului provizoriu de la București, ce întruhipa revoluția victorioasă. Eftimie Murgu preconiza recrutarea de ostași români din Banat și Transilvania, mai ales din regimentele de graniță, pentru a susține cuceririle revoluționare din Țara Românească și a apăra Moldova în eventualitatea unei agresiuni străine ⁶². Al. G. Golescu releva necesitatea de a se înfăptui o „frăție” a tuturor fruntașilor revoluției române, „care să se întindă prin toate părțile româniei și să aibă cițiva capi în fiecare provincie, iar centrul ei la București”, și care să răspîndească programul revoluționar „prin Moldova, Bucovina, Ardeal și Banat” ⁶³. August Treboniu Laurian cerea și el convocarea unui „congres general între toți românii” ⁶⁴, iar „Gazeta de Transilvania” scria că, la nevoie, „frații transilvăneni vor alerger să apere cauza naționalității române” ⁶⁵.

Conștiința poporului că guvernarea revoluționară din Țara Românească devenise nu numai centrul revoluției române, dar și apărătoarea cauzei naționale și sociale românești în general, este atestată, de pildă, de hotărîrea privind alegerile pentru Adunarea constituantă, în care dreptul electoral era extins și asupra „fraților români din Moldavia, Transilvania și celelalte țări românești, statorniciți în țara noastră” ⁶⁶. La fel, în dezbaterile Comisiei proprietății s-a subliniat că rezolvarea problemei agrare vizează „toată româniea de dincolo și de dincoace de Milcov” ⁶⁷.

După alte două momente de puternic avînt revoluționar al poporului — marea adunare de pe Cîmpia Filaretului din București de la 6/18 septembrie 1848, cu care prilej au fost arse, în chip simbolic, „Regulamentul organic” și „Arhondologia”, și cea de-a treia adunare de la Blaj din 3—13/15—25 septembrie 1848, unde s-a protestat energic împotriva hotărîrii Dietei de la Cluj de unire forțată a Transilvaniei cu Ungaria — masele populare au înscris o nouă pagină eroică în lupta pentru apărarea revoluției, împotriva intervenției conjugate a forțelor armate contrarevoluționare otomane, țariste și habsburgice.

În condițiile în care Moldova fusese ocupată încă din iunie 1848 de trupele țariste, împiedicînd continuarea deschisă a procesului revoluționar, în Țara Românească, masele de țărani, lucrători, meșteșugari erau pregătite să facă față asaltului armatei otomane. Peste 100 000 de oameni erau masați la barierele Bucureștilor spre a se opune intervenției străine ⁶⁸. Momentul de culme al rezistenței românești l-a constituit episodul eroic din Dealul Spirii de la 13 septembrie 1848, mărturie vie a dăruirii și devotamentului poporului pentru cauza patriei ⁶⁹.

După ocuparea Țării Românești de către trupele otomane, în „cooperare” cu cele țariste, centrul rezistenței populare revoluționare româ-

⁶¹ Anul 1848. Acte și documente, tomul IV, p. 415.

⁶² Ibidem, tomul II, p. 614.

⁶³ Ibidem, p. 616—620.

⁶⁴ Ibidem, tomul I, p. 695.

⁶⁵ Ibidem, p. 673.

⁶⁶ Ibidem, tomul III, p. 161—162.

⁶⁷ Ibidem, tomul IV, p. 255.

⁶⁸ Al. Colescu-Vartic, 1848. Zile revoluționare, București, 1898, p. 385—387.

⁶⁹ Revoluția română din 1848, p. 323—330.

nești a rămas în Transilvania unde, sub conducerea lui Avram Iancu, zona Apusenilor a fost organizată ca o veritabilă țară românească liberă, cu regim popular, cu administrație aleasă pe principii democratice și cu armată națională. Aflat în Transilvania, pentru a perfecta colaborarea revoluționară româno-ungară — din păcate înfăptuită prea târziu prin *Proiectul de pacificare*, încheiat la 14/26 iulie 1849 —, Nicolae Bălcescu a rămas profund impresionat de „viața românească înfocată și puternică“ de acolo, de „oastea țărănească“ organizată de Avram Iancu, ce deprinsese „adevăratele principie ale războiului“ și, luptând cu eroism, „cîștiga bătălii“⁷⁰.

Dar și în Transilvania, forțele coalizate ale habsburgilor și țariștilor au dus la înăbușirea, în august 1849, a revoluției române. Prin aceasta nu s-a putut însă împiedica continuarea luptei poporului român pentru unitate și independență națională, pentru progres social, încrederea lui într-un viitor mai bun.

Prin întreaga sa desfășurare, prin avîntul revoluționar probat de masele populare, prin obiectivele fundamentale pe care le-a proclamat, revoluția a dat o puternică lovitură rînduielilor economice și social-politice învechite, deschizînd drum larg prefacerilor înnoitoare în structura societății românești, realizării marilor aspirații naționale ale poporului. „Revoluția începută în 1848 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a continuat să se desfășoare sub diferite forme, găsindu-și expresie în realizarea unirii principatelor, în înfăptuirea reformelor sociale ulterioare, în toate transformările și mișcările revoluționare care au avut loc în țările românești, apoi în România, pînă la revoluția socialistă. Deci, revoluția din 1848 a continuat să fie, într-o formă sau alta, trează. Poporul a ținut sus steagul libertății și independenței naționale pînă la înfăptuirea revoluției socialiste, care a adus adevărata libertate națională și socială pe pămîntul României“⁷¹.

⁷⁰ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, p. 129.

⁷¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 398—399.

GÎNDIREA SOCIAL-POLITICĂ A REVOLUȚIONARILOR ROMÂNI DE LA 1848 ȘI ROLUL EI ÎN CADRUL MIȘCĂRII DE IDEI EUROPENE

NICOLAE RAUȘ

Într-o istorie ca a noastră, ideile de inovație socială contopesc în sine valori și trăsături de constanță ale poporului român. Socialismul științific, al cărui început premerge închegării sale ca sistem de către Marx și Engels, vine, tot astfel, din întemeieri lăuntrice — în condiții de efervescentă a gândirii revoluționare pe plan european —, desemnînd însăși substanța acestor valori în sinteza lor modernă. Era o evoluție în care domeniul economic-social intern crea sau dezvoltă elemente de osatură ale noii orînduiri burgheze, factorii unității și independenței lucrau spre grăbirea împlinirii idealurilor naționale, iar cugetarea politică-socială, animată de spiritul revoluției, atingea cote de radicalitate pînă atunci necunoscute, dominată fiind de viziunea ideologică a maselor. Fiindcă, așa cum evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „clasele asuprite și-au elaborat propriile concepții teoretice și ideologice despre lume și viață, care, corespunzător fiecărei orînduiri sociale, le-au luminat calea în lupta revoluționară pentru înlăturarea nedreptăților sociale, pentru o societate nouă, mai dreaptă și mai bună”¹.

Un atare fond a făcut posibilă cristalizarea la noi, într-o etapă timpurie, a unor reprezentări de adîncime socialist-științifică sau, mai exact spus, saltul unor idei românești pe terenul, cu desăvîrșire nou, al socialismului științific, marcînd astfel începuturile concepției care, dezvoltate și împlinite ca sistem revoluționar de gîndire al clasei muncitoare, ca o concepție generală consecvent materialist-dialectică, va proiecta civilizația nouă, socialistă pe pămîntul României.

Fenomenul aparține aceleiași perioade în care Marx și Engels puneau bazele multilaterale ale teoriei și metodei unitare a materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific — perioada revoluției de la

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 8—9.

1848. Începea atunci drumul transformărilor revoluționare care, în timp, aveau să ducă la triumful ideii socialiste în mai multe țări. Pregătirea lui e complexă și temeinică. La noi, epoca modernă își luminează zorii printr-o mișcare națională și socială ale cărei obiective, pur și simplu, uimesc prin încărcătura de viitor pe care o poartă — cea de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan —, izbucnită înaintea momentului francez 1789. Fondul ei programatic conține prevederi care însemnau : înlăturarea puterii economice a exploatatorilor (în cazul de față a nobilimii) și trecerea în stăpânirea populară, țărănească, a marii proprietăți funciare feudale — baza spoliei și oprămirii economice-sociale și politice a maselor truditoare ; lichidarea, până la capăt, a feudalismului și instaurarea nu a unei alte orînduiri sociale exploatatoare, cea capitalistă, ci a rînduielilor populare, fără împilatori, idee, desigur, vag conturată la acea vreme ; înlăturarea asuprașii străine (habsburgice) și organizarea, pe fundamente democratice, a unei țări românești libere.

Se amplifică și se consolidează, odată cu aceasta, procesul de permanentă revoluționare a poporului român pe temeiul aspirațiilor sale sociale și naționale, care se adîncesc mereu în primul rînd de la flacăra revoluțiilor de la 1821 și 1848, reprezentînd specificul continuității și exprimării istorice a poporului român în epoca de așezare a bazelor României moderne. Legătura dintre 1784 și 1848 nu numai că e în linie directă, ci se realizează în planuri înalte de gîndire și de acțiune revoluționară, cuprinzînd și deschiderea care avea să conducă la înfiriparea unor idei socialiste, mai întîi utopice, apoi științifice. Se poate face încheierea că, *în țara noastră, istoria socialismului ca doctrină își are începuturile imediate în înseși începuturile ideii de revoluție națională și socială la români*. Toată această perioadă, marcată de mari revoluții, aducea la ordinea zilei o seamă de probleme teoretice a căror dezlegare pînă la capăt trimitea dincolo de nivelurile îndeobște atinse în epocă. Ideologii români de la 1848 au meritul de a fi depășit, în anumite puncte și probleme, aceste niveluri. Ei au mers la esența a diferite procese economice-sociale și politice cu implicații hotărîtoare în vremea lor, au urmărit pînă departe în istorie antecedentele acestora, ca și direcțiile spre care tindeau și, tot astfel, au fost la curent cu realitățile și cu tensiunile din țările avansate ale Europei, pe care le-au observat la fața locului, cu mișcările de idei de acolo. Era aceasta o necesitate socială și politică acut resimțită, iar nu un exercițiu științific pur și simplu, ea decurgînd din nevoile omului truditor de pe aceste meleaguri ale țării, din țelul care le rezumă pe toate al revoluției noastre, acela al propulsării societății românești la nivelul societăților cu dezvoltare modernă de pe continent și al luminării perspectivelor ei pe îndelungi perioade.

Elaborările teoretice de expresie socialist-științifică ale ideologilor de la 1848 au reflectat aria problematică specifică societății românești, stadiul dezvoltării sociale de la noi, terenul pe care se produceau contradicțiile și confruntările principale din societatea românească, stringențele economice și politice-naționale, organic îngemănate, năzuințele forțelor sociale de bază — masele poporului. Domeniile în care s-au exprimat și gradul pînă la care au ajuns sub raportul teoretizărilor se explică de la toți acești factori. Dincolo de aceasta, se detașează faptul că ele s-au aflat într-un avans categoric față de realitatea dată, fiind purtătoare de viitor peren. Aceasta este, de fapt, una dintre marile particularități ale valorilor spirituale autentice. Laboratorul în care se lămureau aceste valori înte-

meiază observația de importanță teoretică aparte că *un moment al istoriei naționale — în speță, momentul de răscruce al revoluției de la 1848 — s-a ridicat la capacitatea de a încheia elemente de gândire socialist-științifică, de economie politică științifică, după cum tot din interiorul societății românești apăruse și se dezvoltă elementul muncitor, ca cerință și soluție a înaintării acestor meleaguri în noile epoci*. Desigur, o muncitorime în accepțiunea largă și specifică solului nostru, înglobând lucrătorii de manufactură, atelier și fabrică, pe toți aceia a căror singură proprietate era forța de muncă. Această calitate a revoluției române ilustrează, la rîndu-i, adevărul că socialismul este produsul istoriei, rezultanta supremă a evoluției umanității, că acolo unde, într-o măsură sau alta, se întrunesc condiții, apar, la nivelul corespunzător, și idei socialist-științifice. Este una dintre strălucirile socialismului științific ca gândire revoluționară a întregii omeniri pentru întreaga omenire, pe care „Forțe sociale latente, lupte de veacuri, eforturi îndelungate l-au elaborat...”².

Faptul că, în mod obiectiv, clasa muncitoare se naște din marele trunchi care este poporul român se întregește semnificativ cu acela că tot de aici răsar și se dezvoltă mlădițe ale viitoare sale ideologii revoluționare. Avem astfel una dintre cele mai distinctive ilustrări ale adevărului fundamental pus în lumină de tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căruia istoria clasei muncitoare, a partidului ei politic aparține organic istoriei naționale unice, indivizibile, iar această apartenență este oglindită în însuși punctul de plecare și la înseși rădăcinile ei. Explicația firească a contopirii clasei muncitoare cu soarta poporului român, a asumării răspunderii sale istorice de a duce țara la adevărata condiție a libertății sociale și naționale aici își are, după opinia noastră, începutul.

Noile idei nu vedeau a se cuprinde atunci într-un tot, chiar dacă fiecare compartiment al universului doctrinar de la 1848 avea unele cuceriri în materie, și identitatea lor a rămas astfel în acea etapă. Era doar faza inițială a unei opere ideologice care va însemna, apoi, o rapidă asimilare și aprofundare a materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific prin filtrul propriu gândirii adepților săi din România³, în condițiile afirmării clasei muncitoare în avanscena politică națională, situarea indestructibilă a socialismului român pe temelia ideologiei revoluționare a proletariatului și, concomitent, îmbogățirea de către militanții revoluționari de la noi a concepției socialist-științifice prin contribuții originale, precum și prin aducerea în cîmpul său de analiză a noi domenii și chestiuni, de prim interes în România și în alte societăți cu profil agrar-țărănesc predominant.

Observația că fondul doctrinar al revoluției comportă idei de expresie socialistă provine dintr-un demers în primul rînd economic. Studiul însuși care inaugurează tema — *Marx și Bălcescu* —, datorat lui G. Zane și apărut în 1927, în „Viața românească”, a fost sugerat de faptul că, în *Capitalul*, „se analizează o perioadă din regimul agrar din Principate — și anume cea de după 1831 —, iar în al doilea rînd că Marx utilizează, indirect, cercetări ale unui mare istoric și scriitor român, prin intermediul unui autor francez pe care îl folosește ca sursă unică de referință”⁴. În

² C.-Titel Petrescu, *Socialismul în România*, București, 1940, p. 7.

³ A se vedea: *Începuturile mișcării socialiste din România*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 4/1980, p. 123 și urm.

⁴ G. Zane, N. Bălcescu. *Opera. Omul. Epoca*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 65. Vezi și: Dan Berindei, *Revoluționarii români de la 1848 și mișcarea democratică și socialistă din Europa*, în „Revista de istorie”, tomul 28, nr. 9/1975.

anii noștri, exegeți din ramuri diverse ale științelor sociale — economiști, istorici ori filozofi — s-au oprit, tot asemenea, asupra viziunii revoluției române în domeniul economic-social, pentru a extrage de aici considerații determinante în legătură cu adîncimea mutațiilor pe care aceasta le propunea, cu forța ei de lucrare în timp. Exista și există aici un spațiu imens de prospecție. Ca în toate domeniile în care s-a exprimat, revoluția română a însemnat și în gîndirea economică o mare creație. Ea a întemeiat sau a schițat — în lucrări fundamentale — o seamă de valori teoretice proprii economiei politice științifice, care aparțin fondului de rezistență al cugețării românești și mondiale, multe evocate deja și analizate în complexitățile lor specifice. Dacă studiul lui Nicolae Bălcescu : *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri* „inaugurează, la noi, cercetările de istorie socială și de istorie agrară”⁵, acest început se proiectează deja ca o explicație științifică, valabilă, a mecanismului aservirii și împărțirii sociale în exploatați și exploatați. Iar *Question économique des Principautés danubiennes* este, cu adevărat, „una dintre cele mai bune lucrări din literatura socială europeană a anului 1848”⁶. Aceste lucrări abordează atît de profund problema agrară și fundamentează atît de solid imperativele exproprierii și improprietăririi „încît cei care au mers mai tîrziu pe același drum, cu greu au mai putut găsi ceva de adăugat”⁷. În jurul acestor lucrări gravitează studii elaborate de Ion Ionescu de la Brad, C. A. Rosetti, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu, Al. G. Golescu ș.a.

Inițial, au fost semnalate, mai cu seamă, acele idei românești de esență socialistă care se detașează foarte pregnant în opera teoreticienilor revoluției și care își găsesc ușor corespondență în scrierile lui Marx și Engels. Era un pas important spre investigarea și lămurirea convingătoare a noilor valori din gîndirea românească. Și, totuși, dificultățile de aici încep. După cum se cunoaște, doctrinarii români au investigat o problemă economică-socială care, la acea epocă, nu intra în cîmpul de analiză al fondatorilor marxismului — problematica societăților cu economie predominant agrară — și, prin urmare, noi raportări exprese la opera lor din respectiva perioadă nu sînt posibile. Cele deja făcute — atîtea cîte există — au în vedere, foarte adesea, lucrări concepute și publicate de întemeietorii marxismului într-o perioadă ulterioară a celeia în care s-a încheiat ideologia românească de la 1848. Sub raportul corespondențelor care ne interesează în cazul de față, întîlnim în aceste lucrări numai idei și teze de economie politică științifică, provenite din mișcarea pașoptismului român, puse în valoare de Marx și Engels într-un ansamblu analitic de o genială pătrundere și semnificare și, în același timp, păstrîndu-se în configurația și înțelesul lor originare. Multe din ideile economice de viziune științifică ale gînditorilor români nu-și găsesc, prin urmare, identități, și nici analogii, în scrierile lui Marx și Engels din epoca revoluției de la 1848. Ele vin, firesc, dintr-o gîndire și o experiență populare de veche tradiție, bazate pe observarea îndeaproape și pe aprofundarea realității în fiecare vreme. Al. G. Golescu, cunoscut analist al chestiunii agrare, scria

⁵ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Scrieri istorice, politice și economice. 1844—1847*, ediție critică de G. Zane și Elena Zane, Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 356.

⁶ G. Zane, *Prefață*, în N. Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Scrieri istorice, politice și economice. 1844—1847*, p. 8.

⁷ G. Zane, N. Bălcescu, *precursor al democrației românești*, în „Revista Fundațiilor”, serie nouă, anul XIII, nr. 4/1946, p. 726—727.

că ideile despre asuprirea țăranului, despre emanciparea lui nu sînt de dată modernă, „împrumutate din Occident pentru a se face dreptate în locul unei nedreptăți abia bănuite în țară ; aceste idei sînt vechi ca și nenorocirile patriei ; ele s-au născut în solul național și atunci cînd Europa gemea încă sub apăsarea iobăgiei“⁸. Modelarea acestei moșteniri la lumina și prin problematica tensionantă a epocii moderne a fost de natură să genereze valori ideologice-filozofice de pisc. Friedrich Engels a teoretizat, în cazul anume al filozofiei, rolul antecedentelor în cristalizarea unor cuceriri ideatice de avangardă : „Dar filozofia fiecărei epoci, ca domeniu deosebit al diviziunii muncii, are ca premisă un anumit material ideologic, care i-a fost transmis de premergătorii ei și de la care pornește. Iată de ce țări rămase în urmă din punct de vedere economic pot să aibă în filozofie rolul viorii întii“⁹.

Un fapt atrage, însă, atenția cu deosebire, anume că atare idei, aparent disparate, se corelează, fac osmoză cu altele — emise tot de revoluționarii români — care au echivalent în lucrări, desigur, ulterioare momentului 1848, ale întemeietorilor socialismului științific și, împreună, alcătuiesc o viziune coerentă în problema agrară ca parte componentă a vastei problematice specifice unei țări agricole, dar nu lipsită de anume contraziceri și tributară, într-o măsură, unor concepții idealiste, unor mentalități de epocă. Dacă, așa cum decurge din cele de mai sus, nu poate fi vorba despre o inspirație directă a teoreticienilor români din ideile economice ale fondatorilor socialismului științific, întrucît ideologia economico-socială a revoluției române este anterioară închegării doctrinei economice marxiste, în schimb o seamă de mărturii distincte converg în prezumția că unii dintre fruntașii revoluției de la noi s-ar fi întîlnit cu Marx într-un cadru de contactare a marilor gînditori și luptători revoluționari din Europa vremii, și opera lor vădește că au cunoscut lucrări ale fondatorilor socialismului științific, unele la scurtă vreme după apariția lor, și, în primul rînd, *Manifestul Partidului Comunist*. „Este cazul să subliniem cu deosebită satisfacție — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — faptul că partea înaintată a proletariatului român, militanții sociali de frunte ai poporului nostru au venit în contact cu ideile «Manifestului Comunist» la scurtă vreme de la apariția sa“¹⁰. Se va produce, astfel, o înrîurire asupra gîndirii revoluției române într-un mod mai general, prin spiritul revoluționar al vremii, prin capacitatea de cuprindere și de sintetizare, prin universalitatea principiilor socialismului științific, din care, în anumite privințe, s-a alimentat ideologia pașoptismului român¹¹. Gînditorii revoluției erau ei înșiși înclinați spre abordări similare și vădeau disponibilități în această direcție, atașați fiind unor valori socialiste, fie că au mărturisit-o — firește, mai puțin atunci, în condițiile urmăririi lor de către forțele represive interne,

⁸ Al. G. Goleșcu, *De l'abolition du servage dans le Principautés danubiennes*, Librairie de A. Franck, Paris, 1856, p. 17.

⁹ Friedrich Engels, *Către Conrad Schmidt*, în Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere alese în două volume*, vol. II, ediția a III-a, Editura politică, București, 1967, p. 467.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 3, Editura politică, București, 1973, p. 221.

¹¹ A se vedea pe larg : Nicolae Rauș, *Gîndirea generației pașoptiste române în contextul gîndirii înaintate europene*, în „Anale de istorie“, anul XX, nr. 6/1974 și *Contribuții ale gîndirii social-politice românești de la 1848 în contextul afirmării socialismului științific pe plan internațional*, în „Anale de istorie“, anul XXIV, nr. 1/1978.

cît și de polițiile unor mari imperii —, fie că o denotă opera lor. „Merită să fie menționate — relevă *Programul Partidului Comunist Român* — operele cărturarilor din cele trei țări române de la 1848, din care unii erau simpatizanți ai ideilor socialiste. Inspirare din tradițiile revoluționare, progresiste ale poporului român, precum și din ideile înaintate ale veacului, aceste opere reprezintă un valoros tezaur de gîndire socială și politică; ele au dat un puternic impuls dezvoltării luptelor de eliberare socială și națională din țările române“¹². Însuși Karl Marx, care urmărea cu atenție cursul evenimentelor din țara noastră în timpul revoluției și după aceea, avea să scrie că „dacă Omer-pașa ar păși acum cu armata sa victorioasă în Valahia, turcii, care au tras unele învățăminte din recenta lor experiență și care se află în stare de război cu Rusia, ar restabili constituția din 1848, care ar duce la o reapariție «a republicii, a comunismului și a tuturor inovațiilor anului 1848»“¹³.

Sînt, tot asemenea, revelatoare evocările martorilor evenimentelor și ai stării de spirit revoluționare de la noi. P. I. Cernătescu spune că „Spiritul revoluționar din Paris sufla în focul ce ardea sub cenușă în țările doritoare de una soartă mai bună și răspîndea ideile republicane, dîndu-le un colorit de socialism și de comunism, spre a ațîța mai bine clasa apăsată și nedreptățită de politica în vigoare și de ordinea socială“¹⁴. Colonelul Ion Voinescu I, care nu simpatiza ideile socialiste, acreditează, la rîndul lui, că fruntașii regimului revoluționar victorios „trimitea[u] agenți revoluționari în toată țara ca să propage principii socialiste“¹⁵. Tot el este de părere că „Faptele prințului Bibescu, deși dispăcea[u] multora, nu putea[u] împinge pe nație pînă la revoluție dacă morbul revoluționar nu ar fi fost epidemie mai în toate părțile cu tendințe socialiste“¹⁶. În schimb, o foarte caldă motivație a atracției față de ideile comunismului întîlnim în „Gazeta de Transilvania“ a lui George Barițiu, în chiar anul revoluției. Referindu-se anume la starea de spirit din țările românești, obiectiv favorabilă noilor idei, aceeași publicație constata: „Apoi în mijlocul acelor cumplite abuzuri, cine să se mai mire dacă înșile ideile comunistice începuseră a-și rumpe strungă. Au nu despoietorii de public le deschiseseră drumul prin faptele lor, la noi ca și pe aiurea?“¹⁷. O grăitoare similitudine cu modul în care Karl Marx și Friedrich Engels explică, în *Manifestul Partidului Comunist*, legitimitatea marxismului. C. A. Rosetti se declară categoric de partea socialismului și a înfăptuirii lui în țara noastră. Într-o corespondență adresată lui I. Ghica, el spune: „Acum să răspund la scrisoarea ta. Nu intru în discuție despre socialism, dar sînt silit a-ți zice că nu mă unesc cu tine cînd zici că societatea orientală n-are trebuință de dînsul...,

¹² *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 33.

¹³ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 331.

¹⁴ P. I. Cernătescu, *Istoria contemporană de la anul 1815 pînă în zilele noastre*, Tipografia laboratorilor români, București, 1871, p. 147.

¹⁵ Constantin Rezachevici, Valeriu Stan, *Memoriile istorice ale colonelului Ion Voinescu I, un izvor inedit privitor la istoria politică a veacului al XIX-lea. Fragmente referitoare la revoluția de la 1848*, în „Revista de istorie“, tomul 31, nr. 5/1978, p. 846.

¹⁶ *Ibidem*, p. 849.

¹⁷ Pentru ce este rău Regulamentul Țării Românești și al Moldovei, în „Gazeta de Transilvania“, anul XI, nr. 73 din 6 septembrie 1848.

misia lui nu este numai distrucția mizeriei, ci a robiei, a exploatației omului de către om”¹⁸.

Să amintim că o seamă de fruntași ai mișcării noastre muncitorești au semnalat situarea unor militanți ai revoluției de la 1848 pe teren socialist. În 1898, în fața Parlamentului, V. G. Morțun declara: „Aici în dreapta mea este Costache Rosetti și în stînga Ion Brătianu... cari la 1848 erau socialiști”¹⁹. După cum Al. Constantinescu, în intervenția sa asupra situației din partid, în cadrul primei părți a Congresului al VI-lea al P.S.D.M.R. (20—22 aprilie 1899), spunea că „Brătianu a fost odată socialist”²⁰. Sînt numai cîteva din multele documente și mărturii care evocă tendințele și orientările socialiste — pe anume planuri — ale unor gînditori ai revoluției române. Ele confirmă că, încă din acele vremuri, mari oameni de știință și cultură ai țării au trecut pe la școala ideilor socialiste, care au exercitat atracție asupra lor și le-au animat acțiunea. Să amintim pe Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Ion Ionescu de la Brad, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu, Cezar Bolliac, pentru perioada revoluției, cărora le-au urmat, într-un nou plan, intelectuali ce și-au consacrat creația idealului proletar, cum sînt: C. I. Istrati, Titus Dunca, Emil Racoviță, Vasile Conta, Constantin Dobrogeanu-Gherea, Ioan Nădejde, Raicu Ionescu-Rion, Sofia Nădejde, Constantin Bacalbașa, Constantin Mille, G. Grigorevici, N. D. Cocea, Ecaterina Arbore, M. Gh. Bujor, Cristian Racovski, Ottoi Călin, Eugen Rozvan. Alături de ei, mulți savanți, oameni de cultură au intrat în viața științifică și culturală la lumina și în spiritul ideilor socialismului: Garabet Ibrăileanu, Traian Demetrescu, Paul Bujor, Constantin Stere, Jean Bart, I. L. Caragiale, C. I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Alexandru Vlahuță, Panait Istrati, Dimitrie Voinov, Ioan Cantacuzino, Octav Băncilă și atîția alții²¹.

Datorită formației lor, ca și țelurilor revoluționare pentru care militau, gînditorii români, asemenea lui Marx și Engels, au implicat într-o aceeași operație analitică știința economică, istoria, filozofia, pentru a conferi observației lor sociale un grad cît mai ridicat de valabilitate. Se poate spune că Bălcescu, întîiul între spiritele inovatoare ale revoluției, și nu numai el, a fost istoric și filozof de răsfrîngere europeană pentru că a fost gînditor de același calibru în știința economică, după cum nivelul de la care se exercita în istorie și în filozofie i-a servit la adîncirea unor concluzii economice de absolută noutate. „În cursul memorabilelor evenimente de la 1848 — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-au evidențiat numeroși conducători revoluționari care și-au închinat viața intereselor poporului, patriei. Printre aceștia figura cea mai luminoasă o reprezintă Nicolae Bălcescu, gînditor social de talie europeană, ale cărui lucrări demonstrează o concepție foarte avansată pentru vremea sa cu privire la problemele fun-

¹⁸ C.A. Rosetti, *Correspondență. Documente literare*, Editura Minerva, București, 1980, p. 263.

¹⁹ V. G. Morțun, *Al VII-lea răspuns la mesagiu. Cuvîntare rostită în ședința Camerei de la 4 decembrie 1898*, Tipografia „Lumea nouă”, București, 1898, p. 7.

²⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1899*, Editura politică, București, 1969, p. 693.

²¹ Ion Popescu-Puțuri, 1893 — *moment istoric în organizarea clasei muncitoare, în afirmarea ei pe scena politică a României*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 48—49.

damentale ale dezvoltării societății, ale îmbunătățirii destinului poporului român“²².

Pătrunși de adversitate față de împilatorii muncitorului — truditor al ogorului sau lucrător de la oraș —, față de asuprirea și de spolierea străină, ideologii revoluției române au cercetat originile răului social, ale mizeriei materiale și injustiției social-politice pentru a propune soluții în interesul maselor, și în acest proces au atins valori proprii socialismului științific, economiei politice științifice. „Este știut că printre premisele teoretice și metodologice care le-au permis lui Marx și Engels să revoluționeze economia politică se numără noua concepție despre istorie, abordarea istorică a proceselor și fenomenelor economice, concepția despre apariția, dezvoltarea și dispariția legică a unor relații de producție, concepția despre categoriile economice ca expresii teoretice ale unor relații de producție istoricește determinate, concepția despre modul de producție și formațiunile social-economice, concepția despre progres ca un proces legic de dezvoltare de la inferior la superior. O analiză atentă ne va conduce la părerea că, într-o măsură sau alta, toate aceste elemente există în germene sau clar conturate în concepția democraților revoluționari români“²³.

Este de însemnătate specială că, în același timp cu fondatorii socialismului științific, o seamă de doctrinari români s-au îndrumat către prospectarea datelor și mecanismelor *existenței sociale*, categorii fundamentale a materialismului istoric, cuprinzând în sfera cercetării miezul însuși al acesteia — modul de producere a vieții materiale și relațiile ce se stabilesc între oameni în acest proces —, pe care le-au așezat la fundamentul explicațiilor și judecăților asupra mișcării istorice a societății, pentru a extrage de aici idei și întemeieri privind evoluția și schimbarea socială ca legitate și cerință. Ideologii români vădese „nu numai înțelegerea cea mai avansată de pînă atunci a legității progresului, a rolului luptei de clasă, a caracterului ascendent al progresului, ci și *intuirea genială a mecanismului progresului social, a legăturii organice dintre progresul material, social și politic, a unor trepte calitative ale dezvoltării sociale*“²⁴, iar acesta este un ax al concepției materialiste a istoriei.

Desigur, datele pe care le-au investigat doctrinarii revoluției române de la 1848 nu sînt cele proprii societăților industriale capitaliste, ci realităților nemijlocite ale societății românești agrare din epoca feudală și din faza de tranziție la capitalism. Dar ceea ce se detașează din aprofundările lor este o noutate absolută nu numai pentru gîndirea revoluționară de la noi, ci formează, pe plan mondial, începutul creației științifice în problema agrară, adeverind că *ideile socialismului științific, ale economiei politice științifice pot fi deduse, firește, avîndu-se în vedere stadiul evoluției sociale, din orice societate divizată în clase antagonic contrapuse, din orice forme de exploatare, și nu numai din cea de fabrică*. Dealtfel, nici chiar societățile occidentale dezvoltate nu prezentau, și nu puteau prezenta, o configurație strict identică și egală a componentelor lor economice și sociale, fiecare avîndu-și o evoluție a sa, o distribuție proprie a punctelor de avans și a celor de arierplan ale procesului dezvoltării, oferind de pe acest

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 292.

²³ V. Ioța, *Contribuții ale revoluționarilor români de la 1848 la dezvoltarea științei economice*, în „Probleme economice“, anul XXVI, nr. 4, aprilie 1973, p. 44—45.

²⁴ *Ibidem*, p. 47.

teren indicii și concluzii asupra unora sau altora din caracteristicile orînduirii capitaliste. Friedrich Engels, în *Prefață la Situația clasei muncitoare din Anglia*, ilustrează această realitate cu referire la posibilitatea analizei multilaterale a clasei muncitoare, scriind : „Condițiile de existență ale proletariatului le găsim însă în forma lor clasică, în deplinătatea lor, numai în Marea Britanie, mai ales în Anglia propriu-zisă”²⁵. Ideea e re-luată în *Introducere* la aceeași lucrare : „Anglia este țara clasică în ceea ce privește dezvoltarea principalului ei produs, proletariatul. Numai în Anglia poate fi studiat proletariatul sub toate raporturile și din toate punctele de vedere”²⁶. Dacă astfel stau lucrurile în cazul Angliei, țările românești, în schimb, erau atunci în lume unice în studierea științifică a chestiunii agrare și a situației țaranului.

Noua creație revoluționară se detașează, firesc și riguros, din prospecția societății românești, îmbracă specificul de reprezentare propriu literaturii social-economice și politice românești din acea epocă, încit semnalarea valorilor ei, atît de natural desprinse din realitate, din practica socială, nu este întotdeauna o întreprindere ușoară. Nicolae Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu ș.a. vădesc intruirea științifică a ceea ce înseamnă procesul producerii bunurilor materiale și relațiile de producție în cadrul determinat al modului de producție feudal, chiar dacă nu și-au propus, prin excelență, teoretizări în materie. Sînt astfel abordate și reflectate : *pămîntul ca obiect al muncii* ; *mijloacele de muncă* (pămînt, unelte, mijloace de transport etc.) ; *forța de muncă* (sub raportul structurii, al cantității și calității) ; *timp de muncă necesar* și *timp de muncă suplimentar*, *rentă funciară*, *valoare* și *valoare de întrebuințare*, *plusvaloare* ș.a. Au fost analizate relațiile de producție ca raporturi economice determinate între oameni în procesul producerii bunurilor materiale, ca element fundamental al existenței sociale, o multitudine de laturi și caracteristici ale proprietății feudale din unghiul originii, locului și rolului ei în raporturile de clasă, al determinărilor asupra vieții sociale și politice. Mai mult, revoluționarii români au situat relațiile de proprietate la baza explicării condiției economice-sociale a țaranului în feudalism, au deslușit — Bălcescu, în primul rînd — procesul formării mării proprietăți funciare feudale și al provenienței servajului din munca de clacă, unitatea dintre starea de aservire a șerbului față de pămînt și față de stăpînul de moșie, caracterul mai abscons al relațiilor dintre mării proprietari exploatatori și țărani exploatați și momentele mai simptomatice ale acestei abile mascări a durelor relații de clasă dintre boieri și țărani. În toate aceste procese, fapte, trăsături, se identifică, mai mult sau mai puțin accentuat, filonul viziunii științifice.

Cercetarea regimului muncii de clacă a însemnat, de asemenea, desprinderea de către doctrinarii români, precum se știe, a unor teze economice de un interes excepțional și, tot astfel, de o absolută noutate teoretică, ce au fost *preluate cu întregul lor miez științific și integrate de Marx în ansamblul ideologiei revoluționare a clasei muncitoare*. Înainte ca Marx să teoretizeze problematica relativă la munca necesară și la supramuncă în agricultura capitalistă, Nicolae Bălcescu a sesizat delimitarea muncii necesare de supramuncă în interiorul relațiilor agrare feudale, fără să utili-

²⁵ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 2, Editura politică, București, 1962, p. 248.

²⁶ *Ibidem*, p. 251.

zeze, desigur, terminologia specifică și fără să-i formuleze pînă la capăt implicațiile teoretice, dar dezvăluind exploatarea lucrătorilor ogoarelor. Foarte semnificativ, goana boierului după supramunca realizată de clăcaș și care evocă nemijlocit supramunca proletarului din întreprinderea capitalistă, va fi evocată și de alți revoluționari români — Ion Ionescu de la Brad, George Barițiu —, desemnându-se ca mod specific de pătrundere a exploatarei economice-sociale în feudalism.

Se vedește, în gîndirea economică a revoluției române, înțelegerea științifică a unor elemente ale teoriei valorii-muncă, datorită nu preluărilor din surse externe, respectiv economiștii burghezi vulgari din Occident, ci, „mai degrabă, dintr-o generalizare proprie, din transpunerea în teorie a «bunului simț» al claselor producătoare”²⁷. Îndeobște, revoluționarii români au văzut în muncă singura sursă, izvorul tuturor valorilor create în societate și au făcut din această idee baza pledoariei pentru soluționarea chestiunii agrare, respectiv pentru abolirea marii proprietăți feudale și îndreptățirea maselor țărănești lucrătoare. Pămîntul — arată ei — încorporează munca depusă veacuri după veacuri de către lucrătorii ogoarelor. Valoarea lui este valoarea muncii depuse de țărani. „Pămîntul dumitale — scrie Bălcescu în *Question économique*, redînd argumentația țăranilor în fața exploatatorului feudal — ar putea mult să stea și bani nu ți-ar da, dacă noi n-am fi umplut magaziile d-tale de produse și casele d-tale de aur și argint. Bogăția făcută cu sudoarea feții noastre...”²⁸. Pămîntul fără muncă — notează Ion Ionescu de la Brad — „nu produce nimic și numai prin munca ce se întrebuițează la dînsul dobîndește cineva oarecare folos”. Așadar, „prin muncă pămîntul își dobîndește prețul [valoarea]”²⁹. „Țăranul — declara Vasile Mălinescu în Comisia Centrală a Principatelor Unite, la 1860 — „mai ales a contribuit la îmbunătățirea pămîntului, a destupat în curs de veacuri locurile de păduri și mărăcini prin care a dat valoare moșiei. Știu că se răspunde că și pămîntul dă valoare muncii, e cu totul din contra”³⁰. Merită o remarcă specială faptul că E. Winterhalder a dat o formulare de substanță a valorii : „Valoarea unui lucru este suma muncii ce s-a întrebuițat pentru a-l produce ; orice perfecționare, orice nouă lucrare la care se supune adaugă valoarea lui”. El face o distincție științifică între valoarea de întrebuițare și valoare, precizînd că „prețul adevărat [valoarea] al oricărui lucru este suma muncii ce s-a întrebuițat pentru producerea lui”³¹.

Dacă doctrinarii români au analizat științific plusprodusul creat de supramuncă, în care au văzut baza materială a exploatarei omului de către om în feudalism, ei au avut și un anume aport — indirect — la închegarea teoriei plusvalorii a lui Karl Marx³², firește de la datele specifice societăți românești preponderent agrare. Ceea ce le-a permis să observe exis-

²⁷ V. Iota, *op. cit.*, p. 48.

²⁸ *Texte din literatura economică în România — secolul XIX* —, vol. I, Editura Academiei, București, 1960, p. 75.

²⁹ Ion Ionescu de la Brad, *Îmbunătățiri în agricultura noastră*, în [„Propășirea“], „Foaie științifică și literară” (Iași), 1844.

³⁰ V. Mălinescu, *Protocoloalele Comisiei Centrale a Principatelor Unite*, Focșani, Protocolul XLII, ședința din 2 august 1860, p. 5.

³¹ E. Winterhalder, *Reformele trebuincioase comerțului și industriei*, în „Românul”, anul III, nr. 95 din 11/25 august 1859, p. 380.

³² Ivanciu Nicolae-Văleanu, Nicolae Bălcescu — luptător înflăcărat pentru progresul economic și social, în „Probleme economice”, anul XXII, nr. 6/1969, p. 96 ; Virgil Ionescu, *Contribuții la studiul gîndirii economice a lui Nicolae Bălcescu*, Editura științifică, București, 1956, p. 79 și urm.

tența acesteia a fost cursul angrenării marilor proprietari funciari, în perioada de la cumpăna veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea, în comerțul cu cereale, iar acest curs a condus la accentuarea șerbirii țărănimii, prin modalități ce au contribuit la dezvoltarea capitalismului în agricultură, respectiv prin tendința boierilor de a dobîndi valori de schimb (în primul rînd, sub formă de bani), și, deci, de a converti renta în muncă în renta în bani (la baza acesteia din urmă stînd renta în muncă și în produse). Or, aceasta însemna o întetire a exploatării țăranului prin sporirea supramuncii. Karl Marx a luat cunoștință din lucrarea lui Regnault de acest proces, analizat cu probitate de Nicolae Bălcescu și care, în țările românești, indica, de fapt, cursul dezvoltării capitaliste în condițiile asupririi străine.

Exegeți ai problemei au evidențiat descrierea de către Nicolae Bălcescu a mecanismului producerii plusvalorii în agricultură. Nivelul la care a făcut-o gînditorul român reflectă, desigur, stadiul dat al dezvoltării capitalismului în țara noastră. El a sesizat participarea clăcii la producerea plusvalorii, „dar nu ca atare, ci sub forma clăcii generatoare de «produs net»”³³, înțelegînd prin aceasta valoarea nou creată de munca țăranului (exclusiv prețul nominal al muncii și cheltuielile legate de pămînt ca mijloc principal de producție).

Constatarea lui Bălcescu este conținută în *Question économique* : „În prețuirea făcută de Regulament valorii pămîntului și a muncii, s-a uitat a se cuprinde produsul net al exploatării moșiei, produs care rezultă mai puțin din capital și din cheltuielile de exploatare, de altminteri foarte mici în părțile noastre, cît din munca țărănească. Desigur, din moment ce rambursează renta capitalului pe care i-l dă proprietarul, țăranul pe bună dreptate ar trebui să aibă și el partea lui de beneficiu. De fapt, în starea de azi a lucrurilor, produsul net este mareleagio al speculației. Arenda se determină nu după valoarea reală a moșiei, sau după cheltuielile de exploatare, ci după numărul țăranilor și după produsul care depășește munca lor obligatorie, astfel după cum rezultă din cuprinsul însuși al tuturor contractelor încheiate între proprietari și arendași. Arendașii cînd plătesc proprietarilor o rentă mai mare decît cea hotărîtă de Regulament scontează în fapt tocmai pe sporul de lucru [supramuncă]”³⁴.

Într-o anumită formă — așa cum s-a semnalat deja —, ideea lui Bălcescu a fost preluată în cartea lui Regnault și, pe această bază, a ajuns la cunoștința lui Karl Marx, care a putut desprinde faptul că : „Tariful pentru evaluarea zilei de lucru în bani e stabilit legal după Regulament la fiecare trei ani de Obșteasca Adunare (compusă exclusiv din boieri). Prețul legal nu e niciodată în raport cu valoarea reală”³⁵. Acum ne apare într-o altă lumină expresia *prisos de valoare* a lui Nicolae Bălcescu din studiul : *Despre împroprietărirea țăranilor*, care, prin însăși forma lexicală, arată că e o creație a solului nostru. „O parte din veniturile pămînturilor voastre — spune Bălcescu —, acel prisos de valoare, care este *numai rodul muncii noastre* (subl. ns.), care nu poate fi atribuit decît numai brațelor noastre și brațelor părinților noștri..., acel prisos de valoare din veniturile voastre este averea noastră, este proprietatea noastră”³⁶. Ideea că prisosul

³³ Virgil Ionescu, *Relațiile agrare din Principatele Române în analiza lui Karl Marx*, în „Probleme economice”, anul XXII, nr. 6, iunie 1969, p. 23—24.

³⁴ *Texte din literatura economică în România — secolul XIX* —, vol. I, p. 93.

³⁵ Karl Marx, *Însemnări despre români*, p. 138—139.

³⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea I. *Scrieri istorice, politice și economice*, 1940, p. 279.

de valoare reprezintă rodul muncii țărănimii și, deci, nu poate fi atribuit altcuiva este, practic, o transpunere a constatării din *Question économique* că produsul net (formă de plusvaloare) rezultă, în primul rînd, din munca țăranului. Bălcescu și folosește expresia *rodul muncii* pentru a desemna *produsul net*, *plusvaloarea* în chiar calculul menit să dezvăluie plusvaloarea. „În prețuirea valorii pămîntului și a muncii țăranului — remarcă el în *Reforma socială la români* —, Regulamentul a scăpat din vedere a prețui și scopul, adică rodul muncii, a cărui valoare întrece pe a muncii. El a uitat că avansul de 3 galbeni, de exemplu, dat în muncă de țăran, cu fertilitatea pămîntului nostru, aduce proprietarului un rod cel puțin de 9 galbeni ; rod ce țăranul produce prin împovărarea ce-i face Regulamentul, și care îl silește a lăsa ogorul său și a lucra pentru boier și a jertfi astfel și munca și rodul ei. P-acest rod comptează arendașul cînd ia moșia în arendă”³⁷. *Rodul muncii* — înțeles ca valoare nou creată, după ce s-au scos, ca să folosim cuvintele lui Bălcescu, „valoarea pămîntului și a muncii țăranului” — este unul și același lucru cu *produsul net* din *Question économique*, cu *plusvaloarea*. Expresia este frecvent uzitată în literatura economică a revoluției române pentru denunțarea exploataării țăranului.

Calculul înfățișat de Bălcescu, după cum însuși o indică, aparține lui Ion Ionescu de la Brad. Țăranii — scria economistul român, în februarie 1848 — au muncit la pămînt și „cine seamănă un fir, ia 2, 4, 6, 8, 10 fire, adică sporește semănătura... munca omului. Însă să zicem, de pildă, că din una au ieșit 3 ; vrasăzică că, în loc de 3 galbeni, boierul, luînd munca, au luat 9 galbeni pe an ; scăzînd 3 galbeni ce se cuvine să ia, rămîn 6 galbeni luați mai mult pe an, care de la 375 000 de familii, de pildă, formează suma de 2 250 000 galbeni, luați mai mult pe an de la țăranii”³⁸.

O încercare de identificare a plusvalorii în condițiile capitalismului găsim la Cezar Bolliac, care constată că muncitorul este exploatat prin nivelul scăzut al prețului forței de muncă, deci prin însușirea unei părți a muncii sale. El face legătura între acest fenomen și caracterul obiectiv al apariției ideilor socialiste. Sistemele socialiste — scrie Bolliac — „au fost inventate acolo unde două părți din trei ale societății sînt proletari, oameni fără căpătii [lipsiți de proprietate], care n-au decît brațele și de care abuzau fabricanții și întreprinzătorii industriali, exploatînd măiestria, talentele și munca proletarilor prin *coalizare dintre dinșii*, spre a reduce plata muncii, singura speranță a acestor nenorociți, în proporții neegale cu beneficiul ce trăgeau ei, capitaliștii, din faptele acestora”³⁹.

Creația de idei a revoluției române a argumentat necesitatea logică a abolirii monopolului boierimii asupra pămîntului și a împroprietăririi țăranilor, ca „Mijlocul de a reduce prea marea inegalitate de bogății și de a opri exploatarea omului de către om”⁴⁰ — cum se exprimă Nicolae Bălcescu în *Question économique*. Din lăuntru acestei creații au fundamentat gînditorii români teza de expresie socialist-științifică privitoare la caracterul obiectiv al evoluției istorice, al schimbării istorice a raporturilor de

³⁷ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Studii și articole*, Editura Academiei, București, 1953, p. 267.

³⁸ Reprodus după : C.D. Aricescu, *Correspondența secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848*, partea a II-a, Tipografia națională, București, 1874, p. 51.

³⁹ C. Bolliac, *Explicarea citorva vorbe*, în „Românul”, nr. 29 din 1859.

⁴⁰ *Texte din literatura economică în România — secolul XIX* — vol. I, p. 122.

proprietate. Dreptul de proprietate, așa cum conchidea Nicolae Bălcescu, fiind „un fapt social“, „trebuie a se modifica mereu după progresurile societăților“⁴¹, el fiind „supus la modificări, pe măsură ce societatea progresa“⁴². Mihail Kogălniceanu, în *Îmbunătățirea soartei țăranilor*, interpretează tot asemenea caracterul proprietății : „trebuie să respectăm și adevărul pe care ni-l arată istoria, adevărul că felul, că exercițiul, că marginile proprietății funciare au variat pururea după secolii, după țări și după legi“⁴³. O motivație de largă viziune aduce Ion Ionescu de la Brad : „Proprietatea nu este alcătuită numai din apropiiați, din pecetea personală pusă de individ pe materie ; ea cuprinde încă și un alt element, garanția socială, fără care nu este cu putință proprietatea... În acest chip, proprietatea alcătuită din două elemente, personificația și garanția socială, ia deosebite forme, după nevoile societății“⁴⁴.

Prin direcția gândirii ei economice și politice-sociale, revoluția română de la 1848 desemnează acel moment al istoriei moderne care a generat o seamă de valori doctrinare cu forță de lucrare pînă în vremea noastră. Ea a argumentat practic posibilitatea germinării în solul național a unor idei-principii ale socialismului științific, ale economiei politice științifice încă din perioada premergătoare încheierii acestuia ca sistem de către Marx și Engels. Se vădea astfel, de la nivelul istoric dat, ideea că socialismul nu apare și nu este produsul unui grup sau categorii de țări, al unor meridiane geografice doar, ci sinteza și identitatea a ceea ce este mai avansat, mai revoluționar în gândirea și experiența întregii umanități. Dacă mediul în care au trăit și au creat Marx și Engels a oferit condiții în această privință, la rîndul lui mediul în care au trăit Bălcescu și ceilalți militanți revoluționari români a venit — păstrînd, desigur, proporțiile — cu o contribuție specifică la această operă, corespunzînd stadiului și ariei problematice a societății românești, o societate care se străduia să-și accelereze mersul istoric, pentru a depăși rămînerea în urmă, datorată, în primul rînd, opresiunii străine. Alte țări și popoare au avut, de la parametrii proprii, gînditori care s-au înscris în acest curs.

Se cuvine a se sublinia și în acest cadru că, prin geniala lor creație revoluționară, Marx și Engels poartă acea strălucire inconfundabilă proprie ctitorilor, dar că ei nu au fost singurari, și aceasta le detașează și mai mult meritele nepieritoare în fața popoarelor, a istoriei omenirii. Fiecare contribuție la întemeierea și la dezvoltarea concepției socialist-științifice confirmă caracterul ei de știință revoluționară universală. Anglia a participat la punerea bazelor marxismului prin economia politică, Franța prin socialismul utopic, Germania prin filozofie. Poporul român a înscris atunci aportul său pe tărîmul socialist-științific, al economiei politice științifice, alături de cel al altor popoare, printr-o problematică necercetată pînă atunci, dar de un mare interes în multe țări ale globului — aceea a societăților cu o economie precumpănitor agrară, foarte numeroase la acea epocă, și care aveau de făcut față unor imense greutăți, pe fondul dominațiilor străine. Era punctul de altitudine maximă realizat în cadrul gândirii revoluției române, nu lipsite de contradicții, dar și de rapide și radicale evoluții.

⁴¹ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, *Studii și articole*, 1953, p. 277.

⁴² *Texte din literatura economică în România — secolul XIX* —, vol. I, p. 106.

⁴³ *Ibidem*, p. 299.

⁴⁴ Ion Ionescu de la Brad, *Socialiștii (Adversarii proprietății)*, în „Pruncul român“, anul I, nr. 24 din 7 august 1848.

Fenomenul reclamă o explicație anume. După cum se știe, în epoci de prag o seamă de idei novatoare se află pretutindeni în centrul de interes al mișcărilor de avangardă. Tot astfel a fost în epoca revoluțiilor de la 1848. Ceea ce gîndea Bălcescu, aplecat asupra realităților românești, gîndeau și alți doctrinari în contextul specific țărilor lor. Asemenea tuturor marilor cugetători, Karl Marx a avut în vedere și a preluat de la ei ceea ce era pe etajul de sus al acestei gîndiri, pentru a duce mai departe opera sa revoluționară. Dacă l-a preferat și pe Bălcescu, a făcut-o datorită faptului că gînditorul român se aplecase asupra unei problematice de o factură diferită celei analizate de fondatorii marxismului și, în același timp, extrem de reprezentativă, pe care a deslușit-o în adîncime. Nu a fost nevoie aici de o defetșizare a ideilor, de restabilirea sensului lor materialist. Se pune problema — scrie G. Zane — dacă Marx nu descoperea în izvorul românesc „unele afinități cu propriul său mod de a privi problema studiată, sau dacă aceste afinități nu reflectau, poate, chiar poziții ideologice comune“⁴⁵. Ceea ce oferea opera revoluționarilor români nu erau doar date și repere, ci idei, teze, concluzii deduse din studierea științifică a proceselor și fenomenelor societății românești, care apoi au fost cuprinse și corelate de Karl Marx în cadrul unitar al socialismului științific, al economiei politice marxiste. Cuceririle de vîrf ale gîndirii economice românești de la 1848 — fapt mai mult decît revelator — au fost încorporate în însuși axul fundamental al doctrinei economice marxiste. A circumscrie, deci, totul în sfera accepțiunii de *preluare* nu satisface, după opinia noastră, termenii realității de fapt. Este vorba aici de *participarea*, prin anume contribuții, a gîndirii revoluției române la fondul însuși al teoriei socialismului științific, al economiei politice marxiste în faza elaborării lor. De altminteri, concluziile și tezele românești s-au încadrat perfect și viabil în ansamblul construcției științifice făurite de Marx și Engels.

Scurt timp după revoluție, și pe o treaptă superioară, socialiștii români vor aduce contribuții de fond pe plan mondial în aceleași domenii în care revoluționarii de la 1848 au făcut pionierat. Ei vor înscrie un moment distinct, de mare relief, la extinderea ariei de investigare a socialismului științific, a economiei politice științifice, la dezvoltarea pe temeuri creatoare a ideologiei revoluționare a clasei muncitoare prin abordarea problemei agrare în complexitatea corelărilor ei economice-sociale, ca și a rolului țăranimii ca forță revoluționară și patriotică a țării, ca o componentă intrinsecă a mișcării revoluționare.

Sînt, toate acestea, tradiții de înaltă valoare, de adîncă viabilitate istorică, ce pun în lumină cu putere concepția de civilizație românească în pas cu Europa și în familia popoarelor Europei. Ele au capacitatea de a pleda pentru continua dezvoltare, de la nivelul solului național, a teoriei revoluționare a socialismului științific, cu atît mai mult în zilele noastre, cînd transformările din domeniile vieții materiale și ale existenței istorice sînt mai de profunzime și mai rapide, cerînd reevaluări, o continuă adîncire a spiritului creator, propriu dintotdeauna socialismului științific.

⁴⁵. G. Zane, *Marx și Bălcescu*, în : G. Zane, N. Bălcescu. *Opera. Omul. Epoca*, p. 65.

MUNCITORIMEA — FORȚĂ SOCIALĂ ACTIVĂ ÎN DESFĂȘURAREA REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848

VASILE PETRIȘOR

Apariția elementului muncitoresc încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea — în condițiile destrămării relațiilor de producție feudale și înfîrșării celor capitaliste, dar și ale intensificării luptei poporului român pentru libertate socială și națională, care a devenit tot mai evidentă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și pe aproape întregul parcurs al secolului al XIX-lea — și dezvoltarea mereu ascendentă a acestei forțe sociale în perioada următoare, cu o prezență din ce în ce mai activă în lupta împotriva exploatării, a creat condițiile propice pentru ca, în epoca de puternică efervescență patriotică — marcată de evenimentele istorice din 1784, 1821 și 1848 (cele trei succesive revoluții naționale și sociale), care vor pregăti Unirea din 1859 și cucerirea independenței de stat depline, în 1877—1878 — proletariatul să-și facă ucenicia revoluționară, aducîndu-și partea de contribuție la izbînzile întregului nostru popor.

Încadrarea activă a tinerei muncitorimi în șuvoiul revoluționar a permis acesteia să discearnă, prin timp, adevăratul drum către împlinirea marilor noastre idealuri sociale și naționale, iar organizarea sa de clasă și constituirea mișcării muncitorești au pregătit, treptat, formarea conștiinței cu privire la rolul său istoric în societate.

Antrenată din ce în ce mai activ în lupta împotriva proprietarilor de întreprinderi industriale, fie că erau particulare, societăți anonime sau de stat, muncitorimea și-a făcut simțită prezența în toate marile evenimente din istoria patriei, începînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Participarea muncitorilor, alături de țărănime, la revoluția din 1784, ca și la revoluția din 1821, era o dovadă concludentă că acești producători de bunuri materiale începuseră deja să reprezinte o considerabilă forță socială. Era o mărturie grăitoare a faptului că pe firmamentul politic și social al țării începea să-și facă tot mai simțită prezența acea forță care avea să preia, în perspectivă, inițiativa și conducerea luptei intransigente a maselor populare împotriva claselor exploătatoare, pentru o viață mai bună, pentru dreptate și libertate.

O dovadă a vitalității tot mai vizibile a acestei clase în devenire a constituit-o participarea muncitorimii la revoluția română de la 1848—1849, în cursul căreia lucrătorii din mine și întreprinderile metalurgice în curs de dezvoltare, din saline și manufacturi, din atelierele meșteșugărești au avut un cuvânt de spus, exprimat, în mod direct, prin participarea, fără rezerve, în toate provinciile românești, la tumultuoasele evenimente care au avut loc. O găsim prezentă la București și Iași, la Pitești și Râmnicu Vilcea, în centrele miniere de la Reșița, Hunedoara și Baia Mare, la Telegra, Ocnele Mari și Slănic Prahova, la Cluj, Aiud, Dej, Alba Iulia, Tirgu Mureș, Odorhei și Lugoj, la Blaj și în Munții Apuseni, la Iași, Ploiești, Cîmpulung Muscel, Caracal, Brăila, Focșani, Slatina și Craiova, ca și în multe alte centre.

Încă în perioada premergătoare anului revoluționar 1848, în rîndul elementelor înaintate, ale micii burghezii, grupată mai ales la orașe și ținuri, formată din negustori mijlocii și mici și din meseriași mărunți, precum și în rîndurile lucrătorilor salariați, lipsiți de drepturi politice și supuși unei apăsări fiscale abuzive, nemulțumirile erau numeroase. „Din aceste mase vine critica oricăror privilegii și a oricărei asupririi; în rîndul lor se proclamă deschis nevoia unor schimbări radicale nu prin înlocuirea unui domn cu altul, ci printr-o adevărată schimbare de regim”¹. Toată această luptă pentru înlăturarea formelor perimate din viața economică și politică a țării, pornită în special din rîndurile acestei burghezii, căreia i se va alătura muncitorimea orașelor și țărănimea satelor, va duce la declanșarea evenimentelor revoluționare din 1848. „Îmbinarea luptei pentru răsturnarea vechii orînduiri feudale cu lupta împotriva asupririi străine — evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a imprimat mișcării revoluționare românești din 1848 un caracter deosebit în ansamblul mișcărilor revoluționare ale timpului, a făcut ca această luptă să antreneze cele mai largi mase populare — meseriașii, meșteșugarii și țirgoveții, țărănimea și intelectualii animați de ideile progresiste ale epocii —, să joace un rol hotărîtor în destinele poporului român, în evoluția ulterioară a societății românești”².

Referindu-se la rolul jucat de muncitorime în revoluția de la 1848, Lucrețiu Pătrășcanu sublinia, pe bună dreptate, că elementul dinamic din toate manifestațiile revoluționare l-au constituit masele populare și cu precădere lucrătorii de toate categoriile, care au dat combativitate întregii mișcări și tot ei și toate jertfele³. Tabacii și măcelarii⁴, care constituiau, la București, o categorie destul de bine conturată, primii fiind concentrați într-o mahala care număra peste 6 000 de familii⁵, fuseseră organizați, încă înainte de a începe revoluția, în grupuri de 10—20 frații⁶.

¹ Gh. Zane, *Mișcarea revoluționară de la 1848 din Tara Românească*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. VIII, București, 1963, p. 213.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 287.

³ Lucrețiu Pătrășcanu, *Adevăratul 1848*, în „Anale de istorie”, anul XIV, nr. 2—3/1968, p. 106.

⁴ *Amintirile colonelului Locusteanu*, p. 135. În „Poporul suveran” din 16 iulie 1848 a apărut chiar o poezie ocazională, intitulată *Către frații noștri tăbăcari*, în care se spunea: „Fii ai marelui popor ce domnește în România / Ceî ce aveți un braț, o armă și o inimă ce bate / Pentru patria iubită, pentru sfînta libertate / A, primiți o sărutare ce un frate vă păstrează / Și cu numele acesta pana lui o onorează”.

⁵ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 107.

⁶ C. Colescu-Vartic, *1848. Zile revoluționare*, București, Institutul de arte grafice Carol Gôbl, 1898, p. 194.

Lor li s-au alăturat, în frunte cu meșterii lor, muncitorii din manufacturile și atelierele răspândite în tot Bucureștiul, pînzarii, croitorii și pantofarii, lucrătorii de la moara lui Ioniță Olteanu și cei de la „fabrica de postav“ de la Dragomirești (jud. Dîmbovița) a lui Nicolae Băleanu, fierarii, cărămidarii și cojocarii. Se înregimentează, de asemenea, calfele și ucenicii din diferite meserii, ca și băieții de prăvălie. Apoi, lucrătorii hamali și cei fără calificare care formau majoritatea populației „mărginașilor“⁷.

Muncitorimea nu ne apare în revoluția de la 1848 pe o platformă aparte, susținînd interese și obiective proprii, afirmînd o ideologie deosebită. Mai mult, ea nu era privită de conducătorii revoluției ca o categorie socială distinctă de masele populare în general. Totuși, subliniază Lucrețiu Pătrășcanu, muncitorimea a constituit în revoluție un element combativ; ea a fost, deci, activă în rîndurile revoluției, dar nu în fruntea ei. Ea a luptat, a sprijinit cu căldură și entuziasm cauza revoluției, dar ca și celelalte pături populare nu a putut, la timpul respectiv, să dea conducerea întregii mișcări. Această modalitate de participare a muncitorimii la revoluția de la 1848 era determinată de condițiile obiective care o dictau și anume că ea, ca clasă, abia era în formare.

Compusă din păturile cele mai oprite și exploatate ale poporului, provenind, în marea sa majoritate, din masa țăranilor iobagi, cea mai mare parte a muncitorimii aducea cu sine în oraș ura și resentimentele împotriva boierimii, același asupritor la sat, ca și la oraș. În noile condiții sociale și economice în care intraseră, muncitorii întîmpinau o multitudine de piedici, iar în spatele lor se puneau tot felul de sarcini și greutăți din partea acelor care guvernau în numele și pentru boierime. Ca salariați — lucrători sau calfe —, muncitorii formau, așadar, partea cea mai împilată a populației orășenești. De aceea, muncitorii nu puteau decît să dorească schimbarea unui regim în care nu aveau nici un drept, ci numai obligații. „Egalitate, dreptate socială, libertate — toate aceste cuvinte, care anunțau o nouă viață pentru toți asupriții și împilații de pînă atunci, nu puteau decît să-i însuflețească, să-i facă să lupte cu tot devotamentul pentru realizarea ei“⁸.

Evidențiind participarea activă a maselor populare în revoluția de la 1848, Nicolae Bălcescu avea să scrie că „Poporul la început o îmbrățișă cu focul și energia care-l caracterizează: ea îi arăta steaua mîntuirii, care de mult se eclipsa din vederea lui“⁹. Același Bălcescu, recunoscînd aportul în revoluție al muncitorimii în formare, ca și al altor categorii sociale nevoiașe, aprecia că „poporul de jos, mai cu seamă al Bucureștilor, și-a îndeplinit datoria revoluționară și națională“¹⁰.

Că aceste afirmații și-au avut temei solid în înseși realitățile vremii o mărturisește faptul că muncitorimea bucureșteană, alături de țărani, de negustori și meseriași, de intelectuali și ostași, a luptat cu aceeași abnegație atît în zilele de 11, 14, 19 și 30 iunie, ca și în zilele fierbinți ale lui septembrie 1848.

„Masele orășenești și țăranimea împilată — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, care au acționat ca forțe motrice ale revoluției, au

⁷ Ioana Cristache Panait, *Unele probleme privind situația din București după 13 septembrie 1848*, în „Studii. Revistă de istorie“, tom. 16, nr. 4/1963, p. 890—891, 894.

⁸ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 108.

⁹ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, *Studii și articole*, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 327.

¹⁰ N. Bălcescu, *Opere*, vol. II, Editura Academiei, București, 1953, p. 85, nota 4.

manifestat un înalt eroism, combativitate, consecvență revoluționară, clarviziune în luptă. Ca și în alte momente ale istoriei naționale, populația orașului București a dat o inestimabilă contribuție la desfășurarea revoluției de la 1848. Credincioase jurământului făcut pe Cîmpia Libertății de la Filaret, de a «ține și apăra cele douăzeci și una de puncturi decretate de popor», masele bucureștene au impus abdicarea domnitorului, s-au ridicat în apărarea puterii revoluționare a guvernului provizoriu, înfrîngînd comploturile forțelor reacționare, dînd un greu tribut de sînge în luptele contra armatelor intervenționiste străine¹¹.

Momentul Islaz, 9 iunie 1848, a fost cel dintîi care a probat, în Țara Românească, adeviziunea deplină a poporului la cauza revoluției. Programul revoluționar citit aici de Ion Heliade-Rădulescu, intrat în istorie sub denumirea de *Proclamația de la Islaz*, a fost primit cu entuziasm de masele care umpleau cîmpia de la vărsarea Oltului în Dunăre, jurînd să lupte pentru izbînda tuturor punctelor înscrise în ea. Stindardele tricolore înmîinate de Heliade mulțimii și de Christian Tell ostașilor de la Islaz, ca și miile de cocarde tricolore distribuite poporului, au conferit o aură sărbătorească istoricului moment, a cărui încununare a fost constituirea primului guvern provizoriu revoluționar.

După înființarea gărzii naționale, un mare număr de meșteșugari și lucrători din București s-au înrolat în rîndurile acesteia, ei reprezentînd 114 membri din totalul de 338. Amintim, între aceștia, pe Barbu — tîmplar, Dincă Stan — croitor, Anastasie — zidar, Gheorghe — cizmar, Preda — cavaf, Marin — bucătar, Ioniță Mareș — măcelar, Gheorghe Udrea — curelar ș.a.¹².

La 11 iunie, cînd pe locul actualei Piețe 1848, în fața unei mulțimi ce sporea mereu, poetul Ion Catina a citit proclamația revoluționară, denumită *Constituție*, și a declamat versuri închinete revoluției, în jurul său găsîm adunați și pe tabaci și măcelari, ca și ucenicii „de pe la toate meseriile“¹³.

În aceeași zi, la orele 16, în timp ce clopotul mitropoliei a început să bată, urmat de clopotele celorlalte biserici, dînd semnalul pornirii revoluției, neguțătorii, vînzătorii și ucenicii de pe Lipscani, cu steaguri tricolore, tabacii și măcelarii s-au alăturat mulțimii ieșite în stradă¹⁴. Era momentul cînd cadetul Ioniță Magheru, împreună cu alți patru tineri, s-a suit pe o masă în strada Lipscani și a început să citească proclamația către popor¹⁵.

Descriind atmosfera entuziastă ce domnea în București la 11 iunie 1848, „Pruncul român“ scria, în articolul intitulat *Trăiască România liberă !* : „Tot Bucureștiul înoată de bucurie și veselie, clopotele sună, muzica ostășească, preumblîndu-se cu stindardele țării prin toate ulițele, cîntă marșul național, urmată și precedată de nenumărată mulțime din toate clasele ; pe toate locurile se vedeau grupele cele mai frumoase :

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 291—292.

¹² *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 45—52.

¹³ Florian Georgescu, *Participarea maselor populare din București la revoluția din 1848*, București, 1961, p. 62 ; C. D. Aricescu, *Satire politice*, București, 1884, p. 81.

¹⁴ Constantin Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae, *Revoluția română din 1848*, Editura politică, București, 1969, p. 211 (în continuare : *Revoluția română din 1848*).

¹⁵ C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 149.

boieri, preoți, soldați, neguțători, meseriași, toți se îmbrățișau unul cu altul, toți strigau, rideau, plîngeau de bucurie ; nu era om în tot Bucureștiul care să nu fi luat parte la obșteasca fericire¹⁶.

Un rol deosebit l-au avut în timpul revoluției muncitorii tipografi. Astfel, cu prilejul Adunării de pe Cîmpia Libertății din 15 iunie de la București, cînd s-au înmînat gărziile naționale drapele tricolore, lucrătorii tipografi au pregătît un frumos car alegoric, care simboliza participarea entuziastă a muncitorilor la izbînda revoluției¹⁷. Într-un car mare, tras de patru boi împodobiți cu panglici tricolore, a fost așezat un teasc mic de tipar ; doi șefi de tipografie — Kopainig și Winterhalder — s-au așezat de o parte și de alta a teascului, ținînd în mîini steagul libertății. Factorul tipografiei lui C. A. Rosetti și a lui Winterhalder sta înaintea lor rezemîndu-i. Împrejurul teascului, lucrătorii tipografi imprimau o poezie de ocazie, care apoi era difuzată în sute de exemplare mulțimii din jur, atît pe drumul pînă la Filaret, cît și mai ales pe Cîmpia Libertății, ca și la întoarcerea la palatul guvernamental¹⁸.

Cu acest prilej, mii de bucureșteni au depus jurămintul pe Constituție și pe drapelul tricolor, instituit ca prim act de autoritate al guvernului provizoriu ; jur, s-a auzit atunci din mii de piepturi, „că voi fi credincios voinței nației române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac și asuprire ; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor nației și că voi ține și apăra cele douăzeci și unu de puncturi decretate de popor (ale Proclamației revoluționare — *n.n.*), conlucrînd după putință-mi și jertfind viața mea chiar pentru dînsule și pentru nație“¹⁹.

Cînd, la 19 iunie, marii proprietari, sprijiniți de unele cadre ale armatei, în frunte cu coloneii Ioan Odobescu și Ioan Solomon, au organizat arestarea guvernului revoluționar, masele populare ale Bucureștiului — meșteșugarii, calfele, lucrătorii —, au invadat străzile, îndreptîndu-se spre palat. Aceștia au năvălit în prăvăliile de arme și au luat tot ce au găsit, în vreme ce tipografiile ziarului „Pruncul român“ i-au alimentat cu gloanțe turnate din literele de plumb²⁰. „Tot orașul era în cea mai mare mișcare — scria „Pruncul român“ —, toți cetățenii erau gata a-și apăra guvernul cu primejdia zilelor lor“²¹. În fața avîntului popular, complotiștii au dat înapoi, guvernul a fost eliberat iar revoluția era salvată. „La 19 iunie — concluziona același ziar —, românii au dovedit nu numai că știu să dobîndească libertatea, dar s-o și apere, s-o și păstreze ; prin aceea zi, tristă și glorioasă totodată, poporul și-a cunoscut puterea, a văzut cît de mare este voința lui dacă își cere dreptul“²².

Între cei care au căzut răpuși de gloanțele trupelor ce au deschis focul asupra mulțimii majoritatea erau meseriași croitori, tinichigii, sacagii, rîndași, vizitii, slugi din mahalele Bucureștiului²³. Dintre cele 20 de victime ale primului complot contrarevoluționar 19 erau oameni simbriași, mulți dintre ei ducînd o viață grea. Amintim, între aceștia, pe Gheorghe sîn Gheorghe Arnăutu, Dumitrache Croitoru, Andrei sîn Du-

¹⁶ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tomul I, București, 1902, p. 546 (în continuare : *Anul 1848. Acte și documente*).

¹⁷ „Pruncul român“, nr. 3 din 19 iunie 1848.

¹⁸ C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 169.

¹⁹ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 591—592.

²⁰ *Ibidem*, tomul II, p. 33.

²¹ *Ibid.*

²² *Ibidem*, p. 31—32.

²³ Arhivele Statului București, fondul Administrativ, dosarul nr. 23/1848,

mitru Giurgiuveanu, Costache sîn Grigore, Stoica Vizitiu, Dumitrache sîn Maria, Toma Georgescu, Grigore sîn Ion, Gavrilă Asprulea, Dumitru Hristea Răchițeanu, Toma sîn Marin, Ghiță Popescu, Dumitrache Vătășelu și Panait sîn Ioan Abagiu²⁴. A doua zi, pe 20 iunie, cu prilejul înmormîntării victimelor căzute la asediul palatului, în mulțimea de oameni ce înțesea străzile vom găsi din nou pe muncitorii mahalalelor, în cortegiul oficial aflîndu-se și cîte o delegație din fiecare corporație meșteșugărească, cu steagurile cernite²⁵.

De asemenea, la 29—30 iunie, cu prilejul celui de-al doilea complot contrarevoluționar, cînd orașul era în fierbere, în primele rînduri s-a situat tot elementul muncitoresc care, dinamizînd masele populare, a reușit să dejoace, pentru a doua oară, uneltirile celor ce nu se puteau împăca cu instaurarea noii ordini²⁶. Populația Bucureștilor a intervenit însă cu energie. Peste 40 000 de persoane au înconjurat cazarma Mihai Vodă, unde se aflau ascunși capii complotului, coloneii Ioan Odobescu și Ioan Solomon, fraternizînd cu soldații care au depus un nou jurămint de credință față de puterea revoluționară. „Glorie și de o mie de ori glorie eroismului vostru — se spunea în proclamația guvernului provizoriu către populația Capitalei —, fiindcă numai printr-însul libertatea și, cu dînsa, patria, fu izbăvită”²⁷.

Merită să fie menționată, tot ca o manifestare a prezenței active a muncitorimii, vizita pe care a făcut-o guvernului provizoriu, în ziua de 18 iulie 1848, o delegație de ucenici bucureșteni, solicitînd, între altele, desființarea bătăii, „și réaua tratare a ucenicilor”, respectarea învoielilor de către meșteri, în sensul că „ucenicul să nu fie întrebuițat decît numai la meșteșug, iar nu la slujbe străine meșteșugului”, precum și introducerea repausului duminical, în cadrul căruia tinerii muncitori să practice „învățăture potrivite meseriei fiecăruia”. În același timp, în memoriul „ucenicilor de pe la toate meseriile”, se cerea ca „onorabilul guvern să mai ia orice alte măsuri potrivite înfloririi și îmbunătățirii meșteșugurilor”. Că asemenea probleme au intrat în preocupările Guvernului provizoriu ne-o demonstrează răspunsul dat delegației ucenicilor, în care se arăta că „guvernul s-a gîndit la toată junimea”, iar „cererile vă sînt bune”; aceasta cu atît mai mult cu cît „junimea este nădejdea patriei”²⁸.

În sfîrșit, eroismul și dîrzenia în luptă ale maselor populare bucureștene și din împrejurimi au ieșit în evidență, încă odată, în zilele de 10—13 septembrie, cu prilejul acțiunilor desfășurate împotriva trupelor otomane de sub comanda lui Fuad-efendi, care căutau să pătrundă în Capitală. În masa mulțimii, care în unele momente a atins cifra de 100 000 de oameni, s-au aflat, în primele rînduri, numeroși lucrători, meseriași, calfe și ucenici, alături de tabacii de pe Dîmbovița, orezarii de la Obor, măce-

²⁴ Arhivele Statului București, fondul Ministerul de Interne, Administrative, dosarul nr. 23/1848, fila 97; Ioana și P. I. Panait, *Participarea maselor populare din București la înfrîngerea comploturilor reacționare din iunie 1848*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 13, nr. 6/1960, p. 89.

²⁵ Arhivele Statului București, fondul Administrativ, dosarul nr. 23/1848, fila 2.

²⁶ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul II, p. 367.

²⁷ *Ibidem*, p. 243.

²⁸ Dan Berindei, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459—1862)*, București, 1963, p. 208. În timpul revoluției, Ion Ionescu (de la Brad) a propagat asocierea muncitorilor prin articolul *Socialiștii (Adversarii proprietății)*, publicat în „Pruncul român” la 7 august 1848, iar într-un alt articol, intitulat *Munca și proprietatea*, apărut la 10 august în același ziar, se cerea ca să se garanteze „mijloacele de trai ale muncitorului”, precum și „dreptul la muncă”.

larii din cartierul Scaune, precum și de negustorii dughenelor, cu vinzătorii și băieții lor de prăvălie, din centrul și din cartierele orașului, veniți cu toții să țină piept invadatorilor otomani ²⁹.

Ca și la București, revoluția de la 1848 a atras în vîltoarea luptelor elementele muncitorești și din alte centre.

În Moldova, revoluția a constituit un nou prilej pentru lucrători de a se ridica împotriva regimului feudal. La 27—29 martie, în timpul acțiunilor revoluționare de la Iași, s-au alăturat mișcării ciubotarii, lăcătușii, croitorii și franzelarii, care au fost prezenți în stradă, un rol deosebit în atragerea lor avîndu-l Zaharia Moldoveanu ³⁰. Ei au primit cu entuziasm îndemnurile frunțășilor revoluției de a lupta pînă la sacrificiu pentru izbînda idealului revoluționar. „Cu moartea noastră — spunea la întrunirea populară din 28 martie 1848 Alexandru Ioan Cuza — trebuie să deschidem un viitor nației noastre, vrednic de mărirea strămoșilor noștri români“ ³¹.

La Pitești, lucrătorii și calfele din localitate, împreună cu tîrgoveții și meșteșugarii, cărora li s-au alăturat țăranii din împrejurimi, au ars *Regulamentul organic* în piața orașului. Același lucru s-a întîmplat la Cimpulung Muscel, unde ei au depus jurămîntul pe noua constituție, declarînd, în unanimitate, voința lor nestrămutată pentru sprijinirea, fără rezerve, a cauzei revoluției ³². La Caracal, meșteșugarii, lucrătorii și calfele au întîmpinat cu entuziasm masele de țărani ce se îndreptau de la Islaz spre București ³³.

O contribuție deosebită au avut-o în timpul revoluției de la 1848 lucrătorii din saline. Muncitorii din această regiune, destul de numeroși — este vorba nu numai de cei ce lucrau în atelierele manufacturiere, de calfele și ucenicii din cadrul breslelor, dintre care cei mai mulți erau tăbăcari, ci mai ales de lucrătorii din saline, ca cele de la Telega, Slănic și Ocnele Mari —, se aflau, în preajma revoluției, din cauza condițiilor grele de muncă, într-o continuă stare de nemulțumire și agitație. Pentru aceste motive, organizatorii revoluției de la 1848 au pus un accent deosebit pe ridicarea la acțiune a zonei Prahova. Apreciind hotărîrea și dirzenia în luptă a muncitorilor din saline, conducătorii revoluției au stabilit ca două din cele patru puncte de declanșare a luptei de emancipare socială și națională să fie centrele muncitorești de la Telega și Ocnele Mari, iar fraților Nicolae și Costache Bălcescu și altor revoluționari le-a revenit misiunea de a ridica pe ciocănași și măglași la acțiune.

În acest sens, într-una din scrisorile sale către Vasile Alecsandri, Ion Ghica scria că „Nicu Bălcescu și Teologu erau destinați a merge la Telega, unde Marin Serghiescu (Naționalu), Telegescu și Duca erau înțeleși cu ciocănașii ca de acolo să pornească să răscoale Ploieștiul“ ³⁴, fapt confirmat pe deplin de evenimentele care au avut loc pe aceste meleaguri.

²⁹ *Revoluția română din 1848*, p. 321—324.

³⁰ Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova din Evul Mediu*, București, Editura Academiei R.P.R., 1969, p. 453; *Anul 1848. Acte și documente*, tomul IV, p. 73.

³¹ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 225.

³² Ion Iancu Urecheanu, Gheorghe I. Deaconu, *Momente din istoria luptei revoluționare a maselor populare pe teritoriul județului Argeș, Pitești*, 1973, p. 45; vezi și *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 438.

³³ Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 453.

³⁴ N. I. Simache, I. Gh. Burtoiu, *Aspecte din timpul revoluției de la 1848 în regiunea Ploiești*, în „Studii și articole de istorie“, vol. IV, 1962, p. 166.

în zilele revoluției³⁵. Astfel, la 22 iunie 1848, C. Economu, de la Cămărășia Ocnelor Mari, cerea Direcției ocnelor ca să ia măsuri împotriva ciocănașilor și măglașilor care „au începută a arăta îndărătnicii și nesupuneri“, de la „proclamarea Constituției țării“, nemaiprezentându-se la lucru, din care cauză „lucrările la ocna stagnează“. Pentru remedierea situației, el cerea „să se ia cuvenitele măsuri întru aceasta cât mai neîntârziat. Căci și această Cămărășie pînă atunci, din cît îi va sta prin putință, se va sili și să va lupta cu nesobordinația lor“³⁶.

Tot în același sens, la 23 iulie 1848, I. Cariagdi de la Cămărășia ocnelor Slănic Prahova, scria Direcției ocnelor că „de cînd și-au dobîndit tot rumînul libertatea, slujbașii ocnei, adică ciocănașii și măglașii..., după ce s-au pătruns cu îndestulare de drepturile dobîndite prin noua legiuire, cu totul s-au dat la nesupunere, în vreme cînd să cheamă de vătăși la lucrarea ocnei, ridicînd tot respectul deasupra Cămărășiei“.

Același I. Cariagdi mai arăta că, la 20 iulie, mulți ciocănași și măglași s-au adunat în fața Cămărășiei, declarînd că nu se mai mulțumesc cu plata de pînă atunci, „ci să li se hotărască o plată mai mulțumitoare ; și că sînt gata, unii dintr-înșii, a pleca la București ca să arate la cinstita Direcție cu jalbă întru aceasta“. Cerînd să se ia măsurile necesare, „căci de să va urma tot cu asemenea chip, va cunoaște că o să aducă mare împiedicare la lucrarea ocnei și pagubă simțitoare otcupului“, I. Cariagdi sublinia îngrijorat că, în ultimul timp, „și mai virtos acum, unii dintre ei au început să se scrie în guardia națională ; și alții zic ca să se scrie la panduri, fără a mai întreba pe cămăraș“³⁷.

După înăbușirea revoluției în Țara Românească, mulți meșteșugari, lucrători și calfe au fost acuzați de a fi participat la „adunările zgomoatoase din acea vreme a revoluției“. Așa a fost cazul lui Ghiță Genul — tăbăcar, Iordache — legător de cărți, Ghiță Șiseu — tăbăcar, Toma Gheorghiu — cofetar și mulți alții³⁸.

Comisia „pentru cercetarea tulburărilor liniștei obștești“, alcătuită după înăbușirea revoluției, recomanda îngrijorată Departamentului din Lăuntru ca „sub nici un fel de cuvînt să nu sloboadă vreo armă... breslelor tăbăcarilor și măcelarilor, a căror purtări sînt cunoscute de obște“³⁹, ceea ce arată cît de puternică a fost participarea acestora, ca și a altor categorii de lucrători, la revoluția de la 1848.

Dealtfel, trebuie constatat că între cei arestați și întemnițați la Văcărești, după 13 septembrie 1848, se găseau fierari, lemnari, croitori, cizmari, brutari, jucari, șepcari, morari, ibrișingii, tăbăcari, măcelari etc.⁴⁰. Așa a fost, de exemplu, cazul lui Mihail Perivoces — croitor, Ganea Tudor — lemnar și Vasile Golea — șepcar din București⁴¹. Pentru aceeași cauză au fost urmăriți lucrători și meșteșugari și din alte localități. La Călărași : Constantin Cavafu ; la Brăila : Gheorghe Economu — cofe-

³⁵ N. I. Simache, *Revoluția de la 1848 în Ploiești și județul Prahova*, București, 1948, p. 10—11.

³⁶ I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești. 1800—1850*, vol. II, Editura științifică, București, 1958, p. 498.

³⁷ *Ibidem*, p. 949—950.

³⁸ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 268—269, 570, 708 ; Ioana și P. I. Panait, *op. cit.*, p. 88—89.

³⁹ Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu*, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 139.

⁴⁰ Ioana Cristache Panait, *Unele probleme privind situația din București după 13 septembrie 1848*, în „Studii. Revistă de istorie“, tom. 16, nr. 4/1963, p. 890—894.

⁴¹ C. D. Aricescu, *Correspondența secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848*, București, Tipografia Antoniu Mănescu, 1875, p. 102.

tar, Pavel Petrona — zidar, Gheorghe Sirbu — ceasornicar ; la Focșani : Simion — dulgher, „fost propagandist la revoluție“, Manolache — cizmar, Duță — argintar, „tulburător“, Gheorghe — boiangiu, „tulburător liniștei obștești“, Negoită Strimbeanu — dulgher ; la Caracal : Gheorghe Ciordea — bucătar, „tulburător“ ; la Rîmnicu-Sărat : Dimitrie Ion — cojocar, Niculai Piciulea — cojocar ; la Slatina : Gancea Tudor — dulgher, „rău cugetător și aprins la pismă către hălăduitori pînă acolo că amenință cu moartea pe cei care nu au vrut să ia parte cu el“, Marin — bărbier, Grigore — cizmar, Constantin — cizmar, Gheorghe — brutar, Ilie — măcelar, „ațîțător și cel dintîi care a tulburat, prin toate mijloacele, liniștea publică și buna stare a proprietarilor“ ; la Alexandria : Răducanu — boiangiu, Radu — covrigar, Marin — zidar și mulți alții ⁴².

Teroarea dezlănțuită după 13 septembrie 1848 de către reacțiunea internă și externă au simțit-o din plin și muncitorii de la saline. Nu întîmplător trupe intervenționiste țariste au fost aduse și în localitățile din jurul Ocnelor Mari, după cum reiese dintr-un raport al Cămărașiei. Ciocănașilor, măglașilor și cărăușilor ocnelor nu numai că li s-au luat carele și caii pentru transporturi de produse și bagaje, dar, la 6 octombrie 1848, a intrat în localitățile lor „o citățime de oștire și s-a împărțitără pă la cvartiruri, intrînd pă la ciocănași..., pă la măglași și, cu un cuvînt, pă la toți de opște, cîte doi și cîte trei, pe alocurea și cîte patru, cer de mîncare, băutură, să îmbată, înjurînd și bat pă aceia ce n-au a-i îndestula în pretențiile lor“. Și raportul continua, cunoscînd starea de spirit a lucrătorilor de la saline, că dacă nu va veni poruncă care să apere pe muncitori, atunci „să nu mai nădăjduiască ocna slujbă de la ei, căci sînt siliți a-și năpusti casele și a fugi pe la munți și care pă unde or putea“ ⁴³.

Aidoma muncitorilor din celelalte provincii românești și în Transilvania lucrătorii de la saline, minerii și metalurgiștii, cei din manufacturi și din cadrul breslelor au participat efectiv la luptă, în toată perioada desfășurării revoluției de la 1848—1849.

Adunarea Națională de la Blaj din 3—5 mai 1848 s-a constituit într-o mare manifestare a sentimentului național al întregului popor român. O imensă mulțime de peste 40 000 de persoane s-a strîns aici sub faldurile steagului tricolor, dînd tărie de granit hotărîrilor luate pentru binele și prosperitatea națiunii române. Unică prin proporții în Europa anului revoluționar 1848, această mare adunare demonstra că masele populare erau convinse că venise vremea ca românii să reîntre în posesia drepturilor lor ca popor și ca națiune, pe temeiul continuității, unității, dreptății istorice și a numărului predominant în populația Transilvaniei.

La Adunarea Națională de la Blaj au venit, sub conducerea lui Avram Iancu, alături de țărani, și minerii din Munții Apuseni, reprezentînd, și unii și alții, cei mai hotărîți și neînfriinți luptători pentru cauza românilor.

Adresîndu-se mulțimii de pe Cîmpul lui Horea, Avram Iancu reliefa forța de care dispuneau românii în lupta lor dreaptă, națională : „Uitați-vă la cîmp, românilor ! Sîntem mulți ca cucuruzul brazilor ! Sîntem mulți și tari !“ ⁴⁴. Ideea era întărită de Al. Papiu-Ilarian : „În țara

⁴² *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, p. 96, 99—100, 93—94, 101—112, 248—249, 256—267, 451—452 ; *Anul 1848. Acte și documente*, tomul IV, p. 451.

⁴³ Arhivele Statului Rîmnicu Vilcea, fondul Prefectura județului Vilcea, dosarul nr. 26/1848, inventar nr. 8, fila 13.

⁴⁴ Alecu Russo, *Scrieri*, București, 1908, p. 43.

aceasta, care este țara noastră, nimic nu vom mai suferi a se face fără știrea și învoirea noastră... Voi sînteți milioane, dotați cu facultăți splendide, cu virtuți sublime. Îndărățul vostru, o tradițiune de glorie, care vi-o poate invidia toată lumea, înaintea voastră străluce un viitor nemărginit... împrejură-vă suride cea mai frumoasă natură — Carpații și Marea”⁴⁵, prefigurînd adevăratele fruntarii ale patriei pe care cu toți o voiau unită.

Avîntîndu-se în iureșul revoluției, mulți muncitori și mineri s-au înrolat în gărzile naționale, ei constituind baza cea mai largă, elementul cel mai de încredere și cel mai combativ al acestor detașamente înarmate. Lucrătorii mineri și cei de la topitorii, ca și alți muncitori, au făcut eforturi susținute pentru aprovizionarea armatelor revoluționare cu metale nobile pentru turnarea de bani, cu praf de pușcă, cu diferite materiale necesare fabricării muniției și armamentului. Ei au confecționat echipament, bocanci, cartușiere, chipiuri, mantale, au fabricat tunuri, proiectile, grenade, arme, gloanțe și săbii⁴⁶.

Revoluția de la 1848 a găsit muncitorimea transilvăneană, și în special pe mineri, în lupta disperată în foamea, mizeria și salarii derizorii. De aceea, pentru masele populare, care au luptat cu toată vigoarea de partea revoluției, exemplul minerilor români, maghiari, slovaci din regiunea Baia Mare a constituit o mărturie a eroismului de care elementul muncitoresc a dat dovadă în toată această perioadă de epopee.

În regiunea minieră Baia Mare, prima fază a luptelor de la 1848—1849 duse de muncitorime s-a desfășurat pentru obținerea dreptului electoral⁴⁷.

Ca atare, în centrele miniere situația se prezenta foarte încordată, chiar din epoca premergătoare revoluției, între burghezia înstărită, care se bucura de toate privilegiile, și muncitorimea minieră fără avere, lipsită de drepturi.

Muncitorii mineri, deși au cerut autorităților admiterea lor în rîndul cetățenilor alegători, nu au fost acceptați ca atare. În consecință, ei au început lupta împotriva patronatului orășenesc. Un număr de 95 de mineri din Baia Mare s-au întrunit și au înaintat un memoriu ministrului de interne al guvernului maghiar, cerînd să li se acorde dreptul electoral. Se aflau între ei muncitori români, maghiari, germani, cehi și slovaci. Deși li s-a dat cîștig de cauză, totuși, lucrurile tergiversîndu-se, răspunsul a venit prea tîrziu, adică după ce alegerile avuseseră loc, fapt care a făcut ca minerii să intre efectiv în lupta revoluționară⁴⁸.

Viața grea a muncitorilor din Banat, ca și lipsa celor mai elementare drepturi sociale și politice, a determinat, de asemenea, participarea lor activă la revoluția de la 1848—1849.

În cursul evenimentelor din 1848—1849 din Banat au fost prezenți și minerii de la Ciclova. Sentimentele naționale ale minerilor români s-au manifestat în mod deosebit și cu prilejul alegerilor parlamentare din vara anului 1848. Dînd dovadă de un ales simț patriotic, îmbrățișînd programul

⁴⁵ Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, ediția a II-a, tomul I, Viena, 1852, p. 237.

⁴⁶ E. Csetri, *Muncitorii din regiunea Baia Mare în timpul revoluției de la 1848—1849*, în *Studii și referate privind istoria României*, partea a II-a, Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 1125, 1141—1142.

⁴⁷ E. Csetri, *op. cit.*, p. 111.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 1112, 1114, 1116.

democraților revoluționari români, în frunte cu Eftimie Murgu, și susținându-i cu dârzenie în bătăliile electorale din centrele miniere, muncitorii au reușit să-și impună candidații lor. Astfel, la Oravița, ei și-au ales ca reprezentant pe Maxim Pascu, iar la Sasca pe Axentie Bojincă, înfrângând în alegeri pe magnații Frangons Lajos și respectiv pe Zanco Ede⁴⁹.

Înăbușirea revoluției în Moldova și Muntenia a făcut ca centrul rezistenței populare românești să rămână în Transilvania, unde, pînă în vara anului 1849, sub conducerea lui Avram Iancu, zona Apusenilor a fost organizată ca un veritabil ținut liber, cu regim popular, cu administrație aleasă pe principii democratice și cu armată națională. Martor al celor petrecute atunci în Transilvania, Nicolae Bălcescu avea să scrie în lucrarea sa *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*: „În acea vreme, cînd inima îmi era zdrobită, căci în toate părțile vedeam naționalitatea română călcată și strivită de dușmanii străini, fusei fericit a găsi acolo, pe acele pîscuri uriașe, pe deasupra norilor, o naționalitate și o viață românească înfocată și puternică. Cu ce entuziasm frenetic fusei aclamat și binecuvîntat cînd le spusei că am venit să le aduc urări de noroc și izbîndă din partea fraților lor din țară, minunați de vitejia lor“⁵⁰.

Anii 1848—1849 au cunoscut nu numai o puternică efervescență revoluționară printre muncitori, concretizată în participarea efectivă a acestora în tumultul luptelor ce au avut loc, ci și o amplă mișcare pentru condiții mai bune de viață, care venea, pe un alt plan, în întîmpinarea acelorași doleanțe pentru care se avîntaseră în iureșul bătăliilor.

Astfel, în primăvara anului 1848, ca urmare a unor energice acțiuni întreprinse de tăietorii de sare de la Cojocna și Uioara, oficiul salinelor a fost nevoit să dispună mărirea salariilor lor. La fel s-au petrecut lucrurile și cu cărbunarii de la Baia de Arieș, cu minerii de la Săcărîmb, Zlatna și Teliuc⁵¹. Solicitînd mărirea salariilor și proferînd amenințări la adresa proprietarilor de mine, ei au atras, în cele din urmă, chiar intervenția armatei⁵².

Tot în cursul anului 1848 au cerut mărirea salariilor, sub amenințarea încetării lucrului, și muncitorii de la salinele Praid. Ei arătau că „tăietorii de sare de la Praid, avînd în vedere că la magazia locală de alimente, prețul sfertului de bucată a crescut cu un florin, al porumbului cu 45 de creițari, monedă convențională, al seului și al materialului de iluminat în ocne a crescut, de asemenea, cu 2 creițari, solicită ca să-și poată satisface necesarul de bucate de la magazia sus-amintită sub prețurile menționate, iar în cazul cînd aceasta nu ar fi posibil să li se mărească salariile“⁵³.

În august același an au cerut majorarea salariilor și lucrătorii de la salinele Ocna Mureșului. Ei au mai solicitat, în același timp, administrației fiscale de stat a orașului Sibiu și luarea de măsuri pentru încetarea cametei care ducea la exploatarea „în chipul cel mai crîncen a tăie-

⁴⁹ Al. Neamțu, *Situația sanitară de pe domeniul minier al Zlatnei în anii revoluției din 1848—1849*, în „Revista arhivelor“, anul II, nr. 2/1959, p. 166.

⁵⁰ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, partea a II-a, p. 129.

⁵¹ Hilda Mureșan, *Cîteva date cu privire la situația de pe domeniul minier Zlatna în anul revoluționar 1848*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj“, IV, 1961, p. 278.

⁵² Nicolae Maghiar, Ștefan Olteanu, *Din istoria mineritului din România*, Editura științifică, București, 1970, p. 205.

⁵³ Arhivele Statului Cluj, fondul Tezaurariatul minier, dosarul nr. 599/1848, filele 75—76.

torilor de sare“. Referindu-se la mișcarea lucrătorilor de la Ocna Mureșului, ziarul „Controlorul“ din Cluj scria, la 8 august 1848, următoarele : „Dar pentru a putea ajuta cu adevărat clasa muncitoare, noi nu trebuie să luăm informații cu privire la neajunsurile și durerile lor de la meșterii de mină și funcționarii în subordinea cărora se află lucrătorii. Noi trebuie să coborâm în mijlocul lor și să le ascultăm păsurile și nevoile chiar din gura lor. În felul acesta am mai avea pe deasupra și avantajul de a face cunoștință cu acei «eroi» ai vechiului regim care au administrat comorile cele mai de preț... și care, căpățuiți, mai rid și acum, frecându-și satisfăcuți mâinile“⁵⁴.

Spre sfârșitul anului s-au mișcat și lucrătorii de la Ocnele Mari. Referindu-se la nemulțumirile acestora, Cămarășia raporta, la 21 octombrie, Direcției ocnelor că muncitorii declaraseră că „dacă nu li se vor asigura liniștea caselor lor și trebuincioasă scutire de asemenea dări de proviant și analoghi după vechile lor datine și prerogative prescrise prin condiții și așezămînt, atunci ei nu mai pot fi în stare a ținea în sarcina lor la ocnă“. În consecință, Cămarășia solicita să li se satisfacă cererile „căci numai așa se va putea păzi rînduiala lucrărilor ocnei, iar într-un alt chip va urma o dărăpănare în toate trebile, stricîndu-se dintr-una într-alta mijloacele de întîmpinare“⁵⁵.

În noiembrie 1848 au încetat lucrul și calfele de croitori din Sibiu, care au cerut mărirea salariilor. Ei au fost însă ridicați cu forța de la sediul lor și deținuți la primărie, unde au fost obligați să lucreze sub supravegherea poliției⁵⁶.

În cursul anului 1849, lupta muncitorilor din Transilvania pentru îmbunătățirea condițiilor de lucru s-a intensificat. S-au ridicat la luptă lucrătorii din saline, apoi muncitorii de la minele de cărbuni și fier, acestora alăturîndu-li-se și alte categorii de salariați. Astfel, la 2 iulie 1849, au intrat în grevă muncitorii din Baia Sprie, deoarece nu au primit la timp cota cuvenită de cereale prevăzută în contract⁵⁷. La 21 iulie au solicitat insistent mărirea salariilor muncitorii mineri din Cavnic (jud. Maramureș), fapt care a făcut ca direcția să ceară de urgență aprobarea acestei doleanțe Inspectoratului general, motivînd că numai în acest fel s-ar putea „preîntîmpina din timp orice tulburări mai mari ce s-ar putea întîmpla“⁵⁸.

Concluzia majoră care se desprinde din analiza atentă a participării active la revoluția din 1848 a muncitorimii, ca parte integrantă a maselor populare, este aceea că în toate cele trei țări românești, poporul, animat de înaltele idealuri de eliberare socială și națională a avut un rol decisiv în desfășurarea și consolidarea mișcării revoluționare. Experiența istorică dovedea, încă odată, că folosirea energiei combative și nesecate a maselor constituie unul din factorii de succes ai oricărei revoluții.

⁵⁴ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878*, Editura politică, București, 1979, p. 219—220.

⁵⁵ Arhivele Statului București, fondul Vistieria Țării Românești, dosarul nr. 1 201/1848, partea I, fila 260.

⁵⁶ C. Göllner, *Din istoria luptei calfelor din Transilvania*, în „Studii. Revistă de istorie“, tom. 11, nr. 4/1958, p. 134.

⁵⁷ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878*, p. 231—232.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 232—233.

Înfăptuirea principiilor democratice ale revoluției de la 1848 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — însemna, în condițiile din vremea respectivă, un important pas înainte în viața politică a poporului român, „un pas menit să asigure emanciparea socială a maselor oprite, crearea premiselor pentru afirmarea pe arena socială a unor forțe noi, mai progresiste și, în ultimă instanță, a noii clase ce se plămădea la orașe — proletariatul industrial —, care urma să devină în curînd portdrapelul celor mai înaintate idealuri ale maselor muncitoare, ale întregii noastre națiuni”⁵⁹.

Schimbările petrecute în structura economică a țării după revoluția de la 1848, dezvoltarea treptată a relațiilor de producție capitaliste și o dată cu acestea și a proletariatului, au creat condiții de afirmare tot mai evidente a noii clase în formare. Muncitorimea, care se va alătura celorlalte forțe sociale înaintate în lupta pentru realizarea idealurilor de eliberare socială și națională, va acționa, în același timp, din ce în ce mai viguros și împotriva propriilor săi exploataitori.

O dovadă concludentă în acest sens este faptul că, în toate marile evenimente petrecute în perioada următoare, clasa muncitoare și-a făcut tot mai mult simțită prezența și participarea efectivă în rezolvarea marilor deziderate sociale și naționale ale poporului căruia îi aparținea.

1784 — RĂSCOALĂ SAU REVOLUȚIE?

În condițiile în care istoriografia noastră aduce clarificări de fond asupra celor mai însemnate momente și trăsături ale istoriei naționale — și îi revine, în primul rînd, această menire —, evaluarea esenței marii ridicări naționale și sociale de la 1784, în fruntea căreia s-au aflat Horea, Cloșca și Crișan, se impune, la rîndu-i, ca o cerință a adîncirii investigației științifice. De-a lungul timpului, istoricii, și nu numai ei, au calificat-o, cei mai mulți, *revoluție*. Alții, interpretînd, îndeobște, luptele țărănimii drept ridicări sociale spontane, au situat-o în rîndul răscoalelor. Au fost și exegeți care, fără să se ocupe îndeaproape de acest aspect, au numit-o cînd răscoală, cînd insurecție sau revoluție, înclinînd să o socotească, de fapt, revoluție.

Cercetările pe care le-am întreprins în această privință ne-au condus la concluzia că, prin obiectivele promovate și forțele participante, prin organizare și desfășurare, ca și prin răsfrîngerile sale în cuprinderea țării, momentul 1784 depășește caracterul unei răscoale, căpătînd trăsăturile unei adevărate revoluții, adînc ancorate în cerințele înaintării societății românești pe traiectorii moderne. Este prima revoluție românească pentru dreptate socială și națională a epocii moderne, căreia avea să-i urmeze, la mai puțin de patru decenii, în 1821, cea de dincoace de Carpați, condusă de Tudor Vladimirescu, ambele avînd aceleași mari țeluri și fiind determinate de un complex de condiții economice-sociale și politice specifice procesului de trecere spre orînduirea capitalistă.

De însemnătate fundamentală în analiza de față este, după opinia noastră, considerarea *potențialului revoluționar* al țărănimii nu în sine, ci corespunzător fiecărei epoci sau perioade, fiecărui moment în care el s-a exprimat, specificului dezvoltării societății românești, problematicii în fața căreia se afla aceasta, poziției și situației țărănimii în societate. Faptele atestă că, odată cu zorii noii epoci, acest potențial s-a manifestat nu numai în opoziția mai mult sau mai puțin directă față de opresorii dinlăuntru și din afară, nu numai în răscoale — spontane, desigur —, care semnifică umplerea paharului răbdării, ci, de asemenea, în capacitatea

țărănimii de a înfăptui sau în participarea decisivă la revoluțiile sociale și naționale din epoca modernă, respectiv de la 1784, 1821 și 1848. Într-o țară cu profil agrar-țăranesc predominant, muncitorul ogoarelor, care, veacuri în șir, făcuse dovada spiritului revoluționar și patriotic, avînd rol creator și transformator de bază, firește la nivelul istoric dat, a continuat să fie și în această nouă epocă întiiul făurar al avuției materiale și spirituale a patriei, participant de prim plan și dinamizator al mișcării de dreptate socială, de libertate și unire națională. De-a lungul istoriei — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, țăranimea „a fost clasa de bază a societății românești; luptătoare neînfricată pentru dezvoltarea poporului, a națiunii noastre, pentru apărarea ființei naționale, a limbii și culturii poporului, pentru păstrarea gliei strămoșești, pentru libertatea, neatîrnarea și suveranitatea patriei“¹.

Principalele probleme cu care se confrunta țăranimea erau, în același timp, probleme de bază ale țării, după cum marile idealuri și năzuințe ale maselor țărănești erau, practic, idealuri fundamentale ale tuturor celorlalte categorii sociale exploatate și asuprite. Dealtfel, centrul contradicțiilor și conflictelor sociale și politice din țările românești continua să fie, și în acele timpuri de început ale epocii moderne, cel dintre masele de lucrători ai ogoarelor și exploatatorii feudali, iar pe de altă parte dintre poporul român, a cărui imensă majoritate o forma țăranimea, și opresorii străini. Mersul înainte al societății implica abordarea și soluționarea acestora în favoarea maselor nedreptățite, a poporului român îndeobște. Realitățile sociale și politice cereau și făceau, astfel, iminentă o acțiune revoluționară de fond, care să dea lovituri decisive rînduieiilor feudale și protectorilor acestora — forțele retrograde externe. O atare idee, fără să fi fost formulată direct, era intim simțită de țăranime, care socotise depășite rînduieiile feudale încă în cursul răscoalelor de anvergură de la 1437 și 1514. Ea declara deschis că vrea să pună capăt împilării nobiliare și habsburgice în Transilvania, rînduieiilor boierești și regimului fanariot în Moldova și Țara Românească, a căror presiune economică și politică era în continuă creștere asupra lumii satelor în primul rînd, iar în plan național asupra poporului român în ansamblul său. Prin țăranime, așadar, ca forța socială de bază în cadrul maselor poporului, aspirațiile spre libertate națională și socială căpătau valori programatice noi, proprii epocii moderne.

La 1784, potențialul revoluționar al țăărănimii s-a manifestat în alegerea revoluției ca soluție de acțiune pentru schimbarea societății, în conceperea unui program clar definit al acestei revoluții, pe drept cuvînt unul dintre cele mai avansate, mai radicale din epocă, și în acțiunea hotărîită pentru înfăptuirea lui. Aceasta dovedește, la rîndul său, evaluarea reală de către masele țăărănimii a problematicei și necesităților economice-sociale și politice — ale ei și ale societății —, decantarea și ierarhizarea în consecință a obiectivelor de luptă, asumarea responsabilității de a materializa aceste obiective. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „țăranimea noastră a demonstrat, secole de-a rîndul, înaltul ei spirit de răspundere și de sacrificiu“², și aceasta pune în lumină existența conștiinței ideologice-politice a maselor țărănești, a simțului lor politic sănă-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 21, Editura politică, București, 1981, p. 409.

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara lărgită a Consiliului Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Gospodăririi Apelor — 28 decembrie 1982*, Editura politică, București, 1983, p. 28.

tos, transpuse atât în program, cât și în acțiunea revoluționară deliberată. Prin ansamblul prevederilor sale programatice, „formulate în mod conștient de repetate ori și în diferite prilejuri — observă Ștefan Pascu —, mișcarea țăranilor din 1784 depășește caracterul unei răscoale țărănești obișnuite. Obiectivul răscoalelor țărănești, de obicei, se reducea la unele îmbunătățiri de natură economică, anume ușurarea sarcinilor feudale, și nu viza structura social-politică a societății. *Mișcarea din 1784 urmărea schimbarea structurii social-economice și social-politice*“³. Firește, aceasta nu înseamnă omiterea formelor de exprimare ale istoriei ridicării naționale și sociale, care a îmbrăcat manifestări de răscoală sau de război țărănesc, dar avînd țelurile și producînd efectele unei revoluții. De aceea, așa cum remarcă, foarte nuanțat, Ștefan Pascu, într-un recent studiu, este vorba de „*marea răscoală țărănească, războiul țărănesc sau revoluția lui Horea din 1784* — eveniment istoric de cea mai mare însemnătate în lupta pentru libertate națională și socială a poporului român“⁴. D. Prodan, în monumentală sa lucrare consacrată evenimentului de care ne ocupăm, deși folosește termenul de răscoală, îl tălmăcește, de fapt, ca revoluție, scriind că 1784 a fost „prima zguduire puternică a orînduirii feudale din cuprinsul țării noastre. *Ea deschide procesul revoluționar de răsturnare a raporturilor feudale*“⁵.

Alte aprecieri ale istoricilor evidențiază adîncimea prevederilor programatice ale momentului 1784 ca revoluție, care urmărea să instituie, deopotrivă, dreptatea socială a maselor, în speță a țăranimii, și libertatea națională a poporului, faptul că ea a fost urmarea unor puternice antecedente istorice, a problematicii și cerințelor generale, economice-sociale și politice, ale societății românești. Nicolae Densușianu, recunoscut pentru aprofundările sale asupra acestui moment, conchide că poporul român se ridicase la 1784 deoarece „dorea pămîntul ocupat de nobili, fiindcă avea conștiința că a fost odată proprietatea sa, dorea Transilvania, fiindcă se credea singurul moștenitor legitim al acestei patrii, dorea, în fine, expulsiunea elementului dominant [opresor], fiindcă numai singur se considera națiunea legală în Transilvania. Pe lângă liberarea din servitutea feudală, *revoluțiunea* de la 1784 tindea pe linia primă la liberarea poporului român din servitutea publică, la liberarea Transilvaniei de domnia altor rase [neamuri]. În scurt, *revoluțiunea* de la 1784 voia să distrugă sistemul politic al celor trei națiuni privilegiate din Transilvania și, pe ruinele sale, să întemeieze un sistem politic român“⁶. Conducătorii revoluției de la 1784 — remarcă I.B. Mureșianu — au tins „spre înlăturarea totală a servituții... Principiile acestei *revoluții*, izvorîte din sufletul obidit al poporului român, despuiat de conducători, dezarmat și vîrît în jugul împilărilor barbare, au trebuit să fie pronosticul fatal al decadenței feudale... Libertatea, egalitatea și fraternitatea, apoteozate în Apus abia după cinci ani de la prima scînteiere a tendinței de reformă socială din Ardeal,

³ Ștefan Pascu, *Războiul țăranilor din 1784 de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan*, București, 1957, p. 56.

* Ștefan Pascu, *Publicarea izvoarelor documentare ale răscoalei lui Horea*, în *Izvoarele răscoalei lui Horea*. Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu. Seria A. *Diplomatarii*, Editura Academiei R. S. România, București, 1982, p. XVII.

⁴ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 13.

⁵ Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria. 1784—1785*, Tipografia „Românul“, București, 1884, p. 5.

își găsește impulsul în aceleași motive, urmărind aceleași țeluri“⁶. Lupta de la 1784 — arată Nicolae Iorga — a fost o acțiune „de ridicare a claselor de jos, de dărîmarea privilegiilor, de desființare a unguirilor nu în calitatea lor de unguri, ci de privilegiați“⁷. Ea a fost „o mișcare națională“⁸, iar Horea „un adevărat dac liber, un costoboc, dintre aceia care, după pieirea statului lor, venea din aceste adîncuri muntoase ca să-și răz-bune neamul asupra noilor stăpîni“⁹.

O seamă de gînditori socialiști din țara noastră au considerat, tot astfel, marea bătălie socială și națională de la 1784 *revoluție*. Cu titlu ilustrativ, amintim că, în 1895, la împlinirea a 110 ani de la înăbușirea acesteia, organul central de presă al P.S.D.M.R., „Lumea nouă“, a consacrat prima sa pagină evenimentului și a publicat mai multe articole despre această ridicare de anvergură din Transilvania anului 1784, despre martiriul lui Horea, Cloșca și Crișan, caracterizați „capii *Revoluției* țărănești“. Este foarte semnificativ că gînditorul socialist și istoricul Ioan Nădejde apreciază momentul 1784 *revoluție*, idee conținută în chiar frontispiciul articolului său din „Lumea nouă“, intitulat : „*Revoluția țărănească de la 1784*“¹⁰. Același organ de presă, în editorialul publicat sub semnătura lui Anton Bacalbașa, scria — fapt elocvent pentru definirea acestei lupte ca revoluție — că țărănimea s-a ridicat la 1784 „ca să schimbe orînduirea crudă sub care gemea“¹¹.

La 4 noiembrie 1784, la Blăjeni, și la 8 noiembrie, la Bucium, Horea a făcut, deschis, primele concretizări programatice. Alături de înlăturarea nobilimii ca clasă, el proclama ca prevederi de esență ale revoluției desființarea robotei pe pămînturile nemeșesti, alungarea vechilor funcționari, unguri sau austrieci, și înlocuirea lor cu români. La 11 noiembrie, cînd revoluția se extindea și se exprima deosebit de ofensiv, iar numărul luptătorilor era în creștere, a fost trimis nobilimii refugiate în cetatea de la Deva cunoscutul *Ultimatum*, sinteza dezvoltărilor programatice ale revoluției. Documentul preconiza, convergent, în cele șase puncte ale sale, răsturnarea nobilimii ca clasă, prin exproprierea ei, obligarea nobililor la o activitate productivă, care să-i facă să trăiască echitabil din munca proprie, cu alte cuvinte integrarea lor în rîndul neprivilegiaților. Nobilii, stăpîni de pămînturi — se cerea în *Ultimatum* — „să părăsească pentru totdeauna moșiile nobiliare“, nobilime să nu mai fie, ci fiecare unde poate primi o slujbă crăiască din aceea să trăiască, plătind dări „tot așa ca și poporul contribuabil de rînd“.

Ultimatumul cuprindea, în același timp, partea de construcție a revoluției. El preconiza instaurarea unor rînduiri sociale noi și asigurarea libertății naționale. La punctul al cincilea, se cerea ca pămînturile nobiliare „să se împartă între poporul de rînd“.

Formularea programatică a aspirațiilor revoluționare pornindu-se de la țărănime — ca temei al revoluției, ca purtătoare a tuturor năzuințelor sociale avansate, a idealurilor naționale românești —, „E cel mai important act al ei, cel mai general, cel mai sintetic. E actul nimicitor pentru nobilime, pentru raporturile feudale în genere, concluzia ultimă

⁶ I. B. Mureșianu, *Un veac și jumătate de la tragicul sfîrșit al martirilor Horea, Cloșca și Crișan, conducătorii marii mișcări de dezrobire socială și națională*. Note istorice, Timișoara, 1935, p. 5.

⁷ Nicolae Iorga, *Horia, Cloșca și Crișan*, Vălenii de Munte, 1937, p. 4.

⁸ *Ibidem*, p. 7.

⁹ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. VIII, București, 1938, p. 30.

¹⁰ „Lumea nouă“, anul I, nr. 97 din 16 februarie 1895.

¹¹ *Ibid.*

a răscoalei, a problemei sociale și a pământului, așa cum o credea țărâni-mea. Generalitatea lui îi dă un prestigiu istoric capital¹². Proveniența țărănească a acestor formulări programatice nu însemnează o coborîre a stachetei, ci, dimpotrivă, definește însăși stringența istoriei românești prin viziunea clasei care forma atunci centrul vieții politice-sociale și naționale. Este, deci, un program în care totul se privește „de jos în sus. E formula masei țărănești de rezolvare, într-o viziune proprie, primară, a problemei națiunii, pornind de la adîncile ei temeiuri sociale și naționale. E o întregire indispensabilă a viitorului program de emancipare completă, socială și națională...”¹³. Așadar, ridicarea de la 1784, mai ales prin programul său, privește nu în urmă, spre trecut, ci în perspectivă, într-o viziune simplă, dar radicală, „Viziunea ținînd mai departe decît programele agrare ale revoluției secolului următor, pe care o pregătește”¹⁴.

În strînsă legătură cu obiectivele sociale, revoluția de la 1784 a promovat obiectivul libertății și unirii naționale. „*Țărănimii* — așa cum afirmă D. Prodan — *îi revine deplin meritul de a fi deschis, de la sine, procesul revoluționar al emancipării națiunii, chiar de la temeliile sale*”¹⁵. Conceperea libertății naționale ca element și cadru absolut necesare făuririlor trainice în domeniul economic-social își are rădăcinile încă în vremea obștilor țărănești, ca formațiuni economice-sociale, dar și politice, libere. Practic, aceasta s-a materializat în ideea că alungarea opresorilor habsburgici și a nobilimii maghiare este de natură să conducă atît la descătușarea națională, cît și la cea socială, prin transformarea foștilor iobagi în stăpîni de fapt ai pământului. „În taina sufletului lor — scrie Ioan Lupaș — păstrau amintiri din timpuri mai bune, cînd le era îngăduit să se gospodărească aci ca oameni liberi, ca stăpîni ai pădurilor și pășunilor, care au trecut prin viclesug în proprietatea feudală a unor domni străini de neamul și legea românească sau în domeniul unui stat, tot atît de străin, ale cărui organe administrative și judecătorești nu aveau nici o înțelegere și nici o milă pentru populația de baștină a acestei regiuni muntoase”¹⁶. „Horea — sublinia Al. Papiu-Ilarian — se lupta pentru libertate, și încă pentru libertate nu numai socială, dar și politică și națională”¹⁷.

Mai ales *Ultimatumul* de la Deva — document programatic de bază al revoluției — este o declarație hotărîtă atît împotriva feudalismului ca orînduire, cît și pentru instaurarea de rînduiri noi, populare, fără împîlători și opresori. Ideea organizării unei țări românești bazate pe principii democratice a existat în mintea românilor și înainte de 1784. Ea se va amplifica la 1848, cînd masele populare din Munții Apuseni, nucleul revoluției române de la 1848 în Transilvania, vor promova și vor realiza, pentru un timp, o țară liberă, o „republică românească” în condițiile încercuirii de către forțe contrarevoluționare externe¹⁸.

¹² D. Prodan, *op. cit.*, p. 426—427.

¹³ *Ibidem*, p. 427.

¹⁴ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 709.

¹⁵ *Ibidem*, p. 711—712.

¹⁶ Ioan Lupaș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la 1784*, Tipografia „Astra”, Cluj, 1934, p. 41—42.

¹⁷ Al. Papiu-Ilarian, *Horea, Cloșca și Crișan*, în *Tesauru de monumente istorice pentru România*, tomul III, București, 1864, p. 303.

¹⁸ A se vedea: Nicolae Rauș, *Contribuții ale gândirii social-politice românești de la 1848 în contextul afirmării socialismului științific pe plan internațional*, în „*Anale de istorie*”, anul XXIV, nr. 1/1978, p. 131.

Un indiciu, care, la rîndul său, evidențiază pregătirea deliberată și organizarea minuțioasă a momentului 1784 în numele unor obiective clar formulate este faptul că, înainte cu mult timp de declanșarea revoluției, conducătorii maselor — Horea și Cloșca, mai cu seamă — au fost adevărați propagatori ai programului de luptă al acestuia. Ei au mers din sat în sat, pe zone întinse, au explicat țăranilor problemele legate de situația lor, i-au încurajat, au întreținut o stare de permanentă agitație revoluționară. Încă în anii 1765—1770, oamenii lui Horea „pregătesc în șoaptă răzvrătirea, convingînd poporul de necesitatea absolută a acestui eveniment, prin argumente istorice“¹⁹.

Semnificativ este și faptul că Horea și ceilalți fruntași revoluționari, tocmai din dorința de a pregăti temeinic revoluția și de a-i asigura succesul, au considerat că declanșarea ei ar fi cel mai oportun în primăvara anului 1785. Dacă, totuși, ea a început în toamna anului 1784, cauza a fost teama de eventuale deconspirări²⁰. Din aceeași rațiune, înainte de începerea luptei, „statul major al revoluției luă jurămintul în mod solemn de la fiecare iobag în parte, pe sabia scoasă jumătate din teacă“²¹. La 1784, ca și la 1821 sau 1848, a avut loc, așadar, *alegerea momentului*, urmare a unei temeinice cumpăniri.

Considerarea mării ridicări naționale și sociale de la 1784 ca revoluție este susținută și de faptul că aceasta a avut o *forță socială* — *țărănimea* — care a polarizat în jurul obiectivelor revoluționare toate celelalte categorii sociale împilate, întreaga masă a românilor din Transilvania. Au luptat împreună în revoluție iobagii de pe domeniile statului și ale nobililor — români, maghiari și sași —, iobagii mineri din Munții Apuseni și Baia Mare, iobagii lucrători la ocele de sare din Maramureș, unii dintre ei avînd sarcini de conducere în cadrul revoluției, meșteșugarii (lemnari, fierari), clerul nevoiaș, a cărei situație materială era foarte apropiată de cea a iobagilor.

Revoluția a avut o *conducere unitară*. Horea, Cloșca și Crișan au fost recunoscuți conducători de către toți participanții la revoluție, chiar și în zonele în care nu au fost prezenți. Ei au alcătuit, împreună cu alți fruntași ai țărănimii, un adevărat consiliu și stat-major revoluționar. Gînditor și organizator de excepțională agerime, Horea a fost unanim considerat șeful suprem al revoluției, conducătorul și inspiratorul ei²². Personalitatea sa creionează „o rară figură în istoria dezvoltării omenеști — cum îl caracterizează Al. Papiu-Ilarian —, una din acele inimi mari care sînt capabile a cuprinde singură în sine toate durerile seculare ale unui popor și toate suvenirile lui și toate patimile lui cele legitime“²³. Marea identitate spirituală a lui Horea — spune Papiu-Ilarian — se sintetizează în faptul că „a știut să se înalțe la ideile umanității“²⁴.

În cîteva zile de la izbucnirea revoluției, conducătorii ei au organizat, mai ales în Munții Apuseni, o adevărată armată revoluționară, cu un pronunțat caracter democratic, a cărei experiență va fi fructificată în aceste locuri în timpul revoluției române de la 1848. Horea a început organizarea armatei revoluționare în satele din Munții Abrudului. În urma pro-

¹⁹ I. B. Mureșianu, *op. cit.*, p. 14.

²⁰ Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea I, Fundația pentru literatură și artă, București, 1942, p. 405.

²¹ I. B. Mureșianu, *op. cit.*, p. 16.

²² Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 405.

²³ Al. Papiu-Ilarian, *op. cit.*, p. 304.

²⁴ *Ibid.*

punerilor făcute de iobagii din respectivele sate, în cadrul unor adunări populare, el a numit 50 de căpitani dintre cei mai devotați și mai hotărâți luptători. Aceștia erau ajutați de căprari (decurioni) — propuși, de asemenea, de iobagi —, care aveau sarcina să organizeze cetele de luptători în fiecare sat și să le înarmeze. În zonele din afara Munților Apuseni, unde conducătorii revoluționari nu au putut ajunge, ca, de pildă, în județele Arad și Cluj, masele au fost conduse de căpitani aleși de ele, fără a mai fi confirmați de conducerea revoluției. În localitățile cu populație românească și de naționalitate maghiară, au fost aleși peste 80 de căpitani. Toți aceștia îl recunoșteau pe Horea drept conducător suprem. Luptătorii revoluției, care au acționat în formațiuni nu prea mari, pînă la cîteva sute de oameni, alcătuiau, în totalitatea lor, o armată revoluționară numeroasă, de peste 15 000 de oameni, înarmați cu lănci, săbii, topoare, furci și, într-o măsură, cu arme de foc. Ideea organizării formațiunilor înarmate pe sate urmărea asigurarea bazei militare unice a revoluției. Aceste formațiuni aveau o dublă misiune : să apere satele și să intervină, la ordinul conducătorului suprem al revoluției, acolo unde era nevoie.

Desfășurarea revoluției, abordarea de către luptătorii ei a obiectivelor menite să conducă la înlăturarea vechii societăți, feudale, și la instaurarea de noi rînduiri sociale și politice ilustrează, tot astfel, faptul că marea ridicare națională și socială de la 1784 a fost pregătită îndeaproape, că masele și-au însușit programul revoluționar și au acționat pentru înfăptuirea lui. Este semnificativ că deși revoluția a plecat din Zarand, masele s-au ridicat nu împotriva fiscului, care era aici elementul oprimator foarte vădit, ci împotriva cauzelor generale de ordin național și social ale exploatării și asupririi.

Masele revoluționare s-au răfuit cu nobilimea, au atacat, de asemenea, biserica catolică, instituție feudală exploatoare și asupritoare, instrumentul Curții vieneze de catolicizare forțată a românilor. Revoluția, în desfășurare, a negat deschis autoritatea imperială și a preconizat o *conducere populară românească*, în frunte cu Horea. Latura de construcție națională implica astfel ideea suveranității. Masele revoluționare, conducătorii lor principali întrezăriseră, așadar, modalități anume de organizare a societății viitoare, chiar dacă nu pînă la cele mai mici detalii ²⁵.

Pe acest drum, revoluția națională și socială a maselor de români din Transilvania anului 1784 *s-a exercitat victorios timp de aproape trei luni*. S-a trecut la acțiuni vizînd schimbarea vechii administrații comunale, care sprijinea exploatarea feudală de către fisc. Pe lîngă organizarea militară a satelor, prin numirea unor căpitani și constituirea unor formațiuni de țărani pentru apărarea localităților, pentru sprijinirea nemijlocită a revoluției, s-a procedat și la *organizarea civilă* a satelor, prin numirea de către revoluție a unor juzi și jurați noi.

Lupta românilor, sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, a avut consecințe care au lucrat în *profunzime și durabil*, asemenea oricărei revoluții. Cea mai importantă a fost patentă din 22 august 1785, prin care erau anulate servituțile personale și se acorda iobagilor libertatea de strămutare. Deși nu desființa propriu-zis iobăgia și nu pomenea nimic despre dreptul de proprietate al țăranilor asupra pămîntului, această legiuire, precum și celelalte măsuri luate în favoarea țăranimii după revoluție aveau să deschidă drumul spre o nouă etapă în raporturile dintre nobilime și

²⁵ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 38.

țărănime, în relațiile feudale și în însăși concepția despre iobăgie. Mai mult, țărănimea a conferit măsurilor luate de Curtea de la Viena după înăbușirea revoluției și, mai ales, patentei din 1785 un înțeles revoluționar, trecînd la înfăptuirea reformei agrare prin luarea în stăpînire a unor pămînturi nobiliare și la anularea tuturor sarcinilor iobăgești. Deși autoritățile au intervenit cu brutalitate împotriva lor, iobagii nu au renunțat la luptă în anii următori, constituind o permanentă amenințare pentru regimul nobilimii ²⁶.

O influență viguroasă și o deosebită semnificație a avut revoluția de la 1784 în toate celelalte părți ale pămîntului românesc. Grava problemă iobăgească din Transilvania — așa cum remarca D. Prodan — „se confundă în gravitatea problemei poporului român însuși. Lupta socială a iobăgimii române își are inevitabil și temeiul său național. Lupta ei de emancipare va fi temeiul popular al luptei de emancipare a însuși poporului român. Înainte de toate pentru că iobăgimea română constituie partea covîrșitoare, mult peste trei pătrimi a iobăgimii Transilvaniei. Acest simplu fapt ar fi suficient pentru a da și un caracter românesc luptei sociale, a face din problema iobăgiei, în aceeași măsură, și o problemă românească” ²⁷. Mai mult, datorită condițiilor și perioadei în care s-a declanșat, ridicarea de la 1784 „e de acum mult mai complexă. *Are adînci și inseparabile implicații naționale, se confundă în problematica poporului român din Transilvania, de pretutindeni*” ²⁸.

Cauzele care au generat-o, definitorii pentru ansamblul societății românești, direcțiile spre care aceasta se îndrepta, aspirațiile și năzuințele, ca și starea de spirit a maselor, a poporului român au făcut ca această revoluție să fie reprezentativă pentru întreaga cuprindere a meleagurilor românești și să înlăunțeze într-o măsură atît de însemnată încît era pe cale să se producă o ridicare unanimă a poporului român la revoluție. „Revoluția aceasta — nota un contemporan — a fost mare chiar și numai în sine, dar ar fi putut avea consecințe incomparabil mai mari pentru toată țara și pentru toate popoarele [naționalitățile] ei, deoarece întreg poporul român, și chiar și de pe pămîntul regesc, era stăpînit de gîndul revoluției” ²⁹. Autoritățile comitatului Hunedoarei observau, într-un memoriu din toamna anului 1784, că dacă această ridicare va ține pînă în primăvara anului următor, se vor ridica la luptă toți românii, inclusiv din Banat, Muntenia și Moldova, „contra robiei [nobiliare] ungurești” ³⁰. Iar ziarul „*Politisches Jurnal*” din Hamburg îi atribuia lui Horea afirmația că va încerca a se „uni cu cei de o credință cu el, cu românii din Țara Românească, ca, împreună cu ei, să cucerească [elibereze] Transilvania” ³¹. Tot atunci, ziarul „*Magyar Hirmondo*”, editat la Bratislava, constata că nu numai românii din Banat și Bihor vor să se unească cu cei din Munții Apuseni, ci și populația din Țara Românească „vrea să li se alăture” ³².

²⁶ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, p. 5 și urm.

²⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 57—58.

²⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 710.

²⁹ Apud Z. Picișanu, *Revoluția lui Horea*, în „*Revista Fundațiilor*”, vol. I, nr. 10, octombrie 1934, p. 7.

³⁰ Apud Toth Zoltán I, *Mișcările țărănești din Munții Apuseni pînă la 1848*, Editura Academiei, București, 1955, p. 157.

³¹ Apud D. Prodan, *op. cit.*, p. 685.

³² *Ibidem*, p. 650.

La 3 februarie 1785, preotul reformat din Turda scria că revoluționarii transilvăneni se aflau în corespondență cu „Țara Românească și Moldova, de la care așteptau ajutor“, și că, la începutul acelui an, aproximativ 30 000 de moldoveni s-ar fi pregătit să treacă, pe la Ghimeș, în Transilvania, pentru a participa la revoluție. Un raport diplomatic al Curții de la Viena, întocmit la un deceniu de la revoluția din 1784, susținea că Horea trimisese la Iași o delegație pentru a solicita sprijin. Astăzi este larg acreditat faptul că frunzașii revoluției s-au gândit chiar la unirea Transilvaniei cu Moldova și Țara Românească, la crearea statului unitar român în vatra vechii Dacii³³. În această idee, contemporanii l-au și numit, semnificativ, pe Horea *rex Daciae*, iar Karl Marx avea să scrie că Horea „plănuiește eliberarea neamului său“, devenind „simbolul renașterii Daciei“³⁴.

Tezaurul de idei al *revoluției de la 1784*, generat de efervescența gândirii și aspirațiilor întregului nostru popor, a fost îmbogățit și ridicat pe noi planuri prin alte momente fundamentale de acțiune menite a accelera evoluția societății românești. 1784 este, astfel, începutul epocii revoluțiilor naționale și sociale care au jalonat calea făuririi României moderne. De aici se proiectează cursul revoluționării continue și ascendente a poporului român în noua epocă. Așa cum observa Nicolae Bălcescu, Horea „luă securea în mână și... scrise cu dînsa drepturile nației române și programul politic și social al revoluțiilor ei viitoare“³⁵. Continuitatea procesului revoluționar declanșat atunci va însemna, așadar, păstrarea, adîncirea și dezvoltarea, la flacăra luptei, a valorilor revoluționare, naționale și sociale, afirmate la 1784.

CONSTANTIN CORBU

³³ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia — încununare a ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, [f.e.], Cluj, 1968, p. 52.

³⁴ Karl Marx, *Însemnări despre români* (Manuscrise inedite). Publicate de A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei, București, 1964, p. 115.

³⁵ N. Bălcescu, *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, în: Nicolae Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a. Ediție critică de G. Zane, Editura Fundației, București, 1940, p. 126.

UN PROIECT DE PROGRAM SOCIALIST NECUNOSCUT DIN ANUL 1880

Cucerirea independenței de stat depline a României a marcat și intrarea mișcării noastre muncitorești și socialiste într-o etapă nouă a evoluției sale, caracterizată prin intensificarea eforturilor pentru centralizarea organizațiilor socialiste la nivel național, pentru formularea unui program unitar de acțiune, bazat pe ideile socialismului științific. În bogata corespondență purtată de membrii organizațiilor socialiste, ca și în coloanele presei socialiste se dezbate cu tot mai multă insistență necesitatea „formării în România a unui partid socialist”, îndrumat de un program corespunzător condițiilor specifice ale României.

În acest context, consfăturile socialiste de la Ploiești și București din 25 și 27 februarie 1879, ca și Congresul de la Iași din octombrie 1879, s-au constituit în momente de mare însemnătate ale procesului de unificare a mișcării noastre socialiste și de definire a telurilor sale programatice, iar cele două programe din 1880 — *Un studiu psihiatric urmat de câteva comentarii asupra ideilor sănătoase*, publicate de dr. N. Russel, și *Credo al socialiștilor*, atribuit aceluiași autor, au contribuit la închegarea conceptului socialist cu privire la stadiul și la perspectivele de dezvoltare a societății românești. Din analiza situației economico-sociale și politice a țării, efectuată pe baza ideilor socialismului științific, s-au extras obiectivele imediate și de perspectivă ale mișcării socialiste, ca și mijloacele de luptă în vederea înfăptuirii lor¹.

Alături de aceste mărturii documentare cunoscute și intrate în circuitul științific, se adaugă un nou document pe care l-am depistat recent în Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 239, unitatea de păstrare nr. 543. El este intitulat *Ce e de făcut?* și se află într-un set de materiale ce aparțin lui N. Russel sau sint atribuite acestuia.

Analiza comparată a acestor texte ne permite să concluzionăm că

¹ Vezi, pe larg: *Inceputurile mișcării socialiste din România*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 4/1980, p. 151—162.

documentul *Ce e de făcut?* a fost scris de N. Russel în anul 1880. Argumentele în favoarea acestei constatări sînt următoarele :

1. În prima parte a volumului I din corpusul de *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*² este inserat un material considerat pînă în prezent a fi „un fragment de scrisoare în care se vorbește de munca pe care trebuiau să o ducă socialiștii români în rîndurile poporului”³. În fapt, el este planul documentului aflat acum în discuție, purtînd același titlu și sintetizînd conținutul acestuia din urmă. În plus, atît planul cît și documentul propriu-zis încep cu aceleași cuvinte : „Jos cu iluziile”.

2. Fraza de început a documentului *Ce e de făcut?* este cuprinsă aproape identic în *Credo al socialiștilor* : „Fanteziile de fericire ideală în viața viitoare joacă pentru viața noastră pe pămînt același rol [pe] care opium[ul îl] joacă pentru proletariatul oriental și băuturile spirtoase pentru proletariatul occidental”⁴.

3. Autorul documentului *Ce e de făcut?* avertizează că textul respectiv este scris „numai pentru amicii noștri”, adică pentru membrii organizațiilor socialiste, fiind probabil destinat unei publicații socialiste („lectorilor noștri”). El adaugă însă că pentru un „alt public”, problemele vor fi tratate „mai pe larg și mai adînc”, aceasta însă „cu altă ocazie”. Prilejul s-a ivit curînd, atunci cînd, răspunzînd atacurilor ziarului „Mișcarea națională”, N. Russel a scris și tipărit *Un studiu psihiatric urmat de cîteva comentarii asupra ideilor sănătoase*. De altfel, definiția dată în cele două documente orînduirii socialiste — „un drum fără sfîrșit care se începe în timpurile noastre și nu se va mîntui niciodată (*Ce e de făcut?*) și „socialismul nu este decît un drum care, pornind de la revoluționarea socialistă..., merge la infinit” (*Un studiu psihiatric*), indică partenitatea aceluiași autor. Devine, de asemenea, clar că documentul *Ce e de făcut?* este scris anterior documentelor programatice deja cunoscute, elaborate în anul 1880, posibil tot în cursul aceluiași an, și că autorul lor este N. Russel.

Din cuprinsul documentului se desprinde ideea că autorul a sesizat cu justețe faptul că lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale maselor trebuia începută în urma analizei atente a condițiilor specifice țării noastre, după cum mijloacele și căile de acțiune trebuiau adaptate acestor condiții. Aceasta, desigur, nu excludea existența legităților generale ale dezvoltării sociale.

Socialismul științific era apreciat ca o doctrină realistă, iar societatea socialistă era privită, în lumina materialismului istoric, ca un rezultat al evoluției social-economice, ca un organism dinamic, în continuă transformare și perfecționare.

Comparînd situația României cu cea a țărilor din apusul Europei, în primul rînd din punct de vedere economic, autorul ajungea la concluzia justă că România era „o țară agricolă”, în care cea mai mare parte a pămîntului aparținea proprietarilor mari și statului, iar proprietatea țăranului era atît de neînsemnată, încît acesta, economicște, depindea de proprietar. Încercînd să explice situația economică a României — care era o realitate —, autorul exagera în unele privințe, prezentînd mai accentuat condițiile grele de viață ale țăranilor români.

² *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I (partea I), Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 782.

³ *Ibidem*, p. LII.

⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, Editura politică, București, 1973, p. 76.

În urma acestei analize autorul ajungea la concluzia că împrejurările în care se afla România din punct de vedere al dezvoltării mișcării socialiste erau mult mai nefavorabile decât cele din Occident. În aceste condiții, sarcina socialiștilor români era de a se apropia de muncitori, de masele populare, în general : „*Renașterea noastră este posibilă numai în popor*“.

În continuare, prezentăm atât planul menționat, cât și documentul intitulat *Ce e de făcut ?* Omisiunile din textul original, marcate prin puncte de suspensie între paranteze drepte, se referă la aprecieri care nu au legătură cu tema analizată în document. Întregirea unor cuvinte, acolo unde a fost necesar, s-a marcat, de asemenea, prin paranteze drepte. Notele explicative asupra unor expresii sau formulări din aceste documente se găsesc în subsolul paginilor, între paranteze rotunde, pentru a se distinge de notele originale ale documentelor prezentate.

NATALIA TAMPA

1. [Planul documentului] Ce e de făcut ?

Jos cu iluziile.

E timpul să ne dăm seama despre următoarele :

1. Unde sau în ce condiții trebuie să activăm.

2. Ce trebuie să facem în asemenea împrejurări.

3. Ce sintem.

4. Ce trebuie să fim.

Noi sintem Răsăritul și nu Apusul și acceptăm... * Răsăritul.

Ce sint românii = a) din punct de vedere economic.

b) din punct de vedere cetățenesc.

c) din punct de vedere moral.

d) din punct de vedere politic.

e) din punct de vedere social.

5. Renașterea noastră este posibilă numai în popor.

În România trebuie să se lucreze în mijlocul poporului, trebuie ca acesta să fie luminat, trebuie să se formeze primele cadre în rindurile intelectualității, iar în acest scop ale noastre imediate... ** trebuie să creeze literatura noastră românească pentru toți — grupuri în care s-ar putea forma viitorii luptători. [...]

2. [Documentul] Ce e de făcut ?

Înainte de toate — jos cu iluziile !

Jos cu iluziile sincere, căci ceața tran-

dafirie a optimismului ne ascunde cunoașterea reală a lucrurilor, ne îmbată și ne amețește, cum amețește opium[ul] pe proletariatul Orientului, sau alcoolul pe cel al Occidentului. Săracul și nenorocitul trebuie să aibă ideea justă despre realitate, despre sărăcia și nenorocirea sa. Un flămînd și culcat în glod nu trebuie a se legăna cu plăcute și măgulitoare... * „din o mie și una de nopți“ despre palaturi de aur și diamante, despre masa luxoasă de Lucull dacă nu voiesc să rămînă veșnic în glod. Treaza și deplina conștiință despre starea tristă în care se află omul este cel dintîi și indispensabil pas către îndreptare, căci numai această conștiință e în stare de a deștepta în el și a pune în activitate forțele adormite.

Jos cu iluziile false ale șarlatanilor, căci minciuna și șarlatania n-au nimic de făcut acolo unde se caută adevărul.

Timpul a sosit cînd, aruncînd departe toate minciunile, iluziile și halucinațiile, trebuie să ne facem justa idee despre starea adevărată a lucrurilor, trebuie să ne dăm un cont clar despre aceea unde sintem, precum și aceea ce sintem și ce ar trebui să fim.

Deși aș asculta, dar, amicii mei, precum și toți oamenii cinstiți amicej noastre țări românești, adevărul despre noi și despre această țară și să nu se ia în nume de rău aceea ce am să spun, căci nu pentru a-i ofensa, ci pentru a-i îndrepta vorbesc [...] cu sau fără părere de rău trebuie să recunoaștem că sintem Orientul, nu Occidentul Europei. Toată rudenția noastră cu Occidentul se mărgi-

* (Lipsă în original).

** (Lipsă în original).

* (Lipsă în original).

nește la cîte o formă imprumutată și transplantată, forme care tot așa de puțin ne fac occidentali cum chipiul gardistului nostru îl face francez. Tot occidentalismul nostru constă în oarecare lustru și poleială exterioare, pe cînd esența caracterului vieții noastre, care singură trebuie să ne intereseze, a rămas cu oarecare schimbări neînsemnate tot aceiași, adică al nostru, românesc [...]. Să nu credeți că eu depling această împrejurare că noi nu sîntem francezi sau în genere occidentali și eu aș dori ca să ne occidentalizăm pe cît se poate mai adînc. Nu [...] noi trebuie să rămînem ce sîntem, adică români, că mai bine să rămînem români. Toate tendințele acestea de a se latiniza, de a se occidentaliza nu sînt decît o maimuțareală și maimuțareala nu convine nici omului, nici națiunii întregi, care are măcar o leacă de respect către sine. Dar și fără aceasta, chiar să fi fost chip de a transforma poporul românesc nu numai în formă, ci chiar în mod... * în popor occidental, eu n-aș consimți la aceasta, fiindcă Europa, soarele care noi admirăm, are pete și pete foarte negre, care eu n-aș dori să aibă nici România, nici Europa ea însăși.

Fiecare om, fiecare popor care are către sine considerație, e dator de a rămîne aceea ce el este. Fiecare popor, ca și fiecare individ, are chipul lui, caracterul lui, viața și istoria lui și, prin urmare, și calea lui deosebită de dezvoltare. Aceasta nu împiedică deloc ca unele mai multe, între altele mai puține, aceasta nu împiedică și nu stă în contradicție nici cu existența legilor generale sociale [...].

Socialismul este o doctrină realistă, științifică și prin urmare nu poate să se ocupe cu asemenea jocuri copilărești. Dacă eu am spus că noi românii sîntem Orient și nu Occident, am spus-o nu cu acea intenție ca să indemn pe români de a se apuca în serios cu occidentalizarea lor, ci întîi pentru a constata un fapt real, care voi proba mai jos și al doilea pentru a accentua că noi sîntem noi, adică români, națiune cu chipul ei individual și că, prin urmare, în loc de mascaradă latinească sau franțuzească trebuie să ne apucăm cu studiu serios al poporului nostru așa cum este el, pentru a putea ghici acea cale pe care merge el în dezvoltarea lui și pe cît va sta în puterile noastre de a-i ușura mersul, de a-i scurta drumul și de a-l păzi de acele pietre pe care, după cum arată istoria, s-au alunecat popoarele occidentale.

De ce dar nu sîntem noi Occident și cum am sta noi în fapt cu acest Occident

* (Lipsă în original).

în privința economică, intelectuală, morală, politică și socială.

Întîiul fapt de însemnătate foarte mare cu care ne întîlnim, vroid a răspunde la această chestiune, este că țara noastră e o țară agricolă, pe cînd în Occident, de un secol și mai mult domnește industria. Din acest fapt decurg niște consecințe foarte importante. Întîi, că fiind o țară agricolă și încă o astfel de țară agricolă în care cea mai mare parte a pămîntului aparține proprietarilor mari și statului, în care proprietatea funciară a țărănu-lui, ea însăși e atît de neînsemnată că țărănu-lui economicește deinde de proprietar, în care, în sfîrșit, sistemul agriculturii este din cele mai primitive, noi sîntem o țară săracă, adică fără capitalurile care sînt foarte restrinse, în care procentul de capital este foarte mare (10 la sută și mai mult, pe cînd în Engli-tera e 20% și mai puțin), în care, prin urmare, creditul e foarte scump și accesibil numai pentru oamenii bogați. De ce avem noi așa de puține capitaluri * în țara noastră ? Pe de altă parte, ea fiind o țară agricolă noi nu producem multe valori și, pe de altă, grație predominan-ții la noi a proprietăților mari funciare, aceea ce am produs centralizăm în buzunarele puținor oameni, care le schimbă în străinătate într-un mod foarte dezavantajos pentru interesele economice ale țării. Valorile produse de țărănu-l nostru cu atîta greutate, în loc de a fi întrebuințate acasă pentru producțiunea valorilor noi se duc cu vaporul în buzunarele proprietarilor noștri mari în străinătate și acolo se cheltuiesc nebu-nește, schimbîndu-se pe obiecte de lux, traiul vesel [...].

În Occidentul Europei deja, din cauza dezvoltării manufacturii și industriei, pe scena istoriei, afară de clasa aristocrației funciare și țărănilor, au ieșit deja, de 2 secole, două clase noi sociale : burghe-zia (capitaliștii) și muncitorii industriali. Noi pînă acum abia aveam 2—3 fa-

* Sub numele de capitaluri noi înțe-lem nu numai bani, ci toate produc-tele folositoare muncii generațiilor tre-cute, care sînt destinate a servi ca instrument pentru producțiunea altor valori. Din acest punct de vedere capi-taluri vor fi : drumuri de fier, fabrici, case, pămînturile cultivate, vitele, lîna etc., etc.

brici *, care se întrețin numai grație sacrificiilor bugetului statului ; muncitorii industriali la noi nu există **, burghezia noastră este în leagăn ; ea nu consistă decît din comercianți mici prin orașe [...]

Burghezii și lucrătorii industriali sînt însă clase mult mai progresive în toate privințele decît aristocrația funciară și și țărani. Pe cînd averea aristocratului se bazează pe dreptul nașterii, averea capitalistului e fondată pe economia, inteligența și activitatea lui. Pe cînd aristocratul e totdeauna sigur de moșia lui și fără grijă poate să petreacă tot venitul lui pentru satisfacerea plăcerilor sale, capitalistul totdeauna trebuie să aibă ochii deschiși asupra capitalului său care nu [nu]mai [că] poate pieri în fiecare moment, dar și procentul asupra căruia sînt mai mari sau mai mici după caracterul antreprizei în care l-a vîrit stăpînul său. Iată pentru ce clasa capitalistă este o clasă mai economică decît aristocrația, mai mult dispusă de a strînge și acumula decît a risipi. Pe de altă parte, prin dezvoltarea industriei, se deschide o regiune nouă a producției, a muncii și prin aceasta se cer citimi noi și însemnate de brațe muncitoare. Astfel se creează o clasă nouă de muncitori industriali, care nu [nu] mai [că] crește populațiunea productivă a țării și prin urmare și citimea valorilor care se produc în țară, dar și citimea consumatorilor acestor valori. Aceasta dă naștere economisirii și acumulărilor noilor citimi de muncă în formă de profit în buzunarele capitalistilor, adică crearea capitalurilor noi. Astfel crește capitalul, crește bogăția țării și cu dînsa crește amîndouă clasele, adică capitaliștii *** și muncitorii industriali.

* (Afirmatie ce minimalizează eforturile României pe calea industrializării. Este știut că, începînd de la mijlocul secolului al XIX-lea și îndeosebi după reforma agrară din 1864, a crescut numărul întreprinderilor care foloseau exclusiv munca salariată. S-au adoptat mai multe legi de încurajare a diverselor ramuri ale industriei, ceea ce a avut ca urmare înființarea a noi întreprinderi în ramurile respective).

** (În anul 1890, conform statisticilor, în România existau 189 000 muncitori ocupați în industria prelucrătoare, minerit și transporturi, cu aproape 40% mai mult decît în deceniul 7 al secolului trecut).

*** Mai tirziu, cînd concurența între capitaliști devine mai mare, un proces contrariu se începe : nimicirea capitalurilor mici prin cele mari, centralizarea din ce în ce mai însemnată a capitalului.

Iată pentru ce țările industriale sînt mai bogate în comparațiune cu cele agricole. Aceasta însă nu e încă totul ; prin aceasta nu numai se deschide un șir întreg de fapte de însemnătate mai mare și mai mare, care fac mai adîncă și mai adîncă prăpastia dintre țările industriale ale Occidentului de cele agricole ale Orientului.

Întîia urmare foarte importantă este că între țările industriale și cele agricole există o deosebire foarte mare în cultură. Sub numele de cultură noi înțelegem gravitatea și complexitatea necesităților materiale care resimte omul [...]

A doua urmare și mai însemnată este că burghezia este mai instruită și mai inteligentă decît aristocrația și muncitorii industriali mai inteligenți decît țărani. Cauza acestui fapt este de o parte cultura mai superioară a acestor clase. După satisfacțiunea celor mai urgente necesități materiale, în fiecare om naturalmente se nasc trebuințele intelectuale, pe de altă parte de vină sînt condițiunile înșiși de viață ; centralizați prin orașe, prin urmare un schimb mai viu de idei, complexitatea mai însemnată a muncii și în sfîrșit (ceea ce e foarte important) dezvoltarea mai repede a științei și literaturii [...]

A treia urmare și mai însemnată este diferența politică și socială.

În Europa industrială clasa socialmente și politicește preponderentă este burghezia, o clasă a cărei programă politică este pașnica și libera dezvoltare a stării de lucruri capitaliste. Pentru această pașnică și liberă dezvoltare sînt neapărat trebuincioase : pacea, libertatea conștiinței, presei, întrunirilor, concurența liberă în comerț și industrie ; într-un cuvînt burghezia e liberală, liberalismul este steagul ei, creatura ei, cum conservatorismul fără de 5 greșeli nu poate scrie o linie... *

Numai acolo unde există burghezie puternică și principiile politice liberale devin un lucru natural. În țările curat agricole, asemenea României, unde clasa dominantă este aristocrația funciară, unde burghezia abia începe a se dezvolta, acolo liberalismul este o... ** artificială fără solul și rădăcini, prin urmare nu e durabil. Și, în adevăr, noi vedem că constituția noastră liberală nu există decît în teorie *** , că constituția noastră

* (Lipsă în original).

** (Lipsă în original).

*** (Este știut că reprezentanții claselor exploătătoare, îndeosebi ai moșierimii, încălcau uneori Constituția sau căutau să limiteze libertățile și dreptu-

reală e cu totul altfel. Noi vedem că toate libertățile noastre nu se întrețin decît de vreo 3—4 vechi revoluționari de la 1848, care ei înșiși prea mult au pățit pentru libertate pentru a putea să le calce cu piciorul. Ce are să fie cu libertățile noastre cînd acești oameni vor părăsi scena? Cine vor fi succesorii lor, apărători ai principiilor liberale? Ce are să fie cu presa, cu libertatea de a se întruni și a discuta? Oare posibilă va fi propaganda pașnică cînd elemente reacționare au să fie la putere? Vom avea noi atunci următoarea dilemă: sau de a renunța de la speranța de a vedea vreodată poporul românesc pregătit pentru forma socială mai bună și mai superioară, sau a începe lupta crîncenă cu reacționarii, unde luptătorul va trebui să jertfească adeseori nu numai pozițiunea și averea, ci și viața...*

Pentru imoralitate și egoism nu e alt leac decît morala și altruismul și ca dominația principiului autorității, adică a forței brutale, să fie distrusă și înlocuită prin principiul de bună înțelegere între oameni (se înțelege, treptat, fiindcă oamenii nu se schimbă...) ** autoritatea centralizată acumina în mina cîtorva sute de oameni trebuie să fie descentralizată pînă la extrem, adică scoborîtă chiar (eu vorbesc de timpuri ideale) din cer și pâlăte în capul și inima fiecărui individ, ceea ce va fi deplin distracțiunea acestui principiu, fiindcă atunci fiecare om va armoniza faptele sale cu interesele altora din conștiința propriei sale datorii și poate chiar de plăcere și mulțumirea cea mai înaltă de a fi în armonie cu toți. Acesta este scopul ideal al socialismului, care nu este decît un drum fără sfîrșit, care se începe în timpurile noastre și nu se mîntuie niciodată. Pe acest drum duc pe oameni legile naturale ale progresului.

II

Noi ne-am mărginit cu rezumatul condițiunilor obiective în care se află țara noastră, fiindcă nici dimensiunile artico-

rule acordate de aceasta poporului. Acest fapt nu înseamnă însă că drepturile constituționale erau o ficțiune. De altfel, regimul politic democratic din România era recunoscut și utilizat de revoluționarii străini, îndeosebi din statele învecinate, fie pentru refugierea lor pe pămîntul românesc, fie pentru desfășurarea unor acțiuni cu caracter revoluționar).

* (Lipsă în original).

** (Lipsă în original).

lului nostru, nici scopul lui nu ne permite de a dezvolta mai pe larg ceea ce avansăm. Scriindu-l numai pentru amicii noștri, oameni pentru care adevărul trist e de o mie de ori mai scump decît o minciună măgulitoare și plăcută, am gîndit că toate cele spuse de noi sînt mult mai puțin cunoscute lectorilor noștri și n-au trebuințe de probe. Dacă am fi avut în vedere alt public, care se închină înaintea minciunilor celebre, am trata toate acestea mai pe larg și mai adînc, am stărui de a proba cu cifre și știința în mină că toate cele expuse nu sînt decît un gol adevăr. Aceasta o vom face cu altă ocazie, cînd vom fi siliți de a le dezbrăca de pielea subțirică științifică cu care ei acopăr adînce ignoranță a lor din clasele primare. Acum însă nu e timp; nu cu dinșii ne ocupăm acum. Presupun dar că lectorii noștri admit totul ce am spus pînă acum și pun următoarea întrebare:

Ce însemnătate are această deosebire între țara noastră și occident din punct de vedere al socialismului?

În Europa, capitalismul s-a dezvoltat pe deplin și popoarele occidentale de la starea lor de astăzi și pînă la formele colectiviste ale vieții nu au de făcut decît un singur pas. Capitalismul a pregătit și a copt pe colectivism și proletariatul Europei nu așteaptă decît o scînteie care să facă explozie și să reînnoiască formele cele vechi ale vieții, schimbînd cu totul aspectul special al Europei actuale.

III

Așadar, cu toate sentimentele patriotice, cu toată iubirea către țara noastră trebuie să recunosc că împrejurările în care ne aflăm din punct de vedere al socialismului sînt cu mult, cu foarte mult mai nefavorabile decît în Occident*.

* (În pofida acestor realități, mișcarea revoluționară din România a cunoscut, în perioada următoare, o puternică dezvoltare. Intensificarea procesului de răspîndire a ideilor socialismului științific, de organizare politică și profesională a clasei muncitoare, formularea, în 1886, a programului marxist al partidului muncitorilor vor conduce la deplina unificare a forțelor proletariului în 1893, prin făurirea partidului clasei noastre muncitoare.

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ :

„ROLUL PARTIDULUI CLASEI MUNCITOARE ÎN VIAȚA SOCIAL-POLITICĂ A ROMÂNIEI. FĂURIREA SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE — STRĂLUCITĂ CONFIRMARE A TEORIEI ȘTIINȚIFICE, REVOLUȚIONARE A CLASEI MUNCITOARE“,

organizată cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, a 165 de ani de la nașterea lui Karl Marx și a 100 de ani de la moartea sa

(București, 22 aprilie 1983)

La Ateneul Român din Capitală a avut loc, la 22 aprilie 1983, Sesiunea științifică cu tema „Rolul partidului clasei muncitoare în viața social-politică a României. Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate — strălucită confirmare a teoriei științifice, revoluționare a clasei muncitoare“, organizată cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.), a 165 de ani de la nașterea lui Karl Marx și a 100 de ani de la moartea sa.

La sesiune, desfășurată sub egida Academiei Republicii Socialiste România, Academiei de științe sociale și politice, Academiei „Ștefan Gheorghiu“ și Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., au participat membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., ai Consiliului de Stat și ai guvernului, reprezentanți ai unor ministere, instituții centrale și organizații de masă și obștești, membri de partid cu stagiu din ilegalitate, cadre didactice și cercetători, activiști de partid și de stat, oameni ai muncii.

Lucrările sesiunii au fost deschise de tovarășul PETRU ENACHE, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., care, după ce a relevat importanța creării Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, a subliniat că unul din factorii esențiali ai făuririi și dezvoltării partidului clasei muncitoare din țara noastră l-a constituit receptivitatea și adeziunea organică, profundă la ideile socialismului științific, la tezele materialismului dialectic și istoric. Teoria socialismului științific, vasta operă de gânditor și luptător ale lui Karl Marx — a arătat vorbitorul — au fost cunoscute de timpuriu în țara noastră, ideile sale fiind însușite și aplicate creator la condițiile concret-istorice ale României, pe fundalul tradițiilor democratice, progresiste, materialiste din gândirea românească.

Istoria celor 90 de ani care au trecut de la crearea partidului clasei muncitoare din România arată că amploarea și profunzimea angajării în lupta pentru progres social, pentru transformarea revoluționară a societății depind de mulți factori obiectivi și subiectivi, între care un rol primordial a revenit și revine unității de concepție și acțiune a clasei muncitoare, întăririi și dezvoltării partidului ei politic. Intrarea partidului comunist, la 8 mai 1921, în viața social-politică a României, ca moștenitor autentic al celor mai înaintate tradiții revoluționare ale poporului, ale clasei muncitoare, a accelerat procesul luptelor pentru libertate socială și națională, pentru o viață nouă, pentru democrație și socialism. Marile înfăptuiri ale revoluției și construcției socialiste sînt rodul strategiei partidului comunist, al capacității sale de a aplica legitățile generale la condițiile concrete ale țării, de a uni și organiza eforturile întregului popor.

Relevind că unitatea de nezdruccinat a poporului în jurul partidului, încrederea nestrămutată și adevărată înțelegerea națiunii față de politica sa internă și externă reprezintă chează înfăptuirii cu succes a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, program ce reprezintă marxismul, socialismul științific aplicat creator la condițiile României, vorbitorul a arătat: Expresia cea mai înaltă a dezvoltării fertile pe solul românesc a ideilor revoluționare ale marxismului rezidă în opera teoretică și practică a secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Studiind în profunzime realitățile contemporane românești și mondiale, aplicând creator adevărurile generale, universal valabile, principiile socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric la condițiile concrete din țara noastră, fundamentând în chip magistral politica internă și externă a partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus o contribuție hotărâtoare, de inestimabilă valoare, la înnoirea și dinamizarea permanentă a gândirii și practicii revoluționare din patria noastră, la îmbogățirea cu noi idei, concluzii și concepte a patrimoniului cunoașterii și creației istorice universale.

În comunicarea intitulată „Constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România — etapă nouă a procesului revoluționar. Semnificația istorică a creării P.S.D.M.R.“, tovarășul ION POPESCU-PUTURI, membru al C.C. al P.C.R., directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a subliniat faptul că semnificația istorică a apariției clasei muncitoare și a partidului ei în arena vieții social-politice a României, rolul deosebit de important pe care avea să-l joace, încă de la sfârșitul secolului trecut, în desfășurarea proceselor sociale, politice și economice din țara noastră erau determinate de legile obiective ale societății. Astfel, încă din 1878, unul dintre conducătorii cercurilor socialiste, Nicolae Codreanu, releva însemnătatea problemei agrar-tărănești, configurația noilor forțe revoluționare ce se profilau la orizontul viitorului. Partida muncitorilor înainte de 1893 și P.S.D.M.R. după această dată au încorporat în programul lor problemele social-politice ale întregului popor, în primul rând ale proletariatului și ale țărănimii. Seria marilor răscoale țărănești, ce aveau să culmineze cu 1907, fusese deja începută în momentul cînd avea loc congresul partidului din 1893. Nu a fost, desigur, întâmplător că primul congres național al partidului clasei muncitoare din România a fost deschis de un țaran, delegatul cel mai în vîrstă dintre participanți, și că la congresul următor al partidului, din 1894, țărănimea a fost reprezentată de șase delegați. În anii următori, după cum se știe, partidul muncitorilor va începe direct organizarea politică a țărănimii. Făurirea alianței muncitorești-țărănești în România, afirmată mai tirziu ca forță politică fundamentală în societatea românească, își are începuturile în acei ani.

Creat ca un organism viu, rezultat din nevoile societății românești, P.S.D.M.R., făurit în 1893, s-a afirmat activ în viața socială, politică și economică a țării ca un partid revoluționar marxist, inserînd în programele sale obiectivele fundamentale din teoria socialismului științific, participînd cu vigoare la lupta pentru progres, pentru înnoire, în toate domeniile de activitate.

Așa cum a subliniat de mai multe ori secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, istoria Partidului Comunist Român este parte integrantă din istoria poporului român. El s-a afirmat în urmă cu nouă decenii ca rezultat firesc al aspirațiilor poporului în mijlocul căruia se născuse și avea să-și urmeze drumul glorios spre realizarea noii societăți.

Scrutînd epoca celor aproape patru decenii, marile transformări ale societății românești pe calea realizării societății socialiste multilateral dezvoltate, în cadrul căreia ultimele două decenii poartă cu strălucire numele de „epoca Ceaușescu“, putem spune că sămînța acestor roade a fost aruncată pe pămîntul românesc în urmă cu 90 de ani.

Tovarășul academician ȘTEFAN VOITEC, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, a prezentat comunicarea „Concepția P.C.R., a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la înfăptuirea unității clasei muncitoare — factor determinant pentru victoria socialismului în România“.

Revine tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, a arătat vorbitorul, meritul de excepțională însemnătate de a fi elaborat o concepție unitară, armonioasă și încheagată cu privire la locul și rolul mișcării

muncitorești din România în contextul general al evoluției societății românești, de a fi definit cu claritate importanța determinantă a realizării unității clasei muncitoare în opera grandioasă de transformare revoluționară a țării noastre. În lumina acestei concepții, dezvoltarea și afirmarea clasei muncitoare se impun ca unul dintre cele mai de seamă și semnificative evenimente ale istoriei patriei noastre, cu profunde rezonanțe și inriuriri asupra destinului poporului român.

Născut ca rezultat al dezvoltării societății românești pe plan economic și social-politic, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor, creat în 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a fost, dintru început, o formațiune politică unitară, adânc pătrunsă de realitățile economice, sociale, politice și spirituale ale poporului român.

Cu o deosebită forță este reflectată în vastă și strălucită operă teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu ideea că unitatea rindurilor partidului a făcut posibil ca muncitorimea română să participe plenar, pe măsura vrierii și capacității sale, la marile înfăptuiri ale poporului român, între care la loc de frunte se situează realizarea, la 1 Decembrie 1918, a statului național-unitar român. Este un fapt, istoricește confirmat, că, în timp ce, în unele țări, mari partide muncitorești s-au frânt și destrămat confruntate cu gravele probleme ale primului război mondial, Partidul Social-Democrat din România a rămas unit și intransigent pe poziții revoluționare, având astfel posibilitatea să joace un important rol în evenimentele istorice din anul 1918, precum și în efortul poporului român de apărare și consolidare a României întregite.

Apare absolut firesc, în viziunea aceleiași concepții, ca, pe acest teren fertilizat de îndelungate tradiții de unitate muncitorească, Partidul Comunist Român să se impună pe scena istoriei, începând din mai 1921, ca o organizație politică unitară. Însușirea de căpetenie, originală și memorabilă a creării acestui mare partid, pe drept cuvânt partid al țării, constă în forța și coeziunea sa la nivel național, fiind singurul partid politic din România, în acele împrejurări, care după Marea Unire din 1918 s-a înfățișat unit și reprezentativ din punct de vedere teritorial, organizatoric și național. Totodată, partidul comunist era singurul partid politic din România care cuprindea, într-o frățească înmănunchere, alături de membri din rindurile oamenilor muncii români, oameni ai muncii aparținând naționalităților conlocuitoare.

Acest moment aniversar ne prilejuiește reliefaarea contribuției hotărâtoare, teoretice și practice, de o excepțională însemnătate, a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în grandioasa operă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, în continua consolidare a unității partidului, în abordarea curajoasă a problemelor vitale ale construcției socialiste, în fundamentarea științifică a politicii partidului, a Programului său de luptă, la înfăptuirea căruia întregul popor se află angajat plenar și entuziast, într-o puternică unitate de voință și acțiune.

În comunicarea „Dezvoltarea creatoare de către P.C.R. a teoriei marxiste despre puterea politică a clasei muncitoare. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, despre statul democrației muncitorești revoluționare”, tovarășul GHEORGHE RĂDULESCU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, a arătat că cei 100 de ani care au trecut de la moartea lui Karl Marx au fost martorii extraordinarei răspindiri și pătrunderi în întreaga lume a concepției marxiste, ai afirmării acesteia drept una din cele mai importante forțe spirituale ale contemporaneității. Istoria nu cunoaște — a spus vorbitorul — o concepție despre lume și viață, asemenea celei marxiste, care să fi exercitat o influență atât de adâncă și de durată asupra conștiinței oamenilor. Puterea de atracție a marxismului crește considerabil în actualele condiții cînd problemele dramatice cu care este confruntată omenirea își caută explicația științifică și solicită stăruitor soluții care să-i asigure un viitor demn de aspirațiile de totdeauna ale oamenilor.

Referindu-se, în continuare, la teoria marxistă asupra puterii politice a clasei muncitoare, vorbitorul a relevat faptul că aceasta a fost dezvoltată și îmbogățită, în condițiile concrete ale țării noastre, de către Partidul Comunist Român. Relevînd contribuția de o valoare inestimabilă pe care gîndirea teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu a adus-o la tezaurul marxismului, la îmbogățirea teoriei revoluționare a clasei muncitoare, a socialismului științific, la elucidarea și rezolvarea

celor mai acute probleme ale contemporaneității, vorbitorul a arătat că problema puterii politice a clasei muncitoare și a statului socialist este abordată în tezele teoretice ale tovarășului Nicolae Ceaușescu pornind de la corelația intrinsecă dintre legitățile generale ale construcției socialiste și realitățile concrete ale societății românești, de la considerarea statului drept o categorie istorică, care nu are deci un caracter imuabil, ci se transformă în raport și pe măsura prefacerilor care au loc în societate, atît în baza economico-socială, cît și în suprastructură.

În acest context, vorbitorul s-a referit la redefinirea de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a esenței statului român, arătînd că renunțarea la conceptul de dictatură a proletariatului se întemeiază pe o serie de realități indiscutabile ale României de azi. Astfel, statul a devenit la noi un organism de putere al tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, al națiunii socialiste, întregul popor participînd la conducerea societății, exercitîndu-și puterea în mod democratic, acționînd pentru realizarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea țării spre comunism. Acesta este statul democrației muncitorești, revoluționare, expresie a puterii politice a clasei muncitoare în perioada construcției societății socialiste multilateral dezvoltate.

Vorbitorul a relevat apoi contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la definirea raportului dialectic dintre partidul comunist și statul socialist, arătînd că rolul conducător al partidului în societatea noastră socialistă nu înlocuiește organele de stat, nu diminuează și nu poate să diminueze sub nici o formă răspunderea organelor de stat în baza legilor și a poporului.

Sintetizînd magistral experiența complexă a istoriei, dezvoltînd cu o mare forță de pătrundere adevărurile fundamentale ale gândirii marxiste — a spus vorbitorul — tovarășul Nicolae Ceaușescu a făurit o concepție unitară, armonioasă și deschisă despre problemele esențiale ale puterii politice a clasei muncitoare. Această concepție constituie pentru partidul nostru, pentru întregul nostru popor o călăuză sigură în lupta pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru înaintarea spre comunism.

În comunicarea intitulată „Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate — strălucită confirmare a teoriei științifice, revoluționare a clasei muncitoare, a gândirii social-politice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul academician MANEA MĂNESCU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, a subliniat :

Pornind de la condițiile și cerințele social-istorice concrete ale României, conducătorul partidului și statului nostru a adus, prin vastă și originală sa operă social-politică, o contribuție inestimabilă la fundamentarea și elaborarea de noi teze și concepte cu privire la numeroasele probleme de bază ale conducerii țării, ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism. Excepționala sa activitate desfășurată pe tărîmul gândirii social-politice, al științei economice, al generalizării teoretice a practicii revoluționare, a îmbogățit cu noi idei, teze și concluzii tezaurul socialismului științific, patrimoniul cunoașterii și creației umane.

Documentele de importanță istorică, hotărîtoare, pentru destinele țării, adoptate în ultimii 18 ani, începînd cu Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, reflectă legătura organică dintre concepția științifică de conducere și organizare a vieții sociale, viziunea originală a partidului nostru cu privire la fizionomia societății socialiste și comuniste în România, exprimă elocvent politica activă, revoluționară pentru crearea condițiilor materiale și spirituale ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

Partidul Comunist Român a desfășurat și desfășoară o amplă activitate politică și organizatorică pentru soluționarea problemelor complexe ale procesului revoluționar al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, ale perfecționării conducerii vieții sociale. Revine un mare merit partidului nostru comunist și secretarului său general care au direcționat dezvoltarea prospectivă a societății românești, prefigurînd caracteristicile de bază ale societății socialiste multilateral dezvoltate.

După ce s-a referit la contribuția inestimabilă a secretarului general al partidului la elaborarea strategiei politice și economice a țării noastre, la puternicul avînt ce-l vor cunoaște forțele de producție în perspectiva transpunerii integrale

în viață a hotărârilor Congresului al XII-lea al partidului, ale Conferinței Naționale, la exigențele noii calități în activitatea economică, la permanenta perfecționare a conducerii, organizării și planificării în toate sferele vieții economice și sociale, vorbitorul a spus în încheiere: România deceniului 9 va prezenta tabloul unei țări prospere cu o structură economică modernă, cu un nivel de trai material și spiritual superior, corespunzător etapei istorice a socialismului multilateral dezvoltat pe pe care-l edificăm în patria noastră.

În comunicarea „Spiritul dialectic marxist în gândirea social-politică a P.C.R., a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Însemnătatea tezelor teoretice elaborate — contribuție originală, revoluționară la îmbogățirea patrimoniului socialismului științific“, tovarășul DUMITRU POPESCU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de conducere și rectorul Academiei „Ștefan Gheorghiu“, a relevat marea însemnătate a imbinării de către Marx a dialecticii cu materialismul, ceea ce a creat o excepțională pirghie de cunoaștere și acțiune revoluționară.

A acționa cu adevărat în spiritul lui Marx — a arătat vorbitorul — presupune uneori curajul de a depăși partea perisabilă a operei sale. Și în orice caz de a refuza glosările impietrite pe marginea ideilor lui de largă perspectivă. Un asemenea curaj a dovedit partidul nostru într-o perioadă decisivă pentru evoluția socialismului românesc, cînd apăruse dilema de a rămîne credincios unor teze caduce bătînd pasul pe loc, sau de a rupe cu dogma pentru a merge înainte.

La baza marilor schimbări innoitoare inaugurate de Congresul al IX-lea în gândirea social-politică și în practica revoluționară ale partidului nostru, și al căror promotor a fost și este tovarășul Nicolae Ceaușescu, se află o nouă reprezentare a dialecticii dezvoltării sociale, a dinamicii socialismului, a intercondiționărilor lumii contemporane. În politica Partidului Comunist Român acest moment a avut caracterul unui salt calitativ revoluționar. Socialismul ne-a apărut ca o operă mult mai dificilă, mai multilaterală și mai nuanțată decît o vedeam înainte. Am ajuns la concluzia că socialismul are atît lumină, cît și umbră, poate înregistra atît succese, cît și eșecuri, poate greși și plăti scump greșelile comise. Am convenit că noua orînduire nu poate trăi izolată de restul lumii, că, în cadrul coexistenței sistemelor, socialismul trebuie să colaboreze cu întreaga comunitate a popoarelor, că există o economie mondială unică, ale cărei crize ne afectează și pe noi și de aceea sîntem interesați să conlucrăm pentru găsirea unor soluții de interes general. Viața ne-a mai învățat că în lumea de azi, alături de contradicția clasică dintre socialism și capitalism, la scară mondială se manifestă cu o intensitate mereu crescîndă, ocupînd uneori chiar primul loc al arenei istorice, conflictul dintre țările dezvoltate și cele rămase în urmă. Se confirmă principiul lui Marx că lupta de clasă dintre bogați și săraci rămîne firul roșu al istoriei, cu deosebirea că în noile condiții ea nu se oprește la granițele naționale, ci se extinde la perimetrul planetar, exprimîndu-se și în raporturile dintre mari grupe de națiuni.

Toate aceste reprezentări noi s-au constituit ca un aport remarcabil al partidului nostru la îmbogățirea patrimoniului gîndirii revoluționare contemporane. Totodată, pe baza lor s-au operat schimbări radicale, dialectice, în strategia construcției socialismului în România.

În continuare, vorbitorul s-a referit la o serie de reconsiderări după Congresul al IX-lea, a unor orientări, opțiuni, teze de mai mare importanță pentru fizionomia societății noastre socialiste, plecîndu-se de la realitățile naționale specifice, între care a menționat aprecierea că România aparține țărilor în curs de dezvoltare. Partidul, prin gura celui mai autorizat exponent al său — a spus vorbitorul — a apreciat lucid că trecerea la socialism nu înlătură de la sine rămîineri în urmă seculare, că soluționarea unor importante probleme sociale, respectiv standardul de viață, nivelul cultural, știința, instrucția publică, este condiționată de baza tehnico-materială a societății, că socialismul în sîrăcie este o absurditate, un nonsens. În acest context au fost reliefate noile reconsiderări și opțiuni, sublinindu-se: Prima și cea mai adîncă breșă în magma definițiilor și clasificărilor osificate — a spus vorbitorul — a făcut-o secretarul general al partidului, neșovăind să dărim, după modelul lui Marx, prejudecăți adînc înrădăcinate, cimentate prin manuale sau în istoriografia socialistă. A gîndi și acționa de pe pozițiile flexibile și dinamice ale dialecticii marxiste nu poate fi doar un atribut al conducerii partidului, aceasta este o îndatorire primordială, legea existenței tuturor comuniștilor, a întregului partid, și pînă la urmă a fiecărui cetățean cu o conștiință politică și socială clară, activă, a spus în încheiere vorbitorul.

În continuare, general-colonel CONSTANTIN OLTEANU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., ministrul apărării naționale, a susținut comunicarea „Concepția P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, cu privire la unitatea indestructibilă dintre armată și popor — izvor al capacității de apărare a patriei“.

Subliniind că profilul actual al forței militare și modul de integrare a ei în ansamblul societății își au premise încă înainte de declanșarea revoluției ce a schimbat fața României, că formarea cetățeanului soldat și a soldatului cetățean a fost dintotdeauna o axiomă a ideologiei și politicii mișcării noastre revoluționare, vorbitorul a arătat :

Extinderea, după Congresul al IX-lea, a dimensiunilor apărării de la un atribut al statului la o sarcină publică se află în conexiune intimă cu lărgirea continuă a democratismului societății, atît de constant și perseverent promovată de ilustrul conducător al partidului și statului, de viziunea teoretică și realitatea practică ale puterii politice din țara noastră, pe care a definit-o magistral la Conferința Națională a Partidului Comunist Român din decembrie 1982, drept stat al democrației muncitorești revoluționare. Participarea generală a poporului la îndeplinirea sarcinilor militare ale organismului social, materializată în crearea și perfecționarea sistemului apărării naționale, care, pe lângă forțele armate permanente, cuprinde și formațiuni de factură populară, reprezintă tocmai punerea de acord a puterii armate a țării cu trăsăturile noi dobîndite după 1965 de societatea socialistă românească.

Comuniunea dintre popor și oștirea sa este permanent vitalizată prin amplă integrare socială a armatei, îndrumată cu grijă de partid, de secretarul său general.

După ce a arătat că armata noastră își face simțită prezența la dezvoltarea forțelor de producție, în întreaga viață politică, ideologică și cultural-științifică a țării, vorbitorul a relevat, în incheiere :

Unitatea dintre armată și popor, avînd ca temelie dezvoltarea multilaterală a societății, unitatea socialistă a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a căpătat, în zilele noastre, o dimensiune fără precedent, afirmîndu-se ca un element fundamental al tăriei apărării țării, al capacității ei de a face față oricărei eventualități. Iar garanția supremă a valorificării maxime a acestei unități de monolit o constituie conducerea exercitată de Partidul Comunist Român, îndrumarea permanentă, înțeleaptă, clarvăzătoare și cutezătoare a secretarului general al partidului, președintele Republicii, comandantul suprem al Forțelor Armate române, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Prezentînd comunicarea „Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general cu privire la întărirea solidarității muncitorești, a forțelor progresiste și democratice pentru pace, independență națională și socialism“, tovarășul ȘTEFAN ANDREI, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., ministrul afacerilor externe, a arătat că, pe baza unei analize multilaterale a fenomenelor complexe ale lumii contemporane, secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a adus contribuții remarcabile, înnoitoare la înțelegerea rolului și modalităților de manifestare a solidarității partidelor comuniste, socialiste, social-democrate, a mișcărilor de eliberare națională în lupta pentru transformări progresiste, democratice în societate, pentru progres social și pace în lume, cristalizînd o serie de teze și concluzii de însemnătate excepțională pentru afirmarea pe baze noi a unității și colaborării dintre partidele comuniste și muncitorești, a solidarității dintre toate forțele democratice, progresiste, revoluționare.

Pornind de la faptul că partidele comuniste și muncitorești își desfășoară activitatea în condiții economice, sociale, istorice extrem de diferite de la o țară la alta, fiind permanent confruntate cu numeroase probleme specifice noi, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că „aceasta impune fiecărui partid să-și elaboreze de-sine-stătător linia politică, strategia și tactica revoluționară, în concordanță cu realitățile din țara respectivă, pentru găsirea soluțiilor corespunzătoare în vederea transformării revoluționare a societății“.

Partidul Comunist Român a subliniat în repetate rînduri că dezvoltarea socială contemporană, evenimentele internaționale reclamă în mod deosebit întărirea pe

baze noi a unității clasei muncitoare, a colaborării și unității dintre comuniști, socialiști și social-democrați în lupta pentru progres social, pentru pace, dezarmare și colaborare internațională, pentru înfăptuirea de transformări democratice, radicale, care să deschidă perspectiva trecerii la socialism.

O semnificație deosebită au unitatea și solidaritatea partidelor comuniste și muncitorești cu mișcările de eliberare națională, cu partidele din țările în curs de dezvoltare, cu întregul ansamblu al forțelor antiimperialiste, pe platforma luptei comune pentru apărarea și consolidarea independenței naționale, pentru realizarea progresului economic și social.

S-a dovedit că, în condițiile amplorii, complexității și diversității problemelor ce se ridică astăzi în fața partidelor revoluționare, nu este necesară și nici posibilă organizarea vreunui centru de conducere sau coordonare a activității partidelor comuniste.

Concepția partidului nostru, a secretarului său general cu privire la solidaritatea partidelor comuniste, socialiste, social-democrate, a mișcărilor de eliberare națională, întreaga activitate internațională a partidului nostru constituie contribuții de importanță deosebită la dezvoltarea creatoare a teoriei și practicii revoluționare, la îmbogățirea conținutului, naturii și principiilor relațiilor de unitate și solidaritate între toate forțele progresului și păcii în condițiile epocii contemporane.

Tovarășul MIHNEA GHEORGHIU, membru al C.C. al P.C.R., președintele Academiei de științe sociale și politice, a prezentat comunicarea „Lupta românilor pentru unitate, independență și făurirea statului național unitar, reflectată în opera lui K. Marx. Însemnătatea ideilor și tezelor sale pentru înțelegerea istoriei poporului român“, în care a relevat meritul lui Karl Marx în fundamentarea materialismului istoric. În continuare, vorbitorul a evidențiat atenția acordată de Marx istoriei poporului român, care l-a atras îndeosebi pentru rezistența multiseculară împotriva exploatării sociale și naționale a celor trei imperii vecine.

Marx și Engels n-au pregetat să afirme vechimea poporului român în spațiul carpato-danubian-pontic și latinitatea noastră arătând, între altele, cum „Traian a alipit la statul roman o nouă provincie, supunându-i pe daci, care erau răspinși în Transilvania, Moldova, Serbia și o parte a Panoniei“, și că „valahii, sau daco-romanii sînt un popor de religie ortodoxă care vorbește o limbă de origine latină, în multe privințe asemănătoare cu italiana“.

Despre lupta românilor ardeleni pentru libertate socială și națională, Marx are accente emoționante cînd evocă figura legendară a lui Horea și a tovarășilor săi de luptă împotriva asupririi grofilor unguri „Stăpîni cruzi, supunînd pe țărani la cele mai grele corvezi“. Într-o scurtă și exactă retrospectivă istorică, el se referă la venirea ungurilor din Asia, care în Transilvania, sub conducerea lui Tuhutum, „au întîlnit armata românilor“, apoi la așezarea securilor, care, stabilindu-se pe aceste locuri, au ocupat „un colț al vechii Dacii“. Marx evidențiază și afirmarea Transilvaniei ca principat autonom după înfringerea Ungariei la Mohaci, în 1526, conchizînd că „ungurii consideră pe nedrept Transilvania ca parte integrantă a Ungariei“.

Marx a urmărit cu spirit politic de observație ascuțit și critic manevrele din culisele diplomației europene a „Sfintei Alianțe“ care au condus la uciderea lui Tudor Vladimirescu și înfringerea Eteriei, pe seama cărora țarul, sultanul, Metternich și Imperiul britanic și-au reîmpărțit continentul, după înfringerea lui Bonaparte. Instituirea Regulamentului Organic din 1831, sub protectoratul Rusiei, a oferit analizelor de istorie economică ale lui Marx exemple concrete de „codice ale muncii de clacă“ pentru a explica în Capitalul relațiile dintre țărani și boieri și a ilustra „goana după supramuncă“ a moșierului moldo-valah, comparînd-o cu a fabricantului englez. Revoluția română de la 1848 a fost salutăată de Karl Marx în cuvinte entuziaste. Lărgi comentarii și aprecieri profunde a făcut Marx asupra desfășurării evenimentelor revoluționare din Moldova, Țara Românească și Transilvania. În continuare, vorbitorul a relevat atenția acordată de Marx luptei poporului român pentru unitate și independență națională, arătînd că acesta a aplaudat pur și simplu dejucarea intrigilor, a manevrelor politice ale marilor puteri europene, prin gestul epocal al națiunii de la 24 Ianuarie 1859, prin care s-a făurit Unirea Moldovei și Munteniei, unire apreciată de el ca un eveniment crucial pentru destinele poporului român.

Încadrarea exactă și riguroasă a istoriei în ansamblul disciplinelor formative ale omului nou, repunerea istoriei reale a poporului român în drepturile ei legitime sint legate organice de lupta și activitatea creatoare ale Partidului Comunist Român după Congresul al IX-lea, moment care a imprimat un suflu proaspăt și dinamic întregii noastre vieți sociale, politice și culturale, de cind în fruntea partidului și statului nostru se află tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În comunicarea „Dezvoltarea creatoare de către socialiștii români a teoriei revoluționare marxiste cu privire la dezvoltarea forțelor de producție în vederea asigurării independenței țării și creșterii bunăstării poporului român“, prof. univ. dr. MIHAI TODOSIA, șef de catedră la Universitatea Al. I. Cuza din Iași, membru corespondent al Academiei de științe sociale și politice, a subliniat, la rîndul său, că încă de la începutul mișcării socialiste în țara noastră aceasta s-a angrenat în problematica majoră privind căile și direcțiile dezvoltării și progresului țării, pentru transformarea României într-un stat modern, contribuții de mare valoare științifică la analiza societății românești și la descifrarea căilor de dezvoltare a țării aducind personalități ca I. C. Frimu, Constantin Dobrogeanu-Gherea, dr. Ecaterina Arbore, M. Gh. Bujor, C. Racovski, N. D. Cocea și alții.

Îmbrățișînd încă de la început fundamentele doctrinei marxiste, socialiștii români, a arătat vorbitorul, au abordat problemele dezvoltării economice și sociale ale României pe baza principiilor socialismului științific, a materialismului istoric.

Ideile și cauza nobilă pentru care au luptat socialiștii români, a continuat vorbitorul, au fost îndeplinite în anii construcției socialismului sub conducerea Partidului Comunist Român, continuatorul tradițiilor celor mai înaintate de luptă ale poporului român.

Față de gîndirea socialiștilor români într-o anumită perioadă, în trecut s-a adoptat o atitudine necorespunzătoare, de denaturare a sensului ideilor lor și de subapreciere a contribuției lor. Este meritul secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a fi prezentat în mod obiectiv meritele politice, teoretice, ideologice ale socialiștilor români și în mod particular ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, pe care la Congresul al IX-lea al P.C.R. l-a apreciat ca pe un reprezentant de seamă al mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră.

Parcurgînd într-un termen istoric scurt mai multe trepte de dezvoltare, România s-a transformat dintr-o țară înapoiată într-o țară socialistă industrial-agrară, cu o puternică industrie și o agricultură în plină dezvoltare.

Marile rezultate obținute se datorează justeței politicii partidului nostru. În frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Angajarea țării pe magistrața industrializării a asigurat României mari succese pe calea progresului și prosperității sale.

Marile cuceriri revoluționare în construcția socialismului, dezvoltarea economiei naționale, a societății în ansamblul său, ridicarea României pe noi trepte de civilizație și progres reprezintă cel mai profund omagiu pe care comuniștii români îl aduc înaintașilor lor, mișcării muncitorești și socialiste, a spus, în încheiere, vorbitorul.

Comunicarea intitulată „Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la însemnătatea învățămîntului, științei și culturii în procesul formării omului nou, constructor al socialismului în România“, prezentată de tovarășul IOSIF KOVACS, vicepreședinte al Consiliului de Stat, s-a referit pe larg la condițiile strălucite, asigurate de partidul și statul nostru pentru desfășurarea optimă a procesului de învățămînt de toate gradele.

Reliefînd concepția profund revoluționară a integrării organice a învățămîntului cu cercetarea și producția, datorată secretarului nostru general și care asigură învățămîntului din țara noastră toate condițiile pentru ca să poată pregăti la cel mai înalt nivel de competență specialiștii de care vor avea nevoie miine economia și cultura noastră, vorbitorul a spus :

Organizarea și funcționarea învățămîntului din România se întemeiază pe principiul potrivit căruia școala, indiferent de limba de predare, trebuie să servească în întregime îndeplinirea programului de dezvoltare social-economică și culturală a țării, prin educarea multilaterală a generațiilor. Dezvoltînd această idee, tovarășul Nicolae Ceaușescu ne învață să ne concentrăm atenția în direcția formării omului nou care are convingeri revoluționare și contribuie cu toate puterile sale la construirea socialismului, la înflorirea patriei noastre și respinge cu tărie, din adîncă simțire patriotică, tot ce este străin de societatea noastră socialistă.

Referindu-se la politica de partid și de stat programatică în domeniul cercetării științifice, dezvoltării tehnologice și introducerii progresului tehnic, elaborată sub îndrumarea directă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, vorbitorul a subliniat faptul că s-a realizat pentru prima dată o concordanță autentică între sensul efortului tehnico-științific național și cerințele reale imediate și de perspectivă ale dezvoltării economice și sociale a țării. Întreaga perioadă a ultimilor 18 ani, ce poartă amprenta determinantă a gândirii și acțiunii tovarășului Nicolae Ceaușescu, se distinge în mod esențial prin creșterea și înflorirea fără precedent a științei și tehnologiei naționale, pe deplin ridicate la condiția lor contemporană de forță de producție, pirghie de primă însemnătate în asigurarea resurselor dezvoltării, a creșterii venitului și avuției naționale, a nivelului de trai și civilizație al poporului, a independenței și a participării eficiente a țării la schimbul mondial de valori.

Subliniind deschiderea nelimitată a cercetării naționale către știința universală, un loc important în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu îl ocupă problemele largirii continue a colaborării internaționale în domeniul științei și tehnologiei, atât în scopul cunoașterii și însușirii a tot ce se creează mai bun pe plan mondial, cât și pentru ca oamenii noștri de știință să contribuie ei înșiși la progresul științei contemporane. Reflectind aspirațiile tradiționale ale poporului nostru spre pace și bună înțelegere, cei ce muncesc astăzi pe tărîmul științei au răspuns cu dăruire chemării secretarului general al partidului, stringîndu-și rindurile în cadrul Comitetului național român „Oamenii de știință și pacea”, sub conducerea de înaltă ținută a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, prestigioasă personalitate a vieții științifice și politice.

În comunicarea „Tineretul patriei noastre — factor activ în lupta dusă de P.C.R. pentru dreptate socială și independență națională, pentru edificarea socialismului în România”, prezentată de tovarășul PANTELIMON GĂVĂNESCU, membru supleant al C.C. al P.C.R., prim-secretar al C.C. al U.T.C., se arată :

Evocarea împlinirii a 90 de ani de la înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — primul partid politic revoluționar al muncitorilor români — precum și a personalității și operei genialului gânditor revoluționar — Karl Marx — oferă prilejul de a reliefa, la scara istoriei noastre naționale, prezența activă, eroică a tinerei generații în lupta pentru realizarea marilor idealuri ale poporului român.

Perioada cea mai luminoasă a acestei frământate etape a istoriei noastre rămîne, a arătat vorbitorul, deceniul al IV-lea, deceniu care a marcat afirmarea puternică în rindurile mișcării revoluționare de tineret a tinărului militant comunist Nicolae Ceaușescu. Intrat de la o fragedă vîrstă în rindurile luptătorilor revoluționari, militantul comunist Nicolae Ceaușescu s-a impus de la început prin calitățile sale excepționale de conducător și organizator, prin energia, hotărîrea și voința sa neînfricată, prin clarviziune și fierbinte patriotism.

Pe frontispiciul epocii actuale se află înscrisă cu literă de aur inestimabila operă teoretică și practică elaborată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, expresie strălucită a aplicării creatoare la condițiile specifice ale țării noastre a ideilor și tezelor concepției revoluționare despre lume și viață. Acestei ample opere i se subsumează, ca parte integrantă, concepția partidului nostru, fundamentată cu contribuția decisivă a secretarului său general, cu privire la locul și rolul tinerei generații, la înaltele răspunderi ce-i revin în procesul de construcție a societății socialiste și comuniste, concepție de înaltă vibrație revoluționară, de umanism autentic, ce s-a validat în măsurile de ordin politic, economic, cultural, social luate în vederea promovării ferme a procesului de formare și educare a tinerei generații.

Însușindu-și pe deplin aprecierile și analizele tovarășului Nicolae Ceaușescu privind problemele noi, tot mai complexe cu care este confruntată omenirea în momentul de față, pe deplin conștienți de îndatoririle majore ce revin forțelor politice, revoluționare, democratice și progresiste de pretutindeni, pentru imprimarea unui nou curs în viața internațională, tinerii patriei acționează pentru promovarea destinderii, pentru stăvilierea cursei înarmărilor și realizarea dezarmării, pentru înlăturarea definitivă a războiului și salvagardarea păcii.

Participînd cu entuziasm și dăruire, alături de întregul popor, la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru, tinăra generație este ferm hotărîtă să facă totul pentru înfăptuirea cu succes a sarcinilor și obiectivelor stabilite de Congresul al XII-lea și Conferința Națională ale partidului, pentru ridicarea României socialiste pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație, a subliniat, în încheiere, vorbitorul.

Într-o atmosferă entuziastă, de puternică însuflețire, participanții la lucrările sesiunii au adoptat textul unei telegramme adresate COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

TELEGRAMA ADRESATĂ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

de participanții la Sesiunea științifică „Rolul partidului clasei muncitoare în viața social-politică a României. Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate — strălucită confirmare a teoriei științifice, revoluționare a clasei muncitoare“

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE
NICOLAE CEAUȘESCU,

secretar general al Partidului Comunist Român,
președinte al Republicii Socialiste România

Participanții la Sesiunea științifică consacrată celei de-a 90-a aniversări a făuririi partidului politic al clasei muncitoare din România, precum și marcării în țara noastră a 165 de ani de la nașterea lui Karl Marx și comemorării unui veac de la moartea sa vă adresează dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceașescu, strălucit continuator al tradițiilor de luptă revoluționare ale clasei muncitoare, ale poporului român, eminent militant și gânditor social-politic al epocii contemporane, un fierbinte omagiu, împreună cu sentimentele noastre de respect, admirație și recunoștință.

Constituirea acum 90 de ani a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, făurit pe baza gândirii celei mai avansate a epocii — teoria socialismului științific fundamentat de Karl Marx — a fost rodul firesc al evoluției societății românești, al dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, expresia existenței obiective a proletariatului, a afirmării intereselor și voinței sale revoluționare pe arena vieții politice. Niciodată în România n-a existat un alt partid politic cu o istorie atât de bogată și glorioasă, care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atita pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre. Partidul nostru s-a născut și a crescut odată cu proletariatul, destinul său este strins legat de cel al clasei muncitoare, al întregului popor român.

Crearea partidului politic al clasei muncitoare din România a marcat legătura strânsă a proletariatului român cu teoria socialismului științific fundamentată de Karl Marx. Opera lui Marx reprezintă o sinteză a cunoașterii universale pe temeiul căreia s-a dat un impuls hotărâtor dezvoltării teoriei și practicii revoluționare a clasei muncitoare. Forța sa stă în analiza dialectică a legităților dezvoltării sociale, a progresului istoric — la baza cărora stau condițiile materiale de producție și de viață ale oamenilor și din care se pot desprinde pentru fiecare etapă obiectivele de luptă ale mișcării revoluționare în perspectiva făuririi societății libere de exploatare, a societății fără clase.

Forța ideilor socialismului științific s-a datorat, în mare măsură, faptului că Marx s-a ferit de șabloane și modele cu privire la edificarea noii societăți, care — așa cum a demonstrat istoria — nu poate fi înfăptuită decît prin activitatea fiecărui popor în condițiile sale specifice.

Karl Marx, ca și prietenul său Friedrich Engels au acordat o atenție deosebită studierii mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, întemeindu-și unele concluzii și teze teoretice pe cunoașterea realităților societății românești din perioada respectivă. Ei au privit întotdeauna cu simpatie și au dat o înaltă apreciere luptei eroice desfășurate de poporul român pentru eliberare națională și socială, pentru făurirea statului național unitar, împotriva tendințelor expansio-

niste și de dominație ale imperiilor vecine, despre a căror inevitabilă pieire scriau, încă la sfîrșitul veacului trecut, ca despre o necesitate a dezvoltării libere a popoarelor, inclusiv a poporului român.

Complexitatea perioadei istorice pe care o trăim, evoluția ascendentă a socialismului în condiții atît de diferite au dezvoltat o vastă arie de probleme pe care fondatorii socialismului științific nu le puteau prevedea, care solicită intens activitatea creatoare a partidelor comuniste. Conducînd lupta poporului român în procesul revoluției și construcției socialiste, Partidul Comunist Român — moștenitorul autentic al celor mai înaintate tradiții de luptă ale poporului, ale clasei muncitoare — a trebuit să dea răspuns unor probleme complexe decurgînd din particularitățile istorice concrete ale dezvoltării României.

Activitatea partidului a cunoscut un dinamism fără egal în perioada de după cel de-al IX-lea Congres, ea găsindu-și o strălucită expresie în opera dumneavoastră teoretică și practică, mult iubit și stimat tovarășe Nicolae Ceaușescu — operă ce reprezintă o contribuție de inestimabilă valoare la dezvoltarea și îmbogățirea tezaurului socialismului științific, la dezvoltarea concepției revoluționare a clasei muncitoare.

Constituie o realitate profund simțită și trăită de fiecare cetățean al patriei noastre faptul că perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, ale cărei hotărîri poartă nemijlocit pecetea gîndirii și acțiunii dumneavoastră cutezătoare, pătrunse de o înaltă răspundere pentru destinele poporului român, a deschis o epocă nouă în istoria patriei noastre, a adus un suflu profund înnoitor în toate domeniile construcției socialiste, determinînd adînci prefaceri revoluționare în întreaga societate românească. Tocmai de aceea, astăzi, cînd evocăm împlinirea a nouă decenii de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România, gîndurile și sentimentele participanților la sesiunea științifică, ca și ale întregului popor se îndreaptă spre dumneavoastră, tovarășe Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al națiunii noastre, care, de peste cinci decenii, v-ați consacrat, cu neîntărmurit devotament și inegalabil patos revoluționar, întreaga viață împlinirii idealurilor și aspirațiilor celor ce muncesc, cauzei socialismului și păcii, bunăstării și fericirii poporului român.

În strînsă unitate cu efortul ineputabil depus de toate forțele democratice și patriotice din întreaga lume pentru victoria cauzei socialismului, Partidul Comunist Român și România socialistă militează cu consecvență pentru colaborare, pace și înțelegere între națiuni, pentru cauza independenței și suveranității popoarelor, pentru apărarea dreptului fundamental al națiunilor, al oamenilor la viață, la existență demnă și liberă.

Lucrările sesiunii noastre au pus încă o dată în evidență adevărul incontestabil că, în perioada de cînd la cîrma partidului și statului nostru vă aflați dumneavoastră, mult iubite și stimat tovarășe Nicolae Ceaușescu, întreaga activitate internațională a Partidului Comunist Român s-a ridicat pe o nouă treaptă calitativ superioară, a cunoscut o intensificare remarcabilă, un dinamism fără egal în întreaga sa istorie.

Sub conducerea dumneavoastră înțeleaptă, politica partidului nostru are un ecou tot mai larg în mișcarea comunistă și muncitorească, în rîndurile tuturor celor care luptă pentru pace, progres, libertate și independență națională. Perioada de după Congresul al IX-lea al partidului se remarcă prin amploarea deosebită a contactelor cu partidele comuniste și muncitorești, prin eforturi susținute în direcția făuririi noii unități a mișcării comuniste internaționale, a dezvoltării solidarității cu forțele revoluționare, progresiste, democratice și antiimperialiste de pretutindeni.

Asemenea întregului popor, participanții la sesiunea științifică își exprimă profunda satisfacție și mîndrie că în fruntea partidului și statului nostru vă aflați dumneavoastră, mult iubite și stimat tovarășe Nicolae Ceaușescu, eminent conducător politic și revoluționar încercat, înflăcărat patriot, personalitate remarcabilă a vieții politice internaționale, căruia patria, poporul român îi datorează mărețele realizări prezente, larga deschidere spre trepte superioare de progres și civilizație.

Evocînd astăzi, în cadrul sesiunii noastre, aceste evenimente cu profunde semnificații interne și internaționale, vă încredințăm, mult stimat și iubit tovarășe Nicolae Ceaușescu, că, în spiritul prețioaselor dumneavoastră îndemnuri, nu ne vom preocupă eforturile pentru îndeplinirea hotărîrilor Congresului al XII-lea și Conferinței Naționale ale partidului, angajîndu-ne ca faptele noastre de muncă să fie la înălțimea istoricelor obiective de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul patriei.

A XIX-A SESIUNE DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE A ACADEMIEI MILITARE — SECȚIUNEA „ISTORIA POPORULUI ROMÂN“

În zilele de 16—17 noiembrie 1982 s-au desfășurat lucrările celei de-a XIX-a sesiuni de comunicări științifice a cadrelor didactice, ofițerilor elevi și a studenților de la Academia militară. La deschiderea sesiunii au participat general-colonel Vasile Milea, prim-adjunct al ministrului apărării naționale, șef al Marelui Stat-Major, generali și ofițeri din organele centrale ale Ministerului Apărării Naționale, ale Ministerului de Interne, din Statul-Major al gărzilor patriotice, cadre didactice din institutele militare de învățământ, cercetători de la Centrul de studii de istorie și teorie militară, ofițeri, elevi și studenți.

În cuvântul de deschidere a sesiunii științifice, general-locotenent Gheorghe Logofătu, evidențiind activitatea laborioasă a cadrelor didactice din domeniul științific, aportul lor la rezolvarea unor probleme de mare complexitate care stau în fața armatei, a subliniat că în pregătirea sesiunii s-a pornit de la tezele, ideile și orientările de inestimabilă valoare teoretică și practică cuprinse în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982. De asemenea, a fost exprimată hotărârea fermă ca, în lumina acestui document de covârșitoare importanță, a întregii opere a tovarășului Nicolae Ceaușescu, să fie sporită contribuția cadrelor didactice de la Academia militară la elaborarea unor lucrări de istorie, teorie și doctrină militară a poporului român, la adâncirea procesului de pregătire de luptă și politică, de educație patriotică revoluționară a militarilor, la perfecționarea metodelor și mijloacelor conducerii trupelor în timp de pace și în campanie.

Secțiunea „Istoria poporului român“ a avut ca temă : „Afirmarea poporului român în lupta pentru unitate și independență națională, în dezvoltarea culturii și civilizației universale“. Aria tematică a oferit condiții pentru aprofundarea și dezvăluirea unor aspecte importante cu privire la trecutul istoric al poporului român și al armatei sale, la raportul dintre armată și societatea românească de-a lungul timpului, la rolul armatei române în luptele pentru libertate și independență națională, la fundamentele istorice ale doctrinei noastre militare.

Analizând problema politicii militare a Imperiului roman în sec. I—III e.n., în strînsă legătură cu condițiile concret-

istorice ale imperiului și cu politica sa externă, cercetătorul științific Mihail Zaharide, în comunicarea : *Coordonate strategice ale politicii militare a Imperiului roman în secolele I—III ; consecințele cuceririi și părăsirii Daciei de către romani*, a reliefat rolul jucat de către statul dac în orientarea politico-militară romană în începutul secolului al II-lea, precum și modificările survenite, atât pe plan politic, cît și pe plan militar, ca urmare a retragerii administrației și armatei romane din provincia imperială Dacia.

În continuare, au fost abordate probleme referitoare la arta militară a românilor în perioada evului mediu, scoțindu-se în evidență originalitatea și gradul înalt de măiestrie la care ajunseseră oștile române în ceea ce privește tactica și strategia purtării războaielor. Superioritatea pe acest plan este dată de o serie de factori cum sînt : caracterul exclusiv de apărare pe care l-a îmbrăcat războiul în istoria poporului român ; participarea nemijlocită a maselor populare, îndeosebi a țărănimii, la lupta de apărare ; suplețea și caracterul deosebit de manevrier al acțiunilor de luptă ; folosirea cu iscusință a terenului ; inițierea unei largi palete de forme și procedee de luptă (tactica „pămîntului pîrjolit“, hărțuire, ambuscade etc.). Tactica de luptă și strategia superioară reprezintă acele modalități eficiente, prin care românii, cu o remarcabilă forță și vitalitate, au reușit să facă față, de-a lungul veacurilor, unor imperii și state expansioniste care dispuneau de un potențial uman, tehnic și militar cu mult superior. Asemenea idei au fost reliefate în comunicările susținute de col. dr. Al. Gh. Savu : *Considerații asupra tacticii „pămîntului pîrjolit“* ; cpt. Ion Vlăduț : *Trăsături ale artei militare europene și particularități ale artei militare românești în epoca feudală* ; col. dr. Constantin Ucrain : *Considerații istorico-militare privind cucerirea și apărarea orașului Cluj-Napoca de către răsculații de la Bobîlna* ; cercetător științific Sergiu Iosipescu : *Concepția militară a lui Mihai Viteazul — direcții strategice*.

Dezvoltarea unitară a poporului român în vatra sa multimilenară, conștiința originii comune, a identității etnice, lingvistice, spirituale și economice, aspirația românilor pentru unitate și rolul oștilor române în realizarea unor deziderate fundamentale ale poporului român au

foșt relevate în cadrul comunicărilor prezentate de lt. Mircea Dogaru : *Apariția și cristalizarea ideii de unitate națională la români în veacul al XVI-lea și Mioara Ulmeanu : Mihai Viteazul — o viață în slujba unei idei*. Concluzia autorilor este aceea că realizarea epocală a lui Mihai Viteazul nu este deloc înțimplătoare, ea înscriindu-se pe coordonatele unei necesități legice, obiective. Unirea înfăptuită de genul politic și militar care a fost Mihai Viteazul încununează aspirațiile de veacuri ale românilor din cele trei principate surori, finalizând strălucit eforturile depuse de precursorii săi.

Valoroase prin izvoarele folosite, prin reconstituirea faptelor, prin efortul de a desprinde trăsăturile caracteristice, comunicările : *Un proiect inedit de organizare a flotei române*. 1857, de Maria Georgescu și *Aspecte ale politicii militare a României în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, de col. C. Căzânișteanu, relevă preocupările existente înainte și după unirea celor două principate, Țara Românească și Moldova, pentru modernizarea organismului militar, în scopul creșterii capacității de apărare a țării. Întărirea oștirii, concluzionează autorii, se dovedea, în aceste condiții, o necesitate atât pentru făurirea statului național român modern, cât și pentru consolidarea Unirii din 1859 și cucerirea independenței depline a noului stat apărut pe harta politică a Europei.

Conexiunile organice dintre organismul militar și societatea românească, rolul instituției ostășești în cultivarea sentimentului național, aportul unor mari oameni de știință și cultură români la apărarea țării în timpul primului război mondial au făcut obiectul comunicărilor : *Preocupări ale ASTREI privind rolul educației militare în cultivarea sentimentului național la românii din Transilvania (1867—1918)*, de dr. Costică Prodan ; *Corpul de ofițeri și societatea românească de la sfîrșitul veacului al XIX-lea*, de cercetător științific Dumitru Preda ; *Mari personalități ale științei și culturii românești în luptele eroice ale poporului român pentru unitate și independență (1916—1918)*, de col. dr. Marin George.

Pornind de la faptul că una din trăsăturile fundamentale ale armatei române a fost lupta pentru apărarea ființei propriului popor și împlinirea idealurilor sale, autorii comunicărilor susmenționate au analizat multidirecțional, pentru perioada premergătoare și cea din timpul primului război mondial, relațiile organismului militar românesc cu societatea, cu forțele sale politice, cu organizațiile și asociațiile culturale, cu

personalități ale științei și culturii. A fost reliefat patriotismul fierbinte de care au dat dovadă C. Istrati, Anghel Saligny, Octavian Goga, Gh. Brăescu, Maria Ventura etc., în situațiile deosebite de complexe prin care trecea țara în anii 1916—1918, ei aducându-și o contribuție notabilă la obținerea victoriei și făurirea statului național unitar român.

Preocupările existente în cadrul gândirii militare românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea pentru definirea și structurarea unei doctrine militare naționale, în consens cu aspirațiile de unitate, independență și pace ale poporului român, au făcut obiectul comunicărilor : *Preocupări în gândirea militară românească între 1859—1877 pentru fundamentarea unei doctrine militare naționale de apărare a patriei*, autor col. dr. Nicolae Ciobanu ; *Unele elemente de doctrină și artă militară în gândirea militară românească între războiul de independență și primul război mondial*, autor col. dr. Costică Popa ; *Unele probleme privind doctrina militară a României, interbelice*, autor col. Vasile Pricop. Comunicările au reliefat faptul că, în cadrul gândirii militare românești, s-a manifestat, de-a lungul acestei perioade, o vie preocupare pentru a pune bazele unei doctrine militare naționale, care să contribuie la rezolvarea unor deziderate fundamentale ale românilor : înlăturarea suzeranității otomane și dobîndirea independenței de stat depline ; desăvîrșirea construcției de stat prin unirea tuturor provinciilor locuite de români ; consolidarea marelui act istoric al națiunii române din 1918. Autorii au relevat existența multor idei și soluții meritorii, ca și unele materializări practice demne de luat în considerare pe linia antrenării întregului popor la efortul de apărare. Cu toate acestea, realitățile vremii s-au dovedit improprii soluționării depline a acestui deziderat. Acest fapt, au subliniat referenții, a devenit posibil numai în condițiile edificării noii societăți, în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, cînd a fost fundamentată, de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, doctrina militară națională românească, care, în esență, se exprimă prin : „apărarea patriei — cauză și operă a întregului popor“.

Problemele privitoare la participarea României la primul război mondial au fost abordate în comunicările susținute de : lt. maj. Vladimir Zodian, *Activitatea factorilor de decizie politico-militară din România în preajma primului război mondial (1913—1914)* ; colonel (r) dr. Victor Atanasiu, *Unele considerații asupra bătăliei din zona Sibiu-Ciîneni (septem-*

brie 1916); lt. colonel Vincențiu Cojan, *Unele considerații și învățăminte de ordin militar rezultate din analiza acțiunilor de luptă desfășurate de Armata de Nord în campania din anul 1916*; colonel (r) dr. Dumitru Tuțu, *Acțiunile armatei române în Transilvania la sfârșitul anului 1918 și începutul anului 1919*. Comunicările au abordat unele probleme cu privire la caracterul just, legitim al participării țării noastre la primul război mondial, evidențiindu-se faptul că, inclusiv sub aspect militar, România a elaborat o strategie națională proprie, în conformitate cu interesele fundamentale ale poporului român, alta decât aceea a marilor puteri imperialiste, dornice de noi cuceriri, anexiuni și reimpărțirea zonelor de influență. Comunicările au dezvăluit multitudinea de concluzii și învățăminte ce se pot desprinde din analiza profundă a operațiilor și luptelor desfășurate în primul război mondial pe toate fronturile românești, atât pentru îmbogățirea istoriei militare a poporului român, cât și pentru rezolvarea unor probleme ale gândirii militare actuale.

Un alt grupaj de comunicări a fost prezentat de: cercetătorul științific Mihai Retegan, *Atitudinile românești față de problemele europene postbelice*; colonel dr. Vasile Mocanu, *Apărarea națională a României oglindită în programele partidelor burghezo-moșierești (1918—1938)*; cpt. Petru Otu, *Aspecte privind poziția Partidului Social-Democrat față de problemele apărării naționale (1927—1938)*; lt. major, Dan C. Rădulescu, *Dinamica finanțării apărării naționale 1924—1933 — semnificații*; lt. colonel Emil Rădulescu, *Poziția Partidului Comunist Român față de politica externă a României în anii 1934—1937*; cpt. Ioan Talpeș, *România și tratativele tripartite de la Moscova din vara anului 1939*; colonel dr. Ioan Sorescu, *Lupta Partidului Comunist Român, a forțelor democratice pentru apărarea independenței economice a României împotriva dominației capitalului străin în perioada interbelică*. Comunicările au abordat, sub multiple aspecte, unele probleme politico-militare ale României între cele două războaie mondiale. În cadrul acestor comunicări a fost subliniat rolul Partidului Comunist Român, încă de la făurirea sa, în 1921, ca forță politică ce și-a asumat răspunderea pentru îndeplinirea năzuințelor și intereselor vitale ale poporului nostru pe plan social și național.

O altă idee importantă, subliniată în cadrul referatelor susținute, a fost aceea că esența și țelurile politicii externe românești, ca atare și politica militară a

statului român în perioada interbelică, nu au vizat tendințe agresive sau pretenții teritoriale la adresa vecinilor sau a altor state, precum nici folosirea forței sau amenințarea cu forța în relațiile internaționale. În această privință, unul dintre argumente a fost acordul între politica externă românească și măsurile militare preconizate în scopul apărării independenței, suveranității și integrității țării.

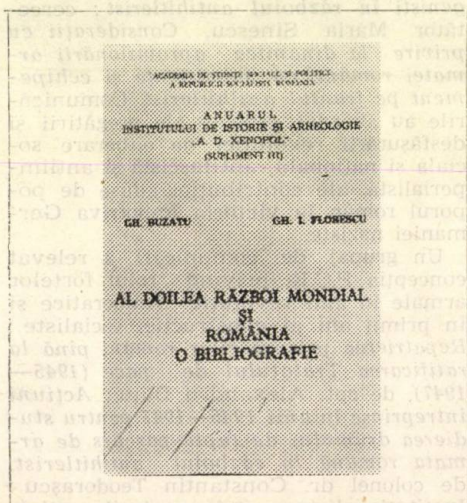
O suită de comunicări a avut ca problematică următoarele teme: cercetătoarea științifică Monica Fiscuteanu, *Operația Margareta II; de la intenție la realizare*; colonel (r) dr. Leonida Loghin, *23 August 1944, după orele 22,00*; muzeograf Mariana Păvăloiu, *Date noi privind participarea marinei militare la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944*; lt. colonel (r) Ion Dăscălescu, *Unele metode și procedee de lucru utilizate în Statul-Major al Corpului 7 armată în operația Budapesta*; cpt. Teofil Oroian, *Eroismul ostașilor români geniști în războiul antihitlerist*; cercetător Maria Sinescu, *Considerații cu privire la dinamica aprovizionării armatei române cu subzistențe și echipament pe frontul antihitlerist*. Comunicările au abordat aspecte ale pregătirii și desfășurării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, ale contribuției aduse de poporul român la victoria împotriva Germaniei naziste.

Un grupaj de comunicări a relevat concepția P.C.R. privind rolul forțelor armate în anii revoluției democratice și în primii ani ai construcției socialiste: *Repatrierea prizonierilor români pînă la ratificarea Tratatului de pace (1945—1947)*, de cpt. Alexandru Duțu; *Acțiuni întreprinse în anii 1945—1947 pentru studierea drumului de luptă parcurs de armata română în războiul antihitlerist*, de colonel dr. Constantin Teodorașcu; *Instituționalizarea și începuturile activității de partid în armată în primii ani ai revoluției și construcției socialiste*, de dr. Ștefan Pîslaru.

Tratarea, în comunicările sesiunii, a multiplelor aspecte ce au pus în evidență lupta necurmată a poporului român și a armatei sale, din cele mai îndepărtate vremuri pînă în zilele noastre, pentru înfăptuirea, păstrarea și apărarea unității și independenței naționale, pentru asigurarea progresului social se înscrie în efortul general al frontului istoriografic de integrare organică a istoriei noastre militare în istoria poporului român.

GH. BUZATU, GH. I. FLORESCU,
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ȘI ROMÂNIA.
O BIBLIOGRAFIE,

Editura Junimea, Iași, 1981, 214 p.

Rod al unei ample investigații întreprinse în biblioteci reprezentative din țară (București, Iași, Cluj-Napoca) și de peste hotare (Moscova, Leningrad, Kiev, Praga, Bratislava, Washington, New York, Londra, Regensburg și Freiburg), lucrarea istoricilor ieșeni Gh. Buzatu și Gh. I. Florescu oferă o imagine globală asupra literaturii istorice existente pe marginea mării conflagrații mondiale din anii 1939—1945, în legătură cu care sînt surprinse, sub raport strict bibliografic, și locul, și rolul României. Avînd în vedere numărul extrem de mare de lucrări referitoare la cel de-al doilea război

mondial care apar anual în întreaga lume — aproximativ 15 000—20 000 —, autorii au procedat în mod selectiv, reținînd, cu unele neînsemnate excepții, numai cărțile tipărite în anii 1945—1975, urmînd ca studiile și articolele consacrate evenimentului respectiv să fie cuprinse într-un alt volum.

Lucrarea debutează cu un studiu introductiv, intitulat: *Al doilea război mondial și România. Realități istorice și perspective istoriografice*, semnat de Gheorghe Buzatu, în care autorul prezintă, succint, modul cum s-a răsfrînt evoluția evenimentelor internaționale din anii 1939—1945 asupra țării noastre. Gheorghe Buzatu precizează că „În perioada ce a precedat nemijlocit izbucnirea celui de-al doilea război mondial, România, rămasă fidelă, peste toate riscurile, alianțelor dirijate de anglo-francezi, a inițiat multiple acțiuni menite să preîntîmpine — pe plan general și, mai ales, local — extinderea agresiunii... Contrar a ceea ce s-au străduit să demonstreze unii istorici străini, România nu a fost implicată în nici un fel în evoluția evenimentelor din vara anului 1939 spre deschiderea ostilităților“ (p. IX). În aceeași ordine de idei, autorul relevă că, în *perioada neutralității declarate a României* (6 septembrie 1939 — 29 mai 1940), diplomația oficială a Bucureștilor a fost, în esență, favorabilă aliaților anglo-francezi, victimelor agresiunii fasciste și, departe de a se caracteriza prin pasivitate, s-a dovedit „activă, condiționată și, în măsura posibilului, prevăzătoare“ (p. X).

Odată cu răsturnările militare și politice spectaculoase și neașteptate survenite în mai 1940 pe frontul de vest, a avut loc o reorientare a politicii României, în sensul apropierii de cel de-al III-lea Reich. Perioada dintre 29 mai 1940 și 22 iunie 1941, definită de Gheorghe Buzatu drept o etapă a *nonbeligeranței României*, se caracterizează, încă din ultimele luni ale dictaturii regelui Carol al II-lea, prin adâncirea orientării țării spre statele fasciste, pentru ca, în cursul dictaturii legionaro-antonesciene și în prima parte a celei antonesciene, să se producă integrarea politică, economică și militară a României în sistemul Axei. Deși România s-a găsit, *de jure* și *de facto*, în afara ostilităților, nonbeligeranța observată, în totală contradicție cu neutralitatea anterioară, a fost proaxistă și s-a încheiat, de fapt, cu intrarea statului român în război, la 22 iunie 1941, de partea țărilor fasciste (p. XII).

Guvernarea lui Ion Antonescu cuprinde — după cum relevă Gheorghe Buzatu — două perioade distincte: „pentru început (septembrie 1940 — ianuarie 1941), generalul a cooperat cu legionarii, de unde și *caracterul fascist al regimului*, pentru ca apoi, între ianuarie 1941 și august 1944, să dispună el singur de puteri nelimitate, proprii unui *regim de dictatură personală*. Atît regimul legionaro-antonescian, cît și cel antonescian, reprezentînd, în esență, dictatura celor mai reacționare forțe politice din România, au introdus o serie de măsuri cu caracter fascist, antidemocratic, îndreptate împotriva maselor populare. Deși au avut unele trăsături comune, cele două regimuri dictatoriale au cunoscut și multe deosebiri, ceea ce face ca guvernările din septembrie 1940 — ianuarie 1941 și ianuarie 1941 — august 1944 să nu fie, totuși, confundabile. Cît a stat alături de legionari — relevă Gheorghe Buzatu —, I. Antonescu s-a bazat pe un partid, situație ce a încetat în ianuarie 1941. În continuare, generalul a beneficiat, cu precădere, de sprijinul unor elemente reacționare, al unor cercuri economico-financiare interesate ori al unora din armată și poliție. Grupările politice burgheze, care continuau a nu fi fost recunoscute legal, au stabilit o colaborare *sui generis* cu regimul generalului: contacte și informări permanente; sprijinirea unei acțiuni militare dirijată spre repararea pierderilor teritoriale din vara

anului 1940; recunoașterea faptului că generalul era «omul zilei» și, deci, persoana necesară, context în care au respins participarea directă la guvern, admițînd însă cooperarea unor «tehnicieni»; respingerea aservirii economice continue a României de către Reich» (p. XV).

Referindu-se la atitudinea adoptată de comuniști în situația respectivă, autorul arată că P.C.R. „a lansat singura lozincă adecvată situației — doborîrea dictaturii. Acest comandament nu va fi abandonat nici un moment de către comuniști, în cursul acțiunilor viitoare. După intrarea României în al doilea război mondial, la 22 iunie 1941, acestui comandament i se va adăuga un altul — încetarea războiului alături de statele Axei» (p. XVI). În acest context, este schițată activitatea desfășurată de partidul comunist pentru făurirea unor largi alianțe cu caracter antifascist. Succesul raportat a dovedit justetea orientării comuniștilor într-o problemă-cheie, aceea a mișcării de rezistență antifascistă din România, a impulsionat ridicarea la luptă a întregului popor, hotărît să acționeze în direcția îndeplinirii obiectivelor de interes național. Din această situație a rezultat faptul că, „în România, în zilele decisive ale lui august 1944, «nu au existat tabere ostile, opuse una celeilalte, în problema obiectivelor insurecției... Forțele sociale și politice nu au fost divizate și nu au avut loc acțiuni ostile între acestea»; după arestarea căpeteniilor antonesciene, întregul aparat de stat «a început să execute dispozițiile noului guvern creat de insurecție.»» (p. XIX).

Evenimentele din România din august 1944 s-au impus, încă din zilele respective, opiniei publice din întreaga lume, fiind analizate și comentate atît de experții militari, cît și de organele de presă și de posturile de radio. În acest sens, se reamintește că, în tabăra aliată, pasul României a produs deosebita satisfacție, date fiind consecințele de ordin militar-strategic, politic și economic ale ieșirii țării noastre din Axă și alăturării ei Națiunilor Unite. Dintre numeroasele aprecieri elogioase, studiul menționează: „Fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfîrșitul războiului» (Radio Londra, 24 august 1944); „Unul din cele mai hotărîtoare evenimente ale întregului război» („New York Times“ din 25 august 1944); „Un

eveniment de mare importanță, care a dat una din cele mai sensibile lovituri celui de-al III-lea Reich“ („Le Figaro“ din 25 august 1944) ; „Importanța ieșirii României din Axă depășește cadrul României. Presa străină are dreptate să spună că aceasta înseamnă prăbușirea întregului sistem de apărare german din Balcani“ („Pravda“ din 28 august 1944).

După primele momente de confuzie, înțelegând consecințele ieșirii României din Axă, care prefigura inevitabila catastrofă a celui de-al III-lea Reich, Hitler a ordonat să se ia „toate măsurile pentru ca România să dispară de pe harta Europei și poporul român să dispară ca națiune“ (p. XXV—XXVI). Vigoarea cu care poporul român s-a ridicat la luptă a făcut, însă, inoperaționale planurile căpeteniilor naziste. Începând din 23 August 1944, România s-a angajat cu întregul său potențial economic și militar în războiul antihitlerist, aducând o contribuție importantă la victoria împotriva fascismului. Este relevantă, în acest sens, declarația făcută de V.M. Molotov, ministrul de externe al U.R.S.S., la 10 octombrie 1946, cu prilejul Conferinței de pace de la Paris : „Alături de noi, alături de trupele aliate, noua Românie democratică a luptat contra lui Hitler și în această luptă ea și-a impus sacrificii considerabile. Noi recunoaștem toate serviciile pe care poporul român le-a adus acestei cauze“ (p. XXVIII).

Ultima parte a studiului introductiv este consacrată prezentării succinte a modului cum a fost reflectată evoluția României în epoca celui de-al doilea război mondial de istoriografia contemporană universală. În acest cadru, considerăm că ar fi fost necesar ca autorul să analizeze și aprecierile istoriografiei străine cu privire la caracterul regimului politic din țara noastră în perioada septembrie 1940 — ianuarie 1941 și ianuarie 1941 — august 1944, aceasta cu atât mai mult cu cât, după cum se știe, se deosebesc, de cele mai multe ori, de cele ale istoriografiei românești.

Bibliografia, întocmită de Gh. Buzatu și Gh. I. Florescu, este ordonată în șase capitole și numeroase subcapitole. Din capitolul I : *Bibliografii, cronologii, enciclopedii, dicționare, istoriografie, albume*, semnalăm ca deosebit de interesant faptul că autorii indică și bibliogra-

fii de bibliografii, dintre care *A World Bibliography of Bibliographies and of Bibliographical Catalogues, Calendars, Abstracts, Digests, Indexes and the Like* (autor Theodor Besterman) cuprinde peste 65 000 de titluri.

În capitolul al II-lea : *Izvoare*, sînt incluse ghiduri de arhive, colecții de documente, tratate, corespondență, procese, anchete, discursuri, proclamații, rapoarte, memorii și biografii. Este capitolul cel mai voluminos al lucrării, în care sînt inserate un număr de 1194 de poziții dintre cele 3 000 cite reuneste întregul volum. De o deosebită însemnătate pentru studierea originilor și desfășurării celui de-al doilea război mondial este cercetarea documentelor capturate de aliații apuseni la sfîrșitul războiului, publicate în colecțiile : *Akten zur deutschen auswärtigen Politik. 1918—1945* (ediția în limba germană), *Documents on German Foreign Policy. 1918—1945* (ediția în limba engleză), *Les Archives secrètes de la Wilhelmstrasse* (ediția în limba franceză). Documentele capturate de armata sovietică în Germania au fost editate în volumele *Documents et matériaux se rapportant à la veille de la deuxième guerre mondiale* și *Archives Dirksen*. Li se adaugă cele 42 de volume ale Procesului marilor criminali de război în fața Tribunalului militar internațional de la Nürnberg apărute în limbile engleză, franceză și germană și colecțiile de documente diplomatice tipărite în Marea Britanie (*Documents on British Foreign Policy. 1919—1939*) ; Franța (*Les événements survenus en France de 1933 à 1945* și *Documents diplomatique français 1932—1939*) ; S.U.A. (*Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers*) ; U.R.S.S. (*Vneșneia politika Sovetskogo Soiuza v period Otecestvennoi voini. Documenti i materialii și Vneșneia politika S.S.S.R. Sbornik dokumentov*) și altele.

În România, publicarea documentelor diplomatice s-a făcut în mod sporadic, nereușindu-se încă acoperirea tuturor aspectelor politicii externe a țării noastre. Le revine istoricilor români sarcina alcătuirii unui corpus de documente diplomatice privind politica externă a României după 1918, aceasta cu atât mai mult cu cât colecțiile de documente militare plasează România în rîndul statelor cu certe realizări în respectul do-

meniu. Consemnăm în acest sens culegerile : *Pentru eliberarea patriei și în numele libertății și prieteniei* (2 vol.), publicate de Institutul de studii istorice și social-politice în colaborare cu Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară, și cele șase volume din colecția fundamentală de *Documente privind istoria militară a poporului român*, reflectând operațiunile armatei române în zilele insurecției și în perioada 1—6 septembrie 1944.

Capitolul al III-lea : *Lucrări speciale*, cuprinde un număr de 931 de titluri. Sint incluse sinteze și tratate de istorie universală și lucrări referitoare la originile celui de-al doilea război mondial ori consacrate desfășurării marii conflagrații. Dintre titlurile menționate în acest capitol, câteva rețin în mod deosebit atenția celor doi istorici ieșeni : *Istoriia Velikoi Otecestvennoi Voini Sovetskogo Soiuza, 1941—1945*, 6 volume (elaborată de un colectiv de autori) ; *British Foreign Policy in the Second World War*, 5 volume (autor Llewellyn Woodward) ; *History of the Second World War* (autor B.H. Liddell Hart) ; *Geschichte des zweiten Weltkrieges* (autor Kurt von Tippelskirch) ; *British Policy in South-East Europe in the Second World War* (autor Elisabeth Barker) ; *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours* (autor Jean-Baptiste Duroselle).

Istoriografia românească este prezentată în acest capitol al bibliografiei cu mai multe lucrări, dintre care se distinge *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial* — „prima sinteză românească de proporții asupra conflictului dintre 1939 și 1945“.

Lucrările cuprinse în cel de-al IV-lea capitol — *România și epoca celui de-al doilea război mondial* — sint ordonate în subcapitolele : A. *România după 1918* ; B. *România între 1918 și 1939* ; C. *Evoluția socială și economică a României* ; D. *România în relațiile internaționale (1918—1939)* ; E. *Perioada războiului mondial* ; F. *Mișcarea de rezistență antifascistă* ; G. *Insurecția din august 1944* ; H. *România în războiul antihitlerist* ; I. *Relațiile externe ale României*. Această împărțire ni se pare amendabilă din câteva puncte de vedere. Considerăm că era mai bine dacă autorii și-ar fi intitulat capitolul : *Al doilea război mondial și România* și l-ar fi împărțit în două

subcapitole : A. *România între 1918 și 1939* și B. *România în epoca celui de-al doilea război mondial*, cu paragrafele respective. De asemenea, considerăm că actualele subcapitole A și B puteau fi unificate.

Parcursul acestui capitol dezvăluie o carență a istoriografiei din țara noastră, și anume numărul extrem de redus al lucrărilor ce abordează prima parte a implicării României în cel de-al doilea război mondial. O altă insuficiență a istoriografiei românești o constituie relativ slaba preocupare pentru abordarea problemelor de istorie universală. Este semnificativ în acest sens că, în capitolul al V-lea, intitulat : *Epoca postbelică — consecințele și lecțiile războiului, organizarea păcii, locul și rolul României*, subcapitolul *Lumea după războiul mondial din 1939—1945* nu cuprinde nici o lucrare românească, iar cel referitor la *Organizarea păcii* reține doar trei lucrări, toate publicate în primii ani postbelici. Ca o compensație, istoricii români sint bine reprezentați în acest al V-lea capitol în subcapitolele : *România, Conferința păcii de la Paris și tratatele de pace și România și Europa de est după 1945*.

Ultimul capitol — *Lucrări diverse. Traduceri* — cuprinde un număr de cărți de o paletă extrem de diversă, de la literatura memorialistică și de popularizare, între care *Istoria Gestapoului*, de Jacques Delarue, *Cum a izbucnit cel de-al doilea război mondial*, de V.M. Hvoštov și A.M. Nekrici, *Cruciadă în Europa*, de Dwight Eisenhower, *Un pod prea îndepărtat*, de Cornelius Ryan și altele, pînă la genul romanului istoric inspirat din evenimente ale celui de-al doilea război mondial, cum ar fi *Delirul* de Marin Preda, *Incognito* de Eugen Barbu ș.a.

Bibliografia întocmită de Gh. Buzatu și Gh. I. Florescu constituie un excelent instrument de lucru pentru orice istoric care se preocupă de studierea evenimentelor celui de-al doilea război mondial, oferind o posibilitate de informare rapidă referitor la lucrările ce abordează diferitele probleme ale epocii și dezvăluind, în același timp, sectoarele spre care istoriografia noastră va trebui să-și îndrepte eforturile cu mai multă stăruință.

ORGANIZAȚII DE MASĂ LEGALE ȘI ILEGALE CREATE, CONDUSE SAU INFLUENȚATE DE P.C.R. 1921—1944,

vol. II, Editura politică, București, 1981, 264 p.

În efortul constant de a releva imaginea reală a luptelor desfășurate de clasa muncitoare pentru împlinirea idealurilor de eliberare socială și națională a poporului român, istoriografia noastră actuală abordează nu numai cele mai importante momente ale acestor lupte, cum au fost făurirea Partidului Comunist Român, eroicele lupte revoluționare din 1933, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, începută la 23 august 1944 ș.a., dar și diverse alte aspecte a activității revoluționare a P.C.R., ale organizațiilor politice și profesionale ale proletariatului român. Prin înseși obiectivele politice urmărite, prin tactica și strategia sa revoluționară, partidul clasei muncitoare din România, atît în perioada de pînă la 1921, cît și după aceea, a fost adeptul folosirii unei multitudini de forme și mijloace de acțiune revoluționară, al confruntării deschise, utilizînd cadrul oferit de sistemul parlamentar-constituțional, chiar dacă acesta era perfectibil în multe din elementele sale funcționale. Militanții comuniști, încă din primii ani de activitate ai P.C.R., în condițiile în care erau acuzați de ideologii burghezi că ar fi adepții numai ai acțiunilor subversive, ai mijloacelor de luptă ilegale, au precizat, nu odată, că ceea ce caracteriza activitatea politică a partidului comunist era acțiunea deschisă, legătura directă și multilaterală cu masele de oameni ai muncii.

Se știe, însă, că cercurile guvernante au interzis activitatea partidului comu-

nist, obligîndu-l, astfel, să caute și să găsească mijloacele și formele de acțiune care să-i asigure nu numai existența sa ca organizație revoluționară, dar și legăturile cu clasa muncitoare, cu masele largi de oameni ai muncii. Cu alte cuvinte, să-și păstreze ființa-i proprie, dar să și poată să fie permanent în mijlocul maselor pentru a-și face cunoscut programul de luptă și a angaja efectiv clasa muncitoare, țărănimea, alte forțe sociale pe calea luptei pentru afirmarea și împlinirea aspirațiilor lor de eliberare socială. Or, una din formele de acțiune viabile, care și-a dovedit pe deplin eficiența politică și a permis comuniștilor să se afirme în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale maselor largi de oameni ai muncii, ale poporului român au fost organizațiile de masă legale sau ilegale, create și conduse de P.C.R., despre care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, spune: „Pentru apărarea democrației și a intereselor naționale ale poporului au militat în acești ani un șir de organizații democratice și antifasciste de masă create de partidul comunist: Comitetul național antifascist, Asociația tineretului antifascist, Liga muncii, Comitetul antifascist al femeilor, Frontul studențesc democrat și multe altele. În acești ani apar numeroase publicații legale cu caracter democratic progresist, se desfășoară o intensă activitate în rîndurile intelectualității împotriva fascizării țării, pentru promovarea unei culturi progresiste”.

Relevării unor asemenea laturi ale activității partidului comunist în rîndul maselor largi de oameni ai muncii, cărora li s-au alăturat și forțe social-politice progresiste, democratice, îi este consacrată lucrarea *Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1944*, editată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și apărută la sfîrșitul anului trecut în Editura politică.

Continuare a unei inițiative mai vechi (primul volum a fost publicat în 1970 și cuprinde studii privind Crucea roșie socialistă, Cercurile femeilor muncitoare, Liga drepturilor omului, Ajutorul roșu, Blocul muncitoresc-țărănesc, Comitetul național antirăzboinic, Comitetul național antifascist, Frontul plugarilor și altele), noul volum al lucrării (al II-lea) cuprinde, sub semnătura unor istorici

consacrați *, studii despre Blocul democratic, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (Madosz), Frontul studentesc democrat, Grupul avocaților democrați, Comitetul român al Reuniunii universale pentru pace, Uniunea democratică, Apărarea patriotică și Uniunea patrioților. Toate aceste organizații de masă au ființat în deceniul patru și în prima jumătate a deceniului cinci, în epoca în care clasa muncitoare, poporul român se confruntau cu pericolul fascist intern și extern, cu politica revizionistă promovată de statele fasciste. Activitatea organizațiilor de masă enumerate s-a desfășurat sub semnul combaterii fascismului, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității patriei, pentru salvagardarea păcii și înlăturarea pericolului de război.

Activînd în Blocul democratic sau în Madosz, în Frontul studentesc democrat sau în Uniunea democratică, militanții partidului comunist au acționat cu pasiune, devotament revoluționar și patriotic pentru făurirea unui front larg de luptă împotriva pericolului fascist. Totodată, publicațiile legale editate de aceste organizații au relevat adevăratele dimensiuni ale pericolului fascist intern, reprezentat de Garda de fier, și extern, reprezentat de Germania hitleristă și acoliții săi.

Pe o linie de continuitate relevantă, organizațiile de masă, așa cum se demonstrează în paginile cărții, au susținut, în diferite forme (memorii către autorități, campanii de presă, mitinguri și demonstrații), inițiativele politicii externe românești, care vizau direct și nemijlocit realizarea securității în Europa și în lume, combaterea revizionismului și a politicii de forță, crearea unui sistem global sau regional de securitate colectivă. „Politica noastră externă, datorită căreia am realizat România de azi — afirma un membru marcant al Comitetului român al Reuniunii universale pentru pace — este o politică tradițională, conformă cu interesele noastre de azi și de mâine, pe care avem datoria nu numai să o păstrăm, dar să o adîncim și să o perfecționăm” (p. 141).

Pentru a înfăptui un front larg, apt a se opune în mod eficace atît fascismului, cît și politicii revizioniste și revanșarde promovate de Germania hitleristă și celelalte țări fasciste, organizațiile de masă au considerat, pe bună dreptate, că trebuia să se realizeze un regim politic cu adevărat democratic,

să se înlăture din viața politică a României toate aspectele care concureau la slăbirea regimului parlamentar-constituțional. Uniunea democratică, de pildă, arăta, în mod just, că alegerile din decembrie 1937 aveau un rol important în menținerea regimului parlamentar burghez, a drepturilor și libertăților democratice. De aici concluzia: „Datoria tuturor grupărilor democratice, politice și profesionale, precum și a tuturor cetățenilor dornici de păstrare a libertăților este de a trece fără întîrziere la încheierea tuturor forțelor democratice, pentru a reuși să scoată din alegerile care vin un guvern al democrației unite” (p. 162).

Din conținutul studiilor pe care le înmănunchează volumul reies și alte aspecte importante ale activității organizațiilor de masă, cum au fost: lupta pentru înfăptuirea frontului unic muncitoresc, pentru refacerea unității depline a mișcării muncitorești din România — organizatorică, politică și ideologică —, acțiunea concertată pentru coalizarea tuturor forțelor sănătoase ale poporului român — democratice și antifasciste —, cu obiectivul major al respingerii pericolului fascist intern și extern.

În activitatea organizațiilor de masă pe care le-au creat și condus, comuniștii nu numai că n-au putut face abstracție de existența unor asemenea imperative, dar, mai mult, pe această cale, au căutat să le găsească soluțiile necesare. Iar punctele de vedere ale partidului comunist în aceste probleme, promovate și prin intermediul Blocului democratic, Madosz-ului, Frontului studentesc democrat ș.a., și-au verificat viabilitatea în însuși cursul evenimențelor, îndeosebi în timpul alegerilor parlamentare parțiale din februarie 1936, organizate în județele Hunedoara și Mehedinți, în confruntările cu grupările fasciste din vara aceluiași an, în alegerile comunale din anul 1937.

Pregnantă este și o altă dimensiune istorică a epocii pe care o oglindesc studiile incluse în acest volum, anume revederea critică de către partidul comunist a tezelor în problema națională vehiculate în cursul anilor 1923—1933, ca urmare a impunerii lor de către Comintern. Aceasta a fost, dealtfel, una din premisele esențiale pentru abordarea corectă, mobilizatoare și cu audiența necesară în rîndurile maselor, a programului de luptă antifascist, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale, pentru consolidarea unității poporului român, pentru valorificarea tuturor potențelor și a capacității de rezistență a națiunii române în fața presiunilor exercitate din

* Ladislau Banyai, Maria Covaci, Florea Dragne, Elena Georgescu, Ion Iacoș, Gh. I. Ioaniță, Olimpiu Matichescu, Constantin Petculescu.

exterior de blocul țărilor fasciste. De pe asemenea poziții, Partidul Comunist Român, organizațiile sale de masă s-au ridicat împotriva odiosului dictat fascist de la Viena din 30 august 1940.

Partidului Comunist Român îi revine, de asemenea, meritul istoric deosebit că, în condițiile instaurării dictaturii militare-fasciste, subjugării țării de către Germania nazistă și participării României la războiul hitlerist, a continuat, în ciuda tuturor greutăților, să se situeze în fruntea clasei muncitoare, a forțelor democratice, angajându-le pe calea luptei hotărâte pentru apărarea intereselor vitale ale poporului, redobândirea independenței și suveranității naționale, anularea Dictatului de la Viena, răsturnarea dictaturii antonesciene și instaurarea unui regim democrat, alungarea cotropitorilor hitleriști din țară și participarea României, alături de coaliția antifascistă, la înfrângerea Germaniei naziste. Într-un asemenea context, partidul a creat și a condus activitatea organizațiilor de masă *Uniunea patrioților* și *Apărarea patriotică*, acestea fiindu-i de

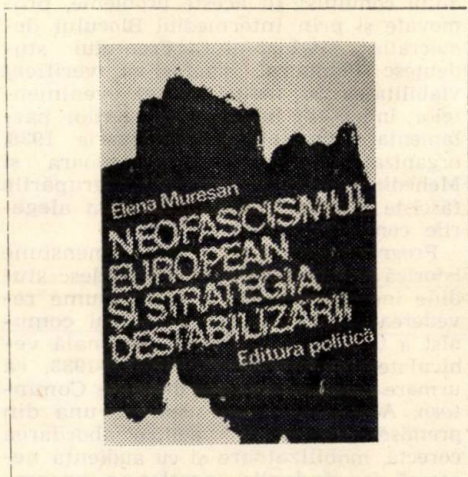
un real ajutor în acțiunea de antrenare a maselor, a celor mai diferite forțe social-politice pe calea luptei pentru scoaterea țării din războiul hitlerist, răsturnarea guvernului antonescian și eliberarea țării de sub dominația Germaniei naziste.

În ansamblul său, volumul al II-lea al lucrării *Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1944* reprezintă o imagine sugestivă a uneia din laturile activității politice de masă a P.C.R., a pasiunii revoluționare și devotamentului nețărmurit al comuniștilor pentru cauza poporului român, a luptei lor hotărâte pentru apărarea independenței și suveranității naționale a țării, pentru progres economic și social-politic, imagine care completează în chip fericit tabloul general al uriașului efort, al marilor sacrificii ale partidului comunistilor pentru edificarea unei lumi noi pe străbunul pământ românesc.

MARIN BADEA

ELENA MUREȘAN, NEOFASCISMUL EUROPEAN ȘI STRATEGIA DESTABILIZĂRII,

Editura politică, București, 1982, 190 p.

Demascarea fermă a unor idei, teorii, concepții și practici din lumea capitalistă contemporană, îndreptate împotriva progresului, intereselor majore ale popoarelor și păcii se înscrie ca o preocupare a frontului nostru ideologic. În

acest context, Elena Mureșan are meritul de a fi elaborat o lucrare de mare interes, care abordează, cu claritate și discernămint științific, cauzele și implicațiile extrem de grave ale neofascismului.

Într-adevăr, ultimii ani au fost marcați, în țările occidentale, de o agresivitate crescândă neofascistă, fenomen socotit multă vreme de cercurile oficiale din aceste state ca periferic, lipsit de importanță. Se constată o recrudescență a mișcărilor neofasciste, o intensificare a terorismului, o proliferare a propagandei și publicisticii militariste, revanșarde, antisemite; se încearcă reabilitarea criminalilor de război, în frunte cu Hitler, negându-se politica de exterminare și genocid practică sistematic de naziști etc. Caracterizat prin antiumanism, rasism și anticomunism și refuzând democrația și valorile acesteia, fascismul, în varianta sa *neo* — noțiune ce include organizații, formațiuni și grupuscule ce nu depind formal una de alta și care se folosesc, în genere, de mijloace violente, terorism și asasinat, în scopul destabilizării regimurilor democratice bur-

gheze —, se conturează tot mai mult ca o prezență îngrijorătoare. Lucrarea de față, întemeiată pe o seamă de izvoare documentare din țară și străinătate, ne derulează, într-un stil dinamic, convingător, mai cu seamă filmul practicilor neofasciste care violentează peisajul politic în țările Europei Occidentale.

Cartea se deschide cu un capitol consacrat, firesc, originilor și telurilor fenomenului neofascist. Experiența istorică atestă că fascismul reușește să dobândească statut de guvernare numai atunci când apare interesul claselor dominante, care, în situații de criză profundă, caută să restabilească, prin orice mijloace, „ordinea și autoritatea”. Aceasta face ca astăzi pericolul fascist să nu consiste numai în existența partidelor ce se reclamă de la un trecut condamnat de istorie, ci și în tot ceea ce poate reprezenta o împrejurare favorizantă pentru proliferarea sa. Situația de criză pe care o traversează țările capitaliste dezvoltate constituie tocmai o astfel de condiție ce poate contribui la renașterea fascismului, în varianta *neo*, specifică ansamblului istoric de după cel de-al doilea război mondial, încheiat cu înfrângerea politică și militară a statelor fasciste.

Criza economică și politică resimțită pe multiple planuri în societatea capitalistă contemporană are, în mod firesc, și o înfățișare ideologică și morală. În locul teoriilor despre societatea capitalistă „de consum”, despre societatea „abundenței”, cu preocupări axate pe probleme de „loisir” și „servicii”, acum se fac tot mai insistente auzite idei sumbre, ca aceea a „creșterii zero”; se vorbește tot mai mult despre inflație, șomaj; se accentuează fenomenele de instabilitate politică și se intensifică mișcările și acțiunile extremiste; se adâncesc contradicțiile și fenomenele de încordare pe plan internațional. Acesta este contextul politico-moral de revirement a valului neofascist, de creștere a manifestărilor sale agresive, care contribuie, la rândul lor, la agravarea climatului politic actual, la zăgăzuirea eforturilor popoarelor, a forțelor progresiste de pretutindeni spre destindere și pace. În acest sens, este de o deosebită actualitate aprecierea tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia „trebuie să se acționeze cu mai multă fermitate împotriva factorilor negativi care mai există în viața continentului, a forțelor ce se opun cursului spre destindere, a mișcă-

rilor fasciste, reacționare, național-șovin, iredentiste, care încearcă să semene vrajbă și neîncredere între popoare, să împiedice colaborarea și înțelegerea în Europa și în întreaga lume”.

Întrebarea care se pune pentru orice om de bună credință, scrie Elena Mureșan, se referă la cum a fost posibilă această recrudescentă după înfrângerea categorică suferită în 1945 de statele fasciste. Folosind analizele unor reputați cunoscători ai problemei — ca Enzo Santarelli, Colette Capitan ș.a. —, autoarea relevă că rădăcinile fascismului nu au fost distruse definitiv la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale, terenul antagonismelor de clasă, al capitalismului și imperialismului, rămânând în ființă în multe țări. „Ambiguitatea soluționării problemelor sociale — arată autoarea — ca și a opțiunii asupra «orientării ideale de viitor» după victoria marii alianțe, reprezintă cadrul în care vor renaște mișcările fasciste, în variante neo” (p. 23). De asemenea, foștii fasciști și naziști s-au numărat printre principalii promotori și propagatori ai mișcărilor și doctrinei neofasciste.

Cartea ne înfățișează, în continuare, evoluția neofascismului pe plan european, punând în relief particularitățile specifice de manifestare, care diferă de la țară la țară. De menționat este și faptul că, analizând cadrul larg al mișcărilor neofasciste, autoarea face distincție între partidele care și-au afișat sfidător un statut politic — de pildă, M.S.I. (Mișcarea Socială Italiană), N.P.D. (Partidul Național-Democrat al Germaniei) —, afirmând programe demagogice și participând la viața publică, fiind, totodată, focare de concentrare a forțelor neofasciste pe plan național și internațional, și grupurile de așa-zisă acțiune militantă, care, strâns legate de primele, susțin terorismul ca metodă primordială de acțiune; scopul le este însă comun, toate urmărind întronarea unei noi ere fasciste.

Trecând la o analiză pe țări, autoarea relevă că nota specifică a neofascismului italian o conferă *strategia tensiunii*, al cărui scenariu urmărește — prin „semănare de bombe, răpiri, asasinat” — „destabilizarea statului democratic, în încercarea de instaurare a unui regim de tip autoritar” (p. 46). Începând cu anul 1969, Italia a cunoscut o perpetuă

escaladare a acțiunilor teroriste sînge-roase. Sub presiunea opiniei publice, a acțiunilor de masă inițiate de forțele revoluționare și progresiste italiene, măsurile luate de cercurile oficiale, în ultimul răstimp, au permis să se dea lovituri puternice terorismului practicat de grupările „Brigăzile Roșii” ori „Prima Linie”, demonstrînd lipsa de consistență a unor asemenea organizații, inaderența lor în mase. Pentru R.F.G., trăsătura distinctivă a neofascismului — care nu exclude cituși de puțin violența teroristă — o reprezintă acțiunea propagandistică furibundă, prin care acesta urmărește reabilitarea morală și politică a nazismului, încearcă — prin folosirea unor sloganuri revanșarde și naționalist-șovine — de a pătrunde adînc în medii sociale diverse. Lucrarea descrie, apoi, cu fapte și date sugestive, manifestările neofasciste din Austria, Franța, Belgia, Marea Britanie, Irlanda, Elveția, Spania, Grecia, Turcia, Danemarca, Norvegia, Suedia și Finlanda, relevînd prezența acestui fenomen morbid, care, aparent benign, poate căpăta, în circumstanțe de criză, un caracter malign. Fără a atinge amploarea manifestărilor pe care neofascismul a înregistrat-o în țări ca Italia sau R.F.G., recrudescența fascistă s-a făcut simțită și în alte părți ale lumii (S.U.A., țările Americii Latine). Este un nou semnal de alarmă asupra pericolului potențial pe care-l prezintă acest fenomen, într-un context social-politic ca cel actual — de criză profundă, în multiple domenii, a societății capitaliste. În acest sens, presa de orientare democratică din Occident a publicat „bilanțuri” ale activităților neofasciste din diverse țări, precum și date asupra organizațiilor neofasciste și a ariei lor de acțiune.

Un capitol aparte al cărții este destinat prezentării încercărilor neofascismului de creare a unor structuri organizatorice la scară europeană. Propagînd unirea celor de același „crez”, neofascismul a căutat să-și formeze organizații cu caracter internațional, menite, în principal, să coordoneze ierarhic eforturile în direcția constituirii unei mișcări

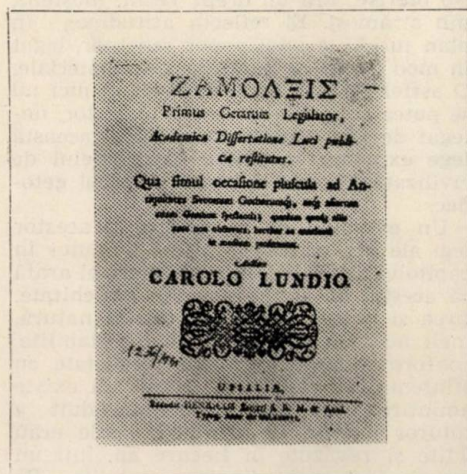
europene „de dreapta”, anticomunistă și antidemocratică. Toate tentativele s-au dovedit a fi însă neviabile, ele eșuînd datorită disensiunilor dintre diferitele grupări, numărului mic de aderenți pe care l-au putut ralia.

Fenomenul neofascist — supus analizei și în lucrarea de față — reprezintă o realitate nocivă a contemporaneității, ce se manifestă într-un cadru mai larg sau mai restrîns, cunoscînd perioade de dezvoltare, cit și de recul, în multe țări capitaliste. Expresie a unui trecut istoric pe care-l refuză conștiința progresistă a umanității, el a început să se confrunte, într-o măsură crescîndă, cu luări de atitudine hotărîte, cu respingerea și condamnarea sa de mase tot mai largi, precum și de cercuri politice oficiale. Recrudescența neofascistă dintr-o serie de state vest-europene — subliniază autoarea — a readus în atenția cercurilor largi ale opiniei publice progresiste, a tuturor forțelor democratice și înaintate din aceste țări necesitatea luptei unite împotriva manifestărilor nocive ale fascismului, necesitatea de a lupta pentru ca lecțiile atît de tragice ale istoriei să nu fie uitate. Acest punct de vedere a fost exprimat de România la Reuniunea general-europeană de la Madrid, delegația țării noastre pronunțîndu-se pentru o strînsă și sinceră cooperare europeană „în diferite probleme umanitare, inclusiv pentru combaterea, cu forțe comune, a manifestărilor de recrudescență a violenței, în toate formele sale, a terorismului, neofascismului și intoleranței rasiale, pentru apărarea instituțiilor democratice ale societății.”

La capătul considerațiilor prilejuite de lectura acestei lucrări interesante și utile, apreciem că ea ar fi avut de cîștigat dacă autoarea evita în mai mare măsură expunerea preponderent descriptivă, cu iz documentar, în favoarea desprinderii unor concluzii care să ajute cititorul în înțelegerea mai adîncă a gravității pericolului neofascist pentru pacea și liniștea popoarelor.

CONSTANTIN RĂDUCU

CAROLUS LUNDIUS,
ZAMOLSIZ. PRIMUS GETARUM LEGISLATOR
 (Zamolxis. Primul legiuitor al geților),
 Upsala, 1687, XIV + 212 p.

Autorul lucrării, Carol din Lund (1638—1715), a fost un renumit profesor de drept suedez. După strălucite studii în diverse universități străine, prilej cu care a aprofundat cercetarea jurisprudenței din cele mai vechi timpuri până în zilele sale, el s-a apropiat cu mult interes și de istoria veche a omenirii. În *Cuvîntul înainte* al cărții, Ioan Axehiell, consilier la Curtea superioară de justiție a regatului Suediei, îl caracterizează astfel pe Carol din Lund : „Strălucit și preaimportant bărbat..., profesor de drept și judecător..., bărbat foarte cunoscător într-ale dreptului“ și care, în domeniul istoriei, s-a ocupat de Zamolxis, pe care „parcă l-ai fi scos din iad și l-ai fi adus la lumină“ (p. XIII—XIV).

De la bun început, Carol din Lund afirmă : „Nu mă îndoiesc că vor exista unii care să creadă că nu am făcut bine cînd i-am atribuit lui *Samolxes* (astfel este mai corect să se scrie) * începutul legislației la geți. Ei vor fi însă dintre cei care, necunoscînd limba greacă, nu pot fi socotiți drept cunoscători ai trecutului nostru vechi, nici în privința lucrurilor găsite, nici a documentelor păstrate și nici a scrierilor celor vechi. Nu mă interesează aceștia, care vor fi negreșit condamnați

în mod unanim de posteritate, deoarece cele scrise acum despre *Samolxis* vor fi confirmate în modul cel mai evident de către autoritatea istoricilor antici (p. XV—XI).

Înainte de a ataca subiectul propriu-zis, autorul dedică o scurtă poezie în limba greacă „*vechilor făuritori de legi ale geților*“, lui Zamolxis, „care prețuiește cît o adunare a bătrînilor“, celui spre care „s-a pornit puternicul Deceneu“ (p. XVII).

Folosind vechi mărturii suedeze și lucrările unor autori, precum : Herodot, *Istorie* ; Procopius, *Istoria goților* ; Mes-senius, *Prefață la traducerea legilor în vigoare a lui Ragvaldus* ; Boxhorn, *Istoria universală la anul 201* ; Loccenius, *Antichități suedeze* ; Seringham, *Despre originea englezilor* ; Hackenberg, *Despre originea suedezilor*, autorul susține că unii nu știu să spună nici cine a fost, nici unde s-a născut și nici dacă a existat cu adevărat. Totuși, mai mulți autori dintre cei cu judecată povestesc, fără să se încurce, că s-a născut pe pămîntul Traciei. Aceasta era locuită pe atunci de către geți, aceștia fiind „*cei mai viteji și mai drepți dintre traci*“, după cum atestă Herodot“ (p. 2).

Carol din Lund, pornind de la confuzia pe care o face Procopius între geți și goți, confuzie preluată și de alți autori, pune, la rîndul său, semnul egalității între geți și goți. Și, de aici, ideea eronată că suedezi, urmași ai goților, ar fi descendenții geților, iar legislația suedeză și-ar avea obîrșia în legislația întemeiată de Zamolxis. Confuzia poate fi datorată și faptului că, așa cum notează Carlo Troya, în *Storia d'Italia del Medio Evo*, sub Burebista s-a realizat o mare confederație de state, în care intrau nu numai formațiuni statale ale geto-dacilor, ci și alte seminții, inclusiv de neam germanic. Dincolo de acestea, lucrarea interesează prin datele furnizate despre istoria strămoșilor noștri geto-daci, îndeosebi despre veacul lui Burebista.

În acest spirit, Carol din Lund menționează că Messenius „a arătat, în puține cuvinte, că nu poate exista un lucru mai clar și mai evident, decît faptul că primele legi ale suedezilor și ale goților au fost date de Samolse. Și, după ce a cîntărit toate în mod cinstit și a socotit concluzia sa drept un lucru ne-

* Carol din Lund folosește, după cum se va vedea, și alte forme pentru numele lui Zamolxis.

cesar, a calificat-o, cu drept cuvânt, drept *fără greș*“. Boxhorn, Loccenius, Seringham, Hackenberg și alții „confirmă în chipul cel mai evident această opinie despre geți, goți și sciți, cu diferite argumente, luându-se după socotelile unor scriitori străluciți în toate ramurile științelor și anume că: *geții și goții au fost unul și același neam și că ei au fost cunoscuți și sub numele de sciți*“ (p. 2). Alte nume atribuite geților sînt, după părerea lui Carol din Lund: „gotoni, gotini, getar, getarr, jettar, jottar, gautar, gotar, gôtar, ca și cum ar fi autohtoni născuți din pămînt“. Numele lor „vine de la Ga, Ge, care mai este și Gau, Go, Jo, Gia, Goja, adică Pămînt, de la Gieta, care înseamnă a produce, a naște, a răspîndi din belșug“ (p. 3).

În legătură cu teritoriul locuit de geți, autorul susține, pe baza știrilor provenite de la Herodot, Xenofon, Platon ș.a., că aceștia se întindeau în „toată Europa pînă în Egipt și în Etruria, inclusiv Sciția Mică de la Meotis (Marea de Azov)“ (p. 6—7).

În capitolul al II-lea, autorul revine la ideea amintită, că „goții și geții sînt același lucru“. În același timp, arată că geții au fost neînvinși prin vitejia lor și luptele lor, ba chiar au fost celebri sub alte nume și titluri“ (p. 21). Carol din Lund menționează că „despre troieni există și o istorie scrisă cu pana unui get intitulată *Cîntec despre troieni*“ (p. 36).

Începuturile legislației getice, după cum scrie Carol din Lund, se pierd în negura veacurilor. El precizează, totuși, în capitolul al III-lea, că „împins, fără îndoială, de evidența lucrurilor, Iordanes susține cu tărie că Deceneu acționase ca un filozof, prevăzînd ca cetățenii săi să trăiască după propriile lor legi: «Acestea, consemnate pînă acum, spune el, se cheamă *Bellagines*». Ce înseamnă cuvîntul *Bellagines*, sau, cum se găsește în manuscris, *Bylagines*, nu este un lucru clar pentru toată lumea“. Dar, „după cum spun toate manuscrisele și autoritatea celor vechi, prin *Bylagines* nu se poate înțelege altceva decît dreptul cetățenilor. La fel cred și astăzi cei care sînt cunoscători ai legilor“ (p. 65).

Analizînd străvechea legislație, pe baza vechilor codice, manuscrise și inscripții, se prezintă o prevedere legislativă despre cei care și-au părăsit patria, îndreptîndu-se spre Grecia și Tracia, și anume: „Nimeni să nu poată prelua o moștenire în acest regat dacă și-a stabilit domiciliul în Grecia“. Această lege, „care este mult mai nouă, tratează despre ceilalți care ies din țară din alte motive. Dacă cineva își părăsește rudele și pleacă din patrie, fără a se mai întoarce, agnații sau cogații săi cei mai apropiați să-i devină

moștenitori“ (p. 68). Textul evidențiază că, în acele vremuri, țara geto-dacilor avea hotare bine stabilite, iar poporul dispunea de tradiții de viață adînc împămîntenite. Cel care își părăsea locul obîrșiei nu lăsa în urmă averea lui proprie, ci aceasta rămînea în folosință, în patrimoniul poporului, pentru că acesta i-o oferise. Era un drept vechi, moștenit din strămoși. El reflecta atitudinea în plan juridic a unui popor sedentar, legat în mod intim de bunurile sale materiale. O astfel de lege nu se întîlnia și nici nu se putea întîlni la un neam migrator, nelegat de glie. Putem spune că și această lege exprima, la rîndul său, nivelul de civilizație la care ajunsese poporul geto-dac.

Un exemplu de răspîndire a acestor legi ale geților este înfățișat de autor în capitolul al IV-lea. În acest sens, el arată că aceștia au avut „încă din antichitate, firea și obiceiurile de asemenea natură, încît au vrut ca drepturile lor stabilite, conform datinei, să fie respectate cu sfințenie, iar din acest motiv să existe amintirea statornică și de netăgăduit a tuturor legilor. Pe vremuri, legile erau citite și revăzute în fiecare an, într-un loc și într-o zi dinainte stabilite... Se pare că acest obicei era practicat nu numai la țară și în provincii, ci și în orașe și țiguri“ (p. 76).

Concluzia autorului este că, „din toate aceste lucruri, explicate în acest mod, socotesc că reiese în mod clar că existau legi scrise chiar și pe vremea lui Zamolxe“. Johannes Gothus povestește că Zamolxis, întorcîndu-se în patria sa, după ce fusese la Pythagora, a trimis geților „judecățile și legile de aur ale maestrului său“. Istoricul din antichitate, Iordanes, afirmă și el acest lucru, conform tradiției celor vechi, care au scris istorii și anale „că *Zamolxe și Deceneu aveau niște cunoștințe enorme* (subl. ns.) și, din acest motiv, au fost de departe cei mai buni legislatori pentru concetățenii lor“ (p. 92).

După enumerarea celor mai importanți autori care s-au ocupat de istoria geților, goților și sciților (Nicolaus Ragvaldus, Paulinus Gothus, Ablabius, Dexippus, Dion Grecus, Orosius, Vulcanus Beugensis), Carol din Lund revine asupra știrilor rămase de la Herodot: „Herodot, părintele istoriei — după cum îl denumeste Cîcero —, arată că, pe vremea sa, circula un zvon destul de răspîndit în legătură cu Zamolxe, printre locuitorii greci ai Hellespontului și ai Pontului Euxin. Cărțile din *Istoriile* lui Herodot au fost citite la Jocurile Olimpice și toată Grecia a început să-l venerateze pe Zamolxis. Va fi folositor să fie supuse atenției binevoitorului citi-

tor aceste cuvinte ale lui Herodot, care se potrivesc, într-un mod extraordinar, cu diversele noastre pergamente și manuscrise, pentru ca problema pe care o discutăm să fie prezentată și mai clar : „Zamolxe a fost un om și a fost la Samos sclavul lui Pythagora, fiul lui Mnesarchus. După ce s-a răscumpărat, în schimbul unei mari sume de bani, s-a reîntors în țara sa de baștină... Și-a construit o locuință, unde îi primea la masă pe cei mai de vădă dintre concetățenii săi și, între felurile de mâncare, îi învăța că nici el, nici comesenii săi, și nici cei care se nasc unul după altul nu vor muri, ci, dimpotrivă, vor merge în acel loc în care trăiesc în pace și tihnă, stăpîni peste toate bunurile acestei lumi. În timp ce făcea și zicea aceste lucruri pe care le-am pomenit, el construia o locuință subterană. În momentul în care a terminat-o, a dispărut din ochii tracilor, coborînd în acel lăcaș subpămîntean. Cînd s-au scurs cam trei ani, tracii, care doreau prezența lui și îl jeleau, îl credeau ca și mort. În cel de-al patrulea an s-a arătat din nou vederii lor și astfel au fost socotite demne de crezare perspectivele pe care le descriesese. Se spune că Zamolxe a făcut toate acestea»“ (p. 93—94).

Carol din Lund adaugă însă : „Dar nu trebuie trecut cu vederea nici următorul aspect al lucrurilor, anume că Herodot nu consideră nici falsă, nici adevărată povestea cu locuința subterană a lui Zamolxe, ci se limitează la a considera că Zamolxe a trăit cu mult timp înaintea lui Pythagora, după cum reiese clar, printre altele, dacă cercetăm cu mare atenție capitolul următor, în care e vorba de același Zamolxe : „Fie că Zamolxe a fost vreun om oarecare, fie că a fost un fiu al geților, acest lucru nu contează prea mult“. Și nu trebuie să ne îndoim că au existat și înainte de Herodot scriitori care au transmis același lucru“ (p. 95).

Carol din Lund invocă în cartea sa și vechi pergamente suedeze, în care Zamolxis apare ca aparținînd goților, dovadă elocventă a uriașei influențe, a forței de iradiere a culturii și civilizației geto-dacice. În acest sens, el scrie : „Samolthius a fost primul, care, printr-un zel fără egal, a dat legi. Fiind eliberat de Pythagora la Samos, el a ajuns aici, pe vremea cînd veneau oameni din toate părțile imperiului sveonilor, pentru a participa la întrunirea la data fixă a comițiilor. După ce a făcut cu vîrf și îndesat dovada înțelepciunii față de toți aceia, și-a construit o locuință și i-a chemat la ospaț pe rege și pe toți nobilii curții. La masă, ținînd un discurs, după ce se amățiseră bînd din

cupele zeilor și eroilor, a afirmat în fața mai multor persoane că el și alții din neamul său vor trăi veșnic, declarînd, în același timp, că acel loc (locuința sa) este a nemuritorilor. Și nu a durat prea mult pînă cînd a dispărut din fața ochilor. Dar, după ce s-au scurs trei ani, timp în care el coborîse sub pămînt, s-a reîntors la ai săi, care acum erau convinși că spusese adevărul cînd le povestise despre acele lumi». Mă întreb dacă această poveste ar fi putut fi spusă mai asemănător de către vreun abreviator de discursuri“ (p. 95—96).

„Aceleași lucruri — continuă autorul — se regăsesc și în : a) *Codexul* regelui Johann al III-lea („S-a născut în sinul neamului got și, în momentul în care a ajuns la adolescență, a plecat să-l slujească pe Pythagora, cel mai vestit filozof din întreaga Grece, spre a învăța temeinic mișcarea stelelor, cultul divinității și deosebirea dintre bine și rău. După aceea, ajungînd în Egipt, studiînd instituțiile și religia aceluia popor, în cele din urmă s-a întors acasă. Regele l-a ales pentru a-l numi în mod onorific conducător al sfatului regal, potrivit voinței căruia sînt săvîrșite toate lucrurile, ca și cum ar fi fost vorba de o divinitate. Zamolxe, plictisit, a coborît într-o peșteră și acolo a făurit dreptul sveon, pentru ca întregul popor să poată fi condus în mod prosper în continuare-); b) în Strabon, *Geografia*, cartea a VII-a, p. 297 și urm. în ediția lui Casaubon ; c) Jamblichus, *De vita Pythagorae* ; d) Diogenes Laertius, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, cartea a VIII-a („Sclavul Zamolxe, pe care îl adoră geții, considerîndu-l drept Saturnus, după cum spune Herodot-))“ (p. 97—98).

Mai sînt citate și alte păreri în legătură cu Zamolxis : Jamblichus, care, în *De vita Pythagorae*, scrie că „Zamolxis Pythagoreul era zeul cel mai bun și cel mai mare“ (p. 102—103) ; Casaubon, care, în comentariul la *Geografia* lui Strabon, „spune că Zamolxe este regele și zeul nostru“ (p. 103) ; Porphyrius, care, reluînd „o tradiție din manuscrisele celor vechi“, arată că „Zamolxis era venerat la geți în locul lui Hercule“ (p. 103) ; în *Edda*, el apare cu numele de Atin ; la vechii sciți cu acela de Thamimasades, la asirieni Baal, iar la greci se ascundea sub numele de Ares, care, la Plaut (*Truculentus*, II, VII, LIV), este reprezentat pe scenă ca un personaj get. În general, la toate popoarele semnifică soarele.

O altă identificare a lui Zamolxis — după Carol din Lund — este Apollo : „Medicina este a mea descoperire / Și-al lumii-ntregi creator sînt numit /. Iar a plantelor putere e în vrerea noastră /

...Se spune că el a fost primul care a cunoscut știința medicală, observată prin arta prezicerii. El este închipuit ca descoperitor al medicinei, din pricina eficacității soarelui, datorită căruia cresc plantele medicinale și ajung la maturitate, plante a căror întrebuințare în medicină este de departe cea mai importantă pentru însănătoșirea oamenilor și a animalelor" (p. 105—106).

„Și — continuă autorul —, în acest fel, diferitele calități ale soarelui au dat naștere la nume diferite de zei, iar cei mai de frunte dintre înțelepți le-au dat la iveală în universalitate" (p. 107—108). Cu toate că în Panteonul grecilor existau 362 de zei, la romani aproape 1 030, „cu toții erau de părere că există un zeu unic, împărațiat în toate lucrurile, care este numit chiar și acum în limba getică EN (subl. ns.), pentru ca muritorii să se închine în semn de venerație față de această divinitate, lucru care s-a întâmplat dintotdeauna" (p. 114). Acest „zeu

suprem al judecăților, conducătorul suprem al împărțirii dreptății, care este posesorul înțelepciunii celei mai desăvârșite și, totodată, a dreptății absolute... poartă nume ca *Samnaa*, *Samn-mel-thius*, *Sam-nmelses*", altele ca *Samolses*, *Sam-el*, *Samelitz*, *Zamolxe* (p. 119).

Din întreaga lucrare, trecind peste limitele impuse autorului de nivelul cercetărilor vremii sale (confuzia dintre geți și goți etc. fiind cea mai evidentă), răzbate interesul trezit de civilizația geto-dacică, dorința unor neamuri de a se considera urmașe ale geto-dacilor. Marele răsunet al figurii impresionante a lui Zamolxis demonstrează faptul că, în numele său s-au propagat concepții și precepte etice, filozofice și juridice general valabile pentru omenire. Ele au fost acceptate și adaptate de multe popoare, dovedindu-și astfel viabilitatea peste vremuri.

ANA-MARIA COMAN

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1982 (II)

B. P. HASDEU ȘI CONTEMPORANII SĂI ROMÂNI ȘI STRĂINI (CORESPONDENȚĂ PRIMITĂ), vol. I, text stabilit, traduceri și note de Nicolae Mecu, Viorica Nișcov, Al. Săndulescu, Mihai Vornicu; coordonare și studiu introductiv Al. Săndulescu,

Editura Minerva, București, 1982, XIX + 404 p.

Din vasta corespondență primită de B. P. Hasdeu a apărut primul volum (ce va fi urmat de un al doilea) care, prin conținut, se adresează în primul rând specialiștilor în lingvistică, fără a exclude pe cei preocupați de disciplinele învecinate, ca istoria, arheologia, folcloristica, istoria literară. Din ea se detașează personalitatea strălucitoare a lui Hasdeu, care s-a impus cu putere în țară și peste hotare, ca un simbol al culturii române. Este pilduitor în acest sens fragmentul din scrisoarea lingvistului J. Baudouin de Courtenay, care mărturisea: „Ce n-aș da să pot avea și eu asemenea felurite aptitudini, să fiu format atât de multilateral și să reușesc a da roade de prim rang în atâtea domenii ale științei și ale activității generale a conștiinței umane, iar în istorie și lingvistică să aduc așa de mari servicii prin muncă metodică, la nivelul progresului actual și satisfăcând cele mai mari exigențe!” (p. 64).

Mihail D. Drecin, BANCA „ALBINA” DIN SIBIU, INSTITUȚIE NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI (1871—1918),

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 234 p. + 12 pl.

Banca „Albina” din Sibiu s-a înscris ca prima bancă fondată cu capital în în-

tregime românesc din provinciile străbune aflate sub jug străin. Autorul îi urmărește activitatea, de la înființarea sa în 1871 — ca urmare a dezvoltării capitaliste a economiei Transilvaniei, care favorizează o creștere a ponderii românești în industrie, comerț, finanțe și agricultură — și pînă la 1 decembrie 1918.

Ca și celelalte asociații și instituții ale românilor transilvăneni, Banca „Albina” și-a împlinit și menirea ei națională. Și aceasta, se arată în lucrare, pe două căi esențiale. „Este vorba de sprijinirea transferului de proprietate funciară din mina nobilimii ungare în mina țărănimii și burgheziei române de la sate și orașe, proces cu directe și importante repercusiuni în fortificarea bazei economice a națiunii noastre, și acordarea de subvenții bănești unui larg evantai de instituții și asociații românești de cultură, cu aceleași salutare urmări în planul ridicării nivelului științei de carte, a dobîndirii de noi cunoștințe practice legate de agricultură și meșteșuguri, a șlefuirii morale și unui caracter sănătos, dîrz și optimist, dispus să lupte și să facă sacrificii pentru interesele generale ale națiunii” (p. 144).

În întregul său, această monografie contribuie la cunoașterea istoriei sistemului financiar-bancar românesc.

Ion Pușcă, Anton Paragină, Vasile Popa, Gheorghe Constantinescu, PANCIU.
FILE DE CRONICĂ,

Editura Sport-turism, București, 1982, 152 p.
+ 48 pl. + 8 hărți.

Cu pricepere și pasiune, autorii au realizat prima scriere monografică închinată orașului Panciu și podgoriei cu același nume, care ne înfățișează istoria îndelungată și zbuciumată a acestui pământ românesc, viața și înfăptuirile harnicilor săi locuitori, din vremurile străvechi și pînă în contemporaneitatea socialistă.

Partea istorică a lucrării pune în relief continuitatea de viață și de muncă în aceste locuri, pornind încă din paleolitic. Remarcăm paginile consacrate civilizației materiale a geto-dacilor, ilustrată în zona podgoriei Panciu de cultura carpică. Sînt atestate ocupațiile tradiționale ale strămoșilor noștri, cultivarea pămîntului și păstoritul, precum și practicarea viticulturii, fragmentul de vas descoperit la Pădureni, în al cărui decor este redată coarda de vie cu struguri, fiind o dovadă incontestabilă în acest sens. Iar descoperirile arheologice datînd din vremea năvălirilor pustiitoare ale migratorilor — de la Anghelești, Crucea de Jos, Crucea de Sus, Copăcești, Domnești, Mănăstioara — confirmă permanența și continuitatea neîntreruptă a populației locale românești. Gradul de civilizație și densitatea așezărilor, se remarcă în monografie, îndreptățesc ipoteza că, la sfîrșitul secolului al X-lea, a existat o formațiune statală pe aceste meleaguri. Menționăm, de asemenea, filele din cronică luptelor dirze duse de armata română împotriva trupelor coto-pitoare ale Puterilor Centrale la Panciu, la Chicera și Muncelu, la Satu Nou și în alte așezări de pe valea Zăbrăuțiului în vara de sînge a anului 1917, în vara eroismului legendar de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

În lucrare mai sînt sintetizate date semnificative privind evoluția demografică, dezvoltarea edilitară, viața economică (cu principalele ei componente — industrie, agricultură, transporturi, comerț), evoluția învățămîntului și a activității culturale pe meleagurile putnene; sînt descrise aspectele caracteristice ale modului de trai și cultură populară tradițională. Într-o parte însemnată a monografiei, bogat documentată, se dezvoltă istoricul cultivării viței de vie, ocupație străveche a locuitorilor dintre Putna și Trotuș, evoluția și succesele vi-

ticole dobîndite în podgoria Panciu, mai ales în anii construcției socialiste, ele fiind rodul căutărilor creatoare, inițiativelor și muncii pline de abnegație a oamenilor acestor locuri.

Prezenta monografie demonstrează, dacă mai era nevoie, posibilitatea împlinirii dezideratului realizării unor lucrări de istorie locală, atît de necesare, dar similare și ca nivel și ca ținută științifică.

E. Gluck, Al. Roz, ARADUL MUNCITORESC,

Editura politică, București, 1982, 308 p.

Autorii ne oferă o lucrare monografică consacrată istoriei unui detașament important al clasei muncitoare din România. Autentică cronică științifică, filele cărții cuprind începuturile mișcării muncitorești pe plaiurile Aradului; contribuția muncitorilor și socialiștilor arădeni la lupta de eliberare socială și națională a poporului nostru, care s-a împlinit prin Marea Unire din 1918; lupta maselor muncitoare de pe aceste meleaguri — români, maghiari, germani — sub flamura Partidului Comunist Român, împotriva pericolului fascist și a revizionismului, pentru apărarea suveranității și integrității patriei, pentru victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă; realizarea programului partidului de înfăptuire a revoluției socialiste și trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate pe teritoriul județului Arad.

N. D. Cocea, SCRIERI ALESE, ediție îngrijită, studiu introductiv, tabel cronologic, bibliografie și note de dr. Virgiliu Ene,

Editura Albatros, București, 1982, XLVI + 272 p.

Volumul, destinat unui cerc larg de cititori, tipărit în colecția „Lyceum”, reprezintă, în principal, o antologie a pamfletelor și articolelor politice ale lui N. D. Cocea. Din cele circa 1 600 de materiale publicate de fecundul scriitor în cele mai diverse publicații, îngrijitorul ediției — Virgiliu Ene — a selecționat pe cele mai semnificative pentru conținutul lor militant. Sînt reproduse articole publicate de N. D. Cocea în „România muncitoare” (în anii 1907 și 1909), „Facla” (1910—1914, 1923 și

1925), „Omul liber“ (1918), „Chemarea“ (1919—1920), „Reporter“ (1934), „Era nouă“ (1936), „Victoria“ (1944), „Flacăra“ (1948). Nu lipsesc titluri ca : *Prețul singelui, Jertfa celor douăsprezece mii, I. C. Frimu, Asasinarea continentelor*. Antologia mai însumează articole literare, povestirea *Vinul de viață lungă* și pagini din interesantul jurnal al lui N. D. Cocea, referitoare la epoca istorică de după declanșarea celui de-al doilea război mondial la 1 septembrie 1939.

Petre Pandrea, ATITUDINI ȘI CONTROVERSE, ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Gh. Epure,
Editura Minerva, București, 1982, 604 p.

Jurist, gânditor social, filozof, eseist, critic literar, Petre Pandrea s-a impus ca o personalitate complexă a vieții culturale interbelice. Antologia de față are meritul de a releva cu pregnanță pe ziaristul de excepție, permanent recordat la evenimentele timpului său, manifestându-și prin scris alert, captivant, inteligența, talentul publicistic. Articolele și eseurile de esență politică formează prima și cea mai mare parte a volumului (cea de-a doua însumează eseuri culturale și de critică literară). Selectate din publicațiile „Viitorul social“ (1931), „Dreptatea“ (1932—1934), „Stînga“ (1932—1933), „Adevărul literar și artistic“ (1932—1933), „Cuvîntul liber“ (1934—1936), „Viața românească“ (1934 și 1936), „Adevărul“ (1934—1935) și „Dimineața“ (1935), articolele pun în lumină dominantă antifascistă a scrisului său, Petre Pandrea criticînd virulent manifestările fasciste pe plan internațional, încercările de fascizare a vieții politice a țării și pronunțîndu-se ca un ferm susținător al înfăptuirii frontului popular antifascist.

Sabatino Moscati, VECI IMPERII ALE ORIENTULUI. Prefață de Emil Condurachi,

Editura Meridiane, București, 1982, 374 p. + 18 pl.

Lucrarea lui Sabatino Moscati : *Veci imperii ale Orientului* „constituie la ora actuală — după cum subliniază cu deplin temei în *Prefață* acad. Emil Condurachi — cea mai strălucită sinteză a acestui imens capitol din istoria umanității”, care „s-a desfășurat timp de milenii pe o arie pe cît de întinsă, pe atît de variată din punctul de vedere al condițiilor geografice, al posibilită-

ților materiale oferite oamenilor de către natură și al folosirii lor pentru progresul ascendent al societății orientale. Condiții inegale, ce au determinat în mare măsură diferențele specifice nu numai ale unei regiuni sau ale alteia, dar mai ales caracterul specific unor societăți și state orientale, a căror evoluție este urmărită de autor pe temeiul unei adînci cunoașteri a istoriei acestor popoare“ (p. 5).

Întemeiată pe un enorm tezaur de izvoare scrise și arheologice, cu ascuțit discernămint critic, dar și cu viziune amplă generalizatoare, autorul reliefează structurile socio-politice și culturale ale popoarelor și statelor vechiului Orient, descifrînd atît caracterele lor specifice, cît și ceea ce le unește într-o mare unitate. Însuși Sabatino Moscati precizează : „Această carte este un studiu asupra elementelor esențiale și caracteristice ale civilizațiilor care au înflorit în Orientul Apropiat antic, din Valea Nilului pînă în podișul iranian, de la începutul istoriei pînă la cucerirea lui Alexandru cel Mare... Așadar nu istorie, ci trăsături istorice ; nu religie, ci structură religioasă ; nu literatură, ci genuri literare ; nu artă, ci tipuri artistice“ (p. 27).

Jacques Soustelle, OLMECII, CEA MAI VECHE CIVILIZAȚIE A MEXICULUI. Traducere, cuvânt înainte și tabel sinoptic de Narcis Zărnescu,

Editura Meridiane, București, 1982, 248 p. + 24 pl.

Nu știm cine erau și cum se numeau în realitate olmecii, făuritorii, acum trei milenii, a celei dintîi și celei mai vechi civilizații dezvoltate din America precolumbiană. Vechii mexicanii numeau *Olman*, „țara cauciucului“, zona de coastă a Golfului, și *Olmece*, pe locuitorii săi, adică aceia „care trăiesc pe malul apei sărate“. Vorbesc, în schimb, despre ei impresionante vestigii arheologice : orașe, precum La Venta și San Lorenzo, monumente sub formă de coloană — stele, pe care s-au înscris hieroglife, figurine pe care sînt însemnate cifrele olmecce, piese statuare realiste, între care capete colosale din bazalt cîntărind și peste 20 de tone, măști de jaguar numeroase (olmecii se pare că se identificau realmente cu jaguarii) etc. Toate acestea sînt expuse în studiul lui J. Soustelle, la capătul căruia el conchide : „acest popor ieri încă necunoscut de noi a fost creatorul unei mari civilizații, bogată în invenții originale

care au marcat toată această parte a lumii pentru următorii 3 000 de ani. Prin el începe somptuosul cortegiu care, din secol în secol, pînă la invazia europeană, a însuflețit orașele-cetăți ale antichității mexicane“ (p. 209).

Georges Dennis, LUMEA ETRUSCILOR.
Prefață de Ion Frunzetti, vol. I—II,
Editura Meridiane, București, 1982, 342 și 362 p.
+ 12 pl.

Istoria etruscilor (sec. X—III î.e.n.), popor care în antichitatea cea mai îndepărtată și-a întins dominația asupra celei mai mari părți a Italiei, făurind „o cultură avansată și rafinată căreia Roma i-a datorat... primele lecții de artă, literatură, de științe, instituțiile politice, sociale și religioase, obiceiurile și moravurile, strategia și tactica militară, într-un cuvânt aproape tot ceea ce a făcut mai târziu din Roma o mare națiune“ (I, p. 67—68), este și azi în atenția oamenilor de știință. Menționăm că, pentru apropierea de complexitatea lumii etrusce, cititorul român beneficiază de scrierile traduse în anii din urmă, scrieri datorate unor autori cunoscuți: Raymond Bloch, *Etruscii* — 1966, Jan Burián, Bohumila Mouchová, *Misterioșii etrusci* — 1973, Guido A. Mansuelli, *Civilizațiile Europei vechi* (cap. Etruscii) — 1978. Ultima în această suită este lucrarea de față, datorată lui G. Dennis și care a fost publicată la Londra în anul 1948, cu titlul: *The Cities and Cemeteries of Etruria* (Cetățile și mormintele din Etruria).

Acest interes se datorează nu numai faptului că etruscii au fost creatorii uneia dintre cele mai importante civilizații a Europei străvechi — după cum apreciază Guido A. Mansuelli, unica civilizație citadină a Occidentului vechi —, ci și permanentizării „misterului etrusc“.

Într-adevăr, etruscologia mai are de soluționat probleme importante. Astfel, originea etruscilor, obiect de controversă și la scriitorii antici, nu este definitiv lămurită. Hellanicos din Mitilene i-a asimilat cu pelasgii. Herodot a susținut că sînt lidieni care din cauza foametei și-au părăsit ținuturile din Asia Mică și, sub conducerea lui Tyrrhenos, s-au stabilit în Peninsula italică. În timp ce, Dionysios din Halicarnas i-a considerat autohtoni. Istoricii romani, scrie G. Dennis, „ne informează că primii imigranți în Etruria au fost siculii

și umbrii... Mai târziu, un popor de rasă greacă, pelasgii, au intrat în Italia peste Marea Adriatică și s-au amestecat la început cu umbrii și apoi cu siculii. Pelasgii, sau alții în locul lor, au întemeiat sate și le-au fortificat cu ziduri puternice (ziduri pelasgice). Tradiția istorică romană ne mai informează că pelasgii au rămas vreme îndelungată stăpîni ai acelor teritorii, pînă cînd au fost subjugăți de o a treia rasă, pe care grecii au numit-o *tirreni* sau *tirseni*, iar romanii au numit-o *etrusci*, *tusci*, iar ei înșiși *rāsena*“ (I, p. 76). Să mai amintim, de asemenea, că și descifrarea limbii etruscilor, limbă insolită într-o lume istorică indo-europeană, rămîne și în prezent un deziderat de atins.

Lucrarea lui Georges Dennis, prin descrierea monumentelor civilizației etrusce, prin intuițiile de valoare pe care le conține își menține actualitatea în domeniul vast al etruscologiei.

ENCICLOPEDIA CIVILIZAȚIEI ROMANE. Coordonator științific prof. univ. dr. doc. Dumitru Tudor,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 828 p. + 32 pl.

Această amplă lucrare, rodul muncii unui larg colectiv de specialiști din marile centre universitare ale țării, cercetători din institutele de istorie și arheologie ale Academiei de Științe Sociale și Politice, Muzeul de Istorie al R.S. România, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Uniunea Compozitorilor, este prima din seria marilor enciclopedii destinate civilizațiilor antice inițiată de Editura științifică și enciclopedică. Cititorul român are astfel la dispoziție un mijloc util de informare asupra civilizației romane, sub toate aspectele sale — istorie politică, structuri socio-economice, organizare politică, administrativă și militară, instituții și norme juridice, monumente arhitectonice, artistice și construcții, istoriografie, literatură, arte, știință și tehnică, credințe, moravuri și doctrine — între data fundării Romei (753 î.e.n.) și prăbușirea Imperiului roman de apus sub loviturile populațiilor migratoare (476 e.n.). O atenție firească s-a acordat Daciei în cadrul general al istoriei romane.

Lucrare de pionierat prin vastitate și complexitate, *Enciclopedia civilizației romane* se înscrie ca o reușită deosebită a Editurii științifice și enciclopedice.

Ammianus Marcellinus, ISTORIE ROMANĂ. Studiu introductiv, traducere, note și indice prof. David Popescu,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 756 p.

Cartea de față reprezintă prima traducere integrală a operei lui Ammianus Marcellinus (cca 330—400), istoric latin care și-a propus să-l continue pe Tacitus, urmărind destinele Imperiului roman între domnia lui Nerva (96—98) și moartea lui Valens la Adrianopol (378). Din istoria sa, ultima mare creație istoriografică a antichității, remarcabilă prin minuția și vastitatea informației, prin obiectivitatea și judecata imparțială spre care tinde, s-au păstrat numai cărțile XIV—XXXI, privind evenimentele anilor 353—378, la care autorul a participat nemijlocit. Povestirea expedițiilor lui Valens la nordul Dunării și luptele acestuia cu goții conține referiri interesante pentru cunoașterea evului mediu timpuriu românesc.

Antonia Fraser, CROMWELL, vol. I—II. Prefață și control științific Camil Mureșan,

Editura politică, București, 1982, 414 și 544 p.

Prin inițierea traducerii și publicării lucrării publicistei engleze contemporane Antonia Fraser, Editura politică umple un gol resimțit în istoriografie în ceea ce privește înțelegerea, la cotele reale, a dimensiunii figuri conducătorului revoluției burgheze din Anglia, Oliver Cromwell (1599—1658). Este o carte ce îmbină calități care o fac utilă ca biografie istorică serioasă și atractivă ca lectură. Cititorul — se apreciază foarte sugestiv în *Prefață* — îl cunoaște astfel pe Cromwell, „enigmaticul, la răscrucea a două lumi: realist și fantast, necruțător și tolerant, tenace și labil, politician și predicator. Vechiul și noul coexistă în el într-o simbioză a confruntării. O personalitate istorică de prima mărime însă, pentru că această confruntare el o domină în ultimă instanță și reușește a făuri din formele vechiului modalități exprimării unui conținut nou. Iar conținutul se confundă cu frământările și aspirațiile celor mulți, care l-au ridicat în fruntea luptei lor: e extras din realitatea obiectivă a problemelor societății vremii sale. De aceea, cu toate meandrele și denivelările traiectului său spiritual, Cromwell rămîne un mare revoluționar, care a contribuit substanțial la făurirea și așezarea bazelor instituționale ale Angliei și ale lumii moderne“ (p. 17—18).

Paul Zumthor, VIAȚA DE TOATE ZILELE ÎN OLANDA DIN VREMEA LUI REMBRANDT,

Editura Eminescu, București, 1982, 432 p.

Ne aflăm în fața unei noi traduceri din colecția „*Viața de toate zilele...*“ a editurii pariziene Hachette, colecție de popularizare a istoriei, care s-a bucurat de o bună primire din partea cititorilor. Pînă în prezent au mai apărut: Georges Mongrédien, *Viața de toate zilele în vremea lui Ludovic al XIV-lea* (1972); Robert Flacelière, *Viața de toate zilele în Grecia secolului lui Pericle* (1976), Paul Faure, *Viața de fiecare zi în Creta lui Minos. 1500 î.e.n.* (1977), Marcelin Deforneaux, *Viața de fiecare zi în Spania secolului de aur* (1981).

Anii vieții lui Rembrandt, 1606—1669, oferă numai pretextul titlului cărții lui Paul Zumthor, care se ocupă, în fapt, de o epocă distinctă de dezvoltare a Olandei, pe atunci Republica Provinciilor Unite (Olanda, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Groningen și Friesland). Este epoca în care Țările de Jos își cuceresc, prin eforturi grele, independența, își întemeiază și consolidează imperiul colonial de peste mări, adunînd bogății uriașe în interiorul granițelor. Prosperitatea economică este însoțită de înflorirea vieții spirituale și artistice.

Pe acest fundal, autorul întreprinde o adevărată radiografie a societății olandeze în veacul al XVII-lea. Sînt descrise cadrul de viață (orașul, satul, drumurile și canalele), interiorul (locuința, igiena, vestimentația, alimentația), modul de viață (învățămîntul, familia și căminul, viața sentimentală, boala și moartea), distracțiile, artele (pictura, muzica, literatura, teatrul), ierarhiile societății olandeze, dezvoltarea economică (industria, agricultura, comerțul, marile companii).

Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, REPERE DE CRONOLOGIE INTERNAȚIONALĂ. 1914—1945. Prefață de Nicolae Ecobescu,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 414 p.

Lucrarea înfățișează cele mai de seamă momente ce au marcat profund istoria omenirii în epoca istorică circumscrișă între cele două conflagrații mondiale. Nu este o înșiruire seacă de date, fapte, evenimente. Toate acestea sînt însoțite de aprecieri succinte, dar care cuprind esențialul datului istoric. Firul evenimential este trasat,

din punct de vedere metodologic, în secțiuni tematice de-sine-stătătoare, menite să contureze bogăția tabloului general.

Expunerea datelor pornește de la izbucnirea primului război mondial, provocat de contradicțiile imperialiste vizînd împărțirea și reîmpărțirea lumii. Cititorului i se înfățișează, succesiv, desfășurarea operațiunilor militare, acțiunile politico-diplomatice și consecințele grave ale conflictului. Apoi, în capitole distincte, se surprinde organizarea relațiilor internaționale prin tratatele de pace de la sfîrșitul războiului și configurația lumii postbelice, definită prin formarea unor noi state naționale și unificarea statală a altora; accesul unor noi state ale lumii la independență; avîntul mișcării revoluționare și crearea partidelor comuniste; acțiuni ale puterilor imperialiste pentru împărțirea zonelor de influență și dominație.

Un merit deosebit al acestei cronologii *sui generis* este conferit atît de materialul faptic, ca și de modalitățile folosite pentru evidențierea echilibrului precar stabilit pe plan internațional în 1919, permanent afectat de crize, de politica agresivă a statelor revizioniste. Astfel, autorii relevă zonele de conflict existente la încheierea primului război mondial pe o arie geografică foarte largă — în Europa (de pildă problema Danzigului, statutul Memelului ș.a.), în Peninsula Balcanică, în Africa, în America Latină —, prezintă chestiunea spinoasă a reparațiilor, încercările infructuoase de realizare a dezarmării, implicațiile crizei economice mondiale din 1929—1933 asupra relațiilor internaționale, încercările de creare a unui sistem de securitate colectivă, paralel cu acțiunile

agresive ale statelor fasciste și revizioniste, care au dus la declanșarea celui de-al doilea război mondial.

O parte însemnată a lucrării urmărește desfășurarea celei de-a doua conflagrații mondiale, care, prin sacrificii umane și distrugeri materiale imense, a dus la zdrobirea forțelor agresoare fasciste, a deschis profunde schimbări în configurația geografică, politică și socială a lumii, raportul mondial de forțe cunoscînd mutații adînci în favoarea cauzei progresului, socialismului și păcii.

K.K. Rokossovski, DATORIA OSTĂȘEASCĂ,

Editura militară, București, 1982, 440 p.

Volumul cuprinde aducerile aminte ale unui ostaș de frunte al armatei sovietice din timpul celui de-al doilea război mondial, care a participat, din prima zi, la bătălia pentru apărarea patriei sale și s-a distins în luptele crîncene duse pînă la victoria finală asupra Germaniei hitleriste. K.K. Rokossovski a fost comandant al Corpului 9 mecanizat, al Armatei 16 și, succesiv, al fronturilor Breansk, Don, Central, 1 și 2 Bielorus. Amintirile sale ne poartă pe locurile unor importante acțiuni desfășurate de unitățile de sub comanda sa. Aflăm, astfel, amănunte interesante despre luptele eroice ale trupelor sovietice în dramaticul sfîrșit de an 1941, despre marile bătălii de la Stalingrad și Kursk, despre ultimele operațiuni militare de amploare ale fronturilor 1 și 2 Bielorus din primăvara anului 1945, care au contribuit la zdrobirea celui de-al III-lea Reich.

ION MAMINA

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ—ДОКЛАДЫ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Призыв к созиданию (V)3

ОВИДИУ ТРЭСНЯ: Национальное сознание и политическо-идеологические основы его утверждения на нынешнем этапе.38

НИКОЛАЕ ЧАКИР: Юго-восточные европейские государства и их борьба за независимость.54

ПЕТРУ ИГНАТ: Величайшая цель социалистической Румынии — проведение политики миролубия и дружбы со всеми народами мира.71

135-ЛЕТИЕ РУМЫНСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ 1848 ГОДА

ВАСИЛЕ НИКУЛАЕ: 1848 год — национальная и социальная единая революция румынского народа.84

НИКОЛАЕ РАУШ: Общественно-политическое мышление румынских революционеров 1848 г. и его роль в рамках европейского движения идей.98

ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР: Рабочие — активная общественная сила в румынской революции 1848 г.112

МНЕНИЯ

1784 год — мятеж или революция?: *Константин Корбу*.125

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

Проект 1880 года социалистической программы, оставшийся неизвестным: *Наталья Тампа*.134

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

«Роль партии рабочего класса в социально-политической жизни Румынии. Создание много-сторонне развитого социалистического общества — блестящее утверждение научно-революционной теории рабочего класса»: научная сессия, организованная по случаю 90-летия создания Социал-Демократической Партии Рабочих Румынии, 165-летия рождения Карла Маркса и 100-летия его смерти (Бухарест, 22 апреля 1983).140

XIX-ая сессия научных докладов Военной Академии, Отдел «История румынского народа»: *Костикэ Продан, Петру Оту*.151

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Г. БУЗАТУ, Г.И. ФЛОРЕСКУ: «Вторая мировая война и Румыния. Библиография». Изд-во «Жунимя», Яссы, 1981, 214 стр.: *Аурика Симион*.154

«Законные и подпольные массовые организации созданные, руководимые или же находящиеся под влиянием РКП. 1921—1944 гг.» том II, Политическое изд-во, Бухарест, 1981, 264 стр.: *Марин Бада*.158

ЕЛЕНА МУРЕШАН: «Европейский неонацизм и стратегия дестабилизации», Политическое изд-во, Бухарест 1982, 190 стр.: *Константин Рэдуку*.160

КАРОЛУС ЛУНДИУС, «Замолсиз. Первый законодатель гетов», Упсала, 1987, XIV+212 стр.: *Ана-Мария Роман*.163

ЗАМЕТКИ

Книги по истории, изданные в 1982 году (II): *Ион Мамина*.167

SUMMARY

ARTICLES AND PAPERS

- ION POPESCU-PUTURI: Stimulus to Creation (V) 3
- OVIDIU TRĂSNEA: National Consciousness and the Political-Ideological Basis of It's Affirmation on the Actual Stage 38
- NICOLAE CIACHIR: The States of the South-East of the Europe and their Fight for Independence 54
- PETRU IGNAT: The Promotion of the Politics of Peace and Friendship, Important Object of the Socialist Romania 71

135 YEARS SINCE ROMANIAN REVOLUTIONS FROM 1848

- VASILE NICULAE: 1848 — National and Social Unitarian Revolution of the Romanian People. 84
- NICOLAE RAUS: Social-Political Idea of the 1848 Romanian Revolutionaries and it's Part in the Background of the European Ideas Movement 98
- VASILE PETRISOR: The Workers — Active Social Power in the Development of the 1848 Romanian Revolution. 112

OPINIONS

- 1784 — Uprising or Revolution?: *Constantin Corbu* 125

HISTORICAL TESTIMONYS

- An Unknown Project of Socialist Platform from 1880: *Natalia Tampa*. 134

SCIENTIFIC LIFE

- Scientific Session: „The role of the Working-class Party in the Social-Political Life of Romania. The Multilateral Developed Socialist Society's Edification — a Brilliant Confirmation of the Working-Class Revolutionary, Scientific Theory“, Occasioned by the 90th Anniversary of the Creation of the Romanian Workers' Social Democratic Party, the 165 years since Karl Marx' Birth and 100 years since His Death (Bucharest, April, 22 1983). 140
- The XIXth Session of Scientific Essays of Military Academy — Section „History of the Romanian People“: *Costică Prodan, Petre Ōtu*. 151

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

- GH. BUZATU, GH.I. FLORESCU, „The Second World War and Romania. A Bibliography“, Junimea Publishing House, Iasi, 1981, 214 p. *Aurică Simion*. 154
- „Legal and Illegal Mass Organizations Created, Guided and Influenced by P.C.R. 1921—1944“, vol. II, Political Publishing House, Bucharest, 1981, 264 p. *Marin Badea*. 158
- ELENA MUREȘAN, „The European Neo-fascism and Strategy of Restabilization“, Political Publishing House, Bucharest, 1982, 190 p.: *Constantin Răducu*. 160
- CAROLUS LUNDIUS, „Zamolsiz. Primus getarum legislator“, Upsala, 1687, XIV + 280 p.: *Ana-Maria Coman*. 163

NOTICES

- 174 Historical Books issued in 1982 (II): *Ion Mamina*. 167

SOMMAIRE

ARTICLES — COMMUNICATIONS

- ION POPESCU-PUTURI: Impulsion à la création (V). 3
- OVIDIU TRĂSNEA: La conscience nationale et les bases politiques et idéologiques de son affirmation dans la période actuelle. 38
- NICOLAE CIACHIR: Les Etats sud-est européens et leurs combat pour l'indépendance .. 54
- PETRU IGNAT: L'objectif majeur de la Roumanie socialiste — le développement de la politique pacifique et d'amitié avec tous les peuples du monde. 71

135e ANNIVERSAIRE DE LA RÉVOLUTION ROUMAINE DE 1848

- VASILE NICULAE: 1848 — révolution nationale et sociale unitaire du peuple roumain.... 84
- NICOLAE RAUS: La pensée socio-politique des révolutionnaires roumains de 1848 et son rôle dans le mouvement des idées européen. 98
- VASILE PETRIȘOR: Les ouvriers — force sociale active dans la révolution roumaine de 1848. 112

OPINIONS

- 1784 — émeute ou révolution?: *Constantin Corbu*: 125

TÉMOIGNAGES HISTORIQUES

- Un projet de programme socialist de 1880 inconnu: *Natalia Tampa*. 134

LA VIE SCIENTIFIQUE

- Session scientifique: „Le rôle du parti de la classe ouvrière dans la vie sociale-politique de Roumanie. Edification de la société socialiste multilatéralement développée-brillante confirmation de la théorie scientifique, révolutionnaire de la classe ouvrière“, organisée à l'occasion du 90ème anniversaire de la constitution du Parti Social-Démocrate des Ouvriers de la Roumanie, du 165ème anniversaire de la naissance de Karl Marx et du 100ème anniversaire depuis sa mort (Bucarest, 22 avril 1983). 140
- La XIXe session scientifique de l'Académie Militaire-Section „L'histoire du peuple roumain“: *Costică Prodan, Petru Ōtu*. 151

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

- GH. BUZATU, GH. I. FLORESCU, „Le deuxième guerre mondiale et la Roumanie. Une bibliographie“, Editions „Junimea“, Jassy, 1981, 214. p.: *Aurică Simion*. 154
- „Les organizations des masses légaux et illégaux créées, conduites ou influencés par P.C.R. 1921—1924“, tome II, Editions politique, Bucarest, 1981, 264 p.: *Marin Badea*. 158
- ELENA MUREȘAN, „Les néofascisme européen et la stratégie de la déstabilisation“, Editions politique, Bucarest, 1982, 190 p.: *Constantin Răducu*. 160
- CAROLUS LUNDIUS, „Zamolsiz. Primus getarum legislator“, Upsala, 1687, XVI + 212 p.: *Ana-Maria Coman*. 163

REMARQUES

- Livres d'histoires parus pendant l'année 1982 (II): *Ion Mamina*. 167

I N H A L T

S U M A R I O

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

- ION POPESCU PUȚURI: Anregung zum Schaffen (V).3
 OVIDIU TRĂSNEA: Das Klassenbewusstsein und die politische-ideologische Grundlage seiner Behauptung in der gegenwärtigen Etappe.38
 NICOLAE CIACHIR: Die südosteuropäischen Staaten und ihr Unabhängigkeitskampf.34
 PETRU IGNAT: Die Förderung einer Friedens- und Freundschaftspolitik mit allen Völkern der Welt, vorrangiges Ziel des sozialistischen Rumäniens.71

135 JAHRE SEIT DEN RUMÄNISCHEN REVOLUTION VON 1848

- VASILE NICULAE: 1848 — unitarische nationale und soziale Revolution des rumänischen Volkes.84
 NICOLAE RAUȘ: Das sozial-politische Denken der rumänischen Revolutionäre von 1848 und seiner Rolle in Europas Gedankenwelt.98
 VASILE PETRIȘOR: Die Arbeiterschaft — aktive Sozialkraft in der Entwicklung der rumänischen Revolution von 1848.112

MEINUNGEN

- 1784 — Aufstand oder Revolution?: *Constantin Corbu*.125

HISTORISCHE BEWEISE

- Ein unbekannter sozialistischer Programmentwurf von 1880: *Natalia Tampa*.134

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

- Wissenschaftliche Tagung: „Die Rolle der Partei der Arbeiterklasse im sozial-politischen Leben Rumäniens. Die Schaffung der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft — eine glänzende Bestätigung der wissenschaftlichen, revolutionären Theorie der Arbeiterklasse“, organisiert anlässlich des 90. Jahrestags der Schaffung der Sozialdemokratischen Partei der Arbeiter Rumäniens, des 165. Geburtstags und des 100. Todestags von Karl Marx. (Bukarest, 22. April 1983).140
 Die XIX-e wissenschaftliche Tagung der Militär Akademie. Die Abteilung „Geschichte des rumänischen Volkes“: *Costică Prodan, Petru Otu*.151

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

- GH. BUZATU, GH.I. FLORESCU, „Der zweite Weltkrieg und Rumänien. Eine Bibliographie“, Junimea Verlag, Iași, 1981, 214 S.: *Aurică Simion*.154
 „Legale und illegale Massenorganisationen gegründet, geleitet oder beeinflusst von der RKP 1921—1944“. II. Band. Politischer Verlag, Bukarest, 1981, 264 S.: *Marin Badea*.158
 ELENA MUREȘAN, „Der Neofaschismus von Europa und die Strategie der Entstabilisierung“, Politischer Verlag, Bukarest, 1982, 190 S.: *Constantin Răducu*.160
 CAROLUS LUNDIUS, „Zamolsiz. Primus getarum legislator“, Upsala, 1687, XIV + 212 S.: *Ana-Maria Coman*.163

ANZEICHNUNGEN

- Historische Bücher erschienen in 1982 (II): *Ion Mamina*.167

INFORMES — COMUNICACIONES

- ION POPESCU-PUȚURI: Estimulo por la creación (V).3
 OVIDIU TRĂSNEA: La conciencia nacional y las bases políticas-ideológicas de su afirmación en la etapa actual.38
 NICOLAE CIACHIR: Los estados del sur-oeste de Europa y sus luchas por la independencia.54
 PETRU IGNAT: Rumania socialista, promotor, de una política de paz y amistad.71

135 AÑOS DESDE LA REVOLUCIÓN RUMANA DE 1848

- VASILE NICULAE: 1848 — revolución unitaria nacional y social del pueblo rumano.84
 NICOLAE RAUȘ: El pensamiento socio-político de los revolucionarios rumanos de 1848 y su papel en el corriente de ideas europeas.98
 VASILE PETRIȘOR: El obrerismo — fuerza social activa en el desarrollo de la revolución rumana de 1848.112

OPINIONES

- 1784 — revuelta o revolución?: *Constantin Corbu*.125

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

- Un proyecto de programa socialista desconocido del año de 1880: *Natalia Tampa*.134

VIDA CIENTÍFICA

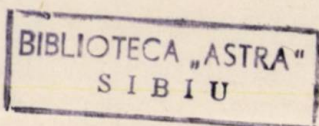
- Sesión científica: „El papel del partido de la clase obrera en la vida socio-política de Rumania. La creación de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada — brillante confirmación de la teoría científica revolucionaria de la clase obrera“, organizada con la ocasión del cumplimiento de 90 años desde la creación del Partido Socio-Democrata de los Obreros de Rumania, de 165 años del nacimiento de Karl Marx y de 100 años desde su muerte (Bucarest, 22 de abril de 1983).140
 La XIX-a sesión de comunicaciones científicas de la Academia Militar-Sección „La historia del pueblo rumano“: *Costică Prodan, Petre Otu*.151

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

- GH. BUZATU, GH.I. FLORESCU, „La segunda guerra mundial y Rumania. Una bibliografía“, Editorial Junimea, Iași, 1981, 214 p.: *Aurică Simion*.154
 „Organizaciones de masas legales, ilegales, creadas, conducidas o influenciadas por el Partido Comunista Rumano. 1921—1944“, vol. II, Editorial política, Bucarest, 1981, 264 p.: *Marin Badea*.158
 ELENA MUREȘAN, „El neofascismo europeo y la estrategia de la destabilización“, Editorial política, Bucarest, 1982, 190 p.: *Constantin Răducu*.160
 CAROLUS LUNDIUS „Zamolsiz. Primus getarum legislator“, Upsala, 1687, XIV + 212 p.: *Ana-Maria Coman*.163

NOTAS

- Libros de historia impresas en el año 1982 (II) *Ion Mamina*.167

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raug

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

I 9014.

anale de istorie

anul XXIX **4** 1983

1980

97

0 JUL. 2005

79014

-- ULU 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale de
istorie**

Anul XXIX

4

1983

S U M A R

ARTICOLE — COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUȚURI : Îndemn la creație (VI)	3
AURICĂ SIMION : Comitetul Național Antifascist — 1933	45
CONSTANTIN RĂDUCU : Dezvoltarea creativității maselor în concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nițolae Ceașescu	58
GHEORGHE PRISĂCARU : Poziția României, a președintelui Republicii, tovarășul Nicolae Ceașescu, în legătură cu crearea unor zone ale bunei vecinătăți, înțelegerii și păcii în lume	76
VIORICA ENĂCHIU-C-MIHAI : Unele date privind viața poporului român în Cîmpia dunăreană în secolele XI—XIV	89

RĂSPUNSURI LA ÎNTREBĂRI

Unitatea clasei muncitoare — coordonată fundamentală a mișcării muncitorești din România între 1921 și 1948 : <i>Ion Iacoș</i>	109
--	-----

**MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI
INTERNAȚIONALE**

WOJCIECH JARUZELSKI (cu prilejul aniversării a 60 de ani de la naștere)	120
---	-----

35048

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU, „De la statul geto-dac la statul român unitar“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 728 p. : <i>Augustin Deac</i>	123
„1848 la români. O istorie în date și mărturii“, de Cornelia Bodea, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 1276 p. : <i>Constantin Căzănișteanu</i>	130
N. IORGA, „Opere economice“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 848 p. : <i>Gheorghe Ciulbea</i>	134
„Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România“, vol. I (1821—1922), Editura politică, București, 1982, 548 p. : <i>Natalia Tampa</i>	138
MARIN BADEA, PAMFIL NICHITELEA, „Filozofia istoriei. Orientări și tendințe contemporane“, Editura politică, București, 1982, 256 p. : <i>Mircea Stoica</i>	141
„Mecanisme de reglementare pașnică a diferendelor dintre state“, Editura politică, București, 1982, 342 p. : <i>Ion Calafeteanu</i>	144
CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, vol. I. Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (III) : <i>Ana-Maria Coman</i>	148

REVISTA REVISTELOR

„Voprosi istorii KPSS“, nr. 1—12/1982 : <i>Vasile Buga</i>	151
„Vědecký bulletin“, nr 1—4/1982 : <i>Milică Moldoveanu</i>	154

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, VALTER
ROMAN, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, ȘTEFAN
VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA

İNDEMN LA CREAȚIE (VI)

ION POPESCU-PUȚURI

Analiza consacrată în studiul precedent¹ părerilor exprimate de K. Marx și F. Engels în problema națională și a relațiilor dintre state și popoare în perioada încă de început a dezvoltării teoriei socialismului științific o încheiam cu ideea că elaborarea și dezvoltarea concepției asupra acestor probleme a continuat, și ne angajam în fața cititorului ca evoluția acestei concepții să formeze obiectul unui studiu următor.

Mergînd, deci, în continuare, pe firul tematicii abordate, vom remarca de la bun început că în această evoluție, în elaborarea răspunsurilor științifice în devenire — și, deci, în mod natural, nu lipsite de dezbateri, contradicții și erori — la respectiva problematică complexă au survenit momente importante în anii următori revoluțiilor din 1848—1849, în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea. Arătăm că, după înfrîngerea revoluției și emigrarea lor în Anglia, Marx și Engels și-au moderat aprecierile și au arătat mai multă înțelegere față de situația și năzuințele popoarelor din sud-estul Europei.

Dealtfel, ca o paranteză, este cazul să spunem că, în general, datorită evenimentelor politice, a luptei popoarelor respective pentru independența lor națională și a nodului de contradicții între marile puteri europene ce se crease aici, în a doua jumătate a secolului trecut și la începutul secolului nostru, a crescut constant și preocuparea gîndirii social-politice europene față de această zonă a continentului, față de complexitatea structurii ei geopolitice și naționale, în speță a Peninsulei Balcanice, o parte a căreia se numea cîndva chiar ea Europa. Căci iată cum apare această structură complexă chiar în primele secole ale erei noastre în descrierea unui prestigios istoric : „În anul 395 e.n., în timpul împăratului roman Teodosie cel Mare (379—395), Peninsula Balcanică era împărțită în următoarele provincii : 1) Scitia (Scythia, Dobrogea de azi) avînd ca oraș principal Tomis ; 2) Moesia inferioară (Moesia inferior), adică partea de est a actualei Bulga-

¹ Vezi : *Indemn la creație* (V), în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 3—37.

rii de nord (cnezatul bulgar din Dobrogea pînă la riul Isker), avînd ca principale orașe Marcianopol (Preslav) și Nicopole subbalcanic ; 3) Dacia (între riurile Isker și Morava), ce se împărțea în două părți — Dacia dunăreană (Dacia ripensis) cu orașul principal Ratiaria, pe Dunăre și la sud de aceasta — Dacia mediteraneană (Dacia mediterranea) cu principalele orașe Serdica (mai tîrziu Sredeț, Sofia) și Nissa (Niș) ; 4) Moesia superioară (Moesia superior, între riurile Morava și Drina) cu principalele orașe Viminacium (în apropierea actualului oraș Semendria) și Singidunum (Belgrad) ; 5) Dalmația de azi, cu Bosnia și Herțegovina ; 6) Dardania, cu orașul principal Scupsi (Scopje, Iskiup, Uskiub) ; 7) Prevalitana (Praevalis) — cu orașul principal Scutari (Skadar) ; 8) Tracia (Thracia) — partea de nord-vest a Traciei, cu orașul principal Filipopoli (Plovdiv) ; 9) Hemimont (Haemimontus) cu principalele orașe Adrianopole și Burgas (Debeltus) ; 10) Rhodope (Rhodope, între cursurile inferioare ale riurilor Marița și Kara-Su, de-a lungul Dospatului de sud și pînă la Arhipelag) cu orașul principal Trianopole ; 11) Europa (Europa, împrejurimile Constantinopolului) ; 12) Macedonia (Macedonia prima et secunda) ; 13) Epir (Epirus nova et vetus) ; 14) Thesalia (Thessalia)².

Revenind, însă, la problema noastră centrală, să remarcăm faptul că, în cadrul acestei preocupări generale a gîndirii social-politice, la care ne-am referit mai sus, Marx și Engels au fost printre acei gînditori și publiciști care au avut, în anumite perioade, privirile ațintite, am putea spune, asupra acestei zone a continentului, au revenit mereu în articolele lor asupra ei, cum au făcut-o, de pildă, în seria de corespondențe și articole publicate la începutul anilor 1850 peste ocean, în „New York Daily Tribune“.

Pentru a înțelege anumite aprecieri noi pe care le făceau, este necesar să luăm în considerare faptul că după 1850, fiind la Londra, în emigrație, Marx și Engels au gîndit mult asupra experienței anilor revoluționari 1848—1849. Ei considerau că, într-o viitoare revoluție, va capăta o însemnătate tot mai mare lupta între muncă și capital și sperau că în țările dezvoltate se vor forma, într-o epocă revoluționară nouă, noi partide, care vor desăvîrși cauza revoluțiilor din 1848—1849, că noile mișcări vor avea un caracter și o delimitare de clasă mult mai clare, cu sprijin mai puternic în proletariet. Corespunzător acestui concept, ei au reconsiderat în anumită măsură și rolul pe care îl conferiseră Ungariei ca factor revoluționar și progresist, ceea ce a moderat și acuitatea cu care atacaseră o serie de popoare ca nevitate, anistorice și contrarevoluționare. Privind cu mai multă atenție situația din centrul, estul și sud-estul Europei, inclusiv în raport cu revoluția europeană, ei scriau acum că „Începînd din 1789, hotarele revoluției înaintează neîncetat. Ultimele ei avanposturi au fost Varșovia, Debreen și București ; avanposturile viitoarei revoluții trebuie să fie Petersburgul și Constantinopolul“³.

Înaintînd în cunoașterea realităților naționale din sud-estul Europei, Marx și Engels, într-un lung articol publicat la 7 aprilie 1853 în „New York Daily Tribune“, referindu-se la „valahii, sau dacoromânii (subl. ns.), care constituie principala masă a populației din regiunea cuprinsă între cursul inferior al Dunării și Nistru“⁴, scriau că „cei din Transilvania și Bucovina sînt supușii Austriei, cei din Basarabia — ai Imperiului rus, iar

² N. N. Derjavin, *Istoriia Bolgariei*, vol. I, Izd. Akademii Nauk SSSR, Moskva, 1945.

³ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, Editura politică, București, 1959, p. 35.

⁴ *Ibidem*, p. 9.

cei din Moldova și Valahia — singurele două principate în care rasa daco-română a dobândit o existență politică — au propriii lor principii, care se află nominal sub suzeranitatea Porții, dar în realitate sînt sub supremația Rusiei“⁵. Această din urmă apreciere era îndreptățită pentru acel moment, avînd în vedere ocuparea Principatelor de către trupele țariste în timpul revoluției din 1848, cînd, cum a scris, în 1854, într-un alt articol K. Marx, „guvernul rus, în manifeste adresate întregii Europe, tuna și fulgera împotriva poporului valah, pe care-l acuza că a instaurat republica și a proclamat comunismul“⁶.

Important era însă faptul că, în același articol din 1853 în care se refereau la „suzeranitatea nominală a Porții“ și la „supremația Rusiei“, K. Marx și F. Engels sesizau semnificația istorică a păstrării de către români a autonomiei și statalității proprii și a dezvoltării spiritului lor revoluționar, importanța acestui lucru pentru întreaga zonă Balcanică, în contextul căruia tratau problema. Arătînd că „dacoromânii“ din Principate „au, cel puțin, o nobilime autohtonă și instituții politice proprii“, ei subliniau că, „în pofida tuturor eforturilor Rusiei, spiritul revoluționar a pătruns și în aceste principate, așa cum a dovedit-o revoluția din 1848“⁷ și că ocuparea Principatelor a „contribuit la creșterea spiritului revoluționar, și aceasta în pofida legăturii pe care o constituie religia comună și superstițiile țariste-popești, în virtutea cărora capul încoronat al bisericii ortodoxe era considerat drept protectorul firesc al acestei populații. Și dacă într-adevăr așa stau lucrurile, naționalitatea valahă ar putea să joace un rol important în rezolvarea definitivă a problemei acestor teritorii“⁸.

Analizînd, ceva mai tîrziu, mai detaliat situația Țărilor Române, sub prisma contradicțiilor dintre cele trei imperii — otoman, țarist și habsburgic — și în lumina Tratatului austro-turc din 14 iunie 1854, K. Marx aprecia că, prin acest tratat „Turcii au săvîrșit, astfel, ca și rușii odinioară, o încălcare flagrantă a drepturilor poporului moldo-valah. Ei n-aveau dreptul să treacă Principatele dunărene sub ocupație austriacă, după cum n-aveau dreptul nici să le declare provincii rusești“⁹. Marx își argumenta acest punct de vedere cu tratatele din 1393, 1460 și 1511 (Capitulațiile), citînd extrase din ele și subliniînd valabilitatea lor. Spre deosebire de concepția dominantă pe atunci, după care marile puteri dispuneau după bunul lor plac, prin acorduri între ele sau raporturi de forță create pe calea războiului, de soarta altor popoare, Marx folosea drept argument suprem al valabilității Capitulațiilor ideea *suveranității* poporului român, faptul că numai el avea dreptul să încheie tratate care îl priveau : „Se înțelege că tratatele încheiate între Rusia și Turcia n-au putut face să-și piardă valabilitatea tratatele pe care moldovenii și valahii le-au încheiat ei înșiși cu Poarta, întrucît aceste popoare n-au dus niciodată tratative cu rușii și nu i-au dat Porții dreptul să trateze în locul lor“¹⁰. Și Marx conchidea : „Din aceste Capitulații, care continuă să fie și azi în vigoare, întrucît n-au fost anulate prin nici un fel de tratat ulterior, reiese că Principatele dunărene sînt două state suverane, sub suzeranitatea Porții, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii din afară, oricare

⁵ *Ibid.* Vezi, pe larg : Mihai Maxim, *Din istoria relațiilor româno-otomane — „Capitulațiile“*, în „Anale de istorie“, anul XXVIII, nr. 6/1982, p. 34—68.

⁶ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 330.

⁷ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, p. 9.

⁸ *Ibidem*, p. 10.

⁹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, p. 328.

¹⁰ *Ibidem*, p. 329.

ar fi ei, și totodată să nu se amestece sub nici o formă în treburile lor interne. Turcii nu numai că n-au dreptul să pună Valahia sub o ocupație străină, dar le este interzis și lor să treacă pe teritoriul Valahiei fără un motiv serios“ ¹¹.

Nu vom mai intra aici în detaliile analizei pe care o face Marx tratatului austro-turc în lumina considerațiilor de mai sus. Vom releva, însă, faptul că articolul lui Marx conține încă un element deosebit de important al concepției noi, democratice, ce urma să-și facă loc în viitor, nu fără multe greutate, în gândirea social-politică. Și anume, Marx obiectează împotriva gândirii care se formează urmînd liniile de forță ale diplomației puterilor și afirmă necesitatea de a se ține cont de poziția poporului respectiv. Pentru a proceda la o analiză a acordului austro-turc, scria Marx, „trebuie să ținem seama de doi factori : de relațiile dintre Austria și Turcia și de atitudinea pe care o are poporul moldo-valah față de Turcia și Austria sau față de alte puteri străine ; oricît ar părea de ciudat, acest din urmă factor a fost complet ignorat de opinia publică europeană, care se află în întregime sub influența diplomaților“ ¹².

În primul dintre articolele la care ne-am referit pînă acum Marx și Engels analizau și alte grupuri de populație din sud-estul Europei, de fapt din Turcia europeană de atunci. Atît aici, cît și în articolele care au urmat, se simte o anumită revedere a atitudinii față de slavii de sud, o renunțare la negarea atît de categorică a oricărui rol progresist pe care ei l-ar putea juca și a capacității de a se dezvolta ca națiuni și ca statalitate. Într-adevăr, ei scriu acum că slavii de sud constituie în Peninsula Balcanică „marea masă a populației“, care formează „grosul populației creștine de la Morea la Dunăre și de la Marea Neagră la Munții Arnăuți“ ¹³. „În cea mai mare parte a Turciei — precizau autorii — slavii se află sub stăpînirea directă a turcilor, deși își aleg ei înșiși autoritățile lor locale ; pe alocuri (în Bosnia) ei au trecut la religia cuceritorilor lor. Numai în două ținuturi ale Turciei rasa slavă și-a păstrat sau și-a cucerit independența politică. Unul dintre ele este Serbia...“ ¹⁴.

Curînd după aceea, Engels (care cu numai cîțiva ani în urmă vorbea, așa cum arătam, de „starea de barbarie aproape nomadă în care se află croații și bulgarii“, se întreba dacă printre naționalitățile slave, inclusiv sîrbii, se va fi găsim „măcar una care să aibă o tradiție istorică națională, păstrată în popor“, și admitea cu foarte mare rezervă — „în cel mai bun caz“, — că „slavii din Turcia“ s-ar putea situa printre popoarele slave care să aibă „viitor“) scrie : „Cît privește progresul civilizației în general, cine sînt purtătorii lui în toate părțile Turciei europene ? În nici un caz turcii, care sînt puțini la număr și împrăștiați în toată țara ; cu excepția Constantinopolului și a vreo două-trei mici districte rurale, nici nu se poate spune că ei au format undeva așezări compacte. În toate orașele și centrele comerciale, burghezia greacă și slavă este aceea care reprezintă reazemul adevărat al oricărui gen de civilizație care pătrunde realmente în țară. Această parte a populației devine tot mai bogată și mai influentă, iar turcii trec tot mai mult pe planul al doilea. Dacă n-ar avea monopolul funcțiilor civile și militare, ei ar dispărea foarte curînd“ ¹⁵. Mai mult decît atît, în articolul *Care va fi soarta Turciei europene ?*, publicat tot în „New York

¹¹ Ibid.

¹² Ibidem, p. 326.

¹³ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, p. 10.

¹⁴ Ibidem, p. 11.

¹⁵ Ibidem, p. 28.

Daily Tribune“, la 21 aprilie 1853, Engels afirma, într-un mod oarecum absolutizant, că „este o realitate de netăgăduit că peninsula denumită în mod obișnuit Turcia europeană constituie bunul firesc al rasei slavilor de sud“. Departe de a-i trata ca înainte, el scrie acum că „slavii de sud sînt, în districtele din interiorul țării, unicii purtători ai civilizației. Deși încă nu constituie o națiune, ei au în Serbia un nucleu național puternic și relativ cult. Sîrbii au o istorie și o literatură proprie“¹⁶.

Marx și Engels au continuat și în această perioadă să se teamă de panslavism, să vadă în țarism un pericol pentru întreaga Europă și să adopte, în consecință, o atitudine negativă față de tendințele popoarelor creștine din Balcani de a căuta protecție la țar. Dar în anii la care ne referim ei nu mai vedeau aceste tendințe ca o fatalitate, ca un fel de *dat slav*, nu mai vedeau o contrapondere a acestor tendințe în negarea năzuințelor naționale ale acestor popoare, ci, dimpotrivă, apreciau că tocmai independența lor ar grăbi eliberarea de sub influența țarismului. Și aceasta îi face să rupă cercul vicios al gîndirii politico-diplomatice oficiale a vremii, care nu putea să depășească binomul „ori-ori“ — ori Turcia, ori Rusia și Austria. „Cert este — scria Engels în *Problema turcă* — că de turci trebuie să scăpăm. A spune însă că acest lucru poate fi făcut numai înlocuindu-i prin ruși și austrieci înseamnă a spune totodată că actuala configurație politică a Europei va dura veșnic. Dar cine se va încumeta să facă o asemenea afirmație?“¹⁷.

Punînd întreaga problemă în ansamblul politicii diferitelor puteri față de Turcia și considerînd ca inevitabilă retragerea acesteia — ca imperiu — de pe scena istoriei, Marx și Engels au criticat cu multă asprime politica statu-quo-ului promovată de politicienii occidentali : „Mobilul puternic care împinge Rusia să pună stăpînire pe Constantinopol nu este altceva decît chiar mijlocul care fusese menit s-o împiedice să ajungă acolo, adică teoria găunoasă a menținerii statu-quo, care n-a fost aplicată niciodată. Ce reprezintă acest statu-quo ? Pentru supușii creștini ai Porții el înseamnă pur și simplu permanentizarea oprîmării lor de către turci. Atîta vreme cît rămîn sub jugul turcesc, ei vor vedea în capul bisericii greco-ortodoxe, în conducătorul celor 60 000 000 de ortodocși, indiferent ce ar fi el în alte privințe, *pe eliberatorul și ocrotitorul lor firesc*“. Și Engels insista asupra legăturii dintre menținerea, cu ajutorul Occidentului, a dominației otomane și influența țarismului în Balcani : „Atîta timp cît politica tradițională, constînd în a menține cu orice preț statu-quo și independența Turciei în starea ei actuală, va constitui principiul călăuzitor al diplomației occidentale, nouă zecimi din populația Turciei europene vor vedea în Rusia singurul lor sprijin, vor vedea în ea pe eliberatoarea lor, pe mesia al lor“¹⁸.

În schimb, considerau Marx și Engels, experiența istorică demonstra tendințele de îndepărtare de țarism care apăreau în cazul unei dezvoltări independente. Apelînd la exemplul Țărilor Române și al Serbiei, ei scriau, de pildă : „Războiul ruso-turc din 1806 a dat sîrbilor, care au stat mult timp sub jugul turcesc, posibilitatea de a dobîndi o existență de-sine-stătătoare, deși sub supremația Turciei. De atunci Serbia a rămas sub protecția directă a Rusiei. Dar, ca și în Moldova și în Valahia, existența politică a generat noi cerințe și a determinat Serbia să extindă relațiile cu Europa occidentală. Civilizația a început să prindă rădăcini, comerțul a luat o

¹⁶ *Ibidem*, p. 36.

¹⁷ *Ibidem*, p. 28.

¹⁸ *Ibidem*, p. 33—34.

mare dezvoltare, au apărut idei noi ; drept urmare, în Serbia ortodoxă și slavă, în această citadelă a influenței rusești, există astăzi un partid progresist antirusesc (firește foarte moderat în ceea ce privește revendicările sale de reforme)...“¹⁹.

Pornind de la nevoile comerțului, pe care le considera diferite pentru Rusia și pentru popoarele din Peninsula Balcanică, precum și de la faptul că slavii de sud nu erau de fel ispitiți de sistemul de guvernare a țarismului, care reprezenta „o ocupație militară, în care autoritatea civilă și ierarhia judecătorească sînt organizate după sistemul militar și care e întreținută în întregime de către popor“²⁰, Engels generalizează : „Să presupunem o clipă că stăpînirea turcă pe teritoriul peninsulei greco-slave a fost lichidată și că acolo există o formă de guvernămînt mai corespunzătoare intereselor poporului. Care ar fi în acest caz poziția Rusiei ? Este un fapt notoriu că în fiecare dintre statele care au luat naștere pe teritoriul turcesc și care au dobîndit o independență totală sau parțială s-a format un puternic partid antirus. Și dacă acest lucru s-a întîmplat într-o vreme cînd ajutorul Rusiei era singura garanție împotriva oprîmării turcești, la ce va trebui să ne așteptăm atunci cînd teama în fața acestei oprîmări va fi dispărut ?“²¹. Și chiar absolutiza : „Oricare ar fi legăturile pe care comunitatea de origine și de religie le creează între slavii ruși și slavii din Turcia, interesele lor vor deveni categoric opuse în ziua în care aceștia din urmă se vor fi eliberat“²².

Așadar, concepția nu este liberă de un anumit schematism, care nici el nu iese dintr-un anumit binom „ori-ori“ — ori orientarea spre Rusia, ori spre Occident. O cu totul altă structurare a relațiilor dintre statele din toate părțile continentului era încă greu de întrevăzut. Astfel încît, pornind de la întregul concept prezentat mai sus, Engels, atunci cînd introduce în analiza problemei patosul său revoluționar, neagă cu desăvîrșire capacitatea oamenilor de stat ai timpului de a mai găsi vreo soluție, de a da un răspuns întrebării „care va fi soarta Turciei europene ?“ : „Am văzut cum, din cauza ignoranței lor îndărătnice, a rutinei lor tradiționale și a apatiei lor mintale ereditare, oamenii de stat din Europa evită orice încercare de a da un răspuns la această întrebare. Aberdeen și Palmerston, Metternich și Guizot, fără să mai vorbim de succesorii lor republicani și constituționali din anii 1848—1852, al căror nume nu va fi niciodată menționat de posteritate, toți au pierdut nădejdea de a mai găsi vreo soluție în această problemă“²³.

În mod corespunzător, F. Engels își reafirmă speranța în revoluția europeană ca factor în măsură să rezolve situația : „Nu, diplomația și guvernele, care acționează în maniera veche, nu vor rezolva niciodată această dificultate. Soluționarea problemei turce, ca și aceea a altor probleme mari, va reveni revoluției europene“²⁴.

Totuși, Marx și Engels nu excludeau în deceniul al 5-lea al veacului trecut, ba chiar priveau favorabil și o altă cale — aceea a unui război general european. Ei explicau tendința diplomației occidentale spre statu-quo, teama ei în fața perspectivei destrămării Imperiului otoman prin lășitate, prin teama față de pericolul de război implicat într-o asemenea per-

¹⁹ *Ibidem*, p. 11—12.

²⁰ *Ibidem*, p. 37.

²¹ *Ibidem*, p. 34.

²² *Ibidem*, p. 36.

²³ *Ibidem*, p. 33.

²⁴ *Ibidem*, p. 35.

spectivă: „Dar dacă dominația turcească va fi alungată dincolo de Bosfor, dacă diferitele naționalități care populează Peninsula Balcanică vor dobîndi libertatea și dacă li se va acorda libertatea credinței, dacă se vor deschide larg porțile pentru planurile și mașinațiile tuturor marilor puteri europene, pentru tendințele și interesele lor contradictorii, nu va provoca oare aceasta un război general? Aceasta este întrebarea pe care o pune diplomația lașității și a rutinei“²⁵. Considerînd că miniștrii de externe de pe continent „se îngrozesc numai gîndindu-se la aceasta“, Engels aprecia, în schimb, că perspectiva unui război european nu poate determina forțele progresiste să se teamă de rezolvarea unei probleme ce s-a maturizat din punct de vedere istoric, și formula această idee fără nici un echivoc: „Dar acela care, studiind istoria, a învățat să țină seama de veșnicele prefaceri care au loc în destinele oamenilor, în care nimic nu e stabil în afară de instabilitatea însăși, nimic nu e constant în afară de inconstanța însăși, acela care a urmărit mersul implacabil al istoriei, ale cărei roți se rostogolesc necruțător peste ruinele imperiilor, strivind fără pic de îndurare generații întregi, într-un cuvînt acela care nu închide ochii asupra faptului că niciodată apelurile demagogice sau proclamațiile sedicioase nu pot avea efecte atît de revoluționare ca faptele simple și evidente ale istoriei, acela care a înțeles și a apreciat caracterul profund revoluționar al epocii actuale, în care aburul și vîntul, electricitatea și tiparul, artileria și minele de aur conlucrează pentru a produce într-un singur an mai multe schimbări și revoluții decît aveau loc înainte în decursul unui secol întreg, acela, desigur, nu se va teme să privească în față o problemă istorică pentru unicul motiv că soluționarea ei adecvată ar putea să ducă la un război european“²⁶.

Aceste cuvinte au fost scrise, reamintim, în 1853. Sintem însă, să nu uităm, practic în ajunul războiului Crimeei. K. Marx și F. Engels au sperat că acesta va rezolva problema Balcanilor și, totodată, aceea a pericolului pe care țarismul îl reprezenta pentru forțele democratice din Europa. Schematizînd, Engels considera în acel moment că „nu mai există de fapt pe continentul european decît două forțe: Rusia și absolutismul, de o parte, revoluția și democrația, de alta. Pentru moment revoluția pare a fi înăbușită, dar ea trăiește și inspiră aceeași teamă ca și în trecut... Dar dacă Rusia va pune mîna pe Turcia, forțele ei vor crește aproape de două ori și ea va fi mai puternică decît tot restul Europei la un loc. O asemenea întorsătură a evenimentelor ar fi o nenorocire de nedescris pentru cauza revoluției“²⁷.

Pornind de aici, războiul care se apropia era privit de Marx și Engels ca o cauză a democrației europene, un conflict „care se coace de multă vreme între absolutismul rus și democrația europeană“²⁸, la care Anglia va fi nevoită să participe pentru că nu va putea consimți ca Rusia să pună stăpînire pe Constantinopol. „În cazul de față — scria Engels —, interesele democrației revoluționare și cele ale Angliei merg mîna în mîna“²⁹.

Astfel s-a făcut că, în preajma și în timpul războiului Crimeei, poziția lui Marx și Engels s-a situat de partea armatelor engleze, franceze și turce. Dar speranțele lor într-un război împotriva țarismului, în scopul reorga-

²⁵ *Ibidem*, p. 34—35.

²⁶ *Ibidem*, p. 35.

²⁷ *Ibidem*, p. 17.

²⁸ *Ibidem*, p. 37—38.

²⁹ *Ibidem*, p. 18.

nizării pe baze democratice a Europei, a eliberării diferitelor națiuni subjugate și a triumfului democrației revoluționare nu aveau să se îndeplinească. Nici Anglia burghezo-aristocratică, nici Ludovic Bonaparte nu reprezentau libertatea. Războiul împotriva Rusiei absolutiste nu s-a desfășurat conform dorințelor lui Marx și Engels, nu a reprezentat o luptă „între libertate și despotism”, cum afirmau adepții lui Ludovic Bonaparte, inclusiv Kossuth, nici „între absolutismul rus și democrația europeană”, cum prevăzuse Engels. În conflictul care s-a declanșat miza a fost, înainte de toate, menținerea echilibrului de forțe bazat pe hotărârile Congresului de la Viena, unde popoarele fuseseră cumpărate și vândute, scindate și unificate, în funcție de interesele și scopurile marilor puteri, fără a se ține seama nici de condițiile istorice, nici de cele geografice ale dezvoltării diferitelor țări, nici de principiul determinării naționale.

Așadar, în articole scrise înainte de declanșarea războiului Crimeii, Marx și Engels au promovat o concepție politică proprie, care presupunea găsirea unei soluții cu totul noi pentru problema Balcanilor. În acest cadru a fost pentru un timp depășită și vechea apreciere schematică a lui Engels din 1848. Acum, acesta, departe de a mai nega capacitatea istorică a popoarelor din Balcani, vorbea chiar despre „soluția simplă și definitivă a problemei”, pornind de la ideea că „Istoria și faptele din vremea noastră vădesc necesitatea întemeierii unui stat creștin liber și independent pe ruinele imperiului musulman în Europa”³⁰. El lega însă această idee de faptul că „necesitatea unui astfel de eveniment” va fi determinată de „viitorul impuls revoluționar”³¹, văzut și acesta în contextul unui apropiat război european, deoarece Anglia va trebui să acționeze de partea dușmanilor țarului pentru a nu permite ocuparea Constantinopolului.

Dar, după cum aminteam mai sus, războiul și-a dezvoltat cu totul alte caracteristici. Marx și Engels au trebuit să conchidă că războiul Crimeii n-a îndreptățit speranțele în transformarea lui într-un război pentru principii democratice și revoluționare, nu a dus la transformări radicale în Europa, la răsturnarea regimurilor reacționare în țările europene. Nu a rezolvat acest război nici contradicțiile existente în problema numită „orientală”.

În acest context, Marx și Engels acordă din nou dimensiuni înfricoșătoare panslavismului; crearea unui stat al slavilor de sud ca o contrapondere a panslavismului proteguit de țar nu le mai apare ca fiind realizabilă. În lupta împotriva panslavismului ei revin la metode agitatorice similare celor din 1848.

Referindu-se, în articolele sale *Germania și panslavismul*, publicate în 1853 în „Neue Oderzeitung”, la știrile care circulau, cum că Alexandru al II-lea a amenințat, în caz că Austria se va alătura puterilor occidentale în războiul împotriva Rusiei, să-și schimbe titulatura din cea de *împărat al tuturor rușilor* în cea de *împărat al tuturor slavilor*, Engels trăgea un semnal de alarmă, apreciind că „Acum nu se mai pune problema cine va fi stăpîn pe Constantinopol, ci cine va domina întreaga Europă”³².

Analiza lui Engels nu mai situează problema pe terenul unui conflict între absolutism și democrație, al unor complexe procese sociale, politice, naționale, ci o reduce la schema unui fel de mare conflict istoric între popoare: „Slavii, dezbinați de mult de certuri intestinale, împinși spre răsărit

³⁰ *Ibidem*, p. 37.

³¹ *Ibid.*

³² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 11, Editura politică, București, 1961, p. 210.

de germani, subjugăți în parte de germani, turci și unguri, reunind, după 1815, pe neobservate diferitele lor ramuri, prin răspîndirea treptată a panslavismului, își afirmă pentru prima oară unitatea și declară astfel război pe viață și pe moarte popoarelor romano-catolice și germanice, care au dominat pînă acum în Europa. Panslavismul nu este numai o mișcare de independență națională, ci o mișcare care tinde să anuleze ceea ce a creat istoria în decurs de o mie de ani ; o mișcare care nu-și poate atinge scopul fără a șterge de pe harta Europei Turcia, Ungaria și jumătate din Germania și care, după ce va realiza acest lucru, nu va putea dăinui decît subjugînd Europa“³³. În aceste condiții, Europei îi rămînea, după părerea exprimată în aceste articole de Engels, o singură alternativă în fața căreia o pune a panslavismul, aceea „de a fi subjugată de slavi sau de a distruge o dată pentru totdeauna centrul forței lui ofensive — Rusia“³⁴.

La baza viziunii lui Engels stă acum, în fond, iarăși concepția despre popoare neviabile și popoare viabile și despre asimilarea unora de către altele ca un factor al progresului, împotrivirea față de un asemenea proces echivalînd, în această concepție, cu împotrivirea față de mersul civilizației. Tocmai de aceea, chiar și forma inițială a panslavismului — mișcarea culturală slavă din Imperiul habsburgic, cercetările istorice cu privire la dezvoltarea politică, literară și lingvistică a slavilor — însemna, în opinia de atunci a lui Engels, „reafirmarea unor naționalități imaginare“, o mișcare „care a început cu o opoziție hotărîtă împotriva dezvoltării civilizației europene și care a vrut să întoarcă înapoi istoria mondială“³⁵.

Pentru a-și întemeia aprecierile, Engels trece din nou în revistă popoarele slave din Imperiul habsburgic, vădînd o insuficientă cunoaștere și înțelegere a problemei lor și o viziune ce nu a fost confirmată de istorie. El nu le mai tratează în bloc ca „rămășițe“, „frînturi“ de popoare, cum o făcuse în 1848—1849, ci le împarte în două grupe principale. Una dintre ele, cehii, slovacii și slovenii, este caracterizată drept „rămășițele unor naționalități a căror istorie proprie aparține trecutului și a căror dezvoltare istorică actuală este legată de cea a unor națiuni deosebite ca rasă și limbă“, drept „rămășițe triste ale unei măreții trecute“. Locuind în diferite provincii, aceste popoare nici nu au vreo „organizație națională“ în cadrul Austriei și de aceea, considera Engels, „aceste naționalități, deși trăiesc exclusiv pe teritoriul austriac, nu sînt nicidecum recunoscute ca națiuni constituite. Ele sînt considerate ca anexă fie a națiunii germane, fie a celei ungare, și, de fapt, nici nu sînt altceva“³⁶. Vedem, astfel, că aprecierile ulterior infirmate de istorie ale lui Engels izvorau și din faptul că el nu vedea într-o serie de teritorii compact locuite de alte popoare o bază teritorială a propriei lor statalități posibile, ci „teritoriu austriac“, fapt legat și de viziunea procesului istoric progresist ca unul ce presupune crearea de state mari.

Al doilea grup al diferitelor popoare din Austria, însă, era format, arăta Engels, „din rămășițele a diferite popoare care în decursul istoriei au fost despărțite de masa principală a națiunii lor și al căror centru de gravitație se află, prin urmare, în afara granițelor Austriei“³⁷. În acest din urmă caz, Engels sesiza bine direcția dezvoltării istorice, arătînd că

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibidem*, p. 211.

³⁵ *Ibidem*, p. 214.

³⁶ *Ibidem*, p. 211.

³⁷ *Ibid.*

„se înțelege de la sine că fiecare dintre aceste grupuri, rupte de naționalitățile lor, tind spre centrul lor firesc, și fenomenul acesta devine tot mai evident pe măsură ce civilizația pătrunde în rîndurile lor și, prin urmare, crește nevoia unei activități național-istorice“³⁸. Cu toate acestea, Engels își menținea atitudinea negativă față de mișcarea națională a popoarelor din Imperiul habsburgic și în genere a slavilor de sud. Motivația lui consta, pe de o parte, în faptul că ea și-a găsit un „centru de unitate“ în Rusia, care printre ortodocși se folosea de „poziția ei de cap și protector al bisericii greco-pravoslavnice“, iar acolo unde slavii erau de religie romano-catolică — în speță în Austria —, „se făcea abstracție de latura religioasă a problemei și Rusia apărea ca centru de gravitate al tuturor slavilor, ca un nucleu în jurul căruia naționalitățile slave renăscute se pot cristaliza ca un popor puternic și unit, chemat să făurească marele imperiu slav de la Elba pînă în China și de la Marea Adriatică pînă la Oceanul Înghețat“³⁹.

Pe de altă parte, aceeași atitudine negativă se explica și prin faptul că, împărtășind în continuare viziunea privind popoarele *istorice* și *anistorice*, Engels vorbea de „trei națiuni de pe teritoriul ei (al Austriei — *n.n.*)”, singurele care dădeau dovadă de o viabilitate istorică : germanii, italienii și ungurii“. O asemenea apreciere explică și critica pe care Engels o adresează, pentru trecut, lui Metternich, căruia îi reproșează că, deși „și-a dat seama de pericol“, s-a rezumat la represiune, în locul singurului „mijloc indicat — libera dezvoltare a spiritului german și maghiar, arhisuficient pentru a alunga spectrul slav“⁴⁰.

În schimb, considera Engels în conformitate cu viziunea privind caracterul progresist al proceselor de asimilare și centralizare în cadrul unor state mari, acțiunea Austriei împotriva slavilor după 1848, cînd monarhia habsburgică s-a îndatorat față de ei primindu-le ajutorul pentru a salva imperiul, conținea elemente mai progresiste : „Austria a început prin a acționa împotriva slavilor pe propriul ei teritoriu, și acest lucru nu a fost cu puțință fără promovarea unei politici cît de cît progresiste. Privilegiile tuturor provinciilor au fost desființate, în locul sistemului federativ a fost introdus un sistem centralizat de conducere, și în locul diferitelor naționalități urma să fie recunoscută o națiune *artificială* — cea *austriacă*. Deși aceste măsuri noi erau îndreptate în parte și împotriva elementelor germane, italiene și maghiare, ele apăsau cel mai mult naționalitățile slave, mai puțin compacte, astfel încît elementul german a căpătat o preponderență considerabilă“ ; și, considera autorul, pe plan intern, „dependența de slavi a fost în felul acesta înlăturată“⁴¹.

Ne-am oprit ceva mai pe larg asupra acestor vederi din 1855 ale lui Engels pentru că, de atunci, părerile lui în ce privește problematica slavilor de sud nu au mai suferit modificări esențiale, ele continuînd să fie formulate chiar și în anii 80 ai secolului trecut, nu în primul rînd prin prisma intereselor naționale ale respectivelor popoare și a evoluției istorice prin care treceau ele, ci sub semnul antagonismului lui Engels față de Rusia autocratică, așa cum o vedește corespondența sa cu August Bebel, Karl Kautsky și Eduard Bernstein.

Într-adevăr, în ultimele două decenii ale secolului trecut, revendicările naționale ale diferitelor popoare au preocupat tot mai mult cercurile

³⁸ *Ibidem*, p. 212.

³⁹ *Ibidem*, p. 214.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 215.

⁴¹ *Ibid.*

social-democrației europene. Faptul era explicabil, deoarece aceste reven- dicări și evenimentele în care ele își găseau expresia aveau un impact pu- ternic asupra întregului ansamblu de relații între state și popoare, asupra contradicțiilor între marile puteri, asupra problemei războiului și păcii.

Față de restul opiniei publice europene ce manifesta, în genere, in- teres cu privire la problematica respectivă, mișcarea socialistă era în plus sensibilizată, deoarece asupra ei începuse să-și exercite efectul atitudinea socialistilor din zonele europene direct interesate. Cu alte cuvinte, acum în mișcarea revoluționară, socialistă europeană existau sectoare direct im- plicate în această problematică, partide și organizații pentru care proble- mele naționale și statale ale propriilor popoare nu reprezentau un obiect de dezbateră doar teoretică, ci însăși cadrul lor de acțiune, cadrul în care trebuiau să-și elaboreze strategia și tactica, atitudinile politice curente. Să amintim aici, fără a mai apela și la alte exemple din țări vecine, poziția înaintată a socialistilor români față de războiul din 1877, apoi preocuparea lor tot mai pronunțată față de trecutul istoric al poporului român⁴², față de vechea vatră strămoșească a Daciei și soarta teritoriilor naționale ro- mânești aflate sub stăpânirea unor imperii vecine — preocupare integrată poziției constante și consecvente în favoarea desăvârșirii unității naționale și teritorial-statale a poporului român⁴³.

Problemele naționale ale unor popoare care fie că mai sufereau di- rect asuprirea unor națiuni dominante, fie că mai aveau de înfăptuit impor- tante sarcini ale construcției naționale, precum și diferite alte aspecte im- portante ale relațiilor dintre state și popoare, reclamau tot mai puternic fixarea unei atitudini față de ele atât din partea socialistilor din rîndurile unor națiuni dominante sau asuprite din cadrul statelor multinaționale, cît și din partea celor din state ce își consolidau independența și năzuiau spre rezolvarea problemelor încă rămase nesoluționate, sau din mari state na- ționale implicate în complexul contradicțiilor internaționale fixate asupra unor zone ale continentului unde problema națională era la ordinea zilei, ceea ce și explică interesul crescînd al socialistilor față de această proble- matică în ultimele decenii ale secolului trecut și în primele decenii ale se- colului nostru.

În acest cadru revine la această temă și Engels, drept răspuns la problemele ridicate în scrisorile lor de Karl Kautsky și Eduard Bernstein. Trebuie să remarcăm, însă, faptul că în momentul în care Engels tra- tează din nou această problemă trecerea capitalismului în stadiul său im- perialist abia se contura, și gîndirea marxistă era încă departe de a sesiza implicațiile fenomenului. Nici Engels nu sesizează în toate aspectele ei *per- spectiva* problemei naționale, importanța pe care ea o va dobîndi în evo- luția viitoare a evenimentelor, amploarea pe care o va căpăta lupta popoa- relor pentru independența și suveranitatea lor națională în acest nou stadiu de dezvoltare a capitalismului și potențialul revoluționar al acestei lupte, ca factor în măsură să dea lovituri puternice întregului sistem de relații internaționale al capitalismului și să potențeze lupta revoluționară în in- teriorul diferitelor state.

Pentru concepția lui Engels este caracteristică în această perioadă menținerea părerii despre popoare viabile și neviabile, capabile sau nu să-și dezvolte o viață statală independentă — părere însă atenuată acum,

⁴² *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialistilor*, Editura politică, București, 1980.

⁴³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 414—431.

nemaiavînd funcția de argument principal. Mai caracteristică este, pe de o parte, tratarea problemei sub prisma trecutului, a unor situații parțial rezolvate, în parte nerezolvate în urma revoluțiilor din 1848—1849, iar pe de altă parte, subordonarea ei completă perspectivei revoluției.

Nici un fel de altă abordare, nici o simpatie izvorită pur și simplu din sentimentul democratismului nu era acceptabilă pentru Engels, deoarece principala unitate de măsură rămînea pentru el atitudinea față de Rusia țaristă, iar Engels era acum și mai sceptic decît înainte în ce privește posibilitatea ca popoarele din centrul și sud-estul Europei să întorcă spatele țarismului, el considerînd că, în afară de cazul că problema va fi rezolvată în contextul revoluției, aceste popoare se vor alia cu țarismul. „Ați putea să mă întrebați — îi scria Engels lui Kautsky la 7 februarie 1882 — dacă chiar nu simt nici un fel de simpatie față de micile popoare și frînturi de popoare slave, despărțite prin cele trei pene înfipte în lumea slavă : germană, maghiară și turcă ? Într-adevăr, al dracului de puțin. La strigătul de ajutor al cehoslovacilor... a răspuns Petersburgul, și întreaga mișcare națională cehă năzuiește ca țarul «să fie drept» față de ei. La fel stau lucrurile și cu alții : cu sîrbii, bulgarii, slovenii, galițienii, rusinii (cel puțin în parte). Dar noi nu putem lua apărarea unor asemenea scopuri. Numai atunci cînd, după prăbușirea țarismului, năzuințele naționale ale acestor popoare se vor elibera de legătura lor cu tendințele panslaviste spre dominația mondială, numai atunci vom putea să le acordăm libertatea de acțiune, și eu sînt convins, că majorității slavilor din Austro-Ungaria le vor fi suficiente șase luni de independență pentru ca ei să înceapă a implora să fie primiți înapoi“⁴⁴. Cu alte cuvinte, cel puțin în privința unora dintre popoarele la care se referea, Engels continua să fie sceptic cu privire la independența lor chiar și după ce va dispărea pericolul alierii lor cu țarismul.

Iar atunci cînd E. Bernstein își exprimă, într-o scrisoare, dezacordul față de tezele cuprinse în scrisoarea lui Engels către Kautsky, Engels îi răspunde : „Este întrutotul de înțeles faptul că scrisoarea mea nu v-a convins, odată ce dumneavoastră îi compătimizeați deja pe slavii de sud «asupriți». Căci, inițial — întrucît noi am trecut cu toții prin liberalism și radicalism —, noi am preluat din ele această compătimire față de toate naționalitățile «asuprite», și îmi aduc aminte ce mult timp și studiu mi-au trebuit, pînă ce am scăpat de acest lucru, dar am făcut-o, în schimb, te-meinic“⁴⁵. Dar să lăsăm această problemă a simpatiei sau compasiunii și să revenim la argumentarea privind acele caracteristici ale concepției expuse de Engels în corespondența sa, la care ne-am referit mai sus. Aceea dintre ele, pe care am definit-o drept abordare prin prisma sarcinilor rezolvate sau nu ale revoluțiilor din 1848—1849, rezultă cu claritate chiar din cele scrise de Engels la începutul scrisorii amintite către Kautsky : „Una dintre sarcinile reale ale revoluției din 1848 (iar sarcinile *reale*, nu iluzorii ale unei revoluții sînt întotdeauna rezolvate în urma acestei revoluții) a fost refacerea naționalităților asuprite și fărîmîțate din Europa centrală, în măsura în care ele erau în genere viabile și, în speță, s-au maturizat pentru independență. Pentru Italia, Ungaria și Germania această sarcină a fost rezolvată de către executorii testamentari ai revoluției — Bonaparte, Cavour, Bismarck — în concordanță cu relațiile de atunci. Au rămas Irlanda și Polonia“.

⁴⁴ K. Marx, F. Engels, *Socineniia*, vol. 35, ediția a 2-a, Moscova, 1964, p. 223.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 229.

Și, în aceeași scrisoare, Engels mai face o precizare din care rezultă cu toată claritatea faptul că, după părerea lui, numai lupta a două națiuni din Europa pentru independență mai este justificată și poate contribui la perspectiva revoluționară, în loc de a aștepta pînă ce aceasta va deveni fapt împlinit : „Așadar, părerea mea este că în Europa două națiuni nu numai că au dreptul, dar sînt și obligate să fie naționale, înainte de a deveni internaționale : acestea sînt irlandezii și polonezii. Ele sînt în cea mai mare măsură internaționale tocmai atunci cînd sînt cu adevărat naționale. Polonezii au înțeles acest lucru în toate momentele critice și au demonstrat-o pe toate cîmpurile bătăliilor revoluționare. Este suficient să-i lipsești de perspectiva restabilirii Poloniei sau să-i convingi că noua Polonie le va cădea cît de curînd din cer și ei își vor pierde orice interes față de revoluția europeană“ ⁴⁶.

În ce privește, însă, alte popoare, Engels are o părere diferită, în legătură cu care aduce precizări în scrisoarea sa de răspuns lui E. Bernstein. El obiectează împotriva părerii lui Bernstein că „Serbia Mare ar fi un zăgaz tot atît de bun împotriva Rusiei ca și Austria“, afirmînd că „nu mai pun nici un preț pe toată această teorie a «zăgazului» de cînd în Rusia s-a întărit mișcarea revoluționară“ și că „Peste 2—4 generații și după răsturnările europene generale Serbia Mare va fi, fără îndoială, posibilă ; acum însă — la nivelul cultural existent al elementelor din care ea se compune — ea este tot atît de neîndoielnic imposibilă“. Și Engels introduce în argumentare problema „calității acestor mici naționalități, care trebuie de asemenea să fie luată în considerare atunci cînd este vorba de simpatiile noastre“ ⁴⁷.

Dar informațiile pe care le deținea F. Engels despre „calitatea“ unor popoare balcanice mai puțin numeroase, ca muntenegrenii sau locuitorii Herțegovinei, ba chiar și despre bulgari, sînt unilaterale și deformatate, bazate în bună măsură pe elemente folclorice, așa cum au fost ele prezentate în Occident. De aceea, el ajunge să reducă lupta pentru independență, de pildă, a muntenegrenilor și a „populațiilor înapoiate din Krivoșă și Herțegovina“, la faptul că „această independență constă în aceea că ei, drept dovadă a urei lor față de asupritori fură vite și alte bunuri mobile chiar de la propriii lor compatrioți sîrbi «asupriți», așa cum o făceau cu 1 000 de ani în urmă, iar acela care atentează la acest drept al lor de tilhărie, atentează la independența lor“ ⁴⁸. Și, de aici, Engels ajungea în concluziile sale departe, mergînd pe linia ideii autoritare privind avantajele marilor state centralizate și asimilarea popoarelor mici de către națiunile mari : „Sînt destul de autoritar pentru a considera drept un anacronism existența în centrul Europei a unor asemenea mici popoare înapoiate“ ⁴⁹. Firește, însă, esențial pentru poziția lui Engels era faptul că ele, popoarele pe care le amintise, „au fost și continuă să fie un instrument al țarismului, iar în politică nu este loc pentru simpatii politice. Și dacă răscoala acestor viteji amenință să aprindă un război mondial, care ne va năruie întreaga situație revoluționară, atunci în numele intereselor proletariatului european, ei și dreptul lor de a fura vite trebuie sacrificați fără părere de rău“ ⁵⁰.

De fapt, în această din urmă apreciere, găsim cheia spre înțelegerea întregii concepții, întregii poziții a lui Engels în problema respectivă. El nu

⁴⁶ *Ibidem*, p. 221—222.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 231.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibidem*, p. 232.

⁵⁰ *Ibid.*

exclusea în mod categoric, pentru viitor și în anumite condiții, posibilitatea unei dezvoltări independente cel puțin a unora dintre popoarele sud-estului european, în speță din Balcani, iar în aceeași scrisoare către Bernstein se delimita și de părerile privind menținerea cu orice preț a Austro-Ungariei : „În mod hotărît, nu am nici un fel de motive pentru a regreta existența mișcării centrifuge în Austria. «Zăgazul împotriva Rusiei» va deveni de prisos din momentul în care în Rusia se va dezlănțui revoluția, adică când acolo va fi convocată vreo adunare reprezentativă. Din acea zi Rusia va fi preocupată de treburile interne, panslavismul își va pierde orice însemnătate, va începe destrămarea imperiului“⁵¹. Dar Engels continua să fie convins că rezolvarea ansamblului problemelor, inclusiv a celor naționale, va surveni ca urmare a revoluției proletariatului din apusul Europei și, mai mult, considera că această revoluție este deja iminentă.

Or, dacă cu 30 de ani în urmă Marx și Engels își puneau speranțele într-un război european împotriva Rusiei ca un factor revoluționarizator, acum Engels considera că revoluția este atât de aproape, încît un război ar putea numai să o amîne. De aceea el își afirma cu toată claritatea poziția generală în problema raportului dintre revoluție și problemele naționale ale popoarelor : „Trebuie să luptăm împreună pentru eliberarea proletariatului vest-european și să subordonăm tot restul acestui scop. Și oricare ar fi interesul pe care îl suscită slavii balcanici și alții, dacă tendințele lor spre eliberare intră în coliziune cu interesele proletariatului, atunci ele nu mă privesc în nici un fel. Alsacienii sînt și ei asupriți, și voi fi bucuros cînd ne vom scăpa din nou de ei. Dar dacă ei ar vrea, în ajunul revoluției iminente, să provoace un război între Franța și Germania, să asmută din nou aceste două popoare unul împotriva celuilalt și să amîne în felul acesta revoluția, eu le-aș spune : «Opriți-vă ! Puteți să răbdați tot atîta, ca și proletariatul european. Cînd el se va elibera, veți fi și voi, se înțelege, liberi, dar pînă atunci nu vă vom permite să vă așezați de-a curmezișul în calea proletariatului aflat în luptă». La fel stau lucrurile și cu slavii. Victoria proletariatului le va aduce cu necesitate eliberarea reală, nu una aparentă și vremelnică, pe care poate să le-o dea țarul. De aceea slavii, care pînă acum nu numai că nu au făcut nimica pentru Europa și dezvoltarea acesteia, ci reprezintă o frînă pentru această dezvoltare, trebuie să aibe cel puțin tot atîta răbdare ca proletarii noștri“⁵².

Mai mult decît atît, deși în citatul de mai sus Engels exemplifica cu problema alsacienilor și a daunelor pe care le-ar aduce revoluției un război franco-german, poziția lui față de luptele de eliberare națională din sud-estul Europei era determinată în principal de faptul că acum el aștepta un impuls pentru revoluția proletară din Apus din partea situației din Rusia, „în care începutul revoluției este acum o problemă doar a cîtorva luni de zile“⁵³. Or, această „situație revoluționară minunată, cum nu a mai fost“⁵⁴ poate fi amenințată doar de un eventual război, care s-ar putea dezlănțui în cazul unei intervenții a țarului sub pretextul apărării slavilor de sud. În cazul, însă, în care pacea ar fi păstrată, Engels considera că panslaviștii ruși vor trebui să dea înapoi, țarului nu-i va rămîne decît să se sprijine din nou pe vechii burocrati și generali falimentari, și atunci : „Acest lucru nu poate dura mai mult de cîteva luni, după care nu va exista altă ieșire

⁵¹ *Ibidem*, p. 229.

⁵² *Ibidem*, p. 230.

⁵³ *Ibidem*, p. 234.

⁵⁴ *Ibid.*

decît să fie convocați liberalii, adică o Adunare națională într-o formă sau alta, iar aceasta înseamnă, după cum cunosc eu Rusia, o revoluție în maniera anului 1789. Și în asemenea condiții să doresc un război ? În nici un caz, chiar dacă din cauza aceasta ar fi să piară 200 de nobile triburi de tîlhari“ ⁵⁵.

Nu numai lunile, dar nici anii care au urmat nu au justificat speranța lui Engels într-o atît de apropiată revoluție în Rusia. Dar atît în această țară, cît și în general în Europa, cu deosebire, în acel timp, în Germania, mișcarea revoluționară, socialistă a continuat să se dezvolte. În aceste condiții, Engels a rămas ferm — și pe bună dreptate, dîndu-și seama de implicațiile respective — pe poziția de adversitate față de un război european, dar, în context, a continuat și să desconsidere interesele și lupta popoarelor din Balcani : „Amenințarea unui război european devine serioasă — îi scria el lui August Bebel la 17 noiembrie 1885. Aceste jalnice fărîme ale unor foste națiuni — sîrbii, bulgarii, grecii și altă adunătură tîlhărească, pe care filistinii liberali o admiră în interesul Rusiei — sînt gata să se nimicească unii pe alții și nu mai au mult pînă să-și înfigă unii altora colții în gîtlejurile nesățioase. Acest lucru ar fi minunat, și filistinii, cu flecăreala lor exaltată despre naționalități, ar fi răsplătiți după merit, dacă de fiecare dintre aceste popoare mărunte nu ar depinde războiul sau pacea în Europa. Primul foc de armă s-a tras la Dragoman (Engels avea în vedere prima luptă din cursul războiului dintre Bulgaria și Serbia din 1885 — *n.n.*), dar nimeni nu poate spune, unde și cînd se va trage ultimul. Mișcarea noastră se dezvoltă atît de bine, împrejurările îi sînt pretutindeni atît de favorabile și, în fine, avem atît de multă nevoie de încă cîțiva ani de dezvoltare neturburată pentru a avea posibilitatea de a ne consolida, încît nu putem în nici un caz dori o mare catastrofă politică. Ea ar împinge pentru mulți ani mișcarea noastră pe un plan secundar, iar apoi am fi, probabil, nevoiți, ca după 1850, să începem totul de la început cu mare întîrziere“ ⁵⁶.

Sigur că, teza privind pericolul pe care îl implica pentru mișcarea socialistă un război fiind *in sine* justă, *Istoria* nu a subscris însă la acea parte a aprecierii de mai sus a lui Engels care deducea acest pericol din politica națiunilor din Balcani. Pentru că, în realitate, acolo nu era decît un *focar* cu combustibilul așezat de marile puteri și cu dispozitivul de dare a focului tot în mîna lor. Nu interesele naționale și lupta pentru unitate și eliberare a popoarelor din Balcani, și nici chiar conflictele dintre ele, inerente într-o perioadă de așezare națională și statală, creau, *in sine*, pericolul unui război mondial, ci refuzul puterilor europene de a le lăsa să-și hotărască singure soarta și să-și decanteze relațiile reciproce.

Adevărata direcție pe care au orientat marile puteri relațiile internaționale în secolul trecut a fost împărțirea, mai întîi a Europei în zone de influență și dominare, acestui țel slujindu-i tratatele, pactele și blocurile militare asemeni „Sfintei Alianțe“, „Alianței celor trei împărați“ din 1873 (german, austriac și rus), Triplei Alianțe, tratatului franco-rus și altele.

Apoi, pe măsura dezvoltării capitalului monopolist, s-a produs, spre sfîrșitul secolului, împărțirea imperialistă a lumii, a posesiunilor coloniale, a țărilor semicoloniale sau dependente. Iar în ultimii ani ai secolului și la începutul secolului nostru au avut loc și primele războaie de reîmpărțire a lumii, prevestitoare a marii conflagrații ce avea să izbucnească în 1914.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 235.

⁵⁶ K. Marx, F. Engels, *Socineniia*, vol. 36, ediția a 2-a, Moscova, 1964, p. 329—330.

Acesta a fost cadrul general în care au continuat să se dezvolte concepțiile social-democrației asupra problematicei la care ne referim, iar în cursul acestei dezvoltări s-au dezvoltat atât părțile tari ale metodei generale de cercetare și apreciere promovate de Marx și Engels, cit și părțile slabe ale unor aprecieri concrete pe care le-au făcut. Ca gândire științifică în devenire, gândirea socialistă marxistă a dat naștere unei dezbateri între opinii diferite în problema naționalităților și, legat de ea, în cea a conținutului și formelor relațiilor între popoare și state, dezbateri în cursul căreia au fost depășite și multe dintre vederile întemeietorilor socialismului științific, în special ale lui Engels. Deja acele scrisori ale lui Engels din care am citat mai sus au fost provocate de faptul că, încă la începutul anilor 1880, Kautsky și Bernstein, editând la Zürich ziarul „Sozialdemokrat“, au privit cu simpatie lupta popoarelor din Balcani și și-au exprimat părerea că social-democrația europeană trebuie să o sprijine.

Karl Kautsky, Rosa Luxemburg și Eduard Bernstein au polemizat și cu Wilhelm Liebknecht, care, pornind de la aceeași premisă ca și F. Engels — pericolul țarismului pentru revoluția europeană — și făcând din ea singurul criteriu aplicat la toate mișcările naționale, a ajuns încă în perioada evenimentelor din Balcani din anii 1875—1878 la o poziție extremă, la un fel de turcofilism gata să respingă orice luptă pentru independență a popoarelor din Balcani. Într-o broșură din acei ani, intitulată *Zur orientalischen Frage oder soll Europa Kosakische werden*, W. Liebknecht afirma că însăși ideea despre supușii turci nemahomedani împilați este „99⁰/₀ o minciună rusească, iar restul de unu la sută — o contrafacere rusească“ și că „slavii de sud iubitori de libertate sînt tot atât de reali ca și satele din Rusia de sud pe care Potemkin le-a ridicat pentru împărțirea Ecaterina. Pînă acum nici un singur exemplar nu a putut fi găsit la fața locului“⁵⁷.

Dacă pînă în anii '70 ai secolului trecut, principalii autori socialiști în problema care se numea „chestiunea orientală“ au fost Marx și Engels, după aceasta au prevalat, în special în mișcarea de pe continent, opiniile lui W. Liebknecht. Aceasta — pînă în anii '90, cînd li s-au opus mai puternic autorii deja amintiți. Dintre aceștia, E. Bernstein a promovat un concept nou, potrivit căruia, ca urmare a deplasărilor petrecute în raportul de forțe din Balcani, Turcia, departe de a constitui o piedică în calea țarismului, a ajuns o jucărie în mîna diplomației țariste, în timp ce era în creștere, în schimb, sentimentul național și forța statelor balcanice. Spre deosebire de opiniile care vedeau în dezvoltarea independentă a statelor din Balcani un factor de întărire a țarismului, Bernstein a susținut că, dimpotrivă, tocmai această nouă forță în creștere reprezintă principala piesă de rezistență împotriva expansiunii acestuia în sud-estul Europei. În plus, el a relevat că ar fi ridicol ca socialismul internațional să ofere unor popoare asuprite drept consolare doar perspectiva unei viitoare revoluții proletare.

Polemica a fost resuscitată de izbucnirea „crizei cretane“ și conflictului dintre Turcia și Grecia prilejuit de aceasta la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut, evenimente ce i-au divizat, în funcție de opinii, pe militanții socialiști. W. Liebknecht s-a declarat partizan al unei Crete autonome sub garanția europeană „pînă ce victoria socialismului internațional va pune capăt oricărei opresiuni“⁵⁸. Socialistul englez Henry

⁵⁷ Vezi : *The American Slavic and East European Review*, vol. XVII, 1958, p. 94.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 96.

Hyndman, socotind și el ca fiind nejustificată lupta pentru reunirea Cretei cu Grecia, o privea chiar pe aceasta din urmă drept „acel pitic mizabil guvernat care a perturbat pacea europeană” cu raidurile lui în Creta⁵⁹.

K. Kautsky, în schimb, a considerat chiar că mișcarea socialistă ar trebui să sprijine Rusia în a-i ajuta pe greci și pe creștinii din Creta. Un punct de vedere mai complex a fost promovat de E. Bernstein. El le amintea tovarășilor săi că, năzuind să unească Creta cu patria-mamă, „grecii nu au căzut în greșeală mai mult decât o făcuseră italienii împotriva austriecilor, cei din Holstein împotriva danezilor, sau olandezii împotriva spaniolilor”⁶⁰. El a respins afirmațiile lui W. Liebknecht cum că popoarele supuse altora ar trebui să aștepte cu răbdare victoria finală a socialismului internațional, iar părerea socialistului englez Belfort Bax cum că grecii nu aveau dreptate în problema Cretei „deoarece naționalismul este în dauna socialismului” a caracterizat-o drept o denaturare a marxismului. În analiza generală a situației din Balcani, inclusiv a influenței țarismului, Bernstein a respins limitarea explicațiilor la cele uzuale — porniri întâmplătoare, „practicile politice corupte în însăși statele din Balcani, panslavismul sau legătura comună religioasă între Rusia și popoarele din Balcani”. Cu privire la acești factori, autorul considera că, „deși nu este de negat că acești factori există, ei sînt cu totul inadecvați pentru a explica rolul Rusiei în Răsărit”⁶¹. Și el propune o interpretare a atracției unor popoare din Balcani către Rusia în contextul contradicțiilor capitalismului mondial.

Ne oprim succint asupra acestei interpretări nu pentru că am rezuma problema generală pe care o tratăm la relațiile unor puteri europene cu popoarele din Balcani, ci pentru că ea introducea elemente noi în modul de a gândi și de a explica cauzele unor fenomene în relațiile dintre popoare și state. Arătînd că în statele balcanice s-au dezvoltat, treptat, comerțul, forme moderne de proprietate capitalistă și o burghezie autohtonă, Bernstein analiza modul în care aceasta ajungea în contradicție atît cu situația de dependență față de Imperiul otoman, cît și cu tendința țărilor capitaliste vest-europene care intenționau să folosească Balcanii ca o zonă care să înghită surplusul lor de bunuri. „Atît timp — scria el — cît Anglia a considerat Turcia și statele din Balcani ca o piață pentru produsele ei industriale, ea a dorit să păstreze această piață și să o apere împotriva unor interferențe din afară. De aceea statele vest-europene propoteau Turcia ca o barieră împotriva Rusiei. Ele erau puțin preocupate de condițiile interne ale popoarelor subjugate de turci și erau împinse de relațiile lor să sprijine continuarea acestui jug cu toată puterea lor. Nașterea și dezvoltarea burgheziei balcanice a fost un rezultat al influenței materiale a Apusului asupra Răsăritului, dar totodată Apusul s-a silit să sufocă burghezia, în timp ce el apăra Imperiul turc”⁶².

În schimb, aprecia autorul, o asemenea contradicție nu exista între statele balcanice și Rusia țaristă, deoarece industria nu era de importanță în Rusia și aceasta nu avea nevoie să privească Peninsula Balcanică ca o piață de desfacere, ci era ghidată de alte considerente: „Relațiile între Rusia și țările balcanice erau cu totul diferite. Din cauză că industria ei

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ E. Bernstein, *Kreta und die russische Gefahr*, în „Die Neue Zeit“, XV, 27, 1897, p. 20.

⁶¹ E. Bernstein, *Die Bulgarische Sozialdemokratie und die Orientfrage*, în „Die Neue Zeit“, XV, 1, 1897, p. 820.

⁶² Ibid.

s-a dezvoltat numai lent și târziu, Rusia nu a avut deloc nevoie să privească Peninsula Balcanică ca o piață de export. Rusia nu era interesată nici de ce cumpărau locuitorii acesteia, nici de ceea ce vindeau. Obiectivul Rusiei era să ajungă la Mediterană și, prin cucerirea Constantinopolului, să transforme Marea Neagră într-un lac rusec. Ea dorea, de asemenea, să construiască un drum prin Balcani. În scopul realizării acestui obiectiv, Rusia a acordat sprijinul ei moral și material fiecărei mișcări naționale din Peninsula Balcanică. Acest interes al Rusiei a coincis în felul acesta cu acela al burgheziei balcanice. Din convingerea că Rusia lucra în interesul dezvoltării naționale, ea a luat-o la inimă. Imperiului rus i-a fost cu atât mai ușor să joace un asemenea rol demagogic, cu cât din cauza relațiilor interne înapoiate din Rusia nu era nici o eventualitate a repercutării lor. Astfel, printr-o stranie confuzie a rolurilor în Răsărit, civilizatul Apus a jucat un rol reacționar și antidemocratic, în timp ce Rusia barbară a fost investită la rolul de luptător pentru civilizație și progres”⁶³.

De aceea, considera Bernstein, cea mai bună cale ar fi să se acorde sprijin luptei popoarelor balcanice pentru libertate, să fie întărite statele creștine de acolo, deoarece, „dacă Apusul va ajuta popoarele balcanice să fie libere, acest lucru va câștiga simpatiile lor și va reuși să contracareze influența rusă”⁶⁴. El atrăgea, totodată, atenția asupra faptului că realizarea unui asemenea curs ar putea fi făcută imposibilă de către clasele capitaliste din Apusul Europei, deoarece „interesele lor de clasă domină orice alte considerațiuni politice”, ori burghezia vest-europeană „privea la ținuturile balcanice ca la o colonie africană ori asiatică”, le vedea „doar ca o piață pentru produsele ei industriale”⁶⁵.

Elaborate la cumpăna a două secole, analizele lui Bernstein în această problemă, punînd un accent mult mai mare decît înainte asupra concepțelor economice și de clasă, au influențat gîndirea socialistă, chiar dacă concepțiile de ansamblu ale autorului lor, care peste puțin timp și-au găsit expresia în cunoscuta tentativă de revizuire a marxismului, au provocat cunoscuta și acuta controversă în rîndurile mișcării socialiste.

Alți militanți au continuat preocuparea gîndirii socialiste în problema respectivă, supunînd unei priviri critice și unele aprecieri ale lui Marx și Engels. Editînd opera acestora, Franz Mehring le-a însoțit în 1902 de o critică a poziției lor față de popoarele din sud-estul Europei, în speță slavii de sud, arătînd că ei au judecat întotdeauna revoltele acestor popoare doar „în funcție de efectele lor posibile asupra politicii mondiale”⁶⁶ și au generat, astfel, metoda care provoacă obiecții, folosită de unii dintre ucenicii lor, de a expedia problemele naționale complicate din răsărit prin cîteva clișee de genul „hoților de vite” sau „țărănoi”. Respingînd părerile lui Engels privind locuitorii din această parte a Europei, considerați, în fond, țărani lipsiți de capacitatea de a întreprinde forme superioare de activitate economică, Mehring a relevat faptul că aceste păreri au fost exprimate într-o perioadă cînd Marx și Engels elaboraseră deja concepția lor materialist-istorică. Or, sublinia el, însuși materialismul lor istoric nu admite frazele inconsistente privind anumite calități care unor popoare le-ar fi proprii, iar altora nu.

⁶³ *Ibidem*, p. 821.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 822.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Citat în *The American Slavic and East European Review*, vol. XVII, p. 99.

O critică a acestor puncte de vedere ale gândirii marxiste — de data aceasta privind popoarele asuprite din Imperiul habsburgic —, ce au fost infirmate de dezvoltarea istorică a fost întreprinsă și de socialistul austriac Karl Renner, care după prăbușirea Imperiului austro-ungar avea să devină președintele Republicii Austria. Acest aspect al lucrării sale ⁶⁷, publicate în 1906 sub pseudonimul Rudolf Springer, a fost în mod plastic relevant mai târziu de un alt autor socialist, Hermann Wendel: „El (K. Renner — *n.n.*) i-a dezbrăcat pe unguri de aureola romantică cu care Marx și Engels i-a investit în 1848 și a arătat statul ungar ca fiind o dominație brutală a unei națiuni asupra a altor șase” ⁶⁸.

Așadar, sub impactul unor experiențe și surse de informare diferite, în cadrul general al gândirii teoretice socialiste au apărut puncte de vedere și concluzii divergente, asupra cărora și-a pus, însă, din ce în ce mai mult amprenta importanța crescândă a locului pe care îl ocupa problematica popoarelor din sud-estul continentului nostru în elaborarea unei viziuni generale asupra structurării ansamblului relațiilor între popoare și state.

Importanța crescândă la care ne-am referit izvoara, la începutul secolului nostru, și din faptul că problematica respectivă era, din punctul de vedere al social-democrației internaționale, o parte integrantă a elaborării teoretice și fundamentării poziției ei în ceea ce se numea atunci chestiunea națională și colonială, care avea o mare însemnătate pentru întreaga teorie în curs de elaborare privind stadiul imperialist al capitalismului și căile înlăturării lui ca sistem.

Studierea legităților dezvoltării imperialismului și a caracteristicilor pe care le imprima în domeniul relațiilor dintre diferite națiuni și state nu putea trece pe lângă un asemenea fenomen ca „Drang nach Osten”-ul imperialist al Austro-Ungariei, care tocmai își găsisese expresia în ocuparea și anexarea Bosniei și Herțegovinei. Un important obiect de analiză în lumina tezelor teoretice privind imperialismul devenea și întregul complex de antagonisme politice și economice din Balcani, deoarece aici se intersectau acum interesele și planurile unor asemenea puteri europene ca Rusia țaristă, Turcia, Austro-Ungaria, existînd, totodată și acutele contradicții dintre ele și interesele popoarelor din sud-estul Europei, preocupate de independența lor națională.

Într-o anumită măsură, treapta atinsă de gândirea socialistă, în speță de cea a social-democrației germane — cu rolul cunoscut pe care îl deținea ea în acea perioadă în întreaga mișcare —, în cunoașterea și explicarea teoretică a problematicii de care ne ocupăm, și-a găsit expresia în elaborările unuia dintre teoreticienii de seamă de atunci — Alexander Helphand-Parvus. Puțin cunoscut la noi, acest autor a avut preocupări diverse și de amploare, care, în contextul analizei situației generale politice europene, a acordat atenție și evenimentelor și proceselor ce aveau loc în Balcani. Le-a consacrat, în 1908, și un studiu special, intitulat *Evenimentele din Balcani* ⁶⁹. Dacă, în secolul trecut, atenția socialistilor era concentrată îndeosebi asupra expansiunii țarismului, acum ea se îndrepta în mai mare măsură spre consecințele penetrării mai puternice a imperialismului habsburgic în zonă. De aceea, atrăgînd în general atenția

⁶⁷ R. Springer, *Grundlagen und Entwicklungsziele der Österreichisch-Ungarischen Monarchie*, 1906.

⁶⁸ H. Wendel, *Marxism and the Southern Slav Question*, în „Slavonic Review”, II, decembrie 1923, p. 304.

⁶⁹ A. Helphand-Parvus, *Die Vorgänge auf den Balkan*, în „Die Neue Zeit”, 1, 1908.

asupra influenței marilor puteri asupra destinului popoarelor din Balcani, Parvus scria : „Problema răsăriteană nu va fi cu siguranță rezolvată prin aceea că statele balcanice vor fi alipite la Austria. S-ar putea spune cu un anumit grad de siguranță că extinderea granițelor Austriei pînă la Constantinopol nu ar înlătura din lume problema Răsăritului, ci doar ar transforma-o într-o problemă internă austriacă. Ea nu va fi rezolvată nici dacă stăpînirea sultanului ar fi înlocuită prin cea a țarului“ ⁷⁰.

Analizînd, ca o exemplificare în acest sens, efectele economice și politice ale anexării Bosniei și Herțegovinei de către habsburgi, Parvus arăta că înaintea revoluției din Turcia „Austria putea să se prezinte ca o reprezentantă a progresului politic în Balcani. Nu era cine știe ce de capul acelei civilizației austriece, dar i se acorda, totuși, prioritate. Ce a adus cu sine Austria în Bosnia ? A adus mijloacele financiare ale unei mari puteri, care i-a dat posibilitatea să construiască *linii ferate*, să taie drumuri peste munți și prin păduri. A adus *capital* ; nu prea mult, desigur, dar totuși suficient pentru a urni situația economică a țării. Și a adus *jandarmeria*. Trupele de jandarmi — acesta este statul austriac în Bosnia ; iar trupele de jandarmi înseamnă *apărarea proprietății*“ ⁷¹. Dar ceea ce putea aduce o putere străină și *modul ei de a aduce* nu putea, firește, rezolva problemele dezvoltării progresiste a popoarelor din Balcani. Și Parvus remarcă : „Dar în ținuturile ocupate oamenii nu erau de fel mulțumiți de stăpînirea austriacă, și nemulțumirea creștea. Capitalul, căruia statul austriac i-a croit drum prin căile sale ferate și jandarmerie, a pus capăt economiei naturale a țaranului bosniac, dar nu i-a creat o ieșire prin intermediul fabricii, ci i-a pus la dispoziție nava *pribegiei*, pentru a-și căuta o nouă casă în America“ ⁷².

Studiind și modificările produse în păturile superioare ale populației, apariția unei noi burghezii și a unei intelectualități cu stare de spirit națională, Parvus a remarcat legătura dintre aceste fenomene și creșterea atît a conștiinței naționale, cît și a orientării democratice a purtătorilor acesteia, care simt nevoia unei legături cu ele, relevînd : „Prima consecință a nașterii acestei noi mișcări democratice a fost diminuarea politică a vechilor familii. Numai așa s-a deschis cîmp liber pentru lupta împotriva stăpînirii și influenței austriece. Această luptă s-a intensificat, pe de o parte, ca urmare a situației nesigure, nereglementate a Bosniei ca ținut ocupat, care nu mai este sub autoritate turcească, dar nici nu are nici un fel de drepturi în Austria, iar pe de altă parte, ca urmare a luptei naționale a slavilor în Austria și Ungaria“ ⁷³.

Importante sînt de subliniat două aspecte ale expunerii lui Parvus, care reflectau, de fapt, o etapă nouă în abordarea întregii problematice de către gîndirea socialistă. Primul dintre aceste aspecte constă în faptul că, spre deosebire de părerile care aveau o mare pondere încă cu un deceniu în urmă și care, raportînd soarta popoarelor balcanice doar la perspectiva revoluției generale, confereau un caracter reacționar mișcărilor naționale, datorită pericolelor de război european pe care, chipurile, tocmai ele le implicau, acum erau relevate caracterul progresist al mișcării și posibilitatea unor rezultate diferite, în funcție și de alți factori.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 119.

⁷¹ *Ibidem*, p. 123.

⁷² *Ibid.*

⁷³ *Ibidem*, p. 124.

Celălalt aspect consta în sublinierea fără rezerve a adevăratelor responsabilități pentru stările de tensiune din Balcani, Parvus arătând că o mare vină în această privință revenea folosirii îndelungate a acelei forme inadecvate de reglementare a relațiilor dintre popoarele și statele europene, pe care au constituit-o congresele și acordurile marilor puteri ce își arogau dreptul de a decide pentru toți și de a conserva starea de inegalitate : „Și iarăși, pentru a-și acoperi neputința politică, guvernul țarist cere convocarea unui congres european. Dar dacă cineva poartă vina politică pentru situațiile politice precare din răsăritul european, atunci acestea sînt congresele marilor puteri. Ele nu au rezolvat nimica și nu au orînduit nimic, ci au creat doar nemulțumiri și situații nesănătoase. Astăzi există mai puțin ca oricînd necesitatea de a se permite ca soarta statelor balcanice să fie hotărîtă de mari puteri străine lor, în loc de a se aștepta dezvoltarea lor proprie... Trebuie să ne obișnuim ca și statele balcanice să fie lăsate în seama lor înșiși. Întregul interes acut și toate conflictele europene în legătură cu Răsăritul sînt generate de faptul că Peninsula Balcanică este privită ca o închipuită colonie europeană. Acest lucru trebuie acum să înceteze. Jos mîinile de pe Peninsula Balcanică !”⁷⁴

Așadar, acum, așa cum o atesta publicarea articolului lui Parvus în organul oficial al social-democrației germane, social-democrația internațională cunoștea, înțelegea și aproba lupta pentru cucerirea sau consolidarea independenței naționale și expresia pe care o dădeau intereselor naționale ale popoarelor din sud-estul Europei forțele progresiste din țările respective, ceea ce era de importanță pentru dezvoltarea în general a gîndirii sociale umane asupra problematicii relațiilor dintre popoare și state. Un aspect important al acestei gîndiri rămînea, însă, căutarea soluțiilor, preocuparea pentru rolul structurării statale și interstatale a acestor relații. În ce privește gîndirea socialistă, pentru ea era caracteristică căutarea soluțiilor democratice, pe de o parte, iar pe de altă parte, menținerea convingerii privind importanța creării și dezvoltării unor state mari ca fiind cadrul cel mai avantajos pentru progres, cu mențiunea, însă, că acum, dată fiind o și mai bună înțelegere a complexității problemei naționale, nu se mai insista doar asupra statului centralizat, ci se căuta soluția și în ideea *federatiei*, a uniunii de state.

Toate aceste aspecte s-au reflectat și în studiul lui Parvus, care scria : „Soluția încurcăturilor naționale din Răsărit este deja de mult rezumată pe plan teoretic și dată pe plan istoric. Ea se numește democrație. Numai într-un stat pe deplin liber, întocmit din punct de vedere politic pot națiunile să se dezvolte liber. Acesta este un principiu fundamental. În Peninsula Balcanică, însă, democrația este premisa indispensabilă pentru crearea unei formațiuni statale mari. Căci istoria mondială, care în aceste ținuturi a făurit deja un stat mare sub dominație turcă, nu poate termina prin a rupe acest stat în bucățele și a lăsa în propria sa seamă fiecare dintre aceste bucățele, fără legătură cu trecutul, fără privire spre viitor. Timpurile noastre cer și stimulează conglomerate politice și mai puternice decît cele din secolele trecute. Chiar și marile state naționale din Europa occidentală nu mai satisfac această cerință. În Răsărit, viitorul aparține uniunii statelor balcanice. Dar dacă a existat în acțiunile diplomației europene în Răsărit vreo claritate a țelurilor, atunci ea a constatat

⁷⁴ *Ibidem*, p. 126—127.

în a împiedica colaborarea politică a națiunilor și dezvoltarea democrației în țările balcanice”⁷⁵.

Privind în profunzimea celor exprimate prin cuvintele de mai sus putem releva, ca o latură esențială a lor, ideea însemnătății cooperării balcanice — idee promovată de partidele socialiste și alte forțe progresiste din Balcani și care, pe un plan superior și cu mai multe valențe economice, politice, culturale, științifice, se manifestă, așa cum subliniază documentele partidului și statului nostru, ca o necesitate istorică a prezentului.

Mai puțin realistă și istoricește realizabilă s-a dovedit a fi forma preconizată a acestei cooperări — o singură mare formațiune statală, o uniune de state. Mersul istoric real s-a dovedit a fi dezvoltarea în Balcani, și în general în sud-estul european, a unor state de-sine-stătătoare, fie sub forma unor state naționale unitare, cum sînt majoritatea, fie sub forma unei comunități statale multinaționale a unor popoare sud-slave în cadrul federației întruchipate de Iugoslavia.

Dar la începutul secolului nostru, ideea exprimată, printre alții și de Parvus, a unei uniuni a statelor balcanice, făcea parte dintr-o orientare mai generală, venea în sprijinul unei lozinci proclamate în mod oficial de către socialiștii din Balcani.

Faptul că, așa cum am menționat, ideea respectivă, confruntată cu posibilitățile concret-istorice de realizare a ei, s-a dovedit a conține un puternic element utopic, iar mersul real al istoriei s-a dovedit a fi, apoi, altul, nu îndreptățește, însă, după părerea noastră, renunțarea la analiza ei, omiterea ei, deseori, în istoriografie, sau tratarea superficială, prin simpla taxare drept „eronată” sau „contravenind independenței naționale” a popoarelor din Balcani. Pentru că, într-un asemenea caz, sînt neglijate cel puțin trei aspecte ale problemei: unul privind contextul mai larg de tradiție istorică a zonei, altul privind conținutul esențial al lozincii în momentul istoric respectiv, direcția înspre care îi era îndreptat ascuțișul, și, în fine, locul pe care ideea și lozinca la care ne referim îl ocupau în cadrul unui concept mai larg, aflat pe atunci în dezbaterea gândirii politice.

Într-adevăr, aruncînd o privire asupra tradiției istorice pe termen foarte lung vedem că, încă în antichitate, condițiile etnice, politice, social-economice și geografice au generat în această parte a Europei diferite uniuni politice de tip confederativ sau federativ. Am relevat semnificația pe care au avut-o sub acest aspect Ligile polis-urilor grecești*. Să menționăm acum că, și mai tîrziu, sud-estul european, Peninsula Balcanică inclusiv, au cunoscut mari formațiuni politice de tip confederativ.

Astfel, de pildă, marea putere a lui Burebista — pentru care Carlo Troya, în lucrarea sa *Storia d'Italia del Medio Evo* denumește secolul I î.e.n. „Veacul lui Burebista” —, s-a bazat nu numai pe statul geto-dac centralizat al cărui rege era, ci și pe faptul că, în jurul anului 80 î.e.n., pe calea încheierii, mai întîi, a unei serii de alianțe cu popoarele vecine, a creat — cum menționează autorul citat în cercetarea sa detaliată bazată pe multiple izvoare antice — o *Confederație* daco-getică⁷⁶, numită se pare așa, deoarece statul lui Burebista îi era nucleul. Această Confederație se

⁷⁵ *Ibidem*, p. 120.

* Vezi: Ion Popescu-Puțuri, *Indemn la creație* (IV), în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 6/1982, p. 9—12.

⁷⁶ Carlo Troya, *Storia d'Italia del Medio Evo*, Napoli, 1839, p. 325.

întindea din hotarul tisageților și al Pustiului geților (Basarabia de mai târziu) pînă la Pustiul boiilor (teritoriu care se învecina cu lacul căruia Pliniu i-a dat numele de Peiso și care se consideră că ar fi lacul Balaton de astăzi din Ungaria)⁷⁷ și în părțile răsăritene ale Bucovinei⁷⁸.

Din datele pe care le-a cules și prezentat Carlo Troya putem conchide că, Confederația, condusă cu deosebită pricepere de Burebista, nu a avut neapărat la bază comunitatea etnică sau apropierea lingvistică, deși din ea au făcut parte și un număr mare de popoare mai mult sau mai puțin înrudite. Apariția ei a fost legată de un anumit context politic și economic concret-istoric și de anumite raporturi de forțe stabilite în zonă, iar bilanțul ei principal l-a constituit comunitatea — fie și vremelnică — de interese. În afara geto-dacilor, au făcut parte din Confederație tisageții, tirageții, sciții, scoții, scordiscii, anarții etc. „Desigur — scrie Troya — că și alte triburi necunoscute în zilele noastre s-au alăturat... se pare că și boiții și tauriscii i s-au alăturat”⁷⁹.

Forța și întinderea Confederației creșteau cu trecerea anilor. Neli-niștiți de existența și dezvoltarea ei, romanii pregăteau o mare campanie pentru a preveni un posibil atac al lui Burebista, care dispunea de o oaste numeroasă, apreciată de unele izvoare ca ridicîndu-se la un efectiv de 200 000 de oameni. Dubla dispariție din arena istoriei a celor doi comandanți, Cezar și Burebista, a zădărnicit planurile ambelor tabere. După moartea conducătorului Confederației geto-dacice (circa 47—44 î.e.n.), aceasta s-a împărțit în mai multe țări⁸⁰. Dar și veacul următor, deci în sec. I e.n., anarții sînt menționați ca încă făcînd parte dintr-o confederație cu daco-geții⁸¹.

Prezentînd toate acestea, departe de noi gîndul de a afirma vreo legătură directă, nemijlocită *subiectiv percepută* între aceste fapte ale trecutului îndepărtat și ideea despre care tratăm, deși tocmai în perioada cînd această idee lua formă și conținut putem remarca, la militanții socialiști români de pildă, un susținut interes față de acest trecut.

Dar, dacă nu era o legătură percepută subiectiv și afirmată direct, exista, totuși, la nivelul *esenței*, o legătură făcută dintr-o *punte istorică obiectivă*. Această punte o reprezenta însăși ideea, cu adînci rădăcini în istorie și mereu prezentă, a conlucrării popoarelor din Balcani, într-o formă sau alta, împotriva marilor imperii vecine ce căutau să se extindă (otoman, țarist, habsburgic). Formele și metodele de colaborare, realizate uneori, preconizate numai alteori, au evoluat potrivit epocilor și evenimentelor istorice. Tradiția a fost preluată și dezvoltată de mișcarea socialistă din țările balcanice la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Partidele socialiste, organizațiile muncitorești din țările balcanice au preconizat unirea potențialului economic și politic la nivel regional în scopul creării unei forțe puternice, capabile să înlăture pericolul existent, permanenta imixtiune a marilor puteri europene — nu numai a celor limitrofe — în treburile acestei părți a continentului.

Așa s-a născut, în mișcarea socialistă balcanică, teza federalizării — dar nu a *statelor* respective, cum se afirmă uneori, ci a *țărilor* respective, fiindcă lozinca socialiștilor preconiza nu o federație a monarhiilor balcanice, așa cum erau ele atunci (așa ceva, dealtfel, ar fi lipsit-o de

⁷⁷ *Ibidem*, p. 328.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 329.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 358—359.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 359.

⁸¹ *Ibidem*, p. 329.

orice conținut revoluționar), ci o uniune bazată pe cea mai largă democrație a republicilor balcanice — și, cu aceasta, abordăm al doilea — dintre cele menționate de noi — aspect al problemei, acela al conținutului esențial al lozincii.

În 1907, cu ocazia Congresului socialist internațional de la Stuttgart a avut loc și o consfătuire a delegaților români, bulgari (atît „strimții“, cît și „largii“) și sîrbi. S-a hotărît, cu acel prilej convocarea la Belgrad a unei conferințe socialiste interbalcanice, pentru a discuta problema organizării — în afară de acțiunea pe care partidele socialiste o exercitau fiecare în propria lui țară — a unei acțiuni comune interbalcanice.

Prima Conferință socialistă interbalcanică a avut loc la sfîrșitul lunii decembrie 1909, la Belgrad. Așa cum se arăta mai tîrziu în Rapoartele Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat din România prezentate la Congresul din aprilie 1914, această primă conferință „a proclamat principiul solidarității de interese a popoarelor balcanice și necesitatea unirii lor într-o grupare politică unică, o republică balcanică, atît în vederea intereselor lor interne, cît și pentru *apărarea intereselor lor de state independente*“⁸² (subl. ns.)

Sigur că această primă Conferință interbalcanică a fost departe de a clarifica pe deplin întregul concept, documentele ei au conținut și formulări vagi, dar, în orice caz, din ele se degajă concluzia că socialiștii considerau necesară o *Federație de Republici balcanice*, ca mijloc de apărare împotriva expansiunii economice și teritoriale a imperialismului. Ei socoteau că în cadrul unei asemenea federații lupta de clasă a proletariatului se va desfășura cu o mai mare vigoare revoluționară, se vor putea crea instituții libere și democratice și un vast cîmp economic, care va permite o amplă dezvoltare a industriei.

Problema urma să fie dezbătută în continuare la cea de-a doua conferință socialistă interbalcanică, care trebuia să fie convocată într-un răstimp scurt, dar a fost aminată din cauza refuzului socialiștilor „strimți“ din Bulgaria de a participa la ea dacă sînt invitați și „largii“.

Totuși, întîlnirile între socialiștii din Balcani în vederea pregătirii celei de-a doua conferințe și a dezbaterii problemelor din regiune au continuat. Totodată, ei au adus problemele respective și în discuția forurilor internaționale de atunci ale mișcării socialiste. Astfel, după o conferință provizorie din octombrie 1910 la Belgrad — la care au participat socialiștii români, sîrbi, croați și macedoneni — și după întîlnirea de la Constantinopole din august 1912 — la care au participat reprezentanții celor două partide ale socialiștilor armeni din Turcia, ai Federației socialiste din Salonic și C. Rakovski, pe care Biroul Socialist Internațional îl însărcinase să lucreze ca delegat al său în vederea convocării Conferinței interbalcanice —, C. Rakovski, participînd la ședința B.S.I. din octombrie 1912, a insistat în mod deosebit asupra necesității ca Internaționala a II-a să depășească cadrul afirmațiilor generale, de principiu, și să-și stabilească atitudinea concretă față de diferite probleme. Printre aceste probleme, delegatul socialiștilor români a menționat „problema raporturilor țărilor balcanice între ele și cu marile puteri“, „garantarea dezvoltării naționalităților“, „chestiunea agrară, adică suprimarea resturilor feudalismului turcesc“⁸³.

⁸² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 722.

⁸³ *Op. cit.*, p. 724.

Războaiele balcanice au pus cu și mai multă acuitate în fața socialiștilor problema căutării unor soluții. Concluziile lor continuau să se orienteze spre o federație balcanică ca mijloc de soluționare democratică a complexelor relații naționale și interstatale din regiune. Astfel, în raportul deja citat, prezentat la Congresul partidului clasei noastre muncitoare din aprilie 1914, se arăta că „pentru acel care observă cu sînge rece și cu spiritul nelegat la nici una din prejudecățile monarhiste și burgheze, este clar că numai într-o republică federativă a statelor balcanice este salvarea pentru proletariat, ca și pentru popoarele din aceste țări, și se găsește cheazășia cea mare pentru civilizație și pace trainică în Orient“, precum și că „Peninsula Balcanică nu se va liniști decît sub regimul democrației largi egalitare și tolerante. O asemenea democrație este însă imposibilă afară de republica federativă balcanică“⁸⁴.

Vedem deci, din cele expuse pînă acum, că lozinca respectivă era, în genere, pusă în conexiune cu democrația ca bază și pentru rezolvarea problemei relațiilor între națiunile din Balcani, interesele proletariatului, pacea, înlăturarea asupririi din partea statelor imperialiste și a manipulării de către ele a statelor balcanice prin folosirea contradicțiilor dintre acestea.

Continuarea preocupărilor pentru această problematică a dus, ulterior, la formularea mult mai precisă a întregului concept. În plin război mondial, urmare a strădaniilor depuse de P.S.D. din România, de socialiștii bulgari și greci a avut loc la București, în zilele de 6—8 iulie 1915, a doua Conferință socialistă interbalcanică. Au participat la ea P.S.D. din România, „strîmții“ din Bulgaria și un delegat al socialiștilor greci. Delegația socialiștilor sirbi neputînd ieși din țara aflată în război, a anunțat telegrafic azeziunea mișcării socialiste din Serbia la lucrările Conferinței. Aceasta a adoptat, ca document principal, *Declarațiunea de principii a Federațiunii muncitoare social-democrate din Balcani*, în care se arăta: „A doua Conferință interbalcanică declară că singura formă de uniune între popoarele balcanice care poate asigura înțelegerea și pacea trainică este republica federativă a Balcanilor, avînd la baza ei un regim complet democratic, care ar recunoaște și garanta reala și absoluta egalitate politică, civilă, culturală a tuturor naționalităților balcanice fără deosebire de rasă, religie și limbă, avînd ca organ comun un parlament ales prin votul universal, egal, direct și secret, avînd reprezentarea proporțională, referendum, *self-governement*, avînd ca mijloc de apărare milițiile naționale“. Conferința a considerat, de asemenea, că „republica federativă a Balcanilor, prin înlăturarea cauzelor de războaie între popoarele balcanice, prin înfrîngerea poftelor de cucerire ale marilor puteri, este un factor de pace nu numai în Orient, dar și în întreaga lume“⁸⁵.

Că prin republica federativă, socialiștii nu înțelegeau, însă, „topirea“ națiunilor și țărilor din Balcani într-un tot, ștergerea individualității lor naționale și statale, rezultă cu claritate atît din referirile la *self-governement* (adică la guvernarea autonomă) și la milițiile naționale, cît și din faptul că, printre argumentele principale enumerate în documentul adoptat în favoarea federației, era și acela că „independența și însăși existența politică a statelor balcanice sînt compromise pentru totdeauna dacă ele

⁸⁴ *Ibidem*, p. 725—726.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 851.

nu-și unesc forțele și mijloacele pentru un scop comun de apărare, progres, civilizație și pace”⁸⁶.

Știm acum, ne-a arătat-o însăși istoria, că această apreciere-previziune a fost prea categorică, că, fără a forma, toate, o federație, țările din Balcani s-au dezvoltat ca state de-sine-stătătoare, găsind, deseori, alte forme de colaborare între ele și apărându-și cu dirzenie independența și suveranitatea națională, asigurându-și înaintarea pe calea civilizației și progresului.

Dar, chiar dacă forma statală preconizată nu a fost confirmată de mersul istoriei, conținutul pe care îl confereau pe atunci socialiștii lozincii lansate reflecta, *în plan esențial*, căutarea de către ei a unor soluții în vederea asigurării colaborării democratice, pe deplin egale în drepturi, a popoarelor din Balcani, apărării independenței lor, respingerii — și tocmai în această direcție era îndreptat ascuțișul lozincii — tendințelor imperialiste ale marilor puteri.

Socialiștii balcanici și-au făcut larg cunoscute părerile în fața opiniei publice europene. De pildă, membrii Comitetului Executiv al P.S.D. din România și alți militanți socialiști din țara noastră au scris numai în anul 1913 o serie de articole și au acordat interviuri ziarelor „Népszava” (organul socialiștilor unguri), „Vorwärts” (organul P.S.D. din Germania), „Avanti” (organul socialiștilor italieni), „Borba” (revistă socialistă bulgară), „Radničke Novine” (organ al socialiștilor sârbi), „Kievskaja Misl” (organ de presă democrat din Kiev), „Frankfurter Zeitung” și altele. S-au ținut, de asemenea, sub auspiciile organizațiilor social-democrate respective, conferințe în străinătate, cum au fost cele ale dr. C. Rakovski la Paris, care se încheiau cu câte o rezoluție în favoarea poziției socialiștilor din Balcani, tipărită în presa socialistă din străinătate.

Numai acestea, și ar fi suficiente pentru a vedea cât de mult era depășită vremea când problemele balcanice erau doar *obiect* al gândirii politice europene, inclusiv a celei socialiste. Socialiștii din Balcani erau acum și ei *subiecți* ai gândirii socialiste europene, ei aduceau acum contribuția opiniilor lor.

Aceste opinii, în speță în problema la care ne-am referit, au fost cunoscute și sprijinite de mulți dintre teoreticienii de seamă ai mișcării socialiste internaționale de atunci. S-a detașat, însă, mult, tocmai prin înțelegerea și chiar definirea mai exactă și mai profundă a *fondului* problemei și, legat de aceasta, a însuși *sensului istoric* și *conținutului* lozincii socialiștilor balcanici V. I. Lenin.

Încă în 1908, Lenin a scris în organul bolșevic „Proletarii” un articol special despre *Evenimentele din Balcani și din Persia*, în care, referindu-se la posibilele consecințe ale revoluției „junilor turci”, a pus întreaga problemă balcanică într-un context larg, internațional, ce depășea Europa. „Războiul ruso-japonez și revoluția rusă — scria Lenin — au fost un impuls deosebit de puternic pentru trezirea la viața politică a popoarelor asiatice. Dar această trezire s-a extins atât de lent de la o țară la alta, încât contrarevoluția rusă a avut și continuă să aibă un rol aproape hotărâtor în Persia, iar revoluția turcă s-a lovit de la bun început de o coaliție contrarevoluționară a mai multor state, în frunte cu Rusia”⁸⁷. Mai departe, Lenin arăta că guvernele și partidele burgheze din Europa, chiar și cele care, în vorbe, își exprimă „simpatia” — nu atât pentru revoluția turcă,

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 17, Editura politică, București, 1963, p. 228.

cît pentru „moderația” ei —, nu au dovedit prin nimic că ar avea într-adevăr dorința de a sprijini consolidarea acestei revoluții și explica această poziție prin faptul că „toate se tem de un eventual succes al revoluției turce, căci acest succes ar însemna în mod inevitabil, pe de o parte, dezvoltarea tendințelor spre autonomie și spre o adevărată democrație la toate popoarele balcanice, iar pe de altă parte victoria revoluției din Persia, un nou impuls dat mișcării democratice din Asia, intensificarea luptei pentru independență din India, instaurarea unui regim de libertate pe o imensă întindere la hotarele Rusiei, prin urmare crearea unor noi condiții care ar îngreua țarismului ultrareacționar posibilitatea de a-și desfășura politica sa și ar înlesni avîntul revoluției în Rusia etc.”⁸⁸.

Peste cîțiva ani, în 1912, în legătură cu izbucnirea primului război balcanic, Partidul Muncitoresc Social-Democrat din Rusia a adresat un manifest *Către toți cetățenii din Rusia*, scris de V. I. Lenin. În manifest erau cu putere dezvăluite scopurile reale ale intențiilor de amestec ale puterilor europene : „Toate țările europene vor să participe la evenimentele din Balcani ! Toți cer «reforme» și chiar «libertatea slavilor». În realitate însă Rusia vrea să smulgă Turciei o parte din teritoriul ei asiatic și să ocupe Bosforul. Austria rîvnește Salonicul, Italia urmărește să cotopească Albania, Anglia vrea să înhațe Arabia, iar Germania — Anatolia”⁸⁹.

Găsim, la Lenin, o continuare a aceluiași viguros antițarism și antipanslavism care i-au caracterizat pe Marx și Engels : „Monarhia țaristă a fost jandarmul Europei în secolul al XIX-lea, cînd armata alcătuită din iobagi ruși a înăbușit revoluția din Ungaria. Monarhia țaristă este acum, în secolul al XX-lea, și jandarmul Europei, și jandarmul Asiei. Țarul Nicolaie Sîngerosul, care a dizolvat primele două Dume, a înecat în sînge Rusia, a înrobît Polonia și Finlanda și duce, în alianță cu pogromiștii notorii, o politică de sugrumare a evreilor și a tuturor «alogenilor», țarul, ai cărui prieteni credincioși au tras în muncitorii de pe Lena și au adus la sapă de lemn țărănimea, aruncînd-o în ghearele foametei în toată Rusia — acest țar se erijează în apărător al libertății și independenței slavilor ! Poporul rus a învățat cîte ceva din anii de după 1877 și știe acum că mai răi decît orice turci sînt «turcii noștri dinăuntru», țarul și slugile sale”⁹⁰. Lenin se referea, de asemenea, la „vorbele mincinoase ale moșierilor și negustorilor despre «misiunea slavă» a Rusiei”⁹¹.

Punctul de vedere promovat de Lenin se deosebea, însă, prin faptul că el își extindea condamnarea și la adresa Imperiului habsburgic și a amestecului altor puteri, că analizele lui nu conțineau nici o urmă a ideii de neviabilitate a unor popoare, că nu în tendința lor spre state independente, ci în înrobirea lor de către imperii vedea el un *act reacționar* : „În Europa răsăriteană — în Balcani, în Austria și în Rusia —, alături de regiuni în care capitalismul a atins un înalt nivel de dezvoltare, vedem regiuni în care masele sînt asuprite de feudalism, de absolutism și de mii de rămășițe medievale. Țăranul din Bosnia și Herțegovina de pe malurile Adriaticii continuă să fie asuprit de moșierii feudali, la fel ca zecile de milioane de țărani din Rusia centrală. Dinastiile țîlhărești ale habsburgilor și Romanovilor sprijină această asuprire feudală, căutînd să ațîțe vrăjba dintre popoare pentru a întări puterea monarhiei, pentru a per-

⁸⁸ *Ibidem*, p. 229.

⁸⁹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 22, Editura politică, București, 1963, p. 148.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 150.

⁹¹ *Ibidem*, p. 151.

manentiza înrobirea unei serii întregi de naționalități. În Europa răsăriteană monarhii își împart și astăzi între ei popoarele, fac din ele obiect de vânzare și de schimb...⁹².

Iar extinzându-și critica și la amestecul oricăror altor puteri străine, Lenin avea să scrie într-un alt articol : „Popoarele din Balcani ar putea spune așa cum spuneau pe vremuri țărani iobagi de la noi : «Ferește-ne, doamne, și de mînia boierului, și de dragostea lui». Pentru țărani și muncitorii din Balcani, amestecul «puterilor» europene, indiferent dacă are un caracter dușmănos sau pretins amical, nu înseamnă decît noi cătușe și noi obstacole menite să împiedice dezvoltarea nestingherită pe drumul care duce spre condițiile generale ale exploatații capitaliste⁹³.

Și Lenin vedea și el, în acel moment, o soluție în cea preconizată de socialiștii balcanici : „Republică federativă balcanică — iată chemarea pe care au lansat-o în mase frații noștri, socialiștii din țările balcanice, luptînd pentru autodeterminarea și libertatea deplină a popoarelor, spre a netezi astfel calea unei largi lupte de clasă pentru socialism⁹⁴.

Ca și alți socialiști, în speță cei din Balcani, Lenin a condamnat războiul ca mijloc de soluționare a problemelor de aici, susținînd o alternativă democratică : „Războaiele între popoare nu fac decît să agraveze înrobirea lor. O adevărată *libertate* pentru țăranul slav din Balcani, ca și pentru țăranul turc, poate fi asigurată *numai* prin instaurarea unei libertăți depline în *fiecare* țară și printr-o federație de state pe deplin și consecvent democratice⁹⁵.

Dar, la numai cîteva zile după tipărirea acestor cuvinte, Lenin, analizînd schimbările *deja* petrecute în Balcani, apreciînd că, prin ele, „a început un nou capitol în istoria universală“ și că „lozinca «Balcanii să aparțină popoarelor balcanice» a și fost realizată“⁹⁶, Lenin ajunge la o concluzie nouă, de *importanță fundamentală*. Spre deosebire de mulți militanți socialiști din alte țări, inclusiv din cele balcanice, Lenin nu mai considera ideea republicii federative balcanice drept un *opus* categoric al oricăror altor căi, drept o cale *exclusivă*, singura în măsură să aducă o rezolvare, ci doar drept o *alternativă* mai favorabilă maselor muncitoare. El ajunge, astfel, la aprecierea de valoare metodologică pentru abordarea în general a problemei relațiilor între popoare și state, după care această alternativă nu era singura prin care își făcea drum necesitatea istorică, care putea să urmeze și alte căi, ceea ce nu însemna pierderea caracterului ei progresist : „Muncitorii conștienți din țările balcanice au fost primii care au lansat lozinca rezolvării consecvent democratice a problemei naționale în Balcani. Această lozincă este : republică balcanică federativă. Slăbiciunea claselor democratice din actualele state balcanice (proletariatul e puțin numeros ; țăranii sînt oropsiți, răzlețiți, analfabeți) a făcut ca alianța, necesară din punct de vedere economic și politic, să ia forma unei alianțe între monarhiile din Balcani. S-a făcut un mare pas înainte pe calea rezolvării problemei naționale în Balcani. Din întreaga Europă răsăriteană *numai Rusia* a rămas în prezent un stat foarte înapoiat. Cu toate că în Balcani a luat naștere o alianță între monarhii și nu o alianță între republici, cu toate că această alianță a fost realizată prin război și nu prin

⁹² *Ibidem*, p. 149.

⁹³ *Ibidem*, p. 156.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 149.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 165—166.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 169.

revoluție, cu toate acestea s-a făcut un mare pas înainte pe calea distrugerii rămășițelor feudale în întreaga Europă răsăriteană”⁹⁷.

Ne-am referit, pe parcursul studiului nostru, și la un alt aspect al problemei, și anume, la necesitatea de a încadra ideea și lozincă federației de republici balcanice într-un concept mai larg, aflat atunci în dezbateră gîndirii politice. Într-adevăr, această idee făcea parte dintr-o orientare mai generală, răspîdită în primele decenii ale secolului al XX-lea și avînd adepți în rîndurile teoreticienilor socialiști — ideea formării unei Europe unitare, a unor „State Unite ale Europei”.

Dezvoltarea capitalului monopolist, trecerea capitalismului în stadiul său imperialist de dezvoltare, rolul tot mai mare al capitalului financiar, contradicțiile generate de ansamblul acestei evoluții au determinat, în mod firesc, gîndirea social-politică să-și pună întrebarea care va fi efectul acestor fenomene noi asupra relațiilor internaționale, asupra însăși organizării lumii. Și tot atît de firesc, răspunsurile au fost diferite.

Astfel, încă la începutul secolului, autorul englez de orientare liberală John Atkinson Hobson remarcă în lucrarea *Imperialismul*, editată în 1920 (apreciată, mai tîrziu, de V. I. Lenin drept „principala lucrare engleză cu privire la imperialism”⁹⁸), asemenea trăsături distinctive ale noului stadiu, ca predominarea intereselor capitalului financiar și concurența mai multor imperialisme, scriind : „Noul imperialism se deosebește de cel vechi, în primul rînd, prin aceea că în locul tendințelor unui singur imperiu în creștere el pune teoria și practica unor imperii rivale, fiecare dintre ele fiind călăuzit de aceeași poftă de expansiune politică și de profit comercial, iar în al doilea rînd prin aceea că interesele financiare sau cele legate de investițiile de capital predomină asupra intereselor comerciale”⁹⁹. Observînd că deja în 1893 capitalul englez investit în străinătate ajungea la circa 15 0/0 din întreaga avuție a Marii Britanii și că imperialismul agresiv, „care are pentru industriaș și comerciant o însemnătate atît de mică”, este, în schimb, „o sursă de mari profituri pentru investitorul de capital”¹⁰⁰, Hobson surprindea, de fapt, tendința de evoluție spre acea situație pe care în 1916, în lucrarea sa, *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*, Lenin avea s-o caracterizeze în felul următor : „Lumea s-a împărțit în două : pe de o parte, un mînunchi de state-cămătari, iar pe de alta, o majoritate uriașă formată din state debitoare”¹⁰¹.

După Hobson, tendința la care ne-am referit, implicînd „parazitismul economic”, poate duce statele capitaliste avansate, mai ales în cazul desăvîrșirii ei prin împărțirea de către acestea și a Chinei, la următoarea situație : „Cea mai mare parte din țările Europei occidentale ar putea căpăta atunci aspectul și caracterul pe care îl au astăzi unele regiuni din aceste țări : sudul Angliei, Riviera, regiunile din Italia și din Elveția, prin excelență turistice, locuite de bogătași, și anume : un mînunchi de aristocrați bogați care încasează dividende și pensii din îndepărtatul Orient, iar alături de ei un grup ceva mai mare de funcționari de carieră și de negustori și un număr mai mare de servitori și de muncitori din transporturi și din industria care lucrează la finisarea produselor. Principalele ramuri industriale ar dispărea, iar produsele alimentare și semifabri-

⁹⁷ *Ibidem*, p. 169—170.

⁹⁸ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 27, Editura politică, București, 1964, p. 309.

⁹⁹ J. A. Hobson, *Imperialism*, A. Study, London, Nisbet, 1902, p. 324.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 59.

¹⁰¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 27, p. 405.

catele de mare consum ar veni ca tribut din Asia și din Africa“¹⁰². Or, o asemenea situație, privită și în contextul ideii unei uniuni de state, la ce putea duce, cel puțin ca una din alternative ? Și Hobson sublinia, ca o alternativă posibilă, că o asemenea uniune ar putea însemna gruparea statelor imperialiste în vederea exploatării restului lumii : „Iată ce perspective ne deschide o uniune mai largă a statelor occidentale, o federație europeană a marilor puteri ; ea nu numai că nu ar stimula progresul civilizației mondiale, ci ar putea crea imensa primejdie a unui parazitism occidental : separarea unui grup de națiuni industriale avansate, ale căror clase de sus primesc un tribut enorm din Asia și din Africa și cu ajutorul acestui tribut întrețin mari mase docile de funcționari și de slugi, care nu se mai ocupă cu producția de produse agricole și industriale de masă, ci cu prestarea de servicii personale sau cu o muncă industrială de importanță secundară, sub controlul unei noi aristocrații — aristocrația finanței“¹⁰³.

Sigur că, deși anumite aspecte ale acestor previziuni și-au găsit, într-o măsură sau alta, corespondentul practic în trăsăturile imperialismului, istoria în dezvoltarea ei nu a dus la desăvârșirea tendinței amintite, atît din cauză că statele imperialiste nu au putut surmoneta contradicțiile dintre ele, cît și — mai ales — din cauza luptei revoluționare și de eliberare națională a popoarelor. Dar ceea ce am dorit să arătăm a fost faptul că gîndirea umană, dintotdeauna preocupată de relațiile dintre popoare și state, a surprins, odată cu trecerea capitalismului în stadiul său imperialist, una din tendințele căreia i-ar fi putut croi drum un anumit gen de federalizare pe bază capitalistă. Dealtfel, nici Hobson nu privea perspectiva descrisă drept o fatalitate, ci doar sesiza, în mod just, o *direcție posibilă a procesului* : „Situația este, bineînțeles, mult prea complicată, iar jocul forțelor mondiale prea puțin susceptibil de calculare pentru a permite ca aceasta sau orice altă tălmăcire a viitorului într-o singură direcție să fie foarte verosimilă. Dar influențele care dirijează actualmente imperialismul Europei occidentale acționează în această direcție, și dacă nu vor întîmpina nici o împotrivire, dacă nu vor fi abătute în altă direcție, vor continua să acționeze tocmai în direcția unei asemenea desăvîrșiri a procesului“¹⁰⁴.

Gînditorii socialiști adepți ai lozincii „Statelor Unite ale Europei“ erau, firește, și ei conștienți de o asemenea tendință. Dar, în elaborările lor teoretice și politice consacrate problemei ei au abordat-o și în lumina altor considerente. Pornind de la procesul economic legitim al concentrării și centralizării capitalului, ei au apreciat noul stadiu al capitalismului drept un pas pe calea progresului, căruia ar trebui să-i corespundă o Europă unită, ca o contrapondere față de capitalismul american și ca o necesitate a dezvoltării economice a capitalismului modern. Pe de altă parte, datorită faptului că nu vedeau în *imperialism* propriu-zis noul stadiu al capitalismului (abia Lenin avea să demonstreze, în cunoscuta sa lucrare, acest lucru), ci doar o *politică* a capitalului în stadiul său de *capitalism financiar*, ei au considerat posibilă contracararea efectelor dăunătoare ale contradicțiilor interimperialiste prin crearea unei Europe unite, avînd la temelie economia încă capitalistă, dar pe o bază politică democratică, comerțul liber, neîngrădit de frontiere, asigurînd în aceste condiții — după

¹⁰² J. A. Hobson, *op. cit.*, p. 335.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 386.

¹⁰⁴ *Ibid.*

păreră lor —, dezvoltarea pașnică a capitalismului în noul său stadiu. Lapidar, această idee a fost exprimată, de pildă de Parvus în lozinca (în fond utopică în raport cu calea pe care o urma în realitate imperialismul) „democrație, unirea Europei, libertatea comerțului“.

Lansată în repetate rânduri și în diferite variante încă în perioada premergătoare, lozinca : „Statelor Unite ale Europei“ a căpătat o deosebită răspîndire în timpul primului război mondial, atît propagatorii ei din rîndurile politicienilor burghezi cît și cei din rîndurile unor partide social-democrate fiind stimulați de însăși împrejurările grave ale războiului să caute o posibilă — cum credeau ei — înlăturare a rivalității și a conflictelor militare dintre state pe calea unirii lor pe o bază pașnică.

Inițial, lozinca respectivă a cunoscut o acceptare mai generală în mișcarea socialistă internațională, nu numai în cea din occidentul și centrul Europei. Astfel, documentul deja citat de noi al celei de-a doua Conferințe socialiste interbalcanice pune în mod explicit ideea creării unei republici federative a Balcanilor într-un context general. Arătînd că această republică ar fi un factor al păcii în general, documentul continua ideea în felul următor : „considerînd, pe de altă parte, că principiul republican federalist existent astăzi în Elveția și statele americane se impune în Austro-Ungaria și în Rusia, precum și întregii Europe, care va fi chemată să se constituie într-o federație, Conferința face apel către partidele social-democrate din întreaga lume să-și dea concursul lor inițiativei partidelor social-democrate din Balcani în lupta pentru realizarea principiului federalist în țările lor“ ¹⁰⁵.

Lozinca a fost, inițial, acceptată, în principal în aspectul ei politic, și în rîndurile partidului bolșevic. Astfel, la scurt timp după izbucnirea primului război mondial, V. I. Lenin a prezentat tezele sale despre război în fața unei consfătuiri de la Berna a unor cadre de conducere ale Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, convocată în condițiile în care Comitetul Central nu s-a putut întruni. Tezele — primul document care a definit poziția partidului bolșevic față de războiul mondial imperialist — au fost adoptate ca rezoluție a consfătuirii, intitulată *Sarcinile social-democrației revoluționare în războiul european* și semnată, din motivele arătate mai sus „Un grup de social-democrați, membri ai P.S.D.M.R.“. În contextul atitudinii hotărîte contra războiului imperialist și al legării luptei împotriva acestuia de propaganda în favoarea revoluției socialiste, documentul releva, printre sarcinile principale : „propagarea ca lozincă imediată a ideii de republică germană, poloneză, rusă etc, precum și a transformării tuturor statelor Europei în Statele Unite republicane ale Europei“ ¹⁰⁶.

După cum vedem, lozinca era, în cazul de față, legată nu de „unirea pașnică“ a statelor, ca urmare a dezvoltării și concentrării capitalului financiar, ci de răsturnarea regimurilor retrograde dintr-o serie de țări europene. Acest sens al lozincii a fost, de altfel, în curînd precizat în manifestul *Războiul și social-democrația din Rusia*, scris de Lenin și semnat, de data aceasta, „Comitetul Central al P.M.S.D.R.“ : „Formarea Statelor Unite republicane ale Europei trebuie să devină o lozincă politică imediată a social-democrației din Europa. Totodată, spre deosebire de burghe-

¹⁰⁵ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, p. 851—852.

¹⁰⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 6.

zie, care e în stare «să promită» marea cu sarea numai să atragă proletariatul în torentul general al șovinismului, social-democrații vor explica cât de falsă și absurdă este această lozincă fără răsturnarea pe cale revoluționară a monarhiilor germană, austriacă și rusă”¹⁰⁷.

Așadar, în acel moment, Lenin considera și el posibil „Statele Unite ale Europei” pe teren capitalist, dar cu condiția înfăptuirii unei revoluții democratice care să răstoarne monarhiile retrograde și cu perspectiva că, în același timp — cum aprecia Lenin în acel moment — „în toate țările înaintate însă, războiul pune la ordinea zilei lozincă revoluției socialiste”¹⁰⁸.

Dar, la numai câteva luni, lozincă „Statelor Unite ale Europei” a stîrnit yii discuții la conferința secțiilor din străinătate ale P.M.S.D.R. S-a ajuns, însă, la concluzia că discuțiile poartă un caracter politic unilateral, după cum însăși lozincă a fost formulată în documentele anterioare ca o lozincă politică, și s-a hotărît ca problema „să fie amînată pînă cînd se va analiza în presă aspectul ei economic”¹⁰⁹.

Rezultatul acestei analize — pas semnificativ în dezvoltarea gândirii materialist-istorice aprofundate asupra problemei relațiilor dintre popoare și state și eventualelor forme statale pe care le pot îmbrăca — și-a găsit expresia în articolul lui Lenin *În jurul lozincii Statelor Unite ale Europei*, publicat în august 1915.

Într-adevăr, Lenin ajunge la concluzia că „dacă lozincă Statelor Unite republicane ale Europei, pusă în legătură cu răsturnarea pe cale revoluționară a acestor trei monarhii, cele mai reacționare din Europa, în frunte cu cea rusă, este cu desăvîrșire invulnerabilă ca lozincă politică, rămîne însă problema extrem de importantă a conținutului și semnificației economice ale acestei lozinci. Din punctul de vedere al condițiilor economice ale imperialismului, adică al exportului de capital și al împărțirii lumii între puterile coloniale «înaintate» și «civilizate», în regimul capitalist lozincă Statelor Unite ale Europei este sau irealizabilă sau reacționară”¹¹⁰.

Lenin sprijinea această apreciere pe faptul că lumea era „împărțită între un mînunchi de mari puteri”¹¹¹. Cele patru mari puteri din Europa — Anglia, Franța, Rusia și Germania —, cu o populație de 250—300 milioane de locuitori, dețineau colonii cu o populație de aproape o jumătate de miliard de locuitori, pe un teritoriu de aproape jumătate din suprafața globului pămîntesc. Adăugînd la aceasta faptul că, pe de altă parte, Japonia, Rusia, Anglia și Franța îmbucătăteau tocmai atunci trei mari state asiatice — China, Turcia, Persia — aduse în situația de semi-colonii, Lenin sublinia că „Astfel este organizată, în epoca celei mai înalte dezvoltări a capitalismului, jefuirea unui număr de aproape un miliard de locuitori ai globului pămîntesc de către o mînă de mari puteri” și că, în aceste condiții, crearea Statelor Unite ale Europei „ar echivala cu o înțelegere cu privire la împărțirea coloniilor”¹¹². Or, aprecia Lenin, în condițiile capitalismului nu e cu puțință „alt principiu de împărțire decît forța”¹¹³, iar dezvoltarea inegală a diferitelor economii și a diferitelor state ar pune periodic la ordinea zilei problema reîmpărțirii.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 21.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 160.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 356.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 356.

¹¹² *Ibidem*, p. 357.

¹¹³ *Ibid.*

Astfel că înțelegerile ar avea un caracter vremelnic, iar conținutul unei eventuale înțelegeri de acest gen, în perioada istorică respectivă, Lenin îl vedea în felul următor: „Desigur, înțelegeri *vremelnice* între copilaști și între state sînt posibile. În acest sens este posibilă și realizarea Statelor Unite ale Europei ca o înțelegere între capitaliștii din *Europa*... în ce scop? Exclusiv în scopul de a sugruma împreună socialismul din Europa, de a păzi împreună coloniile acaparate *împotriva* Japoniei și Americii, care se simt extrem de nedreptățite de actuala împărțire a coloniilor și care în ultimii 50 de ani s-au întărit într-un ritm incomparabil mai rapid decît Europa înapoiată și monarhică, ce a început să putrezească de bătrînețe“ ¹¹⁴.

Drept concluzie sintetică, comprimat exprimată, a analizei întreprinse, V. I. Lenin a publicat în ziarul „Soțial-Demokrat“ o *Notă a redacției*, destinată să precizeze și să completeze modul cum era pusă lozinca Statelor Unite ale Europei în Manifestul C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la război: „Lozinca Statelor Unite ale Europei așa cum este formulată în manifestul C.C. — însoțită de chemarea la răsturnarea monarhiilor din Rusia, Austria și Germania — se deosebește de interpretarea în spirit pacifist pe care i-o dă Kautsky și alții. În nr. 44 al ziarului «Soțial-Demokrat», organul central al partidului nostru, a apărut un articol redacțional în care s-a arătat că lozinca «Statelor Unite ale Europei» este greșită din punct de vedere economic. Ea este sau o lozincă irealizabilă în condițiile capitalismului, întrucît presupune introducerea în economia mondială a unei planificări în împărțirea coloniilor, a sferelor de influență etc. între diferite țări. Sau este o lozincă reacționară, care înseamnă o alianță provizorie între marile puteri din Europa în vederea asupririi mai intense a coloniilor și a jefuirii Japoniei și Americii, care se dezvoltă mai repede“ ¹¹⁵.

Considerînd, deci, lozinca Statelor Unite ale Europei ca fiind greșită, Lenin nu a abandonat, însă, ideea unei noi structurări statale, dar a privit-o ca o problemă de viitor, în contextul victoriei socialismului în întreaga lume. În acest sens, el a opus lozincii Statelor Unite ale Europei ideea unor State Unite ale lumii, formulată în modul următor: „Statele Unite ale lumii (și nu ale Europei) constituie forma de stat a unirii și libertății națiunilor, pe care noi o legăm de socialism...“ ¹¹⁶. Dar, în aceeași lucrare, Lenin a formulat și teza de importanță fundamentală pentru întreaga dezvoltare a teoriei marxiste a revoluției socialiste, potrivit căreia — spre deosebire de vechea teză privind victoria mai mult sau mai puțin simultană a socialismului în statele capitaliste avansate —, în condițiile inegalității dezvoltării economice și politice „victoria socialismului este posibilă la început într-un mic număr de țări capitaliste sau chiar într-o singură țară capitalistă“ ¹¹⁷. Or, tocmai această teză îl face pe Lenin să ajungă la concluzia că, deși are drept de existență ca idee, „ca lozincă de sine-stătătoare, e îndoielnic că lozinca Statelor Unite ale lumii ar fi justă, în primul rînd, pentru că ea coincide cu socialismul, iar în al doilea rînd pentru că ar putea da naștere unei interpretări greșite în sensul imposibilității victoriei socialismului într-o singură țară și în ceea ce privește atitudinea unei asemenea țări față de celelalte“ ¹¹⁸.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 258.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 360.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 358.

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ *Ibid.*

Atunci cînd analizăm concepțiile care au existat în legătură cu Statele Unite ale Europei sau ale lumii trebuie, firește, să luăm în considerare faptul că dezbaterăa avea pe atunci loc în condițiile în care nu exista nici un fel de experiență a construcției practice a socialismului în vreo țară, și cu atît mai puțin a statornicirii relațiilor între mai multe țări socialiste, ca și între ele și statele cu altă orînduire socială, experiență care, ulterior, avea să demonstreze rolul deosebit de important, pentru o îndelungată epocă istorică inclusiv cea de construire a socialismului și comunismului —, al națiunii, al statului ei, al independenței și suveranității naționale.

Oricum, însă, pe firul general al gîndirii marxiste asupra problematicei de care ne ocupăm, chestiunea Statelor Unite ale Europei sau ale lumii a ocupat un segment nu prea întins și dezbaterăa nu a avut durată istorică. Însăși evenimentele care au avut loc după un scurt răstimp, la sfîrșitul primului război mondial, forța cu care s-a manifestat voința a o serie de popoare de a-și făuri state independente sau de a-și desăvîrși și consolida unitatea națională în condițiile victoriei Revoluției Socialiste din Octombrie și ale destrămării Imperiului austro-ungar au scos de pe ordinea zilei lozincile respective.

S-a vădit că, pentru fixarea pozițiilor mișcării muncitorești, o însemnătate mult mai mare au avut eforturile de clarificare a teoriei generale în problema națională și, în special, a chestiunii autodeterminării naționale.

Se știe că principiul autodeterminării naționale a figurat în diferite programe ale mișcării muncitorești încă de la începuturile sale. Dar fundamentarea lui teoretică și interpretarea lui, concluziile de ordin politic și statal pe care le reclama, au constituit obiectul unor polemici ascuțite în rîndurile mișcării socialiste în primele decenii ale secolului nostru. Se înțelege că preocuparea pentru această problemă a fost mai intensă în centrul și răsăritul Europei, unde existau state multinaționale cu una sau două națiuni dominante, sau țări și popoare care nu-și rezolvaseră încă pe deplin sarcinile naționale.

Curentul austro-marxist din sînul social-democrației austriece, ca și Bund-ul (organizația social-democrată evreiască) din Rusia au promovat teoria „autonomiei național-culturale”. Negînd, de fapt, autodeterminarea națiunilor în însăși esența sa, această teorie, subapreciind forța cu care se manifesta tendința spre formarea de state naționale, reducea problema emancipării popoarelor asuprite la organizarea unor colectivități naționale extrateritoriale în cadrul statului existent, cu asigurarea unei vieți culturale în limba maternă.

Criticînd concepțiile respective, Karl Kautsky, în broșura *Naționalitate și internaționalitate*, scrisă în 1907, arăta că Otto Bauer, unul dintre exponenții austro-marxismului, „subapreciază forța cu care se manifestă tendința de a forma state naționale”, subliniind că „statul național este forma de stat cea mai corespunzătoare pentru condițiile moderne”. El făcea observația că statele multinaționale de atunci erau, sub raportul potrivirii cu alcătuirea cea mai corespunzătoare capitalismului în dezvoltare, „niște state a căror alcătuire internă — dintr-o cauză sau alta — a rămas anormală sau incomplet dezvoltată”¹¹⁹.

A fost, însă, în rîndurile gînditorilor și militanților marxiști, destul de puternică și tendința de a considera că în noul stadiu, imperialist, de dezvoltare a capitalismului, statul național independent ar fi un fenomen depășit, iar dreptul la autodeterminare — iluzoriu. Dînd expresie acestei tendințe și criticînd modul cum a pus problema Kautsky, Rosa Luxemburg afirma, de pildă, că „Acest «cel mai bun» stat național nu este altceva decît o abstracție, care se pretează ușor la o dezvoltare și susținere teoretică, dar care nu corespunde realității”¹²⁰. Confundînd problema independenței politice de stat cu cea a independenței economice și subapreciînd lupta popoarelor respective pentru independența națională, ea scrisese în același an 1908 : „Se poate vorbi oare în mod serios de o «autodeterminare» a muntenegrenilor, bulgarilor, românilor, sîrbilor, grecilor, care numai în mod formal sînt independenți — și aceasta se referă, în parte, chiar și la elvețieni —, a căror independență este ea însăși un produs al luptei politice și al jocului diplomatic al «concertului european» ?”¹²¹.

Dezbaterea a antrenat, apoi, și numeroși militanți ai social-democrației ruse. Un aport deosebit de important în elucidarea complexă și globală a problemei naționale, în speță a celei a autodeterminării, în gîndirea marxistă și politica mișcării muncitorești a adus V. I. Lenin, care a consacrat acestei probleme mai multe lucrări.

Polemizînd cu Rosa Luxemburg și cu austro-marxiștii, Lenin, bazuîndu-se pe studiul istorico-economic al mișcărilor naționale și pe analiza cerințelor dezvoltării societății moderne, a subliniat că „orice mișcare națională tinde spre formarea de *state naționale*, care sînt menite să satisfacă în cel mai înalt grad aceste cerințe ale capitalismului contemporan. În această direcție acționează factorii economici cei mai puternici, iar pentru întreaga Europă apuseană — mai mult chiar : pentru întreaga lume civilizată — statul *tipic*, normal pentru perioada capitalistă, este statul național”¹²². Replicînd părerii exprimată de Rosa Luxemburg în ce privește popoarele din sud-estul Europei, Lenin, pornind de la evenimentele ce avuseseră între timp loc în Balcani, scria că „Exemplul statelor balcanice, de asemenea, pledează împotriva celor afirmate de ea, căci oricine vede acum că cele mai bune condiții pentru dezvoltarea capitalismului în Balcani se creează tocmai pe măsură ce în această peninsulă se formează state naționale independente”¹²³ și că „exemplul întregii omeniri civilizate înaintate, cît și exemplul Balcanilor și acela al Asiei, împotriva celor susținute de Rosa Luxemburg, ne arată absoluta justețe a tezei lui Kautsky că statul național constituie o regulă și o «normă» a capitalismului, în timp ce statul cu o compoziție națională eterogenă indică o stare de înapoiere sau o excepție”¹²⁴. Referindu-se și la „puternicii factori *economi*ci care dau naștere tendințelor spre formarea de state naționale”, Lenin conchidea : „Înseamnă că în programul marxiștilor «autodeterminarea națiunilor» *nu poate* avea, din punct de vedere istorico-economic, altă semnificație decît aceea a autodeterminării politice, a independenței de stat, a formării de state naționale”¹²⁵.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 283.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² *Ibidem*, p. 281.

¹²³ *Ibidem*, p. 284.

¹²⁴ *Ibidem*, p. 285.

¹²⁵ *Ibid.*

Tocmai asupra lămuririi acestei semnificații și promovării ei în teoria și practica social-democrației ruse și mișcării muncitorești internaționale și-a concentrat Lenin eforturile. Asupra argumentării de către Lenin a acestei semnificații și lozinci merită să ne oprim ceva mai detaliat, deoarece, după cum se știe, aplicarea deformată, la un moment dat, a acestei lozinci de către Comintern, la țări și situații care nu o justificau, a produs atît daune politice practice, cît și o serioasă confuzie în însăși înțelegerea teoretică a problemei.

Or, Lenin, arătînd în cunoscutele sale *Teze în legătură cu problema națională* (1913), că „Paragraful din programul nostru (cu privire la autodeterminarea națiunilor) nu poate fi interpretat decît în sensul unei autodeterminări politice, adică al dreptului la despărțire și la formarea de state independente” și că „acest punct din programul social-democrat constituie pentru social-democrația din Rusia un punct *absolut necesar*”¹²⁶, nu pornea nicidecum de la considerații abstracte, ci de la *acele* situații din *acel* moment istoric, care reclamau recunoașterea acestui drept. Această recunoaștere era necesară, argumenta Lenin, atît în virtutea principiilor generale ale democrației, „cît și datorită faptului că pe teritoriul Rusiei, și *anume la periferia ei*, se află o serie de națiuni avînd condiții economice, de trai etc net deosebite și care (ca și toate națiunile din Rusia, în afară de velicoruși) sînt crîncen asuprite de monarhia țaristă”¹²⁷.

Problema nu se limita, firește, la Rusia, dar, departe de a o proclama ca o lozincă generală, independentă de spațiu și timp, V. I. Lenin preciza aria geografico-politică și situațiile care o motivau, scriind că ea era absolut necesară „și datorită faptului că în toată Europa răsăriteană (Austria și Balcanii) și în Asia, adică în țările vecine cu Rusia, transformarea burghezo-democratică a statelor — care pretutindeni în lume a dus, într-o măsură mai mare sau mai mică, la crearea de state naționale independente sau de state formate din naționalități cît mai apropiate și înrudite între ele — nu a luat încă sfîrșit sau se află abia la început”¹²⁸.

Nimic mai clar, decît această extindere de către Lenin a lozincii pe care o considera absolut necesară în programul și politica social-democrației ruse asupra celui alt stat european multinațional, Austro-Ungaria, care cuprindea în hotarele sale popoare central-europene și balcanice ce tindeau spre dobîndirea independenței, sau asupra situațiilor în care transformarea burghezo-democratică în domeniul statal urma să fie desăvîrșită, cum era, de pildă, și cazul națiunii române, care lupta pentru încheierea procesului de unificare a ei în cadrul statului național independent și suveran. Și greu, acum, de conceput — vom spune în paranteză — cum de s-a putut mai tîrziu, în perioada dintre cele două războaie mondiale, cere aplicarea lozincii leniniste tocmai împotriva acestei desăvîrșiri a unui proces pe care ea, în concepția lui Lenin, era chemată să-l sprijine.

Vom încheia această prezentare a argumentării lui Lenin cu faptul că, insistînd, în perioada care a precedat prăbușirea țarismului, asupra faptului că „în întreaga lor propagandă, social-democrații din Rusia tre-

¹²⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 23, Editura politică, București, 1964, p. 333.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Ibid.*

buie să insiste asupra dreptului tuturor naționalităților de a forma state independente sau de a alege liber statul din care vor să facă parte“¹²⁹, el preciza, încă odată, că această insistență se referă la Rusia, motivînd-o cu faptul că „Rusia este în prezent țara cu cea mai înapoiată și mai reacționară orînduire de stat în comparație cu toate țările care o înconjură, începînd — la apus — cu Austria, în care de la 1867 încoace s-au consolidat bazele libertății politice și ale regimului constituțional, iar acum s-a introdus și votul universal, și terminînd — la răsărit — cu China republicană“¹³⁰.

Faptul că Lenin a insistat asupra înarmării partidului bolșevic cu o concepție teoretică și politică clară în problema națională și-a relevat importanța deosebită peste numai cîțiva ani, cînd partidul bolșevic a fost pus nemijlocit în fața mării sarcini istorice de a organiza și conduce revoluția socialistă și de a rezolva concret, în acest context, și problema națională. Căci trecerea de la dezbaterile teoretice la elaborarea și transpunerea în viață a soluțiilor practice, concrete, nu a fost deloc simplă și rezolvarea problemei, inclusiv depășirea contradicțiilor care s-au manifestat în privința ei chiar în rîndurile partidului leninist, a adus un nou aport la îmbogățirea tezaurului gîndirii socialist-științifice și în general a gîndirii social-politice umane în chestiunea structurării relațiilor dintre popoare și state.

Problema a format obiectul unei dezbateri aprinse chiar la Conferința din aprilie 1917 a partidului bolșevic, menită să orienteze partidul în lupta pentru trecerea de la revoluția burghezo-democratică victorioasă la revoluția socialistă.

Prăbușirea țarismului și instituirea unui regim democratic în Rusia a stimulat puternic mișcarea națională a popoarelor din fostul imperiu multinațional. În aceste condiții, raportul în problema națională, prezentat la Conferința din aprilie de I. V. Stalin, la întrebarea „cum să fie alcătuită viața politică a națiunilor asuprite?“ — întrebare deloc abstractă, deoarece chiar în acel moment se manifesta conflictul între guvernul provizoriu și poporul finlandez care își revendica suveranitatea — se răspundea că „popoarelor asuprite, care intră în componența Rusiei, trebuie să li se acorde dreptul de a hotărî ele însele problema dacă vor să rămînă în compunerea statului rus sau să se delimiteze ca state de-sine-stătătoare“ și că „este de neconceput recunoașterea menținerii cu forța a vreunui popor în cadrul unui stat unic“¹³¹. Însăși punerea problemei ca popoarele să ia ele însele hotărîrea privind rămînerea sau nu în cadrul unui singur stat implica și căutarea unei soluții în ce privește alcătuirea acestui stat. În această privință, în raport se arăta : „Cum să fie rezolvată problema acelor popoare, care vor dori să rămînă în cadrul statului rus ? Dacă la popoare a existat neîncrederea în Rusia, ea era alimentată, în primul rînd, de politica țarismului. Dacă țarismul a dispărut, dacă a dispărut politica lui de asuprire, trebuie să se diminueze neîncrederea, trebuie să crească tendința către Rusia. Cred că după doborîrea țarismului 9/10 dintre popoare nu vor dori să se separe. De aceea partidul propune

¹²⁹ *Ibidem*, p. 334.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 333—334.

¹³¹ *Sedmaia (aprelskaia) Vserosiiskaia Konferenția RSDRP (bolșevikov) Protokoli*, Gosudarstvennoe izdatelstvo politiceskoi literaturî, Moskva, 1958, p. 218.

alcătuirea unor autonomii regionale pentru regiunile care nu vor dori să se separe și care se disting prin particularități ale modului de viață, de limbă, ca, de pildă, Transcaucazia, Turkestanul, Ucraina. Granițele geografice ale unor asemenea regiuni autonome sînt determinate chiar de populație conform cu condițiile economiei, ale modului de viață și altele“¹³².

După cum vedem, în acel moment relațiile naționale în cadrul noului stat erau însă concepute la nivelul autonomiei regionale, nu la acela impus ulterior de însuși mersul revoluției, al federalizării mai multor republici socialiste. Dar întreaga punere a problemei, în special aceea a autodeterminării și critica la care a fost din nou supusă în raport cu teoria „autonomiei național-culturale“ a stîrnit obiecțiile celor care, pornind de la o anumită înțelegere a tendințelor economiei mondiale și considerînd că lumea se află nemijlocit în pragul revoluției socialiste, trăgeau concluzia că însăși problema independenței naționale este depășită. Reflectînd această poziție, secțiunea conferinței care s-a ocupat de problema națională a adoptat, cu 7 voturi contra 2, un proiect de rezoluție care se deosebea în puncte esențiale de raportul lui Stalin și rezoluția propusă. Principala deosebire consta în negarea, de fapt, a dreptului de autodeterminare a națiunilor și a însuși statului național. Recunoscînd autonomia regională și egalitatea națiunilor în cadrul statului democratic, respectivul proiect conținea, în același timp, următoarea prevedere: „Partidul avertizează, însă, că îndeplinirea acestor măsuri nu rezolvă problema națională. Singura metodă reală de rezolvare a ei este metoda revoluției socialiste sub lozincă „jos granițele!“, deoarece numai pe această cale poate fi nimicit imperialismul, acest nou factor al ascuțirii asupririi naționale“¹³³.

Edificator pentru concepția de la care pornea proiectul de rezoluție era faptul că, respingînd și el teoria „autonomiei național-culturale“, o făcea nu pentru a apăra dreptul popoarelor de a-și constitui state de sine-stătătoare pe calea exercitării dreptului națiunilor la autodeterminare, pe care îl aprecia că ar fi „o simplă frază, fără nici un conținut determinant“, ci cerea conferinței să declare că partidul „respinge, de asemenea, în principiu, fărîmîntarea marilor formațiuni statale în state naționale mici. Ducînd o luptă revoluționară activă împotriva oricărei asupririi naționale și împotriva menținerii cu forța de către burghezie a unora sau altora dintre națiuni în cadrul unui stat dat, el (partidul — *n.n.*) desfășoară în același timp în rîndurile proletariatului și a acelor pături ale națiunii asuprite care i se alătură acestuia o propagandă energetică în sensul că formarea unor state naționale în împrejurările epocii imperialiste, adică ale epocii ajunului revoluției socialiste este o utopie dăunătoare și reacționară“¹³⁴. Totodată — pornind de la concepția simplistă expusă de G. L. Peatakov în privința raportului dintre voința națiunii și voința claselor în care este națiunea împărțită (el considerînd că a vorbi despre voința națiunii, și nu de cea a unei clase, este metafizică), și de la argumentarea lui că, dacă în Europa ar avea loc o răsturnare socialistă, dar, de pildă, „în Polonia proletariatul va fi în minoritate și burghezia poloneză va cere separarea Poloniei de Germania, iar proletariatul va dori să in-

¹³² *Ibidem*, p. 211.

¹³³ *Ibidem*, p. 281.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 282.

cludă Polonia în organismul socialist general, adică își va exprima o voință opusă, atunci, se înțelege, este puțin probabil că vom ține cont de voința majorității poloneze..."¹³⁵ — proiectul de rezoluție la care ne referim afirma că, partidul internațional al proletariatului, în cazul în care are de partea sa majoritatea în plan general-european, nu poate ține cont de voința majorității națiunii, dacă această voință se va deosebi de victoria minorității ei proletare"¹³⁶.

Pornind de la toate acestea, proiectul de rezoluție adoptat de numita secțiune a Conferinței la propunerea lui G. Peatakov, preconiza, de fapt, ca problema să fie lăsată nerezolvată. Anume, proiectul propunea Conferinței să declare că ea, „considerînd că nu este împuternicită să modifice programul partidului și considerînd că problema respectivă nu este suficient clarificată”¹³⁷, propune organizațiilor locale să o dezbată pînă la următorul congres al partidului, la care se va pune problema schimbării programului. În ce privește, însă, conținutul problemei și orientarea respectivei dezbateri, se propunea Conferinței ca ea să emită în rezoluție părerea că „însuși punctul 9 al programului P.M.S.D.R., cu prevederea privind dreptul la autodeterminarea națională, să fie înlăturat și înlocuit cu indicația concretă privind ce fel de forme ale coexistenței națiunilor în general, a celor ce intră în prezent în compunerea statului rus în special, va căuta de fapt P.M.S.D.R. să obțină”¹³⁸.

Controversa iscată la Conferința din aprilie în problema națională reflecta, în fond, o divergență profundă în însăși interpretarea marxistă a epocii respective, a stadiului atins de capitalism, a caracteristicilor economiei mondiale și perspectivelor socialismului. Abordării creatoare, concret-istorice a realității sociale aflată în neîncetată mișcare, dinamizată de contradicții — abordare caracteristică pentru contribuția pe care o aducea Lenin la dezvoltarea teoriei revoluționare și pentru linia pe care o imprima el partidului bolșevic în revoluție — adversarii lozincii autodeterminării naționale, extinzînd problema, îi opuneau teze ce izvorau direct din concepții depășite de viață, cantonate în nereala zonă a adevărilor eterne și absolutizărilor, și a căror esență concentrată era, de fapt, vechea înțelegere a consecințelor dezvoltării capitaliste mondiale și concepția simultaneității trecerii de la ea la o economie socialistă mondială și o organizare politică mondială, ce nu ținea seama nici de realitățile procesului revoluționar, nici de complexitatea problemei națiunilor, statelor și relațiilor dintre ele.

Tocmai o asemenea abordare generală rezultă din argumentarea pe care a prezentat-o în sprijinul proiectului de rezoluție citat de Peatakov în coraportul în problema națională pe care l-a prezentat Conferinței, și asupra căruia ne permitem să mai insistăm puțin, deoarece era vorba nu de o părere izolată, ci de viziuni care mai aveau circulație în diferite cercuri ale social-democrației internaționale de atunci, bazate fie pe teze socialiste mai vechi, fie pe mai recente teorii ale „ultraimperialismului” și altele.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 213.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 282.

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ *Ibid.*

Într-adevăr, argumentul teoretic principal consta într-o reducere a complexului ansamblu de probleme ținând de relațiile dintre națiuni și state la factorul economic, și acela înțeles într-un anumit fel, îndeosebi în implicațiile sale politice. În prezent, socotea Peatakov, „avem epoca economiei mondiale, care a stabilit cea mai strânsă și indestructibilă legătură între toate națiunile“¹³⁹. De aceea, dacă se face abstracție de structura de clasă existentă a societății și problema este privită prin prisma acelor relații ale societății care ar urma să se instaureze, atunci „într-o asemenea situație — într-o organizare socialistă a economiei — independența națiunilor este cu totul imposibilă și nici nu are nimeni nevoie de ea. Economia socialistă organizată trebuie să cuprindă întreaga lume, sau o parte suficient de mare a lumii, trebuie în mod inevitabil să cuprindă o serie întreagă de națiuni. De aceea, din punct de vedere pur economic, independența națiunilor este un moment învechit, imposibil, depășit. Revendicarea independenței este luată din altă epocă istorică, este reacționară, deoarece vrea să întoarcă istoria înapoi“¹⁴⁰.

La argumentul „pur economic“, autorul celor de mai sus adaugă o argumentare din domeniul teoriei statului, rezultată dintr-o anumită înțelegere a fenomenului capitalismului monopolist de stat. Noua epocă considera el, „se distinge și prin faptul că rolul puterii de stat devine altul. Dacă epocii capitalismului industrial i-a corespuns epoca politicii liberale, în prezent capitalul financiar organizat ia nemijlocit în mînile sale puterea de stat și își realizează politica sa, politica imperialismului. Pe de altă parte, statul însuși încetează să fie doar o organizație politică și devine o organizație economică, o întreprindere de stat“¹⁴¹. Referindu-se, în acest context, la procesul de împletire a economiei și a politicii și la existența unor „trusturi de state“, Peatakov deducea din acest fapt, din nou că „odată ce independența economică a națiunilor este un moment depășit, independența politică, existența statului independent din punct de vedere politic este de asemenea un moment depășit în epoca actuală“¹⁴². Pornind de la ideea mult timp pînă atunci (și mult timp și după aceea) împărtășită de gânditorii marxiști, cum că sarcinile naționale țin doar de revoluția burgheză, că lupta pentru statul național ține doar de epoca ascensiunii burgheziei, a epocilor istorice în care factorii de progres din una se transformă net și absolut în opusul lor, în alta. Referindu-se la secolele de ascensiune a burgheziei, el spunea că: „Tocmai acel timp noi îl defineam ca epocă a luptei burgheziei cu rămășițele feudalismului, în care unul dintre mijloacele de luptă a fost crearea statelor naționale. În prezent statul național este un moment deja depășit, și lupta pentru acesta este în prezent o luptă reacționară, pentru că sub acest steag se va duce lupta împotriva socialismului. Așa că în epoca anterioară lupta statului național împotriva feudalismului este un factor progresist, acum — un factor reacționar, îndreptat împotriva socialismului“¹⁴³.

Alb și negru, proletariat și burghezie, totul polarizat și nimic care să dea expresie voinței unei națiuni ca atare — la aceasta era redusă marea complexitate a relațiilor. De aceea, considerînd că pornind „de la

¹³⁹ *Ibidem*, p. 218.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 214.

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ *Ibid.*

analiza noii epoci a imperialismului noi spunem, că nici nu ne putem închipui în momentul actual o altă luptă pentru socialism decât lupta sub lozincă «jos granițele», lupta pentru nimicirea oricăror granițe», adepții acestui punct de vedere socoteau că partidul proletar trebuie să se pronunțe „împotriva mișcărilor separatiste, împotriva lozincii statelor naționale”¹⁴⁴. Ca atare, el trebuie să renunțe la principiul dreptului națiunilor la autodeterminare, deoarece „partidul proletariatului, care nu poate pune nici o problemă altfel, decât la scară internațională, trebuie să dea directive determinate, cum să se procedeze în fiecare caz în parte”, pentru că „o asemenea punere a problemei ne duce pe linia răsturnării socialiste; numai punînd problema în felul acesta, ne orientăm spre revoluția mondială”¹⁴⁵.

Poziția celor care nu numai că negau dreptul națiunilor la autodeterminare ca principiu pe care partidul revoluționar al proletariatului dintr-un stat multinațional trebuia să-l recunoască necondiționat, dar considerau pînă și statul național în general ca un fenomen depășit a primit, în cursul Conferinței, replica usturătoare și argumentată a lui Lenin, care arăta că „aceștia vor să reducă partidul la poziția șovinistilor” și că „trebuie să-ți fi pierdut mințile ca să continui politica țarului Nicolaie”¹⁴⁶. Relevînd că se folosesc „o serie de sofisme, care duc la o totală renunțare la marxism”, Lenin sublinia: „Cele afirmate aici de tovarășul Peatakov reprezintă o nemaipomenită confuzie. În Europa occidentală predomină țările în care problema națională a fost rezolvată de multă vreme. Cînd se spune că problema națională a fost rezolvată, se are în vedere Europa occidentală. Tov. Peatakov, însă, aplică aceasta acolo unde nu se potrivește, în Europa răsăriteană, și astfel ajungem într-o situație ridicolă”¹⁴⁷. Exemplificînd acest lucru cu Finlanda, Lenin releva: „Finlandezii trebuie să spună că ei pot avea dreptul să-și hotărască, într-un fel sau altul, soarta, iar velicorusul care ar nega acest drept ar fi un șovinist”¹⁴⁸.

Răspunzînd și încercărilor de argumentare teoretică a problemei în conexiune cu perspectiva revoluției socialiste și cu problema statului, Lenin sublinia: „Metoda revoluției socialiste sub lozincă «jos granițele» este o totală confuzie. Noi n-am reușit să publicăm articolul în care am denumit această concepție «economism imperialist». Ce înseamnă «metoda» revoluției socialiste sub lozincă «jos granițele»? Noi admitem necesitatea statului, iar statul presupune granițe. Statul poate, desigur, să aibă guvern burghez, noi însă avem nevoie de Soviete. Dar și pentru ele se pune problema granițelor. Ce înseamnă «jos granițele»? Aici începe anarhia...”¹⁴⁹.

În urma dezbaterilor care au avut loc, proiectul de rezoluție propus de Peatakov a fost respins, el întrunind numai 11 voturi (48 contra și 19 abțineri). Au fost, astfel, respinse concepții inadecvate atît din punct de vedere teoretic, cît și practic, dar care, trebuie să o menționăm, vor mai avea — în anumite aspecte ale lor și sub forme modificate — mult timp

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 215.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 215—216.

¹⁴⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 31, Editura politică, București, 1964, p. 440.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 439.

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 439—440

ecouri în diverse sectoare ale mișcării muncitorești. Pentru rezoluția întocmită de Lenin și prezentată, în calitate de raportor, de Stalin au votat 56 de delegați (contra — 16, abțineri — 18).

Rezoluția prevedea : „Trebuie să se recunoască tuturor națiunilor din cuprinsul Rusiei dreptul la liberă despărțire și la formarea unui stat independent. Negarea acestui drept și neluarea de măsuri care să-i asigure realizarea în practică echivalează cu sprijinirea politicii de cotopire sau anexioniste. Numai recunoașterea de către proletariat a dreptului națiunilor la despărțire asigură solidaritatea deplină a muncitorilor aparținând unor națiuni diferite și contribuie la o apropiere cu adevărat democratică între națiuni“ ¹⁵⁰.

În felul acesta, în plină desfășurare a revoluției, se adopta o poziție care aducea clarificări importante și pe planul gândirii marxiste în problema relațiilor dintre națiuni și a raportului dintre aceste relații și perspectiva socialistă.

În curînd însă, în noua epocă istorică pe care o va deschide Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, asemenea evenimente ca modul de rezolvare de către ea a problemei naționale din Rusia, destrămarea Imperiului austro-ungar, lupta a o serie de popoare pentru crearea de state independente sau desăvîrșirea unității naționale, noua configurație politică a Europei și întetirea luptei de eliberare a popoarelor coloniale, întreaga situație interbelică vor pune în fața gândirii social-politice noi probleme practice și teoretice.

COMITETUL NAȚIONAL ANTIFASCIST — 1933

AURICĂ SIMION

Urmînd statornic făgașul său de luptă și creație, poporul român a ridicat țara pe culmile celor mai remarcabile înfăptuiri și biruințe cunoscute la noi. Epoca istorică pe care o trăim, și care poartă cu strălucire numele de *Epoca Ceaușescu*, dă măsura unei opere materiale și spirituale a plenitudinii, semnificînd afirmarea potențelor reale ale fiilor acestor meleaguri, triumful idealurilor lor de libertate și dreptate, al orizonturilor purtătoare de valoare și trăinicie. Această operă își are izvorul în întreaga istorie națională. Ea încununează lupta revoluționară plină de tenacitate și eroism, de imense jertfe a înaintașilor împotriva exploatării și asupririi, pentru rînduiei noi, socialiste.

De la altitudinile istoriei noastre de azi evocăm și tîlmăcim rolul și dimensiunile acestei lupte, purtate în grele condiții și circumstanțe de către forțele revoluționare, patriotice, progresiste ale țării și marcate de memorabile momente. În rîndul acestor momente se relevă activitatea Comitetului Național Antifascist, constituit în urmă cu 50 de ani, în iunie 1933, din inițiativa celei mai înaintate și mai consecvente forțe politice revoluționare, patriotice, antifasciste — Partidul Comunist Român.

Așa cum se știe, partidul clasei muncitoare române își înscrie în rîndul făuririlor sale rolul de prim plan în realizarea Marii Uniri din 1918, care a dat supremă expresie practică năzuinței fierbinți a poporului nostru de a trăi unit în cadrul patriei sale, iar apoi în lupta pentru consolidarea statului național unitar român, pentru întărirea coeziunii națiunii, a independenței țării. Acest obiectiv, în conexiunea lui nemijlocită cu aspirația spre dreptatea socială a maselor muncitoare, a căpătat cele mai impunătoare valori prin partidul comunistilor români, făurit în 1921. P.C.R. s-a aflat în fruntea forțelor care s-au împotrivit știrbirii prerogativelor suverane ale țării de către monopolurile imperialiste, s-a ridicat cu cea mai mare fermitate împotriva fascismului, care amenința grav independența, suveranitatea și integritatea teritorială a României, destinele înseși ale poporului român, chemînd de fiecare dată toate forțele revoluționare, de-

mocratice și patriotice să acționeze strâns unite în apărarea frun-
ta-riilor naționale.

Descifrind sensul dezvoltării istorice, cursul evenimentelor pe plan național și internațional, partidul a sesizat situația gravă creată prin ascensiunea fascismului în unele țări, prin acapararea puterii în Germania de către hitlerism, cea mai crîncenă și mai agresivă variantă a fascismului, iar pe plan intern prin activizarea Gărzii de fier, organizație teroristă în serviciul nazismului. În acele împrejurări, P.C.R. a atras atenția asupra uriașelor pericole ce decurgeau de aici pentru ființa națională a statului român, făurit prin Marea Unire din 1918, pentru pacea și securitatea po-
poarelor. În fața națiunii române s-a ridicat astfel cu acuitate imperativul antrenării în luptă a celor mai largi mase populare în scopul evitării acestui pericol, imperativ în fruntea căruia s-a situat partidul comunist. Sub conducerea P.C.R., clasa muncitoare a devenit coloana vertebrală a mișcării împotriva fascismului, principalul adversar al acestuia, forța cea mai activă și nucleul de concentrare al tuturor celor hotărîți să lupte pen-
tru salvarea democrației, independenței și integrității patriei.

Partidul a conceput și a utilizat forme adecvate și eficiente pentru a imprima mișcării revoluționare, antifasciste un caracter de masă. „Pentru apărarea democrației și a intereselor naționale ale poporului — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — au militat în acești ani un șir de organi-
zații democratice și antifasciste de masă create de partidul comunist — Co-
mitetul național antifascist, Liga muncii, Comitetul antifascist al femeilor, Frontul studențesc democrat și multe altele. În acești ani apar numeroase publicații legale cu caracter democratic, progresist, se desfășoară o intensă activitate în rîndurile intelectualității împotriva fascizării țării, pentru promovarea unei culturi progresiste“¹.

Profund preocupat de soarta poporului, a țării în acele grele împre-
jurări ale vremurilor, partidul comunist a înțeles că lupta antifascistă trebuia să însemne un front comun care să aibă la bază cele mai largi mase și care, în forme organizate, să acționeze decisiv pentru a bara calea fascismului în România. „Trebuie pornit hotărît o acțiune antifascistă largă de masă — scria ziarul „Scînteia“, în articolul : *Lupta contra fas-
cismului* —. Nici o întreprindere fără comitet antifascist... Nici un oraș, sat fără comitetul său antifascist ! Pentru un Comitet Central Antifascist cu adînci rădăcini în mase !“². Existau, în acest sens, condițiile, exista o linie clară de acțiune, căci masele largi populare erau pătrunse de o pu-
ternică stare de spirit antifascistă, hotărîte fiind să apere independența patriei. O ilustrase larg, de asemenea, activitatea Comitetului Național Antirăzboinic, constituit în 1932, care izbutise, în scurt timp, să-și creeze organizații în multe județe, reunind numeroși muncitori, intelectuali, mici meseriași și cuprinzînd în sfera activității lor largi mase de cetățeni. Eroicele bătălii proletare din ianuarie-februarie 1933, printre primele și cele mai mari ridicări revoluționare din Europa în perioada imediat următoare instaurării hitlerismului la cîrma Germaniei, puneau în lumină cu putere poziția net antifascistă, profund patriotică a clasei muncitoare din România, care, acționînd în front unic, își sublinia rolul de centru catali-
zator al luptei antifasciste a poporului român.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 370.

² „Scînteia“, anul III, nr. 9 din 1—15 iunie 1933.

Crearea Comitetului Național Antifascist a fost precedată de constituirea, în lunile aprilie-mai, a unui comitet de inițiativă. În primele zile ale lunii iunie 1933, pe baza hotărîrii Biroului Politic al C.C. al P.C.R., a fost creat *Comitetul Național Antifascist*, organizație de masă, a cărei menire eră cuprinderea, *la nivelul întregii țări*, a luptei antifasciste a poporului român. Acest eveniment a trezit un larg ecou în opinia publică, în publicistica democratică a timpului. „Facem apel la unirea tuturor forțelor muncitorești și intelectuale să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele din țară, comitete antifasciste — se scria în *Apelul* dat publicității în ziarul de mare tiraj „*Dimineața*“ —... Strîngînd în jurul acțiunii antifasciste pe toți acei care lucrează cu brațul sau mintea la orașe și la sate, vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germenul de distrugere a tot ce este izvor de muncă și gîndire”³.

Din conducerea organizației, care își avea sediul în Capitala țării, au făcut parte personalități ale vieții publice și culturale, muncitori din diverse ramuri, profesori universitari, publiciști, scriitori, studenți.

Ampla și profunda mișcare antifascistă din țara noastră detașează în prim plan personalitatea proeminentă a militantului revoluționar, a patriotului înflăcărat Nicolae Ceaușescu, desemnat de Partidul Comunist Român să facă parte din conducerea Comitetului Național Antifascist, ca reprezentant al tineretului revoluționar, democrat din Capitală. Activitatea sa dinamică și rodnică de combatere a fascismului hitlerist și a Gărzii de fier, agentura nazistă în România, desfășurată sub semnul unei înalte viziuni revoluționare, avea să-l situeze în primele rînduri ale mișcării antifasciste românești, dobîndind admirația și prețuirea tineretului revoluționar, ale muncitorimii în mijlocul căreia se afla în permanență, precum și ale unor intelectuali de vază.

Constituirea Comitetului Național Antifascist reprezintă o expresie grăitoare a faptului că mișcarea antifascistă din România a folosit, încă de la începuturile sale, forme organizate de acțiune, la nivelul întregii țări, menite să cuprindă cele mai largi pătri sociale interesate în stăvilirea pericolului fascist în țara noastră.

În lumina indicațiilor Partidului Comunist Român, sub a cărui îndrumare își desfășura activitatea, Comitetul Național Antifascist s-a remarcat, încă de la întemeiere, printr-o activitate viguroasă, de înaltă luciditate istorică pentru atragerea în mișcarea antifascistă a unor categorii cît mai largi de cetățeni, români și de alte naționalități, adevărînd elocvent faptul că, prin cuprinderea unor forțe sociale largi, prin linia întregii sale acțiuni politice, această organizație de masă a format, practic, momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă care a stat la baza înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

Au fost constituite comitete regionale antifasciste la Iași, Cluj, Galați, Chișinău, precum și comitete antifasciste locale în orașele București, Galați, Pitești, Craiova, Botoșani Brăila, Rîmnicu Sărat, Ploiești, Bacău, Timișoara, Brașov, Tîrgu Mureș, Oradea, Caracal, Huși, Constanța, Tîrgoviște, Buzău, Piatra Neamț, Deva, Pașcani, Turnu Severin și altele. În fruntea acestor comitete au fost alese personalități cu orientare democratică, progresistă, antifascistă ale vieții politice, culturale, numeroși mun-

³ „Dimineața”, anul 29, nr. 9 532 din 13 iulie 1933.

citori comuniști, social-democrați, socialiști, membri ai sindicatelor, precum și funcționari, liber-profesioniști.

Mișcarea antifascistă s-a bucurat de colaborarea unor oameni politici democrați și reprezentanți ai intelectualității progresiste îngrijorați de activizarea legionarilor și de pericolul înfeudării țării imperialismului fascist german. O serie de oameni politici ca Nicolae Titulescu, dr. Petru Groza, dr. Nicolae Lupu, Nicolae Iorga, Dem. Dobrescu, Grigore Filipescu, Virgil Madgearu, Grigore Iunian, Constantin-Titel Petrescu, Lothar Rădăceanu, Mihail Ralea, Petre Andrei, precum și personalități remarcabile ale vieții științifice și culturale, ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, C. I. Parhon, Demostene Botez, George Enescu, Salamon Ernő, Gaál Gábor, N. D. Cocea, Zaharia Stancu, Athanase Joja, Miron Radu Paraschivescu, dr. Petrescu Rion, Calipso Botez, avocați renumiți ca Mihail Macavei, Ella Negruzzi, Radu Olteanu, actrițe precum Dida Solomon, Leni Khaller și alții au luat atitudine contra agresivității Germaniei naziste, au demascât activitatea fascistă din interior a Gărzii de fier și a celorlalte organizații fasciste, au militat pentru dezvoltarea colaborării cu alte state și pentru întărirea securității țării ⁴.

Acțiunea de organizare a comitetelor antifasciste locale a avut un larg ecou în rîndul maselor muncitoare. În multe localități, oamenii muncii de la sate au dat imediat curs Apelului lansat în luna iulie de Comitetul Național Antifascist, trimițînd numeroase liste de adeziune. Tot astfel a procedat, de pildă, Asociația învățătorilor, care a aderat în bloc la lupta antifascistă.

Încă de la înființare, Comitetul Național Antifascist s-a preocupat de atragerea tineretului în mișcarea antifascistă, cu atît mai mult cu cît acesta era vizat, în primul rînd pentru a fi captat în organizațiile și echipele de șoc fasciste, iar, ulterior, să fie folosit drept carne de tun pentru realizarea politicii de cotopire a fascismului. În repetate rînduri au fost adresate tinerilor apeluri prin care erau avertizați asupra pericolului fascist și erau chemați să adere la lupta antifascistă. „Comitetul Național Antifascist din România — se arăta într-un asemenea apel — se îndreaptă către tineretul muncitoresc de la sate și orașe, atrăgîndu-i atenția asupra pericolului fascist, care înseamnă pentru muncitorime și pentru intelectuali creșterea mizeriei și a șomajului, teroare organizată și legalizată, sute de lagăre de internare și închisori, pedeapsa cu moartea la cea mai mică nemulțumire și primejdia unui nou război mondial. Comitetul Național Antifascist atrage atenția tinerilor muncitori și intelectuali să nu se lase înșelați de minciunile și demagogia fascistă” ⁵.

Pentru o mai bună mobilizare a tinerilor la lupta antifascistă, Comitetul Național Antifascist a inițiat constituirea unor comitete antifasciste de tineret pe localități, fabrici, instituții, facultăți. În toamna anului 1933, a fost înființat, la Cluj, un Comitet regional antifascist al tineretului ⁶, iar în septembrie 1933 a fost creat *Comitetul Național Antifascist al Tineretului*, în fruntea căruia au fost aleși Nicolae Ceaușescu, Matei Socor, Grigore Preoteasa, Nicolae Pascu, Costică Albescu și alții ⁷.

⁴ Aurică Simion, Stelian Neagoe, *Comitetul Național Antifascist din România*, Editura politică, București, 1973, p. 15—16.

⁵ „Buletinul de acțiune împotriva fascismului”, anul I, nr. 1 din 23 octombrie 1933.

⁶ „Alte zări”, anul I, nr. 1 din 26 noiembrie 1933.

⁷ *Ibid.*

Expresie a orientării spre cuprinderea globală a forțelor social-politice antifasciste, în luna iulie 1934 a fost organizat Comitetul Antifascist al Femeilor, din conducerea căruia au făcut parte Zoe Frunză — președintă, Maria Țiulescu, Dida Callimachi ș.a.

Comitetul Național Antifascist a adus o importantă contribuție la acțiunea de demascare a demagogiei sociale și naționale a organizațiilor fasciste, în frunte cu Garda de fier, de dezvăluire a caracterului lor profund reacționar, antidemocratic și antinațional, de informare a maselor asupra adevăratelor scopuri ale fascismului internațional și intern.

Unul dintre principalele mijloace prin care forțele revoluționare, democratice, antifasciste au acționat pentru dezvăluirea substratului politic, ideologic și cultural ultrareacționar și antipatriotic al organizațiilor fasciste, în vederea împiedicării pătrunderii lor în mase, a fost presa antifascistă. Prin grija Comitetului Național Antifascist, a comitetelor sale regionale sau județene, au fost editate numeroase publicații : „Buletinul de acțiune împotriva fascismului“ (începând cu nr. 2 își va schimba denumirea în „Buletinul mișcării antifasciste“), organ central al Comitetului Național Antifascist ; „Clopotul“ (Botoșani), devenit organ central al Comitetului Național Antifascist după suprimarea „Buletinului“, în februarie 1934 ; „Alte zări“ (Cluj), „Ecoul“ (Iași), „Cuvînt nou“ (Brașov), „Echipa“, organ al tineretului antifascist, „Umanitatea“, „Momentul“, „Așa“ (București), „Îndrumarea“ (Galați), „Banater Deutsche Zeitung“ (Timișoara), „Veac nou“ (București). Aceste organe de presă își manifestau public hotărîrea de a face din lupta antifascistă țelul principal al apariției lor. În editorialul primului număr al „Buletinului de acțiune împotriva fascismului“ se arăta : „Buletinul acesta apare în împrejurări grele ; pe cînd fascismul, cu deșănțata lui demagogie și exaltînd șovinismul cel mai agresiv, este nesupărat sau chiar încurajat, noi luptăm din greu contra acestui flagel mondial. Cîtuși de puțin intimidați, vom lupta, totuși, mai departe, vom demasca primejdia fascistă pentru muncitori, pentru țărănime, pentru intelectuali, liber-profesioniști sau funcționari“. Făcînd apel „la toți aceia care sînt alarmați de primejdia fascistă“ să se înroleze în mișcarea antifascistă, aceeași publicație preciza că „simpla adeziune sentimentală este cu totul insuficientă, dacă aderenții noștri nu pășesc în toată țara, în sate, fabrici și ateliere, în birouri, în sălile facultăților și școlilor, în cartierele sărace și uitate de edilități occidentalizate, deci peste tot locul unde trăiesc muncitori necăjiți și nevoiași, la crearea de grupe antifasciste și comitete antifasciste, care să-și trimită adeziunea Comitetului Național Antifascist de la București“⁸. În același sens, ziarul „Alte zări“, cu prilejul apariției primului său număr, declara : „Această publicație se va ocupa de fenomenele fasciste. Nu ne vom mulțumi, însă, cu văicărelile privitoare la brutalitățile și vandalismele acestora, invocînd umanitarismul și civilizația. Scopul ne va fi dublu :

În primul rînd vom arăta că adevărata țintă a fascismului, de orice nuanță ar fi el și sub orice emblemă s-ar manifesta, este să apere un sistem intrat în putrefacție și să oprime masele muncitorești de toate rasele și de toate credințele.

Însă cea mai importantă chemare ne va fi să arătăm cu date precise și concrete că orînduiala fascistă nu duce nicăieri în lume la liman. Din

⁸ „Buletinul de acțiune împotriva fascismului“, anul I, nr. 1 din 23 octombrie 1933.

acest motiv, fiecare articol apărut aici va ilustra, nu prin vorbe și demagogie, ci prin dovezi grăitoare, că sistemele lui Mussolini și Hitler au împins și vor împinge tot mai mult o omenire spre una din cele mai cumplite mizerii din câte s-au pomenit pe lume”⁹.

Împotriva fascismului au militat, în această perioadă, organele de presă ale Partidului Comunist Român — „Scînteia“, „Lupta de clasă“ —, ale Partidului Social-Democrat și Partidului Socialist Unitar — „Lumea nouă“ și „Proletarul“ —, ca și „Cuvîntul liber“, publicație influențată de P.C.R. prin comuniștii care lucrau în redacția acesteia, precum și alte gazete socialiste și muncitorești. Totodată, militanții antifasciști au publicat numeroase articole cu caracter antifascist în ziarele democrat-burgeze „Dimineața“, „Adevărul“, „Tempo“, „Lupta“, „Epoca“, „Zorile“, „Excelsior“, „Ordinea“ ș.a.

Editată cu mari greutate, determinate de lipsa mijloacelor financiare și, în special, de șicanele și piedicile de tot felul puse de autorități, care mergeau de la interzicerea publicării unor articole și confiscarea unor întregi numere, gata tipărite, și pînă la suspendarea ziarelor și închiderea redacțiilor, presa antifascistă a constituit una dintre principalele căi prin care militanții antifasciști țineau legătura cu masele, făcîndu-le cunoscute scopul și lozincile de luptă ale Comitetului Național Antifascist, ținîndu-le la curent cu acțiunile întreprinse pe plan intern și internațional.

Editoriale și articole, între care amintim pe cele purtînd titlurile: *În Germania sub noul regim*, de Octav Livezeanu („Stînga“ din 19 martie 1933), *Dictatorul morții*, de N.D. Cocea („Clopotul“ din 20 octombrie 1933), *Despre fascism*, de Iorgu Iordan („Ecoul“ din 1 iulie 1934) și multe altele făceau o detaliată analiză a drumului parcurs de cei doi dictatori fasciști, Mussolini și Hitler, pînă la acapararea puterii, metodele folosite pentru inducerea în eroare a maselor populare și atragerea lor în organizațiile fasciste. În opoziție cu promisiunile demagogice făcute maselor înaintate de a ajunge la putere, erau prezentate politica dusă de fasciștii italieni și germani după aceea, teroarea instaurată, interzicerea activității celorlalte partide politice, desființarea organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare. Arătîndu-se adevăratele stări de lucruri din Germania și Italia, se atrăgea atenția maselor de cetățeni să nu se lase înșelați, să nu cadă în cursa pe care le-o întinsese fascismul. Demascînd demagogia ce caracteriza pretutindeni propaganda organizațiilor fasciste, un apel al Comitetului Național Antifascist, publicat în „Buletinul mișcării antifasciste“, dezvăluia adevărata față a fascismului, subliniînd: „Fascismul desființează organizațiile, syndicatele și partidele muncitorești. Din muncitori liberi, fascismul face soldați care n-au voie nici să murmure. Muncitorilor, care luptă pentru o viață mai omenească, fascismul le dă gloanțe, lagăre de concentrare sau concedierea... Fascismul nu este un mijloc de scăpare din criza și mizeria economică și morală, ci este arma cu care întreaga muncitorime va fi îngenuncheată, terorizată, exploatată la maximum și la urmă supusă la război“¹⁰.

În presa antifascistă s-a făcut o viguroasă demascare a doctrinei fasciste, subliniîndu-se caracterul ei retrograd, antinațional, agresiv, erau explicate atît originile și conținutul ideologic, cît și rolul ei nefast în viața societății omenești. Numeroase articole, dintre care amintim *Fascismul și războiul*, de Petre Constantinescu-Iași („Buletinul mișcării antifasciste“

⁹ „Alte zări“, anul I, nr. 1 din 26 noiembrie 1933.

¹⁰ „Buletinul mișcării antifasciste“, anul I, nr. 3 din 3 decembrie 1933.

din 12 noiembrie 1933), *Fascismul și pacea*, de Iorgu Iordan („Ecoul“ din 7 iulie 1934) și altele, avertizau că instaurarea la putere a fascismului în două dintre marile state ale Europei — Germania și Italia — crease un iminent pericol de declanșare a unei noi conflagrații mondiale. „Oricum privim fascismul — sublinia Petre Constantinescu-Iași în articolul mai sus-amintit —, el este un generator de războaie. El gesticulează cel mai groaznic război, acela al distrugerii totale pe baza progresului tehnic“¹¹.

Publicistica antifascistă s-a ridicat în apărarea valorilor culturale românești și universale periclitate de marșul tenebros al forțelor fasciste. În coloanele presei comuniste, socialiste, social-democrate sau democrat-burgheze, figuri dintre cele mai distinse ale științei și culturii românești au luat atitudine hotărâtă împotriva ideologilor extremei drepte, au demascat esența ultrareacționară a unor curente ca existențialismul tragic, energetismul, trăirismul, care ridicau în slăvi inconștientul, trăirea ancestrală, în timp ce gândirea logică era apreciată ca incomodă și inutilă, au dezvăluit, în toată hidoșenia și antiumanismul ei, cultivarea de către fascism a instinctului primar, a forței brutale, a sadismului și a urii față de om. „Fascismul, național-socialismul și toate «doctrinile» conexe constituie realmente pericole sociale și pericole de război — se arăta într-un articol semnat de C.I. Parhon și publicat în revista „Viața studentască“ —. Exaltarea sentimentelor de ură în interiorul aceleiași țări și între popoare vecine sau depărtate nu pot fi decât factori ce se opun progresului social și care conduc la războiul civil sau între state“¹².

Un alt mijloc de demascare a fascismului l-a constituit editarea de cărți, broșuri, manifeste, ilustrate cu un net conținut antifascist. Sub îngrijirea Comitetului Național Antifascist, a fost tradus în România, în limbile română, maghiară și germană, *Ciuma brună*, un album comentat, care, prin reproducerea de imagini din lagărele de concentrare naziste, a reprezentat un excelent mijloc de informare a maselor asupra soartei pregătite de fasciști, după cucerirea puterii, milioanele de oameni. De asemenea, spre sfârșitul anului 1933, a fost editată lucrarea *Germania hitleristă*, de Petre Pandrea, elocvent document informativ privind situația din cel de-al III-lea Reich odată cu venirea lui Hitler la putere.

Relevind ororile hitlerismului, denunțând adevărata față a fascismului, aceste lucrări au avut darul de a-i trezi pe mulți la realitate, determinându-i să părăsească atitudinea de expectativă și să se înroleze activ în mișcarea antifascistă.

Activitatea Comitetului Național Antifascist din România a îmbrăcat și alte forme. Au fost organizate consfătuiri, conferințe, întruniri și demonstrații, șezători și serate literare, în cadrul cărora au fost dezbătute probleme legate de organizarea luptei împotriva pericolului fascist, pentru combaterea influenței ideologiei și propagandei sale nocive în diferitele medii sociale. Astfel, la 29 ianuarie 1934, din inițiativa Comitetului Național Antifascist, a avut loc o consfătuire la care au participat și delegați ai Ligii Muncii și ai sindicatelor „Solidaritatea“, „Ciocanul“ ș.a. Consfătuirea, dedicată aniversării unui an de la marile bătălii proletare din 1933, a prilejuit participanților dezbaterile unor probleme stringente la acea oră privind realizarea, pe bază de front unic, a unor acțiuni îndreptate împotriva pericolului fascist. Au fost organizate șezători literare în București, Cluj și în alte orașe. Cu mult interes erau întâmpinate confe-

¹¹ „Buletinul mișcării antifasciste“, anul I, nr. 2 din 12 noiembrie 1933.

¹² „Viața studentască“, anul I, nr. 1 din 15 decembrie 1934.

rințele ținute de publicistul N.D. Cocea, organizate de Comitetul Antifascist din București.

O deosebită atenție a acordat Comitetul Național Antifascist educării tinerei generații. Pătrunși de un puternic simț al responsabilității față de modelarea tinerei generații în spiritul rațiunii și al democrației, al cultului muncii, militanții antifasciști, în rîndul cărora se găseau numeroși profesori universitari și secundari, au demască de la catedră, prin conferințe publice sau prin articole apărute în presă, frazeologia demagogică și obscurantismul Gărzii de fier, care căuta să inoculeze celor ce cădeau în mrejele ei repulsia față de gîndirea lucidă și clară, pentru a plămădi o masă de brute, gata să acționeze orbește, oricînd, la ordinul șefilor lor. Fasciștii „vor să ne crească pe noi, tinerii, în spiritul militarist cel mai brutal, vor să ne înroleze în asociațiile lor, care se întind ca mușcegăiul pe un corp în putrefacție — scria gazeta „Alte zări“ —. În fabrici, la sate, în școli, în căminuri de ucenici și de studenți, pretutindeni unde tineretul se străduiește spre libertate, liberă dezvoltare intelectuală și fizică, se izbește de organizațiile crucii încîrligate, de cuziști, de gardiștii de fier, cercetașii și alte organizații antidemocratice și antimuncitorești. Pentru aceasta trebuie să luptăm contra fascismului“¹³.

În senatele universitare, profesorii antifasciști au înfierat acțiunile huliganice ale elementelor fasciste, terorismul acestora. Este ilustrativă în acest sens atitudinea senatului Universității din Iași, care, în ședința din 25 iunie 1934, prezidată de rectorul Traian Bratu, a hotărît luarea unor măsuri disciplinare care mergeau pînă la excluderea din universitate a studenților fasciști.

Comitetul Național Antifascist a considerat, ca unul dintre obiectivele importante ale activității sale, apărarea militanților partidului comunist și ai organizațiilor sale legale de masă — muncitori, intelectuali, studenți, țărani etc. — deținuți în închisori „pentru delictе politice și de presă“. În acest scop, luptătorii antifasciști au desfășurat adevărate campanii de presă, publicînd numeroase articole în care era înfierat regimul aplicat deținuților politici, au luat parte la acțiunile organizate de P.C.R. pe linia „Ajutorului Roșu“ pentru sprijinirea morală și materială a conducătorilor clasei muncitoare aflați în închisori. Astfel, la 1 ianuarie 1934, ziarul „Clopotul“ a publicat un protest contra terorii și regimului de înfometare aplicat în închisori deținuților politici, arătînd că acesta genera grave îmbolnăviri în rîndul lor, periclitîndu-le viața. În același număr al ziarului era publicat un protest purtînd numeroase semnături ale unor scriitori, artiști, juriști, în frunte cu Tudor Arghezi, în care se arăta : „Indiferent de opinia politică socială pe care individual o împărtășim, luînd cunoștință de faptele mai sus descrise, ridicăm cel mai energic protest în fața opiniei publice, cerînd o imediată remediere a unei stări de lucruri care constituie o rușine pentru țară“¹⁴.

În vara anului 1934, cînd se judeca la Craiova, în fața Tribunalului militar, procesul conducătorilor eroicelor lupte ale clasei muncitoare din ianuarie-februarie 1933, Comitetul Național Antifascist, urmînd indicațiile date de partidul comunist, și-a concentrat eforturile, alături de „Ajutorul Roșu“, sindicatele muncitorești și alte organizații democratice, în direcția dezvoltării în rîndurile maselor populare a unui larg curent de opinie în sprijinul celor implicați în proces, pentru organizarea unor ample

¹³ „Alte zări“, anul I, nr. 1 din 26 noiembrie 1933.

¹⁴ „Clopotul“, anul II, nr. 27 din 1 ianuarie 1934.

și viguroase acțiuni de solidaritate, cerînd stingerea înscenării judiciare și punerea în libertate a celor arestați. În acest sens, Comitetul Național Antifascist s-a îngrijit de publicarea în organele de presă ale mișcării antifasciste, precum și într-o seamă de cotidiene burghezo-democratice de mare tiraj a unor proteste ce condamnau procesul intentat de autorități conducătorilor ceferiștilor și petroliștilor, pe care-l apreciau drept un act de siluire a drepturilor și libertăților cetățenești ¹⁵.

Prin eforturile conjugate ale Comitetului Național Antifascist, ale comitetelor sale regionale, județene și locale, pe adresa Consiliului de război al Corpului I armată de la Craiova au fost trimise, pe cele mai diverse căi, proteste purtînd un impresionant număr de semnături.

În cadrul acestei ample acțiuni, revoluționarul Nicolae Ceaușescu, venit special pentru „a face declarații în favoarea acuzaților“, deoarece „muncitorimea se solidarizează cu ei“ ¹⁶, a fost arestat.

Reflectînd grija pentru soarta deținuților politici antifasciști, a conducătorilor luptelor ceferiștilor și petroliștilor din 1933, aflați în închisori, atît propunerile de front unic făcute de Comitetul Național Antifascist conducătorilor Partidului Social-Democrat și Partidului Socialist Unitar, cît și înțelegerile realizate însciau, ca unul dintre obiectivele de acțiune comună, lupta pentru punerea în libertate a celor arestați ¹⁷.

Militînd împotriva primejdiei fasciste în propria țară, Comitetul Național Antifascist din România și-a adus contribuția, în același timp, la lupta împotriva fascismului pe plan internațional, manifestîndu-și solidaritatea, prin cele mai diverse mijloace, cu forțele antifasciste din Germania, Italia, Franța, Anglia, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, Polonia, Ungaria și alte țări subjugate sau amenințate de fascism.

Reprezentanții mișcării antifasciste din România au luat parte și au avut un rol activ în cadrul congreselor antifasciste internaționale (Paris — mai și septembrie 1933, august 1934 ; Bruxelles — decembrie 1934). Se relevă, în această perioadă, puternicele acțiuni de solidaritate din timpul procesului înscenat de naziști lui Gheorghe Dimitrov, sau acelea pentru eliberarea militantului comunist german Ernst Thälmann, pentru apărarea muncitorilor antifasciști din Austria. Comitetul Național Antifascist a publicat, la 3 noiembrie 1934, un apel-protest împotriva terorii antimuncitorești din Spania ¹⁸, iar în luna mai a aceluiași an, în cadrul unei ședințe ținute din aceeași inițiativă, s-a exprimat solidaritatea antifasciștilor din România cu lupta revoluționară a poporului chinez.

În perioada de la sfîrșitul anului 1934, mișcarea antifascistă a căpătat o tot mai mare amploare în România. A contribuit la aceasta, în mod deosebit, plenara Comitetului Național Antifascist din 9—10 septembrie 1934 (în unele documente a fost denumită conferință), care a făcut o amplă analiză a activității Comitetului Național Antifascist, subliniind succesele obținute în demascarea pericolului fascist în România și mobilizarea maselor la acțiuni antifasciste, dar și lipsurile ce se manifestaseră în activitatea organizației. „Față de pericolul iminent al fascismului și războiului și, în același timp, ținînd seama de popularitatea pe care mișcarea antifascistă o capătă din ce în ce mai mult în masele muncitoare, țărănești și intelectuale, plenara constată că cea mai hotărîtoare sarcină

¹⁵ „Clopotul“, anul II, nr. 37 din 1 iunie 1934 și nr. 40 din 22 iunie 1934.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4 178, fila 117 ; fondul nr. 4, dosarul nr. 714, fila 63.

¹⁷ „Clopotul“, anul II, nr. 38 din 28 octombrie 1934.

¹⁸ „Cuvîntul nou“, anul I, nr. 8 din 3 noiembrie 1934.

a mișcării este înrădăcinarea cât mai adâncă a mișcării antifasciste în toate păturile amenințate și lovite de fascism”¹⁹. Pentru înfăptuirea acestei sarcini, plenara a stabilit un plan de măsuri, care prevedea : crearea de comitete antifasciste în toate întreprinderile și satele, precum și lărgirea bazei de masă a comitetelor existente ; transformarea tuturor comitetelor orășenești în comitete județene și funcționarea lor ca atare ; crearea de comitete de tineri și femei în întreaga țară ; sporirea tirajului publicațiilor antifasciste și editarea unor noi organe de presă ; dezvoltarea în jurul comitetelor antifasciste a unei mișcări culturale cât mai largi (teatre populare, festivaluri, organizații sportive etc.).

Plenara Comitetului Național Antifascist a apreciat că pentru îndeplinirea acestor sarcini era indispensabilă „închegarea frontului unic al tuturor antifasciștilor împotriva pericolului fascist și războinic”. S-a stabilit ca, în acest scop, Comitetul Național Antifascist, comitetele sale regionale și locale să reinnoiască propunerile de front unic, pe baza unui program minimal, „tuturor partidelor și membrilor lor care se declară dușmani ai fascismului și războiului, cât și oricăror organizații sindicale sau de orice alt fel care au interese antifasciste și antirăzboinice”²⁰.

Plenara a elaborat o *Chemare* pentru încheierea frontului unic adresată Partidului Social-Democrat, Partidului Socialist Unitar și altor organizații muncitorești, care a fost dată publicității în ziarul „Clopotul”. „Comitetul Național Antifascist — se arăta în *Chemare* —, convins că numai unirea tuturor păturilor lovite de fascism poate împiedica dictatura fascistă, conștient de rolul său ca organizație în afară de partide, menit să realizeze frontul unic antifascist și antirăzboinic, vă propune unitatea de acțiune”²¹.

Propunerile repetate pentru făurirea frontului unic, făcute de P.C.R. sau de organizațiile de masă aflate sub conducerea sa, au găsit ecou favorabil în masa membrilor celorlalte partide muncitorești, inclusiv în rândul unor elemente din conducerea acestora, care au acceptat să participe la tratative cu reprezentanții P.C.R. În condițiile când masele de muncitori se exprimau cu tot mai multă tărie în favoarea frontului unic muncitoresc, când organele de presă social-democrate și socialist-unitare contribuiau la popularizarea ideii unității de acțiune a clasei muncitoare, când congresele regionale ale P.S.D. de la Cluj și București se pronunțau pentru colaborare cu comuniștii, delegați ai Comitetului Executiv al P.S.D. au căzut de acord cu delegații C.C. al P.C.R. să încheie, în toamna anului 1934, o înțelegere care, în esență, cuprindea : angajamentul celor două partide că pe timpul acțiunilor comune vor înceta polemica ce dăunase atîta mișcării muncitorești, menținîndu-și, însă, dreptul la o critică obiectivă ; lupta unită în vederea realizării unui program de revendicări minimale propuse de P.C.R. ; acțiuni comune în sprijinul minerilor spanioli.

Totodată, s-a ajuns la încheierea unui acord de front unic mult mai cuprinzător, între organizațiile de masă conduse de P.C.R. — Comitetul Național Antifascist și Liga Muncii, pe de o parte, și Partidul Socialist Unitar, pe de altă parte — pe baza unui program de revendicări ce prevedea acțiuni comune pentru : îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale oamenilor muncii ; dreptul de organizare și întrunire ; libertatea presei ; eliberarea conducătorilor luptelor ceferiștilor și petroliștilor din

¹⁹ „Cuvîntul liber”, anul I, nr. 11 din 14 octombrie 1934.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4 170, filele 84—87.

²¹ „Clopotul”, anul I, nr. 5 din 30 septembrie 1934.

ianuarie-februarie 1933 și a tuturor antifasciștilor arestați; acțiuni de solidaritate cu lupta popoarelor din alte țări; împotriva Gărzii de fier și a celorlalte organizații fasciste. În vederea realizării programului de revendicări mai sus-amintit a fost alcătuit un Comitet Central de coordonare al frontului unic, format din cîte 5 reprezentanți ai fiecărei organizații semnatare. Aceeași componență se stabilea și pentru comitetele de front unic județene și orășenești. Procesul-verbal al înțelegerii a fost semnat la data de 17 septembrie 1934 ²².

În spiritul programului adoptat, Comitetul Central de coordonare al frontului unic a organizat la București, Ploiești, Galați, Craiova, Cîmpina, Tg. Mureș și în alte localități o serie de întruniri la care muncitorii au manifestat, uniți, împotriva pericolului fascist, pentru apărarea intereselor lor imediate.

Încrederea de care Comitetul Național Antifascist — organizație de masă, ce-și desfășura activitatea sub directa conducere a Partidului Comunist Român — s-a bucurat în rîndul diferitelor categorii de cetățeni, numeroasele adeziuni sosite din întreaga țară, crearea, într-un timp foarte scurt, a zeci și zeci de comitete locale antifasciste, județene și regionale, activitatea acestora, virulent demascatoare a pericolului fascismului în România și pe plan internațional, care puneau cercurile conducătoare într-o lumină extrem de negativă din cauza atitudinii lor tolerante sau de-a dreptul încurajatoare față de fascismul intern, întrunirile organizate, încheiate, uneori, cu manifestații de stradă, au determinat, încă în vara anului 1933, măsuri ale autorităților pentru supravegherea activă a comitetelor antifasciste. Erau tot mai frecvente cazurile cînd publicațiile antifasciste erau confiscate sau suspendate, cenzura oprea publicarea a numeroase articole, sediile comitetelor erau închise, militanții antifasciști arestați și maltratați.

În martie 1934 organele de poliție au făcut o descindere la sediul Comitetului Național Antifascist, în urma căreia întreaga arhivă a organizației a fost confiscată, secretarul comitetului arestat, iar „Buletinul mișcării antifasciste“, organul central de presă al Comitetului, interzis ²³. De asemenea, la Cluj, gazeta „Alte zări“, organul de presă al Comitetului regional, a fost interzisă, iar la Constanța activitatea Comitetului antifascist a fost interzisă încă de la 30 decembrie 1933, prin Ordonanța nr. 4 a comandantului Diviziei a IX-a ²⁴.

În seara zilei de joi, 20 septembrie 1934, mai mulți tineri antifasciști, în frunte cu Nicolae Ceaușescu, întruniți la sediul antifascist din strada Foișor, nr. 9, au fost arestați și închiși la Prefectură ²⁵.

Militanții antifasciști nu s-au lăsat, însă, intimidați de abuzurile de tot felul și de îngrădirile impuse activității lor de către autorități. Comitetul Național Antifascist, comitetele sale regionale, județene sau locale au înaintat pe adresa Ministerului de Interne numeroase proteste, cerînd să înceteze abuzurile și să se permită organizației să-și desfășoare activitatea în mod legal. Referindu-se la aceasta, „Arena“ (nr. 8/1936) scria: „Luni seara, sediul se deschide din nou. Mereu printre primii Ceaușescu. Din nou poliția, din nou arestări, din nou bătaie și, după o deținere de alte două zile, din nou eliberați. Și Ceaușescu iarăși printre primii la deschiderea sediului, la munca de organizare a tineretului“.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 22, dosarul nr. 4 136, fila 132.

²³ „Clopotul“, anul I, nr. 5 din 30 septembrie 1934.

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4 177, filele 94—105.

²⁵ „Clopotul“, anul I, nr. 5 din 30 septembrie 1934.

Acționind pe baza platformei de luptă comună adoptate, o delegație a Comitetului Central de coordonare al frontului unic s-a prezentat la Ministerul de Interne, în ziua de 13 noiembrie 1934, pentru a protesta împotriva numeroaselor acte abuzive și ilegale comise de organele de poliție de pe cuprinsul întregii țări, între care: „1) Confiscarea și suspendarea ziarelor independente cu tendință antifascistă: «Clopotul» de la Botoșani, sub direcția lui Scarlat Callimachi, «Îndrumarea» de la Galați, «Székelyföldi Néplap» de la Tg. Mureș, deși asupra acestor ziare cenzura se exercitase cu toată rigoarea; 2) cenzurarea abuzivă a ziarului «Proletarul» cu conținutul programului de front unic și cenzurarea totală a manifestelor de front unic, ca și cenzurarea excesivă, în general, față de ziarele noastre; 3) închiderea localului Partidului Socialist Unitar din Fălticeni“. Delegația a protestat împotriva maltratării, la poliția Capitalei, a militantului revoluționar Nicolae Ceaușescu, care făcea parte din conducerea Comitetului Național Antifascist, ca și a prigonirii altor luptători antifasciști²⁶. „În fața acestor acte de teroare care se comit împotriva aderenților și organizațiilor noastre — declara, în continuare, protestul înmînat secretarului general de la Ministerul de Interne —, ...cerem intrarea în legalitate și încetarea tuturor abuzurilor îndreptate contra noastră“²⁷.

Larga mișcare antifascistă, în cadrul căreia clasa muncitoare, începînd să acționeze unitar, se afirma cu o vigoare mereu crescîndă, întărirea legăturilor partidului comunist cu masele și creșterea influenței și prestigiului său în rîndurile poporului au alarmat clasele exploataatoare. „Activitatea mișcării antifasciste din România — se arăta în sinteza întocmită de biroul de studii al Direcției generale a poliției — este cu atît mai periculoasă ordinii și siguranței statului cu cît s-a dovedit că programul de luptă contra fascismului și războiului este prevăzut cu manifestațiuni, demonstrațiuni și greve de masă în toate întreprinderile publice și de utilitate publică, pe baza frontului unic de jos, contra stării de asediu, contra legilor considerate de represiune și pentru eliberarea tuturor deținuților politici...“²⁸.

În consecință, guvernul Tătărescu a hotărît să treacă la represalii. La 25 noiembrie 1934 a fost instituită starea de asediu. Un număr de 32 de organizații, printre care Comitetul Național Antifascist, Liga Muncii, Comitetul Central de coordonare al frontului unic și altele, au fost declarate în afara legii și dizolvate. Presa antifascistă a fost suspendată, iar sediile comitetelor antifasciste și ale organelor de presă închise.

Urmărind să stăvilească și să reducă la tăcere mișcarea comunistă și antifascistă tocmai într-un moment cînd P.C.R. se orienta spre făurirea frontului popular antifascist, autoritățile au înscenat militanților partidului comunist, ai mișcării antifasciste un șir de procese politice, care au fost judecate, în anii 1935—1937, la București, Craiova, Chișinău, Brașov, Cluj, Constanța, Iași, Galați. Aceste procese au fost transformate, atît de către militanții mișcării muncitorești și antifasciste, trimiși de autorități în fața instanțelor de judecată, cît și de masele largi, care s-au solidarizat cu ei, în adevărate tribune de demascare a pericolului fascist, de mobilizare a poporului în lupta pentru apărarea democrației, a independenței și suveranității țării.

²⁶ „Dimineața“, anul 30, nr. 10 015 din 14 noiembrie 1934.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4 177, filele 94—105.

Dar nici beciurile Siguranței, nici anii de detenție nu au putut clinti voința, forța și curajul comuniștilor.

În anii ce au urmat au avut loc noi acțiuni. În 1938—1939, în fruntea muncitoarelor de la „Jaquard” și a tineretului din Sectorul II Negru din Capitală, a organizării acțiunilor antifasciste, antirăzboinice, cultural-educative s-a aflat tovarășa Elena Petrescu (Ceașescu).

O deosebită importanță în lupta din acei ani a avut marea demonstrație antifascistă și antirăzboinică de la 1. Mai 1939, în organizarea căreia un rol hotărâtor a avut tovarășul Nicolae Ceașescu.

Activitatea Comitetului Național Antifascist a avut o importanță deosebită pentru mișcarea antifascistă din România. Acțiunile organizate de partidul comunist prin intermediul său, precum și al altor organizații de masă legale au influențat decisiv opinia publică, determinând o vie activizare a oamenilor muncii în lupta antifascistă. Efervescența antifascistă a maselor populare, care demonstra că poporul român, în ansamblul său, ura fascismul și se opunea expansiunii lui pe plan internațional și ascensiunii spre putere în România, avea să se manifeste cu deosebită tărie în timpul acțiunilor de front popular organizate de partid în anii următori.

Existența și activitatea Comitetului Național Antifascist au reprezentat o prețioasă experiență pozitivă pentru Partidul Comunist Român. Prin intermediul său, ca și al altor organizații de masă legale, partidul a reușit să se apropie și mai bine de mase, a găsit calea activizării, în jurul clasei muncitoare, a unor categorii sociale neproletare — țărani, intelectuali, funcționari, pensionari, invalizi, studenți, mici întreprinzători, precum și unele elemente burgheze alarmate de creșterea primejdiei fasciste, reprezentată de ascensiunea spre putere a Gărzii de fier și de agresivitatea mereu sporită a Germaniei naziste. În lupta antifascistă, pentru salvagardarea intereselor supreme ale poporului român, s-a creat un climat de încredere între comuniști și celelalte forțe politice progresiste ale societății românești și în primul rînd între partidele clasei muncitoare. Pe de altă parte, comuniștii au înțeles că un larg front patriotic, capabil să respingă primejdia fascistă, se putea înfăptui numai în jurul unor obiective general-democratice, naționale, menite să capteze atenția și interesul maselor populare.

Rezultatul acestei largi activități politice desfășurate de comuniști a fost făurirea Frontului Democratic, care înmănunchea Partidul Comunist Român, Partidul Socialist Unitar, Frontul Plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România, unele organizații locale ale Partidului Social-Democrat, ale Partidului Național Țărănesc, Partidului Radical Țărănesc și Partidului Țărănesc al dr. Lupu. Forțele democratice coalizate au reușit să obțină o serie de succese însemnate în viața politică a țării în alegerile parlamentare parțiale din 1936 din județele Hunedoara și Mehedinți și în 1937 în alegerile pentru consiliile județene la Ploiești, Cluj, Iași, Bihor și în multe alte localități. Politica promovată de P.C.R. de alianță cu toate forțele interesate în salvagardarea intereselor naționale ale poporului român și-a găsit o strălucită expresie în modul cum comuniștii au conceput și au realizat insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Rod al acțiunii unite a celor mai largi forțe sociale, politice și militare din România, în rîndul cărora clasa muncitoare și partidul său comunist au avut rolul conducător, insurecția a inaugurat o eră nouă în istoria noastră națională, deschizînd calea trecerii la înfăptuirea orînduirii socialiste pe pămîntul României.

DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII MASELOR ÎN CONCEPȚIA SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU

CONSTANTIN RĂDUCU

Formarea omului nou, cu o înaltă conștiință politică, patriotică, revoluționară, cu o temeinică pregătire ideologică, cultural-științifică, capabil să-și valorifice superior disponibilitățile creatoare, constituie o preocupare cardinală a partidului nostru. „Este de înțeles că transformând întreaga societate, dezvoltând forțele de producție și perfecționând relațiile de producție — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, trebuie să ne preocupăm, în același timp, de transformarea omului, de formarea unui om nou, cu o conștiință înaintată, în fața căruia să stea în primul rînd răspunderea față de societate, interesele societății, care să știe să îmbine interesele proprii cu cele ale colectivității, să fie gata să facă totul — și la nevoie, să-și dea chiar viața — pentru interesele patriei, ale națiunii, ale socialismului și comunismului“¹.

În Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat în mod științific necesitatea valorificării superioare a resurselor materiale și umane, dezvoltării intensive a tuturor ramurilor de activitate, realizării unei calități noi în toate domeniile, creșterii eficienței economice. Și aceasta cu atât mai mult cu cît și țara noastră se confruntă cu o seamă de greutăți, implicații previzibile sau imprevizibile ale crizei economice mondiale, ale contradicțiilor contemporaneității și ale revoluției tehnico-științifice, cu cerințele progresului și civilizației.

Așa cum rezultă din hotărârile adoptate de Conferința Națională din decembrie 1982, din cuvîntările secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în toate domeniile de activitate — în industrie, construcții, transporturi și telecomunicații, agricultură, sfera serviciilor către populație, în învățămînt — se pune cu acuitate problema sporirii contribuției fiecărui membru al societății la realizarea integrală și eficientă a sarcinilor de care răspunde. Din acest punct de vedere, una din

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 285—286.

condițiile fundamentale ale propășirii patriei noastre constă în stimularea pe toate căile a creativității maselor, a spiritului lor de inovație.

Dezvoltarea bazei energetice și de materii prime, asigurarea, în unele sectoare, a 50% și chiar mai mult din necesarul de materii prime pe seama recuperării și refolosirii materialelor, asigurarea economiei naționale cu toate sortimentele de metal și de substanțe chimice necesare, din producția proprie sau din cooperarea cu țările socialiste, valorificarea superioară a bazei tehnico-materiale, a tuturor resurselor materiale și umane, realizarea unor produse cu caracteristici tehnico-funcționale competitive cu produse similare străine, creșterea tot mai importantă a exportului, precum și realizarea noii revoluții în agricultură implică în mod obiectiv introducerea noului, stimularea și materializarea creativității oamenilor muncii în noi bunuri, valori autentice, originale, dezvoltarea științei la cotele și cerințele producției moderne. Referindu-se la toate acestea, secretarul general al partidului subliniază: „Realizarea sarcinilor de mare răspundere din următorii ani, dezvoltarea economico-socială a țării, cer o activitate susținută în domeniul cercetării științifice și învățământului, o concentrare mai puternică a forțelor din institutele de cercetare în vederea soluționării problemelor tehnice și tehnologice ce se pun în fața întreprinderilor și economiei naționale, a perfecționării tehnologiilor, reducerii consumurilor, ridicării nivelului tehnic și calitativ al produselor. Dispunem de forțe puternice în toate sectoarele de cercetare. Este necesar să unim aceste forțe pe baza unor programe complexe și să acționăm cu toată hotărîrea în vederea soluționării mai rapide a problemelor ce revin fiecărui sector de activitate. Să aplicăm ferm hotărîrile partidului de realizare a unei strînse unități între cercetare, învățământ și producție”².

La baza creativității stau munca, o înaltă pregătire profesională, de specialitate, de cultură generală. „Problema ridicării nivelului de calificare și a lărgirii orizontului de cunoștințe al oamenilor muncii, al cadrelor — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, constituie o necesitate imperioasă pentru soluționarea în bune condiții a marilor probleme privind dezvoltarea economiei naționale, creșterea productivității muncii, ridicarea calității, realizarea unei înalte eficiențe economice”³.

Societatea este locul în care omul își afirmă plenar, în mod competitiv, creativitatea individuală și socială. Societatea noastră socialistă reprezintă societatea în care omul se poate realiza pe multiple planuri, care propulsează valorile reale, creează cele mai bune condiții de democratizare a creativității, largi disponibilități pentru dezvoltarea personalității omului, valorificarea potențialului creator al maselor. Societatea socialistă pornește de la premisa umanist-democratică și optimistă, cu temeiuri profund științifice în psihologie, antropologie, genetică etc., potrivit căreia orice om este posesorul unui potențial creativ mai mic sau mai mare, pe care poate să-l dezvolte în condiții favorabile de mediu social, educație și autoeducație, de voință, efort și pricepere. Această teză are o rezonanță puternic stimulativă pe plan social-educativ⁴.

Creativitatea nu este similară cu conformismul, cu supunerea oarbă în fața unor legi, decrete, cerințe rutiniere depășite. Creativitatea presu-

² Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16—18 decembrie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 26.

³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, p. 26—27.

⁴ Ion Moraru, *Creativitatea socială*, Editura politică, București, 1981, p. 25.

pune oameni care promovează un stil de viață, de muncă neconformist, un stil integrativ sau creativ, prin excelență — novator. Ca mod de gândire, de manifestare și de obiectivare a personalității umane, creativitatea presupune personalități cu adevărat puternice, conștiente de menirea lor, care tind spre libertate și independență, spre depășirea unor structuri și practici învechite. Așadar, nu poți crea, inventa, moderniza, nu poți participa activ și eficient la viața social-politică, limitându-te la starea de suficiență, reducându-ți activitatea doar la o aplicare mecanică a unor hotărâri care au o valabilitate generală, dar nu și particulară, specifică condițiilor, greutăților, aspirațiilor și idealurilor caracteristice fiecărei colectivități umane.

Opera și activitatea teoretică și practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, ctitorul României socialiste, demonstrează pilduitor că fidelitatea față de ideile socialismului științific reprezintă tocmai creativitatea, că această ideologie, prin însăși vocația și idealurile pe care le promovează, trebuie să fie receptivă la nou. Teoria și metoda materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific sînt folosite de partidul nostru ca instrumente reale și viabile de lucru, de descoperire, sintetizare și analizare a problemelor și proceselor complexe ale vieții interne și internaționale, de rezolvare concretă a obiectivelor strategice propuse, de cunoaștere și depășire a contradicțiilor. Atunci cînd unele teze, principii și idei valabile în alte timpuri, pentru alte țări, nu au dat rezultate la noi, sau au generat dogmatism, contradicții, partidul a găsit în el însuși forța, tăria de a renunța la ele, de a le corecta, a le pune de acord cu cerințele și particularitățile economico-sociale și spirituale ale țării noastre. „Noi am analizat și am tras o serie de concluzii din activitatea practică a partidului, a poporului nostru în construcția socialistă — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982. Viața a confirmat multe legități, multe teze generale cu privire la construcția socialistă, dar, totodată, a infirmat o serie de teze, ne-a făcut să înțelegem că unele legități și teze generale nu mai corespund noii etape de dezvoltare a societății socialiste românești. Din aceasta am tras și trebuie să tragem concluziile corespunzătoare”⁵.

Contribuția decisivă a tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea și înfăptuirea politicii interne a partidului și statului nostru, la îmbogățirea ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, a determinat înnoirea practicii social-politice, a întregii activități ideologice. Gîndirea fecundă, creatoare a secretarului general al partidului a fundamentat o serie de teze, idei și concepte de o deosebită valoare teoretică și practică, cum sînt: principiile edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, caracterul obiectiv al contradicțiilor în socialism și modul lor de rezolvare, dezvoltarea permanentă a democrației socialiste, renunțarea la conceptul de dictatură a proletariatului, întărirea rolului conducător al partidului în toate domeniile, creșterea rolului conștiinței socialiste, rolul și locul națiunii în general, al celei socialiste în special, noua ordine economică și politică internațională, propunerile constructive, de largă notorietate mondială referitoare la dezarmare și, în primul rînd, la dezarmarea nucleară, la salvagardarea păcii, excluderea războiului din viața omenirii etc. Toate aceste largi deschideri, noi teze, concepte atestă forța uriașă a gîndirii și

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 55.

activității responsabile, științifice a personalității proeminente a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Dacă resursele noastre materiale — petrolul, cărbunele, minereurile — sînt limitate, inteligența umană, resursele creative ale poporului sînt, practic, nelimitate, constituind rezerva inepuizabilă a dezvoltării economico-sociale, a creșterii prestigiului României socialiste în lume. „În viziunea noastră — arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — omul nou, constructor al socialismului și comunismului, trebuie să fie stăpîn pe cele mai înalte cuceriri ale științei, ale cunoașterii umane, să se caracterizeze prin înalte virtuți politice și morale, prin pasiune pentru muncă și creație, prin îndrăzneală în gîndire și acțiune, prin cutezanță în promovarea noului în întreaga viață socială, prin fermitate în lupta pentru dreptate și adevăr, pentru înfăptuirea principiilor eticii și echității socialiste...”⁶

Realizarea acestor deziderate de largă perspectivă, specifice operei profund umaniste pe care o înfăptuim, presupune valorificarea cu discernămint și eficiență a tuturor mijloacelor de care dispune societatea noastră, a cadrului organizatoric democratic, care permite oamenilor să participe la actul de creație. În acest sens, Festivalul național „Cîntarea României”, ca festival al muncii și creației maselor, al educației politice și culturii socialiste, a declanșat o amplă acțiune de masă, la nivelul întregii țări, pentru dezvoltarea creației tehnico-științifice, spirituale.

În etapele de masă, la nivel județean și național, ale Festivalului se înregistrează realizări importante în rezolvarea, prin eforturi proprii de gîndire și creație, a zeci de mii de teme de cercetare științifică și tehnico-economică, concretizate în creșterea producției și productivității muncii, în realizarea de mașini și utilaje prin autoutilare și reducerea pe această cale a importurilor, a efortului valutar al țării.

Valorificarea potențialului creativ al maselor se pune cu atît mai mult cu cît efectele crizei economice mondiale sînt tot mai dure, cu cît pătrunderea și menținerea pe diverse piețe cu o seamă de produse devin tot mai dificile. Problema creativității „se pune astăzi mai pregnant din pricina faptului că, în societatea contemporană, puternica dezvoltare științifică și tehnică solicită mai mult ca oricînd creativitatea umană — progresul economic și social fiind în foarte mare măsură dependent de inteligența și inventivitatea membrilor societății, de cantitatea de imaginație, de ingeniozitatea și originalitatea investite în activitățile desfășurate în diverse domenii”⁷.

Pentru activitatea practică desfășurată sînt deosebit de utile concluziile la care s-a ajuns în legătură cu aspectele intime ale actului de creație, cu premisele obiective și subiective de care trebuie să se țină seama în evaluarea căilor de acțiune și a rezultatelor obținute. Astfel, nu este lipsit de importanță faptul că, „în procesul de creație care este aspectul psihologic interior al activității creative, sînt cuprinse toate momentele, mecanismele și dinamica psihologică internă, de la generarea problemei sau a ipotezei pînă la realizarea produsului creativ. În acest proces este implicată, deci, nu numai gîndirea, capacitatea de a transforma informația inițială și de a gîndi noi relații între elementele informației, ci și dinamica vieții afective și a factorilor de personalitate... ; problema crea-

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 96.

⁷ *Creativitatea în știință, tehnică și învățămînt. Cercetări*, Editura didactică și pedagogică, București, 1981, p. 10.

tivității nu mai poate fi privită numai prin prisma inițiativei și capacității individuale, ci, implicând gândirea și acțiunea colectivă, ea intră în aria de investigație a sociologiei”⁸. Din acest punct de vedere, creativitatea a devenit, deja, o forță colectivă, ridicându-se la rangul de fenomen social, atât prin amploare, cât și prin valoarea rezultatelor obținute.

Ridicarea gradului general de instrucție și cultură, de pregătire tehnico-științifică, introducerea tehnicii de vîrf în producție, asigurarea unor mijloace de circulație rapidă a informației, integrarea activă a producției cu cercetarea și învățămîntul, aplicarea noului mecanism economico-financiar, a principiilor autoconducerii și autogestiunii muncitorești, au contribuit și vor contribui tot mai mult la propulsarea spiritului novator al oamenilor muncii, la valorficarea inteligenței creative proprii, la accelerarea progresului economic și social.

Prin însăși vocația sa, creativitatea ignoră birocratismul, lenea intelectuală. Interesul și pasiunea pentru creație se educă și se formează de la cele mai mici vîrste, solicitînd un efort permanent pentru autodepășire. Formarea în masă a unor trăsături caracteristice creativității sînt astăzi sarcini ce revin școlii, familiei, tuturor factorilor educaționali și, îndeosebi, colectivelor de oameni ai muncii. De aceea, este necesară din partea factorilor de conducere o bună cunoaștere a problemelor creativității, o deosebită receptivitate, înțelegere, încurajare și susținere a eforturilor individuale și colective de creativitate. Succesul unei cercetări, rezolvarea unei teme de studiu, a unor probleme complexe pe care le ridică producția, economisirea și reducerea importurilor depînd hotărîtor de climatul de muncă, de modul în care cadrele de conducere acționează pentru reușita succesului. Totodată, succesul nu poate fi decît rezultatul perfecționării permanente, ridicării orizontului tehnico-științific al oamenilor muncii. „Fără a așeza la baza întregii dezvoltări tot ceea ce este nou în știință, în toate domeniile — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu putem construi nici societatea socialistă multilateral dezvoltată, nici comunismul. De aceea trebuie învățat și iar învățat, studiat și dat — ca să mă exprim într-un limbaj mai plastic — frîu liber gîndirii, creației, imaginației, bazîndu-ne însă pe realități, pe studierea cerințelor dezvoltării economico-sociale”⁹.

Fundamentarea obiectivelor mișcării de creație tehnico-științifică dispune de orientări clare, de largă perspectivă, cuprinse în Programul partidului, în hotărîrile Congresului al XII-lea, ale Conferinței Naționale a partidului din 16—18 decembrie 1982, în opera și cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu. Ca urmare, problemele creației tehnico-științifice sînt parte componentă a programelor dezvoltării economico-sociale, iar obiectivele sale sînt, în mod direct, cerințe ale perfecționării întregii activități industriale, agricole, social-culturale.

Congresul al XII-lea al partidului a adoptat, după cum se cunoaște, „Programul-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981—1990 și direcțiile principale pînă în anul 2000”, care cuprinde peste 3 000 de obiective importante, din care 4/5 vor fi realizate în actualul cincinal; 25% se referă la tehnologii noi. 20% la crearea de mașini, utilaje, aparate, instalații, 13% la materiale noi și aproape 3% se referă la mecanizări și automatizări.

⁸ Ion Moraru, *op. cit.*, p. 28—33.

62 ⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 427.

Realizarea acestui vast program în curs de aplicare, va asigura : sporirea contribuției cercetării științifice la rezolvarea problemelor legate de înfăptuirea prevederilor planului de dezvoltare economico-socială în cincinalul 1981—1985 ; descifrarea din timp a soluțiilor tehnice necesare transpunerii în viață a orientărilor pentru cincinalul 1986—1990, sporind și mai mult rolul științei în întreaga operă de construcție socialistă, astfel încât actualul deceniu să devină cu adevărat deceniul științei, tehnologiei, calității și eficienței ; pregătirea rezervei de descoperiri științifice și soluții tehnologice necesare dezvoltării în perspectivă a țării noastre pînă în anul 2000, pornind de la cele mai avansate cuceriri ale revoluției tehnico-științifice contemporane ¹⁰.

Factorii de răspundere au datoria de a asigura, prin toate mijloacele, finalizarea ideilor, soluțiilor noi, a creativității, îndeosebi prin : promovarea creației științifice și tehnice proprii, în vederea înfăptuirii programelor de cercetare științifică, dezvoltarea tehnologică și introducerea progresului tehnic, asimilarea de produse și tehnologii noi, modernizarea celor existente, reducerea efortului valutar prin înlocuirea produselor de import, creșterea productivității muncii și reducerea cheltuielilor materiale de producție, reducerea consumurilor de materii prime, materiale, energie și combustibili, recuperarea, recondiționarea și refolosirea unor resurse locale, piese, subansamble etc ; dezvoltarea acțiunii de autoutilitare prin eforturi proprii ; lărgirea orizontului de cunoștințe științifice și tehnice al tuturor categoriilor de oameni ai muncii, prin popularizarea informațiilor și realizărilor științifice din țară și de peste hotare ; stimularea spiritului de inventivitate și creativitate, a pasiunii pentru activitatea de cercetare științifică și creație tehnică, cultivarea mîndriei patriotice pentru afirmarea științei și tehnicii românești, combaterea, prin forme specifice, a cosmopolitismului și nihilismului, în special cu privire la știință și tehnică, a tuturor acelor care subapreciază, denigreză potențialul creativ al poporului nostru.

Soluționarea marilor probleme puse de Congresul al XII-lea în fața cercetării științifice, a creativității în toate domeniile, nu se poate desfășura haotic, spontan, ca urmare doar a unor preocupări individuale existente în rîndul oamenilor muncii, oricît de numeroși ar fi ei. O amplă mișcare de masă nu se poate concepe fără o intensă activitate politică, de educație, care să explice în mod accesibil tuturor oamenilor muncii obiectivele urmărite, să determine antrenarea lor nemijlocită la traducerea acestora în practică. Viața confirmă că activitatea ideologică, politico-educativă, cultural-științifică de calitate se repercutează pozitiv asupra creșterii participării maselor la creația tehnico-științifică. În acest sens, se impune conștientizarea maselor prin forme adecvate, specifice asupra raportului dintre creația tehnico-științifică și dezvoltare, necesitatea soluționării cu forțe proprii a problemelor complexe ale etapei actuale, asigurarea cunoașterii problemelor cu care se confruntă economia noastră națională.

Experiența a demonstrat că rezultate bune se pot obține doar atunci cînd problema creativității se dezbate în adunările generale de partid, de tineret sau în grupele sindicale, cînd ministerele și centralele industriale difuzează în unități tematice de cercetare, diferențiate pe ramuri ale economiei naționale, cînd se organizează acțiuni speciale — dez-

¹⁰ Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, 19—23 noiembrie 1979, Editura politică, București, 1981, p. 731—765.

bateri, simpozioane, schimburi de experiență — consacrate oamenilor muncii care manifestă preocupări de cercetare, de inovații și invenții. Concomitent, trebuie asigurată îmbunătățirea dotării bibliotecilor tehnico-științifice, organizarea în rîndul oamenilor muncii, în cadrul cluburilor, punctelor de documentare politico-ideologică etc, a unei activități sistematice cu cartea tehnică, întâlniri cu specialiști, seri de calcul, demonstrații practice ș.a.

În crearea unui climat de stimulare a acestor preocupări, în acumularea experienței necesare un rol însemnat are organizarea unor acțiuni de genul *Anul creației tehnice originale* : în întreprinderi, unități școlare și la nivelul localităților s-au desfășurat, sub acest generic, cicluri de activități dedicate creației tehnice și popularizării cuceririlor tehnico-științifice, s-au înființat cercuri, cenacluri și societăți științifice, s-au organizat simpozioane, sesiuni de comunicări și referate, brigăzi științifice, expoziții etc. De o mare valoare s-au dovedit și se dovedesc expozițiile și consfăturile județene pe probleme ale creației tehnico-științifice cu participarea majorității unităților, a cadrelor de conducere, cercetătorilor, inventatorilor și inovatorilor.

În atmosfera de emulație creativă generată de hotărârile Congresului al XII-lea al partidului, de aplicare și perfecționare a mecanismului economico-financiar, a principiilor autoconducerii și autogestunii, au fost lansate și s-au generalizat numeroase inițiative muncitorești care vizează direct stimularea puternică a creativității. Prin valoarea lor educativă și economică s-au impus o serie de inițiative printre care „Fiecare specialist — un cadru de concepție“, „Să dezvoltăm capacitățile de producție prin autoutilare“, „Gram cu gram, să economisim metalul“ sau „Prin economie de SDV-uri — la o eficiență economică sporită“, care au permis realizarea, prin forțe proprii, a unor mașini de înaltă tehnicitate, multifuncționale, aplicarea unor metode noi, moderne, a căror eficiență se reflectă în reducerea substanțială a consumului de metal și ridicarea continuă a performanțelor tehnico-funcționale ale produselor, în obținerea, în cincinalul anterior, ca efect al creației tehnico-științifice, a unor economii de peste 10 miliarde lei.

De o mare eficiență practică s-a dovedit organizarea anuală a expozițiilor județene de bilanț pe probleme concrete ale creației tehnico-științifice la cotele cincinalului revoluției tehnico-științifice. În cadrul acestor expoziții complexe, avînd ca temă : „Refolosirea și recondiționarea materialelor, pieselor de schimb și subansamblelor“, s-au organizat consfătuiri, schimburi de experiență, întâlniri de lucru ale comisiilor inginerilor și tehnicienilor, ale activului de partid, cadrelor de conducere din unități, sesiuni de referate și comunicări ale tinerilor cercetători, studenților și elevilor etc.

Un rol important în dezvoltarea orizontului științific și stimularea creativității maselor îl au lectoratele tehnice și cursurile tehnico-științifice din cadrul Universităților cultural-științifice. În județul Prahova, de exemplu, ființează 834 asemenea cursuri, cu peste 22 000 de participanți, precum și 100 cercuri tehnico-aplicative pe lângă casele de cultură și cluburi, care desfășoară o bogată activitate de răspîndire a cunoștințelor științifice, de valorificare a creației proprii în diferite domenii.

A pretinde creatorului o reușită deplină în orice condiții înseamnă cel puțin o eroare, un nonsens. Creativitatea oamenilor, producția de idei, nu pot fi în toate situațiile încununate de succes. Aceasta impune relații de respect și considerațiune față de orice om care este angajat în procesul

creației, o atitudine binevoitoare, de încurajare în momentele critice, de cumpănă, de observații constructive.

Înlăturarea fricii de greșeală reprezintă o condiție sine qua non a creativității. Apreciind faptul că în știință „există și vor apărea inevitabil și teze și păreri discutabile, criticabile“, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevă : „Nu de aceasta trebuie să ne fie teamă ; principala teamă și principalul pericol constau în a nu desfășura activitatea de cercetare datorită fricii de a nu greși, copiind ceea ce fac alții“¹¹.

Un alt impediment cu influențe nefaste asupra progresului îl reprezintă pierderea pe drum a unor idei valoroase, originale, ca urmare a organizării necorespunzătoare a muncii, lipsei de cointerесare materială și morală, teama de risc, inexistența condițiilor de aplicare, lipsa de interes a unor instituții și cadre care se ocupă de finalizarea acestora ș.a. Înlăturarea acestor factori perturbatori pledează pentru o conducere democratică, pentru o structură a ierarhiilor care să favorizeze creativitatea, atacarea și crearea de noi tehnologii, de noi produse importate care sînt extrem de necesare economiei naționale, progresului nostru tehnico-științific. Aceasta presupune o înaltă responsabilitate a factorilor de decizie în crearea unei atmosfere de angajare plenară a oamenilor cu idei în procesul creației, în stabilirea unor sisteme proprii de urmărire a înlăturării programelor de creativitate adoptate.

Pentru ca o idee să fie creativă, ea trebuie să întrunească sufragiile originalității, să fie cerută de producție, de viața spirituală, să contribuie la soluționarea reală a problemelor dificile, să ducă la creșterea productivității, a eficienței economice, să îmbogățească patrimoniul cunoașterii. Ideile noi nu se nasc de la sine, nu apar automat, la comandă, fără o prealabilă gestație, fără a fi cerute de viață, de practica economică, social-politică. Ideile noi presupun puterea, capacitatea, forța deosebită de a depăși datul existențial, a ceea ce este cunoscut, aplicat, devenit o realitate, un adevăr clasic. Asemenea oameni trebuie descoperiți, modelați, conștientizați și stimulați să li se dezvolte apetitul creativității, al noului.

Societatea noastră, prin însăși obiectivele sale strategice propuse, are nevoie de o participare masivă, cvasimajoritară a maselor la creație materială și spirituală. În acest sens, partidul și statul nostru creează condiții optime pentru valorificarea potențialului de imaginație, a tuturor aptitudinilor de inovare ale fiecărui om. Dacă în trecut inovația avea, de regulă, un caracter singular, întâmplător — să ne gîndim la pionierii aviației românești și mondiale, la corifeii școlii românești de medicină, ai literaturii care au creat din pasiune, cu prețul multor sacrificii și privațiuni — astăzi, prin înseși nevoile economiei, prin cerințele progresului, *inovația are un caracter necesar, premeditat*, poate fi și este de fapt dirijată în concordanță cu cerințele și obiectivele economico-sociale, pe lungă durată stabilite.

Producția modernă, dinamica dezvoltării economiei noastre naționale impun cu necesitate participarea multidisciplinară la soluționarea problemelor noi, colectarea și reținerea prin selectare a celor mai valoroase propuneri venite din partea oamenilor muncii ce vizează perfecționarea proceselor de conducere științifică a producției și a muncii, modernizarea

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, p. 428.

producției, asimilarea de noi produse. Din acest punct de vedere, este salutară practica existentă în cadrul multor întreprinderi, unități economice din țara noastră care, printr-o simplă „cutie de idei, de sugestii“, amplasată la intrarea sau ieșirea secției, atelierului sau unității respective, realizează și transpune în practică un mare număr de propuneri, sugestii cu caracter tehnico-productiv, științific, social, recreativ, venite din partea oamenilor muncii. De fapt, prin ridicarea productivității muncii, prin creșterea standardului vieții materiale și spirituale, munca nu mai reprezintă nu simplu mijloc de subsistență, ci, de împlinire, de autodepășire. Munca concretă, de înaltă eficiență furnizează omului stări de satisfacție, de mândrie și bucurie. Orice lovire în satisfacția omului asupra rezultatelor muncii sale îl înstrăinează, îl determină să nu mai lucreze cu randament maxim, îi blochează starea normală de creativitate, de inventivitate. Factorii de răspundere au datoria să nu deterioreze starea de satisfacție pentru munca depusă, ci, dimpotrivă, să o stimuleze moral și material.

Problemele extrem de complexe ale economiei naționale, dezvoltarea fără precedent a unor noi ramuri, domenii ale științei și tehnicii — ingineria tehnologică, microelectronica, genetica, biofizica, biochimia, științele sociale și atâtea altele — impun în mod imperios înțelegerea conceptului multilateralității pregătirii, al cercetării cu forțe reunite a celor mai îndrăznețe idei, teorii, deslușirea esenței unor concepte noi în diverse domenii de activitate. O întreprindere, un institut de cercetare etc, oricât de dezvoltate și dotate ar fi, de oricâți specialiști ar dispune, nu pot rezolva, în toate cazurile, marile probleme care ne stau în față fără o colaborare pe multiple planuri cu alte întreprinderi, cu alte instituții de același profil, sau de profile apropiate. Avem în vedere, de exemplu, unele realizări pe plan național — realizarea strungului carusel de 16 m în diametru, în perspectivă, a unor autobasculante de 180—220 tone, a unor roboți industriali, elemente de automatizare și cibernetizare, elaborarea unor lucrări fundamentale în domeniul economiei, filozofiei, limbii și literaturii române, ale istoriei unice a poporului român, creării unor noi soiuri de plante și rase de animale de înaltă productivitate etc —, când la soluționarea unor probleme ale dezvoltării participă cu forțe reunite mai multe instituții, unități.

Raționalitatea folosirii superioare a resurselor naturale — mai ales a celor în care economia națională este deficitară —, a creșterii eficienței economice, implicațiile revoluției tehnico-științifice contemporane impun luarea unor măsuri tehnico-economice, organizatorice deosebite. „Este necesar să înțelegem — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că nu putem vorbi de făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, de înaintare spre comunism, de ridicarea continuă a nivelului de trai al poporului fără a realiza o înaltă productivitate a muncii. Trebuie să facem astfel încât economia noastră socialistă să realizeze o productivitate superioară, devenind competitivă și din acest punct de vedere cu orice economie dezvoltată“¹².

Nevoile complexe ale economiei noastre naționale, efectele crizei economice mondiale, sporirea exigențelor competitivității și concurenței pe plan mondial impun în mod imperios trecerea la o nouă calitate, creșterea eficienței economice, a productivității muncii, stimularea activității

de cercetare în toate sectoarele, scurtarea ciclului cercetare-producție în scopul realizării de noi materiale, de noi mașini și utilaje de înaltă productivitate, reducerea consumului de materii prime, combustibili și energie pentru creșterea mai accentuată a eficienței muncii.

Receptivitatea față de nou presupune abilitatea de a sesiza anumite semnificații sau posibilități subascunse pe care un neavizat nu le observă, nu le „simte“. Omul creator sesizează ceea ce este promițător, ceea ce poate fi îmbunătățit, perfecționat în mediul său înconjurător, ceea ce consideră că nu este bine sau suficient valorificat într-un domeniu sau altul. Societatea noastră nu este o societate închisă, guvernată de legi imuabile, perfecte, ci în mod dialectic tinde mereu către perfectibilitate, care are mereu de înnoit, de revoluționat, atât la nivel macro cât și la nivel micro-social. Această perfecționare nu poate fi decât opera exclusivă a omului, a omului cu vocația creației, permanent iscoditor, nemulțumit de ceea ce a realizat. Starea permanentă de nemulțumire determină subiectul creator să caute noul, să încerce alte ipoteze, variante în vederea realizării progresului, a propriei sale autodepășiri. În acest sens, sînt inovatori, inventatori care nu s-au mulțumit cu 1—2 succese, ci le continuă, le multiplică numărul. Așa se explică faptul că în majoritatea județelor, în marile unități economico-sociale există performeri, care, prin 10, 15 sau chiar mai multe brevete, au adus o contribuție deosebită la dezvoltarea generală a societății.

Producția modernă, cerințele vieții spirituale presupun oameni cu o gândire dialectică, fluentă, flexibilă și nu rigidă, mecanică, ruptă de realități. În fața problemelor multiple ce se pun într-o întreprindere, șantier de construcții, unitate din agricultură, din cercetare, învățămînt etc, muncitorul, tehnicianul, inginerul, studentul sau profesorul sînt datori să emită rapid multe idei fecunde, să facă eforturi pentru dezvoltarea capacității de a schița și investiga o multitudine de probleme, de a le aborda și soluționa în mod critic, științific, de a se adapta din mers la noile cerințe, de a repunge ideile preconceptuate, nefundamentate.

În jurul nostru există o gamă tot mai bogată de mașini, utilaje ultra-moderne, laboratoare, lucrări științifice și multe alte realizări ale științei și tehnicii, ale culturii naționale și universale. Fără îndoială, în epoca actuală, nu poate exista nici un om care să fie capabil să cunoască, să stăpînească totalitatea valorilor creației umane. Dar, fiecare dintre noi avem una sau mai multe profesii, specialități, fiecare facem eforturi pentru a ne îmbogăți zestrea cunoașterii, de a fi cît mai prolifici, de a depăși greutățile, limitele specifice unei epoci, perioade, colectivități sau pe cele individuale. Unul din aspectele esențiale ale lărgirii sferei cunoașterii îl reprezintă *curiozitatea*, o curiozitate nu contemplativă ci activă, constructivă. Fără o manifestă curiozitate față de ceea ce este nou, ce depășește perimetrul cunoștințelor, informațiilor, aptitudinilor nu poate exista loc pentru creativitate, pentru progres. După opinia noastră, curiozitatea de a cunoaște, de a descoperi ceva, de a admira creația geniului uman ar trebui să fie un atribut al fiecărui membru al societății, și nu numai al anilor de tinerețe.

În viață sînt oameni cu o largă arie de pregătire, competență, ageri în gândire, în creație, dornici să se afirme, să se bată cu oricine și cu orice obstacol, să nu țină seama de nici un principiu, reglementare în vigoare. Ei știu că trebuie să reușească și atât ; modalitatea de realizare nu contează. A obține în acest mod un succes, a crea ceva nou într-un domeniu sau altul nu este deloc rău, ci extrem de necesar, dar nu și suficient, nu

și moral. La astfel de oameni manifestările pe care le incriminăm reprezintă un viciu concretizat în dictonul mic-burghez : *Eu, și numai eu*. Asemenea oameni, deși foarte capabili, mai au încă de corectat unele mentalități, comportamente, care îi izolează de colectivitate, au de învins barierele eului, ale egoismului și individualismului.

Așa cum viața demonstrează, niciodată un singur om, oricât de pregătit, de potențat și productiv ar fi, nu poate rezolva de unul, pînă la capăt o problemă grea, de interes general, fără sprijinul celorlalți, fără spiritul de cooperare, fără credința că el aparține societății, că are datoria sacră de a lucra pentru societate, că poartă răspunderea pentru destinele societății. Progresul nu poate fi realizat în afara contractului social, contract care asigură colaborarea, conlucrarea, cooperarea între individ și societate.

Societatea dă comenzi, cheamă membrii săi la creație, la îmbogățirea prin propria lor contribuție a patrimoniului material și spiritual al națiunii. După opinia noastră, nu este suficient să gîndești și să acționezi doar în virtutea comenzilor sociale, ci să devansezi realitățile, cerințele concrete, să vezi în viitor, să lupți pentru apropierea viitorului de realitățile de azi. Și ca să fii o astfel de personalitate este necesar să-ți clarifici opțiunile și idealurile, să știi să te integrezi creator în societate, în colectivitate, să-ți formezi un ritm eficient de muncă și de viață, să diseci cu luciditate ce și cum trebuie să procedezi pentru a-ți face cît mai bine datoria. Indiferent în ce domeniu se manifestă, creativitatea nu poate avea pauze. Aceasta înseamnă să-ți concentrezi mereu voința la o lucrare, la o inovație, să nu crezi că dacă ai realizat ceva care este recunoscut de societate, ai dreptul la odihnă prelungită, la somnolență intelectuală.

Deci, omul cu vocație de inovație se racordează permanent cerințelor producției, ale educației, ale spiritualității epocii, se implică plenar în soluționarea operativă, de înaltă eficiență, a problemelor, în acțiunea politică, patriotică de reducere a importurilor, de înnoire și modernizare a producției, de îmbogățire a vieții spirituale, naționale și universale.

Mari și ilustre personalități ale vieții științifice și culturale din toate epocile, cărora timpul, societatea le-au așezat pe frunte laurii izbînzilor, i-au considerat celebri, le-au recunoscut și le recunosc valoarea, contribuția la dezvoltarea progresului și a civilizației, au fost și sînt de o mare disponibilitate sufletească, de onestitate și simplitate exemplară, au dispus și dispun de o etică a muncii desăvîrșită. În același timp, asemenea personalități n-au fost, nu sînt vanitoase, nu se autoizolează, autointitulează persoane sacrosante, nu denigrează munca și creația celor din jur, ci, dimpotrivă, le dau o înaltă și sinceră apreciere.

Atunci cînd fiecare dintre noi nu ne autoizolăm, nu ne rupem de colectivitate, ci promovăm spiritul de echipă, cînd beneficiem de experiența, cunoștințele și informațiile altora mai în vîrstă decît noi, sau, uneori, de a celor mai tineri decît noi (de ce nu ?) avem deschise mai rapid porțile creației, ale împlinirii și autodepășirii ca profesie, ca om de știință, de cultură.

În lumea interferențelor, a interdependențelor, în condițiile revoluției tehnico-științifice, a exploziei informaționale, avem datoria să cooperăm, să conlucrăm pe un front larg cu cei din jur, din țară și străinătate. În aceste condiții ești mai puternic, mai optimist dacă simți ajutorul, sprijinul celui (celor) care te-au pregătit, ți-au vegheat creșterea, devenirea. În asemenea situații ești mai productiv, mai fecund în gîndire, în creație, în activitatea de zi cu zi,

În aceeași ordine de idei relevăm și necesitatea de a ști să ai prieteni, să ți-i alegi, să le fii și lor preferat, să cultivi prietenie cu cei apropiați de tine, cu cei ce cred în această minunată trăsătură a omului — prietenia. În circuitul atât de complex al vieții, fiecare întâlnim modele de oameni, de mentori, de prieteni de care ne atașăm, cu care ne completăm. În anii tinereții, de debut în viață, avem nevoie de oameni care, prin personalitatea lor proeminentă, să ne determine să acționăm pe drumul bun, să ne formeze pentru muncă, pentru viață, să ne îndrume pe pistele atât de complexe ale perfectibilității. Urmărind asemenea modele, prototipuri umane, sfîrșim prin a deveni noi înșine, la rîndul nostru, exemple de urmat pentru alții.

Creativitatea tinerei generații se bazează pe fundamentele cunoașterii, pe realizările înaintașilor. „Tineretea — spunea Henri Coandă — este șlefuită de secole în a ști să-și contopească elanurile cu cele ale generațiilor înaintate, căci nu poți îndrăzni, nu poți năzui spre nimic dacă n-ai sub picioare edificiul de cunoștințe ori de valori morale lăsate de înaintași; nu neapărat în chip de model, cum se vorbește atât de mult, ci, ca ambianță și mediul cultural-spiritual în care se dezvoltă generațiile. Poate că nici eu n-aș fi putut visa cu ochii deschiși dacă o seamă de oameni, de mare valoare nu m-ar fi făcut să înțeleg — nu neapărat prin intermediul unor lecții, ci prin modul în care lucrau și se realizau — că, fără a visa cu ochii deschiși, nu există nici imaginația științifică, nici fantezia creatoare, nici intuiție, inegalabila intuiție”¹³.

Mărimea contribuției aduse de un om sau altul, indiferent de domeniul în care activează, de epoca în care acționează, la accelerarea progresului și civilizației depinde hotărîtor de zestrea științifică, spirituală existentă, acumulată de generațiile anterioare, de accesul la aceste valori, de pasiunea sa ardentă, mistuitoare față de nou. Referindu-se la marea contribuție a poporului român la dezvoltarea științei și tehnicii naționale și universale, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevă: „Geniul creator al poporului român s-a manifestat puternic încă în perioada formării și dezvoltării statelor feudale românești, găsindu-și concretizarea în lucrări de mare valoare științifică și culturală ca ale lui N. Olahus, Miron Costin, Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir și ale altor cărturari români care au adus contribuții originale de mare valoare la progresul științei și culturii românești și universale. Sînt cunoscute, de asemenea, contribuțiile deosebite aduse în trecut la progresul cunoașterii științifice de Hasdeu, Xenopol, Pârvan, aportul inestimabil la dezvoltarea diferitelor domenii de cercetare ale unor savanți ca dr. Victor Babeș, Constantin Istrate, Ion Ionescu de la Brad, Grigore Cobălcescu, Vuia, Coandă, Parhon și atîția alții care, prin activitatea lor, au conferit un înalt prestigiu științei românești. Oare faptul că românii au fost printre primii care au abordat problema rachetelor, printre primii care au construit avioane, inclusiv avionul cu reacție, nu constituie o dovadă a capacității creatoare a oamenilor de știință români?”¹⁴.

Unul din cele mai importante aspecte ale creativității îl reprezintă pasiunea, venerația pentru muncă, dorința irezistibilă de a transpune în practică rezultatele cercetării, studiului, experimentării, de a formula noi idei îndrăznețe. În același timp, o cercetare, o invenție, inovație, raționa-

¹³ Carol Roman, *Există un secret al celebrității?*, Editura politică, București, p. 9.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 927—928.

lizare, o experiență etc odată începute trebuie realizate cu orice preț, cu orice risc. Și aceasta pentru că, nu arareori, sînt oameni care nu știu să se „bată” pînă la capăt pentru materializarea propriilor lor idei sau lucrări începute, consideră că alții au datoria să le finalizeze lucrările, ideile. Valoarea unui om, celebritatea lui sînt cu atît mai mari, mai bine puse în lumină, cu cît acesta știe să se mobilizeze, să depășească greutățile, să înfrunte cu stoicism avaturile cunoașterii, să caute mereu, uneori toată viața, soluția (soluțiile) adecvate obținerii victoriei, cu cît contribuția sa servește societății, umanității. Valoarea reală a omului creator o dă societatea, timpul. Această valoare nu poate fi impusă în mod arbitrar de individul în cauză printr-o publicitate și propagandă zgomotoase, ametoitoare, întreținută în scopuri meschine, egoiste, nu poate dăinui în virtutea unor merite, succese din trecut, efemere, care nu sînt recunoscute pe plan național sau internațional. Un om rămîne celebru prin ceea ce lasă durabil posterității, prin creația sa care străbate secolele.

Deseori, în viață întîlnim tineri sau adulți, care, atrași magnetic de știință, de inovație, de rezolvarea unor mari probleme cu care se confruntă societatea, dar insuficient pregătiți, se angajează să participe la înfăptuirea obiectivelor strategice ale partidului, ale societății, doresc neapărat să devină celebri. Or, pentru a deveni celebru, trebuie să-ți stabilești temeinic idealurile, să-ți fixezi indubitabil căile care să conducă la materializarea țelurilor, respectiv să știi ce vrei. Atunci cînd știi ce vrei în profesie, în cercetare, în procesul de inovație etc, cînd cunoști natura adversităților cu care te vei înfrunta — lipsa de experiență, de aparatură, de informații, manifestări de subiectivism, opacitate, rele intenții etc — faci totul pentru a-ți alege și folosi cele mai bune arme de luptă, îți acumulezi cunoștințele, informațiile de care ai nevoie, știi cum să perseverezi, cum să renunți la unele idei, concepții, care se dovedesc a fi insuficiente sau false, să-ți propui soluții noi, să revii ori de cîte ori este nevoie asupra căilor care să-ți asigure succesul. Participarea la actul de creație depinde de opțiunea politică, de starea de moralitate care ne conștientizează dacă trebuie sau nu să ne înregimentăm în sfera creativității. Căci, una este să știi că vei crea pentru distrugerea umanității și alta dacă crezi pentru salvarea păcii, pentru oameni și fericirea lor.

Frecvența și amplitudinea creativității sînt direct proporționale cu gradul de cultură al fiecărui individ, al societății. Avem în vedere cantitatea de informație, instrucția și educația polivalentă, temeinica pregătire profesională, de cultură generală cît și formarea unei culturi autentice, de anvergură printr-o învățare permanentă, creativă, de decantare a valorilor de nonvalori. Îmbogățindu-ne cunoștințele, pătrunzînd în profunzimea fenomenelor, evenimentelor din natură, din societate, reușim să impulsionăm cercetarea, descoperirea și stăpînirea unor adevăruri, taine ale naturii, ale spiritului uman, ne împlinim ca oameni.

Așadar, elementul primordial în domeniul creației îl constituie voința, forța de sacrificiu pentru atingerea scopului propus, setea de a ști mai mult, de a cuceri redute noi ale științei și tehnicii, puterea de a evalua critic, obiectiv rezultatele, de a te consacra trup și suflet progresului. Numai cine are astfel de calități, coroborate desigur cu condițiile create de societate, cu sprijinul colectivității, reușește să se realizeze, să devină un autentic creator.

Între economic și politic există relații de intercondiționare. Deși politicul este determinat de economic, el fiind o suprastructură a acestuia, are prioritate față de economic, el deservind în modul cel mai puternic

economicul. Reflectînd relațiile sociale, raporturile dintre oameni, conștiința politică se caracterizează și prin faptul că pe plan spiritual ea exprimă condensat interesele economice, pe cele legate de puterea de stat, oglindind cel mai bine relațiile de producție, relațiile dintre clase, dintre oameni. Ca atare, conștiința politică potențează celelalte forme ale conștiinței sociale socialiste. Acest adevăr este demonstrat de întreaga politică internă și externă a partidului și statului nostru, de subordonarea nemijlocită a întregii activități politico-educative realizării în condiții de înaltă eficiență a sarcinilor economico-sociale.

Problema politică este o problemă de angajare, de creație, ea reflectînd puternic personalitatea individului, a colectivității, a clasei, a partidului. Politica nu vizează în primul rînd individul, ci masele. Într-adevăr, un individ, un grup restrîns de oameni, indiferent cît de reprezentativi și ce calități ar avea, nu pot face propria lor politică. Politica este și trebuie modelată după interesele maselor. Un asemenea fericit exemplu ne este oferit de politica internă și externă a partidului și statului nostru, politică ce exprimă interesele supreme, vitale, ale întregului popor.

După opinia noastră, omul de azi și cu atît mai mult cel de mîine, cel al anilor 2000 și peste, are dreptul să aspire către infinit, către etern. Prin luptă însă, prin eforturi zilnice și nu doar abstract, nebuloase. Această aspirație este înlesnită de mijloacele moderne ale științei, de faptul că omul cunoaște și stăpînește tot mai mult natura, materia, universul. Această aspirație are o puternică încărcătură filozofică, științifică. Omul vrea să afle, se întreabă și își dă răspunsuri tot mai exacte despre lucrurile perceptibile sau imperceptibile. De la magie, religie, superstiții și neîncredere în forța științei, omul a ajuns și va ajunge să cunoască cosmosul, să meargă pe alte planete, să creeze cele mai fantastice mașini, rachete, sateliți. Genetica, laserul, științele de graniță, minunatele realizări în toate domeniile conferă omului o solidă încredere în viitorul său. Cu condiția însă ca toate aceste cuceriri ale geniului uman să fie puse în slujba sa și nu a distrugerii lui.

Ca omul să progreseze trebuie să aibă nu numai cunoștințe, deprinderi, aptitudini — toate extrem de necesare — ci și voință, meticulozitate, să știe să vadă cu un pas înainte. Dar a vedea înainte, a descifra ceea ce alții nu sesizează, nu poate fi rezultatul unei simple întîmplări sau revelații miraculoase. A vedea înaintea altora ce va să vină, măcar cu un ceas mai devreme, este, repetăm, fructul meditației, al unei munci intense, pline de meticulozitate și de dăruire. Totodată, pentru a putea să vezi în viitor, este necesar să știi, să vezi și prezentul și trecutul. Pentru că, practic, relația dialectică trecut—prezent—viitor reprezintă o forță careia i se pot conferi dimensiuni atotcuprinzătoare. Cunoscînd trecutul, descifrezi coordonatele viitorului. Ca să descoperi, să inovezi, trebuie să studiezi și să ai în sînge febra creativității, a curiozității de a ști ceea ce este nou. „Pasiunea studiului ne însușește spiritul în urmărirea unor lucruri și fenomene a căror descoperire abia că te face să fii nemulțumit“, spunea, pe bună dreptate, Montaigne. Niciodată omul nu are, nu poate avea starea de satisfacție deplină pentru ceea ce a realizat. Sau dacă o are, atunci numai temporar. În măsura în care un om sau altul are convingerea că creația sa reprezintă perfecțiunea, atunci a semnat deja pactul cu automulțumirea, cu suficiența.

Tendința de *autodepășire* reprezintă una din condițiile fundamentale ale progresului, ale perfecționării omului pe multiple planuri. Cînd omul are format crezul autodepășirii, atunci el depune eforturi perpetue

pentru extinderea barierelor cunoașterii, a propriilor sale posibilități științifice, spirituale, etice, filozofice etc. Desigur, această chemare a omului ține atât de condițiile sociale, de starea materială a societății, de conștiința mediului ambiant în care se formează, se dezvoltă, cât și de unele trăsături ale sale distinctive. Aici, avem în vedere gradul său de cultură, voința, dirzenia, puterea de decizie, de efort și sacrificiu, de interese și idealuri integrate cu cele sociale.

În procesul complex de autodepășire, individul trebuie să dispună de forța de a depăși metodologiile, stările de spirit conservatoriste, rigide, viziunile sociopsihologice încremenite, desuete, manifestările de egoism, individualism, împotrivirile din partea unor semeni din jur. Aceasta presupune într-adevăr o mare voință de a soluționa probleme nerezolvate de mult timp în știință, cultură, tehnică, în viața social-politică, care, dacă nu sînt rezolvate la timp și eficient, prin acuitatea și gravitatea lor pot pune în pericol însuși viitorul țării, al lumii. Din acest unghi de vedere am da ca exemplu problema foametei, a crizei agroalimentare mondiale. Avînd trează conștiința că zilnic în lume mor 25—40 sau peste 40 de mii de oameni care suferă cumplit de lipsa minimală de alimente, omul de știință, cercetătorul, specialistul din agricultură au obligația moral-politică, umanitaristă de a participa activ la înfăptuirea „revoluției verzi” sub toate raporturile.

România socialistă, sub impulsul președintelui său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aduce o contribuție deosebită în realizarea acestei revoluții, înțelegîndu-și astfel răspunderea în obținerea victoriei împotriva foametei, în sporirea aportului la cauza păcii, a înțelegerii și cooperării între toate popoarele lumii. De fapt, o astfel de politică este ilustrată de miile de tineri proveniți din țările Africii, Asiei, Orientului și chiar din țări dezvoltate care își desăvîrșesc în țara noastră pregătirea în domeniul agriculturii — și nu numai în acest domeniu —, realizarea unor complexe agroindustriale în unele din aceste țări cu sprijinul specialiștilor români.

Autodepășirea nu reprezintă o propagandă searbădă, lozincardă, ci un proces extrem de greu, sinuos și din păcate nu stă la îndemîna oricui. Din acest punct de vedere autodepășirea este apanajul celor cu voința statornică de a învăța, de a crea și obține ceea ce și-au propus, indiferent cu ce efort și sacrificiu. Pentru a atinge piscurile autodepășirii, omul trebuie să învețe permanent, să știe să lucreze independent, să-și formeze „capacitatea” de a rezolva personal opera, invenția începută, de a nu aștepta exclusiv sprijinul altora; să nu-și neglijeze niciodată instrucția și educația — singurele care-i dau forță, ușurință în dezlegarea enigmelor naturii, a unor probleme de producție, profesionale; să manifeste o permanentă receptivitate față de tot ce e nou, respectul desăvîrșit față de munca și creațiile celor care ca și el lucrează pentru propășirea patriei, a bunăstării poporului; să aibă curajul de a schimba ceea ce e vechi, ceea ce obstrucționează progresul, dezvoltarea țării, de a trece peste obstacolele cauzate de metode de lucru anacronice, conservatoare.

Creativitatea implică, deci, o pregătire multilaterală, efort, pasiune, talent, putere de sacrificiu. Din acest punct de vedere, viața arată că nu mai este posibil un *homo universalis*, un om care să știe din toate cîte ceva, ci are nevoie de un profesionist competent, specialist într-un domeniu, un om capabil a se sprijini pe celelalte științe de graniță, ramuri, domenii, un om care să știe să studieze, să rețină ceea ce e nou, original, ceea ce îl interesează. Numai un asemenea om poate purta însemnul multilateralității, se poate bucura de stima autenticată a societății, de noto-

rietate publică. Un om este eficient atunci cînd abordează și se concentrează asupra unui număr limitat, de cele mai multe ori asupra unei singure probleme. În acest proces, cercetările, inovația trebuie să pornească de la portofoliul cunoștințelor, informațiilor, noutăților existente în domeniul respectiv pe plan național și internațional, aducînd pe cît posibil note inedite, originale care să opereze schimbări importante, acumulări deosebite.

Ca urmare a dezvoltării permanente a învățămîntului, științei, artei și culturii, marele public este omniprezent în receptarea noului, în judecarea operelor de știință și cultură. Cînd spunem marele public, nu înțelegem neapărat că toți oamenii participă uniform la actul de creație, de cultură, ci avem în vedere participarea sa diferențiată. Important este că majoritatea populației înțelege să participe conștient la receptarea noului, a frumosului. Tocmai de aceea un om sau altul participă la un anume gen de manifestare în funcție de gradul său general de cultură, de instrucție, de educație. Omul care dispune de o spiritualitate largă, de anvergură, nu poate participa decît la manifestări socio-culturale pe măsură ; saturarea spirituală a omului este dată de setea de cunoaștere, de creație, de frumos, de exigențele sale estetice, de informația sa complexă multilaterală, de spiritul său comparativ, de viziunea sa sintetizatoare.

În anii socialismului, în modul de gîndire al oamenilor s-au produs schimbări fundamentale. Majoritatea compatrioților noștri au dat friu liber creației, au devenit atît consumatori cît și creatori virtuali de artă, de cultură, și-au dezvoltat gustul pentru ceea ce este frumos, monumental, fastuos, pentru ceea ce este progresist, înaintat, pentru ceea ce are caracter de universalitate. Omul de azi are capacitatea de a judeca el însuși, de a valoriza, de a-și spune părerea, de a combate lucrările, spectacolele, manifestările de duzină, de kitch. Omul de azi, instruit, cult, își alege romane și piese de teatru de o grandioasă epicitate, de un înalt civism, filmul cu o bogată încărcătură de idei, cu un mesaj stenic, își consumă disponibilitățile creativității în interesul general al societății.

Pătrunderea pe piața externă cu o seamă de produse întîmpină o seamă de greutăți, discriminări. Economia mondială traversează o perioadă mai gravă decît criza din 1929—1933, o puternică recrudescență a politicilor restrictive. Aceste aspecte sînt generate, printre altele, de creșterea prețului petrolului și al unor produse energetice pe plan mondial, ceea ce exercită presiuni asupra prețurilor interne : procesul inflaționist, instabilitatea financiar-valutară, nivelul extrem de ridicat al dobînzilor care afectează grav o seamă de produse ; resurecția protecționismului determinată de efectele crizei economice ; creșterea exigențelor asupra calității și competitivității produselor. În acest context, în strategia dezvoltării industriei românești, a întregii economii naționale, crearea și modernizarea producției reprezintă un factor hotărîtor în realizarea unei noi calități. Noua calitate implică : sporirea competitivității produselor, reducerea consumurilor materiale și energetice ; îmbunătățirea parametrilor tehnico-economici-funcționali, valorificarea superioară a potențialului tehnic și de muncă, de resurse, sporirea gradului general de pregătire profesională, a responsabilității în îndeplinirea exemplară a producției la toți indicatorii, creșterea exigenței în acceptarea doar a produselor de înaltă calitate. Toate acestea implică în cel mai înalt grad valorificarea creativității maselor.

Referindu-se la rolul deosebit al științei, al pregătirii multilaterale a fiecărui membru al societății, secretarul general al partidului, tovarășul

Nicolae Ceaușescu arată că „în cincinalul viitor (1981—1985, — *n.n.*), un rol tot mai important revine științei — factor determinant al dezvoltării societății. Orientarea de bază a Programului-directivă o constituie afirmarea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate, creșterea rolului științei în modernizarea economiei naționale, a întregii vieți sociale, în conducerea societății, legarea tot mai strânsă a cercetării de producție, accentuarea contribuției creației științifice românești la progresul multilateral și dinamic al țării noastre, la îmbogățirea tezaurului cunoașterii universale, astfel încât deceniul următor să devină cu adevărat deceniul științei, tehnicii, calității și eficienței”¹⁵.

Socialismul își poate demonstra plenar superioritatea față de capitalism numai prin dezvoltarea producției materiale pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, prin creșterea productivității muncii sociale. „Este necesar să înțelegem — subliniază secretarul general al partidului — că buna organizare a muncii și productivitatea muncii sînt factori hotărîtori pentru desfășurarea în bune condiții a activității noastre. Socialismul trebuie să-și demonstreze superioritatea atît în domeniul științei și tehnicii cît și în cel al productivității muncii. Nu vom putea afirma această superioritate atît timp cît nu ne vom afla în primele rînduri ale luptei pentru o știință înaintată și o tehnică avansată, pentru o înaltă productivitate. Numai astfel socialismul și comunismul își vor dovedi superioritatea, vom învinge, în acest domeniu hotărîtor, capitalismul”¹⁶.

Din această apreciere desprindem concluzia că știința, tehnica și productivitatea muncii se întrepătrund, contribuie hotărîtor la realizarea unei economii naționale moderne, înaintate, competitive. În acest proces, organizării riguroase, științifice a producției și a muncii îi revine un rol fundamental. Or, astăzi, pe ansamblul economiei noastre naționale productivitatea muncii este rămasă în urmă față de dotarea tehnică, în comparație cu alte țări. Numai printr-o înaltă și eficientă organizare putem aspira la creșterea productivității muncii; mecanizarea, electrificarea, automatizarea, introducerea tehnologiilor moderne, ridicarea calificării profesionale, policalificarea, folosirea judicioasă a întregului personal uman, întărirea ordinei și disciplinei sînt căi esențiale care asigură creșterea productivității muncii.

Totodată, o sarcină de cea mai mare însemnătate o reprezintă creșterea rentabilității și eficienței economice, reducerea cheltuielilor de producție, a consumurilor de materii prime și materiale, energie și combustibili. Resursele țării nu sînt nepuizabile, ci, dimpotrivă, sînt limitate, minimale în raport cu creșterea capacității de prelucrare. Tocmai de aceea se impune o răspundere capitală în exploatarea și valorificarea superioară a acestor bogății naturale. Creșterea importurilor — din care petrolul reprezintă aproape 50%, minereurile de fier aproximativ 15 milioane tone anual, 2—3 milioane tone cărbune cocsificabil ș.a. —, în condițiile efectelor crizei economice mondiale, a prețurilor mereu mai mari, imposibil de acceptat, reprezintă o problemă cardinală căreia nu-i putem face față decît prin creșterea masivă a exporturilor. Toate acestea la un loc presupun în cel mai înalt grad formarea și dezvoltarea unui nou simț — simțul

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Editura politică, București, 1980, p. 213—214.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 136—137.

economisirii, al gândirii economice, al spiritului de creativitate, de înaltă gospodărire a fiecărui gram de materie primă, de metal, lemn, ciment, a fiecărui kWh energie etc.

Asigurarea participării României la circuitul economic mondial depinde hotărâtor de asigurarea echilibrului balanței comerciale și de plăți. Aceasta înseamnă că, atât la nivelul economiei naționale cât și al fiecărei unități care face importuri și exporturi, trebuie să se asigure un echilibru al balanței de plăți. Din acest punct de vedere, măsurile luate de la 1 ianuarie 1981 — decontarea identică atât a importului cât și a exportului, prin cursul unic al leului — favorizează preocupările pentru export. Îmbunătățirea sistemului de remunerație — prin introducerea unei cote (mai mare pentru export, mai mică pentru import) este de natură să cointere-seze în mai mare măsură oamenii muncii în creșterea producției pentru export.

Înfăptuirea în practică a obiectivelor creșterii exportului este nemijlocit legată de aplicarea principiilor noului mecanism economico-finanțiar în toate domeniile, inclusiv în agricultură. De aceea, fiecare unitate economico-socială trebuie să-și organizeze activitatea pe principiul autogospodăririi, autoconducerii muncitorești, autogestiunii, să aibă buget propriu de venituri și cheltuieli. „Noul mecanism economico-finanțiar — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — presupune autoconducere muncitorească și autogestiune, presupune, înainte de toate, realizarea producției, creșterea producției nete, a rentabilității și a beneficiilor și asigurarea, pe această bază, de fonduri suplimentare pentru participarea la beneficii”¹⁷.

Rezumînd cele prezentate, reținem că actul de creativitate reprezintă un imperativ fundamental al înfăptuirii Programului partidului, al progresului și civilizației patriei noastre. Creativitatea, manifestare specific umană, se cultivă, se educă, se formează în procesul muncii, al instrucției și educației, se materializează în bunuri materiale și spirituale. În societatea noastră, grație eforturilor, a sprijinului permanent al partidului și statului, personal al tovarășului Nicolae Ceaușescu — accesul neîngrădit la învățămînt, artă și cultură, sistemul perfecționării cunoștințelor, stimularea materială și morală, generalizarea experienței și inițiativelor înaintate — fiecare om al muncii, fără deosebire de naționalitate, dispune de largi posibilități pentru dezvoltarea gradului general de cunoaștere, pentru materializarea disponibilităților sale creatoare, a tot ce a acumulat și și-a însușit din valorile științei, tehnicii și culturii naționale și universale.

Creativitatea este prezentă în totalitatea sferelor și domeniilor vieții economice, social-politice, reprezentînd, în etapa pe care o parcurgem, o necesitate obiectivă, de o deosebită stringență. O necesitate cu atât mai imperioasă cu cît și țara noastră resimte efectele crizei economice mondiale, cu cît sîntem interesați în cel mai înalt grad pentru dezvoltarea creației tehnico-științifice în strînsă legătură cu cerințele presante ale producției, pentru creșterea bunăstării materiale și spirituale a poporului, pentru ridicarea României socialiste pe noi trepte ale progresului și civilizației socialiste și comuniste.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, p. 53.

POZIȚIA ROMÂNIEI, A PREȘEDINTELUI REPUBLICII, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU ÎN LEGĂTURĂ CU CREAREA UNOR ZONE ALE BUNEI VECINĂTAȚI, ÎNȚELEGERII ȘI PĂCII ÎN LUME

GHEORGHE PRISĂCARU

Dînd expresie năzuințelor vitale ale poporului nostru, aspirațiilor tuturor popoarelor, România socialistă, președintele său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au înscris cu consecvență lupta pentru asigurarea propășirii economico-sociale a țării în condiții de liniște și pace, de prietenie și colaborare cu toate națiunile lumii ca unul din obiectivele esențiale ale politicii externe românești.

Agravarea situației internaționale, manifestarea politicii imperia-
liste, de forță și dictat, de menținere și împărțire a sferelor de influență,
de amestec în treburile interne și încălcare a suveranității unor state, ac-
celerarea irațională a înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, au
condus Partidul Comunist Român la concluzia științifică potrivit căreia
nu există, în prezent, îndatorire mai importantă pentru popoare, pentru
toate forțele realiste, progresiste și antiimperialiste decît unirea lor în
vederea respingerii politicii de război, promovării ferme a păcii și coope-
rării internaționale.

Evidențiind că problema fundamentală a epocii noastre este pre-
întîmpinarea războiului și asigurarea păcii, secretarul general al parti-
dului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia, la Conferința Națională a
Partidului Comunist Român din decembrie 1982 : „Marea răspundere pe
care o avem în fața poporului nostru ne cere să facem totul pentru asi-
gurarea păcii, a dreptului suprem al popoarelor, al oamenilor la exis-
tență, la viață, la dezvoltarea liberă, independentă”¹.

Înfăptuirii acestui obiectiv — rezultat al analizei profund științi-
fice, responsabile, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, a
fenomenelor și tendințelor vieții internaționale — îi sînt consacrate, în
planul abordărilor teoretice și al acțiunii politico-diplomatice, substan-
țiale și consecvente eforturi. Gîndirea clarvăzătoare, de largă perspectivă
a președintelui Nicolae Ceaușescu se asociază, în chip fericit, cu o neobo-

sită activitate practică în slujba cauzei dezarmării și păcii, a promovării unor noi principii de relații între state, a respectării dreptului sacru al popoarelor de a-și hotărî în mod liber și suveran destinele, fără nici un amestec din afară.

În ansamblul acestor eforturi, un loc important îl ocupă problema *creării în Europa și în întreaga lume a unor zone ale buneii vecinătăți, cooperării și păcii, lipsite de arme nucleare și de baze militare străine*, care să asigure condițiile afirmării libere, suverane a tuturor națiunilor.

În rapoartele prezentate la Congresele al IX-lea, al X-lea, al XI-lea și al XII-lea ale Partidului Comunist Român și la Conferințele Naționale din 1967, 1972, 1977, 1982, în cuvântările rostite la tribuna Organizației Națiunilor Unite, a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki, precum și ale altor manifestări internaționale, în numeroase expuneri și interviuri, în întâlnirile cu șefi de state și guverne, cu alte personalități străine, președintele Nicolae Ceaușescu a acordat problematicei creării unor înțelegeri la nivel regional și, îndeosebi în Peninsula Balcanică, o importanță de prim ordin. Aceasta se regăsește, totodată, în documentele cu caracter bilateral — declarații, tratate de prietenie și colaborare, comunicate comune —, semnate sau convenite cu prilejul întâlnirilor la nivel înalt, precum și în documentele promovate de România la Națiunile Unite, la alte organisme și forumuri internaționale.

În abordarea acestei probleme, România pornește de la adevărul verificat de realitate că *întărirea securității pe glob implică, în mod logic și necesar, îmbunătățirea climatului politic și promovarea unei strânse colaborări în zonele sale componente*. Într-o lume a interdependențelor politice, militare, economice și cultural-informaționale, orice conflict sau stare de încordare între diferite state sau grupări de state, indiferent în ce parte a globului s-ar produce, are repercusiuni nemijlocite asupra ansamblului relațiilor internaționale, amenință în orice moment să atragă într-un cataclism mondial majoritatea, dacă nu chiar totalitatea statelor. După cum evidenția președintele României într-un interviu acordat ziarului egiptean „Al Ahram” din Cairo, „lumea a devenit astăzi destul de mică și orice conflict militar afectează, într-o măsură sau alta, toate continentele”². Conflictul din Orientul Mijlociu se constituie, din acest punct de vedere, într-un exemplu relevant. Teoria războaielor „limitate”, care presupune, între altele, posibilitatea îngrădirii conflictelor și, implicit, a consecințelor acestora, la anumite zone, cu implicarea unui număr redus de țări, mai ales mici și mijlocii, nu ia în considerare faptul că, în era nucleară, capacitatea marilor puteri de a controla și arbitra stările de tensiune — reducându-se prin aceasta pericolul declanșării unui război mondial —, este extrem de relativă și de periculoasă.

De aceea, interesele păcii și securității internaționale fac necesară întreprinderea de acțiuni care să determine scoaterea cât mai multor regiuni ale globului de sub incidența politicii imperialiste de forță, dominație și imixtiune, a sferelor de influență, a competiției nucleare și transformarea întregii planete într-o rețea de zone ale păcii, înțelegerii și colaborării. Statornicirea, în anumite spații geografice, a unor raporturi de bună conviețuire, prietenie și cooperare între popoarele respective s-ar putea constitui, astfel, în condițiile complexe ale lumii de azi, în contribuții efective, imperios necesare pe calea îndepărtării pericolului de

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1972, p. 926.

război, a reluării și promovării cursului spre destindere, pace și colaborare internațională.

Nu întâmplător cele mai susținute preocupări în acest domeniu se afirmă în Europa. Leagăn al unor înfloritoare civilizații materiale și spirituale, ca și al unor revoluții care au schimbat configurația social-politică a lumii, Europa este și continentul de pe care s-au declanșat două războaie mondiale — cele mai distrugătoare din întreaga istorie a omenirii. Azi, în Europa, se află față în față cele două blocuri militare — N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia —, cărora le revin 80 la sută din cheltuielile militare și din armamentele existente în lume.

Pornind de la influența pozitivă a înțelegerii regionale asupra îmbunătățirii situației internaționale, România se pronunță în favoarea creării unor zone ale păcii și cooperării în Balcani, Mediterana, Europa centrală și nordul continentului, pentru dezvoltarea colaborării între țările dunărene, pentru securitate și cooperare în Europa și în alte zone ale globului.

Prin crearea unor asemenea zone nu se urmărește nicidecum, în concepția României, constituirea unor noi blocuri care să fie opuse unele altora. Dealtfel, după cum se știe, țara noastră se pronunță cu hotărîre pentru desființarea și a blocurilor militare existente care, împreună cu bazele militare străine și cu prezența trupelor unor state pe teritoriile altor state, reprezintă o permanentă sursă de tensiune și încordare în viața internațională, un anacronism al epocii actuale, sînt incompatibile cu independența și suveranitatea națională a popoarelor, cu promovarea unor relații normale între state, cu interesele păcii și colaborării în întreaga lume. Realizarea unor înțelegeri în diferite zone ale Europei are în vedere afirmarea independentă a fiecărei națiuni, promovarea unor raporturi de bună vecinătate și colaborare, lichidarea bazelor militare și retragerea trupelor în limitele frontierelor naționale, ceea ce va avea o influență pozitivă asupra evoluției politice, a dezvoltării pașnice a întregului continent. După cum, înfăptuirea securității și cooperării în Europa — privită tot din perspectiva unei înțelegeri regionale — nu poate dăuna cauzei păcii de pe alte continente; dimpotrivă, realizarea acestui deziderat este de natură să exercite o înrîurire favorabilă asupra destinderii în alte regiuni, asupra climatului politic la nivel mondial. „Noi — subliniază președintele României — apreciem că securitatea europeană, care va așeza relațiile dintre statele continentului pe principii noi, de egalitate, de respect al independenței, de neamstec în treburile interne și de o largă colaborare, va avea o importanță istorică nu numai pentru Europa, ci și pentru întreaga lume”³.

Totodată — luînd în considerare condiționarea reciprocă între zonele planetei —, soluționarea pe cale politică a conflictului din Orientul Mijlociu, înfăptuirea unei păci trainice și asigurarea dezvoltării independente a tuturor statelor din această regiune, lichidarea încordării și retragerea flotelor străine din Mediterana, transformarea acesteia într-o mare liberă, a păcii și securității, prin excluderea forței militare, rezolvarea pașnică a situației din Cipru ar influența pozitiv situația din Europa și din întreaga lume, înțelegerea și colaborarea între popoare. Așa cum apreciază președintele Nicolae Ceaușescu, *înțelegerile regionale* — care, prin obiectivele pe care și le propun, se completează reciproc —

trebuie privite „nu ca acțiuni îndreptate împotriva altor națiuni sau altor zone, ci ca făcând parte integrantă din acțiunile îndreptate spre realizarea unei înțelegeri internaționale, între toate națiunile lumii”⁴.

Legătura dintre securitatea europeană și zonele adiacente a fost recunoscută și de Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, la care unele țări mediteraneene — Algeria, Egipt, Israel, Maroc, Siria și Tunisia — au avut posibilitatea să prezinte contribuții asupra diferitelor puncte înscrise pe ordinea de zi. În același timp, Actul final al Conferinței, semnat la Helsinki, conține un capitol distinct privind cooperarea cu statele din zona Mediteranei. Convinse că problema securității în Europa este strâns legată de securitatea în regiunea mediteraneană în întregul ei, că procesul ameliorării securității trebuie să nu fie limitat la Europa, ci să se extindă la alte părți ale lumii, statele participante și-au exprimat intenția de a menține și amplifica contactele și dialogul cu țările mediteraneene, în scopul de a contribui la menținerea păcii, reducerea forțelor armate în regiune, întărirea securității, diminuarea tensiunii și lărgirea sferei cooperării⁵.

Din implicațiile extrem de grave ale cursei înarmărilor, îndeosebi nucleare, asupra păcii și securității mondiale, țara noastră a descifrat cerința prioritară de a se acționa cu hotărâre, neîntârziat, pentru trecerea la măsuri concrete și eficiente de dezarmare, pentru stoparea și diminuarea treptată a proliferării arsenalelor atomice, *pentru crearea de zone denuclearizate ca element constitutiv primordial al făuririi unor zone ale păcii, înțelegerii și colaborării între popoare*.

Dînd expresie unei asemenea necesități și pentru a evidenția una din preocupările de bază ale politicii noastre externe, în *Mesaful* adresat celei de-a VII-a Conferințe la nivel înalt a țărilor nealinierte de la New Delhi, din martie 1983, șeful statului român releva: „Ne pronunțăm pentru crearea de zone denuclearizate — ca o parte importantă a înlăptuirii securității europene — și desfășurăm eforturi susținute în vederea întăririi colaborării și încrederii în Balcani, a transformării acestei regiuni într-o zonă a bunei vecinătăți și conlucrării pașnice, fără arme nucleare și fără baze militare străine”⁶. În documentul: *Poziția României în problemele dezarmării, în primul rînd al dezarmării nucleare și în instaurarea unei păci tranice în lume*, prezentat la sesiunea din 1975 a Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite, se preciza că făurirea, în diferite regiuni ale globului, a unor zone denuclearizate, ale păcii și colaborării ar trebui extinsă în mod treptat și s-ar prezenta ca o prefigurare a lumii de mîine, în întregime eliberată de arme nucleare⁷. Potrivit documentului menționat, țara noastră apreciază că asemenea zone urmează să fie protejate împotriva atacului sau amenințării cu folosirea armei nucleare prin garanții corespunzătoare, acordurile de înlăptuire a zonelor libere de arme nucleare trebuind să răspundă unor cerințe, cum sînt: să ofere garanții de securitate egală pentru toate părțile, pe baza angajamentului

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 711.

⁵ Vezi: *Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa*, în *Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa*, Editura politică, București, 1975, p. 328—330.

⁶ *Mesaful președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, adresat celei de-a VII-a Conferințe la nivel înalt a țărilor nealinierte de la New Delhi*, în „Scinteia”, anul LII, nr. 12 608 din 8 martie 1983.

⁷ Vezi: *Contribuții ale României la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane*, Editura politică, București, 1975, p. 28.

solemn al statelor deținătoare de arme nucleare de a nu le utiliza împotriva țărilor din zonă, de a nu amenința cu folosirea lor și de a respecta statutul de zonă denuclearizată ; să nu limiteze în nici un fel utilizarea energiei nucleare în scopuri pașnice, ci, dimpotrivă, să asigure drepturi și posibilități nelimitate pentru toate statele, pe bază de egalitate și fără nici o discriminare, de a desfășura cercetări în acest domeniu și de a utiliza cuceririle științei nucleare pentru dezvoltarea lor ; să instituie un sistem de control precis și echitabil, fondat pe principiul egalității depline a statelor ; să fie concepute ca o parte integrantă a unui sistem de măsuri care să conducă la eliminarea concretă a armelor nucleare.

Conceptul românesc cu privire la zonele denuclearizate a fost îmbogățit în privința obiectivelor și principiilor menite să guverneze crearea acestor zone, precum și a obligațiilor statelor participante, prin *Răspunsul guvernului român* adresat, în anul 1976, secretarului general al O.N.U. în legătură cu studiul asupra problemei zonelor denuclearizate⁸. În viziunea României, principalele obiective ale zonelor lipsite de arme nucleare sînt următoarele : să întărească securitatea statelor făcînd parte din astfel de zone și să contribuie la neproliferarea armelor nucleare ; să contribuie la oprirea cursei înarmărilor nucleare, la dezarmarea nucleară și la realizarea dezarmării generale și complete ; să favorizeze întărirea păcii și securității în aria geografică respectivă și pe plan mondial ; să exercite o influență pozitivă asupra altor regiuni unde există condiții politice pentru crearea de zone denuclearizate. Documentul subliniază, o dată în plus, necesitatea ca acordurile convenite să includă garanții de securitate pentru statele neposesoare de arme nucleare, din partea statelor deținătoare de astfel de arme, și să nu limiteze, în nici un fel, folosirea în scopuri pașnice a energiei atomice în statele aparținînd zonelor denuclearizate.

În ceea ce privește obligațiile statelor participante la astfel de zone, acestea trebuie să se angajeze să nu experimenteze, să nu folosească, să nu producă sau să nu achiziționeze arme nucleare, să nu fie de acord cu introducerea sau depozitarea de arme nucleare pe teritoriul național, să elimine de pe teritoriul lor bazele militare străine dotate cu arme nucleare. La rîndul lor, puterile nucleare ar avea obligația de a respecta statutul zonelor denuclearizate și de a nu folosi sau amenința cu folosirea armelor nucleare statele din zonă.

În condițiile intensificării fără precedent, în ultimii ani, a înarmărilor nucleare, a proiectelor de amplasare, în Europa, de noi rachete cu rază medie de acțiune și de dezvoltare a celor existente voința de dezarmare și pace a poporului român s-a făcut din nou auzită cu prilejul celei de-a II-a sesiuni speciale, din 1982, a Adunării Generale a O.N.U. consacrate dezarmării. În *Poziția și propunerile României cu privire la problemele dezarmării*, prezentate cu acest prilej din înputernicirea președintelui Nicolae Ceaușescu și în baza mandatului încredințat de Marea Adunare Națională, se arată că țara noastră atribuie „o mare însemnătate creării de zone denuclearizate în diferite regiuni ale lumii prin înțelegeri între state din regiunile respective, puterile nucleare angajîndu-se că nu vor folosi arma atomică și, în general, forța împotriva statelor care ar face parte din asemenea zone”⁹.

⁸ Vezi : *Răspunsul guvernului român*, în *Documente O.N.U.*, A/31/189 din 16 septembrie 1976, p. 30—32.

⁹ „Scinteia”, anul LI, nr. 12 389 din 23 iunie 1982.

Tratatetele încheiate privind denuclearizarea Americii Latine, Antarcticii și a „continentului albastru” — care interzice amplasarea de arme nucleare pe fundul mărilor și oceanelor —, proiectele privind excluderea armelor nucleare din Africa, Orientul Mijlociu și sudul Asiei, precum și propunerile privind crearea unor zone denuclearizate în Europa — Balcani și centrul Europei, Peninsula Scandinavă sau chiar în unele orașe din diverse țări ale continentului —, atestă elocvent realismul și actualitatea poziției României în această problemă, faptul că aceasta răspunde unor cerințe obiective, unor aspirații arzătoare ale popoarelor din regiunile respective.

Un element definitoriu al zonelor de pace și colaborare îl constituie, în concepția României, *promovarea cu consecvență de către state a unei politici de bună vecinătate*, în măsură să asigure și să stimuleze condițiile internaționale pentru dezvoltarea pașnică, independentă a popoarelor. Fenomen politico-geografic de bază al relațiilor dintre popoare și apoi dintre națiuni, vecinătatea a condiționat și condiționează, în mare măsură, progresul fiecărui popor, pacea și securitatea în zonă ¹⁰.

Istoria oferă substanțiale temeiuri în susținerea adevărului că neso-luționarea, în spiritul înțelegerii reciproce și la timp a unor probleme apărute între țări vecine, atât din Europa, cât și de pe alte continente, a cauzat numeroase conflicte și stări de tensiune, cu consecințe dintre cele mai grave asupra ansamblului relațiilor dintre statele respective, a situației politice din regiune sau chiar din lume.

Indelungata dominație străină și colonială a lăsat, în diferite zone ale globului, urme adânci, multe probleme nerezolvate, inclusiv de ordin teritorial, legate de procesul constituirii și organizării națiunilor. Ca urmare a modului arbitrar în care puterile imperialiste au abordat aceste probleme — adesea urmărindu-se cu bună știință perpetuarea unor situații confuze — s-au creat, între unele țări vecine, elemente de tensiune, surse conflictuale care au afectat și afectează dezvoltarea normală, firească, sub auspiciile prieteniei și înțelegerii, a raporturilor dintre acestea, a relațiilor de bună conviețuire. Neînțelegerile și conflictele dintre vecini sînt într-o măsură însemnată alimentate și de politica imperialistă de forță, de împărțire a lumii în sfere de influență și dominație, de politica de bloc și de amestec în treburile interne ale altor state.

România a subliniat, în mod consecvent, că interesele vitale ale propășirii economico-sociale a tuturor popoarelor, ale păcii și securității, în general, reclamă cu necesitate dezbaterea și soluționarea oricărei probleme care apare între țări vecine la masa tratativilor, în spiritul bunei vecinătăți, în vederea asigurării conviețuirii lor pașnice, întăririi încrederii, prieteniei și colaborării, a respectării integrității teritoriale, independenței și suveranității fiecărei țări.

Încă în 1960, țara noastră a propus înscrierea pe ordinea de zi a sesiunii Adunării generale a O.N.U. a punctului intitulat : *Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite*, inițiativă care marchează o piatră de hotar în eforturile comune ale statelor Europei pentru inaugurarea unui nou curs în raporturile lor reciproce ¹¹. Rezolu-

¹⁰ Vezi : Iftene Pop, *Relațiile de bună vecinătate, condiție a dezvoltării pașnice a popoarelor*, în „Era socialistă”, anul LXIII, nr. 1/1983, p. 17—20.

¹¹ N. Ecobescu, I. Voicu, *Coordonatele fundamentale ale politicii externe a României*, în *Agenda 1980. Probleme internaționale*, Editura politică, București, p. 27.

tia 2 129 (XX) pe această problemă, adoptată la sesiunea Adunării Generale a O.N.U. din 1965, a contribuit la inițierea unor noi relații între statele continentului, cu efecte pozitive asupra păcii și securității în Europa. În anii care au urmat, la sesiunile adunărilor generale ale O.N.U. din 1973, 1979, 1981 și 1982, România a propus noi documente vizînd dezvoltarea și întărirea bunei vecinătăți între state, de natură să conducă la întărirea relațiilor prietenești, a colaborării și securității internaționale.

Demersul românesc privind promovarea unor relații de bună vecinătate decurge nu numai dintr-o evaluare corectă, realistă a căilor de promovare, în condițiile complexe ale lumii de azi, a păcii și înțelegerii internaționale, dar și din propria noastră experiență istorică. Din cele mai vechi timpuri, poporul român a promovat o politică de pace, prietenie și întrajutorare cu popoarele vecine, de luptă comună cu celelalte țări din zonă împotriva dominației străine, pentru dobîndirea și păstrarea independenței naționale. Și în anii dintre cele două războaie mondiale, România a acționat pentru asigurarea unor relații prietenești cu țările vecine : „Orice politică externă serioasă — releva marele diplomat Nicolae Titulescu, într-un interviu acordat după reluarea relațiilor diplomatice cu U.R.S.S. — se întemeiază, înainte de toate, pe bune raporturi cu statele vecine. România a făcut tot ce i-a stat în putință pentru ca raporturile ei cu statele vecine să progreseze“ ¹².

Cea mai însemnată contribuție pe care orice țară o poate aduce la promovarea unor relații de bună vecinătate constă în însușirea și transpunerea activă și consecventă a acestui principiu în propria sa politică externă. Din acest punct de vedere, politica de bună vecinătate reprezintă o constantă de bază a relațiilor externe promovate de România socialistă.

În raportul prezentat la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „Situăm la loc de frunte întărirea relațiilor cu țările socialiste vecine și sîntem hotărîți să facem totul și în viitor pentru extinderea raporturilor de bună vecinătate, colaborare și solidaritate cu acestea“ ¹³.

Zonele de pace și înțelegere nu reprezintă, în opinia României, un concept static, pasiv. El presupune acțiuni din partea tuturor statelor, a forțelor social-politice realiste în direcția realizării unei active colaborări — bilaterale și multilaterale — în domenii de interes comun : economic, tehnico-științific, cultural-sportiv, turistic etc. Mai buna cunoaștere reciprocă, schimbul permanent de valori materiale și spirituale, soluționarea în comun a unor probleme care să favorizeze progresul mai rapid al fiecărei țări nu pot decît să stimuleze și să accelereze atingerea obiectivului propus.

Prin însuși obiectivul lor fundamental, zonele de pace trebuie să conducă la instaurarea unor relații de tip nou între statele respective, bazate pe respectarea strictă a principiilor independenței și suveranității naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, nefolosirii forței sau amenințării cu forța, avantajului și întrajutorării reciproce.

¹² Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 439.

¹³ *Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român*. 19—23 noiembrie 1979, Editura politică, București, 1981, p. 76.

Făurirea în Balcani a unei zone a bunei vecinătăți, înțelegerii și păcii se înscrie ca una din orientările de bază, consecvente ale politicii externe a țării noastre.

Inițiativele românești — cu rădăcini în perioada interbelică — și activitatea desfășurată în această direcție se remarcă prin înaltă răspundere față de destinele păcii și securității în această regiune greu încercată de istorie, prin realism, răbdare și perseverență, prin dorința de a face din raporturile dintre țările acestei zone un model de relații între state cu orînduiri sociale diferite.

În 1957, România a propus Albaniei, Bulgariei, Greciei, Iugoslaviei și Turciei întrunirea unei conferințe a șefilor de guverne din aceste țări, care să examineze și să ia hotărîri în problemele privind întărirea păcii în Balcani, neagresiunea, rezolvarea prin mijloace pașnice a oricărei probleme litigioase, dezvoltarea relațiilor economice, culturale, a schimbului de delegații etc. Doi ani mai târziu, în *Declarația* din 6 iunie 1959, guvernul român avansa propunerea ca statele respective să adopte un *Tratat de înțelegere și securitate colectivă a regiunii balcanice*, prin care să se consfințească transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, a bunei vecinătăți și colaborării multilaterale între popoare, din care să fie eliminat armamentul nuclear.

În anii următori și, îndeosebi, în perioada inaugurată de cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, România s-a afirmat ca un promotor statornic, neobosit pentru ca îmbunătățirea climatului politic în Balcani să depășească stadiul de simplu deziderat, transformîndu-se în realitate a vieții internaționale contemporane.

Exprimînd idealurile de pace ale poporului român, unanim împărtășite de popoarele din această regiune, și descifrînd comandamentele vitale ale acțiunii politice, președintele Nicolae Ceaușescu și-a adus, prin gîndirea, inițiativele și activitatea desfășurată, o contribuție de excepțională valoare la cauza transformării Balcanilor într-o zonă a păcii, prieteniei și colaborării, care să permită națiunilor respective să-și consacre integral energiile propășirii lor pașnice. Se poate afirma că nu există luare de poziție a șefului statului român asupra unor probleme internaționale, fără ca aceasta să nu se fi referit la necesitatea instaurării unor relații noi între popoarele balcanice, a creării unei regiuni lipsite de armament atomic, din care să fie excluse pentru totdeauna războiul, politica imperialistă de forță și dominație. „Considerăm că este timpul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să trecem la acțiuni mai concrete în direcția înfăptuirii în Balcani a unei zone fără arme nucleare, fără baze militare străine. Să transformăm Balcanii într-o regiune a colaborării pașnice, să dezvoltăm conlucrarea în direcția dezvoltării economico-sociale a fiecărei națiuni, a ridicării bunăstării fiecărui popor”¹⁴.

Un mare număr de documente de politică externă ale partidului și statului nostru, de documente bilaterale semnate cu statele din zonă sau din alte părți ale globului au ținut mereu în actualitate această problemă.

Importanța pe care România, președintele Nicolae Ceaușescu, o acordă înfăptuirii acestui obiectiv este determinată atît de *învățămintele istoriei*, cît și de *cerințele stringente ale prezentului*.

Experiența trecutului ne arată că diversitatea de origini, de limbi naționale sau tradiții n-a împiedicat popoarele din Peninsula Balcanică

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 16—18 decembrie 1982, p. 69.

să se cunoască, să conlucreze și să lupte împreună pentru înfăptuirea unor aspirații comune. Animate de idealul eliberării naționale și sociale, al unității de stat și neatrănării, ele au conlucrat și s-au sprijinit reciproc în lupta pentru cucerirea și apărarea independenței și suveranității lor naționale, pentru progres și pace. Pe de altă parte, din această regiune — urmare a ciocnirii de interese dintre marile puteri imperialiste și colonialiste — au izbucnit multe conflicte, ceea ce i-a atras tristul renume de „butoi cu pulbere“ al Europei. Cercurile imperialiste au cultivat, în trecut, învrăjbirea națională între popoarele balcanice, pentru a-și putea promova mai bine politica lor de dominație și asuprire, pentru a le folosi ca pioni de manevră în promovarea propriilor interese. Or, diferendele și conflictele, disensiunile existente în diverse perioade, au adus grave prejudicii popoarelor din țările balcanice, au frinat dezvoltarea lor economică, servind intereselor marilor puteri imperialiste.

Tocmai de aceea, subliniază președintele României, interesele supreme ale tuturor popoarelor din Balcani reclamă imperios acțiuni ferme pentru realizarea unei largi și fructuoase colaborări între ele, pentru promovarea unor relații trainice de stimă, încredere și respect reciproc, de bună vecinătate, înțelegere și egalitate, pentru soluționarea tuturor problemelor care apar pe cale pașnică, pentru îndepărtarea din peninsulă a armamentului nuclear și a prezenței militare străine.

Desigur, Peninsula Balcanică prezintă un tablou variat. Aici se află țări cu orînduiri social-politice diferite, după cum tot aici se învecinează direct state aparținînd celor două blocuri militare din Europa sau state care participă la mișcarea de nealinieri. Important este ca, dincolo de deosebiri de ordin istoric, național sau de orînduire social-politică — care în nici un caz nu trebuie să constituie un obstacol în calea statornicirii unor raporturi prietenești —, aceste țări să realizeze o politică de deplină înțelegere, pace și colaborare activă. O asemenea politică este în interesul dezvoltării fiecărei țări balcanice, al cauzei progresului și securității în Balcani, pe continentul european și în întreaga lume.

Cadrul în măsură să favorizeze asemenea raporturi îl constituie, în opinia României, realizarea unei înțelegeri între țările balcanice care să excludă folosirea forței și amenințarea cu forța în relațiile dintre ele, să se renunțe cu desăvîrșire la orice acțiuni care ar învenina relațiile dintre țările din Balcani, să se considere frontierele actuale ca definitive și de nemodificat, să se stabilească o colaborare care să facă imposibil amestecul țărilor imperialiste în Balcani.

Pericolul pe care-l reprezintă pentru omenire, deci și pentru popoarele din Peninsula Balcanică, uriașa cantitate de armament și, cu deosebire, de armament nuclear, acumulată pînă în prezent, a determinat țara noastră să acționeze pentru ca transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii să conducă la eliminarea completă a armamentului nuclear, la lichidarea bazelor militare și retragerea trupelor străine în limitele frontierelor naționale, împreună cu armamentele și tehnica de luptă aflate în dotarea lor¹⁵.

Îmbinînd gîndirea teoretică și acțiunea politică, președintele Nicolae Ceaușescu a desfășurat și desfășoară o neobosită activitate consacrată dezvoltării, pe multiple planuri, a raporturilor României cu țările balcanice. Situînd, la baza acestora, principiile independenței și suveranității

84 ¹⁵ Vezi : Nicolae Ecobescu, Ion Pascu, *Denuclearizarea Balcanilor — o inițiativă majoră a României*, în „Lumea“, nr. 12, 13, 14, 15, 1983.

naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, ne-
recurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței, România întreține
relații bune, de stimă, colaborare cu toate țările din Balcani.

Rolul hotărâtor în dezvoltarea raporturilor României cu țările bal-
canice l-au avut multiplele înțelegeri, întâlniri și convorbiri realizate de
președintele Nicolae Ceaușescu cu șefii de state și guverne din aceste țări,
care s-au constituit, de fiecare dată, în evenimente de mare însemnătate
pentru impulsionarea și aprofundarea colaborării pe diverse planuri, a
conlucrării lor în viața internațională.

Se dezvoltă foarte bine relațiile țării noastre cu Bulgaria. Frecven-
tele întâlniri dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Todor Jivkov — pînă
în prezent au avut loc 30 întâlniri la nivel înalt — au dat un puternic
impuls prieteniei și colaborării româno-bulgare. Dezvoltarea schimburilor
comerciale și a cooperării în producție — materializată, între altele, în
construcția Uzinei de utilaje și mașini grele Giurgiu—Ruse și în inaugu-
rarea lucrărilor de edificare, în comun, a Complexului hidrotehnic Turnu
Măgurele—Nicomole, în vederea valorificării potențialului hidroenergetic
al Dunării —, precum și perspectivele de dezvoltare a relațiilor în dome-
niul metalurgiei, chimiei, al construcțiilor de mașini contribuie la pro-
gresul economic și social al celor două țări, la cauza păcii și bunei veci-
nătăți în Balcani.

România întreține relații foarte bune cu Iugoslavia, convorbirile
sistematice și fructuoase la nivelul cel mai înalt punîndu-le baze solide.
Raporturile prietenești de bună vecinătate româno-iugoslave au fost con-
solidate de construirea, prin efortul comun al celor două țări, a marii
hidrocentrale de pe Dunăre „Porțile de Fier I“, căreia i se va alătura com-
plexul hidrotehnic „Porțile de Fier II“, precum și de construcția, pe teri-
toriul Iugoslaviei, a Complexului petrochimic de la Pancevo.

Cunosc o continuă amplificare raporturile de colaborare ale
țării noastre cu Grecia. Schimbul de vizite la nivel înalt, dialogurile
și înțelegerile realizate cu aceste prilejuri au ridicat pe o treaptă supe-
rioară prietenia și colaborarea economică, tehnico-științifică și culturală
a României cu această țară, au adus o contribuție pozitivă la îmbunătă-
țirea climatului politic și a înțelegerii în zonă.

Ca o mărturie a dezvoltării legăturilor tradiționale ale țării noastre
cu Turcia se înscrie vizita de stat întreprinsă în această țară, în mai 1983,
de președintele Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu.
Dialogul și înțelegerile convenite s-au constituit într-o nouă contribuție
de mare însemnătate atât la dezvoltarea pe o treaptă superioară a relațiilor
româno-turce, cît și la promovarea cauzei păcii, bunei vecinătăți și înțele-
gerii în Balcani. Prezentînd poziția principială a României în legătură cu
regiunea balcanică, în toastul rostit la dîneul oficial oferit de președintele
Turciei Kenan Evren, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că țara noas-
tră se pronunță ferm „pentru dezvoltarea unei largi colaborări bilaterale
și multilaterale în Balcani, pentru soluționarea pe calea tratativelor a
tuturor problemelor dintre țările acestei regiuni, pentru transformarea
Balcanilor într-o zonă a bunei vecinătăți, a păcii și colaborării, lipsită de
arme nucleare. Considerăm că este în interesul profund al păcii și secu-
rității în Balcani să fie intensificate eforturile pentru a se ajunge la o
soluție politică în problema Ciprului, pornindu-se de la necesitatea asi-
gurării independenței și suveranității acestei țări, a conviețuirii pașnice

a celor două comunități cipriote”¹⁶. Convorbirile la nivel înalt au demonstrat existența unor vii și largi posibilități de a extinde și aprofunda conlucrarea bilaterală, în cele mai diferite domenii, dintre cele două țări. Rafinării „Anatolia Centrală”, în curs de realizare, urmează să i se adauge participarea țării noastre la modernizarea Combinatului metalurgic de la Karabük, precum și importante acțiuni de cooperare în domeniile energiei, resurselor naturale, industriei petroliere, agriculturii, desehiderea unor linii de transport între porturile românești și turcești etc. *Declarația comună româno-turcă și Programul de cooperare economică* dintre cele două țări, semnate cu prilejul vizitei, se înscriu ca documente de remarcabilă valoare pentru intensificarea colaborării dintre România și Turcia, pe plan bilateral, a promovării păcii în Balcani, în Europa și în întreaga lume.

Țara noastră întreține, de asemenea, raporturi bune — îndeosebi pe plan economic — cu Albania și este hotărâtă să acționeze pentru dezvoltarea lor în continuare.

Această situație creează condiții dintre cele mai favorabile pentru ca România să joace un rol activ, constructiv și eficient în procesul de făurire a unei zone a păcii, bunei vecinătăți și colaborării în Balcani. Folosind acest cadru, țara noastră, președintele Nicolae Ceaușescu, se pronunță și acționează pentru realizarea unei colaborări multilaterale între toate statele balcanice, fără deosebire de orînduire socială, pentru extinderea și adîncirea conlucrării interbalcanice în diverse domenii de interes comun.

O importanță deosebită prezintă intensificarea colaborării politice — pe baza respectării dreptului fiecărui popor de a-și organiza viața așa cum dorește —, a celei economice, tehnico-științifice, cultural-sportive și turistice, realizarea unor importante obiective și lucrări de interes comun care să favorizeze progresul fiecărei țări, să contribuie la crearea unui climat de înțelegere și cooperare avantajoasă între toate popoarele din această regiune.

Dealtfel, încă înaintea celui de-al doilea război mondial, au apărut numeroase organisme de colaborare interbalcanică, dintre care unele își desfășoară activitatea și în prezent. Astfel, prima Conferință balcanică, desfășurată în 1930 în Grecia — expresie a idealurilor de apărare a independenței și de progres ale popoarelor din regiune —, a fost urmată de conferințe anuale ale miniștrilor de externe la Istanbul, București, Salonic și a culminat cu încheierea, la 9 februarie 1934, de către România, Grecia, Iugoslavia și Turcia, a Înțelegerii Balcanice. Relevînd semnificația acestei înțelegeri, ministrul român de externe Nicolae Titulescu sublinia: „Acest tratat este în adevăr unul din instrumentele de pace cele mai puternice pe care putem să ni le dăm. Scopul pe care autorii săi l-au urmărit este să debaraseze națiunile semnatare de grija frontierelor, pentru ca ele să poată să se dede în liniște muncii creatoare, care singură poate să permită lumii să iasă din criza generală care s-a abătut asupra ei”¹⁷.

În același timp, au fost inițiate acțiuni de colaborare în cele mai diferite domenii, constituindu-se, în acest scop, un însemnat număr de organisme neguvernamentale: Asociația presei balcanice (decembrie 1932), Federația balcanică de turism (aprilie 1931), Uniunea medicală balcanică

¹⁶ „Scînteia”, anul LII, nr. 12 672 din 21 mai 1983.

¹⁷ Nicolae Titulescu, *op. cit.*, p. 403—404.

(februarie 1932), Camera interbalcanică de comerț și industrie (decembrie 1931) — prima instituție destinată promovării colaborării economice și comerciale dintre țările balcanice —, Uniunea balcanică a matematicienilor (septembrie 1934), Convenția poștală și de telecomunicații (ianuarie 1936), Comitetul maritim balcanic (octombrie 1936). Din anul 1930 au fost organizate anual „Săptămânile balcanice” și „Balcaniadele” sportive — manifestări care au contribuit la mai buna cunoaștere, apropiere și înțelegere a popoarelor din regiune. După întreruperea din timpul războiului, unele din aceste organisme și-au reluat activitatea în perioada postbelică și au fost constituite altele noi : Comitetele naționale pentru colaborare și înțelegere în Balcani (înființate, în 1959, în Bulgaria, Grecia, Iugoslavia și România), Asociația de studii sud-est europene (1963), Uniunea arhitecților din țările balcanice (1966).

S-au desfășurat, totodată, multiple manifestări cultural-artistice, întâlniri ale ziariștilor și ale organismelor naționale de turism, balcaniade sportive. Dovedindu-și atașamentul față de ideea colaborării în Balcani, România a găzduit însemnate întâlniri pe linie de tineret și studenți, ale oamenilor de știință și cultură, expoziții de artă plastică, manifestări folclorice, acțiuni sportive care au dat expresie dorinței unor cercuri largi ale opiniei publice din țări balcanice — de diferite orientări politice, ideologice și filozofice, tineri și vîrstnici, bărbați și femei — de a acționa împreună pentru făurirea, în această parte a Europei, a unui climat care să asigure dezvoltarea liberă a fiecărui popor, în condiții de pace, deplină înțelegere și bună vecinătate. Acestui scop i-a fost consacrat și colochiul internațional cu tema : *Cooperarea balcanică multilaterală și perspectivele ei*, organizat de Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale din țara noastră în primăvara acestui an, la care au participat specialiști din Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, Turcia și România. Dezbaterile au relevat necesitatea și posibilitatea întreprinderii de noi acțiuni — la nivel guvernamental și neguvernamental — menite să sporească încrederea și dialogul politic dintre țările din regiune, să diversifice colaborarea economică, tehnico-științifică, culturală, sportivă și în alte domenii de interes comun.

Șeful statului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat, în mod repetat, că cerințele promovării unei largi colaborări interbalcanice, ale organizării unui cadru stabil și fructuos relațiilor dintre statele din zonă impun intensificarea activității organismelor și organizațiilor de colaborare existente în Balcani și, totodată, crearea altora, inclusiv guvernamentale, care să abordeze probleme de interes comun, mai ales de natură economică, cum sînt : comerțul, protecția mediului înconjurător etc.

Pe această bază, țara noastră a participat activ la reuniunea din 1976, de la Atena, consacrată cooperării economice și tehnico-științifice între statele din Balcani — prima acțiune de acest fel din perioada postbelică. Reuniunea, după cum releva tovarășul Nicolae Ceaușescu, deși nu s-a încheiat cu rezultate spectaculoase, a reprezentat un pas important în direcția identificării unor domenii concrete de cooperare, demonstrînd că țările balcanice împărtășesc ideea colaborării, că ele au multe probleme pe care pot și trebuie să le soluționeze împreună, în scopul dezvoltării lor economico-sociale, al întăririi încrederii, bunei vecinătăți și păcii. România a luat, de asemenea, parte activă la reuniunile economice din 1979, de la Ankara, și din 1981, de la Sofia, precum și la reuniunea asupra ener-

giei și materiilor prime energetice, pe care a găzduit-o la București în 1982. Contribuția României la aceste reuniuni s-a materializat într-o gamă largă de propuneri concrete privind formele și modalitățile de lărgire și diversificare a cooperării, în spiritul constructiv și în baza eforturilor depuse pentru găsirea unor puncte de vedere general-acceptabile.

Având în vedere rolul însemnat pe care îl joacă, în zilele noastre, dialogul și înțelegerile dintre șefii de state sau guverne în soluționarea unor probleme majore ale lumii contemporane, în promovarea păcii, înțelegerii și colaborării internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a propus convocarea neîntârziată a unei conferințe la nivel înalt a statelor din Balcani, consacrată înlăptuirii aspirațiilor de pace și progres ale popoarelor din această zonă. Propunerea, reafirmată la Conferința Națională a partidului din 1982, se bucură de un binemeritat ecou în regiunea Balcanilor și pe plan internațional, constituind expresia înaltei responsabilități pe care România, președintele său o manifestă față de cauza păcii, dezarmării și colaborării între popoare.

Din acest punct de vedere este relevantă și propunerea primului ministru al Greciei, Andreas Papandreu, cu privire la organizarea unei reuniuni interbalcanice la nivel de experți, care să aibă ca unul din obiective discutarea căilor și posibilităților de creare a unei zone denuclearizate în Balcani. În *Răspunsul* președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, apreciindu-se ca binevenită propunerea, se subliniază că o asemenea reuniune — pe care țara noastră o sprijină și la care dorește să-și aducă întreaga contribuție pentru desfășurarea ei cu succes — s-ar înscrie ca o acțiune importantă în procesul de pregătire a unei întâlniri la nivel înalt a statelor din zonă¹⁸.

În mod constant, România a circumscris preocupările privind Balcanii procesului mai larg de făurire a securității și cooperării în Europa și în întreaga lume. Ea a relevat, prin glasul președintelui său, că realizarea unei colaborări trainice între țările din Balcani, a unei zone a păcii, lipsite de arme nucleare, nu dăunează și nu este îndreptată împotriva nimănu, constituind „o parte componentă a acțiunilor pentru securitatea în Europa, o contribuție importantă la realizarea încrederii pe continent, răspunde intereselor fiecărui popor, intereselor păcii și colaborării în Europa și în întreaga lume”¹⁹.

Concepția președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la crearea unor zone ale păcii, bunei vecinătăți și înțelegerii, lipsite de arme nucleare și de baze militare străine, activitatea laborioasă desfășurată de România în direcția materializării acestui obiectiv în regiunea Balcanilor probează o înaltă responsabilitate față de destinele lumii în care trăim. Înaltele idealuri de dezarmare, pace și progres în slujba cărora și-a pus întreaga energie, dinamismul și perseverența cu care acționează pentru crearea condițiilor menite să asigure dezvoltarea liberă, independentă a popoarelor, reprezintă izvorul prestigiului, al prețuirii și simpatiei de care România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se bucură în Balcani, în Europa, pe cele mai diverse meridiane ale globului.

¹⁸ „Scinteia”, anul LII, nr. 12 697 din 19 iunie 1983.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 16—18 decembrie 1982, p. 69.

UNELE DATE PRIVIND VIAȚA POPORULUI ROMÂN ÎN CÎMPIA DUNĂREANĂ ÎN SECOLELE XI — XIV

VIORICA ENĂCHIUC-MIHAI

Izvoarele arheologice, alături de cele scrise, completează sau aduc noi precizări în legătură cu viața materială și spirituală a unui popor. În acest sens, cercetările pe care le-am efectuat, încă din anul 1979, la Dridu, județul Ialomița, punctul „La Metereze”, au pus în evidență date noi în legătură cu existența așezărilor omenesti din Cîmpia Română începînd cu sfîrșitul epocii pietrei cioplite (40 000 î.e.n.) și pînă în secolul al XVIII-lea e.n.¹

În lucrarea de față ne vom referi la nivelurile arheologice VI și VII, care oferă noi precizări în legătură cu organizarea social-economică și politică a românilor în secolele XI—XIII și pînă în secolul al XVII-lea, precizări de o deosebită importanță pentru istoria națională și universală.

Nivelul arheologic VI etalează existența unei fortificații executate de români la mijlocul secolului al XI-lea, al cărei scop era apărarea integrității teritoriale față de incursiunile pecenegilor și, mai tîrziu, ale cumanilor și tătarilor. Fortificația este situată pe un pînten de terasă, la confluența rîurilor Prahova cu Ialomița, la un km nord-est de vatra actuală a satului Dridu, comuna Dridu. Pîntenul de terasă este mărginit, în partea de nord-est, de pante abrupte cu adîncimi de circa 25 metri,

¹ Viorica Enăchiuc-Mihai, *Cercetări arheologice pe teritoriul comunei Dridu — punctul „La Metereze”*, în „Revista de istorie”, tomul 34, nr. 3/1981, p. 507—512; Viorica Enăchiuc-Mihai, *Așezarea întărită de „La Metereze”*, în „Magazin istoric”, anul XV, nr. 2 (167), februarie 1981, p. 30—32; Viorica Enăchiuc-Mihai, *Interviuri*, în „România pitorească”, nr. 1 (109), 1981, p. 15; Viorica Enăchiuc-Mihai, *Interviuri*, în *Sinteze*, supliment politic, social, cultural editat de „Tribuna Ialomiței”, decembrie 1981, p. 16; Viorica Enăchiuc-Mihai, *Necropole de Dridu, département de la Ialomitza (XIIe—XIIIe siècle) dans le contexte chronologique des découverts archéologiques illustrant l'époque féodale précoce en Roumanie*, referat susținut la primul Congres internațional de paleontologie umană din 16—21 octombrie 1982, Nice, Franța; Viorica Enăchiuc-Mihai, *Ritè et rituel du néolithique précoce dans la cadre de nécropole de Dridu, Roumanie*, referat susținut în cadrul aceluiași congres; a se consulta și rapoartele preliminare de cercetare, susținute la sesiunile științifice de la Brașov (1980) și Vaslui (1981), depuse spre publicare la Institutul de arheologie din București.

în partea de nord de confluența râurilor, iar în partea de vest de mlaștinile râului Ialomița. Drumul de acces pe terasă, situat în partea de sud-est și sud, este apărat de un șanț cu o lățime de 4—6 metri și o adâncime de circa 2,75—4 metri. Pe latura exterioară, șanțul de apărare era prevăzut cu o treaptă cu o adâncime de circa un metru (pe care stăteau arcașii pentru a respinge pe cei care ar fi încercat să ocupe acest punct strategic), iar în partea de vest avea, în anumite locuri, turnuri de lemn pentru observare asupra zonei apropiate. Orientat spre est-vest și vest șanțul de apărare — descoperit pînă în prezent pe o lungime de 700 metri — mărginea așezarea pe circa 200 metri și se continua în zigzaguri, cu laturi inegale, spre părțile mlăștinoase ale râului Ialomița. În spatele treptei pe care stăteau arcașii, șanțul de apărare se adîncea între 1,75 și 3 metri, pentru ca făcliile aprinse ce ar fi fost aruncate de atacatori să nu-i oblige pe apărători să-și părăsească pozițiile, iar acestea, ajunse la baza șanțului, să poată fi stinse cu ușurință. În partea superioară, șanțul de apărare era căptușit de scînduri pentru a se preveni distrugerea malurilor în timpul vremii nefavorabile. La 200 metri de capătul estic, șanțul de apărare era întrerupt de o intrare realizată din pămînt cruțat, în formă trapezoidală, avînd latura bazei mari spre exterior cu o lățime de 8 metri și latura bazei mici spre interior cu o lățime de 5 metri. În partea vestică a intrării a fost surprinsă existența unor scări din lut cruțat, care permiteau apărătorilor intrarea și circularea cu ușurință pe tot parcursul fortificației. Intrarea spre așezare era barată printr-o construcție de lemn, ale cărei urme s-au surprins în partea de est a intrării. Construcția unui asemenea sistem de apărare a constituit baza de inspirație pentru ridicarea cetăților cu ziduri stelate din secolele XIV—XVI, care erau mai greu de cucerit în timpul asediilor.

După șanțul de apărare, în partea de nord-est a pîntenului de terasă, am descoperit o așezare cu trei faze de locuire. Locuințele din prima fază aveau pereții din lemn și acoperișul din plante erbacee, construit în două ape. În partea de nord-est a locuinței se afla un cuptor cu boltă și cameră de ardere, realizat din pămînt cruțat. În interiorul locuințelor s-a descoperit un inventar bogat, format din obiecte ceramice și metalice, printre care vase borcan și căldări de lut ornamentate în maniera folosită de români pe parcursul secolelor VII—XI². Așezarea a suferit avarii ca urmare a incendiului provocat în timpul unei lupte duse de români împotriva pecenegilor (probabil în anul 1065 cu uzii). Fortificația însă nu a fost cucerită, avariile au fost înlăturate și baza șanțului curățată. Inventarul descoperit în incinta așezării și în șanțul de apărare se poate

² Ion Nestor, *Contributions archéologiques au problème des Proto-Roumains. La civilisation de Dridu*, în „Dacia”, număr special, anul II, 1958, p. 371—382; Ion Nestor și Eugenia Zaharia, *Săpăturile arheologice de la Dridu*, în „Materiale și cercetări arheologice”, vol. VI, 1959, p. 595—599; Eugenia Zaharia, *Săpăturile arheologice de la Dridu*, Editura Academiei R. S. România, București, 1967, p. 1—75; autorii au efectuat cercetări în satul Pătrime, actualmente aparținînd de comuna Coșereni, și au pus în evidență materiale arheologice aparținînd poporului român în secolele VIII—X e.n. Datorită faptului că satul Pătrime depindea, în momentul efectuării cercetării, de comuna Dridu, cercetătorii au încadrat descoperirile în cultura Dridu. Ulterior, cercetările arheologice au pus în evidență atestarea acestei culturi pe întregul teritoriu locuit de români în secolele VII—XI. Cercetările noastre de la Dridu, punctul „La Metereze”, comuna Dridu, județul Ialomița (la circa 15 km de punctul cercetat de la Pătrime) au pus în evidență viața și organizarea românilor în perioadele următoare, adică în secolele XI—XVII.

data, prin analogie cu cel descoperit la Dinogetia³, în secolele XI—XII. Cît privește necropola așezării din această perioadă, ea se afla situată în afara șanțului de apărare la o distanță de circa 40 de metri.

În legătură cu inventarul descoperit în interiorul bordeielor, subliniem faptul că acesta atestă continuarea locuirii în așezare a aceleiași populații românești (creștine, cu ritualul ortodox exercitat în limba greacă) din prima fază. Imprimarea pe partea inferioară a căldărilor de lut, în ambele faze de locuire, a diferitelor cuvinte prescurtate folosite de creștini încă din secolul al V-lea⁴ demonstrează continuitatea tradițiilor românești pe același teritoriu.

Avînd în vedere poziția strategică și lungimea șanțului de apărare — ce depășește cu mult extremitatea vestică a așezării în care nu locuiau mai mult de circa 16—25 familii —, putem aprecia că locuitorii aveau ca sarcină permanentă lucrările de întreținere ale fortificației. În timp de primejdie, cînd românii erau atacați de pecenegi sau de cumani, fortificația era apărută de o armată organizată, fapt ce pune în evidență existența unei formațiuni statale stabile într-un teritoriu ce cuprindea Muntenia, sudul Moldovei și sud-estul Transilvaniei. Totodată, dependența față de puterea centrală a familiilor ce locuiau în așezare atestă cristalizarea, la această dată, a relațiilor feudale.

Mormintele descoperite în necropolele din cele două faze ale așezării nu conțin elemente antropologice care să confirme ipoteza potrivit căreia pecenegii și cumanii s-au așezat în Cîmpia Română și sudul Moldovei, s-au creștinat și au fost asimilați de masa românilor. Un singur mormînt, conținînd un schelet ce poate fi atribuit populațiilor türănice, este fără inventar și situat în afara perimetrului necropolelor și așezărilor. Cel înhumat în condiții de ostracizare față de comunitate și-a pierdut probabil viața în luptă, dacă avem în vedere faptul că umărul cu brațul drept a fost detașat de corp prin lovitură.

Inventarul mormintelor demonstrează o populație sedentară, creștină care păstrează și tradiții mai vechi, întîlnite pe teritoriul întregii Dacii, în special în ceea ce privește ritualul depunerii diferitelor obiecte de inventar sau a armelor. Obiectele de podoabă, orientarea defuncțiilor în mormintele de la Dridu, precum și în alte necropole descoperite în Transilvania și în Moldova vin să ilustreze unitatea materială și spirituală a românilor din secolele XI—XIII⁵.

³ Gh. Ștefan, I. Barnea, Maria Comșa, Eugen Comșa, *Dinogetia*, vol. I, Editura Academiei R.S. România, București, 1967, p. 35—37; p. 59, fig. 36/5; p. 73, fig. 30; p. 126, fig. 70, 73, 74/1—4, 6; p. 149, fig. 88/1—3, fig. 89—90, 105, 107, 116, 117, 128.

⁴ Emilian Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XIII descoperite în România*, Editura Academiei R.S. România, București, 1976, p. 85—86, 90, 136; P. Syxtus O.C.R., *Notiones Archaeologiae Christianae*, vol. I—II, Romae, 1909, p. 35; p. 76, fig. 34; p. 274, fig. 127; p. 277, fig. 127; *Ibidem* vol. II., partea a II-a, 1910, p. 38, fig. 76; p. 45, fig. 85; p. 130.

⁵ Gh. Ștefan, I. Barnea, Maria Comșa, Eugen Comșa, *Dinogetia*, vol. I, fig. 196; Dorin Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, în „Materiale și cercetări arheologice”, vol. II, p. 127—134; Martin Roșka, *Recherches-préhistoriques pendant l'année 1924*, în „Dacia”, vol. I, 1924, p. 313, 315; Martin Roșka, *Rapport préliminaire sur les fouilles archéologiques de l'année*, în „Dacia”, vol. II, 1925, p. 403; D. Teodoru, *Cultura Dridu pe teritoriul Moldovei*, în „Studii și cercetări de istorie veche” (în continuare S.C.I.V.), tomul 19, nr. 2, 1968, p. 237; N. Chidioșan, *Necropola feudală timpurie de la Sălacea*, în S.C.I.V., tomul 20, nr. 4, 1969, p. 611—615; Radu Popa, *Streisîngeorgiu. Mărturii de istorie românească din secolele XI—XIV în sudul Transilvaniei*, în „Monumente istorice și de artă”, nr. 1, 1978, p. 8—42.

La jumătatea secolului al XIII-lea, deși fortificația nu mai era folosită, locuitorii au continuat să viețuiască pe aceste locuri. O atestă folosirea, în continuare, a necropolei, ridicarea unei biserici de lemn în apropierea cimitirului și constituirea așezării la circa 100 metri de fortificație. În această perioadă locuitorii își înhumează morții și în perimetrul porții fortificației din secolele XI—XIII. Datarea locuințelor în a doua jumătate a secolului al XIII-lea s-a efectuat și pe baza unei monede ce poate fi atribuită lui RADU NEGRU VOIEVOD. Această descoperire, coroborată cu pintenii de fier datînd din aceeași perioadă, obligă la o nouă evaluare a descoperirilor monetare care, deși sînt ale voievodului Radu Negru, au fost atribuite lui Radu I, fratele ⁶ voievodului Vladislav.

Nivelul arheologic VII pune în evidență dezvoltarea înfloritoare a așezării în secolele XIV—XVII. În această perioadă, biserica de lemn ridicată la jumătatea secolului al XIII-lea și cimitirul au fost mutate în altă parte, iar umplutura șanțului de apărare din secolele XI—XIII este tăiată de temeliiile locuințelor de suprafață, datate la sfîrșitul secolului al XIV-lea de monede emise de Vladislav Vlaicu și de Stratimir, țarul de la Vidin.

Bordeiele din secolele XIV—XV, datate pe baza monedei lui Mircea cel Bătrîn, au un inventar ceramic bogat și atestă existența, în apropiere, a unui nucleu cu caracter urban. Amintim, în acest sens, unele candelabre de ceramică montate pe schelet metalic, fragmente de conductă pentru canalizare și ceramică smălțuită autohtonă și bizantină. Tot în această perioadă funcționa un han ale cărui temelii tăiau umplutura șanțului de apărare din secolele XI—XIII, situat în partea vestică a așezării, pe unde trecea drumul comercial de pe valea Prahovei ce lega așezările din Cîmpia Munteniei cu Transilvania.

Așezarea de la Dridu este atestată nu numai arheologic, ci este amintită și de documente. Astfel, la 28 iulie 1470 ⁷, Radu Voievod, domn a toată Ungrovlahia, aflat la DRIDRIH, întărește anumite proprietăți pentru egumenul și călugării de la Tismana; în toamna anului 1522, Radu Voievod înfrînge, la Rucăr și la Dridu, armatele turcești conduse de Mehmet ⁸; în anul 1655, timp de trei zile, domnitorul Constantin Șerban duce tratative și încheie tratatul de alianță cu Ștefan și Gheorghe Rákóczi la puntea Prahovei și aproape de riul Dridif ⁹, deci la Dridu.

Descoperirile de la Dridu, punctul „La Metereze”, coroborate cu documentele scrise și operele scriitorilor și istoricilor bizantini impun o nouă evaluare a evenimentelor din secolele XI—XIII, noi concluzii în legătură cu istoria românilor din regiunile extracarpatice ale țării noastre. Pentru a înțelege mai bine importanța descoperirilor de la Dridu, punctul „La Metereze”, și noile concluzii ce se desprind, este necesară prezentarea suc-

⁶ Octavian Luchian, George Buzdugan, Constantin Oprescu, *Monede și bancnote românești*, Editura Sport-Turism, București, 1977, p. 12—16; Ion Mititelu și Octavian Iliescu, *Monede de la Vlaicu Vodă și Radu I găsite în Dobrogea*, în „Studii și cercetări numismatice”, vol. I, București, 1958, p. 439 și urm.; Octavian Iliescu, *Emisiuni monetare ale Țării Românești din secolele al XIV-lea și al XV-lea*, în „Studii și cercetări numismatice”, vol. II, București, 1958, p. 311—315; Octavian Luchian, *Un nou tip de monedă de la Radu I*, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, 1973—1975, București, 1975, p. 131—133.

⁷ *Documente privind Istoria României* (în continuare: D.I.R.), Țara Românească, sec. XIII—XIV, XV, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 145.

⁸ Johann Filstich, *Încercare de istorie românească*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 270, nota 59.

⁹ *Ibidem*, p. 183.

cintă a ipotezelor și concluziilor științifice formulate pînă în momentul de față în istoriografia problemei.

Se consideră, de pildă, că locuitorii din Dobrogea, Muntenia, Moldova și Transilvania¹⁰ locuiau, în marea lor majoritate, în așezări rurale. Așezări mai mari cu caracter de țirguri și orașe incipiente sau cu caracter militar existau numai la Dunărea de Jos și cîteva în Transilvania. În regiunea de dealuri românii aveau locuințe de lemn, iar în cîmpie locuințe semiîngropate. Precizările scrierilor bizantine și rusești privind existența la Dunărea de Jos a peste 80 de orașe sau a 500 de așezări grupate în jurul a 10 cetăți erau considerate exagerate¹¹. Se consideră că nu putea fi vorba de orașe, ci de locuri întărite, curți feudale sau unele așezări mai dezvoltate, cum ar fi Capidava, Garvăn, Pereiaslavet, Păcuiul lui Soare, Constanteia, iar pentru Transilvania Morisena-Cenad, Biharea, cetatea lui Gelu, de pe Someș și altele. Totodată, se sublinia existența formațiunilor statale ale lui Jupân Dimitrie (în anul 943) în Dobrogea, ale lui Gelu, Menumorut și Glad în Transilvania¹². Locuitorii din Cîmpia Română erau organizați în secolele IX—X în jurul unor centre mai importante, cum ar fi Slon, Bucov, Oltenița, Chiselet, Curcani, Gostinu și Greaca¹³.

Începînd cu secolul al X-lea un pericol important pentru locuitorii din Cîmpia Română și Moldova l-au constituit pecenegii. Împăratul Constantin Porphyrogenetul lasă să se înțeleagă că pecenegii stăpîneau, la jumătatea secolului al X-lea, teritoriile cuprinse între Siret și Nipru și între Dristra și Sarkel¹⁴. Ion Barnea consideră că, pe la jumătatea secolului al X-lea, pecenegii stăpîneau numai teritoriile cuprinse între Siret și Nipru¹⁵. Cercetătorii sovietici¹⁶ susțin că — așa cum o demonstrează și cronică *Povestea vremurilor de demult* — pecenegii s-au instalat în țara rusească pe la 915 e.n. În 917¹⁷ au fost atrași, la chemarea bizantinilor, în luptele împotriva bulgarilor, iar în 985¹⁸ s-au îndreptat către Dunăre datorită presiunii uzilor. În primul pătrar al secolului al X-lea pecenegii au distrus așezările tiverților de la vărsarea Nistrului, iar în secolele X—XI pe cele dintre Nistru și Răut (douăzeci de așezări grupate în jurul a două cetăți). Așezările tiverților dintre riurile Nistru și Cerna (circa 50 așezări grupate în jurul a 10 cetăți) au fost distruse de pecenegi la începutul secolului al XI-lea, unele — cum ar fi Echimăuți — rezistînd pînă la jumătatea secolului amintit.

¹⁰ *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 16—17.

¹¹ *Ibidem*, p. 18, 41—42.

¹² *Ibidem*, p. 38—40, 43—47.

¹³ Maria Comșa, *Cultura materială veche românească*, Editura Academiei R. S. România, București, 1978, p. 1—178; Mihai Sâmpetru și Done Șerbănescu, *Ceramica de tip urban din așezarea medievală timpurie de la Chirnovi*, în S.C.I.V., tomul 26, nr. 2, 1975, p. 241—270.

¹⁴ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, Editura Academiei R. S. România, București, 1971, p. 121 și urm.; V. Spinei, *Moldova în secolele XI—XIV*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 33 și urm.

¹⁵ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 122.

¹⁶ G. B. Fedorov, *Cercetări arheologice în sud-vestul U.R.S.S. (mileniul I e.n.)*, în S.C.I.V., tomul 10, nr. 2, 1959, p. 392—403.

¹⁷ Ioan Zonaros, *Cronica*, 29, XVI, 17, 1, în *Fontes Historiae Daco-Romanae* (în continuare : F.H.D.R.), vol. III, p. 213.

¹⁸ G. B. Fedorov, *op. cit.*, p. 392.

Unii cercetători români consideră că pecenegii s-au așezat pe teritoriul de sud al Moldovei ¹⁹ încă de la sfârșitul secolului al IX-lea, după care s-au răspândit, în secolele X—XI, în Dobrogea, Muntenia și Transilvania. Pe baza studierii căldărilor de lut descoperite în așezările de la Noviodunum, Dinogetia, Troesmis și Capidava, atribuite în exclusivitate pecenegilor ²⁰, I. Barnea — de exemplu — susține că stabilirea unor grupuri de pecenegi în Dobrogea s-ar fi petrecut la sfârșitul secolului al X-lea ²¹. Tot pecenegilor le sînt atribuite unele inscripții și reprezentări de cai de pe pereții construcțiilor din munții de cretă de la Murfatlar ²². La rîndul său, M. Sâmpetru identifică în solii de dincolo de Dunăre ²³, care s-au prezentat în anul 971 la împăratul Ioan I Tzimiskes (969—976) pentru a-i închina cetățile lor, pe românii din Cîmpia Munteniei. Ca urmare, se consideră că, la această dată, românii din Muntenia nu erau sub stăpînire pecenegă și că împăratul I. Tzimiskes a stăpînit sudul Munteniei, aducîndu-se ca argument descoperirea unor monede bizantine care s-au atestat pînă în vatra Bucureștiului. După părerea lui M. Sâmpetru, pecenegii ar fi pătruns, între anii 976—1000, în Cîmpia Română pînă la Olt ²⁴, fiind apoi angajați în lupte cu alți vecini. Populația băstinașă s-a retras din fața pecenegilor, făcîndu-și așezări în altă parte. Românii care locuiau în zonele mlăștinoase au continuat să existe, concomitent cu așezările pecenegilor, fapt ilustrat de descoperirea, în Cîmpia Română, a unor fragmente de căldări de lut.

Pentru a se demonstra existența pecenegilor în Cîmpia Română și în sudul Moldovei se susține că așezările românești din regiunile în discuție ar fi fost distruse ²⁵ la sfârșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea. În acest sens, se are în vedere și descoperirea a 10 morminte ²⁶ pe teritoriul județului Brăila și al fostului județ Ilfov atribuite tûranicilor. Dominația pecenegilor asupra românilor ²⁷ s-ar fi consolidat prin stabilirea lui Kegenes cu 20 000 de pecenegi, în anul 1046, în trei cetăți de la Dunăre, cu învoirea împăratului bizantin Constantin al IX-lea Monomachos; acesta l-a ridicat pe Kegenes la demnitatea de patriciu și a admis stabilirea pecenegilor în cadrul imperiului, la gurile Dunării, cu obligația păzirii granițelor de pecenegii lui Tyrach.

În anii 1027, 1032, 1034, 1035 ²⁸ pecenegii au năvălit în Imperiul bizantin fără a trece pe teritoriul Dobrogei, deoarece cercetările arheologice nu au atestat distrugerii de așezări în urma unor lupte angajate. În anul 1036 ²⁹, ca urmare a năvălirii pecenegilor, în Imperiul bizantin prin Dobrogea, au fost distruse Capidava și Dervent, iar Dinogetia a fost avariată. Locuitorii din Dervent s-au mutat în insula Păcuilui lui Soare, unde se observă, în acest timp, o creștere a populației. Probabil că după

¹⁹ *Istoria României*, vol. II, p. 67; V. Spinei, *op. cit.*, p. 122.

²⁰ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 123.

²¹ Petre Diaconu, *Cu privire la problema căldărilor de lut în epoca feudală timpurie (sec. X—XIII)*, în S.C.I.V., tomul V, nr. 3—4, p. 425 și 430; Maria Comșa, *op. cit.*, în *Dinogetia*, vol. I, p. 226.

²² Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 123.

²³ M. Sâmpetru, *Înmormîntări pecenege din Cîmpia Dunării*, în S.C.I.V., tomul 29, nr. 3, 1973, p. 452—462; Petre Diaconu, *Les petchéneques au Bas-Danube*, Editura Academiei R. S. România, București, 1970, p. 23—24.

²⁴ M. Sâmpetru, *op. cit.*, p. 452.

²⁵ *Ibidem*, p. 463; Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 122.

²⁶ M. Sâmpetru, *op. cit.*, p. 443—468.

²⁷ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 122; M. Sâmpetru, *op. cit.*, p. 464.

²⁸ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 123 și urm.

²⁹ *Ibidem*, p. 124.

înfrângerea pecenegilor de către bizantini, în anul 1036, și pînă la așezarea lor în Dobrogea, în anul 1046³⁰, au acționat prevederile unui tratat de pace încheiat între învinși și învingători, de vreme ce, în acest interval, nu mai sînt atestate năvăliri ale pecenegilor în Imperiul bizantin. Pe la anul 1048 o parte din pecenegii de la nord de Dunăre, conduși de Tyrach, au trecut în Imperiul bizantin, însă cea mai mare parte a lor a rămas pe teritoriul viitoarelor state Moldova și Țara Românească³¹. Locul pecenegilor din Moldova a fost luat de uzi³². Puterea militară a pecenegilor a fost distrusă în Transilvania în anul 1085 de regele Ladislau, iar în Imperiul bizantin de către împăratul Alexie I Comnenul în anul 1091, în urma luptei de la Lebunion³³. În Transilvania, pecenegii sînt amintiți ca participanți, alături de români, sași și secui, în oastea comitelui Ioachim în anul 1210³⁴.

Cumanii sînt amintiți, pe la mijlocul secolului al XI-lea, în stepele din sudul Rusiei; în secolele XI—XII aceștia ocupau întreaga zonă de stepă de la nord de Marea Neagră, perioadă în care se înregistrează distrugerea unor așezări de pe teritoriul R.S.S. Moldovenești³⁵. După unii cercetători, cumanii și-au făcut apariția în Moldova între anii 1067—1071, de unde s-au răspîndit apoi în Muntenia, Oltenia și Transilvania³⁶.

La jumătatea secolului al XII-lea s-a extins asupra Moldovei stăpînirea cnezatului de Haliciu³⁷. Unii cercetători, după ce analizează documentele existente, precizează că cnezatul de Haliciu nu a stăpînit Moldova³⁸, luînd, în acest sens, în considerare și afirmația lui Vardan, doctor armean de la jumătatea secolului al XII-lea, care subliniază că românii locuiau în vecinătatea rușilor³⁹.

Deși nu avem dovezi arheologice care să confirme că între anii 1211—1225 cavalerii teutoni aduși de Andrei al II-lea în Țara Birsei ar fi stăpînit dincoace de arcul carpatic, s-a admis ipoteza după care aceștia ar fi întemeiat cetăți pînă pe valea Ialomiței și a Dîmboviței⁴⁰. În anul 1240⁴¹ se înființează Banatul de Severin, iar în anul 1247⁴² este redactat documentul prin care Bela al IV-lea acordă cavalerilor teutoni anumite teritorii pentru a întări paza granițelor de sud-est în fața năvălirii tătarilor⁴³.

În 1241⁴⁴, tătarii conduși de Subotai, după ce obligă pe românii din Țara „Bolohov” la colaborare și cuceresc Haliciu, își împart armata în mai multe corpuri, pregătindu-se să atace Ungaria. Astfel, armata condusă de Batu se îndreaptă prin Haliciu asupra Ungariei, iar trupele conduse de Kadan, după ce devastează Moldova de nord, pătrund în Ungaria pe la Rodna. Alt corp de armată al tătarilor pătrunde în Transilvania prin pasul Oituz, înfrînge rezistența românilor și a secuilor, ocupă partea de sud

³⁰ *Ibidem*, p. 126 și urm.

³¹ *Ibidem*, p. 127; M. Sâmpetru, *op. cit.*, p. 464; *Istoria României*, vol. II, p. 68.

³² *Ibidem*, p. 69.

³³ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 153.

³⁴ *Istoria Românilor*, vol. II, p. 69.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibidem*, p. 101.

³⁸ Victor Spinei, *op. cit.*, p. 63 și urm.

³⁹ *Istoria României*, vol. II, p. 111.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 113.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibidem*, p. 129 și urm.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibidem*, p. 117—124.

a Transilvaniei și se îndreaptă spre Buda. O coloană a acestei armate trece munții pe drumul „românilor negri”, îi înving și ajung pînă la hotarele lui Mishelay. Conform unei informații din *Letopisețul rusesc*, Bela, regele Ungariei, pentru a-și salva viața, s-a îndreptat spre Dunăre, unde tătarii au dat o luptă cu volohii. O oaste tătară, după ce a ocupat Buda, s-a îndreptat, sub conducerea lui Orda, spre Dunăre, unde s-a luptat cu Bazaramban din țara ILAOUT.

Cronica rimată a lui Filip Mousket⁴⁵ precizează că, în anul 1242, regele din țara valahilor a învins pe tătarii lui Batu care se întorceau prin Transilvania pentru a ajunge la Dunăre, unde urma să se unească cu trupele conduse de Kadan. Cea mai mare parte a teritoriului viitorului stat Moldova a fost sub stăpînirea tătară; la fel și Muntenia și Oltenia, asupra cărora dominația mongolă se exercita într-o formă mai ușoară⁴⁶. Pentru strîngerea dărilor, Batu trimitea, la început, trupe mongole împreună cu dregătorii respectivi⁴⁷. Guillaume de Rubrouck, care a călătorit la tătari în anul 1253, arată că aceștia au împărțit între ei Scitia⁴⁸ și că a întîlnit, la curtea lui Sartaș (fiul lui Batu) soli ai popoarelor — printre care români (Balaci)⁴⁹, alături de ruși și bulgari — care aduceau daruri hanului tătar. La rîndul său, Rogerius, care a fost prizonier timp de un an și jumătate la tătari, consemnează că relațiile dintre cotropitori și localnici erau reglementate de cneji locali, care aveau îndatorirea să facă dreptate locuitorilor, dar, mai ales, să adune animale, arme, daruri și îmbrăcăminte pentru tătari, oprind pentru ei o parte din animalele rechi-zionate⁵⁰.

Pentru a doua jumătate a secolului al XIII-lea numeroase lucrări de specialitate⁵¹ pun în discuție personalitatea voievodului RADU NEGRU, unele atestîndu-l, altele infirmînd existența unui asemenea voievod în Țara Românească. Tratatul de istorie a României nu ia nici o atitudine asupra discuțiilor cu privire la persoana voievodului amintit și începe tratarea dezvoltării social-economice și politice în statul feudal Țara Românească cu Basarab, fiul lui Tihomir⁵², la care regele Ungariei, Carol Robert, trimite, în mai multe rînduri, solii purtate de magistratul Martin, comitele Sălajului. Basarab era numit de regele Ungariei, „voievodul

⁴⁵ *Ibidem*, p. 122.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 124—125.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 125.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibidem*, p. 126.

⁵¹ Johann Filstich, *op. cit.*, p. 99, 101, 171, 231, 245, 268, 283, 284; *Istoria Țării Românești. 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, Editura Academiei R.P.R., p. 2 și urm.; Gheorghe Șincai, *Hronica românilor*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 381 și urm.; Gh. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 95—115; Ștefan Pascu, *Istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1944, p. 82; P. Constantinescu-Iași, *Negru Vodă de o parte și de alta a Carpaților*, în „Magazin istoric”, 1971, nr. 1, p. 31 și urm.; Sergiu Iosipescu, *Românii din Carpații Meridionali, la Dunărea de Jos de la invazia mongolă (1241—1243) pînă la consolidarea domniei a toată Țara Românească*, în *Constituirea statelor feudale românești*, Editura Academiei R. S. România, București, 1980, p. 52—63; Nicolae Stoicescu, „Descălecat” sau întemeiere? O veche preocupare a istoriografiei românești. *Legendă și adevăr istoric*, în *Constituirea statelor feudale românești*, p. 97—165.

⁵² *Istoria României*, vol. II, p. 140—159.

nostru“, ceea ce însemna că, pînă în 1330, acesta a fost în stare de vasalitate față de Carol Robert.

Descoperirile arheologice de la Dridu, punctul „La Metereze“, coroborate cu documentele scrise, cu operele istoricilor și geografilor din evul mediu timpuriu și cu concluziile la care a ajuns cercetarea istorică pînă în momentul de față, vin să evidențieze noi puncte de vedere privind organizarea românilor în secolele XI—XIII în Cîmpia Română și în sudul Moldovei, raporturile acestora cu pecenegii, cumanii, Imperiul bizantin și, mai târziu, cu tătarii.

Existența fortificației de la Dridu, situată la jumătatea Cîmpiei Române, într-un punct strategic aflat pe valea Ialomiței, cu scopul de a închide, în secolele XI—XIII, accesul atacatorilor dinspre răsărit spre zona de dealuri și munți, demonstrează că românii au organizat apărarea integrității teritoriului pe care-l locuiau împotriva atacurilor pecenegilor, cumanilor și, mai târziu, ale tătarilor. Necesitatea unei asemenea fortificații este confirmată de unele evenimente petrecute în cursul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea, consemnate în operele scriitorilor ruși și bizantini.

Dezvoltarea armonioasă și înfloritoare a așezărilor cu caracter rural și urban în cursul secolului al X-lea, precum și o adevărată explozie demografică sînt puse în evidență atît pe plan arheologic, cît și documentar⁵³. Precizările consemnate de cronica rusească *Povestea vremurilor de demult* sau de *Toparhul grec* privind existența, pe la jumătatea secolului al X-lea, în regiunea Dunării de Jos, a 80 de orașe sau a 500 de așezări grupate în jurul a 10 cetăți nu mai pot fi considerate exagerări, întrucît ele sînt confirmate de documente contemporane sau ulterioare. Astfel, cnezul Sviatoslav, aflat în campania militară împotriva bulgarilor în anul 969, îi scrie mamei sale, Olga⁵⁴, că la Pereiaslaveț se adunau bogății din toate țările : aur, țesături, vin și fructe de la greci ; argint și cai de la cehi și unguri ; blănuri, ceară, miere și robi din Rusia. Această scrisoare explică interesul statelor de a-și întări influența în comerțul pe Dunăre și Marea Neagră, fapt ce a contribuit la ridicarea așezărilor din Dobrogea la nivel de țiguri și orașe. De asemenea, harta geografului arab Idrisi, care localizează, în anul 1154, un număr de 75 de țiguri și orașe în re-

⁵³ *Ibidem*, p. 15—59 ; Daicoviciu C., Pascu Șt., Cheresteșiu V., *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, ed. a II-a, Editura Academiei R.P.R., București, 1961 ; Drăganu N., *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*, București, 1933 ; I. Barnea, *Meșteșugurile în așezarea feudală de la Garvăn în sec. X—XII*, în S.C.I.V., tomul VI, 1—2, 1955, p. 99—121 ; M. Comșa, *Contribuția la cunoașterea culturii străromâne*, în S.C.I.V., tomul X, nr. 1, 1959, p. 81—99 ; Maria Comșa, *Cultura materială veche românească. Așezările de la Bucov-Ploiești*, Editura Academiei R.S.R., București, 1981, p. 1—181 ; Dan Teodoru, *Cultura Dridu pe teritoriul Moldovei*, în S.C.I.V., tomul 19, nr. 2, 1968, p. 231—277 ; Dan Teodoru, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V—XI e.n.*, Editura Junimea, Iași, 1982, p. 1—115 ; Genuță Coman, *Cercetări arheologice în sudul Moldovei*, în S.C.I.V., tomul 19, nr. 2, 1968, p. 287—317 ; Iliescu Octavian, *Despre tezaurele monetare și viața economică în sec. III—XIV pe teritoriul țării noastre*, în „Studii. Revistă de istorie“, V, tomul nr. 3, 1952, p. 178—186 ; I. Nestor, *op. cit.*, p. 371—382 ; Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 1—79 ; Oct. Toropu, O. Stoica, *Așezarea feudală și feudală timpurie de la Făcăi, Braniște, Craiova*, în „Historica“, vol. II, 1971, p. 341—558.

⁵⁴ *Istoria României*, vol. II, p. 31.

giunea Dunării de Jos, confirmă relatările privind existența unor asemenea așezări cu mult timp înainte ⁵⁵.

Cercetările de suprafață pe care le-am întreprins în diferite localități din județele Giurgiu, Ialomița și Sectorul agricol Ilfov ⁵⁶, săpăturile arheologice efectuate la Buftea și Lipia (comuna Gruiu) au pus în evidență existența, în secolele IX—XI, pe teritoriul fiecărei comune cercetate, a cel puțin două așezări. Nu există nici o urmă care să ateste înțetarea existenței vreunei așezări prin violență, fapt ce ar putea demonstra plecarea locuitorilor în altă parte. Descoperirea unor fragmente de căldări de lut în Cîmpia Română nu mai poate fi interpretată ca bază a unor așezări ale pecenegilor sedentarizați. Așa cum o demonstrează și descoperirile de la Dridu, căldările de lut, alături de vase borcan, au fost folosite de români în secolele XI—XIII și ele reprezintă o mărturie a continuității de locuire a românilor din secolele anterioare. Multe așezări din această perioadă au fost distruse în secolul al XX-lea de lucrările agricole intensive ; dar o cercetare amănunțită a teritoriului din jurul apelor și drumurilor comerciale confirmă existența așezărilor autohtone pentru perioada avută în discuție.

La jumătatea secolului al X-lea pecenegii nu ajunseseră pînă la gurile Dunării ⁵⁷. În anul 971, în timp ce împăratul Ioan Tzimiskes se pregătea să asedieze cetatea Dorostolon (Silistra), au venit la acesta soli din Constanteia și din *alte fortărețe ridicate dincolo de Dunăre* cerind iertare și predîndu-se împreună cu aceste fortărețe ⁵⁸. S-a considerat greșit că solii fortărețelor de peste Dunăre ar fi venit din Cîmpia Munteniei. În primul rînd textul ne orientează spre unele fortărețe din apropierea Constantiei, care a fost identificată cu Constanța. Dacă aducem în discuție faptul că pecenegii nu atinseseră încă gurile Dunării, solii menționați veneau din așezările românilor dintre riurile Prut și Kogîlnik, care și-au închinat cetățile împăratului bizantin pentru a primi ajutor în lupta împotriva pecenegilor.

Povestind despre trecerea pecenegilor în anii 1048—1049 în Imperiul bizantin, Ioan Mauropus, mitropolit al Euhaitelor (1048—1053), amintește de grija din vechime a împăraților bizantini față de românii de la nord de gurile Dunării și de ajutorul pe care l-au dat în lupta împotriva pecenegilor ⁵⁹. Pecenegii „prin jaf și-au dobîndit și țara pe care o locuiau pînă acum, izgonind dintr-însa pe cei ce sălăsluieră mai înainte acolo... ; față de aceștia din urmă, stăpînitorii noștri din vechime nu și-au precupețit grija, dar războiul cu aceia era întotdeauna greu și cu nepuțință de dus cu bine la capăt“.

Între 1027—1036 pecenegii au efectuat diferite incursiuni în Imperiul bizantin, iar în anul 1036 au făcut mari distrugerii într-o serie de

⁵⁵ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, p. 168. A se vedea harta după Konrad Miller.

⁵⁶ Viorica Enăchiuc-Mihai, *Descoperiri arheologice în județul Ilfov*, în *Ilfov — file de istorie*, București, 1978, p. 57—75.

⁵⁷ Victor Spinei, *op. cit.*, p. 34.

⁵⁸ Georgios Kedrenos, *Compendiu de istorii*, 23, II, p. 400—402, în F.H.D.R., vol. III, p. 139, 141 ; Ioan Zonaras, *Cronica*, 34, III, p. 529—530, în F.H.D.R., vol. III, p. 217.

⁵⁹ Ioan Mauropus, *A lui Ioan preasfîntul mitropolit al Euhaitelor. Cuvîntare de ziua pomenirii marelui purtător de biruință și pentru acum făptuita minune cu barbarii*, p. 81, în F.H.D.R., vol. III, p. 5.

orașe și așezări și au luat prizonieri cinci strategii bizantini⁶⁰. Aceasta explică și distrugerea așezărilor dintre Prut și Kogîlnik, precum și retragerea supraviețuitorilor în Dobrogea și în Cîmpia Română. Între timp, au apărut mari neînțelegeri între doi conducători pecenegi, Kegenes, prețuit pentru victoriile obținute în luptele cu uzii, și Tyrach, apreciat pentru obîrșia sa⁶¹. Kegenes s-a retras, împreună cu două triburi, în mlaștinile Niprului, iar Tyrach, împreună cu 11 triburi, în mlaștinile și bălțile Dunării. Hărțuit de atacurile uzilor și de vicleniile pecenegilor conduși de Tyrach, Kegenes a hotărît să treacă în serviciul împăratului bizantin, împreună cu cei 20 000 de pecenegi aflați sub conducerea sa. În acest sens, Georgios Kedrenos arată că Kegenes, împreună cu ai săi, rătăcind prin bălți și căutînd o scăpare de uneltirile lui Tyrach, s-au refugiat într-o insuliță a fluviului din fața cetății Dorostolon de unde au insistat pe lângă guvernatorul Paristrionului să li se permită stabilirea în Imperiul bizantin.

Pentru a ajunge în insula din fața cetății Dorostolon (Silistra), Kegenes nu putea evita — după opinia noastră — trecerea prin răsăritul Munteniei, mai ales că trebuia să ocolească teritoriul de la nord de gurile Dunării ocupat de pecenegii lui Tyrach. Cu această ocazie și-au încetat existența așezările de la vărsarea Prutului, Siretului și Ialomiței în Dunăre. Tot în urma incursiunilor pecenegilor lui Kegenes pe valea râului Ialomița și în partea de răsărit a Munteniei, au fost distruse așezările cu caracter urban de la Slon, Bucov, Chirnogi, Curcani, Radovanu, Oltenița, Gostinu și Greaca. Faptul că Kegenes și pecenegii pe care-i conducea, grupați în insula din fața cetății Dorostolon, au așteptat răspunsul împăratului bizantin, demonstrează că românii, organizînd apărarea teritoriului, i-au obligat să accepte această situație. Împăratul Constantin al IX-lea Monomachos i-a primit cu bunăvoință⁶², le-a dat trei cetăți la Dunăre și un teritoriu, iar pe Kegenes l-a ridicat la demnitatea de patriciu; în schimb, le-a pretins să asigure paza granițelor temei Paristrion de năvălirile pecenegilor conduși de Tyrach.

Confrunțați direct în luptă cu pecenegii lui Kegenes, românii și-au reorganizat apărarea teritoriului și au realizat, la jumătatea secolului al XI-lea, fortificația de la Dridu, într-un punct strategic, la confluența râurilor Ialomița cu Prahova. Între timp, și-au reorganizat armata, atacînd și hărțuind pe pecenegii conduși de Tyrach, pentru a împiedica incursiunile acestora în Cîmpia Română.

Referindu-se la trecerea în masă a pecenegilor, sub conducerea lui Tyrach, în iarna anului 1048—1049, pe teritoriul Imperiului bizantin, Mihail Psellos afirmă că plecarea acestora de la nord de gurile Dunării a fost determinată de atacurile geților (adică al românilor), vecinii lor⁶³. Pecenegii au trecut, deci, Dunărea în urma presiunii românilor și a atacurilor efectuate asupra lor de către Kegenes⁶⁴.

Auzind de năvălirea pecenegilor în tema Paristrion și de pagubele înregistrate, împăratul Constantin al IX-lea Monomachos a trimis⁶⁵ în ajutorul strategului Mihail și al aliatului său Kegenes trupe conduse de Constantin Arianites — ducele Adrianopolului, și de Vasile Monachos —

⁶⁰ Ioan Zonaras, *op. cit.*, 37, III, în F.H.D.R., vol. III, p. 221; Georgios Kedrenos, *op. cit.*, 29, II, în F.H.D.R., vol. III, p. 149.

⁶¹ *Ibidem*, 33, II, în F.H.D.R., vol. III, p. 151, 155, 157.

⁶² *Ibidem*, în F.H.D.R., vol. III, p. 153.

⁶³ Mihail Psellos, *Cronografia*, în F.H.D.R., vol. III, p. 153.

⁶⁴ Georgios Kedrenos, *op. cit.*, în F.H.D.R., vol. III, p. 153.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 155.

ducele Bulgariei. Chinuiți de boli, de frig și de atacurile armatei bizantine, în cele din urmă, pecenegii se predau. Tyrach, împreună cu circa 140 conducători, au fost trimiși să trăiască în preajma împăratului, iar zecile de mii de pecenegi care au supraviețuit bolilor și luptelor au fost colonizați în teritoriul de răsărit al Bulgariei — la Sardica, Naissos și Eutzapelon. Deși colonizați, ei au continuat să trăiască în corturi și să jefuiască ținuturile Imperiului bizantin, determinând pe împăratul Isaac I Comnenul să-i alunge din teritoriile imperiului⁶⁶. Auzind despre această hotărâre, pecenegii s-au supus cu toții, în afară de Selte, care a fost distrus de bizantini în anul 1059.

În 1065⁶⁷, uzii, fiind atacați continuu de cumani, s-au îndreptat în masă, cu toate bunurile lor, spre Dunăre, de unde au întreprins raiduri în Cîmpia Munteniei și sudul Moldovei. Ei au fost însă învinși la Dridu, provocînd, la rîndu-le, unele avarii acestei așezări. În cele din urmă, constrînși de acțiunile armatei românilor, uzii au trecut în masă în Imperiul bizantin.

În luptele pe care le-au dat, ei au reușit să înfrîngă armata bizantină⁶⁸, luînd prizonieri doi comandanți vestiți — pe Apokopes Vasile și pe Botaniates Nichifor. Slăbiți, însă, din cauza epidemiei de ciumă, uzii au fost, în cele din urmă, înfrinți, iar supraviețuitorii au fost colonizați în Macedonia sau au trecut la nord de gurile Dunării.

În anul 1067, pecenegii aliați cu cumanii, sub conducerea lui Oslu, au efectuat o incursiune în Transilvania, trecînd prin sudul Moldovei și prin pasul Oituz ; după confruntarea cu românii organizați în jurul cetăților de la Moreni și Moldovenești, pecenegii și aliații lor au forțat porțile Mezeșului și au pătruns în Ungaria. La întoarcere, ei au fost însă înfrinți de regele Solomon la Dobîca (Dăbîca)⁶⁹. În anul 1084 pecenegii au trecut Istrul⁷⁰ în Imperiul bizantin, fără să afecteze teritoriul locuit de români. Ei nu au dominat niciodată din punct de vedere economic sau politic teritoriul pe care s-au așezat ; au dus o viață nomadă, fiind folosiți de diferiți comandanți de oaste sau oameni de vază în lupta împotriva împăratului bizantin⁷¹. Ei s-au aliat cu localnicii, conduși de Tatos, în lupta împotriva împăratului Alexie I Comnenul în anul 1090⁷². În timp ce armata împăratului se îndrepta spre Dristra pentru a-i înfrînge pe răsculați, Tatos a plecat să-i aducă pe cumani ca aliați împotriva împăratului.

Cumanii au ajuns la Dristra în momentul cînd localnicii și pecenegii înfrînseseră deja armata împăratului și obținuseră o mare pradă de război, pretinzînd împărțirea acesteia pe motiv că *au făcut cale lungă din sălașurile lor pînă la Dunăre*. Refuzul pecenegilor a determinat izbucnirea unui conflict între cele două armate, încheiat cu înfrîngerea de la Ozolimne a pecenegilor. Afirmatia cumanilor că *au străbătut cale lungă pînă la Dristra* demonstrează că, pe la anul 1091, ei nu au stăpînit Muntenia și Moldova așa cum se considera pînă în prezent. Puterea militară

⁶⁶ Mihail Psellos, *op. cit.*, LXIX, LXX, în F.H.D.R., vol. III, p. 51; Ioan Skylitzes, *Continuarea cronografiei*, în F.H.D.R., vol. III, p. 59, 61 ; Mihail Attaliates, *Istoria*, 3, în F.H.D.R., vol. III, p. 223, 225.

⁶⁷ Ioan Skylitzes, *op. cit.*, în F.H.D.R., vol. III, p. 61, 63 ; Mihail Attaliates, *op. cit.*, 5, în F.H.D.R., vol. III, p. 71 ; Mihail Glycas, *Cronica*, 2, în F.H.D.R., vol. III, p. 167, 169 ; Ioan Zonaras, *op. cit.*, 43, III, în F.H.D.R., vol. III, p. 225.

⁶⁸ Ioan Skylitzes, *op. cit.*, 2, în F.H.D.R., vol. III, p. 61.

⁶⁹ *Istoria României*, vol. II, p. 68.

⁷⁰ Ana Comnena, *Alexiada*, 6, VI, XIII, XIV, în F.H.D.R., vol. III, p. 89, 91, 93.

⁷¹ *Ibidem*, 5, VI, IV, 3, în F.H.D.R., vol. III, p. 87 ; Ioan Skylitzes, *op. cit.*, în F.H.D.R., vol. III, p. 65 ; Mihail Attaliates, *op. cit.*, în F.H.D.R., vol. III, p. 73, 75.

⁷² Ana Comnena, *op. cit.*, III, 3, în F.H.D.R., vol. III, p. 101, 103.

a pecenegilor a fost definitiv anihilată în urma luptelor din Transilvania, din anul 1085, duse cu ungurii, conduși de regele Ladislau, și a victoriei de la Lebunion, din anul 1091, repurtată asupra lor de bizantini, aliați cu cumanii, sub conducerea împăratului Alexie I⁷³.

După anul 1091, cumanii au reprezentat un pericol continuu pentru teritoriul locuit de români și pentru Imperiul bizantin. La mijlocul secolului al XII-lea locuitorii din așezarea de la Dridu au mutat necropola în incinta șanțului de apărare și și-au construit locuințele sub formă de bordeie, ceea ce demonstrează că erau conștienți de creșterea pericolului incursiunilor cumanilor. În anul 1148⁷⁴ cumanii au prădat teritorii din Muntenia, sudul Moldovei și Imperiul bizantin, ajungând până la fortificația de la Dridu, căreia i-au provocat anumite avarii, fără să o poată cuceri. Vestea despre incursiunea cumanilor l-a determinat pe Manuel I Comnenul să-i urmărească și să le cauzeze pierderi grele. El a trecut Dunărea, apoi două riuri și a înaintat cu armata sa până în apropierea muntelui Teneorman din apropierea Taurisciției, în urmărirea cumanilor care se îndreptau spre nord. Manuel I Comnenul i-a ajuns din urmă, i-a învins și a reușit să ia mulți prizonieri, printre care și o căpetenie cu numele de Lazăr. Cu această ocazie, și-a dobândit libertatea „acel Sotas, om însemnat prin bogăție și obirșie, pe care... îl luaseră prizonier“. După aceste acțiuni militare, spun documentele, împăratul Manuel I Comnenul s-a aliat cu valahii pentru a înainta cu armatele sale împotriva ungarilor, pe unde aceștia nu au fost atacați niciodată.

După opinia noastră, Sotas a fost, de fapt, unul dintre conducătorii formațiunii politice din Cîmpia Munteniei, sudul Moldovei și sud-estul Transilvaniei. El fusese luat prizonier de cumani în luptele pe care aceștia le avuseseră cu românii în anul 1148; eliberat de bizantini, el a devenit un aliat important al împăratului Manuel I Comnenul, de la care nădăjduia să primească ajutor în luptele împotriva raidurilor cumanilor. Astfel, în anul 1166, împăratul Manuel I Comnenul a trimis o armată împotriva ungarilor, din care făceau parte și mulți valahi, probabil pe Valea Prahovei. Prin intermediul lui Sotas, Manuel I a reușit să se alieze și cu românii organizați într-o formațiune politică din podișul și nordul Moldovei. Numai așa se explică faptul că, după ce armata bizantină, condusă de Leon (numit Vatatzes), s-a întors victorioasă din campania împotriva ungarilor dusă în anul 1166, împăratul a trimis o altă oaste, sub conducerea lui Ioan Ducas, care a atacat pe unguri prin vecinătatea Taurisciției.

Unii autori bizantini lasă să se înțeleagă că Manuel I Comnenul i-a pus pe valahii de dincolo de Dunăre — *care se conduc singuri* — la plata unui tribut. Nu este exclus ca românii, conduși de Sotas, să fi acceptat plata unei sume de bani bizantinilor în schimbul promisiunii de a primi ajutoare militare, în cazul în care ar fi fost atacați de dușmani. Astfel, Constantin Manasses (mitropolit al Naupactului în anul 1173) precizează că Manuel I Comnenul a reușit să-i determine pe valahii de dincolo de Dunăre să plătească tribut; același Manasses, exprimându-și admirația față de români, arată că : „...i-a pus să plătească bir pe ei, popor de buni călăreți, bine înarmat, în armuri de fier îmbrăcat, de Ares insuflat, cu zeci de mii de chipuri și zeci de mii de oameni, un popor covârșind în

⁷³ Vezi notele 32—33.

⁷⁴ Ioan Kinnamos, *Epitoma*, 2, III, 3, în F.H.D.R., vol. III, p. 235, 237; Nichita Choniates, *Istoria*, 3, II, 2, în F.H.D.R., vol. III, p. 249.

mulțime nisipul, mai presus decât tribalii, decât dacii (populație din Transilvania — *n.n.*) și decât gepizii în privința curajului și a priceperii în lupte, de nedepășit în îndrăzneală, de nestăpinit în cutezanță, de neînfruntat în minie, *popor neatârnat, nesupus, mîndru, iubitor de libertate care se conduce singur*. Sălășluiește neamul acesta dincolo de Istru cel învolburat și cu valuri multe, care-și aruncă apele cu zgomot prin mai multe guri în Pontul Euxin”⁷⁵. La rîndul său, Eustathios al Tesalonicului, lăudînd faptele lui Manuel I Comnenul, precizează că de el ascultă fiii Agarei, sciții, peonii cei de dincolo de Dunăre și cei asupra cărora suflă vîntul proaspăt din nord⁷⁶.

Afirmațiile de mai sus privesc și pe românii din Muntenia și Moldova. Desigur că, așa cum reiese din afirmațiile lui Manasses, deși plăteau tribut, românii se conduceau singuri, deci nu făceau parte din Imperiul bizantin.

În ceea ce privește drumul parcurs de Manuel I Comnenul cu armata sa pentru a urmări pe cumani s-au emis două ipoteze⁷⁷: unii cercetători susțin că înaintarea armatei bizantine s-a efectuat prin Cîmpia Munteniei, mai precis prin regiunea Teleorman; alții sînt de părere că armata bizantină a trecut Prutul și Siretul, urmărind pe cumani pînă în nordul Moldovei, în apropierea hotarelor cnezatului de Haliciu. Dacă citim cu atenție textul, remarcăm că teritoriul pe care l-a parcurs împăratul bizantin și armata sa nu era locuit. Or, atît Cîmpia Munteniei cît și Moldova, erau dens populate, pe teritoriul lor fiind două formațiuni politice ale românilor. În nordul Moldovei se afla cnezatul bolohovenilor, deci al românilor, care au luptat pentru păstrarea independenței față de cnezatul de Haliciu pînă la jumătatea secolului al XIII-lea.

Din analiza datelor documentare de care dispunem rezultă că Manuel I Comnenul și armata sa au trecut Dunărea pe la răsărit de Prut. Deoarece acest ținut nu era locuit, soldații bizantini au trebuit să transporte, cu ajutorul cailor, bărcile de la Dunăre pentru a trece riurile IAL-PUG și KOGÎLNİK din sudul Bugeagului. Muntele Teneorman se poate identifica cu una din înălțimile din munții Cernahora.

Tot după eliberarea din captivitate a lui Sotas, românii au prins pe Andronic, rivalul la domnie al lui Manuel I Comnenul⁷⁸, în timp ce acesta se refugia spre cnezatul Haliciului, predîndu-l împăratului.

Literatura medievală germană amintește numele a doi conducători din țara valahă: Sigehêr și Râmunc sau Râmunge în transcriere germană⁷⁹. Faptul că *Tînguirea*, compusă în jurul anului 1215, amintește numai de Sigehêr, iar poemul din 1254—1264 se referă, concomitent, la amîndoi demonstrează că cei doi conducători au fost contemporani. Întrucît Râmunc este amintit și în unele lupte, el participînd alături de poloni și ruși, se poate ca acesta să fi domnit în Moldova la sfîrșitul secolului al

⁷⁵ Constantin Manasses, *A aceluiași, a lui kyr Constantin Manasses cuvîntare către împăratul kyr Manuel Comnenul*, în F.H.D.R., vol. III, p. 535, 537.

⁷⁶ Eustathios al Tesalonicului, *A aceluiași „cuvîntare” scrisă pentru răposatul întru sfinții împărați kyr Manuel Comnenul*. Despre care, cel ce e cultivat, își va da seama că nu a fost compusă la întîmplare, căci epitaful de față se deosebește de multe care au fost scrise altfel, prin amărăciunea autorului, 19, în F.H.D.R., vol. III, p. 177.

⁷⁷ Victor Spinei, *op. cit.*, p. 60.

⁷⁸ Nichita Choniates, *op. cit.*, IV, 2, în F.H.D.R., vol. III, p. 251; Theodor Skuriotes, *Cronica pe scurt*, 6, în F.H.D.R., vol. III, p. 413.

⁷⁹ Victor Spinei, *op. cit.*, p. 77—79.

XII-lea și la începutul secolului al XIII-lea, timp în care în fruntea formațiunii politice din Muntenia, sudul Moldovei și sud-estul Transilvaniei să se fi aflat Sigehér.

După cucerirea Constantinopolului de către latini, regii Ungariei au urmărit consolidarea apărării regatului lor înspre est, ca și întărirea poziției religiei catolice în alte teritorii, cum ar fi Cumania, Țara Brodnichilor și Bulgaria, în scopul pregătirii unor viitoare extinderi teritoriale. Astfel, Andrei al II-lea a dăruit cavalerilor teutoni, în 1211, Țara Birsei și diferite privilegii pentru a organiza apărarea regatului de raidurile cumaniilor⁸⁰; documentul întocmit cu această ocazie precizează că *teutonii nu au dreptul să găzduiască la ei nici un voievod*. Prin această informație se face cunoscută indirect existența voievodatelor vecine, care vor fi amintite, mai târziu, în documentul din anul 1247 emis de Bela al IV-lea⁸¹ și care, în anul 1211, nu erau în stare de vasalitate față de regatul ungar. Dispunem de documente care atestă organizarea, încă din anul 1217, a unui episcopat al cumanilor în care se deplasau călugări dominicani ce urmăreau convertirea la catolicism a locuitorilor din diferite țări. În acest sens, Andrei al II-lea a întărit cavalerilor teutoni teritorii în Cumania pentru a sprijini acțiunea de convertire a acestora la catolicism. Dar Cumania se afla între Rusia și țara românilor și, nicidecum, în preajma arcului carpatic, cum în mod eronat se susține în istoriografia noastră.

Această realitate este atestată și de documente din anii următori. În anul 1227 papa Grigore al IX-lea a numit pe arhiepiscopul Robert de Strigoniu legat apostolic în țara Cumanilor și a Brodnichilor, deoarece „autoritatea apostolică s-a bucurat întotdeauna de mare prețuire în Cumania și în acea țară vecină a Brodnichilor, despre convertirea cărui neam se trage nădejde”⁸². În anul 1228 același papă Grigore al IX-lea îl felicita pe Bela, fiul regelui Andrei, pentru că a însoțit pe Robert de Strigoniu, legat apostolic, în țara Cumanilor, unde au convertit la catolicism mulți oameni⁸³. Tot în același an, Robert de Strigoniu l-a numit pe Teodoric ca episcop al cumanilor, iar papa scria ordinului predicatorilor dominicani din Ungaria să trimită la cumani pe cei mai buni dintre ei. Totodată, el felicita pe Robert, arhiepiscop de Strigoniu, pentru că a convertit⁸⁴ mulți cumani la catolicism. Deplasarea predicatorilor se făcea, de regulă, cu însoțirea unor teutoni, care aveau sarcina să asigure protecția lor față de cei care le-ar fi stat împotrivă. Numai așa se explică știrea că acești cavaleri au ridicat o cetate la hotarele Cumaniei, iar cumanii văzînd că această cetate le închidea posibilitatea de a efectua raiduri în regatul ungar s-au răscurat împotriva lor. După opinia noastră, fortificația ridicată de cavalerii teutoni în Cumania poate fi cea de la Niculițel sau cea ridicată în Bugeagul Moldovei, între Prut și pînă la sud de Tatar Bunar, întărite de valuri de pămînt pe care I. Barnea le consideră a fi ridicate de bizantini în secolele XI—XII⁸⁵. În realitate, aceste valuri de pămînt au fost ridicate la începutul secolului al XIII-lea. Cavalerii teutoni nu au rezistat, însă, în această zonă decît pînă în anul 1225, cînd au fost izgoîniți din teritoriile acordate de către însuși regele Ungariei, Andrei al II-lea.

⁸⁰ D.I.R., C. Transilvania, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1951, p. 182—184.

⁸¹ Ibidem, p. 329—333.

⁸² Ibidem, p. 228.

⁸³ Ibidem, p. 230.

⁸⁴ Ibidem, p. 231—232.

⁸⁵ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, Din istoria Dobrogei, vol. III, p. 117—119.

În anul 1231 papa Grigore al IX-lea afirmă⁸⁶ că unii dintre fruntașii cumanilor au trecut, împreună cu toți supușii lor, la catolicism, iar „*acum se trage nădejde despre neamul Brodnicilor*“. Deci, până la această dată, brodnicii nu putuseră fi convertiți. De asemenea, scrisoarea adresată de papa Grigore al IX-lea, la 1234⁸⁷, lui Bela, fiul lui Andrei al II-lea, regele Ungariei, relevă faptul că în episcopatul cumanilor se aflau walati, care se considerau creștini, nesocotind biserica romană, și primeau toate tainele bisericești nu de la episcopul cumanilor, ci de la pseudo-episcopi care țineau de ritul grecilor. În continuare, scrisoarea evidențiază necesitatea numirii unui episcop potrivit, care să-i silească pe walati la catolicism prin pedepse bisericești fără drept de apel, și exprimă încrederea în posibilitățile lui Bela de a-i determina pe aceștia să primească pe episcopul care va fi numit.

Nu există nici o dovadă că walatii au fost convertiți la catolicism, dar actul din 1247⁸⁸, prin care Bela al IV-lea încredințează cavalerilor teutoni Țara Severinului și cnezatele lui Ioan și Farcaș până la Olt, în afară de voievodatele lui Litovoi și Seneslau care au fost și sînt ale românilor, lasă să se înțeleagă că românii erau vasali regatului ungar. Această vasalitate a fost impusă după invazia tătarilor din anii 1241—1242, în scopul organizării unei apărări eficace a teritoriilor respective în fața acestor migratori. În act se mai menționa că, în cazul în care regatul ungar va duce război împotriva Bulgariei, Greciei și Cumaniei, românii erau obligați să participe cu 1/3 din oastea pe care o aveau organizată.

Că această vasalitate era impusă și nu liber consimțită ne-o demonstrează luptele românilor din vecinătatea Banatului de Severin împotriva ungurilor conduși de Paul, comite de Zala. Cu această ocazie, Paul a prins în insulă „pe un necredincios conducător, pe nume Boyzen“, iar în timpul cuceririi cetății Clich pe fratele acestuia, Dalmad⁸⁹. După opinia noastră, Boyzen a fost luat prizonier de unguri în cetatea din Ostrovul Banatului, iar fratele său Dalmad în cetatea care se poate identifica cu cetatea Grădețului din județul Mehedinți. Aceste lupte s-au dat între unguri și români înainte de anul 1249, cînd Paul, comite de Zala, a fost răsplătit pentru faptele sale de către regele Ungariei. Toate aceste documente, coroborate cu cercetările arheologice și cu alte documente mai tirzii, menționate de literatura de specialitate⁹⁰, demonstrează că întreg teritoriul extracarpatic era locuit de români, iar țara lor se numea „Țara Brodnicilor“ (vezi, în acest sens, și scrisoarea adresată papei de către Bela al IV-lea în anul 1250, cînd românii nu mai erau vasali Ungariei)⁹¹; această mare formațiune politică se mărginea la sud de Bulgaria, la răsărit cu Cumania și la nord cu țara Bolohovenilor, locuită tot de români. În acest context, ni se pare neverosimilă demonstrația din unele lucrări, după care brodnicii ar fi fost populație migratoare⁹². Românii de la est de regatul ungar se numeau, în tot secolul al XIII-lea, brodnici, după vestimentația lor tradițională⁹³, cunoscută încă din vremea geto-dacilor.

⁸⁶ D.I.R., C. *Transilvania*, vol. I, p. 244—245.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 275 și urm.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 329—333.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 335—337.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 344—347.

⁹¹ Nichifor Gregoras, *Istoria romeilor*, II, 5, 1, în F.H.D.R., vol. III, p. 501; Teodor Skutarristes, *Cronica pe scurt*, 25, în F.H.D.R., vol. III, p. 441.

⁹² Victor Spinei, *op. cit.*, p. 145 și urm.

⁹³ Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, Editura Academiei R. S. România, București, 1974, p. 286.

După cum este cunoscut, o parte dintre cumani au trecut Dunărea în anul 1237⁹⁴, sub presiunea tătarilor, și au fost colonizați în Macedonia; alții au trecut în Ungaria unde au primit teritorii de la Bela al IV-lea.

Cercetările arheologice au pus în evidență urme materiale și fortificații care au ieșit la iveală prin săpăturile de la Breaza, Cetățeni și Curtea de Argeș, ceea ce confirmă existența unui nucleu al formațiunii politice a românilor pe cele două versante ale Munților Făgăraș⁹⁵. Aceasta cuprindea, în secolele XI—XIII, după opinia noastră, teritoriul Munteniei, Moldovei de sud, pînă la cetatea de la Piatra Neamț, și sud-estul Transilvaniei. În regiunile extracarpătice ale României existau, la jumătatea secolului al XIII-lea, cinci țări ale românilor și tot atîtea formațiuni politice: 1. Țara ILAOUT, condusă de Bazaramban și apoi de frații Ion și Farcaș; 2. Țara LITUA, condusă de voievodul Litovoi; 3. Țara condusă de Seneslau; 4. Formațiunea politică din centrul și nordul Moldovei; 5. Țara Bolohov, care se întindea din nordul Moldovei pînă la izvoarele Bugului. Atît Litovoi și Seneslau, cît și înaintașii lor stăpîneau teritorii și în Transilvania de sud și sud-est.

În Dobrogea, aflată sub ocupația Bizanțului sau a Bulgariei⁹⁶, populația, formată în marea majoritate din români, era condusă de cneji, pe care documentele contemporane îi numeau autohtoni. Avem în vedere pe cneazul Dimitrie, în anul 943, pe Sesthlav și Satza care, împreună cu conducătorul Dristrei, au permis, în anul 1086, unor trupe pecenege să treacă și să se așeze la sud de Dunăre⁹⁷. La jumătatea secolului al XIV-lea Dobrogea era condusă de voievodul Dobrotici, ca stat de-sine-stătător, vasal bizantinilor⁹⁸.

Documente, cronici sau relatări ale unor călători în țările române pun în discuție domnia lui Radu Negru Voievod în Muntenia încă de la 1215. Despre domnia acestui voievod amintesc și unele documente din secolele XVI—XVII; astfel, cu prilejul întăririi unor proprietăți, scribii cancelariei domnești consemnau că au văzut cu ochii lor documente care atestau că proprietarii posedau teritoriile avute în discuție încă din vremea lui Radu Negru Voievod⁹⁹. O minuțioasă analiză a documentelor și a literaturii de specialitate, referitoare la domnitorul avut în discuție, a întreprins N. Stoicescu, care precizează că Radu Negru Voievod nu poate fi confundat cu Radu, fratele lui Vladislav Vlaicu, deoarece acesta nu a stăpînit dincolo de munți, concluzionînd cu afirmația lui D. Onciul: „este

⁹⁴ *Istoria României*, vol. II, p. 126.

⁹⁵ Gh. I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească, sec. XIII—XIV*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 25 și urm.; Th. Năgler, *Cercetările din cetatea de la Breaza (Făgăraș)*, în „Studii și comunicări”, Brukenthal, 1969, vol. 14; Lucian Chișescu, *O formațiune politică românească la nord și la sud de Munții Făgăraș în secolul al XIII-lea*, în „Revista de istorie”, tomul 28, nr. 7, 1975, p. 1 057—1 067; Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ediția a II-a, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 178—185; N. Constantinescu, *La résidence d'Arges des voivodes roumains des XIIIe et XIVe siècles. Problèmes de chronologie à la lumière des récentes recherches archéologiques*, în „Revue des études sud-est européennes” (în continuare, R.E.S.E.E.), tomul VIII, 1970, nr. 1, p. 5—6.

⁹⁶ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, p. 346—349.

⁹⁷ Ana Comnena, *op. cit.*, VI, XIII, 4, XIV, 1, în F.H.D.R., vol. III, p. 89.

⁹⁸ Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, p. 349—354.

⁹⁹ Gheorghe Șincai, *op. cit.*, p. 381—382; S. Iosipescu, *op. cit.*, p. 52; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 127.

unul din cele mai interesante fenomene din istoria legendelor istorice, ...[însă] trebuie să renunțăm la figura legendară a fondatorului Radu Negru“¹⁰⁰.

*Letopisețul Cantacuzinesc*¹⁰¹ situează începutul domniei lui Radu Negru Voievod pe la 1290, iar Gh. Brătianu și Ștefan Pascu consideră că acesta a luat cîrma țării înainte de anul 1290, cînd, venit din Transilvania împreună cu slujitorii săi români și sași, s-a instalat la Curtea de Argeș, intitulîndu-se „domn a toată Țara Românească și de la Amlaș și Făgăraș Herteg“¹⁰².

Cercetările academicianului Ștefan Pascu au pus în evidență existența, în localitatea Breaza, a unei tradiții prin care se face cunoscut că un principe român s-a certat cu regele ungar și a trecut munții în Țara Românească. Ulterior, descoperirile arheologice au atestat existența unui voievod care a sălășluit în fortificația făgărășeană ce domina așezările din jur¹⁰³. Faptul că vestigiile primelor construcții de la Curtea de Argeș, cu zid de piatră, datează înainte de începutul secolului al XIII-lea demonstrează că această localitate, în care a locuit și voievodul Seneslau, era centrul formațiunii politice din Muntenia, sudul Moldovei și sud-estul Transilvaniei. Analizînd literatura de specialitate, documentele scrise și cele arheologice, am ajuns la concluzia că Radu Negru Voievod a urmat la conducerea acestei formațiuni politice după moartea lui Seneslau, instalîndu-se în aceeași capitală, situată la Curtea de Argeș. Informațiile documentare atestă faptul că între Seneslau și Basarab Voievod (care a încetat din viață în anul 1352) au domnit Radu Negru Voievod (24 ani), Mihail Vodă (19 ani) și Dan Vodă (23 ani); dacă scădem suma acestor ani din anul 1324 (începutul domniei lui Basarab Voievod)¹⁰⁴, obținem anul 1258, în care, după părerea noastră, Radu Negru și-a început domnia. Această dată este confirmată și de alte documente. Astfel, Gregoras Nichifor¹⁰⁵ ne relatează despre nemulțumirea Evdochiei, sora împăratului bizantin Andronic al II-lea Paleologul (1282—1321), în momentul în care Ștefan Uroș al II-lea Milutin, regele Serbiei, a cerut-o de soție. Refuzul ei se întemeia pe faptul că acesta mai avusese, pînă la această dată, trei soții; după ce conviețuise cîțiva ani cu fiica stăpînitorului Vlahiei, el luase în căsătorie pe sora nevestei fratelui său, iar apoi pe sora cîrmuitorului Bulgariei, Svetoslav. Unii cercetători au identificat greșit pe prima soție a lui Uroș ca fiind fiica lui Ioan I Anghelos, despotul Tesaliei între anii 1271—1296, pe motiv că în Tesalia intra și Vlahia Mare de la sud de Dunăre. La această concluzie eronată a contribuit și știrea că Ioan I Anghelos și-a căsătorit fiica în anul 1282, așa cum ne comunică Georgios Pachymeres¹⁰⁶.

Dacă studiem cu atenție informația lui Gregoras Nichifor, rezultă că în momentul cînd Uroș al II-lea și-a trimis soția înapoi, stăpînitorul

¹⁰⁰ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 159.

¹⁰¹ *Istoria Țării Românești. 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 2, și urm.

¹⁰² Ștefan Pascu, *Istoria Transilvaniei*, p. 82; Ștefan Pascu, *Răscoalele țărănești în Transilvania*, vol. I, *Epoca voievodatului*, Cluj, 1947, p. 36 și urm.; Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 102—115.

¹⁰³ Ștefan Pascu, *Istoria Transilvaniei*, p. 82.

¹⁰⁴ *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 3.

¹⁰⁵ Nichifor Gregoras, *Istoria romeilor*, 7—VI, 9, 2, în F.H.D.R., vol. III, p. 507.

¹⁰⁶ Georgios Pachymeres, *Istorie compuse*, 3—I, VI, 34, în F.H.D.R., vol. III,

Vlahiei nu mai trăia, pentru că acesta o trimisese înapoi la mama sa. Ioan Anghelos era stăpînul Tesaliei și nu al Valahiei, aceasta din urmă neîntrînd în componența Tesaliei; el moare, probabil, în anul 1296, cînd nu mai este amintit ca cîrmuitor al Tesaliei. Din anul 1296 și pînă în anul 1289, cînd Ștefan Uroș o cere în căsătorie pe Evdochia, nu putea s-o trimită înapoi la mama sa pe prima soție și să mai țină încă două soții.

Avînd în vedere demonstrația de mai sus, prima soție a lui Ștefan Uroș a fost, după părerea noastră, fiica lui Radu Negru Voievod. Căsătoria a avut loc în anul 1282, cînd Ștefan Uroș a venit la domnie și cînd, nu după mult timp în același an, a murit Radu Negru Voievod, după o domnie de 24 de ani (1258—1282). Nu este exclus ca Radu Negru să-l fi sprijinit pe Ștefan Uroș al II-lea să obțină domnia.

În anul 1259, cînd Radu Negru Voievod a venit la domnie i s-au închinat boierii basarabești¹⁰⁷, adică stăpînitorii din țara ILAOUT; prin aceasta Radu Negru Voievod stăpînea și sudul Olteniei pînă la granițele Țării Severinului și pînă la granițele voievodatului lui Litovoi, care rămînea mai departe vasal Ungariei. Hotarele statului său se mărgineau la vest cu Țara Severinului și Țara Litua, la sud cu Bulgaria, iar la est cu Siretul. Totodată, deținea și posesiuni în Transilvania de sud-est. Radu Negru și-a organizat țara întemeind o serie de orașe, între care și Cîmpulung, iar înflorirea comerțului a ocazionat o bogată emisiune monetară. Formațiunea politică condusă de el era independentă față de regatul ungar, fapt demonstrat și de stema țării: un scut care avea pe o parte bare verzi de email pe fond de aur, spre deosebire de stema angevinilor, care avea pe o parte un scut cu bare roșii de email pe fond de aur, iar pe verso flori de crin de aur pe fond albastru de email.

Unele legende ale monedelor (care au fost greșit atribuite lui Radu I, fratele lui Vladislav Vlaicu Voievod) au înscris textul: IONS RADO-LUSUAIU — adică Radu zis războinicul, apelativ care i-a adus denumirea de NEGRU. Monedele care cuprind legenda RADOLILAUWOI pe avers și TRANSALPIN pe revers sînt postume și confirmă că urmașul său, Mihail (1282—1301), a stăpînit mai departe ținuturile de dincolo de munți. În anul 1277, Litovoi, în dorința sa de a scăpa de vasalitatea față de Ungaria, se ridică la luptă, dar este înfrînt de Gheorghe¹⁰⁸, unul din conducătorii armatei ungare. În această luptă, voievodul Litovoi moare, iar fratele său, Bărbat, este eliberat din captivitate în schimbul unei mari sume de bani și rămîne voievodul Țării Litua, cu promisiunea de a recunoaște mai departe vasalitatea față de Ungaria. Acesta pierde însă teritoriile pe care le deținea la nord de munți, în Transilvania¹⁰⁹. După Mihail a urmat la tron dinastia basarabeștilor — Dan (1301—1324) și Basarab (1324—1352), fiii lui Tihomir. Basarab a reușit să recîștige regiunile de dincolo de munți și a unit țara lui Litovoi, ajungînd în răsărit cu granițele pînă la Chilia. El și-a cîștigat independența față de Ungaria după lupta de la Posada din 1330. Regiunile de dincolo de munți au fost, însă, din nou pierdute la începutul domniei lui Radu I, fratele voievodului Vladislav Vlaicu.

Situată pe drumul comercial care lega Muntenia cu regiunile de dincolo de munți, așezarea de la Dridu a cunoscut o anumită dezvoltare

¹⁰⁷ *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 2.

¹⁰⁸ *D.I.R., C., Transilvania*, vol. II, p. 271—273, 303 și urm.

¹⁰⁹ Johann Filstich, *op. cit.*, p. 101.

încă din timpul voievodului Radu Negru. În secolele XIV—XVII, această așezare avea un caracter urban, după care și-a pierdut din importanță, datorită orientării drumurilor comerciale spre sud, spre Constantinople. Locuitorii s-au mutat în actuala vatră a satului începînd cu secolul al XVIII-lea, cînd au început să folosească vechea așezare ca cimitir. Acesta depindea de biserica de lemn, ridicată peste riul Ialomița, în satul Snagov, unde se poate vizita și astăzi.

Cercetările noastre în legătură cu Radu Negru Voievod confirmă ipotezele, de mare valoare științifică pentru istoria românilor, ale lui Gheorghe Brătianu și Ștefan Pascu, care au subliniat rolul lui Radu Negru Voievod, conducător al Țării Românești, al cărui mormînt se află la Curtea de Argeș. Totodată, rezultatele obținute pînă în prezent în cadrul cercetărilor de la Dridu pun în evidență evenimente majore privind organizarea românilor într-o perioadă considerată necunoscută, infirmînd concluziile de pînă în prezent, după care românii din regiunile extracarpătice ale României erau supuși pecenegilor, cumenilor și, mai tîrziu, tătarilor. Cercetările noastre atestă adevărul, exprimat de Constantin Manasses încă de la sfîrșitul secolului al XII-lea, că românii sînt un popor curajos și iscusit în lupte, „de nedepășit în îndrăzneală, de nestăpînit în cutezanță, de neînfruntat în mînie, popor neatîrnat, nesupus, mîndru, iubitor de libertate, care se conduce singur“.

Unitatea clasei muncitoare — coordonată fundamentală a mișcării muncitorești din România între anii 1921 și 1948

Pășind pe drumul organizării sale încă din prima jumătate a secolului trecut, clasa muncitoare din România s-a manifestat și afirmat în mari momente și acțiuni revoluționare ale istoriei noastre naționale (revoluțiile de la 1821 și 1848, Unirea Principatelor din 1859 și războiul pentru independența deplină din 1877, Marea Unire din 1918, luptele antifasciste și revoluția națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, în procesul construirii socialismului în patria noastră) drept purtătoarea idealurilor revoluționare ale maselor populare, exponentă a aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre făurirea unității naționale, apărarea independenței și suveranității țării, spre o viață liberă și demnă. Caracteristica fundamentală a mișcării revoluționare a proletariatului, a partidului clasei muncitoare din țara noastră o constituie *unitatea rîndurilor sale*, manifestată atît în plan organizatoric, politic, ideologic, cît și în desfășurarea luptelor împotriva exploatării și nedreptății sociale, pentru transformarea revoluționară a societății românești *. O unitate ce izvoră din însăși dezvoltarea unitară de veacuri și pe multiple planuri a poporului și se articula cu lupta generală pentru făurirea statului național unitar, pentru propășirea generală a națiunii române.

* A se vedea, în acest sens, pe larg: Ion Popescu-Puțuri, Mircea Mușat, *Lupta P.C.R. pentru unitatea clasei muncitoare și coalizarea tuturor forțelor de stînga, democratice împotriva fascismului, pentru preluarea puterii și construirea socialismului*, în „Anale de istorie” nr. 2/1975, p. 102—120; *Congresul partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din februarie 1948. Semnificații istorice*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1978, p. 84—95; Gh. Tuțui, A. Petric, *Frontul unic muncitoresc în România*, Editura politică, București, 1971; *Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România*, Editura politică, București, 1974; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei R.S.R., București, 1981; *Mișcarea sindicală din România*, vol. 1, Editura politică, București, 1981.

Partidul clasei muncitoare din România, făurit în 1893, indiferent de titulatura pe care a purtat-o de-a lungul anilor *, s-a manifestat ca o forță politică unitară, conducătoare a unui proces revoluționar unitar, afirmându-se prin programul său revoluționar, prin abordarea problematicei fundamentale a dezvoltării societății românești drept cel mai înaintat partid politic, apărătorul consecvent și hotărît al intereselor poporului român. Unitatea a reprezentat cheazășia tuturor victoriilor obținute de mișcarea noastră muncitorească în contra claselor exploataatoare, scutul rezistenței împotriva cotropitorilor în primul război mondial, forța hotăritoare, îngemănată cu cea a întregii națiuni, în realizarea, în anul revoluționar 1918, a Marii Uniri.

Unitatea rîndurilor organizate ale clasei muncitoare a căpătat noi valențe în anii ce au urmat, expresia cea mai concludentă a acesteia constituind-o congresul din mai 1921 care a adoptat programul partidului corespunzător noii etape de dezvoltare a țării și a mișcării, a centralizat toate organizațiile din România reîntregită într-un singur partid politic revoluționar — Partidul Comunist Român. Făurirea Partidului Comunist Român a constituit un moment crucial, de importanță istorică în mișcarea revoluționară din țara noastră, în organizarea luptei viitoare a proletariatului, a maselor asuprite din România. Dezbaterea întregii game problematice privind dezvoltarea partidului și a țării într-un spirit democratic și unitar ca și raportarea partidului la problematica revoluționară mondială exprimau maturitatea clasei muncitoare, hotărîrea ei în apărarea patrimoniului unității și a concepției revoluționare. Un proces similar de centralizare a avut loc și în cadrul sindicatelor, unite la Congresul sindical general de la Brașov (octombrie 1921) într-un singur șuvoi revoluționar, cît și în rîndul mișcării socialiste de tineret, prin făurirea, în martie 1922, a Uniunii Tineretului Comunist. Toate acestea demonstrează biruința în rîndurile organizate ale clasei muncitoare a concepției revoluționare, a principiului unității și a luptei comune împotriva claselor exploataatoare, pentru noi structuri democratice și socialiste în România.

Din păcate unitatea rîndurilor clasei muncitoare a fost afectată, pentru o perioadă de timp, prin sciziunea politică din iunie 1921 **, adîncită, ulterior, de cea sindicală ***, și apoi de cea din rîndurile tineretu-

* De la prima centralizare la scară națională, forța politică muncitorească a purtat următoarele denumiri : Asociația generală a muncitorilor — 1872 ; Partida socialistă sau Partidul muncitorilor — 1879 ; Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România — 1893 ; Partidul muncitorilor — 1899 ; Uniunea Socialistă — 1907 ; Partidul Social-Democrat — 1910 ; Partidul Socialist — 1918 ; Partidul Socialist Comunist — 1921 ; Partidul Comunist din România — 1922 ; Partidul Muncitoresc Român — 1948 ; Partidul Comunist Român — 1965.

** La Conferința de la Ploiești din 26 iunie 1921 s-a creat Federația Partidelor Socialiste din România (avînd o sferă îngustă de cuprindere a maselor muncitoare), transformată, la Congresul din mai 1927, în Partidul Social-Democrat. În 1928, din P.S.D. s-a desprins Partidul Socialist al Muncitorilor din România (devenit, din 1931, Partidul Socialist Independent), iar în 1933 Partidul Socialist Unitar. Din P.S.U., în septembrie 1935, s-a desprins Partidul Socialist (C. Popovici).

*** Sciziunea sindicală s-a produs la Congresul sindical de la Cluj, din 16—18 septembrie 1923. Consiliul general sindical de la Cluj, aflat sub influența P.S.D., a format, în 1926, Confederația Generală a Muncii. Delegații, care la Congresul de la Cluj au votat împotriva afilierii la Internaționala Sindicală de la Amsterdam, au pus bazele, în octombrie 1923, Consiliului General al Sindicatelor Unitare, aflat sub influența P.C.R., care dizolvat de autorități (1929) și-a continuat activitatea în condiții de conspirativitate, autodizolvîndu-se în septembrie 1936. În 1930 s-a constituit a treia centrală — Comisia Generală a Sindicatelor Independente, aflată sub influența P.S.U. Toate sindicatele s-au unificat, în 1936, în Confederația Generală a Muncii.

lui *. Astfel, partidelor comunist, social-democrat și socialist-unitar le-au corespuns, în plan profesional, sindicatele unitare, cele confederate și, respectiv, sindicatele independente, situație alimentată în principal, de amestecul organismelor politice și profesionale internaționale în treburile interne ale mișcării muncitorești din România. Asemenea manifestări au provocat mari daune clasei muncitoare, luptei sale pentru revendicări economice și sociale, ca și luptei generale revoluționare.

Dincolo de unele particularități și deosebiri ce existau între partidele muncitorești, ca și între cele trei categorii de sindicate din țara noastră, au existat numeroase trăsături comune, care le uneau și, înainte de toate, faptul că erau organizații de clasă ale muncitorimii. În activitatea lor predominau interesele fundamentale ale maselor muncitoare și ale poporului : lupta împotriva exploatării capitaliste, a pericolului fascist și de război, apărarea intereselor economice, sociale și politice ale celor ce muncesc, progresul general al societății românești. Tocmai de aceea, Partidul Comunist Român, ca și celelalte partide muncitorești, au înscris pe steagul lor de luptă, ca una dintre preocupările centrale, *unificarea rîndurilor organizate ale muncitorimii*, găsirea formelor și mijloacelor de acțiune comună, realizarea Frontului Unic Muncitoresc și, în perspectivă, a unității depline organizatorice, politice și ideologice a rîndurilor clasei muncitoare într-un singur partid revoluționar. Demersul în această direcție a fost înlesnit, în bună măsură, de tradiția unității muncitorești care s-a repercutat favorabil asupra întregii mișcări, atenuînd, în unele privințe, asperitățile dintre partidele proletare, reducînd efectele negative ale sciziunii, facilitînd numeroase manifestări de front unic și unitate sindicală, colaborări comune între organizațiile locale comuniste, social-democrate și socialist-unitare, dar și unele acțiuni la nivel central.

Principiul unității de acțiune și al năzuinței spre unitate au fost reflectate în rezoluții, hotărîri și moțiuni ale congreselor și plenarelor partidului comunist și a celorlalte partide muncitorești, în numeroasele manifeste și broșuri, în articole și comentarii apărute în principale organe de presă : „Socialismul“, „Viața muncitoare“, „Înainte“, „Scinteia“, „Lumea nouă“, „Proletarul“. Sub raport tactic, conceptul de front unic muncitoresc a evoluat, în perioada interbelică, de la faza frontului unic de jos, a colaborării doar în cadrul organizațiilor locale, la cea a frontului unic de jos și de sus, a tratativelor directe între conducerea organizațiilor locale și a celor centrale, dintre P.C.R., P.S.D. și P.S.U. În anumite privințe, situația a fost caracteristică și pentru sindicate și organizațiile de tineret.

Opțiunea principială a P.C.R. și F.P.S.R., încă din ianuarie 1922, pentru acțiuni comune a deschis calea colaborării în numeroase manifestări economice, sociale și politice muncitorești, cu deosebire pentru reglementarea raporturilor de muncă și salarizare din fabrici și uzine, apărarea demnității omenești, respectarea, de către patroni și autorități, a legiurilor cu caracter muncitoresc (repausul săptămînal, contractul colectiv, asigurările sociale, protecția muncii, munca ucenicilor și a femeilor muncitoare), a dreptului de organizare și manifestare muncitorească etc.

Caracteristica dominantă a acestor lupte a constituit-o acțiunea unitară a muncitorilor dintr-o fabrică sau uzină, indiferent de apartenența lor la un partid muncitoresc sau altul, la o categorie sau alta de

* În august 1923 se constituie Uniunea Tineretului Muncitor, afiliată Consiliului general sindical de la Cluj ; în mai 1930 ia ființă Uniunea Tineretului Muncitor Socialist (Uniunea Tineretului Social-Democrat).

sindicate, care au implicat, uneori, raporturile dintre întreaga muncitorime și aparatul de stat burghez, dintre revendicările economice și cele politice, cu repercusiuni asupra opiniei publice progresiste a societății românești în ansamblul său. În unele conflicte colective de muncă — cum a fost greva metalurgiștilor de la „Lemaître“ din București (1923) și, în strînsă legătură cu ea, celelalte greve ale metalurgiștilor din Arad, Brașov, Mediaș, Sibiu și Galați — s-au încheiat acorduri de front unic muncitoresc între organizațiile locale ale P.C.R. și P.S.D. sau între sindicatele respective. De asemenea, conflictul colectiv de muncă al forestierilor de pe Valea Mureșului (1925), greva generală a celor 6 500 de metalurgiști de la Reșița (1926), grevele textiliștilor și tăbăcarilor din Timișoara (1923), Cluj, Iași (1926), Buhuși (1927), ale muncitorilor din porturile Brăila, Galați, Giurgiu și multe altele, au exprimat concludent nu numai unitatea deplină a greviștilor, ci și exemplarul spirit de solidaritate proletară al altor muncitori din țară.

Spiritul de unitate muncitorească, de colaborare dintre P.C.R. și P.S.D., dintre comuniști și socialiști, și-a găsit o elocventă formă de manifestare în Blocul Muncitoresc Țărănesc, creat în toamna anului 1925, ca o *formațiune politică de front unic*, care reunea, pe baza unei platforme comune de luptă, muncitori comuniști, simpatizanți ai P.C.R., socialiști și social-democrați, țărani, intelectuali, funcționari și alte categorii de oameni ai muncii. În vederea participării la alegerile comunale din februarie 1926, B.M.Ț., Partidul Socialist și sindicatele muncitorești au realizat frontul unic muncitoresc sub titulatura de *Blocul socialist-unitarist*, avînd la bază un program de revendicări care interesau mase largi de oameni ai muncii. Alegerea celor aproape 200 de consilieri comunali (unii chiar viceprimari) comuniști, simpatizanți ai P.C.R., socialiști și social-democrați, demonstra capacitatea partidului comunist care, deși se afla în ilegalitate, și-a afirmat răspicat cuvîntul în promovarea politicii de front unic, a conlucrării la nivel central dintre comuniști, socialiști și social-democrați, în servirea intereselor generale ale națiunii. Noi posibilități de manifestare a spiritului de unitate muncitorească, de afirmare a clasei muncitoare în viața social-politică a țării, au prilejuit alegerile parlamentare din 25 mai 1926, cele județene, municipale și comunale din februarie 1930 — cînd, deși nu s-a încheiat un cartel electoral între B.M.Ț., P.S.D. și P.S.M.R., masele au ales în organele de conducere locale peste 450 de consilieri comuniști sau social-democrați —, sau alegerile parlamentare din iunie 1931 cînd, în pofida numeroaselor greutăți, comuniștii și social-democrații au trimis în Parlament 5 și, respectiv, 6 deputați, ceea ce a însemnat o mare victorie muncitorească.

Numeroasele acțiuni economice, sociale și politice muncitorești, desfășurate în spiritul unității de acțiune, s-au repercutat pozitiv asupra dialogului pe tărîm sindical, pentru unificarea sindicală. Discuțiile dintre delegațiile P.C.R. și F.P.S.R. din mai 1924, conferințele regionale sindicale din 1925 și din vara anului 1926, crearea Confederației Generale a Muncii din România la Congresul sindical din august 1926, ca și Congresul Sindicatelor Unite de la Sibiu (februarie 1927), dizolvat în mod samavolnic de autorități, semnificau noi pași pe linia colaborării și unificării sindicale din România. Comisia de unificare, întrunită la 8 noiembrie 1926, a discutat modalitățile unificării sindicale, comuniștii acceptînd, sub rezerva ratificării de către congres, unificarea prin afilierea la Federația Sindicală Internațională de la Amsterdam. Organismele Cominternului nu numai că n-au validat o astfel de poziție, dar au criticat și condamnat

conducerea P.C.R. și a Sindicatelor Unitare, „vinovate“ de lichidatorism și au cerut să se acționeze „împotriva coaliției burghezo-social-democrate“. Dezaprobând această atitudine, unii conducători au părăsit sindicatele unitare și, împreună cu alți militanți socialiști și social-democrați — nemulțumiți și ei de atitudinea refractară a conducerii partidelor respective —, au căutat noi modalități de concentrare a forțelor sindicale muncitorești.

Un rol însemnat în direcția refacerii unității sindicale l-a avut Congresul Sindicatelor Unitare de la Timișoara, din 2—5 aprilie 1929, care a dezbătut un cerc larg de probleme economice, sociale și politice interesând masele muncitoare. Pentru cucerirea programului de revendicări muncitorești, Congresul a preconizat crearea *Comitetelor de fabrică — organe ale frontului unic* — care să apere nemijlocit interesele muncitorilor în conflictele colective de muncă cu patronatul. Comitetele de fabrică și de uzină trebuiau să devină și au devenit centre de reunire a tuturor muncitorilor întreprinderii respective, indiferent de apartenența lor politică și sindicală, de sex, religie sau naționalitate.

Criza economică mondială din 1929—1933 s-a manifestat violent și în România, având grave repercusiuni asupra dezvoltării țării, a nivelului de trai al maselor populare. Măsurile guvernelor de aruncare a efectelor crizei pe seama exclusivă a oamenilor muncii, a declanșat în întreaga țară un val de proteste, demonstrații de stradă și viguroase acțiuni greviste, cu larg caracter de masă, care au antrenat, alături de principalele detașamente ale proletariatului — metalurgiști, ceferiști, petroliști, minieri, textiliști —, alte categorii sociale lovite de criză. În condițiile creșterii în intensitate a luptelor revoluționare, ideea frontului unic, a acțiunilor comune muncitorești, a luat o amploare nemaicunoscută pînă atunci. Delegațiile muncitorilor, alese de întreaga masă de salariați, imputernicite să trateze cu patronii și autoritățile, s-au transformat în comitete de acțiune, comitete de grevă, comitete de șomeri, gărzi de autoapărare etc — ca organe de front unic —, reprezentînd expresia cea mai concludentă a unității muncitorești dintr-o fabrică sau o uzină; totodată, ele au reflectat nu numai generalizarea unei forme de luptă pe plan local, ci și tendința de extindere a ei în principalele ramuri de producție sau chiar tratative la nivel central. Ilustrative, în acest sens, au fost: Congresul C.G.M. (ianuarie 1931), Conferința muncitorilor petroliști, ceferiști și mineri (martie 1931), Congreșele unor uniuni sindicale (1931—1932) dar, mai ales, Conferința pe țară a ceferiștilor (martie 1932) care a ales Comitetul Central de Acțiune. Unitatea muncitorească s-a manifestat cu putere în impunătoarea grevă a minerilor de la Lupeni (august 1929), în numeroase mișcări revoluționare care au cuprins cele mai importante pături muncitorești din România și au culminat cu marile greve și demonstrații de la Ploiești, din 1 februarie 1933 (cînd masele muncitoare au ocupat, pentru o scurtă perioadă, puternica citadelă petroliferă), cu luptele revoluționare ale ceferiștilor de la Atelierele „Grivița“ din 15—16 februarie 1933.

Cu vigoare impresionată s-au vădit atunci uriașul potențial revoluționar unitar al clasei muncitoare, dîrzenia, abnegația și spiritul de sacrificiu care o desemnau pe drept cea mai avansată forță socială a țării. Concomitent și sub influența luptelor revoluționare muncitorești s-au desfășurat o serie de acțiuni ale țărănimii, meseriașilor, funcționarilor, intelectualilor etc conturînd și mai bine rolul clasei muncitoare și al Partidului Comunist Român în viața social-politică a României. „Luptele din

1933 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au demonstrat cu putere forța unită a clasei muncitoare, capacitatea sa de a-și asuma rolul istoric în viața întregului popor. În același timp, acestea au demonstrat capacitatea Partidului Comunist Român în organizarea și conducerea marilor bătălii revoluționare, în îndeplinirea misiunii istorice de a conduce întregul popor spre victoria deplină prin revoluția de eliberare națională și socială, în revoluția socialistă și făurirea cu succes a socialismului în România“.

Aceste ample acțiuni muncitorești din iarna anului 1933 au exprimat, o dată în plus și în modul cel mai grăitor, spiritul combativ al clasei muncitoare, manifestarea unitară a muncitorimii, afirmarea rolului și capacității partidului comunist de a organiza și conduce lupta oamenilor muncii pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională.

După instaurarea, în ianuarie 1933, a dictaturii hitleriste în Germania, fascismul a dezlănțuit, pe plan internațional, un puternic asalt împotriva culturii și progresului general, a principiilor democratice, reprezentând o gravă amenințare la adresa păcii, a independenței și integrității teritoriale a statelor, între care România era direct vizată. În noile împrejurări, politica de front unic muncitoresc — coloana vertebrală a ralierei forțelor antifasciste — a căpătat noi valențe și semnificații. În activitatea partidului comunist și-a făcut tot mai mult loc o linie realistă, bazată pe studiul realităților românești, în contextul situației internaționale tot mai critică și, în funcție de acestea, a stabilit, ca sarcină principală a momentului, mobilizarea muncitorimii, a maselor populare în lupta de apărare a democrației, pentru cucerirea de revendicări economice și politice, împotriva pericolului fascist și de război, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României. Întărirea nucleului proletar în partid, învingerea unor manifestări sectariste, stângiste din rîndurile sale au contribuit în mod decisiv la stringerea legăturilor partidului cu masa muncitorimii, determinînd schimbări în atitudinea unor conducători social-democrați și socialiști care s-au pronunțat deschis pentru frontul unic muncitoresc. Congresul P.S.D. (mai 1933) și Plenara C.C. al P.C.R. (iulie 1933), deși de pe poziții organizatorice diferite, au întreprins o amplă analiză asupra situației economico-sociale a României și a clasei muncitoare, desprinzîndu-se necesitatea sporirii eforturilor pentru realizarea frontului unic muncitoresc, a unității sindicale, a unității generale a clasei muncitoare. Dorința de a colabora cu P.C.R. în cadrul frontului unic au exprimat și delegații muncitorilor în cadrul Congreselor regionale ale P.S.D. de la Cluj și București, din septembrie și octombrie 1934.

Orientarea politică realistă a comuniștilor, dialogul tot mai insistent cu reprezentanții P.S.D. și P.S.U. au facilitat inițierea unor noi acțiuni de front unic și încheierea unor acorduri de colaborare între organizațiile politice muncitorești. Astfel, tratativele desfășurate în vara anului 1934 între delegațiile Comitetului Național Antifascist, Liga Muncii și Partidul Socialist Unitar au dus la crearea, în septembrie 1934, a *Comitetului de coordonare a frontului unic* ; în perioada următoare, pe adresa Comitetului au sosit numeroase adeziuni din partea muncitorilor, a diferitelor organizații sindicale, a unor oameni de cultură iar în unele orașe din țară — București, Ploiești, Tg. Mureș, Cîmpina, Tulcea, Craiova, Botoșani, Galați ș.a. s-au desfășurat întruniri ale frontului unic de luptă împotriva pericolului fascist.

Colaborarea strînsă în cadrul Comitetului de coordonare a frontului unic a demonstrat, pe noi planuri, necesitatea luptei unite a maselor muncitoare, extinderea colaborării și cu celălalt partid muncitoresc. Ca urmare, tratativele îndelungate și sinuoase dintre delegațiile P.C.R. și P.S.D. au dus la încheierea, în octombrie 1934, a unui *Protocol de front unic muncitoresc* care, în esență, exprima poziția celor două partide asupra unor probleme de importanță majoră pentru lupta clasei muncitoare, a poporului român. Toate aceste succese au reprezentat însemnați pași pe calea realizării frontului unic la scară națională și ele demonstau că muncitorimea își afirma tot mai mult forța în unire și pentru unire.

Un rol important în lupta pentru înfăptuirea unității clasei muncitoare l-au avut plenarele C.C. al P.C.R. din februarie 1935 și iulie 1936, care au analizat, pe larg, activitatea partidului, poziția sa față de celelalte partide muncitorești, tactica de făurire a frontului unic muncitoresc, ca demers general pentru apărarea intereselor muncitorești, dar și ale întregului popor român. Sub influența curentului favorabil unității de acțiune muncitorești și-au desfășurat lucrările Conferința P.S.U. (iunie 1935) și Congresul P.S.D. (aprilie 1936), unde o parte însemnată a delegaților s-au pronunțat pentru acțiuni comune cu comuniștii, pentru frontul unic muncitoresc, contra organizațiilor fasciste și profasciste, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice. De asemenea, pe baza unor acorduri sau înțelegeri încheiate în anii 1935—1936 la București, Brașov, Galați, Cluj, Ploiești, Piatra Neamț, Chișinău, Buhuși, Arad, Anina, Tr. Severin, Iași, Tg. Mureș, Bacău, Sibiu, Craiova, între organizațiile locale ale partidului comunist și cele ale P.S.D. și P.S.U., muncitorii au acționat în front unic în numeroase ocazii.

Curentul tot mai favorabil unității de acțiune, existent în cadrul partidelor muncitorești, s-a răsfrînt pozitiv asupra mișcării sindicale, fapt pus în evidență de Congresul Confederației Generale a Muncii (octombrie 1934), de Congresele uniunilor sindicale ale muncitorilor mineri, metalurgiști, constructori, ceferiști, din industriile textile, îmbrăcăminte și pielărie, din cursul anului 1936, care au evidențiat, o dată în plus, necesitatea reunirii tuturor sindicatelor într-o singură organizație națională — în Confederația Generală a Muncii. Ca urmare, în anul 1936, sciziunea organizatorică a proletariatului pe plan sindical a fost lichidată, înfăptuindu-se un pas important în direcția concentrării forțelor muncitorești pentru frontul unic, pentru viitoare acțiuni unitare muncitorești și de luptă antifascistă. Exemplul sindicatelor muncitorești a fost urmat de sindicatele și asociațiile profesionale ale funcționarilor particulari și publici, micilor meseriași, învățătorilor și personalului P.T.R. — centralizate în „Federația C.F.R.“, „Frontul unic al salariaților publici“, „Frontul comun al meseriașilor“ ș.a. — care, în anii 1936—1937, au desfășurat o serie de acțiuni revendicative comune.

Acțiunea pentru frontul unic s-a împletit organic cu cea pentru crearea Frontului popular antifascist sau a Frontului democratic, în cadrul căroră muncitorimea și-a manifestat tot mai pregnant unitatea în lupta pentru dizolvarea organizațiilor fasciste și profasciste, contra primejdiei fasciste, pentru apărarea libertăților democratice. Un puternic ecou în epocă a avut lupta comună a muncitorilor comuniști și social-democrați, din iunie 1936, pentru apărarea Casei Poporului din București de atacul bandelor fasciste. În același spirit al unității s-au desfășurat mari demonstrații împotriva agitațiilor revizioniste, pentru salvagardarea independenței, su-

veranității și integrității teritoriale a patriei, muncitorimea proclamînd hotărîrea sa nestrămutată de a apăra hotarele României.

Pe măsura creșterii tot mai amenințătoare a pericolului fascist, debaterile reprezentanților partidelor politice ale clasei muncitoare au evidențiat tot mai clar tendințele de apropiere, de înțelegere reciprocă. În acest context, acordurile de colaborare democratică, antifascistă de la Băcia, București, și apoi cel de la Tebea (decembrie 1935) încheiate între organizațiile P.C.R., Partidul Socialist (Popovici), P.S.D., cărora li s-au alăturat organizațiile de masă — Blocul democratic, Frontul plugarilor și Madosz, ca și organizațiile P.N.Ț., au avut un rol determinant în alegerile parlamentare parțiale din județele Hunedoara și Mehedinți (februarie 1936), cînd forțele muncitorești, democratice au repurtat o strălucită victorie asupra reacțiunii. De asemenea, în alegerile comunale din 1937, P.C.R. a reușit să stabilească la București, Iași, Cluj, Oradea, Galați, Ploiești etc colaborări cu P.S.D. și P.S.U. ; acorduri similare de colaborare între P.C.R. și Partidul Socialist, între P.S.D. și P.S.U. au fost realizate cu prilejul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din decembrie 1937. Dealtfel, în urma acestor alegeri, P.S.U. a fuzionat cu P.S.D., reprezentînd un pas important în direcția înfăptuirii unității clasei muncitoare.

Sub dictatura regală, P.C.R. și-a intensificat activitatea pentru unitatea în luptă a muncitorimii împotriva fascismului și războiului, a alianței cu Germania hitleristă, pentru apărarea independenței și integrității patriei. Un rol deosebit l-au avut în această privință breslele muncitorești, prin folosirea de către acestea a tuturor formelor legale de activitate care au făcut ca anii 1938—1939 să constituie ani de puternice greve și mișcări revendicative ale oamenilor muncii în spiritul unității de acțiune, culminînd cu marea manifestație antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 mai 1939. În organizarea și conducerea acestei ample și răsunătoare demonstrații muncitorești, desfășurată pe bază de front unic între comuniști, socialiști și social-democrați, tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a acționat dinamic, mobilizator, în direcția unirii eforturilor pe plan național pentru salvagardarea independenței naționale. Totodată, organizațiile P.C.R. și P.S.D. au organizat numeroase întruniri și demonstrații de protest împotriva Dictatului fascist de la Viena, determinînd un puternic curent de luptă patriotică, antifascistă și antirevizionistă în rîndurile poporului român.

În anii grei ai dictaturii militare-fasciste, cînd interesele fundamentale ale salvării patriei și dobîndirea libertăților democratice mobilizau la acțiune întreaga clasă muncitoare, s-au maturizat condițiile pentru realizarea unității de acțiune a proletariatului și, pe această bază, pentru ridicarea la luptă a întregului popor împotriva regimului fascist și a războiului hitlerist. În pofida represiunii și a terorii, organizațiile partidului comunist s-au situat în fruntea acțiunilor de realizare a Frontului unic muncitoresc, pentru strîngerea în jurul clasei muncitoare unite a tuturor forțelor patriotice, antifasciste. În numeroase întreprinderi din țară, la Atelierele C.F.R. „Grivița“, uzinele „Malaxa“, „Lemaître“ și „Concordia“, la Reșița, Galați, Constanța, Timișoara, Iași, Ploiești, Cîmpina, Brașov și în alte localități s-au desfășurat acțiuni muncitorești bazate pe front unic.

Eforturile stăruitoare ale P.C.R. îndreptate spre făurirea unității de acțiune a tuturor detașamentelor clasei muncitoare, sprijinul acordat de

un număr tot mai mare de membri ai P.S.D., au făcut posibilă realizarea, în prima jumătate a lunii aprilie 1944, a acordului de colaborare între conducerea P.C.R. și P.S.D., înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc. Expresie a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, Frontul Unic Muncitoresc a devenit coloana centrală a unirii tuturor forțelor patriotice și democratice ale națiunii, pentru înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, marcând, totodată, o etapă decisivă pe calea lichidării sciziunii mișcării muncitorești din România, a realizării unității ei depline.

Înfăptuirea victorioasă a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a deschis o eră nouă în procesul luptelor revoluționare, în istoria patriei. Sarcinile mari și deosebit de complexe ce reveneau clasei muncitoare în vederea transformării revoluționare a societății românești, ca și noile împrejurări în care își desfășurau activitatea P.C.R. și P.S.D., au creat cadrul propice dezvoltării unității de acțiune a proletariatului. În aceste condiții, crearea, la 1 septembrie 1944, a *Comisiei de organizare a mișcării sindicale*, adoptarea rezoluției comune care preciza scopul, principiile de organizare și sarcinile sindicatelor în noua etapă a luptei revoluționare, ca și alegerea unui organ central de conducere, au marcat un pas înainte pe calea colaborării dintre cele două partide, a contribuit la creșterea forței de acțiune a muncitorimii. În scurt timp, colaborarea dintre P.C.R. și P.S.D. s-a extins și asupra legăturilor acestora cu Frontul plugarilor, Uniunea patrioților și Partidul Socialist-Țărănesc, iar ulterior și asupra mișcării de tineret, prin încheierea Frontului unic al tineretului între U.T.C. și U.T.S.

Rezultatele pozitive obținute în domeniul colaborării dintre P.C.R. și P.S.D. au creat condiții favorabile trecerii la elaborarea, în octombrie 1944, a platformei F.N.D. care a înmănușat, într-un singur tot, punctele de vedere ale celor două partide muncitorești asupra căilor de dezvoltare a României pe calea democrației, tactica ce urma să fie utilizată în lupta pentru putere, obiectivele majore privind înfăptuirea unor profunde transformări revoluționare în domeniile agrar, antifeudal și antiimperialist. În acest scop, o semnificație deosebită a avut crearea Comitetului Central de F.U.M. și a comitetelor locale ale frontului unic, cu sarcina de a coordona acțiunea clasei muncitoare atât pe tărîm politic, cît și sindical.

Lupta pentru democratizarea vieții publice, împotriva reacțiunii, pentru înfăptuirea reformei agrare, marile întruniri și demonstrații de stradă și trecerea la o nouă etapă de dezvoltare, prin instaurarea la 6 Martie 1945, a guvernului revoluționar muncitoresc-țărănesc de largă concentrare democratică, au deschis noi orizonturi unității de acțiune a clasei muncitoare. Ca reprezentante ale clasei muncitoare — forța cea mai înaintată a societății românești — P.C.R. și P.S.D., devenite partide de guvernământ, erau răspunzătoare în fața întregului popor de îndeplinirea sarcinilor și a cerințelor revoluției, fiind chemate să acționeze în deplină unitate pentru a asigura proletariatului rolul conducător în lupta pentru înfăptuirea transformărilor burghezo-democratice și trecerea la socialism.

O mare însemnătate în orientarea activității generale a P.C.R. a avut-o Conferința Națională a partidului, din octombrie 1945, care a stabilit ca obiectiv central lupta pentru înfăptuirea unității politice a clasei

muncitoare în cadrul unui singur partid, precizînd, totodată, căile și metodele de înfăptuire a unității depline. La rîndul său, Congresul extraordinar al P.S.D., din martie 1946, a reprezentat, prin hotărîrile adoptate, un moment important în lupta pentru unitatea clasei muncitoare din România, expresia supremă a intereselor vitale ale întregii muncitorimi.

Încheierea acordului de colaborare între P.C.R. și P.S.D. în alegerile parlamentare din 1946, a înlesnit acțiunea de concentrare în jurul clasei muncitoare și a altor partide și grupări politice. Victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946, prin cele 369 mandate de deputați din totalul de 414, a constituit un element de bază în consolidarea noii puteri, a deschis cîmp liber înfăptuirii unor măsuri politice și economice care au dus la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

Un rol important în lupta pentru înfăptuirea unității clasei muncitoare, pentru pregătirea condițiilor trecerii la realizarea partidului unic al clasei muncitoare l-au avut alegerile sindicale din vara anului 1947. Totodată, în cursul anului 1947, s-a desfășurat o largă activitate de clarificare ideologică, dezbateri principiale asupra strategiei și a tacticii partidului revoluționar al clasei muncitoare ; ca urmare, Biroul Politic al C.C. al P.C.R. și Biroul Politic al C.C. al P.S.D., întrunite în ședință comună la 27 septembrie 1947, au hotărît să pună în discuția forurilor de conducere ale celor două partide „mijloacele practice pentru grăbirea înfăptuirii unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești“.

În ședința sa din 29 octombrie 1947, C.C. al F.U.M. a analizat problemele legate de traducerea în viață a hotărîrilor P.C.R. și P.S.D. privind crearea partidului unic și a adoptat măsurile necesare pentru elaborarea proiectului de platformă și a proiectului de statut al partidului unic ; la 12 noiembrie 1947, C.C. al P.C.R. și C.C. al P.S.D. au adoptat, în unanimitate, proiectul de platformă pentru constituirea partidului unic al clasei muncitoare din România, principiile ideologice, organizatorice și tactice ale partidului unic, precum și măsurile practice în vederea traducerii în viață a acestui deziderat suprem. În vederea asigurării bunei desfășurări a dezbaterilor Platformei Partidului Unic Muncitoresc și a efectuării celorlalte lucrări legate de constituirea organizațiilor de partid unice, în decembrie 1947 s-a constituit Comisia centrală de unificare, care și-a creat organe în toate județele ; în adunări comune, membrii celor două partide au dezbătut platforma partidului unic, au ales birouri unice ale organizațiilor de bază, comitete unice de sector, de plasă și județene, precum și delegații la congresul de unificare. Se înfăptuia, astfel, în practică unitatea deplină a clasei muncitoare din România.

Realizările de însemnătate istorică obținute în a doua jumătate a anului 1947 în lupta pentru înfăptuirea unității depline a clasei muncitoare, înfăptuirea rolului proletariatului de forță conducătoare în revoluție au determinat schimbarea radicală a raportului forțelor de clasă în favoarea muncitorimii și a aliaților săi, eliminarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române.

Punctul culminant al acestui profund proces revoluționar parcurs de mișcarea noastră muncitorească l-a constituit Congresul de unificare al Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, desfășurat la

București în zilele de 21—23 februarie 1948, care a marcat crearea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din România — eveniment de însemnătate istorică în viața țării, a întregului popor român. „Unificarea — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a asigurat clasei muncitoare condițiile organizatorice și politice pentru a-și putea îndeplini înalta misiune de clasă conducătoare a societății în opera de construire a socialismului“¹. Procesul de unificare a clasei muncitoare din România și congresul care a consfințit crearea partidului unic au reprezentat, în același timp, o contribuție însemnată adusă de mișcarea muncitorească din țara noastră la îmbogățirea experienței de luptă pentru unitatea mișcării muncitorești internaționale.

Unitatea deplină, politică și organizatorică a clasei muncitoare, unitatea întregului popor în jurul partidului, au constituit și constituie temelia sigură a tuturor marilor realizări dobândite de poporul român în construcția socialistă, în dezvoltarea economică, socială, politică și culturală a țării, în ridicarea României pe noi trepte de progres și civilizație.

ION IACOS

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîririi construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 386.

WOJCIECH JARUZELSKI

(cu prilejul aniversării
a 60 de ani de la naștere)

Tovarășul Wojciech Jaruzelski, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, președintele Consiliului de Miniștri al R.P. Polone, a împlinit 60 de ani. Militant și conducător comunist de seamă, tovarășul Wojciech Jaruzelski și-a consacrat întreaga viață luptei împotriva exploatării capitaliste și moșierești, a fascismului, pentru eliberarea țării de sub ocupația hitleristă, iar apoi pentru apărarea și consolidarea puterii populare și făurirea socialismului în Polonia.

Telegrama tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin care se adresează un cald salut tovarășesc și cele mai cordiale felicitări tovarășului Wojciech Jaruzelski, împreună cu urările cele mai sincere de viață îndelungată, multă putere de muncă și noi succese în activitatea de înaltă răspundere consacrată înfloririi Poloniei socialiste, dezvoltării colaborării dintre partidele și țările noastre, exprimă sentimentele de caldă prietenie nutrite de comuniștii din țara noastră, de întregul popor român față de poporul polonez și Partidul Muncitoresc Unit Polonez.

În același timp, prin Decret prezidențial, s-a conferit Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I, cu eșarfă, tovarășului Wojciech Jaruzelski, pentru contribuția deosebită adusă la dezvoltarea colaborării dintre Partidul Comunist Român și Partidul Muncitoresc Unit Polonez, dintre Republica Socialistă România și Republica Populară Polonă, la întărirea prieteniei dintre poporul român și poporul polonez, la promovarea cauzei generale a socialismului, păcii și colaborării internaționale.

Născut la 6 iulie 1923 în localitatea Kurow, voievodatul Lublin, într-o familie de intelectuali, tovarășul W. Jaruzelski a lucrat mai întâi ca muncitor. Aflat în Uniunea Sovietică în timpul celui de-al doilea război mondial, a intrat, în 1943, în rândurile forțelor armate poloneze de eliberare — Armata Polonă ce se constituia pe teritoriul sovietic. După ce a absolvit școala de ofițeri, a participat nemijlocit la luptele împotriva ocupației fasciste — la luptele de pe Vistula, la marea bătălie pentru eliberarea Varșoviei, la străpungerea Valului Pomeraniei, acțiuni care a accelerat prăbușirea mașinii de război germane, ca și la luptele de pe litoralul Mării Baltice, de pe Odra și Elba.

În perioada de după eliberare, activitatea tovarășului Wojciech Jaruzelski a fost consacrată întăririi Armatei Poloniei renăscute. După ce a condus Consiliul academiilor militare și școlilor de ofițeri, a îndeplinit funcția de șef al Oficiului Central al pregătirii de luptă. Devenit în 1960 șef al Consiliului Politic Central al Armatei Populare, este numit apoi șef al Marelui Stat Major al Armatei Polone, iar din 1968 a îndeplinit funcția de ministru al apărării naționale.

Tovarășul Wojciech Jaruzelski a fost ales în 1964 membru al C.C. al P.M.U.P., iar în 1971 a devenit membru al Biroului Politic al Comitetului Central al partidului. La Congresul al IX-lea al partidului a fost reales în Comitetul Central. La 18 decem-

brie 1981 a fost ales prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez.

Deputat în Seimul R.P. Polone, a fost numit de Seim, la 11 februarie 1981, președinte al Consiliului de Miniștri, păstrându-și și funcția de ministru al apărării naționale. Concomitent, de la 13 decembrie 1981 îndeplinește și funcția de președinte al Consiliului Național pentru Salvare Națională.

În funcțiile înalte încredințate, tovarășului Wojciech Jaruzelski a desfășurat și desfășoară o amplă activitate pentru mobilizarea energiilor partidului, ale clasei muncitoare și întregului popor polonez în vederea soluționării problemelor complexe ale dezvoltării economico-sociale a țării, pentru înfăptuirea hotărârilor celui de-al IX-lea Congres al P.M.U.P., ale plenarelor Comitetului Central și legilor adoptate de Seim privind asigurarea înaintării în continuare a Poloniei pe calea socialismului, înfăptuirea aspirațiilor supreme ale națiunii poloneze.

Așa cum se relevă în documente ale P.M.U.P., rezultatele obținute pînă acum în stabilizarea situației, procesele pozitive pe calea unei mai bune valorificări a marelui potențial economic și tehnic creat în anii socialismului, întărirea disciplinei sociale își găsesc expresie în progresele înregistrate în domeniul economic, în creșterea producției industriale, o deosebită însemnătate avînd succesele în domeniul extracției carbonifere, în afirmarea tendințelor ascendente în domeniul productivității muncii. Pe această bază, arăta recent tovarășul Wojciech Jaruzelski, a putut să fie întocmit noul program economic și social, care urmează să asigure în 1985, comparativ cu anul trecut, o creștere a venitului național cu 16 la sută, iar a producției industriale cu 15 la sută, satisfacerea în condiții mai bune a cerințelor de consum, îmbunătățirea nivelului de trai.

Dezvoltarea structurilor de conducere democratică, de intensificare a participării camenilor muncii la activitățile de conducere obștească, eforturile în vederea realizării unei normalizări depline includ, ca o preocupare centrală, întărirea coeziunii partidului, a rolului său conducător, consolidarea legăturilor sale cu clasa muncitoare, cu masele largi populare de la orașe și sate, cu muncitorii, țărani, intelectuali, cu toți patrioții preocupați de binele și propășirea Poloniei, de soarta păcii în Europa și în lume.

Referindu-se la progresele realizate pe calea soluționării problemelor țării, tovarășul Wojciech Jaruzelski arăta: „Aceasta demonstrează că, în pofida dificultăților, putem face foarte mult, că socialismul are rădăcini adînci, că puterea populară este eficientă, că partidul constituie forța motrice, inițiatorul înnoirii socialiste și progresului pe calea dezvoltării Poloniei socialiste“.

Ca prieten apropiat al poporului polonez, poporul român a urmărit și urmărește cu interes activitatea constructivă desfășurată de P.M.U.P., de Comitetul său Central, în frunte cu tovarășul Wojciech Jaruzelski, pentru înfăptuirea liniei Congresului al IX-lea al partidului, avînd convingerea că oamenii muncii polonezi, în frunte cu clasa muncitoare, și sub conducerea P.M.U.P., dispun de capacitatea necesară pentru a depăși dificultățile apărute și a asigura înaintarea țării pe calea socialismului.

Această aniversare constituie pentru poporul român un prilej de a-și exprima satisfacția față de dezvoltarea continuă a relațiilor de prietenie și colaborare dintre partidele și țările noastre. Aceste relații duc mai departe tradiția bogată a conlucrării dintre cele două popoare în lupta împotriva asupririi străine, pentru independența națională, pentru o viață mai bună. Așa cum este cunoscut, în anii făuririi noii orînduiri, relațiile româno-polone au dobîndit un conținut tot mai bogat, dezvoltîndu-se an de an, în spiritul Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, îmbogățit de alte documente încheiate la nivelul cel mai înalt.

Un eveniment de mare însemnătate în extinderea relațiilor multilaterale dintre partidele și popoarele noastre l-a constituit vizita efectuată în România, în luna iunie anul trecut, de tovarășul Wojciech Jaruzelski, în fruntea unei delegații de partid și de stat. Convorbirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Wojciech Jaruzelski au dat expresie voinței reciproce de a aprofunda și extinde în continuare aceste relații, atît pe plan bilateral, cît și în sfera vieții internaționale. În acest sens, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU arăta: „Doresc să-mi exprim convingerea că, în spiritul convorbirilor purtate și al înțelegerilor convenite împreună, relațiile de prietenie și colaborare între țările și partidele noastre vor cunoaște o nouă dezvoltare, în interesul și spre binele celor două popoare, al cauzei generale a socialismului și păcii“. Totodată, tovarășul WOJCIECH JARUZELSKI releva: „Relațiile dintre Polonia și România se desfășoară în bune condiții, în spiritul prieteniei. Ne aflăm pe același mare fâgaș al istoriei contemporane. Ne unește comunitatea principiilor ideologice ale marxism-leninismului. Ne apropie grija patriotică pentru dezvoltarea cu succes, socialistă, a popoarelor noastre“.

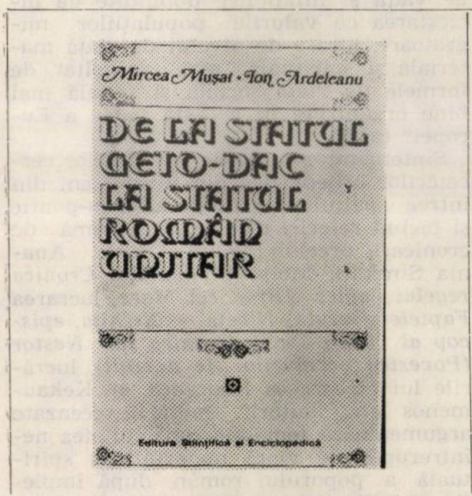
Intr-adevăr, conlucrarea multilaterală româno-polonă se îmbogățește continuu, în conformitate cu interesele dezvoltării României și Poloniei pe calea socialismului. În spiritul hotărârilor adoptate la nivel înalt, s-a extins cadrul colaborării, fiind încheiate o serie de noi acorduri privind extinderea conlucrării în domeniile industriei carbonifere, al construcției de utilaje miniere, energetice și petroliere, acționându-se, în același timp, pentru creșterea volumului schimbului de bunuri materiale în actualul cincinal. Totodată, relațiile româno-polone includ colaborarea, cu bune rezultate, pe tărîmul științei, culturii, învățămîntului, sănătății, ca mijloace eficiente pentru întărirea prieteniei, pentru mai buna cunoaștere și apropiere dintre popoarele noastre.

Pe plan internațional, România și Polonia conlucrează strîns pentru securitate și pace în Europa și în lume, pentru dezarmare, reglementarea prin tratative a problemelor litigioase dintre state, în vederea reluării politicii de destindere, de întărire a încrederii și colaborării între națiuni.

Cu prilejul aniversării a 60 de ani de la nașterea tovarășului Wojciech Jaruzelski, comuniștii, înregul nostru popor au adresat comuniștilor din Polonia, poporului polonez cele mai calde felicitări și urarea ca, sub conducerea P.M.U.P., în strînsă unitate, să obțină succese tot mai importante în dezvoltarea socialistă a Poloniei prietene. Totodată, poporul nostru și-a exprimat convingerea că relațiile de prietenie și colaborare româno-polone se vor dezvolta necontenit, în folosul făuririi noii orînduiri în cele două țări, al cauzei generale a socialismului, securității și păcii în Europa și în lume.

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU,
DE LA STATUL GETO-DAC LA STATUL ROMÂN UNITAR

Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 728 p.

De curînd, în Editura științifică și enciclopedică din București a apărut valoroasa lucrare de sinteză a istoriei poporului român sub semnătura prestigioasă a binecunoscuților istorici Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, intitulată: *De la statul geto-dac la statul român unitar*. Elaborată în spiritul gândirii științifice de amplă deschidere al secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la necesitatea prezentării obiective, fără denaturări sau înfrumusețări, a istoriei poporului român, avînd la bază cele mai noi rezultate ale cercetării arheo-

logice și documentare, cele mai recente mărturii și concluzii ale istoriografiei noastre, această lucrare de anvergură reușește în mod elocvent să înfățișeze și să evidențieze într-un proces unitar trăsăturile esențiale și momentele definitorii fundamentale, acelea care au durat temelii trainice istoriei poporului român, începînd cu originile și vechimea lui, cu tradiția statală la români de peste 2 000 de ani, continuînd cu luptele înaintașilor pentru păstrarea ființei poporului nostru, pentru înfăptuirea unității statale și dobîndirea independenței depline și a suveranității naționale, pînă la Unirea cea mare din 1918, cînd s-a desăvîrșit statul național unitar român.

Structurînd judicios lucrarea în trei părți, care reflectă existența statului nostru în antichitate și în perioada trecerii spre feudalism, existența acestui stat în feudalism, apoi în epoca modernă pînă la desăvîrșirea lui în anul 1918, autorii reușesc să ne prezinte virtuțile poporului nostru, care îl individualizează, îi conferă personalitate și un loc aparte în marele concert al popoarelor lumii, din cele mai vechi timpuri. În același timp, autorii subliniază *autohtonitatea poporului român*, care este o trăsătură definitorie a istoriei lui. „Este o istorie — remarcă autorii — care își are începuturile cu mii de ani în urmă în istoria traco-geto-dacilor, și care, de atunci și pînă astăzi, aparține unuia și aceluiași popor, ce a trăit în unul și același spațiu geografic carpato-danubiano-pontic, popor cu mare prestigiu în lumea antichității“ (p. 7).

În partea I a lucrării se evidențiază importante descoperiri arheologice din Valea Grăuceanu—Bugiulești, comuna Tetoiu (jud. Vâlcea), care atestă o vechime de două milioane de ani, și ale tezaurului tragic de la Hinova (jud. Mehedinți), datînd din secolul al XII-lea î.e.n., care pun într-o nouă lumină atît vechimea omului pe aceste meleaguri, cît și nivelul înalt al culturii materiale și spirituale a strămoșilor noștri. „Este vorba — preluînd din aprecierile lui Nicolae Iorga — de un popor care prin strămoșii săi își are rădăcinii de patru ori milenare; aceasta este mindria și aceasta este puterea noastră“ (p. 12).

Un loc central îl ocupă în lucrare sublinierea importanței deosebite a constituirii statului dac centralizat și independent, înfăptuit sub conducerea lui Burebista „pe temelia unității de civilizație și de neam, spirituală și economică“ (p. 33) a geto-dacilor, care conserva multe elemente din organizarea nucleelor statale preexistente.

Autorii își intitulează pe drept lucrarea de sinteză : *De la statul geto-dac la statul român unitar*, întrucît consideră firesc faptul că, primul stat centralizat și independent cunoscut în spațiul carpato-danubiano-pontic — Dacia, este al nostru, al românilor, care sîntem continuatorii aceluiasi popor autohton geto-dac, în același spațiu al strămoșilor noștri, firește cu însușirile noi, altoite datorită impactelor și strînselor legături pe care le-am avut în decursul timpului cu alte popoare și civilizații. De aceea nu ni se pare conformă cu realitatea istorică sublinierea repetată a importanței doar a secolelor XIV—XVIII din istoria românilor, după cum se face de către cercetătorul Dinu C. Giurescu în recenzia asupra acestei lucrări, apărută în „Era socialistă“ nr. 11/1983, pentru că se constată „permanențe politice“, „dăinuirea fără întrerupere a statului“ și nici recomandarea de a se revedea formulările de la pagina 11 : „statul românesc în antichitate și în perioada trecerii spre feudalism“ și de la pagina 95 : „statul românesc în feudalism“.

Aprecierile profesorilor John Mandris de la Universitatea din Londra, Stuard Pegott de la Universitatea din Edinburg, Bernhart Hänsel de la Universitatea din Berlin, Paul Mac Kendrick de la Universitatea Wisconsin (S.U.A.), A. Ubicini, amplu redată în lucrare, vin să întregască concluziile autorilor privind înaltul nivel al civilizației strămoșilor noștri.

Impactul daco-roman în lucrarea lui Mircea Mușat și Ion Ardeleanu este mult mai nuanțat prezentat decît în alte lucrări. „Fără îndoială, arată autorii, că

acest proces de împletire, de întrepătrundere și interdependență etnolingvistică și cultural-spirituală dintre cele două popoare nu a fost un proces uniform și liniștit ci destul de complex, mergînd uneori pînă la împotriviri directe din partea autohtonilor. Nu au lipsit perioadele de încordare, de tensiune și confruntare militară, la care s-a ajuns în condiții și din motive mai puțin reținute de izvoarele narative. Dincolo de cauzele concrete ale dominației cuceritorilor romani, luptele dacilor din interiorul și din afara provinciei cu imperiul se înscriu ca o continuare a rezistenței anterioare ce culminase cu marile confruntări armate din vremea lui Decebal“ (p. 62).

Statornicia și continuitatea neamului nostru în vatra strămoșească, ca trăsături fundamentale ale istoriei românilor, sînt susținute printr-o mulțime de descoperiri arheologice și referiri la numeroasele izvoare documentare ale timpului. Aceste trăsături, după aprecierea justă a autorilor, au însemnat un „triumf de viață și înfăptuiri, dobîndite de înclăstarea cu valurile populațiilor migratoare, atrase de nivelul de viață materială și spirituală mai dezvoltat, de formele de viață socială și statale mai bine organizate în această parte a Europei“ (p. 7).

Sintetizînd concluziile rezultatelor cercetărilor arheologice din ultimii ani din întreg spațiul carpato-danubiano-pontic și făcînd referiri directe la o seamă de cronicari, precum : Pauli Orossi, Anania Sirakați, Moise Chonenati, *Cronica regelui englez Alfred cel Mare*, lucrarea *Faptele sfîntului Niceta — Nichita, episcop al vechii Dacii*, *Cronica lui Nestor (Povestea vremurilor de demult)*, lucrările lui Georgeos Kedrenos și Kekumenos etc., autorii lucrării recenzate argumentează temeinic continuitatea neîntreruptă de viață materială și spirituală a poporului român după împletirea civilizației autohtone geto-dacice cu civilizația romană, împletire facilitată, după cum aprecia A. Ubicini, și de înrudirea lor îndepărtată, fapt ce s-a materializat în afirmarea lui cu o tot mai mare vigoare. „Un popor de dimensiunea celui dac — scria Simion Mehedinți —, răspîndit pe o arie geografică atît de întinsă și ocrotită de un relief atît de variat (atît din punct de vedere orografic, cît și din punctul de vedere al hainei vegetale), nu putea fi desființat. Concepția aceasta catastrofală e în contradicție cu tot ce cunoaștem din istoria altor popoare“ (p. 69).

Recunoscînd autohtonismul și continuitatea românilor pe teritoriul patriei noastre, istoricul ungar Huszti András scria :

„Urmașii geților trăiesc și astăzi și locuiesc acolo unde au locuit părinții lor. Vorbesc în limba în care glăsuiau mai demult părinții lor“ (p. 77).

Dovezi arheologice de mare valoare, apreciază autorii, scoase la lumină îndosebi în urma recentelor descoperiri, adăugate celor existente deja, atestă cristalizarea și afirmarea formațiunilor statale românești de tip feudal. Existența, remarcă autorii, a unei țări a românilor în secolul al IX-lea, mai concret în jurul datei de 839, este consemnată într-una dintre cele mai vechi cronici turcești, intitulată *Oğuzname* (p. 83). Convingător, pe baza a numeroase documente și a celor mai recente descoperiri arheologice, autorii argumentează că românii erau așezați peste tot în vatra strămoșească la venirea ungarilor în Cimpia Panoniei, ca și în timpul expansiunii lor. Despre prezența românilor la venirea ungarilor, autorii lucrării citează și din documentele ungurești. Astfel, istoricul ungar, dr. Mihály Horvath, autorul unei voluminoase istorii a Ungariei, publicată la Budapesta în 1860, consemna următoarele: „La ocuparea noii patrii dintre Tisa și Dunăre, în ținutul Bihorului se afla Menumurut care avea drept supuși pe valahi și chazari, iar în Banat, voievodul Glad avea o armată compusă din ostași români. Ardealul propriu-zis [podișul Transilvaniei] se afla sub conducerea românului Gelu. După o rezistență înverșunată, Menumurut a făcut act de supunere, fiica lui căsătorindu-se cu fiul lui Arpád. Gelu a căzut pe cîmpul de luptă, în războiul purtat cu una din căpeteniile maghiarilor, Tuhutum, iar Glad a devenit și el vasal regelui ungar, rămînînd mai departe în stăpînirea voievodatului său. Așadar, toate cele trei voievodate românești au intrat în stare de vasalitate față de regatul maghiar fără să cadă însă în stăpînire efectivă“ (p. 88).

La rîndul său, consemnînd aceeași realitate a vechimii și continuității românilor în Transilvania, istoricul francez A. De Gerando scria: „Românii sînt în Transilvania cei mai vechi locuitori ai pămîntului. Ei locuiau țara și aveau un principat cînd ungurii își întinseseră stăpînirea peste munți în vechea Dacie“ (p. 88).

Mircea Mușat și Ion Ardeleanu aduc în circuitul istoric documente de o valoare deosebită pentru a demonstra faptul că Transilvania niciodată n-a fost integrată, în această perioadă, în regatul feudal ungar. Astfel, arată ei, umanistul ungar István Lasonczy scria, în manualul său *Harmas Kistukör (Tripla oglindă*

mică), publicat în 1781, că: „Țara Ardealului, cu care Ungaria se învecina la răsărit, se numea cîndva Dacia de mijloc“; referindu-se la venirea ungarilor în acest spațiu, el arată că „regii unguri l-au stăpînit prin voievozi ai Ardealului“. În aceeași problemă, Nicolae Iorga sublinia că „Dintre toate provinciile pe care le-a stăpînit coroana Ungariei, singura care supt unguri a păstrat ca șef al ei un voievod este Ardealul“. Căutînd să explice această formă de organizare statală, istoricul ungar Farczady Elek scria, la rîndul lui: „Regii Ungariei au fost siliți să încuviințeze organizarea deosebită a Transilvaniei, cu voievozi puternici în fruntea ei, sub presiunea stringentă a necesității, deoarece sentimentul independenței aici era așa de adînc înrădăcinat, încît formațiunea statală, pornită odată, nu mai putea fi oprită“. Sub coroana Sfîntului Ștefan și pînă la 1526, Ungaria și Transilvania erau două entități diferite, fiecare cu propria sa structură fizică și umană, propria sa organizare politică și orientare economică. Locuitorii Transilvaniei nesocoteau configurația geografică a Ungariei, fiind în schimb la curent cu realitățile Țării Românești. „Secuiei — afirma scriitorul ungar Hegedüs Lorent — cred că Ungaria este la fel de muntoasă ca și Ciucul, ei nu cunosc Seghedinul decît din auzite, dar chiar și copiii care se joacă în praful drumului cunosc Bucureștii, Brăila, Sinaia...“ În același context, istoricul Alexandru Szilagyi afirma: „Transilvania și Ungaria nu s-au confundat niciodată și ele au format întotdeauna două țări diferite“. Același istoric, explicînd cauzele care au împiedicat „sudura“ Transilvaniei cu Ungaria, spunea că: „acul busolei transilvănene părea fixat spre Orient din cauza populației care aparținea în majoritate bisericii orientale, pe cînd în Ungaria era orientat spre Occident, încă din epoca primului său rege“ (p. 101—102).

Organizații politice statale aveau românii și în celelalte provincii ale vechii Dacii. În unele documente se amintește despre existența unor organizații politice ale românilor și la sud de Dunăre, sub numele de Valahia, Vlahia Mare, Vlahia Mică, Vlahia de Sus etc., autorii reliefînd că „statul Asăneștilor a contribuit, fără îndoială, la afirmarea politico-statală și militară a românilor în sud-estul european, demonstrînd că la sud de Dunăre, ca și la nord de marele fluviu, se desfășura același efort uriaș pentru unificare statală și emancipare“ (p. 91).

În a doua parte a lucrării, în capitolele *Condițiile istorice ale afirmării sta-*

telor centralizate și independente românești; Un secol de război neîntrerupt al românilor pentru apărarea ființei naționale și de stat; Unirea țărilor române; 1600 — Actul cel mai strălucit al evului mediu românesc; Românii în vîltoarea vitregiilor istoriei. Două secole de luptă pentru păstrarea ființei naționale și statale; Puternica afirmare a conștiinței naționale și unității statale. Horea — simbol al renașterii Daciei, autorii înfățișează setea de libertate a poporului român din toate provinciile locuite de el. De aici a rezultat, se subliniază în lucrare, dezvoltarea sa unitară, o altă importantă și semnificativă trăsătură a istoriei poporului nostru, precum și procesul legic de reunire într-un singur și unitar stat național.

Așa după cum precizează autorii, în lucrare s-a pus în evidență adevărata capacitate a poporului nostru de a se opune ferm și eficace năvălirilor și cîmpirilor, politiciii de forță și dictat a marilor imperii și regate din orice parte ar fi venit și de a depăși momentele de vitregie și de cumpănă pe care istoria le-a creat în această parte a Europei. În condițiile în care Imperiul otoman devenise forța politico-militară principală a timpului, mai ales după cucerirea Constantinopolului în 1453, apreciază autorii, domnitorii români au fost nevoiți să alterneze forța sabiei cu utilizarea pricepută a mijloacelor politico-diplomatice, folosind pentru salvagardarea autonomiei țărilor lor relații speciale cu Poarta, în cadrul raporturilor de suzeranitate specifice Europei feudale în general.

Puternica împotrivire a poporului român în fața invadatorilor, forța economică și politică a statelor feudale românești, precum și prestigiul, consacrat în glorioase lupte, al voievozilor români și al armatelor lor, remarcă autorii, au făcut ca țăările românești să nu fie transformate în provincii turcești (pașalicuri) ca alte state, ci, dimpotrivă, Poarta otomană să recunoască puterea suverană a domnitorilor, dreptul țărilor române de a se cîrmui liber, după legi și întocmiri proprii. Pe baza acestor tratate, denumite „Capitulații“, nici Moldova, nici Muntenia și nici Transilvania nu au fost vreodată încorporate Imperiului otoman, ci și-au păstrat independența în cadrul raporturilor de suzeranitate. Țările române au ființat, în continuare, cu hotare precis delimitate față de țăările vecine, cu instituții, organizare administrativă și vamală proprii, cu principii cîrmuitori și viață social-politică caracteristică, cu biserică proprie, strîns legată de stat, și o viață culturală specifică. Relevînd acest

aspect, cărturarul Ion Heliade-Rădulescu scria: „Pe cînd Grecia, Bulgaria, Serbia și alte state cădeau și deveneau pașalicuri turcești, țăările române sta în sus, impunînd lancea și încheind tracate“ (p. 120).

Utilizînd un material documentar extrem de bogat și variat, autorii surprind nivelul înalt de dezvoltare al societății românești în feudalism. Cultura medievală a poporului român, relevă Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, a reflectat structura economică, socială și politică care a generat-o și pe care a slujit-o. Între multiplele domenii ale culturii, istoriografia și arta au cunoscut realizări care constituie bunurile de preț ale patrimoniului culturii românești și contribuții remarcabile la tezaurul culturii europene.

Legăturile economice, politice, culturale-spirituale, militare, de neam și limbă au întărit conștiința poporului român peste granițele artificiale impuse de vicisitudinile istoriei, ceea ce i-a permis marelui voievod Mihai Viteazul să refacă vechea Dacie prin unirea celor trei țări românești. „Unirea din 1600 — apreciază autorii — a verificat, în mod convingător, forța și autenticitatea idealului poporului român de unitate și libertate națională. Înfăptuită ca expresie a voinței tuturor românilor, unirea din anul 1600 a pus în evidență, încă o dată, rolul maselor ca făuritoare ale istoriei, rolul pe care îl pot juca acele personalități ce se identifică cu aspirațiile masei largi populare și înțeleg sensul devenirii istorice“ (p. 161). Act definitoriu pentru istoria noastră națională, unirea a însemnat, în același timp, un moment de dimensiuni și semnificații europene, a pus în relief cu pregnanță caracterul legic al procesului de constituire a statelor naționale, ireversibilitatea acestui proces, hotărîrea popoarelor de a se dezvolta de-sine-stătător în cadrul granițelor lor naționale. Realizarea unirii celor trei țări române sub domnia lui Mihai Viteazul a rămas o prezență vie în cugetarea și simțirea atît a contemporanilor, cît și a urmașilor. „Ideea unirii țărilor române — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlintate în însuși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor“.

Importanța actului unirii din 1600 și a făuritorului ei s-a transmis de la epocă la epocă, de la generație la generație. Dreptul imprescriptibil la unitate și independență al poporului român, subli-

niază autorii, a reprezentat o dominantă a gândirii și acțiunii politice, diplomatice, militare și culturale ale marilor voievozi munteni, moldoveni și transilvăneni ce i-au urmat lui Mihai Viteazul.

În această direcție, în lucrare este prezentată sumedenia de proiecte ale urmașilor lui Mihai de a înfăptui visul de Unire al tuturor românilor. Caracteristica pentru secolul al XVII-lea — remarcă autorii — este accentuarea colaborării politice și militare a celor trei principate, Țara Românească, Transilvania și Moldova, „consemnate în scris în mai multe tratate cu menirea de a consolida poziția lor față de puterile vecine“.

Cînd Europa era dominată, la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, de conducători iluștri ca Petru cel Mare în Rusia, Ludovic al XIV-lea în Franța, Iosif I de Habsburg în Austria, August al II-lea Sasaki în Polonia, Frederic I în Prusia, sau Carol al XII-lea în Suedia — apreciază autorii —, în Țările Române se remarcă înțelepciunea cu care Constantin Brîncoveanu a știut să conducă vreme de un sfert de veac destinele Țării Românești, acțiunile voievodului cărturar Dimitrie Cantemir, care a făcut ca pentru o clipă să strălucească pe cerul Moldovei astrul luminos care se cheamă libertate.

Aceleași idei și principii de întrajutorare reciprocă, de egalitate deplină împotriva dușmanilor comuni au călăuzit gândurile și pașii urmașului lui Vasile Lupu pe tronul Moldovei, Gheorghe Ștefan, care, la 16/26 martie 1656, încheie cu Alexei Mihailovici, țarul Rusiei, un tratat de alianță, de întrajutorare, cel dintîi tratat politic cunoscut pînă acum între cele două state, prin care se recunoaște și se consolidează individualitatea Moldovei ca stat și se promite ajutorul țarului pentru a restaura integritatea teritorială a Moldovei prin retrocedarea teritoriilor anexate de otomani.

Odată cu redeschiderea problemei orientale în 1683 începe etapa cea mai complicată din istoria celor trei principate românești. Grelele situații prin care au trecut acestea, datorită politicii de forță și dictat a marilor imperii sînt ilustrate de faptul că Imperiul habsburgic a anexat în 1688 Transilvania, iar în 1775 Bucovina; Rusia țaristă, vizînd încorporarea Moldovei și a Țării Românești, a ocupat în 1812 partea estică a Moldovei — Basarabia.

Interesante și temeinic argumentate științific ni se par și aprecierile autorilor privind marea ridicare la luptă de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan. „Cum poate și cum trebuie ca-

racterizată, deci mișcarea de la 1878 ? Răscoală țărănească, răscoală populară, război țărănesc, mișcare revoluționară, revoluție ?” Nici una din aceste caracterizări nu e în fond greșită, deoarece fiecare dintre ele are unele trăsături, dar le și cuprinde pe toate la un loc. Bazîndu-se pe faptul că „a fost cea mai mare mișcare cu caracter social și național din țările române care s-a desfășurat pînă atunci, „că la ea au participat sute de mii de oameni : țărani, mineri, plebe orășenească, români și maghiari“, că a avut „o întindere geografică vastă — din Banat pînă în Mara-mureș, din Bihor pînă în părțile Sibiului ; organizare militară relativ superioară — conducător suprem ascultat și urmat — Horea, conducători-căpitani principali — Cloșca, Crișan și Ioan Horea, sute de căpitani de cete numiți de Horea și ortacii săi apropiați, alte sute de căpetenii de cete mai mici, aleși de sate ; program radical, cel mai radical din Transilvania acelei vremi, cerînd desființarea iobăgiei, împărțirea pămîntului la țărani, egalitate socială, înlocuirea vechii administrații feudale cu alta populară ; s-a manifestat solidaritatea în lupta socială și națională între țărani români din Transilvania și cei din Principate ; s-a cerut unirea Transilvaniei cu Țara Românească și s-a impus desființarea servituții personale, în 1785, că ea „a avut un ecou neobișnuit în toată Europa“, ridicarea din 1784 „a fost mai mult decît o răscoală țărănească, a fost o revoluție populară“ (p. 217).

Cu capitolul : „Vrem să fim o nație, una, puternică și liberă, prin dreptul și datorita noastră“, autorii încep partea a III-a, căreia îi consacră aproape 2/3 din lucrare. Celelalte titluri de capitole : „Unirea este sufletul poporului român, ea este glasul României“ ; *Statul național modern — temelie a cuceririi independenței absolute de stat a României* ; „Sîntem independenți : Sîntem națiune de-sine-stătătoare“ ; *Lupta pentru desăvîrșirea unității naționale și statale după cucerirea independenței (1878—1914)* ; *Provinciile românești aflate sub stăpînire străină* ; „Voim Dacia așa cum ea fu“ . *Socialiștii români în fruntea luptei pentru unitatea națională și statală* ; *România în primii ani ai războiului mondial 1914—1916* ; *Războiul popular și național al românilor pentru reîntregirea țării* ; *Forța dreptului a triumfat asupra dreptului forței* ; *România — patria tuturor românilor* ; și *Recunoașterea internațională a unui drept istoric* sînt ilustrative pentru aria largă de probleme și profunzimea documentării. Din toate aceste capitole se desprinde cu claritate

dezvoltarea continuă a conștiinței naționale și, în pas cu aceasta, intensificarea luptei pentru eliberare națională și socială a românilor din toate cele trei țări românești, ideea că poporul român nu s-a resemnat niciodată cu soarta hărăzită de marile puteri, ci, condus de mari patrioți, a fost prezent în acest veac deosebit de frământat (1821—1918) prin două revoluții și două războaie naționale drepte, juste; prin ample mișcări țărănești ce au culminat cu cele din 1888 și 1907; prin impunătoare acțiuni muncitorești, toate vizând eliberarea națională și socială, precum și unirea și asigurarea independenței depline, pentru ca astfel țara să poată progresa.

În lumina îndemnurilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, a exemplului strălucit pe care-l oferă opera sa, de tratare unitară a istoriei României, de a concepe procesul istoric ca o rezultantă complexă, firească a societății în ansamblul său, autorii acestei lucrări de sinteză, punând accentul pe rolul maselor populare ca făuritoare ale istoriei, tratează unitar, corespunzător fiecărei etape de dezvoltare economică, socială, fiecărei perioade istorice, și luptele sociale, rolul claselor sociale, cit și a diferiților conducători și personalități politice, științifice și culturale. În acest context, se evidențiază locul și rolul țărănimii, principală forță socială de împotrivire față de impilatori în feudalism, brațul vajnic de apărare a țării în fața dominației străine, păstrătoare și purtătoare, pe noi trepte, de valoare a avuției materiale și spirituale a poporului.

În lucrare se subliniază locul și rolul muncitorimii și al partidului său revoluționar, ca o expresie obiectivă a realităților și cerințelor evoluției ascendente a poporului nostru, această nouă clasă avându-și rădăcinile adânc implantate în solul național și reprezentând, în toate momentele esențiale ale istoriei moderne a țării noastre, partea cea mai dinamică și mai revoluționară a societății românești. Telurile de luptă ale partidului revoluționar, apreciază cu deplin temei autorii, sînt astfel marile țeluri sociale și naționale ale întregului popor român. Acesta este suportul teoretic și practic trainic pe baza căruia putem aprecia în mod just drumul lung și greu străbătut de forțele revoluționare și progresiste ale poporului, evoluția clasei muncitoare de la naștere pînă la transformarea ei în clasă conducătoare

a societății, în principala forță a națiunii noastre socialiste.

Profund cunoscători ai epocii moderne, autorii aduc în circuitul istoriografiei noastre argumente și concluzii dintre cele mai semnificative care au legitimat dreptul poporului român la unitate și independență, la afirmarea liberă în concertul popoarelor lumii, ca și recunoașterea justeței cauzei române de către o seamă de mari personalități științifice, politice și culturale de peste hotare.

La marile acțiuni prin care poporul nostru și-a impus voința fermă pentru înfăptuirea dezideratelor sale fundamentale, se arată în lucrare, și-a adus o contribuție valoroasă și diplomația românească a acelor vremuri, promovată de mari personalități ale neamului, care au prezentat Europei și lumii întregi situația deosebit de grea în care se afla poporul român. Acești soli ai neamului românesc au demascat politica hrăpăreață de forță și dictat a marilor puteri, care tindeau a rășlui din teritoriul național, menținînd sub ocupație sau sub tutelă ani în șir țările române, poporul nostru fiind forțat să le plătească peste 14 000 tone de aur numai pînă la primul război mondial, în afară de jafurile, distrugerile, întreținerea gratuită a numeroaselor trupe străine. Cu tactul cerut de împrejurări, se subliniază în lucrare, împuțerniciții poporului român au acționat pentru ca cele voite și impuse de popor să fie recunoscute pe plan internațional.

Față de politica de cotropire și jaf a marilor imperii vecine, poporul român a dus o lupă necurmată pentru legitimitatea drepturilor sale naționale și teritoriale, pentru unitate și independență deplină, puternic reliefată în momentele de vîrf ale istoriei noastre moderne prin graiul lui Horea, supranumit de contemporanii săi „rex Daciae”, al lui Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Mihail Kogălniceanu, Eftimie Murgu și a multor, multor tribuni ai neamului.

De partea românilor, popor eric și omenos, dar exploatat, asuprit și încorsetat de marile puteri, ca de altfel și a altor popoare aflate în această stare politică și juridică, se afla dreptatea, un întreg trecut istoric, care reliefa dorința sa de libertate, de unire și independență. Principiul egalității depline între popoare,

al recunoașterii dreptului popoarelor la autodeterminare, la viață liberă și independentă, dădeau încredere și forță acestor popoare asuprite în lupta pe care o duceau pentru cauza lor dreaptă. Secolul naționalităților, cum este denumit dealtfel secolul al XIX-lea, secolul afirmării popoarelor se opunea politicii retrograde de dominare și asuprire, de nedreptate, înjosire și umilire a popoarelor, politică caracteristică celor mai reacționare imperii ale timpului, care erau sortite pieirii. Acest dublu proces legitim, obiectiv este surprins de autori în mod magistral. Pe de o parte hotărârea fermă, bazată pe dreptul legitim al românilor de a obține recunoașterea lor drept națiune egală cu celelalte națiuni libere și realizarea idealului lor de unitate națională prin reunirea într-un singur stat a tuturor provinciilor românești, iar pe de altă parte despoticele măsuri ale statelor dominante de a frâna procesul obiectiv de eliberare a popoarelor asuprite și de a menține prin măsuri și furtișaguri stările nedrepte dar convenabile lor, pentru acapărarea pe mai departe a marilor bogății izvorâte din munca și truda națiunilor asuprite.

Folosindu-se de împrejurările favorabile ale primului război mondial, când maselor largi populare li s-au dat arme, popoarele asuprite s-au ridicat hotărât pentru realizarea propriilor lor probleme arzătoare, măturînd de pe arena istoriei vechile și reacționarele imperii de tristă amintire.

Avînd la bază o amplă documentare, autorii analizează detaliat hotărârile adunărilor cu caracter constituant de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia din istoricul an 1918, prin care românii, care formau marea majoritate a provinciilor asuprite, la care s-au alăturat reprezentanții naționalităților conlocuitoare, au hotărât reunirea lor cu Țara, făurirea statului național unitar român. La acest act istoric și-au adus contribuția toate clasele și păturile societății românești de pe ambele versante ale Carpaților.

În ultima parte a lucrării, Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, pe baza unor documente de arhivă de primă mînă, tratează contribuția diplomației românești

la recunoașterea pe plan internațional a înfăptuirilor istorice ale poporului român din anul 1918. Și aici, la Conferința de pace de la Paris, arată autorii, a fost nevoie să se poarte o aprigă luptă împotriva marilor puteri, pentru a se recunoaște ceea ce popoarele din această parte a Europei înfăptuiseră.

Istoria, se subliniază cu deplină temei în lucrare, demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură, ci urmarea directă a luptei de neînfrînt a maselor populare. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare“.

Sîntem convinși că din această lucrare, care, pe baza unor documente deosebit de convingătoare, excelează în ilustrarea proceselor și a momentelor de bază din îndelungata istorie a poporului român, specialiștii, publicul larg cititor și, îndeosebi, tînerile generații, găsesc un instrument util și de prim rang pentru cunoașterea trecutului glorios al patriei, avînd menirea de a contribui la adîncirea dragostei și a respectului față de lupta și munca înaintașilor, la prețuirea libertății, independenței și suveranității naționale, dobîndite cu atîtea jertfe, constituind un îmbold în a munci cu și mai mare abnegație în vederea consolidării necontenite a acestor cuceriri de mare preț ale poporului, pentru asigurarea unui viitor luminos socialist și comunist.

1848 LA ROMÂNI, O ISTORIE ÎN DATE ȘI MĂRTURII,
de Cornelia Bodea,
vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică,
București, 1982, 1276 p.

Două masive volume, tipărite într-o ediție elegantă, sînt oferite de către specialist în istoria modernă Cornelia Bodea tuturor celor cu iubire pentru trecutul poporului român, pentru lupta lui multiseclară, pentru eliberare națională și socială, pentru realizarea unității și independenței noastre statale. Nu ne aflăm — cum am fi tentați să credem din lectura titlului — în fața unei lucrări de interpretare a revoluției române de la 1848, asupra căreia autoarea s-a aplecat, în numeroase rînduri, ci a unei culegeri de documente de inestimabilă valoare și interes referitoare la acest moment cardinal al devenirii istorice românești. Autoarea nu și-a propus publicarea exhaustivă a documentelor revoluției din țările române, ci a dorit să le reunească, într-un tot încheiat, pe cele mai importante, pe acelea care jalonează mișcarea de eliberare a românilor dintre anii 1784 și 1851. Și a făcut-o cu o dăruire pe care numai pasiunea o poate genera, cu un profesionalism exemplar și cu o înaltă conștiință patriotică.

Ideea fundamentală care străbate lucrarea, reflectată dealtfel în tot ceea ce a scris Cornelia Bodea despre revoluția română de acum 135 de ani, este aceea a caracterului unitar al revoluției, reflectat în pregătirea și desfășurarea acesteia, în legăturile dintre fruntașii revoluției. Pe lângă această idee directoare,

autoarea a fost călăuzită de dorința punerii în lumină și a altor trăsături foarte importante ale acestui eveniment, care exprimă complexitatea ce l-a caracterizat și explică locul lui de referință în istoria noastră națională. Așa cum o mărturisește, cu limpezime, în *Cuvîntul înainte*, „să reflecte unitatea de idei și țeluri ce au însuflețit minți alese și au ridicat poporul la luptă pentru dreptate și libertate socială și politică, pentru unitate și neafirmare națională; să ilustreze ecourile venite de peste hotare și legăturile cu gîndirea și mișcările înaintate ale vremii; să prezinte revoluția în contextul ei european; să arate totodată și vicisitudinile, piedicile care i-au stat în cale; reacțiile și ingerințele, opresiunea sau mîna forte simțite din partea imperiilor absolutiste, habsburgic, otoman, țarist” (p. VII—VIII). Este o declarație explicită asupra principiilor, a opțiunilor care au stat la baza alcătuirii selecției izvoarelor — operațiune executată cu temeinicie, meșteșug și mîgală, prin care se spulberă multe „opinii” conservatoare, mai vechi sau mai noi, și, în primul rînd, aserțiunea importului de revoluție. „Vicisitudinile”, „piedicile”, „ingerințele”, „opresiunea sau mîna forte”, sînt prezente — prin aceste mărturii — în înfățișarea lor nudă, directă, originală, îndeosebi manevrele reacțiunii interne și, mai ales, ale celei externe, pînă la forma lor maximă: intervenția militară a marilor puteri limitrofe.

Precedată de amîntitul *Cuvînt înainte*, lucrarea se împarte în trei părți: *Pre-cursorii* (p. 1—354), *Revoluția* (p. 355—1115) și *Epiloguri, perspective* (p. 1117—1199), și se încheie cu un indice general. Fiecare volum cuprinde și cite o listă a ilustrațiilor, cu arătarea locului de proveniență. În total — 356 de documente, de cea mai diversă natură, de la simple date, la palpitante descrieri de încrîncenate înfruntări armate.

Rod al unor căutări pe cît de asidue pe atît de avide pentru noutate, colecția Corneliei Bodea cuprinde și o seamă de documente inedite, circa 65, adică a șasea parte din materialul documentar publicat. Unele dintre ele se referă la starea de spirit revoluționară bănățeană din anii 1823—1824, la mișcările conduse de Ion Cimpineanu și Mitiță Filipescu din Țara Românească; altele conu-

rează mai bine anul revoluționar 1848 în Moldova, ori completează biografia lui Eftimie Murgu; interes deosebit prezintă rapoartele consulare engleze, cu știri despre evoluția evenimentelor, ca și paginile din numeroasa corespondență a organelor administrative din Transilvania, acte privitoare la relațiile dintre revoluționarii români și maghiari, alături de ecourile europene („Revue des Deux Mondes”) și nord-americane („The North American Review” din Boston) ale revoluției române.

Acribia, caracteristică autoarei, a dus la realizarea unei ediții superioare, în care documentele sînt redată în autenticitatea lor primară, ceea ce face ca și unele publicate anterior, între care Petiția-proclamațiune din Moldova (doc. 93), corespondența cifrată din septembrie 1848 între Ion Ghica, aflat la Constantinopol, și Nicolae Bălcescu (doc. 231, 261), proiectul de pacificare româno-maghiară de la 14 iulie 1849 (doc. 333), abia acum să cunoască forma completă și corectă. Năzuința spre fidelitate și spre redarea atmosferei în care a fost elaborat fiecare document au determinat reproducerea diferitelor însemnări și note marginalii, supra sau subscrieri. Un exemplu îl poate constitui documentul 144 — abdicarea, la 13 iunie 1848, a domnitorului Țării Românești, Gheorghe Bibescu (1842—1848). Simbolic parcă, apostila actului de abdicare „Primit la 13 iunie”, este autograful lui Nicolae Bălcescu, secretar al guvernului provizoriu, care, alături de C. A. Rosetti, se număra și printre republicanii consecvenți. Alt exemplu, de o deosebită semnificație, este cel al Obștei semnatare a Petiției-proclamații moldovene; după descifrările și transcrierile logofătului Costachi Sturdza sînt reproduse peste 340 de iscălituri, între care cele ale mitropolitului Meletie al Moldovei, logofeților Alecu Ghica, Teodor Balș — viitorul caimacam —, Neculai Suțu, economistul, hatmanului Grigorie Ghica — viitorul domn.

Partea I a lucrării, *Precursorii*, se deschide cu referiri la evenimentele din 1784. Alegerea nu este întâmplătoare; ea reflectă opțiunea pentru plasarea destrămării feudalismului și formării relațiilor capitaliste în secolul al XVIII-lea și pentru așezarea, în aceeași epocă, a intensificării luptei naționale-revoluționare a românilor. Mijlocul secolului al XVIII-lea oferă — pentru toate cele trei țări românești — câteva repere solide, bine reprezentate documentar. Este vorba, pentru Transilvania, de mișcarea națională inaugurată de Ioan Inochentie Micu, iar în Țara Românească și Mol-

dova, de reformele lui Constantin Mavrocordat. Sensul lor este mai apropiat decît s-ar părea la prima vedere, ele conducînd la marile ridicări la luptă din 1784 și 1821.

Dacă efortul eliberator este concomitent și proporțional distribuit pe toată aria locuită de români, treptat, Țara Românească și Moldova devin factori polarizatori ai luptei pentru unitate și independență, către care sînt ațintite toate privirile și nădejtile celorlalți naționali.

După revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, atenția autoarei este îndreptată asupra perioadei „reglamentare”. Rapoarte inedite ale lui Felix Colson, de la consulatul francez, și Robert Gillmore Colquhoun, reprezentantul britanic în principate, din ianuarie 1839, fac analiza orientărilor politice din sînul societății românești, a aspirației spre unitate și independență, a confruntărilor din țările române cu ingerințele opresive ale Curții țariste protectoare (doc. 29, 30). Este atmosfera în care s-a pregătit și s-a desfășurat — în țară — „momentul Cîmpineanu”. El este pus, împreună cu Conjurația confederativă din Moldova, cu largul program cultural de la 1840, cu mișcarea lui Mitiță Filipescu din Țara Românească din același an și cu activitatea Societății filantropice din Moldova (doc. inedit 42), sub semnul mișcării pentru un stat național și independent (1837—1841). Sînt vremurile programului „Daciei literare” (doc. 33) și al dramaticei poezii a lui Grigore Alexandrescu, *Anul 1840*. O notă informativă (doc. 36), adresată probabil principelui Alexandru Ghica (1834—1842), în arhiva căruia se păstrează, dezvăluie extinderea în județele Argeș, Vilcea, Gorj a mișcării lui Mitiță Filipescu, legăturile acestea cu colonelul Ion Cîmpineanu.

Aproape simultan, în Transilvania opresiunea națională cunoaște o nouă recrudescență, tradusă în legislația de deznaționalizare forțată a românilor, pusă la îndoială, într-un discurs din 1842 la Academia ungară de științe (doc. 47), de însuși contele István Szécsenyi.

Anii imediat premergători revoluției sînt marcați de înfăptuiri economice, sociale — între care eliberarea țiganilor mănăstirilor și statului (doc. 54, 55) —, de acțiunea lui Eftimie Murgu „de a răzvrăti poporul român” în Banatul anilor 1844—1845 (doc. 61, 81), sau de înființarea Asociației patriotice din Moldova de la 1846 (doc. 64—66). Nu este pierdut din vedere nici rostul înfîlînirilor tinerețului moldo-muntean de la Minjina, ospitaliera moșie-gazdă a lui Costachi Negri. Pregătirile revoluționare se întetesc în

anii 1846—1847 în plan ideologic, cultural și social; una dintre problemele cele mai acute ce-și cereau o rezolvare radicală era aceea a raporturilor dintre țărani și proprietari. Dovada o constituie statornică preocupare a lui Nicolae Bălcescu pentru a lămurii rădăcinile istorice ale problemei proprietății.

Partea întâi a lucrării se încheie cu *Preludiile revoluției*, perioada noiembrie 1847 — primăvara din 1848. Programul „partidei tinerilor” sau „liberal-revoluționară” din Țara Românească este înfățișat într-un raport al lui Robert Colquhoun (doc. 90) și într-o interesantă scrisoare a lui Nicolae Bălcescu, adresată de la Paris Luxiței Florescu, la 15 decembrie 1847. Prin două documente (91, 92) se relevă ultimele pregătiri din Țara Românească, arătându-se rolul lui Ion Ghica, acreditat la 19 mai 1848 să reprezinte viitoarea cîrmuire românească la Constantinopol. Rostul misiunii sale era, pe de o parte, de a restabili intrarea în vigoare a prevederilor vechilor „Capitulații”, ia pe de alta să obțină „ca guvernul imperial (otoman — *n.n.*), de comun acord cu celelalte cabinete ale Europei, să pună capăt pentru viitor oricărei intervenții a agenților Rusiei în treburile prințipatului”, căutînd totodată mijloacele de a respinge intervenția militară iminentă a acestei puteri (doc. 92).

Partea a II-a — *Revoluția* — debutează cu ilustrarea evenimentelor din martie—mai 1848 din Moldova, *Petițiunea-proclamațiune* constituind programul revoluționar (doc. 93). Raportul inedit al viceconsulului englez de la Brăila, Lloyd, descriînd epilogul revoluției în Moldova, evadarea unora dintre conducătorii condamnați la exil — între care Alexandru Ioan Cuza (doc. 96), ca și reminiscențele critice ale lui Panaiotachi Balș — într-o scrisoare din 1850 către Ion Ghica (doc. inedit 95) — au o deosebită valoare în explicarea înăbușirii de moment a luptei, dar și a dezvoltării ulterioare, în lunile iunie—august 1848, a activității revoluționarilor moldoveni (doc. 175—188).

În Transilvania, lunile martie—aprilie vădesc aceeași efervescență revoluționară, culminînd cu Proclamația adunării de la Blaj, din mai 1848, afirmare politică independentă a națiunii române (doc. 103). Sînt scoase în evidență legăturile între revoluționarii din cele trei țări române și, după rapoarte inedite ale organelor polițienești habsburgice (doc. 106), planurile „daco-românești” ale revoluției.

Fresca evenimentelor din aprilie—iunie 1848 de dincolo de Carpați este pre-

zentată în culori vii și în cuprinderea lor largă românească, din Banat și pînă în Partium (doc. 110—130). Sînt publicate actele fundamentale ale adunărilor naționale românești de la Blaj, Pesta (9/21 mai), Timișoara (13/25 iunie), Lugoj (15/27 iunie), participarea românilor moldoveni și munteni, ca și impresiile săsești (Stephan Ludwig Roth) și maghiare (Elek Jakab, Károly Mészáros) asupra desfășurării și semnificației acestora.

Cuprinzînd, în iunie 1848, și Țara Românească, revoluția a fost încununată de succes, constituindu-se guvernul provizoriu și luîndu-se primele măsuri revoluționare: proclamarea Constituției, desființarea cenzurii, a rangurilor boierești, înființarea gărzii naționale și a unităților de panduri. Pe plan extern, un raport diplomatic al lui Robert Colquhoun (doc. 133) dezvăluie direcțiile de acțiune ale revoluționarilor, exprimate într-un memoriu remis la 5/17 iunie 1848 lui Talaat efendi: recunoașterea de către Poartă a unirii Moldovei cu Țara Românească într-un singur stat, liber în interior, legat de Imperiul otoman doar printr-o „amicală protecție”. Tot corespondența diplomatică britanică inedită aruncă lumină asupra desfășurărilor de la 13/25 și 14/26 iunie: demisionat încă în ziua de 13, convins de guvernul revoluționar să revină asupra deciziei sale, principele Gh. Bibescu s-a hotărît să abdice, în noaptea de 13 spre 14 iunie, se pare după o întrevedere cu Kotzebue, consulul rus la București, părăsind definitiv Capitala la 14/26 iunie, ora 2 noaptea (doc. 160).

Lunile iunie—iulie în Transilvania și Banat (doc. 161—172) fuseseră marcate de începutul rezistenței românești — politice și militare — față de samavolnica proclamare, de către Dieta de la Cluj, a „unirii” Transilvaniei cu Ungaria. După o foaie volantă păstrată între manuscrisele Bibliotecii Academiei Române este publicat aici (doc. 171) *Memoriul Universității națiunii săsești din Transilvania referitor la unirea cu Ungaria* (3 iulie 1848, Sibiu), vădînd substanțiale îndoieli și rețineri față de o atare măsură arbitrară, unilaterală. Sub aceeași egidă transilvană sînt puse și documentele revoluționare românești din Bucovina (doc. 173, 174).

Șirul documentelor se continuă cu un amplu tablou al mersului revoluției în Țara Românească în lunile iunie—august 1848, prezentînd dezvoltarea propagandei revoluționare prin comisari, problemele cu care se confrunta guvernarea revoluționară, pentru care raporturile dintre țărani și proprietari ocupau

un rol principal, alături de mult dezbătută Constituanta.

Paralel, documentele urmăresc evenimentele din iunie—septembrie în „toată românimea“ (doc. 221—232), creșterea nestăvilită a mișcării unioniste, care, treptat, se dezvăluie — alături de independență — drept un obiectiv major al revoluției. Alecu Russo îi scria entuziasmat lui Nicolae Bălcescu, din Sibiu, la 4 iulie 1848: „Pana mea nu e atât de iute încât să urmărească imaginea frumoaselor planuri pe care le întrezăresc: un mare popor, avînd ca baricadă o mare, două fluvii numite Dunăre și Nistru: drept cingătoare, singe roman în vine, și nu o Moldovă cu fiicele sale, o Transilvanie sau un Banat, ci o țară românească“ (doc. 222). Semnele prevestitoare ale reacțiunii externe imprimau activității revoluționare un ritm alert, aduceau în prim plan preocupări de apărare armată (doc. 224, 229). Era bine, credem, să fi fost inclusă și scrisoarea lui Nicolae Bălcescu din 25 iunie 1848, emisă din Focșanii Munteniei către A. G. Golescu, în care este înfățișată concepția marelui revoluționar și gânditor privitoare la organizarea rezistenței întregului popor. O scrisoare, acum înfiia oară publicată, a lui George Sion (8/20 iulie 1848, Cernăuți) vestește lui George Barițiu și, prin publicația pe care acesta o edita — „Gazeta de Transilvania“ —, întregii lumi, situația din Moldova: circa 12 000 de otomani se aflau la Galați, 20 000 de ostași ai armatei țarului se aflau la Birlad. Ideea lui Laurian pentru un congres general românesc sau a lui Constantin Roman pentru crearea unei conduceri unice a revoluției în țările române, la București, s-a materializat, parțial, prin decretul Locotenentei domnești din 2/14 august 1848, prin care se acorda cetățenia Țării Românești celor statorniciți aici din Moldova și Transilvania (doc. 232).

Dar orizontul politic în principatele române extracarpatice s-a întunecat tot mai mult spre sfîrșitul verii anului 1848. Sub titlul: *Ingerințe și primejdii în Țara Românească* sînt strînse mărturiile intervențiilor străine împotriva revoluției române (doc. 233—269). Raportul consulului englez Robert Colquhoun, din 28 septembrie 1848, relevă impresionanta apărare a Bucureștilor în fața armatei intervenționiste otomane în zilele de 11/23—12/24 septembrie de către „masele de țărani în număr de cel puțin 30 000, orînduiți după sate“ (doc. 256). Intrarea în București a trupelor otomane s-a făcut brutalizînd și rînind pe țărani neînarmați; colonelul Golescu, ce dispunea de 480 de ostași în cazarma

din Dealul Spirii, a refuzat să o evacueze fără ordinul guvernului legal, aceasta ducînd la lupta între pompieri și trupele lui Fuad Efendi. Colquhoun întărește relatările acestor evenimente făcute de locotenentul I. Deivos, de sublocotenentul I. Pescaru, de căpitanul companiei de pompieri Pavel Zăgănescu. După intrarea trupelor otomane în București și violențele armate, soldații români risipiți s-au îndreptat, cu puține excepții, spre tabăra lui Gheorghe Magheru, scrie același consul englez — martor ocular informat (doc. 258). Din documentele publicate reiese că intervenția militară rusă în Moldova și Țara Românească a stîrnit doar proteste diplomatice franceze și engleze. Acceptarea situației de către cele două guverne este explicată de către renumita istorică Barbara Jelawich, prin existența și atunci a unor sfere de influență.

O masă substanțială de mărturii, multe noi, înfățișează *Mersul revoluției în Transilvania din august 1848 pînă în august 1849* (doc. 270—339). Adunarea de la Blaj din septembrie 1848 a polarizat avîntul revoluționar, concretizat în programul de măsuri pentru apărarea revoluției. S-a decis crearea gărzii naționale românești, cuprinzînd cetățenii de la 17 la 50 de ani, înarmați cu puști, pistoale, lăncii, săbii (doc. 277). În lunile următoare Transilvania s-a organizat ca o țară românească liberă, respectîndu-se egalitatea civică pentru sașii, secuii și maghiarii conlocuitori. Una din marile înfăptuiri a fost crearea oastei române, îndeosebi a celei din Munții Apuseni, condusă de Avram Iancu, în care-și puneau speranța românii de pretutindeni. O scrisoare inedită a lui Ion Ionescu de la Brad din 14/26 februarie 1849, către A. G. Golescu, aflat la Paris (doc. 316), înfățișează dramaticele înclăștări din Transilvania, iureșul trupelor generalului Bem, prima intervenție militară rusă, într-o cronologie stabilită atent și de memoriile lui John Paget (doc. 321). După o sursă primară, de asemenea, pînă astăzi inedită, scrisoarea comitelui Karacsay, fost președinte al curții marțiale maghiare din Cluj, către John Paget (doc. 320) se aduc noi lămuriri la tragicul sfîrșit al pastorului Stephan Ludwig Roth, simbol al frăției revoluționare româno-săsești.

Încercările de înțelegere ale revoluționarilor români cu guvernul maghiar, refugiat la Debrețin — despre care acum se publică memoriul lui Gheorghe Magheru către Kossuth (doc. 327) —, aminate mereu de acesta, au fost pe cale de a se îndeplini abia în preajma zdrobirii

trupelor maghiare de către cele ruse intervenționiste. Proiectul de pacificare de la 2/14 iulie 1849, publicat după o copie inedită (doc. 333), stărnește nedumerirea. După cum își poate da seama oricine, studiind reproducerea fotografică a finalului acestui act, copia publicată de Cornelia Bodea nu corespunde originalului încheiat de Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac cu guvernul maghiar.

Ultima, și cea mai scurtă dintre părțile lucrării, intitulată *Epiloguri, perspective* (doc. 340—356) redă aproape exclusiv activitatea revoluționarilor români în emigrație, apelul lor la opinia publică internațională. Doar câteva reflecții ale situației din Transilvania,

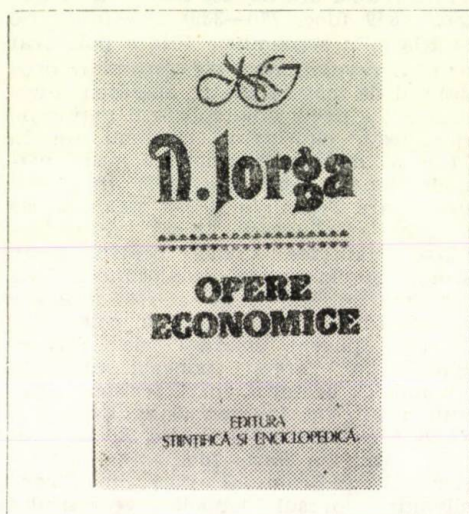
nimic din Moldova și Țara Românească.

Un cuvânt despre admirabila ilustrare a cărții, care se integrează organic faptelor istorice, completându-le, făcându-le familiare cititorului aplecat asupra evenimentelor de acum 135 de ani.

Volumele de documente alcătuite de Cornelia Bodea reprezintă o istorie vie a unui moment crucial din trecutul poporului român în epoca sa modernă. Ele se constituie nu numai ca un indispensabil instrument de lucru al perioadei pe care o acoperă, dar și într-un mijloc dintre cele mai eficiente de instruire și educație patriotică.

CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU

N. IORGA,
OPERE ECONOMICE,
ediție îngrijită de Georgeta Penelea,
Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 848 p.

Paginile impresionantei opere a celui mai mare istoric român îi oferă cititorului și imaginea economistului Nicolae Iorga, deși acesta declarase odată, poate prea sentențios, că „din fericire pentru mine și pentru țara mea, nu sînt încă economist” (p. 780), referindu-se, desigur, la economistul de formație și nu la cel de vocație. Întîlnirea cititorului cu volumul de față — care cuprinde lucrările *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, *Istoria industriilor la români*, *Istoria comerțului cu Orientul*, *Istoria comerțului românesc* — îi prilejuește cunoașterea preocupărilor lui Nicolae Iorga — atât de ample și meticuloase — și în domeniul istoriei economice. Căci Iorga nu putea

să fie numai istoric. Și aceasta pentru cel puțin două motive. Mai întîi, pentru că însuși obiectul cercetărilor sale istorice — faptul istoric — impune nu numai o largă și temeinică documentare, ci și studierea complexității factorilor care-l determină, iar această analiză este, în ultimă instanță, de factură economică. În al doilea rînd, pentru că în opera istorică a lui N. Iorga, ca și în cea a lui Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, A. D. Xenopol, se manifestă, într-o măsură sau alta, un remarcabil discurs economic, ca o dovadă că și în acest caz se confirmă principiul unei anumite permanențe pe coordonata dezvoltării în planul gîndirii sociale românești. Caracterul interdisciplinar al cercetărilor sale în domeniul istoriei universale și a românilor este preponderent economic, ceea ce i-a și conferit operei sale temeinicie științifică.

N. Iorga a realizat — volumul de *Opere economice* stă mărturie — o strălucită monografie, pe verticala istoriei, a vieții economice a poporului român, de la începuturi și pînă în primele decenii ale veacului nostru. În istoria sa economică, agricultura, meseriile și comerțul apar și se dezvoltă în virtutea unor factori cu precădere endogeni, determinați de nevoile de consum ale populației, ca și de resursele existente, de uneltele, materia primă, energia și forța de muncă, de diferitele specializări și calificări de care a dispus societatea. El a luat, însă, în considerare și rolul factorilor exogeni, de cele mai multe ori restrictivi și chiar distructivi, dacă avem în vedere „mileniul negru” al migrațiilor barbare peste teritoriul Daciei noastre, apoi rolul nefast al imperiilor vecine asupra ritmului și

orientării vieții economice, fără a omite unele influențe fertilizante pe care locuitorii acestor meleaguri le-au asimilat fără să le imite sau să le copieze.

Astfel că, în pofida celor peste o mie de ani de năvăliri străine, majoritatea covârșitoare a denumirilor de meserii au rămas până în zilele noastre aceleași, pentru că s-au transmis, pe linia continuității poporului român în acest spațiu, din generație în generație. „Aici plugarul, meșterul, negustorul reprezentau îndeletniciri deosebite pe care de obicei tatăl le transmitea fiului, rudei de sînge ori ginerelui, odinioară ucenic, calfă în același atelier“ (p. 175). Iorga face constatarea că, spre deosebire de Apus, la noi meseriașul a fost mai întîi, și cu precădere, țărănul, care „pentru multe lucruri... se pricepea mai bine sau mai rău, pentru foarte multe era priceperea femeilor din casa lui“ (p. 105). Și mai departe: „Săteanul nostru știe să îndeplinească o mare parte din rosturile care, în societățile unde funcțiile sînt mai bine împărțite, dar unde, adesea și îndemînarea omului e ceva mai slabă, cad în seama unor profesioniști ce n-au altă chemare“ (p. 166). Acolo unde o anumită meserie era mai complexă și cerea mai multă specializare sau pregătire, locul țărănului era luat de un meșteșugar specializat, îndeosebi în prelucrarea metalelor.

Istoria industriei și comerțului ne oferă — susține marele istoric — temeiuri necesare înțelegerii, sub toate raporturile, a originii și dezvoltării neamului nostru ținînd seama de marea vitalitate și de capacitatea lui de asimilare. „Am avut, pe lîngă pagubele enorme, și foloase foarte însemnate ale prezenței noastre într-un punct de legătură între mari domenii de producție deosebită, ajutînd din puterile noastre mai slabe o vastă circulație și vîmuind-o nu numai cu bani primiți de vameșii domnești, ci și ca bogăție generală, ca influență culturală, ca valoare politică“ (p. 429). Producția de mărfuri, ea însăși generată de dezvoltarea meseriilor și agriculturii, în condițiile adîncirii diviziunii muncii și autonomiei producătorilor, a determinat avîntul industriei. Apariția relațiilor de producție capitaliste, încă din secolul al XVIII-lea, este prezentată ca un proces firesc, obiectiv și spontan, ca urmare a dezvoltării producției de mărfuri și acumulării de capital. „Se vede — scrie Iorga — formîndu-se fără plan, din necesitatea însăși a lucrurilor, o burghezie românească, a cărei dezvoltare a fost oprită apoi de anumite concurențe și anumite impuneri“ (p. 693).

Nicolae Iorga se ocupă mai puțin de istoria agriculturii, și aceasta este explicabil, întrucît modificările ei structurale

și calitative au fost nesemnificative pînă la apariția mașinismului în industrie și pînă la intensificarea comerțului exterior. În schimb, consacră o atenție deosebită istoriei comerțului. Ca și în cazul industriei, această ramură a economiei esie studiată atît prin prisma factorilor interni, cît și a celor externi, aceștia din urmă avînd o influență contradictorie. În lucrările *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, *Istoria comerțului românesc* și *Istoria comerțului cu Orientul*, Nicolae Iorga realizează o imagine clară nu numai a evoluției istorice a acestei ramuri, ci și a conceptului, a rolului și formelor comerțului din cele mai vechi timpuri, făcînd, de asemenea, unele incursiuni și asupra istoriei banilor pe teritoriul locuit de români. Arătînd că economia naturală este tipică civilizațiilor înapoiate, Nicolae Iorga consideră că „schimbul însă între hotarele țării sau hotarele deosebitelor grupări care țin loc de țară e o nevoie firească, primordială a omenirii“ (p. 65), că acest schimb, fie în natură, fie prin intermediul banilor, are o istorie veche pe teritoriul patriei noastre, la fel ca și producția de mărfuri. Mai mult, el precizează: „Comerțul, e bine să o spunem, este nu numai un schimb de produse, dar în același timp și un schimb de cunoștințe, un fel de a uni între ele diferite națiuni“ (p. 307).

Ca o particularitate a vieții economice românești, în comparație cu alte popoare europene, Nicolae Iorga afirmă că, la noi, regimul feudal nu numai că n-a îngăduit cu ostilitate producția și schimbul de mărfuri, ci chiar le-a sprijinit nemijlocit. „Stăpîni direcți pe o mare parte din pămîntul țerii, păstrîndu-și drepturi asupra unora din produse, domnii amînduror Principatelor erau printre cei dintîi negustori“; iar „tot ca mari proprietari de moșii, ca oameni cu trecere politică, boierii trebuiau să facă negoț. Îi găsim în această calitate de negustori în amîndouă țările, mai ales de pe la 1450 înainte“ (p. 514).

Făcînd o monumentală monografie istorică a vieții noastre economice, Nicolae Iorga construiește, astfel, însăși structura de rezistență a istoriei poporului nostru, ceea ce face ca opera sa economică să ofere cititorului nu numai o satisfacție științifică, ci și morală, de educație patriotică, cum autorul însuși sublinia, pentru a scoate în relief ideea că independența politică și economică a țării este vital necesară existenței și dezvoltării societății, ca apa și ca aerul. O expresie a setei românilor de independență a reprezentat-o, arată N. Iorga, și baterea monedei de către domnitorii români. „Chiar cei dintîi domni ai Țerii Românești și ai Moldovei au bătut monedă, nu atîta pen-

tru nevoile plăților și schimbului mărfurilor, ci pentru a dovedi, și printr-aceasta, că stau în fruntea unei țeri neatrinite" (p. 25).

Există în gândirea economică a lui Nicolae Iorga cu privire la istoria industriei și comerțului românesc și unele inconsecvențe, contradicții și confuzii, explicate mai ales prin *situarea sa, în mod conștient, pe pozițiile sociale ale micilor producători*. Simpatia pe care a nutrit-o marele istoric față de micii producători și țirgoveți, considerați coloana vertebrală pentru întreaga evoluție a vieții economice românești, este vădită de faptul că meșterul-țăran, izolat sau în breaslă, este omagiat aproape pe fiecare pagină a lucrărilor la care ne-am referit. Interesele contradictorii, uneori și antagoniste, ale micilor producători și negustori față de acelea ale burgheziei îl conduc pe Iorga la aprecierea că, dacă industria și comerțul au provenit, în cea mai mare măsură, din elementele sociale autohtone preponderent țărănești, burghezia comercială și industrială era o grupare de oameni, mai cu seamă fanarioți (p. 693). Politicii economice protecționiste a burgheziei industriale, Nicolae Iorga i-a opus liber-schimbismul, în numele unor „legi psihologice ale liberei inițiative”. Deși era partizanul industriei, făcându-se ecoul meseriașilor tradiționali, temători de concurență, el nu era adeptul industrializării, al marii producții de fabrică nici în ramurile industriei ușoare și alimentare și cu atât mai puțin în cele ale industriei grele. Deși poziția socială a lui Nicolae Iorga a imprimat concepțiilor sale economice un caracter științific limitat, meritele sale incontestabile privesc cu precădere analiza evoluției din trecut a industriei și comerțului; în schimb, unele probleme contemporane lui privind structura și perspectivele economiei românești, cum sînt acelea ale industrializării României, umbresc o parte din valoarea lor științifică, fără însă s-o anuleze. Ceea ce primează este însă obiectivitatea sa științifică, pînă la minuție, cu care a analizat istoria vieții economice românești din trecut.

Criteriul național de apreciere a gândirii economice a lui Nicolae Iorga evidențiază și mai mult personalitatea sa remarcabilă pe firmamentul științei românești, cunoscut fiind că opera sa n-ar fi avut întreaga valoare pe care o are dacă nu s-ar fi identificat cu năzuințele fundamentale ale poporului român de unitate și independență națională. De pe aceste coordonate, Nicolae Iorga a tratat istoria românilor, ca și viața lor economică, preocupat de asigurarea independenței naționale a României. În numele acestui crez, el a avut o atitudine cu-

rajoasă și demnă în împrejurări grele, manifestîndu-și ostilitatea față de cetro-pitorii țării.

Nu găsim în scrierile lui Iorga o teorie a națiunii, dar găsim o înțelegere apropiată de cea marxistă a conceptului și rolului ei progresist în asigurarea prosperității economice a popoarelor. Am spus „aproape”, deoarece, în scrierile sale, el postulează o idee asupra vechimii istorice a națiunii, pe care o întîlnește pe teritoriul patriei noastre încă din secolul al IV-lea, deci cu mult înainte de afirmarea relațiilor de producție capitaliste, în care Marx a circumscris acest concept. Referindu-se la rolul drumurilor comerciale în raporturile dintre Occidentul și Orientul Europei, Nicolae Iorga scrie: „Către secolul al IV-lea acest comerț îmbogățise provincii întregi, înlesnise dezvoltarea *națiunilor* (subl. ns.) care participau la el...” (p. 307). În fond, nici nu trebuie să dogmatizăm concepția marxistă despre națiune, dacă ținem seama de realitățile istorice ale poporului nostru, care, în ciuda tuturor vicisitudinilor, a avut, într-adevăr, încă din cele mai vechi timpuri o comunitate istoricește constituită de limbă, de teritoriu, de viață economică — deoarece „niciodată n-au putut fi întrerupte cu totul legăturile de negoț între «județele» sau «ținuturile românești»” (p. 126) — și de factură psihică, aceea factură psihică aparte care i-a asigurat continuitatea.

Criteriul bazei metodologice de apreciere a concepției economice a lui Nicolae Iorga permite relevarea și a altor merite, credem exclusive, pe linia analizei istorice a industriei, agriculturii și comerțului românesc, în strînsă articulație cu aceea a altor popoare cu care am venit, volens-nolens, în contact, articulație care se bazează permanent pe preponderența factorului intern. S-ar părea, însă, oarecum bizară folosirea de către marele istoric a unor paradigme metodologice fundamentale de factură materialistă — ideea rolului hotărîtor al maselor în istorie și îndeosebi a producătorilor de bunuri materiale, concomitent cu altele, de factură idealistă, ca aceea a „mișcării psihologice care provoacă și însoțește mișcările economice” (p. 307). În acest caz, avem în față o dilemă: era sau nu era materialistă concepția lui Iorga despre istorie? Dacă nu era, de ce a explicat istoria poporului român prin prisma istoriei lui economice și a rolului decisiv al maselor? Dacă era, ce rațiune științifică are intervenția în creația istorică a „legilor psihologice”?

În ce ne privește, considerăm că nu e vorba de o influență a lui Leopold von Ranke sau a lui K. Lamprecht asupra formației istorice a lui Iorga, tradusă

pină la urmă într-o tendință romantică în scrierea istoriei și în aceea de a acorda „o importanță deosebită istoriei politice“, în virtutea căror „tendințe“ și „influențe“ el ar fi dat „o atenție deosebită ideilor dominante, întruchipate în marile personalități istorice“, sau că „în concepția lui, ideea națională se lega indisolubil de ideea afirmării prin cultură“ (p. 12). Este binecunoscut faptul — remarcat de prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu în *Cuvîntul înainte* al volumului — că istoria, în concepția lui Nicolae Iorga, „nu este un sir de biografii, nici o culegere de portrete dinastice...“, o descriere de solemnități, ori o cronică de războaie... sau un memorial diplomatic“ (p. 8). De aceea, Nicolae Iorga nu a tratat, cel puțin istoria economică, prin prisma rolului personalităților. După opinia noastră nu avem de-a face cu o contradicție reală între materialistul Iorga și idealistul Iorga, ci cu un model original de aplicare nuanțată, rafinată, inteligentă a materialismului la studiul societății românești în profil istoric.

Dacă Nicolae Iorga ar fi luat în considerare numai evoluția meșteșugurilor și negoțului, istoria poporului nostru ar fi fost privită unilateral, după o viziune economicistă, materialist-simplistă. Or, după cum se știe, în celebra scrisoare către Bloch, Engels însuși avertiza asupra erorii de a aborda astfel istoria societății, arătînd că, întrucît orice formațiune social-economică este o trinitate dialectică a infrastructurii, structurii și suprastructurii, analiza ei materialist-dialectică trebuie să ia în considerare nu numai viața economică, ci și acele „împrejurări empirice“ care țin de suprastructură: psihologia etnică, obiceiurile, tradițiile, legile, cultura. Ceea ce Iorga a și făcut, fără să-l citeze pe Marx sau pe Engels. Dacă s-ar căuta neapărat o fisură în concepția sa metodologică, atunci în mod sigur nu am putea-o găsi în faptul că „ideea națională se leagă indisolubil de ideea afirmării prin cultură“, pentru că așa și trebuie, ci poate în faptul că nu a acordat o atenție egală și analizei relațiilor sociale, în corelația lor logică cu evoluția forțelor de producție.

Cît despre legile psihologice pe care Nicolae Iorga le așează la baza activității sociale, în locul celor economice, o paralelă cu „legile psihologice“ ale economistului J. M. Keynes ar fi de natură să ușureze înțelegerea lucrurilor. Exegeții marxisti ai lui Keynes îi reproșează acestuia, pe bună dreptate, viziunea idealist-subiectivă asupra studierii problemelor echilibrului și dezechilibrului economic, pentru că acesta, realmente, a transformat întreaga răspundere a dezechilibrelor (șomajul și crizele) din perimetrul

economic în cel extraeconomic, al înclinațiilor general-umane de a economisi sau de a consuma și investi, absolvînd astfel capitalismul de răcilele sale inevitabile. Se cunoaște că, plecînd de la legile psihologice, Keynes a elaborat o întreagă doctrină a capitalismului monopolist de stat, recomandînd statului, condus de personalități cu competență economică, o intervenție energică în economie, pentru a contracara acțiunea acestor legi și a le manevra, prin pîrghia inflației, în vederea stabilirii echilibrului cerere-ofertă. Nicolae Iorga nu are nimic comun cu Keynes, decît coincidența terminologică a „legilor psihologice“, care la el aveau, însă, cu totul alt sens. Nicolae Iorga înțelegea aceste legi în sensul de psihologie națională, îndeosebi a micilor producători, care, pentru a supraviețui în condițiile vicisitudinilor istorice și pentru a asigura continuitatea poporului român, s-au călăuzit întotdeauna după principiul „libertății de inițiativă“ și de „asociere sufletească“ în bresle („isnafuri“) și sate. Dacă la Keynes, legile psihologice privesc înclinațiile umane pentru o anumită decizie de comportament economic (de a consuma sau de a economisi), la Nicolae Iorga este vorba de o înclinație pentru un anumit sistem de organizare a societății în scopul de a produce și schimba permanent. Dacă la Keynes, comportamentul economic dorit nu poate fi realizat spontan prin „libera inițiativă“, ci tocmai împotriva ei, prin intermediul statului, la Nicolae Iorga legile psihologice implică spontaneitatea și libertatea individului de a acționa și a se asocia împotriva marii producții și chiar a autorității statale. Dacă la Iorga, legile psihologice privesc modurile de producție precapitaliste, la Keynes ele se referă la capitalismul contemporan, monopolist statal, ca negație a capitalismului liberei concurențe. La Keynes folosirea legilor psihologice este invocată pentru a asigura conservarea și supraviețuirea în viitor a capitalismului ca sistem, la Iorga — pentru a asigura supraviețuirea în istorie nu a unui anumit sistem de producție, ci a unui întreg popor, iar aceste „înclinații sufletești“ spre asociere a membrilor societății conțin un element progresist în perspectivă socialistă a asocierii producătorilor nemijlociți la scara întregii societăți. Prin urmare, și mecanismul de acțiune, și finalitatea acestor legi psihologice sînt total diferite în cele două accepțiuni, iar din această paralelă nu putem decît să subliniem originalitatea, caracterul științific materialist și vocația progresistă a concepției lui Iorga.

Desigur, la o analiză critică, din perimetrul științei economice, gîndirea socială a lui Nicolae Iorga prezintă și as-

pecte criticabile. Am aminti, printre acestea, mai întâi, o anumită schimbare a raportului firesc producție-circulație, în favoarea acesteia din urmă. De unde, probabil, și ideea obsedantă a rolului decisiv al drumurilor comerciale în dezvoltarea economică a societății românești, idee în mare măsură justă, dar nu absolutizantă. Este adevărat că sfera circulației nu are doar un rol pasiv, de a prelua rezultatele producției pentru a le desface consumatorilor. Ea are și un rol activ, influențând mai ales structura și calitatea producției prin intermediul semnalelor pieței. Trebuie să observăm aici filiația ideilor sale cu acelea ale lui Sismondi și Proudhon, tipic mic-burgeze, care explică toate contradicțiile sociale prin prisma proceselor și fenomenelor de pe piață.

În altă ordine de idei, istoria economică a poporului nostru, atât de amplu și desăvârșit documentată de Nicolae Iorga, privește aproape exclusiv evoluția infrastructurii și suprastructurii. Ea abordează într-o măsură destul de palidă și relațiile de producție. În măsura în care, sporadic, o face, Nicolae Iorga nu analizează, însă, antagonismele sociale, considerând societatea românească guvernată mai mult de principiul armoniei dintre domnitor-boier-tăran, meșteșugar și ne-

gustor, armonie care s-ar fi deteriorat abia prin secolul al XVI-lea. Semnalăm, în legătură cu aceasta, două aspecte interesante în gândirea socială a lui Iorga: pe de o parte, viziunea lui paternalistă, ceea ce ar proba existența pe teritoriul țării noastre a unei forme originale de orinduire tributală, iar, pe de alta, ideea implicată a progresului istoric nu atât ca rezultat al luptei de clasă, cât mai ales al luptei pentru afirmarea ființei naționale. Există și unele confuzii conceptuale în gândirea economică a lui Nicolae Iorga: între meșteșuguri și industrie; între dezvoltarea industriei și industrializare; între fabrică și manufactură; între capital și capital comercial; între negustori și capitaliști; între reformă agrară și revoluție agrară; între națiune și stat etc.

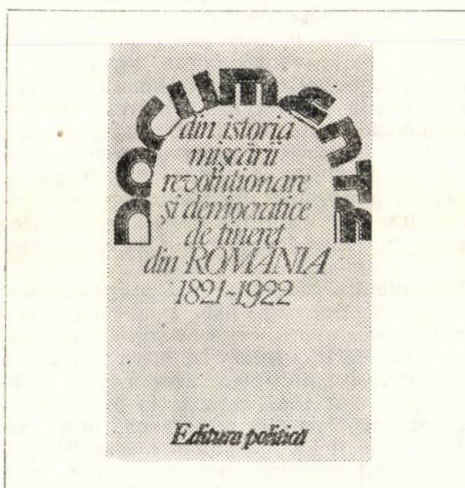
La încheierea acestor rânduri considerăm ca evident faptul că, aprecierile făcute, n-au urmărit apologetica operei lui Nicolae Iorga. I-am subliniat, poate, unele fațete ascunse privirilor prea obișnuite cu piesajele exclusiv istorice, din perspectiva unui economist, care, folosindu-se de criteriile marxiste de valorificare a gândirii economice, conchide că Nicolae Iorga continuă o bună tradiție românească.

GHEORGHE CIULBEA

DOCUMENTE DIN ISTORIA MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE DE TINERET DIN ROMÂNIA.

(coord. C. Petculescu),

vol. I (1821—1922), Editura politică, București, 1982, 548 p.

Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din țara noastră, componentă intrinsecă a istoriei mișcării

muncitorești și a Partidului Comunist Român, a format, cu deosebire în ultimul deceniu, obiectul unor cercetări largi și temeinic profilate, care s-au materializat în studii și lucrări de ținută. În cadrul acestor preocupări se circumscrie editarea corpusului de documente privind istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România, care se constituie într-un veritabil suport documentar al respectivelor lucrări — argumentînd, prin materialul istoric însumat, imaginea pe care ele o înfățișează sintetic —, și, deopotrivă, într-o rezistentă bază de susținere a viitoarelor exegeze în domeniu.

Volumul de față este primul din acest corpus. Editarea lui a coincis, în mod fericit, cu aniversarea a 60 de ani de la făurirea organizației unice a tineretului revoluționar din România întregită — Uniunea Tineretului Comunist. Volumul a apărut sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Documentele volumului pun în lumină, prin ansamblul datelor lui, permanența spiritului revoluționar și patriotic care a animat tineretul în epoca modernă a istoriei românești, mersul ascendent al mișcării revoluționare de tineret de la noi pe tot parcursul acestei epoci, continuitatea formelor organizatorice proprii, de clasă ale tineretului revoluționar, deosebit de evidentă în perioada de după crearea P.S.D.M.R., în 1893, ca urmare a înfriurii și îndrumării nemijlocite a mișcării revoluționare a tineretului de către partidul politic al clasei noastre muncitoare, prezența vie și contribuția de substanță și creativitate revoluționară a tineretului din România în mișcarea revoluționară internațională de tineret, acțiunile de solidarizare cu lupta pentru libertate națională și socială a tineretului și a popoarelor din Europa, ca și de pe alte continente.

Ideea centrală care se degajă din acest volum, axul său îl reprezintă permanenta înfriurare, îndrumare și conducere a mișcării revoluționare de tineret de către organizațiile politice ale clasei muncitoare, din 1893 de către P.S.D.M.R., iar din 1921 de către P.C.R., într-o continuitate mereu mai înaltă de preocupări pentru creșterea și educarea lui revoluționară și patriotică, pentru valorificarea plenară a energiilor și elanului tinerei generații în slujba lăuminoaselor țeluri ale libertății sociale și naționale.

Documentele reunite în volum reflectă bogata experiență revoluționară acumulată de mișcarea de tineret din România vreme de aproape un secol, perioadă în care tinăra generație, fără deosebire de naționalitate, organizațiile sale s-au manifestat ca o puternică forță politică, implicându-se activ și fecund în toate marile înfăptuiri ale epocii moderne care vizau emanciparea socială, independența și unitatea națională, în lupta eroică a poporului pentru progres, pentru un viitor fericit și demn al patriei.

Este larg atestată în volum ideea că mișcarea revoluționară de tineret din țara noastră, apărută pe scena vieții social-politice în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, în contextul transformărilor din societatea românească determinate de dezagregarea relațiilor de producție feudale și de ascensiunea celor capitaliste, a urmat, în chip firesc, în evoluția sa, aceleași etape și forme concrete de organizare a rindurilor sale ca și mișcarea noastră muncitorească, în cadrul și sub îndrumarea căreia s-a dezvoltat și a acționat în permanență. Drumul de la asociațiile profesionale de înțrăjutorare la organizațiile politice bazate pe principiul luptei de clasă desemnează un neîntrerupt proces de maturizare politică-ideologică, de orientare fermă a activității

sale pe direcția de acțiune revoluționară a partidului politic al clasei muncitoare. O atare realitate istorică își are temeiul în concepția mișcării noastre muncitorești, potrivit căreia tinăra generație reprezenta nu un simplu punct de sprijin, ci un mediu social dintre cele mai prielnice pentru înfățișarea ideilor nobile ale libertății sociale și naționale, pentru dezvoltarea spiritului de inițiativă în confruntările de clasă, o importantă forță care își afirmase în numeroase împrejurări potențele revoluționare.

Evoluția politică și organizatorică a mișcării revoluționare de tineret — de la „Cercul elevilor tipografilor din București” (1894), prima organizație politică de clasă a tineretului muncitor din România, la „Cercul de propagandă al studenților democrați” (1896); de la „Cercul ucenicilor” (1908) și pînă la reunirea acestora, în august 1912, sub conducerea unui Comitet Central ca nucleu al unei mișcări organizate pe plan național — a reprezentat tot atâtea trepte de continuitate și de ascendență revoluționară, etape distincte ale procesului de maturizare politică-ideologică, de implicare viguroasă și rodnică a tineretului în toate marile înfăptuiri ale clasei muncitoare, ale poporului român.

Prin fapte și acțiuni concludente, larg oglindite în volum, mișcarea revoluționară de tineret, plămădită la retorta vie a mișcării muncitorești, a partidului politic al proletariatului, a făcut dovada adeziunii sale plenare la împlinirea idealurilor și aspirațiilor aflate, vreme de decenii, pe frontispiciul conștiinței noastre naționale, a susținut activ — atît în plan teoretic, cit și în practica politică — soluțiile preconizate de partidul clasei muncitoare pentru rezolvarea problemelor fundamentale ale dezvoltării României, potrivit cu interesele și aspirațiile revoluționare și patriotice ale proletariatului, ale maselor largi populare.

Prin numeroase documente incluse în volum, se evidențiază bogata experiență revoluționară dobîndită de mișcarea de tineret din țara noastră de-a lungul citorva decenii de activitate, ridicarea ei pe o treaptă superioară în noua etapă istorică de după formarea statului național unitar român și în perspectiva obiectivelor fundamentale pe care le avea de realizat: angajarea activă a tinerei generații la opera de consolidare și dezvoltare democratică a societății românești în deplin consens cu dezideratele maselor populare incluse în hotărîrile adunărilor naționale plebiscitare de unire cu Țara din cursul anului 1918, înmănușarea tuturor forțelor sale revoluționare de pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești într-o organizație comunistă

unică și situarea la baza acțiunii sale a unui program politic corespunzător noilor realități postbelice. Unificarea mișcării de tineret într-o singură organizație revoluționară la scara României întregite — proces obiectiv pe care îl parcurgea în aceeași perioadă și mișcarea noastră muncitorească — crea cadrul politic adecvat afirmării tineretului socialist pe scena vieții social-politice a țării, participării lui, cu forțe unite, la lupta revoluționară a partidului clasei muncitoare. Apare, astfel, firească atenția deosebită pe care mișcarea noastră muncitorească și de tineret au acordat-o acestei probleme, devenită, în anii 1918—1922, cheia de boltă a întregii lor acțiuni politice, ideologice și organizatorice.

O suită de documente de o relevantă forță informativă înfățișează amplul proces de unificare, început la scurt timp după Marea Unire din 1918 și desfășurat pe fondul unei vii efervescențe revoluționare a maselor muncitoare și concomitent cu preocuparea pentru elaborarea unui program de acțiune corespunzător noii etape istorice în care pășise România. Acest proces — așa cum relevă documentele volumului — a polarizat și a antrenat întreg tineretul revoluționar, fără deosebire de naționalitate, totalitatea organizațiilor sale, fapt care i-a conferit un pronunțat caracter de masă. Această realitate își află explicația în identitatea aspirațiilor spre unitate ale tineretului, în existența, chiar în perioada anterioară Unirii din 1918, a unor statornice legături dintre tinerii de pe întreg cuprinsul țării, în pofida granițelor vremelnice și artificiale impuse de vitregia împrejurărilor.

Filă cu filă, documentele din volum exprimă semnificativ ideea că în cadrul congreselor și al conferințelor organizațiilor regionale de tineret, în coloanele gazetelor tineretului socialist, ale celorlalte organe de presă muncitorești, tineretul revoluționar a argumentat necesitatea obiectivă a făuririi organizației comuniste unice, a propus adoptarea unor hotărâri concrete menite să urgenteze realizarea acestui deziderat fundamental.

Intensa activitate politică și organizatorică de unificare — se subliniază în volum — avea să fie ridicată pe un plan superior odată cu făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român, când, cu sprijinul comuniștilor și sub îndrumarea lor nemijlocită, procesul de făurire a organizației unice de tineret din România întregită a intrat în faza sa finală, decisivă. În spiritul tradițiilor mișcării noastre muncitorești, partidul comunist și-a definit clar, de la început, strategia sa politică față de tineret, în care a văzut un uriaș potențial revoluționar, o forță

socială mereu deschisă înnoirii. De aici, preocuparea statornică a partidului comunist pentru organizarea rindurilor tineretului și așezarea întregii sale activități pe temeiul programului și acțiunii comuniste; de aici, sprijinul efectiv și coordonarea nemijlocită — prin intermediul tinerelor sale cadre — a procesului de unificare politică și organizatorică a mișcării de tineret într-o organizație comunistă unică la scara României întregite.

Eforturile stăruitoare depuse de partidul comunist, de mișcarea revoluționară de tineret și-au găsit încununarea firească și necesară în cadrul Conferinței generale a tineretului socialist din 19—20 martie 1922, ale cărei documente sînt integral reproduse în volum. Prin întreaga desfășurare a lucrărilor sale și prin hotărârile adoptate, Conferința a sintetizat rezultatele majore pe care le pune în evidență întreg procesul istoric de dezvoltare, întreaga experiență revoluționară dobîndită de-a lungul deceniilor de către tinăra generație. Întrunind la București, Capitala României întregite, pentru prima dată în istoria mișcării revoluționare de tineret, reprezentanți ai organizațiilor din toate provinciile istorice reunite ale țării, Conferința a pus bazele organizației unice revoluționare a tinerii generații — Uniunea Tineretului Comunist — aflată sub conducerea nemijlocită a Partidului Comunist Român.

Privit în întregul său, volumul de documente pe care-l prezentăm se înfățișează ca o imagine de amploare și coerență asupra evoluției mereu ascendente a luptei tineretului revoluționar din România — condus și îndrumat de partidul politic al clasei noastre muncitoare — spre acest moment crucial al făuririi Uniunii Tineretului Comunist, care a înfruntat decisiv evoluția gîndirii și practicii politice a tineretului revoluționar, a marcat începutul unei etape noi, superioare în procesul de angajare a acestuia, alături de clasa muncitoare, de celelalte forțe progresiste și democratice din România, în lupta eroică a partidului pentru promovarea și apărarea intereselor fundamentale ale maselor, pentru împlinirea idealului libertății sociale și naționale pe pămîntul României.

Fiecare etapă, fiecare problemă care se referă la istoria luptei tineretului în perioada 1821—1922 își găsesc în volum documentele care le oglindesc în mod reprezentativ. Ne-am îngăduit să observăm, totuși, că puteau fi mai larg reflectate prevederile referitoare la tineret din primele programe ale mișcării noastre socialiste, care și au semnificația lor istorică. Ar fi fost necesară, de pildă, includerea în volum a pasajelor care se

referă la tineret din programul socialist *Un studiu psihiatric urmat de câteva comentarii asupra ideilor sănătoase*, scris de dr. N. Russel, și, mai ales, din lucrarea *Ce vor socialiștii români*, primul program al mișcării socialiste din România întemeiat pe principiile socialismului științific și conceput a sta la baza partidului politic al clasei muncitoare, care conține o seamă de prevederi pentru tineret. Aceste prevederi vin să argumenteze încă o dată atenția pe care mișcarea muncitorească din țara noastră o acorda tineretului, preocupându-se atât de atragerea lui la luptă revoluționară, cât și de îmbunătățirea vieții lui de zi cu zi. Considerăm, de asemenea, că documentul nr. 118 din volum a fost impropriu calificat „Programul Conferinței Uniunii Socialiste din România și a C.G.S.R. din 6—7 ianuarie 1908” (p.226). În fapt, este vorba de *Proiectul de program al Uniunii Socialiste din România* care, natural, nu a fost luat în dezbatere în 1908, fiind adoptat, cu unele modificări, de Congresul din 31 ianuarie—2 februarie 1910 al partidului clasei muncitoare din Româ-

nia. Am aprecia, apoi, că o seamă de documente care nu sînt emanate de la organizațiile revoluționare și democratice ale tineretului și, firește, ale clasei muncitoare, ca, de pildă, un articol al lui E. Winterhalder „Despre relațiunile între industriali și personalul lor” (p. 23—25), sau adrese ale unor instituții și întreprinderi din acea vreme (a se vedea, spre ilustrare, documentele nr. 10, 32 ș.a.), puteau fi incluse numai la adnotările din partea finală a volumului, avînd rolul de a completa informația din documentele de bază reproduse.

Volumul de față, care acoperă o problemă vastă, reflectată printr-o mare bogăție și varietate de materiale, se înscrie ca o contribuție valoroasă la istoriografia mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. El constituie un util instrument de lucru pentru cercetătorii istorici și, în același timp, o lucrare cu un puternic caracter educativ pentru tineret, pentru publicul larg îndeobște.

NATALIA TAMPA

MARIN BADEA, PAMFIL NICHITELEA, FILOZOFIA ISTORIEI. ORIENTĂRI ȘI TENDINȚE CONTEMPORANE,

Editura politică, București, 1982, 256 p.

În ultimele două decenii, cercetarea istorică din țara noastră a cunoscut o dezvoltare remarcabilă, atât prin lărgirea neconținută a ariei problematice supuse investigației științifice, cât și prin multiplicarea canalelor de difuzare a rezultatelor obținute, inclusiv reconsiderarea

locului și rolului istoriei ca știință în cadrul învățămîntului mediu și universitar. Rezultatele obținute sînt, fără îndoială, o concretizare elocventă a concepției partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, despre rolul și misiunea revoluționară a istoriei atît în ceea ce privește formarea personalității umane multilateral dezvoltate, în educația patriotică a întregului popor, cît și în ceea ce privește impactul dintre istorie ca știință și practica social-politică. Din acest ultim punct de vedere, este cu totul relevantă teza pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat-o la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, conform căreia istoria „constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și a luptei înaintașilor noștri”.

În spiritul acestei concepții novatoare, s-a produs o autentică refundamentare a criteriilor care orientează istoriografia națională prin analizarea în profunzime a proceselor și fenomenelor istorice; au fost acoperite multe din „petele albe”

existente în cunoașterea anumitor perioade, s-au formulat teze și interpretări noi, unele de certă valoare științifică, cu răsfringeri directe în cunoașterea teoretică și în activitatea practică politică. În același timp, istoriografia noastră s-a afirmat cu o deosebită pregnanță în dialogul științific internațional aducând contribuții valoroase în ceea ce privește inscrierea fenomenului istoric românesc în contextul european și mondial, „îndrăznind” să abordeze și fenomene ale istoriei universale. Perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R. a însemnat și în acest domeniu un avânt considerabil, semnificând în fapt, epoca reconstrucției marxiste a istoriei noastre, în deplină conformitate cu adevărul științific, cu legile obiective ale dezvoltării sociale.

Situate o perioadă de timp pe un plan relativ secund, unele aspecte ale meditației filozofice asupra sensurilor și semnificațiilor profunde ale istoriei au revenit în actualitate prin apariția, în ultimii ani, a primelor lucrări sistematice autohtone dedicate filozofiei istoriei. O preocupare necesară, fără de care nici o investigație istorică, cu atât mai mult cea marxistă, nu ar reprezenta decât o trecere în revistă a evenimentelor, însoțită eventual de anumite concluzii limitate, lipsită însă de perspectiva determinist-dialectică și de unitatea conceptuală, metodologică și ideologică indispensabilă cercetării științifice a istoriei în sensul cel mai complet al termenului.

În acest context general, atât științific cât și politico-ideologic, considerăm salutară apariția unei noi lucrări consacrate orientărilor și tendințelor contemporane în filozofia istoriei, în care cei doi autori, Marin Badea și Pamfil Nihițelea — un cercetător în domeniul istoriei și celălalt în al filozofiei —, și-au propus să înfățișeze o serie de aspecte reprezentative din problematica generală, teoretică și principală a filozofiei istoriei vizînd, printre altele, conținutul, metodele și formele cercetării istorice, valoarea euristică și practică a metodelor utilizate, cauzalitatea fenomenelor istorice, concepția despre adevărul istoric și, nu în ultimă instanță, despre partinitatea istoriei ca știință, în general, a celei marxiste în special.

Prin structura adoptată și prin modul de abordare a tematicii pe care o reflectă, lucrarea se adresează în primul rînd specialiștilor din domeniul istoriei și al filozofiei. Renunțînd la calea facilă a explicării unor idei în termeni accesibili gîndirii comune, autorii au optat pentru o analiză de conținut, pentru evaluarea critică a principalelor teze ce caracterizează cîteva din concepțiile contemporane ale filozofiei istoriei. În acest mod, lu-

crarea dobîndește o mai mare valoare euristică, înscriindu-se ca o contribuție semnificativă la definirea coordonatelor dialogului contemporan de idei cu privire la esența și specificitatea cunoașterii istorice. După știința noastră este primul studiu de acest gen în ultima perioadă, fapt care îi definește meritele și îi explică, în același timp, aspectul „mozai-cat” rezultat din tendința de a prezenta cele mai semnificative curente din domeniul filozofiei contemporane a istoriei, chiar atunci cînd între diferitele concepții nu există afinități terminologice, conceptuale sau de altă natură.

În spiritul confruntării de idei dintre concepția revoluționară a clasei muncitoare și alte tipuri de teorii, lucrarea relevă semnificațiile și importanța gîndirii marxiste în interpretarea istoriei, caracterul profund științific al concepției materialist-dialectice privind dezvoltarea istorică, bazată pe interdependența generalului și particularului, a factorilor obiectivi și subiectivi, a necesarului și întîmplătorului în viața socială, cuceriri majore ale gîndirii umane, care au transformat istoria în știință, oferindu-i un instrumentar complex și adecvat de studiere a fenomenelor și evenimentelor. Pledînd cu căldură pentru valorificarea forței de cunoaștere pe care o posedă marxismul, a valențelor sale cognitive prin raportare la istorie ca realitate, autorii exprimă convingerea, pe deplin întemeiată, că „procesele fundamentale și problemele esențiale ale istoriei patriei noastre nu pot fi abordate la nivelul cerințelor actuale decît dintr-o perspectivă teoretică, integratoare și explicativă” și că, în această perspectivă, „filozofia marxistă a istoriei oferă cercetării istorice orientări epistemologice și instrumente metodologice — cheie spre cunoașterea proceselor istorice — de incontestabilă necesitate și importanță” (p. 13).

Privită în ansamblu, lucrarea elaborată de Marin Badea și Pamfil Nihițelea pune pregnant în evidență relația dintre istorie și filozofia istoriei, pe de o parte, dintre istorie și practica socială, pe de altă parte, demonstrînd convingător teza că, de fapt, întreaga dezbateră de idei care îi angajează pe istorici sau filozofi ai istoriei este polarizată, în ultimă instanță, asupra modului cum trebuie să slujească istoria și filozofia istoriei cursul viu al practicii sociale. Această misiune se realizează într-o formă mijlocită, elementul intermediar constituindu-l conștiința istorică a omului; de unde și preocuparea autorilor lucrării pentru relevarea valențelor educative ale istoriei și filozofiei istoriei, de a pune în evidență valoarea lor umanistă

și revoluționară. „În lupta continuă a omului pentru dezvoltarea liberă a personalității, pentru făurirea unei lumi noi — apreciază autorii —, imaginea eforturilor anterioare, prin care s-a realizat progresul în condiția libertății umane, nu poate fi decât un imbold pentru fortificarea credinței în emanciparea completă a individului, pentru intensificarea acțiunilor menite a conduce către realizare în fapt a libertății sale depline“ (p. 40).

Din panoplia largă a curentelor și tendințelor existente în cîmpul gândirii istorice contemporane, al filozofiei istoriei, un loc important au rezervat autorii în mod îndreptățit, adepților teoriei sintezei în istorie, cu pregnanță „Școalei Analelor“, a cărei activitate a ilustrat și ilustrează dezvoltarea istoriografiei franceze. În cuprinsul acestui capitol se insistă asupra concepției lui Henri Berr și a aportului său la fundamentarea teoriei cu privire la sinteza în istorie ca alternativă la criza ce cuprinsese gândirea istorică pozitivistă la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru; sînt redată principalele elemente care definesc determinismul istoric, locul și rolul maselor, al personalității în istorie, cu sublinierea, mai ales, a accentului pe care adepții teoriei cu privire la sinteza istorică îl pun pe componenta culturală, științifică și ideologică a procesului dezvoltării societății.

Lărgind orizontul problematic al sintezei istorice, lucrarea prezintă și concluzii ale teoreticienilor din diverse țări, un loc important revenind contribuțiilor românești în această direcție. În partea finală a acestui capitol se redă modul cum s-a concretizat și se concretizează teoria sintezei istorice în practica istoriografică, ilustrîndu-se astfel viabilitatea însăși a uneia din orientările fundamentale pe care o urmează dezvoltarea contemporană a gândirii istorice burgheze.

Cu discernămint și pe baza unei bogate argumentații critice sînt prezentate în două capitole succesive concepția structuralistă și cea prezenteistă asupra istoriei. Ambele capitole se impun prin densitatea analizei, îndemnînd cititorul la reflecție în legătură cu necesitatea depășirii empirismului în cunoașterea istoriei ca realitate, a apelului la metodologia tipică teoriei sistemice care presupune integrarea laturilor, momentelor sau aspectelor izolate ce le poate pune în evidență un fenomen istoric într-un ansamblu, un întreg în care diferitele elemente componente se intercondiționează reciproc. În analiza pe care o fac structuralismului, autorii surprind virtuțile etalate în procesul cunoașterii istorice, îndeosebi refuzul evidențelor elemen-

tare în istorie, preocuparea pentru depășirea înțelegerii și prezentării istoriei sub forma unei simple succesiuni de evenimente, pentru descifrarea esenței fenomenelor, a conexiunilor interne, a raporturilor intime dintre diferitele elemente ce le compun. Concomitent, însă, autorii se și detașează, relevînd limitele specifice concepției și metodologiei structuraliste, ale modului cum reflectă, mai ales în teorie, raportul dintre structură și istorie și care a pus și pune în evidență tendința de a supraestima sincronicul și a neglija geneza și diacronia structurilor reale, conducînd către ideea „esențelor interne“, ceea ce este o concesie făcută idealismului absolut. Autorii conchid, pe drept cuvînt, că în dezvoltarea sa, cunoașterea istorică se preocupă de identificarea adevăratelor structuri ale istoriei, fără a face din aceasta un scop în sine, dar caută să releve și concretul istoric, să zugrăvească în culorile sale reale devenirea societății.

Care este adevărata natură a relației trecut-prezent-viitor și cum se reflectă aceasta în conștiința istorică, care este adevărata măsură și perspectiva reală din care este privit și analizat trecutul ca obiect al cunoașterii istorice, altfel spus, care este adevărata corelație dintre istorie ca știință și contemporaneitate și cum își găsesc acestea reflectarea în planul gândirii istorice contemporane, sînt întrebări la care se dau răspunsuri în capitolul patru al lucrării, cu referire specială la curentul istoriografic american cunoscut sub numele de prezenteism. Este o analiză critică riguroasă atît a atitudinii retrospectiviste în istoriografie, de reconstituire a imaginilor istorice pentru diverse epoci sau evenimente ca imagini în sine, fără nici un mesaj către prezent, cît și a prezenteismului în înțelesul său real, acela al unui „complex de concepții și orientări istoriografice care au comună tendința de a nega obiectivitatea trecutului istoric și de a reduce știința istorică la o simplă reflectare a «situațiilor» contemporane, a unor fapte și evenimente «recreate», actualizate“ (p. 162).

Din aceeași perspectivă este înfățișată, într-un alt capitol al lucrării, una din tendințele mai recente — aceea a manierei cantitativist-statistice de analiză a fenomenelor istorice, concretizată în cadrul istoriografiei americane de curentul cunoscut sub numele de „noua istorie economică“. În spiritul dialogului științific, sînt înfățișate atît realizările dobîndite de adepții „noulor istorii economice“, plusul de cunoaștere obținut, de rigoare a interpretărilor formulate și vehiculate ca atare, cît și neîmplinirile sau limitele

sale, o carență principală — relevată de autori — constituind-o inadecvarea la fluxul practicii sociale.

În capitolul final, consacrat problemei adevărului, considerată pe bună dreptate ca o problemă cheie a istoriei ca știință, se insistă asupra opoziției dintre concepțiile materialistă, raționalistă și, evident, marxistă, pe de o parte, și concepțiile idealist-agnostice și iraționaliste, pe de altă parte, ca principală trăsătură a confruntărilor de idei existente în istorie dar, mai ales, în filozofia istoriei. Din acest punct de vedere, autorii abordează adevărul istoric și semnificația sa cât și

problema partinității și obiectivității în știința istorică.

Pătrunsă de ideea că numai printr-o atitudine combativă, revoluționară, de apreciere critică și de construcție originală a unei filozofii românești a istoriei, istoriografia noastră poate înregistra progrese și în continuare, lucrarea elaborată de Marin Badea și Pamfil Nichițelea se constituie ca o contribuție utilă la identificarea tendințelor contemporane în cadrul acestui domeniu de cercetare și la precizarea specificului său.

MIRCEA STOICA

MECANISME DE REGLEMENTARE PAȘNICĂ A DIFERENDELOR DINTRE STATE,

Editura politică, București, 1982, 342 p.

Încă din cele mai vechi timpuri, înainte chiar de apariția instituției statului, una dintre preocupările constante ale omenirii a fost aceea de a limita, pe cât posibil, folosirea forței în raporturile dintre diverse comunități umane și, apoi, de a o elimina definitiv. În acest efort, care se constituie într-un proces de durată ce se înfăptuiește pas cu pas, omenirea a cîștigat deja, pînă în prezent, cîteva poziții importante: au fost create și acceptate principii, au fost instituite mecanisme de negociere și alte mijloace de soluționare pașnică, menite să dea mai multă siguranță statelor că nu se va mai face uz de

forță împotriva lor, că se vor găsi soluții pașnice pentru rezolvarea diferendelor și neînțelegerilor dintre ele. Rezultatele obținute pînă acum, stadiul actual al problemei și perspectivele de dezvoltare în această direcție sînt înfățișate pe larg în lucrarea *Mecanisme de reglementare pașnică a diferendelor dintre state*, apărută în Editura politică sub egida Academiei „Ștefan Gheorghiu” și a Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale. Volumul este rodul strădaniilor unui colectiv format din cunoscuți specialiști în dreptul internațional sau practicieni în domeniul relațiilor internaționale: Ion Anghel, Alexandru Bolintineanu, Ionel Cloșcă, Ion Diaconu, Mircea Malița, Dorin Rusu și Ion Voicu.

Autorii au pornit, în elaborarea lucrării, de la convingerea — mărturisită de altfel — că orice studiu consacrat soluționării pașnice a diferendelor internaționale, pentru a se adecva cu adevărat unor finalități practice, trebuie să aibă drept punct de plecare practica și să schițeze direcții și căi de îmbunătățire a mijloacelor statornice de dreptul internațional pentru aplanarea pașnică a problemelor litigioase. A fost o sarcină extrem de dificilă, dar autorii volumului au reușit ca, valorificînd cu toată atenția experiența națională și internațională în materia atît de amplă a soluționării pașnice a diferendelor internaționale, să apropie cercetarea lor și concluziile pe care le-au desprins de exigențele efective ale practicii internaționale din zilele noastre, ceea ce constituie, după părerea

noastră, marele merit — dar nicidecum singurul — al acestui volum.

În primul capitol al lucrării, autorii surprind, prin câteva date esențiale, modul în care s-a impus, de-a lungul secolelor, ideea soluționării diferendelor dintre state pe cale pașnică. Deși foarte lent, progresul în această direcție a fost însă permanent, ajungându-se astăzi în situația ca această problemă să devină de cea mai stringentă actualitate. Lucru absolut normal dacă ne gândim la faptul că progresele înregistrate în domeniul armamentelor fac ca „soluția” războiului să fie astăzi tot mai greu de admis, ea putând duce la distrugerea și dispariția întregii civilizații create de om de-a lungul mileniilor, la dispariția speciei umane însăși. În antichitate — se arată în lucrare — cînd conținutul relațiilor dintre state era determinat de lupta pentru extinderea teritoriului, acapararea de sclavi, instaurarea hegemoniei etc, mijloacele de reglementare pașnică au avut un rol limitat, războiul fiind, de regulă, calea „normală” de soluționare a disputelor. Dar nu singura ! Chiar și în aceste condiții au existat situații cînd statele au recurs la mijloace pașnice pentru soluționarea diferendelor dintre ele. În acest sens, în lucrare se arată că în Grecia antică se foloseau, încă din secolul al V-lea î.e.n., atît arbitrajul, prevăzut de clauze cuprinse în tratate, cît și medierea. De asemenea, în statul sclavagist roman, reglementării pașnice a diferendelor i se acorda un mare rol, această activitate intrînd în competența Senatului și a unui colegiu sacerdotal (colegiul fetialilor), condus de un „pater patratus”. În Evul Mediu, procedurile mai des folosite pentru reglementarea pașnică a diferendelor au fost arbitrajul, medierea și, uneori, concilierea. Pentru tranșarea disensiunilor dintre state erau solicitați, adesea, ca mediatorii sau arbitri, papa, împărați sau juriști celebri ai timpului. Consolidarea suveranității statelor a dus, însă, treptat, la părăsirea ideii arbitrajului papei sau împăratului și la căutarea altor metode corespunzătoare situației existente. În aceste condiții a început să se afirme ideea formării unor sisteme pentru soluționarea conflictelor dintre state prin arbitraj și conciliere, ca forme ale menținerii echilibrului de forțe. În acest scop au fost elaborate planuri de arbitraj a litigiilor în cadrul unor forumuri generale europene ale statelor de pe continent.

Primul proiect de acest gen, care se îndepărta de concepția universalistă a bisericii catolice și căuta să găsească un răspuns mai logic și mai pragmatic, a fost cel al francezului Pierre Dubois. Acesta anunța, la 1306, în lucrarea *De recuperatione terrae sanctae*, ideea că menținerea păcii putea fi realizată numai dacă se creau instituții adecvate. Planul lui viza, în esență, asigurarea păcii permanente prin organizarea statelor în cadrul unei federații creată pe baza unui pact solemn, al cărui conținut era străbătut de ideile renunțării la război ca mijloc de soluționare a diferendelor dintre state și reglementării litigiilor pe cale pașnică. Dubois vedea în arbitrajul internațional realizat de laici mijlocul cel mai eficace pentru îndeplinirea scopului propus ; de aceea, pentru soluționarea diferendelor între state, el preconiza un „consiliu” al suveranilor, imputernicit să adopte asemenea hotărîri. Dar planul lui Dubois, ca și ideile și proiectele ulterioare ale lui Antoine Martini, Podiebrad, Francisco Suarez, Dante, Erasmus, Thomas Morus, Emeric Cucé, Hugo Grotius, Sully sau, mai recent (sec. XVIII — XIX), ale lui Leibniz, J. J. Rousseau, J. Bentham, Kant și alții nu au putut fi transpuse în viață în condițiile în care raporturile internaționale erau gravate de practici specifice orînduirilor bazate pe dreptul celui mai puternic de a-și impune voința. La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, deși pe planul ideilor reglementarea pașnică a cunoscut progrese incontestabile (acum au fost semnate primele acorduri și convenții internaționale, care prevedeau anticipat posibilitatea recurgerii la calea pașnică pentru rezolvarea diferendelor : este vorba de convențiile de la Haga din 1899 și 1907), pe tărîm practic realizările au continuat să rămînă modeste.

Experiența românească în domeniul folosirii mijloacelor pașnice pentru reglementarea diferendelor cu alte popoare — la care în lucrare se fac referiri substanțiale — a permis autorilor relevarea unor constante ale politicii externe și diplomației poporului nostru, ale căror rădăcini se trag din antichitatea dacică. „Cele mai vechi izvoare — se arată în lucrare — se referă la tratativele purtate de strămoșii noștri cu cetățile vecine (grecești — *n.n.*) fie pentru încheierea de alianțe în vederea preîntîmpinării unui pericol din exterior, fie pentru soluțio-

narea unor probleme litigioase, ori pentru facilitarea schimbului de produse. În statul geto-dac găsim astfel o instituție diplomatică corespunzătoare întinderii și rolului jucat de această țară" (p. 18). Odată cu scurgerea secolelor, diplomația românească și-a diversificat funcțiile și formele de negociere și, totodată, a apelat la folosirea și a altor mijloace pașnice de reglementare a diferendelor (arbitrajul și concilierea). În epoca modernă, România — ale cărei eforturi de creare și consolidare a statului național unitar au coincis în timp cu afirmarea și căutarea pe plan internațional a unor procedee și mijloace pașnice pentru reglementarea diferendelor între state — a manifestat un interes deosebit și a avut un rol activ în cadrul acțiunilor menite să consolideze aceste instituții de drept internațional. În instrucțiunile date de ministrul de externe Ion Lahovari delegației române participante la prima conferință de pace de la Haga din 1899, se arată în volum, acest interes era exprimat cu deosebită claritate: „Mai mult decât orice altă națiune, România are nevoie să se bucure încă mai mult timp de binefacerile păcii, pentru a repara relele pe care lungi secole de calamități au făcut să apese pe umerii ei; politica înțeleaptă, ponderată și pașnică de la care ea nu s-a îndepărtat niciodată de când și-a cucerit plenitudinea independenței sale, efortul constant pe care îl depune pentru a-și rezolva resursele, marile lucrări pe care ea le-a întreprins în toate părțile teritoriului său, sînt cele mai sigure garanții ale sentimentelor care animă pe suveran și națiune. Cu această vie satisfacție, deci, cu dorința cea mai sinceră de a vedea lucrările Conferinței ajungînd la rezultate pozitive și eficiente, trimitem pe reprezentanții noștri să ia parte la lucrările sale" (p. 22—23). Delegația română a manifestat multă clarviziune și spirit constructiv în cadrul lucrărilor conferinței de la Haga, afirmînd caracterul facultativ al procedurilor de reglementare pașnică și opunîndu-se oricăror încercări de a depăși acest cadru.

În perioada interbelică, în cadrul căutărilor pe plan internațional pentru soluționarea pașnică a diferendelor, crearea Societății Națiunilor, al cărei scop declarat a fost dezvoltarea cooperării între națiuni și garantarea păcii și securității, a avut o semnificație aparte: odată cu Pactul Societății Națiunilor, care obliga

statele membre să recurgă la mijloacele pașnice, înainte de a recurge la război, punîndu-le la dispoziție în acest scop și un sistem mai evoluat de reglementare pașnică a diferendelor, a luat naștere o nouă procedură — justiția internațională, prin crearea Curții Permanente de Justiție Internațională.

Ideile cuprinse în Pactul Societății Națiunilor și-au cîștigat repede autoritate, găsindu-și materializarea în noi instrumente, proceduri și norme internaționale recunoscute și acceptate de tot mai multe state. Din rîndul acestora, o importanță deosebită a avut-o Tratatul general de renunțare la război („Pactul Briand-Kellog”), semnat la Paris la 27 august 1928. Pînă la acea dată dreptul internațional recunoștea două situații în relațiile internaționale: starea de pace și starea de război. După adoptarea Pactului Briand-Kellog, care condamna în mod solemn folosirea războiului ca mijloc de reglementare a diferendelor și cerea statelor să-și asume obligația ca în asemenea situații să apeleze numai la mijloace pașnice, în dreptul internațional nu a mai fost recunoscută decât o situație legală: starea de pace.

România, preocupată de a-și consolida unitatea națională, de a-și apăra independența și integritatea teritorială, a militat, în perioada dintre cele două războaie mondiale, pentru edificarea unui sistem de securitate colectivă prin mijloace juridice, prin perfecționarea normelor, principiilor și instituțiilor dreptului internațional, prin instrumente posteriore Pactului Societății Națiunilor, implicit prin cristalizarea și afirmarea principiului reglementării pașnice a diferendelor dintre state. Concepția și acțiunea practică a diplomației românești în această direcție — se arată în lucrare — și-au găsit o vie ilustrare atît în prezența sa activă și elevată în dezbaterile și confruntările de la Societatea Națiunilor, cît și în permanenta căutare de alte soluții în afara forului genevez — înțelegeri de asistență, neagresiune și neutralitate, crearea unor organizații de securitate regională, inițierea și participarea la instrumente de reglementare pașnică bi și multilaterală.

Aria investigării, întreprinsă de autori, înglobează, în continuare, cele mai semnificative momente care definesc stadiul atins în transpunerea în viață a principiului reglementării pașnice a diferende-

lor. Fiecare mijloc pașnic pe care statele îl au astăzi la dispoziție pentru soluționarea diferendelor dintre ele este exemplificat în lucrare printr-un caz tipic, care este supus unei minuțioase analize istorice și juridice. Astfel, pentru negocierile diplomatice, este înfățișat modul în care s-a ajuns la acordul asupra independenței statului Zimbabwe (p. 50—82); pentru bunele oficii este prezentat rolul Elveției în angajarea negocierilor franco-algeriene (p. 83—93); pentru mediere — rolul jucat de secretarul general al O.N.U., U Thant, în diferendul dintre Indonezia și Olanda cu privire la Irianul Occidental (p. 94—115); ancheta internațională este exemplificată cu rolul comisiilor de anchetă în Palestina în anii 1945—1949 (p. 116—142); pentru concilierea internațională este prezentat modul cum s-a soluționat conflictul dintre Bolivia și Paraguay pentru zona Gran Chaco (p. 143—168); iar pentru arbitrajul internațional este analizat modul cum a fost soluționat litigiul indo-pakistanez pentru zona Rann (p. 169—198). Capitoale speciale din lucrare sînt consacrate prezentării jurisdicției internaționale, precum și rolului O.N.U. și al organizațiilor și acordurilor regionale în reglementarea pașnică a diferendelor internaționale.

Ultimul capitol al lucrării este dedicat concepției României socialiste, a președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, asupra instituției reglementării pașnice a diferendelor dintre state, privită ca parte integrantă a concepției generale a partidului și statului nostru despre modul de desfășurare a relațiilor internaționale. În acest sens, în lucrare se subliniază că în concepția României tezele principale în domeniul reglementării pașnice sînt subsumate, în principiu, ideii conform căreia obiectivul fundamental al comunității internaționale este de a face totul pentru ca fiecare popor, fiecare stat să poată trăi în siguranță, să nu se mai teamă de vreun amestec în treburile sale interne, să-și poată concentra eforturile în direcția dezvoltării economico-sociale, ridicării nivelului de trai, colaborării cu alte state pe baza principiilor dreptului internațional. Orice încercări de a rezolva prin forță problemele spinoase existente între unele state, generate de perpetuarea îndelungată a politicii imperialiste de forță și dictat, de dominație colonială nu pot duce decît la apariția de noi conflicte și stări de încordare, pot pune în pericol pacea și securitatea internațională. Totodată, pornind de la realitatea că înarmările împovărează tot mai greu popoarele, accentuează disensiunile dintre state și sporesc pericolul

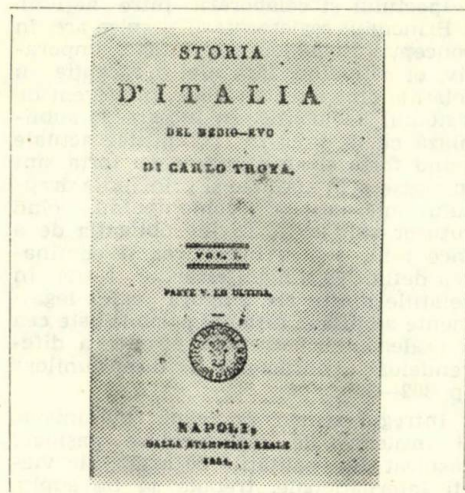
unor războaie nimicitoare, România socialistă consideră că trebuie făcut totul pentru trecerea la dezarmarea generală și, în primul rînd, la dezarmarea nucleară, că trebuie să se acționeze într-un spirit de înaltă răspundere pentru promovarea respectului și colaborării între națiuni.

Principiul reglementării pașnice are, în concepția României, un caracter imperativ, el acționînd, fără nici o excepție, în relațiile dintre toate statele, indiferent de sistemul lor politic. În lucrare se subliniază cu tărie că în condițiile actuale „cînd forța și amenințarea cu forța sînt interzise prin normele și principiile dreptului internațional contemporan, cînd tuturor statelor le revine obligația de a face totul pentru îngrădirea și eliminarea definitivă a manifestărilor forței în relațiile dintre ele, singura cale legalmente admisă și rațional posibilă este cea a reglementării *exclusiv* pașnice a diferendelor, conflictelor și disensiunilor” (p. 302—303).

Întregul sistem de reguli, mecanisme și mijloace de reglementare pașnică, inspirat din realitățile de astăzi ale vieții internaționale, trebuie să fie suplă, dar conceput în mod unitar și consacrat într-un document la elaborarea căruia să participe toate statele și toate să devină părți ale sale. În cadrul acestui sistem trebuie să se consacre, în forme juridice și univoce, tratativelor diplomatice directe rolul principal pe care ele îl au în fapt în practica internațională. De asemenea, să se redefiniească în mod limpede rolul Organizației Națiunilor Unite în reglementarea diferendelor dintre state, funcțiile diferitelor organisme principale ale acesteia și să se creeze mecanisme noi în acest sens. În același timp, țara noastră consideră că se impune revitalizarea și a celorlalte mijloace de reglementare pașnică, care au la bază, în fapt, voința și interesele tuturor popoarelor.

Încheiem aceste scurte considerații asupra volumului : *Mecanisme de reglementare pașnică a diferendelor dintre state*, subliniind faptul că lucrarea se înscrie ca o realizare remarcabilă în domeniul științelor social-politice din țara noastră. Ea reprezintă, la ora actuală, o chintesență a tuturor dezvoltărilor, în teorie și practică, pe care le-a cunoscut pînă azi domeniul reglementării pașnice a conflictelor internaționale. Un domeniu de mare actualitate, cu un viitor frumos și sigur, deoarece rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor dintre state constituie astăzi soluția obligatorie, impusă de logică, dar și de interesele vitale ale omenirii.

CARLO TROYA,
STORIA D'ITALIA DEL MEDIO EVO,
vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (III),

Continuăm să prezentăm cititorilor revistei „Anale de istorie” lucrarea istoricului italian Carlo Troya, *Storia d'Italia del Medio Evo*. Reamintim că referiri asupra lucrării am făcut și în numerele 4/1982 și 2/1983 ale revistei. De data aceasta ne vom opri asupra Cărții a șasea, intitulată „Invasia sarmatică. Mitridate, Ariovist și Burebista”, care conturează istoria strămoșilor noștri geto-daci încadrată intim în contextul larg al lumii antice a primei jumătăți a secolului I î.e.n.

Șirul evenimentelor relatate în această secțiune a lucrării se deschide cu războiul împotriva cimbrilor, „în care Roma a luptat împotriva barbarilor, nu pentru glorie și stăpânire, ci doar pentru propria-i salvare” (p. 308). Într-adevăr, cu mari eforturi, armatele romane, reunite sub comanda lui Caius Marius, au reușit, în bătălia de la Vercellae, din anul 101 î.e.n., să nimicească forțele cimbrilor. Dar un nou pericol, mult mai mare, s-a ivit pentru stăpânirea romană, cel reprezentat de Mitridate VI Eupator (120—63 î.e.n.).

Suveranul Regatului Pontului, adversar înverșunat al Romei, a inițiat o politică expansionistă îndrăznească. După ce a obținut Bosforul cimberian, el a tins, remarcă autorul, să cucerească și Bosforul tracic „pentru a rămâne stăpân asupra Pontului Euxin și a gurilor Dunării. În planurile sale ambițioase el gădea că s-ar putea astfel apropia cât de cât de

Adriatica și de acolo să năvălească în Italia”; de aceea „îi instiga pe barbarii de la Euxin, împotriva cărora luptase. să se unească împotriva romanilor și promitea multe tracilor pentru a-i determina să ruineze, prin incursiunile lor, provincia romană Macedonia” (p. 318). Și, scrie Carlo Troya, Mitridate a reușit să atragă de partea sa majoritatea locuitorilor „care se aflau în jurul Pontului Euxin, în Caucaz, în Scitia scoaloților și în Tracia, până la Munții Haemus și la Rodope” (p. 322). Faptul este confirmat și de cuvintele ce i le-ar fi adresat Lucius Cornelius Sylla, care a reușit să-l înfrângă pe Mitridate în anul 86 î.e.n.: „Tu i-ai ridicat împotriva romanilor pe sarmați, sciți și traci, înainte de a declara război. Tu, trimițând soli la regii barbari. le-ai cerut să-ți fie aliați. Ai răpit apoi grecilor libertatea și romanilor Macedonia. Acum... degeaba sperî să schimb condițiile păcii pe care ți le impun” (p. 323).

Dar, ceea ce ne interesează în primul rînd sînt considerațiile autorului asupra geto-dacilor. Astfel, menționîndu-i pe bastarni printre barbarii care se aliașeră cu Mitridate, el amintește că aceștia puseră stăpînire pe insula dunăreană Peuce, ceea ce a constituit pentru geto-daci „o gravă insultă și o mare vătămare” (p. 323). Așa se explică de ce regele Oroles — notează Carlo Troya, reluînd o știre datorată lui Pompeius Trogus — „le-a poruncit să rămînă în casă și să facă treburile femeilor pînă în clipa în care bravura lor va fi în stare să steargă rușinea înfrîngerilor suferite de la bastarni. Și pentru a-i jigni și mai mult, le porunci ca atunci cînd se culcă să-și pună picioarele acolo unde obișnuiau să-și pună capul; porunci menținute cu strictețe pînă cînd au obținut victoria” (p. 324).

Autorul se oprește apoi, pe larg, asupra personalității lui Burebista și a creației sale istorice. El scria: „Burebista s-a născut printre geți și acel popor îi datorează faptul de a fi fost scos din greaua condiție în care decăzuse. A știut să-i facă atît de disciplinați și să-i antreneze într-un mod atît de potrivit încît în scurtă vreme daco-geții, slăbiți în urma luptelor împotriva bastarnilor, își întinseră stăpînirea asupra mai multor regiuni. În ajutorul lui Burebista, în vremea cînd Sylla era dictator la Roma, a venit un om care s-a bucurat de un prestigiu pe care nimeni, după Zamolxe, nu-l mai exercitase asupra sufletelor

geților. Strabon credea că ar fi fost un magician. Se numea Deceneu. Locuise mult timp în Egipt și aici învățase științele oculte, practicînd bine mai ales arta prevestirilor. Burebista l-a primit și, de acord cu el, i-a cedat o mare parte din autoritatea supremă, considerîndu-l mai mult decît un muritor. Acesta i-a instruit pe geți în disciplinele morale și fizice. Atît de mare a fost, povestește Strabon, respectul pe care geto-dacii i l-au acordat lui Deceneu, încît dorința sa a fost suficientă pentru ca ei să abandoneze vinul..., iar în unele locuri a reușit chiar să convingă poporul să stirpească viile“ (p. 324—325).

Acțiunea celor doi conducători ai geto-dacilor a fost împărțită — după părerea lui Carlo Troya — în felul următor : „Burebista cu austeră perseverență își reorganiza oastea și întindea hotarele regatului său“, iar „Deceneu instruia mințile și întărea principiile lui Zamolxe... Regele căuta mijloace pentru a încheia alianțe cu popoarele vecine, astfel că în scurtă vreme a fost creată o *Confederație* (subl. ns.), la îndemnul lui Burebista (circa 80—79 î.e.n.), care, dacă viața i-ar fi fost mai lungă, nu numai că ar fi cucerit, așa cum a și făcut-o, o parte din Europa răsăriteană, dar chiar din acei ani ar fi îndreptat armele împotriva Italiei“ (p. 325). Romanii au sesizat pericolul constituirii și extinderii Confederației geto-dacice, ceea ce îi determină să urmărească „cu neliniste mișcările“ lui Burebista (p. 325).

Autorul marchează unele momente ale creării Confederației în felul următor : „O cîmpie aridă se întinde de la Dunărea de jos la Tyras sau Nistru, între Pontul Euxin și așezările vechi ale daco-geților, în care a suferit de sete Lysimach și înaintea căruia pătîmise Darius în expediția sa împotriva lui Indatirs. Acesta era pustiul numit al geților, care astăzi se cheamă Basarabia. Aici teama de bastarni, exemplul sciților scoți și al sarmaților, ca și disensiunile dintre orașe împinseră un grup de daco-geți spre viața nomadă. Horațiu i-a descris pe acești geți oameni care duceau o viață cîmpenească..., oameni liberi, cărora, probabil, nu le plăceau obiceiurile orașului lor getic Helios. Acestora li s-au alăturat, poate, alte grupuri de adevărați sciți, adică sciții scoți, care fugeau din calea sarmaților, și alți barbari rătăcitori. După locuitorii din Pustiul geților veneau tirageții sau geții de la Tyras, nomazi și ei, cu excepția unui mic grup despre care Strabon scrie că s-ar fi ocupat de agricultură și de aceea venind să locuiască, nu rareori, pe unul dintre cele două maluri ale Dunării“ (p. 325—326).

Toate aceste neamuri înrudite sau avînd anumite interese comune „se adunau în confederații locale, cărora, după nevoie, li se acorda cite un nume social, fie derivînd din scopul Confederației, fie din calitatea armelor pe care le foloseau, fie din particularitatea vreunui alt obicei al lor. Deseori învingîii își pierdeau numele patronimic, alteleori învingătorii îl luau pe cel al învingîtorilor... La desființarea ligii lor se pierdea și numele social, sau se restrîngea din nou la primul trib, și, mai norocos, cite un trib impunea un nume de durată unei întregi națiuni. Așa a fost, de pildă, printre altele, Confederația daco-geților. Și tot astfel vom vedea crescînd puțin cite puțin confederațiile francilor și longobarzilor“ (p. 326).

Acesta era cadrul în care, după moartea lui Sylla, „Mitridate s-a pregătit pentru o nouă luptă, și mai grea, împotriva romanilor“ (p. 326). El a încercat din nou să atragă popoarele din jurul Caucazului și al Pontului Euxin și, „mai mult decît pe oricare alții, prin mijlocirea trimișilor săi, pe traci“. Părerea lui Carlo Troya este că, „Burebista și Deceneu au fost, mai mult ca sigur, participanți la aceste fapte, dar istoricii războaielor lui Mitridate au inclus deseori numele geților în acela, mai general, de traci“ (p. 326—327). Scordiscii s-au aliat cu illirii, cu dardanii și cu moesii pentru a ataca provinciile romane vecine. La rîndul lor, sarmații s-au unit cu tracii, luptînd cu înverșunare împotriva romanilor.

„Aceasta era perioada (circa 75 î.e.n.) în care îndrăznețul Burebista lărgea din ce în ce mai mult stăpînirea daco-geților“ (p. 327). Confruntarea sa cu boii celtici este prezentată de Carlo Troya ca o acțiune întreprinsă de conducătorul statului geto-dac pentru „a-și răzbuna popoarele“ (subl. ns.) din componența acestui mare stat. „Vechi dușmani ai geto-dacilor erau boii, asupra cărora domnea Critasiros. Ei stăpîneau Boemia, dar nu părăsiseră nici regiunea care le fusese cedată înainte de către taurisci în Illiria. Și, cum Burebista își pusese în acțiune planul de a-și răzbuna popoarele, nu bastarnii sau Dunărea l-ar fi împiedicat s-o facă. Trecînd curajoș fluviul, prădă în Tracia pînă la hotarele Macedoniei și Illiriei“ (p. 328). Răzbunarea sa, continuă autorul, s-a îndreptat cu osebite asupra galilor sau celților, „cu excepția scordiscilor, cu care, afirmă Strabon, nu rareori geto-dacii se aliau. Burebista a înfrînt mai întîi pe galii care locuiau printre traci și illiri, apoi lichidă pe boii supuși lui Critasiros și pe taurisci“ (p. 328). Acțiunea sa a fost atît de puternică încît regiunea respectivă a primit numele de Pustiul

boilor. „Pentru o bună perioadă de vreme acea fișie de pământ rămase necultivată, bună doar pentru a duce turmele la păscut; se învecina cu lacul căruia Pliniu i-a dat numele de Peiso și care se considera că ar fi astăzi lacul Balaton din Ungaria“ (p. 328).

După victoriile lui Burebista, statul său, numit de Carlo Troya Confederația daco-gețică, avea următoarea extindere: „din hotarul tisageților și a Pustiului geților până la Pustiul boilor și răsăritul Boemiei“, iar „oastea daco-geților ajunsese să numere 200 000 de oameni și dădu mari temeri popoarelor vecine și era considerată formidabilă de către romani“ (p. 329).

O altă populație, anarhii, care și „în veacul următor va face parte din Confederația daco-geților, se număra printre popoarele acesteia încă din timpul lui Burebista“. Aceștia locuiau la hotarele pădurii Hercynice, ce „se întindea de-a lungul Dunării până la hotarele helveților“, în care se refugiaseră și boii goniți de Burebista, împreună cu alte seminții (p. 329).

Autorul menționează că toate evenimintele, mișcările de populații, alianțele, confederațiile enunțate se încadrează în acest secol — sec. I î.e.n. al istoriei universale —, pe care îl denumește „veacul lui Burebista“ (subl. ns.) (p. 330). În această epocă, susține Carlo Troya, „romanii s-ar fi aflat în mare primejdie dacă Ariovist, Burebista și Mitridate s-ar fi pus de acord în planurile lor, sau dacă și-ar fi îndreptat în același timp oștirile împotriva Italiei“ (p. 332). Cu atât mai mult, cu cât în anii 73—71 î.e.n. Roma a fost zguduită de marea răscoală a sclavilor condusă „de Spartacus, gladiatorul apărut din rândurile tracilor“ (p. 333).

Tot în acest răstimp, proconsulul Macedoniei, Caius Scribonius Curio, a pus capăt, scrie autorul, războiului împotriva dardanilor, scordiscilor și altor popoare. a căror ridicare la luptă „insuflase o mare teamă romanilor, într-atât, încât, o legiune debarcată la Durazzo a refuzat să-și urmeze proconsulul în acel înfricoșător război din Tracia“ (p. 334).

Romanii conduși de C. Scribonius Curio au ajuns pentru prima oară până la malurile Dunării. „Aici au fost opriți — dacă stai să-l crezi pe Florus — de întunecimile codrilor Daciei de pe malul opus. Curașos și aspru conducător, Curio s-a gândit că nu va putea îmblânzi dușmani atât de sîngeroși“ (p. 334). Urmașul său, Marcus Lucullus, „îi respinse pe daco-geți și pe moesi de la hotarele Macedoniei și, surprinzînd la Haemus o armată de besii, foarte fioroși, i-a lichidat

printr-o strălucită victorie. Eumolpiada și Uscadana i s-au supus, orașe ce s-au numit apoi Filipopoli și Adrianopol. A pus stăpînire și pe Callatis, pe Tomis și pe Histria și a distrus Apollonia din vecinătatea gurilor Dunării, de unde a transportat în Capitolul colosul lui Apollo“ (p. 335). Romanii își îndreaptă apoi întreaga atenție spre Dunăre, fluviul care începuse a fi „mai bine supravegheat de romani“, întrucît „crescîndă putere a lui Burebista avertiza că din malurile sale trebuie să se facă un bastion solid al apărării Italiei“ (p. 348).

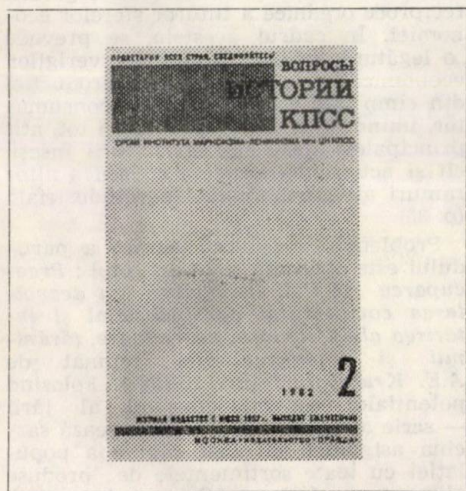
Pe cînd Roma era cuprinsă de confruntările interne ai căror protagoniști au fost Caesar și Pompei, Burebista și-a continuat acțiunile victorioase pe malurile Euxinului. Burebista ajunge pînă la Olbia, pe care o cucerește, „ducîndu-i în captivitate pe grecii boristenii, cu aproape 150 de ani înainte ca Dio Chrysostomos să călătorească la Olbia. Aici, afirmă el, se păstra încă vie amintirea acelei nenorociri, cu toate că prizonierii se întorseseră repede să locuiască din nou la Olbia, din dorința învingătorilor (subl. ns.), care nu au făcut un secret din faptul că aveau nevoie de negoțul grecilor și de călătoriile corăbiilor acestora. Astfel, geții lui Burebista au îndrăgit tot mai mult meșteșugurile acelor străini și au căutat să profite de știința lor. Apoi au luat în stăpînire alte cetăți de la Euxin, pregătindu-se de un nou și mai greu război“ (p. 358). Armata Confederației daco-gețice s-a mărit din ce în ce mai mult, alăturîndu-i-se „alte triburi, necunoscute în zilele noastre. Mai mult, unora li s-a părut că ce mai rămăsese din populațiile boilor și tauriscilor trebuie să fi trecut, încetul cu încetul, înainte de ocuparea Olbiei, sub stăpînirea daco-geților, formînd o ligă împreună cu aceștia“ (p. 358—359).

Lui Caesar, scrie autorul, i-a displicut această „prosperitate a daco-geților, rezultată în urma preocupărilor atente ale lui Burebista și a influenței lui Deceneu“. Dar, „nici autoritatea Romei, nici a dictatorului pe viață n-au putut înfrînge elanul daco-geților, care se împrăștiară din nou în Tracia și în Iliria, cînd Caesar l-a trimis în Epir pe Octavianus, fiul lui Octavius, pentru a se pregăti de război împotriva lui Burebista“ (p. 359).

Moartea celor doi străluciți comandanți de oști, a lui Burebista și a lui Caesar, a întîrziat declanșarea conflictului, iar Confederația lui Burebista „s-a împărțit în mai multe țări“ (subl. ns.) (p. 359).

ANA-MARIA COMAN

„VOPROȘI ISTORII KPSS“,
nr. 1—12/1982

Potrivit cu profilul ei tematic, revista „Voprosi istorii KPSS“ („Probleme de istorie a P.C.U.S.“), editată de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., a reflectat și în cursul anului trecut un larg evantai de probleme referitoare la politica economică și socială a partidului, la istoria luptelor revoluționare, ca și la preocupările actuale ale istoriografiei sovietice.

Un loc important au ocupat în coloanele revistei studiile și articolele consacrate transunerii în viață a hotărârilor și sarcinilor trasate de cel de-al XXVI-lea Congres al P.C.U.S. (23 februarie — 3 martie 1981). Acestui cadru de preocu-

pării îi este dedicat, în nr. 2 din 1982, articolul: *O problemă importantă pentru întregul partid*, semnat de K.U. Cernenko, membru al Biroului Politic, secretar al C.C. al P.C.U.S., care abordează o serie de aspecte și repere ale înlăptuirii rolului conducător al P.C.U.S. în perioada construcției societății socialiste dezvoltate. „Creșterea rolului conducător al partidului în perioada socialismului dezvoltat — arată autorul — nu reprezintă dorința subiectivă a unor persoane, ci reflectarea unei necesități obiective a progresului continuu al societății socialiste în etapa maturității sale. Materializarea uriașelor posibilități ale socialismului dezvoltat, trecerea pe calea intensificării economiei naționale sînt realizabile numai pe baza unei temeinice stăpîniri a științei, inclusiv a legilor economice și sociale, în condițiile celei mai active participări a maselor populare. Numai partidul este capabil să elaboreze o strategie științific fundamentată, să dezvolte și să canalizeze energia maselor pe făgașul activității organizate, planificate“ p. 4).

Autorul articolului subliniază că rolul partidului de avangardă politică, de conducător și organizator al celor ce muncesc trebuie să confirme în fiecare zi, cu fiecare nouă hotărîre pe care o ia, dreptul său de a conduce societatea (p. 5). „C.C. al P.C.U.S. — se spune în articol — consideră că situația actuală impune adoptarea unor măsuri suplimentare pentru înlăptuirea unei cotituri radicale în rezolvarea noilor sarcini ale muncii ideologice și politice-organizatorice în vederea aplicării în viață a istoricelor hotărîri

ale Congresului. Cheia îndeplinirii cât mai grabnice a acestor sarcini constă în asigurarea unei strînse unități a activității teoretice-ideologice, politice-educative, organizatorice și economice" (p. 5—6).

În acest spirit, autorul subliniază necesitatea ca întreaga activitate de perfecționare a relațiilor interne de partid, de întărire a rolului de conducător al comuniștilor să fie legată în mod organic de sarcinile lor concrete economice și politice, de întărirea disciplinei în colectivele de muncă, de dezvoltarea inițiativei creatoare a celor ce muncesc. Pornind de la aceste comandamente — arată autorul —, „comitetele de partid trebuie să-și organizeze întreaga activitate în conformitate cu hotărârile Congresului al XXVI-lea al P.C.U.S. privind necesitatea înfăptuirii unui control energic, competent, a întăririi controlului și verificării îndeplinirii sarcinilor, perfecționării stilului și metodelor de muncă, îmbunătățirii, în continuare, a informării interne de partid, lărgirii caracterului public în munca de partid ca mijloc eficient de întărire a legăturilor partidului cu masele" (p. 6).

O temă apropiată este abordată în articolul: *Izvorul forței partidului și a poporului*, de V.M. Șapko (nr. 7/1982). Autorul relevă că P.C.U.S., fidel țelului său programatic — totul în numele omului, totul pentru binele omului —, își întărește continuu legăturile cu masele. „Nici un fel de greutate care apar pe calea dezvoltării societății sovietice, îndeosebi în condițiile internaționale ce s-au complicat — se scrie în articol —, nu slăbesc hotărârea partidului de a face tot ceea ce este posibil pentru folosirea cât mai deplină și rațională a potențialului economic creat în scopul înfăptuirii consecvente a sarcinii sale de creștere neabătută a bunăstării poporului" (p. 32). Autorul evidențiază faptul că întărirea legăturii partidului cu masele este inseparabilă de dezvoltarea democrației socialiste, cele două procese intercondiționându-se reciproc. „Legăturile partidului cu masele sînt rodnice numai cu condiția ca acestea să se dezvolte în așa fel încît să se întărească neconținut unitatea partidului și poporului. Tocmai un asemenea conținut conferă adîncirea democrației acestor legături. La rîndul său, caracterul democratic al orînduirii sovietice își manifestă eficiența cu atît mai plenar cu cît este mai strînsă unitatea politică dintre popor și avangarda sa marxist-leninistă" (p. 44).

Politica agrară a P.C.U.S. este amplu oglindită în articolul: *O parte componentă importantă a strategiei economice a P.C.U.S.*, de S.I. Sdobnov (nr. 8/1982). Ea reprezintă — se scrie în articol — „o

dezvoltare și o concretizare a strategiei economice a P.C.U.S. adaptată la producția agricolă și la progresul social la sate. Prin întregul său conținut, această politică este orientată spre transformarea calitativă a producției agricole, spre realizarea celor mai importante obiective economice și sociale în dezvoltarea societății sovietice. Este vorba de transformarea agriculturii noastre într-un sector cu o înaltă dezvoltare economică, capabil să asigure nevoile țării de alimente și produse agricole, precum și apropierea neabătută a condițiilor de viață materială și spirituală de la sate de cele de la oraș" (p. 33).

Referindu-se la semnificația Programului alimentar al U.R.S.S., adoptat de Plenara C.C. al P.C.U.S. din mai 1982, S.I. Sdobnov arată că acest document este „parte componentă organică a strategiei economice a P.C.U.S." (p. 34). Programul alimentar cuprinde o abordare complexă a soluționării sarcinilor, reflectă legitatea obiectivă a etapei actuale de dezvoltare a societății sovietice, caracterizată prin intensificarea legăturii reciproce organice a tuturor sferelor economiei. În cadrul acesteia, se prevede „o legătură strînsă a tuturor verigilor economice pe calea deplasării producției din cîmp și din ferme pînă la consumator, unind, în acest scop, într-un tot, atît principalele sfere ale agriculturii înseși, cît și activitatea acesteia cu cea a altor ramuri ale complexului agroindustrial" (p. 35).

Problematica politicii agrare a partidului este abordată și în articolul: *Preocuparea P.C.U.S. în legătură cu dezvoltarea complexului agroindustrial și întărirea alianței clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității*, semnat de A.E. Kruhmaliiov (nr. 10/1982). Folosind potențialul economic crescînd al țării — scrie autorul —, P.C.U.S. trasează sarcina asigurării cât mai rapide a populației cu toate sortimentele de produse alimentare, îmbunătățirea substanțială a structurii alimentației populației. „Îndeplinirea Programului alimentar permite soluționarea în condiții optime a problemei de cea mai mare importanță pentru viața milioanelor de locuitori de la orașe și sate, luînd în considerare schimbările în nevoile oamenilor și posibilitățile reale de care dispune societatea pentru satisfacerea acestora. Firește, aceasta va crea o atmosferă socio-economică și socio-psihologică mai favorabilă pentru perfecționarea relațiilor colectivistice între toate clasele și grupările sociale, va contribui la întărirea unității acestora. Programul alimentar contribuie la progresul economiei țării în ansamblu, lărgeste posibilitățile îmbinării op-

time și intercon condiționării reciproce a intereselor muncitorilor, țăranilor și intelectualilor" (p. 73).

Autorul se oprește, în continuare, la măsurile menite să ducă la realizarea sarcinilor propuse. Un loc important este rezervat complexului agroindustrial, conceput ca obiect de sine-stătător al planificării și conducerii complexe, ceea ce permite îmbinarea mai eficientă a planificării teritoriale și de ramură, la baza căreia este pus rezultatul final — aprovizionarea ritmică a populației cu produse alimentare. În acest scop, a fost creat un sistem de conducere a agriculturii și a ramurilor legate de aceasta atât la centru, cât și pe plan local, sistem care permite „depășirea fără mișcării departamentale, îmbinarea în mai mare măsură a intereselor colhoznicilor, ale lucrătorilor din sovhozuri, întreprinderilor și organizațiilor din cadrul complexului agroindustrial" (p. 73).

În articol sînt prezentate, de asemenea, și alte măsuri vizînd realizarea Programului alimentar : introducerea unor modificări în raporturile dintre colhozuri, sovhozuri și organizațiile care le servesc ; o dezvoltare mai armonioasă a capacităților de producție ale tuturor ramurilor complexului agroindustrial ; introducerea hozrasciotului în scopul îmbunătățirii stimulării oamenilor muncii din agricultură.

Articolul : *Experiența istorică a luptei P.C.U.S. pentru întărirea forțelor revoluționare împotriva contrarevoluției. 1917—1918*, semnat de A.M. Sovokin (nr. 11/1982), este consacrat celei de-a 65-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Referindu-se la semnificația acestui eveniment, autorul scrie că, pentru prima oară în istorie, „s-a încheiat victorios revoluția socialistă, care a dat puterea în mîinile muncitorilor și țăranilor. Marșul triumfal al puterii sovietice în întreaga țară a arătat că oamenii muncii sprijină marea cauză a lui Octombrie, începută de muncitorii și soldații de la Petrograd. Avînd superioritate de forțe, clasa muncitoare și aliații săi au răsturnat în cel mai scurt timp burghezia, învingînd rezistența ei fățișă. Dealtfel, puterea Sovietelor a fost instaurată în majoritatea orașelor și raioanelor fără luptă armată, fără vărsare de sînge. În 73 din cele 90 de orașe mari, puterea a trecut în mîinile Sovietelor fără folosirea forței armate și numai în 17, în condițiile rezistenței militare a contrarevoluției" (p. 75). La rîndul său, în articolul : *Partidul în fruntea apărării cuceririlor Marelui Octombrie. 1917—1920*, P.A. Golub (nr. 11/1982), subliniază că „soluționînd problema principală a revoluției — problema puterii —, partidul a trecut

la îndeplinirea grandioaselor sarcini creatoare, care au căpătat o strălucită fundamentare științifică în planul leninist de construcție socialistă" (p. 80).

Un larg spațiu este rezervat celei de-a 60-a aniversări a constituirii Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste. Acestui eveniment important în viața popoarelor sovietice îi sînt consacrate articole semnate de prim-secretari ai Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste din republicile unionale, de alte personalități de partid și de stat. În aceste articole sînt înfățișate marile succese obținute în cei 65 de ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie de către popoarele sovietice, sub conducerea partidului comunist, în dezvoltarea industriei și agriculturii, a științei și tehnicii, culturii și învățămîntului, în ridicarea bunăstării materiale și spirituale a celor ce muncesc.

Articolul : *V. I. Lenin despre activitatea partidului bolșevicilor cu tineretul (1905—1910)*, de Z.G. Apresian (nr. 4/1982), evidențiază atenția deosebită pe care V.I. Lenin a acordat-o tineretului, rolului important al acestuia în lupta revoluționară. „În anii 1905—1907 — scrie autorul —, V.I. Lenin considera tineretul — muncitoresc, țărănesc, studențesc — ca făcînd parte din forțele motrice ale revoluției burghezo-democratice, al cărei hegemon a fost proletariatul. În tineret, în special cel muncitoresc, el vedea rezerva de luptă a partidului bolșevicilor, o forță revoluționară activă, capabilă să soluționeze «finalul întregii lupte» în favoarea proletariatului. Călăuzindu-se după indicațiile leniniste, partidul bolșevicilor a atras permanent tineretul în mișcarea revoluționară. În legătură cu aceasta, a crescut considerabil afluența de forțe tinere în partid, a crescut, în general, rolul tineretului în evenimentele revoluționare" (p. 56).

În cadrul abordării problemelor de politică externă a partidului și statului sovietic, în primul număr din 1982 al revistei a fost publicat articolul : *Ideile Congresului al XXVI-lea al P.C.U.S. — ideile păcii și creației*, semnat de B.N. Ponomarev, membru supleant al Biroului Politic, secretar al C.C. al P.C.U.S. Autorul evidențiază trei direcții principale ale politicii externe sovietice : stingerea focarelor conflictelor militare existente și crearea unor garanții politice sigure, care să nu mai permită declanșarea unor situații explozive ; obținerea unui progres real în limitarea cursei înarmărilor și apoi în reducerea armamentelor, în primul rînd a celor nucleare ; reluarea și adîncirea dialogului politic, imprimarea unui caracter constructiv acestui dialog.

Revista consemnează, de asemenea, evenimente importante din viața unor partide comuniste și muncitorești, publică studii și articole care prezintă diferite aspecte ale procesului revoluționar în lumea contemporană.

În articolul: *Marxism-leninismul și dezvoltarea mondială contemporană* (nr. 10/1982), acad. A.G. Egorov tratează pe larg rolul important pe care-l joacă în viața internațională din zilele noastre țările socialiste, partidele comuniste și muncitorești, mișcările de eliberare națională. Referindu-se la unele trăsături ale evoluției mișcării comuniste și muncitorești internaționale, autorul scrie că, „în situația actuală, are loc un proces impetuos de diferențiere tot mai mare a condițiilor concret-istorice ale luptei de clasă, se dezvoltă tot mai deplin și mai profund specificul național, particularitățile vieții fiecărui popor, ale fiecărei țări. Legătura reciprocă dialectică între legitățile generale ale progresului social și condițiile și formele concret-istorice de realizare a acestui progres devine tot mai multilaterală și, în același timp, mai elastică și mai mobilă. De aici necesitatea stringentă a analizei creatoare marxist-leniniste a realității concrete din fiecare țară, a luării în considerare, sub toate aspectele, de către fiecare partid comu-

nist, a structurii social-economice a propriei țări, a depășirii claselor și păturilor sociale în cadrul ei, sub influența revoluției tehnice-științifice și ținând seama de tradițiile istorice etc.” (p. 65).

Revista cuprinde, de asemenea, articole și comunicări consacrate activității social-economice și politice-ideologice a P.C.U.S., experienței de muncă a unor organizații de partid. Sînt publicate dezbateri pe probleme ale muncii de propagandă, de metodologie a predării istoriei P.C.U.S., consultații.

În cadrul rubricii: *Critică și bibliografie*, revista prezintă analize ale unor lucrări apărute în Uniunea Sovietică, iar la rubrica *Viața științifică* informații despre diverse reuniuni științifice, organizate cu prilejul aniversării unor militanți ai mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Aici sînt inserate, totodată, informații în legătură cu organizarea unor adunări festive dedicate celei de a 65-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și aniversării a 60 de ani de la constituirea U.R.S.S., a sesiunilor consacrate dezbaterii unor aspecte actuale ale politicii P.C.U.S. în diferite domenii ale construcției socialiste și comuniste.

VASILE BUGA

„VĚDECKÝ BULLETIN“, nr. 1—4/1982

VĚDECKÝ BULLETIN	
Obsah	
1. číslo	
2. číslo	
3. číslo	
4. číslo	
5. číslo	
6. číslo	
7. číslo	
8. číslo	
9. číslo	
10. číslo	
11. číslo	
12. číslo	
13. číslo	
14. číslo	
15. číslo	
16. číslo	
17. číslo	
18. číslo	
19. číslo	
20. číslo	
21. číslo	
22. číslo	
23. číslo	
24. číslo	
25. číslo	
26. číslo	
27. číslo	
28. číslo	
29. číslo	
30. číslo	
31. číslo	
32. číslo	
33. číslo	
34. číslo	
35. číslo	
36. číslo	
37. číslo	
38. číslo	
39. číslo	
40. číslo	
41. číslo	
42. číslo	
43. číslo	
44. číslo	
45. číslo	
46. číslo	
47. číslo	
48. číslo	
49. číslo	
50. číslo	
51. číslo	
52. číslo	
53. číslo	
54. číslo	
55. číslo	
56. číslo	
57. číslo	
58. číslo	
59. číslo	
60. číslo	
61. číslo	
62. číslo	
63. číslo	
64. číslo	
65. číslo	
66. číslo	
67. číslo	
68. číslo	
69. číslo	
70. číslo	
71. číslo	
72. číslo	
73. číslo	
74. číslo	
75. číslo	
76. číslo	
77. číslo	
78. číslo	
79. číslo	
80. číslo	
81. číslo	
82. číslo	
83. číslo	
84. číslo	
85. číslo	
86. číslo	
87. číslo	
88. číslo	
89. číslo	
90. číslo	
91. číslo	
92. číslo	
93. číslo	
94. číslo	
95. číslo	
96. číslo	
97. číslo	
98. číslo	
99. číslo	
100. číslo	

Cele patru numere pe anul 1982 ale „Buletinului științific“, revistă trimestrială a Institutului de marxism-leninism al Partidului Comunist Cehoslovac și

a Institutului de marxism-leninism al C.C.al Partidului Comunist Slovac, abordează o arie largă de probleme ale istoriei mișcării muncitorești cehoslovace și internaționale, precum și ale construirii societății socialiste dezvoltate în Cehoslovacia.

În deschiderea fiecărui număr sînt publicate articole omagiale, prezentări de acțiuni dedicate aniversării unor evenimente sau a unor personalități din istoria mișcării muncitorești cehoslovace ori internaționale. Astfel, în nr. 2/1982, a fost publicat articolul *Marea grevă de la Most*, de Zdeněk Snítel, referitor la puternica ridicare la luptă a proletariatului cehoslovac, ce a avut loc în anul 1932 și s-a desfășurat pe baza tacticii de front unic, sub lozincă „Unitate — grevă — victorie“, iar în nr. 1/1982 rubrica *Personalitatea lui Klement Gottwald și moștenirea sa politică*, în care sînt reunite materialele prezentate în cadrul simpozionului organizat la Praga cu ocazia împlinirii, la 23 noiembrie 1981, a 85 de ani de la nașterea lui Klement Gottwald.

Este vorba despre cuvîntul de deschidere a simpozionului, rostit de academicianul Zdeněk Snítíl, directorul Institutului de marxism-leninism al C.C. al P.C.C., urmat de referatele: *Moştenirea revoluţionară a lui Klement Gottwald*, de Ivan Krempa; *Activitatea revoluţionară a lui Klement Gottwald în Slovacia*, de Zdenka Holotíková; *Klement Gottwald şi elaborarea politicii naţionale şi a frontului naţional în Cehoslovacia*, de Miroslav Bouček; *Klement Gottwald despre misiunea revoluţionară a partidului comunist în perioada construcţiei socialismului şi comunismului*, de Zdeněk Vodák: *Dialectica naţional-internaţional în opera lui Klement Gottwald*, de Jaroslav Matějka; *Teoria marxism-leninismului şi practica revoluţionară*, de Vladimír Ruml. Alte două materiale sînt dedicate aniversării zilei de naştere a lui Gheorghe Dimitrov: *Moştenirea teoretică a lui Gheorghe Dimitrov*, de Zdeněk Snítíl şi Gheorghe Dimitrov şi *Cehoslovacia*, de Ivan Krempa. (nr. 3/1982). Cu prilejul celei de-a 70-a aniversare a zilei de naştere a tovarăşului Gustav Husák, secretarul general al C.C. al P.C. Cehoslovac, preşedintele Republicii Socialiste Cehoslovace, revista publică editorialul intitulat: *În primele linii ale luptei*, iar în cinstea aniversării a 65 de ani de la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi a 60 de ani de la făurirea U.R.S.S. este inserat articolul: *Aniversarea Revoluţiei din Octombrie. 60 de ani de la crearea U.R.S.S.*, de Vladimír Krechler (ambele în nr. 4/1892).

Bogată în materiale este rubrica *Teoria şi practica socialismului dezvoltat*, care inserează articolele: *Bazele teoretice ale problemei construcţiei societăţii socialiste dezvoltate în Republica Socialistă Cehoslovacă*, de Ilja Sedivý; *Conceptia despre lume a socialismului şi conştiinţa maselor*, de Harald Schliwa (toate în nr. 2/1982); *Conducerea politică a societăţii socialiste şi rolul conducător al partidului* (nr. 4/1982), de Ján Sulíč. La aceeaşi rubrică, numărul 3 al revistei publică materialele unei discuţii ştiinţifice dedicate problemei: *Socialismul dezvoltat şi ridicarea nivelului conducerii ştiinţifice a dezvoltării sociale*.

Rubrica *Istoria P.C.C.* conţine o serie de materiale de un larg interes ştiinţific. De pildă, Anna Krivá scrie despre *Atitudinea P.C.C. faţă de unele probleme ale tacticii frontului unic în perioada crizei economice mondiale*; Michal Šte-

naský despre *Condiţiile politice şi economice din Slovacia în perioada trecerii la cooperativizarea agriculturii* (în nr. 2/1982); Rudolf Opatá despre *P.C.C. în lupta pentru caracterul unitar al învăţămîntului în anii 1928—1948*; Miroslav Matušíák despre *Lupta P.C.C. pentru caracterul socialist al sistemului educativ-instructiv* (ambele în nr. 3/1982); Andrej Gabal despre *Politica P.C.C. de construire a bazelor socialismului*, iar Marie Kuklíková despre *Congresul mondial al tineretului din anul 1936 de la Geneva* (ambele în nr. 3/1982).

Numerele 3 şi 4 ale revistei conţin şi rubrica *Probleme ale luptei ideologice*, în cadrul căreia este inserat, între altele, articolul: *Dialectica dintre naţional şi internaţional*, de Penjo Penev (nr. 4). De asemenea, rubrica *Ţările în curs de dezvoltare, lupta de eliberare naţională*, din nr. 4 al revistei, prezintă articolul *Colaborarea economică a ţărilor socialiste cu ţările în curs de dezvoltare*, de Inge Dankovičová.

În cadrul secţiunii intitulate: *Informaţii ştiinţifice şi ştiri* sînt prezentate manifestările ştiinţifice la care au participat istorici din Cehoslovacia, între care Conferinţele de la Linz din 1981 şi 1982 a istoricilor mişcării muncitoreşti, precum şi o serie de simpozioane bilaterale.

Rubrica *Cărţi apărute* conţine recenzii şi prezentări de lucrări, majoritatea apărute în Cehoslovacia, iar rubrica *Informaţii bibliografice*, din nr. 1/1982, prezintă 130 de fişe bibliografice asupra unor lucrări apărute în R.S.C. şi în alte ţări. Dintre lucrările româneşti este inserată monografia *Mişcarea sindicală din România*, vol. I (autori: Fl. Dragne, I. Iacoş, N.G. Munteanu, V. Petrişor).

În sfîrşit, un util instrument de lucru îl reprezintă *Bibliografiile tematice*, aflate în numerele 1, 2 şi 4/1982, dintre care amintim: *Anuarul Marx şi Engels — organ de publicare a operelor complete ale lui Marx şi Engels* (nr. 1) şi reprezentativa revistă a literaturii contemporane pe problematica mutaţiilor sociale şi de clasă în cadrul structurii societăţii umane (nr. 2).

Aşadar, ca şi în anii trecuţi, „Buletinul ştiinţific“ pe 1982 a continuat să fie o prezenţă activă în publicistica cehoslovacă, numărul colaboratorilor săi fiind tot mai mare, iar temele abordate foarte variate, impresionînd îndeosebi prin atenţia acordată problemelor de actualitate, de istorie contemporană.

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ-ДОКЛАДЫ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Призыв к созиданию (VI)	3
АУРИКЭ СИМИОН: Национальный антифашистский комитет — 1933 г.	45
КОНСТАНТИН РЭДУКУ: Развитие активности масс в концепции генерального секретаря партии, товарища Николае Чаушеску. ...	58
ГЕОРГЕ ПРИСЭКАРУ: Румыния, президент Республики — товарищ Николае Чаушеску, о создании зон добрососедства, взаимопонимания и мира в мире.	76
ВИОРИКА ЕНЭКИУК-МИХАЙ: Некоторые данные о быте румынского народа на Дунайской равнине в XI—XIV вв.	89

ОТВЕТЫ НА ВОПРОСЫ

Единство рабочего класса — основная координата румынского движения 1921—1948 годов: Ион Якош.	109
--	-----

ВИДНЫЕ ДЕЯТЕЛИ МАЖДУНАРОДНОГО РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

ВОИЦЕХ ЯРУЖЕЛСКИЙ (по поводу празднования 60-летия)	120
---	-----

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

МИРЧА МУШАТ, ИОН АРДЕЛЯНУ: «От гето-дакийского государства к румынскому единному государству», Научное и энциклопедическое изд-во, Бухарест, 1983, 728 стр.: <i>Аугустин Деак</i>	123
«1848 год у румын. История в числах и свидетельствах» изготовлена Корнелией Бодя, том I-II, Научное и энциклопедическое изд-во, Бухарест, 1982, 1276 стр.: <i>Константин Кэзэништеану</i>	130
Н. ЙОРГА: «Экономические сочинения», Научное и энциклопедическое изд-во, Бухарест, 1982, 848 стр.: <i>Георге Чулба</i>	134

«Документы из истории революционного и демократического молодежного движения в Румынии», том I, (1821—1922 гг.), Политическое изд-во, Бухарест, 1982, 548 стр.: <i>Наталия Тампа</i>	135
--	-----

МАРИН БАДЯ, ПАМФИЛ НИКИЦЕЛЯ, «Философия истории. Современные тенденции и ориентации». Политическое изд-во, Бухарест, 1982, 256 стр.: <i>Мирча Стойка</i>	141
--	-----

«Механизмы мирного урегулирования межгосударственных разногласий», Политическое изд-во, Бухарест, 1982, 342 стр.: <i>Ион Калафетяну</i>	144
---	-----

КАРЛО ТРОЯ, «История средневековой Италии», том I, Наполи, Типография дель Тассо, 1893, (III): <i>Ана-Мария Роман</i>	148
---	-----

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

«Вопросы истории КПСС» номера 1—12 по 1982 г.: <i>Василе Буга</i>	151
«Ведьки буллетин» номера 1—4 по 1982 г.: <i>Миликэ Молдовяну</i>	154

SUMMARY

STUDIES—PAPERS

ION POPESCU-PUTURI: Stimulus to Creation (VI)	3
AURICĂ SIMION: National Antifascist Committee — 1933	45
CONSTANTIN RĂDUCU: The Development of the Creativity of the Masses in the Conception of the Secretary General of the Party, Comrade Nicolae Ceaușescu	58
NICOLAE PRISĂCARU: The Position of Romania, of the President of the Republic, Comrade Nicolae Ceaușescu Concerning the Creation of Zones of Good Neighbourhood, Understanding and Peace	76

VIORICA ENĂCHIU-MIHAI: Some Data Concerning the Life of the Romanian People in the Danubian Plains During the XIth and XIVth Centuries. 89

ANSWERS TO QUESTIONS

The Unity of the Working Class — Basic Characteristic of the Workers Movement of Romania During the Years 1921—1948: *Ion Iacoș* .. 109

IMPORTANT MILITANTS OF THE INTERNATIONAL WORKING MOVEMENT

WOJCIECH JARUZELSKI (The 60th Anniversary) 120

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU, „From the Geto-Dacian State to the United Romanian State”, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 728 p.: *Augustin Deac*..... 123
„1848 by the Romanians. A History in Data and Testimonies” by Cornelia Bodea, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 1 276 p.: *Constantin Căzănișeanu* 130
N. IORGA, „Economic Works”, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1982, 848 p. *Gheorghe Ciulbea* 134

„Documents of the History of the Revolutionary and Democratic Movement of the Youth of Romania”, vol. I (1821—1922), Editura politică București, 1982, 548 p.: *Natalia Tampa* 138

MARIN BADEA, PAMFIL NICHÎTELEA, „Philosophy of History. Contemporary Orientations and Tendencies”, Editura politică, București, 1982, 256 p.: *Mircea Stoica* 141

„Mechanisms of Peaceful Settlement of the Disputes Between Different States”, Editura politică, București, 1982, 342 p.: *Ion Calafeteanu* 144

CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo”, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamparia Reale, 1839 (III): *Ana-Maria Coman* 148

REVIEWS' REVIEW

„Voprosi istorii K.P.S.S.”, nr. 1—12/1982: *Vasile Buga* 151
„Vedecky bulletin”, nr. 1—4/1982: *Milică Moldoveanu* 154

SOMMAIRE

ARTICLES — COMMUNICATIONS

ION POPESCU-PUȚURI: Impulsion à la création (VI) 3

AURICĂ SIMION: Comité National Antifasciste — 1933] 45

CONSTANTIN RĂDUCU: Le développement de la créativité des masses dans la conception du secrétaire général du parti, président Nicolae Ceaușescu 58

GHEORGHE PRISĂCARU: La Roumanie, président Nicolae Ceaușescu sur la création des zones du bon voisinage, amitié et paix dans le monde 76

VIORICA ENĂCHIU-MIHAI: Quelques dates sur la vie du peuple roumain dans la Plaine danubienne au XI—XIVe siècles 89

RÉPONSES À DÉMANDES

Unité de la classe ouvrière — traite fondamentale du mouvement ouvrier roumain pendant les années 1921—1948: *Ion Iacoș* 109

GRANDS MILITANTS DU MOUVEMENT OUVRIÈRE INTERNATIONAL

WOJCIECH JARUZELSKI (à l'occasion de sa 60ème anniversaire) 120

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU „Du État geto-dace à l'État roumain unitaire” Editura științifică și enciclopedică, București, 1983 728 p.: *Augustin Deac* 123

„L'année 1848 au Roumain. Une histoire en dates et témoignages” par Cornelia Bodea vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 1276 p.: *Constantin Căzănișeanu* 130

N. IORGA: „Oeuvres économiques”, Editure științifică și enciclopedică, București, 1982, 848 p.: *Gheorghe Ciulbea* 134

„Documents sur l'histoire du mouvement révolutionnaire et démocratique de la jeunesse roumaine”, vol. I, 1821—1922), Editura politică, București, 1982, 548 p.: *Natalia Tampa* 138

MARIN BADEA, PAMFIL NICHÎTELEA: „La philosophie d'histoire. Orientations et tendances contemporaines”, Editura politică, București, 1982, 256 p.: *Mircea Stoica* 141

„Des mécanismes pour la réglementation pacifique de différends entre les États”, Editura politică, București, 1982, 342 p.: *Ion Calafeteanu* 144

CARLO TROYA: „Storia d'Italia del Medio Evo”, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamparia Reale, 1839, (III): *Ana-Maria Coman* 148

REVUE DES REVUES

„Voprosy istorii KPSS” (Problèmes d'histoire du P.C.U.S.) nrs. 1—12/1982: *Vasile Buga*..... 151

„Vedecky bulletin” (Bulletin d'informations) nrs. 1—4/1982: *Milică Moldoveanu* 154

INHALT

ARTIKEL [MITTEILUNGEN

ION POPESCU-PUȚURI: Anregung zum Schaffen (VI) 3

AURICĂ SIMION: Das Antifaschistisches Landeskomitee — 1933 45

CONSTANTIN RĂDUCU: Die Entwicklung der Kreativitätskapazität des Massen in der Konzeption des Generalsekretärs der Partei, der Genossen Nicolae Ceaușescu 58

GHEORGHE PRISĂCARU: Die Position Rumaniens, der Präsidenten der Republik, der Genosse Nicolae Ceaușescu im Anschluss an die Schaffung einer gut nachbarlichen, Verständigungs und Friedens Zonen in der Welt 76

VIORICA ENĂCHIU-MIHAI: Einige Daten betreffend das Leben des rumänischen Volkes in der Donaueide in die XI—XIV Jahrhunderte 89

ANTWORTEN AUF FRAGEN

Die Einheit der Arbeiterklasse-grundlegende Koordinate der Arbeiterbewegung von Rumänien zwischen 1921—1948: *Ion Iacoș*. 109

BEDEUTENDE MILITANTEN DER INTERNATIONALE ARBEITERBEWEGUNG

WOJCIECH JARUZELSKI (Anlässlich seiner 70-en Geburtstages) 120

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU, „Von dem geto-dakischen Staaten bis den unitarischen rumänischen Staaten”, Wissenschaftlicher und enzyklopädischer Verlag, Bukarest, 1983, 728 s.: *Augustin Deac*. 123

„1848 bei die Rumänen. Eine Geschichte im Daten und Beweise“, von Cornelia Bodea, I—II. Band. Wissenschaftlicher und enzyklopädischer Verlag, Bukarest, 1982, 1 276 s.: *Constantin Căzănișteanu*. 130

N. IORGA, „Ökonomische Werke“, Wissenschaft, licher und enzyklopädischer Verlag, Bukarest, 1982, 848 s.: *Gheorghe Ciulbea*. 134

„Dokumenten von der Geschichte der revolutionäre und demokratische Bewegung dem Jugend von Rumänien“, I. Band (1821—1922), Politischer Verlag, Bukarest, 1982, 548 s.: *Natalia Tampa*. 138

MARIN BADEA, PAMFIL NICHITELEA, „Die Philosophie der Geschichte Zeitgenössische Orientierungen und Tendenzen“, Politischer Verlag, Bukarest, 1982, 256 s.: *Mircea Stoica*. 141

„Friedliche Vorrichtungsregelungen der Meinungsverschiedenheiten zwischen den Staaten“, Politischer Verlag, Bukarest, 1982, 342 s.: *Ion Calafeteanu*. 144

CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, I. Band, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (III): *Ana-Maria Coman*. 148

DIE ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIFTEN

„Voprosi istorii K.P.S.S.“, 1—12 Nr./1982: *Vasile Buga*. 151

„Vedecky bulletin“, 1—4 Nr./1982: *Milică Moldoveanu*. 154

SUMMARIO

ARTÍCULOS — COMUNICACIONES

ION POPESCU-PUȚURI: Estímulo por la creación. 3

AURICĂ SIMION: El Comité Nacional Antifascista — 1933. 45

CONSTANTIN RĂDUCU: El desarrollo de la actividad de creación de las masas en la concepción del Secretario General del Partido, el camarada Nicolae Ceaușescu. 58

GHEORGHE PRISĂCARU: La actitud de Rumanía, del Presidente de la Republica Socialista de Rumanía, del camarada Nicolae Ceaușescu,

en cuanto a la creación de zonas de buena vecindad, entendimiento y de la paz en el mundo 76
VORICA ENACHIUC-MIHAI: Algunos datos con respecto a la vida del pueblo rumano en el Campo danubiano entre los siglos XI—XIV 89

RESPUESTAS A LAS PREGUNTAS

La unidad de la clase obrera-rasgo esencial del movimiento obrero de Rumania entre los años de 1921—1948: *Ion Iacoș*. 109

MILITANTES NOTABLES DEL MOVIMIENTO OBRERO INTERNACIONAL

WOJCIECH JARUZELSKI (Con motivo del aniversario de 60 años de su nacimiento) 120

CRITICA Y BIBLIOGRAFÍA

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU, „Desde el Estado geto-dacio al Estado rumano unitario“, Editorial científica y enciclopédica, Bucarest, 1983, 728 p.: *Augustin Deac*. 123

„1848 entre los rumanos. Una historia en fechas y testimonios“ por Cornelia Bodea, vol. I—II, Editorial científica y enciclopédica, Bucarest, 1982, 1276 p.: *Constantin Căzănișteanu*. 130

N. IORGA, „Obras economicas“, Editorial científica y enciclopédica, 1982, 848 p.: *Gheorghe Ciulbea*. 134

„Documentos de la historia del movimiento revolucionario y democratico de la juventud de Rumania“, vol. I (1821—1922), Editorial política, Bucarest, 1982, 548 p.: *Natalia Tampa*. 138

MARIN BADEA, PAMFIL NICHITELEA, „La filosofía de la historia. Orientaciones y tendencias contemporáneas“, Editorial política, Bucarest, 1982, 256 p.: *Mircea Stoica*. 141

„Mecanismos de reglamentación pacífica de los diferendos entre los estados“, Editorial política, Bucarest, 1982, 342 p.: *Ion Calafeteanu*. 144

CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (III): *Ana-Maria Coman*. 148

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Voprosi istorii K.P.S.S.“, nr. 1—12/1982, *Vasile Buga*. 151

„Vedecky Bulletin“, nr. 1—4/1982: *Milică Moldoveanu*. 154

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Răuș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722, 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

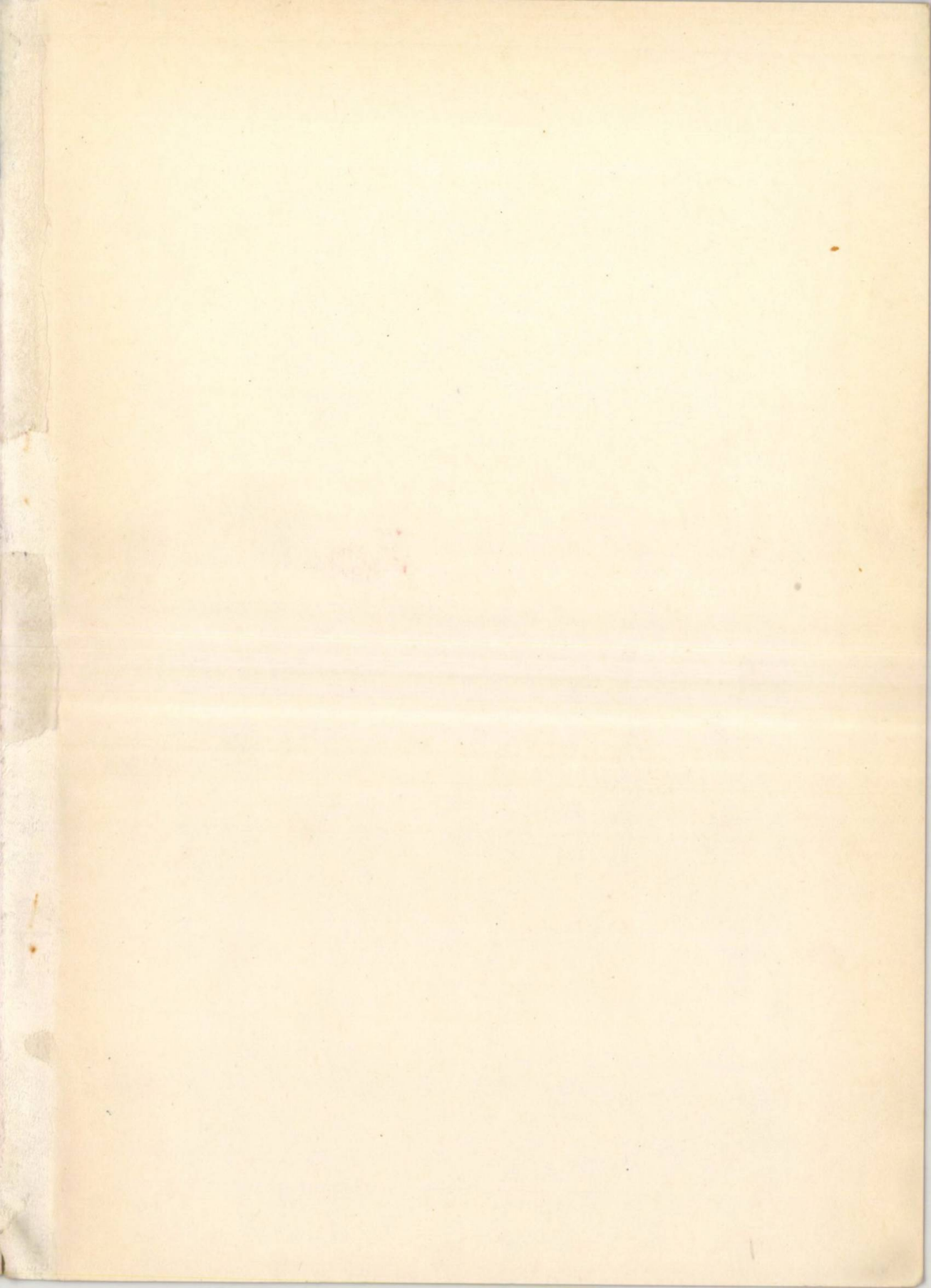
Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamentele adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66. P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii“

1. The first part of the paper is devoted to a general discussion of the problem of the origin of life. It is shown that the problem is one of the most important and most difficult in the history of science. The author discusses the various theories of the origin of life, and shows that the most plausible is the theory of spontaneous generation. This theory is based on the fact that the conditions of the early earth were such as to favor the formation of organic compounds from inorganic materials. The author also discusses the possibility of life originating on other planets, and shows that this is a possibility which cannot be completely excluded.

79015

anale de istorie

anul XXIX **5** 1983

1920

91

0 JUL. 2005

9015

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale de
istorie**

Anul XXIX

5

1983

S U M A R

**IN ÎNTÎMPINAREA ANIVERSĂRII A 40 DE ANI DE LA
REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ,
ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944**

ION POPESCU-PUȚURI : Trecutul de luptă pentru libertate națională și socială — fundamentul trainic al legăturilor statornice de prietenie și colaborare între popoarele sud-estului european 3

ILIE CEAUȘESCU : Lupta milenară a românilor pentru apărarea gliei, pentru dreptate și libertate 21

ARTICOLE-COMUNICĂRI

GHEORGHE CREȚOIU : Politica P.C.R. de industrializare — factor hotărîtor al trecerii României la un nou stadiu de dezvoltare 37

MARIN BADEA, MIHAIL E. IONESCU : Partidul Comunist Român și funcția militantă a istoriei ca știință social-politică (1921—1944) 52

ELISABETA SIMION : Crearea și evoluția organizatorică a Partidului Socialist al Muncitorilor din România (1928—1937) 66

★

80 de ani de la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia 81

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Începuturile mișcării muncitorești internaționale (pînă la 1848) 94

35049.

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Simpozion de istorie româno-sovietic (Moscova, 20—21 iunie 1983) : <i>Gheorghe Tudor</i>	112
Simpozion științific româno-israelian (Ierusalim, 12—13 iunie 1983) : <i>Aurică Simion</i>	114
Sesiunea Comisiei mixte româno-cehoslovace de istorie (București, 24—28 mai 1983) : <i>Constantin Botoran</i>	115
A IV-a sesiune a Comisiei mixte a istoricilor din Republica Socialistă România și Republica Democrată Germană (Sibiu, 24—30 mai 1983) : <i>Ion Alexandrescu</i>	116
Conferință internațională cu tema : „Rezistență europeană comparată“ (Amsterdam, 11—14 mai 1983) : <i>Gheorghe Zaharia</i>	117
Masă rotundă a istoricilor mișcării muncitorești (Berlin, 21—22 iunie 1983) : <i>Ion Calafeteanu</i>	120

ÎNȚILNIRE CU CITITORII

Dialog între redacția revistei „Anale de istorie“ și cititorii din județul Dimbovița (Tîrgoviște, 10 iunie 1983) : <i>Vasile Petrișor</i>	122
---	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA, „Opere complete“, vol. 1—8, Editura politică, București, 1976—1983 : <i>Ion Iacoș</i>	131
General-colonel dr. CONSTANTIN OLTEANU, general-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU, colonel dr. VASILE MOCANU, colonel dr. FLORIAN TUCĂ, „Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice“, Editura militară, București, 1983, 1536 p.: <i>Gheorghe Unc</i>	138
CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (IV) : <i>Ana-Maria Coman</i>	145

REVISTA REVISTELOR

„Lishi Yanjiu“ („Studii de istorie“), Beijing, nr. 1—6/1982 : <i>Ana Budura</i>	150
„Izvestiia na Instituta po Istoriia na B.K.P.“, nr. 46—47/1982 : <i>Crișan Iliescu</i>	153

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, VALTER
ROMAN, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, ȘTEFAN
VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA

**ÎN ÎNTÎMPINAREA ANIVERSĂRII A 40 DE ANI
DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ,
ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944**

**TRECUTUL DE LUPȚĂ
PENTRU LIBERTATE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ —
FUNDAMENTUL TRAINIC AL LEGĂTURILOR
STATORNICE DE PRIETENIE ȘI COLABORARE
ÎNTRE POPOARELE SUD-ESTULUI EUROPEAN**

ION POPESCU-PUȚURI

Îi sînt caracteristice epocii noi, socialiste, a țării ancorarea valorilor și înfăptuirilor sale în evoluția anterioară a meleagurilor noastre. Ceea ce am edificat și edificăm acum vine, obiectiv și firesc, din proiecția și vocația istoriei revoluționare românești. Momentul însuși care inaugurează noua epocă — revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 — este rezultanta și expresia acestui curs. O numim, pe drept cuvînt, întruchipare și simbol al întregii evoluții parcurse de înaintașii noștri prin veacuri, pentru că în fundamentele ei se regăsește tot ce au clădit și au semnat bătăliile purtate de poporul nostru împotriva împilării și servituții, pentru dreptul de a fi el însuși la sine acasă și de a se orîndui în istorie după propriile idealuri și aspirații ¹.

În izbînda revoluției și în orizonturile pe care le-a luminat glăsuiește mesajul libertății poporului român în marile accepțiuni ale sale, generate de solul național și decantate neconținut aici, în spațiul carpato-dunărean-pontic. Pentru acest popor libertatea a fost concepută și înțeleasă, în același timp, și sub raport național, și sub raport social. Se va ilustra acest adevăr în întreaga lui gîndire politică revoluționară, în atitudinea și acțiunea maselor largi, punîndu-și amprenta pe însuși specificul istoriei noastre. Istoria noastră este bogată în mari momente de luptă care ilustrează această constantă a istoriei noastre. Incandescențele ridicări ale țărănimii române și de alte naționalități din evul mediu, în care țelul social transpare în prim-plan, au avut, implicit sau explicit, și o țintă națională. Răscoala de la Bobilna, din 1437—1438, era o luptă împotriva aristocrației maghiare, expresia asupririi sociale și naționale, ca și împotriva statului asupritor străin. Gheorghe Doja, conducătorul războiului țărănesc de la 1514, va cere, la rîndul său, maselor de răsculați, români și maghiari: „Să recuceriiți cu arme libertatea răpită de nobili” ², și care era atît socială, cît și națională. Marea mișcare a românilor transilvăneni de la 1784, condusă

¹ Ion Popescu-Puțuri, *România socialistă — expresia continuității și ascensiunii istorice a poporului nostru*, în „Anale de istorie”, anul XXV, nr. 2/1979, p. 3—16.

² *Antologia gîndirii românești. Secolele XV—XIX*, Editura politică, București, 1967, p. 15.

de Horea, Cloșca și Crișan — o adevărată revoluție³ — sintetizează limpede obiectivul înlăturării rînduielilor sociale perimate ale feudalismului, cerînd ca „nobili să nu mai fie“, iar pămînturile lor „să se împartă între poporul de rînd“⁴ și, strîns corelat, înlocuirea autorității imperiale habsburgice cu o alta a lor, *aleasă*. Într-o comunitate ascendentă, revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, preconiza, într-o aceeași cuprindere, „mîntuirea țaranului din robia boierului“ și unirea „într-un singur gînd și într-un glas“ a moldovenilor și muntenilor, căci ei sînt „de un neam și de o lege“⁵, cu alte cuvinte unirea lor național-statală. De la incandescența revoluției române de la 1848, îmbinarea țelurilor naționale și sociale a primit cele mai ample fundamentări de pînă atunci. „Libertatea dinlăuntru — va spune Bălcescu — e peste puțină a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de sub domnirea streină“⁶. Mișcarea noastră muncitorească a încorporat în însăși fizionomia sa gîndirea revoluționară a poporului nostru despre libertatea socială și națională, dîndu-i sensurile cele mai înalte și mai complexe — sensurile socialiste, ale edificării pe pămîntul țării a unei orînduiri noi, în care oamenii să fie liberi de orice fel de exploatare și opresiune. În strînsă corelare cu țelurile sociale ale celor ce muncesc, cu idealurile poporului român, lupta pentru făurirea statului național unitar, pentru apărarea unității și independenței naționale, a integrității teritoriale a României s-au aflat permanent în preocuparea și acțiunea mișcării noastre muncitorești, ale partidului său politic. Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, în fruntea căreia s-a aflat partidul comuniștilor români, a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărîrii poporului român de a pune capăt oricărei asupririi, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotărî destinele.

În diverse momente cruciale ale istoriei românești a precumpănit manifestarea în luptă a țelurilor sociale, în altele pe primul plan s-au vădit țelurile naționale, dar întotdeauna au existat amîndouă și s-au întrepătruns. Dacă idealurile sociale situează pe un teren de profundă necesitate și îndreptățire istorică libertatea și independența națională, cu multiplele lor întemeieri, idealurile naționale se înscriu ca o cerință obiectivă a împlinirii obiectivelor economice-sociale. Fără cadrul național propriu, fără libertatea națională, realizarea obiectivelor sociale nu poate avea șanse trainice de succes. Pornind de la faptul că aceste două obiective, strîns îngemănate, formează esența devenirii poporului nostru pe treptele timpului, tovarășul Nicolae Ceaușescu definește magistral istoria noastră ca „istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptelor de clasă, a luptelor împotriva asupririi și dominației străine, pentru eliberare națională și dezvoltare de-sine-stătătoare, istoria înfruntării continue între vechi și nou“⁷.

³ Constantin Corbu, 1874 — *răscoală sau revoluție?*, în „Anale de istorie“, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 125—133.

⁴ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 423.

⁵ *Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1959, p. 33.

⁶ Nicolae Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria românilor*, în Nicolae Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, Fundația pentru literatură, București, 1940, p. 106.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 8.

Această interdependență intimă a obiectivelor naționale și sociale a constituit, totodată, terenul de pe care poporul român a intrat în strînse legături de conlucrare și solidaritate cu popoarele ce trăiesc în zona sud-estică a continentului și care, la rîndul lor, aveau de făcut față vicisitudinilor asupririi, din interior și din afară, năzuind, asemenea poporului român, să-și înfăptuiască libertatea națională și socială. „În același timp, istoria omenirii — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — este jalonată de relațiile dintre diferite popoare și state, de formarea și apoi dispariția unor imperii, de lupta popoarelor pentru apărarea ființei proprii, a ființei lor naționale”⁸. Roadele legăturilor de prietenie și colaborare dintre popoarele din sud-estul Europei se află la însăși baza izbînzilor care au asigurat menținerea ființei de-sine-stătătoare a acestor popoare, înfrîngerea politicii de asuprire națională și făurirea unității și independenței lor naționale, la baza insurecțiilor antifasciste, înfăptuite în cele mai multe din țările acestei zone, după cum, tot asemenea, majoritatea popoarelor de aici au trecut pe calea revoluției și construcției socialiste.

Una din trăsăturile fundamentale pe care le pune în evidență dezvoltarea lumii contemporane este necesitatea conlucrării strînse, a cooperării tot mai intense și pe multiple planuri a popoarelor în vederea realizării aspirațiilor lor de progres și de civilizație, de pace. Este aceasta o trăsătură ce se regăsește în forme și intensități diferite, în concordanță, desigur, cu exigențele concrete ale „timpului istoric” respectiv, în toate epocile istorice anterioare. Referindu-se la conținutul și semnificația acestei realități, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, evidențiază rolul important ce revine științei istoriei în „cunoașterea legăturilor tradiționale care au existat de-a lungul secolelor între popoare, în special între popoarele vecine, a relațiilor lor de solidaritate și întrajutorare în lupta pentru cauza libertății și independenței, precum și a aspectelor legate de vechea politică de dominație și asuprire promovată de marile imperii din trecut, de învrăjpire între popoare, cultivată de clasele exploatare”⁹.

Dacă ne referim la zona carpato-dunăreană-pontică, în care s-a format și trăiește de milenii poporul român, putem constata cu ușurință că, de-a lungul secolelor, românii și popoarele învecinate s-au găsit de nenumărate ori angajate pe același drum comun de muncă și de luptă pentru progres și dezvoltare liberă, pentru a-și putea asigura climatul necesar unei dezvoltări istorice pașnice. Iar existențe concrete ale confruntării cu marile imperii reacționare din trecut, animate în politica lor de țeluri expansioniste, au impus, foarte adesea, coordonarea eforturilor lor de luptă pentru a face față cu forțe unite unor astfel de tendințe, pentru a-și menține independența sau a o recuceri, pentru a-și păstra ființa lor etnică și națională.

Așezați la limita de nord a spațiului sud-est european, într-o regiune de interferență a mai multor zone politice-culturale — și anume zona est-europeană, central-europeană și cea balcanică —, între români și popoarele

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 8.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 71—72.

din aceste zone învecinate s-au stabilit, încă din zorii istoriei lor, numeroase și durabile punți de legătură, care au favorizat circulația de bunuri materiale și spirituale în ambele sensuri, contribuind la o mai bună cunoaștere și la o mai profundă înțelegere reciprocă, la o mai mare apropiere și la o mai strânsă conlucrare în folosul și spre binele tuturor.

În acest cadru, legăturile cu popoarele din sud-estul Europei au ocupat un loc deosebit. Această zonă formează, de fapt, o unitate geografică, politică și culturală distinctă, cu personalitatea sa specifică, deosebită de alte zone, chiar învecinate cu ea din punct de vedere geografic. Au contribuit la aceasta, în primul rînd, faptul că popoarele din această parte a continentului sînt moștenitoare ale unor străvechi tradiții comune de viață spirituală și de organizare social-politică traco-daco-getă, greacă, romană și bizantină. Conviețuind pe pămînturi alăturate și stabilind, de-a lungul secolelor, puternice legături politice — dar nu numai politice, ci și economice și culturale, și am putea spune chiar în primul rînd economice —, zona sud-estului european formează una dintre acele așa-numite „unități regionale” — categoric cu un rol deosebit de important în istoria civilizațiilor — în care trăsături comune tuturor popoarelor din regiune se împletesc strîns cu puternice elemente naționale specifice, dînd măsura personalității fiecărui popor. Într-o astfel de grupare, conștiința intereselor comune este cvasigenerală, sentimentele de prietenie și solidaritate sînt reciproce, cum reciproce sînt și împrumuturile de valori materiale și spirituale. Nicolae Iorga, relevînd tocmai afinitățile și înrîuririle care au contribuit la făurirea unei profunde și firești comuniuni la popoarele din sud-estul Europei, afirma cu deplin temei : „N-a existat unul din statele acestea care să nu exercite influența sa asupra celorlalte și n-a existat națiune care să nu dea elemente de gîndire celorlalte”.

Ceea ce a contribuit în cea mai mare măsură la strîngerea legăturilor și la afirmarea prieteniei și solidarității dintre popoarele din această regiune au fost, însă, suferințele și luptele comune împotriva asupritorilor, de cele mai multe ori aceiași pentru toți, pentru apărarea ființei lor naționale, pentru libertate socială și independență națională. Existența amenințătoare, timp de peste o jumătate de mileniu, a unui pericol comun — Imperiul otoman — a contribuit la evidențierea interesului general al tuturor popoarelor din sud-estul Europei, la dezvoltarea și afirmarea conștiinței solidarității lor, la colaborarea lor politică-militară în lupta pentru apărarea independenței și libertății.

Rădăcinile acestei conlucrări erau mai vechi, cu mult înainte de formarea statelor feudale centralizate românești. Amintim, în acest sens, colaborarea româno-bulgară în cadrul Imperiului româno-bulgar al Asăneștilor, care se constituie într-un moment de semnificație în istoria celor două popoare. Reliefînd „pe înaintașii comuni, cum sînt Petru, Asan, Ioniță” — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — putem „înțelege cum s-au dezvoltat, de-a lungul timpurilor, relațiile dintre popoarele noastre în lupta pentru apărarea ființei naționale a fiecăruia, pentru libertate și progres”¹⁰.

După cum se știe, mișcarea insurecțională antibizantină, pornită de Petru și Asan în anul 1185, a pus bazele unei forme politice de colaborare specifice, care a materializat eforturile de unire a forțelor a două popoare însetate de libertate, stavilă eficace în fața primejdiilor străine. Și aceasta,

pentru că lupta comună a acestor două popoare pentru libertate era în mod indisolubil încadrată într-o tradiție încetățenită încă din vremuri străvechi. Practica creării unor federații politice, în care popoare de origini diferite, dar animate de idealurile neatîrnării, s-au unit împotriva dușmanului comun, între care se detașase cea din vremea marelui Burebista, era din nou reînviată în timpul Imperiului româno-bulgar, cînd aceste două popoare s-au mișcat din nou, în lupta împotriva cotropitorilor comuni, care erau bazele de la Bizanț. A fost o luptă îndelungată și aproape continuă, transformată, de fapt, într-un amplu război de apărare deosebit de crîncen și sîngeros cu dușmanul din sud, care nu se putea împăca cu ideea de independență și libertate proclamată și susținută cu arma în mînă de cele două popoare coalizate.

Scuturînd asupra bizantină și înfrîngînd, una după alta, mai multe armate ale Bizanțului, românii și bulgarii, al căror ideal de libertate și independență îi unea împotriva opresorului comun, au întemeiat un stat puternic, cunoscut sub numele de statul Asăneștilor sau Imperiul româno-bulgar. Capitala lui era la Tîrnovo, cetate înconjurată cu ziduri puternice, situată pe o înălțime ocilită de rîul Iantra, pe versantul nordic al Munților Haemus.

În momentul începerii insurecției antibizantine, entuziasmul a cuprins deopotrivă pe români și pe bulgari. Cele două popoare nutreau de mult țeluri comune. Deși despărțiți prin origine și limbă, ura împotriva asupritorilor îi apropiase, îi unise în luptă și idealuri. „Din această perioadă — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — datează și începuturile conlucrării strînse dintre populația română și populația bulgărească așezată pe malul drept al Dunării, în cadrul regatului bulgaro-valah al Asăneștilor — condus cînd de români, cînd de bulgari — și care a contribuit la dezvoltarea ambelor popoare”¹¹.

Printre marii conducători ai Imperiului româno-bulgar amintim pe Asan (1187—1196) și pe fratele său Petru (1185—1187 ; 1196—1197), pe Ioniță Asan (1197—1207), Asan Burul sau Borilă (1207—1218), Ioan Asan al II-lea (1218—1241), Căliman I Asan (1241—1246), Mihail Asan (1246—1256), Căliman al II-lea Asan (1256—1257), Ivailo (1278—1279), Ioan Asan al III-lea (1279).

Ioniță Asan a fost unul dintre cei mai remarcabili conducători militari și oameni politici ai Imperiului româno-bulgar. Prin victoriile obținute în lupta împotriva bizantinilor, el i-a obligat pe aceștia să recunoască — prin tratatul din 1201 — independența statului Asăneștilor. Acest act a avut, în perspectiva timpului, o însemnătate majoră în istoria general-europeană, forța politică, economică și militară a Asăneștilor crescînd neconținut. În mod firesc, Ioniță Asan avea să se intituleze, în corespondența sa cu papa Inocențiu al III-lea, drept „împăratul bulgarilor și al valahilor”, precum și „domn și împărat al întregii Bulgarii și Valahii”, cuvinte care exprimau o realitate teritorial-politică — statul constituit în urma răscoalei din 1185.

Pretinzînd papei coroana de împărat și sceptrul, precum și demnitatea de patriarh pentru arhiepiscopul bisericii româno-bulgare, Ioniță Asan avea în vedere ideea că autonomia religioasă însoțește întotdeauna autonomia politică și că statul suveran presupune biserica autocefală. Considerîndu-se urmașul direct al predecesorilor săi „de fericită amintire, îm-

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 320—321.

părații bulgarilor și valahilor — Simeon, Petru și Samuil“, care își avuseseră în secolele trecute capitalele la Preslav, Ohrida și Prespa, Ioniță Asan nu a urmărit decât consolidarea Imperiului româno-bulgar, care s-a constituit în luptă și în opoziție cu Imperiul bizantin și care a dus, în cele din urmă, la ruperea completă a legăturilor cu Roma, legături care nu puteau continua și dura dată fiind cultura de tradiție ortodoxă a întregului stat. Dealtfel, în vremea lui Ioan Asan al II-lea, Imperiul româno-bulgar a atins culmea puterii, întinzându-se pînă la Marea Adriatică, Adrianopol și Ohrida.

Existența statului Asăneștilor a demonstrat că, la sud de Dunăre, ca și la nord de marele fluviu, se desfășura același efort uriaș pentru unificare statală și emancipare. De menționat că același împărat Asan al II-lea proiectase să unească sub sceptrul său cele două Dacii și să formeze astfel un mare imperiu, care s-ar fi întins de la Carpați la Haemus și Munții Rodope, ceea ce amintea în fapt de tradiția statală de pe vremea lui Burebista. Forța economică, politică și militară a Imperiului româno-bulgar i-a permis să se împotrivească nu numai bazileilor bizantini, dar și împăratului latin din Constantinopol, precum și regatului Ungariei.

Unirea românilor și bulgarilor în cadrul imperiului creat de Asănești nu a avut alt țel decât acela al realizării, cu forțe unite, a unor deziderate politice, economice și culturale comune, al luptei împotriva cotropitorului comun care era Imperiul bizantin. În conștiința acestor două popoare din zona balcanică se păstra încă trează amintirea ocupației romane, care se perpetuase în acest perimetru geografic timp de câteva secole. Rămăsese, de asemenea, încă vie epopeea eroice a lupte, pline de sacrificii, duse de înaintași sub conducerea glorioșilor regi ai dacilor — Burebista și Decebal, împotriva legiunilor romane, ca și a luptei tracului Spartacus — devenit un adevărat simbol al curajului și dăruirii pentru libertate.

Unindu-și forțele în luptă pentru realizarea aceluiași ideal comun de independență, românii și bulgarii nu făceau altceva decât să-și apere glia, drepturile legitime și existența lor ca popoare distincte. Departe de a năzui la avutul altora, ei nu au urmărit decât înlăturarea, în ultimă instanță chiar prin forța armelor, a opresorului comun. Aceasta pentru că, în fapt, politica de expansiune și cucerire dusă de împărații bizantini nu era decât o continuare, în alte condiții istorice, dar cu aceleași metode, a politicii expansioniste, de cotropire a altor popoare însetate de libertate, dusă cu secole în urmă de Imperiul roman.

Perioada de aproape 200 de ani de existență a Imperiului româno-bulgar a reprezentat o epocă deosebit de fertilă pentru ambele popoare, de înflorire a civilizației, culturii, economiei, de fructificare a tuturor valorilor materiale și spirituale spre binele românilor și bulgarilor înfrățiți în lupta comună dusă împotriva asupririi bizantine.

Aproape două veacuri, Imperiul romano-bulgar, avînd în frunte mari conducători, a jucat un rol important în relațiile internaționale din sud-estul continentului. Structurile pe care și le-a făurit — politice, economice, militare, eclesiastice, culturale — au fost rodul încrederii reciproce, al prieteniei și colaborării fructuoase dintre cele două popoare, al influențării pe multiple planuri, scopul suprem fiind apărarea neslăbită a independenței în fața primejdiei bizantine. Interesele comune de ordin economic și politic au creat condiții dintre cele mai propice pentru ca oamenii să se poată mișca în libertate, ca la ei acasă, în tot cuprinsul imperiului, comerțul să capete o amploare cu totul aparte, produsele materiale să circule în deplină siguranță, toți locuitorii fiind beneficiarii direcți

ai acestei uniri. Mai mult, bucurându-se de libertate și neatîrnare, românii și bulgarii au putut să dea societății oameni de înaltă valoare politică, culturală, științifică, valoroși conducători de stat. Credința comună, apartenența la aceeași biserică, folosirea aceluiași alfabet s-au constituit, de asemenea, în elemente de apropiere între cele două popoare, care au desemnat epoca Asăneștilor ca o epocă fertilă în dezvoltarea civilizației și culturii românilor și bulgarilor¹².

Referindu-se la tradițiile îndelungate de prietenie și luptă comună, care au fost caracteristice dintotdeauna popoarelor român și bulgar, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că : „De mai bine de 1000 de ani, popoarele noastre sînt vecine, trăiesc în înțelegere și prietenie, conlucrînd și ajutîndu-se în momente grele, luptînd nu o dată împreună pentru sfărîmarea jugului oprîmării naționale, pentru cucerirea independenței și suveranității, împotriva aceluiași cîmpitor”¹³. La rîndul său, tovarășul Todor Jivkov, apreciînd adînc și îndelungata colaborare frățească dintre poporul bulgar și poporul român, arăta că : „Prietenia dintre oameni și popoare este un act bilateral. Este nevoie de aceleași gînduri, simțăminte, scopuri. Or, aceasta există în relațiile dintre popoarele noastre vecine, care trăiesc de veacuri pe malurile Dunării. Și după cum Dunărea nu-și schimbă direcția cursului, la fel și destinele popoarelor noastre, trecute prin multe încercări și vicisitudini, au avut mereu același scop arzător — libertatea, dreptatea socială, bunăstarea și munca pașnică constructivă”¹⁴.

Unirea în luptă, creația istorică comună au transmis prin vremuri ideea necesității acțiunii înfrățite împotriva asupririi străine, idee care se va amplifica în condițiile apariției unui nou pericol în zona sud-estului european — cel otoman.

În drumul lor expansionist spre inima Europei, otomanii au întîlnit popoare a căror civilizație și cultură nu le-au fost străine și de care au trebuit să țină seamă chiar în teritoriile cucerite. Puternica împotrivire a românilor în fața cîmpitorilor a făcut ca țările române să nu fie transformate în provincii turcești (pașalicuri), ca alte state din bazinul dunărean, ci, dimpotrivă, să-și păstreze autonomia statală în cadrul raporturilor de suzeranitate. Începînd din vremea lui Mircea cel Bătrîn, țările române au încheiat tratate (Capitulații), care prevedeau obligația Porții de a le respecta instituțiile, legiurile și libertățile, și chiar angajamentul de a le apăra împotriva atacurilor străine¹⁵. Spiritul adînc al acestor tratate s-a perpetuat peste vremuri în raporturile româno-turce, determinînd un respect reciproc, vădit astăzi în sentimentele de stimă și prietenie ce și le nutresc cele două popoare. Cu prilejul vizitei efectuate în Turcia, în luna mai 1983, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat existența unor vechi tradiții a relațiilor între țara noastră și Turcia, iar Kenan Evren, președintele Republicii Turcia, a apreciat vizita președintelui României ca „o nouă etapă de întărire a prieteniei tradiționale turco-române”¹⁶.

¹² A se vedea : A. D. Xenopol, *L'empire valaho-bulgare*, în „Revista Historica”, tomul 47/1891, p. 277—308.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 116.

¹⁴ *Sub semnul prieteniei frățești româno-bulgare*, Editura politică, București, 1977, p. 128.

¹⁵ A se vedea pe larg : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 114—129.

¹⁶ „Scînteia”, anul LII, nr. 12 672 din 21 mai 1983.

Statutul politico-juridic propriu țărilor române în raporturile cu Poarta a făcut ca acestea să poată duce cu succes lupta împotriva agreso-rilor și, în același timp, să ofere posibilitatea unor reprezentanți înaintați ai popoarelor subjugate din această parte a Europei să se refugieze pe teritoriul românesc și să organizeze lupta pentru eliberare, pentru afirmarea acestor popoare ca entități naționale distincte.

Pe acest fundal, secole de-a rîndul în sud-estul Europei s-au modelat formule de colaborare în luptă, multe dintre ele transpuse în viață. Chiar la mijlocul veacului al XIV-lea, cînd își face apariția în Europa Imperiul otoman, popoarele din Peninsula Balcanică au organizat o largă coaliție antiotomană, la care a participat, cu un rol important, și Țara Românească, ceea ce relevă prestigiul țărilor române în ansamblul relațiilor sud-est-europene încă din perioada apariției lor ca state feudale centralizate. Cîțiva ani mai tîrziu, spre sfîrșitul secolului, Mircea cel Bătrîn, pentru a putea face față pericolului otoman, a încheiat alianțe cu regatul ungar vecin și cu regatul polonez.

La mijlocul secolului al XV-lea, în fruntea luptei împotriva Imperiului otoman se afla Iancu de Hunedoara. Sub steagurile lui au luptat români, unguri, sîrbi, bulgari etc. ; el a stabilit strînse legături cu eroul luptei pentru libertate a poporului albanez, Skanderbeg.

O politică asemănătoare au promovat în secolele următoare și alți domnitori și principii din Moldova, Țara Românească și din Transilvania, care au dat toată atenția realizării unor alianțe cu țările vecine, dar, în primul rînd, desigur, între cele trei țări românești. Dealtfel, ideea strîngerii la un loc, într-un front comun, a tuturor țărilor amenințate de expansiuni străine a dominat gîndirea și acțiunea voievozilor români în întreg evul mediu. Ei au depus un extraordinar efort pe plan extern de lărgire a sferei alianțelor, în primul rînd cu popoarele vecine, albanezi, bulgari, sîrbi, greci, unguri, polonezi, ruși, cazaci etc., conștienți fiind că lupta lor servește nu numai interesele propriului popor, ci și interesele întregii Europe. Adresîndu-se în acest scop papei Sixtus al IV-lea, printr-o scrisoare datată 29 noiembrie 1474, Ștefan cel Mare îl îndemna ca, „împreună cu ceilalți regi și principii puternici, să se străduiască să ajute creștinătatea împotriva perfizilor necredincioși, așa încît să nu fim singurii care luptă, ci să căpătăm puteri, fiind ajutați de către acești principii“. Vi-teazul voievod atrăgea, totodată, atenția curților europene că dacă Moldova, „Această poartă a creștinătății, va fi pierdută, atunci toată creștinătatea va fi în primejdie“.

În cronică legăturilor dintre poporul român și popoarele vecine în perioada evului mediu, epoca lui Mihai Viteazul ocupă un loc distinct, plin de semnificații majore. Acum au fost puse, de fapt, bazele luptei comune pentru independență a popoarelor din sud-estul Europei, care va deveni o tradiție scumpă tuturor popoarelor din această parte a continentului. În ultimii ani ai secolului al XVI-lea în regiunea balcanică au izbucnit numeroase răscoale antiotomane. Dar cea mai puternică dintre acestea, care a atins proporțiile unui adevărat război de eliberare, a fost cea din țările române, care au acționat unite în cadrul unei „confederații“, și, în special, cea din Țara Românească, condusă de Mihai Viteazul. Țara Românească a devenit pe vremea lui Mihai principalul punct de rezistență al luptei antiotomane. Prin victoriile sale, domnitorul român reușește să atragă pe conducătorii politici și militari ai popoarelor coto-pite de Imperiul otoman, de el își leagă speranțele toată Europa. El are legături cu sîrbii, cu bulgarii, cu grecii, încheie un tratat de alianță cu

imperialii. Cu sprijinul direct al lui Mihai Viteazul sau profitînd de victoriile sale împotriva oștilor otomane, popoarele balcanice declanșează puternice răscoale antiotomane. Așa fac sîrbii în 1594, apoi patriarhul Iovan din Ipek și voievodul Grădan din Herțegovina, în 1596 are loc o puternică răscoală în orașul Klis, în 1598 o răscoală a bulgarilor cu centrul la Tîrnovo, care cuprinde o întinsă zonă din Bulgaria, iar doi ani mai tîrziu se desfășoară mișcări ale grecilor din jurul orașelor Sparta și Larissa. Toate acestea i-au atras lui Mihai Viteazul admirația și recunoștința popoarelor din Balcani. O dovadă grăitoare în acest sens o constituie faptul că numele lui Mihai Viteazul este des întîlnit în literatura balcanică. Nu numai poeți culti, ca Stavrinov și Palamed, ci și cîntăreți populari s-au simțit tentați să preamărească faptele sale de arme. Astfel, într-o baladă bulgară, se vorbește despre faptul că Muntenia și Moldova, conduse de Mihai Viteazul, s-au ridicat la luptă „ca să-și dezrobească surorile și frații, să dezrobească Alba Bulgarie“.

În secolele următoare, cronica legăturilor de prietenie și colaborare dintre poporul român și popoarele vecine s-a îmbogățit permanent în procesul luptei comune pentru scuturarea asupririi străine, pentru cucerirea independenței naționale, pentru apărarea și consolidarea ei. Un rol esențial în afirmarea acestor legături a avut faptul că dintre toate popoarele din zonă numai poporul român a reușit să-și păstreze, în ciuda împrejurărilor istorice vitrege, organizația statală proprie și un mare grad de independență față de Imperiul otoman, ceea ce i-a permis să-și dezvolte mai liber viața internă și să dea popoarelor vecine asuprite un sprijin pe multiple planuri, care a atins punctul de vîrf în epoca mișcărilor de eliberare națională din Balcani. „În timpurile mai noi — arăta Nicolae Iorga, referindu-se la ajutorul dat de poporul român popoarelor de la sud de Dunăre, dar adevărul acestei afirmații ar putea fi confirmat și în ceea ce privește situația ungarilor, polonezilor etc. —, fiecare dintre aceste națiuni, cînd și-a căutat libertatea, s-a dus la vecinul care o avea și le-o putea împrumuta și lor. Toate națiunile acestea au trăit astfel la noi cum noi înșine, dacă ei ar fi păstrat viața de stat, ne-am fi dus și am fi trăit la dînșii“.

Este cunoscut faptul că, în secolul al XIX-lea, lupta popoarelor din centrul și sud-estul Europei pentru unitate și independență națională, pentru eliberarea de sub dominația imperiilor reacționare multinaționale a luat un avînt fără precedent. Sîrbii, apoi românii și grecii s-au ridicat la luptă. Între revoluția condusă de Tudor Vladimirescu și Eterea s-au stabilit relații de colaborare strînsă. Dealtfel, pe teritoriul românesc a fost organizată și s-a desfășurat o parte din mișcarea de eliberare națională a grecilor. „De-a lungul secolelor — spunea Andreas Papandreu, prim-ministru al Republicii Elene, în noiembrie 1982 —, popoarele noastre s-au găsit alături în luptele pentru independență și existență națională. Într-adevăr, putem să salutăm faptul că am creat asemenea relații între țările noastre, între popoarele noastre“¹⁷.

Importante concluzii pe planul solidarității revoluționare a popoarelor român și ungar în lupta împotriva tendințelor opresive ale marilor imperii a afirmat revoluția română de la 1848, unul dintre cele mai glorioase evenimente ale istoriei poporului nostru. Revoluția a avut un caracter unitar și a urmărit, în cele trei țări române, emanciparea socială, unitatea și independența națiunii române. După cum este știut, revoluția

¹⁷ „Scînteia“, anul LII, nr. 12 502 din 3 noiembrie 1982.

a fost înăbușită, îndeosebi datorită intervenției forțelor contrarevoluționare străine : otomane, habsburgice și țariste. În Transilvania, la înăbușirea revoluției a contribuit și lipsa de unitate a forțelor revoluționare române și ungare. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Revoluția de la 1848, desfășurată aproape concomitent în Țara Românească, Moldova și Ardeal, a constituit o necesitate obiectivă a dezvoltării forțelor de producție, a descătușării energiei maselor largi populare, care au constituit forța motrice a luptelor revoluționare pentru lichidarea orînduirii feudale și trecerii la o orînduire socială superioară — burghezo-democratică. Ea a constituit o parte integrantă a marilor mișcări sociale din acel an, desfășurate în cea mai mare parte a Europei, demonstrînd strînsa legătură dintre revoluționarii români și forțele revoluționare din Europa.

După cum este binecunoscut, masele populare s-au ridicat în 1848 pentru realizarea unor profunde transformări, care să deschidă calea progresului economico-social, îmbunătățirii condițiilor lor de viață, să asigure realizarea unității naționale, formarea națiunii și a statului național unitar — idealuri revoluționare care oglindeau cerințele obiective ale afirmării poporului român ca un popor liber în rîndul mării familii a popoarelor lumii.

În toate cele trei principate române, revoluționarii, masele populare cereau lichidarea cu desăvîrșire a dominației străine, respectarea dreptului poporului de a-și organiza viața corespunzător voinței sale. Programele mișcărilor revoluționare din cele trei principate române demonstrează unitatea de interese și aspirații a întregului popor, de a trăi într-un stat unitar, liber și independent.

Totodată, realitatea istorică din Ardeal, unde de multe secole locuiesc împreună români, maghiari, germani și alte naționalități, pune la ordinea zilei și necesitatea realizării deplinei egalități în drepturi între toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate.

Înțelegînd bine că înfăptuirea năzuințelor de libertate și dreptate socială, de unitate națională nu se putea realiza decît prin lupta comună a tuturor maselor populare, fără deosebire de naționalitate, fruntașii revoluției din 1848 — atît români, cît și maghiari și germani — s-au pronunțat pentru întărirea solidarității și unității lor în înfăptuirea idealurilor revoluției.

Nicolae Bălcescu, subliniind necesitatea unității naționale a românilor, arăta, totodată, importanța deosebită a colaborării între români și unguri în lupta revoluționară. «Astăzi — spunea el — vedem curat că același despotism ne copleșește pe toți românii împreună cu ungurii și toate popoarele Europei. Astăzi este învederat pentru tot românul cu minte și inimă că libertatea naționalităților nu poate veni de la curțile împărațeste și din mila împilatorilor și a despoților, ci numai dintr-o unire strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu popoarele împilate». La rîndul său, revoluționarul român din Ardeal, Avram Iancu, se pronunța pentru întărirea solidarității românilor și maghiarilor, spunînd : «Firea ne-a așezat într-o patrie ca împreună să asudăm, cultivînd-o, împreună să gustăm dulceața fructelor ei». Simion Bărnuțiu, în discursul rostit la 14 mai 1848, afirma : «Națiunea română dă de știre națiunilor conlocuitoare că, voind a se constitui și organiza pe temei național, n-are cuget dușman în contra altor națiuni, ci cunoaște același drept pentru toate, voiește a-l respecta cu sinceritate, cerînd respect împrumutat după dreptate». De asemenea, în Proclamația redactată

de Aron Pumnul se declara : «Spuneți unguirilor, secuilor și sașilor că noi îi iubim ca pe frații noștri cu care locuim într-o țară. Spuneți-le cu cuvântul și le arătați cu fapte că noi îi iubim ; însă e drept ca și ei să ne iubească și să corespundă iubirii noastre ce o avem către ei. Spuneți-le să urmeze și dinsele aceste principii care cheamă pe toții fiii țării să ne îmbrățișăm și să ne sărutăm frățește strigînd : Trăiască frățietatea. Aceasta e frățietatea cea adevărată, pe care e întemeiată fericirea țării».

În același spirit s-au pronunțat și mulți revoluționari maghiari de seamă, înțelegînd că realizarea aspirațiilor de libertate și de dreptate socială presupune o strînsă colaborare și unitate între români și maghiari. Astfel, revoluționarul Simonffy spunea : «Românii și maghiarii au neapărată trebuință de cea mai strînsă frăție. Numai astfel își vor asigura existența. Prin urmare, cine provoacă ură și produce vărsare de sînge între aceste două națiuni surori este trădător al propriei națiuni». Iar cunoscutul militant Kossuth Lajos declara în toamna anului 1848 în Parlamentul revoluționar maghiar : «În unirea maghiarului cu românul și a românului cu maghiarul stă viitorul fericit al amîndurora, iar dacă unul dintre ei s-ar lăsa amăgit de ideea asupririi celuilalt, ar însemna să se folosească de o armă periculoasă pentru el însuși».

Din păcate, mințile luminate, clarvăzătoare ale revoluționarilor români și maghiari, nu au putut determina unirea la timp a forțelor revoluționare în luptă, ceea ce a constituit, dealtfel, una din cauzele înfrîngerii revoluției de la 1848 în Ardeal¹⁸.

Unirea principatelor române Moldova și Țara Românească, în 1859, și afirmarea tot mai puternică a României pe plan internațional au constituit un important element de sprijin și de stimulare a luptei de eliberare în Balcani. Prințul domnitor al Serbiei, Mihail Obrenović, apreciind importantul sprijin politic și diplomatic primit din partea României și a lui Alexandru Ioan Cuza, arăta : „Comportarea sa a confirmat relațiile de prietenie dintre cele două popoare, pe care atîtea interese comune le fac solidare unul față de celălalt“¹⁹. În anii '60 ai secolului al XIX-lea, conlucrarea dintre România, Grecia și Serbia în lupta pentru independență și unitate a devenit atît de strînsă încît se preconiza chiar o alianță politică a celor trei state, alianță bazată pe principiul „Orientul creștin aparține lui însuși“. Ideea unei asemenea alianțe izvoră din convingerea celor trei țări că realizarea dezideratelor lor de independență și unitate nu trebuia așteptată ca un dar din partea marilor puteri, oferit la masa tratativelor, ci ca rezultat al propriei lor lupte, al eforturilor și sacrificiilor popoarelor respective.

Relațiile de prietenie, colaborare și întrajutorare dintre poporul român și popoarele vecine din sud-estul continentului au fost ridicate pe o treaptă nouă, superioară, odată cu apariția și dezvoltarea proletariatului, cu intensificarea mișcării muncitorești, transformîndu-se într-o solidaritate strînsă în lupta împotriva asupririi și exploatării, pentru apărarea intereselor vitale ale maselor largi populare, pentru transformarea revoluționară a societății.

Independența — de însemnătate hotărîtoare în drumul spre progres al poporului român — a reprezentat, totodată, un moment de seamă în

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, Editura politică, București, 1979, p. 291—294.

¹⁹ A se vedea în această privință : *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Editura politică, București, 1979, p. 326 și urm.

istoria frământată a Europei de sud-est. Răscoalele de eliberare națională ale bulgarilor, sîrbilor și muntenegrenilor din anii 1875—1876 au fost sprijinite cu mult entuziasm de poporul român și chiar de oficialități. Astfel, România a permis trecerea pe teritoriul ei a voluntarilor plecați din Rusia spre Serbia, înrolări de voluntari sîrbi și bulgari de pe teritoriul românesc, tranzitul de armament rusesc către Serbia etc. România a oferit adăpost miilor de refugiați sîrbi, care, în august 1876, cînd situația țării lor devenise critică, spre a scăpa de crunta represiune otomană și-au găsit salvarea pe teritoriul românesc.

Referindu-se la acest trecut comun de luptă, care se regăsește în contemporaneitate la înalte cote ale făuririi noii orînduiri, socialiste, Iosip Broz Tito declara : „La baza raporturilor noastre se află o adevărată prietenie, care are rădăcini adînci. În condițiile actuale, această prietenie este cimentată de țelurile comune ale edificării socialismului, interesele reciproce de a se consolida pacea și securitatea și hotărîrea de a întări independența noastră... Întărirea și dezvoltarea continuă a relațiilor de bună vecinătate dintre țările balcanice este în interesul fiecărei țări în parte și al tuturor în ansamblu”²⁰.

În 1877, poporul român a luat el însuși armele în mîini pentru a-și cuceri independența deplină, aducîndu-și, totodată, jertfa de sînge, alături de soldații ruși și de voluntarii bulgari, la independența popoarelor sîrb, bulgar și muntenegrean, vecine și prietene. În legătură cu ospitalitatea pe care țara noastră a oferit-o unor revoluționari sud-dunăreni, trebuie amintit faptul că în România și-au desfășurat activitatea numeroși revoluționari bulgari, în frunte cu Hristo Botev, care, apoi, trecînd Dunărea, s-au jertfit eroic pentru eliberarea patriei lor de sub dominația otomană. Tot în România, lângă Ploiești, au fost organizate și instruite, în 1877, detașamentele de voluntari bulgari, care s-au distins în luptele din sudul Dunării, alături de trupele rusești și de armata română²¹.

De asemenea, în România au activat societăți revoluționare și culturale albaneze, au fost editate numeroase lucrări, ziare și reviste în limba albaneză, care au contribuit la dezvoltarea sentimentelor naționale ale poporului albanez prin promovarea limbii naționale și a culturii proprii.

Numeroase mărturii stau dovadă recunoștinței poporului bulgar pentru sprijinul permanent pe care reprezentanții mișcării de eliberare națională a poporului bulgar l-au găsit în România. În acest sens, unul dintre conducătorii de frunte ai acestei mișcări, Gheorghe Sava Racovski, arată că poporul bulgar a găsit la poporul român, în timpul luptei pentru libertate națională, „un azil liber și inviolabil”, casa românului fiind „deschisă bulgarului cu cea mai mare și cordială ospitalitate”. Tot astfel, după înfrîngerea insurecției antifasciste a poporului bulgar din anul 1923, mulți luptători revoluționari și patrioți bulgari și-au găsit adăpost în România. Referitor la acest trecut comun, tovarășul Todor Jivkov, secretar general al C.C. al Partidului Comunist Bulgar, președintele Consiliului de Stat al R. P. Bulgaria, declara în 1975 : „Vorbim pe bună dreptate de tradițiile istorice ale prieteniei româno-bulgare, ale cărei rădăcini istorice își trag seva din luptele din trecut pentru libertate națională și socială. Unul dintre apostolii de seamă ai revoluției de eliberare națională, marele scriitor

²⁰ Sub semnul prieteniei frățești româno-iugoslave, Editura politică, București, 1977, p. 148—149 ; 150.

²¹ Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878, Editura politică, București, 1979, p. 51 și urm.

bulgar Zahari Stoianov, scria cu un secol în urmă : «Eu, ca și toți tovarășii mei, ne amintim de cuvintele România, București, Giurgiu, Ploiești, Brăila, Galați și altele ca și de cuvinte sfinte... Nu există bulgar care să nu știe că nepieritoarea cauză a luptătorilor din aprilie (1876) a fost inițiată aici, pe pământul României»²².

În aceste condiții, se ridică întrebarea : ce i-a făcut pe unii oameni politici și istorici să aprecieze, la începutul secolului al XX-lea, regiunea Balcanilor drept „butoiul cu pulbere al Europei“ ? Sau ce i-a determinat pe unii istorici și politologi contemporani să considere încă zona Balcanilor ca fiind formată — după cum scrie John C. Campbell — dintr-un „grup de state mici, nestabile și slabe, fiecare bazat pe ideea naționalității, într-o arie în care stat și națiune nu au coincis și nu pot coincide ; toate cu preferenții teritoriale conflictuale și cu minorități ce trebuie asimilate sau reprimare, împinse în alianțe nestabile și schimbătoare, căutând sprijin la puterile din afară pentru a-și proteja existența națională sau a-și satisface ambițiile naționale și, la rândul lor, fiind folosite de aceste puteri pentru avantajul lor strategic“ ? Dintr-o astfel de imagine — pe care o considerăm nedreaptă și falsă — s-a născut conceptul politic de „balcanizare“, folosit încă și azi pentru a defini stări tensionale potențial conflictuale.

De la început, trebuie să arătăm în mod clar că disensiunile interioare, luptele fracționiste, tensiunile naționaliste în Balcani la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au fost provocate și întreținute de marile imperii reacționare vecine — otoman, austro-ungar și țarist — cu interese strategice divergente în această regiune. Așadar, dezbinarea dinlăuntrul Balcanilor, starea conflictuală din regiune, într-un cuvânt „balcanizarea“, sînt, în cea mai mare parte, un produs extrabalcanic. Cele trei mari imperii vecine cu această zonă au căutat să dezbină și să învrăjbească popoarele balcanice, exacerbind cu bună știință unele neînțelegeri locale (la a căror origine se aflau înseși aceste imperii, prin dominația pe care ele o exercitaseră timp de secole asupra unor popoare), pentru ca în felul acesta să le domine și să împiedice desăvîrșirea procesului obiectiv de eliberare și de realizare a unității lor naționale. Este cunoscut faptul că, la începutul secolului al XX-lea, în centrul și sud-estul Europei nu se încheiase încă procesul de formare a statelor naționale, că se mai aflau sub dominație străină teritorii locuite de români, bulgari, iugoslavi, greci, că albanezii, cehii, slovaci și polonezii nu aveau încă state naționale proprii. Istoria secolelor al XIX-lea și al XX-lea demonstrează, însă, în mod convingător că, în ciuda factorilor externi potrivnici, forțele motrice ale solidarității dintre popoarele din centrul și sud-estul Europei s-au păstrat peste vremurile de restriște, iar epoca modernă, marcată de intensificarea luptei pentru crearea statelor naționale independente²³, a găsit națiunile din această parte a continentului unite nu numai în majore aspirații, ci și în acțiunea politică și militară, ceea ce le-a permis să culegă împreună roadele întrajutorării lor.

O bună etapă în istoria raporturilor de prietenie și colaborare, de bună vecinătate dintre poporul român și popoarele vecine este inaugurată după 1918. În acel an, lupta de eliberare națională a popoarelor asuprite din centrul și sud-estul Europei pentru constituirea statelor lor naționale

²² Sub semnul prieteniei frățești româno-bulgare, p. 129.

²³ A se vedea : *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (1821—1923)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1979.

independente a fost încununată de succes. Națiunile, afirmându-și cu vigoare voința de libertate, și-au câștigat prin ele însele dreptul la viață independentă în concertul națiunilor lumii ²⁴. În 1919, poporul turc, sub conducerea lui Mustafa Kemal Atatürk, s-a ridicat cu hotărâre la luptă împotriva cotropitorilor străini, pentru eliberarea teritoriului național. După victoria revoluției naționale și crearea statului național turc independent, poporul turc a pășit cu încredere spre modernizarea și dezvoltarea patriei sale, stabilind relații de încredere, prietenie și bună vecinătate cu toate țările din Balcani.

Realizarea statelor naționale independente în această zonă a continentului — operă a maselor populare — cuprinde în sine o experiență istorică de o deosebită valoare teoretică și practică și anume : solidaritatea și colaborarea permanentă dintre ele, dar cu deosebire în momentele de răscruce ale luptei pentru libertate, respectul reciproc al independenței și suveranității naționale, stima pentru individualitatea națională, egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne reprezintă singura cale pentru realizarea țărilor naționale fundamentale și baza sigură a colaborării lor vitale. România, statele europene nou formate sau reîntregite au colaborat în cadrul celor două organizații de securitate regională — Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică — în scopul salvării independenței și suveranității naționale, a integrității lor teritoriale. Cele două organizații au jucat un rol remarcabil în conturarea raporturilor internaționale din epoca interbelică, aducând contribuția lor la întărirea colaborării și la apărarea păcii în Europa. Ele constituie un exemplu unic în istoria Europei și în lume, reprezintă o experiență deosebit de valoroasă, grăitoare prin învățămintele ei.

Strînse legături s-au stabilit în perioada interbelică între mișcarea muncitorească și democratică din România și mișcările similare din țările vecine. Numeroși români au participat în cadrul batalioanelor internaționaliste pentru apărarea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, iar în țară au fost organizate largi campanii împotriva intervenției imperialiste în Rusia Sovietică.

Mișcarea muncitorească din țara noastră, militanții revoluționari, democrați și patrioți și-au manifestat, de la început și în mod activ, simpatia și sprijinul față de cauza revoluției socialiste proletare din Ungaria din 1919 ²⁵. Această realitate istorică venea pe fundalul unor mari împliniri de ordin național în ambele țări, în anul 1918 : România își desăvârșise unitatea național-statală, iar Ungaria devenise republică independentă. Solidaritatea militantă s-a tradus prin fapte, prin participarea cu arma în mână a unor revoluționari români pe baricadele revoluției din Ungaria, ca și prin acțiunile greviste, care au culminat cu greva generală din 21 iulie 1919. „După cum se știe, odată cu formarea statului național unitar român — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român — s-au creat și alte state independente în centrul și sud-estul Europei. A luat ființă, de asemenea, Republica Ungară independentă, ceea ce a permis înfăptuirea revoluției burgheză-democratice, iar, apoi, instaurarea puterii revoluționare a republicii sfaturilor. Trebuie să spunem că, din păcate, atât revoluția burgheză, cât și puterea sovietică instaurată în Unga-

²⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 657 și urm.

16 ²⁵ *Tradiții de solidaritate revoluționară româno-ungară. 1884—1946. Documente și amintiri*, Editura politică, București, 1979.

ria în 1919, neînțelegînd pe deplin principiile dreptului popoarelor la autodeterminare, nu au recunoscut de la bun început caracterul legic și deci just al unirii Transilvaniei cu România. Abia mai târziu, conducătorul guvernului sovietelor revoluționare maghiare, Béla Kun, a înțeles necesitatea acestui proces obiectiv și a exprimat aprobarea revoluției maghiare față de formarea statului național unitar român. Într-o notă oficială adresată guvernului român la 30 aprilie 1918, Béla Kun scria : *«Guvernul trecut n-a admis propunerile dumneavoastră, menținîndu-se pe baza așezisului drept istoric care își trage dreptul oprîmării viitoare din oprîmarea din trecut. În prima zi a venirii noastre la putere noi am renunțat la acest principiu. Am declarat în repetate rînduri în modul cel mai solemn că nu ne menținem pe principiul integrității teritoriale, iar acum vă aducem la cunoștință acest lucru și în mod direct, anume că recunoaștem fără nici o rezervă toate pretențiunile dumneavoastră teritoriale naționale»*. Această recunoaștere expresă și oficială a drepturilor istorice ale noului stat unitar național român avea o importanță deosebită, fiind de natură să ducă la așezarea raporturilor dintre cele două popoare, dintre România și Ungaria, pe baze noi, de prietenie și bună vecinătate, de colaborare și respect reciproc.

Din păcate, cercurile conducătoare ale României, guvernul burghezo-moșieresc, nu au acționat în direcția stabilirii relațiilor de stat cu guvernul revoluționar al Ungariei, ci, dimpotrivă, răspunzînd chemării reacțiunii din Ungaria, au participat la intervenția puterilor imperialiste împotriva tinerei republici sovietice maghiare.

Trebuie să menționăm însă că proletariatul român, mișcarea revoluționară din țara noastră au adoptat o poziție justă și clară față de revoluția sovietelor maghiare, s-au ridicat hotărît împotriva intervenției, au condamnat-o cu toată fermitatea, solidarizîndu-se activ cu cauza oamenilor muncii din Ungaria. Militanții revoluționari români s-au înscris în Regimentul roșu internațional, organizat la Budapesta, luptînd cu arma în mînă în apărarea tinerei republici sovietice maghiare. După înfrîngerea Republicii sfaturilor din Ungaria, numeroși militanți de seamă ai mișcării revoluționare ungare au găsit sprijin și adăpost în țara noastră, unde și-au continuat activitatea. Toate acestea au constituit manifestări vii ale spiritului profund internaționalist al clasei noastre muncitoare, al mișcării revoluționare și progresiste din România, fapt care demonstrează voința clasei muncitoare de a așeza relațiile dintre România și Ungaria pe o bază nouă, de egalitate și respect reciproc²⁶.

După instaurarea dictaturii horthyste în Ungaria, numeroși reprezentanți ai mișcării revoluționare, democratice și progresiste din această țară, pentru a scăpa de teroarea albă dezlănțuită împotriva lor de regimul horthyst, s-au refugiat în România, unde au continuat să-și desfășoare activitatea. Pe temeiul momentelor comune de solidaritate revoluționară ale popoarelor român și ungare, a luptei forțelor înaintate din ambele țări se dezvoltă astăzi colaborarea și conlucrarea româno-ungară. În acest spirit, tovarășul János Kádár, prim-secretar al C.C. al P.M.S.U., arăta în 1977 : „Sîntem ferm convinși că popoarele noastre numai împreună pot progresa... Sîntem vecini și pășim împreună pe drumul nostru istoric“²⁷.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 276—277.

²⁷ *Sub semnul prieteniei româno-ungare*, Editura politică, București, 1978, p. 39.

În ajunul celui de-al doilea război mondial, când se manifestau cu tot mai multă forță eforturile puterilor fasciste și revizioniste de expansiune spre sud-estul Europei, guvernul român a căutat ca, printr-o politică de strînsă colaborare cu țările vecine, egal amenințate în independența și suveranitatea lor de promotorii unei astfel de politici, să creeze o grupare de state care să constituie o adevărată stavilă în calea agresiunii. Eforturile de unire ale statelor din sud-estul Europei semnifică încercarea acestor țări de mărime mică și mijlocie de a apăra cu forțe proprii independența și suveranitatea națională. O astfel de politică era în interesul tuturor popoarelor din regiune, al apărării independenței și suveranității lor naționale. Aceasta explică și ecoul puternic pe care ea l-a avut în rîndul unor largi cercuri ale opiniei publice din aceste țări, sprijinul de care s-a bucurat din partea unor importante forțe social-politice.

Strînsele legături de bună vecinătate și întrajutorare dintre poporul român și popoarele vecine, cu rădăcini adînci în istorie, întărite neconștient în lupta comună pentru libertate și neatințare, s-au ridicat pe o treaptă nouă, s-au amplificat și s-au diversificat continuu în anii construcției socialiste în România și în țările vecine, avînd în comunitatea de orînduire, în ideologia marxist-leninistă o temelie trainică, indestructibilă. Vizitele reciproce la diferite niveluri, pe linie de partid și de stat, au evidențiat de fiecare dată că factorul motor al adîncirii prieteniei și conlucrării multilaterale dintre România și țările socialiste vecine îl constituie relațiile de colaborare și solidaritate dintre forțele politice care conduc destinele acestor țări — partidele comuniste și muncitorești. Un rol determinant a revenit și revine în acest sens contactelor și convorbirilor dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, și conducătorii de partid și de stat din țările vecine, fiecare dintre aceste întîlniri ducînd la extinderea dimensiunilor și la îmbogățirea formelor colaborării multilaterale dintre poporul român și popoarele vecine.

Una dintre preocupările constante ale politicii externe a României socialiste o constituie dezvoltarea raporturilor de prietenie și colaborare cu toate țările din zona balcanică, indiferent de orînduirea lor socială. În această direcție, partidul și guvernul țării noastre au întreprins o serie de inițiative și de acțiuni menite să contribuie la dezvoltarea unei largi cooperări multilaterale pe plan balcanic. Stă mărturie în acest sens inițiativa guvernului român din 10 septembrie 1957 privind organizarea unei conferințe la cel mai înalt nivel, care să examineze probleme legate de întărirea păcii în Balcani, neagresiunea reciprocă și rezolvarea pe căi pașnice a problemelor litigioase, avînd drept scop „înstaurarea unor relații de colaborare pașnică multilaterală între toate țările din regiunea balcanică”. La 5 iunie 1959, guvernul român a supus atenției guvernelor tuturor țărilor din Balcani propunerea de a încheia un „tratat de înțelegere și securitate colectivă a regiunii balcanice”, pentru transformarea Balcanilor într-o „zonă a păcii și bunei vecinătăți”, cu garanții din partea marilor puteri. În perioada care a urmat, aceste propuneri au fost reafirmate cu diferite prilejuri, inclusiv la Organizația Națiunilor Unite. Astfel, România a inițiat, în 1960, iar Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat, la 21 decembrie 1965, Rezoluția privind *Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre statele europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite*.

18 Și în viitor, după cum se subliniază în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și*

înaintare a României spre comunism, „Partidul Comunist Român va milita neabătut pentru colaborarea multilaterală între statele balcanice, pentru transformarea Balcanilor într-o zonă fără arme nucleare și baze militare străine, într-o zonă a păcii și colaborării”²⁸.

În tratarea problemelor privind legăturile multiseculare de prietenie și colaborare dintre poporul român și popoarele din centrul și sud-estul Europei, ne sînt călăuză și îndemn cuvintele rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu la întîlnirea din 1980 cu istoricii români, că oamenii de știință trebuie să pună accentul, în lucrările lor, pe acele fapte istorice care au favorizat contacte de viață și influență reciprocă între populațiile acestor meleaguri, să deslușească procesul care a stat la baza formării națiunii române, a popoarelor din Balcani, a altor popoare învecinate, să evidențieze ceea ce au realizat în comun popoarele noastre, faptul că civilizația lor este rodul conlucrării, să arate cum în condițiile cînd nu a existat această conlucrare popoarele din această parte a Europei au căzut, rînd pe rînd, sub dominația imperiilor străine. Este de datoria noastră — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — să demonstrăm că ceea ce am realizat și că însăși existența națiunilor noastre sînt, pînă la urmă, rezultatul faptului că înaintașii noștri, în momente istorice grele, au găsit calea de a conlucra. Abordînd problemele României, ale conlucrării cu popoarele din Balcani, cu toate celelalte popoare vecine, istoricii trebuie să pornească de la comunitatea de interese a popoarelor noastre, care este o realitate ce s-a creat în cursul dezvoltării istorice, problemele economice avînd rolul hotărîtor, la care s-a adăugat lupta pentru independență, pentru dezvoltarea științei și culturii, a întregii civilizații.

Istoria — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu —, deși își propune să cerceteze trecutul, trebuie să pornească de la realitățile existente astăzi în lume, pe care nimeni nu le mai poate schimba. Aceste realități arată că în Europa există astăzi națiuni independente, state care au granițe ce trebuie respectate — și orice punere în discuție a independenței și granițelor lor înseamnă o politică revanșardă, care nu ar duce decît la război. Tocmai de aceea trebuie să se combată orice încercări de a pune în discuție aceste realități existente astăzi în lume.

Totodată, știința istorică trebuie să pornească de la cerințele respectării independenței naționale a popoarelor, ale conlucrării active între ele, în vederea dezvoltării economice-sociale, pe principiile deplinei egalități și ale respectului reciproc. Desigur — releva secretarul general al partidului nostru — trebuie să avem în vedere că în problemele de istorie există puncte de vedere diferite și chiar încercări de denaturare a adevărului istoric. Tocmai de aceea sarcina istoricilor este de a contribui activ la clarificarea acestor probleme pe baze științifice și, în același timp, de a da ripostă fermă oricăror încercări de a falsifica istoria, de a denatura realitatea.

Sarcina pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a trasat-o istoricilor români este ca întotdeauna și în toate cazurile toate problemele trecutului să fie abordate în așa fel încît să ducă nu la ascuțirea divergențelor, ci la găsirea a ceea ce a fost și este comun, la sublinierea învățămintelor pe care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor. „Avem obligația

²⁸ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 200.

— sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — să ducem o asemenea politică, inclusiv în domeniul istoriei, încît să contribuim la crearea unui viitor al prieteniei și frăției tuturor popoarelor. În judecarea faptelor și evenimentelor istorice să ținem seama de ceea ce trebuie să realizăm, de opțiunea noastră spre o politică generală de prietenie, de colaborare între popoare. Trebuie să fim fermi împotriva politicii imperialiste de forță, de dictat, pentru o politică de largă conlucrare economică, cultural-științifică, de egalitate și respect între toate popoarele. Numai așa istoria va servi adevăratelor scopuri ale științei și, totodată, năzuințelor noastre socialiste, politicii de dezvoltare a României, a poporului nostru, asigurîndu-i un loc demn, egal, în cadrul națiunilor socialiste, al tuturor națiunilor lumii”²⁹.

În cuvintele secretarului general al Partidului Comunist Român am găsit izvorul și sensul întreprinderii noastre; ele vor constitui și călăuza noastră în viitor.

LUPTA MILENARĂ A ROMÂNILOR PENTRU APĂRAREA GLIEI, PENTRU DREPTATE ȘI LIBERTATE

ILIE CEAUȘESCU

23 August 1944 — o știre cu un conținut senzațional străbate lumea: *România a ieșit din orbita Axei Berlin—Roma—Tokio și din războiul hitlerist și a întors armele împotriva Germaniei naziste*. Știrea s-a răspândit cu iuțeala fulgerului în țările coaliției antifasciste, în statele neutre, în toate țările de pe mapamond. Din acel moment, posturi de radio, televiziuni și organe de presă de diferite orientări nu au conținut în a informa opinia publică mondială despre evenimentele din România și despre profunda lor semnificație pentru evoluția și deznodământul celui de-al doilea război mondial.

La 24 august, Radio „Londra” își informa astfel ascultătorii : „Fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfârșitul războiului. Situația Germaniei în Balcani se apropie de o catastrofă îngrozitoare, care va depăși proporțiile aceleia provocate în punga de la Falaise”. În comunicatul transmis în aceeași zi de binecunoscutul post de radio londonez se remarcă : „Acțiunea românilor a dus la scurtarea războiului și a salvat viața a mii de soldați aliați”. În numărul său din 25 august 1944, ziarul american „The New York Times” aprecia, în mod lucid, că acțiunea poporului român înscrisa „unul dintre cele mai hotărâtoare evenimente ale întregului război”. Relevându-se că trecerea României în tabăra Națiunilor Unite a fost pentru Germania o lovitură dură, într-o știre reprodușă, la 25 august, în coloanele ziarului turc „Aksam” se consemna că hotărîrea îndrăzneță a României era de o importanță majoră pentru că „permite să se scurteze și mai mult războiul în Balcani”. „Ieșirea României din Axa fascistă — consemna „Pravda” din 27 august — este importantă nu numai pentru poporul român. Presa străină are dreptate să spună că aceasta înseamnă prăbușirea întregului sistem de apărare germană din Balcani” (subl. ns.). La rîndul său, marele cotidian francez „Le Figaro”, aprecia, la 30 august : „Întoarcerea armelor de către România constituie, fără îndoială, lovitura cea mai grea pe care Germania a primit-o în această regiune a Europei”. „Înfrîngerile suferite de Germania la flancul de sud și trecerea României de partea aliaților — sublinia re-

vista sovietică „Voina i rabocii klass“, în numărul său din 1 septembrie 1944 — sînt evenimente de o mare importanță pentru tot cursul războiului“. Continuînd fluxul de știri referitoare la consecințele actului istoric de la 23 August 1944 din România, într-o emisiune transmisă în ziua de 18 septembrie, postul de Radio „New York“ își informa ascultătorii că „dezastrul german din România a pecetluit soarta armatelor Reichului în Balcani. Prin trecerea României de partea aliaților, Germania este amenințată din sud-est“. La rîndul său, în emisiunea din 13 ianuarie 1945, postul de Radio „Paris“ sublinia, cu deplin temei, că „România a adus, prin contribuția ei, la o scurtare a războiului cu cel puțin șase luni“.

În fluxul de comentarii referitoare la actul istoric înfăptuit de România la 23 August 1944 și la consecințele lui cu totul surprinzătoare pentru tabăra aflată sub înfrîurirea Germaniei naziste aveau să se înscrie și aprecierile și declarațiile făcute de comandanți hitleriști după încheierea războiului. Astfel, generalul-colonel Hans Friessner, comandantul Grupului german de armate „Ucraina de sud“, receptînd în mod corect consecințele catastrofei înregistrate de trupele hitleriste în România, scria că ea s-a produs „în urma ieșirii efective din luptă a românilor“, odată cu aceasta pentru armata germană începînd „o tragedie zguduitoare“¹. El îi reproșa, în cartea sa — *Bătălii trădate* — lui Hitler că nu i-a dat împuterniciri speciale, că dacă ar fi primit, chipurile, astfel de împuterniciri, el ar „fi putut împiedica, fără îndoială, desfășurarea catastrofală a evenimentelor. Poporul german ar fi fost scutit de jertfele groaznice cauzate de această catastrofă“². Friessner preciza, apoi, că, „prin plecarea diviziilor române, sovieticilor le-au fost deschise toate ecluzele. De-acum încolo trupele germane erau la cheremul sovieticilor și, în curînd, și al românilor“³.

Cam în același sens a apreciat declanșarea insurecției naționale a poporului român, precum și consecințele sale incalculabile, și fostul general hitlerist Kurt von Tippelskirch. În lucrarea *Istoria celui de-al doilea război mondial*, el notează, cu amărăciune nedisimulată, că „lovitura de stat fusese pregătită de multă vreme... La 30 august, regiunea petroliferă, care fusese apărută cu dirzenie..., era pierdută pentru Germania. Din punct de vedere economic aceasta era lovitura cea mai gravă pe care o putea suferi conducerea militară germană“⁴.

Ceea ce a uimit și uimește și astăzi pe foarte mulți, chiar și istorici din străinătate, în legătură cu evoluția evenimentelor din august 1944, este rapiditatea și precizia cu care Armata română, în totalitatea ei, a încetat ostilitățile pe frontul sovieto-german, a început retragerea, evitînd ciocnirile directe cu armata sovietică, pentru ca, în noaptea de 23 spre 24 august, România să rupă legăturile cu Axa, un întreg popor să întoarcă armele împotriva Germaniei naziste și să se alăture, cu toate forțele, taberei coaliției antihitleriste. „Din partea germană — subliniază Andreas Hillgruber — nimeni nu se aștepta ca Armata română... să fie ținută în mină atît de hotărît, în totalitatea sa, de către noul guvern. Dealtfel, este și greu de dat un răspuns satisfăcător la întrebarea cum de a izbutit conducerea României să determine unitățile sale armate, care au luptat timp de patru ani împotriva Armatei Roșii, să treacă imediat de partea dușmanilor lor de pînă atunci, împotriva forțelor aliate, fără ca

¹ Hans Friessner, *Verratene Schlachten*, Holsten Verlag, Hamburg, 1956, p. 83.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*

⁴ Kurt von Tippelskirch, *Geschichte des zweiten Weltkrieges*, Athaeneum Verlag, Bonn, 1959, p. 482.

aceasta să ducă la disensiuni în rîndul corpului ofițeresc și la apariția unor manifestări de descompunere în rîndul trupeii”⁵.

Faptul că, în decurs de cîteva zile, o întreagă armată, cu efective ce însumau aproape jumătate de milion de oameni, s-a descleștat de pe frontul sovieto-german, s-a desprins de marile unități germane care o intercalaseră și a reușit să se regrupeze, cu o rapiditate greu de închipuit, în timp ce forțele române din interior, sprijinite de masele largi populare, luptau pentru a curăța teritoriul țării de nemți, concomitent asigurîndu-se acoperirea frontierelor împotriva trupelor germane și ungare din nord-vestul Transilvaniei, deplasarea peste Carpați a unor puternice grupări de forțe românești pentru a ocupa poziții de apărare împotriva trupelor germano-ungare agresive, a reprezentat într-adevăr o acțiune de amploare uimitoare.

Dar, în profunzimile sale, în resorturile și semnificațiile sale adînci, actul de la 23 August 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a poporului român, a constituit o uriașă ridicare la luptă eroică a unui popor hotărît, în virtutea unor comandamente plămădite într-o istorie multimilenară, să-și ia soarta în propriile mîini, să asigure libertatea și independența patriei sale și înfăptuirea unor profunde transformări democratice, revoluționare. Acest act istoric crucial nu s-a produs „peste noapte”, cum se mai exprimă unii istorici de peste hotare, „ci a fost rezultatul luptelor îndelungate ale poporului român”⁶. El s-a plămădit prin acțiunea conștientă a unui popor însetat de dreptate și libertate, care, înfruntînd vitregiile vremurilor, mereu și mereu s-a ridicat la lupta pentru apărarea și afirmarea dreptului său la existență de-sine-stătătoare. Acest mod de a fi, de a gîndi și a acționa al poporului nostru și-a pus amprenta „asupra însuși destinului său istoric, caracterizat prin luptă hotărîtă, plină de sacrificii, pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară”⁷.

Avînd o istorie atît de bogată în fapte de vitejie pentru apărarea independenței și suveranității patriei, a gliei străbune, avînd un glorios trecut de luptă multimilenar, jalonat de evenimente memorabile, cum sînt crearea, cu peste 2 050 de ani în urmă a statului dac centralizat și independent, înfăptuirea unirii din anul 1600 sub sceptrul lui Mihai Viteazul, revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția română de la 1848, Unirea din 1859, sub domnia luminoasă a lui Alexandru Ioan Cuza, cucerirea independenței de stat absolute a României, în 1877, marile biruințe de la Mărăști, Mărășești și Oituz, cu corolarul lor, momentul legic al înfăptuirii Marii Uniri din 1918, putem afirma, fără teama de a greși, că revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată la 23 August 1944, își are sorgintea în vremuri imemorabile. Ea vine spre noi din timpuri îndepărtate. Parafrazîndu-l pe Nicolae Bălcescu, considerăm potrivit să spunem că ea a fost pregătită „de lucrarea veacurilor”, de cei peste 2 000 de ani de lupte duse împotriva cotropitorilor și împilatorilor străini, pentru cucerirea și

⁵ Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die Deutsch-Rumänischen Beziehungen 1938—1944*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1965, p. 229.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 183.

⁷ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 29.

apărarea independenței noastre de stat, pentru închegarea statului național român unitar, pentru progres și civilizație.

Bizuiindu-se pe forțele proprii, înaintașii noștri au găsit întotdeauna, cu înțelepciune, metode, soluții, căi și mijloace pentru a zdrobi pe agresori, pentru a-și păstra ființa națională, pentru a-și asigura continuitatea pe teritoriul străbun carpato-danubiano-pontic. „De la formarea, de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dac centralizat, de la epoca înfloritoare a societății dacice a lui Decebal și, apoi, de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și apăra ființa, entitatea națională”⁸.

Și înainte de constituirea statului lor centralizat și independent, străbunii geto-daci au luptat, cu o vitejie legendară, pentru a face față acțiunilor de jaf și cuceriri ale unor cotropitori care dispuneau, adesea, de o superioritate numerică aproape copleșitoare.

Prima acțiune agresivă asupra pămînturilor geto-dacilor, care este consemnată în scrierile istoricilor antici, a fost cea a perșilor, întreprinsă în anul 514 î.e.n. Atunci a avut loc expediția lui Darius împotriva sciților. În drumul lor spre zonele de la gurile Dunării, perșii au întîlnit o singură, dar puternică împotrivire, cea a geților, care, după cum notează Herodot, i-a pus într-o mare dificultate. Datorită acestei rezistențe, perșii nu au putut să-și impună autoritatea peste pămînturile geto-dacilor.

După aproape două secole, în anul 335 î.e.n., a avut loc expediția lui Alexandru Macedon împotriva geților ce trăiau în Cîmpia Munteniei. În legătură cu aceasta, Arrian relatează că, pe malul stîng al Dunării, se găseau 4 000 de călăreți și 10 000 de pedestrași geți, o forță militară destul de puternică pentru acea epocă. După mai multe încercări nereușite de a trece Dunărea, Alexandru reușește să forțeze fluviul și să înainteze, apoi, „prin locuri unde holdele de grîu erau îmbelșugate”⁹. După ce macedonenii au deschis ostilitățile, printr-o abilă diversivă executată de-a lungul fluviului, geții au încercat să opereze o manevră de întoarcere a spatelui frontului armatei macedonene. Din păcate, acțiunea geților n-a reușit, în cele din urmă aceștia fiind nevoiți să se retragă, în mod organizat, din zona pe care o pregătiseră pentru apărare.

În anul 326 î.e.n. a avut loc, în ținuturile locuite de geți, expediția guvernatorului Traciei, strategul Zopyrion, lăsat înlocuitor la comandă la Dunărea de jos de Alexandru Macedon. După un asediu nereușit, executat asupra Olbiei, la întoarcere, oastea macedoneană a fost atacată și nimicită în Cîmpia Bugeac de către o oaste a geților¹⁰. Înfrîngerea completă a armatei macedonene a constituit un moment de seamă în consolidarea puterii geților la Dunăre, a întărit independența lor.

Izvoarele antice atestă că, prin anul 292 î.e.n., aflîndu-se în fruntea unei puternice armate, Lisimah, regele macedonean al Traciei, a trecut la nord de Dunăre și a început o nouă campanie împotriva geților, conduși de Dromihete. Armata invadatorilor era mult mai mare decît cea a geților. Dar, după trecerea fluviului, armata lui Lisimah a fost urmărită, pas cu pas, și hărțuită neconținut. Apoi, la momentul potrivit, geții, cu

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 34.

⁹ *Izvoare privind istoria României*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 585.

¹⁰ Vl. Iliescu, *Campania strategului Zopyrion la Dunărea de jos*, în „Pontica”, 24 4, 1971, p. 57—73.

mic cu mare, au încercuit pe dușman, forțându-l să capituleze. Lisimah, împreună cu generalii săi, a fost luat în captivitate. Dificultățile întâmpinate de Lisimah în timpul acestei campanii au fost evidențiate cu multă claritate de Diodor. În scrierile sale, acesta a consemnat că Dromihete, adresându-se lui Lisimah, i-a spus să ia aminte de faptul că pământurile aflate sub stăpânirea geților sînt meleaguri în care orice oaste străină „nu poate afla scăpare sub cerul liber”¹¹.

Știrile referitoare la împotrivirea geto-dacilor în fața oștilor invadatoare ale lui Darius, Alexandru Macedon, Lisimah, surprind, totodată, procesul istoric de organizare social-politică pe meleagurile strămoșești, proces care a dus la constituirea, în primul pătrar al secolului I î.e.n., a statului dac centralizat și independent, sub conducerea lui Burebista¹².

Unificarea politică săvîrșită de Burebista — pe care contemporanii îl numeau „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Thracia și stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre”¹³ — a fost însoțită de o întărire considerabilă a puterii statului geto-dac, în momentul cînd pericolul unei invazii romane devenea tot mai iminent. Tocmai această primejdie a constituit o preocupare constantă în politica și diplomația lui Burebista. În timpul său, Dacia a cunoscut o înflorire remarcabilă a producției materiale și spirituale, statul geto-dac impunîndu-se ca principala forță politică și militară a timpului în zona central-sud-estică a Europei. Pentru apărarea fruntariilor, Burebista și-a organizat o puternică forță militară, care se putea ridica — după cum consemna Strabon — la circa 200 000 de oameni¹⁴.

Conflictul dintre cele două state va izbucni — la cumpăna dintre secolele I și II e.n. — în forme violente. În anul 86 e.n. a devenit rege al Daciei marele Decebal, personalitate proeminentă a lumii antice, conducător înzestrat cu excepționale calități militare, politice și diplomatice. Decebal, „împreuna — scria în 1778, istoricul L.A. Gebhardi — o foarte mare înțelepciune, cu foarte mult spirit de prevedere, cu moderație, curaj, hotărîre rapidă, viclenie și pricepere militară”¹⁵. El a intrat în conștiința poporului român și a lumii întregi ca un erou legendar, ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea independenței și neatinării.

La urcarea sa pe tronul Daciei, țara era în război cu Imperiul roman. Pentru a se stinge conflictul cu romanii, Decebal a cerut pace lui Domițian, dar acesta a refuzat-o. Ba, mai mult, în vara anului 87 e.n., generalul Cornelius Fuscus, în fruntea unei puternice armate, a trecut Dunărea pe un pod de vase și a înaintat spre Sarmizegetusa. După o serie de acțiuni de hărțuire, desfășurate cu multă măiestrie, printr-un atac dat prin surprindere, Decebal a reușit să distrugă cea mai mare parte a armatei romane, capturîndu-i steaguri, mașini de război, arme etc.; a fost una dintre cele mai mari înfrîngeri suferite de romani.

¹¹ Diodor din Sicilia, *Biblioteca Historica*, XXI, 12, 6, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 199.

¹² Vezi: Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 30—38.

¹³ Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Editura Meridiane, București, 1982, p. 50.

¹⁴ Strabon, *Geografia*, VII, 3, 13, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 241.

¹⁵ Mircea Mușat, *Izvoare și mărturii străine despre strămoșii poporului român. Culegere de texte*, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, p. 54.

Afectat de înfrângere, Domițian a reacționat prompt și energic. O nouă armată, mai puternică și mai numeroasă, pusă sub comanda generalului Tettius Iulianus, a pătruns în Dacia prin Banat și pe Valea Bistrei, în anul 88 e.n. Pentru a face față dușmanului, Decebal a adoptat, la început, tactica hărțuiei¹⁶. Apoi, în vederea limitării înaintării romanilor spre Sarmizegetusa, și-a regrupat forțele și le-a retras în mod organizat spre interiorul țării. Concomitent, Decebal a organizat o serie de atacuri surprinzătoare, date în mod succesiv, hărțuind continuu dușmanul. Romanii au reușit, însă, să-și reia înaintarea, ajungând în jurul Sarmizegetusei. În cele din urmă, pentru a evita un asediu al capitalei, Decebal a cerut pace. Domițian i-a refuzat propunerile, sperând că Tettius Iulianus avea să dobândească o victorie decisivă. Dar, după ce expediția, condusă chiar de Domițian în Panonia, împotriva marcomanilor, s-a terminat cu un eșec, împăratul roman a fost constrins să încheie — în anul 89 e.n. — o pace de compromis cu Decebal¹⁷.

Profitând de răgazul de pace creat și intuind noi ciocniri cu romanii, geto-dacii s-au pregătit intens pentru noi înfruntări. Astfel, munții din jurul Sarmizegetusei au fost transformați într-o adevărată fortăreață. În anul 97, odată cu urcarea pe tron a împăratului Traian, acesta și-a propus ca țel să-i supună pe geto-daci și să le suture statul, obstacol în calea expansiunii romane. Ca atare, după intense pregătiri, în primăvara anului 101, romanii au pornit războiul împotriva Daciei.

În ciuda superiorității de forțe militare și de mijloace de luptă de care dispunea împăratul de la Roma, geto-dacii, în frunte cu conducătorul lor, nu au intrat în panică. Fiind avantajat atât de faptul că lupta pe teritorii propriu, pe care-l cunoștea în cele mai mici detalii, cât și de faptul că în desfășurarea acțiunilor se putea bizui pe întregul popor, care, într-o formă sau alta, participa la înclăștrările cu invadatorul, Decebal a adoptat tactica luptei defensive. El a organizat o puternică acțiune de hărțuire a armatelor romane, folosind toate posibilitățile oferite de propria-i țară, pentru a decima forțele dușmane, a le zdruncina moralul și a le produce cât mai mari pierderi. Totodată, el a depus eforturi pentru a încheia alianțe militare cu alți adversari ai imperiului¹⁸.

Campania din anii 101—102 s-a încheiat în favoarea romanilor. Ca urmare, Decebal a fost nevoit să ceară pace. El a făcut acest lucru pentru a păstra ființa statului său, sperând că, într-un viitor nu prea îndepărtat, se vor ivi condiții mai prielnice pentru geto-daci. Pacea, datorită condițiilor ei dure pentru daci, a reprezentat mai degrabă un armistițiu. În cele din urmă, se va ajunge la un nou război între daci și romani. Pe timpul acestei noi campanii din 105—106 e.n., o parte din aliații lui Decebal au încheiat pacte de prietenie cu romanii, fapt ce a constituit o grea lovitură pentru Dacia. În această situație dramatică, Decebal și oștenii săi au hotărât să lupte pînă la ultimul sacrificiu. „În decursul acestor crâncene înclăștrări armate s-a manifestat, cu putere, voința fermă a dacilor de a-și păstra neatîrnarea și integritatea teritorială, de a ține piept celei mai de temut forțe militare pe care a cunoscut-o antichitatea. Sînt cunoscute versurile puse de poeți pe seama lui Decebal, care, adresîndu-se poporului,

¹⁶ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 1, Editura științifică, București, 1974, p. 48.

¹⁷ Dio Cassius, *Istoria romană*, LXVII, 10, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 685.

¹⁸ Constantin Olteanu, *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, Editura militară, București, 1979, p. 137—138.

pentru a-l îmbărbăta, spunea : «Ei sînt romani, și ce mai sînt ? Nu ei, ci de-ar veni Cel-sfînt / Zamolxe, c-un întreg popor / De zei, i-am întreba : Ce vor / Și nu le-am da nici lor pămînt, / Căci ei au cerul lor !»¹⁹.

Statornicirea stăpînirii romane asupra unei părți a Daciei a avut, ca orice ocupație străină, consecințe și urmări tragice pentru geto-daci. Statul independent și centralizat a fost desființat, iar, prin aceasta, ei au fost lipsiți de instrumentul principal al organizării vieții materiale și spirituale. În același timp, poporului dac i s-a răpit posibilitatea de a-și alcătui și de a-și menține o armată proprie, ca instrument principal în apărarea pămîntului natal. În Dacia a fost introdus sistemul sclavagist clasic de exploatare, fapt ce a ascuțit, pînă la extrem, antagonismele sociale și a întesit lupta de rezistență a dacilor. Mișcările populare sociale și de eliberare, atît în interiorul provinciei ocupate, cît și în afara acesteia, au fost permanente și deosebit de puternice. Lupta de rezistență a dacilor din partea ocupată de romani, combinată cu cea a dacilor liberi, avea să constituie una dintre cauzele principale care au dus la retragerea aureliană la sud de Dunăre în anul 271.

În perioada la care ne referim, din conviețuirea și unirea dacilor cu romanii „s-a plămădit, în decursul secolelor, un popor nou, plin de energie și vigoare, moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași — poporul român. Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să îplinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și, astăzi, al națiunilor lumii”²⁰.

După retragerea romană din Dacia, în istoria poporului nostru a început o nouă perioadă, aceea a marilor migrațiuni a numeroase populații, care au trecut peste teritoriul său, unele așezîndu-se temporar pe meleagurile sale. În tot acest lung răstimp, poporul român a înfruntat, prin propriile forțe, valurile populațiilor migratoare. Unele dintre acestea, aflîndu-se într-un stadiu inferior de civilizație și fiind de o cruzime fără margini, au încercat să-i copleșească pe autohtoni. Dar, nimeni și nimic n-a putut clinti poporul român de pe glia străbună, de pe aria car-pato-danubiano-pontică, pe care se formase și se dezvoltase. Acest fapt dovedește din plin vitalitatea, forța de rezistență ale poporului român, legătura lui, pînă la contopire, cu glia străbună.

În perioada dată, forma principală de rezistență s-a definit prin retragerea organizată a locuitorilor din calea invadatorilor și adăpostirea lor în munți și păduri, unde inamicii nu puteau să pătrundă. Cu toată prezența distructivă a migratorilor, în satele de pe cuprinsul Daciei a persistat obștea sătască și teritorială a țăranilor liberi. Ea își dovedise vitalitatea sub ocupația romană și a putut să servească, în continuare, ca bază pentru organizarea poporului român în forme statale durabile și ingenioase. Populațiile migratoare au fost obligate să mențină obștile teritoriale ale românilor, pentru că, fapt de necontestat, invadatorii voiau ca

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 318.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 14, p. 319.

populația supusă să fie organizată astfel încât să le asigure aprovizionarea cu bunurile de care aveau nevoie ²¹.

Cu trecerea timpului, în principal în scop de apărare, obștile teritoriale s-au unit și, apoi, s-au constituit în confederații sau uniuni de obști, care aveau, din ce în ce mai mult, și o importanță militară. Ele au fost organizate în entități geografice și economice pe văile râurilor sau în unele arii închise de munți, de dealuri și păduri, denumite Țări, de la cuvântul latin terra (Țara Hațegului, Țara Loviștei etc.). O „Țară” era condusă de un duce sau de un voievod, a cărui funcție principală era de esență militară și se concretiza în apărarea voievodatului sau a Țării.

Pe teritoriul Transilvaniei, formațiunile statale s-au format ceva mai de timpuriu, cu mult înainte de încheierea primului mileniu. Când triburile ungare au început expansiunea asupra Transilvaniei, acestea au întâmpinat rezistența dîră a formațiunilor statale românești. Din cronici se cunoaște faptul că românii din Transilvania, conduși de voievozi, precum au fost Glad, Gelu și Menumorut, au dus lupte eroice și au opus o dîră și neînfreată rezistență împotriva expansiunii triburilor ungare. A rămas adînc încrustat în istoria noastră multimilenară și în conștiința națională răspunsul plin de demnitate — consemnat în cronica notarului regal Anonymus — pe care Menumorut l-a adresat trimișilor ducelui Árpád, care, prin amenințări, încerca să-i acapareze din teritoriile sale : „Spuneți lui Árpád, ducele Ungariei, domnului vostru : datori îi sîntem ca un amic unui amic, cu toate ce-i sînt necesare, fiindcă e om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul însă ce l-a cerut bunei voințe a noastre nu i-l vom ceda niciodată, cîtă vreme vom fi în viață... Nici din dragoste, nici de frică nu-i cedăm din pămînt nici cît un deget, deși a spus că are un drept asupra lui. Și vorbele lui nu ne tulbură inima că ne-a arătat că descinde din neamul regelui Attila, care se numea biciul lui Dumnezeu... Această țară... nimeni nu poate să mi-o smulgă din mîinile mele” ²².

Mai tîrziu, feudații unguri, conduși de regele Ștefan I, s-au aflat în război atît cu oastea voievodului Transilvaniei, Iula (1002—1003), cît și cu luptătorii conduși de voievodul Ahtum din Banat. După moartea regelui Ștefan I, voievodatele românești din Transilvania și Banat, profitînd de slăbirea regatului maghiar — produsă de criza internă prin care acesta trecea — își consolidează suveranitatea. Ca urmare, în secolul al XI-lea, stăpînirea propriu-zisă a feudalilor unguri asupra Transilvaniei nu e atestată de nici un document. *Cronica pictată de la Viena* consemnează că, în această perioadă, năvălitorii s-au oprit, mult timp, la Poarta Mezeșului, ceea ce explică și așezarea secuilor în Bihor, adică pe linia de graniță ²³.

Spre sfîrșitul secolului al XI-lea și începutul secolului al XII-lea, regatul ungar a reînceput expansiunea asupra Transilvaniei, acțiunile sale durînd pînă la sfîrșitul secolului al XIII-lea. Oaspeții nepoștiți au întâmpinat, și de această dată, rezistența hotărîtă a românilor, care a determinat, pînă la urmă, regatul ungar să accepte existența voievodatului Transilvaniei, ca o entitate statală a românilor transilvăneni, cu un

²¹ Vezi : Ilie Ceașescu, *De la statul dac centralizat și independent al lui Burebista la statul socialist român — unitate și continuitate (I)*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 5/1982, p. 40 și urm.

²² G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. I, București, 1934, p. 64—65.

²³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 97.

statut de autonomie bine definit și în raport de suzeranitate față de regatul ungar.

În aceeași vreme, la sud și la răsărit de Carpați, presiunea tătară a determinat o preocupare febrilă pentru găsirea mijloacelor de rezistență. Pentru a face față cu succes invaziilor tătare și a altor seminții, conducătorii locali ai românilor și-au alcătuit organizații proprii, ca instrumente indispensabile în lupta lor pentru apărarea vieții și existenței comunităților românești. Basarab I, devenit domnitor al Țării Românești, a câștigat, prin lovituri repetate, date prin surprindere, mai multe victorii asupra tătarilor în anii 1324—1328, extinzându-și autoritatea spre est pînă în vecinătatea Chiliei.

În toamna anului 1330, armata ungară, sub conducerea regelui Carol Robert de Anjou, a reluat acțiunile agresive asupra teritoriilor locuite de români. Astfel, ea a atacat și a cucerit cetatea Severinului, apoi a continuat înaintarea în Țara Românească. Dar din cauza lipsei de alimente și furaje, deoarece totul era devastat în fața lor de către populația locală, trupele dușmanului au fost obligate să facă calea întoarsă. Pe drumul retragerii, armata regelui ungar a fost așteptată în munți, într-un loc numit Posada. Ca un trăznet ivit din senin s-au abătut asupra ei loviturile nimicitoare ale românilor. „Mulțimea nenumărată a românilor, sus pe rișe, a alergat din toate părțile și a aruncat săgeți asupra oastei regelui, care se găsea în fundul unei văi adînci, ce nici nu se putea numi cale, ci mai curînd un fel de corabie strîmtă, unde din pricina înghesuiei cei mai sprinteni cai și ostași cădeau din toate părțile în luptă“. În bătălia care a durat patru zile (9—12 noiembrie 1330), mîndrii cavaleri unguri au fost prinși „ca niște pești în vîrșe ori în mreajă“. Cotropitorul a suferit pierderi grele, „căci au căzut o mulțime de ostași, de principi și nobili și numărul nu se poate socoti“²⁴. Regele Carol Robert de-abia a reușit să scape deghizat în hainele unui consilier de-al său, căzut în luptă.

Astfel, prin luptă tenace și îndelungată, Țara Românească a reușit să-și consolideze independența, să-și întărească capacitatea de apărare, să-și fortifice hotarele, să-și sporească prestigiul internațional — condiții favorabile pentru dezvoltarea ei ulterioară. Victoria de la Posada reprezintă un simbol al eroismului românilor, ridicați cu toate forțele în apărarea pămîntului străbun. Aici s-a afirmat esența războaielor populare de apărare, de stăvilire și zdrobire a cotropitorilor, purtate de voievozii români.

La est de Carpați s-a format statul independent românesc Moldova, prin unirea organizațiilor politice existente, printr-o serie de acțiuni militare și politice similare cu cele care au avut loc în Țara Românească. Unificarea formațiunilor politice statale pe teritoriul Moldovei a fost favorizată de lupta de rezistență a românilor dusă împotriva invadatorilor străini, în special a tătarilor. Voievodul Dragoș din Maramureș, care s-a distins în bătăliile împotriva tătarilor, a devenit cîrmuitorul ținuturilor românești de la est de Carpați, dar depinzînd de regele Ungariei. Profitînd de faptul că Ungaria era angajată în război cu Veneția, voievodul Bogdan din Maramureș a înlăturat de pe tronul Moldovei pe succesorul lui Dragoș și a realizat independența de stat a Moldovei în anul 1359.

²⁴ *Cronica pictată de la Viena*, ediția G. Popa-Lisseanu, București, 1936, p. 235.

Sub cîrmuirea lui Bogdan, Moldova și-a extins teritoriile, cuprinzînd în aria sa alte organizații politice românești de la est de Carpați. Încercările regelui ungar de a readuce la ascultare „rebelii valahi care s-au depărtat de la linia loialității”²⁵ au fost înfrînte de rezistența în care s-a angajat întreaga populație românească din Moldova. Statul românesc independent Moldova a luat deci ființă ca urmare a unei lupte ample și complexe de rezistență duse de masele largi populare de la est de Carpați.

Tot în secolul al XIV-lea, Dobrogea, vechi pămînt românesc, a devenit stat independent, el jucînd un rol politic important în Peninsula Balcanică. Preluînd conducerea Dobrogei, teritoriu care făcuse parte organică din statul geto-dac, Dobrotici, unul dintre conducătorii populației românești din acea zonă, și-a extins autoritatea spre Dunăre și a realizat organizarea formației sale politice, care a devenit, după 1371, una din cele mai importante forțe în Peninsula Balcanică. În 1388 o mare expediție otomană a amenințat să transforme teritoriul românesc dintre Dunăre și Mare într-un pașalic. Intervenția energetică a lui Mircea cel Bătrîn a salvat Dobrogea de sub dominația turcească și a unit-o cu Muntenia.

Cele trei principate românești : Țara Românească, Moldova și Transilvania „s-au născut și dezvoltat — subliniază secretarul general al partidului — în lupta împotriva domniației străine, pentru unirea într-un stat puternic, în stare să facă față invaziilor străine, să-și asigure o dezvoltare de-sine-stătătoare”²⁶. Și aceasta pentru că, în condițiile vecinătății poporului român cu mari imperii, teritoriul și bogățiile sale au fost, timp de peste patru veacuri, obiectul unei permanente politici de dominație străină. Iar rezistența în fața primejdiilor, conservarea ființei poporului, apărarea autonomiei statale au fost posibile numai printr-o ripostă dîră, eroică dată cotropitorilor de oștile românilor, prin angajarea în acest efort a maselor largi ale poporului, prin diplomația înțeleaptă a conducătorilor țărilor române.

Începînd cu secolul al XIV-lea, presiunea otomană asupra sud-estului Europei a devenit tot mai puternică, amenințînd însăși existența ființei țărilor române. În aceste împrejurări, avînd în frunte domnitori patrioți, precum Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Dan al II-lea, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul, masele poporului român au înscris pagini de epopee în lupta eroică de apărare a pămîntului străbun, dobîndind strălucitele victorii de la Posada (1330), Rovine (1393), Vaslui (1475), Jiliștea (1574), Călugăreni (1595) etc.

În legătură cu aceste succese incontestabile trebuie remarcate măsurile adoptate și care au fost menite să întărească forțele românești. Una dintre acestea a constat în lărgirea bazei sociale a oștirii, prin includerea în rîndurile sale a țăranilor liberi și tîrgoveților. Și, într-adevăr — așa cum se subliniază în *Programul Partidului Comunist Român*, — țăranimea, imensa majoritate a poporului, „a constituit forța principală a armatelor multor conducători de oști”²⁷. Pentru a se rezista unor campanii cotropitoare de-a dreptul gigantice, s-a recurs la mobilizarea *Oastei*

²⁵ C. Hurmuzaki, *Documente*, partea a II-a, p. 61—62.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 12.

²⁷ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 31.

celelalte mări, la înrolarea tuturor celor apti de luptă împotriva dușmanului. În plus, toate resursele materiale și morale erau subordonate aceluiași scop : salvarea țării. Țara însăși se transforma într-o cetate sau într-un cîmp imens de bătălie, în care fiecare locuitor devenea un luptător, fiecare unealtă o armă. Se angaja, astfel, în mod deliberat, războiul popular de apărare, așa cum au procedat Vlad Țepeș în 1462, sau Ștefan cel Mare în 1476.

Pentru a face față năvălirilor străine, încă din cele mai timpurii perioade ale evului mediu, înaintașii noștri au preluat de la daci și au aplicat, în situații grele, cele mai diverse și ingenioase forme și metode de luptă, au fructificat avantajele ce le oferea terenul, au dus permanente acțiuni de hărțuire, pentru ca, în acest fel, să poată anihila superioritatea numerică a inamicului și, în ultimă instanță, a-l alunga peste hotare. Astfel, în bătăliile pentru apărarea gliei străbune, mari comandanți de oști ai românilor au folosit cu multă măiestrie și pricepere avantajele pe care le oferea terenul. Domnitorii români au acordat o grijă deosebită alegerii locului de desfășurare a bătăliilor. Deseori, locul înfruntărilor cu inamicul era ales la o distanță destul de mare de hotarele țării, pentru a-l obliga astfel pe dușman la deplasări lungi și istovitoare, prin regiuni pustiite și în condițiile hărțuirii lui continue de către cete de călăreți. Pierderile umane și materiale suportate de coloanele inamice în timpul acestor deplasări slăbeau în mod vizibil capacitatea lor de luptă. Pe acest plan, dovedind o ingeniozitate deosebită, voievozii români atrăgeau inamicul în locuri strîmte, muntoase sau mlăștinoase, după care îl loveau prin surprindere și decisiv. Astfel, Basarab I, cu mica, dar brava lui oaste, a putut zdrobi, prin surprindere, forțele feudalității ungare, mult superioare numeric și în înzestrare, la Posada, în 1330. La rîndul său, Ștefan cel Mare a obținut victorii strălucite, care au rămas ca modele de artă militară, prin utilizarea judicioasă a terenului și prin folosirea la maximum a avantajelor oferite de acesta. Așa s-au petrecut lucrurile la Baia, la Vaslui, la Războieni (Valea Albă), la Codrii Cosminului și în multe alte locuri, unde oastea Moldovei, de fiecare dată inferioară numeric față de adversari, dar condusă cu pricepere, folosind o diversitate de forme și metode de luptă și bucurîndu-se de sprijinul întregului popor, a înfrînt armatele invadatoare, apărînd cu strășnicie libertatea și independența țării.

Dînd dovadă de multă inventivitate, domnitorii români au organizat cu minuțiozitate și au desfășurat cu succes acțiuni de luptă pe timp de noapte, surprinzînd pe inamic și dîndu-i, adesea, lovituri nimicitoare. Folosind acest procedeu, în anul 1462, Vlad Țepeș a dat lovituri puternice armatei otomane, avînd în frunte pe însuși sultanul Mahomed al II-lea. Impresionat de vitejia cu care s-au luptat oștenii români și de iscusința cu care voievodul i-a condus pe timpul luptei, sultanul a fost silit să recunoască, „că nu poate să ia țara unui bărbat care face lucruri atît de mari și mai presus de fire”²⁸. Multă pricepere au dovedit oștile românești în acțiunile de hărțuire duse în terenurile împădurite din spațiul carpato-danubiano-pontic. De exemplu, în bătălia din 1377, desfășurată în pădurile din ținutul Sepenițului, oștirea moldovenească a folosit, după cum relatează cronicarul polonez Dlugosz, tactica prăvălirii copacilor înclinați. Un procedeu de acțiune asemănător a folosit și oastea

²⁸ L. Chalcocondil, *Expuneri istorice*, Editura Academiei R.P.R., București, 1958, p. 289.

lui Ștefan cel Mare în lupta de la Codrîi Cosminului, din octombrie 1497. În vremuri de grea primejdie s-a recurs și la așa-zisa „tactică a pământului pîrjolit“, ca o formă foarte eficace de hărțuire a agresorului. Printr-o astfel de tactică se urmărea să-l lipsească pe dușman de mijloacele de întreținere (hrană și apă) și de adăpost, să-l obosească fizic, să-i zdruncine moralul și să-l întîrzie cît mai mult cu putință, spre a da posibilitatea oștilor române să se concentreze și să se pregătească pentru bătălia decisivă.

În cadrul sistemului general de apărare a țărilor române, un rol important l-au avut fortificațiile și construcțiile de diferite categorii. Acestea au constituit puncte de sprijin și centre de rezistență la frontiere și în interior, îndeosebi pe direcțiile de invazie, polarizînd în jurul lor importante forțe ale inamicului, angajîndu-le în lupta de hărțuire, dînd astfel timp voievozilor să-și adune oștile și să intervină apoi decisiv împotriva agresorilor. Populația din așezările apropiate de cetăți și de alte puncte întărite, locuitorii satelor, tîrgurilor și orașelor muntene, moldovene sau transilvănene au participat în mod activ la construcția, întreținerea și apărarea fortificațiilor de tot felul. Un sistem de fortificații deosebit de puternic a fost realizat în Moldova de Ștefan cel Mare. Pe timpul domniei sale s-au ridicat noi cetăți și s-au întărit, atît cele existente la frontiere, cît și cele din interiorul țării. El a fost primul domnitor român care a înzestrat cetățile cu tunuri. Pe vremea domniei lui Ștefan cel Mare, existau o serie de astfel de fortificații la marginile țării, cum erau Țețina, Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, Chilia și Crăciuna (pe Milcov), precum și un grup de trei cetăți în interior și anume Suceava, Roman și Cetatea Neamțului. Fortificațiile Moldovei au fost integrate într-un sistem puternic și încheiat, care a jucat un rol important în apărarea independenței țării. În Țara Românească, Mircea cel Bătrîn și apoi Vlad Țepeș s-au preocupat, la rîndul lor, de construirea și întărirea cetăților Giurgiu, Turnu, Poenari, București, Comana, Tîrgșor, Tîrgoviște. În Transilvania au fost construite, succesiv, cetățile Bran, Brașov, Făgăraș, Deva, Alba Iulia, Arad etc.

Un rol de seamă în sistemul militar de apărare al țărilor române l-au avut și fortificațiile cu existență temporară, în cadrul cărora se înscriseră cetățile de pămînt și lemn, cu palisade, șanțuri și valuri de apărare. Destinate să adăpostească pe locuitorii unor așezări, ele erau situate, de cele mai multe ori, pe înălțimi dominante, pentru a permite observarea la distanță și a îngreua atacurile inamicului. După cum este atestat documentar, în sistemul de apărare la români un rol important l-au jucat orașele și tîrgurile fortificate, cum erau Brașovul, Sibiul, Mediașul etc., apărătorii lor fiind recrutați, cu prioritate, în acest caz, dintre localnici. Numeroase tîrguri din Moldova și din Țara Românească erau întărite cu șanțuri, valuri de pămînt, palisade, în situații de primejdie locuitorii acestor așezări participînd nemijlocit la luptă. Pe înălțimi, care „jalonau“ probabile căi de înaintare ale dușmanilor, sau în jurul bisericilor și mănăstirilor, localnicii au construit adesea „cetăți țărănești“, acestea fiind înconjurare cu ziduri și turnuri și avînd în interior cămări, pe care populația satelor le folosea ca adăposturi și ca depozite pentru provizii în vremurile de restriște.

Ca rezultat al participării întregului popor la luptele pentru apărarea pămîntului străbun, al folosirii unor metode, forme și procedee de luptă multiple, diverse și adecvate, al aplicării „tacticii de hărțuire“, al alegerii judicioase a terenului, al ridicării de fortificații și construcții de

tot felul, domnitorii români au obținut victorii de mare răsunet în lupta cu un inamic superior pe toate planurile.

Puternica împotrivire a poporului român în fața invadatorilor, forța economică și politică a statelor românești au făcut ca Moldova, Țara Românească și Transilvania să nu poată fi transformate în provincii turcești (pașalicuri), ci, dimpotrivă, ca Poarta otomană să recunoască puterea suverană a domnitorilor, dreptul țărilor române de a se cîrmui liber, după legi și întocmiri proprii, în schimbul unei sume de bani, pe care se obligau să o plătească sultanului, sub formă de tribut. În înțelesul acestor tratate, denumite „Capitulații“, țărilor române nu au fost niciodată încorporate Imperiului otoman, ci și-au păstrat ființa statală în accepția raporturilor de suzeranitate de tip feudal²⁹. Referitor la semnificația deosebită a acestor tratate, Nicolae Bălcescu scria, la 1848, în *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, că, potrivit prevederilor lor, „țara își păstrează dreptul de a se guverna cu legile sale, dreptul d-a face război sau pace, dreptul d-a-și alege pe capul nației, îndatorîndu-se numai la un ușor tribut“³⁰.

În fața gravului pericol reprezentat de politica expansionistă a marilor puteri pentru libertatea poporului nostru, țărilor române au trebuit să facă front comun — politic, militar, diplomatic — împotriva agresiunilor și acțiunilor cotropitoare.

O constantă în politica domnitorilor români a fost unirea eforturilor militare ale țărilor române peste hotarele impuse de vicisitudinile vremurilor, în vederea apărării ființei naționale și refacerea, pe noile trepte ale evoluției istorice, a vechii unități politice pe care o reprezentase Dacia. Conștiința unității etnice, care s-a manifestat ca un puternic liant în istoria românilor, a fost întărită de convingerea că o țară românească nu poate exista fără sprijinul celorlalte, că o amenințare pentru una din ele era motiv de îngrijorare și pentru celelalte. Și, astfel, de la alianța politico-militară a țărilor române, practică în secolele XIV-XV, s-a trecut, spre mijlocul secolului al XV-lea, la o adevărată confederare a lor, sub conducerea lui Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare, pentru ca, odată cu secolul al XVI-lea, să se manifeste ideea reconstituirii vechii Dacii prin unirea, sub o singură conducere, a ținuturilor românești³¹.

La cotele înalte ale acestui proces istoric, înfăptuirea primei uniri, la 1600, a celor trei principate — Țara Românească, Transilvania și Moldova — într-un singur stat românesc, unitar și independent, a fost rezultatul firesc, legic al dezvoltării economice, politice și culturale a societății românești, al luptei întregului popor pentru libertate și unitate. Mihai Viteazul a împlinit „visarea iubită a voievozilor cei mari ai românilor. Acum românul s-a înfrățit cu românul și toți au una și aceeași patrie, una și aceeași cîrmuire națională, astfel precum ei n-au fost din

²⁹ Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R., continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXI, nr. 3/1975, p. 24—25.

³⁰ N. Bălcescu, *Opere*, vol. II, *Scrieri istorice, politice și economice. 1848—1852*, ed. critică G. Zane, Elena G. Zane, Editura Academiei R.S. România, București, 1982, p. 8, 11.

³¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 138—139.

vremile uitate ale vechimei“³². Deși nu a putut dura, marele act de unire de la 1600 a dat glas forței și voinței poporului român în vederea împlinirii idealului de unitate și libertate națională, a înflăcărat peste vreme inima și mintea luptătorilor care au reușit să-i traseze făgașul împlinirii.

Pe plan internațional, existența principatelor române libere în zona Carpaților, a Dunării și Mării Negre a constituit un punct de sprijin al luptei de eliberare a popoarelor subjugate. În același timp, prin victoriile dobândite împotriva cotropitorilor, țările române au stăvilit șuvoiul otoman spre inima continentului. Ilustrul nostru istoric și om politic Mihail Kogălniceanu aprecia, cu deplin temei, că Europa este datoare să cunoască și să aprecieze „lupta națională a românilor, care trei veacuri au apărat cu sabia creștinătatea împotriva tuturor puterilor islamismului, domnia lui Alexandru cel Bun și a lui Mircea cel Bătrîn, a căror nume răsunau de la Marea Baltică și pînă în părțile Bizanțului, strălucitele fapte ale lui Ștefan cel Mare..., chipul măreț și întocmai ca al lui Ahil al lui Mihai Viteazul, singurul voievod ce ajunsese a uni părțile Daciei vechi“. Evidențiind, apoi, capacitatea militară a unor voievozi ai românilor, succesele strălucite repurtate de oștile conduse de ei în bătăliile care au fost nevoiți să le ducă în numele înaltelor idealuri ale apărării independenței pămîntului străbun, el spunea : „Inima mi se bate cînd aud rostind numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul ; da, domnilor mei ! Și nu mă rușinez a vă zice că acești bărbați pentru mine sînt mai mult decît Alexandru cel Mare, decît Anibal, decît Cesar ; aceștia sînt eroii lumii, iar cei dintîi sînt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia de la Războieni are mai mult interes decît lupta de la Termopile, și izbînzile de la Racova și de la Călugăreni îmi par mai strălucite decît acele de la Maraton și Salamina, pentru că sînt cîștigate de către români“³³.

Și, pe bună dreptate, întrucît pentru a dobîndi toate acestea, locuitorii spațiului carpato-danubiano-pontic s-au sprijinit pe propriile forțe, au găsit întotdeauna în interiorul țării lor acei factori de putere și tărie care să le asigure victoria în înfruntările cu invadatorii. Libertatea și unitatea nu ne-au venit de altundeva, ci și-au tras vigoarea din puterea de rezistență, din vitalitatea, din continuitatea neabătută, milenară pe pămîntul strămoșesc, din capacitatea românilor de a-și apăra cu vrednicie și eroism vatra și ogorul, limba și obiceiurile, propria existență. Ele vin — cum declara socialistul român V. G. Morțun de la tribuna Parlamentului — din „neamul nostru, care a știut, după vremuri, să se arate în stare de a păstra și a apăra cu vrednicie acest pămînt împotriva tuturor încălcărilor și năvălirilor“³⁴.

Bărbăția în luptă, vitejia, spiritul de dăruire ale strămoșilor aveau să-i însuflețească la fapte de arme înălțătoare pe oștenii români care, în campaniile din anii 1916—1917, luptînd împotriva ocupanților militariști germani, pentru salvagardarea unității și integrității noastre teritoriale, au ridicat pe noi culmi gloria și vitejia românească. Atunci, în aprigele înceștări din trecătorile Carpaților, în cele de la Jiu și Olt sau din Dobrogea și, în mod deosebit, pe cîmpurile de bătălie de la Mărăști, Mără-

³² Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod-Viteazul*, Editura Minerva, București, 1982, p. 323.

³³ M. Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura politică, București, 1967, p. 107.

³⁴ V.G. Morțun, *Cuvîntare rostită în ședința din 13—14 decembrie 1896, în cadrul Camerei*, București, 1897, p. 9.

șești și Oituz, ostașii români au săvârșit adevărate minuni de vitejie. O țăstire românească redusă ca număr și ca înzestrare tehnică, în comparație cu cea a inamicului, dar bucurându-se de eforturile și sprijinul întregii națiuni, a reușit să țină la respect și, în cele din urmă, să înfrângă puterica și infatuata armată a imperialismului german. Și din nou ca la Sarmizegetusa, ca la Posada, ca la Vaslui, ca la Călugăreni, oștenii României au săvârșit fapte de arme nepieritoare.

Înainte de bătălie istorice de la Mărășești, comandantul Armatei a 2-a române s-a adresat astfel ostașilor săi : „Nu uitați că reluăm lupta pentru cea mai sfântă cauză și anume pentru izgonirea cotropitorilor din căminele noastre... În trecutul nostru, nu o dată, țărișoara noastră a fost potopită de dușmani ; întotdeauna însă străbunii noștri au știut să-i alunge și să ne păstreze pînă azi moșia neatîrnată. Aceeași datorie avem și noi față de urmașii noștri“³⁵. Și ostașii români — la fel ca întotdeauna de-a lungul istoriei noastre — au răspuns întru totul așteptărilor comandanților lor și țării, neprecupețind nici un efort, nici un sacrificiu, înscriind o victorie care „a reprezentat o contribuție importantă la înfrîngerea militarismului german, un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate națională“³⁶.

Apărarea ființei poporului român, a independenței sale, a gliei străbune a cerut din partea fiilor săi sacrificii imense. Relevînd acest adevăr, Alexandru Vlahuță scria: „Vijelii cumplite au trecut peste noi. La toate am ținut piept și nu ne-am dat, și-aici am stat. Ca trestia ne-am îndoit sub vînt, dar nu ne-am rupt. Și-am rămas stăpîni pe moșia noastră. Știe numai bunul Dumnezeu cu cît sînge ne-am plătit noi pămîntul acesta, scump tuturor românilor, scump pentru frumusețile și bogățiile lui, scump pentru faptele mărețe și înălțătoare care s-au petrecut pe el“³⁷.

Lupta pentru independență și unitate a trasat și întregul curs al istoriei moderne a românilor. Poporul a dat, ca în atîtea alte rînduri ale istoriei sale, jertfe și sacrificii în lupta pentru libertatea sa națională și, în același timp, pentru libertatea altor popoare. La 1877, prin războiul victorios pentru consfințirea independenței de stat depline a României, pe cîmpurile de onoare de la Grivița, Plevna, Rahova, Smîrdan, ostașii români „au înscris, cu sîngele lor, o frumoasă pagină de istorie“³⁸, contribuind și la ajutorarea altor popoare de a scăpa de sub dominația străină. Marea Unire din 1918 — încununare a luptei de veacuri a poporului nostru pentru unitate național-statală — n-a fost darul dezinteresat al marilor puteri și nici consecința înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rodul luptei eroice a maselor populare, al întregului popor român, însuflit de idealul făuririi statului național unitar român. Iar în 1944, odată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, poporul român, în frunte cu partidul său comunist, eli-

³⁵ Mărăști, Mărășești, Oituz. *Documente militare*, Editura militară, București, 1977, p. 74.

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 469.

³⁷ Alexandru Vlahuță, *Din trecutul nostru*, Editura militară, București, 1974, p. 119.

³⁸ „România liberă“ din 3 septembrie 1877, în *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență*, Editura militară, București, 1977, p. 177.

berîndu-se pe sine, s-a alăturat, cu toate forțele, coaliției Națiunilor Unite, luptînd cu eroism legendar pentru eliberarea patriei de sub dominația hitleristă, și apoi, dînd jertfe grele, pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la zdrobirea deplină a fascismului.

Actul istoric din August 1944 a marcat o piatră de hotar între două epoci, pe calea unor prefaceri sociale și politice structurale, dar s-a înscris și ca verigă de legătură, punct de înaltă ascendență pe calea devenirii, prin vremi, a poporului român. Împrejurările istorice au făcut ca lupta pentru libertate să se impună ca o constantă a istoriei noastre naționale. Ea s-a reliefat cu pregnanță în marile războaie purtate pentru apărarea independenței, în mișcările naționale pentru făurirea statului național unitar, cînd în joc s-au aflat independența, unitatea sau existența poporului român. Iată de ce explicarea pregătirii, desfășurării și semnificației revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă presupune, implicit, luarea în considerare a întregului trecut de luptă al poporului, în care evenimentele din august 1944 se inserează organic și al cărui corolar strălucit au fost.

POLITICA P.C.R. DE INDUSTRIALIZARE – FACTOR HOTĂRÎTOR AL TRECERII ROMÂNIEI LA UN NOU STADIU DE DEZVOLTARE

GHEORGHE CREȚOIU

Cele peste trei decenii și jumătate de construcție socialistă în țara noastră au determinat mari schimbări în condițiile materiale, sociale și spirituale, de muncă și de viață ale poporului român, schimbări care și-au găsit concretizarea, pe plan social-economic, în edificarea unui nou mod de producție și în transformarea României într-un stat industrial-agrar, cu o industrie puternică, cu o agricultură socialistă în plin proces de modernizare. În această perioadă, așa cum s-a subliniat la Conferința Națională a partidului din 16—18 decembrie 1982, producția industrială a crescut de 50 de ori, iar producția agricolă de 3,5 ori. Pe această bază, venitul național a sporit de peste 15 ori, creîndu-se posibilități tot mai largi atât pentru dezvoltarea economico-socială a țării, cât și pentru ridicarea nivelului de trai al poporului, în această perioadă veniturile reale ale oamenilor muncii de la orașe și sate crescînd de 6,4 ori.

Pe fondul general al condițiilor favorabile create de noile relații de producție și sociale pentru dezvoltarea forțelor de producție, un rol esențial pentru dinamizarea și restructurarea pe noi baze a economiei românești a avut politica partidului nostru de industrializare socialistă a țării, crearea unei industrii puternice, care a antrenat întreaga economie națională într-un proces intens de modernizare, permițînd, totodată, ca România să facă față la un nivel tot mai ridicat exigențelor, relațiilor de cooperare cu alte țări, precum și condițiilor impuse de evoluțiile sinuoase și contradictorii din economia mondială și de pe piața internațională. Revelînd rolul pe care l-a avut această componentă de bază a politicii economice a partidului nostru, în cuvîntarea la închiderea lucrărilor Conferinței Naționale din 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, a subliniat: „Acum, în actualele împrejurări ale crizei economice mondiale, putem afirma cu deplin temei că politica partidului nostru de creare a unei industrii puternice, moderne s-a dovedit și se dovedește pe deplin justă. Fără existența unei asemenea industrii nu am putea face față problemelor grele actuale din economia internațională. Este cu atât mai evident că în actualele împrejurări ar fi foarte greu, dacă nu chiar imposibil, de a mai asigura dezvoltarea industriei noastre socialiste. Dacă nu am fi realizat o asemenea industrializare a țării, România ar fi rămas pentru o vreme îndelungată într-o stare de

înapoiere care ar fi afectat grav construcția socialismului, munca și viața poporului nostru”¹.

În formularea și promovarea în practică a politicii de dezvoltare industrială, partidul nostru a ținut seama atât de legitățile obiective ale dezvoltării forțelor de producție și procesului de creare a bazei tehnico-materiale a noii orînduiri sociale, de condiționările și intercon condiționările reale ale procesului social de reproducție, cît și de condițiile concrete ale României, de resursele și nevoile țării, de necesitatea depășirii grabnice a stării de subdezvoltare economică moștenită de la vechea orînduire, de aspirațiile de progres ale poporului român.

Partidul nostru a avut în vedere nivelul scăzut de dezvoltare a industriei românești, care, deși cunoscuse o relativă ascensiune și diversificare, mai ales în perioada interbelică, nu reușea să satisfacă nevoile economiei naționale și mai ales să imprime un progres economico-social susținut. În 1938, industria producea numai 30,8% din venitul național, iar ramurile de bază — energia electrică, metalurgia, construcțiile de mașini și prelucrarea metalului, chimia — asigurau doar o cincime din totalul producției industriale². În aceste condiții, România moșteneau de la vechea orînduire mari decalaje față de țările industrializate ale Europei și suporta o dependență absolută pe piața externă la importul de mijloace de muncă. Astfel, la sfîrșitul deceniului al patrulea al secolului nostru, producția pe locuitor la energia electrică era în România de 12,7 ori mai mică decît în Germania, de peste 12 ori mai mică decît în Belgia ; la oțel, producția era de peste 28 ori mai mică decît în Germania, de peste 33 ori mai mică decît în Belgia și de peste 19 ori mai mică decît în Anglia³.

Ca urmare a acestei situații economice, România ocupa un loc inferior în sistemul diviziunii internaționale a muncii, cerealele, lemnul, animalele vii și petrolul deținînd peste 90% din valoarea întregului export al țării (numai produsele petroliere reprezentau, în 1938, circa 41% din exporturi, față de 15% în 1924)⁴. Potrivit unor calcule, valoarea unei tone de produse importate în 1938 (22 800 lei) depășea de 7,8 ori valoarea unei tone de mărfuri exportate de România (2 900 lei), iar raportul de schimb a înregistrat o deteriorare cu aproape 30% față de 1929⁵. În general, în perioada interbelică, pentru a plăti o tonă de mărfuri importată trebuiau exportate în medie 10 tone de marfă românească. Toate acestea exprimau transferarea peste graniță, fără echivalent, a unei părți însemnate din venitul național.

Formulînd strategia industrializării la Conferința Națională din octombrie 1945, Partidul Comunist Român avea în vedere faptul că numai o industrie modernă și puternică, bazată pe folosirea rațională a bogățiilor naturale ale țării și dezvoltată în conformitate cu necesitățile interne, constituie pivotul refacerii și dezvoltării întregii economii în condiții noi, subliniînd, totodată, că *de gradul de dezvoltare a industriei depinde în- săși independența României*.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16—18 decembrie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 81—82.

² *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1982, p. 87.

³ *Progresul economic în România. 1877—1977*, Editura politică, București, 1977, p. 421.

⁴ I. Puia, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*, Editura Academiei R.S.R., București, 1982, p. 124.

⁵ Constantin Moisuc, *Tendințe ale evoluției economiei mondiale în perioada interbelică*, în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 4/1971, p. 92—110.

În primul rînd, în definirea strategiei de dezvoltare economico-socială, partidul nostru a pornit de la premisa, exprimată de teoria marxistă și confirmată pe deplin de experiența mondială, că progresul istoric nu poate avea o bază trainică decît în progresul economico-social, iar acesta se sprijină pe dezvoltarea puternică a forțelor de producție. Capacitatea națiunii de a-și fructifica energia și potențialul de progres și de a se înscrie pe coordonate superioare în economia mondială este în mod hotărîtor determinată de forțele de producție create și multiplicare de fiecare generație. Teza lui Karl Marx, potrivit căreia forțele de producție sînt rezultatul energiei aplicate a oamenilor — dar această energie este limitată de condițiile în care se află oamenii, de forțele de producție deja dobîndite, care, datorită acestei legături de continuitate ce se creează între generații, nasc „istoria omenirii, care este cu atît mai mult istoria omenirii, cu cît se dezvoltă mai mult forțele de producție ale oamenilor, și, prin urmare, relațiile lor sociale“⁶ —, are însemnătate deosebită nu numai pentru explicarea legăturilor de continuitate și a progresului în istorie, ci și, mai ales, pentru acțiunea conștientă de făurire a unei istorii noi, pentru ridicarea națiunii pe o nouă treaptă a progresului social.

Or, optînd definitiv și irevocabil pentru socialism, poporul român își propunea, sub conducerea partidului comunist, tocmai schimbarea condiției sale istorice, trecerea României de la starea de țară agrară, relativ slab dezvoltată, de obiect al exploatării monopolurilor și capitalului internațional, la aceea de țară socialistă independentă și suverană, egală între popoarele lumii și capabilă să-și realizeze nestînjinit și prin eforturi proprii aspirațiile de progres și prosperitate. Pentru aceasta se impunea crearea unei noi baze tehnice-materiale, capabile să asigure atît lărgirea și consolidarea noilor relații de producție, cît și schimbarea locului țării noastre în diviziunea internațională a muncii.

În al doilea rînd, politica de industrializare a țării dădea curs aspirațiilor de progres ale poporului român și constituia, totodată, o replică fermă și nimicitoare împotriva concepțiilor care pretindeau că România este și trebuie să rămînă o țară agricolă, ridicînd și valorificînd, în același timp, pe o treaptă superioară și în condiții noi cele mai înaintate tradiții de gîndire economică progresistă din țara noastră. Printre cei mai de seamă gînditori progresiști — economiști, filozofi, sociologi, istorici — care, de pe poziții deosebite și cu argumente diferite, legau progresul economico-social al României de făurirea și dezvoltarea unei industrii puternice, la loc de frunte s-au situat Dionisie Pop Marțian, Mihail Kogălniceanu, P.S. Aurelian, A.D. Xenopol, C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Nădejde și mulți alții. Astfel, combătînd concepțiile înguste, unilaterale, cu privire la economia României, istoricul A.D. Xenopol scria : „A rămîne dedați numai agriculturii este a ne osîndi pe noi înșine la producerea numai de lucruri brute, care sub un voium mare reprezintă o valoare foarte mică ; este a ne constitui pentru totdeauna robii străinătății“⁷. Deci, conchidea Xenopol „urmează neapărat că industria mare este aceea care trebuie să căutăm a dezvolta mai întîi în România“⁸. Iar C. Dobrogeanu-Gherea, exprimînd punctul de vedere al partidului clasei munci-

⁶ Marx-Engels-Lenin : *Despre rolul industriei în dezvoltarea societății*, Editura politică, București, 1965, p. 22.

⁷ A.D. Xenopol, *Opere economice*, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 180.

⁸ *Ibidem*, p. 247.

toare, sublinia : „Dacă trebuie deci ridicată neapărat productivitatea muncii agricole, tot așa de neapărat trebuie să dezvoltăm și toate celelalte resurse de producție ale țării și trebuie să devenim o țară industrială... Pentru țara noastră aceasta e o întrebare vitală, de a fi ori a nu fi”⁹.

În al treilea rând, cei două sute de ani care au trecut de la declanșarea revoluției industriale în lume au pus cu prisosință în evidență faptul că industria are o bază tehnică prin ea însăși revoluționară, pe de o parte, prin crearea de mijloace de muncă noi și tot mai perfecționate care permit înzestrarea tehnică și progresul tehnic în toate ramurile economiei naționale, iar pe de altă parte, prin marea sa mobilitate, prin capacitatea de a se adapta la cerințele și solicitările în plină creștere și modificare ale societății, prin capacitatea mare de diversificare a producției și de dezvoltare a diviziunii muncii sociale. Mijloacele de muncă create și promovate de industrie, care au exercitat și exercită un rol transformator, revoluționar în producția socială, au dus la instaurarea unui *nou mod tehnic* de producție în toate ramurile economiei, permițând o creștere neîntilnită a productivității muncii și antrenând mari schimbări în structura producției materiale.

În perioada postbelică, necesitatea și amploarea acestor transformări au căpătat noi dimensiuni datorită revoluției tehnico-științifice contemporane, care a contribuit decisiv la creșterea rolului și funcțiilor industriei în dezvoltarea economico-socială : a) sporesc și se diversifică nevoile de mașini și utilaje, în general de mijloace de muncă cu parametri tehnici și economici superiori din partea tuturor ramurilor producției materiale ; b) industria trebuie să răspundă cerințelor legate de trecerea, pe o bază tehnică modernă, mașinistă a agriculturii, construcțiilor, transporturilor, precum și a cercetării științifice, a sectorului de servicii ; c) exigențe mari decurg pentru industrie și prin deplasările importante ce au loc în consumul populației, pe măsura ridicării gradului de civilizație, prin creșterea și diversificarea cererii de bunuri tehnice de uz îndelungat. Este un adevăr ce nu mai necesită astăzi insistențe pentru demonstrare — faptul că însuși nivelul înalt de dezvoltare a agriculturii și capacitatea ridicată a acesteia de a asimila și încorpora realizările științei și tehnicii contemporane sînt de nedespărțit de industrie, iar realizările obținute de țările dezvoltate, care dispun și de o agricultură intensivă, de înalt randament, nu reprezintă decît o altă expresie a dezvoltării lor industriale.

În lume au existat, este adevărat, și unele țări, foarte puține la număr, care o perioadă de timp au realizat o agricultură intensivă, fără ca în prealabil să-și fi creat o industrie puternică. Aceste exemple au fost uneori supralicitate în unele lucrări de peste graniță, pe baza unor interpretări unilaterale și absolutizante, făcîndu-se abstracție, de cele mai multe ori voit, de faptul că înfăptuirea reproducției sociale în aceste cazuri era total sau în mod hotărîtor dependentă de importul de mijloace tehnice de producție din țările industrializate, cu toate consecințele economice și politice care decurg dintr-o asemenea situație.

În fine, în al patrulea rând, partidul nostru a pornit de la premisa că numai prin schimbarea profilului economiei românești, pe baza făuririi unei industrii puternice și moderne, se pot schimba structura comer-

țului exterior al țării și locul țării în diviziunea internațională a muncii, astfel încât participarea la circuitul economic mondial să se facă pe o arie tot mai largă, conlucrând la o eficiență economică ridicată și în condiții de deplină egalitate. Experiența dezvoltării mondiale în perioada postbelică — perioadă în care două treimi din comerțul internațional cu produse prelucrate au revenit țărilor dezvoltate din punct de vedere industrial —, a pus în evidență, în mod deosebit, faptul că gradul de participare la circuitul economic mondial, diversificarea structurii și eficiența schimburilor economice externe se află într-o dependență nemijlocită de nivelul, structura și calitatea producției industriale.

În cele aproape patru decenii care au trecut de la declanșarea, în august 1944, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, aplicînd în viață strategia dezvoltării susținute a forțelor de producție, prin promovarea consecventă a politicii de industrializare, poporul român a obținut rezultate de însemnătate istorică, România trecînd de la starea de *țară agrară, cu industrie slab dezvoltată* la cea de *țară industrial-agrară*, cu o industrie puternică, dotată cu mijloace de producție avansate, capabilă să asigure înzestrarea tuturor ramurilor cu mașini și utilaje moderne și să susțină în măsură tot mai largă participarea țării noastre la cooperarea economică internațională.

Edificatoare, în această direcție, sînt datele statistice privind evoluția producției industriale a României în perioada 1950—1981 :

Ramuri industriale	Dinamică * 1950=100		Ritm mediu anual (%)	Structura producției indus- triale (%)		
	1965	1981		1950	1965	1981
Industrie — total	649	34 ori	12	100,0	100,0	100,0
Din industrie — total :						
— industrie extractivă	376	677	6,4	8,5	7,4	4,4
— industrie prelucra- toare	673	37 ori	12,4	89,5	90,0	93,0
Din care pe ramuri :						
— energie electrică și termică	11 ori	49 ori	13,3	1,9	2,6	2,6
— combustibil	396	817	7,0	11,3	7,0	9,0
— metalurgie feroasă	645	31 ori	11,8	5,4	8,3	7,5
— metalurgie neferoasă	728	28 ori	11,4	2,1	3,2	4,1
— construcții de mașini și prelucrarea meta- lelor	13 ori	113 ori	16,5	13,3	21,2	30,3
— chimie	21 ori	185 ori	18,3	3,1	6,7	9,7
— exploatarea și pre- lucrarea lemnului	496	13 ori	8,6	9,9	8,2	4,1
— textilă	386	21 ori	10,2	11,1	7,4	7,5
— confecții	411	26 ori	11,1	7,5	4,2	3,7
— pielărie, blănărie, în- călțăminte	401	16 ori	9,3	4,0	2,4	2,1
— alimentară	358	930	7,5	24,2	22,0	11,1

* Dinamica este determinată în condiții comparabile. Pentru structură, datele referitoare la anul 1950 sînt exprimate în prețuri comparabile 1955, cele pentru 1965 în prețuri comparabile 1963, iar cele pentru 1981 în prețuri curente.

Producția industrială a țării a crescut, așadar, de peste 50 ori în raport cu 1938 și de 35 de ori față de 1950, ritmuri mai mari, așa cum se poate constata din tabelul de mai sus, înregistrând ramurile de bază ale industriei : 13,3% în producția de energie electrică și termică, 16,5% în construcțiile de mașini, 18,3% în industria chimică ș.a. Au avut loc importante schimbări în structura producției industriale, prin creșterea ponderii producerii mijloacelor de producție — de la 45,5% în 1938, la 73% în 1981 — și prin ridicarea ponderii ramurilor de bază (energie electrică, metalurgie, construcțiile de mașini, prelucrarea metalului, chimia) — de la 20,7% în 1938 și 25,8% în 1950, la peste 54% în 1981. Odată cu aceasta, s-a înregistrat un proces de diversificare și de modernizare continuă a nomenclatorului de produse, s-au obținut progrese importante în amplasarea rațională a industriei pe întreg teritoriul patriei.

Politica de dezvoltare a industriei românești s-a ridicat pe o treaptă superioară în perioada care a urmat Congresului al IX-lea al partidului, perioadă caracterizată atât prin intensitatea deosebită a acestui proces, cât și prin amploarea mare a schimbărilor în nivelul și structurile producției industriale — principii promovate cu consecvență și fermitate, pe baza unei concepții noi, ample fundamentate în lucrările secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Formularea și aplicarea strategiei de dezvoltare economico-socială a avut drept coordonată fundamentală premisa că edificarea unei economii moderne, de înaltă complexitate și eficiență, nu se poate realiza printr-o simplă creștere a producției industriale, ci prin restructurarea întregului sistem de proporții și corelații, astfel încât industria mașinistă, bazată pe aplicarea largă a cuceririlor științei și tehnicii avansate, să devină ramură conducătoare și factor hotărâtor al progresului economic al țării¹⁰. Ca urmare a unor ample analize cu privire la nivelul și structura industriei și la cerințele actualei etape de făurire a noii orînduirii sociale, au fost aduse *clarificări principiale* în probleme de bază, cum sînt : raportul dintre revoluția tehnico-științifică contemporană și orientarea procesului de industrializare a țării ; corelațiile dintre structura pe ramuri și subramuri a producției industriale, pe de o parte, și valorificarea superioară a resurselor naturale și a potențialului uman, pe de altă parte ; rolul și locul cercetării științifice naționale în dezvoltarea industriei și în realizarea progresului economico-social ; criteriile repartizării teritoriale a forțelor de producție ; raportul dintre dezvoltarea industriei și participarea la diviziunea internațională a muncii ; corelația dintre industrie și agricultură în cadrul procesului de dezvoltare proporțională, armonioasă a întregii economii naționale ș.a.

Avînd în vedere faptul că modernizarea industriei nu privește numai raporturile dintre ramurile sale de bază, ci cuprinde un front larg, vizînd — mai ales în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane —, în egală măsură, subramurile și nomenclatorul de produse din fiecare ramură, și criticînd concepția care, în primele trei cincinale, subaprecia cercetarea științifică proprie și dezvoltarea unor subramuri moderne și hotărîtoare pentru promovarea progresului tehnic, partidul nostru a luat măsuri pentru dezvoltarea puternică a electrotehnicii și electronicii, a mecanicii fine și opticii, a producției de utilaje complexe și de

¹⁰ Gheorghe Crețoiu, *Viziunea științifică, revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra progresului și dezvoltării economice a României socialiste, a lumii contemporane*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 1/1983, p. 59—75.

mijloace de transport de mare capacitate. Numai în cincinalul 1976—1980, în condițiile unei creșteri de 1,8 ori a producției, față de 1975, s-au înregistrat creșteri de 2,2 ori în industria electronică, de 2,3 ori în domeniul mecanicii fine și opticii, de 2,3 ori la producția de mașini unelte pentru așchierea metalelor. Au fost asimilate și introduse în fabricație noi tipuri de locomotive, autocamioane și nave maritime de mare capacitate, mașini-unelte cu comandă numerică pentru prelucrarea metalului, mașini, utilaje și instalații perfecționate pentru industriile energetică, metalurgică, chimică, de construcții, industria ușoară și alimentară, calculatoare și mijloace de automatizare. În industria chimică, schimbările calitative s-au concretizat mai ales în dezvoltarea cu precădere a producției de sinteză fină și de mic tonaj, de materii prime pentru industria de sinteză organică, de fire și fibre sintetice, cauciuc sintetic și materiale plastice, precum și de articole chimice de uz casnic.

Ca urmare a ritmului deosebit de intens înregistrat de subramurile de mare tehnicitate, denumite în literatura economică „ramuri de creștere” sau „industrii industrializante”, în 1981 produsele subramurilor electrotehnică, mecanică fină și mașini-unelte au reprezentat peste 87% din producția ramurii construcțiilor de mașini ¹¹.

În baza unor asemenea orientări, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului s-a accentuat și o altă trăsătură a dezvoltării industriale a României și anume procesul de *valorificare superioară a resurselor naturale*. A crescut gradul de devansare a creșterii industriei metalurgice de către creșterea producției în industria construcțiilor de mașini, a exploatărilor forestiere de către industria prelucrării lemnului, precum și a industriei textile de către industria confecțiilor. Ca urmare, coeficientul de devansare a ramurilor extractive de către ramurile prelucrătoare ale industriei s-a ridicat de la 1,47 în perioada 1950—1965 la 3,1 în perioada 1965—1980.

Ultimele trei cincinale și, mai ales, deceniul trecut au marcat și accentuarea procesului de *reducere a decalajelor și de apropiere a României de nivelul țărilor dezvoltate din punct de vedere industrial*, deși trebuie făcute, în continuare, eforturi pentru a se ajunge la nivelul acestora, mai ales în ceea ce privește gradul tehnic și laturile calitative ale producției industriale. Așa cum s-a arătat la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1982, România s-a apropiat de nivelul, pe locuitor, înregistrat în țările dezvoltate din punct de vedere economic la o serie de produse fizice, cum sînt: producția de oțel, ciment, tractoare, autocamioane, vagoane de marfă, îngrășăminte chimice, fire și fibre chimice, mase plastice, cauciuc sintetic, frigider, televizoare, aparate de radio, țeșături, încălțăminte și altele. „Toate acestea — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează cu putere justetea politicii partidului nostru, care aplică adevărurile generale valabile la condițiile concrete din România, acționează în strînsă concordanță cu realitățile din țara noastră” ¹².

Anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului se înscriu, în istoria construcției socialiste, ca o etapă deosebit de fertilă și în domeniul îmbunătățirii repartizării forțelor de producție pe teritoriul țării.

¹¹ Vasile Baltac, *Ramurile de vîrf în strategia progresului economic*, în „Revista economică”, nr. 23 din 1 iunie 1983, p. 8—9.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 19—20.

În plan teoretic au fost aprofundate și dezvoltate criteriile și orientările acestui proces, ținând seama atât de cerințele de eficiență, cât și de cele de ordin social. În condițiile favorabile create, începînd din 1968, de noua împărțire teritorial-administrativă și pe baza unor ample programe de investiții au fost construite, în ultimii 15 ani, peste 6 100 noi capacități de producție industrială, amplasate în toate județele țării, concomitent cu dezvoltarea celor existente; în anul 1982, economia noastră națională dispunea de peste 180 mari platforme industriale cu profil complex, care exercită o profundă înrîurire pozitivă de ordin economic, social și cultural asupra localităților și zonelor unde ele sînt amplasate.

Edificator pentru acest proces este faptul că, în 1982, 19 județe ale țării realizau o producție industrială de peste 20 miliarde lei fiecare, față de numai unul singur în 1968, că 12 județe realizau o producție între 10 și 20 miliarde lei, față de numai 3 în 1968, iar 10 județe realizau o producție între 5 și 10 miliarde lei, față de 15 județe în 1968, cînd un număr de 22 județe se aflau sub limita de 5 miliarde lei.

Ca urmare a puternicei dezvoltări a forțelor de producție, a industriei, a celorlalte activități economico-sociale, s-a intensificat procesul de urbanizare, numărul orașelor și municipiilor crescînd de la 184 în 1968, la 237 în 1982, iar populația urbană, în ansamblul populației țării, ridicîndu-se de la 36%, la peste 48%. Odată cu această dezvoltare economico-socială a tuturor zonelor țării s-au creat condiții tot mai omogene de muncă și de viață pentru toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru afirmarea tot mai pregnantă a principiilor socialiste de echitate și dreptate socială.

Datele statistice exprimă elocvent locul industriei în ansamblul economiei naționale a României în perioada 1950—1981¹³:

	1950	1965	1980	1981
1. Ponderea industriei în venitul național (%)	44,0	48,9	58,6	57,2
2. Ponderea industriei în fondurile fixe (%)	19,8	31,8	44,0	44,3
3. Populație ocupată în industrie — % din total populație ocupată	12,0	19,2	35,6	36,1
4. Acoperirea investițiilor din sectorul socialist cu utilaje din producția internă — % față de total	50,8	71,3	78,8	83,7
5. Ponderea produselor industriale prelucrate (mașini, utilaje, produse chimice, mărfuri industriale de larg consum și materiale de construcții) în exportul total al țării (%).	11,6	39,6	53,0	56,1

Rezultatul tuturor acestor transformări structurale care au avut loc în economia românească, pe baza politicii de industrializare, promovată cu consecvență de țara noastră, îl reprezintă *accentuarea caracterului industrial al României, creșterea contribuției industriei la înfăptuirea producției socialiste lărgite și la realizarea progresului economico-social*. Industria creează, în prezent, peste 57% din venitul național, ocupă peste

¹³ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1982, p. 45, 52, 60, 193,

36% din forța de muncă și acoperă mai mult de patru cincimi din necesarul de mașini și utilaje necesare procesului de investiții. Industria și-a sporit continuu și substanțial aportul la dezvoltarea bazei tehnico-materiale a agriculturii, suprafața arabilă ce revine la un tractor fizic reducându-se de la 684 ha în 1950, la 63 în 1981, iar cantitatea de îngrășăminte chimice livrate agriculturii sporind, în aceeași perioadă, de la 6 mii tone, la 1 600 mii tone. A sporit și contribuția industriei la creșterea și diversificarea comerțului exterior, la cooperarea economică a României cu alte țări, în prezent, industria constructoare de mașini, împreună cu chimia și cu alte sectoare industriale, participând cu două treimi la realizarea exportului. Numărul personalului muncitor din industrie a crescut de la 813 mii în 1950, la 3 359 mii în 1981. În 1982 reveneau la 1 000 de locuitori 155 persoane ocupate în industrie, față de numai 50 în 1950.

Realizările obținute de poporul român în acest domeniu pun în evidență cu putere justetea politicii partidului nostru de dezvoltare și modernizare a industriei, a întregii economii naționale. Ele se constituie, în același timp, în cel mai bun răspuns pe care poporul nostru l-a dat teoriilor false și tendențioase care negau posibilitatea și utilitatea industrializării României. Dacă România, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1982, trecînd pe calea construcției socialiste, nu ar fi acționat pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție, pentru realizarea unei industrii moderne, pe baza tehnicii celei mai avansate, ea ar fi rămas, în continuare, o țară slab dezvoltată, dependentă de statele industrializate.

Totodată, realizările de pînă acum, actualul potențial industrial al țării reprezintă o puternică bază pentru dezvoltarea pe mai departe a economiei naționale, pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite de Congresul al XII-lea și de Conferința Națională ale partidului pentru cel de-al șaptelea plan cincinal (1981—1985), în vederea *tregerii României la un nou stadiu de dezvoltare*, a realizării unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate.

Continuarea procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate se va sprijini și în viitor pe dezvoltarea susținută a industriei și agriculturii, ca ramuri de bază ale economiei naționale, pe creșterea puternică a întregii producții sociale. Caracterizînd această orientare a politicii partidului privind profilul economiei noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat în Expunerea la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1982 : „Privind în perspectivă, economia României va trebui să se bazeze pe o industrie modernă, puternic dezvoltată, pe o agricultură modernă de înaltă productivitate, continuînd să rămînă și în viitor o țară industrial-agrară. Pe această bază se vor asigura dezvoltarea forțelor de producție, progresul general al societății, ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului. Trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, în grupa țărilor mediu dezvoltate, nu va schimba și nu trebuie să schimbe orientarea de bază a economiei românești”¹⁴.

Tocmai în această perspectivă, dezvoltarea industriei României se va încadra în procesul de ansamblu de consolidare și amplificare a reali-

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, p. 25.

zărilor obținute în perioada anterioară, de depășire a unor contradicții și dereglări care au apărut, de asigurare a unui nou echilibru și dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor de activitate. Totodată, dezvoltarea industriei este orientată în concordanță cu exigențele sporite ale afirmării mai puternice a revoluției tehnico-științifice, precum și ale economisirii și valorificării superioare a materiilor prime și energiei, ținând seama și de implicațiile crizei economice mondiale, ale crizei în domeniul energiei și materiilor prime. Trebuie notat că limitarea consecințelor negative ale crizei economice mondiale asupra economiei naționale este concepută de partidul nostru nu prin restrângerea participării la diviziunea internațională a muncii, nu prin diminuarea, ci prin extinderea schimburilor externe, fapt care ridică probleme și exigențe noi privind orientarea procesului de dezvoltare a industriei, în general, și calitatea produselor, în particular.

În acest sens, dezvoltarea și modernizarea industriei în actualul cincinal se desfășoară sub semnul unor imperative și obiective complexe și deosebit de mari. *În primul rînd*, industria trebuie să aducă o contribuție mai mare la realizarea echilibrului material al planului, la dezvoltarea științifică a economiei naționale atât în domeniul mijloacelor de producție, cit și în acela al bunurilor de consum livrate pe piața internă și la export. *În al doilea rînd*, creșterea contribuției industriei la acoperirea nevoilor economiei naționale — la materii prime și energie, la mașini, utilaje și instalații — trebuie să se realizeze în condițiile accentuării rolului factorilor intensivi ai creșterii, și, prin urmare, ale realizării unui raport mai bun între creșterea economică și consumul de resurse materiale și energetice. *În al treilea rînd*, cerințele promovării progresului tehnic și ale participării active la circuitul economic mondial situează la loc de frunte al activității în industrie ridicarea calității produselor, îmbunătățirea parametrilor tehnici și economici ai acestora. Se prevede, de aceea, ca pe baza proceselor de înnoire și modernizare, ponderea produselor noi să reprezinte 45% din valoarea producției marfă în industria prelucrătoare. În industria construcțiilor de mașini proporția este mult mai mare : de 91% la tehnica de calcul, 96,5% în electronica industrială, 90,5% la producția de bunuri de larg consum electronice, 75% la mijloacele de automatizare, 74% la mijloacele de telecomunicații și aparatură de măsură electronică, 60% la motoarele electrice etc.

Potrivit orientărilor stabilite de Congresul al XII-lea al partidului, dinamismul economiei românești depinde hotărîtor de lărgirea mai puternică a bazei proprii de materii prime și energie, de sporirea continuă a producției industriale și agricole, de gospodărirea, cu înaltă răspundere, a tuturor resurselor materiale, de creșterea productivității muncii, a eficienței economice, de valorificarea superioară a produselor românești pe piețele externe. Realizarea acestor obiective se sprijină pe programele speciale și pe măsurile adoptate de Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, vizînd impulsionearea mai puternică a unor ramuri și subramuri și creșterea mai intensă a eficienței economice.

Industria va cunoaște o dinamică puternică și un proces intens de modernizare a structurii interne a ramurilor și a nomenclatorului produselor realizate. Această opțiune își găsește concretizarea în ritmurile de creștere a producției marfă și a producției nete. Deși în primii doi ani ai cincinalului actual producția industrială a crescut într-un ritm mai mic decît cel prevăzut în plan — datorită greutăților determinate de criza economică mondială, precum și de unele contradicții apărute în dezvolta-

rea economico-socială —, ca urmare a măsurilor adoptate de partid și de stat, în spiritul hotărârilor adoptate la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, în prima jumătate a anului 1983 planul a fost realizat cu o depășire importantă, iar potrivit proiectului de plan pe anii 1984—1985, dezbătut la Plenara C.C. al P.C.R. din 29—30 iunie a.c., producția industrială urmează să sporească în anii următori într-un ritm mult mai înalt decât în primii doi ani ai cincinalului, astfel încît pe întreaga perioadă 1981—1985 ritmul mediu anual de creștere să fie de 11,8% la producția netă și de 6,9% la producția marfă.

„Prioritatea priorităților“ actualului cincinal o reprezintă *dezvoltarea mai puternică a bazei proprii de materii prime și energetice*, în vederea creșterii, din resurse interne, a gradului de acoperire a necesităților. Referindu-se la acest aspect, în Raportul la Conferința Națională a partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că în următorii trei ani se va acționa cu toată hotărîrea pentru realizarea programelor privind dezvoltarea mai rapidă a bazei energetice și de materii prime, prin punerea în producție a resurselor naturale de care dispunem, chiar a unor mine-reuri cu conținuturi mai sărace de substanțe utile, prin utilizarea pe scară largă a tehnologiilor avansate în domeniul petrolier și minier, prin valorificarea mai completă a resurselor de materii prime minerale interne. Pe baza analizei cerințelor actuale, a posibilităților economiei și condițiilor internaționale actuale, încă la Congresul al XII-lea al partidului s-a fundamentat una dintre tezele de mare importanță teoretică și practică — teza cu privire la *asigurarea independenței energetice a țării* —, adoptîndu-se, totodată, *Programul-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei pe perioada 1981—1990 și orientările principale pînă în anul 2000*. Ca urmare a măsurilor adoptate în cursul anului 1982 și, mai ales, a programelor speciale adoptate de Conferința Națională a partidului, încă în 1983 peste 90% din consumul de energie primară se asigură cu forțe proprii, ceea ce dă posibilitatea devansării termenului prevăzut de Congresul al XII-lea privind asigurarea deplinei independențe energetice.

Pentru înțelegerea acestei orientări a politicii economice a partidului, trebuie subliniat că, în prezent, în subsolul țării noastre sînt identificate cîrca 100 de substanțe minerale utile, dintre care aproape 70 sînt deja antrenate în circuitul de valorificare, iar pentru restul, de peste 30, sînt în curs cercetări referitoare la posibilitățile de extracție și la eficiența utilizării lor. Dintre acestea, circa 50 reprezintă, în cea mai mare parte, substanțe nemetalifere, cu o pondere mică în industrie. Necesitățile economiei de astfel de substanțe sînt acoperite, în majoritatea cazurilor, din producția internă. La dimensiunile actuale ale dezvoltării economice a țării noastre și la potențialul creat prin cercetările geologice și prin deschiderile miniere, în 1981 nevoile economiei naționale au fost acoperite din producția internă în proporție de circa 50% la țitei, 30% la huilă cocsificabilă, 7% la minereu de fier, 75% la huilă energetică, 50% la bauxită, 87% la cupru concentrat și 60% la cupru în lingou, 82% la plumb, 92% la zinc concentrat și 70% la zinc în lingou, 50% la sulf¹⁵. Numai la sare gemă, la marmură și la ape minerale, precum și la o serie de roci este identificat un potențial mare, ce poate fi exploatat; pot fi, de asemenea, valorificate, în proporții relativ mari, minereurile de titan, molibden, pămînturi rare ș.a. La alte minerale, cum sînt azbestul, fosfații, nichelul,

¹⁵ Aurel Iancu, *Necesitatea dezvoltării mai accentuate a bazei de materii prime și energetice*, în „Era socialistă“, anul LXIII, nr. 5/1983, p. 29—31.

staniul, feroaliajele, bioxidul de titan, oxidul de zinc, nevoile erau satisfăcute integral prin import.

Creșterea gradului de acoperire din producția proprie a necesarului de materii prime și asigurarea independenței energetice sînt concepute ca un proces complex, care cuprinde, deopotrivă, cercetarea geologică, extracția și prepararea, consumul productiv și neproductiv, precum și procesele de prelucrare, valorificare și de reciclare a reziduurilor și resursurilor din producție și a obiectelor scoase din uzul populației.

În acest scop, sînt orientate, înainte de toate, programele adoptate de Conferința Națională a partidului pentru creșterea mai puternică a producției de cărbune, de țiței și de gaze, de substanțe minerale utile, metalifere și nemetalifere. În acest scop, cercetarea geologică, pentru care s-au alocat fonduri cu 70% mai mari față de cincinalul anterior, este concentrată pe zonele și la obiectivele cu cele mai bune perspective de pe întreg teritoriul țării și pentru adîncimile maxime ce pot fi investigate cu tehnica existentă. Circa 72% din fondurile alocate cercetării geologice în acest cincinal sînt acordate pentru cercetări în domeniul resurselor energetice. La petrol și gaze, în paralel cu continuarea cercetării zonelor și obiectivelor mai puțin exploatate de pînă la 4 000 m adîncime, vor fi intensificate lucrările la mare adîncime la obiectivele din Oltenia, Muntenia și Moldova, prin dublarea volumului acestora față de cincinalul anterior; se vor intensifica, de asemenea, cercetările pe platoul continental românesc al Mării Negre. La cărbune, în scopul reducerii transportului pe distanțe mari, vor fi intensificate cercetările în zonele deficitare din Moldova, Transilvania, Banat, Oltenia de sud și Muntenia. Pentru huilă vor fi extinse lucrările în Banat și vor fi continuate, într-un ritm mai intens, în Valea Jiului. Vor fi, totodată, intensificate cercetările pentru creșterea rezervelor de minereuri polimetalice și cuprifere (în Carpații Orientali și Meridionali, în zona Baia—Borșa, Vișeu), de minereuri de aluminiu (în Munții Pădurea Craiului), de minereuri rare etc.

Prin aceasta, va cunoaște o dezvoltare mai puternică industria extractivă, urmînd să se realizeze o creștere mai mare a producției de materii prime și combustibili. Este important, de exemplu, de subliniat că, în 1982, s-a hotărît ca producția de țiței să ajungă, în ultimul an al cincinalului, la 15 milioane tone (față de 12,5 milioane, cît prevedea inițial planul cincinal), iar la gaze producția să crească cu aproape 10 miliarde m.c. Producția de cărbune va crește, în perioada actualului cincinal, de peste 2,3 ori față de cincinalul 1976—1980, urmînd să ajungă la 87 milioane tone în 1985. Tot în acești ani va începe exploatarea sîsturilor bituminoase, pe baza unor tehnologii proprii și cu utilaje produse în țară. Producția de energie electrică va crește de la 68,9 miliarde kWh în 1982 la 82,5 miliarde kWh în 1985 și la 110 miliarde kWh în 1990; în 1985, producția de energie electrică pe locuitor va fi de peste 3 500 kWh. Se vor înregistra o creștere importantă și o diversificare pronunțată a producției și în celelalte ramuri producătoare de materii prime și materiale, mai ales în industria metalurgică și în industria chimică, precum și în agricultură.

Vor avea loc, în același timp, importante modificări în structura balanței energetice a țării, odată cu creșterea puternică a producției de combustibili și energie. Astfel, pornindu-se de la posibilitățile reale ale țării noastre — se apreciază că, la nivelul de consum din 1990, cu rezervele industriale și cu rezervele care sînt în evidență, dispunem de cărbune pentru încă 100 de ani, începînd din 1990 —, cărbunele va repre-

zenta principala resursă energetică, crescînd mult contribuția lui la producția de energie electrică; se va reduce consumul de produse petroliere și, în general, de hidrocarburi în această ramură; este important de subliniat că, în actualul cincinal, pentru prima dată, ponderea producției de energie electrică obținută pe bază de cărbune o va devansa pe cea pe bază de hidrocarburi, acestea din urmă rămînînd să fie valorificate superior, într-o proporție mai mare, în ramurile industriei prelucrătoare. Se va extinde mult construcția de centrale hidroelectrice, prin punerea în funcțiune a 59 de hidrocentrale (în cincinalul trecut au fost puse în funcțiune 20 de hidrocentrale); pe această bază, în 1985, potențialul hidroenergetic al țării va fi valorificat în proporție de 45%, iar pînă în 1990 se va ajunge la 65%. O importanță deosebită se acordă noilor surse de energie: a soarelui, vîntului, hidrogenului, biogazului, biomasei, apelor termale. Se intensifică și construirea termocentralelor pe bază de cărbune, precum și pentru realizarea de energie în centrale nucleare-electrice, acestea din urmă trebuind ca, în cincinalul viitor, să aibă un rol important în asigurarea bazei energetice a țării.

Una din orientările de bază în acest domeniu o reprezintă și *economisirea combustibilului și energiei, reducerea consumurilor specifice de materii prime și materiale*, prin îmbunătățirea tehnicii și tehnologiei de producție, prin recuperarea și re folosirea energiei, prin aplicarea unor măsuri ample și severe de folosire judicioasă a tuturor resurselor energetice. De asemenea, așa cum se prevede în programele speciale adoptate de Conferința Națională a partidului, o sursă importantă de asigurare a bazei de materii prime este intensificarea procesului de recuperare și re folosire a materiilor prime și materialelor, pe seama acestei căi, în unele ramuri, asigurîndu-se 50% și chiar mai mult din necesarul de consum.

O orientare de bază a procesului de dezvoltare a industriei românești în actualul cincinal o constituie *creșterea gradului de valorificare superioară a materiilor prime*, prin dezvoltarea mai pronunțată a ramurilor prelucrătoare ale industriei și structurarea modernă a acestora, pe baza creșterii intense a subramurilor de vîrf de înaltă tehnicitate și complexitate, precum și a limitării creșterii producției la produsele și subramurile energointensive.

Trebuie relevat faptul că, pe baza măsurilor adoptate, gradul de valorificare a materiilor prime urmează să înregistreze o creștere cu 35% la producția marfă și de 47% la producția netă, ceea ce reprezintă o accentuare importantă față de prevederile inițiale ale planului cincinal.

Pe această bază vor avea loc importante modificări în structura internă a ramurilor industriale. În metalurgie, accentul principal se va pune pe dezvoltarea producției de oțeluri speciale, aliate și slab aliate, pe ridicarea gradului de prelucrare a metalului, în așa fel încît să se creeze sortimente variate și superioare, necesare satisfacerii nevoilor economiei naționale. De exemplu, producția de tablă și de benzi laminate la rece va crește de 1,9 ori, din care cea destinată industriei electrotehnice de 2,7 ori, iar producția de tablă inoxidabilă și refractară de peste 3 ori.

Industria construcțiilor de mașini este chemată să aducă o contribuție sporită la procesul de structurare modernă a industriei, la promovarea progresului tehnic și la valorificarea superioară a resurselor. Ea urmează să acopere circa 85% din utilajele și instalațiile necesare programului de investiții, precum și o creștere de peste două ori și jumătate a producției bunurilor de larg consum. Se prevede o dezvoltare mai rapidă decît rit-

mul mediu pe ramură în domeniile electronicii și microelectronicii, al electrotehnicii, industriei de mecanică fină și opticii, al producției de echipamente hidraulice și pneumatice, industriei de mașini-unelte pentru prelucrat metale ș.a. Astfel, volumul total al producției de mașini-unelte, al electrotehnicii și electronicii va fi, în anul 1985, cu peste 77% mai mare decât în 1980, ceea ce înseamnă un ritm mediu anual de creștere de 12,2%. În vederea accentuării procesului de restructurare a industriei, prin creșterea producției subramurilor de înaltă tehnicitate, pentru actualul cincinal se prevede o sporire a producției de mecanică fină de peste 1,6 ori, a componentelor electronice de 1,9 ori, a mijloacelor de automatizare de 1,3 ori, a electronicii industriale de 1,8 ori etc.

De asemenea, venind în sprijinul dezvoltării bazei de materii prime și energetice a țării, industria construcțiilor de mașini produce în acest cincinal utilaje complexe de mare productivitate pentru exploatarea miniere în subteran și în carierele de suprafață, agregate energetice pentru cărbuni inferiori și șisturi bituminoase, echipamente pentru hidrocentrale și microhidrocentrale, pentru surse energetice neconvenționale, echipamente pentru centrale nucleare-electrice, instalații de foraj de mare adâncime.

În industria chimică, pe primul plan se înscrie sarcina ridicării gradului de prelucrare a petrolului și gazului metan, a realizării de noi produse, superioare, din mase plastice, fibre și fire sintetice, a dezvoltării chimiei fine, a realizării materialelor speciale pentru electronică și pentru alte sectoare de activitate.

Documentele Conferinței Naționale a partidului prevăd măsuri ample pentru dezvoltarea producției și modernizarea structurii industriei bunurilor de consum. Industria ușoară este orientată spre valorificarea superioară a resurselor de materii prime naturale și chimice, un accent deosebit fiind pus pe ridicarea nivelului calitativ al producției textile și de încălțăminte, al confecțiilor și tricotajelor, în scopul satisfacerii corespunzătoare a necesităților de consum ale populației și realizării de produse competitive pe plan mondial. Dezvoltarea industriei alimentare este orientată spre creșterea și diversificarea producției. Așa cum s-a arătat și la Conferința Națională a partidului, au fost elaborate o serie de programe care asigură dezvoltarea puternică și modernizarea industriei alimentare, astfel încât, până în 1985, această ramură să poată satisface pe deplin cerințele populației. De exemplu, se va dubla capacitatea de prelucrare a sfeclei de zahăr față de 1980, se va dezvolta prelucrarea uleiului, a cărnii, a laptelui și a altor produse.

Un rol important, mai ales în valorificarea resurselor locale și în asigurarea cerințelor populației, trebuie să-l joace creșterea și diversificarea puternică a industriei mici și artisanale, volumul acesteia urmînd să crească, până în 1985, de două ori în comparație cu anul 1980. În acest cadru, se va accentua dezvoltarea producției unor materiale de construcții, a bunurilor de consum, a prestărilor de servicii către populație, a producției de piese și subansamble.

În actualul cincinal, se vor realiza noi progrese în repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării. Congresul al XII-lea al partidului a stabilit ca obiectiv esențial în această direcție, atingerea de către toate județele, a unei producții globale de cel puțin 70 000 de lei pe locuitor, din care cel puțin 50 000 lei producție industrială. Dacă în 1980, numai 14 județe atinseseră acest nivel, în 1983 numărul lor va ajunge la 29, existînd condiții ca, în 1985, toate județele țării să înfăptuiască acest

obiectiv important al dezvoltării economico-sociale, cu importante consecințe favorabile în domeniul condițiilor de muncă și de viață al populației din toate zonele țării, al ridicării gradului de omogenizare socială și întăririi națiunii noastre socialiste.

Prin toate acestea, procesul de industrializare se va ridica pe o treaptă superioară, contribuind la susținerea întregului proces de evoluție social-economică a României socialiste, la *trecerea într-un nou stadiu al dezvoltării sale — acela al unei țări mediu dezvoltate*. Totodată, el va contribui la creșterea gradului de participare a României la circuitul economic mondial, favorizând accentuarea proceselor calitative și creșterea eficienței economice a comerțului exterior, industria contribuind din plin la extinderea posibilităților de participare a țării noastre la cooperarea economică internațională. Pentru aceasta — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 — „Este necesar ca toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, să acționeze cu spirit de răspundere în calitatea lor de adevărați proprietari, producători și beneficiari pentru buna desfășurare a întregii activități economico-sociale. Depinde de munca noastră, a fiecăruia dintre noi, a întregului popor, ca viața să devină mai bună, mai îmbelșugată, ca societatea să fie tot mai înfloritoare, ca să facem noi pași pe calea înfăptuirii Programului partidului, a întăririi forței economice a patriei noastre, a independenței naționale a României“ ¹⁶.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16—18 decembrie 1982, p. 36—37.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN

ȘI FUNCȚIA MILITANTĂ A ISTORIEI

CA ȘTIINȚĂ SOCIAL-POLITICĂ (1921–1944)

MARIN BADEA, MIHAIL E. IONESCU

Istoria ca știință a fost și rămîne direct implicată în fluxul viu al practicii sociale. Capacitatea ei de cunoaștere, în continuă creștere, a oferit și oferă din ce în ce mai multe concluzii apte să înrîurească nu numai conștiința istorică, dar, adesea, și conținutul deciziilor politice, dat fiind faptul că ea participă, prin viziunea asupra trecutului, la procesul de cunoaștere și înțelegere a prezentului, acționînd asupra conștiinței politice a epocii căreia îi aparține. Astfel, istoria ca știință, s-a legat și se leagă strîns de relațiile sociale, s-a integrat și se integrează organic în textura lor, oferînd concluzii cu valoare practică, de care voit sau nu trebuie să se țină seama. Refuzînd să fie o formă de refugiu în „lumea“ imaginilor despre trecut, ea s-a manifestat și se manifestă activ, s-a implicat și se implică în dinamica reală a vieții, a relațiilor sociale. Acesta este motivul esențial pentru care partidul nostru, încă din perioada afirmării sale ca exponent al intereselor clasei muncitoare, ale poporului român, a făcut din cunoașterea istorică o cale fertilă de analiză a structurilor societății românești, de fundamentare științifică a programului său de acțiune revoluționară și, prin aceasta, un instrument eficace pentru mobilizarea celor mulți și obidiți la lupta contra asupririi sociale și naționale, pentru edificarea unei orînduiri noi, în consens cu aspirațiile maselor muncitoare.

Concepția și practica politică a partidului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, pun pregnant în evidență valențele cognitive și educative ale științei istoriei, evidențiază faptul că „Cercetarea istorică, departe de a constitui o investigare cu caracter strict documentar a trecutului, este în bună măsură — așa cum arată viața — și o știință a prezentului. Istoria oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evidență atît ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cît și piedicile ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni“¹.

Valența politică a istoriei ca știință a fost pregnant evidențiată de marxiști începînd cu a doua jumătate a secolului trecut, apoi a fost intens popularizată în primele decenii ale secolului nostru, în condițiile crizei care a afectat treptat gîndirea istorică pozitivistă, pentru a i se conferi noi dimensiuni în perioada interbelică. Relevarea valenței politice a istoriei ca știință, implicarea tot mai accentuată a acesteia, ca și a slujitorilor ei, în fluxul practicii sociale, concomitent cu respingerea tendințelor „neutraliste“, de dezangajare voită, specifice istoriografiei pozitvistice, a caracterizat, dealtfel, și o bună parte a activității desfășurate de istoricii burghezi, în frunte cu Nicolae Iorga care, încă din 1912, dar mai ales după 1920, a făcut apel, inclusiv în cadrul unei manifestări internaționale, cum a fost Congresul științelor istorice de la Londra, la istorici să renunțe la maniera tradițională de a scrie, oferind, în schimb, o istorie cerută de pulsul vremii, de stadiul dezvoltării social-politice al momentului dat sau epocii respective. „Să scriem și să predăm ceea ce trebuie — spunea Nicolae Iorga —, lucrurile de care societatea are nevoie și în sensul pe care societatea îl pretinde ca să ne audă și să ne asculte. Să intrăm în lupta care se poate lipsi de noi, poate, dar departe de care noi înșine nu însemnăm nimic. Pulsul preocupărilor noastre să bată în ritmul, fie și înfrigurat, al timpului. Orice subiect am trata ...să-l interpretăm în sensul vremii noastre, să-i storcem ceea ce această vreme dorește pentru folosul ei. Să pornim de la societatea contemporană și să revenim la dînsa. Vom face opera mare pe care în zilele lor o făceau un Michelet, un Guizot și pe care ajunsesem a o disprețui fiindcă n-o mai puteam înțelege“².

Este aici, cum se poate constata, în conținutul gîndurilor exprimate de ilustrul istoric, o reconsiderare fundamentală a relației dintre istorie ca disciplină științifică de-sine-stătătoare și cursul tot mai accelerat al practicii sociale, o apreciere lucidă a locului și rolului pe care trebuia să le dețină și, respectiv, să și le asume istoricul în societate, cu conștiința limpede că viabilitatea operei sale era cu adevărat reală numai în măsura în care oferea răspunsuri celor ce trăiau istoria, o făureau ca atare.

În contextul amintit al dezvoltării gîndirii istorice românești, comparabilă cu tendințele istoriografiei europene și universale, simptomatică fiind afirmarea teoriei cu privire la sinteza în istorie lansată de savantul francez Henri Berr și salutată de diverse școli naționale de istorie (italiană, americană, belgiană, engleză, română etc), vocea lui Nicolae Iorga n-a fost singulară. Ștefan Bezdechi, spre exemplu, respingea, la rîndu-i, în 1927, „o anumită istorie care are ambiția să caute adevărul absolut în ceea ce a fost, independent de relațiile cu viața noastră de azi“, o istorie ce umple „sufletul de un scepticism pustiu care ne taie avîntul creator, mai ales cînd luăm contact cu acest fel de istorie, cînd sufletul e tînăr și însetat de ideal... Să pretinzi obiectivitate pasivă în fața datelor istoriei unui spirit tînăr ce caută să-și clădească o viață nouă ? Dar atunci istoria nu mai poate să creeze în sufletele tinere valori constructive. Să cauți să subliniezi din studiul istoriei o formulă abstractă, valabilă pentru educația în același sens a tuturor popoarelor ? Dar asta însemnează să anihili-

² Nicolae Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a III-a, București, 1944, p. 142.

lezi etosul fiecărui popor, să consideri comunitatea ca un agregat mecanic de indivizi identici, concepție care e profund falsă și... sterilă". Adevărata istorie, afirma același autor, „istoria care ne trebuie nouă, aci și acum, cel puțin în școală, trebuie să caute a pune în strânsă relație prezentul cu trecutul, scoțind din acel trecut mai ales ceea ce ne trebuie nouă. Istoria trebuie să ia o atitudine căci numai așa are rost afirmația că studiile din școală trebuiesc orientate istoric... Din studiul istoriei trebuie să țîșnească viață nu moarte”³.

Așa dar, pentru a reflecta și a sluji mai eficient cerințele reale ale vieții, pentru a contribui la orientarea cursului dezvoltării societății, într-un cuvînt pentru a putea să-și realizeze menirea-i social-politică, istoria, ca „știință”, a fost supusă revederii metodologice chiar de către o parte a slujitorilor ei burghezi, în perioada dintre cele două războaie mondiale, revedere care, așa cum am observat deja, s-a realizat în contact cu unele tendințe fundamentale ale istoriografiei europene, îndeosebi cu cea din interiorul istoriografiei franceze, cunoscută sub numele de „Școala Analelor”⁴. O atare tendință, în contextul istoriografiei noastre, a fost ilustrată, mai ales de scrierile unor istorici ca Gheorghe Brătianu și P. P. Panaitescu, care au încorporat organic în imaginea istorică a fenomenelor analizate atît componentele economico-sociale, cît și pe cele de ordin cultural, ideologic ș.a.m.d. Ei s-au apropiat, în mod sensibil, de conceptul și metodologia specifice sintezei istorice, ceea ce a fost de natură să-i așeze în imediata vecinătate a concepției materialiste a istoriei. Conduc spre această constatare nu numai lucrările istoricilor amintiți, dar și unele declarații programatice formulate, de pildă, în coloanele „Revistei istorice române”, editată începînd cu anul 1931, și în al cărei *Cuvînt înainte* se aprecia : „În cercetarea trecutului se vor lua în considerare toate aspectele vieții poporului nostru : istoria politică, instituțiile, viața socială și economică, limba, literatura, arta, religia, viața populară. Aceste aspecte vor fi considerate atît în sine, cît și în raporturile dintre ele, ca părți ale unui tot organic. Din această analiză trebuie să reiasă ceea ce este specific românesc, ceea ce este împrumut de la civilizațiile străine, cît și contribuția românească la civilizațiile vecine”⁵. Concomitent, se exprima convingerea că numai dintr-o asemenea perspectivă puteau fi obținute imagini istorice apte a exprima plenar ideea de adevăr, iar istoria ca „știință” se putea implica mai mult și mai eficient în cursul viu al practicii sociale, putea sluji mai prompt, de la înălțimea noilor realizări social-politice ale poporului român, obținute în primii ani postbelici și în cei ce au urmat, aspirațiile sale de progres și civilizație, racordîndu-se totodată la cele mai noi tendințe de evoluție a istoriografiei europene și universale. „Generația istoricilor dinainte de război — se consemna în programul revistei menționate — a avut ca preocupare centrală problema care forma idealul întregii societăți românești : unitatea națională. Generația de azi a văzut împlinit acest ideal. Ea se găsește acum în fața unor probleme care au căpătat o nouă valoare : probleme sociale, economice, culturale. De aceea, istoriografia, continuînd preocupările anterioare, va da de azi înainte tot

³ Șt. Bezdechi, *Istoricismul și școala*, în „Societatea de mîine”, anul IV, nr. 21—22 din 29 mai 1927, p. 263—264.

⁴ Lucian Boia, *L'historiographie roumaine et l'école des Annales. Quelques interférences*, în „Analele Universității București” (Istorie), 1979, p. 31—40.

⁵ „Revista istorică română”, vol. I, 1931, p. 3—4.

mai multă atenție acestei chestiuni din trecutul nostru. Cunoscându-le evoluția, ea crede că va putea contribui la rezolvarea lor. Într-un cuvânt, direcția socială, economică și culturală, fără să fie exclusivă, va fi un element esențial al programului revistei noastre. Dealtfel, aceasta este tendința generală a istoriografiei europene”⁶.

Dacă istoriografia burgheză, prin mulți dintre reprezentanții ei, era deja în situația de a reflecta asupra menirii ei în societate, cu atât mai mult adepții marxismului, îndeosebi comuniștii, au avut conștiința clară a folosirii istoriei ca știință pentru o înrîurire cât mai puternică asupra practicii lor politice, revoluționare, pentru angajarea lor pe făgașul cunoașterii temeinice a realității social-economice, a ansamblului structurilor societății românești care trebuia, într-o perspectivă nu prea îndepărtată, să fie supus transformării revoluționare. Și aceasta cu convingerea fermă, adesea exprimată limpede, că „fără cunoștințe generale din istorie — antichitatea, evul mediu și modern — nu se poate înțelege bine lupta de clasă [și] pătrunde bine doctrina socialistă la a cărei bază este concepția materialistă a istoriei”⁷.

Scrutînd realitatea social-economică a țării, structurile ei din perspectiva dinamică a istoriei, comuniștii puteau să se angajeze eficient în viața spirituală din România interbelică, ale cărei trăsături caracteristice erau determinate nu numai de noutatea ansamblului gândirii social-politice purtînd amprenta înfăptuirii idealului unității naționale, un ideal legitim determinat, dar și de căutările insistente din partea tuturor forțelor sociale ale poporului român pentru definirea conținutului și sensului dezvoltării țării, de a-și fixa locul și rolul pe care fiecare dintre acestea le avea pe noua scenă istorică, evident, în concordanță cu interesele specifice de clasă⁸. De aici amploarea și acuitatea deosebită a dezbaterilor ideologice, în cadrul cărora marxismul avea să ocupe un loc proeminent, și care s-au reflectat asupra tuturor zonelor creației spirituale românești. Și aceasta cu atât mai mult cu cît definirea stadiului dezvoltării economice și politice a țării, fixarea în termeni riguroși științifici a perspectivelor și căilor ei de dezvoltare, aprecierea locului și rolului diferitelor clase și categorii sociale în procesul acestei dezvoltări, a dinamicii înseși pe care trebuia s-o pună în evidență ascensiunea poporului român, erau probleme care, în mod inevitabil, urmau să fie abordate și din perspectivă istorică sau chiar preponderent istorică. Iată de ce Partidului Comunist Român, militanților săi, li s-a cerut, uneori cu acuitate, să abordeze un larg evantai de probleme din zona cunoașterii istorice. Ca urmare a acestei cerințe, membrii Partidului Comunist, în activitatea lor teoretică, au ajuns ca, în întreaga epocă dintre cele două războaie mondiale, dincolo de greutățile cu care s-au confruntat, să fertilizeze viața spirituală românească, să abordeze substanțial și probleme ale istoriografiei, propagînd consecvent idei fundamentale cu privire la conceptul de istorie, progresul în istorie, locul și rolul claselor, al luptei de clasă în derularea istoriei ca realitate, interpretarea materialist-dialectică a istoriei constituind un punct de sprijin esențial pentru reușita încercărilor de a realiza în permanență o cunoaștere științifică a societății, a realităților care urmau a fi supuse transformării revoluționare. Era în

⁶ *Ibidem*, p. 4.

⁷ „Socialismul”, anul XVII, nr. 6 din 21 ianuarie 1923.

⁸ Gheorghe Matei, *Partidul Comunist și gândirea social-politică din România în primul deceniu de activitate*, în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 2/1971, p. 17 și urm.

aceasta expresia unei convingeri ferme, exprimate, spre exemplu, și de Al. Dobrogeanu-Gherea în mai 1921, că „numai pătrunși de întreaga lumină a concepției marxiste putem înțelege pînă în adîncime sensul și însemnătatea marilor evenimente sociale ce se petrec în jurul nostru”⁹.

Dar istoria ca știință a fost pentru comuniști, pentru adepții marxismului, ca teorie și metodologie a cercetării istoriei, ca realitate, un instrument nu numai pentru cunoașterea temeliiilor pe care era edificat prezentul, pentru luminarea drumului de luptă ce urma să fie străbătut de clasa muncitoare și de masele largi de oameni ai muncii în vederea emancipării lor sociale, dar și un mijloc apt să facă educație politică, „să risipească confuzia, să combată prejudecățile, să popularizeze cuceririle esențiale ale științei, să răspundă la chestiunile frământate ale zilei, contribuind la întărirea simțului critic proletar și canalizînd opiniile și curentele în cadrul unei juste concepții muncitorești”, să fie, cu alte cuvinte, un instrument „de emancipare spirituală pentru muncitorimea română”¹⁰. Dealtfel, și la Plenara C.C. al P.C.R. din 21—24 iulie 1925, istoria și, îndeosebi, istoria mișcărilor revoluționare era apreciată ca un mijloc de realizare a educației politice, de potențare a gândirii teoretice a partidului, de fortificare a spiritului revoluționar al clasei muncitoare, al maselor largi de oameni ai muncii. „Ridicarea nivelului de pregătire teoretică a militanților și membrilor partidului și a elitei clasei muncitoare din România — se consemna într-una din hotărârile adoptate de Plenară — este cea mai urgentă datorie a partidului. La îndeplinirea ei va contribui studierea din punctul nostru de vedere a mișcărilor revoluționare trecute din România (Horea, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu etc.) și combaterea falsificării istoriei de către oligarhie”¹¹.

Numeroase au fost problemele abordate de cei care au reflectat asupra istoriei. Prin punctele de vedere exprimate, ei au pus în evidență un militantism pronunțat, înrîurind implicit conștiințe și aducîndu-le de aceea parte a baricadei de pe care se acționa în numele ideilor de libertate socială, de fortificare a unității și independenței naționale sau de apărare a lor atunci cînd pericolul fascist extern și intern le-au amenințat. În asemenea împrejurări, gînditorii marxști din România, atît comuniști cît și social-democrați, au exprimat cu consecvență ideea că „Socialismul, admițînd fără rezerve dreptul de autodeterminare al popoarelor și recunoscînd perfecta lor egalitate, nu numai că nu se opune naționalului, dar e singura formulă care asigură libertatea națională”¹².

Deseori, și de mulți autori, comuniști, social-democrați, socialiști, a fost abordat trecutul de luptă al țărănimii române, subliniindu-se pertinent și argumentat „contribuția de jertfe pe care a dat-o țărănimea în luptele pentru dreptate și libertate, contribuție care — în structura so-

⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 657.

¹⁰ „Cultura proletară”, anul I, nr. 1 din 15 septembrie 1926.

¹¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice (în continuare, Arh. I.S.I.S.P.), cota Ab IX—14, fila 5. A se vedea și M. C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1924—1928*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 53—54; M. C. Stănescu, *Probleme ale teoriei și practicii revoluționare dezbătute de plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 5/1972, p. 41.

¹² Ilie Cristea, *Prin socialism la dezvoltarea națională*, în „Cuvîntul liber”, nr. 42 din 25 august 1934.

cială a țării noastre, cu o țărănime numeroasă, contind ca factor principal în procesul economic și social — este menită să aducă elemente hotărâtoare în stabilirea perspectivelor de ordin politic pe care le cer vremurile de azi“¹³.

Pentru publicistul comunist M. Diaciuc-Dăscălescu, autorul unei lucrări despre răcoalele iobagilor din Transilvania din anii 1437—1438, „Studierea mișcărilor țărănești, desfășurate în procesul istoric al poporului român, capătă o deosebită importanță în momentul frământărilor sociale de azi. Ea ne dezvăluie o adevărată comoară a conștiinței de clasă ce zace în interiorul acestei clase. Studiul acesta poate și trebuie să servească ca busolă de orientare acelor elemente care, în mod conștient și dezinteresat, caută să ajute poporul, țărănimea“¹⁴.

În același timp, analizele efectuate de militanți revoluționari asupra fenomenelor agrare, ca și a altor probleme social-economice, de pe pozițiile marxismului, aveau menirea de a respinge argumentat soluții ne-realiste burgheze, de a avansa opinii care se puteau constitui în căi rezonabile în construcția unei acțiuni politice viabile, concordante cu sensul obiectiv al dezvoltării istorice a poporului român, ceea ce era o expresie a atitudinii lor militante, revoluționare.

De pe aceleași poziții ei susțineau scrierea istoriei în așa fel încât să fie aptă să sesizeze „curente mai adânci ale vieții colective“ și să spună „adevărul, fără să menajeze interesele unui partid sau ale unei minorități privilegiate“. Și aceasta pentru că istoricii „care se mulțumesc să adune material istoric, să înșire date și nume fără să explice fenomenele colective, nu influențează mentalitatea marelui public cititor“, în timp ce acei istorici „care știu să rezume o epocă istorică și să scoată în evidență resorturile care au determinat acțiunile personajului lor, au izbutit să trezească interesul pentru marile probleme sociale și istorice, făcându-le actuale“¹⁵, să-și asigure audiența necesară în rîndurile cititorilor, ale opiniei publice.

Dacă istoria ca știință a putut să dobindească, în epoca interbelică, o audiență deosebită în conștiința politică a unor largi forțe social-politice, aceasta a avut loc tocmai în anii confruntării cu forțele negre ale fascismului, anii în care istoriografia noastră și-a pus pe deplin în valoare forța-i militantă și de înrîurire eficientă a conștiinței politice a poporului român. A fost o luptă acerbă pentru demascarea fascismului, a nocivei sale ideologii, a pericolelor ce le genera atît în planul politicii interne, cît și în cel al relațiilor externe ale țării noastre. În cursul acestei lupte, militanții marxști s-au întîlnit și cu reprezentanți de seamă ai gîndirii istorice burgheze, cu care, împreună, aveau de apărut valorile spiritualității românești, existența liberă și de-sine-stătătoare a națiunii române. Într-un cuprinzător front de acțiune aceștia și-au făcut atît din apărarea democrației, a bunurilor de cultură și civilizație făurite de poporul român, cît și din salvagardarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității țării, o datorie de conștiință, un crez intim pe care le-au slujit cu fermitate și devotament. Prin activitatea lor, prin rezultatele concrete ale istoriografiei românești din acea vreme, cu un accentuat caracter antifascist și antirevizionist, ale celei marxiste cu precădere,

¹³ „Viața românească“, nr. 5 din 1938, p. 136.

¹⁴ M. Diaciuc-Dăscălescu, *Răscoala iobagilor de la Bobilna*, ediția a II-a, București, 1970, p. 31—32.

¹⁵ „Șantier“, anul V, nr. 1 din ianuarie 1937, p. 9.

avem dovada de necontestat că, străduindu-se să releve ceea ce a fost reprezentativ în creația istorică a poporului român, ceea ce a slujit nemijlocit accelerării progresului istoric, au oferit tot atâtea argumente contrare misticismului, iraționalismului și, în ultimă instanță, practicilor politice fasciste. Această latură concretă a activității politice și ideologice desfășurate de gânditorii marxști, ca și de istoricii cu vederi progresiste, democratice, stă ca o mărturie elocventă, ca probă de necontestat pentru ceea ce exprimau, pe un ton cu adevărat patriotic, comuniștii când scriau, într-un document de partid din octombrie 1935, că „noi comuniștii, care iubim fierbinte poporul nostru, pentru a cărui piine, pentru a cărui libertate, pentru a cărui cultură luptăm fără preget și pentru care știm să dăm jertfele cele mai grele, știm să înfruntăm temnița..., noi, comuniștii, știm să stăm în fruntea mișcării pentru apărarea neatîrnării poporului nostru”¹⁶.

Într-o epocă în care, pe un meridian sau altul, cîrnuiau regimuri politice totalitare, care au favorizat practicile antiumaniste și au promovat pe scară largă înăbușirea brutală a libertății și intensificarea psihozei războinice, istoricii și, alături de ei, publiciștii au adus în actualitatea politică a acelor ani imagini pilduitoare despre epoci în care a triumfat ideea de libertate. Au fost, cu predilecție, evocate imagini ale revoluției franceze din 1789—1795, ale revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, sau ale revoluției din 1848—1849, ca simboluri universale și naționale ale libertății moderne, ale luptei pentru descătușarea omului, pentru progresul societății.

Dacă „odată cu Bastilia a murit o epocă”, se scria în publicația „Cuvînt liber” din 14 iulie 1934, iar de „atunci a trecut aproape un veac și jumătate”, acum „libertatea e din nou încătușată pe alocuri. Noi regimuri de desfriș și mizerie sînt păzite de toate puterile statului dictatorial. Tancurile și gazele asfixiante, spionii și batalioanele de asalt apar ca puteri de neînvins”. Dar, sublinia publicația amintită, „Nu sînt departe zilele cînd ideea se va dovedi din nou mai puternică decît toate forțele coalizate ale regimurilor de opresiune. Căci aceasta este adevărata învățătură a căderii Bastiliei : la 14 iulie 1789 s-a făcut dovada că tunul nu poate opri mersul biruitor al ideii..., că nici o forță nu poate rezista ideii atunci cînd aceasta a cuprins masele”.

Din aceeași imagine asupra trecutului s-au reținut tot mai frecvent, îndeosebi după instaurarea regimului hitlerist în Germania, acele fapte, evenimente sau procese istorice care puneau pregnant în evidență spiritul de inițiativă al maselor, forța lor de acțiune, marile disponibilități de creație materială și spirituală, toate acestea fiind diametral opuse structurii și funcționalității regimurilor politice fasciste sau dictatoriale.

Este știut că mișcările fasciste s-au străduit să găsească în istorie argumente pentru a-și susține nu numai legitimitatea existenței, dar și „viabilitatea” proiectelor politice preconizate. De pildă, încercările istoriografiei sau publicisticii fasciste de a face ca, „prin trucuri ieftine, prin grosolanii și tendențioasă falsificare a sensului marilor mișcări populare și democratice din istoria poporului român, să tragă un fir de continuitate istorică de la Horea, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, la Corneliu Codreanu”, s-au izbit de riposta fermă a istoricilor și publi-

ciștilor democrați, îndeosebi a celor de orientare marxistă. Aceștia, cu temeuri și argumente politice, ideologice și istorice au combătut vehement strădaniile slujitorilor mișcării fasciste de a pune în slujba unei practici politice antipopulare și antinaționale pilda unui trecut glorios, de a face, cum scria în epocă militantul comunist Ștefan Voicu, ca figurile cele mai mărețe și mai populare din trecutul luptelor poporului român pentru libertate și pământ să fie puse „pe același plan istoric cu conducătorul unei mișcări al cărei rost de existență este uneltirea pentru instalarea unei dictaturi fasciste, adică distrugerea completă a tuturor libertăților publice, sociale și naționale și înlănțuirea întregului popor“, de a se adresa maseilor cu imagini istorice deformate în care „eroii și martirii libertăților democratice sînt prezentați pe același plan cu dușmanii acestor libertăți“¹⁷.

Accentele agresive ale ideologilor de extremă dreaptă, de supralicitare a patriarhalismului, îndemnurile repetate de revenire la ceea ce a fost un trecut depărtat, idilic, la o presupusă societate fără contradicții, cum numai în mituri și legende putea fi regăsită, au constituit una din direcțiile ripostei energice a istoriografiei progresiste, democratice. La adresa tradiționalismului exacerbat, promovat de mișcarea fascistă, o gazetă antifascistă, „Cuvîntul liber“, nota, încă în ianuarie 1934: „Naționalismul... numește creațiune numai copierea momentelor mari din trecutul unui popor, uitînd că valoarea acelor momente mari se datorește tocmai caracterului lor *inovator propulsiv* iar nu tot unei orientări *regressive*, care, dacă ar fi dominat spiritul societății întotdeauna, ar fi rămas, cu toată civilizația omenească, în stadiul omului cățarat pe copaci“¹⁸. La rîndul său, în numele ideii de progres istoric și de împlinire multilaterală a personalității umane, pe măsura realizării acestui progres, revista „Viața românească“ respingea cu virulență ideea revenirii la trecut, la transformarea trecutului în ideal¹⁹.

Tot atît de energică a fost preocuparea istoricilor marxiști sau cu vederi democratice și progresiste pentru demascarea terorii, a asasinatului ca „formă a creației istorice“, considerat, pe bună dreptate, „Ignobil ca revanșă, stupid ca sens“. Consemnîndu-se că acțiunea oarbă și răzvrătirea instinctelor întunericului niciodată n-au putut stăvili cursul progresiv al devenirii societății, se sublinia, totodată, că acestea s-au așezat de-a curmezișul istoriei, au creat greutăți forțelor care întruchipau noul, ideea de progres și au sfîrșit întotdeauna în mod lamentabil.

Pe aceeași linie, a angajării militante a gîndirii istorice românești contra fascismului, mai ales în deceniul patru, s-a remarcat respingerea teoriilor rasiste, punîndu-se în evidență implicațiile lor politice, în special pericolul pe care îl reprezenta pentru independența națională a poporului român ca și a altor popoare aplicarea practică a acestor teorii de către Germania hitleristă.

Istoria ca știință a fost, astfel, din multiple puncte de vedere, un instrument cu care, de pe pozițiile marxismului, ale raționalismului, s-a militat pentru apărarea culturii și civilizației într-un front în care gînditorii marxiști, alături de alți intelectuali democrați, au acționat pentru o concepție activă despre libertate și democrație, tendință ce-și legitima originile în tradiția de luptă a poporului român.

¹⁷ „Viața românească“, nr. 4—5 din 1937, p. 85.

¹⁸ „Cuvîntul liber“ nr. 8 din 1 ianuarie 1934.

¹⁹ „Viața românească“, nr. 6 din 1938, p. 77.

Este aceasta, între multe alte fapte concrete ale anilor luptei contra fascismului, o dovadă că în confruntarea cu diversele curente de gândire mistică, iraționalistă, conservatoare ș.a., marxismul s-a întâlnit cu punctele de vedere raționaliste, antifasciste ale unor istorici sau gânditori ca N. Iorga, P. P. Negulescu, M. Ralea, D. D. Roșca, Tudor Vianu etc și care, în acele condiții, au exercitat o influență binefăcătoare asupra generațiilor de intelectuali în formare. Acțiunea acestora, deși dusă de pe pozițiile unui raționalism nemarxist și desigur limitat, a fost, totuși, un punct de sprijin real pentru gândirea marxistă, pe care comuniștii l-au folosit cu discernămint în lupta ideologică ce o desfășurau, ușurându-și, astfel, calea spre realizarea obiectivelor strategice și tactice pe care le aveau fixate în programele lor de acțiune revoluționară.

Se explică, astfel, audiența largă a spiritului patriotic național pe care istoriografia l-a degajat în societatea românească, forța incandescentă și mobilizatoare a unui savant de talia lui N. Iorga, care se adresa astfel poporului român, la 23 mai 1938, după săvârșirea Anschlussului, act ce prefigura alte tendințe expansioniste naziste: „Austria este un popas pe o linie de înaintare pregătită cu cea mai mare grijă..., *este un punct de plecare*. Este, așa cum a spus omul care cugetă pentru șeful statului german (Göring — *n.n.*), «poartă către răsărit»... Eu, însă, îmi fac datoria cunoscătorului de trecut și înțelegătorului psihologiilor naționale, pentru a spune încă odată: Ferește-te, popor al meu, căci mari primejdii ți se pregătesc”²⁰.

Viguroasa mișcare de rezistență antifascistă și antihitleristă a poporului român din anii celui de-al doilea război mondial constituie o ilustrare elocventă a identificării perfecte a Partidului Comunist cu interesele fundamentale ale națiunii, cu lupta pentru independență și suveranitate națională, pentru unitatea vetrei strămoșești, pentru libertate socială și democrație. Din primul moment al declanșării rezistenței românești, în toamna de grele încercări a anului 1940, când trupul țării fusese sfîșiat prin smulgerea nord-vestului Transilvaniei, în urma odiosului Dictat fascist de la Viena din 30 august 1940, iar la conducerea statului s-a instalat dictatura militară-fascistă, în fruntea luptei maselor populare s-a situat, fără șovăire, Partidul Comunist Român. Cu remarcabilul simț al devenirii istorice, care i-a modelat întreaga activitate politică încă de la făurirea sa în mai 1921, partidul a stabilit sarcinile majore ale rezistenței, a definit țelurile ei fundamentale și a militat cu perseverență pentru atingerea lor, dînd pilda marilor jertfe pentru unitate și independență națională. „Partidul comunist — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, exponent al intereselor naționale ale întregului popor, s-a ridicat de la început cu hotărîre împotriva agresiunii Germaniei fasciste și a războiului împotriva Uniunii Sovietice..., a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul purtat alături de Germania și alăturarea forțelor antihitleriste”²¹.

În documentele Partidului Comunist din toamna anului 1940 revin ca un laitmotiv îndemnurile adresate poporului de a lupta pentru înlăturarea dictaturii militare-fasciste și pentru redobîndirea independenței României. Manifestele răspîndite în lunile septembrie—decembrie 1940

²⁰ „Timpul” din 23 mai 1938.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 375.

— pentru a ne referi doar la această scurtă perioadă — reflectau, în conținutul lor, lozincile de luptă ale Partidului Comunist, orientările sale programatice în problemele cardinale ale statului român. Doborîrea guvernului dictaturii militare-fasciste s-a împletit în chip organic cu apelul de luptă împotriva „dictatului criminal de la Viena care a desființat independența României“, pentru redobîndirea „independenței poporului român“²². De la începutul mișcării de rezistență antihitleristă, Partidul Comunist Român s-a arătat adînc preocupat de soarta țării și a națiunii, a militat constant pentru salvarea României, pentru existența sa neatîrnată în granițele sale tradițional istorice. Din această grijă profundă pentru soarta statului și națiunii au izvorît îndemnul și comenziile pentru luptă împotriva „transformării României într-o anexă a imperialismului german“, cum se arăta într-un manifest din 31 decembrie 1940 al Comitetului regional Moldova al P.C.R., pentru „zdrobirea fascismului german și a lacheilor săi trădători de țară“, victorie care „ne va aduce libertatea și independența“²³.

Evocarea glorioasei istorii naționale, ca îndreptar de luptă al mișcării de rezistență, a însoțit permanent propaganda Partidului Comunist Român, ea fiind atît un instrument de stimulare a combativității maselor populare, cît și un element de comparație deosebit de instructiv, valoros și convingător. Astfel, în articolul „A cui e biruința?“, apărut în „Scînteia“ din 8 octombrie 1940, exemplul revoluției lui Tudor Vladimirescu era utilizat pentru a „developa“ demagogia legionară, subliniindu-se, în context, luciditatea politică a pandurilor, a maselor populare la 1821. „Asta acum 120 de ani — se încheia articolul. Se va lăsa poporul înșelat astăzi?“²⁴.

Identificarea deplină a Partidului Comunist cu interesele superioare ale statului și națiunii române în cursul celui de-al doilea război mondial este în chip convingător ilustrată de conținutul materialelor de propagandă ale partidului (manifeste, broșuri, fluturări, presă ilegală). Întreaga activitate propagandistică a rezistenței a fost subordonată imperativului „salvării poporului român“ din „situația catastrofală“. Dacă la începutul rezistenței revendicările cu caracter social ocupau un loc considerabil, din ce în ce mai mult, pe măsură ce se apropia momentul istoric al revoluției eliberatoare începută la 23 August 1944, acestea vor lăsa locul — fără să dispară bineînțeles — obiectivelor cu caracter național. Reclamarea independenței și a suveranității țării, a reconstituirii unității teritoriului patriei, alungarea ocupanților hitleriști, unirea tuturor forțelor politice patriotice în lupta pentru salvarea statului și a națiunii se vor afla în prim planul activității Partidului Comunist Român.

Într-un document al C.C. al P.C.R. din 20 decembrie 1942 se afirma răspicat că „partidul nostru este condus numai de interesele clasei muncitoare din România și ale poporului român, care trebuie să lupte alături de toate popoarele iubitoare de libertate pentru cauza lor comună și mărrea eliberării poporului român și a întregii omeniri progresiste de sub jugul tiraniei hitleriste“.

Două aspecte ale activității propagandistice a Partidului Comunist rețin, cu deosebire, atenția relativ la această translație capitală de la social la național. Mai întîi, locul deosebit de important acordat cultivării

²² Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXXV—19 ; A XXIV—46, XXIV—47.

²³ Loc. cit., cota A XXIV—40.

²⁴ „Scînteia“ din 8 octombrie 1940.

tradițiilor glorioase ale istoriei luptelor poporului român pentru eliberare națională. Platforma din 6 septembrie 1941 și Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942 stabiliseră ca linie principală de conduită popularizarea fără preget a programului comunist de „salvare națională” în toate mediile sociale, în strânsă legătură cu evidențierea trecutului istoric național. „Comuniștii — se arăta în ultimul din documentele menționate — trebuie să lege popularizarea Platformei cu popularizarea tradițiilor de luptă ale poporului român pentru dezrobirea sa națională, împotriva imperialismului german din veacurile trecute și din timpul războiului din 1916—1918”²⁵. Strategia unității de luptă a întregului popor român în lupta pentru „salvarea națională” își găsea, în experiența istorică, un inepuizabil izvor de învățăminte și un valoros îndreptar de acțiune pentru conștiința politică a maselor. Platforma-Program, deschidea, din acest punct de vedere, o veritabilă direcție de acțiune propagandistică desemnând-o, în fapt, ca una din principalele sarcini ale activității de partid, pentru valorificarea experienței istorice naționale în amplificarea stării de spirit hotărât antifascistă și antihitleristă a poporului român.

În al doilea rînd, o trăsătură ilustrativă pentru activitatea P.C.R. în timpul rezistenței a fost evidențierea rădăcinilor sale adînci în istoria poporului român, faptul că apariția și dezvoltarea sa ca forță politică națională n-au fost o implantare străină și cu atît mai puțin rezultatul unui import politic, că reprezenta o continuitate organică în istoria patriei, că își avea izvorul în bogatele tradiții revoluționare ale poporului nostru. În acest context, au fost pe larg evocate momentele principale ale luptei multiseculare pentru unitate națională ca stimuli ai acțiunii unitare a întregului popor român pentru conservarea statului și ființei naționale românești.

În editorialul intitulat „24 ianuarie 1859 — 24 ianuarie 1942”, apărut în ziarul ilegal „România liberă”, care apărea la Timișoara, era dezvoltată teza că drumul eliberării naționale era cel al unirii tuturor românilor. „Aniversarea Unirii din 1859 — aprecia articolul după o amplă reconstituire istorică a acesteia — este azi un îndemn la unirea tuturor forțelor patriotice din România înrobîtă de fascismul german într-un front unic național al poporului, pentru zdrobirea și alungarea cîmpitorilor străini, pentru făurirea unei noi Româнії, libere și independente”²⁶. Era invocat, totodată, spiritul revoluționar care animase întreaga națiune în anul 1859. „Acest drum (al eliberării naționale — *n.n.*) e drumul Unirii. În duhul luptelor naționale ce au pregătit ziua de 24 ianuarie 1859 să ne unim români !”²⁷. Chiar în primul număr al ziarului „România liberă”, editat la București, în articolul de fond, era evocat momentul istoric al Unirii Principatelor române ca un îndemn de luptă pentru salvarea națională. „Simbol al unității naționale — sublinia ziarul —, 24 ianuarie trebuie să fie astăzi, în plină cîmpire nemțească, prilej de hotărîri și acțiuni patriotice. Mai ales că azi, ca și la 1859, este în joc existența noastră națională, unitatea noastră ca neam, libertatea noastră ca popor”²⁸. Apelul la trecutul național de luptă era destinat să mobilizeze la acțiune, fortificînd conștiința națională, masele largi împotriva ocupanților. „24 ianuarie 1943 — chema același articol — să fie un moment de zguduire a

²⁵ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXVI—9 ; Ab XXVI—1.

²⁶ „România liberă” (Banat) din 24 ianuarie 1942.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ „România liberă”, din 21 ianuarie 1943.

conștiinței naționale, de înfrățire a tuturor inimilor românești, de unire a tuturor forțelor sociale pentru a da poporului încredere în sine și în dreptatea cauzei sale, pe care n-o va putea câștiga decît prin acțiunea hotărîtă și neînduplecată împotriva dușmanului de totdeauna, imperialismul hrăpăreț german, și contra trădătorilor de neam din slujba lui“²⁹. Simboluri ale rezistenței antihitleriste, prilejuri de mîndrie patriotică și de „zguduire a conștiinței naționale“ au devenit, în propaganda comunistilor, epoca măreței Uniri înfăptuite de Mihai Viteazul, a strălucitelor biruințe românești din vara anului 1917 împotriva imperialismului german, sau a unirii naționale desăvîrșite la 1 Decembrie 1918. Presa ilegală editată de P.C.R. abundă în trimiteri istorice, rememorează versuri cu profundă rezonanță patriotică ale lui Mihai Eminescu sau George Coșbuc, citează pagini de înflăcărată iubire de țară din opera lui Nicolae Bălcescu sau Alecu Russo.

Diseminarea propagandistică a momentelor istorice cînd s-a degajat plenar și exploziv unitatea națiunii avea multiple finalități. Era implicit afirmată necesitatea integrității străvechii vetre strămoșești pentru care luptaseră generațiile lui Mihai Viteazul, cele ale revoluției de la 1848 sau primului război mondial — prin lupta neîmpăcată împotriva imperialismului german. Voievodul Unirii — afirma publicația „Buletin“ — a fost ucis de împăratul german și niciodată politica expansionistă germană pe continent nu a acceptat „O Românie puternică la gurile Dunării — la sfîrșitul secolului trecut, la 1918 și azi“³⁰.

Rememorările jubiliare ale unor importante date din istoria națională dobîndeau în propaganda comunistă a rezistenței românești caracterul unui certificat al vocației din totdeauna a poporului român de a trăi liber, într-o țară unită și independentă. În 1917 — reamintea la 13 august 1944 publicația „Buletin“ într-un articol dedicat aniversării intrării României în primul război mondial — „Armata Română s-a opus încercării de ocupare definitivă a țării. Acum poporul român are din nou datoria să lupte împotriva cîmpitorilor nemți“³¹. Bătălia de la Mărășești, unde ostașii români au spulberat, prin eroica lor împotrivire, planurile germane de îngenunchere definitivă a României, a fost proiectată în propaganda Partidului Comunist Român ca „unul din simbolurile rezistenței și luptei noastre împotriva cîmpirii și jafului german“³². Un manifest al Comitetului sectorului 1 Galben—București al P.C.R. din 3 noiembrie 1941 reliefa ascendentul moral și istoric obținut la Mărășești de români în fața inamicului³³.

Un alt moment istoric evidențiat de către documentele elaborate și răspindite de P.C.R. în această perioadă — care răspundea, prin încălcătura sa patriotică, sentimentelor și aspirațiilor naționale, grav răscolite de Dictatul fascist de la Viena — a fost cel al Marii Uniri din 1918. „La 1 decembrie 1918 — sublinia periodicul „Buletin“ — sute de mii de ardeleni, adunați la Alba Iulia, proclamau eliberarea Ardealului... Înfrîngerea imperialismului german wilhelmist dusesese la dezmembrarea Austro-Ungariei. 22 de ani mai tirziu, imperialismul hitlerist dictează la Viena trunchierea Ardealului și predarea a unui milion și jumătate de români

²⁹ *Ibid.*

³⁰ „Buletin“ din 23 iulie 1942.

³¹ „Buletin“ din 13 august 1942.

³² „Buletin“ din 1 august 1942.

³³ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXV—7

în robia lui Horthy”³⁴. Concluzia articolului era evidentă, relevându-se imperativul luptei antifasciste și antihitleriste pentru eliberarea nord-vestului Transilvaniei cotopt de horthyști.

De subliniat că în activitatea propagandistică a Partidului Comunist Român în anii rezistenței a fost incompatibilitatea între tradiția istorică și războiul purtat alături de Germania nazistă. Se evidențiază că „niciodată în istorie poporul român n-o fost în război cu popoarele rus, englez și american. Din punct de vedere al intereselor românești, războiul acesta este cea mai mare catastrofă națională”³⁵.

Faptele mărețe ale istoriei poporului român, adânc încrustate în conștiința națională, se constituiau în îndemnuri mobilizatoare la luptă, precum și în exemple de jertfă pentru independența și unitatea patriei. „Tradițiile glorioase de luptă pentru libertate și independență ale poporului nostru să fie reînviată în organizațiile patriotice... — se sublinia într-o publicație antifascistă a vremii — și în detașamentele de partizani patrioți. Numele lui Horea, Cloșca și Crișan, al lui Avram Iancu, al lui Tudor Vladimirescu și Mihai Viteazul să însuflețească pe eroii patrioți, care luptă pentru răsturnarea lui Hitler și a complicilor lui ajunși la cîrma țării, pentru ieșirea țării din războiul nemțesc pierdut, pentru curățirea pămîntului patriei de murdăria hitleristă”³⁶. În același spirit, într-un apel al Comitetului regional Banat al P.C.R., erau adresate îndemnuri ostașilor români la lupta împotriva cotoptitorilor, reînnoind firul glorios al tradițiilor istorice, al „luptei drepte a lui Horea și Cloșca, a lui Avram Iancu și Tudor Vladimirescu, care au luptat pentru libertatea națională, a vitejilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au știut să învețe minte pe hoardele ucigașe ale nemților”.

Cercetarea istorică reliefează cu pregnanță că în întreaga sa activitate de organizator și conducător al luptei de rezistență națională antihitleristă, Partidul Comunist Român a avut ca obiectiv primordial asigurarea continuității și unității național-statale, salvarea țării de la catastrofa pe care deznodămîntul conflictului mondial o profila cu certitudine. Esențial este faptul că în întreaga propagandă a P.C.R., ca parte inseparabilă a rezistenței, aspectul fundamental l-a constituit obiectivul eliberării țării de sub dominația străină, orientare care a polarizat, în cele din urmă, toate forțele națiunii.

Dureroasa sfișiere a Transilvaniei prin Dictatul fascist de la Viena, care a șocat puternic conștiința națională românească în anii celui de-al doilea război mondial, a fost respinsă cu revoltă în propaganda rezistenței antihitleriste, reflex al orientării, călăuzite de interesele naționale imediate și de perspectivă ale națiunii, avute de P.C.R. în această problemă. Rememorîndu-se faptele trecute ale neamului românesc, începînd cu epopeea lui Mihai Viteazul, s-a urmărit accentuarea spiritului de revoltă națională, precum și a hotărîrii neștrămutate de eliberare a nord-vestului Transilvaniei, pentru refacerea unității statului român, redobîndirea independenței și suveranității naționale. În acest context, aniversarea zilei de 1 Decembrie 1918 a constituit un prilej de afirmare publică a acestui țel al rezistenței antihitleriste. Conservarea integrității teritoriale naționale și a independenței patriei era întrevăzută în strînsă legătură cauzală cu spulberarea forței imperialismului german. În acest sens, în publicația

³⁴ „Buletin” din 28 noiembrie 1942.

³⁵ „Buletin” din 23 iulie 1942.

³⁶ „Buletin” din 4 septembrie 1943.

„Buletin“ din iunie 1943, se sublinia că „în 1940, Germania, în plină furie imperialistă, ne sfișia trupul național prin Dictatul de la Viena și o serie de amenințări fățișe, făcându-ne să cedăm nordul Ardealului pentru a intra apoi complet sub stăpînirea germană...”³⁷.

Interpretarea istoriei naționale prin prisma propriei concepții științifice, îndrituia Partidul Comunist Român să afirme, la 10 august 1944, într-una din publicațiile sale editate în condiții de ilegalitate, că „România pierde dacă nu trece chiar azi de partea aliaților învingători. O cheamă acolo Ardealul îmbucătățit. O cheamă tot trecutul ei politic. O cheamă cel mai elementar simț de conservare națională”³⁸.

Istoria noastră națională îndeplinea astfel — ca întotdeauna în momentele de maximă încordare ale existenței românești — o valoroasă funcție militantă, unificînd rîndurile națiunii prin cultivarea sentimentelor tonice ale apartenenței la un trecut glorios de luptă, eșafodînd o puternică stare de spirit populară adecvată luptei hotărîte pentru libertate.

Prin această viziune profund patriotică asupra trecutului național de luptă, P.C.R. dovedea opiniei publice, întregului popor, organicitatea existenței sale în structurile naționale fundamentale, proba concludent faptul, decisiv pentru evoluția istorică a statului și națiunii, că întruchipa pe deplin interesele superioare ale acestora. Astfel, într-o broșură editată și răspîdită cu cîteva săptămîni înaintea insurecției naționale din august 1944, P.C.R. explica pe larg rațiunile sale de existență, arătînd că : „Partidul comunist este un partid revoluționar. El tinde la schimbarea pînă în temelii a alcătuirii sociale românești... Ținta finală... este să înfăptuiască o Românie socialistă, fără clase. Partidul Comunist are conștiința că... lupta sa se leagă cu trecutul național. Partidul Comunist Român este pe linia istorică a revoluției lui Horea, a revoluției lui Tudor Vladimirescu de la 1821 și a revoluției de la 1848”³⁹.

Din cele de mai sus rezultă pregnant faptul că istoria neamului, în viziunea comuniștilor, n-a constituit obiect în sine de studiu și reflecție, ci ea a dobîndit valențe social-politice pentru epoca în care au luptat cu toate forțele pentru împlinirea idealurilor clasei muncitoare, ale poporului român. Prin această importantă componentă ideologică a P.C.R. se demonstra strălucit că aceasta reprezenta cea mai autentică forță politică națională, a cărei activitate se desfășura în consens cu interesele fundamentale ale statului și națiunii române. O viziune și o practică politico-ideologică amplu dezvoltate în anii revoluției și construcției socialiste, cu precădere după Congresul al IX-lea al partidului, cînd istoria ca știință, așa cum relevă cu pregnanță gîndirea novatoare a secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri”⁴⁰.

³⁷ „Buletin“ din 15 iunie 1943.

³⁸ „România liberă“ din 10 august 1944.

³⁹ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XXVIII—2.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 15.

CREAREA ȘI EVOLUȚIA ORGANIZATORICĂ A PARTIDULUI SOCIALIST AL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA (1928—1937)

ELISABETA SIMION

Din analiza lucrărilor istoriografiei consacrate dezvoltării mișcării noastre muncitorești de după 1921 se degajă concluzia necesității includerii în studiu și a istoriei partidelor și organizațiilor socialiste și social-democrate din epocă, a abordării fiecărui partid sau organizație prin prisma tratării, sub multiplele lor planuri, în așa fel încât rezultatele cercetării să se poată materializa în studii care să reprezinte instrumente importante pentru cunoașterea activității acestora în toată complexitatea aspectelor pe care le implică și pe întreaga durată de ființare.

Asemenea lucrări sînt pași pe drumul întocmirii unei sinteze complete a istoriei mișcării noastre muncitorești, în care partidele socialiste și social-democrate să-și găsească locul cuvenit, întrucît ele s-au manifestat, alături de Partidul Comunist Român, ca exponente ale intereselor maselor muncitoare, au militat pentru cucerirea și apărarea drepturilor și revendicărilor lor de clasă. „Istoria — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică, a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criteriile de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții”¹.

Partidul Socialist al Muncitorilor din România a fost creat la 15 iulie 1928, prin desprinderea unei grupări din cadrul Partidului Social-Democrat, ca urmare a unor divergențe politice și tactice manifestate în sînul social-democrației române². Opoziția grupării conduse de dr. Lit-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 338.

² C.-Titel Petrescu, *Socialismul în România 1835—septembrie 1940*, Biblioteca socialistă, București, [f.a.], p. 409—410 ; Nicolae Deleanu, *Scurt istoric al mișcării socialiste din România*, Editura P.S.D., București, 1947, p. 37 ; *Politics and political parties in România*, International Reference Library Publishing, Co., London, 1936, p. 262—263 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei R. S. România, București, 1981, p. 202.

man Ghelerter, vechi militant al mișcării muncitorești, viza orientarea P.S.D. în probleme importante ale teoriei și practicii revoluționare, poziția sa față de obiective majore ale evoluției societății românești. Motivul imediat al desprinderii acestei grupări l-a constituit alianța încheiată în februarie 1928 de către Partidul Social-Democrat cu Partidul Național-Tărănesc, în vederea ducerii în comun a campaniei pentru răsturnarea guvernului național-liberal³.

Atitudinea potrivnică a acestor elemente de stînga față de o eventuală colaborare, chiar vremelnică, cu unele grupări sau partide burgheze, manifestată din momentul punerii în discuție de către conducerea social-democrată a acestei probleme în martie 1926, a îmbrăcat forme de exprimare deschisă și deosebit de hotărîtă în cadrul unor expuneri publice făcute de dr. L. Ghelerter, Ștefan Voitec, Vasile Anagnoste și Zaharia Tănase la 1, 5 și 19 mai 1928, în București.

Intrucît mulți dintre militanții socialiști opoziționiști se grupau în conducerea organizației Capitalei, la 3 iunie 1928, ziarul „Socialismul” a publicat hotărîrea Comitetului Central al Partidului Social-Democrat, prin care Comitetul P.S.D. — secțiunea București era dizolvat. La 8 iulie 1928 s-a întrunit Comisia de arbitraj, instituită de Comitetul Executiv al P.S.D., care, în sentința pronunțată, arăta motivele reale ale neînțelegerilor din sinul conducerii P.S.D., ce au dus, în cele din urmă, la prima sa scindare. Însăși modalitatea de redactare a acesteia evidențiază grija de a ascunde maselor muncitoare social-democrate dimensiunea controverselor existente în cadrul partidului. În textul ei se arăta : „În mijlocul luptei începute de P.S.D., alături de opoziția democrată, pentru înlăturarea unui guvern de teroare * și pentru impunerea de alegeri libere, ca început al unei democratizări a țării, dr. Ghelerter... a dus o campanie publică împotriva conducerii și tacticii partidului, acuzînd cu rea-credință partidul de colaborare de clasă, slăbind astfel lupta partidului și făcînd jocul burgheziei ; a încurajat elementele comuniste, luîndu-le apărarea, primind concursul lor și făcînd chiar apologia comunismului în întrunirea publică din 1 mai 1928 în sala Dacia din București ; vorbea pentru lupta de clasă intransigentă și împotriva unei colaborări — inexistente în realitate — cu burghezia, preconizînd o acțiune extremistă și cerînd front unic cu comuniștii”⁴. Conținutul acestor puncte din sentință evidențiază faptul că gruparea opoziționistă a avut o poziție potrivnică

³ Referindu-se la această alăturare a social-democraților la campania antiliberală organizată de național-tărăniști, dr. Ilie Horodniceanu o aprecia ca „o alianță vremelnică, dar îndreptățită” față de care însă „unii tovarăși s-au arătat nedumeriți, iar alții au criticat fătîș acest act politic” („Socialismul”, anul XXII, nr. 18 din 1 mai 1928). În presa social-democrată au apărut o seamă de articole semnate de Lotar Rădăceanu, C.-Titel Petrescu, Ion Mirescu și alți lideri ai partidului, prin care se dădeau explicații și se argumenta necesitatea acestei colaborări, în timpul căreia P.S.D. își păstra independența politică și organizatorică. În același timp, prin intermediul acestei activități publicistice se încerca diminuarea atitudinii elementelor opoziționiste, în dorința de a se evita scindarea partidului, la numai un an după constituirea sa în mai 1927.

* Apreciere exagerată, menită să justifice participarea la blocul antiliberal inițiat de P.N.Ț.

⁴ Arh. I.S.I.S.P., cota S XII—2.

alianței cu P.N.T., a criticat unele încălcări ale normelor democratice în cadrul conducerii P.S.D., precum și atitudinea obstrucționistă a unor lideri social-democrați față de înfăptuirea unității de acțiune cu P.C.R.

În seara zilei de 14 iulie 1928, la sediul P.S.D. din strada Sf. Ionică nr. 10, a avut loc adunarea generală a secțiunii București, în cadrul căreia s-a hotărât scoaterea în afara partidului a unor vechi militanți ai mișcării muncitorești⁵. Prin aceste măsuri, conducerea Partidului Social-Democrat a grăbit prima sa scindare, întrucât, în acțiunea lor, socialiștii din organizația București au fost urmați de secțiuni sau fracțiuni ale acestora și din alte centre.

Conferința de constituire a noului partid a avut loc în București, la 15 iulie 1928. Alături de organizația Capitalei, care, de altfel, luase inițiativa creării acestui partid socialist, au participat reprezentanți ai muncitorilor și organizațiilor socialiste din Ploiești, Cîmpina, Iași, Galați, Botoșani, Roman, Bacău, Piatra-Neamț, Brăila, Tîrgu Frumos, Craiova, Turnu Severin, Caracal și Constanța. În unanimitate, Conferința a hotărât crearea partidului sub denumirea de *Partidul Socialist al Muncitorilor din România* și a adoptat manifestul constitutiv, intitulat „Către toți exploatății și asupriții. Către întreg poporul muncitor din România”. Manifestul reprezintă un document de semnificație în înțelegerea apariției noului partid pe arena vieții social-politice a țării, dar și pentru conturarea direcțiilor principale ale activității sale viitoare. Apoi, a fost ales Comitetul Executiv al partidului, alcătuit din dr. L. Ghelerter, președinte; Ștefan Voitec, secretar; Vasile Anagnoste, N. Ionescu-Lazu, T. Gheorghiu, Fl. Gheară, Vladimir Petreanu, Gh. Plăieșu, Zaharia Tănase, Petre Zissu* (București), V. Marinov, N. Alexandrescu, C. Ionescu (Ploiești), M. Moraru, Gh. Rădulescu (Cîmpina), Iorga Duda (Galați), membri⁶.

Crearea Partidului Socialist al Muncitorilor din România a fost, în același timp, expresia procesului de dezbateri politice și ideologice din cadrul mișcării noastre muncitorești, a situației generale a proletariatului român. În cuvîntarea rostită cu prilejul inaugurării sediului organizației socialiste din București, din Calea Moșilor nr. 88, la 29 iulie 1928, dr. Ghelerter releva că „Partidul Socialist al Muncitorilor din România s-a născut din frământările celor 8 ani de după greva generală... Încă de pe vremea cînd eram în gruparea social-democrată o parte dintre militanții noului partid îl purtam în minte și în suflet”⁷. Referindu-se la cauzele formării noului partid, C.-Titel Petrescu, în cunoscuta sa lucrare consacrată istoriei mișcării socialiste, arăta că „sciziunea a fost determinată, pe de-o parte, de revolta contra *reformismului* și *colaborării* cu partidele burgheze a Partidului Social-Democrat, pe de altă parte, de credința că noul partid constituit — Partidul Socialist al Muncitorilor din

⁵ „Socialismul”, anul XII, nr. 29 din 15 iulie 1928; Marin C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1924—1928*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 212.

* Petre Zissu a activat în cadrul P.S.M.R., pînă în martie 1930, cînd, printr-o scrisoare adresată Comitetului Central al partidului, și-a anunțat hotărîrea de retragere.

⁶ „Proletarul”, anul I, nr. 1 din 29 iulie 1928. Arh. C.C. al P.C.R. fondul nr. 100, dosarul nr. 29; Dr. L. Ghelerter, *Scrieri social-politice* (cuvînt înainte, studiu, antologie și note de Ion Felea, Florian Tănăsescu), Editura politică, București, 1980, p. 92.

⁷ „Proletarul”, anul I, nr. 2 din 19 august 1928.

România — va reuși să închege *unitatea* tuturor forțelor muncitorești, inclusiv cele comuniste, scoase în afară de lege”⁸. Totodată, trebuie menționat și faptul că fenomene similare de creare a unor partide socialiste independente sau socialiste revoluționare se petrecuseră și într-o serie de alte țări ale Europei, partide grupate pe plan internațional în cadrul Biroului internațional socialist cu sediul la Paris.

Apărut pe scena societății românești în vara anului 1928, P.S.M.R. a desfășurat o activitate importantă pentru dezvoltarea sa organizatorică, pentru precizarea liniei politice generale, a strategiei și tacticii sale, în raport cu problemele care frământau viața economică, socială și politică a țării.

În activitatea sa de organizare și propagandă, P.S.M.R. a folosit forme diverse, pornind de la propaganda individuală, la întruniri, conferințe, înființarea de cercuri și biblioteci socialiste, lansarea de manifeste și afișe, corespondență cu militanții cunoscuți din diferite localități. Un loc important în această muncă l-a ocupat, desigur, activitatea publicistică desfășurată de militanții socialiști în coloanele presei revoluționare, democratice și, în primul rând, a celei editate de mișcarea socialistă. Organul central de presă al Partidului Socialist a fost ziarul „Proletarul”, al cărui prim număr a apărut la 29 iulie 1928. Cu unele intermitențe, provocate de greutatea materiale sau de suspendări din partea autorităților, ziarul va apare, lunar sau bilunar, până la 1 mai 1935. În august 1931 a apărut seria I a buletinului teoretic al Partidului Socialist, intitulat „Informatorul proletar”; seria a II-a a buletinului și-a început apariția în octombrie 1932. Acest buletin, așa cum se specifica în hotărârea Comitetului Central al Partidului Socialist privind editarea sa, „era destinat să cuprindă mai ales material documentar și chestiuni de doctrină socialistă, fiind din acest punct de vedere o completare a ziarului «Proletarul»”⁹. În primul său număr, ziarul „Informatorul proletar” se definea ca un buletin prin intermediul căruia se urmărea să se realizeze un schimb de păreri asupra problemelor interne de partid, precum și asupra tuturor chestiunilor teoretice și tactice care interesează proletariatul.

În anii 1928—1933, mișcarea socialistă a mai editat și alte publicații, printre care: „Proletarul sindical”, apărut, ca organ central de presă al Comisiei centrale de independență și unitate sindicală, în perioada ianuarie—martie 1933, „Tînărul proletar”, apărut la 15 iunie 1932, ca organ al Uniunii Tineretului Socialist Independent, și „Vocea muncitoare” (1—15 iunie 1932)¹⁰. La începutul anului 1932 se anunța înființarea Editurii „Proletarul”, care își propunea tipărirea de cărți literare, de doctrină și de știință pentru ridicarea nivelului cultural și ideologic al maselor muncitoare. Editura și-a inaugurat activitatea cu volumul de poeme sociale *Descătușarea*, de Nicolae Ionescu-Lazu¹¹. În rîndul principalelor publicații ale Partidului Socialist, până în anul 1933, menționăm și apariția, la 1 iulie 1930, a ziarului „Proletarul literar” (editat sub conducerea lui Ștefan Voitec și Mihail Cruceanu), ca supliment gratuit

⁸ C.-Titel Petrescu, *op. cit.*, p. 409.

⁹ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 100, mapa 67.

¹⁰ *Loc. cit.*, mapa 91.

¹¹ *Loc. cit.*, mapa 122.

al „Proletarului“¹². Din prezentarea acestor ziare editate de mișcarea socialistă în această perioadă se constată numărul relativ mai mare, comparativ cu situația de după 1934, precum și posibilitatea de a avea în permanență o publicație a sa proprie. Toate aceste organe de presă, cu o durată de apariție mai mare sau mai mică, au constituit importante tribune de propagandă socialistă, de mobilizare a maselor în jurul obiectivelor sale de luptă.

Imediat după constituirea sa, noul partid a desfășurat o însemnată campanie organizatorică în rindul maselor muncitoare din localitățile reprezentate la Conferința din 15 iulie 1928, precum și din alte centre industriale. Astfel, la 25 noiembrie 1928, s-a anunțat hotărîrea Comitetului Executiv al Partidului Socialist de a convoca întruniri în toate centrele mari ale țării : București, Valea Prahovei, Galați, Brăila, Constanța, Bacău, Iași, Chișinău, Cernăuți, Valea Jiului, Valea Mureșului, Cluj, Oradea, Arad, Timișoara, Reșița etc., cu scopul afirmării programului și organizării muncitorilor în secțiuni ale partidului¹³. Această campanie s-a concretizat în crearea de noi secțiuni sau sporirea numărului membrilor partidului.

În afara organizațiilor social-democrate încadrate în Partidul Socialist în momentul formării sale, ulterior alte grupări sau secțiuni au părăsit Partidul Social-Democrat, declarîndu-și adeziunea la acest partid muncitoresc. Deobicei, hotărîrile adunărilor locale ale acestor secțiuni conțineau și motivele care determinau această decizie. Astfel, la 10 martie 1932, organizațiile social-democrate din județul Dolj au hotărît ruperea legăturilor cu conducerea centrală a P.S.D., majoritatea membrilor declarîndu-se constituiți în secțiuni ale P.S.M.R. Motivele : „Lipsa de sprijin din partea conducerii centrale prin publicații, prin articole despre starea lor în «Socialismul» și prin activitatea deputaților, care ar fi putut protesta în Parlament împotriva perchezițiilor, arestărilor, maltratărilor la care au fost supuși unii membri ai secțiuni“ ; „lipsa de activitate pentru apărarea intereselor maselor muncitoare, care suferă atît de cumplit mizeria și împilarea diferitelor legiuri“¹⁴. Din aceleași motive, adunarea secțiunii social-democrate din Turda, ținută în aprilie 1932, s-a pronunțat, cu 114 voturi pentru și 5 contra, în direcția adeziunii la Partidul Socialist¹⁵. La sfîrșitul anului 1932, secțiuni ale P.S.D. din Lăpușna, Soroca, Tighina, ca și un număr important de membri social-democrați din județele Ismail, Cahul și Cetatea Albă au intrat în Partidul Socialist¹⁶.

Pe parcursul dezvoltării sale, Partidul Socialist a încadrat în rîndurile sale și unii militanți care activaseră în cadrul Sindicatelor Unitare

¹² Sumarul primului număr al ziarului „Proletarul literar“ (dealtfel, singurul număr apărut, fiind suspendat de Siguranță), cuprindea articolul de fond : *Arta clasei muncitoare*, care încerca să definească rolul și scopul ziarului ; poeziile *Răsăritul*, de Mihail Cruceanu și *Cabaret*, de Dem. Bassarabescu și un medalion consacrat dr. N. Russel, semnat de Barbu Lăzăreanu. Tot în acest număr s-a publicat și articolul *Sinodul și Arghezi*, împotriva declarării de către sinodul bisericesc a volumului *Icoane de lemn*, de Tudor Arghezi, drept un pericol moral (*Loc. cit.*, fondul nr. 100, dosarul nr. 50).

¹³ „Proletarul“, anul I, nr. 7 din 25 noiembrie 1928.

¹⁴ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 100, mapa 117, fila 1.

¹⁵ „Proletarul“, anul IV, nr. 45 din 17—30 aprilie 1932.

¹⁶ „Informatorul proletar“, anul I, seria a II-a din 3 decembrie 1932.

și Blocului Muncitoresc-Țărănesc, între care Constantin Mănescu, Dumitru Ursa, Iancu Iliescu, V. Moldoveanu, Ghizela Iliescu, N. Marian ¹⁷.

În eforturile P.S.M.R. de a-și crea o bază în mase, de a-și cristaliza principiile organizatorice, programatice și tactice ale activității, un loc însemnat l-a ocupat Conferința restrînsă a partidului, ținută la Cîmpina în zilele de 26—27 septembrie 1931. În cadrul Conferinței s-au definitivat liniile generale ale Declarației de principii și ale programului de revendicări imediate, precum și criteriile viitorului statut al partidului. Pentru sporirea posibilităților propagandist-organizatorice ale partidului, Conferința a hotărît apariția săptămînală a ziarului „Proletarul”, în loc de bilunară, și continuarea editării buletinului teoretic „Informatorul proletar”. O importanță deosebită a avut rezoluția Conferinței privind schimbarea denumirii partidului în aceea de *Partidul Socialist Independent din România* ¹⁸. La baza schimbării titulaturii partidului a stat necesitatea atragerii de partea sa, alături de muncitori, și a altor categorii sociale. Considerentele care au determinat adoptarea noii titulaturi erau sintetizate în articolul *De ce P.S.I.*, în care, după ce se evidenția că scopul final al partidului și lozincile sale imediate de luptă exprimau interesele tuturor celor exploatați de la orașe și sate, se preciza : „Vechea denumire a partidului putea da loc la confuzii... S-ar putea crede că noi înțelegem a lupta singuri, proletariatul singur, iar partidul, organismul de luptă exclusiv al proletariatului, avînd în vedere întotdeauna numai interesele și năzuințele acestuia. Asta ar însemna izolarea noastră de celelalte categorii sociale interesate și ele în răsturnarea regimului actual” ¹⁹. Sesiunea pericolelor care decurgeau din neglijarea activității în cadrul tuturor categoriilor muncitoare, și în special în rîndul țărănimii, s-a concretizat în această hotărîre cu semnificație politico-tactică. Schimbarea titulaturii partidului nu a presupus schimbări de doctrină sau ale principiilor politico-organizatorice. Ea, însă, a adus unele corecturi în orientarea tactică și strategică privind extinderea activității partidului în sînul tuturor categoriilor sociale exploatate care, obiectiv, trebuiau să constituie aliații proletariatului în lupta revoluționară.

Ceea ce se impunea pentru întărirea Partidului Socialist Independent, pentru adoptarea unor măsuri organizatorice și tactice care să-i permită un contact mai larg cu masele muncitoare, să se apropie mai mult de cerințele combativității crescînde a luptei revoluționare, era ținerea unui congres general al partidului. Eforturi s-au depus. În repetate rînduri s-a anunțat data congresului, revocată, ulterior, din diferite motive, între care neobținerea autorizației din partea Ministerului de Interne. Astfel, la începutul lunii martie 1932, s-a publicat anunțul *Congresul nostru*, care relua o informare anterioară referitoare la aceeași problemă : „Reamintim tovarășilor și organizațiilor noastre că la 4—5 iunie va avea loc neapărat, la București, congresul partidului nostru” ²⁰. Pentru congres s-a redactat proiectul de statut al partidului, publicat la sfîrșitul lunii aprilie 1932, în organul său central de presă. De asemenea, Vasile Anagnoste a întocmit un proiect de program al partidului, construit pe structura vechilor programe socialiste din anii 1893 și 1910, cu o expunere teoretică a principiilor fundamentale ale socialismului științific, cu un

¹⁷ „Proletarul”, anul III, nr. 30 din 1—12 octombrie 1930 ; „Informatorul proletar”, anul I, seria a II-a din ianuarie 1933.

¹⁸ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 100, mapa 68.

¹⁹ „Proletarul”, anul IV, nr. 38 din 1 ianuarie 1932.

²⁰ „Proletarul”, anul IV, nr. 42 din 1—12 martie 1932.

program de revendicări imediate, economice și politice, și un program maximal²¹.

Proiectul de statut definea principiile generale politice și organizatorice care stăteau la baza activității și structurii Partidului Socialist Independent. Articolul 1, după ce preciza noua denumire a partidului, așa cum se votase în cadrul Conferinței restrinse din septembrie 1931, arăta că acesta „e călăuzit de principiile socialismului marxist. El are ca scop final dezrobirea proletariatului, prin înlăturarea regimului capitalist și transformarea lui în societate socialistă. În îndeplinirea acestui scop el organizează muncitorii pe temeiul luptei de clasă intransigente și al internaționalismului proletar”²². Condițiile înscrierii în partid erau cuprinse în articolele 5 și 6. Putea deveni membru al partidului orice persoană care a împlinit vârsta de 18 ani, fără deosebire de sex și origine. Înscrierea impunea acceptarea și respectarea principiilor statutului, disciplinei și tacticii partidului. Declarându-se „partizanul luptei în front unic al întregii muncitorimi, pe baza luptei de clasă intransigente, fără compromisuri”²³, Partidul Socialist Independent se angaja „să activeze din toate puterile pentru refacerea unității muncitorești, pe care o consideră condiția esențială pentru transformarea socială pe care istoricește proletariatul este chemat s-o săvârșească”²⁴.

La baza structurii organizatorice a Partidului Socialist Independent a stat principiul teritorial. Organizațiile de bază ale partidului erau *secțiunile*, constituite pe localități, care trebuiau să aibă cel puțin 10 membri, și *grupele*, cu cel puțin 5 membri. Mai multe secțiuni dintr-un județ alcătuiau o *federație județeană* cu sediul în orașul de reședință de județ. Mai multe federații județene alcătuiau o *organizație regională*, condusă de un Comitet executiv regional. Secțiunile, ca și federațiile județene, erau conduse de un comitet format din 3—7 membri și de o comisie de control compusă din 3 membri. Sub îndrumarea secțiunii se organizau cercuri de studii sociale și culturale, biblioteci, școli de propagandă socialistă, excursii, serbări etc. Hotărârile, pe toate treptele organizatorice ale partidului, și întreaga viață internă de partid se desfășurau pe principiul „democrației muncitorești”.

Conducerea partidului aparținea *congresului general*, care trebuia să se întrunească anual, sau extraordinar când Comitetul Executiv Central al Partidului Socialist Independent socotea necesar sau când majoritatea membrilor o cereau. La congres aveau dreptul să ia parte, cu drept de vot, delegații secțiunilor, membrii Comitetului Executiv Central și ai Comisiei de Control, câte un reprezentant din partea redacției și administrației ziarului central, a Uniunii Cercurilor Feminine, a Uniunii Tineretului Muncitoresc Independent și a Cercurilor culturale muncitorești. Criteriul de alegere a delegaților de către secțiuni era câte 1 delegat la 25 membri, 2 delegați pînă la 50 membri și 3 delegați pînă la 100 membri. În intervalul dintre congrese, conducerea supremă a partidului aparținea Comitetului Executiv Central, ales de congres, pe baza reprezentării proporționale, din rîndul membrilor care aveau o vechime de cel puțin doi ani în Partidul Socialist Independent sau într-un alt partid muncitoresc sau organizație sindicală de clasă. *Comitetul Executiv Central* era compus din 15 membri și 10 supleanți, răspunzători pentru activitatea lor în

²¹ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. XV, dosarul nr. 109, vol. 1, filele 370—374.

²² „Proletarul”, anul IV, nr. 45 din 17—30 aprilie 1932.

²³ „Proletarul”, anul I, nr. 5 din 11 noiembrie 1928.

²⁴ „Proletarul”, anul IV, nr. 45 din 17—30 aprilie 1932.

fața congresului partidului. El aplica hotărârile congresului și reprezenta partidul în relațiile cu mișcarea muncitorească internațională sau cu celelalte organizații de clasă ale muncitorimii din România. *Comisia de Control* era aleasă tot de congresul general și era formată din 5 membri și 3 supleanți. Pentru chestiuni urgente și cînd nu se putea convoca congresul, se întrunea *Consiliul General* al partidului, compus din membrii Comitetului Executiv Central, ai Comisiei de Control, reprezentanții ziarului central și cîte 1 delegat al fiecărei secțiuni. Ca organizații ce se aflau sub directul control al Comitetului Executiv Central al Partidului Socialist Independent erau *Uniunea Tineretului Socialist Independent* și *Uniunea Femeilor Socialiste*. Statutul prevedea că toți membrii Partidului Socialist Independent erau obligați să fie organizați în sindicate independente ²⁵.

Aceste două documente fundamentale, proiectul de program și proiectul de statut, urmau să fie aprobate la congresul general al Partidului Socialist Independent, fixat pentru data de 4—5 iunie 1932. La jumătatea lunii mai 1932, Comitetul Executiv Central a anunțat, însă, amînarea ținerii congresului, ca urmare a „dorinței exprimate de majoritatea organizațiilor” ²⁶, pentru ca după cîteva zile să comunice proiectul unei Conferințe generale a Partidului Socialist Independent, care a avut loc, la 19 iunie 1932, la sediul central al partidului din strada Smîrdan nr. 30 din București. Au participat delegați ai muncitorilor socialiști din București, Ploiești, Cîmpina, Moreni, Craiova, Turnu Severin, Rîmnicu Vîlcea, Sibiu, Blaj, Făgăraș, Brașov, Galați, Brăila, Bacău, Roman, Piatra-Neamț, Pașcani, Cernăuți, Cluj, Turda, Arad, Iași, Botoșani, Tulcea, Vatra Dornei, Gura Humorului, Satu Mare, Timișoara, Ismail, Chișinău, precum și delegați ai organizațiilor sătești din județele Dolj, Sibiu, Vîlcea ²⁷.

Conferința a discutat, alături de problemele organizării și programului partidului, și chestiuni impuse de momentul politic respectiv, și anume tactica ce trebuia adoptată cu prilejul alegerilor parlamentare generale din iulie 1932. Lucrările conferinței s-au desfășurat sub președinția lui Zaharia Tănase, cu următoarea ordine de zi: *Propagandă și organizare*, raportor Ștefan Voitec, *Alegerile și frontul unic*, raportor Gh. Cristescu *; *Programul și tactica partidului*, raportor L. Ghelerter. Chestiunile incluse pe ordinea de zi, ca și rapoartele prezentate pe marginea acestora, au suscitāt numeroase discuții, fapt evidențiat și de numărul mare de vorbitori, reprezentanți ai tuturor organizațiilor participante. Despre atmosfera ce a dominat în cadrul Conferinței, Ștefan Voitec scria că „a fost înălțătoare, a dovedit viața mișcării și voința de luptă” ²⁸. Lucrările Conferinței din 19 iunie 1932 s-au înscris ca un eveniment de mare importanță în viața mișcării socialiste, deoarece acum, pentru prima dată de la formarea Partidului Socialist Independent, s-au întrunit delegați ai organizațiilor sale în cadrul unui forum general, dar mai ales pentru hotărârile luate în problema programului și statutului partidului. Conferința a adoptat, de asemenea, manifestul electoral și rezoluția privind participarea la alegerile generale parlamentare.

Așa cum se aprecia și în rezoluția privind participarea la alegeri, Partidul Socialist Independent făcuse însemnate progrese organizatorice și

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 100, dosarul nr. 117, fila 1.

²⁷ „Proletarul”, anul IV, nr. 50 din 26 iunie 1932.

* Gheorghe Cristescu a intrat în P.S.M.R. în anul 1930.

²⁸ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 100, mapa 90.

propagandistice, fapt dovedit și de conferințele regionale desfășurate în a doua parte a anului 1932. Creat în iunie 1932, Comitetul executiv regional din Banat și Ardeal al Partidului Socialist Independent s-a întrunit, în zilele de 19—20 august 1932, la București, într-o ședință avînd ca scop examinarea și adoptarea unor măsuri pentru intensificarea activității în rîndul maselor muncitorești și țărănești. Comitetul executiv regional pentru Banat și Ardeal era format din reprezentanți ai organizațiilor socialiste din Timișoara, Sibiu, Cluj, Brașov și Tîrgu Mureș. Printre membrii Comitetului s-au aflat I. Neagu-Negulescu (Brașov), Iuliu Dascal (Timișoara), Dumitru Ursu (Sibiu)²⁹. La 4 septembrie 1932, sub președinția lui Gheorghe Cristescu, din partea Comitetului Executiv Central, a avut loc, la Ploiești, Conferința regională a organizațiilor și grupărilor socialiste din Valea Prahovei. Au participat delegați din Ploiești, Cîmpina, Moreni, Urlați, Florești, Scăieni, Bușteni, Băicoi, Slănic, Boldești, Filipești. În cadrul conferinței s-au trasat direcțiile de activitate în regiunea prahoveană pentru perioada imediat următoare³⁰.

Pe planul evoluției organizatorice a Partidului Socialist Independent, anul 1933 a marcat unificarea cu Partidul Socialist (Popovici)³¹. Gruparea condusă de Constantin Popovici s-a desprins din Partidul Social-Democrat al începutul anului 1933. Noua grupare dizidentă din P.S.D. și-a constituit un Comitet Central la 5 februarie 1933³² și a lansat comunicatul privitor la convocarea congresului pentru formarea unui nou partid socialist³³.

Congresul de constituire a Partidului Socialist din România, din 12—13 martie 1933³⁴, a avut ca punct pe ordinea de zi unificarea „fracțiunilor muncitorești”, în fapt, unificarea sa cu Partidul Socialist Independent. În același scop, la Congres au fost prezenți Gheorghe Cristescu și Vasile Anagnoste, din partea Comitetului Executiv Central al P.S.I. și Ilie Dumitru din partea Comisiei Generale a Sindicatelor Independente. În raportul și rezoluția privind unificarea se arăta că unirea celor două partide era ca și hotărîită, dar din cauză că P.S.I. nu a putut să-și organizeze congresul care să decidă asupra acestei chestiuni, „Congresul dă mandat nelimitat Comitetului Executiv de a stabili toate punctele comune de conlucrare sub forma unei Federații, pînă în momentul cînd unificarea astfel propusă va fi votată de Congresul Partidului Socialist Independent (așa cum, dealtfel, se exprimaseră în congres cei doi socialiști independenți — *n.n.*) și de a lua toate măsurile ce va crede de cuviință pentru ca unificarea să fie definitiv înfăptuită”³⁵. În fapt, amînarea votării unificării s-a datorat unor deosebiri manifestate între reprezentanții celor două grupări socialiste asupra unor chestiuni organiza-

²⁹ „Proletarul”, anul V, nr. 56 din 18 septembrie 1932.

³⁰ *Ibid.*

³¹ „Lumea nouă”, anul XXVII, nr. 8 din 19 februarie 1933.

³² „Unificarea socialistă”, anul I, nr. 2 din 10 martie 1933.

³³ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. XV, dosarul nr. 1564, vol. 5, fila 19.

³⁴ Congresul s-a desfășurat la București, într-o sală din strada Lizeanu. Pe ordinea de zi au figurat următoarele probleme: 1. Situația din partid (raportor — C. Popovici); 2. Unificarea fracțiunilor muncitorești (raportor — Gr. Constantinescu); 3. Diverse. Au fost reprezentate următoarele organizații: București, Băneasa (jud. Ilfov), Pucioasa, Gura Ocnitei, comuna Șotînga, Tîrgoviște, Tulcea, Ismail, județul Cahul, Cetatea Albă (județ), femei (Aneta Tomescu), tineret (Boța Gheorghe) și membrii Comitetului Central („Unificarea socialistă”, anul I, nr. 3 din 26 martie 1933).

³⁵ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 29, mapa 3.

torice și, în primul rând, asupra denumirii partidului. Gruparea Popovici a propus titulatura simplă de Partidul Socialist din România, întrucât „cuvîntul independent este un adaos nejustificat“. În fața acestei situații, reprezentanții P.S.I. prezenți la congres au cerut amînarea votării unificării, pentru a li se da posibilitatea să-și consulte organizațiile. Astfel, Congresul din 12—13 martie 1933 a adoptat moțiunea privind federalizarea celor două partide, sub titulatura „Federația Partidului Socialist și a Partidului Socialist Independent“³⁶.

În continuare, contactele între conducerile celor două partide socialiste s-au multiplicat, iar tratativele în vederea deplinei unificări au evoluat destul de repede. La 18 martie 1933 a avut loc prima ședință comună a Comitetelor Centrale ale acestor partide, în cadrul căreia s-a discutat modalitatea funcționării Federației. La 25 aprilie 1933, o nouă ședință comună a organelor centrale ale celor două partide a hotărît alegerea unei comisii din sînul ambelor comitete, cu misiunea de a elabora un regulament de funcționare a Federației. Din această comisie făceau parte cîte patru reprezentanți ai fiecărui partid federalizat³⁷. Tot în cadrul acestei ședințe s-a ajuns la redactarea unui proces-verbal de fuziune, în care erau stipulate anumite puncte de natură organizatorică și tactică, asupra cărora se căzuse de acord³⁸. Un pas hotărîtor pe linia desăvîrșirii unificării l-a reprezentat hotărîrea ședinței comune din 4 mai 1933 privind constituirea *Consiliului comun*, format din plenul celor două Comitete Centrale, însărcinat „cu rezolvarea chestiunilor cu caracter general și de directivă“, precum și alegerea unei Comisii Executive comune, care să conducă efectiv Federația³⁹.

Deplina unificare a celor două partide socialiste, hotărîită în cadrul ședinței din 24 august 1933, a fost anunțată maselor printr-un manifest lansat la 28 august. S-a hotărît ca denumirea partidului să fie *Partidul Socialist Unitar*, iar organul central de presă — ziarul „Proletarul“. Președinte al partidului a fost ales dr. L. Ghelerter, iar secretariatul general a fost format din Ștefan Voitec și Constantin Popovici. Comitetele Centrale și Comisiunile de Control s-au contopit într-un Comitet Central și o Comisie de Control, cuprinzînd pe toți membrii care au aparținut fostelor organe de conducere⁴⁰. Manifestul, semnat de cei doi secretari ai partidului, pe lîngă aceste decizii de desăvîrșire a unificării, a anunțat și o mare întrunire publică consacrată acestui eveniment politico-organizatoric⁴¹. Este evidentă atenția acordată chestiunilor organizatorice, consensul realizat în această privință și, totodată, lipsa unor hotărîri în probleme de orientare generală, acestea urmînd să fie clarificate pe parcursul activității în cadrul partidului unificat.

În ceea ce privește tactica ce urma să fie aplicată de Partidul Socialist Unitar, se sublinia că „partidul va sta pe temeiul luptei de clasă intransigente, neadmițînd nici o colaborare cu partidele burgheze, călăuzindu-se în atitudinea sa de interesele proletariatului și luptînd pentru unirea tuturor forțelor muncitorești în lupta contra fascismului, contra exploatării și prigoanei“⁴².

³⁶ *Ibid.*

³⁷ „Unificarea socialistă“, anul I, nr. 5 din 1 mai 1933.

³⁸ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. XV, dosarul nr. 1 564, vol. 5, fila 24.

³⁹ „Unificarea socialistă“, anul I, nr. 6 din 15 mai 1933.

⁴⁰ „Proletarul“, anul V, nr. 60 din 3 septembrie 1933.

⁴¹ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 29, mapa 34.

⁴² Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. XV, dosarul nr. 1 564, vol. 5, filele 25—26.

Unificarea a însemnat sporirea forței organizatorice a socialiștilor, întărirea unor secțiuni existente și crearea de noi organizații într-o serie de alte localități. Ea a contribuit la gruparea în conducerea Partidului Socialist Unitar a numeroase cadre cu o îndelungată activitate în mișcarea muncitorească și socialistă. În același timp, unificarea a reprezentat un moment de referință în eforturile de realizare a unității partidelor și organizațiilor clasei muncitoare, o dovadă a posibilităților reale existente în această direcție.

În zilele de 17—18 septembrie 1933 s-a întrunit, în ședință plenară, Consiliul General al P.S.U., care a aprobat crearea comisiilor pentru redactarea programului și statutului partidului, precum și convocarea congreselor județene⁴³. Din hotărîrea privind convocarea acestor congrese reiese că, în toamna anului 1933, Partidul Socialist Unitar avea 3 comitete regionale și 15 organizații județene independente. Congresele județene, ca și întrunirile cu care s-au încheiat cele mai multe dintre ele, au constituit importante manifestări în sprijinul unificării, au dat expresie preocupărilor conducătorilor organizațiilor județene și locale de a îmbunătăți formele de activitate, de a spori legăturile cu masele muncitoare.

O dovadă a influenței favorabile a unificării a constituit-o faptul că anii 1933—1935 au fost anii în care P.S.U. a desfășurat o însemnată activitate pe linia mobilizării maselor la lupta pentru apărarea intereselor lor, a drepturilor și libertăților democratice. Tot acum s-au stabilit cele mai importante contacte cu Partidul Comunist Român, realizîndu-se acordul de front unic antifascist cu Liga Muncii și Comitetul Național Antifascist. În iunie 1935, Partidul Socialist Unitar a reușit să creeze și Comitetul Regional pentru Oltenia, drept urmare a creșterii organizațiilor socialiste din principalele orașe și centre muncitorești din-această zonă a țării, ca și a extinderii activității socialiste și în rîndul maselor țărănești din județele Olt și Dolj, cum au fost în comunele Bistrețu, Vîrtopu, Corlate, Plosca, Popovicieni, Cîrna, Goicea Mică, Goicea Mare și Bîrca⁴⁴. Printr-o largă propagandă, organizația socialistă Sibiu a stabilit legături cu țărani din comunele Drașov, Orlat, Săliște, Gîrbova, Cărpiniș etc.⁴⁵. Alte organizații care au obținut rezultate în munca desfășurată în rîndul țărănimii au fost cele din județele Romanai și Vîlcea⁴⁶.

În activitatea sa, P.S.U. s-a confruntat și cu unele greutăți, în primul rînd cu o seamă de măsuri represive, ca interzicerea activității sindicatelor independente prin ordonanța din 26 noiembrie 1934, percheziții și închiderea sediului central al partidului sau ale unor organizații județene, suspendarea ziarului „Proletarul“.

La cîteva luni după suspendarea ziarului „Proletarul“, conducerea mișcării socialiste a înaintat o cerere la Ministerul de Interne în vederea obținerii autorizației pentru apariția revistei „Viitorul social“, autorizație pe care, însă, nu a primit-o. În schimb, în 1936, Comitetul regional Prahova al Partidului Socialist Unitar a scos cîteva numere din ziarul

⁴³ Datele la care au fost convocate și s-au întrunit congresele județene în toamna anului 1933 : Prahova — 9 octombrie, Ismail — 22 octombrie, Tighina — 26 octombrie, Cetatea Albă — 29 octombrie, Cernăuți — 5 noiembrie, Ilfov — 12 noiembrie, Sibiu — 19 noiembrie, Cahul — 19 noiembrie, Bacău, Neamț, Baia — 26 noiembrie, Dimbovița — 3 decembrie, Iași — 10 decembrie („Proletarul“, anul VI, nr. 62 din 1 octombrie 1933).

⁴⁴ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 29, dosarul nr. 96, fila 1.

⁴⁵ Loc. cit., dosarul nr. 38, fila 1.

⁴⁶ Loc. cit., dosarul nr. 37, fila 1.

„Lupta muncitoare“. În octombrie 1937, socialiștii au reușit să editeze publicația „Drumul nostru“, revistă de orientare politică și de doctrină a partidului. Insuficiența și, uneori, chiar, lipsa unor organe de presă proprii vor fi suplinite de activitatea publicistică desfășurată de unii militanți socialiști în presa legală democratică, antifascistă condusă sau influențată de P.C.R., cum au fost ziarele „Cuvintul liber“, „Arena“, „Atlas“, revista „Șantier“, condusă de social-democratul Ion Pas, ca și ziarele „Dimineața“, „Adevărul“, „Lupta“, „Tempo“.

Cu o orientare tactică trasată în linii generale, fără un program unitar bine precizat, între cele două grupări fuzionate în cadrul Partidului Socialist Unitar au apărut și s-au manifestat, pe parcursul evoluției, unele divergențe. O problemă a căreia gruparea Popovici i-a făcut opoziție a fost aceea a raporturilor P.S.U. cu Biroul internațional socialist cu sediul la Paris. C. Popovici și aderenții săi erau împotriva acestei afiliere și, ca atare, s-au împotrivit însușirii de către P.S.U. a indicațiilor primite din partea acestui organism internațional, ca și trimerii către secțiunile locale și către organizațiile județene sau regionale a unor circulare, rezoluții sau scrisori, emanând de la același for socialist internațional; de asemenea, s-au declarat împotriva publicării unor articole ale liderilor Biroului internațional socialist⁴⁷. Aceste divergențe nu priveau aspecte formale, ci vizau probleme de opțiuni politice, tactice și strategice.

Cînd la ședința Comitetului Central al P.S.U. din 3 mai 1935 s-a luat în discuție din nou problema raporturilor cu Biroul internațional socialist de la Paris, precum și cea privind aderarea partidului la Frontul popular antifascist propus de Partidul Comunist Român, în conducerea partidului a izbucnit o adevărată criză, punînd sub semnul întrebării însăși existența actului de fuziune semnat în vara anului 1933. Ședința a avut înscrisă la ordinea de zi, ca punct esențial, *Orientarea politică a partidului*. Ștefan Voitec a expus legăturile partidului cu Biroul internațional socialist, susținînd, totodată, necesitatea continuării acestor raporturi, întrucît Biroul are un program și o tactică apropiate de orientarea P.S.U. De asemenea, evocînd unele personalități ale mișcării socialiste internaționale, secretarul partidului conchidea că, prin legăturile sale cu Biroul internațional sau cu partidele afiliate la acesta, Partidul Socialist Unitar din România putea primi sprijin internațional în acțiunile sale⁴⁸.

Problema aderării la inițiativa P.C.R. de front popular a fost ridicată de Constantin Popovici⁴⁹. Informînd Comitetul Central asupra tratativelor de front popular antifascist angajate cu organizațiile de masă create de P.C.R., vorbitorul a cerut partidului „să treacă la o atitudine hotărîtă de alianță a forțelor proletare, pentru a stăvili pericolul fascist“⁵⁰. În final, dr. Ghelerter s-a pronunțat atît pentru continuarea legăturilor cu Biroul internațional, cît și pentru dezvoltarea contactelor cu Partidul Comunist Român, cu Partidul Social-Democrat, în vederea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare. În privința cererii formulate de C. Popovici de aderare imediată la frontul popular antifascist, președintele partidului a sugerat amînarea luării unei decizii definitive, pentru a se da posibilitatea cunoașterii mai bine a scopului și caracterului acestui sistem de

⁴⁷ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. XV, dosarul nr. 1 564, vol. 5, fila 40.

⁴⁸ Loc. cit., vol. 6, filele 4—5.

⁴⁹ Loc. cit., fila 6.

⁵⁰ Loc. cit., fila 8.

alianțe. La sfârșitul ședinței au fost supuse la vot două rezoluții : una în ideea propusă de dr. Ghelerter, cealaltă cerînd aderarea imediată la acordul de front popular, propus de P.C.R. Întrucît voturile celor 28 de participanți s-au împărțit în mod egal, ședința s-a încheiat fără a se adopta o hotărîre.

În asemenea condiții, Conferința generală a Partidului Socialist Unitar din 8—9 iunie 1935 a fost chemată să dea răspuns frămîntărilor politice și ideologice din cadrul partidului. Lucrările Conferinței s-au desfășurat la sediul socialist central din București, str. Banu Mărăcine nr. 7. Au participat membrii Comitetului Central al partidului, conducătorii comitetelor regionale, județene și ai secțiunilor locale din toată țara, reprezentanți ai Uniunii Tineretului Socialist Unitar și ai Comisiei generale a sindicatelor independente. Conferința a avut următoarea ordine de zi : Raportul asupra situației partidului ; Raportul politic general ; Frontul unic și unitatea ; Statutul și Declarația programatică ; Organizarea sindicală ; Presa ; Chestiuni organizatorice⁵¹. Din natura problemelor înscrise pe ordinea de zi reiese importanța Conferinței pentru direcționarea activității viitoare a P.S.U.

Conferința a prilejuit dezbateri ample asupra liniei politice generale a partidului, asupra problemelor frontului unic muncitoresc și frontului popular antifascist. O mare însemnătate a avut aprobarea de către Conferință a proiectului de statut al partidului, elaborat de comisia creată ca urmare a hotărîrii ședinței Consiliului General din 17—18 septembrie 1933. Noul statut, structurat ca și cel din 1932, reafirma că activitatea partidului este călăuzită de principiile socialismului științific, fiind „împotriva oricărei colaborări de clasă” și activînd „din toate puterile pentru refacerea unității muncitorești”. La baza vieții interne de partid situa același principiu al „democrației muncitorești”, iar din punct de vedere organizatoric, partidul era constituit tot pe criterii teritoriale. Similitudinea față de statutul din 1932 se menținea și în definirea organelor conducătoare ale partidului și a atribuțiilor acestora, în enumerarea condițiilor admiterii în rîndurile partidului, a drepturilor și obligațiilor membrilor săi⁵².

Conferința a adoptat un plan de măsuri pentru intensificarea muncii de partid, pentru înlăturarea stării de inactivitate a unor organizații locale. În îndrumările date s-a insistat asupra necesității unei legături strînse a comitetelor județene și a secțiunilor cu secretariatul partidului, asupra sarcinii desfășurării unei activități constante de propagare a liniei partidului în rîndurile muncitorilor, țăranilor, tineretului și altor categorii muncitoare, pentru atragerea de noi membri de partid. În vederea intensificării legăturilor cu masele largi s-a indicat organizarea de întruniri, ședințe publice, conferințe, mobilizarea și susținerea hotărîită a intereselor acestora⁵³. Prin toate aceste hotărîri, Conferința s-a înscris ca un eveniment cu consecințe favorabile asupra activității practice a organizațiilor partidului, a sporirii legăturilor sale cu masele populare.

În timpul lucrărilor Conferinței, însă, în problemele fundamentale ale organizării luptei antifasciste, s-au manifestat puternic disensiunile existente. Rezoluția adoptată evidenția „primejdia crescîndă de fascism

⁵¹ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 29, mapa 95.

⁵² Muzeul de istorie a Partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, fondul documentar, inv. 1 488.

⁵³ Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 29, dosarul nr. 100, fila 1.

și război“, insista asupra necesității realizării unității partidelor muncitorești contra acestei amenințări, se pronunța pentru „uniunea revoluționară în sinul proletariatului pentru cucerirea puterii politice și dezrobirea popoarelor prin socialism“⁵⁴, fără, însă, a aduce unele clarificări în atitudinea diferențiată ce se impunea față de grupările și partidele politice burgheze. Aceeași orientare se desprinde și din rezoluția ședinței Comitetului Central al partidului din 9 octombrie 1935, în care Partidul Socialist Unitar se declara „consecvent cu programul și tactica sa de pînă acum, *susținător al frontului proletar de clasă, singura formulă capabilă de a concentra toate elementele anticapitaliste și antifasciste împotriva războiului și dictaturii fasciste*“⁵⁵. În aceste condiții, la 15 octombrie 1935 s-a ajuns la separarea celor două grupări socialiste, la încetarea actului de unitate înfăptuit în august 1933.

După plecarea grupării Popovici⁵⁶, partidul își va păstra denumirea de Partidul Socialist Unitar. În tot cursul anilor 1936—1937, P.S.U. va face eforturi pentru depășirea a tot mai multe dificultăți, pentru a se manifesta în contextul social-politic al țării. Astfel, la 3 mai 1936, P.S.U. a convocat o adunare generală a membrilor săi din Capitală, cu care ocazie vorbitorii au arătat că situația materială și morală a partidului era slabă. Această stare era atribuită unor cauze mai vechi, cum erau măsurile represive, dificultățile financiare, dar și plecării din partid a grupării Popovici. În scopul sporirii activității de mobilizare și educare socialistă a maselor s-a ales o comisie care să se ocupe de coordonarea acesteia. Tot pe această linie s-a înscris și trimiterea, la 6 mai 1936, a unei circulare către toate secțiunile locale, în care erau cuprinse instrucțiuni concrete pentru înviiorarea activității lor⁵⁷.

În succesiunea rapidă a evenimentelor din anul 1937, în condițiile creșterii atacurilor forțelor politice de dreapta și de extrema dreaptă împotriva instituțiilor democratice, cerințele luptei forțelor revoluționare, patriotice au impus, tot mai mult, contacte și discuții între partidele muncitorești, în cadrul cărora relațiile dintre P.S.U. și P.S.D. au evoluat spre regrouparea forțelor mișcării socialiste și social-democrate, prin revenirea socialiștilor în sinul P.S.D., la sfîrșitul anului 1937. Revenirea socialiștilor în cadrul P.S.D. a fost favorizată și de mutațiile intervenite la nivelul conducerii social-democrate, de sporirea influenței elementelor partizane ale colaborării muncitorești. Pasul hotărîtor spre unificarea Partidului Socialist Unitar cu Partidul Social-Democrat l-a reprezentat cartelul electoral din 27 noiembrie 1937, realizat între cele două partide în vederea alegerilor parlamentare din decembrie 1937.

⁵⁴ Loc. cit., mapa 96, fila 3.

⁵⁵ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. VI, dosarul nr. 817, vol. I, fila 117.

⁵⁶ La 1 noiembrie 1935, Partidul Socialist (Popovici) adresează o cerere către Prefectura Poliției Capitalei, prin care solicită autorizație pentru reluarea activității ca partid separat, în vechiul sediu din str. Romană nr. 8. Partidul Socialist (Popovici) a dezvoltat colaborarea cu P.C.R., a participat la acordul de Front popular de la Tebea din 6 decembrie 1935, la susținerea candidaților național-tărâniști în alegerile parlamentare parțiale din februarie 1936 din județele Hunedoara și Mehedinți, a aderat la politica P.C.R. din timpul alegerilor parlamentare generale din 20 decembrie 1937. După dizolvarea partidelor politice de către regimul dictaturii regale, Partidul Socialist (Popovici), nemaiputînd desfășura o activitate legală, s-a încadrat „în cea ilegală, dusă de mai multă vreme de Partidul Comunist Român“ (Loc cit., fondul nr. XV, dosarul nr. 1 564, vol. 6, filele 9—22).

⁵⁷ Loc cit., fondul nr. VI, dosarul nr. 817, fila 109.

La începutul anului 1938, situația politică internă a evoluat într-o asemenea manieră, încît cele două partide muncitorești cartelate au continuat colaborarea deplină într-un singur organism politic — Partidul Social-Democrat, fără, însă, a se mai încheia un act care să consfințească unificarea lor. Reintegrarea Partidului Socialist Unitar în Partidul Social-Democrat a însemnat un act ce a favorizat procesul refacerii unității muncitorești. Militanții proveniți din P.S.U., între care Ștefan Voitec, dr. L. Ghelerter, Zaharia Tănase, au întărit curentul de stînga din P.S.D., participînd la organizarea a tot mai multe acțiuni comune cu Partidul Comunist Român pe linia apărării independenței și suveranității țării, a luptei împotriva fascismului și războiului, și-au adus contribuția la făurirea Frontului Unic Muncitoresc, în aprilie 1944, și a partidului unic al clasei muncitoare în februarie 1948.

Din analiza activității politico-organizatorice a Partidului Socialist al Muncitorilor din România se desprind preocupările sale permanente pentru a se afirma în mișcarea de idei, în frământările vieții social-politice românești, de a-și crea canale de legătură cu masele largi muncitoare pentru extinderea posibilităților de mobilizare și îndrumare a acestora. Activitatea sa politică și ideologică a fost întemeiată pe principiile socialismului științific, a exprimat, în pofida unor oscilații și greșeli, interesele maselor muncitoare de la orașe și sate. Linia politică generală și revendicările sale programatice îl definesc ca un partid muncitoresc, care avea ca scop final desființarea exploatării și făuririi societății socialiste.

80 DE ANI DE LA CONGRESUL AL II-LEA AL PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT DIN RUSIA

Acum opt decenii, între 17/30 iulie și 10/23 august 1903, au avut loc, la Bruxelles și apoi la Londra, lucrările celui de-al II-lea Congres al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, eveniment care a marcat constituirea organizatorică a partidului marxist al proletariatului din Rusia, reunirea tuturor organizațiilor marxiste, pe baza unui program comun, apariția — pe temeiul principiilor leniniste cu privire la partidul revoluționar al clasei muncitoare — a bolșevismului, fapt pentru care Partidul Comunist al Uniunii Sovietice aniversează acest congres ca dată istorică a creării sale.

Noua etapă inaugurată în mișcarea muncitorească din Rusia prin făurirea partidului revoluționar leninist a fost un rezultat legic al întregii dezvoltări economico-sociale anterioare, a corespuns condițiilor și cerințelor interne ale Rusiei, evoluției și sarcinilor mișcării revoluționare a proletariatului din această țară.

În Rusia țaristă absolutismul înapoiat menținuse, pînă în deceniul al șaptelea al secolului trecut, iobăgia și păstrase, după desființarea acesteia, o cruntă exploatare a maselor populare și asuprirea numeroaselor popoare incluse în imperiu. În aceste condiții, trecerea pe făgașul dezvoltării capitaliste și formarea proletariatului modern au avut loc într-o perioadă în care în mișcarea socialistă internațională se afirmase deja puternic marxismul. A fost, astfel, firesc ca, încă în perioada dominației narodnicismului în mișcarea revoluționară democratică rusă, în faza luptei spontane a muncitorilor, a revoltelor și grevelor izolate, provocate de exploatarea sălbatică și de lipsa totală de drepturi politice, numeroși muncitori să-și îndrepte privirile spre activitatea Internaționalei I, apoi spre aceea a partidelor muncitorești de masă din țările europene, să cunoască unele dintre ideile lui Marx și Engels și să simtă necesitatea creării de organizații proprii. Asemenea încercări se fac, încă în 1875, la Odesa, unde, sub conducerea intelectualului revoluționar E. O. Zaslavski, ia ființă *Uniunea muncitorilor din sudul Rusiei*, și, în 1878, la Petersburg, unde

s-a constituit *Uniunea de nord a muncitorilor ruși*, organizată de muncitorii Victor Obnorski și Stepan Halturin.

Deși a avut o existență scurtă, de circa un an, 'după care a fost lichidată de poliția țaristă, *Uniunea muncitorilor din sudul Rusiei* s-a înscris în istoria mișcării muncitorești din această țară ca prima organizație care, cu toate că nu se eliberase încă de influența nordnicismului, a promovat ideile luptei politice a muncitorilor și organizării lor de-sine-stătătoare. La rîndul ei, *Uniunea de nord a muncitorilor ruși* a însemnat un nou și important pas înainte în această direcție. Cuprinzînd în rîndurile sale circa 200 de muncitori, ea a 'proclamat drept scop principal răsturnarea rînduielilor politice și economice existente și a afirmat că, prin sarcinile sale, se află în strînsă apropiere de social-democrația din Occident.

Primele organizații de clasă ale proletariatului rus nu au reușit, însă, să determine, în acea perioadă, delimitarea mișcării muncitorești de narodnicism. Pentru a depăși faza mișcării general-democratice și a se afirma ca o clasă de-sine-stătătoare, proletariatul avea nevoie să se autodetermine pe plan ideologic și politic și să se elibereze de influența narodnicismului, care îi nega rolul istoric și considera însăși dezvoltarea capitalismului în Rusia drept un simplu accident, văzînd doar în vechea obște țărănească izvorul dezvoltării socialiste a Rusiei. Era, cu alte cuvinte, necesară răsîndirea marxismului, trecerea mișcării muncitorești pe pozițiile socialismului științific. Eșecul metodelor de luptă teroriste, faptul că uciderea unui țar nu s-a soldat decît cu urcarea pe tron a altuia și cu represii care au lovit puternic organizațiile revoluționare, au provocat o profundă criză a narodnicismului, exprimată prin tendința elementelor celor mai înaintate de a revedea cu un ochi critic teoria și practica acestui curent.

În aceste împrejurări, un grup puțin numeros de narodnici revoluționari, nevoiți să emigreze, se consacră studierii atente a marxismului, a mișcării muncitorești europene, a învățămintelor trase din evenimentele din Rusia, din manifestările de pînă atunci ale clasei muncitoare din această țară. Astfel ia naștere, în Elveția, în 1883, în jurul și sub conducerea eminentului teoretician și propagandist al marxismului G. V. Plehanov, primul grup marxist rus, denumit *Eliberarea muncii*. Acest grup, considerat de V. I. Lenin ca fiind „întemeietorul social-democrației ruse”¹, și care cuprindea, în afara lui Plehanov, pe B. P. Akselrod, L. G. Deutsch, V. I. Zasulici, V. N. Ignatov, a întreprins o vastă activitate de traducere, editare în străinătate și difuzare în Rusia a operelor lui Karl Marx și Friedrich Engels, a popularizat marxismul prin publicațiile tipărite și, în tot cursul existenței sale — adică pînă la congresul Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia din 1903 —, a reprezentat social-democrația din Rusia la congresele Internaționalei Socialiste. Difuzarea operelor lui Marx și Engels și a lucrărilor lui Plehanov — *Socialismul și lupta politică* (1883), *Divergențele noastre* (1885) și altele — au dat o puternică lovitură narodnicismului, deschizînd calea triumfului socialismului științific în mișcarea revoluționară din Rusia. Grupul *Eliberarea muncii* a jucat un rol important în conturarea primelor concepții programatice ale social-democrației

ruse. În 1885 el a publicat *Proiectul de program al social-democraților ruși*, scris de Plehanov, despre care, mai târziu, V. I. Lenin avea să scrie : „Deși publicat acum aproape 15 ani, în linii generale, el își rezolvă sarcina într-un mod pe deplin satisfăcător, după părerea noastră, și se află întru totul la nivelul teoriei social-democrate contemporane”². La baza programului se aflau ideile eliberării depline a muncii de sub jugul capitalului, trecerii în proprietate socială a tuturor mijloacelor de producție, cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, creării unui partid muncitoresc revoluționar. Era, însă, în acel moment, programul unei organizații de revoluționari marxiști aflați în străinătate, în condițiile lipsei în Rusia a unei largi mișcări muncitorești de masă, ceea ce și-a pus amprenta pe documentul respectiv, prin caracterul abstract al multor formulări și prin neînțelegerea — manifestată în general în activitatea grupului — a locului și rolului diferitelor clase, în special a burgheziei și țărănimii, în viitoarea revoluție democratică din Rusia. Activitatea grupului *Eliberarea muncii* a constatat, în principal, în propagarea marxismului. Fără a deveni un partid politic, grupul *Eliberarea muncii*, în condițiile în care, pînă în anii 1894—1895, nu a existat încă o legătură între marxism și mișcarea muncitorească de masă din Rusia, „a pus doar bazele teoretice ale social-democrației și a făcut primul pas în întîmpinarea mișcării muncitorești”³.

Paralel cu existența grupului *Eliberarea muncii*, au luat ființă, începînd din 1883, o serie de cercuri marxiste în interiorul Rusiei care nu erau încă legate de mișcarea muncitorească de masă, social-democrația rusă trecînd pe atunci, așa cum arăta V. I. Lenin, printr-un proces de dezvoltare internă.

O mișcare muncitorească de masă a luat naștere în Rusia în anii 1895—1896. Din acest moment, un rol deosebit în unirea socialismului științific cu această mișcare, în formularea cu claritate a obiectivelor noi ce se puneau în fața proletariatului în lupta sa revoluționară și în fundamentarea necesității, a modului de organizare, precum și a principiilor ideologice și politice ale partidului de tip nou, capabil să mobilizeze și să conducă la victorie clasa muncitoare, i-a revenit lui Vladimir Ilici Lenin.

Activitatea sa teoretică și practică a marcat, în acea vreme, începuturile unei noi etape în istoria clasei muncitoare din Rusia și în dezvoltarea marxismului. Pornind de la condițiile noii epoci, de la experiența istoriei mișcării socialiste din Rusia și din celelalte țări ale Europei, V. I. Lenin a dat un răspuns limpede la o serie de probleme nodale ale mișcării muncitorești revoluționare, a indicat proletariatului rus calea spre victorie. Asemenea lucrări fundamentale ale lui Lenin, precum : *Ce sînt prietenii poporului și cum luptă ei împotriva social-democraților*, *Dezvoltarea capitalismului în Rusia* și altele, au jucat un rol hotărîtor în victoria marxismului în mișcarea muncitorească rusă. Meritul istoric al lui V. I. Lenin în acel moment a constatat în faptul că, în lupta sa ideologică intransigentă împotriva narodnicismului liberal, a „marxismului legal” și a altor teorii care barau calea întemeierii partidului, a apărut în mod strălucit esența revoluționară a marxismului, a dezvoltat în mod creator însemnate laturi ale acestei învățăături, ținînd seama de sarcinile istorice și de cerințele mișcării muncitorești din Rusia.

² *Ibidem*, p. 212.

³ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 25, Editura politică, București, 1964, p. 139.

Pe baza analizei profunde a dezvoltării economice și a relațiilor de clasă din Rusia, V. I. Lenin a precizat că sarcina primordială era organizarea partidului proletar marxist unic, un partid „care să transforme într-o luptă de clasă conștientă actualul război economic al muncitorilor dus cu forțe răzlețe”⁴. Atunci — arăta mai departe Lenin — „MUNCITORUL rus, ridicându-se în fruntea tuturor elementelor democrate, va răsturna absolutismul și va călăuzi PROLETARIATUL RUS (alături de proletariatul TUTUROR ȚĂRILOR) pe drumul drept al luptei politice fâțișe, spre o REVOLUȚIE COMUNISTĂ VICTORIOASĂ”⁵.

La inițiativa lui V. I. Lenin, cercurile marxiste din Petersburg s-au unit într-o singură organizație ilegală, care, la sfârșitul anului 1895, a luat denumirea de *Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare*. Din această organizație, care a constituit germenul partidului revoluționar al proletariatului din Rusia, făceau parte : V. I. Lenin, G. M. Krjijanovski, N. K. Krupskaja, I. O. Martov, M. I. Kalinin și alții. După modelul *Uniunii de luptă* din Petersburg au fost organizate astfel de *uniuni* și la Moscova, Tula, Ivanovo-Voznesensk, Iaroslavl, Kostroma, Vladimir, Rostov pe Don, Ecaterinoslav și în alte orașe.

În decembrie 1895 conducerea *Uniunii de luptă* din Petersburg, în frunte cu Lenin, a fost arestată. Dar activitatea organizației a continuat, pregătind, pe plan ideologic, iar apoi și prin unele măsuri organizatorice, unirea grupărilor social-democrate într-un partid politic.

Primul congres al acestor organizații s-a ținut, în condiții de ilegalitate, la Minsk, în zilele de 1—3 martie 1898, la el participând nouă militanți, reprezentanți ai *Uniunilor de luptă* din Petersburg, Moscova, Kiev și Ecaterinoslav, ai Bundului și ai unui grup din Kiev, legat de ziarul „Raboceaia gazeta”. Congresul a hotărât înființarea Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia și a ales un Comitet Central, format din trei membri. Din acel moment, organizațiile social-democrate locale au început să se denumească comitete ale Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia. Acest congres nu a putut să elaboreze un program și un statut ale partidului, să pună capăt fărâmițării mișcării social-democrate, așa încât, partidul, ca organizație centralizată, nu a fost, în realitate, creat. Deși, în principiu, marxistii din Rusia recunoșteau drept centru ideologic grupul *Eliberarea muncii*, comitetele locale social-democrate activau fără legătură între ele. Din cauza lipsei unui centru conducător, nu existau o linie politică unitară și o tactică revoluționară științific fundamentate. Se resimțea lipsa puternicului nucleu de revoluționari marxști, în frunte cu V. I. Lenin, aflați în deportare.

Datorită acestor împrejurări, la sfârșitul secolului al XIX-lea, în comitetele social-democrate din Rusia au ajuns să predomine adepții „economismului” — curent care se conturase în discuțiile dintre militanții locali încă în anii 1894—1895 —, în a căror concepție caracterul de masă al mișcării muncitorești și activitatea ei de-sine-stătătoare erau legate doar de revendicările economice, de lupta împotriva capitalului, pentru interesele de zi cu zi, lupta politică împotriva autocrației țariște fiind considerată o problemă a burgheziei liberale. Negarea de către „economști” a rolului politic independent al proletariatului și al partidului său revoluționar devenise o amenințare reală pentru procesul de făurire a partidului muncitoresc.

⁴ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol 1, Editura politică, București, 1960, p. 301.

⁵ *Ibid.*

În aceste condiții, a dobândit o deosebită însemnătate lupta social-democraților revoluționari din Rusia, în frunte cu V. I. Lenin, în vederea pregătirii terenului pentru crearea unui partid marxist, care să aibă ca obiectiv politic răsturnarea țarismului, curățirea terenului în vederea dezvoltării luptei clasei muncitoare pentru înfăptuirea revoluției socialiste, organizarea socialistă a societății ruse. Pentru aceasta era necesară stabilirea unei înțelegeri unice a scopurilor programatice revoluționar-marxiste și a sarcinilor tactice, unirea organizatorică a comitetelor și a grupurilor locale într-un singur partid, cu o conducere centralizată. Un rol deosebit în înfăptuirea sarcinilor de mai sus și în înfrângerea „economismului” l-a jucat ziarul ilegal „Iskra”. Lenin avea să aprecieze, mai târziu, că „Împotriva «economiștilor» au luptat la început numai Plehanov și întregul grup «Eliberarea muncii» (revista «Rabotnik» etc.), iar după aceea «Iskra» (din 1900 și pînă în august 1903, adică pînă la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.)”⁶.

Inițiativa editării „Iskrei” a aparținut lui V. I. Lenin, care, încă din timpul deportării, a ajuns la concluzia că, în situația în care se afla mișcarea muncitorească social-democrată din Rusia, nu alegerea formală a unor organe centrale putea rezolva problema, ci rolul hotărîtor în crearea unui partid marxist trebuia să-l joace un ziar politic pe întreaga Rusie, care să dispună de o rețea de agenți-revoluționari de profesie, care să facă legătura între organizații și să pregătească și pe plan organizatoric unificarea mișcării. După întoarcerea din deportare, în 1900, Lenin a luat legătura cu organizațiile social-democrate din mai multe localități ale țării, a pregătit terenul în Rusia, apoi a plecat pentru a organiza editarea ziarului în străinătate. După convorbiri — nu lipsite de dificultăți — cu Plehanov, redacția „Iskrei” a fost alcătuită din trei reprezentanți ai organizațiilor din Rusia — Lenin, Martov și Potresov — și membri ai grupului *Eliberarea muncii* — Plehanov, Akselrod și Zasulich. În primul număr al „Iskrei”, apărut în decembrie 1900, V. I. Lenin a definit ca principală sarcină a ziarului și a mișcării socialiste crearea partidului marxist în Rusia. Curînd, în jurul „Iskrei” s-a format, în Rusia, un grup de revoluționari devotați cauzei proletariatului și strîns legați de mase.

O deosebită însemnătate în lupta pentru făurirea partidului marxist a avut lucrarea lui V. I. Lenin *Ce-i de făcut?*, apărută în martie 1902. În această lucrare străbate ca un fir roșu ideea că partidul este forța revoluționarizatoare, conducătoare și organizatoare a mișcării muncitorești. Dați-ne „o organizație de revoluționari și vom răsturna Rusia”⁷ — scria el.

Datorită activității desfășurate de „Iskra” timp de aproape trei ani, „economismul” a fost nimicit din punct de vedere ideologic, iar comitele locale social-democrate s-au unit pe o platformă comună marxistă, pregătindu-se astfel convocarea celui de-al doilea congres al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia.

Caracterizînd rolul „Iskrei” în dezvoltarea mișcării muncitorești din Rusia, V. I. Lenin aprecia victoria ei asupra „economismului” drept o izbîndă a „tacticii proletare consecvente” asupra oportunismului și arăta că, „În activitatea desfășurată de «Iskra» în decurs de trei ani (1901—1903), a fost elaborat atît programul partidului social-democrat cît și

⁶ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 25, p. 104.

⁷ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 6, Editura politică, București, 1961, p. 124.

bazele tacticii lui, precum și formele de îmbinare a luptei economice și politice a muncitorilor pe baza marxismului consecvent”⁸.

Într-adevăr, în condițiile în care au fost depășite stadiile inițiale ale mișcării, când munca era răzlețită în cadrul cercurilor și comitetelor locale, cerința alcătuirii unui program al partidului, care să-i formuleze concepțiile fundamentale și să-i stabilească sarcinile politice generale imediate, izvoră chiar din nevoile mișcării. V. I. Lenin și-a început lucrările în problemele programatice încă în închisoare, în anii 1895—1896, când a scris un *Proiect de program al partidului social-democrat și explicarea programului*, nepublicat în perioada respectivă. La sfârșitul anului 1899, Lenin scrie o nouă lucrare — *Proiect de program al partidului nostru* —, în care, referindu-se la proiectul de program elaborat de grupul *Eliberarea muncii*, încă în 1885, își exprima părerea că „la baza programului partidului muncitoresc social-democrat rus social-democrației ruși pot și trebuie să pună tocmai proiectul grupului «Eliberarea muncii»”⁹ și analiza, pe larg, modificările și completările pe care le considera necesare.

Deosebit de importantă este formularea de către V. I. Lenin, încă în acea perioadă, a concepției sale fundamentale privind necesitatea abordării creatoare a problemelor programatice, în funcție de situația concretă a unei țări — în fond, asupra reflectării raportului dialectic dintre general și particular în programul unui partid muncitoresc marxist. „Aici este necesar — scria Lenin — să spunem câteva cuvinte despre atitudinea noastră față de programul de la Erfurt. Din cele de mai sus, cititorul s-a putut convinge că, după părerea noastră, proiectul grupului «Eliberarea muncii» trebuie modificat în așa fel, încât să apropie programul social-democraților ruși de programul social-democraților germani. Nu ne temem câtuși de puțin să declarăm că vrem să imităm programul de la Erfurt: nu este nimic rău să vrei să imiți ceea ce este bun, și tocmai acum, când se aud atât de des critici oportuniste și inconsecvente la adresa acestui program, socotim de datoria noastră să ne pronunțăm fățiș pentru el. În nici un caz, însă, imitarea nu trebuie să fie o simplă copiere. Imitația și împrumutul sînt pe deplin legitime în măsura în care constatăm și în Rusia aceleași procese *fundamentale* ale dezvoltării capitalismului, aceleași sarcini *fundamentale* ale socialiștilor și ale clasei muncitoare, dar ele nu trebuie să ducă în nici un caz la ignorarea particularităților Rusiei, care trebuie să-și găsească o *expresie deplină* în particularitățile programului nostru”¹⁰.

Necesitatea elaborării programului a devenit și mai acută în condițiile în care, în jurul ziarului „Iskra”, s-a constituit o puternică organizație de revoluționari de profesie, luînd forma organizației din Rusia a „Iskrei” și a *Ligii din străinătate a social-democrației revoluționare ruse*, ceea ce apropia momentul creării efective a partidului pe baza planului „Iskrei”. Acționînd în mod unitar pentru crearea partidului, redacția „Iskrei” a trecut la elaborarea proiectului de program ce trebuia supus aprobării viitorului congres al partidului. În această problemă, însă, au trebuit să fie depășite și o serie de divergențe în cadrul redacției.

Partea teoretică a proiectului inițial al programului a fost alcătuită de G. V. Plehanov. V. I. Lenin a făcut peste 30 de observații, expuse la consfătuirea de la München, din ianuarie 1902, a redacției „Iskrei”. După

⁸ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 25, p. 104—105.

⁹ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 4, p. 212—213.

¹⁰ *Ibidem*, p. 215.

aceea, V. I. Lenin a întocmit el însuși un proiect de program, arătînd, într-o notă, că partea principală a proiectului a fost scrisă de el, pe baza textului inițial al lui Plehanov, iar partea practică este cea propusă de întreaga comisie — adică de redacția „Iskrei“.

În același timp, un al doilea proiect de program a fost elaborat de Plehanov. Supunînd unei analize critice și acest proiect, Lenin a relevat, în esență, ca lipsuri fundamentale ale acestuia : „*caracterul extrem de abstract al multor formulări, de parcă ar fi destinate nu unui partid de luptă, ci unei serii de prelegeri*“¹¹ ; „*înlăturarea și estomparea problemei capitalismului rus*“¹², în condițiile în care programul ar trebui să nu se limiteze la caracterizarea teoretică a capitalismului, în general, deoarece „*noi trebuie să facem o apreciere fătîșă a capitalismului și să declarăm fătîș război tocmai capitalismului rus*“¹³ ; „*prezentarea absolut unilaterală și greșită a atitudinii proletariatului față de micii producători*“¹⁴ și faptul că „*este omisă indicația care exista inițial în legătură cu dictatura proletariatului*“¹⁵.

Pentru a pune de acord proiectele existente și a alcătui un proiect comun de program al partidului, redacția „Iskrei“ a constituit o comisie de coordonare, care a luat ca bază proiectul lui Plehanov și a inclus o serie de teze pe baza observațiilor lui Lenin. Ulterior, exprimînd sintetic natura intervențiilor sale, V. I. Lenin avea să precizeze că „*eu am stăruit și am obținut să fie inclusă în program teza cu privire la înlăturarea micii producții de către cea mare. Plehanov voia să se limiteze la o expresie imprecisă, în genul faimosului «mai mult sau mai puțin»*“¹⁶ și că „*eu am stăruit și am obținut ca în locul termenului «masa muncitoare și exploatată» să se pună cuvîntul «proletariat» acolo unde era vorba de caracterul de clasă al partidului nostru*“¹⁷. În cele din urmă, „Proiectul de program al partidului (proiectul întocmit de Plehanov, cu îndreptările aduse de redacția «Iskrei»“¹⁸, a fost publicat, la 1 iunie 1902, și a devenit documentul de bază supus aprobării Congresului.

Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, eveniment istoric de o amploare fără precedent pînă atunci în întreaga istorie a mișcării revoluționare ruse, a întrunit 43 de delegați, reprezentînd 26 de organizații și dispunînd de 51 de voturi deliberative. „Iskra“ avea la Congres o majoritate de 33 de voturi, restul de voturi aparținînd unor reprezentanți ai „economistilor“, ai Bundului și ai unor elemente indecise. A avut loc o confruntare îndîrjită între orientarea revoluționară a lui V. I. Lenin și a adepților săi și cea a elementelor oportuniste, în special în privința principiilor organizării partidului și a programului.

Congresul a aprobat programul elaborat de „Iskra“, program marxist revoluționar al partidului, alcătuit din programul maximal, care formula, ca sarcină fundamentală a partidului, înfăptuirea societății socialiste, și programul minimal, care se referea la sarcinile apropiate ale partidului — răsturnarea țarismului, revoluția burghezo-democra-

¹¹ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 6, p. 231.

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibidem*, p. 225.

¹⁶ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 9, Editura politică, București, 1962, p. 364.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 16, Editura politică, București, 1963, p. 108.

tică, instaurarea unei republici democratice, cucerirea zilei de muncă de 8 ore, egalitatea deplină în drepturi a națiunilor din statul rus multi-național și dreptul lor la autodeterminare, lichidarea rămășițelor iobăgiei în agricultură.

În felul acesta, unul dintre rezultatele principale ale Congresului a fost adoptarea documentului fundamental al partidului — a *Programului*, care a călăuzit partidul revoluționar al clasei muncitoare din Rusia în lupta pentru înfăptuirea revoluției burghezo-democratice și victoria revoluției socialiste.

De mare importanță a fost și discutarea, în cadrul Congresului, a problemelor *Statutului* partidului, rolului Comitetului Central, componenței organelor centrale ale partidului. Cu acest prilej s-au produs delimitări noi, conturându-se, chiar în rîndurile „iskriștilor“, curentul lui Lenin și al adeptilor săi, „iskriștii“ fermi și consecvenți, care dispuneau de 24 de voturi, și cel al „iskriștilor“ grupați în jurul lui Martov, dispunînd de 9 voturi.

Natura divergențelor a ieșit cu putere la iveală cu prilejul dezbaterei primului paragraf al *Statutului*, pe care V. I. Lenin l-a susținut în formularea : „E considerat membru al partidului oricine recunoaște programul lui și sprijină partidul atît prin mijloace materiale, cît și prin participarea personală într-una din organizațiile partidului“¹⁹, în timp ce Martov, în locul obligativității participării într-una din organizațiile partidului, a susținut că poate fi considerat membru de partid acela care îi acordă un sprijin personal regulat, sub conducerea uneia dintre organizațiile de partid. Contradicția era, în fond, între concepția lui V. I. Lenin privind crearea unui partid de luptă monolit, cu contururi organizatorice precise și disciplinat și concepția apărută de Martov, conform căreia în partid putea intra oricine dorește, fără a fi obligat să facă parte dintr-o organizație. Congresul a adoptat, cu o majoritate de 28 voturi ale adeptilor lui Martov și ale altor curente (contra 22 de voturi și o abținere), primul paragraf al *Statutului* în formularea lui Martov, dar, în ansamblu, *Statutul* a consacrat constituirea partidului pe principiul centralismului, fiind respinse încercările de a se introduce principiile federalismului și autonomismului în construcția de partid.

În urma unor hotărîri luate de Congres în lumina *Statutului* adoptat, cei cinci delegați ai Bundului și doi „ekonomiști“ au părăsit Congresul.

În aceste condiții, victoria principiilor iskriste în problemele programatice, organizatorice și tactice a fost consolidată prin alegerea organelor centrale ale partidului, în componența susținută de adepții lui V. I. Lenin, care, obținînd majoritatea, au început de atunci să fie denumiți bolșevici, spre deosebire de adepții minorității, care au primit denumirea de menșevici.

Rezultatul principal al Congresului al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia a constatat, astfel, în crearea — pe baza aplicării creatoare a învățăturii lui Marx și Engels la condițiile concrete ale Rusiei și pe temelia principiilor ideologice, politice și organizatorice elaborate de „Iskra“, cu contribuția hotărîtoare a lui V. I. Lenin —, a partidului nou, revoluționar al clasei muncitoare din Rusia. „Bolșevismul — scria V. I. Lenin —, ca curent de gîndire politică și ca partid politic, există din anul 1903“²⁰. Crearea partidului bolșevic — eveniment remar-

¹⁹ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 7, Editura politică, București, 1962, p. 251.

²⁰ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 6.

cabil în istoria mișcării muncitorești internaționale — a influențat în mod hotărîtor întreaga desfășurare ulterioară a luptei de clasă a proletariatului din Rusia, a mișcării de eliberare a țăranimii asuprite, a tuturor popoarelor aflate sub dominația absolutismului țarist, a luptei pentru triumful revoluției socialiste și a construcției socialiste întreprinse sub conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice.

La scurt timp după Congresul al II-lea, partidul, cu toate represiviile necruțătoare la care a fost supus de către autoritățile țariste, și-a demonstrat capacitatea de a conduce proletariatul, masele largi de oameni ai muncii în marile bătălii de clasă.

Partidul marxist-leninist a acționat în fruntea poporului muncitor în timpul revoluției burghezo-democratice din anii 1905—1907. În acea perioadă tumultuoasă și bogată în evenimente, partidul, înarmat cu teoria leninistă a transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă, a dobîndit o uriașă experiență de luptă, și-a consolidat puternic legăturile cu masele. „În primăvara anului 1905 — releva V. I. Lenin — partidul nostru era o uniune de cercuri ilegale; în toamnă el a devenit partidul *milioanelor* de proletari”²¹.

Toate acestea au devenit posibile pentru că, situîndu-se ferm pe pozițiile teoriei socialismului științific și dezvoltînd-o în mod creator, V. I. Lenin a educat neobosit partidul în spiritul asigurării unității organice a teoriei și practicii revoluționare, îndrumîndu-l astfel, încît el să acționeze mereu în calitate de conducător politic colectiv al clasei muncitoare, ca formă superioară de organizare a proletariatului și a tuturor oamenilor muncii.

Pentru capacitatea partidului revoluționar al clasei muncitoare din Rusia de a-și îndeplini acest rol a avut o importanță hotărîtoare faptul că V. I. Lenin, aplicînd cu consecvență metoda materialist-dialectică și istorică în cercetarea realității, a promovat, în chip magistral, ideea că interpretarea științifică, obiectivă, a contextului economic și social din diferite țări prezintă o importanță deosebită în stabilirea obiectivelor de luptă, schimbarea lor ducînd, implicit, la modificarea sarcinilor, la abordarea, într-un mod nou, a strategiei de acțiune a mișcării muncitorești. Prin întreaga concepție și prin întregul mod de acțiune ale lui V. I. Lenin a trecut, ca un fir roșu, ideea, formulată și în mod direct, că toate națiunile vor ajunge inevitabil la socialism, dar nu toate în același fel, că socialismul va îmbrăca forme diferite de la țară la țară, în funcție de nivelul dezvoltării economice, de raportul dintre clase, de tradițiile istorice, de particularitățile țării respective.

O deosebită semnificație istorică a dobîndit abordarea nouă de către V. I. Lenin și partidul bolșevic a însăși teoriei revoluției socialiste, în noile condiții istorice ale trecerii capitalismului în stadiul său imperialist. Analizînd noul stadiu al capitalismului și dezvoltînd mai departe, prin această analiză materialist-dialectică, teoria revoluției socialiste, Lenin a constatat că, în această fază, are loc, în mod inerent, o ascuțire a contradicțiilor dintre forțele imperialiste cele mai dezvoltate și puternice în lupta pentru reîmpărțirea lumii, ceea ce duce și la izbucnirea unor războaie mondiale; că are loc, de asemenea, o intensificare a contradicțiilor dintre aceste puteri imperialiste și alte state capitaliste mai puțin dezvoltate; că în acestea din urmă se produce o tot mai puternică înăsprire a relațiilor de clasă, iar în unele din ele și a celor naționale; că acest

²¹ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 17, Editura politică, București, 1963, p. 150.

stadiu imperialist duce și la o ascuțire a conflictului dintre metropole și mișcările de eliberare națională, care se maturizează în vederea unei lupte îndrăzite pentru eliberarea de sub jugul colonial; că, în aceste condiții, sistemul capitalist mondial poate fi străpuns în verigile sale slabe, fără victoria preliminară a socialismului simultan în toate sau în cele mai multe dintre țările dezvoltate. Iar atunci când în Rusia valul puternic al revoluției democratice a răsturnat țarismul, V. I. Lenin a orientat, cu toată puterea și hotărîrea, partidul bolșevic spre folosirea situației create în vederea cuceririi puterii de către clasa muncitoare.

Conducerea de către partidul bolșevicilor, născut în 1903, a fost un factor hotărîtor al victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie — eveniment de importanță istorică mondială, care a inaugurat era trecerii omenirii la socialism, stimulînd lupta popoarelor de pretutindeni pentru eliberare socială și națională.

Crearea statului socialist al muncitorilor și țăranilor și trecerea la edificarea socialismului în Uniunea Sovietică au demonstrat, în practică, marea forță transformatoare a teoriei socialismului științific unit cu mișcarea revoluționară. Ca partid de guvernămînt, care a luat asupra sa răspunderea pentru soarta țării, P.C.U.S. a devenit forța conducătoare a noii societăți, a primului stat socialist.

Sub conducerea partidului comunist, poporul sovietic, învingînd imense și felurite greutăți temporare, a realizat industrializarea socialistă a țării, a rezolvat una dintre cele mai complicate sarcini ale revoluției — socializarea agriculturii, a înfăptuit revoluția culturală, a lichidat exploatarea privat-capitalistă a oamenilor muncii, a edificat societatea socialistă, transformînd o țară înapoiată din punct de vedere economic într-un stat puternic și înfloritor, cu un potențial economic și tehnic-științific de prim rang, o țară cu un rol de mare însemnătate pe arena mondială, factor activ al luptei pentru progresul general al omenirii.

Coeziunea poporului sovietic în jurul partidului leninist, devotamentul lui față de cauza lui Octombrie, față de patria socialistă s-au manifestat din plin în strălucita victorie dobîndită în cursul Marelui Război pentru Apărarea Patriei — verificare impresionantă a trăinicieii și viabilității orînduirii sovietice. În crîncena luptă cu puternica mașină de război a agresorilor, Uniunea Sovietică, forța principală a coaliției antihitleriste, a adus o contribuție hotărîtoare la înfrîngerea acestora.

În perioada postbelică, P.C.U.S. a organizat activitatea pentru refacerea economiei naționale, a mobilizat și condus poporul sovietic în înfăptuirea planurilor cincinale din deceniile al 6-lea, al 7-lea și al 8-lea. Principalul rezultat al eforturilor creatoare ale poporului sovietic îl constituie construirea în U.R.S.S. a societății socialiste dezvoltate. U.R.S.S. se înfățișează astăzi ca un puternic stat socialist, cu o industrie și o agricultură în plină dezvoltare, cu realizări remarcabile în domeniile științei și tehnicii, culturii, nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii. Toate aceste realizări sînt indisolubil legate de activitatea multilaterală a forței politice conducătoare a societății sovietice — Partidul Comunist al Uniunii Sovietice —, care își sărbătorește a 80-a aniversare.

La cel de-al XXVI-lea Congres al P.C.U.S. s-au trasat noi perspective mărețe dezvoltării social-economice a țării în deceniul al 9-lea. Conținutul principal al activității poporului sovietic în această etapă rezidă în perfecționarea socialismului dezvoltat, ceea ce presupune creșterea, în continuare, a forțelor de producție, dezvoltarea relațiilor sociale socialiste, a democrației, a gradului de conștiință și cultură a maselor.

Aşa cum apreciază documentele P.C.U.S., societatea sovietică se află în prezent la începutul unei etape istorice îndelungate a devenirii comunismului — etapa socialismului matur, dezvoltat, aflat în continuă perfecţionare, etapă care reclamă — aşa cum a arătat la Plenara din iunie 1983 a C.C. al P.C.U.S. secretarul său general, tovarăşul I. V. Andropov — schimbări profunde calitative în diferite domenii, ridicarea nivelului de conştiinţă şi activitate a maselor de oameni ai muncii, intensificarea muncii ideologice.

Poporul român, comuniştii se bucură din toată inima de marile succese obţinute de U.R.S.S. în construcţia socialismului şi comunismului, văzînd în ele o contribuţie de preţ la creşterea forţei şi prestigiului socialismului în lume, la cauza generală a păcii şi progresului social. „Noi dăm o înaltă apreciere — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România — rezultatelor obţinute în construcţia socialistă, activităţii internaţionale a Uniunii Sovietice, rolului ei deosebit de important pe care îl are în soluţionarea marilor probleme ale epocii noastre, luptei pentru pace şi colaborare pe care o desfăşoară pe arena mondială”²².

Comuniştii din România participă la aniversarea evenimentului de excepţională importanţă în istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în condiţiile continuei dezvoltări şi diversificări a relaţiilor de solidaritate şi colaborare frăţească, internaţionalistă, statornicite între poporul român şi poporul sovietic, între partidele comuniste şi cele două ţări.

Poporul român a sărbătorit anul acesta împlinirea a 90 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România, pe baza principiilor socialismului ştiinţific, moment de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea mişcării revoluţionare din ţara noastră, pentru evoluţia naţiunii, pentru afirmarea independentă a României. Această sărbătoare, ca şi jubileul comuniştilor din U.R.S.S., reprezintă un prilej fericit de a evoca bogatele tradiţii ale raporturilor strînse de prietenie şi întruajutorare tovarăşească încheiate cu mai bine de un veac în urmă — de la începuturile organizării clasei muncitoare şi ale răspîndirii marxismului în România — între mişcarea noastră muncitorească şi cea din Rusia. În conştiinţa maselor populare au rămas adînc încrustate manifestările de puternică solidaritate internaţionalistă dintre forţele revoluţionare ale celor două ţări în lupta de eliberare socială şi naţională.

Încă de la sfîrşitul veacului trecut, publicistica noastră socialistă a inserat frecvent informaţii privind dezvoltarea mişcării revoluţionare din Rusia, activitatea din ţară şi din emigraţie a social-democraţilor ruşi. La 6 aprilie 1897, gazeta „Mişcarea socială” condamna măsurile represive ale autorităţilor ţariste luate împotriva conducătorilor *Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare*, între care şi V. I. Lenin, prima menţionare a numelui lui Lenin în presa românească. Alte informaţii au apărut în „Lumea nouă”, în legătură cu Congresul de la Minsk din martie 1898. Sînt cunoscute, de asemenea, marile demonstraţii de protest ale maselor muncitoare din România împotriva represiunilor dezlănţuite de ţarism în cursul revoluţiei ruse din 1905, ajutorul pe care muncitorimea română la acordat răsculaţilor de pe crucişătorul „Potemkin”, că-rora guvernul le-a acordat azil politic în ţara noastră. Caldele sentimente

²² Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la şedinţa festivă de la Moscova consacrată celei de-a 60-a aniversări a creării U.R.S.S.*, în „Scînteia”, anul LII, nr. 12 545 din 23 decembrie 1982.

internaționaliste ale proletariatului român și-au găsit expresie elocventă în entuziasmul cu care acesta a salutat victoria Revoluției din Octombrie, în larga sa mișcare de solidaritate cu tînărul stat socialist, concretizată în puternice manifestații, întruniri, greve și culminînd cu participarea, cu arma în mînă, a mii de revoluționari români la lupta pentru victoria Marelui Octombrie pe fronturile din Ucraina, Caucaz, de pe Volga, din Asia Centrală și Extremul Orient.

Continuînd aceste nobile tradiții, Partidul Comunist Român a făcut din prietenia cu statul sovietic o coordonată fundamentală a politicii sale. La Congresul partidului din mai 1921 a fost adoptată o moțiune prin care se cerea promovarea unor relații de bună vecinătate și prietenie cu Rusia Sovietică. În pofida condițiilor aspre ale ilegalității, P.C.R. a organizat și a condus numeroase acțiuni ale clasei muncitoare, ale forțelor progresiste pentru cultivarea în rîndurile maselor celor mai largi a adevărului despre transformările înnoitoare ce se petreceau în U.R.S.S., despre succesele obținute de poporul sovietic în construirea socialismului, pentru o politică de pace și prietenie cu țara vecină, a inițiat constituirea unor asociații care au militat pentru dezvoltarea de relații prietenești între statele noastre.

Relațiile strînse, frățești, între P.C.R. și P.C.U.S. și-au găsit, în anii grei ai ascensiunii fascismului, o nouă expresie în lupta comună împotriva agresorilor, pentru pace. Partidul Comunist Român a militat neabătut pentru stabilirea unor relații diplomatice de bună vecinătate cu statul sovietic, s-a ridicat cu hotărîre împotriva politicii statelor fasciste de pregătire a războiului antisovietic.

În timpul celui de-al doilea război mondial, P.C.R., care se afla în avangarda luptei antifasciste, antirăzboinice, a organizat eroica rezistență antihitleristă, lupta pentru încetarea războiului antisovietic, pentru răsturnarea regimului lui Antonescu, alungarea hitleriștilor din țară, readucerea părții de nord a Transilvaniei în hotarele patriei, recucerirea independenței de stat a României.

Unind toate forțele patriotice ale națiunii și folosind împrejurările favorabile create de victoriile strălucite ale coaliției antihitleriste, a cărei forță de bază a fost Uniunea Sovietică, Partidul Comunist Român a organizat și a condus revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, începută prin insurecția de la 23 August 1944, care a asigurat doborîrea dictaturii antonesciene, scoaterea României din războiul hitlerist și angajarea țării, cu întregul ei potențial material, uman și militar, în lupta împotriva Germaniei naziste. Victoria insurecției, sîngele vărsat în comun de ostașii români și sovietici în lupta pentru eliberarea întregului teritoriu național, pentru zdrobirea trupelor fasciste pe teritoriul Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste, au cimentat pe vecie prietenia româno-sovietică, colaborarea dintre poporul nostru și poporul sovietic.

Marele capital moral și politic acumulat de Partidul Comunist Român de-a lungul întregii sale activități a avut o semnificație istorică deosebită pentru dezvoltarea, în continuare, a relațiilor româno-sovietice.

În bogatul tezaur al tradițiilor sale internaționaliste, P.C.R. a înscris, după 23 August 1944, noi file, pe cele mai largi și mai diferite planuri. Relațiile româno-sovietice au fost ridicate pe o treaptă calitativ superioară, au cunoscut o continuă dezvoltare, practic neexistînd domeniu de activitate în care țara noastră să nu colaboreze strîns cu Uniunea Sovietică. Aceste relații se întemeiază pe asemenea factori fundamentali cum sînt comunitatea orînduirii și ideologiei, identitatea țărilor și năzuin-

țelor, stima și respectul reciproc. Pe aceste temeuri, primul Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre România și U.R.S.S., încheiat în 1948, a stimulat dezvoltarea amplă și continuă a relațiilor reciproce pe toate planurile. Noul Tratat româno-sovietic de prietenie, colaborare și asistență mutuală, semnat în iulie 1970, a creat un cadru prielnic intensificării și amplificării continue a colaborării multilaterale dintre România și U.R.S.S. În toate sferele vieții politice, economice, tehnico-științifice, culturale ale celor două țări se manifestă pregnant cursul ascendent al colaborării, bazate pe principiile conlucrării frățești, avantajului reciproc, respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne. Rodnicia colaborării româno-sovietice își găsește concretizare în dezvoltarea continuă a schimburilor comerciale, în realizarea unui șir de acțiuni de cooperare în ramuri de bază ale producției, în investigarea unor forme noi de conlucrare în sectoare variate ale economiei, științei, tehnicii, culturii, învățământului, literaturii și artei, în intensificarea contactelor și vizitelor de delegații din diferite domenii.

Un rol deosebit de important în evoluția continuu ascendentă a relațiilor multilaterale româno-sovietice au întărirea raporturilor de prietenie și solidaritate frățească dintre P.C.R. și P.C.U.S., întâlnirile și convorbirile dintre conducătorii de partid și de stat ai celor două țări prietene, schimburile de experiență și de păreri în diferite sectoare ale edificării socialismului și comunismului. Subliniind însemnătatea acestor raporturi, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Ca partide de guvernământ a două state socialiste vecine, partidelor noastre comuniste le revine marea răspundere să construiască o prietenie și o solidaritate de neclintit între popoarele celor două țări. Să facem astfel încît relațiile dintre țările, popoarele și partidele noastre să reprezinte un adevărat model de prietenie și bună vecinătate între cele două țări care făuresc în strînsă colaborare, pe pămîntul lor, cea mai dreaptă societate cunoscută în istorie — societatea socialistă și comunistă”²³.

Acordînd o înaltă prețuire prieteniei româno-sovietice, dezvoltării colaborării multilaterale dintre țările noastre, Partidul Comunist Român acționează cu perseverență pentru întărirea lor, cu convingerea că aceasta corespunde deopotrivă intereselor vitale ale ambelor popoare, cauzei întăririi unității țărilor socialiste, a mișcării revoluționare mondiale, consolidării păcii, prieteniei și cooperării popoarelor din lumea întreagă.

Pe această linie se înscrie întâlnirea din decembrie 1982 între tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, și Iuri Vladimirovici Andropov, secretar general al C.C. al P.C.U.S., președintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. Cu acest prilej a fost efectuat un util schimb de păreri asupra problemelor referitoare la relațiile româno-sovietice, la unele probleme ale vieții internaționale și s-a reafirmat interesul celor două părți pentru continuarea colaborării dintre P.C.R. și P.C.U.S., dintre România și Uniunea Sovietică.

Aniversarea a 80 de ani de la crearea P.C.U.S. constituie un nou prilej pentru întregul nostru popor, pentru P.C.R. de a-și manifesta sentimentele de prietenie frățească și de profundă stimă față de poporul sovietic, de conducătorul lui — Partidul Comunist al Uniunii Sovietice.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 617.

INCEPUTURILE MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE (pînă la 1848)

Istoria mișcării muncitorești reprezintă o parte integrantă din istoria modernă a națiunilor. Creșterea interesului istoricilor pentru studierea luptelor proletariatului s-a produs paralel cu creșterea și afirmarea clasei muncitoare în viața social-politică din fiecare țară. Victoria revoluțiilor proletare în mai multe țări a impus, în mod hotărîtor, necesitatea studierii istoriei mișcării muncitorești; alături de istoriografia marxistă, istorici de alte orientări au fost nevoiți să ia în considerare mișcarea muncitorească, cu întregul ei proces de dezvoltare, ca parte componentă a istoriei generale a societății, deoarece nimeni nu poate contempla măreția și binefacerile unui fluviu larg fără să se intereseze de izvoarele și afluenții săi.

Cercetarea istoriei mișcării muncitorești este necesară istoriografiei generale și din alte motive. Această cercetare implică, mai mult sau mai puțin direct, domenii ale istoriei societății pe care nici un istoric nu le poate ignora. Situația materială a majorității populației, evoluția democrației, prin prisma participării conștiente a maselor la viața politică, apariția și dezvoltarea partidelor clasei muncitoare în fiecare țară și rolul lor activ pe arena confruntărilor social-politice — iată numai cîteva probleme mari, indestructibil legate de istoria mișcării muncitorești internaționale. Pe planul evoluției societății omenești, a fazelor ei de dezvoltare, istoria mișcării muncitorești apare ca fenomen intrinsec al societății moderne, capitaliste.

Capitalismul, ca mod de producție, a însemnat, pe scara progresului istoric, o treaptă importantă. Apărut în sinul orînduirii feudale, capitalul, ca expresie nemijlocită a unor noi forțe productive, a unui nou tip de organizare a muncii, a impus o dizolvare din ce în ce mai accentuată structurilor economice medievale, făurind, treptat, pe măsura dezvoltării industriei și comerțului, piețe economice naționale, iar apoi și o piață mondială, ale cărei dimensiuni au sporit neconținut odată cu dezvoltarea relațiilor comerciale, a navigației și mijloacelor de comunicație. Acest fenomen a influențat, la rîndul său, dezvoltarea economiei de tip capitalist prin procurarea de materii prime ieftine existente în diferite zone (Asia,

America sau Africa) și crearea, în aceste zone ale lumii „vechi“ sau ale lumii „noi“, a unor debușee pentru produsele industriei. Procesul „mondializării“ capitalismului, un proces istoric obiectiv, concordant cu sensul însuși al dezvoltării societății, a fost accelerat de înglobarea cu forța, în granițele pieței moderne, a unor vaste teritorii, pe care străvechi preocupări economice sau, cum le numeau Marx și Engels, „industrii naționale“ tradiționale, au fost distruse, locul lor fiind luat de preocupări noi, de cele mai multe ori anexe ale industriei din țările capitaliste europene. În viața însăși a oamenilor „locul vechilor necesități, satisfăcute prin produsele țării respective, îl iau necesități noi pentru satisfacerea cărora e nevoie de produse ale țărilor celor mai îndepărtate și ale climatelor celor mai variate. În locul vechii izolări locale și naționale și al satisfacerii necesităților cu produse proprii, se dezvoltă schimbul universal, interdependența universală a națiunilor“¹.

Pe temeiul realizărilor ei economice și sociale, al transformărilor provocate în fizionomia spirituală a popoarelor, devenite treptat națiuni, burghezia a căutat să-și adjudece și supremația politică în stat, înfăptuind, cu ajutorul maselor populare, îndeosebi al țărănimii, revoluții ca cea din Anglia (1642—1653), din Statele Unite ale Americii (sub forma războiului de independență din 1776—1783), sau ca cea din Franța din anii 1789—1795, în urma cărora s-au creat structuri politice și instituționale noi, apte a impulsiona și mai mult dezvoltarea forțelor productive, a conferi un ritm tot mai accelerat mișcării istorice generale. După înfăptuirea acestor revoluții, lupta burgheziei împotriva vechilor structuri feudale a condus la schimbarea lumii, mai ales că ideile și principiile proclamate în cursul revoluțiilor amintite, cu precădere în cel al revoluției franceze, au făcut ca, pe fondul acumulărilor realizate și în alte țări, să fie preluate de diferitele burghezii naționale, să fie transformate în ghid al luptei lor și al popoarelor angajate, într-o formă sau alta, într-un ritm sau altul, pe noul făgaș al dezvoltării istorice. În mod treptat, pe măsură ce capitalismul s-a maturizat într-o țară sau alta, pe un continent sau altul al lumii, în ritmuri istorice mai rapide sau mai lente, s-a ajuns, pe calea revoluției sau a reformelor, la înlăturarea structurilor feudale sau de altă natură, oricum precapitaliste, la încheierea și emanciparea națiunilor, de cele mai multe ori în confruntare cu burghezia însăși din țările avansate ca dezvoltare capitalistă (engleză, franceză etc.), sau cu imperiile care și-au prelungit existența politică din evul mediu în zorii epocii moderne (țarist, habsburgic, otoman, spaniol etc.). Oricum, dezvoltarea și afirmarea popoarelor în epoca modernă și, în general, desfășurarea mișcării istorice moderne au pus în evidență, ca trăsătură caracteristică fundamentală, o împletire organică a socialului cu naționalul, o intercondiționare reciprocă, prioritară fiind componenta națională, întrucât, de măsura în care și-au găsit împlinirea exigențele naționale ale dezvoltării unei societăți, s-a putut conferi și un curs mai susținut problemelor de ordin social.

Ca forță socială distinctă, în întreg procesul istoric al trecerii de la feudalism la capitalism, s-a afirmat și clasa muncitoare, cu idealurile și aspirațiile ei, acționînd, inițial, ca parte mai mult sau mai puțin conturată în desfășurarea luptelor revoluționare contra feudalității, urmînd inițiativele politice ale burgheziei, pentru ca, apoi, să se prezinte în prim planul scenei istorice și cu revendicări proprii. Revendicări proprii e un

¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1958, p. 469—470.

fel de a spune, întrucît clasa muncitoare, care se dezvoltă „în aceeaşi măsură în care se dezvoltă burghezia“, care era şi este strîns legată de esenţa orînduirii moderne, adică de dezvoltarea industriei, muncitorii moderni neputînd trăi „decît atîta vreme cît găsesc de lucru şi care găsesc de lucru numai atîta vreme cît munca lor sporeşte capitalul“², acţiona deja ca parte organică a societăţii şi tindea să devină exponenta celor mai înalte idealuri de libertate, eliberarea ei urmînd să echivaleze cu emanciparea întregii societăţi de însemnul dur al exploatării omului de către om. Acesta este şi conţinutul real al misiunii istorice revoluţionare ce i-a revenit clasei muncitoare şi care avea să-şi găsească, treptat, concretizarea necesară atît în cursul confruntărilor de clasă tot mai pronunţate, cît şi în organizarea profesională şi politică a rîndurilor sale, singura armă eficientă de luptă pentru împlinirea efectivă a acestei misiuni.

GENEZA CLASEI MUNCITOARE

Apariţia clasei muncitoare, ca forţă socială fundamentală în societatea modernă, a avut loc în cadrul procesului istoric al afirmării treptate a relaţiilor capitaliste. Cei ce au ajuns s-o constituie erau oameni ai muncii, care se distingueau prin poziţia lor socială de persoane libere din punct de vedere juridic, dar şi prin aceea că, în procesul creaţiei materiale, au ajuns a utiliza instrumente noi, actul creator de bunuri materiale realizîndu-l în ateliere din care nimic nu le aparţinea. Muncitorul modern era liber să-şi aleagă locul de muncă, neîngrădit ca posibilitate de mişcare, spre deosebire de iobag, dar liber în raport cu uneltele de producţie. Concomitent, însă, muncitorii moderni sau proletarii vor fi şi primii oameni ai muncii care, după expresia lui David Ricardo, şi-au făcut liberă concurenţă pentru ocuparea locurilor de muncă.

La această situaţie, la o asemenea condiţie de existenţă care-l defineşte ca proletar, muncitorul industrial modern de fabrică n-a ajuns decît odată cu declanşarea revoluţiei industriale, al cărei început pentru Anglia datează din secolul al XVIII-lea, pentru alte ţări, ca : S.U.A., Franţa, Germania, din prima jumătate a secolului trecut, iar în altele, printre care Italia sau România, aproximativ din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. Fiindcă, altfel, deşi a existat, mai ales în Anglia, o stare social-politică de factură capitalistă, cu mult înainte de revoluţia industrială, muncitorii, în sensul modern al cuvîntului, care nu posedau nimic şi trăiau din salariul pe care-l primeau pentru munca prestată fie în mine, fie în diverse ateliere sau manufacturi, nu numai că erau relativ puţini, dar se „bucurau“ de întreg dispreţul societăţii, erau calificaţi de vagabonzi, de cetăţeni inferiori. Este motivul pentru care Gerrard Winstanley, şeful diggers-ilor în timpul revoluţiei engleze, reprezentantul celor mai năpăstuite forţe sociale din societate, cerea să se adopte o lege împotriva muncii salariate ; iar partidul levellers-ilor, reprezentînd atunci aripa revoluţionară a micii burghezii, solicita instituirea dreptului de vot pentru toţi oamenii liberi, înţelegînd prin aceasta pe cei care erau proprietari. Aproape 150 de ani mai tîrziu, în timpul revoluţiei franceze, întîlnim acelaşi fenomen, dovadă concepţia aripii celei mai radicale a burgheziei, aceea pe care o conducea Maximilien de Robespierre, conform căreia proprietatea şi libertatea erau

prezentate în strînsă legătură, nimeni nefiind demn de a trăi în societate dacă nu dispunea de o „proprietate producătoare“³.

Pînă la apariția producției industriale și a muncitorilor de fabrică, a proletariatului modern, au existat importante aglomerări de muncitori, fie sub forma întreprinderilor manufacturiere, fie a exploatărilor miniere, fie a concentrărilor urbane de ateliere meșteșugărești. Cele mai importante din punctul de vedere al genezei clasei muncitoare au fost manufacturile (centralizate sau descentralizate), în care s-a putut obține o sporire a productivității muncii, ca urmare a cooperării și specializării în realizarea produselor, a disciplinei care s-a impus treptat și, mai apoi, ca urmare a posibilității de realizare a unor invenții tehnice, așa cum au fost „suveica zburătoare“ a lui John Kay (1733), mașina de tors „Jenny“ (1764), mașina de filat a lui Arkwright (1769), războiul mecanic de țesut (1785), sau mașina cu aburi a lui James Watt (1784) și care, odată extinse, aveau să provoace izbucnirea revoluției industriale.

Un loc aparte și, ca atare, o premisă importantă pentru începuturile procesului istoric de constituire a clasei muncitoare, a revenit minerilor, mineritul fiind o îndeletnicire străveche, considerată multă vreme o ramură a agriculturii, dar devenind, în zorii epocii moderne, o activitate independentă și finalmente una pur industrială. În industria extractivă s-a dezvoltat, de timpuriu, un important detașament al clasei muncitoare atît în țările care s-au situat în prim planul afirmării capitalismului (Anglia, Franța, S.U.A., Germania etc.), cît și în alte țări ca România⁴, Polonia, Rusia ș.a.m.d.

Grupul de oameni ai muncii, premergători revoluției industriale, de departe cel mai numeros în fiecare țară, l-au constituit, fără îndoială, meșteșugarii, organizați, de regulă, în bresle. De-a lungul evului mediu ei au avut o situație materială de-a dreptul înfloritoare, reglementările tipice regimului de breaslă și ritmul extrem de lent al productivității muncii asigurînd o anume egalitate socială, ceea ce a făcut ca meșteșugarii, alături de negustori, să constituie marea majoritate a populației urbane. În S.U.A., de pildă, în 1775, Philadelphia avea 40 000 de locuitori, New Yorkul 25 000, Bostonul 16 000 etc.⁵ Nu numai atît, dar calfele și ucenicii folosiți de proprietarii atelierelor meșteșugărești aveau, teoretic, șansa de a deveni ei înșiși proprietari, în limitele posibilității valorificării produselor lor de către o piață medievală de regulă restrînsă. Situația s-a schimbat însă pentru Europa occidentală, și mai ales pentru zona ei continentală, în secolele XVII și XVIII, cînd a survenit un declin general al producției meșteșugărești, concomitent cu un proces, ușor sesizabil, de diferențiere socială, accentuat odată mai mult de înflorirea manufacturilor și înăsprirea concurenței economice.

Dar, toate acestea au fost doar premise istorice ale genezei clasei muncitoare, fiindcă procesul apariției și dezvoltării ei se leagă strîns de *revoluția industrială*, noțiune prin care se desemnează crearea industriei de fabrică, bazată pe energia mecanică. Este aceasta, fără îndoială, o de-

³ Albert Soboul, *Revoluția franceză*, Editura științifică, București, 1962, p. 350—353.

⁴ *Destrămarea feudalismului, apariția și dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste. Formarea proletariatului în România*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 3/1980, p. 113—128.

⁵ Jürgen Kuczynski, *Les origines de la classe ouvrière*, Hachette, Paris, 1967, p. 31.

semnare relativ simplistă pentru că, de fapt, revoluția industrială a însemnat nu numai creșterea sensibilă a productivității, dar și o tot mai rapidă concentrare a producției, o simplificare a raporturilor dintre *capital*, reprezentat de persoana proprietarului de fabrică, și *muncă*, raporturi cărora le-a conferit un caracter mai direct, provocând, în același timp, o separare totală a producătorului de mijloacele de producție. Altfel spus, revoluția industrială a însemnat un ansamblu de prefaceri atât în planul forțelor productive sau al relațiilor sociale, cât și în sfera cunoașterii, a relațiilor de interdependență dintre industrie și știință, cu repercusiuni ce s-au răsfrânt asupra condiției generale de existență a oamenilor. Folosirea, pe o scară din ce în ce mai mare a mașinii în procesul de producție, a atras după sine mutații structurale în posibilitățile de întrebuințare a forței de muncă, în structura socială și gruparea indivizilor, în dinamica relațiilor de proprietate, în conștiința oamenilor care au înțeles, într-o proporție din ce în ce mai mare, ideea că mașina era forța centrală a istoriei timpurilor moderne. Este drept că au fost oameni, chiar păături sociale, în conștiința cărora imaginea mașinii s-a reflectat în culori întunecate, întrucât prin efectele provocate a exercitat o influență negativă asupra existenței lor : ruinarea micilor meșteșugari, apariția victimelor lipsei de lucru, altfel spus șomajul total sau parțial, afectarea capacității de muncă a unora din cei angajați în producție ca urmare a accidentelor ș.a.m.d. Cu toate acestea, mașina și mașinismul, ca expresie elocventă a noului tip de producție materială, au generat ample și semnificative transformări atât în structurile economice, cât și în cele de natură socială. Ele au provocat, de pildă, trecerea unei bune părți a oamenilor de la ocupații tipice sectorului primar — agricultura — la cele caracteristice sectoarelor secundar și terțiar, cele mai afectate straturi sociale fiind cele mici și mijlocii, din rândurile cărora s-a recrutat și proletariatul.

În paginile *Manifestului Partidului Comunist*, Marx și Engels notau, pe marginea acestui proces istoric : „Păturile inferioare ale stării de mijloc : micii industriași, micii negustori și rentieri, meseriași și țărani, toate aceste clase îngroașă rândurile proletariatului, parte din cauză că micul lor capital, fiind insuficient pentru mari întreprinderi industriale, este înfrânt de concurența capitaliștilor mai mari, parte din cauză că îndemânarea lor profesională nu mai are aceeași valoare ca urmare a noilor metode de producție. Astfel, proletariatul se recrutează din toate clasele populației”⁶.

Și pe alte planuri industria și mașinismul au provocat ample modificări. Ele au implicat, spre exemplu, transferuri masive ale populației din lumea răsfirată a satelor în aceea concentrată a orașelor, făcând să apară mari centre urbane (în perioada dintre 1801—1841, adică în numai patru decenii, populația câtorva mari orașe din Anglia sporea astfel : Manchester de la 35 000 la 353 000, Leeds de la 53 000 la 152 000, Birmingham de la 23 000 la 181 000, iar Sheffield de la 46 000 la 110 000 de locuitori⁷), care au determinat apariția altor cerințe de viață, de existență a omului, a individului, au solicitat apariția și multiplicarea unor factori sociali noi de acțiune asupra personalității (instrucție, informație,

⁶ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, p. 473.

⁷ A. Rothstein, *Une époque du mouvement ouvrier anglais. Chartisme et trade-unionisme*, Editions sociales internationales, Paris, 1928, p. 10.

legislație adecvată etc.); au determinat, de asemenea, formarea unei conștiințe de clasă atât la capitaliști, cât și la muncitori, acesta din urmă fiind un fenomen care comporta o semnificație cu totul deosebită pentru cursul mișcării istorice în societatea modernă.

SITUAȚIA CLASEI MUNCITOARE, PRIMELE FORME ALE LUPTEI SALE CONTRA BURGHEZIEI

În faza primară a revoluției industriale, întreprinderile funcționau, de regulă, cu întreaga capacitate de producție a mașinilor existente în dotare. Burghezia însăși era interesată să obțină maximum de profit din folosirea mașinilor și a forței de muncă, de unde și tendința de a se prelungi cât mai mult posibil ziua de muncă, de a se intensifica, pe diverse căi, actul muncii. Întrucât între condiția de existență a țărânului aservit, de pildă, și a muncitorului era o diferență calitativă favorabilă ultimului, mai ales în condițiile extinderii mașinismului, contradicțiile de clasă, deși existau, evident în formă nouă, tipică orînduirii capitaliste, totuși conflictele sociale, ca expresie concret istorică a opoziției dintre interesele burgheziei și ale proletariatului în formare, s-au manifestat mai puțin violent. Oricum, în epoca manufacturii, deși au existat conflicte de clasă, confruntări mai mult sau mai puțin aspre în legătură cu revendicări întemeiate ale muncitorilor ca : mărirea salariilor, diminuarea zilei de muncă, renunțarea de către patroni la pedepse nefondate și cărora le cădeau victimă toți cei înrolați în întreprindere, indiferent de vechime sau grad de calificare, totuși forța cu care se exprimau aceste confruntări era relativ redusă. Conflictele de clasă au căpătat dimensiuni din ce în ce mai ample în condițiile extinderii mașinismului, atunci cînd aceasta a provocat concurența între muncitori, cînd părți mai mici sau mai mari din colectivele de lucrători au început să fie înlăturați din locurile de muncă, făurindu-se, în mod treptat, așa-numita armată de rezervă industrială, aceasta din urmă putîndu-și găsi o întrebuintare în alte sectoare ale producției, dar în condiții de existență mult mai precare. A fost aceasta o realitate care a determinat nu numai o agravare a situației materiale a clasei muncitoare în prima fază a existenței sale, dar care a provocat și revolta sporită a proletarilor. Și cum în conștiința acestora adevăratele cauze ale condiției lor de existență nu și-au putut găsi o reflectare reală, ci una deformată, considerînd, de pildă, că tot răul provenea de la extinderea folosirii mașinilor, revoltele muncitorești au luat forma distrugerii mașinilor, o mișcare cunoscută sub numele de „mișcarea luddistă“. Sesizînd acest fenomen, analizîndu-l chiar pe larg în paginile lucrării sale fundamentale, *Capitalul*, Karl Marx nota: „Lupta dintre capitalist și muncitorul salariat începe o dată cu însuși raportul capital. Ea continuă în cursul întregii perioade manufacturiere. Dar abia de la introducerea mașinii muncitorul luptă împotriva mijlocului de muncă însuși, împotriva *modului material de existență a capitalului*. El se revoltă împotriva acestei forme determinate a *mijlocului de producție*, ca fiind baza materială a *modului de producție capitalist*“⁸.

Primele simptome au apărut încă în secolul al XVII-lea, cînd s-au înregistrat acțiuni ostile față de mașinile folosite pentru confecționarea panglicilor și ceaprazurilor ; dar cele mai ample revolte muncitorești, soldate cu distrugerea mașinilor de tors lînă, s-au înregistrat în Anglia la

⁸ K. Marx, *Capitalul*, vol. I, Editura politică, București, 1960, p. 441.

1758. Fenomenul a căpătat amploare în anii următori, astfel că, în 1769, Parlamentul britanic a votat o lege prin care cei vinovați de distrugerea mașinilor urmau să primească diferite pedepse, inclusiv amenințări cu pedeapsa capitală. Deși temperată în desfășurarea ei de primele măsuri legislative antimuncitorești, mișcarea luddistă n-a încetat, ea luînd mai întîi forma petițiilor adresate Parlamentului, pentru ca, începînd din 1811, să se transforme în acțiuni de anvergură, ceea ce a determinat guvernul englez să recurgă nu numai la o înăsprire accentuată a legislației (introducerea efectivă între măsurile punitive a pedepsei cu moartea), dar și la măsuri deosebit de dure în reprimarea „luddiștilor” (în ianuarie 1813, de pildă, au fost executați 18 mineri din York). De remarcat faptul că autoritățile engleze au acționat astfel întrucît mașinile provocaseră un curent de opinie ostil nu numai în rîndurile celor care le mînuiau, dar și în alte straturi ale societății, de vreme ce Walter Scott scria, în 1812, că : „țara e minată sub picioarele noastre”, iar cunoscutul poet romantic, George Gordon Byron, ținea un discurs incendiar în Camera lorzilor cu prilejul votării legii îndreptate contra distrugătorilor de mașini : „Dar, închipuiți-vă d-voastră unul din acești oameni, așa cum l-am văzut eu, slăbit de foame, mut de deznădejde, indiferent față de o viață pe care voi, domnilor, o apreciați mai puțin decît prețul unui cadru de țesut ciorapi, reprezentați-vă acest om, tras de mînă de copiii săi, cărora nu era în măsură să le procure pîine, adus în fața unui tribunal ca să i se intenteze un proces pentru această nouă infracțiune la o lege nouă ; acum lipsesc încă două lucruri pentru a-l recunoaște vinovat și a-l condamna și acestea sînt, după părerea mea, 12 măcelari ca jurați și un Jeyffreys * ca judecător ⁹.”

Această poziție, ca și altele de aceeași natură, n-au împiedicat adoptarea legii contra luddiștilor, tot așa cum multiplicarea măsurilor represive n-a stopat firul acțiunilor protestatare ale muncitorilor. Acestea s-au extins, s-au diversificat ca forme de manifestare, mai ales în condițiile în care, așa cum sesiza Karl Marx, pe planul însuși al conștiinței muncitorilor se produceau importante modificări, ei ajungînd, în mod treptat, pe măsura trecerii timpului și a acumulării unei importante experiențe sociale, să „distingă mașina de folosirea ei capitalistă și să-și îndrepte atacurile nu împotriva mijlocului material de producție, ci împotriva formei sociale de folosire a lui” ¹⁰. De aceea, manifestări ale nemulțumirii și, implicit, ale contradicției dintre proletariat și burghezie, sub forma distrugerii mașinilor, s-au menținut, chiar în Anglia, pînă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în Franța prin răscoala mătăsarilor de la Lyon din 1831, iar în Germania prin mișcările țesătorilor din Silezia din 1844.

În confruntarea dintre burghezie și proletariat și-au făcut apariția, în mod treptat, și alte forme de luptă, mai puțin „anarhice”, mai organizate, exprimînd, prin ele însele, un anume instinct de clasă, o formă incipientă de descifrare dacă nu a valorii reale pe care o putea reprezenta solidaritatea de clasă, oricum un început al conștiinței puterii pe care era în măsură s-o releve solidaritatea de grup. Încetarea lucrului, sabotarea producției, condiționarea desfășurării

* Unul dintre judecătorii cei mai singeroși și mai neînduplecați din istoria Angliei.

⁹ A.L. Morton, George Tate, *Histoire du mouvement ouvrier anglais*, Paris, François Maspero, 1963, p. 153.

¹⁰ K. Marx, *Capitalul*, vol. I, p. 442.

actului muncii de îndeplinirea unor nevoi materiale presante ca : mărirea salariilor, îmbunătățirea condițiilor de muncă, micșorarea zilei de lucru ș.a.m.d., cu un cuvânt acțiunile greviste în care s-au angajat, cu intermitențe, muncitorii au fost expresii concludente ale ascuțirii contradicțiilor dintre proletariat și burghezie, au dat conținut și formă luptei de clasă în epoca modernă, în desfășurarea căreia s-au angrenat atât bărbații cât și femeile sau chiar copiii. În S.U.A., de exemplu, s-a impus, ca o trăsătură caracteristică a mișcărilor revendicative, prezența femeilor și copiilor în prim planul acțiunilor. Femeile au dat naștere, încă în deceniul trei al secolului trecut, unui mare număr de greve, mai proeminente fiind inițiativa țesătoarelor din Pawtucket (Rhode Island), în 1824, sau cea a muncitoarelor din Lowell, în 1836, despre care un muncitor avea să-și amintească, peste ani, scriind că : „Una din primele greve care avură loc în țară fu cea din Lowell, în 1836. Când s-a anunțat că salariile trebuiau să fie reduse, indignarea femeilor a fost generală. S-a hotărît să se facă grevă și să se părăsească fabrica în masă. Ceea ce s-a și făcut. Fabricile au trebuit să se închidă ; femeile s-au pornit în rînduri, din diferite uzine,... pentru a asculta discursurile înflăcărate ale citorva bătrîni campioni ai îmbunătățirii condițiilor de muncă. Una dintre femei s-a cocoțat pe o pompă și a exprimat, într-un discurs reușit, sentimentele ei și ale tovarășelor sale ; ea a declarat, în particular, că era de datoria lor să încerce totul pentru a rezista în fața reducerii salariilor. Era pentru prima dată cînd o femeie vorbea în public la Lowell și evenimentul a provocat dintr-o dată emoție celor ce asistau. Una dintre greviste, o fetiță de 11 ani, s-a situat în fruntea cortegiului care a părăsit sala în care ea muncea“ ¹¹.

Acțiunile greviste s-au răsfrînt, într-un fel sau altul, asupra conștiinței celor două forțe sociale antagoniste. Friedrich Engels, descifrînd semnificația reală ce o degajau mișcările greviste ale timpului său, arăta, în paginile cunoscutei sale lucrări *Situația clasei muncitoare din Anglia* : „Grevele sînt școala de război a muncitorilor în care ei se pregătesc pentru lupta cea mare care nu poate fi evitată : ele sînt un fel de «pronunțamente» prin care muncitorii din diferitele ramuri de muncă se alătură la marea mișcare muncitorească“ ¹².

FORME INCIPIENTE DE ORGANIZARE A CLASEI MUNCITOARE

În cursul primelor confruntări cu burghezia, în desfășurarea propriuzisă a conflictelor diurne care angajau proletariatul și burghezia și-au făcut apariția primele forme de întrunire și organizare a muncitorilor, fie într-un cadru deschis, avînd un caracter public („asociații de într-ajutorare“, „societăți amicale“, „ligi muncitorești“ etc.), fie în grupuri clandestine, mai ales în condițiile în care burghezia dintr-o țară sau alta a recurs, de la început, la protejarea intereselor ei de clasă, folosind măsuri legislative care să împiedice coalizarea celor ce munceau. Oricum, societățile de ajutor reciproc, deși și-au făcut simțită prezența, oferind un sprijin imediat membrilor lor în caz de boală, de șomaj, de accidente de muncă sau în cursul desfășurării grevelor, totuși n-au fost în măsură a alimenta mai consistent procesul făuririi unei autentice conștiințe de clasă

¹¹ Jürgen Kuczynski, *Les origines de la classe ouvrière*, p. 122

¹² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 2, Editura politică, București, 1958, p. 463.

a proletarilor, care să-i ajute să înțeleagă adevăratul conținut al misiunii istorice, proprii clasei muncitoare.

Este drept că, în evoluția ei, tendința spontană, dar obiectivă, a proletariatului de a-și ordona rîndurile a dat naștere sindicatelor, ca formă superioară de organizare profesională. Acestea au apărut, mai întâi, în Anglia, încă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, grupînd, inițial, pe ramuri de activitate, doar muncitori calificați, pentru ca, în 1834, să se producă unificarea lor la scara întregii țări, odată cu crearea *Uniunii naționale a sindicatelor din Anglia*. Un ritm rapid de cristalizare a mișcării sindicale s-a înregistrat și în S.U.A., unde, în 1836, existau deja 13 uniuni sindicale, în Germania după 1848, în Franța după 1864 etc. În România, primele asociații profesionale au apărut încă în deceniul 5 al secolului trecut, atestată fiind, la 1846, existența Asociației lucrătorilor tipografi de la Brașov, după care au apărut și altele la : București, Arad, Timișoara, Iași, Cluj, Oradea etc.¹³ Crearea și consolidarea organizațiilor profesionale, inclusiv sindicatele, au făcut să sporească eficiența luptei revendicative a muncitorilor, să forjeze, în însuși focul luptei, conștiința similitudinii condiției lor de existență și, concomitent, a necesității luptei unite pentru ameliorarea continuă a situației lor.

Este de remarcat că lupta, mai mult sau mai puțin spontană, în care s-a angajat clasa muncitoare, confruntările directe cu patronatul, într-o situație sau alta, i-au adus anumite ameliorări ale condiției sale de existență, dar, în ansamblul ei, situația muncitorilor se prezenta, pe mai departe, ca fiind deosebit de grea. Cu atît mai grea cu cît, în fluxul producției capitaliste, pe măsura introducerii mașinilor, a înlocuirii forței fizice cu cea mecanică, au ajuns a fi atrase și alte categorii, nu numai bărbații. O pondere crescîndă au ajuns s-o dețină femeile și copiii, retribuiți cu salarii mult mai mici, un proces social contradictoriu prin urmările sale, întrucît, așa cum sesiza Karl Marx, folosirea forței de muncă a femeilor și copiilor era un mijloc „urias de înlocuire a muncii și a muncitorilor“, dar care s-a transformat, imediat, „într-un mijloc de sporire a numărului muncitorilor salariați prin încadrarea tuturor membrilor familiei muncitorului, fără deosebire de sex și de vîrstă, sub comanda directă a capitalului. Munca silnică în folosul capitalistului luă nu numai locul jocului la copii, dar și pe cel al muncii libere, făcută în anumite limite morale, în sînul familiei, pentru nevoile familiei înseși“¹⁴.

Datorită durtății actului muncii sau a necesității de a-și vinde nu numai propria forță de muncă, dar și pe a soției sau copiilor muncitorului, încă din fragedă vîrstă, a fost în situația de a nu-i mai rămîne timpul necesar pentru instruire, pentru dezvoltarea posibilităților cunoașterii și, implicit, a capacității de înțelegere a realității social-politice, inclusiv a naturii existenței sale, a locului și rolului ce-i revin în societate. Nu numai atît, dar în faza decisivă a luptei desfășurate de burghezie împotriva feudalității, pentru emanciparea ei politică, pentru consolidarea noilor structuri social-politice și instituționale făurite în cursul revoluției, clasa muncitoare a urmat, în mod obiectiv, îndemnurile „stării a treia“, a rămas, destul de multă vreme, prizoniera ideologiei proaspătului învingător. Puțini au fost aceia care, chiar în cursul revoluției burgheze, sau puțin timp după aceea, să fi înțeles necesitatea extinderii dreptului natural al

¹³ *Inceputurile mișcării muncitorești și socialiste din România*, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 4/1981, p. 142—148.

¹⁴ K. Marx, *Capitalul*, vol. I, p. 409.

omului, adică libertatea, egalitatea, fraternitatea asupra tuturor indivizilor societății, un drept care să se exprime nu numai în plan juridic, dar și economic, politic, cultural etc. Puțini au fost cei care să fi ajuns la o înțelegere a situației de mai sus și care, de fapt, în contextul ideologic respectiv, presupunea depășirea contradicției dintre afirmarea deschisă a dreptului fiecărui individ la existență, pe de o parte, și, pe de altă parte, menținerea proprietății private, a libertății economice etc., o contradicție de care, atît în cursul revoluției engleze, cît mai ales în timpul celei din Franța, s-au lovit mai toți oamenii politici atașați cauzei populare. Între aceștia din urmă s-a distins Gracchus Babeuf, conducătorul *Conjurației celor egali*, acea mișcare populară care, programatic, și-a propus să realizeze, în fapt, egalitatea socială, ea constituindu-se în ultimul act al prezenței „plebeilor” pe scena politică a revoluției franceze și primul episod al unui lung și sîngeros drum de luptă, la capătul căruia să se clădească o societate de oameni liberi și egali, o societate a libertății și dreptății.

APARIȚIA IDEILOR SOCIALISTE ȘI SEMNIFICAȚIA LOR

În procesul dezintegrării societății feudale și al afirmării celei capitaliste, iar, apoi, după desfășurarea revoluțiilor burgheze victorioase, fie

în Anglia, fie în Statele Unite ale Americii, cu al lor război pentru independență, iar la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în Franța, din necesitatea de a se înlătura toate rămășițele fostei orînduiri, și-au făcut apariția idei ce preconizau necesitatea unei alte societăți, și aceasta ca o expresie nemijlocită a derulării confruntărilor de clasă, în special a contradicției frapante dintre aspirațiile de libertate care au animat masele și realitatea social-economică burgheză care aducea noi forme de inegalitate între oameni și de dominație social-economică și politică a unora de către alții. Prin conținutul lor, acestei idei înfățișau imaginea posibilă a unei societăți cu adevărat armonioase, care nu numai să proclame, dar să și instituie libertatea autentică, egalitatea reală și fraternitatea cu adevărat umană, sau, cum spunea revoluționarul german August Becker, în 1844, membru al Ligii comunistilor : „Cînd vorbim de eliberarea umanității, nu vrem să spunem că libertatea pe care o cerem să fie o libertate germană sau franceză sau nord-americană : noi vrem adevărata libertate a omului”.

Prin conținutul lor, ideile socialiste au vizat, de la început, laturile sumbre ale noului mod de producție (pauperizarea celor ce munceau, sărăcia, suferința de pe urma societății etc.). Aceste accente critice, unele dintre cele mai virulente, au fost formulate de spirite luminate ale epocii care, adesea, au fost însoțite nu numai de compasiune, dar și de anumite reflecții privind calea înlăturării lor. Iar unele dintre aceste reflecții au fost, de-a dreptul, fecunde, s-au constituit în adevăruri fundamentale, așa cum au fost cîteva din gîndurile lui Thomas Morus care, în celebra-i *Utopia*, între altele, a scris : „Sînt adînc încredințat că singura cale... pentru a aduce fericire neamului omenesc este înlăturarea cu totul a proprietății private”, întrucît „acolo unde domnește dreptul de proprietate..., statul nu va fi niciodată cîrmuit nici pe calea dreptății și nici pe cea a îndestulării”¹⁵.

Încorporînd în reprezentările lor despre noua societate ce o preconizau, alături de critica stărilor sociale și economice de la care se pornea,

¹⁵ Th. Morus, *Utopia*, Editura științifică, București, 1958, p. 76.

și idei raționaliste privind nu numai repartitia bunurilor materiale, dar și organizarea ca atare a muncii, socialiștii utopici puneau în evidență un adevăr fundamental, acela că realitatea socială nu este expresia unei hotărâri divine, ci produsul activității oamenilor care, înțelegând modul cum au ajuns, de-a lungul generațiilor, la acea realitate, pot s-o și schimbe în viitor. Oricum, pentru Tommaso Campanella, comunitatea trebuie să-i facă pe oameni „deopotrivă de bogați și săraci : bogați pentru că au toate lucrurile, săraci pentru că nu posedă nimic“¹⁶.

Pe măsura înaintării în timp, a dezvoltării societății, a ascuțirii confruntărilor de clasă, așa cum s-a întâmplat în cursul revoluției engleze, critica societății, așa cum au realizat-o reprezentanții socialismului utopic, a fost și mai dură, accentul fiind pus, cu mai multă fermitate, pe negarea proprietății private. Pentru Gerard Winstanley, „adevărata libertate republicană constă în folosirea liberă a pământurilor“, statul urmînd să fie astfel organizat, încît să asigure tuturor oamenilor dreptul asupra pământului și dreptul la existență, fiindcă „adevărata libertate domnește acolo unde omul primește hrană și toate cele necesare întreținerii“. Desigur că o asemenea repartitie nu se putea înfăptui decît pe baza activității tuturor pentru crearea bunurilor materiale, activitate menită a pune în valoare nu numai pământul dar și atelierele obștești, o idee ce i-au sugerat-o manufacturile engleze, deja existente la mijlocul secolului al XVII-lea.

Înflorirea iluminismului în Franța secolului al XVIII-lea, o filozofie activă ce săpa metodic temelia ideologică a vechiului regim, pe fondul progreselor importante ale capitalismului, o filozofie care, după expresia lui Denis Diderot, „calcă în picioare prejudecățile, tradiția, ideile vechi, aprobarea universală, autoritatea, într-un cuvînt tot ce înlănțuie marea multime a spiritelor“, pentru a proslăvi „omul care îndrăznește să gîndească prin el însuși, să se reîntoarcă la principiile generale cele mai limpezi, să nu admită decît ceea ce constată cu propriile lui simțuri și cu rațiunea lui personală“, s-a răsfrînt, fără îndoială, nu numai asupra conștiinței sociale, în general, dar, într-un fel sau altul, și asupra evoluției pe care au cunoscut-o ideile socialismului utopic. Jean Meslier și al său *Testament*, sau abatele Mably, autorul *Codului naturii*, au fost doi dintre aceia care au continuat să critice foarte aspru orînduirea feudală, să nege frapanta inegalitate socială, invocînd ideea egalității originare între oameni a lui J. J. Rousseau, dar formulînd, în același timp, și concluzia că numai orînduirea comunistă este aceea care poate asigura existența unor relații de egalitate reală între indivizi. O idee foarte atractivă pentru conștiința politică a maselor, pentru reprezentanța democrației revoluționare generate de evenimentele anilor 1789—1795 din Franța. De notat că Mably a fost unul dintre primii ideologi care au sesizat existența luptei de clasă în societate și care, în anumite forme, se manifesta chiar în sînul „stării a treia“. El întreba, nu retoric, ci cu multă siguranță : „Cine nu vede că la noi societatea este împărțită în diferite clase, care, din cauza existenței proprietății funciare, din cauza lăcomiei și a ambiției, au interese, nu spun diferite, ci contradictorii ?“.

Nu este, așadar, întîmplător faptul că unele dintre ideile care circula în societate, care ofereau anumite răspunsuri preocupărilor celor năpăstuiți, așa cum erau ideile socialiste sau egalitare, au putut alimenta doctrina comunist-revoluționară a lui Gracchus Babeuf (pe numele lui

adevărat François Noël Babeuf) și a societății „Egalilor“. Fiindcă ideologia babuvistă se revendica din ideile lui Morelly și Mably, dar, în același timp, ea n-a rămas la stadiul reflectării și al criticii unei stări sociale întemeiate pe inegalitate, ci a preconizat revoluția socială ca mijloc pentru întronarea „fericirii comune“, s-a constituit într-un ferment real ce a generat prima încercare de concretizare reală a comunismului. Celebrul *Manifest al plebeilor*, publicat în coloanele ziarului „Tribunul poporului“, a fost o veritabilă chemare la luptă a maselor, o încercare de angajare a celor mulți pe calea luptei pentru desăvârșirea revoluției franceze, ceea ce presupunea lichidarea sistemului de asuprire socială și întronarea adevăratei egalități între oameni ; fiindcă „revoluția franceză nu este decît precursorul unei alte revoluții mult mai mari, mult mai solemnă și care va fi ultima“¹⁷. Prin acest manifest se lansa, către poporul francez, o chemare patetică : „Popor, nu-ți pierde speranța, revino-ți din amorțeală și deznădejde. Muntele sfînt sau Vandeea plebeilor să ia ființă într-un singur punct sau în fiecare din cele patruzeci și șase de departamente ! Să se conspire împotriva asupritorului, în stil mare sau mic, în secret sau fățiș, într-o sută de mii de consfătuiri sau numai într-una singură — n-are importanță cum —, numai să se conspire, și de acum înainte remușcările și spaima să nu-i părăsească nici o clipă pe asupritori“. O chemare care a avut audiență, care a galvanizat conștiințe, fiindcă a sporit neîncetat și în ritm accelerat numărul celor ce se adunau la Clubul Panthéonului, unde se discuta din ce în ce mai cutezător, provocînd măsuri aspre din partea Directoratului, inclusiv închiderea Clubului.

Această măsură a cristalizat procesul de organizare ilegală a babuviștilor, care au instituit, la 30 martie 1796, un *Comitet insurecțional*, alcătuit din Babeuf, Antonelle, Buonarroți, Darthé, Felix Lepeletier și Sylvain Maréchal. Propaganda a luat amploare pe fondul unor greutăți economice mai pronunțate, organizația și-a lărgit rîndurile, ceea ce a alarmat Directoratul și a determinat hotărîrea acestuia de a-i aresta pe Babeuf și alți prieteni ai săi (10 mai 1796). Au fost judecați, un an mai tîrziu. Unii, în frunte cu Babeuf, au fost condamnați la moarte și executați pe eșafod la 28 mai 1797.

Adevărata semnificație a babuvismului a fost relevată nu de epoca în care a apărut, ci de frămîntata istorie a secolului al XIX-lea, întrucît a marcat transformarea ideii comuniste într-o forță politică reală și pentru că Babeuf și *Conspirația egalilor* s-au constituit într-o verigă importantă atît a procesului dezvoltării gîndirii comuniste, cît și a luptei revoluționare pentru transformarea structurilor societății capitaliste, pentru împlinirea misiunii istorice a clasei muncitoare în societatea modernă. Iată de ce se poate spune, cu deplin temei, că, prin experiența ei, revoluția franceză, ca prototip al revoluției burgheze, s-a răsfrînt pozitiv asupra conștiinței celor ce constituiau din mers clasa muncitoare ; că lupta pentru „drepturile omului“, în care s-a angajat burghezia, și experiența, ca atare, izvorîată din derularea conflictelor sociale cu al ei punct culminant care a fost revoluția, au putut provoca unele reflecții noi cu privire la maniera de schimbare a structurilor societății și care au ajuns să fie nutrite, în curînd, de primele cercuri muncitorești din Anglia sau Franța. Ele au preluat, întîi de toate, ideea unui Thomas Morus sau Meslier, conform căreia proprietatea privată nu este sacrosanctă ; că dacă izvorul

¹⁷ Gian Mario Bravo, *Les socialistes avant Marx*, vol. I, François Maspero, Paris, 1970, p. 66.

inegalității este proprietatea privată, adevărata alternativă trebuie să fie comunitatea bunurilor și a muncii. Ca primă formă a ideologiei revoluționare în noua societate, comunismul era ridicat, datorită lui Babeuf și prietenilor săi, de la un vis utopic la nivelul unui sistem ideologic, iar când dorința lui Babeuf ca „toate proiectele, notele și schițele de scrieri democratice și revoluționare” să fie adunate, să se arate „tuturor discipolilor Egalității..., ceea ce oamenii corupți de astăzi numesc visurile mele”, dorință transmisă lui Félix Lepeletier, a fost îndeplinită de bunul său prieten Filippo Buonarroti, în 1828, odată cu tipărirea istoricului *Conspirației celor egali*, zisă *conspirația lui Babeuf*, ideile sale au ajuns, efectiv, să exercite o influență foarte puternică asupra cercurilor și opiniei publice revoluționare.

DEZVOLTAREA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Epoca posterioară revoluției franceze, dominată economic, politic și militar de existența Directoratului, a Consulatului și a Imperiului napoleonian, n-a fost favorabilă afirmării,

pe mai departe, a clasei muncitoare. În schimb, au fost consolidate, pe pământ francez, noile structuri, caracteristice societății capitaliste, iar în Germania, Italia și alte teritorii supuse dominației napoleoniene a fost sensibil accelerată dezvoltarea economiei de tip capitalist și dezagregarea structurilor anacronice ale feudalismului. În S.U.A., după războiul de independență, dezvoltarea economică a cunoscut un ritm din ce în ce mai accelerat, iar în zona Americii de sud, în focul unui război antispagnol, au luat naștere diverse state, cum ar fi : Venezuela, Peru, Ecuador, Argentina etc., lărgindu-se și mai mult sfera pieței economice capitaliste și a structurilor social-politice moderne. Ca urmare, au sporit sensibil și rîndurile clasei muncitoare, a sporit ponderea ei în rîndurile maselor populare. Și dacă în Europa, reacțiunea feudală, cu al ei simbol ultraconservator, care a fost Sfînta Alianță, a administrat clasei muncitoare, altor forțe progresiste și democratice, grele lovituri, timp de un deceniu și jumătate în Franța, în alte țări o perioadă și mai îndelungată, în schimb, a obligat burghezia să dea naștere unei susținute opoziții cu caracter liberal și, în momente de criză politică, să nu ezite a face apel la concursul maselor populare, inclusiv al clasei muncitoare. Această situație istorică concretă a permis o anumită dezvoltare a conștiinței proletare. Oricum, în cursul revoluției din iulie 1830 din Franța, clasa muncitoare, alături de mica burghezie, a ieșit masiv pe străzile Parisului, obligînd pe Carol al X-lea de Bourbon să abdice. Victoria celor două forțe sociale a fost însă rapid însușită de burghezia financiară, care a preluat puterea prin Louis-Philippe d'Orléans. Muncitorii francezi, ca și cei englezi, se mai aflau în faza primară a luptei lor, cînd „formează — așa cum notau Marx și Engels în paginile *Manifestului Partidului Comunist* — o masă împrăștiată pe tot cuprinsul țării și fărîmițată de concurență. Coeziunea maselor de muncitori nu este încă rezultatul propriei lor uniri, ci rezultatul unirii burgheziei, care, pentru a-și atinge scopurile sale politice, trebuie, și mai poate deocamdată, să pună în mișcare întreg proletariatul. Pe această treaptă, așadar, proletarii nu combat încă pe dușmanii lor, ci pe dușmanii dușmanilor lor, ei combat rămășițele monarhiei absolute, pe moșieri, burghezia neindustrială, mica burghezie. Toată mișcarea istorică este

astfel concentrată în miinile burgheziei ; orice victorie cucerită în acest chip este o victorie a burgheziei“¹⁸.

Noul regim politic francez n-a adus modificări pozitive în condiția generală de existență a clasei muncitoare, astfel că, aceasta din urmă, s-a văzut obligată se recurgă, pe mai departe, la arma revoltei. Așa a fost cazul țesătorilor lyonezi care, în 1831, au ieșit în stradă pentru a protesta împotriva reducerii salariilor. S-a răspuns, din partea autorităților, cu represiunea armată, riposta muncitorilor, realizată sub lozinka „Să trăim muncind sau să murim luptînd“, aducîndu-le, într-o primă fază, victoria, concretizată prin încercarea de a institui o comisie de control pe lângă prefectul orașului. Inițiativa muncitorilor lyonezi a fost, ulterior, înăbușită, nu înainte ca spiritul lor de luptă și de sacrificiu să fi impresionat adînc opinia publică. Aceeași soartă a avut-o și cea de-a doua răscoală a țesătorilor lyonezi, din 1834, chiar dacă, prin conținutul ei, proclamația lansată de răsculați punea în evidență un plus de conștiință și de combativitate, de vreme ce afirma : „Cauza pentru care luptăm este cauza întregii omeniri, este cauza fericirii patriei noastre și a organizării viitorului ei“.

Deși înfrînte, luptele de stradă, în care s-au angajat muncitorii din Lyon, sau confruntările de mai mică amploare ale celor din alte orașe, au pus în evidență solidaritatea burgheziei în apărarea intereselor ei de clasă, implicarea statului în menținerea ordinii existente, ceea ce i-a obligat pe muncitori să caute noi forme de acțiune. Ei s-au alăturat micii burghezii, atît în Franța sau Anglia, cît și în Germania sau Italia, dînd, împreună, naștere unor organizații secrete, așa cum au fost : *Societatea prietenilor poporului*, *Societatea familiilor*, condusă de Auguste Blanqui, sau *Societatea anotimpurilor* (în Franța), *Societatea celor proscriși* (*Bund der Geächteten*), din care, peste doi ani, s-au desprins *Societatea celor dreptți* (*Bund der Gerechten*), condusă de Wilhelm Weitling (în Germania), *Carbonarii* (în Italia) etc. Telurile acestor organizații pentru Franța erau : cucerirea puterii politice prin forță, eliberarea clasei muncitoare, asigurarea de către noua putere politică a educației celor mulți ș.a.m.d. Acțiunile acestor societăți s-au redus la pregătirea, în vederea organizării unei insurecții, gen conspirația lui Babeuf, o primă tentativă de acest gen fiind organizată la 12 mai 1839, dar fără succes. Animatorul principal al acțiunilor revoluționare clandestine a fost Auguste Blanqui, el ilustrîndu-se, prin acest gen de lupte, și în timpul revoluției din 1848 și al Comunei din Paris. A fost considerat de autorități un inamic ireductibil al societății, a fost în permanență urmărit, adesea arestat și 36 de ani de viață i-a petrecut între zidurile reci ale închisorii.

Pentru Germania, societățile secrete menționate aveau ca obiective libertatea și renașterea țării, instituirea liberalismului politic pe care-l promovau. În deceniul al patrulea, ideologiei liberale i s-a adăugat, în mod treptat, o coloratură socială care a evoluat, apoi, către o contestare globală a sistemului capitalist, promovînd, în schimb, ideea „democrației socialiste“, prin care urma să se realizeze domnia celor mulți și obidiți. De aci și activismul pronunțat al acestor societăți, faptul că nu întîmplător, în încercarea de lovitură de stat de la 12 mai 1839, din Franța, a fost implicată și organizația revoluționarilor germani *Societatea celor dreptți*. Cei mai activi membri ai acesteia, între care Karl Schapper, Heinrich Bauer și Joseph Moll, au fost nevoiți să se refugieze în Anglia. Au creat

¹⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, p. 473—474.

acolo *Asociația germană pentru educația muncitorilor*, transformată, mai apoi, în *Asociația comunistă de educație muncitorească*. Acestei asociații, din noiembrie 1843, i s-a alăturat Friedrich Engels, apoi și Karl Marx. Alăturarea a putut fi realizată cu atât mai ușor, cu cât, prin conținutul analizelor oferite, atât lucrarea lui Engels : *Situația clasei muncitoare din Anglia*, cât și a lui Marx : *Muncă salariată și capital*, au atras atenția membrilor asociației. Asociația însăși a evoluat de la tipul organizației secrete la cel al unei organizații de propagandă, adoptînd și o denumire nouă — aceea de *Liga comunistilor*. Adoptarea acestei denumiri n-a fost întâmplătoare. Ea a reflectat, pe de o parte, influențele receptate de grupul revoluționarilor germani din Anglia în contactul lor cu mișcarea muncitorească engleză, îndeosebi cu chartiștii, sau cu exilații francezi, „socialiști” sau „comuniști”, iar, pe de altă parte, evoluția însăși pe care a cunoscut-o o parte a emigrației germane democrat-revoluționare, începînd din 1844. Adică, din momentul în care analizele economice, istorice și filozofice întreprinse de Karl Marx și Friedrich Engels, și care probau apariția treptată a concepției materialiste cu privire la istorie și societate, a teoriei socialismului științific, au început să pătrundă printre emigranții germani, mai întîi la Paris, prin intermediul revistei „*Deutsche-Französische Jahrbücher*” („*Analele germano-franceze*”), iar, ulterior, la Bruxelles și Londra, ajungînd să polarizeze și să catalizeze discuțiile cu privire la calea istorică a dezvoltării poporului german, la mijloacele de acțiune ce s-ar fi impus pentru înfăptuirea revoluției și pe pămînt german, pentru concretizarea drepturilor și libertăților omului.

În cursul acestor dezbateri teoretice avea să-și facă apariția ideea necesității unui partid organizat, a unei forțe politice care să-și asume sarcina de a pregăti revoluția, de a face educație ideologică muncitorilor și a-i pregăti în vederea susținerii intereselor lor de clasă, pregătindu-i chiar și în vederea împlinirii unei perspective istorice mai îndepărtate, aceea a trecerii la înfăptuirea unei societăți noi, o societate a libertății reale, societatea comunistă.

În *Anglia*, țara în care industria a cunoscut cea mai rapidă dezvoltare, dar care, în plan politic, a cunoscut o evoluție în sens conservator, mai ales ca urmare a victoriei obținute asupra Franței napoleoniene, mișcarea muncitorească a putut să cunoască o importantă ascensiune în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în condițiile în care o parte a burgheziei, a cărei poziție economică se întemeia tocmai pe forța crescîndă a industriei, aspira să poată beneficia, în mai mare măsură, de mecanismul politico-instituțional al statului pentru rezolvarea propriilor interese : o politică vamală și comercială favorabilă ș.a.m.d. De aici campania pentru o reformă electorală democratică, la care s-a alăturat și clasa muncitoare, intrată în istorie sub numele de mișcarea chartistă.

În contextul frământărilor social-politice existente în societatea engleză, clasa muncitoare și-a putut afirma mai viguros propriile ei revendicări, a ajuns în mod inevitabil să le lege de cele care animau conștiința politică și a altor forțe sociale, în special a burgheziei mici și mijlocii. Și, dacă în august 1819, muncitorii din Manchester le-au exprimat cu toată claritatea, în cursul unei foarte importante demonstrații de masă, suprimată cu forța armată de către autorități, continuată în anii următori de alte confruntări de clasă, dacă unul dintre primele rezultate importante a fost înlăturarea interzicerii, prin lege, a întrunirilor și asociațiilor, obținută în 1824, este limpede că toate acestea au fost posibile întrucît clasa muncitoare a găsit sprijinul de care avea nevoie și în rîndurile unor forțe

social-politice mai largi. Pe de altă parte, ajungînd să acţioneze legal, după 1824, organizaţiile muncitoreşti, şi în primul rînd sindicatele, au putut antrena mai uşor muncitorii la luptă pentru obţinerea unor revendicări economice presante, aşa cum s-a întîmplat în cursul grevelor din anul 1825, sau pentru menţinerea drepturilor cîştigate în conjuncturi economice favorabile, dar supuse atacului de către burghezie în condiţiile crizei economice din anii 1825—1826. Aceeaşi experienţă a pus în evidenţă eficacitatea sporită a alianţei dintre diversele mişcări social-politice existente în societate şi a determinat clasa muncitoare să se ataşeze luptei pentru democratizarea vieţii politice engleze, în care s-a angajat burghezia industrială. Şi aceasta cu atît mai mult, cu cît, în vîltoarea luptelor revendicative sau a acţiunilor de făurire a cooperativelor, care ar fi trebuit să sustragă mîna de lucru din întreprinderile capitaliste orientînd-o spre organizaţii economice colective, acţiuni patronate de Robert Owen, muncitorii se putuseră convinge că numai calea luptei economice nu era suficientă. Concluzia aceasta a fost şi mai limpede atunci cînd *Marea Uniune Naţională a Sindicatelor* (Grand National Consolidated Trades Union), creată în 1834, a fost în situaţia de a respinge contraofensiva patronatului. Măsurile la care au recurs proprietarii întreprinderilor au provocat ruina Marii Uniuni Sindicale şi au compromis însăşi ideea muncii în cooperative, marcînd, într-un fel sau altul, chiar sfîrşitul influenţei lui Robert Owen în rîndurile muncitorilor, a ideilor din principala sa lucrare *New Moral World*.

Iată contextul în care conducătorii *Asociaţiei oamenilor muncii londonezi* (Londoner Working Men's Association), între care William Lovett, James Watson şi Henry Hetherington, au iniţiat un program de acţiune în şase puncte, cunoscut sub numele de : *People's Charter* (1838) şi prin care cereau : acordarea dreptului de vot universal, secret şi egal pentru toţi oamenii ; realegerea anuală a Parlamentului ; acordarea de indemnizaţii pentru parlamentari, astfel încît şi cei lipsiţi de avere să poată accepta alegerea ; organizarea de alegeri prin balotaj, ca o cale aptă a preîntîmpina încercările de corupţie sau intimidare la care, de obicei, recurgea burghezia ; repartizarea egală a circumscriptiilor electorale, pentru a se putea asigura o reprezentare proporţională ; abrogarea eligibilităţii exclusive a celor ce posedau o proprietate în valoare de cel puţin 300 lire sterline şi instituirea dreptului egal pentru toţi cetăţenii de a fi aleşi. Într-un cuvînt, *Charta poporului*, deşi viza doar instituirea unei democraţii politice mai largi, însoţită de speranţa clasei muncitoare că aceasta va conduce şi la posibilitatea promovării intereselor ei specifice, putea, în caz de adoptare, să conducă la făurirea în Anglia a unui regim politic cu adevărat democratic ¹⁹.

În jurul acestui program s-au raliat largi păături de oameni ai muncii, îndeosebi cei care constituiau clasa muncitoare şi care, prin manifestaţiile publice cu care au susţinut revendicările politice înscrise în *Chartă*, i-au creat o amplă şi semnificativă rezonanţă în întreaga societate engleză, o rezonanţă ce a sporit neconţinut mai ales în anii 1839—1843, cînd Anglia a fost afectată de o serioasă criză economică. Este perioada cînd chartismul a căpătat dimensiuni cu adevărat naţionale, obligînd Camera Comunelor să ia în discuţie o petiţie în favoarea *Chartei poporului*, cînd petiţia din 1842 era susţinută de 3,3 milioane de semnături şi cînd cercurile guvernante s-au văzut obligate să facă anumite concesii cu

¹⁹ A. Rothstein, *op. cit.*, vol. 2, p. 41.

caracter social, așa cum au fost, de pildă, cele înscrise în legea minieră. S-a adăugat, în 1864, suprimarea taxelor vamale asupra griului, aceasta fiind o importantă victorie a burgheziei industriale asupra marilor proprietari funciari ; s-au făcut și alte promisiuni, ceea ce dovedea existența, în rândurile claselor dominante, a unei temeri importante că mișcarea chartistă ar putea să ia din nou amploare. Iar una din revendicările majore ale mișcării chartiste, instituirea zilei de muncă de 10 ore, avea să fie legiferată în 1847, aceasta fiind, de fapt, rezultatul ultimului val important al chartismului ca mișcare de masă. Revendicarea împlinită era însă foarte importantă, astfel că Marx putea să scrie, în *Capitalul* : „Instituirea zilei normale de muncă este... produsul unui război civil îndelungat, mai mult sau mai puțin ascuns, între clasa capitaliștilor și clasa muncitoare“, iar muncitorii englezi aveau și marele merit că „au fost campioni nu numai ai clasei muncitoare engleze, dar ai clasei muncitoare moderne în general“, întrucât i-au arătat, în fapt, că „pentru «a se apăra» împotriva șarpelui care îi chinuiește [expresia a fost preluată de la Heine — *n.n.*], muncitorii trebuie să-și strângă rîndurile și să impună, ca clasă, statului o lege, o stavilă socială puternică, care să-i împiedice pe ei înșiși de a se vinde pe sine, împreună cu progenitura lor, printr-un contract cu capitalul“²⁰.

Prin conținutul revendicărilor formulate, prin amploarea acțiunilor desfășurate cu participarea a milioane de oameni (în 1848, pe cea de-a treia *Petiție*, care a fost înaintată Parlamentului, au fost adunate peste 5 milioane de semnături), mișcarea chartistă s-a înscris în istoria mișcării muncitorești engleze ca una din cele mai importante pagini de luptă eficientă, succesele muncitorilor englezi fiind în măsură să releve cel puțin două lucruri. Mai întâi, faptul că, pe calea luptei, clasa muncitoare putea impune autorităților să intervină în relațiile dintre patronat și muncitori, determinînd astfel elaborarea unei politici sociale apte a ameliora condiția de existență a celor ce muncesc. În al doilea rînd, lupta organizată a clasei muncitoare era singura cale de acțiune pentru obținerea unui standard de viață mai bun sau a mijloacelor necesare instruirii, dezvoltării nivelului de cunoaștere și de cultură, o negare a tendinței, altfel obiective, pe care o pune în evidență societatea capitalistă — aceea a pauperizării celor ce munceau. În plus, mișcarea chartistă a alimentat, prin însăși natura ei, procesul de apariție a conștiinței cu privire la necesitatea solidarității de clasă nu numai în plan național dar și internațional. Asociația *Fraternal Democrats*, avînd ca secretar pe George Julian Harney, a cultivat raporturi intense nu numai cu grupurile de revoluționari străini aflați în emigrație pe teritoriul Marii Britanii, dar și cu cercuri similare din diferite țări. Din inițiativa conducătorilor mișcării chartiste se pregătise chiar o reuniune internațională ce urma să se țină, în octombrie 1848, la Bruxelles, numai că înfrîngerea revoluției în Franța și în alte țări ale Europei, corelată cu respingerea de către Parlamentul britanic, în iulie 1848, a celei de-a treia petiții de masă, o petiție de inspirație chartistă, a făcut să se accelereze dizolvarea mișcării chartiste ; o mișcare pe care Friedrich Engels, deși a apreciat-o ca o „formă concentrată a opoziției împotriva burgheziei“, n-a putut să nu surprindă faptul că unul din elementele fundamentale care generase slăbiciunile ei era acela că „nu se separase încă cu totul de mica burghezie radicală. Radicalismul muncitoresc mergea mină în mină cu radicalismul burghez“²¹.

²⁰ Karl Marx, *Capitalul*, vol. I, p. 320—323.

²¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 2, p. 466, 468.

În S.U.A., mișcarea muncitorească a fost, pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, mai puțin relevantă, îndeosebi ca urmare a inexistenței unor contradicții puternice, cei nemulțumiți putînd oricînd să evadeze din condiția de proletari pentru a migra spre vest, a coloniza un lot de pămînt și a deveni fermieri, ca și a faptului că democrația politică, instituită în nordul țării, facilita cît de cît rezolvarea conflictelor de clasă, altfel inevitabile.

Organizarea luptei clasei muncitoare n-a fost ușoară nici în S.U.A., deși o lege care să interzică sindicatele, ca în Anglia, n-a existat. Cu toate acestea, în practică, organele de justiție făceau adesea inoperantă libertatea de asociere. De aceea, numai între 1806 și 1815, muncitorii cizmari din Philadelphia, New York, Baltimore și Pittsburg au fost de șase ori acuzați și condamnați pentru „conspirație criminală”. Sub presiunea maselor, în anii care au urmat, au fost impuși oameni ai legii cu vederi progresiste la Philadelphia și New York, astfel că, în linii mari, dreptul de organizare în sindicate a fost garantat, fără însă ca și mijloacele de acțiune adoptate de acestea, cum ar fi pichetele de grevă, grevele sau boicoturile, să fie recunoscute ca arme legale ale celor ce muncesc. Iată de ce, și în 1831, o publicație muncitorească putea să se plîngă că atunci „cînd muncitorii se asociază pentru a cere salarii mai ridicate, legile îl condamnă... Dar legea consideră că este drept și lăudabil ca patronii să se asocieze pentru a jefui pe muncitor de salariul său”²².

Izbucnirea crizei economice în 1847 și înrăutățirea situației materiale a maselor, îndeosebi a muncitorilor, pe fondul unor contradicții acute specifice diferitelor țări, aveau să dea naștere unor confruntări sociale și naționale care au frămîntat societatea umană în ansamblul ei din Franța, Germania, Imperiul habsburgic, Țările Române sau Rusia țaristă și pînă în S.U.A., America Latină sau îndepărtata Chină, între acestea, cele mai proeminente fiind revoluțiile din diverse țări europene care au izbucnit în primăvara anului 1848 și au continuat, în unele părți, pînă în august 1849²³. În cursul atît de involburat al revoluției din 1848—1849, proletariatul avea să se afirme ca forță socială distinctă, vizînd deja, ca în Franța, „răsturnarea societății burgheze”²⁴.

²² Jürgen Kuczynski, *op. cit.*, p. 122.

²³ *Anul revoluționar 1848 în Europa*, în: C. Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae, *Revoluția română din 1848*, Editura politică, București, 1969, p. 23—36.

²⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 7, Editura politică, București, 1960, p. 36.

SIMPOZION DE ISTORIE ROMÂNNO-SOVIETIC

(Moscova, 20—21 iunie 1983)

În lumina acordului de colaborare dintre Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., în zilele de 20—21 iunie 1983, la Moscova, s-au desfășurat lucrările celui de-al șaselea simpozion bilateral româno-sovietic cu tema: „Conducerea de către partid a construcției și perfecționării societății socialiste multilateral dezvoltate“.

Delegația română, formată din dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. — conducătorul delegației, dr. GHEORGHE SURPAT, șef de sector și dr. GHEORGHE TUDOR, cercetător științific, a prezentat următoarele referate: „Rolul conducător al Partidului Comunist Român în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate“; „Obiectivele activității ideologice și politico-educative ale P.C.R. în etapa actuală de dezvoltare a societății“; „Colaborarea și solidaritatea internațională în condițiile diversității procesului revoluționar“.

Delegația sovietică, alcătuită din P. A. RODIONOV, prim adjunct al directorului Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., doctor în științe istorice, profesor — conducătorul delegației, A. G. ZDRAVOMISLOV, cercetător științific principal, doctor în științe filozofice, profesor; V. A. BONDAR, șeful secției Construcție de partid, doctor în științe istorice, profesor; A. E. KRUHMALEV, cercetător științific prin-

cipal, candidat în științe filozofice; V. I. GLOTOV, cercetător științific principal, candidat în științe istorice; B. I. EREMEEV, cercetător științific principal, candidat în științe filozofice; I. F. ANOȘKIN, șeful sectorului Istoria P.C.U.S., doctor în științe filozofice, a susținut referatele: „Despre locul și rolul P.C.U.S. în sistemul politic al societății socialiste dezvoltate“; „Perfecționarea societății socialiste dezvoltate, sarcină programatică a P.C.U.S.“; „Cu privire la caracterul politic al activității de conducere, exercitată de partid“; „Conducerea procesului de dezvoltare socială a societății în condițiile socialismului matur“; „Unele probleme ale conducerii de către partid a muncii ideologice în condițiile socialismului dezvoltat“; „Activitatea partidului de conducere a dezvoltării sociale a statului“; „Socialismul dezvoltat și problemele internaționalismului proletar“.

Alcătuite în lumina documentelor Congresului al XXVI-lea al partidului și a recentei plenare din iunie a C.C. al P.C.U.S., referatele delegației sovietice au abordat o gamă largă de probleme privind experiența dobândită de P.C.U.S. în conducerea societății socialiste dezvoltate, în atragerea maselor la conducerea societății și lărgirea continuă a democrației socialiste, în perfecționarea relațiilor sociale, în sesizarea și rezolvarea contradicțiilor ce apar în societate, în ridicarea continuă a nivelului politico-ideologic al omului sovietic, constructor conștient al socialismului și

comunismului, în întărirea și dezvoltarea continuă a colaborării și solidarității, pe baza principiilor internaționalismului socialist, cu partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele democratice și progresiste în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru progres social în întreaga lume.

Pornind de la legitatea confirmată de viață, că, pe măsură ce societatea socialistă se dezvoltă în profunzime, sporesc neîncetat cerințele și necesitățile desfășurării unei conduceri eficiente pe baze raționale, științifice, referatele delegației sovietice au făcut interesante și valoroase aprecieri în legătură cu caracterul politic al activității de conducere exercitată de partid. Din multitudinea de idei și teze exprimate în această direcție, merită a fi evidențiată, pentru deosebita ei actualitate teoretică și practică, problema funcționării raporturilor dintre partid, stat, organizații de masă și obștești. În acest context, s-a relevat faptul că, apărind principiile leniniste cu privire la relațiile reciproce cu organizațiile de stat și obștești, P.C.U.S. este împotriva amestecului în activitatea acestor organizații și nu admite încercările de a li se da ordine, de a le administra, sau a face o muncă paralelă cu a lor. După cum se subliniază în referate, promovind cu fermitate această atitudine față de exercitarea rolului său conducător în societate, P.C.U.S. asigură statului, sindicatelor, comsomolului păstrarea caracteristicilor lor specifice, ca elemente ale sistemului politic, mărindu-le, în același timp, responsabilitatea și spiritul lor de inițiativă, precum și capacitatea de a mobiliza masele la îndeplinirea sarcinilor actualului cincinal. Considerându-se că edificarea societății socialiste și comuniste este de neconceput fără realizarea procesului de dezvoltare socială, o atenție specială s-a acordat de către delegația sovietică prezentării politicii P.C.U.S. în acest domeniu. După ce au fost menționate rezultatele însemnate obținute de societatea sovietică în ridicarea continuă a bunăstării oamenilor muncii, s-a precizat că, în actuala etapă de dezvoltare, politica socială a partidului și statului se concentrează spre realizarea următoarelor obiective majore: dezvoltarea consecventă a modului de viață socialist; perfecționarea, în continuare, a structurii sociale a societății sovietice; satisfacerea mai deplină a cerințelor materiale și spirituale, mereu crescînde, ale poporului. În continuare, trecînd la prezentarea mijloacelor practice prin care se îndeplinește politica socială a P.C.U.S., referenții au subliniat rolul deosebit de important ce revine planurilor de dez-

voltare economică și socială, care se întocmesc atît la nivel național, cît și la nivel local, respectiv pentru colectivele de muncă din industrie și agricultură, raioane, orașe, regiuni, republici. Alături de aceste forme, a fost menționată, ca deosebit de utilă, practica ce s-a încetățenit în ultimul timp de a se elabora programe speciale de perspectivă pe 2—3 cincinale, care cuprind numai anumite sectoare ale activității sociale. În acest cadru, referenții au menționat Programul alimentară al U.R.S.S. pe perioada anilor de pînă la 1990 — aprobat de Plenara din mai 1982 a C.C. al P.C.U.S., apoi Programul de mărire a producției de bunuri de larg consum și de îmbunătățire a calității lor, precum și Programul reducerii volumului de muncă manuală grea și necalificată.

Un spațiu larg al fost acordat de delegația sovietică problemelor privind conducerea de către P.C.U.S. a muncii politico-ideologice în condițiile socialismului dezvoltat. În acest cadru s-a arătat că, datorită creșterii potențialului material și spiritual al țării, statornicirii modului de viață socialist, sporirii continue a nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii, procesului omogenizării societății sovietice, munca politico-ideologică a căpătat noi trăsături, devenind tot mai complexă și profundă. Acest lucru este demonstrat și prin conținutul obiectivelor activității politico-ideologice, care, după cum s-a subliniat în referate, vizează următoarele direcții: formarea și dezvoltarea la oamenii muncii sovietici a concepției științifice, ca bază a educației comuniste; dezvoltarea, în continuare, a teoriei marxist-leniniste în strînsă legătură cu evoluția societății sovietice și cu procesele revoluționare ce se petrec pe plan mondial; însușirea profundă a liniei politice a P.C.U.S.; dezvoltarea, pe noi trepte, a activității de cultivare, la toți oamenii sovietici, a simțului mîndriei pentru societatea socialistă, pentru prietenia frățească, de nezdruccinat, a Uniunii Sovietice cu țările socialiste, cu partidele comuniste și muncitorești, cu lupta revoluționară a tuturor oamenilor muncii; desfășurarea unei lupte hotărîte împotriva concepțiilor ideologice ale imperialismului, hegemonismului, militarismului și reacțiunii.

În vederea traducerii în viață a acestor importante obiective, în referate s-a arătat că, pe baza hotărîrii plenarelor C.C. al P.C.U.S. din aprilie 1979 și iunie 1983, sistemul propagandei de partid a fost radical perfecționat. În acest scop, în cadrul învățămîntului politico-ideologic s-a pus un accent deosebit pe formarea unui sistem de învățămînt eco-

conomic, capabil să asigure fiecăruia cursant noțiuni clare despre problemele dezvoltării țării în ansamblu, dezvoltării fiecărei republici și regiuni, ca și despre problemele care se pun în fața colectivelor de muncă. În lumina acelorași preocupări, în referate s-a subliniat atenția pe care P.C.U.S. o acordă problemelor privind ridicarea rolului artei și literaturii în domeniul educației comuniste a oamenilor sovietici, a orientării presei și radio-televiziunii spre o activitate mai eficientă, menită să popularizeze experiența istorică dobândită de U.R.S.S. în edificarea societății socialiste și comuniste, să redea cât mai operativ informațiile despre principalele evenimente din viața internă și internațională.

Problemele relațiilor internaționale ale P.C.U.S. și U.R.S.S., ale întăririi și dezvoltării continue a legăturilor cu numeroase țări și partide, în lumina principiilor internaționalismului socialist, în condițiile procesului revoluționar ce caracterizează epoca contemporană, au fost pe larg prezentate, în cadrul simpozionului, de delegația sovietică. În acest context, referenții au arătat că orientarea primordială a activității internaționale a P.C.U.S. și a statului sovietic o constituie întărirea colaborării și prieteniei cu țările socialiste, pe baza respectării necondiționate a drepturilor suverane ale fiecărui stat socialist, a sprijinului și avantajului reciproc. Deși s-a precizat că între țările socialiste există deosebiri în ce privește nivelul de dezvoltare al economiei, culturii, căilor și metodelor de rezolvare a sarcinilor edificării socia-

liste, în referatele delegației sovietice s-a subliniat că acest lucru nu trebuie să constituie o piedică, ci, dimpotrivă, trebuie să ducă la întărirea și mai puternică a colaborării și solidarității dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești. De asemenea, s-a evidențiat, pe larg, rolul de importanță deosebită pe care îl joacă P.C.U.S. și U.R.S.S., partidele comuniste și muncitorești, precum și țările socialiste, în viața internațională, în înfăptuirea păcii pe pământ, a dezarmării și, în primul rând, a dezarmării nucleare, a realizării progresului social, a lichidării subdezvoltării și a acordării unui sprijin larg și multilateral tinerelor state din Asia, Africa și America Latină, care s-au eliberat, după cel de-al doilea război mondial, de dependența colonială sau semicolonială.

Delegația română a fost primită de directorul Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., A. EGOROV, care, după ce a făcut o informare asupra documentelor adoptate de Plenara C.C. al P.C.U.S. din iunie 1983 și a sarcinilor ce revin Institutului, a apreciat utilitatea întâlnirilor bilaterale româno-sovietice, subliniind că ele contribuie la realizarea unui fructuos schimb de păreri în principalele probleme ale edificării noii orînduiri sociale în U.R.S.S. și România, la cunoașterea experienței pozitive dobândite de cele două institute.

GHEORGHE TUDOR

SIMPOZION ȘTIINȚIFIC ROMÂN-OISRAELIAN (Ierusalim, 12—13 iunie 1983)

În cadrul acordului de colaborare semnat în toamna anului 1982 de directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Ion Popescu-Puțuri, și președintele Directoratului Institutului Yad Vashem, Yitzhak Arad, în zilele de 12 și 13 iunie 1983 s-au desfășurat, la Ierusalim, lucrările primului simpozion româno-israelian, pe tema: *Situația evreilor din România în perioada holocaustului*. Din partea română au participat: Gheorghe Zaharia, director-adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Aurică Simion, cercetător științific principal, Ion Calafeteanu, cercetător științific.

Delegația israeliană a fost alcătuită din: Bela Vago, profesor la Universitatea din Haifa, membru al conducerii Institu-

tului Yad Vashem, Michael Shafir, conferențiar la Facultatea de științe sociale de la Universitatea din Tel-Aviv, Jean Ancel, cercetător la Institutul Yad Vashem, precum și Arie Steinberg, Efraim Ofir, J. Nathanson, care pregătesc lucrări de doctorat despre situația evreilor din România.

La ședința de deschidere a lucrărilor, Ghidon Hausner, președintele Comitetului Yad Vashem, fost procuror general în procesul criminalului nazist Eichmann, și dr. Yitzhak Arad, președintele Directoratului Institutului Yad Vashem, au rostit scurte alocuțiuni. Ghidon Hausner a amintit de grava lezare demografică în anii dominației nazismului în Europa, suferită de poporul evreu, lezare din care nu și-a revenit pînă astăzi. El a elogiat „prietenia și bunele relații

dintre România și Israel, fruct al politicii iubitoare de pace a guvernului român și a președintelui Nicolae Ceaușescu."

În cadrul simpozionului, delegația istoricilor români a prezentat referatele: *Situația evreilor aflați în cadrul statului român în anii dictaturii militare-fas-ciste și Situația evreilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria în anii 1940—1944.*

La rîndul ei, partea israeliană a susținut referate pe teme ca: *Naționalismul și socialismul român în concepția lui Constantin Dobrogeanu-Gherea; Atitudinea guvernelor române față de evrei între cele două războaie mondiale; Planul german de deportare a evreilor din România și eșuarea lui; Atitudinea guvernelor române față de emigrarea evreilor din România și prin România în perioada 1938—1944; Mișca-*

rea sionistă din România în anii celui de-al doilea război mondial.

Atît referatele cît și dezbaterile — desfășurate într-o atmosferă destinsă, de respect pentru opiniile referenților — au evidențiat principalii factori care au permis salvarea celei mai mari părți a evreilor din cadrul statului român, dar și împrejurările care au dus la săvîrșirea numeroaselor acte de cruzime în anii 1940—1944 în unele zone ale țării și pe teritoriul sovietic ocupat vremelnice.

Ambele delegații au apreciat întîlnirea ca o reușită, ca un prim pas pe calea lămuririi problemelor legate de situația evreilor din România. Partea română a subliniat necesitatea abordării, la reuniunile viitoare, și a acelor aspecte care pot contribui la mai buna înțelegere și colaborare dintre cele două popoare, la întărirea încrederii și stimei reciproce.

AURICĂ SIMION

SESIUNEA COMISIEI MIXTE ROMÂNŌ-CEHOSLOVACE DE ISTORIE (București, 24—28 mai 1983)

În zilele de 24—28 mai 1983 s-au desfășurat la București lucrările celei de-a doua reuniuni a Comisiei mixte româno-cehoslovace de istorie, avînd ca temă: *Sistemul politic în România și Cehoslovacia și relațiile româno-cehoslovace în anii 1920—1930.* Referatul principal al delegației române, prezentat de dr. Gheorghe Zaharia, a analizat: *Regimul social-politic în România (1919—1929)*, punînd în evidență principalele trăsături ale sistemului politic din țara noastră, esența și consecințele profundelor transformări care au avut loc în viața economică și social-politică în anii imediat următori făuririi, în 1918, a statului național unitar român. Pornind de la aprecierile secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la importanța epocală a făuririi unității național-statale a poporului român, referatul a surprins principalele mutații care au avut loc în rîndul forțelor politice din țară, măsurile adoptate de burghezie, menite să consolideze statul național unitar și, în cadrul acestuia, propriile sale poziții economice și politice. Pe baza datelor și faptelor istorice, autorul a formulat concluzia, corectă și conformă cu realitățile din țară, potrivit căreia „regimul social-politic din România în primul deceniu postbelic a avut un caracter burghezo-democratic, constituțional și parlamentar. Dominația

de clasă a burgheziei s-a exercitat — cu unele limite — în virtutea principiilor democrației clasice burgheze. Parlamentul deținea o poziție preponderentă, miniștrii fiind obligați să răspundă pentru activitatea lor în fața corpurilor legiuitoare. Chiar și monarhul își exercita prerogativele în conformitate cu prevederile constituționale“.

La rîndul său, acad. Miroslav Kropilak, în referatul intitulat: *Sistemul politic în Cehoslovacia în anii '20*, a prezentat pe larg elementele constitutive ale sistemului politic în Republica Cehoslovacia din primul deceniu postbelic, insistînd asupra organelor puterii statale — Adunarea Națională, guvernul, președinția Republicii, instituțiile administrative și politice județene și regionale — și a activității partidelor politice. Din cuprinsul referatului a reieșit modul specific, original, în care au fost create organele puterii de stat în Cehia și Slovacia, subliniindu-se și unele greutăți și nemulțumiri generate de acest proces, mai ales în rîndul populației slovace. Baza sistemului politic al democrației burgheze din Cehoslovacia, s-a arătat în referat, s-a format în prima perioadă de consolidare a statului cehoslovac, în anii 1918—1919, căpătînd o formă precisă după primele alegeri parlamentare din aprilie 1920. Referindu-se la Constituția noului stat cehoslovac, adoptată în

aprilie 1920, M. Kropilak a apreciat că „această constituție era considerată, în general, ca una din cele mai democratice din lume“. În ceea ce privește locul și rolul partidului comunist în cadrul sistemului politic cehoslovac, autorul a făcut precizarea că, deși comuniștii au criticat neîncetat acest sistem, ei „vedeau în el baza naturală a luptei de clasă“.

În completarea celor două referate, în cadrul sesiunii au fost prezentate șase coreferate (trei întocmite de istorici români — Constantin Botoran, Nicolae Dascălu, Traian Udrea și trei de istorici cehoslovaci — Karel Tichy, Miroslav Tejchman, Josef Harna), axate pe analiza unor aspecte privind colaborarea economică, politico-militară și culturală dintre România și Cehoslovacia în perioada respectivă. Accentul a fost pus pe reliefaarea factorilor care au favorizat și au făcut chiar necesară această colaborare, ambele țări fiind interesate în dezvoltarea liberă și independentă, în asigurarea integrității, securității și suveranității statelor naționale respective, așa cum fuseseră realizate în 1918 și recunoscute pe plan internațional prin tratatele de pace din 1919—1920. În cadrul sesiunii Comisiei mixte, prof. dr. Camil Mureșan, din partea delegației române, și prof. dr. Frantisek Mainuș, din partea delegației cehoslovace, au prezentat câte o informare privind predarea istoriei României și Cehoslovaciei în învățământul superior din România și, respectiv, Cehoslovacia.

Referatele expuse au oferit prilejul unor fructuoase dezbateri, dovadă a interesului reciproc pentru aspectele respective din istoria celor două țări. Ele au contribuit la o mai bună clarificare asupra modului în care sînt prezentate și interpretate problemele referitoare la : caracterul și importanța măsurilor adoptate de cercurile conducătoare de la București și Praga pe plan intern și extern în vederea menținerii și consolidării

celor două state naționale ; structura și evoluția schimburilor comerciale dintre cele două state, în condițiile în care Cehoslovacia era o țară industrială, în timp ce România era o țară cu o economie preponderent agrară ; asemănări și deosebiri între modul de organizare și dotare a armatelor naționale ; relațiile celor două partide comuniste cu Internaționala Comunistă și consecințele acestora ; locul și rolul partidelor social-democrate și socialiste în sistemul politic din cele două țări și altele. Vorbitoarii, printre care amintim pe Camil Mureșan, Miroslav Kropilak, Gheorghe Zaharia, Karel Tichy, Gheorghe Ioniță, Ion M. Oprea, Ion Bulei, Ion Scurtu, Milică Moldoveanu și alții, au relevat noi aspecte ale relațiilor româno-cehoslovace, au adus elemente în plus care atestă strînsele legături dintre mișcarea muncitorească din cele două țări, precum și colaborarea activă a celor două state, atît în cadrul Micii Înțelegeri, cît și în cadrul unor organisme internaționale. S-au făcut, de asemenea, recomandări, de către ambele părți, referitoare la accentuarea, în cursurile și manualele de istorie, a unor momente istorice fundamentale, la o mai largă cuprindere a tradițiilor comune de luptă pentru libertate și unitate națională, pentru progres social.

Atît președintele părții române în Comisia mixtă — prof. dr. Camil Mureșan —, cît și președintele părții cehoslovace — acad. Miroslav Kropilak —, au subliniat, în cuvîntul de închidere, că lucrările sesiunii, desfășurate într-o atmosferă constructivă, prietenească, au fost deosebit de folositoare, au prilejuit un schimb util de păreri, fapt ce pledează pentru continuarea dialogului dintre istoricii români și cehoslovaci, pentru aprofundarea și clarificarea unor probleme și perioade din istoria celor două țări.

CONSTANTIN BOTORAN

A IV-A SESIUNE A COMISIEI MIXTE A ISTORICILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ȘI REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ (Sibiu, 24—30 mai 1983)

Desfășurată la Sibiu, între 24—30 mai 1983, sesiunea și-a axat dezbaterile pe marginea temei : *Lupta forțelor revoluționare, antifasciste și democratice pentru terminarea războiului, pentru eliberare socială și națională (1939—1948/1949).*

În legătură cu tema abordată au fost prezentate următoarele comunicări : dr. Eva Seeber — „Înfruntările din cadrul coaliției antihitleriste în legătură cu concepția de securitate de-a lungul frontierelor sovietice (1943/45)“ ; dr. Aurică Simion — „Trăsăturile rezistenței anti-

hitleriste din România"; dr. Gheorghe Unc — „August 1944 — început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă”; dr. Margot Hegemann — „Cu privire la dezvoltarea fronturilor naționale în țările din Europa centrală și de sud-est, în timpul primei etape a revoluției populare democratice”; dr. Ioan Chiper — „Importanța insurecției românești din august 1944 pentru scurtarea celui de-al doilea război mondial”; prof. dr. Heinz Hümmler — „Politica de alianțe a P.S.U.G. în timpul transformărilor democrației antifasciste”; dr. Dietrich Eicholtz — „Planuri postbelice ale imperialismului fascist german. 1943—1945”; dr. Ion Alexandrescu — „Conceptiile partidelor politice din România cu privire la evoluția postbelică a țării”; prof. dr. Walter Wimmer — „Despre orientarea comuniștilor germani în exploatarea zdrobirii militare a fascismului german, pentru transformarea revoluționară a Germaniei”; Vasile Cioabanu — „Politica de alianțe a P.C.R. în lupta pentru cucerirea puterii politice”.

Participanții au făcut, totodată, un util schimb de informații privind cercetarea și scrierea istoriei celor două țări în ultimii ani. Prof. dr. Fritz Klein și prof. dr. Walter Wimmer au prezentat informații privind istoriografia din Republica Democrată Germană, iar conf. univ. dr. Teodor Pavel comunicarea: „Evoluția istoriografiei românești după al XV-lea Congres internațional de științe istorice (august 1980 — mai 1983)”.

La deschiderea lucrărilor sesiunii, membrii comisiei mixte a istoricilor din R. S. România și R. D. Germană au adus un omagiu fondatorului socialismului științific, Karl Marx, cu prilejul comemorării a 100 de ani de la moartea acestuia. În acest cadru, prof. dr. doc. Titu Georgescu a prezentat comunicarea: „Receptarea marxismului în România și constituirea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România”,

iar prof. Helmut Bleiber comunicarea: „Karl Marx și mișcarea muncitorească din Germania”. Atât cei doi referenți, cât și ceilalți participanți au subliniat, la discuții, valoarea teoretică și practică a marxismului, forța sa novatoare și transformatoare, actualitatea tezelor și ideilor fundamentale ale socialismului științific.

Cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la nașterea lui Martin Luther — eveniment înscris în calendarul manifestărilor UNESCO din acest an —, prof. dr. Gerhard Brendler a conferențiat, în cadrul sesiunii, despre „Valențe și implicații revoluționare ale teologiei lui Martin Luther”.

Comunicările prezentate și discuțiile ce le-au urmat, la care au participat toți membrii celor două delegații, au prilejuit un rodnic și eficient schimb de idei și informații, care au contribuit la mai buna cunoaștere a rezultatelor cercetărilor temei abordate, a punctelor de vedere ale istoricilor din cele două țări cu privire la terminarea celui de-al doilea război mondial și la procesul revoluționar care i-a urmat. Au fost evidențiate specificul situației postbelice din cele două țări, ritmul, amplexarea și întrepătrunderea transformărilor social-economice și politice în România și R. D. Germană.

Lucrările sesiunii s-au desfășurat într-o atmosferă de aleasă ținută științifică, de stimă și respect reciproc. S-a apreciat, așa cum au relevat, la încheierea sesiunii, atât președintele părții române, prof. dr. doc. Titu Georgescu, cât și președintele părții germane, prof. dr. Fritz Klein, că, de la o sesiune la alta, întâlnirile celor două delegații au constituit un prilej deosebit pentru dezbateri tot mai deschise, utile cunoașterii și înțelegerii diverselor probleme și epoci istorice ale celor două țări.

ION ALEXANDRESCU

CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ CU TEMA :

„REZISTENȚĂ EUROPEANĂ COMPARATĂ”

(Amsterdam, 11—14 mai 1983)

Între 11 și 14 mai 1983 s-au desfășurat, la Amsterdam, în localul Universității Libere, lucrările unei conferințe internaționale cu tema: „Rezistență europeană comparată”, care a reunit circa 40 de istorici din 15 țări europene. Deschiderea Conferinței a avut loc în prezența reginei Beatrix a Olandei, a mi-

nistrului de externe, van dem Broek, și a secretarului de stat la Ministerul de Externe, Van Eekelen.

În cadrul Conferinței au fost purtate discuții pe baza referatelor analizate la alte trei reuniuni anterioare (octombrie și noiembrie 1982, martie 1983) și a următoarelor 19 referate prezentate la

ultima reuniune : H. Michel (Franța), președintele Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial : *Rezistența europeană — originalitatea și aportul său* ; G. van Roon (Olanda), *Recesiune, fascism, rezistență* ; W. Neugebauer (Austria), *Puncte de vedere istorice pentru o cercetare comparată a rezistenței în Europa înainte și în timpul celui de-al doilea război mondial și Rezistența în Austria — 1938—1945* ; Y. Gotovich (Belgia), *Contribuție belgiană la un studiu comparativ al rezistenței* ; Tone Ferenc (Iugoslavia), *Lupta de eliberare a popoarelor în Iugoslavia, 1941—1945* ; Gheorghe Zaharia (România), *Rezistența în România — 1940—1944* ; E. G. Groeneveld (Olanda), *Rezistența în Olanda — 1940—1945* ; K. Kirchhoff (Danemarca), *Rezistența daneză* ; A. Gerolymatos (Canada), *Privire de ansamblu asupra Rezistenței grecești — 1941—1944* ; C. Klessmann (R.F.G.), *Rezistența împotriva național-socialismului în Germania* ; C. Franco-vich (Italia), *Rezistența italiană* ; C. Amort (Cehoslovacia), *Mișcarea de eliberare națională a poporului cehoslovac în anii celui de-al doilea război mondial* ; Y. E. Zamoiski (Polonia), *Rezistența în Polonia — 1939—1945* ; K. Pech (R.D.G.), *Rezistența în Germania* ; M. Baudot (Franța), *Aspecte ale rezistenței franceze* ; C. Nestorov (Bulgaria), *Poporul bulgar în rezistența europeană* ; E. Krier (Luxemburg), *Rezistența în Luxemburg* ; M. Skodvin (Norvegia), *Rezistența în Norvegia*.

Din studierea referatelor prezentate și a relatărilor din presă asupra discuțiilor purtate, rețin atenția câteva aspecte interesante referitoare la : apariția fascismului ; nașterea mișcării de rezistență și formele ei ; tipuri de ocupație fascistă ; țelurile imediate și de perspectivă ale mișcării de rezistență ; relația rezistență — războiul aliaților ; efectul postbelic al rezistenței.

Cu privire la apariția fascismului, un punct de vedere a exprimat prof. dr. G. van Roon, care a dezvoltat, în referatul său, relația dintre recesiunea din anii 1929—1933 și fascism. Istoricul olandez a susținut ideea că nu trebuie privite separat criza economică a anilor '30 și perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial, întrucât instabilitatea economică a amplificat instabilitatea politică atât pe planul intern al statelor, cât și pe plan internațional. Făcînd o legătură între fenomenele economice și politice din anii 1929—1933 și cele ale recesiunii actuale, prof. G. van Roon a spus că fenomenul fascismului pare să devină din nou un subiect de actualitate și, ase-

menea altor fenomene de recesiune mai mult sau mai puțin tipice, este unul din rezultatele naționalismului economic exacerbat, al parohialismului și rasismului care apar în anii de declin economic. „Tema fascismului este prea puțin examinată în contextul istoric structural... Neîndoielnic — a spus G. van Roon —, evoluțiile de atunci conțin un mesaj pentru perioada actuală“.

Mai apropiat de realitate și mai complet, H. Michel a susținut că, desigur, criza a fost un factor important în ascensiunea fascismului și a național-socialismului, dar că, în afară de criză, mai trebuie luați în considerare încă alți doi factori, și anume : problemele nerezolvate în mod corespunzător ale primului război mondial, precum și criza democrației ca sistem politic. La rîndul său, istoricul vest-german Lipgens, adăugînd anticomunismul celor doi factori enunțați de H. Michel, a concluzionat că acești trei factori au fost hotărîtori pentru apariția fascismului în anii '20. Continuînd să insiste pe relația recesiune—fascism, G. van Roon a conchis că, în adevăr, începuturile fascismului trebuie căutate în anii '20, în circumstanțele economice dure de după război, dar că în anii '30 fascismul s-a impus în viața politică.

Asociîndu-ne punctelor de vedere ale celor trei istorici, ne exprimăm părerea că fascismul a apărut în anii imediat postbelici, cînd s-a și impus în viața politică a unor state (Ungaria — în 1919, Italia — în 1922 și Bulgaria — în 1923), ca o reacție violentă împotriva mișcării revoluționare muncitorești-țăărănești care luase avînt în Europa, în condițiile victoriei Marii Revoluții Socialiste din Rusia, eveniment ce a provocat intrarea sistemului orînduirii burgheze într-o criză profundă, ireversibilă, fapt demonstrat și de condițiile create după ce-a de-a doua mare conflagrație mondială, cînd socialismul a ieșit din frontierele unei singure țări.

Despre nașterea mișcării de rezistență, participanții la Conferință au fost unanimi că aceasta s-a manifestat chiar din momentul apariției fascismului, agresiunea și scopurile fasciștilor stîrnînd, pe lîngă aprobare din partea cercurilor interesate, proteste și opoziție contra propriilor guverne din partea oamenilor lucizi care descifrau pericolele grave ale ideologiei și doctrinei politice fasciste. Istoricii prezenți la Amsterdam au fost de acord cu faptul că rezistența n-a constituit o noutate în istorie, în fiecare țară ocupată găsindu-se precedente în trecut. Ineditul a constatat în amploarea mișcării, rezistența devenind, pentru prima dată, un fapt istoric general. Ei au

apreciat, de asemenea, că noțiunea de rezistență trebuie să cuprindă întregul complex de împotrivire a tuturor categoriilor sociale și politice, atât a formelor active, cât și a fenomenelor de rezistență pasivă.

Țelurile imediate urmărite de rezistență au fost alungarea ocupanților, restabilirea frontierelor și a independenței statelor ocupate sau dominate de nazism; oamenii din rezistență au luptat contra ocupanților germani sau italieni, dar și contra acelor compatrioți care s-au asociat cu ocupanții. Aceste țeluri au creat consensul național, rezistența fiind pretutindeni pluripartisană și plurisocială. Situația s-a schimbat după eliberare, când au intrat în acțiune concepțiile proprii fiecărei grupări sociale și politice privind viitorul regim social-politic.

Deosebiri de opinii s-au manifestat în legătură cu raportul dintre oprire și rezistență, unii istorici (polonezul Madajczyk și vest-germanul Lipgens) susținând că, pe măsura înăsprii represiunii, în vestul Europei s-a intensificat și rezistența, în timp ce în est fenomenul a fost invers, teroarea foarte pronunțată în Polonia, între anii 1939 și 1941, nemălăsând loc pentru rezistență. La rândul său, istoricul est-german K. Pech a susținut că în Franța, de exemplu, unde s-a manifestat, anterior ocupației, o anumită opoziție antifascistă, încă în primele luni de ocupație nazistă, în 1940, au existat manifestații și s-au constituit primele grupe de rezistență, dar că pentru a pune bazele unei organizații clandestine a fost necesar un anumit timp. Francezul H. Michel n-a împărțit întru totul opinia lui K. Pech, apreciind că, în Franța, represiunea a fost mult mai puțin brutală, ceea ce a determinat ca și rezistența să fie mai redusă. În acord cu istoricul francez, istoricul polonez Madajczyk, care s-a referit la tipurile de ocupație (pașnică, cu conducere civilă; cu forță, instaurând o conducere militară sau civilă ori după model colonial), a subliniat că, în Polonia și în partea ocupată a U.R.S.S., politica de ocupație hitleristă a fost realizată cu un genocid total.

Cît privește formele de luptă, rezistența nu putea folosi maniera tradițională de a purta războiul, ci a trebuit să găsească modalități proprii. Activitatea în rezistență — a spus H. Michel — fiind atât de grea și plătită atât de scump cu jertfe de sine, la ea a aderat doar o minoritate eroică. După ce a căpătat o anumită experiență, rezistența a ajuns la luptă armată, la formarea de grupuri de luptă care au atacat pe ocupanți. În

momentul cînd acestea „au fost alimentate din afară cu arme și material de război perfecționat, gherilele au luat o amploare fără precedent, ajungînd chiar să orienteze strategia marilor armate”. În cazul României — adăugăm noi —, armele și materialul de război și le-au asigurat forțele din rezistență. Acestea au folosit, însă, un fapt prielnic extern — ofensiva sovietică de la Iași—Chișinău — pentru a dezlănțui insurecția, care, la rîndul ei, a determinat schimbări strategice în favoarea aliaților.

Potrivit lui H. Michel, rezistența are meritul de a fi contribuit la eliminarea sentimentului de dezonoare produs de înfrîngere, ocupație, dominare, la învierea sentimentului de identitate al popoului. „Rezistența — a conchis H. Michel — a purtat în ea însăși o învățătură care a făcut școală — îndeosebi în imperiile coloniale și în lumea a treia; iar astăzi, în era războiului declanșat prin apăsare de butoane și a apocalipsului atomic, nu există în lume conflict în care «războiul din umbră» să nu-și găsească în mod sigur locul”.

Un viu interes a stîrnit problema relației dintre rezistență și mersul operațiilor militare pe fronturile puterilor aliante. Istoricul italian Vacarino a susținut că guvernul britanic nu a încurajat rezistența, încercînd în Italia să limiteze puterea grupurilor înarmate. La rîndul său, H. Michel a susținut că britanicii au sprijinit mult timp singuri pe cei din rezistență, în timp ce americanii nu au înțeles esența acesteia, închipuindu-și că fiecare cetățean francez din Normandia era un progerman. Cu toate acestea, s-a recunoscut că desfășurarea cu succes a operațiilor militare pe fronturi a impulsionat mișcarea de rezistență, iar aceasta a ajutat mult operațiile fronturilor aliante „și ar fi realizat mult mai mult — a spus H. Michel — dacă ar fi fost înțeleasă și susținută mai bine”.

Istoricul polonez Madajczyk a subliniat consecințele de după război ale politicii marilor puteri aliante, care au sprijinit grupări sociale și politice din țări ce urmau să se afle în sfera lor de influență. În același cadru de preocupări, H. Michel a apreciat că rezistența a dus „o luptă paralelă cu aceea purtată de marii aliați, dar s-a întîlnit cu aceștia pe terenul *politic* și în marea împărțire a lumii de după război, care s-a conturat, însă, încă în timpul războiului”. Referindu-se la activitatea comunistilor, H. Michel a apreciat: „Cînd s-au aliniat în lupta națională — și acesta este cazul cel mai des întîlnit —, comunistii au știut să-și păstreze, în același timp, în

mod constant, autonomia, în timp ce, prin dinamismul și experiența lor, ei și-au impus metodele — metoda acțiunii imediate, a refuzului politicii de așteptare și a zilei Z, metoda mobilizării maselor, a fracționării luptei în mici unități mobile. Ca urmare, în contextul unității naționale, ei au fost promovați după eliberare și au ocupat chiar funcții ministeriale în Franța și Italia, iar în țările eliberate de Armata Roșie ei au luat puterea“.

La rîndul său, profesorul olandez G. van Roon a subliniat că mișcarea de rezistență a fost îndreptată nu numai împotriva național-socialismului și a fascismului, dar ea a luptat și pentru o societate mai bună și o nouă ordine internațională după război. În același sens s-a exprimat și istoricul vest-german Lipgens, care a apreciat că în rezistență s-a acordat multă atenție planurilor pentru restabilirea libertății și democrației,

echității sociale în interior, echității în relațiile internaționale, înlocuirea fostei Ligi a Națiunilor cu un organism internațional eficient și altele. Lipgens a considerat că asupra acestor ultime puncte trebuie să se insiste mai mult, întrucît ele se pun astăzi mai acut.

Prin noutatea abordării comparate a rezistenței europene, prin multitudinea problemelor, Conferința s-a bucurat de un mare interes în rîndul specialiștilor. Ea a constituit „un pas pe un drum lung“ — cum s-a exprimat istoricul olandez Paape la închiderea lucrărilor —, deoarece întîlnirea științifică a deschis calea pentru abordarea unor noi aspecte și probleme ce se cer confruntate. La aceasta va contribui, desigur, și publicarea referatelor prezentate în dezbaterile de patru zile de la Amsterdam.

GHEORGHE ZAHARIA

MASĂ ROTUNDĂ A ISTORICILOR MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI (Berlin, 21—22 iunie 1983)

În zilele de 21—22 iunie 1983 a avut loc la Berlin o masă rotundă organizată de Institutul de marxism-leninism de pe lîngă Comitetul Central al Partidului Socialist Unit din Germania, cu participarea unor istorici din Austria, Republica Populară Bulgaria, Republica Socialistă Cehoslovacă, Republica Democrată Germană, Republica Federală Germania, Republica Populară Polonă, Republica Socialistă România, Republica Populară Ungară și Uniunea Sovietică. Cu acest prilej s-a efectuat un schimb de vederi preliminar asupra celor două probleme ce vor fi dezbătute în cadrul Conferinței internaționale a istoricilor mișcării muncitorești de la Linz, programată în septembrie a.c. și organizată de Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung (I.T.H.): *Problema păcii și mișcarea muncitorească în perioada 1917—1939 și Spontanitate și organizare în mișcarea muncitorească ca problemă metodologică*.

Discuțiile s-au purtat, în principal, asupra primei teme, în legătură cu care a fost prezentat și un referat intitulat: *Lupta mișcării muncitorești revoluționare internaționale pentru menținerea și asigurarea păcii în anii 1917—1939*, întocmit de dr. K. Širinia (U.R.S.S.) și de H.

Schumacher (R.D.G.). Referatul a cuprins o analiză a principalelor aspecte privind poziția inițială și evoluția concepției mișcării muncitorești revoluționare internaționale în problema păcii, a principalelor orientări în politica anti-războinică a mișcării muncitorești pînă la sfîrșitul anilor '30, a activității mișcării comuniste pentru crearea unui larg front al luptei pentru pace și altele.

În cuvîntul lor, participanții la această reuniune științifică au apreciat modul în care a fost întocmit referatul, evidențiind larga convergență de opinii asupra problemelor aflate în discuție. Totodată, ei au adus completări asupra unor aspecte mai puțin tratate sau deloc amintite în referat, au formulat sugestii cu privire la îmbunătățirea structurii referatului.

În intervențiile sale, reprezentantul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., dr. Ion Calafeteanu, a apreciat conținutul referatului și utilitatea discuțiilor purtate, subliniind, în același timp, că în formularea unor teze și concluzii autorii ar fi trebuit să țină cont în mai mare măsură de condițiile concrete în care a trebuit să activeze mișcarea muncito-

reasă din fiecare țară în etapa istorică respectivă. Referindu-se la situația din România în perioada interbelică, s-a arătat că, pentru proletariatul român, problema păcii era strins legată de apărarea unirii naționale din 1918, de apărarea integrității hotarelor țării. În acest cadru s-au evidențiat dificultățile cu care s-a confruntat Partidul Comunist Român datorită indicațiilor și aprecierilor Internaționalei a III-a privind „caracterul multinațional” al României, „dreptul la autodeterminare” al naționalităților etc. În deceniul al IV-lea, renunțând la aceste lozinci greșite, neconforme cu realitățile țării noastre, P.C.R. s-a afirmat și mai mult ca o forță politică profund patriotică, situându-se în fruntea luptei maselor populare pentru apărarea independenței și suverani-

tății naționale, a integrității hotarelor, împotriva pericolului fascist și revizionist. Reprezentantul I.S.I.S.P. a adus, de asemenea, completări la problema definirii agresorului.

Cu privire la cea de-a doua temă, prof. dr. Dieter Fricke (R.D.G.) a făcut o expunere asupra raportului spontaneitate—organizare în diverse stadii ale evoluției mișcării muncitorești, subliniind faptul că între ele nu există o graniță abruptă. Expunerea a fost urmată de discuții.

În încheiere, participanții la întâlnirea preliminară de la Berlin au efectuat un schimb de vederi cu privire la organizarea și desfășurarea Conferinței internaționale a istoricilor mișcării muncitorești care va avea loc la Linz.

ION CALAFETEANU

DIALOG ÎNTRE REDACȚIA REVISTEI „ANALE DE ISTORIE” ȘI CITITORII DIN JUDEȚUL DÎMBOVIȚA (Tîrgoviște, 10 iunie 1983)

Continuînd seria consfătuirilor pe care redacția revistei „Anale de istorie” le întreprinde cu cititorii din diversele localități ale țării, în ziua de 10 iunie a.c. a avut loc, la Tîrgoviște, o întîlnire cu profesorii care predau științele sociale în unitățile școlare de învățămînt din județ.

Din partea redacției au fost prezenți tovarășul Vasile Petrișor, secretar responsabil al revistei, și Constantin Petculescu, membru al redacției.

Consfătuirea a fost deschisă de profesor ROZALIA IONICIOIU, inspector de specialitate în cadrul Inspectoratului de învățămînt al județului Dîmbovița, care a subliniat următoarele : Consider că avem un bun prilej de a purta această discuție, care este, în fond, o consultare de lucru. Dorința conducerii redacției este de a obține sugestii, idei și propuneri în legătură cu tematica revistei, cu numerele apărute în ultimul timp, cu felul în care, atît sub aspectul conținutului, cît și al formei de tratare a problemelor, materialele cuprinse în revista „Anale de istorie” răspund nevoilor învățămîntului de toate gradele, adică predării și însușirii cunoștințelor, cu precădere de istoria modernă și contemporană a României.

Consider că vor fi deosebit de prețioase sugestiile, propunerile ce se vor face pentru orientarea tematică a numerelor viitoare ale revistei. Dorința noastră este de a pleca de aici cu cît mai multe idei valoroase, care să servească nevoilor muncii de propagandă pe care revista „Anale de istorie” o slujește de aproape trei decenii.

Profesor HONORIUS MOȚOC (Liceul economic, Tîrgoviște) : Consider ca foarte utilă întîlnirea cu cititorii din județul nostru, organizată de redacția revistei „Anale de istorie”. Țin să subliniez că apreciez în mod deosebit această publicație, ea fiind una dintre cele mai bune și folositoare reviste de specialitate și care, prin profilul și problematica ei, este de un real folos cadrelor didactice și, în egală măsură, celor ce doresc să îmbrățișeze disciplina științelor istorice.

De la bun început, aș dori să remarc o calitate de excepție a revistei. După cîte cunosc, „Anale de istorie” este singura publicație periodică din țara noastră care publică integral documente de excepțională sem-

nificație istorică și metodologică elaborate de partidul nostru, expuneri ale secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Prin aceasta, revista vine în mod fericit în ajutorul tuturor acelor care lucrează direct sau au contact nemijlocit cu munca de propagandă, cu activitatea politică-ideologică. Mai mult, prin paginile revistei, care, după câte știu, este difuzată nu numai în țară, dar și în multe alte state ale lumii, se face cunoscută activitatea neabătută desfășurată de partidul și statul nostru atât pe plan intern cât și internațional.

Răspunzînd exigențelor care se pun pe linia cercetării științifice și a abordării unor teme majore ale istoriei patriei noastre, „Anale de istorie” satisface atât pe specialiști, cât și pe cei ce se arată doritori să studieze trecutul de luptă eroică al poporului român.

În paginile sale găsești studii de profunzime și articole pe cele mai diverse teme de specialitate, interesante prin conținut, ca și printr-o formă de expunere aleasă. Aș enumera, în acest sens, doar câteva, pe care le-am citit cu un deosebit interes, deoarece m-au atras prin problematica majoră pe care o abordează. Am în vedere ciclul de materiale, semnat de Ion Popescu-Puțuri, sub genericul „Îndemn la creație”, cel semnat de tovarășul Mihail Maxim referitor la „Capitulații”, ca și articolele semnate de Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, Nicolae Ciachir, Ovidiu Trăsnea, Constantin Răducu și alții.

Consider, însă, că redacția ar trebui să-și îndrepte mai mult atenția spre multiplele și complexe probleme ale vieții politice din România în epoca de după făurirea statului național unitar, în 1918.

Apreciez, în mod deosebit, faptul că revista „Anale de istorie” a publicat un bogat ciclu de materiale în întîmpinarea aniversării a 90 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din țara noastră. Foarte utile pentru activitatea noastră didactică sînt fotografiile participanților la congresele partidului, ciclu care se încheie cu Congresul din mai 1921.

Referitor la rubrica „Critică și bibliografie”, declar sincer că este deosebit de folositoare pentru noi toți, deoarece, prin intermediul ei, avem prilejul să luăm cunoștiință de conținutul, fie el succint, al multora dintre lucrările de istorie pe care diversele edituri le oferă cititorilor. Mai mult încă, am avut prilejul să aflu lucruri foarte interesante relativ la istoriografia altor țări socialiste. Spre exemplu, știam foarte puțin despre ceea ce se scrie în R.P. Chineză. Dar, prin intermediul revistei „Anale de istorie”, am aflat lucruri deosebit de relevante referitor la trecutul atât de glorios și îndelungat al eroicului popor chinez.

Mă gîndesc, însă, dacă nu ar fi posibil ca „Anale de istorie” să publice conținutul succint al revistelor reprezentative de istorie și din alte țări.

Profesor **GHEORGHE CATANA** (Liceul „Enăchiță Văcărescu”, Tîrgoviște) : După părerea mea, ca și a multor alți profesori de specialitate, revista „Anale de istorie” a înregistrat, în ultimii doi ani, progrese remarcabile sub toate aspectele : calitate, conținut, diversificarea și permanența rubricilor, apariția la termene fixe. Ea constituie o prestigioasă prezență în frontul istoric din patria noastră, aducînd o valoroasă contribuție la cunoașterea multiplelor și, totodată, complexelor aspecte ale istoriei României, încă din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre. De asemenea, în paginile ei, sînt tratate o serie de probleme privind istoria mișcării muncitorești din țara noastră, ca și probleme ale istoriei uni-

versale. Ceea ce trebuie subliniat, ca o caracteristică a revistei, este faptul că ea tratează istoria țării noastre în mod unitar, ca o istorie unică.

Constituie un fapt cert și indiscutabil că revista „Anale de istorie” a contribuit în cea mai mare măsură la clarificarea a numeroase probleme nodale, în lumina prețioaselor indicații date de secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

După opinia mea, o îmbunătățire substanțială a înregistrat-o rubrica „Critică și bibliografie”. Dacă, cu câțiva ani în urmă, multe numere din revistă erau văduvite de această parte absolut necesară oricărei publicații care se respectă, în ultimii doi ani ea a devenit permanentă, din ce în ce mai bogată și mai variată. De remarcat și inițiativa redacției de a însoți recenziile de fotografiile copertilor lucrărilor, fapt care contribuie, în mod eficient, la fixarea în memorie a cărții respective, pe care, de multe ori, te duci și o cauți în rafturile bibliotecilor sau ale librăriilor.

De asemenea, este salutară instituirea rubricii „Revista revistelor” ; prin intermediul ei, cititorii au posibilitatea să ia cunoștință de preocupările revistelor similare din țara noastră sau dintr-o serie de țări socialiste.

Aș avea și eu câteva propuneri, menite să contribuie la îmbunătățirea, pe mai departe, a calității revistei. În acest sens, consider că problematica ei ar putea fi lărgită prin articole de mare însemnătate, precum : rolul națiunii, al statului, ca și prin articole de teorie și metodologie a cercetării istoriei.

Doresc, de asemenea, să ridic și o altă problemă pe care revista a tratat-o în mai mică măsură. Este aceea privind istoria social-democrației în perioada interbelică. Vorbim de lupta comunistilor pentru front unic, ca o permanență a acestei perioade interbelice. Mulți cititori se întreabă însă : cu cine front unic muncitoresc ? Este clar că se avea în vedere celelalte partide muncitorești existente în țara noastră. Este motivul pentru care aceiași cititori se întreabă : ce au făcut acești social-democrați, socialiști, care este istoricul acestor partide. Este, în fond, istoria unor organizații muncitorești pe care nu o cunoaștem decât foarte vag. Pentru aceasta aș propune să se publice în revistă articole de acest gen.

Cred că ar merita mai multă atenție din partea redacției și reuniunile cu caracter științific care au loc în orașele reședință de județ, reuniuni care, prin conținutul lor, intră în profilul revistei. De asemenea, ar fi bine dacă aria cercului de colaboratori s-ar lărgi și la cercetătorii din provincie, care, după câte îmi dau seama, sînt prea puțin prezenți în paginile revistei.

Profesor **MIHAI DIACONESCU** (Liceul industrial nr. 2, Tîrgoviște) : Este îndeobște cunoscută, de către noi toți, utilitatea revistei „Anale de istorie”, atît ca instrument de lucru de primă mîină, cît și ca mijloc de largă informare științifică.

Ea este de un real folos profesorilor de liceu, mai ales prin unele rubrici devenite, în ultimul timp, nu numai permanente, dar și din ce în ce mai bogate în conținut : „Articole-comunicări”, „Răspunsuri la întrebări”, „Viața științifică”, „Critică și bibliografie”, unde ei găsesc răspunsuri la o serie de probleme pe care predarea istoriei o reclamă. În acest sens, revista ar putea veni, pe un plan și mai larg, în sprijinul nostru, al profesorilor de istorie, și, în general, al profesorilor de științe sociale.

Noi, profesorii, tindem să renunțăm, treptat, la metoda expozitivă. De aceea, revista ar putea veni în sprijinul ideii sus-amintite prin instituirea unei rubrici permanente, în cadrul căreia să fie publicate lecții-consultații, bibliografii tematice, diverse documente. Avînd la îndemînă astfel de instrumente eficiente, profesorul, împreună cu elevii, ar urma

să studieze și să dezbată variate probleme existente în programa analitică, iar pe baza materialului bibliografic și tematic să fixeze anumite idei ale lecției aflate în discuție.

Legat de acest lucru, consider că ar fi de dorit ca între tematica revistei „Anale de istorie” și cea corespunzătoare din manualele de istorie din școli să existe o deplină concordanță. Spun acest lucru, deoarece, în unele manuale, se mai mențin încă afirmații și puncte de vedere de mult depășite de cercetarea istorică, care nu fac altceva decât să ne îngreueze munca la clasă.

Cît privește colaboratorii revistei, sînt de părere că cercul acestora ar trebui să fie lărgit. De regulă, figurează nume de istorici care își desfășoară activitatea în București. Or, și în alte centre, dispunem de cercetători ai istoriei României. De ce să nu fie atrași și ei pentru a semna în paginile revistei „Anale de istorie” ?

Cred că ar fi necesar ca, în paginile revistei, să se instituie, alături de cele existente, și o rubrică de „Poșta redacției”. O consider utilă atît pentru creșterea interesului față de revistă, cît și pentru explicarea unor probleme de istorie pe care și le ridică cititorii. Ar fi, totodată, și un mijloc eficient de încurajare a unor preocupări în domeniu pentru mulți iubitori ai istoriei patriei noastre.

În încheiere, aș dori să subliniez faptul că revista „Anale de istorie” răspunde, pe deplin, cerințelor noastre, exigențelor mereu sporite care se pun în fața frontului istoric. Și nu mă îndoiesc că noile cuceriri în domeniul cercetării, pe care le va înregistra Institutul de studii istorice și social-politice, frontul nostru istoriografic în genere, își vor găsi o reflectare nemijlocită în paginile revistei.

Profesor *TRIFON CĂRĂUȘU* (inspector în Ministerul Învățămîntului) : Revista „Anale de istorie”, deși este o revistă de înaltă ținută științifică, se adresează, totuși, unui public mai larg de cititori. Aș putea spune că această revistă, care se apropie de cel de-al 30-lea an de apariție, este una dintre cele mai utile pentru profesorii de specialitate, deoarece, prin problematica sa, abordează temele cele mai stringente ale istoriei patriei noastre.

Funcția ei educativ-civică este recunoscută. Pentru profesorii de istorie ea are o mare utilitate practică, deoarece, pînă la apariția tratatului de istorie a României, a unui tratat de istorie a mișcării muncitorești, în paginile sale ei găsesc abordate cele mai utile probleme pe care le reclamă munca la catedră.

În aceeași ordine de idei, aș propune ca redacția să ia inițiativa publicării unor bibliografii problematice pe profil, pentru ca cei interesați să fie sprijiniți pe linia recomandării celor mai utile și necesare articole și lucrări ce se impun a fi studiate. Ridic această problemă deoarece se mai apelează încă la materiale depășite ca orientare și conținut, ceea ce nu aduce decât daune activității didactice în școli. Este aceasta modalitatea cea mai adecvată pentru a se veni în mod concret în ajutorul profesorilor de istorie.

Ca o noutate pentru cei ce predau în învățămîntul școlar ; în toamna acestui an manualele de istorie vor fi reeditate după o atentă revedere, fapt ce va duce la corectarea unor erori sau a unor puncte de vedere care

nu mai corespund zilelor noastre, ele fiind înlăturate, în mod logic, de cîştigurile obţinute pe planul cercetării ştiinţifice.

Profesor **ION VÎRÎCEANU** (Liceul industrial nr 2, Moreni). În ultima vreme, revista „Anale de istorie“ a reuşit să devină tot mai atractivă şi mai interesantă. Şi aceasta datorită multitudinii materialelor privitoare la dezvoltarea vieţii economice, sociale şi politice a României în ansamblul său, începînd din epoca veche şi pînă în evul socialist.

Ceea ce trebuie subliniat în mod cu totul deosebit este faptul că revista tratează diversele aspecte ale istoriei patriei noastre ca un tot unitar. Este un adevăr şi o necesitate pe care secretarul general al partidului nostru le-a subliniat în cadrul Expunerii prilejuită de lucrările Plenarei C.C. al P.C.R. din iunie anul trecut. Şi anume, că istoria partidului şi a mişcării muncitoreşti revoluţionare este parte integrantă din istoria naţională, că naţiunea noastră are o singură istorie şi, ca atare, istoria naţiunii este singura istorie a poporului nostru.

Nouă, ca profesori de istorie, revista „Anale de istorie“ ne este de un real folos în orientarea ideologică şi politică a lecţiilor, în asigurarea conţinutului lor ştiinţific. Avem la îndemînă, prin intermediul revistei, o serie de concluzii utile privind momentele cheie ale tuturor perioadelor de vîrf ale istoriei multimilenare a poporului român. Am primit un ajutor substanţial, prin intermediul revistei, şi în ceea ce priveşte realizarea valorilor educative, prin modul de tratare a temelor, prin evocarea unor momente cruciale ale istoriei patriei.

Ca să predai în faţa elevilor trebuie să dai dovadă de pricepere şi măiestrie, pentru a putea fi înţeles. Ştiu, este uşor pentru cei care sînt specialişti pe anumite perioade. Dar nouă ni se cere să fim cunoscători ai întregii istorii a României. Pentru ca elevii să plece din clasă cu un anumit bagaj de cunoştinţe este necesar să le trezim, folosind şi o anumită cantitate din timpul în afara clasei, gustul de a citi cît mai mult. Or, lor nu li se poate recomanda orice. Anumite materiale publicate în revista „Anale de istorie“, dar scrise la nivelul elevilor din ultimii ani de liceu, cred că ar fi binevenite.

Legat de materialele pe care simţim nevoia de a le găsi, în mai mare măsură, în paginile revistei, ne exprimăm dorinţa de a se solicita autorilor mai multe articole de sinteză referitoare la perioada construcţiei socialiste. De asemenea, aş propune redacţiei ca să ia în discuţie dacă nu este cazul să se reinstitue rubrica „Pagini de istorie locală“, foarte bine primită la timpul ei de către cititori. Articolele înscrise la această rubrică, scurte dar sintetice, au trezit un larg interes, ele constituindu-se, în general, ca materiale inedite, folositoare atît profesorilor, cît şi specialiştilor.

O revistă, atunci cînd o prospectezi în toate dimensiunile ei, trebuie privită atît sub aspect calitativ, cît şi evolutiv. În acest sens, aş dori să-mi exprim opinia în legătură cu conţinutul ei tot mai bogat, cu rubrici solide şi permanente, cu materiale de valoare ştiinţifică, semnate de un tot mai larg cerc de cercetători de prestigiu.

Ca profesor de istorie, pot să vă declar, în mod deschis, că, pentru mine, revista „Anale de istorie“ constituie un instrument de lucru deosebit de util, atît sub aspectul abordării unei problematici majore, cît şi al folosirii ei drept îndreptar pentru ajutorarea acelor elevi care vor să-şi desăvîrşească studiile universitare în domeniul ştiinţelor sociale.

Profesor dr. EUGEN FRUCHTER (Liceul „Enăchiță Văcărescu“, Tîrgoviște). Cunosc revista „Anale de istorie“, pe care o citesc număr de număr, încă de pe vremea cînd eram student și, de atunci, sînt ani buni. Am putut, astfel, să urmăresc și să surprind toată evoluția, în bine, a revistei și, întotdeauna, m-am bucurat de succesele obținute. Revista de acum nu mai este cea de altădată. Atît sub aspectul conținutului, cît și sub aspectul grafic, revista a cunoscut, în ultimul timp, un salt calitativ. Aș aprecia, printre alte multe noutăți, pe care le-am urmărit în ultima vreme în paginile revistei, faptul că au fost abordate o serie de probleme majore ale istoriei patriei noastre, în contextul lor făcîndu-și loc toate cuceririle pe tărîm științific ale Institutului de studii istorice și social-politice.

Între alte multe realizări de prestanță ale revistei „Anale de istorie“ aș vrea să subliniez, în mod deosebit, ciclul de materiale, și nu puține la număr, dedicate aniversării a 90 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. Legat de acest aspect, aș recomanda redacției să inițieze un amplu articol, deosebit de necesar, în legătură cu perioada 1886—1892, în care găsim, în mod frecvent, folosit termenul de „partida socialistă“, „partida muncitorilor“, „partidul muncitoresc“, ceea ce demonstrează că ideea organizării muncitorimii la nivel național era deja cristalizată, chiar dacă, organizatoric, nu se realizase această doleanță a proletariatului român.

În legătură cu rubrica intitulată „Critică și bibliografie“, aș vrea să menționez faptul că, pentru noi, profesorii din învățămîntul mediu, ea este deosebit de utilă. Găsim aici date și fapte, opinii și puncte de vedere, rezultate din ultimele cercetări în domeniu, pe care le putem folosi în lecțiile la clasă.

Se ridică, însă, aici și o problemă de principiu. Istoria se face nu numai în Capitală, ci și în provincie. Avem cercetători de prestanță în București, dar nu trebuie să uităm că și în provincie avem oameni capabili să realizeze studii de înaltă ținută științifică. Ba, mai mult, chiar în orașele mai mici, există profesori care, scormonind prin arhive, găsesc documente de o reală valoare științifică. În acest caz, nu ar fi timpul ca să fructificăm și aceste producții „minore“, dar *inedite* ?

Mai mult încă. Ca și în Capitală, și în județe apar diverse publicații și anuare. Oare nu ar fi posibil ca să-și găsească și ele un mic loc în paginile revistei „Anale de istorie“ ? Eu cred că da.

Aș dori să dau un exemplu : în 1907, este știut că muncitorimea s-a solidarizat cu țărănimea ridicată la luptă pentru pămînt și dreptate. De cîte ori se amintește acest lucru se vine cu exemplul Pașcanilor : și în articole și în manuale același exemplu. De ce oare ? Pentru că, ad-hoc, toți s-au fixat asupra acestui exemplu și bat pe el la nesfîrșit. Care este însă realitatea istorică ? Cu țărani răsculați s-au solidarizat nu numai lucrătorii ceferiști, de la Pașcani, ci și alte contingente de muncitori. Între alții și petroliștii din județul nostru. Nu este o afirmație gratuită. Cîțiva profesori din orașul nostru au găsit, în arhivele județului, o serie de documente care grăiesc elocvent despre solidaritatea petroliștilor din Dîmbovița cu lupta eroică a țărănimii din 1907. S-au scris chiar unele articole pe plan local, dar nimeni nu le-a luat în seamă. Poate că revista „Anale de istorie“ va găsi o modalitate de a face cunoscut și acest adevăr istoric de necontestat. Mai

ales că, după câte cunosc eu, există deja o rubrică în paginile revistei, intitulată „Mărturii istorice“.

La rubrica „Răspunsuri la întrebări“ s-a publicat un material deosebit de interesant, semnat de prof. dr. Constantin Corbu, pe tema „1784 — răscoală sau revoluție?“ Problema este deosebit de atractivă. Este de la sine înțeles că ea trezește un interes deosebit în rândurile cititorilor și, mai ales, a cercetătorilor. În acest caz, din moment ce am declanșat o asemenea controversă, oare nu ar fi utilă o masă rotundă în care specialiști recunoscuți să-și expună și să-și argumenteze opiniile? Eu cred că da. Noul, îndeobște, își găsește cam greu drumul. Dar dacă este *nou*, el răzbate prin toate meandrele. Îmi aduc aminte câte discuții s-au dus, cu ani în urmă, asupra momentului 1821 : a fost răscoală sau revoluție. Și adevărul istoric a ieșit la iveală : a fost o *revoluție* de eliberare socială și națională. De ce să nu încercăm același „examen“ și cu momentul 1784 ?

Se mai ridică și o altă problemă. Aceea a necesității unui manual de probleme fundamentale, adus la zi. Asemenea disciplină se predă nu numai în învățământul superior, dar și în unele licee. Pentru noi, ca și pentru mulți alții, este greu să predai istoria, la acest nivel, pe baza unui manual apărut acum 5—6 ani. Nu s-ar putea oare reedita manualul, evident, revăzut și adăugit ?

Sînt multe probleme de discutat. Ele suscită interes pentru noi, toți, cei ce predăm științele sociale în licee de diverse profile. Ceea ce trebuie, însă, să reținem este faptul că multe din problemele care ne preocupă își găsesc și rezolvarea în paginile revistei pe care o evocăm și invocăm azi — „Anale de istorie“.

Profesor GHEORGHE IONESCU (Școala nr. 11, Trgoviște) : De la bun început doresc să apreciez amploarea registrului tematic al revistei, noua ei orientare, mai ales în ultimii ani, pe problemele de fond, de conținut ale istoriei poporului român și chiar ale istoriei universale. Se observă o trecere calitativă de la descrierea evenimentelor la o analiză cauzală și, consider, că e bine să se meargă pe această linie. Este deosebit de semnificativ și util pentru frontul istoric faptul că revista publică integral expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu care privesc, cu precădere, probleme ale istoriei patriei noastre, mai vechi sau mai noi, probleme de metodologie privind abordarea și cercetarea istoriei, în ansamblul ei. Dintre multitudinea de studii și articole apreciez, în mod cu totul aparte, seria de articole publicate în paginile revistei sub genericul *Îndemn la creație*, care au trezit un viu interes în rândurile cititorilor. Mi s-au părut deosebit de interesante și alte articole și studii semnate de istorici cunoscuți din țara noastră.

Apreciez, de asemenea, rubrica „Mărturii istorice“, unde, în ultimul timp, revista a reușit să arunce colbul de pe niște documente inedite de arhivă, foarte interesante și utile frontului nostru istoriografic. M-aș opri, din multele exemple, numai la unul, apărut în nr. 3/1983 al revistei : „Un program socialist necunoscut din anul 1880“. Asemenea documente dorim să ni se pună la dispoziție număr de număr.

O rubrică cu largi rezonanțe este cea instituită, începînd din anul 1982 : „Răspunsuri la întrebări“. S-au publicat, aici, câteva materiale deosebit de utile și interesante. Nu le enumăr, pentru că sînt cunoscute. Ele vin să completeze și să întrească anumite concluzii pe care istoriografia

noastră le-a cîştigat în ultimul timp. Și trebuie să subliniem că sînt cîştiguri de adincă substanță.

Dacă ar fi să ne oprim la fiecare rubrică în parte, ar fi de spus multe lucruri laudabile. Dar nu este cazul. Revista, în ansamblul ei, constituie un tot, un monolit, care, în domeniul muncii politico-ideologice, se înscrie ca un instrument de utilitate practică de necontestat pentru toți cei ce promovează istoria ca instrument de educare a generațiilor actuale și viitoare.

Să luăm, de exemplu, rubrica „Viața științifică”. Este o rubrică pe care revista a permanentizat-o. În cadrul ei găsim cele mai utile informații privind activitatea științifică internă și internațională. Este, pentru noi, un instrument de informare rapidă și foarte utilă. Din acest motiv, a-și propune ca ea să fie și mai mult lărgită, fie cu manifestări științifice la nivel național sau internațional, fie cu acțiuni desfășurate pe plan județean; acesta deoarece, trebuie spus, că și la nivele mai mici există asemenea activități și nu dintre cele de neglijat.

Interesantă, și tot mai bogată și variată în ultimul timp, mi se pare și rubrica „Critică și bibliografie”. Recenziile publicate aici ne aduc, în tot timpul, date și interpretări noi și valoroase. Bine ar fi, însă, ca izul critic să se simtă mai vizibil.

Apreciez ca pozitiv faptul că, în ultima perioadă, cercul de colaboratori ai revistei s-a lărgit foarte mult. În această direcție este, însă, loc pentru și mai bine. Mai ales în ceea ce privește recrutarea de colaboratori și din provincie. De ajutorul revistei au nevoie, între mulți alții, și profesorii de istorie: fie pentru ridicarea nivelului lor de cultură istorică, fie pentru munca la catedră, fie pentru examenele de definitivat, de gradul II sau gradul I, fie la cursurile de perfecționare. Ce am în vedere? O colaborare mai strînsă între redacție și Facultatea de istorie pentru alcătuirea unei tematici, mai greu abordabile, din programa de definitivat, programa cursului de perfecționare, care să-și găsească loc în paginile „Analelor de istorie”, iar nouă să ne fie utilă. Am dori, de asemenea, să găsim, în revistă, mai multe materiale privind istoria universală, cu precădere istoria popoarelor din America Latină și Asia, istoria Africii negre, ca și din alte zone despre care s-a scris, în general, puțin. Ar fi de dorit ca, în revistă, să-și găsească loc și o serie de studii și articole de istorie comparată. Se scriu foarte multe articole despre istoria filozofiei, dar se scriu foarte puține articole de filozofia istoriei; iată, de pildă, noi am avut și avem istorici de mare talie. Dar și în revista „Anale de istorie”, ca și în celelalte publicații pe profil, s-a scris puțin despre filozofia istorică a lui Vasile Pârvan, Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga, Andrei Oțetea, Petre Constantinescu-Iași etc. Cred că, noi, cei de la catedră, am putea fi ajutați mai mult dacă revista ar publica și unele bibliografii tematice, mai ales pe marginea marilor evenimente ale istoriei patriei noastre.

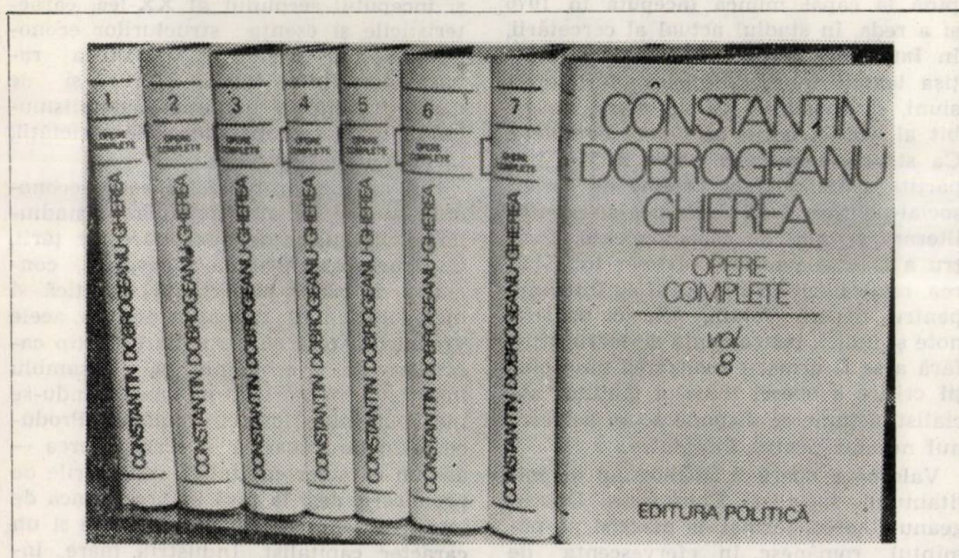
Sînt numai cîteva gânduri ale unuia dintre miile de profesori de istorie din țara noastră. Dacă și alții, ca noi cei din Dîmbovița, vor avea această posibilitate de a se întîlni cu membrii redacției, căroră să le spună părerile și sugestiile lor, revista „Anale de istorie” nu va avea decît de cîştigat — o prestanță și mai mare, o diversificare și mai pronunțată a tematicii, o audiență pe măsura interesului de care se bucură în rîndul celor ce îndrăgesc, scriu și predau istoria.

Parte componentă a dialogului pe care revista îl întreprinde, sub diverse aspecte, cu cititorii din întreaga țară, întâlnirea organizată la Tirgoviste cu profesorii care predau istoria și alte discipline ale științelor sociale a prilejuit un util și fructuos schimb de opinii.

Membrii redacției, prezenți la această întâlnire, au răspuns la întrebările adresate și au înfățișat, totodată, principalele direcții tematice ale revistei pentru perioada următoare.

Discuțiile s-au materializat în numeroase sugestii și propuneri, care vin în întâmpinarea preocupărilor revistei „Anale de istorie” de a-și diversifica tematica în concordanță cu cerințele cititorilor, ale frontului ideologic din țara noastră.

VASILE PETRIȘOR

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA,**Opere complete, vol. 1—8,****Editura politică, București, 1976—1983**

Istoriografia noastră, beneficiind de climatul extrem de favorabil deschis de Congresul al IX-lea al P.C.R., de sprijinul nemijlocit al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se îmbogățește an de an cu opere durabile, de înaltă ținută științifică și aleasă probitate morală, menite să contribuie la îmbogățirea tezaurului spiritual al poporului român, la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii, a patriotismului și spiritului revoluționar, a colaborării și prieteniei între popoare.

În această atmosferă creativă, frontul istoric românesc a realizat numeroase lucrări de sinteză și monografii științifice de profunzime, studii și culegeri tematice, corpusuri de documente, cress-tomații, enciclopedii etc. De o largă atenție s-a bucurat și se bucură strădania istoricilor de a pune în valoare, de a restitui contemporanilor, prin ediții selective sau complete, creația unor mari gânditori români, precum: Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, George Barițiu, Mihail Kogălniceanu, B. P. Hasdeu,

P. S. Aurelian, A. D. Xenopol, Titu Maiorescu, Vasile Pârvan, N. Iorga, D. Onciul, Sextil Pușcariu, Gheorghe I. Brătianu și mulți alții. În acest cadru se înscrie și demersul întreprins pentru publicarea, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., la Editura politică, în opt volume, a *Operele complete* ale lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, de către un colectiv format din Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Voitec (coordonatori), Augustin Deac, Ion Iacoș, Ion Mamina; au mai colaborat: Ion Ardeleanu și Valentina Popovici (vol. 8) și Teodor Popescu (vol. 1, 2 și 4).

Ediția completă a operei lui C. Dobrogeanu-Gherea — însumând circa 3 600 de pagini tipărite — reprezintă un succes de prestigiu al istoriografiei românești, așezând în ierarhia valorilor perene personalitatea teoreticianului și militantului socialist român de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea. Efortul de a duce până la capăt munca începută în 1976 și a reda, în stadiul actual al cercetării, în *întregime* această operă, de a înfățișa textele în mod integral, fără omisiuni, se constituie ca un merit deosebit al acestei ediții de *Opere complete*. Ca structură, această ediție a fost împărțită astfel: cinci volume de scrieri social-politice, două de critică și estetică literară și unul de corespondență. Pentru a facilita folosirea textelor lui Gherea, realizatorii acestei ediții au întocmit, pentru fiecare volum, cite o prefață, note și indici, instrumente de lucru utile, fără a se fi urmărit realizarea unei ediții critice a operei marelui gânditor socialist, acțiune ce dispune acum de tere-nul necesar pentru înfăptuire.

Valoroasa operă a ideologului și militantului socialist Constantin Dobrogeanu-Gherea, format ca marxist pe pământul românesc, în efervescența de idei a societății românești, a celui care s-a contopit cu lupta maselor muncitoare, a poporului, ale căror interese le-a afirmat cu consecvență în întreaga sa viață, a suscitat și continuă să suscite un interes deosebit atât în țara noastră, cât și peste hotare. Scrierile sale — economice, politice, filozofice, sociologice, estetice — ocupă un loc de mare însemnătate în istoria științelor sociale din România, în dezvoltarea concepției revoluționare a proletariatului despre lume și societate, în fondarea criticii li-

terare marxiste, toate cu rezonanțe notabile pe plan internațional. Deloc întâmplător, scrierile sale au fost traduse și tipărite și peste hotare, stîrnind un viu interes în rîndurile unor socialiști de frunte ai mișcării muncitorești internaționale. Stă mărturie elocventă corespondența datorată socialistului român, cuprinsă în cadrul volumului 8.

Vasta operă a lui C. Dobrogeanu-Gherea abordează o serie de probleme de importanță majoră sub aspect economic, social-politic și cultural, care se ridicau cu acuitate în fața societății românești. Ea a avut și are o semnificație deosebită pentru înțelegerea evoluției gândirii socialiste, a întregii gândiri a epocii.

Una dintre laturile fundamentale ale demersului său istoric și economic a constat în studiul aprofundat, în lumina metodologiei materialist-dialectice și istorice, a realităților românești, pe care temeiuri a făcut aprecieri judicioase privind stadiul de dezvoltare al României la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, caracteristicile și esența structurilor economice, sociale și politice, dinamica raporturilor dintre forțele politice și de clasă, trăsăturile evoluției capitalismului în toate compartimentele societății, inclusiv în agricultură.

Din analiza problemelor social-economice și politice ale României, a stadiului și direcțiilor de dezvoltare ale țării, C. Dobrogeanu-Gherea a desprins concluzia de mare importanță teoretică și metodologică că România era, în acele vremuri, o țară cu dezvoltare de tip capitalist, cu o economie pe ansamblu înapoiată, în agricultură menținându-se încă puternice leșturi feudale. „Producerea în țara noastră — scria Gherea — are un caracter capitalist, raporturile de producere, deși la țară încărcate încă de iobăgism, au totuși în mare parte și un caracter capitalist. Industria mare, inclusiv industria extractivă, e dominată de capital și raporturile de producere sînt pur capitaliste. Același lucru și în industria mijlocie, ca și în industria casnică” (vol. 5, p. 49—50). În raport direct cu analiza trăsăturilor societății românești, C. Dobrogeanu-Gherea a preconizat necesitatea înlăturării tuturor vestigiilor înapoiate din agricultură, a dezvoltării societății românești mai înții în direcția burghezo-democratică și apoi socialistă, demonstrînd caracterul inevitabil al înlăturării rînduieilor ca-

pitaliste și al apariției noii societății socialiste pe pământul României. În funcție de aceste coordonate esențiale, se impunea elaborarea strategiei și tacticii de luptă ale clasei muncitoare, ale partidului ei revoluționar.

Scrierile sale, activitatea sa neostenită de militant și teoretician îl așează pe Gherea printre cei mai fecunzi gânditori ai socialismului din România. În lucrări marcante și studii de amploare, precum : *Karl Marx și economiștii noștri*, *Anarhia cugetării*, *Concepția materialistă a istoriei*, *Robia și socialismul*, *Din ideile fundamentale ale socialismului științific*, în conferințe și interviuri, el a făcut cunoscută publicului românesc esența învățăturii lui K. Marx și F. Engels, a relevat importanța cunoașterii ei de către masele largi. Ca și alți socialiști români, C. Dobrogeanu-Gherea a formulat ideea, potrivit căreia, mișcarea socialistă din România era continuatoarea tradițiilor democratice și înaintate din perioada revoluției de la 1821 și îndeosebi a celei de la 1848, dînd dovadă, pe acest plan, de o adîncă înțelegere a *unității și continuității* procesului istoric.

Dar, ceea ce e deosebit de relevant în această direcție este efortul gânditorului român de a aplica în mod creator ideile fundamentale ale socialismului științific la realitățile societății românești. Iată de ce Gherea a combătut cu fermitate revoluționară închistarea dogmatică ori încercarea de îndepărtare sau de „eliberare” de spiritul marxismului, socotind teoria revoluționară ca o metodologie de analiză științifică obiectivă a fenomenelor lumii materiale și spirituale. Să amintim doar contribuția lui Gherea, prin studii ca : *Anarhia cugetării*, *Anarhiștii și socialiștii*, *Deosebirea dintre socialism și anarhism*, la critica științifică a anarhismului, chestiune de interes pe planul mișcării muncitorești internaționale.

De la o înțelegere adîncă a proceselor economico-sociale și politice din România, teoreticianul socialist a dat prețioase îndrumări metodologice și îndemnuri la activitate înnoitoare, revoluționară. „Marxismul nu e numai un complex de geniale analize economice, o doctrină economico-socială, dar el conține — sublinia Gherea — o filozofie a istoriei, o etică, o întreagă concepție a vieții”, care presupune activitate și luptă. Pentru generația lui, „această activitate și luptă, și idealurile ei înalte,

și etica ei superioară, se rezumă în cuvîntul *Socialism*” (vol. 3, p. 474—475).

Constantin Dobrogeanu-Gherea a conferit o semnificație deosebită metodologiei marxiste în cercetarea fenomenelor socio-economice și politice. A părăsi această metodă — scria el — „riscăm să ne pierdem în haosul inextricabil al fenomenelor sociale atît de complexe, riscăm să ne pierdem și în cel mai regretabil eclectism științific și în cel mai detestabil oportunism practic” (vol. 5, p. 42).

Contribuind la elaborarea bazelor teoretice ale mișcării socialiste din România, C. Dobrogeanu-Gherea și-a manifestat capacitatea de creație și în popularizarea unor laturi esențiale ale teoriei revoluționare despre natură și societate, prezentate publicului românesc într-un limbaj accesibil și atrăgător. De pildă, studiul său : *Concepția materialistă a istoriei*, în care tratează, primul după întemeietorii socialismului științific, la un înalt nivel științific, această problemă, a fost nu numai larg răspîndit în toate provinciile românești, dar și tradus la scurtă vreme după apariție — 1892 — de socialiștii francezi, bulgari, sîrbi etc.

Lucrările lui C. Dobrogeanu-Gherea și-au adus o contribuție de seamă la fundamentarea teoriei și practicii revoluționare a proletariatului din țara noastră, a partidului clasei muncitoare din România. Critica argumentată a ideologilor burghezi care negau posibilitatea de dezvoltare a mișcării muncitorești și socialiste în țara noastră, analiza evoluției partidelor politice ale burheziei și moșierimii (Conservator, Liberal, Conservator-Democrat) și ale micii burhezii (Democrat-Radical sau grupări independente) se subsumează acestui obiectiv major. Pornind de la analiza evantaiului politic al vremii, Gherea, ca și alți fruntași socialiști, a acordat o importanță deosebită organizării politice și profesionale a clasei muncitoare, atragerii intelectualilor și ale altor categorii sociale în mișcarea socialistă, apărării neprecupețite a intereselor lor economice, sociale și politice, ale întregii națiuni. Prin studii, ca : *Ce vor socialiștii români*, *Concepția materialistă a istoriei*, *Priviri asupra evoluției*, *Să ne pregătim pentru revoluție*, *Programul practic*, *Marșul triumfal al socialismului*, C. Dobrogeanu-Gherea a contribuit în mod esențial la cristalizarea și fundamentarea programului partidului clasei mun-

citorești în lumina ideilor fundamentale ale socialismului științific. *Ce vor socialiștii români*, de pildă, a constituit o lucrare de căpătii pentru miile de luptători revoluționari încadrați în mișcarea muncitorească și socialistă. Ea a influențat o largă pleiadă de intelectuali care s-au format la școala ideilor socialiste, reprezentând, totodată, temei de referință sau inspirație pentru numeroase alte studii teoretice în epocă sau mai târziu. Demn de menționat că, prin scrișul său, Gherea a urmărit atent evoluția, orientarea programatică, organizatorică și ideologică a forței organizate a muncitorimii române. Putem spune că opera sa, parte integrantă a gândirii socialiste românești, s-a constituit ca o contribuție însemnată la crearea, în 1893, a partidului clasei noastre muncitoare, la orientarea lui programatică, la îmbogățirea formelor și metodelor de acțiune ale partidului în funcție de condițiile concrete istorice din societatea românească, la abordarea de către partid a unor probleme de ordin economic, social și politic, la formularea unor principii generale și de ordin tactic, la întărirea capacității sale de luptă împotriva exploatării capitaliste, la depășirea momentelor grele ivite în dezvoltarea sa unitară.

În scrierile lui C. Dobrogeanu-Gherea se definește, cu claritate, rolul istoric al clasei muncitoare în lichidarea pe cale revoluționară a relațiilor de producție capitaliste și instaurarea orînduirii socialiste. Sarcina istorică a proletariatului român din perioada respectivă este argumentată de Gherea nu în mod abstract, ci indicîndu-se necesitatea luptei active, a afirmării clasei muncitoare ca o forță socială preocupată să realizeze prin acțiune hotărîtă acest obiectiv, și de a fi, în același timp, avangarda în lupta împotriva anomaliilor și nedreptăților capitaliste, pentru apărarea tuturor celor obidiți și asupriți din societate, pentru organizarea și pregătirea elementelor conștiente socialiste în vederea atingerii scopului ei final — societatea socialistă.

Una dintre problemele teoretice fundamentale abordate în opera lui C. Dobrogeanu-Gherea este aceea a existenței condițiilor obiective pentru dezvoltarea industriei naționale. Pornind de la analiza științifică a stării de înapoiere economică în care se afla țara, de la rămînerea în urmă a forțelor de produc-

ție, Gherea, ca și alți socialiști români, a subliniat importanța deosebită a industrializării și a industrializării — condiție esențială pentru progresul general al patriei, suport real pentru dezvoltarea multilaterală a acesteia. Studiile: *Protecționismul nostru*, *Avem noi oare proletariat?*, *Proprietatea și legea minelor*, *Asupra socialismului în țările înapoiate* ș.a. reflectă pertinenta judecăților de valoare cu privire la politica protecționistă și de încurajare a industriei naționale adoptată de guvernele burgheze, dar și necesitatea adoptării unei largi și viabile legislații a muncii. Implicațiile favorabile ale industrializării, de ordin economic, social și politic, au fost remarcate și de alți ideologi ai vremii. În numele concepției socialiste, Gherea a demonstrat că industrializarea ducea, totodată, la creșterea rîndurilor proletariatului, a gradului său de concentrare în fabrici și uzine, la organizarea și lupta revoluționară a acestuia. În perspectiva evoluției istorice a societății românești, militantul și teoreticianul socialist a legat ideea industrializării de aceea a făuririi bazei materiale a societății socialiste, atît în cea ce privește proprietatea asupra mijloacelor de producție, cît și producția și repartiția. Pe de altă parte, ideea industrializării era indisolubil legată de consecințele sociale imediate, între industrializare și situația social-economică a proletariatului și a maselor muncitoare, în genere, existînd o strînsă interdependență. „Social-democrația — scria Gherea — tinde spre industrializarea țării, pentru că un stat industrial creează relații omenestii superioare statelor înapoiate... ; în societatea industrială se creează mai bune condiții de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează și mai bune condiții de luptă pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății, la termenul cărei dezvoltări social-democrația își întrevide idealul“ (vol. 3, p. 492). De asemenea, Gherea și-a expus, în repetate rînduri, convingerea că industrializarea constituia o pavază a independenței economice și, implicit, a celei politice, a statului român, a consolidării independenței naționale, a rezistenței contra tendințelor monopolurilor internaționale de a transforma țara în sursă de materii prime și piață de desfacere rentabilă.

Un aport original la dezvoltarea socialismului științific îl reprezintă demonstrația lui C. Dobrogeanu-Gherea cu privire la condiția specifică a mișcării socialiste în țările mai puțin evoluuate sub raport industrial, predominant agrare. În studii, precum: *Judecata posterității și judecata contemporanilor*, *Un mic răspuns la o mică recenzie*, *Neoiobăgia*, *Socialismul în țările înapoiate*, el a dezvăluit eroarea acelor care considerau ca inadecvat socialismul în România, elucidând statutul specific al acestuia în țările europene predominant agrare, a dinamicii dezvoltării lor.

În acest context, C. Dobrogeanu-Gherea a combătut cu temeinicie științifică tezele poporaniste, care, după cum se știe, înfățișau deformat coordonatele evoluției generale ale societății românești, pentru a acredita ideea pretensei inadaptabilități a ideilor fundamentale ale socialismului științific la condițiile României și, ca atare, pentru a nega rolul istoric al clasei muncitoare, a partidului ei revoluționar în țara noastră. Respingând asemenea aserțiuni, gânditorul socialist a dezvăluit că, în ce ne privește, „o dezvoltare capitalistă-industrială e posibilă, și nu numai posibilă, dar și necesară, și nu numai necesară, dar e chiar o condiție de existență în viitor a țării, o condiție de a fi ori a nu fi” (vol. 3, p. 491).

În analizele sale socio-economice — menționăm studii ca: *Reforme agrare*, *Chestiunea țărănească*, *Cauzele sărăciei țaranului*, *Chestia agrară la Congresul internațional de la Zürich* și, în mod special, lucrarea *Neoiobăgia* —, Gherea a acordat o atenție deosebită studierii relațiilor agrare, implicațiilor problemei agrar-țărănești asupra tuturor structurilor societății românești. Astfel, a reușit să pună în lumină, în toată profunzimea și complexitatea lor, raporturile agrare din România, structura socială și economică a satului românesc, primatul proprietății funciare moșierești și politica agrară a guvernanților, ceea ce i-a permis să fundamenteze atitudinea socialistă în această chestiune vitală pentru destinele țării.

Prin conceptul de neoiobăgie, Gherea a definit o întemeiere economică, socială și politică agrară, specifică României, și care includea raporturi de producție capitaliste îmbibate, în bună măsură, cu rămășițe feudale; o stare de drept burghezo-liberală, dar lăsând pe țăran la discreția stăpînilor de moșii; o legislație insuficientă în ceea ce privea raporturile dintre stăpîni și muncitorii de pămînt; insuficiența pămîntului pentru țăran, pentru întreținerea familiei sale,

ceea ce-l silea să devină subordonat marului proprietar. *Neoiobăgia* rămîne lucrarea de căpătîi în acest domeniu, bucurîndu-se de aprecieri unanime în epocă. Aici găsim reflecțiile, observațiile, diagnozele și soluțiile cele mai realiste vis-à-vis de problema agrară din România. Înscriindu-se ca un moment de referință în istoria gîndirii social-economice românești, *Neoiobăgia* reprezintă un moment esențial în sociologia agrară românească, o cutezătoare și originală strădanie de aplicare creatoare a socialismului științific la o realitate dată, în vederea luminării traiectului evoluției țărilor subdezvoltate în contextul economiei capitaliste mondiale.

Ideile ei centrale trebuie privite în intimă legătură cu larga susținere științifică din lucrarea *Asupra socialismului în țările înapoiate*. Elaborînd teza despre evoluția țărilor slab dezvoltate, C. Dobrogeanu-Gherea a subliniat cu putere că realitățile specifice ale acestora nu infirmă valoarea generalizatoare a legilor fundamentale descoperite de K. Marx, cu observația ca aceste legi să fie bine aplicate și corect pricepute, indiferent de deosebiri marcante de la un stat la altul. Concepția sociologică și filozofică marxistă, avînd o valoare universală, se impunea ca aplicarea ei să fie făcută după „împrejurările reale, istorice, ale diferitelor țări”. Cu deplin teamei, scria Gherea că „de aceste împrejurări variabile depinde felul activității unui socialist, nu însă socialismul lui” (vol. 3, p. 488).

Din paginile scrierilor sale răzbate poziția sa militantă față de țărănime, forța cu care demască rădăcinile exploatarei din lumea satului românesc, consecințele grave ale marii arendășii și ale sistemului de muncă bazat pe dijmă, concentrarea latifundiară a fondului funciar al țării, înrăutățirea generală a situației țărănimii, crunt exploatarea și lipsită de pămînt, discrepanța dintre sărăcia marii majorități a poporului și bogăția păturilor suprapuse ale societății românești etc., care conturează, de fapt, și cauzele ridicării la luptă a țărănimii.

După marea răscoală țărănească din 1907, Gherea a dat expresie pregnantă intensificării debaterilor ideologice în societatea românească, reflectînd interesul general al tuturor claselor și partidelor politice, al opiniei publice, al oamenilor politici, al forțelor democratice și progresiste, al mișcării muncitorești în primul rînd, față de problematica agrar-țărănească. El a analizat cu teamei legiurile adoptate de guvernul liberal, caracterul lor insuficient și limitat, care

nu puteau rezolva contradicțiile atît de puternice din lumea satului. Cu mult realism a arătat că soluția problemei agrare consta în exproprierea silită a unei însemnate părți din proprietatea moșierească, desființarea rămășițelor semif feudale din raporturile agrare de producție, improprietărea țăranilor, chemarea acestora la viața politică a țării.

Dat fiind că soluția sa de lărgire și întărire a micii proprietăți țărănești a fost interpretată de unii ca potrivnică socialismului, C. Dobrogeanu-Gherea a dezvăluit cu argumente că marxismul nu operează cu categoria absolutului, ci cu aceea a istoricității. De aceea, în România, desființarea marilor latifundii moșierești anacronice și împărțirea pămîntului la țărani era, din toate punctele de vedere, un act de progres, „un fapt progresiv, revoluționar“, cum releva Gherea, care va spori eficiența economică a agriculturii românești (vol. 4, p. 317). Desigur, pledoaria aceasta o făcea numai în raport cu proprietatea moșierească, iar nu ca un demers general împotriva marii proprietăți, care permitea, în condiții normale și raporturi de proprietate noi, producții sporite, randament incontestabil. Nu-i mai puțin adevărat, în opera lui Gherea întîlnim formulări de subapreciere a fenomenului capitalist în agricultură, exagerînd, din această cauză, ponderea relațiilor social-economice semif feudale (neoio-bage), neținînd seama decît în mică măsură de faptul că legiurile agrare de după 1907 au facilitat extinderea fenomenului capitalist în acest sector. De asemenea, el a supraevaluat factorul extern în constituirea României moderne, fapt sesizat cu mult realism de Lucrețiu Pătrășcanu. Erorile, inevitabile într-o operă de asemenea proporții, sînt depășite de valorile diagnozelor asupra societății românești, pe care le putem aprecia și azi ca fiind remarcabile.

Creația lui C. Dobrogeanu-Gherea evidențiază laturi extrem de valoroase în ceea ce privește analiza vieții politice din România. Regimul constituțional, viața parlamentară, confruntările electorale și structura electoratului, partidele politice, legislația și administrația, raportul dintre puterea centrală și cea locală ș.a. au constituit obiect de analiză atentă. În ce privește acțiunea politică socialistă, Gherea s-a pronunțat pentru dobîndirea accesului larg al maselor muncitoare la viața politică a țării, ceea ce relevă o înțelegere realistă a fenomenului socio-politic românesc, confirmat, de altfel, de însăși legiferarea votului universal, „un eveni-

ment considerabil pentru viața politico-socială a țării noastre“ (vol. 5, p. 286).

În opera lui C. Dobrogeanu-Gherea, ca a tuturor fruntașilor partidului clasei noastre muncitoare, un loc apreciabil îl ocupă unitatea și independența națională a României. Gherea a demascât politica de jaf și cîmpire, de imixtiune în treburile interne și de dictat a marilor puteri imperialiste, sesizînd, la justa lor valoare, natura contradicțiilor dintre marile puteri, pericolul și caracterul primului război mondial dintre cele două grupări de state imperialiste. În studii și articole, precum: *Război sau neutralitate, Social-democrația în epoca cadrilateră, Socialismul și războiul*, Gherea a relevat faptul că războaiele nu rezolvă contradicțiile lumii capitaliste, ci determină noi focare de contradicții, că numai revoluția socială, transformarea socialistă a societății va crea terenul real al înlăturării războaielor. Studiile pe această temă, simțul acut al răspunderii, căutările pasionate ale unei conștiințe ce vibrează la marile probleme ale poporului român, ale umanității în genere, confirmă încă odată că teoreticianul socialist român a fost un luptător neobosit împotriva politicii imperialiste de forță și dictat a marilor puteri, pentru apărarea independenței României. Adept al rezolvării problemelor litigioase pe cale pașnică, fără a fi partizan însă al pacifismului mic-burghez, Gherea a înțeles necesitatea istorică și justetea unor războaie de apărare și eliberare națională.

De o deosebită substanță sînt meditațiile sale privind studiarea procesului obiectiv al formării statelor naționale. Gherea a respins cu vigoare afirmațiile adversarilor marxismului, care susțineau existența unei incompatibilități de principii între socialism și patriotism. Militant activ, prin scrisul său, pentru libertatea și independența popoarelor, pentru dezvoltarea lor de-sine-stătătoare, C. Dobrogeanu-Gherea a susținut necesitatea desăvîrșirii unității naționale a poporului român. Relevînd dorința unanimă a poporului nostru pentru împlinirea acestui măreț ideal, el a arătat că această cerință este vitală și legică, este temelia firească a evoluției multimilenare a societății românești, situîndu-se, în acest fel, alături de marile figuri progresiste ale națiunii care au militat pentru realizarea acestui dezi-derat.

O parte însemnată a operei lui C. Dobrogeanu-Gherea — încadrată în volumele 6 și 7 — este consacrată esteticii și criticii literare. Prin exegezele din paginile revistelor „Contemporanul“, „Li-

teratură și știință" (pe care a condus-o nemijlocit), „Lumea nouă științifică și literară”, prin lucrările reunite în cele trei tomuri de *Studii critice* publicate în anii 1890, 1891 și 1897, C. Dobrogeanu-Gherea a inaugurat o nouă etapă în istoria criticii literare românești, fundamentată pe baza principiilor socialismului științific. Pornind de la analiza atentă a realităților din domeniul literar românesc, raportat la fenomenul literar pe plan universal, Gherea a evidențiat principiile criticii literare științifice, aplicând, printre cei dinții în lume, metodologia materialismului dialectic și istoric la studiul creației artistice.

În critica și gândirea estetică românească, gânditorul socialist a formulat teza despre artă ca produs social, aducând puncte de vedere noi cu privire la esența, funcțiile și rolul creației artistice. „Artă fără tendințe — scria Gherea — n-a existat, nu există și nu va exista... Poetii mari, în toate timpurile și la toate popoarele, au exprimat idei mari sociale, și cu cât au fost mai mari, cu atita mai deplin au exprimat ei tendințele epocii și ale poporului” (vol. 6, p. 197—198). Înțelegerea operei de artă ca un fenomen încorporat firesc realității istorice care i-a dat naștere, o determină și pe care, la rindul ei, o influențează, demonstrarea, pe această bază, a compatibilității dintre politic și estetic, dintre artă și științele umaniste, relevarea caracterului militant al artei sînt idei centrale ale unei concepții unitare, care marchează marile pas înainte făcut de Gherea.

Făcînd adevărată operă de pionierat, C. Dobrogeanu-Gherea a trasat drumul de urmat în analiza creației marilor noștri scriitori, studiile sale consacrate lui Eminescu, Caragiale, Vlahuță, Delavrancea, Coșbuc ilustrînd metoda sa analitică de cercetare. În studiile: *Tendenționismul și tezismul în artă, Asupra criticii metafizice și a celei științifice, Personalitatea și morala în artă*, el a abordat o largă problematică de idei, încadrată nu numai în noul curent al criticii literare, ci și în aspectele de ordin social-politic, între aceste laturi existînd o strînsă și permanentă legătură. Însăși confruntarea de idei cu jurnimismul reprezintă o direcționare nouă în dezvoltarea creației artistice naționale. În acest sens, Eugen Lovinescu scria că Gherea „a luat din miinile lui Maiorescu torța unei critici pe care o crezuse sfîrșită odată cu dînsul”, fiind, prin aceasta, „inițiatorul mișcării de emancipare a criticii din faza generalu-

lui și a culturalului și de îndrumare a ei pe calea cercetării speciale”.

În opera lui C. Dobrogeanu-Gherea se relevă cu deplină încredere forța mobilizatoare a artei în general, subliniindu-se în mod pregnant rolul cognitiv și educativ al literaturii, care trebuie să se adreseze nu cîtorva inițiați, ci masele largi, o artă încorporată luptei de idei și tendințelor social-politice înnoitoare, idealurilor de dreptate și libertate, de prietenie și colaborare.

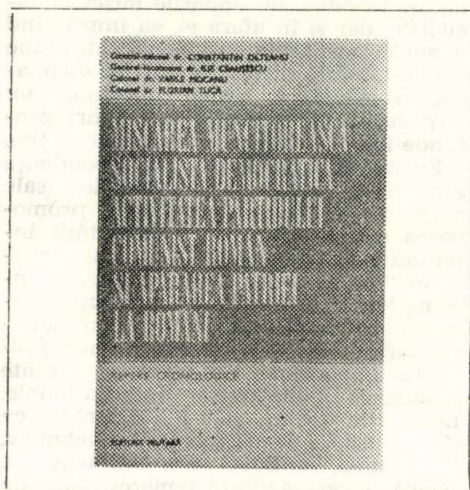
Concepția lui C. Dobrogeanu-Gherea în acest domeniu a găsit adepți și susținători talentați în rîndurile mișcării socialiste, dar și în afara ei, ea imprimînd o nouă mentalitate, o nouă atitudine privind rolul intelectului în societatea românească, creînd, totodată, un larg curent de simpatie, cu ecouri profunde în conștiințe și cu înfrîuriri fertile.

Lucrările, studiile și corespondența lui Gherea evidențiază legăturile sale multiple pe plan internațional, promovarea cu consecvență a solidarității internaționale proletare. În cadrul consfătuirilor și congreselor socialiste internaționale, el a adus o contribuție prețioasă la combaterea anarhismului, a militarismului, la dezbaterile unor probleme importante ale mersului înainte a mișcării muncitorești internaționale. Legăturile sale cu F. Engels, cu K. Kautsky, D. Blagoev, V. Plehanov, V. Zasulici, A. Bebel, Gh. Dimitrov ș.a. relevă o personalitate remarcabilă, un om gata să se sacrifice pentru idealul socialist pe care l-a slujit cu perseverență impresionantă.

Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea prezintă interes istoric și literar, conține judecăți de valoare și analize temeinice care își păstrează valabilitatea peste vreme. „O importanță deosebită în clarificarea problemelor sociale ale țării — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — are activitatea teoretică desfășurată de Constantin Dobrogeanu-Gherea — una din cele mai proeminente figuri de gânditori socialiști ai țării noastre din acea vreme. Cu toate lipsurile și limitele sale, opera lui Dobrogeanu-Gherea ocupă un loc de mare însemnătate în istoria științelor sociale din România, în răspîndirea ideilor marxiste, în dezvoltarea concepției revoluționare a proletariatului”.

Iată de ce editarea operelor complete ale lui C. Dobrogeanu-Gherea reprezintă o realizare prestigioasă a istoriografiei românești, un demers remarcabil al culturii socialiste din țara noastră.

General-colonel dr. CONSTANTIN OLTEANU,
general-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU,
colonel dr. VASILE MOCANU, colonel dr. FLORIAN TUCĂ,
**MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ, SOCIALISTĂ,
DEMOCRATICĂ,
ACTIVITATEA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ȘI
APĂRAREA PATRIEI LA ROMÂNI. REPERE CRONOLOGICE,**
Editura militară, București, 1983, 1 536 p.

În Expunerea la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 1-2 iunie 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, a apreciat că, pînă la alcătuirea unui cuprinzător tratat al istoriei unice a poporului român, operă care necesită, în mod firesc, un timp îndelungat, se impune elaborarea și publicarea unor lucrări de sinteză. Unui astfel de obiectiv îi răspunde prestigioasa lucrare cu titlul de mai sus, care a văzut recent lumina tiparului și care reprezintă rodul muncii îndelungate de cercetare a unui colectiv valoros de istorici, cu contribuții relevante în frontul nostru istoriografic.

Lucrarea se impune atenției cititorilor, în primul rînd, prin noutatea genului. Într-adevăr, pentru prima dată în istoriografia românească apare o lucrare de anvergură, concepută sub forma unei vaste cronologii, care inserează, în dinamica lor, evenimente, date și fapte referitoare la problematica mișcării muncitorești, socialiste, comuniste și democratice din țara noastră, organic integrate istoriei naționale, luptei pentru apărarea patriei, pe o perioadă de peste două secole și jumătate, începînd din 1726 și pînă

în contemporaneitatea noastră socialistă — sfîrșitul anului 1982.

Mobilurile ce i-au determinat pe autori să realizeze o astfel de consistentă lucrare reies cu claritate din *Cuvîntul înainte*, în care se relevă că „Prin *Repere cronologice* s-a urmărit să se pună în lumină, cu prioritate, elementele de natură să ofere o privire de ansamblu asupra apariției și dezvoltării mișcării muncitorești, socialiste și democratice din țara noastră, a organizațiilor clasei muncitoare, a partidului acesteia, a problemelor cu care s-au confruntat în cadrul istoriei generale a țării, a căilor, formelor și modalităților de acțiune care au asigurat mersul ascendent al societății românești pînă la viața nouă, luminoasă, ardentă din zilele noastre, cu probleme de o dinamică fără precedent, care impun rezolvări de ordin teoretic și practic dintre cele mai complexe“ (p. X).

Buna cunoaștere de către autori a problematicei care face obiectul lucrării rezultă și din maniera judicioasă a selecției faptelor istorice, ei incluzînd, pe bună dreptate, în volum reperele principale, prioritare, care au reprezentat pași importanți în dezvoltarea ascendentă a patriei noastre. Este ceea ce se remarcă și în *Postfața* volumului — realizată de istoricii dr. Mircea Mușat și dr. Ion Ardeleanu —, care evidențiază faptul că, folosind „criteriul strict cronologic în redarea evenimentelor, faptelor, datelor autorii au fost preocupați ca în selectarea acestora să rețină pe cele care au marcat momente de referință în apariția, dezvoltarea și afirmarea mișcării muncitorești, socialiste și democratice din țara noastră, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, a Partidului Comunist Român, iar, în contextul dat, ampla problematică a apărării naționale la români“ (p. 1 527).

Elaborată în spiritul aprecierilor cuprinse în documentele de partid, în opera teoretică a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, lucrarea se recomandă, totodată, prin vasta și temeinica ei documentare. În prim

plan se situează utilizarea izvoarelor de bază — materialele de arhivă — fără a se neglija cele mai importante și mai mari cuceriri istoriografice românești. S-au folosit, cu precădere, corpusurile de documente privind istoria mișcării muncitorești din România, cele referitoare la activitatea Partidului Comunist Român în armată, precum și tomurile consacrate istoriei presei muncitorești socialiste și comuniste din țara noastră. Pe baza bogatului material documentar investigat, precum și a concluziilor decurgând din propria lor cercetare, autorii aduc în circuitul cunoașterii un volum mare de elemente inedite, atît sub aspect informațional, cît și sub acela al interpretării.

În elaborarea lucrării, autorii s-au călăuzit după principiile metodologice formulate de conducătorul partidului și statului nostru, potrivit cărora poporul român „are o singură istorie, iar activitatea Partidului Comunist Român, ca și a altor partide în diferite perioade, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei”. În acest spirit, autorii au integrat mișcarea muncitorească revoluționară, comunistă și democratică în cadrul istoriei noastre naționale unice, ancorînd activitatea organizațiilor politice și profesionale muncitorești în cadrul marilor țeluri politice, sociale și naționale ale întregului popor : unitatea național-statală, apărarea independenței și suveranității patriei, propășirea economico-socială a țării prin dezvoltarea industriei, rezolvarea problemei țărănești, afirmarea științei și culturii și, mai presus decît toate, transformarea revoluționară, socialistă a României.

În acest fel, evenimentele, faptele și datele cu privire la dezvoltarea și afirmarea mișcării muncitorești, revoluționare și democratice din țara noastră nu sînt redată în lucrare doar sub forma consemnării anului, lunii și zilei în care s-au petrecut, ci, dimpotrivă, ele sînt comentate, raportate în mod constant la dezideratele sociale și naționale ale întregului nostru popor. Drept urmare, în cadrul lucrării își găsesc locul, în mod corespunzător, aspecte nu numai din activitatea proprie a mișcării muncitorești, socialiste și democratice, a partidului socialist, a partidului comunist, ci și din aceea a altor clase și categorii sociale — în principal a țărănimii și a intelectualității —, date și fapte esențiale ale vieții economico-sociale și politice a țării, ale evoluției organismului militar, prin ceea ce a avut el mai marcant. Semnalăm, în acest context, preocuparea autorilor de a prezenta problematica lucrării pe ansamblul meleagurilor românești, integrînd lupta maselor din

teritoriile naționale aflate sub dominații străine în lupta generală a poporului român pentru unitate și independență națională, pentru progres social. În același timp, marile fapte ale istoriei românilor din perioada care face obiectul lucrării sînt înfățișate în contextul european, evidențiindu-se contribuția poporului nostru la istoria universală.

Întocmit într-o manieră științifică novatoare, conform cerințelor actuale ale științei istorice românești, volumul de față se prezintă ca o lucrare unitară și încheată, ce oferă cititorului o amplă și autentică frescă a societății românești din epoca modernă și contemporană, sau, așa cum se apreciază în *Postfața* la care ne-am mai referit, el recompune „marea carte a istoriei poporului român”.

Partea de început a lucrării înmănușează reperele cele mai elocvente cu privire la apariția clasei muncitoare pe arena istoriei patriei noastre, eveniment ce marchează — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „o nouă eră în dezvoltarea luptelor revoluționare de eliberare socială și națională”. Evenimentele înscrise în această secvență a volumului redau contextul istoric în care și-a făcut apariția noua clasă socială — proletariatul, încă în secolul al XVIII-lea, cînd s-au făcut primii pași pe calea dezvoltării activității manufacturiere și a industriei — germeii noii orînduirii economico-sociale capitaliste. În același timp, sînt consemnați factorii care au reprezentat o frînă în evoluția societății românești, cum au fost : stîrbirea, în perioada dată, a statutului de autonomie a Principatelor românești de către marile imperii vecine — otoman, țarist și habsburgic ; desprinderea unor părți din pămîntul românesc și anexarea lor la puterile străine ; transformarea, în numeroase rînduri, a țărilor române în teatre de operații militare de către armatele imperiilor rivale, care a dus la secătuirea avuției naționale, producînd grele suferințe maselor populare.

O caracteristică a mișcării noastre muncitorești, așa cum rezultă din lucrare, este aceea că, de la început, proletariatul român a împletit în mod strîns lupta pentru dreptate și libertate socială, cu cea de eliberare națională, devenind, pe măsura dezvoltării sale, exponentul aspirațiilor întregului popor muncitor spre dezvoltarea țării pe calea progresului, spre făurirea unității naționale și apărarea independenței patriei. Animată de fierbinte patriotism, avîndu-și rădăcinile adînc înfipte în solul național, clasa muncitoare s-a manifestat ca o prezență activă, alături de întreaga națiune, în toate marile evenimente care au trasat cursul istoriei poporului nostru

Începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Aşa cum rezultă din lucrare, în timpul revoluţiei din 1784, muncitorii mineri s-au unit cu ţărănimea ridicată la luptă, unii dintre ei avînd chiar sarcini de conducere pe plan local. La fel, lucrătorii din manufacturi, meseriaşii, calfele ş.a. au participat, alături de zecile de mii de ţărani şi panduri, la desfăşurarea evenimentelor din 1821, au susţinut programul social şi naţional formulat de Tudor Vladimirescu. Patriotismul muncitorimii române a fost pus cu putere în evidenţă în timpul revoluţiei române de la 1848—1849, cînd muncitorii, alături de masele largi de ţărani, cîntăruri şi militari, şi-au manifestat activ prezenţa în cadrul adunărilor populare, în luptele pentru respingerea comploturilor contrarevoluţionare, în rezistenţa armată populară împotriva intervenţiei străine. Unirea de la 1859, operă a întregului nostru popor, a relevat prezenţa viguroasă a muncitorimii în desfăşurarea evenimentelor, la susţinerea hotărîită a unirii privind dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la făurirea statului naţional român modern.

De o mare însemnătate sînt informaţiile din lucrare ce se referă la evoluţia, în această epocă istorică, a organismului militar la români, care atestă că cele trei ţări române au cunoscut manifestări militare identice în conţinutul lor. Aşa, de pildă, în concepţia paşoptiştilor români, armata avea un rol important în menţinerea fiinţei naţionale, iar din documentele programatice ale revoluţiei de la 1848 se contura cu claritate noua doctrină relativă la organizarea forţei militare româneşti pe principiul naţiunii înarmate.

După Unirea din 1859 a crescut continuu capacitatea economică, politică, militară a statului naţional român, în paralel cu dezvoltarea culturii, învăţămîntului, ştiinţei etc. Pe acest fundal, autorii redau pe larg momentele principale ale evoluţiei politice şi organizatorice a mişcării noastre muncitoreşti, începînd cu asociaţiile profesionale de întrajutorare, continuînd cu prezentarea celor dintîi publicaţii muncitoreşti din ţara noastră, cu lupta pentru centralizare, a cărei primară expresie a constituit-o crearea, în 1872, a *Asociaţiei generale a lucrătorilor din România*, care marchează începutul organizării de clasă, la scară naţională, a proletariatului român. Sînt surprinse, apoi, date importante cu privire la : procesul de receptare şi răspîndire — la scurtă vreme după formularea lor — a ideilor socialiste ; crearea, începînd din 1868, de organizaţii socialiste ; prospectarea, în lumina socialis-

mului ştiinţific, a realităţilor societăţii româneşti şi elaborarea de soluţii în vederea progresului social şi naţional al ţării ; participarea socialiştilor români la schimbul de idei şi de experienţe în cadrul organizaţiilor internaţionale, la activitatea primei Internaţionale Comuniste, a Internaţionalei Socialiste ş.a.

Deosebit de importante sînt datele care se referă la evoluţia organismului militar român de după Unirea Principatelor, cînd s-a reuşit, într-o perioadă scurtă, să se realizeze unificarea celor două oştiri române şi să se creeze în România o armată naţională bine instruită, dotată şi educată, fapt ce a permis să se pună cu mai multă fermitate problema abolirii suzeranităţii otomane. Independenţa absolută, proclamată prin actul istoric de la 9 mai 1877, a fost apoi consfinţită şi apărută pe cîmpurile de bătaie, unde armata română a dovedit înalte virtuţi de luptă şi morale. Cucerirea independenţei depline de stat a României — se subliniază în lucrare — a fost rodul vitejiei armatei şi al efortului general al întregii naţiuni, atît al românilor din cadrul statului naţional, cit şi al celor aflaţi încă sub dominaţie străină. Greul efortului, material şi uman, a fost suportat, şi de această dată, de ţărănime, alături de care s-a afirmat viguros clasa muncitoare, în frunte cu elementele socialiste, conştiente de unitatea organică a idealurilor sociale şi naţionale.

Etapă istorică ce a urmat se caracterizează printr-un puternic ritm al dezvoltării economice şi sociale a ţării, fapt care a exercitat o profundă înfrîurire asupra întregii evoluţii istorice a poporului român pe drumul progresului, a permis afirmarea lui tot mai viguroasă ca naţiune de-sine-stătătoare. În acest climat favorabil, mişcarea muncitorească şi socialistă cunoaşte o fază superioară de dezvoltare, caracterizată prin sporirea numărului organizaţiilor şi a presei socialiste, prin intensificarea propagandei la oraşe şi sate, prin dezvoltarea mişcării sindicale, prin crearea de cercuri şi cluburi muncitoreşti, prin participarea la confruntări electorale şi trimiterea de deputaţi socialişti în parlamentul ţării, prin elaborarea de documente programatice — adaptate la realităţile româneşti — menite a uni forţele socialiste într-un singur partid, prin intensificarea legăturilor dintre socialiştii români de pe ambele versante ale Carpaţilor. Întreaga această activitate multilaterală s-a concretizat, în 1893, prin crearea partidului politic al clasei muncitoare din ţara noastră — *Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România* — pe baza principiilor socialismului ştiinţific. După ce se analizează do-

cumentele și hotărârile adoptate de Congresul de constituire a partidului, autorii evidențiază semnificația excepțională a evenimentului care a deschis era organizării politice a muncitorimii române la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forța socială cea mai progresistă în dezvoltarea întregii națiuni pe calea progresului social și național.

Puternic ancorat în realitățile patriei, partidul clasei muncitoare a adus, în peisajul politic românesc, o viziune superioară asupra modalităților de rezolvare a marilor probleme care frământau societatea românească în acea vreme, fapt care i-a conferit calitatea de purtător și apărător al intereselor vitale ale întregului popor. Printre măsurile preconizate de socialiști — cuprinse în *Repere cronologice* —, la loc important se situa aceea cu privire la dezvoltarea industriei naționale, ca o condiție esențială pentru progresul și independența țării. De asemenea, partidul clasei muncitoare a înțeles că stabilirea unei linii de acțiune conformă cu specificul dezvoltării țării noastre presupunea rezolvarea problemei agrare, valorificarea potențialului revoluționar al țărănimii, în lupta comună cu proletariatul pentru eliberare socială și națională, așa cum au demonstrat-o marile ridicări la luptă din 1888 și 1917.

Din consistentele mărturii aduse în lucrare rezultă că idealul consolidării independenței și al făuririi unității naționale depline a poporului român au constituit direcții esențiale de acțiune ale partidului clasei muncitoare. Prin organele de presă ale vremii, socialiștii au militat cu fermitate pentru împlinirea acestor deziderate, aflate atunci la ordinea zilei în fața întregului nostru popor. Lucrarea remarcă, cu justețe, că acest țel era înscris și pe steagul de luptă al socialiștilor din provinciile românești aflate sub dominație străină, care și-au intensificat tot mai mult legăturile cu frații lor din România liberă.

Repere cronologice se referă pe larg și la soluțiile înaintate și originale oferite de mișcarea muncitorească cu privire la problemele armatei și ale apărării patriei. Avîndu-se în vedere primejdia pe care o reprezenta politica agresivă a marilor imperii, socialiștii români s-au pronunțat, în mod consecvent, pentru adoptarea unui sistem defensiv menit să angreneze întregul popor la apărarea independenței țării.

Legătura strînsă dintre popor și armată s-a vădit cu pregnanță în timpul primului război mondial, la care România a participat, în anii 1916—1918, pentru cauza sa justă, națională, alături de

cei ce îi recunoșteau drepturile istorice asupra teritoriilor românești asuprite de monarhia austro-ungară. Reconstituind principalele momente ale campaniei eroice românești din acei ani, lucrarea pune în evidență adevărul că, și de data aceasta, țărani, muncitorii și cărturarii țării, îmbrăcînd haina militară, s-au dovedit la înălțimea înaltașilor lor. Au rămas înscrise cu litere de aur în istoria poporului român faptele de vitejie ale ostașilor noștri la Mărășești, Mărăști și Oituz, care constituie un simbol viu al spiritului de jertfă al poporului nostru pentru apărarea pămîntului strămoșesc, pentru făurirea statului național unitar. În acest context se relevă lupta populației civile, a mișcării muncitorești și socialiste din teritoriul temporar ocupat de invadatori, precum și efortul maselor populare din teritoriul liber al Moldovei pentru susținerea frontului.

Imperativul istoric obiectiv al înmănuncherii tuturor românilor într-un stat național unitar și independent s-a realizat, în memorabilul an 1918, pe cale plebiscitară, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, cînd românii asupriți s-au unit cu patria mamă. Această mare înfăptuire, se remarcă cu justețe în lucrare, a fost rodul luptei maselor populare, operă a întregului popor. Faptul că în Declarațiile istorice votate de adunările constituante — de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia — au fost introduse o serie de obiective cu caracter larg democratic — votul universal, reforma agrară, libertatea și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, legislația muncitorească ș.a. — a fost tocmai rezultatul luptei hotărîte a maselor, în frunte cu clasa muncitoare, cu partidul său politic.

Înfăptuirea statului național român unitar a deschis noi perspective pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic, politic, social și cultural al patriei. În același timp, schimbările profunde în evoluția economică și socială au avut ca urmare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „creșterea forțelor proletariatului, ale mișcării muncitorești, revoluționare, intensificarea luptei democratice”. Această vastă problematică este urmărită, în dinamica ei, în cea de-a doua secvență a lucrării, care cuprinde perioada dintre Marea Unire din 1918 și declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944.

Primele pagini din această secvență reconstituie locul și rolul crescînd al clasei muncitoare în cadrul României reîntregite, insistîndu-se asupra semnificației cruciale a Congresului socialist

din mai 1921, care a statuat unificarea mișcării muncitorești la nivel național, a înarmat partidul cu o linie strategică și tactică nouă, pentru a-și îndeplini misiunea de transformare revoluționară a societății românești. Concluzia ce se degajă din evocarea acestui eveniment este aceea că Partidul Comunist Român, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare creat în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noul cadru de dezvoltare a țării, lupta maselor populare împotriva exploatării și asupririi, pentru progresul economic, social și cultural al țării.

Reperete cronologice care se referă la perioada interbelică atestă cu putere că Partidul Comunist Român s-a afirmat ca port-drapelul aspirațiilor și intereselor maselor largi de oameni ai muncii, ale muncitorimii, țărănimii și intelectualității, acționând pentru consolidarea și dezvoltarea democratică a statului național unitar român. În pofida numeroaselor obstacole pe care le-a avut de întâmpinat, precum și ale unor influențe din afara țării, partidul comunist, organizațiile de masă conduse sau influențate de el s-au ridicat cu hotărâre împotriva știrbirii prerogativelor suverane ale țării de către monopolurile străine, pronunțându-se cu fermitate pentru apărarea independenței economice și politice a statului român.

Pornind de la documentele programatice ale partidului comunist, autorii prezintă concepția comuniștilor români față de problemele referitoare la armată și la apărarea patriei. Concluzia ce se degajă din lecturarea paginilor consacrate acestei problematice este aceea că partidul a adoptat soluții realiste, menite să potențeze capacitatea de apărare a țării, între care în prim-plan se situa concepția tradițională despre înarmarea, în scopuri defensive, a întregului popor.

Cuvîntul și fapta partidului comunist au avut un ecou deosebit în sînul clasei muncitoare — care, în anii de după primul război mondial, își sporise simțitor atît rîndurile, cît și gradul de maturitate politică —, a maselor largi de la orașe și sate. Mărturii elocvente, în acest sens, sînt bogatele informații cuprinse în lucrare cu privire la viguroasele lupte revoluționare ale proletariatului român care, în anii crizei economice din 1929—1933, au cuprins masele de oameni ai muncii din întreaga țară. Aceste lupte au luat o amploare deosebită la începutul anului 1933, cuprinzînd pe muncitorii din diferite ramuri industriale — ceferiști, petroliști, metalurgiști, textiliști ș.a. Amplora acestor lupte, se subliniază în lucrare, a demonstrat faptul că partidul

comunist a reușit să realizeze o largă colaborare cu socialiștii și social-democrații, cu sindicatele muncitorești.

În deceniul al patrulea, în acei ani de grea cumpănă, cînd asupra României planau mari primejdii, atît din interior, din partea agenturii hitleriste — „Garda de fier“ —, cît și din afară, din partea Germaniei naziste și a aliaților săi, poporul român a găsit în partidul comunist acel cîrmaci lucid și perseverent, capabil să concentreze energiile și voințele pentru a birui noile vicisitudini ale istoriei. Apreciînd prompt gravitatea momentului, Partidul Comunist Român a declanșat o vastă activitate pentru coalizarea tuturor forțelor muncitorești, democratice și patriotice, indiferent de orientarea politică, în lupta pentru bararea ascensiunii organizațiilor fasciste, a apărării independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării. În paginile lucrării cititorul află date concludente cu privire la rezultatele fructuoase obținute de comuniștii în lupta pentru salvaguardarea intereselor majore ale țării, dintre care reținem: crearea Comitetului Național Antifascist, în iunie 1933, în conducerea căruia s-a aflat tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu, încheierea unor serii de acorduri cu organizații antifasciste, succesele forțelor democratice coalizate în alegerile parțiale din 1936 etc. Larga adeziune a maselor populare la lupta împotriva primejdiei fasciste și-a găsit o elocvență exprimare în marile manifestații de la București și din țară cu prilejul zilei de 1 Mai 1939, eveniment consemnat pe larg în lucrare. Relevînd semnificația acestui moment, tovarășul Nicolae Ceaușescu — care s-a numărat printre principalii organizatori — arată: „Marea demonstrație de la 1 mai 1939, desfășurată sub semnul unității, al Frontului Unic dintre comuniști și socialiști a evidențiat cu putere hotărîrea eroicii noastre clase muncitoare de a se opune fascismului și politiciii de război, de a apăra interesele naționale supreme ale României“.

Poziția profund patriotică a comuniștilor, a clasei muncitoare, se relevă în lucrare, s-a manifestat plenar și cu prilejul dureroaselor cesiuni teritoriale impuse României în vara anului 1940. Alături de partid s-au situat numeroase cercuri politice și organizații democratice, care s-au ridicat împotriva odiosului dictat de la Viena, au cerut ca să se treacă la lupta armată pentru apărarea integrității și suveranității țării.

În acele momente grele pentru destinele țării, România s-a aflat izolată pe plan politic, ceea ce a facilitat instaurarea dictaturii militare-fasciste și, apoi antrenarea ei în războiul hitlerist. În acei

ani de subordonare politică, economică și militară a României de către Germania hitleristă, lupta antifascistă dusă până atunci de poporul român s-a transformat într-o amplă mișcare de rezistență, cuprinzând, treptat, toate categoriile sociale și politice patriotice ale societății românești. Datele și informațiile oferite de lucrare atestă cu putere că forța politică principală în mișcarea de rezistență a fost Partidul Comunist Român, care a descifrat, în mod just, căile, metodele și mijloacele salvării țării de la catastrofă.

Autorii înfățișează, în acest context, activitatea eroică desfășurată în acei ani de P.C.R. pe linia atragerii la mișcarea de rezistență a tuturor categoriilor și grupărilor politico-sociale, inclusiv a armatei, în vederea eliberării țării de sub dominația fascistă. Ca urmare a acestor eforturi a fost posibilă realizarea celei mai largi alianțe politice cunoscută de istoria de până atunci a României — de la masele muncitoare, la partidele burgheze și la monarhie —, care a dat posibilitate Partidului Comunist Român, ca, în colaborare cu celelalte grupări democrate și patriotice, să treacă la înfăptuirea cu succes a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944.

În continuare, lucrarea reconstituie, în lumina ultimelor cercetări, tabloul de ansamblu al istoricei bătălii a insurecției, când, la chemarea forțelor patriotice, în cărui nucleu era partidul comunist, întregul nostru popor, armata în totalitatea ei, au acționat unitar și ferm pentru alungarea ocupanților fasciști de pe pământul românesc. Se derulează apoi filmul continuării eroicei lupte a armatei române, alături de cea sovietică, pentru eliberarea părții de nord-vest a României, ruptă din trupul țării prin dictatul fascist de la Viena, și dincolo de hotarele patriei pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, până la victoria finală asupra fascismului german.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a deschis în istoria poporului nostru o nouă epocă, de profunde prefaceri democratice și revoluționare, care au culminat cu instaurarea orînduirii socialiste pe pământul românesc. Paginile cele mai numeroase și mai consistente din volum sînt consacrate acestei noi epoci din istoria țării noastre, începînd de la 23 August 1944 și pînă la finele anului 1982. Sînt pagini dense, cu o bogată încărcătură istorică, în care sînt redată, pe larg, principalele evenimente din viața poporului și a partidului comunist, din istoria

noastră contemporană. Sînt evocate momente importante ale procesului revoluționar din România de după actul istoric din august 1944, precum: instaurarea guvernului revoluționar-democrat, la 6 martie 1945, Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, succesul forțelor revoluționar-democratice în alegerile din noiembrie 1946, proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947, făurirea, în februarie 1948, a partidului unic al clasei noastre muncitoare, prin unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție din 11 iunie 1948, trecerea la cooperativizarea agriculturii, în 1949, victoria deplină a socialismului în toate sectoarele de activitate.

În mod firesc, glorioasa epocă inaugurată, în 1965, de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, este reflectată, pe măsura importanței sale excepționale, în filele volumului. Autorii redau, în succesiunea lor istorică, evenimentele ce definesc cea mai bogată, mai fertilă perioadă din istoria poporului român, denumită, pe drept cuvînt, „Epoca Ceaușescu”. Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român din iulie 1965, se demonstrează elocvent în lucrare, prin hotărîrile și orientările programatice, prin generalizările teoretice, prin spiritul novator imprimat întregii evoluții a societății — a marcat începutul unei noi perioade în viața partidului și poporului, caracterizată prin profunde schimbări calitative în întreaga viață economică și social-politică a României, deschizînd epoca cea mai bogată în realizări și împliniri din întreaga noastră existență.

Realizările obținute de poporul nostru, sub conducerea partidului comunist, în transpunerea în viață a orientărilor și hotărîrilor Congresului al IX-lea al P.C.R., a permis Congresului al X-lea al partidului, din august 1969, să stabilească drept obiectiv central al programului de viitor al țării făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Noua strategie și orientările tactice — exprimate prin conceptul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate — au fost adîncite și îmbogățite în Programul Partidului Comunist Român, adoptat de Congresul al XI-lea al P.C.R., din 1974, program care, așa cum se apreciază în hotărîrile Congresului, „reprezintă Carta de bază ideologică, teoretică și politică a partidului, care stabilește, într-o perspectivă cuprinzătoare și unitară, strategia generală și orientările

tactice ale politicii interne și externe a partidului și statului, pentru o perioadă de 20 pînă la 25 de ani, direcțiile fundamentale ale dezvoltării societății românești pe drumul socialismului și comunismului“.

Strategia dezvoltării țării noastre pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și-a găsit apoi o amplă și judicioasă concretizare în programele adoptate de cel de-al XII-lea Congres al P.C.R., ținut în anul 1979. În acest înalt forum al comuniștilor români s-a stabilit, ca obiectiv fundamental, trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, realizarea unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile.

Totodată, *Reperele cronologice* pun la dispoziția cititorului aspecte fundamentale ale vastei problematice a țării, a poporului și a partidului, abordate la conferințele naționale ale partidului din 1967, 1972, 1977, 1982, la plenarele Comitetului Central, cu prilejul consfătuirilor și vizitelor de lucru ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în toate județele țării, în legislația votată de Marea Adunare Națională.

Pentru această efervescentă și fertilă epocă istorică, lucrarea înfățișează, într-o succesiune de fapte și date revelatoare, marile izbînzii și realizările epocale obținute de poporul român în anii care s-au scurs de la istoricul eveniment din 1965. Filă de filă, volumul consemnează succesele poporului nostru în: realizarea unei industrii puternice, pe baza tehnicii celei mai înalte, amplasarea armonioasă a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării, procesul de modernizare a agriculturii socialiste și a celorlalte ramuri ale economiei naționale, înflorirea științei, învățămîntului și culturii, creșterea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, organizarea pe temelii democratice a întregii vieți economico-sociale, care asigură participarea efectivă a tuturor oamenilor muncii la conducerea societății, rezolvarea deplină a problemei naționale.

În acest context, lucrarea subliniază că, în perioada inaugurată de cel de-al IX-lea Congres al partidului, au survenit prefaceri profunde și în ceea ce privește armata și întărirea capacității de apărare a patriei. În opera și activitatea permanentă a secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România și comandantul suprem al forțelor armate, problemele întăririi armatei și ale apărării patriei ocupă un loc central. Tovarășului Nicolae Ceaușescu îi revine marele me-

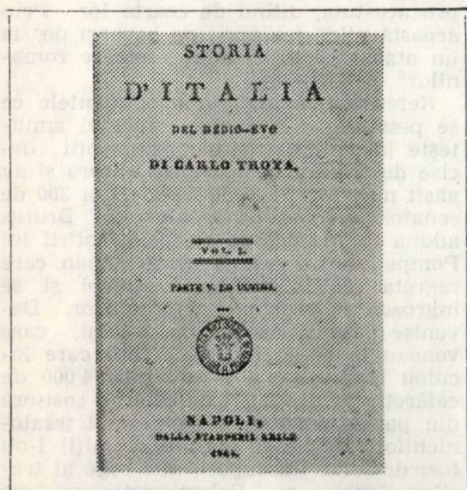
rit de a fi elaborat și fundamentat, într-o concepție creatoare, doctrina militară națională, a cărei esență se exprimă în formula: apărarea patriei este cauza și opera întregului popor.

Numeroase și consistente pagini din lucrare pun în lumină ampla și prodigioasă activitate desfășurată pe plan internațional de România socialistă, de președintele ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Bogatele informații din volum atestă că, preocupîndu-se de soluționarea problemelor progresului și înfloririi multilaterale ale patriei, România socialistă, partidul nostru participă activ, în spirit constructiv, la dezbateră și rezolvarea marilor și complexelor probleme ale epocii noastre, acționează cu consecvență pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, pe baza principiilor egalității în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc. România se pronunță cu fermitate pentru lichidarea subdezvoltării și făurirea noii ordini economice internaționale, pentru înfăptuirea dezarmării și, în primul rînd, pentru dezarmarea nucleară, pentru stingerea focarelor de război și rezolvarea prin mijloace pașnice a oricăror litigii între state, pentru respectarea cu strictețe a dreptului internațional. Aceste principii, afirmate și susținute cu fermitate de tovarășul Nicolae Ceaușescu — personalitate proeminentă a lumii contemporane — cu prilejul întîlnirilor și convorbirilor cu șefi de state și guverne, cu personalități ale vieții politice internaționale, de la tribuna Organizației Națiunilor Unite, au conferit și conferă României socialiste, președintelui ei, un înalt și binemeritat prestigiu internațional.

În concluzie, considerăm că lucrarea *Mișcarea muncitorească, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice* realizează o vastă și autentică frescă de istorie românească modernă și contemporană, iar apariția ei reprezintă un adevărat eveniment editorial al anului. Atît prin conținutul său, cît și prin forma de înfățișare a evenimentelor, volumul reprezintă un instrument de lucru deosebit de util pentru specialiști, dar și o lectură cu puternice valențe educative pentru publicul larg iubitor de istorie și de adevăr.

GHEORGHE UNC

CARLO TROYA
STORIA D'ITALIA DEL MEDIO EVO,
vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (IV)

Continuăm prezentarea relatărilor istorice ale cunoscutului erudit italian Carlo Troya* referitoare la strămoșii noștri, cu cele cuprinse în cărțile a 7-a și a 8-a ale lucrării *Istoria Italiei în Evul Mediu*.

Cartea a 7-a — intitulată *Războaiele tracice, pannonice și germanice. Trofeul Alpilor* — se ocupă de evenimente din a doua jumătate a secolului I î.e.n. Acum, în epoca lui Deceneu, scrie autorul, geții deveniseră parcă un alt popor. „Artele și științele pătrunseseră în Dacia datorită lui Deceneu și cu cât acea națiune se ridica printre ceilalți barbari, cu atât grecii și romanii își dădeau mai bine seama de ea“ (p. 363). Același Deceneu i-a îndepărtat pe geți de la „obiceiurile barbare, i-a obișnuit cu altele, mai civilizate, și cu doctrinele logice, ceea ce i-a făcut capabili, mai presus de orice alt neam de barbari din epocă (subl. ns.), să raționeze... Le-a dezvăluit secretele fizicii și ale astronomiei, explicându-le legile mersului planetelor, ca și ale creșterii și descreșterii fazelor Lunii. A făcut cunoscută știința interpretării semnelor zodiacului și ale celor 344 de stele ale Polului, care merg de la răsărit spre apus și lucruri cunoscute despre globul solar. N-a dorit ca învățăturile sale să rămână fără aplicații în practica vieții și s-a îngrijit ca de ele să profite agricultura“ (p. 363—364). Este invocată autoritatea lui Ior-

dan, care afirma că „nu rareori s-au văzut oameni de mare valoare, care, studiind filosofia în răgazul dintre obișnuitele zăngănituri de arme, scrutau firmamentul și priveau apoi plantele, învățând să le cultive după reguli astronomice; dar acei războinici, înainte de a fi admiși la asemenea lecții, trebuiau să se abțină timp de patru zile de la orice mînuire a armelor“ (p. 364).

Reședința filosofului și omului politic Deceneu se afla în același loc, muntele Kogaion, „așa cum fusese a tuturor marilor preoți ai lui Zamolxe pînă în vremea lui Strabon“ (p. 364). Localizarea acestui munte a preocupat mulți geografi de-a lungul timpului. Danville „a crezut că l-ar fi regăsit în Moldova de astăzi, nu departe de insula Peuce... Dar, oricare ar fi muntele sau munții Kogaion, de aici Deceneu, după cum atestă Strabon, a realizat lucrurile de prestigiu care l-au consacrat, în regatul lui Burebista“ (p. 365).

Continuîndu-și incursiunea în lumea spirituală a geto-dacilor, autorul înscrie și alte amănunte despre personalitatea celebrului Deceneu: „A reînviat doctrinele lui Zamolxe referitoare la nemurirea sufletului“, oferind, totodată, venerației geților noi zeiități, mai mici, și a ridicat noi altare în locurile sfinte. Dădea poporului răspunsurile cerului și a fost considerat un om minunat. Nu a fost singurul care a avut puterea să domine spiritele mulțimii, căreia îi impusesese să stîrpească vița de vie, dar conducătorii poporului și regele considerau poruncile sale drept divine și îi îndeplineau în mare grabă toate dorințele“ (p. 365).

Pentru a transmite generațiilor ulterioare cunoștințele sale multilaterale, Deceneu, urmînd o tradiție împămîntenită, a creat o adevărată școală. „I-a ales pe cei mai nobili și mai înțelepți și le-a împărtășit cunoștințele sale teologice, cultivîndu-le grija față de cultul lui Zamolxe, pe care îl mărise cu noi zeiități, și păstrarea tainelor recentelor rituri religioase“ (p. 365). Se pare că sfaturile sale se refereau și la aspectul exterior al învățăceilor, impunîndu-le să se înveșmînteze cu haine și podoabe asemănătoare cu ale spartanilor, macedonenilor și tracilor, dorînd să sublinieze, prin aceasta, probabil, înrudirea de sînge pelasgo-traco-dacică. Cei desemnați cu sacrificiile, erau numiți *pilofori* sau *pileați*

* Vezi „Anale de istorie“, anul XXVIII, nr. 4/1982; anul XXIX, nr. 2 și 4/1983.

„poate, crede Iordanes, fiindcă în timpul ritualului aveau capul acoperit cu o tiară“. În scurtă vreme, relatează Dion Chrysostomos, „toți au fost numiți cu un singur cuvânt, comun, *pilofoți*, adică aceia dintre care se alegeau marii preoți ai lui Zamolxe și regii“ (p. 365—366).

O altă direcție a acțiunii organizatorice-politice a lui Deceneu a fost jurisdicția. Carlo Troya scrie: „Una din cele mai mari binefaceri ale lui Deceneu a fost scrierea, pentru folosul geților, a legilor numite Bellagini. Din puținele și confuzele cuvinte ale lui Iordanes în legătură cu acest corp de legi se poate deduce că Deceneu ar fi înscris în el principiile generale ale echității sau ale dreptului natural; și că de aceea, în acele Bellagini ar fi fost cuprinse și preceptele religioase și riturile sacerdotale“ (p. 366). Autorul apreciază că Bellagini „este primul codice de legi amintit în istorie, care s-a scris în Europa în rîndul popoarelor barbare, dacă totuși în acea epocă geții mai meritau acest nume. Legile speciale aflate în vigoare apoi în Spania și Italia, printre vizigoți și ostrogoți, își trăgeau principiile din acele Bellagini ale lui Deceneu, pe care unii le-au comparat cu instituțiile druzilor. Și nu fără dreptate, Dion Chrysostomos a afirmat că geții sau goții, ajunși în epoca lui Deceneu aproape asemănători grecilor, ar fi fost cei mai învățați dintre barbarii europeni“ (p. 367).

După Deceneu, continuă Carlo Troya, geto-dacii „au fost guvernați de Comosicus, mare preot și rege în același timp, care judeca popoarele după justiția sa și care, datorită iscusinței sale, a obținut venerația daco-geților ca și predecesorul său“. Vechea confederație a geto-dacilor întemeiată de Burebista exista încă, „dar autoritatea lui Comosicus nu se întindea asupra întregului său teritoriu“. Era „perioada în care republica romană era condusă de ferocii triumviri Lepidus, Antonius și Octavianus“ (p. 367). „În știrile despre faptele din vremea sa (a lui Comosicus — *n.n.*) se amintesc și numele altor regi: Zyraxes, Dicomes, Dapyx, Roles... Acestuia, dacă Iordanes a cunoscut adevărul, i-a urmat Coryllus, care a domnit 40 de ani asupra Daciei. Frontinus îl numește Scorylo sau Scoryllus“ (p. 367). Pentru a înfățișa atitudinea politică a lui Scorylo în împrejurările luptelor civile de la Roma, Carlo Troya comentează un interesant text datorat lui Frontinus. Reamintim pasajul cuprins în lucrarea acestuia, *Stratagemata*: „Scorylo, conducătorul dacilor, știind că poporul roman era dezbinat din pricina războaielor civile și socotind că nu-i nimerit să-i atace,

deoarece datorită unui război cu un dușman din afară s-ar putea restabili înțelegerea între cetățeni, a pus în fața concetățenilor săi doi ciini și pe cînd se luptau între ei cu îndirjire, le-a arătat un lup. Imediat ciinii s-au aruncat asupra acestuia, uitînd de cearta lor. Prin această pildă i-a oprit pe barbari de la un atac care ar fi adus foloase romanilor“ (p. 367—368).

Referindu-se apoi la evenimentele ce se petreceau la Roma, autorul amintește înspăimîntătoarele proscricții decise de triumviri, în cadrul cărora și-au găsit moartea 2 000 de cavaleri și 300 de senatori. „Între timp, Marcus Brutus aduna în Macedonia resturile oștirii lui Pompei. La el alerga orice roman care regreta vechea situație a Romei și se îngrozea de cruzimile triumvirilor. Devenise drag și barbarilor vecini, care veneau la el cu bucurie. Galii care locuiau în Lusitania i-au trimis 4 000 de călăreți, iar alți 2 000 de călăreți sosiseră din partea ilirilor, a parților și tesalonienilor. Dar mai mult decît alții i-au fost de folos Rascupori, mic rege al tracilor Sapei, și Polemacratia, văduva unui alt rege din Tracia“ (p. 368). Dar, după înfrîngerea lui Brutus la Philippi, în anul 42 î.e.n., „Italia și Occidentul se supuseră lui Octavianus, iar o parte din Asia și din Europa orientală lui Antonius“ (p. 369).

Pericolul permanent reprezentat de geto-daci n-a fost neglijat nici de noii stăpînitori ai Romei. „Octavianus s-a îndreptat prin pădurile Pannoniei, spre Sava, pe malurile căreia segestanii înțăraseră cu șanțuri așezarea lor*. Aici intenționa Octavianus să-și orînduiască hambarul pentru războiul împotriva bastarnilor și al daco-geților. Prima condiție pe care a impus-o segestanilor a fost aceea de a-i permite să se servească de orașul lor. Dar aceștia i-au opus o lungă rezistență, mai mult de o lună, înainte de a accepta aceasta. Odată acceptată condiția, Faustus Geminus a rămas cu 25 de cohorte în apărarea Segestei... După ce Dalmația și Pannonia au intrat în posesia poporului roman, Octavianus deveni mai încrezător în posibilitatea de a-i subjuga pe daco-geți“ (p. 371—372).

Printre regii care și-au împărțit „regatul lui Burebista — relevă Carlo Troya — se distingea, mai presus de oricare altul, Cotiso, care... avea obiceiul să treacă iarna Dunărea pe gheață și să prade deseori malul de sud. Oc-

* Este vorba de cetatea Sagestica a panonilor, așezată, după cum scrie Strabon, la confluența mai multor riuri, toate navigabile. Ea reprezenta o bază de atac foarte potrivită împotriva geto-dacilor.

tavianus a considerat că un astfel de dușman, moștenitor al valorii, dacă nu al puterii lui Burebista, ar trebui oprit mai degrabă cu amăgiri decât prin forță. Și, de aceea, se prefăcu că i-o oferă pe Iulia, fiica sa, drept soție. El însuși nu se dădu înapoi de a o cere pentru sine pe una din fiicele lui Cotiso. Dar, între timp, a izbucnit ura ce mornise între Octavianus și Antonius, al cărei epilog a fost ziua bătăliei de la Actium (31 î.e.n.), în Epir. Cotiso, considerându-se jignit de amăgelile lui Octavianus, trece de partea lui Antonius, căruia un alt rege al geților, Dicoes și Sadalas, noul rege al odrisilor, ca și un altul, pe nume Adalla, i-au adus ajutorul popoarelor lor. Alte popoare din Tracia, Illiria și Macedonia îi urmară; chiar și Polemon, căruia Antonius îi dăduse regatul lui Mitridate, nu uită să-i trimită ajutor din Pont. Spania, Galia și popoarele de curînd supuse din Illiria au fost de partea norocosului Octavianus, căruia victoria de la Actium și moartea lui Antonius i-au oferit stăpînirea asupra întregului cuprins roman“ (p. 372—373).

O seamă de prizonieri au fost țirîți la Roma. Printre aceștia se aflau și getodacii capturați în bătălia de la Actium. „Aceste cete de barbari atît de diferite, dar animate de aceeași ură împotriva romanilor, au fost obligate, drept exemplu, să lupte în cercul gladiatorilor și să-și îndrepte armele unii împotriva celorlalți, spre desfătarea dușmanului comun“ (p. 373).

După nici doi ani, în 29 î.e.n., bastarnii se decid să atace pe romani. „Lăsînd la o parte vechea ură împotriva daco-geților, se uniră cu aceștia și trecură Dunărea pentru a ataca cealaltă parte a Traciei, în care locuiau numeroase popoare și mai cu seamă tribalii și dardanii, cu numele general de misi sau moesi, despărțiți de Pannonia prin riul Sava, acolo unde acesta își unește apele cu Dunărea, mai sus de Dalmația și de Macedonia“ (p. 374). Trec apoi Munții Haemus împotriva dentheletilor, aliați ai Romei încă din timpul lui Caius Sestius. Dar contraatacul romanilor nu întîrzie, Licinius Crassus reușind să-i respingă în urma unor lupte sîngeroase. Părerea autorului despre reușita lui Crassus este că, „poate că acesta s-ar fi ostenit în zadar dacă, în mod oportun, n-ar fi sosit în ajutorul său Roles, unul dintre micii regi urmași

ai lui Burebista, dușman înveterat al lui Dapyx și Zyraxes, într-atît erau agitate și dezbinat sufletele daco-geților de luptele interne. Nici acest Roles, care s-a aliat cu romanii și apoi a plecat spre Roma, n-a fost lăudat de restul popoarelor de neam getic“ (p. 376).

Iată amănuntele furnizate de Carlo Troya despre conflictele dintre conducătorii geto-dacilor. „Dincolo de malul de sud al Dunării, Zyraxes posedă o cetate, numită Genucla, puternic întărită, în care se credea că bastarnii ar fi păstrat însemnele militare luate la Histria, cu mai mult de 40 de ani înainte, de la Antonius, tatăl triumvirului. Faptul conferirea barbarilor o mare aroganță și Zyraxes nu neglija să adauge noi lucrări de întărire a fortăreței care le avea în păstrare“ (p. 377). Licinius Crassus, urmărind să cucerească această cetate puternică, ca prim pas i-a atacat pe bastarni, traci, serdi, medi, în timp ce „dușmănia lui Roles împotriva lui Dapyx și a lui Zyraxes“ continua. „Geții conduși de acel Dapyx au fost înfrinți, iar acesta, cu cîțiva dintre credincioșii săi, s-a închis în fortăreață, printre zidurile căreia un barbar, vorbind grecește, complotă cu romanii pentru a-și trăda stăpînul. Îndată ce Dapyx a aflat despre trădare s-a sinucis și împreună cu el geții săi, care se uciseseră unul pe celălalt. Cu toate acestea, fratele regelui supraviețui și, prin voința lui Licinius, a fost trimis nevătămat la ai săi. După aceasta, romanii asediază peștera Keiris*, unde se ascunseseră o mare mulțime de traci, avînd cu ei turmele și lucrurile de mai mare preț. Crassus, căutînd intrările înguste și greu de pătruns, i-a constrîns, prin foamete, pe cei ascunși aici să se predea, apoi își îndreptă legiunile spre Genucla. Zyraxes, ducînd cu sine mari sume de bani, se duseseră să ceară ajutor popoarelor vecine, dar, înainte de înapoierea sa, Licinius Crassus, în urma unui asediu de scurtă durată, a pus stăpînire pe Genucla“ (p. 378). În urma acestor lupte, cea mai mare parte a Moesiei a devenit provincie romană.

În vestul Europei, romanii înfrîng triburile asturilor și cantabrilor și pun stăpînire pe întreaga Peninsula Iberică; reorganizează Galia; zdrobesc răscoalele

* Probabil peștera descoperită de V. Părvan, în 1912, lîngă Șeremet, la hotarul satului antic Casianum.

galilor, noricilor, raetilor, vindelicilor ș.a. Dar imperiul nu are decât scurte răgazuri de liniște. În jurul anului 16 î.e.n. se ridică la luptă alte și alte popoare: norici, pannoni, dalmăți, scordisci, dentheleti. Împotriva acestora din urmă a pornit Cnaeus Lentulus; apoi „i-a îndepărtat pe sarmații de la Dunăre și i-a respins pe geții pe care Cotiso îi adusesse pe ghețurile fluviului. De aceea Lentulus se întări pe țărmul de sud. Romanii au mai învins și poporul bessilor din Tracia, care îl atacase pe Rhemetaces, aliatul Romei și frate bun cu defunctul rege Cotys“ (p. 386).

Nici ultimul deceniu al secolului I î.e.n. nu a fost lipsit de răzvrătirile popoarelor supuse sau amenințate cu copleșirea de către romani. Chatii, sicambrii și suebii au de înfruntat legiunile lui Drusus. În același timp, Tiberius s-a îndreptat spre Pannonia „tulburată de mișcările popoarelor de aici și ale neamurilor învecinate, în ajutorul cărora alergică daco-geții, trecind călări peste ghețurile Dunării. Și dalmății, refuzând să mai plătească tribut, se ridicaseră la luptă. Împotriva tuturor se luptă Tiberius. Îi respinse pe daco-geți, omorînd pe conducătorul acestora, și îi readuse pe pannoni și dalmăți la plata tributului“ (p. 400—401).

Autorul își încheie cartea a 7-a, prezentînd succint situația popoarelor care viețuiau pe malurile Mării Negre. „Acei greci ce locuiau pe țărmurile Pontului Euxin deveniseră atît de barbari, cum în zilele noastre nici nu se poate închipui. Locuind cu barbarii, nu-și mai mlădiau vocea în manieră greacă și nici nu mai aveau suflul vorbirii obișnuite grecești, căci propria lor limbă căzuse în dizgrație. Religia zeilor din patria mamă și orice comandament umanitar prin care natura greacă se deosebea de cea barbară se redusese la acei oameni care uitaseră de înaintașii lor. Acei greci care erau considerați foarte rustici de către barbari“. Cu toate acestea, comentează Carlo Troya, „grecii de la Euxin, prin cunoștințele lor în arta războiului și prin știința navigației“, au făcut să profite de ele și toate popoarele din regiunile învecinate (p. 407).

Odată cu începutul erei noastre, la care se referă cartea a 8-a — *Longo-barzii și gotonii. Arminius și Marobodus* — a lucrării, pe scena istoriei se desfășoară noi războaie, noi răscoale împotriva Imperiului roman, declanșate de popoarele asuprite, căci „în inimile lor creștea tot mai mult ura împotriva

Romei, iar speranța de a se putea ajuta în mod reciproc pentru a-și recîștiga libertatea amenințată era din ce în ce mai vie“ (p. 413).

După ridicarea și înfrîngerea triburilor germanice răzvrătite, marcomanii, conduși de Marobodus, „au pus bazele unui vast și temut regat (în Boemia), unde în curînd au început să se adăpostească popoarele din Germania urnite din așezările lor de către proprii dușmani sau lovite de vreo altă calamitate, ca toți ceilalți cărora le erau neplăcute gloria și puterea Romei“. După ralierea acestor neamuri, „cel mai mare succes al noului rege a fost realizarea federației între imperiul său și sennonii și longobarzii, care în primii ani ai erei noastre erau încă aliații suebilor“ (p. 423—424). În anul 6 e.n., Tiberius concentrează 12 legiuni împotriva lui Marobodus, în clipa în care o armată de 90 000 de călăreți și 200 000 de pedestrași a popoarelor din Pannonia și Dalmația se îndrepta spre Italia. „În vîlvătaia războiului, nici sarmații și nici daco-geții n-au rămas acasă, ci, trecînd Dunărea, prădară Moesia“ (p. 426). Împotriva acestora a fost trimis Cecina Severus, care a reușit să-i împingă pe malul nordic al Dunării. Pe acea vreme, armata daco-geților nu mai depășea cifra de 40 000 de luptători. În urma înfrîngerii pannonilor a urmat cea a dalmăților, după care „Augustus a stabilit ca hotar al imperiului Dunărea“ (p. 430).

Autorul se ocupă, în continuare, de regiunea aflată pe țărmul de nord al Euxinului, de la Tanais la Dunăre. „Cîtă și care să fi fost în acel veac rigoarea climei de aici, îl avem ca martor pe Ovidiu, pe care împăratul îl exilase la Tomis. Poetul se temea că ar fi fost prea de necrezut versurile prin care-și deplîngea nefericirile, acuzînd asprimea cerului Traciei“ (p. 437). Înfățișarea și obiceiurile geților sînt descrise astfel: „Stigmatul feții, pletele și barba nîcînd tunse, după preceptele lui Dece-neu, măreau asprimea aspectului lor. Lucrul acesta era și mai mult înrăutățit de vocea lor. De pantalonii lor de piele atîrnau cuțitele barbare și de umăr tolba cu săgeți, deseori înveninate. La Tomis, dacă îl crezi pe Ovidiu, frecvența geților și a sarmaților era atît de mare încît din vorbirea elenă puține lucruri mai rămăseseră. Chiar grecii luaseră obiceiul de a se îmbrăca cu pantaloni largi, ca barbarii și deseori, în for,

spada punea capăt litigiilor. Nu rareori, la Dunăre apăreau chiar ferocii bessii, coboriți din Munții Haemus, ca și blonzi coralli de neam sarmatic, în blănuri, ca și geții. La Tomis perioadele de pace erau rare, iar încrederea în ea necunoscută. Un castru apăra cu mare greutate orașul, în care, zilnic, se culegeau săgețile azvirlite de barbari. Până în vecinătatea sa se întindea stăpânirea, sau cel puțin tutela armelor romane. Sarmatii și bastarnii ocupau țărmul apropiat și tot ei insula Peuce" (p. 448—449).

Încheindu-și însemnările referitoare la această parte geografică, Carlo Troya insistă asupra limbii getice care cîștiga teren din ce în ce mai mult în defavoarea celei grecești și latine. „În acest loc, Ovidiu (așa a scris lui Carus, preceptorul fiilor lui Germanicus), a dictat un mic poem în limba getică, în care aducea laude lui Augustus ce murise între timp*. Dacă faptul este adevărat,

atunci trebuie să se aprecieze că limba geților ajunsese după Deceneu la un grad de civilizație de care trebuia să se țină seama. Căci nu numai că grecii de la Pontul Euxin o învățau, dar un roman care ura atât de tare acele neamuri, nu disprețuia să o învețe și ea îi slujea pentru a compune versuri atât de străine de obiceiurile cîntece din patrie. O altă explicație ar fi că limba getică devenise bogată prin ea însăși sau că modulele grecești și romane o măriseră. Mulți barbari, mai puțin civilizați decît geții, o învățaseră, mai ales sarmatii vecini cu Tomisul și bastarnii de pe insula Peuce, sau altfel numiți, peucinii. Și dacă în veacurile următoare bastarnii și sarmatii, împreună cu alți barbari danubieni, au vrut să-și aștearnă în scris cîntecele, limba geților lui Zamolxe și Deceneu firește că le-a fost exemplu și i-a stimulat mai mult. Într-o altă carte voi vorbi despre alfabetul getic" (p. 449).

* În anul 14 e.n.

ANA-MARIA COMAN

„LISHI YANJIU“ („STUDII DE ISTORIE“),
Beijing, nr. 1—6/1982

Parcurgerea celor șase numere din anul trecut ale revistei „Lishi Yanjiu” — publicație științifică de frunte din Republica Populară Chineză — detasează o imagine cuprinzătoare a direcțiilor de activitate, ca și a rezultatelor înregistrate de exegeza istorică din această țară. Studiile, articolele, relatările apărute în coloanele revistei oglindesc o preocupare constantă și susținută pentru cercetarea istoriei multimilenare a Chinei, ca și a raporturilor ei cu alte țări și zone geografice, în scopul cunoașterii cât mai ample a moștenirii istorice a țării în contextul istoriei universale, al valorificării tuturor elementelor înaintate ale acesteia, ca una dintre modalitățile înțelegerii

complexe a istoriei prezente și ale edificării viitorului.

Se vedește, ca notă generală a revistei, abordarea riguroasă a temelor, noutatea și diversitatea concluziilor, fondate pe o documentare elocventă, varietatea unghiurilor tematice din care este explorat materialul istoric. Reflectînd cu fidelitate tradițiile cercetării istorice din China, revista „Lishi Yanjiu” fructifică, după criterii de reputată exigență, rezultatele acestuia fiind un factor de stimulare și de promovare a unor studii de profunzime și de originalitate științifică.

Precumpănesc, în cuprinsul revistei, studiile ce aduc elemente noi pentru înțelegerea condițiilor economice-sociale în cadrul cărora a evoluat națiunea chineză de-a lungul secolelor. Se manifestă o preocupare deosebită pentru elucidarea cauzelor care au determinat întinderea pe o durată atît de mare a societății feudale chineze și întîrzierea dezvoltării pe cale capitalistă a țării. Se ocupă de această temă studiul apărut în nr. 1 al revistei și intitulat: *Transformarea micii producții și durata excesiv de mare a societății feudale chineze*, de Chen Jiase, ca și studiile privitoare la conținutul și la evoluția problemei agrare în China în diferite epoci istorice, ca, de pildă: *Politica de desțelenire și de împărțire a pămîntului la începutul dinastiei Qing*, de Jiang Taixin (nr. 5); *Politica adoptată în timpul dinastiei Song de Nord de transferare către persoane particulare a pămînturilor aflate în proprietatea de stat*, de Zhu Jinfang (nr. 3), apoi cele care prezintă rezultatele cercetărilor

istorice asupra vieții social-economice din timpul diverselor dinastii, ca, de pildă: *Lupta pentru obținerea monedelor de aramă în schimburile comerciale în perioada dintre dinastiile Song și Jin*, de Qiao Youmei (nr. 4); *Unele inscripții importante pentru studierea istoriei social-economice din timpul dinastiilor Ming și Qing*, de Song Yuanqiang (nr. 4).

Referindu-se la evoluția preocupărilor istoricilor chinezi pentru elucidarea cauzelor care au generat prelungirea în timp a orînduirii feudale în China, *Tian Jujian* arată, în primul număr din 1982 al revistei, că dezbaterile pe această temă datează încă din anii '30 ai secolului nostru, cînd „între istorici nu au existat diferențe fundamentale de opinii, dezbaterile concentrîndu-se în jurul sistemului feudal chinez însuși” (p. 103). Fiecare dintre ei și-a îndreptat atunci atenția asupra diferitelor laturi ale acestei probleme, unii insistînd asupra analizei structurii economice și a procesului de producție în feudalism, alții asupra sistemului de proprietate în agricultură și a exploatarei nemiloase a țărănimii de către moșierimea feudală sau a influenței exercitate de suprastructura societății feudale asupra bazei economice. De aceste dezbateri sînt legate numele unor mari istorici chinezi, ca *Jian Bozan* și *Fan Wenlan*.

Autorul apreciază că, în ultimii ani, au avut loc o înviorare a dezbaterilor și o diversificare a părerilor exprimate în această problemă. Unii istorici — opinează *Tian Jujian* — caută cauzele duratei atît de mari a societății feudale chineze în faptul că „structura politică, economică și ideologică a acesteia a fost excesiv de centralizată, atîngînd un grad de superstabilitate. Această stare de lucruri, în esență conservatoare, nu a favorizat creativitatea și progresul, ci a permis doar pulsații ciclice, în urma cărora societatea revenea la punctul de pornire” (p. 105). O seamă de istorici — scrie autorul — atribuie același fenomen numeroaselor răscoale țărănești, care „au apărut și au consolidat mica proprietate și mica economie autarhică de tip feudal” (p. 106). Alții consideră că, în China, „sistemul feudal nu s-a desăvîrșit niciodată, iar menținerea îndelungată, în acele condiții, a unui sistem autocratic centralizat nu a permis apariția unei structuri sociale care să favorizeze dezvoltarea liberă și independentă a industriei și comerțului, să stimuleze descoperirile științifice în folosul dezvoltării forțelor de producție” (p. 107), împietînd astfel asupra apariției noilor forțe economice și politice ale societății. Dimpotrivă, unii exegeți — consideră *Tian Jujian* — pun respec-

tivul fenomen pe seama tocmai „a desăvîrșirii societății feudale chineze, ceea ce a făcut-o conservatoare și, totodată, capabilă să se autoregleze” (p. 108) și astfel să supraviețuiască de-a lungul secolelor, în pofida zguduirilor de proporții mai mari sau mai mici.

Dezbaterile pe această temă — remarcă același autor — depășesc sfera pur academică, înscriindu-se în preocupările Partidului Comunist Chinez pe linie ideologică, ale stimulării gîndirii noi, creatoare, demne de epoca edificării societății socialiste, ale imperativului făuririi unei înalte civilizații spirituale socialiste.

În cadrul revistei au fost publicate analize ale politicii față de naționalități a dinastiilor Tang (618—905) și Qing (1644—1911). Sub titlul: *Studii preliminare cu privire la politica față de naționalități a dinastiei Tang* (nr. 6), *Song Deji* analizează cauzele care au făcut ca în timpul acestei dinastii civilizația chineză să cunoască o răspîndire pe largi arii geografice și, concomitent, să încorporeze valori ale civilizațiilor altor popoare. Autorul nu pierde din vedere să semnaleze limitele acestei politici, determinate de condițiile sociale și economice, de contradicțiile naționale inerente dintre dinastia Tang și naționalitățile conlocuitoare, pe de o parte, și dintre naționalitățile conlocuitoare și clasele conducătoare aparținînd respectivelor naționalități, pe de altă parte. Studiul semnat de *Hu Rulei*: *Limitele politicii față de naționalități adoptate de împăratul Taizong al dinastiei Tang* (nr. 6) aduce noi repere analitice, alcătuiind, împreună cu studiul lui *Sang Deji*, un tot unitar.

Cîteva studii sînt consacrate popoarelor și neamurilor care au trăit pe meleagurile sau în vecinătatea Chinei antice. Bunăoară, studiul: *Apa han, creatorul hanatului turcesc de vest* (nr. 2), de *Wang Huan*, prezintă, pe baza documentelor istorice chineze din secolele VII, VIII și IX, noi elemente pentru cunoașterea istoriei timpurii a turcilor și își propune să corecteze unele erori pe care le-a constatat în istoriografia mondială referitoare la destrămarea, în anul 583, a hanatului turc — format în regiunea nord-vestică a Chinei cu treizeci de ani mai înainte — și la crearea unui hanat al turcilor de vest.

Marea răscoală țărănească Taiping Tianguo (1851—1864) continuă să stea în atenția cercetătorilor istoriei moderne a Chinei. Studiile reflectă preocuparea lor atît pentru problemele fundamentale ale evenimentului ca, de pildă: *Contribuții la dezbaterile cu privire la schimbările intervenite în economia rurală în sudul Fluviului Yangze în perioada imediat ur-*

mătoare răscoalei Taiping Tianguo, de Lio Yao (nr. 3); „Marea familie“ și „mica familie“ în Imperiul Celest al taipinilor, de Wang Qingcheng (nr. 6), cit și pentru desfășurarea practică a acestei ridicări revoluționare; A doua campanie a taipinilor împotriva taberei din sudul Fluviului Yangze a dinastiei Qing, de Sen Weibin (nr. 3); Comentarii cu privire la cea mai avantajoasă strategie a armatei taipinilor în a doua campanie spre vest, de Yuan Shuyi (nr. 3). Studiile și articolele referitoare la răscoală aduc elemente noi pentru configurarea acesteia și cuprind idei și concluzii inedite.

Revoluția din 1911, eveniment de importanță majoră în istoria modernă a Chinei, constituie una din temele permanente de cercetare ale istoricilor chinezi. Clarificarea rolului jucat în evenimentele istorice de diferitele clase sociale, ca și a procesului de formare a burgheziei, de maturizare a trăsăturilor ei distincte, descoperirea și analizarea unor noi documente legate de desfășurarea revoluției și de activitatea liderilor acesteia își găsesc un loc important în cadrul studiilor apărute în revistă. Sub titlul: *Camera de comerț și corpurile de autoapărare ale comercianților din Wuhan în timpul primei răscoale de la Wuchang* (nr. 1), Pi Mingxiu analizează dezvoltarea capitalului autohton în această metropolă de pe Fluviul Yangze și caracteristicile burgheziei naționale, care au determinat tendințele acesteia, pe de o parte, spre revoluție, iar pe de altă parte spre compromis cu imperialismul străin și cu forțele feudale interne, de care era legată prin mii de fire. Xian Yuhao, în studiul: *Acțiuni-arendă în construirea liniei de cale ferată din provincia Sichuan* (nr. 2), premiat la Sesiunea științifică a tinerilor cercetători consacrată celei de-a 70-a aniversări a revoluției din 1911, analizează această formă de acțiuni plătibile în arendă, care a permis înființarea și funcționarea unei societăți naționale de căi ferate. Studiul contribuie la înțelegerea mării campanii de construire a liniei de cale ferată din provincia Sichuan cu capital autohton, care a avut răsunet în întreaga Chină, constituind etapa premergătoare a revoluției din 1911. Xian Yuhao apreciază că această mișcare a marcat, în același timp, „începutul unui proces de transformare a moșierilor mari, mici și mijlocii din provincia Sichuan în capitaliști“ (p. 51), ei fiind constrânși să-și investească arenda stoarsă de la țărani într-o întreprindere de tip capitalist. Autorul apreciază, totodată, că aceste acțiuni, care au putut fi cumpărate și de țăranii înstăriți, constituie o „formă specifică de

acumulare primitivă de capital în epoca modernă a Chinei“ (p. 55).

Studiile consacrate mișcării „Yangwu“ (mișcarea pentru introducerea cunoștințelor din străinătate), publicate în numărul 4 al revistei, se constituie în concluzii ale dezbaterilor care au avut loc pe această temă în ultimii 50 de ani și, în mod deosebit, în ultimii cinci ani. Într-un studiu amplu, intitulat: *Privire retrospectivă asupra cercetării mișcării Yangwu* (nr. 4), Zhang Minju și Xu Tailai trec în revistă întregul material bibliografic consacrat acestui fenomen istoric începând cu scrierea gânditorului reformist Liang Qichao din anul 1898.

Suita de studii privitoare la istoria revoluției în China au fost consacrate politicii Partidului Comunist Chinez adoptate în bazele revoluționare create în sudul Chinei în timpul celui de-al doilea război civil revoluționar (1927—1937). Studiile: *Cu privire la schimbările intervenite în politica partidului față de industria și de comerțul particular în perioada războiului revoluționar agrar* (nr. 1), de He Bingmeng, și *Evoluția politicii Partidului Comunist Chinez față de proprietatea asupra pământului în timpul războiului revoluționar agrar* (nr. 4), de Chen Wengui, prezintă, pornind de la documentele de partid adoptate între anii 1927 și 1935 și publicate acum pentru prima oară, evoluția politicii agrare a partidului și a poziției sale față de burghezia națională, de mica burghezie și de micii producători. Temeinicia documentării studiilor aruncă o lumină nouă asupra modului în care P.C.C. și-a accentuat orientarea realită, adecvând-o condițiilor concrete din bazele revoluționare. Studiile subliniază elocvent faptul că, în momentul în care în aceste două probleme partidul a adoptat o politică cerută de condițiile obiective ale etapei revoluționare, legăturile sale cu masele s-au întărit, situația politică și economică în bazele revoluționare s-a îmbunătățit.

Un număr mare de studii și articole reflectă rezultatele cercetărilor asupra legăturilor Chinei cu alte țări și popoare în decursul timpului, aducând noi elemente care evidențiază varietatea acestor legături, aria lor de cuprindere, asimilarea valorilor altor culturi, concomitent cu receptarea culturii chineze peste hotare. Stirnesc un interes evident materialele referitoare la comerțul cu ceai, ca, de pildă, *Studiul despre ceaiul adus de caravane* (nr. 6), de Cai Hongsheng, și la exportul de mătase, care comunică și o serie de date interesante de ordin științific-cultural. Studiul intitulat: *Privire generală despre „drumul mătăsii“ pe mare* (nr. 3), de Chen Jiu, aduce de-

talii pînă acum necunoscute despre amploarea exportului de mătase realizat cu corăbiile chinezești, care, în secolul al XI-lea, foloseau deja busola și despre stabilirea unei rute permanente de comerț prin care China transporta produsele sale tradiționale, devenite cunoscute în lumea întreagă. Autorul afirmă că „drumul mătăsii” pe mare a depășit cu mult sfera comerțului cu mătase, constituindu-se „într-o mare arteră, care a legat centrele de cultură ale lumii antice, a stabilit contacte între culturile egipteană, mesopotamiană, indiană, încășă și chineză” (p. 177), iar schimburile reciproce s-au răsfrînt favorabil asupra evoluției culturii chineze și, respectiv, a culturii altor popoare.

Materialele cu privire la istoria universală oglindesc preocuparea istoricilor chinezi pentru studiul evoluției societăților feudale din Europa, precum și a trăsăturilor specifice ale dezvoltării sociale a unor țări din Asia, ca, de pildă, Japonia și India. În studiul intitulat: *Cum să înțelegem „procesul de feudalizare” a Europei occidentale?* (nr. 4), profesorul Ma Keyao, autor al unui studiu comparativ asupra sclavagismului din Imperiul Roman și a celui din epoca Han, precum și al altor studii referitoare la legitățile modului de producție feudal, face o incursiune în modul cum au

fost cercetate pe plan mondial apariția și dezvoltarea feudalismului în Europa. El ajunge la concluzia că „se impune ca problema procesului de feudalizare și a nașterii orînduirii feudale să fie supusă unei noi cercetări, mai întîi pe țări și regiuni, iar apoi, pe această bază, să se încerce realizarea generalizării” (p. 43). El consideră că „ideile preconcepuate în această privință și tendința de a socoti Europa Occidentală drept model tipic al orînduirii feudale și de a-l impune drept etalon cu valoare generală pot conduce ușor la unele concluzii care nu corespund realității (p. 43).

Revista „Lishi Yanjiu” realizează, de asemenea, o largă informare istorică a publicului cititor din China prin intermediul unor rubrici permanente profilate. Rubrica *Cititori, autori, redactori*, prin care se întreține un dialog viu cu cititorii, aduce noi precizări și detalii în legătură cu o seamă de evenimente istorice. În cuprinsul rubricii *Viața științifică*, sînt expuse concluziile comunicărilor și referatelor dezbătute la reuniunile științifice ale istoricilor. Rubrici speciale sînt consacrate recenzării cărții de istorie, precum și prezentării în rezumat a studiilor și articolelor apărute în alte reviste de specialitate din China.

ANA BUDURA

„ИЗВЕСТИЯ НА ИНСТИТУТА ПО ИСТОРИЯ НА В.К.П.”, nr. 46—47/1982

Prezență remarcabilă în viața științifică din țara vecină și prietenă, revista Institutului de istorie a Partidului Co-

munist Bulgar consacră o mare parte a studiilor și articolelor publicate în numerele apărute în anul 1982 (nr. 46 și 47) unui eveniment sărbătorit de întregul popor bulgar: împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Gheorghe Dimitrov. Aceluiași eveniment îi sînt consacrate și numeroase materiale scrise de autori din alte țări și publicate în cadrul rubricii *Comunicări științifice*.

Articolele și studiile cercetătorilor bulgari Dimitrina Petrova: „Gheorghe Dimitrov despre unitatea de acțiune între P.C.B. și Uniunea Populară Agrară Bulgară (1923—1944)”; Panaiot Panaiotov: „Gheorghe Dimitrov despre U.R.S.S. și prietenia bulgaro-sovietică”; Liuben Vasiliev: „Gheorghe Dimitrov despre situația clasei muncitoare din Bulgaria în condițiile capitalismului”; Iordan Boev: „Rolul lui Gheorghe Dimitrov în consolidarea poziției internaționale a Bulgariei (noiembrie 1946—decembrie 1947)”; Vladimir Topencearov: „Crezul publicistic al lui Gheorghe Dimitrov”; Mito Isusov: „Gheorghe Dimitrov și viața politică din

Bulgaria, 1944—1945“ ; Trendafila Anghelova : „Gheorghe Dimitrov și conducerea din străinătate a P.C.B. (1923—1934)“ ; Gheorghe Radev : „Gheorghe Dimitrov și social-democrația bulgară“, prezintă aprecierile, punctele de vedere, aportul lui Gheorghe Dimitrov în explicarea și aplicarea în viață a problemelor la care se referă titlurile.

Materialele publicate la rubrica *Comunicări științifice*, semnate de autori din Cehoslovacia, R.D. Germană, Ungaria, prezintă în general, modul în care viața și activitatea revoluționară a lui Gheorghe Dimitrov sînt reflectate în istoriografia din țările respective.

În cadrul aceleiași rubrici este publicat și un studiu al cercetătorului român Vasile Petrișor, intitulat : „Aspecte ale activității revoluționare a lui Gheorghe Dimitrov reflectate în istoriografia românească“. Arătînd că, încă de la apariția lor, mișcarea muncitorească din România și Bulgaria, continuînd și dezvoltînd tradițiile create în lupta comună pentru libertate națională și socială, au îmbinat apărarea intereselor propriilor popoare, educarea în spiritul unor înalte sentimente patriotice cu fidelitatea față de principiile solidarității internaționale, autorul accentuează asupra locului deosebit pe care l-au avut în acest cadru legăturile dintre militanții mișcării muncitorești din România și Gheorghe Dimitrov. Gheorghe Dimitrov — subliniază Vasile Petrișor — s-a întîlnit deseori cu conducători ai proletariatului român, a purtat o bogată corespondență cu aceștia, expresie a permanentelor relații de prietenie și solidaritate existente între revoluționarii din ambele țări.

Presa muncitorească și socialistă din România, se arată în articol, conține numeroase materiale care se referă la Gheorghe Dimitrov și la legăturile lui cu mișcarea muncitorească din țara noastră. De nenumărate ori Gheorghe Dimitrov a fost oaspetele muncitorimii române. Materialele de presă și arhivistice sînt valoroase izvoare din care aceste legături se degajă cu pregnanță. O parte a acestor mărturii grăitoare este publicată în culegerile de documente privind istoria mișcării muncitorești, a presei muncitorești și socialiste din România, apărute sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Continuatoare ale celor mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste, partidele comuniste din România și Bulgaria au ridicat la un nou nivel calitativ legăturile revoluționare româno-bulgare. Ele au găsit noi posibilități de afirmare a legăturilor dintre organizațiile revoluționare din România și Bul-

garia, dintre militanții celor două partide, au dat o mai mare amploare acțiunilor de sprijinire morală și materială a luptelor purtate de proletariat, de forțele democratice, progresiste și revoluționare din cealaltă țară.

Un eveniment de o importanță deosebită în istoria poporului bulgar l-a reprezentat insurecția antifascistă din septembrie 1923. La chemarea Partidului Comunist Român, a sindicatelor muncitorești, a organizațiilor de tineret, numeroși muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, funcționari și alte categorii de oameni ai muncii din România și-au exprimat protestul împotriva terorii instaurate în Bulgaria de regimul fascist, venit la putere printr-o lovitură militară de stat, înfăptuită în noaptea de 8/9 iunie 1923. În același timp, ei au salutat eroismul manifestat de clasa muncitoare, de țărănimea bulgară în lupta dusă pentru răsturnarea regimului de dictatură militară-fascistă, le-au acordat sprijinul lor moral și material. În numeroasele materiale publicate în legătură cu insurecția antifascistă din Bulgaria, presa muncitorească și democratică din România s-a referit, într-o formă sau alta, direct sau indirect, și la activitatea lui Gheorghe Dimitrov, iar istoriografia românească arată aportul său în pregătirea și desfășurarea insurecției.

Trăsătură distinctivă a Partidului Comunist Român, a mișcării revoluționare, democratice și progresiste din România, a poporului român, solidaritatea militantă, întruajutorarea și spiritul de prietenie s-au manifestat permanent în legăturile cu celelalte popoare, cu forțele democratice, revoluționare și progresiste din celelalte țări. Așa cum subliniază în studiul său Vasile Petrișor, această trăsătură s-a manifestat cu deosebită pregnanță în timpul procesului de la Leipzig, înscenat de hitleriști împotriva lui Gheorghe Dimitrov și a tovarășilor săi în anul 1933.

Victoriile istorice cucerite de poporul român la 23 August 1944 și de poporul bulgar la 9 Septembrie 1944, au deschis drumul dezvoltării libere și independente a României și Bulgariei, calea construirii societății socialiste, au ridicat la un nivel și mai înalt tradiționalele legături de prietenie dintre țările și popoarele noastre.

Subliniind acest fapt, Vasile Petrișor arată că în anul 1948, cu ocazia vizitei întreprinse în țara noastră în fruntea unei delegații guvernamentale bulgare, Gheorghe Dimitrov a declarat : „Am hotărît să construim un pod de fier peste Dunăre, pentru ca să ne legăm și mai strîns ca țări și popoare. Dar pînă la construirea lui trebuie să clădim prin muncă, colaborarea prietenească, cultură,

știință, artă, prin dezvoltarea sentimentelor frățești dintre popoarele noastre, un pod viu în conștiința, inimile și sufletele noastre“.

În încheierea studiului său, Vasile Petrișor arată că în anii noștri acest pod devine tot mai puternic, iar raporturile dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist Bulgar, dintre poporul român și cel bulgar se întăresc pe an ce trece, în folosul ambelor popoare, al cauzei socialismului și păcii în lume.

Rubrica *Documente și materiale* cuprinde, alături de articole și documente despre ale personalități sau evenimente din istoria mișcării muncitorești din Bulgaria, și o serie de noi mărturii despre Gheorghe Dimitrov, descoperite și prezentate de : Trendafil Anghelova, Iordan Panaiotov — „Gheorghe Dimitrov despre frontul unic între P.C.B. și U.P.A.B. împotriva fascismului“ ; Dobrin Micev — „Noi documente despre incendierea Reichstagului și procesul de la Leipzig“ ; Donceo Daskalov — „Împotriva dictaturii de la München al lui Hitler și a pericolului nemijlocit de război mondial. Noi documente de la Gheorghe Dimitrov“.

Conjugate cu uriașul număr de documente existente și cunoscute pînă în prezent de către istoricii bulgari, documentele nou descoperite permit obținerea unei imagini mult mai depline asupra vieții și activității revoluționare a lui Gheorghe Dimitrov.

Continuînd o veche tradiție a revistei, numerele 46 și 47, apărute în anul 1982, cuprind și câteva studii despre mișcarea muncitorească din alte țări. Printre acestea menționăm și studiul : „Lupta Partidului Comunist Român în anii dictaturii fasciste (septembrie 1940 — august 1944)“, studiu semnat de Parașkeva Kișkilo, care tratează unele dintre direcțiile principale ale activității desfășurate de Partidul Comunist Român în perioada respectivă, împotriva dictaturii militare-fasciste, a generalului Antonescu, a dominației hitleriste, pentru scoaterea României din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Studiul scoate în evidență fap-

tul că, în condițiile grele ale dictaturii antonesciene, Partidul Comunist Român a desfășurat o vastă și multilaterală muncă de agitație și propagandă în rândurile muncitorimii, țărănimii, armatei, ale întregului popor, a acționat pentru crearea unui front național, s-a aflat în fruntea luptei pentru înlăturarea regimului de dictatură, a dominației hitleriste.

Situîndu-se în primele rînduri ale luptei maselor de oameni ai muncii împotriva condițiilor grele de viață și muncă, desfășurînd o activitate permanentă pentru demascarea politicii antonesciene, Partidul Comunist Român a acționat, pe baza platformei-program din 6 septembrie 1941, pentru unirea tuturor forțelor democratice și patriotice într-un larg front antifascist. În ciuda condițiilor grele în care a fost nevoit să-și desfășoare activitatea, Partidul Comunist Român a reușit să ralieze la linia sa politică realistă o serie de organizații și partide politice, fapt ce a permis crearea Frontului Patriotic Anti-hitlerist, apoi a Frontului Unic Muncitoresc și, ulterior, a Blocului Național Democratic.

În încheierea studiului său, autoarea subliniază faptul că linia politică justă elaborată și urmată de comuniștii români și victoria insurecției de la 23 August 1944 au dus la răsturnarea regimului de dictatură, au permis Partidului Comunist Român să activeze legal, au creat premise favorabile pentru afirmarea sa ca forță conducătoare a luptei pentru transformarea radicală a societății românești.

O rubrică de un interes deosebit pentru istoricii bulgari este cea intitulată *Recenzii și bibliografii*. În cadrul acesteia, este cuprinsă bibliografia pe problemele istoriei P.C.B., ale mișcării muncitorești și de tineret din Bulgaria, ale mișcării muncitorești și comuniste internaționale, publicată în Bulgaria sau primită din alte țări, care permite celor interesați să fie la curent cu ultimele noutăți în acest sens.

CRÎȘAN ILIESCU

СОДЕРЖАНИЕ

НА ВСТРЕЧУ 40—ОЙ ГОДОВЩИНЫ НАЦИОНАЛЬНО И СОЦИАЛЬНО ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ, АНТИФАШИСТСКОЙ И АНТИИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ АВГУСТА 1944 г.

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Прошлое проникнутое борьбой за национальное и социальное освобождение — прочная основа непоколебимых дружеских и союзнических связей между народами юго-востока Европы. 3

ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ: Тысячелетняя борьба румынского народа для защиты родной земли, свободы и справедливости. 21

СТАТЬИ — ДОКЛАДЫ

ГЕОРГЕ КРЕЦОЮ: Политика РКП индустриализации страны — решающий фактор перехода Румынии на новую стадию своего развития. 37

МАРИН БАДЯ, МИХАИЛ Е. ИОНЕСКУ, Румынская Коммунистическая Партия и борющаяся функция истории как социально-политическая наука (1921-1944 гг.)..... 52

ЕЛИСАБЕТА СИМИОН: Создание Социалистической партии рабочих Румынии и ее организаторское развитие (1928—1937 гг.). 66

80-ая годовщина второго съезда Социал-демократической рабочей партии России. 81

СТРАНИЦЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

Начала международного рабочего движения (до 1848 г.). 94

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Советско-румынский симпозиум по истории (Москва, 20—21 июня 1983 г.): *Георге Тудор*. 112

Израильско-румынский научный симпозиум (Иерусалим, 12—13 июня 1983 г.): *Аурикс Симион*. 114

Сессия Смежной румынско-чехословацкой комиссии по истории (Бухарест, 24—28 мая 1983 г.): *Константин Боторан*. 116

Четвертая сессия Смежной комиссии историков С.Р. Румынии и Г.Д.Р. (Сибирь, 24—30 мая 1983 г.): *Ион Александреску*. 116

Международная конференция на тему: «Сравнительное европейское Сопротивление» (Амстердам, 11—14 мая 1983 г.): *Георге Захария*. 117

Круглый стол историков рабочего движения (Берлин, 21—22 июня 1983 г.): *Ион Калафетяну*. 120

ВСТРЕЧА С ЧИТАТЕЛЯМИ

Беседа между членами редакции журнала «Анале де историе» и его читателями из уезда Дымбовица (Тырговиште, 10 июня 1983 г.): *Василе Петришор*. 122

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

КОНСТАНТИН ДОБРОДЖАНУ-ГЕРЯ, «Полное собрание сочинений», том 1—8,

Политическое издательство, Бухарест, 1976—1983: *Ион Якош*. 131

Генерал-полковник др. КОНСТАНТИН ОЛТЯНУ, генерал-лейтенант др. ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ, полковник др. ВАСИЛЕ МОКАНУ, полковник др. ФЛОРИАН ТУКЭ, «Рабочее, социалистическое, демократическое движения, деятельность Румынской коммунистической партии и дело защиты отечества у румын. Хронологические реперы». Военное издательство, Бухарест, 1983 г., 1536 стр.: *Георге Унк*. 138

КАРЛО ТРОЯ, «Средневековая история Италии», том I, Неаполь, Типография дель Тассо, Stamperia Reale, 1839 (IV): *Ана Мария Коман*. 147

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

«Вопросы истории», Бейжинг, н-ра — 6/1982 г.: *Ана Будура*. 150

«Известия на Институт по История на БКП», н-ра 46—47/1982 г.: *Кришан Илиеску*. 153

SUMMARY

MEETING THE 40th ANNIVERSARY OF THE SOCIAL AND NATIONAL LIBERATION, ANTIFASCIST AND ANTI-IMPERIALIST REVOLUTION OF AUGUST 1944

ION POPESCU-PUTURI: Past of Struggles for National and Social Liberation — the solid Basis for Permanent friendly Connections and Cooperation between the South-East European Peoples 3

ILIE CEAUȘESCU: Romanians' millenary long struggles for their country's defence for justice and freedom. 21

STUDIES — PAPERS

GHEORGHE CREȚOIU: Industrialization policy of the Romanian Communist Party — the determined element in Romania's passing to a new stage of development 37

MARIN BADEA, MIHAIL E. IONESCU, Romanian Communist Party and militant function of history as social-political science, (1921-1944) 52

ELISABETA SIMION: The Foundation and Organizational Evolution of the Worker and Organizational Evolution of the Workers Socialist Party in Romania (1828—1937) 66

*

80 years since the IInd Congress of the Workers Social-Democrat Party in Russia 81

PAGES OF WORLD HISTORY

Beginnings of the International Working Movement (till 1848) 94

SCIENTIFIC LIFE

Romanian — Sovietic historian Symposium (Moscow 20—21 June 1983) *Gheorghe Tudor* 112

Romanian Israelian Scientific Symposium, (Jerusalem 12—13 June 1983) *Aurică Simion* 114

Session of the Romanian — Czechoslovak Historian Joint Commission (Bucharest, 24 — 28 May 1983). *Constantin Botoran* . . 115

The IVth Session of the Historian Joint Commission from Socialist Republic of Romania and Democratic Republic of Germany (Sibiu, 23—24 may 1983): *Ion Alexandrescu* 116

International Conference with the theme: „Comparative European Resistance“ (Amsterdam, 11—14 may 1983) *Gheorghe Zaharia* 117

The Round Table of the working class movement historians (Berlin 21—22 June 1983) *Ion Calafeteanu* 120

MEETING WITH READERS

Dialogue between editorial staff of, „The Historian Annales“ review and its readers from Dîmbovița district (Tîrgoviște, 10 June 1983) *VASILE PETRIȘOR* 122

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHE-REA, „Complete Works“, Vol. I—VIII, Editura politică, București, 1976—1983, *Ion Iacoș* 131

Colonel general др. CONSTANTIN OLTEANU, lieutenant-general др. ILIE CEAUȘESCU, colonel др. VASILE MOCANU, colonel др. FLORIAN TUCĂ „The Working-class socialist and democratic movements, Romanian Communist Party's activity and country defence at the Romanian People“. Chronological guide marks, Editura militară, București, 1983, 1536 p. *Gheorghe Unc* 138

CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1939 (IV): *Ana Maria Coman* 145

REVIEWS' REVIEW

„Lishi Yanjin („Studies of history“), Beijing, nr. 1—6/1982: *Ana Budura* . . . 150

„Izvestiia na Instituta po Istoriia na B.K.P.“, nr. 46—47/1982: *Crișan Iliescu* 153

SOMMAIRE

DEVANT LA 40-E ANNIVERSAIRE DE LA RÉVOLUTION D'ÉLIBÉRATION SOCIALE ET NATIONALE, ANTIFASCISTE ET ANTIMPERIALISTE D'AOUT 1944

ION POPESCU-PUTURI: La lutte séculaire pour la liberté nationale et sociale — base solide des relations d'amitié et collaboration établies entre les peuples sud-est européens 3

ILIE CEAUȘESCU: La lutte millénaire des roumains pour la défense de la patrie, pour la justice et la liberté..... 21

ARTICLES—COMMUNICATIONS

GHEORGHE CRETOIU: La politique d'industrialisation promovée par P.C.R. — facteur décisif pour la Roumanie en son passage vers un nouvel étape du développement 37

MARIN BADEA, MIHAL E. IONESCU, Le Parti Communiste Romain et la fonction militante d'histoire comme une science socio-politique (1921—1944) 52

ELISABETA SIMION: La création du Parti Socialist d'Ouvriers Roumains et l'évolution de son organisations pendant les années 1928—1937 66

80 ans depuis le II-e Congrès du Parti Ouvrier Social-Démocrate Russe 81

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE

Le début du mouvement ouvrier international (jusqu'à 1848) 94

LA VIE SCIENTIFIQUE

Symposium d'histoire soviétique-roumain (Moscou, 20—21 juin 1983): *Gheorghe Tudor* 112

Symposium scientifique izraélito-roumain (Jerusalem, 12—13 juin 1983): *Aurică Simion* 114

La session de la Commission historique mixte roumaino-tchécoslovaque (Bucarest, 24—28 mai 1983): *Constantin Botoran* 115

La IV session de la Commission mixte des historiens de la R.S. de Roumanie et de la R.D. Allemagne (Sibiu, 24—30 mai 1983): *Ion Alexandrescu* 116

Conférence internationale: „La Résistance européenne comparée“ (Amsterdam, 11—14 mai 1983): *Gheorghe Zaharia* 117

Table ronde des historiens du mouvement ouvrier (Berlin, 21—22 juin 1983): *Ion Calafeteanu* 120

RENCONTRE AVEC NOTRE LECTEURS

Dialogue entre les rédacteurs de la revue „Anale de istorie“ et ses lecteurs du département Dimbovița (Tirgoviște, 10 juin 1983): *Vasile Petrișor* 122

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHE-REA, „Oeuvres complètes“, vols. 1—8, Editura politică, Bucarest, 1976—1983: *Ion Iacoș* 131

Général-colonel dr. CONSTANTIN OLTEANU, général-lieutenant dr. ILIE CEAUȘESCU, colonel dr. VASILE MOCANU, colonel dr. FLORIAN TUCĂ, „Le mouvement ouvrier, socialist, démocratique, l'activité du Parti Communist Romain et la défense de la Patrie roumaine. Repères chronologiques“. Editura militară, Bucarest, 1983, 1536 p.: *Gheorghe Unc* 138

CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (IV): *Ana-Maria Coman* 145

REVUE DES REVUES

„Lishi Yanjiu“ (Etudes d'histoire), Beijing, nr. 4—6/1982, *Ana Budura* 150

„Annales d'Institut d'histoire du P.C. Bulgare“, nr. 46—47/1982: *Crișan Iliescu*. 153

INHALT

ENTGEGENKOMMEN DES 40-EN JAHRESTAGS DER ANTIFASCHISTISCHEN UND ANTIMPERIALISTISCHEN REVOLUTION DER SOZIALEN UND NATIONALEN BEFREIUNG AUS AUGUST 1944

ION POPESCU-PUTURI: Die Vergangenheit des national — und sozial — Kampfesdauerhaftes Fundament des festsetzenden freundschaftliche und zusammenarbeitliche Beziehungen zwischen Süd-Ost Europas Völker 3

ILIE CEAUȘESCU: Der tausendjähriger Kampf der Rumänen für die Scholleschutz, für Gerechtigkeit und Freiheit 21

ARTIKEL-MITTEILUNGEN

GHEORGHE CRETOIU: Die Industrialisierungspolitik der R.K.P. — entscheidender Faktor Rumäniens Überganges zu einem neuem Entwicklungsstadium .. 37

MARIN BADEA, MIHAIL E. IONESCU: Rumänische Kommunistische Partei und die Kämpfende Funktion der Geschichte als sozial-politische Wissenschaft (1921—1944) 52

ELISABETA SIMION: Schaffung der Sozialistischen Partei der Arbeiter von-

Rumänien und seine organisatorische Entwicklung (1928—1937) 66

*

80. Jahre seit dem II. Kongress der Sozialdemokratische Arbeitspartei von Russland.. 81

SEITEN AUS DER ALLGEMEINE WELTGESCHICHTE

Die Anfänge der internationalen Arbeiterbewegung (bis 1848) 94

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Rumänische-sowjetische Geschichtstagung (Moskau, 20—21. Juni 1983): *Gheorghe Tudor*. 112

Rumänische-israelische wissenschaftliche Tagung (Jerusalem, 12—13. Juni 1982): *Aurică Simion*. 114

Tagung der gemischte rumänische-tschechoslowakische Kommission der Historiker (Bukarest, 24—28. Mai 1983): *Constantin Botoran*. 115

Die IV-e Tagung der gemischte Kommission der Historiker von der Sozialistischen Republik Rumänien und der Deutsche Demokratische Republik (Sibiu, 24—30. Mai 1983): *Ion Alexandrescu*. 116

Internationale Konferenz mit dem Thema: „Die vergleichende europäische Widerstand“ (Amsterdam, 11—14. Mai 1983): *Gheorghe Zaharia*. 117

Rundtisch der Historiker der Arbeiterbewegung (Berlin, 21—22. Juni 1983): *Ion Calafeteanu*. 120

TREFFEN MIT DEN LESERN

Wechselrede zwischen dem Redaktion des Zeitschriften „Anale de istorie“ und den Lesern aus Kreis Dimbovița (Tirgoviște, 10. Juni 1983): *Vasile Petrișor*. 122

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA, „Sämtliche Werke“, 1—8. Band, Politischer Verlag, Bukarest, 1976—1983: *Ion Iacoș*. 131

Oberstgeneral Dr. CONSTANTIN OLTEANU, Leutnantgeneral Dr. ILIE CEAUȘESCU, Oberst Dr. VASILE MOCANU, Oberst Dr. FLORIAN TUCĂ, „Die Arbeiterbewegung, die sozialistische, demokratische Bewegung, die Tätigkeit der Rumänischer Kommunistischer Partei und der Vaterlandschutz bei dem Rumänen. Chronologie“, Militärverlag, Bukarest, 1983, 1536 s.: *Gheorghe Unc*. 138

CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“. I, Band, Napoli, Tipografia del

Tasso, Stamperia Reale, 1839 (IV): *Ana-Maria Coman*. 145

DIE ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIFTEN

„Lishi Yanjiu“ („Historische Studien“), Beijing, 1—6. Nr./1982: *Ana Budura*... 150

„Izvestiia na Instituta po Istoriia na B.K.P.“, 46—47. Nr./1982: *Crișan Iliescu*. 153

SUMARIO

ENCONTRANDO EL ANIVERSARIO DE 40 AÑOS DESDE LA REVOLUCIÓN SOCIAL Y NACIONAL, ANTIFASCISTA Y ANTIMPERIALISTA DE AGOSTO DE 1944

ION POPESCU-PUȚURI: El pasado de lucha por la libertad nacional y social — el fundamento duradero de las relaciones consecuentes de amistad y colaboración entre los pueblos del sur-este de Europa. 3

ILIE CEAUȘESCU: La lucha milenaria de los rumanos por la defensa de la tierra, por la justicia y libertad. 21

ARTICULOS — COMUNICACIONES

GHEORGHE CREȚOIU: La política del Partido Comunista Rumano de industrialización — factor decisivo de transición de Rumania a un nuevo estadio de desarrollo. 37

MARIN BADEA, MIHAIL E. IONESCU, El Partido Comunista Rumano y la función militante de la historia como ciencia social-política (1921-1944) 52

ELISABETA SIMION: La creación y la evolución organizativo del Partido Socialista de los Obreros de Rumania (1928—1937). 66

80 años desde el II-do Congreso del Partido obrero Social-Demócrata de Rusia. 81

PÁGINAS DE HISTORIA UNIVERSAL

Los comienzos del movimiento obrero internacional hasta el 1848. 94

VIDA CIENTÍFICO

Simposio de historia rumana-sovietica (Moscu, 20—21 de junio de 1983): *Gheorghe Tudor*. 112

Simposio científico rumano-israeli (Jerusalén, 12—13 de junio de 1983): *Aurică Simion*. 114

La sesión de la Comisión mixta de historia rumana-checoslovaca (Bukarest, 24—28 de mayo de 1983): *Constantin Botoran*. 115

La IV-a sesi3n de la comisi3n mixta de los hist3ricos de Republica Socialista de Rumania y la Rep3blica Democr3tica Alemana (Sibiu, 24—30 de mayo de 1983): *Ion Alexandrescu*. 116

Conferencia internacional con tema „La resistencia europea comparada (Amsterdam, 11—14 de mayo de 1983): *Gheorghe Zaharia*. 117

Mesa redonda de los hist3ricos del movimiento obrero (Berlín, 21—22 de junio de 1983): *Ion Calafeteanu*. 120

ENCUENTRO CON LOS LECTORES

Diálogo entre los redactores de la revista „Anales de historia“ y los lectores del departamento Dimbovița (Tirgoviste, 10 de junio de 1983): *Vasile Petrișor*. 122

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHE-REA, „Obras completas“, Tom I—VIII,

Editorial Política, Bucarest, 1976—1983: *Ion Iacoș*. 131

General coronel dr. CONSTANTIN OLTEANU, general teniente dr. ILIE CEAUȘESCU, coronel dr. VASILE MOCANU, coronel dr. FLORIAN TUCĂ, „El movimiento obrero, socialista, democrática, la actividad del partido comunista rumano, y la defensa de la patria entre los rumanos. Referencias cronológicas“, Editorial militar, Bucarest, 1983, 1536 p.: *Gheorghe Unc*. 138

CARLO TROYA, „Storia d'Italia del Medio Evo“, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (IV): *Ana-Maria Coman*. 145

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Lishi Yanjiu“ („Studii de istorie“), Beijing, nr. 1—6/1982: *Ana Budura*. 150

„Izvestiia na Instituta po Istoriia na B.K.P.“, nr. 46—47/1982: *Crișan Iliescu*. 153

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

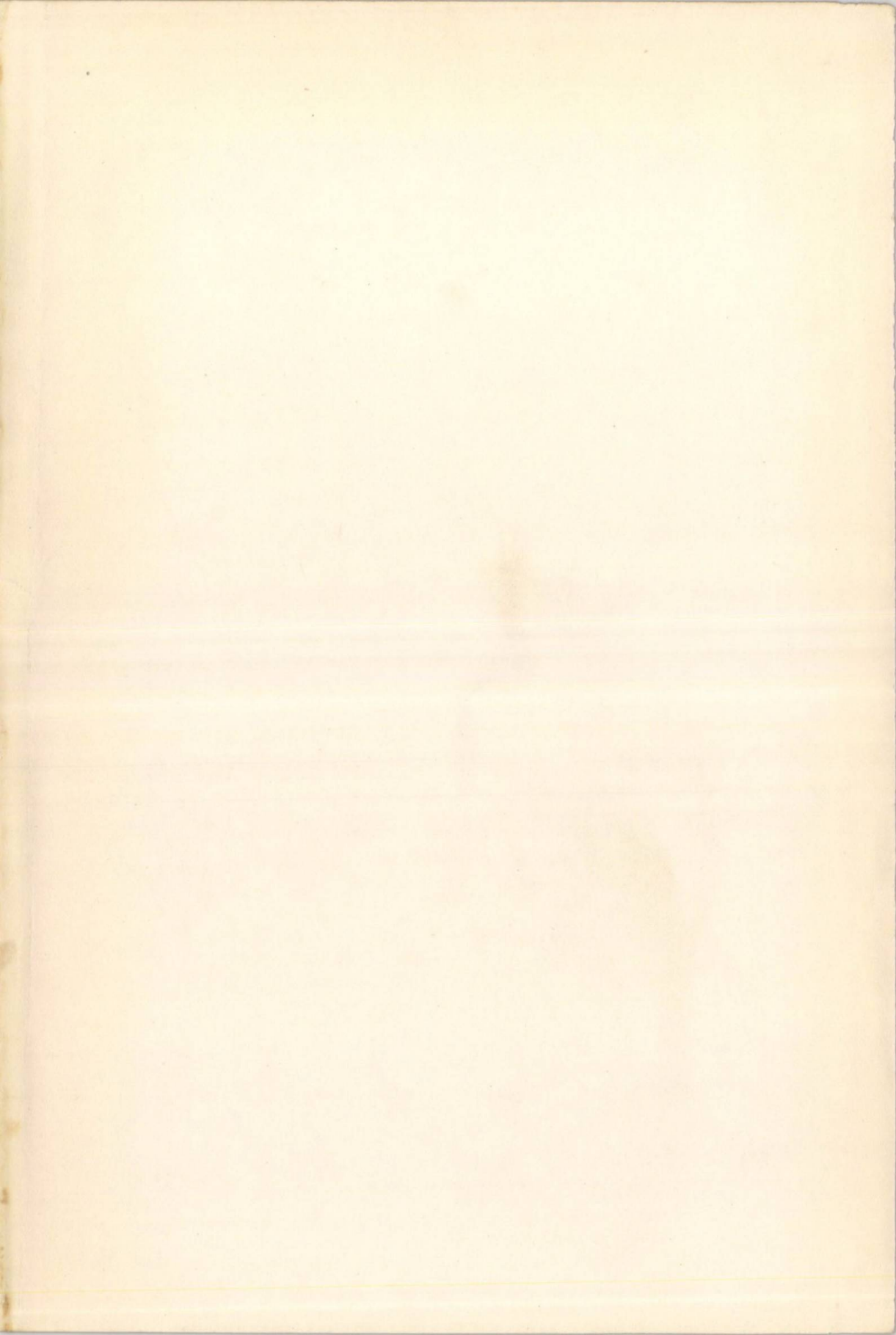
Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Științei“

J 9016

anale de istorie

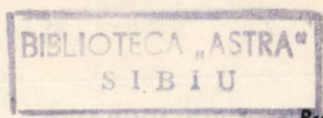
anul XXIX 6 1983

1900

0 JUL. 2005

91

9016

2014

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale de
istorie**

Anul XXIX
6
1983

S U M A R

65 DE ANI DE LA MAREA UNIRE DIN 1918

ION POPESCU-PUTURI : Marea Unire și semnificația ei istorică	3
MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : Făurirea statului român unitar și confirmarea sa internațională	21
NICOLAE COPOIU : Unitatea națională a poporului român în teoria și activitatea practică a mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră	38

**IN ÎNTIMPINAREA ANIVERSĂRII A 40 DE ANI
DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ,
ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944**

CONSTANTIN CORBU : Revoluția de eliberare socială și națională, rezultantă a procesului de continuă radicalizare a luptei poporului român în epoca modernă	56
ION MAMINA, VASILE NICULAE : Partidul clasei muncitoare — factor activ al acțiunii viguroase a poporului român pentru libertate socială și unitate națională	71

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Mișcarea muncitorească internațională la mijlocul secolului al XIX-lea	89
--	----

MĂRTURII ISTORICE

Cercetări preliminare asupra „Codexului Rohonczii” : Viorica Enăchiuc-Mihai.	104
--	-----

35050.

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

NICOLAE CEAUȘESCU, „Istoria poporului român. Culegere de texte“, Editura militară, București, 1983, 566 p. : <i>Marin Nedelea</i>	117
„Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918“, Editura Academiei R. S. România, București, 1983, 496 p. : <i>Marian Stroia</i>	121
„«Cuvîntul liber» în apărarea independenței și integrității României“, Editura Eminescu, București, 1982, 870 p. : <i>Aurică Simion</i>	124
M. C. STĂNESCU, M. SILVIAN, „Lupeni ieri și azi“, Editura politică, București, 1983, 224 p. : <i>Ioan Scurtu</i>	128
ION MAMINA, VASILE NICULAE, „Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)“, Editura politică, București, 1983, 272 p. : <i>Vasile Petrișor</i>	130
LUDEWIG ALBRECHT GEBHARDI, „Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten“, I. Theil („Istoria regatului Ungariei și a statelor învecinate“), partea I, Leipzig, Weidmann, 1778, 148 p. : <i>Ana-Maria Coman...</i>	135
MEHMET ALI EKREM, „Civilizația turcă“, Editura sport-turism, București, 1981, 248 p. : <i>Ion Calafeteanu</i>	139

REVISTA REVISTELOR

„Revista arhivelor“, nr. 1—4/1982 : <i>Gheorghe Neacșu</i>	141
„Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A.D. Xenopol»“ — Iași, XIX, 1982, Iași, 868 p. : <i>Gheorghe David</i>	145
„Social Sciences in China“ („Științele sociale în China“), Beijing, nr. 1—4/1982 : <i>Ana Budura</i>	147
Sumarul numerelor 1—6/1983	151

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚA, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, VALTER
ROMAN, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, ȘTEFAN
VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA

MAREA UNIRE ȘI SEMNIFICAȚIA EI ISTORICĂ

ION POPESCU-PUȚURI

În multimilenara noastră istorie — istorie zbuciumată, dar triumfătoare, eroică și demnă —, Marea Unire din 1918 s-a înscris pentru totdeauna ca un eveniment de excepțională însemnătate. Au trecut de atunci 65 de ani și eroica înfăptuire și-a sporit mereu semnificațiile, așezându-se, firesc și legitim, în lungul șir al realizărilor dobândite prin sacrificiul, lupta și jertfa întregului nostru popor, ajuns prin forțe proprii la momentul supremei împliniri de străvechi idealuri. „Formarea statului național unitar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit incununairea unor lupte de secole, a năzuințelor românilor de pretutindeni de a-și avea un stat unitar independent, de a trăi liberi, în pace și colaborare cu vecinii, cu alte popoare”¹.

Marea izbândă din 1918 venea, așadar, din adâncuri de istorie, ilustrând, în modul cel mai clar, adevărul peren că o trăsătură fundamentală a poporului român a reprezentat-o *lupta unită pentru apărarea gliei străbune, a ființei etnice și statale*, în fața tendințelor cotropitoare ale marilor imperii — începînd cu imperiile persan, macedonean, roman, bizantin și sfîrșind cu imperiile otoman, habsburgic și țarist. De-a lungul acestui amplu, adesea dramatic, proces istoric s-a reliefat rolul fundamental al maselor populare, care au făcut din dănuirea și ascendența în spațiul carpato-danubiano-pontic sensul însuși al existenței noastre, iar din neatîrnare și unitate statală, firul roșu al istoriei românești².

Popor statornic, plămădit unitar în vatra străvechii Dacii, românii au creat, prin timp, o înfloritoare cultură materială și spirituală, caracterizată prin trăinicie și originalitate și integrată patrimoniului civilizației

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 14.

² Ion Popescu-Puțuri, *Lupta poporului român pentru unitate, independență și suveranitate în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 5/1978, p. 3—11.

universale. Poporul român — care, așa cum scria Nicolae Iorga, „prin strămoșii săi își are rădăcini de patru ori milenare ; aceasta este mândria și aceasta este puterea noastră“³ — și-a făurit și permanentizat, din cele mai vechi timpuri, o solidă tradiție statală, încă înainte de Burebista, acela care, cu mai bine de 2050 de ani în urmă, a pus bazele în Europa ale primului stat geto-dac centralizat și independent. Este demn de remarcat faptul că suveranitatea lui Burebista se întindea asupra unui teritoriu ce includea, în afara geto-dacilor — „cei mai viteji și mai dreپți dintre traci“, cum îi caracteriza Herodot — și populații nedacice, *căpătînd, prin aceasta, caracterul unei cuprinzătoare federații*, al cărei scop principal era apărarea în comun împotriva pericolelor externe, îndeosebi a celui roman. Burebista urmărea ca, împreună cu federații, să desfășoare o acțiune unită de rezistență în acest perimetru, în fața pericolului cotropirii de către romani a geto-dacilor, și pentru recucerirea de către celelalte popoare cuprinse în federație a vechilor lor libertăți pierdute în fața Romei, cunoscută în epoca respectivă, așa cum scria Michelet, pentru campaniile sale cotropitoare și prădalnice⁴. Era și în aceasta o dovadă a prestigiului de care se bucura Burebista în epocă, el fiind considerat „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia și stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre“. Viabilitatea politicii lui Burebista este demonstrată de faptul că federația inițiată de el va continua să dăinuiască și după moartea lui, de la Deceneu pînă la Decebal, deoarece ea avea la bază alianța unor popoare egale în drepturi și un conținut democratic.

Opera unificatoare a lui Burebista s-a realizat, în principal, printr-un proces grefat pe unitatea etnică, economică, lingvistică și de cultură a lumii geto-dacice. În timpul domniei sale în fruntea statului centralizat și independent al înaintașilor noștri, în Dacia s-a desfășurat o clocotitoare și multilaterală activitate. S-au intensificat producția agricolă și meșteșugărească, schimburile comerciale în interiorul țării sau cu vecinii, a înflorit activitatea edilitară, materializată în construirea de noi cetăți, cu puternice ziduri din mari blocuri de piatră, întărite cu valuri și șanțuri de apărare, între care amplul sistem de fortificații din Munții Orăștiei. Pentru apărarea statului său, Burebista a organizat o oaste puternică, apreciată de Strabo la circa 200 000 de oameni, fapt care conduce la concluzia că populația Daciei lui Burebista depășea două milioane de oameni, locuind în așezări rurale și în cele peste 60 de dave, așa cum atestă izvoarele timpului.

Prin toate înfăptuirile sale, Burebista a rămas în istoria noastră ca una dintre cele mai ilustre personalități, care a depășit ideile timpului său și s-a înscris ca o *figură proeminentă a antichității*, fapt pentru care epoca lui a fost denumită, după cum aprecia Carlo Troya, „secolul lui Burebista“.

Pe firul unității și al continuității statale neîntrerupte, epoca lui Decebal desemnează alt mare moment al istoriei noastre vechi. În timpul regelui-erou al geto-dacilor s-a desfășurat marea înclăștare cu Imperiul roman, care a marcat începutul epopeei apărării teritoriului patriei noastre — definit prin granițe firești — contra numeroșilor săi invadatori de atunci ori de mai tîrziu. Se îndreptățește, prin aceasta, fericita expresie

³ N. Iorga, *Originea, firea și destinul neamului românesc*, în *Enciclopedia României*, vol. I, București, 1938, p. 4.

⁴ Vezi „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 2/1981, p. 134—138.

a lui Mihai Eminescu, după care independența a fost și a rămas „suma vieții noastre istorice“.

Avînd la bază o înfloritoare viață economică, statul geto-dac al lui Decebal și-a făurit o strînsă coeziune internă, cu un aparat de stat înche-gat, cu o puternică forță armată de apărare, cu drumuri strategice și ce-tăți fortificate și dispunînd de garnizoane militare bine instruite și dotate cu echipamentul necesar. Toate acestea, împreună cu eroismul întregului popor geto-dac, cu iscusita acțiune politico-diplomatică a lui Decebal, ex-plică dîrza rezistență în fața agresiunii romane din anii 87—89, 101—102 și 105—106. Ca urmare a ultimului război daco-roman, la sfîrșitul căruia Decebal a preferat moartea umilinței captivității, o parte a Daciei a fost transformată în provincie romană. Aceasta n-a însemnat însă *destrăma-re* unității poporului geto-dac, pentru că, după cum avea să scrie Simion Mehedinți, „un popor de dimensiunile celui dac, răspîndit pe o arie geo-grafică atît de întinsă și ocrotită de un relief atît de variat (atît din punct de vedere orografic, cît și din punct de vedere al hainei vegetale) nu pu-tea fi desființat. Concepția aceasta catastrofală e în contradicere cu tot ce cunoaștem din istoria altor popoare“⁵.

Sentimentul unității în cadrul unuia și aceluiași spațiu de locuire, ce depășea, în timp, două milenii, s-a întărit și dezvoltat, fapt confirmat de continuarea luptei pentru apărarea pămîntului strămoșesc de după părăsirea Daciei de către legiunile și administrația romană în anii 271—274, fenomen similar și în regiuni asiatice ale imperiului. În veacurile următoare, dominate de migrațiile diferitelor populații, strămoșii noștri și-au conti-nuat dezvoltarea istorică firească spre refacerea unității statale, spre forme superioare de organizare politică. Izvoare scrise atestă existența unor for-mațiuni statale românești — constituite însă din vremuri mai vechi, pe temelia trainică a obștilor sătești, cu străveche tradiție —, în fruntea că-rora se aflau Gelu, Glad, Menumurut⁶.

Este de remarcat, în acest context, faptul că, în condițiile creștinării ungurilor, în vremea lui Ștefan cel Sfînt, aceștia au devenit un popor sedentar. În același timp, datorită faptului că trecerea la creștinism s-a realizat cu greu, regele ungar procedînd chiar la exterminarea a mii de supuși, în locul cărora a adus coloniști germani creștini, numeroși unguri au fost nevoiți să vină în Transilvania, unde au găsit loc de adăpost.

Formațiuni statale similare existau și în alte părți ale Transilvaniei — ele rezistînd și după cucerirea ungară din secolul al XIII-lea —, pre-cum și în teritoriile românești extracarpătice. Ele purtau deseori denu-mirea de „Țări“ — a Hațegului, Lăpușului, Sălajului, Bîrsei, Făgărașului, Amlașului, Oașului, Iașului, Tigheciului, Cernăuțului, Vrancei, Hotinu-lui, Cîmpulungului-Moldovenesc, Drăgoșeștilor, și Bogdăneștilor, a bro-dnicilor, berladnicilor și bolohovenilor etc. —, alături de care ființau voie-vodatele lui Litovoi, Seneslau, Ioan, Farcaș, jupan Dimitrie, Dobrotiță ș.a. Tot în această perioadă s-au așezat pe teritoriile românești, ma-ghiarii, sașii și urmașii vechilor populații hunice — secuii, ei trăind, mun-

⁵ S. Mehedinți, *Coordonate geografice*, Cultura națională, București, 1930, p. 94.

⁶ G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. I, București, 1934, p. 64—65.

cind și luptînd alături de români pentru independență și progres, pentru dreptate socială. După cum și români au rămas să locuiască pe teritorii vecine, conviețuind cu alte popoare și constituindu-se în factori dinamici ai legăturilor tradiționale cu acestea.

Toate acestea au constituit punți trainice între popoarele vecine de neamuri diferite, punți construite nu prin războaie și conflicte, ci prin interferențe de cultură și civilizație, care au sudat legăturile de prietenie, ușurînd căile de înțelegere, de transmitere reciprocă a unor valori materiale și spirituale.

Din acest punct de vedere o semnificație deosebită a avut *colaborarea româno-bulgară în cadrul Imperiului Asăneștilor*, constituit spre sfîrșitul veacului al XII-lea din necesitatea stăvilirii primejdiilor externe comune și, mai ales, a Imperiului bizantin, apoi a Imperiului latin cu capitala la Constantinopol. Se reînvia, astfel, după cum am arătat cu un alt prilej⁷, practica federației politice din vremea lui Burebista.

Scuturînd, prin luptă comună, începută în 1185, asuprirea bizantină, românii și bulgarii au făurit acest puternic stat, în fruntea căruia s-au aflat mari conducători, precum : Petru, Asan, Ioniță, Asan Borilă, Ioan Asan al II-lea, Căliman I Asan, Mihail Asan, Căliman al II-lea Asan, Ivailo, Ioan Asan al III-lea ș.a. Datorită acestor lupte s-a impus, în vremea lui Ioniță Asan, recunoașterea de către bizantini, prin tratatul din 1201, a independenței statului Asăneștilor, astfel încît conducătorul său se putea intitula „domn și împărat al întregii Bulgarii și Valahii” și putea pretinde papei coroana de împărat și demnitatea de patriarh pentru arhiepiscopul bisericii ortodoxe româno-bulgare, adică încetarea legăturilor religioase cu Roma. Dealtfel, aceste legături, ca și cele politice, au fost curînd rupte, forța economică, politică și militară a statului Asăneștilor crescînd neîntrerupt și atingînd culmea puterii în timpul lui Ioan Asan al II-lea, atunci cînd a cunoscut și maximum de întindere — pînă la Marea Adriatică, Adrianopol și Ohrida. Același Ioan Asan al II-lea proiecta să unească sub sceptrul său cele două Dacii (de la nord și sud de Dunăre), reîntrupînd statul lui Burebista de la Munții Carpați pînă la Munții Haemus.

Pe fundalul acestor tradiții de organizare statală unitară și neîntreruptă, necesitatea apărării pămîntului străvechii Dacii în fața cotropitorilor, îndeosebi a pericolului regalității ungare, a impus, în veacul al XIV-lea, accelerarea procesului de *centralizare a statelor feudale românești de la sud și est de Carpați*, proces încununat de succes în 1330, cînd victoria de la Posada a lui Basarab I întemeietorul împotriva armatei lui Carol Robert de Anjou a consacrat făurirea statului independent Țara Românească și, în 1359, prin venirea lui Bogdan I la conducerea Țării românești a Moldovei, urmată de victoria sa din 1365 împotriva lui Ludovic de Anjou.

Între cele trei țări românești s-au permanentizat strînse legături economice, politice, culturale — determinînd o structură organizatorică internă unitară (sistemul domniei, al dregătoriilor, justiției, armatei etc.) —,

⁷ Vezi, pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Libertatea națională și socială — fundamentul trainic al legăturilor tradiționale de prietenie și colaborare dintre popoarele sud-estului european*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 4/1983.

s-a păstrat numele străvechi de români pe întregul cuprins al meleagurilor străbune⁸.

În acest cadru istoric, viața de stat a câștigat în coeziune și stabilitate, țările române pășind într-o perioadă de înflorire a civilizației materiale și spirituale. Împrejurările externe au silit, însă, poporul român să înfrunte cu bărbăție nenumăratele atacuri ale cotropitorilor, pentru a-și asigura ființa statală pe pământul pe care s-a format și s-a dezvoltat. Rezistența activă, neîntreruptă în fața pericolului străin, dublată de o inteligentă acțiune politico-diplomatică a permis țărilor române să-și păstreze, în pofida unor declarații omagiale, care nu le lezau cu nimic atribuțiile suverane, ființa de sine stătătoare, asigurându-și dezvoltarea liberă și neatârnată. Concludente sînt relațiile cu regatele feudale ungar și polon, concretizate în tratate de alianțe politice, comerciale și legături culturale. Prin tratatul din 1393, de pildă, Roman I Mușat, „domn al întregii Țări a Moldovei, din munte pînă în țărmlul mării”, și Wladislaw al II-lea Jagello, regele Poloniei, se angajau să lupte „împreună contra dușmanilor lor, neexceptînd pe nici unul”; iar în tratatul de alianță din 1395, încheiat între Mircea cel Bătrîn și Sigismund, regele Ungariei, se stipula că, în caz de război contra turcilor, să-și acorde sprijin reciproc, „cu toată oștirea, cu oamenii și cu toată puterea”. Caracterul de egalitate deplină între părți rezultă cu claritate din prevederea potrivit căreia „dacă domnul, regele, nu ar merge el însuși, ci ar trimite numai oștirea sa, atunci și noi să fim ținuți și datori de asemenea să trimitem numai oștirea și pe oamenii noștri împotriva acelorora, dimpreună cu oștirea domnului rege”⁹. Aceste tratate jalonează o dimensiune esențială a politicii externe românești, în direcția promovării, în relațiile internaționale, a principiilor *egalității și suveranității fiecărui stat*, ceea ce a conferit țărilor române un loc important în concertul popoarelor Europei.

La sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, invazia otomană, ajunsă la Dunăre, amenința grav integritatea și independența țărilor române, care au trebuit să se opună cotropitorilor prin forța armelor. În aceste împrejurări, Dobrogea este smulsă din trupul țării și încorporată Imperiului otoman în 1417, rămînînd subjugată timp de mai bine de patru veacuri, pînă în 1878.

Puternica împotrivire ridicată în fața invadatorilor, forța economică și politică a statelor românești, precum și prestigiul consacrat în glorioase lupte ale voievozilor români au făcut ca *Țara Românească, Transilvania și Moldova să nu poată fi transformate în provincii turcești (pașalîcuri)*, ci, dimpotrivă, ca Poarta să recunoască puterea suverană a domnitorilor, dreptul țărilor române de a se cîrmui liber, după legi și întocmiri proprii, iar în schimbul unor sume de bani, pe care se obligau să le plătească sultanului, și al altor avantaje, Turcia trebuia să le apere integritatea teritorială¹⁰. În înțelesul acestor tratate, denumite „Capitulații”, nici Moldova, nici Țara Românească și nici Transilvania nu au fost încorporate Imperiului otoman, ci și-au păstrat independența, în accepția raporturilor de tip feudal. Astfel, în tratatul încheiat în 1393 de Mircea cel Bătrîn cu sultanul Baiazid I se prevedea ca Țara Românească „să se cîrmuiască după

⁸ Mircea Mușat, Gheorghe Zaharia, *De la Dacia lui Burebista la Marea Unire din 1918*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 5/1978, p. 24 și urm.

⁹ *Relațiile internaționale ale României în documente. 1368—1900*, Editura politică, București, 1971, p. 90.

¹⁰ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București 1983, p. 120 și urm.

propriile sale legi..., să aibă deplină putere de a face răzbel cu vecinii săi și de a încheia legături de amicitie cu dinșii orișicând va voi“¹¹.

Tratatele cu Poarta, reinnoite și completate în secolele următoare, au reconfirmat statutul politic și juridic al țărilor române, adăugînd, ca urmare a luptei hotărîte a poporului nostru, noi elemente menite să întărească poziția suverană a statelor române. Prin tratatul din 1634 dintre Vasile Lupu și Murad al IV-lea, de exemplu, erau întărite aceste drepturi fundamentale, proclamîndu-se că „Poarta recunoaște pe Moldova ca țară liberă și nesupusă. Poporul Moldovei se va bucura, ca și în trecut, de toate libertățile sale și fără ca Poarta otomană să poată pune vreo piedică. Legile, obiceiurile și prerogativele țării acesteia vor fi pururea neviolabile... Marginile Moldovei se vor păstra neatînse în toată întinderea lor... Moldova va păstra titlul de țară independentă“¹². De un regim similar s-a bucurat și Transilvania, devenită, din 1541, principat autonom, sub suzeranitatea Imperiului otoman. Trebuie spus că, în general, raporturile dintre țările române și Poartă s-au înăsprit, s-au atenuat ori au înregistrat perioade de relativă stabilitate în funcție de *capacitatea de rezistență a poporului român, de situația internă din Imperiul otoman și de conjunctura internațională*.

Raporturile dintre țările române și Imperiul otoman, reglementate prin tratatele amintite, n-au fost de natură să împiedice încheierea de acte diplomatice, politice, economice, culturale cu alte state, pe principiile egalității și suveranității. Nenumăratele solii la Varșovia, Buda, Viena, Praga, Veneția, Moscova, Londra, Paris, Pekin, pe care domnitorii români le-au trimis altor state suverane ori le-au primit confirmă din plin acest lucru.

Astfel de alianțe politice au încheiat țările române cu Imperiul habsburgic, cum a fost cea semnată între Mihai Viteazul și împăratul Rudolf al II-lea, în 1598 ; cu Imperiul țarist, cum au fost cele încheiate de Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei, în 1656, și de Dimitrie Cantemir, în 1711, cu țarii Alexei Mihailovici și, respectiv, Petru I.

Lui Mihai Viteazul, de pildă, i se recunoștea stăpînirea suverană a Țării Românești, „fără să fim datori să plătim vreun tribut sau vreo dare, cu toate acele libertăți și privilegii cu care am stăpinit-o și pînă acum“. În tratatul din 1711 dintre Dimitrie Cantemir și Petru I, vechile drepturi ale Moldovei erau, de asemenea, confirmate : „Potrivit cu vechiul obicei moldovenesc, toată puterea cîrmuirii va fi în mîna domnului Moldovei... Domnul să-și exercite (puterea domnească) asupra tuturor și fiecăruia dintre boierii moldoveni, după obiceiul cel vechi, fără o schimbare a legilor lor... Pămînturile principatului Moldovei vor fi sub stăpînirea domnului, potrivit cu vechea hotărnicie a Moldovei“.

Sesizînd însemnătatea politică deosebită a tratatelor încheiate cu Poarta, Nicolae Bălcescu scria că, potrivit acestor tratate, „țara își păstrează dreptul d-a se guverna cu legile sale, dreptul d-a face război sau pace, dreptul de a-și alege pe capul nației, îndatorîndu-se numai la un ușor tribut... Acestea sînt drepturile noastre. Părinții noștri au vărsat prețiosul lor sînge pentru a ni le lăsa de moștenire și datoria noastră este

¹¹ G. Petrescu, D. A. Sturdza, *Acte și documente privitoare la istoria renașterii României*, vol. 1, București, 1888, p. 1.

¹² *Ibidem*, p. 2—3.

a le păstra cu aceeași putere pentru fiii noștri“¹³. Iar Karl Marx, bun cunoscător al istoriei și tradițiilor de luptă ale poporului român, referindu-se la aceste tratate, remarcă : „Principatele dunărene sînt două state suverane, sub suzeranitatea Porții, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii din afară, oricare ar fi ei, și totodată să nu se amestece sub nici o formă în treburile lor interne“¹⁴.

Toate acestea cristalizează trăsăturile diplomației românești, definită prin înțelepciune, demnitate, sprijin acordat prietenilor, fidelitate față de angajamentele asumate, hotărîre în acțiune atunci cînd lupta i-a fost impusă. Sintetizînd această concepție politică, domnitorul român Neagoe Basarab, scria, în *Învățăturile* către fiul său Teodosie : „dacă însă vedeți că prin blîndețea voastră nu puteți să izbutiți să împlînziți pe domnul celor care vă vor fi vrăjmași... cîntea voastră să nu le-o dați lor ci... să ieșiți vitejește împotriva lui, pentru că ei au început“¹⁵.

Într-adevăr, poporul român s-a ridicat împotriva tuturor acelor care căutau să-i atingă integritatea teritorială, să-i știrbească suveranitatea. Avînd în frunte mari domnitori patrioți, masele populare au înscris pagini de epopee în lupta eroică de apărare a pămîntului străbun, pentru respectarea tratatelor încheiate de domnitorii români. Greul acestor bătălii l-a dus *țărînimea* — veacuri de-a rîndul clasă de bază a societății românești, principala făuritoare a producției materiale și spirituale —, care, în momentele de restriște, animată de profunde sentimente patriotice, a alcătuit „oastea cea mare“ a țării. Probîndu-și virtuțile revoluționare în mari ridicări la luptă cu caracter social și național — la Bobilna (1437), sub conducerea lui Gheorghe Doja (1514), sau Horea (1784) —, masele țărînimii au reprezentat factorul decisiv al strălucitelor victorii de la Rovine (1394), Vaslui (1475), Jiliștea (1574), Călugăreni (1595) și multe altele reputate asupra cotropitorilor străini.

În vederea menținerii și consolidării independenței, recunoscută prin tratate, dar tot mai grav amenințată de Imperiul otoman, unii domnitori, animați de un profund patriotism, au înțeles că o rezistență eficientă în calea tendințelor expansioniste era posibilă numai prin făurirea *frontului comun al țărilor române* — orientare politică constantă, care reliefează cu putere legăturile organice între toate teritoriile românești —, precum și prin realizarea unei concentrări de forțe a statelor amenințate, menite să stăvilească invazia otomană, să salvgardeze cuceririle civilizației europene.

Concludente sînt numeroasele alianțe încheiate între domnitorii țărilor române, cum a fost aceea dintre domnul Moldovei Bogdan al II-lea și Iancu de Hunedoara, în 1450, care prevedea acordarea reciprocă de ajutor militar în momentele cînd amenințarea cotropitorilor viza ființa Moldovei, a Țării Românești sau a Transilvaniei.

În focul luptelor comune pentru libertate s-a conturat tot mai clar necesitatea imperioasă a *înfăptuirii unității politice a țărilor române*, obiectiv fundamental, determinat de însăși evoluția istorică a poporului nostru. Ideea unității a fost susținută și de către marii cărturari ai nea-

¹³ Nicolae Bălcescu, *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, în *Opere*, tomul I, partea I, București, 1940, p. 263—264.

¹⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 329.

¹⁵ I. Bogdan, *Cronicele slavo-române din sec. XV—XVI*, Editura Academiei R.P.R., București, 1959, p. 290.

mului — Miron Costin, Ion Neculce, Constantin Cantacuzino, Simion Ștefan, Dimitrie Cantemir —, pe baza aceleiași origini etnice, a comunității de limbă, de teritoriu și de viață spirituală. De asemenea, acest imperativ politic a izvorât din amenințarea crescândă venită din partea marilor imperii, care urmăreau să ne cotopească pământul strămoșesc.

În vederea împlinirii idealurilor de independență și suveranitate ale poporului său, grav amenințate de neconținutele invazii ale oștirilor otomane, Mihai Viteazul va declanșa epopeea care-i va cuceri pentru totdeauna admirația și recunoștința românilor și care-l va face un erou al luptelor pentru unitate statală și pentru apărarea independenței. El a înfăptuit *cea dintâi reunire politică a țărilor române*, aducând sub autoritatea sa aproape întregul teritoriu al vechii Dacii din vremea lui Burebista și Decebal; neprecupețind nimic pentru împlinirea acestui deziderat fundamental românesc, așa cum el însuși arăta într-o scrisoare către marele duce toscan Ferdinand I de Medici: „Am cîrmuit trei țări românești: Țara Românească, Transilvania și Moldova. În vremea aceasta, oricine poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici propria-mi viață”¹⁶. La Iași, în anul 1600, Mihai Viteazul se intitula „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”.

Dînd o înaltă apreciere acestui moment remarcabil din istoria poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că unirea de sub conducerea marelui voievod „s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național”¹⁷.

Istoria noastră atestă cu putere faptul că generațiile care au urmat lui Mihai Viteazul au preluat testamentul politic și fapta marelui voievod, acestea devenind dominante ale acțiunii politice, diplomatice, militare, spirituale ale tuturor urmașilor, pînă la deplina sa împlinire și rămînînd mereu actuale în lupta pentru apărarea unității și neatîrnării atît de greu cucerite. Pe bună dreptate scria Nicolae Iorga că „A-l uita pe Mihai Viteazul, acum și întotdeauna, ar fi să ne uităm pe noi înșine, să părăsim menirea noastră”¹⁸.

Odată cu declinul Imperiului otoman, la începutul secolului al XVIII-lea, s-au ridicat imperiile habsburgic și țarist, care și-au disputat preponderența în sud-estul Europei. În aceste împrejurări, marile imperii vecine își încalcă propriile angajamente asumate. Imperiul otoman își intensifică actele de încălcare a suveranității țărilor române, soldate cu instaurarea domniilor fanariote. Numeroasele războaie pustiitoare, purtate adeseori pe teritoriul român de către aceste imperii, au dus la jefuirea bogățiilor naționale, la distrugerea sau la înstrăinarea a numeroase valori materiale și spirituale, la frînarea dezvoltării economice și politice a societății românești în epoca respectivă. În acea vreme, poporul român, mai mult ca oricînd, a trebuit să lupte cu îndîrjire pentru apărarea ființei statale, pentru dobîndirea neatîrnării complete a patriei. Dar Imperiul otoman, pentru a-și realiza propriile interese, a acceptat răpirea unor teritorii din trupul țărilor române; în 1699 Transilvania, în 1718 Oltenia

¹⁶ I. Lupaș, *Lecturi din izvoarele patriei*, București, 1928, p. 145—146.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 708.

¹⁸ N. Iorga, *Unirea românească*, București, 1934, p. 20.

și Banatul (pînă în 1739) și, în 1775, partea de nord a Moldovei, denumită ulterior Bucovina, sînt ocupate de habsburgi, iar în 1812 Rusia țaristă încorporează Basarabia.

Condamnînd acțiunea anexionistă din 1812, Karl Marx aprecia că „Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea, pentru că Poarta otomană n-a fost niciodată suverană asupra țărilor române. Poarta însăși recunoscu acest lucru, cînd, la Carlowitz, presată de poloni să cedeze Moldova-Valahia, ea răspunse că nu are dreptul de a face vreo cesiune teritorială, deoarece capitulațiile nu-i confereau decît un drept de suzeranitate”¹⁹.

Deși imperiile străine erau interesate în împiedicarea oricăror schimbări cu caracter progresist și, în special, în înăbușirea aspirațiilor de unire și dezvoltare de sine stătătoare a poporului român, nimeni și nimic n-a putut opri procesul obiectiv de dezvoltare economică, socială și politică a poporului nostru, drumul său ascendent pe calea civilizației și progresului.

Marea ridicare la luptă a românilor din Transilvania, de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan — cu puternic ecou în Țara Românească și în Moldova —, a pus în evidență dorința de emancipare a românilor, de unitate între vechile și fireștile lor hotare, fapt atestat de atribuirea de către contemporani lui Horea a titlului de *Rex Daciae*. Însuși Karl Marx sublinia că Horea a urmărit „eliberarea neamului său”, devenind „simbolul renașterii Daciei”²⁰.

Pe același făgaș, marea mișcare a *Supplex*-urilor din 1791, 1792 și 1804 a dat contururi tot mai precise programului politic al românilor transilvăni, luptei lor hotărîte pentru afirmarea ca națiune liberă, cu drepturi imprescriptibile asupra pămîntului strămoșesc, cu dreptul de a se conduce după propria voință — idei-forță ce vor depăși curînd mediile intelectuale, cuprinzînd masele populare.

Începînd, așadar, din secolul al XVIII-lea, în societatea românească se produc profunde evoluții structurale, reflectate, în primul rînd, în afirmarea și dezvoltarea conștiinței și a ideologiei naționale. Acest curs își află o viguroasă manifestare în revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu. Pentru „domnul Tudor”, obiectivele fundamentale ale ridicării sale insurecționale — dobîndirea independenței țării și începutul unei renovări a structurilor sociale ale Țării Românești — nu se puteau realiza decît prin colaborarea strînsă a tuturor românilor. Ca urmare, el cerea stabilirea de legături cu moldovenii, „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege” și „fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor Prințipaturi, ajutorîndu-ne unii pe alții”²¹. Evenimentele din Țara Românească au avut un puternic ecou și în Transilvania, unde mișcările și agitațiile românilor, care așteptau cu nerăbdare venirea „crăiuțului Todoruț”, au însoțit desfășurările revoluționare de la sud de Carpați. Toate acestea au făcut ca autoritățile habsburgice să se alarmeze de primejdia unei „contaminări” revoluționare, întrucît „o mare parte a locuitorilor era alcătuită din oameni care, prin origină, nume, da-tini și limbă sînt atît de înrudiți cu locuitorii Țării Românești”²².

¹⁹ Karl Marx, *Însemnări despre români. Manuscrise inedite*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 106.

²⁰ *Ibidem*, p. 115.

²¹ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, Editura Academiei R.P.R., București, 1959, p. 33.

²² Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura științifică, București, 1971, p. 283.

Revoluția de la 1821 a purtat din plin pecetea revendicărilor naționale și sociale, care au făcut din acest moment eroic începutul epocii moderne, și, totodată, al revoluției burghezo-democratice în România. Adevărată cotitură pe firul ascendent al luptei pentru libertate și dreptate socială, pentru înlăturarea dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român, revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a zdruncinat puternic vechea orînduire, vestind marile transformări revoluționare care aveau să urmeze.

Deosebit de puternic s-a afirmat *spiritul unității naționale* în timpul revoluției de la 1848, acesta fiind unul dintre factorii de bază care au asigurat caracterul său unitar în cele trei țări române. Revoluția română s-a înscris în acest curs înnoitor, constituind avanpostul cel mai înaintat al revoluției burghezo-democratice din această parte a continentului. Ea s-a legitimat ca o necesitate istorică obiectivă, determinată de cerința dezvoltării pe noi trepte a forțelor de producție, a asigurării progresului economic și social, a înfăptuirii unirii național-statale și a independenței absolute. Constatînd, cu îndreptățit temei, caracterul istoric necesar al revoluției, Nicolae Bălcescu scria : „Cauza ei se pierde în negura veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși“²³. Cuvinte de mare pătrundere, prin care Bălcescu a surprins caracteristicile esențiale, fundamentale ale revoluției, unul din elementele decisive în dezvoltarea istorică a țării, care a conferit noi dimensiuni conștiinței naționale și politice a poporului român.

Ideea dominantă a revoluției era refacerea vechii Dacii, a „Daco-României“, a „Daciei Noi“, a reunirii tuturor românilor în granițele unui stat. Exprimînd acest crez politic, care însuflețea pe toți revoluționarii de la 1848, ziarul „Constituționalul“ scria că : „toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sînt patria românilor și pentru că toți patrioții români, locuitori pe dinsele, formează națiunea românească care să fie una și nedespărțită“.

Nimic nu exprimă mai limpede conștiința unității și libertății naționale a maselor largi ale poporului ridicate la revoluție decît strigătul mulțimii adunate la Blaj, în mai 1848 : „*Noi vrem să ne unim cu țara !*“. Unirea nu era un obiectiv între altele, ci sinteza însăși a revoluției, condiția emancipării națiunii române, marele reazem al poporului în lupta pentru țelurile nobile ale dreptății sociale, progresului și civilizației.

Caracterul unitar, propriu atît documentelor programatice ale revoluției — adoptate la București, Iași, Blaj, Islaz, Brașov, Lugoj —, cît și desfășurării acesteia, pune în lumină ideea că țările române aveau aceleași năzuințe, aceleași aspirații liberatoare, în cadrul cărora primordială era făurirea unui stat unitar, independent și democratic. „Revoluția burghezo-democratică de la 1848 — relevă *Programul Partidului Comunist Român* — a constituit un moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism, a dat un puternic impuls conștiinței de sine a poporului român, a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a sfărîma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a

făuri unitatea națională în cadrul frontierelor unuia și aceluiași stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului și democrației“²⁴.

Cerințele obiective și aspirațiile vitale ale poporului român nu și-au putut găsi împlinirea la 1848, datorită mai ales intervenției brutale a reacțiunii feudale internaționale. Profund ostile tendinței de emancipare a popoarelor, eliberării lor sociale și naționale, creării de state naționale unitare, marile imperii vecine — țarist, otoman și habsburgic — și-au dat mîna și au reprimat cu forța armelor revoluția burghezo-democratică din țările române²⁵.

Intervenția brutală a marilor imperii vecine a frînat temporar realizarea obiectivelor fundamentale ale revoluției, dar n-a putut împiedica împlinirea lor în deceniile următoare. Lupta pentru unire a devenit obiectivul principal în dezvoltarea mișcării naționale românești din deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea, fază superioară în viața politică românească și continuarea, în noi condiții istorice, a programului revoluției de la 1848. Pornind de la experiența și învățămintele revoluției române, de la analiza evoluției raporturilor internaționale în Europa, Nicolae Bălcescu avea să afirme profetic că, după 1848, poporului român îi mai rămîneau de făcut „alte două revoluții : o revoluție pentru unitatea națională și mai tirziu pentru independența națională, ca în felul acesta națiunea să reentre în posesia deplină a drepturilor sale naturale“²⁶.

După 1848, în condițiile cînd principatele române au devenit obiect al disputei marilor puteri — concretizată prin ocupația succesivă țaristă, otoman-habsburgică și apoi prin protectoratul colectiv al puterilor europene —, lupta românilor pentru realizarea idealului național — *Unirea* — s-a amplificat, dobîndind noi dimensiuni. Unirea românilor și constituirea unui stat românesc erau singura posibilitate de menținere a ființei lor naționale, a teritoriului strămoșesc, a culturii și civilizației lor multimilenare în fața planurilor de dominație nutrite de marile puteri, a luptelor acerbe pentru expansiune politică și teritorială în zona carpato-danubiano-pontică.

Vasta acțiune de înrîurire a opiniei publice internaționale, desfășurată de revoluționarii români aflați în exil, corelată cu mișcarea unionistă din țară, a conferit procesului firesc al unirii țărilor române un caracter de masă, care a antrenat activ largi păături sociale, toate spiritele înaintate ale societății românești. Iar expresia cea mai elocventă a consensului în-tregului popor la ideea Unirii au constituit-o Adunările ad-hoc, întrunite în 1857, ca *forumuri reprezentative*, hotărîte să dezbată și să se pronunțe pentru unirea Țării Românești și Moldovei²⁷.

Desfășurate într-o atmosferă de fierbinte patriotism, de grijă pentru viitorul României, lucrările Adunărilor ad-hoc au evidențiat pregnant dorința tuturor claselor sociale, a maselor largi ale poporului pentru în-făptuirea unirii. „Să ascultăm fraților — declara Mihail Kogălniceanu — inima poporului nostru, care ne strigă neîncetat : Unire și Unire !“. A impresionat în mod deosebit poziția deputaților țărani, care, afirmînd și cu

²⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 32.

²⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 258—259.

²⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 277.

²⁷ Vezi, pe larg : Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859), Editura politică, București, 1979, p. 216 și urm.

acest prilej marele lor deziderat social — pământul de muncă —, declarau că situează, totuși, mai presus de toate, necesitatea unirii, condiție esențială pentru viitoarele prefaceri înnoitoare din societatea românească.

Dînd glas voinței supreme a națiunii, Adunările ad-hoc au votat pentru Unirea Principatelor, Țara Românească și Moldova, într-un singur stat — România. Hotărârile Adunărilor ad-hoc, în fapt hotărârile țării, încheiau astfel o *primă și importantă etapă în procesul istoric al Unirii Principatelor Române*.

Marile idealuri ale revoluției de la 1848 aveau să rodească la 24 ianuarie 1859, cînd, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza — „actul energetic al națiunii române” —, s-au statuat hotărârile Adunărilor ad-hoc, punîndu-se bazele statului național român modern și marcîndu-se, în același timp, o cucerire majoră pe calea dobîndirii independenței naționale depline. Un ideal multisecular își aflase împlinirea, încununînd lupte și jertfe a generații și generații de patrioți, ale poporului român în ansamblul său. „Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și țigoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — Unirea Principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern”²⁸.

S-a vădit, și cu acest prilej, că marile înfăptuiri sînt opera maselor populare și nu daruri dezinteresate ale marilor puteri. Numai așa se explică faptul că românii au știut să ocolească prevederile restrictive ale Convenției de la Paris din 1858 și tot astfel s-a reușit, într-un interval scurt, ca unirea — a doua după cea înfăptuită de Mihai Viteazul — să devină efectivă, în 1862, practic într-o singură clipă pe scara timpului istoric²⁹.

Unirea Principatelor din 1859 a avut un puternic ecou în toate provinciile românești, întărind și mai mult conștiința unității naționale a maselor populare, stimulînd și amplificînd lupta lor pentru unire cu Țara. Românii din Transilvania — scria, în 1860, Al. Papiu-Ilarian —, „în împrejurările de față, numai la Principate privesc, numai de aici așteaptă semnalul, numai de aici văd scăparea. Cînd s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decît în Principate...”. După 1859, pentru românii încă subjugăți, „soarele numai de la București răsare”³⁰.

Unirea Principatelor, înfăptuirea unor reforme structurale cerute de modernizarea societății noastre, ca și politica demnă promovată de Cuza în raporturile cu Turcia, Rusia țaristă și celelalte puteri europene au ridicat prestigiul României și i-au netezit drumul spre o neatințare completă. Progresele înregistrate de statul român în toate domeniile de activitate deveniseră însă incompatibile cu anacronismul suzeranității turcești și protectoratul puterilor europene; înaintarea țării pe calea progresului social se putea realiza *numai în condițiile obținerii independenței de stat depline*.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 710.

²⁹ Ion Popescu-Puțuri, *Indemn la creație* (V), în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 10.

³⁰ Al. Papiu-Ilarian, *Memorand despre raporturile românilor cu nemții, cu slavii și cu ungurii în timp de pace și în cazul unei revoluțiuni în Răsăritul Europei, prezentat principelui Al. I. Cuza în 1860*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, București, anul II, vol. I, 1983, p. 145—146.

Fiind convins că România nu-și va putea cuceri neatîrnarea decît în lupta necruțătoare împotriva putredului Imperiu otoman — puternic lovit de mișcările de eliberare ale popoarelor din Balcani —, poporul român a dezvoltat o amplă și viguroasă mișcare populară pentru libertate și independență națională. În același timp, guvernul român a desfășurat multiple acțiuni diplomatice care să pregătească marea bătălie a neatîrnării depline, îndreptîndu-se spre o alianță cu Rusia. În baza convenției militare din 4 aprilie 1877 — încheiată de pe poziții de egalitate, între state suverane —, guvernul rus a obținut dreptul de liberă trecere a armatelor sale prin teritoriul românesc, spre Balcani, obligîndu-se de a „respecta drepturile politice ale Statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României”³¹.

În aceste împrejurări, Adunarea deputaților, întrunită în ședință solemnă la 9 mai 1877, a proclamat independența de stat absolută a României. Prin moțiunea de „independență absolută”, reprezentanța națională voia să desemneze noua calitate a statului național român, care și pînă atunci deținea atributele suveranității, dar, începînd din acel moment, ultimele legături cu Poarta otomană erau rupte, ca și protectoratul marilor puteri, România devenind pe deplin independentă. Acest moment istoric a determinat un adevărat entuziasm național pe întreg cuprinsul țării și, deopotrivă, în rîndurile românilor din teritoriile aflate sub stăpîniri străine. Era expresia vibrantă a aprobării întregului popor, ferm hotărît să nu dea înapoi în fața vreunei greutăți, să-și apere cu armele drepturile sale inalienabile³².

Nerecunoașterea pe cale diplomatică de către puterile europene a independenței depline de stat a României, atitudinea profund ostilă a Turciei, care a trecut la bombardarea orașelor de pe malul stîng al Dunării, demonstau că numai printr-un război drept împotriva Imperiului otoman poporul român își putea cuceri neatîrnarea. Și armata română, alături de cea rusă și de voluntarii bulgari, s-a acoperit de glorie pe cîmpurile de luptă, constituind un important factor militar în înfrîngerea Turciei. În dramaticele înclășări cu armatele otomane de pe înșingeratele redute de la Plevna și Grivița, Rahova, Smîrdan și Vidin, trupele române au luptat cu un înalt eroism, pecetluind cu sîngele lor legămîntul de independență absolută de la 9 mai 1877.

Eroismul legendar al ostașilor noștri, al acelor „români de viță veche”, cum îi numea Alecsandri, a fost recunoscut și omagiat nu numai în țară, ci și peste hotare, atît de personalități politice și militare și de presa timpului, cît și de către toți aceia care au fost martori oculari ai bătăliilor în care armata română a dat un greu tribut de sînge — peste 10 000 de bravi români căzînd la datorie sau fiind grav răniți, aducînd astfel țării recunoașterea *de jure* a independenței absolute de stat.

În timp ce pe front ostașii români însciau cu sîngele lor adevărate pagini de epopee, în țară, întregul popor s-a mobilizat exemplar pentru susținerea efortului de război al României. Independența, cauză nobilă a tuturor românilor, a fost sprijinită cu căldură de toate clasele sociale, cuprinse de un puternic avînt și entuziasm patriotic. Ca în toate momentele de răscruce din istoria patriei, țărănimea s-a afirmat ca purtătoarea

³¹ Documente privind istoria României. Războiul pentru independență, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1952, p. 111.

³² Vezi, pe larg: *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, Editura politică, București, 1979.

năzuințelor de neatîrnare, a dat dovadă de un înalt spirit de sacrificiu, ducînd pe umerii săi principalele poveri ale războiului. Alături de ea, clasa noastră muncitoare — aflată la începuturile organizării sale — s-a situat în primele rînduri ale luptei pentru independență, manifestîndu-se ca exponentă hotărîtă a idealurilor de libertate și progres ale poporului român. Tinerile cercuri socialiste au salutat lupta pentru independență ca un act just, progresist și au participat direct și activ la toate acțiunile pentru susținerea morală și materială a acestui război național. La rîndul ei, continuînd tradițiile luminoase ale cărturarilor patrioți, intelectualitatea românească s-a dedicat cu trup și suflet cauzei independenței, atît prin înrolarea voluntară în rîndurile armatei a nenumărați învățători, profesori, medici, studenți, cît și prin creația literar-artistică, inspirată și dedicată acestui mare și permanent ideal. Războiul pentru deplina independență a determinat o impresionantă solidaritate națională în rîndurile maselor populare din provinciile românești aflate încă sub dominație străină, exprimată prin înrolarea, sub drapelul românesc, a numeroși voluntari din aceste teritorii, prin importante contribuții materiale donate în sprijinul realizării uneia dintre cele mai de seamă năzuințe a locuitorilor vechii vetre a Daciei.

Datorită eforturilor materiale ale țării, frontul a putut fi asigurat, pe întreaga desfășurare a războiului, cu necesarul de armament, echipament militar, medicamente, alimente. Și astfel, prin perfecta conjugare a doi însemnați factori — lupta eroică, plină de sacrificii a armatei și sprijinul total al maselor largi populare ale țării —, s-a făurit România ca stat pe deplin neatîrnat și suveran. Acest obiectiv fundamental a fost deci realizat prin eforturile proprii ale națiunii române, într-o perioadă cînd țara noastră constituia încă obiect de dispută între marile puteri europene.

Cucerirea independenței de stat absolute a României și redobîndirea Dobrogei, străvechi teritoriu românesc — rod al luptelor purtate timp de veacuri de înaintași, pecetluită cu sîngele ostașilor români în războiul din 1877—1878 —, a deschis căi noi de dezvoltare României moderne spre desăvîrșirea unității statale, a creat condiții propice pentru valorificarea potențialului material și uman al țării, pentru afirmarea ei suverană pe arena internațională. „Proclamarea independenței — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a pus capăt oricărei dependențe politice față de puterile străine, a afirmat în mod răspicat caracterul de sine stătător al națiunii noastre, deschizînd o eră nouă în existența poporului român, în dezvoltarea României pe calea progresului și civilizației”³³.

Dobîndirea independenței de stat depline a creat, în același timp, condiții favorabile dezvoltării luptei de eliberare națională, conturîndu-se tot mai pronunțat posibilitatea intensificării eforturilor întregului popor în vederea împlinirii mării sale năzuințe : unirea în cadrul aceluiasi stat național a tuturor provinciilor românești. *Statul național român modern independent a constituit, astfel, forța de susținere a luptei de eliberare națională, în jurul căruia avea să se realizeze edificiul național al poporului român.*

Lupta românilor pentru consolidarea independenței, pentru formarea statului național unitar a reprezentat un comandament major al perioadei ce a urmat. Ea fost ridicată pe noi trepte de clasa muncitoare, în frunte cu partidul său revoluționar, făurit în 1893, care, animată de prin-

³³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 325.

cipiul profund democratic al dreptului popoarelor la autodeterminare și constituirea lor în state naționale independente, a preluat steagul marilor idealuri ale poporului muncitor, ale luptei de eliberare socială și națională de pe ambele versante ale Carpaților.

Încă de la apariția și afirmarea sa pe arena vieții social-politice, mișcarea muncitorească a fost prezentă în momentele hotărâtoare ale istoriei poporului român, partidul clasei muncitoare înscriind, ca unul din obiectivele importante ale programului său revoluționar, înfăptuirea unității depline de stat. Ca urmare, el a imprimat luptei proletariatului român un profund caracter patriotic, ceea ce a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale tuturor forțelor avansate ale societății pentru promovarea intereselor lor sociale și naționale supreme.

Mișcarea muncitorească și socialistă a privit problema realizării idealului unirii tuturor provinciilor românești în cadrul aceluiași stat național ca pe o necesitate istorică, reclamată stringent de înseși legile obiective ale dezvoltării sociale. Susținând dreptul inalienabil al poporului român, ca, de altfel, al tuturor popoarelor aflate în aceeași situație, de a-și desăvîrși statul național, socialiștii români s-au implicat viguros în bătălia pentru dezrobirea românilor aflați sub stăpînire străină.

În preajma primului război mondial, dezvoltarea social-economică și politică a României, creșterea conștiinței naționale a poporului român, precum și amploarea fără precedent a luptei de eliberare națională a românilor de pretutindeni au ridicat în fața națiunii necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale, a eliberării tuturor provinciilor românești aflate sub stăpînire străină și unirea lor cu Țara. Izbucnirea, în 1914, a conflagrației mondiale pregătite de marile puteri pentru împărțirea sferelor de influență, pentru înrobirea popoarelor și care crea pericolul transformării României în teatru de operațiuni militare și chiar al desființării statului român, a determinat, în rîndul maselor muncitoare, o vie reacție de protest și împotrivire.

După doi ani de neutralitate, în condițiile în care asupra țării noastre se exercitau presiuni tot mai puternice din partea celor două tabere beligerante și cînd, practic, era amenințată însăși ființa poporului nostru, România s-a alăturat coaliției Antantei, care promitea satisfacerea dezideratului suprem al unirii cu Țara a teritoriilor românești aflate sub dominația austro-ungară. Desigur, poporul român ar fi dorit sincer făurirea statului său național unitar nu prin război, după cum au relevat socialiștii români. Dar aceasta nu depindea de el. În condițiile unei țări ca România, cu teritorii cîmpinate de marile puteri vecine, singura posibilitate de a realiza idealul național, în acele condiții istorice, era, ca și în 1877, folosirea conjuncturii internaționale create atunci și acțiunea energică a întregului popor pentru apărarea independenței și desăvîrșirea unificării național-statale.

Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, România nu a participat la acest război călăuzită de intenții de cîmpire și anexiune teritorială; *războiul de întregire al poporului român a fost un război drept, just, național — cum, de altfel, au fost toate luptele eroice purtate pînă atunci de români împotriva cîmpitorilor — de eliberare și unire națională.* Aspirațiile profunde ale românilor spre desăvîrșirea statului național, cuprinse în declarațiile politice ale vremii, în presă, în puternicele manifestări publice care au avut loc cu acest prilej pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești, demonstau că participarea

țării noastre la război, alături de Antantă, a coincis cu dorința arzătoare a maselor largi populare.

În luptele pentru apărarea pământului sfânt al patriei împotriva ocupației Puterilor Centrale din timpul primului război mondial, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, masele populare din întreaga țară au înscris la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte. Aceste strălucite victorii românești au reprezentat o contribuție importantă și un eveniment decisiv în lupta pentru eliberarea patriei de sub dominația vremelnică a cotropitorilor străini, pentru înmănuncherea, într-un singur stat, a tuturor românilor.

Imperativul istoric al desăvârșirii unificării statului național român independent — a treia unire după cele de la 1600 și 1859 —, s-a realizat în 1918, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, în urma prăbușirii imperiilor țarist și habsburgic, ca urmare a ascuțirii contradicțiilor sociale și naționale din timpul războiului și a victoriei Revoluției din Octombrie. Caracterul cvasiconcomitent al hotărârilor plebiscitare care au consfințit Marea Unire, conținutul identic al programelor mișcărilor revoluționare bughezo-democratice de eliberare națională a românilor, componența forțelor sociale participante la această luptă au ilustrat și au demonstrat unitatea de aspirații, comunitatea idealului național: făurirea statului român unitar ³⁴.

În perspectiva istoriei, Marea Unire din 1918 a fost expresia vie, dinamică, a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor ferm hotărât să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit și nicidecum un dar al bunăvoinței marilor puteri, o consecință a conjuncturii externe sau a unor înțelegeri intervenite la masa tratativelor. Tratatul de pace de la Saint Germain (1919) și Trianon (1920) au consfințit, pe plan internațional, o situație de fapt, creată prin lupta multiseculară a maselor populare. Unirea, proces istoric desăvârșit la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918 — care a întrunit acordul unanim al întregului popor, inclusiv al naționalităților conlocuitoare —, a contribuit la înlăptuirea firească a năzuinței seculare a națiunii noastre, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice ³⁵. „A pune sub semnul întrebării «justețea» sau «oportunitatea» constituirii unor state naționale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — înseamnă în esență a face apologia dominației și asupririi, a nega rolul revoluționar, progresist al luptei de eliberare a popoarelor. Aceasta înseamnă a nesocoti nu numai principiile socialismului științific, ci chiar cele mai elementare concepții burghezo-democratice. Asemenea poziții sînt cu atît mai de neînțeles astăzi, în epoca celei mai impetuoase afirmări a voinței popoarelor de a scu-tura orice jug străin, de a se afirma ca națiuni libere, cu drepturi egale în marea familie a națiunilor lumii“ ³⁶.

Alături de celelalte mari momente ale istoriei noastre naționale, Marea Unire din 1918 constituie unul din punctele cardinale ale identității noastre ca popor, dovadă concludentă a hotărîrii de a fi stăpîni pe destinele

³⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 522—553.

³⁵ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 586—675.

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 274.

noastre, de a ne asigura un viitor în acord cu interesele noastre, cu ideile noastre legitime, firești. Este acesta mesajul intim al evenimentelor de la acel sfârșit de an 1918, un mesaj istoric ce avea să călăuzească lupta poporului român, a maselor largi populare — în fruntea căreia s-a situat cu consecvență Partidul Comunist Român —, în primul rînd pentru apărarea independenței, suveranității naționale a României, a integrității sale teritoriale.

Unitatea astfel înfăptuită — și care n-a putut fi frîntă nici în împrejurările grele ale anului 1940 — avea să fie apărută cu toată vigoarea de atacul forțelor revanșarde și revizioniste în deceniul de ascensiune agresivă a fascismului hitlerist și de recrudescență a agenturii sale din interior — Garda de fier. Ea avea să fie evocată și invocată de forțele revoluționare și democratice în anii celui de-al doilea război mondial, cînd însăși ființa națională a României era grav periclitată. Înțelegînd răspunderile ce-i reveneau în acel moment istoric, Partidul Comunist Român a realizat, în jurul clasei muncitoare, un larg consens național al forțelor democratice, patriotice, antihitleriste, a stabilit legături și a colaborat cu forțele armate în lupta pentru doborîrea dictaturii antonesciene, pentru ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea României la coaliția antihitleristă. Frontul Unic Muncitoresc a devenit, în aceste condiții, coloana vertebrală a unirii tuturor forțelor democratice, antihitleriste, a maselor largi populare în bătălia decisivă și triumfătoare din august 1944, pentru salvarea țării și a națiunii, pentru descătușarea definitivă a întregului popor, pentru edificarea noii noastre istorii.

În condițiile și pe fondul transformărilor revoluționare din anii socialismului, unitatea poporului a dobîndit noi valențe, devenind unitatea morală și social-politică pe temeiuri socialiste. Această unitate — creație nemijlocită a unui proces istoric obiectiv, rezultat al politicii științifice a Partidului Comunist Român — exprimă coeziunea economică a societății socialiste românești, întemeiată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție. Pe plan social-politic, ea oglindește comunitatea de interese fundamentale ale tuturor claselor și păturilor sociale, noile relații socialiste de colaborare și ajutor reciproc care se statornicesc între toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate. Totodată, unitatea social-politică a poporului exprimă comunitatea de idei și convingeri politice, morale și spirituale ale oamenilor muncii, unitatea de voință, de acțiune și de scop a întregului popor, bazată pe concepția socialismului științific.

Unitatea întregului nostru popor s-a plămădit în jurul clasei muncitoare, care, prin lupta sa eroică pentru înnoirea societății, prin aportul decisiv la victoria revoluției socialiste și la edificarea noii orînduiri sociale, a dovedit capacitatea politică de a uni energiile tuturor oamenilor muncii în direcția dezvoltării țării pe calea progresului social. O importanță hotărîtoare pentru întărirea unității morale și politice a poporului a avut și are alianța dintre muncitorime și țărănime, care a jucat un rol istoric în lupta politică pentru cucerirea puterii, în înfăptuirea revoluției socialiste și în edificarea noii orînduiri sociale, constituind temelia de granit a statului nostru, a progresului său economic și social.

Triumful socialismului în România, materializat prin crearea economiei socialiste unitare, a pus în fața poporului român sarcini noi, complexe, cerute de soluționarea, în continuare, a multiplelor probleme de natură economică, socială, politică, ideologică și culturală, de ridicare la

un nivel tot mai înalt a conducerii întregii societăți și adâncirii democrației socialiste pe care le implică vasta operă de înfăptuire plenară a principiilor socialiste. În concepția partidului nostru construcția societății socialiste constituie un proces complex, de lungă durată, în cadrul căruia evoluția societății reprezintă o succesiune de transformări revoluționare și perfecționări pe plan economic, social, politic și spiritual.

În etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, unitatea moral-politică a poporului, întărirea coeziunii sale în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sînt ridicate pe o treaptă superioară, determinate fiind de dezvoltarea armonioasă și de perfecționarea întregului sistem al forțelor de producție, de transformările fundamentale de importanță istorică petrecute în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor, de perfecționarea întregului sistem al suprastructurii, de promovarea eticii și echității socialiste. Iar expresia cea mai elocventă a coeziunii națiunii socialiste române o constituie Frontul Democrației și Unității Socialiste — organism politic larg reprezentativ —, care se manifestă ca un adevărat forum național, în care masele populare își spun liber și deschis părerea asupra mersului construcției socialiste, participă la perfecționarea organizării activității sociale, la conducerea societății.

Unitatea noastră de astăzi, unitate înfăptuită în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se adîncește și se consolidează prin hotărîrea de care sînt animați toții fiii patriei de a face totul pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XII-lea și ale Conferinței Naționale a partidului, pentru afirmarea mereu liberă și demnă a României socialiste. Muncind cu pasiune, luptînd pentru promovarea noului, acționînd sub semnul înaltelor valori moral-politice proprii societății socialiste, cu conștiința că depinde de toți fiii patriei de a parcurge trepte mereu mai înalte de bunăstare și prosperitate, noi întărim în mod direct temeliiile unității noastre de monolit — factorul decisiv a ceea ce sîntem, a ceea ce vrem să devenim.

FĂURIREA STATULUI ROMÂN UNITAR ȘI CONFIRMAREA SA INTERNAȚIONALĂ

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU

Lupta pentru unitate și independență națională, idealul și năzuința multiseclară a celor mai înaintate forțe ale națiunii, ale întregului popor român, pune în lumină o permanență definitorie a existenței și devenirii noastre. Această luptă s-a desfășurat pe temelia de granit a comunității de viață economică și spirituală a poporului român — popor plămădit unitar în patria străveche a Daciei și care își avea tradiții de organizare statală de peste 2 000 de ani.

Năzuința refacerii statului unitar, eliberat deplin și definitiv de dominația opresiunii străine, în care românii, strânși laolaltă, să-și afirme în fața umanității propria menire și individualitate, a dominat în întregul ev mediu gândirea politică și culturală, planurile militare și diplomatice ale înaintașilor noștri, devenind, în epoca modernă, idealul suprem al întregii națiuni române, țelul ei politic fundamental. Unirea din 1600, înfăptuită sub sceptrul politic al lui Mihai Viteazul, verificase în mod convingător forța și autenticitatea idealului poporului român de unitate și libertate națională. Deși unirea celor trei țări române a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezență vie în cugetarea și simțirea atât a contemporanilor, cât și a urmașilor. „Ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic, pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlîntate în înseși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor”¹. Afirmarea dreptului imprescriptibil al poporului român la unire și independență a reprezentat, în continuare, o dominantă a gândirii și acțiunii marilor conducători de oști și țară, a înaripat permanent mintea, inima și pana celor mai înaintate personalități ale culturii românești, alimentînd focul aspirației seculare spre unitate a tuturor românilor, în pofida granițelor fictive, artificiale, trase de marile imperii pe trupul unuia și aceluiași popor, al uneia și aceleiași patrii. Îmbrățișat de masele largi populare, acest ideal a dobîndit o

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 694.

forță de nestăvilit, ideea unirii și neatîrnării poporului român regăsindu-se în toate marile acte istorice din epoca modernă.

Îmbinînd lupta pentru răsturnarea rînduielilor feudale cu lupta împotriva asupririi străine și pentru făurirea unității naționale, revoluția de la 1821 și mai ales cea de la 1848 au avut un caracter distinct în ansamblul mișcărilor revoluționare ale timpului și îndeosebi ale celor pe care le-au organizat popoarele din centrul și sud-estul Europei. Avînd în vedere obiectivele atît de clar formulate în programele sale, revoluția română din anii 1848—1849 a fost, în primul rînd, o revoluție de emancipare și unitate națională. Tocmai pe o asemenea bază ea a antrenat masele largi populare — burghezie, lucrători, meseriași, meșteșugari, tîrgoveți, țărani, intelectuali —, toate forțele progresiste ale societății românești ².

Bogata moștenire politică-ideologică și culturală a revoluționarilor de la 1848, puternicele tradiții democratice, idealurile de unire și libertate națională au fost preluate, amplificate și ridicate pe noi trepte în epoca ce a urmat. Masele populare aveau să-și dovedească, încă o dată, curajul și înțelepciunea, capacitatea lor de a influența și de a determina cursul evenimentelor cu prilejul Unirii Principatelor. La 5 ianuarie 1859, Adunarea electivă de la Iași a proclamat, în unanimitate, ca domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, unul din fruntașii revoluției de la 1848. Sub presiunea maselor populare, a zecilor de mii de meseriași, lucrători, comercianți, țărani — adunați pe Dealul Mitropoliei din București în zilele de 22—24 ianuarie 1859 —, Adunarea electivă a Munteniei a ales ca domn, la 24 ianuarie, tot pe colonelul Al. I. Cuza.

Înțelepciune, dinamism, inventivitate și inițiativă, iată tot atîția factori evidențiați de evenimentele din acel neuitat ianuarie 1859. Poporul român și conducătorii săi politici au știut să folosească cu maximum de eficiență contextul politic european și să pună marile puteri în fața faptului împlinit. Ca și celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naționale, Unirea din 1859 s-a înfăptuit ca expresie a voinței poporului român, constituind pentru popoarele din Europa o ilustrare convingătoare a aplicării în viață a principiului dreptului de autodeterminare, al unirii pe baze plebiscitare a două teritorii aparținînd unuia și aceluiași popor ³. Ulterior, unificarea Italiei, Germaniei și a altor state s-a realizat prin forță, pe calea armelor ; românii au oferit însă soluția plebiscitului, a căii pașnice, aceeași soluție pe care o vor folosi și în memorabilul an 1918, cînd s-a încheiat procesul de făurire a statului național român. Tocmai aceasta explică de ce teritoriul României a devenit, în timpul domniei lui Cuza și după aceea, loc de pregătire și pornire a marilor acțiuni și mișcări de redeșteptare națională pentru popoarele din sud-estul Europei.

Unirea din 1859 a pus bazele statului național român modern, a creat posibilități noi de afirmare și acțiune ale statului român în planul relațiilor internaționale, a făcut posibilă, prin eforturile întregului popor, cucerirea independenței depline de stat a României la 1877 ⁴. În perspectiva istoriei, evenimentele din 1859 și 1877 au fost piloni puternici, pe care s-au făcut, în 1918, temeliele statului național unitar.

² Vezi : *1848 la români. O istorie în date și mărturii* de Cornelia Bodea, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982.

³ Vezi : *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, (coord. Ion Popescu-Puțuri, Nicolae Copoiu), Editura politică, București, 1979.

⁴ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878.* (coord. Ion Popescu-Puțuri), Editura politică, București, 1979.

La începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea social-economică și politică a societății românești pe ambele versante ale Carpaților, creșterea forțelor de producție și consolidarea relațiilor capitaliste, lărgirea schimburilor comerciale cu alte țări, progresul general al României independente au impus, ca o necesitate inexorabilă, desăvârșirea unității statale și încheierea procesului de făurire a statului național unitar.

Această problemă se ridica nu numai în fața poporului român, dar și a altor țări din centrul și sud-estul Europei, unde marile imperii multinaționale retrograde, otoman, habsburgic și țarist, ținuseră și mai țineau încă sub dominație un mare număr de națiuni și popoare sau teritorii ale acestora. Această situație a imprimat luptei naționale de eliberare o amploare fără precedent, amplificată și de ascuțirea contradicțiilor interimperialiste ale marilor puteri în confruntarea din prima conflagrație mondială. Constituirea de state naționale independente devenise un imperativ al acelei etape istorice. V. I. Lenin remarca, pe bună dreptate, „că foarte mulți români și sîrbi (în raport cu numărul total al românilor și sîrbilor) locuiesc în afara granițelor statului «lor», că în general «construcția de stat» în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani”⁵. Teza lui Lenin era valabilă nu numai pentru români, dar și pentru cehi, slovaci, sîrbi, croați, sloveni — aflați sub dominația austro-ungară, ca și pentru polonezi — împărțiți între cele trei mari imperii.

După cum este cunoscut, primul război mondial, izbucnit în vara anului 1914, a constituit o crîncenă și sîngeroasă înfruntare între marile puteri imperialiste. „De aproape o jumătate de veac — scria V. I. Lenin analizînd cauzele conflagrației — guvernele și clasele dominante și din Anglia, și din Franța, și din Germania, și din Italia, și din Austria, și din Rusia au dus o politică de jefuire a coloniilor, de asuprire a unor națiuni străine și de înăbușire a mișcării muncitorești. Tocmai această politică, și numai această politică, este continuată de actualul război. În special politica dusă de Austria și de Rusia, atît în timp de pace cît și în timp de război, e o politică de înrobire a națiunilor și nu de eliberare a lor”⁶. Conflagrația mondială a precipitat cursul evenimentelor, a zguduit puternic rînduielile vechi, ascuțind la maximum contradicțiile sociale și naționale, mai ales în cadrul imperiilor multinaționale habsburgic și țarist, determinînd un puternic val al luptei popoarelor pentru eliberarea socială și națională.

Războiul a ridicat și în fața poporului român probleme de mare însemnătate pentru însăși soarta națiunii. Tocmai de aceea, lupta pentru unitate națională a intrat în faza finală, angrenînd toate clasele sociale și forțele politice, atît din vechea Românie, cît și din provinciile subjugate, imprimînd războiului purtat de România un profund caracter popular și național. Uriașele manifestații și demonstrații populare și revoluționare în sprijinul înfăptuirii dezideratului unității național-statale organizate în tot cursul războiului, miile de voluntari de peste fruntarii înrolați în lupta pentru cauza întregirii țării sînt numai cîteva fapte care dădeau glas voinței de unitate statale a întregii națiuni române.

Încrederea în apropierea ceasului izbăvitor era atît de mare, încît nici dramaticele evenimente din toamna anului 1916 și din primăvara anului 1917, cînd două treimi din teritoriul României au fost cîmpionate de

⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 355.

⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 318—319.

armatele Puterilor Centrale, nu au putut stăvili dorința și voința neclintite de unire a tuturor românilor. Teritoriul României rămas necotropit a devenit simbolul salvării națiunii române, al năzuințelor de făurire a României unite. Prin efortul susținut al maselor largi, Armata română a devenit un puternic scut de apărare a gliei străbune, atingând momentele de culme ale eroismului popular la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Veștile despre revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 și prăbușirea țarismului, despre victoria Marii Revoluții Socialiste din Rusia au dat un nou imbold avântului revoluționar pe toate meridianele globului, au răsunat ca îndemnuri înflăcărâte la luptă pentru realizarea aspirațiilor de libertate și autodeterminare națională a tuturor popoarelor lumii. Intensificarea luptelor de eliberare națională, înfrîngerile militare suferite de Puterile Centrale au reprezentat un factor puternic în accelerarea destrămării Imperiului austro-ungar. Se adeverea astfel demonstrația lui F. Engels dintr-o scrisoare adresată, în ianuarie 1888, socialistului român Ioan Nădejde, în care specifica că numai după ce țarismul se va prăbuși, fie într-o luptă cu foștii membri ai Sfintei Alianțe, fie printr-o revoluție internă, învechita monarhie austro-ungară va cădea și ea, iar națiunile de acolo se vor organiza după cum vor voi⁷. Dealtfel, în 1916, V. I. Lenin califica monarhia austro-ungară drept „o uniune șubredă a citorva clii de paraziți sociali“, subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare“⁸. Această previziune s-a adeverit în cursul anului 1918, cînd pe ruinele acestui imperiu de tristă amintire au apărut noile state naționale unitare și independente ale popoarelor din centrul și sud-estul Europei : Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Iugoslavia, Polonia.

În condițiile create de apropierea sfîrșitului războiului, destrămarea dublei monarhii nu mai putea fi amînată. Masele largi populare, lupta lor pentru drepturi sociale și naționale au imprimat acestui proces un ritm alert și un sens ireversibil. În mișcarea popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine se încadrează și lupta poporului român. Ea a avut un caracter larg, burghezo-democratic, antrenînd țărăimea, clasa muncitoare, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice. Plină de semnificații este, din acest punct de vedere, proclamația-manifest a soldaților transilvăneni din armata austro-ungară, prizonieri în Rusia, adoptată în adunarea de la Darnița (lîngă Kiev) de la 16/29 aprilie 1917. Ea a exprimat în puține cuvinte, dar pline de patos, năzuința spre unire a românilor de pe tot întinsul vechii Dacii : „Astăzi, cînd noi românii, ca și celelalte neamuri subjugate, ne-am convins definitiv că nouă, ca români, nu ne mai este posibilă existența în cadrele statului austro-ungar ; noi, care în limbă, în cultură, în structura socială și în întreaga noastră ființă etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voința neșămutată încorporarea noastră la România liberă, pentru a forma, împreună cu ea, un singur stat național românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații. Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri,

⁷ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 190.

⁸ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, p. 8.

viața și fericirea urmașilor noștri. Și nu ne vom opri pînă ce nu vom învinge ori vom pieri. Sîngele nostru nu se va vărsa în zadar. Credem ferm că între viitoarele state fericite, naționale și democratice, va fi și România tuturor românilor !”⁹.

Proclamația-manifest reprezintă un act de o valoare incontestabilă, prin principiile afirmate, prin maturitatea programului politic formulat, prin orizontul larg al înțelegerii problemei naționale. Ea a exprimat cu limpezime voința de autodeterminare a populației românești din Transilvania, de unire necondiționată cu patria mamă, România. După adunarea de la Darnița, zeci de mii de voluntari români transilvăneni s-au îndreptat spre patrie, pentru a se înrola în Armata română și a lupta pentru înfăptuirea idealului național. Primul batalion de voluntari a plecat la 1 august 1917 pe front, participînd sub comanda generalilor Alexandru Averescu și Eremia Grigorescu la marile bătălii de apărare a țării din vara lui 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

În 1918, lupta popoarelor subjugate din monarhia austro-ungară se accentuează atît de mult, încît pe plan internațional s-a impus în mod hotărît necesitatea de a se desființa imperiul multinațional, acest „talmes-balmes de limbi și popoare” — cum îl caracteriza F. Engels. Astfel, chiar la începutul anului are loc în Austro-Ungaria o grevă desfășurată cu o putere neobișnuită în principalele centre ale imperiului (Viena, Budapesta, Praga, Timișoara etc.), la care au participat sute de mii de muncitori, cerînd încetarea războiului și încheierea păcii, dreptul popoarelor din monarhie la autodeterminare etc.

La Roma, în zilele de 9/22—11/24 aprilie 1918 și-a desfășurat lucrările Congresul naționalităților oprimate din monarhia austro-ungară. Au luat parte reprezentanții cehilor, iugoslavilor, polonezilor și românilor. Prin numărul și componența delegațiilor, prin dezbaterile și hotărârile adoptate, prin însăși primirea participanților de către premierul italian, Orlando, Congresul a avut o adîncă semnificație politică. În declarația finală adoptată se releva : „1. Fiecare dintre aceste popoare își proclamă dreptul de a-și constitui statul național unitar sau de a-l desăvîrși pentru a putea realiza deplina sa independență politică și economică ; 2. Fiecare dintre aceste popoare recunoaște în monarhia austro-ungară instrumentul dominației germane și obstacolul fundamental în realizarea aspirațiilor și drepturilor sale ; 3. Congresul recunoaște, în consecință, necesitatea unei lupte comune contra agresorilor comuni pînă cînd fiecare dintre aceste popoare va obține eliberarea sa totală, unitatea sa națională completă și libertatea politică”¹⁰. Acest document a consacrat într-un act oficial, emanînd din voința liber exprimată a reprezentanților legali ai națiunilor oprimate din Imperiul austro-ungar, principiul naționalităților de a se constitui în state independente, pe baza dreptului internațional, ca unic criteriu admis pentru statuarea unei noi ordini politice și teritoriale în Europa centrală și de sud-est.

În tot cursul anului 1918, în Transilvania au avut loc numeroase greve și manifestații muncitorești împotriva războiului, pentru libertăți democratice ; de asemenea, s-au intensificat mișcărilor și frămîntările țărănimii române, care sabota războiul, se opunea autorităților austro-un-

⁹ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul. 1918—1928*, vol. I, București, 1929, p. 121—122.

¹⁰ Arh. M.A.E.—Franța, Série : Papiers d'agents, Papiers Pichon, vol. 5, p. 132.

gare. Totodată, se intensifică activitatea peste hotare a reprezentanților românilor de pe ambele versante ale Carpaților ¹¹.

În Italia, la 6/19 iunie 1918 se constituie, la Roma, un „Comitet de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina” — din care făceau parte Simion Mîndrescu, Zaharia Babeu, Alexandru Socaciu ș.a. — „cu scopul de a uni într-un unic mănunchi toți românii subjugăți de Austro-Ungaria care se găsesc în țările aliate, astfel încît să fie organizați în legiuni și de a face propaganda necesară pentru realizarea unității noastre naționale” ¹². Ca urmare a stăruințelor Comitetului, guvernul italian a permis organizarea unităților de voluntari români în Italia ; acestea, numărînd peste 1000 soldați și ofițeri, au luptat în cadrul armatei italiene, distingîndu-se în mai multe bătălii. Reprezentanții organizațiilor românești din S.U.A. pun bazele, la marele miting din 5 iulie 1918, desfășurat la Youngstown (Ohio), „Ligii Naționale Române”, avînd ca președinte pe Vasile Stoica, care avea drept scop și a acționat ca atare, de „a ajuta pe frații din Transilvania și Banat să fie uniți cu regatul României” ¹³. În Franța, după ce la 30 aprilie 1918 s-a format „Comitetul național al românilor din Transilvania și Bucovina” — care a avut ca obiectiv esențial „lupta pentru eliberarea noastră de jugul străin”, unitatea întregului popor român ¹⁴ —, la 3 octombrie 1918, la Paris, s-a constituit „Consiliul Național pentru Unitatea Tuturor Românilor”. Președinte a fost ales Take Ionescu, vicepreședinți Vasile Lucaciu, Octavian Goga, C. Angelescu, Jean Th. Florescu, iar printre membrii săi s-au numărat Sever Bocu, dr. Ion Cantacuzino, Partenie Cosma, C. Diamandy, C. Mille, G. Moroianu, N. Titulescu, I. Ursu, Traian Vuia ș.a. Consiliul a acționat ca organ politic pentru coordonarea emigrației române „în jurul unicului program politic și național..., unirea tuturor românilor într-o Românie mare” ¹⁵. „Consiliul Național pentru Unitatea Tuturor Românilor” a stabilit legături și acțiuni comune cu consiliile similare iugoslav, cehoslovac și polonez, a acționat ca reprezentant oficial al țării pe lângă puterile Antantei, fiind, dealtfel, recunoscut ca atare de guvernul francez la 12 octombrie, de cel englez la 11 noiembrie și de către cel italian la 22 noiembrie 1918. În Marea Britanie și Elveția, activitatea în favoarea intereselor naționale ale poporului român s-a desfășurat mai ales prin coloanele publicațiilor și în cercurile politice și diplomatice.

Criza revoluționară, care se făcea tot mai mult simțită în întreaga monarhie bicefală, a căpătat forme acute în toamna anului 1918. Ea a cuprins, firesc, și Transilvania, răscolind profund toate păturile și clasele sociale. „Gravitarea ardelenilor către vechiul regat și tendința vechiului regat de a se uni cu Ardealul — scria I. Clopoțel — s-au întîlnit în clipa istorică a prăbușirii monarhiei austro-ungare, pentru ca unitatea națio-

¹¹ Desăvîrșirea unificării statului național român. *Unirea Transilvaniei cu vechea Românie* (sub red. Miron Constantinescu, Ștefan Pascu), Editura Academiei R. S. România, București, 1968, p. 181—199 ; 1918. *Unirea Transilvaniei cu România* (sub red. Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac), ed. a III-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 572—585 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 590—603.

¹² Arh. st. București, col. Microfilme-Italia, rola 10/2, c. 130—135.

¹³ V. Stoica, *În America pentru cauza românească*, București, 1926, p. 39.

¹⁴ Arh. st. București, col. Microfilme-Austria, rola 222, c. 1057—1059.

¹⁵ „La Roumanie” (Paris), anul I, nr. 39 din 10 octombrie 1918.

nală să se pecetluiască în mod indisolubil în cea mai desăvârșită aspirație a independenței de stat”¹⁶.

În condițiile acestei lupte generale a națiunilor asuprite din Imperiul austro-ungar, la 24 septembrie 1918 are loc ședința Comitetului executiv al Partidului Național Român din Transilvania, în cadrul căreia se hotărăște reluarea contactelor cu conducătorii Partidului Social-Democrat din această provincie. La rîndul său, Comitetul Central al Partidului Social-Democrat a luat, la 25 septembrie, o hotărîre asemănătoare, privind întărirea legăturilor cu Partidul Național Român. Drept urmare, reprezentanții celor două partide ale românilor din Transilvania au hotărît, la 6 octombrie, colaborarea lor în vederea înlăptuirii unirii cu Țara, în cadrul unui Consiliu Național Central. La 12—13 octombrie a avut loc la Oradea o nouă ședință a Comitetului executiv al P.N.R., în cadrul căreia s-a elaborat textul unei *Declarații de principii*, prin care se exprima hotărîrea poporului român la autodeterminare, declarație ce va fi citită în Parlamentul de la Budapesta, la 18 octombrie 1918, în aceeași zi în care Austro-Ungaria primea răspunsul negativ din partea Antantei cu privire la condițiile de armistițiu, iar Ștefan Tisza, primul ministru ungar, recunoștea public că războiul a fost pierdut. „Comitetul executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria — se spunea în Declarația citită de Al. Vaida-Voevod —, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptătesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională. Pe temeiul firesc că fiecare națiune poate hotărî singură și liber de soarta sa — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul maghiar prin propunerea de armistițiu a monarhiei —, națiunea română dorește să facă acum uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere. Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentante ale națiunii române ca să poată reprezenta la Congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal. Căci apărarea intereselor ei, națiunea română o poate încredința numai unor factori designați de propria ei Adunare națională. Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere, după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorificarea drepturilor ei, nestrămutate și inalienabile, la deplina viață națională”¹⁷.

Declarația de autodeterminare a reprezentat un moment istoric fundamental pentru națiunea română, pentru desăvîrșirea unității sale politice și de stat, un document de mare importanță programatică și practică. Pe baza ei și în numele principiilor cuprinse în ea s-au desfășurat toate acțiunile națiunii române din Austro-Ungaria în perioada următoare. Prin conținutul său, Declarația a făcut o puternică impresie asupra opiniei publice din monarhia dualistă și a fost primită cu deosebit entuziasm de românii de pe ambele versante ale Carpaților. Atitudinea națiunii române a contribuit în mod decisiv la grăbirea procesului de lichidare a unui regim

¹⁶ Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, p. 6.

¹⁷ *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, București, 1934, p. 24—25.

despotic și opresiv, la sfărîmarea cătușelor asupririi naționale în tot Imperiul austro-ungar ¹⁸.

Într-adevăr, la 14 octombrie 1918, Consiliul socialist din Praga dă semnalul unei greve generale; printre doleanțele greviștilor se afla înscrisă și dorința expresă de creare neîntîrziată a Republicii Cehoslovace independente. La 28 octombrie, cînd la Praga s-a auzit că guvernul austriac a acceptat condițiile de pace, poporul a ieșit pe străzile orașului, cerînd cu insistență proclamarea oficială a independenței. Comitetul Național — organul suprem al luptei naționale — a proclamat în aceeași zi independența Cehoslovaciei, reușind ca în trei zile să preia administrația militară și civilă a viitorului stat cehoslovac. În același răstimp, la Zagreb și în alte orașe iugoslave au loc puternice demonstrații de masă, în timpul cărora s-a cerut insistent proclamarea independenței. La 29 octombrie, Consiliul Național Iugoslav, întrunit la Zagreb, proclamă unirea croaților, sîrbilor și slovenilor din Austro-Ungaria și despărțirea lor de aceasta, iar la 24 noiembrie 1918 cu Serbia, care se unise și cu Muntenegru. Voința de unificare a obținut o formă solemnă și oficială la Zagreb, în ziua de 1 decembrie 1918, cînd s-a proclamat unirea tuturor slavilor de sud, luînd ființă astfel un singur stat sîrbo-croato-sloven, care avea să primească, în 1929, denumirea de Iugoslavia. Polonezii au constituit, la 28 octombrie 1918, o Comisie poloneză de lichidare cu sediul la Cracovia, care urmărea să preia puterea în Galiția și Silezia, în vederea „lichidării” legăturilor acestor provincii cu Austria, apoi să creeze un stat polonez care să reunească toate teritoriile poloneze. În noaptea de 6 spre 7 noiembrie, la Lublin este creat Guvernul popular provizoriu al Republicii polone, care a proclamat refacerea statului independent polonez.

Avalanșa se rostogolea cu putere nimicitoare. Destrămarea Austro-Ungariei s-a repercutat inclusiv asupra națiunilor dominante. La 28 octombrie, la Viena, izbucnește greva generală; mii de muncitori și soldați manifestă pe străzile capitalei, cerînd pace și abolirea monarhiei. La 30 octombrie la Viena a fost convocată Adunarea Națională Provizorie, care la 12 noiembrie 1918 a proclamat Republica Austria. În ziua de 25 octombrie, la Budapesta s-a creat Consiliul Național Ungar; la 28 octombrie, prin demonstrații de stradă, masele cer proclamarea republicii și preluarea puterii de către Consiliul Național. La 31 octombrie se formează un guvern alcătuit din reprezentanții Consiliului Național Ungar iar la 16 noiembrie este proclamată Republica Ungaria ¹⁹.

Către sfîrșitul anului 1918, lupta pentru unitate a românilor transilvăneni intră pe calea împlinirii sale ²⁰. La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central, „ca unicul for care reprezenta voința poporului român”, format din șase social-democrați: Tiron Albani, Ioan Flueraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu și șase reprezentanți ai P.N.R.: Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Ciceo-Pop, Al. Vaida-Voevod și Aurel Vlad ²¹.

¹⁸ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1968, p. 327.

¹⁹ *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (1821—1923)*, (coord. Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu), Editura Academiei R. S. România, București, 1979, p. 109—110, 174—176, 193—199, 222—227.

²⁰ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1981*, ediția a II-a completată, Editura politică, București, 1976, p. 16 și urm.

²¹ „Adevărul” din 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

Pe pământul transilvan se declanșează revoluția burghezo-democratică, care își vestește puterea nestăvilită la orașe și sate. Se formează în întreaga Transilvanie consilii naționale regionale, locale și gărzi naționale, ca organe ale mișcării burghezo-democratice, care activau sub conducerea Consiliului Național Român, cel care a dirijat întreaga acțiune de organizare a vieții politice pe teritoriul Transilvaniei²². Flăcările revoluției — scria I. Clopoțel — „au pătruns pînă în creierul munților“²³. Ziarul „Adevărul“ scria în acele zile : „A sosit timpul cînd toate națiunile și popoarele asuprite, nedreptățite și jupuite și-au ridicat cuvîntul, manifestîndu-și dorința de dezrobire, și sînt gata să înceapă lupta cea mai crîncenă contra tiranismului care le-a sugrumat pînă acum“²⁴.

Constituirea Consiliului Național Român, cu larg caracter popular, a dat un și mai puternic impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu Țara. Căci masele doreau cu ferveare unirea. Ziarul „Adevărul“, dînd glas acestei stări de spirit, scria într-un articol intitulat semnificativ *Ce vrem ?* : „revoluția și capitulația a creat pentru toate națiunile din țară puțința ca singure să-și hotărască soarta, singure să decidă asupra viitorului lor și singure să-și croiască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor... Consiliul Național Român este chemat a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare obștească, în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor“.

În condițiile creșterii presiunilor din partea maselor populare pentru autodeterminare și unire, Consiliul Național Român a adresat la 28 octombrie/10 noiembrie Consiliului Național Ungar o notă diplomatică prin care se cerea predarea administrației teritoriilor locuite de români. În notă se spunea : „În urma desfășurării rapide a evenimentelor am ajuns la convingerea că, în sensul dreptului popoarelor la autodeterminare, precum și în interesul națiunii noastre și al minorităților cu care conviețuiesc pe același teritoriu, în scopul păstrării ordinii publice, a securității averii și persoanelor trebuie să preluăm încă de pe acum întreaga putere de guvernare“²⁵ în Transilvania. Documentul semnifica astfel hotărîrea neclintită a poporului român de a se conduce singur, prin reprezentanții săi.

La 31 octombrie/13 noiembrie, la Arad au început tratativele între delegațiile Consiliului Național Român și Consiliului Național Ungar din Budapesta. Răspunsul delegației ungare la nota din 28 octombrie încerca, de fapt, să ocolească esența cererilor românilor, propunînd menținerea integrității Ungariei „pînă la tratativele de pace“, ca un fel de scut față de „bolșevismul care amenința pe toți deopotrivă“, cu acordarea autonomiei grupurilor naționale din Transilvania. A doua zi, la reluarea tratativelor, V. Goldiș a citit un comunicat al Consiliului Național Român Central, în care se declara că „Națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorii care, pe de altă parte, nu oferă nici o garanție care, pînă la rezolvarea definitivă, ar putea asigura ordinea publică, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de români“²⁶. O ultimă încercare a

²² Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 335—336.

²³ Ion Clopoțel, *op. cit.*, p. 51.

²⁴ „Adevărul“ din 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

²⁵ Arh. st. București, col. Microfilme—R. P. Ungaria, rola 391, c. 148—149.

²⁶ *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, p. 36—37.

delegației ungare de a menține Transilvania în frontierele Ungariei, prin acordarea unei largi autonomii („cele 11 puncte“) a fost și ea respinsă de reprezentanții românilor, care voiau recunoașterea clară a dreptului lor la autodeterminare națională și statală. Pozițiile opuse ale celor două delegații au dus la eșecul tratativelor de la Arad.

La 2/15 noiembrie, după eșuarea tratativelor de la Arad, Consiliul Național Român Central a făcut cunoscut „regulamentul pentru alegerea deputaților Adunării Naționale“. Consultarea poporului reprezenta modalitatea cea mai democratică de rezolvare a problemei majore ce frământa în această etapă conștiința întregii națiuni române ca și a altor națiuni și popoare.

Românii din Transilvania au trecut cu energie la pregătirea Marii Adunări de la Alba Iulia, hotărâtă pentru data de 18 noiembrie/1 decembrie 1918. În manifestul lansat la 7/20 noiembrie 1918 se arăta că „Mersul irezistibil al civilizațiunii omenești a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conștiinței de sine... Vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți“²⁷. La Alba Iulia, scria „Adevărul“, se vor întruni toți reprezentanții neamului românesc „și prin cuvîntul lor vor arăta lumii întreaga voință a întregului neam. Se va arăta în primul rînd că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național“. Românii din Transilvania, „fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu frații lor de peste munți... A sosit, așadar, plinirea vremii. Dar nu e numai aceasta ceea ce se va săvîrși la Alba Iulia. Căci nu e vorba acum numai de dezrobirea națională, ci și de ridicarea asupritului popor român la o treaptă socială mai înaltă și omenească. Se vor proclama acolo toate legile și reformele mari și însemnate care vor alcătui temelia poporului român în viitor“²⁸.

Orașul Alba Iulia — locul de convocare al Adunării — era pe deplin indicat pentru desfășurarea Marelui Sfat Național. Era un vechi centru al Daciei, centrul celei dintîi reuniri politice a românilor sub Mihai Viteazul, locul martiriului lui Horea, Cloșca și Crișan, locul întemnițării lui Avram Iancu ; era, deci, locul cu numeroase și adînci semnificații în istoria poporului român. Zilele în care s-au făcut pregătirile pentru Adunarea de la Alba Iulia au fost cele mai entuziaste, mai înfrigate, mai emoționante din istoria românilor din Transilvania, ale tuturor românilor, care așteptau ultimul act al desăvîrșirii unității lor statal-naționale.

Pentru alegerea delegaților în Marele Sfat, populația română, organizată în consilii naționale locale, a convocat adunări populare la care toată obștea românească și-a ales delegații. Alegerile au avut un caracter profund democratic. Printre delegații aleși s-au aflat numeroși țărani, învățători, muncitori, avocați, medici, preoți, studenți etc. Elocvente prin conținutul lor, mandatele acordate, intitulate : credențional, proces-verbal, împuternicire, purtau sute și mii de semnături, prin care se exprima voința nestrămutată de unire a românilor²⁹.

Din cele mai îndepărtate localități s-au îndreptat spre Alba Iulia zeci de mii de români, unii pornind la drum aproape imediat ce a fost comunicată data și locul adunării, purtînd drapele naționale și cîntînd „Deșteaptă-te române !“, „Pe-al nostru steag e scris unire“ etc. „N-avem

²⁷ „Românul“, anul VII, nr. 11 din 8/21 noiembrie 1918.

²⁸ „Adevărul“, anul XIV, nr. 46 din 17/30 noiembrie 1918.

²⁹ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 601—603.

nevoie să ne-o spunem unul altuia — nota socialistul Ilie Cristea. E destul să ne privim în ochi pentru ca să ne convingem că ceasul a sosit. Cuvîntul, păstrat pînă acum în cutele cele mai adînci ale sufletului, se va rosti unanim, măreț și nestrămutat. Unirea noastră va fi indiscutabilă”³⁰.

La 1 decembrie 1918 (st. n.) s-au strîns la Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horea, peste 100 000 de oameni, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași veniți să consfințească actul legic, obiectiv și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național unitar român. La adunare erau prezenți 1 228 de delegați, aleși atît în circumscriptiile electorale, cît și delegați ai tuturor organizațiilor politice, economice, culturale, religioase, militare și sportive românești de pe întreg cuprinsul Transilvaniei, între care s-au aflat oameni politici și fruntași ai mișcării naționale. Au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd peste 70 000 de muncitori organizați, atît români, cît și maghiari, germani și de alte naționalități³¹.

Marele Sfat Național a avut caracterul unei *adunări constituante*, la el participînd, în primul rînd, împuterniciții aleși de masa poporului român, care au fost învestiți toți cu mandate speciale asupra a ceea ce aveau să hotărască. Prin forma sa de organizare, prin participarea largă a maselor, Adunarea Națională de la Alba Iulia a căpătat un profund caracter plebiscitar, democratic, reprezentînd voința populației românești majoritară dintotdeauna pe aceste meleaguri, care era singura în drept să decidă asupra soartei sale³².

Adunarea de la 1 decembrie 1918 a adoptat istorica Declarație de la Alba Iulia, prin care s-a proclamat solemn unirea Transilvaniei cu România pentru toate veacurile. Vasile Goldiș a fost acela căruia i-a revenit cîntecul să prezinte hotărîrea de unire, în care se prevedea : „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România” În continuare, documentul prevedea deplina libertate națională și drepturi egale tuturor naționalităților conlocuitoare, de a se instrui, de a folosi în administrație și în justiție limba națională, libertatea confesională, votul universal, egal, direct și secret, libertatea presei și de asociere, reforma agrară ș.a.³³.

Hotărîrea a fost primită în unanimitate de delegați și cu mare în-suflețire. Solemn, președintele Adunării, Gh. Pop de Băsești, a anunțat : „Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin Vasile Goldiș în întregime ei și astfel unirea acestor provincii românești cu țara mamă... este pentru toate veacurile decisă”³⁴.

Atmosfera acelor clipe de neuitat era astfel prezentată de poetul Emil Isac într-un interviu acordat ziarului maghiar „Kolozsvári Hírlap” din 3 decembrie : „Începe apoi actul oficial. Are cuvîntul Goldiș, care citește de pe hîrtie ceea ce este scris în inimi. Nu voi relata ceea ce spunea Goldiș,

³⁰ „Glasul Ardealului” din 17/30 noiembrie 1918.

³¹ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la unire*, vol. I : *Cum s-a făcut Unirea*, Oradea, 1938, p. 225—228.

³² 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 617—618.

³³ *Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente*, vol. I, p. 14—18.

³⁴ Arh. st. Năsăud, Procesul-verbal al Adunării Naționale de la Alba Iulia, fila 111.

căci fiecare cuvînt al lui reprezintă o bucătică de timp. Și cînd a răsunit cuvîntul, care este singura dorință a națiunii noastre române — Unirea, se revarsă din mii de guri cuvintele bucuriei : românii s-au unit. Un lanț s-a sudat între inimi. El nu poate fi sfărîmat. Ceea ce a urmat ni se pare un vis. Ștafetele călări duc știrea... Răsună trîmbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acum în joc. S-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat“.

Merită subliniat faptul că pentru unire s-au pronunțat și numeroși reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare. Astfel, în manifestul din 3 noiembrie 1918, semnat de reprezentanți de seamă ai vieții culturale și obștești maghiare, printre care Ady Endre, Bartok Béla, Bölöny György, Kodaly Zoltan, Varga Jenő, se spunea : „Față de națiunile surori nu avem nici un fel de pretențiuni. Ungurilor ! Și noi ne privim de o națiune înnoită, ne privim de putere eliberatoare, ca și acei frați ai noștri, care din ruinele monarhiei se ridică fericiți la putere proaspătă. Ușurați ne trezim la conștiința că nu mai sîntem siliți să fim și mai departe stîlpii apăsării. Libertatea națiunilor surori este cheazășia libertății noastre... Să trăim unii lingă alții în pace, ca o națiune liberă cu celelalte națiuni libere“³⁵. La rîndul său, prefectul maghiar al județului Arad, doctor Varjassy Lajos spunea : „Eu găsesc cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi (ungurii — *n.n.*), nu am tolerat-o față de Austria“³⁶.

Consiliul Central sășesc și Consiliul Național sășesc, întrunite în Adunarea din 8 ianuarie 1919 de la Mediaș, au dat publicității un manifest prin care s-a adus la cunoștință publică hotărîrea populației sășești de unire cu România, trimițîndu-se poporului român „salutul frățesc, împreună cu urările cordiale la împlinirea idealurilor sale naționale“³⁷. Aceeași atitudine au adoptat și șvabii din Banat, care, întruniți în Adunarea de la Timișoara din 10 august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor cu România, considerînd că „hotărîrea de la Alba Iulia este o cheazășie pentru dezvoltarea etnică și culturală“³⁸. În ianuarie 1919, populația evreiască din Transilvania a aderat și ea la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România și făurirea statului național unitar român³⁹.

Actul plebiscitar de la 1 decembrie 1918 a marcat apogeul luptei consecvente a națiunii române de pe ambele versante ale Carpaților pentru eliberare de sub orice apăsare străină, pentru unitate național-statală. Caracterul larg democratic al hotărîrilor de unire cu România — luate la 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918 —, conținutul identic al programelor mișcărilor revoluționare burghezo-democratice de eliberare națională a românilor, componența forțelor sociale participante la această luptă au ilustrat și au dovedit unitatea de aspirații, comunitatea idealului național, constînd în făurirea statului român unitar.

Făurirea unității statului român în memorabilul an 1918 a avut consecințe dintre cele mai profunde în viața societății românești. Marea Unire a realizat cadrul național și social-politic care a permis creșterea mai rapidă a forțelor de producție, afirmarea forțelor progresiste ale

³⁵ Jászi Oszkár, *Visszoemlékezés a Román Nemzeti Komitával folytatott aradi tárgyalásaimra* (Amintiri despre tratativele cu Consiliul Național Român de la Arad), Cluj, 1921, p. 12—14.

³⁶ „Arady Közlöny“ din 21 noiembrie 1918.

³⁷ „Mediascher Zeitung“ din 11 ianuarie 1919.

³⁸ „Revista Institutului social Banat-Crișana“, anul XXI, 1943, p. 420.

³⁹ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 687.

societății, în frunte cu mișcarea muncitorească revoluționară, progresul general al țării. Salutînd făurirea statului național unitar român, mișcarea revoluționară a subliniat legitatea acestui proces, arătînd că provinciile românești „locuite în marea lor majoritate de o populațiune românească, apăsată de secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni, devenind libere”⁴⁰.

Înfăptuirea Marii Uniri din 1918 nu a aparținut unei singure clase sociale, unei pătri sociale sau unui partid politic, ci ea a constituit scopul și acțiunea întregii națiuni române. Pentru acest ideal au acționat toate forțele societății românești. De aceea, coordonata fundamentală a politicii externe românești promovată după 1918 de toate guvernele și partidele politice nu putea să fie alta decît aceea de a impune spre confirmare și recunoaștere pe plan internațional a energicelor hotărîri democratice, plebiscitare, pe care masele populare le înfăptuiseră prin lupta lor necurmată, în neuitatul an 1918.

România a participat la Conferința de pace de la Paris din 1919 ca un stat care făcuse în primul război mondial supreme sacrificii umane și materiale, își respectase obligațiile asumate, fapt recunoscut și de personalități politice ale vieții internaționale⁴¹. Recunoașterea, în repetate rînduri, de către marile puteri ale Antantei a principiului autodeterminării popoarelor și a dreptului legitim al poporului român la unitate națională și statală, afirmarea înaltelor principii de echitate și dreptate ce urmau a sta la baza organizării postbelice a lumii, toate acestea erau de natură să sporească încrederea României, ca și a altor state mici și mijlocii, în opera ce urma să o înfăptuiască Conferința de pace. Mai ales că România aducea spre recunoaștere oficială a acestui for internațional hotărîrile istorice ale poporului român, proclamate solemn și definitiv în adunările plebiscitare ale reprezentanților maselor largi populare. De aceea, Conferința păcii de la Paris nu a fost în situația de a crea ea un stat român întregit. Acesta era înfăptuit prin opera poporului român. Conferința a fost chemată să dea consacrare juridică noului statut teritorial și politic, prin recunoașterea principiului autodeterminării naționale. Poporul român pune, de această dată, comunitatea internațională în fața unui fapt împlinit, ca și la 1859 sau 1877. Așadar, Conferința de pace nu urma să ofere României un dar, ci ea trebuia să consacre o cerință de bază a dreptului istoric, care s-a dezvăluit cu atîta putere în fața întregii lumi încît și cei mai neîmpăcați adversari ai poporului român au trebuit să înțeleagă această cerință fundamentală a istoriei. Pentru realizarea acestei cerințe, România intrase în primul război mondial, transformînd participarea sa într-un război al întregului popor.

Avînd pe ordinea de zi o mare complexitate de probleme, Raymond Poincaré, președintele Franței, a deschis la 18 ianuarie 1919 Conferința de pace. La acest forum internațional au participat delegați din 32 de

⁴⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

⁴¹ Mircea Mușat, *Înfăptuirile maselor populare din România și confirmarea lor pe plan internațional*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 2/1976, p. 60—72.

țări, cu un număr variat de membri, între 1 și 5. Dar acest „Parlament al lumii“, cum a fost caracterizată Conferința, se deschidea de fapt sub auspiciile Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii, Franței, Italiei și Japoniei.

Din delegația română au făcut parte primul ministru Ion I. C. Brătianu, șeful delegației, N. Mișu, ambasador la Londra, Victor Antonescu, ministrul României la Paris, general C. Coandă, Al. Vaida-Voevod, C. Diamandy, C. Crișan, N. Flondor, I. Pelivan, G. Danielopol, iar mai târziu N. Titulescu și dr. I. Cantacuzino. Delegația României, în temeiul mărețelor înfăptuiri ale poporului român, al jertfelor sale din timpul războiului, precum și al tratatului din 4/17 august 1916, care prevedea că după război România urma să participe la încheierea păcii „cu aceleași drepturi ca și aliații“⁴², a militat pentru respectarea locului ce i se cuvenea. Acțiune necesară, întrucât statele participante au fost împărțite în puteri mari, cu interese nelimitate, și în puteri mici, cu interese limitate, România fiind încadrată în a doua categorie. La deschiderea Conferinței, marile puteri, care încheiaseră cu România tratatul din august 1916, au declarat caduce⁴³ clauzele acestui tratat, inclusiv cele care prevedeau înfăptuirea idealului național. „Argumentul“ marilor puteri era nejust, dacă ținem seama de faptul că pacea de la Buftea—București fusese încheiată cu consimțământul aliaților, aceștia recunoscând situația dramatică în care se găsea România după încheierea păcii de la Brest—Litovsk, părăsită și trădată, după însăși expresia ministrului Franței la București, Saint-Aulaire. Marile puteri și-au rezervat dreptul de a decide ședințele la care puteau să participe celelalte delegații, inclusiv delegația română. Partea română a fost de câteva ori invitată să-și expună punctul de vedere în fața „Consiliului celor patru“, a „Consiliului miniștrilor de externe“ sau a altor organe, în cadrul cărora dreptul de a decide îl aveau reprezentanții marilor puteri*.

Printre problemele cele mai grele ce urmau să fie luate în discuție și soluționate de Conferință au fost : problema teritorială — mai cu seamă în zonele unde, în decursul timpului, alături de populațiile de baștină se așezaseră și alte neamuri ; problema reparațiilor, urmărindu-se stabilirea unui echilibru economic între țările europene victorioase, care au suferit grave pierderi materiale și umane în timpul războiului, și Germania, care n-a cunoscut războiul pe teritoriul său ; stabilirea echilibrului european și preîntâmpinarea violării dreptului internațional prin tendințe revizioniste și revanșarde ; înființarea Societății Națiunilor, ca organism internațional ce avea misiunea de a asigura tuturor statelor, mari și mici, garanții mutuale, independență politică și integritate teritorială⁴⁴.

⁴² Arh. M.A.E., fondul Conferința de pace de la Paris.

⁴³ V. V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României, noiembrie 1919—martie 1920*, Sibiu, 1925.

* La început, organul de conducere al Conferinței a fost „Consiliul celor zece“, format din șefii guvernelor și miniștrii de externe ai S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Japoniei. De la 24 martie 1919, delegația Japoniei n-a mai luat parte la ședințele organului de conducere al Conferinței, decât atunci când s-au discutat probleme ce o interesau. S-a format și a funcționat, până la 28 iunie 1919, „Consiliul celor patru“, alcătuit din șefii guvernelor celor patru mari puteri ; concomitent, a funcționat „Consiliul miniștrilor de externe“ ai marilor puteri.

⁴⁴ Ion I. C. Brătianu, *Situația internațională a României*, București, 1919, p. 20—32.

Din cauza deosebirilor de interes dintre marile puteri, care aveau cuvîntul hotărîtor, lucrările Conferinței înaintau destul de greu, justificînd expresia unui participant la Conferință, care declara că „este mai ușor să distrugi decît să clădești”⁴⁵. După mai bine de cinci luni, Tratatul de la Versailles a fost semnat la 28 iunie 1919, în sala Oglinzilor din istoricul palat, de către reprezentanții puterilor aliate și asociate și ai Germaniei învinse. Acest tratat a constituit baza și cadrul tratatelor speciale ce i-au urmat : Tratatul de la Saint-Germain din 10 septembrie 1919 cu Austria, Tratatul de la Neuilly din 27 noiembrie 1919 cu Bulgaria, Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 cu Ungaria, Tratatul de la Sèvres din 10 august 1920 cu Turcia.

Reprezentanții României au dialogat în primul rînd cu delegații din „Comitetul pentru studierea chestiunilor teritoriale privind România”, ale cărui lucrări au început la 11 februarie 1919. În cadrul acestui Comitet, care a discutat traseul frontierelor românești, Franța, Anglia, Italia și ulterior S.U.A., în virtutea dreptului istoric, a principiului autodeterminării naționale, a voinței plebiscitare a maselor populare exprimată la Alba Iulia, au recunoscut unirea Transilvaniei cu România. Această hotărîre a reprezentat baza analizei întreprinse în Consiliul miniștrilor de externe și Consiliul suprem, care, la 11 și 13 iunie 1919, au recunoscut unirea Transilvaniei cu România.

Concomitent, s-a pregătit formularea condițiilor cuprinse în tratatele ce trebuiau prezentate țărilor învinse, Germania și Austria în primul rînd. În ce privește România, marile puteri au refuzat să discute cu ea clauzele tratatului cu Germania. La 2 mai 1919, referindu-se la modul de a proceda al celor patru, șeful delegației române declara că „situația creată statelor mici la conferință este nedreaptă”, deoarece tratativele cu Germania începuseră, „iar nouă nu ni s-au comunicat încă bazele pe care se fac. Sfortările mele în zilele acestea — arată I. I. C. Brătianu — au drept obiectiv chestiunea despăgubirilor, care și ea este concepută în aceleași simțăminte de marile puteri”⁴⁶. Potrivit Tratatului de la Versailles semnat cu Germania, stabilirea „reparațiilor” germane și a cotelor cuvenite diferitelor țări, printre care și România, intrau în sarcina ulterioară a Comisiei de reparații, alcătuită din reprezentanții S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Belgiei. În ciuda protestelor sale, guvernul român nu a fost admis în Comisie. Ca urmare, acordul de la Spa din 16 iunie 1920 a rezervat României doar 1% din reparațiile datorate de Germania⁴⁷. Repetatele intervenții ale delegației române în această problemă au rămas fără rezultat, marile puteri apreciind că Germania nu poate să fie considerată răspunzătoare pentru pagubele suferite de România. Se făcea o mare nedreptate poporului român, care a suportat în timpul războiului jaful ocupanților germani și uriașe distrugerii materiale, ce s-au ridicat la imensa sumă de 31 miliarde lei aur, inclusiv tezaurul statului român transferat la Moscova, precum și mari pierderi de vieți omenești. La

⁴⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, p. 667.

⁴⁶ Arh. C.C. al P.C.R., fondul 103, dosarul nr. 17.

⁴⁷ N. Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 458.

28 iunie 1919, România, pusă în fața faptului împlinit, a semnat tratatul de pace cu Germania, fără a obține justele sale revendicări.

În timpul guvernului Al. Vaida-Voevod au început negocierile în vederea Tratatului de pace cu Ungaria. Prin acest tratat se conferea consacrarea juridică actului istoric înlăptuit de masele largi populare în memorabila adunare de la Alba Iulia prin care Transilvania se unise cu patria mamă. „Tratatul de la Trianon — releva Nicolae Titulescu — apare tuturor românilor, și îndeosebi celor din Ardeal, o consfințire a unei ordini de drept mult mai redusă decît aceea pe care veacuri de conviețuire și suferință comune au săpat-o în conștiința istorică... Această reacție instinctivă constituie cel mai frumos omagiu adus Conferinței păcii și cea mai strălucită mărturie a permanenței operei ei“⁴⁸.

Dezbaterile privind încheierea acestui tratat au început la 3 martie 1920. Timp de două luni, Conferința a studiat documentarea ungară. La 6 mai, ea a remis delegației ungare un complet de acte, alcătuit dintr-o scrisoare de trimitere, din răspunsul Conferinței la toate notele Ungariei și din textul definitiv al tratatului de pace, prin care au fost respinse ca nefondate pretențiile delegației ungare. „După matură chibzuință — se arăta în scrisoarea adresată delegației ungare de A. Millerand, președinte al Conferinței de pace —, puterile aliate și asociate au decis de a nu modifica pe nici un punct clauzele teritoriale conținute în condițiile de pace. Dacă s-au hotărît la aceasta, cauza este că s-au convins că orice modificare a fruntariilor fixate de ele ar aduce inconveniente și mai grave decît acelea pe care le denunță delegația ungară“. În continuare, subliniind faptul că forumul internațional a avut de confirmat o situație realizată prin lupta maselor populare, așa cum a fost și în cazul României, el arăta : „Voința popoarelor s-a exprimat în zilele din octombrie și noiembrie 1918, atunci cînd dubla monarhie s-a prăbușit și cînd populațiile îndelung asuprite s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi și cehoslovaci. Evenimentele care s-au produs de la această dată constituie tot atîtea dovezi noi ale sentimentelor naționalităților altădată supuse“⁴⁹.

Această poziție adoptată de Conferință reflecta adevărul istoric întemeiat pe recunoașterea dreptului străvechi al populației românești asupra teritoriului său, chiar dacă în timpul perioadelor de opresiuni străine alături de ea s-au așezat, în împrejurări diferite, și alte populații. Însăși delegația guvernului ungar la Conferința de pace, care pretindea Transilvania în numele unor false argumente „istorice“, s-a văzut nevoită să recunoască faptul că, potrivit chiar statisticilor ungare din 1910, populația Transilvaniei era în majoritate românească⁵⁰.

Tratatul de pace cu Ungaria, iscălit la Trianon la 4 iunie 1920, recunoștea unirea Transilvaniei cu România. Ratificarea tratatului de către Marea Britanie și Franța a prilejuit cercurilor reacționare din aceste țări noi posibilități de susținere a vechilor stări de lucruri din centrul și răsăritul Europei, de a diminua hotărârile Conferinței de pace prin insistența organizării unor plebiscite, ca și cum Adunarea Națională de la Alba Iulia nu ar fi fost cel mai desăvîrșit plebiscit. Cu ocazia ratificării Tratatului de la Trianon în Camera Comunelor, secretarul de stat Harmsworth a precizat, însă, o realitate incontestabilă, și anume faptul

⁴⁸ *Ibidem*, p. 407.

⁴⁹ *The Hungarian peace negotiations*, vol. I, Budapesta, 1920, p. 163.

⁵⁰ *Traité de Paix entre les puissances alliées et associées et la Hongrie. Protocoles et déclaration du 4 juin 1920 (Trianon)*, București, Imprimerie de l'état, 1920.

că „regatul Ungariei s-a descompus într-o largă măsură în părțile sale componente înainte de începerea lucrărilor Conferinței de pace”⁵¹. În mai 1921, Marea Britanie a ratificat tratatul. Cu ocazia dezbaterilor prilejuite de ratificarea lui de către Franța în iunie 1921, Aristide Briand, susținând frontierele stabilite pentru România, integritatea sa teritorială, arăta : „Franța nu va interveni niciodată pe lângă guvernele aliate și prietene pentru a aduce vreo atingere oarecare, oricât de mică ar fi ea, drepturilor acesteia de suveranitate națională”⁵². În consens cu aceste declarații, istoricul R. W. Seton-Watson scria că „Tratatul de la Trianon a încheiat cea mai importantă epocă din întreaga istorie a națiunii române”⁵³.

Perioada anilor 1918—1921, ani de luptă eroică a poporului român pentru afirmarea lui ca națiune independentă și suverană, s-a încheiat cu recunoașterea internațională a hotărîrilor luate prin voința unanimă a maselor populare, de unire a tuturor teritoriilor românești într-un singur stat național.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român realizate în 1918 și confirmarea lor prin hotărîrile Conferinței de pace pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau a cîștigurilor aduse de hazardul biruinței într-un război, ci au fost expresia vie, dinamică a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîte a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legitime între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situație creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor”⁵⁴.

Înfăptuirea Marii Uniri a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a avut o înrîurire pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării, pentru afirmarea ei pe arena internațională ca un stat unitar, suveran, animat de idealurile păcii și colaborării între popoare.

⁵¹ Apud : Viorica Moisuc, *Tratatul de la Trianon — consacrare internațională a legitimității Unirii Transilvaniei cu România*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 3/1976, p. 56.

⁵² *Ibid.*

⁵³ R. W. Seton-Watson, *A History of the Romanians*, Oxford, 1934, p. 445.

⁵⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 275.

UNITATEA NAȚIONALĂ A POPORULUI ROMÂN ÎN TEORIA ȘI ACTIVITATEA PRACTICĂ A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI SOCIALISTE DIN ȚARA NOASTRĂ

NICOLAE COPOIU

Lupta fiecărui popor pentru apărarea libertății, pentru afirmarea într-o formă statală independentă, adică fără dominația altui stat mai puternic asupra lui, este o *permanență* a istoriei societății omenești. În fiecare epocă istorică, popoarele lumii și-au constituit formațiuni statale specifice timpului, stadiului de dezvoltare social-economică și politică; unele dintre ele au reușit să atingă acest obiectiv mai repede și pentru o durată mai îndelungată, altele, din diferite motive, și-au cucerit independența mai târziu sau foarte târziu, abia în epoca modernă sau în zilele noastre. Nu încapе îndoială însă că, începînd mai ales cu secolul al XIX-lea, lupta pentru afirmarea independenței popoarelor a constituit, în istoria Europei, una dintre laturile principale ale dezvoltării lumii moderne. Epoca ulterioară, îndeosebi epoca postbelică, epoca noastră contemporană, a dus la cucerirea independenței naționale de către zeci de popoare din Africa și Asia, pe urmele vechilor imperii coloniale.

Dănuirea unui popor în timp este rezultatul vitalității lui, al capacității de a fi putut să-și apere existența, pămîntul și libertatea, împotriva celor care i le primejduiau. Istoria popoarelor este prea plină de încercările celor puternici de a-și întinde stăpînirea, pentru a nu sublinia, de fiecare dată, eroismul înaintașilor poporului român care, cu prețul unor mari sacrificii, ne-au lăsat o țară și un pămînt, dintotdeauna ale noastre. Pe firul neînterupt al timpului, lupta pentru independența și libertatea poporului român a fost jalonată de figurile unor mari conducători, care și-au înscris numele cu litere de aur în cartea existenței poporului nostru. Din antichitate, numele lui Burebista ne amintește că strămoșii noștri — dacii — au constituit, vreme îndelungată, unul dintre marile state ale lumii. Din evul mediu au răzbătut pînă în zilele noastre, uneori învăluite în aura legendelor, numele marilor ctitori de state independente românești — Negru Vodă și Basarab, Dragoș și Bogdan, cărora le-au urmat glorioșii apărători ai gliei străbune, cunoscuți în cărțile de istorie ale continentului — Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul.

Paralel cu lupta împotriva cotropitorilor străini, din rîndul maselor largi ale poporului s-au ridicat luptători pentru drepturile și libertățile acestora, în raport cu clasele stăpînitoare. Numele lui Gheorghe Doja, Horea, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu simbolizează aspirația populară spre libertate și dreptate socială și națională. Dacă în epocile mai vechi istoria a crescut pe răbojul vremii numele unor conducători, în epoca modernă stegar al luptei pentru independența țării, pentru drepturi și libertăți democratice a devenit partidul clasei muncitoare, Partidul Comunist Român. „Reprezentanții de frunte ai partidului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — se ridicau cu putere împotriva dominației străine, proclamînd dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, dealtfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă”¹.

Contribuția mișcării socialiste, a clasei care promova ideile înaintate ale socialismului pentru dezvoltarea României moderne, este remarcabilă². Pe bună dreptate, socialistul Anton Bacalbașa, evaluînd forțele motrice ale societății românești, scria, în 1891: „Burghezia și-a avut 48-ul ei, și-a jucat rolul ei istoric. Viitorul patruzeci și opt va fi al poporului muncitor”³ (adică al clasei muncitoare — *n.n.*). Înțelesul acestei afirmații, care s-a dovedit exactă nu numai în conținut, dar și în timp, era că noua forță socială pe care o constituie clasa muncitoare în epoca modernă are, prin însăși misiunea ei istorică, rolul de conducător în societate, de apărător al intereselor fundamentale ale poporului, de luptător pentru independența, libertatea și fericirea lui.

Este deosebit de semnificativă concepția pe care o afirma prima noastră organizație muncitorească centralizată — Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România —, în 1872, cu cinci ani înainte de proclamarea independenței depline a statului român unit. Tînăra clasă muncitoare din țara noastră nu se limita la enunțarea principiilor luptei de clasă, profesionale, ci lua în considerare ideea întăririi țării prin dezvoltarea ei economică, în special prin crearea unei industrii puternice, care să fie „o putere a statului român, o onoare a națiunii noastre”. „Industria națională — spunea unul dintre fondatorii organizației — este esența puternică și producătoare în averea unei țări... Ea face încă și respectul țării în afară... Încurajarea industriei noastre naționale trebuie propagată și susținută prin toate forțele”⁴.

În timp ce asemenea idei erau promovate în organizațiile muncitorești din România, pe plan internațional se afirma teoria socialismului științific, elaborată de Marx și Engels, și se făcea prima experiență de organizare a proletariatului de pretutindeni, prin crearea, în 1864, a Internaționalei I. Comuna din Paris din primăvara anului 1871, ale cărei ecouri au fost deosebit de fertile în România, realiza cea dintîi încercare de guvernare muncitorească din istorie.

Intrucît mișcarea muncitorească din țara noastră s-a considerat, de la început, o parte a mișcării muncitorești internaționale, este necesar să se arate cum se găseau sau se regăseau, în cadrul acestor idei, principii

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 267.

² Vezi: Ion Popescu-Puțuri, 1893 — *moment istoric în organizarea clasei muncitoare, în afirmarea ei pe scena politică a României*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 45—46.

³ „Munca”, anul II, nr. 12 din 12 mai 1891.

⁴ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878*, Editura politică, București, 1971, p. 644.

și activități practice cu privire la rolul atribuit noilor forțe sociale și politice, în legătură cu țările, statele și popoarele în mijlocul cărora se nașteau fiecare partid muncitoresc.

Prima organizație muncitorească cu caracter internațional a reflectat în activitatea sa și a înscris în documentele sale programatice o serie de principii referitoare la problema dreptului popoarelor, a fiecărui popor, la libertate și independență națională. Însuși Karl Marx, conducătorul recunoscut al Internaționalei, a insistat neconținut ca Asociația Internațională a Muncitorilor să cuprindă în sfera activității sale problemele social-politice și naționale din viața popoarelor, care reflectau năzuințele acestora spre eliberare de sub dominații străine, spre desăvârșirea procesului istoric progresist al făuririi și consolidării statelor naționale. Este semnificativ că unul dintre punctele principale cuprinse în *Instrucțiunile pentru delegații Consiliului Central provizoriu în legătură cu diferite probleme*, date participanților la Congresul Internaționalei de la Geneva (septembrie 1866), era consacrat problemei luptei de eliberare națională a poporului polonez. Ca și în celelalte lucrări ale sale, în care cerceta relațiile internaționale și rolul politicii țariste în cadrul acestora, în *Instrucțiuni* Marx atrăgea din nou atenția că „mișcarea muncitorească va avea mereu de întâmpinat piedici, va suferi înfrângeri, iar dezvoltarea ei va fi frînăată cît timp această importantă problemă europeană nu va fi rezolvată”⁵.

O explicație mai largă a necesității dezbaterii și însușirii acestei probleme în organizațiile proletariului era dată de Marx în partea finală a *Manifestului Constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor*, unde se arăta că, în condițiile cînd clasele dominante și guvernele burgheze ducău o politică externă bazată pe războaie de jaf și cîmpire, proletariului îi revenea sarcina „să facă în așa fel încît legile simple ale moralei și echității, care trebuie să reglementeze relațiile dintre persoanele particulare, să devină legi supreme în relațiile dintre națiuni”⁶. Prin aceste cuvinte Marx întrevădea un nou tip de relații între toate națiunile egale și independente, relații bazate pe colaborare și respect reciproc. De aceea, el încheia *Manifestul Constitutiv*, întărind încă o dată această idee prin precizarea că „lupta pentru o asemenea politică externă face parte din lupta generală pentru eliberarea clasei muncitoare”⁷.

Congresul de la Geneva din 1866, dominat de reprezentanții proletariului din țările occidentale, unde etapa constituirii statelor naționale fusese, în general, depășită, nu a adoptat proiectul de rezoluție propus de delegația engleză (în spiritul indicațiilor date de Marx), ci pe acela al delegației franceze, conform căruia congresul se limita la declarația că, deși se pronunță împotriva oricărui despotism, „nu intră în discuția chestiunilor atît de complicate ale naționalității”⁸.

Trebuie să spunem că, într-adevăr, atît la acest congres, cît și la următoarele congrese ale Internaționalei I, problema împletirii luptelor sociale ale proletariului cu acțiunea de eliberare națională va fi trecut pe un plan secundar, deși, după cum s-a arătat, Marx — și, împreună cu el, Consiliul General al Internaționalei — a acordat o atenție deosebită luptei pentru unitatea poporului german în anii 1870—1871 și

⁵ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 16, Editura politică, București, 1963, p. 211.

⁶ *Ibidem*, p. 13—14.

⁷ *Ibidem*, p. 14.

⁸ *La Première Internationale. Recueil de documents publiés sous la direction de Jaques Freymond*, tome I, Geneva, 1962, p. 78.

a salutat cu entuziasm Comuna din Paris, care se născuse pe fondul luptei patriotice de apărare a libertății și independenței Franței.

Între procesul de unificare a Germaniei și cel de unire a poporului român a existat o anumită legătură. Istoricul german Max Dunker, aflat în relații de prietenie cu familia domnitoare a Prusiei, scria, în 1866, lui Carol Anton de Hohenzollern — tatăl viitorului domnitor al României — că „Prusia trebuie să încerce a susține, în marginile posibilității, *constituirea naționalității românești* care se dorește la Paris, pentru a atrage, de va fi cu putință, pe împăratul Franței spre constituirea națiunii germane“⁹. Deși politica împăratului francez nu va confirma speranțele istoricului german, mărturia acestuia evidențiază similitudinea unor procese istorice care aveau loc în Europa la data respectivă, *însemnătatea internațională* a constituirii statului modern român unit și, bineînțeles, a afirmării sale ca un stat pe deplin independent pe harta politică a Europei.

Faptul că după proclamarea republicii în Franța, la 4 septembrie 1870, sute de români au plecat să lupte ca voluntari pentru apărarea republicii, că unii dintre aceștia vor lupta și sub drapelul Comunei din Paris, era o formă concretă de identificare a lozincilor de luptă socială ale clasei muncitoare cu aspirațiile de libertate națională a popoarelor. Nu trebuie să se uite că însăși proclamarea Comunei din Paris a fost expresia celui mai fierbinte patriotism al maselor populare, care doreau să continue lupta împotriva invadatorilor prusaci, pentru apărarea libertății și demnității poporului francez, a integrității teritoriale a Franței¹⁰.

Ideea luptei pentru libertate socială și națională era, așadar, însușită de cele mai înaintate elemente ale societății și, în același spirit pe care îl dovedise în 1870—1871, tinăra mișcare socialistă din România a înțeles problema războiului României din 1877—1878. Gazeta „Socialistul“, organul Cercului socialist din București, scria, la 26 mai 1877, că „azi însă e timpul când românii, în avântul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența“. Cuvinte emoționante, în legătură cu datoria patriotică de a participa voluntar la război, așternea pe hîrtie, în 1877, tinărul socialist român Nicolae Codreanu. „M-am gîndit și eu neapărat — scria el unui prieten — despre ceea ce trebuie eu să fac în împrejurările de față ale țării noastre, prin ce chip să mă arăt că sînt vrednic fiu al națiunii române și m-am hotărît ca, în împrejurările de față, să părăsesc pentru cîtva timp serviciul de medic de plasă, să mă duc acolo unde arma inamicului României zdrobește vieți tinere și forte ale conaționalilor mei, unde se varsă pentru o cauză sfîntă sîngele românesc : m-am hotărît a intra în armată ca medic“¹¹. Ca și tinărul medic Nicolae Codreanu, numeroși studenți, adepți ai ideilor socialiste, s-au angajat cu entuziasm voluntari în războiul care evoca „suvenirii trecute“, adică luptele lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul.

Mișcarea muncitorească din România a apreciat totdeauna însemnătatea istorică a cuceririi independenței depline a statului român în 1877, pe care o considera „rezultatul unui război victorios“, dar cu „o cauză mai îndepărtată și mai adîncă — întreaga dezvoltare a țării“¹². „Clasa muncitoare are dreptul să serbeze independența — se scria în organul central

⁹ N. Copoiu, *Februarie—martie 1866 : Atitudinea marilor puteri față de evenimente de la București*, în „Magazin istoric“, anul X, nr. 9/1976, p. 27.

¹⁰ Această idee a fost pusă în evidență în ultimii ani de istoricul francez Maurice Choury (*La Commune au coeur de Paris*, Editions sociales, Paris, 1967).

¹¹ Stelian Neagoe, *Nicolae Codreanu*, Editura politică, București, 1970, p. 123.

¹² „Lumea nouă“, anul III, nr. 849 din 9 mai 1897.

de presă al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, „Lumea nouă”, din 11 mai 1898 — căci aceasta e o condiție neapărată pentru dezvoltarea și pentru desfășurarea luptei de clasă între burghezie și proletariat“.

Socialiștii priveau problema independenței statului într-o concepție largă, în toate coordonatele sale prezente și viitoare. Astfel, de pildă, după 1878, socialiștii români au continuat să militeze pentru întărirea puterii economice și social-politice a țării. Toate propunerile lor programatice aveau în vedere atât interesele clasei muncitoare, cât și interesele generale ale poporului român. Ei recunoșteau meritul lui C.A. Rosetti care, în 1881, militând pentru o nouă lege a relațiilor agrare între țărani și moșieri, formulase principiul necesității de a se cucerii și „Plevna internă”. Sub titlul *O Plevnă nouă*, semnat de Sofia Nădejde în 1897, ziarul „Lumea nouă”, scria : „Avem o Românie independentă. Într-adevăr trebuie să tresalte de bucurie inima oricărui român... Această independență a fost încheiată cu moartea a zece mii de români“.

Atenția principală a socialiștilor români în problema independenței era orientată în domeniul relațiilor internaționale, întrucât independența, după ce fusese cucerită, trebuia să fie consolidată și apărată de eventualele pericole care nu dispăruseră. Ei cunoșteau, din analizele publicate de Marx și Engels, ca și din experiența țării noastre, mecanismul relațiilor dintre marile puteri europene, competiția dintre ele pentru dominație, astfel încât s-ar putea spune că socialismul românesc a fost curentul politic cu cea mai remarcabilă clarviziune în domeniul orientării externe românești. Cunoscuta scrisoare a lui Engels din 1888, trimisă lui Ioan Nădejde, a constituit un răspuns direct dat socialiștilor români și în această problemă : „Căderea țarismului — scria Engels — ...iată, după noi, cea dintâi condiție pentru dezrobirea națiilor din mijlocul și din răsăritul Europei“¹³.

Pe linia desăvârșirii unității naționale a românilor, mișcarea socialistă, partidul clasei muncitoare din România au desfășurat o activitate semnificativă, care ocupă un loc remarcabil în istoria bătăliei pentru făurirea statului unitar român¹⁴.

Ancorate puternic în realitatea vieții social-economice și politice a țării, activitatea și lupta socialiștilor din România au fost determinate, poate chiar într-o măsură mai mare decât în alte țări, de împrejurările istorice în care acționau. Acuzați neîncetat de ideologii claselor dominante că ideile socialiste erau lipsite de aderență la realitatea românească (cel puțin în epoca respectivă), socialiștii români au avut un motiv în plus să cerceteze, să aprecieze și să se raporteze la marile evenimente din viața poporului nostru, pentru a-și revendica, pe bună dreptate, legătura și continuitatea cu ele. De aici o mare frecvență, în literatura socialismului român, a referirilor la anul revoluționar 1848, la Unirea Moldovei cu Țara Românească din 1859, la reformele lui Cuza, în special la reforma agrară din 1864, la problema luptei pentru independența deplină și unitatea națională a tuturor românilor.

¹³ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 190.

¹⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Idealurile dreptății și libertății naționale, ale unității și independenței — coordonate fundamentale ale activității partidului politic al clasei muncitoare din România*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 53 și urm.

Publicațiile socialiste au reflectat, încă de la începutul apariției lor, probleme legate de Unirea Țării Românești cu Moldova, de necesitatea luptei pentru independența și desăvârșirea unității naționale, făcând ample incursiuni în istoria veche a poporului român¹⁵. Astfel, revista socialistă „Dacia viitoare“, al cărei titlu sugera ideea unității teritoriului și a poporului român, sublinia faptul că dezvoltarea conștiinței naționale, a comunității originii, limbii și sentimentelor au jucat un rol de prim ordin în realizarea Unirii din 1859. „Care au fost cauzele actului măreț de la 1859 ?“, se punea întrebarea într-un articol al revistei, intitulat *România față cu principiul naționalităților*, și la care se răspundea astfel : „Comunitatea de origină, de limbă, de suferințe și, mai presus de toate, comunitatea de sentimente... Milcovul a dispărut, cu toată opozițiunea austro-turcă“. În cuprinsul aceluiași articol, ideea era dezvoltată în felul următor : Muntenia și Moldova, „în secolul al XIX-lea... se aruncă una în brațele alteia cu o impetuoșitate căreia în van încearcă a se opune două mari imperii interesate a vedea pe români în slăbiciune (Austria și Turcia — *n.n.*). Cum se operă această minune ?... Întrebați pe bătrîna generațiune care a făcut unirea și ea vă va răspunde cu o simplitate sublimă : ne-am unit fiindcă toți eram români. La lumina binefăcătoare a civilizațiunii, muntenii și moldovenii au cunoscut că sînt frați, că sînt toți români... și că interesul lor le comandă a se uni. Și astfel s-a făcut unirea României, mai înainte decît a Italiei și Germaniei“¹⁶.

În concepția socialiștilor români din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, generația revoluționară de la 1848 și din epoca Unirii — care a luptat sincer pentru îndeplinirea sarcinilor ce se puneau în fața dezvoltării istorice a țării, precum realizarea unității naționale, înlăturarea privilegiilor feudale și împrăștierea țăranilor, cucerirea independenței naționale depline —, era demnă de stima și recunoștința posterității, inclusiv a militanților socialiști : „Nu pot trece peste aceste amintiri — se scria într-un articol din revista citată —, fără a da aici încă o dată tributul meu de mulțumire și recunoștință acelei nobile generațiuni ce a făcut Unirea și care știa să uite chiar lanțurile ce ne legau încă cu Turcia, pentru a cugeta și a lucra la liberarea fraților noștri“¹⁷.

Trei articole ample : *România față cu principiul naționalităților*, deja citat, *România față cu Transilvania și Iredentism*, publicate în numerele 2, 4 și 5, explică poziția profund patriotică și, în același timp, socialistă a revistei. „Precum am ridicat în această revistă drapelul revendicărilor naționale — se scria în ultimul din cele trei articole menționate —, precum ne-am făcut apostolii dreptului la insurrecție în Austria, așa sîntem în România inamicii oricărei dominări, oricărei injustiții sociale și închinăm viața noastră justelor revendicări ale țăranului rob, insultat, maltrat atît în România liberă, cît și în România iredentă“.

Din punct de vedere istoric este deosebit de semnificativ punctul de plecare al revistei „Dacia viitoare“ cu privire la necesitatea unificării tuturor românilor, fixat cu hotărîre în Dacia antică. Evocînd, în cadrul istoriei bimilenare a poporului român din cele trei state, semnificația unirii Moldovei cu Țara Românească din 1859, gazeta scria că „Astă unire e in-

¹⁵ *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor*. Texte ale socialiștilor români scrise între anii 1872—1919, Editura politică, București, 1980.

¹⁶ „Dacia-viitoare“, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883, p. 20, 21.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 4, 1883, p. 57.

completă“, deoarece peste Carpați sînt „trei milioane de români care zic ca și noi : sînt român, care vorbesc aceeași limbă și au aceleași sentimente ca noi“. De aceea, conchidea revista, „vom spune dar verde și lămurit cugetarea noastră : *voim Dacia așa cum fu*“¹⁸. Un punct de vedere interesant era exprimat în legătură cu destinul istoric al statului dualist austro-ungar, creat în 1867. Tinerii socialiști români considerau, în 1883, Austro-Ungaria ca un stat „în stare de descompozițiune“, „un monstru din alte timpuri“, „care ține în robie de fier pe frații noștri de peste munți“ și care va dispărea în fața hotărîrii popoarelor asuprite de a se elibera.

Așadar, „Dacia viitoare“ a militat cu energie pentru eliberarea Transilvaniei de sub stăpînirea Austro-Ungariei și pentru unirea acestui străvechi pămînt dacic cu patria modernă — România.

Intr-un articol publicat la 1886 în „Revista socială“, sub titlul *Liberalii ideologi-utopiști față cu socialiștii*, C. Dobrogeanu-Gherea sublinia ideea că evenimentele de mare rezonanță istorică, cum au fost revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, cucerirea independenței depline, care au concurat la formarea României moderne, deși au avut un conținut burghez, determinat de stadiul dezvoltării istorice a țării, au răspuns, în același timp, intereselor generale ale poporului. Luptătorii înaintați de la 1848 și din perioada Unirii, care au condus lupta poporului, reprezentau, după expresia lui Gherea, și „aspirațiile națiunii“. Potrivit opiniilor sale, aceștia „aveau de dezlegat probleme politice care, în adevăr, sprijineau întrucîtva credințele lor teoretice. Astfel, au avut de lucrat pentru neatîrnarea țării, fapt care, deși mai ales în folosul burghezimei, este însă folositor și celorlalte (clase — *n.n.*). A trebuit să se lupte pentru niște libertăți politice, care iarăși au fost folosite mai mult burghezimei, dar au adus oarecare bine și pentru celelalte clase“¹⁹.

Pornind de la considerentul că, în condițiile concrete date, luptătorii anului revoluționar 1848 și cei pentru înfăptuirea Unirii au căutat să găsească soluțiile pe care le impuneau dezvoltarea țării spre progres, militanții socialiști au formulat ideea importantă, potrivit căreia mișcarea socialistă este *continuatoarea* tradițiilor democratice și înaintate ale perioadei aflate sub semnul revoluției pașoptiste și al Unirii. În felul acesta, socialiștii dădeau dovadă de o adîncă înțelegere a unității și continuității procesului istoric : așa după cum generația revoluției de la 1848 și a Unirii a acționat în sensul cerut de necesitățile dezvoltării istorice, tot astfel mișcarea socialistă acționa pentru rezolvarea acelor sarcini care decurgeau din noile condiții ale evoluției țării. În acest sens, C. Dobrogeanu-Gherea arăta că locul acelora care se considerau continuatorii generației de la 1848 și ai perioadei Unirii Principatelor era în mișcarea socialistă. „Iară acești tineri care s-au pătruns de mărimea suflutească a bătrînilor noștri liberali ca Bălcescu, Rosetti — scria Gherea —, de iubirea de oameni a acestora, de focul lor pentru cauza ce o credeau dreaptă, de înalta și rara lor onestitate, acești tineri... vor veni la noi, vor sta alături cu noi, tovarăși și frați și ne vom lupta pentru cea mai mare, mai nobilă, mai sfîntă cauză“²⁰.

O trăsătură distinctă, care caracterizează multe din articolele publicate în presa socialistă la sfîrșitul secolului trecut referitoare la problema

¹⁸ *Ibidem*, nr. 2 din 16 februarie 1883, p. 21.

¹⁹ „Revista socială“, anul II, nr. 1/1886, p. 16.

²⁰ *Ibidem*, p. 23.

unității naționale, constă în faptul că socialiștii nu priveau Unirea din 1859 ca pe un act istoric încheiat definitiv, care se aniversa în fiecare an, ci făceau ample incursiuni în domeniul problemei naționale a românilor, ca o problemă care continua să fie actuală ²¹.

Pentru înțelegerea completă a spiritului în care apreciau socialiștii Unirea Principatelor este necesar să se țină seama și de alți factori, în afară de cel menționat mai sus. Unul dintre aceștia, de pildă, era minimalizarea oficială a importanței istorice a zilei de 24 ianuarie 1859 — care glorifica pe Alexandru I. Cuza ²² —, ca urmare a instaurării dinastiei străine. Sărbătorirea zilei Unirii, timp de decenii, nu s-a putut face decît în umbra zilei de 10 mai, care marcase suirea pe tron a lui Carol I, în 1866, și proclamarea lui ca rege, în 1881 ²³.

Între anii 1909 și 1912, adică între aniversarea semicentenarului Unirii și inaugurarea monumentului lui Cuza, la Iași, presa socialistă din România a consacrat mai multe materiale de analiză a mărețului eveniment din 1859, din punctul de vedere al urmărilor lui și al rezultatelor dezvoltării țării în răstimp de o jumătate de secol.

În ianuarie 1909, cînd s-a sărbătorit semicentenarul Unirii din 1859, socialiștii români au evocat cu respect măreția acestui eveniment pentru poporul român, ca și figura luminoasă a lui Al. I. Cuza. „Cuza a devenit un simbol — scria M. Gh. Bujor. El reprezintă acum, pentru generațiile ce-l urmează, toate marile acte săvîrșite în timpul domniei lui și mai ales actul Unirii fostelor Principate. Evident că ar fi o greșeală grosolană dacă am încheia de aci că Unirea se datorește lui. Adînci cauze economice, politice și sociale — ce s-au format cu încetul — au determinat-o. El poate fi numai acela care a ușurat realizarea ei. Însă Cuza nu este numai un simbol. El nu s-a mulțumit numai ca istoria să lucreze prin el, dar a lucrat el însuși” ²⁴.

Socialiștii români au găsit un prilej foarte prielnic pentru evocarea Unirii și în dezvelirea statuii lui Cuza, la Iași. Din capul locului, organul central al Partidului Social-Democrat, „România muncitoare”, scria că domnitorul Cuza întruchipa, în persoana sa, Unirea Principatelor Române — „un act foarte frumos, foarte patriotic” ²⁵. Măreția acestui act

²¹ N. Copoiu et D. Hurezeanu, *L'Union des Principautés Roumaines (1859) relétée dans la pensée socialiste de Roumaine jusqu'à la première guerre mondiale*, în „Revue roumaine d'histoire”, tome V, nr. 1/1966, p. 77—88.

²² Această problemă a dat naștere unor vii dezbateri în Parlament în anii 1909 și 1910, cînd Nicolae Iorga, Vasile M. Kogălniceanu și alți deputați au luat atitudine împotriva nesocotirii zilei de 24 ianuarie, ca sărbătoare națională. Nicolae Iorga a făcut o interpelare primului ministru, în 1909, iar Vasile Kogălniceanu, fiul lui Mihail Kogălniceanu, a rostit, cu prilejul votării Legii repaosului duminical, în 1910, o emoționantă cuvîntare despre importanța istorică a zilei Unirii, pe care oficialitățile o ignorau. *Gazeta muncitorească* „Repaosul duminical” a reproduș discursul lui V. M. Kogălniceanu: „Dacă ni-e îngăduit să nutrim visuri naționale care trec peste hotare, aceasta se datorează Unirii. Dacă sîntem pe cale să ne legăm toți românii prin legătura de nedeslipit a unei culturi de același fel, izvorită din aceeași ideețiune și privită cu aceleași doruri neîfrînte, aceasta își are rădăcina în 24 ianuarie 1859” („Repaosul duminical”, anul II, seria a II-a, nr. 22 din 14 martie 1910).

²³ Pentru a se amplifica semnificația zilei de 10 mai, s-a falsificat data exactă a proclamării independenței absolute din 9 mai 1877, ziua independenței naționale sărbătorindu-se tot în ziua de 10 mai. Rectificarea acestei date s-a făcut în 1948, după abolirea monarhiei.

²⁴ „România muncitoare”, anul IV, nr. 73 din 1 februarie 1909.

²⁵ „România muncitoare”, anul VI, nr. 65 din 21 noiembrie 1910.

era determinată nu numai în raport cu evenimentul din 1859, ci și cu necesitatea desăvîrșirii unității naționale. „Toți românii recunosc într-un glas măreția acestui fapt nu numai ca istoricește îndeplinit, *dar și ca țintă pentru viitor, căci mai sînt români și în afară de sfera celor uniți*“ (subl. ns.). Prin urmare, după cum reiese din cuvintele subliniate mai sus, socialiștii puneau deschis problema luptei pentru desăvîrșirea unității naționale.

Evocarea Unirii a fost făcută și în două numere consecutive ale ziarului „Lupta zilnică“, în septembrie 1915. În primul număr, din 23 septembrie, se arăta că Unirea s-a făcut între două țări „locuite de același popor, care nu avea nimic de împărțit“ ; că la realizarea Unirii au contribuit o serie de factori interni și externi, printre care un rol important l-au avut „agitațiunile ce s-au făcut în cele două Principate de către oamenii... mai luminați“ ; era relevat, de asemenea, faptul că „Unirea Principatelor a putut să se desăvîrșească numai grație alegerii aceluiași domn, a lui Cuza, căci Congresul de la Paris nu acordase decît o semi-independentă“ (o semi-unire, vrea să spună autorul — n.n.).

Și aici, ca și în alte materiale pe tema evenimentelor politice importante din istoria României, socialiștii, situîndu-se pe poziții de clasă, determinau rolul jucat de diferitele grupuri și clase sociale. În cazul Unirii, socialiștii arătau contribuția „oamenilor luminați“ din rîndurile burgheziei, cum am menționat mai sus, dar subliniau, de fiecare dată, rolul important al maselor populare. „Ceea ce a desăvîrșit unirea, a fost actul de la București, care s-a produs sub teroarea (presiunea — n.n.) mulțimii ce inundase Dealul Mitropoliei și a măcelarilor care începuseră «a-și ascuți cuțitele cu mare vîiet»“, scria „Lupta zilnică“, citînd cunoscutele însemnări ale lui N.T. Orășanu.

În cel de-al doilea număr, din 24 septembrie, latura socială a importanței Unirii era și mai mult reliefată, pornindu-se de la dezbaterile care au avut loc în Adunările ad-hoc, cînd „s-a trecut peste dreptele cereri ale țărănimii, reformele așteptate încă de pe timpul revoluției (de la 1848 — n.n.) din Muntenia“ neputînd „fi îndeplinite nici în 1857“. Pentru exemplificare, articolul reproducea pasagii întinse din revendicările țărănilor, exprimate cu „blîndețe“ și „lumină“ în cea de-a 27-a ședință a Adunării ad-hoc din Moldova. Este vorba de cuvintele memorabile, intrate în literatura Unirii : „Pînă astăzi toate sarcinile cele mai grele numai asupra noastră au fost puse, și noi mai nici de unele bunuri ale țării nu ne-am îndulcit ; iar alții, fără să fie puși la nici o povară, de toată mana țării s-a bucurat...“²⁶.

Încărcat de semnificații era și articolul lui M. Gh. Bujor, publicat, la începutul anului 1916, în revista „Convorbiri sociale“, sub titlul *24 ianuarie*, în care făcea unele caracterizări actului Unirii din 1859, în perspectiva dezvoltării ulterioare a României : „Unirea de la 1859 a fost un însemnat fapt social și politic. Punînd la o parte puținele energii pînă atunci îndușmănite, restrînsele mijloace de existență și propășire, actul de la 1859 a așezat temelia dezvoltării viitoare a României și a pregătit situațiunea prezentă, neșemnat mai înaltă decît cea din trecut“. Articolul, fiind scris și tipărit în plină desfășurare a primului război mondial, cuprindea unele aprecieri pe marginea perspectivelor pe care le-ar putea deschide, pentru viitorul României, o eventuală înfrîngere a țarismului : „Salutăm, cu toată tradiția social-democrată internațională și națională,

veche și nouă, prăbușirea țarismului. Dorim această prăbușire. O dorim pentru eliberarea poporului rus însuși, pentru descătușarea naționalităților care zac în temnița moscovită, pentru înfrângerea șirei spinării reacțiunii europene, pentru propășirea social-democrației române și chezuirea neatfînării țării și a naționalității noastre”²⁷.

Dezbătută pe larg în mișcarea muncitorească internațională, problema luptei de eliberare și unitate a popoarelor, a autodeterminării lor — teză fundamentată teoretic de V.I. Lenin — s-a aflat în centrul activității politico-ideologice din mișcarea revoluționară românească. Partidul clasei muncitoare din România a exprimat, în documente programatice, punctul său de vedere în problema desăvîrșirii procesului de unificare a poporului român, începînd încă din penultimul deceniu al veacului trecut.

Această problemă preocupa în așa măsură pe socialiștii din țara noastră, încît Ioan Nădejde a cerut sfaturi direct lui Engels în privința modului cum trebuie să desfășoare ei această luptă. În răspunsul său, Engels, analizînd relațiile internaționale și poziția României în contextul acestora, mai ales al rivalității dintre Rusia și Austro-Ungaria, ajungea la concluzia că „dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie”²⁸. De pe această poziție de principiu, mișcarea socialistă și muncitorească, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, creat în 1893, au luptat împotriva asupririi naționale a românilor din Austro-Ungaria, combătînd politica șovină a cercurilor conducătoare austro-ungare.

În ultimul deceniu al veacului trecut, evenimentul care a determinat o amplă dezbateră și manifestații publice în România a fost mișcarea memorandistă, urmată de procesul intentat conducătorilor luptei de eliberare a românilor din Transilvania²⁹. În acest context, Ioan Nădejde, explicînd evoluția poziției partidului muncitorilor în problema națională și a luptei românilor din Transilvania, se referea direct la aprecierile lui Engels privind viitorul unei revoluții lăuntrice în Imperiul țarist și, implicit, iminenta prăbușire a imperiului habsburgic. Pornind de la această premisă, pe care istoria a validat-o, în anii 1917—1918, în chip strălucit, mișcarea muncitorească din România, partidul său revoluționar au militat în primul rînd pentru o deplină egalitate în drepturi a tuturor popoarelor din Austro-Ungaria, pentru o bună înțelegere între toate aceste popoare. Faptul că mișcarea muncitorească nu chema direct la luptă împotriva statului austro-ungar se datora rolului presupus al acestuia în cadrul relațiilor internaționale, de pavăză împotriva expansiunii țariste. În această concepție trebuie să vedem cel puțin una dintre cauzele pentru care socialiștii români urmăreau cu deosebită atenție mișcarea revoluționară din Rusia și, mai ales, solidarizarea și sprijinul pe care l-au acordat acesteia, de cîte ori s-a ivit prilejul, dar, îndeosebi, în 1905 și în perioada de luptă pentru apărarea puterii sovietice, în anii 1917—1920.

La începutul secolului al XX-lea, mișcarea muncitorească, atît din statul independent român, cît și din Transilvania, reflectînd starea de spirit a poporului, a maselor, a continuat să cuprindă în obiectivele luptelor sale problema eliberării românilor de peste Carpați. Dealtfel, însăși activitatea lor se desfășura în concepția slujirii cauzei unității

²⁷ „Convorbiri sociale”, anul I, nr. 3 din februarie 1916, p. 65, 67.

²⁸ „Contemporanul”, anul VI, ianuarie 1888, p. 573.

²⁹ „Munca”, anul V, nr. 13 din 29 mai 1894.

românilor. Publicațiile socialiste și muncitorești editate la București și Iași erau difuzate sistematic, încă din secolul trecut, în Transilvania.

Cu toate că obiectivul principal al luptei partidului clasei muncitoare, al mișcării socialiste din România înainte de primul război mondial privea transformarea social-economică și politică a țării, socialiștii români și-au spus cu fermitate cuvântul, în lucrările lor teoretice, în lumina marxismului, privitor la problema națională din Austro-Ungaria, care preocupa într-un grad înalt masele largi ale întregului popor român. „O țară, ca un organism social — scria Dobrogeanu-Gherea în 1911 —, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă”³⁰. Arătând pe ce poziție se situa „social-democrația noastră internaționalistă”, autorul scria că „social-democrația tinde de fapt să apropie ceasul liberării și întregirii poporului românesc...”³¹.

Confruntată cu războiul de eliberare națională a popoarelor din Balcani, mișcarea socialistă internațională a dezbătut din nou problema dreptului popoarelor la autodeterminare, la independență națională. Delegația socialiștilor români, formată din C. Dobrogeanu-Gherea și G. Grigorovici, a prezentat Congresului socialist internațional de la Basel (1912) un *Memoriu* în care se făceau mai multe propuneri privind atitudinea socialismului internațional față de problema națională din Balcani. Este demnă de menționat căldura cu care socialiștii români demonstrau dreptul poporului albanez la independență națională : „Un caz special prezintă Albania care, luată în limitele sale geografice, este țara cea mai omogenă ca populație. Cererea de independență a Albaniei apare astfel justificată sub toate raporturile”³².

Asasinatul de la Sarajevo a avut un ecou puternic și prompt în România. Semnificația dispariției prințului moștenitor al tronului Austro-Ungariei era apreciată de socialistul M. Gh. Bujor într-o legătură profundă cu realitățile sociale și naționale din această parte a Europei. Persecuțiile naționale din Austro-Ungaria, „în vigoare și în Transilvania, întrețin fierberea, nemulțumirea și revolta în populații : o adevărată materie inflamabilă, pentru care este de ajuns o scînteie ca să se aprindă”³³.

Atitudinea clasei muncitoare față de război și dezbateră teoretică a acestei probleme s-au asociat permanent cu atitudinea față de problema desăvîrșirii unității noastre statale. Această profundă aspirație a poporului român a fost susținută cu entuziasm de întreaga opinie publică românească după declanșarea războiului, în 1914. Întrucît revendicările naționale ale României priveau ambele tabere beligerante, în chip natural opinia publică și grupările politice s-au divizat în adepți ai participării la război fie împotriva Austro-Ungariei, fie împotriva Rusiei. Pornind de la aprecierea că războiul dintre marile puteri imperialiste putea să ducă la noi reîmpărțiri ale lumii și că statul român risca să devină obiectul unor asemenea reîmpărțiri — ipoteză întru totul plauzibilă —, clasa muncitoare a adoptat o poziție de apărare a României de acest risc și a preconizat menținerea țării în neutralitate. De pe această platformă, mișcarea muncitorească a combătut atît preconizata alianță cu Rusia țaristă, cît și pe

³⁰ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 59.

³¹ *Ibidem*, p. 60.

³² „România muncitoare”, anul VIII, nr. 90 din 18 noiembrie 1912.

³³ „România muncitoare”, anul IX, nr. 69 din 19 iunie 1914.

aceea cu Austro-Ungaria. În privința perspectivei alianței României cu Rusia țaristă, poziția socialiștilor români era susținută cu argumente folosite și înainte de 1914; regimul autocratic țarist era principalul dușman al mișcării muncitorești internaționale, el asupra numeroase popoare, motiv pentru care însuși partidul proletar trebuia să lupte — cum arăta V. I. Lenin — pentru „proclamarea și înlăptuirea imediată a libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism, înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statului, adică anexate”³⁴.

În cei doi ani de neutralitate a României (1914—1916), clasa muncitoare, partidul său politic au participat activ, în cadrul a numeroase dezbateri publice, la lămurirea marilor probleme pe care le ridica în fața țării și a poporului român desfășurarea războiului la frontierele sale. Cuvântările militanților socialiști, articolele apărute în publicațiile socialiste („Viitorul social”, „Lupta zilnică”, „Convorbiri sociale”) au contribuit la educația politică și patriotică a maselor muncitorești, la cunoașterea mai adâncă a poziției internaționale a statului român.

În aprecierea poziției clasei muncitoare din România, a Partidului Social-Democrat și a sindicatelor față de războiul mondial imperialist trebuie să se ia în considerare condițiile specifice ale țării noastre, locul României în cadrul relațiilor internaționale, tradițiile mai vechi ale clasei muncitoare și ale organizațiilor ei, de apărare a intereselor fundamentale ale poporului român, a dreptului său la unitate și independență națională, de luptă împotriva războaielor nedrepte. În toate aceste probleme, gândirea socialistă românească, bazată pe principiile materialismului dialectic și istoric, ale marxismului, a elaborat teze originale, izvorâte din situația concretă, politică, social-economică și națională, a României. Aceste teze au orientat mișcarea muncitorească din România, activitatea Partidului Social-Democrat în anii 1914—1918.

Complexa problematică a primului război mondial a prilejuit în mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră o amplă dezbateră, în timpul căreia s-au formulat numeroase idei și teze viabile din punct de vedere istoric, corespunzătoare necesității dezvoltării țării și poporului român pe calea progresului, după cum alte idei, susținute în cadrul acestor dezbateri, nu au fost confirmate de mersul evenimentelor, așa cum a fost cazul, de pildă, cu ideea apărării neutralității României pînă la sfîrșitul războiului. Se cuvine a fi subliniat faptul că, deși în anii 1914—1916 s-au afirmat mai multe puncte de vedere privind modalitatea de apărare a independenței statului român și de desăvîrșire a unității naționale, mișcarea muncitorească și-a păstrat unitatea organizatorică, partidul clasei muncitoare din România fiind unul dintre puținele partide socialiste din lume care nu s-au fracționat după izbucnirea primului război mondial.

În anii neutralității României, Partidul Social-Democrat a adoptat mai multe documente oficiale cu privire la atitudinea sa, a clasei muncitoare față de războiul dintre cele două grupări de state imperialiste. Cele mai importante au fost rezoluțiile de la congresele partidului din august 1914 și din octombrie 1915, manifestele lansate de Comitetul Executiv al P.S.D. la începutul războiului și cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 mai 1915 și 1916. În toate aceste documente, războiul dintre Tripla Alianță și Antantă era denunțat ca un război imperialist, împotriva căruia

³⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 31, Editura politică, București, 1964, p. 169.

clasa muncitoare era chemată să lupte, iar statul român trebuia să adopte cea mai strictă neutralitate, pentru a nu risca să-și piardă independența sau părți din teritoriul național. Războiul „prin esența lui — se spunea în raportul prezentat la Congresul P.S.D.R. din octombrie 1915 —, este un război de cucerire, un război imperialist”³⁵.

În aceleași documente, problema *cauzelor* războiului și mai ales a condițiilor concrete ale izbucnirii sale, era apreciată în raport cu momentul elaborării lor și al acumulării de noi informații. În primul document oficial, semnat de Comitetul Executiv al partidului (dr. Ecaterina Arbore, M. Gh. Bujor, Al. Constantinescu, Gh. Cristescu, D. Marinescu), intitulat *Partidul Social-Democrat și războiul și adresat Către toți salariații, către întreg poporul român*, se spunea că, „din cauza intrigilor și concurenței austro-ruse în Balcani, din cauza luptei seculare dintre cele două mari împărății vecine pentru hegemonia în Peninsula Balcanică, pentru dominarea ei economică și politică, războiul austro-sîrb nu se putea localiza. Rusia trebuia să profite de acest prilej și, prin intervenția ei, să tulbure liniștea nu numai a Balcanilor, dar a întregii Europe... Imperialismul războinic și amenințător al Germaniei nu putea nici el sta liniștit. Iar aceasta a adus restul : *înarmarea întregii Europe și primejdia unui război general*“. În această situație, „prinsă la nord în cleștele de fier și de foc austro-rus, care în tot lungul existenței noastre de popor neatîrnat ne-a strîns, ne-a istovit și ne-a ciopîrțit, România este sortită să cadă într-o zi în ghiarele unuia din acești doi coloși... Politica noastră trebuie să tindă spre o *neutralizare completă* a țării față de aceste două mari puteri...”³⁶. La Congresul extraordinar al partidului din 10 august 1914, în raportul intitulat : *Războiul european, socialismul român și neutralitatea*, se sublinia și mai mult ideea că „războiul european era de așteptat”, „pentru că există societatea capitalistă”, din acest punct de vedere fiind „cea mai strălucită confirmare a doctrinei maestrului nostru K. Marx”³⁷. Pornind de la aceste premise, rezoluția adoptată la congres preconiza „neutralitatea sinceră și definitivă”, „singura politică compatibilă cu interesele vitale ale țării”, „pentru a cărei menținere muncitorimea română se va lupta chiar cu prețul singelui său, apărînd integritatea teritorială a țării împotriva oricărei încercări de izolare”³⁸. Așadar, clasa muncitoare, prin glasul autorizat al partidului său, își afirma hotărîrea patriotică de a lupta împotriva celor care ar fi atacat România, în cazul cînd aceasta ar fi rămas neutră.

După Consiliul de Coroană din 1914, care a hotărît neutralitatea României, ideea unei alianțe militare cu Puterile Centrale fiind foarte puțin probabilă de pus în practică, mișcarea socialistă a acordat mai puțină atenție combaterii eventualității ei. Presa socialistă românească sublinia cu tărie și imposibilitatea luării în considerare a desăvîrșirii unității naționale a României alături de o Rusie țaristă învingătoare în război : „În fața colosului moscovit, stăpîn pe Marea Neagră și pe Dardanele... vom fi înghițiți în scurt timp”³⁹. Deși tratativele guvernului român cu puterile

³⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 949.

³⁶ „România muncitoare”, anul X, nr. 83 din 22 iulie 1914.

³⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești în România. 1910—1915*, p. 803.

³⁸ *Ibidem*, p. 811.

³⁹ „Lupta zilnică”, anul X, nr. 149 din 31 octombrie 1914.

Antantei erau secrete, presa românească discuta pe larg toate variantele posibile ale intrării României în război, ca și perspectivele acestora.

Analizele publicate de socialiștii români — M. Gh. Bujor, C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski ș.a. —, bazate pe o profundă cunoaștere a relațiilor internaționale, a concepției lui Marx și Engels asupra evoluției acestora, au reprezentat o contribuție originală la tezaurul socialismului științific, la lămurirea problemelor războiului, statului național și poziției clasei muncitoare, ca forța cea mai înaintată a poporului. „Între socialism și patrie — scria M. Gh. Bujor, în 1916 —, între interesele proletariatului și ale poporului nu este, nu poate fi antagonism... Patriile sînt cadre naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles patriile sînt *necesare*, căci... numai înăuntrul acestor cadre popoarele și-ar putea dezvolta în voie și pe deplin toată originalitatea și toată puterea lor de creațiune. Acesta e unul — evident, nu singurul — din motivele pentru care social-democrația se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor... Cînd social-democrația română se pune... de-a curmezișul uneltirilor războinice... ea, este adevărat, nu are în vedere strict și numai interesul de viață și dezvoltare al proletariatului român, ci, *alături* de acesta și *întemeiat* pe acesta, interesul mai mare și mai general de viață al poporului întreg. Ea vrea să păzească acest popor bătut, în decursul veacurilor, de vînturile vitrege ale soartei și de răutatea oamenilor, de a fi aruncat într-o crîncenă și inextricabilă situațiune internațională, de unde izvorăsc toate primejdiile și toate cauzele nu ale unei *întregiri naționale* — pe care social-democrația nu o poate combate —, ci a pierderii neatîrnării chiar a României libere“⁴⁰.

Constantin Dobrogeanu-Gherea, în studiile sale *Asupra socialismului în țările înapoiate, Război sau neutralitate* și altele, publicate în anii 1911—1915, a prezentat pe larg poziția mișcării socialiste și muncitorești față de problema luptei pentru apărarea independenței statului român și pentru desăvîrșirea unității naționale. „Sîntem una din puținele țări — scria C. Dobrogeanu-Gherea — care n-au robit neamuri străine. În schimb, țara românească a fost victima banditismului cuceritor al vecinilor noștri, care ne-au răpit și ne stăpînesc un teritoriu și un număr de locuitori români aproape egal cu acela al României libere“. El dădea o apreciere pozitivă politicii externe românești, „de defensivă națională“⁴¹, „adică o politică avînd de scop apărarea a ceea ce avem și revendicarea pentru viitor a ceea ce ni s-a răpit“⁴²; în consecință, arăta el, social-democrația „nu e necondiționat acuma împotriva oricărui război“⁴³; socialiștii „trebuie să fie de partea altor războaie : războaiele de liberare, războaiele cîmpoșilor împotriva cîmpoșitorilor...“⁴⁴.

Clasa muncitoare și partidul său revoluționar nu s-au mărginit numai la formularea poziției lor față de război, ci au militat activ pentru a influența politica guvernului, astfel încît acesta să adopte măsuri in-

⁴⁰ „Calendarul muncii pe anul 1916“, p. 54—55.

⁴¹ Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, p. 102.

⁴² *Ibidem*, p. 105.

⁴³ *Ibidem*, p. 141.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 142.

terne corespunzătoare apărării intereselor maselor populare și ale țării. Campaniile de întruniri cu caracter antirăzboinic și marile manifestații de stradă, unele — cum a fost cea de la 31 mai 1915 — soldate cu ciocniri între demonstranți și poliție, cereau pace, locuri de muncă, pâine, reluarea problemei reformelor, scoasă de pe ordinea de zi a Adunării Constituante din cauza declanșării războiului mondial. Într-un manifest al Partidului Social-Democrat, publicat la 5 noiembrie 1915 și adresat *Către organizațiile din țară*, se recomanda ca întrunirile antirăzboinice să fie transformate „într-o campanie pentru reforme”. „Noi trebuie să luptăm acum și pentru reforme, pe baza cărora a fost ales parlamentul actual” — spunea fruntașul socialist Ioan C. Frimu, la o întrunire din septembrie 1915⁴⁵.

În timpul neutralității au apărut, pentru prima oară în documentele mișcării muncitorești, cerințe ca reprezentanții clasei muncitoare să participe la aplicarea măsurilor organizatorice impuse guvernului în situația dată, cum erau „rechiziționarea și fixarea prețurilor maximele a unei părți din recoltă”, „rechiziționarea și transformarea în regie a fabricilor care s-au închis fără motiv”⁴⁶. Presa socialistă cerea guvernului să apere interesele țării în legătură cu navigația pe Dunăre, „acum când Dardanelele sînt închise și cînd transportul pe uscat întîmpină, pe lîngă greutățile inerente lui, și altele provocate de război”⁴⁷.

Evenimentele de la 13 iunie 1916 din Galați, cînd o manifestație pașnică a muncitorimii a fost întîmpinată cu gloanțe, au dat naștere unor puternice demonstrații muncitorești de protest în toată țara. Faptul a neliniștit și guvernele Antantei, care negociau cu guvernul de la București intrarea României în război; ele au fost nevoite să accepte cererea acestuia de a se recunoaște dreptul statului român de a uni provinciile românești care se aflau sub stăpînirea Austro-Ungariei.

Această ridicare generală a clasei muncitoare demonstra forța sa în societatea românească, de care guvernul era obligat să țină seama. Clasa muncitoare și partidul ei n-au identificat războiul imperialist dintre marile puteri cu dreptul poporului român de a-și desăvîrși unitatea național-statală, drept pe care socialiștii români l-au susținut și propagat constant în activitatea lor practică și teoretică. Această poziție nu a slăbit lupta de clasă, nici atitudinea intransigentă a mișcării socialiste și muncitorești față de clasele dominante și față de guvern.

Această poziție clară s-a reflectat imediat după declarația de război a României făcută Austro-Ungariei, cînd activitatea antirăzboinică a mișcării muncitorești a încetat. Ultimul număr al ziarului „Lupta zilnică” — organul Partidului Social-Democrat și al Uniunii sindicale —, apărut la 17 august 1916, avea prima pagină aproape în întregime albă, adică cenzurată. Singurul text lăsat a fost decretul regal de mobilizare și o informație cu privire la mersul trenurilor. Pe pagina a doua era reprodușă proclamația regelui și a guvernului, în care se spunea: „După vremuri îndelungate de nenorociri și de grele încercări, înaintașii noștri au reușit să întemeieze statul român prin Unirea Principatelor, prin războiul independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională. Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegînd pentru totdeauna ceea ce

⁴⁵ „Lupta zilnică”, anul XI, nr. 221 din 22 septembrie 1915.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 202 din 30 august 1915.

⁴⁷ *Ibidem*, nr. 286 din 8 decembrie 1915.

Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă : unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților“.

Guvernul român, după ce și-a asigurat recunoașterea internațională din partea Rusiei, Franței, Angliei și Italiei, a drepturilor sale legitime de a elibera provinciile românești aflate sub dominația monarhiei austro-ungare, a notificat, la 15 august 1916, intrarea armatei române în Transilvania⁴⁸. „Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cotropire și anexiune teritorială“⁴⁹ — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la adunarea populară desfășurată în 1967, consacrată aniversării unei jumătăți de secol de la bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Așa cum prevăzuseră socialiștii, în condițiile existenței blocurilor militare, războiul nu putea fi limitat la România și Austro-Ungaria ; drept urmare, guvernul român a primit imediat declarații de război din partea aliaților Austro-Ungariei — Germania, Bulgaria și Turcia —, ceea ce i-a creat o situație militară deosebit de grea.

Armata română, formată în marea majoritate din fii ai țărănimii și ai clasei muncitoare, a trecut cu bărbăție și însuflețire frontiera nedreaptă de pe Carpați, înaintînd adînc, în primele săptămîni după declararea războiului, în interiorul Transilvaniei. Populația românească de peste munți i-a primit cu flori pe soldații români. La 19 octombrie 1916 a murit pe front Dimitrie Marinescu, secretarul Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat. Aidoma lui, alți numeroși militanți ai partidului și ai mișcării sindicale au căzut eroic pe fronturile războiului reîntregirii⁵⁰.

Deși confruntată cu mari greutăți, produse de jaful cotropitorilor și de evacuări, marea masă a poporului și-a păstrat neștirbită credința în justețea cauzei pentru care țara intrase în război. Printr-un efort colectiv — în care participarea principală a avut-o masele țărănești-muncitorești, numeroși intelectuali și cadre din conducerea armatei —, forța de luptă a Armatei române a renăscut în numai cîteva luni, afirmîndu-se în chip strălucit în bătăliile istorice de la Oituz, Mărăști și Mărășești din vara anului 1917. Puternica armată germană, comandată de generalul Mackensen, „spărgătorul de fronturi“ cum era supranumit, care spera să scoată România din război printr-o rapidă înfrîngere militară, a fost oprită de eroismul ostașilor români.

Obținerea victoriei militare din vara anului 1917 a fost rodul unității de voință și de acțiune a tuturor fiilor patriei. În Armata română se aflau mii de soldați transilvăneni, foști prizonieri în Rusia, care, însuflețiți de idealul unirii cu patria-mamă, ceruseră să se înroleze în armata națională. „Nu uitați — se spunea într-un apel al românilor transilvăneni din vara anului 1917 — că pentru ca să ne scape de urgia de veacuri a dușmanilor noștri, românii din România liberă au murit pentru libertatea noastră, pentru mîntuirea noastră“⁵¹.

⁴⁸ Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916 (II)*, în „Anale de istorie“, anul XXIV, nr. 2/1978, p. 3 și urm.

⁴⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1967, p. 467.

⁵⁰ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Independența patriei — ideal și acțiune ale muncitorimii române (1877—1918)*, Editura politică, București, 1977, p. 58—59.

⁵¹ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 22, filele 158—160.

Prăbușirea țarismului în Rusia, în urma revoluției din februarie 1917, a creat condiții favorabile intensificării luptei de eliberare națională, afirmării principiului dreptului popoarelor la autodeterminare. Guvernul provizoriu rus, care a continuat să se considere beligerant în cadrul Antantei, a adoptat o atitudine favorabilă față de cererea prizonierilor români din lagărul de la Darnița (Ucraina) de a primi dreptul să participe la războiul național al României, în scopul eliberării țării de sub ocupația străină și pentru unirea Transilvaniei cu statul național român. Un memoriu-manifest al prizonierilor români de la Darnița, socotit a fi preludiu al Adunării de la Alba Iulia, cerea „cu voință nestămutată încorporarea la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc”⁵².

În cadrul luptei imperialiste pentru reîmpărțirea lumii între marile puteri, interesele naționale ale popoarelor, prinse și ele în vârtejul războiului mondial, erau neglijate — deși aceste interese, aspirații și revendicări nu încetau să se manifeste. În timpul primului război mondial, îndeosebi la începutul anului 1917, V.I. Lenin s-a referit de mai multe ori la faptul că țările mici beligerante, inclusiv România, constituiau ele însele „pradă” ce urma să fie împărțită în eventualitatea încheierii unei păci separate⁵³.

În complexitatea evenimentelor din toamna anului 1917 este deosebit de semnificativ faptul că Partidul Social-Democrat a fost singura forță politică din România care a protestat *public* împotriva intențiilor guvernului provizoriu rus de a ignora interesele naționale ale poporului român. În același sens, socialiștii români scriau în organul lor de presă — „Lupta” — care apărea la Odesa : „Da, și poporul român, ca orice popor de pe lume, are dreptul și trebuie să-și câștige unitatea națională și desăvârșita neatîrnare !”

Victoria Revoluției Socialiste din Rusia din Octombrie 1917 a însemnat afirmarea, pe primul plan al vieții social-politice, a unei serii întregi de principii, de lozinci transformate în realitate, care aparțineau tezaurului socialismului științific. Multe dintre ele figuraseră pe steagul de luptă al mișcării muncitorești din toate țările, decenii de-a rîndul, ele erau cunoscute maselor. Dar triumful lor în Rusia, trecerea la aplicarea lor în viață, au dat un impuls nemaicunoscut pînă atunci avîntului de luptă al muncitorilor, al maselor populare, dornice de libertate și de o viață mai bună, pe diferite meridiane ale globului.

Unul dintre acestea a fost principiul *autodeterminării popoarelor*. Guvernul condus de V.I. Lenin, prin *Decretul asupra drepturilor popoarelor Rusiei*, din 15 noiembrie 1917, a proclamat egalitatea și suveranitatea popoarelor, dreptul lor la autodeterminare, desființarea privilegiilor unor popoare în detrimentul altora.

În Transilvania, vestea victoriei Revoluției din Octombrie, a prăbușirii fostei „temnițe a popoarelor” a trezit speranțe și a impulsionat lupta pentru eliberarea națională, în cadrul căreia un rol important au avut foștii prizonieri transilvăneni, întorși din Rusia, martori direcți ai realității revoluționare și mulți dintre ei participanți la primele lupte pentru apărarea puterii sovietice. Într-un vibrant articol, intitulat *Către frații ruși*, ziarul „Adevărul”, organul socialiștilor români din Transilvania,

⁵² „România Mare”, Kiev, anul I, nr. 6 din august 1917.

⁵³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 245, 281.

saluta entuziast, la 26 noiembrie 1917, Revoluția din Octombrie, pentru nobila idee de pace între popoare pe care o anunța, pentru afirmarea dreptului popoarelor la autodeterminare, lozincă deosebit de apropiată aspirațiilor întregii populații românești a Transilvaniei subjugate de imperiul austro-ungar. „Preamăriți fiți voi, socialiștii ruși !... Voi cereți ca nici o națiune să nu țină în asuprire pe alta, nici un neam să nu fie subjugat și fiecare popor singur să aibă dreptul de a se conduce”⁵⁴.

Ideea autodeterminării popoarelor, proclamată și pusă în practică în Rusia, a avut un ecou extraordinar de puternic în cele mai largi mase ale poporului român. Însuși cuvântul rusec „*samoopredelenie*” (*autodeterminare*) devenise așa de cunoscut, încît scriitorul George Ranetti îl folosea ca titlu într-un editorial din ziarul „România”, la 4 ianuarie 1918, unde scria : „Cel mai covârșitor și de neprevăzut eveniment este acela petrecut în Rusia... Întîmplarea din Rusia, judecînd miezul lucrurilor, se cade să ne fie prilej de bucurie și să îndreptățească și mai mult speranțele noastre în triumful principiului naționalităților... Samoopredelenie ! Dezrobirea națiunilor din Rusia a fost, pe lângă organizarea societății pe baze democratice, lozinca înscrisă pe steagul roșu al revoluțiunii, și *Samoopredelenie* va fi”. Referindu-se la perspectiva desăvîrșirii unității naționale a poporului român, ca urmare a luptei sale și în condițiile biruinței principiului autodeterminării, cunoscutul scriitor conchidea : „Evenimentele ce se desfășoară în Rusia ar trebui să convingă și pe cei mai pesimiști dintre noi că niciodată izbîndirea idealului național românesc n-a fost mai aproape”⁵⁵.

Mersul evenimentelor a confirmat optimismul scriitorului care, de fapt, exprima una dintre aspirațiile majore ale națiunii române. În anul 1918, mișcarea pentru unire a cuprins întregul popor român, culminînd cu Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, care a marcat triumful deplin al dreptului la autodeterminare al națiunii române, prin unirea Transilvaniei cu Țara.

În decursul acestei lupte partidul clasei muncitoare, prin gîndirea sa teoretică, prin activitatea sa practică, s-a dovedit un factor activ al poporului român în dobîndirea marilor sale aspirații de unitate, independență națională și libertate.

⁵⁴ Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și democratică din România. Documente și amintiri, Editura politică, București, 1967, p. 7, 8.

⁵⁵ Nicolae Copoiu, Ideile marxismului biruitor și lupta popoarelor pentru autodeterminare în anul 1918, în „Anale de istorie”, anul XIV, nr. 6/1968, p. 55.

REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, REZULTANTĂ A PROCESULUI DE CONTINUĂ RADICALIZARE A LUPTEI POPORULUI ROMÂN ÎN EPOCA MODERNĂ

CONSTANTIN CORBU

Lupta pentru împlinirea idealurilor dreptății sociale, pentru apărarea ființei și unității pământului strămoșesc în fața primejdiilor din afară, pentru îndepărtarea opresiunilor străine a format, pe drept cuvânt, axul istoriei românești. Ea și-a pus pecetea asupra evoluției sociale a țării, asupra felului de a fi și de a gândi al poporului nostru, asupra însuși destinului său istoric. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, istoria poporului român, ca, dealtfel, a tuturor popoarelor, este „istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptelor de clasă, a luptelor împotriva asupririi și dominației străine, pentru eliberare națională și dezvoltare de sine stătătoare, istoria înfruntării continue între vechi și nou”¹.

Această luptă este marcată de piscuri care luminează departe. Sint marile ridicări, specifice la noi încă din vechi timpuri, care, situând în centrul acțiunii masele populare, se desemnează ca sinteze ale vremurilor și ca momente de largă deschidere spre noi altitudini. Am putea spune că mersul revoluționar al poporului nostru prin vremuri a însemnat o exercitare în linia a ceea ce au detașat mai înalt aceste momente. Ele au devenit pivoți pe care s-a putut clădi mai departe, cărămidă cu cărămidă, pînă în zilele noastre, înrădăcinîndu-se în gîndirea poporului ca modalitate, dealtminteri impusă de vremuri, pentru a putea ființa ca entitate de sine stătătoare și a aborda decisiv idealurile libertății naționale și sociale.

În acest chip, una dintre cele mai importante făuriri din istoria națională, cu cele mai profunde și mai cuprinzătoare implicații în epoca contemporană — revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 — ne apare, în mod firesc, drept chintesența istoriei românești și, în mod nemijlocit, a epocii moderne, ale

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1—2 iunie 1982, Editura politică, București, 1982, p. 8.

cărei rădăcini vin, de fapt, din întreaga noastră existență ca neam, ca națiune². S-au transpus în revoluția de eliberare socială și națională, fiște îmbogățite și adecvate stadiului istoric dat, asemenea valori și constante specifice marilor ridicări sociale, politice și militare din istoria noastră, cum sînt : împletirea în luptă a țărilor naționale și sociale, care s-au presupus și s-au implicat reciproc, chiar dacă, uneori, a precumpănit și s-a vădit pe primul plan unul dintre ele ; angrenarea în bătălia pentru cauza națională a tuturor claselor și categoriilor sociale, într-un mare consens național, întemeiat pe forța populară ; unitatea de gândire și de acțiune a maselor în cadrul răscoalelor și revoluțiilor — fundament al dezvoltării istoriei românești pe un făgaș mereu ascendent, radicalizarea lor profundă în și de la aceste momente, care și-au vădit rolul de bază în propulsarea societății românești ; considerarea și valorificarea experienței anterioare de luptă, a fondului de gândire socială, politică, diplomatică și militară românească și orientarea acțiunii de la nivelul cerințelor și problematicei poporului nostru ; înfruntarea temerară a oricărui vrăjmaș, oricît era el de puternic și de armat, în virtutea dreptății cauzei, a științei și iscusinței alegerii soluțiilor care să fructifice la maximum condițiile, posibilitățile și împrejurările luptei, cu alte cuvinte transformarea fiecărei mari ridicări într-o operă a gândirii revoluționare de la noi, a strategiei și tacticii specifice doctrinei militare românești.

Într-o măsură sau alta, toate aceste antecedente ale aceluia fond de istorie proprie care este revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 și al cărei început a fost marcat de insurecția națională armată a poporului român, se regăsesc în milenii de existență a noastră. Ele și-au păstrat capacitatea de exprimare în viitor, s-au potențat prin acțiunea convergentă, în cadrul momentelor cardinale ale epocii moderne, pentru a sta temei lăuntric momentului care avea să deschidă o eră nouă în istoria românească.

Tradiția marilor ridicări ale poporului, de pildă, datează încă din vremea geto-dacilor, înregistrată fiind în epoca lui Dromichaite, și se regăsește în tot evul mediu și după aceea. Oștirile geto-dacilor, precum se știe, erau formate prin ridicarea „în masă a populației țărănești”³, care alcătuia, de fapt, neamul însuși. Pe parcursul evului mediu, victoriile dobîndite în înclășările cu dușmanii din afară au fost posibile datorită unor ridicări generale, faptului că armatele românești au reprezentat o mare concentrare de forțe, fiind chemați sub arme toți bărbații în stare să lupte, indiferent de categoria lor socială. Baza acesteia au format-o masele populare, iar în cadrul lor țărănimea, cea mai numeroasă forță socială

² A se vedea pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Rădăcinile istorice ale luptei împotriva dominației Germaniei naziste, pentru înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 4/1982 ; Ion Popescu-Puțuri, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 1/1983 ; Ilie Ceaușescu, *Lupta întregului popor pentru apărarea patriei — constantă a istoriei românești de peste două milenii*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 5/1980 ; Ilie Ceaușescu, *Dezvoltarea de către P.C.R. a concepției luptei întregului popor pentru apărarea patriei*, în „Anale de istorie”, anul XXVII, nr. 2/1981 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Țărănimea — forță de bază a progresului social, a luptei pentru dreptate socială și națională*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 2/1982 ; Mircea Mușat, *Unitatea statală și independența națională — obiective fundamentale ale luptei poporului român de-a lungul evoluției sale istorice*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 4/1980.

³ Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 150.

a țării, vreme îndelungată temeiul menținerii și apărării ființei neamului și a pământului strămoșesc în fața atacatorilor străini. O asemenea mobilizare de forțe s-a numit *Oastea cea mare*⁴. Așa cum afirmă Nicolae Bălcescu, „în nici o țară, ca în țările românești, această generală armare nu s-a întâmplat mai de multe ori”⁵. *Oastea cea mare* însemna că, „în clipele de alarmă, se producea o ridicare în masă, se ridica țara în picioare, cu toți cei în stare de a purta armele. Era o oaste fără deosebire de categorii sociale, din ea făceau parte orașeni și săteni, liberi și șerbi”⁶. De la prima ei ridicare din evul mediu cunoscută documentar, care a avut loc în bătălia de la Posada, din 1330, și de-a lungul întregii acestei epoci, *Oastea cea mare* a țării a jucat un rol hotărîtor în înfrîngerea numeroaselor agresiuni externe, realizînd acel atac de masă care a pus în evidență capacitatea remarcabilă a românilor de a folosi terenul propriu, cunoscut palmă cu palmă, de a ține piept și a repurta victoria împotriva unor armate incomparabil mai numeroase și mai bine înzestrate. A fost, astfel, posibil ca țările române să nu fie ocupate și transformate în pašalicuri. Mai mult, între acestea și Poartă au putut fi stabilite înțelegeri în spirit de egalitate, prin care se recunoștea puterea suverană a domnitorilor români. Este foarte elocvent că tradiția de luptă întemeiată pe ridicarea armată generală s-a perpetuat și s-a amplificat. O regăsim în revoluțiile epocii moderne, în războiul pentru cucerirea independenței de stat depline a țării de la 1877—1878, în ridicarea la luptă, națională și populară, din timpul primului război mondial împotriva cîmpitorilor străini, pentru reunirea tuturor pămînturilor românești în aceleași granițe naționale. De la această ultimă mare înfruntare a opresorilor străini și pînă la insurecția națională armată din August 1944 avea să treacă numai un sfert de veac.

Dacă istoricele bătălii românești din evul mediu au urmărit, nemijlocit, salvarea țării în fața pericolului extern, în același timp ele au avut o răsfrîngere de ordin social, reprezentînd scuturi de apărare a unei dezvoltări economice-sociale de sine stătătoare, potrivit cu cerințele progresului societății românești. Tot astfel, marile răscoale ale evului mediu românesc țineau să soluționeze importante obiective economice-sociale interesînd țărănimea, satul românesc, iar pe plan național poporul român îndeobște. Masele populare înțelegeau că, pentru a înlătura orînduirea dominată de marea proprietate funciară, lupta lor trebuia să fie și socială, și națională, fiindcă asupritorii străini erau aceia care, folosind complicitatea forțelor retrograde interne, mențineau anacronicele rînduiri feudale și se serveau de ele pentru a subjugă. Momentul Bobîlna (1437—1438) demonstrează cu putere aceasta. Ea reflectă starea de spirit, dezideratele de libertate socială și națională proprii întregii țărâni transilvănene, întregii mase a populației românești și de alte naționalități, angajînd în luptă țărănimea, lucrătorii de la mine, orașenimea săracă⁷. Înfruntarea maselor cu nobilii evocă un adevărat război țărănesc. George Barițiu o va și numi „răzbel civil iscat între democrație și aristocrație”⁸.

⁴ A se vedea : *Oastea cea mare*, Editura politică, București, 1972.

⁵ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I. *Studii și articole*, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 23 și urm.

⁶ P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 130.

⁷ A se vedea : Constantin Corbu, *Rolul țărânimii în istoria României (sec. XIX)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 32 și urm.

⁸ George Barițiu, *Studii și articole*, Sibiu, 1912, p. 98.

Încă de la declanșare, această luptă a maselor a cunoscut un început de organizare : ea a avut un program, care, în unele puncte, a depășit limitele revendicărilor țărănești, punînd sub semnul întrebării însăși existența ordinii feudale prin cerința de a se introduce schimbări de structură în societate. Inițial, reprezentanții țărănimii au cerut doar unele îmbunătățiri ale situației lor, dar, pe parcurs, programul răscoalei a fost fundamental înrîurit de păturile cele mai sărace, care au pledat pentru mutații economice-sociale radicale, respectiv desființarea iobăgiei și a nobilimii ca clasă. De aceea, în faza de apogeu, răsculații își propuneau supunerea nobililor, înlocuirea vechii puteri aristocratice cu o putere populară. Ei urmăreau, concomitent, reînstituirea libertății tradiționale, proprii obștilor țărănești ale românilor. Izvoarele atestă că, la Cluj, a și fost instaurată o „putere populară“, în frunte cu un sfat ales din rîndurile sărăcimii orașului. Masele, negînd autoritatea regelui ungar, și-au ales un „rege“ al lor, în persoana conducătorului răsculaților, Anton cel Mare. În acel moment, se înfăptuia, practic, negarea rînduielilor sociale și politice feudale, a iobăgiei și a autorității străine, urmărindu-se instaurarea unor noi rînduieli ⁹.

Războiul țărănesc de la 1514 a fost purtat de o armată revoluționară pe deplin liberă. Masele urmăreau nu doar înlăturarea unor abuzuri imediate, ci desființarea privilegiilor nobilimii, nimicirea acesteia ca clasă și împărțirea averilor, în părți egale, la producătorii acestora, lucrătorii ogoarelor ¹⁰. Ca și la 1437—1438, țărănimea a intuit că, pentru a înfrînge nobilimea și a dobîndi libertatea și drepturile sociale năzuite, era absolut necesară înlăturarea stăpînirii străine, respectiv a regelui Ungariei. În locul acestuia, țărani l-au ales pe Doja, conducătorul noului regim popular. Așa cum avea să aprecieze Friedrich Engels, în *Războiul țărănesc german*, Gheorghe Doja „a proclamat republica, desființarea nobilimii, egalitate pentru toți și suveranitatea poporului“ ¹¹.

Zorii epocii moderne românești s-au conturat sub semnul angajării în lupta pentru înfăptuirea țelurilor naționale a tuturor claselor și păturilor sociale, al amplificării efervescenței sociale a maselor populare — țărănimea, lucrătorii, alte categorii sociale împilate —, luptă care a lucrat la progresul țării, transpunîndu-și filonul de valori în înseși temeliile revoluției de eliberare socială și națională. Evoluția societății românești în noua epocă avea să fie marcată de ridicări cruciale, care împleteau obiectivele naționale și sociale, în primul rînd de cele trei revoluții, reprezentînd fundamentări istorice care au situat, pe un nou plan, spiritul revoluționar de gîndire și de acțiune al poporului român. Am putea vorbi de una și aceeași revoluție în continuă afirmare și dezvoltare, care începe la 1784, avînd mari momente de incandescență la 1821, 1848 și 1907 și mari momente de înfăptuire practică la 1859, 1864, 1877 și 1918. Pe acest fundal, revoluția de eliberare socială și națională ne apare ca o continuitate pe firul marilor idealuri ale libertății și independenței naționale, ale dreptății sociale din această țară, o continuitate de tradiție pe linia solu-

⁹ Ștefan Pascu, *Bobilna*, Editura științifică, București, 1963, p. 82 și urm.

¹⁰ Ștefan Pascu, *Războiul țărănesc din anul 1514 de sub conducerea lui Gheorghe Doja*, București, 1959, p. 19 și urm. ; Ștefan Ștefănescu, *Cu privire la oglindirea răscoalei conduse de Gh. Doja și a urmărilor ei în gîndirea social-politică a vremii*, în „Studii. Revistă de istorie“, tomul 17, nr. 5/1964, p. 1 118.

¹¹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 7, Editura politică, București, 1960, p. 399.

ționării revoluționare a marilor probleme și comandamente în fața cărora se afla societatea românească.

Încă de la începutul epocii moderne, realitățile sociale și politice cereau și făceau iminentă o acțiune revoluționară care să dea lovituri decisive rînduieiilor feudale și protectorilor acestora — forțele retrograde externe. O atare idee, fără să fi fost formulată direct, era intim simțită de masele populare și, în cadrul lor, de țărănime, care socotise depășite rînduieiile feudale încă în cursul răscoalelor de la 1437 și 1514. Ea declara deschis că vrea să pună capăt împilării nobiliare și habsburgice în Transilvania, rînduieiilor boierești și regimului fanariot — instrumentul Porții otomane — în Țara Românească și Moldova, a căror presiune economică și politică era în continuă creștere asupra lumii satelor, în primul rînd, iar pe plan național asupra poporului român în ansamblul său.

Istoricile momente ale acestei epoci de continuă revoluționare a poporului român au ca piatră de hotar ampla ridicare națională și socială din Transilvania de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Prin cauzele, obiectivele promovate și forțele participante, prin organizare și desfășurare, ca și prin răsfrîngerile sale la nivelul țării, momentul 1784 depășește caracterul și efectul unei răscoale, căpătînd trăsăturile și valorile unei adevărate revoluții, ancorate în cerințele înaintării societății românești pe făgaș modern¹². Este prima revoluție pentru dreptate socială și națională a epocii moderne românești, căreia avea să-i urmeze, la mai puțin de patru decenii, în 1821, cea de dincoace de Carpați, condusă de Tudor Vladimirescu, ambele avînd aceleași mari țeluri și fiind determinate de un complex de condiții economice-sociale și politice specifice procesului de trecere spre orînduirea capitalistă. Revoluțiile de la 1784 și 1821 se înfățișează, deci, nu ca acte dispartate, ci ca momente strîns legate ale aceluiași mers revoluționar neîntreput și crescînd. Horea este Tudor Vladimirescu la distanță de patru decenii, pregătînd, la 1784, terenul pentru noi revoluții naționale și sociale ale românilor. Așa cum observa Nicolae Bălcescu, în *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, Horea luă secura în mîna și „scrise cu dînsa drepturile nației române și programul politic și social al revoluțiilor ei viitoare“¹³.

Dacă în domeniul social revoluția de la 1784 a preconizat desființarea iobăgiei, în cel național ea a reprezentat prima exprimare amplă a dezideratelor națiunii române specifice pentru întreaga epocă modernă. Masele voiau să pună capăt, în același timp, dominației imperiale, să înlocuiască puterea habsburgică cu o alta a lor, românească. Ideea organizării unei țări românești bazate pe principii democratice a existat în mintea românilor și înainte de 1784. Ea se va amplifica la 1848, cînd masele populare din Munții Apuseni vor promova și vor realiza, pentru un timp, o țară liberă, „o republică românească“, în condițiile încercuirii de către forțe contrarevoluționare externe¹⁴. „Țărănimii — așa cum afirmă D. Prodan — îi revine deplin meritul de a fi deschis, de la sine, procesul re-

¹² A se vedea pe larg : Constantin Corbu, 1784 — răscoală sau revoluție ?, în „Anale de istorie“, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 125—133.

¹³ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, ediție critică de G. Zane, București, 1940, p. 126.

¹⁴ Nicolae Răuș, *Contribuții ale gîndirii social-politice românești de la 1848 în contextul afirmării socialismului științific pe plan internațional*, în „Anale de istorie“, anul XXIV, nr. 1/1978, p. 131.

voluționar al emancipării națiunii, chiar de la temeliile sale“¹⁵. Datorită condițiilor și perioadei în care a izbucnit, ridicarea de la 1784 „e de acum mult mai complexă. Are adânci și inseparabile implicații naționale, se confundă în problematica poporului român din Transilvania, de pretutindeni“¹⁶.

Continuitatea procesului revoluționar declanșat atunci va însemna păstrarea, adâncirea și dezvoltarea, la flacăra luptei, a valorilor revoluționare, naționale și sociale, afirmate de revoluția de la 1784. Această continuitate se oglindește în chip evident în revoluția de la 1821, care, prin programul său, prin forțele participante, prin organizare și consecințe, a reprezentat o aprofundare și o dezvoltare a momentului 1784, în condițiile sociale și politice proprii unei noi etape istorice.

Ca și la 1784, revendicările economice-sociale de bază ale revoluției de la 1821 priveau țăranimea ca întâia expresie socială a societății românești. În domeniul național, revoluția preconiza libertatea și neatințarea prin înlăturarea instrumentului principal de imixtiune otomană în țară — domniile fanariote.

În totalitatea lor, prevederile cu caracter social învederează că, în centrul obiectivelor revoluției, ca și la 1784, iar apoi la 1848, stătea problema agrar-țăranescă, a cărei soluționare însemna, practic, schimbarea vechilor rînduieli, feudale. Ca și la 1784, programul social al revoluției va fi ridicat la cele mai înalte valențe, în respectiva etapă, de către țăranime, care, acționînd pentru victoria și apărarea revoluției, a căutat să rezolve cea mai importantă problemă a sa, și anume luarea pămînturilor exploatatorilor în stăpînire proprie, împărțirea democratică a pămînturilor între muncitorii ogoarelor. Dealtfel, în numeroase locuri, țăranii au intrat cu forța pe pămînturile feudalilor și au început să le lucreze pe cont propriu¹⁷.

Programul revoluției conținea și principii ale întocmirii unor noi rînduieli sociale și politice. Cel mai important dintre ele este cel referitor la înfăptuirea suveranității poporului. În *Cererile norodului românesc*, se preconiza ca *Pravilniceasca condică* a domnitorului Caragea, care prevedea sarcini grele pentru masele populare, „să lipsească cu totul, nefiind făcută cu voința a tot norodul“, iar mărirea sau multiplicarea sarcinilor fiscale să fie aprobată „de tot norodul“. Tudor preciza că este „ales și hotărît de întreg poporul român“ și, ca un iubitor de patrie, este obligat să lupte pentru „folosul a toată obștea“. Conducătorul revoluției și toți care i s-au alăturat erau socotiți slujitori ai „norodului și patriei“, ai „folosului de obște“.

În domeniul național, revoluția s-a concentrat asupra obiectivului celui mai stringent al perioadei, și anume curmarea domniilor fanariote, susținute de Poartă și de o parte a boierimii autohtone. Din rațiuni tactice, mai ales la începutul revoluției, nu a putut fi inclusă în program o ridicare directă împotriva dominației străine. Se va produce acest lucru în cursul desfășurării revoluției și, în practică, va fi materializat prin luptele împotriva armatelor invadatoare și a boierimii coalizate cu acestea, imbinîndu-se, astfel, caracterul social cu cel național.

¹⁵ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 711—712.

¹⁶ *Ibidem*, p. 710.

¹⁷ *Răscoala din 1821. Documente interne*, Editura Academiei R.P.R., București, 1959, vol. I, p. 436 ; vol. II, p. 146, 246 ; vol. III, p. 341, 373—374.

Proclamația de la Padeș sublinia clar caracterul național al revoluției și chema la acțiune pentru înlăturarea regimului fanariot și reinstaurarea domniilor pămîntene : „Și să se aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sînt ai noștri și cu noi dimpreună vor lucra binele, ca să le fie și lor bine, precum ne sînt făgăduiți“¹⁸. La Padeș, consemna un participant la evenimente, Tudor a făgăduit satelor, „adunate și gata pentru revoluție“, că, dacă va reuși, „ca prin ajutorul lor să dobîndească vechile drepturi ale țării și dorita libertate, el va face a li se întoarce toate desmoștenirile și ușurarea tributurilor cu care i-au fost împilat domnii și boierii greci. Aceste proclamații auzindu-le țărani chiar de la însuși Tudor, au început cu toții a se scula... De atunci, țărani au încetat a mai răsufila jugul străinului“¹⁹. La plecarea din București, pe la mijlocul lunii mai, din cauza armatei otomane, care se apropia de Capitală, Tudor, potrivit afirmațiilor lui Chiriac Popescu, unul dintre cei mai apropiați de conducătorul revoluției, ar fi îndemnat pe panduri, pe toți românii ca „să deșărtăm pușca noastră în carne de turc, de vor năvăli pe noi, și să facem numele nostru lăudat, a ne vesti toate noroadele că am stătut voinici împotriva vrăjmașilor noștri“²⁰.

Semnificația revoluției de la 1821 a fost deosebită în epocă și în tot cursul istoriei ulterioare a țării. Ea a promovat — de la orizonturile reale ale perioadei — ideile de libertate socială și națională, a abordat frontal țeluri de a căror soluționare depindea evoluția societății românești în epoca modernă, a relevat strînsa îngemănare a obiectivelor naționale și sociale, accentuînd ideea că stringențelor istorice li se putea da curs numai prin rezolvarea fundamentală a acestor țeluri. Revoluția s-a sprijinit pe forța esențială a societății românești — țărănimea —, în jurul căreia s-a polarizat masa poporului român. Ea a demonstrat capacitatea de acțiune rapidă a maselor, de organizare în formațiuni ale revoluției, ca răspuns general al poporului român în fața imperativelor istoriei. Sînt elemente pe care le identificăm, la alți parametri, firește, în organizarea și desfășurarea insurecției naționale armate, ele indicînd pe acest plan o tradiție românească specifică și mereu mai adîncă.

Asemenea insurecției, revoluția de la 1821 a fost declanșată în condițiile unei dominații străine accentuate, în cazul de față otomane, realizate prin mijlocirea fanarioților. Lupta armată dintre forțele revoluției și trupele Semilunei va reprezenta o solidă bază pregătitoare a înfruntării Porții la 1848 și, într-o altă modalitate, la 1859, pentru ca, în 1877, să aibă loc ridicarea armată ce va pecetlui independența statală deplină a României. Revoluția de la 1821 a însemnat, tot asemenea, o ripostă energetică la adresa acelor forțe, cum a fost Eteria, care nu reușeau să-și cristalizeze obiective naționale specifice, ci, afirmînd idei radicale, dar abstracte, înotau într-o vădită confuzie politică.

După cum 1784 și-a exercitat forța de înrîurire în Țara Românească și Moldova, tot asemenea 1821 a determinat o profundă radicalizare a maselor în Transilvania, o reînviere a spiritului revoluției lui Horea, îmbogățită și potențată cu datele relevante de revoluția lui Tudor. La 18 aprilie 1821, comitele Zarandului informa consiliul directorial regal din Cluj

¹⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 207.

¹⁹ Mihai Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 237.

²⁰ Chiriac Popescu, *Memoriu despre mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, în Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 194.

că, la Hălmagiu, sînt readuse în actualitate gîndurile „de rebeliune și de Horea”²¹. Acte de nesupunere a țărănimii față de nobilime au avut loc și în părțile Crasnei și Hunedoarei, tot sub influența revoluției din Țara Românească²². Era un proces de noi cristalizări și impulsuri revoluționare, de continuă radicalizare a poporului român pe drumul edificării României moderne. Acest proces își va avea corespondentul pe planul practicii sociale în fluxul unic și aproape neîntrerupt de acțiuni ale țărănimii și ale altor categorii sociale, care va face legătura nemijlocită între cele trei revoluții ale epocii moderne, respectiv între cele de la 1784 și 1821 și cea care, la 1848, va pune într-o nouă sinteză marile date ale cursului istoriei românești pentru o întreagă epocă de evoluție a poporului nostru, pe anume planuri pînă în contemporaneitatea noastră. Înțelegînd semnificația revoluției de la 1821 pentru mersul societății românești pe drumul progresului, Nicolae Bălcescu, care îl numea pe Tudor Vladimirescu „personalitatea deșteptării naționale”, aprecia că „Spiritul național și patriotic luate o putere mare din revoluția de la 1821 și din restatornicirea unui guvern mai național decît cel trecut..., o jună partidă națională se întocmește și își ia de misie de a continua programa revoluției de la 1821 și d-a realiza întru tot dorințele și trebuințele poporului”²³.

Perioada cuprinsă între revoluțiile de la 1821 și 1848 învederează creșterea mișcărilor sociale, dublate acum de un puternic ascuțiș național, cu adresă directă la opresiunea habsburgică și otomană și la Regulamentul organic, constituție contrarevoluționară impusă din afară. Acțiunile vizînd efectiv lupta pentru unitate și libertate națională se amplifică, antrenează tot mai mult clasele și păturile sociale. Pe fundalul acestei lupte generale, mișcările țărănești formează creuzetul care va cristaliza și va decanta marile idei sociale și naționale ale revoluției de la 1848, pentru că fiecare mișcare din această perioadă încorporează experiența a două revoluții anterioare, confirmă un univers de gîndire revoluționară și determină valoroase creații doctrinare.

La baza revoluției de la 1848 au stat aceleași mari năzuințe de eliberare socială, de unitate statală și independență ale tuturor românilor. „Plămădită în condiții asemănătoare — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare, artificiale și vremelnice”²⁴.

Conducătorii revoluției au formulat semnificative puncte de vedere cu privire la mijloacele de luptă pentru unitate și neamîrnare, la factorii interni și externi care puteau concura la aceasta, la legătura organică dintre dezideratele naționale majore și obiectivele fundamentale ale dezvoltării social-economice. În acțiunile lor, ei au situat pe primul plan ideea

²¹ *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki* (serie nouă), vol. III, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, p. 221—222.

²² Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura științifică, București, 1971, p. 280.

²³ Nicolae Bălcescu, *Scrieri alese*, Editura Minerva, București, 1973, p. 110.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 392.

că unirea național-statală și neatîrnarea deplină sînt două laturi inseparabile ale unui tot, că una nu poate fi dobîndită, nu poate fi viabilă fără cealaltă. Revoluționarii români concepeau independența ca realitate de fapt a tuturor teritoriilor naționale. Atîta vreme cît neatîrnarea nu se răsfrîngea asupra întregului teritoriu, ea rămînea încă un obiectiv de atins²⁵.

Telurile naționale ale poporului nostru au fost abordate de revoluție în strînsă conexiune cu soluționarea dezideratelor sociale ale maselor, în primul rînd ale țărănimii, forța socială cea mai numeroasă și de nădejde a țării, brațul ei de apărare împotriva expansiunii străine²⁶. Totodată, militanții revoluției, ținînd seama de tradițiile luptei pentru neatîrnare la români, de condițiile interne și externe ale societății românești, de realitățile economice, sociale și politice, au formulat idei de o însemnătate deosebită privind modalitățile de luptă pentru cucerirea și apărarea independenței. Pentru a se face față forțelor mult mai puternice ale marilor imperii, oamenii înaintați ai vremii apreciau că singura posibilitate pentru păstrarea ființei naționale era înarmarea tuturor locuitorilor țării, înarmarea poporului, atît prin organizarea unei armate active, permanente, cît și prin constituirea formațiunilor teritoriale și a rezervelor, a creării gărzii naționale, care să cuprindă, practic, întregul popor.

Încă în primăvara anului 1848, Eftimie Murgu arăta, într-un manifest, că este necesar ca „de voim a rămînea oameni slobozi, toți cu toții să apucăm arma pentru ca, la întîmplare, înșii să ne putem apăra drepturile noastre. Armata, așadar, sau garda națională să o socotiți ca o cheazășie a acestor drepturi a slobozeniei noastre cetățenești“²⁷. Iar August Treboniu Laurian îl îndemna pe Bălcescu, la 17 iunie 1848, de la Sibiu : „Formați garda națională ; toți românii, țărani și orașenii, să apuce armele“²⁸. Nicolae Bălcescu, precum se știe, acorda o mare însemnătate aspectelor teoretice și practice ale organizării armatei. În *Manualul bunului român*, el aprecia că sarcina primordială a fiilor țării, indiferent de starea socială, era „de a se arma pentru apărarea republicii sau la hotar, sau în orașe și la țară și de a se supune disciplinei, fără care cei mai viteji nu pot birui pe dușmani“²⁹.

Gîndirea revoluționară, cu puternicele ei idei stimulative ale sentimentului național, concepea lupta pentru libertate și independență deplină ca o ridicare a întregii națiuni, care trebuie dusă la izbîndă indiferent de jertfe. În august 1848, Nicolae Bălcescu scria : „Să nu uităm că sîntem datori a apăra naționalitatea și drepturile noastre, de vom fi nevoiți, chiar vîrsînd sîngele nostru. De vom cădea în această luptă sfîntă, să cădem însă bărbătește, astfel cum au trăit părinții noștri ; și ca dînșii să strigăm : mai bine țara noastră să se prefacă într-un întins mormînt, numai să rămîie tot țara românului“³⁰. În acest spirit se rosteau și organele de presă revoluționare. În articolul : *Cum stau trebile noastre*, publicat de „Pruncul român“ în iunie 1848, se scria : „Nu este astăzi nici un

²⁵ Camil Mureșan, Augustin Deac, *Revoluția română de la 1848*, în „Anale de istorie“, anul XXII, nr. 5—6/1976, p. 169.

²⁶ Constantin Corbu, *Rolul țărănimii în istoria României (sec. XIX)*, p. 86 și urm.

²⁷ Eftimie Murgu, *Scrieri*, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 443.

²⁸ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tomul I, Institutul de arte grafice „Carol Göbl“, București, 1902, p. 639.

²⁹ N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, Editura militară, București, 1957, p. 211.

³⁰ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tomul III, p. 774.

român carele să nu fie soldat al viitorului ; pentru că nu este nici unul carele nu va mai bine să moară decît să piardă numele de român, să piardă drepturile lui de om și cetățean“. Ridicîndu-se împotriva încălcării drepturilor țării de către cotropitorii străini, „Poporul suveran“ declara, la 21 iulie 1848, că românii sînt hotărîți să recurgă „la toate mijloacele de apărare ce pot salva o nație din crize politice ; sîntem hotărîți... a muri mai bine liberi decît a mai trăi sub influența instituțiilor de tiranie și oligarhie“.

Înăbușită, fizic doar, însă nu înfrîntă, revoluția a continuat să se exercite viabil, să proiecteze, pe un drum marcat de noi momente istorice, edificarea României moderne, să se înscrie ca unul dintre fundamentele pe care s-a clădit ideea, ca și înfăptuirea victorioasă a revoluției de eliberare socială și națională, iar apoi epoca nouă, socialistă, a istoriei românești, inaugurată prin această revoluție. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „revoluția începută în 1848 a continuat să se desfășoare sub diferite forme, găsindu-și expresie în realizarea unirii principalelor, în înfăptuirea reformelor sociale ulterioare, în toate transformările și mișcările revoluționare care au avut loc în țările românești, apoi în România, pînă la revoluția socialistă“³¹.

Gînditorii pașoptiști, desprinzînd învățămintele revoluției, au relevat, în numeroase scrieri, însemnătatea primordială și stringența înfăptuirii obiectivelor naționale și sociale ale revoluției pentru destinele societății românești : realizarea statului național unitar, cucerirea independenței de stat depline, fără de care nu erau cu putință prefaceri adînci, de structură. „Unirea națională și libertatea vrem“ — scria Bălcescu în martie 1849. Noi, românii, continua el, „nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic“³². În *Mersul revoluției în istoria românilor*, gînditorul și revoluționarul român conchidea că, pentru a fi tari, puternici în interior și în afară, aceste „condiții de putere de care avem nevoie nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație, unire la care sînt mențiți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, simțăminte, prin poziția geografică, prin trecutul lor și, în sfîrșit, prin nevoia de a se păstra și de-a se mîntui“³³. Într-o scrisoare din martie 1850, adresată lui A. G. Golescu, subliniind că revoluția de la 1848 a fost „o revoluție democratică și socială“, Bălcescu conchidea că mai erau necesare „o revoluție pentru unitate națională și, mai tîrziu, pentru independența națională“³⁴.

Cea dintîi înfăptuire practică preconizată de revoluția de la 1848 — Unirea de la 1859 — avea să se exprime, așa cum prevestise Bălcescu, ca o „revoluție pentru unitate“, care a catalizat întreaga națiune, rolul de bază avîndu-l masele populare. Trecînd peste voința puterilor europene ale timpului, poporul român a rezolvat singur cea mai importantă problemă a sa în respectiva vreme. Radu Rosetti avea să remarce că, „prin unirea din 1859, moldovenii și muntenii arătaseră față de ei înșiși, cu toată opunerea puterii suzerane și a celorlalte puteri ce o susțineau, înfăptuirile ce erau trebuincioase propășirii

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 398.

³² N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, ediție critică de G. Zane, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 135.

³³ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, p. 105.

³⁴ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 227.

neamului. A fost primul mare act de emancipare, primul pas spre neam-tîrnare“³⁵.

Unirea Țării Românești și Moldovei și făurirea statului național modern român s-au produs de o manieră pe care Europa nu o prevăzuse, prin energia și inteligența politică a poporului român, prin propriile forțe. A fost, atunci, o mișcare generală, o răscolire adîncă a întregii societăți românești. Este semnificativ, bunăoară, că, în timpul alegerilor pentru Adunările electivă, masele populare din Țara Românească s-au considerat permanent ridicate la luptă, avînd intenția să treacă la acțiune nemijlocită dacă evoluția evenimentelor ar fi impus aceasta. Masele orășenești, țărănimea din această parte a țării, care participaseră la revoluția de la 1848, erau conștiente de însemnătatea momentului și constituiau un prețios reazem al acțiunii militanților unioniști.

Evenimentele politice-sociale din ajunul lui 24 Ianuarie și din aceea istorică zi demonstrează că mișcarea pentru unire era o mișcare de masă. Cu toate opreliștile impuse de autorități, mii de țărani au reușit să pătrundă în Capitală și, treptat-treptat, în zilele de 22 și 23 ianuarie, împreună cu masele bucureștene, să pună stăpînire pe oraș. Prezența mai multor mii de săteni pe străzile Bucureștilor și conjugarea acțiunii maseilor orășenești și țărănești au asigurat succesul istoricei înfăptuiri. În Capitala Țării Românești se desfășura, astfel, o adevărată revoluție unionistă a poporului, căreia îi dădeau viață, în practică, masele orășenești și țărănești, strînse într-un singur și puternic șuvoi de luptă, simbol al acțiunii unite a forțelor poporului. Era acea manifestare plebiscitară care dădea supremă acreditare națională actului Unirii. A.D. Xenopol observa că izbînda de la 24 ianuarie 1849 „nu se datorește jocului politic petrecut în Adunare chiar (este vorba de Adunarea electivă — *n.n.*), ci exclusiv presiunii puse în lucrare de popor“.³⁶

Înfăptuire prin excelență de ordin național, Unirea a avut și importante implicații sociale. Încă Adunările ad-hoc, instituții unice în Europa vremii, au reprezentat cadrul în care problematica socială a maselor țărănimii a fost abordată la nivel național. De la înălțimea acestor autentice parlamente, țărănimea s-a manifestat ca temei social al Unirii, ca factor de asigurare a trăinicieii operei unioniste. Deputații clăcași arătau că, în circumstanțele date, primordial era țelul înfăptuirii Unirii, dar că, după aceea, satele vor relua acțiunea pentru dezideratele lor economice-sociale.

La rîndul său, războiul pentru independența de stat deplină a României a înscris semnificații și urmări multiple în istoria noastră. Năzuința întregului popor spre libertate națională, eroismul și spiritul de sacrificiu pe fronturile de luptă, angajarea în mișcarea pentru susținerea războiului a tuturor claselor și păturilor sociale și, în primul rînd, a țărănimii și lucrătorilor, cucerirea independenței depline și consecințele istorice ale acesteia conferă ridicării de la 1877—1878 caracterul de epopee națională și populară, o adevărată *revoluție pentru independență*, cum preconizase Bălcescu.

Mesajul pe care îl subliniază această epopee este de valoare permanentă și astfel a fost înțeles în întreaga istorie de pînă astăzi a poporului

³⁵ Radu Rosetti, *Etapele cuceririi independenței*, în „Transilvania“, februarie 1943, p. 92.

³⁶ A.D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în România*, vol. I, București, 1910, p. 382.

nostru. Acest mesaj glăsuiește că, în fața unor comandamente naționale supreme, care vizează destinele patriei, libertatea și ființa sa, întregul popor se ridică la acțiune, își unește rîndurile în luptă. Toate clasele și păturile sociale au format atunci o puternică forță națională de împotrivire față de agresorul străin. Ca întotdeauna în istoria noastră, temeiul și brațul de tărie al luptei și victoriei l-au format masele largi populare, cea mai patriotică forță socială a țării, purtătoarea celor mai înaintate idealuri de propășire a patriei, de libertate națională și dreptate socială.

Încă la sfîșitul lunii aprilie 1877, odată cu începerea bombardamentelor otomane asupra Calafatului, Olteniței și a altor localități românești de la Dunăre, opinia publică, așa cum va consemna C. Bacalbașa, „cere cu glas tare ca România să declare război Turciei”³⁷. Se poate afirma că proclamarea oficială a independenței depline era de nedespărțit de ideea necesității luptei armate împotriva asupririi otomane, luptă în care întreaga națiune înțelegea să se angajeze. În acele momente, „toți căutau să contribuiască la garantarea deplină a unei situațiuni fericite cu sîngele și bunurile lor. Toți, de la tînăr la bătrîn, căutau să-și părăsească vatra și să se înroleze sub drapelul purtător al victoriei”³⁸.

Țărani, muncitori, tineri studiosi, meșteșugari, funcționari au format unitățile de luptă ale țării. Cele mai numeroase contingente le-au dat satele. Țăranii nu numai că răspundeau chemării de a lupta, ci se prezentau la unități indiferent dacă primeau sau nu ordin de încorporare. Ei au format baza oștirii și tot ei au dat cele mai mari jertfe.

O țară mică, așa cum e a noastră, nu putea duce un război victorios împotriva colosului otoman dacă acest război nu era o ridicare concomitentă și unanimă a unui întreg popor. Tocmai de aceea, tot ce a aparținut problemelor mari și decisive ale acestui război poporul le-a luat în seama sa. Înestrarea armatei a fost rezultatul acțiunii populare și, foarte elocvent, a românilor de pretutindeni, inclusiv a celor aflați atunci sub stăpînire străină. Țara întreagă a făcut corp cu oștirea, în fața dușmanului manifestîndu-se forța unică și tenace a întregului popor, aflat, într-o formă sau alta, pe pozițiile de luptă pentru neatîrnarea completă a României. Este imaginea mișcării unice a întregului popor, o mișcare națională și populară viguroasă, în care baza susținerii frontului și factorul prim al izbîndei finale, liantul acțiunii întregului popor au fost masele populare. Ele au luptat pentru o înnoire radicală în planul libertății naționale, pentru o altă condiție de viață după cucerirea victoriei, pentru lărgirea drepturilor democratice.

Asigurarea independenței de stat depline a determinat intrarea în etapa finală a luptei poporului nostru pentru desăvîrșirea statului național unitar. „Fără acest război și fără cîștigurile morale ce ni le-a dat — scria Horia Furtună, în 1927 —, nu am fi avut putința și tăria să luptăm, în 1916, pentru unirea tuturor românilor... Și faptul că, după veacuri de suferință, libertatea s-a coborît la 1877 în mijlocul neamului nostru, ca să facă apoi — după 40 de ani, la 1918 — loc celeilalte mari mîngîieri pentru toți românii : Unirea, faptul acesta e o dovadă că poporul nostru era menit să-și creeze destinul și că încrederea în izbînda unei idei duce la izbîndă”³⁹. Tot atunci, dr. N. Lupu avea să releve că înfăptuirea inde-

³⁷ C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I, București, 1927, p. 186.

³⁸ *Războiul românilor pentru neatîrnare*, vol. I, Biblioteca populară „Minerva”, București, 1902, p. 56.

³⁹ Horia Furtună, *Războiul pentru neatîrnare*, București, 1927, p. 30—31.

pendenței de stat, la 1877, a constituit un mare moment pe drumul „unității naționale române. Marele act de la 1877... ne-a învățat și cum să procedăm la al doilea act al istoriei noastre moderne : întregirea României”⁴⁰.

Mai mult, cucerirea independenței depline va lucra lăuntric nu numai în vajnica înfruntare a cotropitorilor țării în timpul primului război mondial, în înfăptuirea Marii Uniri, ci și în consolidarea României întregite, în întreg procesul care va conduce la izbînda socialismului în țara noastră. „Putem spune acum că fără cucerirea independenței din 1877 — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu ar fi fost posibilă nici realizarea statului național unitar în 1918, așa cum nu ar fi fost posibile nici evenimentele următoare care au asigurat victoria socialismului în România”⁴¹.

Datorită gândirii și acțiunii mișcării muncitorești, lupta pentru desăvîrșirea statului național unitar român a reprezentat o îmbinare organică a obiectivelor naționale cu obiectivele sociale cele mai înaintate, promovate acum de mișcarea muncitorească, sub semnul idealului socialist. „Vom lovi în stăpîinii de tot felul și de toate neamurile — arăta publicația socialistă „Dacia viitoare” —, spre a sfărîma jugul ce apasă pe români, din orice ținut ar fi ei”⁴². Odată cu crearea, în 1893, a partidului politic al clasei muncitoare, lupta pentru întregirea neamului s-a ridicat pe un plan superior. Mișcarea socialistă a privit eliberarea teritoriilor românești aflate sub dominație străină ca un comandament și național, și economic-social⁴³.

Epopoea luptei vitejești a poporului nostru din anii 1916—1918 exprimă o continuitate de fond și o ascensiune a mișcării naționale pentru înfăptuirea unui imperativ al înseși dezvoltării istorice — reunirea tuturor românilor în cadrul acelorași fruntării ale propriului stat național unitar și independent. Întîia caracteristică a acestei lupte e, de aceea, înalta ei îndreptățire. În vreme ce imperii rivale aprinseseră, în 1914, vîlvătaia conflagrației mondiale, pentru a sconta, prin politica forței brutale, avantaje cît mai substanțiale la masa împărțirii și reîmpărțirii sferelor de dominație și influență, poporul român, alături de alte popoare pe care vitregiile vremurilor le-au împiedicat să-și constituie sau să-și desăvîrșescă statele naționale unitare, acționa în spiritul constructiv și viabil al istoriei.

Obștea întregă a țării a fost atunci un impresionant consens național de luptă, resortul și garanția memorabilelor victorii românești. Ca și la Rovine, Vaslui, Călugăreni, în unirea de la 1600, în revoluțiile de la 1784, 1821 și 1848, în actele istorice ale făuririi României moderne din 1859 și 1877, temelia și brațul ager al acestui consens au fost masele largi ale poporului — muncitorii, țăranii, intelectualii, funcționarii și alte categorii sociale —, care au imprimat luptei expresia și manifestarea idealurilor populare. Chemarea sub arme — scrie un memorialist al vremii — „s-a făcut în cea mai mare ordine și cu un entuziasm care nu se poate descrie. În cinci zile întreaga armată română a fost mobilizată... 800 000 de oameni, adică aproape 13⁰/₀ din întreaga populație...”⁴⁴. Alături de oștire s-a aflat

⁴⁰ 50 de ani de la proclamarea independenței. 1877—1878. Documente istorice, București, 1927, p. 45.

⁴¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 336.

⁴² „Dacia viitoare”, anul I, nr. 1 din 1 februarie 1883.

⁴³ „Munca”, anul III, nr. 18 din 21 iunie 1892.

⁴⁴ Vasile Bianu, *Insemnări din războiul României mari*, tomul I, Cluj, 1926.

poporul înarmat, care a lovit fără cruțare pe dușman în teritoriul invadat. Iar în teritoriul liber s-au depus eforturi indescrivibile pentru susținerea frontului. Nicolae Iorga remarcă, în decembrie 1916, surprinzând această realitate, că „Armata noastră, în împrejurările de față, reprezintă un popor întreg. În afară de acei care se luptă, de acei care-i ajută fiecare cu tot ce poate, în afară de acei care întovărășesc fiecare lupta cu suferința lor, cu adîncă vibrațiune a ființei lor întregi, în afară de ei toți nu există popor românesc“⁴⁵.

Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz sînt expresia consensului național, a consensului de masă, specific românilor în vremuri de încercare. Înrolarea voluntară în luptă, pîrjolirea pămîntului în fața invadatorului, nesupunerea la mobilizări forțate în teritoriile cotoprite, sabotarea mașinii de război a dușmanului, sprijinirea directă a oștirii prin furnizarea de informații asupra trupelor inamice, contribuțiile materiale destinate înzestrării frontului cu cele necesare, încordarea puterilor pentru asigurarea producției sînt forme ale angajării combatante în cadrul aceluiași unic puls național. Cele mai multe dintre aceste forme le vom regăsi, ca tradiție românească de luptă, în cadrul insurecției naționale armate, integrate într-un ansamblu de modalități menite să conducă la victoria împotriva cotoptorului străin.

Și, deopotrivă, victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz se relevă ca proba cea mai reprezentativă atunci a înfrîngerii unor mari forțe dușmane, înzestrate cu masive capacități de luptă, prin suprema și eroica încordare a puterilor unui popor care avea de partea sa dreptatea istoriei. Ele ilustrează identitatea poporului nostru pe cîmpul de luptă, care-și va avea corespondentul în marele act al desăvîrșirii Unirii — încheiat la 1 decembrie 1918, prin momentul Alba Iulia —, magistrală dovadă că oamenii acestor meleaguri acționează unit, în furtuna evenimentelor, pentru cauza unei vieți de sine stătătoare în vatra existenței lor multimilenare.

Prin realizarea statului național unitar se înfăptuia pînă la capăt idealul viu afirmat de poporul nostru odată cu revoluțiile epocii moderne. Cu alte cuvinte, se încheia *revoluția pentru unitate*, operă pentru a cărei înfăptuire mișcarea muncitorească de la noi acționase cu toate forțele, demonstrînd astfel că clasa muncitoare, forțele socialiste, progresiste, revoluționare sînt apărătoarele cele mai fidele ale intereselor întregii națiuni. De la nivelul idealurilor revoluționare promovate de socialismul român, lupta pentru o Românie reîntregită a îngemănat strîns obiectivele sociale și naționale, ca două laturi inseparabile ale aceluiași unic deziderat de progres și libertate.

Perioada care a urmat a fost o perioadă de consolidare și dezvoltare a statului național unitar, a forțelor de producție și, totodată, de puternic avînt revoluționar pentru dezvoltarea democratică a țării, pentru apărarea intereselor maselor muncitoare, a independenței, suveranității și integrității României. Partidul Comunist Român s-a afirmat ca cea mai înaintată și patriotică forță a societății românești, exponent al celor mai fierbinți aspirații sociale și naționale, conducătorul luptei pentru înfăptuirea lor. Proletariatul organizat a desfășurat larg asaltul împotriva regimului burghez, a înfeudării țării puterilor străine, împotriva hitlerismului, a

⁴⁵ Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice. 1916—1917*, vol. II, Craiova, [f.a.], p. 216-211.

războiului antisovietic, pentru o politică de apărare a intereselor naționale, pentru dezvoltarea democratică, progresistă a României.

Pe acest fond, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă s-a împlinit ca rezultată și simbol ale întregii evoluții istorice parcurse de înaintașii noștri, ale mesajului de libertate și dreptate al tuturor generațiilor de pe meleagurile carpato-danubiene-pontice. Aici s-au vitalizat rădăcinile ei robuste, ancorate în specificul țării, în realitățile efective ale vremii. Marile momente ale istoriei românești și, în mod nemijlocit, cele din epoca modernă se înscriu, astfel, direct în cadrul procesului revoluționar ascendent din țara noastră, în rîndul factorilor făurari ai revoluției de eliberare națională și socială. Aceste momente istorice — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „constituie un tot unitar în procesul revoluționar din România, care a dus la crearea condițiilor pentru înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, la răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, la trecerea României pe calea dezvoltării democratice și apoi socialiste, deschizînd poporului nostru calea spre o viață nouă, liberă și independentă”⁴⁶.

În august 1944 s-a dat expresia acelei constante a demnității și vrierii de libertate și dreptate care a făcut ca poporul român să se ridice deasupra imenselor greutăți și opreliști, să înfrunte orice adversitate și să-și păstreze ființa națională, valorile individualității sale, dovedind că un popor decis pînă la capăt să evolueze de sine stătător prin vremuri nu poate fi încovoiat și răpus. Inițiatorul, dinamizatorul și făclia luminătoare de drum a consensului național care a stat la baza insurecției a fost partidul comuniștilor români. Pătrunzînd în adîncimea sa istoria națională, partidul a elaborat o linie politică clarvăzătoare, definită prin obiectivele reale ce stăteau în fața luptei poporului român, a realizat o largă unitate a tuturor forțelor patriotice, progresiste, democratice, a unor largi cercuri politice potrivnice hitlerismului, a întărit colaborarea cu forțele militare. Ideea de consens național a cunoscut astfel, prin insurecție, valori de pisc, alte și alte piscuri fiind urcate în anii ce au urmat — anii făuririi unității de monolit a întregului popor în jurul partidului. Tot ce a însemnat progres și creație în trecutul nostru trăiește și se valorifică în contemporaneitatea noastră — cea mai fertilă din istoria țării —, dîndu-ne imaginea orizontului mereu deschis, mereu mai înalt, întemeiat pe fundamente solide și trainice, făurite aici, pe pămîntul străbun.

PARTIDUL CLASEI MUNCITOARE — FACTOR ACTIV AL ACȚIUNII VIGUROASE A POPORULUI ROMÂN PENTRU LIBERTATE SOCIALĂ ȘI UNITATE NAȚIONALĂ

ION MAMINA, VASILE NICULAE

Cu 90 de ani în urmă, în 1893, când s-au întrunit la București, în congres național, reprezentanții clasei noastre muncitoare, hotărînd înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, istoria poporului român înscrie în paginile sale un eveniment de excepțională însemnătate. A fost unul dintre acele momente cruciale care, sintetizînd cu strălucire un glorios trecut, marca începutul unei etape noi, superioare în lupta proletariatului, a maselor muncitoare, a forțelor democratice și progresiste împotriva exploatării și asupririi, pentru apărarea independenței țării și făurirea statului național unitar, pentru transformarea revoluționară a societății românești. „Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forța socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației”¹.

De la începutul existenței sale, partidul clasei noastre muncitoare s-a angajat, programatic² și prin activitatea politică practică, să militeze, în fruntea proletariatului, a poporului pentru pregătirea terenului în vederea trecerii, prin revoluție, la o nouă orînduire socială, cea socialistă, să contribuie la soluționarea marilor probleme ale societății românești, între care, la loc de frunte, se situa atunci reîntregirea patriei³. În acest spirit, programul se pronunța pentru întărirea capacității de apărare a țării, dezvoltarea industriei naționale, elaborarea unei profunde legislații a muncii, rezolvarea problemei agrare și îmbunătățirea situației țărăni-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 10.

² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 52—60.

³ Ion Popescu-Puțuri, 1893 — moment istoric în organizarea clasei muncitoare, în *afirmarea ei pe scena politică a României*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 25—34.

mii, introducerea votului universal și larga democratizare a vieții politice. Gîndirea socialistă românească a preconizat, astfel, necesitatea unor schimbări de ordin structural, care, luate în totalitatea lor și considerate în legătura lor intimă, însemnau, în raport cu stadiul evoluției istorice și cu interesele maselor populare, așezarea țării sub orizontul unei noi faze de dezvoltare. Prin toate acestea, programul partidului clasei noastre muncitoare demonstra că aplicarea creatoare a marxismului la ansamblul socio-economic și politic al țării reprezenta singura modalitate de a răspunde dezideratelor majore ale acesteia, permițînd stimularea energiilor creatoare ale unor mase tot mai largi în jurul unui partid cu un program realist, care îmbina armonios viziunea largă asupra viitorului socialist al patriei cu cerințele și obiectivele particulare ale fiecărui moment istoric anterior acestei prefaceri revoluționare.

Puternic ancorat în realitățile patriei, partidul clasei muncitoare a exprimat, în peisajul politic al epocii, o concepție proprie, conturată prin raportare nemijlocită la realitatea românească, privind obiectivele aflate în fața țării. Spunîndu-și cuvîntul față de marile și arzătoare probleme izvorite din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului material și social, partidul politic proletar a preconizat soluții concrete, potrivit cu interesele și aspirațiile revoluționare și patriotice ale proletariatului, ale maselor largi populare. Platforma politică generală a partidului proletar a subsumat, pe linia unei continuități de gîndire și acțiune, cîștigurile luptelor de veacuri pentru libertate națională și socială ale poporului român, trecute prin filtrul înțelegerii superioare marxiste, propria experiență dobîndită în descifrarea căilor și mijloacelor de urmat în vederea făuririi României noi, socialiste, ceea ce a fost de natură să capteze interesul maselor largi, să le mobilizeze în jurul unui crez însuflețitor.

În acest spirit, preluarea celor mai înaintate idealuri ale ideologiei de la 1848 și continuarea lor pe plan superior a constituit pentru partidul muncitorimii unul dintre argumentele prin care și-a fundamentat legitimitatea luptei, girul prețios al obiectivelor programatice propuse. „Luptătorilor de sub steagul roșu de azi — scria, în 1898, organul central al partidului, într-un articol consacrat semicentenarului revoluției de la 1848 — le cade datoria de a aduce la îndeplinire reformele făgăduite de idealistii (vizionarii — *n.n.*) de odinioară. Arma căzută din mîinile lor va fi ridicată de aceștia și mînuită cu vrednicie pînă cînd cuvintele care străluceau în aureola roșie de acum cincizeci de ani vor deveni fapte“⁴. Tocmai de aceea, în programul partidului și-au găsit locul firesc revendicările general-democratice, care, odată îndeplinite, reprezentau jaloane esențiale pe drumul cuceririi de către clasa muncitoare, în fruntea poporului, a puterii politice și a instaurării socialismului pe pămîntul românesc. O uriașă acțiune transformatoare pe care partidul clasei muncitoare și-a asumat-o în mod conștient pentru „poporul întreg de la orașe și de la sate, pentru poporul țării românești și pentru viitorul ei“⁵.

Întreaga existență a partidului politic al proletariatului român se înscrie ca parte integrantă a organismului economic și social-politic al țării, îl consacără drept purtătorul idealurilor celor mai nobile ale clasei muncitoare, ale întregului popor. Pe măsura creșterii de ansamblu a partidului, acțiunea sa politică a căpătat contururi tot mai precise, defi-

⁴ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 155 din 27 mai 1898.

⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 69.

nindu-se prin prezență și atitudine fermă pe scena politică a țării, poziție clar delimitată față de celelalte forțe politice, creativitate și originalitate manifestate în formularea punctelor de vedere proprii față de toate marile probleme aflate în fața societății românești, prin dinamism și vigoare în lupta pentru impunerea lor în viață.

Partidul muncitorilor a organizat și îndrumat luptele sociale ale proletariatului pentru drepturi și libertăți economice, fapt care s-a răsfrint în mod pozitiv nu numai sub raportul relațiilor dintre muncă și capital, ci și pe ansamblul regimului social-politic, determinând mutații în direcția progresului societății românești. O mare însemnătate pentru dezvoltarea mișcării revoluționare a proletariatului român au avut-o și vasta activitate politico-ideologică, de răspândire largă a ideilor socialismului științific, atragerea în rândurile partidului a țărănimii și intelectualității, acțiunea politică-parlamentară — soldată cu alegerea unor reprezentanți socialiști în parlamentul țării —, campaniile de masă pentru obținerea de revendicări economice și politice cuprinse în programul socialist. În genere, formele de acțiune enumerate au fost folosite de partidul clasei muncitoare concomitent și unitar, ceea ce nu a exclus, însă, posibilitatea utilizării cu precădere a uneia sau alteia dintre ele, în funcție de cerințele momentului istoric, de amploarea și intensitatea fenomenului revoluționar. Toate au avut ca scop „de a întări și ridica clasa muncitoare și a o face mai aptă pentru lupta finală : dezrobirea ei completă, economică și politică”⁶. S-a ajuns, astfel, la înțelegerea clară că acest obiectiv fundamental va fi atins de proletariat numai prin „cucerirea puterii politice — mijlocul necesar pentru prefacerea societății”⁷, „condiția esențială pentru triumful revoluției sociale”⁸.

Istoria demonstrează cu putere că memorabilul eveniment din 1893 n-a fost rezultatul unei acțiuni conjuncturale și nici rodul unor mutații de ordin tactic și strategic aparținând momentului istoric dat, ci a reprezentat încununarea unui îndelungat proces de creștere și maturizare a clasei noastre muncitoare, al devenirii sale pe drumul organizării, al afirmării în societatea românească ca o forță socială purtătoare a idealurilor de progres ale națiunii române. N-a fost deloc întâmplător faptul că proletariatul din România a început să se înfiripe și s-a format, ca o clasă socială, în condițiile destrămării relațiilor de producție feudale și apariției celor capitaliste, dar și ale intensificării luptei poporului român pentru libertate socială și națională, fenomene ce au avut loc spre sfârșitul veacului al XVIII-lea și pe aproape întregul parcurs al veacului al XIX-lea. În această epocă de puternică efervescență patriotică, proletariatul își face ucenicia revoluționară, aducându-și partea de contribuție la izbînzile întregului nostru popor.

Încadrarea sa activă în șuvoiul revoluționar a permis tinerei muncitorimii române să discearnă, prin timp, adevăratul drum către împlinirea marilor noastre idealuri sociale și naționale, iar organizarea sa și constituirea mișcării muncitorești au pregătit, treptat, formarea conștiinței cu privire la rolul său istoric în societate. Prin modul de formare și dez-

⁶ *Ibidem*, p. 699.

⁷ „Viitorul social”, anul II, nr. 8—9, martie 1914, p. 368.

⁸ „România muncitoare”, anul IX, nr. 45 din 13 iunie 1913.

voltare, prin aderarea plenară la efortul de înnoire a structurilor social-economice și politice ale țării, proletariatul și mișcarea noastră muncitorească vor cunoaște, în permanență, o evoluție caracterizată prin unitate, continuitate și ascendență revoluționară. De la primele asociații profesionale de întraajutorare, constituite la mijlocul veacului trecut, la cele dintâi cercuri socialiste, de la Asociația generală a lucrătorilor din România care, în 1872, își propunea să unească proletariatul la scară națională, la Partida muncitorilor ce-și conturează treptat formula organizatorică și programul după cucerirea independenței de stat depline și de aici la istoricul moment 1893 — acestea au fost tot atâtea trepte de ascensiune politică și ideologică parcurse de forța centralizată muncitorească din România.

Pe măsura dezvoltării numerice a proletariatului — de la circa 120 000 de muncitori înregistrați în statistici îndată după Unirea Principatelor, la peste 450 000 în preajma primului război mondial —, odată cu creșterea conștiinței sale de clasă, cu asimilarea și aplicarea creatoare a ideilor socialismului științific, mișcarea muncitorească din România se afirmă cu tot mai multă claritate, ca o forță distinctă, întemeiată pe principii politice proprii, care interesau nu numai muncitorimea, ci și țărănimea și alte categorii sociale exploatate. „Proletariatul — se subliniază în *Programul Partidului Comunist Român* — devine tot mai mult purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea independenței de stat”⁹.

Și aceasta pentru că programul său de luptă s-a încheiat treptat, în directă consonanță cu specificul românesc, bazele fiind puse încă din momentul cînd, în 1796—1799, prin manifestațiile de împotrivire ale lucrătorilor de la manufactura de postav din Pociovaliște, „o adevărată chestie muncitorească se deschidea astfel și la noi”¹⁰, așa cum remarcă Nicolae Iorga. Acest program, formulat cu tot mai multă claritate, după îndelungate și fertile dezbateri în interiorul mișcării muncitorești — în 1879, 1886, 1893 —, se va îmbogăți în permanență, incluzînd obiective fundamentale ale întregului nostru popor, pilonii săi de rezistență constituindu-i lupta pentru emancipare socială, libertate și unitate națională. Numai astfel proletariatul își demonstra împlîntarea adîncă în solul românesc, preocuparea pentru rezolvarea problemelor majore ale României moderne, numai astfel au putut fi atrase sub steagul său de luptă mase tot mai largi, plasînd clasa muncitoare, mișcarea revoluționară în mijlocul marilor frămîntări de pe scena social-politică și conferindu-i un rol de prim ordin în societatea românească.

O atestă, în modul cel mai clar, marile înfăptuiri ce vizau atît libertatea națională cît și emanciparea socială — revoluțiile de la 1784, 1821 și 1848, Unirea din 1859, războiul cuceririi independenței absolute —, care încorporează și contribuția tinerei clase muncitoare. Aportul proletariatului la desfășurarea acestui amplu proces revoluționar a crescut pe măsura sporirii ponderei sale în ansamblul economiei naționale și ca urmare

⁹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 32.

¹⁰ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, București, 1929, p. 110.

a maturizării conștiinței de clasă a muncitorimii, a organizării sale politice și profesionale ¹¹.

În timpul revoluțiilor din 1784 și 1821, minerii, lucrătorii din ateliere și manufacturi, calfele, meseriași au participat, alături de alte categorii de orășeni și de masele țărănești, la desfășurarea evenimentelor, au susținut programele sociale și naționale formulate de Horea și Tudor Vladimirescu.

Revoluția română din 1848, care a ridicat la luptă întregul popor, a avut un sprijin de nădejde în muncitorime. Prezența sa activă în marile evenimente de afirmare plenară a idealului revoluționar — la București și Iași, la Blaj și Lugoj —, contribuția adusă în momente de cumpănă pentru cauza revoluției de către tăbăcari, lucrători din mine și saline, tipografi, fierari, calfe, ucenici — la Slănic, Telega, Uioara, Oravița — reprezintă tradiții glorioase pe care le-a încorporat istoria începuturilor mișcării noastre muncitorești. Lucrătorii tipografi din București au tipărit și răspândit în mii de exemplare proclamația revoluționară de la Islaz, precum și numeroase apeluri și manifeste prin care poporul era chemat la luptă pentru izbînda revoluției, iar numeroși tăbăcari, muncitori din zalhanale, pînzari, brutari, măcelari, croitori au participat la acțiunile de la București din 19 și 30 iunie 1848 de apărare a guvernului provizoriu împotriva acțiunilor contrarrevoluționare ¹².

O viguroasă prezență a clasei muncitoare, alături de întregul popor, o înregistrează momentele eroice care au condus la Unirea Principatelor din 1859. La Iași, dar mai ales la București, acolo unde se decidea soarta unirii, masele muncitoare, împreună cu alte categorii de orășeni, cu miile de țărani veniți să susțină dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, au avut un rol hotărîtor în realizarea marelui ideal. N. T. Orășanu, participant direct la evenimentele de la București din 22—24 ianuarie 1859, relatează în pagini emotionante despre contribuția maselor populare la actul Unirii. Printre miile de orășeni aflați în acele zile pe dealul Mitropoliei, în jurul sediului Adunării electivă, formînd o adevărată „mare vie ale cărei valuri abia se puteau mișca și care amenința să prăvălească pe uși și pe ferestre în Cameră, ca să-și susție drepturile și principiul său“, se aflau meseriași, calfe, ucenici din cartierele mărginașe ale orașului. Aceștia, subliniază memorialistul, „fură cei ce luară partea cea mai activă“ ¹³ în înfăptuirea Unirii Principatelor Române.

În aceste condiții istorice, numeroase momente ale începuturilor mișcării noastre muncitorești atestă preocupări majore pentru întărirea statului român, îndeosebi pe plan economic, bază solidă pentru realizarea dezideratelor sale naționale. Încă în 1841, Teodor Diamant, realizatorul

¹¹ Vezi pe larg : Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frământări sociale. 1821—1907*, Editura politică, București, 1969 ; *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Editura politică, București, 1979 ; *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, Editura politică, București, 1979 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 414—431 ; Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983, p. 217—264.

¹² *Începuturile mișcării muncitorești și socialiste în România*, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 4/1981, p. 134—142 ; Vasile Petrișor, *Muncitorimea — forță socială activă în desfășurarea revoluției române de la 1848*, în „Anale de istorie“, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 112—124.

¹³ N.T. Orășanu, *O pagină a vieții mele sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859*, București, 1861, p. 28, 31.

falansterului de la Scăieni, preconiza constituirea de unități „agro-industriale“, datorită cărora „produsele țării n-ar mai fi exportate în stare brută în străinătate și importate manufacturate“¹⁴, fapt care ar conduce la lichidarea dependenței economice față de țările dezvoltate din punct de vedere industrial. Este deosebit de semnificativă în acest sens și concepția pe care o exprima, la 1872, Asociația generală a lucrătorilor din România. Tînăra noastră clasă muncitoare, care își crease prima organizație centralizată la nivel național, una dintre cele mai vechi din lume, și-a manifestat nu numai dorința de a se uni pentru a-și susține propriile interese de clasă, ci și încrederea în capacitatea sa de forță socială apărătoare a aspirațiilor fundamentale ale țării spre obținerea independenței. „În momentele de față — se spunea în Apelul adresat muncitorilor, la 12 noiembrie 1872, pentru a se organiza în cadrele Asociației — nimic nu este mai necesar decît unirea întregului element român în contra relelor tendințe străine, tendințe care tind la cotorpirea patriei noastre, a căminului nostru, pentru care străbunii noștri au jertfit tot, chiar singele și viața lor, prin lupte și alte acte și fapte mari și oneste, ca să ne poată conserva o frumoasă și curată patrie“¹⁵.

Clasa muncitoare, mișcarea muncitorească și socialistă din România au dat strălucite dovezi ale patriotismului, ale dăruirii și devotamentului pentru cauza poporului și a patriei, în 1877, cînd întreaga viață politică a țării se concentra în jurul marelui eveniment pe care-l reprezenta proclamarea independenței de stat absolute a României, manifestîndu-se ca susținătoare active ale luptei pentru cucerirea neatîrnării țării.

În istorica zi de 9 mai 1877, atunci cînd, la tribuna Adunării deputaților, răsuna, încărcat de emoția caracteristică marilor evenimente, glasul lui Mihail Kogălniceanu, rostind memorabilele cuvinte „Sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare“, muncitorimea Capitalei se afla în rîndurile mulțimii uriașe ce înconjura clădirea forului legislativ, dînd tărie de granit declarației de independență a poporului român. Această atitudine izvora din convingerea fermă că independența de stat deplină a țării constituia o condiție esențială a dezvoltării neatîrnate și libere a poporului român, o bază necesară pentru evoluția pe noi trepte a mișcării muncitorești. Membri ai organizațiilor socialiste, tineri medici, studenți s-au înrolat voluntar, mai ales în unitățile „Crucii roșii“, punîndu-și viața, cunoștințele și elanul patriotic în slujba nobilei cauze a neatîrnării țării. Strălucita victorie din 1877—1878 n-ar fi fost posibilă fără sprijinul neprecupețit pe care întregul popor l-a acordat armatei. Alături de țărănime, care a dus greul războiului atît pe front, cît și în țară, alături de intelectualitatea patriei, proletariatul din întreprinderile și stabilimentele industriale a susținut, prin toate mijloacele, uriașul efort material cerut de pregătirea și desfășurarea operațiunilor militare.

Cîștigarea independenței depline, rod al luptei întregului popor, și care încorporează, la loc de cinste, contribuția clasei muncitoare, a tinerii mișcări socialiste, „a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evo-

¹⁴ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878*, Editura politică, București, 1971, p. 178.

¹⁵ *Ibidem*, p. 659.

luții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare“¹⁶.

Epoca istorică deschisă de marea izbîndă din 1877—1878 demonstrează că, în concepția care a guvernat acțiunea partidului politic proletar, libertatea națională și unitatea de stat au fost considerate ca imperios necesare atît pentru propășirea, în ansamblu, a țării, pentru rezolvarea problemelor esențiale cu care se confrunta România, cît și pentru întărirea și dezvoltarea luptei maselor muncitoare împotriva exploatării, pentru făurirea unei noi societăți. Ea reprezenta reflexul teoretic al înțelegerii sarcinilor majore aflate în fața poporului român pe linia făuririi statului național unitar, a apărării independenței, suveranității și integrității sale teritoriale, al descifrării proceselor istorice impulsionate prin cucerirea independenței de stat depline, răsfrînte în mod pozitiv asupra întregului curs al devenirii moderne a României. Partidul clasei noastre muncitoare a răspuns cu patriotism fierbinte exigenței majore, ce constituie — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „prima cerință a unui partid revoluționar“, și care constă „în a conduce propriul popor în lupta pentru apărarea intereselor economice și politice ale maselor, pentru dreptate socială și democrație, pentru apărarea integrității și independenței țării. Rezultatele obținute în această luptă reprezintă criteriul esențial de apreciere a atitudinii revoluționare, marxist-leniniste a fiecărui partid“¹⁷.

Bătăliile neîncetate, pline de jertfe și sacrificii, duse de poporul român împotriva cotropitorilor și asupritorilor străini, s-au constituit într-o experiență care a demonstrat hotărîrea clasei noastre muncitoare de a apăra cu orice preț dreptul sacru al țării la viață liberă și independentă. Exemplul înălțător al eroismului ostașilor români în războiul de independență a fost adesea invocat ca argument istoric în sprijinul necesității întăririi organizatorice a mișcării noastre muncitorești. Astfel, într-un apel din 1888 al Societății „Înfrățirea muncitorilor“ din Galați, se evidențiază : „Să ne grupăm împrejurul acestui steag și călăuziți de această idee sfîntă (a luptei unite — *n.n.*) să dăm mîna unul cu altul și să-l purtăm tot cu atîta bărbăție cum l-au purtat și frații noștri pe cîmpiile Plevnei, vîrsîndu-și ultima picătură de sînge“¹⁸. Pe aceeași linie consecventă de gîndire, revista teoretică „Viitorul social“ scria : „Că țara trebuie apărată, acesta este un lucru astfel de elementar, că e aproape de prisos a-l pomeni... Independența popoarelor deci și apărarea acestei independențe — este unul dintre articolele programului nostru“¹⁹.

Partidul socialist a oferit și soluții proprii destinate să potențeze capacitatea de apărare a țării, să-i consolideze independența, temeiuri solide ale înfăptuirii idealurilor de dreptate socială și unitate națională. Totodată, înțelegînd pericolele care planau asupra țării datorită politicii marilor puteri, în condițiile ascuțirii contradicțiilor interimperialiste, socialiștii români s-au declarat pentru apărarea, cu arma în mînă, a liber-

¹⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 34.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 123.

¹⁸ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892, Editura politică, București, 1973, p. 434.

¹⁹ „Viitorul social“, anul I, nr. 10, mai 1908, p. 317—318.

tății patriei. „Cînd viața României, ca stat neatîrnat, ar fi amenințată — scria I. Nădejde — socialiștii români și-ar face datoria, dîndu-și viața pentru patria lor“²⁰. În același spirit, militanții partidului declarau : „Noi înțelegem că atunci cînd vom fi atacați de un alt stat să ne apărăm... libertățile ce ni le-am cîștigat“, să apărăm „propria independență și teritoriul nostru“²¹. Afirmîndu-se cu claritate că, „socialiștii se vor lupta cu înverșunare împotriva agresorului care calcă neatîrnarea țării lor“²², s-a dat glas unor idei ce s-au înscris în epocă drept cîștiguri la patrimoniul gîndirii socialiste a vremii într-o chestiune de interes național general.

Susținînd, în focul bătăliilor de clasă, dezideratele fundamentale ale dezvoltării independente a țării, partidul clasei muncitoare a pus în discuție datele esențiale ale prefacerilor corespunzătoare desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice — etapă necesară pe drumul făuririi orînduirii socialiste pe pămîntul României —, precum și mijloacele revoluționare în slujba acestui ideal. Din acest punct de vedere, toate acțiunile îndreptate spre cucerirea de reforme economice, de noi drepturi și libertăți, au fost subordonate obiectivului fundamental al partidului proletariatului — transformarea structurală a societății prin desființarea oricărei dominații și exploatare. Dealtfel, în înfăptuirea unor măsuri de ridicare a condițiilor și drepturilor sociale și politice ale maselor, în soluționarea unor probleme fundamentale ale societății românești, socialiștii au găsit cheazășia întăririi neatîrnării naționale, a intensificării luptei pentru deplina unitate statală a românilor. Căci, declarau reprezentanții clasei muncitoare în Parlamentul țării, măsurile de înfăptuire a acestor obiective „trebuie să le căutăm, trebuie să le găsim în noi, în neamul nostru care a știut, după vremuri, să se arate în stare a păstra și a apăra cu vrednicie acest pămînt împotriva tuturor încălcărilor și năvălirilor“ ; tocmai de aceea declarau ei, „trebuie să deșteptăm masele populare, să deșteptăm la viață politică pe fiii, pe urmașii acelor viteji care, în atîtea rînduri și în scurgerea atîtor veacuri, ne-au apărat țara și neamul“²³.

Astfel, prin întruniri și demonstrații de masă, prin acțiuni greviste, Partidul socialist a impus statului burghez să se îndrepte spre introducerea în România a premiselor unui regim al legalității muncii, să facă din aceasta, așa cum recunoștea I. G. Duca, „una din chestiunile cele mai grave și mai arzătoare“²⁴. Partidul clasei muncitoare a dat expresie teoretică și materializare practică unității de interese ale muncitorilor și țăranilor, o unitate organică, ce a început să fie înțeleasă sub semnul unei solidarități militante capabile să asigure transformarea din temelii a societății. Pentru a pregăti muncitorimea de la orașe și de la sate pentru „lupta mare a viitorului“, cum scriau publicațiile socialiste, partidul clasei muncitoare a preconizat — prin exproprierea silită și totală a marii proprietăți rurale — o măsură radicală în domeniul agrar, urmărind modificarea calitativă a structurii sale ; a relevat necesitatea ridicării gra-

²⁰ „Evenimentul literar“, anul I, nr. 24 din 30 mai 1894.

²¹ „România muncitoare“, anul VIII, nr. 77 din 4 octombrie 1912 ; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 431.

²² „România muncitoare“, anul X, nr. 93 din 14 august 1914.

²³ V.G. Morțun, *Al V-lea răspuns la Mesagiu. Cuvîntare rostită în ședințele Camerei de la 13 și 14 decembrie 1896, în Deputații socialiști în Parlamentul român — Discursuri (1888—1899 ; 1919—1921)*, Editura politică, București, 1983, p. 93—94.

²⁴ *Dezbaterile Adunării Deputaților. Sesiunea ordinară prelungită 1912—1913, ședința din 22 martie 1913*, nr. 48, p. 726.

dului de cultură și educație al țărănimii prin introducerea învățămîntului gratuit și obligatoriu (presupunînd și construcția de școli, dezvoltarea școlilor profesionale agricole, ajutoare materiale pentru fiii sătenilor, îmbunătățirea condițiilor generale ale învățătorilor); a militat pentru acordarea de drepturi și libertăți țărănimii, pentru ca ea să participe în mod direct și activ la viața publică a țării; atunci cînd truditorii pămîntului s-au ridicat la luptă — cum au fost, în șirul revoltelor țărănimii, marile răscoale din anii 1888 și 1907 —, clasa muncitoare s-a afirmat drept singura forță socială, care, în ansamblul său, a dat întregul sprijin țărănimii. Prin campanii politice, prin confruntări electorale s-a urmărit democratizarea reală și deplină a raporturilor politice. Au fost toate acestea un răspuns responsabil la necesități interne presante, latură intrinsecă a acțiunii revoluționare a clasei muncitoare, forța socială care și-a asumat îndatorirea „de a lupta cu toate sacrificiile pentru *democrație și socialism*”²⁵.

În felul acesta, partidul revoluționar al proletariatului, afirmîndu-și caracterul de clasă, a pus în lumină, totodată, rolul său ca partid „național și democratic în înțelesul cel mai adînc al cuvîntului”, căci „interesul țării — se sublinia, pe bună dreptate, în Raportul prezentat la Congresul partidului din 1910 — nu este ca temelia de la orașe și sate să se dărapească, ci este, dimpotrivă, ca poporul să fie bine situat materialmente și moralmente. Cînd cerem deci îmbunătățiri și reforme, lumină și bunăstare, noi luptăm nu numai pentru realizarea intereselor unei clase, ci luptăm pentru țara întreagă, pentru *întărirea națională*”²⁶.

De asemenea, partidul clasei muncitoare a acordat o atenție deosebită relațiilor externe ale țării, fapt ce reprezintă o mărturie elocventă a înțelegerii sarcinilor majore aflate în fața României pe linia desăvîrșirii statului național unitar, a apărării suveranității și integrității sale, în împrejurările complexe ale vieții internaționale dominată de politica forței și a intervenției brutale a marilor puteri imperialiste. Analiza întreprinsă de militanții clasei noastre muncitoare asupra politicii externe a statului român a purtat girul realismului, ea ținînd seama de condițiile și posibilitățile interne ale țării, de situația specifică geografică și strategică a României, de jocul alianțelor marilor puteri, de evoluția și dinamica relațiilor internaționale.

Desprinzînd coordonatele de permanență ale politicii externe românești și pronunțîndu-se pentru menținerea lor, socialiștii au relevat că acestea s-au definit prin „continuitate, logică, consecvență”²⁷, fiind „o politică de defensivă națională, adică o politică avînd de scop apărarea a ceea ce avem și revendicarea pentru viitor a ceea ce ni s-a răpit”²⁸. Statornicii locuitori ai vetrei străbune Dacii — subliniau socialiștii — au fost siliți să se ridice la luptă pentru a-și apăra însuși dreptul la existență primejduit de expansionismul unor mari puteri. „Din toată lunga, dureroasă și zbuciumată existență istorică a Principatelor Române — observa cu un adînc simț istoric M. Gh. Bujor —, scoatem aceeași încheiere generală, că mai toate războaiele purtate de ele au fost... războaie de defen-

²⁵ „România muncitoare”, anul III, nr. 38 din 18—25 noiembrie 1907.

²⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 67.

²⁷ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 192.

²⁸ *Ibidem*, p. 105.

sivă, de apărare a solului și a neatîrnării împotriva năvălitorilor din afară”²⁹.

În lumina sarcinilor vitale ale poporului român, partidul clasei muncitoare a militat pentru o politică externă activă, îndreptată împotriva politicii imperialismului cotropitor, afirmînd drepturile popoarelor la independență și egalitate, în sensul instaurării unor norme și relații în viața internațională menite să elimine forța și să proclame dreptul. „Reprezentanții de frunte ai partidului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — se ridicau cu putere împotriva dominației străine, proclamînd solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, dealtfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă”³⁰.

Socialiștii români au apărut cu tărie dreptul la existență și la afirmarea fiecărei națiuni, principiile respectării independenței, a egalității în drepturi a tuturor țărilor. „Socialismul nu e dușmanul națiunilor — scria „România muncitoare” din 24—30 iunie 1907 —, ci, dimpotrivă, lupta lui tinde la asigurarea celei mai depline și mai armonice dezvoltări a individului, a națiunii și unității pe pămînt”. La Congresul partidului din 1910, în cuvinte vibrante, socialiștii români au declarat: „Noi voim să se păstreze independența fiecărei națiuni, căci altfel nici nu s-ar putea stabili adevăratele legături trainice între popoare, în care fiecare națiune să aducă tributul propriu de cultură în concertul civilizației omenеști”³¹. Egalitatea și libertatea fiecărei națiuni, înscrise ca deziderate fundamentale ale unei gândiri revoluționare novatoare, își vădesc și azi valoarea prin simbolul și reverberația lor în contemporaneitate.

Cerință istorică inexorabilă, reclamată de legile obiective ale evoluției societății românești, desăvîrșirea procesului făuririi statului național unitar a angrenat toate clasele sociale și forțele politice atît din România liberă cît și din teritoriile istorice cotropite, înscriindu-se ca o coordonată de prim ordin a luptei poporului pentru dreptate și libertate națională. Cu deplină îndreptățire publicațiile socialiste puteau să scrie că „asupra unirii toți românii sînt de o părere”³².

Problema luptei de eliberare și-a găsit o temeinică fundamentare în programul partidului clasei muncitoare, în scrierile militanților săi de frunte. În cadrul acestei concepții, reîntregirea vechii Dacii reprezenta o premisă esențială a luptei poporului român pentru făurirea unui stat unitar, liber, fundat pe dreptate socială și pe egalitatea tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, a „Daciei libere, pe pămîntul căreia să trăiască un popor liber”³³. Revista „Dacia viitoare” scria cu claritate, în acest sens: „Voim o Dacie mare și unită, dar... nu Dacia boierilor și trîntorilor... Nu. Dacia noastră va fi Dacia țăranului și a muncitorului atît cu mîna și capul”³⁴. Iar „Munca”, organul central al partidului, declara: „Voim o Românie mare și puternică, o Românie însă liberă și alcătuită din cetățeni liberi economicеște și politicеște. Acesta ne este idealul nostru în ceea ce privește chestiunea națională”³⁵.

²⁹ M. Gh. Bujor, *Războiul european și social-democrația*, Cercul de editură socialistă, București, 1914, p. 11.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 267.

³¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 67.

³² „România muncitoare”, anul VI, nr. 65 din 21 octombrie 1910.

³³ „Emanciparea” anul I, nr. 2, mai 1883.

³⁴ „Dacia viitoare”, anul I, nr. 3 din 1 martie 1883.

³⁵ „Munca”, anul III, nr. 18 din 21 iunie 1892.

Unirea a fost văzută de socialiști ca o cerință fundamentală a tuturor românilor, ce izvoră din antecedentele și drepturile nezdruincinate ale unei istorii multimilenare : „*Voim Dacia așa cum ea fu fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română. Acest pământ udat cu singele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărina lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru. Voim dar ca ceea ce este al românului, lui să-i aparțină, ca înjusta, neomenoasa și nedemna de secolul în care trăim, de dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege. Dacă dreptul are vreo putere pe acest pământ, Transilvania și celelalte părți ale vechii Dacii, unde românii sînt în majoritate, trebuie să fuzioneze și se va fuziona mai devreme sau mai tîrziu în statul român*“³⁶.

Această declarație de principiu a revistei semnificativ intitulată „Dacia viitoare“ concentra în chip magistral concepția socialiștilor români asupra istoriei, care, în viziunea lor, era chemată să impulsioneze, prin cunoașterea autentică a măreției trecutului, energiile și conștiințele maselor, chemate să împlinească obiectivul fundamental al reîntrupării vechii Dacii. Iată de ce ei s-au aplecat cu atenție asupra trecutului multimilenar al românilor, remarcîndu-se în acest sens analizele și studiile istorice ce și-au găsit locul în paginile publicației „Contemporanul“ și, în mod deosebit, exegezele datorate frunțașului socialist Ioan Nădejde.

Referitor la vasta problematică a originii poporului nostru și a viețuirii sale statornice în vatra strămoșească, militanții socialiști s-au preocupat, în primul rînd, de istoria traco-geto-dacilor, deoarece „pentru noi românii chestiunea aceasta are o mare însemnătate“³⁷, dată fiind originea tracă a geto-dacilor. Locuind de milenii aceste meleaguri, făurind aici, fără întrerupere, o civilizație materială și spirituală proprie, românii — scria I. Nădejde într-un studiu de referință, intitulat *Originea dreptului consuetudinar român* — sînt „un popor osebît, nici slavi, nici germani, ci traci“, deoarece geto-dacii, „elementul trac, a jucat rolul principal în făurirea naționalității noastre“³⁸.

De pe aceste temeuri, socialiștii au pus în evidență : înfăptuirile remarcabile ale epocii lui Burebista — a aceluia care, făurind statul dac centralizat și independent, „a căpătat de la nație o încredere oarbă și fără de margini“ ; bătăliile eroice pentru libertate conduse de Decebal — cel care „prin activitate, prin dibăcie, prin împotrivirea cea mai îndărătnică, prin frica ce insuflă“, s-a impus „între dușmanii cei mai vestiți ai Romei, alături cu Mitridate și cu Hanibal“ ; permanența poporului nostru între granițele vechii Dacii după retragerea romană din anul 271 e.n. — ceea ce a contribuit la combaterea teoriei roesleriene, pe care socialiștii au apreciat-o ca „dictată de interese naționale și politice“ ostile poporului român³⁹.

Analiza evoluției și construcției statale la români a permis militanților partidului clasei muncitoare să pună într-o puternică lumină bătăliile eroice ale poporului nostru pentru apărarea independenței și ființei naționale, eforturile sale pentru refacerea vechii Dacii, ca și locul măreț

³⁶ „Dacia viitoare“, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883.

³⁷ *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor*. Texte ale socialiștilor români scrise între anii 1872—1919, Editura politică, București, 1980, p. 19.

³⁸ „Noua revistă română“, vol. 1, nr. 3 din 1 februarie 1900, p. 115, 130.

³⁹ „Contemporanul“, anul I, nr. 7/1881, p. 277 ; nr. 8/1881, p. 296 ; anul VI, nr. 10/1888, p. 335.

al Unirii din 1600 în gândul și fapta românilor. „Sub Mihai Viteazul — releva V.G. Morțun în Parlamentul țării, la 11 decembrie 1897 —, Muntenia, Moldova și Transilvania au fost întrunite un minut mulțumită energiei și geniului acestui viteaz“, dar și vitejiei și eroismului maselor, ale țărănimii, în primul rând, „care ne-a apărat și limba, care ne-a apărat și unitatea națională, care ne-a apărat și statul român, scăpându-l din restriștile vremilor trecute“ — forțe de bază ale poporului, cărora le revenea și sarcina împlinirii visului desăvârșirii unității național-statale. Căci, sublinia același deputat socialist, marea izbândă de la 1600 „și astăzi este crezul intim al neamului nostru : întrunirea românilor într-un singur stat“⁴⁰.

Prin aceasta, socialiștii români și-au dovedit capacitatea de discernere judicioasă a trăsăturilor unui proces semnificativ, care cuprinsese multe țări și popoare. „Nimeni mai mult decât socialiștii nu se ridică împotriva asuprii sub orice formă, deci și sub forma de jug străin. Tot așa recunoaștem că unirea tuturor oamenilor care grăiesc aceeași limbă, este un drept și o necesitate istorică“. Ei au înțeles în profunzime relația dialectică dintre patriotism și solidaritatea internațională, ca laturi esențiale ale procesului amplu de dezvoltare, pe noi trepte, a mișcării muncitorești. „Internaționalismul și patriotismul, în sensul cel bun și adevărat al cuvîntului — releva, la 1 mai 1892, gazeta „Munca“ —, nu numai că nu exclud, dar sînt legate necesarmente între ele“.

Angajîndu-se programatic să acționeze „contra oricărei subjugări naționale“, reprezentanții partidului clasei noastre muncitoare au condamnat menținerea în stare de dependență a unor state, împrăștiînd aspirațiile de libertate ale popoarelor subjugate, au relevat însemnătatea luptelor naționale și rolul lor de factor motor în accelerarea procesului de emancipare socială. Împotriva tezelor acelora care încercau să acrediteze ideea, potrivit căreia socialismul exclude patriotismul, partidul clasei muncitoare și-a exprimat cu hotărîre adîncă sa dragoste de patrie. „Sîntem români și patrioți — scria în urmă cu un veac revista socialistă „Emanciparea“ — pînă la marginea aceea care este încă necunoscută șovinismului, și patriotismul nostru, legitimat prin robia veacurilor trecute, cît și prin greutatea ce au neamurile mici de a trăi independente în mijlocul arsenalului european, nu-și va manifesta ființa nici prin lovituri aduse drepturilor neamurilor străine, nici prin revendicări care ar fi mai mari decât permite dreptatea și adevărul istoric“⁴¹. Pe aceeași linie de gândire și acțiune, organul central al partidului, „România muncitoare“, sublinia : „Patria e un tezaur de progres și civilizație, e sinteza evoluției unui popor, e comunitatea de limbă și obiceiuri și e sanctuarul libertății relative. Partidul socialist nu poate să neghe această vie realitate, patria“⁴².

Luptînd pentru făurirea statului național unitar român, militanții revoluționari au avut permanent în vedere toate teritoriile românești cotate. Ei au demascat exploatarea națională la care erau supuși românii, descifrînd, totodată, atît sarcinile mișcării de eliberare națională, derivate din situația specifică a fiecărei provincii, cît și direcțiile esențiale de acțiune ale partidului politic al proletariatului din România în problema națională. „Cînd vorbim de unitate națională, de ajutorarea românilor de a se putea liber dezvolta — declarau socialiștii —, fără îndoială

⁴⁰ Deputații socialiști în Parlamentul român — Discursuri (1888—1899 ; 1919—1921), p. 104.

⁴¹ „Emanciparea“, anul I, nr. 1 din 15 aprilie 1883.

⁴² „România muncitoare“, anul VIII, nr. 39 din 20 mai 1912.

că ne gîndim la toți românii, din orice parte și sub orice stăpînire, ar fi. Acesta e un punct asupra căruia nu mai începe nici o discuție”⁴³.

Presă muncitorească și socialistă, broșuri și materiale de propagandă au demască politica de cucerire dusă de marile puteri, precum și măsurile de deznaționalizare a românilor din teritoriile subjugate. Astfel, la Congresul socialist din 1893, delegații au relevat faptul că „în Transilvania trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic”, că ei „sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule”. Față de această situație, care „a avut ca consecință de a ridica în România o mișcare de protestare”, Congresul s-a pronunțat clar, condamnînd energic politica guvernelor ungare⁴⁴ — stări de lucruri pe care socialiștii români le-au făcut cunoscute și în congrese internaționale, cum a fost cel de la Zürich din august 1893.

Dezbaterile teoretice care au avut loc în cadrul organizațiilor partidului au vizat îndeosebi metodele, formele și căile, împrejurările — mai ales cele de natură externă —, ca și posibilitățile realizării unității de stat a poporului român. Date fiind politica expansionistă a marilor puteri, dificultățile datorate faptului că teritoriile românești subjugate se aflau sub stăpînirea unor puternice imperii, ceea ce a impus și guvernelor României o mare circumspecție în alegerea mijloacelor de susținere a mișcării naționale, militanții partidului proletariatului au apreciat, cu justețe, că desăvîrșirea statului unitar era posibilă numai prin lupta de eliberare socială și națională a tuturor românilor.

Partidul socialist a cultivat în permanență contactele tradiționale firești cu românii aflați sub dominație străină. Prin felurite modalități s-au dezvăluit opiniei publice suferințele românilor subjugăți, oprimarea națională exercitată în viața economică, socială și politică, rezistența lor dîrză și jertfele aduse în slujba mișcării de eliberare națională. „Stăpînirea oligarhică ungurească — relatea „România muncitoare” din 7—14 ianuarie 1907 —, temîndu-se să nu-i scape din mîna privilegiile, se opune cu cea mai mare energie deșteptării popoarelor supuse”. Socialiștii au denunțat legile de deznaționalizare emise de Imperiul austro-ungar, de dizolvare a organizațiilor muncitorești, de confiscare a presei românești, de înăbușire a oricărei tendințe de libertate și unitate. Declanșarea mișcării memorandiste și represii guvernului ungar împotriva conducătorilor Partidului Național Român au determinat o puternică reacție și din partea mișcării noastre muncitorești, a partidului său politic. „Proteste din toate unghiurile țării, acoperite de mulțime de semnături, curg ca ploaia — scria gazeta „Munca” din 21 iunie 1892 —, întruniri peste întruniri se țin mai în toate orașele țării și în toate păturile populației noastre nu se aud decît strigăte de indignare” împotriva autorităților burghezo-moșieresti ungare. Cu acest prilej, declarau socialiștii, „protestarea noastră o unim cu a tuturor românilor”, cerînd intensificarea luptei pentru împlinirea „acelui ideal frumos, spre a cărui realizare trebuie să tindem și la care fatalmente vom ajunge”, idealul de a făuri „o Românie mare, care să grupeze pe toți fiii ei”⁴⁵. În timpul procesului de la Cluj, înscenat în 1894 memorandiștilor, poziția socialiștilor a fost, de asemenea, de condamnare energică a înscenării judiciare⁴⁶.

⁴³ „Contemporanul”, anul VII, nr. 12, aprilie 1891, p. 541.

⁴⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 140.

⁴⁵ „Democrația socială”, anul I, nr. 25 din 21 iunie 1892.

⁴⁶ „Munca”, anul V, nr. 12 din 15 mai 1894.

Dezvoltarea legăturilor proletariatului din România cu cel din provinciile subjugate s-a concretizat și în schimburile reciproce frecvente de delegați la congrese și conferințe, de publicații și corespondență, în permanenta vehiculare de cadre, în acordarea de sprijin material și moral în acțiunile întreprinse. Înseși cerințele luptei au impus îndreptarea eforturilor socialiștilor români de pretutindeni spre intensificarea și strângerea legăturilor dintre ei, în direcția creării, în fapt, a unității pe plan național a mișcării muncitorești.

Revelatoare prin consecințe a fost și munca depusă de partidul socialiștilor români în direcția dezvoltării și afirmării unei puternice culturi naționale, care, alături de activitatea unor societăți și asociații progresiste, de presa și publicistica democratică, a potențat, peste barierele convenționale și arbitrare, conștiința națională a poporului român, i-a menținut mereu trează dorința de unire și de libertate. Muncitorii și țăranii români din teritoriile cotoprite au început tot mai mult să vadă în socialiști, în partidul clasei muncitoare, sprijin și ajutor de nădejde în lupta pentru realizarea năzuințelor lor. Numeroase știri confirmă faptul că ziare, broșuri și alte materiale românești de propagandă socialistă erau insistent cerute de românii subjugati. Încă din 1894, la Consfătuirea de la Lugoj, socialiștii din Banat își manifestaseră hotărârea de a acționa pentru răspindirea gazetei „Munca” printre români, recomandând, totodată, muncitorimii române bănățene „să citească cât mai multe scrieri socialiste, pentru ca să se lumineze”⁴⁷. I. Nădejde relatea, la 4 iunie 1897, că la Consiliul general al P.S.D.M.R. s-au primit mai multe scrisori de la românii din Banat și Transilvania, cuprinzând cereri pentru trimiterea unor broșuri și a ziarului „Lumea nouă”⁴⁸.

Semnificativ, pe această linie unitară de dezvoltare a mișcării revoluționare a proletariatului român de pe ambele versante ale Carpaților, a fost Congresul-conferință din august 1906, la care au luat parte delegați ai întregului proletariat român, fapt ce le-a permis să aprecieze că atunci „a fost zămislită și trainic încheată... marea Românie socialistă”⁴⁹.

Patriotismul fierbinte al partidului muncitorimii române s-a afirmat, la o înaltă amplitudine, în anii primului război mondial, la care România a participat, în anii 1916—1918, pentru împlinirea aspirației seculare de unire a tuturor fiilor țării. S-a vădit, în condiții complexe și dramatice, înțelegerea adâncă de către socialiștii români a unui proces istoric fundamental. Dealtfel, militanții clasei muncitoare, condamnând războaiele imperialiste cotoprite, relevaseră în mod constant necesitatea istorică și justețea luptei de apărare și de eliberare națională. În cazul unei cotopiri a teritoriului național, scria „România muncitoare”, „un stat atacat trebuie să se apere... Dacă noi am împiedica războiul defensiv... ar însemna să deschidem granițele țării pentru cucerirea externă”; de aceea „e de datoria și dreptul fiecărei țări de a se apăra contra oricărei tentative de violență din afară, e datoria tuturor românilor să apere relativa libertate și integritate a țării”⁵⁰. Iar revista teoretică „Viitorul social” declara că mișcarea socialistă, „în concordanță cu concepția și tactica ei, e împotriva războaielor de cotopire, de acaparare..., de jaf și ex-

⁴⁷ „Munca”, anul V, nr. 3 din 13 martie 1894.

⁴⁸ „Lumea nouă”, anul III, nr. 867 din 4 iunie 1897.

⁴⁹ „România muncitoare”, anul II, nr. 25—26 din 20—27 august 1906.

⁵⁰ „România muncitoare”, anul VIII, nr. 76 din 30 septembrie 1912.

ploatare“, situându-se „de partea altor războaie : războaiele de liberare, războaiele cotropiților împotriva cotropitorilor“⁵¹.

Iată de ce, atunci când armata română a trecut Carpații și s-a pus problema atitudinii clasei muncitoare față de lupta pentru desăvîrșirea statului național unitar, Comitetul Executiv al partidului s-a plasat pe poziția sprijinirii acțiunii de eliberare a pămînturilor românești aflate sub stăpînire străină. Stă mărturie faptul că, în împrejurările grele ale invadării unei mari părți a teritoriului țării de trupele Puterilor Centrale, mișcarea muncitorească a dovedit, prin eroism și jertfe, dragostea sa fierbinte de patrie. Jaful, teroarea, samavolnicile de tot felul au stîrnit revolta adîncă a poporului român, neîmpăcat nici o clipă cu gîndul opresiunii străine. În fruntea mișcării de rezistență împotriva cotropitorilor, care a cuprins cele mai largi clase și pături sociale, s-a aflat clasa muncitoare, animată de profund patriotism. Militanții socialiști rămași în teritoriul ocupat au reorientat activitatea organizațiilor partidului în noile și grelele împrejurări. Încă din octombrie 1916, în Capitală, la Ploiești, Turnu Severin, Craiova, Galați, Brăila și alte localități, ele au desfășurat o vie activitate potrivnică invadatorilor, au ridicat masele la lupta pentru libertate. Sustragerea de la munca forțată, sabotarea mașinii de război, activitatea propagandistică, mitingurile de protest, grevele, demonstrațiile de stradă au constituit, în pofida măsurilor represive, mijloace eficace folosite de clasa muncitoare în acțiunea amplă de subminare a dominației cotropitoare⁵².

În teritoriul liber, muncitorimea, înfruntînd greutăți de tot felul, a depus o activitate asiduă în fabrici și ateliere, de înalt sacrificiu obștesc, pentru întărirea potențialului militar al armatei. Un mare număr de socialiști s-au distins în bătăliile ce au atins momentele de culme ale eroismului popular la Mărăști, Mărășești și Oituz, pentru salvarea ființei naționale a poporului, mulți dintre ei jertfindu-și viața pentru apărarea pămîntului străbun.

În împrejurările create de prăbușirea monarhiei austro-ungare și de victoria Revoluției din Octombrie, luptele revoluționare și de eliberare națională ale popoarelor s-au intensificat, ducînd la constituirea sau la unificarea unor state naționale suverane și independente în centrul și sud-estul Europei. În această mișcare a popoarelor se încadrează și lupta românilor⁵³. Bătălia pentru desăvîrșirea statului național unitar a angrenat întregul popor, atît din România liberă, cît și din teritoriile cotropite, unde, sub îndrumarea organismelor larg reprezentative de conducere a luptei eliberatoare, masele largi populare au impus o administrație românească și și-au exprimat, în cadrul unor impresionante adunări publice, voința nestrămutată de unire cu Țara. Organizațiile muncitorimii s-au situat în primele rînduri ale luptătorilor pentru unitate națională, aducîndu-și o prețioasă contribuție la înfăptuirea Marii Uniri. Rolul clasei muncitoare, al mișcării socialiste s-a manifestat pregnant și prin influența exercitată asupra programelor politice adoptate în această epocă de puternică efervescență patriotică, în susținerea unor obiective cu caracter democratic în favoarea poporului muncitor.

Încheierea deplinei unificări a statului național român a reprezentat-o Unirea Transilvaniei cu România. Conducerea procesului revoluțio-

⁵¹ „Viitorul social“, anul II, nr. 3—4, mai—iunie 1913, p. 143.

⁵² C. Căzănișteanu, *Caracterul popular al războiului de întregire națională*, în „Anale de istorie“, anul XXIII, nr. 3/1977, p. 24—30.

⁵³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 554 și urm.

nar care a cuprins întreg teritoriul Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului, a fost asigurată de Consiliul Național Român Central, constituit la 18/31 octombrie 1918, pe bază de paritate, din cîte șase reprezentanți ai Partidului Național Român și Partidului Social-Democrat, fapt ce demonstrează ponderea și influența muncitorimii în viața politică a Transilvaniei⁵⁴. Sub conducerea sa au fost constituite consilii naționale locale, care au înlocuit vechile organe administrative, și gărzi naționale în toate localitățile, în care intrau muncitori, țărani, intelectuali.

Alegerea delegaților s-a făcut în cadrul unor adunări largi, cu participarea tuturor categoriilor sociale, fapt care le-a conferit un caracter profund democratic. Mandatele încredințate delegaților purtau sute de mii de semnături ale celor ce-i împuterniciseră să-i reprezinte la marea adunare, ele constituind o expresie a hotărîrii nestrămutate a românilor transilvăneni de unire cu Țara. Reflectînd această stare de spirit, pusă puternic în evidență de momentele premergătoare istoricei adunări, presa socialistă vedea în forumul reprezentativ de la Alba Iulia un eveniment de culme al istoriei sale — încheierea procesului de făurire a statului național unitar român — și un punct de plecare spre noi înfăptuiri în patria unită. La Alba Iulia, scria la 17/30 noiembrie 1918 ziarul „Adevărul”, organul de presă al Partidului Social-Democrat din Transilvania, „se va arăta, în primul rînd, că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește de acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național”. De asemenea, continua ziarul, „Adunarea Națională va avea chemarea să pună la cale înfăptuirea reformei agrare..., dreptul de vot universal, precum și alte legi pentru fericirea poporului muncitor” — obiective majore ale proletariatului, ale națiunii române.

În ziua de 1 decembrie 1918, alături de cei 1 228 delegați (dintre care 150 reprezentau proletariatul organizat), s-au aflat peste 100 000 de oameni, părtași direcți și activi la unul dintre cele mai mari evenimente din istoria neamului românesc. Se reedita, în proporții amplificate, epopeea de la Blaj din timpul revoluției de la 1848. Ca și atunci, stindardele tricolore dominau imensa mulțime, iar printre ele steagurile roșii, cu panglică, de asemenea, tricoloră, desemnau participarea muncitorilor. Era o simbioză simbolică, cu un înțeles istoric, exprimat de muncitorii înșiși în cuvintele: „Vrem dreptate socială, dar aceasta o vom prin unirea cu România”⁵⁵.

Rezoluția Marii Adunări Naționale, prin care se proclama Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România a fost primită cu înălțător entuziasm și într-o deplină unanimitate de toți participanții la adunare. În declarația delegaților socialiști s-a subliniat, între altele: „Astăzi, venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii române din Transilvania și Banat, venim și declarăm în fața dv., în fața Internaționalei socialiste și în fața întregii lumi, că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sintem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii”⁵⁶.

⁵⁴ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 484.

⁵⁵ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire. Monografie comemorativă a Unirii*, vol. I, *Cum s-a făcut Unirea*, Oradea, 1938, p. 228.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 240.

Actul de justițe istorică al făuririi statului național unitar român a fost rodul luptei revoluționare a maselor populare de la orașe și sate, luptă la care muncitorimea română și-a adus o contribuție valoroasă. Pe bună dreptate, Partidul Social-Democrat din Transilvania putea să declare : „Proclamarea unirii tuturor românilor e azi un fapt împlinit... La aducerea hotărârii acesteia am luat și noi parte, socialiștii români“⁵⁷. Se releva, astfel, un adevăr istoric — faptul că mișcarea muncitorească se manifestase ca o forță activă, mobilizatoare în lupta pentru unire, că ea jucase un rol de prim ordin în includerea în declarațiile de unire a unor importante prevederi cu conținut social-politic. Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului român pentru libertate, independență, unitate, moment crucial al istoriei noastre naționale, Unirea din 1918 a reprezentat, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărârea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atâtea generații de înaintași“⁵⁸.

Rezultat al voinței și acțiunii poporului român, formarea statului național unitar a deschis o etapă nouă în dezvoltarea României, în lupta clasei muncitoare, a întregului popor pentru dezvoltarea de sine stătătoare a patriei unite. Marea Unire din 1918 a generat mutații profunde în toate domeniile vieții economice, sociale și politice ale țării. Pentru proletariat, al cărui număr și a cărui importanță vor crește prin întregirea hotarelor naționale, Unirea a adus cu sine un cadru nou, propice dezvoltării luptei sale dezrobitoare. Participantă activă, ca forță înaintemergătoare, în procesul desăvârșirii unității statale a poporului român, clasa muncitoare și-a făcut public crezul său politic : „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mâine“. Pentru aceasta — se sublinia într-o Declarație a Partidului socialist și a Uniunii sindicale din România — este necesară unificarea tuturor organizațiilor muncitorești, din țara reîntregită, pentru a forma „un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă mai înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist“⁵⁹.

Pe drumul înfăptuirii acestui ideal măreț, un moment de cea mai mare însemnătate l-a reprezentat istoricul Congres din mai 1921, cu care prilej, prin unificarea tuturor forțelor politice muncitorești din România unită, a fost făurit Partidul Comunist Român, stegarul luptei pentru emanciparea socială, pentru apărarea libertății și unității naționale a poporului român⁶⁰. Referindu-se la semnificația istoricului Congres din mai 1921, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Partidul Comunist, continuatorul mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională“⁶¹.

⁵⁷ „Adevărul“, anul XIV, nr. 48 din 2/15 decembrie 1918.

⁵⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 716.

⁵⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

⁶⁰ Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 13—22.

⁶¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 275.

Acționînd în condiții deosebit de grele, Partidul Comunist Român a știut să mențină și să dezvolte legăturile indisolubile cu masele, să mobilizeze muncitorimea, țărănimea, alte pături și categorii sociale, la lupta pentru drepturi economice și politice, pentru o viață mai bună, pentru apărarea intereselor fundamentale ale națiunii române. În același timp, partidul comunistilor s-a situat în avangarda luptei pentru salvarea independenței și integrității patriei, pentru o politică externă de pace și colaborare cu toate popoarele, împotriva dominației străine. „Noi, comunistii — declara în mod solemn Partidul Comunist Român — sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României”⁶².

Folosind cu pricepere și cutezanță revoluționară împrejurările interne și externe favorabile și asigurîndu-și alianța largă a tuturor forțelor progresiste din țară, Partidul Comunist Român a organizat și condus, în zilele fierbinți ale lui august 1944, lupta pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, pentru alungarea din țară a trupelor hitleriste și sfărîmarea mașinii de război naziste. Victoria insurecției — început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, piatră de hotar în istoria României —, a deschis calea eliberării noastre definitive de sub orice dominație, marcînd trecerea la transformarea revoluționară a societății de către popor, în frunte cu partidul său comunist.

Sinteză revoluționară a întregii noastre istorii, Partidul Comunist Român înfrunchează astăzi centrul vital al națiunii române, conducătorul încercat al poporului în marea operă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA

**CLASA MUNCITOARE
ÎN TIMPUL REVOLUȚIILOR
DE LA 1848—1849**

Pe continentul european, la mijlocul secolului trecut, mai precis în ajunul revoluțiilor de la 1848—1849, putea fi întâlnită o mare diversitate

de situații istorice concrete. O diversitate generată de ritmurile deosebite în care se realizase mișcarea istorică : de la realități naționale pur capitaliste, ca în Anglia, Țările de Jos și Franța, la afirmări puternice ale capitalismului, dar fără ca burghezia să se fi putut ridica încă la luptă pentru a-și impune punctele ei de vedere nu numai în plan economic dar și politico-instituțional ori cultural (Germania, Italia, Austria, Țările române etc.) și pînă la regimuri feudale care, deși în criză, se puteau încă menține fără dificultăți (Poarta otomană și Rusia țaristă). Ba, mai mult, acestea din urmă au reprezentat factorul hotărîtor în acțiunea politico-militară de înfrîngere a popoarelor din centrul și sud-estul Europei, care se ridicaseră la luptă pentru progres social, unitate, libertate și independență națională (românii, sîrbii, ungurii, cehii, slovaci etc.). Și dacă în Franța principala contradicție socială era aceea dintre proletariat și burghezie, iar în plan secundar dintre burghezia industrială și cea financiară, în majoritatea celorlalte țări europene esențială era necesitatea înlăturării crustei extrem de grele și înăbușitoare a relațiilor feudale, un obiectiv istoric ce anima în primul rînd conștiința politică și ideologică a burgheziei, dar interesa îndeaproape și masele largi populare, atît proletariatul aflat în plin proces de formare și afirmare, cît și țărănimea, ca și alte categorii de oameni ai muncii ¹. Iată de ce, în forme mai pronunțate ca în Franța, parțial și în Germania, sau mai puțin relevante, fiindcă era în situația de a urma încă inițiativele politice ale burgheziei (Italia, Austria sau Țările române), proletariatul a fost o prezență vie în desfășurarea revoluției, și-a lăsat o amprentă mai clară sau mai puțin vizibilă asupra

¹ Jürgen Kuczynski, *Les origines de la classe ouvrière*, Editure Hachete, Paris, 1967, p. 122.

derulării procesului revoluționar, și-a adus contribuția sa specifică la realizarea uneia din paginile luminoase ale istoriei într-un moment învolburat al ei, cunoscut sub denumirea de „primăvara popoarelor“. Este motivul pentru care și în programul partidului nostru se apreciază, cu referire îndeosebi la realitatea istorică românească : „Unul din procesele sociale cele mai importante care marchează evoluția societății românești în această perioadă este dezvoltarea și intrarea fermă în arena vieții politice a tinerei clase a proletariatului industrial — clasa cea mai înaintată a țării. Proletariatul devine tot mai mult purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea independenței de stat“².

Desigur că scena social-politică națională pe care proletariatul a avut posibilitatea să se manifeste pregnant, să acționeze autonom și mai apoi chiar împotriva orînduirii burgheze, a fost *Franța*, cu al ei Paris revoluționar. Și aceasta nu întîmplător. Franța cunoscuse o semnificativă dezvoltare a industriei după căderea lui Napoleon și sub protecția vamală instituită în timpul monarhiei burgheze, ceea ce a determinat o importantă creștere numerică a proletariatului, agricultura rămînînd încă pe mai departe ramura economică de bază. Iar dovada peremptorie a acestei realități o constituie faptul că din 10 000 persoane 5 300 trăiau din agricultură și ceva mai mult de 2 000 din industrie, că industria mare era încă într-un stadiu incipient al dezvoltării ei de vreme ce 124 000 patroni foloseau în medie cîte 10 lucrători, în timp ce mica industrie număra peste 1 500 000 patroni, care foloseau în medie 2 lucrători³. Numai că sub imperiul exploatării dure la care erau supuși, sau al asupririi politice, întrucît le era interzisă orice încercare de asociere legală, dar și în condițiile în care se afirmau din ce în ce mai viguros idei de factură socialistă și comunistă, muncitorii francezi au căpătat în mod obiectiv o anumită conștiință politică. Pe retina conștiinței lor de pauperi, de oameni care sufereau cumplit din cauza sărăciei, a prelungirii zilei de muncă, a posibilităților materiale extrem de reduse, nu putea să nu-și găsească aderența necesară ideea lui Saint-Simon, după care se impunea, ca o necesitate, „îmbunătățirea cît mai simțitoare a soartei acelei clase care nu are alte mijloace de existență în afară de propriile sale brațe“, sau aceea că societatea trebuia astfel organizată încît „să garanteze existența oamenilor care nu au proprietate, asigurînd de lucru persoanelor apte de muncă și ajutor material invalizilor“. Chiar dacă în doctrina saint-simonistă nu-și găseau oglindirea necesară și mijloacele prin care să se restructureze societatea, pentru a se putea asigura o nouă condiție de existență celor ce munciau, totuși, pentru conștiința proletară, idei ca : necesitatea dezvoltării marii industrii, a planificării făcute în comun de patroni și muncitori, sau a unei organizări sociale care să fie în măsură a-i proteja pe cei săraci erau ușor de asimilat. Îndeosebi cele ce gîndea și transmitea Saint-Simon contemporanilor prin ultima sa lucrare : *Noul creștinism*, erau cu adevărat idei realiste, rezultate nu numai dintr-o experiență de viață, dar mai ales

² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 32.

³ Michel Branciard, *Société française et luttes de classes*, vol. I, 1789—1914, Lyon, Chronique sociale de France, 1967, p. 56.

din realitatea istorică însăși. El scria că : „Orice societate trebuie să se preocupe de îmbunătățirea cât mai rapidă a stării morale și fizice a clasei săracilor ; ea trebuie să se organizeze într-un fel care să corespundă cel mai bine realizării acestui scop“, fapt pentru care Karl Marx putea să aprecieze că prin aceasta Saint-Simon „apare direct ca purtătorul de cuvânt al clasei muncitoare și declară că emanciparea ei este scopul final al năzuințelor sale“⁴.

De o influență reală se poate spune că s-au bucurat și ideile lui Charles Fourier, prin care se preconizau, ca o nouă formă de organizare a producției, așa-numitele falanstere, idei ce au avut un ecou concret și în alte țări, inclusiv în România, în care a ființat Falansterul de la Scăieni, datorat lui Teodor Diamant⁵. Sigur că atât ideile lui Saint-Simon cât și ale lui Charles Fourier au putut avea o răspîndire anume datorită mai ales urmașilor lor, un Bazard, un Enfantin sau Rodrigues ca saint-simoniști, Victor Considérant ca adept al lui Fourier și care au realizat nu numai operă de răspîndire dar și de dezvoltare în spirit pur socialist a ceea ce gîndiseră dascălii lor. Iar dovada concret istorică a faptului că ideile socialiste vehiculate de Saint-Simon sau Charles Fourier și adepții lor au influențat anumite părți ale proletariatului francez a constituit-o forma însăși de manifestare a acestuia în cursul revoluției din februarie 1848, cînd a susținut deschis „dreptul la muncă“ și ideea „organizării muncii“, reușind să impună în guvernul provizoriu, instituit după răsturnarea monarhiei din iulie, doi reprezentanți ai săi : ziaristul Louis Blanc și muncitorul Albert. Tot sub presiunea proletariatului s-au luat și primele măsuri cu scopul vizibil de a da satisfacție unor revendicări proprii muncitorilor, de vreme ce la 25 februarie, sub semnătura lui Louis Blanc și Garnier-Pagès, ambii membri ai guvernului, se dădea publicității o declarație prin care se preciza că : „Guvernul provizoriu se angajează să garanteze existența muncitorului prin muncă. El se angajează să garanteze munca pentru toți cetățenii. El recunoaște că muncitorii trebuie să se asocieze între ei pentru a profita de beneficiul muncii lor“⁶.

În practică însă pentru muncitori s-a făcut puțin. Ideea de „organizare a muncii“ a fost respinsă de către guvern, care s-a mulțumit doar să organizeze, sub conducerea Ministerului Lucrărilor Publice, atelierele naționale, incapabile, însă, nu numai de a absorbi forța de muncă neangajată, ca urmare a crizei economice din 1847 și care continua să se prelungească, dar și de a oferi salarii chiar și la nivelul celor obținute prestîndu-se o muncă într-un atelier particular. De aceea, muncitorii au putut constata cu ușurință că dreptul la muncă proclamat de revoluție era cu adevărat efemer dacă nu o simplă promisiune. La 2 martie 1848 s-a instituit ziua de muncă redusă cu o oră (de 10 ore la Paris, de 11 ore în provincie) și s-a creat chiar o tribună pentru muncitori, prin înființarea *Comisiei de la Luxemburg*, adevărata denumire fiind aceea de *Comisie a guvernului pentru muncitori*, prezidată de Louis Blanc și avînd sediul în Palatul Luxemburg. S-a vrut să fie un fel de Parlament al muncii, în care să fie reprezentați și patronii și muncitorii pe ramuri de producție, cu misiunea de a arbitra în conflictele de muncă ce s-ar fi ivit. A fost, în

⁴ K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, Editura politică, București, 1955, p. 578.

⁵ I. Cojocaru, Z. Ornea, *Falansterul de la Scăieni*, Editura politică, București, 1966.

⁶ Michel Branciard, *op. cit.*, p. 83—84.

realitate, un „club“ de discuții interminabile, fără nici o răsfrângere pozitivă asupra proletariatului, sau, cum se exprima Karl Marx, această Comisie a fost „un minister *proletar* al muncii“ care „nu putea fi decât un minister al neputinței, un minister al dezideratelor pioase“, avînd însă meritul istoric „de a fi divulgat, de la înălțimea unei tribune europene, secretul revoluției secolului al XIX-lea : *emanciparea proletariatului*“⁷.

Neîmplinindu-se practic revendicările pentru care se angajaseră în revoluția din februarie 1848, muncitorii francezi au continuat să fie nemulțumiți iar cînd, prin decretul din 21 iunie, s-a cerut ca muncitorii necăsătorii să fie excluși din atelierele naționale, proletariatul parizian s-a ridicat la luptă. Timp de cinci zile a durat confruntarea, care s-a încheiat cu înfrîngerea zdrobitoare a muncitorilor și cu victoria burgheziei a cărei dominație, cum nota Karl Marx, o dată „liberată de toate cătușele, avînd mereu înaintea ochilor un dușman plin de cicatrici, neîmpăcat și invincibil — invincibil pentru că existența lui este condiția propriei ei vieți —, trebuia să se transforme imediat în *terorism burghez*“⁸.

Insurecția proletară din iunie 1848, „prima mare bătălie între cele două clase care scindează societatea modernă“, a avut ca epilog nu numai înfrîngerea singeroasă a primei mari inițiative de luptă a clasei muncitoare, dar ea s-a răsfrînt negativ și asupra procesului revoluționar european, burghezia de pe continent, așa cum observa Karl Marx, diminuîndu-și radicalismul obiectivelor sale, fiind vizibil înclinată, cu excepția celei din țările în care au intervenit mari puteri ca Rusia și Poarta Otomană, între care și Țările române, să cadă la înțelegere cu deținătorii puterii. Cu alte cuvinte, scria Marx, „înfrîngerea din iunie a împiedicat-o să-și consolideze dominația și să oprească poporul, pe jumătate satisfăcut, pe jumătate dezamăgit, pe treapta cea mai de jos a revoluției burgheze“⁹.

Aceasta a fost, de pildă, atitudinea burgheziei în desfășurarea revoluției din *Germania*, al cărei început a fost marcat de frămîntările ce au avut loc, la sfîrșitul lunii februarie și începutul lunii martie, în statele din vestul și sudul țării (Baden, Württemberg, Bavaria, Saxonia), pentru ca, la 18—29 martie, Berlinul să fie scena unor violente confruntări de stradă în urma cărora, pentru prima dată în istoria Prusiei, s-a putut afirma un guvern burghezo-liberal. Prețul acestei victorii a fost moartea a aproape 200 de persoane, cele mai multe victime fiind recrutate din rîndurile muncitorilor și meșteșugarilor. Dealtfel, proletariatul a jucat un rol important în desfășurarea revoluției germane, iar membrii *Ligii comunistilor*, în frunte cu Marx, Engels, Wilhelm Wolff, au dus o luptă susținută pentru angajarea muncitorilor în fluxul viu al mișcării revoluționare. Odată ajunși în Germania, cei 400 de emigranți, membri ai *Ligii comunistilor*, nu numai că s-au răspîndit în toată țara pentru a participa direct la revoluție dar, mai ales, pentru a conduce masele în luptă în vederea lichidării fărîmițării economice și politice a țării, a obținerii eliberării țărănimii, creării unei republici democratice ș.a.m.d. Ei erau deja în posesia unui program de luptă, programul *Ligii*, solicitat lui Marx la Congresul al II-lea (noiembrie 1847), redactat împreună cu Engels și ieșit de sub tipar, la Londra, în februarie 1848, cu puțin timp înainte de a izbucni revoluția. Acest program era *Manifestul partidului comunist*. Sigur că acesta n-a putut cunoaște imediat o răspîndire largă și, ca atare,

⁷ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 7, Editura politică, București, 1960, p. 19—21.

⁸ *Ibidem*, p. 34.

⁹ *Ibid.*

n-a influențat cursul propriu-zis al evenimentelor, dar cu timpul a devenit o lucrare celebră, textul său, ideile ce le conținea ajungând treptat să inspire și, de fapt, să stea la temelie programelor de acțiune ale mișcării muncitorești din toate țările. Redactat într-un limbaj clar și foarte incisiv, *Manifestul partidului comunist* apare și astăzi ca o înfățișare densă, prin prisma unei concepții noi, materialismul dialectic și istoric, a apariției societății moderne, a structurilor ei economice, sociale și politico-instituționale, a principalelor ei tendințe de dezvoltare, cu relevarea, pentru prima dată printr-o formă coerentă și științifică, a contradicțiilor în virtutea cărora se realiza mișcarea istorică, având în proletariat pe purtătorul de cuvânt al acestei mișcări ¹⁰. Și aceasta pentru faptul că „burghezia nu a făurit numai armele care îi aduc moartea ; ea a creat și oameni care vor minui aceste arme — muncitorii moderni, *proletarii*“ ¹¹.

Sint succint redată condiția de existență a proletariatului, a muncitorilor moderni „care nu trăiesc decât atîta vreme cît găsesc de lucru și care găsesc de lucru numai atîta vreme cît munca lor sporește capitalul“ ; intensificarea procesului de exploatare a forței de muncă ; fenomenul concurenței din rindurile muncitorilor, mai ales ca urmare a angajării femeilor și copiilor. Concomitent, este relevată creșterea numerică a clasei muncitoare, este surprinsă afirmarea ei în cursul diferitelor confruntări cu burghezia, apariția procesului de conștientizare în cursul acestei lupte, o luptă în care „din timp în timp înving muncitorii, dar numai în mod trecător. Adevăratul rezultat al luptelor lor nu este succesul imediat, ci unirea mereu crescîndă a muncitorilor“ ¹².

Prin însăși condiția ei de existență, clasa muncitoare era și este purtătoarea progresului istoric, era și este o clasă consecvent revoluționară, clasa „căreia îi aparține viitorul“. Dintre toate forțele sociale care se opuneau burgheziei, „singur proletariatul este o clasă cu adevărat revoluționară“. Dar și în ceea ce privește celelalte forțe sociale, cu referire specială la cele apropiate ca poziție economică de clasa muncitoare, *Manifestul* consemna, constatativ dar și programatic, că ajung să decadă, să piară odată cu dezvoltarea mării industrii ; proletariatul, dimpotrivă, „este propriul ei produs“. Ele pot ajunge și de aceeași parte a luptei cu proletariatul, chiar să acționeze „în chip revoluționar“, dar ajung s-o facă nu pentru a-și apăra interese prezente, „ci interesele lor viitoare“, părăsind „propriul lor punct de vedere ca să și-l însușească pe acela al proletariatului“ ¹³.

Prin conținutul misiunii sale istorice, ducerea luptei contra burgheziei pînă la înlăturarea ei de pe scena social-economică și politică a țării, clasa muncitoare era forța socială care putea aduce adevărata libertate, atît pentru ea cît și pentru alte categorii de oameni ai muncii. Opera ei este o operă socială, dar și națională, pe care, în *Manifest*, Marx și Engels o consemnau cu cuvintele : „Chiar dacă nu prin conținut, totuși prin formă, lupta proletariatului împotriva burgheziei este mai întîi o luptă

¹⁰ Marin Badea, *Manifestul Partidului Comunist și actualitatea ideilor sale cu privire la rolul istoric al clasei muncitoare*, în „Anale de istorie“, anul XIX, nr. 1/1973, p. 158—159.

¹¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1963, p. 463.

¹² *Ibidem*, p. 474.

¹³ *Ibidem*, p. 475—476.

națională. Proletariatul din fiecare țară trebuie să termine, firește, în primul rînd cu propria sa burghezie¹⁴.

Ca program al comuniștilor, *Manifestul* a înfățișat poziția acestora față de diferitele grupări și curente ideologice existente în societate, fixînd ca scop al acțiunii lor teoretice și practice „constituirea proletariatului ca clasă, răsturnarea dominației burgheze, cucerirea puterii politice de către proletariat“, desființarea proprietății private, făurirea unei societăți noi, în care „munca acumulată nu este decît un mijloc pentru a lărgi, a îmbogăți, a înlesni procesul de viață al muncitorilor“, în care antagonismele de clasă și naționale să fie înlăturate, dînd naștere, în schimb, unei societăți noi, „în cadrul căreia dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiția pentru dezvoltarea liberă a tuturor“¹⁵. *Manifestul partidului comunist* se încheie cu cuvintele, devenite crez fundamental al clasei muncitoare de pretutindeni : „Proletari din toate țările, uniți-vă !“

Dar dacă acest program al celor ce constituiau *Liga comuniștilor* n-a avut vremea necesară să fie răspîndit, cunoscut și însușit de cei care sînt făurarii istoriei, de muncitori în primul rînd, pentru a influența cursul revoluției de la 1848, în schimb Marx, Engels și adepții lor, aflați în Belgia, Franța și Anglia, au plecat în Germania, trecînd prin Paris, pentru a lua parte la revoluție. Au și întocmit un program politic pentru clasa muncitoare intitulat : *Revendicările Partidului Comunist din Germania*. Prin acest program se cerea : crearea unei republici unice și indivizibile, instituirea dreptului de a alege și a fi ales, indemnizație parlamentară „pentru ca și muncitorii să poată pătrunde în parlamentul poporului german“, înarmarea generală a poporului, naționalizarea bunurilor princiare, a minelor și mijloacelor de transport, introducerea de impozite progresive directe și anularea celor indirecte, instrucție publică gratuită și obligatorie, separarea completă a bisericii de stat etc. Era, prin conținutul lui, fără îndoială, un program radical, nu întru totul proletar, dar în măsură a ușura contopirea, pe unul și același făgaș istoric, a unui evantai larg de forțe social-politice, interesate a răsturna monarhia feudală, a înlătura privilegiile nobiliare, a institui structuri social-economice și politice moderne, a crea acele condiții care, așa cum notaseră Marx și Engels încă în paginile *Manifestului partidului comunist*, „se depășesc singure în decursul mișcării și care sînt inevitabile ca mijloc pentru revoluționarea întregului mod de producție“¹⁶.

Cu alte cuvinte, Marx, Engels și adepții lor cereau clasei muncitoare să acționeze alături și împreună cu celelalte forțe progresiste pentru a se obține o soluție democratică și revoluționară a tuturor obiectivelor aflate în fața revoluției burgheze, avansînd și ideea, foarte clară în *Manifestul partidului comunist*, a posibilității dezvoltării ei pînă la a fi transformată într-o revoluție care să-i aducă clasei muncitoare puterea politică. De altfel, în încheiere, programul elaborat de Comitetul Central al *Ligii comuniștilor* consemna că : „Este în interesul proletariatului german, al micii burghezii și al micii țărănime să lupte cu toată energia pentru înfăptuirea măsurilor de mai sus. Căci numai prin înfăptuirea lor masele de milioane din Germania, exploatate pînă acum de o mină de oameni care vor căuta să mențină asuprirea și în viitor, își vor putea dobîndi drepturile lor și puterea ce li se cuvine ca producători ai tuturor bogățiilor“¹⁷.

¹⁴ *Ibidem*, p. 476.

¹⁵ *Ibidem*, p. 488.

¹⁶ *Ibidem*, p. 487.

¹⁷ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 5, Editura politică, București, 1959, p. 4—5.

„Revendicările Partidului comunist din Germania“ au fost tipărite pe foi volante, au fost difuzate de membrii *Ligii comuniștilor*, care, cu toții, își propuseseră a le răspîdi în întreaga țară, au mobilizat pe muncitori la acțiune, au dat naștere la organizații muncitorești de sine stătătoare. Karl Marx s-a stabilit la Köln, unde a scos revista „*Neue Rheinische Zeitung*“ („Noua gazetă renană“), primul număr făcîndu-și apariția la 1 iunie 1848 și atingînd, în scurt timp, cifra de 6 000 de abonați, ceea ce, pentru epoca respectivă, era o cifră foarte importantă; activitatea publicistică a lui Marx și Engels prin intermediul „*Noii gazete renane*“, a marcat chiar după expresia unor istorici burghezi, „una dintre cele mai seducătoare și mai pasionante pagini din istoria presei“¹⁸.

În cursul revoluției de la 1848 au luat naștere și primele organizații muncitorești, așa cum a fost *Die Arbeiterverbrüderung* (*Înfrățirea muncitorească*), constituită la Berlin sub impulsul muncitorului tipograf Ștefan Born, *Asociația națională a tipografilor* din Mainz sau *Uniunea muncitorilor din Köln* și care au ajuns a reuni mii și chiar zeci de mii de muncitori, animați din ce în ce mai mult de idealul libertății sociale și al unității naționale. Prezența, chiar și autonomă, a clasei muncitoare în revoluție, sau activitatea neobosită, mai ales în plan publicistic, a lui Marx, Engels sau Wilhelm Wolff, pentru care adevăratul teren de luptă „nu este terenul legalității, ci terenul revoluționar“¹⁹, nu i-au putut conferi un curs radical. Finalmente, revoluția de la 1848 din Germania a fost înfrîntă. Aceeași soartă au împărtășit-o și revoluțiile din Italia, Austria, Ungaria și Țările române²⁰, în care componenta națională era foarte pronunțată, popoarele asuprite din centrul și sud-estul Europei, între ele și poporul român, acționînd, în cursul revoluției din 1848—1849, atît pentru constituirea lor ca națiuni libere, independente și suverane, cît și pentru înlăturarea relațiilor feudale învechite, pentru realizarea unui progres istoric cit mai rapid. Deși înfrîntă și în Țările române, ca urmare a intervenției armate a marilor puteri (Poarta Otomană, Rusia țaristă și Imperiul habsburgic), revoluția din 1848—1849 „a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a sfărîma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a făuri unitatea națională în cadrul unuia și aceluiași stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului și democrației“²¹.

În conștiința politică a popoarelor înfrîngerile suferite de forțele revoluționare n-au constituit decît un nou prilej de reflecție, de căutare și, în același timp, de orientare a potențialului de luptă pe făgașe noi sau căi de acțiune pe care putea fi realizată împlinirea aspirațiilor proprii. Din acest punct de vedere Marx nota, încă în decembrie 1848, că „Principalul rod al mișcării revoluționare de la 1848 nu constă în ceea ce au cîștigat popoarele, ci în ceea ce au pierdut — în *pierderea iluziilor lor*. Iunie, noiembrie, decembrie 1848 — acestea sînt giganticele jaloane pe drumul revenirii la realitate și al trezirii conștiinței popoarelor europene“²²; că revenea comuniștilor sarcina importantă de a reține toate

¹⁸ Joseph Rovin, *Histoire de la social-democratie allemande*, Editions du Seuil, Paris, 1978, p. 17.

¹⁹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, Editura politică, București, 1959, p. 111.

²⁰ Vezi: C. Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae, *Revoluția română de la 1848*, Editura politică, București, 1969.

²¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 32.

²² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, p. 152.

concluziile ce se impuneau și a le pune în slujba luptelor care urmau să se desfășoare. El însuși, ca dealtfel și Engels și alți adepți ai lor, așa cum a făcut-o și Nicolae Bălcescu pentru întrezărirea căilor de luptă ce le avea de urmat poporul român²³, au supus unei minuțioase analize experiența revoluției atât din Germania sau Franța, cât și din alte țări, pentru proletariat fiind, însă, mai semnificative concluziile reținute pe temeiul confruntărilor de clasă din Franța și Germania; adică acolo unde proletariatul ajunsese a se afirma de o manieră mult mai clară, exprimându-se pe sine și interesele sale de clasă, clarificându-se în același timp și raporturile cu alte clase: de ostilitate ireductibilă față de burghezie și de susținută confruntare în viitor, întrucât „reprezenta nu interesele unei societăți noi împotriva unei societăți vechi, ci interese înnoite în sinul unei societăți învechite“²⁴; de apropiere și detașare față de burghezia mică și mijlocie, în funcție de mersul viitoarelor confruntări revoluționare. „Poziția partidului muncitoresc revoluționar față de democrația mic-burgheză — scriau Marx și Engels în martie 1850 — este următoarea: el merge alături de ea împotriva fracțiunii pe care vrea să o răstoarne; el se ridică împotriva ei ori de câte ori mica burghezie vrea să-și consolideze situația în propriul ei interes“²⁵. Iată de ce Marx era profund convins că o continuare a revoluției, o desfășurare pe plan superior a acesteia nu putea fi decât opera tinărului proletariat, și că o putea realiza cu condiția de a se constitui, la scară națională, într-o organizație politică unificată și independentă. El gândea, ca și Engels, ca și alți emigranți revoluționari ajunși în capitala Angliei, că revoluția nu va întârzia să izbucnească din nou și că proletariatul va avea nevoie de un partid propriu, cu aderenți cât mai mulți care să-i asigure o acțiune independentă. Iar membrii *Ligii comuniștilor* aveau datoria să acționeze cu toate mijloacele „pentru înființarea, în afara democrațiilor oficiali, a unei organizații independente, secrete și deschise a partidului muncitoresc și să facă din fiecare comunitate centrul și nucleul unor uniuni muncitorești în care poziția și interesele proletariatului să poată fi discutate independent de influențele burgheze“. Numai un asemenea partid putea face ca „revoluția să fie neîntreruptă pînă cînd toate clasele mai mult sau mai puțin avute vor fi înlăturate de la putere, pînă cînd puterea de stat va fi cucerită de proletariat“²⁶.

Sigur că redeclanșarea revoluției a fost o simplă speranță ce nu și-a găsit împlinirea, ceea ce atât Marx, cât și Engels, aveau să recunoască mai târziu cînd au reținut, pe baza analizelor istorice pe care le-au întreprins, mai ales prin lucrările scrise de Marx (*Luptele de clasă în Franța de la 1848 la 1850* și *18 Brumar al lui Ludovic Bonaparte*), că o nouă revoluție trebuie generată de o altă criză economică și politică, așa cum „criza comerțului mondial din 1847 a fost adevărata mamă a revoluțiilor din februarie și din martie“. În plus, atât Marx, cât și Engels, aveau să înțeleagă că reluarea ritmului normal al afacerilor către mijlocul anului 1848 a fost temeiul economic al consolidării reacțiunii europene. De unde și concluzia reținută tot de Marx că o „nouă revoluție... nu este posibilă decât în urma unei noi crize“ și, în consecință, pentru proletariat, dar mai

²³ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. II, Editura Academiei R. S. România, București, 1982, p. 107—113.

²⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, p. 119.

²⁵ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 7, p. 267.

²⁶ *Ibidem*, p. 268.

ales pentru partidul său politic, se impunea o sensibilă schimbare de tactică. Iar elementul esențial al acestei tactici era pregătirea forțelor revoluționare, cel puțin pe două planuri: formarea unei conștiințe politice noi, prin perfecționarea și difuzarea ideilor socialismului științific, pe un plan, iar pe un altul, organizarea propriu-zisă a rândurilor proletare, cu al ei pandant care era formarea cadrelor de revoluționari.

APARIȚIA SOCIALISMULUI ȘTIINȚIFIC ȘI SEMNIFICAȚIA SA ISTORICĂ

S-a pus nu odată în evidență faptul că unul din izvoarele fundamentale ale marxismului a fost filozofia germană de la Kant și Fichte la Hegel și apoi la Feuerbach. Că în neputința ei

de a se confrunța deschis cu forțele reacțiunii feudale, burghezia germană și-a căutat refugiul în filozofie și literatură, unde avea să obțină, de altfel, victorii de seamă, pe care realitatea istorică i le-a refuzat pe plan politic și social. Neputînd să realizeze pe pămînt german o revoluție ca cea din Franța, întrucît din punct de vedere al forței economice și al locului cucerit în societate ea era, pentru a relua o expresie a lui Marx, „contemporana trecutului istoric al popoarelor“ avansate, burghezia germană și-a consumat forța de creație pe plan teoretic, astfel că Heine, nu fără mîndrie, comparîndu-i pe Kant și Robespierre, putea să aprecieze că Robespierre a fost un mic burghez care are meritul de a fi decapitat un rege, în timp ce Kant a decapitat deismul.

Problema centrală a acestei filozofii, de la Kant la Hegel, este locul omului în lume și raporturile sale cu ea. Lumea se mișcă, e într-o evoluție continuă și, odată cu ea, evoluează și omul, o evoluție realizabilă însă numai pe calea progresului moral. Afirmînd că lumea sensibilă e cognoscibilă, că adevărul rezidă în experiență și că rațiunea nu depinde de creator, Kant îi conferă acesteia valoarea instrumentului de cunoaștere științifică. De aceea, pe drept cuvînt, se poate spune că în timp ce „Revoluția franceză dădea libertății umane fundamentul ei practic, Kant avea să-i confere baza sa teoretică. În acest sens, scrie filozoful marxist francez Emile Bottigelli, se poate vorbi de o revoluție coperniciană, căci omul este astfel reșezat în centrul universului“²⁷.

Cu opera lui Hegel, filozofia clasică germană a atins apogeul dezvoltării sale. El nu numai că menține omul în centrul universului, dar introduce în sistemu-i filozofic conceptele de istorie și de mișcare, arătînd că, în procesul cunoașterii omului se poate atinge absolutul. Sarcina filozofiei e de a se întoarce cu fața spre concret, spre multiplicitatea realului cu contradicțiile sale, spre devenirea lumii. Pentru Hegel, conștiința umană încetează de a fi un dat, ea are o istorie în cursul căreia se separă puțin cîte puțin de ceea ce o înconjoară, ajunge la posibilitatea mînuirii mijloacelor logice și dialectice, omul treptat devine om²⁸. Iar cu conceptul de mișcare Hegel a conferit o dimensiune esențialmente nouă reflecției filozofice. Un lucru există și nu există, este el însuși și contrariul său. Sub impulsul contradicției, care este izvorul oricărei mișcări, se realizează dezvoltarea de la inferior la superior, astfel că dialectica apare ca o metodă cu ajutorul căreia poate fi sesizat realul și singura capabilă a-l sesiza

²⁷ Emile Bottigelli, *Genèse du socialisme scientifique*, Editions sociales, Paris, 1967, p. 47.

²⁸ C. I. Gulian, *Hegel*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 216—217.

în mișcarea lui continuă. Karl Marx va nota că, odată cu „negarea negației..., Hegel a descoperit expresia abstractă, logică, speculativă a mișcării istoriei“²⁹.

Este drept, dialectica hegeliană nu putea reflecta exact lumea reală, dar Marx a preluat-o, a eliberat-o de corsetul idealist în care fusese învăluită și, cu ajutorul ei, s-a aplecat asupra faptelor, considerându-le ca fapte, iar ideile ca simplă reflectare a acestora în conștiința omului. Marx a fondat dialectica materialistă care „este — în ceea ce privește baza ei — nu numai diferită de cea a lui Hegel, ci este exact opusul ei“³⁰. Numai printr-o astfel de răsturnare, la care a fost supusă dialectica hegeliană, Marx a putut ajunge atât la redarea conținutului real al dezvoltării societății „ca un proces istoric natural“, care este logic, cât și a conținutului logicii care este istorică³¹.

Cel de-al doilea izvor teoretic al socialismului științific l-a constituit, cum bine se știe, realizările economiei politice burgheze, chiar dacă aceasta continua, la mijlocul secolului trecut, să se mențină *înăuntrul înstrăinării* și să plutească pe valurile aparențelor înșelătoare, evitând descifrarea exactă a structurilor economice tipice modului de producție capitalist. Pornind de la cuceririle reale ale economiei politice burgheze, Marx a elaborat conceptul de *valoare muncă* și a precizat că antreprenorul, posesor de capital, cumpără de la muncitor nu munca, ci forța sa de muncă. Și cu această precizare confuziile făcute de Adam Smith între „capitalul constant și capitalul variabil“ și dintre „capitalul fix și capitalul circulant“, cărora li s-a adăugat cea a lui Ricardo dintre *valori* și *prețuri de cost*, prin care „baza pentru înțelegerea mișcării reale a producției capitaliste și deci a exploatării capitaliste este distrusă dintr-o singură lovitură“³², au fost înlăturate. Marx avea să demonstreze că valoarea forței de muncă e determinată de timpul de muncă socialmente necesar producerii sale, pentru care lucrează patronului x ore și primește în schimb salariu, iar un număr de y ore reprezintă supramunca, care, sub formă de plusvaloare, este însușită de capitalist. Descoperind mecanismul intim al acumulării capitaliste, cu abilitate ascuns de gîndirea burgheză, Marx a putut explica esența funcționalității regimului burghez, a putut deduce legile-tendință ale dezvoltării sale și sensul real al mișcării istorice care indica, în mod indubitabil, că modul de producție capitalist, considerat de reprezentanții clasici ai economiei politice burgheze ca singurul rațional și posibil, era în realitate istoric și tranzitoriu. Plusvaloarea, o descoperire științifică genială, a fost o adevărată cheie fermecată, cu ajutorul căreia s-a putut pătrunde în labirintul ascuns al structurilor societății burgheze, de unde Marx a putut-o surprinde în procesul dezvoltării sale de la acumularea primitivă la monopol, i-a relatat toate fazele istorice de la originile-i pătate cu sînge, la prezentu-i dătător încă de speranțe și pînă la ora viitorului cînd expropriatorii vor fi expropriați. Pornind, astfel, de la analiza fenomenelor economice, Marx a putut ajunge la concluzia, formulată sintetic, în binecunoscutele *Contribuții la critica economiei politice. Prefață*, care preciza că „În producția socială a vieții lor, oamenii intră în relații determinate, necesare, independente

²⁹ K. Marx, F. Engels, *Scrieri din tinerețe*, Editura politică, București, 1968, p. 541.

³⁰ *Ibidem*, p. 27.

³¹ Ion Florea, *Dialectica logicului și istoricului în cunoașterea socială*, Editura științifică, București, 1970, p. 28 și urm.

³² K. Marx, *Capitalul*, vol. II, E.S.P.L.P., București, 1958, p. 206.

de voința lor — relații de producție —, care corespund unei trepte de dezvoltare determinate a forțelor lor de producție materiale. Totalitatea acestor relații de producție constituie structura economică a societății, baza reală pe care se înalță o suprastructură juridică și politică și căreia îi corespund forme determinate ale conștiinței sociale. Modul de producție al vieții materiale determină, în genere, procesul vieții sociale, politice și spirituale. Nu conștiința oamenilor le determină existența, ci, dimpotrivă, existența lor socială le determină conștiința. Pe o anumită treaptă a dezvoltării lor, forțele de producție materiale ale societății intră în contradicție cu relațiile de producție existente, sau, ceea ce nu este decât expresia juridică a acestora din urmă, cu relațiile de proprietate în cadrul cărora ele s-au dezvoltat pînă atunci. Din forme ale dezvoltării forțelor de producție, aceste relații se transformă în cătușe ale lor. Atunci începe o epocă de revoluție socială. Odată cu schimbarea bazei economice are loc, mai încet sau mai repede, o revoluționare a întregii uriașe suprastructuri“³³.

Istoria, ca disciplină, nu rămăsese nici ea în stadiul cunoașterii empirice. În procesul de reconstituire a faptelor trecutului, istoria, slujitorii ei, înregistraseră progrese însemnate atît din punct de vedere documentar, cît mai ales sub raportul interpretării faptelor, aducînd în circuitul științific și în panorama ideilor care dădeau conținut vieții spirituale de la mijlocul veacului trecut contribuții certe pentru înțelegerea istoriei ca realitate și, implicit, a societății umane în devenirea ei continuă. Și dacă aprecieri ulterioare ale multor gînditori marxiști au scăpat din vedere acest izvor important al cunoașterii, din care s-au inspirat Marx și Engels în procesul făuririi teoriei lor cu privire la societate, în schimb Karl Marx s-a referit nu odată la această sursă de informare, a adus chiar și omagii contribuției istoriografiei romantice din Franța și Anglia, unora dintre corifeii acesteia, așa cum au fost: Augustin Thierry, François Guizot, Auguste Mignet, la cunoașterea socială și în special pentru relevarea rolului esențial al luptei de clasă în dezvoltarea procesului istoric general, fără a estompa mobilul practic-politic al acestei poziții — justificarea revendicărilor liberale ale burgheziei epocii lor. „În ce mă privește — scria, de pildă, Marx într-o foarte cunoscută epistolă către Josef Weidemeyer —, nu-mi revine meritul de a fi descoperit nici existența claselor în societatea modernă, nici lupta dintre ele. Cu mult înaintea mea unii istoriografi burghezi au expus dezvoltarea istorică a acestei lupte de clasă, iar economiștii burghezi au arătat anatomia claselor“³⁴.

Marx, așa cum bine se știe, avea să demonstreze în plus caracterul istoric al claselor, determinarea lor obiectivă în funcție de existența anumitor faze istorice de dezvoltare a producției materiale și necesitatea dispariției lor în timp, odată cu dispariția condițiilor istorice care le-au generat. Marx preciza, în scrisoarea deja menționată, că „Ceea ce am făcut eu nou a fost că am dovedit: 1. că *existența claselor* este legată numai de *anumite faze istorice de dezvoltare a producției*; 2. că lupta de clasă duce în mod necesar la *dictatura proletariatului*; 3. că această dictatură însăși constituie numai trecerea la *desființarea tuturor claselor* și la o societate fără clase“³⁵.

³³ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 13, Editura politică, București, 1962, p. 8—9.

³⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 28, Editura politică, București, 1968, p. 456.

³⁵ *Ibidem*, p. 457.

Așadar, în ansamblul istoriei ca știință, marxismul a văzut lupta de clasă nu ca pe o simplă trăsătură a realității istorice dintr-o epocă sau alta, ci ca o expresie a dezvoltării societății împărțite în clase antagoniste, ca o manifestare vie a contradicțiilor ce prezidează procesul neîntrerupt al dezvoltării societății ca sistem și în baza căruia pot fi descifrate structura intimă și mecanismul mișcării istorice înseși. Lenin va remarca importanța metodologică deosebită a acestei teze, arătând că prin valorificarea superioară a ideii de luptă de clasă, din care a creat o adevărată teorie, „marxismul a dat firul călăuzitor care îngăduie să se descopere în acest labirint și haos aparent existența unor legi necesare; acest fir călăuzitor este teoria luptei de clasă”³⁶.

Dar ideea propriu-zisă a luptei de clasă nu este singura pe care au preluat-o Marx și Engels de la istoricii romantici. Se poate aprecia că însăși semnificația istorică a fenomenelor economice, caracterul determinant al acestora pentru cursul vieții social-politice și culturale au putut fi sesizate de Marx și Engels tot din ideile cuprinse în operele istoricilor romantici. Așa, cel puțin, se poate deduce din paginile *Ideologiei germane* unde, pentru argumentarea tezei conform căreia „primul act istoric este... producerea mijloacelor necesare pentru satisfacerea acestor nevoi, producerea vieții materiale însăși”, acest „fapt fundamental” trebuind să fie luat în considerație „în toată semnificația și amploarea lui și să i se dea locul cuvenit”, se face mențiunea că „francezii și englezii, deși înțelegeau într-un mod extrem de unilateral legătura acestui fapt cu așa-numita istorie, mai ales atîta timp cît au fost captivii ideologiei politice, au făcut totuși primele încercări de a da istoriografiei o bază materială, scriind cei dintîi istoria societății civile, a comerțului și a industriei”³⁷.

În procesul elaborării de către Marx și Engels a teoriei socialismului științific hotărîtoare s-au dovedit a fi exigențele practicii sociale, precum și conceptul ca atare de practică socială la care a ajuns Marx și pe care l-a definit ținînd cont de istorie, de modificările pe care le aduc noile structuri ale societății, pe de o parte, iar, pe de altă parte, luînd în considerație necesitatea ca omul să parvină la cunoașterea rațională a acestei practici sociale. Definind noțiunea de practică socială, ca noțiune fundamentală a gândirii sale, Marx a pus în evidență legăturile reale existente între indivizi, legături generate de o bază materială concretă, și care anume, pentru a reintegra istoria în filozofie și a fundamenta necesitatea obiectivă a intervenției omului în făurirea conștientă a unei noi condiții umane. Deși s-a putut ajunge la noțiunea de „practică”, atît prin filozofia clasică germană cît și prin intermediul economiei politice sau chiar a lecturilor oferite de istorie ca disciplină, pentru că prin toate se putea reține rolul inițiativei umane în procesul muncii, al făuririi tuturor valorilor de care dispune la un moment dat societatea și care asigură ascensiunea pe scara progresului, totuși conceptul marxist de practică socială și-a putut dobîndi adevăratul conținut științific după contactul lui Marx cu realitatea societății franceze și a istoriei poporului francez. Cunoașterea de către Marx și a acestei realități, sensibil marcată de radicalismul luptelor de clasă, prin care se realizase trecerea de la un feudalism clasic la un capitalism de aceeași factură și care punea în evidență nu numai avantajele unei rupturi ferme cu trecutul, dar ușura

³⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 58.

³⁷ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 3, Editura politică, București, 1958, p. 28—29.

în același timp întrezărirea căilor pe care le va urma societatea în dezvoltarea ei ulterioară, ca și forțele materiale ce vor împinge societatea pe acest traiect al viitorului, i-a dat posibilitatea să includă în conceptul de practică socială unul dintre elementele caracteristice fundamentale — activitatea de transformare revoluționară a realității căreia îi dă naștere omul. Este concluzia la care Marx ajunge, după numai câteva luni de la sosirea sa la Paris, când scria, în *Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere*, că „forța materială trebuie răsturnată tot printr-o forță materială“, iar „teoria devine o forță materială de îndată ce cuprinde masele“³⁸.

La aceeași dată era clar pentru Marx că teoria nu poate găsi aderența necesară în conștiința maselor decât dacă oferă răspunsuri la problemele care le preocupă, și care să fie expresia aspirațiilor lor concrete. „Teoria — scria el — se realizează la un popor numai în măsura în care ea este realizarea nevoilor lui... Nu este de ajuns ca gândirea să tindă spre realizare ; trebuie ca realitatea să tindă ea însăși spre gândire“³⁹. În procesul devenirii ei, societatea capitalistă crea, treptat, o astfel de realitate istorică care, prin structura și dinamica elementelor ce compuneau această structură, reclama o negare a ceea ce pusese deja în evidență capitalismul încă în zorii afirmării sale, iar forța materială negatoare era proletariatul, aflat deja în luptă pentru emanciparea sa. Dealtfel, după cum este cunoscut, încă în cursul marii revoluții franceze, prin Babeuf, în numele maselor populare, Franța prefigurase deja viitorul când reclamase „o a doua egalitate“ și anunțase „o nouă revoluție, desigur mult mai mare și mai solemnă și care va fi ultima“⁴⁰. Această tentativă eroică, produs nemijlocit al acțiunii și gândirii politice a maselor, se transmisese oral din generație în generație de-a lungul existenței Imperiului napoleonian și a restaurației Bourbonilor, iar societățile secrete, cărora le-au dat naștere muncitorii și cei contaminați de radicalismul politic proletar, au conservat intact idealul deja exprimat, l-au nutrit cu aspirații noi, continuând să lupte pentru el. Practica revoluționară franceză și experiența istorică a luptelor purtate, în care se ilustraseră deja eroi ca Blanqui și Barbès, i-au sugerat lui Marx ideea că nici o revoluție proletară nu va putea triumfa fără un partid care să aibă, „din punct de vedere teoretic“, capacitatea necesară „de a înțelege limpede condițiile, mersul și rezultatele generale ale mișcării proletare“⁴¹. Această concluzie esențială pentru cursul ulterior al mișcării istorice în epoca modernă o găsim în paginile *Manifestului Partidului Comunist*, dar ea a fost exprimată de Marx mult mai înainte în deja citatele : *Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere*, prin binecunoscutele și adesea reamintitele cuvinte : „După cum filozofia își găsește armele ei materiale în proletariat, tot astfel își găsește și proletariatul armele lui spirituale în filozofie... Filozofia nu poate fi înfăptuită fără desființarea proletariatului, proletariatul nu poate fi desființat fără înfăptuirea filozofiei“⁴². Era replica practic-politică ce tindea să reflecte cu fidelitate interesele clasei sociale care întruchipa viitorul și care îngloba în ea tot ceea ce era viabil în activitatea socialismului și comunismului utopic francez, o activitate

³⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 1, Editura politică, București, 1960, p. 420.

³⁹ *Ibidem*, p. 422.

⁴⁰ Claude Mazauric, *Babeuf și conspirația pentru egalitate*, Editura politică, București, 1964, p. 77 și urm.

⁴¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, p. 478.

⁴² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 1, p. 426, 427.

aureolată cu meritul de a fi sesizat dezechilibrele societății burgheze, transformarea în cuvinte fără conținut a promisiunilor burgheziei referitoare la domnia rațiunii și împlinirea condiției umane. Concomitent, însă, erau negate, prin aceasta, planurile făurite de adepții ideologiei utopice cu privire la reformarea societății, planuri animate de ideile vagi ale justiției, dreptului natural, fraternității etc. și care, în confruntarea cu practica socială, se dovediseră a fi simple fantezii, himere brutal înlăturate de realitatea burgheză, de înflorirea proprietății individuale în formele ei moderne. Înlăturarea acestora din urmă avea să fie însă posibilă numai ca urmare a maturizării contradicțiilor sale organice și sub loviturile acțiunii sociale și politice a clasei muncitoare, ea însăși capabilă a realiza această sarcină după sudura organică a luptei sale spontane cu ideile socialismului științific, ceea ce și intuise Karl Marx încă la sfârșitul anului 1843, începutul anului 1844, pentru a i se confirma pe deplin în cursul revoluției din 1848—1849.

Astfel, pe temeiul cuceririlor științifice și tehnice existente deja către mijlocul secolului trecut (în matematică, fizică, chimie, biologie etc.), pe realizările filozofiei clasice germane și, în special, dialectica hegeliană aplicată însă în procesul cunoașterii lumii reale, prin descifrarea științifică a structurilor economice și sociale ale societății, a mecanismului ei funcțional ca și a sensului dezvoltării ei, a locului și rolului clasei muncitoare în definirea și realizarea practică a mișcării istorice ulterioare, Karl Marx și Friedrich Engels au putut da naștere teoriei socialismului științific. Ei au putut să opereze una din cele mai mari revoluții ale istoriei gândirii umane. Socialismul științific s-a constituit ca o încoronare a tot ceea ce s-a obținut pozitiv în cursul secolelor de gândire anterioare și ne poate apare astăzi nu atât ca o inovație filozofică, cât mai ales ca o concluzie științifică. De unde și durabilitatea sa în timp, dar mai ales în confruntarea continuă cu practica socială⁴³, pentru că o teorie viabilă nu infirmă ci înglobează în structura sa tot ceea ce a constituit cucerire științifică premergătoare. De aceea Marx, dezvoltat de Lenin și de alți adepți ai gândirii sale, rămâne Marx, căci la el gândirea și acțiunea s-au regăsit într-o unitate indestructibilă, practica și-a aflat un far călăuzitor în teorie, teoria s-a potențat cu capacitatea de a se inspira și a se îmbogăți permanent prin intermediul practicii.

Marxismul s-a constituit și ca o excelentă metodă de investigație și aceasta pentru faptul că, așa cum scria Friedrich Engels, el exprima „o mișcare a gândirii care nu se leagă de nici un rezultat fix, care depășește neîncetat rezultatele atinse; o practică care nu se leagă de nici o poziție cucerită, ci depășește neîncetat pozițiile anterioare”. Străin, prin structura și spiritul său creator, oricărei pietrificări ideologice, marxismul progresează odată cu fluxul schimbător al realității, e îmbogățit neconținut de istorie și acționează prin ea, atent la aspectele ei cele mai contradictorii, este, prin aceasta, așezat în față de mișcarea însăși a vieții.

Axat pe ideea transformării din temelii a societății întemeiate pe exploatarea omului de către om, marxismul a fost definit, pe bună dreptate, o algebră a revoluției. El reflectă, într-o concepție armonioasă și închegată, realitatea istorică în devenirea ei continuă, are capacitatea de a sluji realizarea unei analize științifice a elementelor multiple și

antinomice aduse la suprafață de activitatea socială a oamenilor și de a conduce către găsirea unor soluții concrete. Dar înțelegerea vieții sociale pe care o presupune o astfel de analiză, pentru marxism nu implică nici pasivitate nici fatalism ci, dimpotrivă, o negare hotărâtă a acestora. În *Ideologia germană*, dar și în alte lucrări ca *Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*, Karl Marx revine la ideea că „oamenii își făuresc ei înșiși istoria, dar și-o făuresc nu după bunul lor plac și în împrejurări alese de ei, ci în împrejurări care există independent de ei, împrejurări date și moștenite din trecut”⁴⁴. Tot așa, Friedrich Engels nu odată a reținut atenția cititorului său că în tot ceea ce gîndesc, dar mai ales în ceea ce întreprind practic, oamenii rămîn supuși necesității istorice, nu aleg în mod arbitrar calea pe care să avanseze. „Tot ceea ce îi pune în mișcare pe oameni, scria el în *Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane*, trebuie să treacă prin mintea lor ; dar forma pe care o ia în această minte depinde în foarte mare măsură de împrejurări”⁴⁵.

A ține seamă de împrejurări, de moștenirea primită de la generațiile anterioare, singura de la care se poate iniția și duce mai departe creația istorică, nu înseamnă că omul poate privi numai către ceea ce a fost și este. Marxismul are marele merit de a fi fundamentat științific prognoza socială, de a fi luminat calea dezvoltării umanității. Demonstrînd teoretic necesitatea și căile de a se descifra în mod științific tendințele desfășurării proceselor social-istorice, marxismul a fundamentat teza conform căreia, în cadrul dezvoltării sociale, este posibilă creionarea proiectului politic al acțiunii practice și, pe această bază, o afirmare reală a libertății de voință de care vorbește Engels și care nu este altceva decît „puterea de a decide în cunoștință de cauză”. Iar dezvoltarea vieții sociale, a luptei revoluționare a confirmat viabilitatea metodologiei și practicii politice ghidate de ideile luminoase ale socialismului științific, ca expresie a simbiozei dintre dialectica necesității și activitatea conștientă a omului.

⁴⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 8, Editura politică, București, 1960, p. 119.

⁴⁵ K. Marx, F. Engels, *Opere alese*, vol. 2, Editura politică, București, 1967, p. 264.

Cercetări preliminare asupra „Codexului Rohonczi“

Lucrarea tovarăsei Viorica Mihai expune unele rezultate ale încercării de a decifra semnele scrierii și limba Codexului Rohonczi. Până în prezent se cunoștea, pe de o parte, faptul că textul reprezintă un manuscris recopiat în prima jumătate a sec. al XVI-lea pe hirtie de pergament fabricată în nordul Italiei, pe de alta, că, pe la sfârșitul secolului trecut, au fost sistematizate semnele, fără însă ca textul să fi putut fi citit.

Importantă este constatarea autoarei că semnele arhaice din acest Codex au analogii în scrierile silabice indo-europene din epoca bronzului, iar altele se întâlnesc în scrierile fonetice ale aceluiași populații, ceea ce ar dovedi că scrierea aparține unor populații indo-europene, nu cumanice. Faptul că unele semne asemănătoare sînt inserate în legende ale monedelor din secolul al XIV-lea, emise pe teritoriul Țării Românești în chirilică și latină, și persistența altora în arta populară, unde au pierdut valoarea fonetică, dar și-au păstrat valoarea de comunicare, demonstrează că acest Codex a fost redactat în Valahia. Comparațiile între miniaturile Codexului Rohonczi și alte miniaturi din secolele XI—XII, intercalate în diferite codexuri, cît și păstrarea unor elemente de scriere pînă în a doua jumătate a sec. al XIV-lea, ne pot duce la concluzia că manuscrisul avut în discuție a fost redactat în secolele XII—XIII. Relevăm și faptul că unele valori fonetice acordate semnelor din Codexul Rohonczi au fost date în funcție de valorile fonetice, pe care acestea le aveau în legendele monedelor din secolul al XIV-lea, unde acestea înlocuiau anumite litere chirilice sau latine. Valorile astfel obținute în confruntare cu textul au pus în evidență texte laice și religioase în latina vulgară. Deci, textul a fost redactat în latina populară și realizat cu caracterele scrierii dacice, a cărei evoluție poate fi urmărită încă din epoca bronzului. Situații similare se mai întâlnesc în istoria civilizațiilor: de exemplu, în Imperiul bizantin, în secolul al VIII-lea e.n., un Evangheliar, redactat în limba greacă a fost scris cu litere latine.

Considerăm că publicarea primelor rezultate preliminare, precum și a descifrării integrale a textelor, va pune în evidență un document extrem de important în viața laică și religioasă dintr-o perioadă pentru care nu dispunem de texte scrise. Oportunitatea tipăririi este incontestabilă.

Prof. dr. ARITON VRACIU,
Universitatea „Al. I. Cuza” — Iași,
Facultatea de filologie

În arhivele Academiei de Științe a Republicii Populare Ungare se află, la cota A1 173/II, un manuscris vechi care este înregistrat sub numele de *Rohonczi Codex*.

Asupra acestei lucrări se cunosc pînă în prezent următoarele date:¹ *Codexul* are formă de carte, legată în piele, cu dimensiunile de 12/10 cm. Pînă în anul 1907 a fost păstrat la Rohonczi. Toth Béla scria, în lucrarea sa, apărută la această dată și intitulată: *Rarități ungurești*, că acest *Codex* a fost dăruit, împreună cu întreaga sa bibliotecă, de către groful Batthyány Gusztáv, Academiei de Științe Ungare în anul 1838. Hunfalvi Pál, fondatorul lingvisticii limbii ungare, a trimis *Codexul* pentru studiul lui Jülk Bernát, fost profesor la Universitatea din Innsbruck. Acesta a precizat că numărul semnelor întrebuintate la scrierea textului este de 10 ori mai mare decît numărul literelor dintr-un alfabet cunoscut. Cu toate eforturile depuse, el nu a reușit să găsească o soluție de citire a textului și, în cele din urmă, și-a exprimat părerea că semnele avute în discuție se înșiruiesc unul după altul fără nici un sens. Cercetătorul Fejérpataki László, referindu-se la *Codexul Rohonczi* în lucrarea sa *Literatura în timpul Arpadienilor*, care a apărut în anul 1878, susținea că este vorba de un fals. Semnele *Codexului* au fost sistematizate de Némethi Kálmán în *ABC-ul Codexului Rohonczi*, apărut în anul 1889, ca și în lucrarea *Citirea scrierii vechi*. De asemenea, în cutia în care se păstrează *Codexul Rohonczi* se află o însemnare din anul 1911 a aceluiași cercetător, prin care se precizează că hîrtia pe care a fost recopiat *Codexul* este originară din partea superioară a Italiei și, pe baza cercetărilor în acest sens a francezului Briquet, se poate data între anii 1529—1540.

Dr. Vajda Jozsef, preot pensionar, a scris despre acest *Codex* cercetătorului Ottó Gyürk: „Se găsește în Arhivele Academiei de Științe a Ungariei o carte extrem de secretă: *Codexul Rohonczi*. Acest *Codex* este scris cu o scriere secretă pe care nimeni n-a reușit să o descifreze pînă acum... și eu am încercat..., literale sint asemănătoare scrierii grecești..., m-am gîndit că și cu literale feniciene..., apoi am încercat pe baza vechii scrieri ungurești dar nu a mers. Toate încercările le-am aruncat în foc“.

Ottó Gyürk, după ce a studiat *Codexul*, a publicat o parte din observațiile sale în articolul: *Se poate dezlega Codexul Rohonczi?*, prin care a încercat să identifice semnele din manuscris care ar nota cifre.

Codexul Rohonczi, face, în prezent, obiectul cercetărilor noastre. În urma unui studiu detaliat asupra structurii scrierii folosite în redactarea textului și a felului cum sint realizate miniaturile intercalate, sintem în măsură a comunica următoarele rezultate preliminare:

Codexul Rohonczi are 448 de pagini. Pe fiecare pagină se află scrise circa 9—14 rinduri. În text sint intercalate 86 miniaturi executate cu pana, care prezintă diferite scene laice și religioase. Ductul scrierii este de la dreapta la stînga și textul se citește de jos în sus, primul rind fiind deci ultimul din fiecare pagină.

Unele semne au analogii în scrierile silabice folosite de populațiile indo-europene încă din epoca bronzului² (Fig. 1). Alte semne au analogii în scri-

¹ Ottó Gyürk. *Megfejtethő — e a Rohonczi-Kodex?*, în „Élet és tudomány“, nr. 44 din 9 octombrie 1970, p. 1 925—1 928.

² Viorica Mihai, *Puncte de vedere privind scrierea dacilor*, în „Anale de istorie“, anul XXV, nr. 1/1979, p. 95—129; Viorica Mihai, *Writing in the Gîrla Mare Culture (the Bronze Age) and its links with writing in the Harappa and Linear A culture*, p. 1—274, aflată sub tipar, New-Delhi, India, sub conducerea editorului șef Vijay Chandha.

Fig. 1 : Similitudini între semnele Codexului Rohonczi și semnele scrierilor din epoca bronzului

Codexul Rohonczi	Girila Mare	Hieroglifica cretană	Linear A	Harappa	Hieroglifica hitită	Linear
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						
						

Fig. 3. Legende existente pe monede atribuite lui Vladislav Vlaicu și Radu Voievod (după Oct. Iliescu, *Emisiuni monetare ale Țării Românești din secolele al XIV-lea și al XV-lea*, în *Studii și cercetări numismatice*, vol. II, 1958, p. 303—339.

p. 305—306 — scriere de la dreapta la stînga (retrogradă)

Avers: $\text{W} \text{B} \text{A} \text{I} \text{C} \text{I} \text{B} \text{R} \text{E} \text{C}$
 = = =

Același autor consideră inserarea semnelor avute în discuție ca fiind grave greșeli în redactarea legendelor

p. 306

5. Av. + $\text{W} \text{B} \text{A} \text{I} \text{C} \text{I} \text{B} \text{R} \text{E} \text{C}$
 Rv. + $\text{W} \text{A} \text{B} / \text{A} \text{I} \text{C} \text{I} \text{B}$
 =

p. 311

8. Rv. +: $\text{I} \text{W} \text{A} \text{N} / \text{B} \text{A} \text{I} \text{Y} \text{I}$
 = = =
 11. Av. + $\text{I} \text{O} \text{R} \text{S} \text{A} \text{R} \text{A} \text{D} \text{O} \text{W} \text{O} \text{D}$
 Rv. + $\text{I} \text{O} \text{R} \text{S} \text{A} / \text{G} \text{H} \text{L} \text{R}$:
 =
 12. Av. $\text{I} \text{O} \text{R} \text{S} \text{R} \text{A} \text{D} \text{O} \text{U} \text{L} \text{A} \text{V} \text{A} \text{L} \text{I} \text{O}$
 Rv. $\text{I} \text{O} \text{R} \text{S} / \text{D} \text{O} \text{D} \text{U} \text{P}$
 =

Aceleași interpretări asupra semnelor se remarcă și în lucrarea *Monede și bancnote românești* de Oct. Luchian, G. Buzdugan și C-tin Oprescu (Editura sport-turism, 1977).

p. 8

17. Av. + $\text{I} \text{W} \text{A} \text{N} \text{B} \text{A} \text{I} \text{Y} \text{I} \text{C} \text{I} \text{B} \text{O} \text{X} \text{B} \text{O} \text{A} \text{D}$
 Rv. + $\text{I} \text{W} \text{A} \text{N} - \text{B} \text{A} \text{I} \text{Y} \text{I}$
 = = =

p. 21

63. Av. + $\text{I} \text{O} \text{R} \text{S} \text{R} \text{A} \text{D} \text{O} \text{L} \text{U} \text{A} \text{V} \text{A} \text{L} \text{I} \text{O}$
 $\text{+ I O R S - O O L U P}$
 = = =

răsărit, Constantin cel Mare a comandat lui Eusebiu din Palestina copierea *Scripturii* în 50 de exemplare, pe care le-a dăruit bisericii „Sfinta Sofia“. Sub împăratul Valens a funcționat, la Constantinopol, o școală de caligrafii. Limba oficială a Imperiului bizantin a fost, până în secolul al VII-lea, limba latină. Începând cu perioada împăraților iconoclaști, alături de textele religioase întâlnim și studii privind alte domenii ca: matematica, astronomia, filozofia, poezia etc. În timpul împăratului Teofil (829—842) învățământul avea la bază limba greacă⁹.

În secolele IX—XI¹⁰ se remarcă o serie întreagă de manuscrise grupate în codexuri, care se referă atât la viața religioasă, cât și la cea laică, sau la faptele unor conducători cum ar fi, de exemplu, *Faptele lui Vasile al II-lea Bulgaroconul (976—1025)*.

Poziția minilor, puse în evidență de miniaturile inserate în codex, se întâlnește în miniaturile din a doua jumătate a secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea¹¹. În secolul al XII-lea, în iconografie apar, alături de personaje laice, și personaje religioase consemnate de *Scriptură*. Astfel, împăratul Ioan al II-lea (1118—1143) și fiul său Alexis sînt încoronați, potrivit reprezentărilor iconografice simbolice, de Isus Hristos¹².

Pe parcursul secolelor XI—XII semnele iconografice, care se referă la *Geneza*, sînt explicate cu ajutorul unor reprezentări cosmogonice legate de relații între pămînt, soare, stele¹³. În *Codexul Rohoncz* este redată o reprezentare cosmogonică și se precizează o eclipsă totală de soare. Textele bizantine consemnează faptul că o eclipsă totală de soare s-a observat în timp ce împăratul Alexie Comnenul se afla la Dunăre, într-o expediție împotriva pecenegilor, în anul 1090¹⁴.

Miniaturile laice din *Codex* consemnează faptul că întîmplările laice se desfășoară într-un teritoriu marcat de munți, cîmpie și apă și pun în evidență elemente de arhitectură specifice pentru teritoriul României. Centrele monahale de la poalele munților, immortalizate în *Codex*, se pot identifica în biserica rupestră de la Corbi-Argeș și în complexul mănăstiresc din Munții Buzăului, ale căror începuturi se leagă de secolele IX—X e.n.

Faptul că în cadrul vieții religioase, botezul este consemnat numai pentru copiii nou născuți și nu pentru adulți concludă că *Codexul* aparține unei populații sedentare, creștine și nu în curs de creștinare. În iconografie apar, deseori, și elemente ale religiei vechi, care nu țin de religia creștină, dar această coroborare între creștinism și elemente mai vechi se remarcă și în iconografia realizată în cadrul bisericilor rupestre din Capadocia, datate în secolele XI—XII¹⁵.

Toate aceste observații, coroborate cu persistența unor semne de scriere existente în *Codex* și identificate ca fiind inserate în cadrul legendelor unor monede redactate în limba latină sau slavonă, la sfîrșitul secolului al XIV-lea, conclud că textul *Codexului Rohoncz* a fost redactat în a doua jumătate a secolului al XII-lea sau, eventual, la începutul secolului

⁹ Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*, Editura enciclopedică, București, 1974, p. 267.

¹⁰ J. Ebersolt, *op. cit.*, p. 21—29.

¹¹ Viorica Dene, *Miniatura franceză*, Editura Meridiane, București, 1983, fig. 17.

¹² J. Ebersolt, *op. cit.*, planșa XXXVIII.

¹³ *Ibidem*, planșa XXVIII.

¹⁴ Ana Comnena, *Alexiada*, în *Fontes Historiae Daco-Romanae* (în continuare: F.H. D.R.), vol. III, 1975, p. 99.

¹⁵ Jerphanion Guillaume, *Une nouvelle province de l'art byzantin. Les églises rupestres de Cappadoce*, vol. I—III, Paris, 1925—1934.

al XIII-lea, într-un complex mănăstiresc situat în nordul Cîmpiei Române, la poalele munților, de unde se poate urmări și mișcarea aparentă a stelelor, așa cum se subliniază într-un detaliu de text. Acest complex mănăstiresc se poate identifica cu cel aflat în comuna Corbi, satul Jghiaburi, județul Argeș (Fig. 4—5).

ÎN CE LIMBĂ A FOST REDACTAT CODEXUL ROHONCZI?

Avînd în vedere rezultatele obținute în descifrarea diferitelor capitole ale *Codexului Rohonczi* putem preciza că textul a fost redactat în latina vulgară, cu elemente de scriere transmisă, prin evoluție, de la daci. Acest fapt nu ne surprinde, deoarece textele religioase folosite la creștinarea dacilor au fost în limba latină. Faptul că nu s-a folosit scrierea latină, ci cea moștenită de la daci, ne amintește de un caz similar cînd, în secolul al VIII-lea, un *Evangheliar* a fost scris, în Imperiul bizantin, în limba greacă dar cu litere latine¹⁶.

Existența *Codexului Rohonczi* demonstrează că în bisericile vechi românești cultul ortodox se exercita în limba latină vulgară, pînă în secolele XII—XIII, cînd s-a trecut la oficierea cultului în limbile greacă și slavonă. Restrîngerea treptată a folosirii scrierii vechi românești cu caractere transmise prin evoluție de la daci s-a produs datorită faptului că scrierile greacă și slavonă aveau mai puține caractere față de cea avută în discuție, care însuma, împreună cu ligaturi, circa 150 de caractere.

În concluzie, *Codexul Rohonczi* este un document al românilor care ne transmite unele date social-politice, științifice și religioase din secolele XI—XIII, perioadă pentru care, pînă în prezent, se aducea în discuție doar „lipsa dovezilor scrise“.

CE CONSEMNEAZĂ CODEXUL ROHONCZI?

Se consemnează păstrarea tradiției de inițiere a băieților la majorat și investirea lor cu calitatea de luptători. În cadrul ritualului, aceștia jurau să lupte pentru păstrarea credinței ortodoxe și să nu țină seama de tradițiile vechi ale vlahilor care fuseseră reactivate, încă din secolul al VIII-lea, de atitudinea împăraților iconoclaști bizantini; ca urmare a luptei împăraților împotriva iconografiei au apărut diferite erezii.

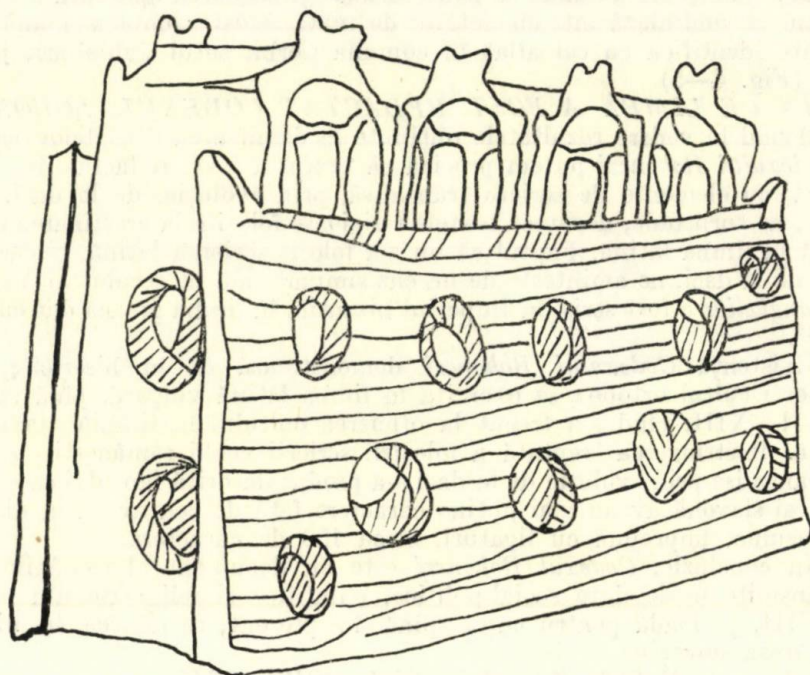
Astfel la p. 9 a *Codexului* (Fig. 5), în partea a doua a paginii, se remarcă, în dreapta, trei personaje de sex bărbătesc care depun jurămîntul de inițiere cu calitatea de luptător în fața crucii. În spatele personajelor se remarcă o secțiune verticală într-un templu vechi, în care se oficiau tradiții în legătură cu cultul Soarelui. Precizarea unor asemenea tradiții este subliniată și de ideograma aflată deasupra secțiunii verticale, care se întîlnește cu același conținut pînă în epoca bronzului sau chiar mai înainte. Cu această ocazie se poate cunoaște, pentru prima dată, compartimentarea unui interior al unui templu închinat Soarelui; pînă acum se cunoștea doar modelarea în lut a unui aspect exterior de astfel de templu, existent încă în neoliticul mijlociu¹⁷ (vezi Fig. 4).

Deasupra miniaturii, realizate cu pana, se remarcă un text scris de la dreapta la stînga: TIIRLAK REN MITA BLAK, ceea ce, în traducerea textului, înseamnă: „Luptătorii nu vor primi miturile Blahe“. Latina vulgară: TIIRLAK („tînăr creștin inițiat ca luptător“) este un cuvînt format din două teme: TIIR și LAK; latină tiro, tîrōnis („tînăr care a luat de curînd toga bărbătească; orator la începutul carierei, învățăcel“); și latină lăcēr,

¹⁶ N. Iorga, *op. cit.*, p. 241.

¹⁷ Hortensia Dumitrescu, *Sur une nouvelle interpretation du modèle de sanctuaire de Căscioarele*, în „Dacia“, XVII, 1973, p. 311—316.

Fig. 4

după Hortensia Dumitrescu, Un modèle de sanctuaire découvert à Cascioarele, Dacia, N.S. XII, 1968, p. 386, fig. 4 b.

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

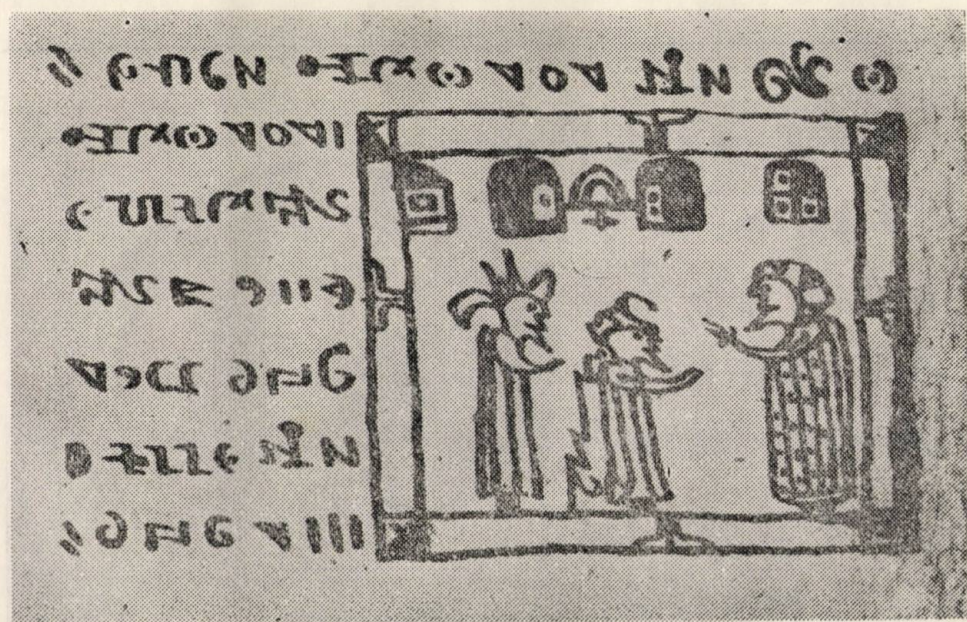

Fig. 8

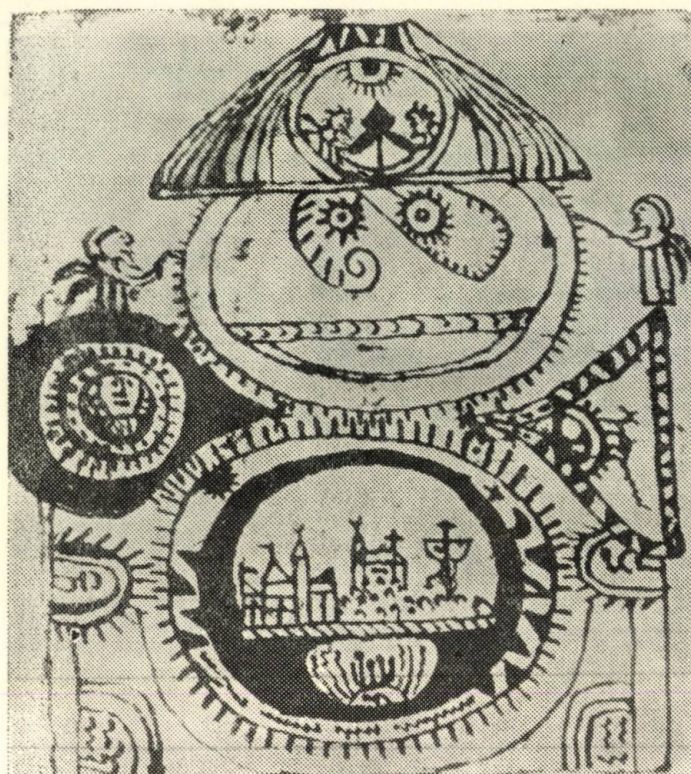

Fig. 9

lăcĕra, lăcĕrum („sfișiat, ciopîrîit, a tăia“). Latina vulgară REN („a nu primi“); latină rĕnuo, rĕnui, rĕnuĕre („a nu voi, a nu primi“); latina vulgară MITA („miturile“); greacă mithos („credințe, tradiții vechi“); latina vulgară BLAK („blak, vlah“).

În viața social-politică a vlahilor, preoții aveau o poziție importantă în ceea ce privește consolidarea ortodoxismului și întărirea autorității voievozilor în rîndul maselor. Preoții captau atenția celor din jur și prin prevestirile pe care le anunțau în legătură cu diferite evenimente pe care ei pretindeau că le cunoșteau prin legăturile directe cu Dumnezeu. Astfel, la p. 133, miniatura pune în evidență un preot care stă la poalele unui munte pe un scaun și primește prevestirea unui inger sosit pe apă (Fig. 6). Deasupra scenei este realizat următorul text: ERRDY, VLAD URA, VLAD URA ETA SOBID. Traducerea textului: „Prin învățătură Vlad va fi mare, Vlad va fi mare și urmașii săi“. Latina vulgară ERRDY („Prin învățătură“) latină ĕrudio, ĕrūdīvi („a învăța pe altul“); latină vulgară VLAD („nume de bărbat“); latină vulgară URA („mare“); anatoliană — ura, kar, ora — „mare“; latină vulgară ETA („și“); latină ĕt, greacă ĕti („și“); latină vulgară SOBID („urmașii, neamul“); latină soboles („neam, urmaș“).

Întrebarea care se pune este: CINE ERA VLAD?

La pagina 214, în dreapta, se remarcă o miniatură (Fig. 7), în care o solie a unei comunități de migratori comunică împăratului bizantin anumite știri pe care le aflăm prin intermediul textului alăturat: ERA VLAD / NEK TIUZ / VLAD URA / GER BLAK / LAKER FIU / TIAO ATERIO / TUI NEK / AO ATERIO NIVLIT.

Traducerea textului: „Mîniosul Vlad / a înfrînt pe tiuzi / Vlad marele / cîrmuitor al Blahilor / A tăiat pe fiul / lui Tiao care se teme / Ai tăi înfrînți vai / se tem de înghet“.

Latina vulgară ERA („mîniosul“); latină ĭra, ĭrae („mînie, furie“); latina vulgară NEK („a înfrînt“); latină nĕco, nĕcāvi; greacă nek-; sanscrită naç („a“); latina vulgară GER („cîrmuitor“); latină gĕro, gessi, gestum, gĕrĕre („a cîrmui“); latina vulgară LAKER („a tăiat“); latină lăcĕr, lăcĕro, lăcĕrum („a sfișia, a tăia“); latină vulgară FIU („fiu“); latină filius, filii; latina vulgară ATERIO („se teme“); latină âtĕr, âtra, âtrum („groaznic, nenorocit“); latina vulgară TUI („ai tăi“); latină tŭ, tui, tîbi, te; sanscrită tva-m, dorică tŭr; beoică toŭr, atică 6ŭr, 60ŭr, 60ĭ, 6ĕ, genetivul tui este de la tuus („tu“); gotică thu, engleză thou, germană du; latina vulgară NIVLIT („de înghet“); latină nivālis, nivālae („de omăt, de gheață“).

Textul ne informează că Vlad, cîrmuitorul vlahilor, a învins în timp de iarnă pe tiuzi. Lupte ale românilor cu migratorii sînt amintite și de scriitorul bizantin Mihail Psellos în opera sa *Cronografia*, VII, LXVIII, care, referindu-se la trecerea pecenegilor în masă în Imperiul bizantin, sub conducerea lui Tyrach, în iarna anului 1048/1049, subliniază faptul că aceștia au plecat de la nord de grile Dunării, deoarece i-au silit geții (adică românii) vecinii lor¹⁸.

Numeroase lucrări ale scriitorilor bizantini amintesc despre luptele românilor cu migratorii, iar geografii precizează că țara pecenegilor, și apoi a cumanilor, era diferită de cea a vlahilor¹⁹.

¹⁸ Mihail Psellos, *Cronografia*, VII, LXVIII, în F.H.D.R., vol. III, p. 49.

¹⁹ Kekaumenos, *Sfaturi și povestiri*, 2, 3, 4, în F.H.D.R., p. 23—25; Ioan Skylitae, *Continuarea cronografiei*, 1, 2, în F.H.D.R., p. 59—63; Mihail Attaliates, *Istoria*, 1, 2, 3, 4, 5, 6, în F.H.D.R., p. 67—73, 75—77; Georgeos Kendrenos, *Compendiu de istorii*, 24, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, în F.H.D.R., p. 143—157.

Codexul Rohonczi ne transmite știri și în legătură cu reprezentările cosmogonice ale vlahilor. Astfel, la pagina 83 (Fig. 8), miniatura ne demonstrează că în centrul universului se află soarele, în fața căruia pământul se rotește parțial în jurul axei sale, alternând astfel ziua cu noaptea. Poziția pământului și a soarelui, în reprezentarea cosmogonică, redă timpul zilei. În partea superioară a pământului, care are formă rotundă, se află mormântul lui Isus Hristos și țările cunoscute de vlahi. În partea inferioară a pământului se află Țara morților, care este învăluită de un întuneric absolut. Razele care flanchează discul solar, ce se află în poziție fixă în centrul universului, notează un an vag agricol de 360 de zile și unul lunar de 352 de zile. La pagina următoare, 84 (Fig. 9), ni se face cunoscută consemnarea unei eclipse totale de soare care, potrivit textelor bizantine, a fost observată la Dunăre în anul 1090.

Conceptiile vlahilor asupra universului depășesc limitele reprezentării sistemului geocentric al lui Ptolemeu și este, de fapt, începutul demonstrației că pământul se învârtă în jurul axei sale și în jurul soarelui, fapt care a fost demonstrat matematic mult mai târziu de către Copernic.

Tot în textul *Codexului Rohonczi*, marele cirmuitor al Blahilor, Vlad, este prezentat, printr-o miniatură, ca fiind ctitor de biserică. Este important faptul că în complexul mănăstiresc creștin descoperit în Munții Buzăului²⁰, pe unul dintre pereții unei biserici este consemnat, în paleoslavă, numele unui ctitor pe nume Vlad. În apropierea complexului mănăstiresc rupestru de la Aluniș, cercetările arheologice au pus în evidență fragmente de ziduri de cărămidă plată și bolovani, ce pot fi datate în feudalismul timpuriu. Acest fapt poate confirma că biserica creștină care sprijinea statul vlah ce era organizat pe teritoriile Munteniei, sudul Moldovei și sud-estul Transilvaniei avea ca centru religios complexul mănăstiresc amintit mai sus. Centrul politic al statului vlah putea fi Curtea de Argeș, unde s-au descoperit vestigii arheologice care pot fi datate înainte de secolul al XIII-lea²¹. Paralel cu sprijinirea religiei creștine, statul vlah susținea și dezvoltarea științelor, cum ar fi matematica, astronomia etc., care se învățau în cadrul mănăstirilor.

Sperăm că descifrarea, în continuare, a textului *Codexului Rohonczi* va aduce noi mărturii istorice interesante asupra situației civile, religioase și militare a vlahilor, precum și un bogat material de studiu asupra latinei vulgare folosite în susținerea creștinismului pe teritoriul actual al României.

VIORICA ENĂCHIU-C-MIHAI

²⁰ Corneliu Ștefan și Vasile Drimboceanu, *Vestigii rupestre din Munții Buzăului*, Buzău, 1980, p. 47 și urm., 70.

²¹ Gheorghe I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească (sec. XIII—XVI)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 157.

NICOLAE CEAUȘESCU,
Istoria poporului român. Culegere de texte,
 Editura militară, București, 1983, 566 p.

În magistrala *Expunere* la istorica Plenară lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a adus noi și remarcabile contribuții științifice și metodologice în problemele istoriei poporului român, domeniu asupra căruia conducătorul partidului și statului nostru se apleacă întotdeauna cu stăruitoare pasiune patriotică și lucidă obiectivitate științifică, revoluționară. Lucrările de pe tărîmul activității ideologice, educative și, în rîndul acestora, cei care

se ocupă cu cercetarea și predarea istoriei au desprins din această excepțională analiză semnificația cu totul deosebită a unor idei cu valoare de directivă programatică pentru activitatea lor.

„Stabilirea locului în istorie, a originii și continuității în bazinul carpato-dunărean ale poporului român — releva cu acel prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri”¹. Totodată, în *Expunere* s-a subliniat caracterul unitar al istoriei poporului român, lipsa de suport științific a tratării istoriei partidului, a mișcării revoluționare și democratice în afara contextului ei organic național: „Nu pot exista două istorii, una a poporului și una a partidului. Poporul nostru are o singură istorie, iar activitatea Partidului Comunist Român, ca și a altor partide în diferite perioade, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei”².

Punînd, recent, la îndeplină comuniștilor, a tineretului, a tuturor celor ce studiază aceste probleme culegerea de

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1—2 iunie 1982*, Editura politică, București, 1982, p. 15.

² *Ibidem*, p. 62.

texte referitoare la istoria poporului român selectate din operele tovarăşului Nicolae Ceauşescu, Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. s-a călăuzit în chip judicios de aceste indicaţii fundamentale. Cele cinci capitole ale culegerii cuprind cea mai mare parte a pasajelor din lucrările tovarăşului Nicolae Ceauşescu în care sînt formulate bazele principiale ale abordării de către partidul nostru, de către secretarul său general a problemelor ştiinţei istorice, atît sub aspectul sintetizării ştiinţifice a adevărului istoric, cît şi sub acela al utilizării lui în activitatea educativă, aprecieri concrete referitoare la momente şi personalităţi din istoria unică a poporului român, a mişcării revoluţionare şi democratice. Un substanţial studiu introductiv — semnat de Ion Popescu-Puţuri şi intitulat: **Istoria poporului român în opera preşedintelui Nicolae Ceauşescu** —, relevă cu competenţă aspectele esenţiale ale multor contribuţii pe care ştiinţa istorică românească şi universală le datorează tovarăşului Nicolae Ceauşescu.

Din lectura textelor înmănuşate în culegere, se degajă în mod relevant concepţia principială, filozofică a preşedintelui României cu privire la istorie, la rolul primordial al acesteia în educarea patriotică a tineretului, a celorlalţi oameni ai muncii, la necesitatea utilizării concluziilor ei pentru apropierea şi conlucrarea frăţească a popoarelor vecine, a tuturor popoarelor lumii. „Cercetarea istorică — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, departe de a constitui o investigaţie cu caracter strict documentar a trecutului, este în bună măsură — aşa cum arată viaţa — şi o ştiinţă a prezentului. Istoria oferă concluzii şi învăţăminte despre marile procese ale dezvoltării societăţii, ale existenţei popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evidenţă atît ceea ce a fost valoros, progresist şi a servit mersului înainte al societăţii, cît şi piedicile ridicate de-a curmezişul evoluţiei şi care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor naţiuni. Rezultatele cercetărilor istorice sînt de natură să ajute omenirea contemporană să înţeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acţiona în spiritul cerinţelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecţionarea organizării societăţii de azi, relaţiile dintre state şi naţiuni, conlucrarea paşnică dintre toate popoarele lumii“³.

³ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, Bucureşti, 1972, p. 423—424.

În această concepţie umanistă, constructivă asupra rosturilor istoriei ca ştiinţă la scară internaţională se înglobează firesc rolul deosebit pe care aceasta este chemată să-l aibă, în viziunea comuniştilor români, pentru educarea patriotică a maselor, pentru înarmarea lor cu concluziile de bază evidenţiate de multimilenara noastră experienţă istorică. „Noi, comuniştii — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, considerăm că este o datorie de onoare de a studia, cunoaşte şi cinsti cum se cuvine pe cei care au contribuit la făurirea naţiunii noastre, care şi-au dat viaţa pentru libertatea naţională şi socială a poporului român. „Noi, comuniştii, sîntem continuatorii a tot ceea ce are mai bun poporul român“⁴. Avem un trecut cu care ne putem mindri — relevă secretarul general al partidului. „În condiţii grele, poporul nostru şi-a păstrat fiinţa naţională. În această parte a lumii el a fost un factor de progres şi civilizaţie, şi-a adus contribuţia la mersul înainte, pe calea unei vieţi mai bune. Iată de ce noi, comuniştii, cinstind pe cei care în trecut şi-au dat viaţa pentru fericirea poporului, tragem din lupta lor învăţăminte pentru prezentul pe care-l făurim şi, totodată, pentru a pune bazele viitorului, educăm tineretul în spiritul dragostei şi respectului faţă de lupta şi munca înaintaşilor. Numai aşa tineretul nostru va învăţa să ducă mai departe ceea ce au făurit înaintaşii, ceea ce făureşte generaţia de astăzi, să păstreze ca lumina ochilor şi să întărească independenţa şi suveranitatea patriei noastre“⁵.

Concluzia principală evidenţiată de eroica şi zbuciumată istorie a poporului român se află în deplin consens cu cerinţele contemporane ale progresului social. Ea atestă că lupta împotriva asupririi străine, pentru apărarea fiinţei naţionale, cucerirea şi consolidarea independenţei de stat sînt cerinţe inexorabile ale dezvoltării istorice a oricărui popor, trepte obiectiv necesare pentru afirmarea lui liberă, premise obligatorii ale revoluţiei sociale. „Istoria, evenimentele — subliniază în această ordine de idei tovarăşul Nicolae Ceauşescu — ne învaţă că dominaţia străină, existenţa în vecinătatea ţării noastre a unor imperii au întîrziat într-o perioadă sau alta dezvoltarea economico-socială a poporului, formarea naţiunii române, a statului naţional unitar. Aceste împre-

⁴ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul dezvoltării construcţiei socialiste*, vol. 1, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 462.

⁵ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul dezvoltării construcţiei socialiste*, vol. 1, p. 463.

jurări vitrege nu au putut însă împiedica realizarea năzuințelor poporului român, bazate pe comunitatea originii, de a înfringe orice greutate și de a obține victoria prin formarea sa ca națiune liberă și independentă, prin realizarea statului național unitar, prin trecerea la făurirea societății socialiste⁶.

Cercetarea trecutului așa cum a fost el, redarea obiectivă a adevărului istoric, în strictă concordanță cu faptele, cu fenomenele reale, reprezintă un principiu politic și metodologic fundamental, subliniat cu insistență în îndemnul adresat de secretarul general al partidului istoricilor noștri și respectat cu rigurozitate în formularea tezelor și concluziilor sale cu privire la diferitele procese și momente esențiale din istoria poporului român, la lupta revoluționară a forțelor sale înaintate. „Tendințele de denaturare a datelor istorice, interpretarea lor subiectivă, eronată, în funcție de anumite conjuncturi sau potrivit unor interese unilaterale — apreciază, pe bună dreptate, secretarul general al partidului nostru —, nu slujesc cauzei prieteniei între popoare. Asemenea practici sînt străine principiilor materialismului dialectic și istoric — concepția științifică despre lume a proletariatului —, spiritului de dreptate și adevăr al clasei muncitoare, poziției ei critice juste în valorificarea moștenirii trecutului⁷”.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a atras atenția, în repetate rânduri, asupra caracterului nociv, dăunător al unor asemenea poziții în abordarea problemelor de istorie, a combătut cu fermitate tezele susținute de ideologii imperialismului, ai cercurilor revanșarde, revizioniste, ale celor care evocă cu nostalgie stări de lucruri inechitabile din trecut. Așa cum arăta secretarul general al partidului nostru, în prezent „în lume se formulează tot felul de interpretări denaturate, falsificatoare ale unor procese și realități istorice, în scopul justificării unor stări de lucruri inechitabile atît din trecut, cît și din prezent. Astfel, pe plan mondial se fac frecvente încercări de a prezenta istoria dominației imperialiste, colonialiste, politica de asuprire și jefuire a altor popoare, promovată timp de secole,

drept manifestări progresiste, care au venit în sprijinul dezvoltării popoarelor asuprite⁸. În același timp, lupta de eliberare națională a unor popoare, constituirea statelor lor naționale unitare sînt minimalizate și calomniat, fiind prezentate ca manifestări ale naționalismului burghez, care, chipurile, au împiedicat realizarea unității internaționale în cadrul fostelor imperii asupritoare.

Pornind de la faptul obiectiv că în orînduirile anterioare, întemeiate pe clase antagoniste, pe exploatare socială și pe subjugarea unor popoare, procesul istoric a avut o desfășurare contradictorie, generînd atît fenomene de colaborare și întrajutorare între oamenii muncii de diferite naționalități în lupta împotriva opresiunii interne și a unor pericole din afară, cît și fenomene de asuprire națională, confruntări armate și animozități, unele lăsînd urme adînci în conștiința popoarelor, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază cu claritate necesitatea ca „știința istorică să pornească de la realități, de la cerințele respectării independenței naționale a popoarelor, ale conlucrării active între ele, în vederea dezvoltării lor economico-sociale, pe principiile deplinei egalități și ale respectului reciproc⁹. Sarcina istoricilor noștri — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — este de a contribui activ la clarificarea problemelor pe baze științifice și, în același timp, de a da o ripostă fermă oricăror încercări de a falsifica istoria, de a denatura realitatea. „Întotdeauna și în toate cazurile, toate problemele trecutului trebuie să fie abordate în așa fel încît să ducă nu la ascuțirea divergențelor și contradicțiilor, ci la găsirea a ceea ce a fost și este comun, la sublinierea învățămintelor pe care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor¹⁰”.

Firește, aceasta nu prin ignorarea, neștiințifică și neprincipială, prin trecerea sub tăcere a momentelor negative care au existat în istoria relațiilor dintre popoarele vecine, ci prin explicarea lor clară, deoarece „înfățișarea profund obiectivă și interpretarea justă, corectă, principială a datelor și faptelor istorice au o importanță esențială pentru lichidarea surselor de neîncredere și ani-

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1-2 iunie 1982*, p. 15.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 72.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 379.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 61.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, p. 62.

mozitate create de-a lungul timpului între popoare“¹¹.

Vecinătatea și conviețuirea istorică a popoarelor, cu plusurile sau scăderile ei temporare, în funcție de împrejurări, sînt o realitate obiectivă. „Nu se poate pune problema — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — de a aprecia popoarele în funcție de data la care s-au stabilit pe un anumit teritoriu, de a face discriminări de drepturi între ele pe această bază, ci, pornind de la realitățile istorice, care nu mai pot fi modificate de nimeni, de a se aplica în mod consecvent o politică de deplină egalitate și respect reciproc între popoare, între națiuni și naționalități, de a se respecta entitatea națională a fiecăruia, asigurînd conlucrarea armonioasă, frăția și solidaritatea în lupta comună pentru cauza libertății și dreptății sociale și naționale, a progresului și prosperității fiecărui popor, a conviețuirii și colaborării pașnice a tuturor națiunilor“¹².

Desigur, și în problemele de istorie există puncte de vedere diferite, confruntări de idei, uneori, din păcate, chiar încercări deliberate de a denatura faptele, de a le interpreta tendențios. Așa cum releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982, „avînd în vedere că în unele țări, inclusiv în unele state socialiste, o serie de evenimente istorice care privesc nemijlocit poporul nostru sînt prezentate nerealist, cîteodată denaturat, apare necesitatea organizării unor dezbateri comune cu istoricii din țările respective, pornind de la necesitatea clarificării și prezentării problemelor în lumina adevărului istoric, precum și a punerii în valoare a acelor momente și evenimente menite să contribuie la întărirea colaborării și prieteniei între popoarele noastre, a politicii de solidaritate și pace“¹³.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat, de asemenea, în lucrările și cuvîntările sale, teza de ordin principală că cercetarea istorică trebuie să abordeze mai aprofundat procesul așezării, în decursul veacurilor, pe teritoriul patriei noastre, alături de poporul român, a unor populații de alte naționalități, să

pună mai puternic în lumină munca și lupta comună a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru libertate, dreptate și progres social, întărirea continuă a colaborării și unității lor frățești. Acest lucru, relevă secretarul general al partidului, este cu atît mai important cu cît și astăzi unele țări, unele cercuri reacționare, imperiale, folosesc problema națională ca un mijloc de învrăjbire și dezbinare a popoarelor. În aceste condiții, oricine încearcă, într-o formă sau alta, să lovească în colaborarea și unitatea cetățenilor patriei noastre, se pune, implicit, în slujba dușmanilor țării, a dușmanilor socialismului. „De aceea — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 —, înfăptuind neabătut politica națională a partidului, asigurînd condițiile deplinei afirmări a oamenilor muncii de diferite naționalități, la fel cu întregul popor, trebuie să dăm o ripostă hotărîtă manifestărilor naționaliste, șoviniste, de orice fel, să respingem cu fermitate orice încercări ale reacțiunii internaționale de amestec în treburile interne ale României“¹⁴.

Concepția științifică, principală a secretarului general al partidului cu privire la importanța actuală a studierii istoriei și la parametrii teoretici și social-politici ai sintetizării concluziilor ei își găsește o aprofundată aplicare concretă în investigarea tuturor momentelor, fenomenelor și personalităților marcante din istoria noastră națională. În ele sînt sintetizate liniile de bază ale manifestării specifice a legițăților generale ale procesului istoric în România, concluziile perene pe care le desprinde partidul din analiza materialist-dialectică și istorică a trecutului nostru, cu valabilitate pentru prezent și viitor.

Firul roșu care străbate și unește într-un tot unitar, încheșat, analizele și aprecierile care se fac în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu problemelor de istorie a poporului român, a clasei muncitoare din țara noastră este identificarea organică, pasionată, cu destinul istoric al poporului, patriotismul ardent, relevarea capacității de creație istorică originală a acestui popor, dezvăluirea cu mare profunzime științifică a locului și rolului său în lume în diferite perioade istorice, începînd cu

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 72.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 72—73.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului, prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1—2 iunie 1982*, p. 62—63.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 16—18 decembrie 1982*, Editura politică, București, 1982, p. 46.

cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre.

După cum se știe, în documentele P.C.R., îndeosebi în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, adoptat de Congresul al XI-lea, în alte lucrări ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, au căpătat, pentru prima dată, o soluționare consecvent științifică numeroase probleme de mare importanță ale istoriei noastre naționale. Am putea menționa aici — urmînd firul textelor reproduse în culegere — formarea, cu peste 2 000 de ani în urmă, a primului stat dac centralizat, autohtonă și continuitatea poporului român în vatra sa străbună, lupta pentru independență și unitate a țărilor române, rolul țărănimii și al clasei muncitoare în istoria poporului, revoluțiile și alte bătălii sociale și naționale, stadiul dezvoltării României la începutul secolului al XX-lea, rolul progresist al formării națiunii române și al realizării statului național unitar, caracterul participării României la primul război mondial, politica externă a țării noastre în perioada interbelică, rolul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă pentru destinele po-

porului român, rolul partidului comunist în istoria contemporană a României, problema națională în România ș.a.

Relevînd pozitiv preocuparea alcătuitorilor de a selecta și a include în lucrare textele esențiale în care sînt cuprinse tezele, ideile, precizările principale cu privire la aceste și la multe alte probleme ale istoriei patriei, exprim, totodată, opinia că lucrarea ar trebui continuată printr-un al doilea volum, care să reflecte contribuțiile de mare valoare teoretică și practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu privind istoria nouă, socialistă a României, îndeosebi în etapa inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R., cea mai fertilă în împliniri din întreaga existență a poporului nostru.

Prin publicarea acestei lucrări s-a răspuns unei stringente necesități de ordin științific, punîndu-se la îndemîna istoricilor, a tuturor oamenilor muncii care se preocupă de problemele istoriei o culegere cuprinzătoare, sistematizată, care înlesnește cunoașterea poziției și aprecierilor partidului nostru, ale secretarului său general cu privire la orientarea principală a științei istorice românești, la momentele fundamentale ale procesului istoric al nașterii și dezvoltării poporului român.

MARIN NEDELEA

ISTORIA PARLAMENTULUI ȘI A VIEȚII PARLAMENTARE DIN ROMÂNIA PÎNĂ LA 1918,

Editura Academiei R. S. România, București, 1983, 496 p.

rii unor direcții noi de investigație, neglijate sau neincluse în vizorul specialiștilor pînă în prezent. În această categorie se înscrie și preocuparea spre istoria vieții politice moderne și a instituțiilor politice corespunzătoare acesteia. Dovadă, prezenta monografie consacrată istoriei Parlamentului și vieții parlamentare în epoca modernă a istoriei românești, rod al cercetării și muncii unui grup de specialiști de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” și Facultatea de istorie-filozofie a Universității București: Nichita Adăniloae, Paraschiva Cincea, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Nicolae Isar, Anicuța Popescu, Apostol Stan, Valeriu Stan.

Edificator pentru modul în care a fost concepută lucrarea ni se par cîteva pasaje extrase din *Introducere*, în care se arată că ceea ce a urmărit în chip deosebit colectivul de autori a fost „să dezvoltăm modul în care o serie de probleme social-economice, politice și culturale ale României, din epoca constituirii și or-

Urmărirea atentă a tendințelor și direcțiilor noi de cercetare care se manifestă în istoriografia românească contemporană duce la constatarea abordă-

ganizării ei ca stat modern, au fost transpuse pe plan legislativ", ele fiind „cerute de imperative profunde și stringente de dezvoltare, în concordanță cu anumite interese sociale și naționale". Preocuparea dominantă a autorilor a constatat „în a descrie și preciza rolul și locul Parlamentului în sistemul suprastructurii politice a României moderne" (p. 13).

Fără îndoială că problema istoricului vieții Parlamentului nu este o noutate în istoriografia românească. Cînd spunem aceasta ne gîdim mai ales la faptul că atît vechea școală istorică, cît și cercetătorii aparținînd frontului istoric contemporan au consacrat acestei probleme monografii și lucrări tematice, că, de asemenea, ea a fost abordată și în monografiile consacrate vieții politice în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, semnate de Paraschiva Cîncea, Traian Lungu, Mircea Iosa și Anastasie Iordache.

Așadar, în lumina enunțului-program din *Introducere* rămîne să ne convingem în ce măsură lucrarea de față corespunde intențiilor exprimate conceptual de autori și, evident, prin ce se materializează superioritatea sa calitativă, ca produs al școlii istorice contemporane din România socialistă.

De la bun început trebuie arătat că se impune atenției compartimentarea cronologică judicioasă cu care au operat autorii, volumul demarînd, firesc, cu momentul 1821 și încheindu-se cu un alt episod de cotitură al istoriei românești, anul 1918. Pe parcursul lucrării sînt utilizate, ca jaloane, momentele istorice reprezentative pentru epoca modernă românească: revoluția de la 1848, Unirea din 1859, epoca domniei lui Cuza, perioada ante și posterioară obținerii independenței absolute de stat, apoi perioadele dominate politic de conservatori și liberali; o oprire justificată la momentul 1907, apoi anii neutralității, participarea la primul război mondial și încheierea victorioasă a acestei înclătări pentru România. Pe ansamblu, o structură armonios concepută, articulată logic, axată pe mari evenimente, dar oferind o derulare constantă și echilibrată a procesului evoluției parlamentarismului român.

Totodată, am remarca și un alt fapt notabil pentru maniera de lucru care i-a călăuzit pe creatorii cărții: este vorba de încadrarea fenomenului românesc în contextul internațional corespunzător, în perspectiva cîștigării de tot mai mult

teren în planul european a ideilor moderne de guvernare a statului. Este îndubitabil un fenomen îmbucurător, pe care îl dorim urmat și pe mai departe, acela al integrării și a instituțiilor noastre în filiera și în ansamblul epocii din care, firesc și organic, au făcut parte.

Lucrarea se deschide, propriu-zis, cu un tablou de implantare în fondul teoretic al problemelor: capitolul despre corpul legiuitor în sistemul ideilor de reformă social-politică. Se consideră aici — avîndu-se ca punct de pornire revoluția de la 1821 — că *Adunarea norodului*, organism a cărui structură precisă Tudor Vladimirescu nu a delimitat-o, a fost concepută și ca un forum de adoptare a legislației țării, un ansamblu al reprezentanților națiunii, ca o expresie a deplinei azeziuni populare la actele conducătorului revoluției. Autorii se opresc, în continuare, asupra *Proiectului de constituție* din 1822, a semnificației sale administrativ-organizatorice, ca și asupra eșecului tentativei de a-l pune în practică, datorat opoziției externe. De o tratare specială se bucură *Regulamentele organice*. Comentariul detaliat al prevederilor acestora conduce pe autori la aprecierea că ele au constituit „un compromis... între ideile moderne de separare a puterilor statului și de guvernare cu concursul unui corp legislativ și acelea vechi de perpetuare a privilegiului politic" (p. 26).

Spațiul restrîns al unei recenzii nu ne îngăduie urmărirea, în continuare, a procesului evolutiv instituțional, dar este cert — și se pare că și autorii împărtășesc acest punct de vedere — că momentul demarajului către parlamentul de tip modern îl constituie deschiderea — în 1862 — a *Adunărilor Legiuitoare*, cu care propriu-zis intrăm în etapa dezbaterilor și a măsurilor legislative.

Deși o trecere în revistă a întregii materii a volumului nu este în intenția noastră, se pot totuși întrevedea acele probleme care au constituit subiectele fundamentale pentru societatea românească a epocii, reflectate ca atare în activitatea și dezbaterile publice ale forului legislativ.

Avem aici, mai întîi, în vedere, în planul vieții social-economice, chestiunea agrară, adevărat fir roșu în activitatea celor mai reprezentativi oameni de stat și reformatori români din secolul trecut.

Existent inițial în programul și preocupările revoluționarilor pașoptiști, dezideratul împrumutării țăranilor, din motive obiective, dar și subiective, nu și-a putut afla rezolvarea în acel moment istoric. Ridicat din nou în cursul dezbaterilor din *Adunările ad-hoc*, acesta își găsește o soluționare, chiar dacă nu definitivă, în orice caz tranșantă și calitativ revoluționară, în timpul domniei lui Cuza. Se impune, ca un merit al autorilor, redarea atentă, nuanțată a raportului de forțe dintre domn și Adunare, a strategiei gradate a domnului Unirii, nevoit, datorită opoziției moșierimii conservatoare, să recurgă la soluția loviturii de stat din 2 mai 1864 pentru a-și putea impune punctul de vedere.

Că efectul reformei agrare nu a fost de durată și nici definitiv au dovedit-o numeroasele seisme care au erodat continuu viața societății românești, culminând cu marile răbufniri de revoltă și nemulțumire din 1888 și mai ales 1907, care au atras atenția și au impus-o din nou în prim-planul vieții politice românești. Soluționarea ei definitivă avea să se petreacă în anii noștri, dar acest lucru, evident, depășește sfera cronologică pe care și-au propus-o autorii monografiei.

Se cuvine, de asemenea, să subliniem modul competent în care problemele de factură politică beneficiază de tratarea cuvenită în cuprinsul lucrării. Fără îndoială, în formă embrionară, încă la 1859, Parlamentul a exprimat cu tărie idealul, devenit ulterior obiectiv central, al obținerii independenței de stat depline. Fără a urmări obsedant repetarea evenimentelor istorice, în genere cunoscut, autorii preferă să se aplece mai detaliat asupra luărilor de poziție intraparlamentare, ca expresie și emanație a voinței națiunii întregi. Căci, într-adevăr, și din lucrare se desprinde acest lucru cu claritate, deși pe poziții diametral opuse în alte probleme, deputații liberali și conservatori au făcut front comun față de declararea independenței, de câștigarea ei prin luptă eroică.

Corelată în chip organic cu independența, desăvîrșirea unității de stat a românilor și a alipirii teritoriilor locuite de români și aflate sub stăpânire străină s-a impus la începutul veacului al XX-lea tot mai insistent în viața politică, ca o problemă arzătoare, poziția solidară față de românii din monarhia dualistă de-

terminînd în cele din urmă și opțiunea politică a tînărului stat român, sancționată firesc de Parlament.

Dezbaterile aprinse pro sau contra intrării țării noastre în războiul prim mondial, argumentele fiecăruia dintre partide sînt atent ilustrate cu extrase și pasaje inspirat selecționate din cuvîntul oamenilor politici ai vremii de la tribuna parlamentară. Marele patriot și istoric Nicolae Iorga aprecia, de pildă, că „Armata noastră, în împrejurările de față, reprezintă un popor întreg... România a urmat calea bună, a interesului național: desăvîrșirea unității. Victoria... apare ca o necesitate istorică, care să reglementeze viața popoarelor după principiul naționalităților“ (p. 453).

În *Încheiere*, se subliniază cu justete că, în ciuda tuturor realizărilor sale, „Parlamentul cenzitar la care se referă această carte asigură o dominație absolută elementelor plasate pe pozițiile burgheziei și moșierimii, în detrimentul maselor populare“ (p. 479), accentuîndu-se, așadar, caracterul său de clasă. Este una dintre numeroasele concluzii judicioase ale lucrării, alături de cea privind evaluarea rolului Parlamentului în afirmarea unui regim politic modern, care să ofere o nouă bază de dezvoltare a vieții politice românești.

Unele observații, pe care le includem la finele acestor consemnări, privesc mai curînd aspecte metodologice decît de conținut. Autorii puteau, de exemplu, face referiri și la o chestiune ridicată adesea în confruntările parlamentare ale epocii: cea a împămîntenirii. Tratarea sa mai pe larg ar fi îmbogățit evident fondul de idei și informație al volumului. Se remarcă, de asemenea, unele discrepante în economia lucrării, disproporții între unele capitole și altele. Astfel, capitolele VI, VII, XIII apar mult mai sintetice și mai comprimate, comparativ cu capitolele XV, XVI, XVII. Era de dorit ca în *Indice*, de altminteri întocmit cu acuratețe, să se treacă și calitatea unor personalități, nu numai numele, pentru a ușura consultarea.

Este neîndoielnic, însă, că odată cu apariția acestei monografii, istoriografia marxistă românească înregistrează un nou succes. Continuarea acestui travaliu pentru perioada următoare lui 1918 se impune astfel ca un obiectiv firesc, pe care îl așteptăm materializat într-o nouă contribuție de asemănătoare valoare.

«CUVÎNTUL LIBER» ÎN APĂRAREA INDEPENDENȚEI ȘI INTEGRITĂȚII ROMÂNIEI,

ediție îngrijită, indice analitic și indice de persoane
de ION ARDELEANU.

Studiu introductiv de ION ARDELEANU și MIRCEA MUȘAT,
Editura Eminescu, București, 1982, 870 p.

În condițiile de după instaurarea la putere a hitlerismului în Germania, în ianuarie 1933, cînd fascismul era în plină ascensiune pe plan internațional, antifascismul în România a devenit nu numai catalizator al tuturor forțelor patriotice în jurul clasei muncitoare, ci, tot mai semnificativ, un revelator de conștiințe în direcția apărării libertăților democratice, a valorilor civilizației și culturii, a intereselor naționale ale poporului român. Față de pericolul „ciumei brune”, intelectualii de cele mai diverse categorii sociale, diferiți ca apartenență politică, concepție filozofică sau credință religioasă, dar animați de convingeri democratice, s-au angajat într-o luptă deschisă împotriva fascismului, împotriva ideologiei lui antiumane. „Partidul — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a acordat o atenție deosebită mobilizării intelectualității, alături de clasa muncitoare, de masele populare, la lupta pentru salvarea intereselor fundamentale ale națiunii noastre. Din inițiativa și sub conducerea partidului au fost create o serie de organizații și asociații, reviste și publicații democratice, care au antrenat în jurul lor păturile largi ale intelectualității”.

În iunie 1933, a fost făurit, din inițiativa P.C.R., *Comitetul Național Antifas-*

cist, organism larg reprezentativ și de înaltă responsabilitate istorică pentru conștiința românească la acea cumpănă a vremurilor, care reunea în rîndurile sale exponenți ai celor mai diverse clase și pături sociale, muncitori, profesori, avocați, scriitori, ziariști, artiști, studenți. Constituirea Comitetului Național Antifascist a reprezentat o expresie elocventă a faptului că mișcarea antifascistă din România a folosit, încă de la începuturile sale, forme organizate de acțiune la nivelul întregii țări, menite să cuprindă cele mai largi pături sociale interesate în stăvilirea pericolului fascist. Prin obiectivele sale — de fundamentală însemnătate pentru destinele țării, ale poporului român —, prin cuprinderea unor forțe sociale largi, prin linia întregii sale acțiuni politice, Comitetul Național Antifascist a format, practic, momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă care a stat la baza înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

Din Comitetul Național Antifascist a făcut parte, ca reprezentant al tineretului revoluționar, democrat din București, tinărul militant comunist Nicolae Ceaușescu, cărui conducerea partidului îi încredințează acest mandat. Înzestrat cu un înnăscut simț organizatoric și cu un excepțional dinamism revoluționar, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a afirmat strălucit în mișcarea antifascistă, devenind cunoscut, în scurt timp, în întreaga țară.

În apelul dat publicității în ziarul de mare tiraj „Dimineața” din 13 iulie 1933, Comitetul Național Antifascist chema la „unirea tuturor forțelor muncitorești și intelectuale, să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele din țară, comitete antifasciste... Strîngînd în jurul acțiunii antifasciste pe toți cei care lucrează cu brațul sau cu mîntea la orașe și sate, vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germenul de distrugere a tot ce este izvor de muncă și gîndire”.

În anii 1933—1936, au activat, de asemenea, în forme legale sau ilegale, nu-

meroase alte organizații antifasciste create, îndrumate sau influențate de P.C.R., printre care: Comitetul Antirăzboinic, Frontul Plugarilor, Liga Muncii, Frontul Studentesc Democrat, Amicii U.R.S.S., Patronajele Populare, Liga contra Prejudecăților, Comitetul pentru Apărarea Deținuților Antifasciști, Frontul Păcii, Blocul pentru Apărarea Libertăților Democratice, Grupul Avocaților Democrați, Comitetul Român pentru Pace, Frontul Feminin. În aceste organizații au activat militanți comuniști, membri ai altor partide politice, personalități marcante ale științei și culturii din țara noastră, cum au fost: C. I. Parhon, Gheorghe Marinescu, Ion Popescu-Pufuri, Petre Constantinescu-Iași, Radu Cernătescu, Traian Săvulescu, Iorgu Iordan, Garabet Ibrăileanu, Ilie Murgulescu, Grigore Benetato, Mihail Sadoveanu, Demostene Botez, Victor Ion Popa, George Mihail Zamfirescu, Victor Eftimiu, N. D. Cocea, Zaharia Stancu, Șerban Cioculescu, George Enescu, V. Maximilian, Maria Filoti, Toni Bulandra, Sică Alexandrescu și alții.

Principala arenă de manifestare a intelectualității antifasciste din România a fost tribuna presei. Tematica antifascistă ocupă un important loc în „Scînteia”, organul central de presă al C.C. al P.C.R., în revista „Lupta de clasă”, organul teoretic al C.C. al P.C.R., precum și în publicații legale, ca: „Gînduri noi”, „Cadran”, „Spre stînga”, „Veac nou”, „Bluze albastre”, „Manifest”, „Korunk”, „Soarele”, „Ecoul”, „Umanitatea”, „Clopotel”, „Reporter”, „Arena”, „Atlas”, „Era nouă”, „Șantier”, „Societatea de mîine” și altele.

Revista „Cuvîntul liber” (seria a III-a), reapărută în noiembrie 1933, avîndu-l ca director pe Tudor Teodorescu-Braniște (primele două serii au fost editate în intervalele august 1919 — mai 1921 și ianuarie 1924 — ianuarie 1926), se integrează în acțiunea forțelor democratice din țara noastră de a bara asaltul cercurilor fasciste interne, corelat cu ofensiva patronilor lor din cel de-al III-lea Reich, în stipendierea cărora se aflau. Era un săptămînal „de politică, literatură, teatru și artă”, în format gazetă, care beneficia de concursul unor remarcabili condeieri: Gheorghe Dinu, N.D. Cocea, Geo Bogza, Ilie Cristea, Miron Radu Paraschivescu, George Macovescu, Gogu Rădulescu, Petre Pandrea, C.-Titel Petrescu, Demostene Botez, Eugen Jebeleanu, Brunea Fox, Titus Cristureanu, D. I. Suchianu, Scarlat Callimachi, Alexandru Sahia, Petre Constantinescu-Iași, Ion Felea, Ștefan Voicu și alții. Revista „Cuvîntul liber” a fost o reușită

și sub aspectul grafic, datorită preocupărilor lui Gheorghe Dinu, cit și faptului că beneficia de concursul unor graficieni de valoare a pictorului Tonitza sau a lui Jiquidî, ca și al lui Bărbulescu, Ross, B'Arg, Nicolae Cristea, I. Anestin și alții. „Am avut o singură dorință: să concentrez în jurul acestei publicații toate elementele de stînga din publicistica zilei, indiferent de nuanțe, indiferent de generații — avea să mărturisească directorul revistei cu prilejul împlinirii a doi ani de la apariție —. Această dorință mi-am împlinit-o. Colecția *Cuvîntului liber* cuprinde cele mai multe dintre numele publiciștilor de stînga” (p. 524).

Cu o comentare promptă și o analiză curajoasă a fenomenului politic, economic și cultural-artistic intern și extern „Cuvîntul liber” s-a impus rapid atenției cititorilor, atîngînd un tiraj între 25 000 și 35 000 de exemplare. În cei aproape trei ani de apariție, pînă în octombrie 1936, cînd a fost interzisă de oficialități, revista „Cuvîntul liber” a fost cea mai citită publicație săptămînală democratică.

Dimensiunile și semnificațiile activității acestei publicații, împlinirile ei, forța de influențare asupra opiniei publice românești își găsesc cea mai cuprinzătoare și mai proprie reflectare istorică în volumul pe care îl prezentăm. Amplul și documentatul studiu introductiv, elaborat de istoricii *Ion Ardeleanu* și *Mircea Mușat*, și antologia, datorată lui *Ion Ardeleanu*, alcătuiesc, împreună, o unitate intrinsecă, o operă științifică de larg interes. Studiul introductiv prezintă cititorilor principalele trăsături ale evoluției societății românești în perioada interbelică. În acest cadru, deceniul al IV-lea, atît de încărcat în acțiuni și fenomene devenite definitorii pentru evenimentele ce au urmat — avem în vedere marea conflagrație a secolului al XX-lea, cu zguduitoarele ei tragedii pentru întreaga umanitate —, este analizat în condiționările obiective ce au permis și au condus la apariția, în țara noastră, a unui iminent pericol fascist, dar și a puternicei riposte populare, care a împiedicat pentru un timp instaurarea la putere a fascismului în România. „Pericolului fascist și hitlerist — așa cum subliniază autorii studiului introductiv — i se opuneau, de pe poziții și cu nuanțe diferite, o arie largă de forțe social-politice, care mergeau de la clasa muncitoare și avangarda sa, Partidul Comunist Român, la celelalte partide muncitorești — Partidul Social-Democrat — și pînă la importante cercuri și grupări ale partidelor burgheze” (p. 16).

Analizînd împrejurările concrete care au condus la reapariția „Cuvîntului liber“, Ion Ardeleanu și Mircea Mușat relevă că revista nu a fost îndrumată direct de Partidul Comunist Român. De altfel, după doi ani de la apariție, directorul revistei, Tudor Teodorescu-Braniște, scria: „Nefiind comunist, nici *Cuvîntul liber* nu este o foaie comunistă. Este numai o revistă de stînga, în paginile căreia — repet — am încercat o cît mai largă concentrare a publiciștilor de stînga, indiferent de nuanță“ (p. 526). Și, într-adevăr, în paginile ei semnavă comuniști cunoscuți, dar și socialiști, social-democrați, național-tărăniști, liberali, personalități din cele mai diferite grupări de stînga, centru-stînga ori centru-dreapta, publiciști și oameni de cultură cu convingeri antihitleriste, democratice, umaniste. *Faptul că în redacție au lucrat intelectuali comuniști* (Gheorghe Dinu — secretar de redacție, George Macovescu — redactor), iar alți comuniști (Alexandru Sahia, Petre Constantinescu-Iași, Eugen Jebeleanu, Ștefan Voicu) s-au numărat printre colaboratori, a condus la influențarea revistei de către Partidul Comunist Român. „Colecția *Cuvîntului liber* — relevă Ion Ardeleanu și Mircea Mușat în studiul introductiv — constituie o mărturie inegalabilă a forței de convingere, de realizare a unui larg front de luptă al Partidului Comunist Român în cele mai diferite grupări politice și categorii sociale, dovada influenței și adevărului intelectualității prin ce a avut ea mai valoros și reprezentativ la lupta revoluționară condusă de comuniști“ (p. 26).

Masiva antologie cuprinsă în volum — selectată de Ion Ardeleanu, care se dovedește, încă odată, un prob și avizat exeget al istoriei vieții politice interbelice — reunește numai articole cu caracter social-politic, în număr de 265, grupate pe ani, în ordinea cronologică a apariției. Lecturarea lor devine incitantă, atît datorită tematicii pe care acestea o abordează, cît și modului cum sînt redactate, ele fiind, de cele mai multe ori, opera unor străluciți gazetari. Principala idee-forță și comandamentul politic ale „Cuvîntului liber“ au fost, incontestabil, *antifascismul*. Aproape în fiecare număr au figurat articole care dezvăluiau esența reală a fascismului, cauzele apariției lui și, mai ales, pericolul pe care acesta îl reprezenta pentru interesele maselor muncitoare, pentru soarta popoarelor. „Iată că vechea generație germană a războiului, aceea care a împins lumea către măcel, către moarte, către îndobitocire și foame, reinvie astăzi mai bestială, singîrind

dornică la zăngănitul armelor — în fața lumii desfigurată — scria Alexandru Sahia, în nr. 2, din 18 noiembrie 1933 al revistei — ... În numele pămîntului care trebuie poporului german, al largului loc sub soare, al iubirii de patrie, aprinde cea mai aprigă ură și prăbușește, fără ezitare, ceea ce inteligența umană a creat în nesfîrșite veacuri. Banda Hitler, Goebbels, Rosenberg și Göring va rămîne de-a pururi în istorie ca cele mai perfecte genii ale răului“ (p. 56). Un an mai tîrziu, în nr. 52 din 3 noiembrie 1934, Tudor Teodorescu-Braniște releva: „Am spus că hitlerismul este, în Germania, o bandă constituită și, pentru Europa, o primejdie. Mai repede decît credeam noi, realitățile ne-au confirmat fără nici o reticență. Hitler și-a ucis pe cei mai apropiați complici — începînd cu Roehm... Dar nu numai atît. În cursul aceluiași an, bandele hitleriste au ucis pe ministrul polon de interne, Pieracki, pe dictatorul Dollfuss (el însuși asasin al proletariatului vienez), pe regele Alexandru și pe Barthou. Chiar ziarele de dreapta, ziarele conservatoare din Franța și din Anglia, chiar presa fascistă, chiar oficiosul Vaticanului au trebuit să mărturisească adevărul: hitlerismul pregătește printr-un lung șir de asasinat — începînd cu crima săvîrșită împotriva lui Duca, pe peronul gării Sinaia, și sfîrșind cu odiosul atentat de la Marsilia, Place de la Bourse —, hitlerismul pregătește războiul de mîine, care va fi prăbușirea omenirii în haos și în beznă“ (p. 285). În aceeași ordine de idei, la 17 noiembrie 1934 „Cuvîntul liber“ avertiza: „Înarmarea Germaniei se apropie rapid de punctul culminant. Magnetul puterii militare începe să atragă în sfera germană statele nemulțumite de orînduiala fixată prin tratatul de la Versailles. Conducătorii destinelor Ungariei și-au amanetat sufletele la Berlin și vorbește la Roma“ (p. 298).

După foarte puțini ani, istoria avea să verifice, în chip tragic, adevărul acestor avertismente pronunțate de publiciștii antifasciști români în anii 1933—1936, într-o perioadă cînd oamenii de stat din numeroase state se mai amăgeau în iluzii liniștitoare, chiar dacă nu agreau fascismul.

Înfățișînd fizionomia hidoasă a fascismului, cu precădere a nazismului, „Cuvîntul liber“ a dezvăluit, totodată, caracterul pernicios al activității grupărilor de extremă dreaptă din țara noastră — legionarismul și gogo-cuzismul. „Dreapta românească a furat, pur și simplu, metodele hitlerismului german — scria Tudor Teodorescu-Braniște în ianuarie 1936 ... În tot ce se face la ex-

trema dreaptă nu este nimic original, nu este nimic românesc. De la uniforme până la procedeele violente, totul este furat fără rușine din planul de lucru al lui Adolf Hitler... De aceea, curentul de dreapta este cel mai STRAIN de spiritul românesc" (p. 575). Combătind sforțările extremei drepte pentru a lichida regimul parlamentar-democratic și a instaura dictatura fascistă, directorul „Cuvîntului liber” arată că fasciștii, departe de a fi luptători pentru o cauză națională, erau funciarnmente reacționari și antinaționali. „Naționalist, adevărat naționalist este numai democratul sincer, acela ce crede și în virtuțile și în forțele claselor mari, care alcătuiesc partea cea mai mare a nației... În spiritul public trebuie să se lămurească odată pentru totdeauna acest adevăr elementar: susținătorii dictaturii, oamenii care nu cred decît în elită, în aristocrație — aceia sînt reacționari, dar nu naționaliști. Mai mult: sînt defăimători ai nației. Naționalismul lor este numai aparent și, deci, cu atît mai gălăgios” (p. 577). Ofensivei fasciste, forțele democratice i-au răs-puns, la noi ca pretutindeni, prin acțiuni de front popular antifascist. Iar „Cuvîntul liber” a contribuit, prin materialele publicate, la lămurirea maselor cu privire la scopul acestui gen de alianțe politice, la mobilizarea unor largi categorii sociale în lupta antifascistă, în fruntea căreia s-a situat Partidul Comunist Român. Remarcabilă, în acest sens, a fost suita de articole publicate de Petre Constantinescu-Iași în numerele 44 din 7 septembrie 1935, 45 din 14 septembrie 1935 și 51 din 26 octombrie 1935 ale revistei.

O altă temă care este prezentă în întreaga colecție a „Cuvîntului liber” și pe care antologia o pune în evidență în mod generos a fost aceea a păcii și războiului. Este semnificativ că revista i-a consacrat și numere speciale: *Nu-măr închinat păcii* (nr. 32 din 15 iunie 1935), *Pacea în primejdie* (nr. 19 din 14 martie 1936). „Trăim sub obsesia războiului — scria Demostene Botez în nr. 16 din 22 februarie 1936 al revistei —. Avem mereu impresia că stăm cu testamentele în buzunar, că ordinele de chemare pe omenire sînt la semnat și vor inunda oficiile. Se culege parcă litera frazelor bombastice care să ne scuze și să ne înobileze crima. Nu-i cu puțință să deschizi un ziar, în orice limbă de pe fața pămîntului, fără ca să nu dai de înarmare și iar înarmare: bilanțul de avioane de vînătoare, bombardament; inventarii de torpiloare și submarine, descrierea miilor de tunuri care se fabrică zilnic, indicația misterioasă a unor

gaze pe care nici n-ai să le vezi, nici n-ai să le respiri, ci ai să mori” (p. 500).

În nr. 19 din 14 martie 1936, „Cuvîntul liber” atrăgea atenția asupra duplicității politicii statelor fasciste, care, atunci cînd erau în dificultate, recurgeau la manevre înșelătoare: „Atenție muncitori, țărani și toți acei care sînteți sortiți să fiți captați de sinistrierii aventurieri. Ei azi vă oferă cu o mină pacea. Ei care sînt în plin război. Să vă fie prezent în minte adevărul că și în 1914, și azi aceeași Germanie imperialistă face toate sforțările să declanșeze războiul. Drang nach Osten! Peisajul cu căști și tunuri prusace umple iar orizontul. Moartea își arată hîd dinții pe steagul cu crucea încîrligată” (p. 610).

O preocupare constantă a revistei a fost relevarea poziției și acțiunilor întreprinse de România pe plan internațional. Articolele scrise de Mircea Grigorescu, Titus Cristureanu, sintezele lui Tudor Teodorescu-Braniște, declarațiile dr. N. Lupu reproduce în coloanele „Cuvîntului liber” subliniau constanțele politicii externe românești: apărarea și promovarea independenței, suveranității și integrității patriei, împotriva pericolului revizionismului, menținerea statu-quo-ului teritorial. „România nu poate avea altă doleanță și alt postulat decît menținerea ei în granițele actuale, ceea ce nu se poate face decît prin menținerea păcii și dezvoltarea ei pe baze democratice — declara dr. N. Lupu, în nr. 42 din 22 august 1936 —. Politica aceasta, singura dictată de interesele vitale ale patriei, nu poate fi realizată decît prin conlucrarea cu puteri democratice” (p. 712). La rîndul său, Tudor Teodorescu-Braniște scria, în nr. 10 din 12 ianuarie 1935: „Sîntem împotriva hitlerismului, pentru că sîntem partizanii fanatici ai păcii în cadrul hotarelor actuale” (p. 338).

În același context, revista a reliefat personalitatea ministrului de externe al României, Nicolae Titulescu, prestigiul de care el se bucura pe plan intern și internațional. „La Londra, la Paris, la Geneva — în acel vast laborator al cooperării popoarelor, care este Societatea Națiunilor —, la conferințele statelor Micii Antante, la conferința dezarmării, pretutindeni unde era în joc soarta țării și liniștea lumii — prezența acestui om minunat însemna cinstirea țării lui. Faima lui străbătuse de mult oceanele și continentele. Exponenții marilor puteri îi cereau sfatul și-l înconjurau cu prietenia și cu respectul lor. Lanțul de tratate, încheiat în vederea salvagărdării păcii, rămînea în picioare,

în pofida atacurilor ce veneau din partea statelor revanșarde" (p. 739).

De asemenea, revista a fost constant preocupată — și antologia reflectă pregnant această preocupare — de apărarea intereselor profesionale ale muncitorilor, de condițiile de viață ale tineretului studios și ale altor categorii de oameni ai muncii. Sînt semnificative, în acest sens, articolele lui Geo Bogza, Ștefan Voicu, Petre Pandrea, Ion Felea despre condiția proletariatului, ca și „cronicile studențești” semnate de Gogu Rădulescu.

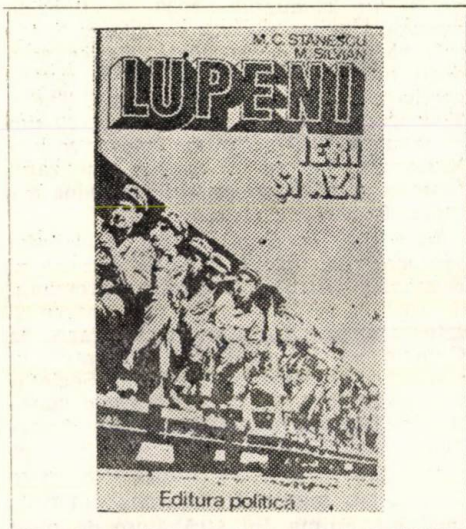
Numeroase articole au fost dedicate unor evenimente însemnate ale istoriei noastre naționale, unor personalități remarcabile ale culturii românești și universale. Astfel, nr. 17 din 2 martie 1935 al revistei a fost dedicat aniversării a 150 de ani de la marea mișcare națională și socială condusă de Horea, Cloșca și Crișan, nr. 29 din 23 mai 1936 aniversării nașterii lui Horea, nr. 26 din 4 mai 1935 comemorării a 15 ani de la înțetarea din viață a lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, nr. 22 din 4 aprilie 1936 comemorării a trei ani de la moartea lui Zamfir Arbore.

Mai multe numere au fost consacrate evocării unor scriitori de seamă ai literaturii universale: Bernard Shaw (nr. 43 din 31 august 1935), Romain Rolland (nr. 14 din 8 februarie 1936), Heinrich Heine (nr. 15 din 16 februarie 1936), Maxim Gorki (nr. 34 din 27 iunie 1936), Anatole France și André Malraux (nr. 37 din 20 iulie 1936).

Volumul recenzat își sporește valoarea prin întregirea antologiei cu sumarele celor 150 de numere ale revistei, inclusiv al ilustrațiilor, fapt nou pentru activitatea de reeditare. În acest fel, cartea-document realizată de Ion Ardeleanu, un binemeritat omagiu al activității celor care, în urmă cu o jumătate de secol, s-au aflat în primele rînduri ale luptei antifasciste, se constituie într-un instrument de lucru necesar și așteptat de cercetătorii istorici și din alte domenii ale științelor sociale, ale culturii în ansamblul ei, într-o lucrare științifică de pregnanță, interesînd, din multiple unghiuri, mediile largi de cititori din țara noastră.

AURICĂ SIMION

M. C. STĂNESCU, M. SILVIAN,
LUPENI IERI ȘI AZI,
Editura politică, București, 1983, 224 p.

Recent a văzut lumina tiparului o interesantă lucrare, consacrată unui detașament de bază al muncitorimii române — acela al minerilor de la Lupeni. Lucrarea, realizată de M. C. Stănescu și

M. Silvian, se întemeiază pe numeroase documente extrase din Arhiva C.C. al P.C.R., Arhiva Istorică Centrală, Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Arhiva Ministerului de Externe, pe dezbaterile parlamentare, presa centrală și locală, punînd în circuitul istoriografic noi date și interpretări privind tema abordată. De menționat este armonioasa implicare a istoriei orașului Lupeni în ansamblul istoriei patriei, ca și sublinierea elementelor specifice și a celor ce se integrau în marele flux al dezvoltării generale a poporului român.

Lucrarea se deschide printr-o succintă prezentare a procesului de afirmare a detașamentului proletar de la Lupeni, în strînsă corelare cu dezvoltarea exploatarea cărbunelui (începută după 1850), această bogăție de preț pentru orice societate modernă. Intensificarea exploatarea capitaliste, relevă autorii, a atras reacția promptă a muncitorilor, care au folosit de timpuriu arma grevei și s-au organizat tot mai temeinic în vederea ducerii cu succes a luptei lor. Înființarea Cercului muncitoresc din Petroșani (1892), a nucleelor socialiste ilegale și

apoi a secției legale a Partidului Social-Democrat a dat luptei muncitorilor de la Lupeni un sens politic tot mai clar și mai ascuțit; astfel se explică organizarea primei greve generale a minerilor din Valea Jiului (iunie 1906) și a grevei din mai—iunie 1916, desfășurată în plin război, când producția de cărbune era destinată să alimenteze mașina de război austro-ungară.

În lucrare sînt bine surprinse legăturile dintre socialiștii de pe ambele versante ale Carpaților, inclusiv a celor din Valea Jiului, împletirea luptei de eliberare socială cu lupta de eliberare națională, participarea minerilor la înfăptuirea mărețului act al Unirii din 1 decembrie 1918.

Unirea — care a marcat o etapă nouă în evoluția istorică a poporului român — a oferit un cadru propice afirmării forțelor înaintate, luptei clasei muncitoare, principala forță a progresului social din România. În lucrare se analizează noul context național în care minerii și-au desfășurat activitatea, participarea lor la marile acțiuni revoluționare din anii 1919—1920. Autorii, analizînd cu rigurozitate și înțelegere evenimentele, discern cu claritate ceea ce a constituit cu adevărat lupta revoluționară de unele acțiuni ale celor care urmăreau scopuri străine poporului român.

Cu același spirit critic se analizează activitatea organizațiilor profesionale și politice, de diferite orientări, care acționau în Valea Jiului, și cu deosebire la Lupeni. În acest cadru, este înfățișată activitatea organizației Partidului Comunist Român, care s-a aflat în fruntea luptei minerilor împotriva exploatarei capitaliste, pentru condiții mai bune de lucru și de viață. Un loc special îl ocupă problema contractului colectiv, formă concretă de acțiune prin care minerii își impuneau propriile revendicări, obligau patronatul să respecte legile privind regimul muncii, să acorde unele înlesniri creditorilor din adîncul pămîntului. Cu mult discernămint sînt prezentate condițiile în care Partidul Național-Tărănesc a reușit să cîștige aderenți în rândurile minerilor, să determine participarea a 3 347 din cei 3 699 muncitori din Lupeni la adunarea național-tărănistă din 6 mai 1928.

Speranțele puse în Partidul Național-Tărănesc, se precizează în lucrare, s-au dovedit cu totul iluzorii. Acest partid nu putea, datorită caracterului său de clasă, să rezolve problemele minerilor, ale muncitorilor în general. Venit la putere în noiembrie 1928, acest partid a recurs la paleative, continuînd, în fond, politica guvernelor precedente. Declanșarea crizei economice a înrăuțit și mai mult

situația muncitorilor de la Lupeni. Patronii refuzau să încheie un nou contract colectiv; după opt luni de tratative, minerii au ajuns la capătul răbdării. Este, subliniază autorii, meritul Partidului Comunist Român că a sesizat în mod just situația concretă din Valea Jiului și a dat îndrumările necesare. În acest sens, în lucrare se analizează îndeaproape pregătirea și desfășurarea grevei muncitorilor minerii din 5—6 august 1929, demonstrîndu-se că ocuparea uzinei electrice din Lupeni a constituit o formă nouă de luptă a proletariatului din România, care a silit autoritățile să intre în dialog deschis cu masa muncitorilor.

Pe baza unei bogate documentații, în special de arhivă, în lucrare se înfățișează evoluția evenimentelor nu numai pe zile, dar și pe ore, reușindu-se să se redea un tablou complex, dinamic din interiorul celor două tabere care se confruntau — pe de o parte minerii greviști, iar de cealaltă parte patronatul și autoritățile. Fără a se lăsa influența de afirmațiile larg răspindite în plan istoriografic privind represiunea de la Lupeni, autorii apreciază că un rol însemnat în deznodămîntul tragic din dimineața zilei de 6 august 1929 l-au avut declarațiile lui Francisc Frey, director adjunct al Societății, care, cu „competența” ce i-o dădea calitatea de inginer, a afirmat că, dacă nu se pornește uzina în seara aceea, sau cel mult pînă a doua zi la ora 6—7, datorită lipsei de ventilație și a infiltrărilor de apă neevacuată, minele vor fi inundate și se vor prăbuși, provocîndu-se grave pierderi. Aceste declarații — care s-au dovedit a fi eronate — au alarmat autoritățile, au creat o stare de precipitare; acestea au cerut muncitorilor să părăsească uzina, fără a mai discuta satisfacerea revendicărilor care de fapt determinaseră întreruperea lucrului. „Văzînd hotărîrea de neclintit a muncitorilor greviști, după ce a făcut și el trei intervenții, urmată fiecare de sunetul trompetei, la sugestia prefectului, primul procuror M. Condeescu a dat dispoziție căpitanului I. Petcu să ia cei 45 de jandarmi și să treacă podețul de peste canal, aflat pe direcția unde aceștia erau postați, spre uzină și, cu patul pustii, să-i împingă înapoi pe greviști, pentru a evacua curtea, a pătrunde în uzina electrică și a o pune în funcțiune”. Militarii au contactat pe muncitori, lovindu-i cu patul armei și, datorită încăierării, cu baioneta. Greviștii s-au apărut cu brațele, iar unii dintre ei cu scînduri sau bare de metal. Masa s-a deplasat mai ales spre clădirea birourilor, unde curtea, în spate, era mai largă, dar și spre forțele de represiune. În acest fel distanța din-

tre militari și greviști s-a redus și mai mult. În învălmășeala ce s-a creat, în-deosebi în centrul grupului de nord, unii au aruncat cu ce aveau în mână în direcția soldaților. „Confuzia era totală. În cădere, fiind lovit, caporalul Gheorghe Gheorghiescu a tras instantaneu un foc de armă, lovind mortal în cap pe tânărul miner de la Carolina, de 23 de ani, Vitoș Gavrilă, unul dintre organizatorii principali ai grevei“. Focul ucigaș al caporalului a fost urmat, fulgerător, de altele, trase de camarazii săi în plin în rîndurile din față. „Împușcăturile nu au ținut mai mult de un minut“ — declara Ștefan Rozvan. Imediat, autoritățile și ofițerii au ordonat încetarea împușcăturilor (prin voce și trompeți) de pe urma cărora au căzut, morți pe loc, 13 muncitori, iar 14 au fost grav răniți. Numărul total al celor răniți s-a ridicat la 58. Pînă seara, cifra celor morți s-a ridicat la 20, iar în zilele următoare au mai decedat doi (p. 104—105).

Greva de la Lupeni a fost prima mare ridicare la luptă a proletariatului din România de la începutul crizei economice și una dintre primele izbucnite pe plan mondial. Prin amploarea și semnificația sa — se apreciază în lucrare — marea grevă a minerilor de la Lupeni a reprezentat una din cele mai de seamă bătălii de clasă din istoria proletariatului român. Greva a constituit o ripostă hotărîită dată politicii claselor dominante de a arunca a greutăților crizei economice pe seama maselor, precum și capitaliștilor străini care jefuiau bogățiile României.

Sub puternica impresie a represiunii, Consiliul de Miniștri a hotărît constituirea unei comisii de anchetă, care a recunoscut că muncitorii mineri trăiau în condiții foarte grele, că multe dintre promisiunile anterioare ale Societății nu fuseseră satisfăcute, dar a apreciat, în mod fals, că trupa a fost atacată de greviști, justificînd astfel actele sîngeroase din 6 august 1929. Pe de altă parte, s-a procedat la arestarea, cercetarea și judecarea unui mare număr de muncitori, care, după un lung proces încheiat în octombrie 1931, au fost, cei mai mulți, condamnați. Este demn de subliniat că printre apărătorii muncitorilor s-a aflat și Lucrețiu Pătrășcanu, militant de frunte al Partidului Comunist Român, iar sentința de condamnare a fost dată cu majoritate de voturi, întrucît doi judecători și însuși președintele s-au pronunțat pentru achitarea tuturor inculpaților.

August 1929 a marcat un punct culminant, dar nu ultimul din lupta minerilor de la Lupeni. Ne-o confirmă următoarele capitole ale lucrării, în care sînt

analizate mari acțiuni de clasă, precum cele din martie 1936 și aprilie—mai 1941, participarea minerilor la lupta antifascistă, împotriva dictaturii antonesciene și a războiului hitlerist.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată la 23 August 1944, a deschis poporului român calea unui nou destin istoric, a făuririi unei societăți lipsită de exploatare și asuprire. Ultimele două capitole (p. 171—222) se referă la contribuția minerilor de la Lupeni la lupta generală a poporului român de susținere a războiului antihitlerist, la marile eforturi pentru creșterea producției de cărbune, pentru aprovizionarea industriei cu această materie primă de mare necesitate. De asemenea, autorii urmăresc activitatea politică a P.C.R. desfășurată în Valea Jiului, rolul tot mai însemnat al organizației de partid în conducerea muncitorilor, în transformările revoluționare de după 23 August 1944. O atenție specială este acordată perioadei de după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a ridicat la cote superioare procesul edificării socialismului în țara noastră.

După cum se știe, încă în *Raportul* prezentat la Congresul al IX-lea al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Este necesar să se acorde toată atenția sporirii extracției din nivelele existente și, în același timp, deschiderii minelor noi la termenele stabilite. O mare importanță în acest sens are extinderea metodelor moderne de deschidere, pregătire și exploatare a minelor. Se va ridica gradul de mecanizare a lucrărilor miniere, mai ales a celor din subteran, se vor îmbunătăți organizarea, protecția și securitatea muncii“. Asemenea aprecieri își păstrează și astăzi deplina valabilitate.

În lucrare se prezintă, pe larg, vizitele de lucru efectuate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului nostru, în Valea Jiului, la Lupeni, analizele întreprinse la fața locului, sarcinile trasate cu aceste prilejuri și munca desfășurată de mineri pentru realizarea lor. O atenție specială este acordată perfecționării continue a procesului de producție, introducerii progresului tehnic, creșterii rentabilității, concretizate în extragerea unei cantități tot mai mari de cărbune. Sînt prezentate realizările obținute în domeniul ridicării nivelului de trai, a calității vieții, ca urmare a sporirii retribuției, construirii de noi școli și instituții social-culturale, de ocrotire a sănătății. Lucrarea înfățișează multiplele activități ce se desfășoară în Lupeni, de la cele de cercetare științifică, la sport și muzică.

Cu drept cuvînt, se subliniază în lucrare, un rol hotărîtor în întreaga activitate din acest oraş, cu o glorioasă tradiţie revoluţionară, îl au miile de comunişti, care, prin munca lor de zi cu zi, prin exemplul personal, prin energia şi capacitatea lor organizatorică asigură mobilizarea tuturor cetăţenilor la îndeplinirea sarcinilor puse de conducerea Partidului Comunist Român în faţa tuturor cetăţenilor patriei noastre.

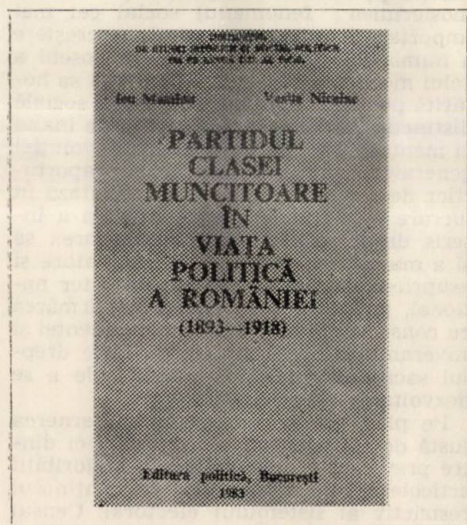
Idealurile pentru care au luptat şi s-au jertfit minerii în anii orînduirii capitaliste, se realizează în noul ev socialist, în care poporul îşi făureşte, în mod

conştient, sub conducerea Partidului Comunist Român, propria sa istorie.

Cartea semnată de M. C. Stănescu şi M. Silvian este, în acelaşi timp, o valoroasă producţie istoriografică, cu certe contribuţii ştiinţifice, ca şi un util instrument de educaţie patriotică, comunistă, revoluţionară, mai ales pentru tînăra generaţie, care poate înţelege mai bine că nimic nu se poate obţine fără muncă şi luptă, fără sacrificii şi încredere neţărmurită în viitorul tot mai fericit al patriei noastre.

IOAN SCURTU

**ION MAMINA, VASILE NICULAE,
PARTIDUL CLASEI MUNCITOARE
ÎN VIAȚA POLITICĂ A ROMÂNIEI (1893—1918),
Editura politică, Bucureşti, 1983, 272 p.**

În lumina ideilor de înaltă valoare teoretică şi metodologică cuprinse în Expunerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, potrivit căreia „partidul nostru s-a născut în luptele sociale, în cadrul istoriei poporului; istoria sa este istoria naţiunii noastre şi, deci, istoria naţiunii este singura istorie care trebuie să oglindească întreaga dezvoltare a poporului nostru”, în ultima vreme au apărut o serie de lucrări în care trecutul de luptă al partidului este organic integrat istoriei generale a poporului român. Este răspunsul prompt şi responsabil al frontului istoriografic la

chemarea secretarului general al partidului, preşedintele Republicii, de a demonstra că „poporul nostru are o singură istorie”. Dintre aceste ultime lucrări supunem atenţiei cititorilor monografia cu titlul de mai sus, apărută sub egida Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Realizată de doi cercetători cunoscuţi pentru contribuţiile lor în domeniul istoriei moderne a României şi al mişcării revoluţionare, lucrarea se bazează pe tezele şi orientările cuprinse în Programul Partidului Comunist Român, în cuvîntările tovarăşului Nicolae Ceauşescu, izvor nesecat de îndrumări pentru scrierea unei istorii adevărate, redată nouă după Congresul al IX-lea al partidului.

În vederea elaborării acestei monografii, autorii au depus o asiduă muncă de investigaţie ştiinţifică, incluzînd în cîmpul cercetării un vast material documentar, în bună măsură inedit sau mai puţin cunoscut: documente de epocă din arhivele centrale şi locale, presa vremii (nu numai cea muncitorească, ci şi organe oficiale ale partidelor politice, precum şi publicaţii independente — din Bucureşti şi din alte centre, în care pulsa o intensă activitate revoluţionară), stenogramele dezbaterilor din forul legislativ al statului — prea puţin prezente pînă acum în atenţia cercetătorilor perioadei investigate, lucrări memorialistice ale unor personalităţi politice şi ale unor militanţi socialişti. N-am ocolit nici izvoarele editate şi nici cuceririle istoriografice mai vechi sau mai noi (lucrări, studii, comunicări, dintre care unele le

aparțin), circumscrise ariei temporale pe care au atacat-o.

De pe aceste temeuri, Ion Mamina și Vasile Niculae au reușit o lucrare densă în idei, ce urmărește, cu precădere, manifestarea partidului revoluționar muncitoresc în eșichierul politic românesc de-a lungul a două decenii și jumătate de existență remarcabilă. Aceasta nu înseamnă că n-au fost abordate și alte aspecte ale luptei partidului pe plan ideologic, organizatoric, al mișcărilor revendicative etc., dar ele au fost subordonate, într-un tot armonic, sublinierii *aspectului politic* al manifestărilor socialiste, într-un cadru economico-social, politic și național bine definit. Căci, după cum se scrie în *Cuvînt înainte*, a cunoaște ampla activitate politică socialistă „înseamnă a cunoaște cu adevărat, în întreaga sa complexitate, însăși realitatea socială, care a fost dinamizată de acțiunea înnoitoare a partidului clasei muncitoare” (p. 6).

Nu ne propunem, firește, de a supune analizei fiecare capitol al lucrării. Apreciind doar că autorii au structurat-o judicios, îmbinînd criteriul cronologic al analizei fenomenului istoric supus cercetării (utilizat, de regulă, în mai toate monografiile), cu cel tematic — fapt care le-a permis jalonarea aspectelor fundamentale ale activității partidului politic muncitoresc în contextul general de dezvoltare a societății românești —, vom sublinia principalele idei desprinse din lectura textului, îndeosebi pe acelea cu un grad sporit de originalitate a analizei și interpretării istorice.

Credem, mai întîi, că succinta înfățișare a *vechimei mișcări noastre revoluționare*, raportată la principalele coordonate ale devenirii istorice a societății românești în epoca aflată în discuție, se impune prin pătrunzătoarele și veridicele aprecieri conținute. România de după războiul victorios al neafrînării depline ne apare ca un stat ce depunea stăruitoare eforturi pe drumul modernizării economiei, al intensificării prefacerii raporturilor sociale pe linie capitalistă, ca și al adaptării vieții politice la cerințele timpului. Mari obiective naționale și social-politice, formulate în anul revoluționar 1848, își așteptau desăvîrșirea. Industria a făcut, în această perioadă, importanți pași înainte, impulsioanată de legislația adoptată în vederea încurajării acestui important sector al economiei naționale; în agricultură, principala ramură economică, s-au extins, în continuare, relațiile capitaliste, concomitent cu menținerea unor resturi ale vechiului mod de producție; comerțul, transporturile, sistemul bancar și de credit au

luat și ele, în consecință, avînt. Ritmul era încă anevoios — grevat de slaba acumulare de capital, de piața internă restrînsă, în condițiile neîncheierii procesului de făurire a statului național unitar, dar și ale concurenței externe, atît la produsele industriale, cît și pe piața agricolă.

În atare împrejurări, arată autorii, relațiile sociale nu puteau decît să reflecte datul economic. Moșierimea, lovită de legea rurală din 1864, rămînea încă puternică, posedînd cea mai însemnată parte a fondului funciar național; țărăimea continua să fie o clasă socială de bază, atît numerică, cît și ca pondere în făurirea avuției naționale, dar ea se diferenția rapid, îngroșînd pătura neposesorilor de pămînt; burghezia înclina tot mai mult balanța în favoarea sa, în raport cu moșierimea, și deținea un rol important în impulsianarea relațiilor capitaliste de producție, dar ea nu era suficient de puternică spre a-și impune poziția și, ca atare, împărțea puterea cu moșierimea; fenomenul social cel mai important îl reprezenta continua creștere a numărului proletariatului, îndeosebi a celui modern de fabrică, afirmarea sa hotărîtă pe scena politică, ca o forță socială distinctă, ce devenea conștientă de înalta ei menire istorică. „În contextul evoluției generale a țării, al schimbării raporturilor de forțe politice — se subliniază în lucrare —, lupta proletariatului și-a înscris drept scop principal eliberarea sa și a maselor muncitoare de exploatare și asuprire, ea căpătînd și un caracter național, patriotic, prin faptul că urmărea cu consecvență apărarea independenței și suveranității țării, afirma cu tărie dreptul sacru al poporului român de a se dezvolta de-sine-stătător” (p. 25).

Pe plan politic remarcăm discernerea justă de către autori a contradicției dintre prevederile democratice ale majorității articolelor din Constituție și conținutul restrictiv al sistemului electoral. Censul ridicat și eliminarea aproape totală a țărănimii de la vot transfera puterea politică în exclusivitate păturilor avute ale populației. De asemenea, relevăm analiza de înaltă ținută științifică întreprinsă asupra programelor și orientărilor politice ale partidelor vremii, în raport cu epoca în care acționau, fiind evidențiate atît realizările, cît și tarele de care erau minate.

Toate acestea au slujit pentru a înfățișa o realitate palpabilă, în care s-a integrat organic partidul clasei muncitoare. Procesul istoric al *făuririi partidului* este înfățișat în datele lui esențiale, pornindu-se de la formarea celor dintîi organizații muncitorești, la mijlocul veacului trecut, fenomen pus, îndreptățit, în legă-

tură directă cu evoluția societății românești. În acest fel, mișcarea revoluționară nu este tratată în sine, ci ca o emanație firească și necesară a acestor realități, ca un răspuns al clasei muncitoare la marile probleme ale epocii. Traiectul care a condus la istoricul moment 1893 este urmărit cu pricepere și în spiritul adevărului istoric, reliefându-se treptele de ascendență ce l-au precedat: experimentul socialist-utopic de la Scăieni, asociațiile profesionale, Asociația generală a muncitorilor din 1872 (prima organizație proletară concepută la scară națională), cercurile socialiste situate pe pozițiile socialismului științific, cercurile și cluburile muncitorești care acționau ca organizații locale ale uneia și aceleiași Partide socialiste, ce-și va statua ființa în 1893. S-a dat, astfel, un plus de înțelegere semnificației forumului muncitoresc de acum nouă decenii — ale cărui lucrări sînt pe larg analizate, împreună cu documentele pe care le-a adoptat (programul, statutul etc.) —, apreciat, pe bună dreptate, ca un eveniment care „a marcat apariția cadrului organizatoric și politic adecvat desfășurării activității muncitorimii, afirmării sale plenare ca forță social-politică revoluționară în societatea românească” (p. 56).

Autorii demonstrează convingător faptul că partidul, prin programul său (document ce sintetiza o bogată experiență revoluționară a poporului român și a mișcării muncitorești), ca și prin politica promovată cu consecvență, s-a afirmat ca un continuator și un executor testamentar al generației de la 1848, dar aceasta la un nivel superior, deplasînd centrul de greutate al luptei revoluționare de la caracterul burghez la cel democratic și nepierzînd nicicînd din vedere scopul final — făurirea societății socialiste în România, căruia i-a subsumat întreaga activitate din momentul istoric dat, menită să impună o soluționare radicală a problemelor cu care se confrunta țara, să conducă la îmbunătățirea situației maselor, să apere independența patriei și să apropie momentul făuririi României unite.

Ca orice organism viu, cu istorică mînire — se arată în cuprinsul lucrării —, partidul clasei muncitoare a evoluat și el, evoluția fiind urmărită pas cu pas, cu raportare directă la dezvoltarea societății românești. Cu toate greutățile întîmpinate — provenite uneori din propriile rînduri, datorită unor erori de tactică, altele datorate represiunilor guvernamentale —, partidul și-a continuat neîntrerupt activitatea, devenind, în 1921,

Partidul Comunist Român. „Prin aceasta — apreciază autorii — se dezvăluie o caracteristică esențială a mișcării noastre muncitorești, definită de existența permanentă a unei singure forțe politice muncitorești organizate, conducătoare a procesului revoluționar, treptele de ascendență organizatorică și politică ale partidului, sub diversele denumiri pe care le-a îmbrăcat, fiind rezultatul unor succesive cuceriri calitative” (p. 61).

Un loc important în paginile monografiei îl deține analiza întreprinsă asupra rolului partidului clasei muncitoare ca *reprezentant autentic al intereselor și aspirațiilor întregului popor muncitor*. Aici autorii și-au propus și, după opinia noastră, au izbutit să înfățișeze cititorilor un aspect esențial al acțiunii politice socialiste — *politica socială* —, exprimată în poziția înaintată, revoluționară a partidului față de problemele fundamentale ale dezvoltării României moderne, soluțiile novatoare propuse fiind în concordanță deplină cu necesitățile progresului și propășirii țării. Militanții socialiști au supus unei analize temeinice stadiul și perspectivele dezvoltării României și au înțeles pe deplin că numai prin dezvoltarea puternică a industriei naționale țara noastră va putea depăși înapoierea economică, își va salvagarda independența și va deveni și mai mult centrul spre care să graviteze speranțele românilor subjugăți. Atare năzuințe patriotice erau însoțite de înalte scopuri sociale, căci partidul vedea în procesul industrializării o temelie trainică a viitoarei societăți socialiste și îl lega și de necesitatea impunerii, prin luptă, a unui ansamblu de măsuri pentru îmbunătățirea situației economice a maselor muncitoare din fabrici și uzine. Dealtfel, în această perioadă, sub presiunea forțelor muncitorești, se pun adevăratele baze ale legislației muncii în România.

O altă mărturie a ancorării profunde a mișcării revoluționare muncitorești în realitățile economice-sociale și politice românești a constituit-o abordarea acutei probleme agrar-țărănești. Autorii o analizează sub multiplele ei aspecte, reliefîndu-i dimensiunile reale și implicațiile profunde asupra devenirii istorice a României. Țărănimea, arătau militanții socialiști, a fost, veacuri de-a rîndul, clasa de bază a societății românești, apărătoarea gliei străbune, păstrătoarea tradițiilor, obiceiurilor și limbii, făuritoarea celei mai mari părți a avuției naționale. Deposedată, treptat, de pămînt, lipsită de drepturi politice, ea s-a ridicat tot mai des la luptă. Descendenți di-

recți ai țăranilor, din al căror izvor își alimentau permanent rindurile, muncitorii știau că de rezolvarea problemei agrare depindea în mod nemijlocit însuși viitorul țării. De aici preocuparea pentru soarta truditorilor ogoarelor, de aici grija stăruitoare pentru organizarea lor pe principii socialiste. Cartea oferă numeroase mărturii în acest sens, între care credem că, sublinierea semnificației prezenței delegaților țărani la congresele partidului, la unele dintre ele chiar în calitate de președinți ai lucrărilor, se înscrie ca element de noutate în câmpul istoriografiei noastre.

Un interes aparte prezintă analiza efectuată asupra unei alte chestiuni de interes național — continuă democratizare a vieții politice. Este știut că, pînă nu demult, în unele lucrări, studii și articole au apărut exagerări în aprecierea fie a regimului politic din România de la sfîrșitul veacului trecut și începutul veacului nostru (în sensul etichetării lui ca reacționar), fie a locului și rolului luptei proletariatului pentru vot universal — socotită a fi deținut o pondere excesivă în ansamblul acțiunilor muncitorești. Prin lucrarea de față se dau răspunsuri pertinente în ambele direcții. Regimul politic este analizat obiectiv, arătîndu-se că el era, în esență, democratic, și problema care se punea era aceea a perfecționării lui, a aplicării corecte a legilor și adoptării altora noi — mai ales în domeniul electoral —, precum și a îngrădirii și eradicării abuzurilor și ingerințelor aparatului de stat, pe care socialiștii le-au condamnat întotdeauna cu cea mai mare tărie. În ceea ce privește lupta pentru obținerea votului universal, autorii insistă pe faptul că partidul clasei muncitoare privea această reformă „ca pe o sarcină nemijlocită a momentului, ca pe o posibilitate concretă de acțiune în vederea renovării unor structuri politice învechite“ (p. 129). Și, trebuie spus, lupta partidului socialist nu a fost zadarnică, reformarea sistemului electoral înfăptuindu-se în împrejurările istorice de după Marea Unire, ca urmare a presiunii populare.

Celălalt aspect al acțiunii politice socialiste — *politica parlamentară* —, este relevantă pornindu-se de la concepția și activitatea practică a partidului clasei muncitoare în domeniul vast al alianțelor cu alte forțe politice din societate. Și în această privință sînt corectate unele aprecieri mai vechi, conform cărora ali-

anțele politice au reprezentat o abatere de la principiile socialismului științific, influențînd negativ evoluția partidului. Autorii au reușit să scoată în relief atitudinea partidului clasei muncitoare față de celelalte partide, atitudine bazată pe observarea atentă și critică a programelor acestora, a acțiunilor întreprinse în perioadele de guvernare și în cele de opoziție. Drept urmare, partidul a hotărît o linie de conduită clară, susținînd necesitatea apropierii de unele partide și grupări democratice — Partidul Democrat-Radical, Partida țărănească, gruparea de la „Adevărul“ și „Dimineța“, organizațiile meseriașilor, chiar de unele disidențe și elemente democratice din partidele guvernamentale —, cu deosebire în alegerile parlamentale și comunale, dar și în campaniile pentru vot universal și alte reforme politice și economice, ajungîndu-se, la începutul veacului nostru, la încercarea de concretizare a conceptului blocului democratic. Toate acestea, subliniau reprezentanții social-democrației române, nu însemnau pierderea individualității partidului muncitorilor, nici abatere de la ideologia sa revoluționară, ci o capacitate deosebită de a înțelege realitățile specifice ale societății românești, de a acționa cutezător și original în propria sa țară.

Participarea socialiștilor la alegerile parlamentare și comunale, ca și activitatea deputaților socialiști în Parlamentul țării sînt înfățișate în lucrare în strînsă corelație cu ansamblul politic național. „Abordată cu hotărîre și deplină maturitate politică — apreciază autorii —, această acțiune izvora din necesitatea adînc resimțită de mișcarea noastră muncitorească de a folosi orice posibilitate de afirmare publică a programului său de luptă, în vederea intensificării propagandei socialiste, a atragerii unui număr tot mai mare de muncitori, țărani și intelectuali în rîndurile sale, precum și pentru realizarea unora dintre obiectivele programatice — reglementarea orelor de muncă, a repausului duminical, împrăștierea țăranimii, votul universal, lărgirea drepturilor și a libertăților democratice etc. — prin înfrîurirea din interior a dezbaterilor din forul legislativ și din organele administrative locale ale statului, prin glasurile propriilor reprezentanți în Adunarea deputaților și în consiliile comunale“ (p. 174). Nu putem decît să ne exprimăm acordul cu concluziile autorilor că activitatea electorală și parlamentară, pe lîngă cîștigul

real al trimerii unor reprezentanți autentici în forul legislativ suprem al țării, unde au expus și susținut programul socialist, a avut, și un altul, mai important poate — acela de a fi contribuit la o și mai largă popularizare în mase a ideilor socialiste, fapt ce s-a răsfrint pozitiv asupra întăririi organizatorice a partidului.

Un spațiu larg, pe măsura importanței problematicei respective, a fost acordat în paginile monografiei afirmării partidului politic muncitoresc, a proletariatului în ansamblul său, ca forțe politice și sociale active în lupta întregului popor român pentru *apărarea suveranității patriei, pentru făurirea statului unitar național român*. Trup din trupul țării, clasa noastră muncitoare a înțeles cu limpezime — se demonstrează în lucrare — că emanciparea ei, ca și progresul și propășirea întregii societăți, sînt strîns legate de suveranitatea și unitatea țării, că poporul român va urca treptele progresului și va putea făuri noua orînduire socială doar după întregirea hotarelor naționale. Cîteva idei de maximă importanță, bine susținute documentar și interpretativ în lucrare, trebuie subliniate aici. Faptul că proletariatul s-a născut și s-a dezvoltat într-o epocă istorică marcată de puternice manifestări ale luptei naționale, a făcut ca această clasă socială să fie prezentă în miezul frămîntărilor din societatea românească — în 1784 și 1821, în 1848 și 1859, în 1877 și 1918. Îndeosebi spre sfîrșitul veacului trecut și la începutul veacului nostru, mișcarea revoluționară devine port-drapelul luptei eliberatoare și de unitate, căreia i-a asociat idealul dreptății sociale. Aceasta explică largă audiență a ideilor partidului socialist în masele poporului, prin aceasta și-a cucerit forța politică muncitorească dreptul de a vorbi și de a acționa în numele intereselor supreme ale națiunii.

Concepția partidului privind întregirea țării cuprindea un larg evantai de aspecte, subordonate în întregime patriotice chemări lansate cu un secol în urmă: „*Voim Dacia așa cum ea fu*“. Amintim cîteva dintre ele, așa cum sînt surprinse în lucrare: menținerea și extinderea legăturilor frățești cu mișcarea revoluționară de peste Carpați; sprijinul acordat luptei românilor subjugăți și demascarea asupririi naționale la care aceștia erau supuși; opțiunea pentru statornicirea, în relațiile externe ale țării, a unei politici de pace și înțelegere, care să conducă la respectarea suveranității popoarelor, dar

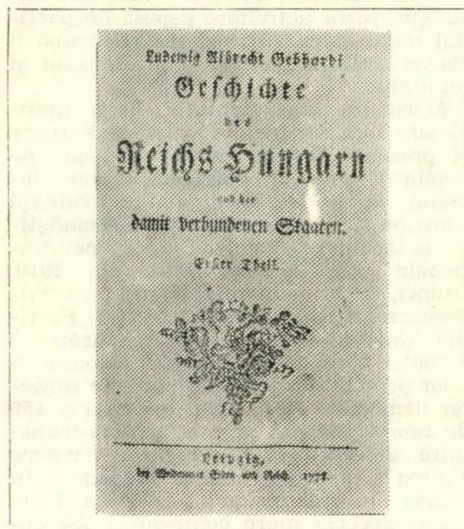
care să îngăduie extinderea luptei de emancipare a națiunilor subjugate, pentru făurirea sau întregirea statelor lor naționale; exprimarea profundelor sentimente de iubire de patrie de care erau animați socialiștii. În acest sens, concepția socialistă formulase ideea că unirea tuturor românilor este „un drept și o necesitate istorică“ (p. 246) — idee ce a în-suflețit vastă activitate depusă de partidul muncitoresc în vederea reîntrupării Daciei străbune, a Daciei muncitorilor și țărănilor.

Mărturiile atașamentului clasei muncitoare față de idealul unirii sînt multe și prezența lor în carte convinge pe deplin. Dintre ele remarcăm, în mod deosebit, pe acelea care pun în evidență contribuția de înaltă valoare a socialiștilor la încheierea victorioasă a epopeii naționale prin Marea Unire din 1918. Atunci, în Transilvania, Partidul Social-Democrat a reprezentat, alături de Partidul Național Român, forța conducătoare a luptei pentru unire, susținătoare a unor principii politice cu puternic caracter democrat. După cum prezența a 150 de reprezentanți ai social-democrației între delegații împuterniciți să voteze Unirea și a mii și mii de muncitori în uriașa mulțime prezentă la Alba Iulia atestă aceeași mare contribuție. „Se releva astfel — scriu autorii — un adevăr istoric — faptul că mișcarea muncitorească se manifestase ca o forță activă, mobilizatoare în lupta pentru unire, că ea jucase un rol de prim ordin în includerea în declarațiile de Unire a unor importante prevederi cu conținut social-politic“ (p. 261).

Toate aceste bogate și glorioase tradiții au fost încorporate în teoria și practica Partidului Comunist Român și folosite în marea bătălie pentru transpunerea în practică a legămîntului partidului clasei noastre muncitoare formulat în data după Marea Unire: „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“.

Temeinic documentată și scrisă cu respect pentru adevărul istoric, într-o formă accesibilă în egală măsură specialiștilor și publicului cititor, această monografie de ținută științifică aduce prețioase contribuții la cunoașterea unei epoci istorice frămîntate, încărcată de mari împliniri. Nu ne îndoim că ea va sluji, alături de alte lucrări apărute sau care vor trebui alcătuite în viitor, la scrierea istoriei unice a poporului român.

LUDEWIG ALBRECHT GEBHARDI,
GESCHICHTE DES REICHS HUNGARN
UND DER DAMIT VERBUNDENEN STAATEN, I. THEIL
 (Istoria regatului Ungariei și a statelor învecinate),
 partea I, Leipzig, Weidmann, 1778, 148 p.

Istoricul german Ludewig Albrecht Gebhardi (1735—1802) se înscrie, prin preocupările sustinute de cercetare istorică, în șirul oamenilor de știință din secolul al XVIII-lea, care, pe baza unei aprofundate documentări, oferă date și despre strămoșii poporului nostru, geto-dacii. Principala sa lucrare este intitulată *Allgemeine Weltgeschichte (Istorie universală)*. Tomul al 15-lea, scris între anii 1778—1781 și constituit din patru părți (în fapt volume separate), este consacrat *Istoriei regatului Ungariei și a statelor învecinate*. Pentru început ne vom referi la prima parte, în care, în mod firesc, autorul, prezentînd contextul larg al vremurilor străvechi, istoria neamurilor și popoarelor Europei centrale și de sud-est, înfățișează istoria strămoșilor noștri geto-dacii împletită intim cu cea a vecinilor lor. Faptul că prezența, faptele de vitejie, civilizația materială și spirituală a geto-dacilor este atît de des subliniată de autor, relevă locul important pe care ei l-au ocupat pe planul istoriei universale cu multe secole înaintea erei noastre.

Gebhardi, referindu-se la cei mai vechi locuitori ai Moesiei scrie : „Țara dintre Dunăre, Marea Neagră, munții Serbiei și Balcani sau — după vechea denumire — *Moesia*, a fost din cele mai vechi timpuri

în stăpînirea *geților*, a *moesilor*, a *dardanilor*, a unor popoare celtice și *ilirice* străine, cit și a diferiților coloniști greci“ (p. 39). Sint preluate afirmațiile lui Strabon, care îl invocă pe Herodot, potrivit cărora, cu circa 1000 de ani î.e.n., pe ambele maluri ale Dunării s-ar fi găsit hipe-molgi, galactofagi, abii. „Probabil — afirmă autorul — că aceste denumiri nu erau traduceri grecești ale numelor reale de neamuri, ci doar porecle pe care grecii le dădeau populațiilor cu care se învecinau“ (p. 40).

Un întreg subcapitol este consacrat în lucrare *Poporului getic*. Pe baza izvoarelor antice, autorul relevă : „Geții, care încă înaintea epocii lui Homer (sec. VIII î.e.n.) au locuit la gurile Istrului, par să fi sosit aici de pe tărîmul nordic al Mării Negre și este posibil să fi fost înrușiți cu masașgeții din Estrabad și de la Don și cu tisageții de la izvoarele Donului, din regiunea Voronejului. Stepa bielogradică sau basarabică, cuprinsă între Nistru și Dunăre, sau Tyras și Istru, încă înainte de Herodot se numea *steпа getică*, iar locuitorii insulei Vidove de la gurile Tyrasului, în apropierea orașului greco-milesian Ophiusa sau Tyras, erau numiți pe atunci *tyrageți*“ (p. 42—43). În nota autorului referitoare la *tyrageți* este citată lucrarea lui Plinius, *Historia Naturalis*, în care sint menționate unele orașe de pe „tărîmul moldovean, cîteva alte orașe a căror poziție este necunoscută și anume Crepsciscos și Macrocremium. Cu privire la originea și legăturile dintre geți și daci, Gebhardi scrie că „grecii dădeau atît geților din Bulgaria, cit și dacilor din Moldova, Valahia, Transilvania și Ungaria aceleași nume și credeau că și geții și dacii se trag din traci“ (p. 43—44).

Despre limba comună a geto-dacilor, autorul notează : „Limba aceasta este astăzi absolut necunoscută, cu excepția citorva cuvinte. *Ea era vorbită și în orașele maritime grecești (subl. ns.)* și era foarte diferită de limbile sarmată și greacă. Lucrul acesta îl confirmă celebrul poet Ovidius, care era foarte competent în a face o asemenea afirmație, deoarece la Tomis a fost silit să învețe getică și scitică și chiar a compus o poezie în limba getică. Strabon, cînd declară că limba geților era de origine tracică, el putea da o sentință hotărîtă în acest domeniu, deoarece în timpul său romanii au purtat

multe războaie în Tracia și Dacia" (p. 43). Cunoscînd teoriile nefondate care circulau în vremea sa, despre înrudirea geților și a goților (teorii care s-au perpetuat în timp), Gebhardi își exprimă propriile considerații afirmînd: „Unii învățați din timpurile mai apropiate doresc să considere cu plăcere limba getică drept gotică sau germanică. Numai că încercarea făcută de Grotius de a explica denumirile regilor geți din limba goților n-a izbutit. De asemenea, este puțin probabil ca goții să fi înțeles limba geților, deoarece au dat fluviilor getice nume noi — de exemplu Tyras și Borysthenes — Danaster și Danapris" (p. 43).

În legătură cu știrile existente în izvoarele antice despre geto-daci, autorul remarcă faptul că, „printre istoricii mai vechi găsim numai puține date despre felul lor de a fi și despre obiceiurile lor, cu toate că numele geților, ca și acela al eroilor lor, se bucura de reputație (subl. ns.) (p. 44). Afirmatia este judicioasă, zgîrcenia cu care sînt menționați strămoșii noștri explicîndu-se prin aceea că autorii greci și romani nu erau interesați de popoarele din jur pînă cînd ele nu intrau în sfera intereselor lor, fie militare, fie comerciale; la acestea se adaugă pierderea, de-a lungul vremurilor, a multor lucrări de mare interes istoric.

Știrile despre geto-daci culese de Gebhardi din Strabon, Plinius, Pomponius Mela, Salmasius, Ammianus Marcellinus, Columella, L. Annaeus Florus, Ptolemeu schițează însă fizionomia, preocupările și credințele geto-dacilor. Potrivit acestora, ei locuiau nu numai răsăriți în adîncul pădurilor sau pe șesuri întinse, ci aveau așezări stabile, cunoscute, în care se desfășura o vie și activă viață cotidiană, cu toate atribuțiile citadine și rurale aferente. Sînt menționate — după Ptolemeu — următoarele localități între Tyras (Nistru) și Hierasos (Siret): Carsidava, Patridava, Arcobadava, Sandava, Petrodava, Utidava, Zargidava, Tamasidava, Piroboridava; între Dunăre și Olt: Ziridava, Zusidava, Comidava, Ramidava, Netindava, Marcodava, Singidava; pe Mureș, în interiorul Transilvaniei: Argidava, și în fine, la sudul Dunării: Sucidava, Dausdava, Sagadava, Capidava și Dinogetia (p. 45—46). Sînt semnalate și alte două localități: Termidava, pe Drina, în Illiria albaneză, și Setidava, între Oder și Vistula, care „trebuie să fi fost colonii dacice" (p. 45).

Desfășurarea vieții pașnice a geto-dacilor, care dobîndise forme politice statale structurate, a fost mereu perturbată de neamurile înconjurătoare. „Atît geții cît și dacia au fost atacați *mereu* (subl. ns.) de sciți sau scoloți, de sarmați, de traci și illiri. Din această cauză au fost obli-

gați să fie mereu sub arme. Ei au dobîndit o atît de mare îndemînare în folosirea armelor încît aproape nici unul dintre cuceritorii lumii nu i-a putut înfrînge complet. Înaintea domniei lui Cezar le era ușor să pună pe picior de luptă 200 000 de oameni". Chiar dacă, din cauza disensiunilor interne, statul centralizat și independent a lui Burebista s-a dezmembrat vremelnice în patru sau cinci formațiuni statale mai mici, Octavianus Augustus (63 î.e.n. — 14 e.n.) „nu i-a putut învinge, atît din cauza vitejiei lor extraordinare, cît și datorită alianței dacogermane și a invaziilor lor în provincii romane depărtate una de alta" (p. 46).

Bizuindu-se, în principal, pe descrierile lui Ovidius și imaginile dăltuite în piatra Columnei lui Traian, Gebhardi constată înfățișarea și portul geto-dacilor neschimbate pînă în epoca sa. După specificarea referitoare la stratificarea socială, nobili și oameni de rînd („a celor cu căciuli și a celor de rînd, cu pîrluc în plete"), se dau unele relații despre însemnele regale și stema armatei. Astfel, „regele purta un sceptru, pe a cărui parte superioară era fixată o semilună și un fel de coadă de cal" (p. 47—48). Aceste date, el le completează cu descrierea monedelor romane, pe care „Dacia era înfățișată sub forma unei femei, care o dată era îmbrăcată în haină romană, altădată șezînd pe o stîncă, dar aproape întotdeauna cu capul acoperit cu boneta dacică". Ea era înfățișată uneori purtînd „o seceră, o spadă, un spic de grîu, un baston sau un strugure, care toate se refereau la fertilitatea țării și la vitejia dacică" (p. 48). Faptul că și în secolele următoare ale cuceririi romane a unei părți a Daciei, această provincie este simbolizată cu însemnele originale dacice, cărora li se adaugă cele militare romane, reprezintă puternică păstrare a entității dacice, recunoscută de cuceritorul și stăpînul vremelnice al provinciei, care o putea păstra doar prin supremația forței sale armate.

Oprindu-se asupra concepțiilor filozofice-religioase ale geto-dacilor, autorul se referă, înții de toate, la Zamolxis. Iată observațiile lui Gebhardi: „Chiar și în cele mai vechi timpuri, printre geți au existat gînditori. Căci, ținînd seama de sursele grecești, Zamolxis... era la origină get. Omul acesta, care probabil a fost elevul lui Pythagoras și care trebuie să fi trăit, așadar, cu cel puțin 600 de ani î.e.n., a dat geților legi cetățenești și noțiuni despre mîntuire și despre nemurirea sufletului. Faptul acesta a trezit în ei dorința vie de a ajunge cît mai curînd la locul mîntuirii și, deci, lipsa de teamă" (p. 48—49). El adaugă că, din vremea lui Zamolxis, „s-ar fi introdus la geți o dinastie de preoți sfinți, ca și aceea

a regilor“; că „poporul său și sciții l-au considerat după aceea ca pe dumnezeul lor, care păzește locurile mintuirii și îi trimeteau jertfe sub forma unor oameni pe care îi aruncau în sus și îi prindeau, apoi, în sulți“ (p. 49).

După aceste considerații generale, Gebhardi redă și analizează fapte istorice ale geto-dacilor începând cu secolul VI î.e.n. „Regele persan Darius Hystaspes (522—486 î.e.n.), cînd a vrut să-i atace pe sciți și pe scoții, a trecut prin Tracia și a aruncat un pod peste Dunăre pe pămîntul geților... Dunărea se împărțea în multe brațe, care, înainte de vărsare, se reuneau adesea, se separau din nou și formau, ca și astăzi, unele insule. Darius a trecut fluviul acolo unde încep aceste brațe, aproximativ în regiunea Dinogetiei. I-a căutat pe scoții care locuiau pe atunci cam prin Polonia, Rusia și Tartaria crimeică, ajungînd într-un mare pericol“ (p. 49—50). Se pare că a avut de înfruntat armata comună a geto-dacilor, agatîrșilor, tauriscilor și sarmaților. Neavînd de ales, a făcut calea întoarsă.

Un spațiu distinct este acordat în lucrare coloniilor grecești la Pontul Euxin (între care Istros, Dionysopolis, Tomis, Odessos, Byssone, Mesembria, Tyras, Callatis), raporturilor acestora cu lumea geto-dacă. Aceste colonii s-au aflat în relații comerciale cu geto-dacii din jur. Atunci cînd au încercat să-și impună obiceiurile și mai ales credințele religioase, grecii au devenit „prin aceste foarte nesuferiți unora dintre geții și scoții patrioți“. Mai mult chiar, grecii „n-au rămas totdeauna credincioși obiceiurilor lor strămoșești“, ci le-au adăugat și unele ale autohtonilor; „de asemenea, au amestecat — cel puțin la Tomis — limba greacă cu expresii getice. Au păstrat, în schimb, gustul pentru artele frumoase; de aceea îi cinsteau pe poeți. De acest lucru s-a bucurat reputatul poet Ovidius, care, pentru o poezie getică dedicată tomitanilor, în consens cu alte orașe a fost încoronat și înzestrat cu libertatea de a primi daruri“ (p. 52).

Revenind la datele de natură politică, Gebhardi se referă la campania lui Alexandru cel Mare în ținuturile geților. În anul 335 î.e.n., acesta „s-a îndreptat de la Amphipolis (sau Emboli) către muntele Haemus. Aici l-a înfrînt pe regele tribalilor Syrmos și, apoi, trecînd Dunărea, a intrat în țara geților. Aici a cucerit capitala geților, dar pentru că a întîmpinat o mare rezistență, opusă lui cu mult curaj, s-a mulțumit să primească cîteva daruri; a încheiat și un tratat de prietenie cu regele Syrmos“ (p. 54—55). „După moartea lui Alexandru, litoralul getic al mării a rămas sub dominație macedo-

nică“. Căci, „Neoptolemus a ridicat (poate în anul 320 î.e.n.) o fortificație la Akermann, în Moldova, la vărsarea Nistrului, iar Lisymach (360—281 î.e.n.) avea trupe de ocupație în orașul Callatis și în alte cîteva orașe istriene“ (p. 55). Callatienii sperînd să-și poată scutura, cu ajutorul tracilor și sciților, jugul lui Lisymach, i-au alungat pe macedoneni din orașul lor“. Orașele pontice li s-au alăturat, precum și tracii odrizi, sciții și, propabil, geții. „Se poate crede că în războiul acesta Lisymach a trecut peste Dunăre în Dacia sau în țara geților. Căci, se spune că într-una din acțiunile sale împotriva geților s-ar fi rătăcit în stepa getică și ar fi fost prins de către regele get Dromichaïtes. Acesta l-ar fi ospătat, i-ar fi dat dovezi despre sărăcia poporului său, demonstrîndu-i că prietenia geților i-ar putea fi de folos, în timp ce supunerea lor nu i-ar aduce nici un folos. Faptul l-ar fi convins pe Lisymach să renunțe la proiectele sale de cuceriri și să încheie o alianță cu geții“ (p. 55—56).

Capitolul intitulat *Monarhia getică a lui Burebista* relatează evenimente desfășurate în secolul I î.e.n. — numit de istoricul italian Carlo Troya „secolul lui Burebista“ — și în miezul cărora s-a aflat poporul geto-dac. „Monarhia getică sau dacică — scrie Gebhardi — a atins apogeul cu aproximativ 50 de ani î.e.n., datorită întreprinzătorului Burebista sau Boerebistas. La începutul domniei lui, geții erau epuizați de războaie“. Era secundat de „preotul său, sau mesagerul zeilor, Dekaineos sau Keneos, care pare să fi învățat în Egipt arta prezicerilor și a jucat rolul mai vechiului Zamolxis. Atît el cît și Dekaineos sau Deceneus erau ambițioși“ (p. 56). Ei și-au unit curajul, vitejia și istețimea pentru a transforma poporul lor într-o reală forță politică a epocii. Legile cu prevederi morale, administrative și militare și-au arătat roadele în timpul marilor campanii întreprinse împotriva tracilor, macedonenilor, illirilor și celților, în urma cărora statul lui Burebista își întărește independența și în această parte a Europei. Din diferite motive însă, „în sinul neamului s-au iscat nemulțumiri și răzmerițe. Boerebistas a fost ucis, iar poporul s-a împărțit în diferite grupuri mai mici“ (p. 57).

În conflictul dintre Antonius și Octavian, „cîțiva dintre regii daci și-au oferit serviciile lui Augustus, dar — notează autorul — pretențiile lor au fost atît de mari, încît acesta nu le-a acceptat. Le-au oferit apoi lui Antonius. Augustus l-a trimis în Tracia pe M. Licinius Crassus, avînd ca aliat, dintre regii geți, pe un anume Roles... Concomi-

tent, Dapyx, un alt rege get, l-a atacat pe Roles, dar Crassus i-a venit acestuia în ajutor, a pustiit Tracia, i-a silit pe bastarni să se supună, a asediat și cucerit capitala lui Dapyx și l-a ucis. Apoi, prin înfometare, i-a învins pe bogății neamului, care se ascuseseră, cu bogățiile lor, în vestita peșteră Keiris. Zyra-xes, un alt conducător al geților, a trecut, cu mulți bani, dincolo de Dunăre, pentru a-și câștiga de partea lui popoarele scitice de acolo. Dar înainte de a-și fi realizat scopul, Crassus i-a învins pe supușii lui, a cucerit orașul său Genucla de la Istru, în care se păstra emblema armatei romane, cucerită mai înainte de către bastarni de la Antonius" (p. 57—58).

La cumpăna ultimelor două decenii ale secolului I î.e.n., Gebhardi îl menționează pe regele get Cotiso, „care își făcuse un adevărat obicei din invadarea, îndată ce îngheța Dunărea, a Moesiei și a Pan-noniei" (p. 58—59). „Augustus a izbutit, prin Lucius Piso (anul 11 î.e.n.) și prin Tiberius (anul 10 î.e.n.), să-i supună (de fapt să-i respingă între propriile hotare — n.n.) pe geți, daci și traci și să întărească malul drept al Dunării cu șanțuri și cu fortificații, încît dacii să nu

mai îndrăznească să treacă fluviul". După cucerirea de către romani a regiunilor sud-dunărene, „noua provincie a primit numele de Moesia și a dispărut numele de get" (p. 59). Autorul remarcă însă faptul că geții au viețuit în continuare și pe aceste meleaguri, ei fiind cei „care și-au luat numele de daci... Amintirea lor se reactualizează după anul 237, cînd neamul germanic al goților cucerește Moesia. Acest fapt nu se datorează atît importanței, cît setei de glorie a unora dintre împărații romani și respectului superstitios față de cărțile sibiline, care profeteau războaie cu geții la o dată cînd nu mai existau geți capabili de un război. Caracalla și Probus socoteau marea idee supunerii unui neam pe care nu-l putuse înfrînge nici măcar Alexandru cel Mare (subl. ns.) și, după una din victoriile repurtate asupra goților, și-a atribuit numele de Geticus" (p. 60). Gebhardi face din nou o distincție clară între goți și geți, apelînd și la autoritatea istoricului Marcellinus Comes (sec. VI e.n.), care a arătat că Theodosius cel Mare (408—450 e.n.) i-a învins pe „alani, huni, goți, geți și sciți" (p. 60).

ANA-MARIA COMAN

MEHMET ALI EKREM, CIVILIZAȚIA TURCĂ,

Editura sport-turism, București, 1981, 248 p.

Cercetările privind istoria turcilor au, în țara noastră, o vechime de câteva secole, ceea ce reprezintă un fapt de cultură cu care puține popoare europene se pot mindri. Încă la începutul veacului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir scria *Incre-*

menta atque decrementa aulae othomannicae, una dintre cele mai importante opere științifice ale culturii vechi românești, care s-a bucurat de un binemeritat prestigiu, fiind tradusă în mai multe limbi. Învățăutul domn al Moldovei pune, de fapt, bazele unei adevărate tradiții românești în cercetarea istoriei și culturii otomane. Mereu prezente în epoca de după Cantemir (să-l amintim, cu titlu de exemplu, pe Timotei Cipariu), preocupările pentru această problematică au cunoscut un nou impuls la sfîrșitul secolului trecut, datorită lui Nicolae Iorga. Prin el, istoriografia românească a reluat, cea dintîi în culturile moderne ale Europei, cercetarea globală a zonei Orientului Mijlociu. La 1890, prin primele sale studii și, îndeosebi, prin *Geschichte des osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt* (lucrare în cinci volume, apărută între 1909 și 1913), Iorga s-a detașat drept unul dintre cei mai mari analiști ai istoriei Imperiului otoman. L-au succedat, pînă în zilele noastre, o seamă de exegeți care au impus orientalistica româ-

nească pe arena științifică internațională prin reputele contribuții.

Pe linia acestei tradiții prestigioase se înscrie și cartea *Civilizația turcă*, a istoricului Mehmet Ali Ekrem. Apariția ei era o necesitate pe care cultura românească, în general, o resimțea. Deși despre cultura materială și spirituală a turcilor există la noi numeroase studii, unele remarcabile (nu putem să nu amintim, în acest sens, și contribuția revistelor „*Studia et Acta Orientalia*” și „*Româno-arabica*”, ambele cu un binemeritat prestigiu în țară și peste hotare), totuși literatura românească de specialitate nu avea o lucrare de ansamblu, care să urmărească, în principal, evoluția vieții materiale și spirituale a turcilor de-a lungul istoriei. Or, o astfel de lucrare era cu atât mai necesară cu cât cercetările întreprinse de istoricii turci, în primul rând, dar și străini, în perioada care a urmat victoriei revoluției naționale, conduse de Kemal Mustafa Atatürk, au aruncat o lumină nouă asupra istoriei poporului turc, a civilizației sale. Datorită acestor strădanii, o lume necunoscută — chiar nebănuită — a apărut din adâncul istoriei, dând la iveală o imagine mai reală și mai cuprinzătoare a istoriei turcilor.

În prima parte a lucrării lui Mehmet Ali Ekrem este prezentată civilizația turcă din cele mai vechi timpuri până la apariția turcilor otomani. Numeroase date vorbesc despre originile civilizației turce (cultura materială a turcilor din Asia Centrală, limba și cultura turcă înainte de perioada anatoliană ș.a.), despre islamizarea turcilor, despre modul de viață, tradițiile și obiceiurile vechilor turci (oguzi, pecenegi, cumani, tătari) ș.a. Un capitol al cărții este dedicat artei selgiuchide, care formează o etapă intermediară între arta vechilor turci din Asia Centrală și perioada de apogeu reprezentată de arta otomană. Autorul se ocupă aici de arhitectură (civilă, militară, religioasă), tehnica utilizată în construcția și amenajarea locuințelor, arta decorativă, învățămîntul, literatura selgiuchidă (p. 74—90).

Civilizației turcilor otomani îi este consacrată cea de-a doua parte, cea mai mare, a lucrării. După o scurtă prezentare a istoriei politice a Imperiului otoman (p. 91—108), autorul se oprește, într-un capitol întreg, asupra sistemului de organizare teritorială și militară a turcilor otomani (sistemul militar central și armata provincială, organizarea unităților de ieniceri, a celor de intendență, a artileriei, a cavaleriei robilor de Poartă, a marinei etc.). Cititorului i se dau, astfel, elemente de bază pentru înțelegerea succeselor militare ale Imperiului otoman în evul mediu. Sînt înfăți-

șate, în continuare, izvoarele, caracterul și etapele evoluției artei otomane — arhitectură, arte decorative, sculptură, pictură, miniatură, ceramică și faianță, sticlărie, covoare, țesături. În capitolul consacrat științei și învățămîntului, autorul se ocupă de dezvoltarea medicinei, geografiei, astronomiei, istoriografiei, școlilor etc. În ultimele capitole, sînt tratate literatura (poezia „divană”, literatura populară, literatura otomană modernă, școala literară „*Servet-i Fünun*”, literatura protestatară etc.), tradițiile și obiceiurile otomane.

Dincolo de informațiile pe care le pune la îndemîna cititorilor, valoroase în sine, lucrarea lui Mehmet Ali Ekrem își are importanța sa anume prin faptul că înfățișează o civilizație cu care românii s-au aflat în contact sute de ani. Asupra acestor puncte de contact, cărora autorul le acordă un spațiu însemnat, am dori să ne oprim în continuare.

Primul moment, cunoscut pînă azi, al legăturilor românilor cu vechii turci — așa cum se remarcă în lucrare — este cel evocat de cronică *Oguzname* (*Epopeea Hanului Oguz*), care relatează despre ajutorul dat cumanilor de Oguz han, căpetenia oguzilor, pentru a supune o serie de țări „dușmane”, printre care este menționată și țara „*Ulak*” (valahilor). Aducînd în discuție o multitudine de argumente, de natură diversă, autorul conchide că, încă în secolul al IX-lea, românii aveau o organizare statală capabilă să se împotrivească cumanilor, care dispuneau, în acea perioadă, de o forță militară puternică (p. 52). Totodată, plecînd de la denumirea de „*Ulug suvi*”, pe care cumanii o dădeau unui rîu, autorul emite ipoteza că aceasta ar fi forma coruptă de la „*ulak suvi*” (adică „*apa valahului*”). Ar fi vorba, deci, de un curs de apă care forma, în secolul al IX-lea, limita de vest a întinderii „sest-i Kîpceak” („țara cumanilor”) și reprezenta, totodată, granița între români și cumani.

Într-un capitol special, în care sînt analizate relațiile cultural-artistice dintre Imperiul otoman și țările române (p. 162—170), autorul se ocupă, în principal, de două aspecte: prezența unor obiecte de artă turcă pe teritoriul României (manuscrite și documente cu miniaturi, covoare, țesături, broderii, vase din metal și ceramică) și de vechile palate voievodale românești la Istanbul: Bogdan-Seraiul (Palatul Moldovei) și Vlah-Seraiul (Palatul Țării Românești), ambele dispărute. În ceea ce privește obiectele de artă turcă aflate pe teritoriul țării noastre, sînt remarcate, în primul rînd, frumoasele covoare originare din Asia Mică, datînd, în majoritate, din perioada de la sfîrșitul veacului al

XVII-lea și din veacurile al XVIII-lea și al XIX-lea și care alcătuiesc unul dintre cele mai valoroase tezaure de artă otomană din România. De asemenea, în colecțiile Muzeului național de artă și ale unor muzee județene, precum și în tezaurele mănăstirilor Putna, Sucevița, Secu, Agapia etc. se află numeroase țesături și broderii orientale, care au circulat în țara noastră începând dintr-o epocă destul de îndepărtată (chiar din secolul al XIII-lea) și pînă la începutul secolului al XIX-lea. O importantă grupă de obiecte de artă otomană aflate pe teritoriul țării noastre este reprezentată de ceramică, în cadrul căreia se disting piesele provenind din atelierele de la Iznik, de o valoare artistică deosebită.

Interesante sînt și datele pe care cartea le conține despre cele două palate ale domnilor români la Istanbul. Bogdan-Seraiul fusese construit pe la 1500, probabil de logofătul Tăutu, lingă Cornul de Aur, la Oraköy. Dimitrie Cantemir a renunțat la această reședință și s-a mutat într-un palat din cartierul Fanar, pe care l-a înzestrat cu numeroase opere de artă și cu o bibliotecă renumită (Cantemir deținea o valoroasă colecție de manuscrise orientale și cărți rare despre istoria și datinile turcilor, copii unice de pe portretele unor sultani, colecții de monezi, vestigii arheologice, arme de vînătoare etc.). Palatul, construit în stil oriental, cu arcade în față și amplasat în mijlocul unei grădini înconjurată cu ziduri, era format din două corpuri, unul cu două, celălalt cu trei caturi. Din păcate, a fost distrus în 1784 de un incendiu năpraznic, rămînînd din el numai niște ruine, vizibile încă în anii '30 ai secolului nostru. În apropiere de Bogdan-Serai, se ridica Vlah-Serai, palatul domnitorilor Țării Românești. Din această reședință mai rămăsese intactă, după primul război mondial, doar biserica, ctitorie a domnitorului Caragea, restul fiind, de asemenea, distrus într-un incendiu.

În lucrare întîlnim pagini interesante despre învățatul domn român Dimitrie Cantemir și despre cercetările sale orientalistice. Pe lingă *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae*, Cantemir este și autorul unei lucrări intitulate: *Systema de religione et statu Imperii turcici*, în care se ocupă de viața spirituală a lumii islamice, insistînd asupra obiceiurilor și tradițiilor religioase musulmane. De asemenea, cartea lui Mehmet Ali Ekrem furnizează o seamă de date privind contribuția lui Cantemir în domeniul muzicii turcești. El este autorul unui sistem de transcriere muzicală pe baza a 33 de semne împrumutate din alfabetul arab. Cu ajutorul acestui sistem a transcris peste 300 de melodii turcești, dintre care aproape 20 sînt creații originale, multe păstrîndu-se pînă azi (p. 187—189).

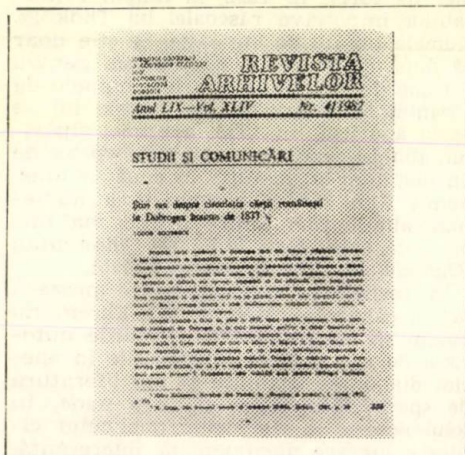
Prezentînd vechile tipărituri turcești (p. 192—194), autorul arată că prima tipografie a fost adusă în Imperiul otoman din inițiativa unui tînăr transilvănean, născut la Cluj, în 1674, și făcut prizonier de turci, în 1692, în timpul represaliilor împotriva răscoalei lui Thököly. Numele lui nu se cunoaște. Se știe doar că după ce a trecut la islamism pentru a scăpa de sclavie el și-a luat numele de Ibrahim Muteferrika. De numele lui se leagă apariția, în 1729, a primei tipărituri din Imperiul otoman (este vorba de un dicționar arab-turc, în două volume, numit *Van Kuli*), precum și a numeroase alte lucrări, dintre care cea mai importantă este, fără îndoială, *Cihannuma (Oglinda lumii)*, de Kâtip Celebi.

În încheierea acestei scurte prezentări a cărții lui Mehmet Ali Ekrem nu putem să nu remarcăm eforturile autorului de a-și culege informațiile în special din surse primare și din literatura de specialitate turcă și de a pune, în felul acesta, la dispoziția publicului cititor o lucrare documentată, interesantă, chiar captivantă.

ION CALAFETEANU

„REVISTA ARHIVELOR“,

nr. 1—4/1982

Ajunsa la al LIX-lea an de apariție, „Revista arhivelor“, editată de Direcția Generală a Arhivelor Statului, și-a câștigat un merit prestigiu în rindurile publicațiilor de istorie, atât prin aria largă de cuprindere a problemelor trecutului nostru istoric, cât și datorită bogăției informațiilor și profunzimii ideilor puse în circuitul științific. De asemenea, menționăm grija pe care revista o acordă contribuțiilor de specialitate arhivistice asupra unor aspecte ale vieții economice, social-politice și culturale, ca și publicării de documente, în marea lor majoritate inedite, aflate în fonduri arhivistice românești sau de peste hotare.

Cele patru numere ale revistei, apărute în anul 1982, cuprind rezultatele unor recente și interesante investigații științifice întreprinse de arhiviști și de colaboratori externi din cercetare și învățămînt.

Numărul 1 al „Revistei arhivelor“ se deschide cu rubrica *Documente ale zilelor noastre*, în cadrul căreia este inserat mesajul adresat de Consiliul de conducere al Ministerului de Interne tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, cu prilejul aniversării zilei de naștere.

Sub genericul *Arhivele Statului. 150 de ani de existență*, revista prezintă o serie de alocuțiuni care se referă la: *Fondul Arhivistice Național — parte integrantă a Patrimoniului Cultural Național* (Tamara Dobrin), *Rolul arhivelor în istoria civilizațiilor* (Ștefan Ștefănescu), *Arhivele în slujba istoriei naționale* (Ștefan Pascu), *Arhivele pămîntului românesc* (Dumitru Berciu), *Contribuția arhivelor la dezvoltarea prieteniei și colaborării între popoare* (Virgil Căndeia).

Cu prilejul aniversării a 60 de ani de la crearea U.T.C., Elena Gheorghe publică un grupaj de documente din anii 1924—1935, care ilustrează procesul de maturizare ideologică și de călire revoluționară a mișcării de tineret, rolul său în cadrul marilor confruntări sociale. Documentele aduc o contribuție însemnată la cunoașterea drumului glorios al organizației revoluționare de tineret.

care, sub conducerea partidului comunist, a participat activ la lupta întregului popor pentru eliberare socială și națională, pentru făurirea unei vieți libere, prospere pe pământul României.

Împlinirea a 75 de ani de la desfășurarea răscoalei din 1907 este marcată de articolul : *Semnificații social-politice ale marii răscoale din 1907* (autor : Damian Hurezeanu), însoțit de un grupaj de documente selectat de Marin Florescu.

Cu prilejul centenarului nașterii lui Nicolae Titulescu, revista publică însemnările : *Nicolae Titulescu — mesager al aspirațiilor de pace ale poporului român*, de Ștefan Hurmuzache și Alecsenia Andone, împreună cu un grupaj de mărturii privind contribuția diplomatului român la stabilirea unor raporturi de prietenie cu toate țările, urmărind, prin aceasta, prevenirea agresiunii sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale a României. Li se alătură un număr de cinci scrisori selectate și prezentate de Radu Vlad din corespondența lui N. Titulescu cu Take Ionescu, care cuprind aprecieri mai puțin cunoscute ale vieții politice din anii 1920—1921.

20 de ani de la încheierea cooperativizării agriculturii — eveniment deosebit de important în viața social-politică a țării — este marcat în revistă de Gheorghe Socol printr-un grupaj documentar, la a cărui alcătuire au colaborat T. Moț, A. Răducănescu, M. Stanciu.

La rubrica *Teorie și practică arhivistică*, Ștefan Hurmuzache publică, sub titlul *Metodologia cercetării arhivelor străine*, opinii despre cerințele activității de îmbogățire a tezaurului documentar al țării. Autorul arată că, pe lângă rezultatele bune obținute, este așteptată intensificarea întocmirii și publicării izvoarelor străine privind istoria noastră, intrate în Fondul Arhivistic Național.

Pe baza analizelor documentelor din fondul *Documente istorice* și din colecția *Peceți*, păstrate la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București, Rînzîș Filofteia publică — la rubrica *Științe auxiliare* — studiul *Sigiliile lui Constantin Șerban (1654—1658)*, în care relevă că acestea constituie o verigă importantă în evoluția heraldicii românești și a artei gravurii.

Cel de-al doilea număr al „Revistei arhivelor” se deschide cu studiul lui Ionel Gal, intitulat : *Un document programatic de excepțională însemnătate pentru destinele patriei*, consacrat ideii

lor desprinse din documentele Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, moment de excepțională însemnătate în viața politică și ideologică a partidului și statului nostru, a poporului român. Strălucita expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu, subliniază autorul, constituie un amplu program ideologic de angajare comunistă, revoluționară pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Prin analiza materialist-dialectică a marilor probleme ale contemporaneității, a drumului parcurs de țara noastră în lupta pentru libertate socială, independență și suveranitate, pentru edificarea noii orînduiri, acest document evidențiază umanismul generos, comunist ce caracterizează personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu, eminent om politic, patriot înflăcărat, a cărui viață și activitate au fost puse în întregime în slujba progresului și fericirii poporului român.

Expunerea secretarului general al partidului atribuie un rol major istoriei, ca fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor. În lumina indicațiilor Plenarei, subliniază autorul, Arhivele Statului se angajează să participe cu toate forțele la îmbogățirea cuceririlor istoriografice, la cultivarea tradițiilor revoluționare ale poporului, la întărirea conștiinței patriotice, generatoare de noi forțe creatoare ale societății românești.

Un eveniment istoric deosebit, pe care revista l-a cinstit pe măsura semnificației sale, a fost împlinirea a 525 de ani de la urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei. Au fost publicate comunicarea lui C. Rezachievici susținută la sesiunea științifică omagială organizată de Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, intitulată : *Familia lui Ștefan cel Mare. Împrejurările ocupării tronului*, și studiul lui Nicolae Stoicescu : *Întărirea puterii centrale în vremea domniei lui Ștefan cel Mare*, în care autorul analizează politica internă a marelui voievod. Tot sub acest generic Mihai Guboglu prezintă, pe baza unor cercetări efectuate în arhivele și bibliotecile din Turcia, *Izvoare turco-persane privind relațiile lui Ștefan cel Mare cu Imperiul otoman*.

Sub titlul „...din Viena Marelui război”, Mircea Spiridoneanu publică, la rubrica *Documente*, prima parte din *Însemnările Trinei Mavrocordat*, care relatează evenimentele petrecute în anii 1914—1916.

(Continuarea *Însemnărilor* apare în nr. 3/1982 al revistei).

În sfârșit, revista publică în acest număr unele dintre intervențiile participanților la manifestarea organizată în cadrul *Săptămânii Internaționale a Arhivelor* (București, 26 noiembrie — 2 decembrie 1979), reuniune a specialiștilor din domeniul izvoarelor auxiliare. Semnalăm intervențiile: *Direcții de dezvoltare a valorificării izvoarelor speciale* (Ionel Gal), *Întrepătrunderea dintre istorie, artă și cultură reflectată în izvoarele heraldice și sigilare* (Răzvan Teodorescu), *Datele arheologice și corelarea lor cu informațiile din arhive* (Panait I. Panait).

Studii și comunicări este o rubrică de bază a „Revistei arhivelor”, în cadrul căreia sînt cuprinse o serie de rezultate ale cercetărilor efectuate în diverse fonduri arhivistice. Astfel, cel de-al treilea număr al revistei reunește, la această rubrică, mai multe materiale de deosebit interes. Sub titlul *Caracteristicile servituții iobăgești din centrul și răsăritul Transilvaniei în perioada elaborării ordonanței «Certa Puncta» (1765—1769)*, Ioan Ranca analizează așezămintul provizoriu al Mariei Tereza din anul 1769, cunoscut sub numele de *Certa Puncta* (*Anumite puncte*), instituit pe seama iobăgimii transilvănene, și care constituie o încercare de reglementare a raporturilor feudale dintre iobagi și stăpînii de pămînt din această provincie românească. După ce evidențiază caracteristicile servituții feudale din centrul și răsăritul Transilvaniei, cu toate componentele ei — robota, prestațiile și daturile —, în perioada pregătirii acestei reglementări provizorii, autorul constată că lipsa unor preocupări viabile pentru situația țărănimii, împreună cu abuzurile nobilimii, se înscriu printre cauzele care au dus mai tîrziu la evenimentele din 1784—1785.

Precizări privind data nașterii lui Alexandru Papiiu-Ilarian, comunicare întocmită de Ionel Penea, pe baza analizei asupra registrelor parohiale din localitățile Ceaca, Bezded și Cernuc, comuna Gîrbou, intrate în patrimoniul Filialei Arhivelor Statului din Sălaj, stabilește originea numelui revoluționarului pașoptist, ca și data și locul nașterii sale (23 septembrie 1827, satul Bezded).

Nicolae Leonăchescu și Gheorghe D. Iscriu publică studiul intitulat: *Obștea*

satului Stroești-Argeș. File de monografie, în care înfățișează un fenomen specific românesc, insuficient studiat, și anume evoluția obștii țărănești libere, puternică realitate a evului mediu, în cadrul procesului de revoluționare a societății în perioada de trecere de la feudalism la capitalism.

Sub genericul: *Teorie și practică arhivistică* apar două interesante articole: *Principii și criterii de selecționare a documentelor* (Ion Pușcaș) și *Laboratoarele Arhivelor Statului și facsimilarea de interes muzeistic* (Monica Cruceru și Ovidiu Lăzărescu).

Tahsin Gemil publică, la rubrica *Documente*, *Fetih-name a sultanului Mehmed al II-lea privind campania din 1476 împotriva Moldovei*, document care face parte din categoria actelor solemne, numite *Carte* sau *Scrisoare de cucerire*, și aparține unei perioade din istoria României pentru care în circuitul științific sînt relativ puține acte turcești. Sub semnătura Nataliei Trandafirescu este prezentat: *Un document inedit despre tiparnița și școala de la Govora, întemeiate de Matei Basarab*, din care rezultă grija pe care acest mare domnitor a purtat-o formării spirituale a oamenilor țării, ocupîndu-se îndeaproape de dezvoltarea tiparului și de răspîndirea cărților tipărite.

Și în acest număr revista prezintă unele intervenții ale participanților la *Săptămîna Internațională a Arhivelor*, între care cele ale lui Aurel Golimas, Gheorghe Iscriu și Octavian Iliescu.

În rubrica *Addenda et corrigenda*, Costin Feneșan întreprinde o exegeză asupra unui izvor ale cărui informații, deși cunoscute istoriografiei, n-au fost totuși valorificate în cadrul prezentării bătăliilor antiotomane purtate de Ștefan cel Mare în 1475 și 1476. El se întitulează *Geschicht von der Turkey* (*Istoria Turciei*) și aparține lui Jörg von Nürnberg, iar informațiile respective aduc noi elemente referitoare la opera marelui voievod.

Incluse în categoria lucrărilor de cronologii, listele divanelor domnești, așa după cum arată Marcel Dumitru Ciucă în articolul publicat la rubrica *Instrumente de lucru*, sînt necesare cercetătorilor care folosesc documentele din perioada feudală. Autorul prezintă *Divanele lui Matei Basarab (1632—1645)*,

folosind material documentar edit din *Catalogul documentelor Țării Românești* pentru anii 1633—1639, iar pentru anii 1640—1645 a utilizat documentele pregătite pentru volumul V al Catalogului amintit.

Numărul 4 al „Revistei arhivelor“ se deschide cu rubrica *Studii și comunicări*, în cadrul căreia sînt cuprinse materialele : *Știri noi despre circulația cărții românești în Dobrogea înainte de 1877* (Tudor Mateescu) ; *Din activitatea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu la Arhivele Statului : Cuvente den bătrîni* (t.I) (G. Mihăilă) ; *Prima organizație comunistă de femei din România* (Elisabeta Ioniță) ; 1933. *Eroicele lupte proletare din Valea Prahovei* (Ion Șt. Baicu, Mihai Rachieru).

În articolul său, Elisabeta Ioniță, bazîndu-se pe o bogată documentare, analizează formele și mijloacele prin care acționa Cercul femeilor comuniste în perioada 1922—1924, faptul că el a constituit o școală de luptă revoluționară pentru femeile muncitoare. Studiul referitor la luptele din 1933 ale petroliștilor din Valea Prahovei relevă factorii economici, social-politici interni și externi care au dus la declanșarea acestor acțiuni, arătîndu-se că ele au fost îndreptate împotriva exploatarei capitaliste, a aservirii României monopolurilor străine și a pericolului grav al fascismului. Totodată, se subliniază unitatea de acțiune a clasei muncitoare în cadrul amplelor desfășurări de forțe de la începutul deceniului al patrulea al veacului nostru, cînd clasa muncitoare s-a afirmat cu putere drept cea mai avansată forță politică a societății românești, avangarda luptei întregului popor împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

Rubrica *Teorie și practică arhivistică* reunește două materiale : *Seleționarea documentelor la organizații* (Voica Corman) și *Documentele arhivistice în sprijinul economiei naționale* (o convorbire cu diverși specialiști, participanți la Consfătuirea cu tema : *Arhivele prahovene în sprijinul cunoașterii și valorificării de resurse naturale*, realizată de Ștefan Hurmuzache).

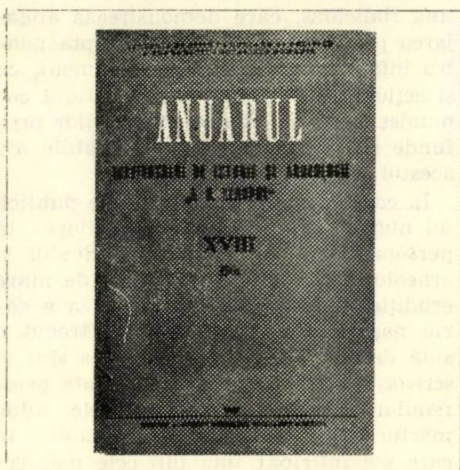
Cu prilejul celei de a XXXV-a aniversări a proclamării Republicii, revista prezintă, la rubrica *Documente*, un grupaj de materiale selectate de Ana-Cristina Halichias, care demonstrează angajarea plenară a poporului în lupta pentru înfăptuirea istoricului eveniment, ca și acțiunile inițiate de către partidul comunist pentru explicarea sensurilor profunde și a consecințelor favorabile ale acestui act politic.

În continuare, Elena Gheorghe publică un număr de documente cu privire la personalitatea complexă a istoricului și arheologului Vasile Pârvan, om de mare erudiție și de vastă cultură, de la a cărui naștere s-au împlinit anul trecut o sută de ani. De un mare interes sînt și scrisorile lui Aurel Vlaicu adresate prietenului său Romulus Boca ; ele aduc mărturii prețioase asupra modului în care s-a înfiripat una din cele mai reprezentative realizări ale tehnicii românești. Corespondența din anii 1902—1907 a lui Gheorghe Teodorescu Kirileanu cu Constantin Meissner — personalitate de seamă a școlii românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea —, prezentată de Ioana Burlacu, încheie rubrica.

Menționăm, de asemenea, că revista cuprinde, în fiecare număr, și alte două rubrici interesante : *Viața științifică* și *Cronică*. În prima, redacția inserează rezultatele cercetărilor efectuate în arhivele de peste hotare și participări românești la manifestări științifice internaționale, iar în cea de-a doua sînt prezentate recenzii, note bibliografice și relatări privind reuniuni științifice interne cu caracter de specialitate. Este demn de remarcat faptul că marea majoritate a recenziilor și notelor bibliografice analizează critic conținutul lucrărilor, surprinzînd, acolo unde este cazul, punctele de vedere discutabile sau erorile de informație și interpretare.

În încheiere, apreciem că „Revista arhivelor“, nr. 1-4/1982, prin valoarea științifică a studiilor și materialelor publicate, prin aria tematică largă, cuprinzînd probleme de istorie sau de arhivistică, a confirmat prestigiul de care se bucură în rîndul publicisticii istorice, contribuind la cercetarea aprofundată a istoriei unice a poporului român.

ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE „A. D. XENOPOL”—IAȘI, XIX, IAȘI, 1982, 868 p.

Apariția ultimului volum (XIX/1982) al *Anuarului Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”* din Iași se constituie ca un eveniment al științelor istorice din țara noastră, așteptat cu interes și, deopotrivă, cu convingerea descoperirii unor atractive lecturi. Și acest volum este structurat tematic, acoperind, practic, toate categoriile de materiale, de la studii aprofundate la simple note, de la documente de arhivă la noi interpretări ale unor mai vechi probleme de istoriografie.

În anul 1981, Institutul ieșean a împlinit patru decenii de activitate — aniversate printr-o sesiune științifică ce a prilejuit o privire retrospectivă asupra realizărilor obținute de cercetătorii ieșeni în acest interval și mai cu seamă a perspectivelor și obiectivelor de viitor ce stau în fața colectivului din Institut —, așa cum dealtfel o subliniază sinteza directorului Institutului, prof. dr. doc. M. Petrescu-Dîmbovița (cu care se deschide *Anuarul*) și rapoartele seminate de Al. Zub („Contribuții ieșene la istoria culturii naționale : 1940—1980”) și prof. Gh. Platon („Contribuții fundamentale în istoria social-economică și politică a României — Epoca modernă”).

Studiul „Cercetări privind evoluția demografică a Moldovei în secolul al XIX-lea”, de Ecaterina Negruți, aduce precizări privind creșterea numărului populației, raportul urban-rural și mai cu seamă revoluția demografică produsă ca unul din efectele benefice ale Unirii Principatelor, realizată în 1859.

Istoricul de artă Răzvan Theodorescu subliniază, în „Arta și politica în prima jumătate a secolului al XVII-lea”, un aspect semnificativ al artei moldovenești în vremea respectivă, interferențele și condiționarea socio-politică cu arta așa-numită „sarmatică” — specifică în aceeași perioadă mediului polono-baltic.

„Latinii de la Dunăre” — o trecere în revistă a presei americane din secolul al XIX-lea, de natură să completeze imaginea românilor așa cum era receptată peste ocean în anii imediat următori cuceririi independenței de stat depline, realizează Dumitru Vilcu. Studiul este întregit de o serie de extrase din „New York Times”, constituindu-se, așadar, și într-o contribuție documentaristică.

Emil Bold și Dumitru D. Rusu („Contribuții la studiul legislației muncii în România modernă și contemporană”) și Ion Agrigoroaiei („Considerații privind locul perioadei interbelice în istoria României”) analizează evoluția mișcării muncitorești în raport cu diferitele legi ce reglementau munca și, respectiv, unele precizări privind diferitele interpretări în periodizarea epocii interbelice. L. Boicu („Migrația polonă și țările române în vremea revoluției din 1848—1849”) continuă considerațiile expuse în numărul precedent al *Anuarului* asupra acestui aspect de importanță istorică majoră.

Cu studiile „Germanii în proverbele românești” (Dumitru Stanciu), „Despre Cetatea Siret” (de Renate Möhlenkamp, de la Universitatea din Münster, R. F. Germania), „Asupra particularităților renașterii naționale românești” (D. Ciurea) și „Contribuții la cunoașterea Mișcării naționale române în S.U.A. : 1917—1918” (Valeriu Florin Dobrinescu, Sorin Pârnu) — toate publicate în versiuni străine —, *Anuarul* Institutului din Iași se adresează deopotrivă specialiștilor de peste hotare (așa cum a făcut-o și în anii din urmă), subliniind, și în acest fel, larga deschidere spre care se orientează în ultima vreme istoriografia românească.

Aniversarea a 525 de ani de la urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei este marcată prin două articole : „Ștefan cel Mare — marele european”, de D. Ciurea, care relevă dimensiunile europene ale epocii ștefaniene, și „O cumpănă a copilăriei lui Ștefan cel Mare : Reuseni, 15 octombrie 1451”, de L. Simanschi, ce se ocupă cu descifrarea unor

aspecte genealogice și cu implicațiile lor pe plan politic.

Ștefan Andreescu continuă publicarea și analiza unor documente din arhive italiene (cu precădere genoveze), preocupare constantă în ultimii ani, ce rețineze interesul asupra unui aspect istoric aprofundat cu decenii în urmă de G. I. Brătianu.

Tot din seria aniversărilor anului trecut fac parte studiile lui Gh. Buzatu și V. F. Dobrinescu: „Coordonate ale diplomației titulesciene”, respectiv I. Agri-goroaiei: „Nicolae Titulescu și relațiile României cu marile puteri”, remarcabile prin efortul de sistematizare a unei activități prodigioase, consacrată afirmării României în arena politică internațională și făuririi unei lumi a păcii. Virgil Catargiu consacră un studiu: „Condiția umană și idealul etic în concepția lui Vasile Pârvan” marelui istoric de la a cărui naștere s-a împlinit un veac — articol ce încheie această categorie tematică consacrată evocărilor istorice.

Noi date, pe baza, îndeosebi, a cercetărilor arheologice privind perioada secolelor VIII—X, aduce Dan Gh. Teodor — cu precizarea că numai prin acest studiu foarte documentat, dar singular în economia *Anuarului* — sectorul arheologic al Institutului ieșean este prea puțin reprezentat. Interes documentaristic prezintă și contribuțiile lui Sergiu Iosipescu: „Drumuri comerciale în Europa centrală și sud-estică: sec. XIV—XVI”; Valeriu Veliman: „Câteva considerații privitoare la haraciul Moldovei”; Paul Cernovodeanu: „Știri privitoare la Gheorghe Ghica Vodă (1658—1659). I. Toderas relevă o relatare necunoscută din 1597 privind raporturile Transilvaniei cu Liga Creștină.

Documentat este și studiul lui C. A. Storde, care depășește caracterul unor simple „Note despre Grigore Ureche”. Considerăm însă că ar fi fost mai potrivit la rubrica *Discuții* a *Anuarului*.

Mai puțin bogate în titluri, dar reflectând preocupări mai vechi, articolele de istorie modernă cuprind studiul lui Adrian Macovei: „Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între 1832 și 1862” (partea I); Gabriel Bădăraș: „Organizarea și conținutul învățămîntului public între 1832 și 1848 (partea a III-a)”; Gh. I. Florescu continuă studiul dedicat activității parlamentare a lui Nicolae Iorga, perioada analizată cuprinzând anii 1907—1911.

Preocupările de istorie contemporană sînt reflectate în următoarele articole: I. Saizu, „Opțiuni interbelice pentru raționalizarea industriei românești”, care analizează problemele specifice economiei românești după desăvîrșirea statului național unitar în 1918; D. Șandru

investighează căile și efectele pătrunderii capitalului străin în agricultura României în anii crizei economice. Gravele probleme economice cu care era confruntată România la sfîrșitul anului 1944 și uriașul efort depus de țara noastră pentru sprijinirea, cu toate forțele, a frontului antihitlerist constituie obiectul studiului lui Gheorghe Tanasă: „Economia Moldovei în anul 1944 și sprijinirea războiului antihitlerist”.

Constituit cu puțină vreme în urmă, colectivul de istorie a culturii și istoriografiei din cadrul Institutului ieșean este prezent în paginile *Anuarului* cu un grupaj de articole consacrate „Instrumentarului cercetării istorice”, o incursiune în evoluția bibliografiei documentariste de-a lungul vremii, începînd cu secolul al XIX-lea. Vasile Lica relevă, în cadrul acestei rubrici, „Preocupări istorice la «Analele Brăilei» între 1929 și 1940”; Zenovia Latiș face o scurtă incursiune în opera marelui istoric A. D. Xenopol în articolul: „Personalitate și istorie la A. D. Xenopol”, iar Alexandru Andronic se ocupă de rolul lui Ilie Minea în cunoașterea vechilor letopisește moldovenești. Sînt articole scurte, dar utile, subliniind o dată mai mult necesitatea unor studii restitutive aprofundate, exhaustive asupra corifeilor istoriografiei românești, așa cum o face, de altfel, Ștefan S. Gorovei în: „Petre P. Ponițescu — coordonate ale unei evoluții”, în care întreprinde o amplă analiză asupra operei acestuia.

Scurte note sînt rezervate unor diverse aspecte istoriografice: regretatului Alexandru Gonța i se publică o comunicare susținută în 1970, avînd ca temă prezența negustorilor moldoveni în Transilvania (secolele XIV—XVI); Ion Solcanu aduce multe precizări privind dotarea bisericii din Bălinești și a picturii ei interioare; Neculai Gr. Ciubotaru analizează istoria unui sat dispărut — Comănești pe Rebricea, iar I. Bitoleanu se ocupă de comunitățile negustorești din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane, subliniind strînsele relații ale negustorilor de aici cu cei din Țara Românească și Moldova.

Ilie Corfus — pe baza datelor furnizate de un jurnal polonez al unui participant la asediul cetății Neamțului din 1691 — reconstituie ce a fost devăr și ce a fost legendă în tradiția acestui eveniment. Articolul este, de asemenea, postum, constituind, așadar, și o constantă preocupare de valorificare a unor recente cercetări istoriografice. Despre sigiliile instituțiilor sanitare din Moldova în perioada renașterii naționale (1831—1862) se ocupă specialist în sigilografie, Maria Dogaru. Paul Mihail ne înfățișează catalogul bibliotecii boieru-

lui Constantin Tufescu (1845), oferind o imagine mai exactă asupra gradului de cultură al unor reprezentanți ai clasei conducătoare din Moldova primei jumătăți a veacului trecut. Emil Păunescu analizează opiniile marelui sociolog Dimitrie Gusti asupra unui important aspect: cooperarea intelectuală internațională. D. Șandru este din nou prezent cu o notă privind o serie de documente din Rockefeller Archives Center, referitoare la România.

O constantă a *Anualelor* ieșene o constituie, de-a lungul anilor, valorificarea moștenirii documentaristice. Și de data aceasta, volumul ne înfățișează documente inedite din arhive românești și străine, semnalate sau prezentate de Gion Ionescu (valoros document original de la Petru Rareș, cunoscut până acum doar din copii), Ion Dejan, Theodor Holban, Mihai Vătavu, Ion T. Sion.

La rubrica *Discuții*, prof. C. Cihodaru întreprinde o documentată analiză asupra localizării controversate a unor momente din istoria românească: Hindău, Direptate, Crăciuna și Roșcani; Gh. I. Florescu supune analizei volumul: *Discursuri parlamentare. 1907—1917*, al lui Nicolae Iorga, recent apărut sub îngrijirea lui Ion Constantinescu. Articolul

reprezintă, pe de o parte, o continuare a analizei pe care, în chiar cuprinsul acestui volum al *Anuarului*, autorul o dedică activității parlamentare a lui Iorga și, totodată, deschide bogatul capitol de recenzii și prezentări de cărți, una dintre cele mai bogate rubrici de acest gen din publicațiile românești de istorie. Această punere la curent a cititorilor cu tot ceea ce este nou în literatura istorică din țară și de peste hotare constituie, de altminteri, una din constantele preocupări ale colectivului ieșean, cu precădere a lui Alexandru Zub, Gheorghe Buzatu, Ștefan S. Gorovei, Ștefan Lemny — autori ai celor mai multe prezentări, care, adesea, constituie ele însele microstudii asupra conținutului lucrării respective.

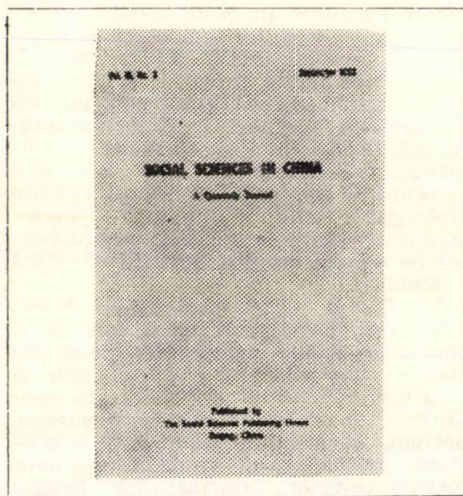
Viața științifică și aniversările culturale ale anului 1981 încheie bogatul sumar al *Anuarului Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”* din Iași, cu un conținut pe care prezentarea de față nu a reușit decât să-l creioneze, aducând cititorului o invitație la lectură. O lectură din care, cititorul, specialist sau nespecialist, nu va avea decât de câștigat.

GHEORGHE DAVID

„SOCIAL SCIENCES IN CHINA”

(„Științele sociale în China”),

Beijing, nr. 1—4/1982

care o prezentăm a continuat, și în anul 1982, să informeze cititorii de peste hotare asupra principalelor direcții și rezultate obținute de cercetarea în domeniul științelor sociale din această țară. Prin modul cum au fost selectate și prin ineditul informației de specialitate, studiile, articolele, eseurile, rapoartele sociologice, celelalte materiale incluse în revistă ilustrează edificator activitatea depusă pe acest plan în Republica Populară Chineză.

Au fost publicate atât exegeze care îmbină teoria cu aspectele practice de primă însemnătate ale vieții sociale din China, cât și analize teoretice privind probleme ideologice de cuprindere generală, cu alte cuvinte cercetări care, în spirit creator, „aduc o contribuție teoretică de importanță științifică”, devenind „un instrument eficient în lupta pentru stimularea dezvoltării culturii socialiste” (nr. 3, p. 6).

În domeniul istoriei au fost reproduse articole care, „prin intermediul unor date autentice, prin folosirea unei meto-

Sinteză a unor publicații de prestigiu, editate sub auspiciile Academiei de Științe Sociale din China, revista pe

dologii științifice și adoptarea unei atitudini responsabile, se înscriu ca un aport de valoare la prezentul și la viitorul Chinei" (nr. 3, p. 6). În această lumină au fost larg reflectate o seamă de coordonate, momente și aspecte de bază ale istoriei Chinei.

Un important loc ocupă, în acest cadru, apariția germenilor producției capitaliste în China și, de asemenea, complexul de probleme referitoare la epoca dinastiei Qing, care constituie una dintre temele prioritare de cercetare ale istoricilor chinezi. *Hong Huanchun*, în studiul: *Influența autocrației feudale asupra germenilor capitalismului în timpul dinastiilor Ming și Qing* (nr. 1), apreciază că embrioni ai relațiilor de producție capitaliste apăruseră în China încă în veacul al XVI-lea, în cadrul unor meșteșuguri, și că aceștia au rămas în respectivul stadiu până în a doua jumătate a veacului al XIX-lea. Cercetînd cauzele acestui fenomen, cu adînci implicații pentru situația Chinei — îndeosebi pe planul pătrunderii puterilor capitaliste occidentale în această țară și al rămîinerii ei în urmă în secolul al XX-lea —, autorul demonstrează rolul nefast jucat de statul feudal supercentralizat al Chinei în menținerea structurii economiei naturale autarhice a țării și, implicit, în înăbușirea germenilor modului de producție capitalist. Așa cum atestă documentele istorice din timpul dinastiilor Ming (1368—1644) și Qing (1644—1911), statul chinez a adoptat o serie de măsuri, ca, de pildă, încurajarea desțelenirii unor suprafețe de pămînt, reducerea impozitelor pe pămînt, în special la începuturi de domnie, efectuarea unor lucrări de hidroameliorații —, în urma cărora mica economie țărănească, în pofida exploatării și asupririi feudale, a reușit să supraviețuiască și să realizeze o reproducție simplă. Concomitent, s-a trecut la măsuri drastice pentru îngrădirea comerțului și a oricărei inițiative în domeniul producției materiale, prin intermediul unor impozite distrugătoare și al achizițiilor obligatorii, prin adoptarea politicii izolaționiste „a porților închise”, ca și prin impunerea monopolului de stat asupra producerii unor bunuri esențiale, necesare vieții etc. Studiul aduce numeroase dovezi în legătură cu urmările nefaste ale unei asemenea politici asupra economiei orașenești de mărfuri, asupra dezvoltării germenilor modului de producție capitalist în China.

În cele patru numere din 1982 ale revistei se remarcă, de asemenea, preocuparea oamenilor de știință chinezi — sociologi, etnografi, istorici — pentru cercetarea istoriei naționalităților conlocuitoare. Sub titlul: *O urmă vie a formei*

incipiente a familiei — structuri familiale ale naționalității conlocuitoare Naxi din regiunea lacului Lugu (nr. 4), *Yan Ruxian* comunică rezultatele investigațiilor întreprinse în anii '60 în regiunile locuite de această naționalitate și arată că, alături de cele trei categorii de familii — matriarhale, matriarhal-patriarhale și patriarhale —, a descoperit o a patra formă, și anume familia tribală. Autorul analizează deosebirile dintre această ultimă formă de familie și celelalte trei, descoperite anterior. *Zhan Chengxu*, în studiul: *Familii matriarhal-patriarhale ale naționalității Naxi din localitatea Yongning, din provincia Yunnan* (nr. 1), urmărește, pe baza materialului cules în urma cercetărilor efectuate în această localitate, procesul de tranziție de la familia primitivă matriarhală de tip tribal la familia monogamă patriarhală. Sint expuse, de asemenea, concluziile autorului cu privire la istoria socială a naționalității Naxi, plasată în contextul mai larg al cercetării societății primitive și al evoluției familiei în general.

Au fost larg reflectate în revistă o seamă de probleme de bază ale istoriei prezente, socialiste a Chinei, ale etapei actuale de modernizare a țării. Toate studiile consacrate acestei problematici privesc faptele, evenimentele într-o strînsă determinare, în relația intrinsecă trecut-prezent-viitor. Studiile: *Cu privire la confiscarea și la împărțirea pămîntului în timpul reformei agrare, de Du Jin* (nr. 3); *Socialism științific sau socialism agrar, de Xue Xin* (nr. 1); *Necesitatea, posibilitatea și înfăptuirea transformării socialiste a agriculturii chineze* (nr. 1), de *Yan Ling*, își propun să analizeze coordonatele politicii Partidului Comunist Chinez în domeniul agrar, elaborate și aplicate în decurs de peste șase decenii. Găsim aici o privire retrospectivă asupra politicii agrare a P.C.C. în anii 1927—1952, analiza căii sinuoase și extrem de dificile care, pînă la urmă, a dus la înfăptuirea reformei agrare în folosul țărănimii sărace, fără a se neglija, de asemenea, interesele țărănimii mijlocașe.

Datele și considerațiile conținute în primul din aceste studii sînt deosebit de utile pentru înțelegerea complexității problemei țărănești din China în anii interbelici, de rezolvarea căreia depindea victoria revoluției conduse de Partidul Comunist Chinez. Celelalte două studii se încadrează în marea dezbateră referitoare la eficiența economică a transformării socialiste a agriculturii. Autorii, combătînd pe cei care au pus sub semnul întrebării oportunitatea și

eficiența economică a agriculturii socialiste, înfățișează evoluția politicii agrare a P.C.C. din anii de după eliberare și subliniază necesitatea transformării socialiste a agriculturii, în scopul garantării creșterii producției agricole și al dezvoltării întregii economii naționale. Imediat după eliberare — se arată în aceste articole —, Partidul Comunist Chinez a adoptat o politică agrară flexibilă, prin care „a adus o importantă contribuție la teoria socialismului științific” (nr. 1, p. 71). Prezentind situația complexă din agricultură în anii 1958—1966, autorii consideră că aceasta a avut de suferit unele daune în dezvoltarea sa. În condițiile actuale, pe baza hotărârilor P.C.C. din 1979 și 1980 — se relevă în continuare —, s-a creat un cadru propice dezvoltării agriculturii socialiste în spiritul celor mai bune tradiții ale poporului chinez.

Se impune atenției numărul mare al studiilor și articolelor care abordează un larg evantai de probleme ale bunului mers în diferite sectoare ale economiei naționale și care prezintă căi și modalități de creștere a eficienței economiei socialiste: *Reforma structurii economice și creșterea rezultatelor macroeconomice* (nr. 1), de Zhang Shuguan; *O încercare de investigare în foarfecele coeficientului de schimb între produsele industriale și cele agricole* (nr. 1), de Chen Kaiguo. Primul dintre aceste studii analizează posibilitatea creșterii capacităților de producție existente, a asigurării, pe un nou plan, a ritmurilor înalte și a calității. Feng Lanrui și Zhao Lukuan supun analizei: *Șomajul urban în China* (nr. 1). Făcînd o scurtă privire istorică asupra problemei, autorii afirmă că rădăcinile acestuia se găsesc încă în anii așa-numitului „marele salt”, cînd „tendențele stîngiste și-au făcut apariția atît în orientarea dezvoltării industriei și agriculturii, cît și în procesul de transformare a relațiilor de producție” (p. 125), cauzînd grele pierderi economiei naționale și dezechilibrînd proporțiile dintre diferitele sectoare economice. După o scurtă perioadă de reglementare, între anii 1966 și 1976 (anii „revoluției culturale”), au avut loc, potrivit părerii autorilor, „cele mai grele distrugerii ale economiei naționale după întemeierea Republicii Populare Chineze” (p. 126) și, concomitent, cea mai mare dezorientare în privința folosirii brațelor de muncă, o migrațiune a populației urbane către sat și a populației rurale către oraș, „fără precedent în istoria Chinei și foarte rar întîlnită în istoria altor țări” (p. 126). În același studiu, sint ex-

puse temeiurile și căile care — scriu autorii — vor conduce la soluționarea acestei probleme cu caracter temporar.

În articolul: *Problema rentabilității comerțului exterior al Chinei pentru economia națională* (nr. 3), Sun Xiangjian își propune ca, în perspectiva dezvoltării fără precedent a comerțului exterior, în pas cu accelerarea procesului de modernizare a industriei și agriculturii, a științei și tehnologiei în China, să cerceteze factorii componenți ai rentabilității, să pledeze pentru aplicarea unor metode de calculare a indicatorilor de beneficiu și să prezinte modul lor de aplicare. Autorul pornește de la constatarea că rentabilitatea comerțului exterior și, implicit, contribuția sa la dezvoltarea economiei naționale a Chinei depind de modul cum acesta reușește să asigure economisirea muncii sociale pe ansamblul economiei naționale, pe calea schimbului de mărfuri cu alte țări. Pornind de la faptul că eficiența comerțului exterior reprezintă un ansamblu de efecte pe care țara le obține prin schimbul internațional de mărfuri — efecte atît economice, cît și neeconomice —, autorul demonstrează că rentabilitatea este unul dintre cele mai importante componente ale eficienței. Importanța lui rezidă în aceea că este principalul purtător al roadelor economice ale comerțului exterior, respectiv indicatorul a ceea ce trebuie exportat și importat într-o perioadă dată spre a realiza cea mai mare economisire de muncă socială. În articol se pledează pentru respectarea principiului egalității și avantajului reciproc, respingîndu-se atît exploatarea altor țări, „printr-un schimb de valori neechivalent”, cît și practicarea așa-numitelor „prețuri prietenești”, respectiv „vînzarea la prețuri mai mici și cumpărarea la prețuri mai mari decît cele normale, ca un semn al prieteniei” (p. 43).

Două studii pun în lumină contribuția filosofilor chinezi la dezbateră care a avut loc pe plan mondial cu privire la: *Manuscrisele economico-filosofice din 1844 ale lui Karl Marx*. În studiul: *Două etape în formarea teoriei lui Marx cu privire la alienare* (nr. 2), Chen Xianda relevă că „teoria alienării a lui Marx trebuie înțeleasă în mod dinamic și nu static, în mod complex și nu linear” (p. 97), deoarece „deși teoria muncii alienate cuprinsă în *Manuscrise* constituie o expunere complexă a alienării, totuși aceste *Manuscrise* nu au marcat nici începutul și nici sfîrșitul procesului de elaborare a ei. Acesta a fost început cu expunerea teoriei alie-

nării în *Contribuții la critica filosofiei hegeliene a dreptului*, și, ulterior, a cunoscut două mari etape: trecerea de la conceptul alienării la cel de muncă alienată, prin care s-au pus baze solide teoriilor lui Marx cu privire la istorie, economie politică și socialism științific, urmată fiind de a doua etapă, care realizează trecerea la descoperirea contradicției dintre forțele de producție și relațiile de producție. Autorul consideră că, prin aceasta, Karl Marx s-a eliberat complet de antropologismul lui Feuerbach și a descoperit forța care determină relațiile sociale — respectiv forțele de producție —, fiind primul care a descoperit legea ce determină mișcarea dialectică a acestora și, prin aceasta, a legilor ce determină înlocuirea unor structuri și a unei formațiuni sociale cu alta.

Sub titlul: *Unele probleme privitoare la aprecierea lucrării lui Marx „Manuscrise economico-filosofice din 1844”* (nr. 1), Yang Shi analizează conceptul de muncă alienată, cercetată în această lucrare, și subliniază că Marx l-a preluat critic de la înaintași remarcabili, aducând contribuția sa creatoare și pregătind ideile fundamentale pentru elaborarea concepției sale materialiste asupra istoriei și a întregii sale filosofii. Autorul tratează și concepția fundamentală a lui Marx, legată de alienarea muncii

— problema umanismului — și este de părere că acesta nu este, în primul rând, un concept etic, ci o metodă științifică și filosofică, un cadru în care Marx situează munca și natura social-istorică a omului produs de aceasta drept bază pentru înțelegerea esenței umane. Umanismul lui Marx — scrie autorul — reflectă concepția materialist-dialectică despre esența umană, care se deosebește fundamental de vechiul umanism burghez.

La rubrica permanentă: *Schimb de opinii*, revista a publicat sinteza dezbatărilor oamenilor de știință în problema structurii economiei, privind cercetarea categoriilor în filosofia chineză tradițională (nr. 2), concluziile discuțiilor referitoare la teoria prețului (nr. 3), păreri și propuneri în legătură cu sistematizarea cărților apărute în timpul dinastiei Qing și a datelor istorice referitoare la aceasta (nr. 4).

Rubricile *Cărți noi* și *Recenzii* reunesc informații despre ultimele noutăți editoriale, despre articolele și studiile apărute în alte reviste de specialitate din China, iar prin rubrica *Opinii* se realizează un dialog viu între redacție și cititorii revistei.

ANA BUDURA

SUMARUL NUMERELOR 1—6/1983

OMAGIEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 50 DE ANI DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ ȘI ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE

Mesajul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România . . . II/3*

Hotărâre comună a Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România privind conferirea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU a Medaliei omagiale, instituită cu prilejul împlinirii a 50 de ani de activitate revoluționară și aniversării zilei de naștere II/10

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU II/11

*

NICOLAE CEAUȘESCU : Raport cu privire la stadiul actual al edificării socialismului, la realizarea planului național unic de dezvoltare economico-socială, la programele speciale și la măsurile pentru îndeplinirea cu succes a cincinalului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului, prezentat la Conferința Națională a P.C.R. 16 decembrie 1982 . . . I/3

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la Adu-narea festivă din Capitală consacrată împlinirii a 50 de ani de la eroicele lupte revoluționare din 1933 ale muncătorimii române . . II/18

ARTICOLE — COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUȚURI : Concepția tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU privind cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a mase-lor I/42

GHEORGHE CRETOIU : Viziunea științifică, revoluționară a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU asupra progresului și dezvoltării economice a României socialiste, a lumii con-temporane I/59

CONSTANTIN RĂDUCU : Gîndirea novatoare a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU asupra dezvoltării conștiinței socialiste, a creativității mase-lor I/76

GHEORGHE PRISĂCARU : Rolul proeminent al gîndirii și acțiunii președintelui NICOLAE CEAUȘESCU în edificarea unor relații noi, de egalitate, colaborare și pace în lumea con-temporară I/91

AUGUSTIN DEAC : Lupta românilor pentru unitate și independență națională reflectată în opera lui Karl Marx II/127

ION POPESCU-PUȚURI : Indemn la creație (V) III/3

OVIDIU TRĂSNEA : Conștiința națională și bazele politico-ideologice ale afirmării ei în etapa actuală III/38

NICOLAE CIACHIR : Statele din sud-estul Eu-ropei și lupta lor pentru independență . . III/54

PETRU IGNAT : Promovarea politicii de pace și prietenie cu toate popoarele lumii, obiectiv major al României socialiste III/71

ION POPESCU-PUȚURI : Indemn la creație (VI) IV/3

AURICĂ SIMION : Comitetul Național Anti-fascist — 1933 IV/45

CONSTANTIN RĂDUCU : Dezvoltarea creati-vității mase-lor în concepția secretarului gene-ral al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU IV/58

GHEORGHE PRISĂCARU : Poziția României, a președintelui Republicii, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, în legătură cu crearea unor zone ale bunei vecinătăți, înțelegerii și păcii în lume IV/76

VIORICA ENĂCHIU-CMIHAI : Unele date pri-vind viața poporului român în Cîmpia Dună-reană în secolele XI—XIV IV/89

GHEORGHE CREȚOIU : *Politica P.C.R. de industrializare — factor hotărâtor al trecerii României la un nou stadiu de dezvoltare* V/37

MARIN BADEA, MIHAIL E. IONESCU : *Partidul Muncitoresc Român și funcția militantă a istoriei ca știință social-politică (1921—1944)* V/52

ELISABETA SIMION : *Crearea și evoluția organizatorică a Partidului Socialist al Muncitorilor din România (1928—1937)* V/66

80 de ani de la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia V/81

ÎN ÎNTIMPINAREA ANIVERSĂRII A 90 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA

*Dezvoltarea partidului clasei muncitoare din România în perioada 1893—1918 (VIII) ** . . I/104

90 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA

ION POPESCU-PUȚURI : *1893 — moment istoric în organizarea clasei muncitoare, în afirmarea ei pe scena politică a României* II/25

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : *Idealele dreptății și libertății naționale, ale unității și independenței — coordonate fundamentale ale activității partidului politic al clasei muncitoare din România* II/53

GHEORGHE ZAHARIA : *Partidul Comunist Român în viața social-politică a țării din anii interbelici* II/72

GHEORGHE SURPAT : *Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a poporului în opera de transformare revoluționară a societății românești* II/90

Dezvoltarea partidului clasei muncitoare din România în perioada 1918—1921 II/107

CONGRESULE ȘI CONFERINȚELE MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA DELEGAȚII PARTICIPANȚI **

Conferința Națională a mișcării muncitorești din România întregită (23—26 mai 1919) [Ordinea de zi a Conferinței; Conducerea lucrărilor; Organe de lucru — Comisia de validare a mandatelor delegaților] II/36

Congresul extraordinar al mișcării muncitorești din România întregită (Al XV-lea Congres al mișcării muncitorești din România. 13—14 octombrie 1919) [Ordinea de zi a Congresului; Conducerea lucrărilor; Organe de lucru — Comisia de rezoluții] II/40

A doua Conferință Națională a mișcării muncitorești din România întregită (7—8 decembrie 1919) [Ordinea de zi a Conferinței; Conducerea lucrărilor] II/41

Congresul general al Partidului Socialist din România. Făurirea Partidului Comunist Român (Al XVI-lea Congres al mișcării muncitorești din România. 8—12 mai 1921) [Ordinea de zi a Congresului — Congresul partidului, Congresul Sindical; Conducerea lucrărilor; Organe de lucru — Comisia de validare a mandatelor delegaților; Comisia de rezoluții] II/48

135 DE ANI DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1848

VASILE NICULAE : *1848 — revoluție națională și socială unitară a poporului român* . . III/84

NICOLAE RAUȘ : *Gîndirea social-politică a revoluționarilor români de la 1848 și rolul ei în cadrul mișcării de idei europene* . . III/98

VASILE PETRIȘOR : *Muncitorimea — forță socială activă în desfășurarea revoluției române de la 1848* III/112

ÎN ÎNTIMPINAREA ANIVERSĂRII A 40 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944

ION POPESCU-PUȚURI : *Trecutul de luptă pentru libertate națională și socială — fundamentul trainic al legăturilor statornice de prietenie și colaborare între popoarele sud-estului european* V/3

ILIE CEAUȘESCU : *Lupta milenară a românilor pentru apărarea gliei, pentru dreptate și libertate* V/21

CONSTANTIN CORBU : *Revoluția de eliberare socială și națională, rezultantă a procesului de continuă radicalizare a luptei poporului român în epoca modernă* . . VI/56

ION MAMINA, VASILE NICULAE : *Partidul clasei muncitoare — factor activ al acțiunii viguroase a poporului român pentru libertate socială și unitate națională* VI/71

65 DE ANI DE LA MAREA UNIRE DIN 1918

ION POPESCU-PUȚURI : *Marea Unire și semnificația ei istorică* VI/3

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU : *Făurirea statului român unitar și confirmarea sa internațională* VI/21

NICOLAE COPOIU : *Unitatea națională a poporului român în teoria și activitatea practică a mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră* VI/38

MĂRTURII ISTORICE

Un proiect de program socialist necunoscut din anul 1880 : Natalia Tampa . . . III/131

Cercetări preliminare asupra „Codexului Rohonczii” : Viorica Enăchescu-Mihal . . VI/104

RĂSPUNSURI LA ÎNTREBĂRI

România și războaiele balcanice : Șerban Rădulescu-Zoner I/126

Unitatea clasei muncitoare — coordonată fundamentală a mișcării muncitorești din România între anii 1921 și 1948 : Ion Iacoș . . IV/109

OPINII

1784 — răscoală sau revoluție ? : Constantin Corbu III/125

* Precedentele capitole ale acestui studiu documentar au apărut, succesiv, începînd cu nr. 5/1981 al revistei „Anale de istorie”.

** Sînta de cercetări documentare incluse în această rubrică începînd cu nr. 3/1981 al revistei a prezentat, prin text și ilustrație, congresele și conferințele partidului clasei muncitoare din România desfășurate în perioada 1893—1921.

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Inceputurile mișcării muncitorești internaționale (până la 1848) V/94
Mișcarea muncitorească internațională la mijlocul secolului al XIX-lea VI/89

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

GUSTAV HUSAK (cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naștere) II/134
WOJCIECH JARUZELSKI (cu prilejul aniversării a 60 de ani de la naștere) IV/120

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiunea științifică pe tema: „România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate” (București, 11 decembrie 1982): Nicolae Rauș I/133
Simpozion științific internațional pe tema: „Probleme actuale ale teoriei și metodologiei cercetării mișcării comuniste internaționale și ale luptei ideologice” (Praga, 5–7 septembrie 1982): Gheorghe Unc I/139
Conferința internațională a istoricilor mișcării muncitorești (Linz, 14–18 septembrie 1982): Ion Calafeteanu I/140
A VI-a sesiune a Comisiei mixte româno-polone de istorie (Cluj-Napoca, 26–29 octombrie 1982): Milică Moldoveanu I/142
Consfătuirea: „Aplicații ale matematicii în istorie și arheologie” (Vălenii de Munte, 9–10 octombrie 1982): Mihai Dogaru I/143
Expoziția comemorativă „Vasile Pârvan”: Valeriu Leahu I/146
Dezbateri științifică pe tema: „Matei Basarab și Bucureștii” (30 august 1982): Liviu Ștefănescu I/148
Susținerea unor teze de doctorat: Gheorghe Tudor I/150
Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice în anul 1982: Gheorghe Unc, Ion Mamina II/137
Sesiunea științifică: „Rolul partidului clasei muncitoare în viața social-politică a României. Făurirea societății socialiste multilaterale dezvoltate — strălucită confirmare a teoriei științifice, revoluționare a clasei muncitoare”, organizată cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, a 165 de ani de la nașterea lui Karl Marx și a 100 de ani de la moartea sa (București, 22 aprilie 1983) III/140
A XIX-a sesiune de comunicări științifice a Academiei Militare — Secțiunea „Istoria poporului român”: Costică Prodan, Petre Otu III/151
Simpozion de istorie româno-sovietic (Moscova, 20–21 iunie 1983): Gheorghe Tudor V/112
Simpozion științific româno-israelian (Ierusalim, 12–13 iunie 1983): Aurică Simion V/114
Sesiunea Comisiei mixte româno-cesoslovace de istorie București, 24–28 mai 1983): Constantin Botoran IV/115
A IV-a sesiune a Comisiei mixte a istoricilor din Republica Socialistă România și Republica Democrată Germană (Sibiu, 24–30 mai 1983): Ion Alexandrescu V/116
Conferința internațională cu tema: „Rezistența europeană comparată” (Amsterdam, 11–14 mai 1983): Gheorghe Zaharia V/117

Masă rotundă a istoricilor mișcării muncitorești (Berlin, 21–22 iunie 1983): Ion Calafeteanu V/120

INTÎLNIRE CU CITITORII

Dialog între redacția revistei „Anale de istorie” și cititorii din județul Dimbovița (Tîrgoviște, 10 iunie 1983): Vasile Petrișor V/122

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

Apărarea națională în concepția Partidului Comunist Român, Editura militară, București, 1982, 336 p.: Mihail E. Ionescu I/152
ILIE CORFUS, *Agricultura în Țările Române, 1848–1864. Istorie agrară comparată*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 436 p.: Mircea Iosa I/156
IOAN SILVIU NISTOR, *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 289 p.: Ion Iacoș I/159
KUUN GEZA, TORMA ZSÓFIA, TEGLÁS GÁBOR, *Istoria județului Hunedoara*, vol. I, Budapesta, 1902, 256 p.: Ana-Maria Coman I/162
MOHAMED AZIZ LAHBABI, *Le monde de demain. Le Tiers-Monde accuse*, Casablanca-Maroc, Sherbrooke-Canada, 1980, 360 p.: Elena Mureșan I/169
Istoria poporului român, Editura Shangwu, Beijing, 1981, 398 p.: Ana Budura I/173
JIAN BOZAN, SHAO XUNZENG, HU HUA, *A concise history of China* (Scurtă istorie a Chinei), ediția a II-a, Foreign Languages Press, Beijing, 1981, 264 p.: Teodor Popescu I/176
Revoluție și reacțiune în Europa. 1917–1924, Editura „Mondo Operaio”, Edizioni Avanti, vol. I: 324 p.; vol. II: 376 p.; Maria Covaci I/180
ION ILINCIOIU, *Țărani, pământul și moșierii în România. 1864–1888*, Editura politică, București, 1982, 284 p.; Constantin Corbu II/150
Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente. 1848–1918, Ediție îngrijită de Vasile Căpîlnean, Ioan Sabău, Valeriu Achim, București, 1981, 414 p.: Marian Stroia II/153
CARLO TROYA, *Storia d'Italia del Medio-Evo*, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839: Ana-Maria Coman II/155
JOHANN JAKOB EHRLER, *Banatul de la origini pînă acum (1774)*. Prefață, traducere și note de Costin Feneșan, Editura Facla, Timișoara, 1982, 206 p.: Nicolae Copoiu II/159
GH. BUZATU, GH. I. FLORESCU, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie*, Editura Junimea, Iași, 1981, 214 p.: Aurică Simion III/154
Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921–1944, vol. II, Editura politică, București, 1981, 264 p.: Marin Badea III/153
ELENA MUREȘAN, *Neofascismul european și strategia destabilizării*, Editura politică, București, 1982, 190 p.: Constantin Răducu III/160
CAROLUS LUNDIUS, *Zamolxis. Primus getarum legislator* (Zamolxis. Primul legiuitor al getilor), Upsala, 1687, XIV+212 p.: Ana-Maria Coman III/163

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 728 p. : Augustin Deac IV/123

1848 la români. *O istorie în date și mărturii* de Cornelia Bodea, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 1 276 p. : Constantin Căzănișteanu IV/130

N. IORGA, *Opere economice*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 848 p. : Gheorghe Ciulbea IV/134

Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România, vol. I (1821—1922). Coordonator : C. Petculescu, Editura politică, București, 1982, 548 p. : Natalia Tampa IV/138

MARIN BADEA, PAMFIL NICHIȚELEA, *Filozofia istoriei. Orientări și tendințe contemporane*, Editura politică, București, 1982, 256 p. : Mircea Stoica IV/141

Mecanisme de reglementare pașnică a diferendelor dintre state, Editura politică, București, 1982, 342 p. : Ion Calafeteanu IV/144

CARLO TROYA, *Storia d'Italia del Medio-Evo*, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (III) : Ana-Maria Coman IV/144

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA, *Opere complete*, vol. 1—8, Editura politică, București, 1976—1983 : Ion Iacoș V/131

General-colonel dr. CONSTANTIN OLTEANU, general-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU, colonel dr. VASILE MOCANU, colonel dr. FLORIAN TUCA, *Miscarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români*, *Repere cronologice*, Editura militară, București, 1983, 1 536 p. : Gheorghe Unc V/138

CARLO TROYA, *Storia d'Italia del Medio-Evo*, vol. I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839 (IV) : Ana-Maria Coman V/145

NICOLAE CEAUSESCU, *Istoria poporului român. Culegere de texte*, Editura militară, București, 1983, 480 p. : Marin Nedelea VI/117

Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare în România pînă la 1918, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, 496 p. : Marian Stroia VI/121

„Cuvîntul liber“ în apărarea independenței și integrității României, Editura Eminescu, București, 1982, 870 p. : Aurică Simion VI/124

M. C. STĂNESCU, M. SILVIAN, *Lupeni ieri și azi*, Editura politică, București, 1983, 224 p. : Ioan Scurtu VI/128

ION MAMINA, VASILE NICULAE, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983, 272 p. : Vasile Petrișor VI/130

LUDEWIG ALBRECHT GEBHARDI, *Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten (Istoria regatului Ungariei și a statelor învecinate)*, partea I, Leipzig, Weidmann, 1778, 148 p. : Ana-Maria Coman VI/135

MEHMET ALI EKREM, *Civilizația turcă*, Editura Sport-Turism, București, 1981, 248 p. : Ion Calafeteanu VI/139

publicate de Haralambie Mihăescu, Radu Lăzărescu, Nicolae Șerban Tanașoca, Tudor Teotei, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, XI+586 p. II/162

Izvoarele răscoalei lui Horea. Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu, Seria A. *Diplomataria*, Vol. I, *Premisele răscoalei. 1773—1784*, de Alexandru Neamțu și Costin Feneșan, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, LXXIV+550 p. II/162

Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. C. Transilvania, Vol. III, 30 aprilie — 14 mai 1848, Sub redacția acad. Ștefan Pascu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, LXXIII+606 p. II/163

N. GRIGORAȘ, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Editura Junimea, Iași, 1982, 318 p. II/163

AL. GH. SAVU, *Ștefan cel Mare. Campanii*, Editura militară, București, 1982, 214 p. + 32 pl. II/163

DAMIAN TODIȚĂ, *Pătrașcu cel Tânăr, fiul lui Mihai Viteazul*, Editura Albatros, București, 1982, 136 p. + 12 pl. II/164

VENIAMIN NICOLAE, *Ctitoriile lui Matei Basarab*, Editura Sport-Turism, București, 1982, 244 p. + 80 pl. II/164

GEORGE POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București (1634—1800)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, 488 p. II/164

MARIN BUCUR, Jules Michelet *și revoluționarii români în documente și scrisori de epocă (1846—1874)*. Cu un studiu introductiv, note și comentarii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 288 p. + 18 pl. II/165

IERONIM G. BARIȚIU, *Din zbuciumul veacului. Scrieri literare, sociale și politice*. Texte stabilite, studiu introductiv, note și bibliografie de Bucur Țincu. Cuvînt înainte de Vasile Netea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 200 p. II/165

B. P. Hasdeu *și contemporanii săi români și străini (Correspondență primită)*. Vol. I. Text stabilit, traduceri și note de Nicolae Mecu, Viorica Nișcov, Al. Săndulescu, Mihai Vornicu. Coordonare și studiu introductiv : Al. Săndulescu, Editura Minerva, București, 1982, XIX + 404 p. III/167

MIHAIL D. DRECIN, Banca „Albina“ din Sibiu, *instituție națională a românilor transilvăneni (1871—1918)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 234 p. + 12 pl. III/167

ION PUȘCĂ, ANTON PARAGINĂ, VASILE POPA, GHEORGHE CONSTANTINESCU, *Panciu. File de cronică*, Editura Sport-Turism, București, 1982, 152 p. + 48 pl. + 8 h. III/168

E. GLUCK, AL. ROZ, *Aradul muncitoresc*, Editura politică, București, 1982, 308 p. III/169

N. D. COCEA, *Scrieri alese*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, tabel cronologic, bibliografie și note de dr. Virgiliu Ene, Editura Albatros, București, 1982, XLVI + 272 p. III/168

PETRE PANDREA, *Atitudini și controverse*, Ediție îngrijită, cuvînt înainte și note de Gh. Epure, Editura Minerva, București, 1982, 604 p. III/169

SABATINO MOSCATI, *Vechi imperii ale Orientului*. Prefată de Emil Condurachi, Editura Meridiane, București, 1982, 374 p. + 16 pl. III/169

JACQUES SOUSTELLE, *Olmecii, cea mai veche civilizație a Americii*. Traducere, cuvînt înainte și tabel sinoptic de Narcis Zărnescu, Editura Meridiane, București, 1982, 218 p. + 24 pl. III/169

INSEMNAȚII

Cărți de istorie apărute în anul 1982 *

Fontes historiae Daco-Romaniae. Vol. IV, Scriitori și acte bizantine. Secolele IV—XV,

* Prezentările de cărți dela rubrica Insemnări au fost alcătuite de Ion Mamina.

GEORGES DENNIS, *Lumea etruscilor*. Vol. I—II. Prefață de Ion Frunzetti, Editura Meridiane, București, 1982. Vol. I : 342 p. ; vol. II : 362 p. + 12 pl. III/170

Enciclopedia civilizației romane. Coordonator științific : prof. univ. dr. doc. Dumitru Tudor, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 828 p. + 32 pl. III/170

AMMIANUS MARCELLINUS, *Istorie romană*. Studiu introductiv, traducere, note și indice : prof. David Popescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 756 p. III/171

ANTONIA FRASER, *Cromwell*. Vol. I—II. Prefață și control științific : Camil Mureșan, Editura politică, București, 1982, vol. I : 414 p. ; vol. II : 544 p. III/171

PAUL ZUMTHOR, *Viața de toate zilele în Olanda din vremea lui Rembrandt*, Editura Eminescu, București, 1982, 432 p. III/171

PETRE BĂRBULESCU, IONEL CLOȘCĂ, *Reper de cronologie internațională. 1914—1945*. Prefață de Nicolae Ecobescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 414 p. III/171

K. K. ROKOSSOVSKI, *Datoria ostășească*, Editura militară, București, 1982, 440 p. III/172

REVISTA REVISTELOR

„Voprosi istorii KPSS”, nr. 1—12/1982 : Vasile Buga IV/151

„Vědecký Bulletin”, nr. 1—4/1982 : Milică Moldoveanu IV/154

„Lishi Yanjiu” („Studii de istorie”), Beijing, nr. 1—6/1982 : Ana Budura V/150

„Izvestiia na Institutu po Istoriia na B.K.P.”, nr. 46—47/1982 : Crișan Iliescu V/153

„Revista arhivelor” nr. 1—4/1982 : Gheorghe Neacșu VI/141

„Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»” — Iași, XIX, 1982, Iași, 868 p. : Gheorghe David VI/144

„Social Sciences in China” („Științele sociale în China”), Beijing, nr. 1—4/1982 : Ana Budura VI/147

Sumarul numerelor 1—6/1982 1/184

Sumarul numerelor 1—6/1983 VI/151

СОДЕРЖАНИЕ

65-АЯ ГОДОВЩИНА ВЕЛИКОГО ВОССОЕДИНЕНИЯ 1918 Г.

ИОН ПОНЕСКУ-ПУЦУРЬ: Великое воссоединение и его историческое значение.....3
МИРЧА МУШАТ, ИОН АРДЕЛЯНУ: Создание румынского единого государства и его международное утверждение21
НИКОЛАЕ КОПОЮ: Национальное единство румынского народа отраженное в теории и практической деятельности рабочего и социалистического движения в нашей стране.....38

НА ВСТРЕЧУ 40-ОЙ ГОДОВЩИНЫ АНТИФАШИСТСКОЙ И АНТИИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ СОЦИАЛЬНОГО И НАЦИОНАЛЬНОГО ОСВОБОЖДЕНИЯ В АВГУСТЕ 1944 Г.

КОНСТАНТИН КОРБУ: Революция социального и национального освобождения — следствие непрерывного процесса укоренения борьбы румынского народа в новой эпохе.56
ИОН МАМИНА, ВАСИЛЕ НИКУЛАЕ: Партия рабочего класса — движущая сила твердой деятельности румынского народа во имя социального освобождения и национального единства 71

СТРАНИЦЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

Международное рабочее движение на середине XIX века.89

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

Предварительные исследования над «Кодексом Рохончи»: *Виорика Енэкиук-Михай*.104

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Николае Чаушеску, «История румынского народа». Собрание текстов. Военное издательство, Бухарест, 1983, 566 стр.: *Марин Небеля*.117

«История Парламента и парламентской жизни в Румынии до 1819 г», Изд-во Академии СРР, Бухарест, 1983, 496 стр.: *Мариан Строя*. ...121

«Газета «Кувинтул либер» (Свободное слово) — защитник независимости и целостности Румынии», Изд-во «Еминеску», Бухарест, 1982, 870 стр.: *Аурика Симмон*.124

М.К. СТЭНЕСКУ, М. СИЛВИАН: «Лупены вчера и сегодня», Политическое издательство, Бухарест, 1983, 224 стр.: *Иоан Скурту*.128

ИОН МАМИНА, ВАСИЛЕ НИКУЛАЕ: «История партии рабочего класса в политической жизни Румынии (1893—1918 гг.)», Политическое издательство, Бухарест, 1983, 272 стр.: *Василе Петришор*.130

ЛЮДВИГ АЛЬБРЕХТ ГЕБХАРДИ, «История венгерского королевства и его соседних государств», часть I, Ляйпциг, Вайдеманн, 1778, 148 стр.: *Ана-Мария Коман*.135

МЕГМЕТ АЛИ ЕКРЕМ, «Туретская цивилизация», Изд-во спорт-туризм, Бухарест, 1981, 248 стр.: *Ион Калафетяну*.139

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

«Журнал архивов», н-ра 1—4/1982 г.: *Георге Някишу*.141

«Ежегодник Института истории и археологии им. А.Д. Ксенопол» — Яссы, XIX, 1982, Яссы, 868 стр.: *Георге Давид*.144

«Общественные науки в Китае», Бейжинг, н-ра 1—4/1982 г.: *Ана Будура*.147

Содержание 1—6 н-ров журнала по 1983 г. 151

SUMMARY

65 YEARS AFTER THE GREAT UNITY IN 1918

ION POPESCU PUTURI: The Great Unity and Its Historic Significance.3

MIRCEA MUSAT, ION ARDELEANU: The Formation of the Unitary Romanian State and Its International Confirmation.21

NICOLAE COPOIU: The National Unity of the Romanian People in the Theory and Practice of the Workers and Socialist Movement of Our Country.38

MEETING THE 40 th ANNIVERSARY OF THE ANTI-FASCIST AND ANTIMPERIALIST REVOLUTION FOR SOCIAL AND NATIONAL LIBERATION IN AUGUST 1944

CONSTANTIN CORBU: The Revolution for Social and National Liberation, Result of the Continuous Process of Radicalization of the Romanian People in Modern Times.56

ION MAMINA, VASILE NICULAE: The Workers Class Party-Activ Factor of the Romanian People's Action for Social Liberty and National Unity.71

PAGES OF WORLD HISTORY

International Workers Movement in the Middle of the XIX th Century.89

HISTORIC WITNESSES

Preliminary Studies Concerning „Rohonczi Codex”: *Viorica Enăchescu-Mihai*.104

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

NICOLAE CEAUSESCU: „The History of the Romanian People. Selection of Textes. Editura Militară, Bucharest, 1983, 566 p.: *Marin Nedelea*.117

„The History of the Romania Parliament and Its Activity Until 1918” Editura Academiei R.S. România, Bucharest, 1983, 496 p. *Marian Stroia*.121

„Cuvintul Liber” News Paper Defending Romania's Independence and Teritorial Integrity” Editura Eminescu, Bucharest, 1982, 870 p. *Aurică Simion*.124

M.S. STĂNESCU, M. SILVIAN „Lupeni Yesterday and Today”, Editura Politică, Bucharest, 1983, 224 p.: *Ioan Scurtu*.128

ION MAMINA, VASILE NICULAE, „The History of the Working Class' Party in the Political Life of Romania (1893-1918)” Editura Politică, Bucharest, 1983, 272 p.: *Vasile Petrișor*. 130

LUDEWIG ALBRECHT GEBHARDI, „Geschichte des Reichs Ungarn und der damit verbundenen Staaten” I. Theil (The History of the Hungarian Kingdom and of Its Neighbouring Countries) Part. I. Leipzig, Weidmann, 1778, 148 p. *Ana-Maria Coman*.135

MEHMET ALI EKREM „Turkish Civilisation” Editura Sport-Turism, Bucharest, 1981, 248 p.: *Ion Calafeteanu*.139

REVIEWS' REVIEW

„Revista Arhivelor” (Archives Review) nr. 1-4/1982: *Gheorghe Neacșu*.141

„Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol” (Year book of the Institute of History and Archeology „A.D. Xenopol”), Iași, XIX, 1982, Iași, 868 p. *Gheorghe David*.144

„Social Science in China”, Beijing, nr. 1-4/1982, 1983. *Ana Budura*.147

Summaries Summary 1983.151

SOMMAIRE

65-ÈME ANNIVERSAIRE DE LA GRANDE RÉUNION DE 1918

ION POPESCU-PUTURI: La Grande Réunion et sa signification historique.3

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU: La formation de l'État roumain unitaire et sa confirmation internationale.21

NICOLAE COPOIU: L'unité nationale du peuple roumain reflétée dans la théorie et l'activité pratique du mouvement ouvrier et socialiste roumain.38

À L'ACCUEIL DE LA 40-ÈME ANNIVERSAIRE DE LA RÉVOLUTION D'ÉLIBÉRATION SOCIALE ET NATIONALE, ANTI-FASCISTE ET ANTI-IMPERIALISTE D'AOUT 1944

CONSTANTIN CORBU: La révolution d'émancipation sociale et nationale — résultat du continuel proces de la lutte du peuple roumain dans l'époque moderne.56

ION MAMINA, VASILE NICULAE: Le parti de la classe ouvrière — facteur actif de la vigoureuse action du peuple roumain pour la liberté sociale et l'unité nationale.71

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSSELLE

Le mouvement ouvrier international à la moitié du XIX-e siècle.89

TEMOIGNAGES HISTORIQUES

Recherches préliminaires sur „Codex Rohonczi”: *Viorica Enăchescu-Mihai*.104

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

NICOLAE CEAUSESCU „Histoire du peuple roumain. Textes choisies”. Editura militară, Bucarest, 1983, 566 p.: *Marin Nedelea*.117

„Histoire du Parlement et de la vie parlementaire en Roumanie jusqu'en 1918”, Editura Academiei R.S.R., Bucarest, 1983, 496 p.: *Marian Stroia*.121

„Le journal „Cuvintul liber” (Libre mot) dans la defence de l'indépendance et de l'intégrité roumaine”, Editura Eminescu, Bucarest, 1982, 870 p.: *Aurică Simion*.124

M.C. STĂNESCU, M. SILVIAN, „Lupeni hier et aujourd'hui”, Editura politică, Bucarest, 1983, 224 p.: *Ioan Scurtu*.128

ION MAMINA, VASILE NICULAE, „Histoire du parti de la classe ouvrière dans la vie politique de la Roumanie, (1893-1918)”, Editura politică, Bucarest, 1983, 272 p.: *Vasile Petrișor*.130

LUDEWIG ALBRECHT GEBHARDI, „Geschichte des Reichs Ungarn und der damit verbundenen Staaten”, I. Theil, Leipzig, Weidmann, 1778, 148 p.: *Ana-Maria Coman*.135

MEHMET ALI EKREM, „La civilisation turque”, Editura sport-turism, Bucarest, 1981, 248 p.: *Ion Calafeteanu*.139

REVUE DES REVUES

„Revue d'archives”, nrs. 1-4/1982: *Gheorghe Neacșu*.141

„Annuaire d'Institut d'histoire et d'archéologie „A.D. Xenopol”, Iassy”, XIX, 1982, Iassy, 868 p.: *Gheorghe David*.144

„Social Sciences in Chine”, Beijing, nrs. 1-4/1982: *Ana Budura*.147

Sommaire des nrs. 1-6/1983.151

INHALT

SUMARIO

DER 65. JAHRESTAG DER GROSSER VEREINIGUNG VON 1918

ION POPESCU-PUTURI: Die Grosse Vereinigung
und seine historische Bedeutung.3
MIRCEA MUŞAT, ION ARDELEANU: Die
Schaffung des einheitlichen rumänischen Staates
und seine internationale Bestätigung.21
NICOLAE COPOIU: Die nationale Einheit des
rumänischen Volkes in die Theorie und in die
praktische Tätigkeit des arbeiter-und sozialisti-
scher Bewegung von unserer Land.38

ENTGEGENKOMMEN DES 40-EN JAHRESTAGS DER ANTIFASCHISTISCHEN UND ANTIIMPE- RIALISTISCHEN REVOLUTION DER SOZIALEN UND NATIONALEN BEFREIUNG AUS AUGUST 1944

CONSTANTIN CORBU: Die soziale und nationale
Befreiungsrevolution, Ergebnis des unablässi-
gen Radikalisierungsprozess des Kampfes des
rumänischen Volkes in die moderne Epoche.56
ION MAMINA, VASILE NICULAE: Die Partei
der Arbeiterklasse — aktiver Faktor der kräftige
Aktion des rumänischen Volkes für soziale Frei-
heit und nationale Einheit.71

SEITEN AUS DER ALLGEMEINE WELTGESCHICHTE

Die internationale Arbeiterbewegung Mitte des
XIX-en Jahrhunderts.89

HISTORISCHE BEWEISE

Präliminarforschungen über der „Codex Ro-
honcei“: *Viorica Enăchic-Mihai*.104

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

NICOLAE CEAUŞESCU, „Die Geschichte des
rumänischen Volkes. Gesammelte Texte“. Militär
verlag, Bukarest, 1983, 566 s.: *Marin Nedelea*.117
„Die Geschichte des Parlamentes und des parla-
mentarisches Lebens in Rumänien bis 1918“,
Akademieverlag der R.S.R., Bukarest, 1983, 496 s.:
Marian Stroia.121
„Das Freie Wort“, Verteidiger Rumäniens Unab-
hängigkeit und Integrität“, Eminescu Verlag,
Bukarest, 1982, 870 s.: *Aurică Simion*.124
M.C. STĂNESCU, M. SILVIAN, „Lupeni, ge-
stern und heute“, Politischer Verlag, Bukarest,
1983, 224 s.: *Ioan Scurtu*.128
ION MAMINA, VASILE NICULAE, „Die Ge-
schichte der Partei der Arbeiterklasse in der poli-
tischen Leben Rumäniens (1893—1918)“, Poli-
tischer Verlag, Bukarest, 1983, 272 s.: *Vasile Petrişor*.130
LUDEWIG ALBRECHT GEBHARDT, „Ge-
schichte des Reichs Hungarn und der damit ver-
bundenen Staaten“, I. Theil, Leipzig, Weidmann,
1778, 148 s.: *Ana-Maria Coman*.135
MEHMET ALI ERKEM, „Die türkische Zivilisa-
tion“, Sport-Tourist Verlag, Bukarest, 1981, 248 s.:
Ion Calafeteanu.139

DIE ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIFTEN

„Die Archivenzeitschrift“, 1—4. Nr./1982, *Gheorghe Neacşu*.141
„Das Jahrbuch des Historisches und Archeolo-
gisches Institutes „A.D. Xenopol“ — Iaşi“ XIX,
1982, Iaşi, 868 s.: *Gheorghe David*.144
„Social Sciences in China“, Beijing, 1—4. Nr./1982:
Ana Budura.147
Inhalt der 1—6. Nr./1983.151

65 AÑOS DE LA GRAN UNIÓN DE 1918

ION POPESCU-PUTURI: Gran Unión y su
semnificación histórica.3
MIRCEA MUŞAT, ION ARDELEANU: La for-
mación del estado rumano unitario y su confir-
mación internacional.21
NICOLAE COPOIU: La unidad nacional del
pueblo rumano en la teoría y la actividad práctica
del movimiento obrero y socialista del nuestro
país.38

ENCONTRANDO EL ANIVERSARIO DE 40 AÑOS DESDE LA REVOLUCIÓN DE LIBERACIÓN SOCIAL Y NACIONAL, ANTIFASCISTA Y ANTIIMPERIALISTA DE AGOSTO DE 1944

CONSTANTIN CORBU: La revolución de libera-
ción social y nacional, resultante del proceso de
radicalización continua de la lucha del pueblo
rumano en la epoca moderna.56
ION MAMINA, VASILE NICULAE: El partido
de la clase obrera — factor activo de la acción
vigorosa del pueblo rumano por la liberación social
y unidad nacional.71

PAGINAS DE HISTORIA UNIVERSAL

El movimiento obrero internacional en la mitad
del siglo XIX.89

TESTIMONIOS HISTORICOS

Las investigaciones preliminares con respecto a
„Codex Rohoncei“: *Viorica Enăchic-Mihai*.104

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

NICOLAE CEAUŞESCU, „La historia del pueblo
rumano. Antología de textos“, Editorial Militar,
Bucarest, 1983, 566 p.: *Marin Nedelea*.117
„La historia del Parlamento y de la vida parla-
mentaria de Rumania hasta el año 1918“, Editori-
al de la Academia de la Republica Socialista
Rumana, Bucarest, 1983, 496 p.: *Marian Stroia*.121
„Cuvintul liber“ (La palabra libre) en la defensa
de la independencia y de la integridad de Ruma-
nia“, Editorial Eminescu, Bucarest, 1982, 870 p.:
Aurică Simion.124
M.C. STĂNESCU, M. SILVIAN, „Lupeni ayer
y hoy“, Editorial política, Bucarest, 1983, 224 p.:
Ioan Scurtu.128
ION MAMINA, VASILE NICULAE, „Historia
del partido de la clase obrera en la vida política
de Rumania (1893—1918)“, Editorial Política,
Bucarest, 1983, 272 p.: *Vasile Petrişor*.130
LUDEWIG ALBRECHT GEBHARDT, „Ge-
schichte des Reichs Hungarn und der damit ver-
bundenen staaten“, I. Theil („La historia del
reino de la Hungria y de los estados vecinos“) parte,
Leipzig, Weidmann, 1778, 148 p.: *Ana-
Maria Coman*.135
MEHMET ALI EKREM, „La civilización turca“,
Editorial Deporte-Turismo Bucarest, 1981, 248 p.:
Ion Calafeteanu.139

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„La revista de los archivos“, nr. 1—4/1982, *Gheor-
ghe Neacşu*.141
„El Anuario del Instituto de historia y arqueología
„A.D. Xenopol“ — Iaşi“ XIX, 1982, Iaşi, 868 p.:
Gheorghe David.144
„Social Sciences in China“ („Las ciencias sociales
en China“), Beijing nr. 14/1982: *Ana Budura*.147
El sumario de los numeros 1—6/1983.151

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat sub comanda nr. 32065 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”, București, Republica Socialistă România

